مۇھەممەد سالىھ

قاموس
عربى – أويغورى
ئەرەبچە-ئۇيغۇرچە چوڭ لۇغەت

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

مۇھەممەد سالىم

قاموس

عربي — أويغوري

ئەرەبچە-ئۇيغۇرچە چوڭ لۇغەت

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

قاموس

عربي ـ أويغوري

ئەرەبچە ـ ئۇيغۇرچە
چوڭ لۇغەت

تأليف:
البحاث الأستاذ محمد بن العلامة
داملا صالح الكاشغرى الآرتوجى

تۈزگۈچى : مۇھەممەد سالىھ

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

مەسئۇل مۇھەررىرى: مۇختار مامۇت
بېكىتكۈچى: خوجابدۇللا ئوسمان
مەسئۇل كوررېكتورى: ئەنىسە سالىھ
مۇقاۋىسىنى لايىھىلىگۈچى: ئەكبەر سالىھ

ئەرەبچە - ئۇيغۇرچە چوڭ لۇغەت

تۈزگۈچى: مۇھەممەت سالىھ

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى №348)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 787×1092 مىللىمېتىر 1/16
باسما تاۋىقى: 63.5 قىستۇرما ۋارىقى: 4
2002 - يىل 10 - ئاي 1 - نەشرى
2002 - يىل 10 - ئاي 1 - بېسىلىشى
تىراژى: 1—5,000
ISBN7—228—07561—7/H.555
باھاسى: 120.00 يۈەن

بسم الله الرحمن الرحيم

محمد حسني مبارك

من محمد حسني مبارك رئيس جمهورية مصر العربية

إلى السيد الأستاذ محمد صالح مدير المعهد الإسلامي بمدينة أورومتشي بإقليم سينكيانج بالصين

تقديرا لحميد صفاتكم وجليل خدماتكم قد منحناكم

وسام العلوم والفنون من الطبقة الأولى

وأمرنا بإصدار هذه البراءة إيذانا بذلك.

تحريرا بقصر الجمهورية بالقاهرة في اليوم السابع من شهر ربيع الأول

لسنة ألف وأربعمائة واثنتي عشر من هجرة خاتم المرسلين

١٦ سبتمبر ١٩٩١

رئيس ديوان رئيس الجمهورية

زكريا عزمي

مۇئەللىپنىڭ 1991 ـ يىلى مىسىر زۇڭتۇڭى مۇھەممەت خوسنى مۇبارەك ئىسلام تەتقىقاتىدا ئالاھىدە تۆھپە ياراتقان ئون ئالىمنىڭ بىرى قاتارىدا تەقدىم قىلغان بىرىنچى دەرىجىلىك ئىلىم ـ پەن ئوردېنىنى تاقاپ چۈشكەن سۈرىتى .

مۇئەللىپ 1990 ـ يىلى ماراكەشتە ئېچىلغان رامىزان ئېيى لېكسىيە يىغىنىغا قاتنىشىپ پادىشاھ ھەسەن II ھۇزۇرىدا ئەرەبچە يازغان قەسىدىسىنى ئوقۇماقتا .

مۇئەللىپ 1990 ـ يىلى پادىشاھ ھەسەن II گە ئۆزىنىڭ ئىلمىي تەتقىقات نەتىجىلىرىنى تونۇشتۇرماقتا .

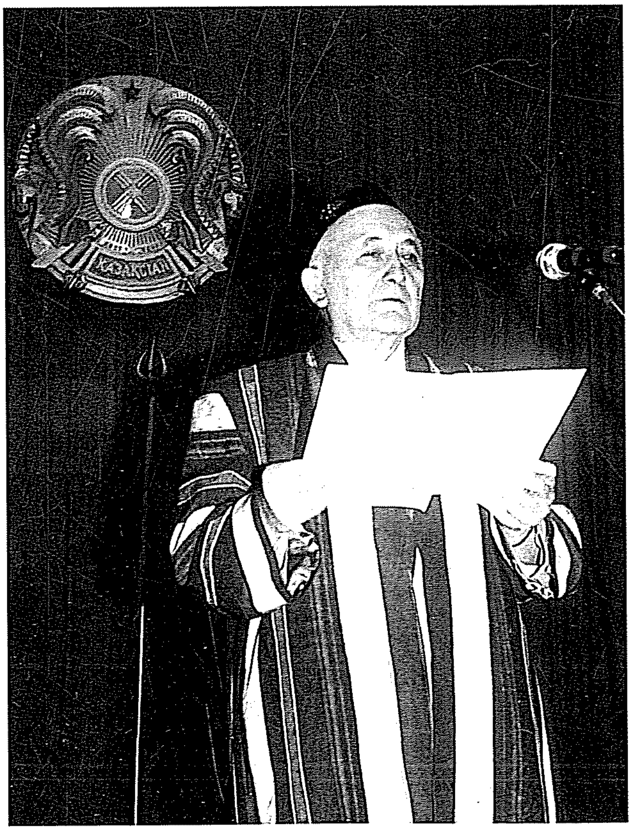

مۇئەللىپ 2000 ـ يىلى ئالمۇتادا ئۆتكۈزۈلگەن خەلقئارالىق ئىسلام مەدەنىيىتى ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىدا ئىلمىي ماقالە ئوقۇماقتا .

مۇئەللىپ مەككە ـ موكەررەمە ئەرەپات تېغىدا

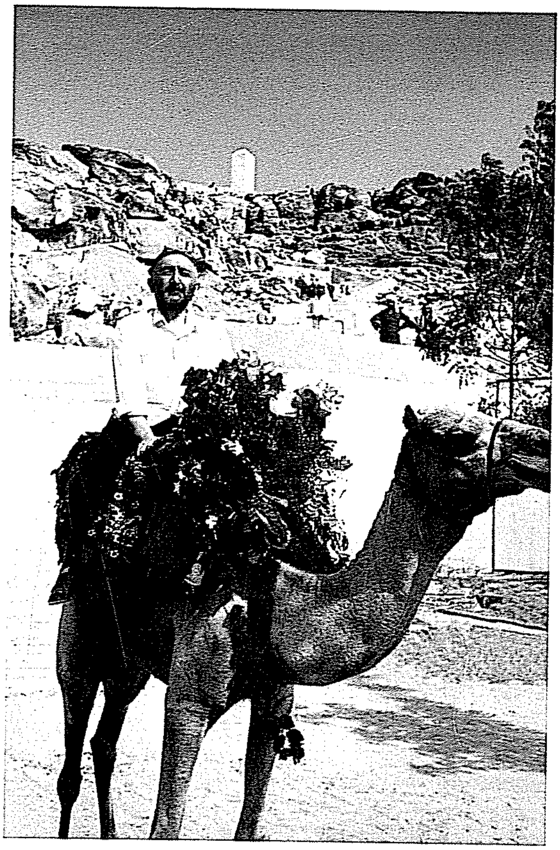

مۇئەللىپ 1983 ـ يىلى كۇۋەيتتە كۇتۇۋې-
لىش يىغىنىدا كۇۋەيت تەسىراتى ئۇستىدە
يازغان ئەرەبچە شېئىرىنى ئوقۇماقتا .

Abdulcelil TURAN
Yenidoğan Mh. 41. Sk. No: 7
Daire: 4 Zeytinburnu - İST.
ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

مۇئەللىپنىڭ 1957-يىلى بېيجىڭدا دادىسى سالىھ داموللاھاجىم بىلەن چۈشكەن سۈرىتى

المؤلف مع والده فى عام ١٩٥٧ م ببكين

الإهداء

كنتَ أستاذى وشيخى يا أبى   بِك قَد حقّقتُ أشهى مأْربى
عشتَ فى أعماق قلبى رائدا   لم يغِبْ ذِكراكَ عنّى يا أبى
عشتُ أيّام حياتى كلّها   مُسْعدًا مع ذكرك الْمُسْتعذبِ
والدى أنْجَبْتَنى أورَثْتَنى   عِزّة النّفس و حُسنَ الأدب
ولَقَدْ علّمتنى نهجَ الهدى   و أنا فى ذلك العهد صَبِى

كنتُ فردا نابغًا ربَّيْتنى ... فى بنيك الكرماء النُّجب
وطموحُ النَّفس فى نَيْل الْعُلَى ... فى صُعودى و هُبوطى مركبى
والدى لم يَبقَ فى قلبى سِوى ... قَطْفِ رُمَّان النُّهى من طَلبِ
نَمْ قَريرًا اليس بِالْميِّت مَن ... خَلَّفَ ابْنًا عاش بين الكتبِ
إنَّما التَّصْنِيفُ والتَّأليفُ فى ... دَعْوة الإسلام أسمى مَطلَبى
و كتابَ الله قَدْ فَسَّرتُهُ ... مثلما ترجمتُ أقوال النَّبى
ها هو القَاموس يبدوا زاهيا ... مُشْرقا بين الورى كالكَوْكبِ
مَرْجَعُ الطُّلَّاب نِبراسُ النُّهى ... مَنبع العرفان عَذْبُ الْمَشْرب
مُعْجَمٌ فى دَفَّتَيْهِ قَدْ حَوَى ... كلَّ لفظٍ مُنتَقًّى مُنْتَخَبِ
بَاسِمٌ رَوْضُ الْمَعَانِى فيه إذْ ... نَبتَ الزَّهْرُ مَكانَ الْعُشْبِ
شَعَّ نورُ الْعلم مِن أسْطُرِه ... فتسامى فوقَ هام الشُّهب
أشرق المعنى جليًّا بعدما ... صار أحْلَى لفظُه مِن ضَرَبِ
كُلُّ من طالعه يُعْجِبه ... يا له من مُعْجمٍ مُستَعْذَبِ
قد بذلتُ الْجهدَ فى تأليفه ... طول عمرى ذُقتُ معنى النَّصَبِ
يا لَجَفْنٍ لم يَذق طعم الكَرى ... ساهرا طول اللَّيالى مُتْعبِ
سَهَرٌ أجْهَدَنِى لَكِنَّنى ... لا أُبالى يا أخى بِالتَّعَبِ
إننى مستحسنا أُهْدِى كتبا ... بى لروح الوالدى الْمُحْتَسِبِ
كان حقا عالما علَّامة ... مَفْخَرَ الأعلام سامِى اللَّقب
كان محسانا كريما فاضلًا ... أوحَدَ الْعصر بعلم الأدب
كان رمْزَ الصِّدق والإخلاص فى ... كلِّ أعماله عالِى الْحَسب
مات مرحوما وقد فارقتُه ... مِن قضاء الله هل مِن مَهْرب
بمرور الدَّهر فى أحفاده ... ذكره يُمْلَى بماءِ الذَّهب
كم من التَّأليف لم أُكْمِلْه إذ ... شمسُ عُمْرٍ أسْرَعَتْ للمغرب
فى متاهات الهوى مضطربا ... مُعْظَمُ الْعمر مضى فى اللَّعب
أأنا ضيَّعتُ أوقاتى سُدىً ؟ ... أم شياطين غدت تلعب بى ؟
جاء نظمى ناقصا لا أدَّعى ... لى كَمالًا فى لسان العرب
كيف يُرْجَى السَّبْقُ فى آدابه ... مِن أديب أويغوريِّ النَّسب

محمد بن صالح

www.uyghurkitap.com

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمة

الحمد لله الذى إختار اللغة العربية لغة للقرآن الكريم والصلاة والسلام على رسوله الأمين محمد خاتم النبيين وعلى آله و اصحابه أجمعين.

أما بعد، فقد توفر على خدمة لغة القرآن الكريم عدد كبير من العلماء في الماضي والحاضر. وقد دبت الى قلبي فكرة تأليف قاموس عربي - أويغوري منذ سنوات عديدة حرصا مني على سد الحاجة التي طالما شعرت بها وسط طلاب اللغة العربية الناطقين باللغة الاويغورية. فلجأت الى جمع عشرات الالاف من بطاقات المفردات العربية في مجرى ترجمتي معاني القرآن الكريم و الحديث الشريف و السيرة النبوية الى اللغة الاويغورية حتى ألفت أول ما ألفت «معجم وجيز عربي – أويغوري» قبل سنوات وبين دفتيه مفردات غربية أكثر شيوعا لكي يكون مرجعا لطلاب العربية في زماننا. ولكن ما ان خرج هذا المعجم الوجيز الى النور حتى تواردت الى رسائل من طلاب اللغة العربية والمثقفين واهل العلم وهم يلحون على بتأليف قاموس عربي -أيغوري لسد حاجتهم الماسة. زد على ذلك ان عددا من العلماء و أئمة المساجد لهجوا منذ وقت بعيد بحاجتهم المسيسة الى معجم غزير المادة وافرها. كل هذا هو سبب لإقبالي على تأليف القاموس المنشود رغما عن ضخامة المشروع وقلة خبرتي في هذا المجال.

فرأيت اني، اذا وفقت الى انجاز هذا المشروع الضخم، قد خدمت لغة القرآن الكريم خدمة جلى وأرضيت الامة آملا في ان يقابل أهل العلم هذه الخدمة بمزيد من الارتياح بشدة حاجتهم الى ذلك. واني لأرجو أن أكون قد وفقت فيما قصدت في محاولتي الفردية هذه.

وقد أمضيت سنوات عديدة في تأليف هذا القاموس مستعينا بالله سبحانه و تعالى. وكان من عادتي أن أتفانى في هذا العمل الشاق معتذرا عن الامور الروتينية.

قدِ انْقطعتُ عن الأعمال كلهِمِ   فى البيت مُعْتزلاً أغلقتُ أبوابى

مازلت بالعلم والتأليف مشتغلا   هجرتُ أهلى و خِلَّانى و أصحابى

وقد عانيت من النصب فى جمع مواد القاموس وترجمتها وشرحها وانا أتصفح أمهات المعاجم أناء الليل وأطراف النهار دون أن ادخر جهدا لاخراج القاموس الى حيز الوجود على خير وجه.

وتم تأليف هذا القاموس الثنائي اللغة تيسيرا لتعلم العربية من قبل الاويغوريين غير الناطقين بها. فتتمثل مزايا هذا القاموس في غزارة مواده و ضبط معاني مفرداته بوجه عام و في يسر استعماله بوجه خاص، لأن كلماته مرتبة حسب حروفها الثلاثة الأولى مما يلخص الباحث من الرجوع الى مصادرها و أصولها. واني

لأرجو أن أحرز قصب السبق في هذا المضمار و لكن الى اي حد سوف يلازمني التوفيق.

وكثيرا ما أستشهد في هذا القاموس بالأمثلة من الايات القرآنية والأحاديث النبوية والامثال القيمة والعبارات السياقية والتعابير العصرية استلهاما من أمثولة قائلة «بأن معجما بلا أمثلة جسم بدون هيكل عظمي» و الى جانب ذلك اضفت الى القاموس ملحقا مما يتيح لبعض القراء أن يجدوا منه ما يحتاجون اليه من المفردات.

وعلى هذا النحو تضخم القاموس في نهاية المطاف حتى أخرجته في مجلدين كبيرين. وما يدعوني الى السرور والفخر هو أن اضع القاموس العربي ـ الاويغوري بين أيدي القراء الاعزاء باعتباره اول قاموس من نوعه في ديارنا.

واكون شاكرا للقراء الاعزاء سلفا اذا تفضلوا بإبداء ملاحظاتهم في اختيار مواد اللغة أو في تهذيب معانيها أو في ايضاحها و الله ولي التوفيق والحمد لله أولا وآخرا.

وقد اعتمدت فى إعداد هذا المعجم على المعاجم العربية الآتية:

المعجم العربى الأساسى	:	جماعة من كبار اللغويين العرب
لاروس	:	خليل جر
مختار الصحاح	:	محمد بن أبي بكر
القاموس المحيط	:	فيروز آبادى
معجم مفردات ألفاظ القرآن	:	الراغب الأصفهاني
تاج اللغة وصحاح العربية	:	إسماعيل بن حماد الجوهري
القاموس الجديد للطلاب	:	مجموعة من المؤلفين
المعجم الوجيز	:	مجمع اللغة العربية
المنجد	:	الأب لويس معلوف
المعجم الوسيط	:	مجموعة من المؤلفين
الرائد	:	جبران مسعود
مختار القاموس	:	طاهر احمد الزاوى
تاج العروس من جواهرالقاموس	:	مرتضى الزَّبيدى
معجم العربية الصينية	:	قسم اللغةالعربية فى جامعةبكين

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

تۈزگۈچىدىن

مۇنداق چوڭ ھەجىملىك ئەرەبچە ـ ئۇيغۇرچە لۇغەتنىڭ تۈزۈلۈشى تۇنجى قېتىملىق ئىش .

كۆپ يىللىق جاپالىق ئىشلەش ، ئەتراپلىق ئىزدىنىشنىڭ سەمەرىسى سۈپىتىدە بۇ لۇغەت ئاخىر روياپقا چىقتى .

بۇ لۇغەتنى تۈزۈشتە ئەھلى ئىلىملەر ، ئەرەب تىلىنى ئۆگەنگۈچىلەر ، ئەرەبچە كىتابلارنى مۇتالىئە قىلغۇچىلار ، ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى ۋە ئىجتىمائىي پەن تەتقىقاتچىلىرى ئىچىدە مۇنداق لۇغەتكە ئېھتىياجى بولغانلارنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش مەقسەت قىلىندى . شۇنىڭدەك ، بۇرۇنلا شەكىللىنىپ ئەھلى ئىلىملەر تەرىپىدىن قوللىنىلىپ كېلىۋاتقان ، خەلق تىلىدىن يىراقلاشقان مەدرىس تىلىنى ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلى بويىچە قېلىپلاشتۇرۇشتا تۈرتكىلىك رول ئوينىشى كۆزدە تۇتۇلدى .

لۇغەتنى تۈزۈشتە نەچچە ئون يىل دىنشۇناسلىق بىلەن شۇغۇللىنىش ، ئىلمىي تەتقىقات ئېلىپ بېرىش ۋە ئىسلام دىنىنىڭ بىر قىسىم نوپۇزلۇق كلاسسىك كىتابلىرىنى تەرجىمە قىلىش ئەمەلىيىتىم جەريانىدا توپلىغان كارتلارنى ئاساسىي مەنبە قىلىشتىن تاشقىرى ، لۇغەتكە ھازىرقى زامان ئەرەب ئەدەبىي تىلىدا كەڭ قوللىنىلىۋاتقان ھەرقايسى ساھەلەرگە ئائىت ، مەزمۇن دائىرىسى كەڭ سۆزلۈكلەر كۆپلەپ كىرگۈزۈلدى . ئەرەب تەمسىلىدە « مىسالسىز لۇغەت قۇرۇق ئىسكىلىتقا ئوخشايدۇ » دېيىلگىنىدەك ، سۆزلەرنىڭ ئىشلىنىدىغان ئورۇنلىرىنى چۈشەندۈرۈش ئۈچۈن نۇرغۇن مىساللار بېرىلدى . مىساللارنىڭ كۆپرەكى خىلمۇ خىل مەزمۇندىكى ئۆلچەملىك ، راۋان ئىبارە ـ جۈملىلەر ، تەمسىل ـ ماقاللار بولۇش بىلەن يەنە ئايەت ، ھەدىسلەردىنمۇ خېلى كۆپ مىساللار ئېلىندى . سۆزنىڭ مەنىسىنى ئوخشىمىغان نۇقتىلاردىن چۈشەندۈرۈش يۈزىسىدىن بىر قىسىم سۆزلەرگە بىردىن ئارتۇق مىسال بېرىلدى . مىساللار دېگۈدەك تەرجىمىلىرى بىلەن قوشۇپ بېرىلدى . مۇشۇ نۇقتىدىن ئېيتقاندا ، بۇ لۇغەت تەرجىمىنى قانداق ئىشلەش ۋە تەرجىمە سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈش جەھەتلەردىمۇ كىتابخان ئۈچۈن ياخشى يېتەكچى بولالايدۇ . ئەرەب تىلى لېكسىكىسى ناھايىتى مول ، لۇغەت تەركىبىدىكى قەدىمكى سۆزلەرنىڭ مەنىلىرى تىل تەرەققىياتى جەريانىدا كېڭىيىپ بارغان . مانا بۇ ئەرەب تىلىنىڭ راۋاجلىنىش تارىخىدىكى بىر خۇسۇسىيەت بولۇپ ، لۇغەتتە شۇنداق سۆزلەرنىڭ يېڭى ـ كونا مەنىلىرىنىڭ ھەممىسى چۈشەندۈرۈلدى .

دەسلەپتە ، لۇغەتنى ئوتتۇرا دەرىجىلىك بىر جىلدلىق قىلىپ تۈزمەكچى بولغان بولسامۇ ، نۆۋەتتىكى ئېھتىياجنى كۆزدە تۇتۇپ ، لۇغەتكە كىرگۈزۈلگەن سۆزلەملەرنىڭ دائىرىسى كېڭەيتىلدى . بېرىلگەن مىساللار كۆپەيتىلدى . شۇنىڭ بىلەن لۇغەت تېخىمۇ بېيىدى . ھەجمى زورىيىپ ، ئۇنى ئىككى جىلد قىلىپ ئىشلەشكە توغرا كەلدى . لۇغەتكە كىرگۈزۈلگەن سۆزلەملەر ۋە مىساللارنىڭ توغرا تەلەپپۇز قىلىنىشىنى كاپالەتلەندۈرۈش ئۈچۈن ، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئاستى ـ ئۈستى تەرەپلىرىگە ئەرەب تىلىغا خاس تاۋۇش بەلگىلىرى بولغان ھەرىكەلەر قويۇلدى . بۇ ئىش لۇغەتنى تۈزۈش ، كومپيۇتېردا ئۇرۇش ، سېلىشتۇرۇش

جەھەتلەردىكى مەشغۇلات سالمىقىنى زور دەرىجىدە ئېغىرلاشتۇرىۋەتتى . تىل لۇغىتى تۈزۈش-نىڭ ئۆزى ئىنتايىن جاپالىق ، نازۇك ئىلمىي ئىش . ئەرەب تىلىدىن ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان ئەسەرلەرنىڭ يوق ھېسابتا بولغانلىقى ، بۇ جەھەتتە پايدىلىنىش ماتېرىيالى بولالىغۇدەك بىرەر ئۆلگىنىڭ بولماسلىقى ئەرەبچە - ئۇيغۇرچە قوش تىللىق لۇغەت تۈزۈشنىڭ تېخىمۇ قىيىن ۋە مۇرەككەپ بولىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپتۇ .

لۇغەت ئىشلەش جەريانىدا شۇنى ھېس قىلدىمكى ، تۇتۇنغان ئىشىمنىڭ قىيىنلىق دەرىجىسى مېنىڭ ئويلىغىنىمدىنمۇ ئېشىپ چۈشتى .

مەشھۇر يازغۇچى، چوڭ ھەجىملىك ئىنگلىز تىلى لۇغىتىنىڭ تۈزگۈچىسى جونسون مۇنداق دېگەن: «ئەسەر يازغانلار كىشىلەرنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشىشىنى ئۈمىد قىلىدۇ، ئەمما لۇغەت تۈزگەن ئادەم ئۇچۇن ئېيتقاندا ، ئۇ كىشىلەرنىڭ ئەيىبلەشلىرىدىن قۇتۇلالىسا چوڭ گەپ». لۇغەت تۈزۈشتە ئۇنى بىر يولىلا مۇكەممەل قىلىپ كەتكىلى بولمايدۇ. ئۇنىڭدا يا ئۇنداق، يا مۇنداق مەسىلىلەرنىڭ ساقلىنىشىدىن خالىي بولۇش تەس .

مەشھۇر قەلەم ساھىبى ئىمادۇددىن ئىسفاھانى مۇنداق دېگەن : « كىشى بۈگۈن كىتاب يېزىپ چىقىپ ئەتىسىلا ، بۇ يەرنى ئۆزگەرتكەن بولسام ياخشى بولىدىكەن ، بۇنى قوشقان بولسام قارشى ئېلىنىدىكەن ، بۇ نۇقتىنى ئالدىدا بايان قىلسام بوپتىكەن ، بۇنى چىقىرىۋەتكەن بولسام بەلەن بولاتتىكەن ، دېگەن سۆزلەرنى قىلىدۇ . مانا بۇ ئىنساننىڭ قىلغان ئىشىنىڭ ھامان نۇقساندىن خالىي بولمايدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ . »

بۇ لۇغەتنى ئىشلەش جەريانىدا ، شىنجاڭ دىنى ئىسلام ئىنستىتۇتى رەھبەرلىكى ھەرجەھەتتىن قوللاپ - قۇۋۋەتلىدى . شىنجاڭ دىنى ئىسلام ئىنستىتۇتى مۇدەررىسلىرىدىن قۇدرىتىللا ھاجى ، تاھىر ھاجى ، ئوسمان ھاجى ، قەمەردىن ھاجى ، قۇربانجان يۇسۇپ قاتارلىقلار لۇغەتنى رەتلەش ، سىلىشتۇرۇش ، تولۇقلاش ، كۆچۈرۈش جەھەتلەردە يېقىندىن ياردەمدە بولدى . سۆزلەملەر ۋە مىساللارنى ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىشتا قىزىم نەزىرە ياردەملەشتى . ئۇلارنىڭ ھەمىيىسىگە تەشەككۈر ئېيتىمەن . بۇ لۇغەت ھەۋەسكارلىرى ئۈچۈن ياخشى ھەمراھ ، سادىق دوست ، ئايرىلماس ئۈلپەت بولۇپ قالغۇسى . لۇغەتنى رەتلەش ، تۈزىتىش ۋاقتىنىڭ زىچ بولغانلىقى ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئوقۇرمەنلەر جىددىي ئېھتىياجلىق بولغانلىقى ئۈچۈن ، لۇغەتنىڭ تېزرەك چىقىشىنى سۈيلەپ ، پېقىرنى ئالدىرىتىشى بىلەن لۇغەتتە بەزى خاتالىق ۋە سەۋەنلىكلەرگە يول قويغان بولۇشۇم مۇمكىن . كېيىنكى نەشرىدە تولۇقلىنىشى ئۈچۈن كەڭ ئوقۇرمەنلەرنىڭ قىممەتلىك پىكىرلىرىنى تەقدىم قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن .

www.uyghurkitap.com

لۇغەتنىڭ تۈزۈلۈشى ۋە ئۇنىڭدىن پايدىلىنىش ئۇسۇلى

ئوخشىمىغان سەۋىيىدىكى كىتابخانلارنىڭ ئېھتىياجلىق سۆزلەرنى ئاختۇرۇپ تېپىشىغا ئوڭئايلىق بولۇشى ئۈچۈن ، سۆزلەرنىڭ يىلتىزى (مصدر) ئاساس قىلىنماي، بەلكى باش ھەرپى ئاساس قىلىنىپ، سۆزلەر ئەرەب ئېلىپبەسى تەرتىۋى بويىچە تىزىلدى. مەسىلەن: (مَدْرَسَة) (د) ھەرپىدە ئەمەس ، (م) ھەرپىدە، (تَدَارَسَ) (د) ھەرپىدە ئەمەس، (ت) ھەرپىدە، (دَرَسَ) بولسا (د) ھەرپىدە بېرىلدى .

1 . (ا) ئەلىف ساكىنلىق كەلسە (ا) ئەلىف ، ساكىندىن باشقا ھەرىكە بىلەن كەلسە (ء) ھەمزە ھېسابلىنىدۇ. لۇغەت تەرتىۋىدە ئالدى بىلەن (ا) ئەلىف، ئاندىن (ء) ھەمزە تىزىلدى .

2 . سۆزلەرنىڭ 3 ـ ھەرپى (ء) ھەمزە بولۇپ ، (فاعل) ۋەزنىدە كەلگەن ئىسىملار يېڭى ئۇسلۇبتا تۈزۈلگەن ئەرەبچە لۇغەتلەردىكى تەرتىپ بويىچە 3 ـ ھەرپى (ي) بولغان سۆزنىڭ ئالدىغا قويۇلدى . مەسىلەن : الحائم ، الحايّگە ئوخشاش .

3 . تۈپ سۆزلەر باشلاپ كەلگەن قوشۇمچە سۆزلەر رەت تەرتىۋى بويىچە تۈپ سۆزلەرنىڭ ئاخىرىغا بېرىلدى .

4 . سۆزلەرنىڭ باش ھەرپى ئېلىپبە تەرتىۋى بويىچە بېرىلىشتىن تاشقىرى ، سۆزلەرنىڭ 2 ـ ، 3 ـ ھەرپلىرىدىمۇ رەت تەرتىۋى ھېسابقا ئېلىنىدى . مەسىلەن : ثَاج، ثئد، ثَأر، ثبت، ثبج، ثبر قاتارلىقلار.

5 . ئايرىم سۆزلەرنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، ئالدىدا پېئىللار ، ئاندىن ئىسىملار بېرىلدى . پېئىللارنىڭ تەرتىۋىدە ئالدىدا (فعل ماضى) ئاندىن (فعل مضارع) ئاندىن (مصدر) بېرىلىپ، پەقەت ئۆتكەن زامان پېئىلىنىڭ تەرجىمىسى بېرىلدى .

6 . مىسالى بېرىلگەن (مصدر) لەرنىڭمۇ سۆزلەملەر قاتارىدا تەرجىمىسى بېرىلدى .

7 . ئاھاڭداش سۆزلەر ئايرىم سۆزلەملەر قاتارىدا ئىزاھلاندى .

8 . ئايرىم ئىشلىتىلمەي ، سۆز بىرىكمىلىرىدىلا كېلىدىغان سۆزلەر ئايرىم ئىزاھلانماي ، سۆز بىرىكمىسى ئىچىدە ئىزاھلاندى .

9 . لۇغەتتىكى سۆزلەرنىڭ مەنىسى بىرلىككە كەلگەن ئاتالغۇ شەكلىدە بېرىلىش بىلەن بىللە ، يەنە بىر قىسىم سۆزلەرنىڭ مەنىسى يەشمە ئىزاھ شەكلىدە بېرىلدى .

10 : رجل، شخص، عمل، أمر، شيء قاتارلىق سۆزلەر، باش ماددا بولۇپ كەلگەن

پېئىللارنىڭ پائىلى ياكى مەفئۇلى بولۇپ كەلسە ، ئۇلار تەرجىمىدە بېرىلمىدى . مەسىلەن :

جَاءَ الشَّخْصُ: كەلدى . ظهرالأمرُ: ئايدىڭلاشتى . تَمَّ الْعملُ: تۈگىدى .

11 . ئەرەبچە سۆزلەملەر بىلەن تەرجىمىسى ئارىسىغا قوش چېكىت قويۇلدى .

12 . مىساللار قوش تىرناق ئىچىگە ئېلىنىپ ، قوش چېكىت قويۇلغاندىن كېيىن تەرجىمىسى تىرناقسىز بېرىلدى .

13 . قۇرئان ئايەتلىرى ۋە ھەدىسلەردىن ئېلىنغان مىساللارنىڭ ئاخىرىدىكى ‹قرآن›

‹حديث› سۆزلىرى تىرناق ئىچىگە ئېلىندى .

14 . ئەرەبچە بولسۇن ، ئۇيغۇرچە بولسۇن ، ئەسكەرتمە ، چۈشەندۈرۈش خاراكتېرلىك ئىزاھاتلار تىرناق ئىچىگە ئېلىندى .

15 . ئەرەبچە سۆزلۈكلەر ۋە مىساللارنىڭ ھەممىسى چوڭراق قارا خەت بىلەن بېرىلدى .

16 . لۇغەتتىن پايدىلانغۇچىلارغا ئەپلىك بولۇشى ئۈچۈن ، مەنىداش سۆزلەرنىڭ مەنىسى بىر - بىرىگە ھاۋالە قىلىنماي ، ئۆز نۆۋىتىدە بېرىلدى .

17 . تەڭداش مەنىلىك سۆزلەر پەش بىلەن ، مەنىلىرىدە پەرق بار سۆزلەر چېكىتلىك پەش بىلەن ئايرىتىلدى .

18 . سۆزلەرنىڭ جمع (كۆپلۈك) شەكلى «ج» بەلگىسى بىلەن ، مؤنث (چىشى ، ئايال جىنسىغا مەنسۇپ) شەكلى «م» بەلگىسى بىلەن بېرىلدى .

19 . فِعل مُضَاعَف (تەكرار ھەرپلىك پېئىل) ‹تَشْدِيد› لىك ئوقۇلىدىغان ھەرپكە ئىككى ھەرپ بويىچە مۇئامىلە قىلىندى . شۇنىڭ بىلەن ، ئۇ ھەرپ ئۆز نۆۋىتىدە ئۆزئارا ئورنىغا قويۇلدى . مەسىلەن : ‹دَرَسَ› سۆزى ‹دَرَّسَ› سۆزىنىڭ ئالدىغا قويۇلدى .

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

كىتابخانىغا

مۇھەممەد سالىھ

كىتاب ـ قەغەز ، سۆيۈملۈكتۇر ماڭا ھەر جايدا يار بولسا ،
نادانلار ئالدىدا قەغەز ـ قەلەم بىئېتىبار بولسا .

كىتابقا ئاشىنا بولدۇم ئىلىمنىڭ پەيزىنى سۈردۈم ،
سۆيۈنمەمدۇ كىشى دىلدىن بەخت ئىقبالغا يار بولسا .

بىلىم ئىشقىدا يانغانمەن بولۇپ مانەندە پەرۋانە ،
يۈرەكتىن سۆيگىنىم سۆيگەن كىتابتەك خۇش نىگار بولسا .

قەلەم ـ قەغەز بىلەن سىرداش بولۇپ خىلۋەتتە ئۈن ـ تىنسىز ،
نى كۆيلەر كۆيلىمەس ئىنسان بىلىمگە دىل خۇمار بولسا .

گۈدەكلىك چاغلىرىمدىنلا بىلىمگە مەھلىيا بولدۇم ،
دەمى ئايرىلمىقىم مۇشكۇل ، بىلىمدەك گۈلئۈزار بولسا .

ئارامگاھىم كىتابىمدۇر ئۈنىڭسىز ھېچ ئارامىم يوق ،
ئارامبەخش قۇرلىرى دىللار ئارا چاقناپ تۇرار بولسا .

سۈكۈناتتا چۈمۈلگەن كائىنات تۈن ئىچرە مەن تەنھا ،
نە تەنھا ئۆلپىتىم دىلكەش كىتابىم ياندا بار بولسا .

بولۇپ خىلۋەتتە كۆلبەم ئىچرە مەزھەر جىلۋە ئى جانان ،
نە جانان ھەر ۋەرەقتىن يۈز تەجەللى ئاشكار بولسا .

تىنىمسىز ئىنتىلىش روھى راۋاندۇر بەدەن ئىچرە ،
خىرەد ئەھلىگە خاس غەيرەت دىلىمدا جۇش ئۇرار بولسا .

نېسىپ بولماس كىشىگە نوكتەدانلىق ئەجر ـ مېھنەتسىز ،
كېچىپ ۋاز ئىستىقامەتتىن بىھۇش ئۇخلاپ ياتار بولسا ،

پاراغەت ئىستىراھەتتىن كېچىپ تىنماي ئۆگەنمەستىن ،
قېلىپ غەپلەتتە ئاغرىنما بىلىم سەندىن قاچار بولسا .

جاھالەت دەشتىدىن قاچتىم بەدەر نۇرانە يول ئىزدەپ ،
كامالەت ۋەسلىگە يەتكەي كىشى ھەق يول تاپار بولسا .

نادانلىق بىرلە ئاڭسىزلىق كىشىگە بىداۋا دەردتۇر ،
نە قىلغاي دىل كۆزى كور بىداۋا دەردكە دۇچار بولسا .

ئىلىم ئەھلى ماكان تۇتتى كامالەت تەختىدە ھەرچاغ ،
ئىلىمسىزلار زەبۇنلۇقتا پىقىرۇ خاكسار بولسا .

زۇھور ئەيلەپ ئەدەم سەھراسىدىن يىگانە بىر قامۇس ،
تەبەسسۇم ئەيلەبان ناز ئىلكىدە سىزگە باقار بولسا .

ئېچىلغاي زەر چېچىلغان مەنىلەردىن تۇزۇماس گۈللەر ،
نەخۇشتۇر رەڭمۇ رەڭ گۈللەر مۇئەتتەر ھىد چاچار بولسا .

ئارامبەخش باغچىدۇر قامۇس ئېچىلغان غۇنچىدۇر ھەرسۆز ،
تۇزارمۇ يايرىماي دىللار چىمەنلىك مۇرغىزار بولسا .

بولۇر ھەل مۇشكۇلاتلار دەرمەھەل قامۇسنى ئاختۇرساڭ ،
كۆڭۈل رىشتىڭ ئۇزۇلمەستىن كىتابقا باغلىنار بولسا .

دىماغلار يايرىغاي يىلداپ مۇئەتتەر ھىد ئىلىپ ھەردەم ،
شامال تارقاتقىنى بەدبۇي ئەمەس خۇشبۇي ئىپار بولسا .

كىتاب كۆرسەڭ مۇھەييادۇر قولۇڭدا رەھنەما قامۇس .
داۋان ئاشماق بولۇر ئاسان يولۇچى شەھسۇۋار بولسا .

لاتاپەت باغىدا يەكتا لۇغەتلەر غۇنچە رەناسى ،
تولۇپ ھېكمەتكە ھەرقۇر شۇنچە چوڭقۇر مەندار بولسا .

يېزىپ ھەر سۆزنى مىڭ دەڭسەپ دۇرۇس مەنانى قوغلاشتىم ،
قىزىقمايدۇ خېرىدارىڭ مىلىڭ ئۆتمەس تاۋار بولسا .

قانات قاقاي خىيال كەپتەرلىرىم ئۆرلەپ ساما ئۆزرە ،
قەلەم جەۋلان قىلىپ ئىلھاملىرىم سەلدەك تاشار بولسا .

uyghurkitap.com

لۇغەتتۇر يار دىلخاھى ئۈنى سەن تۇتىيا بىلگىن
بولۇپ شوتا نىشانىغا ئۆرلەمەككە ئەسقاتار بولسا .

خىرام ئەيلەيدۇ قۇرلار ئىچرە سۆزلەم ئىشتىۋە ناز بىرلە ،
نە خۇش زىبەنلىگىنى سۆزلۈكلەر قۇياشتەك يورۇتار بولسا .

ئىلىم سەھراسىنى كەزگىن بولۇپ قامۇسقا چىن مەپتۇن ،
ئويۇن سەيناسىدا يۈرمەك خالايىق ئىچرە ئار بولسا .

بۇدۇر ئابى ھايات يا ئابى كەۋسەردۇر ئوقۇر تەھسىن ،
ئىلىم تەشناسى چاڭقاقلار ئىچىپ كەۋسەر قانار بولسا .

تامامىلانماي تۇرۇپ قامۇس قاچان كۆڭلۈم تاپار تەسكىن ،
كىتابخان تەلمۈرۈپ تېزرەك كۆرۈشكە ئىنتىزار بولسا .

ئوقۇرمەن زوقلىنىپ خۇشتار بولۇر ھەرچاغدا قامۇسقا ،
تىرەن مەنالىدىن ھەربەتتە ئاھۇلار شىكار بولسا .

خىيالىم كەزدى مەنالەر باياۋانىنى تىنماستىن ،
ساڭا يەتمەمدۇ ھەر بەت ئىچرە مول مەنا ياتار بولسا .

ھۇمايۇن قۇشلىرى قونغاي بېشىغا تۆھپىكارلارنىڭ ،
ئۇلاردا ئىجتىھات، غەيرەت ، ئىراده ، ئىقتىدار بولسا .

تالاي يىللار رىيازەتتە ئىلىم گىرداۋىدا ئۈزدۈم ،
جاۋاھىرلار سۈزۈپ تىنماي ، غەرەز دۇرلار نىسار بولسا .

كىشى ئاجىز ئىكەن زەپمۇ نەپەستىن قالسا يوق ئىپسان ،
ھاياتتۇر كەتسىمۇ ئىنسان ھەقىقىي تۆھپىكار بولسا .

بېرىلدىم ئىلمۇ ئىرپانغا بوشاشماي ئىزدىنىپ شۇنچە ،
نىشانغا يەتمىگەي ئىنسان يۇرەردە بىمادار بولسا .

لۇغەت مەستانىسى بولدۇم چېكىپ كۆپ رەنجۇ مېھنەتلەر ،
يېنىڭدىن ئايرىما ھەرگىز لۇغەت قۇتلۇق تۇمار بولسا ،

چاچار بەتلەر ئارا دۇردانە سۆزلۈكلەر جۇلاسىنى ،
تېپىپ قامۇستا چىن مەنا بۆلەكتىن جانلىنار بولسا .

تەپەككۇر قۇشلىرىم ساقى بولۇپ خۇش پەيتتە قوش قوللاپ ،
ۋىسال جامىغا شەربەت تولدۇرۇپ بېردەك تۇتار بولسا .

پاچاقلاپ مۇشكۇلاتلارنى بولۇرمەن شىرى يەزدانەك ،
سېزەرمەن مىڭ ھۇزۇر دىلدىن توساقلار تارمار بولىسا .

مۇئەممالار بەسى كۆپ دۇچ كېلەر ماڭدامدا بىر مۇشكۇل ،
نىھان سىرلار ئايان بولماس كۆڭۈللەر بىقارار بولسا .

شاياتونلار بولۇرمىش خەستە دىللار ئاھىغا بائىس ،
ئەقىل ئىدراكقا گۇمراھلىق يېتىپ يولدىن ئازار بولسا .

پەرى پەيكەر بولالماس دىلبەرى ئەييارە ناز ئەيلەپ ،
ئوقۇپ ئەپسۇن دەمادەم ئىشقى بازارىندا زار بولسا .

يورۇقتۇر ھەر زامان كۆڭلۈم ئۆيى خۇرشىدى تاباندەك ،
تىلەكلەر ھەل بولۇر بېشەك كۆڭۈللەر بىغۇبار بولسا .

بولۇرمەن گاھى ناشاد ، گاھى شاد باشىمدا مىڭ سەۋدا ،
جاھان غەۋغالىرىدىن بىباھا ئۆمرۈم بىكار بولسا .

كېتەر يىللار ئۆتەر ئايلار پەسىللەر ئالمىشىپ بىر-بىر ،
نەۋا ئەيلەر ھامان بۇلبۇل خازان بولماس باھار بولسا .

چېچەكلەپ بەختۇ ئىقبالىم ھاياتىم مەنىلىك ئۆتكەي ،
ۋەتەن ئەل ئىشقى قەلبىمدە بولۇپ ئاتەش يانار بولسا .

دىنيارىم قەرزى زىممەمدە ئۆمۈرۋايەت ئادا بولماس ،
ھېلىغۇ تەندىكى بىر جان تۈمەنمىڭ جان نىسار بولسا .

بىكاردۇر ئەلگە خىزمەتسىز بىھۇدە ئۆتكۈزۈپ چاغنى ،
تەبەسسۇم ئىلكىدە دەۋران سۈرۈپ مىڭ يىل ياشار بولسا .

ئۆمۈر يۇلتۇزلىرىم ساقىپ تۈگەپتۇ بەرق ئۇرۇپ بىر-بىر،
مۆكۈنگەي كۆكتىكى ئەختەر كېتىپ شەب ، گەر ، نەھار بولسا .

قاراپ باقسام تۇرۇپتۇ كۆز ئوچۇمدا شۇنچە كۆپ ماۋزۇ ،
نىتەي ساقىبندى ئۆمرۈمدە قەلەم چارچاپ يازار بولسا .

بىرىلگەي ئۆلمۈ ئىرپانغا قەدەمدە قالدۇرۇپ بىر ئىز ،
كىمىكى روھى ئەجدادلارغا بەرھەق ئىز باسار بولسا .

كىتاب يازدىم ئۈمىد شۇكى جاھاندا قالدۇرۇپ كەتسەم ،
نىشانەم قالسا ئەۋلادلارغا مەندىن يادىكار بولسا .

تەمەييىم يوق مۇكاپاتتىن پەقەت ئالەمچە بەختىمدۇر ،
ئىشىم مەقبۇل بولۇپ دىللاردا نامىم يادلىنار بولسا .

الحروف الهجائية

ا	ب	ت	ث	ج	ح	خ
د	ذ	ر	ز	س	ش	ص
ض	ط	ظ	ع	غ	ف	ق
ك	ل	م	ن	ه	و	ي

مۇندەرىجە

الإهداء 1
مقدمة 3
المراجع 4
تۈزگۈچىدىن 5
لۇغەتنىڭ تۈزۈلۈشى ھەققىدە 7
كىتابخانغا 9
لۇغەت تېكىستى 1
ا 1
ب 317
ت 379
ث 543
ج 560
ح 607
خ 685
د 737
ذ 780
ر 798
ز 881
س 916

www.uyghurkitap.com

آبَ يَؤُوبُ أَوْبًا وَمَآبًا: قايتتى، ياندى، قايتىپ كەلدى.

آبَ إِلَى اللّٰهِ: ئاللاھقا تەۋبە قىلدى.

آب: ئاۋغۇست.

«سَوْفَ يُعْقَدُالإِجْتِمَاعُ فِي آبِالْقَادِمِ» : يىغىن ئالدىمىزدىكى ئاۋغۇستتا ئېچىلىدۇ.

آبِدْ: ياۋايى، كۆندۈرۈلمىگەن، ۋەھشىي، ياۋۇز.

آبِدَةٌ ج اَوَابِدُ: تۇرغۇن قۇشلار، قىش ـ ياز بىر جايدا ياشايدىغان قۇش؛ ياۋايى ھايۋان؛ كىشىنى چۆچۈتىدىغان چوڭ ئىش، مەڭگۈ ئەسلىنىپ تۇرىدىغان چوڭ ۋەقە؛ چەتتىن كىرگەن سۆز؛ مەڭگۈلۈك نەرسە، قەدىمكى قەبرە بۇيۇمى.

أَوَابِدُ الشِّعْرِ: ئوخشىشى يوق قالتىس شېئىر.

أَوَابِدُ الْكَلَامِ: ئاجايىپ ـ غارايىپ سۆزلەر.

آبٍ ج آبُونَ و اُبَاةٌ أَبَّاءُ: باش تارتقۇچى، رەت قىلغۇچى، نارازى بولغۇچى.

آبِقْ ج أُبَّاقٌ و أُبَّقٌ: قاچقۇچى قۇل، قاچقۇن قۇل؛ قاچقۇچى، قاچقۇن.

آتَى يُؤْتِي إِيْتَاءً: بەردى، ئاتا قىلدى.

آتَى الزَّكَاةَ: زاكاتنى بەردى، زاكاتنى ئادا قىلدى.

«وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ» ‹قرآن› : ئاللاھنى سۆيۈش يۈزىسىدىن خىش ـ ئەقرىبالارغا، يېتىملەرگە، مىسكىنلەرگە . . . پۇل ـ مال ياردەم بەردى.

«فَآتُواهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً» ‹قرآن›: ئۇلارغا بېكىتىلگەن مەھرلىرىنى بېرىڭلار.

«قَالَ لِفَتَاهُ آتِنَاغَدَاءَنَا» ‹قرآن› : مۇسا ياش خادىمغا : « ئەتىگەنلىك تامىقىمىزنى ئېلىپ كەلگىن» دېدى.

«لَمْ تُؤْتِ الثَّمَرَةُ أُكُلَهَا» : مېۋە بولمىدى، ھوسۇل بەرمىدى.

«آتَى الشَّيْءُ لَهُ» : ئۇ ئوڭۇشلۇق بولدى، قولايلىق بولدى.

آتَتْهُ الْفُرْصَةُ: پۇرسەت كەلدى.

آتَى يُوَاتِي مُؤَاتَاةً عَلَى الأَمْرِ: قوشۇلدى، ماقۇل كۆردى، ئۇنىدى.

آتٍ: كەلگۈچى، يېتىپ كەلگۈچى؛ كېلەركى.

اَلشَّهْرُ الآتِي: كېلەركى ئاي، كېلەر ئاي.

اَلآتِي ذِكْرُهُ: ئۇ تۆۋەندىكىچە بايان قىلىنىدۇ.

اَلآتِي بَيَانُهُ: تۆۋەندىكىدەك چۈشەندۈرۈلىدۇ.

كَمَا هُوَالآتِي: تۆۋەندىكىدەك، تۆۋەندىكىچە.

اَلأَجْيَالُ الآتِيَةُ: ئۇرۇق ـ ئەۋلاد، كەلگۈسى ئەۋلادلار.

عَلَى وَجْهِ الآتِيَةِ: تۆۋەندىكىدەك.

فِي الأُسْبُوعِ الآتِي: كېلەر ھەپتە.

اَلأَشْخَاصُ الآتِيَةُ أَسْمَاؤُهُمْ: ئىسمى بايان قىلىنىدىغان كىشىلەر.

آثَرَ يُؤْثِرُ إِيْثَارًا عَلَى كَذَا: تاللىدى، خالىدى، ئارتۇق بىلدى.

«وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْكَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ» ‹قرآن› : ئۇلار موھتاج تۇرۇقلۇق (مۇھاجىرلارنىڭ مەنپەئەتىنى) ئۆزلىرىنىڭ (مەنپەئەتىدىن) ئەلا بىلىدۇ.

«إِنْ هُوَ إِلاَّ سِحْرٌ يُؤْثَرُ» ‹قرآن› : بۇ پەقەت ئۆگىنىلگەن سېھىردۇر.

«بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا» ‹قرآن› : سىلەر دۇنيادىكى تىرىكچىلىكنى ئارتۇق كۆرىسىلەر.

«آثَرَ أَنْ يُوَاصِلَ دِرَاسَتَهُ الْعَالِيَةَفِي الْخَارِجِ» : ئالىي مەكتەپتە ئوقۇشنى چەت ئەلدە داۋاملاشتۇرۇشنى ئارتۇق بىلدى.

آثَارْ: ئەسەر، ئىز، ئاسار ـ ئەتىقە؛ داغ.

أَزَالَ آثَارَ الْعُدْوَانِ: تاجاۋۇزچىلىق قالدۇقلىرىنى تۈگەتتى.

«إِنَّا نَحْنُ نُحْيِ الْمَوْتَى وَنَكْتُبُ مَاقَدَّمُوا وَ آثَارَهُمْ» ‹قرآن›: شۈبھىسىزكى بىز ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرىمىز، ئۇلارنىڭ (دۇنيادا) قىلغان ئەمەللىرىنى ۋە ئىشلىرىنى خاتىرىلەپ قويىمىز.

اَلْآثَارُ الْمَادِّيَّةُ: ماددىي دەلىل ـ ئىسپات، ماددىي پاكىت.

عِلْمُ الْآثَارِ الْقَدِيْمَةِ: ئارخېئولوگىيە.

آثَارُ الْمُؤَلِّفِ: ئاپتورنىڭ ئەسەرلىرى، ئاپتورنىڭ قىلغان ئىشلىرى.

دَارُ الْآثَارِ: مۇزېي.

تَخْرِيْبُ الْآثَارِ الْقَدِيْمَةِ: قەدىمىي مەدەنىي يادىكارلىقلارنى ۋەيران قىلىش.

آثَمَ يُؤْثِمُ إِيْثَامًا فُلاَنًا: گۇناھقا باشلىدى، گۇناھقا يېتەكلىدى.

آثِمٌ ج أَثَمَةٌ: گۇناھكار، جىنايەتچى، ياۋۇز، قۇلاق كەستى.

«وَلاَتُطِعْ مِنْهُمْ آثِمًا أَوْكَفُورًا» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ھېچبىر گۇناھكارغا ياكى كۇفرىلىق قىلغۇچىغا بويسۇنمىغىن.

آجَرَ يُؤْجِرُ إِيْجَارًا: ئىجارىگە بەردى؛ مۇكاپاتلىدى.

«آجَرَه الدَّارَ وَنَحْوَهَا»: قورۇ ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەرنى ئىجارىگە بەردى.

«آجَرَ الدَّارَ مِنَ الشَّرِكَةِ»: ئۇ شىركەتتىن قورۇنى ئىجارىگە ئالدى.

آجَرَ يُؤَاجِرُ مُؤَاجَرَةً الرَّجُلَ: ياللىدى، ياللاپ ئىشلەتتى.

آجِرٌ: خوجايىن، ياللىغۇچى.

آجُرَّةٌ ج آجُرٌّ: خىش، پىششىق خىش، كېسەك.

آجُرُّومِيَّةٌ: گىرامماتىكا، گىرامماتىكا قائىدىلىرى.

اَلْآجِلُ. اَلْآجِلَةُ: ئاخىرەت، قىيامەت كۈنى، ئۇ دۇنيا.

آجِلاً أَوْ عَاجِلاً: ئاخىر بىر كۈنى، ھامان بىر كۈنى، بەربىر، قاچانلا بولمىسۇن.

مَاءٌ آجِنٌ: توختام سۇ، سېسىق سۇ.

آخٌ: تۇخۇم ئېقى؛ سۇس ھاۋارەڭ.

آحَادٌ: تاق سانلار، بىرلەر خانىسى، بىرىنچى خانە.

آحَادُ النَّاسِ: ئادەتتىكى ئادەملەر، پۇقرا.

خَبَرُ حَدِيْثِ الْآحَادِ: بىر ئادەمدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىس.

مَرْتَبَةُ الْآحَادِ ‹فِي الْحِسَابِ›: بىرىنچى خانە، بىرلەر خانىسى.

آخْ: ئاھ ـ ۋاھ، ۋوي خۇدايىمەي، ۋاي خۇدايىم.

آخَذَ يُؤَاخِذُ مُؤَاخَذَةً: كايىدى، ئەيىبلىدى، جازالىدى.

لاَ تُؤَاخِذْنِي: كەچۈرۈڭ، خاپا بولماڭ.

«لاَتُؤَاخِذْنِي بِمَانَسِيْتُ وَلاَتُرْهِقْنِي مِن أَمْرِي عُسْرًا» ‹قرآن›: ئەھدىنى ئۇنتۇپ قالغانلىقىمغا مېنى ئەيىبلىمە، سەن بىلەن بىللە بولۇشتا مېنى قىيىن ھالغا چۈشۈرۈپ قويما.

«وَلَوْيُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَاتَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ» ‹قرآن›: ئەگەر ئاللاھ ئىنسانلارنى ئۇلارنىڭ زۇلمى تۈپەيلىدىن جازالايدىغان بولسا يەر يۈزىدە قىمىرلاپ تۇرىدىغان ھېچ بىر جان ئىگىسىنى قويمىغان بولاتتى.

«آخَذَ الْكَاتِبَ عَلَى عَدَدٍ مِنَ الْهَفَوَاتِ»: ئۇ يازغۇچىنى بىر قىسىم خاتالىقلىرى ئۈچۈن ئەيىبلىدى.

آخِرٌ ج أَوَاخِرُ: ئاخىرقى، ئەككىنچىسى؛ چېكى، ئاخىرى.

آخِرُ الْأَمْرِ: ئاخىرقى ھېسابتا، تېگى ـ تەكتىدىن ئالغاندا.

«أَمَّا صَدِيْقِي فَكَانَ هُوَ الْآخِرُ يُخَالِفُنِي»: مېنىڭ دوستۇم ماڭا مۇخالىپەتچىلىك قىلىدىغان ئەككىنچى بىر ئادەم بولۇپ قالدى.

«وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ» ‹قرآن›: كېيىنكىلەر ئارىسىدا ياخشى نامىمنى قالدۇرغىن.

«هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ» ‹قران›: ئاللاھنىڭ ئىپتىداسى يوقتۇر، ئىنتىھاسى يوقتۇر.

«كَانَ وَاقِفًا فِي آخِرِ الصَّفِّ»: ئۇ سەپنىڭ

ئاخىرىدا تۇرغانىدى.

«جَاءُوا عَنْ آخِرِهِمْ» : ئۇلارنىڭ ھەممىسى كەلدى.

«مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ» : باشتىن ـ ئاخىرغىچە.

اَلْآخِرُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «مەڭگۈ»، «باقى» دېگەن مەنىلەردە.

اَلْآخِرَةُ: ئاخىرەت، ئۇ دۇنيا.

جُمَادِيَ الْآخِرَةُ: ھىجرىيە ھېسابىدا 6 ـ ئاي.

آخَرُ ج آخَرُونَ م أُخْرَى ج أُخْرَيَاتٌ وَأُخَرُ: باشقا، باشقىلار، باشقا بىرى، يەنە بىرسى.

مِنْ يَوْمٍ لِآخَرَ: بىر كۈندىن ئىككىنچى كۈنگىچە.

مِنْ وَقْتٍ إِلَى آخَرَ: بىر ۋاقىتتىن ئىككىنچى ۋاقىتقىچە.

«أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ» «قرآن»: سىلەرنىڭ بىرىڭلار خوجايىنىغا ھاراق قۇيۇپ بېرىدۇ، يەنە بىرىڭلار دارغا ئېسىلىدۇ.

رَجُلٌ آخَرُ: ئىككىنچى بىر ئادەم، باشقا بىر كىشى.

«ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ» «قرآن»: ئاندىن ئۇنى باشقا مەخلۇقتا ئايلاندۇردۇق.

«هَذَا الْكِتَابُ مُفِيدٌ أَمَّا الْآخَرُ فَلَا يَنْفَعُ كَثِيرًا»: بۇ كىتاب پايدىلىق، ئىككىنچى كىتاب بولسا كۆپ پايدىلىق ئەمەس.

آخَى يُؤَاخِي إِخَاءً وَمُؤَاخَاةً وَإِخَاوَةً: دوستلاشتى، قېرىنداش بولۇشتى.

آخَى بَيْنَهُمَا: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا قېرىنداشلىق ئورناتتى، ئۇ ئىككىسىنى قېرىنداش قىلىپ قويدى.

«آخَى الرَّسُولُ عَلَيْهِ السَّلَامُ بَيْنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ»: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇھاجىرلار بىلەن ئەنسارلار ئارىسىدا قېرىنداشلىق ئورناتتى.

آخِيَّةٌ ج أَوَاخِيُّ وَأَوَاخٍ: چىغرىق.

صَدَاقَةٌ مَتِينَةُ الْأَوَاخِي: مۇستەھكەم دوستلۇق.

آدَ يَؤُودُ أَوْدًا الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى، ئەگرى قىلدى.

آدَ يَؤُودُ أَوْدًا وَأُوُودًا الْحِمْلُ: يۈك ئېغىرلاپ كەتتى، بېسىپ كەتتى.

آدَ الشَّيْءُ: ئەگرى بولدى.

آدَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا مەرھەمەت قىلدى، ئۇنىڭغا شەپقەت قىلدى.

آدَبَ يُؤْدِبُ إِيدَابًا: زىياپەت بەردى، مېھمان قىلدى.

آدِبٌ ج آدِبَةٌ: ساھىبخان، خوجايىن، مېھمان ئىگىسى.

آدَرُ: پورداق؛ پورىدىقى چىقىپ قالغان.

آدَمُ: ئادەم ، ئادەم ئاتا.

بَنُو آدَمَ: ئادەم باللىرى، ئىنسانلار.

اِبْنُ آدَمَ: ئىنسان، ئادەم بالىسى.

تُفَّاحَةُ آدَمَ: بوغدىيەك.

آدَمِيٌّ: ئىنسانىي، ئادەملىك، ئادىمىي ، كىشىلىك.

آدَمِيَّةٌ: كىشىلىك خاراكتېر؛ ئىنسانپەرۋەرلىك.

آذَنَ يُؤْذِنُ إِيذَانًا فُلَانًا: ئۇقتۇردى، بىلدۈردى، خەۋەر قىلدى.

آذَنَ الْحُكْمُ بِالسُّقُوطِ: ھاكىمىيەت يىمىرىلىشكە باشلىدى، ھاكىمىيەت لىڭشىپ قالدى.

«آذَنْتُكُمْ عَلَى سَوَاءٍ» «قرآن» : مەن سىلەرگە ئوخشاش ئۇقتۇردۇم.

«آذَنَ الْمُؤَذِّنُ بِالصَّلَاةِ» : مۇئەززىن نامازغا ئەزان توۋلىدى.

آذَنَهُ الْأَمْرَ وَبِهِ: ئىشقا سالدى، ئىش قىلدۇردى.

آذَى يُؤْذِي إِيذَاءً: زىيان يەتكۈزدى، ئەزىيەت يەتكۈزدى، پاراكەندە قىلدى.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى» «قرآن» : ئى مۆمىنلەر! سىلەر مۇساغا ئازار قىلغان كىشىلەردەك بولماڭلار.

اَلْآذِيُّ ج أَوَاذِيُّ: دولقۇن، دېڭىز دولقۇنى، ئۆركەش.

آرَقَ يُؤْرِقُ إِيرَاقًا: ئۇيقۇسىنى قاچۇردى، بىدار قىلدى.

آرِقٌ: ئۇيقۇسى قاچقان، كېچىنى بىدار ئۆتكۈزگۈچى.

آزَرَ يُؤْزِرُ إِيزَارًاهُ: ياردەملەشتى، قوللىدى، مەدەت بەردى.

آزَفَ يُؤْزِفُ إِيزَافًا الْأَمْرَ: ئالدىراتتى.

آزِفٌ: يېقىنلاشتۇرغۇچى.

اَلْآزِفَةُ: قىيامەت.

آزَى يُؤَازِى مُؤَازَاةً وَإِيزَاءً الرَّجُلَ: ماسلاشتى، مادارا قىلدى.

آسٌ: خۇشبۇي، ئاق گۈللۈك، دائىم يېشىل تۇردىغان نوتا ئۈسۈملۈك.

آسِرٌ: ئەسىر ئالغۇچى، مەپتۇن قىلغۇچى.

مَنْطِقٌ آسِرٌ: كىشىنىڭ ئەقلىنى لال قىلىدىغان سۆز.

جَمَالٌ آسِرٌ: كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان گۈزەللىك.

آسَفَ يُؤْسِفُ إِيسَافًا: رەنجىتتى، كۆڭلىنى يېرىم قىلدى، ئېچىندۇردى، بىئارام قىلدى.

آسَفَ الشَّخْصَ: غەزەپلەندۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى، خاپا قىلدى.

«يُؤْسِفُنِى أَلَّا أَسْتَطِيعَ تَلْبِيَةَ دَعْوَتِكَ»: سىنىڭ دەۋىتىڭنى قوبۇل قىلالماسلىقىم مېنى ئەپسۇسلاندۇرىدۇ.

آسِفٌ: ئەپسۇسلانغۇچى، ئېچىنغۇچى، ھەسرەت چەككۈچى.

«ظَهَرَ غَيْرَ آسِفٍ عَلَى الْوَظِيفَةِ الَّتِى فَقَدَهَا»: ئۇ قولدىن كەتكەن ۋەزىپىگە پۇشايمان قىلمىغان ھالدا ئوتتۇرىغا چىقتى.

«أَنَا آسِفٌ كُلَّ الْأَسَفِ لِمَا بَدَرَ مِنِّي»: مەندىن سادىر بولغان ئىشقا ناھايىتى ئەپسۇسلىنىمەن.

آسِنٌ: تەمى ئۆزگەرگەن، رەڭگى ئۆزگەرگەن.

مَاءٌ آسِنٌ: تەمى ئۆزگەرگەن سۇ، رەڭگى ئۆزگەرگەن سۇ.

«طَالَبَ السُّكَّانُ بِإِزَالَةِ الْمِيَاهِ الْآسِنَةِ مِنَ الْأَحْيَاءِ الشَّعْبِيَّةِ»: ئاھالىلەر ئاھالىلەر رايونىدىن سېسىق سۇلارنى بىر تەرەپ قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

آسَى يُؤَاسِى مُؤَاسَاةً: ياردەم بەردى، كۆڭلىنى يۇپۇتتى، تەسەللى بەردى.

آسَى صَدِيقَهُ: ئۇ دوستىنىڭ كۆڭلىنى يۇپۇتتى.

آسَى فُلَانًا بِمَالِهِ: ئۇنى مېلىغا شېرىك قىلدى.

«إِنَّ أَخَاكَ مَنْ آسَاكَ»: كۆڭلۈڭنى يۇپۇتقان ئادەم سېنىڭ قېرىندىشىڭ ھېسابلىنىدۇ.

آسٍ ج أُسَاةٌ وَآسَاءٌ م آسِيَةٌ ج آسِيَاتٌ وَأَوَاسٍ: تېۋىپ، دوختۇر؛ غەم-قايغۇدا بىللە بولغۇچى.

آسٍ ج أَسْيَانُونَ م أَسْيَانَةٌ وَآسِيَةٌ ج أَسْيَانَاتٌ وَأَسَايَا: قايغۇرغۇچى، دەرد ـ ئەلەملىك.

آسِيَا: ئاسىيا قىتئەسى.

آسِيَاالْوُسْطَى: ئوتتۇرا ئاسىيا.

آسِيَوِيٌّ: ئاسىيالىق، ئاسىياغا خاس، ئاسىيادىن چىققىدىغان.

آصِرَةٌ ج أَوَاصِرُ: دوستلۇق، مۇناسىۋەت، تۇغقاندىلىق، يېقىنچىلىق.

أَوَاصِرُ الصَّدَاقَةِ: دوستلۇق مۇناسىۋىتى.

«إِنَّ مَابَيْنَنَا مِنْ أَوَاصِرِ الصَّدَاقَةِ ‹الْقَرَابَةِ› لَايُفْسِدُهُ اخْتِلَافُ الرَّأْيِ»: بىزنىڭ ئارىمىزدا پىكىر ئىختىلاپى بۇزالمايدىغان دوستلۇق ئالاقىسى بار.

آضَ يَئِيضُ أَيْضًا: تەكرارلىندى، قايتىلاندى.

آضَ إِلَيْهِ: ئايلاندى، ئەسلىگە قايتتى، ئۆرۈلدى.

آفَةٌ ج آفَاتٌ: ئاپەت، ۋابا، كېسەللىك.

آفَةٌ زِرَاعِيَّةٌ: زىرائەتلەرگە چۈشىدىغان كېسەللىك.

آفِلٌ ج أُفَّلٌ وَأُفُلٌ: ئۆچكۈچى، ئولتۇرغۇچى، (تۆۋەنلىگۈچى).

نَجْمَةٌ آفِلٌ: تەلەيسىز، ئىشى ئوڭدىن كەلمىگەن، تەلىيى قاچقان.

آقَ يَؤُوقُ أَوْقًا عَلَيْهِ: شۇملۇق ئەكەلدى.

آكَدَ يُؤَاكِدُ مُؤَاكَدَةً: تەكىتلىدى، چىڭىتتى، پۇختىلىدى.

آكَلَ يُؤَاكِلُ مُؤَاكَلَةً: بىللە تاماق يېدى، ھەمداستىخان بولدى.

آكِلٌ ج أَكَلَةٌوآكِلُونَ: يېگۈچى، غىزالانغۇچى.

آكِلُ الْحَشَرَاتِ: ھاشاراتخور.

آكِلُ اللُّحومِ: گۆشخور.

آكِلُ الْعُشْبِ: ئوتخور.

آكِلُ لُحومِ الْبَشَرِ: ئادەم گۆشىنى يېگۈچى.

آكِلُ النَّمْلِ: چۈمۈلەخور.

آكِلَةٌ: چاقا، يارا، جاراھەت.

آلَ يَؤُولُ أَوْلاً: يانىدى، قايتتى، ئېلىپ باردى.

«إِنَّ تَغَيُّبَ الطَّالِبِ عَنِ الْمَدْرَسَةِ قَدْ يَؤُولُ إِلَى فَشَلِهِ»: ئوقۇغۇچىنىڭ مەكتەپكە كەلمەسلىكى ئۇنى ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەسلىككە ئېلىپ كېلىدۇ.

آلَ الْأَمْرُ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا قايتتى، ئۇنىڭغا يېتىپ باردى.

آلٌ: ئېزىتقۇ، سەراب؛ ئائىلە ـ تاۋابىئاتلار (مەشھۇر كىشىلەرگىلا ئىشلىتىلىدۇ.)

آلُ مُحَمَّدٍ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەھلى ئەۋلادى، مۇسۇلمانلار ئاممىسى.

آلاتِيٌّ ج آلاتِيَّةٌ: مۇزىكانت، سازچى.

آلَةٌ ج آلاتٌ وآلٌ: قورال، سايمان، ئەسۋاب، ئەزا (ئادەم، ھايۋانلارنىڭ ئورگانىزمى).

آلَةُ الْحِسِّ: سەزگۈ ئەزالار.

آلَةُ الْعُودِ: بەرباب (چالغۇ ئەسۋابى).

آلَةُ الطَّرَبِ: چالغۇ ئەسۋابى.

اَلْآلَةُ الْكاتِبَةُ: ماشىنكا.

اَلْآلَةُ الْحاسِبَةُ: ھېسابلاش ماشىنىسى.

آلَةٌ حاسِبَةٌ: كومپيۇتېر.

آلَةٌ كَهْرَبائِيَّةٌ: ئېلېكتر سايمىنى، ئېلېكتر ئەسۋابلىرى.

آلَةُ الْعَيْشِ: تۇرمۇش ۋاستىلىرى.

«آلَةُ الْعَيْشِ صِحَّةٌ وَشَبابٌ»: ساغلاملىق ۋە ياشلىق تۇرمۇش ۋاستىسىدۇر.

آلَةُ ضَغْطِ الْهَواءِ: ھاۋا كومپرېسسورى؛ ھاۋا بېسىمىنى ئۆلچىگۈچ.

آلَةٌ مُوسِيقِيَّةٌ: چالغۇ ئەسۋابى.

آلَةٌ مُكَبِّرَةٌ لِلصَّوْتِ: مىكروفون، ئاۋاز ياڭراتقۇ.

آلَةُ التَّنْبِيهِ: سىگنال، سىگنال ئاپپاراتى.

آلَةٌ بُخارِيَّةٌ: پار ماشىنىسى.

آلَةُ التَّحْرِيكِ، آلَةٌ مُحَرِّكَةٌ: ماتور.

آلَةُ التَّصْوِيرِ: رەسىم ئاپپاراتى، فوتوئاپپارات.

آلَةُ الْجَرِّ: تراكتور.

آلَةٌ حَصّادَةٌ: كومبايىن، ئورۇش ماشىنىسى.

آلَةُ التَّنْقِيبِ: بۇرغىلاش ماشىنىسى.

آلَةُ الْإِسْتِقْبالِ: تېلېگراف ئاپپاراتى.

آلَةُ الْخِيَاطَةِ: تىكىش ماشىنىسى.

آلَةٌ حَرْبِيَّةٌ: قورال ـ ياراغ، ھەربىي ئەسلىھە.

آلَةٌ رافِعَةٌ: كىران.

آلَةُ الْجَرْفِ: توپا ئۇسۇش ماشىنىسى.

آلَةٌ جَهَنَّمِيَّةٌ: بومبا.

آلَةُ التَّكْسِيرِ: يەنجىش ماشىنىسى، ئۇششاقلاش ماشىنىسى.

آلَةٌ حَدْباءُ: تاۋۇت.

«هُوَ آلَةٌ فِي أَيْدِيهِمْ»: ئۇ ئۇلارنىڭ قولىدىكى قورچاق.

آلاتُ الْإِنْتاجِ: ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرى.

آلاتُ الْإِسْتِشْفاءِ: داۋالاش ئۈسكۈنىلىرى.

آلَفَ يُؤْلِفُ إِيلافًا: دوست بولىدى، مۇناسىۋەت ئورناتتى، ئىناق بولدى.

آلَفَ الشَّيْءَ: كۆنۈپ قالدى.

آلَفَ مِنْ: ... دىن تېخىمۇ يېقىن، ... دىنمۇ يېقىن.

آلَمَ يُؤْلِمُ إِيلامًا: ئاغرىتتى، دەرد قىلدى.

«يُؤْلِمُ الْمُواطِنَ أَنْ يَرَى الْفَسادَ طاغِيًا فِي الْبِلادِ»: مەملىكەتتە پىتنە ـ پاساتنىڭ ئەۋج ئېلىشى پۇقرانى ئازابلايدۇ.

آلَى يُؤْلِي إِيلاءً الرَّجُلُ: قەسەم قىلدى.

«آلَى عَلَى نَفْسِهِ أَنْ يَقُومَ بِواجِبِهِ»: ئۇ ئۆز ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىشقا قەسەم قىلدى.

آلِيٌّ: مېخانىزىم، ماشىنا.

إِنْسَانٌ آلِيٌّ: ماشىنا ئادەم.

آلِيَّةٌ: ماشىنىلىق، مېخانىزملىق.

حَرَكَةٌ آلِيَّةٌ: ئىستىخىيىلىك ھەرىكەت.

قُوَّةٌ آلِيَّةٌ: ماشىنىلاشقان قىسىم.

آمَ يَؤُومُ أُومًا: تەشنا بولدى، ئۇسساپ كەتتى.

آمَ يَئِيمُ أَيْمَةً و أُيُومًا و أَيْمًا الرَّجُلُ مِنْ زَوْجَتِهِ: ئايالى ئۆلۈپ كېتىپ، ئەر تۇل قالدى.

أَيِمَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ زَوْجِهَا: ئېرى ئۆلۈپ كېتىپ ئايال تۇل قالدى.

آمَرَ يُؤَامِرُ مُؤَامَرَةً: مەسلىھەتلەشتى، كېڭەشتى.

آمَرَ الْقَوْمُ: مەسلىھەتلەشتى، كېڭىششتى.

آمِرٌ: قوماندانلىق قىلغۇچى، كوماندىر.

آمِرُ لِوَاءٍ: بىرىگادا (ھەربىيدە).

اَلْآمِرُ النَّاهِي: ھوقۇقى چەكسىز ئادەم، چەكسىز سەلتەنەتكە ئىگە ئادەم، دېگىنى دېگەن، قىلغىنى قىلغان ئادەم.

آمِرُ الْحَرْسِ: مۇھاپىزەت ئەترىتى باشلىقى.

آمِرَةٌ ج أَوَامِرُ: بۇيرۇق، ۋەزىپە.

آمِلٌ: ئۈمىد قىلغۇچى، ئارزۇ قىلغۇچى، ئۈمىدۋار بولغۇچى.

آمَنَ يُؤْمِنُ إِيمَانًا بِهِ: ئىشەندى، ئىمان ئېيتتى، ئېتىقاد قىلدى.

آمَنَ الشَّخْصُ: ئېتىقاد قىلدى، ئىمان ئېيتتى.

«كَانَتِ السَّلْوَةُ الْكُبْرَى لِلنَّاسِ فِي جِيْلِنَادِيْنُهُمْ فَكَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ»: بىز بىر ئەۋلاد كىشىلەر ئارىسىدا ئۇلارنىڭ دىنى ئۇلار ئۈچۈن چوڭ ئەمەك بولدى، ئۇلار ئاللاھقا ئىمان ئېيتىدىغان بولدى.

«لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيْهِ مَايُحِبُّ لِنَفْسِهِ» «حديث»: سىلەردىن بىرىڭلار نېمىنى ياخشى كۆرسە قېرىندىشىغىمۇ شۇنى ياخشى كۆرمىگىچە ھەقىقىي ئىمان ئېيتقان بولمايدۇ.

آمِنٌ: ئىشەنچ قىلغۇچى، ئامان بولغۇچى، ئەمىن بولغۇچى، خاتىرجەم، تىنچ، ساق ـ سالامەت.

اَلْمُوَاطِنُ الْآمِنُ: تىنچ ئاھالە.

آمِينَ: ئى ئاللاھ! ئىجابەت قىلغىن، ئى ئاللاھ! قوبۇل قىلغىن.

آنَ يَئِينُ أَيْنًا: توشتى (ۋاقىت).

آنَ الْأَوَانُ: دەل ۋاقتى بولدى.

آنَ الْمَوْعِدُ: پەيت كەلدى، ۋەدىلەشكەن ۋاقىت بولدى.

آنٌ: ۋاقىت، مەزگىل.

آنًا بَعْدَ آخَرَ: پات ـ پات، ئارىلاپ ـ ئارىلاپ.

فِي آنٍ وَاحِدٍ: بىرلا ۋاقىتتا، ئەينى ۋاقىتتا.

مِنْ آنٍ لِآخَرَ: پات ـ پات، ئارىلاپ ـ ئارىلاپ.

بَيْنَ آنٍ وَآخَرَ: پات ـ پات، ئارىلاپ ـ ئارىلاپ.

إِلَى الْآن: ھازىرغىچە.

حَتَّى الْآنَ: ھازىرغىچە.

مِنَ الْآن فَصَاعِدًا: ھازىردىن باشلاپ، بۇندىن ئېتىبارەن.

حَتَّى الْآنَ. لِلْآن: ھازىرغىچە، ھازىرغا قەدەر.

اَلْآنَ: ھازىر، ئەمدى، نۆۋەتتە.

آنَئِذٍ: بۇ چاغدا، ئەينى ۋاقىتتا، شۇ چاغدا.

آنَذَاكَ: شۇ ۋاقىتتا، ئەينى چاغدا، شۇ پەيتتە.

آنَسَ يُؤْنِسُ إِينَاسًا و آنَسَ يُؤَانِسُ مُؤَانَسَةً: تەسەللى بەردى، كۆڭلىنى ياسىدى.

آنَسَ الرُّشْدَ مِنْهُ: بىلدى، بايقىدى.

آنَسَهُ: كۆردى.

آنَسَ الشَّيْءَ: ھېس قىلدى.

«آنَسْتُ فِيهِ الْكَفَاءَةَ»: ئۇنىڭدا لاياقەتنى بايقىدىم.

آنِسَةٌ ج آنِسَاتٌ وأَوَانِسُ: قىز، خېنىم، خانقىز (توي قىلمىغان قىزلارغا قارىتا ئېيتىلىدۇ)

آنِفًا: بايا، ھېلى.

آنِفُ الذِّكْرِ: يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان، يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتۈلگەن، يۇقىرىدا بايان قىلىنغان.

آنِفُ الْبَيَانِ: يۇقىرىدا بايان قىلىنغان.

آنِفَةٌ: ئۇۋلى، دەسلىپى.

آنِفَةُ الشَّبَابِ: ياشلىق، ياشلىق باھارى.

«قَضَتْ آنِفَةَ الشَّبَابِ» : ياشلىق باھارى ئۆتۈپ كەتتى.

آنَقَ يُؤْنِقُ إِينَاقًا وَ نِيقًا الشَّيْءُ فُلاَنًا: خۇشال قىلدى، شادلاندۇردى، مەمنۇن قىلدى.

مَالَهُ حَانَّةٌ وَلاَآنَّةٌ: تۆگىسىمۇ يوق، قويىمۇ يوق.

آنِيٌّ: ھازىرقى ۋاقىتتا، ھازىرغا مەنسۇپ، دەرھال.

تَرْجَمَةٌ آنِيَّةٌ: دەرھال تەرجىمە، ئۇدۇللۇق تەرجىمە.

آهَ يَؤُوهُ أَوْهًا: ئاھ ئۇردى، خورسىندى.

آهْ: ۋايجان، ۋايىيەي، ئاھ، ئۇھ.

آهْ مِنْ دُعَاةِ التَّفْرِقَةِ: ئىتتىپاقسىزلىق تەرەپدار-لىرىغا ۋاي.

آهَةٌ ج آهَاتٌ: ئۇھ تارتقان ئاۋاز، ئاھ ئۇرغان ئاۋاز.

آهَلَ يُؤْهِلُ إِيهَالاً: ئۆي ئوچاقلىق قىلدى، تۇرمۇشلۇق قىلىپ قويدى.

آهِلٌ: ئاۋات، كۆچۈم، ئادەم ئولتۇراقلاشقان (جاي).

أَمَاكِنُ آهِلَةٌ بِالسُّكَّانِ: زىچ ئاھالىلىق رايون، ئاھالىسى زىچ رايون.

آوِنَةٌ. مُفْرَدُهُ الْأَوَانِ: ۋاقىت، سائەت، زامان، چاغ.

آوَى يُؤْوِي إِيوَاءً: ھىمايە قىلدى، ھىمايىگە ئالدى، قوغدىدى، قانات ئاستىغا ئالدى.

آوَى اللاَّجِئَ: ئۇ مۇساپىرنى قويىنىغا ئالدى.

آيَةٌ ج آيٌ و آيَاتٌ: ئالامەت، نىشان، سىمۋول، بەلگە، مۆجىزە، ئاجايىبات، ئىبرەت، دەلىل.

آيَاتُ الشُّكْرِ وَالْوِلاَءِ: تەشەككۈر ۋە ساداقەت ئالامەتلىرى.

آيَسَ يُؤْيِسُ إِيئَاسًا: ئۈمىدسىزلەندۈردى.

آيَسَ عَلَيْهِ أَوْ عَنْهُ: قارامىلىق قىلدى، تەۋەككۇل قىلدى.

آيِلٌ إِلَى الزَّوَالِ: زاۋاللىققا يۈزلەنگەن، يوقۇلۇش-قا يۈز تۇتقان.

آيِبٌ: قايتقۇچى، يانغۇچى.

إِئْتَثَرَ يَأْتَثِرُ إِئْتِثَارًا بِكَذَا: تەسىرگە ئۇچرىدى.

إِئْتَجَرَ يَأْتَجِرُ إِئْتِجَارًا: ھەق تەلەپ قىلدى.

إِئْتَدَمَ يَأْتَدِمُ إِئْتِدَامًا الْعُودُ: دەرەخكە سۇ يۈگۈردى.

إِئْتَدَمَ فُلاَنٌ: ناننى تەم تەڭشىگۈچكە قوشۇپ يېدى.

إِئْتَزَرَ يَأْتَزِرُ إِئْتِزَارًا الرَّجُلُ: تون كىيدى؛ تامبال كىيدى.

إِئْتَسَى يَأْتَسِي إِئْتِسَاءً: ئۈلگە قىلدى، ئەمۇنە قىلدى.

إِئْتَكَلَ يَأْتَكِلُ إِئْتِكَالاً النَّارُ: ئوت چاراسلاپ ياندى.

إِئْتِلاَفٌ: ئىناق، بىرلىك.

دُوَلُ الْإِئْتِلاَفِيِّ: ئىتتىپاقداش دۆلەتلەر، ئاتتانتا دۆلەتلەر.

إِئْتِلاَفِيٌّ: بىرلەشمە.

حُكُومَةٌ إِئْتِلاَفِيَّةٌ: بىرلەشمە ھۆكۈمەت (بىرقانچە تەرەپتىن تەشكىل قىلىنغان ھۆكۈمەت).

إِئْتَلَفَ يَأْتَلِفُ إِئْتِلاَفًا النَّاسُ: كىشىلەر بىرلىك-كە كەلدى، بىرلەشتى.

إِئْتَلَقَ يَأْتَلِقُ إِئْتِلاَقًا الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى، چاقماق يورىدى.

إِئْتَلَى يَأْتَلِي إِئْتِلاَءً: قەسەم قىلدى، قەسەمياد قىلدى.

إِئْتِمَارٌ: مۇھاكىمە، مۇلاھىزە.

إِئْتِمَانٌ: ئىتىقاد؛ ئىشەنچ؛ ئىناۋەت.

إِئْتِمَانِيٌّ: ئامانەت ـ قەرزگە مەنسۇپ.

«قَدَّمَ لَهُ الْمَصْرِفُ تَسْهِيلاَتٍ إِئْتِمَانِيَّةً» : بانكا ئۇنىڭغا ئامانەت قەرز ئىشلىرىنى ئاسانلاشتۇ-رۇپ بەردى.

إِئْتَمَرَ يَأْتَمِرُ إِئْتِمَارًا: مەسلىھەتلەشتى، كېڭەشتى.

«وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ» ‹قرآن› : ھەققانىي ئاساستا ئۆزئارا مەسلىھەتلىشىڭلار.

«قَالَ يَامُوسَى إِنَّ الْمَلَأَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ» ‹قرآن› : «ئى مۇسا! شۈبھىسىزكى، كاپىرلار سېنى ئۆلتۈرۈشنى مەسلىھەت قىلىشىۋا-تىدۇ. . . » دېدى.

إِئْتَمَرَ الرَّجُلُ: بۇيرۇقنى بىجا كەلتۈردى، بۇيرۇقنى ئورۇندىدى.

إِئْتَمَرَ بِأَمْرِهِ: ئۇنىڭ تەلىپىنى ئورۇندىدى.

«أَمَرْتُهُ فَائْتَمَرَ»: ئۇنى بۇيرىغانىدىم، ئۇ بۇيرۇقىمنى ئورۇندىدى.

اِئْتَمَرَ بِهِ: ئۇنىڭغا سۇيىقەست پىلانلىدى.

اِئْتَمَّ يَأْتَمُّ اِئْتِمَامًا: ئەگەشتى، ئىقتىدا قىلدى، دورىدى، تەقلىد قىلدى.

اِئْتَمَّ بِالشَّخْصِ: ئەگەشتى.

«يَأْتَمُّ الْمُؤْمِنُ بِالسَّلَفِ الصَّالِحِ»: مۆمىن ئادەم سەلەف سالىھلارغا ئەگىشىدۇ.

اِئْتَمَنَ يَأْتَمِنُ إِئْتِمَانًا عَلَى كَذَا: ھاۋالە قىلدى، تاپشۇردى.

«فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِى اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ» ‹قرآن›: ئاراڭلاردا بىرىڭلار بىرىڭلارغا ئىشىنىپ ئامانەت قويسا، ئۇ چاغدا ئامانەتنى ئالغۇچى ئادەم ئامانەتنى تاپشۇرسۇن.

اِئْتَمَنَ الشَّخْصَ: ئىشەنچلىك قىلىۋالدى، ئىشەنچلىك ھېسابلىدى.

اِئْتَنَفَ يَأْتَنِفُ اِئْتِنَافًا: يېڭىدىن باشلىدى.

أَبٌ ج آبَاءٌ: ئاتا، دادا؛ ئەجدادلار، ئاتا - بوۋا.

«وَجَاءُوا أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار كەچتە ئاتىسىنىڭ ئالدىغا يىغلاپ كېلىشتى.

«إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ» ‹قرآن›: ئۇلار ھەقىقەتەن ئاتا - بوۋىلىرىنى گۇمراھ بىلدى.

«فَلَيْتَ لِأَبْنَائِنَا الصِّغَارِ تَجَارِبَ الْآبَاءِ الْكِبَارِ»: كاشكى بىزنىڭ ئوغۇللىرىمىزنىڭ چوڭ ئاتىلىرىمىزنىڭكىگە ئوخشاش تەجرىبىلىرى بولسىچۇ!

يَاأَبَتِ: ئى، ئاتا، ھەي، دادا.

«قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَاتُؤْمَرُ» ‹قرآن›: ئۇ ئېيتتى: «ئى ئاتا! نېمىگە بۇيرۇلغان بولساڭ، شۇنى ئىجرا قىلغىن».

بِأَبِى أَنْتَ: ساڭا ئاتام بىلەن پىدا بولاي.

«مَنْ أَشْبَهَ أَبَاهُ فَمَاظَلَمَ» ‹مثل›: دادىسىنى دورىغان ئادەم جايىدا ئىش قىلغان بولىدۇ.

أَبًا عَنْ جَدٍّ: ئاتا - بوۋىلىرىدىن تارتىپ، نەسلىدىن نەسلىگە، ئەۋلادتىن - ئەۋلادقا.

لَاأَبَالَكَ. لَاأَبَ لَكَ: (مەدھىيە ياكى ھەجۋىدە ئېيتىلىدىغان سۆز) ئاتاڭغا رەھمەت؛ ئاتاڭغا لەنەت.

أَبَا يَأْبُو إِبَاوَةً و أُبُوَّةً وَ أُبُوًّا الْوَلَدَ: بالا بېقىۋالدى، بالا ئاسىرىۋالدى.

أَبَاءَ يُبِيئُ إِبَاءَةً: ئورۇنلاشتۇردى.

أَبَابِيلُ: توپ - توپ.

«وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە توپ - توپ قۇشلارنى ئەۋەتتى.

أَبَاتَ يُبِيتُ إِبَاتَةً: قوندۇرۇۋالدى.

أَبَاحَ يُبِيحُ إِبَاحَةً السِّرَّ: مەخپىيەتلىكنى ئاشكارىلاپ قويدى.

أَبَاحَ الْأَمْرَ: رۇخسەت قىلدى، قويۇۋەتتى.

اِسْتَبَاحَ يَسْتَبِيحُ إِسْتِبَاحَةً الْعَمَلَ: ئەمەلنى قانۇنلۇق دەپ ساندى، ئىختىيارىغا قويۇۋەتتى.

إِبَاحَةٌ: ئىجازەت، رۇخسەت (فىقھە ئىلمىدە قىلىش - قىلماسلىق ئىختىيارىغا قويۇلغان ھۆكۈم).

إِبَاحَةُ السِّرِّ: مەخپىيەتلىكنى ئاشكارىلاپ قويماق.

إِبَاحِيٌّ: ئەخلاق جەھەتتىن چۈشكۈنلەشكەن بولۇپ، ئەخلاقسىز ئىشلارنى قىلىشتىن چەكلەنمەيدىغان كىشى.

إِبَاحِيٌّ ج إِبَاحِيَّةٌ: ئەخلاق-قانۇن چەكلىمىسىدىن چىقىپ كېتىش (چەكلەنگەن ئىشلارنى قىلىشنى تەشەببۇس قىلىدىغان بىر خىل ئېقىم، يەنى نىگىلىزىم).

أَبَادَ يُبِيدُ إِبَادَةً: يوقاتتى، ھالاك قىلدى.

أَبَادَهُ: ئۇنى يىلتىزىدىن قۇرۇتۇپ تاشلىدى.

«يُحَاوِلُ الْعِلْمُ الْقَضَاءَ عَلَى الْأَوْبِئَةِ الَّتِي أَبَادَتْ آلَافَ النَّاسِ»: ئىلىم - پەن مىڭلىغان كىشىلەرنىڭ جېنىنى ئالغان يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنى يوقىتىشقا تىرىشىۋاتىدۇ.

إِبَادَةٌ: يوقاتماق، ھالاك قىلماق، تۈپ يىلتىزىدىن يوقاتماق، گۇمران قىلماق.

أَبَادِيدُ: ئايرىلغان، تارقاق، چېچىلىپ كەتكەن.

إِبَارٌ: چاڭلاشماق.

www.uyghurkitap.com

أُبَاشَةٌ: لوكچەك، قولاقكەستى، ساياق.

إِبَاضَةٌ: تورمۇز.

أَبَاطِيلُ: بەھۇدە ئىشلار، يالغان ـ ياۋىداق ئىشلار، ساختا ئىشلار، ئاساسسىز ئىشلار.

أَبَاعَ يُبِيعُ إِبَاعَةً الشَّيْءَ: كۆرگەزمىگە قويدى.

أَبَالَ يُبِيلُ إِبَالَةً: سىيگۈزدى، توستى.

إِبَالَةٌ: باغ، باغلام، تېڭىق، تاكتىكا، ئىستراتېگىيە، چارە ـ تەدبىر؛ ھوقۇق.

أَبَانَ يُبِينُ إِبَانَةً: ئاشكارىلىدى، چۈشەندۈردى، ئىزاھلىدى، روشەنلەشتۈردى.

أَبَانَ الشَّخْصُ: كۆڭۈلدىكىنى دېدى، كۆڭۈلدىكىنى تولۇق دېدى.

أَبَانَهُ: ئۇنى چۈشەندۈردى، ئۇنى ئىزاھلىدى، ئۇنى روشەنلەشتۈردى.

أَبَّ يَؤُبُّ أَبًّا وَ أَبَابًا وَ أَبَابَةً إِلَيْهِ: سېغىندى، ئەسلىدى، ياد ئەتتى.

أَبٌّ ج أَوُبٌ: ئوت، ئوت ـ چۆپ.

«وَفَاكِهَةً وَأَبًّا» ‹قرآن›: تۈرلۈك مېۋىلەرنى ۋە ئوت ـ چۆپلەرنى...

أَبَّارٌ: يىڭنە ياسىغۇچى؛ يىڭنە ساتقۇچى، يىڭنىچى.

أَبَّارَةٌ: يىڭنە قۇتىسى.

إِبَّالَةٌ: بوپا، تېڭىق، يۈك ـ تاق، بولاق.

«ضِغْثٌ عَلَى إِبَّالَةٍ» ‹مثل›: بالا كەلسە قوشلاپ كەپتۇ، كۆتۈرەلمىسەڭ ساڭگىلىتىۋال، ئۆلگەننىڭ ئۈستىگە تەپمەك.

إِبَّانٌ: ۋاقىت، مەزگىل، چاغ.

إِبَّانَ الثَّوْرَةِ: ئىنقىلاب مەزگىلى.

إِبَّانَ الشَّيْءِ: مەزگىل، پەيتى.

إِبَّانَ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ بېشى.

«تُوُفِّيَ وَهُوَ فِي إِبَّانِ شَبَابِهِ»: ئۇ ياشلىق مەزگىلىدىلا ۋاپات بولۇپ كەتتى.

أَبَّرَ يُؤَبِّرُ تَأْبِيرًا الزَّرْعَ: زىرائەتنى چاڭلاشتۇردى.

أَبَّدَ يُؤَبِّدُ تَأْبِيدًا: ئەبەدىيلەشتۈردى، ئۆلمەس قىلىپ قالدۇردى، ئۆچمەس قىلىپ قالدۇردى.

أَبَّنَ يُؤَبِّنُ تَأْبِينًا: تەزىيە بىلدۈردى.

أُبَّهَةٌ: ھەيۋەتلىك، سەلتەنەتلىك، ئۇلۇغۋارلىق، ئۇلۇغلۇق.

«تَبْدُو عَلَيْهِ أُبَّهَةُ السُّلْطَانِ»: ئۇنىڭ چىرايىدىن پادىشاھنىڭ ئۇلۇغۋارلىقى چىقىپ تۇرىدۇ.

إِبْتَأَرَ يَبْتَئِرُ إِبْتِئَارًا: قۇدۇق كولىدى.

إِبْتَأَسَ يَبْتَئِسُ إِبْتِئَاسًا: قايغۇردى، غەم قىلدى.

إِبْتَاعَ يَبْتَاعُ إِبْتِيَاعًا صَفْقَةً وَاحِدَةً: دۆڭ سېتىۋالدى، ھەممىنى سېتىۋالدى.

إِبْتَاعَ الشَّيْءَ: سېتىۋالدى.

إِبْتَدَأَ يَبْتَدِئُ إِبْتِدَاءً: باشلىدى.

إِبْتِدَاءٌ: دەسلەپى، باشلىنىش نۇقتىسى، چىقىش نۇقتىسى، ئىپتىداسى؛ باشلىماق، ئىپتىدا قىلماق.

إِبْتِدَائِيٌّ: باشلانغان، دەسلەپكى، باشتىكى، باشلانغۇچ دەرىجىدىكى، ئاساسلىقى.

مَدْرَسَةٌ إِبْتِدَائِيَّةٌ: باشلانغۇچ مەكتەپ.

إِبْتِدَاعٌ: ئىجاد قىلماق.

إِبْتَدَرَ يَبْتَدِرُ إِبْتِدَارًا إِلَى كَذَا: بىرىنچى ئورۇندا تۇرۇشنى تالاشتى، ئالدىرىدى.

إِبْتَدَعَ يَبْتَدِعُ إِبْتِدَاعًا الشَّيْءَ: كەشىپ قىلدى، ياراتتى، ئىجاد قىلدى، پەيدا قىلدى.

«وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَامَاكَتَبْنَاهَاعَلَيْهِمْ» ‹قرآن›: رەھبانىيەتنى ئۇلار ئۆزلىرى پەيدا قىلدى، ئۇلارغا ئۇنى بىز بېكىتمىدۇق.

إِبْتَدَهَ يَبْتَدِهُ إِبْتِدَاهًا الْخُطْبَةَ: ئويلانماستىنلا نۇتۇق سۆزلىدى.

إِبْتَذَلَ يَبْتَذِلُ إِبْتِذَالًا الشَّيْءَ: سەل قارىدى، كۆزگە ئىلمىدى، مەنسىتمىدى.

أَبْتَرُ م بَتْرَاءُ ج بُتْرٌ: قۇيرۇقسىز، قۇيرۇقى كېسىلگەن، نەسلى ئۈزۈلگەن، پەرزەنتسىز، خار، ئەرزىمەس، كەمتۈك.

«إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ» ‹قرآن›: ھەقىقەتەن سېنىڭ دۈشمىنىڭنىڭ نام ـ نىشانى قالمايدۇ.

إِبْتَرَدَ يَبْتَرِدُ إِبْتِرَادًا الشَّخْصُ: سوغۇق سۇدا يۇيۇندى، سالقىنلاش ئۈچۈن سوغۇق سۇ ئىچتى، سالقىنلىدى.

إِبْتَرَدَتْ حَمَاسَتُهُ: قىزغىنلىقى سوۋۇپ كەتتى.

اِبْتَرَى يَبْتَرِي اِبْتِرَاءً الْقَلَمَ: قەلەمنى ئۇچلىدى.

اِبْتَزَّ يَبْتَزُّ اِبْتِزَازًا: تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى.

اِبْتِسَامٌ: كۈلۈمسىرىمەك، تەبەسسۇم قىلماق.

اِبْتَسَرَ يَبْتَسِرُ اِبْتِسَارًا بِالشَّيْءِ: ھەممىدىن بۇرۇن باشلىدى.

اِبْتَسَرَ الْحَاجَةَ: ۋاقىتسىز ئىلتىماس قىلدى.

اِبْتَسَرَ الرَّأْيَ: پىشمىغان پىكرنى بايان قىلدى.

اِبْتَسَمَ يَبْتَسِمُ اِبْتِسَامًا: تەبەسسۇم قىلدى، كۈلۈمسىرىدى.

أَبْتَعُ م بَتْعَاءُ ج بُتْعٌ: ھەممە، پۈتۈنلەي، بارلىق.

اِبْتَعَثَ يَبْتَعِثُ اِبْتِعَاثًا: ئەۋەتتى.

اِبْتَعَدَ يَبْتَعِدُ اِبْتِعَادًا: يىراق بولدى، يىراقلاشتى.

«مِنَ الْحِكْمَةِ أَنْ يَبْتَعِدَ الْمَرْءُ عَمَّا يُسِيئُ عَلَيْهِ» : ئادەم ئۆزىگە زىيانلىق نەرسىگە يولىماسلىقى دانالىقتۇر.

اِبْتِغَاءٌ: تەلەپ قىلماق، ئۈمىد قىلماق.

اِبْتَغَى يَبْتَغِي اِبْتِغَاءً: ئۈمىد قىلدى.

«وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ» ‹قرآن› : ئاللاھ ساڭا بەرگەن بايلىق بىلەن ئاخىرەت يۇرتىنى تىلىگىن.

اِبْتَكَرَ يَبْتَكِرُ اِبْتِكَارًا: ئىجاد قىلدى، كەشىپ قىلدى.

اِبْتَكَرَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭ يېنىغا ئەتىگەندە كەلدى.

اِبْتَكَرَ الْمَعْنَى: يېڭى مەنا چىقاردى.

اِبْتَكَرَ الْفَاكِهَةَ: مېۋىنىڭ دەسلەپ پىشقىنىنى ئۈزدى.

اِبْتَلَجَ يَبْتَلِجُ اِبْتِلَاجًا الصُّبْحُ: تاڭ يورىدى.

اِبْتَلَعَ يَبْتَلِعُ اِبْتِلَاعًا: يۇتتى، چاينىماي يۇتتى.

اِبْتَلَّ يَبْتَلُّ اِبْتِلَالًا الشَّخْصُ: نەملەشتى، نەم بولدى، ھۆل بولدى.

اِبْتَلَى يَبْتَلِي اِبْتِلَاءً: سىنىدى.

«فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَامَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ» : پەرۋەردىگارى ئىنساننى سىناپ ئەزىز قىلسا ۋە ئۇنىڭغا نېمەت بەرسە ئۇ: «پەرۋەردىگارىم مېنى ئەزىز قىلدى» دەيدۇ.

اِبْتِهَاجٌ: خۇشال بولماق، شادلانماق.

اِبْتِهَالٌ ج اِبْتِهَالَاتٌ: دۇئا قىلماق، تەزەررۇ قىلماق، ئىلتىجا قىلماق.

اِبْتَهَجَ يَبْتَهِجُ اِبْتِهَاجًا: شادلاندى، خۇرسەن بولدى.

«يَبْتَهِجُونَ بِرُؤْيَةِ الضَّيْفِ» : ئۇلار مېھماننى كۆرۈش بىلەن شادلىنىدۇ.

اِبْتَهَلَ يَبْتَهِلُ اِبْتِهَالًا: ئىلتىجا قىلدى، تىلىدى.

اِبْتَهَلَ اِلَى اللّٰهِ: ئاللاھقا ئىلتىجا قىلدى.

اِبْتِيَاعٌ: سېتىش؛ سېتىۋالماق.

أَبَثَّ يُبِثُّ إِبْثَاثًا السِّرَّ: مەخپىيەتلىكنى ئاشكارىلىدى، مەخپىيەتلىكتىن خەۋەردار قىلدى.

أَبْجَدِيٌّ: ئېلىپبە، ئېلىپبە تەرتىپىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى، ھەرپ تەرتىپىگە ئاساسلىنىش، ئېلىپبە تەرتىپى بىلەن ئورۇنلاشتۇرۇش، ھەرپلىك.

أَبْجَدِيٌّ: ئەرەب تىلىدا ئېلىپبە ھەرپلىرى جەملەنگەن سۆزلەرنىڭ بېشى، بۇ سۆزلەر.

«أَبْجَدْ، هَوَّزْ، حَطِّي، كَلَمَنْ، سَعَفَصْ، قَرَشَتْ، ثَخَذْ ضَظَّغْ» : بۇ سۆزلەردىكى ھەربىر ھەرپ تۆۋەندىكى جەدۋەلدە كۆرسىتىلگەندەك مەلۇم سانغا ۋەكىللىك قىلىدۇ :

ا	1	ح	8	س	60	ت	400
ب	2	ط	9	ع	70	ث	500
ج	3	ي	10	ف	80	خ	600
د	4	ك	20	ض	90	ذ	700
ه	5	ل	30	ق	100	ض	800
و	6	م	40	ر	200	ظ	00
ز	7	ن	50	ش	300	غ	000

اَلْحُرُوفُ الْأَبْجَدِيَّةُ: ئېلىپبە، ھەرپ جەدۋىلى.

أَبْجَرُ م بَجْرَاءُ ج بُجْرٌ: باداڭ قورساق.

www.uyghurkitap.com

أَبَجَّ يُبِجُّ إِبْجَاجًا: بوغدى، سىقتى.

أَبَجُّ م بَجَّآءُ ج بُجٌّ: ئاۋازى پۇتۇپ قالغان ئادەم.

أَبْحَرَ يُبْحِرُ إِبْحَارًا الشَّخْصُ: دېڭىزدا سەپەر قىلدى.

أَبْخَرَيُبْخِرُإِبْخَارًاالْمَاءَ: سۇنى پارغا ئايلاندۇردى.

أَبْخَقَ يُبْخِقُ إِبْخَاقًا عَيْنَهُ: بىر كۆزىنى قۇيۇۋەتتى، يەكچەشمە قىلىپ قويدى.

أَبَدَ يَأْبِدُ و يَأْبُدُ أَبُودًا: ئۇلتۇراقلاشتى، تۇردى، تۇرۇپ قالدى، ماكانلاشتى.

أَبَدٌ: مەڭگۈ، مەڭگۈگە، ئەبەدىي، ئەبەدىلئەبەد، ھەمىشە، دائىم.

«خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا» ‹قرآن›: ئۇلار جەننەتلەردە مەڭگۈ قالىدۇ.

إِلَى الْأَبَدِ: دائىم، مەڭگۈلۈك، ئەبەدىيلىك.

إِلَى أَبَدِ الْآبَدِيْنَ: ئۆمۈرۋايەت، مەڭگۈگە، مەڭگۈ، ئەبەدىلئەبەد.

أَبَدًا: ھەرگىز، ئەسلا.

«لاَ أَفْعَلُهُ أَبَدًا»: ئۇنى ھەرگىز قىلمايمەن.

أَبِدَيأْبَدُأَبَدًاالْحَيَوَانُ: ۋەھشىيلەشتى، غەزەپلەندى.

إِبْدَاءٌ: ئاشكارىلىماق، بىلدۈرمەك، كۆرسەتمەك، ئىپادىلىمەك.

إِبْدَاعٌ: ئىجاد قىلماق، يېڭىلىق ياراتماق، ئوبدان ئورۇنلىماق.

إِبْدَالٌ: ئۆزگەرتمەك، ئالماشتۇرماق، تېگىشمەك.

أَبْدَعَ يُبْدِعُ إِبْدَاعًا: ياراتتى، ئىجاد قىلدى، ئوبدان ئورۇنلىدى.

أَبْدَلَ يُبْدِلُ إِبْدَالاً: ئۆزگەرتتى، ئالماشتۇردى.

أَبْدَى يُبْدِى إِبْدَاءً: ئاشكارىلىدى، ئوچۇق قىلدى.

«إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّاهِيَ» ‹قرآن›: سەدىقىنى ئاشكارا بەرسەڭلار، بۇ ياخشىدۇر.

أَبَدِيٌّ: دائىم، دائىملىق، ئەبەدىي، ئەبەدىيلىك، مەڭگۈلۈك، ئەزەلدىن.

أَبَدِيَّةٌ: ئەبەدىيلىك، چەكسىزلىك، ئەزەلدىن، مەڭگۈگە.

أَبَرَ يَأْبُرُ وَيَأْبِرُ أَبْرًا و إِبَارًا الْعَقْرَبُ: گېزەندە (چايانغا ئوخشاشلار) چېقىۋالدى.

أَبَرَ فُلاَنًا: تۆھمەت چاپلىدى، قارا چاپلىدى، غەيۋەت قىلدى، گەپ توشۇدى.

أَبَرَ الشَّجَرَةَ: دەرەخنى ئۇلىدى، چاڭلاشتۇردى.

إِبْرَةٌ ج إِبَرٌ و إِبَارٌ و إِبْرَاتٌ: يىڭنە، ئۇچلۇق، ئۇچى ئۇچلۇق نەرسە.

اَلْعِلاَجُ بِالْإِبَرِ: يىڭنە بىلەن داۋالاش.

إِبْرَةُ الرَّاعِى: قوغۇنگۈل.

إِبْرَةُ الْعَجُوزِ: پىلەك ئۆزىتىدىغان قوغۇنگۈل.

إِبْرَةُ الْمِدْفَعِ: زەمبىرەكنىڭ پىستان چاققۇچىسى.

وَخْزُ الْإِبَرِ: نەشتەر سانجىش، يوشۇرۇن زىيان ـ زەخمەت.

إِبْرَةُ الْمِحْقَنِ: ئوكۇل يىڭنىسى.

«حَقَنَهُ الطَّبِيبُ إِبْرَةً»: دوختۇر ئۇنىڭغا ئوكۇل سالدى.

إِبْرَةُ النَّبَاتِ: ئاتىلىق (ئۆسۈملۈكنىڭ).

إِبْرَةٌ مَغْنَاطِيْسِيَّةٌ: ماگنىتلىق يىڭنە، ماگنىتلىق ئىستىرېلكا.

إِبْرَةُ الْمَلاَّحِيْنَ: كومپاس.

بَيْتُ الْإِبْرَةِ: كومپاس.

شُغْلُ الْإِبْرَةِ: تىككۈچىلىك، كەشتىچىلىك، يىڭنە ئىشى.

إِبْرَةُ الْفُونُغْرَافِ: فاتىفون يىڭنىسى.

«لاَبُدَّ دُونَ الشَّهْدِمِنْإِبَرِالنَّحْلِ» ‹مثل›: قىزىل گۈلنىڭ تىكىنى بار (جاندىن كەچمىگىچە جانانغا يەتكىلى بولماس).

أَخَذَ الْمَرِيْضُ إِبْرَتَيْنِ: كېسەلگە ئىككى ئوكۇل سېلىندى.

أَبْرَأَ يُبْرِئُ إِبْرَاءً اللّٰهُ الْمَرِيْضَ: ئاللاھ كېسەلنى ساقايتتى، ئاللاھ كېسەلگە شىپالىق بەردى.

إِبْرَاءٌ: كەچۈرۈم قىلىش، گۇناھىدىن ساقىت قىلىش.

إِبْرَازٌ: ئىپادىلىمەك، ئاشكارىلىماق، گەۋدىلەندۈرمەك.

اَلْإِبْرَامُ: تەستىقلىماق.

قَرَارَاتُ الْإِبْرَامِ: ئەستىقلالنىغان قارار.

مَحْكَمَةُ النَّقْضِ وَالْإِبْرَامِ: ئالىي سوت مەھكىمىسى.

أَبْرَدَ يُبْرِدُ إِبْرَادًا: پوچتىدىن ئەۋەتتى.

أَبْرَدَ الْمَاءَ: سۇنى سوۋۇتتى.

أَبْرَدَ السَّمَاءُ: مۆلدۈر ياغدى.

أَبْرَدُ ج أَبَارِدُ م أَبْرَدَةٌ: قاپلان، يىلپىز.

أَبْرَزَ يُبْرِزُ إِبْرَازًا: ئىپادىلىدى، كۆرسەتتى، ئوتتۇرىغا قويدى، ئاشكارىلىدى.

أَبْرَشُ م بَرْشَاءُ ج بُرْشٌ: ئالا ـ بۇلا، ئالابالداق، ئالا ـ تاغىل.

أَبْرَصُ م بَرْصَاءُ ج بُرْصٌ: ئاق كېسەل ئادەم، بەرەس.

أَبْرَقَ يُبْرِقُ إِبْرَاقًا: گۈلدۈرماما گۈلدۈرلىدى؛ تېلېگراممىا ئەۋەتتى.

أَبْرَمَ يُبْرِمُ إِبْرَامًا الْحَبْلَ: ئارغامچىنى تولغىدى، ئارغامچىنى ئەشتى.

أَبْرَمَ الْأَمْرَ: ئىشنى كۈچەيتتى، پۇختىلىدى.

«أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ» «قرآن»: ئۇلار (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا سۇيىقەست قىلىشتا) بىر ئىشنى قارار قىلغان بولسا، بىز (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) ياردەم بېرىشتە بىر ئىشنى قارار قىلىمىز.

إِبْرِيزٌ: ساپ ئالتۇن.

تِمْثَالٌ مَصْنُوعٌ مِنَ الذَّهَبِ الْإِبْرِيزِ: ساپ ئالتۇن-دىن ياسالغان ھەيكەل.

إِبْرِيسَمٌ: يىپەك، مەشۇت، ئەۋرىشىم.

إِبْرِيقٌ ج أَبَارِيقُ: چۆگۈن، چەينەك، ئۇرىق، ئاپتۇۋا.

«وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ» «قرآن»: (قىبرىماي) ھەمىشە بىر خىل تۇرىدىغان غىلمانلار ئېقىپ تۇرغان شارابتىن تولدۇرۇلغان پىيالە، چەينەك، جاملارنى ئۇلارغا ئايلىنىپ سۇنۇپ تۇرىدۇ.

إِبْرِيقُ الشَّايِ: چەينەك، چۆگۈن.

إِبْرِيقُ الْقَهْوَةِ: قەھۋە چەينىكى.

إِبْرِيقُ الزَّيْتِ: ماي كوزىسى.

أَبْرِيلُ: ئاپرېل، 4 ـ ئاي.

أَبْزَى م بَزْوَاءُ: توخۇ كۆكرەكلىك؛ پاختەك تۆش، دەم كۆتە.

إِبْزِيمٌ ج أَبَازِيمُ: تۈگمە، ئىلگەك، ئىلمەك، ئىزمە.

أَبْسَطُ الْمَعَارِفِ: ئاددىي ساۋات.

إِبْسِيطٌ ج أَبَاسِيطُ: چاق ئۇلتىكى.

أَبَشَ يَأْبُشُ أَبْشًا الشَّيْءَ: يىغدى، توپلىدى.

أَبْشَرَ يُبْشِرُ إِبْشَارًا بِهِ أَوْ لَهُ: خۇشاللاندى... ئۈچۈن شادلاندى.

أَبْشَرَتِ الْأَرْضُ: زېمىن ئۆسۈملۈكنى ئۈندۈردى.

أَبْشَرَهُ: خۇشال قىلدى.

«أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ» «قرآن»: قورقماڭلار، غەم قىلماڭلار، سىلەرگە ۋەدە قىلىنغان جەننەت ئۈچۈن خۇشال بولۇڭلار.

أَبْشَرَ الْأَدِيمَ: يەر يۈزى يېرىلدى.

أَبْشَرَ الْأَمْرُ وَجْهَهُ: يۈزىنى گۈزەللەشتۈردى، چىرايىنى ئېچىۋەتتى.

أَبْصَارِيٌّ: كۆرۈش سېزىمى.

أَبْصَرَ يُبْصِرُ إِبْصَارًا: قارىدى، كۆردى، ئەقىل كۆزى بىلەن قارىدى، كۆرۈپ توغرا يول تاپتى.

«وَأَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ» «قرآن»: ئۇلارنى (ئۇلارغا ئازاب نازىل بولغان چاغدا) كۆرگىن، ئۇلارمۇ ئۇزۇنغا قالماي (كۇفرىنىڭ ئاقىۋىتى-نى) كۆرىدۇ.

أَبْصَرَ الطَّرِيقَ: يولنى روشەن كۆردى.

«أَبْصَرْتُ النُّجُومَ تَلْمَعُ بَيْنَ السَّحَابِ»: يۇلتۇز-لارنىڭ بۇلۇت ئارىسىدا يالتىراپ تۇرغانلىقىنى كۆردۈم.

أَبْضٌ ج آبَاضٌ: تىقىم، تىزنىڭ كەينى.

إِبْطٌ ج آبَاطٌ: قولتۇق.

أَبْطَأَ يُبْطِئُ إِبْطَاءً الرَّجُلُ: كېچىكتى، ئارقىغا سوزدى.

أَبْطَحُ ج أَبَاطِحُ: ساي، تۈزلەڭلىك.

أَبْطَرَ يُبْطِرُ إِبْطَارًا ـــ هُ الْغِنَى: بايلىق ئۇنى

www.uyghurkitap.com

ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى.

أَبْطَلَ يُبْطِلُ إِبْطَالاً: ئەمەلدىن قالدۇردى، بىكار قىلدى.

«يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَتُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى» ‹قۇرئان›: ئى مۆمىنلەر! بەرگەن سەدىقەڭلارنى مىننەت قىلىش ۋە ئەزىيەت يەتكۈزۈش بىلەن بىكار قىلىۋەتمەڭلار.

أَبْطَنَ يُبْطِنُ إِبْطَانًا الشَّيْءَ: يوشۇردى، مەخپىي قىلدى.

إِبْطِيٌّ: قولتۇقتا ئائىت، قولتۇقتا خاس.

أَبَطَّ يُبِطُّ إِبْطَاطًا الرَّجُلُ: سەمرىدى، سەمرىپ كەتتى.

أَبْعَادِيَّةٌ ج أَبْعَادِيَّاتٌ: دېھقانچىلىق مەيدانى، ئېكىنزارلىق، يەر ـ مۈلۈك، باغ ـ ۋاران.

أَبْعَدَ يُبْعِدُ إِبْعَادًا: يىراقلاشتۇردى، ئايرىۋەتتى، ئاجراتتى.

أَبْعَدَهُ عَنْ: ئۇنى ھەيدىۋەتتى، ئۇنى چىقىرىۋەتتى.

أَبْعَدَهُ فِي: سۈرگۈن قىلدى، پالىدى.

أَبْعَدَ فِي الشَّيْءِ: چېكىدىن ئېشىپ كەتتى.

أَبْعَدَهُ: چەتكە قاقتى، يەكلىدى.

أَبْعَدَهُ اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنى يىراق قىلسۇن.

أَبْعَدُ ج أَبْعَدُونَ وَأَبَاعِدُ: ئەڭ يىراق، تېخىمۇ يىراق.

أَبْغَضَ يُبْغِضُ إِبْغَاضًا الشَّيْءَ: ئۆچ كۆرسەتتى.

أَبْغَى يُبْغِي إِبْغَاءً الرَّجُلَ الشَّيْءَ: تەلەپكە ياردەم قىلدى، ئۇنىڭ تەلىپىنى قاندۇردى، ياردەم قىلدى.

أَبِقَ يَأْبُقُ وَ يَأْبِقُ وَأَبَقَ يَأْبَقُ إِبَاقًا وَ أَبْقًا: قاچتى، قېچىپ كەتتى.

أَبَقٌ: زىغىر.

إِبْقَاءٌ: قالدۇرماق، ساقلىماق.

إِبْقْرَاطُ: بۇقرات (يۇنانلىق مەشھۇر ھۆكۈما، ئاتاقلىق تېۋىپ، مىلادىدىن ئىلگىرىكى 468 ـ 359 يىللىرى ئۆتكەن).

أَبْقَلَ يُبْقِلُ إِبْقَالاً النَّبْتُ: ئۆسۈملۈك بىخ سۈردى، ئۆسۈملۈك بىخ چىقاردى.

أَبْقَى يُبْقِي إِبْقَاءً: قالدۇردى؛ داۋام قىلدۇردى.

أَبْقَى عَلَى الشَّيْءِ: ساقلىدى.

«وَمَاأَدْرَاكَ مَاسَقَرُ لاَتُبْقِي وَلاَتَذَرُ» ‹قۇرئان›: سەقەرنىڭ نېمىلىكىنى قانداق بىلەلەيسەن؟ ئۇ ھېچنەرسىنى قالدۇرمايدۇ، قويمايدۇ (بەلكى كۆيدۈرۈپ تاشلايدۇ).

أَبْقَى فِي مَالِهِ: مېلىنىڭ بەزىسىنى زاپاس ساقلىدى.

أَبْقَاكَ اللّٰهُ: ئاللاھ سېنى ساقلىسۇن، ئۆمرۈڭنى ئۇزۇن قىلسۇن.

أَبْقَى الضَّيْفَ: مېھماننى تۇتۇۋالدى، مېھماننى قالدۇرماقچى بولدى.

أَبْقَى فِي الشَّيْءِ: بەزىنى قالدۇردى.

أَبْكَرَ يُبْكِرُ إِبْكَارًا: ئەتىگەن تۇردى، يالدۇر كەلدى، ئىشنى بالدۇر باشلىدى.

أَبْكَمَ يُبْكِمُ إِبْكَامًا: ئۇن چىقارغۇزمىدى، لام ـ جىم دېگۈزمىدى، ئېغىز ئاچقۇزمىدى.

أَبْكَمُ م بَكْمَاءُ ج بُكْمٌ: گاچا، تىلسىز، زۇۋانسىز.

أَبْكَى يُبْكِي إِبْكَاءً: يىغلاتتى.

إِبِلٌ ج آبَالٌ: تۆگە، تۆگە توپى.

«أَفَلاَيَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ» ‹قۇرئان›: ئۇلار قارىمامدۇكى، تۆگىلەر قانداق يارىتىلدى.

إِبْلاَقَّ يَبْلاَقُّ إِبْلِيقَاقًا: داغ چۈشتى، ئالىچىپار بولۇپ قالدى.

أَبْلَجَ يُبْلِجُ إِبْلاَجًا الصُّبْحُ: تاڭ يورىدى.

أَبْلَجَ الْحَقُّ: ھەقىقەت نامايەن بولدى.

أَبْلَجَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئېچىپ بەردى، ئىزاھلىدى.

أَبْلَجُ م بَلْجَاءُ ج بُلْجٌ: پارلاق، روشەن، شانلىق، خۇشخۇي.

أَبْلَعَ يُبْلِعُ إِبْلاَعًا: يۇتقۇزدى (تائام ياكى سۇنى).

أَبْلَعَهُ الدَّوَاءَ: ئۇنىڭغا دورا ئىچكۈزدى.

أَبْلَغَ يُبْلِغُ إِبْلاَغًا: يەتكۈزدى، خەۋەر قىلدى.

«فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَاقَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي» ‹قۇرئان›: ئۇ (ئۇلار ھالاك بولغاندىن كېيىن) ئۇلارغا ئارقىسىنى قىلدى ۋە «ئى قەۋمىم! سىلەرگە ھەقىقەتەن پەرۋەردىگا-

رىمنىڭ ئەلچىلىكىنى يەتكۈزدۇم. . . » دېدى.

أَبْلَقَ يُبْلِقُ إِبْلاَقًا: ئالىچىپار بولۇپ قالدى.

أَبْلَقُ م بَلْقَاءُ ج بُلْقٌ: ئالىچىپار، ئالىبۇلماچ؛ چىپار ئات.

اِبْلَقَّ يَبْلَقُّ اِبْلِقَاقًا: داغ چۈشتى، ئالىچىپار بولۇپ قالدى.

أَبَلَّ يُبِلُّ إِبْلاَلاً الْمَرِيضُ: كېسەل ساقايدى.

أَبْلَهُ م بَلْهَاءُ ج بُلْهٌ: گالۋاڭ، مەتۇ، ھاڭۋاقتى، دەلدۈش، دۆت، دەلتە.

إِبْلَوْلَقَ يَبْلَوْلِقُ اِبْلِيقَاقًا: داغ چۈشتى، ئالىچىپار بولۇپ قالدى.

أَبْلَى يُبْلِي إِبْلاَءً الثَّوْبَ: كىيىمنى كونىرىتىۋەتتى.

أَبْلَى فِي الْأَمْرِ: تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

إِبْلِيزٌ: لاي، لاتقا.

إِبْلِيسُ ج أَبَالِسَةٌ: شەيتان، ئىبلىس، ئازازۇل.

«وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلاَئِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ» ‹قرآن›: ئۆز ۋاقتىدا پەرىشتىلەرگە: «ئادەمگە سەجدە قىلىڭلار» دېدۇق، ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى سەجدە قىلدى.

إِبْلِيسُ اللَّعِينُ: لەنەتكەردى ئىبلىس، قاغىشتەگكۈر شەيتان.

إِبْلِيسِيٌّ: شەيتانى، شەيتانغا خاس.

إِبْنٌ ج بَنُونٌ وَأَبْنَاءٌ: ئوغۇل، ئوغۇل بالا.

إِبْنٌ بِالتَّبَنِّي: بېقىۋالغان بالا، ئاسراندى بالا.

هُو ابْنُ أَبِيهِ: ئۇ دادىسىغا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايدۇ.

اِبْنُ الْبَلَدِ: يەرلىك ئادەم، مۇشۇ يەرلىك كىشى.

اِبْنُ الْبِنْتِ: قىزنىڭ ئوغلى، نەۋرە ئوغۇل.

اِبْنُ الْجِنْسِ: قېرىنداش، يۇرتداش، بىر يۇرتلۇق.

اِبْنُ أَكَابِرَ: ئېسىل نەسەبلىك، نەسەبى ئۇلۇغ.

اِبْنُ سَاعَتِهِ: ۋاقىتلىق، ئۇزۇنغا بارمايدىغان.

اِبْنُ الْعِرْسِ ج بَنَاتُ الْعِرْسِ: ئاغمىخان.

اِبْنُ الْآخِرَةِ: زاھىد، تەقۋادار.

اِبْنُ آوِى: چىلبۆرە.

اِبْنُ الْأَخِ: ئەر بىر تۇغقاننىڭ ئوغلى، جىيەن، جىيەن ئوغۇل.

اِبْنُ الْأُخْتِ: ئايال بىر تۇغقاننىڭ ئوغلى، جىيەن ئوغۇل.

اِبْنُ الْخَالِ: بىر نەۋرە ئاكا ياكى ئىنە (ئانا تەرەپ تاغىسىنىڭ ئوغلى).

اِبْنُ الْخَالَةِ: بىر نەۋرە ئاكا ياكى ئىنى (ئانا تەرەپ ھامىسىنىڭ ئوغلى).

اِبْنُ الدِّينِ: دىنداش، دىنىي قېرىنداش.

اِبْنُ الزَّوْجِ: ئاۋۋالقى خوتۇندىن بولغان ئوغۇل، ئانىغا ئۆگەي ئوغۇل.

اِبْنُ الزَّوْجَةِ: ئاۋۋالقى ئەردىن بولغان ئوغۇل، ئاتىغا ئۆگەي ئوغۇل.

اِبْنُ الْعَمِّ: بىر نەۋرە ئاكا ياكى ئىنى (ئاتا تەرەپ تاغىنىڭ ئوغلى).

اِبْنُ قَوْمِهِ: ۋەتەنداشلىرى، مىللەتداشلىرى.

اِبْنُ اللُّغَةِ: ئانا تىلدا سۆزلىگۈچى.

اِبْنُ اللَّيْلِ: ئوغرى.

اِبْنُ السَّبِيلِ: مۇساپىر، يولۇچى، ماكانسىز.

«وَ آتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِيْنَ وَابْنَ السَّبِيْلِ» ‹قرآن›: ئاللاھنى سۆيۈش يۈزىسىدىن خىش ـ ئەقرىبالارغا، يېتىملەرگە، مىسكىنلەرگە، ئىبنى سەبىللەرگە ياردەم بېرىش. . .

اِبْنٌ وَحِيْدٌ: يالغۇز ئوغۇل.

اِبْنُ الشَّرْقِ: شەرقلىق، شەرق ئوغلى.

اِبْنُ الْعَرَبِ: ئەرەب، ئەرەب ئوغلى.

اِبْنُ يَوْمِهِ: بىغەم، بىپەرۋا، ئەتىسىنى ئويلىمايدىغان.

اِبْنٌ غَيْرُشَرْعِيٍّ: نىكاھسىز تۇغۇلغان بالا، ھارامدىن بولغان بالا.

اِبْنُ الْمَدِينَةِ: شەھەرلىك.

اِبْنُ النَّاسِ: ئېسىل نەسەبلىك.

اِبْنُ الْيَوْمِ فِي. . . : يېڭىياچە.

«هُوَابْنُ أَبِيْهِ»: ئۇ دادىسىغا ئوخشايدۇ، ئۇ دادىسىنىڭ بالىسى.

www.uyghurkitap.com

أَبْنَاءُ الضَّادِ: ئەرەبلەر.

أَبْنَاءُ جِلْدَتِهِ: ئىرقداش.

أَبْنَاءُ الشَّعْبِ: ۋەتەنداشلار.

أَبْنَاءُ الْبِلَادِ: ۋەتەنداشلار.

أَبْنَاءُ الْوَطَنِ: ۋەتەنداشلار.

اِبْنَةٌ ج بَنَاتٌ: قىز بالا، قىز.

اِبْنَةُ الْأَخِ: ئەر بىر تۇغقاننىڭ قىزى، جىيەن قىز.

اِبْنَةُ الْأُخْتِ: ئايال بىر تۇغقاننىڭ قىزى، جىيەن قىز.

اِبْنَةُ الْعَمِّ: بىر نەۋرە ئاچا ياكى سىڭىل (ئاتا تەرەپ تاغىسىنىڭ قىزى).

اِبْنَةُ الْخَالِ: بىر نەۋرە ئاچا ياكى سىڭىل (ئانا تەرەپ تاغىسىنىڭ قىزى).

اِبْنَةُ الْخَالَةِ: بىر نەۋرە ئاچا ياكى سىڭىل (ئانا تەرەپ ھاممىسىنىڭ قىزى).

اِبْنَةُ الزَّوْجِ: ئاۋۋالقى ئايالدىن بولغان قىز (ئانىغا ئۆگەي قىز).

اِبْنَةُ الزَّوْجَةِ: ئاۋۋالقى ئەردىن بولغان قىز (ئاتىغا ئۆگەي قىز).

أُبْنَةٌ ج أُبَنٌ: قاداق (ياغاچنىڭ)، چوماق، ئۆچمەنلىك؛ كەمچىلىك، يىتەرسىزلىك، ئەيىب.

«لَيْسَ فِي حَسَبِهِ أُبْنَةٌ»: ئۇنىڭ ئېسىللىكىدە ئەيىب يوق.

اِبْنِيٌّ: ئوغۇللىنىڭ، ئوغۇل بالىغا خاس.

أَبَهَ يَأْبَهُ أَبْهًا: بايقىدى، سەزدى، كۆردى.

يُؤْبَهُ لَهُ: دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك.

لَا يُؤْبَهُ: تىلغا ئالغۇچىلىكى يوق، ئەرزىمەيدىغان.

لَا يُؤْبَهُ لَهُ أَوْ بِهِ: پەرۋا قىلىنمايدۇ، پەرۋايىم پەلەك دەپ قارىلىدۇ، مەنسىتمەيدۇ.

إِبْهَامٌ ج أَبَاهِمُ: تۇتۇق، مۇجمەل؛ بارماق قول.

إِبْهَامُ الْيَدِ: باش بارماق.

إِبْهَامُ الرِّجْلِ: پۇتنىڭ باش بارمىقى.

أَبْهَجَ يُبْهِجُ إِبْهَاجًا الشَّخْصَ: خۇشال قىلدى، خۇش قىلدى، خۇرسەن قىلدى.

أَبْهَرُ: ئانا تومۇر.

الْأَبْهَرَانِ: يۈرەككە قان يەتكۈزۈپ بېرىدىغان ئىككى قان تومۇرنىڭ نامى.

أَبْهَمَ يُبْهِمُ إِبْهَامًا الْأَمْرَ: ئىش يوشۇرۇن بولدى، تۇتۇق بولدى، مۇجمەل بولدى، قىيىن بولدى.

أَبْهَمَ الْكَلَامَ: سۆزنى مۇجمەل قىلدى، سۆزنى مۇجمەللەشتۈردى.

أَبُو الْبَيْتِ: ئۆي ئىگىسى.

أَبُو الْكَرَمِ: سېخىي.

أَبُو الْبَشَرِ: ئىنسانلارنىڭ ئاتىسى، ئادەم ئەلەيھىسسالام.

أَبُو الْمَسْرَحِ: تىياترنىڭ مەيدانغا كېلىشى ياكى تەرەققىياتىدىكى مۇھىم شەخس.

أَبُو الْهَوْلِ: (ئەبۇلھەۋل) مىسىردىكى شىر تەنلىك، ئادەم يۈزلۈك ھەيكەل.

لِلّٰهِ أَبُوكَ: قالتىس قىلدىڭ، ئاجايىپ چوڭ ئىش قىلدىڭ، يارايسەن، ئاتاڭغا رەھمەت.

أَبَوَانِ: ئاتا ـ ئانا.

«وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ» (قرآن): ئۇنىڭغا ئاتا ـ ئانىسى ۋارىسلىق قىلدى.

أَبُونَ: ئاتا، دادا.

أُبُوَّةٌ: ئاتىلىق سۈپەت، ئاتىلىق ھوقۇق.

رَابِطَةُ الْأُبُوَّةِ: ئاتىلىق مۇناسىۋەت.

أَبَوِيٌّ: ئاتىلىق، ئاتىلارچە.

شَمَلَهُ بِعَطْفِهِ الْأَبَوِيِّ: ئۇنىڭغا ئۆز ئاتىلىق مېھرىنى يەتكۈزدى.

أَبَوِيَّةٌ: قانداش بىر جامائەنىڭ ئائىلە تۈركۈمى؛ ئۆلارنىڭ ئارىسىدا يېشى چوڭ ھېسابلانغان كىشى؛ بويسۇنۇلغان ئىجتىمائىي تۈزۈم.

أَبَى يَأْبَى إِبَاءً و إِبَاءَةً: باش تارتتى، رەت قىلدى؛ ئۇنىمىدى؛ تاشلىدى.

«فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ» (قرآن): ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى سەجدە قىلدى، ئىبلىس (سەجدە قىلىشتىن) باش تارتتى، تەكەببۇرلۇق قىلدى.

«أَبَى إِلاَّ أَنْ يَفْعَلَ كَذَا» : ئۇ قىلىمەن دەپ چىڭ تۇردى.

أَبَى الشَّخْصُ: باش تارتتى.

شَاءَ أَمْ أَبَى: مەيلى خالىسۇن ياكى خالىمىسۇن.

«سَأُسَافِرُ شِئْتَ أَمْ أَبَيْتَ» : مەيلى ئۇنا، مەيلى ئۇنىما، سەپەرگە چىقىۋېرىمەن.

أَبَيْتَ اللَّعْنَ: ئەيىبلىنىدىغان ئىشنى قىلمايسەن، ناچار ئىشقا يولىمايسەن.

أَبْيَضُ م بَيْضَاءُ: ئاپئاق.

«وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ» ‹قرآن› : تاكى تاڭنىڭ ئاق يىپى قارا يىپىدىن ئايرىلغانغا (يەنى تاڭ يورۇغانغا) قەدەر يەڭلار، ئىچىڭلار.

أَبْيَضُ الْبَشَرَةِ: ئاق تەنلىك.

أَبْيَضُ نَاصِعٌ: قاردەك، ئاپئاق.

اَلْإِرْهَابُ الْأَبْيَضُ: ئاق تېررورلۇق.

لَا يَمْلِكُ أَبْيَضَ وَلَا أَسْوَدَ: ھېچنېمىسى يوق.

أَبْيَضُ الْقَلْبِ: دىلى پاك، پاكدىل.

سِلَاحٌ أَبْيَضُ: پاك ئەمەلدار؛ ئاق قىلىچ.

مَوْتٌ أَبْيَضُ: ئۇشتۇمتۇت ئۆلۈم.

نَهَارُكَ أَبْيَضُ: (سالام قىلغاندا ئېيتىلىدىغان سۆز بولۇپ كۈنلىرىڭىز بەختلىك بولسۇن دېگەن مەنىدە).

اَلْأَبْيَضَانِ: سۇ بىلەن سۈت؛ سۇ بىلەن نان.

أَبْيَضَانِيٌّ: ئاق تەنلىك.

اِبْيَضَّ يَبْيَضُّ اِبْيِضَاضًا الشَّعْرُ: چاچ ئاقاردى.

«وَأَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللَّهِ» ‹قرآن› : يۈزى ئاقارغانلار ئاللاھنىڭ رەھمىتىدە (يەنى جەننەتتە) بولىدۇ.

لِلَّهِ دَرُّ أَبِيكَ: ئاتاڭغا رەھمەت.

أَبِيلٌ ج آبَالٌ و أُبُلٌ: راھىب.

أَبِيلَةٌ: مۇناخ، راھىبە.

أَبِينَاءُ: پاساھەتلىك، تىلى راۋان.

أَبِيٌّ ج أَبِيُّونَ: ئالىيجاناب، ۋىجدانلىق.

لَهُ نَفْسٌ أَبِيَّةٌ: ئۇ ئالىيجاناب.

أَتَاحَ يُتِيحُ إِتَاحَةً لَهُ: ئۇنىڭغا تەييارلاپ بەردى، ئۇنىڭغا پۇرسەت يارىتىپ بەردى.

«أَتَاحَتْ لَهُ الرِّحْلَاتُ التَّعَرُّفَ عَلَى كَثِيرٍ مِنَ النَّاسِ» : ئۇنىڭ قىلغان ساياھەتلىرى ئۇنىڭغا نۇرغۇن كىشىلەر بىلەن تونۇشۇش پۇرسىتىنى يارىتىپ بەردى.

أَتَانٌ ج أُتُنٌ: مادا ئېشەك.

أَتَاهَ يَتِيهُ إِتَاهَةً: تەڭلىكتە قالدۇردى؛ تۈيۈق يولغا باشلىدى.

إِتَاوَةٌ ج أَتَاوَى: باج، سېلىق؛ پارا.

أَتْأَمَ يُتْئِمُ إِتْآمًا — تِ الْمَرْأَةُ: ئايال قوشكېزەك تۇغدى.

إِتْبَاعٌ: ئەگەشتۈرمەك؛ ئۇلىماق؛ بويسۇندۇرماق.

أَتْبَعَ يُتْبِعُ إِتْبَاعًا: ئەگەشتۈردى، كەينىگە سېلىۋالدى.

«إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ» ‹قرآن› : لېكىن ئوغرىلىقچە قولاق سالماقچى بولغان شەيتاننى روشەن ئاقار يۇلتۇز قوغلاپ يېتىدۇ.

«أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْآخِرِينَ» ‹قرآن› : (پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن) ئىلگىرىكىلەرنى ھالاك قىلمىدۇقمۇ؟ ئاندىن ئۇلارغا ئەگەشتۈرۈپ كېيىنكىلەرنى ھالاك قىلدۇق.

أَتْبَعَ الْمَرْءُ فِي كَلَامِهِ ‹فى البلاغة›: بىر ۋەزىندىكى (ۋەزىن ئوخشاش ئىككى سۆز ئىشلىتىلگەندە، ئۇلاردىن بىرىنىڭ مەنىسى بولۇپ، يەنە بىرىنىڭ مەنىسى بولمايدۇ... ‹حَسَنٌ بَسَنٌ› غا ئوخشاش).

أَتْبَعَ الشَّخْصَ بِهِ: ئەگەشتۈردى.

اِتَّأَدَ يَتَّئِدُ اِتِّئَادًا فِي مَشْيَتِهِ: ئالدىرىماي ماڭدى، تەمكىن ماڭدى، ۋەزمىن ماڭدى.

اِتَّأَدَ فِي الْأَمْرِ: ئىشتا تەمكىن بولدى، ئىشتا ۋەزمىن بولدى.

اِتَّأَسَ يَتَّئِسُ اِتِّئَاسًا فِيهِ: ئۈمىد ئۈزدى، ئۈمىدسىزلەندى.

اِتِّبَاعًا لَهُ: ئەمەل قىلىش يۈزىسىدىن، ئاساسەن.

www.uyghurkitap.com

«أَصْدَرَ أَمْرًا بِمَنْعِ السَّفَرِ اِتِّبَاعًا لِلتَّعْلِيمَاتِ الْجَدِيدَةِ» : يېڭى يوليورۇققا ئاساسەن سەپەرنى چەكلەش بۇيرۇقى چىقاردى.

اِتَّبَسَ يَتَّبِسُ اِتِّبَاسًا الشَّيْءُ: قۇرىدى، قۇرۇپ قالدى.

اِتَّبَعَ يَتَّبِعُ اِتِّبَاعًا: ئەگەشتى، كەينىگە كىردى، ئەمەل قىلدى.

«وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ» ‹قۇرئان› : ساڭا ئەگەشكەن مۆمىنلەرگە مۇلايىم بولغىن.

اِتَّبَعَ الْقُرْآنَ وَالْحَدِيثَ: قۇرئان ۋە ھەدىسكە ئەمەل قىلدى.

اِتَّبَعَ فِي الأَمْرِ: بۇيرۇق بويىچە ئىش قىلدى.

اِتِّجَاهٌ ج اِتِّجَاهَاتٌ: يۆنىلىش، تەرەپ؛ يۈزلىنىش، مەلۇم تەرەپكە يۈزلىنىش.

طَرِيقٌ ذُو اتِّجَاهٍ وَاحِدٍ: بىر يۆنىلىشلىك يول.

اِتِّجَاهٌ سِيَاسِيٌّ مُعْتَدِلٌ: نورمال سىياسىي يۆنىلىش.

اِتِّجَاهٌ فِكْرِيٌّ: ئىدىيىۋى يۆنىلىش.

اِتِّجَاهٌ مُضَادٌّ: قارىمۇ قارشى يۆنىلىش.

«غَيَّرَتِ السَّيَّارَةُ اِتِّجَاهَهَا بِسُرْعَةٍ» : ماشىنا تېزلىك بىلەن بۇرالدى.

اَلْاِتِّجَاهَاتُ الْمُتَطَرِّفَةُ: چېكىدىن ئاشقان يۆنىلىشلەر.

اِتَّجَرَ يَتَّجِرُ اِتِّجَارًا: سودا قىلدى، تىجارەت قىلدى.

اِتَّجَهَ يَتَّجِهُ اِتِّجَاهًا إِلَى: ماڭدى، كەتتى، يۈرۈپ كەتتى، ئاتلاندى، يۈزلەندى.

اِتَّجَهَ لَهُ رَأْيٌ: ئويلىدى، خىيالىغا كەلدى، كاللىسىغا كەلدى، ئېسىگە كەلدى.

«اِتَّجَهَ السَّائِحُ نَحْوَ الْجَنُوبِ» : ساياھەتچى جەنۇب تەرەپكە يۈزلەندى.

اِتِّحَادٌ: بىرلەشمەك، بىرلىككە كەلمەك، ئۇيۇشماق، ھەمكارلاشماق؛ جەمئىيەت، ئىتتىپاق، بىرلەشمە، ئىتتىپاقداش، فېدېراتسىيە، قوشما.

اِتِّحَادٌ: بىرلىك، ئىتتىپاقلىق، بىرلەشمەك؛ بىرلەشمە، ئىتتىپاق.

اِتِّحَادُ الآرَاءِ: بىر نىيەت ـ بىر مەقسەتتە، پىكىر بىرلىكى.

اِتِّحَادُ الشَّبَابِ الدُّوَلِيُّ الْعَالَمِيُّ: دۇنيا دېموكراتىك ياشلار بىرلەشمىسى.

اَلْاِتِّحَادُ الدُّوَلِيُّ لِلْعِلْمِ الْفَلَكِيِّ: خەلقئارا ئاسترونومىيە جەمئىيىتى.

اِتِّحَادُ الصَّحَفِيِّيْنَ الدُّوَلِيُّ: خەلقئارا ئاخباراتچىلار بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ النِّقَابَاتِ الدُّوَلِيُّ: دۇنيا ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى.

اِتِّحَادُ الْجُمْهُورِيَّاتِ الْاِشْتِرَاكِيَّةِ السُّوفِيَّاتِ: سوۋېت سوتسىيالىستىك جۇمھۇرىيەتلەر ئىتتىپاقى.

اِتِّحَادُ الْكُتَّابِ الْعَرَبِ: ئەرەب يازغۇچىلار بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ أَطِبَّاءِ الأَسْنَانِ وَجَرَاحَى الأَسْنَانِ الْعَرَبِ: ئەرەب چىش بۆلۈمى ۋە چىش تاشقى بۆلۈمى دوختۇرلىرى بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الصَّحَفِيِّينَ الْعَرَبِ: ئەرەب ئاخبارات خىزمەتچىلىرى بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ وَكَالاَتِ الأَنْبَاءِ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب ئاگېنتلىقلىرى بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الْبِيُولُوجِيِّينَ الْعَرَبِ: ئەرەب بىئولوگلىرى بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الأَطِبَّاءِ النَّفْسِيِّينَ الْعَرَبِ: ئەرەب پسىخىك دوختۇرلىرى بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الصَّيَادِلَةِ الْعَرَبِ: ئەرەب دورىگەرلىرى بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الْمُحَامِيْنَ الْعَرَبِ: ئەرەب ئادۋوكاتلار بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الْمُهَنْدِسِيْنَ الزِّرَاعِيِّينَ الْعَرَبِ: ئەرەب يېزا ئىگىلىك تېخنىكلىرى بىرلەشمىسى.

اَلْاِتِّحَادُ الْعَامُّ لِلْغُرَفِ التِّجَارِيَّةِ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب سودا جەمئىيىتى باش بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الْغُرَفِ التِّجَارِيَّةِ وَالصِّنَاعِيَّةِ وَالزِّرَاعِيَّةِ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب سودا ـ سانائەت يېزا ئىگىلىكى بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ مَجَالِسِ الْبَحْثِ الْعِلْمِيِّ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب

ئىلىم ـ پەن تەتقىقاتى مۇدىرىيىتى بىرلەشمىسى.

اَلْاِتِّحَادُ النِّسَائِيُّ الْعَرَبِيُّ: ئەرەب ئاياللار بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الْحُقُوقِيِّينَ الْعَرَبِ: ئەرەب قانۇن خىزمەتچىلىرى جەمئىيىتى.

اَلْاِتِّحَادُ الْعَرَبِيُّ لِلْأَمْنِ الصِّنَاعِيِّ: ئەرەب سانائەتنى قوغداش ئىتتىپاقى.

اَلْاِتِّحَادُ الدُّوَلِيُّ لِنِقَابَاتِ الْعُمَّالِ الْعَرَبِ: ئەرەب ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى خەلقئارالىق بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الْخُطُوطِ الْجَوِّيَّةِ الْعَرَبِيَّةِ الْعَالَمِيَّةِ: ئەرەب خەلقئارا ئاۋئاتسىيە شىركىتى ئىتتىپاقى.

اِتِّحَادُ الْجَامِعَاتِ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب ئۇنىۋېرسىتېت ئىتتىپاقى.

اَلْاِتِّحَادُ الْعَرَبِيُّ لِلْمُوَاصَلَاتِ السِّلْكِيَّةِ وَاللَّاسِلْكِيَّةِ: ئەرەب تېلېگراف ئىتتىپاقى.

اِتِّحَادُ دُوَلِ جَنُوبِ شَرْقِ آسِيَا «الْآسِيَانِ»: شەرقىي جەنۇبىي ئاسىيا دۆلەتلىرى ئىتتىپاقى ـ ASEAN.

اِتِّحَادُ الْبَرِيدِ الْآسِيَوِيِّ الْأُوقْيَانُوسِيِّ: ئاسىيا ـ ئوكيانىيە پوچتا ئىتتىپاقى.

اِتِّحَادُ الْإِذَاعَاتِ الْعَرَبِيِّ: ئەرەب رادىئو ئىتتىپاقى.

اَلْاِتِّحَادُ الدُّوَلِيُّ لِكُرَةِ الطَّاوِلَةِ: خەلقئارا تىكتاك توپ بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الْبَرِيدِ الدُّوَلِيِّ: خەلقئارا پوچتا ئىتتىپاقى.

اَلْاِتِّحَادُ النِّسَائِيُّ لِلدُّوَلِ الْأَفْرُوَاسِيَوِيَّةِ: ئاسىيا ـ ئافرىقا ئاياللار بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الْكُتَّابِ الْأَفْرُوَاسِيَوِيِّينَ: ئاسىيا ـ ئافرىقا يازغۇچىلار ئۇيۇشمىسى.

اِتِّحَادُ الطَّيَرَانِ الدُّوَلِيُّ: خەلقئارا ئاۋئاتسىيە كومىتېتى.

اِتِّحَادُ الْقَانُونِيِّينَ الدِّيمُقْرَاطِيِّينَ الدُّوَلِيُّ: خەلقئارا دېموكراتىك قانۇن خىزمەتچىلىرى ئۇيۇشمىسى.

اَلْاِتِّحَادُ الدُّوَلِيُّ لِلنَّقْلِ الْجَوِّيِّ: خەلقئارا ئاۋئاتسىيە ترانسپورتى ئۇيۇشمىسى.

اِتِّحَادُ الْبَرِيدِ الْعَالَمِيِّ: دۇنيا پوچتا ئىتتىپاقى ـ UPU.

اَلْاِتِّحَادُ الدُّوَلِيُّ لِلْمُوَاصَلَاتِ السِّلْكِيَّةِ وَاللَّاسِلْكِيَّةِ: خەلقئارا تېلېگراف ئىتتىپاقى ـ ITU.

اِتِّحَادُ الطَّلَبَةِ الدُّوَلِيُّ: خەلقئارا ئوقۇغۇچىلار كومىتېتى.

اِتِّحَادُ النِّسَاءِ الدِّيمُقْرَاطِيِّ الْعَالَمِيُّ: خەلقئارا دېموكراتىك ئاياللار كومىتېتى.

بِالْاِتِّحَادِ: ئورتاق، بىللە، بىر ياقىدىن باش، بىر يەڭدىن قول چىقىرىپ.

اِتِّحَادِيٌّ: بىرلەشمىنىڭ، ئىتتىپاقنىڭ، فېدېراتسىيىنىڭ، ئۇيۇشمىنىڭ.

حُكُومَةٌ اِتِّحَادِيَّةٌ: بىرلەشمە ھۆكۈمەت.

اَلْحُكُومَةُ الْاِتِّحَادِيَّةُ لِلْوِلَايَاتِ الْمُتَّحِدَةِ الْأَمْرِيكِيَّةِ: ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتى.

اِتَّحَدَ يَتَّحِدُ اِتِّحَادًا الْأَشْيَاءُ: شەيئىلەر بىرلىككە كەلدى، شەيئىلەر بىرلەشتى، شەيئىلەر بىر بولدى؛ شەيئىلەر تەركىب تاپتى، شەيئىلەر قوشۇلدى.

اِتَّحَدَ الْقَوْمُ: ئىتتىپاقلاشتى، بىرلىككە كەلدى.

اِتَّحَدَ الْقَوْمُ: ئىتتىپاقلاشتى، بىرلەشتى.

اِتَّحَدَ الشَّيْئَانِ: ئىككىسى بىرلەشتى.

اِتِّخَاذُ إِجْرَاءَاتٍ طَارِئَةٍ: جىددىي تەدبىر قوللىنىش.

اِتَّخَذَ يَتَّخِذُ اِتِّخَاذًا: پايدىلاندى، قوللاندى، ئىشلەتتى.

اِتَّخَذَ قَرَارًا: قارار ماقۇللىدى.

«اِتَّخَذَ اللّٰهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا» «قرآن»: ئاللاھ ئىبراھىمنى دوست تۇتتى.

«اَلَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا» «قرآن»: كاپىرلار دىنلىرىنى مەسخىرە ۋە ئويۇنچۇق قىلىۋالدى.

«اِتَّخَذَتِ الْحُكُومَةُ التَّدَابِيرَ أَوِ الْإِجْرَاءَاتِ الضَّرُورِيَّةَ»: ھۆكۈمەت زۆرۈر تەدبىر ـ چارىلەرنى قوللاندى.

uyghurkitap.com

إِتَّخَمَ يَتَّخِمُ اِتِّخَامًا: تويدى، قورساق بەك تويۇپ كەتتى.

إِتَّخَمَهُ الطَّعَامُ: تاماق ئۇنىڭ قورسىقىنى ئېسىپ قويدى.

إِتَّرَكَ يَتَّرِكُ اِتِّرَاكًا: ئېتىبارسىز قالدۇردى، نەزەرگە ئالمىدى، كۆز يۇمدى.

إِتِّزَانٌ: بالانس، تەڭپۇڭلۇق، مۇۋازىنەت تەكشىلىك، تەڭ، باراۋەر، ئوخشاش.

إِتِّزَانُ الْعَقْلِ: خاتىرجەم، ئەركىن، تەمكىن، سالماق، تىنچ.

إِتَّزَرَ يَتَّزِرُ اِتِّزَارًا بِكَذَا: پەرتۇق تارتتى، پەرتۇق كىيدى.

إِتَّزَرَ الشَّخْصُ: گۇناھ قىلدى، جىنايەت ئۆتكۈزدى، ئىشتان كىيدى.

إِتَّزَنَ يَتَّزِنُ اِتِّزَانًا: تەڭپۇڭ بولدى، ئوخشاش بولدى، باراۋەر بولدى، تەڭپۇڭلۇقنى ساقلىدى، ئېغىر - بېسىق بولدى، سالماق بولدى، تەمكىن بولدى، ئۆزىنى باستى.

إِتَّزَنَ الشَّيْءَ: جىڭلىدى، جىڭغا سېلىپ باقتى، تارتىپ باقتى.

إِتَّزَنَ الْعِدْلُ: تەڭپۇڭ بولدى.

إِتَّزَنَ الشَّيْئَانِ: ئېغىرلىقتا ئوخشاش بولدى.

إِتَّزَنَ الشَّخْصُ: تەمكىن بولدى.

إِتِّسَاعٌ: كېڭەيمەك؛ كەڭ، زور، سىغىمچانلىق.

إِتَّسَخَ يَتَّسِخُ اِتِّسَاخًا الشَّيْءُ: كىر بولۇپ كەتتى، مەينەتلىشىپ كەتتى.

إِتَّسَعَ يَتَّسِعُ اِتِّسَاعًا الشَّيْءُ: كېڭەيدى، كەڭ بولدى.

«إِتَّسَعَ صَدْرُهُ لِمُخْتَلِفِ الْآرَاءِالْمَعْرُوضَةِ فِي الْإِجْتِمَاعِ»: يىغىندا قويۇلغان تۈرلۈك پىكىرلەرگە كەڭ قورساق بولدى.

إِتَّسَقَ يَتَّسِقُ اِتِّسَاقًا الشَّيْءُ: تەرتىپلىك بولدى؛ يىغىلدى، توپلاندى.

إِتَّسَقَ الْقَمَرُ: ئاي تولدى.

«وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ» «قۇرئان»: نۇرى كامالەتكە يەتكەن ئاي (يەنى تولۇن ئاي) بىلەن قەسەمكى.

إِتَّسَقَتِ الْأَشْجَارُ: دەرەخلەر بوك - باراقسان بولدى.

إِتَّسَقَتِ الْعِبَارَاتُ: سۆز - ئىبارىلەر رەتلىك بولدى.

إِتَّسَمَ يَتَّسِمُ اِتِّسَامًا: تامغا بېسىلدى، ئەن سېلىندى، بەلگە قويۇلدى.

إِتَّشَحَ يَتَّشِحُ اِتِّشَاحًا الشَّخْصُ: گالستۇك تاقىدى.

إِتَّشَحَ بِسَيْفِهِ: قىلىچ ئېسىۋالدى.

إِتِّصَالٌ: تۇتاشماق، ئۇلاشماق، باغلانماق، مۇناسىۋەتلەشمەك؛ داۋاملاشماق.

«أَقَامَ هَذَانِ الْمَعْهَدَانِ لِلْأَبْحَاثِ اِتِّصَالَاتٍ فِيمَا بَيْنَهُمَا مُنْذُ ثَلَاثِ سَنَوَاتٍ»: بۇ ئىككى تەتقىقات ئىنستىتۇتى ئۈچ يىل بۇرۇن ئۆزئارا مۇناسىۋەت ئورناتتى.

قَطْعُ الْإِتِّصَالَاتِ: كەلدى - باردىنى ئۈزمەك.

إِتَّصَفَ يَتَّصِفُ اِتِّصَافًا بِكَذَا: سۈپەتلەندى، تەسۋىرلەندى، خۇسۇسىيەتكە ئىگە بولدى.

إِتَّصَفَ الشَّيْءُ: سۈپەتلىنىشلىك بولدى، خاراكتېرلەندى.

إِتَّصَفَتْ بِالْكَرَمِ: سېخىيلىق بىلەن ئاتىلىپ چىقتى.

إِتَّصَلَ يَتَّصِلُ اِتِّصَالًا بِالشَّيْءِ: ئۇلاشتى، تۇتاشتى، باغلاندى، مۇناسىۋەتلەشتى.

إِتَّصَلَ بِالْوَزِيرِ: مىنىستىر بىلەن ئالاقىلەشتى.

إِتَّصَلَ بِهِ الْخَبَرُ: خەۋەر تاپتى، ۋاقىپ بولدى.

إِتَّصَلَ بِهِ: تۇتاشتى، چېگرىداش بولدى، ئۇچراشتى؛ كۆرۈشتى.

إِتَّصَلَ الْعَمَلُ: خىزمەت داۋاملاشتى.

إِتَّصَلَ إِلَى: يەتتى، يېتىپ باردى، يېتىپ كەلدى.

إِتِّضَاعٌ: كىچىك پېئىل بولماق، كەمتەر بولماق.

إِتَّضَحَ يَتَّضِحُ اِتِّضَاحًا الْأَمْرُ: ئىش ئاشكارا بولدى، ئايدىڭلاشتى.

إِتَّضَحَ الطَّرِيقُ: يول روشەن بولدى.

يَتَّضِحُ مِنْ كَلَامِهِ أَنَّهُ صَادِقٌ: ئۇنىڭ سۆزىدىن ئۇنىڭ راستچىللىقى ئوچۇق كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ.

إِتَّضَعَ يَتَّضِعُ اِتِّضَاعًا الرَّجُلُ: كەمتەر بولدى، كىچىك پېئىل بولدى؛ پەسكەش بولدى.

اِتَّطَنَ يَتَّطِنُ اِتِّطَانًا الْمَكَانَ: ماكانلاشتى، ئولتۇراقلاشتى، ماكان تۇتتى.

اِتَّعَدَ يَتَّعِدُ اِتِّعَادًا الْقَوْمُ: ۋەدىلەشتى، ۋەدە قىلىشتى، توختاملاشتى.

اِتَّعَدَهُ: قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

اِتَّعَدَ الشَّخْصُ: ۋەدىگە ئىشەندى.

اِتَّعَظَ يَتَّعِظُ اِتِّعَاظًا الرَّجُلُ: ۋەز - نەسىھەت ئالدى، ۋەز - نەسىھەتنى قوبۇل قىلدى.

اِتَّعَظَ بِكَذَا: ساۋاق ئالدى.

اِتِّفَاقٌ: بىرلىك، ئىتتىپاقلىق، مۇۋاپىقلىق، ماس كېلىمەك.

اِتِّفَاقًا: ئويلىمىغان يەردىن، تاسادىپىي.

اِتِّفَاقٌ. اِتِّفَاقِيَّةٌ ج اِتِّفَاقِيَّاتٌ: كېلىشىم، شەرتنامە، مۇئاھىدە.

اِتِّفَاقٌ تِجَارِيٌّ: سودا توختىمى.

اِتِّفَاقٌ سِيَاسِيٌّ: سىياسىي سۆلھى.

«لَقَدْ تَمَّ التَّوَصُّلُ إِلَى اتِّفَاقٍ»: كېلىشىم ھاسىل قىلىندى.

«اِتَّفَقَ عَلَى شِرَاءِ الْبَضَائِعِ»: مال زاكاس قىلدى.

اِتَّفَقَ يَتَّفِقُ اِتِّفَاقًا الشَّخْصَانِ: ئىتتىپاقلاشتى، بىرلىككە كەلدى، سۆھبەتلەشتى.

اِتَّفَقَ الْأَمْرُ: تاسادىپىي توغرا كېلىپ قالدى.

اِتَّفَقَ عَلَى: قوشۇلدى، ماقۇل بولۇشتى، بىرلىككە كېلىشتى.

كَيْفَمَا اتَّفَقَ: بولۇشىچە، قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، قانداقلا بولمىسۇن.

اِتَّقَى يَتَّقِي اِتِّقَاءً: ساقلاندى، ئېھتىيات قىلدى، ھەزەر ئەيلىدى، قورقتى، تەقۋادارلىق قىلدى.

اِتَّقَى بِالشَّيْءِ: قالقان قىلىۋالدى، پاناھلاندى، مۇداپىئەلەندى.

«وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُالْعِقَابِ»

‹قرآن›: ئاللاھقا تەقۋادارلىق قىلىڭلار، بىلىڭلاركى، ئاللاھنىڭ ئازابى قاتتىقتۇر.

«وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ» ‹قرآن›: كۇففارلار ئۈچۈن تەييارلانغان دوزاختىن (يەنى دوزاخقا كىرىشكە سەۋەب بولىدىغان يامان ئىشلاردىن) ساقلىنىڭلار.

اِتَّقَى اللّٰهَ: ئاللاھدىن قورقتى، تەقۋادار بولدى، پەرھىزكار بولدى.

اِتَّقَى بِالشَّجَرَةِ: دەرەخنى دالدا قىلدى.

اِتَّقَدَ يَتَّقِدُ اِتِّقَادًا اللَّهَبُ: يالقۇنجىدى.

اِتَّقَدَتِ النَّارُ: ئوت ياندى.

اِتَّقَدَتِ الْكَوْكَبُ: يۇلتۇز پارلىدى.

اِتَّقَدَ فُلَانٌ حَمَاسًا: تولۇپ تاشقان قىزغىنلىققا چۆمدى.

اِتَّقَدَ غَضَبًا: دەرغەزەپ بولدى، زەردىسى قاينىدى.

اِتِّكَاءٌ: يۆلەنمەك، تايانماق.

اِتَّكَأَ يَتَّكِئُ اِتِّكَاءً عَلَى الشَّيْءِ: يۆلەندى، تاياندى.

اِتَّكَأَ عَلَى السَّرِيرِ: يۆلىنىپ ياتتى.

اِتَّكَلَ يَتَّكِلُ اِتِّكَالاً: يۆلەندى، تاياندى، يۆلىنىۋالدى.

اِتَّكَلَ عَلَى اللّٰهِ: ئاللاھقا تەۋەككۈل قىلدى.

اِتِّهَامٌ: شىكايەت قىلماق، ئەرز قىلماق، تۆھمەت قىلماق، قارا چاپلىماق.

وَرَقَةُ اِتِّهَامِ الْقَرَارِ: ئەرزنامە.

قَرَارُالْإِتِّهَامِ: قارىلاش ئاساسى، قارىلاش قارارى.

اِتِّهَامٌ كَاذِبٌ: تۆھمەت.

اِتِّهَامِيٌّ: ئەرزنىڭ، ئەرز قىلغۇچى.

هَيْئَةُالْمُحَلَّفِينَ الْإِتِّهَامِيَّةُ: زاسېداتىللار ھەيئىتى.

اِتَّهَبَ يَتَّهِبُ اِتِّهَابًا: سوۋغات ئالدى، سوۋغات قوبۇل قىلدى.

اِتَّهَمَ يَتَّهِمُ اِتِّهَامًا ـ هُ بِكَذَا: ئەرز قىلدى، شىكايەت قىلدى، تۆھمەت قىلدى، قارا چاپلىدى.

اِتَّهَمَ الرَّجُلَ: گۇمانلاندى، شۈبھىلەندى.

أَتُونٌ ج أَتَاتِينُ وَأُتُنٌ: ئوچاق، مەش، تونۇر.

أَتُونُ صَهْرٍ: دومنا مەش، ئېرىتمە مەش.

أَتُونُ الْحَمَّامِ: مۇنچا ئوچىقى.

أَتُونُ الْمَعْرِكَةِ: ئۇرۇشنىڭ ئوچىقى.

أَتْحَفَ يُتْحِفُ إِتْحَافًا: تەقدىم قىلدى، ھەدىيە

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

قىلدى.

أَتْحَفَ صَدِيقَهُ: دوستىغا سوۋغا بەردى.

«أَتْحَفَهُ بِهَدِيَةٍ ثَمِينَةٍ»: ئۇ ئۇنىڭغا قىممەتلىك سوۋغا تەقدىم قىلدى.

أَتْخَمَ يُتْخِمُ إِتْخَامًا الطَّعَامُ: قورساقنى ئىپىسۋەتتى، چىڭقالدى.

أَتْرَبَ يُتْرِبُ إِتْرابًا الشَّيْءَ: چاڭ ـ توزانغا كۆمۈۋەتتى.

أَتْرَبَ الشَّخْصُ: مالدار بولدى، بېيىدى.

أَتْرُجٌّ تُرُنْجَةٌ ج تُرُنْجَاتٌ: تۇرۇنج لىموننىڭ بىر تۈرى.

أَتْرَحَ يُتْرِحُ إِتْرَاحًا: غەم ـ قايغۇغا قالدى.

أَتَرَّ يُتِرُّ إِتْرَارًا: سۈرگۈن قىلماق، پالىدى.

أَتْرَزَ يُتْرِزُ إِتْرَازًا: چىڭىتتى.

أَتْرَصَ يُتْرِصُ إِتْرَاصًا الْمِيزَانَ: تارازىنى تەڭپۇڭلاشتۇردى.

أَتْرَعَ يُتْرِعُ إِتْرَاعًا: تولدۇردى.

أَتْرَفَ يُتْرِفُ إِتْرَافًا: زۇلۇم قىلىشتا چىڭ تۇردى؛ نازۇ نېمەتكە چۆمدۈردى.

«وَأَتْرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا» ‹قرآن›: بۇ دۇنيادا ئۇلار بىز تەرەپتىن باياشات تۇرمۇشقا ئىگە قىلىنغان . . .

أَتْرَفَ الْأَبُ وَلَدَهُ: دادا بالىسىغا دېگىنىنى قىلىپ بېرىپ ئەركىلەتتى.

أَتْعَابٌ: تاپان ھەققى، مىننەتدارلىق يۈزىسىدىن بېرىلىدىغان ئازغىنە ھەق.

أَتْعَابُ الْمُحَامِي: ئادۋوكاتلىق ھەققى.

أَتْعَابُ الطَّبِيبِ: دوختۇرنىڭ ئىش ھەققى.

أَتْعَبَ يُتْعِبُ إِتْعَابًا: ھارغۇزۇۋەتتى، تويغۇزۇۋەتتى، چارچىتىۋەتتى.

أَتْعَبَ الْعَامِلَ: ئىشچىنى چارچىتىۋەتتى، ھالسىرىتىۋەتتى.

أَتْعَبَ النَّاسَ: كىشىلەرنى چۆچۈتىۋەتتى.

«كَانَ يُتْعِبُ النَّاسَ بِأَسْئِلَتِهِ»: ئۇ سوئال سوراۋېرىپ ئادەمنىڭ ئىچىنى پۇشۇراتتى.

أَتْعَسَ يُتْعِسُ إِتْعَاسًا: بەختسىز قىلدى، ئازابلىدى.

أَتَعَّ يُتِعُّ إِتْعَاعًا: پۇت ـ قولى بوشاپ كەتتى، ھالسىزلاندى.

أَتْفَرَ يُتْفِرُ إِتْفَارًا الشَّجَرُ: دەرەخ بىخ سۈردى، ئۈندى.

أَتْفَلَ يُتْفِلُ إِتْفَالاً: ئۇسۇردى.

أَتْفَهَ يُتْفِهُ إِتْفَاهًا فِي الْعِطَاءِ: سوۋغىنى ئازايتىۋەتتى، سوۋغىنى ئاز بەردى.

إِتْقَانٌ: پۇختا ئورۇندىماق، كامالەتكە يەتكۈزۈپ ئىشلىمەك.

«أَكْمَلَ عَمَلَهُ بِبَرَاعَةٍ وَإِتْقَانٍ»: ئىشنى ماھارەت ۋە پۇختىلىق بىلەن تاماملىدى.

فِي غَايَةِ الْإِتْقَانِ: ناھايىتى پۇختا ئاساستا، مۇكەممەل ئاساستا.

أَتْقَنَ يُتْقِنُ إِتْقَانًا: مۇكەممەل قىلدى، تولۇق قىلدى، پۇختا قىلدى، كەم ـ كۈتىسىز قىلدى.

«لاَ بُدَّ لِلْمُتَرْجِمِ النَّاجِحِ أَنْ يُتْقِنَ عَدَدًا مِنَ اللُّغَاتِ»: مۇۋەپپەقىيەت قازانغان تەرجىمان بىرقانچە تىلنى پۇختا بىلىشى زۆرۈر.

أَتْلَجَ يُتْلِجُ إِتْلاَجًا: كىرگۈزدى، سانجىدى.

أَتْلَحُ: بويىنى ئۇزۇن.

أَتْلَفَ يُتْلِفُ إِتْلاَفًا: بۇزۇپ چاچتى، بىكار قىلىۋەتتى.

أَتْلَفَ الْمَالَ: مالنى ئىسراپ قىلىۋەتتى، بۇزۇپ چېچىۋەتتى.

إِتْمَامٌ: تاماملىماق، تۈگەتمەك، پۈتتۈرمەك.

أَتَمَ يَأْتُمُ أَتْمًا بِالْمَكَانِ: ماكانلاشتى، ئولتۇراقلاشتى.

«بَذَلَ أَقْصَى جُهُودِهِ لِإِتْمَامِ الْمُهِمَّةِ قَبْلَ الْمَوْعِدِ الْمُحَدَّدِ»: ۋەزىپىنى ئالدىدىن ئورۇنلاشقا كۈچىنىڭ بېرىچە تىرىشتى.

أَتَمَّ يُتِمُّ اِتْمَامًا: ئاخىرلاشتۇردى، تۈگەتتى، تولۇقلىدى، قوشۇمچە قىلدى.

«اَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي» ‹قرآن›: بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم، سىلەرگە نېمىتىمنى تاماملىدىم.

أَتَمَّتِ الْحَامِلُ: تۇغۇتى يېقىنلاشتى، ئاي كۈنى يېقىنلاشتى.

أَتَمَّ دِرَاسَتَهُ: ئوقۇشىنى تاماملىدى.

أَتَمَّ وَاجِبَهُ: مەجبۇرىيەتنى ئادا قىلدى.

«أَتَمَّتْ دَوْرَةَ تَدْرِيْبِ اللُّغَةِ الْأَجْنَبِيَّةِ الدَّوْرَةَ الْأُوْلَى»: ئۇ بىرىنچى قارارلىق چەت ئەل تىلى كۇرسىنى تۈگەتتى.

أَتْهَمَ يُتْهِمُ إِتْهَامًا بِكَذَا: ئەرز قىلدى، شىكايەت قىلدى؛ تۆھمەت قىلدى، قارا چاپلىدى.

أَتَى يَأْتِي إِتْيَانًا وَأَتْيًا وَإِتْيَانَةً وَمَأْتَاةً: كەلدى، يېتىپ كەلدى، كەلتۈردى.

«مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ» «قرآن»: ئۇ (يەنى بوران) ھەرقانداق نەرسىنىڭ يېنىدىن ئۆتسە، ئۇنى چىرىگەن سۆڭەكتەك تىتما ـ تالاڭ قىلىۋېتەتتى.

«أَتَى أَمْرُ اللّٰهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ» «قرآن»: ئاللاھنىڭ پەرمانى (يەنى قىيامەت) چوقۇم كېلىدۇ، ئۇنىڭغا ئالدىراپ كەتمەڭلار.

أَتَى الْمَرْأَةَ: ئايال بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت قىلدى.

أَتَى عَلَى الْأَمْرِ: پۈتتۈردى، ئورۇنلىدى.

أَتَى الْأَمْرَ: ئىشنى قىلدى.

أَتَى عَلَيْهِ الدَّهْرُ: ئۇنىڭغا كېلىشمەسلىك بولدى، ئۇنى ۋەيران قىلدى.

أَتَى الْجُرْمَ: جىنايەت ئۆتكۈزدى، گۇناھ قىلدى.

أَتَى عَلَى الْأَخْضَرِ وَالْيَابِسِ: ھەممىنى تۈگىتىۋەتتى.

أَتَى بِهِ: ئۇنى ئېلىپ كەلدى، ھازىر قىلدى، ئېلىپ بەردى.

أَتَى الْجَوُّ أَوِالثَّوْبُ فُلَانًا: ھاۋا ياكى كىيىم مۇۋاپىق كەلدى.

أَتَى الْمَكَانَ: كەلدى.

«حَتَّى إِذَا أَتَوْا عَلَى وَادِالنَّمْلِ» «قرآن»: ئۇلار چۈمۈلىلەر ۋادىسىغا يېتىپ كەلگەندە.

أَتَى عَلَى الْمَكَانِ: مەلۇم جايغا چىقتى.

أَتَى الْجَيْشَ: قوشۇن بېسىپ كەلدى.

أَتَى عَلَى آخِرِهِ: تاماملىدى، ئاياغلاشتۇردى.

أَتَى عَلَيْهِ: ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتتى.

«أَتَانِي بَعْدَ غِيَابٍ طَوِيلٍ»: ئۇ ئۇزۇن غايىب بولغاندىن كېيىن مېنىڭ يېنىمغا كەلدى.

«إِنَّهُ لَمْ يَأْتِ حَتَّى الْآنَ وَ مِنَ الْمُحْتَمَلِ أَلَّا يَأْتِيَ»: ئۇ ھازىرغىچە كەلمىدى، كەلمەسلىكى مۇمكىن.

«مِنْ مَأْمَنِهِ يُؤْتَى الْحَذِرُ»: كېلىشمەسلىك ئويلىمىغان يەردىن كېلىدۇ، بالا ـ قازا پۇت ـ قولنى ساڭگىلىتىپ كەلمەيدۇ.

كَمَا سَيَأْتِي: تۆۋەندە، تۆۋەندىكىچە.

فِيمَا يَأْتِي: تۆۋەندە، تۆۋەندىكىچە.

«لَمْ يَأْتِ الْكَاتِبُ بِجَدِيْدٍ فِي بَحْثِهِ»: يازغۇچى ئۆز تەتقىقاتىدا يېڭى نەرسىنى ئوتتۇرىغا قويالمىدى.

أَثَابَ يُثِيبُ إِثَابَةً الشَّخْصَ: مۇكاپاتلىدى.

«فَأَثَابَهُمُ اللّٰهُ بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَرُ خَالِدِيْنَ فِيهَا» «قرآن»: بۇ سۆزلىرى ئۈچۈن ئاللاھ ئۇلارنى ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەر بىلەن مۇكاپاتلايدۇ.

أَثَابَ الْحَوْضَ: كۆلنى تولدۇردى.

أَثَاثٌ ج أُثُثٌ: ئۆي سايمانلىرى، ئۆي جاھازلىرى.

«وَمِنْ أَصْوافِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثَاثًا وَمَتَاعًا إِلَى حِيْنٍ» «قرآن»: سىلەرگە قويلارنىڭ يۇڭلىرىدىن، تۆگىلەرنىڭ يۇڭلىرىدىن، ئۆچكىلەرنىڭ يۇڭلىرىدىن ئۆي جاھازلىرىنى (يەنى سىلەر كىيىدىغان ۋە ئۆيۈڭلارنى سەرەمجانلاشتۇرىدىغان) ھەم مەلۇم مۇددەتكىچە (يەنى ئۆلۈم كەلگۈچە ياكى ئۇلار كونىراپ تۈگىگىچە) پايدىلىنىدىغان نەرسىلەرنى قىلىپ بەردى.

أَثَارَ يُثِيرُ إِثَارَةً الشَّيْءَ: قوزغىدى.

«وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا» «قرآن»: ئۇلار يەر تېرىدى ۋە ئىمارەتلەرنى سالدى.

«قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولٌ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ» «قرآن»: مۇسا: «ئاللاھ ئۇنىڭ يەر ھەيدەپ، ئېكىن سۇغىرىپ كۆندۈرۈلگەن بولماسلىقىنى ... ئېيتتى» دېدى.

www.uyghurkitap.com

«مَا أَقْدَرَهُمْ عَلَى أَنْ يُثِيرُوا عَاصِفَةً مِنْ غَيْرِ رِيحٍ وَيَبْعَثُوا حَرْبًا مِنْ غَيْرِ جُنْدٍ» : ئۇلار شامالسىز بوران ـ چاپقۇن چىقىرىشقا، قوشۇنسىز ئۇرۇش قوزغاشقا نېمىدېگەن ئۇستا، ئۇلار تېرە تاراقلىتىشقا نېمىدېگەن ئۇستا.

أَثَارَ أَعْصَابَهُ: نېرۋىسىنى قوزغىدى، نېرۋىسىغا تەگدى.

أَثَارَ الْأَمْرَ: ئىزدەندى، تەتقىق قىلدى.

«أَثِيرُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّ فِيهِ خَبَرَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ» ‹حديث› : سىلەر قۇرئاننى تەتقىق قىلىڭلار، قۇرئان كەرىمدە بۇرۇنقى ئۆتكەن ۋە كېيىنكىلەر ئۈچۈن ياخشىلىقلارنىڭ ھەممىسى تېپىلىدۇ.

أَثَارَ انْتِبَاهَهُ: دىققىتىنى قوزغىدى.

أَثَارَ اهْتِمَامَهُ: دىققىتىنى قوزغىدى.

أَثَارَ بَيْنَهُمُ الْخِلَافَ: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىختىلاپ قوزغىدى.

أَثَارَ شَهْوَتَهُ: شەھۋىتىنى قوزغىدى.

أَثَارَ الضِّحْكَ: كۈلكىسىنى كەلتۈردى.

أَثَارَ فُضُولَهُ: ئىزدىنىش قىزغىنلىقىنى قوزغىدى.

أَثَارَ مَسْأَلَةً أَوْ نُقْطَةً: بىرەر مەسىلە ياكى بىرەر نۇقتىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

أَثَارَ الْأَرْضَ: يەرنى تېرىش ئۈچۈن ئاغدۇردى.

أَثَارَةٌ وَأُثْرَةٌ ج أُثَرٌ: ئىزى يوقالغان ئىلىم، ئۇنتۇلۇپ قالغان ئىلىم.

«اِئْتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ أَثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ» ‹قرآن› : بۇ (قۇرئاندىن) ئىلگىرى كىتاب ياكى (ئىلگىرىكىلەردىن) قالغان ئىلىم بولسا ماڭا ئېلىپ كېلىڭلار.

أَثَامٌ: گۇناھنىڭ جازاسى.

«وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا» ‹قرآن› : كىمكى بۇنى قىلىدىكەن، ئۇ جازاغا ئۇچرايدۇ.

إِثْبَاتٌ: ئىسپات، دەلىل، پاكىت؛ مۇقەررەرلەشتۈرۈش، مۇئەييەنلەشتۈرۈش، مۇقىملاشتۇرۇش، ئېنىق ئىپادىلىمەك؛ ھۆججەت.

إِثْبَاتُ الذَّاتِيَّةِ: سالاھىيىتىنى ئىسپاتلىماق.

شَاهِدُ الْإِثْبَاتِ: گۇۋاھچى.

إِثْبَاتِيٌّ: ئېنىق، مۇئەييەن.

دَلِيلٌ إِثْبَاتِيٌّ: مۇئەييەن دەلىل.

أَثْبَتَ يُثْبِتُ إِثْبَاتًا الشَّيْءَ: پۇختىلىدى، دەلىللىدى، تەستىقلىدى، ئېنىقلىدى.

«يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ» ‹قرآن› : ئاللاھ (ئەھكاملاردىن) خالىغىنىنى بىكار قىلىدۇ، خالىغىنىنى ئۆز جايىدا قالدۇرىدۇ.

أَثْبَتَ الْأَمْرَ: ئىشنى ئېنىقلىدى، ئىشنى ئىسپاتلىدى.

أَثْبَتَ إِرَادَتَهُ: ئىرادىسىنى كۆرسەتتى.

أَثْبَتَ شَخْصِيَّتَهُ: سالاھىيىتىنى ئېنىقلىدى.

أَثْبَتَ الْكَلَامَ: سۆزنى خاتىرىلىدى.

أَثْبَتَ الْحَقَّ: ھەقىقەتنى پاكىتلار ئارقىلىق ئىسپاتلىدى.

أَثْبَتَ وُجُودَهُ: ئۆزىنىڭ مەۋجۇدىيىتىنى كۆرسەتتى.

إِثْتَمَدَ يَثْتَمِدُ إِثْتِمَادًا: كۆلدىن سۇ چىقاردى.

أَثَّ يَؤُثُّ وَ يَأَثُّ وَيَئِثُّ أَثَاثًا وَ أُثُوثًا وَ أَثَاثَةً: قويۇقلاشتى، زىچلاشتى.

أَثَّثَ يُؤَثِّثُ تَأْثِيثًا الْبَيْتَ : ئۆينى رەتلىدى، سەرەمجانلاشتۇردى.

أَثَّثَ الْفِرَاشَ: ئورۇن ـ كۆرپىلەرنى يىغدى، ئورۇن ـ كۆرپىلەرنى يىغىشتۇردى.

إِثَّاقَلَ يَثَّاقَلُ اِثِّيقَالًا إِلَى الْمَكَانِ: چاپلاشتى، تۇرۇۋالدى، ئايرىلغۇسى كەلمىدى.

«مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اثَّاقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ» ‹قرآن› : سىلەرگە ئاللاھنىڭ يولىدا جىھاد قىلىشقا چىقىڭلار دېيىلسە، نېمىشقا يۇرتۇڭلاردىن ئايرىلغىڭلار كەلمەيدۇ.

أَثَّرَ يُؤَثِّرُ تَأْثِيرًا: تەسىر قىلدى، تەسىرلەندۈردى، تەسىر قالدۇردى، تەسىر كۆرسەتتى.

«أَثَّرَ الْعَرَبُ فِي الشُّعُوبِ الَّتِي اتَّصَلُوا بِهَا» : ئەرەبلەر ئالاقىلاشقان خەلقلەر ئىچىدە ئۆز تەسىرىنى قالدۇردى.

«أَثَّرَ تَأْثِيرًا بَلِيغًا» : زور دەرىجىدە تەسىر

كۆرسەتتى.

أَثَّرَالدَّوَاءُ: دورا ئۇنۇم بەردى، دورا پايدا قىلدى، دورا كۈچىنى كۆرسەتتى.

«أَثَّرَ مَنْظَرُهُ فِي نَفْسِي تَأْثِيرًا عَمِيقًا»: ئۇنىڭ كۆرۈنۈشى مەندە چوڭقۇر تەسىرات قالدۇردى.

اِثَّرَدَ يَثَّرِدُ اِثِّرَادًا الْخُبْزَ: شورپىغا نان چىلىدى.

أَثَّلَ يُؤَثِّلُ تَأْثِيلاً فِي: مەبلەغ سالدى.

أَثَّلَ الْمَجْدَ: شان ـ شەرەپنىڭ ئاساسىنى قۇردى.

أَثَّمَ يُؤَثِّمُ تَأْثِيمًا: گۇناھكار قىلدى.

اِثَّمَدَ يَثَّمِدُ اِثِّمَادًا: كۆلدىن سۇ چىقاردى.

أَثْخَنَ يُثْخِنُ إِثْخَانًا فِي الأَمْرِ: ۋايىغا يەتكۈزۈپ قىلدى، مۇكەممەل ئىشلىدى.

أَثْخَنَ فِي الْأَرْضِ: دۈشمەننى تەلتۆكۈس قىردى، كۆپلەپ ئۆلتۈردى.

«مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ» ‹قرآن›: پەيغەمبەرگە زېمىندا دۈشمەننى كۆپرەك ئۆلتۈرمەي تۇرۇپ ئەسىرلەردىن فىدىيە ئېلىشى لايىق ئەمەس.

أَثْخَنَ فِي الْعَدُوِّ: راۋۇرۇس ئۇرۇشتى، دۈشمەننى قىرىپ تاشلىدى.

أَثْخَنَهُ الْأَمْرُ: ئۈستۈن كەلدى، يەڭدى.

أَثْخَنَهُ ضَرْبًا: قاتتىق ئۇردى.

أَثْخَنَهُ بِالْجِرَاحِ: قاتتىق يارىلاندۇردى.

أَثْخَنَتْهُ الْجِرَاحُ: نابۇت قىلدى، يارىلاندۇردى، زەخىملەندۇردى.

أَثَرَ يَأْثُرُ وَ يَأْثِرُ أَثْرًا وَأَثَارَةً وَ اُثْرَةً: نەقىل قىلدى، رىۋايەت قىلدى، دەلىل كەلتۈردى، ھۆرمەتلىدى، ئىززەتلىدى.

أَثَّرَ فِيهِ: تەسىركۆرسەتتى، تەسىرقالدۇردى.

أَثَّرَ الشَّيْءَ: ئىختىيار قىلدى.

أَثَرَ عَلَى نَفْسِهِ: باشقىلارنى ئۆزىدىن ئۈستۈن كۆردى.

أَثِرَ يَأْثَرُ أَثَرًا وأَثَرَةً عَلَيْهِ: ئۆزىنى ئۇنىڭدىن ئۈستۈن قويدى.

أَثِرَ أَنْ يَدْرُسَ: ئۆگىنىشنى ئۈستۈن قويدى.

أَثَرٌ ج آثَارٌ وَ أُثُرٌ: ئىز، نىشان، ئەسەر، ئالامەت؛ داغ، تەسىر؛ مەڭ؛ بەلگە؛ تاختا؛ قەدىمكى بىنا، قەدىمكى يادىكارلىق؛ ھەدىس.

«سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِالسُّجُودِ» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ يۈزلىرىدە سەجدىنىڭ ئەسىرىدىن نىشانلار بار.

«تَرَكَ أَثَرًا عَظِيمًا فِي نَفْسِهِ»: ئۇ ئۇنىڭغا چوڭ تەسىر قىلدى.

فِي أَثَرِكَذَا: ... دىن كېيىن.

أَبْعَدُ الأَثَرِ: چوڭقۇر تەسىر.

عَلَى الأَثَرِ: دەرھال، ھاپىلا ـ شاپىلا.

مِنْ أَثَرِهِ: سەۋەبتىن.

أَثَرُالْجُرْحِ: جاراھەت ئىزى، تاتۇق.

«تُوُفِّيَ مِنْ أَثَرِالْجُرْحِ الَّذِي أُصِيبَ بِهِ»: ئۇ يەتكەن يارا تەسىرىدىن ئۆلۈپ كەتتى.

أَثَرٌ سَيِّءٌ: يامان تەسىر.

«أَصْبَحَ أَثَرًا بَعْدَعَيْنٍ»: قۇرۇق ئىزلا قالدى، ئىسمى بار، جىسمى يوق بولۇپ قالدى، نامدا بار، ئەمەلدە يوق بولۇپ قالدى.

عَلَى أَثَرِكَذَا: ھازىرلا، دەرھال.

«تَيَّهَ عَنِ الأَثَرِ»: ئىزىدىن ئاداشتى.

أَضَاعَ الأَثَرَ: ئىزىنى يوقاتتى (يىپ ئۇچىنى ئۈزۈپ قويدى).

آثَارُ الْمُؤَلِّفِ: يازغۇچىنىڭ ئەسەرلىرى.

«حَيْثُمَا يَذْهَبُ يَزُورُالأَمَاكِنَ الْمَحَلِّيَّةَ الْجَمِيلَةَ وَالْآثَارَالتَّارِيخِيَّةَ الْمَشْهُورَةَ»: ئۇ بارغانلىكى جايدا مەنزىرىلىك جايلارنى ۋە مەشھۇر تارىخىي يادىكارلىقلارنى زىيارەت قىلىدۇ.

أُثْرٌ ج آثَارٌ وَأُثُورٌ: جاراھەت ئىزى، تاتۇق.

أَثِرٌ: سۆيۈملۈك، دىلدىن سۆيىدىغان، باشقىدىن ئۈستۈن ھېسابلانغان؛ ھاۋا بوشلۇقى.

إِثْرَ: ئارقا، كەينى.

فِي إِثْرِهِ: ئارقىدىنلا، كەينىدىنلا.

أَثْرَبَ يُثْرِبُ إِثْرَابًا: ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

أَثْرَةٌ: ھاكاۋۇرلۇق، چوڭچىلىق، ماختانچاقلىق، مەنپەئەتپەرەسلىك، نەپسانىيەتچىلىك، شەخسىيەتچىلىك.

uyghurkitap.com

أَثْرَدَ يُثْرِدُ إِثْرَادًا الْخُبْزَ: شورپىغا نان چىلىدى.

أَثْرَمَ يُثْرِمُ إِثْرَامًا: ئۇرۇپ چىشىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أَثْرَمُ م ثَرْمَاءُ ج ثُرْمٌ: چىشى چۈشۈپ كەتكەن ئادەم، كۇماك.

أَثْرَمَانِ: كېچە بىلەن كۈندۈز، كېچە ـ كۈندۈز.

أَثْرَى يُثْرِي إِثْرَاءً الرَّجُلُ: بېيىدى، مالدار بولدى.

«أَثْرَى بَعْضُ الْحُكَّامِ وَالْمُقَرَّبُونَ إِلَيْهِمْ بِسَبَبِ الْفَسَادِ وَطَبِيعَةِ الْحُكْمِ الْفَرْدِيِّ»: بەزى ئەمەلدارلار ۋە ئۇلارنىڭ يېقىنلىرى چىرىكلىك ۋە ھاكىمموتلەقلىق تۈپەيلىدىن بېيىپ كەتتى.

أَثْرَى الرَّجُلَ: باي قىلىۋەتتى، باي قىلدى، بېيىتتى.

«اَلشَّاعِرُ الْمُبْدِعُ يُثْرِي بِنَتَاجِهِ لُغَتَهُ الْقَوْمِيَّةَ»: ئىجادچان شائىر ئۆز ئىجادىيىتى بىلەن ئانا تىلىنى بېيىتىدۇ.

«وأَهَنِّئُهُ عَلَى عِنَايَتِهِ بِهَذَا التُّرَاثِ الْخِصْبِ الْمُفِيدِ الَّذِي سَيُثْرِي الْمَكْتَبَةَ»: ئۇنىڭ بۇ كۇتۇپخانىنى بېيىتىدىغان بۇ مول پايدىلىق مەدەنىي يادىكارلىققا كۆڭۈل بۆلگەنلىكىنى ئالقىشلايمەن.

أَثَرِيٌّ: ئارخېئولوگىيە ئالىمى؛ يادىكارلىق، قەدىمكى نەرسە، ئەسەر خاراكتېرلىك، خاتىرە بۇيۇمى خاراكتېرلىك.

لُغَةٌ أَثَرِيَّةٌ: ئىستېمالدىن قالغان ئۆلۈك تىل.

قِطْعَةٌ أَثَرِيَّةٌ: مەدەنىي يادىكارلىق پارچىسى، مەدەنىي يادىكارلىقتىن پارچە.

أَثَرِيَّاتٌ: مەدەنىي يادىكارلىقلار.

بَائِعُ الْأَثَرِيَّاتِ: قەدىمىي ئەسەرلەرنى ساتقۇچى، مەدەنىي يادىكارلىقلار سودىگىرى.

أَثْغَى يُثْغِي إِثْغَاءً الشَّاةَ: قوينى مەرەتتى.

أُثْفِيَّةٌ ج أَثَافِي: قازان ئېسىش ئۈچۈن ئاستىغا قويىدىغان ئۈچ تاش، قازان ئېسىلىدىغان ئۈچ پۇتلۇق تۆمۈر جازا.

أَثْقَبَ يُثْقِبُ إِثْقَابًا النَّارَ: ئوتنى ياندۇردى.

أَثْقَبَ الزِّنَادَ وَنَحْوَهُ: چاقماقنى ياندۇردى.

أَثْقَلَ يُثْقِلُ إِثْقَالاً ـ تِ الْحَامِلُ: ھامىلدار ئايال ئېغىرلىشىپ قالدى، تۇغۇت ۋاقتى يېقىنلىشىپ قالدى.

أَثْقَلَهُ: ئېغىر يۈك ئارتتى، ئېغىرلاشتۇرۇۋەتتى.

«أَثْقَلَ ذَاكِرَتَهُ بِحِفْظِ الْأَشْيَاءِ»: يادلاۋېرىپ مېڭىسىنى چارچىتىۋەتتى.

أَثْقَلَهُ النَّوْمُ: ئۇيقۇ باستى، ئۇيقۇ بېسىۋالدى.

«لَقَدْ أَثْقَلَ أَجْفَانِي الْكَرَى وَأَخَافُ أَنْ أَنَامَ قَبْلَ أَدَاءِ الصَّلاَةِ»: ئۇيقۇ بېسىۋالدى، نامازنى ئۆتەشتىن بۇرۇن ئۇخلاپ قالارمەنمۇ دەپ ئەنسىرەۋاتىمەن.

أَثْقَلَ كَاهِلَهُ: ئۈششىسىگە كۆتۈرەلمەيدىغان يۈك ئارتتى.

أَثْكَلَ يُثْكِلُ إِثْكَالاً الْأُمُّ وَلَدَهَا: ئانا بالىسىدىن ئايرىلدى.

أَثْكَلَهَا اللّهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ بالىسىنى قەبزە روھ قىلدى (بالىسىنىڭ جېنىنى ئالدى).

أَثَلَ يَأْثِلُ أُثُولاً و أَثَلَ يَأْثُلُ أَثَالَةً: يىلتىز تارتتى.

أَثْلٌ وَاحِدَتُهُ أَثْلَةٌ ج أَثَلاَثٌ وَآثَالٌ. وَأُثُولٌ: يۇلغۇن.

«وَأَثْلٍ وَشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ»: يۇلغۇنلۇق، ئاز ـ تولا سىدىرلىق (ياۋا چىلانلىق).

أَثْلَجَ يُثْلِجُ إِثْلاَجًا السَّمَاءُ: قار ياغدى.

أَثْلَجَتْ مَاءُالْبِئْرِ: قۇدۇق قۇرۇپ كەتتى.

أَثْلَجَتْ نَفْسُهُ: ئىنشەندى، خاتىرجەم بولدى، مەمنۇن بولدى.

أَثْلَجَهُ: ئۇنى خۇشال قىلىۋەتتى.

أَثْلَجَ الْقَوْمُ: قاردا قالدى.

أَثِمَ يَأْثَمُ إِثْمًا و أَثَمًا وَمَأْثَمًا: گۇناھ قىلدى، جىنايەت ئۆتكۈزدى، گۇناھكار بولدى.

إِثْمٌ ج آثَامٌ: گۇناھ، جىنايەت، يامان ئىش، يامانلىق.

«أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ»: غۇرۇر ئۇنىڭغا گۇناھ يۆكلەيدۇ.

«إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ» ‹قرآن›: بەزى گۇمانلار ھەقىقەتەن گۇناھتۇر.

«اَلْبِرُّ مَااطْمَأَنَّتْ إِلَيْهِ النَّفْسُ وَالْإِثْمُ مَاحَاكَ فِي الصَّدْرِ» : كۆڭۈل ئارام تاپقان نەرسە ياخشىلىققا كىرىدۇ، دىلغا تىنىپ قالغان نەرسە گۇناھقا كىرىدۇ.

جَعَلَ اللَّيْلَ إِثْمًا: كېچىنى بىكار ئۆتكۈزدى.

أَثْمَدَ يُثْمِدُ إِثْمَادًا الْمَاءَ: كولاپ سۇ چىقاردى.

إِثْمِد. أُثْمُد: سۇرمە تېشى، سىنىك، سۇلفات.

«جَعَلَ اللَّيْلَ إِثْمِدًا» : كېچىچە كۆز يۇممىدى.

أَثْمَرَ يُثْمِرُ إِثْمَارًا الشَّجَرُ: دەرەخ مېۋىلىدى، مېۋە پىشتى؛ مېۋىگە كىردى.

«كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ» «قرآن» : مېۋىسى پىشقاندا، ئۇلاردىن يەڭلار.

أَثْمَرَ الْعَمَلُ: ئىشى نەتىجىلىك بولدى.

أَثْمَلَهُ يُثْمِلُ إِثْمَالاً الشَّرَابُ: ئىچىملىك ئۇنى مەست قىلىپ قويدى.

أَثْمَنَ يُثْمِنُ إِثْمَانًا الْقَوْمُ: سەككىزدىن بولدى.

أَثْمَنَتِ السِّلْعَةُ: مالنىڭ باھاسى ئۆرلىدى، مالنىڭ باھاسى ئاشتى.

أَثْنَاءَ . فِي أَثْنَاءِ: ئارىسىدا، ۋاقتىدا، ... دا، ... دە، ... تە، ... ئارىسىدا، ... لار... ئارىسىدىكى.

«أَمُرُّ بِحَدِيقَةِ الْحَيَوَانِ كُلَّ يَوْمٍ فِي أَثْنَاءِ ذِهَابِي إِلَى الْعَمَلِ» : خىزمەتكە بېرىشتا ھەركۈنى ھايۋانات باغچىسىدىن ئۆتىمەن.

أَثْنَاءَ الْكَلَامِ: سۆزلەر ئارا، قۇرلار ئارا.

جَاءَ فِي أَثْنَاءِ الْأَمْرِ: ئۇ، شۇ ئارىلىقتا كەلدى.

فِي أَثْنَاءِ ذَلِكَ: ئۇچاغدا، ئۇ ئارىلىقتا.

أَثْنَاءَ التَّحْقِيقِ: تەكشۈرۈش جەريانىدا، سوراق ۋاقتىدا.

إِثْنَاعَشَرَ م إِثْنَتَاعَشَرَةَ: ئون ئىككى.

«إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللهِ اثْنَاعَشَرَ شَهْرًا» «قرآن» : شۇبھىسىزكى، ... (قەمەرى) ئايلارنىڭ سانى ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا (يەنى لەۋھۇلمەھپۇزدا) 12 دۇر.

«فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا» «قرآن» : تاشتىن ئون ئىككى بۇلاق ئېتىلىپ چىقتى.

إِثْنَاعَشَرِيُّ الْأَضْلَاعِ: ئون ئىككى بۇرجەكلىك.

إِثْنَاعَشَرِيُّ السُّطُوحِ: ئون ئىككى يۈزلۈك.

اَلْإِثْنَاعَشَرِيَّةُ الْإِمَامِيَّةُ: ئون ئىككى ئىمامچىلار، شىئە ئون ئىككى ئىمام مەزھىپىدىكىلەر.

اَلْإِثْنَاعَشَرِيُّ: ئون ئىككى بارماق ئۈچەي.

إِثْنَانِ م إِثْنَتَانِ: ئىككى، بىر جۈپ.

«يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ» «قرآن» : ئى مۆمىنلەر! ئاراڭلاردىن بىر كىم ئۆلىدىغان چېغىدا ۋەسىيەت قىلماقچى بولسا، ئۇنىڭغا ئىچىڭلاردىن ئىككى ئادىل كىشى گۇۋاھ بولسۇن.

إِثْنَوْنَى يَثْنَوْنِي اِثْنِينَاءً صَدْرُهُ عَلَى الْبَغْضَاءِ: ئاداۋەت ساقلىدى، غۇم ساقلىدى.

أَثْنَى يُثْنِي إِثْنَاءً عَلَى فُلَانٍ: مەدھىيىلىدى.

«إِمْتَلَأَتْ زَهْوًا عِنْدَمَا سَمِعْتُ أَحَدَهُمْ يُثْنِي عَلَى مَقَالِي» : بىراۋنىڭ ماقالەمنى ماختىغىنىنى ئاڭلاپ پەخىرلىنىپ كەتتىم.

أَثْنَى عَلَيْهِ ثَنَاءً عَاطِرًا: ئۇنى كۆپ ماختىدى.

أَثْنَى عَلَيْهِ عَاطِرَالثَّنَاءِ: ئۇنى كۆپ ماختىدى.

أَثْنَى الرَّجُلُ: ئىككىنچى بولدى.

إِثْنَيْنِيَّةٌ: ئىككى مەنبەچىلىك، ئىككى ياقلىمىلىق.

يَوْمُ الْإِثْنَيْنِ: دۈشەنبە.

أَثْوَلُ م ثَوْلَاءُ ج ثُوْلٌ: بىتەلەي، گاللۋاڭ.

أَثْوَى يُثْوِي إِثْوَاءً بِالْمَكَانِ: ئورۇنلاشتى، جايلاشتى، ماكانلاشتى، تۇرۇپ قالدى.

أَثْوَاهُ بِالْمَكَانِ: چۈشۈردى.

أَثِيثٌ: زىچ، قويۇق؛ سېمىز.

أَثِيرٌ ج أُثَرَاءُ: سۆيۈملۈك، تاللانغان، ياقتۇرىدىغان؛ فىزىكا.

عَلَى أَمْوَاجِ الْأَثِيرِ: رادىئو دولقۇنلىرى ئارقىلىق.

«يَنْتَقِلُ الصَّوْتُ وَالضَّوْءُ فِي الْأَثِيرِ الْمُحِيطِ بِنَا» :

ئاۋاز ۋە نۇر بەزنى ئۇراپ تۇرغان رادىئو دولقۇنلىرى ئارقىلىق تارقىلىدۇ.

«نَقَلَتْ وَقَائِعُ مُؤْتَمَرِ الْقِمَّةِ عَبْرَ الْأَثِيرِ» : دۆلەت باشلىقلىرى يىغىنىنىڭ ئەھۋالى سۈنئىي ھەمراھ ئارقىلىق تارقىتىلدى.

«مِنَ الْأَعْمَالِ الْأَثِيرَةِ عِنْدِي مُسَاعَدَةُ الْمُحْتَاجِينَ» : موھتاجلارغا ياردەم قىلىش مېنىڭ نەزەرىمدە باشقا ئىشلاردىن ئەۋزەل.

أَثِيلٌ: تېگى ئېسىل، ئېسىل ئائىلە، ئېسىل ئائىلىدىن كېلىپ چىققان، كېلىپ چىقىشى ئېسىل.

شَرَفٌ أَثِيلٌ: يۈكسەك شەرەپ.

«وُلِدَ فِي أُسْرَةٍ ذَاتِ مَجْدٍ أَثِيلٍ» : ئۇ شان-شەرەپلىك ئېسىل ئائىلىدە تۇغۇلدى.

أَثِيمٌ ج أُثَمَاءُ: گۇناھكار، جىنايەتچى؛ ياۋۇز، قولاق كەستى، مۇتتەھەم.

«وَيْلٌ لِكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ» ‹قرآن›: ھەر بىر گۇناھكار يالغانچىغا ۋاي!

أَجَاءَ يُجِيءُ إِجَاءَةً: قىستاپ باردى، مەجبۇرلىدى.

«فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ» ‹قرآن›: تولغاقنىڭ قاتتىقلىقى مەريەمنى (يۆلىنىۋېلىش ئۈچۈن) بىر خورما دەرىخىنىڭ يېنىغا كېلىۋېلىشقا مەجبۇر قىلدى.

أَجَابَ يُجِيبُ إِجَابَةً: جاۋاب قايتۇردى، ئىجابەت قىلدى، قوبۇل قىلدى.

«أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِي» ‹قرآن›: ماڭا دۇئا قىلسا، مەن دۇئا قىلغۇچىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىمەن.

«أَرَادَ مِنِّي أَنْ أَزُورَهُ فَأَجَبْتُ طَلَبَهُ» : ئۇ مېنىڭ ئۇنى يوقلىشىمنى تىلىۋىدى، مەن ئۇنىڭ تەلىپىنى قوبۇل قىلدىم.

أُجَاجٌ: ئاچچىق، تۇزلۇق.

«هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ» ‹قرآن›: بۇنىڭ سۈيى تاتلىق، تەملىك بولۇپ سىلىق ئۆتىدۇ؛ بۇ ناھايىتى ئاچچىق، تۇزلۇق.

مَاءٌ أُجَاجٌ: تۇزلۇق سۇ، زەي سۇ.

أَجَادَ يُجِيدُ إِجَادَةً: ياخشى قىلدى، (ئىش ياكى سۆزنى).

أَجَادَ بِالْوَلَدِ: مەرد بالا تۇغدى.

أَجَادَهُ النَّقْدَ: ئوبدان پۇللارنى بەردى.

أَجَادَ الشَّيْءَ: ئوبدان ئىشلىدى، كۆڭۈلدىكىدەك ياسىدى.

«أَجَادَ الْمُمَثِّلُ فِي تَأْدِيَةِ دَوْرِهِ» : ئارتىس ئۆز رولىنى ئوبدان ئالغان.

«يُجِيدُ التَّحَدُّثَ بِعَدَدٍ مِنَ اللُّغَاتِ الْأَجْنَبِيَّةِ» : بىرقانچە چەت ئەل تىلىنى ئوبدان سۆزلەيدۇ.

أَجَارَ يُجِيرُ إِجَارَةَ الْمَتَاعَ: مال-مۈلۈكنى ئوبدان ساقلىدى، بىراۋ نەرسىنىڭ ئىچىگە سېلىپ ساقلىدى.

أَجَارَهُ: ئۇنى قۇتقۇزدى، ئۇنى قوغدىدى.

«قُلْ لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللّٰهِ أَحَدٌ» ‹قران›: ئېيتقىنكى، (ئەگەر مەن ئاللاھقا ئاسىي بولسام) مېنى ئاللاھنىڭ ئازابىدىن ھېچ كىشى قۇتقۇزالمايدۇ.

«أَجَارَهُ اللّٰهُ مِنْ عَذَابِهِ» : ئاللاھ ئۇنى ئازاب قىلىشتىن ساقلىدى.

أَجَارَهُ عَنِ الطَّرِيقِ: ئۇنى بۇرۇۋەتتى، ئەگرى يولغا سېلىپ قويدى.

إِجَارَةٌ: ئىجارە، ئىش ھەققى؛ ساقلىماق؛ قۇتقۇزماق.

أَجَازَ يُجِيزُ إِجَازَةَ الشَّيْءَ: جائىز قىلدى، روخسەت بەردى، يوللۇق قىلدى.

أَجَازَ الْعَالِمُ تِلْمِيذَهُ: ئالىم شاگىرتىغا ئىجازەت بەردى، ئالىم ئۆزىدىن ئىلىم رىۋايەت قىلىشقا روخسەت قىلدى.

أَجَازَهُ بِجَائِزَةٍ: ئۇنى مۇكاپاتلىدى.

أَجَازَ الشَّخْصَ: مەلۇم مىقداردا مال بەردى.

أَجَازَ الرَّأْيَ: روخسەت قىلدى، بولىدىغان قىلدى.

أَجَازَ الْمَوْضِعَ: ئۆتۈپ كەتتى.

إِجَازَةٌ ج إِجَازَاتٌ: گۇۋاھنامە، ئىجازەتنامە.

اَلْإِجَازَةُ الصَّيْفِيَّةُ: يازلىق تەتىل.

أَجَاعَ يُجِيعُ إِجَاعَةً: ئاچ قويدى، ئاچ قالدۇردى.

أَجَالَ يُجِيلُ إِجَالَةً: ئايلاندى، ئايلاندۇردى، ھەرە-كەتلەندۇردى.

أَجَالَ الْفِكْرَ: چوڭقۇر ئويلاندى، خىيال سۈردى.

أَجَالَ بَصَرَهُ: كۆز يۈگۈرتتى، قاراپ چىقتى.

«أَجَالَ النَّظَرَ حَوْلَهُ»: ئەتراپىغا كۆز يۈگۈرتتى، ئەتراپىقا نەزەر تاشلىدى.

أَجْبَرَ يُجْبِرُ إِجْبَارًا عَلَى الأَمْرِ: مەجبۇرلىدى، زورلىدى.

أَجْبَرَهُ عَلَى الأَمْرِ: بېسىم ئىشلەتتى، زورلىدى.

«لَمْ يَكُونُوا يَنْشُدُونَ هَذِهِ الْحَرْبَ وَلَكِنَّهُمْ أُجْبِرُوا عَلَى خَوْضِهَا»: ئۇلار بۇ ئۇرۇشنى ئۆز ئىختىيارى بىلەن تەلەپ قىلغان ئەمەس، لېكىن ئۇلار ئۇرۇشقا سۆرەپ كىرگۈزۈلگەن.

أَجْبَلَ يُجْبِلُ إِجْبَالاً: تاغقا كىردى.

اِجْتَابَ يَجْتَابُ اِجْتِيَابًا الصَّخْرَةَ: تاشنى ياردى.

اِجْتَابَ الْبِئْرَ: قۇدۇق قازدى.

اِجْتَابَ الأَرْضَ وَالْبِلاَدَ: كەزدى، ئايلاندى.

اِجْتَابَ الْقَمِيصَ: كۆڭلەك كىيدى.

اِجْتَاحَ يَجْتَاحُ اِجْتِيَاحًا الْعَدُوُّ الْبِلاَدَ: دۈشمەن شەھەرنى بېسىۋالدى.

اِجْتَاحَ السُّيُولُ الأَرَاضِي: كەلكۈن زېمىننى ۋەيران قىلدى.

«تَجْتَاحُ النَّزَعَاتُ الثَّوْرِيَّةُ أَقْطَارَ الْعَالَمِ الثَّالِثِ»: ئىنقىلابىي نىزا ئۈچىنچى دۇنيا ئەللىرىنى گۇمران قىلىپ تاشلىماقتا.

اِجْتَازَ يَجْتَازُ اِجْتِيَازًا الطَّرِيقَ: يولنى كېسىپ ئۆتتى.

اِجْتَازَ شُهْرَتُهُ الآفَاقَ: ئۇنىڭ داڭقى جاھانغا پۇر كەتتى، شۆھرەت قازاندى، داڭق چىقاردى.

اِجْتَازَ الْحُدُودَ: چېگرىدىن ھالقىپ ئۆتتى.

«اِجْتَازَتِ الْبِلاَدُ فَتْرَةً عَصِيبَةً فِي تَارِيخِهَا الأَخِيرِ»: دۆلەت ئاخىرقى ۋاقىتلاردا قىيىن ئۆتكەللەرنى بېسىپ ئۆتتى.

اِجْتَبَى يَجْتَبِي اِجْتِبَاءً: تاللىدى، ئىلغىدى.

«ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَى» (قۇرئان): ئاندىن پەرۋەردىگارى ئۇنى تاللىدى، ئۇنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى ۋە ئۇنى ھىدايەت قىلدى.

«وَكَذَلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ» (قۇرئان): شۇنىڭغا ئوخشاش پەرۋەردىگارىڭ سېنى تاللايدۇ.

اِجْتَثَّ يَجْتَثُّ اِجْتِثَاثًا الشَّجَرَ: دەرەخنى يىلتىزىدىن قومۇرۇۋەتتى.

«وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الأَرْضِ مَالَهَا مِنْ قَرَارٍ» (قۇرئان): يامان سۆز زېمىندىن قومۇرۇپ تاشلانغان، ھېچقانداق قارارى يوق ناچار دەرەخكە ئوخشايدۇ.

اِجْتَدَى يَجْتَدِي اِجْتِدَاءً: سوۋغا تەلەپ قىلدى، نەرسە تىلىدى.

اِجْتَدَاهُ: مەنپەئەت تەلەپ قىلدى.

اِجْتِذَابٌ: تارتماق، سۆرىمەك، جەلپ قىلماق.

اِجْتَذَبَ يَجْتَذِبُ اِجْتِذَابًا: ئۆزىگە تارتتى، جەلپ قىلدى.

«تُحَاوِلُ حُكُومَةُ الْعَالَمِ الثَّالِثِ اِجْتِذَابَ أَبْنَاءِهَا مِنَ الْمُغْتَرِبِينَ»: ئۈچىنچى دۇنيا ئەللىرى ھۆكۈمەتلىرى ئۆز مۇھاجىرلىرىنى ئۆزىگە تارتىشقا ئۇرۇنماقتا.

اِجْتَذَّ يَجْتَذُّ اِجْتِذَاذًا الصُّوفَ: يۇڭ قىرقىدى.

اِجْتَرَحَ يَجْتَرِحُ اِجْتِرَاحًا الشَّيْءَ: قولغا كەلتۈردى، قىلدى.

اِجْتَرَحَ السَّيِّئَةَ: گۇناھ ئۆتكۈزدى.

«أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا» (قۇرئان): يامان ئىشلارنى قىلغانلار ئۆزلىرىنى ئىمان ئېيتقانلاردەك قىلىشىمىزنى ئويلامدۇ؟

اِجْتَرَعَ يَجْتَرِعُ اِجْتِرَاعًا الدَّوَاءَ: دورىنى گۇپپىدە ئىچىۋەتتى، دورىنى چىشلەپ تۇرۇپ ئىچتى.

اِجْتَرَدَ يَجْتَرِدُ اِجْتِرَادًا الْقُطْنَ: پاختىنىڭ چىگىتىنى چىقاردى.

اِجْتَرَفَ يَجْتَرِفُ اِجْتِرَافًا: ئېقىتىپ كەتتى، سۈپۈرۈلۈپ كەتتى.

اِجْتَرَمَ يَجْتَرِمُ اِجْتِرَامًا الذَّنْبَ: گۇناھ قىلدى، گۇناھ ئۆتكۈزدى.

اِجْتَزَأَ يَجْتَزِئُ اِجْتِزَاءً بِالشَّيْءِ: كۇپايىلەندى، قانائەت قىلدى.

اِجْتَزَأَ: بۆلۈندى، تەقسىم قىلىندى، پارچىلاندى.

www.uyghurkitap.com

«نَجْتَزِءُ بِهَذَا النَّمُوذَجِ الْقَصِيرِ مِنْ نَثْرِ الْكَاتِبِ» : يازغۇچىنىڭ نەسرىي ئەسەرلىرىدىن مۇشۇنچىلىك قىسقىغىنا ئۈلگىنى بېرىش بىلەن كۇپايىلىنىمىز.

اِجْتَزَرَ يَجْتَزِرُ اِجْتِزَارًا: بوغۇزلىدى.

اِجْتَزَعَ يَجْتَزِعُ اِجْتِزَاعًا — هُ الْعُودَ: ياغاچنى كەستى.

اِجْتَزَفَ يَجْتَزِفُ اِجْتِزَافًا: قالايمىقان ئىش قىلدى، ئىختىيارىچە ئىش قىلدى، يېنىكلىك بىلەن ئىش قىلدى، قاراملىق قىلدى.

اِجْتَزَفَ الشَّيْءَ: تەخمىن قىلىپ ساتتى ياكى سېتىۋالدى.

اِجْتَعَلَ يَجْتَعِلُ اِجْتِعَالاً الشَّيْءَ: ياسىدى.

«اِجْتَعَلَ مِنَ الْخَشَبِ سَرِيرًا» : ياغاچتىن كارىۋات ياسىدى.

اِجْتَعَفَ يَجْتَعِفُ اِجْتِعَافًا الشَّجَرَةَ: دەرەخنى قومۇرۇۋەتتى.

اِجْتَفَّ يَجْتَفُّ اِجْتِفَافًا مَا فِي الْإِنَاءِ: قاچىدىكى ھەممىنى ئىچىۋەتتى.

اِجْتَلَبَ يَجْتَلِبُ اِجْتِلَابًا السِّلْعَ: مالنى ئىمپورت قىلدى، مالنى سىرتتىن كىرگۈزدى.

اِجْتَلَبَ الشَّاعِرُ: شائىر شېئىرنى باشقىلارنىڭ شېئىرىدىن ئالدى.

اِجْتَلَدَ يَجْتَلِدُ اِجْتِلَادًا الْقَوْمُ بِالسُّيُوفِ: قىلىچلاشتى، قىلىچ بىلەن ئۇرۇشتى.

اِجْتَلَدَ الْإِنَاءَ: قاچىدىكى ھەممىنى ئىچىۋەتتى.

اِجْتَلَفَهُ يَجْتَلِفُ اِجْتِلَافًا: تۈپ يىلتىزىدىن قومۇرۇۋەتتى.

اِجْتَلَفَهُ الدَّهْرُ: زامان ئۇنى ۋەيران قىلىۋەتتى.

اِجْتَلَقَ الشَّيْءَ: خاراب قىلدى، ۋەيران قىلدى.

اِجْتَلَى يَجْتَلِي اِجْتِلَاءً الشَّيْءَ: قارىدى.

اِجْتَلَى الْعَرُوسَ عَلَى بَعْلِهَا: يېڭى كېلىننى ئېرىگە چىرايلىق كۆرسەتتى.

اِجْتَلَى الْعِمَامَةَ عَنْ جَبِينِهِ: سەللىنى پېشانىسىدىن كۆتۈرۈپ قويدى.

اِجْتِمَاعٌ: ئۇچراشماق، كۆرۈشمەك، يىغىلماق، مەجلىس ئاچماق.

عِلْمُ الْاِجْتِمَاعِ: ئىجتىمائىي پەن.

«لَقَدْ تَأَجَّلَ الْاِجْتِمَاعُ فَلْيَفْعَلْ كُلٌّ وَاحِدٍ مَا يَحْلُولَهُ» : يىغىن كېيىنكىگە قالدۇرۇلدى، ھەركىم قىلماقچى بولغان ئىشنى قىلسۇن.

اِجْتِمَاعِيٌّ: كىشىلەرگە كۆپ ئارىلىشىدىغان ئادەم، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتى قويۇق ئادەم، جامائەت ئەربابى.

اَلْعُلُومُ الْاِجْتِمَاعِيَّةُ: ئىجتىمائىي پەنلەر.

اَلشُّؤُونُ الْاِجْتِمَاعِيَّةُ: ئىجتىمائىي ئىشلار.

اِجْتَمَرَ يَجْتَمِرُ اِجْتِمَارًا بِالْمِجْمَرَةِ: ئىسرىق سالدى.

اِجْتَمَعَ يَجْتَمِعُ اِجْتِمَاعًا الْغُلَامُ: بالاغەتكە يەتتى.

اِجْتَمَعَ الْمَاشِي: تېز ماڭدى، چاپتى.

اِجْتَمَعَ الْقَوْمُ: يىغىلدى.

«قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْكَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا» «قرآن» : ئېيتقىنكى، ئەگەر ئىنسانلار، جىنلار بۇ قۇرئاننىڭ ئوخشىشىنى مەيدانغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن يىغىلىپ بىر ـ بىرىگە ياردەملەشكەن تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ ئوخشىشىنى مەيدانغا كەلتۈرەلمەيدۇ.

«اِجْتَمَعَ رُؤَسَاءُ الدُّوَلِ الْعَرَبِيَّةِ فِي الرِّبَاطِ» : ئەرەب دۆلەتلىرى باشلىقلىرى رىباتقا يىغىلدى.

اِجْتَنَبَ يَجْتَنِبُ اِجْتِنَابًا الشَّيْءَ: ساقلاندى، يىراق بولدى.

«وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ» «قرآن» : گۇناھى كەبىرلەردىن، قەبىھ ئىشلاردىن ساقلانغۇچىلار.

«يَجِبُ أَنْ يَجْتَنِبَ الْمُدَرِّسُونَ الْعَامِيَّةَ فِي التَّدْرِيسِ» : ئوقۇتقۇچىلار ئوقۇتۇشتا بۇزۇلغان ئاغزاكى تىلدىن ساقلىنىشى لازىم.

اِجْتَنَى يَجْتَنِي اِجْتِنَاءً الثَّمَرَ: مېۋە يىغدى؛ مېۋىنى ئۈزدى.

اِجْتَنَى الْعَسَلَ: ھەسەل يىغدى.

اِجْتَنَى مَاءَ الْمَطَرِ: يامغۇر سۈيىنى كېچىپ

تۇرۇپ ئىچتى.

اِجْتَهَدَ يَجْتَهِدُ اِجْتِهَادًا: تىرىشچانلىق كۆرسەتتى، تىرىشتى.

«اِجْتَهَدَ كَثِيرٌ مِنَ الْمُعَرِّبِينَ فِي وَضْعِ كَلِمَاتٍ جَدِيدَةٍ» : ئەرەب تىلىغا تەرجىمە قىلىدىغانلارنىڭ كۆپىنچىسى يېڭى سۆز ياساشتا تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

اِجْتِيَازٌ: ئۆتۈش، كېسىپ ئۆتۈش، ئاتلاپ ئۆتۈش.

«اِجْتِيَازُ عَقَبَاتِ التَّخَلُّفِ لَنْ يَتِمَّ إِلاَّ بِالْحُرِّيَّةِ الْحَقِيقِيَّةِ» : قالاقلىق توساقلىرىدىن بۆسۈپ ئۆتۈش پەقەت ھەقىقىي ئەركىنلىك ئارقىلىقلا ئىشقا ئاشىدۇ.

أَجَّ يَؤُجُّ أَجِيجًا: يالتىرىدى، پالىلدىدى، پارقىرىدى، نۇر چاچتى.

أَجَّ النَّهَارُ: ئىسسىق قاتتىق بولدى، كۈندۈزى ھاۋا ئىسسىپ كەتتى.

أَجَّ الْمَاءُ: سۇ تۇزلۇق بولۇپ كەتتى.

أَجَّتِ النَّارُ: ئوت يالتىرىدى.

أَجَاجٌ: ئوتتەك قىززىق.

إِجَّاصٌ: ئالۇچا؛ ئامۇت؛ نەشپۈت.

إِجَّانَةٌ ج أَجَاجِينُ: داس، كىر دىبسى، جاۋۇر.

أَجَّجَ يُؤَجِّجُ تَأْجِيجًا النَّارَ: ئوتنى يالقۇنجاتتى، ئوتنى يالتىراتتى.

أَجَّرَ يُؤَجِّرُ تَأْجِيرًا: كىرا قىلدى، ئىجارىگە بەردى.

أَجَّرَ قَلَمَهُ: ئۇ مۇئەييەن ماددىي ھەق بەدىلىگە قەلىمىنى ئىشقا سالدى.

أَجَّلَ يُؤَجِّلُ تَأْجِيلاً: كېچىكتۈردى، ئارقىغا سوزدى.

أَجَّلَ الْجَلْسَةَ: يىغىننى كېچىكتۈردى.

إِجْحَافٌ: شەپقەتسىزلىك، ئادالەتسىزلىك.

أَجْحَرَ يُجْحِرُ إِجْحَارًا السَّبُعَ: يىرتقۇچنى ئۇۋىسىغا كىرگۈزۈۋەتتى.

أَجْحَرَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر ياغمىدى، ھۆل - يېغىن بولمىدى، قۇرغاقچىلىق بولدى.

أَجْحَرَ الْقَوْمُ: قەھەتچىلىككە يولۇقتى، قۇرغاقچىلىققا دۇچار بولدى.

أَجْحَفَ يُجْحِفُ إِجْحَافًا بِهِ: زىيان كەلتۈردى، زىيانغا ئۇچراتتى، ئەزدى، زۇلۇم قىلدى.

أَجْحَفَ بِهِمِ الدَّهْرُ: زامان ئۇلارنى ھالاك قىلدى، زامان ئۇلارنى ۋەيران قىلدى.

«أَجْحَفَ بِهِمِ الْفَقْرُ» : يوقسۇزلۇق ئۇلارنى نامراتلاشتۇرىۋەتتى.

«أَجْحَفَ الْحَاكِمُ بِالنَّاسِ» : ھاكىم كىشىلەرنى ئەزدى، ھاكىم كىشىلەرگە زۇلۇم سالدى.

أَجْحَمُ ج جَحْمَى ج جُحْمٌ: قىزىل كۆزلۈك، كۆزى قىزىرىپ كەتكەن.

أَجْحَنَ يُجْحِنُ إِجْحَانًا عَلَى عِيَالِهِ: ئائىلىسىنى تۇرمۇش جەھەتتىن قىستى.

أَجْدَبَ يُجْدِبُ إِجْدَابًا الْقَوْمُ: قۇرغاقچىلىققا ئۇچرىدى، قۇرغاقچىلىق ئاپىتىگە ئۇچرىدى.

أَجْدَبَتِ السَّنَةُ: قۇرغاق يىل بولدى.

أَجَدُّ: ئەڭ يېڭى.

اَلأَجْدَانِ: كېچە بىلەن كۈندۈز، كېچە - كۈندۈز.

أَجْدَرُ: ئەڭ لايىق ، ئەڭ مۇۋاپىق.

«اَلأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلاَّ يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَى رَسُولِهِ» «قرآن» : ئەئرابىلارنىڭ كۇفرى ۋە مۇناپىقلىقى تېخىمۇ زىيادىدۇر، ئاللاھ پەيغەمبىرىگە نازىل قىلغان شەرىئەت ئەھكاملىرىنى بىلمەسلىككە ئۇلار ئەڭ لايىقتۇر.

اَلأَجْدَلُ: قارچۇغا.

أَجْدَى يُجْدِي إِجْدَاءً: ئىنئامغا ئېرىشتى.

أَجْدَى فُلاَنًا: ئىنئام قىلدى، تارتۇق قىلدى.

أَجْدَى الأَمْرُ: ئەسقاتتى، ئۈنۈم بەردى.

لاَيُجْدِي: نەتىجىسىز، پايدىسىز، مەنپەئەت قىلمايدىغان، ئەسقاتمايدىغان.

«آنَ لَنَا أَنْ نَعْمَلَ بِحَسْمٍ فَالْكَلاَمُ وَحْدَهُ لاَيُجْدِي نَفْعًا» : چىڭ تۇرۇپ ئىشلەشنىڭ پەيتى كەلدى، يالغۇز گەپلا ھېچنېمىنگە پايدىسى يوق.

أَجْدَى: ئەڭ پايدىلىق، ئەڭ مەنپەئەتلىك.

أَجْذَلَ يُجْذِلُ إِجْذَالاً ـ هُ: خۇشال قىلدى.

www.uyghurkitap.com

أَجَرَ يَأْجُرُ أَجْرًا وَإِجَارَةً: ھەق بەردى، ئەجرىنى بەردى، ياخشىلىقنى قايتۇردى، رەھمەت ئېيتتى.

«عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِيَ حِجَجٍ» ‹قرآن›: ماڭا سەككىز يىل ئىشلەپ بېرىشىڭ بەدىلىگە...

«أَجَرَ اللّٰهُ عَبْدَهُ»: ئاللاھ بەندىسىگە ساۋاب بەردى.

أَجَرَهُ الشَّيْءَ: ئىجارىگە بەردى، كىراغا بەردى.

أَجَرَهُ الدَّارَ: قورۇنى ئىجارىگە بەردى.

أَجْرٌ ج أُجُورٌ وَآجَارٌ: ھەق، ئىش ھەققى؛ مۇكاپات؛ ساۋاب.

«إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا» ‹قرآن›: بىز ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنىڭ ساۋابىنى ھەقىقەتەن يوققا چىقىرىۋەتمەيمىز.

«عَظَّمَ اللّٰهُ أَجْرَكُمْ»: ئاللاھ سىلەرگە چوڭ ساۋاب بەرسۇن، ئاللاھ سىلەرگە ھەسسىلەپ ساۋاب بەرسۇن.

إِجْرَاءٌ: يۈرگۈزمەك، ئىجرا قىلماق، بېجىرمەك.

إِجْرَاءٌ قَانُونِيٌّ: قانۇن تەرتىپى.

مَأْمُونُ الْإِجْرَاءِ: قانۇن ساقچىسى.

إِجْرَاءَاتٌ: رەسمىيەت، ۋاستە، ئۇسۇل، قەدەم ـ باسقۇچ، تەدبىر.

اِتَّخَذَ الْإِجْرَاءَاتِ: تەدبىر قوللاندى، تەدبىر كۆردى.

اَلسُّلْطَةُ الْإِجْرَائِيَّةُ: مەمۇرىي ھوقۇق.

إِجْرَامِيٌّ: جىنايەتكە ئائىت.

أَعْمَالٌ إِجْرَامِيَّةٌ: جىنايى ئىشلار.

«اِرْتَكَبَتْ قُوَّاتُ الْاِحْتِلَالِ أَعْمَالًا إِجْرَامِيَّةً»: ئىشغالىيەتچى قوشۇن جىنايى ھەرىكەتلەرنى ئېلىپ باردى.

أُجْرَةٌ ج أُجَرٌ: ئىش ھەققى، مائاش، ئايلىق؛ كىرا.

«طَالَبَ الْعُمَّالُ بِزِيَادَةِ أُجُورِهِمْ»: ئىشچىلار ئىش ھەققىنى ئاشۇرۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

«كَمْ ثَمَنُ مِعْطَفِكَ بِمَا فِي ذٰلِكَ قِطْعَةُ مِنَ الْقُمَاشِ وَأُجْرَةُ الْخِيَاطَةِ؟»: رەختۇ ئىش ھەققى قوشۇلۇپ پەلتويۇڭ قانچە پۇلغا پۈتكەندۇ؟

«يَتَقَاضَى عَامِلُ الْبِنَاءِ أُجْرَةً يَوْمِيَّةً»: قۇرۇلۇش ئىشچىسى كۈنلۈك ئىش ھەققى ئالىدۇ.

أُجْرَةُ الْبَرِيدِ: پوچتا ھەققى.

أُجْرَةُ السَّيَّارَةِ: ماشىنا كىراسى، ھارۋا كىراسى.

أُجْرَةٌ يَوْمِيَّةٌ: كۈنلۈك ئىش ھەققى.

أُجْرَةُ السَّفَرِ: سەپەر چىقىمى، يول خىراجىتى.

أُجْرَةُ النَّقْلِ: كىرا ھەققى.

سَيَّارَةُ أُجْرَةٍ: تاكسى، كىرا ماشىنىسى.

أُجُورُ الدِّرَاسَةِ: ئوقۇش خىراجىتى.

أَجْرَبُ: قوتۇر ئادەم.

أَجْرَدُ م جَرْدَاءُ ج جُرْدٌ: تاقىر، تۈكسىز، چاچسىز، سىدام، غىلتاڭ، تاقىر باش.

أَجْرَزَ يُجْرِزُ إِجْرَازًا الْبَعِيرُ: تۆگە ئورۇقلىدى، يادىدى.

أَجْرَزَ الْقَوْمُ: زېمىنغا چۈشتى، چۆلدە بولۇپ قالدى، قۇرغاقچىلىق، گىياھ ئۈنمەس زېمىندا بولۇپ قالدى.

أَجْرَزَتِ الْأَرْضُ: يەر قاقاسلىشىپ كەتتى، يەر قاغجىراپ كەتتى.

أَجْرَسَ يُجْرِسُ إِجْرَاسًا الطَّائِرُ: قۇش سايرىدى، قۇش ۋىچىرلىدى.

أَجْرَسَ الْجَرَسَ: قوڭغۇراق چالدى، داڭ ئۇردى.

أَجْرَسَ الْحَلْيُ: زىننەت بۇيۇملىرى جىرىڭلىدى.

أَجْرَسَ الْحَادِي: تۆگىچى دىمىقىدا ناخشا ئېيتتى.

أَجْرَعُ ج أَجَارِعُ: بىپايان قۇملۇق، قاقاس چۆل.

أَجْرَفَ يُجْرِفُ إِجْرَافًا الْمَكَانَ: چوڭ كەلكۈنگە ئۇچرىدى.

أَجْرَفَ الرَّاعِي: پادىچى تۆگىلىرىنى يايلاقتا باقتى.

أَجْرَمَ يُجْرِمُ إِجْرَامًا إِلَيْهِ: جىنايەت ئۆتكۈزدى، گۇناھ قىلدى.

أَجْرَمَ بِهِ الدَّمُ: قان چاپلىنىشىپ قالدى.

«سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَاكَانُوا يَمْكُرُونَ» ‹قرآن›: (بۇ) گۇناھكارلار ئۆزلىرى ئىشلەتكەن ھىيلە ـ مىكىرلەر تۈپەيلىدىن ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا خورلۇققا ۋە قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ.

أَجْرُومِيٌّ: گراماتىكىلىق.

أَجْرَى يُجْرِي إِجْرَاءً الْمَاءَ: سۇنى ئاقتۇردى.

أَجْرَى السَّفِينَةَ: كېمىنى ماڭغۇزدى.

أَجْرَى بَحْثًا: تەتقىقات ئېلىپ باردى.

أَجْرَى اِتِّصَالاَتٍ: مۇناسىۋەت ئورناتتى، ئالاقە ئورناتتى.

أَجْرَى عَمَلِيَّةً جَرَاحِيَّةً: ئوپېراتسىيە قىلدى.

أَجْزَلَ يُجْزِلُ إِجْزَالاً لَهُ الْعَطَاءَ: سېخىيلىق بىلەن بەردى، مەردلىك بىلەن بەردى.

«أَجْزَلَ الْقَتَبُ غَارِبَ الْبَعِيرِ»: توگىنىڭ لوككىسىنى چوم كېسىۋەتتى.

أَجَشُّ م جَشَّاءُ ج جُشٌّ: بوغۇلغان ئاۋاز.

أَجْعَفَ يُجْعِفُ إِجْعَافًا ـــ هُ: ئۇنى يىقىتىۋەتتى، ئۇنى ئۆرۈۋەتتى.

أَجْعَفَ الشَّجَرَةَ: دەرەخنى قومۇرۇۋەتتى.

أَجْفَرَ يُجْفِرُ إِجْفَارًا: يوقالدى، غايىب بولدى.

أَجْفَرَ الشَّيْءَ: تەرك ئەتتى.

أَجْفَرَ فُلاَنًا: مۇناسىۋەتنى ئۈزدى.

أَجْفَرَ عَنْهُ: ئۈزۈلدى.

أَجْفَلَ يُجْفِلُ إِجْفَالاً الظَّلِيمُ: تۆگە قۇشى چاپتى، تېز ماڭدى، يورغىلىدى.

أَجْفَلَتْهُ الرِّيحُ بِالتُّرَابِ: بوران چاڭ ـ توزاننى سورۇۋەتتى.

أَجِلَ يَأْجَلُ أَجَلاً: كېچىكتى، تەخىر قىلدى.

أَجَلٌ ج آجَالٌ: ئۆلۈش ۋاقتى، ئەجەل؛ مۇددەت، قەرەل.

«وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى» ‹قرآن›: كۈن بىلەن ئاينى بويسۇندۇرغانلىقىنى كۆرمەمسەن؟ (كۈن بىلەن ئاينىڭ) ھەر بىرى مۇئەييەن مۇددەت (يەنى قىيامەت) كېچە (ئۆز پەلىكىدە) سەيرە قىلىدۇ.

«فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لاَ يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلاَيَسْتَقْدِمُونَ» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ (ھالاك بولۇش) ۋاقتى كەلگەندە قىلچە ۋاقىتمۇ كېچىكتۈرۈلمەيدۇ، (ۋاقتى كەلمىسە) قىلچە ۋاقىتمۇ ئىلگىرى سۈرۈلمەيدۇ.

لِأَجَلٍ: ۋاقىتلىق.

إِلَى أَجَلٍ غَيْرِمُسَمًّى: مۇددەتسىز.

قَصِيرُ الْأَجَلِ: قىسقا مۇددەتلىك، ئۆمرى قىسقا.

اِنْقَضَى أَجَلُهُ: ئۆلدى، ئەجىلى توشتى، كۈنى تۈگىدى، ئۆمرى ئاخىرلاشتى.

لِأَجْلِ كَذَا. لِأَجْلِ أَنْ: .... ئۈچۈن، سەۋەبتىن، تۈپەيلىدىن.

لِأَجْلِ خَاطِرِ فُلاَنٍ: پالانىنىڭ يۈز خاتىرىسى ئۈچۈن.

«مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ» ‹قرآن›: شۇ (يەنى قابىلنىڭ ھابىلنى ناھەق ئۆلتۈرگەنلىكى) سەۋەبتىن (تەۋراتتا) ئىسرائىل ئەۋلادىغا ھۆكۈم قىلدۇقكى.

«فَعَلْتُ ذَلِكَ لِأَجْلِكَ أَوْمِنْ أَجْلِكَ»: ئۇنى سېنىڭ ئۈچۈن قىلدىم.

أَجَلْ: ھەئە، شۇنداق.

إِجْلٌ: بويۇن ئاغرىقى.

إِجْلٌ ج آجَالٌ: كالا پادىسى.

إِجْلاَلٌ: ئۇلۇغلىماق، قەدىرلىمەك، ھۆرمەتلىمەك.

أَجْلَبَ يُجْلِبُ إِجْلاَبًا الْقَوْمُ: قەۋم توپلاندى، قەۋم يىغىلدى.

أَجْلَبَ عَلَى الْقَوْمِ: خەپلىدى، يامانلىقنى ۋەدە قىلدى؛ ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ قىلدى؛ ئۇرۇش ئۈچۈن توپلاندى.

أَجْلَبَ الْقَوْمَ: يىغدى.

أَجْلَبَ الدَّمُ: قان قۇرۇپ قالدى.

أَجْلَبَ لِأَهْلِهِ: ئائىلىسىنى قامداش ئۈچۈن ئىشلىدى.

أَجْلَبَ عَلَى الْفَرَسِ: ئاتنى چېپىش ئۈچۈن دەۋەتتى.

أَجْلَحُ م جَلْحَاءُ ج جُلْحٌ: پايىنەكباش ئادەم؛

www.uyghurkitap.com

توقال.

اِجْلَخَّ يَجْلَخُّ إِجْلِخَاخًا: ئاجىزلاشتى، سۆڭەكلىرى بوشىشىپ كەتتى.

أَجْلَسَ يُجْلِسُ إِجْلاَسًا ــ هُ: ئولتۇرغۇزدى.

اَلْأَجْلَدُ: قاقاس يەر.

أَجَلٌّ ج جُلٌّ: ئەڭ چوڭ، ئەڭ كاتتا.

إِجْلَوَّزَ يَجْلَوِّزُ إِجْلِوَّازًا: تېز ماڭدى.

أَجْلَى يُجْلِي إِجْلاَءً الْقَوْمُ عَنْ أَوْ مِنْ: قورقۇنچ ياكى قورغاقچىلىق تۈپەيلىدىن يۇرتىدىن چىقىپ كەتتى.

اَلْأَجْلَى: چىرايلىق يۈزلۈك.

اِبْنُ أَجْلَى: يولۋاس.

أُجُمٌ ج آجَامٌ: قورغان، ئىستىھكام، قەلئە، پوتەي.

اَلْإِجْمَاعُ: ئىجتىمائىي، بىر ئىش ئۈستىدە ھەممىنىڭ بىرلىككە كېلىشى (بىرەر دىنىي مەسىلە ئۈستىدە بىر ئەسىردە ئۆتكەن مۇجتەھىد ئالىملارنىڭ بىرلىككە كېلىشى، بۇ شەرىئەتنىڭ شەكىللىنىشىدىكى ئاساسلارنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ).

«تَمَّ الْاِتِّفَاقُ بِصُورَةٍ إِجْتِمَاعِيَّةٍ عَلَى الْمَشْرُوعِ الْجَدِيْدِ»: يېڭى پىلان ئۈستىدە ھەممەيلەن بىرلىككە كەلدى.

إِجْمَالاً. بِالْإِجْمَالِ. عَلَى الْإِجْمَالِ. بِوَجْهِ الْإِجْمَالِ: قىسقىچە، ئومۇمەن.

«كَانَ اللِّقَاءُ اِسْتِعْرَاضًا إِجْمَالِيًّا لِلْأَوْضَاعِ عَلَى السَّاحَةِ الْعَرَبِيَّةِ»: ئۇچرىشىش ئەرەبلەرنىڭ ۋەزىيىتىنى ئومۇمەن كۆزدىن كەچۈرۈشتىن ئىبارەت بولدى.

«يَبْلُغُ الطُّوْلُ الْإِجْمَالِيُّ لِهَذَا الْجَسَرِ خَمْسُمِائَةِ مِتْرٍ»: بۇ كۆۋرۈكنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلۇقى 500 مېتىر كېلىدۇ.

أَجَمَةٌ ج أَجَمٌ و أُجُمٌ و أَجَمَاتٌ ج أَجَامٌ: ئورمانلىق، دەرەخلىك؛ يولۋاس ئۇۋىسى.

أَجْمَعَ يُجْمِعُ إِجْمَاعًا الْقَوْمُ: بىرلىككە كېلىشتى، بىر ياقىدىن باش چىقىرىشتى، ئىتتىپاق بولۇشتى، بىردەك قارار قىلىشتى، جەملەندى، توپلاندى.

أَجْمَعَ مَاكَانَ مُتَفَرِّقًا: تارقاقلارنى بىرلەشتۈردى، تارقاقلارنى يىغدى، تارقاقلارنى توپلىدى.

«فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَاتِ الْجُبِّ» ‹قرآن›: ئۇلار يۇسۇپنى ئېلىپ چىقىپ كەتكەن ۋە ئۇنى قۇدۇققا تاشلاشنى بىردەك قارار قىلىشقان چاغدا.

«فَأَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا» ‹قرآن›: ھىيلەڭلارنىڭ ھەممىسىنى جەملەڭلار، ئاندىن سەپ تارتىپ كېلىڭلار.

أَجْمَعَ الْأَمْرَ: پۇختىلىدى، بەل باغلىدى.

أَجْمَعَ الشَّيْءَ: تەييارلىدى؛ توپلىدى.

«أَجْمَعَ الْأَعْضَاءُ الْحَاضِرُونَ عَلَى تَأْيِيدِ الْمَشْرُوعِ»: قاتناشقان ئەزالار پىلاننى بىر ئېغىزدىن ماقۇللىدى.

أَجْمَعُ ج أَجْمَعُونَ و جُمَعَاءُ: پۈتۈنلەي، ھەممە.

«نِلْتُ حَقِّي أَجْمَعَهُ»: مەن ھەققىمنىڭ ھەممىسىگە ئېرىشتىم.

«فَسَجَدَ الْمَلاَئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ» ‹قرآن›: پەرىشتىلەرنىڭ بىرىمۇ قالماي، ھەممىسى (ئادەم ئەلەيھىسسالامغا) سەجدە قىلدى.

أَجْمَلَ يُجْمِلُ إِجْمَالاً الشَّيْءَ: جەملىدى، يىغدى، ئىخچاملىدى.

أَجْمَلَ الشَّيْءَ: گۈزەللەشتۈردى؛ كۆپەيتتى.

أَجْمَلَ فِي الْعَمَلِ: ياخشى قىلدى.

أَجْمَلَ فِي الطَّلَبِ: نورمال بولدى، ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتمىدى.

أَجْمَلَ الْقَوْمُ: تۆگىسى كۆپ بولدى.

«مَنْ أَجْمَلَ قِيْلاً سَمِعَ جَمِيْلاً»: كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلغان ئادەم خاپىلىق تارتمايدۇ.

أَجَمِيَّةٌ: بەزگەك.

بَعُوضَةُ الْأَجَمِيَّةِ: بەزگەك پاشىسى.

أَجِنَ يَأْجَنُ أَجْنًا و أَجَنَ يَأْجُنُ وَيَأْجِنُ أَجْنًا و أُجُونًا الْمَاءُ: سۇنىڭ رەڭگى ۋە تەمى ئۆزگىرىپ كەتتى.

أَجَنَ يَأْجُنُ أَجْنًا الصَّانِعُ الثَّوْبَ: ھۈنەرۋەن كىيىمنى توقماقلىدى، دۇمبالىدى.

أَجْنَبِيٌّ ج أَجَانِبُ: چەت ئەللىك.

اَللُّغَاتُ الْأَجْنَبِيَّةُ: چەت ئەل تىللىرى.

اِجْنَةٌ ج وَجْنَاتٌ: قوۋۇز، كاچات، مەڭز.

إِجْهَادٌ: تىرىشماق، پۈتۈن كۈچىنى سەرپ قىلماق، كۈچ ئىشلەتمەك.

إِجْهَازٌ عَلَى الْجَرِيْحِ: يارىدارنى ئالدىراشقىغۇلۇق قىلىپ ئۆلتۈرۈپ قويۇش.

«لَا يَجُوزُ فِي الْإِسْلَامِ قَتْلُ الْأَسِيرِ أَوِ الْإِجْهَازُ عَلَى الْجَرِيحِ»: ئىسلام دىنىدا ئەسىرلەرنى ئۆلتۈرۈش ياكى يارىلانغانلارنى ئالدىراشقىغۇلۇق قىلىپ ئۆلتۈرۈۋېتىش دۇرۇس بولمايدۇ.

إِجْهَاضٌ: بويىدىن ئاجراش؛ بالا چۈشۈرۈش.

أَجْهَدَ يُجْهِدُ إِجْهَادًا الدَّابَّةَ: چارچىتىۋەتتى، كۆتۈرەلمەيدىغان يۈكنى ئارتتى.

أَجْهَدَ الْمَالَ: مېلىنى تۈگىتىۋەتتى، ۋەيران قىلىۋەتتى، تارقىتىۋەتتى.

«أَجْهَدَهُ عَلَى أَنْ يُنْجِزَ عَمَلَهُ فِي ظُرُوفٍ غَيْرِ مُلَائِمَةٍ»: مۇۋاپىق كەلمەيدىغان شارائىتتا ئۆز ئىشىنى تاماملاش ئۇنى چارچىتىۋەتتى.

أَجْهَدَ الْحَقُّ: ھەقىقەت ئاشكارا بولدى، نامايەن بولدى.

أَجْهَدَ فِيْهِ الشَّيْبُ: ئاق پەيدا بولدى، ئاق كۆرۈندى؛ ئاق كۆپەيدى.

أَجْهَدَ فِي الْأَمْرِ: پەخەس بولدى، ئېھتىيات قىلدى، ئېھتىياتچان بولدى.

أَجْهَدَ الْأَمْرُ: قالايمىقانلىشىپ كەتتى، مالىماتاڭ بولۇپ كەتتى.

أَجْهَرُ ج جَهْرَاءُ ج جُهْرٌ: گۈزەل، چىرايلىق، كېلىشكەن.

أَجْهَزَ يُجْهِزُ إِجْهَازًا عَلَى الْجَرِيحِ: يارىدارنى ئۆلتۈرۈۋەتتى.

أَجْهَشَ يُجْهِشُ إِجْهَاشًا بِالْبُكَاءِ: يىغلاشقا ئىنتىلدى.

«أَجْهَشَ بِالْبُكَاءِ حِيْنَ عَلِمَ بِمَوْتِ أُمِّهِ»: ئانىسىنىڭ ئۆلۈمىدىن خەۋەر تېپىپ يىغلاشقا باشلىدى.

أَجْهَضَ يُجْهِضُ إِجْهَاضًا ـــ هُ: يىراقلاشتۇردى، چەتنەشتۇردى.

أَجْهَضَهُ عَنْ مَكَانِهِ: جايىدىن قوزغىۋەتتى، جايىدىن قوپۇرۇۋەتتى، ئورنىدىن ئېلىۋەتتى.

«أُجْهِضَتِ الْحُرِيَّةُ السِّيَاسِيَّةُ غَدَاةَ الْاِسْتِقْلَالِ»: مۇستەقىللىق ھارپىسىدا سىياسىي ئەركىنلىك يوق قىلىندى.

أَجْهَضَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال بالىسىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أَجْوَائِيٌّ: ھاۋارايى مۇتەخەسسىسى، مېتېئورولوگ.

أَجْوَجٌ: يېنىپ تۇرغان.

أَجْوَحُ ج جَوْحَاءُ ج جُوْحٌ: كەڭ.

أَجِيْجٌ: يېنىۋاتقان ئوتنىڭ چاراسلىغان ئاۋازى، ئوتنىڭ يالقۇنى، ئوتنىڭ كۈچلۈك تەپتى.

أَجِيْرٌ ج أُجَرَاءُ: چاكار، مالاي، ياللانما ئىشچى، ياللانما، مەدىكار، كۈنلۈكچى.

أَحَاحٌ: چاڭقاش، ئۇسسۇزلۇق؛ غەزەپ.

أَحَادٌ: بىر، يەككە.

«جَاؤُوا أَحَادَ أَحَادَ»: ئۇلار بىردىن ـ بىردىن كەلدى.

أَحَادِيُّونَ: يالغۇز كىشىلىك ناخشا ئېيتقۇچىلار.

أَحَارَ يُحِيرُ إِحَارَةَ الْجَوَابَ: جاۋاب قايتۇردى.

أَحَاطَ يُحِيطُ إِحَاطَةً: پۇختا بىلدى، كەڭ دائىرىدە بىلدى، تەلتۆكۈس چۈشەندى؛ ئورىۋالدى، قورشىۋالدى.

«وَلَايُحِيْطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَاشَاءَ» (قرآن): ئۇلار ئاللاھنىڭ مەلۇماتىدىن ئاللاھ ئۇلارغا بىلدۈرۈشنى خالىغان نەرسىلەردىن باشقا ھېچنەرسىنى بىلمەيدۇ.

أَحَاطَ بِهِ عِلْمًا: پىششىق بىلدى، ئومۇملاشتۇردى.

أَحَاطَ بِالْمَوْضُوعِ: ماۋزۇنى ئەتراپلىق ئىگىلىدى.

أَحَاطَ بِاللُّغَةِ: تىل ئىگىلىدى.

أَحَاطَهُ عِلْمًا بِالْأَمْرِ: ئۇنى بىلدۈردى.

«أَحَاطَ الْأَمْرَ بِالْكِتْمَانِ»: ئىشنى يوشۇردى، مەخپىي تۇتتى.

«كَانَتِ الْمَدِيْنَةُ مُنْعَزِلَةً تُحِيْطُ بِهَا الْجِبَالُ»: شەھەر چەت جايدا بولۇپ، تاغلار بىلەن ئورالغا-

نىدى.

أَحَاقَ يُحِيقُ إِحَاقَةً بِهِ: قورشىۋالدى، ئورىۋال-
دى.

أَحَاقَ بِهِمَ الْعَذَابُ: ئازاب ئورىۋالدى، قېيىن
ئەھۋالدا قالدى.

أَحَالَ يُحِيلُ إِحَالَةً الْأَمْرَ: ئىشنى ئۆتكۈزۈپ
بەردى.

«أَحَالَ الْمُوَظَّفَ إِلَى الْإِسْتِيدَاعِ»: خىزمەتچىنى
مائاشنى بېرىپ خىزمەتنى ۋاقىتلىق توختات-
تى.

أَحَالَهُ عَلَى الْمَعَاشِ: ئۇنى پېنسىيىگە چىقاردى.

«أَحَالَهُ إِلَى مَرْجِعٍ أَوْمَصْدَرٍ»: ئۇنىڭغا مۇراجى-
ئەت قىلىشنى كۆرسەتتى.

أَحَالَ الدَّيْنَ: قەرزنى بىر دەپتەردىن يەنە بىر
دەپتەرگە يۆتكىدى.

أَحَالَ عَلَى الْمَحْكَمَةِ: سوتقا تاپشۇردى.

إِحَالَةٌ: كۆچۈرمەك، يۆتكىمەك، يەتكۈزمەك.

أَحَبَّ يُحِبُّ إِحْبَابًا: ياخشى كۆردى، كۆڭۈل
بەردى، دوست تۇتتى.

«لَايُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلاَّ مَنْ
ظُلِمَ» «قرآن»: زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچىدىن باشقا
(ھېچقانداق) بىر كىشىنىڭ ئاشكارا يامان سۆز
قىلىشىنى ئاللاھ ياقتۇرمايدۇ.

«وَالْعَبْدُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ» «حديث»: ئىنسان
سۆيگەن كىشىسى بىلەن بىللە بولىدۇ.

«قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ
اللّٰهُ» «قرآن»: ئېيتقىنكى، ئەگەر سىلەر
ئاللاھنى دوست تۇتساڭلار ماڭا ئەگىشىڭلاركى،
ئاللاھ سىلەرنى دوست تۇتىدۇ.

أَحَبَّ الزَّرْعُ: دان تۇتتى.

أَحَبُّ: ئەڭ سۆيۈملۈك.

«اَلسِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ» «قرآن»:
ماڭا ئۇلار ئۇندىگەن نەرسىدىن كۆرە زىندان
سۆيۈملۈكتۇر.

أَحْبَجَ يُحْبِجُ إِحْبَاجًا: يېقىنلاشتى، ئاشكارىلاندى.

أَحْبَجَ الْأَمْرُ: ئىش ئۇشتۇمتۇت پەيدا بولدى.

أَحْبَرَ يُحْبِرُ إِحْبَارًا: خۇشال قىلىۋەتتى، مىننەت-
دار قىلىۋەتتى، شادلاندۇرۇۋەتتى؛ بېزىدى،
زىننەتلىدى.

أَحْبَرَهُ الشَّيْءُ: خۇشال قىلدى، شادلاندۇردى؛
زىننەتلىدى.

أَحْبَرَتِ الْأَرْضُ: زېمىن بۆك - باراقسان بولدى.

أَحْبَرَ الْكَلَامَ: سۆزنى تۈزلىدى، ئۆڭشىدى،
چىرايلىقلاشتۇردى.

أَحْبَطَ يُحْبِطُ إِحْبَاطًا الْعَمَلَ: ئەمەلنى بىكار
قىلىۋەتتى، مەغلۇپ قىلدى، بىتچىت قىلدى،
تارمار قىلدى؛

«وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ» «قرآن»:
ئۇلار ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى ياقتۇرمىدى،
شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى
بىكار قىلدى.

أَحْبَطَ مَسَاعِيَهُ: ھەرىكەتلىرىنى مەغلۇپ قىلدى.

أَحْبَكَ يُحْبِكُ إِحْبَاكًا: پۇختىلىدى، مۇستەھ-
كەملىدى.

أَحْبَلَ يُحْبِلُ إِحْبَالاً: ھامىلىدار قىلدى، ئۆرۈۋ-
لاندۇردى، بوغاز قىلدى، چاڭلاشتۇردى.

أَحْبَى يُحْبِي إِحْبَاءً الرَّامِي: ئوقچى نىشانغا
تەگكۈزەلمىدى.

رَمَى فَأَحْبَى: ئېتىپ تەگكۈزەلمىدى.

أُحْبُوشٌ و أُحْبُوشَةٌ ج أَحَابِيشُ: ئايرىم قەبىلى-
لەردىن بولغان كىشىلەر توپى.

أُحْبُولٌ: ئورا، قاپقان، تۇزاق.

أُحْبُولَةٌ ج أُحْبُولَاتٌ وأَحَابِيلُ ج حَبَائِلُ:
قاپقان، قىسماق، تور، تۇزاق؛ ئارغامچا،
ئارقان، سالما، كەمەن، سىرتماق.

«ذَهَبَتْ ضَحِيَّةَ أَحَابِيلِهِ»: ئۆزى كولىغان ئورىغا
ئۆزى چۈشتى.

إِحْتَاجَ يَحْتَاجُ إِحْتِيَاجًا إِلَيْهِ: موھتاج بولدى،
ھاجىتى چۈشتى، ئېھتىياجلىق بولدى.

«إِنَّنَا نَجِدُ كُلَّ مَا نَحْتَاجُ إِلَيْهِ مِنَ الْبَضَائِعِ
فِي الْأَسْوَاقِ»: بىز ئېھتىياجلىق بولغان
ماللارنىڭ ھەممىسىنى بازارلاردا چوقۇم تاپى-
مىز.

إِحْتَارَ يَحْتَارُ إِحْتِيَارًا: يول تاپالمىدى، ئېزىپ
قالدى؛ ھودۇقۇپ قالدى.

إِحْتَازَ يَحْتَازُ إِحْتِيَازًا: ئىگىلىدى؛ قولغا كەلتۈر-

www.uyghurkitap.com

دى، ئېھرىشتى، ئۆز ئىچىگە ئالدى.

اِحْتَاطَ يَحْتَاطُ اِحْتِيَاطًا: ئالدىنى ئالدى، ساقلاندى، مۇداپىئەلەندى.

اِحْتَاطَ لِنَفْسِهِ: ئاۋايلىدى، پەخەس بولدى.

اِحْتَاطَ عَلَى الشَّيْءِ: قارىدى، ھالىدىن خەۋەر ئالدى.

اِحْتَاطَ بِهِ: قورشىدى، ئورىدى.

اِحْتَالَ يَحْتَالُ اِحْتِيَالاً الرَّجُلُ: ھىيلە ئىشلەتتى.

اِحْتَالَ عَلَيْهِ: ئالدامچىلىق قىلدى، پەللىدى.

اِحْتِبَاسٌ: توختاپ قالماق؛ توسۇلۇپ قالماق، كېچىكتۈرمەك.

اِحْتِبَاسُ الْبَوْلِ: سۈيدۈك توسۇلۇپ قېلىش، سۈيدۈك يولى توسۇلۇپ قېلىش، سۈيدۈك تۇتۇلۇش.

اِحْتَبَسَ يَحْتَبِسُ اِحْتِبَاسًا: توختاپ قالدى، توسۇلۇپ قالدى؛ يىغدى، جەم قىلدى.

اِحْتَبَسَ أَنْفَاسُهُ: تىنالماي قالدى.

اِحْتَبَسَ فِي الْكَلاَمِ: توختىۋالدى، كېكەچلىدى.

اِحْتَبَكَ يَحْتَبِكُ اِحتِبَاكًا الثَّوْبَ: رەختنى پۇختا توقىدى، سىلىق توقىدى.

اِحْتَبَلَ يَحْتَبِلُ اِحتِبَالاً الصَّيْدَ: قاپقان بىلەن ئوۋلىدى، قاپقان قويۇپ ئوۋلىدى.

اِحْتِجَابٌ: يوشۇرۇنۇش، كۆرۈنمەسلىك، يۈزنى يېپىش، ھىجاپ.

«عَدَمُ الإِحْتِجَابِ عَادَةٌ قَدِيمَةٌ فِي نِسَاءِ الْعَرَبِ» : ھىجاپسىز يۈرۈش ئەرەب ئاياللىرىنىڭ قەدىمىي ئادىتىدۇر.

اِحْتِجَاجٌ ج اِحْتِجَاجَاتٌ: نارازىلىق، ئېتىراز بىلدۈرۈش، رەددىيە بېرىش، نارازىلىق بىلدۈرۈش؛ ئاقلاش.

اَلإِحْتِجَازُ: ئىككى ئارىغا توسما ئورنىتىش.

اِحْتَجَبَ يَحْتَجِبُ اِحْتِجَابًا: يوشۇرۇندى، مەخپىي بولدى، كۆرۈنمىدى.

اِحْتَجَبَ عَنِ النَّاسِ: كىشىلەردىن ئۆزىنى چەتكە ئالدى، كىشىلەرگە كۆرۈنمىدى.

اِحْتَجَبَ وَرَاءَ كَذَا: يوشۇرۇنىۋالدى، مۆكۈۋالدى.

«اِحْتَجَبَتِ الْجَرِيدَةُ أَوِ الْمَجَلَّةُ عَنِ الصُّدُورِ» : گېزىت ياكى ژۇرنال توختاپ قالدى.

اِحْتَجَبَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال يۈزىنى ياپتى، يات ئەرلەرگە كۆرۈنمىدى.

اِحْتَجَّ يَحْتَجُّ اِحْتِجَاجًا: نارازىلىق بىلدۈردى، رەددىيە بەردى، ھۆججەتلەشتى.

اِحْتَجَّ عَلَى الأَمْرِ: رەددىيە بەردى، رەت قىلدى، پاكىت كۆرسەتتى.

«اِحْتَجَّ الطُّلاَّبُ عَلَى رَفْعِ مَصَارِيفِ الدِّرَاسَةِ» : ئوقۇغۇچىلار ئوقۇش راسخوتىنىڭ ئۆرلەپ كەتكەنلىكىگە نارازىلىق بىلدۈردى.

اِحْتَجَّ بِكَذَا: نارازىلىق بىلدۈردى.

اِحْتَجَرَ يَحْتَجِرُ اِحْتِجَارًا: ھۇجرا تۇتتى (ئۆي).

اِحْتَجَرَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۆيدە قويدى.

اِحْتَجَزَ يَحْتَجِزُ اِحْتِجَازًا: توپلاندى، يىغىلدى، چەكلىدى؛ قولغا ئالدى.

اِحْتَجَزَ الرَّجُلُ: كىشى ھىجاز زېمىنىغا كەلدى.

اِحْتَجَزَ بِهِ: باش تارتتى.

اِحْتَجَنَ يَحْتَجِنُ اِحْتِجَانًا: جەلپ قىلدى، مايىل قىلدى؛ بۇلىدى، تارتىۋالدى؛ يۇلدى.

اِحْتَجَنَ بِالْمِعْجَنِ: ئىلمەك بىلەن ئىلدى، بۇلىدى، تارتىۋالدى؛ يۇلدى.

اِحْتَجَى يَحْتَجِي اِحْتِجَاءً: يوشۇردى، مەخپىي تۇتتى.

اِحْتِدَامٌ: كەسكىنلەشمەك.

اِحْتَدَّ يَحْتَدُّ اِحْتِدَادًا الشَّخْصُ: غەزەپلەندى، قوپال گەپ قىلدى.

اِحْتَدَّ: ئېغىرلاشتى، كەسكىنلەشتى، غەزىپى تاشتى.

اِحْتَدَّ السَّيْفُ: قىلىچ ئىتتىدى.

«تَحْتَدُّ الْمَعْرَكَةُ بَيْنَ أَنْصَارِ الْقَدِيمِ وَأَنْصَارِ الْجَدِيدِ» : كونىلىق تەرەپدارلىرى بىلەن يېڭىلىق تەرەپدارلىرى ئوتتۇرىسىدا كۆرەش كەسكىنلەشتى.

اِحْتَدَمَ يَحْتَدِمُ اِحْتِدَامًا: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى، چېچىلدى.

اِحْتَدَمَ النَّهَارُ: قاتتىق ئىسسىق بولدى.

اِحْتَدَمَ الشَّرَابُ: شاراب كۈچلۈك بولدى، كۆچەيدى.

اِحْتَدَمَ الْقِدْرُ: قازان قايناپ كەتتى.

«اِحْتَدَمَ النِّقَاشُ بَيْنَهُمَا» : ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مۇنازىرە كەسكىن بولدى.

اِحْتَدَى يَحْتَدِي اِحْتِدَاءً: ئەگەشتى، كەينىدىن ماڭدى؛ قوغلاشتى.

«اِحْتَدَى اللَّيلُ والنَّهَارُ» : كېچە كۈندۈزگە ئەگەشتى، كېچە كۈندۈزنى قوغلىدى.

اِحْتَذَرَ يَحْتَذِرُ اِحْتِذَارًا: ساقلاندى، ھەزەر قىلدى، ئالدىنى ئالدى، ئېھتىيات قىلدى.

اِحْتَذَى يَحْتَذِي إِحْتِذَاءً: ئاياغ كىيدى؛ دورىدى.

اِحْتِرَازٌ: ساقلىنىش، پەرھىز تۇتۇش.

قَرَارٌ إِحْتِرَازِيٌّ: قوغدىنىش ھەققىدىكى بەلگىلىمىلەر.

تَدَابِيْرُ اِحْتِرَازِيَّةٌ: قوغدىنىش ھەققىدىكى چارە - تەدبىرلەر.

اِحْتِرَاسٌ: ساقلانماق، قوغدالماق، مۇداپىئەلەنمەك.

بِاِحْتِرَاسٍ: ھوشيارلىق بىلەن.

«فَعَلَ ذَلِكَ عَلَى سَبِيلِ الْاِحْتِرَاسِ» : بۇنى ئېھتىيات يۈزىسىدىن قىلدى.

اِحْتِرَاقٌ: كۆيمەك، يانماق.

اِحْتِرَاقٌ دَاخِلِيٌّ: ئىچىدە يانماق، ئىچكى جەھەتتىن كۆيمەك.

مُحَرِّكٌ بِالْاِحْتِرَاقِ الدَّاخِلِيِّ: ئىچىدىن يانىدىغان دېۋىگاتىل.

اِحْتِرَامٌ: ھۆرمەتلىمەك، ئىكرام قىلماق.

اِحْتِرَامُ الْمِلْكِيَّةِ: خۇسۇسىي مۈلۈككە چېقىلماسلىق.

«عَفَوْتُ عَنْهُ اِحْتِرَامًا لَكَ» : سېنىڭ ھۆرمىتىڭدىن ئۇنى كەچۈردۈم.

«وَقَفْنَا اِحْتِرَامًا لِلْأُسْتَاذِ» : ئۇستازنى ھۆرمەتلەپ ئورنىمىزدىن تۇردۇق.

اِحْتِرَامًا لَهُ: ھۆرمەتلەش يۈزىسىدىن.

«تَقَبَّلْ وَافِرَ الْإِحْتِرَامِ أَوْ مَزِيدَ الْإِحْتِرَامِ» : چوڭ ھۆرمىتىمنى قوبۇل قىلىڭ (خەت - چەكلەردە يېزىلىدىغان ھۆرمەت سۆزلىرى).

«يَتَمَتَّعُ بِاِحْتِرَامِ الشَّعْبِ» : ئۇ خەلقنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر.

جَدِيْرٌ بِالْاِحْتِرَامِ: ھۆرمەتلەشكە لايىق.

اِحْتِرَامُ الذَّاتِ: ئۆزىنىڭ ھۆرمىتىنى بىلىش، ھۆرمىتىنى ساقلاش.

اِحْتَرَثَ يَحْتَرِثُ اِحْتِرَاثًا الْأَرْضَ: يەر ھەيدىدى.

اِحْتَرَزَ يَحْتَرِزُ اِحْتِرَازًا مِنْ: ساقلاندى، پەخەس بولدى.

«يَحْتَرِزُفِيأَكْلِهِمِنَ الْحُومِ الْحَمْرَاءِ» : تامىقىدا گۆشتىن پەرھىز تۇتىدۇ.

إِحْتَرَسَ يَحْتَرِسُ اِحْتِرَاسًا مِنَالشَّيْءِ: ساقلاندى، مۇداپىئەلەندى، پەخەس بولۇپ تۇردى.

اِحْتَرِسْ مِنْ كَذَا: ھېزى بول، ساقلانغىن، ھەزەر قىل.

اِحْتَرِسْ مِنَ النَّشَّالِينَ: يانچۇقچىلاردىن ساقلان.

اِحْتَرَصَ يَحْتَرِصُ اِحْتِرَاصًا الرَّجُلُ: بىر نەرسىگە ئېرىشىش ئۈچۈن تىرىشتى.

اِحْتَرَفَ يَحْتَرِفُ اِحْتِرَافًا : كەسىپ قىلدى، كەسىپ بىلەن شۇغۇللاندى.

اِحْتَرَفَ الْمُحَامَاةَ: ئادۋوكات بولدى.

اِحْتَرَقَ يَحْتَرِقُ اِحْتِرَاقًا: كۆيدى، ياندى، لاۋۇلدىدى.

«لَقَدْاِحْتَرَقَتْ يَدُهُوَلَايَزَالُ يُعَانِيأَلَمًا شَدِيْدًا» : ئۇنىڭ قولى كۆيۈپ كېتىپ ئېچىشىپ ئاغرىۋاتىدۇ.

«فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ» ‹قرآن› : (بۇ باغ) ئوت ئېلىپ كەلگەن بىر قارا بوراندا كۆيۈپ كەتتى.

اِحْتَرَمَ يَحْتَرِمُ إِحْتِرَامًا: ھۆرمەتلىدى.

«مِنْ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ أَنْ يَحْتَرِمَ الْمَرْءُ مَنْ هُمْ أَكْبَرُ سِنًّا مِنْهُ» : ئادەمنىڭ ياش جەھەتتىن ئۆزىدىن چوڭ كىشىلەرنى ھۆرمەتلىشى گۈزەل ئەخلاقنىڭ جۈملىسىدىندۇر.

«اَلَّذِيْنَ يَحْتَرِمُونَ النَّاس يَحْتَرِمُهُمُ النَّاسُ» : كىشىلەرنى ھۆرمەتلەيدىغان ئادەمنى كىشىلەر-

مۇ ھۆرمەتلەيدۇ.

«أَحْتَرِمُ مَوَاعِيْدَ الْمَدْرَسَةِ» : مەكتەپنىڭ ۋاقىتلىرىغا رىئايە قىلىمەن.

اِحْتَزَمَ يَحْتَزِمُ اِحْتِزَامًا: ئۇنىڭغا تەييارلاندى.

اِحْتِسَابٌ: ھېساب ئېلىش، تەكشۈرۈش.

اِحْتَسَبَ يَحْتَسِبُ اِحْتِسَابًا الْأَمْرَ: ئويلىدى، ساندى، تەھقىقلىدى، تەكشۈردى، گۇمان قىلدى.

«وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَايَحْتَسِبُ» (قرآن) : ئاللاھ ئۇنىڭغا ئويلىمىغان يەردىن رىزقى بېرىدۇ.

اِحْتَسَبَ بِهِ: كۆپايىلەندى، ھېسابقا ئېلىندى.

اِحْتَسَبَ وَلَدًا لَهُ: ساۋابنى كۆزدە تۇتۇپ بالىنىڭ ۋاپاتىغا سەۋر قىلدى.

«هَذَا رَأْيٌ لَا يُحْتَسَبُ بِهِ» : بۇ پىكىر ھېسابقا ئېلىنمايدۇ.

اِحْتَسَى يَحْتَسِي اِحْتِسَاءً الْقَهْوَةَ: قەھۋەنى ئوتلاپ ئىچتى.

اِحْتِسَاءٌ: سۇ چىقىرىش ئۈچۈن سازلىقنى كولىماق.

اِحْتِشَامٌ: ھايا قىلماق، تارتىنماق، قورۇنماق؛ ئەدەب، ئەدەبلىك، تۇغقانچىلىق.

«تَكَلَّمَ بِاِحْتِشَامٍ» : ئۇ خىجىللىق بىلەن گەپ قىلدى.

اِحْتَشَدَ يَحْتَشِدُ اِحْتِشَادًا النَّاسُ: كىشىلەر يىغىلدى، توپلاندى، جەم بولدى.

«اِحْتَشَدَتْ قُوَّاتُ الْعَدُوِّ عَلَى الْحُدُودِ» : دۈشمەن قوشۇنلىرى چېگرىغا توپلاندى.

«اِحْتَشَدَتِ الشَّوَارِعُ بِالنَّاسِ» : كوچا ئادەم بىلەن تىقما - تىقما بولۇپ كەتتى.

اِحْتَشَمَ يَحْتَشِمُ اِحْتِشَامًا: ھايا قىلدى، ئۇيالدى، تارتىندى؛ ياخشى ئورتا يول تۇتتى.

اِحْتَصَدَ يَحْتَصِدُ اِحْتِصَادًا الزَّرْعَ: زىرائەتنى ئوردى.

اِحْتِضَارٌ: سەكراتقا چۈشۈپ قالماق، ئۆلۈم يېقىنلاشماق، ھازىر بولماق.

اِحْتَضَرَ يَحْتَضِرُ اِحْتِضَارًا الْمَجْلِسَ: يىغىنغا قاتناشتى، ھازىر بولدى.

اِحْتَضَرَ الْمَكَانَ: چۈشتى، تۇردى.

أُحْتُضِرَ الْمَرِيْضُ: كېسەل سەكراتقا چۈشتى، كېسەل ئۆلۈش ھالىتىدە تۇردى.

اِحْتَضَنَ يَحْتَضِنُ اِحْتِضَانًا: ئېرىشتى، ئىگە بولدى، قوينىغا ئالدى.

«اِحْتَضَنَ نَصِيْبَهُ مِنْ هَذِهِ الْحَيَاةِ» : بۇ ھاياتتىن ئۆز نېسىۋىگە ئىگە بولدى، ئارزۇسىغا يەتتى.

«كَانَتْ دَعْوَتُهُ تَحْتَضِنُ مُخْتَلِفَ الْقَبَائِلِ لِأَنَّهَا قَامَتْ تَحْتَ شِعَارِ التَّوْحِيْدِ» : ئۇنىڭ چاقىرىقى ئوخشىمىغان قەبىلىلەرنى ئۆز قوينىغا ئالدى، چۈنكى، ئۇنىڭ چاقىرىقى تەۋھىد شوئارى ئاستىدا ئېلىپ بېرىلغانىدى.

اِحْتَطَبَ يَحْتَطِبُ اِحْتِطَابًا: ئوتۇن يىغدى، ئوتۇن تەردى.

اِحْتَطَّ يَحْتَطُّ اِحْتِطَاطًا: قويۇۋەتتى؛ چۈشۈردى، تۆۋەنلەتتى.

اِحْتَظَرَ يَحْتَظِرُ اِحْتِظَارًا: (كالا، قويلارغا) قوتان ياسىدى.

اِحْتِفَاءٌ: قارشى ئالماق، قىزغىن كۈتۈۋالماق.

اِحْتِفَالٌ ج اِحْتِفَالَاتٌ: مۇراسىم، يىغىن، تەبرىك كۈنى، يىغىلىش؛ قاتار، رەت، سەپ.

اِحْتِفَالٌ تَذْكَارِيٌّ: خاتىرىلەش يىغىنى.

«أُقِيْمَ الْإِحْتِفَالُ وَسَطَ جَوٍّ مِنَ الْحَمَاسَةِ الْحَارَّةِ» : تەبرىكلەش يىغىنى قىزغىن كەيپىيات ئىچىدە ئېچىلدى.

قَاعَةُ الْإِحْتِفَالَاتِ: يىغىن زالى، مۇراسىم زالى.

اِحْتِفَالًا: خاتىرىلەش يۈزىسىدىن، تەبرىكلەش ئۈچۈن.

اِحْتَفَدَ يَحْتَفِدُ اِحْتِفَادًا: خىزمىتىنى قىلدى، ياردەملەشتى، ھەمكارلاشتى.

اِحْتَفَرَ يَحْتَفِرُ اِحْتِفَارًا: كولىدى ، قازدى.

اِحْتَفَرَ عَلَى الْخَشَبِ: ياغاچقا ئويدى.

اِحْتَفَرَ الْكِتَابَةَ: خەت ئويدى.

«اَلرَّأْيُ أَنْ يَحْتَفِرَ كُلٌّ مِنْكُمْ حُفْرَتَهُ» : دېمەك، ھەر ئادەم ئۆزىگە ئۆزى ئورا كولايدۇ.

اِحْتَفَزَ يَحْتَفِزُ اِحْتِفَازًا: تۇگۇلدى، يىغىلىۋالدى؛ تەييارلاندى.

اِحْتَفَظَ يَحْتَفِظُ اِحْتِفَاظًا بِرَأْيِهِ: ئۆز پىكرىنى ساقلاپ قالدى.

اِحْتَفَظَ بِسِرِّهِ: سىر ساقلىدى.

«اِحْتَفَظَ فِي غُرْبَتِهِ بِحَفْنَةٍ مِنْ تُرَابِ بَلَدِهِ»: ئۇ غۇربەتچىلىكتە يۇرتىنىڭ بىر ئۇچۇم تۇپرىسىنى ساقلاپ قالدى.

«اِحْتَفَظْتُ بِالرِّسَالَةِ مُنْذُ تَسَلَّمْتُهَا حَتَّى الْيَوْمَ»: خەتنى مەن تاپشۇرۇپ ئالغان كۈندىن تارتىپ بۈگۈنگىچە ساقلاپ كېلىۋاتىمەن.

اِحْتَفَظَ بِرَأْيِهِ: پىكرىنى ساقلاپ قالدى.

اِحْتَفَظَ بِمَنْصِبِهِ: مەنسىپىنى ساقلاپ قالدى.

اِحْتَقَّ يَحْتَقُّ اِحْتِفَافًا النَّبْتَ: ئۆسۈملۈكنى ئورىدى، يۇلدى.

اِحْتَقَّ الْقَوْمُ بِهِ: قورشىۋالدى.

اِحْتَقَّ الشَّيْءَ: سويدى.

اِحْتَفَلَ يَحْتَفِلُ اِحْتِفَالًا: يىغىلدى، توپلاندى.

اِحْتَفَلَ بِالرَّجُلِ: قارشى ئالدى، كۈتۈۋالدى.

«اِحْتَفَلَ بِعِيدِ مِيلَادِهِ»: ئۇ تۇغۇلغان كۈنىنى ئۆتكۈزدى.

«اِحْتَفَلَ بِالْعِيدِ الْوَطَنِيِّ»: دۆلەت بايرىمىنى تەبرىكلىدى.

«اِحْتَفَلَ الطُّلَّابُ فِي قَاعَةِ الْجَامِعَةِ بِمُنَاسَبَةِ الْعِيدِ الْوَطَنِيِّ»: دۆلەت بايرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن ئوقۇغۇچىلار ئۇنىۋېرسىتېت زالىغا يىغىلدى.

اِحْتَفَلَ بِالْأَمْرِ: كۆڭۈل بۆلدى، دىققەت قىلدى.

اِحْتَفَلَهُ الْقَوْمُ: يىغىلدى، توپلاندى.

«لَا تَحْتَفِلْ بِمَنْ يَبْخَلُ بِمَالِهِ»: پىخسىقنى ھۆرمەتلىمە.

اِحْتَفَنَ يَحْتَفِنُ اِحْتِفَانًا الشَّجَرَةَ: دەرەخنى قومۇرۇۋەتتى، دەرەخنى يۇلدى.

اِحْتَفَى يَحْتَفِي اِحْتِفَاءً الشَّخْصَ: يالاڭ ئاياغ ماڭدى؛ تەبرىكلىدى.

«اِحْتَفَى الْمُوَاطِنُونَ بِالْأُدَبَاءِ اِحْتِفَاءً بَالِغًا»: پۇقرالار ئەدىبلەرنى قىزغىن تەبرىكلىدى.

اِحْتِقَارٌ: مەنسىتمەسلىك، كەمسىتمەك، ھاقارەتلىمەك، پەس كۆرمەك، كۆزگە ئىلماسلىق.

اِحْتِقَانٌ: قان چۈشمەك.

اِحْتِقَانٌ دِمَاغِيٌّ: مېڭىگە قان چۈشمەك.

اِحْتَقَبَ يَحْتَقِبُ اِحْتِقَابًا الشَّيْءَ: يىغدى، توپلىدى.

«اِحْتَقَبَ زَيْدًا عَلَى نَاقَتِهِ»: زەيدنى تۆگىسىگە مىنگەشتۈرۋالدى.

اِحْتَقَبَ الْإِثْمَ: گۇناھ قىلدى، گۇناھ ئۆتكۈزدى.

اِحْتَقَبَ خَيْرًا أَوْ شَرًّا: ياخشىلىق ياكى يامانلىق قىلدى.

اِحْتَقَدَ يَحْتَقِدُ اِحْتِقَادًا: ئاداۋەت ساقلىدى؛ ئۆچ كۆردى.

اِحْتَقَرَ يَحْتَقِرُ اِحْتِقَارًا: كەمسىتتى، ھاقارەتلىدى، كۆزگە ئىلمىدى، خورلىدى.

اِحْتَقَنَ يَحْتَقِنُ اِحْتِقَانًا: ئوكۇل ئۇرۇلدى.

اِحْتَقَنَ الْبَوْلُ: سۈيدۈك توسۇلۇپ قالدى.

اِحْتَقَنَ وَجْهُهُ: يۈزى قىزىرىپ كەتتى.

اِحْتَقَنَ الدَّمُ: قان چۈشتى، قان توكۇلدى.

اِحْتَكَأَ يَحْتَكِئُ اِحْتِكَاءً: چىڭىتتى، پۇختىلىدى، مەھكەم قىلدى.

اِحْتِكَارٌ: مونوپول قىلماق، ئىبسىمدارلىق قىلماق.

اِحْتِكَارُ التِّجَارَةِ الْخَارِجِيَّةِ: تاشقى سودىنى مونوپول قىلىۋېلىش.

اِحْتِكَارٌ نَوَوِيٌّ: يادرو مونوپولىيىسى.

اِحْتِكَارِيٌّ: تاماخور، ئاچكۆز؛ ئىبسىمدار، مونوپول قىلىۋالغۇچى. ئىبسىمدارلىققا ئائىت، مونوپوللۇققا ئائىت؛ مونوپول تەشكىلات، مونوپول كاپىتالىست، مونوپول قىلغۇچى.

اِحْتِكَاكٌ: سۈركىمەك، سۈركەلمەك.

قُوَّةُ الْاِحْتِكَاكِ: سۈركىلىش كۈچى.

قَوَانِينُ الْاِحْتِكَاكِ: سۈركىلىش قانۇنىيىتى.

«اَلْاِحْتِكَاكُ يُوَلِّدُ الْحَرَارَةَ»: سۈركىلىش ئىسسىقلىق پەيدا قىلىدۇ.

«اَلتَّغْيِيرُ الَّذِي حَدَثَ فِي الشَّرْقِ إِنَّمَا حَدَثَ لِلْمُثَقَّفِينَ لِكَثْرَةِ اِحْتِكَاكِهِمْ بِالْأَجَانِبِ»: شەرقتە يۈز بەرگەن ئۆزگىرىش زىيالىيلارنىڭ چەت ئەللىكلەر بىلەن كۆپ مۇئامىلە قىلىش-

قانلىقى سەۋەبىدىن يۈز بەرگەن.

اِحْتَكَرَ يَحْتَكِرُ اِحْتِكَارًا: مونوپول قىلدى، يالغۇز ئىگىلىۋالدى.

اِحْتَكَرَ الصَّوَابَ: مېنىڭ راست دەپ تۇرىۋالدى، ئۆزىنىڭلا گېپىنى يورغىلاتتى.

«تُحَاوِلُ بَعْضُ الدُّوَلِ الْكُبْرَى أَنْ تَحْتَكِرَ بَيْعَ السِّلاَحِ فِي الْعَالَمِ الثَّالِثِ» : بەزى چوڭ دۆلەتلەر ئۈچىنچى دۇنيا ئەللىرىگە قورال ـ ياراغ سېتىشنى مونوپول قىلىشقا ئۇرۇنماقتا.

اِحْتَكَّ يَحْتَكُّ اِحْتِكَاكًا الْجِلْدُ: تېرە قىچىشتى.

اِحْتَكَّ بِالْقَوْمِ: ئالاقىلەشتى.

اِحْتَكَمَ يَحْتَكِمُ اِحْتِكَامًا: يالغۇز ئىگىلىۋالدى، مونوپول قىلىۋالدى.

«يَحْتَكِمُ النَّاسُ إِلَى مُحَكِّمِينَ يَحْكُمُونَ بَيْنَهُمْ» : كىشىلەر تەجرىبىلىك كىشىلەرگە ئەرز سۇنۇپ بارىدۇ، ئۇلار ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم قىلىدۇ.

اِحْتَكَمَ فِيهِمْ: زالىملىق قىلدى، مۇستەبىتلىك قىلدى.

اِحْتَكَمَ فِي السُّوقِ: بازارنى ئىگىلىۋالدى.

اِحْتِلاَلٌ: ئىشغال قىلماق، بېسىۋالماق، ئىگىلىۋالماق.

جَيْشُ الاِحْتِلاَلِ: ئىشغالىيەتچى قوشۇن.

اِحْتِلاَلِيٌّ: ئىشغالىيەتكە مەنسۇپ.

اِحْتَلَبَ يَحْتَلِبُ اِحْتِلاَبًا: ساغدى.

اِحْتَلَّ يَحْتَلُّ اِحْتِلاَلاً الْمَكَانَ: ئىگىلىۋالدى، ئىشغال قىلىۋالدى.

«لاَسَلاَمَ فِي الْمِنْطَقَةِ قَبْلَ أَنْ تَنْسَحِبَ إِسْرَائِيلُ مِنَ الأَرَاضِي الَّتِي اِحْتَلَّتْهَا» : ئىسرائىلىيە بېسىۋالغان يەرلەردىن چېكىنىپ چىقىپ كېتىشتىن بۇرۇن بۇ رايوندا تىنچلىق بولمايدۇ.

اِحْتَلَمَ يَحْتَلِمُ اِحْتِلاَمًا: بالاغەتكە يەتتى، ئېھتىلام بولدى.

اِحْتِمَالٌ: مۇمكىنچىلىك، ئىمكانىيەت، ئېھتىمال.

بَعِيدُ الاِحْتِمَالِ: ئېھتىمالدىن يىراق، مۇمكىن بولمايدىغان.

اِحْتِمَالٌ. إِحْتِمَالِيٌّ: ئېھتىمالغا ئائىت، مۇمكىنچىلىككە ئائىت.

أَحْتَمُ: قارا.

اِحْتَمَلَ يَحْتَمِلُ اِحْتِمَالاً: مۇمكىن بولدى، دۇرۇس بولدى.

اِحْتَمَلَ الأَمْرُ: بەرداشلىق بەردى.

اِحْتَمَلَ الصَّنِيْعَةَ: ھىممىتىگە رەھمەت ئېيتتى.

«اِحْتَمَلَ مَاكَانَ مِنْهُ امَاصَدَرَعَنْهُ» : كۆز يۇمدى؛ كەڭ قورساقلىق قىلدى.

اِحْتَمَى يَحْتَمِى اِحْتِمَاءً بِهِ: سىغىندى؛ ئىلتىجا قىلدى.

اِحْتَمَى فِي الْحَرْبِ: ئۇرۇشتا ئۆزىنى قوغىدىدى.

اِحْتَمَى الْمَرِيضُ: كېسەل پەرھىز تۇتتى.

اِحْتَمَى مِنْهِ: ساقلاندى.

اِحْتَنَكَ يَحْتَنِكُ اِحْتِنَاكًا فُلاَنًا: قولغا كەلتۈرۈپ رام قىلىۋالدى.

اِحْتَوَشَ يَحْتَوِشُ اِحْتِوَاشًا: قورشىۋالدى.

اِحْتَوَضَ يَحْتَوِضُ إِحْتِوَاضًا الْمَاءَ: سۇ يىغدى.

اِحْتَوَضَى الأَرْضَ: يەرنى تاختىلاشتۇردى.

اِحْتَوَى يَحْتَوِى اِحْتِوَاءً الشَّيْءَ: ئۆز ئىچىگە ئالدى، ئىچىگە سىغدۇردى.

اِحْتِيَاجٌ ج اِحْتِيَاجَاتٌ: ھاجەت، لازىملىق نەرسە، ئېھتىياج.

فَائِضٌ عَنِ الاِحْتِيَاجِ: ئېھتىياجدىن ئوشۇق، ئارتۇقچە، ھاجەتسىز.

اِحتِيَاطٌ ج اِحْتِيَاطَاتٌ: دىققەت قىلماق، ئېھتىيات قىلماق، پەخەس بولماق، ھەزەر ئەيلىمەك.

دُونَ اِحْتِيَاطٍ: بوشاشماي، قىلچە يوشۇرماي، ئېھتىياتسىزلىق.

عَلَى سَبِيلِ الاِحْتِيَاطِ: ئېھتىيات ئۈچۈن.

اَلاِحْتِيَاطُ الرَّسْمِيُّ مِنَ الذَّهَبِ: ھۆكۈمەتنىڭ ئالتۇن زاپىسى.

ضَابِطُ اِحْتِيَاطٍ: زاپاس ئوفىتسېر؛ زاپاس ئەسكەر.

جُنْدِيُّ اِحتِيَاطٍ: زاپاس قوشۇن.

اِحْتِيَاطُ الْبَنْكِ: بانكىنىڭ ئېھتىيات فوندى.

ئۇيغۇر كىتاب تورخانىسى www.uyghurkitap.com

إِحْتِيَاطِيٌّ: ئېھتىياتقا ئائىت.

إِحْتِيَاطِيُّ النِّفْطِ أَوِالزِّيْتِ الْخَامِ: زاپاس نېفىت.

تَدَابِيرُ أَوْ إِجْرَاءَاتٌ إِحْتِيَاطِيَّةٌ: ئېھتىياتلىق تەدبىرلەر.

حُبُوبٌ إِحْتِيَاطِيَّةٌ: زاپاس ئاشلىق.

إِحْتِيَالٌ: ھىيلە ئىشلەتمەك، ئالدامچىلىق قىلماق.

أَحَثَّ يُحِثُّ إِحْثَاثًا عَلَى: ھەرىكەتلەندۈردى، سەپەرۋەر قىلدى، رىغبەتلەندۈردى، قىزىقتۇردى، ئىلھاملاندۇردى، قوزغىدى، قۇتراتتى.

إِحْجَامٌ: چېكىنىش، داجىش، ئارقىغا يېنىش؛ تىزگىنلىنىش.

أَحَجَّ يُحِجُّ إِحْجَاجًا: ھەج قىلدۇردى، ھەج قىلىشقا ئەۋەتتى.

أَحْجَرَهُ يُحْجِرُ إِحْجَارًا: يوشۇردى، سەتري قىلدى، ياپتى.

أَحْجَمَ يُحْجِمُ إِحْجَامًا عَنِ الشَّيْءِ: چەكلەندى، تىزگىنلەندى؛ چېكىنىدى.

أَحْجَمَ عَنِ الْأَمْرِ: ۋاز كەچتى، رەت قىلدى؛ ياندى.

«أَحْجَمَ الْجُنْدُ عَنِ الْقِتَالِ»: قوشۇن ئۇرۇشتىن چېكىندى.

أَحْجَمَتِ النَّارُ: ئوت گۇرۇلدەپ كۆيدى، ئوت ئۇلغىيىپ كۆيدى.

أَحْجَنُ م حَجْنَاءُ ج حُجْنٌ: ئەگرى.

أَجْحَى يُجْحِى إِجْحَاءً: تېگىشلىك، ئەڭ لايىق، ئەڭ ھەقلىق.

أُحْجِيَّةٌ ج أَحَاجِي: تېپىشماق، مۇئەمما، تېپىشماق.

إِنَّهُ بَارِعٌ فِي حَلِّ الْأَحَاجِيِّ: ئۇ ، مۇئەمما (تېپىشماق) تېپىشقا ئۇستا.

أَحَّ يَؤُحُّ أَحًّا: يۆتەلدى.

أَحَّدَ يُوَحِّدُ تَأْحِيْدًا الشَّيْءَ: تاق قىلدى، بىرلىككە كەلتۈردى.

أَحَدٌ م إِحْدَى : بىر ، يەككە ـ يېگانە، يالغۇز، تەنھا.

اَلْأَحَدُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، يەككە ـ يېگانە ئاللاھ دېگەن مەنىدە.

يَوْمُ الْأَحَدِ: يەكشەنبە.

«قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ» ‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد! ئېيتقىنكى، ئۇ ئاللاھ بىردۇر.

أَحَدٌمَا: ھېچ ئادەم، ھەرقانداق ئادەم.

«حَدَّثَ عَنْهُ أَحَدُ تَلَامِذَتِهِ»: شاگىرتلىرىنىڭ بىرى ئۇ توغرىلىق سۆزلەپ بەردى.

اَحَدَ عَشَرَ م اِحْدَى عَشَرَةَ: ئون بىر.

لَمْ أَرَ أَحَدًا: مەن ھېچكىمنى كۆرمىدىم.

«هَلْ فِي الدَّارِ أَحَدٌ»: قورۇدا بىرەرسى بارمۇ؟

«سَيَصِلُ يَوْمَ الْأَحَدِ»: ئۇ يەكشەنبە كۈنى يېتىپ كېلىدۇ.

«لَايَعْمَلُ الْأُورُبِّيُّونَ أَيَّامَ الْأَحَادِ»: ياۋروپالىقلار يەكشەنبە كۈنلىرى ئىشلىمەيدۇ.

أَحَدُ النَّاسِ: مەلۇم بىر ئادەم، بىر ئادەم.

«قَالَ أَحَدُهُمْ»: ئۇلارنىڭ بىرى ئېيتتى.

«حَضَرَتْ إِحْدَى الطَّالِبَاتِ»: قىز ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىرى ھازىر بولدى.

أُحُدٌ: ئۇھود تېغى. (مەدىنىگە تۆت كىلومېتىر كېلىدىغان مەدىنىنىڭ شىمال تەرىپىدىكى بىر تاغنىڭ ئىسمى .)

أَحْدَبَ يُحْدِبُ إِحْدَابًا: دوك قىلىپ قويدى.

أَحْدَبُ م حَدْبَاءُ ج حُدْبٌ: بىلەكتىكى بىر تومۇر؛ دوك، دوڭغاق؛ ئەگمە قىلىچ؛ ئەگمە پىچاق.

أَحْدَثَ يُحْدِثُ إِحْدَاثًا: ئىجاد قىلدى، پەيدا قىلدى، بەرپا قىلدى، كەشىپ قىلدى، ياراتتى، ياسىدى.

«لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللّٰهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذٰلِكَ أَمْرًا» ‹قرآن›: سەن بىلمەيسەنكى، ئاللاھ شۇنىڭدىن كېيىن (يەنى تالاقتىن كېيىن) بىرەر ئىشنى مەيدانغا كەلتۈرۈشى مۇمكىن.

«أَحْدَثَ الْإِنْفِجَارُ كَارِثَةً»: پارتلاش كىرىزىس پەيدا قىلدى.

أَحْدَثَ الرَّجُلُ: تاھارىتى بۇزۇلىدىغان ئىش سادىر بولدى.

أَحْدَثَ تَأْثِيْرًا كَذَا: تەسىر كۆرسەتتى.

«أَحْدَثَ طُرُقًا جَدِيدَةً فِي التَّدْرِيسِ» : ئوقۇ - ئوقۇتۇشتا يېڭى ئۇسۇللارنى ئىجاد قىلدى.

أُحْدُوثَةٌ ج أَحَادِيثُ: گەپ - سۆز، سۆز - چۆچەك، سۆھبەت تېمىسى؛ ساپاق، تۇتقا (گەپنىڭ).

صَارَ أُحْدُوثَةً: چۆچەككە ئايلاندى.

أَحْدَجَ يُحْدِجُ إِحْدَاجًا الْبَعِيرَ: تۆگىگە كاجۇ ئارتتى، تۆگىگە توقۇم توقىدى.

أَحَدَّ يُحِدُّ إِحْدَادًا السِّكِّينَ: پىچاقنى بىلىدى.

أَحَدَّتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ھازا تۇتتى، قارىلىق تۇتتى.

أَحَدَّ السَّيْفَ: قىلىچنى بىلىدى، ئىتتىكلەتتى.

أَحَدَّ إِلَيْهِ النَّظَرَ: تىكىلىپ قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى، دىققەت بىلەن قارىدى.

أَحْدَرَ يُحْدِرُ إِحْدَارًا الْقِرَاءَةَ: تېز ئوقۇدى.

أَحْدَقَ يُحْدِقُ إِحْدَاقًا بِهِ: قورشىۋالدى، ئورىۋالدى.

أَحْدَقَتْ بِنَا الشَّدَائِدُ: بىزنى قىيىنچىلىقلار ئورىۋالدى.

اِحْدَوْدَبَ يَحْدَوْدِبُ اِحْدِيدَابًا: دوك بولۇپ قالدى.

أُحْدُورٌ: يانتۇ ئېتىز، يانتۇلۇق.

اِحْدَوْدَقَ يَحْدَوْدِقُ اِحْدِيدَاقًا: قورشىۋالدى، ئورىۋالدى.

أُحْدُوَّةٌ. أُحْدِيَّةٌ: تۆگە ھەيدىگەندە ئېيتىلىدىغان ناخشا، پادىچى ناخشىسى.

أَحَدِيٌّ: يەكشەنبىلىك.

أَحَدِيَّةٌ: بىردەكلىك، ئوخشاشلىق.

أَحْذَى يُحْذِي إِحْذَاءً ـــ هُ: غەنىيمەتتىن بىر قىسمىنى بەردى؛ نەيزە سانجىدى.

أَحْرَارِيٌّ: لىبېرالىزمچى، لىبېرالىزم.

إِحْرَاقٌ: كۆيدۈرمەك.

إِحْرَامٌ: ئېھرام باغلىماق (ھەج قىلغۇچىلار ھەج ۋاقتىدا ئادا قىلىدىغان بەلگىلىمىلەرنىڭ بىرى).

مَلاَبِسُ الْإِحْرَامِ: ئېھرام كىيىمى، ئېھراملىق.

أَحْرَثَ يُحْرِثُ إِحْراثًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى چارچىتىۋەتتى.

أَحْرَجَ يُحْرِجُ إِحْرَاجًا: مەجبۇرلىدى، زورلىدى، قىستىدى؛ گۇناھقا گىرىپتار بولدى.

«وأَحْرَجَ عَلَيْهِ الْأَمْرَ» : مەنئى قىلدى.

«أَحْرَجَنِي بِإِفْشَاءِ مَا اتَّفَقْنَا عَلَى كِتْمَانِهِ» : يوشۇرۇشقا كېلىشكەن ئىشنى مېنى ئاشكارىلاشقا قىستىدى.

أَحْرَجَ مَرْكَزَهُ: قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى.

أَحْرَجَ فِي يَمِينِهِ: قەسىمىنى بۇزدى.

أَحْرَدَ يُحْرِدُ إِحْرَادًا: ئۆنى يالغۇز قويدى.

أَحْرَدَ فِي الْمَشْيِ: تېز ماڭدى.

أَحْرَدُ: بېخىل.

رَجُلٌ أَحْرَدُ: پىخسىق ئادەم.

عَلَى أَحَرَّ مِنَ الْجَمْرِ: ئۇزۇن كۈتۈپ ئازابلىنىش، كۆپ ئىنتىزار بولۇپ ئازابلىنىش.

«كَانَتْ تَنْتَظِرُ عَلَى أَحَرَّ مِنَ الْجَمْرِ عَوْدَةَ ابْنِهَا مِنَ الْبَعْثَةِ» : ئوغلىنىڭ قايتىپ كېلىشىنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتەتتى.

أَحَرَّيُحِرُّإِحْرَارًاالنَّهَارُ: كۈن ئىسسىدى، قىزىدى.

أَحَرَّ صَدْرَهُ: ئۇسسىتىۋەتتى، تەشنا قىلدى.

أَحْرَزَ يُحْرِزُ إِحْرَازًا الشَّيْءَ: ئېرىشتى، ئىگە بولدى.

أَحْرَزَ الْمَكَانُ الرَّجُلَ: پاناھ بولدى، پاناگاھ بولدى.

أَحْرَزَ شُهْرَةً: شۆھرەت قازاندى.

أَحْرَزَ فَوْزًا: يېڭىپ چىقتى، غەلىبىگە ئېرىشتى.

أَحْرَزَ نَجَاحًا: مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

أَحْرَزَ قَصَبَ السَّبْقِ: چېمپىيون بولدى، باشقىلارنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى.

أَحْرَسُ: قەدىمىي.

أَحْرَشُ م حَرْشَاءُ ج حُرْشٌ: قوپاللىق، يىرىكلىك.

أَحْرَقَ يُحْرِقُ إِحْرَاقًا: كۆيدۈردى، ئوت قويدى.

أَحْرَقَهُ بِالْمِبْرَدِ: ئېگەكلىدى.

«لاَ يَسْتَطِيعُ الْمَرْأُ أَنْ يُحْرِقَ مِثْلَ هَذِهِ الْكَمِيَّةِ

www.uyghurkitap.com

الْكَبِيرَةِ مِنَ الْفَحْمِ فِي شِتَاءٍ وَاحِدٍ» : كىشى مۇنچىۋالا نۇرغۇن كۆمۈرنى بىر قىش ئىچىدە قالاپ بولالمايدۇ.

أَحْرَقَهُ بِالْحَرَارَةِ: كۆيدۈردى.

أَحْرَقَ أَمَامَهُ بُخُورَ الْمَدِيحِ: كۆككە كۆتۈردى (خۇشامەتچىلىك قىلدى).

«مِنَ الْمُؤَسِّفِ أَنْ تُحْرَقَ هَذِهِ الْأَخْشَابُ وَهِيَ لَاتَزَالُ صَالِحَةً لِلْإِسْتِعْمَالِ» : ھېلىمۇ ئىشلىتىشكە بولىدىغان ياغاچلارنى قالاش ئەپسۇسلىنارلىق ئىش.

أَحْرَمَ يُحْرِمُ إِحْرَامًا: ئېھرام باغلىدى، ھەرەمگە كىردى.

أَحْرَمَ بِالْحَجِّ أَوِالْعُمْرَةِ: ھەجگە ياكى ئۆمرىگە ئېھرام باغلىدى.

أَحْرَمَ بِالصَّلَاةِ: نامازغا كىردى.

اِحْرَنْجَمَ يَحْرَنْجِمُ إِحْرِنْجَامًا الْقَوْمُ: يىغىلدى، توپلاندى، جەم بولدى.

اِحْرَنْجَمَ عَنِ الْأَمْرِ: ئىرادە باغلاپ نىيىتىدىن ياندى.

أَحْرَى يُحْرِى إِحْرَاءً الشَّيْءَ: ئازايتتى، كېمەيتتى.

أَحْرَى الشَّيْءَ: كېمەيتىنۋەتتى.

مَاأَحْرَى بِهِ: تازا لايىق كەلدى.

اَلْأَحْرَى: ئەڭ لايىق.

«مِنَ الْأَحْرَى أَنْ نَذْهَبَ إِلَى الْاِجْتِمَاعِ مُبَاشَرَةً» : ئەڭ ياخشىسى بىز ئۇدۇللا يىغىنغا بارايلى.

أَحْزَمَ يُحْزِمُ إِحْزَامًا الْفَرَسَ: ئاتنىڭ تۆشىنى چىگىتتى.

أَحْزَمُ ج مَحَازِمُ: پەرتۇق؛ بەلباغ؛ بەل قىسمى.

أَحْزَمُ: ئەڭ ئاقىلانە، ئەڭ ئېھتىياتچان.

أَحْزَنَ يُحْزِنُ إِحْزَانًا: غەمكىن قىلدى، خاپا قىلدى، قايغۇغا سالدى.

أَحْزَنَ عَلَيْهِ: ماتەم تۇتتى، تەزىيە بىلدۈردى.

إِحْسَاسٌ ج إِحْسَاسَاتٌ و أَحَاسِيسُ: سېزىم، ھېس - تۇيغۇ.

«اَلْأَدَبُ يُعَبِّرُ عَنْ أَحَاسِيسِ الشَّعْبِ وَ اِتِّجَاهَاتِهِ» : ئەدەبىيات خەلقنىڭ ھېس - تۇيغۇلىرىنى ۋە ئىنتىلىشىنى ئىپادىلەيدۇ.

عَدِيمُ الْإِحْسَاسِ: بىخودلۇق، بىپەرۋالىق، سەزگۈنى يوقاتماق.

إِحْسَاسٌ دَاخِلِيٌّ: ئىچكى سېزىم.

إِحْسَاسٌ مُشْتَرَكٌ: ئورتاق تۇيغۇ، ئورتاق ھېسسىيات.

قِلَّةُ الْإِحْسَاسِ: سەزمەسلىك، سەزگۈ - تۇيغۇنىڭ ناچارلىششى.

إِحْسَانٌ ج إِحْسَانَاتٌ: ياخشىلىق، ئېھسان، مەرھەمەت، ياخشى ئىش.

صَاحِبُ الْإِحْسَانِ: خەير - ساخاۋەتلىك ئادەم، ياخشىلىق قىلغۇچى ئادەم.

جَمْعِيَّةُ الْإِحْسَانِ: خەيرىيەت ئۇيۇشمىسى.

أَحْسَبَ يُحْسِبُ إِحْسَابًا الشَّيْءَ: كۆپ قىلدى، يېتەرلىك بولدى.

أَحْسَبُ: چىپچى ۋە تېرىسى ئاق ئادەم، ئاق كېسەل ئادەم، چىپچى ۋە تېرىسى تۇغما ئاق ئادەم.

أَحَسَّ يُحِسُّ إِحْسَاسًا: ھېس قىلدى، سەزدى، بىلدى.

«فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللّٰهِ» ‹قرآن› : ئەيسا ئۇلارنى (يەنى يەھۇدىلار) دىن كۇفرىنى (كۇفرىدا چىڭ تۇرۇپ، ئۆزىنى ئۆلتۈرۈش نىيىتىگە كەلگەنلىكىنى) سەزگەن چاغدا : «ئاللاھ ئۈچۈن (ئاللاھقا دەۋەت قىلىش يولىدا) ماڭا كىملەر ياردەم بېرىدۇ؟» دېدى.

«فَلَمَّا أَحَسُّوا بَأْسَنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ» ‹قرآن› : ئۇلار بىزنىڭ ئازابىمىزنىڭ (كەلگەنلىكىنى) ھېس قىلغان چاغدا ئۇشتۇمتۇت قاچىدۇ.

«أَحَسَّ بِقِيْمَةِ الدِّرَاسَةِ بَعْدَ ضَيَاعِ الْفُرْصَةِ» : پۇرسەتنى كەتكۈزۈپ قويغاندىن كېيىن ئوقۇشنىڭ قىممەتلىكىنى ھېس قىلدى.

«أَحْسَسْتُ بِالْأَلَمِ يَسْرِي فِي بَطْنِي» : قورسىقىمنىڭ ئاغرىتقانلىقىنى ھېس قىلدىم.

أَحْسَنَ يُحْسِنُ إِحْسَانًا: ياخشىلىق قىلدى، ياخشى ئىش قىلدى.

أَحْسَنَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلدى، ياردەم بەردى، شەپقەت - رەھىم قىلدى.

أَحْسَنَ الْفَهْمَ: ئوبدان چۈشەندى.

«أَحْسَنَ اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ»: ئەرەب تىلىنى پۇختا ئۆگەندى.

أَحْسَنَ الْإِخْتِيَارَ: ئوبدان تاللىدى.

«وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللّٰهُ إِلَيْكَ» (قرآن): ئاللاھ ساڭا ياخشىلىق قىلغاندەك، سەن (ئاللاھنىڭ بەندىلىرىگە) ياخشىلىق قىلغىن.

«إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ» (قرآن): ئەگەر ياخشىلىق قىلساڭلار، ياخشىلىقىڭلار ئۆزۈڭلار ئۈچۈندۇر.

أَحْسَنَ الظَّنَّ بِهِ: ئىشەندى.

أَحْسَنَ مُعَامَلَتَهُ: ياخشى مۇئامىلە قىلدى، ئوبدان مۇئامىلىدە بولدى.

«إِذَا أَحْسَنْتَ الْقَوْلَ فَأَحْسِنِ الْفِعْلَ»: سۆزۈڭ چىرايلىق بولغاندىن كېيىن، ئىشىڭمۇ چىرايلىق بولسۇن.

أَحْسَنْتَ: بەك ياخشى، بەللى، ئاپىرىن.

أَحْسَنُ ج أَحَاسِنُ م حُسْنَى: ئەڭ ياخشى، ئەڭ گۈزەل.

«وَإِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا» (قرآن): سىلەرگە بىر كىشى سالام بەرسە، ئۇنىڭغا تېخىمۇ ياخشى سالام بىلەن جاۋاب قايتۇرۇڭلار (يەنى بىر كىشى ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم دەپ سالام بەرسە، ئۇنىڭغا ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ۋە رەھمەتۇللاھى ۋە بەرەكاتۇھۇ دەڭلار).

أَحَاسِنُ الْقَوْمِ: قەۋمنىڭ ياخشىلىرى.

«لَمْ تُحْضَرِ الْمَوَادُّ بَعْدُ لِذَا فَمِنَ الْأَحْسَنِ أَنْ يُبْدَأَ الْعَمَلُ بَعْدَ أَيَّامٍ»: ماتېرىياللار تېخى تولۇق ئەمەس، شۇڭلاشقا ئىش بىر قانچە كۈندىن كېيىن باشلانسا ياخشى بولىدۇ.

«يُؤَدِّي كُلُّ فَرْدٍ وَاجِبَهُ عَلَى أَحْسَنِ وَجْهٍ»: ھەر ئادەم ۋەزىپىسىنى ناھايىتى ئوبدان ئادا قىلماقتا.

بِأَحْسَنِ قَصْدٍ أَوْ نِيَّةٍ: ياخشى نىيەت بىلەن.

«أَفْضَلُ الْمُؤْمِنِينَ أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا» (حديث): گۈزەل ئەخلاقلىق مۆمىن مۆمىنلەرنىڭ ئەڭ ئارتۇقىدۇر.

أَحْشَبَ يُحْشِبُ إِحْشَابًا ـ هُ: غەزەپلەندۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

أَحْشَدَ يُحْشِدُ إِحْشَادًا الْقَوْمُ: يىغىلدى، توپلاندى، جەم بولدى.

أَحْشَمَ يُحْشِمُ إِحْشَامًا: خىجىل قىلدى، ئۇيالدۇردى؛ غەزىپىنى كەلتۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

إِحْصَاءٌ: سانىماق، ھېسابلىماق، مەلۇم قىلماق؛ ستاتىستىكا قىلماق.

إِحْصَاءُ النُّفُوسِ: نوپۇس تەكشۈرمەك.

عِلْمُ الْإِحْصَاءِ: ستاتىستىكا ئىلمى.

إِحْصَائِيٌّ: ستاتىستىكىغا خاس.

إِحْصَائِيَّةٌ ج إِحْصَائِيَّاتٌ: ستاتىستىكا سان.

إِحْصَانٌ: ئۆيلەنمەك، ئىپپەتلىك بولماق.

أَحْصَدَ يُحْصِدُ إِحْصَادًا الزَّرْعُ: زىرائەت پىشتى، يىغىم ۋاقتى يېقىنلاشتى، ھوسۇل يىغىش ۋاقتى يېقىنلاشتى، ئوما يېقىنلاشتى.

أَحْصَرَ يُحْصِرُ إِحْصَارًا ـ هُ الْمَرَضُ: كېسەل ئۇنى ھالسىزلاندۇردى.

أَحَصَّ يُحِصُّ إِحْصَاصًا: بىر ئۇلۇش بەردى.

أَحَصَّ الشَّيْءَ: بۆلدى.

أَحَصَّهُ: بىر ئۇلۇش بەردى.

أَحْصَفَ يُحْصِفُ إِحْصَافًا: تېز يۈگۈردى، چاپتى.

أَحْصَفَ الْحَبْلَ: ئارقاننى پۇختا ئەشتى.

أَحْصَفَ الْحَرُّ فُلَانًا: تىرىسىگە ئىسسىقتىن ھۆررەك چىقىپ كەتتى.

أَحْصَنَ يُحْصِنُ إِحْصَانًا الرَّجُلُ: ئۆيلەندى.

أَحْصَنَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال تالالىق بولدى، ئەرگە تەگدى.

أَحْصَى يُحْصِي إِحْصَاءً الشَّيْءَ: ساندى، ھېسابلىدى، مەلۇم قىلدى، تەكشۈردى، تېزىملىدى؛ چۈشەندى، تولۇق بىلدى.

أَحْصَى الْكِتَابَ: يادقا ئالدى، ھېپزى قىلدى.

أَحْصَى عَلَيْهِ أَنْفَاسَهُ: ئۇنىڭ ئىش ـ ھەرىكىتىنى نازارەت قىلدى.

أَحْصَى الشَّيْءَ: ساندى، ئىگىلىدى، ھېسابلىدى، ستاتىستىكا قىلدى، رويخەتكە ئالدى.

www.uyghurkitap.com

«وَإِنْ تَعُدُّوانِعْمَةَ اللّٰهِ لَاتُحْصُوهَا» «قۇرئان»: سىلەر ئاللاھنىڭ نېمىتىنى ساناپ تۈگىتەلمەيسىلەر.

«وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا» «قۇرئان»: ھەر نەرسىنى تولۇق خاتىرىلەپ قويىمىز.

«أَحْصَى الْضَّابِطُ عَدَدَ الْجُنُودِ فِي وَحْدَتِهِ»: ئوفىتسېر ئۆز قارىمىقىدىكى ئەسكەرلەرنىڭ سانىنى ئالدى.

لَايُحْصَى: ساناقسىز، ساناپ تۈگەتكىلى بولمايدىغان.

«طَلَبَ الْقَاضِي إِحْضَارَ الْمُتَّهَمِ أَمَامَهُ»: باش سوتچى جاۋابكارنى ئالدىغا ئېلىپ كېلىشنى تەلەپ قىلدى.

أَحْضَرَ يُحْضِرُ إِحْضَارًا بِهِ: ئېلىپ كەلدى، ئەكەلدى.

مُذَكِّرَةُ إِحْضَارٍ: چاقىرىقنامە، باغاق.

«أَحْضَرَ بَعْضَ الْمُنْتَجَاتِ الْمَحَلِّيَّةِ مِنْ قَرْيَتِهِ»: ئۆز يېزىسىنىڭ بەزى يەرلىك مەھسۇلاتلىرىنى ئېلىپ كەلدى.

أَحْطَبَ يُحْطِبُ إِحْطَابًا: ئوتۇن يىغدى، ئوتۇن تەردى.

أَحَظَّ يُحِظُّ إِحْظَاظًا: تەلەيلىك بولدى، نېسىۋىلىك بولدى، تەلىيى كەلدى.

أَحْظَى يُحْظِي إِحْظَاءً: ئۇنى ئۆزىگە يېقىنلاشتۇردى؛ ئورنىنى كۆتۈردى.

أَحْظَاهُ بِالشَّيْءِ: مەرھەمەت قىلدى.

أَحْفَظَ يُحْفِظُ إِحْفَاظًا: غەزىپىنى كەلتۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

«أَحَسَّ أَنَّ أُمَّهُ تَأْذَنُ لِإِخْوَتِهِ فِي أَشْيَاءٍ تَحْظُرُهَا عَلَيْهِ وَكَانَ ذٰلِكَ يُحْفِظُهُ»: ئۇ ئانىسىنىڭ ئۇنىڭ قېرىنداشلىرىغا ئۇنىڭغا رۇخسەت قىلمايدىغان نەرسىلەرگە رۇخسەت قىلغانلىقىنى ھېس قىلدى، ئۇ ئۇنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرگەنىدى.

«أَحْفَظَهُ الْكِتَابَ كُلَّهُ فِي عَشَرَةِ أَيَّامٍ»: ئۇ ئۇنىڭغا پۈتۈن كىتابنى 10 كۈندە يادلاتقۇزدى.

أَحْفَظَهُ عَلَى: غەزەپلەندۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

أُحْفُورٌ ج أَحَافِيرُ: يەر ئاستىدىن قېزىۋېلىنغان قەدىمىي شەيئىلەر، قازىما مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى.

أَحْفَى يُحْفِي إِحْفَاءً شَارِبَهُ: بۇرۇتىنى ياسىتىپ قىسقارتتى.

أَحْفَى السُّؤَالَ: سۈرۈشتە قىلدى، تېگى ـ تەكتىنى سورىدى.

أَحْفَى بِهِ: زىيادە ھۆرمەتلىدى، چوڭقۇر تىنچلىق سورىدى.

أَحْقَدَ يُحْقِدُ إِحْقَادًا ـــهُ: ئۇنى ئۆزىگە دۈشمەن قىلىۋالدى، غەزەپلەندۈردى، ئۆچ قىلدى، ئۆچمەنلىكىنى قوزغىدى.

أَحْقَرَ يُحْقِرُ إِحْقَارًا: كەمسىتتى، ھاقارەتلىدى، كۆزگە ئىلمىدى، خورلىدى.

أَحَقَّ يُحِقُّ إِحْقَاقًا: ھەقنى سۆزلىدى، ھەقنى دېدى، ھەقنى ئېيتتى.

«وَيُحِقُّ اللّٰهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ» «قۇرئان»: ئاللاھ پاكىتلىرى ئارقىلىق ھەقىقەتنى ئىسپاتلايدۇ.

«أَحَقَّ اللّٰهُ الْحَقَّ»: ئاللاھ تائالا ھەقنى ئۆز جايىغا قارار تاپقۇزدى، ئاللاھ ھەقىقەتنى ئىزچىللاشتۇردى.

أَحَقَّ الشَّيْءَ: ھەقنى دەۋا قىلىپ مۇقىملاشتۇردى، ھەقنى دەۋا قىلىپ ئىسپاتلىدى.

أَحَقَّ الْأَمْرَ إِحْقَاقًا: ھەقىقىي ئەھۋالىنى تەكشۈردى، ھەقىقەتنى ئېنىقلىدى.

أَحَقُّ: ئەڭ ھەقلىق، ئەڭ توغرا، ئەڭ لايىق.

«وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللّٰهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ» «قۇرئان»: كىشىلەرنىڭ تەنە قىلىشىدىن قورقتۇڭ، ئاللاھدىن قورقۇشۇڭ ئەڭ ھەقلىق ئىدى.

إِحْكَامٌ: پۇختىلىماق، مۇستەھكەملىمەك.

بِإِحْكَامٍ: پۇختىلىق بىلەن.

أَحْكَأَ يُحْكِئُ إِحْكَاءً: چىڭىتتى، پۇختىلىدى، مەھكەم قىلدى.

أَحَكَّ يُحِكُّ إِحْكَاكًا الْجِلْدُ: قىچىشتى.

أَحْكَمَ يُحْكِمُ إِحْكَامًا: پۇختا ئىشلىدى، پۇختا قىلدى. كۈچەيتتى، مۇستەھكەملىدى، پۇختىلىدى.

أَحْكَمَ أَقْفَالَ الْبَابِ: دەرۋازىنى پۇختا ئەتتى.

أَحْكَمَ الْعَمَلَ: ئىشنى ياخشى ئىشلىدى، پۇختا ئىشلىدى.

«كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ» (قرآن) : ئايەتلەرنىڭ تۈزۈلۈشى پۇختا... كىتابتۇر.

أَحْلَسَ يُحْلِسُ إِحْلَاسًا: تاقىدى، مەجبۇرلىدى.

أَحْلَسَتِ السَّمَاءُ: سىم - سىم يامغۇر ياغدى.

أَحْلَسُ م حِلْسَاءُ ج حُلْسٌ: زىغىررەڭ، خورما رەڭ، بېغىررەڭ؛ ئايپاڭ، پاينەك.

أَحَلَّ يُحِلُّ إِحْلَالًا الشَّخْصَ: چۈشۈردى، تۇرغۇزدى، ھالال قىلدى، ئورۇنلاشتۇردى.

أَحَلَّهُ مَحَلَّهُ: ئۇنىڭ ئورنىغا تەيىنلىدى، ئۇنىڭ ئورنىغا قويدى.

أَحَلَّ لَهُ الْأَمْرَ: رۇخسەت قىلدى، ئىجازەت بەردى.

«وَأَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا» (قرآن) : ئاللاھ سودا - سېتىقنى ھالال قىلدى، جازانىنى ھارام قىلدى.

«اَلَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ» (قرآن) : ئاللاھ مەرھەمىتىدىن بىزنى جەننەتتە تۇرغۇزدى.

«نُقِلَ السَّفِيرُ إِلَى الْخَارِجِيَّةِ وَأَحَلَّ مَحَلَّهُ سَفِيرٌ جَدِيدٌ» : باش ئەلچى تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكىگە يۆتكەلدى، ئۇنىڭ ئورنىغا يېڭى باش ئەلچى كەلدى.

أَحَلَّ الشَّيْءَ: ھالال قىلدى، مۇباھ قىلدى.

أَحَلَّ الْمُحْرِمُ: (ھەج ياكى ئۆمرە قىلغۇچى) ئېھرامدىن چىقتى.

أَحَلَّهُ: چۈشۈردى، ئورناتتى، قويدى.

أَحَلَّهُ مَحَلَّهُ: ئورنىنى باستى، ئورنىغا قويدى.

أَحِلَّةٌ: تۇرالغۇ جاي، مەھەللە؛ سورۇن.

اِحْلَوْلَكَ يَحْلَوْلِكُ اِحْلِيلَاكًا: قاراڭغۇ چۈشتى، زۇلمەت باستى.

إِحْلِيلٌ ج أَحَالِيلُ: سۈيدۈك يولى ئېغىزى، زەكەرنىڭ بېشىدىكى تۆشۈك.

إِحْمِ: ھىم (دىمىغىنى قېقىش)، بەس!

اِحْمَارَّ يَحْمَارُّ اِحْمِيرَارًا: ئاستا - ئاستا قىزاردى.

أَحْمَدُ: بەك ماختىغۇچى.

أَحْمَرُ. حَمْرَاءُ ج حُمْرَانٌ و حُمْرٌ وأَحَامِرُ: قىزىل رەڭ.

أَحْمَرُ كَالدَّمِ: قېنىق قىزىل، توق قىزىل قاندەك.

اَلْأَحْمَرُ و الْأَبْيَضُ: ئالتۇن - كۈمۈش.

اَلْجَيْشُ الْأَحْمَرُ: قىزىل ئارمىيە.

اَلْبَحْرُ الْأَحْمَرُ: قىزىل دېڭىز.

أَحْمَرُ قَانٍ: قىپقىزىل، توق قىزىل.

أَحْمَرُ وَرْدِيٌّ: قىزىل گۈل رەڭلىك.

أَحْمَرُ قَرَنْفُلِيٌّ: شاپتۇل چېچىكى (رەڭ).

أَحْمَرُ فَاتِحٌ: ئاچ قىزىل.

اَلْأَحْمَرُ وَالْأَسْوَدُ: ئاق تەنلىك ۋە قارا تەنلىك.

مَوْتٌ أَحْمَرُ: ھادىسە بىلەن ئۆلۈش، بالا - قازا بىلەن ئۆلۈش.

اَلْهِلَالُ الْأَحْمَرُ: قىزىل ھىلال ئاي.

اَلصَّلِيبُ الأَحْمَرُ: قىزىل كرېست.

اَلْأَحْمَرَانِ: ئالتۇن بىلەن زەپىران؛ نان بىلەن گۆش؛ گۆش بىلەن ھاراق.

اِحْمِرَارٌ: قىزىللىق.

اِحْمَرَّ يَحْمَرُّ اِحْمِرَارًا: قىزاردى.

أَحْمَسَ يُحْمِسُ إِحْمَاسًا: غەزەپلەندۈردى؛ قوزغىدى، ھاياجانلاندۇردى، تەسىرلەندۈردى.

أَحْمَسُ م حَمْسَاءُ ج حُمْسٌ: قىزغىن، ھەۋەسكار.

أَرْضٌ حَمْسَاءُ: تاقىر يەر، قاقاس يەر.

أَحْمَضَ يُحْمِضُ إِحْمَاضًا ـ هُ: ئېچىشتى.

أَحْمَقَ يُحْمِقُ إِحْمَاقًا: ئەخمەق قىلدى.

أَحْمَقُ م حَمْقَاءُ ج حُمْقٌ: مەتۇ، كەم ئەقىل ئەخمەق، نادان.

«عَدَاوَةُ الْعَاقِلِ أَقَلُّ ضَرَرًا مِنْ صَدَاقَةِ الْأَحْمَقِ» ئەقىللىق ئادەم بىلەن دۈشمەنلىشىش ئەخمەق ئادەم بىلەن دوستلىشىشقا قارىغاندا زىيىنى ئاز.

أَحَمُّ م حَمَّاءُ ج حُمٌّ: قارا؛ ئاق پارقازىنى قازان.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

أَحْمَى يُحْمِى إِحْمَاءً: قىزىتتى؛ قوزغىدى؛ ھاياجانلاندۇردى.

«يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِى نَارِجَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَاجِبَاهُمْوَجُنُوبُهُمْوَظُهُورُهُمْ» ‹قۇرئان› : ئۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) ئۇ ئالتۇن ـ كۈمۈشلەر جەھەننەمنىڭ ئوتىدا قىزىتىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ پېشانىلىرى، يانلىرى ۋە دۈمبىلىرى داغلىنىدۇ.

إِحْنَةٌ ج إِحَنٌ: ئۆچمەنلىك.

أَحْنَفُ م حَنْفَاءُ ج حُنْفٌ: ئىچ مايماق، خاموت ئاياغ.

أَحْنَقَ يُحْنِقُ إِحْنَاقًا: دۈشمەن بولدى، ئۆچ بولدى.

أَحْنَقَهُ: ئاچچىقىنى كەلتۈردى، خاپا قىلدى.

أَحْنَكَ يُحْنِكُ إِحْنَاكًا فُلاَنًا: قايتۇردى.

أَحْنَى يُحْنِى إِحْنَاءً عَلَيْهِ: ھېسداشلىق قىلدى، ئىچ ئاغرىتتى.

أَحْنَى الشَّيْءَ: ئەگدى.

أَحْنَى رَأْسَهُ: بېشىنى ئەگدى.

أَحْوَجَ يُحْوِجُ إِحْوَاجًا الشَّخْصُ: نامراتلاشتى، كەمبەغەللەشتى، موھتاج بولدى.

أَحْوَجَهُ إِلِى الشَّيْءِ: ئۇنى موھتاج قىلدى.

أَحْوَجَهُ: كەمبەغەللەشتۈرۈۋەتتى؛ كېرەك قىلدى.

أَحْوَجَ إِلَيْهِ: ھاجىتى چۈشتى، موھتاج بولدى.

أَحْوَذَ يُحْوِذُ إِحْوَاذًا: ئالدىرىدى، تېز ماڭدى.

أَحْوَرُ ج حَوْرَاءُ: قارا كۆز.

أَحْوَصُ م حَوْصَاءُ ج حُوْصٌ وَأَحَاوِصُ: قىسماق كۆز.

أَحْوَلُ ج حَوْلاَءُ ج حُوَلٌ: ئەلەس، ئالىغاي.

إِحْوَلَّ يَحْوَلُّ إِحْوِلاَلاً: ئالىغاي بولدى، ئالىغايغا ئايلاندى.

إِحْوَلَّتْ عَيْنُهُ: ئالىغاي بولۇپ قالدى.

أَحْوَى م حَوَاءُ ج حُوٌّ: توق يېشىل؛ توق قىزىل؛ قارامتۇل.

«فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَى» ‹قۇرئان› : ئاندىن ئۇلارنى قارامتۇل قۇرۇق ئوت ـ خەسىسكە ئايلاندۇردى.

أَحْيَى يُحْيِى إِحْيَاءً: تىرىلدۈردى.

«وَاللّٰهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَابِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا» ‹قۇرئان› : ئاللاھ بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ، شۇنىڭ بىلەن قاغجىراپ قالغان زېمىندا (تۈرلۈك زىرائەتلەرنى) ئۈندۈردى.

إِحْيَاءُ ذِكْرَى الشُّهَدَاءِ الثَّوْرِيِّينَ: ئىنقىلابىي قۇربانلارنى خاتىرىلەش.

إِحْيَاءُ الْتُّرَاثِ الأَدَبِيِّ: ئەدەبىيات مىراسلىرىنى گۈللەندۈرۈش.

إِحْيَائِيٌّ: بىئولوگ، بىئولوگىيىلىك.

أَحْيَى اللَّيْلَ: ئۇيقۇسى قاچتى، تۈنىدى.

«أُقِيْمَ اِحْتِفَالٌ لِلإِحْيَاءِ ذِكْرَى الشَّاعِرِ شَوْقِي بِمُنَاسَبَةِ مُرُورِ خَمْسِينَ عَامًا عَلَى وَفَاتِهِ» : شائىر (ئەھمەد) شەۋقى ۋاپاتىنىڭ 50 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن خاتىرىلەش يىغىنى ئېچىلدى.

أَحْيَى حَفْلَةً: يىغىن ئاچتى.

أَحْيَى الذِّكْرَى: خاتىرىلىدى، تەبرىكلىدى.

أَحْيَى سِيْرَتَهُ: ئۇنىڭ تۇتقان يولىنى گۈللەندۈردى.

أَحِيْحٌ. أَحِيْحَةٌ: ئاچچىقلىنىش، غەزەپلىنىش.

اَلْأَحْيَلُ وَالأَحْوَلُ: ئەپچىل چارە.

أَخٌ ج إِخْوَةٌ و إِخْوَانٌ: ئاكا ـ ئۇكا (ئەر بىر تۇغقان)، قېرىنداش؛ دوست، بۇرادەر.

«وَلَهُاَخٌ اَوْأُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍمِنْهُمَا السُّدُسُ» ‹قۇرئان› : ئۇنىڭ پەقەت ئانا بىر قېرىندىشى ۋە ئانا بىر ھەمشىرىسى بولسا، ئۇلارنىڭ ھەر بىرىگە مىراسنىڭ ئالتىدىن بىرى تېگىدۇ.

«رَبَّنَا اغْفِرْلَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِيْنَ سَبَقُونَا بِالْإِيْمَانِ» ‹قۇرئان› : پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە ۋە بىزدىن ئىلگىرىكى ئىمان ئېيتقان قېرىنداشلىرىمىزغا مەغپىرەت قىلغىن.

أَخٌ فِى الرِّضَاعَةِ: ئېمىلدەش، بىر تۇغقان، ئېمىلدەش ئاكا ـ ئۇكا.

أَخُو الزَّوْجِ: قېيىن ئىنى.

أَخُوالنَّوْمِ: ئۆلۈم، ھالاكەت.

أَخُو ثِقَةٍ: ئىشەنچ قىلىشقا بولىدىغان، ئىشەنچلىك.

«رُبَّ أَخٍ لَكَ لَمْ تَلِدْهُ أُمُّكَ»: بەزى بۇرادەرلەر بىر قورساقتىن چۈشكەن قېرىنداشتىنمۇ يېقىن بولىدۇ.

«إِخْوَانُ الْوِدَادِ أَقْرَبُ مِنْ إِخْوَةِ الْوِلَادِ»: تۇغقان قېرىنداشلىقتىن دوستلۇق قېرىنداشلىق يېقىن.

إِخَاءٌ: قېرىنداشلىق، دوستلۇق، دوستلىشىش.

أَخَابَ يُخِيبُ إِخَابَةَ الْأَمَلِ: ئۈمىدسىزلەندۈردى؛ ئارزۇسىنى يوققا چىقاردى.

أَخَافَ يُخِيفُ إِخَافَةً: قورقۇتتى.

إِخَافَةٌ: قورقۇتماق، تەھدىت سالماق.

أَخَالَ يُخِيلُ إِخَالَةً عَلَيْهِ الشَّيْءُ: مۇجمەل بولدى، تۇتۇق بولدى.

إِخَاوَةٌ: قېرىنداشلىق، دوستلۇق.

إِخْبَارٌ: ئاگاھلاتماق، ئۇقتۇرماق، خەۋەر قىلماق؛ خەۋەرچىلىك، مەلۇم قىلماق.

«إِخْبَارُكَ بِوَقَائِعِ الْمُقَاوَمَةِ يَهُزُّ الْمَشَاعِرَ»: قارشىلىق كۆرسىتىشكە ئائىت خەۋەرلىرىڭ ھېسسىياتنى قوزغايدۇ، يەنى كىشىنى ھاياجانلاندۇرىدۇ.

إِخْبَارِيٌّ: ئاخبارات خاراكتېرلىك، ئاخباراتلىق.

أَخْبَارِيٌّ: تارىخشۇناس.

إِخْبَارِيَّةٌ ج إِخْبَارِيَّاتٌ: ئاخبارات، خەۋەر، مەلۇمات.

أَخْبَتَ يُخْبِتُ إِخْبَاتًا الْقَوْمُ: يوشۇرۇندى.

أَخْبَتَ إِلَى اللّٰهِ: ئاجىزلىق بىلدۈردى، قورقتى.

«وَأَخْبَتُوا إِلَى رَبِّهِمْ» «قرآن»: ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ ھۇزۇرىدا ئاجىزلىق بىلدۈردى.

أَخْبَثَانِ: چوڭ ـ كىچىك تاھارەت.

«لَا صَلَاةَ بِحَضْرَةِ طَعَامٍ وَلَا وَهُوَ يُدَافِعُهُ الْأَخْبَثَانِ» «حديث»: تاماق ھازىر بولغان چاغدا، چوڭ ـ كىچىك تاھارەت قىستاپ قالغاندا نامازغا تۇرۇش دۇرۇس ئەمەس.

أَخْبَرَ يُخْبِرُ إِخْبَارًا: خەۋەر قىلدى، ئېيتىپ بەردى، يەتكۈزدى.

أَخْبَى يُخْبِي إِخْبَاءَ النَّارَ: ئوتنى ئۆچۈردى.

أُخْتٌ ج أَخَوَاتٌ: ھەمشىرە، قىز قېرىنداش.

اَلْأُخْتُ الْكَبِيرَةُ: ئاچا.

اَلْأُخْتُ الصَّغِيرَةُ: سىڭىل.

اِخْتَارَ يَخْتَارُ اِخْتِيَارًا الشَّيْءَ: تاللىدى.

«وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَى» «قرآن»: مەن سېنى (پەيغەمبەرلىككە) تاللىدىم، سەن ۋەھيىگە قۇلاق سالغىن.

اِخْتَارَ صَدِيقَهُ: دوستىنى تاللىدى.

«اِخْتَارَهُ اللّٰهُ إِلَى جِوَارِهِ»: ئاللاھ ئۇنى قەبزىروھ قىلدى، دەرگاھىغا بېرىشقا تاللىدى.

اِخْتَالَ يَخْتَالُ اِخْتِيَالًا الشَّخْصُ: غادىيىۋالدى، گىدىيىۋالدى، ھاكاۋۇرلاشتى.

اِخْتَالَ فِي مَشْيِهِ: گىدىيىپ ماڭدى، ئىرغاڭلاپ ماڭدى.

اِخْتَبَأَ يَخْتَبِئُ اِخْتِبَاءً مِنْهُ: يوشۇرۇندى، مۆكۈندى.

اِخْتِبَارٌ: باشتىن كەچۈرمەك، تەجرىبە قىلماق، سىنىماق؛ تەكشۈرمەك.

اِخْتِبَارٌ: تەجرىبە، سىناق.

عَدَمُ اِخْتِبَارٍ: تەجرىبىسىزلىك، خاملىق، پىشمىغانلىق.

عَلَى سَبِيلِ الْاِخْتِبَارِ: تەجرىبە ئاساسىدا.

حَقْلُ الْاِخْتِبَارَاتِ الزِّرَاعِيَّةِ: دېھقانچىلىق تەجرىبىسى ئېتىزى.

اِخْتَبَّ يَخْتَبُّ اِخْتِبَابًا: سوكۇلداپ ماڭدى.

اِخْتَبَرَ يَخْتَبِرُ اِخْتِبَارًا الْأَمْرَ: ماھىيىتىنى تونۇش ئۈچۈن تەكشۈردى.

اِخْتَبَرَ الشَّيْءَ: تەكشۈردى، ماھىيىتىنى بىلىش ئۈچۈن تەكشۈردى.

اِخْتَبَرَ الرَّجُلَ: كىشىنى سىنىدى.

اِخْتَبَزَ يَخْتَبِزُ اِخْتِبَازًا: نان پىشۇردى، بولا ياسىدى.

اِخْتَبَطَ يَخْتَبِطُ اِخْتِبَاطًا: تىمىسقىلاپ يۈردى، تەمتىرەپ يۈردى.

اِخْتَبَلَ يَخْتَبِلُ اِخْتِبَالًا الرَّجُلُ: ساراڭ بولدى.

ئەقلىدىن ئازدى، نېرۋىسىدىن ئاداشتى.

إِخْتَتَلَ يَخْتَتِلُ إِخْتِتَالاً: تىلى تىڭلىدى، يوشۇرۇن مەلۇمات ئالدى.

إِخْتَتَلَ لِأَسْرَارِ الْقَوْمِ: تىلى تىڭلىدى، يوشۇرۇن مەلۇمات ئالدى.

إِخْتَتَمَ يَخْتَتِمُ إِخْتِتَامًا: ئاخىرلاشتۇردى، ئاياغلاشتۇردى، تاماملىدى.

إِخْتَتَنَ يَخْتَتِنُ إِخْتِتَانًا: خەتنە قىلىندى.

إِخْتِرَاعٌ: كەشىپ قىلماق.

إِخْتِرَاعٌ ج إِخْتِرَاعَاتٌ: كەشپىيات، ئىجادىيەت.

«تَتَرَكَّزُ الْإِخْتِرَاعَاتُ فِي الْجَامِعَاتِ وَمَرَاكِزِ الْبُحُوثِ»: كەشپىياتلار ئۇنىۋېرسىتېتلار ۋە تەتقىقات مەركەزلىرىگە مەركەزلەشكەن.

إِخْتِرَاقٌ: تېشىپ ئۆتمەك.

«سَمِعَ السُّكَّانُ فَرْقَعَةً نَتِيجَةَ إِخْتِرَاقِ الطَّائِرَةِ حَاجِزَ الصَّوْتِ»: ئايروپىلان ئاۋاز توسۇقىنى بۆسۈپ ئۆتۈش نەتىجىسىدە ئاھالىلەر گۈرۈلدىگەن ئاۋازنى ئاڭلىدى.

إِخْتَرَشَ يَخْتَرِشُ إِخْتِرَاشًا: تاتىلاپ تاشلىدى، يارا قىلىۋەتتى.

إِخْتَرَصَ يَخْتَرِصُ إِخْتِرَاصًا عَلَيْهِ: بوھتان چاپلىدى، تۆھمەت چاپلىدى.

إِخْتَرَعَ يَخْتَرِعُ إِخْتِرَاعًا: كەشىپ قىلدى.

إِخْتَرَعَ الْمِذْيَاعَ: رادىئونى كەشىپ قىلدى.

إِخْتَرَقَ يَخْتَرِقُ إِخْتِرَاقًا الصُّفُوفَ: سەپنى يېرىپ ئۆتتى.

«إِخْتَرَقَ الْمُسَافِرُ الْأَرْضَ»: مۇساپىر زېمىننى توغرىسىغا كېسىپ ئۆتتى.

إِخْتَرَقَ الرَّجُلُ الْقَوْمَ: ئوتتۇرىسىدىن ئۆتۈپ كەتتى.

إِخْتَرَقَ السَّهْمُ الرَّمِيَّةَ: ئوق ئۆتۈپ كەتتى.

إِخْتَرَقَ الْجَيْشُ الْحِصَارَ: ئارمىيە مۇھاسىرىنى كېسىپ ئۆتۈپ كەتتى.

إِخْتَرَقَ الْعَدُوُّ الْحُدُودَ: دۈشمەن چېگرىدىن بېسىپ ئۆتتى.

إِخْتَرَقَ الْكَلَامُ مَسَامِعَهُ: سۆز ئۇنىڭ قۇلىقىغا يەتتى.

«هُنَالِكَ نَهْرٌ يَخْتَرِقُ هَذِهِ الْقَرْيَةَ»: بۇ يەردە بۇ يېزىنى كېسىپ ئۆتىدىغان بىر ئۆستەڭ بار.

«إِخْتَرَقَتْ رَصَاصَةٌ جَنَاحَ الطَّائِرَةِ»: ئايروپىلان قانىتىنى ئوق تېشىۋەتتى.

إِخْتَرَمَ يَخْتَرِمُ إِخْتِرَامًا الدَّهْرُ: ھالاك قىلدى، يوقاتتى.

إِخْتَرَمَتِ الْمَنِيَّةُ: ئۇ ئۆلدى.

إِخْتِزَالٌ: قىسقارتماق، ئاددىيلاشتۇرماق.

كِتَابَةُ الْإِخْتِزَالِ: تېز خاتىرىلەش ئۇسۇلى.

كَتَبَ بِالْإِخْتِزَالِ: تېز خاتىرىلىدى (مەلۇم بەلگە ئارقىلىق تېز يازدى).

كَاتِبُ بِالْإِخْتِزَالِ: مەلۇم بەلگە ئارقىلىق خاتىرىلىگۈچى.

إِخْتِزَالِيٌّ: مەلۇم بەلگىلەرنى تېز خاتىرىلەش ئۇسۇلى.

إِخْتَزَلَ يَخْتَزِلُ إِخْتِزَالاً الْكَلَامَ: سۆزنى قىسقارتتى، ئاددىيلاشتۇردى، يىغىنچاقلىدى.

«هَذِهِ أَهْرَامُ مِصْرَ تَخْتَزِلُ لَكَ فِي مَظْهَرِهَا مَدَنِيَّةَ مِصْرَ الْغَابِرَةِ»: مىسىرنىڭ بۇ ئېھراملىرى ساڭا ئۆزىنىڭ سىرتقى مەنزىرىسى بىلەن قەدىمىي مىسىر مەدەنىيىتىنى يىغىنچاقلاپ بېرىدۇ.

إِخْتَزَلَ شَيْئًا فِي الْمَالِ: يۇلۇۋالدى.

إِخْتَزَلَ النَّصَّ: تېكىستنى قىسقارتىش ئۇسۇلى بىلەن يازدى (بۇ بىر خىل تېز يېزىش ئۇسۇلى بولۇپ، ئۇنىڭدا سۆزلەرنىڭ ئورنىغا مۇئەييەن بەلگىلەر قوللىنىلىدۇ).

إِخْتَزَنَ يَخْتَزِنُ إِخْتِزَانًا الشَّيْءَ: توپلاپ يىغىپ زاپاس ساقلىدى، خەزىنىگە سالدى.

إِخْتَزَنَ الطَّرِيقَ: يېقىن يول بىلەن ماڭدى.

إِخْتَزَنَ السِّرَّ: سىرنى يوشۇردى، سىر ساقلىدى.

إِخْتِصَارٌ: قىسقارتماق، ئاددىيلاشتۇرماق.

بِالْإِخْتِصَارِ: سۆزنىڭ قىسقىسى، يىغىپ ئېيتقاندا.

إِخْتِصَاصٌ: ئىلىم ـ پەندە مۇئەييەن بىر ساھەگە بېرىلىش، كەسىپكە بېرىلىش، ئىختىساس.

إِخْتِصَاصُهُ: كەسپىي دائىرىسى.

اِخْتِصَاصُ الْمَحْكَمَةِ: ئەدلىيە ھوقۇقى.

«عَلَى الرَّغْمِ مِنْ أَنَّهُ لِكُلِّ وَاحِدٍ اِخْتِصَاصُهُ لَكِنْ عَلَى الْجَمِيعِ أَنْ يَتَعَلَّمُوا شَيْئًا مِنَ الْفَلْسَفَةِ» : ھەربىر ئادەمنىڭ ئوخشاش بولماسلىقىدىن قەتئىينەزەر، ھەممە ئادەم بىرئاز پەلسەپە ئۆگىنىشى كېرەك.

عَدَمُ اِخْتِصَاصٍ: قابىلىيەتسىزلىك، ئىقتىدارسىزلىق.

اِخْتِصَاصِيٌّ: مۇتەخەسسىس، ئىختىساس ئىگىسى.

اِخْتَصَرَ يَخْتَصِرُ اِخْتِصَارًا الْكَلاَمَ: سۆزنى قىسقارتتى، ئاددىيلاشتۇردى.

اِخْتَصَرَ الطَّرِيقَ: يولنى قىسقارتتى، قىسقا يول بىلەن ماڭدى.

اِخْتَصَّ يَخْتَصُّ اِخْتِصَاصًا الشَّيْءُ: ئايرىم بولدى، خاس بولدى.

اِخْتَصَّ: خاس قىلدى.

«وَاللّٰهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ» «قرآن» : ئاللاھ ئۆزىنىڭ خالىغان بەندىسىگە پەيغەمبەرلىكنى خاس قىلىدۇ.

اِخْتَصَّ بِكَذَا: ئايرىم بولدى، ئالاھىدىلىكى بولدى، خاس بولدى.

اِخْتَصَفَ يَخْتَصِفُ اِخْتِصَافًا النَّعْلَ: ئاياغنى ياماdى.

اِخْتَصَمَ يَخْتَصِمُ اِخْتِصَامًا الْقَوْمُ: جاڭجاللاشتى.

«وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يَخْتَصِمُونَ» «قرآن» : ئۆزئارا جاڭجال قىلىشقانلىرىدا سەن ئۇلارنىڭ يېنىدا يوق ئىدىڭ.

«اِخْتَصَمَ الإِخْوَةُ الأَشِقَّاءُ عَلَى الْمِيرَاثِ اِخْتِصَامَ الأَعْدَاءِ الأَلِدَّاءِ» : يېقىن قېرىنداشلار مىراس تالىشىپ ئەشەددىي دۈشمەنلەردەك جېدەل - ماجىرا قىلىشتى.

اِخْتَصَى يَخْتَصِي اِخْتِصَاءً: ئاختا قىلدى، پىچىۋەتتى.

اِخْتَضَبَ يَخْتَضِبُ اِخْتِضَابًا: بويىدى، بوياق ئىشلەتتى.

اِخْتَضَرَ يَخْتَضِرُ اِخْتِضَارًا الْفَلاَّحُ الزَّرْعَ: دېھقان زىرائەتنى كۆك ئورۇۋەتتى.

أُخْتُضِرَ الشَّخْصُ: ياش تۇرۇپ قازا قىلدى.

«اِزْدَادَتْ حَوَادِثُ اِخْتِطَافِ الطَّائِرَاتِ لأَغْرَاضٍ سِيَاسِيَّةٍ» : سىياسىي مەقسەت ئۈچۈن ئايروپىلان بۇلاش ۋەقەلىرى كۆپىيىپ قالدى.

اِخْتَطَّ يَخْتَطُّ اِخْتِطَاطًا الشَّيْءَ: پىلانلىدى.

اِخْتَطَّ الشَّارِبُ: بۇرۇت خەت تارتتى.

اِخْتَطَفَ يَخْتَطِفُ اِخْتِطَافًا: نەرسىنى ئېلىۋالدى، بۇلىۋالدى، تارتىۋالدى.

اِخْتَطَفَ وَلَدًا: بالىنى ئالداپ ئېلىپ قاچتى.

اِخْتَطَفَ الطَّائِرَةَ: ئايروپىلان بۇلىدى.

اِخْتَطَفَ الْكَلاَمَ: تېز سۆزلىدى، تېز گەپ قىلدى.

اِخْتَطَفَ الْبَصَرَ: كۆزنى قاماشتۇردى.

اِخْتِفَاءٌ: يوشۇرۇنماق، مۆكۈنمەك.

اِخْتَفَى يَخْتَفِي اِخْتِفَاءً: يوشۇرۇندى، مەخپىي بولدى.

اِخْتِلاَبٌ: قايمۇقتۇرماق.

مَرَضُ الاِخْتِلاَبِ: قورساق پەردە ياللۇغى.

اِخْتِلاَجٌ: تارتىشىپ قېلىش، پەي تارتىشىپ قېلىش.

اِخْتِلاَسٌ: ئوغرىلىماق، ئېلىۋالماق.

«وُجِّهَتْ إِلَى الْمُوَظَّفِ تُهْمَةُ اِخْتِلاَسِ أَمْوَالِ الدَّوْلَةِ» : كادىرغا دۆلەتنىڭ مال - مۈلكىنى ئوغرىلىغانلىق تۆھمىتى چاپلاندى.

اِخْتِلاَسُ مَالِ الْحُكُومَةِ: ھۆكۈمەت مال - مۈلكىنى ئېلىۋالماق.

اِخْتِلاَطٌ: ئارىلاشتۇرماق؛ قالايمىقانلاشماق، ئېلىشىپ كەتمەك؛ ئالاقە.

اِخْتِلاَطُ الْعَقْلِ: نېرۋا كېسەللىكى بولماق، روھىي كېسەل بولماق.

اِخْتِلاَطُ التَّعْلِيمِ: قىز - ئوغۇللارنىڭ ئارىلاشما ئوقۇشى.

اِخْتِلاَفٌ ج اِخْتِلاَفَاتٌ: ئىختىلاپ، پەرق، ئايرىمىلىق، ئوخشىماسلىق.

عَلَى اخْتِلاَفِهِ: پەرقلىق بولۇشىغا قارىماي.

«اِخْتِلاَفُ الرَّأْيِ لاَ يُفْسِدُ لِلْوُدِّ قَضِيَّةً» : پىكىر ئوخشىماسلىقى دوستلۇققا تەسىر يەتكۈز-

www.uyghurkitap.com

مەيدۇ.

اِخْتِلَافٌ مَبْدَئِيٌّ: پرىنسىپلىق ئىختىلاپ.

اِخْتِلَافَاتٌ دَاخِلِيَّةٌ: ئىچكى زىددىيەت، ئىچكى قارىمۇ قارشىلىق.

اِخْتِلَاقٌ: يالغاننى ئويدۇرماق، يالغاننى توقۇپ چىقماق.

«مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِى الْمِلَّةِ الآخِرَةِ إِنْ هَذَا إِلاَّ اخْتِلَاقٌ» ‹قرآن›: بۇنى بىز باشقا بىر دىندىن ئاڭلىمىدۇق، بۇ پەقەت ئويدۇرمىدۇر.

اِخْتِلَالٌ: نورمالسىزلىق، قالايمىقانلىشىپ كەتمەك، ئارىلىشىپ كەتمەك.

اِخْتِلَالُ الْعَقْلِ: ئەسەبىيلىك، ئىرۇۋىسىدىن ئادىشىش.

اِخْتِلَالُ مِيزَانِ الْقُوَى: كۈچلەر تەڭپۇڭلۇقىنىڭ بۇزۇلۇشى.

اِخْتَلَبَ يَخْتَلِبُ اِخْتِلَابًا فُلَانًا: ئالدىدى، قايمۇقتۇردى.

اِخْتَلَجَ يَخْتَلِجُ اِخْتِلَاجًا فِى صَدْرِهِ كَذَا: كۆڭلى غەش بولدى، كۆڭلى پەرىشان بولدى.

اِخْتَلَجَ يَخْتَلِجُ اِخْتِلَاجًا الشَّيْءُ: مىدىرلىدى، تەۋرىدى.

اِخْتَلَجَ غَمًّا: يۈرىكى قايغۇ ـ ئەلەم بىلەن تولدى.

اِخْتَلَسَ يَخْتَلِسُ اِخْتِلَاسًا الشَّيْءَ: ئوغرىلىدى.

اِخْتَلَسَ النَّظَرَ إِلَيْهِ: ئوغرىلىقچە قارىدى.

اِخْتَلَطَ يَخْتَلِطُ اِخْتِلَاطًا الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: ئارىلىشىپ كەتتى، ئېلىشىپ كەتتى، قالايمىقانلاشتى.

«وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الحَيَاةِ الدُّنْيَاكَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَبِهِنَبَاتُالأَرْضِ» ‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد!) ئۇلارغا (يەنى كىشىلەرگە) دۇنيا تىرىكچىلىكى ھەققىدە مۇنداق مىسالنى كەلتۈرگىن: (ئۇ شۇنىڭغا) ئوخشايدۇكى، بىز ئاسماندىن يامغۇر ياغدۇردۇق، شۇ سۇ بىلەن زېمىننىڭ ئۆسۈملۈكلىرى بىر ـ بىرىگە چىرمىشىپ بولۇق ئۆستى.

«اِخْتَلَطَتْ خُطُوطُ الْهَاتِفِ»: تېلېفون سىملىرى خاتا ئۇلۇنۇپ قالدى، تېلېفون سىملىرى ئالمىشىپ قالدى.

اِخْتَلَطَ الشَّخْصُ: ئىرۇۋىسىدىن ئازدى.

«اِخْتَلَطَ النَّابِلُ بِالْحَابِلِ»: مالىماتاڭ بولۇپ كەتتى.

اِخْتَلَطَ عَلَيْهِ الأَمْرُ: ئىش مۇجمەللەشتى.

اِخْتَلَفَ يَخْتَلِفُ اِخْتِلَافًا: ئىختىلاپ قىلىشتى، قارىمۇ قارشىلاشتى.

«وَاِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِى شِقَاقٍ بَعِيْدٍ» ‹قرآن›: كىتاب توغرىسىدا ئىختىلاپ قىلغۇچىلار چوڭقۇر نىزادىدۇر.

اِخْتَلَفَ الشَّيْئَانِ: قارىمۇ قارشى بولدى، زىت بولدى، كېلىشەلمىدى.

اِخْتَلَفَ الشَّخْصُ إِلَى الْمَكَانِ: پالانى كېلىپ تۇردى، قاتناپ تۇردى.

يَخْتَلِفُ اِلَى الْمَسْجِدِ: مەسچىتكە كېلىپ تۇرىدۇ.

اِخْتَلَفَ مُحَمَّدٌ مَعَ عَلِيٍّ: مۇھەممەد بىلەن ئەلى بىرلىككە كېلەلمىدى.

اِخْتَلَفَ زَيْدٌ عَنْ خَالِدٍ: زەيد خالىد بىلەن تەڭ بولمىدى.

اِخْتَلَفَ عَلَيْهِ الْفُصُولُ: پەسىللەر ئۆتتى.

اِخْتَلَقَ يَخْتَلِقُ اِخْتِلَاقًا الْقَوْلَ: يالغاننى ئويدۇردى، يالغاننى توقۇپ چىقاردى.

اِخْتَلَقَ كَذِبًا: يالغاننى ئويدۇردى، بوھتان چاپلىدى، تۆھمەت قىلدى.

اِخْتَلَّ يَخْتَلُّ اِخْتِلَالاً الأَمْرُ: بۇزۇلدى.

اِخْتَلَّ جِسْمُ فُلَانٍ: ياداپ كەتتى.

اِخْتَلَّ الْعَقْلُ: ئەقلىدىن ئاداشتى، كالىلىسىدىن كېتىپ قالدى.

«اِخْتَلَّ مِيْزَانُ الْقُوَى في الْعَالَمِ»: دۇنيادىكى كۈچلەر تەڭپۇڭلۇقى بۇزۇلدى.

اِخْتَلَى يَخْتَلِي اِخْتِلَاءً: مەخپى كۆرۈشتى، خىلۋەتتە بىللە بولدى.

اِخْتَلَى بِهِ و مَعَهُ وَإِلَيْهِ: ئۇنىڭ بىلەن يالغۇز بىللە بولدى، خالى جايدا تېپىشتى.

اِخْتِمَارٌ: ئېچىتماق، خېمىر تۇرۇچ قىلماق.

اِخْتَمَرَ يَخْتَمِرُ اِخْتِمَارًا الْعَجِيْنُ: خېمىر بولدى.

اِخْتَمَرَ الْعَصِيْرُ: شىرنە ئېچىدى.

اِخْتَمَرَتِ الْفِكْرَةُ: ئوي - پىكىر پىشىپ يېتىلدى.

اِخْتِنَاقٌ: بوغۇلماق، تۇنجۇقماق؛ قىستالماق.

اِخْتِنَاقٌ دَمَوِيٌّ: هوشىدىن كېتمەك.

«خُصِّصَ الطَّرِيقُ السَّرِيعُ لِلتَّغَلُّبِ عَلَى الْإِخْتِنَاقَاتِ الْمُرُورِيَّةِ دَاخِلَ الْمَدِينَةِ»: تېز سۈرئەتلىك يول شەھەر ئىچىدىكى قاتناش قىستاڭچىلىقىنى تۈگىتىش ئۈچۈن ياسالدى.

اِخْتَنَقَ يَخْتَنِقُ اِخْتِنَاقًا الشَّخْصُ: تۇنجۇقۇپ ئۆلدى، بوغۇلۇپ ئۆلدى.

اِخْتِيَارٌ: ئىختىيارلىق، ئىختىيارى.

اِخْتِيَارٌ طَبِيعِيٌّ: تەبىئىي تاللىنىش.

اِخْتِيَارًا: ئۆزلۈكىدىن، رازىلىقى بىلەن، ئۆز ئىختىيارى بىلەن، ئىختىيارى.

اِخْتِيَارِيٌّ: ئىختىيارى، ئىختىيارلىق.

مُقَرَّرٌ اِخْتِيَارِيٌّ: تاللانما دەرس.

عَمَلٌ اِخْتِيَارِيٌّ: ئىختىيارى ئىش، خالىسانە ئەمگەك.

أَخْثَرَ يُخْثِرُ إِخْثَارًا الشَّيْءَ: قويۇق قىلدى، قويۇلدۇردى.

أَخْثَرَ اللَّبَنَ: سۈتنى ئۇيۇتتى، قېتىق ئۇيۇتتى.

أَخْجَلَ يُخْجِلُ إِخْجَالاً الشَّخْصَ: ئۇيالدۇردى، خىجىل قىلدى، رەسۋا قىلدى.

أَخْ: ئاھ - ۋاھ، ۋوي خۇدايىمەي، ۋاي خۇدايىمەي.

أَخَاذٌ: تەسىرلىك، مەپتۇن قىلىدىغان.

مَنْظَرٌ أَخَاذٌ: جەلپكار مەنزىرە.

أَخَّرَ يُؤَخِّرُ تَأْخِيرًا: ئارقىغا سوزدى، كېچىكتۈردى.

«عَلِمَتْ نَفْسٌ مَاقَدَّمَتْ وَ أَخَّرَتْ» «قرآن»: ھەر ئادەمنىڭ ئىلگىرى - كېيىن قىلغان ئىشلىرىنىڭ ھەممىسىنى بىلىدۇ.

«إِنَّ أَجَلَ اللّٰهِ إِذَاجَاءَ لَايُؤَخَّرُ» «قرآن»: ئاللاھنىڭ (ئىنسانغا بەلگىلىگەن) ئەجىلى كەلگەن چاغدا كېچىكتۈرۈلمەيدۇ.

أَخَّرَ الْإِجْتِمَاعَ: يىغىننى كېچىكتۈردى.

أَخَّرَ الْأَمْرَ: ئىشنى كېچىكتۈردى.

«يُقَدِّمُ رِجْلاً وَيُؤَخِّرُ أُخْرَى»: ئىككىلىنەمەكتە، ياپسام پىشارمۇ، كۆمسەم پىشارمۇ دەپ تۇرماقتا.

«أَخَّرَ سَاعَتَهُ بِضْعَ دَقَائِقَ»: ئۇ سائىتىنى بىرقانچە مىنۇت ئارقىغا سۈردى.

«لَاتُؤَخِّرْ عَمَلَ الْيَوْمِ إِلَى الْغَدِ»: بۈگۈنكى ئىشنى ئەتىگە قالدۇرمايمەن.

أَخْدَرَ يُخْدِرُ إِخْدَارًا: ھوشسىزلاندۇردى.

أُخْدُودٌ ج أَخَادِيدُ: ئازگال، ئورەك، خەندەك، چوڭقۇر، ئۇزۇن ئېرىق؛ ئىز.

«قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ» «قرآن»: ئورەكلەرنىڭ ئىگىلىرىگە لەنەتلەر بولسۇن.

أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ: زامان ئۆۋەلدە نەجراندا ياشىغان خىرىستىئان دىنىدىكىلەر بولۇپ، ئۇلار يەھۇدى دىنىغا كىرىشكە زورلانغاندا ئۇنىڭدىن باش تارتقان، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئوت ياندۇرۇلغان ئورەككە تاشلانغان.

«بَقِيَتْ أَخَادِيدُ السِّيَاطِ عَلَى ظَهْرِهِ»: قامچىنىڭ ئىزلىرى ئۇنىڭ دۈمبىسىدە قالدى.

أَخَذَ يَأْخُذُ أَخْذًا وَ تَأْخَاذًا الشَّيْءَ: ئېرىشتى، ئىگە بولدى.

أَخَذَا فِي كَذَا: باشلىدى، كىرىشتى.

أَخَذَ بِهِ: تۇتۇۋالدى، ئېسىلىۋالدى.

«فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنْبِهِ» «قرآن»: ھەر بىرىنى گۇناھ تۈپەيلىدىن جازالىدۇق.

«وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ» «قرآن»: قېرىندىشىنىڭ چېچىدىن تۇتۇپ ئۆز تەرىپىگە تارتتى.

«لَاتَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ» «قرآن»: ئۇ مۈگدەپ قالمايدۇ، ئۇنى ئۇيقۇ باسمايدۇ.

«وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِى إِسْرَائِيلَ» «قرآن»: ئۆز ۋاقتىدا بىز ئىسرائىل ئەۋلادىدىن ئەھدى ئالدۇق.

«خُذْمِنْ أَمْوَالِهِمْصَدَقَةًتُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا» «قرآن»: ئۇلارنىڭ ماللىرىنىڭ بىر قىسمىنى سەدىقە ھېسابىدا ئالغىنكى، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى گۇناھلىرىدىن پاكلىغايسەن، ياخشىلىقلىرىنى كۆپەيتكەيسەن.

أَخَذَ عَلَى نَفْسِهِ أَوْ عَاتِقِهِ: ئۈستىگە ئالدى،

ئۇيغۇر كىتاب تورىسى www.uyghurkitap.com

مەسئۇل بولدى.

أَخَذَ الْأَمْرُ مَجْرَاهُ: ئىش كۆڭۈلدىكىدەك ئورۇندالدى.

«أَخَذَعَلَى الْمُؤَلِّفِ إِهْمَالَهُ ذِكْرَ مَصَادِرِهِ»: ئۇ يازغۇچىنىڭ پايدىلانغان ماتېرىياللارنى ئەسكەرتىشكە سەل قارىغانلىقىنى تەنقىد قىلدى.

أَخَذَ مِنْهُ التَّعَبُ: چارچىدى، هاردى.

أَخَذَبِتَعَالِيْمِ الْإِسْلاَمِ: ئىسلام تەلىماتىغا ئەگەشتى.

«أَخَذَيَفْعَلُ كَذَا»: ئۇ شۇنداق قىلىشقا باشلىدى.

أَخَذَهُ النَّوْمُ: ئۇيقۇ باستى.

أَخَذَ بِيَدِهِ: ياردەم قىلدى.

أَخَذَ عَلَيْهِ كَذَا: تەنقىد قىلدى، ئەيىبلىدى.

أَخَذَ حِذْرَهُ: پەخەس بولدى، ئېھتىيات قىلدى، دىققەت قىلدى.

أَخَذَ أُهْبَتَهُ: تەييارلىق قىلدى.

أَخَذَ بِلُبِّهِ: مەپتۇن قىلىۋالدى.

أَخَذَ مَكَانَهُ: ئورۇن ئالدى، ئورۇنلاشتى.

أَخَذَتِ الْحُمَّى: قىزىتمىسى ئۆرلەپ كەتتى.

«أَعْطَيْتُهُ الْكِتَابَ فَأَخَذَهُ»: ئۇنىڭغا كىتابنى بېرىۋىدىم، كىتابنى ئۇ ئالدى.

أَخَذَ عَنْهُ الْعِلْمَ: ئىلىم ئالدى، ئۆگەندى.

«أَخَذَ عَنْ أَبِيْهِ التَّفْسِيْرَ وَالْحَدِيْثَ»: ئۇ ئاتىسىدىن تەپسىر ھەدىس ئۆگەندى.

أَخَذَ بِأَسْبَابِ الْحَضَارَةِ: مەدەنىيەت ئۆگەندى.

«أَخَذَ عَلَى عَاتِقِهِ الْقِيَامَ بِالْأَمْرِ»: ئۇ مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالدى.

«أَخَذَتِ الْعَدَالَةُ مَجْرَاهَا وَحُكِمَ عَلَى الْمُجْرِمِ بِالسِّجْنِ»: ئادالەت جايىغا چۈشۈپ، جىنايەتچى قاماق جازاسىغا ھۆكۈم قىلىندى.

أَخَذَهُ بِالْأَمْرِ: ئۇنىڭغا تاڭدى.

أَخَذَ فُلاَنٌ بِفُلاَنٍ: پالانىنى پالانىغا جاۋابكار قىلدى.

أَخَذَهُ بِذَنْبِهِ: ئۇنى گۇناھى تۈپەيلىدىن جازالىدى.

أَخَذَ الثَّأْرَ: ئىنتىقام ئالدى.

أَخَذَ عَلَيْهِ: تەنقىد قىلدى.

«قَدْ يُؤْخَذُ الْجَارُ بِجُرْمِ الْجَارِ»: گاھى قوش قوشنىنىڭ كاساپىتىگە كېتىدۇ.

أَخَذَ يَفْعَلُ كَذَا: باشلىدى، قىلىشقا باشلىدى.

أَخَذَ بِالْقُلُوبِ: مەپتۇن قىلدى.

أَخَذَ بِتَلاَبِيبِهِ: كانىيىنى سىقتى، ياقىسىن سىقتى.

أَخَذَهُ بِخَاطِرِهِ: ئۇنىڭغا تەسەللى بەردى.

أَخَذَ بِرَأْيِهِ: ئۇنىڭ پىكرىگە ئەگەشتى.

أَخَذَتِ الْخَمْرُ عَقْلَهُ: هاراق ئۇنى مەست قىلىۋەتتى قويدى.

أَخَذَتِ الْأَلْسِنَةُ: غەيۋەتنى قىلدى.

أَخَذَ عَلَيْهِ الطَّرِيْقَ: يول يۇردى.

أَخَذَ الطَّائِرَةَ: ئايروپىلان بىلەن سەپەر قىلدى.

أَخَذَ عَلَيْهِ عَهْدًا: ۋەدە ئالدى، ئەھدە ئالدى.

أَخَذَ فِيْهِ الدَّوَاءُ: دورا تەسىر قىلدى.

أَخَذَ مَجْلِسَهُ: ئولتۇردى.

أَخَذَ وَأَعْطَى: ئۆزئارا ئالاقە قىلىپ چۈشىنىش هاسىل قىلدى.

أَخَذَهُ بِالْحُسْنَى: يۇمشاق مۇئامىلىدە بولدى.

أَخَذَهُ بِالشِّدَّةِ: قاتتىق مۇئامىلە قىلدى.

أَخَذَ بِيَدِهِ: ياردەم بەردى.

أَخَذَ عَلَى حِيْنِ غِرَّةٍ: تۇيۇقسىز كەلدى.

أَخَذَ رُوحَهُ: ئۆلتۈردى.

أَخَذَ رَاحَتَهُ: ئارام ئالدى.

أَخَذَ عَلَى خَاطِرِهِ: كۆڭۈلنى غەش قىلدى.

أَخَذَهُ بِعَيْنِ الْاِعْتِبَارِ: ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلدى.

أَخَذَهُ صَدِيْقًا: ئۇنى دوست تۇتتى.

أَخَذَ فُلاَنَةً زَوْجَةً لَهُ: پالانى ئايالنى نىكاھىغا ئالدى.

أَخْذٌ: ئالماق.

أَخْذٌ وَ رَدٌّ: ئۇزۇن مۇنازىرە.

«جَرَى بَيْنَهُمَا أَخْذٌ وَرَدٌّ»: ئۇلار ئوتتۇرىسىدا بەس ـ مۇنازىرە بولدى.

«كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا فَأَخَذْنَاهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ مُقْتَدِرٍ» «قرآن» : ئۇلار بىزنىڭ پۈتۈن ئايەتلىرىمىزنى يالغانغا چىقاردى، ئۇلارنى غالىپ، قۇدرەتلىك ھالەتتە تۇرۇپ ھالاك قىلدۇق.

«اَلْحَيَاةُ أَخْذٌ وَعَطَاءٌ» : ھايات ـ ئۆزئارا مەنپەئەت يەتكۈزۈشتۇر.

أَخْذًا مِنْ هَذِهِ التَّارِيخِ: مۇشۇ تارىختىن باشلاپ.

إِخْرَاجٌ: چىقارماق، ئېكسپورت قىلماق؛ ئىشلەپچىقىرىش؛ رېژىسسورلۇق.

اَلْإِخْرَاجُ السِّينَمَائِيُّ: كىنو رېژىسسورلۇقى.

«اَلْإِخْرَاجُ السِّينَمَائِيُّ مِنْ أَرْقَى الْفُنُونِ الْعَصْرِيَّةِ» : كىنو رېژىسسورلۇقى ئەڭ زامانىۋى سەنئەتنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ.

أَخَرَةٌ: كېچىكتۈرمەك، ئاستىلاتماق.

جَاءَ أَخَرَةً وَبِأَخَرَةٍ: ئۇ ئاخىرى كەلدى.

أَخْرَجَ يُخْرِجُ إِخْرَاجًا: چىقاردى، چىقىرىۋەتتى.

«وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ» «قرآن» : سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن چىقىرىۋەتكەندەك، سىلەرمۇ ئۇلارنى يۇرتىدىن چىقىرىۋېتىڭلار.

«ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ» «قرآن» : ئاندىن ئاللاھ ئۇنىڭ بىلەن رەڭگى خىلمۇ خىل زىرائەتلەرنى ئۈندۈردى.

أَخْرَجَهُ: ئېلىپ تاشلىدى، ھەيدىۋەتتى، بوشاتتى، چىقىرىۋەتتى.

أَخْرَجَ الْمَسْأَلَةَ: مەسىلىنى چۈشەندۈردى.

أَخْرَجَ الشَّيْءَ: تارقاتتى.

أَخْرَجَ الْكِتَابَ: نەشر قىلدى.

أَخْرَجَ الْمَسْرَحِيَّةَ: رېژىسسورلۇق قىلدى.

أَخْرَجَ الصَّوْتَ: ئاۋاز چىقاردى.

أَخْرَجَ رِيحًا: ئۇسۇردى.

أَخْرَجَ الصُّوَرَ: رەسىم يۇدى.

أَخْرَجُ م خَرْجَاءُ: ئاق ـ قارا گۈللۈك.

أَخْرَسَ يُخْرِسُ إِخْرَاسًا: گاچا قىلىپ قويدى؛ ئېغىزنى ئاچۇرمىدى، لام ـ مىم دېگۈزمىدى.

أَخْرَسُ م خَرْسَاءُ ج خُرْسٌ. وَخُرْسَانٌ: گاچا، تىلسىز.

أَخْرَقُ م خَرْقَاءُ ج خُرْقٌ: گالۋاڭ، ھاماقەت، ئەخمەق، دۆت.

«لَا تَكُنْ أَخْرَقَ بِمُغَامَرَاتِكَ الْهَوْجَاءِ» : ساراڭلارچە تەۋەككۈلچىلىكىڭ بىلەن ئەخمەق بولما.

اِخْرَوْرَقَ يَخْرَوْرِقُ اِخْرِيرَاقًا: يېرىلدى، دەز كەتتى.

اِخْرَوْرَقَ الْكَذِبَ: پىتنە ـ پاسات تېرىدى.

أُخْرَى ج أُخْرَيَاتٌ وَأُخَرُ: ئاخىرقى، ئايىغى.

بَيْنَ آوِنَةٍ وَأُخْرَى: ئاندا ـ ساندا، ئارىلاپ.

مِنْ سَنَةٍ إِلَى أُخْرَى: بىر يىلدىن ئىككىنچى يىلغىچە.

فِي أُخْرَيَاتِ أَيَّامِهِ: ھاياتىنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىدە.

أُخْرَوِيٌّ: ئاخىرەتلىك، ئۇ دۇنيالىق.

أَخْزَرُ م خَزْرَاءُ خُزْرٌ وَخَزْرَوَاتٌ: ئەلەس.

أَخْزَمُ: ئەركەك يىلان.

أَخْزَى يُخْزِي إِخْزَاءً: خىجالەت قىلدى، رەسۋا قىلدى.

«فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ» «قرآن» : خار قىلغۇچى ئازاب (يەنى توپان بالاسى بىلەن غەرق بولۇش) نىڭ كىمنىڭ ئۈستىگە كېلىدىغانلىقىنى، دائىمىي ئازاب (يەنى جەھەننەم ئازابى) نىڭ كىمگە چۈشىدىغانلىقىنى كېلەچەكتە بىلىسىلەر.

أَخْسَرَ يُخْسِرُ إِخْسَارًا الْبَائِعُ الْمِيزَانَ: ساتقۇچى جىڭنى كەمەيتىۋەتتى.

«وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْوَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ» «قرآن» : كىشىلەرگە ئۆلچەپ ياكى تارتىپ بەرگەن چاغدا، كەم بېرىدۇ.

أَخْسَرَ الْبَائِعُ فِي تِجَارَتِهِ: ساتقۇچى زىيان تارتقۇزىۋەتتى.

اِخْشَوْشَبَ يَخْشَوْشِبُ اِخْشِيشَابًا: ئاددىي ـ ساددا بولدى، جاپالىق تۇرمۇش كەچۈردى.

«اِخْشَوْشَبَ الْجُنُودُ فِي مَلْبَسِهِمْ وَعَيْشِهِمْ» : ئەسكەرلەر كىيىم ـ كېچەك ۋە يېمەك ـ ئىچمەكتە ئاددىي ـ ساددا ياشىدى.

www.uyghurkitap.com

إِخْشَوْشَنَ يَخْشَوْشِنُ إِخْشِيشَانًا: ئاددىي- ساددا ياشىدى، ئېغىر تۇرمۇش كەچۈردى.

«إِخْشَوْشِنُوافَإِنَّ النِّعَمَ لَاتَدُومُ» ‹حديث›: ئاددىي ـ ساددا ياشاڭلار، نېمەتنىڭ داۋامى يوق.

إِخْصَائِيٌّ: ماھىر، كەسىپ ئەھلى، مۇتەخەسسىس.

أَخْصَبَ يُخْصِبُ إِخْصَابًا الْقَوْمُ: مولچىلىق بولۇپ كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشى باياشات بولدى.

أَخْصَبَ الْمَكَانُ: مولچىلىق بولدى.

«جَادَتِ السَّمَاءُ فَأَخْصَبَتِ الْأَرْضُ»: يامغۇر كۆپەيدى، شۇڭا يەر مۇنبەتلەشتى.

أَخْصَرُ: ئەڭ ئىخچام.

«عَرَضَ فِكْرَتَهُ بِأَخْصَرِ عِبَارَةٍ»: ئۇ ئۆزىنىڭ پىكرىنى ئەڭ ئىخچام ئىبارىلەر بىلەن ئوتتۇرىغا قويدى.

عَلَى الْأَخَصِّ. بِوَجْهٍ أَخَصَّ: تېخىمۇ، ئالاھىدە، بولۇپمۇ.

«أَدِّ الصَّلَوَاتِ فِي مَوَاعِيدِهَا وَصَلَاةَ الصُّبْحِ بِوَجْهٍ أَخَصَّ / عَلَى الْأَخَصِّ»: سەن نامازلارنى بەلگىلەنگەن ۋاقتىدا ئادا قىلغىن، بولۇپمۇ بامدات نامازنى ۋاقتىدا ئادا قىل.

أَخْصَفَ يُخْصِفُ إِخْصَافًا النَّعْلَ: كەشنى يامىدى.

أَخْضَرُ م خَضْرَاءُ و خُضْرٌ: يېشىل، ياپيېشىل.

«أَتَى عَلَى الْأَخْضَرِ وَالْيَابِسِ»: ھەممىنى گۇمران قىلدى، ھەممىنى بىتچىت قىلدى.

«اَلَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا» ‹قرآن›: ئاللاھ سىلەر ئۈچۈن يېشىل دەرەختىن ئوت پەيدا قىلدى.

شَابٌّ أَخْضَرُ: بالاغەت يېشىدىن ھالقىغان ياش.

«اَلْأَمْرُ بَيْنَنَا أَخْضَرُ»: ئارىمىزدىكى ئىش يېڭى.

اَلْخَطُّ الْأَخْضَرُ: يېشىل لىنىيە (تاموژنىدا تەكشۈرۈشكە تېگىشلىك بولغان مال كۆتۈرمىگەنلەر ئۆتىدىغان يول).

اَلضَّوْءُ الْأَخْضَرُ: يېشىل چىراغ.

«اِجْتَازَ الْمَارَّةُ الطَّرِيقَ عِنْدَ ظُهُورِ النُّورِ الْأَخْضَرِ»: يولۇچىلار يېشىل چىراغ يانغاندا يولنى كېسىپ ئۆتتى.

أَخْضَرَانِ: دەرەخ ۋە ئوت ـ چۆپ.

إِخْضَرَّ يَخْضَرُّ إِخْضِرَارًا الشَّيْءُ: يېشىللاشتى.

إِخْضَرَّتِ الْأَرْضُ: يەر كۆكەردى، يېشىللاشتى.

«أَقْبَلَ الرَّبِيعُ فَاخْضَرَّتِ الْأَرْضُ»: باھار كېلىپ زېمىن كۆكەردى.

أَخْضَعَ يُخْضِعُ إِخْضَاعًا: بويسۇندۇردى، باش ئەگدۈردى.

«أَخْضَعَ الْفَقْرُ الرَّجُلَ»: يوقسۇزلۇق ئەركىشىنى بويسۇندۇردى.

أَخْضَلَ يُخْضِلُ إِخْضَالًا الشَّيْءَ: ھۆل قىلىۋەتتى.

أَخْضَلُ م خَضْلَاءُ ج خُضْلٌ: يۇمشاق.

إِخْضَلَّ يَخْضَلُّ إِخْضِلَالًا: ھۆل بولۇپ كەتتى.

إِخْضَوْضَبَ يَخْضَوْضِبُ إِخْضِيضَابًا الشَّجَرُ: دەرەخ كۆكەردى.

أَخْطَأَ يُخْطِئُ إِخْطَاءً الرَّجُلُ: خاتالاشتى، خاتا قىلدى، گۇناھ قىلدى.

«رَبَّنَالَاتُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىمىز! ئەگەر بىز ئۇنتۇساق ياكى خاتالاشساق بىزنى جازاغا تارتمىغىن.

أَخْطَأَ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ: خاتا چۈشىنىپ قالدى.

أَخْطَأَتْهُ الرَّصَاصَةُ: ئوق ئۇنىڭغا تەگمىدى.

أَخْطَأَ الْإِسْتِعْمَالَ: خاتا ئىشلەتتى.

أَخْطَأَ التَّقْدِيرَ: خاتا مۆلچەرلىدى.

أَخْطَأَهُ السَّهْمُ: ئوقى نىشانغا تەگمىدى.

أَخْطَأَ الْغَرَضَ: خاتا چۈشىنىپ قالدى.

أَخْطَأَ الْفَهْمَ: خاتا چۈشىنىپ قالدى.

أَخْطَأَهُ الْحَظُّ: تەلىيى ئوڭدىن كەلمىدى.

أَخْطَأَهُ الْحَقُّ: ھەقىقەتكە ئېرىشەلمىدى.

أَخْطَأَ فِي الْإِسْتِنْتَاجِ: خاتا ھۆكۈم چىقاردى.

أَخْطَأَهُ التَّوْفِيقُ: مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمىدى.

أَخْطَأَ فِي النَّقْلِ: خاتا تەرجىمە قىلدى.

أَخْطَأَ فِي التَّهْجِئَةِ: خاتا تەلەپپۇز قىلدى.

أَخْطَأَ فِي اللَّفْظِ: خاتا تەلەپپۇز قىلدى.

أَخْطَأَ فِي التَّسْمِيَةِ: خاتا ئاتىدى.

إِخْطَارٌ: ئاگاھلاندۇرۇش، ئۇقتۇرۇش، ئەسكەرتىش.

«جَاءَكَ إِخْطَارٌ بِمَوْعِدِ نَظَرِ قَضِيَّتِكَ»: سىنىڭ مەسىلەڭنى قاراپ چىقىش ۋاقتى ھەققىدە ئۇقتۇرۇش كەلدى.

أَخْطَرَ يُخْطِرُ إِخْطَارًا الشَّيْءَ: ئۇقتۇردى، يەتكۈزدى.

أَخْطَرَ الْمَرِيضُ: كېسەل ئېغىرلاشتى.

اِخْطَطَّ يَخْطَطُّ اِخْتِطَاطًا الشَّيْءَ: سىزدى.

أَخْطَلُ م خَطْلَاءُ ج خُطْلٌ: ئەخمەق، دۆت.

إِخْفَاءٌ: يوشۇرماق، مەخپىي تۇتماق.

إِخْفَاقٌ: يېڭىلمەك، مەغلۇپ بولماق.

«إِنَّ تَأْخِيرَ عَمَلِ الْيَوْمِ إِلَى غَدٍ هُوَ السَّبَبُ فِي إِخْفَاقِ كَثِيرٍ مِنَ الطُّلَّابِ»: كۆپلىگەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۇتۇق قازىنالماسلىقىنىڭ سەۋەبى بۈگۈنكى ئىشنى ئەتىگە قويغانلىقىدۇر.

أَخْفَتَ يُخْفِتُ إِخْفَاتًا: ئاۋازىنى پەسلەتتى.

أَخْفَشُ م خَفْشَاءُ ج خُفْشٌ: نامازشام قارىغۇسى.

أَخَفُّ م خَفَّاءُ ج خُفٌّ: تەتەك.

أَخْفَقَ يُخْفِقُ إِخْفَاقًا الشَّخْصُ: مەقسىتىگە يېتەلمىدى، يېڭىلدى.

أَخْفَى يُخْفِي إِخْفَاءً الشَّيْءَ: يوشۇردى، مەخپىي تۇتتى.

«رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ» (قرآن): پەرۋەردىگارىمىز! سەن بىزنىڭ يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا قىلغانلىرىمىزنى بىلىپ تۇرىسەن.

أَخْفَى الْمَسْرُوقَاتِ: ئوغرىلانغان مالنى يوشۇردى، ھارام مالنى يوشۇردى.

أَخْفَى الصَّوْتَ: ئاۋازىنى يوشۇردى.

«أَخْفَى التَّاجِرُ الْخَسِيسُ السِّلْعَةَ»: بېخىل تىجارەتچى مېلىنىڭ باھاسىنى يوشۇردى.

«أَخْفَى الْمُصَلِّي قِرَاءَتَهُ»: ناماز ئوقۇغۇچى قىرائەتنى يوشۇرۇن ئوقۇدى.

أَخْفَى مُجْرِمًا: جىنايەتچىنى يوشۇردى.

إِخْلَاءٌ: بوشاتماق، چىقارماق، بىكار قىلماق.

إِخْلَاصٌ: سادىق بولماق، سەمىمىي بولماق، ئىخلاس قىلماق.

«عَزَمْتُ أَنْ أَخْدُمَ الشَّعْبَ بِكُلِّ إِخْلَاصٍ»: جان - دىل بىلەن خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىشقا بەل باغلىدىم.

سُورَةُ الْإِخْلَاصِ: «قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ» سۈرىسى.

سُورَتَا الْإِخْلَاصِ: «قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ» سۈرىسى بىلەن «قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ» سۈرىسى.

أَخْلَاطُ النَّاسِ: ئېگىز - پەس ئادەملەر، قۇلاق كەستىلەر، ئالمانلار.

أَخْلَاطُ الْإِنْسَانِ: ئىنسان خىلىتلىرى (قەدىمقى تېبابەتتە ئىنساننىڭ مىزاجى سەپرا، سەۋدا، بەلغەم، قاندىن ئىبارەت تۆت تۈرگە بۆلۈنەتتى.)

إِخْلَافٌ: خىلاپلىق قىلىش، ئەمەل قىلماسلىق، رىئايە قىلماسلىق.

«مِنْ صِفَاتِ الْمُنَافِقِ الْكِذْبُ وَإِخْلَافُ الْوَعْدِ»: يالغان سۆزلەش ۋە ۋەدىگە خىلاپلىق قىلىش مۇناپىقنىڭ ئالامەتلىرىدىندۇر.

أَخْلَاقٌ: ئەدەپ، ئەخلاق.

اَلْأَخْلَاقُ الْإِجْتِمَاعِيَّةُ: ئىجتىمائىي ئەخلاق.

«وَلْتَكُنِ الْأَخْلَاقُ الْكَرِيمَةُ حِلْيَتَكُمْ»: قىممەتلىك ئەخلاق سىلەرنىڭ زىننەتلىرىڭلار بولسۇن.

شُرْطَةُ الْأَخْلَاقِ: ئەدەپ - ئەخلاققا ياتىدىغان ئىشلارنى باشقۇرىدىغان ساقچى، ئەدەپ - ئەخلاق ساقچىسى.

كَرَمُ الْأَخْلَاقِ: ئەخلاقى ئېسىل.

مَكَارِمُ الْأَخْلَاقِ: ئېسىل ئەخلاقلار.

عِلْمُ الْأَخْلَاقِ: ئەخلاق نەزەرىيىسى، ئېتىكا.

اَلْأَخْلَاقُ الطَّيِّبَةُ: ياخشى ئەخلاق، گۈزەل ئەخلاق.

أَخْلَاقِيٌّ: ئەخلاقى، ئەخلاققا ياتىدىغان.

أَخْلَاقِيَّةٌ ج أَخْلَاقِيَّاتٌ: ھەققانىيەت؛ مەنىۋى قابىلىيەت، ئىستىدات.

لَاأَخْلَاقِيَّةٌ: ئەخلاقنى ئىنكار قىلىپ رېئاللىقنى ھېسابقا ئالىدىغانلار.

«يَخْضَعُ الْعَالَمُ الْيَوْمَ لِعَقْلِيَّةٍ جَدِيدَةٍ وَأَخْلاَقِيَّةٍ جَدِيدَةٍ» : بۈگۈنكى دۇنيا يېڭى ئاڭ ۋە يېڭى ئەخلاققا بويسۇنماقتا.

اَلْفَلْسَفَةُ الْأَخْلاَقِيَّةُ: ئەخلاق پەلسەپىسى، ئەخلاق نەزەرىيىسى، ئېتىكا.

اَلْجَرَائِمُ الْأَخْلاَقِيَّةُ: كىشىنىڭ نومۇسىغا چېتىلىدىغان جىنايەتلەر.

إِخْلاَلٌ: دەخلى يەتكۈزمەك، تەسىر يەتكۈزمەك.

إِخْلاَلٌ بِالْأَمْنِ: جەمئىيەت تەرتىپىنى بۇزۇش.

إِخْلاَلٌ بِالْعَهْدِ: ئەھدىنى بۇزۇش، ۋەدىنى بۇزۇش.

مَعَ عَدَمِ الْإِخْلاَلِ بِكَذَا: كۆڭۈلدە سان بولۇش؛ دەخلى يەتكۈزمەسلىك.

أَخْلَدَ يُخْلِدُ إِخْلاَدًا الشَّيْءَ: مەڭگۈلۈك قىلدى، داۋاملاشتۇردى، باقى قالدۇردى.

أَخْلَدَ إِلَى: بېرىلىپ كەتتى.

«وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ» (قرآن) : لېكىن ئۇ دۇنياغا بېرىلىپ كەتتى، نەپسى - خاھىشىغا بويسۇندى.

«وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا» (قرآن) : ئۇ مەڭگۈ ئازاب ئىچىدە خارلانغان ھالدا قالىدۇ.

«يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ» (قرآن) : ئۇ مېلى ئۆزىنى دۇنيادا مەڭگۈ قالدۇرىدۇ دەپ ئويلايدۇ.

أَخْلَدَ بِالْمَكَانِ أَوْ فِي الْمَكَانِ: ماكانلاشتۇردى، ئولتۇراقلاشتۇردى.

أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ: ئارام تاپتى.

أَخْلَدَ إِلَى الرَّاحَةِ: ئارام تاپتى، ئارام ئالدى.

أَخْلَدَ إِلَى النَّوْمِ: ئارام تاپتى.

أَخْلَدَ إِلَى السُّكُونِ: ئارام ئالدى، ئىستىراھەت قىلدى.

أَخْلَصَ يُخْلِصُ إِخْلاَصًا: سەممىمىي بولدى، خالىس قىلدى، چىن كۆڭلى بىلەن قىلدى.

«إِلاَّ الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللَّهِ وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلَّهِ» (قرآن) : پەقەت (مۇناپىقلىقتىن) تۆۋە قىلغان، (ئەمەللىرىنى) تۈزەتكەن، ئاللاھنىڭ كىتابىغا چىڭ يېپىشقان، دىنىنى ئاللاھ ئۈچۈن خالىس قىلغان كىشىلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا.

أَخْلَصَ الشَّيْءَ: ساپ قىلدى، پاكىزلىدى، تازىلىدى.

أَخْلَصَ لِلَّهِ: ئاللاھقا سەممىمىي بولدى.

أَخْلَصَ لِصَاحِبِهِ: دوستىغا سەمىمىي بولدى، دوستىغا ئىخلاسمەن بولدى.

أَخْلَصَ فِي عَمَلِهِ: ئىشىدا ئەستايىدىل بولدى، سەممىمىي بولدى.

«إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ» (قرآن) : ئۇلارنى بىز پاك - خىسلەتلىك، ئاخىرەتنى ئەسلەپ تۇرىدىغان سەممىمىي كىشىلەر قىلدۇق.

أَخْلَفَ يُخْلِفُ إِخْلاَفًا وَعْدَهُ أَوْ بِهِ: ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلدى.

«إِنَّ اللَّهَ لاَ يُخْلِفُ الْمِيعَادَ» (قرآن) : شۈبھىسىزكى، ئاللاھ ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ.

أَخْلَفَهُ: ئارقىسىدا قىلدى، ئارقىسىغا ئۆتكۈزدى.

أَخْلَفَ الْفَمُ: ئېغىز پۇرىدى.

أَخْلَفَ الثَّوْبَ: كىيىمنى ئۆكشىدى.

«أَخْلَفَ اللَّهُ عَلَيْكَ أَوْ لَكَ مَالَكَ» : ئاللاھ قولۇڭدىن كەتكەن مال - دۇنيانىڭ ئورنىنى تولدۇرۇپ بەرسۇن.

أَخْلَفَ وَعْدَهُ: ۋەدىسىگە ئەمەل قىلمىدى، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلمىدى.

أَخْلَفَ رَجَاءَهُ: ئۇنى ئۈمىدسىزلەندۈردى.

أَخْلَقَ يُخْلِقُ إِخْلاَقًا الثَّوْبُ: كىيىم كونىراپ كەتتى، ئەسكىرەپ كەتتى.

أَخْلَقَ الشَّبَابُ: ياشلىق كەتتى، ياشلىق تۈگىدى.

أَخَلَّ يُخِلُّ إِخْلاَلاً بِالشَّيْءِ: دەخلى يەتكۈزدى، بىخەستىلىك قىلدى.

أَخَلَّ بِالنِّظَامِ الْعَامِّ: جامائەت تەرتىپىنى بۇزدى، قالايمىقانچىلىق چىقاردى.

أَخَلَّ بِعَمَلِهِ: خىزمىتىگە بىخەستىلىك قىلدى.

أَخَلَّ بِالْعَهْدِ: ئەھدىنى بۇزدى، ۋەدىگە خىلاپلىق قىلدى.

أَخَلَّ بِالتَّقَالِيدِ: ئەنئەنىگە سەل قارىدى.

إِخْلَوْلَقَ يَخْلَوْلِقُ إِخْلِيلاَقًا: يىرتىلدى، ئەسكى-

رەپ كەتتى، كونىراپ كەتتى؛ ئېھتىمال، مۇمكىن.

«اِخْلَوْلَقَتِ السَّمَاءُ أَنْ تُمْطِرَ»: يامغۇر يېغىشى مۇمكىن.

أَخْلَى يُخْلِي إِخْلاَءً الْمَكَانَ وَالْإِنَاءَ: جاينى ياكى قاچىنى قۇرۇقداپ قويدى، بوشاتتى.

أَخْلَى لِفُلاَنٍ مَجْلِسَهُ: بوشىتىپ بەردى.

«لاَ أَخْلَى اللّٰهُ مَكَانَكَ»: ئاللاھ ساڭا ئۇزۇن ئۆمۈر ئاتا قىلسۇن.

أَخْلَى سَبِيْلَهُ: تۈرمىدىن بوشاتتى، قويۇپ بەردى.

أَخْمَدَ يُخْمِدُ إِخْمَادًا النَّارَ: ئوتنى ئۆچۈردى.

أَخْمَدَ الْفِتْنَةَ: پىتنىنى بېسىقتۇردى.

أَخْمَدَ الصَّوْتَ: ئاۋازنى پەسەيتتى.

أَخْمَصُ الْقَدَمِ ج أَخَامِصُ: تاپان ئوتتۇرىسى.

«نَظَرَمِنْ قِمَّةِرَأْسِهِإِلَى أَخْمَصِ قَدَمَيْهِ»: بېشىدىن ئايىغىغىچە سىنچىلاپ قاراپ چىقتى، باشتىن ـ ئاخىر دىققەت بىلەن قاراپ چىقتى.

أَخْمَصُ الْبَطْنِ: ئاچ قورساق.

أَخَمَّ يُخِمُّ إِخْمَامًا: ئېچىتتى، بولدۇردى.

أَخْنَسُ م خَنْسَاءُ ج خُنْسٌ: پۇچۇق بۇرۇن، پاناق.

أَخْنَعَ يُخْنِعُ إِخْنَاعًا الْحَاجَةُ: بويسۇندۇردى، خار قىلدى.

أَخْنَفُ م خَنْفَاءُ ج خُنْفٌ: دىمىغىدا گەپ قىلىدىغان ئادەم، خىڭ ـ خىڭ ئادەم، قاڭرىق ئادەم.

أَخَنُّ م خَنَّاءُ ج خُنٌّ: دىمىغىدا گەپ قىلىدىغان ئادەم، قاڭرىق ئادەم.

أَخْنَى يُخْنِي إِخْنَاءً عَلَيْهِ الدَّهْرُ: جاپا تارتتى، زامانىنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىنى بېشىدىن كەچۈردى.

أَخْوَصَ يُخْوِصُ إِخْوَاصًا النَّخْلَةُ: خورما ياپراق چىقاردى.

أَخْوَصُ: كىچىك كۆزلۈك، كۆزى كىچىك.

أُخُوَّةٌ: قېرىنداشلىق، دوستلۇق.

أَخْوَى يُخْوِي إِخْوَاءً الشَّخْصُ: قورسىقى ئاچتى.

أَخْوَى الشَّيْءَ: قۇرۇقداپ قويدى، بىكار قىلدى، خالى قىلدى.

أَخَوِيٌّ: قېرىنداشلىق مۇناسىۋەت، قېرىنداشلارچە دوستلۇق.

أَخَوِيَّةٌ: قېرىنداشلىق، دوستلۇق.

عَلاَقَةٌ أَخَوِيَّةٌ: قېرىنداشلىق مۇناسىۋەت.

أَخِيذٌ ج أَخْذَى: ئەسىر ۋە غەنىيمەت، ئەسىر ۋە ئولجا.

أَخِيذَةٌ: غەنىيمەت، ئولجا.

أَخِيْرٌ ج أَخِيرُونَ: ئاخىرى، ئايىغى، تۈگەنچىسى، ئاخىرقى، ئەڭ ئاخىرقى.

اَلْأَخِيْرُ: يېقىندا.

أَخِيْرًا: ئاخىرى، ئاخىرقى ھېسابتا.

أَخِيْرًا لاَ آخِرًا: ئاخىرىدا، ئايىغىدا، تۈگەنچىسىدە.

«أَنْتَ مَسْؤُولٌ أَوَّلاً وَأَخِيْرًا»: باشتىن ـ ئاخىرى سەن مەسئۇل.

«وَصَلَتْنَا أَخِيْرًا الطَّبْعَةُ الْجَدِيْدَةُ مِنَ الْكِتَابِ»: كىتابنىڭ يېڭى نۇسخىسى ئاخىرى بىزگە يېتىپ كەلدى.

«وَأَخِيْرًا قَرَّرَ أَنْ يُوَاصِلَ دِرَاسَتَهُ بَعْدَ تَرَدُّدٍ طَوِيْلٍ»: ئۇ ئۇزۇن ئىككىلەنگەندىن كېيىن ئاخىرى، ئوقۇشىنى داۋاملاشتۇرۇشنى قارار قىلدى.

«كَانَ الْمُتَكَلِّمُ الْأَخِيْرَ»: ئاخىرقى سۆزلىگۈچى بولدى.

اَلْمَرْحَلَةُ الْأَخِيْرَةُ: ئاخىرقى باسقۇچ، ئاخىرقى مەزگىل.

فِي الْمُدَّةِ الْأَخِيْرَةِ: ئاخىرقى مەزگىل.

«لَقَدْ تَحَقَّقَتْ أُمْنِيَّتِي أَخِيْرًا»: ئارزۇيۇم ئاخىرى ئەمەلگە ئاشتى.

أَخِيَّةٌ: چىغرىق.

أَدَاءٌ: ئادا قىلماق، ئورۇنلىماق، بېجىرمەك.

«مِنْ شُرُوطِ نَجَاحِ الْمُمَثِّلِ حُسْنُ الْأَدَاءِ»: ياخشى ئورۇنداش بولسا ئارتىسنىڭ نەتىجە قازىنىشىنىڭ شەرتلىرىدىندۇر.

أَدَاءٌ فَرْدِيٌّ: يالغۇز رول ئېلىش.

أَدَاءُ الْخِدْمَةِ الْعَسْكَرِيَّةِ: ھەربىي خىزمەت

uyghurkitap.com

ئۆتنمەك.

أَدَاةٌ ج أَدَوَاتٌ: ماتېرىيال، سايمان، قورال، ئەسۋاب.

أَدَوَاتُ الْبِنَاءِ: قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى.

أَدَوَاتٌ مَنْزِلِيَّةٌ: ئۆي جاھازلىرى، ئۆي سايمانلىرى.

«لَمْ يَكُنْ إِلَّا أَدَاةً فِي أَيْدِيهِمْ»: ئۇ ئۇلارنىڭ قولىدا قورالغا ئايلىنىپ قالدى.

«لَابُدَّ مِنْ رَدِّ الْأَدَوَاتِ إِلَى مَكَانِهَا الْأَصْلِيِّ بَعْدَ اسْتِعْمَالِهَا»: سايمانلارنى ئىشلىتىپ بولغاندىن كېيىن ئۆز جايىغا ئاپىرىۋېتىش كېرەك.

أَدَوَاتُ الْحِرَاثَةِ: دېھقانچىلىق سايمانلىرى.

أَدَاةُ تَعْرِيفٍ: ئېنىقلىق قوشۇمچىسى (مەسىلەن: ئەرەبچە سۆزنىڭ بېشىدا كېلىدىغان «ال»).

أَدَوَاتٌ مَكْتَبِيَّةٌ: يېزىش ـ سىزىش قوراللىرى.

أَدَوَاتٌ كِتَابِيَّةٌ: يېزىش ـ سىزىش قوراللىرى، يېزىقچىلىق قوراللىرى.

أَدَوَاتٌ مُخْتَبَرِيَّةٌ: تەجرىبە ئۈسكۈنىلىرى.

أَدَّ يُدِيدُ إِدَادَةً: قۇرتلاپ قالدى، قۇرت چۈشتى.

أُدَادٌ: ئىسسىقلىق، ھارارەت، قىزىقلىق، تېمپېراتۇرا؛ ئۇسسۇزلۇق.

أَدَارَ يُدِيرُ إِدَارَةً: ئايلاندۇردى، چۆرگىلەتتى.

أَدَارَ الشَّكْلَ: يۇمىلاق قىلدى.

«إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ» (قرآن): لېكىن ئاراڭلاردا قىلىشقان قولمۇ قول سودىدا ھۆججەت يازمىساڭلارمۇ ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

أَدَارَ الرَّجُلَ عَلَى الْأَمْرِ: قۇتقۇزدى، تەشەببۇس قىلدى.

أَدَارَ الرَّأْيَ: پىكىرنى ئۆزگەرتتى.

أَدَارَ الرَّجُلَ عَنِ الْأَمْرِ: تەزدۇردى، زېرىكتۈردى.

أَدَارَ الْآلَةَ: ماڭدۇردى، ئايلاندۇردى.

أَدَارَ الشَّرِكَةَ: شىركەتنى باشقۇردى.

«أَدَارَ الْعِمَامَةَ حَوْلَ رَأْسِهِ»: سەللە يۆگىدى.

أَدَارَ بِوَجْهِهِ عَنْهُ: يۈز ئۆرۈدى، كۆرمەسكە سالدى.

أَدَارَ ظَهْرَهُ لَهُ: كارى بولمىدى، ئەھمىيەت بەرمىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى، ئارقىسىنى قىلىۋالدى.

أَدَارَ رَأْسَهُ عَنِ الشَّيْءِ: كارى بولمىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى، ئەھمىيەت بەرمىدى.

أَدَارَ دَفَّةَ الْحَدِيثِ: سۆزنى بۆلىۋەتتى.

أُدِيرَ بِهِ: بېشى قايدى.

إِدَارَةٌ: باشقۇرماق، ئايلاندۇرماق، ئىدارە قىلماق.

إِدَارَةُ الْأَمْنِ: خەۋپسىزلىك باشقارمىسى، خەۋپسىزلىك ئىدارىسى، ساقچىخانا.

إِدَارَةُ الْآلَاتِ: ماشىنىنى ئايلاندۇرماق.

إِدَارَةُ الْعَمَلِ: باشقۇرماق، ئىدارە قىلماق، شۇغۇللانماق.

مَجْلِسُ الْإِدَارَةِ: باشقۇرۇش ھەيئىتى، باشقارما.

مَجْلِسُ إِدَارَةِ الْبَنْكِ: بانكا باشقۇرۇش ھەيئىتى.

رَئِيسُ الْإِدَارَةِ: باشقۇرماق، باشلىق، دېرېكتور.

مَرْكَزُ الْإِدَارَةِ: باش بيۇرو، باش ئىدارە، باش باشقارما.

إِدَارَةُ تَحْرِيرِ الْجَرِيدَةِ: گېزىتخانا، گېزىت ئىدارىسى.

إِدَارَةُ الْكُلِّيَّةِ: فاكۇلتېت ئىشخانىسى.

إِدَارَةُ الْجَامِعَةِ: ئۇنىۋېرسىتېت ئىشخانىسى.

الْإِدَارَةُ الْمُبَرْمَجَةُ: پىلانلىق باشقۇرۇش.

إِدَارِيٌّ: مەمۇرىي.

إِدَارِيًّا: مەمۇرىي جەھەتتىن.

أَدَافَ يُدِيفُ إِدَافَةً الدَّوَاءَ: دورىنى ئارىلاشتۇردى، قوچىدى.

أَدَالَ يُدِيلُ إِدَالَةً: يەڭدى.

إِدَالَةٌ: يەڭمەك، غەلىبە قازانماق.

أَدَامَ يُدِيمُ إِدَامَةَ الشَّيْءِ: قەتئىي داۋاملاشتۇردى.

«أَدَامَ اللّٰهُ بَقَاءَكُمْ»: ئاللاھ سىلەرگە ئۇزۇن ئۆمۈر ئاتا قىلسۇن.

«أَدَامَ اللّٰهُ فَضْلَكَ»: ئاللاھ پەزلىڭنى توگىمەيدىغان قىلسۇن.

إِدَامٌ: تېتىتقۇ.

أَدَانَ يُدِينُ إِدَانَةً الْقَاضِي الْمُتَّهَمَ: سوتچىيە قارىلانغۇچىنىڭ جىنايىتىنى بېكىتتى.

أَدَانَ الْغَنِيُّ الْمُحْتَاجَ: باي موھتاجغا قەرز بەردى.

«أَدِنِّي عَشَرَةَ دَنَانِيرَ»: ماڭا ئون تىللا قەرز بېرىپ تۇرسىڭىز.

إِدَانَةٌ: بېكىتمەك، ھۆكۈم قىلماق، ئەيىبلىمەك.

أَدْأَبَ يُدْئِبُ إِدْآبًا الْعَمَلَ: داۋاملاشتۇردى.

أَدْأَبَ: چارچىتىۋەتتى.

أَدَبَ يَأْدُبُ أَدَبًا: ئەدەپلىك بولدى، تەربىيىلەندى.

أَدَبٌ ج آدَابٌ: ئەدەپ، ئەدەپ ـ ئەخلاق، ئەدەپ ـ قائىدە، قائىدە ـ يوسۇن؛ ئەدەبىيات.

أَدَبٌ: ئەدەپلىك بولماق، نازاكەتلىك بولماق.

«كَانَ يُعَامِلُ النَّاسَ بِكُلِّ أَدَبٍ وَاحْتِرَامٍ»: ئۇ كىشىلەر بىلەن ئەدەپ ـ ئەخلاق ۋە ھۆرمەت ئېھتىرام بىلەن مۇئامىلە قىلىشاتتى.

اَلْأَدَبُ الْمُعَاصِرُ: ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى.

اَلْأَدَبُ الشَّعْبِيُّ: خەلق ئەدەبىياتى.

أَدَبُ الْأَطْفَالِ: ئۆسمۈرلەر ئەدەبىياتى.

عِلْمُ الْأَدَبِ: ئەدەبىيات؛ ئەدەبىياتشۇناسلىق؛ تىلشۇناسلىق.

بَيْتُ الْأَدَبِ: ھاجەتخانا، خالاجاي.

قَلِيلُ الْأَدَبِ: ئەخلاقسىز، ئەدەپسىز، مەدەنىيەتسىز، تەربىيىسىز.

فُنُونُ الْأَدَبِ: ئەدەبىيات پەنلىرى.

أَدَبُ الْكَاتِبِ: يازغۇچىلىق ئەدەپلىرى.

كُلِّيَّةُ الْأَدَبِ: ئەدەبىيات فاكۇلتېتى، ئەدەبىيات ئىنستىتۇتى.

إِدْبَارٌ: قاچماق، چېكىنمەك، يۈز ئۆرۈمەك.

أُدَبَاتِيٌّ ج أُدَبَاتِيَّةٌ: ھازىر جاۋاب شائىر، قوشاقچى شائىر.

أَدْبَرَ يُدْبِرُ إِدْبَارًا الرَّجُلُ أَوِالنَّهَارُ أَوِالشَّيُّ: قاچتى؛ داجىدى؛ كەتتى؛ يۈز ئۆرۈدى.

أَدْبَرَ الدَّهْرُ عَنْهُ: زامان ئۇنىڭغا باقمىدى؛ ئەھۋالى يامانلاشتى.

أَدْبَرَ فُلَانٌ: ئۆلدى.

أَدْبَرَ الشَّيْءَ: ئارقىنى قىلىۋالدى.

«ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ» «قرآن»: ئاندىن (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈدى (پەيغەمبەرگە ئەگىشىشتىن) تەكەببۇرلۇق بىلەن باش تارتتى.

أَدَبِيٌّ: ئەخلاقىي؛ ئېتىكىلىق؛ نەزەرىيىۋى؛ ئەدەبىي.

نَقْدٌ أَدَبِيٌّ: ئەدەبىي تەنقىد، ئەدەبىي ئوبزور.

ضَغْطٌ أَدَبِيٌّ: روھىي بېسىم.

حَرَكَةٌ أَدَبِيَّةٌ: ئەدەبىيات ھەرىكىتى.

«شُجَاعَةٌ أَدَبِيَّةٌ»: روھىي جۈشقۇنلۇق، ئەدەبىياتتىكى قەھرىمانلىق.

قِيمَةٌ أَدَبِيَّةٌ: مەنىۋى قىممەت.

مَادِّيًّا وَأَدَبِيًّا: ماددى ۋە مەنىۋى جەھەتتىن.

اَلْفَلْسَفَةُ الْأَدَبِيَّةُ: ئېستېتىكا، ئەخلاق ھەققىدىكى پەلسەپىۋى تەلىمات.

أَدَبِيَّاتٌ: ئەدەبىيات.

أَدْجَنَ يُدْجِنُ إِدْجَانًا الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: يەرلەشتى، تۇردى، ماكانلاشتى.

أَدْجَنَ اللَّيْلُ: قاراڭغۇ چۈشتى، قارايدى، قاش قارايدى.

أَدْجَنَ يَوْمُنَا: قاراڭغۇ بولۇپ كەتتى.

أَدْجَنَ فِي بَيْتِهِ: ئۆيىدە تۇردى.

أَدْجَنُ م دَجْنَاءُ ج دُجْنٌ: قارا.

بَعِيرٌ أَدْجَنُ: قارا تۆگە.

أَدْحَضَ يُدْحِضُ إِدْحَاضًا الْحُجَّةَ: پاكىتنى بىكار قىلىۋەتتى.

أَدْحَضَ قَدَمَ فُلَانٍ: ئىككى پۇتىنى بىر ئۆتۈكە تىقتى، كەشىنى توغرىلىدى.

أَدْحِيَّةٌ ج أَدَاحٍ: تۆگە قۇشنىڭ تۇخۇم باسىدىغان جايى.

أَدْخَلَ يُدْخِلُ إِدْخَالًا الشَّيْءَ: كىرگۈزدى، ئىچىگە ئالدى.

«وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ» «قرآن»: ئۇلارنى رەھمىتىمىز دائىرىسىگە كىرگۈزدۇق، ئۇلار ھەقىقەتەن ياخشىلاردىندۇر.

www.uyghurkitap.com

«أَدْخَلَ ضَيْفَهُ الْمَنْزِلَ» : مېھماننى ئۆيگە باشلىدى.

أَدْخَلَ الرَّجُلَ: ئىجازەت بەردى.

أُدْخِلَ عَلَيْهِ التَّعْدِيلاَتُ: رەتلەندى، رەتكە سېلىندى، ئۆزگەرتىش كىرگۈزۈلدى.

«أَدْخَلُوا تَعْدِيلاَتٍ عَلَى الْاِقْتِرَاحِ الْأَصْلِيِّ» : تەكلىپلەرنىڭ ئەسلى نۇسخىسىغا ئۆزگەرتىش كىرگۈزدى.

أَدْخَنُ م دَخْنَاءُ ج دُخْنٌ: ئىس - تۈتەك قاپلىغان، تۇمانلىق.

أَدَّ يَأُدُّ يَئِدُّ أَدًّا الْوَيْلُ: ئۇنىڭ بېشىنى قاتتۇردى، پەرىشان قىلدى، ئۇنى باش ئاغرىقىغا قويدى.

إِدٌّ. إِدَّةٌ ج إِدَادٌ وَ إِدَدٌ: بالايىئاپەت، پالاكەتچىلىك.

اِدَّارَكَ يَدَّارَكُ اِدِّرَاكًا: قوغلاپ يېتىشتۇلدى.

«حَتَّى إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا جَمِيعًا» «قرآن» : ئۇلارنىڭ ھەممىسى دوزاختا كىرىپ جەملەشكەندە...

أَدَامٌ: تېرىچى، خۇرۇم سودىگىرى.

أَدَّبَ يُؤَدِّبُ تَأْدِيبًا: تەربىيىلىدى، يېتىشتۇردى، ئەدەپ بەردى، ساۋاق بەردى، ئەدەپلىك جازالىدى.

«أَدَّبَنِي رَبِّي فَأَحْسَنَ تَأْدِيبِي» «حديث» : پەرۋەردىگارىم مېنى ئەخلاقلىق قىلىپ تەربىيىلىدى، شۇنىڭ بىلەن مېنىڭ ئەدەپ - ئەخلاقىمنى گۈزەل قىلدى.

أَدَّبَ الْمُسِيءَ: يامانلىق قىلغۇچىنى جازالىدى، ئەخلاقسىزلىقىنى تۈگەتتى، يامانلىق قىلغۇچىغا ئەدەپ ئۆگەتتى.

اِدَّثَّرَ يَدَّثِّرُ اِدِّثَارًا الشَّخْصُ: يۆگىنىۋالدى، يېپىنىۋالدى.

«يَاأَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ» «قرآن» : ئى (ۋەھيى نازىل بولغان چاغدا) كىيىمگە چۈمكىلىۋالغۇچى (پەيغەمبەر) تۇر! (ئىنسانلارنى) ئاللاھنىڭ ئازابىدىن ئاگاھلاندۇر.

اِدِّخَارٌ: يىغماق، قۇرامساق قىلىپ ساقلىماق.

اِدِّخَارٌ إِنْتَاجِيٌّ: ئىشلەپچىقىرىش ئۈچۈن كىرىمنىڭ بىر قىسمىنى مەبلەغ قىلىپ سېلىش.

اِدِّخَارٌ اِحْتِيَاطِيٌّ: ئېھتىيات ئۈچۈن پۇل - مال ساقلىماق.

اِدَّرَأَ يَدَّرِئُ اِدِّرَاءً لِلصَّيْدِ: ئوۋنى قارىغا ئالدى.

اِدَّارَأَ يَدَّارَءُ اِدِّيرَاءً الْقَوْمُ: قارشىلاشتى، ماجىرا قىلىشتى، دەتالاش قىلىشتى.

«وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا» «قرآن» : ئۆز ۋاقتىدا سىلەر بىر كىشىنى ئۆلتۈرگەن ۋە (قاتىلنىڭ كىملىكى) توغرىسىدا دەتالاش قىلىشقان ئىدىڭلار.

اِدَّرَعَ يَدَّرِعُ اِدِّرَاعًا الْفَارِسُ بِالدِّرْعِ: چەۋەنداز ساۋۇت كىيدى.

اِدَّرَى يَدَّرِي اِدِّرَاءً: ئالدىدى، قىلتاققا چۈشۈردى.

اِدَّرَى الرَّأْسَ: باش تارىدى، چاچ تارىدى.

اِدِّعَاءٌ: ئەرز، شىكايەت، دەۋا.

مُمَثِّلُ الْاِدِّعَاءِ: ئاقلىغۇچى، ئادۋوكات.

اِدَّعَمَ يَدَّعِمُ اِدِّعَامًا عَلَى: يۆلەندى، تاياندى.

اِدَّعَى يَدَّعِي اِدِّعَاءً الشَّيْءَ: ...نى تەلەپ قىلدى، ھوقۇق تەلەپ قىلدى، دەۋا قىلدى.

«فُلاَنٌ يَدَّعِي كَرَمَ فَعَالِهِ» : ئۆزىنىڭ ئېسىللىكىنى دەۋا قىلىدۇ.

اِدَّعَى بِكَذَا: قىياپىتىگە كىرىۋالدى، ...نى قىلىپ كۆرسەتتى، بانا قىلدى، سەۋەب قىلىپ كۆرسەتتى.

اِدَّعَى عَلَيْهِ كَذِبًا: تۆھمەت قىلدى، تۆھمەت چاپلىدى.

اِدَّعَى عَلَيْهِ بِكَذَا: ئەرز قىلدى، داتلىدى.

اِدَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ: ئۆزىنى ئۆز دادىسىدىن باشقىغا نىسبەت بەردى.

«لَيْسَ مِنْ رَجُلٍ اِدَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُهُ إِلَّا كَفَرَ» «حديث» : بىلىپ تۇرۇپ باشقا كىشىنى دادام دەپ، ئۆزىنىڭ نەسەبىنى باشقىغا نىسبەت بەرگەن ئادەمنى راست مۇسۇلمان دېگىلى بولمايدۇ.

اِدَّغَمَ يَدَّغِمُ اِدِّغَامًا الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرگۈزدى.

اِدَّغَمَ الْحَرْفَ: ھەرپنى كىرىشتۈرۈپ ئىدغام بىلەن ئوقىدى.

اِدَّلَثَ يَدَّلِثُ اِدِّلاَثًا: قاپلىدى، دالدىغا ئالدى، ياپتى.

اِدَّلَجَ يَدَّلِجُ اِدِّلاَجًا: كېچىسى يۇرۇش قىلدى، كېچىدە يۇرۇش قىلدى، كېچىنىڭ ئاخىرىدا يۇرۇش قىلدى.

اِدَّلَعَ يَدَّلِعُ اِدِّلاَعًا: تىلى چىقتى (تىلىنى ئېغىزدىن چىقىرىش).

اِدَّمَجَ يَدَّمِجُ اِدِّمَاجًا: بىرلەشتى، كىرىشىپ كەتتى، قوشۇلدى، ئۇيۇشتى.

اِدَّمَلَ يَدَّمِلُ اِدِّمَالاً: پۈتتى، ساقايدى.

اِدَّنَى يَدَّنِى اِدِّنَاءً: يېقىنلاشتى.

أَدَّى يُؤَدِّى تَأْدِيَةً: قايتۇرۇپ بەردى، ئادا قىلدى، ئورۇنلىدى.

أَدَّى الدَّيْنَ: قەرز تۆلىدى.

أَدَّى الضَّرَائِبَ: باج تاپشۇردى.

«وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ اِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ» ‹قرآن›: ئەھلى كىتابتىن بەزى كىشىلەر باركى، ئۇنىڭدا كۆپ مال ئامانەت قويساڭمۇ ساڭا ئۇنى قايتۇرۇپ بېرىدۇ.

«إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا» ‹قرآن›: شۈبھىسىزكى، ئاللاھ سىلەرنى ئامانەتلەرنى ئىگىسىگە قايتۇرۇشقا بۇيرۇيدۇ.

أَدَّى الصَّلاَةَ: ناماز ئوقۇدى.

أَدَّى الشَّهَادَةَ: گۇۋاھلىق بەردى.

أَدَّى الْيَمِيْنَ: قەسەم قىلدى.

أَدَّى عَمَلاً: ۋەزىپىنى ئادا قىلدى.

أَدَّى غَرَضَهُ: مەقسىتىنى بايان قىلدى، مەقسىتىنى ئورۇنلىدى.

«أَدَّى اِمْتِحَانًا شَفَوِيًّا»: ئاغزاكى ئىمتىھان بەردى.

أَدَّى إِلَيْهِ الشَّيْءَ: يەتكۈزۈپ بەردى.

أَدَّى بِهِ إِلَى كَذَا: يېتەكلىدى.

أَدَّى بِهِ إِلَى الْعُزْلَةِ: يېتىم قالدۇردى.

«كُلُّ الطُّرُقِ تُؤَدِّى إِلَى رُومَا»: يوللارنىڭ ھەممىسى، رىمغا ئېلىپ بارىدۇ (ۋاسىتىلار خىلمۇ خىل بولسىمۇ مەقسەت ـ غايە بىردۇر) جاھاندىكى قاغىنىڭ ھەممىسى قارا.

«هَذَا الطَّرِيقُ يُؤَدِّى بِنَا إِلَى مَعْهَدِ اللُّغَاتِ»: بۇ يول بىزنى تىل ئىنىستىتۇتىغا ئېلىپ بارىدۇ.

إِدْرَاكٌ: يەتمەك، تاپماق، ئېرىشمەك، چۈشەنمەك، ئاڭ پىشىپ يېتىلمەك؛ قۇرامىغا يەتمەك؛ توسماق.

اَلإِدْرَاكُ الْوَاعِيُ: ئاڭلىق چۈشىنىش.

سِنُّ الإِدْرَاكِ: بالاغەتكە يېتىش يېشى.

اَلإِدْرَاكُ الْحِسِّيُّ: ھېسسىي بىلىش.

أَلإِدْرَاكُ الذِّهْنِيُّ: ئەقلىي بىلىش.

فَقْدُ الإِدْرَاكِ: ھوشىدىن كېتىش، دىققەتسىزلىك.

أُدْرَةٌ. أُدَرَةٌ: ئۇرۇقدان چۇقۇقى.

أَدْرَجَ يُدْرِجُ إِدْرَاجًا الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرگۈزدى.

«أَدْرَجَ الْمَوْضُوعَ فِي جَدْوَلِ الأَعْمَالِ»: ماۋزۇنى كۈنتەرتىپكە كىرگۈزدى.

أَدْرَجَ الْمَيِّتَ فِي قَبْرِهِ: مېيىتنى يەرلىككە قويدى، مېيىتنى دەپنە قىلدى.

أَدْرَدُ م دَرْدَاءُ ج دُرْدٌ: چىشى يوق، كاماك.

أَدَرَّ يُدِرُّ إِدْرَارًا الشَّخْصُ: پايدىسى كۆپ بولدى، تەمىنلىدى.

أَدَرَّ الدَّوَاءُ الْبَوْلَ: دورا سۈيدۈكنى راۋان قىلدى.

«أَدَرَّ الْغَضَبُ الْعَرَقَ عَلَى جَبِيْنِهِ»: غەزەپ ئۇنىڭ پېشانىسىدىن تەر ئاققۇزىۋەتتى.

أَدَرَّتِ الْمَرْأَةُ الْغَزْلَ: ئايال يىپنى قاتتىق ئەشتى، چىڭ ئىگىردى.

أَدْرَعَ يُدْرِعُ إِدْرَاعًا: ساۋۇت كىيگۈزدى.

أَدْرَكَ يَدْرِكُ إِدْرَاكًا الصَّبِيُّ: بالا بالاغەتكە يەتتى.

أَدْرَكَهُ الْبَصَرُ: ئۇنى كۆردى.

«لاَتُدْرِكُهُ الأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الأَبْصَارَ» ‹قرآن›: كۆزلەر ئاللاھنى كۆرمەيدۇ، ئاللاھ كۆزلەرنى كۆرۈپ تۇرىدۇ.

أَدْرَكَ عَلَيْهِ خَطَأَهُ: ئۇنىڭ خاتالىقىنى تۈزەتتى.

أَدْرَكَتِ الثِّمَارُ: مېۋىلەر پىشتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

أَدْرَكَتِ الْقِطَارَ: ئۇ ئايال پويىزغا ئۈلگۈردى.

أَدْرَكَ الْحَقِيْقَةَ: ھەقىقەتنى چۈشەندى.

«هَذِهِ هِيَ الْحَقِيْقَةُ الَّتِى يُدْرِكُهَا عَامَّةُ النَّاسِ» : بۇ ھەممە ئادەم چۈشىنىدىغان ھەقىقەت.

أَدْرَكَ الْمَعْنَى بِعَقْلِهِ: چۈشەندى.

أَدْرَكَ الشَّيْءَ بِبَصَرِهِ: كۆزى بىلەن كۆردى.

أَدْرَكَ مِنْهُ حَاجَتَهُ: مەقسىتىگە يەتتى.

«رَكَضَ وَرَاءَ الرَّجُلِ حَتَى أَدْرَكَهُ» : كىشىنىڭ ئارقىسىدىن يېتىشىۋالغىچە يۈگۈردى.

«مَالاَ يُدْرَكُ كُلُّهُ لاَيُتْرَكُ جُلُّهُ» : ھەممىسىنى قىلالمىساڭمۇ، ئازراق بولسىمۇ قىل.

أَدْرَمُ م دَرْمَاءُ ج دُرْمٌ: چىشى چۈشۈپ كەتكەن ئادەم.

أَدْرَنَ يُدْرِنُ إِدْرَانًا: كىر بولدى، كىرلەشتى.

أَدْرَى يُدْرِى إِدْرَاءً بِكَذَا: بىلدۈردى، ئۇقتۇردى، خەۋەر قىلدى.

«وَلاَ أَدْرَاكُمْ بِهِ» ‹قرآن› : ئاللاھمۇ ئۇنى (مەن ئارقىلىق) سىلەرگە بىلدۈرمەس ئىدى.

«وَمَا يُدْرِيْكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيْبًا» ‹قرآن› : سەن نېمە بىلىسەن، قىيامەت يېقىن بولۇشى مۇمكىن.

اَللَّا أَدْرِيَّة: بىلگىلى بولماسلىق نەزەرىيىسى.

أَدْعَجُ م دَعْجَاءُ ج دُعْجٌ: شەھلا كۆز، قارا كۆز.

لَيْلٌ أَدْعَجُ: قاراڭغۇ كېچە.

ثَوْرٌ أَدْعَجٌ: قارا ئۆكۈز.

أَدْعَمُ م دَعْمَاءُ ج دُعْمٌ: كۆكرىكى ئاق ئات.

أَدْعَى يُدْعِى اِدْعَاءً إِلَى الْفَشَلِ: مەغلۇبىيەتنىڭ ئاساسلىق ئامىلى.

إِدْغَامْ: كىرىشتۈرمەك، بىرلەشتۈرمەك؛ بىر ھەرپنى ئىككىنچى بىر ھەرپكە كىرىشتۈرۈپ ئوقۇماق.

أَدْغَلَ يُدْغِلُ إِدْغَالاً فُلاَنٌ: ئورمانلىققا كىردى.

أَدْغَلَ بِهِ: خىيانەت قىلدى، سۇيىقەست قىلدى.

أَدْغَمَ يُدْغِمُ إِدْغَامًا الْقَارِئُ الْحَرْفَ فِي الْحَرْفِ: قارى ھەرپنى ھەرپكە كىرىشتۈرۈپ ئوقىدى، ئىدغام بىلەن ئوقۇدى.

أَدْفَأَ يُدْفِئُ إِدْفَاءً الثَّوْبُ: ئىسسىتتى.

أَدْفَرُ م دَفْرَاءُ ج دَفْرَةٌ: بەد بۇي، سېسىق.

أَدْقَعَ يُدْقِعُ إِدْقَاعًا الشَّخْصُ: نامراتلاشتى، كەمبەغەللەشتى.

أَدَقَّ يُدِقُّ إِدْقَاقًا فِي عَمَلِهِ: ئىنچىكە ئىشلىدى، ئەستايىدىل ئىشلىدى.

أَدَقَّ النَّظَرَ فِي الْأَمْرِ: قاراپ چىقتى، بىرلا بىرلەپ كۆزدىن كۆچۈردى.

أَدَقَّ الْبَحْثَ فِي: تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلدى، تەھلىل قىلدى، ئىزدەندى.

أَدَقَّ النَّظَرَ فِي الْأَمْرِ: قاراپ چىقتى، بىرلا بىرلەپ كۆزدىن كەچۈردى.

أَدْكَنُ م دَكْنَاءُ ج دُكْنٌ: قارىغا مايىل، قارامتۇل.

أَدْلَجَ يُدْلِجُ إِدْلاَجًا: كېچىسى يۈرۈش قىلدى، كېچىنىڭ ئاخىرىدا يۈرۈش قىلدى.

أَدْلَعَ يُدْلِعُ إِدْلاَعًا: تىلىنى چىقاردى.

أَدْلَقَ يُدْلِقُ إِدْلاَقًا الْكِبَرُ: قېرىلىق ئۇنىڭ قەددىمىنى قىسقارتىۋەتتى.

أَدَلَّ يُدِلُّ إِدْلاَلاً عَلَيْهِ: ھاياسىزلىق قىلدى، ئەدەپسىزلىك قىلدى.

أَدَلَّ بِفَضْلِهِ أَوْ شَجَاعَتِهِ: پەزىلىتى ياكى قەھرىمانلىقى بىلەن پەخىرلەندى.

اِدْلَهَمَّ يَدْلَهِمُّ إِدْلِهْمَامًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇ چۈشتى.

إِدْلَهَمَّ الْمَكَانُ: غۇۋا كۆرۈندى، تۇتۇق كۆرۈندى.

أَدْلَى يُدْلِى إِدْلاَءً الشَّخْصُ الدَّلْوَ: قۇدۇققا ساڭگىلاتتى، سوغىنى قۇدۇققا سالدى.

«فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَهُ» ‹قرآن› : ئۇلار سۇچىسىنى ئەۋەتتى، ئۇ سوغىسىنى قۇدۇققا تاشلىدى.

أَدْلَى إِلَى فُلاَنٍ بِرَحْمٍ: نەسەبى تۇتاشتى، تۇغقان بولدى.

أَدْلَى فِي فُلاَنٍ: سەت گەپ قىلدى.

أَدْلَى بِتَصْرِيحٍ: پىكىر بايان قىلدى.

«أَدْلَى رَئِيسُ الْوُزَرَاءِ بِتَصْرِيحٍ لِلصَّحَفِيِّينَ قَالَ فِيهِ. . .» : باش مىنىستىر مۇخبىرلارغا سۆھبەت بايان قىلىپ. . . دېدى.

أَدْلَى بِمَالِ فُلاَنٍ إِلَى الْحُكَّامِ: پارا بەردى.

«وَ لاَ تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ» «قرآن» : بىر ـ بىرىڭلارنىڭ ماللىرىنى ناھەق يەۋالماڭلار، ھاكىملارغا پارا بەرمەڭلار.

أَدْلَى بِشَهَادَتِهِ: ئىسپاتلىدى.

أَدْلَى بِدَلْوِهِ فِي الدِّلاَءِ: پىكىر بىلەن ھەسسە قوشتى.

أَدْلَى إِلَيْنَا بِمَا يَأْتِي: ئۇ بىزگە تۆۋەندىكى بىرقانچە نۇقتىنى بايان قىلدى.

أَدْلَى بِحَدِيثِهِ: سۆھبەت ئېلان قىلدى.

أَدْلَى بِرَأْيِهِ: پىكىر بايان قىلدى.

أَدْلَى بِفُلاَنٍ إِلَيْكَ: شاپائەت تەلەپ قىلدى.

أَدْلَى بِالاعْتِرَافَاتِ: ئىقرار قىلدى.

أَدْلَى بِحُجَّتِهِ: پاكىتنى ئاشكارىلىدى، پاكىتنى ئايدىڭلاشتۇردى.

أَدَمَ يَأْدِمُ أَدْمًا الْخُبْزَ: ناننى تەم تەڭشىگۈچ ئارىلاشتۇردى.

أَدَمٌ. أَدَمَةٌ: تېرە.

أُدْمٌ: تەم تەڭشىگۈچ، تېتىتقۇ.

أُدْمَةٌ: قوڭۇر رەڭ.

أَدْمَجَ يُدْمِجُ إِدْمَاجًا الْحَبْلَ: ئارغامچىنى پىششىق ئەشتى، پۇختا ئەشتى.

أَدْمَجَ الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: نەرسىنى نەرسىگە كىرىشتۇردى، كىرگۈزدى.

أَدْمَجَ الْكَلاَمَ: سۆزنى تۈزەتتى، سۆزنى ئوڭشىدى.

أَدْمَعَ يُدْمِعُ إِدْمَاعًا الإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

أَدْمَعَهُ: ئۇنىڭ قايغۇسىنى قوزغىدى.

أَدْمَعَ عَيْنَهُ: يىغىسىنى كەلتۈردى، يىغلاتتى.

إِدْمَانٌ: ئىنتىزارلىق، تەشنالىق.

أَدَمَّ يُدِمُّ إِدْمَامًا الشَّخْصُ: سەت بالا تۇغدى؛ يامان ئىش قىلدى.

أَدْمَنَ يُدْمِنُ إِدْمَانًا الشَّيْءَ أَوْعَلَى الشَّيْءِ: بېرىلىپ كەتتى، چۆكۈپ كەتتى، كېيىنگە كىرىپ كەتتى، ئايرىلالمايدىغان بولۇپ كەتتى.

أَدْمَنَ الْمُسْكِرَاتِ. أَدْمَنَ شُرْبَ الْخَمْرَةِ: ھاراقىقا بېرىلىپ كەتتى، پىيەنچۇك بولۇپ كەتتى.

أَدْمَى يُدْمِي إِدْمَاءً الْجُرْحَ: جاراھەتتىن قان چىقاردى، ياردىن قان ئاققۇزدى.

أَدْنَفَ يُدْنِفُ إِدْنَافًا الْمَرَضُ: كېسەل ئۇنى ھالسىزلاندۇردى، كېسەل ھالىدىن كەتكۈزۋەتتى.

أَدْنَفَتِ الشَّمْسُ: زاۋال ۋاقتى بولدى.

أَدَنَّ يُدِنُّ إِدْنَانًا بِالْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتى، تۇرۇپ قالدى، ماكانلاشتى.

أَدْنَى يُدْنِي إِدْنَاءً الشَّيْءَ: يېقىنلاشتۇردى.

أَدْنَى الْجِلْبَابَ: پۈركەنجە بىلەن پۈركۈنۈۋالدى، پۈركەنجىنى يېپىنىۋالدى.

«قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلاَبِيبِهِنَّ» «قرآن» : ئاياللىرىڭغا، قىزلىرىڭغا ۋە مۆمىنلەرنىڭ ئاياللىرىغا ئېيتقىنكى، پۈركەنجى بىلەن بەدىنىنى ئورىۋالسۇن.

أَدْنَى الْحَاكِمُ مَجْلِسَ فُلاَنٍ: ھاكىم ئۇنى قارشى ئالدى، ھاكىم ئۇنى ئالقىشلىدى، ھاكىم ئۇنى ھۆرمەتلىدى، ھاكىم ئۇنى كۈتىۋالدى.

أَدْنَى ج دُنًى: ئەڭ يېقىن، ئەڭ تۆۋەن، ئەڭ ئەقەللى.

«قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَى بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ» «قرآن» : مۇسا: «سىلەر ياخشىنى ناچارغا تېگىشەمسىلەر؟» دېدى.

اَلْحَدُّ الأَدْنَى: ئەڭ تۆۋەن چەك بويىچە، ئەڭ بولمىغاندا، ھېچ بولمىغاندا.

اَلشَّرْقُ الأَدْنَى: يېقىن شەرق.

اَلْمَغْرِبُ الأَدْنَى: ئالجىرىيە.

أَدْنَاهُ: تۆۋەندىكىچە، تۆۋەندىكىدەك.

إِدْهَامَّ يَدْهَامُّ إِدْهِيمَامًا الشَّيْءُ: نەرسە قارايدى.

أَدْهَشَ يُدْهِشُ إِدْهَاشًا ـــ هُ الأَمْرُ: ھەيران قالدۇردى، ھاڭ ـ تاڭ قالدۇردى، چۆچۈتتى، چاقناتتى، قاماشتۇردى.

«أَدْهَشَهُ أَنْ يَسْمَعَ ذَلِكَ» : بۇنى ئاڭلاپ ھاڭ ـ تاڭ قالدى.

«فِي مِصْرَ مِنَ الآثَارِ مَايُدْهِشُ الأَبْصَارَ»: مىسىردا كۆزلەرنى چاقنىتىدىغان قەدىمىي ئاسار ئەتىقىلەر بار.

أَدْهَقَ يُدْهِقُ إِدْهَاقًا الْكَأْسَ: قەدەھنى تولدۇردى.

أَدْهَمُ ج أَدَاهِمُ: ئىشكەل، كىشەن.

«أَوْعَدَهُ بِالسِّجْنِ وَالأَدَاهِمِ»: ئۇنىڭغا تۈرمە ۋە كىشەنلەر بىلەن تەھدىت سالدى.

أَدْهَمُ م دَهْمَاءُ ج دُهْمٌ: قارا، قاپقارا، تۇم قارا.

فَرَسٌ أَدْهَمُ: قارا ئات.

اِدْهَمَّ يَدْهَمُّ اِدْهِمَامًا الشَّيْءُ: قارايدى.

أَدْهَنَ يُدْهِنُ إِدْهَانًا الشَّخْصُ: ئالا كۆڭۈللۈك قىلدى، ئالدامچىلىق قىلدى.

«وَدُّوا لَوْتُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار سېنىڭ (ئۆزلىرى بىلەن) مادارا قىلىشىڭنى، شۇنىڭ بىلەن ئۆزلىرىنىڭ (سەن بىلەن) مادارا قىلىشىنى ئارزۇ قىلىدۇ.

أَدْهَى م دَهْيَاءُ: ئەڭ يامان، قورقۇنچلۇق.

أَدِيبٌ ج أُدَبَاءُ: ئەدىب، ئەدەبىياتشۇناس، ئەدەبىياتچى، يازغۇچى.

أَدِيمٌ ج أُدُمٌ: ئەيلەنگەن تېرە.

أَدِيمُ الأَرْضِ: يەر يۈزى، يەر پوستى.

أَدِيمُ السَّمَاءِ: ئاسمان، ھاۋا بوشلۇقى.

أَدِيمُ اللَّيْلِ: كېچە قاراڭغۇسى.

أَدِيمُ النَّهَارِ: كۈندۈزنىڭ يورۇقلۇقى، كۈن بويى.

إِذْ: 1. ئاشۇ چاغ، شۇ چاغدا، ئۆز ۋاقتىدا.

«فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِيْنَ كَفَرُوا» ‹قرآن›: ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇنىڭغا ياردەم قىلغانىدى، ئۆز ۋاقتىدا كۇففارلار ئۇنى ھەيدەپ چىقارغانىدى.

إِذْ: 2. ئۆتكەن زاماننى بىلدۈرىدىغان ۋاقىت تولدۇرغۇچىسى بولۇپ ... چاغدا، (قىلغان) دا، (ئەتكەن) دە مەنىسىدە كېلىدۇ.

«اِنْتَصَرَتْثَوْرَةُ الشَّعْبِ إِذْ قَادَهَازَعِيْمُ الشَّعْبِ»: خەلق داھىيسى يېتەكچىلىك قىلغان چاغدا خەلق ئىنقىلابى غەلىبە قىلدى.

«لَمْ يَسْتَطِعِ السَّفَرَ إِذْ أُصِيْبَ بِمَرَضٍ مُفَاجِئٍ»: تۇيۇقسىز كېسەل بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن سەپەرگە چىقالمىدى. توساتتىن كېسەل بولۇپ قالغاچقا سەپەر قىلالمىدى (ئۇشتۇمتۇت، توساتتىن دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ. «بينا» ياكى «بينما» دىن كېيىن قوللىنىلىدۇ).

«بَيْنَمَا أَنَاسَائِرٌ إِذْ هَطَلَ الْمَطَرُ»: كېتىپ بارسام ئۇشتۇمتۇت يامغۇر يېغىپ كەتتى.

«بَيْنَمَاأَنَاجَالِسٌ فِي الْمَطْعَمِإِذْحَضَرَ صَدِيْقِي»: مەن ئاشخانىدا ئولتۇراتتىم، ئۇشتۇمتۇت دوستۇم كېلىپ قالدى.

إِذْ ذَاكَ: شۇ چاغدا، ئۆز ۋاقتىدا، ئەينى زاماندا.

«مَاكَانَ الْعِلْمُ رَاقِيًا إِذْ ذَاكَ»: شۇ چاغدا ئىلىم ـ پەن تەرەققىي قىلمىغانىدى.

إِذْمَا: شەرت قوشۇمچىسى بولۇپ، «إِن» غا ئوخشاش ئەگەر مەنىسىدە كېلىدۇ.

«إِذْمَا تَأْتِ تَجِدْ مَا يَسُرُّكَ»: سەن كەلسەڭلا، سېنى خۇشاللاندۇرىدىغان نەرسىلەرنى كۆرىسەن.

إِذَا: كەلگۈسى زامان ۋاقىت تولدۇرغۇچىسى بولۇپ شەرت مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

«إِذَا أَرَدْتَ إِصْلَاحَ النَّاسِ فَابْدَأْ بِنَفْسِكَ»: كىشىلەرنى تۈزەيمەن دېسەڭ، ئالدى بىلەن ئۆزۈڭدىن باشلىغىن، جۈملە ئىسمىنىڭ ئالدىدا كېلىپ، ئۇشتۇمتۇت، توساتتىن دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ.

«خَرَجْتُ فَإِذَا الْمَطَرُ ‹بِالْمَطَرِ› يَهْطِلُ غَزِيرًا»: سىرتقا چىقتىم، ئۇشتۇمتۇت يامغۇر قۇيۇۋەتتى.

إِذَا: ئۇنداقتا، ئەمىسە، ئۇھالدا مەنىلىرىدە كېلىدۇ.

أَذَابَ يُذِيبُ إِذَابَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى ئېرىتتى.

أَذَابَ الثُّلُوجَ بَيْنَهُمَا: ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئىختىلاپنى تۈگەتتى.

أَذَابَهُ الْهَمُّ: ئورۇقلىتىۋەتتى.

إِذَابَةٌ: ئېرىتمەك.

أَذَاةٌ: زىيان ـ زەخمەت، ئازار، ئەزىيەت.

أَذَاعَ يُذِيعُ إِذَاعَةً بِهِ: تارقاتتى؛ ئاڭلاتتى؛ ئاشكا-

را قىلدى، پاش قىلدى.

«وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوْا بِهِ» ‹قرآن›: (مۆمىنلەرگە ئائىت) ئامانلىق-نىڭ ياكى قورقۇنچنىڭ بىرەر خەۋىرى ئۇلارغا (يەنى مۇناپىقلارغا) يەتسە، ئۇنى تارقىتىدۇ.

أَذَاعَ الْحَدِيْثَ أَوْ النَّشْرَةَ أَوِ الْأُغْنِيَةَ: سۆز ياكى خەۋەر تارقاتتى، ياكى ناخشا ئاڭلاتتى.

أَذَاعَ السِّرَّ: سىرنى پاش قىلدى، ئاشكارىلىدى.

«أُذِيْعَتْ هَذِهِ الْمَقَالَةُ الْإِفْتِتَاحِيَّةُ الْهَامَّةُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مُتَتَابِعَةٍ»: بۇ مۇھىم باش ماقالە ئارقىمۇ ـ ئارقا ئۈچ قېتىم ئاڭلىتىلدى.

إِذَاعَةٌ: ئېلان قىلماق، جاكارلىماق.

إِذَاعَةُ الْأَخْبَارِ بِاللَّاسِلْكِيِّ: رادىئو ئاڭلاتماق.

اَلْإِذَاعَةُ الْمَسْمُوعَةُ: رادىئو.

دَارُ الْإِذَاعَةِ: رادىئو ئىستانسىسى.

مَحَطَّةُ الْإِذَاعَةِ: رادىئو ئىستانسىسى.

مَحَطَّةُ إِذَاعَةِ اللَّاسِلْكِيِّ: رادىئو ئىستانسىسى.

اَلْإِذَاعَةُ الْمَرْئِيَّةُ: تېلېۋىزور.

أَذَاقَ يُذِيقُ إِذَاقَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى تېتىتقۇز-دى.

«أَوْيَلْبِسَكُمْ شِيَعًاوَيُذِيْقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ» ‹قرآن›: ياكى سىلەرنى پىرقىلەر قىلىپ، ئارىلاشتۇرۇپ (يەنى ئۇرۇشقا سېلىپ) بىرىڭ-لارغا بىرىڭلارنىڭ ئازابىنى تېتىتىشقا قادىر-دۇر.

«لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ و نُذِيْقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَذَابَ الْحَرِيْقِ» ‹قرآن›: ئۇ دۇنيادا خارلىنىشقا دۇچار بولىدۇ، ئاخىرەتتە ئۇنىڭغا كۆيدۈرگۈچى (ئوتنىڭ) ئازابىنى تېتىتىمىز.

أَذَاقَهُ الْعَذَابَ: ئۇنى ئازاب تارتقۇزدى، جاپا چەككۈزدى.

أَذَاقَهُ الْأَمَرَّيْنِ: ئۇنىڭغا قاتتىق ئەزىيەت يەتكۈزدى.

أَذَالَ يُذِيلُ إِذَالَةً الْمَرْأَةُ الْقَمِيْصَ: كۆڭلەكنىڭ ئېتىكىنى ئۇزۇن قىلدى.

أَذَالَ مَالَهُ: پۇل ـ مېلىنى كەڭ قوللۇق بىلەن خەجلىدى.

أَذَالَ الشَّخْصُ خَادِمَهُ: خورلىدى.

أَذَانٌ: ئەزان؛ ئۇقتۇرماق، ئېلان.

«وَأَذَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ اِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ» ‹قرآن›: (بۇ) چوڭ ھەج كۈنىدە ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى تەرىپىدىن كىشى-لەرگە چىقىرىلغان ئېلاندۇر.

أَذَانَانِ: ئەزان بىلەن ئىقامەت.

أَذْأَبَ يُذْئِبُ إِذْآبًاالشَّخْصُ: بۆرىدىن چۆچىدى.

أَذْأَبَتِ الْأَرْضُ: بۆرىلەر پەيدا بولدى، بۆرىلىك بولۇپ كەتتى.

أَذْأَبَتِ الْمَرْأَةُ طِفْلَتَهَا: ئايال قىزىغا ماڭلاي چاچ قويدى.

أَذْبَلَ يُذْبِلُ إِذْبَالاً ـ هُ الْمَرَضُ: كېسەل ئۇنى ھالسىزلاندۇردى.

إِذْخِرٌ ج أَذَاخِرُ: قەغەزگۈل.

اِدِّخَارٌ: جۇغلانما، زاپاس؛ ساقلىماق، غەملىمەك، قۇرامساق قىلماق.

شَهَادَاتُ اِدِّخَارٍ: زايوم.

اِدَّخَرَ يَدَّخِرُ اِدِّخَارًا الشَّخْصُ الْمَالَ: ئۇ مالنى ساقلاپ قويدى، ئۇ مالنى زاپاس قىلىپ ساقلى-دى؛ ئۇ مالنى يىغدى، ئۇ مالنى توپلىدى، ئۇ مالنى قۇرامساق قىلىپ قويدى.

«لَايُدَّخِرُ وُسْعًا»: قولىدىن كېلىشىچە ھەممى-نى قىلدى.

اِذَّكَرَ يَذَّكِرُ اِذِّكَارًا: ئەسلىدى، ياد ئەتتى.

اِذَّكَرَ الشَّخْصُ الْمَوْعِدَ: ۋەدىسىنى ئەسلىدى، ۋەدىسىنى ياد ئەتتى.

أَذَّنَ يُؤَذِّنُ تَأْذِيْنًا: چاقىردى، ئۇقتۇردى، خەۋەر قىلدى؛ ئەزان ئېيتتى.

أَذَّنَ بِالصَّلَاةِ: نامازغا ئەزان توۋلىدى.

«وَأَذِّنْ فِى النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالاً وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ» ‹قرآن›: كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا ھەجگە چاقىرىپ نىدا قىلغىن، ئۇلار پىيادە ۋە ئورۇق تۆگىلەرگە مىنىپ كېلىدۇ.

أَذْرَأُ م ذُرْآءُ ج ذُرْءٌ: چېكىسىگە ئاق كىرگەن ئادەم.

أَذْرَأَ يُذْرِئُ إِذْرَاءً: قورقتى، غەزەپلەندى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

أَذرَأَ الدَّمْعَ: ياش تۆككۈزدى، ياش ئاققۇزدى.

أَزْرَأَتِ النَّاقَةُ: تۆگە سۈت بەردى.

أَذْرَعَ يُذْرِعُ إِذْرَاعًا: غۇلاچلىدى، قۇچاقلىدى.

أَذْرَعَ فِي كَلاَمِهِ: كۆپ گەپ قىلدى.

أَذْرَى يُذْرِي إِذْرَاءً الرِّيْحُ التُّرَابَ: شامال چاڭ توزۇتتى، شامال توپا چىقاردى، شامال توپا توزۇتىۋەتتى.

أَذْرَى الرَّجُلُ الْحَبَّ لِلدَّجَاجِ: توخۇغا دان چاچتى.

أَذْرَتِ الْعَيْنُ الدَّمْعَ: ياش تۆكتى.

أَذْعَرَ يُذْعِرُ إِذْعَارًا ــ هُ الإِنْفِجَارُ: پارتلىتىش ئۇنى قورقۇتتى، ئۇنىڭغا تەھدىت سالدى.

أَذْعَفَ يُذْعِفُ إِذْعَافًا: تېز قەتلى قىلدى.

أَذْعَنَ يُذْعِنُ إِذْعَانًا لَهُ: بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى، باش ئەگدى.

أَذْعَنَ لِرَأْيِهِ: گەپ ئاڭلىدى، پىكرىگە بويسۇندى.

أَذْعَنَ الْمَدِيْنُ بِالْحَقِّ: قەرزدار ئىقرار قىلدى.

أَذْعَنَ بِالْحَقِّ: ھەقنى (ھەقىقەتنى) ئېتىراپ قىلدى.

أَذْقَنُ م ذَقْنَاءُ ج ذُقْنٌ: ئېڭەكلىكى ئۇزۇن ئادەم.

أَذْكَرَ يُذْكِرُ إِذْكَارًا حَقَّهُ: ئۇنىڭ ھەققىنى ئەسلەتتى.

أَذْكَرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئوغۇل تۇغدى.

«أَذْكَرْتِ وَأَيْسَرْتِ»: ئوغۇل تۇغۇپ خۇشال بولغايسەن (ئېغىر ئاياغقا ئېيتىلىدىغان سۆز).

أَذْكَى يُذْكِي إِذْكَاءً النَّارَ: ئوت ياقتى.

أَزْكَى الْحَرْبَ: ئۇرۇشنى قوزغىدى.

أَذْكَى مُسَدَّسًا: تاپانچا ئاتتى.

أَذْكَى عَلَيْهِمُ الْعُيُونَ: ئۇلارغا جاسۇسلارنى تاراتتى.

أَذَلَّ يُذِلُّ إِذْلاَلاً عَدُوَّهُ: دۈشمىنىنى مەغلۇپ قىلدى، خار قىلدى، خورلىدى.

«وَتُعِزُّمَنْ تَشَاءُوَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ» ‹قرآن›: خالىغان ئادەمنى ئەزىز قىلىسەن، خالىغان ئادەمنى خار قىلىسەن.

أَذِنَ يَأْذَنُ أَذَنًا إِلَيْهِ: قۇلاق سالدى، زەن قويۇپ ئاڭلىدى.

أَذِنَ يَأْذَنُ إِذْنًا وأَذِيْنًا لَهُ فِي الشَّيْءِ: رۇخسەت قىلدى، ئىجازەت بەردى.

«فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِيْ أَبِيْ أَوْيَحْكُمَ اللّٰهُ لِي» ‹قرآن›: ئاتام ماڭا رۇخسەت قىلمىغىچە ياكى ئاللاھ مەن ئۈچۈن ھۆكۈم چىقارمىغىچە بۇ يەردىن ھەرگىز ئايرىلمايمەن.

«طَلَبَ الْمُوَظَّفُ مِنْ مُدِيْرِهِ أَنْ يَأْذَنَ لَهُ بِالتَّغَيُّبِ لِمُدَّةِ أُسْبُوعٍ»: خىزمەتچى بىر ھەپتە خىزمەتكە قاتنىشالمايدىغانلىقى توغرىسىدا رۇخسەت قىلىشنى مۇدىردىن تەلەپ قىلدى.

أَذِنَ الشَّمْسُ بِالْغُرُوبِ: قۇياش پاتاي دەپ قالدى.

إِذَنْ: ئەمىسە، ئۇنداقتا، ئۇھالدا مەنتلىرىدە كېلىدۇ.

سَأَزُوْرُكَ، إِذَنْ أَنْتَظِرُكَ: سىزنى يوقلايمەن، ئۇنداقتا سىزنى كۈتىمەن.

إِذْنٌ: رۇخسەت قىلماق، ئىجازەت بەرمەك، ئىجازەت؛ قۇلاق سالماق، بىلمەك.

بِإِذْنِ اللّٰهِ: ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن، خۇدا بۇيرۇسا.

جَعَلْتُ ذَلِكَ بِإِذْنِهِ: ئۇنىڭ رۇخسىتى بىلەن قىلاي.

«سَأَرَاكَ غَدًا بِإِذْنِ اللّٰهِ»: خۇدا خالىسا سىنى ئەتە كۆرىمەن.

إِذْنٌ ج أُذُونٌ ج أُذُونَاتٌ: چەك، ھۆججەت، ۋېكسىل.

إِذْنُ الْبَرِيْدِ: پوچتا پېرېۋوت چېكى.

إِذْنُ الصَّرْفِ: چەك، پۇل چېكى.

إِذْنٌ بِالْخُرُوْجِ: چىقىش رۇخسىتى.

إِذْنُ إِقَامَةٍ: تۇرۇش رۇخسىتى.

إِذْنُ الطَّبْعِ: نەشر قىلىش رۇخسىتى.

عَنْ إِذْنِكَ: كەچۈرۈڭ، رۇخسەت قىلغايسىز.

أُذُنٌ ج آذَانٌ: قۇلاق؛ تۇتقۇچ.

«لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ»

‹قرآن› : سىلەرگە ئۇنى ئىبرەت قىلىش ئۈچۈن، تۇتىۋالىدىغان قۇلاقلارنىڭ ئۇنى تۇتىۋېلىشى ئۈچۈن بىز شۇنداق قىلدۇق.

«وَيَقُولُونَ هُوَأُذُنٌ قُلْ أُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ» ‹قرآن› : ئۇلار (پەيغەمبەرنى) «ئاڭلىغان نەرسىنىڭ ھەممىسىگە ئىشىنىدۇ» دەيدۇ. ئېيتقىنكى، (دۇرۇس، ئۇ) سىلەرگە پايدىلىق سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئىشىنىدۇ.

طَبَلَةُ الْأُذُنِ: قۇلاق پەردىسى.

«غَرِقَ فِى الدَّيْنِ حَتَّى الْأُذُنَ» : قەرزگە بوغۇلۇپ كەتتى.

«كُلِّي الْأُذُنُ صَاغِيَةٌ» : قۇلىقىم سىزدە، دىققەت بىلەن ئاڭلاۋاتىمەن.

أُذُنُ الْحَائِطِ: ئوغرىلىقچە ئاڭلىغۇچى.

أُذُنُ الظُّفْرِ: تىرناق گۆشى.

أُذُنُ الْإِبْرِيقِ: چۆگۈننىڭ تۇتقۇچى.

آذَانُ الدُّبِّ: نورۇزگۈل.

آذَانُ الْفَأْرِ: بوتا كۆز (گۈل).

آذَانُ الْفَأْرِ الْجَبَلِيِّ: ياۋا بوتا كۆز (ئۆسۈملۈك).

آذَانُ الْحِيْطَانِ: تامنىڭ قۇلىقى (سۇخەنچى).

أَذْنَبَ يُذْنِبُ إِذْنَابًا الْعَبْدُ: بەندە گۇناھ قىلدى.

أَذْنَبَ الْمُتَّهَمُ: قارىلانغان ئادەم جىنايەت ئۆتكۈزدى.

«وَجَدَ الْقَاضِي الْمُتَّهَمَ مُذْنِبًا فَحَكَمَ عَلَيهِ بِالسِّجْنِ» : سودىيە قارىلانغان ئادەمنى گۇناھكار ھېسابلاپ تۈرمىگە ھۆكۈم قىلدى.

أُذَنَةٌ: يان يوپۇرماق.

أُذُنِيٌّ: قۇلاققا خاس، قۇلاق بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

أَذهَبَ يُذْهِبُ إِذْهَابًا الشَّيْءَ: بىكار قىلىۋەتتى، زايا قىلىۋەتتى، كەتكۈزىۋەتتى.

«اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىأَذْهَبَ عَنَّاالْحَزَنَ» ‹قرآن› : جىمى ھەمدۇ سانا بىزدىن غەم ـ قايغۇنى كەتكۈزىۋەتكەن ئاللاھقا مەنسۇپتۇر.

«إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ» ‹قرآن› : شۈبھىسىزكى، ياخشى ئىشلار ئارقىلىق يامان ئىشلار يۇيۇلىدۇ.

أَذْهَبَ عَنْهُ الْهَمَّ: ئۇنىڭدىن غەمنى كۆتۈرىۋەتتى.

أَذْهَلَ يُذْهِلُ إِذْهَالاً الْأَمْرُ عَنْ كَذَا: ئۇنتۇلدۇردى، غەپلەتتە قالدۇردى، بىپەرۋا قالدۇردى.

أَذْهَلَهُ: دېنىقاتقۇزدى، دېنىقىغان ھالدا قالدۇردى، تېڭىرقىغان ھالدا قالدۇردى.

أَذْوَى يُذْوِى إِذْوَاءً ــ هُ الْحَرُّ وَ الْعَطَشُ: ئۇنى ئىسسىق ياكى سۇسىزلىق قۇرۇتىۋەتتى، سولاشتۇرۇۋەتتى.

أَذِيَ يَأْذِى أَذًى وَأَذَاةً: ئەزىيەت يەتكۈزدى، زىيان ـ زەخمەت يەتكۈزدى.

أَذًى: زىيان ـ زەخمەت، ئازار، ئەزىيەت.

«قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى» ‹قرآن› : ياخشى سۆز ۋە كەچۈرۈم قىلىش ئەزىيەت يەتكۈزىدىغان سەدىقىدىن ئەۋزەلدۇر.

أُذَيْنُ الْقَلْبِ: يۈرەك قېرىنچىسى.

أُذَيْنَةٌ ج أُذَيْنَاتٌ: كىچىك قۇلاق (تىڭشاش ئەسۋابى).

أَذِيَّةٌ: زىيان ـ زەخمەت، ئازار، ئەزىيەت.

أَرَابَ يُرِيبُ إِرَابَةً: شەك قىلدۇردى، گۇمانغا تاشلىدى، شۈبھىلەندى.

أَرَابَ الشَّخْصُ: گۇمان قىلدى، شەكلەندى، گۇمانلاندى.

أَرَابَ اللَّبَنَ: سۈت ئۇيۇتتى.

«أَرَابَنِى مِنْهُ أَمْرٌ» : ئۇنىڭ بىر ئىشى مېنى گۇمانلاندۇرۇپ قويدى.

أَرَابَهُ الْأَمْرُ: شەك چۈشۈردى، گۇمان تۇرغۇزدى.

«يُرِيْبُنِى مَا يُرِيْبُهَا» ‹حديث› : ئۇنى گۇمانغا تاشلىغان نەرسە مېنىمۇ گۇمانغا تاشلايدۇ.

أَرَابَهُ الشَّيْءُ: ئەنسىرەتتى، چۆچۈتتى، بىئارام قىلدى، تەشۋىشلەندۈردى.

أَرَابَ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنىڭ ئارىسىغا ئىناقلىق سالدى.

أَرَاثَ يُرِيثُ إِرَاثَةً: سۇسلاشتۇردى، ئاستىلاتتى.

أَرَاجِيفُ: ئويدۇرما خەۋەرلەر، سۆز ـ چۆچەكلەر.

أَرَاجِيْلُ: ئوۋچى.

أَرَاحَ يُرِيحُ إِرَاحَةً الشَّخْصُ: ئارام ئالدى، ئىستىد-

www.uyghurkitap.com

راھەت قىلدى.

أَرَاحَ: كەچكە داخىل بولدى؛ ئۆلدى؛ نەپەس ئالدى.

«وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ» ‹قۇرئان›: ئۇلارنى كەچتە ئوتلاقتىن قايتۇرۇپ كەلگەن ۋە ئەتىگەندە ئوتلاققا ئېلىپ چىققان ۋاقىتلاردا، چارۋا ـ ماللار سىلەرگە زىننەت بولۇپ خۇشاللىق بېغىشلايدۇ.

أَرَاحَ الشَّيْءُ: پۇراپ قالدى، سېسىپ قالدى.

أَرَاحَ عَنْ: ئۇنى ... دىن قۇتۇلدۇردى.

أَرَاحَهُ: ئۇنى ئارام ئالدۇردى، ئۇنى راھەتلەندۈردى.

أَرَاحَ رَأْسَهُ عَلَى: ... نىڭ ئۈستىگە بېشىنى قويدى.

أَرَاحَ نَفْسَهُ: ئۆزىنى راھەتلەندۈردى.

أَرَاحَ ضَمِيرَهُ: ۋىجدانىنى ئارام تاپقۇزدى.

أَرَاحَ أَعْصَابَهُ: نېرۋىسىنى تىنجىتتى.

أَرَاحَ عَيْنَيْهِ: كۆزىنى دەم ئالدۇردى.

أَرَاحَ إِبِلَهُ: تۆگىلىرىنى كەچتە ئوتلاقتىن قايتۇرۇپ كەلدى.

أَرَاحَ فُلَانٌ: ئۆلدى.

«أَرَاحَ فَأَرَاحَ»: ئۇ ئۆلۈپ ئۆزىمۇ، باشقىلارمۇ ئارام تاپتى.

إِرَاحَةٌ: قۇتۇلدۇرماق؛ كۆڭلىنى ياسىماق، كۆڭلىنى ئالماق؛ ئارام ئالدۇرماق.

أَرَادَ يُرِيدُ إِرَادَةً الشَّيْءَ: خالىدى، ئارزۇ قىلدى، تاللىدى، قىلماقچى بولدى.

«إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ» ‹قۇرئان›: ئاللاھ بىرەر شەيئىنى (يارىتىشنى) ئىرادە قىلسا، ئۇنىڭغا «ۋۇجۇدقا كەل» دەيدۇ ـ دە، ئۇ ۋۇجۇدقا كېلىدۇ.

«مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ» ‹قۇرئان›: ئۇلاردىن مەن رىزىق تىلىمەيمەن.

«فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ فَأَقَامَهُ» ‹قۇرئان›: ئۇلار بۇ شەھەردە ئۆرۈلۈپ چۈشەي دەپ قالغان بىر تامنى ئۇچراتتى، (خىزىر قولى بىلەن سىلاپ) تۈزلەپ قويدى.

أَرَادَهُ عَلَى الْأَمْرِ: زورلىدى.

أَرَادَ أَنْ يَفْعَلَ: قىلماقچى بولدى.

أَرَادَ بِهِ خَيْرًا: ئۇ ئۇنىڭغا ياخشىلىق تىلىدى.

إِرَادَةٌ: ئىرادە، خاھىش، ئىختىيار، ئارزۇ، ئىستەك، تىلەك.

خَارِجٌ عَنْ إِرَادَتِهِ: ئۆز ئىختىيارىنىڭ سىرتىدا، ئىرادىسىدىن تاشقىرى، ئىرادىسىنىڭ سىرتىدا، ئىرادىسىگە باغلىق بولمىغان.

اَلْإِرَادَةُ الطَّيِّبَةُ: ياخشى تىلەك، ياخشى ئارزۇ.

«فَالْإِرَادَةُ الْقَوِيَّةُ كَفَالَةُ النَّجَاحِ»: كۈچلۈك ئىرادە مۇۋەپپەقىيەتكە كېپىللىك قىلىدۇ.

إِرَادَةٌ مَلَكِيَّةٌ: پادىشاھنىڭ پەرمانى، خاننىڭ يارلىقى.

بِحَسْبِ الْإِرَادَةِ: خالىغانچە، ئۆز مەيلىچە.

بِإِرَادَةِ اللّٰهِ: ئاللاھنىڭ ئىرادىسى بويىچە، ئاللاھنىڭ خاھىشى بويىچە.

فَاقِدُ الْإِرَادَةِ: ئىرادىسىز، ئىرادىسىنى يوقاتقان.

إِرَادَةٌ قَوْمِيَّةٌ: مىللەتنىڭ ئارزۇسى.

إِرَادِيٌّ: ئىرادىگە مەنسۇپ.

عَمَلٌ إِرَادِيٌّ: ئىختىيارى ئىش.

غَيْرُ إِرَادِيٍّ: تەبىئىي، ئۆز ـ ئۆزىدىن.

أَرَاشَ يُرِيشُ إِرَاشَةً السَّهْمَ: ئوق سالدى.

أَرَاعَ يُرِيعُ إِرَاعَةً: چۈچىتىۋەتتى، قورقۇتتى.

أَرَاغَ يُرِيغُ إِرَاغَةً: ئالداپ ئېلىۋالدى.

أَرَاقَ يُرِيقُ إِرَاقَةً الْمَاءَ: سۇ قويدى، سۇ تۆكتى.

أَرَاقَ الدَّمَ: قان تۆكتى، خۇن تۆكتى.

أَرَاقَ مَاءَ وَجْهِهِ: ئۆزىنى خار قىلدى.

أُرَاقٌ: سېرىق كېسەل.

إِرَاقَةٌ: تۆكمەك.

إِرَاقَةُ الدِّمَاءِ: ئۇرۇش قوزغاش، قان تۆكۈش.

أَرَاكٌ: سەندەل ياغىچى؛ مىسۋاك دەرىخى.

إِرَانٌ ج أُرُونٌ: ياغاچ كالا؛ ئۆلۈك ساندۇقى.

أَرْآسٌ م رَأْسَاءُ ج رُؤْسٌ: يوغان باش.

أَرْأَمَ يُرْئِمُ إِرْئَامًا الْجُرْحَ: يارىنى داۋالىدى، يارىنى ساقايتتى.

«أَرْأَمَ النَّاقَةَ عَلَى غَيْرِ وَلَدِهَا»: تۆگىنى باشقا بوتىلاقىقا كۆندۇردى.

أَرِبَ يَأْرَبُ أَرَبًا: ئۇستا بولدى، يېتىشتى، چېنىقتى، ماھىر بولدى.

أَرَبَ يَأْرِبُ أَرْبًا الْعَقْدَ: توقۇناقنى چىگدى، چىگىكنى تۈگدى.

أَرْبٌ ج آرَابٌ: ھاجەت، كېرەكلىك.

أَرَبٌ: غايە، مەقسەت، تىلەك، ئۈمىد.

بَلَغَ أَرَبَهُ: مەقسەتكە يەتتى، ئۇ مەقسىتىگە يەتتى.

إِرْبًا إِرْبًا: پارچە ـ پارچە، بىر پارە ـ بىر پارە.

اِرْبَادَّ يَرْبَادُّ اِرْبِيدَادًا: رەڭگى ئۆڭۈپ كەتتى، توپا رەڭگە كىردى.

أَرْبَاعٌ: كىشىلەر توپى، خەلق ئاممىسى.

أَرْبَاعُ النَّاسِ: كىشىلەر توپى.

أَرْبَانٌ: كاپالەت نەرسە، كاپالەت.

أَرَبَّ يُرِبُّ إِرْبَابًا بِالْمَكَانِ: تۇرۇپ قالدى، قېلىپ قالدى.

أُرْبَةٌ ج أُرَبٌ: تۈگۈن، چىگىك.

إِرْبَةٌ: ئارزۇ، تەلەپ، ھاجەت، ئېھتىياج.

«غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ» ‹قرآن›: خوتۇنلارغا ئېھتىياجى يوق خىزمەتچىلەردىن.

أَرْبَحَ يُرْبِحُ إِرْبَاحًا: پايدىغا ئېرىشتۇردى، پايدا بەردى.

أَرْبَدَ يُرْبِدُ إِرْبَادًا الرَّجُلُ فِى الْمَشْيِ: ئاستا دەسسەپ ماڭدى، شەپە چىقارماي ماڭدى، ئاۋايلاپ ماڭدى.

أَرْبَدُ ج رَبْدَاءُ ج رُبْدٌ: توپارەڭ.

عَامٌ أَرْبَدُ: قەھەتچىلىك يىلى.

اِرْبَدَّ يَرْبَدُّ اِرْبِدَادًا وَجْهُهُ فِى الْغَضَبِ: رەڭگى ئۆڭۈپ كەتتى، توپا رەڭگە كىردى.

أَرْبَشُ م رَبْشَاءُ ج رُبْشٌ: ئالا ـ بۇلىماچ.

أَرْبَضَ يُرْبِضُ إِرْبَاضًا الشَّمْسُ: ئىسسىقى كۈچەيدى.

أَرْبَضَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى تىزلاندۇردى، ئۇلاغنى چۆكتۈردى.

أَرْبَعَ يُرْبِعُ إِرْبَاعًا الْعَدَدَ: ساننى تۆت قىلدى.

أَرْبَعَ الْمَوْلُودُ: ئېرىنق چىشى چىقتى.

أَرْبَعَ الْمَرِيْضَ: كېسەلنى ئىككىنچى كۈنى يوقلىماي ئۈچىنچى كۈنى يوقلىدى.

أَرْبَعَ الْإِبِلَ: تۆگىنى خالىغان چاغدا سۇ ئىچىشكە قويۇۋەتتى.

أَرْبَعَتِ الْحُمَّى عَلَيْهِ: قىزىتما بىر كۈن قوزغىلىپ، ئىككى كۈن توختاپ، 4 ـ كۈنى قوزغالدى.

أَرْبَعَتِ الْحَامِلُ: ھامىلدار باھار پەسلىدە يەڭگىدى.

أَرْبَعُوا: باھار پەسلىگە كىردى.

أَرْبَعٌ م أَرْبَعَةٌ: تۆت.

«لَوْلاَ جَاؤُا عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ» ‹قرآن›: ئۇلار نېمىشقا تۆت نەپەر گۇۋاھچىنى كەلتۈرمىدى.

«رَكَعَ الْعَابِدُ أَرْبَعًا»: ئىبادەت قىلغۇچى تۆت قېتىم رۇكۇ قىلدى.

«فِي السَّنَةِ أَرْبَعَةُ فُصُولٍ»: بىر يىلدا تۆت پەسىل بار.

أَرْبَعَ عَشَرَةَ: ئون تۆت.

أَرْبَعَةُ أَضْعَافٍ: تۆت ھەسسە.

ذَوَاتُ الْأَرْبَعِ: تۆت پۇتلۇق ھايۋان چارپاي.

يَوْمُ الْأَرْبِعَاءِ: چارشەنبە.

أُمُّ أَرْبَعَةٍ وَأَرْبَعِيْنَ: سەكسەن پۇت، مىڭ ئاياغ.

أَرْبَعُونَ: قىرىق.

اَلْأَرْبَعُوْنَ: قىرىقىنچى.

«وَإِذْ وَاعَدْنَا مُوْسَى أَرْبَعِيْنَ لَيْلَةً» ‹قرآن›: ئۆز ۋاقتىدا مۇساغا 40 كېچە (كۈتكەندىن كېيىن تەۋراتنى نازىل قىلىشنى) ۋەدە قىلدۇق.

ذِكْرَى الْأَرْبَعِينَ: 40 نەزىرىسى.

حَفْلَةُ الْأَرْبَعِينَ: قىرىق مۇراسىمى، 40 نى ئۆتكۈزۈش، 40 نەزىرىسى.

أَرْبَعِيْنِيَّاتٌ: 40 بىلەن 49 ئوتتۇرىسىدىكى سانلار؛ 40 ـ يىللار.

«مَاتَ فِي الْأَرْبَعِينِيَّاتِ مِنْ عُمْرِهِ» : ئۇ 40 ياشلىرىدا ئۆلدى.

أَرْبَكَهُ يُرْبِكُ إِرْبَاكًا: گاڭگىرىتىپ قويدى، قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى، ئىسەنگىرىتىپ قويدى، تەمتىرىتىپ قويدى.

«لَقَدْ أَرْبَكَنِي قَرَارُكَ الْمُفَاجِئُ» : سىنىڭ ئۇشتۇمتۇت قارارىڭ مېنى گاڭگىرىتىپ قويدى.

أَرْبَنَ يُرْبِنُ إِرْبَانًا: زاكالەت پۇل بەردى.

أَرْبُونَ: كاپالەت نەرسە.

أَرْبَى يُرْبِي إِرْبَاءً: بەرگىنىدىن كۆپ ئالدى، جازانە قىلدى، ئېشىپ كەتتى.

«يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ» ‹قۇرئان›: ئاللاھ جازانىنىڭ (بەرىكىتىنى) ئۆچۈرۈۋېتىدۇ، سەدىقىنىڭ (بەرىكىتىنى) زىيادە قىلىدۇ.

أَرْبَى الشَّيْءَ: ئۆستۈردى، كۆپەيتتى.

أَرْبَى عَلَيْهِ: كۆپەيدى، ئاشتى.

«أَرْبَى عَلَى الْخَمْسِينَ» : 50 دىن ئاشتى.

أُرْبِيَانْجَمْبَرِيٌّ: راك.

أُرْبِيَانٌ: چوڭ راك.

أَرْبِيَّةٌ: چات، چات ئېرىقچىسى.

أُرْبِيٌّ: چاتنىڭ.

أُرْبِيَّةٌ: چاتراق.

اِرْتَابَ يَرْتَابُ اِرْتِيَابًا فِي الشَّيْءِ: شەك قىلدى، شەكلەندى، گۇمان قىلدى.

«إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ» ‹قۇرئان› : (ئى مۇھەممەد!) سەندىن پەقەت ئاللاھقا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشەنمەيدىغانلار، دىللىرىدا (ئاللاھنىڭ بىرلىكىگە ۋە سېنىڭ پەيغەمبەرلىكىڭگە) گۇمانى بارلار رۇخسەت سورايدۇ.

«وَلَا يَرْتَابُ الَّذِيْنَ أُوْتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُوْنَ» ‹قۇرئان› : ئەھلى كىتاب ۋە مۆمىنلەر (بۇنىڭدىن) شەكلەنمەيدۇ.

اِرْتَابَ فِي الْأَمْرِ: شەك قىلدى، شەكلەندى، گۇمان قىلدى.

اِرْتَابَ بِالْأَمْرِ: گۇمان قىلدى، شەكلەندى.

اِرْتَابَ مِنَ الْأَمْرِ: شەك قىلدى، شەكلەندى، گۇمان قىلدى.

اِرْتَابَ عَنْ رَوِيَّةٍ: مەقسەتلىك شەكلەندى، ئاڭلىق غەرەزلىك شەكلەندى، ئەتەي شەكلەندى، بىلىپ تۇرۇپ شەكلەندى.

اِرْتَاحَ يَرْتَاحُ اِرْتِيَاحًا لِلْأَمْرِ: مەمنۇن بولدى، قانائەتلەندى، رازى بولدى، خۇشال بولدى.

اِرْتَاحَ مِنَ الْعَمَلِ: دەم ئالدى.

اِرْتَاحَ ضَمِيرُهُ: ۋىجدانى راھەتلەندى.

اِرْتَاحَ بَالُهُ: كۆڭلى ئارام تاپتى، كۆڭلى يايرىدى.

اِرْتَادَ يَرْتَادُ اِرْتِيَادًا الشَّيْءَ: نەرسە تەلەپ قىلدى، ئىزدىدى.

اِرْتَادَ الْأَمَاكِنَ: چارلىدى، كۆزدىن كەچۈردى.

اِرْتَاضَ يَرْتَاضُ اِرْتِيَاضًا: مەشىق قىلدى.

اِرْتَاعَ يَرْتَاعُ اِرْتِيَاعًا: قورقتى، چۆچىدى.

اِرْتَاعَ لِلْخَبَرِ: خەۋەردىن چۆچۈپ كەتتى.

اِرْتَاعَ مِنَ الْخَبَرِ: چۆچۈپ كەتتى.

اِرْتَأَى يَرْتَئِي اِرْتِئَاءً الشَّخْصَ: كۆردى.

اِرْتَأَى رَأْيًا: تەكلىپ بەردى.

«اِرْتَأَى رَأْيًا فِي كَذَا» : ... ھەققىدە تەكلىپ بەردى.

اِرْتِبَاطٌ: ئالاقە، مۇناسىۋەت؛ شەرتلەشمەك، توختام تۈزمەك، باغلانماق، چېتىلماق.

بِدُونِ اِرْتِبَاطٍ: باغلانماستىن، مەجبۇرىيەتنى ئۈستىگە ئالماستىن.

«أَطْلُبُ نُسْخَةً مِنَ التَّعْلِيمَاتِ بِدُونِ اِرْتِبَاطٍ مِنْكَ» : مەجبۇرىيەتنى ئۈستۈڭگە ئالماستىن تەلىماتتىن بىر نۇسخا تەلەپ قىلغىن.

ضَابِطُ الْاِرْتِبَاطِ: ئالاقىچى ئوفىتسېر.

اِرْتِبَاكٌ: گاڭگىراش، تەمتىرەش.

«لَقَدْ شَعَرْنَا بِالْاِرْتِبَاكِ حِينَ رَأَيْنَاهُ يَدْخُلُ الْغُرْفَةَ غَاضِبًا» : ئۇنىڭ غەزەپ بىلەن ئۆيگە كىرىپ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ گاڭگىراپ

قالدۇق.

اِرْتَبَأَ يَرْتَبِئُ اِرْتِبَاءً عَلَى جَبَلٍ: ئېگىزدىن قارىدى، ئېگىزدىن نەزەر سالدى.

اِرْتَبَطَ يَرْتَبِطُ اِرْتِبَاطًا الشَّخْصَانِ: ئىككىيلەن باغلاندى، مۇناسىۋەتلەشتى.

اِرْتَبَطَ الشَّيْءُ فِي الْحَبْلِ: ئىلىنىپ قالدى.

«يَرْتَبِطُ هَذَا الْمَشْرُوعُ بِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْكِلَاتِ التَّقْنِيَةِ الْمُعَقَّدَةِ»: بۇ لايىھە نۇرغۇن مۇرەككەپ تېخنىكا مەسىلىلىرىگە چېتىلىدۇ.

اِرْتَبَعَ يَرْتَبِعُ اِرْتِبَاعًا الْحِصَانُ: ئايغىر ئوتلىدى، ئايغىر ئوت يېدى.

اِرْتَبَعَ بِالْمَكَانِ: كۈتتى، ساقلىدى، تۇتۇپ قالدى، ھايال بولدى.

اِرْتَبَقَ يَرْتَبِقُ اِرْتِبَاقًا فِي حِبَالَةٍ: قىلتاققا چۈشتى، قاپقانغا چۈشتى، تورغا چۈشتى.

اِرْتَبَكَ يَرْتَبِكُ اِرْتِبَاكًا الشَّخْصُ: گاڭگىراپ قالدى، تەمتىرەپ قالدى، كېپىنىڭ باش-ئايىغىنى تاپالماي قالدى.

«اِرْتَبَكَ الصَّيْدُ فِي الْحِبَالَةِ»: ئوۋ قاپقانغا چۈشۈپ قۇتۇلۇشنىڭ يولىنى بىلەلمىدى.

أَرَتُّ م رَتَّاءُ ج رُتٌّ: كېكەچ.

«هَذَا الشَّابُّ لَا يَصْلُحُ مُدَرِّسًا لِأَنَّهُ أَرَتُّ»: بۇ ياش كېكەچ بولغانلىقى ئۈچۈن ئوقۇتقۇچىلىققا يارىمايدۇ.

أَرْتَجَ يُرْتِجُ إِرْتَاجًا الْحَارِسُ الْبَابَ: قوغدىغۇچى ئىشىكنى تاقىۋەتتى.

أُرْتِجَ عَلَيْهِ: توساتتىن توختاپ قالدى (ناتىق).

اِرْتِجَاجٌ: تەۋرىنىمەك، سىلكىنىمەك، لىڭشىماق.

اِرْتِجَاجٌ مُخِّيٌّ: قاتتىق سىلكىنىش ياكى ئۇرۇلۇش سەۋەبىدىن نېرۋىنىڭ قالايمىقانلىشىپ كېتىشى.

اِرْتِجَاعٌ: ئەكسىيەتچىل.

اِرْتِجَاعِيٌّ: ئەكسىيەتچىلىك.

اِرْتِجَالٌ: ھېچقانداق تەييارلىقسىزلا سۆزلىمەك، ئويلاپ تۇرماستىنلا سۆزلىمەك.

«تَجَنُّبِ الْقَرَارَاتِ الْاِرْتِجَالِيَّةِ»: پۇختا ئويلانماي قارار چىقىرىشتىن ساقلان.

اِرْتَجَّ يَرْتَجُّ اِرْتِجَاجًا الشَّيْءَ: تەۋرەندى، تىترىدى.

اِرْتَجَّتِ الْأَرْضُ: يەر تەۋرىدى.

اِرْتَجَّ الْكَلَامُ: سۆز ئېلىشىپ كەتتى.

اِرْتَجَّ الْمُخُّ: مېڭىسى سىلكىنىپ كەتتى.

اِرْتَجَحَ يَرْتَجِحُ اِرْتِجَاحًا: تەۋرەندى، پۇلاڭلىدى، ئىرغاڭلىدى.

اِرْتَجَزَ يَرْتَجِزُ اِرْتِجَازًا الرَّاجِزُ: رەجەز بەھرىدە شېئىر ئوقۇدى.

اِرْتَجَفَ يَرْتَجِفُ اِرْتِجَافًا الشَّخْصُ: تىترىدى.

اِرْتَجَفَ غَضَبًا: غەزەپتىن تىترەپ كەتتى.

اِرْتَجَفَتْ فَرَائِصُهُ: قورقۇپ كەتتى، قورقۇپ چۆچۈپ كەتتى.

اِرْتَجَلَ يَرْتَجِلُ اِرْتِجَالًا الْمُتَكَلِّمُ الْحَدِيثَ: سۆز قىلغۇچى ئويلاپ تۇرماستىنلا سۆزلىندى، سۆز قىلغۇچى تەييارلىقسىزلا سۆزلىدى.

اِرْتَجَلَ الشِّعْرَ: تەييارلىقسىز ئىجاد قىلىپ شېئىر ئوقۇدى.

اِرْتَجَلَ الشَّخْصُ: پىيادە ماڭدى، ياياق ماڭدى.

اِرْتَجَمَ يَرْتَجِمُ اِرْتِجَامًا بِالْحِجَارَةِ: تاش ئاتتى.

اِرْتَجَى يَرْتَجِي اِرْتِجَاءً الشَّيْءَ: ئۈمىد قىلدى، ئۈتۈندى.

اِرْتِحَالٌ: كۆچمەك، يولغا چىقماق، ئاتلانماق، ھىجرەت قىلماق.

اِرْتَحَلَ يَرْتَحِلُ اِرْتِحَالًا الشَّخْصُ: كۆچۈپ كەتتى.

اِرْتَحَلَ الطِّفْلُ أَبَاهُ: بالا دادىسىغا مىنىۋالدى.

«إِنَّ ابْنِي اِرْتَحَلَنِي» (حديث): مېنىڭ ئوغلۇم ماڭا مىنىۋالدى.

اِرْتَحَلَ عَنِ الْوَطَنِ: ۋەتەندىن ھىجرەت قىلدى، يۇرتىدىن كۆچتى.

«اِرْتَحَلَ إِلَى رَحْمَةِ اللهِ»: ۋاپات بولدى، ئاخىرەتكە سەپەر قىلدى.

اِرْتِخَاءٌ: بوشىشىپ كەتمەك، ئۆزىنى تاشلىۋەتمەك.

اِرْتِخَاءُ الْعِظَامِ: سۆڭەك بوشاپ كېتىش كېسەللى.

www.uyghurkitap.com

اِرْتَخَّ يَرْتَخُّ اِرْتِخَاخًا الشَّخْصُ: بوشىشىپ كەتتى.

اِرْتَخَشَ يَرْتَخِشُ اِرْتِخَاشًا: چۆچۈپ كەتتى، ئۈركۈپ كەتتى.

اِرْتَخَصَ يَرْتَخِصُ اِرْتِخَاصًا الشَّيْءَ: ئەرزان ھېسابلىدى؛ رۇخسەت سورىدى.

اِرْتَخَى يَرْتَخِي اِرْتِخَاءً الشَّخْصُ: بوشىدى، ھاردى، چارچىدى.

«مَاأَنِ ارْتَخَتْ يَدُهُ حَتَّى طَارَتِ الْحَمَامَةُ»: ئۇنىڭ قولى بوشاپ كەتكەندى، كەپتەر ئۇچۇپ كەتتى.

اِرْتِدَادٌ: ئارقىغا قايتماق، چېكىنمەك.

اِرْتِدَادُ عَنِ الدِّيْنِ: مۇرتەد بولماق، دىندىن يانماق.

اِرْتَدَّ يَرْتَدُّ اِرْتِدَادًا: قايتتى، ياندى، چېكىندى، مۇرتەد بولدى، ئىسلامدىن چېكىندى.

«فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا» ‹قرآن›: ئىككىسى كەلگەن ئىزى بويىچە كەينىگە يېنىشتى.

«مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ» ‹قرآن›: سىلەردىن كىمىكى مۇرتەد بولىدىكەن، ئاللاھ (ئۇنىڭ ئورنىغا) ئاللاھ ئۇلارنى دوست تۇتىدىغان، ئۇلارمۇ ئاللاھنى دوست تۇتىدىغان، بىر قەۋمنى كەلتۈرىدۇ.

«فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيْرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيْرًا» ‹قرآن›: خۇش خەۋەرچى كېلىپ كۆڭلەكنى ياقۇپنىڭ يۈزىگە تاشلىدى، ئۇنىڭ كۆزى ئېچىلدى.

اِرْتَدَّ عَنْهُ: ئۇنىڭدىن چېكىندى، ئۇنىڭدىن ۋاز كەچتى، ئۇنى تاشلىدى، ئۇنى چۆرۈۋەتتى.

اِرْتَدَّ رَاجِعًا إِلَى: ... غا قايتتى.

اِرْتَدَّ إِلَى الْوَرَاءِ: ئارقىغا قايتتى.

اِرْتَدَّ عَلَى عَقِبَيْهِ: چېكىندى.

اِرْتَدَّ إِلَيْهِ صَوَابُهُ: خاتالىقىنى تونىدى.

اِرْتَدَّ مِنْ سَفَرِه: سەپەردىن قايتتى.

اِرْتَدَّ إِلَى رَبِّهِ: پەرۋەردىگارىغا تۇۋا قىلدى، پۇشايمان قىلدى.

اِرْتَدَعَ يَرْتَدِعُ اِرْتِدَاعًا الشَّخْصُ: توسۇلدى، توختىتىلدى، تىزگىنلەندى، ياندى.

«اِرْتَدَعَ بِرَوَادِعِ الْقُرآنِ»: قۇرئاننىڭ گۇناھتىن توسقۇچى ئايەتلىرى بىلەن توسۇلدى.

اِرْتَدَى يَرْتَدِي اِرْتِدَاءً الشَّخْصُ الرِّدَاءَ أَوْبِالرِّدَاءِ: يەكتەك كىيدى، تون كىيدى.

«أَرْتَدِي مَلاَبِسِي الْجَدِيْدَةَ»: يېڭى كىيىملىرىمنى كىيىمەن.

«لَقَدِ ارْتَدَى النَّاسُ جَمِيْعًا الْمَلاَبِسَ الْمَحْشُوَّةَ بَالْقُطْنِ»: كىشىلەرنىڭ ھەممىسى پاختىلىق كىيىم كىيدى.

اِرْتَدَى فِي كَذَا: چۈشۈپ كەتتى، غولىدى، يىقىلدى.

«لاَأُرِيْدُهُ أَنْ يَلْبَسَ الْمِعْطَفَ غَيْرَأَنَّهُ عَلَى ارْتِدَائِهِ»: مەن ئۇنىڭ پەلتو كىيىشىنى خالىمايمەن، لېكىن ئۇ ئۇنى كىيىشتە چىڭ تۇرىۋاتىدۇ.

اِرْتَزَقَ يَرْتَزِقُ اِرْتِزَاقًا الْجُنْدِيُّ: ئەسكەر يالىلاندى.

اِرْتَزَقَ الْعَامِلُ: ئىشچى تەمىناتىنى ئالدى.

اِرْتَسَّ يَرْتَسُّ اِرْتِسَاسًا الْخَبَرَ: خەۋەر تارقاتتى.

اِرْتَسَمَ يَرْتَسِمُ اِرْتِسَامًا الْخَوْفُ أَوِ الْفَزَعُ أَوِ الْفَرَحُ عَلَى وَجْهِهِ: چىرايىدىن بىلىندى، چىرايىدىن چىقىپ تۇردى.

اِرْتَسَمَ مَرَاسِمَ فُلاَنٍ: ئۇنىڭ ئىزىدىن ماڭدى.

اِرْتَسَمَ الأَمْرَ: بۇيرۇققا بويسۇندى.

اِرْتَشَحَ يَرْتَشِحُ اِرْتِشَاحًا: سۇ تەپچىرىدى.

اِرْتَشَحَ الإِنَاءُ: قاچىدىن سۇ تەپچىرىدى.

اِرْتَشَحَ الْجَسَدُ: بەدەندىن تەر چىقتى.

اِرْتَشَدَ يَرْتَشِدُ اِرْتِشَادًا: توپلىدى، دۆۋىلىدى، تىزدى.

اِرْتَشَفَ يَرْتَشِفُ اِرْتِشَافًا سَلْسَبِيلَ الْعِرْفَانِ: بىلىم بۇلىقىدىن ئىچتى، بىلىم مەنبەسىنى ئىگىلىدى.

اِرْتَشَى يَرْتَشِي اِرْتِشَاءً الشَّخْصُ مِنْ فُلاَنٍ: پارا ئالدى، پارا يېدى.

«لَعَنَ اللّٰهُ الرَّاشِيَ وَالْمُرْتَشِي» (حديث) : ئاللاھ تائالا پارا بەرگۈچى ۋە پارا ئالغۇچىغا لەنەت قىلسۇن !

اِرْتَصَدَ يَرْتَصِدُ اِرْتِصَادًا: كۆزەتتى، تەكشۈردى.

اِرْتَصَّ يَرْتَصُّ اِرْتِصَاصًا الْمُصَلُّونَ: نامازخانلار سەپ بولۇپ تىزىلدى.

اِرْتَصَعَ يَرْتَصِعُ اِرْتِصَاعًا بِالشَّيْءِ: يېپىشتى، چاپلاشتى.

اِرْتَصَعَ الْحَبَّ: ئاشلىقنى يانجىدى.

اِرْتَضَخَ يَرْتَضِخُ اِرْتِضَاخًا لُكْنَةً أَعْجَمِيَّةً: ئەرەبچىنى باشقا تىلغا ئارىلاشتۇرۇپ سۆزلىدى.

اِرْتَضَعَ يَرْتَضِعُ ارْتِضَاعًا الْوَلَدُ ثَدْيَ أُمِّهِ: بالا ئانىسىنى ئەمدى، بالا ئانىسىنىڭ ئەمچىكىنى شوردى.

اِرْتَضَى يَرْتَضِي اِرْتِضَاءً: رازى بولدى، مەمنۇن بولدى؛ ئىختىيار قىلدى، تاللىدى.

«وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَى» (قرآن) : ئۇلار ئاللاھ رازى بولغانلارغىلا شاپائەت قىلىدۇ.

اِرْتَضَاهُ لِصُحْبَةٍ: ئۇنى سۆھبەتكە لايىق ھېسابلىدى.

اِرْتَطَمَ يَرْتَطِمُ اِرْتِطَامًا بِالشَّيْءِ: ئۇرۇلدى.

اِرْتَطَمَ الْمَرْكَبُ: كېمە خادا تاشقا ئۇرۇلدى.

اِرْتَطَمَ الْجِدَارَ: تامغا ئۇرۇلدى، تامغا ئۇستى.

اِرْتَطَمَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: مۇجمەل بولدى.

اِرْتَطَمَ فِي الطِّينِ: پاتقاققا پېتىپ قالدى.

اِرْتَطَمَ فِي الْأَمْرِ: دىشۋارچىلىققا يولۇقتى، چىقىش يولى تاپالمىدى.

«اِرْتَطَمَ بِصُعُوبَاتٍ لَا حَصْرَ لَهَا» : چەكسىز قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كەلدى.

اِرْتَطَمَ بِـ : ئۇرۇلدى، سوقۇلدى، تېگىپ كەتتى.

اِرْتَطَمَ بِعَقَبَاتٍ: توسالغۇلارغا دۇچ كەلدى.

أَرْتَعَ يُرْتِعُ إِرْتَاعًا الْمَكَانُ: ئوت - چۆپ مول بولدى.

أَرْتَعَ الرَّاعِي إِبِلَهُ: پادىچى تۆگىسىنى باقتى.

اِرْتِعَاشٌ: تىترىمەك.

اِرْتِعَاشُ الْحُمَّى: قىزىتمىدىن بولغان تىترەك.

اِرْتِعَاشٌ شَيْخُوخِيٌّ: قېرىلىق تىترىكى.

اِرْتَعَبَ يَرْتَعِبُ اِرْتِعَابًا الشَّخْصُ: قورقتى، چۆچىدى، قورقۇپ تىترەپ كەتتى.

اِرْتَعَدَ يَرْتَعِدُ اِرْتِعَادًا الشَّخْصُ: تىترىدى، پارا-كەندە بولدى.

اِرْتَعَدَ خَوْفًا أَوْ غَضَبًا: قورقۇنچ ياكى غەزەپتىن تىترەپ كەتتى.

اِرْتَعَدَتْ فَرَائِصُهُ: قورقۇنچتىن لاغىلداپ تىترەپ كەتتى، يۈرىكى قېپىدىن چىقىپ كەتكۈدەك بولۇپ قاتتىق ۋەھىمىدە قالدى.

«إِنِّي أَرْتَعِدُ مِنَ الْبَرْدِ» : مەن سوغۇقتىن تىترەۋاتىمەن.

اِرْتَعَشَ يَرْتَعِشُ اِرْتِعَاشًا: تىترىدى.

«اِرْتَعَدَتْ مَفَاصِلُهُ، وَارْتَعَشَتْ أَنَامِلُهُ» : ئۇگىلىرى ۋە بارماقلىرى تىترىدى.

اِرْتَعَصَ يَرْتَعِصُ اِرْتِعَاصًا: قىمىرلىدى، لىڭشىدى، لۆمشىدى.

اِرْتَعَى يَرْتَعِي اِرْتِعَاءً الْغَنَمُ: قوي ئوتلىدى.

اِرْتَغَثَ يَرْتَغِثُ اِرْتِغَاثًا الْوَلَدُ أُمَّهُ: بالا ئانىسىنى ئەمدى، شوردى.

اِرْتَغَى يَرْتَغِي اِرْتِغَاءً الرَّغْوَةَ: كۆپۈكنى ئىچتى؛ كۆپۈكنى سوزگۈچ بىلەن سۈزدى.

اِرْتِفَاعٌ: يۇقىرى ئۆرلىمەك، ئېگىزلىمەك، ئۆرلىمەك، كۆتۈرۈلمەك، يۈكسەلمەك.

اِرْتِفَاعٌ ج اِرْتِفَاعَاتٌ: ئېگىزلىك، ئېگىز، يۇقىرى، ئۈستۈن، ئالىي.

اَلْاِرْتِفَاعُ عَنْ سَطْحِ الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزىدىن ئېگىز.

اِرْتِفَاقٌ: پايدىلانماق، ئىشقا سالماق، پايدا ئالماق.

حَقُّ الْاِرْتِفَاقِ (فِي الْقَانُونِ) : پايدىلىنىش ھوقۇقى.

اِرْتَفَدَ يَرْتَفِدُ اِرْتِفَادًا مَالًا: مال - مۈلۈكنى قولغا كەلتۈردى، مال - مۈلۈك ھاسىل قىلدى.

اِرْتَفَصَ يَرْتَفِصُ اِرْتِفَاصًا السِّعْرُ: باھا ئۆرلەپ كەتتى.

اِرْتَفَعَ يَرْتَفِعُ اِرْتِفَاعًا الْبِنَاءُ: ئېگىزلىدى.

www.uyghurkitap.com

اِرْتَفَعَ عَنْ سَطْحِ الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزىدىن كۆتۈرۈلدى.

اِرْتَفَعَ وَ انْخَفَضَ: بىر ھالەتتە تۇرمىدى، تۇراقسىز بولدى.

اِرْتَفَعَ الْخَطَرُ: خەتەر تۈگىدى.

اِرْتَفَعَ السِّعْرُ: باھا ئۆستى.

«اِرْتَفَعَتْ أَسْعَارُ بَعْضِ السِّلَعِ»: بەزى ماللارنىڭ باھاسى ئۆسۈپ كەتتى.

اِرْتَفَعَ النَّهَارُ: كۈندۈز ئۇزاردى.

اِرْتَقَّ يَرْتَقُّ اِرْتِفَاقًا الْقَلْبُ: يۈرەك سالدى، يۈرەك سوقتى.

اِرْتَفَقَ يَرْتَفِقُ اِرْتِفَاقًا بِهِ: پايدىلاندى، مەنپەئەتلەندى.

اِرْتَفَقَ الْقَوْمُ: يولداش بولۇشتى، ھەمراھ بولۇشتى.

اِرْتَفَقَ عَلَى مِرْفَقِهِ: جەينىكىگە يۆلەندى.

اِرْتِقَاءٌ: ئۆرلىمەك، ئېگىزلىمەك، تەرەققىي قىلماق.

مَذْهَبُ النُّشُوءِ وَالْاِرْتِقَاءِ: تەدرىجى تەرەققىيات نەزەرىيىسى.

اِرْتَقَبَ يَرْتَقِبُ اِرْتِقَابًا الشَّيْءَ: كۈتتى؛ كۆزەتتى.

«فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ» «قۇرئان»: (ئى مۇھەممەد!) سەن ئاسمان (ھەممە ئادەم) ئوچۇق (كۆرىدىغان) تۈتۈننى كەلتۈرىدىغان كۈندە (ئۇلارغا بولىدىغان ئازابنى) كۈتكىن.

اِرْتَقَبَ الْمَكَانَ: جاينى كۆزەتتى.

اِرْتَقَشَ يَرْتَقِشُ اِرْتِقَاشًا: گۈزەللىكنى ۋە زىننىتىنى ئاشكارا قىلدى.

اِرْتَقَشَ الْقَوْمُ: ئارىلىشىپ كەتتى.

اِرْتَقَشَ الْمُقَاتِلُونَ: جەڭچىلەر گىرەلىشىپ كەتتى.

اِرْتَقَصَ يَرْتَقِصُ اِرْتِقَاصًا السِّعْرُ: باھا ئۆرلىدى، باھا ئۆرلەپ كەتتى.

اِرْتَقَنَ يَرْتَقِنُ اِرْتِقَانًا: سۈركىدى، سۈرتتى، بويىدى.

اِرْتَقَى يَرْتَقِي اِرْتِقَاءً الرَّجُلُ السُّلَّمَ أَوْ فِي السُّلَّمِ أَوْعَلَى السُّلَّمِ: شوتىغا چىقتى، شوتىغا ياماشتى.

«أَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِي الْأَسْبَابِ» «قۇرئان»: ياكى ئۇلار ئاسمانلارنىڭ، زېمىننىڭ ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى نەرسىلەرنىڭ پادىشاھلىقىغا ئىگىمۇ؟ (ئەگەر ئۇلار ئىگە بولسا، ئۇلار ئۆزلىرىنى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىدىغان) شوتىلارغا چىقسۇن.

اِرْتَقَى الْأَمِيرُ عَلَى الْعَرْشِ: ئەمىر تەختتە ئولتۇردى.

اِرْتَقَى مُرْتَقًى صَعْبًا: ئۆزىنى قاتتىق چارچىتىۋەتتى، قىيىن ئىشقا تۇتۇش قىلدى.

اَلْاِرْتِكَازُ: مەركەز، نۇقتا.

مِحْوَرُ الْاِرْتِكَازِ: ئاساسىي نۇقتا.

«إِنَّ نُقْطَةَ الْاِرْتِكَازِ لِكَلَامِي هِيَ أَنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْإِسْلَامُ»: مېنىڭ سۆزۈمنىڭ ئاساسىي نۇقتىسى ئاللاھنىڭ نەزەرىدە مەقبۇل دىن ئىسلام دىنى دېگەندىن ئىبارەت.

اِرْتَكَبَ يَرْتَكِبُ اِرْتِكَابًا الرَّجُلُ الذَّنْبَ: گۇناھ ئۆتكۈزدى.

اِرْتَكَبَ عَمَلًا شَائِنًا: قەبىھ ئىش قىلدى.

اِرْتَكَبَ جَرَائِمَ شَائِنَةً: ئېغىر جىنايەت ئۆتكۈزدى.

اِرْتَكَبَ الْفَحْشَاءَ: زىنا قىلدى، پاھىشە قىلدى.

اِرْتَكَزَ يَرْتَكِزُ اِرْتِكَازًا الشَّيْءُ: مۇقىملاشتى، مەركەزلەشتى، قارارلاشتى، ئورناشتى.

«هٰذَا الرَّأْيُ لَايَرْتَكِزُ عَلَى أَسَاسٍ صَحِيحٍ»: بۇ پىكىر توغرا ئاساسقا ئىگە ئەمەس.

اِرْتَكَزَ عَلَيْهِ: يۆلەندى.

اِرْتَكَسَ يَرْتَكِسُ اِرْتِكَاسًا: دۈم بولدى، ئۆرۈلدى، قايتىلىندى.

اِرْتَكَسَ فِي أَمْرٍ: قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى.

اِرْتَكَضَ يَرْتَكِضُ اِرْتِكَاضًا: تەۋرىدى، داۋالغۇدى.

اِرْتَكَضَ خَيْلَهُمْ إِلَيْهِ: ئاتنى قامچىلاپ چاپتۇردى.

اِرْتَكَضَ الْجَنِينُ فِي الْبَطْنِ: ھامىلە قورساقتا

مىدىرلىدى.

اِرْتَكَفَ يَرْتَكِفُ اِرْتِكَافًا: (قار ـ يامغۇر) يەر يۈزىنى قاپلىدى.

اِرْتَكَمَ يَرْتَكِمُ اِرْتِكَامًا: توپلاندى، يىغىلدى.

اِرْتَكَنَ يَرْتَكِنُ اِرْتِكَانًا عَلَيْهِ: يۆلەندى.

اِرْتَمَخَ يَرْتَمِخُ اِرْتِمَاخًا: خار بولدى، بوزەك بولدى، قورقۇنچاقلىق قىلدى.

اِرْتَمَزَ يَرْتَمِزُ اِرْتِمَازًا: تەسىرلەندى، ھاياجانلاندى، تەييارلاندى.

اِرْتَمَسَ يَرْتَمِسُ اِرْتِمَاسًا فِي الْمَاءِ: سۇغا چىلاندى.

اِرْتَمَى يَرْتَمِي اِرْتِمَاءً الْمُتَنَاضِلَانِ: ئېتىشتى.

اِرْتَمَى الصَّيْدَ: ئوۋنى ئاتتى.

اِرْتَمَى عَلَى الْأَرْضِ: زېمىنغا يىقىلدى.

اِرْتَمَى عَلَى قَدَمَيْهِ: ئۇنىڭغا كۈچۈكلەندى، ئۇنىڭغا ئۆزىنى خار قىلدى.

اِرْتَمَى تَحْتَ قَدَمَيْهِ: ئۇنىڭغا كۈچۈكلەندى، ئۇنىڭغا ئۆزىنى خار كۆرسەتتى.

اِرْتَمَى الْوَلَدُ فِي حِضْنِ أُمِّهِ: بالا ئانىسىنىڭ قوينىغا ئۆزىنى ئاتتى.

اِرْتَهَنَ يَرْتَهِنُ اِرْتِهَانًا الشَّيْءَ مِنْهُ: رەنىگە ئالدى، گۆرۈگە ئالدى.

اِرْتَهَنَ بِالْأَمْرِ: باغلىنىپ قالدى.

«حَفَرَ الْآبَارَ الْإِرْتِوَازِيَّةَ فِي الْمِنْطَقَةِ لِأَغْرَاضٍ زِرَاعِيَّةٍ»: تېرىلغۇ ئىشلىرى ئۈچۈن بۇ رايوندا ئۆزلۈكىدىن ئېتىلىپ چىقىدىغان قۇدۇقلارنى كولىدى.

اِرْتَوَى يَرْتَوِي اِرْتِوَاءً مِنَ الْمَاءِ: سۇنى ئېچىپ قاندى.

اِرْتَوَى الْحَبْلُ: ئارغامچا ئەشتى.

اِرْتِيَاءٌ: چوڭقۇر ئويلىنىش، خىيال سۈرمەك.

اِرْتِيَابٌ: شەك، گۇمان.

«نَظَرَ إِلَيْهِ بِارْتِيَابٍ شَدِيدٍ»: ئۇنىڭغا قاتتىق گۇمان بىلەن قارىدى.

اِرْتِيَابِيٌّ: شۈبھىلىك، گۇمانلىق.

اِرْتِيَاحٌ: مەمنۇنىيەت، مەمنۇنلۇق، رازى بولماق.

«أَعْرَبَ عَنِ ارْتِيَاحِهِ الشَّدِيدِ»: ئۆزىنىڭ قاتتىق مەمنۇن بولغانلىقىنى ئىپادىلىدى.

اِرْتِيَادٌ: تەكشۈرمەك، ئىزدىمەك.

اِرْتِيَادُ الْمُحِيطِ: دېڭىزدا يۈرمەك.

اِرْتِيَادُ الْمَخَازِنِ: دۇكان ئارىلىماق.

اِرْثٌ: مىراس.

«كُلُّ أُمَّةٍ تَعْتَزُّ بِإِرْثِهَا الْحَضَارِيِّ»: ھەر بىر مىللەت ئۆزىنىڭ مەدەنىي مىراسلىرى بىلەن پەخىرلىنىدۇ.

أُرْثَةٌ: پىلىك، پىلتە.

اِرْثَعَنَّ يَرْثَعِنُّ اِرْثِعْنَانًا الْمَطَرُ: يامغۇر توختىماي ياغدى.

اِرْثَعَنَّ الشَّعْرُ: چاچ ساڭگىلاپ كەتتى، چۇشۇپ تۇردى.

اِرْثَعَنَّ فُلَانٌ: ئاجىزلىدى، بوشاپ كەتتى.

أُرْثُوذُكِس: پراۋۇسلاۋىيە دىنى.

أُرْثُوذُكِسِيٌّ: پراۋۇسلاۋىيە دىنىغا ئېتىقاد قىلغۇچى.

إِرْثِيٌّ: ئىرسىي، ۋارىسلىق، مىراسخورلۇق.

أَرِجَ يَأْرَجُ أَرَجًا و أَرِيجًا: خۇش ھىد پۇرىدى، خۇش پۇراق پۇرىدى.

أَرَجٌ: خۇش پۇراق، خۇش ھىد.

إِرْجَاءٌ: كېچىكتۈرمەك، ئارقىغا سۈرمەك، تەخىرقىلماق.

أَرْجَابٌ: ئۈچەي.

إِرْجَاقٌ ج أَرَاجِيقُ: پىتنە ـ پاسات تېرىيدىغان يالغان ـ ياۋىداق خەۋەرلەر، ئۆسەك سۆزلەر.

«كَثُرَتِ الْأَرَاجِيقُ حَوْلَ مَصِيرِ الطَّائِرَةِ الْمَخْطُوفَةِ»: بۇلاپ كېتىلگەن ئايروپىلاننىڭ تەقدىرى توغرىسىدا سۆز ـ چۆچەكلەر كۆپەيدى.

أَرْجَأَ يُرْجِئُ إِرْجَاءً الشَّخْصُ الْأَمْرَ: كېچىكتۈردى، تەخىر قىلدى، ئارقىغا سۈردى، كېيىنگە سۈردى.

أَرْجَأَ تَنْفِيذَ الْعُقُوبَةِ: جازانى كېچىكتۈردى.

أَرْجَبَ يُرْجِبُ إِرْجَابًا: ئەيمەندى، تارتىندى،

www.uyghurkitap.com

سۇر باستى.

أَرْجَحَ يُرْجِحُ إِرْجَاحًا الشَّيْءَ: تاللىدى، ئارتۇق كۆردى، ئەھمىيەت بەردى، تەكىتلىدى.

أَرْجَحَ الْمِيزَانَ: تارازىنىڭ بىر تەرىپىنى ئېغىرلاتتى.

أَرْجَحُ: ... ئېھتىمالغا يېقىن، ... بولۇشى مۇمكىن.

أَرْجَحُ الظَّنِّ أَنْ...: ئېھتىمالغا ئەڭ يېقىن، كۆچلۈكرەك تەرىپى.

«مِنَ الْأَرْجَحِ أَلَّا يَنْزِلَ الْمَطَرُ الْيَوْمَ»: بۈگۈن يامغۇر ياغماسلىق تەرىپى كۆچلۈكرەك.

«يَعُودُ عَلَى الْأَرْجَحِ بَعْدَ نِصْفِ سَاعَةٍ»: ئۇنىڭ يېرىم سائەتتىن كېيىن قايتىشى ئىشەنچلىكرەك.

«الْأَرْجَحُ أَنْ نُسَافِرَ غَدًا»: ئەتە يولغا چىقىشىمىز مۇمكىن.

عَلَى الْأَرْجَحِ: كۆپىنچە، كۆپ ھاللاردا.

وَالْأَرْجَحُ كَذَا: كۆچلۈك تەرىپى.

أَرْجَحِيَّةٌ: بىر تەرەپكە ئاغماق، بىر تەرەپنى بېسىپ كەتمەك، ئارتۇق كەلمەك، ئۈستۈنلۈك.

«تَتَّضِحُ هُنَا أَرْجَحِيَّةُ الْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ»: بۇ يەردە ھەقنىڭ باتىلنى بېسىپ چۈشۈشى ئېنىق.

أَرْجَعَ يُرْجِعُ إِرْجَاعًا الشَّخْصَ: قايتۇردى، ياندۇردى.

«أَرْجَعَ الزَّوْجَةَ إِلَى زَوْجِهَا»: ئايالنى ئۆز ئېرىگە قايتۇرۇپ بەردى.

«أَرْجَعَ اللّٰهُ الْمَيِّتَ»: ئاللاھ ئۆلۈكنى تىرىلدۈردى.

أَرْجَفَ يُرْجِفُ إِرْجَافًا الشَّخْصُ: مىدىرلىدى، تەۋرىدى.

أَرْجَفَتِ الْأَرْضُ: يەر تەۋرىدى.

أَرْجَلَ يُرْجِلُ إِرْجَالًا الْمَرْأَةُ: ئايال ئوغۇل تۇغدى.

أَرْجَلَ فُلَانًا: پىيادە قويدى، پىيادە ماڭغۇزدى.

أَرْجَلَهُ: مۆھلەت بەردى.

أُرْجُوَانٌ: توق قىزىل رەڭ؛ مەرتىۋىلىك كىشىلەر كىيىدىغان كىيىم؛ قىزىل بوياق؛ سۆسۈن رەڭ، بىنەپشەرەڭ.

أُرْجُوَانِيٌّ: سۆسۈن رەڭلىك، بىنەپشە رەڭلىك.

أَحْمَرُ أُرْجُوَانِيٌّ: توق قىزىل.

أُرْجُوحَةٌ ج أَرَاجِيحُ: ئەلەڭگۈچ؛ لىڭگىرتاقتاق.

أُرْجُوحَةُ الطِّفْلِ: بۆشۈك، تەۋرەنمە كارىۋات.

أُرْجُوزَةٌ ج أَرَاجِيزُ: رەجەز ۋەزنىدە يېزىلغان شېئىر قەسىدە.

أَرْجَى يُرْجِي إِرْجَاءً الشَّيْءَ: كېچىكتۈردى، كەينىگە سۈردى.

«تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ» ‹قرآن›: ئاياللىرىڭلاردىن خالىغىنىڭنىڭ نۆۋىتىنى ئارقىغا سۈرسەڭ، خالىغىنىڭ بىلەن (نۆۋىتىدىن باشقا ۋاقىتتا) بىر يەردە بولساڭ بولىۋېرىدۇ.

أَرْحَبَ يُرْحِبُ إِرْحَابًا الْمَكَانُ: ئورۇن كېڭەيدى.

أَرْحَبَ الْمَكَانَ: ئورۇننى كېڭەيتتى.

أَرْحَضَ يُرْحِضُ إِرْحَاضًا: يۇدى.

أَرْحَلَ يُرْحِلُ إِرْحَالًا الشَّخْصُ: يۈك تۆگىلىرى كۆپەيدى.

أَرْحَلَ الْمُسَافِرَ: يولۇچىغا ئۇلاغ بەردى.

أَرْحَلَهُ: ئۇنى سەپەرگە ماڭدۇردى.

أَرْخَصَ يُرْخِصُ إِرْخَاصًا السِّعْرَ: باھانى تۆۋەنلەتتى، باھانى چۈشۈردى.

أَرْخَصَ لَهُ: ئۇنىڭغا رۇخسەت قىلدى، ئۇنىڭغا ئىجازەت بەردى.

أَرْخَصَ الشَّخْصُ نَفْسَهُ: ئۆزىنى ئۆزى خار قىلدى.

إِرْخَامُ الْبَيْضِ: تۇخۇم باستۇرماق.

أَرْخَمَ يُرْخِمُ إِرْخَامًا الدَّجَاجَةَ عَلَى بَيْضِهَا: مېكىيان تۇخۇم باستۇردى.

أَرْخَى يُرْخِي إِرْخَاءً الشَّخْصُ: باياشات تۇرمۇش كەچۈردى، پاراۋان تۇرمۇش كەچۈردى.

أَرْخَى الشَّيْءَ: يۇمشاتتى؛ ساڭگىلاتتى؛ كېڭەيتتى، ئۇزارتتى.

أَرْخَى السِّتْرَ: پەردىنى چۈشۈردى.

أَرْخَى عِمَامَتَهُ: خاتىرجەم بولدى.

أَرْخَى لَهُ الْقَيْدَ: كىشەننى بوشىتىۋەتتى، باغلاقنى بوشىتىۋەتتى.

أَرْخَى الدَّابَّةَ: چۇلۋۇرنى قويۇۋەتتى.

«أَرْخَى اللَّيْلُ سُدُولَهُ» : قاراڭغۇ چۈشتى.

أَرْخَى لَهُ الْعِنَانَ: ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتى.

أَرْخِيَةٌ ج أَرَاخٍ: چۈشۈرۈۋېتىلگەن پەردە.

أَرْدَأَ يُرْدِئُ إِرْدَاءً: ناچارلاشتۇردى، يامانلاشتۇردى.

إِرْدَبٌّ ج أَرَادِبُ: مىسىرنىڭ جىڭ بىرلىكى 1050 كىلوگراملىق ئاشلىق-ئۆلچەيدىغان كەمچەن.

أَرْدَفَ يُرْدِفُ إِرْدَافًا الشَّيْءُ: داۋاملاشتى، ئارقىمۇ ئارقا بولدى.

أَرْدَفَ الشَّخْصَ: ئۇنىڭدىن كېيىن كەلدى.

«أَرْدَفَ خَيْلَهُ بِخَيْلٍ أُخْرَى» : ئېتىغا ئىككىنچى ئاتنى ئەگەشتۇردى.

أَرْدَفَهُ الرَّاكِبُ: مىنگەشتۇردى، كەينىگە مىندۇردى.

أُرْدُمٌ ج أَرْدَمُونَ: ئۇستا ماتروس، چېچەن دېڭىزچى.

اَلْأُرْدُنُّ: ئىئوردانىيە.

أُرْدُنِيٌّ: ئىئوردانىيىلىك.

أَرْدَى يُرْدِي إِرْدَاءً ـــ هُ الدَّهْرُ: زامان ئۇنى هالاك قىلدى.

«وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىڭلارغا قىلغان ئەنە شۇ (قەبىھ) گۇمانىڭلار سىلەرنى هالاك قىلدى، شۇنىڭ بىلەن زىيان تارتقۇچىلاردىن بولدۇڭلار.

«قَالَ تَاللَّهِ إِنْ كِدْتَ لَتُرْدِينَ» ‹قرآن›: ئۇ (يەنى مۆمىن) ئېيتىدۇ: «ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، مېنى (ئازدۇرۇپ) هالاك قىلغىلى تاسقىلىپتىكەنسەن».

أَرْدَاهُ قَتِيلاً: ئۇنى قەستلەپ ئۆلتۈردى.

أَرْدَاهُ فِي الْبِئْرِ: قۇدۇققا ئىتتىرىۋەتتى.

اَلْأُرْدِيَّةُ: ئوردۇ مىللىتى، پاكىستانلىق.

اَللُّغَةُ الْأُرْدِيَّةُ: ئوردۇ تىلى.

أَرَذَّ يُرِذُّ إِرْذَاذًا السَّمَاءُ: سىم - سىم يامغۇر ياغدى.

أَرْذَلُ ج أَرْذَلُونَ وأَرَاذِلُ: خار، پەس، زاتى پەس، تېگى پەس، ئەڭ تۆۋەن.

«وَمَا نَرَاكَ اتَّبَعَكَ إِلاَّ الَّذِينَ هُمْ أَرَاذِلُنَا» ‹قرآن›: بىزنىڭچە، ئارىمىزدىكى پەس كىشىلەر ساڭا ئەگەشكەن.

أَرْذَلُ الْعُمُرِ: قېرىلىق، قاتتىق قېرىلىق.

«وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ» ‹قرآن›: ئاراڭلاردا ئۆمرىنىڭ يامان (يەنى ئەڭ قېرىلىق) باسقۇچىغا ئۇلىشىدىغانلارمۇ بار.

أَرْذَمَ يُرْذِمُ إِرْذَامًا الْإِنَاءُ: قاچا توشتى، قاچا تولدى.

أَرَّثَ يُؤَرِّثُ تَأْرِيثًا النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت ياندۇردى.

أَرَّثَ بَيْنَ الْقَوْمِ: ئىختىلاپ سالدى، پىتنە ـ پاسات تۇغدۇردى، ئىغۋا ئۇرۇقىنى چاچتى.

أَرَّخَ يُؤَرِّخُ تَأْرِيخًا: تارىخ يازدى، خاتىرىلىدى.

أَرَّشَ يُؤَرِّشُ تَأْرِيشًا: كۈشكۈرتتى، ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى.

أَرَّشَ النَّارَ: ئوت ياقتى.

أَرَّشَ الْحَرْبَ: ئۇرۇش قوزغىدى.

أَرَّشَ بَيْنَهُمْ: ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى، ئارىنى بۇزدى، ئوتقۇيرۇقلۇق قىلدى.

أَرَّفَ يُؤَرِّفُ تَأْرِيفًا الْأَرْضَ: چېگرا بەلگىلىدى.

أَرَّقَ يُؤَرِّقُ تَأْرِيقًا: ئۇيقۇسىنى قاچۇردى.

«أَرَّقَهُ صَوْتُ الْمِذْيَاعِ» : رادىئونىڭ ئاۋازى ئۇنىڭ ئۇيقۇسىنى قاچۇردى.

أَرَمٌ: ئېزىق چىشى.

إِرِّيسٌ ج إِرِّيسُونَ و أَرَارِيسُ: دېھقان؛ ئاگرانوم.

أَرْزٌ: شەمشاد.

أُرْزٌ: گۈرۈچ.

أُرْزٌ بِلَبَنٍ: ئاق ئاش.

أَرْزَمَ يُرْزِمُ إِرْزَامًا الرَّعْدُ: هاۋا گۈلدۈرلىدى.

أُرْزُنٌ: قاتتىق ياغاچ.

www.uyghurkitap.com

أَرْزِيز: تېلېفون.

أَرَسَ يَأْرِسُ أَرْسًا: تېرىقچىلىق قىلدى.

إِرْسَالٌ: ئەۋەتمەك، يوللىماق.

إِرْسَالٌ تِلْفِزْيُونِيٌّ: تېلېۋىزىيە ئاڭلىتىش.

جِهَازُ الْإِرْسَالِ: تارقىتىش ئەسۋابى، تارقىتىش ئۈسكۈنىسى.

اِنْقِطَاعُ الْإِرْسَالِ: ئاڭلىتىشنىڭ توختاپ قېلىشى، ئاڭلىتىشنىڭ ئۈزۈلۈپ قېلىشى.

إِرْسَالِيَّةٌ ج إِرْسَالِيَّاتٌ: ئۆمەك (بولۇپمۇ خرىستىئان دىنىنى تەشۋىق قىلىدىغان ئۆمەككە ئېيتىلىدۇ.)

أَرْسَبَ يُرْسِبُ إِرْسَابًا: چۆكتۈردى، تىندۈردى.

أَرْسَلَ يُرْسِلُ إِرْسَالًا الشَّيْءَ: مەيلىگە قويۇۋەتتى.

«يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا» ‹قرآن›: ئۇ سىلەرگە مول يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىدۇ.

«هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ» ‹قرآن›: ئاللاھ ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرىنى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى تولۇق) ھىدايەت ۋە ھەق دىن بىلەن ئەۋەتتى.

أَرْسَلَ فِي طَلَبِهِ: چاقىرتتى.

أَرْسَلَ نُقُودًا: پۇل ئەۋەتتى، پۇل پېرىۋۇت قىلدى.

أَرْسَلَ حُكْمًا: ھۆكۈم چىقاردى.

أَرْسَلَ الصَّوْتَ: ئاۋازنى قويۇۋەتتى، ئاۋازنى چىقاردى.

أَرْسَلَ الدُّخَانَ: تۈتۈن چىقاردى.

أَرْسَلَ نَظْرَةً إِلَى: قارىدى، نەزەرىنى تىكتى.

أَرْسَلَ يَدَهُ عَنْ يَدِهِ: كۆرۈشۈپ بولغاندىن كېيىن قولىنى قويۇۋەتتى.

أَرْسَلَ شَعْرَهُ: چېچىنى قويۇۋەتتى.

أَرْسَلَ الطَّائِرَ: قۇشنى قويۇۋەتتى.

أَرْسَلَهُ: ئەۋەتتى.

أَرْسَلَ إِشَارَةَ إِسْتِغَاثَةٍ: قۇتقۇزۇۋېلىش سىگنالىنى چالدى.

أَرْسَلَ إِنْذَارًا: ئاگاھلاندۇرۇش بەردى.

أَرْسَنَ يُرْسِنُ إِرْسَانًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا يۈگەن سالدى، نوقتا سالدى.

أُرْسُوسَةٌ: ئېگىز قالپاق، ئۇزۇن قالپاق.

أَرْسَى يُرْسِي إِرْسَاءً السَّفِينَةَ: كېمە توختىدى، لەڭگەر تاشلىدى.

«وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا» ‹قرآن›: تاغلارنى (زېمىندا) مۇقىم قىلدى.

أَرْسَى حَجَرَالْأَسَاسِ: ئۇل تاشنى بېكىتتى.

«أَرْسَى قَوَاعِدَ الْعَدْلِ»: ئادالەت ئاساسلىرىنى تىكلىدى.

أَرْسَى الْمَلَّاحُ السَّفِينَةَ: كېمىچى كېمىنى توختاتتى.

أَرْسَى الْبَنَّاءُ دَعَائِمَ الْبِنَاءِ: قۇرغۇچى بىنانىڭ تۈۋرۈكلىرىنى پۇختا بەرپا قىلدى، پۇختا ئورناتتى.

أَرْسَى الْقَوَاعِدَ: قائىدىلەرنى مۇقىملاشتۇردى.

إِرْشَاءٌ: پارا بەرمەك.

إِرْشَادٌ ج إِرْشَادَاتٌ: يېتەكچىلىك قىلماق، باشلامچىلىق قىلماق، تەلىم بەرمەك، يېتەكلىمەك؛ مەسلىھەت، نەسىھەت.

هَيْئَةُ الْوَعْظِ وَالْإِرْشَادِ: ۋەز – نەسىھەت ھەيئىتى.

إِرْشَادَاتُ الْمُرُورِ: قاتناش بەلگىلىرى.

أَرْشَحَ يُرْشِحُ إِرْشَاحًا الْمَاءَ: سۇ تەپچىتىردى.

أَرْشَدَ يُرْشِدُ إِرْشَادًا إِلَى الشَّيْءِ أَوْ عَلَى الشَّيْءِ أَوْلِلشَّيْءِ: يېتەكلىدى، كۆرسەتتى، توغرا يولغا باشلىدى.

«أَرْشَدَهُ اللّٰهُ»: ئاللاھ ئۇنى توغرا يولغا باشلىدى، ھىدايەت قىلدى.

أَرْشَدَهُ لِلصَّوَابِ: توغرا يول كۆرسەتتى.

أَرْشَدَهُ إِلَى الصَّوَابِ: توغرا يول كۆرسەتتى.

أَرْشَدِيَّةٌ: ۋايىغا يەتمەك، ياش قورامىغا يەتمەك.

أَرَشَّ يُرِشُّ إِرْشَاشًا ـــ تِ السَّمَاءُ: ئۆتكۈنچى يامغۇر ياغدى، سىم – سىم يامغۇر ياغدى.

أَرْشَقَ يُرْشِقُ إِرْشَاقًا الْمَاءَ: سۇنى سۈمۈردى، سۇنى ئۇتلىدى.

أَرْشَقَ يُرْشِقُ إِرْشَاقًا الشَّيْءَ: ئاتتى.

أَرْشَقَ إِلَيْهِ: تىكىلىپ قارىدى.

أَرْشَى يُرْشِي إِرْشَاءً الدَّلْوَ: سوغىنىنى ئارغامچىدا باغلىدى.

أَرْصَدَ يُرْصِدُ إِرْصَادًا لَهُ شَيْئًا: تەييارلىدى، ھازىرلىدى، مەبلەغ چىقاردى.

أَرَضُّ م رَضَّاءُ ج رُضٌّ: چىشلىرى زىچ.

أَرْصَعَ يُرْصِعُ إِرْصَاعًا بِالرُّمْحِ: نەيزە ئۇردى، نەيزە سانجىدى.

أُرْضُوضَةٌ: دوبۇلغا.

أَرْضٌ ج أُرُوضٌ و أَرْضُونَ وأَرَاضٍ وآرَاضٍ: زېمىن، يەر، قۇرۇقلۇق، يەر يۈزى.

«وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ» (قرآن): ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى ئاللاھقا خاستۇر.

كُرَةُ الْأَرْضِ: يەر شارى.

أَرْضٌ رَاعِيَّةٌ: تېرىلغۇ يەر.

أَرْضٌ بِكْرٌ. أَرْضٌ عَذْرَاءُ: بوز يەر، بىنام، ئېچىلمىغان يەر.

أَرْضٌ خِصْبَةٌ: بولۇق يەر، مۇنبەت يەر.

أَرْضٌ فَضَاءٌ: بوش يەر، بىكار يەر.

اَلْأَرْضُ الْمُقَدَّسَةُ: مۇقەددەس زېمىن، پەلەستىن.

«لَاتَرَى لَهُ مَثِيْلًا عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ»: يەر يۈزىدە ئۇنىڭ ئوخشىشى يوق.

طَابِقُ أَرْضٍ: يەر ئاستى قەۋىتى، بىنانىڭ بىرىنچى قەۋىتى.

«اَلْأَرْضُ مُغَطَّاةٌ بِالثَّلْجِ»: زېمىن قار بىلەن قاپلانغان.

«اِشْتَرَى قِطْعَةً مِنَ الْأَرْضِ لِبِنَاءِ دَارٍ عَلَيْهَا»: ئۇ ئۆي سېلىش ئۈچۈن بىر پارچە زېمىن سېتىۋالدى.

أَرْضُ الْوَطَنِ: ۋەتەن زېمىنى.

اِبْنُ الْأَرْضِ: يانچى، مەدىكار.

إِرْضَاعٌ: ئېمىتمەك، سۈت بەرمەك.

أَرْضَبَ يُرْضِبُ إِرْضَابًا الْمَطَرُ: يامغۇر ياغدى.

أَرَضَةٌ ج أَرَضٌ: ياغاچ يەيدىغان قۇرت؛ ئاق چۈمۈلە.

«أَصَابَتِ الْأَرَضَةُ هٰذِهِ الْكُتُبَ»: بۇ كىتابلارنى قۇرت يەپ كەتتى.

أَرَضَّ يُرِضُّ إِرْضَاضًا: ھۆركۈپ كەتتى، ئۇچۇپ كەتتى.

أَرْضَعَ يُرْضِعُ إِرْضَاعًا الْأُمُّ: ئېمىتتى، سۈت بەردى.

«وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ» (قرآن): ئانىلار (بالىلارنى ئېمىتىش مۇددىتىنى) تولۇق ئېمىتمەكچى بولسا، تولۇق ئىككى يىل ئېمىتىشى لازىم.

أَرْضَعَتِ الْمَرْأَةُ وَلَدَهَا: ئايال بالىسىنى ئېمىتتى.

«وَأَوْحَيْنَا إِلَى أُمِّ مُوسَى أَنْ أَرْضِعِيْهِ» (قرآن): مۇسانىڭ ئانىسىغا ئىلھام بىلەن بىلدۈردۇقكى، «مۇسانى ئېمىتكىن».

أَرْضَى يُرْضِي إِرْضَاءً: ئۇنى رازى قىلدى، ئۇنى خۇشال قىلدى.

«يَحْلِفُوْنَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوْكُمْ» (قرآن): ئۇلار سىلەرنى رازى قىلىش ئۈچۈن ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلىدۇ.

أَرْضِيٌّ: يەر شارى خاراكتېرلىك دۇنياۋى، يەر - جاھان؛ تېرىلغۇ؛ تېررىتورىيە.

أَرْضِيَّةٌ: يەر ھەققى؛ ئارقا كۆرۈنۈش.

«رَفَعَ الْأَرْضِيَّةَ قَبْلَ إِخْرَاجِ سَيَّارَتِهِ مِنَ الْمِينَاءِ»: ئۇ ماشىنىنى توختىتىش مەيدانىدىن چىقىشتىن بۇرۇن يەر ھەققىنى تۆلىدى (تاپشۇردى).

«يُمْكِنُ أَنْ نَفْهَمَ الْقَرَارَ إِذَا عَرَفْنَا أَرْضِيَّتَهُ»: ئارقا كۆرۈنۈشىنى بىلەلىسەك، قارارنى چۈشىنەلەيمىز.

أَرْضِيَّةُ الْحُجْرَةِ: ئۆينىڭ يەر يۈزى (تورۇسنىڭ ئەكسى).

أَرْضِيَّاتٌ: كىشىلەر ئارىسىدىكى گۈزەل ئەخلاق؛ دۇنياۋى بەخت - سائادەت.

أَرْطَبَ يُرْطِبُ إِرْطَابًا الْبُسْرُ: خورمىغا ئايلاندى.

أَرْطَبَ الثَّوْبَ: كىيىمنى ھۆل قىلىۋەتتى.

أَرْطَبَ النَّخْلُ: خورمىغا ئايلاندى.

أَرْطَبَ الْبَلَحُ: غورا خورمىغا ئايلاندى.

www.uyghurkitap.com

أُرْطَةٌ. أُورْطَةٌ ج أُرْطٌ: پولك، باتالىيون، تۈمەن.

أَرْعَبَ يُرْعِبُ إِرْعَابًا: قورقاتتى، چۆچۈتتى.

أَرْعَدَ يُرْعِدُ إِرْعادًا السَّحابُ: ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

أَرْعَدَ الشَّخْصُ: تىترىتىۋەتتى.

أَرْعَدَ لَهُ وَ أَبْرَقَ: قاتتىق غەزەپلەندى، تەھدىت سالدى، ۋارقىراپ ـ جارقىرىدى.

أَرْعَشَ يُرْعِشُ إِرْعاشًا الْكِبَرُ: قېرىلىق ئۇنى تىترەتتى.

أُرْعِشَتْ يَدَاهُ: يېشى چوڭىيىپ كەتتى، ياشىنىپ قالدى.

أَرْعَصَ يُرْعِصُ إِرْعَاصًا: نەرسىنى مىدىرلاتتى، نەرسىنى ھەرىكەتلەندۈردى.

أَرْعَفَ يُرْعِفُ إِرْعَافًا الْإِنَاءَ: قاچىنى تاشقىچە تولدۇردى.

أَرْعَفَ الْقَلَمَ: قەلەمگە سىياھنى كۆپ ئىچۈردى.

أَرْعَفَهُ: ئۇنى ئالدىراتتى.

أَرْعَلَ يُرْعِلُ إِرْعَالاً: ئۇنىڭغا قاتتىق نەيزە سانجىدى.

أَرْعَلُ م رَعْلاَءُ ج رُعْلٌ: ئەخمەق؛ ئۆسۈپ ئېگىلىپ كەتكەن ئوت ـ چۆپ.

أَرْعَمَ يُرْعِمُ إِرْعَامًا: ئورۇقلاپ ماڭقا بولۇپ قالدى.

أَرْعَنَ يُرْعِنُ إِرْعَانًا الْمَاشِيَةَ: باقتى.

أَرْعَنُ م رَعْنَاءُ ج رُعْنٌ: ئەخمەق، ھاماقەت، دۆت، قاپاقباش؛ ئۇزۇن بۇرۇن.

رَجُلٌ أَرْعَنُ: ئەخمەق ئادەم.

جَبَلٌ أَرْعَنُ: ئۇزۇن تۇمشۇقلۇق ئېگىز تاغ.

جَيْشٌ أَرْعَنُ: زور قوشۇن.

أُرْعُوفَةٌ: رىشاتكا.

اِرْعَوَى يَرْعَوِي اِرْعِوَاءً عَنْ غَيِّهِ: ئازاشلىقتىن قايتتى، گۇمراھلىقتىن ياندى.

أَرْ أَرْعَى يُرْعِي إِرْعَاءً الْمَكَانَ: ئوتلاققا ئايلاندۇردى.

أَرْعَى فُلاَنٌ سَمْعَهُ: قۇلاق سالدى، كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىدى.

أَرْعَتِ الْأَرْضُ: سۇ ۋە ئوت ـ چۆپلىرى مول بولدى.

إِرْغَامٌ: زورلىماق، مەجبۇرلىماق.

أَرْغَبَ يُرْغِبُ إِرْغَابًا فِيهِ: ئىلھام بەردى، رىغبەتلەندۈردى، ئىلھاملاندۇردى.

أَرْغَبَهُ عَنِ الشَّيْءِ: سوۋۇتتى، يۈز ئۆرۈگۈزدى.

أَرْغَبَ: مەيلى كۆپەيدى.

أَرْغَبَ الشَّيْءَ: كېڭەيتتى.

أَرْغَدَ يُرْغِدُ إِرْغَادًا الشَّخْصُ: باياشات ياشىدى، پاراۋان تۇرمۇش كەچۈردى.

«أَرْغَدَ اللهُ عَيْشَهُمْ»: ئاللاھ ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىنى پاراۋان قىلسۇن.

أَرْغَفَ يُرْغِفُ إِرْغَافًا فِي الْمَشْيِ: تېز ماڭدى.

أَرْغَفَ إِلَيْهِ: تىكىلىپ قارىدى.

أَرْغَلَ يُرْغِلُ إِرْغَالاً إِلَيْهِ: مايىل بولدى، ئېغىپ كەتتى، قىيسايدى.

أَرْغَمَ يُرْغِمُ إِرْغَامًا ـ هُ: زورلىدى، بويسۇندۇردى؛ خورلىدى.

أَرْغَمَ أَنْفَهُ: خارلىدى، خار قىلدى.

أَرْغُنٌ ج أَرَاغِنُ: ئارگون (چالغۇ).

أَرْغَى يُرْغِي إِرْغَاءً الْمَاءُ: سۇ كۆپۈكلەشتى.

أَرْغَى خَصْمَهُ: دۈشمەننى باستى.

أَرْغَى وَ أَزْبَدَ: غەزەپتىن چېچىلدى، تەھدىت سالدى، ھەيۋە قىلدى.

أَرْغَى الصَّابُونُ: سوپۇننىڭ كۆپۈكى چىقتى.

أَرْغَى الْبَعِيرَ: تۆگىنى بوقىراتتى.

أَرْغَى الرَّجُلُ: كۆز ئالايتتى، ھۆرپەيدى.

أَرْفَأَ يُرْفِئُ إِرْفَاءً الْمَلاَّحُ السَّفِينَةَ: كېمىچى كېمىنى يېقىنلاشتۇردى.

أَرْفَأَتِ السَّفِينَةُ: كېمە پرىستانغا يېقىنلاشتى.

أُرْفَةٌ ج أُرَفٌ: چېگرا.

أَرْفَدَ يُرْفِدُ إِرْفَادًا: ياردەم بەردى، يۆلىدى، مەدەت بەردى.

اِرْفَضَّ يَرْفَضُّ اِرْفِضَاضًا النَّاسُ عَنْهُ: كىشىلەر ئۇنىڭدىن تاراپ كەتتى، تارقىلىپ كەتتى.

اِرْفَضَّ الْمَجْلِسُ: مەجلىس تارقالدى.

اِرْفَضَّ الدَّمْعُ أَوِ الْعَرَقُ أَوْنَحْوُهُمَا: قان ۋە ياش ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر ئاقتى، تۆكۈلدى؛ قۇيۇلدى.

أَرْفَغُ: راھەتلىك تۇرمۇش.

أَرَقَّ يُرِقُّ إِرْقَاقًا الرَّايَةَ: بايراق لەپىلدىدى.

أَرْفَقَ يُرْفِقُ إِرْفَاقًا: پايدا يەتكۈزدى، مەنپەت بەردى، ياردەم قىلدى، مۇلايىم بولدى.

أَرْفَقَ كَذَا بِكَذَا: كىرگۈزدى، قوشتى، تىركەپ قويدى.

«أَرْفَقَ طَلَبَهُ بِشَهَادَةِ الْإِجَازَةِ»: تەلىپىنى رۇخسەت سوراش قەغىزىگە تىركەپ قويدى.

أَرْفَقُ: ئەڭ پايدىلىق.

أَرْفَلَ يُرْفِلُ إِرْفَالاً: مەغرۇرانە ماڭدى، كۆرەڭلەپ ماڭدى.

أَرْفَهَ يُرْفِهُ إِرْفَاهًا: راھەت كۆرسەتتى، ئەيش ــ ئىشرەتلىك تۇرمۇشقا ئىگە قىلدى.

أَرْفَهَ عَنْ نَفْسِهِ: ئۆزىنى خۇشال قىلدى.

أَرْفَى يُرْفِي إِرْفَاءً الرُّبَّانُ السَّفِينَةَ: ماتروس كېمىنى پرىستانغا يېقىنلاشتۇردى.

أَرْفَتِ السَّفِينَةُ: كېمە پرىستانغا يېقىنلاشتى.

أَرِقَ يَأْرَقُ أَرَقًا: ئۇيقۇسى قاچتى، بىدار بولدى.

أَرِقٌ، أَرُقٌ: ئۇيقۇسى قاچقان.

أَرَقٌ: ئۇيقۇسىزلىق، ئوخلىيالماسلىق كېسىلى.

«أَصَابَهُ أَرَقٌ فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَنَامَ»: ئۇ، ئۇيقۇسى قېچىپ ئۇخلىيالمىدى.

اِرْقَاطَّ يَرْقَاطُّ اِرْقِيطَاطًا: چەل بولدى.

اِرْقَانٌ: خېنە، زەپە، سېرىق كېسەل.

أَرْقَأَ يُرْقِئُ إِرْقَاءً الدَّمَ أَوِالدَّمْعَ: قاننى ياكى ياشنى توختاتتى.

«لاَ أَرْقَأَ اللّٰهُ دَمْعَتَهُ أَوْعَيْنَهُ»: ئۇنىڭ كۆز يېشى قۇرىمىسۇن (بەد دۇئا).

أَرْقَةٌ: كېپىنەك لىچىنكىسى.

أَرْقَبَ يُرْقِبُ إِرْقَابًا دَارًا: قورۇنى كۆزىتىشكە قويدى.

أَرْقَدَ يُرْقِدُ إِرْقَادًا: ئۇنى ئۇخلاتتى.

أَرْقَدَ الْأَعْصَابَ: نېرۋىنى تىنچلاندۇردى.

أَرْقَدَتِ الْأُمُّ طِفْلَهَا: ئانا بالىسىنى ئۇخلاتتى.

أَرْقَدَتِ الدَّجَاجَةَ عَلَى الْبَيْضِ: توخۇغا تۇخۇم باستۇردى.

أَرْقَدَتِ النَّبَاتَ: ئۆسۈملۈكنى كۆمدى.

أَرْقَشُ م رَقْشَاءُ ج رُقْشٌ: ئالا ــ بۇلىماچ، چار، چىپار.

أَرْقَصَ يُرْقِصُ إِرْقَاصًا ـــ تِ الْأُمُّ وَلَدَهَا: ئانا بالىسىنى پۇلاڭلىتىپ ئويناتتى.

أَرْقَطُ ج أَرَاقِطُ: ئالا ــ بۇلىماچ، چىپار، شىر.

أَرْقَطُ م رَقْطَاءُ ج رُقْطٌ: چار يىلان.

اِرْقَطَّ يَرْقَطُّ اِرْقِطَاطًا: چەل بولدى، داغ چۈشتى.

أَرَقَّ يُرِقُّ إِرْقَاقًا الشَّيْءَ: نازۇكلاشتى، ئىنچىكىلەشتى.

أَرَقَّ الْخَابِزُ الرَّغِيفَ: ناۋاي ناننى نېپىز قىلدى.

أَرَقَّ فُلاَنٌ: قولى قىسقىراپ ھالى ناچارلاشتى.

أَرَقَّ الْوَعْظُ قَلْبَهُ: ۋەز ئۇنىڭ دىلىنى ئېرىتتى، ئۇنىڭ دىلىنى يۇمشاتتى، ئۇنى تەسىرلەندۇردى.

أَرْقَلَ يُرْقِلُ إِرْقَالاً: ئالدىرىدى.

أَرْقَمُ ج أَرَاقِمُ: ئەڭ زەھەرلىك يىلان؛ قەلەم.

أَرْقَنَ يُرْقِنُ إِرْقَانًا: سۈركىدى، سۈرتتى، بويىدى.

إِرْكَانٌ: ئىشەنچ، تايانچ.

أَرْكَبَ يُرْكِبُ إِرْكَابًا الشَّخْصَ: مىندۇرۇۋالدى.

أَرْكَبَهُ خَلْفَهُ: ئۇنى ئارقىسىغا مىنگەشتۈرۈۋالدى.

أَرْكَسَ يُرْكِسُ إِرْكَاسًا اللّٰهُ عَدُوًّا: ئاللاھ دۈشمەننى قايتۇردى.

«كُلَّمَا رُدُّوالَى الْفِتْنَةِ أُرْكِسُوافِيهَا» (قرآن): ئۇلار ھەرقاچان پىتنە ــ پاساتقا چاقىرىلسا ئۆزلىرىنى ئۇنىڭدىن تارتىدۇ.

«أَرْكَسَهُ فِي الشَّرِّ»: ئۇنى يامانلىققا قايتۇردى، ئۇنى يامانلىققا چۈشۈرۈپ قويدى.

أَرْكَعَ يُرْكِعُ إِرْكَاعًا ـــ هُ: ئۇنى رۇكۇ قىلدۇردى.

أَرْكَنَ يُرْكِنُ إِرْكَانًا عَلَى: پاناھ ئىزدىدى، پاناھ ئىزدەپ باردى، يۆلەنچۈك ئىزدىدى.

أَرْكَنَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا يۆلەندى، ئۇنىڭغا ئىشەندى.

أَرْكُونٌ ج أَرَاكِيْنُ وَأَرَاكِينَةٌ: شاھزادە، يول باشچى، رەھبەر، داھى، سەردار.

إِرَمٌ ج آرَامٌ وَ أُرُومٌ: قۇملۇق دالالاردىكى بەلگە تاش (يول بەلگىسى).

أَرْمَةٌ ج أُرَمٌ: ۋۇيسكا، تاختا، ئىزناك، بەلگە.

أَرْمَدُ م رَمْدَاءُ ج رُمْدٌ: كۆز ياللۇغىغا گىرىپتار بولغان ئادەم.

رَجُلٌ أَرْمَدُ: كۆز ئاغرىقىغا گىرىپتار بولغان ئادەم.

ثَوْبٌ أَرْمَدُ: كىر كىيىم، پاسكىنا كىيىم.

اِرْمَدَّ يَرْمَدُّ اِرْمِدَادًا: كۆلرەڭگە ئۆزگەردى.

اِرْمَدَّتِ الْعَيْنُ: كۆز ئاغرىدى.

أَرْمَسَ يُرْمِسُ إِرْمَاسًا: كۆمدى، دەپنە قىلدى، يەرلىككە قويدى.

أَرْمَشُ م رَمْشَاءُ ج رُمْشٌ: كۆزى قىزارغان، كىرپىكلىرى چۈشۈپ كەتكەن.

أَرْمَضَ يُرْمِضُ إِرْمَاضًا الْحَرُّ: ئىسسىق كۆيدۈردى، ئىسسىق كۆيدۈرۈۋەتتى.

أَرْمَضَهُ الشَّيْءُ: ئاغرىق پەيدا قىلدى، ئاغرىتتى.

أَرْمَضَهُ التَّعَبُ: قاتتىق ھاردۇردى، قاتتىق چارچاتتى.

اِرْمَكَّ يَرْمَكُّ اِرْمِكَاكًا: ئىنچىكىلەپ كەتتى.

اِرْمَكَّ الْجَمَلُ: تۆگە كۆلرەڭگە كىردى.

أَرْمَلَ يُرْمِلُ إِرْمَالاً الشَّخْصُ: نامراتلاشتى، ئوزۇق ـ تۈلۈكى تۈگەپ كەتتى.

«كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ فِي غَزَاةٍ فَأَرْمَلْنَا وَأَنْفَضْنَا» ‹حديث›: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىر غازاتتا بولۇپ ئوزۇق ـ تۈلۈكىمىز تۈگەپ كەتكەنىدى.

أَرْمَلَ الْمَكَانُ: قۇملۇققا ئايلاندى.

أَرْمَلَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال تۇل قالدى.

أَرْمَلُ م رَمْلاَءُ ج رُمْلٌ: قۇملۇق.

أَرْمَلُ ج أَرَامِلُ: بويتاق ئەر.

أَرْمَلَةٌ ج أَرَامِلُ: تۇل ئايال، تۇل خوتۇن.

أَرْمَلَةُ الْمَلِكِ: خان ئانا، پادىشاھنىڭ ئانىسى.

أَرَمَّ يُرِمُّ إِرْمَامًا الْعَظْمُ: سۆڭەك چىرىدى.

أَرَمَّ إِلَى اللَّهْوِ: ئويۇنغا بېرىلدى؛ لام ـ جىم دېمىدى، جىم تۇردى.

«أَيُّكُمُ الْمُتَكَلِّمُ بِكَذَا وَكَذَا فَأَرَمَّ الْقَوْمُ» ‹حديث›: ... قايسىڭلار ئۇنداق ـ مۇنداق دېدىڭلار؟ جامائەت لام ـ جىم دېمىدى.

أَرَمَّ الشَّخْصُ: جىم بولدى، سۈكۈت قىلدى.

أَرْمَى يُرْمِي إِرْمَاءً عَنْ ظَهْرِ فَرَسِهِ: ئات ئۈستىدىن ئېتىپ چۈشۈردى.

أَرِنَ يَأْرَنُ أَرَنًا وَ أَرِينًا وَإِرَانًا الْبَعِيرُ: تۆگە جانلاندى، روھلاندى، ئېتىكلەشتى، شوخلاشتى.

أَرْنَبٌ ج أَرَانِبُ: توشقان.

أَرْنَبٌ بَيْتِيٌّ: ئۆي توشقىنى.

أَرْنَبٌ بَرِّيٌّ: ياۋا توشقان.

أَرْنَبٌ هِنْدِيٌّ: دېڭىز چوشقىسى.

أَرْنَبَةُ الْأَنْفِ: بۇرۇننىڭ ئۇچى.

«لاَيُرَى أَبْعَدَ مِنْ أَرْنَبَةِ أَنْفِهِ»: بۇرنىنىڭ ئۇچىنى كۆرەلمىگەن كالتە پەم.

«فَلَقَدْ رَأَيْتُ عَلَى أَنْفِ رَسُولِ اللّٰهِ وَأَرْنَبَتِهِ أَثَرَ الطِّينِ» ‹حديث›: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇرنىدا ۋە بۇرنىنىڭ ئۇچىدا لايىنىڭ ئىزىنى كۆردۈم.

جَدَعَ أَرْنَبَةً: خورلىدى.

قَطَعَ أَرْنَبَةَ فُلاَنٍ: خورلىدى.

«هُمْ شُمُّ الْأَرَانِبِ»: ئۇلار ئابرۇيلۇق ئادەملەر، ئۇلار ئىززەتلىك ئادەملەر، ئۇلار شەرەپلىك ئادەملەر.

أَرْنَبَةٌ ج أَرَانِبُ: چىشى توشقان، ئانا توشقان.

أَرْنَقَ يُرْنِقُ إِرْنَاقًا الْمَاءَ: سۇنى لېيىتتى.

أَرَنَّ يُرِنُّ إِرْنَانًا الشَّيْءُ: جاراڭلىدى.

أَرَنَّ الْمَاءُ فِي خَرِيرِهِ: سۇ يېقىملىق شىرىلدىدى، سۇ شىر - شىر ئاۋاز چىقاردى.

أَرَنَّتِ الْمَرْأَةُ فِي نَوْحِهَا: ئايال مۇڭلۇق يىغلىدى.

أَرَنَّتِ الْحَمَامُ فِي سَجْعِهَا: كەپتەر مۇڭلۇق سايرىدى.

أَرَنَّتِ السَّحَابَةُ فِي رَعْدِهَا: بۇلۇت ھەيۋەتلىك گۈلدۈرلىدى.

أَرْنَى يُرْنِي إِرْنَاءً ہ حُسْنُ مَنْظَرِهِ: ئۇنىڭ گۈزەل مەنزىرىسى ئۇنى ھەيران قالدۇردى.

إِرْهَابٌ: قورقۇتماق، تەھدىت سالماق، ھەيۋە قىلماق.

اَلْإِرْهَابُ الْأَبْيَضُ: ئاق تېررورلۇق.

إِرْهَابِيٌّ: تېررورچى.

حُكْمٌ إِرْهَابِيٌّ: تېررورلۇق ھاكىمىيەت، ئىستىبدات ھاكىمىيەت.

«قَامَ فَرِيقٌ مِنَ الْإِرْهَابِيِّينَ بِاخْتِطَافِ طَائِرَةٍ أَمْسِ» : بىر گۇرۇھ زوراۋانلار تۈنۈگۈن ئايروپىلان بۇلىدى.

إِرْهَاصٌ: پەيغەمبەر پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى يۈز بېرىدىغان ئادەتتىن تاشقىرى ئىشلار، بۇ پەيغەمبەرلىكنىڭ بېشارىتى ھېسابلىنىدۇ.

إِرْهَاقٌ: ئېغىر يۈك ئارتماق.

«لَا يُبَالِي بِالتَّعَبِ وَالْإِرْهَاقِ» : ھېرىش - چارچاشتىن ۋە ئېغىر يۈكتىن قورقمايدۇ.

أَرْهَبَ يُرْهِبُ إِرْهَابًا ـــ ہ: ئۇنى قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

«تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّٰهِ وَعَدُوَّكُمْ» «قرآن» : بۇنىڭ بىلەن، ئاللاھنىڭ دۈشمىنىنى ۋە ئۆزۈڭلارنىڭ دۈشمەنلىرىنى قورقۇتىسىلەر.

«لَمْ تُرْهِبْهُمُ الصِّعَابُ» : ئۇلارنى قىيىنچىلىقلار قورقۇتالمىدى.

أَرْهَجَ يُرْهِجُ إِرْهَاجًا: چاڭ - توزان چىقاردى، توپا توزۇتتى.

أَرْهَجَ بَيْنَهُمْ: ئېغۋاگەرلىك قىلدى.

أَرْهَصَ يُرْهِصُ إِرْهَاصًا الْحَائِطَ: تامغا ئۇل سالدى، مۇستەھكەملىدى.

أَرْهَصَ بِالشَّيْءِ: ئالدىن خەۋەر بەردى.

أَرْهَفَ يُرْهِفُ إِرْهَافًا أُذُنَيْهِ: دىققەت بىلەن ئاڭلىدى، ئەستايىدىل قۇلاق سالدى.

أَرْهَفَ جِسْمَهُ: بەدىنىنى ئورۇقلاتتى.

أَرْهَفَ سَيْفَهُ: قىلىچىنى بىلىدى؛ قىلىچىنى چاقلىدى.

أَرْهَقَ يُرْهِقُ إِرْهَاقًا ہ: ئۇنىڭغا كۆتۈرەلمەيدىغان يۈكنى ئارتتى، قولىدىن كەلمەيدىغان ئىشقا زورلىدى.

«لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا» «قرآن» : ئەھدىنى ئۇنتۇپ قالغانلىقىمغا مېنى ئەيىبلىمە، سەن بىلەن بىللە بولۇشتا مېنى قىيىن ھالغا چۈشۈرۈپ قويما.

أَرْهَقَنَا السَّهَرُ: بىزنى ئۇيقۇسىزلىق ھالسىرىتىۋەتتى.

أَرْهَقَهُ الدَّيْنُ: ئۇنى قەرز بېسىۋالدى.

أَرْهَقَ الذَّاكِرَةَ: ئۆلۈك يادلىدى.

أَرْهَقَهُ طُغْيَانًا: سىقتى، باستى، قىستى، بوغدى.

أَرْهَنَ يُرْهِنُ إِرْهَانًا ـــ ہ الشَّيْءَ: رەنىگە قويۇش ئۈچۈن ئۇنىڭغا بەردى.

أَرْهَنَ عَقَارًا: كۆچمەس مۈلۈكنى رەنىگە قويدى.

أَرْهَنَ لِلْمَوْتِ: ئۆلۈمگە تاپشۇردى، ئۆلۈمگە تۇتۇپ بەردى.

أَرْوَحَ يُرْوِحُ إِرْوَاحًا اللَّحْمُ: گۆش سېسىپ قالدى.

أَرْوَحَ الشَّيْءَ: ھىدىنى پۇردى.

أَرْوَحَ عَلَيْهِ حَقَّهُ: ھەققىنى قايتۇردى.

أَرْوَعُ ج رُوعٌ و أَرْوُعٌ: قالتىس؛ كېلىشكەن، كىشىنى قايىل قىلىدىغان، ئىنتايىن ئېسىل، چېچەن، زېرەك.

أُرُومَةٌ وَ أَرُومٌ ج أُرُمٌ: دەرەخ يىلتىزى؛ كېلىپ چىقىشى، نەسلى.

طَيِّبُ الْأُرُومَةِ: تېگى ئېسىل.

أَرْوَنَانٌ: قىيىن كۈن، قاتتىق كۈن؛ ئاۋاز.

يَوْمٌ أَرْوَنَانٌ: قاتتىق كۈن.

أَرْوَى يُرْوِي إِرْوَاءً إِبِلَهُ: تۆگىسىنى سۇغاردى.

www.uyghurkitap.com

أُرْوِيَّةٌ ج **أَرَاوِيّ وَأَرَاوٍ وَ أَرْوَى**: چىشى تاغ ئېچكىسى، چىشى تاغ ئۆچكىسى.

أَرَى يُرِي إِرَاءَةً الشَّيْءَ: كۆرسەتتى.

«فَأَرَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَى» ‹قرآن›: مۇسا پىرئەۋنگە چوڭ مۆجىزىنى كۆرسەتتى.

أَرَى اللّٰهُ بِفُلَانٍ: پالاننى جازالىدى.

«أَرَى عَلَى جَفْنِهِ الْكَرَى فَنَامَ»: ئۇ چارچاپ كېتىپ ئۇخلاپ قالدى.

«أَرَاهُ طَرِيقَ الصَّوَابِ»: ئۇنىڭغا توغرا يولنى كۆرسەتتى.

أَرَاهُ الْمِرْآةَ: ئۇنىڭغا ئەينەكنى تەڭلىدى.

أَرَاهُ: ئويلايمەن، قارايمەن، ھېسابلايمەن.

أَرِيبٌ م **أَرِيبَةٌ**: ئۇستا، ماھىر، پىتىنشكەن؛ زېرەك، ئەقىللىق، ئۆتكۈر.

أَرِيجٌ: خۇش پۇراق، خۇش ھىد.

حَدِيقَةٌ يَفُوحُ أَرِيجُهَا: خۇش ھىد چىچىپ تۇرغان باغچا.

أَرْيَحِيٌّ ج **أَرْيَحِيُّونَ**: مەرد، ئالىيجاناب، ئېسىل؛ كەڭ قورساق، مەردانە، كۆڭلى - كۆكسى كەڭ.

«أَنْتَ رَجُلٌ أَرْيَحِيٌّ فَلَاتَبْخَلْ بِمُسَاعَدَتِكَ لِهٰذَا الْمَشْرُوعِ الْخَيْرِيِّ»: سەن ئالىيجاناب ئادەم- سەن، بۇ خەيرىيەت ئىشى ئۈچۈن ياردەم بېرىشكە بېخىللىق قىلمىغىن.

أَرْيَحِيَّةٌ: مەردلىك، كەڭ قورساقلىق، ئالىيجا- نابلىق، ئېسىللىك.

«فِيكَ أَرْيَحِيَّةٌ»: سەن ئالىيجانابلىق خىسلە- تىگە ئىگە.

أَرِيسٌ ج **أَرِيسُونَ**: دېھقان؛ ئاگرانوم.

أَرْيَقَ يُرْيِقُ إِرْيَاقًا: يېزىغا باردى.

أَرْنِيكٌ: جەدۋەل، سخېما، گراف.

أَرِيكَةٌ ج **أَرَائِكُ وَ أَرِيكٌ**: ساپا، يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇق، تەخت.

«مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ» ‹قرآن›: ئۇلار جەننەتتە تەختلەرگە يۆلىنىپ ئولتۇرىدۇ.

أَرْيَى يُرْيِي إِرْيَاءً الرَّايَةَ: بايراق چىقاردى.

أَرْيَى الصَّمْتَ: ئۇ جىمىپ كەتتى.

أَرِسْتُوقْرَاطِيٌّ: ئاق سۆڭەك.

«لَمْ يَعُدِ الشِّعْرُ أَرِسْتُوقْرَاطِيًّا كَمَا كَانَ الشَّأْنُ فِي الْقَدِيمِ بَلْ أَصْبَحَ دِيمُقْرَاطِيًّا...»: قەدىمكى زامانلاردا ئوخشاش شېئىر ئاق سۆڭەكلەر ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان بولماي، بەلكى دېموكراتىكلىق ئەركىن ھالەتكە قايتتى....

إِزَاءَ: ئۇدۇلىدا، روبروسىدا، قارشىسىدا.

«جَلَسَ إِزَاءَهُ/بِإِزَائِهِ»: ئۇ ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇردى.

أَزَاحَ يُزِيحُ إِزَاحَةً: چېكىندۈرۈۋەتتى، يوقاتتى، يۆتكىۋەتتى.

أَزَاحَ: يىراقلاشتۇردى، ئايرىدى، يۆتكىۋەتتى، يوق قىلدى، ئېلىۋەتتى.

أَزَاحَ اللِّثَامَ عَنْ: پاش قىلدى، ئاشكارىلىدى، ئېچىپ تاشلىدى.

«أَزَاحَ اللِّثَامَ عَنْ وَجْهِهِ»: يۈزىدىن چۈمبەلنى ئېلىۋەتتى.

«أَزَاحَ اللّٰهُ عِلَّتَهُ»: ئاللاھ ئۇنىڭ كېسىلىنى ساقايتتى.

إِزَاحَةٌ: يۆتكىۋېتىش، نېرى قىلىۋېتىش، يىراقلاشتۇرماق.

أَزَادَ يُزِيدُ إِزَادَةً: تەمىنات بەردى.

أَزَارَ يُزِيرُ إِزَارَةً الرَّجُلَ: زىيارەت قىلغۇزدى، يوقلاتقۇزدى.

أَزَارَهُ الْمَرِيضَ: كېسەلنى يوقلاتقۇزدى.

إِزَارٌ ج **آزِرَةٌ وَأُزُرٌ**: چاپان، تون، پۈركەنجە، خالات، پىلاش، پەلتو، تاشقى كىيىم.

أَزَاغَ يُزِيغُ إِزَاغَةً: ئاداشتۇردى، ئازدۇردى.

«رَبَّنَالَا تُزِغْ قُلُوبَنَابَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى ھىدايەت قىلغىنىڭ- دىن كېيىن دىللىرىمىزنى توغرا يولدىن بۇر- ۋەتمىگىن.

«أَزَاغَهُ عَنْ طَرِيقِ السَّوِيِّ»: ئۇنى توغرا يولدىن ئازدۇردى.

أَزَالَ يُزِيلُ إِزَالَةً: يوقاتتى، تۈگەتتى، نېرى قىلىۋەتتى، يىراقلاشتۇردى، چەتلەشتۈردى.

أَزَالَهُ عَنْ وَظِيفَتِهِ: ئۇنى ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلىدى.

أَزَالَ شُكُوكَهُ: گۇمانىنى تۈگەتتى.

«أَزَالَ اللّٰهُ زَوَالَهُ»: ھالاك بولسۇن، يوقالسۇن، بېشىنى يېسۇن، ئۆلسۇن.

أَزْأَرَ يُزْئِرُ إِزْآرًا الْأَسَدُ: شىر ھۆركۈرىدى.

أَزَبَ يَزِبُ أَزْبًا الْمَاءُ: سۇ سىرغىپ ئاقتى، سۇ سىرغىپ چىقتى.

إِزْبٌ: دوغلاق.

أَزَبٌ: تۈكلۈك، چاچلىق، ساقاللىق.

أَزْبَدَ يُزْبِدُ إِزْبَادًا الْبَحْرُ: دېڭىز كۆپۈك چىقاردى.

«هَاجَ الْبَحْرُ وَأَزْبَدَ»: دېڭىز دولقۇنلىدى ۋە كۆپۈك چىقاردى.

أَزْبَدَ الرَّجُلُ: غەزەپلەندى، تەھدىت سالدى.

أَزْبَدَ الْفَلَّاحُ: دېھقاننىڭ قايمىقى كۆپەيدى.

أَزِجَ أَزَجًا الْعُشْبُ: چۆپ ئۆستى.

أَزَجٌ ج أَزُجٌ وَ أَزَاجٌ وَإِزْجَةٌ: ئەگمە ئىشىك.

أَزَجٌّ م زَجَّاءُ ج زُجٌّ: قەلەم قاش.

حَاجِبٌ أَزَجُّ وَعَيْنٌ سَوْدَاءُ: قەلەم قاش ۋە قارا كۆز.

اِمْرَأَةٌ جَمِيلَةٌ ذَاتُ حَاجِبٍ أَزَجَّ: قەلەم قاشلىق چىرايلىق ئايال.

أَزْجَى يُزْجِي إِزْجَاءً: سۈرىدى، ھەيدەكچىلىك قىلدى، ئالدىراتتى، ئالغا ئىتتىردى، ئىلگىرى سۈردى، سىلجىتتى.

أَزْجَى الْأَمْرَ: كېچىكتۈردى، كەينىگە سۈردى.

أَزْجَى التَّحِيَّةَ: تەبرىكلىدى، ئېھتىرام بىلدۈردى، تەشەككۈر ئېيتتى، مىننەتدارلىق بىلدۈردى.

أَزْجَى الثَّنَاءَ: ماختىدى، مەدھىيىلىدى، كۆيلىدى.

أَزْجَى الشَّيْءَ: ئاۋات قىلدى، راۋاجلاندۇردى.

أَزَحَ أُزُوحًا: كېچىكتى.

أَزَحَ الْعِرْقُ: تومۇر ئېگىز - پەس سوقتى.

أَزَحَ الْقَدَمُ أَوِالنَّعْلُ: تېيىلىپ كەتتى.

أَزْحَفَ يُزْحِفُ إِزْحَافًا الْقَوْمُ: دۈشمەنگە قاراپ ئىلگىرىلىدى.

أَزْحَفَ الصَّبِيَّ: بوۋاقنى ئۆمىلەتتى.

أَزْحَفَهُ: ئۇنى ئۆمىلەتتى.

أَزْحَلَ يُزْحِلُ إِزْحَالًا الشَّيْءَ: يۆتكىۋەتتى، يىراقلىتىۋەتتى.

أَزْحَلَ فُلَانًا: يىراقلاشتۇردى.

أَزْحَلَ إِلَيْهِ: ئىلتىجا قىلدۇردى، قىندى، ھامىلە قىلغۇزدى.

أَزْخَمَ يُزْخِمُ إِزْخَامًا اللَّحْمُ: گۆش پۇراپ قالدى، سېسىپ قالدى.

أَزْخَمُ ج زَخْمَاءُ وَ زُخْمٌ: سېسىپ قالغان، پۇراپ قالغان.

اِزْدَادَ يَزْدَادُ اِزْدِيَادًا: كۆپەيدى، ئارتتى، ئاشتى.

«هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ» ‹قرآن›: مۆمىنلەرنىڭ ئىمانىغا ئىمان قوشۇلۇشى ئۈچۈن، ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىللىرىغا تەمكىنلىكنى چۈشۈردى.

«اِزْدَادَ الطِّفْلُ بُكَاءً»: بوۋاقنىڭ يىغىسى تېخىمۇ ئەزۋەيلىدى.

«اِزْدَادَتْ لَهُ بِنْتٌ»: ئۇنىڭغا قىز تۇغۇلدى.

اِزْدَادَ الْمَوْلُودُ: بالا تۇغۇلدى.

اِزْدَادَ سُوءًا: يامانلاشتى، ئېغىرلاشتى، ناچارلاشتى.

اِزْدَانَ يَزْدَانُ اِزْدِيَانًا: ياساندى، چىرايلىق بولدى، گۈزەل تۈسكە كىردى.

«اِزْدَانَ فِرَاشُهُ بِمَوْلُودٍ»: يېڭى بوۋاق بىلەن نېسىۋدار قىلىندى.

«اِزْدَانَتِ الْحَدِيقَةُ بِالْأَزْهَارِ»: باغ چېچەكلەر بىلەن گۈزەل تۈسكە كىردى.

اِزْدَبَرَ يَزْدَبِرُ اِزْدِبَارًا الْكِتَابَ: كىتاب يازدى.

اِزْدَجَّ يَزْدَجُّ اِزْدِجَاجًا حَاجِبُهُ: قېشى ئىنچىكە بولدى.

اِزْدَجَرَ يَزْدَجِرُ اِزْدِجَارًا: توستى، چەكلىدى، مەنئى قىلدى.

«وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ» ‹قرآن›: ئۇلار (نۇھنى) مەجنۇن دېدى ئۇ (دىنغا دەۋەت قىلىشتىن) ھەيۋە بىلەن مەنئى قىلىندى.

www.uyghurkitap.com

اِزْدَجَى يَزْدَجِي اِزْدِجَاءً: سۈردى، ئالدىراتتى؛ ھەيدەكچىلىك قىلدى، سىلجىتتى، ئالغا سۈردى.

اِزْدِحَامٌ: قىستاڭچىلىق، تىقىنچىلىق.

«تَجَنَّبْ سَاعَةَ الْإِزْدِحَامِ لِلطُّرُقَاتِ»: يوللارنىڭ قىستاڭچىلىق ۋاقىتلىرىدىن يىراق بول.

اِزْدَحَقَ يَزْدَحِقُ اِزْدِحَاقًا: ئىلگىرىلىدى.

اِزْدَحَمَ يَزْدَحِمُ اِزْدِحَامًا الْمَكَانُ: ئورۇن قىستاڭچىلىق بولۇپ كەتتى.

اِزْدَحَمَ الْقَوْمُ: قىستاشتى، بىر - بىرىنى قىستاشتى.

اِزْدَحَمَتِ الْأَفْكَارُ فِي ذِهْنِهِ: خىياللار چىرمىشىۋالدى، تەپەككۇرى قالايمىقانلاشتى.

اِزْدَحَمَتِ الْأَمْوَاجُ: دولقۇنلار كۆتۈرۈلدى.

«يَزْدَحِمُ النَّاسُ فِي الْأَسْوَاقِ»: كىشىلەر بازاردا قىستى - قىستاڭ بولۇشىدۇ.

اِزْدِرَاءٌ: كەمسىتمەك، كۆزگە ئىلماسلىق.

اِزْدِرَاءٌ بِالْخَطَرِ: خەۋپ - خەتەرنى كۆزگە ئىلماسلىق.

«نَظَرَ إِلَيْهِ بِازْدِرَاءٍ»: ئۇنىڭغا مەنسىتمەسلىك بىلەن قارىدى.

«كَانَتْ نَظْرَتُهُ إِلَيْهِ تَنُمُّ عَنِ ازْدِرَاءٍ»: ئۇنىڭ ئۇنىڭغا قارىشى ئۇنى كەمسىتكەنلىكىتىن دېرەك بېرەتتى.

اِزْدَرَدَ يَزْدَرِدُ اِزْدِرَادًا اللُّقْمَةَ: يالماپ يۇتىۋەتتى.

«اِزْدَرَدَ الطِّفْلُ الثَّرِيدَ»: بالا شورپىغا چىلانغان ناننى يالماپ يۇتىۋەتتى.

اِزْدَرَى يَزْدَرِي اِزْدِرَاءً: كەمسىتتى، كۆزگە ئىلمىدى.

اِزْدَرَى بِالْخَطَرِ: خەۋپ - خەتەرگە پەرۋا قىلمىدى.

«اِزْدَرَى الشَّابُّ بِالْخَطَرِ»: يىگىت خەۋپ - خەتەرگە پەرۋا قىلمىدى.

اِزْدَرَى كَلَامَهُ: ئۇنىڭ سۆزىنى مەنسىتمىدى.

اِزْدَعَقَ يَزْدَعِقُ اِزْدِعَاقًا: دەرھال ئۆلتۈردى.

اِزْدَقَّ يَزْدَقُّ اِزْدِقَاقًا الشَّيْءَ: تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى.

اِزْدَقَمَ يَزْدَقِمُ اِزْدِقَامًا الطَّعَامَ: تاماقنى تېز يەپ يۇتتى، يالماپ يۇتىۋەتتى.

اِزْدَلَفَ يَزْدَلِفُ اِزْدِلَافًا إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى، ئۇنىڭغا يېقىنچىلىق قىلدى، ئۇنىڭغا خۇشامەتچىلىك قىلدى.

«يَكْرَهُ كُلَّ مَنْ يَزْدَلِفُ إِلَيْهِ»: ئۆزىگە خۇشامەت قىلغانلارنىڭ ھەممىسىنى ياقتۇرمايدۇ.

اِزْدَمَلَ يَزْدَمِلُ اِزْدِمَالًا بِثَوْبِهِ: كىيىمى بىلەن يۆگىنىۋالدى، كىيىمى بىلەن ئورىنىۋالدى.

اِزْدَمَّ يَزْدَمُّ اِزْدِمَامًا بِأَنْفِهِ: كۆرەڭلەپ كەتتى، گېدىيىۋالدى.

اِزْدِهَاقٌ: ئۆلۈم يېقىنلاشماق.

اِزْدَهَرَ يَزْدَهِرُ اِزْدِهَارًا السِّرَاجُ: چىراغ يورۇپ كەتتى.

اِزْدَهَرَ الشَّيْءُ: سۈزۈلۈپ كەتتى، تېخىمۇ سۈزۈك بولدى؛ گۈللەندى.

اِزْدَهَرَتِ الشَّرِكَةُ: شىركەت گۈللەندى.

اِزْدَهَرَ الْوَرْدُ: قىزىل گۈلنىڭ رەڭگى سۈزۈك بولدى.

«يَزْدَهِرُ الْاِقْتِصَادُ يَوْمًا فَيَوْمًا»: ئىقتىساد كۈندىن - كۈنگە گۈللىنىمەكتە.

«اَلصِّنَاعَاتُ تَزْدَهِرُ فِي رُبُوعِ الْبِلَادِ»: دۆلەتنىڭ جاي - جايلىرىدا سانائەت گۈللىنىمەكتە.

اِزْدَهَقَ يَزْدَهِقُ اِزْدِهَاقًا الْمَوْتُ: ئۆلۈم يېقىنلاشتى.

اِزْدَهَى يَزْدَهِي اِزْدِهَاءً الشَّخْصُ: مەغرۇرلاندى.

«اِزْدَهَاهُ مَنْصِبُ صَدِيقِهِ فِي الْإِدَارَةِ»: ئۇنىڭ دوستىنىڭ ئىدارىسىدىكى مەنسىپى ئۇنى مەغرۇرلاندۇردى.

اِزْدَهَاهُ عَلَى الْأَمْرِ: مەجبۇرلىدى.

«يَزْدَهِي عُمَّالَهُ عَلَى الْاِشْتِغَالِ لَيْلًا»: ئۇ ئىشچىلىرىنى كېچىسى ئىشلەشكە مەجبۇرلايدۇ.

اِزْدِوَاجٌ: جۈرە بولماق، بىر جۈپ بولماق.

اِزْدِوَاجُ الضَّرَائِبِ: باجنى ئىككى جايدا ياكى ئىككى مەملىكەتتە تاپشۇرماق.

اِزْدِوَاجِيَّةُ اللُّغَةِ: ئەدەبىي تىل بىلەن خەلق ئېغىز تىلىنىڭ بىرلىكتە ئىشلىتىلىشى.

اِزْدَوَجَ يَزْدَوِجُ اِزْدِوَاجًا الشَّيْءُ: بىر جۈپ بولدى، قوشماق بولدى.

اِزْدَوَجَ الْقَوْمُ: ئۆزئارا قىز ئېلىشىپ ـ بېرىشتى، قايچا قۇدا بولۇشتى.

اِزْدَوَجَ لِسَانُهُ: ئەدەبىي تىل بىلەن ئېغىز تىلىنى بىرلەشتۈرۈپ ئىشلەتتى.

اِزْدِيَادُ الْإِنْتَاجِ فِي الشَّرِكَةِ: شىركەتتە ئىشلەپ چىقىرىشنىڭ ئېشىشى.

شَهَادَةُ الْإِزْدِيَادِ: تۇغۇلۇش ئىسپاتنامىسى.

أَزَرَ يَأْزِرُ أَزْرًا الشَّيْءَ: كۈچەيتتى.

أَزْرٌ: كۈچ ـ قۇۋۋەت.

«شَدَّ أَزْرَهُ/شَدَّ مِنْ أَزْرِهِ»: كۈچەيتتى، كۈچلەندۈردى.

«أُشْدُدْ بِهِ أَزْرِي» ‹قرآن›: ئۇنىڭ بىلەن مېنى تېخىمۇ كۈچەيتكىن.

إِزْرٌ: پەلتۇ، خالات، پىلاش.

أَزْرَقُ م زَرْقَاءُ ج زُرْقٌ: كۆك، كۆك رەڭ، هاۋا رەڭ، كۆكۈش.

أَزْرَقُ سَمَاوِيٌّ: هاۋا رەڭ، ئاسمان كۆكى.

اَلْعَدُوُّ الْأَزْرَقُ: ئەشەددى دۈشمەن.

دَمُهُ أَزْرَقُ: ئاقسۆڭەك، ئېسىلزادە.

اِزْرَقَّ يَزْرَقُّ إِزْرِقَاقًا الشَّيْءُ: كۆكەردى.

«اِزْرَقَّ الْبَحْرُ وَصَفَا»: دېڭىز كۆپكۆك ۋە سۈپسۈزۈك بولدى.

أَزْرَى يُزْرِي إِزْرَاءً ـــ هُ وَ بِهِ وَ عَلَيْهِ: ئۇنى كۆزگە ئىلمىدى، ئۇنى كەمسىتتى، ئۇنى مەنسىتمىدى، ئۇنىڭغا ئېتىبارسىز قارىدى.

أَزْرَى بِكَلَامِهِ: ئۇنىڭ سۆزىنى مەنسىتمىدى.

أَزْرَى بِالْأَمْرِ: سەل قارىدى.

أَزَّ يَؤُزُّ وَ يَئِزُّ أَزًّا وَ أَزَازًا وَ أَزِيزًا الطَّبْخُ عَلَى النَّارِ: پىتىق ـ پىتىقلىدى، پورۇقلىدى (قايىندى)، قىزىدى.

«أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ أَزًّا» ‹قرآن›: بىزنىڭ شەيتانلارنى كۇففارلارغا ئەۋەتكەنلىكىمىزنى بىلمەمسەن؟ شەيتانلار ئۇلارنى قىزىقتۇرىدۇ.

أَزَّ الْقِدْرُ: قازان پورۇقلاپ قايىندى.

أَزَّ الطَّائِرَةُ: ئايروپىلان غوڭۇلدىدى.

أَزَّ الرَّعْدُ: هاۋا گۈلدۈرلىدى.

أَزَّجَ يُؤَزِّجُ تَأْزِيجًا الْبَيْتَ: ئۆيگە ئەگمە ئىشىك ئورناتتى.

أَزَّرَ يُؤَزِّرُ تَأْزِيرًا: كۈچەيتتى.

اِزَّمَّلَ يَزَّمَّلُ اِزَّمَّالاً: ياپتى، ئورىدى، يۆگىدى.

اِزَّيَّنَ يَزَّيَّنُ اِزَّيُّنًا: ياساندى، چىرايلىق بولدى، گۈزەل تۈسكە كىردى.

«حَتَّى إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ» ‹قرآن›: هەتتا زېمىن گۈزەل تۈسكە كىرگەن، چىرايلىق ياسانغان...

إِزْعَاجٌ: پاراكەندە قىلماق، ئاۋارە قىلماق، هودۇقتۇرماق، قالايمىقان قىلماق.

إِزْعَاجُ النَّاسِ فِي اللَّيْلِ: كېچىدە كىشىلەرنىڭ دەككە ـ دۈككىگە چۈشۈشى.

بِدُونِ إِزْعَاجٍ أَرْجُوكَ أَنْ: ئاۋارىچىلىق كۆرمىسىڭىز ئىلتىماسىم شۇكى (تەكەللۇپ سۆزى).

إِزْعَاجُ السُّلُطَاتِ: هۆكۈمەت دائىرىلىرىنى چۆچۈتمەك.

«وُجِّهَتْ إِلَيْهِ تُهْمَةُ الْبَلَاغِ الْكَاذِبِ وَإِزْعَاجِ السُّلُطَاتِ»: ئۇنىڭغا يالغان مەلۇمات بېرىش ۋە هۆكۈمەت دائىرىلىرىنى چۆچۈتۈش تۆهمىتى چاپلاندى.

أَزْعَجَ يُزْعِجُ إِزْعَاجًا ـــ هُ: پاراكەندە قىلدى، چۆچۈتتى.

أَزْعَجَهُ مِنْ بَلَدِهِ: ئۇنى يۇرتىدىن مەجبۇرىي چىقىرىۋەتتى.

«أَزْعَجَ الْمُسْتَعْمِرُ فَلَّاحِي الْبَلَدِ»: مۇستەملىكىچىلەر يۇرتنىڭ دېهقانلىرىنى هەيدەپ چىقاردى.

«أَخْشَى أَنْ أَكُونَ قَدْ أَزْعَجْتُكَ»: سىزنى بىئارام قىلىپ قويدۇممىكىن دەپ ئەنسىرەيمەن.

«لَاتَتَكَلَّمْ بِصَوْتٍ مُرْتَفِعٍ فِي قَاعَةِ الْمُطَالَعَةِ حَتَّى لَاتُزْعِجَ الْآخَرِينَ»: باشقىلارنى بىئارام قىلماسلىق ئۈچۈن قىرائەتخانىدا يۇقىرى ئاۋاز

www.uyghurkitap.com

بىلەن سۆزلىمە.

أَزْعَرُ ج زُعْرٌ: چېچى شالاڭ.

رَجُلٌ أَزْعَرُ: چېچى شالاڭ ئادەم.

شَابٌّ أَزْعَرُ: بەدقىلىق ياش، بەد ئەخلاق ياش، قىلىقسىز ياش.

أَزْعَقَ يُزْعِقُ إِزْعَاقًا عَلَى الْجَرِيحِ: ھۇجۇم قىلىپ ئۆلتۈردى.

أَزْعَقَ يُزْعِقُ إِزْعَاقًا: چۆچۈتتى، قورقۇتتى، چۆچۈتىۋەتتى، قورقۇتىۋەتتى.

«أَزْعَقَ الرَّضِيعَ بِصِيَاحِهِ»: بوۋاقنى توۋلاپ قورقۇتتى.

أَزْعَلَ يُزْعِلُ إِزْعَالاً: ئاۋارە قىلدى، مالال قىلدى.

أَزْعَلَهُ بِكِذْبِهِ: يالغانچىلىق بىلەن ئۇنى پاراكەندە قىلدى.

أَزْعَمَ يُزْعِمُ إِزْعَامًا الْأَمْرُ: مۇمكىن بولدى.

أَزْعَمَ إِلَيْهِ: بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى، باش ئەگدى.

إِزْعِيلٌ: ئەنسىز، پاراكەندە، نارازى، خاپا، بىئارام.

أَزْغَبُ م زَغْبَاءُ ج زُغْبٌ: سېرىق تۈكلۈك.

طَائِرٌ أَزْغَبُ: پەي چىقارغان قۇش.

أَزِفَ يَأْزَفُ أَزْفًا وَ أُزُوفًا الْوَقْتُ: ۋاقىت يېقىنلاشتى.

«أَزِفَتِ الْآزِفَةُ» «قۇرئان»: قىيامەت يېقىنلاشتى.

أَزِقٌ: ئىتتىك، تېز، چاققان.

أَزَقَ يَأْزُقُ وَيَأْزِقُ أَزْقًا وَأَزِقَ يَأْزَقُ أَزَقًا: تارلاشتى، تار بولدى.

إِزْقَامٌ: يۇتقۇزۇش، نەيچە ئارقىلىق ئوزۇقلاندۇرۇش.

أَزْقَمَ يُزْقِمُ إِزْقَامًا الشَّيْءَ: يۇتقۇزدى.

أَزْكَمَ يُزْكِمُ إِزْكَامًا: زۇكامدىتىپ قويدى، زۇكام تەگكۈزۈپ قويدى.

أَزْكَى يُزْكِي إِزْكَاءً الشَّيْءُ: ئۆستى، ئاۋۇدى، كۆپەيدى.

«ذَلِكُمْ أَزْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ» «قۇرئان»: بۇ سىلەر ئۈچۈن ئەڭ پايدىلىقتۇر ۋە ئەڭ پاكتۇر.

«أَزْكَى ثَرْوَتَهُ بِمَشْرُوعَاتٍ اِقْتِصَادِيَّةٍ مُتَنَوِّعَةٍ»: ئۆزىنىڭ مال ـ دۇنياسىنى تۈرلۈك ئىقتىسادىي پىلانلار ئارقىلىق كۆپەيتتى.

أَزْكَى الشَّيْءَ: ئۆستۈردى، ئاۋۇتتى.

أَزَلٌ: باشلىنىشى يوق، ئەۋۋىلى يوق، قەدىم.

أَزْلَجَ يُزْلِجُ إِزْلاَجًا الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى.

أَزْلَحُ م زَلْحَاءُ ج زُلْحٌ: تاقىر باش، پايتەكباش، ئايپاڭ باش.

أَزْلَعُ م زَلْعَاءُ ج زُلْعٌ: يېرىلغان، يېرىق.

كَفٌّ أَزْلَعُ: يېرىق ئالقان.

أَزْلَفَ يُزْلِفُ إِزْلاَفًا الشَّيْءَ: يېقىنلاشتۇردى.

«وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ» «قۇرئان»: جەننەت تەقۋادارلارغا يېقىنلاشتۇرۇلىدۇ.

أَزْلَقَ الشَّيْءَ: جەملىدى، توپلىدى، يىغدى.

أَزْلَقَ يُزْلِقُ إِزْلاَقًا فُلاَنًا بِبَصَرِهِ: تىكىلىپ قارىدى.

«وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ» «قۇرئان»: (ساڭا بولغان دۈشمەنلىكنىڭ قاتتىقلىقىدىن يامان) كۆزلىرى بىلەن سېنى يىقىتىۋېتىشكە تاس قالىدۇ.

أَزْلَقَتِ الْحَامِلُ: بالىسىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أَزْلَقُ م زَلْقَاءُ: يېڭىدىن چاچ چىققان ئادەم.

أَزَلَّ يُزِلُّ إِزْلاَلاً ـ هُ: تېيىلدۇرۇۋەتتى.

«فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ» «قۇرئان»: شەيتان ئۇ ئىككىسىنى تېيىلدۇردى (يەنى مەنئى قىلىنغان دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يېگۈزۈپ خاتالاشتۇردى) تۇرۇۋاتقان جەننەتتىن چىقاردى.

أَزَلَّ إِلَيْهِ النِّعْمَةَ: ئۇنىڭغا نېمەت ئاتا قىلدى.

«أَزَلَّهُ فِي أَثْنَاءِ اللَّعِبِ فَزَلَقَتْ قَدَمُهُ»: ئويۇن ۋاقتىدا ئۇنى تېيىلدۇرۇۋەتتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ پۇتى تېيىلىپ كەتتى.

أَزَلُّ م زَلاَّءُ ج زُلٌّ: ئىككى يوتىسى ۋە ساغرىسى ئورۇق.

أَزَلِيٌّ. أَزَلِيَّةٌ: قەدىمدىن، ئەزەلدىن، بۇرۇندىن، ئەسلىدىن، ھەمىشە بار بولۇپ كەلگەن، باشلىنىش يوق، ئەبەدىي.

أَزَمَ يَأْزِمُ أَزْمًا وَأُزُومًا عَلَى الشَّيْءِ: چىشلىدى.

أَزَمَ الْفَرَسُ عَلَى اللِّجَامِ: ئات يۈگەننى چىشلىدى.

أَزَمَ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى يەشتى.

أَزَمَ الْبَابَ: ئىشىكنى ئەتتى.

أَزَمَتِ السَّنَةُ: قەھەتچىلىك بولدى.

أَزْمَةٌ ج أَزَمَاتٌ وَأَزْمٌ وَأَوَازِمُ: كرىزىس، بوھران، جىددىي پەيت.

أَزْمَةٌ اِقْتِصَادِيَّةٌ: ئىقتىسادىي كرىزىس.

أَزْمَةٌ قَلْبِيَّةٌ: يۈرەك كېسىلىنىڭ قوزغىلىشى.

أَزْمَةٌ نَقْدِيَّةٌ: پۇل پاخاللىقى.

أَزْمَةٌ وَزَارِيَّةٌ: ئىچكى كابىنېت كرىزىسى.

أَزْمَةٌ سِيَاسِيَّةٌ: سىياسىي كرىزىس.

أَزْمَةٌ نَفْسِيَّةٌ: كېسەللىك بوھرانى.

أَزْمَعَ يُزْمِعُ إِزْمَاعًا الْأَمْرَ وَبِهِ وَعَلَيْهِ: بەل باغلىدى، ئىرادە باغلىدى، بىر نىيەتكە كەلدى.

«أَزْمَعَ عَلَى السَّفَرِ غَدًا»: ئەتە سەپەر قىلىشقا بەل باغلىدى.

أَزِمَّةُ الْأُمُورِ: ھوقۇق، ھاكىمىيەت، ئىشلارنىڭ چۇلۋۇرى.

أَزْمَنَ يُزْمِنُ إِزْمَانًا الشَّيْءُ: ۋاقتى ئۇزىراپ كەتتى.

أَزْمَنَ فِي الْمَكَانِ: بىر مەزگىل تۇردى.

أَزْمَنَ عَلَيْهِ الْمَرَضُ: كېسىلى ئۇزۇنغا سوزۇلۇپ كەتتى.

«أَزْمَنَ الْمُعَلِّمُ فِي الْمَدَارِسِ الْاِبْتِدَائِيَّةِ»: مۇئەللىم باشلانغۇچ مەكتەپتە ئۇزۇن تۇرۇپ قالدى.

اِزْمَهَرَّ يَزْمَهِرُّ اِزْمِهْرَارًا ـــ تِ الْعَيْنُ: ئاچچىقىدا قىزىرىپ كەتتى.

اِزْمَهَرَّتِ الْيَوْمُ: بۈگۈن سوغۇق كۈچىيىپ كەتتى.

إِزْمِيلٌ ج أَزَامِيلُ: موزدوز پىچىقى، ئىسكىنە (نەيزىنىڭ ئۇچىدىكى ھىلال شەكىللىك تۆمۈر بولۇپ، بۆكەن ئوۋلاشقا ئىشلىتىلىدۇ) رەندە يۈنۈش سايمىنى.

إِزْمِيلُ الْمَعَادِنِ: ئويمىچىلىق پىچىقى، ئويۇش پىچىقى.

«قَطَعَ الْجِلْدَ بِالْإِزْمِيلِ»: ئۇ تېرىنى قىرىش پىچىقى بىلەن كەستى.

أَزْنَدَ يُزْنِدُ إِزْنَادًا الشَّيْءُ: ئاشتى، كۆپەيدى، ئۆستى.

أَزْنَقَ يُزْنِقُ إِزْنَاقًا عَلَى أَوْلَادِهِ: بالىلىرىغا پىخسىقلىق قىلدى.

أَزْنَمُ: ئەن ـ بەلگە، نىشان، قولىقى كېسىك.

أَزْنَى يُزْنِي إِزْنَاءً: ئۇنى زىناغا زورلىدى؛ ئۇنى زىنا بىلەن قارىلىدى.

«أَزْنَى الْفَاجِرُ رَفِيقَهُ»: پاسىق ئادەم بۇرادىرىنى زىناغا زورلىدى.

«أَزْنَى الرَّجُلَ فَهُوَ بَرِيءٌ»: پاك بولسىمۇ زىنا بىلەن تۆھمەت چاپلىدى.

أَزْهَدَ يُزْهِدُ إِزْهَادًا الشَّخْصُ: مېلى ئاز بولدى.

أَزْهَدَ الشَّيْءَ: ئۇنى ئاز ھېسابلىدى.

أَزْهَدَ الْغَنِيُّ: باينىڭ مېلى ئاز بولدى.

«أَزْهَدَتِ الْبِنْتُ الْهَدِيَّةَ»: قىز سوۋغىنى ئاز كۆردى.

أَزْهَرَ يُزْهِرُ إِزْهَارًا النَّارَ وَغَيْرَهَا: ئوتنى يورۇتتى.

أَزْهَرَ النَّبَاتُ أَوِالشَّجَرُ: ئۆسۈملۈك چېچەكلىدى.

«تُزْهِرُالْأَشْجَارُ فِي الرَّبِيعِ»: دەرەخلەر ئەتىيازدا چېچەكلەيدۇ.

أَزْهَرُ ج زُهْرٌ: نۇرلۇق، نۇر چېچىپ تۇرىدىغان، روشەن؛ رەڭگى پارقىراپ تۇرىدىغان، پارلاق، سۈپسۈزۈك؛ گۈلچېھرە، رەڭگى سۈزۈك، چىرايلىق.

اَلْجَامِعُ الْأَزْهَرُ: ئەزھەر جامەسى.

فَرَسٌ أَزْهَرُ: يالتىراپ تۇرغان ئاق ئات.

«وَافَقَ فَضِيلَةُ الدُّكْتُورْ . . . شَيْخُ الْأَزْهَرِعَلَى إِيفَادِ بَعْثَةٍأَزْهَرِيَّةٍ مِنَ الْعُلَمَاءِ»: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ مۇدىرى ئەزھەر ئۆلىمالىرىدىن تەشكىللەنگەن ئۆمەكنى ئەۋەتىشكە قوشۇلدى.

اَلْأَزْهَرُ: جۈمە كۈنى.

إِزْهِرَارٌ: چېچەكلىمەك، چېچەك چىقارماق.

uyghurkitap.com

اَلْأَزْهَرانِ: ئاي بىلەن كۈن، قۇياش بىلەن ئاي.

إِزْهَرَّ يَزْهَرُّ إِزْهِرارًا اَلنَّباتُ أَوِالشَّجَرُ: چېچەكلىدى، كۆپ چېچەكلىدى.

أَزْهَرِيٌّ ج أَزْهَرِيُّونَ: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇغان، ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنى پۈتتۈرگەن، ئەزھەرگە ئائىت.

تَعْلِيمٌ أَزْهَرِيٌّ: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتى پېداگوگىكىسى.

اَلْجَامِعَةُ الْأَزْهَرِيَّةُ: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتى.

«طَهَ حُسَيْن مِنَ الْأَزْهَرِيِّينَ»: دوكتور تاھا ھۆسەيىن ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇغانلاردىن.

أَزْهَقَ يُزْهِقُ إِزْهَاقًا الْبَاطِلَ: يوقاتتى، تۈگەتتى.

أَزْهَقَ اللّٰهُ رُوحَهُ: ئاللاھ ئۇنى قەبزى روھ قىلدى (جېنىنى ئالدى).

أَزْهَقَ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

أَزْهَقَ فِي السَّيْرِ: تېز ماڭدى، ئالدىرىدى.

«أَزْهَقَ الْحَاكِمُ الْبَاطِلَ بِعَدْلِهِ»: ھاكىم ئۆزىنىڭ ئادالەتچىلىكى بىلەن باتىلنى يوق قىلدى.

أَزْهَمَ يُزْهِمُ إِزْهَامًا الْعَظْمُ: ئىلىك تولدى.

أَزْهَى يُزْهِي إِزْهَاءً الشَّخْصُ: مەغرۇرلاندى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى، پەخىرلەندى.

أَزْهَى الْبُسْرُ: غورا رەڭگە كىردى.

أَزْهَى عَلَى جِيرَانِهِ: قوشنىلارغا چوڭچىلىق قىلدى.

«مَا رَأَيْتُ أَزْهَى مِنْ هَذَا الرَّجُلِ»: بۇ ئادەمدىنمۇ مەنمەنچى ئادەمنى كۆرمىدىم.

«اَلنَّبَاتُ فِي الرَّبِيعِ أَزْهَى مِنْهُ فِي الْخَرِيفِ»: باھار ئۆسۈملۈكلىرى كۈز ئۆسۈملۈكلىرىگە قارىغاندا كۆركەم.

أَزُوتَاةٌ: ئازوت كىسلاتاسى.

أَزْوَحُ: كېچىككۈچى، زامانىنىڭ ئارقىسىدا قالغۇچى.

أَزْوَرُ ج زُورٌ: ئەگرى، قىڭغىر؛ يىراق؛ ئەلەس.

حَائِطٌ أَزْوَرُ: قىڭغىر تام.

اِزْوَرَّ يَزْوَرُّ اِزْوِرَارًا عَنْهُ: ئاغدى، قىيسايدى، مايىل بولدى، ئۆزىنى قاچۇردى؛ ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

«اِزْوَرَّ عَنْ طَرِيقِ الصَّوَابِ»: توغرا يولدىن ئېزىپ كەتتى.

اِزْيَانَّ يَزْيَانُّ اِزْيِينَانًا: بېزەلدى، زىننەتلەندى.

أَزْيَدُ: تېخىمۇ كۆپ.

«ثَمَنُ الْقَمِيصِ أَزْيَدُ مِنْ ثَمَنِ الْجَوَارِبِ»: كۆڭلەكنىڭ باھاسى پايپاقنىڭ باھاسىدىن يۇقىرى.

أَزِيزٌ: قاتتىق ئاۋاز، گۈلدۈرماما ئاۋازى، قازاننىڭ قاينىغان ئاۋازى، مىلتىق ئاۋازى، ئايروپىلان ماتورى ئاۋازى.

«سَمِعَ أَزِيزَ الطَّائِرَةِ الْحَرْبِيَّةِ»: ئۇ ئۇرۇش ئايروپىلانىنىڭ گۈركىرىگەن ئاۋازىنى ئاڭلىدى.

أَزِيزُ النَّفْسِ: ھۆشتۇرتماق، ئىسقىرتماق.

أَسَا يَأْسُو أَسْوًا وَأَسًا: تەسەللى بەردى، كۆڭلىنى ياسىدى، بەزلىدى.

أَسَاءَ يُسِيءُ إِسَاءَةً: يامان ئىش قىلدى، زىيان يەتكۈزدى، نابۇت قىلدى.

«صِلْ مَنْ قَطَعَكَ وَأَحْسِنْ إِلَى مَنْ أَسَاءَ إِلَيْكَ» ‹حديث›: سېنى تاشلىۋەتكەنگە سىلە رەھىم قىلغىن، يامانلىق قىلغانغا ياخشىلىق قىلغىن.

«مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا» ‹قرآن›: كىمكى ياخشى ئىش قىلىدىكەن، پايدىسى ئۆزىگىدۇر ۋە كىمكى يامانلىق قىلسا زىيىنىمۇ ئۆزىگىدۇر.

أَسَاءَ مِنْهُ: خاپا بولدى، رەنجىدى، ئاغرىندى.

أَسَاءَ اسْتِعْمَالَ الشَّيْءِ: سۇيىئىستېمال قىلدى، جايىدا ئىشلەتمىدى.

أَسَاءَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا يامانلىق قىلدى، ئۇنى كۆڭۈلسىز قىلدى.

أَسَاءَ مُعَامَلَةَ شَخْصٍ: ياخشى مۇئامىلىدە بولمىدى، چەقىشالمىدى.

أَسَاءَ مِنَ الْعَمَلِ: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى، قاينىدى، چىچىلدى.

أَسَاءَ التَّصَرُّفَ: ياخشى باشقۇرمىدى، مۇۋاپىق ئىشلەتمىدى، قول ئۇچىدا ئىشلەپ قويدى.

أَسَاءَ الْفَهْمَ: خاتا چۈشىنىپ قالدى، چۈشىنەلمىدى، ئۇقۇشماسلىق بولۇپ قالدى، يېڭىلىشتى.

أَسَاءَ التَّعْبِيرَ: ياخشى ئىپادىلىيەلمىدى.

إِسَاءٌ ج أَسِيَةٌ: دورا.

إِسَاءَةٌ: گۇناھ، جىنايەت، يامانلىق قىلماق، رەنجىتمەك، چېقىلماق، خاپا قىلىپ قويماق، كۆڭلىنى ئاغرىتماق، چىشىغا تېگىپ قويماق.

«إِنْ تُقَابِلَ الْإِسَاءَةَ بِالْعَفْوِ يَحْمَدُكَ النَّاسُ»: باشقىلارنىڭ ساڭا قىلغان يامانلىقىنى كەچۈرسەڭ، كىشىلەر سېنى مەدھىيىلەيدۇ.

إِسَاءَةُ الْاِسْتِعْمَالِ: خاتا ئىشلەتمەك، كەلسە – كەلمەس پايدىلانماق، سۇيىئىستېمال قىلماق.

إِسَاءَةُ الْمُعَامَلَةِ: يامان مۇئامىلىدە بولماق، ھاقارەتلىمەك، خورلىماق.

أَسَاحَ يُسِيحُ إِسَاحَةً الْمَاءَ: سۇنى ئاققۇزدى، ئېرىتتى.

أَسَارَ يُسِيرُ إِسَارَةً: ماڭغۇزدى، يولغا سالدى، ھەرىكەتلەندۈردى.

إِسَارٌ ج أُسُرٌ: كىشەن، ئارغامچا.

وَقَعَ فِي إِسَارِهِ: كىشەن سېلىندى.

اَلْأَسَارِيرُ: پۇرۇك، قورۇق (يۈز ۋە پېشانىدىكى)؛ چىراي، قىيapەت، ئىككى مەڭزى.

«ظَهَرَ السُّرُورُ فِي أَسَارِيرِ وَجْهِهِ»: ئۇنىڭ ئىككى مەڭزىدە خۇشاللىق جىلۋىلەندى.

أَسَاسٌ و أُسَسٌ ج أُسُسٌ و آسَاسٌ: ئاساس، بىنانىڭ ھۇلى؛ ئەسلى، تېگى؛ نېگىزى؛ سەۋەب؛ مەنبە، پوندامېنت.

لَا أَسَاسَ لَهُ: ئاساسسىز.

حَجَرُ الْأَسَاسِ: ئۇل تاش.

مِنْ حَيْثُ الْأَسَاسِ: ئاساسىي جەھەتتىن.

«أُقِيمَ احْتِفَالٌ لِوَضْعِ حَجَرِ الْأَسَاسِ»: ئۇل قويۇش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى.

خَبَرٌ لَاأَسَاسَ لَهُ مِنَ الصِّحَّةِ: ئاساسىي يوق خەۋەر، يالغان خەۋەر.

«لَمْ يَكُنِ الرَّجُلُ عَلَى حَقِّ أَسَاسًا»: بۇ كىشى ئەزەلدىن ھەقتە تۇرۇپ باقمىغان.

«اَلْعَدْلُ أَسَاسُ الْمُلْكِ»: ئادالەت سەلتەنەتنىڭ ئاساسىدۇر.

«اِنْتَهَى الْعُمَّالُ مِنْ وَضْعِ أَسَاسِ الْمَصْنَعِ»: ئىشچىلار زاۋۇتنىڭ ئۇلىنى قويۇشنى تاماملىدى.

«مَا هُوَ الْأَسَاسُ الَّذِي بُنِيَ عَلَيْهِ نَظَرِيَّتُهُ»: ئۇنىڭ نەزەرىيىسى قۇرۇلغان پرىنسىپ قايسى؟

«إِنَّ التَّعَاوُنَ أَسَاسُ النَّجَاحِ»: ھەمكارلىشىش مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشنىڭ ئاساسىدۇر.

فِي الْأَسَاسِ: ئەسلىدە.

عَلَى أَسَاسِهِ: ئۇنىڭغا ئاساسەن، ئۇنىڭغا بىنائەن.

«وَاصَلَ الْمُؤْتَمَرُ دِرَاسَةَ الْمَوْضُوعِ عَلَى أَسَاسِ مُقَرَّرَاتِ وُزَرَاءِ الْخَارِجِيَّةِ»: قۇرۇلتاي ماۋزۇنى تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكلىرىنىڭ قارارلىرىغا ئۇيغۇن ھالدا مۇھاكىمە قىلىشنى داۋاملاشتۇردى.

أَسَاسِيٌّ: ئاساسلىق، ماھىيەتلىك، تۈپلۈك، مۇھىم.

«اَلْقُرْآنُ وَالشِّعْرُ الْجَاهِلِيُّ مَادَّتَانِ أَسَاسِيَّتَانِ فِي دِرَاسَةِ الْعَرَبِيَّةِ»: قۇرئان بىلەن جاھىلىيەت دەۋرى شېئىرلىرى ئەرەب تىلىنى تەتقىق قىلىشتىكى ئاساسلىق ماتېرىيالدۇر.

اَلْقَانُونُ الأَسَاسِيُّ: ئاساسىي قانۇن.

اَلتَّعْلِيمُ الْأَسَاسِيُّ: ئاساسىي مائارىپ، ئاساسىي تەربىيە، مەجبۇرىيەت مائارىپى باسقۇچى.

اَلْحَجَرُ الْأَسَاسِيُّ: ئۇل تاش.

اَلْقَانُونُ الْأَسَاسِيُّ: ئاساسىي قانۇن.

اَلنِّظَامُ الْأَسَاسِيُّ: ئاساسىي قانۇن.

أَسَاسِيًّا: ئاساسەن.

اَلتَّرْبِيَةُ الْأَسَاسِيَّةُ: ئاساسىي مائارىپ، ئاساسىي تەربىيە، مەجبۇرىيەت مائارىپى باسقۇچى.

أَسَاسِيَّاتُ الْمَوْضُوعِ: ماۋزۇنىڭ پرىنسىپلىرى.

أَسَاغَ يُسِيغُ إِسَاغَةً: يېقىشلىق قىلدى، مۇۋاپىق

قىلدى.

أَسَاغَ الطَّعَامَ أَوِ الشَّرَابَ: سىلىق يۇتتى، سۇ بىلەن يۇتتى.

«يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ» ‹قرآن›: (ئۇنىڭ ئاچچىقلىقىدىن) ئۇنى يۇتۇملاپ ئىچىپ تەسلىكتە يۇتىدۇ.

أَسَالَ يُسِيلُ إِسَالَةً: ئاققۇزدى.

«وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ» ‹قرآن›: ئۇنىڭغا (سۇلايمانغا) مىس (چىقىدىغان) بۇلاقنى ئاققۇزۇپ بەردۇق.

أَسَالَ الدَّمْعَ: ياش ئاققۇزدى.

أَسَالَ اللُّعَابَ: شالىنى ئاققۇزدى، شۆلگىيىنى ئېقىتتى.

أَسَامَ يُسِيمُ إِسَامَةً الْمَاشِيَةَ: ئۇلاقنى ئوتلاققا قويۇۋەتتى، ئوتلاققا ھەيدىدى.

«يُسِيمُونَ أَغْنَامَهُمْ حَيْثُ يُوجَدُ الْكَلَأُ»: ئۇلار قويلىرىنى قەيەردە ئوتلاق بولسا شۇ يەردە باقىدۇ.

أُسَامَةُ: شىر (ئادەم ئىسمى بولۇپ كېلىدۇ).

«إِنَّ أُسَامَةَ سَيُرَشَّحُ لِمَنْصِبٍ جَدِيدٍ هَامٍّ فِي مَعْهَدِنَا»: ئۇسامە ئىنىستىتۇتىمىزدا مۇھىم يېڭى ۋەزىپىگە نامزات قىلىپ كۆرسىتىلىدۇ.

أَسْأَدَ يُسْئِدُ إِسْآدًا: كېچىچە يول يۈردى.

أَسْأَرَ يُسْئِرُ إِسْآرًا مِنَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ: ئاشۇرۇپ قويدى، قالدۇرۇپ قويدى.

«إِذَا شَرِبْتُمْ فَأَسْئِرُوا» ‹حديث›: سۇ ئىچسەڭلار ئازراق قالدۇرۇپ قويۇڭلار.

أَسْأَمَ يُسْئِمُ إِسْآمًا: زېرىكتۈردى.

أَسْأَمَنِي حَدِيثُهُ: ئۇنىڭ سۆزى مېنى زېرىكتۈردى.

أَسْبَتَ يُسْبِتُ إِسْبَاتًا: شەنبىگە داخىل بولدى، شەنبىگە ئۇلاشتى.

أَسْبَحَ يُسْبِحُ إِسْبَاحًا: سۇ ئۈزدۈردى، سۇ ئۈزگۈزدى.

«أَسْبَحَ إِبْنَهُ الصَّغِيرَ فِي الْبِرْكَةِ»: كىچىك ئوغلىنى كۆلچەكتە سۇ ئۈزگۈزدى.

أَسْبَخَتْ يُسْبِخُ إِسْبَاخًا الْأَرْضُ: يەر شورلىشىپ كەتتى.

أَسْبَرَ يُسْبِرُ إِسْبَارًا الْمَاءَ: سۇنىڭ چوڭقۇرلىقىنى تەكشۈردى.

أَسْبَطَ يُسْبِطُ إِسْبَاطًا: داڭ قېتىپ تورۇپ قالدى، ھاڭ - تاڭ بولۇپ تورۇپ قالدى.

أَسْبَعَ يُسْبِعُ إِسْبَاعًا الشَّيْءَ: يەتتىگە ئايلاندۇردى، يەتتە قىلدى.

أَسْبَعَ الْمَكَانُ: يىرتقۇچ ھايۋانلار كۆپ بولدى.

أَسْبَعَتِ الْحَامِلُ: يەتتە ئايدا تۇغدى.

أَسْبَعُوا: يەتتىگە ئايلاندى، يەتتە بولدى.

أَسْبَغَ يُسْبِغُ إِسْبَاغًا الشَّيْءَ: كېڭەيتتى.

«وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً» ‹قرآن›: سىلەرگە ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن (يەنى ماددىي ۋە مەنىۋى) نېمەتلىرىنى كامالەتكە يەتكۈزۈپ بەردى.

أَسْبَغَ وُضُوءَهُ: تاھارەتنى تولۇق ئالدى.

أَسْبَغَ اللهُ عَلَيْهِ نِعْمَتَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا بەرگەن نېمىتىنى مۇكەممەللەشتۈردى.

أَسْبَغَ عَلَيْهِ الْمَدِيحَ: ئۇنى تازا مەدھىيىلىدى، ئۇنى راسا مەدھىيىلىدى.

أَسْبَغَ الثَّوْبَ: كىيىمنى كەڭ قىلدى.

أَسْبَغَ عَلَيْهِ صِفَةً شَرْعِيَّةً: ئۇيغۇنلاشتۇردى، قانۇنلاشتۇردى، مۇۋاپىقلاشتۇردى.

أَسْبَغَ لَهُ فِي الْعَطَاءِ أَوِالنَّفَقَةِ: ئۇنىڭغا كۆپلەپ بەردى، ئۇنىڭغا كۆپلەپ خەجلىدى.

أَسْبَقَ يُسْبِقُ إِسْبَاقًا إِلَى الْأَمْرِ: ئالدىرىدى.

أَسْبَقَ الرَّأْيَ أَوِالْقَرَارَ أَوْنَحْوَهُمَا: پىكىر ياكى قارارنى بېكىتىشتىن بۇرۇن بىرلىككە كەلتۈرۈۋالدى.

«أَسْبِقْ إِلَى الْخَيْرِ»: ياخشى ئىش قىلىشقا ئالدىرا.

أَسْبَقِيَّةٌ: ئەۋزەللىك، ئۈستۈنلۈك؛ ئۆتۈپ كەتمەك.

أَسْبَلَ يُسْبِلُ إِسْبَالًا: (پەردىنى) چۈشۈرۈۋەتتى؛ (پەردىنى) ياپتى.

أَسْبَلَ السِّتْرَ: پەردىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أَسْبَلَ الْمَاءَ: تۆكتى، كۆمتۈردى.

أَسْبَلَ الدَّمْعَ: ياش تۆكتى.

أَسْبَلَ الزَّرْعُ: زىرائەت باشاق چىقاردى.

أَسْبَلَ أَهْدَابَهُ: قاپىقىنى تۈردى.

أَسْبَلَ الْمَطَرُ: يامغۇر چۈشتى، يامغۇر تۆكۈلدى.

أَسْبَلَتِ الْعَيْنُ: كۆزىدىن ياش ئاقتى، كۆزىدىن ياش تۆكۈلدى.

أَسْبَلَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر تۆكتى، يامغۇر قۇيۇۋەتتى.

أَسْبَلَتِ الطَّرِيْقُ: ئۆتكۈچىلەر كۆپ بولدى، يولۇچىلار كۆپ بولدى.

زَرْعٌ أَسْبَلُ: ئۇزۇن باشاقلىق زىرائەت.

أُسْبُوعٌ ج أَسَابِيْعُ: ھەپتە، بىر ھەپتە.

«قَضَيْنَا أُسْبُوعًا فِي مِصْرَ»: بىر ھەپتىنى مىسىردا ئۆتكۈزدۇق.

«فِي كُلِّ أُسْبُوعٍ أُطَالِعُ كِتَابًا عِلْمِيًّا ثُمَّ قِصَّةً»: ھەر ھەپتىدە بىر ئىلمىي كىتاب ئاندىن بىر ھېكايە ئوقۇپ تۇرىمەن.

أُسْبُوعِيٌّ . أُسْبُوعِيًّا: ھەر ھەپتە، ھەپتىسىگە، ھەپتىدە بىر قېتىم.

أَسْبِيدَاجٌ: قوغۇشۇن، قىرىنداشنىڭ سىياھى.

اِسْتٌ ج أَسْتَاهٌ: مەقئەت.

كَانَ كَذَا عَلَى اسْتِ الدَّهْرِ: ئەۋۋەلدە، ئاۋۋالقى زاماندا.

اِسْتُ الشَّخْصِ: مەقئىتى.

اِبْنُ اسْتِهَا: دېدەكنىڭ بالىسى، ھارامدىن بولغان، يوتقان تېشىدىن بولغان.

اِسْتَاءَ يَسْتَاءُ اِسْتِيَاءً: رەنجىدى، ئاغرىندى، خاپا بولدى، نارازى بولدى.

«اِسْتَاءَ مِنْ تَصَرُّفِكَ»: سېنىڭ قىلىقىڭدىن يۈرىكى سىقىلدى.

أُسْتَاذٌ ج أَسَاتِذَةٌ وَأَسَاتِيْذُ: مۇئەللىم، ئۇستاز، ئوقۇتقۇچى، پروفېسسور؛ ئەپەندى.

أُسْتَاذٌ مُسَاعِدٌ: دوتسېنت.

اَلْأُسْتَاذُ الْأَكْبَرُ: ئەزھەر داشۆسىنىڭ مۇدىرى.

«هَذَا الْعَامِلُ أُسْتَاذٌ فِي تَصْلِيْحِ السَّيَّارَاتِ»: بۇ ئىشچى ماشىنىلارنى رېمونت قىلىشقا ماھىر.

«اَلْأَسَاتِذَةُ لَا يَنْكِثُونَ الْعَهْدَ أَبَدًا»: ئوقۇتقۇچىلار ۋەدىسىدە چىڭ تۇرىدۇ.

أُسْتَاذِيَّةٌ: پروفېسسورلۇق ئورۇن.

«مَنْصِبُ الْأُسْتَاذِيَّةِ فَوْقَ كُلِّ الْمَنَاصِبِ الْمَدَنِيَّةِ»: ئۇستازلىق مەرتىۋە بولسا بارلىق مەمۇرىي مەنسەپلەردىن ئۈستۈندۇر.

اِسْتَافَ يَسْتَافُ اِسْتِيَافًا: قىلىچۋازلىق قىلدى، قىلىچۋازلىق قىلىشتى، قىلىچۋازلىق جېڭى قىلىشتى.

اِسْتَاقَ يَسْتَاقُ اِسْتِيَاقًا الْمَاشِيَةَ: ئۇلاغنى ھەيدىدى.

اِسْتَاكَ يَسْتَاكُ اِسْتِيَاكًا: مىسۋاك قىلدى، چوتكىلىدى.

اِسْتَامَ يَسْتَامُ اِسْتِيَامًا بِالسِّلْعَةِ: سودىلاشتى، باھا ئۈستىدە تالاش - تارتىش قىلىشتى.

اَلْأَسْتَانَةُ الْعَلِيَّةُ: ئىستانبول.

اِسْتِئْثَارٌ: ھاكاۋۇرلۇق، چوڭچىلىق، ئەپساندىيەتچىلىك، ماختانچاقلىق، مەنپەئەتپەرەستلىك، شەخسىيەتچىلىك.

اِسْتَأْثَرَ يَسْتَأْثِرُ اِسْتِئْثَارًا بِكَذَا: يالغۇز ئىگىلىۋالدى، ئۆز چاڭگىلىغا ئېلىۋالدى.

اِسْتَأْثَرَ اللّٰهُ بِهِ: ئۆلدى، ۋاپات بولدى.

«يَسْتَأْثِرُ الْبَخِيْلُ بِمَالِهِ»: بېخىل قولىدىكى نەرسىنىڭ ھەممىسىنى يالغۇز ئۆزىنىڭ قىلىۋالدى.

اِسْتِئْجَارٌ: ياللىماق.

اِسْتِئْجَارُ الْأَيْدِي الْعَامِلَةِ: ئەمگەك كۈچى ياللاش.

اِسْتَأْجَرَ يَسْتَأْجِرُ اِسْتِئْجَارًا: ياللىدى.

«إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِيْنُ» ‹قرآن›: بۇ سەن ئىشلەتكەنلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر، كۈچلۈك ئىشەنچلىكتۇر.

اِسْتَأْجَرَ الْبَيْتَ: ئۆينى ئىجارىگە ئالدى.

«اِسْتَأْجَرْتُ شُقَّةً مَفْرُوشَةً مُتَكَوِّنَةً مِنْ أَرْبَعِ غُرَفٍ»: تۆت بۆلمىدىن تەركىب تاپقان، جاھازلانغان بىر يۈرۈش ئۆينى ئىجارىگە ئالدىم.

اِسْتَأْجَلَ يَسْتَأْجِلُ اِسْتِئْجَالًا: ئۆزارتىشنى تەلەپ قىلدى.

www.uyghurkitap.com

«اِسْتَأْجَلَ الطُّلَّابُ الْإِمْتِحَانَ» : ئوقۇغۇچىلار ئىمتىھاننى كېچىكتۈرۈشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَأْخَرَ يَسْتَأْخِرُ اِسْتِئْخَارًا: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى.

«فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ» ‹قرآن› : ئۇلارنىڭ ئەجىلى كەلگەندە قىلچە ۋاقىتمۇ كېچىكتۈرۈلمەيدۇ ۋە قىلچە ۋاقىتمۇ ئىلگىرى سۈرۈلمەيدۇ.

اِسْتَأْذَنَ يَسْتَأْذِنُ اِسْتِئْذَانًا: ئىجازەت سورىدى، رۇخسەت سورىدى.

أَسْتَأْذِنُكُمْ: سىلەر بىلەن خوشلىشاي، خەير - خوش.

«فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ» ‹قرآن› : بەزى شەخسى ئىش ئۈچۈن ئۇلار سەندىن ئىجازەت سورىسا ئۇلارنىڭ ئىچىدىن سەن خالىغان ئادەمگە ئىجازەت بەرگىن.

«عَلَيْكَ أَنْ تَسْتَأْذِنَ قَبْلَ أَنْ تَدْخُلَ» : كىرىشتىن بۇرۇن ئىجازەت سورىشىڭ كېرەك.

اِسْتَأْسَدَ يَسْتَأْسِدُ اِسْتِئْسَادًا الرَّجُلُ: يولۋاستەك باتۇر بولدى.

اِسْتَأْسَدَ عَلَيْهِ: جۈرئەتلىك بولدى، ھۇجۇم قىلدى.

اِسْتَأْسَدَ الْقَوْمَ: مەسلىھەت سالدى، مەسلىھەت بەردى.

اِسْتَأْسَرَ يَسْتَأْسِرُ اِسْتِئْسَارًا: ئەسىر ئالدى.

اِسْتَأْشَمَ يَسْتَأْشِمُ اِسْتِئْشَامًا: ئۈمىدسىزلەندى.

اِسْتَأْصَلَ يَسْتَأْصِلُ اِسْتِئْصَالًا: يۇلىۋەتتى، قومۇرۇۋەتتى.

«اِسْتَأْصَلَ الزَّائِدَةَ الدُّودِيَّةَ» : سوقۇر ئۈچەينى ئوپېراتسىيە قىلىپ ئېلىۋەتتى.

«اِسْتَأْصَلَ شَأْفَةَ الْمُتَمَرِّدِينَ» : توپىلاڭچىلارنى تەلتۆكۈس يوقاتتى.

اِسْتَأْصَلَ الشَّجَرَةَ: قومۇردى، دەرەخنى قومۇردى.

«اِسْتَأْصَلَ الطَّبِيبُ الْوَرَمَ» : دوختۇر ئوپېراتسىيە قىلىپ ئېلىۋەتتى.

اِسْتَأْصَلَ الْعِلَّةَ: تۈپتىن ساقايتتى، تۈپتىن ئېلىپ تاشلىدى.

«لَقَدِ اسْتُؤْصِلَتِ الْأَعْشَابُ كُلُّهَا مِنَ الْفَنَاءِ» ھويلىدىكى ئوت - چۆپلەرنىڭ ھەممىسى قومۇرۇپ تاشلاندى.

اِسْتِئْمَارَةٌ ج اِسْتِئْمَارَاتٌ: جەدۋەل، سىخېما.

«إِمْلَأْ هَذِهِ الْإِسْتِئْمَارَةَ مِنْ فَضْلِكَ» : جەدۋەلنى تولدۇرۇۋەتسىڭىز.

اِسْتَأْنَفَ يَسْتَأْنِفُ إِسْتِئْنَافًا الْحُكْمَ: ئۇ، ھۆكۈمگە قايتا قاراپ چىقىشنى تەلەپ قىلدى.

«صَمَتَ لَحْظَةً ثُمَّ اسْتَأْنَفَ الْحَدِيثَ» : بىر سۈكۈت قىلغاندىن كېيىن سۆزنى قا باشلىدى.

مَحْكَمَةُ الْاِسْتِئْنَافِ: يۇقىرى سوت.

قَاضِي اسْتِئْنَافٍ: يۇقىرى كوللېگىيە ئەزاسى.

اِسْتِئْنَافِيٌّ: شىكايەت خاراكتېرلىك.

جُمْلَةٌ اِسْتِئْنَافِيَّةٌ ‹فِي النحو› : جۈملە ئىس ئىنافىيە (ئىستىئنافنىڭ «واو» سى مەي كەلسۇن ياكى كەلمىسۇن يېڭىدىن باشلان جۈملە).

اِسْتَأْنَسَ يَسْتَأْنِسُ اِسْتِئْنَاسًا: كۆندى، مۇلاي لاشتى، ياۋاشلاشتى.

«لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِ وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا» ‹قرآن› : باشقىلارن ئۆيلىرىگە ئىجازەت سورىمىغىچە ۋە ئۆي ئىگ سىگە سالام بەرمىگىچە كىرمەڭلار.

اِسْتَأْنَسَ الْحَيَوَانُ: ھايۋان كۆندى.

اِسْتَأْنَسَ الزَّائِرُ: رۇخسەت سورىدى، ئىجاز سورىدى.

اِسْتَأْنَسَ بِرَأْيِهِ: پىكرىنى ئالدى، مەسلىھ سورىدى.

اِسْتَأْنَسَ لَهُ: زەن قويۇپ ئاڭلىدى.

اِسْتَأْنَى يَسْتَأْنِي اِسْتِئْنَاءً: كۈتتى، كۈتر تۇردى، ساقلاپ تۇردى، مۇنتەزىر بولد سۆرەلمىلىك قىلدى، ئېغىرلىق قىلد ئالدىراقسانلىق قىلمىدى.

اِسْتَأْهَلَ يَسْتَأْهِلُ اِسْتِئْهَالًا الشَّيْءَ: تېگىشلى بولدى، لايىق بولدى.

اِسْتَبَاحَ يَسْتَبِيحُ اِسْتِبَاحَةً دَمَهُ: ئۆلتۈرد قېنىنى تۆكتى، قانۇنلۇق ئۆلتۈردى، ئۆلت

رۇشكە رۇخسەت قىلدى.

اِسْتَبَاحَ مَالَهُ: مۇسادىرە قىلدى.

اِسْتَبَاحَ الْقَوْمَ: قىرىپ تاشلىدى.

اِسْتِبَاحَةُ الْأَمْوَالِ: مۇسادىرە قىلماق، تارتىۋال-ماق.

اِسْتَبَالَ يَسْتَبِيلُ اِسْتِبَالَةً: سىيگۈزدى، توستى.

اِسْتَبَالَ الطَّبِيبُ الْمَرِيضَ: تەكشۈرۈش ئۈچۈن سۈيدۈك بېرىشنى بۇيرىدى.

اِسْتَبَانَ يَسْتَبِينُ اِسْتِبَانَةً الشَّيْءَ: روشەن بولدى، ئېنىق بولدى.

«وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ» «قرآن»: گۇناھكارلارنىڭ يولى ئاشكارا بولسۇن ئۈچۈن، ئايەتلىرىمىزنى روشەن بايان قىلىمىز.

اِسْتَبَأَ يَسْتَبِئُ اِسْتِبَاءً الْجِلْدُ: تېرە سويۇلدى.

اِسْتِبْدَادٌ: ئىستىبداتلىق قىلماق، زورلۇق قىلماق.

اِسْتِبْدَادِيٌّ: مۇستەبىتلىك.

حُكْمٌ اِسْتِبْدَادِيٌّ: ھاكىممۇتلەقلىق.

اِسْتِبْدَادِيَّةٌ: مۇستەبىتلىك.

اِسْتِبْدَالٌ: ئۆزگەرتمەك، ئالماشتۇرماق، يەڭگۈش-لىمەك.

اِسْتَبَدَّ يَسْتَبِدُّ اِسْتِبْدَادًا: زالىملىق قىلدى، زورلۇق قىلدى، ئىستىبداتلىق قىلدى.

«مَنِ اسْتَبَدَّ بِالرَّأْيِ هَلَكَ»: كىمكى ئىستىب-داتلىق قىلسا ھالاك بولىدۇ، كىمكى زورلۇق بىلەن ئىش قىلسا، ھالاك بولىدۇ.

اِسْتَبْدَلَ يَسْتَبْدِلُ اِسْتِبْدَالًا: ئۆزگەرتتى، ئالماش-تۇردى، يەڭگۈشلىدى.

اِسْتَبْدَلَ مَلَابِسَهُ: كىيىمنى يەڭگۈشلىدى.

اِسْتَبَرَ يَسْتَبِرُ اِسْتِبَارًا الْجُرْحَ: يارىنى تەكشۈر-دى.

اِسْتَبْرَأَ يَسْتَبْرِئُ اِسْتِبْرَاءً: ئاقلاشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَبْرَأَ مِنَ الْبَوْلِ: تازىلىدى.

اِسْتَبْرَأَ مِنَ الدَّيْنِ: قەرزدىن خالاس بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَبْرَقٌ: گۈللۈك تاۋار، دۇردۇن، چۇچۇنچە.

«وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ» «قرآن»: نېپىز ۋە قېلىن يېپەكتىن ئىشلەنگەن يېشىل كىيىملەرنى كىيىدۇ.

اِسْتَبْرَكَ يَسْتَبْرِكُ اِسْتِبْرَاكًا بِالشَّيْءِ: ياخشى پ ئالدى، بەرىكەت تەلەپ قىلدى.

اِسْتَبْسَلَ يَسْتَبْسِلُ اِسْتِبْسَالًا: جان پىدا قىلدى؛ جان تىكتى.

اِسْتَبْشَرَ يَسْتَبْشِرُ اِسْتِبْشَارًا: خۇش بولدى، خۇش-لاندى.

اِسْتَبْشَرَ صَدِيقَهُ: دوستىغا خۇش خەۋەر يەتكۈزدى

«يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَ فَضْلٍ وَ أَنَّ ا لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ» «قرآن»: ئۇ ئاللاھ تەرىپىدىن بېرىلگەن نېمەت ۋە پەزلىن مۆمىنلەرنىڭ ئەجرىنى ئاللاھنىڭ بىكار قى ۋەتمەيدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بېرىش تىلەيدۇ.

«اِسْتَبْشَرَ بِهِ خَيْرًا»: ياخشىلىقنى باي ئۇنىڭدىن ياخشى پال ئالدى.

اِسْتَبْشَعَ يَسْتَبْشِعُ اِسْتِبْشَاعًا الشَّيْءَ: سەت قارىدى.

اِسْتَبْصَرَ يَسْتَبْصِرُ اِسْتِبْصَارًا الشَّخْصَ: كۆردى.

اِسْتَبْصَرَ فِي الْأَمْرِ: تەكشۈرۈپ تەتقىق قىل دىققەت قىلىپ كۆزەتتى.

اِسْتَبْضَعَ يَسْتَبْضِعُ اِسْتِبْضَاعًا فِي الْمَرْأَةِ: جو ئالدى.

اِسْتَبْضَعَ الشَّيْءَ: مالنى ئۆزىنىڭ قىلدى.

اِسْتَبْطَأَ يَسْتَبْطِئُ اِسْتِبْطَاءً: ئاستا بولۇشنى ت قىلدى؛ ئاستا دەپ قارىدى.

اِسْتَبْطَنَ يَسْتَبْطِنُ اِسْتِبْطَانًا الْأَمْرَ: ئىچكى يىنى توندى، بىلدى.

اِسْتَبْطَنَ بِالْوَادِي: جىلغىنى كەزدى.

اِسْتَبْطَنَ السِّرَّ: سىرنى يوشۇردى.

اِسْتَبْعَدَ يَسْتَبْعِدُ اِسْتِبْعَادًا الْمَكَانَ: يى ھېسابلىدى، يىراق ساناندى؛ ئېلىپ تاشل چىقىرىپ تاشلىدى، قىسقارتتى.

اِسْتَبَقَ يَسْتَبِقُ اِسْتِبَاقًا: مۇسابىقىلەشتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

«وَاسْتَبَقَاالْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيْصَهُمِنْ دُبُرٍ» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى (يۇسۇپ چىقىپ كېتىش ئۈچۈن، زۇلەيخا ئۇنى قايتۇرۇپ كېلىش ئۈچۈن) ئىشىككە قاراپ يۈگۈرۈشتى، (بۇ چاغدا) ئۇ (يەنى زۇلەيخا) يۇسۇپنىڭ كۆڭلىكىنى ئارقىسىدىن (تارتىپ) يىرتىۋەتتى.

«قَالُوا يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ» ‹قرآن›: ئۇلار: ئى ئاتىمىز! بىز يۈگۈرۈشكىلى كېتىپ قېلىپتۇق... دېيىشتى.

اِسْتِبْقَاءٌ: قالدۇرماق، ساقلىماق.

اِسْتَبْقَى يَسْتَبْقِي اِسْتِبْقَاءً: ساقلىدى، داۋام قىلدۇردى.

اِسْتَبْكَى يَسْتَبْكِي اِسْتِبْكَاءً: يىغا ـ زاره قىلدى، يىغلاشقۇلۇق قىلدى.

اِسْتَبْكَى الشَّخْصَ: يىغلاتتى.

اِسْتَبْهَمَ يَسْتَبْهِمُ اِسْتِبْهَامًا عَلَيْهِ الْكَلَامُ: سۆز ئۇنىڭغا مۈجمەل بولۇپ قالدى، سۆز ئۇنىڭغا ئېنىق بولمىدى.

اِسْتَبَى يَسْتَبِي اِسْتِبَاءً الْعَدُوَّ: دۈشمەننى ئەسىر ئالدى.

اِسْتَبَى الْعَقْلَ: مەپتۇن قىلدى، ئەقلى-ھوشىنى كەتكۈزۈۋەتتى، ھەيرەتتە قالدۇردى.

اِسْتَبَى الرَّجُلَ: پالىدى، سۈرگۈن قىلدى.

اِسْتَتَابَ يَسْتَتِيْبُ اِسْتِتَابَةً: تۆۋە قىلىشقا ئۈندىدى، تۆۋە قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَتَبَّ يَسْتَتِبُّ اِسْتِتَابًا الْأَمْرُ: مۇقىملاشتى، تەرتىپ ئەسلىگە كەلدى، ئوڭشالدى.

«اِسْتَتَبَّ الْأَمْنُ وَالنِّظَامُ فِي الْبِلَادِ بَعْدَ وُقُوعِ الْاِضْطِرَابَاتِ الْأَخِيْرَةِ» : كېيىنكى مالىمانچىلىق يۈز بەرگەندىن كېيىن مەملىكەتتە تىنچلىق ۋە تەرتىپ ئورنىدى.

اِسْتَتْبَعَ يَسْتَتْبِعُ اِسْتِتْبَاعًا: ئەگىشىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَتْبَعَ الشَّيْءَ: تەقەززا قىلدى، زۆرۈرىيەت بولۇپ قالدى.

اِسْتَتَرَ يَسْتَتِرُ اِسْتِتَارًا: يوشۇرۇندى.

«وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ» ‹قرآن› : سىلەر (دۇنيادىكى

چېغىڭلاردا) قولۇڭلارنىڭ، كۆزۈڭلارنىڭ سىلەرنىڭ زىيىنىڭلارغا گۇۋاھلىق بېرىشىدىن ساقلانمىغان ئىدىڭلار...

اِسْتَتَلَ يَسْتَتِلُ اِسْتِتَالًا الْقَوْمُ: ئارقىمۇ ئارقا چىقتى، كەينى ـ كەينىدىن چىقتى.

اِسْتَتَلَ الدَّمْعُ: ياش تامچىلىدى.

اِسْتَتْلَى يَسْتَتْلِي اِسْتِتْلَاءً الشَّخْصَ: تەلەپ قىلدى.

اِسْتِتْلَاهُ الشَّيْءَ: ئۇنىڭغا ئەگەشتۈردى.

اِسْتَتَمَّ يَسْتَتِمُّ اِسْتِتْمَامًا: تۈگەتتى، تاماملىدى، تولۇقلىدى، تاماملاشنى تەلەپ قىلدى.

«اَلْمَسْرَحِيَّةُ الْعَرَبِيَّةُ الْحَدِيْثَةُ لَمْ تَسْتَتِمَّ جَمِيعَ عَنَاصِرِهَا» : ئەرەب يېڭى تىياتىرچىلىقى ئۆزىنىڭ ھەممە ئېلېمېنتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئېلىپ كەتكىنى يوق.

اِسْتَثَابَ يَسْتَثِبُ اِسْتِثَابًا الْمَالَ: مالنى قايتۇرۇۋالدى.

اِسْتَثَابَ الرَّجُلُ: ھەق تەلەپ قىلدى.

اِسْتَثَارَ يَسْتَثِيرُ اِسْتِثَارَةً: قوزغىدى.

«لَانَدِمَ مَنِ اسْتَشَارَ وَلَا عَالَ مَنِ اقْتَصَدَ» ‹حديث› : مەسلىھەت بىلەن ئىش قىلغان ئادەم پۇشايمانغا قالمايدۇ، ئىقتىسادچانلىق بىلەن ئىش قىلغان ئادەم كەمبەغەللىشىپ قالمايدۇ.

اِسْتِثَارَةٌ: قوزغاش.

اِسْتَثَارَ غَضَبَهُ: غەزىپىنى قوزغىدى، غەزىپىنى كەلتۈردى.

«دَعَا إِلَى مَنْعِ الْأَفْلَامِ الَّتِي تَعْتَمِدُ الْاِسْتِثَارَةَ الْجِنْسِيَّةَ» : جىنسىي شەھۋەتنى قوزغايدىغان فىلىملەرنى چەكلەشكە دەۋەت قىلدى.

اِسْتَثْبَتَ يَسْتَثْبِتُ اِسْتِثْبَاتًا فِي الْأَمْرِ أَوْمِنْهُ: كېڭەشتى، تەتقىق قىلدى، قاراپ چىقتى.

اِسْتَثْخَنَ يَسْتَثْخِنُ اِسْتِثْخَانًا مِنْهُ الْمَرَضُ: غالىپ كەلدى، بېسىپ چۈشتى.

اِسْتَثْقَلَ يَسْتَثْقِلُ اِسْتِثْقَالًا الشَّيْءُ: ئېغىر بولدى، ئېغىرلاشتى.

اِسْتَثْقَلَ الشَّيْءَ: ئېغىرسانىدى.

اِسْتَثْقَلَ فِي النَّوْمِ: ئۇيقۇغا غەرق بولۇپ كەتتى.

اِسْتَثْقَلَ الشَّخْصَ: ئۇنىڭدىن تويۇپ كەتتى، ئۇنىڭدىن زېرىكىپ كەتتى.

اِسْتِثْمَارٌ: پايدىلانماق، مەبلەغ سالماق، ئېكسپىلاتاتسىيە قىلماق.

اِسْتِثْمَارُ الْإِنْسَانِ لِإِنْسَانٍ: ئادەمنىڭ ئادەمنى ئېكسپىلاتاتسىيە قىلىشى.

اِسْتِثْمَارُ الْقُوَّةِ الْعَامِلَةِ: ئەمگەك كۈچىنى ئېكسپىلاتاتسىيە قىلىش.

مَصَارِيْفُ اِسْتِثْمَارٍ: چىقىم، خىراجەت، راسخوت.

«يَحْرِصُ جِدًّا الْحِرْصَ عَلَى اسْتِغْلاَلِهِ وَاسْتِثْمَارِهِ»: ئۇ ئۇنىڭدىن پايدىلىنىشقا ۋە ئۇنى ئېكسپىلاتاتسىيە قىلىشقا تولىمۇ ئامراق.

اِسْتَثْمَدَ يَسْتَثْمِدُ اِسْتِثْمَادًا الْمَاءَ: كۆلاپ سۇ چىقاردى.

اِسْتَثْمَدَهُ: تىلەمچىلىك قىلدى، دەۋانىچىلىك قىلدى، قەلەندەرچىلىك قىلدى.

اِسْتَثْمَرَ يَسْتَثْمِرُ اِسْتِثْمَارًا الْمَالَ فِي كَذَا: مەبلەغ سالدى.

«اِسْتَثْمَرَ رَأْسَ مَالِهِ فِي التِّجَارَةِ»: ئۆزىنىڭ مال - دۇنياسىنى تىجارەتكە مەبلەغ قىلىپ سالدى.

اِسْتَثْمَرَ الْجُهْدَ: پايدىلاندى، ئىشلەتتى، ئىشقا سالدى، سۇيىئىستېمال قىلدى.

«اِسْتَثْمَرَ بَعْضُ الْحُكَّامِ مَفْهُومَ الْخِلاَفَةِ الدِّينِيَّةِ أَبْشَعَ اِسْتِثْمَارٍ»: بەزى ھۆكۈمرانلار دىنىي خەلىپىلىكنى سۇيىئىستېمال قىلدى.

اِسْتَثْمَرَ الْمَرْءُ: مەبلەغ سالدى.

اِسْتِثْنَاءٌ: چىقىرىۋېتمەك، ئاجرىتىۋەتمەك.

«تُفْحَصُ نَوْعِيَّةُ الْمُنْتَجَاتِ كُلِّهَا بِلاَاسْتِثْنَاءٍ قَبْلَ أَنْ تُغَادِرَ الْمَصْنَعَ»: زاۋۇتتىن چىقىشتىن بۇرۇن مۇستەسناسىز رەۋىشتە مەھسۇلاتلارنىڭ سۈپىتى تەكشۈرۈلىدۇ.

«أَدْرُسُ سَاعَةً وَنِصْفَ كُلَّ يَوْمٍ مَسَاءً بِاسْتِثْنَاءِ يَوْمِ السَّبْتِ»: شەنبە كۈنىنى ھېسابلىمىغاندا ھەر كۈنى كەچ بىر يېرىم سائەت ئۆگىنىمەن.

حَادِثٌ اِسْتِثْنَائِيٌّ: پەۋقۇلئاددە ۋەقە.

اِسْتَثْنَى يَسْتَثْنِي اِسْتِثْنَاءً الشَّيْءَ: مۇستەسنا قىلدى، ئايرىۋەتتى، چىقىرىۋەتتى.

«إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِيْنَ وَلاَ يَسْتَثْنُوْنَ» ‹قرآن›: ئۇلار (يەنى باغنىڭ ئىگىلىرى) ئۇنىڭ مېۋىلىرىنى (كەمبەغەللەر ئۇقمىسۇن، ئۇلارغا ھېچنەرسە بەرمەيلى دېيىشىپ) سەھەردىلا ئۈزۈۋېلىشقا قەسەم ئىچىشكەنىدى. ئۇلار خۇدا خالىسا دېمىگەنىدى.

اِسْتَثْنَى فُلاَنًا وَعَلَى فُلاَنٍ: خالاس قىلدى، ئازاد قىلدى، كەچۈرۈم قىلدى، ئېلىپ تاشلىدى.

اِسْتَجَابَ يَسْتَجِيبُ اِسْتِجَابَةً لَهُ: ھاجىتىنى راۋا قىلدى.

«إِذْ تَسْتَغِيثُوْنَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلاَئِكَةِ مُرْدِفِيْنَ» ‹قرآن›: ئۆز ۋاقتىدا (دۇئا قىلىپ) پەرۋەردىگارىڭلاردىن ياردەم تىلىدىڭلار، ئاللاھ: «سىلەرگە ئارقىمۇ ئارقا (چۈشىدىغان) مىڭ پەرىشتە بىلەن ياردەم بېرىمەن» دەپ دۇئايىڭلارنى ئىجابەت قىلدى.

اِسْتَجَابَ اللّٰهُ فُلاَنًا: ئاللاھ دۇئاسىنى قوبۇل قىلدى.

«فَلْيَسْتَجِيْبُوا لِي» ‹قرآن›: ئۇلار مېنىڭ دەۋىتىمنى قوبۇل قىلسۇن.

اِسْتِجَابَةٌ: ئاۋاز قوشۇش، قوشۇلۇش، جاۋاب تەلەپ قىلماق، ئاۋاز قوشۇش يۈزىسىدىن، قوشۇلۇش يۈزىسىدىن، جاۋاب تەلەپ قىلىش يۈزىسىدىن.

اِسْتِجَابَةً لِطَلَبِهِ: تەلىپىگە ئاۋاز قوشۇش يۈزىسىدىن، قوشۇلۇش يۈزىسىدىن.

اِسْتَجَادَ يَسْتَجِيدُ اِسْتِجَادَةً الشَّيْءَ: ياخشى ھېسابلىدى، ياخشى دەپ بايقىدى؛ سېخىلىقنى تەلەپ قىلدى.

«رَأَيْتُ مِنْ عُلَمَائِنَا مَنْ يَسْتَجِيْدُ الشِّعْرَ السَّخِيْفَ لِتَقَدُّمِ قَائِلِهِ»: ئۆلىمالىرىمىز ئارىسىدا شېئىردا مۇۋەپپەقىيەت قازانغۇچىنىڭ ناچار شېئىرنىمۇ ياخشى ھېسابلايدىغانلىقىنى كۆردۈم.

اِسْتَجَارَ يَسْتَجِيرُ اِسْتِجَارَةً: پاناھلىق تىلىدى، ئامانلىق تىلىدى.

«وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلاَمَ اللّٰهِ» ‹قرآن›: ئەگەر مۇشرىكلاردىن بىرەر كىشى سەندىن ئامانلىق تىلىسە،

ئۇيغۇر كىتابلىرى www.uyghurkitap.com

تاكى ئۇ ئاللاھنىڭ كالامىنى ئاڭلىغانغا قەدەر ئۇنىڭغا ئامانلىق بەرگىن.

اِسْتَجَازَ يَسْتَجِيزُ اِسْتِجَازَةً الرَّجُلَ: رۇخسەت سورىدى.

اِسْتَجَاشَ يَسْتَجِيشُ اِسْتِجَاشَةً: قوشۇننى يىغدى، قوشۇننى توپلىدى، ئەسكەر ئالدى.

«اِسْتَجَاشَ أَقْطَارَ أَرْضِهِ فَجَمَعَ جَيْشًا جَرَّارًا»: ئۆز يېرىنىڭ ئەتراپىدىن قوشۇن ئالدى، شۇنىڭ بىلەن زور قوشۇن يىغدى.

اِسْتَجْدَى يَسْتَجْدِي اِسْتِجْدَاءً: مەنپەئەت تەلەپ قىلدى.

«يُؤْلِمُنِي مَنْظَرُ الْفُقَرَاءِ يَسْتَجْدُونَ النَّاسَ فِي الشَّوَارِعِ وَالْمَحَلَّاتِ الْعَامَّةِ»: كوچىلاردا ۋە ئاممىۋى سورۇنلاردا تىلەمچىلىك قىلىدىغان نامراتلارنىڭ كۆرۈنىشى مېنى ئازابلايدۇ.

«طَرَحَ النِّقَاشَ جَانِبًا اِسْتِجْلَابًا لِرَاحَةِ النَّفْسِ»: جانىنىڭ راھىتىنى تىلەش يۈزىسىدىن دە تالاش-نى قايرىپ قويدى.

اِسْتَجْلَبَ يَسْتَجْلِبُ اِسْتِجْلَابًا السِّلَعَ: ئىمپورت قىلدى، سىرتتىن كىرگۈزدى.

اِسْتَجْلَى يَسْتَجْلِي اِسْتِجْلَاءً الشَّيْءَ: يورۇتتى، ئاچتى، روشەنلەشتۈردى.

دَارُ الْاِسْتِجْمَامِ: دەم ئېلىش ئۆيى، ساناتورىيە.

اِسْتَجْمَرَ يَسْتَجْمِرُ اِسْتِجْمَارًا الرَّجُلُ: چوڭ تاھارەت قىلغاندىن كېيىن تاش ئىشلەتتى.

اِسْتَجْمَعَ يَسْتَجْمِعُ اِسْتِجْمَاعًا السَّيْلُ: سەل توپلاندى، يىغىلدى، سۇ جاي - جايدىن كېلىپ توپلاندى.

اِسْتَجْمَعَ الْقَوْمُ: ئەتراپتىن يىغىلدى.

«كَانَ يَشْعُرُ بِتَعَبٍ شَدِيدٍ وَلَكِنَّهُ اسْتَجْمَعَ قُوَاهُ وَوَاصَلَ السَّيْرَ»: ئۇ قاتتىق چارچىغانىدى، لېكىن ئۇ كۈچىنى توپلاپ مېڭىشىنى داۋاملاشتۇردى.

اِسْتَجْمَلَ يَسْتَجْمِلُ اِسْتِجْمَالًا الشَّيْءَ: چىرايلىق ساندى.

اِسْتَجَمَّ يَسْتَجِمُّ اِسْتِجْمَامًا: دەم ئالدى، ئارام ئالدى.

اِسْتَجَمَّ عَافِيَتَهُ: سالامەتلىكىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

اِسْتَجَمَّ الشَّيْءُ: كۆپەيدى.

«آنَ لَهُ أَنْ يَسْتَجِمَّ قَلِيلًا بَعْدَ طُولِ الْعَنَاءِ»: ئۇ ئۇزۇن جاپا تارتقاندىن كېيىن ئۇنىڭغا ئاز تولا دەم ئېلىش ۋاقتى كەلدى.

اِسْتَجْهَلَ يَسْتَجْهِلُ اِسْتِجْهَالًا: نادان ساندى، نادان دەپ قارىدى، بىلىمسىز دەپ قارىدى، بىلىمسىز ھېسابلىدى.

اِسْتَجْوَبَ يَسْتَجْوِبُ اِسْتِجْوَابًا: سوراق قىلدى.

«يَتَعَرَّضُ الْمُعْتَقِلُونَ لِأَنْوَاعِ التَّعْذِيبِ وَالْمَهَانَةِ خِلَالَ عَمَلِيَّاتِ اسْتِجْوَابِهِمْ»: قولغا ئېلىنغانلار سوراق قىلىنىش جەريانىدا تۈرلۈك قىيىن-قىستاق ۋە خورلۇقلارغا ئۇچرايدۇ.

اِسْتَحَا يَسْتَحِي اِسْتِحَاءً: چاچنى ئالدى، چاچنى چۈشۈرۈۋەتتى.

اِسْتَحَاثَ يَسْتَحِيثُ اِسْتِحَاثَةً: ئاچتى، كولىدى، قارىدى.

اِسْتَحَاثَ الشَّيْءَ: چىقاردى.

اِسْتَحَالَ يَسْتَحِيلُ اِسْتِحَالَةً الشَّيْءُ: ئۆزگەردى.

اِسْتَحَالَ الْأَمْرُ: مۇمكىن بولمىدى.

اِسْتِحَالَةٌ: مۇمكىن بولماسلىق؛ ئۆزگەرمەك، ئۆزگەرتمەك.

اِسْتَحَانَ يَسْتَحِينُ اِسْتِحَانَةً: پۇرسەت كۈتتى.

اِسْتَحَبَ يَسْتَحِبُ اِسْتِحَابًا: بىللە بولدى، ھەمراھ بولدى.

اِسْتَحَبَ الْكَسَلَ: ھورۇنلۇقنى ئادەت قىلىۋالدى.

اِسْتَحَبَّ يَسْتَحِبُّ اِسْتِحْبَابًا: ياخشى كۆردى، خۇشتار بولدى.

«ذَلِكَ بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ»

(قرآن): بۇ (يەنى ئازاب) ئۇلارنىڭ دۇنيا تىرىكچىلىكىنى ئاخىرەتتىن ئارتۇق كۆرگەنلىكلىرى ئۈچۈندۇر.

اِسْتَحَبَّ الشَّيْءَ: ئۇنى ئارتۇق كۆردى، ئەۋزەل كۆردى.

اِسْتَحَثَّ يَسْتَحِثُّ اِسْتِحْثَاثًا عَلَى الْأَمْرِ: ھەرىكەتلەندۈردى، سەپەرۋەر قىلدى، رىغبەتلەندۈردى، قىزىقتۇردى، ئىلھاملاندۇردى، قوزغىدى، قۇتراتتى.

«اِسْتَحَثَّ حَمَاسَةَ النَّاسِ»: كىشىلەرنىڭ قىزغىنلىقىنى قوزغىدى.

«اِسْتَحَثَّ تَلاَمِيذَهُ عَلَى السَّعْيِ الْجَادِّ»: شاگىرتلىرىنى ئەستايىدىل تىرىشىشقا ھەرىكەتلەندۈردى.

اِسْتَحْجَرَ يَسْتَحْجِرُ اِسْتِحْجَارًا الشَّيْءُ: تاشقا ئايلاندى، تاشتەك قېتىپ كەتتى.

اِسْتَحْدَثَ يَسْتَحْدِثُ اِسْتِحْدَاثًا: پەيدا قىلدى، ئىجاد قىلدى، پاراتتى، ياسىدى.

«اِسْتَحْدَثَ الْاِسْتِعْمَارُ حُدُودًا جَدِيدَةً»: جاھانگىرلىك يېڭى چېگرىلارنى پەيدا قىلدى.

اِسْتَحْدَثَ الْأَمْرَ: يېڭى دەپ قارىدى، يېڭى ھېسابلىدى.

اِسْتَحَرَّ يَسْتَحِرُّ اِسْتِحْرَارًا الْقِتَالُ: جەڭ قاتتىق بولدى، ئۇرۇش كەسكىن بولدى (كەسكىنلەشتى).

اِسْتَحْرَمَ يَسْتَحْرِمُ اِسْتِحْرَامًا: ھارام ھېسابلىدى.

«يَسْتَحْرِمُ الْمُسْلِمُ شُرْبَ الْخَمْرِ وَالْقِمَارَ وَأَخْذَ الرِّبَا»: مۇسۇلمان ھاراق ئىچىش، قىمار ئويناش ۋە جازانە ئېلىشنى ھارام ھېسابلايدۇ.

اِسْتَحْسَنَ يَسْتَحْسِنُ اِسْتِحْسَانًا: ياخشى ساندى، ياخشى ھېسابلىدى، ياخشى دەپ بىلدى.

اِسْتَحْصَلَ يَسْتَحْصِلُ اِسْتِحْصَالاً: ئىگە بولدى، ئېرىشتى، ھاسىل بولدى؛ خۇلاسىلىدى.

اِسْتِحْضَارٌ: چاقىرماق، ھازىر قىلماق، تەييارلىماق.

اِسْتِحْضَارُ الْأَرْوَاحِ: ئۆلگەنلەرنىڭ روھىنى چاقىرماق.

اِسْتَحْضَرَ يَسْتَحْضِرُ اِسْتِحْضَارًا: ھازىرلىدى، ھازىر بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَحْضَرَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ بَيْنَ يَدَيْهِ بِمَحْضَرٍ مِنَ الْفُقَهَاءِ»: ئەمىرۇل مۇئمىنىين ئۇز ھۇزۇرىدىكى فىقھە ئۆلىمالىرى يىغىلىشىغا ئۇنىڭ كېلىشىنى تەلەپ قىلدى.

«نَسْتَحْضِرُ الْمَاضِيَ لِنَسْتَخْلِصَ مِنْهُ الْعِبَرَ»: بىز ئۆتمۈشنى ئۇنىڭدىن ئىبرەت ئېلىش ئۈچۈن ئەسلەيمىز.

«اِسْتَحْضَرَ الْمَعَانِيَ»: مەنىلەرنى ئەسلىدى.

اِسْتَحَطَّ يَسْتَحِطُّ اِسْتِحْطَاطًا: قويۇشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَحَطَّ مِنَ الثَّمَنِ: باھا چۈشۈرۈشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَحْفَظَ يَسْتَحْفِظُ اِسْتِحْفَاظًا: ساقلاشنى تەلەپ قىلدى، ساقلاشنى سورىدى.

«اِسْتَحْفَظْتُ صَدِيقِي سِرِّي»: مەن دوستۇمدىن سىرىمنى ساقلاشنى تەلەپ قىلدىم.

اِسْتِحْقَاقٌ: سالاھىيەت، لاياقەت؛ تېگىشلىك ھوقۇق.

تَارِيخُ الْاِسْتِحْقَاقِ: قەرزنى بېرىش ۋاقتى، قايتۇرۇش ۋاقتى، ئاخىرقى كۈن.

مَدَالِيَّةُ الْاِسْتِحْقَاقِ: خىزمەت كۆرسىتىش مېدالى.

اِسْتِحْقَاقُ دَفْعِ الدَّيْنِ: قەرز تۆلەش ۋاقتىنىڭ توشۇشى، قەرز قايتۇرۇش ۋاقتىنىڭ توشۇشى.

بِلاَ اسْتِحْقَاقٍ: تېگىشلىك بولمىغان ھالدا، لايىق بولمىغان ئەھۋالدا.

بِغَيْرِ اسْتِحْقَاقٍ: ھەقسىز رەۋىشتە، لايىق بولمىغان ھالدا.

عَنِ اسْتِحْقَاقٍ: مۇقەررەر، ئۇيغۇن، مۇۋاپىق، تېگىشلىك.

وَقْتُ الْاِسْتِحْقَاقِ: قەرەلى توشۇش.

بِدُونِ اِسْتِحْقَاقٍ: ھەقسىز، ئادالەتسىز؛ ھەقسىز رەۋىشتە.

اِسْتَحْقَرَ يَسْتَحْقِرُ اِسْتِحْقَارًا: كەمسىتتى.

«مَا يَزَالُ بَيْنَنَا مَنْ يَسْتَحْقِرُ الْقِيَامَ بِأَعْمَالٍ يَدَوِيَّةٍ وَيُفَضِّلُ التَّعْلِيمَ النَّظَرِيَّ عَلَى التَّعْلِيمِ الصِّنَاعِيِّ أَوِ الْمِهَنِيِّ»: بىزنىڭ ئارىمىزدا قول بىلەن قىلىدىغان ئىشلارنى كەمسىتىدىغان، نەزەرىيە ئۆگىنىشنى سانائەت ۋە ھۈنەر ئۆگىنىشتىن ئارتۇق كۆرىدىغانلار يەنىلا بار.

اِسْتَحَقَّ يَسْتَحِقُّ اِسْتِحْقَاقًا: ئېرىشتى، ئىگە بولدى، لايىق بولدى، تېگىشلىك بولدى.

«فَإِنْ عُثِرَ عَلَى أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا إِثْمًا فَآخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا» (قرآن): ئەگەر ئۇ ئىككى گۇۋاھچىنىڭ (يالغان گۇۋاھلىق بەرگەنلىك

www.uyghurkitap.com

ياكى مىراسقا خىيانەت قىلغانلىق) گۇناھى بىلىنسە، ئۇلارنىڭ ئورنىغا مىراس ئېلىشقا ئەڭ ھەقلىق بولغان ۋارىسلاردىن ئىككى كىشى گۇۋاھ بولىدۇ.

اِسْتَحَقَّ لَهُ كَذَا: ئۇنىڭغا تېگىشلىك بولدى.

«هَذَا كِتَابٌ يَسْتَحِقُّ الْقِرَاءَةَ»: بۇ ئوقۇشقا تېگىشلىك كىتاب.

«هَذَا لاَيَسْتَحِقُّ الذِّكْرَ»: بۇنى تىلغا ئېلىشقا ئەرزىمەيدۇ.

اِسْتَحَقَّ الذِّكْرَ: تىلغا ئېلىشقا لايىق بولدى.

اِسْتَحَقَّ الاِهْتِمَامَ: كۆڭۈل بۆلۈشكە ئەرزىيدۇ.

اِسْتَحَقَّ الدَّيْنَ: بېرىش ۋاقتى يېقىنلاشتى.

اِسْتِحْكَامٌ ج اِسْتِحكَامَاتٌ: قورغان، ئىستىھكام، مۇداپىئە قۇرۇلۇشى.

«عَزَّزَ الْجَيْشُ اِسْتِحْكَامَاتِهِ عَلَى الْحُدُودِ لِمُوَاجَهَةِ الْهُجُومِ الْمُتَوَقِّعِ»: ئارمىيە يۈز بېرىش ئېھتىمالى بولغان ھۇجۇمغا قارشى چېگرا ئۈستىدە ئىستىھكامنى كۈچەيتتى.

اِسْتَحْكَمَ يَسْتَحْكِمُ اِسْتِحْكَامًا الأَمْرُ: پۇختا بولدى، مۇستەھكەم بولدى.

اِسْتَحْكَمَ الشَّخْصُ: تادان بولدى.

«اِسْتَحْكَمَ عَلَيْهِ الْكَلاَمُ»: سۆز ئۇنىڭغا مۇجمەل بولدى، چۈشىنىكسىز بولدى.

اِسْتَحْلَبَ يَسْتَحْلِبُ اِسْتِحْلاَبًا: سىقىپ چىقاردى.

اِسْتَحْلَبَ الدَّوَاءَ: دورىنى شورىدى.

اِسْتَحْلَفَ يَسْتَحْلِفُ اِسْتِحْلاَفًا: قەسەم قىلدۇردى، قەسەم ئىچكۈزدى، قەسەم ئىچىشنى تەلەپ قىلدى.

«لاَ تَسْتَحْلِفْنِي بِالأَشْيَاءِ الْمُقَدَّسَةِ لِأَنِّي أَعْرَفُ مِنْكَ بِأَسْرَارِهَا وَخَبَايَاهَا»: سەن مەندىن مۇقەددەس نەرسىلەر بىلەن قەسەم قىلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلما، چۈنكى مەن ئۇلارنىڭ سىرلىرىنى ۋە ئۇلاردا يوشۇرۇنغان نەرسىلەرنى سەندىن ئوبدان بىلىمەن.

اِسْتَحْلَكَ يَسْتَحْلِكُ اِسْتِحْلاَكًا: قاپقاراڭغۇ بولۇپ كەتتى، قاراڭغۇ چۈشتى، زۇلمەت باستى.

اِسْتَحَلَّ يَسْتَحِلُّ اِسْتِحْلاَلاً: ھالال سانىدى، قانۇنلۇق سانىدى.

«تَسْتَحِلُّ قُوَى الشَّرِّ كُلَّ مُحَرَّمٍ فِي سَبِيلِ تَحْقِيقِ مَصَالِحِهَا وَأَطْمَاعِهَا»: يامان كۈچلەر ئۆزلىرىنىڭ پايدىسى ۋە مەقسىتىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش يولىدا بارلىق ھارام ئىشلارنى ھالال دەپ ھېسابلايدۇ.

اِسْتَحْلَى يَسْتَحْلِي اِسْتِحْلاَءً الشَّيْءَ: ياخشى دەپ ھېسابلىدى، ياخشى دەپ قارىدى؛ تاتلىقلىقىنى ھېس قىلدى، تاتلىق ھېسابلىدى.

اِسْتِحْمَامٌ: يۇيۇنماق، مۇنچىغا چۈشمەك.

اِسْتَحْمَسَ يَسْتَحْمِسُ اِسْتِحْمَاسًا: تەسىرلەندى ھاياجانلاندى.

اِسْتَحْمَقَ يَسْتَحْمِقُ اِسْتِحْمَاقًا: ئەخمەق بولدى.

اِسْتَحْمَلَ يَسْتَحْمِلُ اِسْتِحْمَالاً: چىدامىلىق بولدى. ئۆزىنى تۇتىۋالدى.

اِسْتَحْمَلَهُ: باشقىلارنىڭ كۆتۈرۈۋېلىشىنى، يۈدۈۋېلىشىنى سورىدى.

اِسْتَحَمَّ يَسْتَحِمُّ اِسْتِحْمَامًا: يۇيۇندى.

اِسْتَحْوَذَ يَسْتَحْوِذُ اِسْتِحْوَاذًا: ئىگىلىۋالدى، ئىشغال قىلىۋالدى.

اِسْتَحْوَذَ عَلَى فُلاَنٍ: يېڭىۋالدى، ئۈستۈن كەلدى.

اِسْتَحْوَذَ عَلَى الإِعْجَابِ: ئالقىشقا ئېرىشتى.

«اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنْسَاهُمْ ذِكْرَاللّٰهِ» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن شەيتان غەلىبە قىلدى، (شەيتان) ئۇلارغا ئاللاھنىڭ زىكرىنى ئۇنتۇلدۇردى.

اِسْتَحْوَزَ يَسْتَحْوِزُ اِسْتِحْوَازًا: خەۋەردار بولدى، ئىگىلىدى.

اِسْتَحَى يَسْتَحِي اِسْتِحَاءً: خىجىل بولدى، ئىزا تارتتى.

اِسْتَحَى مِنْهُ: ئۇنىڭدىن خىجىل بولدى.

«وَاللَّهُ لاَيَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ» ‹قرآن›: ئاللاھ ھەق (نى ئېيتىش) تىن خىجىل بولمايدۇ.

اِسْتَحْيَا يَسْتَحْيِي اِسْتِحْيَاءً الرَّجُلُ: تارتىندى، ھايا قىلدى، خىجىل بولدى.

«إِنَّ اللَّهَ لاَ يَسْتَحْيِي اَنْ يَضْرِبَ مَثَلاً مَا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا» ‹قرآن›: ئاللاھ ھەقىقەتەن پاشا ۋە ئۇنىڭدىنمۇ كىچىك نەرسىلەرنى مىسال

قىلىپ كەلتۈرۈشتىن تارتىنىپ قالمايدۇ.

إِسْتَحْيَا غَيْرَهُ: تىرىك قالدۇردى.

«وَإِذْ نَجَّيْنَٰكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ»

‹قرآن›: ئۆز ۋاقتىدا سىلەرنى قاتتىق قىيىنىغان ئوغۇللىرىڭلارنى بوغۇزلاپ، قىزلىرىڭلارنى (ئىشقا سېلىش ئۈچۈن) تىرىك قالدۇرغان پىرئەۋن گۇرۇھىدىن سىلەرنى قۇتقۇزدۇق.

عَلَى اسْتِحْيَاءٍ: ئۇيۇلۇپ، خىجىل هالدا، ئىزا تارتىپ.

«فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ»

‹قرآن›: ئۇلارنىڭ بىرى مۇسانىڭ يېنىغا ئۇياتچانلىق بىلەن مېڭىپ كەلدى.

إِسْتَحْيَنَ يَسْتَحْيِنُ اِسْتِحْيَانًا: پۇرسەت كۈتتى.

إِسْتَخَارَ يَسْتَخِيرُ اِسْتِخَارَةً: ياخشىلىقنى تەلەپ قىلدى، تاللىدى.

إِسْتَخَارَ اللّٰهَ: ئاللاھ تائالادىن پايدىلىق ئىشقا مۇۋەپپەقىيەت تىلىدى.

صَلَاةُ الْإِسْتِخَارَةِ: ئىستىخارە نامىزى.

إِسْتِخْبَارٌ: تىڭ - تىڭلىماق.

قَلَمُ الْإِسْتِخْبَارَاتِ: ئاخبارات ئىدارىسى.

اَلْإِسْتِخْبَارَاتُ الْعَسْكَرِيَّةُ: هەربىي ئاخبارات.

إِدَارَةُ الْإِسْتِخْبَارَاتِ: ئاخبارات ئىدارىسى.

إِسْتَخْبَرَ يَسْتَخْبِرُ اِسْتِخْبَارًا الشَّخْصَ عَنْ كَذَا: سۈرۈشتۈردى، ئىشنىڭ ماهىيىتىنى سورىدى.

إِسْتِخْدَامٌ: قوللانماق، ئىشلەتمەك، خىزمەتكە سالماق، ئىشقا سالماق.

إِسْتِخْدَامُ الطَّاحُونَةِ الْيَدَوِيَّةِ: يارغۇنچاق ئىشلىتىش.

إِسْتَخْدَمَ يَسْتَخْدِمُ اِسْتِخْدَامًا: قوللاندى، ئىشلەتتى، خىزمەتكە سالدى.

«مِنَ السَّهْلِ أَنْ تَفْهَمَ هَٰذِهِ الْكَلِمَةَ وَلَٰكِنْ مِنَ الصَّعْبِ أَنْ تَسْتَخْدِمَهَا»: بۇ سۆز چۈشىنىشلىك بولسىمۇ، لېكىن ئۇنى ئىشلىتىش قىيىن.

إِسْتِخْرَاجٌ: چىقارماق، چىقىشنى تەلەپ قىلماق؛ قازماق، ئاچماق.

اَلصِّنَاعَةُ الْإِسْتِخْرَاجِيَّةُ: كانچىلىق.

إِسْتَخْرَجَ يَسْتَخْرِجُ اِسْتِخْرَاجًا: چىقاردى، چىقىرىشقا ئۇرۇندى.

«فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارنىڭ چوڭ بولغاندا تام ئاستىدىكى خەزىنىسىنى چىقىرىۋېلىشىنى ئىرادە قىلدى.

إِسْتَخْرَجَ الْمَعْدِنَ: مەدەننى تازىلىدى، توپا تاشلاردىن ئىلغىۋالدى.

إِسْتَخْرَجَ الْمَسْأَلَةَ: مەسىلىنى هەل قىلدى، مەسىلىنى چۈشەندۈردى.

إِسْتَخْرَطَ يَسْتَخْرِطُ اِسْتِخْرَاطًا فِي الْبُكَاءِ: ئىسەدەپ يىغلىدى، ئۆكسۈپ يىغلىدى.

إِسْتَخْزَى يَسْتَخْزِي اِسْتِخْزَاءً الرَّجُلُ: خىجىل بولدى، ئۇيالدى، ئىزا تارتتى.

إِسْتِخْفَاءٌ: باشقىچە ياسانماق، مەخپىي ۋە يوشۇرۇن گىرىم قىلماق؛ غۇۋا، تۇتۇق.

إِسْتِخْفَافٌ: سەل قارىماق، سەل چاغلىماق، كۆزگە ئىلماسلىق، مەنسىتمەسلىك.

إِسْتَخْفَرَ يَسْتَخْفِرُ اِسْتِخْفَارًا الْمَالِكُ حَارِسًا: خوجايىن مۇهاپىزەتچىدىن ئۆزىنى مۇهاپىزەت قىلىشنى سورىدى.

إِسْتَخَفَّ يَسْتَخِفُّ اِسْتِخْفَافًا: سەل قارىدى، يەڭگىل سانىدى؛ ئۆگمىدى.

«فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطَاعُوهُ» ‹قرآن›: پىرئەۋن قەۋمىنى گوللىغانلىقتىن، قەۋمى ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلدى.

إِسْتَخَفَّ الشَّيْءَ: يەڭگىل سانىدى.

إِسْتَخَفَّ بِهِ: كۆزگە ئىلمىدى، مەنسىتمىدى.

إِسْتَخْفَى يَسْتَخْفِي اِسْتِخْفَاءً مِنْهُ: غايىب بولدى، يوشۇرۇندى.

«يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللَّهِ»

‹قرآن›: ئۇلار (خىيانەتلىرىنى) ئىنسانلاردىن (خىجىل بولۇپ) يوشۇرىدۇ، ئاللاھدىن (خىجىل بولۇپ) يوشۇرمايدۇ.

www.uyghurkitap.com

إِسْتِخْلَاصٌ: تاللىماق، ئىلغىماق؛ خۇلاسىلىماق.

إِسْتِخْلَاصُ الطَّاقَةِ الذَّرِّيَّةِ: ئاتوم ئېنېرگىيىسىنى ئايرىپ چىقىماق.

إِسْتَخْلَصَ يَسْتَخْلِصُ إِسْتِخْلَاصًا: ئۆزىنىڭ قىلىۋالدى؛ تاللىۋالدى، ئىلغىۋالدى.

«وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي» ‹قرآن›: پادىشاھ: «يۇسۇپنى ئالدىمغا ئېلىپ كېلىڭلار، ئۇنى ئۆزۈمنىڭ خاس ئادىمىم قىلىمەن» دېدى.

إِسْتَخْلَصَ الشَّيْءَ: تاللىۋالدى، ئىلغىۋالدى.

إِسْتَخْلَصَ نَتِيجَةً: نەتىجىنى يەكۈنلىدى.

إِسْتَخْلَصَ الصَّدِيقَ: دوستىنى تاللىۋالدى.

إِسْتَخْلَفَ يَسْتَخْلِفُ إِسْتِخْلَافًا: ئورۇن باسار قىلدى، ئورۇن باسار قىلىپ بېكىتتى، ۋارىس قىلدى.

«وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ» ‹قرآن›: ئاللاھ ئىچىڭلاردىكى ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان كىشىلەرگە، ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنى زېمىندا ھۆكۈمران قىلغاندەك، ئۇلارنىمۇ چوقۇم ھۆكۈمران قىلىشنى ۋەدە قىلدى.

إِسْتَخْلَفَتِ الْأَرْضَ: زېمىنغا ئورۇن باسار بولدى.

إِسْتَخْوَنَ يَسْتَخْوِنُ إِسْتِخْوَانًا الشَّخْصَ: خائىن ھېسابلىدى.

إِسْتَدَارَ يَسْتَدِيرُ إِسْتِدَارَةً الشَّخْصُ: ئايلاندى، چۆرگىلىدى.

إِسْتَدَارَ الشَّيْءُ: يۇمىلاق بولدى، دۈگىلەك بولدى.

إِسْتَدَارَ لَهُ: ... غا بۇرۇلدى.

إِسْتَدَارَ عَلَى: قايتتى.

«بَعْدَ أَنْ تَحَدَّثَ مِنَ الشَّخْصِ الْوَاقِفِ خَلْفَهُ إِسْتَدَارَ وَتَابَعَ طَرِيْقَهُ»: ئۇ ئارقىسىدا تۇرغان ئادەم بىلەن سۆزلەشكەندىن كېيىن بۇرۇلۇپلا كېتىپ قالدى.

إِسْتِدَارَةٌ: دۈگىلەك، يۇمىلاق.

إِسْتَدَامَ يَسْتَدِيمُ إِسْتِدَامَةً الشَّيْءَ: داۋاملاشتۇردى، ئۇزاققىچە داۋاملاشتۇردى.

إِسْتَدَامَ الرَّجُلُ الْأَمْرَ: ئېغىر - بېسىق بولدى، سالماق بولدى، تەمكىن بولدى.

إِسْتَدَامَهُ: داۋاملىشىشىنى تەلەپ قىلدى، داۋاملىشىشنى تىلىدى.

«فَلَا تَعْجَلْ بِأَمْرِكَ وَاسْتَدِمْهُ»: ئىشىڭغا ئالدىرىماي، تەمكىن بولغىن.

إِسْتَدَانَ يَسْتَدِينُ إِسْتِدَانَةً الشَّخْصُ: نېسىگە ئالدى، قەرزگە ئالدى، قەرزدار بولدى.

إِسْتَدْبَرَ يَسْتَدْبِرُ إِسْتِدْبَارًا: ئارقىسىدىن كەلدى.

إِسْتَدْبَرَ الْأَمْرَ: خۇلاسە چىقاردى، يەكۈنلىدى.

إِسْتِدْرَاكٌ: تۈزەتمەك.

إِسْتَدْرَجَ يَسْتَدْرِجُ إِسْتِدْرَاجًا: ئالدىدى، گوللىدى.

«سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ» ‹قرآن›: بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلارنى تۇيدۇرماستىن ئاستا - ئاستا ھالاكەتكە يېقىنلاشتۇرىمىز.

إِسْتَدْرَجَ إِلَى الْإِقْرَارِ بِالْحَقِيْقَةِ: ھەقىقەتنى تونۇشقا ئاستا - ئاستا ئىقرار قىلدۇردى.

إِسْتَدْرَجَ الرَّجُلَ: مۆھلەت بەردى، ئازابلاشنى كېچىكتۈردى.

إِسْتَدَرَّ يَسْتَدِرُّ إِسْتِدْرَارًا اللَّبَنَ: سۈت ساغدى.

إِسْتَدَرَّ عَطْفَهُ: مېھىر - شەپقەت تىلىدى، يېلىندى، يالۋۇردى.

«إِسْتَدَرَّتْ شَفَقَتُهُ بِبُكَائِهِ»: ئۇنىڭ يىغىسى بىلەن ئىچى ئاغرىدى.

إِسْتَدَرَّ النَّاقَةَ: تۆگىنى ساغدى.

إِسْتَدَرَّ الْبَوْلَ: سۈيدۈكنى راۋانلاشتۇردى.

إِسْتَدْرَكَ يَسْتَدْرِكُ إِسْتِدْرَاكًا عَلَيْهِ الْقَوْلَ: خاتالىقىنى تۈزەتتى، مۇجمەللىكنى تۈزەتتى.

إِسْتَدْرَكَ مَا فَاتَ: تولۇقلىدى، تولدۇرۇۋالدى.

إِسْتَدْرَكَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: ئېرىشىشكە ئۇرۇندى، بىر ۋاسىتە ئارقىلىق قولغا كەلتۈرۈشكە تىرىشتى.

إِسْتَدْعَى يَسْتَدْعِي إِسْتِدْعَاءً: چاقىردى، تۇۋلى-

دى؛ تەلەپ قىلدى.

اِسْتَدْعَى الْإِعْجَابَ: قايىل قىلدى.

اِسْتَدْعَى إِلَى الْمَحْكَمَةِ: سوراققا قىلىشقا چاقىرتتى.

«هَذَالْأَمْرُ يَسْتَدْعِي أَنْ نَهْتَمَّ بِهِ دَائِمًا»: بۇ ئىش كۆڭۈل بۆلۈپ تۇرۇشىمىزنى تەلەپ قىلىدۇ.

اِسْتِدْفَاءٌ: ئىسسىنىشنى تەلەپ قىلماق.

«يَلْبَسُ النَّاسُ الْمَعَاطِفَ فِي الشِّتَاءِ لِاسْتِدْفَاءِ أَنْفُسِهِمْ»: كىشىلەر قىشتا تونلىماسلىق ئۈچۈن پەلتو كىيىدۇ.

اِسْتَدْفَأَ يَسْتَدْفِئُ اِسْتِدْفَاءً الرَّجُلَ: ئىسسىنىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَدْفَعَ يَسْتَدْفِعُ اِسْتِدْفَاعًا: ئاللاھ تائالادىن يامانلىقتىن ساقلاشنى تىلىدى.

اِسْتَدْفَقَ يَسْتَدْفِقُ اِسْتِدْفَاقًا الْمَاءُ: سۇ تۆكۈلدى.

اِسْتَدَقَّ يَسْتَدِقُّ اِسْتِدْقَاقًا الشَّيْءُ: ئىنچىكە بولدى، ئىنچىكىلەشتى؛ نازۇك بولدى؛ ئۆتكۈرلەشتى؛ نېپىزلەشتى.

اِسْتَدَقَّ الشَّيْءَ: ئىنچىكە سانىدى، كىچىك ھېسابلىدى، سەل چاغلىدى.

اِسْتِدْلَالٌ: يەكۈن چىقارماق، ھۆكۈم چىقارماق، نەتىجە چىقارماق، دەلىللىمەك.

اِسْتَدَلَّ يَسْتَدِلُّ اِسْتِدْلَالًا: ئىسپات تەلەپ قىلدى.

اِسْتَدَلَّ بِكَذَا عَلَى الْأَمْرِ: نەقىل كەلتۈردى، دەلىل كەلتۈردى.

اِسْتَدَلَّ عَلَيْهِ: يېتەكلىدى، رەھبەرلىك قىلدى.

اِسْتَدْمَى يَسْتَدْمِي اِسْتِدْمَاءً الْجُرْحُ: قان تامدى.

اِسْتَدْنَى يَسْتَدْنِي اِسْتِدْنَاءً الشَّخْصَ: يېقىنلىشىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَدَى يَسْتَدِي اِسْتِدَاءً بِيَدِهِ: قول سۇندى.

اِسْتَدَى الْفَرَسَ: ئات مىندى.

اِسْتَذَابَ يَسْتَذِيبُ اِسْتِذَابَةً: ئېرىدى؛ ئۆزگەردى.

اِسْتَذْرَى يَسْتَذْرِي اِسْتِذْرَاءً: ساقلاشنى ئىلتىجا قىلدى، ساقلاشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَذْرَى بِالشَّجَرَةِ: دەرەخ ئاستىدا سايىدىدى.

اِسْتَذْكَرَ يَسْتَذْكِرُ اِسْتِذْكَارًا الشَّيْءَ: ياد ئەتتى؛ يادىغا كەلتۈردى، ئەسلىدى.

اِسْتَذْكَرَ الطَّالِبُ الدَّرْسَ: يادلىدى، يادىغا ئالدى؛ ئەسلىدى، ياد ئەتتى، يادىدا تۇتتى.

«وَاسْتَذْكَرَهَا جَيِّدًا»: ئۇنى ئوبدان يادلىدى.

«تَعِبْنَا مِنْ شِدَّةِ الْإِسْتِذْكَارِ»: تولا تەكرارلاپ ھېرىپ كەتتۇق.

اِسْتَذْكَى يَسْتَذْكِي اِسْتِذْكَاءً النَّارَ: ئوت ياقتى.

اِسْتَذْكَتِ النَّارُ: ئوت يالقۇنجىدى.

اِسْتَذَلَّ يَسْتَذِلُّ اِسْتِذْلَالًا عَدُوَّهُ: دۈشمىنىنى بويسۇندۇردى.

اِسْتَذَلَّهُ: ئۇنى خورلىدى.

اِسْتَذْنَبَ يَسْتَذْنِبُ اِسْتِذْنَابًا: جىنايەتچى دەپ قارىدى، گۇناھ ئۆتكۈزدى دەپ قارىدى.

اِسْتَرَابَ يَسْتَرِيبُ اِسْتِرَابَةً بِهِ: گۇمانلاندى، خەۋپسىرىدى.

اِسْتِرَاتِيجِيٌّ: ستراتېگىيىلىك.

«لِلشَّرْقِ الْأَوْسَطِ مَوْقِعٌ اِسْتِرَاتِيجِيٌّ مُهِمٌّ»: ئوتتۇرا شەرقنىڭ ئىستراتېگىيىلىك ئورنى مۇھىم.

«لِهَذَا الْحَاكِمِ اِسْتِرَاتِيجِيَّةٌ سِيَاسِيَّةٌ وَاقْتِصَادِيَّةٌ وَاضِحَةٌ»: بۇ ھاكىمنىڭ سىياسىي ستراتېگىيىسى ۋە روشەن ئىقتىسادىي ئېڭى بار.

اِسْتَرَاحَ يَسْتَرِيحُ اِسْتِرَاحَةً الرَّجُلُ: دەم ئالدى، ئارام ئالدى.

اِسْتَرَاحَ فِي عَمَلِهِ: راھەتلەندى.

اِسْتَرَاحَ الْمُتْعَبُ: چارچىغان ئادەم دەم ئېلىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتِرَاحَةٌ ج اِسْتِرَاحَاتٌ: دەم ئالماق، ئىستىراھەت.

«اِنْتَظَرَ وُصُولَ الْقِطَارِ فِي اِسْتِرَاحَةِ الْمَحَطَّةِ»: ئۇ پويىزنىڭ يېتىپ كېلىشىنى ۋوگزالنىڭ دەم ئېلىش زالىدا كۈتتى.

«تُوجَدُ اِسْتِرَاحَةٌ فِي مُنْتَصِفِ الْفِلْمِ»: كىنو يېرىملاشقاندا دەم ئېلىنىدۇ.

اِسْتَرَادَ يَسْتَرِيدُ اِسْتِرَادَةً الرَّجُلُ: كۆڭ كەچۈردى،

www.uyghurkitap.com

جان باقتى، تىرىكچىلىك قىلدى.

اِسْتَرَادَتِ الدَّابَّةُ: ئۇلاغ ئوتلىدى، ياپلىدى.

اِسْتَرَاضَ يَسْتَرِيضُ اِسْتِرَاضَةً: ئاماشا قىلدى، ئايلىنىپ يۈردى.

اِسْتَرَاضَ النَّفْسَ: كۆڭۈل ئازادىلىكى ھېس قىلدى.

اِسْتَرْأَفَ يَسْتَرْئِفُ اِسْتِرْءَافًا الطِّفْلُ أَبَاهُ: بالا ئاتىسىدىن كۆيۈنۈشنى تەلەپ قىلدى، بالا ئاتىسىدىن كۆيۈنۈشنى تىلىدى.

اِسْتَرْأَلَ يَسْتَرْئِلُ اِسْتِرْآلاً: پىشىپ يېتىلدى، ئۆسۈپ يېتىلدى.

اِسْتَرْأَى يَسْتَرْئِي اِسْتِرْآءً: كۆرۈشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْأَى الشَّيْءَ: كۆرسەتتى.

اِسْتَرْأَى الشَّخْصَ: ئۆزىنى رىياكار ھېسابلىدى.

اِسْتَرْأَى هُ: مەسلىھەت سورىدى.

اِسْتَرْبَعَ يَسْتَرْبِعُ اِسْتِرْبَاعًا الرَّجُلُ: دۆۋىلىنىپ كەتتى.

اِسْتَرْبَعَ الْغُبَارُ: چاڭ - توزان كۆتۈرۈلدى.

اِسْتِرْجَاعٌ: قايتۇرماق، چېكىندۈرمەك، قايتۇرۇۋالماق.

اِسْتَرْجَعَ يَسْتَرْجِعُ اِسْتِرْجَاعًا حَقَّهُ: ھەققىنى قايتۇرۇۋالدى.

اِسْتَرْجَعَ الْحَادِثَةَ: ۋەقەنى ئەسلىدى.

اِسْتَرْجَعَ الْأَمْرَ: ئەمەلدىن قالدۇردى، بىكار قىلدى.

اِسْتَرْجَعَ مَاضَاعَ: يۈتكەننى ئەسلىگە كەلتۈردى.

اِسْتَرْجَعَ عَافِيَتَهُ: سالامەتلىكىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

اِسْتَرْجَعَ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ: مۇسىبەتكە يولۇققان چاغدا «إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ» دېدى.

اِسْتَرْجَفَ يَسْتَرْجِفُ اِسْتِرْجَافًا: چايقىلدى، لىڭشىتتى (باشنى).

اِسْتَرْجَلَ يَسْتَرْجِلُ اِسْتِرْجَالاً: ئەرەنچە ياساندى.

اِسْتَرْجَمَ يَسْتَرْجِمُ اِسْتِرْجَامًا الرَّجُلَ: چالما - كېسەك قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْحَلَ يَسْتَرْحِلُ اِسْتِرْحَالاً صَدِيقَهُ: دوستىدىن ئۇلاغ تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْحَلَ الزَّائِرَ: كېتىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْحَمَ يَسْتَرْحِمُ اِسْتِرْحَامًا: مېھىر - شەپقەت تەلەپ قىلدى، ئەپۇ سورىدى، كەچۈرۈم سورىدى.

«اِسْتَرْحَمَ الْمُذْنِبُ الْقَاضِيَ»: گۇناھكار سوتچىدىن رەھىم قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتِرْخَاءٌ: يۇمشاپ كەتمەك، ئۆزىنى تاشلىۋەتمەك، بوشاڭلىق قىلماق، بوشاشماق.

اِسْتَرْخَصَ يَسْتَرْخِصُ اِسْتِرْخَاصًا الشَّخْصُ: ئەرزاننى تەلەپ قىلدى، ئەرزاننى ئىزدىدى.

اِسْتَرْخَصَ الْمُشْتَرِي السِّلْعَةَ: خېرىدار مالنى ئەرزان ھېسابلىدى، ئەرزان دەپ قارىدى.

اِسْتَرْخَى يَسْتَرْخِي اِسْتِرْخَاءً الشَّخْصُ: بوشاپ قالدى، ئوڭدىسىغا راھەتلىنىپ ياتتى؛ چارچىدى.

اِسْتَرْخَى بِهِ الْأَمْرُ: ئوڭۇشلۇق بولدى.

اِسْتِرْدَادٌ: قايتۇرۇۋالماق، ئەسلىگە كەلتۈرۈشنى تەلەپ قىلماق.

«يَجِبُ أَنْ نَعْمَلَ لِاسْتِرْدَادِ أَرْضِنَا السَّلِيبَةِ»: تارتىۋېلىنغان زېمىنىمىزنى قايتۇرۇۋېلىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىشىمىز كېرەك.

اِسْتَرَدَّ يَسْتَرِدُّ اِسْتِرْدَادًا الشَّيْءَ: قايتۇرۇۋالدى، ياندۇرۇۋالدى.

اِسْتَرَدَّ أَنْفَاسَهُ: چارچىغاندىن كېيىن ئارام ئالدى، دېمىنى ئېلىۋالدى.

اِسْتَرَدَّ خَسَارَةً: تولدۇرۇۋالدى، تولۇقلىۋالدى.

اِسْتَرَدَّ حُرِّيَّتَهُ: ئەركىنلىكىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

اِسْتَرَدَّ هُدُوءَهُ: تىنچلاندى.

اِسْتَرَدَّهُ الشَّيْءَ: قايتۇرۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْذَلَ يَسْتَرْذِلُ اِسْتِرْذَالاً هُ: تاشلىۋەتتى، تەرك ئەتتى؛ ھاقارەتلىدى، كەمسىتتى، پەسكەش سانىدى، پەسكەش ھېسابلىدى.

اِسْتَرْزَقَ يَسْتَرْزِقُ اِسْتِرْزَاقًا: رىزقى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْزَقَ الشَّخْصُ: تەمىننات سورىدى، تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرىنى ئىزدىدى.

اِسْتَرْسَلَ يَسْتَرْسِلُ اِسْتِرْسَالاً الشَّعْرُ: چاچ ساڭگىلاپ تۇردى.

اِسْتَرْسَلَ الْحَدِيْثُ: سۆز يېقىملىق داۋاملاشتى.

اِسْتَرْسَلَ الشَّخْصُ فِى حَدِيْثِهِ: كەڭ دائىرىلىك سۆزلىدى.

اِسْتَرْسَلَتْ فِى أَفْكَارِهَا: چوڭقۇر ئويلاندى، ئەتراپلىق پىكىر قىلدى.

اِسْتَرْسَلَتِ الدُّمُوعُ فِى عُيُونِهَا: كۆزىدىن ياش ئېتىلىپ چىقتى، ياش قۇيۇلدى.

اِسْتَرْسَلَ فِى الْكَلاَمِ: گەپ ساتتى، گەپدانلىق قىلدى، ئاغزىدىن ئېتىلىپ چىقتۇەردى.

اِسْتَرْشَدَ يَسْتَرْشِدُ اِسْتِرْشَادًا بِكَذَا: ھىدايەت تاپتى، توغرا يولغا كىردى.

اِسْتَرْشَدَ الشَّخْصُ فُلاَنًا: يېتەكلەشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْشَى يَسْتَرْشِى اِسْتِرْشَاءً ہُ الْعَامِلُ: پارا تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْضَى يَسْتَرْضِي اِسْتِرْضَاءًالرَّجُلُ: ئەپلەشتى، ياراشتى، ياخشىچاق بولدى، كېلىشتى، رازى بولۇشتى.

اِسْتِرْضَاءً لَهُ: رازى قىلىش ئۈچۈن.

اِسْتَرْضَعَ يَسْتَرْضِعُ اِسْتِرْضَاعًا الْآبُ وَلَدَهُ: ئاتا بالىسى ئۈچۈن ئىنىك ئانا ئىزدىدى.

«وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلاَدَكُمْ فَلاَجُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ»

‹قرآن›: ئەگەر بالىلىرىڭلارنى ئىنىك ئانىلارغا ئېمىتمەكچى بولساڭلار، قائىدە بويىچە ئۇلارنىڭ ھەققىنى بەرسەڭلارلا سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

اِسْتَرْضَعَ الطِّفْلُ أُمَّهُ: ئانىسىنى ئېمىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرَطَ يَسْتَرِطُ اِسْتِرَاطًا الشَّيْءَ: يۇتتى.

اِسْتَرْعَى يَسْتَرْعِى اِسْتِرْعَاءً ہُ الشَّيْءَ: كۆڭۈل بۆلۈشنى ۋە قوغداشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْعَى الْإِنْتِبَاهَ: دىققەتنى قوزغىدى.

«مَنِ اسْتَرْعَى الذِّئْبَ فَقَدْ ظَلَمَ» ‹مثل›: بۆرىنى باققان ئادەم ناتوغرا ئىش قىلغان بولىدۇ.

اِسْتَرْغَدَ يَسْتَرْغِدُ اِسْتِرْغَادًا الْعِيْشَ: باياشات ھېس قىلدى، پاراۋان ھېس قىلدى.

اِسْتَرْفَدَ يَسْتَرْفِدُ اِسْتِرْفَادًا الْمُحْتَاجُ الْغَنِيَّ: موھتاج ئادەم بايدىن ياردەم تەلەپ قىلدى، ياردەم سورىدى.

اِسْتَرْفَقَ يَسْتَرْفِقُ اِسْتِرْفَاقًا: ياردەم سورىدى، ياردەم تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرَقَ يَسْتَرِقُ اِسْتِرَاقًا النَّظَرَ: ئوغرىلىقچە قارىدى.

اِسْتَرَقَ السَّمْعَ: ئوغرىلىقچە ئاڭلىدى.

اِسْتِرْقَاقٌ: قۇللۇق، قۇللۇق تۈزۈم.

اِسْتَرْقَعَ يَسْتَرْقِعُ اِسْتِرْقَاعًا الثَّوْبُ: كىيىم يامىغىدەك بولۇپ قالدى.

اِسْتَرَقَّ يَسْتَرِقُّ اِسْتِرْقَاقًا الْأَسِيْرَ: ئەسىرگە ئىگە بولدى.

اِسْتَرَقَّ الْحُرَّ: ئەركىن ئادەمگە قۇلغا ئوخشاش مۇئامىلە قىلدى.

اِسْتَرْقَنَ يَسْتَرْقِنُ اِسْتِرْقَانًا: سۇركىدى، سۇرتتى، بويىدى.

اِسْتَرْكَبَ يَسْتَرْكِبُ اِسْتِرْكَابًا شَخْصًا: مىنىشنى تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَرْكَبْتُهُ فَأَرْكَبَنِى»: ئۇنىڭدىن مىندۈرۈۋېلىشنى تەلەپ قىلغانىدىم، ئۇ مېنى مىندۈرۈۋالدى.

اِسْتَرْهَبَ يَسْتَرْهِبُ اِسْتِرْهَابًاهُ: ئۇنى چۆچۈتتى، قورقۇتتى.

«وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَاؤُوا بِسِحْرٍ عَظِيمٍ» ‹قرآن›: ئۇلارنى (يەنى كىشىلەرنى) قاتتىق چۆچۈتتۈەتتى، ئۇلار (كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىگە چوڭ (كۆرۈنىدىغان) سېھىرنى كۆرسەتتى.

اِسْتَرْهَنَ يَسْتَرْهِنُ اِسْتِرْهَانًا الشَّيْءَ: گۆرۈ تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْوَحَ يَسْتَرْوِحُ اِسْتِرْوَاحًا إِلَى حَدِيْثِهِ: ئۇنىڭ سۆزىدىن مەمنۇنىيەت ھېس قىلدى، ئۇنىڭ سۆزىدىن مەمنۇن بولدى.

اِسْتَرْوَحَ الْغُصْنُ: شاخ ئىرغاڭلىدى.

اِسْتَزَادَ يَسْتَزِيدُ اِسْتِزَادَةً: ئاشۇرۇشنى تەلەپ

www.uyghurkitap.com

قىلدى، ئۇنىڭدىن ئوزۇق تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَزَادَ رَئِيسَهُ فِي تَحْسِينِ مُرَتَّبِهِ» : باشلىقىدىن مائاشىنى ئۆستۈرۈپ قويۇشنى تەلەپ قىلدى.

لَمْ يَبْقَ لِمُسْتَزِيدٍ اِسْتَزَادَةٌ: ئەڭ يۇقىرى پەللىگە يەتتى، ئەڭ يۇقىرى چەككە يەتتى.

اِسْتَزَارَ يَسْتَزِيرُ اِسْتِزَارَةً: يوقلاشنى تەلەپ قىلدى، زىيارەت قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَزَارَ الْمَرِيضُ أَصْدِقَاءَهُ» : كېسەل دوستلىرىدىن يوقلاشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَزْرَعَ يَسْتَزْرِعُ اِسْتِزْرَاعًا الْأَرْضَ: يەر تېرىشنى تەلەپ قىلدى، بوز يەر ئاچتى.

«اِسْتَزْرَعَ الْأَرْضَ الْمَتْرُوكَةَ» : ئاختاما يەرنى تېرىدى.

اِسْتَزْرَى يَسْتَزْرِي اِسْتِزْرَاءً: كەمسىتتى، سەل قارىدى، مەنسىتمىدى.

اِسْتَزْرَى بِالْخَطَرِ: خەۋپ - خەتەرگە پەرۋا قىلمىدى.

اِسْتَزَلَّ يَسْتَزِلُّ اِسْتِزْلَالًا: ئۇنى تېيىلدۇرۇۋەتتى؛ ئاستا - ئاستا خاتالىققا باشلىدى.

«إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا» ‹قرآن› : بەزى قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن، شەيتان ئۇلارنى تېيىلدۇرۇشقا ئۇرۇندى.

«اِسْتَزَلَّ الشِّرِّيرُ الْوَلَدَ فَسَقَطَ فِي الْخَطِيئَةِ» : قۇلاق كەستى، بالىنى ئازدۇردى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ جىنايەت ئۆتكۈزدى.

اِسْتَسَاغَ يَسْتَسِيغُ اِسْتِسَاغًا الطَّعَامَ أَوِ الشَّرَابَ: يېمەك ياكى ئىچىملىكنى سىلىق ئۆتىدىغان دەپ ھېسابلىدى.

«لَا أَسْتَسِيغُ هَذَا الطَّعَامَ وَلَا هَذَا الْكَلَامَ» : بۇ تاماقنىمۇ ۋە بۇ سۆزنىمۇ ياقتۇرمايمەن.

اِسْتَسْخَرَ يَسْتَسْخِرُ اِسْتِسْخَارًا مِنْهُ: زاڭلىق قىلدى، مەسخىرە قىلدى.

«وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ» ‹قرآن› : ئۇلار بىرەر مۆجىزىنى كۆرسە مەسخىرە قىلىشىدۇ.

اِسْتَسْخَفَ يَسْتَسْخِفُ اِسْتِسْخَافًا: ئەھمىيەتسىز دەپ قارىدى، مەنسىز دەپ قارىدى.

اِسْتَسَرَّ يَسْتَسِرُّ اِسْتِسْرَارًا: يوشۇرۇن بولدى، مەخپى بولدى، ئۇنىڭغا سىر بەردى.

«اِسْتَسَرَّ أَمْرَهُ عَنْ أَقْرَبِ النَّاسِ إِلَيْهِ» : ئۇنىڭ ئىشى ئۇنىڭ ئەڭ يېقىن كىشىلىرىگىمۇ مەخپى.

اِسْتِسْقَاءٌ: سۇلۇق ئىششىق، ئىششىق (قورساق بوشلۇقىغا سۇ يىغىلىش كېسىلى).

دُعَاءُ الْاِسْتِسْقَاءِ: ئاللاھدىن يامغۇر تىلەپ ئوقۇلىدىغان دۇئا.

صَلَاةُ الْاِسْتِسْقَاءِ: ئاللاھدىن يامغۇر تىلەپ ئوقۇلىدىغان ناماز.

اِسْتِسْقَائِيٌّ: سۇلۇق ئىششىق كېسىلىگە ئائىت.

اِسْتَسْقَى يَسْتَسْقِي اِسْتِسْقَاءً مِنْهُ: ئۇنىڭ سۇغۇرۇشىنى تەلەپ قىلدى.

«وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى إِذِ اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ أَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ» ‹قرآن› : مۇسانىڭ قەۋمى (باياۋاندا) ئۇنىڭدىن سۇ تەلەپ قىلغاندا، مۇساغا: «ھاساڭ بىلەن تاشنى ئۇرغىن» دەپ ۋەھيى قىلدۇق.

اِسْتِسْلَامٌ: بويسۇنماق، باش ئەگمەك.

اِسْتِسْلَامِيٌّ: تەسلىمچىلىك.

اِسْتِسْلَامِيَّةٌ: تەسلىمچىلىك.

اِسْتَسْلَمَ يَسْتَسْلِمُ اِسْتِسْلَامًا لَهُ: بويسۇندى، تەسلىم بولدى.

«اِسْتَسْلَمَتِ الْمَدِينَةُ بَعْدَ حِصَارٍ طَوِيلٍ» : ئۇزۇن مۇددەت قورشىۋېلىنغاندىن كېيىن شەھەر تەسلىم بولدى.

اِسْتَسْمَجَ يَسْتَسْمِجُ اِسْتِسْمَاجًا: سەت دەپ قارىدى، كۆرۈمسىز دەپ قارىدى.

اِسْتَسْمَحَ يَسْتَسْمِحُ اِسْتِسْمَاحًا: كەچۈرۈم سورىدى، ئەپۇ سورىدى، ناماقۇل بولدى.

اِسْتَسْمَنَ يَسْتَسْمِنُ اِسْتِسْمَانًاهُ: سېمىز ھېسابلىدى.

اِسْتَسْمَى يَسْتَسْمِي اِسْتِسْمَاءَهُ: ئىسمىنى سورىدى، ئىسمىنى سورۇشتە قىلدى.

«اِسْتَسْمَيْتُهُ فَقَالَ عُمَرُ» : ئۇنىڭ ئىسمىنى سورىسام «ئۆمەر» دېدى.

اِسْتَسَنَّ يَسْتَسِنُّ اِسْتِسْنَانًا: يېشى چوڭىيىپ قالدى، قېرىپ قالدى.

اِسْتَسَنَّ الطَّرِيقَةَ: ماڭدى.

اِسْتَسْهَلَ يَسْتَسْهِلُ اِسْتِسْهَالاً الشَّيْءَ: ئاسان دەپ قارىدى، ئاسان ھېسابلىدى، سەل چاغلىدى.

«اِخْتَارَ هَذِهِ الْوَظِيفَةَ لِأَنَّهُ اسْتَسْهَلَ الْعَمَلَ فِيهَا»: ئۇ بۇ ۋەزىپىنى ئىشلەشنى ئاسان چاغلىغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى تاللىدى.

اِسْتَشَارَ يَسْتَشِيرُ اِسْتِشَارَةً مَعَهُ: ئۇنىڭغا مەسلەھەت سالدى، مۇراجىئەت قىلدى، پىكىر سورىدى.

اِسْتَشَارَ نَفْسَهُ: ئويلاندى.

اِسْتَشَارَ فُلَانًا فِي كَذَا: مەسلىھەتلەشتى، ئۇنىڭ پىكرىنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتِشَارَةٌ: كېڭەشمەك، مەسلىھەتلەشمەك، پىكرىنى ئالماق، مۇھاكىمە قىلماق.

اِسْتِشَارَةٌ طِبِّيَّةٌ: تېببىي مەسلىھەت.

اِسْتِشَارَةٌ قَانُونِيَّةٌ: قانۇنىي كېڭەش.

اِسْتِشَارِيٌّ: كېڭەشلىك، مەسلىھەتلىك.

رَأْيٌ اِسْتِشَارِيٌّ: تەكلىپ.

اَلْمَجْلِسُ الْاِسْتِشَارِيُّ: مەسلىھەت كېڭىشى، كېڭەش يىغىنى.

اَلْمَجْلِسُ الْاِسْتِشَارِيُّ السِّيَاسِيُّ: سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشى.

لَجْنَةٌ اِسْتِشَارِيَّةٌ: كېڭەش كومىتېتى، مەسلىھەت كومىتېتى.

اِسْتَشَاطَ يَسْتَشِيطُ اِسْتِشَاطَةً عَلَيْهِ غَضَبًا: غەزىپى تاشتى، قاتتىق ئاچچىقلاندى، سەپراسى ئۆرلىدى.

اِسْتَشْرَفَ يَسْتَشْرِفُ اِسْتِشْرَافًا: يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ئۆرلىدى.

اِسْتَشْرَفَ الشَّيْءَ: ئالقىنىنى چېكىسىگە قويۇپ نېرىدىن قارىدى.

اِسْتَشْرَقَ يَسْتَشْرِقُ اِسْتِشْرَاقًا: شەرق تىلى ۋە ئەدەبىياتى قاتارلىقلارنى ئۆگەندى.

اِسْتَشْرَقَ الْأُورُبِّيُّ: شەرقنى تەتقىق قىلىشقا كۆڭۈل بۆلدى.

حَرَكَةُ الْاِسْتِشْرَاقِ: شەرقشۇناسلىق ھەرىكىتى.

اِسْتَشْرَى يَسْتَشْرِي اِسْتِشْرَاءً الشَّرُّ أَوِ الدَّاءُ: يامانلىق ياكى دەرد چوڭىيىپ كەتتى، يامراپ كەتتى.

اِسْتَشْرَى الرَّجُلُ: خاپا بولدى، ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

اِسْتَشْرَتِ الْأُمُورُ: كېڭىيىپ كەتتى.

اِسْتَشْرَتِ الْفَسَادُ: پىتنە - پاسات ئەۋج ئېلىپ كەتتى.

اِسْتَشْرَتِ الرِّشْوَةُ: پارا يامراپ كەتتى.

اِسْتِشْعَارٌ عَنْ بُعْدٍ: زامانىۋى ئۈسكۈنىلەر ئارقىلىق يىراقتىن سېزىش.

قَرْنَا الْاِسْتِشْعَارِ (فِي بَعْضِ الْحَشَرَاتِ): ھاشاراتلارنىڭ بېشىدىن ئۈنۈپ چىققان مۈڭگۈزسىمان بىر جۈپ سەزگۈ ئەزاسى.

اِسْتَشْعَرَ يَسْتَشْعِرُ اِسْتِشْعَارًا الشَّيْءَ: سەزدى، ھېس قىلدى، بايقىدى.

اِسْتَشْعَرَ الطِّفْلُ الْخَوْفَ: بوۋاق قورقۇمسىرىدى، قورقۇنچ ھېس قىلدى.

اِسْتِشْفَاءٌ: دوختۇرغا كۆرۈنمەك، دوختۇر تەلەپ قىلماق، دوختۇردىن تەكشۈرۈپ قويۇشنى ئۆتۈنمەك.

مَدِينَةُ الْاِسْتِشْفَاءِ: ساناتورىيە.

آلَاتُ الْاِسْتِشْفَاءِ: داۋالاش ئۈسكۈنىلىرى.

مِيَاهُ الْاِسْتِشْفَاءِ: داۋالاشتا ئىشلىتىدىغان مىنېرال سۇ.

اِسْتَشْفَعَ يَسْتَشْفِعُ اِسْتِشْفَاعًا إِلَى فُلَانٍ: ئىلتىجا قىلدى، شاپائەت قىلىشنى ئۆتۈندى.

فُلَانٌ يُسْتَشْفَعُ بِهِ: شاپائەت تەلەپ قىلىنىدىغان ئادەم.

اِسْتَشَفَّ يَسْتَشِفُّ اِسْتِشْفَافًا الشَّيْءَ: كۆزى يەتتى، تېگىگە يەتتى، تونۇپ يەتتى، ياخشى چۈشەندى؛ ئىنچىكىلىك بىلەن تەكشۈردى.

اِسْتَشَفَّ الثَّوْبَ: كىيىمنىڭ بىرەر ئەيىبى بارلىقىنى يورۇققا تۇتۇپ تەكشۈردى.

اِسْتَشَفَّ الْأَمْرَ: ئىنچىكىلىك بىلەن تەكشۈرۈپ ماھىيىتىگە يەتتى.

اِسْتَشْفَى يَسْتَشْفِي اِسْتِشْفَاءً: شىپا تەلەپ قىلدى، داۋالاندى، دوختۇرغا كۆرۈندى، دوختۇردىن تەكشۈرۈپ قويۇشنى ئۈمىد قىلدى.

«مِنَ الْأَفْضَلِ أَنْ تَسْتَشْفِيَ فِي مِنْطَقَةٍ خَلَوِيَّةٍ»:

www.uyghurkitap.com

ئەڭ ياخشىسى سەن سەھرادا داۋالانغىن.

اِسْتَشْفَى بِكَذَا: ... دىن ساقايدى، ... سەۋەبتىن شىپالىق تاپتى.

اِسْتَشْفَى قَلْبُهُ: ئۇنىڭ ئارزۇسى قاندى.

اِسْتَشْكَلَ يَسْتَشْكِلُ اِسْتِشْكَالاً: ئارىلىشىپ كەتتى.

اِسْتَشْكَلَ الْأَمْرُ: غۇۋالاشتى، مۇجمەل بولدى.

اِسْتَشْكَلَ عَلَى الْحُكْمِ أَوْ فِى تَنْفِيذِ الْحُكْمِ: ھۆكۈمنىڭ ئىجرا قىلىنىشىغا قىيىنچىلىق پەيدا قىلدى.

اِسْتَشَمَّ يَسْتَشِمُّ اِسْتِشْمَامًا: پۇرىدى.

اِسْتَشْنَعَ يَسْتَشْنِعُ اِسْتِشْنَاعًا الْأَمْرَ: قەبىھ ساندى، يىرگىنىشلىك دەپ قارىدى.

«أَنَا أَسْتَشْنِعُ فَعْلَتَكَ هَذِهِ»: مەن سېنىڭ بۇ قىلىقىڭنى قەبىھ ھېسابلايمەن.

اِسْتَشَنَّ يَسْتَشِنُّ اِسْتِشْنَانًا: ئۇرىدى، خورىدى.

اِسْتِشْهَادٌ: نەقىل كەلتۈرمەك، دەلىل كەلتۈرمەك، دەلىل قىلماق.

اِسْتَشْهَدَ يَسْتَشْهِدُ اِسْتِشْهَادًا: گۇۋاھلىق بەرگۈزدى، ئىقرار قىلدۇردى، گۇۋاھچى قىلدى.

اِسْتَشْهَدَ الشَّخْصَ: گۇۋاھلىق تەلەپ قىلدى.

اِسْتَشْهَدَ بِقَوْلٍ: نەقىل كەلتۈردى، دەلىل كەلتۈردى.

«وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ» ‹قرآن›: سىلەر ئەركىشىلاردىن ئىككى كىشىنى گۇۋاھلىققا تەكلىپ قىلىڭلار.

اِسْتَشْهَدَ عَلَى رَأْيِهِ وَنَحْوِهِ بِكَذَا: دەلىل كەلتۈردى، گۇۋاھ قىلدى.

«اِسْتَشْهَدَ عَلَى رَأْيِهِ بِآيَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ»: ئۆز پىكرىگە قۇرئان كەرىمدىن بىر ئايەتنى دەلىل كەلتۈردى.

«اِسْتَشْهَدَ عَدَدٌ مِنْ جُنُودِنَا فِى سَاحَةِ الشَّرَفِ»: قوشۇنىمىزدىن بىرقانچە نەپەر ئادەم شان ـ شەرەپ يولىدا قۇربان بولدى.

أُسْتُشْهِدَ الرَّجُلُ: ئاللاھ يولىدا قۇربان بولدى، شېھىت بولدى.

اِسْتَصَابَ يَسْتَصِيبُ اِسْتِصَابَةً الرَّأْيَ: پىكرىنى توغرا تاپتى.

اِسْتَصْبَحَ يَسْتَصْبِحُ اِسْتِصْبَاحًا الرَّجُلُ: چىراغ ياقتى.

اِسْتَصْبَحَ بِالزَّيْتِ: چىراغقا ماي قۇيدى.

اِسْتَصْبَرَهُ يَسْتَصْبِرُ اِسْتِصْبَارًا: ئۇنىڭدىن سەۋر قىلىشنى تەلەپ قىلدى، ئۇنىڭدىن چىداملىق بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَصْبَى يَسْتَصْبِى اِسْتِصْبَاءً: كىچىك بالىنىڭ قىلىقىنى قىلدى.

اِسْتِصْبَاءٌ: كىچىك بالىدەك مۇئامىلە قىلدى، گۆدەكلىك قىلدى.

اِسْتَصْحَبَ يَسْتَصْحِبُ اِسْتِصْحَابًا: ھەمراھ بولۇشنى ئۆتۈندى، بىللە بولۇشنى سورىدى، ھەمسۆھبەت بولۇشنى سورىدى.

اِسْتَصْحَبَهُ الشَّيْءَ: بىللە ئېلىۋالدى.

اِسْتَصْحَبَ فُلاَنًا: ئۇنى سۆھبىتىگە چاقىردى.

اِسْتَصْحَبَ الْأَبُ اِبْنَهُ: دادا ئوغلىنى سۆھبەتكە چاقىردى.

اِسْتَصَحَّ يَسْتَصِحُّ اِسْتِصْحَاحًا: ساقايدى، شىپا تاپتى.

اِسْتَصْدَرَ يَسْتَصْدِرُ اِسْتِصْدَارًا الْأَمْرَ: بۇيرۇق چىقىرىشنى تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَصْدَرَتِ الْحُكُومَةُ مِنَ الْبَرْلَمَانِ قَانُونَ الْمُرُورِ»: ھۆكۈمەت پارلامېنتتىن قاتناش قانۇنى چىقىرىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَصْرَخَ يَسْتَصْرِخُ اِسْتِصْرَاخًا: ئۇنىڭدىن ياردەم تىلىدى.

«فَإِذَا الَّذِى اسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ» ‹قرآن›: ناگاھان تۈنۈگۈن ئۇنىڭدىن ياردەم تىلىگەن ئادەم مۇسادىن يەنە ياردەم تىلىدى.

اِسْتَصْرَخَ: نالە قىلدى، پەرياد چەكتى.

«اِسْتَصْرَخَ بِجَارِهِ عِنْدَمَا هَاجَمَهُ السَّارِقُ»: ئۇ ئوغرى ھۇجۇم قىلغان چاغدا قوشنىسىدىن ياردەم تىلىدى.

اِسْتَصْرَفَ يَسْتَصْرِفُ اِسْتِصْرَافًا اللّٰهَ الْمَكَارِهَ: ئاللاھدىن بالا ـ قازادىن قۇتۇلۇشنى ئىلتىجا قىلدى.

اِسْتَصْعَبَ يَسْتَصْعِبُ اِسْتِصْعَابًا الْأَمْرَ: ئىشنى قىيىن دەپ قارىدى، ئىشنى مۇشكۈل ھېساب

لىدى.

اِسْتَصْعَبَ الْأَمْرُ: قىيىنلاشتى، تەسلەشتى.

اِسْتَصْعَبَ الْعَمَلُ فِي الْخَارِجِ: سىرتتا ئىش قىيىنلاشتى.

اِسْتَصْعَبَ رُكُوبَ الْبَحْرِ فَاخْتَارَ الطَّائِرَةَ: دېڭىز سەپىرىنى قىيىن ساناپ ئايروپىلاننى تاللىدى.

اِسْتَصْغَرَ يَسْتَصْغِرُ اِسْتِصْغَارًاهُ: ئۇنى كىچىك كۆردى، كىچىك ھېسابلىدى، كەمسىتتى، كۆزگە ئىلمىدى، خورلىدى، مەنسىتمىدى.

اِسْتَصْغَرَ نَفْسَهُ: ئۆزىنى كەمسىتتى، ئۆزىنى تۆۋەن كۆردى، كىچىك سانىدى.

اِسْتَصْغَرَ الْوَلَدَ: بالىنى كىچىك ھېسابلىدى.

اِسْتَصْغَرَتِ الْهَدِيَّةَ: سوۋغىنى كىچىك سانىدى.

يَسْتَصْغِرُ آرَاءَهُ: ئۇنىڭ پىكىرلىرىنى مەنسىتمەيدۇ.

«لَيْسَ عَلَيْكَ أَنْ تَسْتَصْغِرَ نَفْسَكَ»: ئۆزۈڭنى كەمسىتمەسلىكىڭ كېرەك، ئۆزۈڭنى تۆۋەن چاغلىماسلىقىڭ كېرەك.

اِسْتَصْفَحَ يَسْتَصْفِحُ اِسْتِصْفَاحًا: كەچۈرۈم سورىدى، گۇناھىنى تىلىدى.

«اِسْتَصْفَحَ التِّلْمِيذُ مُعَلِّمَهُ»: شاگىرت مۇئەللىمدىن كەچۈرۈم سورىدى.

اِسْتَصْفَى يَسْتَصْفِي اِسْتِصْفَاءً الشَّيْءَ: تاللىدى، ئىلغىدى، تاللىۋالدى، ئىلغىۋالدى.

اِسْتَصْفَى الْمَالَ: مالنىڭ ھەممىسىنى ئالدى.

اِسْتَصْفَى التَّاجِرُ الْبِضَاعَةَ: سودىگەر ماللىرىنى تاللىدى.

«اِسْتَصْفَتَ الدَّوْلَةُ أَمْوَالَ الْخَوَنَةِ»: دۆلەت خىيانەتچىلەرنىڭ مېلىنىڭ ھەممىسىنى مۇسادىرە قىلدى.

«اِسْتَصْفَتِ الشَّرْكَةُ دُيُونَهَا»: شىركەت قەرزلىرىنى ئايرىپ چىقتى.

اِسْتَصْلَحَ يَسْتَصْلِحُ اِسْتِصْلَاحًا الشَّيْءَ: ياخشىلاندى دەپ ھېسابلىدى، مۇناسىپ دەپ قارىدى.

اِسْتَصْلَحَ الْأَرْضَ: تۇپراقنى ياخشىلىدى.

«اِسْتَصْلَحَ الْوَكِيلُ سُلُوكَ الْيَتِيمِ»: يېتىمگە ئىگىدارچىلىق قىلغۇچى ئۇنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشىنى تۈزىدى.

اِسْتَصْلَحَ الْبِنَاءَ: قۇرۇلۇشنى رېمونت قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَصْلَحَ الطُّرُقَاتِ الْمُتَضَرِّرَةَ مِنَ الْفَيْضَانَاتِ»: تاشقىندا بۇزۇلغان يوللارنى تۈزەشنى تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَصْلَحَ الْأَرَاضِيَ الزِّرَاعِيَّةَ»: تېرىلغۇ يەرلەرنى ياخشىلىدى.

اِسْتَصْمَغَ يَسْتَصْمِغُ اِسْتِصْمَاغًا الشَّجَرَةَ: دەرەخنىڭ يېلىمىنى چىقاردى.

اِسْتَصْنَعَ يَسْتَصْنِعُ اِسْتِصْنَاعًا الشَّخْصَ شَيْئًا: ياساپ بېرىشكە بۇيرىدى، زاكاس قىلدى.

اِسْتَصْنَعَ الصَّائِغَ خَاتَمًا: زەرگەرگە ئۈزۈك ياساپ بېرىشنى زاكاس قىلدى.

اِسْتِصْوَابٌ: ئىقرار قىلماق، تونۇماق، بوينىغا ئالماق، ئېتىراپ قىلماق.

اِسْتَصْوَبَ يَسْتَصْوِبُ اِسْتِصْوَابًا: ئېتىراپ قىلدى، ئىقرار قىلدى.

اِسْتَصْوَبَ الرَّأْيَ: قوشۇلدى، توغرا تاپتى.

اِسْتَضَاءَ يَسْتَضِيءُ اِسْتِضَاءَةً بِهِ: نۇرلاندى، نۇر تەلەپ قىلدى، مەسلىھەت سورىدى.

اِسْتَضَافَ يَسْتَضِيفُ اِسْتِضَافَةً: ئۇنىڭدىن كۈتۈشنى تەلەپ قىلدى، مېھمان قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَضَافَ مِنْ فُلَانٍ إِلَى فُلَانٍ: پاناھ ئىزدەپ باردى، بىراۋغا تاياندى، يۆلەنچۈك ئىزدىدى.

اِسْتَضَافَ بِهِ: ياردەم تىلىدى، قۇتۇلدۇرۇشنى تەلەپ قىلدى، پاناھلىق ئىزدىدى.

اِسْتَضَامَ يَسْتَضِيمُ اِسْتِضَامَةً: زۇلۇم قىلدى، ئەزدى، خورلىدى، بوزەك قىلدى.

اِسْتَضْحَكَ يَسْتَضْحِكُ اِسْتِضْحَاكًا: كۈلدى، كۈلۈشتى، چاقچاق قىلىشتى.

اِسْتَضْرَمَ يَسْتَضْرِمُ اِسْتِضْرَامًا النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت تۇتاشتۇردى، ئوتنى ئۇلغايتتى.

اِسْتَضْرَمَ النَّارَ فِي: ئوت قويدى، ئوت ياقتى.

اِسْتَضْعَفَ يَسْتَضْعِفُ اِسْتِضْعَافًا: ئاجىز دەپ قارىدى، كۈچسىز ھېسابلىدى، بوش دەپ قارىدى، بوزەك قىلدى.

«قَالَ ابْنَ أُمَّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي وَكَادُوا

يَقْتُلُونَنِي» ‹قرآن›: (ھارۇن) ئېيتتى: «ئى قېرىندىشىم! (بۇ) قەۋم مېنى بوزەك تاپتى، مېنى ئۆلتۈرۈۋەتكىلى تاس قالدى.»

«وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ» ‹قرآن›: بىز (مىسىر) زېمىنىدا بوزەك قىلىنغانلارغا مەرھەمەت قىلىشنى ئىرادە قىلىمىز.

اِسْتَضْلَعَ يَسْتَضْلِعُ اِسْتِضْلاَعًا: توشتى، تولدى.

اِسْتَطَابَ يَسْتَطِيبُ اِسْتِطَابَةً: گۈزەل دەپ قارىدى، ياخشى دەپ قارىدى.

اِسْتَطَابَ الطَّعَامَ: تاماقنى ياخشى دەپ ھېسابلىدى.

اِسْتَطَارَ يَسْتَطِيرُ اِسْتِطَارَةً: يېيىلىپ كەتتى، تارالدى، چېچىلىپ كەتتى، تاراپ كەتتى.

اِسْتَطَارَ الْبَرْقُ: چاقماق تارالدى.

اُسْتُطِيرَ: چۆچىدى، چۆچۈتۈلدى.

اُسْتُطِيرَ فُؤَادُهُ: ئۇنىڭ يۈرىكى چۆچۈتۈلدى.

اِسْتَطَاعَ يَسْتَطِيعُ اِسْتِطَاعَةً: كۈچى يەتتى، قادىر بولدى، قادىر بولالىدى، قىلالىدى.

«وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَوِاسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ» ‹قرآن›: ئۇلار ئاللاھ بىلەن قەسەم ئىچىپ: «ئەگەر چىقىشقا قادىر بولالىغان بولساق، ئەلۋەتتە سىلەر بىلەن بىللە چىقاتتۇق» دەيدۇ.

«لاَ أَسْتَطِيعُ أَدَاءَ هَذَا الْعَمَلِ بِصُورَةٍ جَيِّدَةٍ»: بۇ ئىشنى ياخشى بېجىرەلمەيمەن.

اِسْتَطَاعَ الْأَمْرَ: كۈچى يەتتى، قادىر بولالىدى، قىلالىدى.

لَمْ يَسْتَطِعْ إِنْجَازَ عَمَلِهِ: ئىشنى پۈتتۈرەلمىدى.

اِسْتِطَاعَةٌ ج اِسْتِطَاعَاتٌ: قابىلىيەت، ئىقتىدار، ئىمكانىيەت، مۇمكىنچىلىك.

فِي اِسْتِطَاعَتِهِ أَنْ...: ئۇ كۈچىنىڭ يېتىشىچە.

عَلَى قَدْرِ الْاِسْتِطَاعَةِ: مۇمكىن بولغان دائىرىدە، قولىدىن كېلىشىچە.

اِسْتَطَالَ يَسْتَطِيلُ اِسْتِطَالَةً: ئۇزۇنىدى، سوزۇلدى، ئۇزۇن دەپ قارىدى.

اِسْتَطَالَ الظِّلُّ: سايە ئۇزۇرىدى.

اِسْتَطَالَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا چېقىلدى، تاجاۋۇز قىلدى.

اِسْتِطَالَةٌ: ئۇزارماق، سوزۇلماق.

اِسْتَطَبَّ يَسْتَطِبُّ اِسْتِطْبَابًا الطَّبِيبَ: دوختۇر ئىزدىدى، دوختۇر تەلەپ قىلدى.

اِسْتَطَرَ يَسْتَطِرُ اِسْتِطَارًا: يازدى، خاتىرىلىدى.

اِسْتَطَرَهُ بِالسَّيْفِ: ئۇنى قىلىچ بىلەن چاپتى، قىلىچ بىلەن توغرىدى.

اِسْتَطَرَهُ بِالْمِسْطَرَةِ: ئۇنى سىزغۇچ بىلەن سىزدى.

اِسْتِطْرَادٌ: تېمىدىن يىراقلاشماق، ماۋزۇدىن چىقىپ كەتمەك.

اِسْتَطْرَبَ يَسْتَطْرِبُ اِسْتِطْرَابًا فُلاَنًا: ناخشا ئېيتىپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَطْرَدَ يَسْتَطْرِدُ اِسْتِطْرَادًا فِي الْكَلاَمِ: تېمىدىن يىراقلاپ كەتتى، ماۋزۇدىن چەتنەپ كەتتى.

«كَانَ بَعْضُ الْكُتَّابِ الْقُدَمَاءِ يَمِيلُونَ فِيمَا يَكْتُبُونَ إِلَى الْاِسْتِطْرَادِ»: قەدىمكى بەزى يازغۇچىلار يازغان ئەسەرلىرىنى تېمىدىن چەتنەپ يىزىشقا مايىل ئىدى.

اِسْتَطْرَفَ يَسْتَطْرِفُ اِسْتِطْرَافًا الشَّيْءَ: يېڭى دەپ قارىدى، يېڭىلىق ھېس قىلدى.

اِسْتَطْرَقَ يَسْتَطْرِقُ اِسْتِطْرَاقًا الشَّيْءَ: چارە قوللاندى، تەدبىر كۆردى، ئۇسۇل ئىشلەتتى.

اِسْتَطْرَقَ إِلَى الشَّيْءِ: يول ئىزدىدى.

اِسْتَطْعَمَ يَسْتَطْعِمُ اِسْتِطْعَامًا: تاماق تەلەپ قىلىدى، تاماق تىلىدى، ئۇزۇقلاندۇرۇشنى تىلىدى.

«فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا» ‹قرآن›: ئۇلار ئىككىسى يەنە بىللە مېڭىپ بىر شەھەرگە يېتىپ كەلدى، شەھەر ئاھالىسىدىن تاماق سورىدى.

اِسْتَطْعَمَ الشَّيْءَ: تەمىنى تېتىدى.

اِسْتَطْعَمَ اللَّحْمَ: گۆشنىڭ تەمىنى تېتىپ كۆردى.

اِسْتَطَلَ يَسْتَطِلُ اِسْتِطْلاَلاً: تېخىرقاپ قالدى.

اِسْتِطْلاَعٌ ج اِسْتِطْلاَعَاتٌ: تەكشۈرمەك، كۆزدىن كەچۈرمەك، كۆزەتمەك، چارلىماق.

حُبُّ الْاِسْتِطْلاَعِ: بىلىمگە ھەۋەسكار، بىلىم ئاشۇرۇشقا خۇشتار.

طَائِرَةُ الْإِسْتِطْلاَعِ: چارلاش ئايروپىلانى.

اِسْتِطْلاَعَاتٌ طُبُوغْرَافِيَّةٌ: توپوگرافىك ئۆلچەش، يەر شارائىتىنى تەكشۈرۈش، يەر تۈزۈلۈشىنى تەكشۈرۈش.

اِسْتِطْلاَعِيٌّ: تەكشۈرۈشنىڭ، چارلاشنىڭ، قىدىرىشنىڭ، رازۋېدكا قىلىشنىڭ.

اِسْتَطْلَعَ يَسْتَطْلِعُ اِسْتِطْلاَعًا فُلاَنًا رَأْيَهُ: كېڭەشتى، مەسلىھەتلەشتى، پىكىرلەشتى، تەكشۈردى، مۇھاكىمە قىلدى.

اِسْتَطْلَعَ حَقِيقَةَ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ ماھىيىتىنى تەكشۈردى.

اِسْتَطْلَقَ يَسْتَطْلِقُ اِسْتِطْلاَقًا الْبَطْنُ: ئىچى سۈرۈپ كەتتى، قورسىقى ئاغرىدى.

اِسْتَطْيَبَ يَسْتَطْيِبُ اِسْتِطْيَابًا: گۈزەل دەپ قارىدى.

«هُوَ يَسْتَطِيبُ الْجُلُوسَ مَعَ أَصْدِقَائِهِ»: ئۇ دوستلىرى بىلەن ئولتۇرۇشنى ياخشى دەپ قارايدۇ.

اِسْتَظْرَفَ يَسْتَظْرِفُ اِسْتِظْرَافًاهُ: نازاكەتلىك ھېسابلىدى، قىزىق دەپ قارىدى، ئەدەپلىك دەپ قارىدى.

اِسْتَظَلَّ يَسْتَظِلُّ اِسْتِظْلاَلاً بِالْحِمَايَةِ: ئۇنىڭ ھىمايىسىگە ئېرىشىشنى تەلەپ قىلدى، پاناھ بېرىشنى تىلىدى.

اِسْتَظَلَّ الشَّخْصُ: سايىدا تۇردى، سايىدىدى.

اِسْتَظْهَرَ يَسْتَظْهِرُ اِسْتِظْهَارًا عَلَى: يەڭدى، مەغلۇپ قىلدى، ئۇتۇپ چىقتى، تۈگەتتى، خاتىمە بەردى.

اِسْتَظْهَرَ بِهِ: ياردەم تەلەپ قىلدى، مەدەت تىلىدى.

اِسْتَظْهَرَ الدَّرْسَ أَوِ الْقَصِيدَةَ: دەرس ياكى قەسىدىنى يادلىدى.

اِسْتَعَادَ يَسْتَعِيدُ اِسْتِعَادَةً: ئۇنى چاقىرىۋالدى، قايتۇرۇۋالدى.

اِسْتَعَادَ أَرْضَهُ: زېمىنىنى قايتۇرۇۋالدى.

اِسْتَعَادَ سُكُونَهُ: ئۇ يەنە جىمىپ كەتتى.

اِسْتَعَادَ قُوَّتَهُ: كۈچ - قۇۋۋىتىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

اِسْتَعَادَ إِلَى الْأَذْهَانِ: ئەسلەتتى.

اِسْتَعَادَ حُقُوقَهُ: ھوقۇقىنى قايتۇرۇۋالدى.

اِسْتَعَادَ عَافِيَتَهُ: سالامەتلىكىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

اِسْتَعَادَ وَعْيَهُ: ئېڭىنى ئەسلىگە كەلتۈردى، ھوشىغا كەلتۈردى.

اِسْتَعَادَ سُمْعَتَهُ: نوپۇزىنى ئەسلىگە كەلتۈردى، نامىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

اِسْتَعَاذَ يَسْتَعِيذُ اِسْتِعَاذَةً بِهِ: پاناھ تىلىدى، پاناھ ئىزدىدى، يۆلەنچۈك ئىزدىدى، بىراۋغا تاياندى.

«فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ» «قرآن»: سەن قۇرئان ئوقۇماقچى بولغىنىڭدا، قوغلاندى شەيتاننىڭ (ۋەسۋەسىسىدىن) ئاللاھقا سىغىنىپ پاناھ تىلىگىن.

اِسْتَعَاذَ بِالصَّمْتِ: سۈكۈت قىلدى، جىم بولۇۋالدى، زۇۋان سۈرمىدى.

اِسْتَعَارَ يَسْتَعِيرُ اِسْتِعَارَةً الشَّيْءَ: ئارىيەت ئېلىشنى تەلەپ قىلدى، قەرز سورىدى، ئارىيەت سورىدى.

«نَسْتَعِيرُ الْكُتُبَ مِنَ الْمَكْتَبَةِ»: ئاممىۋى كۇتۇپخانىدىن كىتاب ئارىيەت ئالىمىز.

اِسْتِعَارَةٌ ج اِسْتِعَارَاتٌ: قەرز ئالماق، ئۆتنە ئالماق، ئارىيەت ئالماق، ئىجارىگە ئالماق.

اِسْتِعَارَةٌ دَاخِلِيَّةٌ: كۇتۇپخانىنىڭ ئىچىدە كۆرۈشكە ئارىيەت بېرىش.

اِسْتِعَارَةٌ خَارِجِيَّةٌ: كۇتۇپخانىنىڭ سىرتىغا ئارىيەت بېرىش.

اِسْتَعَاضَ يَسْتَعِيضُ اِسْتِعَاضَةً فُلاَنًا: تۆلەم بېرىشنى تەلەپ قىلدى، تۆلەم تەلەپ قىلدى.

اِسْتَعَانَ يَسْتَعِينُ اِسْتِعَانَةً الرَّجُلُ بِهِ: ئۇنىڭدىن ياردەم تەلەپ قىلدى.

«إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ» «قرآن»: (رەببىمىز) ساڭىلا ئىبادەت قىلىمىز ۋە سەندىنلا ياردەم تىلەيمىز.

«اِسْتَعِنْ بِاللّٰهِ عَلَى قَضَاءِ حَاجَتِكَ»: ھاجىتىڭنىڭ راۋا بولۇشى ئۈچۈن ئاللاھدىن ياردەم تىلىگىن.

اِسْتِعَانَةٌ: ياردەم سورىماق، مەدەت تىلىمەك، ياردەم تىلىمەك.

اِسْتِعْبَادٌ: قۇل بولماق؛ قۇللۇققا چۈشۈرمەك.

uyghurkitap.com

اِسْتَعْبَدَ يَسْتَعْبِدُ اِسْتِعْبَادًا: قۇل قىلدى، قۇللۇققا چۈشۈردى.

«مَتَى اسْتَعْبَدْتُمُ النَّاسَ وَقَدْ وَلَدَتْهُمْ أُمَّهَاتُهُمْ أَحْرَارًا» ‹من مأثور عمر›: كىشىلەرنى ئانىلىرى ئەركىن ھالەتتە تۇغقان تۇرسا، سىلەر ئۇلارنى قاچان قۇل قىلىۋالدىڭلار؟

«اِذَا أَحْسَنْتَ إِلَى النَّاسِ اِسْتَعْبَدْتَ قُلُوبَهُمْ»: كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلساڭ ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى ئۇتۇۋالىسەن.

اِسْتَعْبَرَتْ يَسْتَعْبِرُ اِسْتِعْبَارًا الْعَيْنُ: ياش تۆكتى، يىغلىدى.

اِسْتَعْبَرَ فُلَانًا الرُّؤْيَا: چۈشنى ئۆرۈپ بېرىشنى سورىدى، چۈشىگە تەبىر سورىدى.

اِسْتِعْجَالٌ: تېز، ئۆچقاندەك، ئالدىراش.

حَالَةُ اِسْتِعْجَالٍ: ئالدىراشلىق ھالىتى.

قِسْمُ الْاِسْتِعْجَالِ ‹فِي الْمُسْتَشْفَى›: جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمى.

اِسْتَعْجَبَ يَسْتَعْجِبُ اِسْتِعْجَابًا: ئەجەبلەندى، ھەيران قالدى.

اِسْتَعْجَلَ يَسْتَعْجِلُ اِسْتِعْجَالًا: ئالدىرىدى، ئالدىراتتى.

«قَالَ يَاقَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ» ‹قرآن›: سالىھ ئېيتتى: «ئى قەۋمىم، سىلەر نېمىشقا رەھمەتتىن بۇرۇن ئازابنىڭ كېلىشىنى تىلەيسىلەر».

«أَتَى أَمْرُاللّٰهِ فَلَاتَسْتَعْجِلُوهُ» ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ پەرمانى چوقۇم كېلىدۇ، ئۇنىڭغا ئالدىراپ كەتمەڭلار.

اِسْتَعْجَلَ فِي مَشْيِهِ: ئالدىراپ ماڭدى.

لَاتَسْتَعْجِلْنِي فَإِنِّي تَعِبٌ: مېنى ئالدىراتمىغىن، مەن چارچاپ كەتتىم.

اِسْتَعْجَمَ يَسْتَعْجِمُ اِسْتِعْجَامًا: مۇجمەل گەپ قىلدى، چەت ئەل تىلىدا گەپ قىلدى.

اِسْتَعْجَمَ عَلَيْهِ الْكَلَامُ: مۇجمەل بولۇپ قالدى، ئېنىق بولمىدى؛ ئىرانلىقلا ئوخشاپ قالدى، پارسلارغا ئوخشاپ قالدى.

اِسْتِعْدَادٌ ج اِسْتِعْدَادَاتٌ: تەييارلىق، ھازىرلىق؛ تەرەددۇت؛ قابىلىيەت، ئىقتىدار، ماھارەت.

«نَحْنُ عَلَى اسْتِعْدَادٍ تَامٍّ لِلدِّفَاعِ عَنِ الْوَطَنِ»: ۋەتەننى قوغداشقا بىزنىڭ تەييارلىقىمىز تولۇق.

اِسْتِعْدَادَاتٌ حَرْبِيَّةٌ: ئۇرۇش تەييارلىقلىرى.

اِسْتِعْدَادَاتُ السَّفَرِ: سەپەر تەييارلىقلىرى.

كَانَ عَلَى أُهْبَةِ الْاِسْتِعْدَادَاتِ: ئۇ تەييارلىق ھالەتتە ئىدى.

«تَجْرِي اِسْتِعْدَادَاتٌ كَبِيرَةٌ لِلْاِحْتِفَالِ بِعِيدِ النَّصْرِ»: غەلىبە بايرىمىنى تەبرىكلەشكە زور تەييارلىقلار ئېلىپ بېرىلماقتا.

اِسْتِعْدَادِيٌّ: تەييارلىق، ھازىرلىق.

عَدَمُ اسْتِعْدَادِيٍّ: ئىقتىدارسىز، قابىلىيەتسىز.

اِسْتَعَدَّ يَسْتَعِدُّ اِسْتِعْدَادًا لِلْأَمْرِ: تەييارلاندى، ھازىرلاندى، تەرەددۇت قىلدى، ھازىرلىق كۆردى.

«يَاحَاجُّ اِسْتَعِدَّ لِلرُّكُوبِ»: ئى ھاجى، (ماشىنا ياكى ئايروپىلانغا) چىقىشقا تەييارلانغىن.

هَلِ اسْتَعْدَدْتَ لِلْإِمْتِحَانِ: ئىمتىھانغا تەييارلىق كۆردۈڭمۇ؟

اِسْتَعْدَمَ يَسْتَعْدِمُ اِسْتِعْدَامًا: بۇزۇلدى، كاردىن چىقتى.

اِسْتَعْدَى يَسْتَعْدِي اِسْتِعْدَاءً هُ عَلَى شَخْصٍ: ئۇنىڭغا قارشى ياردەم تىلىدى.

اِسْتَعْذَبَ يَسْتَعْذِبُ اِسْتِعْذَابًا الطَّعَامَ أَوِالشَّرَابَ: تاماق ياكى ئىچىملىكنى تەملىك ھېسابلىدى، تەملىك دەپ قارىدى، مەززە قىلدى.

اِسْتَعْذَبَ الْغِنَاءَ: ناخشىنى مۇڭلۇق ھېسابلىدى.

اِسْتَعْذَبَ الْكَلَامَ: سۆز يېقىملىق، شېرىن تۇيۇلدى.

اِسْتَعْذَرَ يَسْتَعْذِرُ اِسْتِعْذَارًا إِلَيْهِ: ناماقۇل بولدى، ئەپۇ سورىدى، ئۆزىنى قوبۇل قىلىشنى سورىدى.

اِسْتَعَرَ يَسْتَعِرُ اِسْتِعَارًا الشَّرُّ أَوِالْمَرَضُ أَوْنَحْوُهُمَا: يامانلىق ياكى كېسەل تارالدى.

اِسْتَعَرَتِ النَّارُ: ئوت ياندى.

اِسْتَعَرَتِ الْحَرْبُ: ئۇرۇش كۈچەيدى.

اِسْتَعْرَبَ يَسْتَعْرِبُ اِسْتِعْرَابًا: ئەرەبلەشتى، ئەرەبنى دوردىدى.

اِسْتَعْرَضَ يَسْتَعْرِضُ اِسْتِعْرَاضًا: كۆزدىن كەچۈردى، ئەسلىدى.

اِسْتِعْرَاضٌ رِيَاضِيٌّ: تەنھەرىكەت كۆرىكى.

اِسْتَعْرَضَ الْأَمْرَ: قاراپ چىقتى.

اِسْتَعْرَضَ الْجَيْشَ: قوشۇننى پاراتتىن ئۆتكۈزدى، كۆرەكتىن ئۆتكۈزدى.

اِسْتَعْرَفَ يَسْتَعْرِفُ اِسْتِعْرَافًا الشَّيْءَ: بىلدى، خەۋەردار بولدى.

اِسْتَعَزَّ يَسْتَعِزُّ اِسْتِعْزَازًا عَلَيْهِ: غەلىبە قىلدى، يەڭدى.

اِسْتَعْسَرَ يَسْتَعْسِرُ اِسْتِعْسَارًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئىش قىيىن بولدى.

اِسْتَعْسَرَ الْأَمْرَ: تەس دەپ قارىدى، قىيىن ھېس قىلدى.

اِسْتَعْصَمَ يَسْتَعْصِمُ اِسْتِعْصَامًا بِهِ: تاياندى، يۆلەندى، سېغىندى، ئىلتىجا قىلدى؛ ئۆزىنى چىڭ ساقلىدى.

«وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ» (قرآن): مەن ئۇنىڭدىن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلدىم، لېكىن ئۇ ئۆزىنى چىڭ ساقلىدى.

اِسْتَعْصَى يَسْتَعْصِي اِسْتِعْصَاءً الْأَمْرُ: قىيىنلاشتى، مۈشكۈل بولدى، تەس بولدى.

اِسْتَعْصَى عَلَيْهِ: توپىلاڭ كۆتۈردى، ئىسيان كۆتۈردى، يۈز ئۆردى، ئاسىيلىق قىلدى.

اِسْتَعْصَى الدَّاءُ: كېسەلنىڭ ساقىيىشى قىيىن بولدى، كېسەل ئېغىرلاشتى.

اِسْتَعَطَ يَسْتَعِطُ اِسْتِعَاطًا: بۇرنىدى.

اِسْتِعْطَاءٌ: دۆۋانىچىلىك، قەلەندەرچىلىك، تىلەمچىلىك، ئابدالىلىق.

اِسْتَعْطَفَ يَسْتَعْطِفُ اِسْتِعْطَافًا: كۆيۈندى، ئىچ ئاغرىتتى، يېلىندى، شەپقەت تىلىدى، ئەپۇ سورىدى.

اِسْتَعْطَفَهُ: كۆڭلىنى ياسىدى، كۆڭۈل ئېيتتى، تەسەللى بەردى، بەزلىدى، تىنچلاندۇردى.

اِسْتَعْطَى يَسْتَعْطِي اِسْتِعْطَاءً: تىلىدى، قەلەندەرچىلىك قىلدى، تىلەمچىلىك قىلدى، دۆۋانىچىلىك قىلدى.

اِسْتَعْظَمَ يَسْتَعْظِمُ اِسْتِعْظَامًا الْأَمْرَ: چوڭ ساندى، زور ئەھمىيەت بەردى، دىققەت ئېتىبارى بىلەن قارىدى، كۆڭۈل بۆلدى.

«اِسْتَعْظَمَ الْقَاضِي الْجَرِيمَةَ فَطَالَبَ بِالْحُكْمِ عَلَى الْمُجْرِمِ بِالْإِعْدَامِ»: سودىيە جىنايەتنى چوڭ ساندى، شۇنىڭ بىلەن جىنايەتچىگە ئۆلۈم جازاسى بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَعْظَمَ الْأَمْرَ: مۇھىم دەپ بىلدى، چوڭ دەپ قارىدى، زور ھېسابلىدى، چوڭ كۆردى.

اِسْتَعْظَمَتِ الْفِتْنَةُ: قالايمىقانچىلىق چوڭىيىپ كەتتى، قالايمىقانچىلىق ئېغىرلىشىپ كەتتى.

اِسْتِعْفَاءٌ: كەچۈرۈم سورىماق، ئەپۇ سورىماق، كەچۈرۈم قىلىشنى ئۆتۈنمەك.

اِسْتِعْفَاءٌ مِنْ مَنْصِبٍ: ئىستىپا بەرمەك.

اِسْتَعَفَّ يَسْتَعِفُّ اِسْتِعْفَافًا: ئۆزىنى پاك تۇتتى، ئۆزىنى ساقلىدى.

«وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ» (قرآن): (يېتىمگە ۋەسى بولغانلاردىن) كىمىكى باي ئىكەن، (ۋەسى بولغانلىق ھەققى ئۈچۈن) يېتىمنىڭ مال ـ مۈلكىنى يېيىشتىن ئۆزىنى ساقلىسۇن.

اِسْتَعْفَى يَسْتَعْفِي اِسْتِعْفَاءً: كەچۈرۈم سورىدى، ئەپۇ سورىدى، كەڭچىلىك قىلىشنى ئۆتۈندى، ئىستىپا بەردى.

اِسْتَعْفَى مِنْ: رەت قىلدى، قايتۇردى، باش تارتتى.

«اِسْتَعْفَى رَئِيسُ الْوُزَرَاءِ الْمَلِكَ فِي مَنْصِبِهِ»: باش مىنىستىر پادىشاھتىن ئىستىپا سورىدى.

اِسْتَعْقَلَ يَسْتَعْقِلُ اِسْتِعْقَالاً: ئەقىللىق ھېسابلىدى، ئەقىل ـ پاراسەتلىك ساندى، دانا ھېسابلىدى.

اِسْتِعْلاَمَاتٌ: سۈرۈشتۈرمەك، ئۇقۇشماق.

مَكْتَبُ الْاِسْتِعْلاَمَاتِ: ئاخبارات ئىدارىسى، سۈرۈشتۈرۈش ئورنى، خەۋەرلىشىش بۆلۈمى.

اِسْتَعْلَمَ يَسْتَعْلِمُ اِسْتِعْلاَمًا الْأَمْرَ: سورىدى، سۈرۈشتۈردى، ئۇقۇشتى.

اِسْتَعْلَنَ يَسْتَعْلِنُ اِسْتِعْلاَنًا: روشەنلەشتى، ئايدىڭلاشتى، ئاشكارا بولدى، ئېنىق بولدى.

اِسْتَعْلَى يَسْتَعْلِي اِسْتِعْلاَءً: يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ئۆرلىدى، ئۈستى؛ يەڭدى؛ ئۈستۈنلۈك قازاندى، ئۆتۈپ چىقتى.

«وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلَى» ‹قرآن›: بۈگۈن ئۈستۈنلۈك قازانغان ئادەم راستتىنلا مەقسەتكە ئېرىشىدۇ.

«اِسْتَعْلَى عَنْ قَبُولِ شَيْءٍ»: قوبۇل قىلغىلى ئۇنىمىدى.

اِسْتَعْلَى الشَّيْءَ: چىقتى، ياماشتى، ئېسىلدى، ئۆرلىدى.

اِسْتَعْلَى الْوَلَدُ الْمَنَارَةَ: بالا مۇنارغا چىقتى.

اِسْتَعْلَى النَّهَارُ: كۈن كۆتۈرۈلدى.

اِسْتِعْمَارٌ: مۇستەملىكىچىلىك، جاھانگىرلىك.

اَلدُّوَلُ الْاِسْتِعْمَارِيَّةُ: جاھانگىر دۆلەتلەر، مۇستەملىكىچى دۆلەتلەر.

اِسْتِعْمَالٌ: ياللىماق، پايدىلانماق، ئىشلەتمەك، ئىشقا سالماق.

أَسَاءَ الْاِسْتِعْمَالَ: كەلسە ـ كەلمەس ئىشلەتتى، قارىسىغا ئىشلەتتى، خاتا ئىشلەتتى، سۇيىئىستېمال قىلدى.

اِسْتَعْمَرَ يَسْتَعْمِرُ اِسْتِعْمَارًا الْأَرْضَ: مۇستەملىكە قىلىۋالدى.

اِسْتَعْمَرَتْ دَوْلَةٌ دَوْلَةً أُخْرَى: بىر دۆلەت يەنە بىر دۆلەتنى مۇستەملىكە قىلىۋالدى.

اِسْتَعْمَرَهُ فِي الْمَكَانِ: ئۇنى ئولتۇراقلاشتۇردى، ماكانلاشتۇردى، تۇرغۇزدى.

اِسْتَعْمَلَ يَسْتَعْمِلُ اِسْتِعْمَالاً: قوللاندى، تەتبىق قىلدى، ئىشلەتتى، ئىستېمال قىلدى، پايدىلاندى، ئىشقا سالدى.

اِسْتَعْمَلَ الشَّخْصَ: ياللىدى، ئىشقا سالدى.

«لَاتَسْتَعْمِلْ فُوطَةَ غَيْرِكَ»: باشقا ئادەمنىڭ لۆڭگىسىنى ئىشلەتمىگىن.

«يُسْتَعْمَلُ الذَّهَبُ وَالْفِضَّةُ فِي النُّقُودِ وَالْحُلِيِّ»: ئالتۇن بىلەن كۈمۈش پۇل ۋە زىبۇ زىننەت ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

أُسْتُعْمِلَ: مەمۇرىي ئەمەلدارلىققا تەيىنلەندى.

«يَسْتَعْمِلُ النَّجَّارُ مِنْشَارًا لِقَصِّ الْخَشَبِ»: ياغاچچى ياغاچنى تىلىش ئۈچۈن ھەرىنى ئىشلىتىدۇ.

«يَسْتَعْمِلُ هَذَا الْمَصْنَعُ مِئَاتِ الْعُمَّالِ»: بۇ زاۋۇت يۈزلىگەن ئىشچىلارنى ياللاپ ئىشلىتىدۇ.

اِسْتَعَمَّ يَسْتَعِمُّ اِسْتِعْمَامًا: سەللە كىيدى، سەللە ئورىدى، سەللە يۆگىدى.

اِسْتَعَمَّهُ: ئۇنى تاغا قىلىۋالدى.

اِسْتَعْنَدَ يَسْتَعْنِدُ اِسْتِعْنَادًا فُلَانًا: پالاننىڭ قېشىغا باردى، پالاننى كۆزلىدى.

اِسْتَعْهَدَهُ اِسْتِعْهَادًا مِنْ نَفْسِهِ: ھاياتىنىڭ بىخەتەرلىكىنى قوغدىدى.

اِسْتَعْهَدَ مِنْهُ: توختام تۈزدى، شەرتنامە تۈزدى.

اِسْتَغَاثَ يَسْتَغِيثُ اِسْتِغَاثَةً: ياردەم تەلەپ قىلدى، مەدەت تىلىدى.

«ظَلَّ يَسْتَغِيثُ مُدَّةً طَوِيلَةً وَلَكِنْ لَمْ يَسْمَعْهُ أَحَدٌ»: ئۇزۇن زامان ياردەم تىلىگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭغا ھېچ ئادەم قۇلاق سالمىدى.

«فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ» ‹قرآن›: ئۆز قەۋمىدىن بولغان ئادەم دۈشمىنىگە قارشى ئۇنىڭدىن ياردەم تىلىدى.

اِسْتِغَاثَةٌ: ياردەم تىلىمەك، مەدەت تىلىمەك، ئىلتىجا قىلماق.

اِسْتَغْبَى يَسْتَغْبِي اِسْتِغْبَاءً: دۆت دەپ قارىدى، گالۋاڭ ھېسابلىدى.

اِسْتِغْرَابٌ: ھەيران قالماق، ئەجەبلەنمەك.

عَلَامَةُ الْاِسْتِغْرَابِ: ئۈندەش بەلگىسى (!)

اِسْتَغْرَبَ يَسْتَغْرِبُ اِسْتِغْرَابًا الْأَمْرَ: ھەيران قالدى، ئەجەبلەندى.

اِسْتَغْرَبَ فِي الضَّحْكِ: قاقاقلاپ كۈلدى، قاتتىق كۈلدى.

«اِسْتَغْرَبْتُ تَصَرُّفَاتِهِ»: ئۇنىڭ ئىش ـ ھەرىكىتىدىن ئەجەبلەندىم.

اِسْتَغَرَّ يَسْتَغِرُّ اِسْتِغْرَارًا: ئالداندى؛ تۇيۇقسىز كەلدى، ئۇشتۇمتۇت كەلدى.

اِسْتَغْرَقَ يَسْتَغْرِقُ اِسْتِغْرَاقًا الشَّيْءَ: مونوپول قىلدى، تولۇق ئىگىلىۋالدى.

اِسْتَغْرَقَ فِي الشَّيْءِ: ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى.

اِسْتَغْرَقَ فِي النَّوْمِ: ھۇزۇرلىنىپ ئۇخلىدى، قاتتىق ئۇخلىدى.

اِسْتَغْرَقَ الْوَقْتَ: ۋاقىتنى ئالدى.

اِسْتَغْرَقَتِ الزِّيَارَةُ أُسْبُوعًا: زىيارەت بىر ھەپتىنى ئالدى.

اِسْتَغْرَقَ فِى الضِّحْكِ: قاقاقلاپ كۈلدى.

اِسْتَغْرَقَ فِى التَّفْكِيْرِ: چوڭقۇر ئويلاندى.

اِسْتَغْرَقَتِ الْخُطْبَةُ سَاعَتَيْنِ: نۇتۇق ئىككى سائەت داۋاملاشتى.

اِسْتَغْرَقَ الْغُرْفَةَ: ئۆينى تولدۇردى، لىقمۇ لىق قاچىلىندى.

«اِسْتَغْرَقَتِ الْعَمَلِيَّةُ الْجَرَاحِيَّةُ سَاعَةً وَاحِدَةً» : ئوپېراتسىيە بىر سائەت داۋاملاشتى.

«عَادَةً تَسْتَغْرِقُ هَذِهِ النَّشَاطَاتُ يَوْمًا كَامِلاً» : بۇ پائالىيەتلەر ئادەتتە تولۇق بىر كۈن داۋاملىشىدۇ.

اِسْتَغَشَّ يَسْتَغِشُّ اِسْتِغْشَاشًا : ئالدامچىلىق دەپ گۇمان قىلدى، ئالدامچىلىق دەپ ئويلىدى.

اِسْتَغْشَمَ يَسْتَغْشِمُ اِسْتِغْشَامًا : نادان دەپ قارىدى، قارا قورساق ھېسابلىدى.

اِسْتَغْشَى يَسْتَغْشِى اِسْتِغْشَاءً ثَوْبَهُ: كىيىمىگە يۆگىنىۋالدى، ئورۇنىۋالدى.

« جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ»

‹قرآن›: (دەۋىتىمنى ئاڭلىماسلىق ئۈچۈن) بارماقلىرىنى قۇلاقلىرىغا تىقىۋالدى ، (سۆزۈمنى ئاڭلىماسلىق ياكى مېنى كۆرمەسلىك ئۈچۈن) كىيىملىرى بىلەن باشلىرىنى چۈمكىۋالدى.

اِسْتَغْضَبَ يَسْتَغْضِبُ اِسْتِغْضَابًا عَلَيْهِ: خاپا بولدى، ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

اِسْتَغْفَرَ يَسْتَغْفِرُ اِسْتِغْفَارًا: كەچۈرۈم سورىدى، مەغپىرەت تەلەپ قىلدى.

اِسْتَغْفَرَ اللّٰهَ ذَنْبَهُ: ئاللاھتىن گۇناھىنى تىلىدى.

«وَمَنْ يَعْمَلْ سُوْءًا أَوْيَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرُ اللّٰه يَجِدِاللّٰهَ غَفُورًارَحِيمًا» ‹قرآن› : كىمكى بىرەر يامانلىق ياكى ئۆزىگە بىرەر زۇلۇم قىلىپ قويۇپ، ئاندىن ئاللاھتىن مەغپىرەت تەلەپ قىلسا، ئۇ ئاللاھنىڭ مەغپىرەت قىلغۇچى، ناھايىتى مېھرىبان ئىكەنلىكىنى كۆرىدۇ.

«قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّى اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ» ‹قرآن› : ياقۇپ: «پەرۋەردىگارىمدىن سىلەرگە مەغپىرەت تىلەيمەن، ئاللاھ گۇناھلارنى ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، بەندىلىرىگە مېھرىباندۇر» دېدى.

اِسْتَغْفَلَ يَسْتَغْفِلُ اِسْتِغْفَالاً ــ هُ: ئۇنىڭ بىپەرۋالىقىنى كۈتتى، بىپەرۋالىقىدىن پايدىلاندى، ئۇنى بىپەرۋا سانىدى.

اِسْتَغْلَظَهُ يَسْتَغْلِظُ اسْتِغْلاَظًا: قوپال ھېسابلىدى، قوپال دەپ قارىدى، توم بولدى، چوڭايدى.

اِسْتَغْلَظَ الزَّرْعُ: زىرائەت چوڭايدى.

«كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَأَزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوْقِهِ» ‹قرآن› : شاخ چىقارغان، كۈچلىنىپ چوڭايغان، ئاندىن ئۆز غولى بىلەن ئۆرە تۇرغان . . . . بىر زىرائەتكە ئوخشايدۇ.

اِسْتَغْلَقَ يَسْتَغْلِقُ اِسْتِغْلاَقًا الأَمْرُ: ئىش مۇجمەل بولدى.

اِسْتَغْلَقَتِ الْمَسْئَلَةُ: مەسىلە چۈشىنىكسىز بولدى.

اِسْتَغَلَّ يَسْتَغِلُّ اِسْتِغْلاَلاً الشَّيْءَ: پايدىلاندى.

اِسْتَغَلَّ الشَّخْصَ: ئېكسپىلاتاتسىيە قىلدى.

«اِسْتَغَلَّ الأَرْضَ أَوِالْفُرْصَةَ أَوِ الْوَقْتَ» : ئۇ زېمىن ياكى پۇرسەت ياكى ۋاقىتتىن پايدىلاندى.

«لاَ يَحِقُّ لِلْإِنْسَانِ أَنْ يَسْتَغِلَّ أَخَاهُ الإِنْسَانَ» : ئىنسانغا ئۆزىنىڭ قېرىندىشى بولغان ئىنساننى ئېكسپىلاتاتسىيە قىلىش توغرا بولمايدۇ.

اِسْتَغْلَى يَسْتَغْلِى اِسْتِغْلاَءً الشَّيْءَ: قىممەت كۆردى، باھانى ئۈستۈن كۆردى.

«اِسْتَغْلَى السَّيَّارَةَ فَلَمْ يَشْتَرِهَا» : ماشىنىنى قىممەت كۆرۈپ سېتىۋالمىدى.

اِسْتَغْنَمَ يَسْتَغْنِمُ اِسْتِغْنَامًا الْفُرْصَةَ: پۇرسەتتىن پايدىلاندى، پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلدى.

اِسْتَغْنَى يَسْتَغْنِى اِسْتِغْنَاءً: باي بولدى.

اِسْتَغْنَى بِالشَّيْءِ عَن غَيْرِهِ: قانائەتلەندى، مەمنۇن بولدى، بىھاجەت بولدى.

اِسْتَغْنَى عَنِ الشَّخْصِ: ئىشتىن بوشاتتى.

«كَلاَّ اِنَّ الإِنْسَانَ لَيَطْغَى أَنْ رَآهُ اسْتَغْنَى»

www.uyghurkitap.com

«قرآن» : شەك ـ شۈبھىسىز ئىنسان ئۆزىنى باي ساناپ (ئاللاھقا بويسۇنۇشتىن باش تارتىپ) راستتىنلا ھەددىدىن ئاشىدۇ.

«اِنْتَقَلَ إِلَى بَيْتٍ قَرِيبٍ مِنْ مَكَانِ عَمَلِهِ فَاسْتَغْنَى عَنْ سَيَّارَتِهِ» : ئۇ ئىش ئورنىغا يېقىن جايغا يۆتكىلىپ باردى، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ماشىنىغا ئېھتىياجى چۈشمىدى.

«اِسْتَغْنَتِ الشَّرِكَةُ عَنْ عَدَدٍ مِنَ الْمُوَظَّفِينَ وَالْعُمَّالِ» : شىركەت ئىشچى ـ خىزمەتچىلەردىن بىرقانچىنى ئىشتىن بوشاتتى.

اِسْتَغْوَى يَسْتَغْوِي اِسْتِغْوَاءً الرَّجُلَ: ئازدۇردى، ئاداشتۇردى، يولدىن چىقاردى.

اِسْتَفَادَ يَسْتَفِيدُ اِسْتِفَادَةً مَالاً: ئېرىشتى، ئىگە بولدى.

«اِسْتَفَدْتُ كَثِيرًا مِنَ الْمَعْلُومَاتِ مِنْ قِرَاءَةِ هَذَا الْكِتَابِ» : مەن بۇ كىتابنى ئوقۇش ئارقىلىق نۇرغۇن مەلۇماتقا ئىگە بولدۇم.

اِسْتَفَاضَ يَسْتَفِيضُ اِسْتِفَاضَةً فِي الْحَدِيثِ: سۆزدە كەڭ توختالدى، ئەتراپلىق سۆزلىدى.

اِسْتَفَاضَ الرَّجُلَ: سۇنى كۆپ تۆكۈشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَفَاضَ الْقَدَاحَ: پال سالدى.

اِسْتَفَاضَ الْمَكَانُ: جاي كېڭەيدى.

اِسْتَفَاقَ يَسْتَفِيقُ اِسْتِفَاقَةً: ئويغاندى، ھوشىغا كەلدى.

اِسْتِفْتَاحٌ: باشلىماق، ئاچماق.

اِسْتَفْتَحَ يَسْتَفْتِحُ اِسْتِفْتَاحًا: باشلىدى، ياردەم تەلەپ قىلدى.

«اِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ» «قرآن» : (ئى كۇففارلار جامائەسى!) ئەگەر سىلەر غەلىبىنى تىلىسەڭلار، غەلىبە ئاللىقاچان سىلەرگە كەلدى (يەنى ئۇ سىلەرنىڭ زىيىنىڭلارغا كەلدى).

«وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ» «قرآن» : پەيغەمبەرلەر ئاللاھدىن مەدەت تىلىدى، ھەر بىر ئۇچىغا چىققان تەرسا، شەپقەتسىز ھالاك بولدى.

اِسْتَفْتَى يَسْتَفْتِي اِسْتِفْتَاءً: پەتىۋا سورىدى، پەتىۋا تەلەپ قىلدى.

«فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا» «قرآن» : ئۇلاردىن (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنى ئىنكار قىلغۇچىلاردىن) سوراپ باققىن! ئۇلارنى يارىتىش قىيىنمۇ؟ يا بىزنىڭ ياراتقانلىرىمىز (يەنى ئاسمان ـ زېمىن ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى پەرىشتىلەر ۋە چوڭ مەخلۇقاتلار) نى يارىتىش قىيىنمۇ؟.

«وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ» «قرآن» : (ئى مۇھەممەد!) سەندىن ئاياللار توغرىسىدا پەتىۋا سورايدۇ، ئېيتقىنكى، ئۇلار توغرىسىدا ئاللاھ سىلەرگە پەتىۋا بېرىدۇ.

اِسْتَفْحَلَ يَسْتَفْحِلُ اِسْتِفْحَالاً الْأَمْرُ: چوڭايدى، كېڭەيدى، زورايدى.

اِسْتَفْحَلَتِ الْمُشْكِلَةُ: مەسىلە يوغىنىدى.

اِسْتَفْخَرَ يَسْتَفْخِرُ اِسْتِفْخَارًا الشَّيْءَ: شان ـ شەرەپ ھېسابلىدى، ئەلا دەپ قارىدى، پوزۇر دەپ بىلدى.

«اِسْتَفْخَرَ ثَوْبًا فَدَفَعَ مَبْلَغًا كَبِيرًا مِنَ الْمَالِ ثَمَنًا لَهُ» : كىيىمنى پوزۇر ساناپ، ئۇنىڭ باھاسى ئۈچۈن كۆپ پۇل تۆلىدى.

اِسْتِفْرَاغٌ: ياندۇرماق، قۇسماق.

اِسْتَفْرَدَ يَسْتَفْرِدُ اِسْتِفْرَادًا ـــ هُ: ئۇنى يالغۇز دەپ ھېسابلىدى، يېگانە دەپ قارىدى.

اِسْتَفْرَدَ الشَّيْءَ: ئوخشاشلىرى ئارىسىدىن تاللىۋالدى.

اِسْتَفْرَدَ بِالرَّأْيِ: پىكرىدە يالغۇز بولۇۋالدى، يېگانە بولۇۋالدى.

اِسْتَفْرَغَ يَسْتَفْرِغُ اِسْتِفْرَاغًا الشَّيْءَ: سەرپ قىلدى، تۈگەتتى، ياندۇردى، قۇستى.

اِسْتَفْرَغَ مَجْهُودَهُ: بارلىق كۈچىنى چىقاردى.

«اِسْتَفْرَغَ كُلَّ مَا تَنَاوَلَهُ مِنْ طَعَامٍ وَشَرَابٍ» : ئۇ يېگەن ـ ئىچكەنلىرىنىڭ ھەممىسىنى قۇسۇۋەتتى.

اِسْتِفْزَازٌ ج اِسْتِفْزَازَاتٌ: ئىغۋا، ئىغۋاگەرلىك، ئىغۋاگەرچىلىك.

اِسْتِفْزَازِيٌّ: ئىغۋاگەرچىلىكنىڭ.

«يُعْتَبَرُ تَحْلِيقُ طَائِرَاتِ الْعَدُوِّ فَوْقَ أَرَاضِينَا عَمَلاً اِسْتِفْزَازِيًّا» : دۈشمەن ئايروپىلانلىـ رىنىڭ بىزنىڭ زېمىنىمىز ئۈستىدە ئايلىنىـ شى ئىغۋاگەرچىلىك ھەرىكەت ھېسابلىنىدۇ.

اِسْتَفَزَّ يَسْتَفِزُّ اِسْتِفْزَازًا ـــ هُ: ئۇنى تەسىرلەنـ دۈردى، ئىلھام بەردى، قۇتراتتى، ئىغۋاگەرـ چىلىك قىلدى.

«وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا» ‹قرآن› : (يەھۇدىيلار) سېنى (مەدىـ نە) زېمىنىدىن چىقىرىۋېتىش ئۈچۈن، ئۇ يەردە سېنى خاتىرجەم تۇرغۇزماسلىققا تاس قالدى.

اِسْتِفْسَارٌ: سۈرۈشتە قىلماق، سورىماق.

اِسْتَفْسَدَ يَسْتَفْسِدُ اِسْتِفْسَادًا: خاراب بولدى، ۋەيران بولدى، بۇزۇلدى.

اِسْتَفْسَرَ يَسْتَفْسِرُ اِسْتِفْسَارًا: سۈرۈشتە قىلدى، چۈشەندۈرۈشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَفْسَرَ عَنْ صِحَّتِهِ: تىنچلىق سورىدى، سالام ئېيتتى، ئامانلىق سورىدى.

«اِسْتَفْسَرْنَا عَنْ سَبَبِ تَأَخُّرِ الطَّائِرَةِ فَلَمْ نَحْصُلْ عَلَى جَوَابٍ» : بىز ئايروپىلاننىڭ كېچىككەنـ لىك سەۋەبىنى سۈرۈشتە قىلغانىدۇق، جاۋابقا ئېرىشەلمىدۇق.

«كَتَبَ إِلَيَّ صَدِيْقِي رِسَالَةً يَسْتَفْسِرُ فِيْهَا عَنِ الْأَوْضَاعِ الرَّاهِنَةِ» : دوستۇم ھازىرقى ئەھۋاـ لىمنى سوراپ خەت يېزىپتۇ.

اِسْتَفْظَعَ يَسْتَفْظِعُ اِسْتِفْظَاعًا الْأَمْرَ: قورقۇنچلۇق دەپ قارىدى، ۋەھىمىلىك دەپ ھېسابلىدى.

«لَمْ يَرَ مَاحَدَثَ أَحَدٌ اِلَّا اسْتَفْظَعَهُ» : يۈز بەرگەن ۋەقەنى كۆرگەن ھەرقانداق ئادەم قورقۇنچلۇق ھېس قىلىدۇ.

اِسْتَفَّ يَسْتَفُّ اِسْتِفَافًا: سوقۇلغان دورىنى قۇرۇق پېتى يېدى، كاپ ئەتتى.

اِسْتِفْهَامٌ ج اِسْتِفْهَامَاتٌ: سۈرۈشتۈرمەك، سوراشتۇرماق، ئۇقۇشماق.

حَرْفُ الْإِسْتِفْهَامِ: سوراق قوشۇمچىسى.

«هُنَاكَ عَلَامَةُ اسْتِفْهَامٍ حَوْلَ تَصَرُّفِهِ» : ئۇنىڭ قىلمىشى توغرىسىدا سوراق بەلگىسى بار.

اِسْتَفْهَمَ يَسْتَفْهِمُ اِسْتِفْهَامًا مِنْهُ عَنِ الْأَمْرِ: سورىدى، سۈرۈشتۈردى، جاۋاب تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَفْهَمَ مِنْهُ عَنْ مَوْعِدِ الْاِجْتِمَاعِ» : ئۇنىڭدىن يىغىننىڭ ۋاقتىنى سورىدى.

اِسْتَقَالَ يَسْتَقِيلُ اِسْتِقَالَةً الْبَيْعَ: سودىنى بىكار قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَقَالَ مِنَ الْخِدْمَةِ: خىزمەتتىن ئىستىپا سورىدى.

«اِسْتَقَالَ مِنْ اِدَارَةِ الشَّرِكَةِ» : ئۇ شىركەت ئىدارىسىدىن ئىستىپا سورىدى.

اِسْتِقَالَةٌ ج اِسْتِقَالَاتٌ: ئىستىپا سورىماق.

اِسْتِقَالَةُ الْمُوَظَّفِ: خىزمەتچىنىڭ ئىستىپا سورىشى.

اِسْتَقَامَ يَسْتَقِيمُ اِسْتِقَامَةً الْعُوْدُ: ياغاچ تۈزلەندى، ياغاچ تۈز بولدى، ياغاچ رۇس بولدى.

اِسْتَقَامَ الْإِنْسَانُ: ئەخلاقلىق بولدى، راۋۇرۇس بولدى، توغرا يولدا بولدى.

«اِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا» ‹قرآن› : شۈبھىسىزكى، «پەرۋەردىگارىمىز ئاللاھدۇر» دېگەنلەر ئاندىن توغرا يولدا بولغانلارغا. . .

«فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ» ‹قرآن› : (ئى مۇھەمـ مەد!) ئاللاھ سېنى بۇيرۇغاندەك توغرا يولدا بولغىن.

اِسْتِقَامَةٌ: رۇس بولماق، تۈز بولماق، توغرا بولماق، رۇسلانماق.

اِسْتِقَامَةُ الْأَخْلَاقِ: ئەخلاقنىڭ دۇرۇس بولۇشى، ئەخلاقنىڭ گۈزەل بولۇشى.

اِسْتَقَاءَ يَسْتَقِيُ اِسْتِقَاءً: كۆڭلى ئېلىشقان قىياپەتكە كىرىۋالدى، ياندۇرغان بولۇۋالدى.

اِسْتِقْبَالٌ: قارشى ئالماق، كۈتمەك، قوبۇل قىلماق؛ رو بىرو تۇرماق؛ كەلگۈسى.

اِسْتِقْبَالُ الْاِعْتِدَالَيْنِ: يىل پەرقى.

غُرْفَةُ الْاِسْتِقْبَالِ: كۈتۈش زالى.

حَفْلَةُ الْاِسْتِقْبَالِ: كۈتۈۋېلىش يىغىنى.

جِهَازُ الْاِسْتِقْبَالِ: قوبۇللىغۇچ، رادىئو.

اَلْقَمَرُ فِي الْاِسْتِقْبَالِ: تولۇن ئاي.

حُرُوفُ الْاِسْتِقْبَالِ: ھازىرقى زامان پېئىللىرى

www.uyghurkitap.com

ئالدىدا كېلىپ ئۇلارنى كەلگۈسى زامانغا ئۆزگەرتىدىغان قوشۇمچىلاردۇر، ئۇلار «س»، «سَوْفَ»، «لَنْ» قاتارلىقلاردۇر.

اِسْتَقْبَحَ يَسْتَقْبِحُ اِسْتِقْبَاحًا: سەت دەپ قارىدى، قەبىھ سانىدى، ئەيىبلىدى، كايىدى، نەپرەتلەندى، يىرگەندى.

اِسْتَقْبَحَ أَفْعَالَهُ: ئۇنىڭ ئىشلىرىنى يىرگىنىشلىك دەپ ھېسابلىدى.

اِسْتَقْبَحَ كَلاَمَهُ: ئۇنىڭ سۆزلىرىنى قەبىھ دەپ قارىدى.

اِسْتَقْبَلَ يَسْتَقْبِلُ اِسْتِقْبَالاً ــ هُ: ئۇنى كۈتۈۋالدى، قارشى ئالدى.

اِسْتَقْبَلَ الشَّيْءَ: دۇچ كەلدى، دوقۇرۇشۇپ قالدى.

اِسْتَقْبَلَ الطَّرِيقَ: يولغا چىقتى.

اِسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ: قىبلىگە يۈز كەلتۈردى.

اِسْتَقْبَلَ عَهْدًا زَاهِرًا: شانلىق ھاياتقا قەدەم قويدى.

«اِسْتَقْبَلَ اِسْتِقْبَالاً بَارِدًا»: سوغۇققىنە قارشى ئالدى.

اِسْتَقْتَلَ يَسْتَقْتِلُ اِسْتِقْتَالاً: جان تىكتى، جان پىدا قىلدى، قىيىنچىلىققا پەرۋا قىلمىدى.

اِسْتَقْتَلَ فِي الْعِرَاكِ: جان تىكىپ ئېلىشتى، ھايات ـ ماماتلىق جەڭ قىلدى.

اِسْتَقْدَمَ يَسْتَقْدِمُ اِسْتِقْدَامًا الشَّخْصَ: كېلىشنى مۇراجىئەت قىلدى، تەكلىپ قىلدى.

«فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لاَيَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلاَ يَسْتَقْدِمُونَ» ‹قرآن›: (ھالاك بولىدىغان) ۋاقتى يەتكەندە، ئۇلار بىردەممۇ ئىلگىرى ـ كېيىن بولمايدۇ.

«اِسْتَقْدَمَهُ الْقَاضِي لِيُدْلِيَ بِشَهَادَتِهِ»: ئۇنىڭ گۇۋاھلىق بېرىشى ئۈچۈن قازى ئۇنىڭ كېلىشىنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَقْذَرَ يَسْتَقْذِرُ اِسْتِقْذَارًا: نىجىس دەپ قارىدى، پاسكىنا دەپ ھېسابلىدى.

اِسْتَقْذَرَ لِبَاسَهُ: كىيىمىنى پاسكىنا دەپ قارىدى.

اِسْتَقْذَرَ فُلاَنًا: مەينەتلىكىدىن يىرگەندى.

اِسْتِقْرَاءٌ ج اِسْتِقْرَاءَاتٌ: ئويلانماق، مۇلاھىزە قىلماق، تەتقىق قىلماق، قاراپ چىقماق.

اِسْتِقْرَاءُ نَوَامِيسِ الطَّبِيعَةِ: تەبىئەت قانۇنىيىتىنى تەتقىق قىلماق.

اِسْتِقْرَارٌ: تۇراقلىق، تۇرغۇن، مۇقىم، مۇقىملاشتۇرماق.

فَتْرَةُ عَدَمِ الْإِسْتِقْرَارِ: مۇقىمسىزلىق مەزگىلى.

اَلْإِسْتِقْرَارُ السِّيَاسِيُّ: سىياسىي مۇقىملىق.

اِسْتَقْرَأَ يَسْتَقْرِئُ اِسْتِقْرَاءَ الْأُمُورَ: قاراپ چىقتى، مۇھاكىمە قىلدى، تەتقىق قىلدى.

«اِسْتَقْرَأَ الْمُعَلِّمُ تَلاَمِيذَهُ»: ئوقۇتقۇچى ـ ئوقۇغۇچىلىرىدىن ئوقۇشنى تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَقْرَأَ كُلَّ جَوَانِبِ الْمَوْضُوعِ»: ئۇ ماۋزۇ ئۈستىدە ئەتراپلىق ئىزدەندى.

اِسْتَقْرَبَ يَسْتَقْرِبُ اِسْتِقْرَابًا الشَّيْءَ: يېقىن دەپ قارىدى، يېقىن دەپ ھېسابلىدى.

اِسْتَقْرَبَ الْمَسَافَةَ: مۇساپىنى يېقىن دەپ سانىدى.

اِسْتَقْرَبَهُ: ئۇنى ئۆزىگە يېقىنلاشتۇردى.

«اِسْتَقْرَبَ الْمُعَلِّمُ تِلْمِيذَهُ النَّجِيبَ»: ئوقۇتقۇچى زېرەك ئوقۇغۇچىنى ئۆزىگە يېقىن قىلدى.

اِسْتَقَرَّ يَسْتَقِرُّ اِسْتِقْرَارًا الْمَكَانَ: ئولتۇراقلاشتى، ئورۇنلاشتى.

اِسْتَقَرَّ رَأْيُهُ عَلَى كَذَا: بەلگىلەندى، قارار قىلدى، بېكىتتى، بىرلىككە كەلدى.

«وَلَكِنِ انْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي» ‹قرآن›: «لېكىن تاغقا قارىغىن، ئەگەر تاغ ئورنىدا مەھكەم تۇرالىسا، مېنى كۆرەلەيسەن» دېدى.

«اِسْتَقَرَّ بِالْعَاصِمَةِ»: ئۇ پايتەختتە ئولتۇراقلىشىپ قالدى.

«اِسْتَقَرَّ الرَّأْيُ عَلَى كَذَا»: پىكىر شۇنىڭغا مۇقىملاشتى.

«اِسْتَقَرَّ سِعْرُ الدُّولاَرِ»: دوللارنىڭ باھاسى مۇقىملاشتى.

«اِسْتَقَرَّ الْحُكْمُ فِي الْبِلاَدِ»: ھاكىمىيەت مۇستەھكەملەندى.

اِسْتَقْرَضَ يَسْتَقْرِضُ اِسْتِقْرَاضًا: قەرز سورىدى.

اِسْتَقْرَى يَسْتَقْرِي اِسْتِقْرَاءً: مېھمان قىلىشنى

تەلەپ قىلدى.

اِسْتَقْرَى الْأَمْرَ: سۈرۈشتە قىلدى.

«اِسْتَقْرَى الْحَاكِمُ الْقَضِيَّةَ»: ھاكىم مەسىلىنى سۈرۈشتە قىلدى.

اِسْتَقْسَمَ يَسْتَقْسِمُ اِسْتِقْسَامًا: تەقسىم قىلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَقْسَمَ بِالْأَزْلَامِ: پال ئوقلىرى بىلەن پال سالدى.

«وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ذَلِكُمْ فِسْقٌ» «قرآن»: ئەزلام (يەنى جاھىلىيەت دەۋرىدە پال ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئۈچ پارچە ياغاچ) بىلەن پال سېلىشىڭلار ھارام قىلىندى، بۇ گۇناھتۇر.

اِسْتِقْصَاءٌ: تەكشۈرمەك، سۈرۈشتۈرمەك.

«بَعْدَاسْتِقْصَاءٍ دَقِيقٍ تَمَكَّنَتِ الشُّرْطَةُ مِنَ الْعُثُورِ عَلَى أَهْلِهِ الَّذِينَ انْقَطَعَتْ أَخْبَارُهُمْ عَنْهُ مُنْذُ سِنِينَ عَدِيدَةٍ»: ساقچىلار ئىنچىكە تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىپ، ئۇنىڭ كۆپ يىلدىن بۇيان تېپىشالمىغان تۇغقانلىرىنى تېپىپ بەردى.

اِسْتَقْصَرَ يَسْتَقْصِرُ اِسْتِقْصَارًا ـ ه: قىسقا دەپ قارىدى، قىسقا دەپ ھېسابلىدى.

اِسْتَقْصَى يَسْتَقْصِي اِسْتِقْصَاءً الْأَمْرَ: تەكشۈردى، سۈرۈشتە قىلدى.

اِسْتَقْضَى يَسْتَقْضِي اِسْتِقْضَاءً الدَّيْنَ: قەرز سوردى، قەرز تەلەپ قىلدى.

اِسْتِقْطَابٌ: قارىمۇ قارشى ئىككى قۇتۇپنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشى، چوڭ دۆلەتلەرنىڭ بىرقىسىم كىچىك دۆلەتلەرنى ئۆزىگە تارتىش ئۈچۈن قوللىنىدىغان بىر خىل سىياسىي ئۇسۇلى.

اِسْتِقْطَادٌ: چەككىلىمەك، ئايرىماق، تازىلىماق، سۈزۈلدۈرمەك.

اِسْتِقْطَارٌ «فى الْكِيمياء»: چەككىلەپ ئېلىش.

اِسْتَقْطَبَ يَسْتَقْطِبُ اِسْتِقْطَابًا الْأَمْرُ اِهْتِمَامَهُ: پۈتۈن دىققەت ـ ئېتىبارىنى تارتىۋالدى.

اِسْتَقْطَبَ الْأَشْيَاءَ: نەرسىلەرنى توپلىدى.

«اِسْتَقْطَبَتْ قَضِيَّةُ الْحُرِّيَّةِ كُلَّ جُهُودِ الدَّوْلَةِ»: ئەركىنلىك مەسىلىسى دۆلەتنىڭ پۈتۈن تىرىشچانلىقىنى ئۆزىگە مەركەزلەشتۈرۈۋالدى.

اِسْتَقْطَرَ يَسْتَقْطِرُ اِسْتِقْطَارًا: سۇ تامچىلىتىش بىلەن مەشغۇل بولدى، سۇ تامچىلىتىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَقْطَرَ فُلَانٌ الْخَيْرَ: تەدرىجى ياخشىلىققا ئېرىشتى، پەيدىنپەي ئېرىشتى.

اِسْتَقْطَعَ يَسْتَقْطِعُ اِسْتِقْطَاعًا أَرْضًا: يەر بۆلۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَقْطَعَ مِنْ مَرْتَبَتِهِ: مەرتىۋىسىدىن چۈشۈرۈۋەتتى.

اِسْتِقْلَالٌ: مۇستەقىل بولماق، ئۆزىگە ـ ئۆزى خوجا بولماق.

اَلْإِسْتِقْلَالُ التَّامُّ: پۈتۈن مۇستەقىللىق.

اَلْإِسْتِقْلَالُ الذَّاتِيُّ: ئاپتونومىيە.

اِسْتِقْلَالِيٌّ: مۇستەقىللىق، مۇستەقىللىققا مەنسۇپ.

اِسْتِقْلَالِيَّةٌ: ئاپتونومىيە ھوقۇقى.

حَرَكَةٌ اسْتِقْلَالِيَّةٌ: مۇستەقىللىق ھەرىكىتى.

اِسْتَقَلَّ يَسْتَقِلُّ اِسْتِقْلَالًا الشَّيْءَ: كۆتۈردى، ئۇستىگە ئېلىۋالدى، ئازدەپ قارىدى، كەم دەپ قارىدى، سەل قارىدى، مەنسىتمىدى، كەمسىتتى.

اِسْتَقَلَّ الشَّخْصُ: يالغۇز باشقۇردى، مۇستەقىل بولۇۋالدى.

«اِسْتَقَلَّتْ مُعْظَمُ الْأَقْطَارِ الْإِفْرِيقِيَّةِ فِي النِّصْفِ الثَّانِي مِنْ هَذَا الْقَرْنِ»: ئافرىقا دۆلەتلىرىنىڭ تولىسى مۇشۇ ئەسىرنىڭ ئىككىنچى يېرىمىدا مۇستەقىل بولدى.

اِسْتَقَلَّ الْبَلَدُ: دۆلەت مۇستەقىل بولدى.

«اِسْتَقَلَّ سَيَّارَتَهُ مُتَّجِهًا إِلَى مَكْتَبَتِهِ بِالْوَزَارَةِ»: ئۇ ماشىنىغا چۈشۈپ مىنىستىرلىكتىكى ئىشخانىسىغا قاراپ ماڭدى.

«اِسْتَقَلَّ الطَّائِرَةَ إِلَى جِدَّةَ»: ئۇ ئايروپىلانغا ئولتۇرۇپ جىددىگە ماڭدى.

اِسْتَقْوَسَ يَسْتَقْوِسُ اِسْتِقْوَاسًا الشَّيْءُ: ئېگىلدى، يا شەكلىدە بولدى.

اِسْتَقْوَى يَسْقْوِي اِسْتِقْوَاءً: كۈچەيدى، قۇدرەت تاپتى، روھلاندى، جانلاندى.

إِسْتَقَى يَسْتَقِى إِسْتِقَاءً مِنَ الْبِئْرِ أَوِ النَّهْرِ وَ نَحْوِ ذَلِكَ: قۇدۇق ياكى ئۆستەڭنىڭ سۈيىنى تارتتى، سۈيىنى ئالدى.

إِسْتَقَى مِنْهُ: ئۇنىڭدىن سۇ سورىدى، سۇ تەلەپ قىلدى.

إِسْتَكَانَ يَسْتَكِينُ إِسْتِكَانَةً لَهُ: ئۇنىڭغا باش ئەگدى، بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى.

«فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَااسْتَكَانُوا» ‹قرآن› : ئۇلار ئاللاھ يولىدا يەتكەن كۈلپەتلەردىن روھسىزلانمىدى، بوشاشمىدى، باش ئەگمىدى.

إِسْتِكَانَةٌ: ئىتائەت قىلماق، بويسۇنماق، باش ئەگمەك.

إِسْتَكْبَرَ يَسْتَكْبِرُ إِسْتِكْبَارًا الشَّخْصُ: چوڭچىلىق قىلدى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى، تەكەببۇرلۇق قىلىپ ھەقتىن باش تارتتى.

إِسْتَكْبَرَ الْأَمْرَ: ئىشنى چوڭ بىلدى.

«إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ» ‹قرآن› : ئىبلىس (سەجدە قىلىشتىن) باش تارتتى، تەكەببۇرلۇق قىلدى، ئۇ كۇففارلاردىن بولۇپ كەتتى.

إِسْتَكْتَبَ يَسْتَكْتِبُ إِسْتِكْتَابًا: خەت يېزىشنى تەلەپ قىلدى، كاتىپ قىلىۋالدى.

إِسْتَكْتَبَهُ: ئۇنىڭغا خەت يازدۇردى.

إِسْتَكْتَمَ يَسْتَكْتِمُ إِسْتِكْتَامًا ـــ هُ: ئۇنىڭدىن سىر ساقلاشنى تەلەپ قىلدى، سىرنى يوشۇرۇشنى تاپىلىدى.

إِسْتَكْثَرَ يَسْتَكْثِرُ إِسْتِكْثَارًا الشَّىْءَ: نەرسىنى كۆپ دەپ قارىدى، جىق دەپ ساناندى.

إِسْتَكْثَرَ ثَمَنَهُ: باھاسىنى يۇقىرى دەپ قارىدى، قىممەت كۆردى.

«يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ» ‹قرآن› : ئى جىنلار جامائەسى! سىلەر نۇرغۇن ئادەملەرنى ئازدۇردۇڭلار.

«وَلَوْكُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ» ‹قرآن› : ئەگەر مەن غەيىبنى بىلىدىغان بولسام نۇرغۇن مەنپەئەت ھاسىل قىلغان بولاتتىم.

«وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ» ‹قرآن› : كۆپ ئېلىش نىيىتىدە بەرمە.

إِسْتَكْثَرَ مِنَ الشَّىْءِ: كۆپ ئىشلىدى، كۆپ شۇغۇللاندى.

إِسْتَكْثَرَ فِى الشَّىْءِ: ئېخىمۇ كۆپ بولۇشنى ئۈمىد قىلدى.

إِسْتَكْثَرَ بِخَيْرِهِ: رەھمەت ئېيتتى، مىننەتدارلىق بىلدۈردى.

إِسْتَكَدَّ يَسْتَكِدُّ إِسْتِكْدَادًا ـــ هُ: ئۇنىڭغا ھەيدەكچىلىك قىلدى، رىغبەتلەندۈردى.

إِسْتَكْرَهَ يَسْتَكْرِهُ إِسْتِكْرَاهًا ـــ هُ الشَّىْءَ: يامان دەپ قارىدى، يىرگىنىشلىك ھېسابلىدى.

إِسْتَكْرَهَ عَلَى أَمْرٍ: مەجبۇرلىدى، زورلىدى.

«إِسْتَكْرَهَ سَمَاعَ الْكَلَامِ الْبَذِئَ» : ئۇ چۇپەي سۆزنى ئاڭلاشنى ياقتۇرمىدى.

«إِسْتَكْرَهَهُ عَلَى فِعْلِ مَالَايُرِيدُ» : ئۇ ئۇنى خالىمىغان ئىشقا زورلىدى.

إِسْتَكْرَشَ يَسْتَكْرِشُ إِسْتِكْرَاشًا الْجَدْىُ: قورسىقى چوڭايدى، يوغان قورساق بولدى.

إِسْتَكْرَشَ الشَّخْصُ: قوشۇمىسى تۈرۈلدى، چىرايى تۈتۈلدى.

إِسْتِكْشَافٌ ج إِسْتِكْشَافَاتٌ: پاش قىلماق، ئېچىپ تاشلىماق، رازۋېدكا قىلماق، چارلىماق.

إِسْتِكْشَافُ مَرَاكِزِ الْعَدُوِّ وَ تَحَرُّكَاتِهِ: دۈشمەننىڭ ئورنى ۋە ھەرىكىتىنى چارلىماق.

طَائِرَاتُ الْإِسْتِكْشَافِ: چارلىغۇچى ئايروپىلان.

إِسْتِكْشَافِىٌّ: ئاختۇرغۇچى، ئىزدىگۈچى، قېدىرغۇچى.

بَعْثَةٌ اسْتِكْشَافِيَّةٌ إِلَى الْقَمَرِ: ئاينى تەكشۈرگۈچى ئەترەت.

إِسْتَكْشَفَ يَسْتَكْشِفُ إِسْتِكْشَافًا الشَّىْءَ: رازۋېدكا قىلدى، چارلىدى، كۆزدىن كەچۈردى.

إِسْتَكْشَفَ عَنِ الشَّىْءِ: ئايدىڭلاشتۇرۇپ بېرىشنى ئۆتۈندى.

إِسْتَكْشَفَ الْقَمَرَ: ئاينى كۆزەتتى.

إِسْتَكْشَفَ الْخَبَرَ: خەۋەرنى سۈرۈشتۈردى.

اِسْتَكَفَّ يَسْتَكِفُّ اِسْتِكْفَافًا النَّاسَ: تىلەمچىلىك قىلدى، سائىللىق قىلدى.

اِسْتَكَفَّ الشَّيْءُ: ئايلاندى، چۆرگىلىدى.

اِسْتَكَفَّ النَّاسُ حَوْلَهُ: ئۇنى ئورىۋالدى، ئۇنى قورشىۋالدى.

اِسْتَكَفَّتِ الْحَيَّةُ: يىلان چەمبىرەك بولۇۋالدى.

«اِسْتَكَفَّ الْمُتَفَرِّجُونَ حَوْلَ الْمَدَّاحِ»: تاماشىبىنلار مەدداھنى ئورىۋالدى.

«اِسْتَكَفَّهُ عَنِ الْكِذْبِ»: ئۇنىڭدىن يالغانچىلىق قىلماسلىقنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَكْفَى يَسْتَكْفِي اِسْتِكْفَاءً: تولۇق بولۇشنى تەلەپ قىلدى، يېتەرلىك بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَكْفَيْتُهُ الْأَمْرَ فَكَفَانِيهِ: ئىشنىڭ تولۇق بولۇشنى تەلەپ قىلىۋىدىم، ئۇ تولۇقلاپ بەردى.

اِسْتِكْمَالٌ: تولۇقلىماق، مۇكەممەللەشتۈرمەك، تاماملىماق، ئورۇنلىماق.

اِسْتَكْمَلَ يَسْتَكْمِلُ اِسْتِكْمَالاً الشَّيْءَ: تاماملىدى، ئورۇنلىدى، تۈگەتتى.

اِسْتَكْمَلَتْ شُغْلَهَا: ئىشنى تاماملىدى، مۇكەممەللەشتۈردى.

اِسْتَكَنَ يَسْتَكِنُ اِسْتِكَانًا لَهُ: ئۇنىڭغا باش ئەگدى، بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى.

اِسْتَكَنَّ يَسْتَكِنُّ اِسْتِكْنَانًا: يوشۇرۇندى، مۆكۈۋالدى.

اِسْتَكَنَّ الْحَيَوَانُ: هايۋان ئۇۋىسىغا كىرىۋالدى.

«اِسْتَكَنَّ السَّارِقُ تَحْتَ ظِلِّ الشَّجَرَةِ»: ئوغرى دەرەخ سايىسىغا يوشۇرۇندى.

اِسْتَكْنَهَ يَسْتَكْنِهُ اِسْتِكْنَاهًا الْأَمْرَ: ئىشنى تەكشۈردى، چوڭقۇر تەتقىق قىلدى.

اِسْتَلاَنَ يَسْتَلِينُ اِسْتِلاَنَةً الشَّيْءَ: يۇمشاق دەپ قارىدى، يېقىملىق دەپ قارىدى، مۇلايىم ھېسابلىدى، نازاكەتلىك ھېس قىلدى.

اِسْتَلاَنَ الْعَيْشَ: تۇرمۇشنى ئاسان ھېس قىلدى، تۇرمۇشنى يېقىملىق ھېس قىلدى.

«اِسْتَلاَنَ الْحَيَاةَ فِي الرِّيفِ»: ئۇ يېزىدا ياشاشنى كۆڭۈللۈك ھېسابلىدى (ئۇ يېزىدا ياشاشنى ئوڭاي ھېسابلىدى).

اِسْتَلاَّ يَسْتَلِي اِسْتِلاَءً السَّمْنَ: سېرىق مايىنى پىششىقلاپ ئىشلىدى.

اِسْتَلأَمَ يَسْتَلْئِمُ اِسْتِلْآمًا: ساۋۇت كىيدى، قوراللاندى.

اِسْتَلَبَ يَسْتَلِبُ اِسْتِلاَبًا الشَّيْءَ: تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى، بۇلىۋالدى.

اِسْتَلْبَثَ يَسْتَلْبِثُ اِسْتِلْبَاثًا: ئۇنىڭ توختىنىشىنى تەلەپ قىلدى، ئۇنىڭدىن توختاشنى تەلەپ قىلدى، ئۇنى ئاستا، كېچىككەن ھېسابلىدى.

اِسْتَلْبَنَ يَسْتَلْبِنُ اِسْتِلْبَانًا: سۈت تەلەپ قىلدى.

اِسْتَلَجَ يَسْتَلِجُ اِسْتِلاَجًا الشَّخْصُ بِيَمِينِهِ: ئۆزىنىڭ قەسىمىنى راست دەپ تېخىمۇ ئەزۋەيلەپ كەتتى.

اِسْتَلَجَ الشَّخْصُ مَتَاعَ الْغَيْرِ: باشقىلارنىڭ نەرسىسىنى ئۆزىنىڭ دەۋالدى.

اِسْتَلْحَقَ يَسْتَلْحِقُ اِسْتِلْحَاقًا الشَّخْصَ: ئۆزىگە نىسبەت بەردى، ئۆزىنىڭ قىلىۋالدى.

«اِسْتَلْحَقَ الْوَلَدَ أَمَامَ الْقَاضِي»: ئۇ سوتتىيە ئالدىدا بالىنى ئۆزىنىڭ دەپ دەۋا قىلدى.

اِسْتَلَذَّ يَسْتَلِذُّ اِسْتِلْذَاذًا الشَّيْءَ وَبِهِ: تەمىنى تېتىدى، لەززەتلىك ھېس قىلدى، ھوزۇرلاندى، خۇشاللىق ھېس قىلدى.

اِسْتَلْزَمَ يَسْتَلْزِمُ اِسْتِلْزَامًا الشَّيْءَ: زۆرۈر ھېسابلىدى، زۆرۈر دەپ قارىدى، تەقەززا قىلدى.

«يَسْتَلْزِمُ هَذَا الْأَمْرُ عِنَايَةً خَاصَّةً»: بۇ ئىش ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈشنى تەقەززا قىلىدۇ.

«اَلْحَجُّ يَسْتَلْزِمُ تَرْكَ الرَّفَثِ وَالْفُسُوقِ»: ھەج جىما قىلىشنى ۋە گۇناھ قىلىشنى تەرك ئېتىشنى تەقەززا قىلىدۇ.

اِسْتَلْطَفَ يَسْتَلْطِفُ اِسْتِلْطَافًا: يېقىملىق ھېس قىلدى، نازۇك ھېسابلىدى، نازاكەتلىك ھېس قىلدى.

اِسْتَلْطَفَ الْفَتَاةَ: قىزنى نازاكەتلىك ھېس قىلدى.

«اِسْتَلْطَفَ طَرِيقَتَهُ فِي عَرْضِ الْمَسْئَلَةِ»: مەسىلىنى ئوتتۇرىغا قويۇشتا ئۇنىڭ ئۇسۇلىنى كۆركەم ھېسابلىدى.

اِسْتَلْغَى يَسْتَلْغِي اِسْتِلْغَاءً: سۆزلەشنى تەلەپ قىلىپ قۇلاق سالدى.

«إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَسْمَعَ مِنَ الْأَعْرَابِ فَاسْتَلْغِهِمْ»:

www.uyghurkitap.com

سەن سەھرالىقلاردىن ئاڭلىماقچى بولساڭ ئۇلارنى سۆزلەتكىن.

اِسْتَلَقَ يَسْتَلِقُ اِسْتِلاَقًا الْمَالَ: مالنى قەرز بەردى، مالنى ئۆتنە بەردى.

اِسْتَلْفَتَ يَسْتَلْفِتُ اِسْتِلْفَاتًا: دىققەتنى قوزغىدى، دىققىتىنى تارتتى، دىققەتنى بۇرىدى.

اِسْتِلْقَاءٌ: كۆرۈشمەك، ئۇچراشماق، يۈز كۆرۈشمەك، يولۇقۇپ قالماق، دۇچ كېلىپ قالماق؛ قارشى ئالماق، كۈتۈۋالماق.

اِسْتَلْقَى يَسْتَلْقِي اِسْتِلْقَاءً: ياتتى، يېنىچە ياتتى، يانپاشلىدى، ئوڭدىسىغا ياتتى.

اِسْتَلْقَى عَلَى الأَرْضِ: يەردە يانپاشلىدى.

«اِسْتَلْقَى الرَّاعِي تَحْتَ شَجَرَةٍ فِي الظِّلِّ» : پادىچى دەرەخ سايىسىدا يېنىچە ياتتى.

«اِسْتَلْقَى عَلَى ظَهْرِهِ مِنْ شِدَّةِ الضِّحْكِ» : تىلىقىپ كۈلۈپ ئوڭدىسىغا يېتىپ قالدى.

اِسْتَلْقَى الشَّخْصُ: ئۇخلىدى.

اِسْتَلَّ يَسْتَلُّ اِسْتِلاَلاً: سۇغۇرۇۋالدى، تارتىۋالدى، چىقىرىۋالدى.

اِسْتَلَّ سَيْفَهُ: قىلىچىنى سۇغۇرۇۋالدى.

اِسْتَلَمَ يَسْتَلِمُ اِسْتِلاَمًا: ئۆتكۈزۈۋالدى، تاپشۇرۇۋالدى، ھەج قىلغۇچى كەبىدە ھەجەرۇلئەسۋەدنى قولى بىلەن سىلىدى، ياكى بۇسە قىلدى.

«اِسْتَلَمْتُ رَسَائِلَ مِنْ أَصْدِقَائِي وَاحِدَةً إِثْرَ أُخْرَى» : دوستلىرىمدىن كەينى ـ كەينىدىن خەت تاپشۇرۇۋالدىم.

«اِسْتَلَمَ الْعَمَلَ مِنَ النَّوْبَةِ السَّابِقَةِ» : ئىسمىنا ئۆتكۈزۈۋالدى.

اِسْتَلْهَمَ يَسْتَلْهِمُ اِسْتِلْهَامًا: ئىلھام بېرىشنى ئۆتۈندى، ۋەھيي تەلەپ قىلدى، يوليورۇق سورىدى، چۈشەنچە بېرىشنى ئىلتىماس قىلدى.

اِسْتَلْهَمَ اللّٰهَ خَيْرًا: ئاللاھتىن ياخشىلىقنى كۆڭلىگە سېلىشنى تىلىدى.

اِسْتَلْهَمَ رَأْيَ فُلاَنٍ: پالانىنىڭ پىكىر بېرىشىنى سورىدى، پالانىنىڭ پىكرىنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَمَاتَ يَسْتَمِيتُ اِسْتِمَاتَةً: ئۆلۈمنى تىلىدى، جان تىكتى، جان پىدالىق قىلدى.

اِسْتَمَاحَ يَسْتَمِيحُ اِسْتِمَاحَةً ـــ هُ: ئۇنىڭدىن ياردەم سورىدى، ئىنئام سورىدى، ۋاسىتىچى بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَمَاحَ مِنْهُ عُذْرًا: كەچۈرۈم سورىدى.

اِسْتِمَارَةٌ: سىخىما، جەدۋەل، گرافا.

اِسْتِمَارَةُ قَبُولٍ: تىزىمغا ئالدۇرۇش جەدۋىلى.

«أَعْطِنِي مِنْ فَضْلِكَ اِسْتِمَارَةَ بَرْقِيَّةٍ» : ماڭا تېلېگرامما قەغىزىدىن بەرسىڭىز.

اِسْتِمَاعٌ: قۇلاق سالماق، ئاڭلىماق، تىڭشىماق.

جَلْسَةُ اسْتِمَاعٍ: باشقىلارنىڭ پىكرىنى ئاڭلاش يىغىنى.

اِسْتَمَالَ يَسْتَمِيلُ اِسْتِمَالَةً: قىڭغايدى، قىيسايدى، ئاغدى، جەلپ قىلدى، قىزىقتۇردى.

اِسْتَمَالَ إِلَي: ئېلىپ كەلدى، ئۆزگەرتتى.

اِسْتَمَالَ الْقُلُوبَ: دىللارنى مايىل قىلدى، مەھلىيا قىلدى.

اِسْتَمْتَعَ يَسْتَمْتِعُ اِسْتِمْتَاعًا بِالشَّيْءِ: پايدىلاندى، مەنپەئەتدار بولدى، بەھرىمەن بولدى.

«فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلاَقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلاَقِهِمْ» «قرآن» : سىلەردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەر (دۇنيا لەززەتلىرى جەھەتتىكى) نېسىۋىسىدىن بەھرىمەن بولغاندەك، سىلەرمۇ (دۇنيا لەززەتلىرى جەھەتتىكى) نېسىۋەڭلاردىن بەھرىمەن بولدۇڭلار.

«اِسْتَمْتَعَ بِرَغَدِ الْعَيشِ» : ئۇ باياشات تۇرمۇشتىن بەھرىمەن بولدى.

«تَسْتَمْتِعُ بِسَمَاعِ الْمُوسِيقَى» : سەن مۇزىكا ئاڭلاش بىلەن ھۇزۇرلىنىسەن.

اِسْتَمَدَّ يَسْتَمِدُّ اِسْتِمْدَادًا فِيْهِ: قولغا كەلتۈردى، ئېرىشتى، ھاسىل قىلدى.

اِسْتَمَدَّ فُلاَنًا: ياردەم سورىدى، مەدەت تىلىدى.

اِسْتَمَدَّهُ أَجَلَ الدَّيْنِ: قەرز مۆھلىتىنى ئۇزارتىپ بېرىشنى ئۆتۈندى.

«اِستَمَدَّ الْمُتَضَرِّرُونَ الدَّوْلَةَ عَلَى عُسْرِهِمْ» : ئاپەتكە ئۇچرىغۇچىلار دۆلەتتىن ياردەم تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَمَدَّ آرَاءَهُ مِنْ كُتُبِ التُّرَاثِ» : پىكىرلىرىنى كلاسسىك كىتابلاردىن ئالدى.

اِسْتِمْرَارٌ: داۋاملاشماق.

بِاسْتِمْرَارٍ: داۋاملىق، ھەمىشە، ئۈزلۈكسىز.

«اَلْبِذْرَةُ تَنْمُو بِاسْتِمْرَارٍ»: ئۇرۇق ئۈزلۈكسىز ئۆسۈپ تۇرىدۇ.

اِسْتَمْرَأَ يَسْتَمْرِئُ اِسْتِمْرَاءً الطَّعَامَ: تاماقنى يېيىشلىك دەپ قارىدى، تاماق ئېغىزىغا تېتىدى.

اِسْتَمَرَّ يَسْتَمِرُّ اِسْتِمْرَارًا الشَّيْءُ: داۋاملاشتى، سوزۇلدى.

اِسْتَمَرَّ الْمُوَظَّفُ فِي عَمَلِهِ: خىزمەتچى خىزمىتىنى داۋاملاشتۇردى.

اِسْتَمَرَّ الْأَمْرُ: ئىش پۈتتى، ئىش تۈگىدى.

اِسْتَمْرَضَ يَسْتَمْرِضُ اِسْتِمْرَاضًا: كېسەل بولۇۋالدى.

اِسْتَمْسَكَ يَسْتَمْسِكُ اِسْتِمْسَاكًا الْبَوْلُ: ئىدرا كەلمىدى، كىچىك تەرەت ماڭمىدى.

اِسْتَمْسَكَ بِالشَّيْءِ: ئېسىلىۋالدى، تۇتۇۋالدى، چىڭ تۇتتى.

«وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ اِلَى اللّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى» «قرآن»: ياخشى ئىش قىلغۇچى بولغان ھالدا ئىخلاس بىلەن ئاللاھقا بويسۇنغان ئادەم مەھكەم تۇتقىنىغا ئېسىلغان بولىدۇ.

اِسْتَمْطَرَ يَسْتَمْطِرُ اِسْتِمْطَارًا: يامغۇر تەلەپ قىلدى.

اِسْتَمْطَرَ فُلَانًا: ياردەم تەلەپ قىلدى.

اِسْتَمَعَ يَسْتَمِعُ اِسْتِمَاعًا اِلَيْهِ أَوْ لَهُ: قۇلاق سالدى، ئاڭلىدى.

«وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ» «قرآن»: قۇرئان ئوقۇلغان چاغدا، ئۇنى دىققەت بىلەن ئاڭلاڭلار.

اِسْتَمَعَ خُلْسَةً: ئوغرىلىقچە ئاڭلىدى.

اِسْتَمْكَنَ يَسْتَمْكِنُ اِسْتِمْكَانًا: كۈچەيتتى، مۇستەھكەملىدى، ياخشىلىدى، ئۈستۈردى.

اِسْتَمْكَنَ الشَّخْصُ: ئورنى بار ھېسابلىندى.

اِسْتَمْكَنَ مِنَ الْأَمْرِ: قولىدىن كەلدى، ھۆددىسىدىن چىقتى، قولغا كىرگۈزدى، كۈچى يەتتى.

اِسْتَمْكَنَ مِنْ عِلْمٍ: پۇختا بىلدى، پىششىق ئىگىلىدى.

اِسْتَمَلَ يَسْتَمِلُ اِسْتِمَالًا عَيْنَهُ: كۆزىنى ئويۇۋەتتى، كۆزىنى قويۇۋەتتى.

اِسْتَمْلَحَ يَسْتَمْلِحُ اِسْتِمْلَاحًا الشَّيْءَ: چىرايلىق دەپ قارىدى، گۈزەل دەپ بىلدى.

اِسْتَمْلَحَ صَوْتَ الْمُطْرِبَةِ: ناخشىچىنىڭ ئاۋازىنى يېقىملىق دەپ سانىدى.

اِسْتَمْلَحَ الطَّعَامَ: تاماقنى تۇزلۇق سەزدى.

اِسْتَمْلَى يَسْتَمْلِي اِسْتِمْلَاءً التِّلْمِيذُ الْمُعَلِّمَ: شاگىرت ئۇستازدىن يېزىپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتِمْنَاءٌ: ئانانىزم قىلماق، قولدا لەززەتلەنمەك.

اِسْتَمْنَحَ يَسْتَمْنِحُ اِسْتِمْنَاحًا ـــ هُ: ئۇنىڭدىن سوۋغا تەلەپ قىلدى.

اِسْتَمْنَى يَسْتَمْنِي اِسْتِمْنَاءً: ئانانىزم قىلدى، قول بىلەن لەززەتلەندى.

أَسْتَنٌ: قاقشال دەرەخنىڭ يىلتىزى.

اِسْتَنَابَ يَسْتَنِيبُ اِسْتِنَابَةً غَيْرَهُ: ۋەكىل قىلىپ ئەۋەتتى، ئۆز ئورنىدا ئەۋەتتى.

اِسْتَنَارَ يَسْتَنِيرُ اِسْتِنَارَةً الشَّيْءُ: يورىدى.

اِسْتَنَارَ بِهِ: نۇرلاندى، ئۇنىڭدىن نۇر ئالدى، ئۇنىڭ نۇرى بىلەن يورىدى.

اِسْتَنَارَ الشَّعْبُ: خەلق ئىلىم - مەرىپەتلىك بولۇپ ئويغاندى، ئىلىم - مەرىپەت بىلەن ئاقاردى.

اِسْتَنَامَ يَسْتَنِيمُ اِسْتِنَامَةً اِلَيْهِ: كۆڭلى تىندى، يۆلەندى، قانائەتلەندى، ئۇخلىغان بولۇۋالدى، مۇقىملاشتى.

اِسْتَنَامَ مِلْءَ جَفْنِهِ: قاتتىق ئۇخلىدى.

اِسْتَنَامَ: ئۇخلىدى، ئۇخلاشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتِنْبَاطٌ: ئىجاد قىلماق، كەشىپ قىلماق؛ ئىزدىنىپ يەكۈن چىقارماق؛ سۇغۇرۇپ چىقارماق، كولاپ چىقارماق.

اِسْتَنْبَأَ يَسْتَنْبِئُ اِسْتِنْبَاءً الرَّجُلَ: سۈرۈشتە قىلدى، ئۇقۇشتى، سۈرۈشتۈرۈپ بىلدى، دېرىكىنى ئاڭلىدى، تىڭ - تىڭلىدى، سۈرۈشتۈردى، سوراشتۇردى.

www.uyghurkitap.com

«وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقٌّ هُوَ قُلْ إِىْ وَرَبِّى إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِيْنَ» ‹قرآن›: ئۇلار سەندىن: «ئۇ (يەنى ۋەدە قىلىنغان ئازاب، ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش) راستمۇ؟» دەپ سورايدۇ، سەن: «ھەئە، پەرۋەردىگارىم بىلەن قەسەمكى، ئۇ ئەلۋەتتە راستتۇر، سىلەر قېچىپ قۇتۇلالمايسىلەر» دېگىن.

إِسْتَنْبَتَ يَسْتَنْبِتُ إِسْتِنْبَاتًا: تىرىدى، تىكتى.

إِسْتَنْبَطَ يَسْتَنْبِطُ إِسْتِنْبَاطًا الْبِئْرَ: قۇدۇقتىن سۇ تارتتى.

«وَلَوْرَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَ إِلَى أُوْلِى الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ» ‹قرآن›: ئەگەر ئۇنى پەيغەمبەرگە ۋە ئۇلار (يەنى مۆمىنلەر) نىڭ ئىچىدىكى ئىش ئۇستىدىكىلەرگە مەلۇم قىلسا، (شۇ) خەۋەرنى چىقارغۇچىلار ئۇنى (يەنى شۇ خەۋەرنىڭ ھەقىقى ئەھۋالىنى) ئۇلاردىن ئەلۋەتتە بىلىۋالاتتى.

إِسْتَنْبَطَهُ: تاپتى، كەشىپ قىلدى، بىلدى، بايقىدى، سەزدى، قېدىردى، ئىختىرا قىلدى، تېگىگە يەتتى.

إِسْتَنْبَطَ الْفَقِيْهُ الْحُكْمَ: فىقھەشۇناس يەكۈن چىقاردى، فىقھەشۇناس ئىزدىنىپ ھۆكۈم چىقاردى.

«إِسْتَنْبَطَ قَوَانِينَ جَدِيدَةً فِى الرِّيَاضِيَّاتِ»: ماتېماتىكىدا يېڭى قانۇنىيەتلەرنى كەشىپ قىلدى.

إِسْتَنْبَهَ يَسْتَنْبِهُ إِسْتِنْبَاهًا مِنْ نَوْمِهِ: چۆچۈپ ئويغاندى، ئويغاندى، ئويغاق تۇردى، ھوشىغا كەلدى.

إِسْتِنْتَاجٌ ج إِسْتِنْتَاجَاتٌ: ئەقلىي خۇلاسە، ئەقلىي يەكۈن.

«أَشُكُّ فِى اسْتِنْتَاجَاتِكَ»: سېنىڭ خۇلاسىلىرىڭدىن گۇمانلىنىمەن.

إِسْتَنْتَجَ يَسْتَنْتِجُ إِسْتِنْتَاجًا: خۇلاسە چىقاردى، يەكۈن چىقاردى، ئەقلىي خۇلاسە چىقاردى.

إِسْتَنْتَجَ الْأَمْرَ: خۇلاسە چىقاردى، خۇلاسىگە كەلدى، ھۆكۈم قىلدى، ئىزدەندى، تەكشۈردى، سۈرۈشتۈردى.

«إِسْتَنْتَجَ الْقَاضِى الْحُكْمَ مِنَ الْأَدِلَّةِ الَّتِى تَحَصَّلَ عَلَيْهَا»: سودىيە ئېرىشكەن پاكىتلارغا ئاساسەن ھۆكۈم چىقاردى.

إِسْتَنْثَرَ يَسْتَنْثِرُ إِسْتِنْثَارًا: بۇرنىنى يۇيدى، بۇرنىنى تازىلىدى، بۇرنىغا سۇ ئالدى.

«إِسْتَنْثَرَ الْمُتَوَضِّئُ بَعْدَأَنِ اسْتَنْشَقَ»: تاھارەت ئالغۇچى ئاغزىغا سۇ ئالغاندىن كېيىن بۇرنىغا سۇ ئالدى.

إِسْتَنْجَبَ يَسْتَنْجِبُ إِسْتِنْجَابًا ـــهُ: ئۇنى ئېسىل ھېسابلىدى، ئۇنى ئالىيجاناب بايقىدى، ئۇنى مۇنەۋۋەر ھېسابلىدى.

«إِسْتَنْجَبَ الْمُعَلِّمُ فَاطِمَةَ»: ئوقۇتقۇچى پاتىمەنى مۇنەۋۋەر ھېسابلىدى.

إِسْتَنْجَدَ يَسْتَنْجِدُ إِسْتِنْجَادًا فُلاَنًا أَوْ بِهِ: ياردەم سورىدى، ياردەم تىلىدى، مەدەت تىلىدى، ياردەمگە چاقىردى، مۇراجىئەت قىلدى.

إِسْتَنْجَدَ جَارَهُ: قوشنىسىدىن ياردەم سورىدى.

إِسْتَنْجَدَ عَلَيْهِ: جۈرئەت قىلدى، پېتىندى.

إِسْتَنْجَدَ بِصَدِيقِهِ: دوستىنى ياردەمگە چاقىردى.

إِسْتَنْجَزَ يَسْتَنْجِزُ إِسْتِنْجَازًا: ئەمەلگە ئاشۇرۇشنى تەلەپ قىلدى، ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈشنى ئۆتۈندى، ئادا قىلىشنى سورىدى، ئەمەل قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَنْجَزَ الْحَاجَةَ: ھاجىتىدىن چىقىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَنْجَزَ الْوَعْدَ: ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىشنى تىلىدى.

إِسْتَنْجَى يَسْتَنْجِى إِسْتِنْجَاءً الرَّجُلُ: ئىجاتلىقنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَنْجَى مِنَ النَّجَسِ: نىجاسەتتىن تازىلاندى.

إِسْتَنْجَى الشَّخْصُ: سۇ بىلەن تازىلاندى، سۇ بىلەن ئېرىغدىدى، سۇ بىلەن پاكلاندى.

إِسْتَنَدَ يَسْتَنِدُ إِسْتِنَادًا إِلَيْهِ: يۆلەندى، تاياندى.

«إِسْتَنَدَ إِلَى كَتِفِ صَاحِبِهِ لِئَلَّا يَسْقُطَ»: يىقىلىپ چۈشمەسلىك ئۈچۈن ھەمراھىنىڭ مۈرىسىگە يۆلىنىۋالدى.

إِسْتِنْزَافٌ: خوراتماق، ئالماق، بۇزۇپ چاچماق، چىقارماق.

حَرْبُ الْإِسْتِنْزَافِ: خورىتىش ئۇرۇشى.

إِسْتَنْزَفَ يَسْتَنْزِفُ إِسْتِنْزَافًا الدَّمْعَ: ياش چىقاردى.

إِسْتَنْزَفَ الْمَالَ: پۇل ـ مالىنى بۇزۇپ چاچتى،

يوقاتتى، خوراتتى.

«اِسْتَنْزَفَ الْمُقَاتِلُونَ كُلَّ طَاقَاتِهِمْ» : جەڭچىلەر ئۆزلىرىنىڭ پۈتۈن كۈچ - قۇۋۋىتىنى چىقاردى.

اِسْتَنْزَفَ مَوَارِدَ الْبِلَادِ: دۆلەتنىڭ بايلىقىنى بۇزۇپ چاچتى.

اِسْتَنْزَفَ دَمَهُ: قېنىنى ئاققۇزدى، قان ئالدى.

اِسْتَنْزَلَ يَسْتَنْزِلُ اِسْتِنْزَالاً: چۈشۈشنى سورىدى، چۈشۈشنى ئۆتۈندى، چۈشۈشنى تەلەپ قىلدى، ۋاز كېچىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَنْزَلَ الْعَدَدَ: سانىنى تاشلىدى، ئېلىنۋەتتى، چۈشۈردى.

اِسْتَنْزَلَ الْأَرْوَاحَ: جىننىتى ئالدى.

اِسْتَنْزَلَ اللَّعَنَاتِ عَلَى: كايىدى، لەنەت ئوقۇدى.

اِسْتَنْسَخَ يَسْتَنْسِخُ اِسْتِنْسَاخًا الشَّيْءَ: كۆچۈرۈشنى تەلەپ قىلدى، نۇسخا ئېلىشنى تەلەپ قىلدى.

«إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَاكُنْتُمْ تَعْمَلُونَ» «قرآن» : بىز قىلمىشلىرىڭلارنى يازدۇرۇپ تۇرغانىدۇق (يەنى پەرىشتىلەرنى ئەمەللىرىڭلارنى يېزىپ تۇرۇشقا بۇيرۇيتتۇق).

اِسْتَنْسَخَ الْمَخْطُوطَ: قولىيازمىنى كۆچۈردى.

اِسْتَنْسَرَ يَسْتَنْسِرُ اِسْتِنْسَارًا الطَّائِرُ: قۇش بۈركۈتتەك كۈچلۈك بولدى.

اِسْتَنْسَرَ الْبُغَاثُ: ئاجىزلار نوچىلىق قىلىدىغان بولۇپ كەتتى.

اِسْتِنْشَاقٌ: سۈمۈرمەك، ئىچىگە تارتماق، بۇرنىغا سۇ ئالماق.

اِسْتَنْشَأَ يَسْتَنْشِئُ اِسْتِنْشَاءً: سۈرۈشتە قىلدى، ئوقۇشتى، سۈرۈشتۈرۈپ بىلدى، دېرىكىنى ئالدى، خەۋەر ياكى ماقالىلەر ئۈچۈن ماتېرىيال توپلىدى.

اِسْتَنْشَدَ يَسْتَنْشِدُ اِسْتِنْشَادًا فُلَانًا شِعْرًا: پالانىدىن شېئىر ئوقۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَنْشَقَ يَسْتَنْشِقُ اِسْتِنْشَاقًا الْمَاءَ فِي أَنْفِهِ: بۇرنىغا سۇ ئالدى.

اِسْتَنْشَقَ الرَّائِحَةَ: پۇرىدى.

اِسْتَنْشَقَ الْخَبَرَ: تىڭ - تىڭلىدى.

اِسْتَنْشَقَ الْهَوَاءَ: هاۋانى سۈمۈردى، ئىچىگە تارتتى.

«يَسْتَنْشِقُ الْمُتَوَضِّئُ» : تاھارەت ئالغۇچى بۇرنىغا سۇ ئالىدۇ.

«صَحَافِيٌّ فَطِنٌ يَسْتَنْشِقُ أَسْرَارَ الْأَخْبَارِ» : سەزگۈر مۇخبىر مەخپىي خەۋەرلەرنى تىڭ - تىڭلىماقتا.

اِسْتَنْشَى يَسْتَنْشِي اِسْتِنْشَاءً: پۇرىدى، نەپەس ئالدى، ئىچىگە تارتتى.

اِسْتَنْصَحَ يَسْتَنْصِحُ اِسْتِنْصَاحًا: مەسلىھەت سورىدى، نەسىھەت قىلىشنى ئۆتۈندى.

اِسْتَنْصَرَ يَسْتَنْصِرُ اِسْتِنْصَارًا ـــ هُ: ئۇنىڭدىن ياردەم سورىدى، مەدەت تىلىدى.

اِسْتَنْصَرَ بِهِ: ياردەمگە چاقىردى.

«فَإِذَاالَّذِيْ اِسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ» «قرآن» : ناگاھان تۈنۈگۈن ئۇنىڭدىن ياردەم تىلىگەن ئادەم (بىر قىبتى بىلەن ئۇرۇشۇپ تۇرغان هالدا) مۇسادىن يەنە ياردەم تىلىدى.

اِسْتَنْصَفَ يَسْتَنْصِفُ اِسْتِنْصَافًا: ئادىل بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتِنْطَاقٌ: سوراق قىلماق، بىر خىل تەكشۈرۈش ۋە ئېنىقلاش ئۇسۇلى.

اِسْتِنْطَاقُ الْمَسَاجِيْنِ السِّيَاسِيِّينَ: سىياسىي مەھبۇسلارنى سوراق قىلماق.

اِسْتَنْطَعَ يَسْتَنْطِعُ اِسْتِنْطَاعًا لَوْنُهُ: رەڭگى ئۆڭدى، رەڭگى ئۆزگەردى.

اِسْتَنْطَقَ يَسْتَنْطِقُ اِسْتِنْطَاقًا ـــ هُ: سۆزلەشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَنْطَقَهُ الْقَاضِي: سوتچى ئۇنى سوراق قىلدى، سۈرۈشتە قىلدى.

اِسْتَنْطَقَ الشَّاهِدَ: گۇۋاھچىنى گەپكە كىرگۈزدى، گۇۋاھچىنى گەپ قىلدۇردى.

«اِسْتَنْطَقَ الشُّرْطِيُّ الْمُتَّهَمَ» : ساقچى قارىلانغۇچىنى سوراق قىلدى.

«اِسْتَنْطَقَتِ الْأُمُّ صَغِيْرَهَا» : ئانا بالىسىنى گەپكە سالدى.

اِسْتَنْظَرَ يَسْتَنْظِرُ اِسْتِنْظَارًا ـــ هُ الدَّيْنَ: ئۇنىڭدىن قەرزنى كېچىكتۈرۈشنى تىلىدى، ئۇنىڭدىن مۆھلەت بېرىشنى تىلىدى.

اِسْتَنْظَرَهُ عَلَى كَذَا: ئۇنى قارانچۇق قىلىشقا

www.uyghurkitap.com

قويدى، نازارەتچىلىككە قويدى.

«اِسْتَنْظَرَهُ عَلَى الْمَعْهَدِ» : ئۇنى ئىنىستىتۇتقا قاراشقا قويدى.

اِسْتِنْفَادٌ: تۈگىتىۋېتمەك، قۇرۇتىۋېتمەك.

اِسْتَنْفَجَ يَسْتَنْفِجُ اِسْتِنْفَاجًا الشَّيْءَ: كۆرسەتتى، ئاشكارىلىدى.

«مَاالَّذِى اسْتَنْفَجَ غَضَبَكَ؟» : غەزىپىڭنى قوزغىغان نەرسە نېمە؟

«اِسْتَنْفَجَ الْأَرْنَبَ مِنْ مَخْبَئِهِ» : توشقاننى ئۇۋىسىدىن چىقاردى.

اِسْتَنْفَدَ يَسْتَنْفِدُ اِسْتِنْفَادًا الشَّيْءَ: تۈگىتىۋەتتى، سەرپ قىلىۋەتتى.

اِسْتَنْفَدَ أَغْرَاضَهُ: مەقسەتلىرىنى ئىشقا ئاشۇردى.

«اِسْتَنْفَدَ ثَرْوَتَهُ» : بايلىقنى تۈگىتىۋەتتى.

اِسْتَنْفَدَ وُسْعَهُ: بارلىق كۈچىنى چىقاردى.

اِسْتَنْفَرَ يَسْتَنْفِرُ اِسْتِنْفَارًا: سەپەرۋەر قىلدى، ھەرىكەتلەندۈردى، دەۋەت قىلدى.

اِسْتَنْفَرَتِ الْبَهِيْمَةَ: چاھار پاينى ئۈركىتىۋەتتى.

اِسْتَنْفَعَ يَسْتَنْفِعُ اِسْتِنْفَاعًا الشَّيْءَ: پايدىلاندى.

اِسْتَنْفَعَهُ: ئۇنىڭدىن پايدا تەلەپ قىلدى.

اِسْتَنْفَقَ يَسْتَنْفِقُ اِسْتِنْفَاقًا: سەرپ قىلدى، سەرپ قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَنْقَذَ يَسْتَنْقِذُ اِسْتِنْقَاذًا مِنْ: قۇتۇلدۇردى، قۇتقۇزدى، خالاس قىلدى.

«وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًالَايَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ»

‹قرآن› : چىۋىن ئۇلارنىڭ بەدىنىدىن بىر نەرسىنى ئېلىپ قاچسا، ئۇنى چىۋىنىدىن تارتىپ ئالالمايدۇ.

اِسْتَنْقَصَ يَسْتَنْقِصُ اِسْتِنْقَاصًا الثَّمَنَ: باھانى چۈشۈرۈشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَنْقَصَ الْمُكَافَأَةَ: مۇكاپاتنى ئاز كۆردى.

اِسْتَنْقَصَ الشَّيْءَ: كەم كۆردى، ئاز كۆردى.

«اِسْتَنْقَصَ ثَمَنَ السِّلْعَةِ» : مالنىڭ باھاسىنى چۈشۈرۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَنْقَعَ يَسْتَنْقِعُ اِسْتِنْقَاعًا فِى النَّهْرِ: سۇغا چۆمۈلۈپ سەگىدى.

اِسْتَنْقَعَ الْمَاءُ: سۇ ئۆزگىرىپ كەتتى، سۇ سارغىيىپ كەتتى.

اِسْتَنْقَعَ الصَّوْتُ: ئاۋاز كۆتۈرۈلدى.

أُسْتُنْقِعَ لَوْنُهُ: تاتىرىپ كەتتى.

اِسْتِنْكَارٌ: ئەيىبلىمەك، كايىماق، سۆكمەك.

اِسْتَنْكَحَ يَسْتَنْكِحُ اِسْتِنْكَاحًا الْمَرْأَةَ: توي قىلىشنى تەلەپ قىلدى، توي قىلىشقا ئەلچى ئەۋەتتى.

اِسْتَنْكَرَ يَسْتَنْكِرُ اِسْتِنْكَارًا الْأَمْرَ: ئىشنى سەت سانىدى، قەبىھ ھېسابلىدى.

اِسْتَنْكَرَ سُلُوكَهُ: ئۇنىڭ يۈرۈش ـ تۇرۇشىنى ياراتمىدى.

اِسْتَنْكَفَ يَسْتَنْكِفُ اِسْتِنْكَافًا مِنْ كَذَا: چوڭچىلىق قىلىپ باش تارتتى.

«يَسْتَنْكِفُ مِنَ الْعَمَلِ الْيَدَوِيِّ» : ئۇ چوڭچىلىق قىلىپ قول ئەمگىكىدىن باش تارتىدۇ.

«وَأَمَّا الَّذِيْنَ اسْتَنْكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُم عَذَابًا أَلِيْمًا» ‹قرآن› : (ئاللاھقا قۇللىق قىلىشتىن) باش تارتقان ۋە كۆرەڭلەپ كەتكەنلەرگە كەلسەك، ئاللاھ ئۇلارغا قاتتىق ئازاب قىلىدۇ.

اِسْتَنَّ يَسْتَنُّ اِسْتِنَانًا سُنَّةً: ئەگەشتى، ئەگىشىپ قىلدى.

اِسْتَنَّ السَّرَابُ: كۆچتى، سۈرۈلدى، يۆتكەلدى، تەۋرىدى.

«اِسْتَنَّ الْخُلَفَاءُ الرَّاشِدُونَ سُنَّةَ النَّبِيِّ» : ھەزرىتى ئەبۇبەكرى، ھەزرىتى ئۆمەر، ھەزرىتى ئوسمان ۋە ھەزرىتى ئەلىدىن ئىبارەت چاريىالار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىنى تۇتتى.

اِسْتَنَّتِ الْعَيْنُ: ياش قۇيۇلدى، ياش تۆكۈلدى.

اسْتَنَّ بِالشَّيْءِ: ئەمەل قىلدى، چىڭ تۇتتى.

اِسْتَنَّ الطَّرِيقَ: ماڭدى، يول يۈردى.

اِسْتَنَّ الْفَرَسُ: ئات ئالدى ـ كەينىگە چاپتى، ئات ئۇيان ـ بۇيان يۈگۈردى.

اِسْتَنَى يَسْتَنِى اِسْتِنَاءً: كۈتتى، كۈتۈپ تۇردى، ساقلاپ مۇنتەزىر بولدى.

اِسْتَنْهَجَ يَسْتَنْهِجُ اِسْتِنْهَاجًا الطَّرِيقَ: يول ئوچۇق بولدى.

إِسْتَنْهَجَ فُلاَنٌ مَسْلَكَ فُلاَنٍ: پالانى پالاننىڭ يولىنى تۇتتى، پالانچى پۇستانچىنى دورىدى.

إِسْتَنْهَرَ يَسْتَنْهِرُ إِسْتِنْهَارًا الشَّيْءُ: كېڭەيدى، زورايدى.

إِسْتَنْهَضَ يَسْتَنْهِضُ إِسْتِنْهَاضًا ــ هُ: ئويغاتتى، قوزغىدى.

إِسْتَنْهَضَ الْكَسُولَ: هورۇننى تۇرۇشقا ئالدىراتتى.

إِسْتَنْوَقَ يَسْتَنْوِقُ إِسْتِنْوَاقًا الْجَمَلُ: تۆگە خار بولدى.

إِسْتَهَالَ يَسْتَهِيلُ إِسْتِهَالَةً فُلاَنٌ الأَمْرَ: قورقۇنچلۇق دەپ قارىدى، دەھشەتلىك دەپ ھېسابلىدى.

إِسْتَهَانَ يَسْتَهِينُ إِسْتِهَانَةً بِالأَمْرِ: سەل چاغلىدى، مەنسىتمىدى.

إِسْتَهَانَ بِالْقِيَمِ الأَخْلاَقِيَّةِ: ئەخلاقىي پرىنسىپلارغا سەل قارىدى.

رَأْيٌ لاَيُسْتَهَانُ بِهِ: كۆڭۈل بۆلۈشكە ئەرزىيدىغان پىكىر.

قُوَّةٌ لاَيُسْتَهَانُ بِهَا: سەل چاغلىغىلى بولمايدىغان كۈچ.

إِسْتَهْتَرَ يَسْتَهْتِرُ إِسْتِهْتَارًا فُلاَنٌ: نەپسى ـ خاھىشىغا بېرىلىپ كەتتى، بىپەرۋا بولۇپ كەتتى.

«إِسْتَهْتَرَ الْوَلَدُ رَغْمَ تَحْذِيرِهِ»: بالا ئاگاھلاندۇرۇشقا قارىماي ھاۋايى ـ ھەۋەسكە بېرىلدى.

إِسْتَهْتَرَ بِـ: كەلسە ـ كەلمەس ئىشلەتتى، قالايمىقان پايدىلاندى.

أُسْتُهْتِرَ بِكَذَا: بېرىلىپلا كەتتى، مەپتۇن بولدى.

أُسْتُهْتِرَ الشَّخْصُ: ئەقلىدىن ئازدى، ئالجىپ قالدى، يالغان ـ ياۋىداققا بېرىلدى.

«إِسْتَهْتَرَ بِالشَّرَابِ»: هاراققا بېرىلىپ كەتتى.

«أُسْتُهْتِرَ بِالْمَبَادِئِ الأَخْلاَقِيَّةِ»: ئەخلاق ـ پرىنسىپلاردىن چەتنەپ كەتتى.

إِسْتَهْجَنَ يَسْتَهْجِنُ إِسْتِهْجَانًا الشَّيْءَ: سەتلەشتۇردى، ئەيىبلىدى، تۆۋەن سانىدى، پەسكەش دەپ تونىدى.

«هَذَا مِمَّا يُسْتَهْجَنُ قَوْلاً و فِعْلاً»: بۇ سۆز ۋە ھەرىكەت جەھەتتىن ئەيىبلىنىدۇ.

إِسْتَهْدَفَ يَسْتَهْدِفُ إِسْتِهْدَافًا لَهُ: كىرزىسقا ئۇچرىدى، ھۇجۇمغا يولۇقتى، زەربە يېدى.

إِسْتَهْدَفَ إِلَى كَذَا: مەقسەت قىلدى، نىشان قىلدى، كۆزلىدى، قارىغا ئالدى.

إِسْتَهْدَفَ لِلأَمْرِ: دۇچ كەلدى، يولۇقتى.

«إِسْتَهْدَفَ طَلَبَ الْعِلْمِ»: ئىلىم ئېلىشنى كۆزلىدى.

«إِسْتَهْدَفَ عَامِلُ الْمَنْجَمِ لِإِصَابَةِ عَمَلٍ»: كان ئىشچىسى ئىش ئۈستىدە ھادىسىگە يولۇقتى.

«إِسْتَهْدَفَ مُؤَلِّفُ الْكِتَابِ لِلنَّقْدِ»: كىتاب ئاپتورى تەنقىدكە ئۇچرىدى.

إِسْتَهْدَى يَسْتَهْدِي إِسْتِهْدَاءً فُلاَنٌ: ھىدايەت تەلەپ قىلدى، توغرا يول تەلەپ قىلدى.

إِسْتَهْدَى مِنْ شَيْخِهِ النَّصِيْحَةَ: ئۇستازىدىن نەسىھەت قىلىپ قويۇشنى تىلىدى.

إِسْتَهْدَى الشَّيْءَ: سوۋغا تەلەپ قىلدى.

إِسْتِهْزَاءٌ: زاڭلىق قىلماق، مەسخىرە قىلماق، مازاق قىلماق.

إِسْتَهْزَأَ يَسْتَهْزِئُ إِسْتِهْزَاءً بِهِ: مەسخىرە قىلدى، زاڭلىق قىلدى، ئىستىھزا قىلدى.

«وَمَايَأْتِيْهِمْ مِنْ نَبِيٍّ اِلاَّكَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ» ‹قرآن›: ئۇلارغا قانداق بىر پەيغەمبەر كەلمىسۇن، ئۇلار ئۇنى (قەۋمىڭ سىنى مەسخىرە قىلغاندەك) مەسخىرە قىلدى.

«اَللهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ» ‹قرآن›: مەسخىرە قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن ئاللاھ ئۇلارنى جازالايدۇ.

إِسْتِهْلاَكٌ: سەرپ قىلماق، خوراتماق؛ ئىستېمال قىلماق؛ تۈگەتمەك؛ چىقىم، سەرپىيات خىراجەت؛ ياندۇرماق، قايتۇرماق؛ يىغىۋالماق.

إِسْتِهْلاَكُ الْمَوَادِّ الْغِذَائِيَّةِ: ئوزۇقلارنىڭ ئىستېمال قىلىنىشى.

مُجْتَمَعٌ إِسْتِهْلاَكِيٌّ: ئىستېمالچىلار جەمئىيىتى.

إِسْتِهْلاَلٌ: باشلىماق، تۇتۇش قىلماق.

إِسْتِهْلاَلٌ مُوسِيْقِيٌّ: مۇقەددىمە، باشلىنىش مۇزىكىسى.

بَرَاعَةُ الإِسْتِهْلاَلِ: سۆزنىڭ گۈزەل باشلىنىشى چىرايلىق باشلىنىش، گۈزەل مۇقەددىمە.

إِسْتَهْلَكَ يَسْتَهْلِكُ إِسْتِهْلاَكًا الشَّيْءَ: يوقاتتى

www.uyghurkitap.com

تۈگەتتى، سەرپ قىلدى، ئىستېمال قىلدى.

اِسْتَهْلَكَ الدَّيْنَ: قەرزنى ئۈزدى، قەرزنى قايتۇردى، قەرزنى تۆلىدى.

اِسْتَهْلَكَ السَّنَدَاتِ الْمَالِيَّةَ: زايومنى يىغىۋالدى، زايومنى قايتۇرۇۋالدى.

اِسْتَهَلَّ يَسْتَهِلُّ اِسْتِهْلَالًا: ۋارقىرىدى، يۇقىرى ئاۋازدا تۇۋلىدى.

اِسْتَهَلَّ الْمَوْلُودُ: بوۋاق تۇغۇلغان چاغدا ئۈنلۈك يىغلىدى.

اِسْتَهَلَّ الشَّهْرُ: يېڭى ئاي كۆتۈرۈلدى.

اِسْتَهَلَّ الْوَجْهُ: يۈزى يورۇپ كەتتى، يۈزى نۇرلىنىپ كەتتى.

اِسْتَهَلَّ الشَّخْصُ الشَّيْءَ: باشلىدى، كىرىشىپ كەتتى.

أُسْتُهِيمَ قَلْبُ فُلَانٍ: قەلبى مۇھەببەت ئوتىدا كۆيدى، مەپتۇن بولدى، شەيدا بولدى.

اِسْتَهْوَى يَسْتَهْوِي اِسْتِهْوَاءً ـــ هُ الشَّيْءُ: ئۇنى ھەيران قالدۇردى، ئۆزىگە جەلپ قىلدى، خىيال سۈرگۈزدى.

اِسْتَهْوَتْهُ أَزْهَارُ الرَّبِيعِ: باھارنىڭ گۈل ـ چېچەكلىرى ئۇنى مەپتۇن قىلدى.

«كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْأَرْضِ حَيْرَانَ لَهُ أَصْحَبٌ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَى ائْتِنَا» (قرآن): مۇنداق بىر ئادەمگە: شەيتانلار ئۇنى بىر چۆلگە باشلاپ بارغان (چۆلدە ئۇ) تېڭىرقاپ قالغان، دوستلىرى ئۇنى بىرى كەل دەپ توغرا يولغا چاقىرىۋاتقان (ئۇ چاقىرىقنى قوبۇل قىلماي ئاخىرى ھالاك بولغان ئادەمگە) ئوخشاپ قالمىز.

اِسْتِوَاءٌ: تۈز، تۈپتۈز، تەكشى، توغرا، توغرا بولماق، راۋۇرۇس، توغرىلىق.

خَطُّ الْإِسْتِوَاءِ: ئېكۋاتور.

اِسْتِوَائِيٌّ: ئېكۋاتورنىڭ، ئېكۋاتور توغرىسىدا.

اَلْمَدَارُ الْإِسْتِوَائِيُّ: تروپىك، كۈن توختاش سىزىقى (شىمالىي تروپىك سىزىقى ياكى جەنۇبىي تروپىك سىزىقى).

اِسْتَوْبَقَ يَسْتَوْبِقُ اِسْتِيبَاقًا: ھالاك بولدى، يوقالدى، مۇنقەرز بولدى، ۋەيران بولدى، ئۆلدى.

اِسْتَوْثَرَ يَسْتَوْثِرُ اِسْتِيثَارًا الشَّخْصُ مِنَ الشَّيْءِ: كۆپ ئالدى، كۆپ ئېلىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَوْثَرَ الْفِرَاشَ: تۆشەكنى يۇمشاق ھېسابلىدى.

اِسْتَوْثَقَ يَسْتَوْثِقُ اِسْتِيثَاقًا عَنْهُ: تەكشۈرۈپ ئېنىقلىدى، ئۇقۇملۇق بولدى؛ قوغدىدى، پاناھىغا ئالدى، ھىمايە قىلدى.

اِسْتَوْثَقَ الشَّخْصَ: ئىشەنچ باغلىدى، ئىشەنچ قىلدى، ئىشەنچ تىكلىدى.

اِسْتَوْثَقَ مِنَ الْأَمْرِ: تەكشۈردى، ئېنىقلىدى.

اِسْتَوْثَقَ مِنَ الشَّخْصِ: ئىشەنچ باغلىدى، قەتئىي ئىشەندى.

اِسْتَوْجَبَ يَسْتَوْجِبُ اِسْتِيجَابًا الشَّيْءَ: مەجبۇرىيەت دەپ قارىدى، قىلىشقا تېگىشلىك ئىشىم دەپ قارىدى، لايىق بولدى، ھەقلىق بولدى.

اِسْتَوْجَبَ تَفْكِيرًا: پىكىر قىلىشقا تېگىشلىك بولدى، ئويلىنىشقا زۆرۈر بولدى.

اِسْتَوْجَبَ عِقَابًا: جازاغا لايىق بولدى.

اِسْتَوْجَبَ الْأَمْرَ: زۆرۈر ھېسابلىدى، تېگىشلىك دەپ بىلدى.

عَمَلٌ يَسْتَوْجِبُ الشُّكْرَ: رەھمەت ئېيتىشقا لايىق ئىش.

اِسْتَوْجَفَ يَسْتَوْجِفُ اِسْتِيجَافًا: تەسىرلەندۈردى، ھاياجانلاندۇردى، بۇلىدى، بۇلاڭچىلىق قىلدى، تالان ـ تاراج قىلدى.

اِسْتَوْجَفَ الْحُبُّ فُؤَادَهُ: مۇھەببەت ئۇنىڭ قەلبىنى ئەسىر قىلىۋالدى.

اِسْتَوْجَزَ الْكَلَامَ: سۆزنى قىسقارتتى، ئىخچام قىلدى، مېغىزلىق بولدى.

اِسْتَوْحَشَ يَسْتَوْحِشُ اِسْتِيحَاشًا الْمَكَانُ: جان ئادىمىزاتتىن خالى بولۇپ قالدى، چۆلدەرەپ قالدى.

اِسْتَوْحَشَ الشَّخْصُ: ئىچى پۇشتى، يالغۇزلۇق ھېس قىلدى، غېرىبسىندى.

اِسْتَوْحَشَ مِنْهُ: يامان كۆردى، ياقتۇرمىدى، بىزار بولدى، كۆڭلىگە ياقمىدى.

اِسْتَوْحَى يَسْتَوْحِي اِسْتِيحَاءً: ۋەھيى قىلىشنى تەلەپ قىلدى، يوليورۇق سورىدى، بېشارەت بېرىشنى ئۈتۈندى، ئىلھام بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَوْحَى مِنْهُ: ئۇنىڭدىن ئالدى.

اِسْتَوْحَى رَأْيَهُ: ئۇنىڭ پىكرىنى سورىدى.

رَأْيٌ اِسْتَوْحَى مِنْ خِطَابِهِ: ئۇنىڭ نۇتقىدىن ئالغان پىكىر.

اِسْتَوْحَاهُ: ئۇنىڭ پىكرىنى سورىدى، ئالدىراتتى.

اِسْتَوْدَعَ يَسْتَوْدِعُ اِسْتِيدَاعًا: ھاۋالە قىلدى، قويۇپ تۇردى، ئامانەت قويدى، تاپشۇردى.

اِسْتَوْدَعَ الشَّخْصَ الشَّيْءَ: كىشىگە نەرسىنى ئامانەت قويدى.

اِسْتَوْدَعَ أَمْوَالَهُ فِي الْخَزِينَةِ: ماللىرىنى خەزىنىگە قويدى.

اِسْتَوْدَعَ الشَّخْصَ الْمَالَ: مالنى ئامانەت قويدى.

اِسْتَوْدَعَ الْجُثَّةَ الْقَبْرَ: جەسەتنى قەبرىگە دەپنە قىلدى، يەرلىككە قويدى.

اِسْتَوْدَعَ السِّجْنَ: ئۇنى تۈرمىگە ئالدى، قامىدى.

اِسْتَوْدَعَ التَّأْمِينَ: كاپالەت پۇل بەردى.

اِسْتَوْدَعَهُ السِّرَّ: ئۇنىڭغا سىر ساقلاشنى تاپىلىدى، مەخپىيەتلىكنى ساقلاشنى ھاۋالە قىلدى.

أَسْتَوْدِعُكُمُ اللّٰهَ: ئاق يول بولسۇن، خۇداغا ئامانەت.

اِسْتَوْرَدَ يَسْتَوْرِدُ اِسْتِيرَادًا: سىرتتىن كىرگۈزدى، ئىمپورت قىلدى.

اِسْتَوْرَطَ يَسْتَوْرِطُ اِسْتِيرَاطًا: مۈشكۈل ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى، تۇرۇپ قالدى، نېمە قىلىشىنى بىلمەي قالدى؛ پۈتۈن زېھنىنى بەردى، ئوي – پىكرىنى يىغدى.

اِسْتَوْرَطَ فِي الْخَطَإِ: خاتالاشتى، خاتالىق ئۆتكۈزدى.

اِسْتَوْرَى يَسْتَوْرِي اِسْتِيرَاءً الزَّنْدَ: چاقماق ياقتى.

اِسْتَوْرَى غَيْظَهُ: ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

اِسْتَوْزَرَ يَسْتَوْزِرُ اِسْتِيزَارًا: ۋەزىر قىلىنىۋالدى، مىنىستىر قىلىنىۋالدى، مىنىستىرلىككە تەيىنلەندى، ۋەزىرلىككە تەيىنلەندى.

اِسْتَوْسَعَ يَسْتَوْسِعُ اِسْتِيسَاعًا الرَّجُلُ: ھالى ياخشىلاندى.

اِسْتَوْسَعَ الْمَكَانَ: يەرنىڭ كەڭلىكىنى بايقىدى.

اِسْتَوْسَقَ يَسْتَوْسِقُ اِسْتِيسَاقًا: توپلاندى، ئېرىشتى، مۇۋەپپەق بولدى.

اِسْتَوْسَقَ الْأَمْرُ: ئىش تەرتىپلىك بولدى، ئىش سىستېمىلىق بولدى، ئىش مۇنتىزىم بولدى.

اِسْتَوْسَقَ لَهُ: تەييار بولدى، تەق بولدى.

اِسْتَوْسَقَ لَهُ النَّصْرُ: ئۇ غەلىبىگە ئېرىشتى.

اِسْتَوْصَدَ يَسْتَوْصِدُ اِسْتِيصَادًا: قوتان سالدى.

اِسْتَوْصَفَ يَسْتَوْصِفُ اِسْتِيصَافًا الطَّبِيبَ: دوختۇردىن رېتسېپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى، كېسەل كۆرسەتتى.

اِسْتَوْصَى يَسْتَوْصِي اِسْتِيصَاءً: تەۋسىيە قىلىشنى سورىدى، تونۇشتۇرۇشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَوْصَى الشَّخْصُ بِهِ: تەۋسىيىسىنى قوبۇل قىلدى.

اِسْتَوْصَى بِهِ خَيْرًا: ياخشىلىقنى ئىرادە قىلدى، ياخشىلىقنى تەۋسىيە قىلدى.

«اِسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا» (حديث): ئاياللارغا ياخشى مۇئامىلىدە بولۇڭلار.

اِسْتَوْضَحَ يَسْتَوْضِحُ اِسْتِيضَاحًا الشَّخْصَ: روشەنلەشتۈرۈپ بېرىشنى سورىدى.

اِسْتَوْضَحَ عَنِ الْأَمْرِ: ئىزدەندى، تەتقىق قىلدى.

اِسْتَوْضَحَ الشَّخْصُ الشَّيْءَ: كۆرۈنەمدۇ دەپ قاراپ بېقىش ئۈچۈن قولنى كۆزىنىڭ ئۈستىگە قويدى.

اِسْتَوَطَ يَسْتَوِطُ اِسْتِوَاطًا الْأَمْرُ: ئىش مۇرەككەپلەشتى، گىرەلىشىپ كەتتى، چىگىشلەشتى، ئارىلىشىپ كەتتى.

اِسْتَوْطَنَ يَسْتَوْطِنُ اِسْتِيطَانًا الْمَكَانَ: ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى، ماكان تۇتتى.

اِسْتَوْعَبَ يَسْتَوْعِبُ اِسْتِيعَابًا الشَّيْءَ: ھەممىنى ئالدى.

اِسْتَوْعَبَهُ: يىلتىزىدىن قومۇرۇۋەتتى، پۈتۈنلەي يوقاتتى.

اِسْتَوْعَبَ الْمَكَانُ الشَّيْءَ: سىغدۇردى.

اِسْتَوْعَبَ الْحَدِيثَ: سۆزنى ئاڭلاپ ئىگىلىدى.

«هَذِهِ الْقَاعَةُ كَبِيرَةٌ جِدًّا وَيُمْكِنُ أَنْ تَسْتَوْعِبَ (ثَلَاثِينَ) مِنْضَدَةً» : بۇ زال ناھايىتى چوڭ بولۇپ بۇنىڭغا 30 ئۈستەل قويغىلى بولىدۇ.

إِسْتَوْعَى يَسْتَوْعِي إِسْتِيْعَاءً الشَّيْءَ: ھەممىنى ئالدى.

إِسْتَوْفَزَ يَسْتَوْفِزُ إِسْتِيْفَازًا فِي قَعْدَتِهِ: ئارامسىز ئولتۇردى.

إِسْتَوْفَى يَسْتَوْفِي إِسْتِيْفَاءً: ئىجرا قىلىشنى تەلەپ قىلدى، ئەمەلگە ئاشۇرۇشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَوْفَى الشَّخْصُ حَقَّهُ: ھەققىنى تولۇق ئالدى.

«اَلَّذِيْنَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار كىشىلەردىن ئۆلچەپ ئالغان چاغدا، تولۇق ئالىدۇ.

إِسْتَوْفَى قِسْطَهُ مِنَ الرَّاحَةِ: ئۇ بىر ئاز ئارام ئالدى.

إِسْتَوْقَدَ يَسْتَوْقِدُ إِسْتِيْقَادًا النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت ياندۇردى، ئوت تۇتاشتۇردى.

«مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا» ‹قرآن›: ئۇلار گوياكى (كېچىدە ئىسسىنىش ۋە يورۇقلۇق ئېلىش ئۈچۈن) ئوت ياققان كىشىلەرگە... ئوخشايدۇ.

إِسْتَوْقَعَ يَسْتَوْقِعُ إِسْتِيْقَاعًا الأَمْرَ: كۈتتى، كۆزلىدى، مۇنتەزىر بولدى، قورقتى، ئەنسىردى، تەشۋىشلەندى.

إِسْتَوْقَفَ يَسْتَوْقِفُ إِسْتِيْقَافًا: توختىتىشنى تەلەپ قىلدى، تۇرۇشنى ئۆتۈندى.

إِسْتَوْقَفَهُ: توسىدى، توسالغۇ بولدى، توختاتتى، تىزگىنلىدى.

إِسْتَوْقَفَ الشُّرطِيُّ السَّائِقَ: ساقچى شوپۇرنىڭ توختىشىنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَوْقَفَ الأَمْرُ إِنْتِبَاهَهُ: ئىش ئۇنىڭ دىققىتىنى قوزغىدى.

إِسْتَوْلَدَ يَسْتَوْلِدُ إِسْتِيْلاَدًا: بالا تەلەپ قىلدى.

إِسْتَوْلَدَ الْمَرْأَةَ: ئايالنى ھامىلدار قىلدى.

إِسْتَوْلَى يَسْتَوْلِي إِسْتِيْلاَءً عَلَيْهِ: ئىگىلىدى، بېسىۋالدى، ئىشغال قىلدى، ئىستىلا قىلدى، يەڭدى، مەغلۇپ قىلدى، بويسۇندۇردى.

إِسْتَوْلَى عَلَى الْعَدُوِّ: دۈشمەن ئۈستىدىن غەلىبە قىلدى.

إِسْتَوْلَى عَلَى الشَّيْءِ: ئىگە بولۇۋالدى، پايدىلاندى، ئىگىلەندى.

إِسْتَوْلَى عَلَيْهِ الدَّهْشَةُ: تېڭىرقاپ قالدى، قاتتىق چۆچۈدى.

إِسْتَوْلَى عَلَيْهِ الشَّكُّ: ئۇ دەرگۇمان بولدى.

إِسْتَوْلَى عَلَى الْحُكْمِ: ھاكىمىيەتنى ئىگىلىدى، ھاكىمىيەتنى قولغا ئالدى.

إِسْتَوْهَبَ يَسْتَوْهِبُ إِسْتِيْهَابًا: سوۋغا تەلەپ قىلدى.

إِسْتَوَى يَسْتَوِي إِسْتِوَاءً: تۈز بولدى، توغرىلاندى؛ يىگىتلىك پەيتى توشتى.

«وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَى آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا» ‹قرآن›: مۇسا ئۆسۈپ يېتىلگەندە، ئەقلىي توشقاندا ئۇنىڭغا پەيغەمبەرلىكنى ۋە ئىلىمنى ئاتا قىلدۇق.

«لِتَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِ» ‹قرآن›: ئۈستىگە چىقىشىڭلار ئۈچۈن...

إِسْتَوَى هَذَا بِذَلِكَ: بۇ ئۇنىڭ بىلەن تەڭلەشتى، باراۋەر بولدى.

«فِي الرَّبِيْعِ يَسْتَوِي اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ»: ئەتىيازدا كېچە بىلەن كۈندۈز تەڭلىشىدۇ.

«إِسْتَوَى الْمَاءُ وَالْخَشَبَةَ»: سۇ ياغاچ بىلەن تەڭلەشتى.

إِسْتَوَى عَلَى الْكُرْسِيِّ: تەختتە ئولتۇردى، ئورۇندۇقتا ئولتۇردى.

إِسْتَوَى عَلَى الدَّابَّةِ: ئۇلاغقا مىندى.

إِسْتَوَى إِلَى الشَّيْءِ: باردى، يۈرۈپ كەتتى.

إِسْتَوَى الثَّمَرُ: مېۋە پىشتى، مېۋە تەييار بولدى.

إِسْتَوَى الطَّعَامُ: تاماق پىشتى.

إِسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ: كۆتۈرۈلدى، تەختكە ئولتۇردى.

إِسْتَوَى عَلَى سَرِيْرِ الْمُلْكِ: پادىشاھلىق تەختتە ئولتۇردى، سەلتەنەتلىك ئورنىغا چىقتى.

إِسْتِيَاءٌ: نارازى بولماق، خاپا بولماق، ئاغرىنماق.

إِسْتَيْأَسَ يَسْتَيْئِسُ إِسْتِيآسًا مِنْهُ: ئۇنىڭدىن ئۈمىد ئۈزدى، ئۈمىدسىزلەندى.

«فَلَمَّا اسْتَيْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا» ‹قرآن›: ئۇلار (بۇنيامىننىڭ ئورنىغا ئۆز ئارىسىدىن

بىرسىنى ئېلىپ قېلىشقا يۇسۇپنىڭ ماقۇل بولۇشىدىن) ئۈمىدسىزلەنگەندىن كېيىن، چەترەك يەرگە بېرىپ مەخپىي مەسلىھەتلەشتى.

اِسْتِيدَاعٌ: خىزمەتچىنى پېنسىيە يېشىدىن بۇرۇن خىزمەتتىن چېكىندۈرۈش.

«أُحِيلَ الضَّابِطُ إِلَى الاِسْتِيدَاعِ»: ئوفىتسىر پېنسىيە يېشىغا توشۇشتىن بۇرۇن خىزمەتتىن چېكىندۈرۈلدى.

زِيَادَةُ لِاسْتِيرَادِ عَلَى التَّصْدِيرِ: پاسسىپ بالانس (ئىمپورت قىلىنغان مال ئېكسپورت قىلىنغان مالدىن ئېشىپ كەتمەك).

اِسْتَيْسَرَ يَسْتَيْسِرُ اِسْتِيسَارًا الْأَمْرُ: ئىش ئاسانلاشتى، ئىش ئوڭاي بولدى.

اِسْتِيضَاحٌ ج اِسْتِيضَاحَاتٌ: چۈشەندۈرۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلماق، شەرھلەپ بېرىشنى ئۆتۈنمەك.

«طَلَبَ الْحِزْبُ الْإِشْتَرَاكِيُّ اِسْتِيضَاحَاتٍ مِنَ الْحُكُومَةِ»: سوتسىيالىستىك پارتىيە ھۆكۈمەتتىن چۈشەندۈرۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتِيطَانٌ: ئورۇنلاشتۇرماق، ماكانلاشماق، ئورۇنلاشماق.

اِسْتِيطَانُ الْمُسْتَعْمِرِينَ الْأَجَانِبَ: مۇستەملىكىچىلەرنىڭ چەت ئەللىكلەرنى ماكانلاشتۇرۇشى.

اِسْتِيعَابٌ: سىغدۇرماق، ئىگىلىمەك، ھەممىنى ئالماق؛ ئىقتىدار.

«لَهُ اِسْتِيعَابٌ عَلَى فَهْمِ أَصْعَبِ الْمَشَاكِلِ الرِّيَاضِيَّةِ»: ئۇ ئەڭ قىيىن ماتېماتىكا مەسىلىلىرىنى چۈشىنىش ئىقتىدارىغا ئىگە.

اِسْتِيفَاءٌ: ئادا قىلماق، ئورۇنلىماق.

اِسْتَيْقَظَ يَسْتَيْقِظُ اِسْتِيقَاظًا: ئويغاندى، ئۇيقۇسى ئېچىلدى؛ ھوشىغا كەلدى.

اِسْتَيْقَظَهُ: ئويغىتىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَيْقَظَ مِنْ غَفْلَتِهِ: ھوشىنى تاپتى.

«اِسْتَيْقَظَ الْمُعَلِّمُ التِّلْمِيذَ الْكَسُولَ»: ئوقۇتقۇچى ھورۇن ئوقۇغۇچىدىن ھوشىنى يىغىشنى تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَيْقَظْتُ مِنَ النَّوْمِ مُبَكِّرًا وَارْتَدَيْتُ مَلَابِسِي مُسْرِعًا»: ئۇيقۇدىن بالدۇرلا ئويغىنىپ، كىيىملىرىمنى تېز كىيدىم.

اِسْتَيْقَنَ يَسْتَيْقِنُ اِسْتِيقَانًا الْأَمْرَ: ھەقىقى ئىشەندى.

«لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادُ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا» ‹قرآن›: تاكى ئەھلى كىتاب (ئۆزلىرىنىڭ ساماۋى كىتابلىرىدىكى بۇ ساننى كۆرۈپ قۇرئاننىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە) ئىمان ئېيتقاي، مۆمىنلەرنىڭ (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەرگەن خەۋىرىگە ئىشەنگەنلىكلىرىدىن ۋە ئەھلى كىتابنىڭ قۇرئان خەۋەرلىرىنىڭ تەۋرات، ئىنجىلدىكى خەۋەرلەرگە ئۇيغۇن كەلگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلغانلىقىدىن) ئىمانى كۈچەيگەي.

اِسْتَيْمَنَ يَسْتَيْمِنُ اِسْتِيمَانًا بِهِ: ياخشىلىقنىڭ ئالامىتى دەپ قارىدى، ياخشىلىقنىڭ بىشارىتى دەپ تونىدى.

اِسْتِيٌّ: سوك ئاقمىسى، مەقئەت ئاقمىسى.

أَسْجَحَ يُسْجِحُ إِسْجَاحًا: سىلىق بولدى، يۇمشاق بولدى، مۇلايىم بولدى، نازاكەتلىك بولدى، خۇشخۇي بولدى.

أَسْجَحُ ج سُجَحَاءُ: چىرايلىق يىگىت؛ ساھىبجامال قىز.

أَسْجَفَ يُسْجِفُ إِسْجَافًا الْبَيْتَ: ئۆيگە پەردە تارتتى.

أَسْجَمَ يُسْجِمُ إِسْجَامًا الْمَاءَ: سۇنى ئاققۇزدى، تۆكتى.

أَسْجَمَتِ السَّحَابَةُ: يامغۇر توختىماي ياغدى.

أُسْجُوعَةٌ ج أَسَاجِعُ: «لَوْلَاالْوِئَامُ لَهَلَكَ الْأَنَامُ»: غا ئوخشاش قاپىيىلىك سۆز.

أَسْحَتَ يُسْحِتُ إِسْحَاتًا: بۇزۇۋەتتى، كاردىن چىقاردى.

أَسْحَتَتِ التِّجَارَةُ: تىجارەتكە ھارام ئارىلىشىپ قالدى.

أَسْحَتَ الشَّيْءَ: تۈپتىن قومۇرۇۋەتتى، ھالاك قىلدى.

«لَاتَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ» ‹قرآن›: ئاللاھقا يالغاننى چاپلىماڭلار (يەنى سېھرىڭلار ئارقىلىق مۆجىزىلىرىمگە تاقابىل تۇرۇشنى دەۋا قىلماڭلار) ئاللاھ سىلەرنى قاتتىق ئازاب بىلەن ھالاك قىلىدۇ.

uyghurkitap.com

أَسْحَتَ الشَّيْءَ: قانۇنسىز پايدا ئالدى، ھالاك قىلدى، خاراب قىلدى، ۋەيران قىلدى.

أَسْحَتَ فِي تِجَارَتِهِ: سودىسىدا ھارام پايدا ئالدى.

أَسْحَتَ الشَّخْصُ: ھارام پايدىغا ئېرىشتى.

أَسْحَتَ التِّجَارَةُ: سودىسى ھارام بولدى، سودىسى قانۇنسىز بولدى.

أَسْحَرَ يُسْحِرُ إِسْحَارًا: ئەتىگەندە ماڭدى، سەھەردە ماڭدى، سەھەر تۇردى.

أَسْحَمُ م سَحْمَاءُ ج سُحْمٌ: قارا، قاپقارا.

أَسْخَطَ يُسْخِطُ إِسْخَاطًا: غەزەپلەندۇردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

«ذٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَاأَسْخَطَ اللّٰهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ» «قرآن» : بۇ (ئازاب) شۇنىڭ ئۈچۈندۇركى، ئۇلار ئاللاھنى دەرغەزەپ قىلىدىغان نەرسىلەرگە ئەگەشتى، ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى ياقتۇرمىدى، شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى بىكار قىلدى.

«لَا تَفْعَلْ مَا يُسْخِطُ اللّٰهَ» : ئاللاھنى غەزەپلەندۈرىدىغان ئىشنى قىلمىغىن.

أَسْخَمُ ج سُخْمٌ: قارا.

لَيْلٌ أَسْخَمُ: قاپقاراڭغۇ كېچە.

إِسْخَمَّ يَسْخَمُّ إِسْخِمَامًا: قارايدى.

أَسْخَنَ يُسْخِنُ إِسْخَانًا: قىزىتتى، ئىسسىتتى.

أَسْخَنَ اللّٰهُ عَيْنَهُ: ئۇنىڭ بېشىغا خاپىلىق كەلسۇن.

أَسَدٌ ج أُسُودٌ و أُسْدٌ و آسَادٌ و آسُدٌ م لَبُؤَةٌ: شىر.

لَهُ حِصَّةُ الْأَسَدِ: ئۇ چوڭ نېسىۋىگە ئىگە.

دَاءُ الْأَسَدِ: جۇزام كېسەللىكىنىڭ بىر خىلى.

أَسَدٌ هِنْدِيٌّ: يولۋاس.

أَسَدٌ بَحْرِيٌّ: دېڭىز شىرى.

بُرْجُ الْأَسَدِ: ئەسەد بۇرجى.

أَسَدٌّ ج سُدٌّ: ئەڭ مۇۋاپىق، ئەڭ توغرا، ئەڭ ئۇيغۇن، دۇرۇس.

أَسْدَسَ يُسْدِسُ إِسْدَاسًا الْقَوْمُ: ئالتە بولدى.

أَسْدَفَ يُسْدِفُ إِسْدَافًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، قارايدى، زۇلمەت باستى.

أَسْدَفَ عَنْ: ئايرىلدى، چەتنىدى.

أَسْدَفَ الشَّخْصُ: قاراڭغۇلۇققا كىردى.

أَسْدَفَتِ الْعَيْنُ: كۆزى قاراڭغۇلاشتى.

أَسْدَلَ يُسْدِلُ إِسْدَالًا الشَّعْرَ: چاچنى قويۇۋەتتى چاچنى ساڭگىلىتىپ قويدى.

أَسْدَلَ السِّتَارَ: پەردىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

«اِنْتَهَتِ الْمَسْرَحِيَّةُ وَأُسْدِلَ السِّتَارُ» : تىياتىر تۈگىدى، پەردە چۈشۈرۈلدى.

أَسْدَى يُسْدِي إِسْدَاءً بِيَدِهِ: قول سۇندى، قول سوزدى.

أَسْدَى إِلَيْهِ مَعْرُوفًا: ئۇنىڭغا نەرسە بەردى، ئاتا قىلدى، ياردەم بەردى، ياخشىلىق قىلدى، خەير-ئېھسان قىلدى.

أَسْدَى إِلَيْهِ النُّصْحَ: ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلدى، مەسلىھەت بەردى، سەممىي بولدى.

أَسَدِيٌّ: ئۆرۈش يىپ.

أَسَرَ يَأْسِرُ أَسْرًا وَإِسَارَةً وَإِسَارًا: ئەسىر ئالدى؛ ھاڭ-تاڭ قالدى.

«فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا» «قرآن» : (ئۇلارنىڭ) بىر بۆلىكىنى ئۆلتۈردۈڭلار ۋە بىر بۆلىكىنى ئەسىر ئالدىڭلار.

أَسَرَ لُبَّهُ: ئەقلىنى لال قىلدى.

أَسْرٌ: پۈتۈن، ھەممە؛ ئەسىر ئالماق.

«جَاءَ الطُّلَّابُ بِأَسْرِهِمْ» : پۈتۈن ئوقۇغۇچىلار كەلدى.

أَسْرٌ: سولىماق؛ كۈچ - قۇۋۋەت.

هُوَ شَدِيدُ الْأَسْرِ: ئۇ ناھايىتى كۈچلۈكتۇر.

«نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلًا» «قرآن» : بىز ئۇلارنى ياراتتۇق، ئۇلارنىڭ بەدىنىنى مەزمۇت قىلدۇق، ئەگەر بىز خالىساق (ئۇلارنى ھالاك قىلىپ) ئورنىغا ئۇلارغا ئوخشاش باشقا ئادەملەرنى دەسسىتەتتۇق.

أُسْرٌ: سىيدۈك توختاپ قېلىش.

إِسْرَاءٌ: كېچىدە سەپەر قىلماق.

اَلْإِسْرَاءُ: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر كېچىدە ھەرەم مەسچىتىدىن ئەقسا مەسچىتىگە بېرىپ كەلگىنى.

إِسْرَائِيْلُ: ياقۇپ ئەلەيھىسسالامنىڭ نامى

إِسْرَائِيلِيٌّ: يەھۇدى، جوھۇت.

إِسْرَافٌ: ئىسراپ قىلماق، بۇزۇپ چاچماق.

إِسْرَافِيلُ: قىيامەت قايىم بولغاندا بۇرغا چالىدىغان پەرىشتە.

أَسْرَأَ يُسْرِئُ إِسْرَاءً: تۇخۇم تۇغىدۇرۇش ۋاقتى يېقىنلاشتى.

أَسْرَبَ يُسْرِبُ إِسْرَابًا الْمَاءَ وَنَحْوَهُ: سۇنى ئېقىتتى، ئاققۇزدى.

أَسْرُبٌ: سۇرمە تاش، گرانىت.

أُسْرَةٌ ج أُسَرٌ: ئائىلە؛ جەمەت؛ سۇلالە، خاندان.

رَبُّ الْأُسْرَةِ: ئائىلە باشلىقى.

أُسْرَةُ الْجَرِيْدَةِ: گېزىتخانىدىكىلەر جامائەسى.

أُسْرَةُ اللُّغَاتِ السَّامِيَةِ: سام تىللىرى ئائىلىسى.

اَلْأُسْرَةُ التَّعْلِيْمِيَّةُ: مائارىپ ساھەسىدە ئىشلىگۈچىلەر.

أَسْرَجَ يُسْرِجُ إِسْرَاجًا الْحِصَانَ: قېچىرنى ئىگەرلىدى، ئىگەر توقۇدى.

أَسْرَجَ السِّرَاجَ: چىراغنى ياقتى.

أَسْرَجَ الشَّيْءَ: بېزىدى، زىننەتلىدى، چىرايلىق قىلدى.

أَسْرَدَ يُسْرِدُ إِسْرَادًا الشَّيْءَ: تەشتى، تۆشۈك ئاچتى.

أَسَرَّ يُسِرُّ إِسْرَارًا الشَّيْءَ: خۇش قىلدى، ھەيران قالدۇردى.

أَسَرَّ إِلَيْهِ السِّرَّ: سىر ساقلىدى، سىرنى يوشۇردى.

أَسَرَّ إِلَيْهِ حَدِيْثًا: ئۇنىڭغا يوشۇرۇن سۆزلىدى، پىچىرلىدى، پىچىرلاپ سۆزلىدى.

«فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ» «قرآن»: يۇسۇپ (ئۇلارنىڭ) بۇ سۆزىنى ئىچىدە ساقلىدى.

«وَإِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا» «قرآن»: ئۆز ۋاقتىدا پەيغەمبەر ئاياللىرىدىن بىرىگە (يەنى ھەفسەگە) بىر سۆزنى يوشۇرۇن ئېيتقانىدى.

أَسْرَعَ يُسْرِعُ إِسْرَاعًا: ئالدىرىدى.

«أَسْرِعْ حَتَّى لَا تَتَأَخَّرَ»: كېچىكمەسلىكىڭ ئۈچۈن ئالدىرا.

أَسْرَفَ يُسْرِفُ إِسْرَافًا الْمَالَ: ئىسراپ قىلدى، بۇزۇپ چاچتى، ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى، بەتخەجلىك قىلدى، چېكىدىن ئاشتى.

«وَكُلُوْا وَاشْرَبُوْا وَلَاتُسْرِفُوْا» «قرآن»: يەڭلار، ئىچىڭلار، ئىسراپ قىلماڭلار.

أَسْرَفَ فِي كَذَا: ئىسراپ قىلدى، ھەددىدىن ئاشتى.

أَسْرَفَ فِي الْكَلَامِ: چېكىدىن ئاشۇرۇۋەتتى.

أُسْرُوعٌ ج أَسَارِيْعُ: يېسىۋىلەك قۇرتى، كېپىنەك قۇرتى.

أَسْرَى يُسْرِي إِسْرَاءً الثَّوْبَ عَنْهُ: كىيىمىنى سېلىۋەتتى، سالدۇردى.

أَسْرَى اللَّيْلَ وَبِهِ: كېچىسى ماڭدى.

«سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى» «قرآن»: ئاللاھ (بارچە نۇقسانلاردىن) پاكتۇر، بەندىسىنى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى) بىر كېچىدە مەسچىتى ھەرەمدىن ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ كەلدى.

أَسْرَى الشَّخْصَ وَبِهِ: سەپەر قىلدۇردى، سەيرى قىلدۇردى.

أُسَرِيٌّ: ئائىلىگە مەنسۇپ.

«يَجِبُ الْمُحَافَظَةُ عَلَى الرَّوَابِطِ الْأُسَرِيَّةِ»: ئائىلىۋى مۇناسىۋەتنى ساقلاش لازىم.

أُسٌّ ج أَسَاسٌ: تۈپ يىلتىز، ئاساس.

«قَلَعَهُ مِنْ أُسِّهِ»: ئۇ، ئۇنى تۈپ يىلتىزىدىن قومۇرۇپ تاشلىدى.

اِسَّخَنَ يَسَّخِنُ اِسِّخَانًا: ئىسسىدى، قىزىدى.

أَسَّسَ يُؤَسِّسُ تَأْسِيْسًا الْبِنَاءَ: ئۇل سالدى، ئاساس ئورناتتى.

«لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ

www.uyghurkitap.com

أَنْ تَقُومَ فِيهِ» «قرآن»: بىرىنچى كۈنىدىن تارتىپلا تەقۋا ئاساستا قۇرۇلغان مەسچىت ھەقىقەتەن سېنىڭ ناماز ئوقۇشۇڭغا ئەڭ لايىقتۇر.

أَسَّسَ شِرْكَةً: شىركەت قۇردى.

أَسَّسَ الْمَشْرُوعَ: پىلان تۈزدى.

«أَسَّسَتِ الْحُكُومَةُ جَامِعَةً جَدِيدَةً»: ھۆكۈمەت يېڭى ئۇنىۋېرسىتېت تەسىس قىلدى.

أَسَّلَ يُسَلِّلُ تَأْسِيلاً: تۈبىركۇلىيوز كېسىلىگە گىرىپتار بولدى.

إِسْطَارٌ: يېزىلغان نەرسە؛ ھېكايە.

إِسْطَاقَ يَسْطَاقُ إِسْطِيَاقًا بِالشَّيْءِ: تاۋاپ قىلدى.

إِسْطَبْلٌ ج إِسْطَبْلاَتٌ: ئېغىل، قوتان، ئاتخانا.

أُسْطُرْلاَبٌ: قەدىمكى ئاسمان جىسىملىرىنى ئۆلچەش ۋە ۋاقىتلارنى بىلىش ئەسۋابى.

أَسْطَعُ: بويىنى ئۇزۇن.

أُسْطُوَانَةٌ: تۈۋرۈك؛ سىلىندىر؛ ناخشا؛ ساز ئېلىنىدىغان لېنتا.

أُسْطُوَانَةٌ ج أَسَاطِينُ و أَسَاطِنَةٌ وَأُسْطُوَانَاتٌ: تۈۋرۈك؛ ئېللىپىس شەكىلدىكى جىسىم؛ سىلىندىر شەكىللىك جىسىم.

أُسْطُوَانَةُ الْغَازِ: گاز تۈڭى.

أُسْطُوَانَةُ الْفُتُغْرَافِ أَوِ الْفُتِغْرَافِ: پاتىفون تەخسىسى، پاتىفون پىلاستىنكىسى.

أُسْطُوَانَةُ آلَةِ التَّسْجِيلِ: غالتەك (ئۈنئالغۇنىڭ).

أُسْطُوَانَةُ الْحَاكِي: پاتىفون تەخسىسى.

أَسَاطِينُ الأَدَبِ: مەشھۇر ئەدىبلەر.

«هُوَ مِنْ أَسَاطِينِ الْحِكْمَةِ»: ئۇ ئەقىل - پاراسەتتە ئىشەنچلىك تايانچىلاردىن.

أُسْطُوَانِيٌّ: سىلىندىر شەكىلدە.

أُسْطُورَةٌ ج أَسَاطِيرُ: ھېكايە، چۆچەك، ئەپسانە، رىۋايەت؛ سەپسەتە، قۇرۇق سۆز، يوقىلاڭ سۆز.

«يَسْتَخْدِمُ الأُدَبَاءُ الأُسْطُورَةَ لِلتَّعْبِيرِ عَنْ فِكْرَةٍ مَا»: ئەدىبلەر ئەپسانىنى مەلۇم ئىدىيىلو-گىيىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن قوللىنىدۇ.

عِلْمُ الأَسَاطِيرِ: ئەپسانىشۇناسلىق.

أَسَاطِيرُ الأَقْدَمِينَ: بۇرۇنقىلارنىڭ ئەپسانىلىرى.

«إِنْ هَذَا إِلاَّ أَسَاطِيرُ الأَوَّلِينَ» «قرآن»: بۇ پەقەت بۇرۇنقىلاردىن قالغان ئەپسانىلاردۇر.

أُسْطُورِيٌّ: ئەپسانىۋى.

بُطُولَةٌ أُسْطُورِيَّةٌ: ئادەتتىن تاشقىرى باتۇرلۇق.

«تَحْتَوِي أَلْفُ لَيْلَةٍ وَلَيْلَةٌ عَلَى حِكَايَاتٍ أُسْطُورِيَّةٍ»: مىڭ بىر كېچە ئەپسانىۋى ھېكا-يىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

أُسْطُولٌ بَحْرِيٌّ ج أَسَاطِيلُ: فىلوت، ئېسكادرا، جەڭ پاراخوتلىرى؛ كېمە ئەترىتى.

أُسْطُولٌ جَوِّيٌّ: ھاۋا پولكى، ئۇچقۇچىلار ئەترىتى.

إِسْطِيرٌ: يېزىلغان نەرسە؛ ھېكايە.

إِسْعَافٌ: ياردەم بەرمەك، قۇتقۇزماق.

عَرَبَةُ الإِسْعَافِ: قۇتقۇزۇش ماشىنىسى.

رِجَالُ الإِسْعَافِ: جىددىي قۇتقۇزۇش خادىملىرى.

جَمْعِيَّةُ الإِسْعَافِ: جىددىي قۇتقۇزۇش جەمئىيىتى.

سَيَّارَةُ إِسْعَافٍ: قۇتقۇزۇش ماشىنىسى.

أَسْعَدَ يُسْعِدُ إِسْعَادًا: ئۇنى بەختلىك قىلدى.

أَسْعَدَهُ اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا بەخت ئاتا قىلسۇن.

«أَسْعَدَكَ اللّٰهُ مَسَاءَكَ»: ئاللاھ كەچلىكىڭنى خەيرلىك قىلسۇن.

أَسْعَرَ يُسْعِرُ إِسْعَارًا النَّارَ أَوِ الْحَرْبَ أَوْ نَحْوَهُمَا: ئوت ياندۇردى، ئۇرۇش قوزغىدى.

أَسْعَطَ يُسْعِطُ إِسْعَاطًا الدَّوَاءَ: بۇرنىغا دورا تېمىتتى.

أَسْعَفَ يُسْعِفُ إِسْعَافًا الْمَرِيضَ: كېسەلنى قۇتقۇز-دۇردى، دورا بىلەن داۋالىدى.

أَسْعَفَهُ بِحَاجَتِهِ: ھاجىتىدىن چىقتى، ھاجىتىنى راۋا قىلدى.

أَسْعَنَ يُسْعِنُ إِسْعَانًا: چېدىر تىكتى، سايىۋەن تىكتى.

أَسْعَى يُسْعِي إِسْعَاءَ الرَّجُلَ: ھەرىكەتلەندۈردى؛ چاپتۇردى.

أَسْعَى بِـ: ئىزدىدى؛ تاپتى.

أَسِفَ يَأْسَفُ أَسَفًا: ئەپسۇسلاندى، ئۆكۈندى، پۇشايمان قىلدى.

أَسِفَ عَلَيْهِ: قايغۇردى.

«أَسِفَ عَلَى وَفَاةِ صَدِيْقِهِ» : ئۇ دوستىنىڭ ۋاپات بولغانلىقىغا كۆڭلى يېرىم بولدى.

«أَسِفْتُ لِمَا وَقَعَ بَيْنَنَا مِنْ سُوءِ فَهْمٍ» : بىزنىڭ ئارىمىزدا يۈز بەرگەن ئۇقۇشماسلىقتىن ئەپسۇسلاندىم.

أَمْرٌ يُؤْسَفُ لَهُ: ئەپسۇسلىنارلىق ئىش.

يُؤْسَفُ لَهُ: كىشىنى ئەپسۇسلاندۇرىدىغان.

«وَمِمَّا يُؤْسَفُ لَهُ أَنَّنَا لَانَتَّعِظُ أَحْيَانًا بِدُرُوسِ الْمَاضِي» : كىشىنى ئەپسۇسلاندۇرىدىغىنى شۇكى، گاھىدا ئۆتكەن ساۋاقلاردىن ئىبرەت ئالمايمىز.

أَسَفٌ: ئەپسۇسلانماق، ھەسرەت چەكمەك.

بِكُلِّ أَسَفٍ: ئېچىنىش بىلەن، ئەپسۇسلىنىش بىلەن.

مَعَ الْأَسَفِ: ئېچىنىش بىلەن، ئەپسۇسلىنىش بىلەن.

«كَانَ بِكُلِّ أَسَفٍ غَيْرَمُسْتَعِدٍّ لِلتَّفَاهُمِ» : ئۇنىڭ ئۆز ئارا چۈشىنىش نىيىتىنىڭ يوقلىقىدىن بەك ئەپسۇس.

يَالَلْأَسَفِ: ئەپسۇس، ئىسىت، ئەتتەڭ، ئەتتېگىنەي، بەك ئەپسۇس.

وَاأَسَفَاهُ. يَاأَسَفَاهُ: ئىسىت، ھەي ئىسىت.

«يَا أَسَفِي عَلَى يُوسُفَ» ‹قرآن› : ئىسىت يۇسۇپ!

أَسِفٌ: ئەپسۇسلانغۇچى، ئېچىنغۇچى.

«فَرَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ آسِفًا» ‹قرآن› : مۇسا قەۋمىگە غەزەپلەنگەن ھالدا خاپا قايتتى.

أَنَا أَسِفٌ: مېنى كەچۈرۈڭ، ئىنتايىن خىجىلمەن.

أَسْفَرَ يُسْفِرُ إِسْفَارًا: يورىدى، ئوچۇق بولدى، ئاشكارا بولدى، روشەن بولدى.

أَسْفَرَ الصُّبْحُ: تاڭ يورىدى.

«وَاللَّيْلِ إِذْ أَدْبَرَ وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ» ‹قرآن› : ئۆتۈپ كەتكەن كېچە بىلەن قەسەمكى، يورۇغان سۈبھى بىلەن قەسەمكى.

أَسْفَرَ الْفَجْرُ: تاڭ يورىدى.

أَسْفَرَ عَنْ أَمْرٍ: ئاشكارىلىندى، نەتىجىلىندى.

«أَسْفَرَ الْاِجْتِمَاعُ عَنْ اِتِّفَاقٍ تَامٍّ» : يىغىن تولۇق ئىتتىپاقلىق ئېلىپ كەلدى.

أَسْفَرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال يۈزىنى ئاچتى.

أَسْفَرَتِ الْحَرْبُ: ئۇرۇش قىزىپ كەتتى، ئەۋجىگە چىقتى، يۇقىرى پەللىگە چىقتى.

أَسْفَعُ: سۆسۈن رەڭ.

أَسَفَّ يُسِفُّ إِسْفَافًا: ناچار ئىشلارنى تەلەپ قىلدى، چۈشكۈنلەشتى.

أَسَفَّ الطَّائِرُ: قۇش پەسلىدى، ئۇچۇپ ئۆتتى.

أَسَفَّ الْخُوْصَ: توقۇدى، يەشتى، ئەشتى.

أَسَفَّ النَّظَرَ إِلَيْهِ: تىكىلىپ قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى، دىققەت بىلەن قارىدى.

أَسَفَّ فِي حَدِيْثِهِ أَوْ مُنَاقَشَتِهِ: تۆۋەن دەرىجىگە چۈشۈپ قالدى، چۈشكۈن دەرىجىگە چۈشۈپ قالدى.

أَسْفَقَ يُسْفِقُ إِسْفَاقًا الْبَابَ: ئىشىكنى قاتتىق ياپتى، «جاق» قىلىپ ياپتى.

أَسْفَلُ ج أَسَافِلُ: تۆۋەن تەرىپى، تۆۋەن قىسمى، ئەڭ تۆۋەن قىسمى.

«ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ» ‹قرآن› : ئاندىن ئۇنى (چىرايلىق ياراتقانلىق نېمىتىمىزگە شۈكۈر قىلماي ئاسىيلىق قىلغانلىقتىن) دوزاخقا قايتۇردۇق.

أَسْفَلُ السَّافِلِينَ: ئەڭ تۆۋەنكى، ئەڭ ئاستىنقى، ئەڭ تېگىدىكى، دوزاخ.

اَلدَّرْكُ الْأَسْفَلُ: ئەڭ ئاستى، ئەڭ تېگى تەرىپى.

«إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ» ‹قرآن› : مۇناپىقلار چوقۇم دوزاخنىڭ ئەڭ ئاستىنقى قەۋىتىگە (يەنى قەئرىگە) تاشلىنىدۇ.

أَسْفَلْتٌ: ئاسفالت، قاراماي.

إِسْفَنْجٌ: بۇلۇت؛ بىر خىل سۇ ھايۋىنى، دېڭىز يوسۇنى.

إِسْفَنْجِيٌّ: كۆپ تۆشۈكلۈك.

www.uyghurkitap.com

أَسْفَى يُسْفِى إِسْفَاءً الرِّيحُ التُّرَابَ: ئۇچۇردى، شامال توپىنى توزۇتتى.

إِسْفِينٌ: شىنا، قوزۇق.

«دَقَّ بَيْنَهُمْ إِسْفِينًا» : ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى، ئۇلارنى ئايرىۋەتتى.

إِسْقَاطٌ: چۈشۈرىۋەتمەك، ئاغدۇرماق، ئېلىپ تاشلىماق، چىقىرىپ تاشلىماق، يىقىتماق، غۇلاتماق، ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋەتمەك.

إِسْقَالَةٌ ج أَسَاقِيلُ: ئۈستەل، شىرە، پەشتاق، سۇپا، قۇرۇلۇش جازىسى.

أَسْقَبَ يُسْقِبُ إِسْقَابًا: يېقىنلاشتى، ئاز قالدى، تۇتاشتى.

إِسْقِدَاجٌ: قوغۇشۇن ئېقى.

إِسْقَرْبُوطٌ: ۋىتامىن C يېتىشمەسلىك كېسىلى بولۇپ، ئۇنىڭدا تېرە يېرىلىدىغان ۋە چىشنىڭ گۆشلىرى قانايدىغان ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ.

أَسْقَطَ يُسْقِطُ إِسْقَاطًا الشَّيْءَ: چۈشۈرىۋەتتى، غولىتىۋەتتى، يىقىتتى، ئاغدۇرۇپ تاشلىدى.

«فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ» (قرآن) : ئەگەر (سۆزۈڭدە) راستچىللاردىن بولساڭ، بىزگە ئاسماندىن ئازاب چۈشۈرگىن.

أَسْقَطَ عَدَدًا مِنْ عَدَدٍ: ئېلىۋەتتى، كېمەيتتى، ھەققىدىن ۋاز كەچتى.

أَسْقَطَ الدَّعْوَى: دەۋادىن ۋاز كەچتى.

أَسْقَطَ إِسْمَهُ: ئىسمىنى ئۆچۈرۈپ تاشلىدى.

أَسْقَطَ الْأَسْنَانَ: چىشىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أَسْقَطَ الطَّائِرَةَ: ئايروپىلاننى چۈشۈردى.

«أَسْقَطَ سَاعَتَهُ فِي الْمَاءِ» : ئۇ سائىتىنى سۇغا چۈشۈرۈۋەتتى.

أَسْقَطَ حِصْنًا: قورغاننى ئىشغال قىلدى.

أُسْقِطَ فِي يَدِهِ: ھاڭ ـ تاڭ قالدى، تېڭىرقاپ قالدى.

أَسْقَطَتِ الْحَامِلُ الْجَنِينَ: ھامىلدار بالىسىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أُسْقُفٌ ج أَسَاقِفَةٌ و أَسَاقِفُ: باش روھانى ئېپىسكوپ.

رَئِيسُ الْأَسَاقِفَةِ: باش ئېپىسكوپ.

أُسْقُفِيٌّ: ئېپىسكوپ باشقۇرۇشىدىكى رايون.

أُسْقُفِيَّةٌ: ئېپىسكوپ باشقۇرۇشىدىكى رايون.

أَسْقَمَ يُسْقِمُ إِسْقَامًا ـ هُ: كېسەل قىلدى.

«أَسْقَمَهُ الْعِشْقُ وَهَجْرُ الْحَبِيبِ» : ئىشق ـ مۇھەببەت ۋە دوستلارنىڭ پىراقى ئۇنى كېسەل قىلىۋەتتى.

إِسْقَنْقُورٌ: سەقەنقور، كەسلەنچۈك، دېڭىز ئېتى.

أَسْقَى يُسْقِي إِسْقَاءً الرَّجُلَ: ئۇسسۇزلۇق بەردى، سۇغاردى.

«وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا» (قرآن) : سىلەرنى تاتلىق سۇ بىلەن سۇغاردۇق.

إِسْكَافٌ ج أَسَاكِفَةٌ: موزدۇز، ياماقچى.

إِسْكَافِيٌّ: موزدۇز، ياماقچى.

إِسْكَانٌ: ماكانلاشتۇرماق، ئورۇنلاشتۇرماق، ئورۇن بەرمەك.

دَائِرَةُ الْإِسْكَانِ: ئۆي ـ جاي ئىدارىسى.

وَزَارَةُ الْإِسْكَانِ: ئۆي ـ جاي تۇرالغۇ مىنىستىرلىكى.

أَزْمَةُ الْإِسْكَانِ: ئۆي ـ جاي تۇرالغۇ كىرزىسى.

أَسْكَتَ يُسْكِتُ إِسْكَاتًا ـهُ: ئۇنى گەپ قىلدۇرمىدى، ئېغىز ئاچقۇزمىدى، زۇۋان سۈرگىلى قويمىدى، جىملىدى، تىنچلاندۇردى.

«حَاوَلْنَا أَنْ نُسْكِتَهُ وَلَكِنَّهُ اسْتَمَرَّ فِي كَلَامِهِ» : ئۇنى ئېغىز ئاچقۇزماسلىقا ئۇرۇنغان بولساقمۇ ئۇ ئۆزىنىڭ سۆزىنى داۋاملاشتۇرىۋەردى.

أَسْكَرَ يُسْكِرُ إِسْكَارًا الْخَمْرُ: ھاراق ئۇنى مەست قىلىپ قويدى.

«مَا يُسْكِرُ كَثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ» (حديث) : كۆپى مەست قىلىدىغان نەرسىنىڭ ئېزىمۇ ھارام.

أَسْكَرَهُ الشَّخْصُ: ئۇنىڭغا ھاراق ئېچكۈزۈپ مەست قىلىپ قويدى.

«أَسْكَرَهُ أَصْحَابُهُ لِيَضْحَكُوا عَلَيْهِ» : مازاق قىلىش ئۈچۈن دوستلىرى ئۇنى مەست قىلىپ قويدى.

أَسْكَفُ: موزدوز، ياماقچى.

أُسْكُفَّةٌ: بوسوغا.

أُسْكُفَّةُ الشُّبَّاكِ: دېرىزە تەكچىسى.

أَسْكُفَّةُ الْبَابِ: بوسوغا.

أَسَكُّ م سَكَّاءُ ج سُكٌّ: گاس، پاڭ.

أَسْكَنَ يُسْكِنُ إِسْكَانًا هُ الْمَكَانَ أَوْ فِى الْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتۇردى، ئورۇن بەردى، ماكانلاشتۇردى، تۇرغۇزدى.

«رَبَّنَا إِنِّى أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلاَةَ» «قرآن» : پەرۋەردىگارىمىز! ئەۋلادىمنىڭ بىر قىسمىنى (يەنى بالام ئىسمائىل بىلەن ئايالىم هاجەرنى) ناماز ئوقۇسۇن دەپ سېنىڭ هۆرمەتلىك ئۆيۈڭنىڭ قېشىدىكى ئېكىنسىز بىر ۋادىغا (يەنى مەككىگە) ئورۇنلاشتۇردۇم.

«إِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ» «قرآن» : ئەگەر ئاللاھ خالىسا، شامالنى توختىتىۋېتىدۇ.

أَسْكَنَهُ: تىنچلاندۇردى، بېسىقتۇردى.

أَسْكَنَهُ اللّٰهُ فَسِيحَ جَنَّاتِهِ: ئاللاھ ئۇنىڭغا كەڭ جەننەتتىن ئورۇن بەرسۇن.

«أَسْكَنْتُ أَخِي فِي مَنْزِلِي» : قېرىندىشىمنى ئۆيۈمدە تۇرغۇزدۇم.

أُسْكُوبٌ: تۆكۈلگەن، قويۇلغان، سېپىلگەن.

أَسْكُوفٌ: موزدوز، ياماقچى.

أُسْكُوفَّةٌ: بوسوغا، تاپسا.

أُسْكُوفَةُ الْبَابِ: بوسوغا، تاپسا.

إِسْكِيمٌ: راهىبلارنىڭ مۇراسىم كىيىمى، كاسايا.

أَسَلٌ و أَسَلَةٌ: پىلىكئوت؛ چىمئوت.

إِسْلاَمٌ: بويسۇنماق، باش ئەگمەك، ئىتائەت قىلماق.

اَلْإِسْلاَمُ: ئىسلام دىنى.

«اَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلاَمَ دِينًا» «قرآن» : بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم، سىلەرگە نېمىتىمنى تاماملىدىم، ئىسلام دىنىنى سىلەرنىڭ دىنىڭلار بولۇشقا تاللىدىم.

أَهْلُ الْإِسْلاَمِ: مۇسۇلمانلار.

إِسْلاَمِيٌّ: ئىسلام دىنىنىڭ، ئىسلام دىنىغا ئائىت.

أَسْلَبَتْ يُسْلِبُ إِسْلاَبًا الْمَرْأَةُ: ئايال بالىسىنى يوقاتتى، بالىسى ئۆلدى.

أَسْلَتُ ج سُلْتٌ: كېسىلگەن بۇرۇن.

أَسَلَةٌ: تىكەن.

أَسَلَةُ اللِّسَانِ: تىلنىڭ ئۇچى.

أَسْلَسَ يُسْلِسُ إِسْلاَسًا قِيَادَهُ: بويسۇندۇردى، باش ئەگدۇردى، ئىتائەت قىلدۇردى.

أَسْلَعُ م سَلْعَاءُ ج سُلْعٌ: پۇتى يېرىق ئادەم.

أَسْلَقَ يُسْلِقُ إِسْلاَقًا الْأَرْضَ: يەرنى تۈزلىدى، يەرنى تەكشىلىدى، سۈرەم سالدى، يەرنى تىرنىلىدى.

«كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ» «قرآن» : ئاللاھ ئۆتكەنكى كۈنلەردە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلىقىڭلار ئۈچۈن خۇشال - خۇرام يەڭلار، ئىچىڭلار.

أَسْلَفَهُ مَالاً: مالنى قەرز بەردى، مالنى ئۆتنە بەردى، مالنى ئارىيەت بەردى.

أَسْلَفَهُ الشَّيْءَ: ئىلگىرى قىلدى، بۇرۇن قىلىپ ئۆتتى.

أَسْلَكَ يُسْلِكُ إِسْلاَكًاهُ الْمَكَانَ أَوْ فِى الْمَكَانِ: كىرگۈزدى.

«أَسْلَكَهُ طَرِيقًا وَعْرَةً» : ئۇنى ئەگرى يولغا ماڭغۇزدى.

أَسْلَمَ يُسْلِمُ إِسْلاَمًا: ئىسلام دىنىغا كىردى، ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلدى؛ تىنچلىق دائىرىسىگە كىردى، ئەل بولدى، تەسلىم بولدى، بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى، باش ئەگدى، تاپشۇردى.

«قُلْ إِنِّى أُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ» «قرآن» : (ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «مەن بويسۇنغۇچىلارنىڭ ئەۋۋەلى بولۇشقا بۇيرۇلدۇم».

«مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ» «قرآن» : كىمكى ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان هالدا ئۆزىنى ئاللاھقا تاپشۇرىدىكەن، ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا ساۋاب-

uyghurkitap.com

تىن بەھرىمەن بولىدۇ.

«فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِيْنِ» ‹قرآن›: ئىككىسى (ئاللاھنىڭ ئەمرىگە) بويسۇندى، ئىبراھىم ئۇنى (يەنى ئوغلىنى بوغۇزلاش ئۈچۈن) يېنىچە ياتقۇزدى.

«طَلَبَ مِنْهُ صَدِيقُهُ أَنْ يُسْلِمَ فَأَسْلَمَ»: دوستى ئۇنىڭدىن مۇسۇلمان بولۇشنى تەلەپ قىلىپدى، ئۇ مۇسۇلمان بولدى.

«أَسْلِمْ هَذِهِ الرِّسَالَةَ إِلَى أَخِيكَ»: بۇ خەتنى قېرىندىشىڭغا تاپشۇرغىن.

أَسْلَمَ عَنْ: تەرك ئەتتى.

أَسْلَمَ أَمْرَهُ إِلَى اللّهِ: ئىشىنى ئاللاھقا تاپشۇردى، تەقدىرگە تەن بەردى.

أَسْلَمَ الرُّوحَ: ئۆلدى، ۋاپات بولدى.

أَسْلَمَ الشَّيْءَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا بەردى.

أَسْلَمَهُ: تاشلىۋەتتى، ۋاز كەچتى، دۈشمەنگە تاشلاپ بەردى.

أَسْلَمَ قِيَادَهُ إِلَيْهِ: بويسۇندى، تاپشۇردى.

«أَسْلَمُوا قِيَادَهُمْ إِلَيهِ فَقَادَهُمْ إِلَى الْهَلاَكِ»: ئۇلار يېتەكچىلىك قىلىشنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى، ئۇ ئۇلارنى ھالاكەتكە ئېلىپ كەلدى.

أَسْلَمَ وَجْهَهُ إِلَى اللّهِ: ئاللاھنىڭ ئىبادىتىگە بېرىلدى، ئاللاھقا بويسۇندى، چىن دىلى بىلەن ئاللاھقا يۈزلەندى.

اِسْلَنْطَحَ يَسْلَنْطِحُ اِسْلِنْطَاحًا الْوَادِي: سوزۇلدى.

اِسْلَنْطَحَ الرَّجُلُ: ئوڭدىسىغا يىقىلدى، دۈم چۈشتى.

أُسْلُوبٌ ج أَسَالِيبُ: ئۇسلۇب، ئۇسۇل، ئىستىل، شەكىل، پاسون، فورما؛ رەسمىيەت؛ چارە ـ تەدبىر؛ كۆرۈنۈش؛ تىپ؛ جەريان؛ يول.

«أُسْلُوبِي فِي مُعَالَجَةِ هَذِهِ الْمُشْكِلَةِ يَخْتَلِفُ عَنْ أَسَالِيبِكُمْ»: مېنىڭ بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۇسۇلۇم سىلەرنىڭ ئۇسۇلۇڭلاردىن پەرق قىلىدۇ.

«لِكُلِّ أَدِيبٍ أُسْلُوبُهُ الْخَاصُّ فِي الْكِتَابَةِ»: ھەر بىر يازغۇچىنىڭ يېزىقچىلىقتا ئۆزىگە خاس ئۇسلۇبى بولىدۇ.

اَلأُسْلُوبِيَّةُ: يېزىقچىلىق ئىلمىنى تەتقىق قىلىدىغان ئىلىم.

أَسْلَى يُسْلِي إِسْلاَءً: كۆڭۈلنى كۆتۈردى، خۇشال قىلدى، كۆڭۈلنى يۇپۇتتى.

أَسَلِيٌّ: تىل ئۇچى تاۋۇشى.

اَلْحُرُوفُ الأَسَلِيَّةُ ‹في علم الاصوات›: «ز»، «س» ۋە «ص» ھەرپلىرى.

اِسْمٌ ج أَسْمَاءٌ و أَسَامٍ وَأَسَامِيُّ و أَسْمَاوَاتٌ: ئىسىم، نام، ئات، ئىسىم ـ فامىلە؛ ئابروي، شۆھرەت، ئىناۋەت.

«وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ» ‹قرآن›: مەريەم ئوغلى ئىيسا شۇنداق دېدى: مەندىن كېيىن كېلىدىغان ئەھمەد ئىسىملىك پەيغەمبەر بىلەن خۇش خەۋەر بەرگۈچى پەيغەمبەرمەن.

اِسْمُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ ئىسمى، كىتابنىڭ ماۋزۇسى، كىتابنىڭ سەرلەۋھىسى.

اِسْمُ الشُّهْرَةِ: نام، ئاتاق.

اِسْمُ الْعَائِلَةِ: فامىلە.

اِسْمٌ سِرِّيٌّ: لەقەم، تەخەللۇس.

اِسْمٌ شَخْصِيٌّ: ئۆزىنىڭ ئىسمى.

اِسْمٌ مُسْتَعَارٌ: باشقا ئىسمى، باشقا ئاتىلىشى، تەخەللۇسى، يالغان ئىسمى.

اِسْمٌ كَاذِبٌ: يالغان ئىسىم.

اِسْمٌ مُنْتَحَلٌ ‹لِلتَّأْلِيفِ›: تەخەللۇس.

اِسْمُ عَلَمٍ: ئەسلى ئىسىم، خاس ئىسىم، تۇراقلىق ئىسىم.

اِسْمُ الإِشَارَةِ: كۆرسىتىش ئالماشلىرى.

اِسْمُ الْبَدَلِ: ئىزاھلىغۇچى ئىسىم.

اِسْمُ التَّصْغِيرِ: ئەركىلەتمە ئىسىم.

اِسْمُ الْجِنْسِ: تۈرداش ئىسىم، ئابستراكت ئىسىم.

اِسْمٌ جَامِدٌ: تۈرلەنگىلى بولمايدىغان ئىسىم.

اِسْمُ مَرَّةٍ: ئىشنىڭ بىر قېتىم بولغانلىقىنى كۆرسىتىدىغان ئىسىم.

اِسْمُ الْهَيْئَةِ: پېئىلنىڭ شەكلى ۋە ھالىتىنى كۆرسىتىدىغان ئىسىم.

بِاسْمِ فُلَانٍ: پالانىغا ۋاكالىتەن.

اِسْمُ تَهَكُّمِيٌّ: لەقەم، تەخەللۇس.

اِسْمُ الْعَدَدِ: سان.

اِسْمُ الْفَاعِلِ: ئىگە ئىسىم.

اِسْمُ الْمَفْعُولِ: تولدۇرغۇچى.

اِسْمُ مَعْنًى: ئابستراكت ئىسىم، مەۋھۇم ئىسىم.

اِسْمُ الْآلَةِ: قورال ـ سايمانىنى بىلدۈرىدىغان ئىسىم.

اِسْمُ تَفْضِيلٍ: ئاشۇرۇش دەرىجىسىنى بىلدۈرىدىغان ئىسىم.

اِسْمُ جَمْعٍ: كۆپلۈك ئىسىم (ئىسىمنىڭ كۆپلۈك شەكلى).

اِسْمُ مَكَانٍ: ئىشنىڭ يۈز بەرگەن ئورنىنى بىلدۈرىدىغان ئىسىم.

اِسْمُ زَمَانٍ: ئىشنىڭ يۈز بەرگەن ۋاقتىنى بىلدۈرىدىغان ئىسىم.

بِسْمِ اللّٰهِ: ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن.

اَلْإِسْمُ الْأَعْظَمُ: ئەڭ ئۇلۇغ ئىسىم، ئاللاھنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ نامى، ئىسمى ئەئزەم.

اِسْمُ مَعْرِفَةٍ: ئېنىق ئىسىم.

اِسْمُ نَكِرَةٍ: ئېنىقسىز ئىسىم.

اِسْمًا: نامدا، ئاتاقتا.

«كَانَ اِسْمًا مِنْ غَيْرِ مُسَمًّى»: پەقەت قۇرۇق نامى بار، ئىسمى بار جىسمى يوق.

اَلْأَسْمَاءُ الْخَمْسَةُ (فِي النَّحْوِ): ئەرەب تىلى گىرامماتىكىسىدا «و» بىلەن رەفئى ئوقۇلىدىغان، «ا» بىلەن نەسىب ئوقۇلىدىغان، «ي» بىلەن كەسرە ئوقۇلىدىغان بەش ئىسىمنى كۆرسىتىدۇ ئۇلار «أَبُو، أَخُو، فَمُو، ذُو، فُو» لاردىن ئىبارەت.

اَلْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى. أَسْمَاءُ اللّٰهِ الْحُسْنَى: ئاللاھ تائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرى.

اِسْمَارَّ يَسْمَارُّ اِسْمِيرَارًا: قوڭۇر رەڭلىك بولدى؛ بۇغداي ئۆڭلۈك بولدى؛ جىگەر رەڭگە كىردى.

أَسْمَرُ ج سُمْرٌ م سَمْرَاءُ ج سُمْرٌ و سَمْرَاوَاتٌ: بۇغداي ئۆڭلۈك، قوڭۇر، جىگەر رەڭ، بىغىر رەڭ.

«كَثِيرٌ مِنَ الْعَرَبِ سُمْرٌ»: ئەرەبلەرنىڭ تولىسى قوڭۇر رەڭ كېلىدۇ.

اَلْأَسْمَرَانِ: سۇ ۋە بۇغداي.

أَسْمَرَانِيٌّ: قوڭۇر رەڭلىك، جىگەر رەڭلىك، بىغىر رەڭلىك.

أَسْمَعَ يُسْمِعُ إِسْمَاعًا هُ كَلَامًا أَوْ صَوْتًا أَوْ مُوسِيقًى: ئاڭلاتتى.

«وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ» (قرآن): ئەگەر ئاللاھ ئۇلاردا بىرەر ياخشىلىق بار دەپ بىلسە ئىدى، ئەلۋەتتە ئۇلارغا ئاڭلىتاتتى.

«إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَى» (قرآن): سەن ئۆلۈكلەرگە دەۋەتنى ئاڭلىتالمايسەن.

أَسْمَعَهُ مُرَّ الْكَلَامِ: زەھەرخەندىلىك بىلەن سۆزلىدى.

أَسْمَلَ يُسْمِلُ إِسْمَالًا الثَّوْبُ: كىيىم كونىرىدى، يىرتىلدى.

أَسْمَنَ يُسْمِنُ إِسْمَانًا الرَّجُلَ: سەمرىتتى.

«لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ» (قرآن): زەرى كىشىنى سەمرىتمەيدۇ، ئاچلىقنى پەسەيتمەيدۇ.

أَسْمَنَ الطَّعَامَ: يېمەكلىككە قايماق قوشتى.

أَسْمَنْتُ. إِسْمَنْتُ: سېمونت.

إِسْمَنْتُ مُسَلَّحٌ: بېتون.

أَسْمَى يُسْمِي إِسْمَاءً هُ: كۆتۈردى، يۇقىرى قىلدى، ئېگىزلەتتى، ئۆرلەتتى.

أَسْمَاهُ كَذَا أَوْ بِكَذَا: ئاتىدى.

«أَسْمَتْهُ كَفَاءَتُهُ إِلَى أَعْلَى الْمَرَاتِبِ»: ئۇنىڭ ئىقتىدارى ئۇنى يۇقىرى مەرتىۋىگە كۆتۈردى.

أَسْمَى: ئەڭ يۇقىرى، ئەڭ يۈكسەك، ئەڭ ئالىي.

اِسْمِيٌّ: ئىسىملىق، ئىسىمغا خاس.

اِسْمِيَّةٌ: ئىسىملىق.

جُمْلَةٌ اِسْمِيَّةٌ: ئىسىملىق جۈملە (ئىسىمدىن تۈزۈلگەن جۈملە).

أَسَنَ يَأْسُنُ و يَأْسِنُ أَسْنًا و أُسُونًا الْمَاءُ:

www.uyghurkitap.com

سىپسىپ سۇنىڭ رەڭگى، تەمى ۋە پۇرىقى ئۆزگىرىپ كەتتى.

أَسِنَ يَأْسِنُ أَسَنًا: زەھەرلەندى.

إِسْنَادٌ ج أَسَانِيدُ: ئىسناد، ئاساس، پاكىت (تارىخىي ۋەقەلەردە ئاساسلىنىدىغان، پاكىتنىڭ يىپ ئۇچى).

أَسْنَدَ يُسْنِدُ إِسْنَادًا: قولىلىدى، ياردەملەشتى.

أَسْنَدَ إِلَيْهِ الْأَمْرَ: ئىشنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى، ھاۋالە قىلدى، بۇيرىدى، ۋەزىپە قىلىپ يۈكلىدى.

أَسْنَدَ إِلَيْهِ تُهْمَةً: ئۇنىڭغا تۆھمەت چاپلىدى، قارىلىدى.

«أُسْنِدَ إِلَيَّ عَمَلٌ فَقُمْتُ بِهِ»: ماڭا بىر ۋەزىپە تاپشۇرۇلدى، مەن ئۇنى ئورۇنلىدىم.

أَسْنَدَ ظَهْرَهُ إِلَى الْحَائِطِ: ئۇ تامغا يۆلەندى.

أَسْنَدَ الْحَدِيثَ إِلَى شَخْصٍ: ھەدىسنى بىراۋغا نىسبەت بەردى.

أَسَنَّ يُسِنُّ إِسْنَانًا الطِّفْلُ: چىشى چىقتى.

أَسَنَّ الشَّخْصُ: ياشىنىپ قالدى، قېرىپ قالدى.

أَسْنَى يُسْنِي إِسْنَاءً الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى، يورىدى.

إِسْهَابٌ: ئەزمىلىك بىلەن سۆزلىمەك، تىلىنى چايناپ سۆزلىمەك.

بِإِسْهَابٍ: كەڭ، مۇكەممەل، تەپسىلىي.

«تَحَدَّثَ عَنْ هَذَا الْمَوْضُوعِ بِإِسْهَابٍ»: بۇ ماۋزۇنى تەپسىلىي سۆزلىدى.

إِسْهَالٌ: ئىچىنى سۈرگۈزمەك، چوڭ تەرەتنى ماڭدۇرماق.

إِسْهَالُ الْبَطْنِ: ئىچى سۈرمەك، ئىچى ئۆتمەك.

أَسْهَبَ يُسْهِبُ إِسْهَابًا الدَّابَّةَ: ھايۋاننى ئوتلاققا قويۇۋەتتى.

أَسْهَبَ فِي الْكَلَامِ: سۆزىنى ئۇزارتىۋەتتى، كېڭەيتىۋەتتى؛ ئۆڭدى، ئەسلى رەڭگىنى يوقاتتى، تاتاردى.

«لِمَاذَا تُسْهِبُ فِي كَلَامِكَ أَلَا تَسْتَطِيعُ الْإِخْتِصَارَ»: نېمىشقا سۆزۈڭنى ئۇزارتىۋېرىسەن؟ ئىخچامراق قىلالامامسەن؟

أَسْهَبَتِ الْخَيْلُ: ئات تازا ماڭدى.

أُسْهِبَ الرَّجُلُ: ئالجىدى، ئەقلىدىن ئازدى.

أَسْهَبَ الشَّاةَ وَلَدُهَا: قوزا ئانىسىنى ئەمدى.

أَسْهَدَ يُسْهِدُ إِسْهَادًاهُ: ئۇيقۇسىنى قاچۇردى، ئۇيقۇسىراتتى، بىدار قىلدى.

أَسْهَرَ يُسْهِرُ إِسْهَارًاهُ: ئۇخلاتمىدى.

«لَا أَشْرَبُ الْقَهْوَةَ فِي اللَّيْلِ لِأَنَّهَا تُسْهِرُنِي»: كېچىسى قەھۋە ئىچمەيمەن، چۈنكى ئۇ ئۇيقۇمنى قاچۇرىدۇ.

أَسْهَلَ يُسْهِلُ إِسْهَالًا الدَّوَاءُ الْبَطْنَ: دورا ئىچىنى بوشاتتى، ئىچىنى سۈردى.

أَسْهَلَ الشَّيْءَ: قولايلاشتۇردى، ئاسانلاشتۇردى.

أَسْهَمَ يُسْهِمُ إِسْهَامًا لَهُ فِي كَذَا: بىر ھەسسە بۆلۈپ بەردى.

أَسْهَمَ فِي شَيْءٍ أَوْ أَمْرٍ: قاتناشتى.

أَسْهُمٌ نَارِيَّةٌ: ئۇچقۇن.

أَسْهُمٌ مَالِيَّةٌ: پاي، ھەسسە.

حَمَلَةُ الْأَسْهُمِ: ھەسسىدار، پايچىك.

أَسْهَى يُسْهِي إِسْهَاءَهُ عَنِ الشَّيْءِ: غەپلەتتە قالدۇردى، ئۇنتۇلدۇردى.

إِسْوَادَّ يَسْوَادُّ اِسْوِيدَادًا: قارايدى.

إِسْوَارٌ ج أَسْوِرَةٌ و أَسَاوِرُ: بىلەيزۈك.

«يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ» (قرآن): جەننەتتە ئۇلار ئالتۇن بىلەيزۈكلەرنى سالىدۇ.

أُسْوَةٌ ج أُسًى: ئۈلگە، نەمۇنە.

«كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ» (قرآن): سىلەرگە ئۇلار ياخشى ئۈلگىدۇر.

أَسْوَدُ ج سُودٌ وَ سُودَانٌ: قارا؛ توم.

فَقْرٌ أَسْوَدُ: نامرات، گاداي.

«لَوْنُ الْفَحْمِ أَسْوَدُ وَكَذَلِكَ لَوْنُ الْغُرَابِ»: كۆمۈرنىڭ رەڭگى قارا، شۇنداقلا قارغىنىڭمۇ رەڭگى قارا.

سُوقٌ أَسْوَدُ: قاراڭغۇ بازار.

أَسْوَدُ الْكَبِدِ: دۈشمەن.

اَلْأَسْوَدَانِ: خورما بىلەن سۇ، يىلان بىلەن چايان.

أَسْوَدُ. اَلْجِنْسُ الْأَسْوَدُ: قارا تەنلىك.

أَسْوَدُ الْقَلْبِ: ئۆچمەن، دىلى قارا.

اَلْحَجَرُ الْأَسْوَدُ: قارا تاش، ھەجەرۇلئەسۋەد.

أَسْوَدُ ج أَسَاوِدُ: قارامتۇل چوڭ يىلان.

أَسْوَدُ فَاحِمٌ: تۇم قارا، قاپقارا.

اِسْوَدَّ يَسْوَدُّ اِسْوِدَادًا: قارايدى.

«يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ» «قۇرئان»: شۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈندە) بەزى يۈزلەر (يەنى مۆمىنلەرنىڭ يۈزلىرى) ئاقىرىدۇ. بەزى يۈزلەر (يەنى كۇففارلارنىڭ يۈزلىرى) قارىيىدۇ.

«اِسْوَدَّتِ الدُّنْيَا فِي عَيْنَيْهِ»: ئۇنىڭ كۆزىدە پۈتۈن جاھان قاراڭغۇلۇققا ئايلاندى.

أَسْوَغُ: لەززەتلىك، مەززىلىك؛ جائىز، مۇباھ.

أَسُوٌّ: دورا.

أَسِيَ يَأْسَى أَسًى: ھەسرەت چەكتى، قايغۇردى.

«فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ» «قۇرئان»: كاپىر قەۋملىرى ئۈچۈن سەن ھەسرەت چەكمىگىن.

أَسِيَ عَلَيْهِ وَ لَهُ: قايغۇردى.

أَسًى: قايغۇ ـ ئەلەم، ھەسرەت.

أَسْيَاقٌ: قورال ساقلىغۇچى ئاما.

أَسِيرٌ ج أُسَرَى و أُسَرَاءُ وَأُسَارَى: ئەسىر.

«وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا» «قۇرئان»: ئۆزى موھتاج تۇرۇقلۇق، مىسكىنگە، يېتىمگە ۋە ئەسىرگە تائام بېرىدۇ.

«تَبَادَلَ الْفَرِيقَانِ أَسْرَى الْحَرْبِ»: ئىككى تەرەپ ئۇرۇشتا ئەسىر ئېلىنغانلارنى ئۆزئارا ئالماشتۇردى.

أَسِيرُ التَّقَالِيدِ: ئەنئەنىلەرنىڭ ئەسىرى.

أَسِيرُ الشَّهْوَةِ: ھاۋايى ـ ھەۋەسنىڭ قۇلى.

أَسِيلٌ م أَسِيلَةٌ: سىلىق، يۇمشاق.

خَدٌّ أَسِيلٌ: يۇمران مەڭز.

أَسِيلُ الْخَدَّيْنِ: يۇمران مەڭزلىك؛ سوزۇنچاق يۈزلۈك.

أَشَاءَ يُشِيءُ إِشَاءَةً ـــ هُ إِلَى كَذَا: زورلىدى؛ قانات ئاستىغا ئالدى.

أَشَابَ يُشِيبُ إِشَابَةً هُ الْحُزْنُ: قېرىتىۋەتتى، خاپىلىق چېچىنى ئاقارتىۋەتتى.

أَشَابَةٌ ج أَشَائِبُ: چۈپرەندە ئادەملەر، قالايمىقان ئادەملەر؛ ھارام ئارىلىشىپ قالغان كەسىپ.

أَشَاحَ يُشِيحُ إِشَاحَةً بِوَجْهِهِ: ياقتۇرماي يۈزىنى ئۆرىدى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى، قاچتى.

أَشَاحَ بِـ...: تەرەپكە ئۆزگەرتتى.

أَشَادَ يُشِيدُ إِشَادَةً بِذِكْرِهِ: ئۇنى ماختىدى، كۆيلىدى، تەرىپلىدى.

أَشَادَ الْبِنَاءَ: ئېگىزلەتتى.

أَشَارَ يُشِيرُ إِشَارَةً إِلَيْهِ بِيَدِهِ: ئىشارەت قىلدى، ئىما قىلدى.

«فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا» «قۇرئان»: مەريەم بوۋاقنى كۆرسەتتى، ئۇلار: «بۆشۈكتىكى بوۋاققا قانداق سۆزلەيمىز» دېدى.

أَشَارَ إِلَيْهِ: كۆرسەتتى، تەكىتلىدى، بەلگىلىدى؛ باش لىڭشىتتى، قوشۇلدى، دارىتمىلىدى، دارىتىپ ئېيىتتى، كىنايە قىلدى، ئىشارەت قىلدى، بىشارەت بەردى؛ تىلغا ئالدى.

أَشَارَ عَلَيْهِ بِكَذَا: نەسىھەت قىلدى، پەند ـ نەسىھەت قىلدى؛ مەسلىھەت بەردى.

أَشَارَهُ: بېزىدى، زىننەتلىدى.

أَشَارَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى كۆز ـ كۆز قىلىش ئۈچۈن سىنىدى.

أَشَارَ عَلَيْهِ: نەسىھەت قىلدى، مەسلىھەت بەردى.

إِشَارَةٌ ج إِشَارَاتٌ: نەسىھەت؛ پىكىر، قاراش، كۆز قاراش؛ تەكلىپ.

إِشَارَةُ الْخَطَرِ: خەتەر سىگنالى، ئاگاھلاندۇرۇش بەلگىسى.

إِشَارَةُ ضَبْطِ الْوَقْتِ: ۋاقىت سىگنالى.

إِشَارَةٌ بَرْقِيَّةٌ (تِلْغِرَافِيَّةٌ): تېلېگراف، تېلېگرام؛ تېلېفون ئالاقىسى؛ تېلېگراف ئالاقىسى؛ رادىئو ئالاقىسى.

إِشَارَةُ دَلِيلٍ: بەلگە، ئالامەت، نامايەندە، قول ئىشارىتى؛ سىگنال.

إِشَارَةٌ لَاسِلْكِيَّةٌ: سىمسىز تېلېگراف.

إِشَارَةُ الْيَدِ: قول ئىشارىتى.

قُوَّاتُ الْإِشَارَةِ: ئالاقىلىشىش ئەترىتى، خەۋەرلە-شىش قىسمى.

إِشَارَةُ الذِّرَاعِ: يەڭ بەلگىسى.

سِلَاحُ الْإِشَارَةِ: خەۋەرلىشىش قىسمى، ئالاقە قىسمى.

سَرِيَّةُ الْإِشَارَةِ: ئالاقىلىشىش ئەترىتى.

إِسْمُ الْإِشَارَةِ: كۆرسىتىش ئالمىشى.

إِشَارَةُ أَمْرٍ: بۇيرۇق.

رَهْنَ إِشَارَتِهِ: بۇيرۇقنى ئاستىدا، يېتەكچىلىكىدە.

إِشَارَةٌ ج أَشَائِرُ: سىگنال؛ بايراق، تۇغ، ئەلەم.

أَشَاطَ يُشِيطُ إِشَاطَةً: قورۇتتى، كۆيدۈردى، كۈلگە ئايلاندۇردى.

أَشَاعَ يُشِيعُ إِشَاعَةً الْخَبَرَ: خەۋەر تارقاتتى.

أَشَاعَ الدَّارَ: قورۇنى ئورتاق قىلدى.

إِشَاعَةٌ: تارقاتماق، يايماق؛ ئېلان قىلماق، جاكار-لىماق.

إِشَاعَةٌ ج إِشَاعَاتٌ: ئىغۋا، پىتنە - پاسات، يالغان - ياۋىداق گەپلەر، سۆز - چۆچەك، تارقىلىپ يۈرگەن گەپ، مىش - مىش پاراڭ، غەيۋەت - شىكايەت.

أَشَاكَ يُشِيكُ إِشَاكَةً: تىكەن كىردى؛ سانجىلدى.

أَشَالَ يُشِيلُ إِشَالَةً: كۆتۈردى.

أَشْأَمَ يُشْئِمُ إِشْآمًا الْمُسَافِرُ: يولۇچى شامغا كىردى، سۈرىيەگە كىردى.

أَشْأَمُ: ئۇمىدسىزلىك، شۇملۇق ئالامىتى، يامان-لىق ئالامىتى، شۇملۇق.

أَشْأَمُ ج أَشَائِمُ م شُؤْمَى: شۇم، شۇملۇق ئېلىپ كېلىدىغان ئادەم.

«أَشْأَمُ كُلِّ امْرِئٍ بَيْنَ لِحْيَيْهِ»: ھەر ئادەمنىڭ شۇملۇقى تىلدا (پۇت يۈگۈرۈكى ئاشقا، تىل يۈگۈرۈكى باشقا).

أَشِبَ يَأْشَبُ أَشَبًا الشَّجَرُ: دەرەخ چىرمىشىپ كەتتى، گىرەلىشىپ كەتتى.

أَشَبٌ: ئورمان، ئورمانزارلىق، دەرەخزارلىق.

الْأَشْبَالُ: ئارسلان.

«اِنْضَمَّ الصَّبِيُّ إِلَى فَرِيقِ الْأَشْبَالِ»: كىچىك بالا «ئارسلان ئەترىتى» گە قاتناشتى.

أَشَبَّ يُشِبُّ إِشْبَابًا الْغُلَامُ: يىگىت بولدى، چوڭ بولدى، ئۆستى.

أَشَبَّ الْفَرَسَ: ئاتنى دۈۋەتتى.

أَشَبَّ الشَّخْصُ: بالىلىرى چوڭ بولۇپ قالدى، يىگىتلىك قورامىغا يەتتى.

أَشَبَّ اللهُ غُلَامًا: ئاللاھ بالىنى يىگىتلىك قورا-مىغا يەتكۈزدى، ئاللاھ بالىنى ياشلىق قورامىغا يەتكۈزدى.

أَشْبَعَ يُشْبِعُ إِشْبَاعًا الرَّجُلُ ضَيْفَهُ: مېھمىنىنى تويغۇچە تاماق بەردى، تويغۇزدى، تويدۇردى.

أَشْبَعَ الشَّيْءَ: ۋايىغا يەتكۈزدى.

أَشْبَعَ الصَّابِغُ الثَّوْبَ: بوياقچى كىيىمنى قېنىق بويىدى.

أَشْبَعَ الطِّفْلَ ضَرْبًا: بالىنى قاتتىق ئۇرۇۋەتتى.

أَشْبَعَ نَهْمَةَ الْعِلْمِيِّ: كۆپ ئىزدىنىپ، كۆپ ئوقۇدى، ئىلىم تەشنالىقىنى قاندۇردى.

أَشْبَعَ السَّائِلَ وَنَحْوَهُ: سۇيۇقلۇقنى تولۇق ئېرىت-تى.

أَشْبَعَ الْأَمْرَ بَحْثًا: ئىنچىكىلىك بىلەن تەتقىق قىلدى.

أَشْبَلَ يُشْبِلُ إِشْبَالًا عَلَيْهِ: ياردەم بەردى، كۆيۈندى.

أَشْبَلَتِ اللَّبُوَةُ: يولۋاس تۇغدى.

أَشْبَلَتِ الْمَرْأَةُ عَلَى وَلَدِهَا: ئايال بالىسىنى سېغىندى.

أَشْبَهَ يُشْبِهُ إِشْبَاهًا الشَّيْءُ الشَّيْءَ: ئوخشاپ قالدى، ئوخشىدى.

أَشْبَهَ وَالِدَهُ: دادىسىغا ئوخشاتتى.

أَشْبَهَ أُمَّهُ: ئانىسىغا ئوخشاتتى.

وَمَا أَشْبَهَ ذَلِكَ: شۇنىڭغا ئوخشاش، شۇ قاتارلىق، شۇنىڭدەك.

مَا أَشْبَهَ بِأَبِيكَ: ئاتاڭغا نېمىدېگەن ئوخشايسەن.

«أَنْتَ تُشْبِهُ أَبَاكَ فِي سَمَاحَتِهِ»: سەن كەڭ قورساقلىقتا داداڭغا ئوخشايسەن.

مَا أَشْبَهَ اللَّيْلَةَ بِالْبَارِحَةِ: ھېلىقى ئاتام كۆرگەن-دەك.

أَشْبَهُ: ئەڭ ئوخشايدىغان.

إِشْبِينٌ م إِشْبِينَةٌ: قولداش.

إِشْبِينُ الْعَرِيسِ: ئوغۇل قولدىشى.

إِشْبِينَةُ الْعَرُوسِ: قىز قولدىشى.

أَشْتَاتٌ: تارقاق، چېچىلاڭغۇ، رەتسىز، قالايمىقان.

«يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِيُرَوْاأَعْمَالَهُمْ» ‹قرآن›: بۇ كۈندە كىشىلەر قىلغان ئەمەللىرىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرۈش ئۈچۈن توپ - توپ بولۇپ تارىلىپ كېتىدۇ.

اِشْتَاطَ يَشْتَاطُ اِشْتِيَاطًا عَلَيْهِ: غەزىپى تاشتى، قاتتىق ئاچچىقلاندى.

اِشْتَاقَ يَشْتَاقُ اِشْتِيَاقًا إِلَى الشَّيْءِ: سىنچىلاپ قارىدى، كۆزەتتى، تەكشۈردى.

اِشْتَاقَ يَشْتَاقُ اِشْتِيَاقًا الشَّيْءَ وَإِلَيْهِ: سېغىندى، ئەسلىدى، تەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى، ئارزۇ قىلدى.

اِشْتَأَى يَشْتَئِي اِشْتِئَايًا: ئۆتۈپ كەتتى، ھالقىپ كەتتى، ئىلگىرىلەپ كەتتى.

اِشْتِبَاكٌ: ئارىلاشماق، گىرەلەشمەك، گىرەلىشىپ كەتمەك.

«وَقَعَ الْإِشْتِبَاكُ»: توقۇنۇشۇپ قالدى.

اِشْتِبَاهٌ: تۇتۇق، مۇجمەل، شۇبھە، گۇمان، گۇمانلانماق، شۇبھىلەنمەك؛ ئەنسىرىمەك، تەشۋىشلەنمەك.

اِشْتَبَكَ يَشْتَبِكُ اِشْتِبَاكًا: ئارىلىشىپ كەتتى، ئارىلاشتى، گىرەلىشىپ كەتتى، كىرىشىپ كەتتى، چىگىشلەشتى، جېدەللەشتى، تاكاللاشتى، جاڭجاللاشتى، توقۇنۇشتى.

اِشْتَبَكَ فِي الْأَمْرِ: چېتىلدى.

اِشْتَبَكَ فِي حَدِيثٍ: پاراڭلاشتى، سۆھبەتلەشتى، سۆزلەشتى.

اِشْتَبَكَ الْجَيْشَانِ: ئىككى قوشۇن گىرەلىشىپ كەتتى.

«لَقَدِ اشْتَبَكَ الْحَبْلاَنِ مَعًا»: ئىككى ئارغامچا بىر - بىرىگە چىگىلىشىپ كەتتى.

اِشْتَبَكُوا فِي قِتَالٍ: ئۇرۇش قىلىشتى، جەڭ قىلىشتى، قالايمىقان ئۇرۇشتى.

اِشْتَبَهَ يَشْتَبِهُ اِشْتِبَاهًا: ئوخشاش بولدى، ئوخشىشىپ كەتتى.

اِشْتَبَهَ فِي الْأَمْرِ: گۇمان قىلدى، گۇمانلاندى، شۇبھىلەندى، شەك كەلتۈردى، ئىشەنمىدى.

اِشْتَبَهَ الْأَمْرُ عَلَيْهِ: ئارىلىشىپ كەتتى، تۇتۇق بولدى، مۇجمەل بولدى.

اِشْتَبَهَ الرَّجُلُ فِي الْمَسْأَلَةِ: شەكلىنىپ قالدى.

أَشَتَّ يُشِتُّ إِشْتَاتًا الْقَوْمَ: تارقاتتى، بۇشاشتۇردى، پارە - پارە قىلىۋەتتى، ئايرىۋەتتى.

اِشْتَجَرَ يَشْتَجِرُ اِشْتِجَارًا الرَّجُلُ: ئالغا باستى، ئىلگىرىلىدى.

اِشْتَجَرَ الشَّيْءُ: كىرىشىپ كەتتى، گىرەلىشىپ كەتتى.

«اِشْتَجَرَتِ الْأَصَابِعُ»: بارماقلار كىرىشىپ كەتتى.

اِشْتَجَرَتِ الرِّمَاحُ: نەيزىلەر گىرەلىشىپ كەتتى.

اِشْتَجَرَتِ الْقَوْمُ: دەتالاش قىلىشتى، جاڭجال قىلىشتى، ماجىرا قىلىشتى، كىرىشىپ كەتتى، گىرەلىشىپ كەتتى.

اِشْتَدَّ يَشْتَدُّ اِشْتِدَادًا: كۈچەيدى، كەسكىنلەشتى.

«مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىنى ئىنكار قىلغانلارنىڭ قىلغان (ياخشى) ئەمەللىرى بورانلىق كۈندە شامال ئۇچۇرۇپ كەتكەن بىر دۆۋە كۈلگە ئوخشايدۇ.

اِشْتَدَّ مَرَضُهُ: كېسىلى كۈچەيدى.

اِشْتَدَّ الضَّغْطُ: بېسىم كۈچەيدى.

اِشْتَدَّ الزِّحَامُ: بەك قىستاڭچىلىق بولۇپ كەتتى.

اِشْتَدَّ السِّعْرُ: باھا ئۆسۈپ كەتتى، باھا ئۆرلەپ كەتتى.

اِشْتَدَّ فِي عَدْوِهِ: تېز يۈگۈردى

اِشْتَدَّ عَلَيْهِ الْمَرَضُ: كېسەل ئېغىرلاشتى، كېسىلى كۈچەيدى.

اِشْتَدَّ اللَّبَنُ: سۈت ئۇيىدى، سۈت ئۇيۇشقا باشلىدى.

اِشْتَدَّ النَّهَارُ: كۈن ئۆرلىدى، كۈن يۇقىرىلىدى.

www.uyghurkitap.com

إِشْتَدَّ فِي السَّيْرِ: جىددىي يۈرۈش قىلدى، ئالدىردى.

«فِي الصَّيْفِ تَشْتَدُّ الْحَرَارَةُ» : يازدا ئىسسىق قاتتىق بولىدۇ.

«كُلَّمَا اشْتَدَّ الضَّغْطُ ارْتَفَعَتْ نِيْرَانُ الْمُقَاوَمَةِ» : بېسىم كۈچەيگەنسېرى، قارشىلىق شۇنچە ئەۋج ئالىدۇ.

«تَشْتَدُّ حَرَارَةُ الْجَوِّ يَوْمًا إِثْرَ يَوْمٍ» : ھاۋا كۈندىن ـ كۈنگە ئىسسىماقتا.

«فِي هَذِهِ الأَيَّامِ اِشْتَدَّ الْبَرْدُ وَهَبَّتِ الْعَوَاصِفُ» : بۇ كۈنلەردە سوغۇق قاتتىق بولدى، بوران قاتتىق چىقتى.

إِشْتِرَاطٌ: ۋەدىلەشمەك، كېلىشمەك، شەرتلەشمەك.

إِشْتِرَاعٌ: قانۇن تۈزۈش، قانۇن چىقىرىش.

إِشْتِرَاعِيٌّ: قانۇنى، قانۇنلۇق.

إِشْتِرَاكٌ: ھەمكارلىق، ياردەم؛ سوۋغات، ئىنئام، قاتناشماق، ئىشتىراك قىلماق.

اَلْإِشْتِرَاكُ فِي مَجَلَّةٍ: ژۇرنالغا مۇشتەرى بولماق.

إِشْتِرَاكُ مَحَاصَّةٍ: قاتناشماق، كىرمەك.

رَسْمُ إِشْتِرَاكٍ: قاتنىشىش ھەققى.

إِشْتِرَاكِيٌّ: سوتسىيالىستىك، سوتسىيالىستلار پارتىيىسىنىڭ ئەزاسى، سوتسىيالىزمچى، سوتسىيالىزمنىڭ.

اَلنِّظَامُ الْإِشْتِرَاكِيُّ: سوتسىيالىستىك تۈزۈم.

إِشْتِرَاكِيَّةٌ: سوتسىيالىزم.

نَزْعَةٌ إِشْتِرَاكِيَّةٌ: سوتسىيالىستىك خاھىش.

اَلْإِشْتِرَاكِيَّةُ الْأُطُوبَاوِيَّةُ: خىيالىي سوتسىيالىزم.

اَلْإِشْتِرَاكِيَّةُ الشُّوفِينِيَّةُ: سوتسىيال شوۋىنىزم.

اَلْإِشْتِرَاكِيَّةُ الْعِلْمِيَّةُ: ئىلمىي سوتسىيالىزم.

إِشْتَرَطَ يَشْتَرِطُ إِشْتِرَاطًا: ۋەدىلەشتى، شەرتلەشتى، كېلىشتى، بەلگىلەشتى.

إِشْتَرَطَ الْمَرِيْضَ: كېسەلدىن قان ئالدى.

إِشْتَرَطَ الْجِلْدَ: تېرىنى تىلىۋەتتى.

إِشْتَرَعَ يَشْتَرِعُ إِشْتِرَاعًا: قانۇن چىقاردى، قانۇن تۈزدى.

إِشْتَرَكَ يَشْتَرِكُ إِشْتِرَاكًا الرَّجُلَانِ فِي كَذَا: شېرىكلەشتى، ئورتاقلاشتى.

إِشْتَرَكَ فِي الصُّحُفِ وَالْمَجَلَّاتِ: گېزىت ـ ژۇرناللارغا مۇشتەرى بولدى.

إِشْتَرَكَ فُلَانٌ فِي النَّادِي وَغَيْرِهِ: قاتناشتى، ئەزا بولدى.

إِشْتَرَكَ الْأَمْرُ: ئورتاق بولدى.

إِشْتَرَكَ التَّرْكِيبُ أَوِ اللَّفْظُ: جۈملە ياكى لەۋزى كۆپ مەنىلىك بولدى، بىردىن ئارتۇق مەنىگە ئېھتىماللىقى بولدى.

إِشْتَرَكَ فِي اكْتِسَابٍ أَوْعَمَلٍ: ياردەم بەردى، تەقدىم قىلدى، ئىنئام قىلدى، سوۋغا قىلدى.

«لَمْ أَشْتَرِكْ فِي الْمُؤْتَمَرِ بَلْ سَمِعْتُ تَبْلِيْغَ مُحْتَوَيَاتِهِ فَقَطْ» : مەن يىغىنغا قاتناشمىدىم، يالغۇز ئۇنىڭ يەتكۈزمىسىنى ئاڭلىدىم.

«هَلِ اشْتَرَكْتَ فِي نَشَاطَاتِ الْإِحْتِفَالِ بِالْعِيْدِ الْوَطَنِيِّ فِي الْعَامِ الْمَاضِي؟» : ئۆتكەن يىلى دۆلەت بايرىمىنى تەبرىكلەش پائالىيىتىگە قاتناشتىڭمۇ؟

إِشْتَرَى يَشْتَرِي إِشْتِرَاءً الشَّيْءَ: سېتىۋالدى، ئالدى.

«وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ» «قرآن» : ئۇنى سېتىۋالغان مىسىرلىق ئادەم ئايالىغا: «ئۇنى ياخشى كۈتكىن» دېدى.

إِشْتَرَى الرَّجُلُ: خاپا بولدى، ئاچچىقلاندى، چېچىلدى، سەپراسى ئۆرلىدى.

إِشْتَرَتِ الْأُمُورُ: ئىشلار چوڭقىيىپ كەتتى، ئېغىرلىشىپ كەتتى، جىددىيلىشىپ كەتتى.

إِشْتَطَّ يَشْتَطُّ إِشْتِطَاطًا عَلَيْهِ: زۇلۇم قىلدى، خارلىدى، ئازابلىدى.

إِشْتَطَّ الرَّجُلُ فِي حُكْمِهِ: ناتوغرا ھۆكۈم قىلدى.

إِشْتِعَالٌ: كۆيمەك، يانماق.

قَابِلُ الْإِشْتِعَالِ: كۆيىدىغان، يانىدىغان.

إِشْتَعَبَ يَشْتَعِبُ إِشْتِعَابًا: ئايرىلدى، بۆلۈندى.

إِشْتَعَلَ يَشْتَعِلُ إِشْتِعَالاً غَضَبًا: غەزەپلەندى،

زەردىسى قاينىدى.

اِشْتَعَلَ رَأْسُهُ شَيْبًا: چېچى ئاقاردى.

«وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا» «قرآن»: چېچىم ئاقاردى.

اِشْتَعَلَتِ النَّارُ: ئوت كۆيدى، ئوت ياندى، ئوت ئېلىپ كەتتى؛ ئەۋجىگە چىقتى.

اِشْتَعَلَ غَيْظًا: غەزەپلەندى، جۇدۇنى تۇتتى.

اِشْتَغَلَ يَشْتَغِلُ اِشْتِغَالاً بِهِ: مەشغۇل بولدى، شۇغۇللاندى؛ پايپېتەك بولۇپ كەتتى، ئالدىراپ تېنەپ ئىشلىدى.

اِشْتَغَلَ بِكَذَا: شۇغۇللاندى، ئىشلىدى.

اِشْتَغَلَ بِالْعِلْمِ: ئىلىم بىلەن شۇغۇللاندى.

اِشْتَغَلَ قَلْبُهُ: تەشۋىشلەندى، بىئارام بولدى، بېسەرەمجان بولدى، ئارامسىزلاندى.

اِشْتَغَلَ عَنْهُ: ئۇنى تاشلاپ قويۇپ باشقىسى بىلەن بولۇپ كەتتى.

اِشْتَغَلَ الْمُحَرِّكُ: ماتور ھەرىكەتلەندى، ماتور چۆرگىلىدى.

«يَشْتَغِلُ أَخُوهُ فِي وَزَارَةِ الصِّحَّةِ»: قېرىندىشى سەھىيە نازارىتىدە ئىشلەيدۇ.

اِشْتَفَّ يَشْتَفُّ اِشْتِفَافًا الشَّارِبُ مَافِي الْإِنَاءِ: قاچىدىكى ھەممىنى سۈمۈرۈپ ئىچىپ قۇرۇقدىۋەتتى.

اِشْتَقَّ الْأُمُورَ: چوڭقۇر ئىزدەندى، چوڭقۇر تەكشۈردى.

اِشْتَفَى يَشْتَفِي اِشْتِفَاءً: ئارزۇسى قاندى، ئارزۇسىغا يەتتى، ئارزۇسى ئەمەلگە ئاشتى، مۇرادىغا يەتتى، تولۇق قانائەت ھاسىل قىلدى؛ بىراۋنىڭ بەختسىزلىكىدىن خۇشال بولدى، كۆڭلى قارىلىق قىلدى.

اِشْتَفَى الرَّجُلُ مِنْ عَدُوِّهِ: دۈشمىنىدىن ئەنتىنى ئالدى، ئۆچىنى ئالدى، دەردىنى چىقىرىۋالدى.

اِشْتِقَاقٌ «فِي النَّحْوِ»: ياسالما سۆز (گرامماتىكىدا).

عِلْمُ الْاِشْتِقَاقِ: ئېتىمولوگىيە.

اِشْتَقَّ يَشْتَقُّ اِشْتِقَاقًا: ئايرىلدى، تۈرلەرگە ئايرىلدى، بۆلۈنۈپ چىقتى.

اِشْتَقَّ الْكَلِمَةَ مِنْ غَيْرِهَا: سۆز ياسىدى.

اِشْتَكَلَ يَشْتَكِلُ اِشْتِكَالاً: ئارىلىشىپ كەتتى، مۇجمەل بولۇپ قالدى.

اِشْتَكَى يَشْتَكِي اِشْتِكَاءً إِلَيْهِ: دەرد تۆكتى، ھال ئېيتتى، شىكايەت قىلدى؛ كېسەل بولدى، ئاغرىپ قالدى.

«قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللّٰهِ» «قرآن»: ئاللاھ ھەقىقەتەن ئېرى توغرىسىدا سەن بىلەن مۇنازىرىلەشكەن ۋە ئاللاھقا شىكايەت قىلغان ئايالنىڭ سۆزىنى ئاڭلىدى.

«اِشْتَكَى الْبَائِعُ الْمُشْتَرِيَ عِنْدَ الْقَاضِي»: مال ساتقۇچى خېرىدار ئۈستىدىن سودىيىگە شىكايەت قىلدى.

اِشْتَكَى الْأَمْرَ: ئىزھار قىلدى، بايان قىلدى.

اِشْتَكَى بَطْنَهُ: قورساق ئاغرىقى بىلەن ئاغرىدى.

اِشْتَمَلَ يَشْتَمِلُ اِشْتِمَالاً عَلَيْهِ: ئۆز ئىچىگە ئالدى، ئىچىدە بولدى، تەركىبىدە بولدى.

«أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنْثَيَيْنِ» «قرآن»: ياكى ئىككى چىشىنىڭ قورسىقىدىكى قوزا بىلەن ئوغلاقنىمۇ؟

اِشْتَمَلَ الْأَمْرُ عَلَى كَذَا: ئۆز ئىچىگە ئالدى، تەركىب تاپتى، ھاسىل بولدى.

اِشْتَمَلَ الرَّجُلُ بِثَوْبِهِ: كىيىمى بىلەن يۆگىنىۋالدى.

اِشْتَمَلَ الْفَارِسُ بِسَيْفِهِ: چەۋەنداز قىلىچىنى ئېسىۋالدى.

اِشْتَمَّ يَشْتَمُّ اِشْتِمَامًا: پۇرىدى، ھىدىنى ئالدى.

«اِشْتَمَّ فِي كَلَامِهِ رَائِحَةَ الْكِذْبِ»: ئۇنىڭ سۆزىدىن يالغانىنىڭ ھىدىنى سەزدى.

اِشْتِهَاءٌ: ئۈمىد قىلماق، ئارزۇ قىلماق، كۆڭلى تارتماق؛ ئىشتىھا.

اِشْتِهَارٌ: داڭ چىقارماق، مەشھۇر بولماق، تونۇلماق.

اِشْتَهَرَ يَشْتَهِرُ اِشْتِهَارًا الْأَمْرُ: داڭقى چىقتى، داڭ كەتتى، شۆھرەت قازاندى، مەشھۇر بولدى، ئاتىقى چىقتى؛ يېيىلدى، تارقالدى.

اِشْتَهَرَ بِكَذَا: تونۇلدى، شۆھرەت قازاندى.

اِشْتَهَى يَشْتَهِي اِشْتِهَاءً: تەشنا بولدى، ئىنتىزار

www.uyghurkitap.com

بولدى، ئارزۇ قىلدى، سېغىندى، ئەسلىدى.

اِشْتَهَى الشَّيْءَ: كۆڭلى تارتتى.

«وَلَكُمْ فِيْهَا مَاتَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ» ‹قرآن›: جەننەتتە سىلەر ئۈچۈن كۆڭلۈڭلار تارتقان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى بار.

«وَأَمْدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُوْنَ» ‹قرآن›: ئۇلار كۆرۈۋاتقان نېمەتنىڭ ئۈستىگە يەنە (ئۇلارنى) كۆڭلى تارتقان مېۋە ۋە كۆڭلى تارتقان گۆش بىلەن تەمىنلەيمىز.

«اَلْأُمُورُ قَدْتَجْرِي عَلَى غَيْرِ مَانَشْتَهِي»: ئىشلار ھەمىشە بىزنىڭ ئارزۇيىمىز بويىچە بولمايدۇ.

«كُلْ مَا اشْتَهَيْتَ وَالْبَسْ مَاتَشْتَهِيهِ النَّاسُ»: تاماقتىن كۆڭلۈڭ تارتقاننى يېگىن، كىيىمنى كىشىلەرنىڭ رايىغا قاراپ كىيگىن.

اِشْتَوَى يَشْتَوِي اِشْتِوَاءً اللَّحْمَ: گۆشنى كاۋاپ قىلدى.

أَشْتَى يُشْتِي إِشْتَاءً: قىشقا كىردى، قىش پەسلىگە كىردى.

اِشْتِيَاقٌ: ئىشتىياق؛ سېغىنىش، قىزغىن ئارزۇ.

أَشْجَبَ يُشْجِبُ إِشْجَابًا ــ هُ: مەيۈسلەندۈردى، ئازابلىدى، قايغۇ ئەلەمگە دۇچار قىلدى.

أَشَجُّ م شَجَّاءُ ج شُجٌّ: باش ـ كۆزى يېرىلغان ئادەم، قاش ـ قاپاقلىرى يېرىلغان ئادەم.

أَشْجَرَ يُشْجِرُ إِشْجَارًا الْمَكَانُ: جاي دەرەخلىككە ئايلاندى، دەرەخزارلىققا ئايلاندى.

أَشْجَرُ: دەرەخلىك.

مَكَانٌ أَشْجَرُ: دەرەخزارلىق.

أَشْجَعُ م شَجْعَاءُ ج شُجْعٌ: ئەڭ باتۇر، شىر؛ قورقماس، باتۇر، چوڭ يىلان، قول تۆگىسى.

أَشْجَنَ يُشْجِنُ إِشْجَانًا: قايغۇرغۇزدى، غەم ـ قايغۇدا قالدۇردى، غەمگە قالدۇردى.

أَشْجَى يُشْجِي إِشْجَاءً: ئەلەمگە دۇچار قىلدى، قايغۇغا سالدى، ئازابلىدى.

أَشْجَاهُ الْهَمُّ: ئۇنى قايغۇ ئازابلىدى.

أَشْحَصَ يُشْحِصُ إِشْحَاصًا: جاپا سالدى، چارچىتىۋەتتى.

أَشْحَصَهُ مِنَ الْمَكَانِ: قوغلاپ چىقاردى، ھەيدەپ چىقاردى، ھەيدىدى، قوغلىدى.

أَشْحَطَ يُشْحِطُ إِشْحَاطًا الشَّيْءَ: يىراقلاشتۇردى، نېرى قىلدى، ھەيدىۋەتتى، قوغلىۋەتتى.

أَشْحَمَ يُشْحِمُ إِشْحَامًا: سەمىردى، بورداldى، ماي قاپلىدى.

أَشْحَنَ يُشْحِنُ إِشْحَانًا السَّفِينَةَ: كېمىگە يۈك باستى، كېمىگە يۈك قاچىلىدى.

أَشْحَنَهُ: تولدۇردى، قاچىلىدى.

أَشْخَصَ يُشْخِصُ إِشْخَاصًا: ئاۋارە قىلدى، بىسەرەمجان قىلدى، قالايمىقان قىلدى.

أَشْخَصَ فُلَانًا مِنْ بَلَدِهِ: شەھىرىدىن چىقىرىۋەتتى، ھەيدەپ چىقاردى، قوغلاپ چىقاردى.

أَشْخَصَ فُلَانًا إِلَى أَخِيْهِ: قېرىندىشىغا ئەۋەتتى.

أَشْخَصَ الرَّجُلُ: ماڭىدىغان ۋاقتى بولدى، ۋاقتى توشتى.

أَشْخَصَ بِهِ: ھاقارەتلىدى، قارىلىدى، غەيۋىتىنى قىلدى؛ قارا چاپلىدى، تۆھمەت قىلدى.

أُشْخُوبٌ ج أَشَاخِيبُ: سۈت ساغقاندا چىقىدىغان ئاۋاز.

أَشَدَّ يُشِدُّ إِشْدَادًا الْفَتَى: يىگىت قۇرامىغا يەتتى، ۋايىغا يەتتى، بالاغەتكە يەتتى، كۈچ ـ قۇۋۋەتكە تولدى.

أَشَدَّ الشَّخْصُ: كۈچلۈك ئۇلاغلىق بولدى.

أَشَدُّ: ئەڭ كۈچلۈك، ئەڭ قاتتىق.

أَشُدٌّ: كۈچ ـ قۇۋۋەت، غەيرەت.

بَلَغَ أَشُدَّهُ: كۈچ ـ قۇۋۋەتكە تولدى، كۈچ ـ قۇۋۋىتى ۋايىغا يەتتى.

«وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا» ‹قرآن›: يۈسۈپ قۇرامىغا يەتكەندە، ئۇنىڭغا ھېكمەت بىلەن ئىلىم ئاتا قىلدۇق.

أَشْدَقُ م شَدْقَاءُ ج شُدْقٌ: سۆزمەن، گەپكە ئۇستا، گەپدان؛ قوۋزىرى كەڭ، جاۋغىيى كەڭ.

أَشْدَنَ يُشْدِنُ إِشْدَانًا الظَّبْيَةُ: كېيىك چوڭ بولۇپ ئانىسىدىن ئايرىلدى.

أَشْدَهَ يُشْدِهُ إِشْدَاهًا الْأَمْرُ: ھاڭ ـ تاڭ قالدۇردى، ھەيران قالدۇردى.

أَشِرَ يَأْشَرُ أَشَرًا: چوڭچىلىق قىلدى، مەنمەنچىلىك قىلدى.

أَشِرٌ: مۇتەكەببۇر، ھاكاۋۇر، ھەددىدىن ئاشقۇچى.

«سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَنِ الْكَذَّابُ الْأَشِرُ» (قۇرئان): ئۇلار ئەتە (يەنى ئاخىرەتتە) كىمنىڭ يالغانچى، مۇتەكەببۇر ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ.

«بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ» (قۇرئان): بەلكى ئۇ ھەددىدىن ئاشقان كاززاپتۇر.

اَلْإِشْرَاسُ: بىر تۈرلۈك يېپىشقاق ماددا، شىلىم.

أَشْرَاطٌ: ئالامەت، بەلگە.

أَشْرَاطُ السَّاعَةِ: قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرى.

«فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا» (قۇرئان): ئۇلار (يەنى مەككە كۇففارلىرى) پەقەت قىيامەتنىڭ ئۇلارغا تۇيۇقسىز كېلىشىنىلا كۈتىدۇ، شۈبھىسىزكى، قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرى كەلدى.

إِشْرَافٌ: باشقۇرماق، ئىدارە قىلماق، كۆزەتمەك، نازارەت قىلماق؛ تەپتىش قىلماق.

لَجْنَةُ إِشْرَافٍ: باشقۇرۇش ھەيئىتى، نازارەت قىلىش كومىتېتى.

تَحْتَ إِشْرَافِهِ: ئۇنىڭ رىياسەتچىلىكى ئاستىدا، ئۇنىڭ نازارىتى ئاستىدا.

«سَيَكُونُ ذَلِكَ الْاِجْتِمَاعُ تَحْتَ إِشْرَافِهِ»: بۇ يىغىننى ئۇ باشقۇرىدۇ.

«أُنْجِزَ الْمَشْرُوعُ تَحْتَ إِشْرَافِ فُلَانٍ»: پىلان پالانىنىڭ رىياسەتچىلىكى ئاستىدا ئورۇندالدى.

اَلْأَشْرَافُ: ئاقسۆڭەكلەر.

إِشْرَاقٌ م إِشْرَاقَةٌ ج إِشْرَاقَاتٌ: سەزگىلى بولمايدىغان، ئالدىدىن تولۇق بىلىش ھاسىل بولىدىغان بىر خىل نۇرنىڭ ئادەم زېھنىگە ئورۇنلىشىشى.

إِشْرَاقِيٌّ ج إِشْرَاقِيُّونَ: چوڭقۇر بىلىشتە ئىشراق مەزھىپىگە ئەگەشكۈچى.

اِشْرَأَبَّ يَشْرَئِبُّ اِشْرِئْبَابًا لِلشَّيْءِ: يىراققا نەزەر تاشلىدى.

اِشْرَأَبَّ الرَّجُلُ: كۆرۈش ئۈچۈن بويىنىنى سوزدى، بويۇنداپ قارىدى.

أَشْرَبَ يُشْرِبُ إِشْرَابًا: سۇغاردى؛ يۇقۇملاندى؛ تەسىرگە ئۇچرىدى؛ يۇقتى.

أَشْرَبَ سَائِلَ غَيْرِهِ: ھۆل ئۆتۈپ كەتتى؛ سىڭىپ كەتتى.

أَشْرَبَ الْخَشَبَ: ياغاچنى رەڭدىلىدى، ياغاچنى بويىدى.

أَشْرَبَ الْبَيَاضَ حُمْرَةً: ئاققا قىزىلنى ئارىلاشتۇردى.

أُشْرِبَ حُبَّهُ: ئۇنى ئىنتايىن ياخشى كۆردى.

«وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ» (قۇرئان): ئۇلارنىڭ كۇفرى تۈپەيلىدىن دىللىرىغا موزاينىڭ مۇھەببىتى سىڭىپ كەتتى.

«أَشْرَبَ ضُيُوفَهُ اللَّبَنَ»: مېھمانلىرىغا سۈت بەردى.

«أَشْرَبَنِي مَا لَمْ أَشْرَبْ»: قىلمىغان ئىشنى ماڭا ئارتتى، يېمىگەن مانتىغا پۇل تۆلەتكۈزدى.

أَشْرَبَ اللَّوْنَ: رەڭنى قېنىق بەردى.

أَشْرَدَ يُشْرِدُ إِشْرَادًا: قاچۇرۇۋەتتى، قوغلاپ چىقاردى، ھەيدىۋەتتى؛ توزۇتىۋەتتى، بۆلىۋەتتى، تارقىتىۋەتتى.

أَشَرَّ يُشِرُّ إِشْرَارًا الرَّجُلُ فُلَانًا: يامانلىدى، يامانلىققا نىسبەت بەردى.

أَشَرَّ الرَّجُلُ اللَّحْمَ: گۆشنى قاقلىدى.

أَشَرُّ: ئەڭ يامان، ئەڭ قەبىھ، ئەڭ رەزىل، ئەڭ مۇدھىش.

أَشَرُّ مِنْ كَذَا: ... دىنمۇ يامان.

أَشْرَسُ م شَرْسَاءُ ج شُرْسٌ: ئەخلاقسىز، بەد ئەخلاق.

أَشْرَعَ يُشْرِعُ إِشْرَاعًا الرُّمْحَ: نەيزىنى چەنلىدى، نىشانلىدى، قارىغا ئالدى.

أَشْرَعَ الطَّرِيقَ: يولنى كۆرسەتتى.

أَشْرَعَ نَحْوَهُ الرُّمْحَ: نەيزە بىلەن ئۇنى چەنلىدى.

أَشْرَفَ يُشْرِفُ إِشْرَافًا عَلَى الْعَمَلِ: نازارەت قىلدى، باشقۇردى، ئىدارە قىلدى.

أَشْرَفَ عَلَى الْمَكَانِ: ئېگىزدىن قارىدى، ئېگىزدىن نەزەر سالدى.

أَشْرَفَ عَلَى الْمَشْرُوعِ: پىلانغا يېتەكچىلىك قىلدى.

www.uyghurkitap.com

أَشْرَفَ عَلَى الْمَوْتِ: ئۆلۈمگە يۈزلەندى، جان تۇمشۇقىغا كېلىپ قالدى، سەكراتتا چۈشۈپ قالدى، ئۆلەي دەپ قالدى، كېسەل ئېغىرلىشىپ كەتتى.

أَشْرَفَ عَلَى الْأَمْرِ: باشقۇردى، ئىدارە قىلدى، يولباشچىلىق قىلدى.

أَشْرَفَ عَلَى الشَّيْءِ: يېقىنلاشتى.

أَشْرَفَ عَلَى الشِّفَاءِ: ساقىيىشقا يۈزلەندى.

أَشْرَفُ م شَرْفَاءُ ج شُرُفٌ: ئېگىز، ئالىي، ئەڭ شەرەپلىك؛ شەپەرەڭ.

قَصْرٌ أَشْرَفُ: ئېگىز ساراي.

رَجُلٌ أَشْرَفُ: دوك، دۈمچەك.

أَشْرَقَ يُشْرِقُ إِشْرَاقًا وَجْهُهُ: چىرايى ئېچىلىپ كەتتى، يورۇپ كەتتى.

أَشْرَقَتِ الشَّمسُ الْمَكَانَ: كۈن يورۇتتى، نۇر چاچتى، قۇياش چىقتى.

أَشْرَقَتِ الْأَرْضُ: زېمىن يورۇدى.

«وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا» ‹قرآن›: مەھشەرگاھ پەرۋەردىگارىنىڭ نۇرى بىلەن يورۇيدۇ.

أَشْرَقَ اللَّحْمَ: گۆشنى قۇرۇتتى.

أَشْرَقَ النَّخْلُ: خورما سارغايدى.

أَشْرَقَ وَجْهُهُ بِشْرًا: چىرايىدىن خۇشاللىق يېغىپ تۇردى.

أَشْرَكَ يُشْرِكُ إِشْرَاكًا: قاتناشتۇردى.

أَشْرَكَ بِاللّٰهِ: ئاللاھقا شېرىك كەلتۇردى.

«وَكَيْفَ اَخَافُ مَا اَشْرَكْتُمْ وَلَاتَخَافُوْنَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا»

‹قرآن›: ئاللاھنىڭ شېرىكى بولۇش ھەققىدە ئاللاھ سىلەرگە ھېچقانداق دەلىل چۈشۈرمىگەن بۇتلارنى ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈشتىن قورقمايۋاتساڭلار، سىلەرنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن بۇتلىرىڭلاردىن مەن قانداقمۇ قورقاتتىم.

أَشْرَكَ النَّعْلَ: ئاياغقا شوينا ئۆتكۈزدى، ئاياغقا يىپ ئۆتكۈزدى.

أَشْرَكَهُ فِي الْأَمْرِ: ئۇنى ئىشقا ئورتاقلاشتۇردى، تەڭ بەھرىمەن قىلدى.

أَشْرَكَ فِي اكْتِسَابٍ أَوْعَمَلٍ: ياردەم بەردى، تەقدىم قىلدى، ئىنئام قىلدى.

أَشْرَمُ م شَرْمَاءُ ج شُرْم: كالپۇكى يېرىق، توشقان كالپۇك.

أَشَّرَ يُؤَشِّرُ تَأْشِيرًا: ئىمزا قويدى (پاسپورتقا).

أَشَّرَ عَلَى جَوَازِ السَّفَرِ: پاسپورتقا ئىمزا قويدى.

«أَشَّرَ الْمُدِيْرُ عَلَى الطَّلَبِ بِالْمُوَافَقَةِ» : مۇدىر ئىلتىماس ئۈستىگە قوشۇلغانلىق ئالامىتى قويدى.

أَشْطَأَ يُشْطِئُ إِشْطَاءً الزَّرْعُ: زىرائەت بىخ چىقاردى، بىخلىدى.

أَشَطَّ يُشِطُّ إِشْطَاطًا: زۇلۇم قىلدى، ئەزدى، بوزەك قىلدى.

أَشَطَّ فِى سِلْعَتِهِ: كۆز بويامچىلىق قىلدى، ناھەقچىلىق قىلدى.

«فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَاتُشْطِطْ» ‹قرآن›: بىزنىڭ ئارىمىزدا ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم قىلغىن، ناھەق ھۆكۈم چىقارمىغىن.

أَشَطَّ فِي حُكْمِهِ: زۇلۇم قىلدى.

أَشَطَّ عَنِ الْمَوْضُوعِ: تېمىدىن يىراقلاپ كەتتى، تېمىدىن چەتنەپ كەتتى.

أَشْطَنَ يُشْطِنُ إِشْطَانًاهُ: نېرى سۈردى، سۈرۈپ قويدى.

إِشْعَارٌ ج إِشْعَارَاتٌ: ئېلان، خەۋەر، مۇراجىئەت، ئۇقتۇرۇش ، بىلدۈرمەك، ئۇقتۇرماق، ئېلان، خەۋەر، ئۇقتۇرۇش، مۇراجىئەت.

إِلَى إِشْعَارٍ آخَرَ: يېڭى بەلگىلىمە چىقىرىلمىغىچە.

سَيُعْمَلُ بِهَذَاالْقَانُونِ حَتَّى إِشْعَارٍ آخَرَ: ئىككىنچى بەلگىلىمە چىقىرىلغانغا قەدەر مۇشۇ قانۇن كۈچكە ئىگە.

إِشْعَارُ وُصُولٍ: ھۆكۈمەت تەرەپ ھۆججىتى.

إِشْعَارُ بِتَسَلُّمِ رِسَالَةٍ: خەت تاپشۇرۇۋالغانلىق ئۇقتۇرۇشى.

إِشْعَاعٌ: نۇر چېچىلماق، يالتىرىماق، پارقىرىماق، ۋاللىدىماق، نۇر چاچماق؛ ئىپادىلەنمەك، كۆرۈنۈپ تۇرماق، بىلىنىپ تۇرماق.

إِشْعَاعٌ شَمْسِيٌّ: قۇياش نۇرى.

إِشْعَاعٌ ثَقَافِيٌّ: مەدەنىي ئاقارتىش.

«لاَ يَقِلُّ خَطَرُ الْإِشْعَاعِ الذَّرِّيِّ عَنِ التَّدْمِيرِ نَفْسِهِ» : ئاتوم زەررىلىرىنىڭ تارقاپ كېتىش خەتىرىنى ئاتومنىڭ ئۆزى ئېلىپ كېلىدىغان ھالاكەتتىن تۆۋەن چاغلىغىلى بولمايدۇ.

إِشْعَاعِيٌّ: نۇرلۇق، شانلىق، پارلاق.

نَشَاطٌ إِشْعَاعِيٌّ: رادىئاتسىيە ئېنېرگىيىسى، رادىئو ئاكتىپلىق ئېنېرگىيە، رادىئوئاكتىپلىق.

إِشْعَاعِيَّةٌ: رادىئوئاكسىيە ئېنېرگىيىسى، رادىئو-ئاكتىپلىق ئېنېرگىيە.

إِشْعَالٌ: ئوت ياقماق، كۆيمەك، يانماق.

قَابِلُ الْإِشْعَالِ: كۆيىدىغان، يانىدىغان.

أَدَاةُ إِشْعَالٍ: ئوت يېقىش ئەسۋابى.

أَشْعَبِيٌّ: ئاچكۆز، تويماس.

اَلْأَشْعَثُ م شَعْثَاءُ ج شُعْثٌ: چاڭ - تۇزان بېسىپ كەتكەن، پاخپىيىپ كەتكەن.

شَعْرٌ أَشْعَثُ: پاخپىيىپ كەتكەن چاچ، چىگىلىشىپ كەتكەن چاچ، چۇۋۇلۇپ كەتكەن چاچ.

أَشْعَرَ يُشْعِرُ إِشْعَارًا ــ هُ الْأَمْرَ وَ بِهِ: ئۇقتۇردى، خەۋەر قىلدى، دوكلات قىلدى، مەلۇم قىلدى، مەلۇمات بەردى، بىلدۈردى.

«وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا جَاءَتْ لاَيُؤْمِنُونَ» (قرآن) : سىلەر نېمىنى بىلىسىلەر؟ مۆجىزىلەر كەلسە، ئۇلار ئېھتىمال ئۇنىڭغا ئىشەنمەسلىكلىرى مۇمكىن.

أَشْعَرَ الْحَاجُّ الْبُدْنَ: ھاجى قۇربانلىق مېلىغا بەلگە سالدى.

أَشْعَرَهُ بِالْأَمْرِ: ھېس قىلدۇردى.

أَشْعَرَ الْغُلاَمُ أَوِ الْجَارِيَةُ: بالا ياكى قىزغا چاچ چىقتى.

أَشْعَرَ فُلاَنًا بِالْأَمْرِ: بىلدۈردى.

أَشْعَرَ الْقَوْمُ: بەلگە قىلدى.

أَشْعَرُ م شَعْرَاءُ ج شُعْرٌ: يۇڭلۇق، تۈكلۈك.

رَجُلٌ أَشْعَرُ: تۈكلۈك ئادەم.

أَشْعَرُ الرَّقَبَةِ: كۈچلۈك، نوچى، باتۇر.

أَشْعَرِيٌّ ج أَشْعَرِيَّةٌ و أَشَاعِرَةٌ: ئەشئەرىلەر پىرقىسىغا مەنسۇپ ئادەم.

أَشْعَرِيَّةٌ ج أَشَاعِرَةٌ: مۇتەكەللىمىنلەردىن بولغان ئەبۇل ھەسەن ئەشئەرىگە مەنسۇپ بىر پىرقە.

أَشَعَّ يُشِعُّ إِشْعَاعًا الشَّمْسُ الشَّيْءَ: نۇرىنى چاچتى، پارقىرىدى.

أَشَعَّتِ النَّارُ: ئوت يورۇقلۇق ۋە ئىسسىقلىق چىقاردى.

اَلْأَشِعَّةُ ج شُعَاعٌ: نۇر، شولا.

«اَلْمَقْصُورَةُ الْمُوَاجِهَةُ لِلْمَاءِ تَحْظَى بِأَشِعَّةِ الْقَمَرِ أَوَّلاً» : ئاي شولىسى ئالدى بىلەن سۇ بويىدىكى راۋاقتا چۈشىدۇ.

أَشِعَّةُ رُونْتِجِينْ: رېنتگېن نۇرى.

أَشِعَّةُ إِكْسْ: رېنتگېن نۇرى.

اَلْمُعَالَجَةُ بِالْأَشِعَّةِ: رادىيوئاكتىپلىق نۇر بىلەن داۋالاش.

أَشْعَلَ يُشْعِلُ إِشْعَالاً النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت تۇتاشتۇردى.

أَشْعَلَ نِيرَانَ الْحَرْبِ: ئۇرۇش ئوتىنى تۇتاشتۇردى، ئۇرۇش باشلىدى.

«أَشْعَلَ الصَّيَّادُونَ النَّارَفِي الْغَابَةِ لَيْلاً» : ئوۋچىلار كېچىسى ئورمانلىقتا ئوت ياقتى.

أَشْعَلَ السِّرَاجَ: چىراغنى يورۇتتى.

«أَشْعَلَ الثَّوْرَةَ» : ئىنقىلاب قىلدى، ئىنقىلاب كۆتۈردى، ئىنقىلاب ئوتىنى ياقتى.

أَشْعَلَ نَارَ الْفِتْنَةِ: پىتنە قوزغىدى؛ ئىسيان كۆتۈردى.

أَشْغَالٌ: كەسىپ، ھۈنەر، خىزمەت، ئىش مەشغۇلات.

أَشْغَالٌ شَاقَّةٌ مُؤَبَّدَةٌ: مۇددەتسىز قاماپ ئېغىر ئەمگەككە سېلىش جازاسى.

وِزَارَةُ الْأَشْغَالِ الْعَامَّةِ: ئاممىۋى پاراۋانلىق قۇرۇلۇشى مىنىستىرلىكى.

أَشْغَلَ يُشْغِلُ إِشْغَالاً: ئىشلەتتى، سەرپ قىلدى.

أَشْغَلَ الْبَالَ: ئەنسىرىدى؛ ئەنسىرەتتى، تەشۋىشلەندۈردى.

أَشْغَلَهُ: كۆڭلى بۆلۈندى، چىچىلدى، دىققىتى چىچىلدى.

أُشْغُولَةٌ: كەسىپ، ئىش، خىزمەت، ئەمگەك.

أَشْفَقَ يُشْفِقُ إِشْفَاقًا عَلَيْهِ: قورقتى، خەيرىخاھلىق قىلدى، ھېسداشلىق قىلدى، ئىچ ئاغرىتتى، كۆيۈندى، غەمخورلۇق قىلدى، كۆڭۈل بۆلدى، ئىچىندى.

«إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا»

‹قرآن›: شۈبھىسىزكى، بىز ئامانەتنى ئاسمانلارغا، زېمىنغا ۋە تاغلارغا تەكلىدۇق، ئۇلار ئۇنى ئۈستىگە ئالمىدى، ئۇنىڭ (ئېغىرلىقى) دىن قورقتى.

أَشْفَقَ مِنَ الْخَطَإِ: ئېھتىيات قىلدى، پەخەس بولدى.

«أَشْفَقْتُ عَلَيهِ أَنْ يَنَالَهُ مَكْرُوهٌ»: ئۇنى بىرەر يامانلىق يېتىپ قېلىشتىن ئايىدىم.

أَشْفَى يُشْفِى إِشْفَاءً عَلَى الشَّيْءِ: يېقىنلاشتى.

«أَشْفَى الْمَرِيْضُ عَلَى الْمَوْتِ»: كېسەل سەكراتقا چۈشۈپ قالدى.

أَشْفَى الرَّجُلُ عَلَى الْهَلاَكِ: ئۆلەي دەپ قالدى.

أَشْفَى الْمَرِيضَ: شىپالىق تەلەپ قىلدى؛ كېسەلىگە رېتسېپ يېزىپ بەردى.

أَشْفَى عَلَى الْغَرَقِ: ئۇ سۇدا غەرق بولاي دەپ قالدى.

إِشْفَى ج أَشَافٍ وَ أَشَافِيُّ: بىگىز.

أَشْقَحَ يُشْقِحُ إِشْقَاحًاهُ: قوغلاپ چىقاردى، ھەيدەپ چىقاردى، قوغلىدى، بوشاتتى.

أَشْقَرُ م شَقْرَاءُ ج شُقْرٌ: قىزغۇچ سېرىق، قوڭۇر، بېغىررەڭلىك، بۇغداي ئۆڭلۈك.

أَشْقَرُ الشَّعْرِ: سېرىق چاچ.

رَجُلٌ أَشْقَرُ: بۇغداي ئۆڭلۈك ئادەم.

اِشْقَرَّ يُشْقَرُّ اِشْقِرَارًا: قوڭۇر تەنلىك بولدى.

أَشْقَى يُشْقِى إِشْقَاءً: بەختسىز بولدى؛ بىتەلەي قىلدى.

«فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى لاَيَصْلَهَا إِلاَّ الْأَشْقَى الَّذِيْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى» ‹قرآن›: سىلەرنى لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتتىن ئاگاھلاندۇردۇم، ئۇنىڭغا پەقەت (ھەقنى) ئىنكار قىلغان، (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈگەن ئادەملا كىرىدۇ.

إِشْكَالٌ ج إِشْكَالاَتٌ: قىيىن، مۈشكۈل، تەس، قىيىنچىلىق، مۈشكۈللۈك، مۈرەككەپ.

«أَثَارَ الْمُتَحَدِّثُ إِشْكَالاَتٍ عِدَّةً فِي حَدِيثِهِ»: سۆزلىگۈچى ئۆز سۆزىدە بىرقانچە قىيىن مەسىلىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

أَشْكَرَ يُشْكِرُ إِشْكَارًا الضَّرْعُ: يېلىن سۈتكە تولدى، يېلىن ئىسسىپ كەتتى.

أَشْكَلَ يُشْكِلُ إِشْكَالاً الْأَمْرُ: مۈجمەل بولدى، شۈبھىلىك بولدى.

أَشْكَلَ الْكِتَابَ: كىتابقا زىر - زەۋەر قويدى، كىتابقا ھەرىكە قويدى.

أَشْكَلُ م شَكْلاَءُ: ئىككى خىل ئارىلاشما رەڭ.

أَشْكَمَ يُشْكِمُ إِشْكَامًا: ئېغىز دۇرۇق سالدى.

أَشَلَّ يُشِلُّ إِشْلاَلاً فُلاَنْ: پالەچ بولۇپ قالدى.

«أَشَلَّ اللّٰهُ فُلاَنًا وَ يَدَ فُلاَنٍ»: قولى تۇتماس بولسۇن، قولى پالەچ بولسۇن.

أَشَلُّ م شَلاَّءُ ج شُلٌّ: پالەچ.

أَشْلاَءُ الْإِنْسَانِ: ئىنساننىڭ پارچىلىنىپ چىرىپ كەتكەن پۇت - قولى.

إِشْمَاطٌ: چېچى ئاقارماق.

اِشْمِئْزَازٌ: يىرگىنمەك، يامان كۆرمەك، بىزار بولماق، نەپرەتلەنمەك، ياقتۇرماسلىق.

اِشْمَأَزَّ يَشْمَأِزُّ اِشْمِئْزَازًا مِنَ الْأَمْرِ: قورققىنىدىن چاچلىرى تىك تۇرۇپ كەتتى، قورقۇپ شۈمشىيىپ كەتتى؛ زېرىكتى، سىقىلدى.

اِشْمَأَزَّتْ نَفْسُهُ: يىرگىندى، يامان كۆردى، بىزار بولدى، ياقتۇرمىدى، نەپرەتلەندى.

«إِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لاَيُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ» ‹قرآن›: يالغۇز ئاللاھ تىلغا ئېلىنسا، ئاخىرەتكە ئىشەنمەيدىغانلارنىڭ دىللىرى سىقىلىپ كېتىدۇ.

اِشْمَأَزَّ مِنْهُ: كۆڭلى يېنىپ كەتتى، كۆڭلى قايتتى، زېرىكتى، تويۇپ كەتتى، جېنىغا تەگدى.

www.uyghurkitap.com

إِشْمَأَطَّ يَشْمَأِطُّ إِشْمِئْطَاطًا: چېچى ئاقاردى.

أَشْمَتَ يُشْمِتُ إِشْمَاتًا بِعَدُوِّهِ: دۈشمىنىنىگە يەتكەن خاپىلىقتىن خۇشاللاندى.

«فَلَاتُشْمِتْ بِيَ الْأَعْدَاءَ» (قرآن): مېنى دۈشمەنلەرگە تەپەررۇج قىلىپ بەرمىگىن.

إِشْمَخَرَّ يَشْمَخِرُّ إِشْمِخْرَارًا: قەد كۆتۈرۈپ تۇردى.

أَشْمَسَ يُشْمِسُ إِشْمَاسًا يَوْمُنَا: كۈن ئېچىلدى.

أَشْمَطُ ج شُمْطٌ و شُمْطَانٌ م شَمْطَاءُ: چېچىغا ئاق سانجىغان ئادەم، چېچىغا ئاق كىرگەن ئادەم.

إِشْمَطَّ يَشْمَطُّ إِشْمِطَاطًا: چېچى ئاقاردى.

أَشْمَعَ يُشْمِعُ إِشْمَاعًا السِّرَاجُ: چىراغ يورۇدى، يورۇپ كەتتى.

أَشْمَلَ يُشْمِلُ إِشْمَالاً الْقَوْمَ: ئۇلارغا شىمال شامىلى چىقتى.

أَشْمَلَ فُلَانًا: پۈركىدى، يۆگىدى، ئورىدى.

أَشْمَلَتِ الرِّيحُ: شامال شىمالدىن چىقتى.

أَشَمَّ يُشِمُّ إِشْمَامًا الْوَرْدَ: قىزىلگۈل پۇرىدى.

أَشَمَّ فُلَانًا الطِّيبَ: خۇش پۇراق پۇراتتى.

أَشَمَّ الرَّجُلُ: گىدىيىۋالدى.

أَشَمَّ فِي الْقِرَاءَةِ: ئاۋازنى ئوچۇق چىقارماي ھەرىكەتكە مايىل قىلىپراق ئوقىدى.

أَشَمُّ م شَمَّاءُ ج شُمٌّ: ئېگىز؛ قاڭشارلىق؛ مەرد، ئېسىل ئادەم.

جَبَلٌ أَشَمُّ: ئېگىز تاغ.

أَشْنَبُ م شَنْبَاءُ و شَانِبَةٌ: چىشى ئاق ئادەم، چىشى چىرايلىق ئادەم.

أُشْنَةٌ: موخ.

أَشْنَعُ م شَنْعَاءُ ج شُنْعٌ: سەت، كۆرۈمسىز، قەبىھ، يامان.

أَشَنَّ يُشِنُّ إِشْنَانًا: ئۆپرىدى، خورىدى.

أَشَنَّ الْغَارَةَ عَلَيْهِمْ: كەڭ كۆلەمدە ھۇجۇم قىلدى، ئومۇميۈزلۈك ھۇجۇم قىلدى.

إِشْهَارٌ: نام، ئابروي، ئاتاق، شۆھرەت؛ داڭلىق، ئېلان؛ ئېلان قىلماق، جاكارلىماق، سازايى قىلماق.

إِشْهَارُ الْإِفْلَاسِ: ۋەيران بولغانلىقىنى ئېلان قىلىش.

أَشْهَبُ م شَهْبَاءُ ج شُهْبٌ: كۆلرەڭ، كۆلرەڭ-لىك.

عَامٌ أَشْهَبُ: قۇرغاقچىلىق يىلى.

رَجُلٌ أَشْهَبُ: چارباش ئادەم.

أَشْهَدَ يُشْهِدُ إِشْهَادًا: گۇۋاھلىق بەرگۈزدى؛ ئىقرار قىلدۇردى؛ گۇۋاھچى قىلدى.

أَشْهَدَهُ عَلَى كَذَا: گۇۋاھلىققا تارتتى.

«وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ» (قرآن): ئۆزئارا سودا قىلىشقان ۋاقتىڭلاردا گۇۋاھچى تەكلىپ قىلىڭلار.

«أَشْهَدُ أَنْ لَاإِلَهَ إِلَّااللّٰهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ»: گۇۋاھلىق بېرىمەنكى، بىر ئاللاھتىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ ئەلچىسى.

أُشْهِدَ الرَّجُلُ: شەھىد بولدى، ئاللاھ يولىدا قۇربان بولدى.

أَشْهَرَ يُشْهِرُ إِشْهَارًا الشَّيْءَ: ئېلان قىلدى، جاكارلىدى، يايدى.

أَشْهَرَ التَّاجِرُ إِفْلَاسَهُ: سودىگەر ۋەيران بولغانلىقىنى ئېلان قىلدى.

أَشْهَرَ الْحَرْبَ: ئۇرۇش جاكارلىدى.

أَشْهَرَ الصَّبِيُّ: بوۋاق بىر ئايلىق بولدى.

أَشْهَرَتِ الْحَامِلُ: قورساق (ھامىلە) بىر ئايلىق بولدى.

أَشْهَرُ: ئەڭ مەشھۇر، داڭدار.

«هُوَ أَشْهَرُ مِنْ نَارٍ عَلَى عَلَمٍ»: داڭقى ئالەمگە تونۇلغان.

أَشْهَلَ يُشْهِلُ إِشْهَالاً: تېزلەتتى، ئالغا سۈردى، ئىلگىرىلەتتى.

أَشْهَلُ م شَهْلَاءُ ج شُهْلٌ: كۆككۆز، چېقىر كۆز.

أَشْوَسُ م شَوْسَاءُ ج شُوسٌ و أَشَاوِسُ: قەھرىمان، باتۇر، جەسۇر، دادىل؛ جۈرئەتلىك، يۈرەكلىك، ئەزىمەت.

رَجُلٌ أَشْوَسُ: باتۇر ئادەم.

اَلْفُرْسَانُ الْأَشَاوِسُ: قەھرىمان چەۋەندازلار.

uyghurkitap.com

أَشْوَصُ م شَوْصَاءُ: كۆزىنىڭ كىرپىكى قارىغا مايىل ئادەم؛ پوتەي كۆز، پالكۆز.

أَشْوَلُ م شَوْلَاءُ ج شُوْلٌ: سولخاي.

أَشْوَهُ م شَوْهَاءُ ج شُوْهٌ: سەت، كۆرۈمسىز، بەتبەشىرە؛ غەيرىي تەبىئىي، غەيرىي نورمال.

رَجُلٌ أَشْوَهُ: سەت ئادەم، كۆرۈمسىز ئادەم.

أَشْوَى يُشْوِى إِشْوَاءً فُلَانًا: كاۋاپ بىلەن غىزالاندۇردى.

أَشْوَى الصَّائِدُ الصَّيْدَ: ئوۋچى ئوۋ قىلالمىدى، ئولجىغا ئېرىشەلمىدى.

أَشْيَبُ ج شُيَّابٌ و شِيَّبٌ: ئاق باش، ئاق چاچلىق.

أَشْيَمُ م شَيْمَاءُ: مەڭلىك، خاللىق.

رَجُلٌ أَشْيَمُ: مەڭلىك كىشى، مەڭلىك ئادەم.

أَصَابَ يُصِيبُ إِصَابَةً: ئاتتى، چاچتى، تارقاتتى.

أَصَابَ السَّهْمُ الْغَرَضَ: ئوق نىشانغا تەگدى.

«اَلَّذِيْنَ إِذَاأَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلّٰهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ» «قرآن»: ئۇلارغا بىرەر مۇسىبەت كەلگەن چاغدا، ئۇلار: «بىز ئەلۋەتتە ئاللاھنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىمىز؛ (يەنى ئاللاھنىڭ بەندىلىرىمىز) بىز چوقۇم ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتىمىز» دەيدۇ.

أَصَابَ الشَّخْصُ: توغرا قىلدى، خاتالاشمىدى.

أَصَابَ الشَّيْءَ: تاپتى، ئېرىشتى.

أَصَابَ مُرَادَهُ: مەقسىتىگە ئېرىشتى.

أَصَابَهُ الْأَمْرُ: بېشىغا كەلدى.

أَصَابَ مِنَ الْعِلْمِ نَصِيبًا: بىر ئۇلۇش ئىلىمگە ئېرىشتى.

«أَصَابَ عُصْفُورَيْنِ بِحَجَرٍ»: بىر تاش بىلەن ئىككى قۇچقاچنى سوقتى (بىر چالمىدا ئىككى پاختەكنى سوقتى).

أَصَابَ مِنَ الشَّيْءِ: ئالدى، ئېلىپ كەتتى، ئىشغال قىلدى.

أَصَابَ فِي عَمَلِهِ: توغرا قىلدى.

«أَصَابَ نَجَاحًا فِى عَمَلِهِ»: ئىشىدا نەتىجە قازاندى.

أَصَابَ مَنَامَهُ: ئۇخلىدى.

«أَصَابَتِ الْكُرَةُ الْمَرْمَى»: توپ نىشانغا كىردى.

أَصَابَتِ الْمُصِيبَةُ فُلَانًا: پالانىغا مۇسىبەت يەتتى.

أُصِيبَ بِجِرَاحٍ بَلِيغَةٍ: ئېغىر يارىلاندى.

أُصِيبَ بِمَرَضٍ: كېسەل بولدى.

أُصِيبَ بِالزُّكَامِ: زۇكام بولۇپ قالدى.

أُصِيبَ بِالْعَيْنِ: كۆزى ئاغرىدى.

«أَصَبْتُ قَلِيلًا مِنَ الطَّعَامِ»: ئازراق تاماق يېدىم.

إِصَابَةٌ ج إِصَابَاتٌ: توغرا قىلماق؛ جايىغا تەگكۈزمەك، نىشانغا تەگكۈزمەك؛ جاراھەت، زەخىم، زەخمەت.

إِصَابَةٌ مَرَضِيَّةٌ: كېسەل، ئاغرىق.

إِصَابَةٌ فِي حَادِثٍ: كۈتۈلمىگەن ۋەقە، بالا ـ قازا، ھادىسە، خەتەر.

إِصَابَةُ مَرَضِ الْجُدَرِيِّ: چېچەك چىقماق، چېچەك بىلەن ئاغرىماق.

«عَايَنَ الشُّرْطِيُّ مَحَلَّ الْإِصَابَةِ»: ساقچى ھادىسە يۈز بەرگەن جاينى كۆزدىن كەچۈردى.

«فَازَ الْفَرِيقُ بِأَرْبَعِ إِصَابَاتٍ مُقَابِلَ وَاحِدَةٍ»: بۇ ئەترەت بىرگە قارشى تۆت نەتىجە بىلەن ئۇتۇپ چىقتى.

أَصَاخَ يُصِيخُ إِصَاخَةً لَهُ أَوْ إِلَيْهِ: كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىدى.

أَصَاخَ بِسَمْعِهِ: قۇلاق سېلىپ ئاڭلىدى، دىققەت بىلەن ئاڭلىدى، زەن قويۇپ ئاڭلىدى.

أَصَاخَ لِنَصَائِحِهِ: ئۇنىڭ نەسىھەتلىرىگە قۇلاق سالدى.

أَصَاخَ السَّمْعَ: قۇلاق سېلىپ ئاڭلىدى.

أَصَارَ يُصِيرُ إِصَارَةً: ئۆزگەرتتى، ئايلاندۇردى، مەلۇم دەرىجىگە ئېلىپ كەلدى.

أَصَارَ إِلَى: ئېلىپ كەلدى، ئېلىپ باردى؛ سەۋەب بولدى.

أَصَارَ الشَّيْءَ: قىڭغايتتى، قىيسايتتى.

أَصَارَ الْبِنَاءَ: بۇزدى، ئۆرۈۋەتتى، خاراب قىلدى، ۋەيران قىلدى.

أَصَاعَ يُصِيعُ إِصَاعَةً الْغَنَمَ: قويلارنى بۆلۈۋەتتى، تارقىتىۋەتتى.

أَصَالَةٌ: چوڭقۇر يىلتىز تارتىش.

أَصَالَةُ الْأُسْلُوبِ: ئۇسلۇبنىڭ پۇختا، ساغلام بولۇشى.

أَصَالَةُ الطِّرَازِ: شەكىلنىڭ پۇختا، توغرا بولۇشى.

أَصَالَةُ الثَّقَافَةِ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب مەدەنىيىتىنىڭ پۇختا، ساغلام بولۇشى.

أَصَالَةُ الْعَمَلِ الْفَنِّيِّ: سەنئەتنىڭ ئىجادىيەتچىل ئالاھىدىلىكى.

أَصَالَةً عَنْ نَفْسِي: ئۆز نامىمدىن.

أَصَالَةُ الرَّأْيِ: كۆز قاراشنىڭ توغرا، ئېنىق بولۇشى، پىكىرنىڭ پۇختا، ساغلام بولۇشى.

بِالْأَصَالَةِ عَنْ نَفْسِي: ئۆزۈمنىڭ نامىدىن.

بِأَصَالَةٍ عَنْ نَفْسِي وَ بِالنِّيَابَةِ عَنِ الْحُكُومَةِ: ئۆزۈمگە ۋە ھۆكۈمەتكە ۋاكالىتەن، ئۆزۈم ۋە ھۆكۈمەت نامىدىن.

إِصْبَاحٌ: كۈندۈزنىڭ ئەۋۋىلى، كۈندۈزنىڭ باشلىنىشى.

«فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا» «قرآن»: ئاللاھ سۇبھىنى يېرىپ چىقارغۇچىدۇر، ئاللاھ كېچىنى ئىستىراھەت قىلىپ ياراتتى.

أَصْبَأَ يُصْبِئُ إِصْبَاءً النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك ئۈندى، بىخ چىقاردى، بىخلاندى، بىخ سۈردى.

أَصْبَحَ يُصْبِحُ إِصْبَاحًا: سەھەر كىردى، سەھەر بولدى، ئەتىگەن كىردى، ئەتىگەن بولدى، ئەتىگەنگە ئۇلاشتى.

«قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ» «قرآن»: (ئۇلارغا) «ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ؟ (سۈيىڭلار يەر ئاستىغا) سىڭىپ كەتسە ـ سىلەرگە كىم ئېقىن سۇ كەلتۈرۈپ بېرىدۇ» دېگىن.

«فَسُبْحَانَالَّذِي حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ» «قرآن»: سىلەر ئاخشامدا ۋە ئەتىگەندە ئاللاھقا تەسبىھ ئېيتىڭلار.

«فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا» «قرآن»: ئاللاھنىڭ نېمىتى بىلەن ئۆزئارا قېرىنداش بولدۇڭلار.

أَصْبَحَ الشَّيْءُ: ئاشكارا بولدى، ئاشكارىلاندى، روشەن بولدى.

أَصْبَحَ الْحَقُّ: ھەقىقەت ئاشكارا بولدى.

أَصْبَحَ «فِي خَبَرِ كَانَ»: ھالاك بولدى، يوقالدى.

أَصْبَحَ الصَّبَاحُ: تاڭ ئاتتى، سۇبھى يورىدى.

أَصْبَحَ أَثَرًا بَعْدَ عَيْنٍ: يوقۇلۇپ تۈگىدى، غايىب بولدى.

«أَصْبَحَ» «صَارَ»: مەنىسىدە كېلىپ، ... گە ئايلاندى، ... گە ئۆزگەردى دېگەن مەنىلەرنى بېرىدۇ.

أَصْبَحَ غَنِيًّا: باي بولدى.

أَصْبَحَ يَقْرَأُ: ئوقۇشقا باشلىدى.

أَصْبَرَ يُصْبِرُ إِصْبَارًا الشَّيْءُ: ئاچچىق بولدى، ئاچچىققا ئايلاندى.

«أَصْبَرَ الْمَرِيضَ بِمُوَاسَاتِهِ»: كېسەلنى تەسەللى بېرىش بىلەن سەۋر قىلدۇردى.

أَصْبَرَهُ: ئۇنى سەۋر قىلدۇردى.

إِصْبَعٌ ج أَصَابِعُ: بارماق.

«يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ» «قرآن»: قۇلاقلىرىنى بارماقلىرى بىلەن ئېتىۋالغان كىشىلەرگە (ئوخشايدۇ).

إِصْبَعُ الْمَوْزِ: بانانىنىڭ تىلى.

إِصْبَعُ الْأَحْمَرِ: لەۋ ئەڭلىكى، لەۋ سۇرۇخ.

«وَضَعَ إِصْبَعَهُ عَلَى الْمُشْكِلَةِ»: مەسىلىنىڭ قىيىنلىقىنى تونۇپ يەتتى.

بَصْمَةُ الْإِصْبَعِ: بارماق ئىزى.

وَضَعَ إِصْبَعَهُ عَلَيْهِ: ئۇنىڭ سىرىنى تونىدى.

إِصْبَعُ الْقَدَمِ: ئاياغ ئىزى.

«لَهُ إِصْبَعٌ فِي الْأَمْرِ»: ئۇنىڭ مۇداخىلەتچىلىكى بار، ئۇنىڭ چېتىشلىقى بار.

«لَهُ إِصْبَعٌ فِي هَذَا»: بۇنىڭدا ئۇنىڭ قولى بار، ئۇ بۇ ئىشقا چېتىلىپ قالغان، ئۇنىڭ مۇداخىلەتچىلىكى بار.

«عَلَى مَاشِيَتِهِ إِصْبَعٌ»: ئۇنىڭ ئات ـ ئۇلاغلىرى ناھايىتى ياخشى.

إِصْبَعُ الْأَحْمَرِ: بىر تال لەۋ ئەڭلىكى.

uyghurkitap.com

«قَلْبُ الْمُؤْمِنِ بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ اللّٰهِ يُقَلِّبُهُ كَيْفَ يَشَاءُ» ‹حديث›: مۆمىنىنىڭ دىلى ئاللاھنىڭ ئىلكىدە بولۇپ ئاللاھ ئۇنى خالىغانچە تەسەررۇپ قىلىدۇ.

أَصَابِعُ الْعَذْرَاءِ: سايۋا ئۈزۈم.

«لاَيَزِيدُ عَلَى أَصَابِعِ الْيَدَيْنِ عَدًّا»: ساناقلىق، بارماق بىلەن سانىغۇدەكلا.

أَصَابِعُ الْعَرُوسِ. أَصَابِعُ الْعَذَارَى: سايۋا ئۈزۈم.

تُعَدُّ عَلَى الْأَصَابِعِ: بارماق بىلەن ساناقلىق، سانى چەكلىك.

«أَصَابِعُ الْيَدِ خَمْسَةٌ»: قولنىڭ بارمىقى بەش بولىدۇ.

أَصْبَغُ: جىددىي ئېقىن، كەلكۈن.

أَصْبَغُ م صَبْغَاءُ ج صُبْغٌ: قاشقا؛ پېشانە، ماڭلاي.

أُصْبُوحَةٌ: ئەتىگەن، سەھەر، تاڭ ۋاقتى.

أَصْبَى يُصْبِي إِصْبَاءً: ئۇنىڭ كىچىك بالىسى بولدى؛ شەرق شامىلىغا يولۇقتى.

أَصْبَى الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ: ئەر – ئايالنى ئۆزىگە مايىل قىلىۋالدى.

«أَصْبَاهَا بِكَلاَمِهِ الْمَعْسُولِ»: شېرىن سۆزلىرى بىلەن ئۇنى ئۆزىگە تارتىۋالدى.

أَصْحَابٌ: ئىگىلەر، دوستلار، ھەمراھلار.

أَصْحَابُ الْمَذَاهِبِ الْفَلْسَفِيَّةِ: پەلسەپىگە ئاساس سالغۇچىلار.

إِصْحَاحٌ ج إِصْحَاحَاتٌ: ماددا، باب (ئىنجىل تەۋراتنىڭ).

أَصْحَبَ يُصْحِبُ إِصْحَابًا الشَّيْءَ: قوشتى.

أَصْحَبَ الشَّخْصُ: دوست تۇتتى.

أَصْحَبَهُ النَّاسَ: ئۇنى قوغداش ئۈچۈن كىشىلەرنى ئەۋەتتى.

«أَصْحَبَ الْوَزِيرُ أَعْوَانَ الْأَمْنِ»: مىنىستىر ئامانلىق ساقلىغۇچىلارنى ھەمراھ قىلىۋالدى.

أَصَحَّ يُصِحُّ إِصْحَاحًا الرَّجُلُ: ساقايدى، ساغلاملاشتى.

أَصَحَّ اللّٰهُ فُلاَنًا: ئاللاھ ئۇنىڭ كېسىلىنى ساقايتتى.

أَصَحُّ: تېخىمۇ ساغلام، ئەڭ توغرىسى.

«أَخِي أَصَحُّ مِنْ أُخْتِي»: مېنىڭ قېرىندىشىم ھەمشىرەمدىن ساغلامراق.

عَلَى الْأَصَحِّ: كۆپىنچە، ئەڭ توغرىسى.

أَصْحَرَ يُصْحِرُ إِصْحَارًا الْقَوْمُ: چۆلگە كىردى، باياۋانغا كىردى.

أَصْحَرَ الْمَكَانُ: جاي كەڭتاشا بولدى.

أَصْحَرَ الْأَمْرَ: ئىشنى بىلدۈردى؛ ئېپادىلىدى، چۈشەندۈردى.

أَصْحَرَ الرَّجُلُ: ئالىغاي بولۇپ قالدى، پەكچەشمە بولۇپ قالدى.

أَصْحَرَ الرُّحَّلُ: كۆچمەنلەر باياۋانغا كىردى.

أَصْحَرُ م صَحْرَاءُ ج صُحْرٌ: كۈل رەڭلىك.

أَصْحَمُ م صَحْمَاءُ ج صُحْمٌ: سېرىق رەڭلىك.

أَصْحَى يُصْحِي إِصْحَاءً السَّمَاءُ: ھاۋا ئوچۇق بولدى.

أَصْحَاهُ: ئۇنى ئويغىتىۋەتتى.

أَصْحَى الْيَوْمُ: كۈن ئوچۇق بولدى، كۈن سالقىن بولدى.

إِصْدَارٌ: تارقاتماق، چىقارماق؛ نەشىر قىلماق.

بَنْكُ الْإِصْدَارِ: پۇل تارقىتىش بانكىسى.

إِصْدَارُ الْقَوَانِينِ: قانۇن چىقىرىش.

إِصْدَارُ الْكُتُبِ وَالْمَنْشُورَاتِ: كىتاب ۋە تەشۋىقات ۋاراقلىرىنى تارقاتماق.

إِصْدَارُ الْأَوْرَاقِ النَّقْدِيَّةِ: قەغەز پۇل تارقىتىش.

أَصْدَأُ م صَدْآءُ: قوڭۇر رەڭلىك، گۆش رەڭلىك.

أَصَدَّ يُصِدُّ إِصْدَادًا الْجُرْحُ: جاراھەت يىرىڭلىدى.

أَصْدَرَ يُصْدِرُ إِصْدَارًا: يوللىدى، ئەۋەتتى، تارقاتتى؛ نەشىر قىلدى.

«قَالَتَا لاَنَسْقِي حَتَّى يُصْدِرَ الرِّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ» ‹قرآن›: ئۇلار: «پادىچىلار قويلىرىنى سۇغىرىپ بولغاندىن كېيىن، ئاندىن بىز سۇغىرىمىز، ئاتىمىز بولسا ياشىنىپ قالغان بوۋايدۇر».

«أَصْدَرَ الْبَضَائِعَ إِلَى الْخَارِجِ»: مالنى ئېكىسپ-

پورت قىلدى.

«أَصْدَرَ الْبَنْكُ أَوْرَاقًا نَقْدِيَّةً» : بانكا قەغەز پۇل تارقاتتى.

أَصْدَرَ الْأَمْرَ: بۇيرۇقنى ئىجرا قىلدى.

أَصْدَرَ النَّاشِرُ كِتَابًا: نەشر قىلغۇچى كىتابنى تارقاتتى.

«أَصْدَرَ الْقَاضِي أَمْرًا بِإِيقَافِ الْمُجْرِمِ» : قازى جىنايەتچىنى توختىتىپ قويۇشقا بۇيرىدى.

«فُلَانٌ يُورِدُ وَلَايُصْدِرُ» : بىر ئىشنى باشلايدۇ، تاشلايدۇ.

أَصْدَرُ: كۆكرەكلىك، كۆكرىكى چوڭ.

رِيَاضِيٌّ أَصْدَرُ: كۆكرىكى چوڭ تەنھەرىكەتچى.

اَلْأَصْدَرَانِ: چىكە ئاستىدىكى ئىككى تومۇر

جَاءَ يَضْرِبُ أَصْدَرَيْهِ: خۇشال - خۇرام كەلدى.

أَصْدَقَ يُصْدِقُ إِصْدَاقًا ابْنَتَهُ: قىزىغا تويلۇق سالدى، قىزىنىڭ مەھرىنى بېكىتتى.

أَصْدَقَ الشَّخْصَ: راستچىل ھېسابلىدى.

أَصْدَى يُصْدِي إِصْدَاءً الْجَبَلُ: تاغ ئەكس سادا قايتۇردى، ئىنكاس قايتۇردى.

أَصْدَى الشَّخْصُ: ئۆلدى.

أَصَرَ يَأْصِرُ أَصْرًا الْحَبْلَ: ئارغامچىنى باغلىدى.

إِصْرٌ ج آصَارٌ: ئىنتىپاقداشلىق ئەھدىنامىسى، ئېغىر يۈك.

«قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَى ذَلِكُمْ إِصْرِي» «قرآن» : ئۇ «ئىقرار قىلدىڭلارمۇ؟ شۇنىڭ ئۈچۈن مېنىڭ ئەھدىمنى قوبۇل قىلدىڭلارمۇ؟» دېدى.

إِصْرَارٌ: چىڭ تۇرماق، جاھىللىق قىلماق، داۋاملاشتۇرماق.

سَبَقَ الْإِصْرَارَ: كويىغا چۈشتى، پېيىغا چۈشتى.

«لَدَيْهِ إِصْرَارٌ عَلَى فِعْلِ الشَّرِّ» : ئۇ يامان يولدىن قايتمايدۇ.

أَصَرَّ يُصِرُّ إِصْرَارًا عَلَى الْأَمْرِ: چىڭ تۇردى، تاشلىمىدى.

«وَأَصَرُّوا وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا» «قرآن» : (كۇفرىدا) چىڭ تۇردى، چوڭچىلىق قىلىپ (ئىماندىن) تېخىمۇ باش تارتتى.

أَصَرَّ عَلَى الذَّنْبِ: يامان يولدىن قايتمىدى، گۇناھىنى داۋاملاشتۇردى، گۇناھىدا چىڭ تۇردى.

أَصَرَّ عَلَى أَخْطَائِهِ: خاتالىقىدا چىڭ تۇردى.

أَصَرَّ عَلَى التَّدْخِينِ رَغْمَ ضَرَرِهِ: تاماكىنىڭ زىيىنى بولسىمۇ، ئۇنى تاشلىمىدى.

أَصْرَفَ يُصْرِفُ إِصْرَافًا عَنْ عَمَلِهِ: ئىشتىن بوشاتتى، ئىشتىن قايتۇردى، ئىشتىن توستى؛ ۋەزىپىدىن قالدۇردى، ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلىدى.

أَصَّلَ يُصِّلُ تَأْصِيلًا الشَّيْءَ: چىڭىتتى، پۇختىلىدى.

أَصَّلَ الْكَلِمَةَ: سۆزنى ئەسلىگە قايتۇردى.

اِصْطَادَ يَصْطَادُ اِصْطِيَادًا: ئوۋ قىلدى، ئوۋ ئوۋلىدى، ھىيلە بىلەن تۇتۇۋالدى.

«وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا» «قرآن» : ئېھرامدىن چىققان چېغىڭلاردا شىكار قىلساڭلار بولىدۇ.

اِصْطَافَ يَصْطَافُ اِصْطِيَافًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا يازلىدى، مەلۇم جايدا يازنى ئۆتكۈزدى.

اِصْطَامَ يَصْطَامُ اِصْطِيَامًا عَنْ كَذَا: پەخەس بولدى، ساقلاندى، قول ئۈزدى.

اِصْطِبَارٌ: سەۋر قىلماق، چىدىماق، تاقەت قىلماق

اِصْطَبَحَ يَصْطَبِحُ اِصْطِبَاحًا: چىراغ ياقتى؛ ناش قىلدى.

اِصْطَبَرَ يَصْطَبِرُ اِصْطِبَارًا الشَّخْصُ عَلَى الشَّيْءِ أ لِلشَّيْءِ: سەۋر قىلدى، چىڭ تۇردى، چىدىدى تاقەت قىلدى.

«وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا» «قرآن» (ئى مۇھەممەد!) ئائىلەڭدىكىلەرنى ناماز بۇيرىغىن، ئۆزۈڭمۇ ئۇنى قىلىشقا چىدامل بولغىن.

اِصْطَبَغَ يَصْطَبِغُ اِصْطِبَاغًا بِكَذَا: پەردازلىند بويالدى، رەڭ بېرىلدى؛ رەڭ بەردى، سىرلىند

اِصْطَبَغَ النَّصْرَانِيُّ: (خىرىستىئان دىنى قائىد بويىچە) يۇيۇنۇش رەسمىيىتىنى ئۆرۈندىدى.

اِصْطَبْلٌ ج اِصْطَبْلَاتٌ: ئاتخانا، ئات ئېغىلى.

اِصْطِحَابٌ: بىللە بولماق، ھەمراھ بولماق، ج بولماق، شېرىك بولماق.

اِصْطَحَبَ يَصْطَحِبُ اِصْطِحَابًا الْقَوْمُ: ھەمراھ بولۇشتى، ھەمراھ قىلىنىشالدى، ھەمراھ بولۇشقا ئېلىنىشالدى.

اِصْطَحَبَ زَوْجَتَهُ فِي سَفَرِهِ: سەپەرگە ئايالىنى بىللە ئېلىۋالدى.

اِصْطَحَبَ فُلَانًا: ھەمراھلىققا ئېلىۋالدى.

اِصْطِخَابٌ: ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ قىلماق، ۋارقىرىماق، توۋلىماق، شاۋقۇن كۆتۈرمەك.

اِصْطَخَبَ يَصْطَخِبُ اِصْطِخَابًا الْقَوْمُ: شاۋقۇن ـ سۈرەن قىلىشتى؛ جارقىراشتى، ۋارقىراشتى.

اِصْطَخَبَ الْمَوْجُ: دولقۇن شارقىرىدى.

اِصْطِدَامٌ ج اِصْطِدَامَاتٌ: ئۇرۇلماق، سوقۇلۇپ كەتمەك؛ توقۇنۇش؛ نىزا، جاڭجال، ئىختىلاپ.

جُنُودُ الْاِصْطِدَامِ: توقۇنۇشۇۋاتقان قوشۇنلار.

«وَقَعَتْ اِصْطِدَامَاتٌ دَمَوِيَّةٌ مُتَعَدِّدَةٌ بَيْنَ الشُّرْطَةِ وَالْمُتَظَاهِرِينَ» : ساقچىلار بىلەن نامايىشچىلار ئارىسىدا بىرقانچە قېتىملىق قانلىق توقۇنۇش يۈز بەردى.

اِصْطَدَمَ يَصْطَدِمُ اِصْطِدَامًا الشَّخْصَانِ: بىر ـ بىرىگە سوقۇلۇپ كەتتى.

اِصْطَدَمَ بِهِ: دۇچ كەلدى، يولۇقتى.

اِصْطَدَمَ الْفَرَسَانِ: ئىككى ئات بىر ـ بىرىگە ئۇرۇلۇپ كەتتى.

اِصْطَدَمَتِ السَّيَّارَتَانِ: ئىككى ماشىنا بىر ـ بىرىگە سوقۇلۇپ كەتتى.

اِصْطَدَمَ الْفَارِسَانِ: ئىككى چەۋەنداز توقۇنۇشۇپ قالدى.

«اِصْطَدَمَ الطَّالِبُ بِصُعُوبَاتٍ فِي دِرَاسَتِهِ» : ئوقۇغۇچى ئۆگىنىشتە نۇرغۇن قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كەلدى.

اِصْطَرَخَ يَصْطَرِخُ اِصْطِرَاخًا الْقَوْمُ: ياردەمگە چاقىرىشتى.

اِصْطَرَعَ يَصْطَرِعُ اِصْطِرَاعًا: ئۆزئارا ئېلىشىشتى، تۇتۇشتى.

أُصْطُرْلَابٌ: قەدىمكى ئاسمان جىسىملىرىنى ئۆلچەش ئەسۋابى.

اِصْطِفَاءٌ: تاللىماق، ئىختىيار قىلماق.

اَلْاِصْطِفَاءُ الطَّبِيعِيُّ: تەبىئىي تاللىنىش.

اِصْطِفَائِيٌّ: تاللىنغۇچى.

اِصْطَفَّ يَصْطَفُّ اِصْطِفَافًا: رەتكە تىزىلىشتى، باراۋەر تۇرۇشتى، رەتكە تىزىلدى، قاتارغا تۇرۇشتى.

«اِصْطَفَّ التَّلَامِيذُ فِي سَاحَةِ الْمَدْرَسَةِ» : ئوقۇغۇچىلار مەكتەپ مەيدانىدا سەپ بولۇپ تىزىلدى.

اِصْطَفَقَ يَصْطَفِقُ اِصْطِفَاقًا الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلاپ مەۋج ئۇردى.

اِصْطَفَقَتِ الْأَشْجَارُ: دەرەخلەر ئىرغاڭلىدى.

اِصْطَفَى يَصْطَفِي اِصْطِفَاءً: تاللىدى، ئىلغىدى، خىللىۋالدى، خىللىدى.

«إِنَّ اللّٰهَ اصْطَفَى آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ» «قرآن» : ئاللاھ ھەقىقەتەن ئادەمنى، نۇھنى، ئىبراھىم ئەۋلادىنى، ئىمران ئەۋلادىنى تاللاپ جاھان ئەھلىدىن ئارتۇق قىلدى.

«اَللّٰهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلٰئِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ» «قرآن» : ئاللاھ پەرىشتىلەردىنمۇ، ئىنسانلاردىنمۇ ئەلچىلەرنى تاللايدۇ.

اِصْطَكَّ يَصْطَكُّ اِصْطِكَاكًا الشَّيْئَانِ: ئىككى نەرسە دىرىلدىدى، تىترىدى.

«اِصْطَكَّتِ الْأَسْنَانُ مِنَ الْبَرْدِ» : چىشلىرى سوغۇقتىن كىرىشىپ كەتتى.

اِصْطَكَّتْ رُكْبَتَاهُ خَوْفًا: قورقۇنچتىن ئىككى تىزى لاغىلداپ كەتتى.

اِصْطِلَاحٌ ج اِصْطِلَاحَاتٌ: سۆز ئادىتى، قائىدە؛ بىرەر پەنگە خاس ئاتالغۇ، تۇراقلىق ئىبارە.

اِصْطِلَاحٌ فَنِّيٌّ: تېرمىن، ئاتالغۇ، خاس ئىسىم.

اِصْطِلَاحٌ تِلِغْرَافِيٌّ: تېلېگراما شىپىرى، تېلېگراففا خاس ئىسىم.

اِصْطِلَاحَاتُ الْفُقَهَاءِ: فىقھەشۇناسلارغا خاس ئاتالغۇلار.

اِصْطِلَاحَاتُ الْبَنَّائِينَ: قۇرۇلۇشچىلارغا خاس ئاتالغۇلار.

اِصْطِلَاحِيٌّ: ئادەت خاراكتېرلىك؛ ئىستىلاھى، (ھەر بىر پەندە مەخسۇس مەنادا ئىشلىتىلىدىغان ئايرىم ئاتالغۇ).

تَعْبِيرٌ اِصْطِلَاحِيٌّ: ئىستىلاھى سۆز بىلەن ئىپادىلەش، دائىم ئىشلىنىدىغان سۆزنى قوللىنىش.

مُفْرَدَاتٌ تِقْنِيَّةٌ اِصْطِلَاحِيَّةٌ: مەخسۇس تېخنىكىغا دائىر يەككە سۆزلەر.

اِصْطَلَحَ يَصْطَلِحُ اِصْطِلَاحًا النَّاسُ: كىشىلەر يارىشىپ قالدى، ئەپلىشىپ قالدى.

اِصْطَلَحَ الْأَعْدَاءُ: دۈشمەنلەر ياراشتى.

اِصْطَلَحَ الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: بىرلىككە كەلدى، ئۆز ئارا چۈشىنىشتى.

«اِصْطَلَحَ الْعُلَمَاءُ عَلَى تَسْمِيَةِ الْعَنَاصِرِ الْكِيمِيَاوِيَّةِ»: ئالىملار خىمىيىۋى ئېلېمېنتلارغا ئىسىم قويۇشقا بىرلىككە كېلىشتى.

اِصْطَلَى يَصْطَلِي اِصْطِلَاءً النَّارَ وَ بِالنَّارِ: ئوت سۇندى، ئوتقا قاقلاندى.

«لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ» «قرآن»: ئۇ يەردىن مەن سىلەرگە بىر خەۋەر ئېلىپ كېلەي، ياسىلەرنىڭ ئىسسىنىشىڭلار ئۈچۈن ئوتتىن بىر پارچە چوغ ئېلىپ كېلەي.

«اِصْطَلَى بِنَارِالْمِدْفَأَةِ فِي الشِّتَاءِ»: قىشتا ئوچاقتا ئوت سۇندى.

لَايُصْطَلَى بِنَارِهِ: يېڭىلمەس، قەھرىمان، يېڭىلمەس، باتۇر.

اِصْطِنَاعٌ: ئىشلىمەك، ياسىماق.

اِصْطِنَاعِيٌّ: سۈنئىي، ساختا، ياسالما، يالغان.

تَنَفُّسٌ اِصْطِنَاعِيٌّ: سۈنئىي يول بىلەن نەپەسلەنمەك.

«غُرِسَ لَهُ قَلْبٌ اِصْطِنَاعِيٌّ»: ئۇنىڭغا سۈنئىي يۈرەك سېلىندى.

اِصْطَنَعَ يَصْطَنِعُ اِصْطِنَاعًا الشَّيْءَ: ياسىدى، ئىشلەپچىقاردى؛ زاكاس قىلدى، بۇيرۇتتى، ياساشقا بۇيرىدى.

اِصْطَنَعَ الرِّزْقَ: رىزقى بەردى، بەردى.

اِصْطَنَعَ الشَّجَاعَةَ: باتۇرلۇق كۆرسەتتى.

اِصْطَنَعَ التِّجَارَةَ: تىجارەت قىلدى.

اِصْطَنَعَ حَقَّ الْإِنْتِخَابِ: سايلام ھوقۇقىنى يولغا قويدى.

اِصْطَنَعَ الْأَنَاةَ: تاقەت قىلدى، سەۋرى قىلدى.

اِصْطَنَعَ الْحَيَاةَ بِهُدُوءٍ: خاتىرجەم تۇرمۇش كەچۈردى، تىنچ ياشىدى.

اِصْطَنَعَ فَتًى: يىگىتنى تەربىيىلىدى، يېتىشتۈردى.

اِصْطَنَعَ الشَّيْءَ لِنَفْسِهِ: تاللىدى، ئىلغىدى.

«وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي» «قرآن»: سېنى مېنىڭ مۇھەببىتىمگە تاللىدىم.

اِصْطَنَعَ عِنْدَهُ صَنِيعَةً: ياخشىلىق قىلدى، ئىلتىپات قىلدى، مەرھەمەت قىلدى.

اِصْطَنَعَ الْحَدَّادُ بَابًا: تۆمۈرچى ئىشىك ياسىدى.

اِصْطِيَافٌ: يازنى ئۆتكۈزمەك، يازلىماق.

أَمَاكِنُ الْاِصْطِيَافِ: سالقىنلايدىغان جايلار.

أَصْعَدَ يُصْعِدُ إِصْعَادًا الشَّخْصُ: ئۆرلىدى، يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

«إِذْ تُصْعِدُونَ وَلَاتَلْوُونَ عَلَى أَحَدٍ» «قرآن» سىلەر ھېچ كىشىگە قارىماي قاچاتتىڭلار.

أَصْعَدَهُ أَعْلَى الرُّتَبِ: ئۇنى يۇقىرى مەرتىۋىگە كۆتۈردى.

أَصْعَرَ يُصْعِرُ إِصْعَارًا خَدَّهُ: تەلەتىنى بۇزدى ھاكاۋۇرلۇق قىلىپ چىرايىنى تۈردى، چىرايىنى پۈرۈشتۈردى.

أَصْعَرُ م صَعْرَاءُ ج صُعْرٌ: تەكەببۇرلۇق قىلغۇچى؛ كېسەلدىن بويىنى ئەگرى بولۇپ قالغۇچى؛ ئەركەك تۆگە قۇش.

أَصْعَقَ يُصْعِقُ إِصْعَاقًا: چاقماق چېقىۋەتتى ئۈستىگە چاقماق چۈشۈپ كەتتى.

«أَصْعَقَتِ السَّمَاءُ الرَّاعِيَ»: پادىچىنى چاقماق سوقۇپ ئۆلتۈرۈپ قويدى.

أَصْعَقَهُ بِكَلَامِهِ: گېپى بىلەن ئۇنى قاتتىق تەسىرلەندۈردى.

«يُصْعِقُ الزَّعِيمُ الدِّينِيُّ أَتْبَاعَهُ بِوَعْظِهِ» دىنىي داھى ئەگەشكۈچىلىرىنى ۋەز ئېيتىپ قاتتىق تەسىرلەندۈرىدۇ.

أَصْعَلُ م صَعْلَاءُ ج صُعْلٌ: بېشى كىچىك ئادەم.

إِصْغَاءٌ: دىققەت بىلەن قۇلاق سالماق، كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىماق، دىققەت قىلماق.

www.uyghurkitap.com

إِصْغَاءٌ «فِي الطِّبِّ»: تىڭشىماق.

أَصْغَرَ يُصْغِرُ إِصْغَارًا الشَّخْصَ: ئەرزىمەس ئىشنى قىلدى.

«أَصْغَرَ الْمُحْتَلُّ سُكَّانَ الْبِلَادِ»: مۇستەملىكىچى يۇرت ئاھالىسىنى خورلىدى.

أَصْغَرَ فُلَانًا: خورلىدى، كەمسىتتى.

أَصْغَرُ ج أَصَاغِرُ و أَصَاغِرَةٌ و أَصْغَرُونَ م صُغْرى ج صُغْرٌ: ئەڭ كىچىك، كىچىككىنە.

اَلْوَلَدُ الْأَصْغَرُ: كەنجى بالا، ئەڭ كىچىك بالا.

اَلْأَصْغَرَانِ: قەلب ۋە تىل، دىل بىلەن تىل.

«اَلْمَرْءُ بِأَصْغَرَيْهِ قَلْبِهِ و لِسَانِهِ» «حديث»: ئادەمنىڭ قەدىر ـ قىممىتى ئۇنىڭ دىلى ۋە تىلىدىن ئىبارەت ئىككى كىچىك ئەزاسىغا باغلىق بولىدۇ.

أَصْغَى يُصْغِي إِصْغَاءً إِلَى الْحَدِيثِ: كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىدى، دىققەت بىلەن قۇلاق سالدى.

«أَصْغَى التِّلْمِيذُ إِلَى مُدَرِّسِهِ»: ئوقۇغۇچى ئوقۇتقۇچىسىغا قۇلاق سالدى.

أَصْغِ: قۇلاق سال، ئاڭلاپ تۇر.

إِصْفَاقٌ: شاراب قۇيماق.

إِصْفَاقُ الدَّمِ: قان بەرمەك.

أَصْفَدَ يُصْفِدُ إِصْفَادًا: ئىشكەل سالدى؛ كويزا سالدى.

أَصْفَرَ يُصْفِرُ إِصْفَارًا الْبَيْتَ: ئۆينى بوشاتتى، ئۆينى قۇرۇقدىدى.

أَصْفَرُ م صَفْرَاءُ ج صُفْرٌ: سېرىق، سېرىق رەڭ؛ سارغىيىپ كەتمەك.

اَلْأَصْفَرُ الرَّنَّانُ: ئالتۇن، سېرىق ئالتۇن، تىللا.

«قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا» «قرآن»: مۇسا ئېيتتىكى: «ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇنىڭ رەڭگى قارىغۇچىلارنى زوقلاندۇرىدىغان ساپسېرىق بولسۇن دېدى».

«إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ كَأَنَّهُ جِمَالَةٌ صُفْرٌ» «قرآن»: ئۇ يالقۇن قەسىرىدەك (چوڭ) ئۇچقۇنلارنى چىقىرىدۇ. ئۇ ئۇچقۇنلار قارا ـ سېرىق تۆگىلەرگە ئوخشايدۇ.

اَلْهَوَاءُ الْأَصْفَرُ: خولېرا، ۋابا.

اَلْجِنْسُ الْأَصْفَرُ: سېرىق تەنلىك.

اَلنُّحَاسُ الْأَصْفَرُ: سېرىق تۇچ.

أَصْفَرُ الْوَجْهِ: يۈزى ساپسېرىق.

بَنُو الْأَصْفَرِ: كىچىك ئاسىيا ئاھالىلىرىدىن بولغان رۇملۇقلارنىڭ لەقىمى.

إِصْفِرَارٌ: چىرايى سارغىيىپ كەتمەك، تاتارماق؛ سېرىقلىق، سېرىق رەڭ.

اَلْأَصْفَرَانِ: ئالتۇن بىلەن زەپەر.

اِصْفَرَّ يَصْفَرُّ اِصْفِرَارًا: سارغايدى.

اِصْفَرَّ الشَّيْءُ: ئالتۇن رەڭگە كىردى.

اِصْفَرَّ وَجْهُهَا مِنَ الْخَوْفِ: قورقۇنچتىن يۈزى تاتىرىپ كەتتى.

اِصْفَرَّ الزَّرْعُ: زىرائەت سارغىيىپ ئورۇش ۋاقتى كەلدى.

اِصْفَرَّ الْقَمْحُ: بۇغداي سارغايدى.

أَصْفَقَ يُصْفِقُ إِصْفَاقًا الشَّرَابَ: شاراب قۇيدى.

أَصْفَقَ الدَّمَ: قان بەردى.

أَصْفَى يُصْفِي إِصْفَاءً الْمَوَدَّةَ: سەمىمىي دوستلۇقنى ئىزھار قىلدى.

«أَفَأَصْفَاكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَئِكَةِ إِنَاثًا» «قرآن»: ئەجەبا ئاللاھ سىلەرگە ئوغۇللارنى خاس قىلىپ، پەرىشتىلەرنى ئۆزىنىڭ قىزلىرى قىلىۋالغانمۇ؟

أَصْفَى الشَّاعِرُ: شېئىرى ئۈزۈلۈپ قالدى.

«أَصْفَى الشَّخْصُ مِنَ الْمَالِ»: پۇل ـ مالدىن قۇرۇقدىلىپ قالدى.

أَصْفَى الشَّيْءَ: سۈزۈك قىلدى، ساپ قىلدى.

أَصْفَى بِهِ: خاس قىلدى.

أَصْفَى لَهُ الْوُدَّ: ئۇنىڭغا سەمىمىي ساداقەتلىك بىلدۈردى، چىن دىلىدىن سۆيدى.

أَصْقَبَ يُصْقِبُ إِصْقَابًا الْمَكَانُ: يېقىنلاشتى.

أَصُلَ يَأْصُلُ أَصَالَةً: مەھكەم ئورناشتى، چوڭقۇر يىلتىز تارتتى، چوڭقۇر سىڭدى.

أَصْلُ الرَّجُلِ: ئېسىل ئائىلىدىن كېلىپ چىقتى.

أَصْلُ النَّسَبُ: نەسەب ئېسىل بولدى.

أَصْلُ الْأُسْلُوبُ: ئۇسلۇب يېڭى بولدى.

أَصْلٌ ج أُصُولٌ: ئەسلى يىلتىز، مەنبە، ئاساس؛ ئۇرۇق سەۋەب.

فِي الْأَصْلِ: ئەسلىدە، دەسلەپتە.

«كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ» (قرآن): خۇددى يىلتىزى يەرنىڭ ئاستىدا بولغان، شېخى ئاسمانغا تاقاشقان ئېسىل دەرەخكە ئوخشايدۇ.

شَرِيفُ الْأَصْلِ: كېلىپ چىقىشى ئېسىل، يۇقىرى نەسەبلىك.

«كَانَ هَذَا الْمَنْزِلُ مِلْكَنَا فِي الْأَصْلِ»: ئەسلىدە بۇ ئۆي بىزنىڭ مۈلكىمىز ئىدى.

«اَلْفَضْلُ بِالْعَقْلِ وَالْأَدَبِ لاَ بِالْأَصْلِ وَالنَّسَبِ»: (كىشىنىڭ) پەزىلىتى ئۇنىڭ ئەسلى ۋە نەسەبى بولماستىن، بەلكى ئۇنىڭدىكى ئەقىل ۋە ئەدەپ بىلەن بولىدۇ.

«هَذَا الْكَاتِبُ أَصْلُهُ مِنْ لُبْنَانَ أَوْ لُبْنَانِيُّ الْأَصْلِ»: بۇ يازغۇچىنىڭ ئەسلى كېلىپ چىقىشى لىۋانلىق.

رَجُلٌ مِنْ أَصْلٍ شَرِيفٍ: تېگى ئېسىل ئادەم.

«اِسْتَخْرَجَ نُسْخَةً مُصَوَّرَةً مِنْ هَذَا الْأَصْلِ»: بۇ ئورىگىنالنىڭ دەسلەپكى فوتو نۇسخىسىنى چىقىرىپ بەردى.

طِبْقَ الْأَصْلِ: ئەسلىگە ئۇيغۇن.

نُسْخَةٌ طِبْقَ الْأَصْلِ: ئەسلىگە ئۇيغۇن نۇسخا.

أَصْلاً: ئەسلىدە، دەسلەپىدە؛ قەتئىي، ئەسلا، ھەرگىز.

«مَا فَعَلْتُهُ أَصْلاً»: ئۇنى ھەرگىز قىلمىدىم.

«لاَ أَعْتَقِدُ بِذَلِكَ أَصْلاً»: مەن ھەرگىز ئۇنداق قارىمايمەن.

اَلْأَصْلاَنِ: دىنىنىڭ ۋە فىقھىنىڭ ئۇسۇل ـ قائىدىلىرى.

إِصْلاَتٌ: ئاكتىپ، شوخ، تېتىك.

إِصْلاَحٌ ج إِصْلاَحَاتٌ: ئىسلاھ قىلماق، ياخشىلىماق، ئۆزگەرتمەك، رۇسلىماق.

إِصْلاَحُ ذَاتِ الْبَيْنِ: ئارىنى ياخشىلاش، ئارىنى تۈزەش، ئەپلەشتۈرۈپ قويۇش.

«أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِأَفْضَلَ مِنْ دَرَجَةِ الصِّيَامِ وَالصَّلاَةِ وَالصَّدَقَةِ إِصْلاَحُ ذَاتِ الْبَيْنِ» (حديث): سىلەرگە مەن روزىدىنمۇ، نامازدىنمۇ، سەدىقىدىنمۇ دەرىجىسى ئۈستۈن ئەمەلنى دەپ بېرەيمۇ؟ ئۇ بولسا ئاراز بولۇپ قالغانلارنىڭ ئارىسىنى تۈزەپ قويۇشتۇر.

إِصْلاَحُ الْأَرَاضِي: تۇپراقنى ياخشىلىماق.

إِصْلاَحٌ اِجْتِمَاعِيٌّ: ئىجتىمائىي ئىسلاھات، جەمئىيەتنى تۈزەش.

إِصْلاَحُ الْخَطَأِ: خاتانى ئوڭشىماق.

إِصْلاَحُ الْيَدِ: كىچىك رېمونت، ئاددى رېمونت.

اَلْإِصْلاَحُ الْأَرَاضِيُّ: يەر ئىسلاھاتى.

لاَ يُمْكِنُ إِصْلاَحُهُ: تۈزەتكىلى بولمايدۇ.

عَهْدُ الْإِصْلاَحِ الدِّينِيِّ (الْقَرْنُ السَّادِسَ عَشَرَ): دىنىي ئىسلاھات دەۋرى (16 ـ ئەسىردە ياۋروپادىكى چوڭ دىنىي ئىسلاھات دەۋرى).

إِصْلاَحِيٌّ: ئىسلاھاتچىلىق، ئىسلاھاتچى.

قَانُونٌ إِصْلاَحِيٌّ: ئىسلاھات قانۇنى.

إِصْلاَحِيَّةٌ ج إِصْلاَحِيَّاتٌ: تەربىيىلەش ئورنى (ئۆسمۈر جىنايەتچىلەرنى تەربىيىلەش ئورنى).

إِصْلاَحِيَّةُ الْأَحْدَاثِ: ئۆسمۈر جىنايەتچىلەرنى تەربىيىلەش ئورنى.

أَصْلَتَ يُصْلِتُ إِصْلاَتًا السَّيْفَ: قىلىچنى غىلاپتىن سۇغاردى.

أَصْلَةٌ: بوغما يىلان.

أَصْلَتِيٌّ: ئاكتىپ، شوخ، تېتىك.

أَصْلَجُ م صَلْجَاءُ ج صُلْجٌ: گاس؛ تاۋۇشسىز.

أَصْلَحَ يُصْلِحُ إِصْلاَحًا الشَّيْءَ: ئۆزگەرتتى ئىسلاھ قىلدى، ياخشىلىدى.

أَصْلَحَ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنى ياراشتۇردى، مۇرەسسە قىلدى، سۈلھى قىلدى، ئەپلەشتۈرۈپ قويىدى تۈزىتىش كىرگۈزدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

«إِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا» ‹قرآن›: ئەگەر مۆمىنلەردىن ئىككى گۇرۇھ ئۇرۇشۇپ قالسا، ئۇلارنىڭ ئارىسىنى تۈزەپ قويۇڭلار.

أَصْلَحَ السَّيَّارَةَ الْمُعَطَّلَةَ: بۇزۇلغان ماشىنىنى ئوڭلىدى.

أَصْلَحَ الشَّخْصُ مِنْ أَمْرِهِ: ئىشىنى تۈزىدى، ياخشىلىدى.

«أَصْلَحَتِ الْحُكُومَةُ قَانُونَ الضَّرَائِبِ»: ھۆكۈمەت باج قانۇنىغا تۈزىتىش كىرگۈزدى.

«وَلاَ تَجْعَلُوْا اللّٰهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوْا وَتَتَّقُوْا وَتُصْلِحُوْا بَيْنَ النَّاسِ» ‹قرآن›: ياخشىلىق قىلماسلىقىقا، تەقۋادار بولماسلىققا ۋە كىشىلەرنى ئەپلەشتۈرمەسلىككە قەسەم قىلىش شەكلى بىلەن (ئۇلارنى قىلىشقا) ئاللاھنى توسالغۇ قىلماڭلار.

أَصْلَخُ م صَلْخَاءُ ج صُلْخٌ: گاس، پاڭ.

أَصْلَدَ يُصْلِدُ إِصْلاَدًا الأَرْضُ: يەر قېتىپ قالدى، چىڭىپ كەتتى، ئۇيۇپ قالدى.

أَصْلَدُ م صَلْدَاءُ ج صُلْدٌ صُلْدَوَاتٌ: قاتتىق؛ بېخىل، پىخسىق.

غَنِيٌّ أَصْلَدُ: بېخىل باي، پىخسىق باي.

أَصْلَعُ م صَلْعَاءُ ج صُلْعٌ: ئايپاڭباش، پايىنەكباش.

سَيْفٌ أَصْلَعُ: پارقىراق قىلىچ.

أَصْلَمُ م صَلْمَاءُ ج صُلْمٌ: قۇلىقى ياكى بۇرنى كېسىلگەن.

أَصْلَى يُصْلِي إِصْلاَءً يَدَهُ: قولىنى ئىسسىتتى، قولىنى قاقلىدى.

أَصْلاَهُ النَّارَ: ئۇنى ئوتقا تاشلىدى، دوزاخقا كىرگۈزدى.

«سَأُصْلِيهِ سَقَرَ» ‹قرآن›: ئۇنى مەن دوزاخقا سالىمەن.

«إِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيْهِمْ نَارًا» ‹قرآن›: شۈبھىسىزكى، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلارنى دوزاخقا كىرگۈزىمىز.

أَصْلاَهُ نَارًا مِنَ الْغَيْرَةِ: ئۇنى ئازابلىدى.

«أَصْلَى حَرْبًا عَوَانًا»: شىددەتلىك جەڭ قىلدى.

إِصْلِيتٌ: ئاكتىپ، شوخ، تېتىك.

أَصْلِيٌّ: ئىپتىدائىي، قەدىمىي؛ ئالدىنقى، مۇھىمى، ئاساسلىقى؛ ھەقىقىي؛ يەرلىك.

تَعْلِيمٌ أَصْلِيٌّ: ئاساسىي مائارىپ.

اَلْعَدَدُ الأَصْلِيٌّ: تۈپ سان، بىرلىك سان.

ثَمَنٌ أَصْلِيٌّ: تەننەرخى.

اَللُّغَةُ الأَصْلِيَّةُ: ئانا تىل.

كَلِمَةٌ أَصْلِيَّةٌ: سۆز يىلتىزى، سۆز تومۇرى.

اَلسُّكَّانُ الأَصْلِيُّوْنَ: يەرلىك ئاھالىلەر، يەرلىك خەلق.

إِصْمَاغٌ: يېلىم چىقارماق؛ مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ يېلىملىنىش كېسىلى.

«دَاوَى الْمُهَنْدِسُ الزِّرَاعِيُّ الأَشْجَارَ مِنَ الإِصْمَاغِ»: ئاگرانوم دەرەخلەرنىڭ يېلىملىنىش كېسىلىنى داۋالىدى.

أَصْمَتَ يُصْمِتُ إِصْمَاتًا: گەپ قىلدۇرمىدى، ئېغىز ئاچقۇزمىدى.

أَصْمَتَ الْمَرِيْضُ: كېسەل تىلى تۇتۇلۇپ سۆزلىيەلمىدى.

«أَصْمَتَ الْجَرِيحُ إِثْرَ الْحَادِثِ»: يارىدار ئادەم ھادىسىدىن كېيىن تىلى تۇتۇلۇپ سۆزلىيەلمىدى.

أَصْمَتَ الشَّخْصَ: لام - جىم دېگۈزمىدى، ئېغىز ئاچقۇزمىدى.

أَصْمَعُ م صَمْعَاءُ ج صُمْعٌ: قۇلىقى كىچىك ئادەم.

أَصْمَغَ يُصْمِغُ إِصْمَاغًا الشَّجَرَةُ: دەرەخ يېلىم چىقاردى.

أَصْمَقَ يُصْمِقُ إِصْمَاقًا الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى، ئىشىكنى قولۇپلىدى.

أَصْمَقَ اللَّبَنُ: سۈتنىڭ تەمى ئۆزگەردى، پۇراپ قالدى.

أَصَمَّ يُصِمُّ إِصْمَامًا الشَّخْصُ: گاس بولۇپ قالدى.

«أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ» ‹قرآن›: ئەنە شۇنداق كىشىلەرنى

ئاللاھ رەھمىتىدىن يىراق قىلدى، ئۇلارنى گاس قىلدى، كور قىلدى.

أَصَمَّهُ: ئۇنى گاس قىلىنۋەتتى، گاس قىلىپ قويدى.

«أَصَمَّتِ الْقُنْبُلَةُ الْجُنْدِيَّ»: بومبا ئەسكەرنى گاس قىلىپ قويدى.

أَصَمُّ م صَمَّاءُ ج صُمٌّ: گاس، پاك؛ قاتتىق، پۇختا.

«مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمَى وَالْأَصَمِّ» (قرآن): ئىككى پىرقە بار، (بىر پىرقە) ئەماغا ۋە گاسقا ئوخشايدۇ.

أَصَمُّ أَبْكَمُ: گاس ـ گاچا.

أَصَمُّ أَصْلَخُ: قىلچە ئاڭلىمايدىغان گاس.

عَدَدٌ أَصَمُّ: ئاتالغۇلۇق سان.

حَرْفٌ أَصَمُّ: ئوقۇلمايدىغان ھەرپ.

خَطْبٌ أَصَمُّ: قاتتىق مۇسىبەت، قاتتىق كۆڭۈلسىزلىك.

اَلشَّهْرُ الْأَصَمُّ: رەجەپ ئېيى.

اَلْفِعْلُ الْأَصَمُّ (فِي الصَّرْفِ): «ع» بىلەن «ل» باراۋىرىدە ئوخشاش بىر ھەرپ بولغان پېئىل مەسىلەن «صَمَمَ» گە ئوخشاش.

أُصْمُوخٌ: قۇلاق پەردىسى، قۇلاق نەيچىسى، قۇلاق يولى.

أَصْمَى يُصْمِي إِصْمَاءً الصَّيْدَ: ئوۋنى ئاتتى.

أَصَنَّ يُصِنُّ إِصْنَانًا اللَّحْمُ: گۆش سېسىپ قالدى، پۇراپ قالدى، بۇزۇلۇپ قالدى.

أَصْهَبُ م صَهْبَاءُ ج صُهْبٌ: جىگەر رەڭ، بېغىر رەڭ.

أَصْهَرَ يُصْهِرُ إِصْهَارًا إِلَيْهِمْ: قۇدا بولدى.

«أَصْهَرَ إِلَى أُسْرَةٍ عَرِيقَةٍ فِي قَرْيَتِهِ»: يېزىسىدىكى ئېسىل بىر ئائىلە بىلەن قۇدىلاشتى.

أَصْوَاتٌ: ئاۋاز، ئاۋۇش، ئاھاڭ، ناۋا، مۇقام، كۈي؛ ئىنتوناتسىيە.

أَصْوَاتُ اللُّغَةِ: سۆز ئاھاڭى.

عِلْمُ الْأَصْوَاتِ: فونېتىكا.

أَخْذُ الْأَصْوَاتِ: ئاۋازغا قويماق.

بِاتِّفَاقِ الْأَصْوَاتِ: بىر ئېغىزدىن ماقۇللىماق.

أَصْوَبُ: ئەڭ توغرا، ئەڭ ئادىل، ئەڭ سەمىمى.

وَالْأَصْوَبُ أَنْ...: ئەڭ توغرىسى، توغرىراقى.

أَصْوَبِيَّةٌ: ئادىللىق، ھەققانىيلىق.

أُصُولٌ: قائىدە، قانۇن، پرىنسىپ.

أُصُولُ الدِّينِ: دىننىڭ ئۇسۇل ـ قائىدىلىرى.

كُلِّيَّةُ أُصُولِ الدِّينِ: دىننىڭ ئۇسۇل ـ قائىدىلىرى فاكۇلتېتى.

أُصُولُ الْفِقْهِ: فىقھىنىڭ ئۇسۇل ـ قائىدىلىرى.

«كَانَ يَتَعَامَلُ مَعَ النَّاسِ حَسَبَ الْأُصُولِ»: ئۇ كىشىلەر بىلەن قائىدە ـ يوسۇن بويىچە مۇئامىلە قىلاتتى.

أُصُولُ الْعُلُومِ: پەنلەرنىڭ ئەھكاملار ئاساسلىنىدىغان قائىدە ـ پرىنسىپلىرى.

عِلْمُ أُصُولِ التَّدْرِيسِ: پېداگوگىكا.

أُصُولُ الْمُحَاكَمَاتِ: مۇھاكىمە ئۇسۇل ـ قائىدىلىرى، مۇنازىرە ئۇسۇل ـ قائىدىلىرى.

اَلْأُصُولُ وَالْخُصُومُ: شىركەتنىڭ دەسمايىسى ۋە ئۈستىگە ئارتىلغان قەرزلىرى.

حَسَبَ الْأُصُولِ: ئېقىۋاتقان قائىدە ـ يوسۇن بويىچە.

اِبْنُ أُصُولٍ: نەسەبى ئېسىل ئادەم.

أُصُولِيٌّ: قانۇنشۇناس.

إِجْرَاءٌ أُصُولِيٌّ: فىقھە ئۇسۇل ـ قائىدىلىرىغا ئائىت چارە ـ تەدبىرلەر.

أَصْوَى يُصْوِي إِصْوَاءً الشَّيْءُ: خازان بولدى، تۆكۈلدى، توزىدى.

أَصْيَدُ م صَيْدَاءُ ج صِيدٌ: ھاكاۋۇر، مەنمەنچى؛ ئىككى تەرىپىگە قارىيالمايدىغان قىڭغىر بويۇن.

أَصِيصٌ: تەشتەك.

أَصِيلٌ ج أُصَلَاءُ: ئېسىل نەسەبلىك، ئاقسۆڭەك ئائىلىسىدىن كېلىپ چىققۇچى.

مَجْدٌ أَصِيلٌ: ئېسىل شان ـ شەرەپ.

اَلْأَصِيلُ يَجُودُ: ئېسىل ئادەم مەرد كېلىدۇ.

www.uyghurkitap.com

حَيَوَانٌ أَصِيلٌ: نەسىللىك مال.

حِصَانٌ أَصِيلٌ: نەسىللىك ئات، ئېسىل ئات.

عَيْبٌ أَصِيلٌ: تۇغما ئەيىب.

أَصِيلٌ ج آصَالٌ و أَصَائِلُ وَأُصُلٌ وأُصْلاَنٌ: ناماز دىگەر بىلەن ناماز شام ئارىلىقىدىكى ۋاقىت، كۈن كىرىش ئالدىدىكى شەپەق قىزارغان چاغ، گۇگۇم چۈشكەن چاغ، كەچقۇرۇن.

«وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلاً» ‹قرآن›: ئۇنىڭغا ئەتىگەن ـ ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىڭلار.

«فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللّٰهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ» ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلىنىشى ۋە ئىسمىنىڭ ياد ئېتىلىشى بۇيرۇلغان مەسچىتلەردە (مۆمىنلەر) ئەتىگەن ـ ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىپ تۇرىدۇ.

جَنَحَ الْأَصِيلُ: كەچقۇرۇن ۋاقتى يېقىنلاشتى.

أَصِيلُ الرَّأْيِ: چوڭقۇر پىكىرلىك.

بَحْثٌ أَصِيلٌ: چوڭقۇر تەتقىقات.

فِكْرَةٌ أَصِيلَةٌ: چوڭقۇر پىكىر.

جَاءُوا بِأَصِيلَتِهِمْ: ئۇلار ھەممىسى كەلدى.

أَضَاءَ يُضِيئُ إِضَاءَةً الْقَمَرُ: نۇر چاچتى، يالتىرىدى، پارقىرىدى، ۋاللىدى، يورۇتتى.

«يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ» ‹قرآن›: ئۇنىڭ يېغى ئوت تەگمىسىمۇ يورۇپ كېتەيلا دەپ قالىدۇ.

أَضَاءَ الْمَكَانَ: جايىنى يورۇتتى.

«فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللّٰهُ بِنُورِهِمْ» ‹قرآن›: ئوت ئۇلارنىڭ ئەتراپىنى يورۇتقاندا، ئاللاھ ئۇلارنىڭ (ئوتنىڭ) يورۇقىنى ئۆچۈرىۋەتتى.

أَضَاءَ الْعُقُولَ: ئەقىللەرنى يورۇتتى، غەپلەتتىن ئويغاتتى، دىلىنى ئاقارتتى.

أَضَاءَ عَلَيْهِمْ: يورۇتتى، نۇر چاچقۇزدى، نۇرلاندۇردى.

أَضَاءَتِ النَّارُ الشَّخْصَ: ئوت كىشىنى ئاشكارىلاپ قويدى.

«اَلشَّمْسُ تُضِيءُ الدُّنْيَا»: قۇياش دۇنيانى يورۇتۇپ تۇرىدۇ.

«كَانَتِ الْمَسَاجِدُ تُضَاءُ بِقَنَادِيلِ الزَّيْتِ»: مەسچىتلەر قارا چىراغلار بىلەن يورۇتۇلاتتى.

إِضَاءَةٌ: يورۇتماق، نۇرلاندۇرماق.

مِصْبَاحُ الْإِضَاءَةِ: يورۇتۇش چىرىغى.

أَضَدَّ يُضِدُّ إِضْدَادًا: قارشىلاشتى، توقۇنۇشتى.

أَضَاعَ يُضِيعُ إِضَاعَةً الشَّيْءَ: يوقىتىپ قويدى، ئىسراپ قىلدى، زايا قىلدى، مەھرۇم بولدى، ئايرىلىپ قالدى.

«إِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ»: ئاللاھ ئەلۋەتتە ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنىڭ ئەجرىنى بىكار قىلۋەتمەيدۇ.

أَضَاعَهُ: ئۇنى ۋايران قىلدى، خاراب قىلدى، ھالاك قىلدى.

«أَضَاعَ عَلَى الْعَدُوِّ فُرْصَةَ الْاِسْتِفَادَةِ مِنْ غَزْوِهِ»: دۈشمەننىڭ بېسىۋېلىشىغا پايدىلىنىش پۇرسىتىنى يوققا چىقاردى.

إِضَاعَةٌ: بىكار قىلماق، زايا قىلماق.

«آفَةُ الْعِلْمِ النِّسْيَانُ وَإِضَاعَتُهُ أَنْ تُحَدِّثَ بِهِ غَيْرَ أَهْلِهِ» ‹حديث›: ئىلىمنىڭ ئاپىتى ئۇنتۇشتۇر، ئۇنىڭ ئەھلى بولمىغانلارغا ئىلىمدىن سۆزلەپ بېرىش بىلىمنى زايا قىلغانلىقتۇر.

أَضَافَ يُضِيفُ إِضَافَةً إِلَيْهِ: قوشۇۋەتتى، قوشۇلدى، بىرىكتۈرۈۋەتتى؛ قوشۇمچە قىلدى.

«أَضَافَ إِلَى حِسَابِهِ مَبْلَغًا صَغِيرًا»: ئۆز ھېسابىغا ئازراق مال قوشۇۋالدى.

أَضَافَهُ: ئۇنى مېھمان قىلدى، كۈتۈۋالدى، قوبۇل قىلدى؛ قوشۇۋالدى.

أَضَافَهُ عَلَيْهِ: مېھمان قىلىپ كۈتۈۋالدى.

«لَا خَيْرَ فِي مَنْ لَا يُضِيفُ»: مېھمانىنى دوست تۇتمىغان كىشىدە خەيرىيەت يوق.

أَضَافَ الْإِسْمَ وَنَحْوَهُ: قوشتى، نىسبەت بەردى، مەنسۇپ قىلدى.

أُضِيفَ إِلَى ذَلِكَ: بۇنىڭدىن تاشقىرى، بۇنىڭدىن باشقا.

إِضَافَةٌ ج إِضَافَاتٌ: ئېنىقلىغۇچى ۋە ئېنىقلانغۇچىلىق مۇناسىۋىتىدىكى بىرىكمە، يانداش سۆز بىرىكمىسى؛ ئاشۇرماق، ئۆرلەتمەك، ئۆستۈرمەك، كۆپەيتمەك.

بِالْإِضَافَةِ إِلَى كَذَا: بۇنىڭدىن باشقا، بۇنىڭدىن سىرت، بۇنىڭدىن تاشقىرى.

«بِالْإِضَافَةِ إِلَى الدِّرَاسَةِ عَلَيْنَا أَنْ نَهْتَمَّ بِالنَّظَافَةِ»: ئۆگىنىشكە كۆڭۈل بۆلۈشتىن تاشقىرى تازىلىققىمۇ كۆڭۈل بۆلۈشىمىز كېرەك.

«لَا شَكَّ أَنَّ التِّلْفِزْيُونَ وَسِيلَةٌ مِنْ وَسَائِلِ التَّسْلِيَةِ غَيْرَ أَنَّهُ بِالْإِضَافَةِ «إِضَافَةً» إِلَى ذَلِكَ أَدَاةُ تَعْلِيمٍ إِنْ أَحْسَنَ اِسْتِعْمَالَهُ»: شۈبھىسىزكى، تېلېۋىزور كۆڭۈل ئېچىش ۋاستىلىرىدىن بىرىدۇر. بۇنىڭدىن تاشقىرى ئۇ يەنە، ئورۇنلۇق پايدىلىنىلسا، ئۆگىنىش قورالىدۇر.

«تَفْتَقِرُ هَذِهِ الْمُحْتَوَيَاتُ إِلَى بَعْضِ الْإِضَافَاتِ»: بۇ مەزمۇنلار بىر ئاز قوشۇمچىغا ئېھتىياج.

إِضَافِيٌّ: قوشۇمچە.

عَمَلٌ إِضَافِيٌّ: قوشۇمچە ئەمگەك.

مَبْلَغٌ إِضَافِيٌّ: قوشۇمچە مەبلەغ.

أَضَالِيلُ: يالغان، ناھەق، ساختا، ناتوغرا.

«نَشَرَ أَضَالِيلَهُ بَيْنَ الْعَوَامِ وَالسُّذَّجِ»: ئۇ ئاۋام ۋە گول ئادەملەر ئارىسىدا ئۆزىنىڭ يالغان ـ ياۋىداقلىرىنى تارقاتتى.

إِضْبَارَةٌ ج إِضْبَارَاتٌ وَأَضَابِيرُ وَأُضْبُورَةٌ: قەغەز قىسقۇچ؛ پوپكا؛ ئارخىپ، باغلام، ياغ.

خِزَانَةُ إِضْبَارَةٍ: ئارخىپ ئىشكاپى.

أَضَبَّ يُضِبُّ إِضْبَابًا الْيَوْمُ: تۇمانلىق بولدى، تۇمان قاپلىدى.

أَضَبَّ الْمَكَانُ: تۇمانلىق بولدى.

أَضَبَّ عَلَى مَا فِي يَدِهِ: قويۇپ بەرمەي چىڭ سىقىمدىۋالدى.

أَضْبَطُ م ضَبْطَاءُ ج ضُبْطٌ: قولى ئەپچىل، قولى چېۋەر ئادەم.

أَضْجَرَهُ يُضْجِرُ إِضْجَارًا: ئۇنىڭ ئىچىنى پۇشۇردى، زېرىكتۈردى، تىت ـ تىت قىلدى، بىئارام قىلدى، ئازابلىدى.

أَضْجَعَ يُضْجِعُ إِضْجَاعًا: ياتقۇزدى، يېنىچە ياتقۇزدى، ئۇخلاتتى.

«تُضْجِعُ الْأُمُّ طِفْلَهَا إِلَى جَانِبِهَا حِرْصًا عَلَى رِعَايَتِهِ»: ئانا كۆيۈنۈش يۈزىسىدىن بالىسىنى يېنىدا ياتقۇزدى.

أَضْجَعَهُ الْمَرَضُ: كېسەل ئۇنى يېتىشقا مەجبۇر قىلدى.

أَضْحَاةٌ ج أَضْحًى: قۇربان، قۇربانلىق، نەزىر، ھەدىيە.

أَضْحَكَ يُضْحِكُ إِضْحَاكًا: كۈلدۈردى.

«وَأَنَّهُ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَى» «قرآن»: ئاللاھ ئىنسانىنى كۈلدۈرەلەيدۇ ۋە يىغلىتالايدۇ.

أَضْحَكَ الثَّكْلَى: ھازىدارنى كۈلدۈردى.

شَرُّ الْبَلِيَّةِ مَا يُضْحِكُ: ئورۇنسىز ۋە ۋاقىتسىز-كەلگەن بالايىئاپەت، كۈلكۈلىسىزلىك (مەسەل).

أُضْحُوكَةٌ ج أَضَاحِيكُ: چاقچاق، قىزىق گەپ، كۈلكىلىك گەپ، كۈلدۈرگە.

«اِنْكَشَفَ أَمْرُهُ عَلَى حَقِيقَتِهِ وَغَدَا أُضْحُوكَةً لِلنَّاسِ»: ئۇنىڭ ماھىيىتى ئاشكارىلىنىپ كىشىلەر ئارىسىدا كۈلكىگە ئايلاندى.

أَضْحَى يُضْحِي إِضْحَاءً الشَّيْءَ: ئاشكارىلىدى، نامايەن قىلدى، كۆرسەتتى، پەيدا قىلدى، مەيدانغا چىقاردى؛ چاشكاھ ۋاقتىغا كىردى؛ ئايلاندى، ئۆزگەردى.

«أَضْحَتِ الْآبَارُ كَثِيرَةَ الْمِيَاهِ»: قۇدۇقلارنىڭ سۈيى كۆپەيدى.

أَضْحَى يَفْعَلُ كَذَا: قىلىشقا باشلىدى، ئىشلەشكە باشلىدى.

«أَضْحَى التَّنَائِي بَدِيلًا مِنْ تَدَانِينَا»: يېقىنلىقنىڭ ئورنىنى يىراقلىق ئالدى، يىراقلىق يېقىنلىققا ئايلاندى.

«اِطْمَأَنَّ إِلَى صَدِيقِهِ الَّذِي أَضْحَى يَهُزُّهُ فِي أَعْمَقِ أَوْتَارِ صَدْرِهِ»: يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر يېرىدىكى تارىنى تىترەتكەن دوستىدىن كۆڭلى تىندى.

أَضْحَى م ضَحْيَاءُ ج ضُحًى: ئاپتاپ ئۆتۈپ قالغان، قۇياشنىڭ ئىسسىقى ئۆتكەن.

أُضْحَى: قۇربان ھېيت.

يَوْمُ الْأَضْحَى: قۇربان ھېيت كۈنى.

www.uyghurkitap.com

عِيدُ الْأَضْحَى: قۇربان ھېيت.

أُضْحِيَّةٌ ج أَضَاحِيُّ: قۇربان، قۇربانلىق، نەزىر، ھەدىيە.

أَلْأَضْدَادُ (فِي اللُّغَةِ): قارىمۇ قارشى مەنىنى بىلدۈرگۈچى سۆزلەر.

إِضْرَابٌ ج إِضْرَابَاتٌ: ئىش تاشلىماق؛ دەرس تاشلىماق؛ بازار تاشلىماق.

إِضْرَابُ الْعُمَّالِ عَنِ الْعَمَلِ: ئىشچىلارنىڭ ئىش تاشلىشى.

إِضْرَابٌ عَامٌّ: ئومۇمىيۈزلۈك ئىش تاشلاش.

إِضْرَابُ أَصْحَابِ الْمَصَانِعِ: كارخانىچىلارنىڭ ئىش توختىتىشى، زاۋۇتنى تاقىشى.

أَعْلَنَ الْإِضْرَابَ: ئىش تاشلىغانلىقىنى ئېلان قىلدى.

لَجْنَةُ الْإِضْرَابِ: ئىش تاشلاش كومىتېتى.

إِضْرَابٌ عَنِ الطَّعَامِ: ئاچلىق ئېلان قىلماق.

أَضْرَابٌ: ئوخشاش، ئوخشاشلىق، بىر خىللىق.

هُمْ وَ أَضْرَابُهُمْ: ئۇلار ۋە ئۇلارنىڭ ئوخشاشلىرى.

إِضْرَارٌ: زىيان يەتكۈزمەك.

«لَمْ يَقْصُدِ الْإِضْرَارَ بِهِ»: ئۇنىڭغا زىيان - زەخمەت يەتكۈزۈشنى كۆزلىگىنى يوق.

إِضْرَامٌ: ئوت يېقىش، ئوت تۇتاشتۇرۇش، ئوتنى ياندۇرۇش، ئوت قويۇش.

أَضْرَبَ يُضْرِبُ إِضْرَابًا فِي الْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى، ماكان تۇتتى.

أَضْرَبَ عَنْهُ: تاشلىۋەتتى، تاشلاپ قويدى، ۋاز كەچتى، چۆرۈۋەتتى.

أَضْرَبَ الْعَامِلُ عَنِ الْعَمَلِ: ئىشچى ئىش تاشلىدى.

أَضْرَبَ عَنِ الطَّعَامِ: ئاچلىق ئېلان قىلدى.

«أَضْرَبَ الطَّالِبُ عَنِ الدَّرْسِ»: ئوقۇغۇچى دەرس تاشلىدى.

أَضَرَّ يُضِرُّ إِضْرَارًا بِهِ: زىيان يەتكۈزدى، پاراكەندە قىلدى، ۋەيران قىلدى، نابۇت قىلدى.

أَضَرَّ الرَّجُلُ: قوش نىكاھلىق بولدى، خوتۇن ئۈستىگە خوتۇن ئالدى.

أَضَرَّهُ عَلَى أَوْ إِلَى الْأَمْرِ: ئۇنى مەجبۇر قىلدى، زورلىدى، قىستىدى.

أَضْرَسَ يُضْرِسُ إِضْرَاسًا الْأَسْنَانَ: چىشنى غۇچۇرلاتتى.

أَضْرَسَهُ الْحَامِضُ: ئاچچىق - چۈچۈك نەرسە چىشنى قاماتتى.

أَضْرَعَ يُضْرِعُ إِضْرَاعًا لَهُ أَوْإِلَيْهِ: بويسۇندۇردى، خورلىدى.

أَضْرَعَتْهُ الْحُمَّى: قىزىتما ئۇنى ھالسىزلاندۇردى، ھالىدىن كەتكۈزدى.

أَضْرَمَ يُضْرِمُ إِضْرَامًا النَّارَ: ئوت تۇتاشتۇردى، ئوت ياقتى، ئوتنى ئۇلغايتتى.

أَضْرَمَ نَارَالْفِتْنَةِ: پىتنە قوزغىدى.

«كَانَ الرَّئِيسُ بِخُطَبِهِ يُضْرِمُ الشُّعُورَ الْوَطَنِيَّ وَالْحَمَاسَ لَدَى شَعْبِهِ»: رەئىس ئۆزىنىڭ نۇتۇقلىرى ئارقىلىق خەلقىنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك ھېسسىياتى ۋە قىزغىنلىقىنى قوزغايتتى.

أَضْرَمَ الشَّيْءَ: ياندۇردى، كۆيدۈردى.

أَضْرَمَ النَّارَ فِي الْمَوْقِدِ: ئوچاققا ئوت ياقتى.

أَضْرَى يُضْرِي إِضْرَاءً: كۈچلەندۈردى، كۈچەيتتى.

اِضْطَبَعَ يَضْطَبِعُ اِضْطِبَاعًا رِدَاءَهُ: يەكتەكنى ئېچىۋەتتى، ئاچتى.

اِضْطِجَاعٌ: ياتماق، يېنىچە ياتماق؛ ئۇخلىماق.

اِضْطَجَعَ يَضْطَجِعُ اِضْطِجَاعًا: ياتتى، يېنىچە ياتتى؛ ئۇخلىدى.

«اِضْطَجَعَ عَلَى السَّرِيرِ و نَامَ»: ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلاپلا ئۇخلاپ قالدى.

اِضْطِرَابٌ ج اِضْطِرَابَاتٌ: داۋالغۇش، چايقىلىش، تەۋرىنىش، پاراكەندىچىلىك، ئەنسىزچىلىك، قالايمىقانچىلىق، مۇقىمسىزلىق.

اِضْطِرَابَاتٌ اِجْتِمَاعِيَّةٌ: ئىجتىمائىي مۇقىمسىزلىق، ئىجتىمائىي قالايمىقانچىلىق.

اِضْطِرَابَاتٌ سِيَاسِيَّةٌ: سىياسىي پاراكەندىچىلىك.

اِضْطِرَابَاتٌ عَصَبِيَّةٌ: نېرۋىنىڭ قالايمىقانلىشىشى.

اِضْطِرَابَاتٌ جَوِّيَّةٌ: ئاتموسفېرانىڭ بۇلغىنىشى، ئاتموسفېرانىڭ قالايمىقانلىشىشى.

اِضْطِرَارٌ: ئېھتىياج، جىددىي ئېھتىياج، جىددىي زۆرۈرىيەت، جىددىي موھتاجلىق.

عِنْدَ الْإِضْطِرَارِ: ئامال تاپالمىغاندا، ئامالسىز قالغاندا، چارىسىز قالغاندا.

«لَمْ يَكُنْ مِنْ عَادَتِهِ أَنْ يَتَّصِلَ بِأَهْلِهِ هَاتِفِيًّا إِلاَّ عِنْدَ الْإِضْطِرَارِ» : پەقەت زۆرۈرىيەت بولمىسىلا ئائىلىسى بىلەن تېلېفوندا ئالاقىلىشىش ئۇنىڭ ئادىتى ئەمەس.

فِي حَالَةِ الْإِضْطِرَارِ: ئامالسىز قالغاندا، چارىسىز قالغاندا.

اِضْطِرَارِيٌّ: مەجبۇرىي، مەجبۇرلۇق، زورمۇ زور، زورلۇق، زۆرۈرىيەتكە ئائىت.

«تَأَخَّرَ عَنْ حُضُورِ الْإِجْتِمَاعِ لِأَسْبَابٍ اِضْطِرَارِيَّةٍ» : زۆرۈرىيەت تۈپەيلىدىن يىغىنغا كېچىكىپ كەلدى.

«قَامَ الطَّيَّارُ بِهُبُوطٍ اِضْطِرَارِيٍّ بَعْدَ نَفَادِ الْوُقُودِ» : ليۇتچىك يېقىلغۇ توگىگەندىن كېيىن يەرگە قونۇشقا مەجبۇر بولدى.

اِضْطِرَامٌ: كۆيۈش، يېنىش.

اِضْطَرَبَ يَضْطَرِبُ اِضْطِرَابًا: تەۋرەندى، چايقالدى، داۋالغۇدى، قالايمىقانلىشىپ كەتتى؛ پاراكەندە بولدى، ئەنسىز بولدى.

«أَحَسَّتْ أَنَّ جَنِينًا يَضْطَرِبُ فِي أَحْشَائِهَا» : ئانا بالىنىڭ قورسىقىدا تەۋرەۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى.

اِضْطَرَبَ الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلىدى.

«اِضْطَرَبَ الْأَمْنُ فِي الْبِلاَدِ» : دۆلەت تىنچلىقى بۇزۇلدى.

اِضْطَرَبَ فِي الْأَرْضِ: سەرسان بولۇپ يۈردى، سەرگەردان بولۇپ يۈردى.

اِضْطَرَبَ الْحَبْلُ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئىتتىپاقلىق بۇزۇلدى، بىرلىك بۇزۇلدى، قارىمۇ قارشى پىكىر بولۇشتى، ئۆزئارا پىكرى ئوخشىمىدى.

اِضْطَرَبَ الْأَمْرُ: ئىشى قالايمىقانلاشتى، پاراكەندە بولدى.

اِضْطَرَبَ الْقَوْمُ: ئۇرۇشتى.

اِضْطَرَبَ الرَّجُلُ: بىئارام بولدى، ئەنسىرىدى، خاتىرجەم بولالمىدى، تەشۋىشلەندى.

اِضْطَرَّ يَضْطَرُّ اِضْطِرَارًا إِلَى: مەجبۇرلىدى، زورلىدى، قىستىدى.

«لَمْ تُحَاوِلِ الْإِتِّصَالَ بِالنَّاسِ إِلاَّ حِينَ كَانَتِ الضَّرُورَةُ تَضْطَرُّهَا إِلَى ذَلِكَ» : زۆرۈرىيەت مەجبۇر قىلمىسىلا، سەن كىشىلەر بىلەن مۇناسىۋەت قىلمايسەن.

أُضْطُرَّ: مەجبۇر قىلىندى، مەجبۇرلاندى، زورلاندى.

«فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلاَ عَادٍ فَلاَ إِثْمَ عَلَيْهِ» «قرآن» : (يۇقىرىقى ھارام قىلىنغان نەرسىلەردىن) كىمكى ئۆز ئىختىيارىچە ئەمەس، ئىلاجىسىزلىقتىن ھاياتىنى ساقلاپ قالغۇدەك يېسە، ئۇنىڭغا گۇناھ بولمايدۇ.

أُضْطُرَّ إِلَى كَذَا: جىددىي ئېھتىياجى چۈشتى، جىددىي لازىم بولدى، جىددىي زۆرۈر بولدى.

اِضْطَرَمَ يَضْطَرِمُ اِضْطِرَامًا النَّارُ: ئوت ياندى، كۆيدى.

«تَضْطَرِمُ الْعَوَاطِفُ فِي نَفْسِهِ اِضْطِرَابًا» : ئۇنىڭ قەلبىدە ھېسسىيات ـ تۇيغۇلار ئوت بولۇپ يانماقتا.

اِضْطَرَمَ الشَّرُّ وَالْحَرْبُ وَ نَحْوُ هُمَا: ياندى، يالقۇنجىدى؛ ئەۋج ئالدى.

«إِنَّكَ عَرَفْتَ حِينَ تَرَكْتَنِي أَنَّ بَيْنَ جَنْبَيَّ نَارًا تَضْطَرِمُ» : مېنى تاشلاپ كەتكەن چېغىڭدا ئىچىمدە ئوت يېنىۋاتقانلىقىنى ئوبدان بىلەتتىڭ.

«بَدَأَ لَهِيبُ النَّارِ يَضْطَرِمُ» : ئوت يالقۇنجاپ يانماقتا.

اِضْطَرَمَ الشَّيْبُ فِي الرَّأْسِ: باشتىكى ئاق چاچ كۆپەيدى.

اِضْطَغَنَ يَضْطَغِنُ اِضْطِغَانًا عَلَيْهِ ضَغِينَةً: ...غا ئاداۋەت تۇتتى.

اِضْطِلاَعٌ: ھۆددىسىدىن چىقماق، قولىدىن كەلمەك.

اِضْطِلاَعٌ بِالتَّبِعَةِ: مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالماق، جاۋابكار بولماق.

اِضْطِلاَعٌ بِالْإِلْتِزَامَاتِ: مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالماق.

www.uyghurkitap.com

فِي أَثْنَاءِ اِضْطِلَاعِي بِمَنْصَبِي: مەن ۋەزىپە ئۆتەۋاتقان چاغدا، مەن ۋەزىپە ئىجرا قىلىۋاتقان ۋاقىتتا.

اِضْطَلَعَ يَضْطَلِعُ اِضْطِلَاعًا بِالْأَمْرِ: ھۆددىسىدىن چىقتى، قولىدىن كەلدى، ئۈستىگە ئالالىدى.

اِضْطَلَعَ بِمَسْؤُلِيَّتِهِ: مەسئۇلىيەتىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقتى.

«تَسَاءَلَ النَّاسُ عَنِ الْمَهَامِّ الَّتِي تَضْطَلِعُ بِهَا وِزَارَةُ الْأَوْقَافِ»: كىشىلەر دىنىي مىنىستىرلىك ئۈستىگە ئالغان ۋەزىپىلەردىن سوراشماقتا.

اِضْطِهَادٌ ج اِضْطِهَادَاتٌ: زىيانكەشلىك قىلىش، خارلاش، ئېزىش، زۇلۇم سېلىش.

«تَعَرَّضَ الشَّعْبُ الْفِلَسْطِينِيُّ لِاضْطِهَادَاتٍ كَثِيرَةٍ»: پەلەستىن خەلقى نۇرغۇن خورلۇقلارغا ئۇچرىدى.

«أَيْنَمَا يَشْتَدُّ الْاِضْطِهَادُ تَتَعَالَى نِيرَانُ الْمُقَاوَمَةِ»: قەيەردە ئېزىلىش بولىدىكەن، شۇ يەردە قارشىلىق ئوتلىرى لاۋۇلدايدۇ.

اِضْطَهَدَ يَضْطَهِدُ اِضْطِهَادًا الرَّجُلَ: كىشىگە زىيانكەشلىك قىلدى، ئەزدى، زۇلۇم قىلدى، خارلىدى.

اِضْطَهَدَ لِلْاِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرلىك ئەزدى، ئېكسپېلاتاتسىيە قىلدى.

«يَضْطَهِدُ الْحُكَّامُ الْمُسْتَبِدُّونَ كُلَّ مَنْ يَخْرُجُ عَلَى رَأْيِهِمْ مِنْ مُوَاطِنِيهِمْ»: مۇستەبىت ھۆكۈمرانلار ئۆزلىرىنىڭ پىكرىگە قارشى چىققان پۇقرالارنىڭ ھەممىسىنى باستۇرىدۇ.

إِضْعَافٌ: ئاجىزلاشتۇرماق، زەئىپلەشتۈرمەك، بوشاشتۇرماق، كۈچسىزلەندۈرمەك؛ كىچىكلەتمەك؛ يېنىكلەتمەك.

أَضْعَافٌ: قاتمۇ قات ئاشۇرماق، ھەسسىلەپ ئاشۇرماق.

«لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً» ‹قرآن›: جازانىنى قاتمۇ قات ئاشۇرۇپ يېمەڭلار.

أَضْعَافُ الْكِتَابِ: قۇرلار ئارا، قۇرلار ئارىسى.

أَضْعَفَ يُضْعِفُ إِضْعَافًا ــــ ەُ: ئۇنى بوشاشتۇردى، ئاجىزلاشتۇردى؛ كىچىكلەتتى، يەڭگىللەتتى.

«إِنَّ تَقَدُّمَ السِّنِّ يُضْعِفُ الْجِسْمَ»: شۈبھىسىزكى، ياشنىڭ چوڭىيىشى بەدەننى ئاجىزلاشتۇرىدۇ.

أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ: قالايمىقان چۈش، يامان چۈش، قارا بېسىش؛ خىيال، ئارزۇ، تىلەك، خام خىيال، قۇرۇق خىيال، قۇرۇق پەرەز.

أَضْغَطَ يُضْغِطُ إِضْغَاطًا: ئەزدى؛ بېكىتتى، باستى.

أَضْفَى يُضْفِي إِضْفَاءً عَلَيْهِ: مۇكەممەللەشتۈردى، تولۇقلىدى.

«يُضْفِي أُسْلُوبُ الْإِسْتِعَارَةِ عَلَى الْكَلَامِ قُوَّةً وَيَكْسُوهُ حُسْنًا»: ئىستىئارە ئۇسلۇبى سۆزنى كۈچلەندۈرىدۇ ۋە گۈزەللەشتۈرىدۇ.

«أَضْفَى حَيَوِيَّةً عَلَى الْجَوِّ»: كەيپىياتنى جانلاندۇردى.

أَضَلَّ يُضِلُّ إِضْلَالًا: ئازدۇردى، ئاداشتۇردى، ئېزىقتۇردى.

«أَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ» ‹قرآن›: كاپىر بولغان ۋە (كىشىلەرنى) ئاللاھنىڭ يولىدىن توسقانلارنىڭ (ياخشى) ئەمەللىرىنى ئاللاھ بىكار قىلىۋېتىدۇ.

أَضَلَّ الشَّيْءَ: يوقاتتى، چۈشۈرۈپ قويدى، يۈتتۈرۈپ قويدى.

أَضَلَّهُ: ئۇنى ئالدىدى، ئېزىقتۇردى، يولدىن چىقاردى.

«وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا» ‹قرآن›: شەيتان ئۇلارنى چوڭقۇر ئازدۇرۇشنى خالايدۇ.

إِضْمَارٌ: يوشۇرماق.

إِضْمَارٌ ‹فى النحو›: قىسقارتماق (ئىسىمنىڭ ئورنىغا ئالماشنى ئىشلەتمەك).

إِضْمَارُ النَّوَايَا الْخَبِيثَةِ: يامان نىيەتنى كۆڭلىگە پۈكۈش.

إِضْمَامَةٌ ج أَضَامِيمُ وَإِضْمَامَاتٌ: بىر توپ، بىر تۈركۈم، جامائە، گۇرۇپپا؛ بىر باغلام.

إِضْمِحْلَالٌ: يوقالماق، ئاجىزلىماق، تۈگىمەك (جانلىق ئورگانىزملارنىڭ ئۆز ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىشتا ئاجىز كېلىشى).

اِضْمَحَلَّ يَضْمَحِلُّ اِضْمِحْلَالًا: تارقاتتى، تارقالدى، يوقالدى، تۈگىدى؛ ئاجىزلاشتى.

«جُمُودُ الشُّعُوبِ كَجُمُودِ الْأَفْرَادِ يُؤَدِّي إِلَى الْإِضْمِحْلَالِ» : ئەلنىڭ قاتماللىقى شەخسلەر-نىڭ قاتماللىقىغا ئوخشاش، يوقولۇشقا ئېلىپ بارىدۇ.

أَضْمَرَ يُضْمِرُ إِضْمَارًا الْأَمْرَ: ئىشنى يوشۇردى.

«مَا أَضْمَرَ أَحَدٌ شَيْئًا إِلَّا ظَهَرَ فِي فَلَتَاتِ لِسَانِهِ وَصَفَحَاتِ وَجْهِهِ» : بىرەر ئادەم بىرەر نەرسىنى يوشۇرغان ئىكەن، ئۇنىڭ تىلى ۋە رەڭگى روھىدىن ئاشكارا بولماي قالمايدۇ.

أَضْمَرَ لَهُ كَذَا: ئۇنىڭغا يامانلىق قىلدى.

أَضْمَرَ الشَّيْءَ: يوشۇردى.

أَضْمَرَ فِي نَفْسِهِ: كۆڭلىدە ساقلىدى، كۆڭلىگە پۈكۈپ قويدى.

أَضْمَرَهُ: ئۇنى ئورۇقلاتتى، ئاجىزلاشتۇرىۋەتتى.

اِضْمَرَّ يَضْمَرُّ اِضْمِرَارًا الْغُصْنُ: شاخ قۇرۇپ قالدى، يىگىدەپ قالدى، سولىشىپ قالدى.

أَضْنَى يُضْنِي إِضْنَاءً: ئورۇقلاتتى، ياراتتى، هارغۇزىۋەتتى، هالسىرتىۋەتتى، ماجالىنى قويمىدى، هالىدىن كەتكۈزىۋەتتى.

أَضْنَاهُ: ئۇنىڭ ماجالىنى قويمىدى، هالىدىن كەتكۈزدى، ماغدۇرسىزلاندۇردى.

أَضْهَدَ يُضْهِدُ إِضْهَادًا الرَّجُلَ: زىيانكەشلىك قىلدى، ئەزدى، زۇلۇم قىلدى، خورلىدى، ئازابلىدى.

أَضْهَدَهُ: ئۇنى ئەزدى، زۇلۇم قىلدى، زۇلۇم سالدى، باستى، خارلىدى.

أَضْوَى يُضْوِي إِضْوَاءً: ئاجىز نەسىل قالدۇردى (ئورۇقلىرى).

أَضْوَى الرَّجُلَ: ئاجىزلاتتى.

أَضْوَى حَقَّهُ: هەققىنى كەم بەردى.

أَضْوَى الْأَمْرَ: ئىشنى پۇختا قىلدى.

«اِغْتَرِبُوا لَا تُضْوُوا» (حديث) : ياتلاردىن ئۆيلىنىڭلار، شۇنداق قىلساڭلار نەسلىڭلار ئاجىز بولۇپ قالمايدۇ.

أَطَابَ يُطِيبُ إِطَابَةً: ياخشىلىدى، تۈزەتتى، ياخشىلىق قىلدى، چىرايلىق ئىش قىلدى.

أَطَاحَ يُطِيحُ إِطَاحَةً: ئاغدۇرۇۋەتتى، ئۆرۈۋەتتى، يىقىتىۋەتتى.

أَطَاحَ الْجَيْشُ بِرَئِيسِ الْجُمْهُورِيَّةِ: ئارمىيە جۇمھۇرىيەت رەئىسىنى ئاغدۇرىۋەتتى.

أَطَارَ يُطِيرُ إِطَارَةً: ئۇچۇرۇۋەتتى، ئۇچۇردى.

أَطَارَ الْخَبَرَ: خەۋەر تارقاتتى.

إِطَارٌ ج أُطُرٌ و إِطَارَاتٌ: رامكا، جازا.

إِطَارُ الصُّورَةِ: رەسىمنىڭ رامكىسى.

إِطَارٌ فِكْرِيٌّ: پىكىر رامكىسى.

«أَدَّى ظُهُورُ الْإِسْلَامِ إِلَى تَوْحِيدِ الْعَرَبِ فِي إِطَارٍ فِكْرِيٍّ وَاحِدٍ» : ئىسلام دىنىنىڭ پەيدا بولۇشى ئەرەبلەرنى بىر پىكىر ئېقىمىدا بىرلىككە كېلىشكە ئېلىپ باردى.

تَفَجَّرَ الْإِطَارُ: بالون ئېتىلىپ كەتتى.

«لَقَدْ نُوقِشَتْ هَذِهِ الْمَسْأَلَةُ فِي إِطَارِ الْفِرْقَةِ» : بۇ مەسىلە گۇرۇپپا ئىچىدە مۇزاكىرە قىلىندى.

إِطَارُ الدَّرَّاجَةِ: ۋېلسىپىتنىڭ تاش كامىرى.

إِطَارُ النَّظَّارَةِ: كۆزەينەك جازىسى.

إِطَارُ الْعَجَلَةِ: چەمبىرەك، هالقا، ئۇلتاڭ، قاسقان (چاقنىڭ).

إِطَارُ الْعَجَلَةِ الْخَارِجِيُّ: چاق، بالون، تاش كامىر.

إِطَارَاتُ الدَّوْلَةِ أَوِ الْحُكُومَةِ: دۆلەت ياكى هۆكۈمەت ئورگانلىرى.

أَطَاشَ يُطِيشُ إِطَاشَةً: ئۇنى شاللاقلىق قىلدۇردى، ئۇنى تەنتەكلىك قىلدۇردى.

أَطَاعَ يُطِيعُ إِطَاعَةً: بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى، باش ئەگدى.

«مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ» (قرآن) : كىمكى پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىدىكەن، ئۇ ئاللاھقا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ.

إِطَاعَةٌ: بويسۇنماق، ئىتائەت قىلماق.

«إِطَاعَتُكَ لِوَالِدَيْكَ وَاجِبَةٌ» : ئاتا - ئاناڭغا ئىتائەت قىلىش سېنىڭ مەجبۇرىيىتىڭ.

أَطَافَ يُطِيفُ إِطَافَةً: تاۋاپ قىلدى؛ يېقىنلاشتى؛ قورشىۋالدى.

أَطَافَ بِهِ: ئۇنىڭ ئۈستىگە چۈشتى.

www.uyghurkitap.com

أَطَاقَ يُطِيقُ إِطَاقَةً الشَّيْءَ: تاقەت قىلدى، چىدىدى، بەرداشلىق بەردى.

أَطَاقَ الإِبْتِلَاءَ: سىناقتا بەرداشلىق بەردى.

لَايُطَاقُ: چىدىغىلى بولمايدىغان، بەرداشلىق بەرگىلى بولمايدىغان.

أَمْرٌ لَايُطَاقُ: تاقەت قىلغىلى بولمايدىغان ئىش.

كَانَ لَا يُطِيقُ الظُّلْمَ: زۇلۇمغا چىداشلىق بېرەلمەيتتى.

لَمْ يُطِقْ صَبْرًا: چىدىيالمىدى، سەۋر قىلالمىدى.

أَطَالَ يُطِيلُ إِطَالَةً: ئۇزارتتى، سوزدى.

أَطَالَ اللّٰهُ بَقَاءَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا ئۇزۇن ئۆمۈر ئاتا قىلسۇن.

أَطَالَ عَلَيْهِ: ئۇنى ئۇزۇن كۈتكۈزدى.

أَطَالَ لِسَانَهُ: سۆز بىلەن چېقىلدى.

أَطَالَ الْوُقُوفَ: ئۇزۇن ساقلىدى، ئۇزۇن كۈتتى.

أَطَالَ النَّظَرَ: دىققەت بىلەن قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى.

«لَاتُطِيلُوا النَّظَرَ إِلَى الْأَشْيَاءِ الدَّقِيقَةِ»: ئىنچىكە نەرسىلەرگە ئۇزۇن قارىماڭلار.

إِطَالَةٌ: سوزماق، ئۇزارتماق.

إِطْبَاقٌ: ياپماق، ئەتمەك، ئورنىماق، ئورنىۋالماق، قورشىۋالماق؛ بىرلىككە كەلمەك.

حُرُوفُ الْإِطْبَاقِ: «ص ض ط ظ» ھەرپلىرى.

أَطْبَانٌ: بەدەننىڭ كۈچ - قۇۋۋىتى ۋە ياشلىق نەۋقىرانلىقى.

أَطْبَقَ يُطْبِقُ إِطْبَاقًا عَلَى: ياپتى، ھۇجۇم قىلدى، يوپۇرۇلۇپ كەلدى، دالدىغا ئالدى، قاپلىدى، يوشۇردى، يۆركىدى، ئورىدى.

«أَطْبَقَتْ قُوَّاتُنَا عَلَى الْعَدُوِّ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ»: بىزنىڭ قوشۇنىمىز دۈشمەنگە ھەممە تەرەپتىن ھۇجۇم قىلدى.

أَطْبَقَ عَلَى رَقَبَتِهِ: ئۇنى بوغۇپ قويدى.

أَطْبَقَ اللَّيْلُ: قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتتى، قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇ چۈشتى.

«أَطْبَقَ اللَّيْلُ وَخَيَّمَ الْهُدُوءُ»: كېچە قاراڭغۇلىشىپ ئەتراپنى جىمجىتلىق باستى.

أَطْبَقَ عَيْنَيْهِ: ئىككى كۆزىنى يۇمدى، كۆزىنى يۇمۇۋالدى.

أَطْبَقَ الصَّحِيفَةَ: گېزىتنى ياپتى.

«أَطْبَقَتْ كِتَابَهَا»: كىتابىنى ياپتى.

أَطْبَقَ فَمَهُ: ئاغزىنى يۇمۇۋالدى، لام - جىم دېمىدى.

أَطْبَقَ شَفَتَيْهِ: ئاغزىنى يۇمۇۋالدى، لام - جىم دېمىدى.

أَطْبَقَ الْقَوْمُ عَلَى كَذَا: بىرلىككە كەلدى.

أَطْحَلُ: بوزرەڭ، كۈلرەڭ.

أَطَرَ يَأْطُرُ وَ يَأْطِرُ أَطْرًا: ئەگدى.

إِطْرَاءٌ: ئالقىشلىماق، ماختىماق، مەدھىيىلىمەك، ماختاپ كۆككە كۆتۈرمەك، ماختاپ ئۇچۇرماق.

عِبَارَاتُ الْإِطْرَاءِ وَالْمَدِيحِ: كۆككە كۆتۈرۈش ۋە مەدھىيىلەش ئىبارىلىرى.

أَطْرَافُ الْبِلَادِ: چېگرا، چېگرا جاي.

أَطْرَأَ يُطْرِئُ إِطْرَاءً ـ هُ: ئۇنى مەدھىيىلىدى، كۆككە كۆتۈردى.

أَطْرَبَ يُطْرِبُ إِطْرَابًا: مەستخۇش قىلدى، مەپتۇن قىلدى، جەلپ قىلىۋالدى.

«أَطْرَبَنِي صَوْتُ هَذَا الْمُغَنِّي»: بۇ ناخشىچىنىڭ ئاۋازى مېنى مەستخۇش قىلىۋەتتى.

أَطْرَشُ وَأَطْرُوشُ وَأُطْرُشٌ م طَرْشَاءُ ج طُرْشٌ: گاس، پاڭ، قۇلىقى ئېغىر.

أَطْرَفَ يُطْرِفُ إِطْرَافًا: قىزىقارلىق نەرسىنى مەيدانغا كەلتۈردى، قىزىق ئىش قىلدى، كۆلكىلىك گەپ قىلدى، قىزىق گەپ قىلدى، ھېكمەتلىك سۆز قىلدى؛ سوۋغا قىلدى، ھەدىيە قىلدى.

أَطْرَقَ يُطْرِقُ إِطْرَاقًا الرَّجُلُ: بېشىنى ساڭگىلىتىپ سۈكۈت قىلىپ تۇردى، بېشىنى سېلىپ سۈكۈت قىلدى.

أَطْرَقَ مُفَكِّرًا: چوڭقۇر ئويلاندى، چوڭقۇر ئويغا چۆمدى، خىيالغا چۆمدى.

أَطْرَقَ رَأْسَهُ: بېشىنى تۆۋەن سالدى.

«أَطْرَقَ الشَّيْخُ قَلِيلًا ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ»: ئۇستاز ئازراق بېشىنى تۆۋەن قىلىپ ئاندىن كۆتۈردى.

أَطْرَمَ يُطْرِمُ إِطْرَامًا أَسْنَانُهُ: چىشى كىرلىشىپ قالدى.

أَطْرَمَ فُوهُ: ئېغىزى پۇراپ قالدى.

أُطْرُوحَةٌ: ئىلمىي ماقالە، مەكتەپ پۈتتۈرۈش ئىلمىي ماقالىسى.

أُطْرُوفَةٌ: قىزىق پاراڭ، ئاجايىپ سۆز، يېڭى شەيئى.

أَطْرَى يُطْرِي إِطْرَاءً فُلاَنًا: ماختىدى، ئالقىشلىدى، تەرىپلىدى؛ قاتتىق ماختىدى، كۆپ تەرىپلىدى، ئاشۇرۇپ ماختىدى، ماختاپ كۆككە كۆتۈردى، ماختاپ ئۇچۇردى.

«أَطْرَى الْمُدِيرُ مَافَعَلَ مُسَاعِدُهُ» : مۇدىر ياردەمچىسىنىڭ قىلغانلىرىنى ماختىدى.

اِطْرِيَّةٌ: ئۈگرە، كەسكەن چۆپ.

أَطَّ يَئِطُّ أَطِيطًا الْإِبِلُ: تۆگە بوزلىدى.

أَطَّرَ يُؤَطِّرُ تَأْطِيرًا: ئەگدى.

أَطَّرَ الصُّورَةَ: سۈرەتنى رامكىغا ئېلىپ قويدى.

اِطِّرَادٌ: باغلانماق، تۇتاشماق، ئىزچىللاشماق، ئۈزلۈكسىز، ئۇدا.

«يَزْدَادُ مُسْتَوَى مَعِيشَتِهِم بِاطِّرَادٍ» : ئۇلارنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسى ئۈزلۈكسىز ئۆسمەكتە.

اِطَّرَحَ يَطَّرِحُ اِطِّرَاحًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئاتتى، تاشلىدى، چۆرۈۋەتتى.

اِطَّرَدَ يَطَّرِدُ اِطِّرَادًا الْأَمْرُ: باغلاندى، تۇتاشتى، ئۈزلۈكسىز داۋاملاشتى.

اِطَّرَدَ الْكَلَامُ: سۆز ئىزچىل بولدى، تۇتاشتى.

اِطَّرَدَتِ الْقَاعِدَةُ: قائىدە ئومۇملاشتى.

اِطَّعَنَ يَطَّعِنُ اِطِّعَانًا: قىرىشتى، ئۆلتۈرۈشتى، سانجىشتى؛ كۈرەش قىلدى.

اِطَّفَحَ يَطَّفِحُ اِطِّفَاحًا الْقِدْرَ: قازاننىڭ كۆپۈكىنى ئالدى.

اِطِّلَاعٌ: قارىماق، كۆزەتمەك، نەزەر تاشلىماق؛ كۆرۈش قۇۋۋىتى، كۆرۈش سېزىمى، بىلىش، سېزىش، خەۋەردار بولۇش، نەزەر دائىرىسى.

«بَعْدَ الْإِطِّلَاعِ عَلَى الْمَادَّةِ كَذَا مِنَ الْقَانُونِ حَكَمْنَا بِالْآتِي. . .» : قانۇننىڭ پالانى ماددىسىنى كۆرگەندىن كېيىن تۆۋەندىكىدەك ھۆكۈم چىقاردۇق.

«يُعَدُّ مِنْ ذَوِي الْإِطِّلَاعِ الْوَاسِعِ» : ئۇ كەڭ مەلۇمات ئىگىلىرىدىن سانىلىدۇ.

عِنْدَ الْإِطِّلَاعِ: بىر قاراپلا، بىر ئۇچرىشىپلا، بىر قاراشتىلا.

اِطِّلَاعٌ عَلَى الْأَعْمَالِ: ئىشلارنى باشقۇرماق، ئىدارە قىلماق، تەپتىش قىلماق، نازارەت قىلماق، قوماندانلىق قىلماق، باشچىلىق قىلماق، تەكشۈرمەك، كۆزەتمەك.

سَعَةُ الْإِطِّلَاعِ: مەلۇمات دائىرىسى كەڭ، كۆپ كىتاب ئوقۇغان.

حُبُّ الْإِطِّلَاعِ: بىلىمگە ھەۋەسكار، بىلىشكە ئاشۇرۇشقا خۇشتار.

اِطَّلَعَ يَطَّلِعُ اِطِّلَاعًا عَلَى الشَّيْءِ: كۆرۈپ قالدى، كۆردى، قارىدى، سەزدى، بايقىدى، بىلدى، تونىدى.

«لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا» «قرآن» : ئەگەر ئۇلارنى كۆرىدىغان بولساڭ، ئەلۋەتتە ئۇلاردىن قاتتىق قورقۇپ، يۈز ئۆرۈپ چوقۇم قاچقان بولاتتىڭ.

اِطَّلَعَ عَلَى: خەۋەردار بولدى، ئاخبارات تاپشۇرۇۋالدى، تەكشۈردى، كۆزەتتى، ئىنچىكىلىك بىلەن تەتقىق قىلدى.

اِطَّلَعَ عَلَى الْعَمَلِ: باشقۇردى، ئىدارە قىلدى، نازارەت قىلدى، قوماندانلىق قىلدى، باشچىلىق قىلدى.

اِطَّوَفَ يَطَّوِفُ اِطِّوَافًا: تاۋاپ قىلدى.

اِطَّوَقَ يَطَّوِقُ اِطِّوَاقًا: بويۇنغا تاقىدى.

اِطَّهَرَ يَطَّهِرُ اِطِّهَارًا: ئۆزىنى پاكلىدى، پاكلاندى، تازىلاندى، يۇيۇلدى.

اِطَّوَى يَطَّوِي اِطِّوَاءً عَلَى كَذَا: ئۆز ئىچىگە ئالدى.

اِطَّيَّرَ يَطَّيَّرُ اِطِّيَّارًا بِهِ أَوْ مِنْهُ: شۇم پال ئالدى، شۇملۇق ھېس قىلدى.

«اِطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ» «قرآن» : (بىز كەلگەن قەھەتچىلىك) سېنىڭ ۋە سەن بىلەن بولغان كىشىلەرنىڭ شۇملۇقىدىن كەلدى.

أَطْعَمَ يُطْعِمُ إِطْعَامًا: تاماق بەردى، ئوزۇقلاندۇردى.

www.uyghurkitap.com

«فَكُلُوامِنْهَاوَأَطْعِمُواالْبَائِسَ الْفَقِيرَ» ‹قۇرئان› : سىلەر قۇربانلىقلارنىڭ گۆشىدىن يەڭلار، موھتاجغا، پېقىرغا بېرىڭلار.

أَطْعَمَ الشَّجَرَةُ: دەرەخ مېۋىگە كىردى، مېۋىلىدى.

أَطْعَمَهُ اللّٰهُ وَلَدًا: ئاللاھ ئۇنىڭغا پەرزەنت ئاتا قىلدى.

أَطْعَمَ الشَّيْءُ: تەمى ئۆزگەردى.

أَطْعَمَ الْغُصْنَ بِآخَرَ: شاخنى ئۇلىدى.

أَطْغَى يُطْغِي إِطْغَاءً ــ هُ: ئۇنى زالىم قىلىنىۋەتتى، ئۇنى مۇستەبىت قىلىۋەتتى.

«قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْغَيْتُهُ وَلَكِنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ» ‹قۇرئان› : ئۇنىڭ ھەمراھى (بولغان شەيتان) : «پەرۋەردىگارىمىز! مەن ئۇنى ئازدۇرمىدىم، لېكىن ئۇ ئۆز ئىختىيارى بىلەن چوڭقۇر گۇمراھلىقتا بولدى» دەيدۇ.

أَطْغَى الْمَاءُ: سۇ تاشتى، تاشقىن بولدى، كەلكۈن بولدى، سۇ ئاپىتى بولدى.

«كُلَّمَاأَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَااللّٰهُ» ‹قۇرئان› : ئۇلار ھەرقاچان (رەسۇلۇللاغا قارشى) ئۇرۇش ئوتىنى ياقماقچى بولسا، ئاللاھ ئۇنى ئۆچۈرىدۇ.

أَطْفَأَ يُطْفِئُ إِطْفَاءً النَّارَ أَوِ الْفِتْنَةَ أَوِ الْحَمَاسَ: ئۆچۈردى.

أَطْفَأْتُ الْمِصْبَاحَ: چىراغنى ئۆچۈردۈم.

إِطْفَاءٌ: ئۆچۈرمەك.

إِطْفَاءُ النَّارِ: ئوتنى ئۆچۈرمەك.

«جُنُودُ الْإِطْفَاءِ يُخْمِدُونَ النَّارَ» : ئوت ئۆچۈرگۈچى خادىملار ئوت ئۆچۈرمەكتە.

إِطْفَائِيٌّ: ئوت ئۆچۈرگۈچى.

إِطْفَائِيَّةٌ جِ إِطْفَائِيَّاتٌ: ئوت ئۆچۈرۈش ئەترىتى، ئوت ئۆچۈرگۈچىلەر كوماندىسى، ئوت ئۆچۈرۈش ئىدارىسى.

أَطْفَحَ يُطْفِحُ إِطْفَاحًا الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

أَطْفَرَ يُطْفِرُ إِطْفَارًا الْفَرَسَ النَّهْرَ: ئاتنى ئېرىقتىن سەكرىتىپ ئۆتكۈزدى.

أَطْفَقَ يُطْفِقُ إِطْفَاقًا بِمُرَادِهِ: مۇرادىغا يەتكۈزدى، ئارزۇسىغا قاندۇردى.

أَطْفَلَ يُطْفِلُ إِطْفَالاً الْمَرْأَةُ: ئايال بالىلىق بولدى، پەرزەنت رىزىق قىلىپ بېرىلدى، بالىجانلىق بولدى.

إِطْلاَقٌ: ئازاد قىلماق، قويۇپ بەرمەك، يېشىۋەتمەك.

«أَنَّهُ غَيْرُ مَسْرُورٍ فِي هَذَا الْيَوْمِ إِطْلاقًا وَلاَ أَعْرِفُ مَاالسَّبَبُ» : ئۇ بۈگۈن خاپا، سەۋەبىنى بىلمەيمەن.

«إِنَّ حِلَّ الْمُشْكِلَةِ عَلَى هَذَا النَّحْوِ لَيْسَ مَرْضِيًّا عَلَى الْإِطْلاَقِ» : مەسىلىنى مۇنداق ھەل قىلىش ئومۇمەن كۆڭۈلدىكىدەك بولماپتۇ.

لَمْ يَحْدُثْ إِطْلاَقًا أَوْ عَلَى الْإِطْلاَقِ: مۇتلەق يۈز بەرمىدى.

«عِيدِگَاهْ هُوَ أَكْبَرُ مَسَاجِدِ مِنْطَقَتِنَا عَلَى الْإِطْلاَقِ» : ھېيتگاھ پۈتكۈل رايونىمىزدىكى مەسچىتلەرنىڭ ئەڭ چوڭى.

إِطْلاَقًا أَوْعَلَى الْإِطْلاَقِ: مۇتلەق، مۇتلەقەن، پۈتۈنلەي، تامامەن.

إِطْلاَقُ النَّارِ: توپ ئاتماق، ئوت ئاچماق، ئوق چىقارماق، ئوققا تۇتماق.

أَطْلَبَ يُطْلِبُ إِطْلاَبًا الشَّيْءَ: تەلەپ قىلدى، ئىزدىدى.

أَطْلَسُ جِ أَطَالِيسُ: ئاتلاس، خەرىتىلەر توپلىمى؛ قەدىمكى چاغدا شىمالىي ئافرىقىنىڭ ئاتلىشى؛ ھازىر ئاسمان قۇببىسى ياكى يەر شارىنى كۆتۈرۈپ تۇرغان زور جازا.

أَطْلَسُ م طَلْسَاءُ جِ طُلْسٌ: دۇردۇن، ئەتلەس، تاۋار.

أَطْلَسِيٌّ: ئاتلانتىك؛ تاۋارغا ئائىت.

اَلْمُحِيطُ الْأَطْلَسِيُّ: ئاتلانتىك ئوكيان.

حِلْفُ الْأَطْلَسِيِّ: شىمالىي ئاتلانتىك ئوكيان ئىتتىپاقى.

أَطْلَعَ يُطْلِعُ إِطْلاَعًا النَّبَاتُ أَوِ السِّنُّ: ئۆسۈملۈك ياكى چىش چىقتى؛ ئۈندى، پەيدا بولدى، كۆرۈندى.

أَطْلَعَهُ عَلَى السِّرِّ: ئۇنىڭغا مەخپىيەتلىكنى بىلدۈرۈپ قويدى.

«وَمَاكَانَ اللّٰهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ» ‹قرآن›: ئاللاھ سىلەرنى غەيبىدىنمۇ خەۋەردار قىلمايدۇ.

أَطْلَعَ رَأْسَهُ عَلَى الشَّيْءِ: بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىدى.

أَطْلَعَ الشَّجَرُ: دەرەخ ياپراق چىقاردى، بىخ سۈردى.

أَطْلَعَهُ عَلَى الشَّيْءِ: بىلدۈردى، ئۇقتۇردى.

«سَرَرْتُ بِأَنْ أَطْلَعْتَنِي عَلَى أَحْوَالِكَ الدِّرَاسِيَّةِ»: ئۆگىنىش ئەھۋالىڭدىن مېنى خەۋەردار قىلغانلىقىڭدىن خۇشاللاندىم.

أَطْلَعَ الشَّيْءَ: ئۆرلەتتى.

أَطْلَقَ يُطْلِقُ إِطْلَاقًا: يەشتى، قويۇۋەتتى، ئېچىۋەتتى.

أَطْلَقَ السِّهَامَ: ئوقيا ئاتتى، قارىغا ئالدى.

أَطْلَقَ الْمِدْفَعَ عَلَى: توپ ئاتتى، توپقا تۇتتى، بومباردىمان قىلدى، ئوت ئاچتى.

أَطْلَقَ الرَّصَاصَ أَوِالنَّارَ عَلَيْهِ: مىلتىق ئاتتى، ئوق چىقاردى، ئوت ئاچتى.

أَطْلَقَ الْبُخُورَ: ئىسرىق سالدى، كۈجە ياقتى؛ بۇتقا چوقۇندى.

أَطْلَقَ سَرَاحَهُ وَسَبِيلَهُ: ئۇنى قويۇپ بەردى، ئازاد قىلدى.

أَطْلَقَ الشَّجَرَةُ الْأَزْهَارَ: دەرەخ چېچەكلىدى.

أَطْلَقَ يَدَهُ: ياردەم قولىنى سۇندى، خەير ـ ساخاۋەت قىلدى.

أَطْلَقَ يَدَهُ فِي الْأَمْرِ: ئەركىن ھەرىكەت قىلدى، ئىختىيارى ھەرىكەت قىلدى.

أَطْلَقَ صَرْخَةً: ۋارقىرىدى، چۇقان كۆتۈردى.

أَطْلَقَ الْكَلَامَ: بولۇشىغا گەپ قىلدى، ئەركىن سۆزلىدى.

أَطْلَقَ فِي كَلَامِهِ: توختىماي گەپ قىلدى، قارا ـ قويۇق ئېيتتى، ئومۇملاشتۇرۇپ دېدى.

أَطْلَقَ لِسَانَهُ: كۆپ سۆزلىدى.

أَطْلَقَ لِحْيَتَهُ: ساقال قويدى.

أَطْلَقَ نَفْسَهُ عَلَى سَجِيَّتِهَا: ئىختىيارى ھەرىكەتلەندى.

أَطْلَقَ لَهُ الْعِنَانَ: يول قويدى، مەيلىگە قويۇپ بەردى، بولۇشىغا تاشلىۋەتتى، ئىختىيارىغا قويۇپ بەردى، ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتى.

أَطْلَقَ الْعِنَانَ لِفَيْضِ الدُّمُوعِ: كۆز يېشى قىلدى، كۆز ياشلىرىنى تۆكتى، يىغلىدى.

أَطْلَقَ اِسْمًا أَوْ لَقَبًا: ئىسىم ياكى لەقەم قويدى.

أَطْلَقَ فِيهِ النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت قويدى؛ قۇتراتتى.

أَطْلَقَ الْحُكْمَ جُزَافًا: قارىسىغا ھۆكۈم چىقاردى.

أَطْلَقَ سَاقَيْهِ لِلرِّيحِ: قاچتى.

أَطْلَقَ غَرَائِزَهُ: ھاۋايى ـ ھەۋەسكە بېرىلدى.

«يُطْلَقُ أَسْمَاءُ بَعْضِ الزُّعَمَاءِ عَلَى بَعْضِ الشَّوَارِعِ»: بەزى كوچىلارغا بەزى داھىلارنىڭ ئىسىملىرى قويۇلىدۇ.

أَطَلَّ يُطِلُّ إِطْلَالًا عَلَى الشَّيْءِ: يېتەكچىلىك قىلدى، باش بولدى، باشقۇردى.

أَطَلَّ مِنَ النَّافِذَةِ: دېرىزىدىن قارىدى، پەسكە قارىدى، ئېگىشىپ قارىدى.

«أَطَلَّ بِرَأْسِهِ مِنَ النَّافِذَةِ»: ئۇ بېشىنى دېرىزىدىن چىقاردى.

«كُنْتُ أُطِلُّ دَائِمًا مِنَ الشُّبَّاكِ عَلَى مُتَنَزَّهٍ»: دائىم پەنجىرىدىن سەيلىگاھقا نەزەر تاشلايتتىم.

أُطُمٌ ج آطَامٌ: قورغان، ئىستىھكام، ساراي، بىنا.

اِطْمِئْنَانٌ: خاتىرجەملىك، كۆڭۈل تىنچلىق.

اِطْمَأَنَّ يَطْمَئِنُّ اِطْمِئْنَانًا: خاتىرجەم بولدى، كۆڭلى تىندى، كۆڭلى ئارام تاپتى.

«أَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ» ‹قرآن›: بىلىڭلاركى، دىللار ئاللاھنى ياد ئېتىش بىلەن ئارام تاپىدۇ.

اِطْمَأَنَّ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئىشەندى، يۆلەندى، تاياندى.

«اِطْمَأَنَّ التَّاجِرُ إِلَى ابْنِهِ اِطْمِئْنَانًا»: تىجارەتچى ئۆز ئوغلىدىن خاتىرجەم بولدى.

«اِطْمَأَنَّ عَلَى مَصِيرِ عَائِلَتِهِ بَعْدَ أَنْ تَلَقَّى رِسَالَةً مِنْ زَوْجَتِهِ»: ئايالىدىن بىر پارچە خەت تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن، ئائىلىسىدىن خاتىرجەم بولدى.

www.uyghurkitap.com

أَطْمَعَ يُطْمِعُ إِطْمَاعًا: تەمە قىلدۇردى، قىزىقتۇردى.

«لاَ تُطْمِعِ الأَعْدَاءَ قِبَلَنَا» : دۈشمەنلەرنى بىزگە قارىتا خام - خىيالغا كەلتۈرۈپ قويمىغىن.

إِطْنَابَةٌ ج أَطَانِيبُ: چېدىر.

بِلاَ إِطْنَابٍ مُمِلٍّ وَلاَ إِيجَازٍ مُخِلٍّ: كىشىنى زېرىكتۈرىدىغان دەرىجىدە كۆپتۈرۈۋەتمەستىن، مەناغا تەسىر يېتىدىغان دەرىجىدە ئىخچاملىماستىن.

وَصَفَ مُغَامَرَاتِهِ بِإِطْنَابٍ: ئۆزىنىڭ تەۋەككۇلچىلىكىنى مۇبالىغىلەشتۈرۈپ تەسۋىرلىدى.

إِطْنَابٌ ‹فِي عِلْمِ الْمَعَانِي›: مۇئەييەن پايدىنى كۆزدە تۇتقانلىقتىن مەزمۇندىن گەپنىڭ كۆپ بولۇپ كېتىشى.

بِإِطْنَابٍ: ئاشۇرۇش بىلەن، كۆپتۈرۈش بىلەن، مۇبالىغە بىلەن.

أَطْنَبَ يُطْنِبُ إِطْنَابًا فِى الْوَصْفِ أَوِ الْمَدْحِ: ماختىدى، ماختاپ كۆككە كۆتۈردى، ماختاپ ئۇچۇردى، مۇبالىغە قىلدى، چوڭايتتى، چوڭايتىپ كۆرسەتتى، ئاشۇرۇۋەتتى.

أَطْنَبَ فِي الْكَلاَمِ: ئاشۇرۇپ سۆزلىدى، كۆپتۈرۈپ سۆزلىدى.

أَلأَطْهَارُ: پاكىز، تازا (ئايالنىڭ ھەيزسىز كۈنلىرى).

أَطْهَارُ الذَّيْلِ: پاك، تازا، گۇناھسىز؛ ئەيىبسىز؛ توغرا، ئادىل، دۇرۇس، ھەققانى.

أَطْهَقَ يُطْهِقُ إِطْهَاقًا فِي كَلاَمِهِ: راۋان سۆزلىدى، تېز سۆزلىدى.

أَطْهَى: پىششىق، پۇختا، مەلىكىلىك، چاققان، ئەپچىل، تېتىك؛ ئۆتكۈر.

أَطْوَلُ ج أَطَاوِلُ م طُولَى ج طُوَلٌ: ئەڭ ئۇزۇن.

«أَطْوَلُ مَايَكُونُ النَّهَارُ عِنْدَ زِيَادَتِهِ خَمْسَ عَشْرَةَ سَاعَةً وَاللَّيْلُ حِينَئِذٍ يَكُونُ تِسْعَ سَاعَاتٍ» : كۈندۈز ئەڭ ئۇزارغاندا ئون بەش سائەت بولىدۇ، بۇ چاغدا كېچە توققۇز سائەت بولىدۇ.

«مَا أَطْوَلَ لَيْلَ الشِّتَاءِ» : قىشنىڭ كېچىسى نېمىدېگەن ئۇزۇن.

أُطُومٌ ج أُطُمٌ وآطِمَةٌ: دىيوكون (دېڭىزدا ياشىغۇچى چوڭ ئېمىتكۈچى ھايۋان) سۇ پەرىسى (ئەپسانىلەردە) دېڭىز تاشپاقىسى؛ كېرپە.

أَطْوَى يُطْوِى إِطْوَاءً: قورسىقى ئاچتى، ئاچارچىلىققا دۇچ كەلدى.

أَطْيَانٌ: مۇنبەت يەر.

«يَمْتَلِكُ أَطْيَانًا كَثِيرَةً» : ئۇ نۇرغۇن مۇنبەت زېمىنغا ئىگە.

أَطْيَبُ ج أَطَايِبُ م طُوبَى ج طُوبَيَاتٌ: ئەڭ ياخشى، ئەڭ گۈزەل.

«مَا أَطْيَبَ الْخُبْزَ وَ مَاأَلَذَّ طَعْمَهُ» : نان نېمىدېگەن بەلەن، نېمىدېگەن مەززىلىك.

«لاَ يَأْكُلُ إِلاَّ أَطَايِبَ الطَّعَامِ» : تاماقنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىنىلا يەيدۇ.

أَطِيرٌ: گۇناھ.

أَخَذَنِى بِأَطِيرِ غَيْرِي: باشقىلارنىڭ گۇناھى بىلەن مېنى جازالىدى.

أَطْيَشُ: بېشى، بوينى ۋە دۈمبىسى قارا، كۆكرىكى ۋە قورسىقى ۋە قۇيرۇق تەرىپى ئاق پاراخوتلارغا قونىۋالىدىغان بىر خىل دېڭىز قۇشى.

أَظْبَى يُظْبِى إِظْبَاءً الْمَكَانُ: بۆكەن كۆپەيدى، بۆكەن كۆپ بولدى.

اِظْطَنَّ يَظْطَنُّ اِظْطِنَانًا: ئويلىدى، تەخمىن قىلدى، مۆلچەرلىدى.

اِظَّعَنَ يَظَّعِنُ اِظِّعَانًا الْهَوْدَجَ: كاجۋىغا ئولتۇرۇپ سەپەر قىلدى.

اِظَّلَمَ يَظَّلِمُ اِظِّلاَمًا: زۇلۇمغا ئۇچرىدى، ئازابلاندى؛ خورلاندى.

اِظَّنَّ يَظَّنُّ اِظِّنَانًا: ئويلىدى، تەخمىن قىلدى، مۆلچەرلىدى.

أَظْفَرَ يُظْفِرُ إِظْفَارًا: تاتلىدى، مورلىدى.

«وَهُوَ الَّذِى كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ»

‹قرآن› : ئاللاھ ئۇلارنى سىلەرگە قول سېلىشتىن توستى ھەمدە ئۇلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلغىنىڭلاردىن كېيىن، مەككىنىڭ ئىچىدە (يەنى) سىلەرنى ئۇلارغا قول سېلىشىڭلاردىن توستى.

أَظْفَرَ بِعَدُوِّهِ: دۈشمىنىنى غەلىبىگە ئېرىشتۈر-

دى، دۈشمىنىنى مۇۋەپپەقىيەت قازاندۇردى.

اِظْفَرَّ يَظْفَرُّ اِظْفِرَارًا: ئېگە بولدى، ئېرىشتى، غەلىبە قازاندى.

أُظْفُورٌ ج أَظَافِيرُ: تىرناق.

أُظْفُورٌ نَبَاتِيٌّ: بەزى پىلەكلىك ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يىپى.

أَظَلَّ يُظِلُّ إِظْلاَلاً: سايە تاشلىدى؛ پۈركىدى، يېپىۋالدى.

«أَخَذَ يَبْحَثُ عَنْ شَجَرَةٍ تُظِلُّهُ»: سايىلىق دەرەخ ئىزدەشكە باشلىدى.

أَظَلَّ شَخْصًا: ئۆزىنىڭ ھىمايىسىگە ئالدى، ئۆزىنىڭ ھىمايىسىگە كىرگۈزدى.

أَظْلَمَ يُظْلِمُ إِظْلاَمًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلىشىپ كەتتى، ھاۋا قاراڭغۇلاشتى.

«كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا» «قرآن»: ئۇلار چاقماق يورۇقىدا مېڭىۋالىدۇ، قاراڭغۇلۇق قاپلىغاندا تۇرۇپ قالىدۇ.

«وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا أَوْكَذَّبَ بِآيَاتِهِ» «قرآن»: ئاللاھقا يالغان چاپلىغان ياكى ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلغانلار- دىنمۇ زالىم ئادەملەر بارمۇ؟

«اِنْقَطَعَتِ الْكَهْرَبَاءُ فَأَظْلَمَتِ الْحُجْرَةُ»: توك قېچىپ كېتىپ ئۆي قاراڭغۇلىشىپ كەتتى.

«أَظْلَمَتِ الدُّنْيَا فِي عَيْنَيْهِ»: دۇنيا ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا قاراڭغۇلاشتى.

أُظْلُوفَةٌ ج أَظَالِيفُ: قاتتىق يەر.

أَظَنَّ يُظِنُّ إِظْنَانًا: ئويلىدى، تەخمىن قىلدى، مۆلچەرلىدى.

إِظْهَارٌ: ئاشكارىلىماق، كۆرسەتمەك، بايان قىلماق، ئېلان قىلماق.

أَظْهَرَ يُظْهِرُ إِظْهَارًا الشَّيْءَ: كۆرسەتتى، ئاشكارى- لىدى.

«هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ» «قرآن»: ئاللاھ ھەق دىنىنى بارلىق دىنلاردىن ئۈستۈن قىلىش ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرىنى ھىدا- يەت ۋە ھەق دىن بىلەن ئەۋەتتى.

أَظْهَرَهُ: جاكارلىدى، بايان قىلدى، ئىپادىلىدى.

«وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّ وَحِينَ تُظْهِرُونَ» «قرآن»: ئاسمانلاردىكى زېمىندىكى ھەمدۇسانا، كەچ ۋە پېشىن ۋاقىـ لىرىدىكى ھەمدۇسانانىڭ ھەممىسى ئاللاھ خاستۇر.

أَظْهَرَهُ فِي مَظْهَرِهِ: ... قىلىپ كۆرسەتتى، قىياپىتىگە كىرىۋالدى.

أَظْهَرَ نَفْسَهُ بِمَظْهَرِ الصَّدِيقِ: ئۆزىنى دوس قىلىپ كۆرسەتتى، دوست قىياپىتىدە بولۇۋ لدى.

أَظْهَرَ الْكِتَابَ: كىتاب يادلىدى.

أَظْهَرَ كُلَّ مَاكَانَ يُخْفِيهِ: مەخپىيەتلىكنە ھەممىسىنى ئاشكارلىدى.

«أَظْهَرَ صَدِيقَهُ عَلَى سِرِّهِ»: دوستىغا ئۆزىنـ سىرىنى ئاشكارلىدى.

أَعَادَ يُعِيدُ إِعَادَةً الشَّيْءَ إِلَى مَكَانِهِ: ئۇ جايىغا قايتۇردى.

«كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ» «قرآن» مەخلۇقاتلارنى دەسلەپتە قانداق ياراتقان بولسـ شۇ ھالىتىدە ئەسلىگە قايتۇرىمىز.

أَعَادَ الْأَمْرَ أَوِ الْكَلاَمَ: تەكرارلىدى، قايتىلىدى

أَعَادَ الشَّيْءَ: ئادەتكە ئايلاندۇردى.

أَعَادَ إِلَيْهِ الثِّقَةَ: ئىشەنچىسىنى ئەسلىگە كەلتـ دى.

أَعَادَ الْكَرَّةَ: ئىككىنچى قېتىم ئۇرۇندى.

أَعَادَ النَّظَرَ فِي الْأَمْرِ: قايتا قاراپ چىقتى.

أَعَادَ طَبْعَ الْكِتَابِ: قايتا باستى.

أَعَادَ النَّظَرَ فِي الدَّعْوَى: دەۋانى قايتا قـ چىقتى، دەۋانى باشقىدىن تەكشۈردى.

أَعَادَ الْإِنْشَاءَ: قايتىدىن قۇرۇپ چىقتى، ئۆز تتى، گۈللەندۈردى.

«أَعَادَ الشَّيْخُ كَلِمَتَهُ لِلْمَرَّةِ الثَّالِثَةِ»: بـ سۆزىنى ئۈچىنچى قېتىم تەكرارلىدى.

«نَسِيتُ أَنْ أُعِيدَ إِلَيْكَ الْكِتَابَ الَّذِي أَعَرْتَنِيهِ» سەن ماڭا ئارىيەت بەرگەن كىتابنى ساڭا قـ رۇپ بېرىشنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن.

إِعَادَةٌ: ئەسلىگە كەلتۈرمەك، ئەسلىگە قايتۇر تەكرارلىماق.

إِعَادَةُ أَسْرَى الْحَرْبِ: ئۇرۇش ئەسىرلىرىنى قايتۇرماق.

إِعَادَةُ التَّنْظِيمِ: قايتا تەشكىللىمەك، ئۆزگەرتىپ تۈزمەك.

إِعَادَةُ الْإِنْتِخَابِ: باشقىدىن سايلىماق، يېڭىباشتىن سايلىماق، قايتا سايلام ئۆتكۈزمەك.

إِعَادَةُ النَّظَرِ فِي الْقَضِيَّةِ: قايتىدىن قاراپ چىقماق، باشقىدىن تەكشۈرمەك، مەسىلىگە قايتىدىن قاراپ چىقماق.

أَعَاذَ يُعِيذُ إِعَاذَةً الرَّجُلَ: پاناھ تىلىدى، پاناھ ئىزدىدى.

«وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ» «قرآن»: مەن ھەقىقەتەن ئۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى ئۈچۈن ساڭا سىغىنىپ، قوغلاندى شەيتاندىن پاناھ تىلەيمەن.

أَعَاذَهُ بِاللّٰهِ: ئاللاھقا سىغىنىپ ئۇنىڭ ئۈچۈن پاناھ تىلىدى.

أَعَاذَ الرَّجُلَ: تۇمار ئېسىپ قويدى.

أَعَارَ يُعِيرُ إِعَارَةً: قەرز بەردى، ئارىيەت بەردى، ئىجارىگە بەردى، ئۆتنە بەردى.

أَعَارَهُ الشَّيْءَ وَعَنِ الشَّيْءِ: قەرز بەردى، ئۆتنە بەردى، ئارىيەت بەردى.

«أَعَرْتُهُ مُعْجَمِي» : ئۇنىڭغا لۇغىتىمنى ئارىيەت بەردىم.

أَعَارَهُ اهْتِمَامًا: كۆڭۈل بۆلدى.

أَعَارَهُ سَمْعَهُ: كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىدى.

«لَا تُعِرْ هَذَا الْأَمْرَ أَيَّ اهْتِمَامٍ» : بۇ ئىشقا پەرۋا قىلىپ كەتمىگىن.

أَعِرْنِي سَمْعَكَ: ئاڭلاپ تۇر، گېپىمگە قۇلاق سال.

إِعَارَةٌ: قەرز بەرمەك، ئارىيەت بەرمەك، ئۆتنە بەرمەك، ئىجارىگە بەرمەك.

أَعَاشَ يُعِيشُ إِعَاشَةً: تىرىكچىلىك قىلدۇردى، ياشايدىغان قىلدى.

«أَعَاشَهُ اللّٰهُ زَمَنًا طَوِيلًا» : ئاللاھ ئۇنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلدى.

إِعَاشَةٌ: باقماق، ھالىدىن خەۋەر ئالماق، كۈتمەك، قارىماق، تەمىنلىمەك، تەمىنات بەرمەك، ئاشلىق بىلەن تەمىنلىمەك؛ ئوزۇق ـ تۈلۈك بەرمەك.

قِسْمُ الْإِعَاشَةِ: ئوزۇق ـ تۈلۈك بۆلۈمى.

بِطَاقَةُ الْإِعَاشَةِ: ئاشلىق سېتىۋېلىش كىنىشكىسى.

أَعَاضَ يُعِيضُ إِعَاضَةً فُلَانًا مِنْ كَذَا: تۆلىدى، تۆلەپ بەردى، تولدۇردى، تولۇقلاپ بەردى.

أَعَاضَ عَنِ الضَّرَرِ: تۆلىدى، تۆلەپ بەردى، تولدۇرۇپ بەردى، تولدۇردى.

أَعَاقَ يُعِيقُ إِعَاقَةً ه عَنْ كَذَا: كېچىكتۈردى، ھايال قىلدى، ئارقىغا سۈردى، ئاستىلاتتى، سۇسلۇق قىلدۇردى، كېچىكتۈردى.

أَعَاقَهُ: ھايال قىلدى، كېچىكتۈردى، ئارقىغا سۈردى، مەنئى قىلدى، تۇتقۇنلۇق قىلدى، دەخلى قىلدى، توستى، بىلىگە تەپتى.

إِعَاقَةٌ: توسماق، توسقۇنلۇق قىلماق، دەخلى قىلماق، پۈتلىكاشاڭ بولماق، مەنئى قىلماق، بىلىگە تەپمەك.

أَعَالَ يُعِيلُ إِعَالَةً الرَّجُلُ: ئائىلىدە نوپۇس سانى كۆپىيىپ كەتتى، يوقسۇل بولۇپ قالدى، نامرات بولۇپ قالدى، غورىبەتچىلىكتە قالدى، موھتاج بولۇپ قالدى.

أَعَالَ الرَّجُلُ عِيَالَهُ: پۈتۈن ئائىلىسىنى باقتى، پۈتۈن ئائىلىسىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالدى.

أَعَالَةٌ: ئائىلىسىنى باقماق، ئائىلىسىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالماق.

أَعَالٍ «الْأَعَالِي»: ئېگىزلىك، ئېگىزلىكلەر، ئېگىز جايلار.

أَعَانَ يُعِينُ إِعَانَةً: ياردەم قىلدى.

«قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ» «قرآن»: كۇففارلار: «بۇ (يەنى قۇرئان) پەقەت ئۇ (يەنى مۇھەممەت) ئۆزى توقۇغان يالغاندۇر، ئۇنىڭغا ئۇنى توقۇشقا باشقا بىر قەۋم (يەنى ئەھلى كىتاب) ياردەم بەرگەن» دېيدۇ.

أَعَانَهُ مِنْهُ: قۇتقۇزدى، ياردەم پۇلى بەردى.

«أَعِنْ أَخَاكَ إِذَا احْتَاجَ إِلَيْكَ» : قېرىندىشىڭ ساڭا موھتاج بولسا ئۇنىڭغا ياردەم بەرگىن.

إِعَانَةٌ ج إِعَانَاتٌ: قۇتقۇزماق، ياردەملەشمەك، ياردەم بەرمەك، يار ـ يۆلەك بولماق؛ ياردەم،

ئىئانە پۇل.

إِعَانَةٌ مَالِيَّةٌ: ياردەم پۇل، مۇكاپات، مۇكاپات پۇلى، ياردەم، نەپىقە.

«حَصَلَ عَلَى إِعَانَةٍ لِإِكْمَالِ دِرَاسَتِهِ»: ئوقۇشنى تاماملاش ئۈچۈن ئوقۇش ياردەم پۇلىغا ئېرىشتى.

إِعَانَةٌ دِرَاسِيَّةٌ: ئوقۇش ياردەم پۇلى.

«حَصَلَ عَلَى إِعَانَةِ غَلَاءِ الْمَعِيشَةِ»: مال باھاسى ئۆسۈپ كېتىش يۈزىسىدىن بېرىلگەن ياردەم پۇلىغا ئېرىشتى.

أَعْبَلُ ج أَعْبِلَةٌ: گرانىت.

حَجَرٌ أَعْبَلُ: گرانىت تاش.

أُعْبُوثَةٌ ج أَعَابِيثُ: چاقچاق، كۈلكە، قىزىق گەپ، كۈلكىلىك گەپ.

إِعْتَادَ يَعْتَادُ إِعْتِيَادًا: ئادەتكە ئايلاندۇرۇۋالدى؛ كۆنۈپ قالدى، ئادەتنى قوبۇل قىلدى.

إِعْتَاصَ يَعْتَاصُ إِعْتِيَاصًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: قىيىنلاشتى، مۇشكۈل بولدى.

إِعْتَاضَ يَعْتَاضُ إِعْتِيَاضًا عَنْهُ: تۆلەتتى، تۆلىتىۋالدى، تولدۇرۇۋالدى.

إِعْتَاضَ مِنَ الشَّيْءِ: تۆلىتىۋالدى، ئورنىغا تۆلەتكۈزدى، ئورنىغا دەسسەتتى.

إِعْتَاقَ يَعْتَاقُ إِعْتِيَاقًا عَنْ كَذَا: كېچىكتۈردى، ھايال قىلدى، ئارقىغا سوزدى، ئاستىلاتتى، سۇسلۇق قىلدى، كېچىكتى.

إِعْتِبَارٌ: ھۆرمەتلىمەك، ئىززەتلىمەك، قەدىرلىمەك، ئەتىۋارلىماق؛ ئېتىبار، مۇھاكىمە قىلماق، ئويلىماق، مۇلاھىزە قىلماق؛ مۇناسىۋەت، ئالاقە سەۋەب، ۋەج.

إِعْتِبَارُ الشَّيْءِ: ئويلىماق، مۇلاھىزە قىلماق، كۆزدە تۇتماق، ھېسابقا ئالماق.

يَسْتَحِقُّ الْإِعْتِبَارَ: ھۆرمەتكە سازاۋەر، ھۆرمەتكە لايىق؛ دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدۇ، مۇھىم، قىممەتلىك، كۆزدە تۇتۇشقا تېگىشلىك.

«رَجُلٌ لَهُ إِعْتِبَارُهُ وَمَكَانَتُهُ فِي الْمُجْتَمَعِ»: جەمئىيەتتە ھۆرمىتى ۋە ئورنى بار ئادەم.

رَدُّ الْإِعْتِبَارِ إِلَى الشَّخْصِ (في القضاء): كىشىنىڭ ئىززەت - ھۆرمىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش.

إِعْتِبَارًا لـ ...: ... نى كۆزدە تۇتۇپ، ... نى ھېسابقا ئېلىپ.

أَخَذَهُ فِي الْإِعْتِبَارِ: ئۇ ھەقتە ئويلاندى، ئۇنى ئېتىبارغا ئالدى.

أَخَذَهُ بِعَيْنِ الْإِعْتِبَارِ: ئۇ توغرىلىق ئويلاندى، ئۇنى كۆزدە تۇتتى.

إِعْتِبَارًا مِنْ هَذَا التَّارِيخِ: مۇشۇ تارىختىن ئېتىبارەن (باشلاپ).

«سَتُبَاعُ تَذَاكِرُ عَرْضِ الْفُنُونِ الْجَمِيلَةِ إِعْتِبَارًا مِنَ الْيَوْمِ»: بۈگۈندىن باشلاپ گۈزەل - سەنئەت كۆرگەزمىسىنىڭ بېلىتى سېتىلىدۇ.

بِإِعْتِبَارِهِ مُدِيرًا و نَحْوِهِ: ئۇنىڭ مۇدىرلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ، ئۇنىڭ مۇدىرلىقىنى ھېسابقا ئېلىپ، ئۇنىڭ مۇدىرلىقىنى ئېتىبارغا ئېلىپ.

إِعْتِبَارَاتٌ: سەۋەب، ۋەج.

«تَخَلَّفَ عَنِ الْحُضُورِ لِإِعْتِبَارَاتٍ شَخْصِيَّةٍ»: شەخسى سەۋەب بىلەن كېچىكىپ كەلدى.

إِعْتِبَارِيٌّ: مۇناسىۋەتلىك، ئالاقىدار، باغلىنىشلىق، چېتىشلىق.

أَمْرٌ إِعْتِبَارِيٌّ: ئالاقىدار ئىش.

إِعْتِبَاطٌ: سەۋەبسىز.

فَعَلَ ذَلِكَ إِعْتِبَاطًا: ئۇنى سەۋەبسىز قىلدى.

إِعْتِبَاطِيٌّ: سەۋەبسىز، چۈشەندۈرۈشسىز.

«هَذَا حُكْمٌ إِعْتِبَاطِيٌّ لَا يُقْنِعُ أَحَدًا»: بۇ چۈشەندۈرۈشى يوق ھۆكۈم ھېچ ئادەمنى قانائەتلەندۈرەلمەيدۇ.

إِعْتَبَدَ يَعْتَبِدُ إِعْتِبَادًا: قۇل قىلدى، قۇللۇققا چۈشۈردى.

إِعْتَبَرَ يَعْتَبِرُ إِعْتِبَارًا الشَّيْءَ: دەپ قارىدى، دەپ ھېسابلىدى، دەپ ئېتىبارغا ئالدى؛ تەكشۈردى، كۆزەتتى؛ ئويلاندى، مۇلاھىزە قىلدى.

إِعْتَبَرَ الرَّجُلَ: ھۆرمەتلىدى، ئىززەتلىدى، قەدىرلىدى، ئەتىۋارلىدى.

إِعْتَبَرَ بِهِ: ئىبرەت ئالدى.

«فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ» (قرآن): ئى ئەقىل ئىگىلىرى! (ئۇلارنىڭ ھالىدىن) ئىبرەت ئېلىڭلار.

www.uyghurkitap.com

«اِعْتَبِرْ بِمَا حَدَثَ لِغَيْرِكَ»: باشقىلارنىڭ بېشىغا كەلگەن ئىشلاردىن ئىبرەت ئالغىن.

«اِعْتَبَرَهُ الْقَاضِي مُذْنِبًا»: قازى ئۇنى گۇناھكار دەپ قارىدى.

«اَلْأَطْفَالُ الصِّغَارُ كُلُّهُمْ يُحِبُّونَ حَيَوَانَ الْبَنْدَا الَّذِي يُعْتَبَرُحَقًّاحَيَوَانًامَحْبُوبًا»: راستتىنلا ئەتىۋارلىق ھايۋان مۈشۈك ئېيىقنى كىچىك بالىلارنىڭ ھەممىسى ئامراق.

اِعْتَبَطَ يَعْتَبِطُ اِعْتِبَاطًا الذَّبِيحَةَ: سېمىز، ياش، ساغلام قۇربانلىقنى بوغۇزلىدى.

اِعْتَبَطَهُ الْمَوْتُ: ئۇ ياش، ساغلام تۇرۇپ ھېچقانداق ئاغرىقسىز ئۆلدى.

اِعْتَبَطَهُ: ئۇنى ناھەق ئۆلتۈردى.

اِعْتَبَطَ الْعِرْضَ: ئابرۇيىنى تۆكتى.

أَعْتَدَ يُعْتِدُ إِعْتَادًا الشَّيْءَ: تەييارلىدى، ھازىرلىدى.

«وَأَعْتَدْنَالِلظَّالِمِينَ عَذَابًاأَلِيمًا» ‹قرآن›: زالىملارغا (ئاخىرەتتە) قاتتىق ئازاب تەييارلىدۇق.

اِعْتِدَاءٌ ج اِعْتِدَاءَاتٌ: دەخلى قىلماق، چېقىلماق، تاجاۋۇز قىلماق، ھۇجۇم قىلماق، دەخلى - تەرۇز قىلماق.

اِعْتِدَاءٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي تاجاۋۇزچىلىق.

مُعَاهَدَةُ عَدَمِ اعْتِدَاءٍ: ئۆز ئارا تاجاۋۇز قىلىشماسلىق شەرتنامىسى.

اَلْإِعْتِدَادُ بِنَفْسِهِ: ئۆزىگە ئىشەنمەك، مەغرۇرلانماق.

بَالَغَ فِي الْإِعْتِدَادِ بِنَفْسِهِ: ئۆزىنىڭ راست دەپ تۇرىۋالدى.

أَفْرَطَ فِي الْإِعْتِدَادِ بِنَفْسِهِ: ئۆزىگە ھەددىدىن ئارتۇق ئىشىنىپ كەتتى.

«فَمَالَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا» ‹قرآن›: بۇ چاغدا ئۇلار سىلەر ئۈچۈن ئىددەت تۇتماسلىقى كېرەك.

اِعْتِدَالٌ: توغرا، ئادىل، دۇرۇس، ھەققانىي، راۋۇرۇس، بىجىرىم؛ تۈز؛ مۇۋاپىق، لايىق، جايىدا، دەل، ماس.

اِعْتِدَالُ الْخُلُقِ: راۋۇرۇس، بىجىرىم؛ تۈز، سەممىي، ھالال، راستچىل، ئاق كۆڭۈل، ھەققانىي.

عَلَى وَجْهِ الْإِعْتِدَالِ: مۇۋاپىق، لايىق، دەل، جايىدا، ماس؛ مۆتىدىل.

اِعْتِدَالٌ خَرِيفِيٌّ: كۈزلۈك كۈن - تۈن تەڭلىشىشى.

اِعْتِدَالُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ: كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ تەڭلىشىشى.

زَمَنُ الْإِعْتِدَالِ الشَّمْسِيِّ: كۈن - تۈننىڭ تەڭلەشكەن ۋاقتى.

«أَلْحَمْدُ لِلّٰهِ إِنِّى فِى غَايَةِ الْإِعْتِدَالِ»: خۇداغا شۈكرى، مەن ناھايىتى نورمال.

اِعْتَدَّ يَعْتَدُّ اِعْتِدَادًا بِنَفْسِهِ: ئۆزىگە ئىشەندى، ئۆزىگە ئىشەنچ قىلدى.

اِعْتَدَّ بِالشَّيْءِ: كۆڭۈل بۆلدى، ھېسابقا كىرگۈزدى، سانغا كىرگۈزدى.

يُعْتَدُّ بِهِ: مۇھىمى، مۇھىم، جىددىي؛ ھېسابقا ئۆتىدىغان، قاتاردا بار.

لَايُعْتَدُّ بِهِ: ئەرزىمەس، كۆڭۈل بۆلۈشكە ئەرزىمەيدىغان.

هَذَا الشَّيْءُ لَايُعْتَدُّ بِهِ: بۇ ھېسابتا يوق نەرسە.

اِعْتَدَلَ يَعْتَدِلُ اِعْتِدَالًا: توغرا بولدى، تۈزۈك بولدى؛ مۆتىدىل بولدى.

اِعْتَدَلَ فِي جِلْسَتِهِ: ئۇ ئۆلتۈردى.

«إِنَّهُ الْآنَ فَصْلُ الرَّبِيعِ فَقَدِ اعْتَدَلَ الْجَوُّ وَتَفَتَّحَتِ الْأَزْهَارُ»: ھازىر ئەتىياز پەسلى بولۇپ ھاۋا نورماللىشىپ گۈل - چېچەكلەر ئېچىلدى.

اِعْتَدَى يَعْتَدِي اِعْتِدَاءً عَلَى: زۇلۇم قىلدى، ئازابلىدى؛ زىيانكەشلىك قىلدى، تاجاۋۇز قىلدى، ئىشغال قىلدى.

«فَمَنِ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوْا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَااعْتَدَى عَلَيْكُم» ‹قرآن›: بىراۋ سىلەرگە قانچىلىك چېقىلغان بولسا، سىلەرمۇ ئۇنىڭغا شۇنچىلىك چېقىلىڭلار.

اِعْتَدَى عَلَى حَيَاةِ فُلَانٍ: پالانىنى قەستلىدى.

اِعْتَدَى عَلَيْهِ: خارلىدى، زۇلۇم قىلدى، ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى.

اِعْتَدَى عَلَى عِرْضِ مَرْأَةٍ: نومۇسىغا تەگدى،

باسقۇنچىلىق قىلدى.

اِعْتَدَى عَلَيْهِ بِالضَّرْبِ: ئۇنى ئۇردى.

اِعْتَدَتْ دَوْلَةٌ عَلَى أُخْرَى: بىر دۆلەت يەنە بىر دۆلەتكە ھەربىي ھۇجۇم قىلدى؛ بىر دۆلەت يەنە بىر دۆلەتكە تاجاۋۇز قىلدى.

اِعْتِذَارٌ: ئۆزرە بايان قىلماق، كەچۈرۈم سورىماق؛ ئاقلىماق.

اِعْتَذَرَ يَعْتَذِرُ اِعْتِذَارًا عَنْ و مِنْ فِعْلِهِ: ئاقلىدى، يان باستى؛ ناماقۇل بولدى.

اِعْتَذَرَ عَنْ فُلاَنٍ: ئەپۇ سورىدى.

«هَذَا يَوْمُ لاَيَنْطِقُوْنَ وَلاَيُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُوْنَ» ‹قرآن›: بۇ كۈندە ئۇلار سۆز قىلالمايدۇ، ئۇلارنىڭ ئۆزرە ئېيتىشىغا ئىزنى بېرىلمەيدۇ.

«اِعْتَذَرَ عَنْ نَشْرِ الْمَقَالَةِ كَامِلَةً»: ماقالىنى تولۇق باسمىغانلىقى ئۈچۈن ئۆزرە بايان قىلدى.

اِعْتَذَرَ عَنْ غِيَابِهِ: ئۆزىنىڭ ھازىر بولالمىغانلىقىدىن ئەپسۇسلاندى.

اِعْتَذَرَ اِلَيْهِ: ئۆزرىنى قوبۇل قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

«اِعْتَذَرْتُ اِلَيْهِ عَمَّا فَعَلْتُ فَقَبِلَ اِعْتِذَارِى»: مەن ئۇنىڭغا قىلمىشلىرىم ھەققىدە ئۆزرە ئېيتتۇم، ئۇ ئۆزرەمنى قوبۇل قىلدى.

اِعْتِرَاضٌ ج اِعْتِرَاضَاتٌ: قارشى تۇرماق، باشقىچە پىكىردە بولماق، ئېتىراز بىلدۈرمەك، نارازىلىق، قارشىلىق، ئېتىراز.

اِعْتِرَافٌ: ئىقرار قىلماق، ئېتىراپ قىلماق.

كُرْسِيُّ الْاِعْتِرَافِ: ناسارا (خرىستىيان)لارنىڭ ئىستىغپارخانىسى، ناسارالارنىڭ تۆۋەخانىسى.

اَلْاِعْتِرَافُ بِالْوَاقِعِ: بىرەر ھۆكۈمەتنىڭ يېڭىدىن قۇرۇلغان يەنە بىر ھۆكۈمەتنى ئۆز ئارا ئەلچى ئالماشتۇرۇشتىن بۇرۇن رىئاللىقنى ئاساس قىلىپ تۇرۇپ ۋاقتىنلىق ئېتىراپ قىلىشى.

اِعْتِرَافًا لِكَذَا: ...نى ئېتىراپ قىلغانلىقتىن.

اِعْتَرَضَ يَعْتَرِضُ اِعْتِرَاضًا: توسقۇنلۇق قىلدى، توسالغۇ بولدى.

اِعْتَرَضَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭ سۆز ياكى ھەرىكىتىنى ئىنكار قىلدى.

اِعْتَرَضَ سَبِيلَهُ: توسقۇنلۇق قىلدى، توسالغۇ بولدى.

«تَعْتَرِضُنِى مَسْئَلَةٌ صَعْبَةٌ»: مەن قىيىن مەسىلىگە دۇچ كەلمەكتىمەن.

اِعْتَرَفَ يَعْتَرِفُ اِعْتِرَافًا: ئېتىراپ قىلدى، ئىقرار قىلدى، بويىنىغا ئالدى؛ تونىدى.

«وَآخَرُونَ اِعْتَرَفُوْا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلاً صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا» ‹قرآن›: يەنە بىر قىسىم كىشىلەر گۇناھلىرىنى ئېتىراپ قىلدى، ئۇلار ياخشى ئىشقا يامان ئىشنى ئارىلاشتۇرۇپ قويدى.

اِعْتَرَفَ بِاِبْنِهِ: ئۆزىنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلدى.

اِعْتَرَفَ لَهُ بِالْجَمِيلِ: ئۇنىڭ قىلغان ياخشىلىقىنى بىلدى.

«اِعْتَرَفَ بِذَنْبِهِ فَعَفَا الْقَاضِى عَنْهُ»: ئۇ گۇناھىنى بويىنىغا ئالدى، شۇنىڭ بىلەن قازى ئۇنى ئەپۇ قىلدى.

«اِعْتَرَفَتِ الدَّوْلَةُ بِدَوْلَةٍ أُخْرى»: بىر دۆلەت يەنە بىر دۆلەتنىڭ قانۇنلۇق ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلدى.

اِعْتَرَكَ يَعْتَرِكُ اِعْتِرَاكًا الْقَوْمُ: ئۇرۇشتى، سوقۇشتى، ئېلىشتى.

اِعْتَرَى يَعْتَرِى اِعْتِرَاءً: ئۇچرىدى، دۇچار بولدى، يولۇقتى، دۇچ كەلدى.

«اِنْ نَقُوْلُ اِلاَّ اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوْءٍ» ‹قرآن›: بىز پەقەت سېنى بەزى ئىلاھلىرىمىز ساراڭ قىلىپ قويۇپتۇ دەيمىز.

اِعْتَرَاهُ الْهَمُّ: ئۇنى غەم بېسىۋالدى.

اِعْتَرَتْهُ الْأَمْرَاضُ: ئۇنىڭغا كېسەل چاپلىشىۋالدى.

اِعْتِزَازٌ: پەخىرلەنمەك، شەرەپ قازانماق.

اَلْاِعْتِزَازُ بِالنَّفْسِ: ئالىيجانابلىق تۇيغۇسى بولۇش، ئۆزىنىڭ قەدىر - قىممىتىنى چۈشىنىش.

اِعْتَزَرَ يَعْتَزِرُ اِعْتِزَارًا: خالات كىيدى، چاپان كىيدى، پەلتۇ كىيدى، تاشقى كىيىم كىيدى.

اِعْتَزَّ يَعْتَزُّ اِعْتِزَازًا بِهِ: پەخىرلەندى، شەرەپ ھېس قىلدى.

www.uyghurkitap.com

اَعْتَزَّ بِصَدَاقَتِكَ: سىنىڭ دوستلۇقۇڭ بىلەن پەخىرلىنىمەن.

اِعْتَزَلَ يَعْتَزِلُ اِعْتِزَالاً عَنْ مَنْصَبِهِ: خىزمىتىدىن ئېلىپ تاشلاندى، مەنسىپىدىن ئايرىلدى.

«اِعْتَزَلَ الْعَمَلَ السِّيَاسِيَّ لِأَسْبَابٍ صِحِّيَّةٍ»: سالامەتلىك تۈپەيلىدىن سىياسىي خىزمەتتىن ئايرىلدى.

اِعْتَزَلَ وَظِيفَتَهُ: ۋەزىپىسىدىن قالدۇرۇلدى.

اِعْتَزَلَ الْعَالِمُ: ئالىم يالغۇزلۇقتا ياشىدى؛ مۆتەزىلەر مەزھىپىگە كۆڭۈل بۆلدى.

«فَإِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوا إِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوا أَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ» (قۇرئان): ئەگەر ئۇلار سىلەردىن يىراق تۇرمىسا، سىلەرگە تەسلىم بولمىسا، (سىلەر بىلەن) ئۇرۇشۇشتىن قول يىغمىسا، بۇ چاغدا ئۇلارنى قەيەردە كۆرسەڭلار شۇ يەردە (ئەسىر ئېلىڭلار) تۇتۇپ ئۆلتۈرۈڭلار.

اِعْتَزَمَ يَعْتَزِمُ اِعْتِزَامًا الْأَمْرَ: نىيەت قىلدى، بەل باغلىدى، ئىرادىگە كەلدى، تەكىتلىدى.

اِعْتَزَمَ أَنْ يَفْعَلَ كَذَا أَوْعَلَى كَذَا: نىيەت قىلدى، بەل باغلىدى، ئىرادىگە كەلدى، ئىرادە تىكلىدى.

اِعْتَزَى يَعْتَزِي اِعْتِزَاءً إِلَيْهِ: ئېتىراپ قىلدى، بويىنىغا ئالدى، تەن ئالدى، خاتالىقنى ئارتىپ قويدى.

اِعْتَزَى الرَّجُلُ: سەۋر قىلدى، چىداشلىق بەردى، سەۋر - تاقەت قىلدى، ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

اِعْتِسَافٌ: زۇلۇم قىلماق، ئۆكتەملىك قىلماق، زورلۇق قىلماق، شەپقەتسىزلىك، ياۋۇزلۇق.

اِعْتَسَفَ يَعْتَسِفُ اِعْتِسَافًا الْأَمْرَ: ئىشنى ئويلىمايلا قىلدى، قالايمىقان ئىش قىلدى، كەلسە - كەلمەس ئىش قىلدى، قارىغۇلارچە ئىش قىلدى.

اِعْتَسَفَ عَنِ الطَّرِيقِ: يولدىن ئازدى، چېكىندىن ئاشتى، يولدىن چىقىپ كەتتى.

اِعْتَشَّ يَعْتَشُّ اِعْتِشَاشًا الطَّائِرُ: قۇش ئۇۋا ياسىدى، ئۇۋا سالدى.

اِعْتِصَابٌ: ئىش تاشلىماق.

اِعْتِصَابٌ ج اِعْتِصَابَاتٌ: ئىش تاشلاش.

اَلْإِعْتِصَابُ الْعَامُّ: ئومۇمىيۈزلۈك ئىش تاشلاش.

اِعْتِصَابُ الْعُمَّالِ: ئىشچىلارنىڭ ئىش تاشلىشى.

اِعْتِصَامٌ ج اِعْتِصَامَاتٌ: جىم تۇرۇۋېلىپ ئىش تاشلىماق.

اِعْتَصَبَ يَعْتَصِبُ اِعْتِصَابًا الْقَوْمُ: ئىش تاشلىدى.

اِعْتَصَبَ الْعُمَّالُ: ئىشچىلار ئىش تاشلاشتى.

اِعْتَصَرَ يَعْتَصِرُ اِعْتِصَارًا الشَّيْءَ: سىقتى، باستى؛ ساغدى.

اِعْتَصَرَهُ الْهَمُّ: ئۇنى قايغۇ جۇدەتتۈۋەتتى.

اِعْتَصَرَ الْحُبُوبَ: ياغ تارتتى.

اِعْتَصَمَ يَعْتَصِمُ اِعْتِصَامًا بِهِ: ئۇنىڭغا سىغىندى، تاياندى، ئىلتىجا قىلدى، ئۈمىد باغلىدى، يۆلەندى.

«وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» (قۇرئان): ھەممىڭلار ئاللاھنىڭ ئارغامچىسىغا (يەنى ئاللاھنىڭ دىنىغا) مەھكەم يېپىشىڭلار، ئايرىلماڭلار.

اِعْتَصَمَ بِالصَّمْتِ: جىم تۇردى، لام - جىم دېمىدى.

اِعْتَصَمَ بِالْمَكَانِ: تەلىپى ئورۇندالمىغىچە مىدىرلىماي تۇرۇۋالدى.

اِعْتَصَمَ بِالصَّبْرِ: ئۆزىنى تۇتۇۋالدى، سەۋر قىلدى، بەرداشلىق بەردى، چىڭ تۇردى، قەتئىي داۋاملاشتۇردى.

«اِعْتَصَمَ الْعُمَّالُ بِالْمَصْنَعِ اِحْتِجَاجًا عَلَى قِلَّةِ أُجُورِهِمْ»: ئىشچىلار ئىش ھەققىنىڭ ئازلىقىغا نارازىلىق بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن زاۋۇتتا مىدىرلىماي چىڭ تۇرۇۋالدى.

اِعْتَصَى يَعْتَصِي اِعْتِصَاءً الْأَمْرُ: قىيىنلاشتى، مۈشكۈل بولدى، تەس بولدى.

اِعْتَضَدَ يَعْتَضِدُ اِعْتِضَادًا بِهِ: ياردەم تىلىدى، ياردەم تەلەپ قىلدى، ياردەم سورىدى.

اِعْتَطَفَ يَعْتَطِفُ اِعْتِطَافًا: پەلتو كىيدى.

اِعْتِقَادٌ: ئىشەنچ، ئېتىقاد، ئىشىنىش، ئىخلاس؛ كۆز قاراش، نۇقتىئىنەزەر.

اِعْتِقَالٌ: قاماق، نەزەربەنت قىلماق.

أَعْتَقَ يُعْتِقُ إِعْتَاقًا الْعَبْدَ: قۇلنى ئازاد قىلدى.

«حَثَّ الْإِسْلَامُ عَلَى إِعْتَاقِ الْعَبِيدِ» : ئىسلام دىنى قۇللارنى ئازاد قىلىشقا رىغبەتلەندۈردى.

أَعْتَقَ الْأَسِيرَ: ئەسىرنى قويۇۋەتتى.

اِعْتَقَدَ يَعْتَقِدُ اِعْتِقَادًا: ئىشەندى، ئېتىقاد قىلدى.

أَعْتَقِدُ أَنَّهُ عَلَى خَطَإٍ: ئۇنى خاتا قىلدى دەپ قارايمەن.

اِعْتَقَرَ يَعْتَقِرُ اِعْتِقَارًا ظَهْرَ الدَّابَّةِ: ئۇلاغنىڭ دۈمبىسىنى غاجاپ يارا قىلىۋەتتى، سۈركەپ يارا قىلىۋەتتى.

اِعْتَقَلَ يَعْتَقِلُ اِعْتِقَالًا: قاماپ قويدى، نەزەربەنت قىلدى، تۈرمىگە سولىدى.

اِعْتَقَلَ أَوِاعْتُقِلَ لِسَانُهُ: تىلى تۇتۇلدى.

اِعْتَقَلَ الْبُنْدُقِيَّةَ: مىلتىق ئاتتى.

«اِعْتَقَلَتِ الشُّرْطَةُ اللِّصَّ» : ساقچى ئوغرىنى سولاپ قويدى.

اِعْتِكَافٌ: ئېتىكاپتا ئولتۇرۇش.

اِعْتَكَرَ يَعْتَكِرُ اِعْتِكَارًا: دۇغ بولدى، بۇلغاندى.

اِعْتَكَرَ الْجَوُّ: هاۋا چاڭ ـ توزان بولدى.

اِعْتَكَفَ يَعْتَكِفُ اِعْتِكَافًا فِي الْمَكَانِ: يوشۇرۇندى، خىلۋەتتە ياشىدى، دۇنيا بىلەن بولغان ئالاقىسىنى ئۈزدى.

اِعْتَكَفَ فِي الْمَسْجِدِ: مەسچىتتە ئېتىكاپتا ئولتۇردى.

اِعْتَكَفَ الْقَوْمُ حَوْلَهُ وَبِهِ: ئايلاندى، چۆرگىلىدى، ئورىۋالدى.

اِعْتَكَفَ فِي غُرْفَتِهِ: ئۆيىدە ئېتىكاپتا ئولتۇردى، ئىشىكنى تاقاپ قويۇپ سىرتقا چىقمىدى، بېكىنىۋالدى.

اِعْتَكَفَ مُدَّةَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ: ئۈچ كۈنلۈك ئېتىكاپتا ئولتۇردى.

«اِعْتَكَفَ فِي الْمَكْتَبَةِ يَوْمًا كَامِلًا» : ئۇ كۇتۇپخانىدا تولۇق بىر كۈن ئولتۇردى.

اِعْتِلَالُ الصِّحَّةِ: ئاغرىپ قالماق، بىتاپ بولماق، كېسەل بولماق.

اِعْتَلَجَ يَعْتَلِجُ اِعْتِلَاجًا الْقَوْمُ: ئورۇشتى.

اِعْتَلَجَتِ الْأَرْضُ: زېمىننىڭ ئۆسۈملۈكلىرى ئۆستى.

اِعْتَلَجَتِ الْأَمْوَاجُ: دولقۇنلار گىرەلىشىپ كەتتى.

اِعْتَلَجَتِ الْهُمُومُ فِي صَدْرِهِ: يۈرىكىدە غەم ـ قايغۇلار ئۆركەشلىدى؛ ھەرخىل خىياللارغا چۆمدى، تەشۋىشلەندى، خىلمۇ خىل ئىشلار كۆڭلىگە كەچتى.

اِعْتَلَجَ الْأَمْوَاجُ: دولقۇنلىدى، ئۆركەشلىدى.

اِعْتَلَفَ يَعْتَلِفُ اِعْتِلَافًا ـــ تِ الدَّابَّةُ: ئۇلاغ يەم ـ خەشەك يېدى، بوغۇز يېدى.

اِعْتَلَّ يَعْتَلُّ اِعْتِلَالًا بِشَيْءٍ: سەۋەب قىلىپ كۆرسەتتى.

أَكْثَرَ مِنَ التَّدْخِينِ فَاعْتَلَّ: تاماكىنى كۆپ چېكىپ كېسەل بولۇپ قالدى.

«اِعْتَلَّ بِحَاجَتِهِ إِلَى الْمَالِ يُبَرِّرُ تَوَقُّفَهُ عَنِ الدِّرَاسَةِ» : ئۇ ئۆزىنىڭ دەرستىن توختاپ قالغانلىقىنى ئاقلاش ئۈچۈن پۇل ـ مالغا بولغان ئېھتىياجىنى سەۋەب قىلىپ كۆرسەتتى.

اِعْتَلَّتِ الْكَلِمَةُ: سۆز «حرف العلة» لىك بولدى.

اِعْتَلَنَ يَعْتَلِنُ اِعْتِلَانًا الْأَمْرُ: روشەنلەشتى، ئايدىڭلاشتى، ئاشكارا بولدى، ئېنىق بولدى، ئاپئاشكارا بولدى؛ چاۋىسى چىقتا يېيىلدى.

اِعْتَلَى يَعْتَلِي اِعْتِلَاءً: ئۆرلىدى، كۆتۈرۈلدى، يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، تىكلەندى، ئېگىز بولدى.

اِعْتَلَى الطَّائِرُ فِي الْفَضَاءِ: قۇش ئاسماندا پەرۋاز قىلدى.

اِعْتَلَى الشَّيْءَ: ئۆرلىدى.

اِعْتَلَى ظَهْرَ جَوَادِهِ: ئېتىغا مىندى.

اِعْتَلَى الْمَكَانَ: چىقتى، ئاشتى.

اِعْتَلَى الْعَرْشَ: تەختكە چىقتى.

اِعْتَلَى الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا مىندى.

أَعْتَمَ يُعْتِمُ إِعْتَامًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى.

اِعْتِمَادٌ: يۆلەنمەك، تايانماق، بېقىندى بولماق؛ ئىشەنچ، ئىشەنمەك، تەستىقلىماق.

«إِنَّ الْاِعْتِمَادَعَلَى النَّفْسِ صِفَةٌحَمِيدَةٌ» : ئۆزىگە

www.uyghurkitap.com

تايىنىش ھەقىقەتەن ياخشى خىسلەتتۇر.

اِعْتِمَادٌ عَلَى الْغَيْرِ: باشقىلارغا تايانماق.

اِعْتِمَادٌ ج اِعْتِمَادَاتٌ: ئامانەت قەرز.

اِعْتِمَادٌ اِضَافِيٌّ: قوشۇمچە باج (قەرز).

اِعْتِمَادُ ذَاتِ الْأَعْجَالِ الطَّوِيلَةِ: ئۇزۇن مۇددەتلىك قەرز.

وَثَائِقُ الْاِعْتِمَادِ: قوماندانلىق، ھۆكۈمرانلىق ھوقۇقى.

اِعْتِمَادٌ مَالِيٌّ: مەبلەغ، فوند، ئاجرىتىلغان پۇل.

أَوْرَاقُ اِعْتِمَادٍ: دۆلەت خېتى، دۆلەت مەكتۇبى.

طَلَبَ اِعْتِمَادًا اِضَافِيًّا: قوشۇمچە قەرز تەلەپ قىلدى.

«قَدَّمَ السَّفِيرُ أَوْرَاقَ اِعْتِمَادِهِ إِلَى رَئِيسِ الدَّوْلَةِ» : باش ئەلچى دۆلەت رەئىسىگە دۆلەت مەكتۇبى تاپشۇردى.

اِعْتِمَادٌ مالِيٌّ: مەبلەغ.

اِعْتِمَادَاتٌ مَصْرَفِيَّةٌ: بانكا ئامانەت قەرزى.

اِعْتِمَارٌ: ئانانىزم قىلماق، قولدا زىننا قىلماق، قولدا لەززەتلەنمەك.

اِعْتَمَدَ يَعْتَمِدُ اِعْتِمَادًا عَلَى: يۆلەندى، تاياندى؛ ئۈمىد باغلىدى.

اِعْتَمَدَ الْأَمْرَ: قوشۇلدى، ئىجرا قىلىشقا بۇيرىدى.

اِعْتَمِدْ عَلى نَفْسِكَ: ئۆز كۈچۈڭگە يۆلەن.

اِعْتَمَدَ عَلى عَصَاهُ: ھاسىسىغا تاياندى.

«اِعْتَمَدَ الرَّئِيسُ قَرَارَ الْمَحْكَمَةِ» : رەئىس مەھكىمىنىڭ قارارىغا قوشۇلۇپ، ئىجرا قىلىشقا بۇيرىدى.

اِعْتَمَدَ لـ: ئاجراشتى.

اِعْتَمَرَ يَعْتَمِرُ اِعْتِمَارًا الرَّجُلُ: ئۆمرە ھەجنى ئادا قىلدى؛ سەللە، تاج قاتارلىقلارنى كىيدى.

«فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا» «قرآن» : ھەج قىلغان ياكى ئۆمرە قىلغان ئادەم ئۇلارنىڭ ئارىسىدا سەئيى قىلسا ھېچ باك يوق.

اِعْتَمَقَ يَعْتَمِقُ اِعْتِمَاقًا: چوڭقۇر كولىدى، چوڭقۇرلاشتۇردى، ئويدى.

اِعْتَمَلَ يَعْتَمِلُ اِعْتِمَالًا: قىلىندى، ئىشلەندى، ئورۇنلاندى.

اِعْتَمَّ يَعْتَمُّ اِعْتِمَامًا: سەللە كىيدى، سەللە ئورىدى، سەللە يۆگىدى.

اِعْتَنَقَ يَعْتَنِقُ اِعْتِنَاقًا دِيْنًا أَوْ مَذْهَبًا: ئىشەندى، ئېتىقاد قىلدى.

اِعْتَنَقَ الْإِسْلَامَ: ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلدى.

«هَذَا الرَّجُلُ اِعْتَنَقَ الْإِسْلَامَ» «حَدِيث» : بۇ ئادەم ئىسلامنى يېڭىدىن قوبۇل قىلدى.

اِعْتَنَى يَعْتَنِي اِعْتِنَاءً بِالْأَمْرِ: كۆڭۈل بۆلدى، كۆيۈندى، جىددىي قارىدى، غەمخورلۇق قىلدى، دىققەت قىلدى، ئەھمىيەت بەردى.

اِعْتَنَى بِالطِّفْلِ: كىچىك بالىغا غەمخورلۇق قىلدى.

اِعْتَنَى بِالْحَدِيْقَةِ: باغقا ئەھمىيەت بەردى.

«مَدْرَسَتِي تَعْتَنِي بِصِحَّتِي» : مەكتىپىم تەن سالامەتلىكىمگە كۆڭۈل بۆلىدۇ.

اِعْتَهَدَ يَعْتَهِدُ اِعْتِهَادًا: ئەھدىلەشتى، ۋەدىلەشتى، قەسەم بېرىشتى.

أُعْتُوبَةٌ ج أَعَاتِيبُ: بەس مۇنازىرىلىك سوئال، ئەيىبلەشنىڭ ئاساسلىق سەۋەبى.

اِعْتَوَنَ يَعْتَوِنُ اِعْتِوَانًا الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: ھەمكارلاشتى، بىر - بىرىگە ياردەملەشتى.

اِعْتِيَادٌ: ئادەت، خۇسۇسىيەت.

اِعْتِيَادِيٌّ: ئادەت، ئادەتتىكى، ئادەتتىكىچە، ئادەتتىكىدەك، نورمال.

غَيْرُ اِعْتِيَادِيٍّ: ئادەتتىن تاشقىرى، پەۋقۇلئاددە.

كَسْرٌ اِعْتِيَادِيٌّ: ئاددى كەسىر.

اِعْتِيَاضٌ: ئورنىغا قويماق، ئورنىغا دەسسەتمەك، ئورنىنى ئالماق؛ ئورنىدا، ۋاكالەتەن.

أَعْثَرَ يُعْثِرُ إِعْثَارًا: يىقىتتى، پۇتلىشۋەتتى، پۇتلىدى.

اِعْجَابٌ: ھەيران قالدۇرماق، ئەجەبلەندۇرمەك، قىزىقسىندۇرماق، ئالقىشلىماق، زوقلانماق، تەئەججۇپلەنمەك.

اَلْإِعْجَابُ بِمَاهُوَ أَجْنَبِيٌّ: چەت ئەلنىڭ نەرسىلىرىگە زوقلانماق.

«كَانَ مَحَلَّ إِعْجَابِ الْجَمِيعِ» : ھەممىسىنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى.

إِعْجَازُ الْقُرْآنِ: قۇرئاننىڭ مۆجىزىلىكى، ئىنسانلارنىڭ قۇرئاننىڭ ئوخشىشىنى كەلتۈرۈشتىن ئاجىز كېلىشى.

أَعْجَبَ يُعْجِبُ إِعْجَابًا: ئەجەبلەندۈردى، ھەيران قالدۇردى، ھاڭ ـ تاڭ قالدۇردى، مەپتۇن قىلدى.

«وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ» «قرآن» : (ھۆر) مۇشرىك ئەر سىلەرنى مەپتۇن قىلغان تەقدىردىمۇ مۆمىن قۇل ئەلۋەتتە ، ئۇنىڭدىن ئارتۇقتۇر.

«قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ» «قرآن» : ئېيتقىنكى، گەرچە ھارامنىڭ كۆپلۈكى سېنى ئەجەبلەندۈرسىمۇ، ھالال بىلەن ھارام باراۋەر ئەمەس.

أُعْجِبَ بِالشَّيْءِ: خۇشاللاندى، ئەجەبلەندى.

«قَدْ أُعْجِبَ بِالْمَدْرَسَةِ كُلُّ مَنْ زَارَهَا» : مەكتەپنى ئېكىسكۇرسىيە قىلغانلار ھەيران قالدى.

أُعْجِبَ بِنَفْسِهِ: ئۆزىنى چوڭ تۇتتى، ئۆزىنى قالتىس چاغلىدى، مەغرۇرلاندى.

«أُعْجِبْتُ بِشَجَاعَتِهِ وَذَكَائِهِ» : ئۇنىڭ قەھرىمانلىقى ۋە زېرەكلىكىدىن خۇشاللاندىم.

أَعْجَرُ م عَجْرَاءُ ج عُجْرٌ: سېمىز ئادەم، بەستىلىك ئادەم.

أَعْجَزَ يُعْجِزُ إِعْجَازًا: ئاجىزلاتتى، ئامالسىز قالدۇردى.

أَعْجَزَهُ الشَّيْءُ: ئۇنى ئامالسىز قالدۇردى.

«وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ» «قرآن» : ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھېچ نەرسە ئاللاھنى ئىلاجسىز قالدۇرالمايدۇ.

أَعْجَزَ فِي الْقَوْلِ: پاساھەت بىلەن سۆزلىدى، ئەدەبىي ئۇسلۇبتا سۆزلىدى.

«أَعْجَزَهُ الْمَرَضُ عَنْ مُتَابَعَةِ دِرَاسَتِهِ» : كېسەل ئۇنىڭ داۋاملىق ئوقۇشىنى ئاقسىتىپ قويدى.

«أَعْجَزَ مَرَضُهُ الْأَطِبَّاءَ» : ئۇنىڭ كېسىلى دوختۇرلارنى ئامالسىز قالدۇردى.

أَعْجَفَ يُعْجِفُ إِعْجَافًا الدَّابَّةَ: ھايۋاننى ئورۇقلىتىۋەتتى، ھايۋاننى يادىتىۋەتتى.

أَعْجَفُ ج عُجْفٌ وَعِجَافٌ م عَجْفَاءُ ج عُجَافٌ وَعَجْفَوَاتٌ: ئورۇق، جۇدەڭگۈ، ياداڭغۇ.

«لَيْسَ عِنْدِي سِوَى ثَوْرٍ أَعْجَفَ وَبَقَرَةٍ عَجْفَاءَ» : مېنىڭ پەقەتلا بىر ئورۇق ئۆكۈزۈم ۋە بىر جۇدەڭگۈ ئىنىكىم بار.

أَعْجَلَ يُعْجِلُ إِعْجَالًا: ئالغا سۈردى، ئالدىراتتى، ئىلگىرىلەتتى.

«وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَامُوسَى» «قرآن» : ئى مۇسا! ئالدىراپ (تۇرسىناغا) قەۋمىڭدىن ئىلگىرى كېلىشىڭنىڭ سەۋەبى نېمە؟

«أَعْجَلَهُ الْوَقْتُ عَنْ عَمَلِ كَذَا» : يېتەرلىك ۋاقىت تاپالمىدى.

أَعْجَلَ الشَّيْءَ: مەلۇم ئىشقا ئالدىرىدى، ھاپىلا ـ شاپىلا قىلدى.

أَعْجَلَتِ النَّاقَةُ: تۆگە چالا تۇغۇپ قويدى.

أَعْجَمَ يُعْجِمُ إِعْجَامًا: چۈشەندۈردى، چۈشەنچە بەردى، ئىزاھات بەردى، شەرھلىدى، ئۇقتۇردى.

أَعْجَمَ الْحَرْفَ أَوِ الْكِتَابَ: ھەرپ ياكى كىتابقا چېكىت ياكى ھەرەكە قويدى.

أَعْجَمُ م عَجْمَاءُ ج عُجْمٌ وَأَعْجَمُونَ و أَعَاجِمُ و أَعْجَمِيٌّ: تىلسىز، گاچا.

اَلْحَيَوَانُ مَخْلُوقٌ أَعْجَمُ: ھايۋان تىلسىز مەخلۇق.

أَعْجَمِيٌّ: پارس؛ چەت ئەللىك، غەيرىي ئەرەب.

«أَأَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ» «قرآن» : ئۇلار «پەيغەمبەر ئەرەب، كىتاب ئەجەمچىمۇ؟» دېيىشىدۇ، ئۇ ئىمان كەلتۈرگەنلەرگە ھىدايەتتۇر ۋە (دىللاردىكى شەك ـ شۈبھىگە) شىپادۇر.

لِسَانٌ أَعْجَمِيٌّ: پارسچە سۆز؛ ئەرەبچە بولمىغان سۆز.

أَعْجَمِيَّةٌ: چەت ئەل تەلەپپۇزى، چەت ئەلچە ئاھاڭ.

أُعْجُوبَةٌ ج أَعَاجِيبُ: مۆجىزە، ئاجايىبات، ئاجايىپ نەرسە.

«اِسْتَطَاعَ أَنْ يُحَقِّقَ بِذَكَائِهِ وَاجْتِهَادِهِ الْأَعَاجِيبَ» : ئۆزىنىڭ زېرەكلىكى ۋە تىرىشچانلىقى بىلەن مۆجىزىلەرنى ياراتالىدى.

إِعْدَادٌ: تەييارلىماق، ھازىرلىماق، ھازىرلانماق.

«لَا تَضَعْ كَثِيرًا مِنَ الْمِلْحِ فِي الطَّبَقِ الَّذِي تَقُومُ بِإِعْدَادِهِ» : تەييارلاۋاتقان تاماقىڭغا تۇزنى كۆپ سېلىۋەتمە.

إِعْدَادُ الْبَرَامِجِ: پروگرامما تەييارلىماق.

إِعْدَادُ الْعُدَّةِ: ھازىرلىماق، سايمانلارنى تەقلەش.

إِعْدَادِيٌّ: تەييارلىق، ھازىرلىق.

إِعْدَامٌ: يوق قىلماق، قىرىپ تاشلىماق، ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلماق، ئۆلتۈرمەك، ئۆلۈم جازاسى بەرمەك؛ غۇربەتچىلىك، نامراتلىق، كەمبەغەللىك.

تَنْفِيذُ حُكْمِ الْإِعْدَامِ: ئۆلۈم جازاسىنى ئىجرا قىلماق.

اَلْحُكْمُ بِالْإِعْدَامِ: ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلماق.

أَعَدَّ يُعِدُّ إِعْدَادًا: تەييارلىدى؛ تەييارلاندى، ھازىرلىق كۆردى.

«وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ» ‹قۇرئان› : دۈشمەنلىرىڭلار (بىلەن ئۇرۇش قىلىش) ئۈچۈن، قولۇڭلاردىن كېلىشىچە قورال كۈچى، جەڭ ئېتى تەييارلاڭلار.

أَعَدَّ الْعُدَّةَ لِلْأَمْرِ: يېتەرلىك تەييارلىقلارنى ئىشلىدى، يېتەرلىك ھازىرلىق قىلدى.

أَعْدَدْتُ نَفْسِي لِلْامْتِحَانِ: ئىمتىھانغا ھازىرلىق كۆردۈم.

أَعْدَلَ يُعْدِلُ إِعْدَالًا: ئوڭشىدى، تۈزەتتى، تۈزىدى.

أَعْدَمَ يُعْدِمُ إِعْدَامًا الرَّجُلُ: نامرات بولۇپ قالدى، كەمبەغەل بولۇپ قالدى، غۇربەتچىلىكتە قالدى.

أَعْدَمَ الشَّخْصَ: يوقاتتى؛ ئۆلۈم جازاسى بەردى.

أَعْدَمَهُ الشَّيْءَ: ئېلىۋالدى، تارتىۋالدى، مەھرۇم قىلدى.

أَعْدَمَ الْحَيَاةَ: ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلدى.

أَعْدَمَهُ: ئۇنى يوق قىلدى، يوقاتتى، گۇمران قىلدى، قىرىپ تاشلىدى، تۈگەتتى.

أَعْدَمَهُ رَمْيًا بِالرَّصَاصِ: ئاتتى، ئېتىپ ئۆلتۈردى.

«أُعْدِمَ رَمْيًا بِالرَّصَاصِ» : ئېتىپ ئۆلتۈرۈلدى.

أَعْدَى يُعْدِي إِعْدَاءً الْمَرِيضَ: كېسەلنى يۇقتۇردى، تارقاتتى.

أَعْذَرَ يُعْذِرُ إِعْذَارًا فِي أَوْ عَلَى مَا صَنَعَ: كەچۈردى، كەڭچىلىك قىلدى.

أَعْذَرَ الشَّخْصَ: ئۆزىنى كەچۈردى، ئۆزىگە ئۆزى كەڭ قورساق بولدى.

«أَعْذَرْتُهُ بَعْدَ أَنْ عَرَفْتُ مُشْكِلَتَهُ» : ئۇنىڭ قىيىنچىلىقىنى بىلگەندىن كېيىن ئۇنى كەچۈردۈم.

أَعْذَرَ الْغُلَامَ: بالىنىڭ خەتنىسىنى قىلدى.

اِعْذَوْذَبَ يَعْذَوْذِبُ اِعْذِيذَابًا الشَّرَابُ: تاتلىق بولدى، شېرىن بولدى، تەملىك بولدى.

إِعْرَابٌ: ئەرەبچە سۆزلەرنىڭ ئاخىرىدىكى «رَفْع، نَصْب، جَرّ، جَزْم» قاتارلىقلارنىڭ ئۆزگىرىشى.

اَلْأَعْرَابُ: قىرلىق، سەھرالىق.

«مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ» ‹قۇرئان› : مەدىنە ئاھالىسى ۋە ئۇلارنىڭ ئەتراپىدىكى ئەئرابلارنىڭ رەسۇلۇللا بىلەن جىھادقا بىللە چىقماي قېلىپ قېلىشى توغرا ئەمەس...

اَلْأَعْرَابِيُّ ج أَعْرَابٌ وَ أَعَارِيبُ: قىرلىق ئەرەب، سەھرالىق ئەرەب.

إِعْرَاضٌ: يۈز ئۆرۈمەك، ئۆزىنى چەتكە ئالماق، ئۆزىنى قاچۇرماق.

أَعْرَاضٌ: خاراكتېر، ئالامەت.

أَعْرَاضُ الْمَرَضِ: كېسەلنىڭ ئالامەتلىرى.

«بَدَتْ عَلَيْهِ أَعْرَاضُ الْمَرَضِ فَذَهَبَ إِلَى الطَّبِيبِ» : كېسەلنىڭ ئالامەتلىرى كۆرۈلگەندى، دوختۇرغا كەتتى.

اَلْأَعْرَافُ: جەننەت بىلەن دوزاخ ئوتتۇرىسىدىكى پاسىل.

«وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ» ‹قۇرئان› : ئەئرافتا (ئەھلى جەننەت ۋە ئەھلى

دوزاخنى) ئۇلارنىڭ سىماسىدىن تونۇيدىغان ئادەملەر بولىدۇ.

أَعْرَبَ يُعْرِبُ إِعْرَابًا: ئىپادىلىدى، بايان قىلدى.

أَعْرَبَ عَنْ نَوَايَاهُ: كۆڭلىگە پۈككىنىنى بايان قىلدى.

أَعْرَبَ عَنْ نَفْسِهِ: كۆڭلىدىكىنى ئېيتتى، كۆڭلىدىكىنى ئىزھار قىلدى.

أَعْرَبَ الْكَلَامَ: سۆزنى بايان قىلدى.

أَعْرَبَ عَنْ حَاجَتِهِ: ھاجىتىنى ئىپادىلىدى، ئىزھار قىلدى، كۆرسەتتى.

أَعْرَبَ اللَّفْظَ الْأَعْجَمِيَّ: چەت ئەل تىلىنى ئەرەبچىگە ئۆردى.

أَعْرَبَ الْكَلَامَ «فِى النَّحْوِ»: گراماتىكا قائىدىسى بويىچە سۆزلىدى.

«يُسْعِدُنِى أَنْ أُعْرِبَ لَكُمْ عَنْ خَالِصِ التَّمَنِّيَاتِ»: سىلەرگە سەممىمىي ئارزۇلىرىمنى بىلدۈرۈش بىلەن بەختىيارمەن.

«أَعْرِبِ الْجُمْلَةَ الْآتِيَةَ»: تۆۋەندىكى جۈملىنىڭ ئىئرابىنى بايان قىل.

أَعْرَجَ يُعْرِجُ إِعْرَاجًا: توكۇر قىلىپ قويدى، ئاقساتتى، ئاقسىتىپ قويدى.

أَعْرَجُ م عَرْجَاءُ ج عُرْجٌ وَعُرْجَانٌ: توكۇر، ئاقساق.

«لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ» «قرآن»: (جىھادقا چىقمىسا) ئەماغا گۇناھ بولمايدۇ، توكۇرغىمۇ گۇناھ بولمايدۇ، كېسەلگىمۇ گۇناھ بولمايدۇ.

أَعْرَسَ يُعْرِسُ إِعْرَاسًا بِالْمَرْأَةِ: توي مۇراسىمى ئۆتكۈزدى، نىكاھىغا ئالدى.

أَعْرَضَ يُعْرِضُ إِعْرَاضًا عَنْهُ: يۈز ئۆردى، ئۆزنى چەتكە ئالدى، ئۆزنى دالدىغا ئالدى.

«وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا» «قرآن»: پەرۋەردىگارىنىڭ ئايەتلىرى بىلەن ۋەز - نەسىھەت قىلىنغان، ئاندىن ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرىگەن ئادەمدىنمۇ زالىم ئادەم بارمۇ؟

أَعْرَضَ عَنِ الشَّيْءِ: ۋاز كەچتى، تاشلىدى، تاشلىۋەتتى.

أَعْرَضَ الشَّيْءُ: ئاشكارا بولدى، مەيدانغا كەلدى.

أَعْرَقَ يُعْرِقُ إِعْرَاقًا الشَّجَرُ: دەرەخ يىلتىز تارتتى.

أَعْرَقَ الْخَمْرَ: ھاراققا سۇ قۇيۇپ سۇيۇلدۇردى.

أَعْرَقَ الرَّجُلُ: ئىراققا كەلدى؛ ئالىيجاناب بولدى، شەرەپلىك بولدى.

أَعْرَى يُعْرِى إِعْرَاءً: يالىڭاچلىدى، كىيىمنى سالدۇردى.

أَعْزَبَ يُعْزِبُ إِعْزَابًا: يىراقلاپ كەتتى، ئۇزاپ كەتتى.

أَعْزَبُ م عَزْبَاءُ ج عُزْبٌ م عَزْبَاوَاتٌ: بويتاق.

أَعَزَّ يُعِزُّ إِعْزَازًا: كۈچەيتتى، كۈچلەندۈردى.

أَعَزَّهُ: ئۇنى ھۆرمەتلىدى، ياخشى كۆردى، كۆيۈندى.

هُوَ يُعِزُّ أَصْدِقَائَهُ: ئۇ ئادەم دوستلىرىنى ھۆرمەتلەيدۇ.

«وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ» «قرآن»: خالىغان ئادەمنى ئەزىز قىلىسەن، خالىغان ئادەمنى خار قىلىسەن (قۇرئان).

اَلْأَعَزُّ: ئەڭ ئەزىز، ئەڭ ھۆرمەتلىك ئادەم.

«يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ» «قرآن»: ئۇلار: (يەنى مۇناپىقلار): مەدىنىگە قايتساق، ئەڭ ئەزىز ئادەم ئەڭ خار ئادەمنى مەدىنىدىن چىقىرىۋېتىدۇ دېيىشىدۇ.

أَعْزَلُ ج عُزْلٌ وَأَعْزَالٌ وَ عُزَّلٌ و عُزْلَانٌ م عَزْلَاءُ ج عَزْلَاوَاتٌ وَعُزْلٌ: قورالسىز، قۇرۇق قول، قورالى يوق، قولىدا تۆمۈرنىڭ سۇنۇقى يوق.

اَلسِّمَاكُ الْأَعْزَلُ وَالسِّمَاكُ الرَّامِحُ: ئىككى يورۇق يۇلتۇزنىڭ ئىسمى، بىرى «السِّمَاكُ الرَّامِحُ» بولۇپ، شىمال تەرەپكە توغرا كېلىدۇ، يەنە بىرى «السِّمَاكُ الْأَعْزَلُ» بولۇپ، جەنۇب تەرەپكە توغرا كېلىدۇ.

أَعْسَرَ يُعْسِرُ إِعْسَارًا الْغَرِيمَ: قەرزدارنى قىستىدى.

أَعْسَرَ الشَّخْصُ: غۇربەتچىلىكتە ياشىدى، موھتاج بولۇپ قالدى، نامراتچىلىقتا ياشىدى؛ بەرباد بولدى، بىتچىت بولدى.

أَعْسَرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايالنىڭ تۇغۇتى قىيىنلاشتى.

أَعْسَرُ م عَسْرَاءُ ج عُسْرٌ: سولخاي، سولچى.

أَعْسَرُ وأَيْسَرُ: ئوڭ ۋە سول قولى بىلەن ئوخشاش ئىشلەيدىغان ئادەم.

يَوْمٌ أَعْسَرُ: قىيىن كۈن.

اَلْأَعْسَرُ مِنَ الْأَيَّامِ: قاتتىق كۈن.

اَلْأَعْسَرُ مِنَ الرِّجَالِ: سولخاي.

أَعْسَقَ يُعْسِقُ إِعْسَاقًا: ئېغىر ئىش يۈكلىدى، مۈشكۈل ئىشقا زورلىدى، ھەددىدىن ئارتۇق ئىشنى قىلدۇردى، ئېغىر مەسئۇلىيەتنى ئارتتى.

اَعْشَارِيٌّ: ئونلۇق كەسىر، ئونلۇق سىستېما بويىچە ھېسابلاش ئۇسۇلى.

كَسْرٌ اَعْشَارِيٌّ: ئونلۇق كەسىر.

كَسْرٌ اَعْشَارِيٌّ دَائِرٌ: دەۋرىي ئونلۇق كەسىر، بۆلۈنمەس كەسىر.

أَعْشَبَ يُعْشِبُ إِعْشَابًا الْمَكَانُ: ئوت - چۆپلۈك بولدى، ئوت - چۆپ ئۈندى.

أَعْشَبَ الْإِبِلُ: تۆگە ئوتلىدى.

أَعْشَرَ يُعْشِرُ إِعْشَارًا الْقَوْمُ: ئون بولدى، ئونغا يەتتى.

أَعْشَرَ الْعَدَدَ: سانىنى ئوندىن قىلدى.

أَعْشَرَتِ النَّاقَةُ: تۆگە ئون ئايلىق قورساق كۆتۈردى.

اِعْشَوْشَبَ يَعْشَوْشِبُ اِعْشِيشَابًا الْمَكَانُ: ئوت - چۆپلەر قاپلاپ كەتتى، ئوت بېسىپ كەتتى.

أَعْشَى يُعْشِي إِعْشَاءً: نامازشام قارىغۇسى قىلىپ قويدى، يىراقنى كۆرەلمەيدىغان قىلىپ قويدى، كۆرۈش قۇۋۋىتىنى ئاجىزلاشتۇرۇۋەتتى.

أَعْشَى الرَّجُلَ: كەچلىك تاماق بەردى.

أَعْشَى م عَشْوَاءُ عُشْيٌ: نامازشام قارىغۇسى، كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىز، يىراقنى كۆرەلمەيدىغان ئادەم.

إِعْصَارٌ ج أَعَاصِرُ وَأَعَاصِيرُ: قۇيۇن، چاپقۇن، قارا بوران.

«فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ» «قرآن» : (بۇ باغ) ئوت ئېلىپ كەلگەن بىر قارا بوراندا كۆيۈپ كەتتى.

«تَكْثُرُ الْأَعَاصِرُ فِي ذَلِكَ الْبَلَدِ» : ئۇ يۇرتتا بوران كۆپ چىقىدۇ.

أَعْصَفَ يُعْصِفُ إِعْصَافًا الرِّيحُ: بوران چىقتى، بوران سوقتى.

أَعْصَلُ م عَصْلَاءُ ج عُصْلٌ: ئەگرى، قىڭغىر.

أَعْصَمَ يُعْصِمُ إِعْصَامًا الْقِرْبَةَ: تۇلۇمنى باغلىدى، تاڭدى، ئورىدى، يۆگىدى، چەگدى.

أَعْصَمَ مِنَ الشَّرِّ: قاچتى، ئۆزىنى قاچۇردى، ئۆزىنى چەتكە ئالدى، يوشۇرۇندى.

أَعْصَمَ بِهِ: چىڭ تۇتتى، ئېسىلىۋالدى، يېپىشتى.

أَعْصَمُ ج عُصْمٌ م عَصْمَاءُ ج عَصْمَوَاتٌ: ئالا ئاياغ.

حَيَوَانٌ أَعْصَمُ: ئالا ئاياغ ھايۋان.

أَعْضَلَ يُعْضِلُ إِعْضَالًا الْأَمْرُ: مۇرەككەپلەشتى، قىيىنلاشتى، چىگىشلەشتى.

أَعْضَلَ الدَّاءُ الْأَطِبَّاءَ: دوختۇرلارغا كېسەلنى داۋالاشتىن ئاجىز كەلدى.

أَعْطَبَ يُعْطِبُ إِعْطَابًا: بۇزدى، ۋەيران قىلدى، كاردىن چىقاردى، زىيان سالدى.

أَعْطَشَ يُعْطِشُ إِعْطَاشًا: ئۇسساتتى، تەشنا قىلدى.

أَعْطَى يُعْطِي إِعْطَاءَ الدَّوَاءَ: دورا بەردى.

أَعْطَاهُ الشَّيْءَ: ئۇنىڭغا بەردى، تەقدىم قىلدى، ئاتا قىلدى.

أَعْطَاهُ دَرْسًا: ئۇنىڭغا تەلىم بەردى، ئۇنى ساۋاقتا ئىگە قىلدى.

أَعْطَى ثِمَارَهُ: مېۋە بەردى.

أَعْطَى لَهُ الْكَلِمَةَ: سۆزلەشكە يول قويدى، سۆز بەردى.

أَعْطَاهُ اللّٰهُ عِلْمًا وَحِكْمَةً: ئاللاھ ئۇنىڭغا ئىلىم-ھېكمەت ئاتا قىلدى.

أَعْطَاهُ الضَّوْءَ الْأَخْضَرَ: يول قويدى، يېشىل چىراغ يېقىپ بەردى.

«فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى» «قرآن» : (پۇل - مېلىنى ئاللاھنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن) سەرپ قىلغان،

تەقۋادارلىق قىلغان، (كەلىمە تەۋھىدنى) تەستىق قىلغان ئادەمگە كەلسەڭ، ئۇنىڭغا بىز ياخشى يولنى مۇيەسسەر قىلىپ بېرىمىز.

أَعْطَاهُ مَالاً: مال تەقدىم قىلدى، سوۋغا قىلدى.

أَعْطَاهُ مَثَلاً: مىسال كەلتۈردى، مىسال قىلدى.

أُعْطِيَةٌ ج أَعْطِيَاتٌ: ھەربىي تەمىنات.

أَعْظَمَ يُعْظِمُ إِعْظَامًا: چوڭايتتى، چوڭايتىپ كۆرسەتتى، مۇبالىغە قىلدى، كۆپتۈردى، ئاشۇرۇۋەتتى.

أَعْظَمَ اللّٰهُ أَجْرَكَ: ئاللاھ ئەجرىڭنى بۈيۈك قىلسۇن.

أَعْظَمَهُ الْأَمْرُ: چۆچىتىۋەتتى، قورقۇتىۋەتتى.

أَعْظَمُ م عُظْمَى ج أَعَاظِمُ: ئەڭ ئۇلۇغ، ئەڭ چوڭ، كاتتا، ئەڭ زور، ئەڭ مۇھىم.

«يُعْتَبَرُ فُلاَنٌ أَعْظَمَ قَائِدٍ عَسْكَرِيٍّ فِي الْعَصْرِ الْحَدِيثِ» : پالانى يېڭى دەۋردىكى ئەڭ زور ھەربىي قوماندان ھېسابلىنىدۇ.

اَلسَّوَادُ الْأَعْظَمُ مِنَ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ تولىسى، كىشىلەرنىڭ كۆپىنچىسى.

أَعَاظِمُ النَّاسِ: مەشھۇر زاتلار، مەشھۇر ئەربابلار.

إِعْفَاءٌ: كەچۈرۈم قىلماق، ئازاد قىلماق، ئەمەلدىن قالدۇرماق، ئېلىپ تاشلىماق، بىكار قىلماق؛ قۇتۇلدۇرماق، قۇتقۇزماق.

«قَرَّرَ الرَّئِيسُ إِعْفَاءَ الْوَزِيرِ مِنْ مَنْصِبِهِ» : رەئىس ۋەزىرنى ۋەزىپىسىدىن قالدۇرۇشنى قارار قىلدى.

أَعْفَرُ م عَفْرَاءُ ج عُفْرٌ: خورما رەڭ.

أَعْفَى يُعْفِي إِعْفَاءً: بىكار قىلدى، ئازاد قىلدى.

أَعْفَاهُ مِنَ الْمَسْؤُولِيَّةِ: مەسئۇلىيەتتىن ئازاد قىلدى.

أَعْفَتْهُمُ الْحُكُومَةُ مِنَ الْعُقُوبَةِ: ھۆكۈمەت ئۇلارنى جازالاشتىن كەچۈرۈم قىلدى.

أَعْفِنِي مِنْ هٰذَا الْأَمْرِ رَجَاءً: بۇ ئىشتىن مېنى ئازاد قىلىشىڭىزنى ئۆتۈنىمەن.

إِعْفَاءُ اللِّحْيَةِ: ساقال قويماق.

أَعْقَبَ يُعْقِبُ إِعْقَابًا: ئەگەشتى، ئەگىشىپ كەلدى، ئارقىدىنلا كەلدى، ئۇلىشىپلا كەلدى، سوڭىدىنلا كەلدى.

أَعْقَبَ الرَّجُلُ: ياخشى ئادەمگە ئايلاندى.

أَعْقَبَ أَبَاهُ فِي مَنْصِبِهِ: دادىسىنىڭ ئورنىنى باستى.

أَعْقَبَ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ: بىرىنىڭ كەينىدىن بىرىنى كەلتۈردى.

أَعْقَبَ نَسْلاً: پەرزەنت كۆردى، نەسىل قالدۇردى.

أَعْقَبَ الْأَمْرُ: ئاقىۋىتى ياخشى بولدى.

«مَاتَ دُونَ أَنْ يُعْقِبَ» : ئەۋلاد قالدۇرماي ئۆلۈپ كەتتى.

أَعْقَدُ: ئەڭ قالايمىقان، ئەڭ مۇرەككەپ، چىگىش.

اَلْمَسْأَلَةُ أَعْقَدُ مِنْ ذَنَبِ الضَّبِّ: بۇ مەسىلە ئىنتايىن مۇرەككەپ ئىكەن.

أَعْقَرَ يُعْقِرُ إِعْقَارًا: ھەيزانلىقتا قالدۇردى، ھاڭ تاڭ قالدۇردى.

أَعْقَفُ م عَقْفَاءُ ج عُقْفٌ: ئەگرى ـ بۈگرى ئەگرى ـ توقاي، ئىلمەكتەك.

أَنْفٌ أَعْقَفُ: ئىلمەك بۇرۇن.

عُودٌ أَعْقَفُ: ئەگرى ياغاچ.

قَرْنٌ أَعْقَفُ: ئەگرى مۈڭگۈز.

أَعْقَمَ يُعْقِمُ إِعْقَامًا الْمَرْأَةَ: تۇغماس قىلدى، تۇغماس قىلىۋەتتى.

أَعْكَرَ يُعْكِرُ إِعْكَارًا: بۇلغىدى، لېيىتتى، پاسكىنا قىلىۋەتتى.

أَعْكَرَ الْمَاءَ: سۇنى بۇلغىدى، پاسكىنا قىلدى.

إِعْلاَلٌ: ئىللەتلىك ھەرپلەرنى ئالماشتۇرماق.

إِعْلاَمٌ ج إِعْلاَمَاتٌ: ئۇقتۇرۇش، ئېلان، خەۋەر، دوكلات، مەلۇمات.

وِزَارَةُ الْإِعْلاَمِ: ئاخبارات مىنىستىرلىكى.

إِعْلاَمٌ شَرْعِيٌّ: گۇۋاھنامە، گۇۋاھلىق.

إِعْلاَنٌ ج إِعْلاَنَاتٌ: ئېلان قىلماق، جاكارلىماق، بىلدۈرمەك، بايان قىلماق، ئىپادىلىمەك، ئېيتماق؛ ئېلان، ئۇقتۇرۇش؛ مۇراجەت، خەۋەر؛ خىتابنامە.

إِعْلاَنٌ صَغِيرٌ: تەشۋىقات ۋەرەقىسى، تەشۋىقنامە.

إِعْلاَنُ حُضُورٍ إِلَى الْمَحْكَمَةِ: چاقىرىقنامە.

www.uyghurkitap.com

إِعْلاَنْ إِلاَهِيٌّ: ۋەھيي، ۋەھيي ئىلھام.

إِعْلاَنْ حُقُوقِ الْإِنْسَانِ: كىشىلىك ھوقۇق خىتابنامىسى.

شِرْكَةُ إِعْلاَنَاتٍ: ئېلان شىركىتى.

لَوْحَةُ عَرْضِ الْإِعْلاَنَاتِ: ئېلان تاختىسى.

«تُخَصِّصُ بَعْضُ الصُّحُفِ صَفَحَاتٍ كَامِلَةً لِلْإِعْلاَنَاتِ»: بەزى گېزىتلەر ئېلان ئۈچۈن تولۇق بەتلەرنى ئاجرىتىدۇ.

أَعْلَقَ يُعْلِقُ إِعْلاَقًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا بوغۇز بەردى، ئۇلاغقا يەم ـ خەشەك بەردى، ئۇلاغقا ھەلەپ بەردى.

أَعْلَقَ يُعْلِقُ إِعْلاَقًا ــ هُ: ئاستى، ئېسىپ قويدى، ئېلىپ قويدى.

أَغْلَقَ الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى، ياپتى، ئەتتى.

أَعْلَقُ: ئەڭ قىممەتلىك.

هَذَا أَهَمُّ وأَعْلَقُ مِنْ...: بۇ ... غا قارىغاندا تېخىمۇ مۇھىم، تېخىمۇ قىممەتلىك.

أَعَلَّ يُعِلُّ إِعْلاَلاً: كېسەل قىلىپ قويدى، ئىللەتلىك ھەرپلەرگە ئالماشتۇردى.

أَعَلَّهُ الْهَوَاءُ الْفَاسِدُ: بۇزۇق ھاۋا ئۇنى كېسەل قىلىپ قويدى.

أَعْلَمَ يُعْلِمُ إِعْلاَمًا: ئۇقتۇردى، خەۋەر قىلدى، ئېيتتى، دەپ قويدى، بىلدۈردى، دوكلات قىلدى، مەلۇم قىلدى، مەلۇمات بەردى.

«وَلَوْكُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ» «قرآن»: ئەگەر مەن غەيبنى بىلىدىغان بولسام، نۇرغۇن مەنپەئەت ھاسىل قىلغان بولاتتىم.

أَعْلَمْتُهُ بِمَا حَدَثَ: يۈز بەرگەن ئىشنى ئۇنىڭغا خەۋەر قىلدىم.

أَعْلَمُ: ئەڭ ئالىم، ئەڭ بىلىملىك.

وَاللَّهُ أَعْلَمُ: ئاللاھ ئەڭ ئالىم، خۇدا بىلىدۇ.

أَعْلَنَ يُعْلِنُ إِعْلاَنًا الْأَمْرَ وَبِهِ: ئېلان قىلدى، جاكارلىدى، بىلدۈردى.

«رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ» «قرآن»: پەرۋەردىگارىمىز! سەن بىزنىڭ يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا قىلغانلىرىمىزنى بىلىپ تۇرىسەن.

أَعْلَنَهُ: ئاشكارلىدى، ئېلان قىلدى، جاكارلىدى، بايان قىلدى، ئىپادىلىدى.

«كُلُّ شَيْءٍ سَيُعْلَنُ فِي حِينِهِ»: ھەممە نەرسە ۋاقتى كەلگەندە ئاشكارلىنىدۇ.

أَعْلَنَ الْحَرْبَ: ئۇرۇش ئېلان قىلدى.

أَعْلَنَ الْحُكْمَ: ھۆكۈم ئېلان قىلدى، ھۆكۈم چىقاردى.

«أَعْلَنَ مَوْقِفَهُ مِنْ هَذِهِ الْقَضِيَّةِ»: بۇ مەسىلىدىكى ئۆز مەيدانىنى بايان قىلدى.

أُعْلُومَةٌ ج أَعَالِيمُ: يول بەلگىسى، كۆرسەتكۈچ بەلگىسى، ئالامەت؛ نومۇر؛ سورەت.

أَعْلَى يُعْلِي إِعْلاَءً: كۆتۈردى، ئېگىزلەتتى، يۇقىرى كۆتۈردى.

أَعْلَى قَدْرَهُ: قەدر ـ قىممىتىنى يۇقىرى كۆتۈردى.

أَعْلَى م عُلْيَا ج أَعَالٍ: ئەڭ ئېگىز، ئەڭ يۇقىرى، ئەڭ يۈكسەك، ھەممىدىن ئەلا، بۈيۈك، ئېگىزرەك، يۇقىرىراق، ئۈستۈنرەك، يۇقىرى دەرىجىلىك.

«سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى» «قرآن»: ھەممىدىن ئۈستۈن پەرۋەردىگارىڭنىڭ نامىنى پاك ئېتىقاد قىلغىن.

أَعْلَى دَرَجَةٍ: ئەڭ ئالىي، ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك، ئەڭ چوڭ.

أَعْلَى مَنْزِلٍ: ئەڭ ئالىي ئورۇن، ئەڭ ئېگىز جاي.

«نَظَرْتُ إِلَى الْأَعْلَى فَرَأَيْتُ حَمَامَةً تُحَلِّقُ فِي السَّمَاءِ الزَّرْقَاءِ»: مەن ئېگىزگە قارىدىم، كۆك ئاسماندا كەپتەرنىڭ ئايلىنىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم.

هَذَا الْجَبَلُ أَعْلَى مِنْ ذَلِكَ: بۇ تاغ ئۇ تاغدىن ئېگىز.

الْقَائِدُ الْأَعْلَى لِلْجَيْشِ: ئەڭ ئالىي قوماندان.

الْمَجْلِسُ الْأَعْلَى لِلْقَضَاءِ: يۇقىرى سوت مەھكىمىسى.

«اِنْعَقَدَ الْمُؤْتَمَرُ عَلَى أَعْلَى مُسْتَوًى»: ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك قۇرۇلتاي ئېچىلدى.

بِأَعْلَى صَوْتٍ: يۇقىرى ئاۋاز بىلەن.

سَقَطَ مِنْ أَعْلَى إِلَى الْأَسْفَلِ: يۇقىرىدىن تۆۋەنگە چۈشۈپ كەتتى.

مَذْكُورٌ أَعْلَى: يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان، يۇقىرىدا بايان قىلىنغان.

صَرَخَ بِأَعْلَى صَوْتِهِ: ئەڭ يۇقىرى ئاۋاز بىلەن توۋلىدى.

«ثَمَنُ الْبَضَائِعِ الْمَذْكُورَةِ أَعْلَاهُ أَلْفُ دِينَارٍ»: يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان ماللارنىڭ باھاسى مىڭ دىنار.

مِنَ الْأَعْلَى: ئېگىزدىن، يۇقىرىدىن، ئۈستۈندىن، تۆپىدىن.

أَعْمَدَ يُعْمِدُ إِعْمَادًا: قوللىدى، تۈرتۈپ تۇردى، چىدىدى، چىداشلىق بەردى، بەرداشلىق بەردى.

أَعْمَدَ السَّقْفَ: تورۇسقا تىرەك قويدى، تىرەپ قويدى.

أَعْمَرَ يُعْمِرُ إِعْمَارًا الْمَنْزِلَ: ئۆي ياسىدى؛ ئاۋات قىلدى.

أَعْمَشُ م عَمْشَاءُ ج عُمْشٌ: كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىز، كۆپ چاغلاردا كۆزى ياشاڭغىراپ تۇرىدىغان ئادەم.

أَعْمَصُ م عَمْصَاءُ ج عُمْصٌ: چاپاق، چاپاق كۆز.

أَعْمَقَ يُعْمِقُ إِعْمَاقًا: چوڭقۇر كولىدى، چوڭقۇرلاشتۇردى، ئويدى.

أَعْمَلَ يُعْمِلُ إِعْمَالًا الْآلَةَ: ئىشلەتتى، ئىشقا سالدى، قوللاندى، تەتقىق قىلدى.

أَعْمَلَ ذِهْنَهُ أَوْفِكْرَهُ فِي الْأَمْرِ: ئويلاندى، پىكىر قىلدى، ئەقلىنى ئىشلەتتى.

أَعْمَلَ السَّيْفَ فِيهِمْ: قىرىپ تاشلىدى، بوغۇزلاپ تاشلىدى.

أَعْمَلَ الْهِمَّةَ: كۈچ چىقاردى، تىرىشتى.

أَعْمَهُ ج عُمْهٌ م عَمْهَاءُ ج عَمْهَوَاتٌ وَ عُمْهٌ: يولنى تاپالماي ئادىشىپ قالغان، ئېزىپ قالغان ئادەم، توغرىسىنى تاپالماي تېڭىرقاپ قالغۇچى.

أَعْمَى يُعْمِي إِعْمَاءً الرَّجُلَ: قارىغۇ قىلىۋەتتى، كۆزنى كۆرمەس قىلىۋەتتى.

«أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ» «قرآن»: ئەنە شۇنداق كىشىلەرنى ئاللاھ رەھمىتىدىن يىراق قىلدى، ئۇلارنى (ھەقنى ئاڭلاشتىن) گاس قىلدى، (ھىدايەت يولىنى كۆرۈشتىن) كور قىلدى.

«أَعْمَاهُ الْحِقْدُ أَوِالْغَضَبُ أَوِالْحُبُّ»: ئۆچمەنلىك ياكى غەزەپ، ياكى مۇھەببەت ئۇنىڭ كۆزىنى كور قىلىپ ھەقىقەتنى كۆرەلمەس قىلىپ قويدى.

أَعْمَى ج عُمْيٌ م عَمْيَاءُ ج عَمْيَاوَاتٌ: قارىغۇ، كور، ئەما.

«قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ» «قرآن» ئېيتقىنكى، «كور ئادەم بىلەن كۆزى ساق ئادەم باراۋەرمۇ؟»

أَعْمَى الْقَلْبِ: دىلى كور، ھەقىقەتنى كۆرمەيدىغان.

أَبُو أَعْمَى: قارىغۇ چاشقان.

إِعْنَاتٌ: مەجبۇرلىماق، زورلىماق، قىينىماق، مەجبۇرىي.

أَعْنَتَ يُعْنِتُ إِعْنَاتًا: قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى، پەرىشان ھالغا چۈشۈرۈپ قويدى، ئېغىرچىلىقتا قالدۇردى، گۇناھقا دۇچ قىلدى.

«وَلَوْشَاءَ اللهُ لَأَعْنَتَكُمْ» «قرآن»: ئەگەر ئاللاھ خالىسا، سىلەرنى چوقۇم جاپاغا سالاتتى.

أَعْنَسَ يُعْنِسُ إِعْنَاسًا الْجَارِيَةَ: قېرى قىز بولۇپ قالدى.

أَعْنَشُ م عَنْشَاءُ عُنْشٌ: ئالتە بارماقلىق ئادەم.

أَعْنَقُ م عَنْقَاءُ ج عُنْقٌ: بويىنى ئۇزۇن.

أَعْنَى يُعْنِي إِعْنَاءً الْأَمْرَ: مۇھىم بولدى، چارچىتىۋەتتى، مالال قىلدى، ئاۋارە قىلدى، ھالسىرلاندۇردى؛ كۆڭۈل بۆلدى، كۆيۈندى.

إِعْوَازٌ: ھاجەت، تەلەپ، ئېھتىياج؛ كەمبەغەللىك، نامراتلىق، موھتاجلىق، غۇربەتچىلىك؛ كەمچىل، يېتەرسىز.

أَعْوَجُ م عَوْجَاءُ ج عُوجٌ: ئەگرى، ئەگرى بۈگرى، ئەگرى - توقاي، يىغىلىۋالىدىغان، تۈگۈلۈۋالىدىغان، ئۆمىلەپ ماڭىدىغان.

سُلُوكٌ أَعْوَجُ: ناتوغرا مەسلەك.

طَرِيقٌ أَعْوَجُ: ئەگرى يول.

كَلَامٌ أَعْوَجُ: قىڭغىر گەپ.

عُودٌ أَعْوَجُ: ئەگرى ياغاچ.

اِعْوَجَّ يَعْوَجُّ اِعْوِجَاجًا: ئېگىلدى، ئەگرى بول

www.uyghurkitap.com

قىلغىن بولدى.

إِعْوَجَّتِ الْعَصَا: هاسا ئەگرى بولدى.

أَعْوَدُ: ئەڭ پايدىلىق.

«اَلْعِلْمُ أَعْوَدُ عَلَيْكَ مِنَ الْمَالِ»: ئىلىم ساڭا مالدىن پايدىلىق.

أَعْوَذَ يُعْوِذُ إِعْوَاذًا الرَّجُلُ: پاناھ تىلىدى، پاناھ ئىزدىدى.

أَعْوَرُ ج أَعَاوِرُ: قاغا؛ نىشانسىز يول، بەلگىسىز يول.

اَلْأَعْوَرُ: سوقۇر ئۈچەي، قارىغۇ ئۈچەي.

اَلْمَصِيرُ الْأَعْوَرُ: سوقۇر ئۈچەي، قارىغۇ ئۈچەي.

اِلْتِهَابُ الْأَعْوَرِ: سوقۇر ئۈچەي ياللۇغى، قارىغۇ ئۈچەي ياللۇغى.

أَعْوَرُ م عَوْرَاءُ ج عُورٌ وَعُورَانٌ وَعِيرَانٌ: يەكچەشمە.

«اَلْأَعْوَرُ فِي بَلَدِ الْعُمْيَانِ مَلِكٌ»: كورلار مەملىكىتىدە يەكچەشمە پادىشاھ ھېسابلىنىدۇ.

إِعْوَرَّ يَعْوَرُّ إِعْوِرَارًا: ئالىغاي بولۇپ قالدى، يەكچەشمە بولۇپ قالدى، بىر كۆزىدىن ئايرىلدى.

أَعْوَزَ يُعْوِزُ إِعْوَازًا الرَّجُلُ: كەمبەغەل بولۇپ قالدى، نامرات بولۇپ قالدى، موھتاج بولۇپ قالدى.

أَعْوَزَهُ الدَّهْرُ: پەلەك ئۇنى نامرات قىلىپ قويدى.

أَعْوَزَ الشَّيْءُ: كەملىك قىلدى، يېتىشمىدى، كېمىيىپ قالدى، يەتمىدى.

أَعْوَزَتْهُ الشَّجَاعَةُ: ئۇنىڭغا باتۇرلۇق كەملىك قىلىپ قالدى.

أَعْوَزُ ج عُوزٌ م عَوْزَاءُ ج عَوْزَاوَاتٌ و عُوزٌ: نامرات، كەمبەغەل، يوقسۇل، گاداي.

«خَسِرَ ثَرْوَتَهُ كُلَّهَا وَ أَصْبَحَ أَعْوَزَ»: بايلىقىنىڭ ھەممىسى قولىدىن كېتىپ نامرات بولۇپ قالدى.

أَعْوَلَ يُعْوِلُ إِعْوَالًا: قاتتىق يىغلىدى، ئۆكسۈپ يىغلىدى، ھۆكرەپ يىغلىدى.

أَعْيَا يُعْيِي إِعْيَاءً الْمَاشِي فِي سَيْرِهِ: ھاردى، چارچىدى، كۈچى قالمىدى، دەرمانىدىن كەتتى.

أَعْيَاهُ: چارچاتتى، ھالىدىن كەتكۈزدى، ھاردۇردى، ھالسىزلاندۇردى.

أَعْيَا الدَّاءُ الطَّبِيبَ: كېسەلنى داۋالاشتىن دوختۇر ئاجىز كەلدى.

أَعْيَاهُ السَّيْرُ: سەپەر ئۇنى قاتتىق ھاردۇرۇۋەتتى.

أَعْيَا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ھەل قىلىشنى تاپالمىدى، چارىسىز قالدى.

أَعْيَتْهُ الْحِيلَةُ: ھېچ يول تاپالمىدى، قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى.

أَعْيَانٌ: ئاقسۆڭەك، مەشھۇرزات، ئاتاقلىق ئەرباب، كۆزگە كۆرۈنگەن تۆرە، ئېسىلزادە، ئاتاقلىق شەخسلەر.

مَجْلِسُ الْأَعْيَانِ: ئالىي پالاتا.

أَعْيَسُ م عَيْسَاءُ ج عِيسٌ: نەسىللىك تۆگە.

أَعْيَلَ يُعْيِلُ إِعْيَالًا: ئائىلىدە جان سانى كۆپەيدى.

أَعْيَلَ عِيَالَهُ: باقتى، ھالىدىن خەۋەر ئالدى، قاردى، تەربىيىلىدى.

أَغَاثَ يُغِيثُ إِغَاثَةً: ياردەم بەردى، مەدەت بەردى.

أَغَاثَهُ اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلدى.

«أَغَاثَهُمُ اللّٰهُ بِرَحْمَتِهِ»: ئاللاھ ئۇلارنىڭ بېشىغا كەلگەن كۈلپەتنى كۆتۈرۈۋەتتى.

أَغَاثَ الشَّخْصَ: ياردەم قىلدى، ياردەملەشتى.

إِغَاثَةٌ: ياردەم بەرمەك، قۇتقۇزماق، بىرونىڭ بېشىغا چۈشكەن كۈلپەتنى كۆتۈرۈۋەتمەك.

وَكَالَةُ إِغَاثَةِ اللَّاجِئِينَ: مۇساپىرلار ئىشلىرى مەھكىمىسى (بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىغا تەۋە بىر ئورۇن بولۇپ مۇساپىرلارنى قۇتقۇزۇش ۋە ئۇلارنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش قاتارلىق ئىشلارغا مەسئۇل بولىدۇ).

«نِعْمَ خَلَّةُ إِغَاثَةِ الْمَلْهُوفِ»: دەردمەنىنىڭ دەردىگە دەرمان بولۇش نېمىدېگەن ياخشى خىسلەت.

أَغَارَ يُغِيرُ إِغَارَةً وَ غَارَةً وَمُغَارًا عَلَيْهِمْ: ھۇجۇم قىلدى.

أَغَارَ الْجَيْشُ عَلَى الْعَدُوِّ: قوشۇن دۈشمەنگە زەربە بەردى.

«أَغَارَتِ الطَّائِرَاتُ عَلَى الْمَدِينَةِ»: ئايروپىلانلار شەھەرگە ھۇجۇم قىلدى.

أَغَاضَ يُغِيضُ إِغَاضَةً الْمَاءَ: سۇ تۇتتى، سۇ قويدى.

أَغَاضَ الثَّمَنَ: باھانى چۈشۈردى.

أَغَاظَ يُغِيظُ إِغَاظَةً ـ هُ: ئاچچىقىنى كەلتۈردى، تېرىكتۈردى.

«أَغَاظَهُ مَا فَعَلْتَ»: قىلغانلىرىڭ ئۇنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈپ قويدى.

أَغَالَ يُغِيلُ إِغَالَةً ـ تِ الْمَرْأَةُ وَلَدَهَا: ئايال بالىسىنى ئېمىتتى، بالىنى ئەمدۈردى.

أَغَبَّ يُغِبُّ إِغْبَابًا الْقَوْمَ: بىر كۈن كېلىپ بىر كۈن كەلمىدى.

أَغَبَّتْهُ الْحُمَّى وَعَلَيْهِ: كۈن ئارىلاپ قوزغىدى.

أَغْبَرَ يُغْبِرُ إِغْبَارًا: خۇنۇكلەشتۈردى، توپا-زەڭگە كىردى؛ توپا توزۇتتى.

أَغْبَرُ ج غُبْرٌ م غَبْرَاءُ ج غَبْرَاوَاتٌ وَغُبْرٌ: توپا - چاڭ بېسىپ كەتكەن، توپا زەڭگە كىرگەن، كۈلرەڭگە ئۆزگەرگەن.

«رَأَى ذِئْبًا أَغْبَرَ»: كۈلرەڭ بۆرىنى كۆردى.

اِغْبَرَّ يَغْبَرُّ اِغْبِرَارًا الشَّيْءُ: كۈلرەڭ بولدى، غۇۋالاشتى، خۇنۇكلەشتى.

اِغْبَرَّ الْيَوْمُ: بۈگۈن چاڭ - توزانلىق كۈن بولدى.

اِغْبَرَّ الْجَوُّ: ئاسماننى چاڭ - توزان قاپلىدى.

أَغْبَسَ يُغْبِسُ إِغْبَاسًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، غۇۋالاشتى، قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

اِغْبَسَّ يَغْبَسُّ اِغْبِسَاسًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، غۇۋالاشتى، قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

أَغْبَشَ يُغْبِشُ إِغْبَاشًا اللَّيْلُ: كېچە خىرەلەشتى، غۇۋالاشتى.

أَغْبَشُ م غَبْشَاءُ ج غُبْشٌ: قاراڭغۇ، قاراڭغۇلۇق، زۇلمەت، قاپقاراڭغۇ، قاپقارا.

زُجَاجٌ أَغْبَشُ: خىرە ئەينەك، تۇتۇق ئەينەك.

اِغْتَابَ يَغْتَابُ اِغْتِيَابًا: غەيۋەت قىلدى، شىكايەت قىلدى.

«وَلاَ يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا» (قرآن): بىر - بىرىڭلارنىڭ غەيۋىتىنى قىلماڭلار.

اِغْتَاظَ يَغْتَاظُ اِغْتِيَاظًا: چېچىلدى، ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

لِمَاذَا اغْتَظْتَ؟: نېمە ئۈچۈن ئاچچىقلاندىڭ؟

«اِغْتَاظَ كَثِيرًا وَلَكِنَّهُ كَظَمَ غَيْظَهُ»: ئۇ كۆپ ئاچچىقلاندى، لېكىن ئۇ ئاچچىقىنى بېسىۋالدى.

اِغْتَالَ يَغْتَالُ اِغْتِيَالاً: يوشۇرۇن ئۆلتۈردى، سۇيىقەست بىلەن ئۆلتۈردى.

اِغْتَالَ الْأَمْوَالَ: پۇل - مالنى ئالداپ ئېلىۋالدى، ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلدى، تۇيۇقسىز ئۆلتۈردى.

اِغْتَالَتْهُ الْمَنُونُ: ئۇ ئۆلدى.

«اِغْتَالَ الرَّئِيسَ أَحَدُ حُرَّاسِهِ»: رەئىسنى قوغدىغۇچىلىرىدىن بىرى يوشۇرۇن ئۆلتۈردى.

اِغْتِبَاطٌ: خۇشاللىق، خۇشال - خۇراملىق، كۆڭۈللۈك، شاد - خۇراملىق، خۇش بولماق؛ ئارزۇ قىلماق.

اِغْتَبَطَ يَغْتَبِطُ اِغْتِبَاطًا: خۇشال بولدى، شادلاندى.

اِغْتَبَقَ يَغْتَبِقُ اِغْتِبَاقًا الْخَمْرَ: كەچتە ھاراق ئىچتى.

اِغْتَدَى يَغْتَدِي اِغْتِدَاءً: ئەتىگەندە يولغا چىقتى.

اِغْتِرَابٌ: غېرىبسىنماق، غېرىبلىق ھېس قىلماق، مۇساپىر بولماق، ياقا - يۇرتتا بولماق، غېرىب بولماق.

اَلْاِغْتِرَابُ النَّفْسِيُّ: روھىي غېرىبلىق.

«اِنْتَابَهُ شُعُورٌ بِالْاِغْتِرَابِ رَغْمَ وُجُودِهِ فِي بَلَدِهِ»: ئۇ ئۆزىنىڭ يۇرتىدا بولۇشىغا قارىماي غېرىبسىنىش ھېسسىياتىدا بولدى.

اَلْاِغْتِرَابُ الثَّقَافِيُّ: مەدەنىيەت جەھەتتىكى غېرىبلىق.

اَلْاِغْتِرَابُ الذِّهْنِيُّ: ئەقلىي غېرىبلىق (بىر خىل روھىي كېسەللىك بولۇپ، كېسەلنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشى نورمال بولمايدۇ، جەمئىيەتنى ياد ھېسابلاپ ھەمىشە خىلۋەت جايدا بولۇشقا ئىنتىلىدۇ).

اِغْتَرَبَ يَغْتَرِبُ اِغْتِرَابًا: ۋەتەنىدىن ئايرىلدى يۇرتتىن ئايرىلدى، غېرىبسىندى.

اِغْتَرَّ يَغْتَرُّ اِغْتِرَارًا: تۇيۇقسىز كەلدى، ئۇشتۇمتۇت كەلدى؛ ئالداندى.

اِغْتَرَّ بِظَهْرٍ: سىرتقى كۆرۈنۈشىگە ئالدىنىپ قالدى.

اِغْتَرَّ بِنَفْسِهِ: ئۆز - ئۆزىدىن قانائەتلەندى

uyghurkitap.com

چوڭچىلىق قىلدى، مەغرۇرلاندى؛ ئىززەت ـ ھۆرمىتىنى ساقلىدى.

اِغْتَرَفَ يَغْتَرِفُ اِغْتِرَافًا الْمَاءَ بِيَدِهِ: سۇنى ئۇچۇملاپ ئىچتى.

«وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَاِنَّهُ مِنِّيْ اِلاَّ مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ» ‹قرآن› : كىمىكى دەريا سۈيىنى تېتىمايدىكەن، ئۇ ھەقىقەتەن ماڭا تەۋەدۇر، ئۇنىڭدىن (ئۇسسۇزلۇقنى بىر ئاز بېسىش ئۈچۈن) ئىچكەن ئادەم (بۇيرۇققا خىلاپلىق قىلغان بولمايدۇ).

اِغْتَرَقَ يَغْتَرِقُ اِغْتِرَاقًا النَّفَسَ: تىندى، نەپەس ئالدى.

اِغْتِسَالٌ: يۇيۇنماق، غۇسلى قىلماق، بوينىنى سۇغا سالماق.

اِغْتَسَلَ يَغْتَسِلُ اِغْتِسَالاً: غۇسلى قىلدى، يۇيۇندى، سۇغا چۈشتى.

«يَغْتَسِلُ كُلَّ صَبَاحٍ بِالْمَاءِ الْبَارِدِ» : ھەر كۈنى ئەتىگىنى سوغۇق سۇ بىلەن يۇيۇنىدۇ.

«لاَ تَنْسَ أَنْ تَغْتَسِلَ يَدَيْكَقَبْلَالْأَكْلِو بَعْدَهَ» : تاماقتىن بۇرۇن ۋە كېيىن ئىككى قولۇڭنى يۇيۇشنى ئۇنتۇمىغىن.

اِغْتَشَّ يَغْتَشُّ اِغْتِشَاشًا: ساختىپەز دەپ ھېسابلىدى.

اِغْتِصَابِيٌّ: مەجبۇريي، زورمۇ زور، زورلۇققا ئائىت.

اِغْتَصَبَ يَغْتَصِبُ اِغْتِصَابًا الشَّيْءَ: بۇلىۋالدى، تالىۋالدى.

اِغْتَصَبَ السُّلْطَةَ: ھاكىمىيەتنى ئىگىلىۋالدى.

اِغْتَصَبَ الْأَرْضَ: زېمىننى تارتىۋالدى.

اِغْتَصَبَ الْمَرْأَةَ: باسقۇنچىلىق قىلدى.

اِغْتَصَّ يَغْتَصُّ اِغْتِصَاصًا الْمَكَانَ: ئورۇن قىستاڭچىلىق بولدى، تىقىمچىلىق بولدى.

اِغْتَطَى يَغْتَطِي اِغْتِطَاءً: يۆگەلدى، پۈركەندى، يوشۇرۇندى.

اِغْتَفَرَ يَغْتَفِرُ اِغْتِفَارًا: كەچۈرۈم سورىدى.

جَرِيْمَةٌ لاَ تُغْتَفَرُ: كەچۈرۈم قىلغىلى بولمايدىغان جىنايەت، كەچۈرگۈسىز گۇناھ.

«اِرْتَكَبَ جَرَائِمَ لاَ تُغْتَفَرُ» : ئۇ كەچۈرگۈسىز جىنايەت ئۆتكۈزدى.

اِغْتَفَلَ يَغْتَفِلُ اِغْتِفَالاً: دىققەتسىزلىكنى كۈتتى.

اِغْتَلَمَ يَغْتَلِمُ اِغْتِلاَمًا: كۈيلىدى؛ جىنسىي ھەۋىسىنى باسالمىدى، دىخسىرىدى.

اِغْتَلَى يَغْتَلِي اِغْتِلاَءً: كۆپەيدى.

اِغْتَمَزَ يَغْتَمِزُ اِغْتِمَازًا: قارىلىدى، ئەيىبلىدى، بوھتان چاپلىدى، غەيۋەت قىلدى.

اِغْتَمَسَ يَغْتَمِسُ اِغْتِمَاسًا فِي كَذَا: كەينىگە كىرىپ كەتتى، چۆكۈپلا كەتتى.

اِغْتَمَضَ يَغْتَمِضُ اِغْتِمَاضًا طَرْفُهُ: كۆزى يۇمۇلدى، ئۇخلىدى.

اِغْتَمَّ يَغْتَمُّ اِغْتِمَامًا: قايغۇردى، ھەسرەت چەكتى، مەيۇسلەندى.

اِغْتِنَامٌ: غەنىيمەت ئالماق، غەنىيمەت بىلمەك.

اِغْتَنَمَ يَغْتَنِمُ اِغْتِنَامًا الْفُرْصَةَ: پۇرسەتتىن پايدىلاندى، پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلدى.

«اِغْتَنَمَ الْفُرْصَةَ لِتَحْقِيقِ أَهْدَافِهِ» : مەقسىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلدى.

اِغْتَنَى يَغْتَنِي اِغْتِنَاءً: باي بولدى، بېيىدى، پۇل-مېلى كۆپەيدى.

اِغْتِيَابٌ: غەيۋەت قىلماق.

اِغْتِيَاظٌ: غەزەپلەنمەك، دەرغەزەپ بولماق.

اِغْتِيَالٌ ج اِغْتِيَالاَتٌ: قەستلەپ ئۆلتۈرمەك، سۇيىقەست قىلىپ ئۆلتۈرمەك، يوشۇرۇن ئۆلتۈرۈش.

«اِرْتَفَعَ عَدَدُ الْاِغْتِيَالاَتِ السِّيَاسِيَّةِ» : سىياسىي خاراكتېرلىك قەستلەپ ئۆلتۈرۈشنىڭ سانى كۆپىيىپ كەتتى.

أَغْدَرَ يُغْدِرُ إِغْدَارًا : قالدۇردى، تاشلىۋەتتى.

أَغْدَقَ يُغْدِقُ إِغْدَاقًا الْمَطَرُ: يامغۇر شارقىراپ ياغدى.

«أَغْدَقَ عَلَيْهِ وَابِلاً مِنَ الثَّنَاءِ» : ئۇنى مەدھىيە ئالقىشقا كۆمۈۋەتتى.

أَغْدَقَ عَلَيْهِ الْعَطَاءَ: ئۇنىڭغا كۆپ بەردى.

أَغْدَقَ عَلَيْهِ الْهَدَايَا: ئۇنىڭغا سوۋغا ـ سالامنى كۆپ بەردى.

أَغْدَقَتْ عَيْنُ الْمَاءِ: بۇلاق سۈيى كۆپەيدى.

أَغَذَّ يُغِذُّ إِغْذَاذًا الْجُرْحُ: جاراھەت يىرىڭلىدى، يىرىڭ ئاقتى.

أَغَذَّ السَّيْرَ: يۈگۈردى، چاپتى.

«أَغَذُّوا السَّيْرَ فِي طَلَبِهِ وَلَكِنَّهُمْ لَمْ يُدْرِكُوهُ»: ئۇلار ئۇنى تۇتۇش ئۈچۈن تېز يۈگۈرۈشتى، لېكىن ئۇلار ئۇنىڭغا يېتىشەلمىدى.

إِغْرَاءٌ: قۇتراتماق، ئاداشتۇرماق، قىزىقتۇرماق، قوزغىماق، تەرغىب قىلماق.

إِغْرَاقٌ: مۇبالىغە قىلماق، كۆپتۈرمەك.

أَغْرَبَ يُغْرِبُ إِغْرَابًا: غەربكە كەلدى؛ غەربكە كەتتى؛ پاساھەتلىك سۆزلىدى؛ قىزىقارلىق ئىشلارنى قىلدى.

أَغْرَبَ فِي الْبِلَادِ: ئېچكىرىلەپ كىردى، چوڭقۇرلاپ كىردى.

أَغْرَبَ فِي الضِّحْكِ: غەلىتە كۈلدى، كۈلۈپ تېلىقىپ قالدى.

أَغْرَدَ يُغْرِدُ إِغْرَادًا الطَّائِرُ: قۇش سايرىدى، قۇش ۋىچىرلىدى.

أَغَرُّ: ئاق قاشقىلىق ئات.

أَغْرَزَ يُغْرِزُ إِغْرَازًا الْإِبْرَةَ فِي الشَّيْءِ: يىڭنىنى سانجىدى، كىرگۈزدى.

أَغْرَزَ عُودًا بِالْأَرْضِ: چىرىم تىكتى.

أَغْرَسَ يُغْرِسُ إِغْرَاسًا الشَّجَرَ: دەرەخ تىكتى، كۆچەت تىكتى، ئورمان ئەھيا قىلدى.

أَغْرَضَ يُغْرِضُ إِغْرَاضًا الشَّخْصُ: (سۆز ياكى ھەرىكەتنى) غەرەزلىك قىلدى.

أَغْرَضَ الْغَرَضَ: مەقسەتكە يەتتى.

أَغْرَقَ يُغْرِقُ إِغْرَاقًا: ئاشۇرۇۋەتتى، كۆپتۈرۈۋەتتى، مۇبالىغە قىلدى؛ ئولتۇرغۇزدى.

أَغْرَقَ السَّفِينَةَ: كېمىنى چۆكتۈرۈۋەتتى، كېمىنى غەرق قىلىۋەتتى.

«فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ» «قۇرآن»: ئۇلارنى دېڭىزغا غەرق قىلىپ جازالىدۇق.

أَغْرَقَ فِي الضِّحْكِ: قاتتىق كۈلدى، تېلىقىپ كۈلدى.

أَغْرَقَ السُّوقَ بِالْبَضَائِعِ: تۆكمە قىلىپ ساتتى، ئەرزان ساتتى.

أَغْرَقَ فِي مَدِيحِهِ: ماختاپ كۆككە كۆتۈردى، ماختاپ ئۇچۇرۇۋەتتى.

أَغْرَمَ يُغْرِمُ إِغْرَامًا الشَّخْصَ: جەرىمانە قويدى، قەرزدار قىلىپ قويدى.

أُغْرِمَ بِهِ: قاتتىق بېرىلدى، شەيدا بولدى، ئامراق بولۇپ كەتتى، ئاشىق بولدى.

«أُغْرِمَ بِالْقِمَارِ فَخَسِرَ مَالَهُ»: قىمارغا بېرىلىپ كېتىپ، مېلىنى زىيان تارتتى.

أُغْرُودٌ. أُغْرُودَةٌ ج أَغَارِيدُ: قۇشنىڭ سايرىشى ناخشا.

طَائِرٌ أَوْ مُغَنٍّ مُسْتَمْلَحُ الْأَغَارِيدِ: چىرايلىق سايرايدىغان قۇش ياكى مۇڭلۇق ناخشىچى.

إِغْرَوْرَقَ يَغْرَوْرِقُ إِغْرِيرَاقًا: غەرق بولدى.

إِغْرَوْرَقَتِ الْعَيْنُ بِالدَّمْعِ: كۆز ياش بىلەن تولدى كۆزدە ياش ئەگىدى.

أَغْرَى يُغْرِي إِغْرَاءً: قۇتراتتى، كۈشكۈرتتى ۋەسۋەسىگە سالدى.

أُغْرِيَ بِالشَّيْءِ: قىزىقتۇردى؛ شەيدا بولۇپ قالدى كۆيۈپ قالدى، قاتتىق بېرىلدى.

«فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ» «قۇرآن»: (بۇنىڭ جازاسى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئارىسىغا قىيامەتكىچە ئاداۋەت ۋە دۈشمەنلىك سالدۇق.

أَغْرَاهُ بِقَبُولِ الْوَظِيفَةِ: ئۇنى مەنسەپكە قىزىقتۇردى.

أَغْرَى الْعَدَاوَةَ بَيْنَهُمْ: ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى، دۈشمەنلىك پەيدا قىلدى.

إِغْرِيقٌ ج أَغَارِقَةٌ: قەدىمكى يۇنانلىقلار.

إِغْرِيقِيٌّ: يۇنان، قەدىمكى يۇنان تىلى، گرېك تىلى.

إِغْرِيقِيٌّ ج إِغْرِيقٌ: يۇنانلىق، قەدىمكى يۇنانلىق، گرېتسىيىلىك.

اَلْإِغْرِيقِيَّةُ: گرېك تىلى.

أَغْزَرَ يُغْزِرُ إِغْزَارًا: كۆپەيتتى، مول قىلدى.

أَغْزَرَ الْمَعْرُوفَ: كۆپ ياخشىلىق قىلدى.

ئۇيغۇر كىتاب ۋەبسىتى www.uyghurkitap.com

«أَغْزَرَ اللهُ مَالَهُ»: ئاللاھ ئۇنىڭ مېلىنى كۆپ قىلسۇن.

أَغَزَّ يُغِزُّ إِغْزَازًا الشَّجَرُ: دەرەخ تىكەنلىك بولدى.

أُغُسْطُسْ: ئاۋغۇست (مىلادىيە 8 ـ ئاي).

أَغْسَقَ يُغْسِقُ إِغْسَاقًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇ چۈشتى، قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

أَغْشَى يُغْشِي إِغْشَاءً اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

«فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ» (قۇرئان): ئۇلارنىڭ كۆزلىرىنى پەردىلىدۇق، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار (ھېچ نەرسىنى) كۆرەلمەيدۇ.

أَغَصَّ يُغِصُّ إِغْصَاصًا: قىستىدى، سىقتى، دەم ئالغۇزمىدى.

إِغْضَاءٌ: كەچۈرمەك، ئەپۇ قىلماق، كەڭچىلىك قىلماق، كۆز يۇمماق، سۈكۈت قىلماق، كۆرمەسكە سالماق.

أَغْضَبَهُ يُغْضِبُ إِغْضَابًا: تېرىكتۈردى، غەزەپلەندۈردى.

أَغْضَى يُغْضِي إِغْضَاءً عَنْهُ: كۆزنى ئەپقاچتى، كۆزنى باشقا ياققا بۇرىدى.

أَغْضَى عَلَى الشَّيْءِ: سەۋر قىلدى، جىم بولدى، سۈكۈت قىلدى.

أَغْضَى حَيَاءً: تارتىنىپ يەرگە قارىۋالدى.

أَغْضَى عَلَى أَخْطَاءِ صَدِيقِهِ: دوستىنىڭ خاتالىقلىرىغا كۆز يۇمدى.

«لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُغْضِيَ عَلَى الظُّلْمِ»: ئۇ زۇلۇمغا سۈكۈت قىلىپ تۇرالمايدۇ.

أَغْضَى اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى.

أَغْضَى عَيْنَهُ: كۆزنى يۇمۇۋالدى.

أَغْطَشَ يُغْطِشُ إِغْطَاشًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى.

«وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا» (قۇرئان): ئۇنىڭ كېچىسىنى قاپقاراڭغۇ، كۈندۈزىنى يوپيورۇق قىلدى.

أَغْطَشُ م غَطْشَاءُ ج غُطْشٌ: كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىز ئادەم.

لَيْلٌ أَغْطَشُ: قاراڭغۇ كېچە.

أَغَطَّ يُغِطُّ إِغْطَاطًا الشَّيْءَ فِي الْمَاءِ: س چۆكتۈردى، پاتۇردى، شۇڭغۇتتى.

إِغْفَالٌ: بىپەرۋالىق قىلماق، دىققەتسىزل قىلماق.

إِغْفَالُ الْأُمُورِ: بۇيرۇقنى سەل قارىماق، ئىشلا كۆڭۈل بۆلمەسلىك.

أَغْفَلَ يُغْفِلُ إِغْفَالًا: ئېتىبارسىز قارىد بىخەستىلىك قىلدى، دىققەتسىزلىك قىلدى

«وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّ هَوَاهُ» (قۇرئان): بىز دىلىنى زىكرىمىزد غەپلەتتە قالدۇرغان، نەپسى خاھىشىغا ئەگ كەن، ئىشى ھەددىدىن ئاشقان ئادەمنى (سۆزى) گە ئەگەشمىگىن.

«أَغْفَلَ وَاجِبَتَهُ فَخَسِرَ وَظِيفَتَهُ»: مەجبۇ يىتىگە سەل قارىغانلىقتىن ۋەزىپىسىد ئايرىلىپ قالدى.

أَغْفَى يُغْفِي إِغْفَاءً: مۈگدەپ قالدى، كۆزى ئۇيق غا كەتتى.

إِغْلَاقٌ: ياپماق، تاقىماق، قۇلۇپلىماق، بېك مەك.

إِغْلَاقُ الرَّهْنِ: رەنە مالنىڭ قايتۇرۇۋېلى ھوقۇقىنى بىكار قىلىش.

أَغْلَبُ: زور كۆپچىلىك، كۆپىنچىسى، تولىسى.

فِي الْأَغْلَبِ: كۆپىنچە.

فِي أَغْلَبِ الْأَحْيَانِ: كۆپ ۋاقىتلاردا.

«أَغْلَبُ النَّاسِ هُنَا فُقَرَاءُ»: بۇ يەردە كىشىلە نىڭ كۆپىنچىسى كەمبەغەللەردۇر.

أَغْلَبِيَّةٌ: زور كۆپچىلىك، كۆپلىگەن، كۆپىنچ سى.

فِي الْأَغْلَبِيَّةِ: كۆپىنچە ھاللاردا.

«وَافَقَتْ أَغْلَبِيَّةُ الْأَعْضَاءِ عَلَى الْقَرَارِ»: ئەزالا نىڭ زور كۆپچىلىكى قارارغا قوشۇلدى.

«فَازَ فِي الْاِنْتِخَابَاتِ بِأَغْلَبِيَّةٍ سَاحِقَةٍ»: سايلامدا مۇتلەق كۆپ ئاۋاز بىلەن غەلىب قىلدى.

حِزْبُ الْأَغْلَبِيَّةِ: كۆپ سانلىقلار پارتىيىسى.

أَغْلَبِيَّةٌ سَاحِقَةٌ: مۇتلەق كۆپ قىسمى، مۇتلەق كۆپچىلىكى.

اَلْأَغْلَبِيَّةُ النِّسْبِيَّةُ: نىسبىي كۆپ ئاۋاز.

أَغْلَطَ يُغْلِطُ إِغْلاَطًا ـ هُ: خاتالاشتۇردى.

أَغْلَظَ يُغْلِظُ إِغْلاَظًا الْيَمِينَ: قاتتىق قەسەم ئىچتى.

أَغْلَظَ لَهُ الْقَوْلَ: قوپال گەپ قىلدى، قوپاللىق قىلدى، توڭلۇق قىلدى.

أَغْلَفَ يُغْلِفُ إِغْلاَفًا الشَّيْءَ: پېچەتلىدى، ئەتتى، يۆگىدى، ياپتى.

أَغْلَفَ الْكِتَابَ: كىتابنى تۈپلىدى، كىتابنى مۇقاۋىلىدى.

أَغْلَفُ ج غُلْفٌ: خەتنە قىلىنمىغان.

أَغْلَفُ الْعَقْلِ: ئەخمەق، كالۋا.

قَلْبٌ أَغْلَفُ: دۆت، ھېچ نىمە بىلمەيدىغان.

أَغْلَقَ يُغْلِقُ إِغْلاَقًا: ياپتى، ئەتتى، تاقىدى.

أَغْلَقَ الْمَصْنَعَ: زاۋۇتنى تاقىدى.

«بَعْدَ الْإِنْقِلاَبِ الْعَسْكَرِيِّ أَغْلَقَتِ الْحُكُومَةُ الْحُدُودَوَالْمَطَارَاتِ وَالْمَوَانِئَ» : ھەربىي ئۆزگىرىشتىن كېيىن ھۆكۈمەت چېگرا، ئايرودروم ۋە پورتلارنى تاقىدى.

«أَغْلَقَتِ الْمَدْرَسَةُ أَبْوَابَهَا» : مەكتەپ دەرۋازىلىرىنى ئەتتى.

أَغْلَقَ الْبَابَ: ئىشىككە قۇلۇپ سالدى، قۇلۇپلىدى.

أَغْلَقَ الْأَزْرَارَ: تۈگمىلىدى، توپچىلىدى.

«أَغْلَقَتِ الثُّلُوجُ الْكَثِيفَةُ الطُّرُقَ الْجَبَلِيَّةَ» : قېلىن قار تاغ يوللىرىنى توسۇۋالدى.

«أَغْلِقْ مِنْ فَضْلِكَ التِّلْفَازَ» : تېلېۋىزورنى ئۆچۈرۈۋەتكىنا.

أَغَلَّ يُغِلُّ إِغْلاَلاً الْأَرْضُ: زېمىندا ئاشلىق مول بولدى.

«نَزَلَ مَطَرٌ غَزِيرٌ هَذَا الْعَامَ فَأَغَلَّتِ الْأَرْضُ كَثِيرًا» : بۇ يىل يامغۇر كۆپ يېغىپ، يەردىن ئاشلىق كۆپ ئېلىندى.

أُغْلُوطَةٌ ج أَغَالِيطُ: خاتا قاراش، خاتالىق، سەپسەتە.

اِغْلَوْلَى يَغْلَوْلِي اِغْلِيْلاَءً الشَّجَرُ: دەرەخ بولۇق ئۆستى، بۈك ـ باراقسان بولدى.

أَغْلَى يُغْلِي إِغْلاَءً السِّعْرَ: باھانى ئۆستۈردى، باھانى ئۆرلەتتى.

أَغْلَى الشَّجَرُ: دەرەخ بولۇق ئۆستى.

أَغْلَى الْقِدْرُ: قازان قاينىدى.

أَغْلَى الْقِدْرَ: قازاننى قايناتتى.

أَغْلَى: ئەڭ قىممەت، باھاسى ئەڭ يۇقىرى.

«إِنَّ الْوَطَنَ أَغْلَى شَيْءٍ فِي الْوُجُودِ» : ۋەتەن ئەڭ قەدىرلىكتۇر.

«وَهِيَ أَغْلَى مَايُمْلِكُهُ فِي الْحَيَاةِ» : ئۇ ھاياتىدىكى ئەڭ قىممەتلىك نەرسىدۇر.

إِغْمَاءٌ: ھوشىدىن كەتمەك، ئايلىنىپ كەتمەك.

أَغْمَدَ يُغْمِدُ إِغْمَادًا السَّيْفَ: قىلىچىنى غىلاپقا سالدى.

أَغْمَدَ سِكِّينًا فِي كَذَا: پىچاقنى تىقتى.

«أَغْمَدَ خَنْجَرَهُ فِي صَدْرِ عَدُوِّهِ» : ئۇ خەنجىرىنى دۈشمەنىنىڭ كۆكرىكىگە سانجىدى.

أَغْمَضَ يُغْمِضُ إِغْمَاضًا عَيْنَيْهِ: كۆزىنى يۇمۇۋالدى، كۆرمەسكە سالدى.

أَغْمَضَ عَنْ كَذَا: خۇپسەنلىك قىلدى، ئۆزىنى باشقا قىياپەتكە سېلىۋالدى.

أَغْمَضَ فِي السِّلْعَةِ: سودىدا كەڭ بولدى.

«وَلَسْتُمْ بِآخِذِيْهِ اِلاَّ أَنْ تُغْمِضُوْافِيْهِ» (قرآن) ئۆزۈڭلارمۇ پەقەت كۆزۈڭلارنى يۇمۇپ تۇرۇپ ئالىدىغان ناچارلىرىنى ئىلغاپ سەدىقە قىلماڭلار.

«أَغْمَضْتُ عَيْنَيَّ عَنْ عُيُوبِهِ وَإِسَاءَتِهِ إِلَيَّ» ئۇنىڭ ئەيىبلىرىنى ۋە ماڭا قىلغان يامانلىقلىرىنى كەچۈردۈم.

أَغَمَّ يُغِمُّ إِغْمَامًا: غەم ـ قايغۇغا سالدى، ئەندىشىگە سالدى، ھەسرەت چەكتۈردى.

أَغَمَّتِ السَّمَاءُ: ئاسماننى بولۇت قاپلىدى.

أَغَمُّ م غَمَّاءُ ج غُمٌّ: قويۇق بۇلۇت.

أُغْمِيَ يُغْمِي إِغْمَاءً عَلَيْهِ: ھوشىدىن كەتتى، ھوشىنى يوقاتتى، ئايلىنىپ كەتتى.

«سَمِعَ النَّبَأَ فَأُغْمِيَ عَلَيْهِ» : خەۋەرنى ئاڭلاپ ھوشىدىن كەتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

«أُغْمِيَ عَلَيَّ إِغْمَاءَةً»: مەن ھوشۇمدىن كەتتىم.

أَغْنَمَ يُغْنِمُ إِغْنَامًا: ئىنئام قىلدى، ھەدىيە قىلدى، ئىلتىپات قىلدى.

أَغَنَّ يُغِنُّ إِغْنَانًا الشَّجَرُ: دەرەخ بۈك ـ باراقسان بولدى.

أَغَنَّ الْوَادِي: دەرەخلىق بولدى، دەرەخزارلىق بولدى.

أَغَنَّ الرَّجُلُ: دىمىغىدا غىڭشىدى.

أَغَنَّ الذُّبَابُ: چىۋىن غوڭۇلدىدى.

أَغَنَّتِ الْأَرْضُ: زېمىنىنىڭ ئوت ـ چۆپلىرى كۆپ بولدى.

أَغَنُّ م غَنَّاءُ ج غُنٌّ: بۈك ـ باراقسان دەرەخلىق، ئورمانلىق.

وَادٍ أَغَنُّ: ئورمانلىق جىلغا.

أَغْنَى يُغْنِي إِغْنَاءً: باي قىلدى، بېيىتتى.

أَغْنَاهُ مِنَ الشَّيْءِ: ئۇنى ھەممىدىن بىھاجەت قىلدى.

«وَوَجَدَكَ عَآئِلًا فَأَغْنَى» «قۇرئان»: سېنى يوقسىز بىلىپ (كىشىلەردىن) بىھاجەت قىلمىدىمۇ؟

«مَا أَغْنَى عَنِّي مَالِيَه» «قۇرئان»: مېنىڭ مال ـ مۈلكۈم ماڭا ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمىدى.

أَغْنَى عَنْهُ غَنَاءَ فُلَانٍ: ئۇنىڭ ئورنىنى دەسسىدى.

مَا أَغْنَى عَنْهُ: ئۇنىڭ پايدىسى بولمىدى.

«لِكُلِّ امْرِىءٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ» «قۇرئان»: ئۇ كۈندە ھەر ئادەمنىڭ بىر ھالى بولىدۇكى، ئۇنىڭ باشقىلارغا قارىشىغا (شۇ ھالى) يار بەرمەيدۇ.

أُغْنِيَّةٌ ج أَغَانِيُّ وَأَغَانٍ: ناخشا، غەزەل، ناخشا تېكىستى، ناخشا سۆزى.

«كَلِمَاتُ هَذِهِ الْأُغْنِيَّةِ جَمِيلَةٌ»: بۇ ناخشىنىڭ تېكىستلىرى چىرايلىق.

أَغْوَى يُغْوِي إِغْوَاءً: يولدىن چىقاردى، ئاداشتۇردى.

أَغْوَاهُ الشَّيْطَانُ: شەيتان ئۇنى ئازدۇردى.

«رَبَّنَا هَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَغْوَيْنَا أَغْوَيْنَاهُمْ كَ غَوَيْنَا» «قۇرئان»: پەرۋەردىگارىمىز! بـ (سېنىڭ يولۇڭدىن) ئازدۇرغانلارنى (يە ئەگەشكۈچىلىرىمىزنى) ئۆزىمىز ئازغاندە ئازدۇردۇق.

«لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ» «قۇرئان»: يەر يۈزىدە ئادەم بالىلىرىغا (گۇناھ لارنى) ئەلۋەتتە چىرايلىق كۆرسىتىمەن ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئەلۋەتتە ئازدۇرىمەن.

أَغْيَا يُغْيِي إِغْيَاءَ الرَّايَةَ: بايراق چىقاردى، بايراقنى قادىدى.

أَغْيَا الْغَايَةَ: نىشاننى بەلگىلىدى؛ نىشان يەتتى.

أَغْيَدُ م غَيْدَاءُ ج غِيدٌ: نازۇك، زىبا، گۈزە قامەت، زىلۋا بوي.

أَغْيَمَ يُغْيِمُ إِغْيَامًا ـــ تِ السَّمَاءُ: ھاۋا تۇتۇ بولدى، ئاسماننى بۇلۇت قاپلىدى.

أَفَاءَ يُفِيئُ إِفَاءَةً اللّٰهُ عَلَيْهِ الْخَيْرَ: ئاللا ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلدى، ئاللاھ ئۇنىڭغ غەنىيمەت قىلىپ بەردى.

أَفَاءَ الظِّلُّ: سايە كەتتى.

«مَا اَفَاءَ اللّٰهُ عَلَى رَسُوْلِهِ مِنْ اَهْلِ الْقُرَى» «قۇرئان»: ئاللاھ پەيغەمبىرىگە غەنىيمە قىلىپ بەرگەن ئەھلى قۇرانىڭ ماللىرىنى.

أَفَادَ يُفِيدُ إِفَادَةً مَالًا: ھاسىل قىلدى، قولغ كەلتۈردى، پايدىلاندى؛ پايدا يەتكۈزدى.

أَفَادَهُ: ھاسىل قىلدۇردى، ئېرىشتۈردى، پايد بەردى.

«أَفَادَنِي عَمَلِي هَذَا خِبْرَةً كَبِيرَةً»: مېنىڭ ب خىزمىتىم مېنى چوڭ تەجرىبىگە ئېرىشتۈر دى.

إِفَادَةٌ: پايدا قىلماق، پايدا بەرمەك، ھاسىل قىلماق، ئالماق.

أَفَارَ يُفِيرُ إِفَارَةً: تاشتۇرۇۋەتتى، ئۇرغۇتتۇۋەتتى.

أَفَاضَ يُفِيضُ إِفَاضَةً فِي الْحَدِيثِ: كەڭ دائىرىدە سۆزلىدى، سۆزنى ئۇزۇن قىلدى، بىلجىرلە دى.

أَفَاضَ الدَّمْعَ: ياش تۆكتى.

أَفَاضَ اللّٰهُ الْخَيْرَ: ئاللاھ ياخشىلىقنى كۆپ قىلدى.

«وَنَادَى أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ أَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ» ‹قرآن›: ئەھلى دوزاخ ئەھلى جەننەتكە: «سۇدىن ياكى ئاللاھ سىلەرگە بەرگەن ئىچىدىغان نەرسىلەردىن بىزگە بىرئاز قۇيۇپ بەرسەڭلار! »دەپ توۋلايدۇ.

أَفَاضَ الْحَاجُّ مِنْ عَرَفَاتٍ إِلَى مِنًى: ھاجىلار ئەرەفاتتىن مىناغا قايتتى.

إِفَاضَةٌ: قۇيماق، تۆكمەك، ئېقىتماق، ئاققۇزماق؛ قايتماق.

طَوَافُ الإِفَاضَةِ: ھاجىلار مىنادىن قايتىپ مەككىگە كىرىپ قىلىدىغان تاۋاپ.

أَفَاظَ يُفِيظُ إِفَاظَةً: ئۆلتۈردى، جېنىنى ئالدى.

أَفَاظَهُ اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنى قەبزى روھ قىلدى.

أَفَاعِيلُ: تۇراق (شېئىردا).

أَفَاقَ يُفِيقُ إِفَاقَةً: ئويغاندى، ھوشىغا كەلدى.

أَفَاقَ مِنْ نَدَمٍ: ئويغاندى.

«فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ» ‹قرآن›: ئۇ ھوشىغا كېلىپ: (پەرۋەردىگارىم!) سەن پاكتۇرسەن، ساڭا تەۋبە قىلدىم، دېدى.

«أَفَاقَ عَلَى صَوْتِ جَرَسِ الْمُنَبِّهِ»: ئۇ قوڭغۇراقلىق سائەتنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئويغاندى.

أَفَاقَ الزَّمَانُ: زامان كۈلۈپ باقتى.

أَفَاقَ مِنْ جُنُونِهِ: ساقايدى.

أَفَاقَ مِنْ سُكْرِهِ: مەستلىكى يېشىلدى.

إِفَاقَةٌ: ئويغانماق، ھوشىغا كەلمەك، ئېسىگە كەلمەك.

إِفْتَاءٌ: پەتىۋا بەرمەك، پەتىۋا چىقارماق.

إِفْتِيَاتٌ: يالغان، ساختا، تۆھمەت.

إِفْتَاتَ يَفْتَاتُ اِفْتِيَاتًا بِرَأْيِهِ: ئۆز بېشىمچىلىق قىلدى، مۇستەبىتلىك قىلدى، ئۆزىنىڭكىنى راست قىلدى، دېگىنىدە چىڭ تۇردى.

«أَعْزَلُوهُ عَنِ الْقِيَادَةِ لِأَنَّهُ كَانَ يَفْتَاتُ بِرَأْيِهِ»: ئۇ ھاكىممۇتلەق بولىۋالغانلىقتىن ئۇنى رەھبەرلىكتىن قالدۇردى.

اِفْتَاتَ فِي الْأَمْرِ: ئۆزۈمچە بولۇۋالدى، ئۆز خاھىشى بويىچە ئىش قىلدى.

اِفْتَاتَ الْكَلَامَ: گەپنى ئويدۇرۇپ چىقاردى، توقۇپ چىقاردى.

«هَذَا كَلَامٌ اِفْتَاتَهُ خُصُومِي»: بۇ دۈشمەنلىرىم توقۇپ چىققان سۆز.

اِفْتَأَتَ يَفْتَئِتُ اِفْتِئَاتًا الْقَوْلَ عَلَيْهِ: بوھتان چاپلىدى، تۆھمەت قىلدى.

اِفْتَأَتَ بِرَأْيِهِ: مۇستەبىتلىك قىلدى، ئۆز بېشىمچىلىق قىلدى، باشباشتاقلىق قىلدى.

«اِفْتَأَتُوا عَلَيْهِ بِالْبَاطِلِ»: ئۇنىڭغا يالغان چاپلىدى.

«لَمْ يَنْتَخِبُوهُ رَئِيسًا لِلَّجْنَةِ لِأَنَّهُمْ يَعْرِفُونَ أَنَّهُ يَفْتَئِتُ بِرَأْيِهِ»: ئۇلار ئۇنى كومىتېتنىڭ رەئىسى قىلىپ سايلىمىدى، چۈنكى، ئۇلار ئۇنىڭ باش باشتاقلىق قىلىدىغانلىقىنى بىلىدۇ.

«حَرَّفَ خُصُومِي بَعْضَ مَا قُلْتُهُ وَافْتَأَتُوا عَلَيَّ مَا لَمْ أَقُلْهُ»: دۈشمەنلىرىم بەزى سۆزلىرىمنى ئۆزگەرتىپ مەن دېمىگەن گەپلەرنى ماڭا چاپلىدى.

إِفْتَأَدَ يَفْتَئِدُ إِفْتِئَادًا الرَّجُلُ: ئوت ياقتى، ئوت تۇتاشتۇردى.

اِفْتِتَاحٌ: باشلىماق، تۇتۇش قىلماق.

حَفْلَةُ اِفْتِتَاحِ الْمَعْرَضِ: كۆرگەزمە ئېچىلىش مۇراسىمى.

اِفْتِتَاحِيٌّ: مۇقەددىمە، كىرىش سۆز.

عَرْضٌ اِفْتِتَاحِيٌّ: ئېچىلىش يىغىنى.

مَقَالٌ اِفْتِتَاحِيٌّ: باش ماقالە.

إِفْتِتَاحِيَّةٌ ج اِفْتِتَاحِيَّاتٌ: باش ماقالە.

جَلْسَةٌ اِفْتِتَاحِيَّةٌ: ئېچىلىش مۇراسىمى.

«يُحَرِّرُ مُدِيرُ الْجَرِيدَةِ الْمَقَالَاتِ الْاِفْتِتَاحِيَّةَ»: گېزىتنىڭ باش تەھرىرى باش ماقالىلەرنى يازىدۇ.

اِفْتَتَحَ يَفْتَتِحُ اِفْتِتَاحًا: باشلىدى، تۇتۇندى، كىرىشتى.

«اِفْتَتَحَ الرَّئِيسُ الدَّوْرَةَ الْبِرْلَمَانِيَّةَ وَأَلْقَى

خِطَابُ الْإِفْتِتَاحِ» : رەئىس پارلامېنت يىغىنىنى ئېچىپ ئېچىش نۇتقى سۆزلىدى.

«اِفْتَتَحَ الْكَلَامَ بِاسْمِ اللّٰهِ» : ئۇ سۆزىنى «بسم الله» بىلەن باشلىدى.

اِفْتَتَحَ الْبِلَادَ: يۇرتنى بويسۇندۇردى، ئىستېلا قىلدى، قولغا كىرگۈزدى، ئازاد قىلدى.

اِفْتَتَنَ يَفْتَتِنُ اِفْتِتَانًا بِالْمَرْأَةِ: ئايال كىشىگە مەپتۇن بولدى، شەيدا بولدى.

اِفْتَتَنَ بِالْأَمْرِ: ھەيران قالدى.

اُفْتُتِنَ بِهِ: قايمۇقۇپ قالدى، ئازدى.

اِفْتَجَأَ يَفْتَجِئُ اِفْتِجَاءً الرَّجُلَ: تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلدى.

اِفْتِخَارٌ: پەخىرلەنمەك، ئىپتىخارلانماق، ماختانچاقلىق قىلماق، كۆز ـ كۆز قىلماق، كۆرەڭلىمەك.

«اَلْاِفْتِخَارُ بِالْعِلْمِ وَالْأَدَبِ، لَا بِالْمَالِ وَالنَّسَبِ» : پەخىرلىنىش مال ـ دۇنيا ۋە نەسەب بىلەن ئەمەس، ئەدەپ بىلەن بولىدۇ.

اِفْتَخَرَ يَفْتَخِرُ اِفْتِخَارًا: پەخىرلەندى، ئىپتىخار قىلدى، ماختانچاقلىق قىلدى.

«إِنِّي أَفْتَخِرُ بِصَدَاقَتِكُمْ» : مەن سىلەرنىڭ دوستلىقىڭلار بىلەن پەخىرلىنىمەن.

اِفْتَدَى يَفْتَدِي اِفْتِدَاءً بِهِ: ھەق تۆلىدى، ھەق تۆلەپ قايتۇرۇۋالدى.

اِفْتَدَى نَفْسَهُ بِمَالِهِ: مېلى بىلەن ئۆزىنى سېتىۋالدى.

«يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ» «قرآن» : گۇناھكار ئادەم ئۆز ئورنىغا ئوغۇللىرىنى... بېرىپ بولسىمۇ بۇ كۈندىكى ئازابتىن قۇتۇلۇشنى ئارزۇ قىلىدۇ.

أَفْتَرَ يُفْتِرُ إِفْتَارًا: تىنجىتتى، پەسەيتتى، بېسىقتۇردى؛ ئاجىزلاشتۇردى، بوشاتتى.

أَفْتَرَ الْمَاءَ: سۇنى ئىسسىتتى، سۇنى ئىلىتتى.

إِفْتِرَاءٌ: تۆھمەت قىلماق، بوھتان چاپلىماق.

إِفْتِرَائِيٌّ: تۆھمەتكە ئالاقىدار، تۆھمەت خاراكتېرلىك.

إِفْتِرَاضٌ: پەرەز قىلماق، تەسەۋۋۇر قىلماق.

اِفْتِرَاضُ الْأَحْكَامِ: قانۇنلارنى تۈزمەك، قانۇنلارنى ئورناتماق.

«مَا قَالَهُ بِمُجَرَّدِ الْإِفْتِرَاضِ» : ئۇنىڭ ئېيتقانلىرى نوقۇل پەرزدىنلا ئىبارەت.

اِفْتِرَاضِيٌّ: تەخمىنەن، قىياسەن.

اِفْتِرَاقٌ: ئايرىلماق، بۆلۈنمەك، تارقالماق.

«لِكُلِّ اِجْتِمَاعٍ اِفْتِرَاقٌ» : ھەربىر جەم بولۇشنىڭ بىر ئايرىلمىقى بار.

اِفْتَرَّ يَفْتَرُّ اِفْتِرَارًا الشَّخْصُ: كۈلۈمسىرىدى، تەبەسسۇم قىلدى.

اِفْتَرَّ ثَغْرُهُ: يېقىملىق كۈلۈمسىرىدى.

اِفْتَرَّ الْبَرْقُ: چاقنىدى، يورىدى.

اِفْتَرَسَ يَفْتَرِسُ اِفْتِرَاسًا الْكُتُبَ: كىتابلارغا قاراپ چىقتى، كۆزدىن كەچۈردى.

اِفْتَرَسَ الْأَسَدُ فَرِيسَتَهُ: شىر ئوۋنى ئوۋلىدى.

اِفْتَرَشَ يَفْتَرِشُ اِفْتِرَاشًا: يايدى.

اِفْتَرَشَ ثَوْبَهُ: كىيىمىنى سېلىنچا قىلدى.

اِفْتَرَشَ الْخَضْرَاءَ: چۆپلۈكتە ياتتى.

اِفْتَرَشَ الْغَبْرَاءَ: يەردە ياتتى.

اِفْتَرَشَ الرَّجُلَ: يېقىتتى.

اِفْتَرَشَ الْمَرْأَةَ: خوتۇن ئالدى، ئۆيلەندى.

«اِفْتَرَشَ الْأَرْضَ وَالْتَحَفَ السَّمَاءَ» : ئۇ يەرنى سېلىنچا، ئاسماننى يېپىنچا قىلدى.

اِفْتَرَصَ يَفْتَرِصُ اِفْتِرَاصًا الْفُرْصَةَ: پۇرسەتتىن پايدىلاندى.

اِفْتَرَضَ يَفْتَرِضُ اِفْتِرَاضًا الْأَمْرَ: تەسەۋۋۇر قىلدى، پەرەز قىلدى.

«اِفْتَرَضَتْ أَنَّ زَوْجَهَا قَدْ مَاتَ فَتَزَوَّجَتْ ثَانِيَةً بَعْدَ سَنَةٍ مِنِ اخْتِفَائِهِ» : بۇ ئايال ئېرىنى ئۆلدى دەپ پەرەز قىلىپ ئېرى غايىب بولۇپ بىر يىلدىن كېيىن ئىككىنچى قېتىم نىكاھلاندى.

اِفْتَرَقَ يَفْتَرِقُ اِفْتِرَاقًا عَنْهُ: ئايرىلدى، بۆلۈندى، پارچىلاندى؛ يىراقلاشتى.

«سَافَرْنَا مَعًا إِلَى مِصْرَ ثُمَّ افْتَرَقْنَا» : مىسىرغا بىرلىكتە سەپەر قىلىپ ئاندىن كېيىن ئايرىـ

لىپ كەتتۇق.

«اِفْتَرَقَ أَهْلُ الْقَرْيَةِ بَعْدَ أَنِ اجْتَمَعُوا» : كەنت ئاھالىسى يىغىلغاندىن كېيىن تارقاپ كەتتى.

اِفْتَرَى يَفْتَرِي اِفْتِرَاءً: بوھتان قىلدى، قارا چاپلىدى، يالغان - ياۋىداق سۆز قىلدى.

«فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا» ‹قرآن›: ئاللاھقا يالغان چاپلىغاندىنمۇ زالىم ئادەم بارمۇ؟

اِفْتَصَدَ يَفْتَصِدُ اِفْتِصَادًا الْعِرْقَ: داۋالاش ئۈچۈن تومۇردىن قان ئالدى.

اِفْتِضَاضُ الْبَكَارَةِ: قىزلىق پەردىسىنى بۇزۇۋەتمەك، قىزلىقىنى ئالماق.

اِفْتَضَحَ يَفْتَضِحُ اِفْتِضَاحًا الْأَمْرُ: ئىچىپ تاشلاندى، ئاشكارىلاندى، پاش بولدى.

اِفْتَضَّ يَفْتَضُّ اِفْتِضَاضًا الْبِكْرَ: قىزلىقىنى ئالدى.

اِفْتَعَلَ يَفْتَعِلُ اِفْتِعَالًا الشَّيْءَ: ئويدۇرۇپ چىقاردى، ئويلاپ چىقاردى، توقۇپ چىقاردى.

اِفْتَعَلَ حُجَّةً: پاكىتنى ئويدۇرۇپ چىقاردى.

اِفْتِقَادٌ: ئىزدىمەك، تەكشۈرمەك، ئىز - دېرىكىنى قىلماق.

اِفْتِقَارٌ: موھتاج بولماق، ھاجىتى چۈشمەك.

اِفْتَقَدَ يَفْتَقِدُ اِفْتِقَادًا الشَّيْءَ: يوقلۇقىنىڭ قەدرىگە يەتتى.

«فِي اللَّيْلَةِ الظَّلْمَاءِ يُفْتَقَدُ الْبَدْرُ» : قاپقاراڭغۇ كېچىدە تولۇن ئاينىڭ يوقلۇقى بىلىنىدۇ.

اِفْتَقَرَ يَفْتَقِرُ اِفْتِقَارًا: نامراتلىشىپ قالدى، موھتاج بولۇپ قالدى.

اِفْتَقَرَ إِلَى كَذَا: ھاجەت چۈشتى، ھاجەتمەن بولدى.

«اِفْتَقَرَ بَعْدَ غِنًى» : بايلىقتىن كېيىن نامراتلىشىپ قالدى.

«هٰذَا الشَّخْصُ يَفْتَقِرُ إِلَى الذَّكَاءِ» : بۇ ئادەم ئەقىل - پاراسەتكە موھتاج.

«هٰذَا الْمَكَانُ يَفْتَقِرُ إِلَى الْمَاءِ» : بۇ ئورۇندا سۇ قىس.

«مَنِ اسْتَغْنَى بِمَالِ النَّاسِ افْتَقَرَ» : كىشىنىڭ مېلى ئارقىلىق بايلىق ئىزدىگەن ئادەم گادايلىشىپ قالىدۇ.

اِفْتَكَرَ يَفْتَكِرُ اِفْتِكَارًا: ئەسلىدى، ياد ئەتتى، ئېسىگە ئەكەلدى.

«حَاوَلْتُ أَنْ أَفْتَكِرَ اسْمَهُ فَلَمْ أَسْتَطِعْ» : ئۇنىڭ ئىسمىنى شۇنچە ئويلىنىپمۇ ئېسىمگە ئالالمىدىم.

اِفْتَكَّ يَفْتَكُّ اِفْتِكَاكًا الرَّهْنَ: گۆرۈنى قايتۇرۇۋالدى.

اِفْتَكَّ الشَّيْءَ: تارتىۋالدى.

اِفْتَلَى يَفْتَلِي اِفْتِلَاءً بِعَيْنَيْهِ: زەن قويدى، سىنچىلاپ قارىدى.

أَفْتَنَ يُفْتِنُ إِفْتَانًا: قايمۇقۇپ قالدى، گاڭگىراپ قالدى؛ قايمۇقتۇردى، ئازدۇردى، قىزىقتۇردى، ئالدىدى.

اِفْتَنَّ يَفْتَنُّ اِفْتِنَانًا فِي الْقَوْلِ: چىرايلىق ئۇسلۇبتا سۆزلىدى.

أَفْتَى يُفْتِي إِفْتَاءً: پەتىۋا بەردى، پەتىۋا چىقاردى.

أَفْتَى فِي الْمَسْئَلَةِ: ھۆكۈم چىقاردى، شەرىئەت ھۆكۈمىنى بايان قىلدى.

«قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي أَمْرِي» ‹قرآن› : ئۇ (يەنى بىلقىس) ئېيتتى: «ئى ئۇلۇغلار! مېنىڭ بۇ ئىشىمدا مەسلىھەت بېرىڭلار».

«يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ» ‹قرآن› : ئى ئەربابلار! سىلەر ئەگەر چۈش تەبىرىنى بىلسەڭلار، بۇ چۈشۈمگە تەبىر بېرىپ بېقىڭلار.

«مَنْ أَفْتَى بِغَيْرِ عِلْمٍ كَانَ إِثْمُهُ عَلَى مَنْ أَفْتَاهُ» ‹حديث› : كىمىكى بىلمەي تۇرۇپ پەتىۋا بەرسە، ئۇنىڭ گۇناھى پەتىۋا بەرگۈچىگە بولىدۇ.

أَفَجَّ يُفِجُّ إِفْجَاجًا فِي الْمَشْيِ: قەدەم تاشلىدى، چوڭ قەدەم بىلەن ئىلگىرىلىدى.

أَفْجَرَ يُفْجِرُ إِفْجَارًا: گۇناھ قىلدى، ناشايان ئىشلارنى قىلدى؛ يالغانچىلىق قىلدى.

أَفْجَعَ يُفْجِعُ إِفْجَاعًا ـــ هُ: ئۇنى ھەسرەت چەكتۈردى، پەرىشان قىلدى، ئېچىندۇردى، ئازابلىدى.

uyghurkitap.com

إِفْحَامٌ: ئاغزىنى تۇۋاقلاپ قويماق، مات قىلماق.

أَفْحَجُ م فَحْجَاءُ ج فُحْجٌ: پۇتى مايماق ئادەم.

أَفْحَشَ يُفْحِشُ إِفْحَاشًا: ناشايان ئىشلارنى قىلدى، بەتقىلىقلىق قىلدى، ئۇياتسىز گەپ قىلدى.

أَفْحَشَ فِي قَوْلِهِ وَفِعْلِهِ: ناچار سۆز ـ ھەرىكەتلەرنى قىلدى.

أَفْحَمَ يُفْحِمُ إِفْحَامًا الْبُكَاءُ الصَّبِيَّ: بالا يىغلاپ ئۈنى پۈتۈپ كەتتى.

أَفْحَمَهُ: ئېغىز ئاچالماس قىلىۋەتتى، جاۋاب بېرەلمەس قىلىۋەتتى، لام ـ جىم دېگۈزمىدى.

«أَصَبْتَ وَأَخْطَأْتُ. لَقَدْ أَفْحَمْتَنِي» : سەن توغرا قىلدىڭ، مەن خاتالاشتىم، مېنى زۇۋان سۈرەلمەس قىلىپ قويدۇڭ.

أَفِدَ يَأْفَدُ أَفَدًا: يېقىنلاشتى، ئاز قالدى.

أَفِدَ السَّفَرُ: سەپەر يېقىنلاشتى.

أَفَرَ يَأْفِرُ أَفْرًا وَأُفُورًا: سوكۇلدىدى، يۈگۈردى؛ خوشال بولدى.

إِفْرَادٌ (فى النحو): بىرلىك، يەككىلىك.

إِفْرَادٌ (فى الفقه): ھەج بىلەن ئۆمرىنى بىر ۋاقىتتا جەملىمەسلىك.

إِفْرَادًا وَ إِجْمَالاً: ئايرىم ـ ئايرىم ۋە توپ ـ توپ.

«اَلصِّفَةُ تُطَابِقُ الْمَوْصُوفَ فِي الْإِفْرَادِ وَالتَّثْنِيَةِ وَالْجَمْعِ» : ئېنىقلىغۇچى بىرلىك، ئىككىلىك ۋە كۆپلۈك شەكىللىرىدە ئېنىقلانغۇچىغا ماس كېلىشى كېرەك.

إِفْرَازٌ ج إِفْرَازَاتٌ: ئاجرالما (بەدەندىن چىقىدىغان تەرگە ئوخشاشلار).

إِفْرَازُ الْغُدَدِ: بەز ئاجراتمىسى.

«يُسَبِّبُ هَذَا الْمَرَضُ زِيَادَةً فِي إِفْرَازَاتِ بَعْضِ الْغُدَدِ» : بۇ كېسەل بەزى بەزلەرنىڭ ئاجراتمىلىرىنىڭ كۆپىيىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

إِفْرَاطٌ: ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتمەك، نورمالسىز.

إِفْرَاطُ الْإِنْتَاجِ: مەھسۇلاتنىڭ ئېھتىياجدىن ئېشىپ كېتىشى.

إِفْرَاغٌ: بوشاتماق، قۇرۇقدىماق، بىكار قىلماق.

أَفْرَجَ يُفْرِجُ إِفْرَاجًا عَنِ الشَّيْءِ: قويۇپ بەردى، بوشىتىۋەتتى، چىقاردى، ئايرىلدى، چەتنىدى.

«أَفْرَجَتِ الْحُكُومَةُ عَنْ جَمِيعِ الْمُعْتَقِلِينَ السِّيَاسِيِّينَ» : ھۆكۈمەت بارلىق سىياسىي مەھبۇسلارنى قويۇپ بەردى.

أَفْرَحَ يُفْرِحُ إِفْرَاحًا: شادلاندۇردى، خۇشال قىلدى، خۇرسەن قىلدى.

«سَمِعْتُ الْيَوْمَ نَبَأً سَيُفْرِحُكَ» : بۈگۈن سېنى خۇشال قىلىدىغان خەۋەرنى ئاڭلىدىم.

أَفْرَخَ يُفْرِخُ إِفْرَاخًا: چۈجە چىقاردى، چۈجىلىدى.

أَفْرَخَ الْقَوْمُ بَيْضَتَهُمْ: مەخپىيەتلىكىنى ئاشكارىلىدى.

أَفْرَخَ رَوْعُهُ: كۆڭلى تەسكىن تاپتى.

أَفْرَدَ يُفْرِدُ إِفْرَادًا الشَّيْءَ: ئايرىۋەتتى، ئاجراتتى، بۆلدى.

أَفْرَدَ الْإِسْمَ: ئىسمىنى تاق سانغا ئايلاندۇردى.

«أُفْرِدَ الطُّلَّابُ الْمُتَفَوِّقُونَ فِي شُعْبَةٍ خَاصَّةٍ» : ئەلاچى ئوقۇغۇچىلار ئايرىم قىسىمغا ئايرىۋېتىلدى.

أَفَرَّ يُفِرُّ إِفْرَارًا: قاچۇرۇۋەتتى.

أَفَرَّ الْحِصَانَ: ئاتنى قاچۇرۇۋەتتى.

أَفْرَزَ يُفْرِزُ إِفْرَازًا: ئايرىدى، ئاجراتتى، بۆلدى، تاللىدى.

أَفْرَزَ الْعَرَقَ: تەرلىدى.

أَفْرَطَ يُفْرِطُ إِفْرَاطًا: ئاشۇرۇۋەتتى، چەكتىن ئاشۇرۇۋەتتى.

«أَفْرَطَ فِي تَأْدِيبِ صَاحِبِهِ» : ھەمراھىنى ئەيىبلەشتە چەكتىن ئاشۇرۇۋەتتى.

أَفْرَغَ يُفْرِغُ إِفْرَاغًا الْإِنَاءَ: قاچىلارنى بوشاتتى، قۇرۇقدىدى.

أَفْرَغَ الشَّحْنَةَ: يۈكنى چۈشۈردى.

أَفْرَغَ الْمَاءَ: سۇنى قۇيدى، سۇنى تۆكتى.

أَفْرَغَ فِي قَالِبٍ: قېلىپقا قۇيدى، تۆكتى.

أَفْرَغَ الْعُمَّالُ الْبِضَاعَةَ: ئىشچىلار مال يۆتكىدى.

«أَفْرَغَ الْعُمَّالُ السَّفِينَةَ» : ئىشچىلار پاراخوتنى

بوشاتتى.

أَفْرَغَ الْبَارُودَ: ئوق ئاتتى، ئوقۇقا توتتى.

أَفْرَغَ اللّٰهُ عَلَيْهِ صَبْرًا: ئاللاھ ئۇنىڭغا سەۋر ئاتا قىلسۇن.

إِفْرَنْجُ اَلْوَاحِدُ إِفْرَنْجِيٌّ: ياۋروپالىق؛ ياۋروپاغا خاس.

بِلاَدُ الْإِفْرَنْجِ: ياۋروپا.

اَلْمَلاَبِسُ الْإِفْرَنْجِيَّةُ: ياۋروپاچە كىيىم ـ كېچەك، كاستۇم، شىم.

أَفْرَى يُفْرِى إِفْرَاءَ الشَّيْءَ: ياردى، پارچىلىدى، ئاجراتتى، بۆلدى.

إِفْرِيزٌ ج أَفَارِيزُ: لەمپە، پېشايۋان.

إِفْرِيزُ الطَّرِيْقِ: يول ياقىسىدىكى پىيادىلەر يولى.

إِفْرِيزُ الْمَحَطَّةِ: ئىستانسىنىڭ ياكى بېكەتنىڭ ئاسفالت ياتقۇزۇلغان يولى.

إِفْرِيقَةُ. إِفْرِيْقَا: ئافرىقا.

إِفْرِيقِيَا الْجَنُوبِيَّةُ: جەنۇبىي ئافرىقا.

جَنُوبِيُّ إِفْرِيقِيَا: ئافرىقىنىڭ جەنۇبى.

شِمَالِيُّ إِفْرِيقِيَا: ئافرىقىنىڭ شىمالى.

إِفْرِيقِيَا السَّوْدَاءُ: ئافرىقا سەھراسىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان رايونلار.

إِفْرِيقِيٌّ: ئافرىقىلىق، ئافرىقىغا خاس.

أَفَزَّ يُفِزُّ إِفْزَازًا: ئۈركۈتۈۋەتتى، ئۈركۈتۈپ قاچۇرۇۋەتتى، ھاياجانلاندۇردى، چۆچۈتۈۋەتتى.

«حَلِمْتُ حُلْمًا أَفَزَّنِي فَصَحَوْتُ مِنْ نَوْمِي» : شۇنداق بىر چۈش كۆرۈپتىمەنكى، مېنى قورقۇتىۋەتتى، شۇنىڭ بىلەن مەن ئويغىنىپ كەتتىم.

أَفْزَعَ يُفْزِعُ إِفْزَاعًا: قورقۇتتى، تەھدىت سالدى، چۆچۈتتى، ئۈركۈتتى.

«أَفْزَعَتِ الْغَارَةُ الْجَوِّيَّةُ النَّاسَ فَانْدَفَعُوا إِلَى الْمَلاَجِيءِ» : ھاۋا ھۇجۇمى كىشىلەرنى قورقۇتىۋەتتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ھاۋادىن مۇداپىئەلىنىش ئاكوپلىرىغا يۈگۈردى.

إِفْسَادٌ: بۇزماق، بۇزغۇنچىلىق قىلماق؛ چىرىتمەك.

أَفْسَحَ يُفْسِحُ إِفْسَاحًا الْمَكَانَ: ئورۇن كېڭەيتتى.

أَفْسَدَهُ يُفْسِدُ إِفْسَادًا: ئۇنى خاراب قىلدى، ۋەيران قىلدى، بۇزغۇنچىلىق قىلدى.

أَفْسَدَ الْعَلاَقَاتِ: مۇناسىۋەتنى بۇزدى.

«إِنَّ الْمُلُوْكَ إِذَا دَخَلُوْا قَرْيَةً أَفْسَدُوْهَا» «قرآن» : شۈبھىسىزكى، پادىشاھلار بىرەر شەھەرگە ھۇجۇم قىلىپ كىرسە، ئۇنى خاراب قىلىدۇ.

«وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لاَ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ» «قرآن» : ئۇلارغا: «يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلماڭلار» دېيىلسە، «بىز ئىسلاھ قىلغۇچىلارمىز» دەيدۇ.

أَفْسَدَ الْآدَابَ: ئىستىلىنى بۇزدى، ئەخلاقىنى بۇزدى، ئۆرپ ـ ئادەتنى بۇزدى.

أَفْسَدَ الْجَوَّ بَيْنَهُمَا: ئىككىسىنىڭ ئارىسىدىكى كەيپىياتنى بۇزدى.

أَفْسَدَ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى، بۆلگۈنچىلىك سالدى.

أَفْسَدَ عَلَى فُلاَنٍ: يىراقلاشتى، ئايرىلدى.

أَفْسَدَ تَأْشِيْرَهُ: پاسپورتنى كۈچىدىن قالدۇردى.

إِفْشَاءٌ: تارقاتماق؛ ئاشكارا قىلماق، پاش قىلماق.

أَفْشَلَهُ يُفْشِلُ إِفْشَالاً: مەغلۇپ قىلدى، يەڭدى، تارمار قىلدى.

أَفْشَى يُفْشِي إِفْشَاءً: تاراتتى، ئاشكارىلىدى، پاش قىلدى.

أَفْشَى السِّرَّ: مەخپىيەتلىكنى ئاشكارىلىدى.

أَفْصَحَ يُفْصِحُ إِفْصَاحًا: بىلدۈردى، ئىپادىلىدى؛ ئېنىق سۆزلىدى.

أَفْصَحَ عَنْ مُرَادِهِ: مەقسىتىنى بايان قىلدى.

أَفْصَحَ الْأَمْرُ: ئىش ئايدىڭلاشتى، ئېنىق بولدى.

«أَلْمَحَ إِلَى مَا يُرِيدُ وَلَكِنَّهُ لَمْ يُفْصِحْ عَنْهُ» : ئۇ كۆڭلىدىكى ئىشنى ئىشارە قىلىپ ئۆتتى، لېكىن ئوچۇق سۆزلىمىدى.

أَفْصَحَ النَّصَارَى: ناسارالار پاسخا بايرىمى ئۆتكۈزدى.

أَفْصَحُ م فُصْحَى: ئەڭ پاساھەتلىك، ئەڭ ئېنىق سۆزلەيدىغان، سۆزگە ماھىر، سۆزمەن.

«وَأَخِي هَارُوْنَ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا» «قرآن» : قېرىندىشىم ھارۇننىڭ تىلى مېنىڭدىن راۋان

www.uyghurkitap.com

دۇر.

أَفْضَلَ يُفْضِلُ إِفْضَالاً عَلَيْهِ: ئاشۇرۇۋەتتى، ئېشىپ چۈشتى؛ ئارتۇق بولدى.

«أَفْضَلَ عَلَى أَصْحَابِهِ فِي الْجِدِّ وَ الْإِجْتِهَادِ»: ئۇ ئىخلاس ۋە تىرىشچانلىقتا ھەمراھلىرىدىن ئېشىپ چۈشتى.

«لَا تَنْسَ فَضْلَ مَنْ يُفْضِلُ عَلَيْكَ»: ساڭا ياخشىلىق قىلغان ئادەمنىڭ ياخشىلىقىنى ئۇنتۇمىغىن.

أَفْضَلُ ج أَفْضَلُونَ وَأَفَاضِلُ م فُضْلَى وَفُضْلَيَاتٌ وَفُضَلُ: ئەڭ ياخشى، ياخشىراق، ئەۋزەل، مۇنەۋۋەر.

أَفْضَلُ جِدًّا: ئىنتايىن ياخشى، ناھايىتى ياخشى.

«عَرَضَ الْمَوْضُوعَ بِصُورَةٍ أَفْضَلَ»: تېمىنى ئەڭ ياخشى رەۋىشتە ئوتتۇرىغا قويدى.

«صِحَّتُكَ الْيَوْمَ أَفْضَلُ كَثِيرًا مِنْ أَمْسِ»: بۈگۈن سالامەتلىكىڭ تۈنۈگۈنكىدىن كۆپ ياخشى.

«إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَزُورَهُ فَمِنَ الْأَفْضَلِ أَنْ تَتَّصِلَ بِهِ أَوَّلاً حَتَّى لَا تَذْهَبَ وَهُوَ غَائِبٌ»: ئۇنى يوقلىماقچى بولساڭ، ئەڭ ياخشىسى ئۇ ئۆيدە يوق بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەتلىشىپ باق.

أَفْضَلِيَّةٌ: ئەۋزەللىك، ئارتۇقلۇق، ئىيسىللىك (ئورۇن ۋە دەرىجە جەھەتتىن).

اَلْأَفْضَلِيَّةُ لِكَذَا: ئەڭ ئۈستۈنلۈك ... غا مەنسۇپ.

«نَسْتَوْرِدُ هَذَا الصِّنْفَ بِسَبَبِ أَفْضَلِيَّتِهِ عَلَى الْأَصْنَافِ الْأُخْرَى»: بۇ خىلدىكىلىرى باشقا خىلدىكىلىرىدىن ئارتۇق بولغانلىقى ئۈچۈن بىز ئۇنى ئىمپورت قىلىمىز.

«اَلْأَفْضَلِيَّةُ فِي الْحُصُولِ عَلَى الْمُسَاعَدَةِ»: ياردەمنى قولغا كەلتۈرۈشتىكى ئۈستۈنلۈك.

أَفْضَى يُفْضِي إِفْضَاءَ الْمَكَانُ: ئورۇن خالى بولدى، كەڭ بولدى.

أَفْضَى إِلَى: ئېلىپ كەلدى، سەۋەب بولدى.

أَفْضَى بِهِ إِلَى كَذَا: ئېرىشتى، يېتىشتى.

«وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا» «قرآن»: ئۆز ئارا خىلۋەتتە بولۇشقان تۇرساڭلار ۋە ئاياللار سىلەردىن (نىكاھ ئەقدىدىن ئىبارەت) مۇستەھكەم ئەھدە ئالغان تۇرسا، ئۇنى قانداقمۇ قايتۇرۇۋالىسىلەر؟

«لَا تَسُبُّوا الْأَمْوَاتَ فَإِنَّهُمْ قَدْ أَفْضَوْا إِلَى مَا قَدَّمُوا» «حديث»: ئۆلگەن كىشىلەرنى ھاقارەتلىمەڭلار، چۈنكى ئۇلار ئىلگىرى قىلغان ئەمەللىرىنىڭ نەتىجىسىنى كۆردى.

أَفْضَى إِلَيْهِ بِكَذَا: مەلۇم قىلدى، دەپ قويدى، ئۇقتۇردى، خەۋەر قىلدى.

أَفْضَى إِلَى الْمَرْأَةِ: ئايال بىلەن بىر يەردە بولدى.

«أَفْضَتِ الْمُبَاحَثَاتُ إِلَى اتِّفَاقٍ بَيْنَ الْفَرِيقَيْنِ»: مۇزاكىرە ئىككى تەرەپنى بىرلىككە ئېلىپ كەلدى.

أَفْضَى بِسِرِّهِ: مەخپىيەتلىكنى ئاشكارىلىدى.

أَفْضَى الْأَمْرُ إِلَى كَذَا: ئىش بۇ يەرگە يەتتى.

إِفْطَارٌ: ئىپتار؛ ئىپتار قىلماق.

أَفْطَحُ م فَطْحَاءُ: كەڭ.

رَأْسٌ أَفْطَحُ: ياپپاڭ باش.

أَفْطَرَ يُفْطِرُ إِفْطَارًا الصَّائِمُ: ئىپتار قىلدى؛ ئەتىگەنلىك تاماق يېدى، ناشتا قىلدى.

أَفْطَرَهُ: ئەتىگەنلىك تاماق بەردى، ناشتا قىلدۇردى.

أَفْطَرَ الصَّائِمَ: ئىپتار قىلدۇردى، روزىسىنى بۇزۇۋەتتى.

يُفْطِرُ الصَّائِمُونَ عِنْدَ غُرُوبِ الشَّمْسِ: روزىدارلار كۈن پاتقاندا ئىپتار قىلىدۇ.

تَنَاوُلُ الطَّعَامِ يُفْطِرُ الصَّائِمَ: تاماق يېيىش روزىدارنىڭ روزىسىنى بۇزۇۋېتىدۇ.

أَفْطَسُ م فَطْسَاءُ ج فُطْسٌ: پاناق، پاناق بۇرۇن، ياپىلاق بۇرۇن.

شَخْصٌ أَفْطَسُ: پاناق بۇرۇن ئادەم.

أَفْطَمَ يُفْطِمُ إِفْطَامًا: ئەمچەكتىن ئايرىلىش ۋاقتى بولدى.

«فَطَمَتْهُ أُمُّهُ قَبْلَ أَنْ يُفْطِمَ»: ۋاقتى توشۇشتىن بۇرۇن ئانىسى ئۇنى ئەمچەكتىن ئايرىۋەتتى.

أَفْظَعَ يُفْظِعُ إِفْظَاعًا: قورقۇتۇۋەتتى، چۆچۈتۈۋەتتى، ۋەھىمە پەيدا قىلدى.

«أَفْظَعَهُ مَا رَأَى مِنْ جَرَائِمَ»: ئۇ كۆرگەن جىنايەتلەر ئۇنى قورقۇتۇۋەتتى.

أَفْعَمَ يُفْعِمُ إِفْعَامًا: تولدۇردى، لىقمۇ لىق قاچىلىدى.

أُفْعُوَانٌ: ئەركەك زەھەرلىك يىلان.

أُفْعُوَانِيَّةٌ: زەھەرلىك، قەبىھ، مەككار، ھىيلىگەر، قارانىيەت، خەتەرلىك.

أُفْعُولَةٌ ج أَفَاعِيلُ: قەبىھ ئىش، قەبىھ ھەرىكەت، ناشايان ئىش.

«نَبَذَتْهُ عَشِيرَتُهُ بِسَبَبِ أَفَاعِيلَ»: ئۇنىڭ ناشايان ئىشلىرى تۈپەيلىدىن ئۇنى قەۋم قېرىنداشلىرى تاشلىۋەتتى.

أَفْعَى ج أَفَاعٍ: زەھەرلىك چىشى يىلان.

أَفْغَرَ يُفْغِرُ إِفْغَارًا فَمَهُ: ئېغىزىنى ئاچتى.

أَفَّ يَؤُفُّ وَيَئِفُّ أَفًّا الرَّجُلُ: ئۇ ئۇھ دېدى، ئوش دېدى.

أُفٍّ: تۇفى! ھۇ.

«فَلاَ تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ» «قرآن»: ئۇلارغا ئوھوي دېمىگىن!

أُفُّ الأُذُنِ: قۇلاق كىرى.

أُفٍّ لَكَ: ماڭ نېرى! سەندىن تويدۇم!

أَفَّاقٌ: سەيلە قىلغۇچى، ئېقىپ يۈرگۈچى، سەرگەردان.

أَفَّاكٌ: يالغانچى، كاززاپ، پىتنە ـ ئىغۋا تارقاتقۇچى، ئويدۇرمىچى.

أَفَّكَ يُؤَفِّكُ تَأْفِيكًا: يالغانچىلىق قىلدى.

أَفَّفَ يُؤَفِّفُ تَأْفِيفًا: ئۇھ تارتتى، ئوھوش دېدى، ھوي دېدى.

أَفَقَ يَأْفِقُ أَفْقًا: سەيلە قىلدى، سەرسان بولۇپ يۈردى.

أُفُقٌ. أُفْقٌ ج آفَاقٌ: ئۇپۇق، ئۇپۇق سىزىقى، ئاسمان گۈمبىزى.

«ذُوْمِرَّةٍ فَاسْتَوى وَهُوَ بِالأُفُقِ الأَعْلَى» «قرآن»: ئۇنىڭ (يەنى جىبرىئىلنىڭ) كۆرۈنۈشى چىرايلىق بولۇپ، يۇقىرى ئۇپۇقتا (ئۆز شەكلىدە) تۇردى.

ضَيِّقُ الأُفُقِ أَوْ ذُوأُفُقٍ مَحْدُودٍ: بىلىمنىڭ تار، چەكلىك.

«بَعُدَ عَنْ ضَيِّقِ الأُفُقِ وَالأَنَانِيَّةِ»: تار رامكىدىن، شەخسى مەنپەتپەرەسلىكتىن خالى بولدى.

وَاسِعُ الأُفُقِ: كەڭ مەلۇماتلىق، بىلىمى كەڭ دائىرىلىك، كۆپنى بىلىدىغان.

ذُو أُفُقٍ وَاسِعٍ: كەڭ مەلۇماتلىق، بىلىمى كەڭ دائىرىلىك، كۆپنى بىلىدىغان.

«هَوَ يَتَطَلَّعُ إِلَى الْفَجْرِ الْجَدِيْدِ وَرَاءَ الأُفُقِ الْبَعِيْدِ»: ئۇ يىراق ئۇپۇقنىڭ كەينىدىكى يېڭى تاڭغا قاراۋاتىدۇ.

آفَاقُ الأَرْضِ: زېمىن ئەتراپى.

«إِجْتَازَتْ شُهْرَتُهُ الآفَاقَ»: ئۇنىڭ شۆھرىتى جاھانغا پۇر كەتتى.

جَوَّابُ آفَاقٍ: كۆپ سەپەر قىلغۇچى، جاھانكېزەر.

أَفْقَدَ يُفْقِدُ إِفْقَادًا ـــ هُ الشَّيْءَ: ئايرىدى، قولدىن كەتكۈزۈپ قويدى، يوقىتىپ قويدى، مەھرۇم قىلدى.

أَفْقَدَهُ صَوَابَهُ: ھوشىنى يوقاتتى.

أَفْقَدَهُ الْحَيَاةَ: ھاياتىدىن ئايرىدى.

أَفْقَدَ صَبْرَهُ: سەۋر ـ تاقىتىنى يوقاتتى.

أَفْقَدَهُ تَوَازُنَهُ: تەڭپۇڭلۇقىنى يوقاتتى.

أَفْقَرَ يُفْقِرُ إِفْقَارًا: كەمبەغەل قىلىۋەتتى، نامراتلاشتۇرۇۋەتتى.

«أَفْقَرَهُ الْقِمَارُ وَحُبُّ اللَّهْوِ»: قىمار ۋە ئويۇنپەرەسلىك ئۇنى نامراتلاشتۇرۇۋەتتى.

أَفْقَرَ الْمَكَانُ: چۆللىشىپ كەتتى، چۆلگە ئايلىنىپ قالدى.

أَفْقَمُ: ھېڭگاڭ چىش.

أَفْقَهَ يُفْقِهُ إِفْقَاهًا: ئەسلەتتى، ئېسىگە سالدى، يادىغا كەلتۈردى، بىلدۈردى، خەۋەردار قىلدى.

أُفُقِيٌّ: ئۇپۇقچە، توغرىسىغا.

أَفَكَ يَأْفِكُ أَفْكًا و أُفُوكًا و أَفِكَ يَأْفَكُ أَفَكًا وإِفْكًا: يالغانچىلىق قىلدى، يالغان ـ ياۋىدا لارنى توقىدى، بوھتان چاپلىدى، ئويدۇردى.

«فَأَلْقَى مُوسَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ

يَأْفِكُونَ» «قرآن» : مۇسا ھاسىسىنى تاشلىدى، (ئۇ ئەجدىھاغا ئايلىنىپ) ئۇلارنىڭ ئويدۇرما نەرسىلىرىنى يۇتۇۋەتتى.

«قَالُوا أَجِئْتَنَا لِتَأْفِكَنَا عَنْ آلِهَتِنَا» «قرآن» : ئۇلار سەن بىزنى ئىلاھلىرىمىزدىن توسقىلى كەلدىڭمۇ؟ - دېدى.

أَفَكَهُ عَنِ الشَّيْءِ: ئۇ پەللەپ ئۇنى پىكرىدىن ياندۇردى.

إِفْكٌ. أَفْكٌ: يالغان ئېيتماق، پىتنە - ئىغۋا تارقاتماق.

«بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ وَذَلِكَ إِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ» «قرآن» : بەلكى ئۇلارنىڭ مەبۇدلىرى غايىب بولدى، بۇ (يەنى بۇتلار بىزنى خۇداغا يېقىن قىلىدۇ، دېگەن سۆزى) ئۇلارنىڭ ئويدۇرمىسىدۇر ۋە ئاللاھقا چاپلىغان بوھتانلىرىدۇر.

أَفْكَرَ يُفْكِرُ إِفْكَارًا: ئويلاندى، مۇلاھىزە قىلدى، پىكىر قىلدى.

أُفْكُوهَةٌ ج أَفَاكِيهُ: ئاجايىپ خەۋەر، قىزىقارلىق خەۋەر، كىنايە سۆز.

أَفَلَ يَأْفُلُ وَيَأْفِلُ وَأَفِلَ يَأْفَلُ أُفُولاً النَّجْمُ أَوِ الْقَمَرُ: ئۆچتى، ئولتۇردى.

أَفَلَ نَجْمُ فُلاَنٍ: ئامىتى قاچتى، تەلىيى ئۇڭ كەلمىدى، بەختى قاچتى.

أَفِلَ يَأْفَلُ أَفْلاً وَ أُفُولاً: غايىب بولدى، يوقالدى، ئۆچتى.

«كَانَ مَشْهُورًا ثُمَّ أَفَلَ نَجْمُهُ فِي السَّنَوَاتِ الأَخِيرَةِ» : ئۇ داڭدار ئىدى، يېقىنقى يىللاردا شۆھرىتى پەسىيىپ كەتتى.

إِفْلاَسٌ: سۇنماق، ۋەيران بولماق، خاراب بولماق، خانىۋەيران بولماق.

«أَعْلَنَ التَّاجِرُ إِفْلاَسَهُ» : سودىگەر ۋەيران بولغىنىنى ئېلان قىلدى.

أَفْلاَطُونِيٌّ: ئەپلاتونچى، ئەپلاتون پەلسەپىسىگە ئەگەشكۈچى.

حُبٌّ أَفْلاَطُونِيٌّ: روھىي مۇھەببەت، مەنىۋى مۇھەببەت.

الأَفْلاَطُونِيَّةُ الْجَدِيدَةُ: يېڭى پىلاتونزم.

الأَفْلاَطُونِيَّةُ الْمُحْدَثَةُ: يېڭى پىلاتونزم.

الأَفْلاَطُونِيَّةُ الْحَدِيثَةُ: يېڭى پىلاتونزم.

أَفْلَتَ يُفْلِتُ إِفْلاَتًا الشَّيْءَ: قۇتقۇزدى، بوشاتتى، قويۇۋەتتى.

أَفْلَتَ فُلاَنٌ: قۇتۇلدى، خالاس تاپتى.

أَفْلَجُ م فَلْجَاءُ: كوماك ئادەم.

أَفْلَحَ يُفْلِحُ إِفْلاَحًا الرَّجُلُ: نىجات تاپتى، ئۇتۇق قازاندى، نەتىجىگە ئېرىشتى.

«قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا» «قرآن» : روھىنى پاك قىلغان ئادەم چوقۇم مۇرادىغا يېتىدۇ.

«قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ» «قرآن» : مۆمىنلەر ھەقىقەتەن بەختكە ئېرىشتى.

أَفْلَسَ يُفْلِسُ إِفْلاَسًا: مېلىدىن ئايرىلىپ ۋەيران بولدى.

«أَفْلَسَ كَثِيرٌ مِنَ التُّجَّارِ بِسَبَبِ الأَزْمَةِ الاقْتِصَادِيَّةِ» : ئىقتىسادىي كرىزىس تۈپەيلىدىن نۇرغۇن سودىگەرلەر ۋەيران بولدى.

أَفْلَقَ يُفْلِقُ إِفْلاَقًا الشَّاعِرُ: شائىر قالتىس شېئىر يازدى.

إِفْلِكَانٌ : بادامچە بەز، بادام تەنچە.

أَفَلٌّ: پۇچۇق، كوماك.

سَيْفٌ أَفَلُّ: پۇچۇق قىلىچ.

إِفْلِيكَانٌ: بادامچە بەز، بادام تەنچە.

أَفِنَ يَأْفَنُ أَفَنًا و أَفْنًا الرَّجُلُ: كالتا پەملىك قىلدى، دۆتلۈك قىلدى، ئەقلى قىسقا بولدى.

أَفَنَ يَأْفِنُ أَفْنًا النَّاقَةَ: تۆگىنى ۋاقىتسىز ساغدى.

أَفَنَ اللهُ فُلاَنًا: ئاللاھ كالتە پەم قىلىپ قويدى.

أَفْنَدَ يُفْنِدُ إِفْنَادًا: رەددىيە بەردى، يالغانغا چىقاردى؛ مات قىلدى.

أُفْنُونٌ ج أَفَانِينُ: سەنئەت تۈرلىرى؛ گىرەلىشىپ كەتكەن شاخ، قويۇق شاخ، بولۇق شاخ.

أَفَانِينُ الْكَلاَمِ: سۆزنىڭ ئۇسلۇبلىرى.

«اِخْتَفَى الطَّائِرُ بَيْنَ الأَفَانِينِ» : قۇش قويۇق شاخلار ئارىسىغا مۆكۈندى.

أَفْنَى يُفْنِى إِفْنَاءً الشَّيْءَ: يوقاتتى، مۇنقەرز قىلدى، تۈگەتتى.

«أَفْنَى عُمْرَهُ فِى خِدْمَةِ وَطَنِهِ» : ئۆمۈرىنى ۋەتەن خىزمىتى يولىدا ئۆتكۈزدى.

«إِذَا أَفْنَيْتَ عُمْرَكَ فِى الْجَمْعِ فَمَتَى تَأْكُلُ» : ئۆمرۈڭنى پۇل - مال يىغىش بىلەن ئۆتكۈزسەڭ، ئۇنى قاچان يەيسەن.

أَفْهَمَ يُفْهِمُ إِفْهَامًا الْأَمْرَ: چۈشەندۈردى، بىلدۈردى.

أَفْوَاجٌ: توپ - توپ، گۇرۇھ - گۇرۇھ.

أَفْوَاهٌ ج أَفَاوِيهُ: دورا - دەرمەك.

يُكْثِرُ مِنَ الْأَفَاوِيهِ فِى طَعَامِهِ: ئۇ تامىقىغا دورا-دەرمەكنى كۆپ سالىدۇ.

أُفُوكٌ: يالغان ئېيتماق.

أَفْوَهُ م فَوْهَاءُ ج فُوْهٌ: ئېغىزى يوغان، يوغان ئېغىز.

أَفْيَحُ م فَيْحَاءُ ج فِيْحٌ: كەڭ، پايانسىز.

أَفِيْنٌ: دۆت، گالۋاڭ.

أَقَاتَ يُقِيتُ إِقَاتَةً عَلَى فُلَانٍ: يېمەكلىك بەردى، تەمىنات بەردى، ئوزۇقلاندۇردى.

أَقَالَ يُقِيلُ إِقَالَةً الْبَيْعَ: سودىنى بىكار قىلدى، ئەمەلدىن قالدۇردى.

أَقَالَ مِنْ وَظِيْفَتِهِ: ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلىدى.

أَقَالَ اللّٰهُ: ئاللاھ كەڭچىلىك قىلىپ ئۇنى كەچۈردى.

«أَقَالَ الرَّئِيْسُ الْوَزِيرَ» : رەئىس ۋەزىرنى ۋەزىپىسىدىن قالدۇردى.

إِقَالَةٌ: (كېلىشىم، توختام قاتارلىقلارنى) بىكار قىلماق، ئەمەلدىن قالدۇرماق، بۇزماق.

أَقَامَ يُقِيمُ إِقَامَةً الشَّيْءَ: تۇرغۇزدى، تىكلىدى، بەرپا قىلدى، ئورناتتى، داۋاملاشتۇردى.

أَقَامَ الْمَعْرِضَ: كۆرگەزمە ئۇيۇشتۇردى، كۆرگەزمە ئاچتى.

أَقَامَ الصَّلَاةَ: ناماز ئوقىدى.

أَقَامَ لِلصَّلَاةِ: نامازغا چاقىردى.

«وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ» «قرآن» : ناماز ئوقۇغان ۋە زاك… بەرگەن كىشىلەر پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھ… (چوڭ) ساۋابقا ئېرىشىدۇ.

«وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْ… حَسَنًا» «قرآن» : نامازنى ئادا قىلىڭلار، زا… نى بېرىڭلار، ئاللاھقا قەرزى ھەسەنە بېرىڭلا…

«فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ فَلَا جُ… عَلَيْهِمَا» «قرآن» : ئەگەر سىلەر ئۇلار (ي… ئەر - ئايال) نىڭ ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىلىر… رىئايە قىلالماسلىقىدىن قورقساڭلار، خو… نىڭ (تالاق خېتىنى ئېلىش مەقسىتىدە) بەرگەنلىكى ئۈچۈن ئۇ ئىككىسىگە (يەنى … خوتۇنغا) گۇناھ بولمايدۇ.

أَقَامَ فُلَانًا: بەلگىلىدى، تەيىنلىدى.

أَقَامَ حَفْلَةً: يىغىن ئۇيۇشتۇردى.

«أَقَامَ حَفْلَةَ الْوِدَاعِ» : ئۇ خوشلىشىش يىغ… ئۆتكۈزدى.

أَقَامَ حَفْلَ عِشَاءٍ: كەچلىك زىياپەت ئۆتكۈزدى.

أَقَامَ فِى بَلَدٍ: يۇرتتا توختىدى، تۇرۇپ قالدى…

«أَقَامَ بِالْعَاصِمَةِ» : ئۇ پايتەختتە تۇردى.

أَقَامَ بِالْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى.

أَقَامَ الْحُجَّةَ: دەلىل - ئىسپات كۆرسەتتى.

«أَقَامَ الدَّلِيلَ عَلَى صِحَّةِ قَوْلِهِ» : ئۇ سۆز… راستلىقى ئۈچۈن دەلىل كەلتۈردى.

أَقَامَ الدَّعْوَى: ئەرز قىلدى، شىكايەت قىلدى.

أَقَامَ الْمَائِلَ: قىڭغىرنى توغرىلىدى، تۈزەتتى…

أَقَامَ السُّوقَ: بازارنى گۈللەندۈردى، ئاۋا… تۇردى.

أَقَامَ عَلَى كَذَا: چىڭ تۇردى، قەتئىي داۋا… تۇردى.

أَقَامَ عَلَى الْعَهْدِ: ۋەدىگە ئەمەل قىلدى، ل… تۇردى.

أَقَامَ لَهُ وَزْنًا: ئويلاپ كۆردى، مۆلچەرلىدى، … قىلدى.

«أُقِيمَتِ الْعَلَاقَاتُ الدِّبْلُومَاسِيَّةُ بَيْنَ الْبَلَدَ… ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا دىپلوماتىك…

www.uyghurkitap.com

سىۋەت ئورنىتىلدى.

«أُقِيمَتْ خَمْسَةُ جُسُورٍ فَوْقَ النَّهْرِ»: دەرياغا بەش كۆۋرۈك سېلىندى.

إِقَامَةٌ: قۇرماق، تەسىس قىلماق، بەرپا قىلماق، تۇرغۇزماق؛ كۆتۈرمەك.

إِقَامَةُ عَلاَقَاتٍ دِيبلُومَاسِيَّةٍ: دىپلوماتىك ئالاقە ئورنىتىش، دىپلوماتىك مۇناسىۋەت تىكلەش.

إِقَامَةٌ مُؤَقَّتَةٌ: ۋاقىتلىق تۇرماق، ۋاقىتلىق ماكانلاشماق.

إِقَامَةُ الْعَدْلِ: سوت قىلماق، قانۇن ئىجرا قىلماق.

إِقَامَةُ شَعَائِرِ الدِّيْنِ: دىنىي مۇراسىم ئۆتكۈزمەك.

إِقَامَةٌ جَبْرِيَّةٌ: نەزەربەنت قىلىش.

إِقَامَةُ نَدْوَةٍ: سۆھبەت يىغىنى ئېچىش.

إِقَامَةُ مَهْرَجَانٍ رِيَاضِيّ: تەنھەرىكەت يىغىنى ئېچىش.

إِقَامَةٌ ج إِقَامَاتٌ: تۇرالغۇ، ماكان، جاي.

مَحَلُّ الْإِقَامَةِ: ئۆي ـ ماكان، ھويلا ـ ئارام، ئولتۇراق ئۆي.

«إِقَامَةُ فُلاَنٍ بَشارِعِ الْحُرِّيَّةِ»: پالانىنىڭ تۇرالغۇسى ئەركىنلىك كوچىسىدا.

أَقَاوِيلُ: ئىغۋا، سۆز ـ چۆچەك، ئۆسەك سۆز، غەيۋەت ـ شىكايەت.

إِقْبَالٌ: كەلمەك، باشلىماق، يېقىنلاشماق، بەخت، راۋاج تاپماق.

عَلَيْهِ إِقْبَالٌ: بازىرى ئىتتىك.

إِقْبَالاً وَإِدْبَارًا: بارماق ۋە كەلمەك.

أَقْبَرَ يُقْبِرُ إِقْبَارًا: قەبرە ياسىدى، قەبرە قوپاردى.

أَقْبَرَ الْقَضِيَّةَ: سەل قارىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى.

«ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ» «قرآن»: ئاندىن ئۇنى ۋاپات قىلدۇردى، ئۇنىڭغا (كۆمۈلىدىغان) قەبرىنى بەرپا قىلدى.

أَقْبَلَ يُقْبِلُ إِقْبَالاً الْوَقْتُ: ۋاقىت يېقىنلاشتى، ۋاقىت توشتى.

أَقْبَلَ عَلَى الْعَمَلِ: كۆڭۈل بۆلدى.

أَقْبَلَ الشَّخْصُ: يېتىپ كەلدى.

«يَامُوْسَى أَقْبِلْ وَلاَتَخَفْ اِنَّكَ مِنَ الْآمِنِيْنَ» «قرآن»: ئى مۇسا! ئالدىڭغا ماڭغىن، قورقمىغىن، سەن ھەقىقەتەن (قورقۇنچىدىن) ئەمىن بولغۇچىلاردىنسەن.

«أَقْبَلَ عَلَى دُرُوسِهِ»: ئۇ دەرسكە كۆڭۈل بۆلۈپ كىرىشتى.

«أَقْبَلَ مِنَ الْمَهْجَرِ»: ئۇ ھىجرەتگاھدىن قايتىپ كەلدى، ئۇ مۇھاجىرلىقتىن قايتىپ كەلدى.

أَقْبَلَ إِلَيْهِ: يېتىپ كەلدى، ئۇدۇل كەلدى.

أَقْبَلَ الرَّبِيْعُ بِدَفْئِهِ: ھەممە ياقنى باھار قاپلىدى.

«تَتَفَتَّحُ الْأَزْهَارُ كُلَّمَا أَقْبَلَ الرَّبِيعُ»: باھار كەلگەندە چېچەكلەر ئېچىلىدۇ.

«أَقْبَلَتِ السَّيَّارَةُ مُسْرِعَةً»: ماشىنا تېز چىقىپ كەلدى.

أَقْبَلَ عَلَى الْأَمْرِ: باشلىدى، كىرىشتى، تۇتۇش قىلدى.

أَقْبَلَتِ الدُّنْيَاعَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئامەت كەلدى، بەخت ئىقبالى ئېچىلدى.

اِقْتَاتَ يَقْتَاتُ اِقْتِيَاتًا الشَّخْصُ: يېمەكلىك تەييارلىدى، ئوزۇقلۇق راسلىدى.

اِقْتَادَهُ يَقْتَادُ اِقْتِيَادًا: يېتەكلىدى، يول باشلىدى، يولغا سالدى، ئېلىپ باردى.

إِقْتَادَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى يېتىلىدى.

اِقْتَاسَ يَقْتَاسُ اِقْتِيَاسًا الشَّيْءَ: ئۆلچىدى، مۆلچەرلىدى، قىياس قىلدى. سېلىشتۇردى.

اِقْتَاسَ بِهِ: دورىدى، تەقلىد قىلدى.

اِقْتَافَ يَقْتَافُ اِقْتِيَافًا إِثْرَ فُلاَنٍ: ئىزىغا چۈشتى، ئىز قوغلىدى، ئەگەشتى.

اِقْتِبَاسٌ ج اِقْتِبَاسَاتٌ: نەقلى قىلىنغان سۆز.

اِقْتِبَاسَاتٌ مِنَ الْقُرْآنِ الْكَرِيْمِ: قۇرئان كەرىمدىن ئېلىنغان سۆزلەر.

إِقْتَبَّ يَقْتَبُّ اِقْتِبَابًا يَدَ فُلاَنٍ: قولىنى كەستى، چاپتى.

اِقْتَبَسَ يَقْتَبِسُ اِقْتِبَاسًا نَارًا: ئوتنى ئالدى.

اِقْتَبَسَ الْحُمَّى: يۇقۇملاندى، تەسىرلەندى.

اِقْتَبَسَ مِنْهُ عِلْمًا: ئۇنىڭدىن ئىلىم ئالدى، ئۇنىڭدىن ئىلىم ئۆگەندى.

«أُنْظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ» «قۇرئان» : بىزنى كۈتۈپ تۇرۇڭلار، سىلەرنىڭ نۇرۇڭلاردىن ئازراق ئالايلى.

اِقْتَبَسَ عِبَارَةً: مىسال كەلتۈردى، نەقىل كەلتۈردى.

اِقْتَبَسَ الْمَالَ: مالنى تاپشۇرۇپ ئالدى.

«اِقْتَبَسْتُ نَارًا مِنْ جَارَتِهَا» : ئۇ قوشنىسىدىن ئوت ئۆتنە ئالدى.

«اِقْتَبَسَ مَسْرَحِيَّةً مِنْ تَأْلِيفِ شِكْسْبِير» : ئۇ شېكسپىرنىڭ ئەسەرلىرىدىن بىر سەھنە ئەسىرىنى ئۆزگەرتىپ ئىشلىدى

اِقْتَبَلَ يَقْتَبِلُ اِقْتِبَالاً الْكَلَامَ: ھېچقانداق تەييارلىقسىزلا سۆزلىدى، ئويلاپ تۇرمايلا سۆزلىدى.

اِقْتَبَلَ الرَّجُلُ: ئەقلى - ھوشىنى تاپتى.

اِقْتَبَلَ الْأَمْرَ: قايتا باشلىدى، قايتىدىن تۇتۇش قىلدى.

اِقْتَبَى يَقْتَبِي اِقْتِبَاءً الْمَتَاعَ: مالنى رەتلىدى، رەتكە سالدى، تۈزەشتۈردى.

اِقْتَتَّ يَقْتَتُّ اِقْتِتَاتًا الشَّيْءَ: تۈپ يىلتىزىدىن يوقاتتى.

اِقْتَتَلَ يَقْتَتِلُ اِقْتِتَالاً الْقَوْمُ: ئۆزئارا ئۆلتۈرۈشتى، قىرغىنچىلىق قىلدى.

«وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اقْتَتَلُوْا فَأَصْلِحُوْا بَيْنَهُمَا» «قۇرئان» : ئەگەر مۆمىنلەردىن ئىككى گۇرۇھ ئۇرۇشۇپ قالسا، ئۇلارنىڭ ئارىسىنى تۈزەپ قويۇڭلار.

اِقْتَثَّ يَقْتَثُّ اِقْتِثَاثًا: يۇلدى، سۇغۇرۇۋالدى، تارتتى، چىقاردى، قومۇردى.

اِقْتَحَفَ يَقْتَحِفُ اِقْتِحَافًا مَافِي الْإِنَاءِ: قاچىدىكىنى بىراقلا ئىچىۋەتتى، گۈپپىدە ئىچىۋەتتى.

اِقْتَحَمَ يَقْتَحِمُ اِقْتِحَامًا الْمَكَانَ: بېسىپ كىردى، زور بىلەن كىردى، كۈچ بىلەن كىردى.

اِقْتَحَمَ اللُّصُوصُ الْبَنْكَ: ئوغرىلار بانكىغا بېسىپ كىردى.

اِقْتَحَمَ الْمَسْؤُلِيَّةَ: مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالدى.

اِقْتَحَمَ الْحَمْلَةَ الْإِنْتِخَابِيَّةَ: سايلام ھەرىكىتىگە دۈچ كەلدى.

اِقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ: داۋان ئاشتى، قىيىنچىلىقنى يەڭدى.

«فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ» «قۇرئان» : ئۇ داۋان ئاشمىدى.

«اِقْتَحَمَ مَوْقِعَ الْعَدُوِّ» : ئۇ دۈشمەننىڭ جايىغا بېسىپ كىردى.

اِقْتِدَاءٌ: ئىقتىدا قىلماق، ئەگەشمەك.

اِقْتِدَارٌ: كۈچ - قۇۋۋەت، قابىلىيەت، ئىقتىدار، قۇدرەت.

اِقْتَدَّ يَقْتَدُّ اِقْتِدَادًا الشَّيْءَ: ئۈزۈۋەتتى، كېسىۋەتتى.

اِقْتَدَّ الْكَلَامَ: گەپنى ئۈزۈۋەتتى، گەپنىڭ بېشىغا تەپتى.

اِقْتَدَّ الْأُمُورَ: بىر تەرەپ قىلدى، بىر تەرەپ قىلىپ ئايرىدى.

اِقْتَدَرَ يَقْتَدِرُ اِقْتِدَارًا عَلَى الشَّيْءِ: كۈچى يەتتى، قادىر بولدى، قۇربى يەتتى.

اِقْتَدَرَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: سېلىشتۇردى، ئۆلچىدى، تەڭلەشتۈردى.

اِقْتَدَرَ الْأَمْرَ: پىلانلىدى، كۆڭلىگە پۈكتى.

اِقْتَدَرَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: پۈتكۈزدى، مەھكەم قىلدى، بەلگىلىدى، تەقدىر قىلدى.

اِقْتَدَى يَقْتَدِي اِقْتِدَاءً بِهِ: ئەگەشتى، دورىدى، تەقلىد قىلدى، ئۈلگە قىلدى.

«فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ» «قۇرئان» : ئۇلارنىڭ يولىغا ئەگەشكىن.

«اِقْتَدَى التِّلْمِيذُ بِمُعَلِّمِهِ» : ئوقۇغۇچى ئوقۇتقۇچىنى ئۈلگە قىلدى.

أَقْتَرَ يُقْتِرُ إِقْتَارًا: قىيىنچىلىقتا قالدى، غۇربەتچىلىكتە قالدى، كەمبەغەللىشىپ كەتتى.

أَقْتَرَ عَلَى عِيَالِهِ: بېخىللىق قىلدى، پىخسىقلىق قىلدى، ئائىلىسىنى خىراجەتتىن قىستى.

اِقْتِرَابٌ: يېقىنلاشماق.

اِقْتِرَاحٌ ج اِقْتِرَاحَاتٌ: تەكلىپ.

www.uyghurkitap.com

اِقْتِرَاحَاتُ الْمُشَارِكِينَ فِي الْاِجْتِمَاعِ: يىغىنغا قاتناشقۇچىلارنىڭ تەكلىپلىرى.

«لَقِيَ هٰذَا الْاِقْتِرَاحُ مُعَارَضَةً شَدِيدَةً مِنْ جَانِبِ الْجُمْهُورِ»: بۇ تەكلىپ ئاممىنىڭ قاتتىق قارشىلىقىغا ئۇچرىدى.

اِقْتِرَاضٌ: قەرز ئالماق.

اِقْتِرَاعٌ: ئاۋاز بەرمەك (سايلامدا ئاۋاز بەرمەك). چەك تاشلىماق.

حَقُّ الْاِقْتِرَاعِ: ئومۇمىي سايلامدا ئاۋاز بېرىش هوقۇقى.

صُنْدُوقُ الْاِقْتِرَاعِ: سايلام بېلىتى تاشلاش ساندۇقى.

مَرْكَزُ الْاِقْتِرَاعِ: سايلام پونكىتى، سايلام نۇقتىسى.

اِقْتِرَاعٌ عَامٌّ: ئومۇمىي سايلام.

اِقْتِرَانٌ: چاپلاشماق، يېپىشماق، تۇتاشماق.

اِقْتِرَانٌ (فَلَكِيًّا): ساماۋى ئىككى جىسىمنىڭ تۈزسىزىق ئۈستىدە ئۇچرىشىشى.

اِقْتَرَأَ يَقْتَرِئُ اِقْتِرَاءً الْكِتَابَ: كىتاب ئوقۇدى، قىرائەت قىلدى.

اِقْتَرَبَ يَقْتَرِبُ اِقْتِرَابًا: يېقىنلاشتى، يېقىن كېلىپ قالدى.

اِقْتَرَبَ الْوَقْتُ: ۋاقتى بولۇپ قالدى، ۋاقىت توشۇپ قالدى.

«وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا» (قرآن): راست ۋەدە (يەنى قىيامەتنىڭ ۋاقتى) يېقىنلاشتى، ئۇ كۈندە كۇففارلارنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ قالىدۇ.

اِقْتَرَحَ يَقْتَرِحُ اِقْتِرَاحًا: كەشىپ قىلدى، ئىختىرا قىلدى.

اِقْتَرَحَ الْخُطْبَةَ: تەييارلىقسىزلا نۇتۇق سۆزلىدى.

اِقْتَرَحَ الشَّخْصُ: ئەڭ يېڭى پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

«اِقْتَرَحَ فَتْحَ مَكْتَبَةٍ عَامَّةٍ بِالْحَيِّ»: ئۇ مەھەللىدە ئاممىۋى كۇتۇپخانا ئېچىش پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

اِقْتَرَسَ يَقْتَرِسُ اِقْتِرَاسًا عَلَى كَذَا: زورلىدى، مەجبۇرلىدى، تاڭدى.

اِقْتَرَشَ يَقْتَرِشُ اِقْتِرَاشًا: پۇل تاپتى، كەسىپ قىلدى.

اِقْتَرَضَ يَقْتَرِضُ اِقْتِرَاضًا مِنْهُ: قەرز ئالدى، ئارىيەت ئالدى.

اِقْتَرَعَ يَقْتَرِعُ اِقْتِرَاعًا الْقَوْمُ: چەك تاشلىدى.

اِقْتَرَعَ الشَّخْصُ: سايلامدا ئاۋاز بەردى.

«اِقْتَرَعَ لِفَائِدَةِ مُرَشَّحِ حِزْبِهِ»: ئۆز پارتىيىسىنىڭ نامزاتى ئۈچۈن ئاۋاز بەردى.

اِقْتَرَفَ يَقْتَرِفُ اِقْتِرَافًا: گۇناھ قىلدى، گۇناھقا يېقىنلاشتى.

اِقْتَرَفَ الذَّنْبَ: جىنايەت ئۆتكۈزدى، يامان ئىش قىلدى.

«وَ مَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا» (قرآن): كىمكى بىرەر ياخشى ئىش قىلسا، ئۇنىڭغا بىز ساۋابىنى زىيادە بېرىمىز.

«اِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْاِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ» (قرآن): شۈبھىسىزكى، گۇناھ قىلغۇچىلار ئۆز قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن (ئاخىرەتتە) جازاغا تارتىلىدۇ.

اِقْتَرَفَ فُلَانٌ مِنْ مَرَضٍ: كېسەل يۇقتۇرۇۋالدى.

اِقْتَرَفَ الْمَالَ: مال توپلىدى، پۇل تاپتى.

«اِقْتَرَفَ سَرِقَةً وَاعْتَرَفَ بِهَا»: ئۇ ئوغرىلىق قىلدى ۋە ئوغرىلىق قىلغىنىنى ئىقرار قىلدى.

اِقْتَرَنَ يَقْتَرِنُ اِقْتِرَانًا الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: بىرلەشتى، يېقىنلاشتى، تۇتاشتى.

اِقْتَرَنَ بِامْرَأَةٍ: تۇرمۇش قۇردى.

اِقْتَرَنَ الشَّخْصُ: توي قىلدى، ئۆيلەندى.

اِقْتَرَنَتْ بِهِ: ياتلىق قىلدى، تۇرمۇشقا چىقتى.

«اِقْتَرَنَ فُلَانٌ بِفُلَانَةٍ»: پالانى پوكۇنى ئايال بىلەن توي قىلدى.

«اِقْتَرَنَتْ زِيَارَتُهُ بِعِيدِ الْفِطْرِ»: ئۇنىڭ زىيارىتى روزا ھېيتقا توغرا كەلدى.

اِقْتَرَى يَقْتَرِي اِقْتِرَاءً الضَّيْفَ: مېھمان قىلدى، مېھماننى كۈتۈۋالدى.

اِقْتَسَرَ يَقْتَسِرُ اِقْتِسَارًا عَلَى الْأَمْرِ: مەجبۇرلىدى،

زورلىدى، قىستىدى.

اِقْتَسَمَ يَقْتَسِمُ اِقْتِسَامًا: بۆلۈنۈشۈۋالدى، تەقسىم قىلىشىۋالدى.

اِقْتِصَادٌ: تېجەمەك، ئىقتىساد قىلماق.

اِقْتِصَادٌ فِي الْكَلَامِ: ئىخچام سۆزلىمەك.

اِقْتِصَادٌ فِي الْوَقْتِ: ۋاقىتنى تېجىمەك.

أُسْتَاذٌ فِي الْاِقْتِصَادِ السِّيَاسِيِّ: سىياسىي ئىقتىساد كەسپىدە پروفېسسور.

اَلْاِقْتِصَادُ الْقَوْمِيُّ: مىللىي ئىقتىساد.

اَلْاِقْتِصَادُ الْمُوَجَّهُ: پىلانلىق ئىقتىساد، پىلانلىق ئىگىلىك.

اَلْاِقْتِصَادُ الْحُرُّ: بازار ئىگىلىكى، ئەركىن ئىقتىساد.

اِقْتِصَادٌ فِي الْمَعِيشَةِ: تۇرمۇشتا تېجەشلىك بولماق.

وَزِيرُ الْاِقْتِصَادِ: ئىقتىساد مىنىستىرى.

عِلْمُ الْاِقْتِصَادِ: ئىقتىسادشۇناسلىق.

اَلْاِقْتِصَادُ الرَّأْسِمَالِيُّ: كاپىتالىستىك ئىگىلىك.

اَلْاِقْتِصَادُ الزِّرَاعِيُّ: يېزا ئىگىلىكى.

اِقْتِصَادِيٌّ ج اِقْتِصَادِيُّونَ: ئىقتىسادشۇناس، ئىقتىسادىي، ئىقتىسادچىللىق، ئىقتىسادشۇناس.

بَاحِثٌ اِقْتِصَادِيٌّ: ئىقتىسادشۇناس.

تَخْطِيطٌ اِقْتِصَادِيٌّ: ئىگىلىك پىلانى.

اَلْعَوَامِلُ الْاِقْتِصَادِيَّةُ: ئىقتىسادىي ئامىللار.

مِنَ الْجِهَةِ الْاِقْتِصَادِيَّةِ: ئىقتىسادىي جەھەتتىن، ئىقتىسادىي جەھەتتىن ئېلىپ ئېيتقاندا.

حَرْبٌ اِقْتِصَادِيَّةٌ: ئىقتىسادىي ئۇرۇش.

اَلْعَلَاقَاتُ الْاِقْتِصَادِيَّةُ: ئىقتىسادىي ئالاقە، ئىقتىسادىي مۇناسىۋەت.

وِزَارَةُ الشُّؤُونِ الْاِقْتِصَادِيَّةِ: ئىقتىسادىي ئىشلار مىنىستىرلىكى.

اِقْتِصَادِيَّاتٌ: ئىقتىسادشۇناسلىق، ئىقتىسادىي مەسىلە، ئىقتىسادىي ئىگىلىك.

اِقْتِصَادِيَّاتُ الْبِلَادِ: دۆلەت ئىگىلىكى.

«اِقْتِصَادِيَّاتُ الْبِلَادِ فِي نُمُوٍّ مُنْذُ خَمْسِ سَنَوَاتٍ»: بەش يىلدىن بۇيان خەلق ئىگىلىكى راۋاجلانماقتا.

اِقْتِصَاصٌ: قىساس ئالماق، ئىنتىقام ئالماق، ئۆچ ئالماق، ئەنتىنى ئالماق.

اِقْتَصَدَ يَقْتَصِدُ اِقْتِصَادًا الشَّخْصُ: تېجىدى، ئىقتىساد قىلدى، ئىقتىسادچىل بولدى.

اِقْتَصَدَ فِي النَّفَقَةِ: تېجەپ خىراجەت قىلدى.

«يَقْتَصِدُ كُلَّ شَهْرٍ مَبْلَغًا مِنَ الْمَالِ»: ئۇ ھەر ئايدا مەلۇم مىقداردا پۇل تېجەيدۇ.

اِقْتَصَرَ يَقْتَصِرُ اِقْتِصَارًا عَلَى كَذَا: قانائەتلەندى، مەمنۇن بولدى، رازى بولدى، كۆپايىلەندى.

اِقْتَصَرَ بِقَصَرَتِهِ: شىللىسىدىن ئالدى، پاتىكىدىن ئالدى.

«اِقْتَصَرَ عَلَى تَنَاوُلِ وَجْبَةٍ وَاحِدَةٍ فِي الْيَوْمِ»: ئۇ كۈندە بىر ۋاق تاماق يېيىش بىلەن قانائەتلەندى.

اِقْتَصَّ يَقْتَصُّ اِقْتِصَاصًا الْخَبَرَ: بايان قىلدى، ھېكايە قىلىپ بەردى، قىسسە قىلىپ بەردى.

اِقْتَصَّ الشَّخْصُ: قىساس ئالدى، ئىنتىقام ئالدى.

اِقْتَصَّ أَثَرَهُ: ئىز قوغلىدى، ئىزىغا چۈشتى، ئەگەشتى.

اِقْتَصَّ الْحَدِيثَ: رىۋايەت قىلدى، سۆزلەپ بەردى، ھېكايە قىلدى.

اِقْتَصَلَ يَقْتَصِلُ اِقْتِصَالًا الشَّيْءَ: ئۈزدى، كەستى، ياردى.

اِقْتِضَاءٌ: زۆرۈر بولماق، تەقەززا بولماق، موھتاج بولماق.

عِنْدَ الْاِقْتِضَاءِ: زۆرۈر تېپىلغاندا، لازىم بولغاندا.

«أُسَاعِدُكَ عِنْدَ الْاِقْتِضَاءِ»: زۆرۈر تېپىلغاندا ساڭا ياردەم بېرىمەن.

اِقْتَضَبَ يَقْتَضِبُ اِقْتِضَابًا: قىرقىدى، چاتىدى، پۇتىدى، كەستى، توغرىدى.

اِقْتَضَبَ الْغُصْنَ: شاخنى چاتىدى.

اِقْتَضَبَ خُطْبَةً: نۇتۇقنى ئۈزۈپ قويدى.

اِقْتَضَبَ الْكَلَامَ: تەييارلىقسىز سۆزلىدى.

اِقْتَضَبَ حَدِيثَهُ: سۆزىنى يىغىنچاقلىدى،

uyghurkitap.com

ئىختاملىدى.

اِقْتَضَى يَقْتَضِى اِقْتِضَاءً: سورىدى، تەلەپ قىلدى، تەقەززا قىلدى، لايىق كەلدى، ھەقلىق بولدى.

اِقْتَضَى دَيْنَهُ: قەرزنى تەلەپ قىلدى.

«اِفْعَلْ مَا يَقْتَضِيهِ الْوَاجِبُ»: سەن مەسئۇلىيەتكە لايىق كېلىدىغان ئىشنى قىلغىن.

«نَحْنُ مُسْتَعِدُّونَ لِمُسَاعِدَتِكُمْ إِذَا اقْتَضَى الْأَمْرُ»: زۆرۈر تېپىلغاندا بىز سىلەرگە ياردەم بېرىشكە تەييار.

اِقْتَضَى الْحَالُ ذَلِكَ: ئەھۋال مۇشۇنى تەقەززا قىلدى.

اِقْتِطَافٌ: (مېۋىنى) ئۈزمەك.

اِقْتَطَّ يَقْتَطُّ اِقْتِطَاطًا: ئۈچلىدى، قىرقىدى، ياسىدى، پۈتىدى.

اِقْتَطَعَ يَقْتَطِعُ اِقْتِطَاعًا الشَّيْءَ: ئۈزۈۋالدى، بۆلۈۋالدى، ئېلىۋالدى.

اِقْتَطَعَ الْحَجَرَ مِنَ الْجَبَلِ: تاغدىن تاشنى قومۇرۇۋالدى.

اِقْتَطَفَ يَقْتَطِفُ اِقْتِطَافًا الثَّمَرَ: مېۋە ئۈزدى، يىغدى، توپلىدى.

اِقْتَطَفَ الشَّيْءَ: ئېلىۋالدى، تارتىۋالدى، بۇلىۋالدى.

اِقْتَطَفَ مِنَ الْأَشْيَاءِ كَذَا: تاللىۋالدى، ئىلغىۋالدى.

اِقْتَطَفَ الْقَوْلَ: سۆزنىڭ مۇھىم نۇقتىسىنى ئالدى، سۆزنىڭ مېغىزىنى چاقتى.

«اِقْتَطَفَ مِنَ الْقَصِيدَةِ بَيْتَيْنِ»: ئۇ قەسىدىدىن ئىككى بېيىتنى تاللىۋالدى.

اِقْتَعَدَ يَقْتَعِدُ اِقْتِعَادًا: ئېگىلىۋالدى، بېسىۋالدى، ئىشغال قىلدى.

اِقْتَعَدَ الدَّابَّةَ: مىنىدىغان ئۇلاغ قىلىۋالدى.

اِقْتَعَدَ الْكُرْسِيَّ: ئورۇندۇقنى ئولتۇرىدىغان جاي قىلىۋالدى.

اِقْتِفَاءُ الْأَثَرِ: ئىزىغا چۈشمەك، ئىز قوغلىماق، ئارقىسىدىن ئەگەشمەك.

اِقْتَفَرَ يَقْتَفِرُ اِقْتِفَارًا الشَّخْصَ الْأَثَرَ: ئىز قوغلىدى، ئىزىغا چۈشتى، پېيىغا چۈشتى.

اِقْتَفَى يَقْتَفِى اِقْتِفَاءً: ئەگەشتى.

اِقْتَفَى بِفُلَانٍ: ئۈرنەك قىلدى، ئۈلگە قىلدى.

«اِقْتَفَى أَثَرَ اللِّصِّ»: ئۇ ئوغرىنىڭ ئىزىدىن قوغلىدى.

اِقْتِلَاعٌ: قومۇرماق، يۇلماق.

اِقْتَلَعَ يَقْتَلِعُ اِقْتِلَاعًا: يۇلىۋەتتى، قومۇرۇۋەتتى.

اِقْتَلَعَ الشَّجَرَةَ: دەرەخنى يىلتىزىدىن قومۇرۇۋەتتى.

«اِقْتَلَعَ الدَّاءَ مِنْ أَصْلِهِ»: ئۇ كېسەلنى تۈپتىن ساقايتتى.

أَقْتَمُ م قَتْمَاءُ ج قُتْمٌ: قىزغۇچ، ساغۇچ.

اِقْتَمَّ يَقْتَمُّ اِقْتِمَامًا: قارايدى.

اِقْتِنَاءٌ: ئىگە بولماق، قولغا كەلتۈرمەك، مالىك بولماق.

اِقْتِنَاعٌ: مەمنۇن بولماق، رازى بولماق، قانائەت قىلماق، مەمنۇنىيەت.

اِقْتَنَصَ يَقْتَنِصُ اِقْتِنَاصًا الصَّيْدَ: ئوۋ ئوۋلىدى، شىكارغا چىقتى.

اِقْتَنَصَ الْفُرْصَةَ: پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلدى، پۇرسەتتىن پايدىلاندى.

اِقْتَنَعَ يَقْتَنِعُ اِقْتِنَاعًا بِخَطِئِهِ: خاتالىقىغا قايىل بولدى.

«اِقْتَنَعَ بِصِحَّةِ رَأْيِ خَصْمِهِ»: دۈشمىنىنىڭ پىكرىنىڭ توغرىلىقىغا قايىل بولدى.

«قَدِاقْتَنَعَ الطَّرَفَانِ تَمَامًا بِنَتِيجَةِ الْمُحَادَثَاتِ»: سۆھبەت نەتىجىسىدىن ئىككى تەرەپ تولۇق مەمنۇن بولدى.

اِقْتَنَّ يَقْتَنُّ اِقْتِنَانًا الرَّجُلُ: قول قىلىۋالدى، قولغا ئىگە بولدى، قول قىلىپ ئىشلەتتى؛ سۈكۈت قىلدى.

اِقْتَنَى يَقْتَنِى اِقْتِنَاءَ الشَّيْءَ: ئىگە بولدى، ھاسىل بولدى، قولغا كەلتۈردى.

اِقْتَنَى السَّيَّارَةَ: ماشىنىغا ئېرىشتى.

اِقْتَوَّرَ يَقْتَوِّرُ اِقْتِوَّارًا الشَّيْءَ: ئويدى، كولىدى، ئويۇپ ئېلىۋەتتى.

أَقْحَطَ يُقْحِطُ إِقْحَاطًا: قەھەتچىلىك بولدى، قۇرغاقچىلىق بولدى.

أَقْحَطَ الْعَامُ: بۇ يىل قۇرغاقچىلىق بولدى.

«أَقْحَطَتْ بُلْدَانُ السَّاحِلِ فِى إِفْرِيقِيَا» : ئافرىقىنىڭ دېڭىز بويلىرىدىكى دۆلەتلەردە قۇرغاقچىلىق يۈز بەردى.

أَقْحَلَ يُقْحِلُ إِقْحَالاً الشَّيْءَ: قۇرۇتىۋەتتى، سولاشتۇردى.

«أَقْحَلَ الْقَحْطُ الْأَرْضَ» : قۇرغاقچىلىق زېمىننى قۇرۇتىۋەتتى.

أَقْحَمَ يُقْحِمُ إِقْحَامًا فُلَانًا فِى الْأَمْرِ: ئويلىمايلا كىرگۈزىۋەتتى، ئېتتىرىۋەتتى.

أَقْحَمَ نَفْسَهُ فِيمَا لَا يَعْنِيهِ: مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلاشتى.

إِقْدَامٌ: قەھرىمانلىق قىلماق، باتۇرلۇق قىلماق، قەيسەرلىك، جۈرئەتلىك.

إِقْدَامُ رِجَالِ الْأَعْمَالِ: كارخانىچىلارنىڭ دادىللىقى.

إِقْدَامُ الْجُنْدِيِّ: جەڭچىنىڭ باتۇرلۇقى.

«اَلْمَوْتُ مَعَ الْإِقْدَامِ وَالشَّجَاعَةِ خَيْرٌ مِنَ الْحَيَاةِ مَعَ الذُّلِّ وَالْاِسْتِعْبَادِ» : ... قەھرىمانلىق ۋە قەيسەرلىك بىلەن ئۆلۈش خارلىق ۋە قۇللۇق ئاستىدا ياشىغاندىن ئەلا.

أَقْدَرَ يُقْدِرُ إِقْدَارًا هُ: ئۇنى ئىقتىدارلىق ھېسابلىدى، ئۇنى كۈچى يېتىدۇ دەپ بىلدى، ئۇنى قولىدىن كېلىدىغان كۆردى.

أَقْدَرَهُ عَلَى كَذَا: ئۇنى كۈچى يېتىدىغان قىلدى، ئۇنى قىلالايدىغان قىلدى.

أَقْدَرَهُ كَذَا: سېلىشتۇرىدىغان قىلدى، تەڭلەشتۈرىدىغان قىلدى.

«أَقْدَرَ الْمُوَظَّفَ عَلَى تَحَمُّلِ مَهَامِّهِ» : خىزمەتچىنى ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالالايدىغان دەپ بىلدى.

اَلْأَقْدَرُ: پاكار ئادەم، بويىنى كالتا ئادەم.

اَلْأَقْدَرُ مِنَ الْخَيْلِ: قەدىمى چوڭ ئات.

أَقْدَمَ يُقْدِمُ إِقْدَامًا عَلَى قِرْنِهِ: جۈرئەت قىلدى، پېتىندى، جاسارەتلىك بولدى.

أَقْدَمَ عَلَى الْعَمَلِ: شۇغۇللاندى، ئۈستىگە ئالدى، مەسئۇل بولدى؛ باشلىدى؛ ئورۇنداشقا ئالدىرىدى.

«أَقْدَمَ عَلَى فِلَاحَةِ أَرْضِهِ» : ئۇ زېمىنىنى تېرىشقا كىرىشتى.

أَقْدَمَ عَلَى الشَّيْءِ: كىرىشتى، باشلىدى.

أَقْدَمَ عَلَى الْأَمْرِ: توختىماي ھۇجۇم قىلدى.

«أَقْدَمَ عَلَى مُوَاجَهَةِ خُصُومِهِ بِكُلِّ شَجَاعَةٍ» : ئۇ دۈشمەنلىرىگە قارشى باتۇرلۇق بىلەن ئۆزلۈكسىز ھۇجۇم قىلدى.

أَقْدَمُ: ئەڭ قەدىمكى، ئەڭ كونا.

اَلْأَقْدَمُونَ: قەدىمكىلەر، قەدىمكى كىشىلەر، پېشقەدەملەر، ئالدىنقىلار، كونىلار.

«أَنْتُمْ وَ آبَاؤُكُمُ الْأَقْدَمُونَ» (قرآن) : سىلەرنىڭ ۋە سىلەرنىڭ ئەڭ بۇرۇنقى ئەجدادلىرىڭلار (نىڭ ئىبادەت قىلغىنى نېمە؟)

أَقْدَمِيَّةٌ: پېشقەدەملىك، ستاژى ئۇزۇن.

تَرْقِيَةٌ بِالْأَقْدَمِيَّةِ: ستاژىغا قاراپ ئۆستۈرۈش.

«مُوَظَّفٌ لَهُ أَقْدَمِيَّةٌ فِى الْإِدَارَةِ» : ئۇ باشقۇرۇشتا ئالدىدا تۇرىدىغان خىزمەتچى.

«طَبِيبٌ مُمْتَازٌ لَهُ أَقْدَمِيَّةٌ» : ئۇ پېشقەدەم مۇنەۋۋەر دوختۇر.

أَقْذَعَ يُقْذِعُ إِقْذَاعًا فُلَانًا: يامان گېپىنى قىلدى.

أَقْذَعَ الْقَوْلَ: سەت گەپ قىلدى، قەبىھ سۆز قىلدى، ئاغزىنى بۇزدى.

أَقْذَى يُقْذِى إِقْذَاءً عَيْنَهُ: كۆزىگە توپا چاچتى.

إِقْرَارٌ ج إِقْرَارَاتٌ: ئىقرار قىلماق، ئېتىراپ قىلماق، تونۇماق.

إِقْرَاضٌ: قەرز بەرمەك.

أَقْرَأَ يُقْرِئُ إِقْرَاءً الشَّخْصَ: ئوقۇتتى.

أَقْرَأَهُ السَّلَامَ: ئۇنىڭغا سالام يوللىدى.

«سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسَى إِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُ» (قرآن) : (ئى مۇھەممەد!) ساڭا (قۇرئاننى) ئوقۇتىمىز، ئاللاھ (نەسخى) قىلماقچى بولغان نەرسىدىن باشقىنى ئۇنتۇمايسەن.

أَقْرَأَهُ الْقُرْآنَ: ئۇنىڭغا قۇرئان ئۆگەتتى، قۇرئان ئوقۇشنىڭ قائىدىلىرىنى تەلىم بەردى.

أَقْرَأَتِ الْمَرْأَةُ: ھەيز كۆردى؛ پاك بولدى.

أَقْرَبَ يُقْرِبُ إِقْرَابًا السَّيْفَ: قىلىچىنى قىنىغا سالدى.

www.uyghurkitap.com

أَقْرَبَتِ الْحُبْلَى: ھامىلدار ئايالنىڭ تۇغۇتى يېقىنلاپ قالدى.

أَقْرَبُ: ئەڭ يېقىن.

«اِعْدِلُوْا هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوَى» ‹قرآن› : (دۈشمەنلىرىڭلارغا) ئادىل بولۇڭلار، بۇ تەقۋادارلىققا ئەڭ يېقىندۇر.

اِهْتَمَّ بِشُؤُونِ الْأَقْرَبِ فَالْأَقْرَبِ: ئۇ يېقىنلىرىغا يېقىنلىق دەرىجىسى بويىچە كۆڭۈل بۆلدى.

أَقْرَبُ ج أَقَارِبُ: قانداش تۇغقانلار.

أَقْرَبُ ج أَقْرَبُونَ: يېقىنلار.

«لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ» ‹قرآن› : ئاتا ـ ئانىلىرى ۋە تۇغقانلىرى قالدۇرغان مىراستا ئەرلەرنىڭ ھەسسىسى بار.

أَقَرَّ يُقِرُّ إِقْرَارًا: مەمنۇن بولدى، رازى بولدى، قوبۇل بولدى، قوشۇلدى، ئىسپاتلىدى، تەستىقلىدى.

أَقَرَّهُ: مۇقىملاشتۇردى، تۇراقلاشتۇردى.

«قَالُوْا أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوْا وَ اَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ» ‹قرآن› : ئۇلار: «ئېتىراپ قىلدۇق» دېدى. ئاللاھ «(ئۆزۈڭلارنىڭ ۋە تەۋەلىرىڭلارنىڭ ئېتىراپ قىلغانلىقىغا) گۇۋاھ بولۇڭلار، مەنمۇ سىلەر بىلەن بىللە گۇۋاھ بولغۇچىلاردىندۇرمەن» دېدى.

أَقَرَّ الْمُعَاهَدَةَ: كېلىشىمنى تەستىقلىدى.

أَقَرَّ بِالشَّيْءِ: ئېتىراپ قىلدى.

أَقَرَّ فُلاَنًا: ئورۇنلاشتۇردى، ماكانلاشتۇردى.

أَقَرَّ الْعَامِلَ عَلَى الْعَمَلِ: ئىشچىنىڭ ئىشىدىن رازى بولدى.

«وَ نُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَى اَجَلٍ مُسَمًّى» ‹قرآن› : بىز خالىغان ئادەمنى بەچچىدانىدا مۇئەييەن مۇددەتكىچە قالدۇرىمىز.

أَقَرَّ اللّٰهُ عَيْنَهُ: خۇشال قىلدى، مەمنۇن قىلدى، ئاتا قىلدى، رازى قىلدى، قانائەتلەندۈردى.

أَقَرَّ بِالْجَمِيْلِ لَهُ: مىننەتدارلىق بىلدۈردى، تەشەككۈر ئېيتتى.

«أَقَرَّ الْمُوَظَّفَ فِي وَظِيفَتِهِ» : ئۇ خىزمەتچىدىن مەمنۇن بولۇپ ئۇنى ۋەزىپىسىدە قالدۇردى.

«أَقَرَّ بِانْتِصَارِ خَصْمِهِ عَلَيْهِ» : ئۇ دۈشمىنىدىن يېڭىلگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلدى.

«مَنْ أَقَرَّ بِذَنْبِهِ فَلاَ ذَنْبَ لَهُ» : گۇناھىنى ئېتىراپ قىلغان كىشى گۇناھسىز ھېسابلىنىدۇ.

«أَقَرَّتِ الدَّوْلَتَانِ السِّلْمَ» : ئىككى دۆلەت تىنچلىقنى مۇقىملاشتۇردى.

أَقْرَسَ يُقْرِسُ إِقْرَاسًا الْمَاءَ: سۇنى قاتتىق مۇزلىتىۋەتتى.

أَقْرَسَ الْبَرْدُ أَصَابِعَهُ: سوغۇق ئۇنىڭ بارماقلىرىنى ئۈششۈتىۋەتتى.

أَقْرَضَ يُقْرِضُ إِقْرَاضًا: قەرز بەردى، ئارىيەت بەردى، ئۆتنە بەردى.

أَقْرَضَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن قەرز ئالدى.

«وَاَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا» ‹قرآن› : ئاللاھقا قەرزى ھەسەنە بېرىڭلار.

«أَقْرَضَهُ أَلْفَ دِينَارٍ» : ئۇ ئۇنىڭغا مىڭ دىنار قەرز بەردى.

أَقْرَطُ م قَرْطَاءُ ج قُرْطٌ: ھالقىلىق، ھالقا سالغان.

أَقْرَعُ م قَرْعَاءُ قُرْعٌ: پايىنەكباش، ئايپاڭباش.

أَقْرَنَ يُقْرِنُ إِقْرَانًا الْأَمْرَ: ئىككى ئىشنى بىرلەشتۈردى، ئىككى ئىشنى بىر ۋاقىتتا قىلدى.

أَقْرَنُ م قَرْنَاءُ ج قُرْنٌ: مۈڭگۈزلۈك، قوشۇما قاش.

أَقْرَى يُقْرِي إِقْرَاءً: مېھمان قىلىشنى تەلەپ قىلدى، كۈتۈۋېلىشنى تەلەپ قىلدى.

أَقْزَلُ م قَزْلَاءُ ج قُزْلٌ: ئاقساق، توكۇر.

إِقْسَامٌ: قەسەم قىلماق، قەسەم ئىچمەك، قەسەمياد قىلماق.

أَقْسَطَ يُقْسِطُ إِقْسَاطًا الشَّخْصُ: ئادىل ئىش قىلدى، توغرا ئىش قىلدى، ھەققانى ئىش قىلدى.

أَقْسَطَ فِي حُكْمِهِ: توغرا ھۆكۈم چىقاردى.

«فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا» ‹قرآن› : ئۇلارنىڭ ئارىسىنى ئادىللىق بىلەن تۈزەپ قويۇڭلار، ئادىل بولۇڭلار.

أَقْسَمَ يُقْسِمُ إِقْسَامًا: قەسەمياد قىلدى، قەسەم بەردى.

«وَاَقْسَمُوْا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ» «قرآن»: (مۇناپىقلار) ئەگەر سەن ئۇلارنى (جىھادغا) چىقىشقا ئەمر قىلساڭ، چوقۇم چىقىدىغانلىقىغا ئاللاھ بىلەن كۈچلۈك قەسەم قىلىدۇ.

«لاَ أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ» «قرآن»: بۇ شەھەر (يەنى مەككە) بىلەن قەسەم قىلىمەن.

«أَقْسَمَ بِاللّٰهِ أَلاَّ يَقُولَ إِلاَّ الْحَقَّ»: ئۇ پەقەت ھەقتىن باشقىنى سۆزلىمەسلىككە قەسەم قىلدى.

أَقْسَى يُقْسِى إِقْسَاءً الشَّيْءَ: قاتتىقلىق قىلدى، شەپقەتسىزلىك قىلدى، باغرى تاشلىق قىلدى.

أَقْشَعَ يُقْشِعُ إِقْشَاعًا الْقَوْمُ: تارقاپ كەتتى.

أَقْشَعَتِ السَّمَاءُ: ھاۋا ئېچىلدى.

اِقْشَعَرَّ يَقْشَعِرُّ اِقْشِعْرَارًا جِلْدُهُ: قورقۇنچتىن بەدىنىنى تىترەك باستى.

«اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيْثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ» «قرآن»: ئاللاھ سۆزلەرنىڭ ئەڭ چىرايلىقى بولغان قۇرئاننى نازىل قىلدى، (پاساھەتتە، بالاغەتتە) ئۇنىڭ بەزىسى بەزىسىگە ئوخشاپ كېتىدۇ، تەكرارلىنىدۇ، (قۇرئاندىكى ئازاب ئايەتلىرى تىلاۋەت قىلىنغان چاغدا) پەرۋەردىگارىدىن قورقىدىغان كىشىلەرنىڭ بەدەنلىرى تىترەيدۇ.

شَيْءٌ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ الأَبْدَانُ: بەدەنگە تىترەك ئولتىشىپ كېتىدىغان ئىش.

أَقْصَدَ يُقْصِدُ إِقْصَادًا: شېئىر يازدى، قەسىدە يازدى.

أَقْصَدَهُ إِلَى: قىلدۇردى، قىلىشقا زورلىدى، مەجبۇرلىدى.

أَقْصَدُ: ئەڭ تېجەشلىك، ئەڭ ئىقتىسادچىل.

أَقْصَرَ يُقْصِرُ إِقْصَارًا الشَّيْءَ: قىسقارتتى، كېمەيتتى، چىقىرىپ تاشلىدى.

أَقْصَرَ عَنِ الشَّيْءِ: كارى بولمىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى، سەل قارىدى، پەرۋاسىز قارىدى.

«وَاِخْوَانُهُمْ يُمِدُّونَهُمْ فِى الْغَيِّ ثُمَّ لاَ يُقْصِرُوْنَ» «قرآن»: شەيتانلار (كۇففار) بۇرادەرلىرىنى بولۇشچە ئازدۇرىدۇ، ئۇلارنى ئازدۇرۇشتىن بوشىشىپ قالمايدۇ.

أَقَصَّ يُقِصُّ إِقْصَاصًا الشَّخْصُ مِنْ نَفْسِهِ: باشقىلارنىڭ ئۆزىدىن قىساس ئېلىشىغا يول قويدى.

أُقْصُوصَةٌ ج أَقَاصِيْصُ: ھېكايە، قىسقا ھېكايە، چۆچەك.

«مَحْمُوْدُ تَيْمُورُ كَاتِبٌ لِلأُقْصُوصَةِ»: مەھمۇد تەيمۇر ھېكايە يازىدىغان يازغۇچىدۇر.

أَقْصَى يُقْصِى إِقْصَاءً: قوغلىۋەتتى، يىراقلاشتۇردى.

أَقْصَى الشَّيْءَ: ئاخىرقى نۇقتىغا يەتكۈزدى، يۇقىرى پەللىگە چىقاردى.

«أَقْصَاهُ عَنْ عَمَلِهِ»: ئۇنى خىزمىتىدىن ھەيدىدى.

أَقْصَى ج أَقَاصٍ م قَصْوَى: ئەڭ يىراق.

«وَجَاءَمِنْ اَقْصَى الْمَدِينَةِرَجُلٌ يَسْعَى» «قرآن»: شەھەرنىڭ يىراق جايىدىن بىر كىشى يۈگۈرۈپ كەلدى.

مِنْ أَقْصَاهَا إِلَى أَقْصَاهَا: ئۇ باشتىن بۇ باشقىچە.

«عَمِلَ بِأَقْصَى جُهُودِهِ»: ئۇ جېنىنىڭ بېرىچە ئىشلىدى.

«عِنْدَمَا تُلقِى كَلِمَةً لِيَكُنْ حَدُّهَا الأَقْصَى خَمْسَ عَشَرَةَ دَقِيْقَةً»: سۆز قىلغىنىڭدا ئۇنىڭ يۇقىرى چېكى 15 مىنۇت بولسۇن.

اَلأَقْصَى: ئېرۇسالىم (قۇددۇس شەھىرى) دىكى چوڭ مەسچىت بولۇپ، ئىسلام دىنىنىڭ دەسلىپىدە مۇسۇلمانلارنىڭ قىبلىسى بولغان.

اَلْمَسْجِدُ الأَقْصَى: ئەقسا مەسچىتى.

«سُبْحَانَ الَّذِى أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الأَقْصَى» «قرآن»: ئاللاھ پاكتۇر، ئۇ (قۇدرىتىمىزنىڭ دەلىللىرىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن) بەندىسىنى بىر كېچىدە مەسچىتى ھەرەمدىن ئەتراپىنى بەرىكەتلىك قىلغان مەسچىتى ئەقساغا ئېلىپ كەلدى.

أَقَضَّ يُقِضُّ إِقْضَاضًا الشَّخْصُ: ئۇخلىمىدى.

أَقَضَّ الْهَمُّ مَضْجَعَهُ: بىئارام قىلدى، پاراكەندە

www.uyghurkitap.com

قىلدى، ئىچىنى پۇشۇردى، ئىچى تىتىلدى.

أَقْطْ. إِقْطْ. أُقْطْ. أَقِطْ. أُقُطْ: قۇرت، ئىرىمچىك.

إِقْطَاعْ وَإِقْطَاعَةٌ ج إِقْطَاعَاتْ: يەر - زېمىننى سۇيۇرغال قىلىپ بېرىش.

هُوَ مِنْ ذَوِى الْإِقْطَاعِ: ئۇ سۇيۇرغاللىققا ئىگە بولغان كىشىلەردىن.

طَبَقَةُ الْإِقْطَاعِ: سۇيۇرغاللىقتىن بەھرىمەن بولغۇچى سىنىپ، فېئوداللار سىنىپى.

حُكْمُ الْإِقْطَاعَاتِ: فېئودال ھۆكۈمرانلىق، فېئوداللىق.

اِنْقَضَى عَهْدُ الْإِقْطَاعِ: سۇيۇرغاللىق دەۋرى تۈگىدى.

إِقْطَاعِيٌّ ج إِقْطَاعِيُّونَ: زېمىننى سۇيۇرغال قىلىش تۈزۈمى، فېئودالىزملىق.

نِظَامْ إِقْطَاعِيٌّ: فېئوداللىق تۈزۈم.

حُكْمْ إِقْطَاعِيٌّ: فېئوداللىق ھاكىمىيەت.

إِقْطَاعِيَّةٌ ج إِقْطَاعِيَّاتٌ: فېئودالىزم.

أَقْطَرَ يُقْطِعُ إِقْطَارًا الْمَاءَ: سۇنى سۈزۈلدۈردى.

أَقْطَعَ يُقْطِعُ إِقْطَاعًا مِنْهُ: ۋاز كەچتى، تاشلىۋەتتى، ئۈزۈۋەتتى.

أَقْطَعَ الشَّخْصُ: مات بولدى، مۇلزەم بولدى.

أَقْطَعَهُ الرَّئِيسُ الْأَرْضَ: باشلىق زېمىننى ئۇنىڭغا سۇيۇرغال قىلىپ بېرىۋەتتى.

أَقْطَعَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر توختىدى.

«سَتُقْطَعُ أُجْرَةُ الْمَسْكَنِ مِنْ رَاتِبِ كُلِّ شَهْرٍ» : ئۆي ئىجارىسى ھەر ئايلىق ئىش ھەققىدىن تۇتۇپ ئېلىنىدۇ.

أَقْطَفَ يُقْطِفُ إِقْطَافًا الثَّمَرُ: مېۋىنىڭ ئۈزۈش ۋاقتى يېقىنلاشتى.

أَقْطَفَ الرَّجُلُ: مېۋە ئۈزدى.

«فِى فَصْلِ الصَّيْفِ يُقْطَفُ الْعَسَلُ» : ياز پەسلىدە ھەسەل يىغىۋېلىنىدۇ.

أَقْعَدَ يُقْعِدُ إِقْعَادًا: چەكلىدى، مەنئى قىلدى، تىزگىنلىدى.

أَقْعَدَهُ عَنِ الْعَمَلِ: ئۇنى ئەمگەكتىن ئايرىدى.

«أَقْعَدَهُ عَنْ وَظِيفَتِهِ» : ئۇنى ۋەزىپىسىدىن قالدۇردى.

أَقْعَدَ فُلَانْ: ئولتۇرۇپ قالدى، ئورۇن تۇتۇپ قالدى.

أَقَامَ الدُّنْيَا وَأَقْعَدَهَا: ئالەمنى مالەم قىلدى، جاھاننى بېشىغا كىيدى.

أَقْعَدَ الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: تۇرۇپ قالدى، ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى.

أَقْعَدَهُ: ئولتۇرغۇزدى.

أَقْعَرَ يُقْعِرُ إِقْعَارًا الْبِئْرَ: قۇدۇقنى چوڭقۇر كولىدى، قۇدۇقنى چوڭقۇرلاشتۇردى.

أَقْعَسُ م قَعْسَاءُ ج قُعْسْ: كۆكرىكى چىقىپ تۇرغان، دەمكۆتە.

أَقْعَى يُقْعِى إِقْعَاءً الْكَلْبُ فِى جُلُوسِهِ: ئىت زوڭزىيىپ ئولتۇردى.

أَقْفَرَ يُقْفِرُ إِقْفَارًا الْمَكَانُ: جاي چۆل - باياۋانغا ئايلاندى، چۆللىشىپ قالدى.

أَقْفَرَ الرَّأْسُ مِنَ الشَّعْرِ: چېچى چۈشۈپ كەتتى، تاقىر باش بولۇپ قالدى، پايىنەك باش بولۇپ قالدى.

«أَقْفَرَ الْحَيُّ بَعْدَ الْقَصْفِ الْجَوِيِّ» : ھاۋا ھۇجۇمىدىن كېيىن شەھەر رايونى چۆللىشىپ كەتتى.

أَقْفَعُ م قَفْعَاءُ ج قُفْعْ: قورۇلۇپ قالغان قولاق، بېشى ساڭگىلاپ قالغان.

أَقْفَلَ يُقْفِلُ إِقْفَالاً الْبَابَ: ئىشىكنى ئەتتى، تاقىدى، قۇلۇپلىدى.

أَقْفَلَ الْكَهْرَبَاءَ: توكنى ئۆچۈردى.

أَقَّتَ يُؤَقِّتُ تَأْقِيتًا الْأَمْرَ: ۋاقىتنى توغرىلىدى، ۋاقىتنى بېكىتتى.

أُقَّةٌ ج أُقَّاتْ وَ أُقَقْ: مىسىردا قوللىنىلغان ئۆلچەم بىرلىكى بولۇپ، 1248 گرامغا تەڭ كېلىدۇ.

اَلْإِقْلَاعُ: كۆتۈرۈلمەك، چەكلەنمەك.

إِقْلَاعُ الْحُمَّى: قىزىتمىنىڭ كۆتۈرۈلۈشى.

اَلْإِقْلَاعُ عَنِ التَّدْخِيْنِ: تاماكا تاشلاش.

إِقْلَاقْ: چۆچۈتىۋەتمەك، ئۈركۈتىۋەتمەك.

أَقْلَصَ يُقْلِصُ إِقْلَاصًا ـ تِ النَّاقَةُ: تۆگىنىڭ سۈتى سوغۇلۇپ كەتتى، تۆگىنىڭ سۈتى تارتى-

لىپ كەتتى.

أَقْلَعَ يُقْلِعُ إِقْلاَعًا: قوزغالدى، قەلئە سالدى، قورغان بىنا قىلدى.

أَقْلَعَتِ الطَّائِرَةُ: ئايروپىلان قوزغالدى.

أَقْلَعَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر توختىدى.

«وَقِيْلَ يَاأَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَاسَمَاءُأَقْلِعِي» ‹قرآن› : «ئى زېمىن سۈيىڭنى يۇتقىن، ئى بۇلۇت تارقىغىن» دېيىلدى.

أَقْلَعَ السَّحَابُ: بۇلۇت تارقىدى.

أَقْلَعَ عَنِ الشَّيْءِ: چەكلەندى، تاشلىدى، ساقلاندى، قول ئۈزدى، توختىدى.

«أَقْلَعَ عَنْ شُرْبِ الْخَمْرِ» : ئۇ هاراق ئىچىشتىن قول ئۈزدى.

أَقْلَعَ الْمَلاَّحُ السَّفِيْنَةَ: ماتروس كېمىنى ماڭدۇرۇش ئۈچۈن يەلكەننى كۆتۈردى.

أَقْلَعَتِ الْحُمَّى: قىزىتما ياندى.

اِقْلَعَطَّ يَقْلَعِطُّ اِقْلِعْطَاطًا: (چاچنى) بۇدرە قىلدى.

أَقْلَفُ: خەتنە قىلىنمىغان ئادەم.

هُوَ أَقْلَفُ الْقَلْبِ: ياخشى ئاڭقىرالمايدىغان ئادەم.

عَامٌ أَقْلَفُ: مەمۇرچىلىق يىل.

أَقْلَقَ يُقْلِقُ إِقْلاَقًا ـ هُ: ئۇنى چۆچىتىۋەتتى، ئۈركىتىۋەتتى، بىئارام قىلدى، ئەنسىرەتتى.

«أَقْلَقَ الرَّاحَةَ الْعَامَّةَ» : جەمئىيەت ئامانلىقىنى بۇزدى.

«أَقْلَقَ الضَّجِيجُ النَّائِمَ» : ۋاراڭ - چۇرۇڭ ئۇخلاۋاتقان ئادەمنى بىئارام قىلدى.

أَقْلَقَ بَالَهُ: خاتىرجەمسىزلەندۈردى.

أَقْلَقَ الْخَبَرُ الْعَائِلَةَ: خەۋەر ئائىلىنى ئەنسىرەتتى.

أَقَلَّ يُقِلُّ إِقْلاَلاً الشَّيْءَ: كۆتۈردى، ئۈستىگە ئېلىۋالدى.

أَقَلَّ الشَّيْءَ إِلَى: يەتكۈزۈپ بەردى.

«حَتَّى إِذَاأَقَلَّتْ سَحَابًاثِقَالاًلِبَلَدٍمَيِّتٍ» ‹قرآن› : شاماللار ئېغىر بۇلۇتلارنى كۆتۈرگەن چاغدا، ئۇلارنى ئۆلۈك (ياكى قاغجىراپ ياتقان گىياهسىز) جايلارغا سۈرىمىز.

أَقَلَّهُ: كېمەيتتى، قىسقارتتى، ئازايتتى.

أَقَلَّ الرَّجُلُ: كەمبەغەللىشىپ قالدى.

أَقَلُّ: ئاز، كەم، ئەڭ ئاز، ئازراق، نىسبەتەن ئاز.

أَقَلُّ مِنَ الْقَلِيْلِ: ئەڭ ئاز، كەمدىن - كەم.

«ثَرْوَتُهُ أَقَلُّ مِنْ ثَرْوَةِ شَقِيقِهِ» : ئۇنىڭ بايلىقى قېرىندىشىنىڭ بايلىقىغا قارىغاندا ئازدۇر.

«جِسْرٌ كَبِيْرٌ مِثْلُ هَذَا سَيَحْتَاجُ إِلَى سَنَتَيْنِ عَلَى الأَقَلِّ حَتَّى يُنْجَزَتَمَامًا» : مۇنداق چوڭ كۆۋرۈكنى پۈتتۈرۈش ئۈچۈن ئاز دېگەندىمۇ 2 يىل ۋاقىت كېتىدۇ.

بِأَقَلِّ التَّكَالِيْفِ: ئەڭ تۆۋەن سەرپىيات بىلەن.

اَلأَقْطَارُ الأَقَلُّ تَطَوُّرًا: تەرەققىياتى ئەڭ تۆۋەن رايونلار.

فِي أَقَلَّ مِنْ لَمْحِ الْبَصَرِ: كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقىچە.

لاَ أَقَلَّ وَلاَ أَكْثَرَ: كەم - زىيادە ئەمەس، چەكلىك دائىرە.

أَقَلِّيَّةٌ جِ أَقَلِّيَاتٌ: ئاز سانلىق.

قَوْمٌ أَقَلِّيَّةٌ: ئاز سانلىق مىللەت.

أَقَلِّيَّةٌ ضَئِيْلَةٌ جِدًّا: ناهايىتى ئاز سانلىق.

«اَلأَقْبَاطُ أَقَلِّيَّةٌ فِي مِصْرَ» : قىبتىلار مىسىردا ئاز سانلىقتۇر.

أَقْلَمَ يُقْلِمُ إِقْلاَمًا نَفْسَهُ: ئۆزىنى ئادەتلەندۈردى، كۆندۈردى.

«كَانَتِ الْبِيْئَةُ غَرِيبَةً عَلَيْهِ وَلَكِنَّهُ اِسْتَطَاعَ أَنْ يُقْلِمَ نَفْسَهُ وَيُكَيِّفَهَا» : شارائىت ئۇنىڭغا يات ئىدى، لېكىن ئۇ ئۆزىنى ئادەتلەندۈرۈپ كېتەلىدى ۋە كۆندۈرەلىدى.

إِقْلِيبُ: ئاچقۇچ.

إِقْلِيمٌ جِ أَقَالِيمُ: ئىقلىم، رايون، يەر جاي.

«كَانَتْ الْخِلاَفَةُ الْعَبَّاسِيَّةُ تَضُمُّ عَدَدًا مِنَ الأَقَالِيمِ» : ئاbbasيلار خەلىپىلىكى بىرقانچە ئىقلىمنى ئۆز ئىچىگە ئالاتتى.

إِقْلِيمٌ مُنَاخِيٌّ: هاۋا كېلىماتى ئالاهىدە بولغان ئىقلىم.

www.uyghurkitap.com

إِقْلِيمِىٌّ: ئىقلىمغا تەۋە، ئىقلىمغا مەنسۇپ.

إِقْلِيمِيَّةٌ: يەرلىك ئالاھىدىلىكلەرنى تەكىتلەيدىغان خاھىش.

إِقْلِيْمِيَّةٌ: مەلۇم رايوندىكى تۇرمۇشنى مىللىي ئەدەبىيات رامكىسى دائىرىسىدە تەسۋىرلەيدىغان خاھىش (ئەدەبىياتتا).

إِقْلِيْمِيَّةٌ: مەركەزسىزلىك تۈزۈمى (ھاكىمىيەتتە).

حُكُومَةٌ إِقْلِيمِيَّةٌ: يەرلىك ھۆكۈمەت، ئۆلكىلىك ھۆكۈمەت.

اَلْمِيَاهُ الْإِقْلِيمِيَّةُ: مەلۇم ئىقلىمغا تەۋە سۇ.

أَقْمَحَ يُقْمِحُ إِقْمَاحًا السُّنْبُلُ: باشاق دان تۇتتى.

أَقْمَرَ يُقْمِرُ إِقْمَارًا الْهِلَالُ: ئاي تولدى، ئاي تولۇپ بولدى.

أَقْمَرَ اللَّيْلُ: كېچە ئايدىڭ بولدى.

أَقْمَرُ م قَمْرَاءُ ج قُمْرٌ: ئايدەك، يورۇق، نۇرلۇق.

وَجْهٌ أَقْمَرُ: نۇرلۇق يۈز.

أَقْمَسَ يُقْمِسُ إِقْمَاسًا ـ هُ الْمَاءَ: سۇغا چىلىۋەتتى، ھۆل قىلىۋەتتى.

أَقْمَعَهُ يُقْمِعُ إِقْمَاعًا: بويسۇندۇردى، توختاتتى، كونترول قىلدى، باشقۇردى، ئۇچۇردى.

أَقْمَعَ الثَّوْرَةَ: ئىنقىلابنى باستۇردى، ئىنقىلابنى ئۇجۇقتۇردى.

إِقْنَاعٌ: رازى قىلماق، مەمنۇن قىلماق، قانائەتلەندۈرمەك، قايىل قىلماق.

«لَاتُضِعْ وَقْتَكَ فِى الْحَدِيْثِ مَعَهُ لِأَنَّكَ لَنْ تَكُونَ قَادِرًا فِى النِّهَايَةِ عَلَى إِقْنَاعِهِ»: ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلىشىپ ۋاقتىڭنى زايا قىلما، چۈنكى ئاخىر ئۇنى قايىل قىلالمايسەن.

أَقْنَطَ يُقْنِطُ إِقْنَاطًا ـ هُ: مەيۈسلەندۈردى، ئۈمىدسىزلەندۈردى.

«أَقْنَطَهُ مِنَ الْمُسَاعَدَةِ»: ياردەم بېرىشتىن ئۇنى ئۈمىدسىزلەندۈردى.

أَقْنَعَ يُقْنِعُ إِقْنَاعًا: قانائەتلەندۈردى، رازى قىلدى، مەمنۇن قىلدى، قايىل قىلدى.

أَقْنَعَ الْإِنَاءَ: قاچىدىكى سۇنى كۆمتۈرۈپ تۆكتى.

«أَقْنَعَهُ بِالْحُجَّةِ وَالدَّلِيلِ»: ئۇنى دەلىل ئىسپات بىلەن قايىل قىلدى.

«أَقْنَعْتُهُ بَعْدَ جَهْدٍ جَهِيْدٍ»: مەن ئۇنى ئاران قانائەتلەندۈردۈم.

أَقْنُومٌ ج أَقَانِيمُ: ناسارالارنىڭ ئېتىقادى بويىچە، خۇدا، ئىسا ۋە جىبرىئىلدىن ئىبارەت «ئۈچىنىڭ بىرلىشىشى».

اَلْأَقَانِيمُ الثَّلَاثَةُ: ناسارالارنىڭ ئېتىقادى بويىچە، خۇدا ئىسا ۋە جىبرىئىلدىن ئىبارەت «ئۈچىنىڭ بىرلىشىشى»، «ئۈچ بىر تەن» تەلىماتى.

أَقْنَى يُقْنِى إِقْنَاءً: ھايالىق بولدى، ئۇياتچان بولدى.

أَقْنَاهُ اللَّهُ: ئاللاھ ئۇنى باي قىلدى، مەمنۇن قىلدى.

«وَاَنَّهُ هُوَ اَغْنَى وَاَقْنَى» ‹قرآن›: ئاللاھ ئىنساننى باي قىلالايدۇ ۋە مەمنۇن قىلالايدۇ.

أَقْنَى م قَنْوَاءُ: ئەگرى، دوناي.

أَقْنَى الْأَنْفِ: ئىلمەك بۇرۇن.

أَقْهَى يُقْهِى إِقْهَاءً الشَّخْصُ: قەھۋە ئىچتى، قەھۋە ئىچىشنى داۋاملاشتۇردى.

إِقْوَاءٌ: چۆلدەرەپ قالماق.

«اَلْإِقْوَاءُ مِنْ عُيُوبِ الشِّعْرِ»: بىر مىسرانىڭ ئاخىرىنىڭ پەش بىلەن، ئىككىنچى مىسرانىڭ ئاخىرىنىڭ زىر بىلەن تۈگىشى شېئىردىيەتتە ئەيىب ھېسابلىنىدۇ.

أَقْوَرُ م قَوْرَاءُ ج قُورٌ: كەڭ، كەڭچىلىك، ئازادە.

أَقْوَسُ م قَوْسَاءُ ج قُوسٌ: دوك، دوڭغاق.

أَقْوَلَ يُقْوِلُ إِقْوَالاً فُلَانًا: تۆھمەت قىلدى، بوھتان چاپلىدى.

أَقْوَمُ: ئەڭ توغرا.

هَذَا الرَّأْىُ أَقْوَمُ مِنْ غَيْرِهِ: بۇ پىكىر باشقىسىغا قارىغاندا ئەڭ توغرا.

«اِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِى لِلَّتِى هِىَ اَقْوَمُ» ‹قرآن›: بۇ قۇرئان ھەقىقەتەن ئەڭ توغرا يولغا باشلايدۇ.

أَقْوَى يُقْوِى إِقْوَاءً الشَّخْصُ: كەمبەغەللىشىپ قالدى، يوقسۇل بولۇپ قالدى.

أَقْوَى الدَّارُ: قورۇ چۆلدەرەپ قالدى.

أُقْيَانُوس: ئوكيان.

أَكَادِيمِيٌّ ج أَكَادِيمِيُّونَ: ئاكادېمىك (ئىلمىي ياكى ئەدەبىي جەمئىيەتنىڭ ئەزاسى).

«كَانَ بَحْثُهُ أَكَادِيمِيًّا»: ئۇنىڭ تەتقىقاتى ئىلمىي ئىدى.

أَكَادِمِيَّةٌ. أَكَادِيْمِيَّةٌ: ئاكادېمىيە، ئىلمىي جەمئىيەت.

أَكَادِمِيَّةُ الْعُلُوْمِ الْإِجْتِمَائِيَّةِ: ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى.

«لَقَدْ قُدِّرَتْ مُنْجَزَاتُ هَذَا الْبَاحِثِ الرِّيَاضِيِّ تَقْدِيرًا عَالِيًا فِى الْأَوْسَاطِ الْأَكَادِمِيَّةِ»: ئىلىم ساھەسىدىكىلەر تەرىپىدىن بۇ ماتېماتىكا ئالىمىنىڭ تەتقىقات نەتىجىلىرى يۇقىرى باھالاندى.

أُكَافْ ج أُكُفْ و آكِفَةٌ: ئۇچۇلۇق.

أَكْأَبَ يُكْئِبُ إِكْئَابًا: غەم ـ قايغۇغا دۇچارقىلدى، پەرىشان قىلدى، غەمگە قالدۇردى.

أَكَبَّ يُكِبُّ إِكْبَابًا عَلَى وَجْهِهِ: يۈزىچە يىقىلىپ چۈشتى، دۈم چۈشتى.

أَكَبَّ عَلَى الْأَمْرِ: پۈتۈن دىققىتىنى يىغدى، بېرىلىپ كەتتى.

أَكَبَّ عَلَى الْبَحْثِ: بېرىلىپ تەتقىق قىلدى، قېتىرقىنىپ ئىزدەندى.

أَكْبَرَ يُكْبِرُ إِكْبَارًا الْأَمْرَ: چوڭ بىلدى، چوڭ ھېسابلىدى.

أَكْبَرَ الشَّخْصَ: چوڭ كۆردى، ئەتىۋا بىلدى، قەدىرلىدى.

«فَلَمَّا رَأَيْنَهُ اَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ» ‹قرآن›: ئۇلار يۈسۈپنى كۆرۈپ ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ قېلىشتى ۋە ئۆزلىرىنىڭ قوللىرىنى كېسىۋېلىشتى.

«أَكْبَرَ الْمُشْكِلَةَ وَهِىَ صَغِيرَةٌ»: ئۇ كىچىك مەسىلىنى چوڭ دەپ ھېسابلىدى.

«نُكْبِرُهُ لِمَوَاقِفِهِ الشَّرِيفَةِ»: ئىشلاردا ئۇنىڭ تۇتقان ياخشى پوزىتسىيىسىگە قاراپ ئۇنى چوڭ بىلىمىز.

أَكْبَرُ ج أَكَابِرُ و أَكْبَرُونَ م كُبْرَى ج كُبَرُ وَ كُبْرَيَاتُ: ئۇلۇغ، ئەڭ زور، يۇقىرى مەرتىۋىلىكلەرگە قارىتىلىپ ئىشلىتىلىدىغان لەقەم.

هُوَ أَكْبَرُ مِنْهَا: ئۇ ئۇنىڭدىن چوڭراق.

«وَالْفِتْنَةُ اَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ» ‹قرآن›: پىتنە (يەنى مۆمىنلەرگە زىيانكەشلىك قىلىش) ئادەم ئۆلتۈرۈشتىنمۇ قاتتىق گۇناھدۇر.

اَلْوَزِيْرُ الْأَكْبَرُ: ئەڭ چوڭ ۋەزىر، باش ۋەزىر.

اَلْمُفْتِى الْأَكْبَرُ: ئەڭ كاتتا مۇپتى، شەيخ.

أَكَابِرُ الْقَوْمِ: يۇرت كاتتىلىرى.

هُوَ مِنْ أَبْنَاءِ الْأَكَابِرِ: ئۇ ئېسىل ئائىلىدىن كېلىپ چىققان، ئۇ چوڭ ئۆتكەن ئادەملەرنىڭ ئەۋلادى.

«اِرْتَقَى اللَّاعِبُ مِن صِنْفِ الْأَصَاغِرِ إِلَى صِنْفِ الْأَكَابِرِ»: تەنھەرىكەتچى كىچىكلەر قاتارىدىن چوڭلار قاتارىغا ئۆتتى.

اَلْأَكْبَرُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «ئاللاھ ئەڭ ئۇلۇغ» دېگەن مەنىدە.

اِكْتَالَ يَكْتَالُ اِكْتِيَالاً الشَّخْصُ مِنْه: ئۆلچەپ ئالدى.

«وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِيْنَ الَّذِيْن إِذا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ» ‹قرآن›: (ئۆلچەمدە ۋە تارازىدا) كەم بەرگۈچىلەرگە ۋاي! ئۇلار كىشىلەردىن ئۆلچەپ ئالغان چاغدا تولۇق ئالىدۇ.

«كَالَ الْمُعْطِى وَاكْتَالَ الْآخِذُ»: بەرگۈچى ئۆلچەپ بەردى، ئالغۇچى ئۆلچەپ ئالدى.

اِكْتِئَابْ: قايغۇرماق، غەمگە پاتماق، ھەسرەت چەكمەك، پەرىشان بولماق.

إِكْتِئَابُ الْمَهْمُومِ: غەمكىنىنىڭ ھەسرەت چېكىشى.

اِكْتَئَبَ يَكْتَئِبُ اِكْتِئَابًا الشَّخْصُ: قايغۇردى، ئىچى پۇشتى، بىئارام بولدى، ھەسرەت چەكتى.

اِكْتَئَبَ اللَّوْنُ: قارايدى، قارامتۇل بولدى.

أَكْتَبَ يُكْتِبُ إِكْتَابًا ـ هُ: يازدۇردى، يازغىلى سالدى.

اِكْتِتَابْ: كۆچۈرۈپ يازماق، قاتناشماق.

اِكْتِتَابْ لِإِعَانَةِ الْيَتَامَى: يېتىملەرگە ئىئانە قىلماق.

اِكْتِتَامْ: يوشۇرماق.

اِكْتَتَبَ يَكْتَتِبُ اِكْتِتَابًا: كۆچۈردى، كۆچۈرۈپ يازدى، قاتناشتى، ئىئانە قىلدى.

«وَقَالُوا اَسَاطِيرُ الْأَوَّلِيْنَ اكْتَتَبَهَا» ‹قرآن›: ئۇلار ئېيتتى: (بۇ) بۇرۇنقىلارنىڭ ئەپسانىلىرىدۇركى، ئۇلارنى ئۇ يازدۇرۇۋالغان.

«اِكْتَتَبَ فِى بِنَاءِ مَسْجِدٍ»: ئۇ مەسچىت قۇرۇلۇشىغا ئىئانە قىلدى.

اِكْتِحَالْ: سۈرمە تارتماق، سۈرمە سۈرمەك.

اِكْتَحَلَ يَكْتَحِلُ اِكْتِحَالاً ـ تِ عَيْنُهُ بِرُؤْيَةِ أَهْلِهِ: ئۇنىڭ كۆزى بالا ـ چاقىلىرىنى كۆرۈپ خۇشال بولدى.

مَا اكْتَحَلَتْ عَيْنَاهُ بِالنَّوْمِ: ئۇخلىمىدى.

اِكْتَدَحَ يَكْتَدِحُ اِكْتِدَاحًا لِعِيَالِهِ: ئائىلىسى ئۈچۈن تىرىشىپ ئىشلىدى.

اِكْتَدَّ يَكْتَدُّ اِكْتِدَادًا ـ هُ: ھەيدەكچىلىك قىلدى، رىغبەتلەندۈردى.

اِكْتِرَاءْ: ئىجارىگە ئالماق، كىراغا ئالماق.

اِكْتِرَاثْ: دىققەت قىلماق، كۆڭۈل بۆلمەك، غەمخورلۇق قىلماق.

إِنَّكَ قَلِيْلُ الْاِكْتِرَاثِ بِهَذَا الْمَوْضُوعِ: بۇ مەسىلىگە ئانچە كۆڭۈل بۆلۈپ كەتمەيسەن؟

عَدَمُ اِكْتِرَاثٍ: كۆڭۈل بۆلمەسلىك، پەرۋا قىلماسلىق.

اِكْتَرَبَ يَكْتَرِبُ اِكْتِرَابًا: قايغۇردى، غەم قىلدى، ھەسرەت چەكتى، مەيۈسلەندى.

«اِكْتَرَبَ الْأَبُ لِإِخْفَاقِ وَلَدِهِ»: بالىسى مەغلۇپ بولغانلىقى ئۈچۈن دادا غەمگە چۆمدى.

اِكْتَرَثَ يَكْتَرِثُ اِكْتِرَاثًا لِلْأَمْرِ: دىققەت قىلدى، كۆڭۈل بۆلدى.

اِكْتَرَثَ لَهُ: ئۇنىڭ ئۈچۈن قايغۇردى.

اِكْتَرَى يَكْتَرِى اِكْتِرَاءً الدَّارَ: ئۆي ئىجارىگە ئالدى.

«اِكْتَرَى سَيَّارَةً لِمُدَّةِ أُسْبُوعٍ»: ئۇ ماشىنىنى بىر ھەپتىلىك كىراغا ئالدى.

إِكْتِسَابْ: ئېرىشمەك، ھاسىل قىلماق، قولغا كەلتۈرمەك.

اِكْتِسَابُ الْوَقْتِ: ۋاقىتنى قولغا كەلتۈرمەك.

اِكْتِسَابِىٌّ: كېيىن شەكىللەنگەن، كېيىن پەيدا بولغان.

اِكْتَسَبَ يَكْتَسِبُ اِكْتِسَابًا مَالاً: مال توپلىدى، پايدىغا ئېرىشتى، نەپ ئالدى، كەسىپ قىلدى.

اِكْتَسَبَ الشَّخْصُ: تەسەررۇپ قىلدى، تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

اِكْتَسَبَ الْإِثْمَ: گۇناھ ئارتتۇالدى.

«لَهَا مَاكَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَااكْتَسَبَتْ» ‹قرآن›: كىشىنىڭ قىلغان ياخشىلىقى ئۆزىگىدۇر، يامانلىقىمۇ ئۆزىگىدۇر.

«اِكْتَسَبَ اللَّوْنُ صِبْغَةً زَرْقَاءَ»: رەڭ كۆك رەڭگە كىردى.

اِكْتَسَحَ يَكْتَسِحُ اِكْتِسَاحًا الشَّيْءَ: يوقاتتى، تازىلىدى، تۈگەتتى، قومۇرۇپ تاشلىدى.

اِكْتَسَحَ الشَّخْصُ: ھۇجۇم قىلدى.

«اِكْتَسَحَ الرِّيَاحُ الْأَشْجَارَ»: بوران دەرەخلەرنى قومۇرۇپ تاشلىدى.

«اِكْتَسَحَ الْعَدُوُّ الْأَرَاضِيَ»: دۈشمەن زېمىنىغا ھۇجۇم قىلدى.

«اِكْتَسَحَ الْبَالُوعَةَ»: يەر ئاستى ئېرىقىنى تازىلىدى.

اِكْتَسَى يَكْتَسِى اِكْتِسَاءً الشَّخْصُ: كىيىم كىيدى.

«اِكْتَسَتِ الْأَرْضُ بِالنَّبَاتِ»: زېمىن ئۆسۈملۈك بىلەن يېپىلدى.

«لَمْ أَغِبْ عَنْ مَسْقَطِ رَأْسِى سِوَى عَامَيْنِ غَيْرَأَنَّ مَلاَمِحَهُ الْقَدِيْمَةَ قَدْتَغَيَّرَتْ وَاكْتَسَى بِمَلاَمِحَ جَدِيْدَةٍ»: يۇرتۇمدىن ئايرىلغىلى پەقەت ئىككى يىل بولدى، لېكىن ئۇنىڭ كونا قىياپىتى ئۆزگىرىپ يېڭى تۈس ئېلىپتۇ.

اِكْتِشَافْ ج اِكْتِشَافَاتْ: كەشپىيات، ئىختىرا، ئىجادىيەت، كەشىپ قىلماق، ئىختىرا قىلماق.

اِكتِشَافُ كَنْزٍ: خەزىنە تاپماق.

اِكْتِشَافُ الْحِجَابِ: يوپۇق ئاچماق.

اِكْتَشَفَ يَكْتَشِفُ اِكْتِشَافًا الْأَمْرَ: ئاشكارىلىنىدى،

ئېچىپ تاشلىدى، پاش قىلدى.

اِكْتَشَفَ السِّرَّ: سىرنى پاش قىلدى.

«اِكْتَشَفَ الْقَاضِي مُلاَبَسَاتِ الْقَضِيَّةِ» : سوتچى مەسىلىنىڭ ماھىيىتىنى ئاچتى.

«اِكْتَشَفَ كُولُومْبُوسْ أَمْرِيكَا سَنَةَ ٨٩٨ هـ ١٤٩٢م» : كولۇمبو ئامېرىكىنى ھىجرىيە 898 ـ يىلى يەنى مىلادىنىڭ 1492 ـ يىلى تاپقان.

اِكْتَشَمَ يَكْتَشِمُ اِكْتِشَامًا الْأَنْفَ: بۇرنىنى كەستى.

اِكْتَظَّ يَكْتَظُّ اِكْتِظَاظًا الْمَكَانُ: جاي تولۇپ كەتتى.

اِكْتَظَّ مِنَ الطَّعَامِ: تاماققا تويۇپ كەتتى، چىڭقىدلىپ كەتتى.

«تَكْتَظُّ الشَّوَارِعُ بِالْمُتَظَاهِرِينَ» : كوچىلار نامايىشچىلار بىلەن تولۇپ كەتمەكتە.

أَكْتَعُ م كَتْعَاءُ ج كُتْعٌ: بارمىقى مېيىپ بولۇپ قالغان.

اِكْتِفَاءٌ: قانائەتلەنمەك، كۇپايىلەنمەك.

اَلْاِكْتِفَاءُ الذَّاتِيُّ: ئۆز ـ ئۆزىنى تەمىنلەش.

«اَلْاِكْتِفَاءُ الذَّاتِيُّ فِي الْمَوَادِّ الْغِذَائِيَّةِ» : ئاشلىق بىلەن ئۆز ـ ئۆزىنى تەمىنلەش.

اِكْتَفَأَ يَكْتَفِئُ اِكْتِفَاءً الْإِنَاءَ: قاچىنى ئۆرىدى، كۆمتۈردى.

أَكْتَفُ م كَتْفَاءُ ج كُتْفٌ: دولىسى ئاغرىق ئادەم.

اَلْأَكْتَفُ مِنَ الْخَيْلِ: ئاقساق ئات.

اِكْتَفَى يَكْتَفِي اِكْتِفَاءً بِكَذَا: كۇپايىلەندى، قانائەتلەندى، كۇپايە قىلدى، يېتەرلىك بولدى.

اِكْتَفَى بِالْأَمْرِ: ئۈستىگە ئالدى.

«اِكْتَفَى بِأَجْرٍ زَهِيدٍ» : ئۇ ئازغىنا ھەق بىلەن كۇپايىلەندى.

اِكْتَلَأَ يَكْتَلِئُ اِكْتِلاَءً ـ تِ الْعَيْنُ: بىدار بولدى، ئۇخلىمىدى.

اِكْتَمَلَ يَكْتَمِلُ اِكْتِمَالاً الشَّيْءُ: تولۇقلاندى، تاكامۇللاشتى.

اِكْتَمَنَ يَكْتَمِنُ اِكْتِمَانًا: يوشۇرۇندى، مۆكۈۋالدى، بېكىنىۋالدى.

اِكْتِنَازٌ: توپلىماق، يىغماق، يىغىلماق.

اِكْتِنَازُ الْمَالِ: مال توپلاش.

أَكْتَنَ يُكْتِنُ إِكْتَانًا الشَّيْءَ: يەملىدى، چاپلىدى، يېپىشتۇردى.

اِكْتَنَزَ يَكْتَنِزُ اِكْتِنَازًا: توپلاندى، يىغىلدى، جۇغلاندى، ساقلاندى.

اِكْتَنَزَ اللَّحْمُ: گۆش يىغىلدى، سەمرىدى.

اِكْتَنَزَ الْمَالَ: مال توپلىدى.

«اِكْتَنَزَ الْمَالَ كَهْلاً لِيَجِدَهُ شَيْخًا» : ئۇ قېرىغاندا ئىشلىتىش ئۈچۈن قىران ۋاقتىدا مال توپلىدى.

اِكْتَنَفَ يَكْتَنِفُ اِكْتِنَافًا الشَّيْءَ: ئورىۋالدى، قورشىۋالدى، مۇھاسىرىگە ئالدى.

اِكْتَنَفَ الشَّخْصَ: ھىمايىسىگە ئالدى، تەربىيىسىگە ئالدى.

تَكْتَنِفُهُ الْمَصَائِبُ: قاتمۇ قات قىيىنچىلىق ئىچىدە قالدى.

اِكْتَنَّ يَكْتَنُّ اِكْتِنَانًا: يوشۇرۇندى، مۆكۈۋالدى.

اِكْتَنَهَ يَكْتَنِهُ اِكْتِنَاهًا الْأَمْرَ: پۈتۈنلەي چۈشەندى، ماھىيىتىگە يەتتى.

اِكْتَنَى يَكْتَنِي اِكْتِنَاءً بِكَذَا: لەقەم قويۇلدى، باشقا ئىسىم بىلەن ئاتالدى.

اِكْتَهَفَ يَكْتَهِفُ اِكْتِهَافًا الشَّخْصُ: غارغا ماكانلاشتى.

اِكْتَهَفَ الْمُتَصَوِّفُ: سوپى غارنى ماكان قىلىۋالدى.

اِكْتَهَلَ يَكْتَهِلُ اِكْتِهَالاً الشَّخْصُ: ئوتتۇرا ياش بولدى.

أُكْتُوبَرْ: ئۆكتەبىر (مىلادىيە 10 ـ ئاي).

اِكْتَوَى يَكْتَوِي اِكْتِوَاءً: كۆيدى، قىزىتىلدى، داغلاندى.

اِكْتَوَى الشَّخْصُ: ئۆزىنى كۆيدۈرۈۋالدى.

أَكْثَرَ يُكْثِرُ إِكْثَارًا الرَّجُلُ: كۆپ نەرسە كەلتۈردى.

أَكْثَرَ الشَّيْءَ: كۆپەيتتى، جىقلاتتى.

«قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ»

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

‹قرآن› : ئۇلار (يەنى نۇھنىڭ قەۋمى) : «ئى نۇھ! بىز بىلەن مۇنازىرىلەشتىڭ، ناھايىتى كۆپ مۇنازىرىلەشتىڭ، ئەگەر راست سۆزلىگۈچىلەردىن بولساڭ، بىزنى قورقۇتقان ئازابىنى چۈشۈرۈپ باققىن» دېدى.

«اَلَّذِينَ طَغَوا فِي الْبِلاَدِ فَاَكْثَرُوافِيهَا الْفَسَادَ» ‹قرآن› : ئۇلار شەھەرلەردە (زۇلۇم قىلىشتا) ھەددىدىن ئاشتى، ئۇ يەرلەردە بۇزغۇنچىلىقنى كۆپ قىلدى.

أَكْثَرَ مِنَ الصَّدَقَةِ: سەدىقىنى كۆپ بەردى.

هُوَ يُكْثِرُ مِنَ الْإِبْتِسَامِ: ئۇ تولا كۈلىدۇ.

أَكْثَرُ: ئەڭ كۆپ، تولاراق.

«مَا أَكْثَرَ الْأَعْمَالَ الَّتِي تَحْتَاجُ إِلَيْهَا تَحْوِيلُ الْقُطْنِ إِلَى قُمَاشٍ» : پاختىنىڭ رەخت بولۇپ چىقىشىغا نۇرغۇن جاپالىق ئەمگەك كېتىدۇ.

أَكْثَرُ عَدَدًا: سان جەھەتتىن بەك كۆپ.

«إِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَشْكُرُوْنَ» ‹قرآن› : ئاللاھ ئىنسانلارغا ھەقىقەتەن مەرھەمەتلىكتۇر ۋە لېكىن ئىنسانلارنىڭ كۆپچىلىكى (ئاللاھنىڭ نېمىتىگە) شۈكۈر قىلمايدۇ.

عَلَى أَكْثَرِ تَقْدِيرٍ: ئەڭ كۆپ مۆلچەرلىگەندە، ئەڭ كۆپ بولغاندا.

أَكْثَرُ أَهَمِّيَّةً: ئەھمىيىتى تېخىمۇ كۆپ.

أَكْثَرِيَّةٌ ج أَكْثَرِيَّاتٌ: كۆپچىلىك، كۆپ سانلىق.

«نَجَحَ فِيالْاِنْتِخَابَاتِ بِأَكْثَرِيَّةِ الثُّلُثَيْنِ» : سايلامدا ئۈچتىن ئىككى قىسىم كۆپ سانلىق بىلەن غەلىبە قىلدى.

«تَلْقَى مُعَارَضَةَ الْأَكْثَرِيَّةِ» : ئۇ كۆپچىلىك كىشىلەرنىڭ قارشىلىقىغا ئۇچرايدۇ.

أَكْحَلَ يُكْحِلُ إِكْحَالاً ــ تِ السِّنُونُ الْقَوْمَ: قەۋمگە قەھەتچىلىك يەتتى.

أَكْحَلَتِ الْأَرْضُ بِالْخُضْرَةِ: زېمىندا يېشىللىق كۆرۈلۈشكە باشلىدى.

أَكْحَلُ م كَحْلاَءُ ج كُحْلٌ: سۈرمە تارتىۋالغان كىشى.

أَكْحَلُ م كَحْلاَءُ ج كُحْلٌ و كَحْلاَوَاتٌ: كۆزى، قارا كۆز؛ قان ئېلىنىدىغان ياكى ئوكۇل قىلىنىدىغان بىلەكتىكى تومۇر.

هَذَا عَامٌ أَكْحَلُ: بۇ قۇرغاقچىلىق يىل.

أَكْدَى يُكْدِي إِكْدَاءً: بېخىللىق قىلدى، پىخسىقلىق قىلدى، نامراتلىشىپ كەتتى، مەغلۇپ بولدى، يېڭىلدى.

أَكْدَى الْعَامُ: يىل قۇرغاقچىلىقى بولدى، يىل قەھەتچىلىك بولدى (قۇرغاقچىلىق يىلى بولدى، قەھەتچىلىك يىلى بولدى).

«أَفَرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّى وَأَعْطَى قَلِيْلاً وَأَكْدَى» : (ئى مۇھەممەد!) ئىماندىن يۈز ئۆرىگەن ئادەمدىن خەۋەر بەرگىن، ئۇ (شەرت قىلىنغان مالدىن) ئازغىنا بەردى، قالغىنىنى بەرمىدى.

أَكْذَبَ يُكْذِبُ إِكْذَابًا ــ هُ: يالغان ئېيتقۇزدى، يالغان گەپ قىلدۇردى.

أُكْذُوبَةٌ ج أَكَاذِيْبُ: يالغان - ياۋىداق، يالغان خەۋەر.

إِكْرَاءٌ: ئىجارىگە بەرمەك، كىراغا بەرمەك.

إِكْرَامٌ: ھۆرمەتلىمەك، ئىززەتلىمەك، قەدىرلىمەك، ئىكرام قىلماق.

إِكْرَامُ الضَّيْفِ: مېھمان قوبۇل قىلماق، كۈتمەك.

إِكْرَامًا لِخَاطِرِ فُلاَنٍ: ... گە يۈز خاتىرە قىلىپ، ... نىڭ يۈزىنى قىلىپ، ... نىڭ يۈزىدىن.

إِكْرَامًا لِوُجُودِهِ: ئۇنىڭ كەلگەنلىكىنى قارشى ئېلىپ.

«قَامَ بِهَذَا الْعَمَلِ إِكْرَامًا لَهُ» : ئۇ بۇ خىزمەتنى ئۇنىڭ ئۈچۈن قىلدى.

إِكْرَامِيٌّ: شەرەپلىك، شان - شەرەپلىك، ئابرۇيلۇق، ھۆرمەتلىك.

إِكْرَامِيَّةٌ ج إِكْرَامِيَّاتٌ: مۇكاپات پۇل ، ئىنئام پۇل.

إِكْرَامِيَّةُ الْمُحَامِي: ئادۋوكاتلىق ھەققى.

إِكْرَاهٌ: زورلىماق، مەجبۇرلىماق، بېسىم ئىشلەتمەك.

مِنْ غَيْرِ إِكْرَاهٍ: زورلىماستىن، مەجبۇرلىماستىن، ئىختىيارى.

اِعْتَرَفَ تَحْتَ الْإِكْرَاهِ: مەجبۇرلاش ئاستىدا ئىقرار قىلدى.

إِكْرَاهِيٌّ: زورلۇق، مەجبۇرىي، زاورمۇ زور، مەجبۇرەن.

أَكَرَ يأْكُرُ أَكْرًا الْأَرْضَ: يەر تېرىدى، دېھقانچىلىق قىلدى.

أَكَرَ النَّهْرَ: ئۆستەڭ قازدى.

أَكْرَبَ يُكْرِبُ إِكْرَابًا فِى السَّيْرِ: تېز ماڭدى، ئالدىراپ ماڭدى، يېقىنلاشتى، يېقىن كەلدى.

أَكْرَبَ الْأَمْرُ: يۈز بەرگىلى تاس قالدى.

أُكْرَةٌ ج أُكَرٌ: ئورا، ئازگال، خەندەك، گوداڭ؛ شار.

أُكْرَةُ الْبَابِ: ئىشىكنىڭ تۇتقۇچى.

أَكْرَثَ يُكْرِثُ إِكْرَاثًا الْغَمُّ فُلاَنًا: غەم بېسىۋالدى، غەم ـ قايغۇدا قالدى.

أَكْرَجَ يُكْرِجُ إِكْرَاجًا الْخُبْزُ: نان بۇزۇلۇپ قالدى، نان كۆكىرىپ قالدى.

أَكْرَشُ م كَرْشَاءُ ج كُرْشٌ و كَرْشَوَاتٌ: يوغان قورساق، باداڭ قورساق.

أَكْرَفَ يُكْرِفُ إِكْرَافًا الشَّيْءَ: پۇرىدى، ھىدلىدى.

أَكْرَفَ الْحِمَارُ: ئېشەك سۇيدۇكىنى پۇراپ تۇمشۇقىنى ئاسمانغا قىلدى.

أَكْرَمَ يُكْرِمُ إِكْرَامًا الشَّخْصَ: ھۆرمەتلىدى، قەدىرلىدى، ئىززەت ـ ئىكرام قىلدى.

أَكْرَمَ اللّٰهُ مَثْوَاهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا خاتىرجەملىك ئاتا قىلسۇن، ئاللاھ ئۇنىڭ ياتقان يېرىنى جەننەتتە قىلسۇن.

«فَاَمَّا الْاِنْسَانُ اِذَا مَاابْتَلاَهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُوْلُ رَبِّى اَكْرَمَنِ» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارى ئىنساننى سىناپ ئەزىز قىلسا ۋە ئۇنىڭغا نېمەت بەرسە، ئۇ: «پەرۋەردىگارىم مېنى ئەزىز قىلدى دەيدۇ».

«أَكْرَمَ نَفْسَهُ عَنِ الْمَعَاصِي»: ئۇ گۇناھلاردىن ئۆزىنى يىراق تۇتتى.

«أَكْرَمَ نَفْسَهُ عَنْ سَيِّ الأَفْعَالِ»: ناچار قىلمىشلاردىن يىراق بولدى، ناچار قىلمىشلاردىن پاك بولدى.

أَكْرَمَ اللّٰهُ وَجْهَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا شەرەپ ئاتا قىلسۇن.

أَكْرَمُ: ئەلا، سېخى، ئەڭ مەرد، ئەڭ ئېسىل.

«اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقَاكُمْ» ‹قرآن›: ئەڭ تەقۋادار بولغانلىرىڭلار ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئەڭ ھۆرمەتلىك ھېسابلىنىسىلەر.

أَكْرَهَ يُكْرِهُ إِكْرَاهًا عَلَى الْأَمْرِ: زورلىدى، مەجبۇرلىدى، قىستىدى.

أَكْرَهَهُ عَلَى الطَّاعَةِ: مەجبۇرىي باش ئەگدۇردى، بېسىم ئىشلەتتى، بويسۇندۇردى.

«أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النّاسَ حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِيْنَ» ‹قرآن›: سەن كىشىلەرنى مۇسۇلمان بولۇشقا مەجبۇرلامسەن؟

«إِلاَّمَنْ أُكْرِهَو قَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيْمَانِ» ‹قرآن›: قەلبى ئىمان بىلەن مۇستەھكەم تۇرسىمۇ مەجبۇرلاش ئاستىدا ئىماندىن يانغانلىقىنى بىلدۈرگەنلەربۇنىڭدىن مۇستەسنا.

أَكْرَى يُكْرِى إِكْرَاءً دَارَهُ: ئۆيىنى ئىجارىگە بەردى.

أَكْسَبَ يُكْسِبُ اِكْسَابًا فُلاَنًا مَالاً: پايدىغا ئېرىشتۈردى، نەپ بەردى.

أَكْسَبَ حَقًّا: ھوقۇقدار قىلدى.

«أَكْسَبَ الأُسْتَاذُ تِلْمِيذَهُ الْعِلْمَ»: ئۇستاز شاگىرتىنى ئىلىمگە ئىگە قىلدى.

«يُكْسِبُ التَّطْعِيْمُ الْجِسْمَ مَنَاعَةً ضِدَّ الْمَرَضِ»: بەدەنگە ئوكۇل سېلىش كېسەلىگە قارشى كۈچ پەيدا قىلىدۇ.

أَكْسَحُ م كَسْحَاءُ ج كُسْحٌ و كُسْحَانٌ: راخىت كېسىلىگە دۇچار بولغۇچى، پارالىچ كېسىلىگە دۇچار بولغۇچى.

رَجُلٌ أَكْسَحُ: پالەچ ئادەم.

أَكْسَدَ يُكْسِدُ إِكْسَادًا الْقَوْمُ: بازىرى كاساتلاشتى، راۋاج تاپمىدى.

أَكْسَدَتِ السُّوقُ: بازار كاساتلاشتى، روناق تاپالمىدى.

أَكْسَدَهُ: تاشلىۋەتتى، تاشلاتقۇزىۋەتتى، ئۇنى داتلاشتۇردى.

أَكْسَدَ الْمَادَّةَ: ماددىنى ئوكسىدلاشتۇردى، دات باستۇردى.

أَكْسَدَ يُكْسِدُ أَكْسَدَةً: ئوكسىگېن ئارىلاشتۇردى.

أُكْسِيدُ الْحَدِيدِ: تۆمۈر ئوكسىدى، دات.

أُكْسِيدُ الرَّصَاصِ: ئالىيۇمىن ئوكسىدى.

uyghurkitap.com

أَكْسَلَ يُكْسِلُ إِكْسَالاً الْأَمْرُ فُلَانًا: ھورۇن قىلىپ قويدى، ھالىنى قويمىدى.

أَكْسَى يُكْسِي إِكْسَاءً الثَّوْبَ: كىيىم كىيگۈزدى.

«أَكْسَى حَدِيثَهُ مُلَحًا وَنَوَادِرَ»: ئۇ سۆزىگە يۇمۇر ۋە لەتىپىلەرنى قوشتى.

أُكْسِيْجِين: ئوكسىگېن.

إِكْسِيْر: ئارىلاشما ماددا (قەدىمقىلار ئۇنىڭ بىلەن تۆمۈر، مىستەك مەدەن مەھسۇلاتلىرىنى ئالتۇنغا ئايلاندۇرغىلى بولىدۇ دەپ قارايتتى، يەنە ئۇلارنىڭ قارىشىچە ئۆمۈرنى ئۇزارتقىلى بولىدىغان ئىچىملىك).

إِكْسِيرُ الْحَيَاةِ: قېرىماسلىق دورىسى.

أَكْفَأَ يُكْفِئُ إِكْفَاءً الْإِنَاءَ: قاچىنى ئۆرىدى، كۆمتۈردى، سىندۇردى.

أَكْفَرَ يُكْفِرُ إِكْفَارًا الرَّجُلَ: كاپىر دەپ قارىدى، كاپىرغا چىقاردى، كۇپۇرغا نىسبەت بەردى.

أَكْفَرَهُ: گۇناھقا مەجبۇرلىدى.

أَكْفَسُ م كَفْسَاءُ ج كُفْسٌ: مايماق پاچاق، پۇتى قىڭغىر.

أَكْفَلَ يُكْفِلُ إِكْفَالاً: كېپىل قىلدى، كاپالەتلىك قىلدى، كېپىل قىلدۇردى.

أَكْفَلَ فُلَانًا مَالَهُ: مېلىنى كېپىللىككە بەردى، ساقلاپ بېرىشكە بەردى.

«فَقَالَ أَكْفِلْنِيهَا وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ» (قۇرئان): قېرىندىشىم ئۇ بىر ساغلىقىنىمۇ ماڭا بەرگىن دەيدۇ، (ئارىمىزدا بۇ توغرىلىق مۇنازىرە بولۇپ) ئۇ مېنى سۆزدە يېڭىپ قويدى.

إِكْفِهْرَار: قاراڭغۇ، تۇتۇق.

إِكْفَهَرَّ يَكْفَهِرُّ إِكْفِهْرَارًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇ بولدى، قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

إِكْفَهَرَّ السَّحَابُ: بۇلۇت قويۇقلىشىپ ھاۋا قاراڭغۇلاشتى.

إِكْفَهَرَّ وَجْهُهُ: قاپىقى تۈرۈلدى، چىرايى تۇتۇلدى.

أَكَّار ج أَكَرَة وَأَكَّارُونَ: دېھقان، تېرىقچى.

أَكَّاف: ئۇچۇلۇقچى.

أَكَّال: قارنى يامان، كۆزى ئاچ، چوڭ يەپ چوڭ ئىچكۈچى، ئوبقان.

«سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ» (قۇرئان): ئۇلار يالغانغا قۇلاق سالغۇچىلاردۇر، ھارامنى يېگۈچىلەردۇر.

أَكَّدَ يُؤَكِّدُ تَأْكِيدًا الْأَمْرَ: تەكىتلىدى، كۈچەيتتى.

أَكَّدَ الْفَرَسَ: ئاتنى ئېگەرلىدى.

أَكَّدَ الْخَبَرَ: تەكىتلىدى.

أَكَّدَ صِحَّةَ النَّبَأِ: ئۇ خەۋەرنىڭ توغرىلىقىنى تەكىتلىدى.

أَكَّدَ الشَّائِعَاتِ: ئۇ ئەپقاچتى گەپلەرنى ئىسپاتلىدى.

«أَكَّدَ عَلَيْهِ ضَرُورَةَ حُضُورِهِ قَبْلَ مَوْعِدِ السَّفَرِ»: ئۇنىڭغا سەپەرگە چىقىش ۋاقتىدىن بۇرۇن ھازىر بولۇش كېرەكلىكىنى تەكىتلىدى.

أَكَّفَ يُؤَكِّفُ تَأْكِيفًا الْحِمَارَ: ئېشەككە ئۇچۇلۇق توقۇدى.

أَكَّلَ يُؤَكِّلُ تَأْكِيلًا الطَّعَامَ: تاماقنى يېگۈزۈپ تويغۇزدى.

أَكَلَ يَأْكُلُ أَكْلًا و مَأْكَلًا الطَّعَامَ: تاماقنى چايناپ يۇتتى.

أَكَلَ حَقَّهُ: ھەققىنى يەۋالدى، ئۇنىڭ ھەققىنى ئىگىلىۋالدى.

أَكَلَتِ النَّارُ الشَّيْءَ: ئوت بەربات قىلىۋەتتى.

«وَ مِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا» (قۇرئان): ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسىدىن يېڭى گۆشلەرنى يەيسىلەر.

«حَتَّى يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ» (قۇرئان): ئوت يەپ كېتىدىغان بىر قۇربانلىق كەلتۈرمىگۈچە...

«أَكَلْتُ بِالْعُودَيْنِ»: چوكا بىلەن تاماق يېدىم.

أَكَلَ عَلَيْهِ الدَّهْرُ وَشَرِبَ: ئۇزۇن ئۆمۈر كۆردى، كونىلىقتىن چىرىپ كەتتى.

أَكَلَ الْمَالَ: مالنى يەۋالدى.

أَكَلَتِ الْأَرَضَةُ الْخَشَبَ: ياغاچنى قۇرت يېدى.

أَكَلَ عُمْرَهُ: قېرىپ كەتتى.

أَكَلَ لَحْمَهُ: غەيۋىتىنى قىلدى.

«يَعْلَمُ أَوْيَعْرِفُ مِنْ أَيْنَ تُؤْكَلُ الْكَتِفُ»: ئىشنىڭ يولىنى بىلىدۇ، ئىشنى ئەپلىيە-

لەيدۇ.

أَكَلَ يَأْكُلُ أَكْلاً و أُكَالاً رَأْسُهُ: بېشى قىچىشتى.

أَكِلَ يَأْكَلُ أَكَلاً السِّنُّ: قۇرت يېدى، چىرىدى.

أَكْلٌ: يېمەك.

غُرْفَةُ الْأَكْلِ: تاماقخانا، تاماق يەيدىغان ئۆي.

قَاعَةُ الْأَكْلِ: تاماقخانا.

أُكُلٌ. أُكْلٌ ج آكَالٌ: مېۋە، يېمەككلىكلەر، كەڭ رىزىق.

«أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلاً كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ» «قرآن»: ئاللاھنىڭ مۇنداق بىر تەمسىل كۆرسەتكەنلىكىنى كۆرمىدىڭمۇ؟ كەلىمە تەييىبە (يەنى ياخشى سۆز ئىمان كەلىمىسى) يىلتىزى يەرنىڭ ئاستىدا بولغان، شېخى ئاسمانغا تاقاشقان، پەرۋەردىگارىنىڭ ئىزنى بىلەن ۋاقتى – ۋاقتىدا مېۋە بېرىپ تۇرىدىغان ئېسىل دەرەخكە ئوخشايدۇ.

«آتَى أُكُلَهُ»: مېۋە بەردى.

أَكْلَأَ يُكْلِئُ إِكْلاءً الْمَكَانُ: جاي ئوت – چۆپلۈك بولدى، ئوت – چۆپى مول بولدى.

أَكْلَأَتِ النَّاقَةُ: تۆگە ئوتلىدى.

أُكَالٌ: يەل تاشما، قىچىشقاق، قوتۇر.

أَكْلَةٌ: بىر ۋاقلىق.

أُكْلَةٌ: بىر چىشلەم، بىر پارچە، بىر لوقما.

أَكَلَةٌ: قارنى يامان، تويماس، ئوپقان.

أَكْلَفُ م كَلْفَاءُ ج كُلْفٌ: سەپكۈنلۈك، سەپكۈنى بار.

أَكَلَّ يُكِلُّ إِكْلالاً الْعَمَلُ فُلاَناً: خىزمەت ھارغۇزىۋەتتى، چارچىتىۋەتتى.

أَكَلَّ الْبُكَاءُ بَصَرَهُ: يىغا ئۇنىڭ كۆزىنى ئاجىزلاشتۇرۇۋەتتى.

إِكْلِيلٌ ج أَكَالِيلُ: تاج؛ تىرناقنىڭ ئەتراپىدىكى گۆش؛ گۈلچەمبىرەك، گۈل ياپراقلىرى توپى؛ كۈن تۇتۇلغاندا قۇياش كۆرۈنىدىغان گەردىش.

إِكْلِيلُ الزَّوَاجِ: توي مۇراسىمىدا قىز بېشىغا كىيىدىغان گۈلچەمبىرەك.

إِكْلِيلِيٌّ: تاجلىق.

اَلْعَظْمُ الْإِكْلِيلِيُّ: ماڭلاي سۆڭىكى.

شَرْيَانٌ إِكْلِيلِيٌّ: ئارتېرىيە، قىزىل قان تومۇرى.

إِكْمَالٌ: تاماملىماق، تۈگەتمەك، كامالەتكە يەتكۈزمەك، ئورۇنلىماق.

«سَتُرْسِلُنِي الْجَامِعَةُ لِإِكْمَالِ دِرَاسَتِي فِي الْخَارِجِ»: ئۇنىۋېرسىتېت مېنى بىلىم ئاشۇرۇشقا چەتكە ئەۋەتىدۇ.

أَكَمَةٌ ج أَكَمَاتٌ و أَكَمٌ ج آكَامٌ و أُكُمٌ وَإِكَامٌ: دۆڭ، دۆڭلۈك، تۆپىلىك.

وَرَاءَ الْأَكَمَةِ مَا وَرَاءَهَا: بۇ يەردە ئويۇن بار (گۇمانلىق ئىش ياكى سۈيىقەست).

«قَدْ أَيْقَنْتُ أَنَّ مَاوَرَاءَ الْأَكَمَةِ مَاوَرَاءَهَا»: بۇنىڭدا ئويۇن بارلىقىغا تامامەن ئىشەندىم.

أَكْمَدَ يُكْمِدُ إِكْمَادًا الْعُضْوَ: ئەزاغا قىزىق لاتا بىلەن ئىسسىق ئۆتكۈزدى.

أَكْمَدَ الْهَمُّ فُلاَنًا: ھەسرەت چەكتۈردى، ئېچىندۇردى، ئازابلىدى.

إِكْمَدَّ يَكْمَدُّ اِكْمِدَادًا: ئۆڭدى، رەڭگى ئۆچتى، رەڭگى ئۆزگەردى.

أَكْمَلَ يُكْمِلُ إِكْمَالاً الشَّيْءَ: تاماملىدى، ئورۇنلىدى، تۈگەتتى، مۇكەممەللەشتۈردى.

«اَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ» «قرآن»: بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم.

أَكْمَلُ: ئەڭ تولۇق، ئەڭ مۇكەممەل.

«حَضَرَ الْأَنْصَارُ بِأَكْمَلِهِمْ»: ياردەمچىلەر تولۇق ھازىر بولدى.

بِأَكْمَلِهِ: تولۇقى بىلەن، تولۇق رەۋىشتە، تامامەن، تەلتۆكۈس.

«أَدَّاهُ عَلَى أَكْمَلِ وَجْهٍ»: ئۇ تولۇق ئادا قىلدى.

«عَمَّ الْبَرْدُ الْبِلاَدَ بِأَكْمَلِهَا»: سوغۇق پۈتۈن مەملىكەت بويىچە بولدى.

أَكَمَّ يُكِمُّ إِكْمَامًا الْقَمِيصَ: كۆڭلەككە يەڭ ئورناتتى.

أَكَمَّتِ النَّخْلَةُ: خورما بوغۇن چىقاردى.

أَكْمَنَ يُكْمِنُ إِكْمَانًا الشَّيْءَ: يوشۇردى.

ئۇيغۇر كىتاب www.uyghurkitap.com

أَكْمَهُ ج كَمْهَاءُ ج كُمْهٌ: تۇغما كور، ئەما.

كَلَأٌ أَكْمَهُ: كۆز يەتمەس ئوتلاق.

«وَتُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي» ‹قرآن›: مېنىڭ ئىزنىم بىلەن تۇغما كورنى، بەرەس كېسىلىنى ساقايتاتتىڭ.

أُكْنَةٌ ج أُكَنٌ: قۇش ئۇۋىسى.

أَكْنَفَ يُكْنِفُ إِكْنَافًا الرَّجُلَ: ياردەم قىلدى، ياردەم بەردى.

أَكَنَّ يُكِنُّ إِكْنَانًا الشَّيْءَ: يوشۇردى، مەخپىي تۇتتى.

«هُوَ لاَ يُكِنُّ لَكَ خَيْرًا»: ئۇ ساڭا ياخشىلىقتىن باشقىنى كۆڭلىگە پۈكمەيدۇ.

«وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارنىڭ دىللىرىدا يوشۇرغانلىرىنى ۋە ئاشكارا قىلغانلىرىنى شەك ـ شۈبھىسىز بىلىدۇ.

«وَلاَجُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيْمَا عَرَّضْتُم بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ اَوْ اَكْنَنْتُم فِى اَنْفُسِكُمْ» ‹قرآن›: ئىددىتى توشمىغان ئاياللارغا ئۇلارنى ئالدىغانلىقىڭلارنى پۇرىتىپ ئۆتسەڭلار ياكى بۇنى دىلىڭلاردا يوشۇرۇن تۇتساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

أَكْنَى يُكْنِى إِكْنَاءً: لەقەم قويدى، باشقا ئىسىم بىلەن ئاتىدى.

أَكْوَعُ م كَوْعَاءُ ج كُوْعٌ: جەينىكى چوڭ، مايماق جەينەك.

أَكُوْلٌ: قارنى يامان، كۆزى ئاچ، چوڭ يەپ چوڭ ئىچكۈچى.

أَكُولَةٌ ج أَكَائِلُ: مەخسۇس سەمرىتىپ ئۆلتۈرۈپ يېيىش ئۈچۈن بېقىلىدىغان ھايۋان، بورداق مال.

أَكْوَمُ م كَوْمَاءُ ج كُومٌ: لوككىسى چوڭ تۆگە.

أَكِيْدٌ: ئېنىق، مۇھەققەق.

«هَذَا أَمْرٌ أَكِيْدٌ»: بۇ بولسا ئېنىق بىر ئىش.

«إِنَّهُ قَادِمٌ أَكِيدًا»: ئۇ جەزمەن كېلىدۇ.

أَكْيَسُ م كِيسَى وكُوسَا ج كِيسٌ: ئەڭ چېچەن، ئەڭ زېرەك، ئەڭ ياخشى.

أَكِيْلٌ: قارنى يامان، تويماس، كۆزى ئاچ.

أَلاَ: ئەجەبا... ئەمەسمۇ؟ ... مۇ، قايتۇرما سوراقنى كۈچەيتىش رولىنى ئوينايدۇ، ئۆتۈنۈش مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ.

«أَلاَ تَتَفَضَّلُ بِقَبُوْلِ دَعْوَتِنَا»: تەكلىپىمىزنى قوبۇل قىلسىڭىزكەن.

«أَلاَ تَتَوَحَّدُوْنَ لِمُقَابَلَةِ عَدُوِّكُمْ»: دۈشمىنىڭلارغا تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن بىرلەشمەمسىلەر.

«أَلاَ إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللّٰهِ لاَخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُوْنَ» ‹قرآن›: راستىنلا ئاللاھنىڭ دوستلىرىغا (ئاخىرەتتە ئاللاھنىڭ ئازابىدىن) قورقۇش، (دۇنيا قولدىن كەتكۈزۈپ قويغانغا) قايغۇرۇش يوقتۇر.

«أَلاَ تَكُفُّ عَنِ الْإِسَاءَةِ إِلَى أَهْلِكَ؟»: سەن ئۆز ئائىلەڭلەردىكىلەرگە يامانلىق قىلىشتىن توسالمامسەن.

أَلاَ يَأْلُو أَلْوًا و أُلُوًّا وأَلِيًّا: بوشاڭلىق قىلدى، بىپەرۋالىق قىلدى، ھورۇنلۇق قىلدى.

«لاَ آلُوكَ نُصْحًا وَإِرْشَادًا»: سەندىن نەسىھەت ۋە كۆرسەتمىلەرنى ئايىمايمەن.

«لاَ يَأْلُو خَيْرًا»: ئۇ ياخشىلىق قىلىشقا سەل قارىمايدۇ.

«لاَ يَأْلُو جُهْدًا»: ئۇ تىرىشچانلىقنى ئايىمايدۇ.

أَلاَحَ يُلِيْحُ إِلاَحَةً الشَّيْءُ: ئايان بولدى، روشەن كۆرۈندى، كۆز ئالدىدا گەۋدىلەندى، ئاشكارا بولدى.

أَلاَحَ الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى.

أَلاَحَ النَّجْمُ: يۇلتۇز پارلىدى.

أَلاَحَ الْفَجْرُ وَالنَّهَارُ: تاڭ ئاتتى، تاڭ يورىدى.

أَلاَحَ الشَّخْصُ بِثَوْبِهِ: باشقىلار يىراقتىن ئۇنى كۆرسۇن دەپ كىيىمىنى پۇلاڭلاتتى.

أَلاَحَ بِسَيْفِهِ اَوْعَصَاهُ: قىلىچى ياكى ھاسىسىنى پۇلاڭلاتتى.

أَلاَحَ بِيَدِهِ أَوْ بِمِنْدِيْلِهِ: قولىنى ياكى ياغلىقىنى پۇلاڭلاتتى.

أَلاَحَ الشَّيْءَ بِالنَّارِ: ئوتقا قاقلاپ قۇرۇتتى، پىشۇردى، كاۋاپ قىلدى.

أَلاَمَ يُلِيمُ إِلاَمَةً الشَّخْصُ: ئەيىبلىنىدىغان

ئىشنى قىلدى، مالامەت قىلىشقا تېگىشلىك ئىشنى قىلدى.

أَلاَمَ الشَّخْصَ: ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

أَلاَنَ يُلِيْنُ إِلاَنَةً الشَّيْءَ: يۇمشاتتى، سىلىقلاتتى، نازاكەتلىك قىلدى.

«وَأَلَنَّا لَهُ الْحَدِيْدَ» ‹قرآن›: تۆمۈرنى داۋۇدقا يۇمشاق قىلىپ بەردۇق.

أَلاَنَ الْبَطْنَ: قورسىقىنى بوشاتتى، ئىچىنى سۈردى.

أَلاَنَ الْمَعْدَنَ: مەدەننى يۇمشاتتى.

«أَلاَنَ لِلْقَوْمِ جَنَاحَهُ»: قەۋمىگە مۇلايىم بولدى، قەۋمىگە سىلىق مۇئامىلە قىلدى.

«أَلاَنَ مَوْقِفَهُ مِنْ خَصْمِهِ»: ئۇ دۈشمىنىگە بولغان مەيدانىنى يۇمشاتتى.

إِلاَهٌ. إِلَهٌ ج آلِهَةٌ: مەبۇد، تەڭرى، خۇدا.

«وَلاَتَدْعُ مَعَ اللَّهِ اِلَهًا آخَرَ» ‹قرآن›: ئاللاھقا قوشۇپ باشقا بىر ئىلاھقا ئىبادەت قىلما.

«لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ»: بىر ئاللاھدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر.

إِلَهُ الشِّعْرِ وَالْمُسِيقَى: شېئىر، مۇزىكا ئىلاھى (قەدىمكى يۇنان ئېتىقادىدا).

إِلَهُ الْخَصْبِ: 7-ئاي (بابىللارنىڭ ئېتىقادىدا).

إِلاَهَةُ الْخَصْبِ وَ الأُمُومَةِ: قەدىمكى مىسىرلىقلارنىڭ ئېتىقادىدىكى ئىزىس ناملىق خۇداسى.

إِلاَهِيٌّ: ئىلاھىي، دىنىي؛ ئىلاھقا مەنسۇپ.

اَلْحَقُّ الإِلاَهِيُّ: ئىلاھىي ھوقۇق.

اَلإِلاَهِيَّاتُ: ئاللاھنىڭ زاتى ۋە سۈپىتىگە ئائىت نەرسىلەر.

عِلْمُ الإِلاَهِيَّاتِ: تېئولوگىيە، ئىلاھىيەت ئىلمى، ئىلاھشۇناسلىق.

أَلأَمَ يُلْئِمُ اِلْئَامًا: رەزىللىك قىلدى، پەسكەشلىك قىلدى، ئىپلاسلىق قىلدى، رەسۋالىق قىلدى.

أَلأَمَ الشَّخْصُ: پەسلىك قىلدى، بېخىللىق قىلدى؛ پەس باللارنى تۇغدى، بېخىل باللارنى تۇغدى.

أَلأَمَ الشَّيْءَ: تۈزەتتى، ساقايتتى.

«أَلأَمَ الْمُمَرِّضُ الْجُرْحَ بِالدَّوَاءِ»: سېستىرا يارىنى دورا بىلەن ساقايتتى.

أَلَبَ يَأْلُبُ أَلْبًا: يىغىلدى، توپلاندى.

إِلْبٌ: دۈشمەنلىشىش، ئۆچلىشىش.

هُمْ عَلَيَّ إِلْبٌ: ئۇلار بىرلىكتە ماڭا قارشى تۇردى.

أَلَبَّ يُلِبُّ إِلْبَابًا الْغَرْسُ وَنَحْوُهُ: دەرەخ مېۋىگە كىرىپ غورا بولدى، مېۋىگە كىرىپ ئۈچكە تۈگتى.

أَلَبَّ الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: تۇردى.

«أَلَبَّ الْمُهَاجِرُونَ فِي ضَوَاحِي الْمَدِينَةِ»: كۆچمەنلەر شەھەر ئەتراپىغا ئورۇنلاشتى.

أَلْبَتَّةَ: قەتئىي، ئەلۋەتتە، ھەرگىز.

أَلْبَثَ يُلْبِثُ إِلْبَاثًا: ساقلاتتى.

«أَلْبَثَهُ عَلَى بَابِ مَكْتَبِهِ طَوِيلاً»: ئۇ ئۇنى ئىشخانىسى ئالدىدا ئۇزۇن ساقلاتتى.

أَلْبَسَ يُلْبِسُ إِلْبَاسًا الشَّخْصَ ثَوْبًا: كىيدۈردى، تون كىيدۈردى.

أَلْبَسَ الشَّيْءُ الشَّيْءَ: ياپتى، قاپلىدى، پۈركىدى، ئورىدى، يۆگىدى.

أَلْبَسَ عَلَيْهِ الأَمْرُ: مۇجمەل بولۇپ قالدى، ئېنىقسىز بولۇپ قالدى.

«أَلْبَسَ النَّبَاتُ الأَرْضَ»: زېمىننى ئۆسۈملۈك قاپلىدى.

أَلْبَنَ يُلْبِنُ إِلْبَانًا الْقَوْمُ: سۈتى كۆپەيدى.

«يُلْبِنُ الْفَلاَّحُونَ فِي الرَّبِيعِ»: باھار پەسلىدە دېھقانلارنىڭ سۈتى كۆپ بولىدۇ.

اِلْتَاثَ يَلْتَاثُ اِلْتِيَاثًا الشَّخْصُ بِرِدَائِهِ: رىداسىغا يۆگىنىۋالدى، چۈمكىنىۋالدى، ئورىنىۋالدى.

اِلْتَاثَ الأَمْرُ: قالايمىقان بولۇپ كەتتى، مالىماتاڭ بولۇپ كەتتى، چىگىللىشىپ كەتتى، پاراكەندە بولۇپ كەتتى.

«اِلْتَاثَ الثَّوْبُ بِالدَّمِ»: كىيىم قان بىلەن بۇلغاندى.

اِلْتَاعَ يَلْتَاعُ اِلْتِيَاعًا قَلْبُهُ: سېغىنىش ياكى غەمدىن يۈرىكى كۆيدى، قەلبى ئۆرتەندى.

«اِلْتَاعَتْ لِفِرَاقِ زَوْجِهَا» : ئۇ ئېرىدىن ئايرىلـغانلىقى بىلەن ئۇنىڭ قەلبى ئۆرتەندى.

اِلْتِئَام: زىچ بىرلەشمەك، چاپلاشماق، يېپىشماق.

اِلْتَأَمَ يَلْتَئِمُ اِلْتِئَامًا: چاپلاشتى، يېپىشتى، زىچ بىرلەشتى، تولۇقلاندى، تولدۇرۇلدى.

اِلْتَأَمَ الشَّيْءُ الْفَاسِدُ: ئوڭشالدى، تۈزەلدى.

اِلْتَأَمَ الْجُرْحُ: يارا ساقايدى، جاراھەت پۈتتى.

اِلْتَأَمَ الشَّيْئَانِ: بىر – بىرىگە ماس كەلدى، بىر – بىرىگە ئۇيغۇن كەلدى، بىر – بىرىگە لايىق كەلدى.

اِلْتَأَمَ الْمَجْلِسُ: ئېچىلدى، يىغىن ئېچىلدى.

اِلْتَأَمَ الْقَوْمُ: جەم بولدى، توپلاندى.

اِلْتَأَمَ الثُّوَّارُ: قوزغىلاڭچىلار توپلاندى.

«لَقَدْ اِلْتَأَمَ جُرْحُهُ أَخِيرًا» : ئۇنىڭ يارىسى ئاخىر ساقايدى.

«لَمْ يَلْتَئِمْ جُرْحُ رِجْلِهِ» : ئۇنىڭ پۇتىنىڭ جاراھىتى ساقايمىدى.

اِلْتِبَاس: تۇتۇق، ئېنىقسىز، خۇنۇك، مۇجمەل، غۇۋا، خىرە.

اِلْتَبَدَ يَلْتَبِدُ اِلْتِبَادًا الشَّعْرُ وَالصُّوفُ: يۇڭ چىگىلىشىپ كەتتى، چىرمىشىپ كەتتى.

اِلْتَبَدَ الشَّجَرُ: دەرەخنىڭ يوپۇرقى كۆپ بولدى.

اِلْتَبَسَ يَلْتَبِسُ اِلْتِبَاسًا الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: ئارىلاشتى، ئارىلىشىپ كەتتى، قوشۇلۇپ كەتتى، چىگىشلەشتى.

اِلْتَبَسَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئۇنىڭغا مۇجمەل بولۇپ قالدى، چىگىش بولۇپ قالدى.

«اِلْتَبَسَ عَلَيْهِ الْحَقُّ بِالْبَاطِلِ» : ھەق – ناھەق ئارىلىشىپ كەتتى.

اِلْتَبَسَ الظَّلَامُ: قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇلىشىپ كەتتى.

اُلْتُبِسَ بِهِ: ئېلىشىپ قالدى، ئەقلىدىن ئازدى.

اِلْتَبَكَ يَلْتَبِكُ اِلْتِبَاكًا الْأَمْرُ: قالايمىقان بولۇپ كەتتى، پاراكەندە بولۇپ كەتتى، ئارىلىشىپ كەتتى، چېچىلىپ كەتتى، ئېنىقسىز بولۇپ كەتتى.

«اِلْتَبَكَتْ عَلَيْهِ السُّبُلُ» : يوللار ئۇنىڭغا ئېنىقسىز بولۇپ قالدى.

اِلْتَبَنَ يَلْتَبِنُ اِلْتِبَانًا: سۈت ئەمدى.

«اِلْتَبَنَ الرَّضِيعُ مِنْ ثَدْيِ أُمِّهِ» : بوۋاق ئانىسىنىڭ ئەمچىكىنى ئەمدى.

اِلْتَثَمَ يَلْتَثِمُ اِلْتِثَامًا الرَّجُلُ: دالدا قىلدى، توسىۋالدى، ئورىۋالدى، شارپا بىلەن يۈزىنى يۆگىۋالدى.

اِلْتِجَاءٌ: ئىلتىجا قىلماق، سىغىنماق، پاناھ تىلىمەك.

اِلْتَجَأَ يَلْتَجِئُ اِلْتِجَاءً إِلَى الْحِصْنِ أَوْ غَيْرِهِ: پاناھلاندى، يوشۇرۇندى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى، مۆكتى.

اِلْتَجَأَ الشَّخْصُ إِلَى الْمَكَانِ: پاناھلاندى، مۆكتى، يوشۇرۇندى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

اِلْتَجَأَ الشَّخْصُ إِلَيْهِ: تاياندى، يۆلەندى، ئىلتىجا قىلدى.

«اِلْتَجَأَتْ إِلَى جَارَتِهَا لِكَيْ تُسَاعِدَهَا» : ئۇ ياردەم بېرىشنى تىلەپ قوشنىسىغا ئىلتىجا قىلدى.

اِلْتَجَّ يَلْتَجُّ اِلْتِجَاجًا الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلىنىدى، مەۋج ئۇردى، ئۆركەشلىدى.

اِلْتَجَّتِ الْأَصْوَاتُ: ئاۋاز قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

اِلْتَجَمَ يَلْتَجِمُ اِلْتِجَامًا الْحِصَانَ: ئاتنى يۈگەنلىدى، نوقتىلىدى.

اِلْتِحَام: چاپلاشماق، يېپىشماق.

اِلْتَحَدَ يَلْتَحِدُ اِلْتِحَادًا عَنِ الدِّينِ: كاپىر بولدى، دىندىن چىقتى، مۇرتەد بولدى، ئاسىيلىق قىلدى.

اِلْتَحَدَ الشَّخْصُ إِلَيْهِ: ئاغدى، مايىل بولدى، بۇرالدى، تاياندى، يۆلەندى.

اِلْتَحَدَ فِي الدِّينِ: ئاسىيلىق قىلدى، دىندىن يۈز ئۆرۈدى.

اِلْتَحَدَ السَّهْمُ عَنِ الْهَدَفِ: ئوق نىشانغا تەگمىدى، نىشاندىن چەتنەپ كەتتى.

اِلْتَحَدَ إِلَى الشَّيْءِ: مايىل بولدى، يان باستى.

اِلْتَحَفَ يَلْتَحِفُ اِلْتِحَافًا الشَّخْصُ: يۆگىنىۋالدى، يېپىنىۋالدى.

«اِلْتَحَفَتِ الْمَرْأَةُ عِنْدَ خُرُوجِهَا مِنَ الْبَيْتِ» : ئايال ئۆيدىن چىققان چاغدا يۆگىنىۋالدى.

اِلْتَحَقَ يَلْتَحِقُ اِلْتِحَاقًا بِهِ: يېتىشىۋالدى، قوشۇلدى، كىردى، ئىشتىراك قىلدى، ئۇلگۇردى.

«اِلْتَحَقَ الْمُسَافِرُ بِالْقِطَارِ»: يولۇچى پويىزغا ئۇلگۇردى.

«اِلْتَحَقَ بِكُلِّيَّةِ الطِّبِّ»: ئۇ تېبىبىي فاكۇلتېتقا كىردى.

اِلْتَحَقَتْ أَخْبَارُ الْعَائِلَةِ: ئائىلىنىڭ خەۋەرلىرى ئۈزۈلمەي كېلىپ تۇردى.

«اِلْتَحَقَتْ بِهِ الْمَصَائِبُ»: ئۇنىڭغا مۇسىبەت يەتتى.

اِلْتَحَقَتْهُ الْخَسَارَةُ: زىيان تارتتى، زىيانغا ئۇچرىدى.

اِلْتَحَمَ يَلْتَحِمُ اِلْتِحَامًا الْجُرْحُ: يارا ساقايدى، پۈتتى.

اِلْتَحَمَ الْحَرْبُ: ئۇرۇش كۈچەيدى.

اِلْتَحَمَ الْجَيْشَانِ: ئىككى قوشۇن گىرەلىشىپ كەتتى.

اِلْتَحَمَ الْمُوَاطِنُونَ: ۋەتەنداشلار بىرلەشتى، ئىتتىپاقلاشتى.

اِلْتَحَى يَلْتَحِي اِلْتِحَاءً الشَّابُّ: يىگىت ساقال قويۇۋالدى.

اِلْتَخَى يَلْتَخِي اِلْتِخَاءً الشَّخْصُ: بۇرنى ياكى ئاغزىغا دورا تېمىتتى.

«اِلْتَخَتْ وِقَايَةً مِنَ الزُّكَامِ»: ئۇ زۇكامدىن ساقلىنىش ئۈچۈن بۇرنىغا دورا تېمىتتى.

اِلْتَذَّ يَلْتَذُّ اِلْتِذَاذًا الشَّيْءَ وَبِهِ: تەمىنى تېتىدى، ھۇزۇرلاندى، لەززەتلەندى، لەززەتلىك ھېس قىلدى، مەززە قىلدى.

اِلْتَذَذْتُ بِالْعَشَاءِ: كەچلىك تاماق بىلەن مەززە قىلدىم.

«تَلْتَذُّ بِحَدِيثِ اِبْنِهَا»: ئۇ ئوغلىنىڭ سۆزى بىلەن ھۇزۇرلىنىدۇ.

اِلْتَذَعَ يَلْتَذِعُ اِلْتِذَاعًا الشَّخْصُ: كۆيدۈرۈپ ئاغرىدى.

اِلْتَذَعَ الْجُرْحُ: جاراھەت ئېچىشىپ ئاغرىدى.

اِلْتِزَامٌ: ئىلاجسىز، ئامالسىز، نائىلاج، مەجبۇرىي، زورمۇ زور مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە [illegible] ۋەزىپە يۈكلىمەك.

وَفَّى بِالْتِزَامِهِ: ئۇ ئۆز مەجبۇرىيىتىنى ئادا قىلدى.

اِلْتِزَامُ الْأَدِيبِ: ئەدىبنىڭ مەسئۇلىيىتى.

اِلْتِزَامًا: ھۆددە قىلىپ، ھۆددىگە ئېلىپ، كۆتۈرىگە ئېلىپ.

«أَخَذَتْ عَلَى نَفْسِهَا اِلْتِزَامًا كِتَابِيًّا»: ئۇ يازما مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالدى.

اِلْتِزَامَاتٌ: ۋەزىپە، بۇرچ، مەجبۇرىيەت، تېگىشلىك ئىش، تەنھا ئىگىلىۋالماق، مەخسۇس پايدىلىنىش ھوقۇقى، ھۆددىگە ئالماق.

اِلْتَزَّ يَلْتَزُّ اِلْتِزَازًا بِهِ: يېپىشتۇرۇلدى، چاپلاشتۇرۇلدى.

اِلْتَزَقَ يَلْتَزِقُ اِلْتِزَاقًا بِالشَّيْءِ: چاپلىنىشىپ قالدى.

اِلْتَزَمَ يَلْتَزِمُ اِلْتِزَامًا الشَّخْصُ الْأَمْرَ أَوْ بِالْأَمْرِ: مەجبۇر بولدى، چەكلىمىگە ئۇچرىدى، ئۈستىگە ئالدى.

اِلْتَزَمَ بِنَاءَ مَسْجِدٍ فِي حَيِّهِ: ئۇ ئۆز رايونىدا مەسچىت سېلىشنى ئۈستىگە ئالدى.

اِلْتَزَمَ الْعَمَلَ وَالتِّجَارَةَ: ئەمگەك ۋە تىجارەتنى ئۈستىگە ئالدى.

«اِلْتَزَمَ بِدَفْعِ مَبْلَغٍ مِنَ الْمَالِ كُلَّ شَهْرٍ لِلْفُقَرَاءِ»: ئۇ كەمبەغەللەرگە ئېيىغا مۇئەييەن مىقداردا پۇل ـ مال بېرىشنى ئۈستىگە ئالدى.

اِلْتَزَمَ الْكِتْمَانَ: مەخپىيەتلىكنى ساقلىدى.

«حَانَ لَنَا أَنْ نَلْتَزِمَ بِمَا نُصْدِرُهُ مِنْ قَرَارَاتٍ»: بىز چىقارغان قارارلىرىمىزغا ئەمەل قىلىدىغان ۋاقىت يېتىپ كەلدى.

اِلْتَصَقَ يَلْتَصِقُ اِلْتِصَاقًا الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: يېپىشتى، چاپلاشتى.

اِلْتَصَقَ بِالشَّيْءِ: تۇتاشتى، چاپلاشتى، يېپىشتى، بىرىكتى، ئۇيۇشتى، بىرلەشتى.

اِلْتَصَقَ الشَّخْصُ بِهِ: يېپىشتى.

«اِلْتَصَقَتْ أَجْزَاءُ الطَّاوِلَةِ بِبَعْضِهَا»: ئۈستەلنىڭ بۆلەكلىرى بىر ـ بىرىگە تۇتاشتى.

«يَلْتَصِقُ الصَّبِيُّ بِأُمِّهِ»: بالا ئاپىسىغا چاپلىشىۋالىدۇ.

اِلْتَطَعَ يَلْتَطِعُ اِلْتِطَاعًا: يالىدى.

اِلْتَطَمَ يَلْتَطِمُ اِلْتِطَامًا الْأَمْوَاجُ: دولقۇنلار گىرەلىشىپ كەتتى.

«اِلْتَطَمَ التَّلَامِيذُ فِي سَاحَةِ الْمَدْرَسَةِ»: مەكتەپ مەيدانىدا ئوقۇغۇچىلار ئۇرۇشتى.

اِلْتَطَمُوا: بىر ـ بىرىنى كاچاتلىدى.

اِلْتَظَى يَلْتَظِي اِلْتِظَاءً النَّارُ: ئوت لاۋۇلدىدى، قاتتىق قىزىپ كەتتى.

اِلْتَعَجَ يَلْتَعِجُ اِلْتِعَاجًا: بېشىغا كەلگەن غەمدىن بىئارام بولدى.

اِلْتِفَاتٌ: بۇرۇلۇپ قارىماق، ئەتراپقا نەزەر سالماق، ئۇيان ـ بۇيان قارىماق؛ دىققەت قىلماق، قارىماق، ھالىدىن خەۋەر ئالماق، كۈتمەك، باقماق، غەمخورلۇق قىلماق.

عَدَمُ الْاِلْتِفَاتِ: كۆڭۈل بۆلمەسلىك، كارى بولماسلىق، بىپەرۋالىق، دىققەتسىزلىك، بىخەستەلىك قىلماق.

بِلاَ اِلْتِفَاتٍ: كۆڭۈل بۆلمەي، دىققەت قىلماي، پەخەس بولماي.

«نَظَرَ إِلَيْهِ بِعَيْنِ الْاِلْتِفَاتِ»: ئۇنىڭغا ئىلتىپات كۆزى بىلەن قارىدى.

بِلاَ اِلْتِفَاتٍ إِلَى: ... غا قارىماستىن، مەيلى ... بولسۇن... بىلەنمۇ... بولسىمۇ، ... دىن قەتئىينەزەر.

أَمْرٌ جَدِيرٌ بِالْاِلْتِفَاتِ: كۆڭۈل بۆلۈشكە ئەرزىيدىغان ئىش.

اِلْتِفَاتَةٌ ج اِلْتِفَاتَاتٌ: بۇرۇلۇپ قاراش، كۆزنىڭ قۇيرۇقىدا قاراش، بىر قاراش، بىرنەزەر تاشلاش.

اِلْتِفَاتَةٌ كَرِيمَةٌ مِنْ جَلاَلَةِ الْمَلِكِ: پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ قىممەتلىك غەمخورلۇقى.

أَعَارَهُ اِلْتِفَاتَةً: ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلۈش يۈزىسىدىن ئارىيەت بەردى.

اِلْتِفَافٌ: ئورىۋالماق، يۆگىۋالماق.

اِلْتَفَتَ يَلْتَفِتُ اِلْتِفَاتًا الشَّخْصُ: بۇرۇلۇپ قارىدى، ئوڭ ـ سولغا قارىدى.

«فَاسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَلاَ يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ» ‹قرآن›: ئائىلەڭدىكىلەرنى ئېلىپ كېچىنىڭ ئاخىرىدا (ئۇلارنىڭ ئىچىدىن) چىقىپ كەتكىن، سىلەردىن ھېچ كىشى ئارقىسىغا قارىمىسۇن.

«اِلْتَفِتْ قَبْلَ أَنْ تَجْتَازَ الطَّرِيقَ»: يولدىن ئۆتۈشتىن بۇرۇن ئوڭ ـ سول تەرىپىڭگە قارا!

«اِلْتَفَتَ الْوَزِيرُ إِلَى تَحْسِينِ الْوَضْعِ الصِّحِّيِّ فِي الْمُسْتَشْفَيَاتِ»: مىنىستىر دوختۇرخانىلاردىكى ساقلىقنى ساقلاش شارائىتىنى ياخشىلاشقا كۆڭۈل بۆلدى.

«أَسَاءَ إِلَيْهِ فَالْتَفَتَ عَنْهُ»: ئۇ ئۇنىڭغا يامانلىق قىلىۋىدى، ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرىدى.

«اِلْتَفَتَ يَمْنَةً و يَسْرَةً»: ئەتراپىغا نەزەر تاشلىدى، ئۇيان ـ بۇيان قارىدى، ئوڭ ـ سولغا قارىدى.

اِلْتَفَتَ إِلَى كَذَا: دىققەت قىلدى، كۆڭۈل بۆلدى؛ قارىدى، ھالىدىن خەۋەر ئالدى، كۈتتى، باقتى، باشقۇردى، غەمخورلۇق قىلدى، كۆيۈندى.

«اِلْتَفَتَ الشَّخْصُ إِلَى الشَّيْءِ»: كۆڭۈل بۆلدى.

اِلْتَفَتَ الشَّخْصُ عَنْهُ: ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرىدى.

اِلْتَفَعَ يَلْتَفِعُ اِلْتِفَاعًا الْأَرْضُ: مايسا تەكشى بولدى.

اِلْتَفَّ يَلْتَفُّ اِلْتِفَافًا الشَّيْءُ: قويۇق بولدى، غۇجىمەك بولۇۋالدى، توپ بولۇۋالدى.

«اِلْتَفَّ الشَّجَرُ بِالْحَدِيقَةِ»: باغدىكى دەرەخ بۈك ـ باراقسان بولۇپ كەتتى.

اِلْتَفَّ الشَّخْصُ بِثَوْبِهِ: شەخس كىيىمىگە يۆگىنىۋالدى، ئورىنىۋالدى.

اِلْتَفَّ بِعَبَائَتِهِ: تونىغا يۆگىنىۋالدى.

اِلْتَفَّ حَوْلَهُ الْقَوْمُ: قوللاپ ـ قۇۋۋەتلىدى، مەدەتكار بولدى، مەدەت قىلدى، ياردەم بەردى.

«اِلْتَفَّ حَوْلَهُ أَتْبَاعُهُ فِي الْاِنْتِخَابَاتِ»: سايلامدا ئۇنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى ئۇنى قوللاپ ـ قۇۋۋەتلىدى.

اِلْتَفَّ عَلَيْهِ الْقَوْمُ: ئەتراپىغا يىغىلدى، ئەتراپىغا ئولاشتى، ئەتراپىغا توپلاندى.

اِلْتِقَاءٌ: ئۇچراشماق.

اِلْتِقَاطٌ: تېرىۋالماق، يىغىۋالماق.

اِلْتِقَاطُ صُورَةٍ جَمَاعِيَّةٍ: كوللېكتىپ رەسىمگە تارتىش.

uyghurkitap.com

اِلْتِقَامٌ: يۇتماق، يېمەك.

اِلْتَقَحَ يَلْتَقِحُ اِلْتِقَاحًا الأُنْثَى: چىشى هايۋان بوغاز بولدى، ئۇرۇقلاندى.

اِلْتَقَطَ يَلْتَقِطُ اِلْتِقَاطًا: يەردىن تېرىۋالدى، توپلىدى، جۇغلىدى.

«يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ» ‹قرآن›: ئۇنى يولدىن ئۆتكەن كارۋان ئېلىۋالسۇن.

«فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّاوحَزَنًا» ‹قرآن›: پىرئەۋنىنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر مۇسانى ئاقىۋەت ئۆزلىرىگە دۈشمەن ۋە خاپىلىق (نىڭ مەنبەسى) قىلىش ئۈچۈن (نىل دەرياسىدىن) سۈزۈۋالدى.

«اِلْتَقَطَ الدِّيكُ الْحَبَّ»: خوراز دان تېرىپ يېدى.

اِلْتَقَطَ الزَّيْتُونَ: زەيتۇننى يىغدى.

اِلْتَقَطَ الإِذَاعَةَ: رادىئو ئاڭلىدى.

اِلْتَقَطَ الصُّورَةَ: سۈرەت تارتتى، رەسىم تارتتى.

«اِلْتَقَطَ لَهَا صُورَةً جَمِيلَةً»: ئۇ ئۇنىڭغا چىرايلىق بىر سۈرەت تارتىپ بەردى.

«لَمْ تُتَحْ لَهُ فُرْصَةٌ لِيَلْتَقِطَ أَنْفَاسَهُ»: ئۇنىڭغا تىنغۇدەك پۇرسەت بولمىدى.

اِلْتَقَفَ يَلْتَقِفُ اِلْتِقَافًا الشَّيْءَ: قولغا ئالدى، تۇتتى، تۇتىۋالدى، تېز تۇتىۋالدى.

«يَلْتَقِفُونَ كُرَةَ السَّلَّةِ»: ئۇلار ۋاسكېتبولنى تۇتىۋالماقتا.

اِلْتَقَمَ يَلْتَقِمُ اِلْتِقَامًا: يۇتتى.

«فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ» ‹قرآن›: ئۇنى چوڭ بىر بېلىق يۇتىۋەتتى، ئۇ ئەيىبلىنىشكە تېگىشلىك ئىدى.

اِلْتَقَمَ الشَّخْصُ الطَّعَامَ: تاماقنى يۇتتى.

اِلْتَقَمَ أُذُنَهُ: كۇسۇلداشتى، پىچىرلاشتى، قۇلىقىغا گەپ قىلدى.

اِلْتَقَى يَلْتَقِي اِلْتِقَاءً: يولۇقۇپ قالدى، ئۇچرىشىپ قالدى، كۆرۈشتى، ماس كەلدى، يىغىلدى، توپلاندى.

اِلْتَقَى الْحَبِيبَانِ: ئىككى دوست ئۇچراشتى.

«مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لاَ يَبْغِيَانِ» ‹قرآن›: ئۇ ئىككى دېڭىزنى ئاققۇزدى، ئۇلار ئۇچرىشىدۇ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا توسما بولۇپ بىر - بىرىگە قوشۇلۇپ كەتمەيدۇ.

اِلْتَقَى الْجَيْشَانِ: ئىككى قوشۇن توقۇنۇشۇپ قالدى، ئۇرۇشۇپ گىرەلىشىپ كەتتى.

اِلْتَقَى الشَّيْئَانِ: ئۇچراشتى، روبىرو بولۇشتى، جەم بولدى.

اِلْتَكَّ يَلْتَكُّ اِلْتِكَاكًا الْعَسْكَرُ: ئەسكەر زىچ توپلاندى، گىرەلىشىپ كەتتى، قىستا - قىستاڭ بولۇپ كەتتى.

اِلْتَكَّ الشَّخْصُ فِي كَلاَمِهِ: سۆزىدە خاتالاشتى.

اِلْتِمَاسٌ: تەلەپ قىلماق، ئىلتىماس قىلماق.

اِلْتَمَحَ يَلْتَمِحُ اِلْتِمَاحًا الشَّيْءَ: نەزەر تاشلىدى، قاراپ قويدى.

اِلْتَمَسَ يَلْتَمِسُ اِلْتِمَاسًا الشَّخْصُ الشَّيْءَ مِنْ: ئىلتىماس قىلدى، ئۆتۈندى، ئۆتۈنۈپ سورىدى، مۇراجىئەت قىلدى، تەلەپ قىلدى، تىلىدى.

«قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا» ‹قرآن›: ئۇلارغا (مەسخىرە يۈزىسىدىن): «ئارقاڭلارغا قايتىپ نۇر تىلەڭلار» دېيىلىدۇ.

«تَلْتَمِسُ مِنْهَا مُسَاعَدَةً»: ئۇ ئۇنىڭدىن ياردەم بېرىشنى ئۆتۈندى.

اِلْتَمَسَ مِنْهُ عَمَلاً: ئۇنىڭدىن خىزمەت تەلەپ قىلدى.

اِلْتَمَسَ لَهُ عُذْرًا: ئۆزرە ئېيتتى.

اِلْتَمَعَ يَلْتَمِعُ اِلْتِمَاعًا الْبَرْقُ: چاقماق يورىدى، چاقماق ۋالىلدىدى.

اِلْتَمَعَ الشَّخْصُ الشَّيْءَ: ئوغرىلىقچە ئېلىۋالدى.

«اِلْتَمَعَ لَوْنُهَا خَوْفًا»: ئۇ قورقۇنچتىن تاتىرىپ كەتتى.

اِلْتَمَّ يَلْتَمُّ اِلْتِمَامًا فُلاَنًا: زىيارەت قىلىدى، يوقلىدى.

اِلْتِهَابٌ: كۆيمەك، يانماق، قىزىپ كەتمەك، بىردىنلا ئوت ئېلىپ كەتمەك، ياللۇغلانماق، شەلۋەرىمەك.

اِلْتِهَابُ الْعَيْنِ: كۆز ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ الأُذُنِ: قۇلاق ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ الْمَفَاصِلِ: بوغۇم ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ الْبِلْيُورَا: كۆكرەك پەردە ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ الْجُفُونِ: كۆز قاپىقى ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ الرِّئَةِ: ئۆپكە ياللۇغى، زاتىل.

اِلْتِهَابُ الزَّائِدَةِ الدُّودِيَّةِ: سوقۇرئۈچەي ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ الْكِلَي: بۆرەك ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ الْأَدَمَةِ: تېرە ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ بِطَانَةِ الْقَلْبِ: يۈرەك ئىچكى پەردە ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ التَّأْمُورِ: يۈرەك قېپى ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ الشُّعَبِ: كاناىچە ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ اللَّوْزَتَيْنِ: ئانگىنا، بادامسىمان بەز ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ الْمَعِدَةِ: ئاشقازان ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ اللَّوْزَتَيْنِ التَّقَيُّحِيُّ: يىرىڭلىق بادام بەز ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ الْكَبَدِ الْمُزْمِنُ: ئاستا خاراكتېرلىك جىگەر ياللۇغى.

قَابِلُ الْاِلْتِهَابِ: ئوت ئالىدىغان، يانىدىغان.

سَرِيعُ الْاِلْتِهَابِ: ئاسان ئوت ئالىدىغان، تېز يانىدىغان.

اِلْتِهَابِيٌّ: ياللۇغلىنىشچانلىق، ئاسان ياللۇغلىنىدىغان.

اِلْتَهَبَ يَلْتَهِبُ اِلْتِهَابًا النَّارُ: ئوت ياندى، كۆيدى، لاۋۇلدىدى، يالقۇنلىدى.

اِلْتَهَبَ غَيْظًا: قاتتىق ئاچچىقلاندى، چىچاڭشىپ كەتتى.

اِلْتَهَبَتِ الْأُذُنُ: قۇلاق ياللۇغلاندى.

اِلْتَهَبَ عَطَشًا: قاتتىق ئۇسسىدى، چاڭقاپ كەتتى.

فُلَانٌ يَلْتَهِبُ جُوعًا: پالانىنىڭ قورسىقى بەك ئېچىپ كەتتى.

اِلْتَهَمَ يَلْتَهِمُ اِلْتِهَامًا الشَّيْءَ: بىر يولىلا يۇتىۋەتتى، يالماپلا يۇتىۋەتتى.

«يَلْتَهِمُ الْجَوْعَانُ الطَّعَامَ اِلْتِهَامًا»: ئاچ ئادەم تاماقنى يالماپ يۇتىدۇ.

اِلْتَهَى يَلْتَهِي اِلْتِهَاءً بِكَذَا: كۆڭۈل ئاچتى، تاماشا قىلدى، ئوينىدى، ئىچ پۇشۇقىنى چىقاردى.

اِلْتَهَى عَنْ كَذَا: دىققىتى بۆلۈندى، دىققىتى باشقا ياققا بۇرالدى.

اِلْتِوَاءٌ: ئەگرى، ئەگرى ـ بۈگرى؛ قىڭغىر ـ سىڭغىر، تۈگۈلمەك، تولغانماق، چىقىش (سۆڭەك بوغۇملىرىنىڭ ئورنىدىن) چىقىپ كېتىشى.

اِلْتَوَى يَلْتَوِي اِلْتِوَاءً عَلَيْهِ الْأَمْرُ: قىيىنلىشىپ كەتتى، تەسلىشىپ كەتتى، چىگىش بولۇپ كەتتى، مۇرەككەپلىشىپ كەتتى.

اِلْتَوَى الثُّعْبَانُ: يىلان يۆگەلدى، تۈگۈلدى، ئورالدى، چىرماشتى، يىغىلدى، تولغاندى.

اِلْتَوَى الْحَبْلُ: ئارغامچا ئېشىلدى.

اِلْتَوَى الشَّيْءُ: قىڭغىر بولدى، ئەگرى بولدى، قىيسايدى، سىڭايان بولدى.

«اِلْتَوَتِ الطَّرِيقُ عِنْدَ سَفْحِ الْجَبَلِ»: تاغ باغرىدىكى يول ئەگرى بولدى.

اِلْتَوَتْ عَلَيْهِ السُّبُلُ: يوللار قىيىنلاشتى، تەسلەشتى.

أَلْثَغُ م لَثْغَاءُ ج لُثْغٌ: تىلى كەمتۈك، كېكەچ، دۇدۇقلىغۇچى.

أَلْثَى يُلْثِي إِلْثَاءً: يېلىم ئاقتى.

إِلْجَاءٌ: ساقلىماق، ئاسرىماق؛ زورلىماق؛ قانات ئاستىغا ئالماق.

أَلْجَأَ يُلْجِئُ إِلْجَاءً: قوغدىدى، مۇھاپىزەت قىلدى، هامىيلىق قىلدى، قانات ئاستىغا ئالدى، يان باستى؛ زورلىدى، مەجبۇرلىدى.

أَلْجَأَ الشَّخْصَ إِلَى كَذَا: مەجبۇرلىدى، بېسىم قىلدى، زورلىدى.

أَلْجَأَ أَمْرَهُ إِلَى اللّٰهِ: ئىشنى ئاللاھقا تاپشۇردى.

أَلْجَأَهُ فِي الْحِصْنِ: ئۇنى قورغاندا قوغدىدى.

«أَلْجَأَهُ مِنَ الْجُوعِ»: ئۇ ئۇنى ئاچلىقتىن ساقلىدى.

«أَلْجَأَ الدَّائِنُ فُلَانًا إِلَى بَيْعِ دَارِهِ لِخَلَاصِ دَيْنِهِ»: قەرز ئىگىسى پالانىنى قەرزدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن قورۇسىنى سېتىشقا زورلىدى.

أَلَجَّ يَلِجُّ إِلْجَاجًا الْقَوْمُ: دېڭىزنىڭ چوڭقۇر يېرىدە سەپەر قىلدى.

أَلْجَمَ يُلْجِمُ إِلْجَامًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى يۈگەنلىدى، نوقتىلىدى.

أَلْجَمَ الشَّخْصَ عَنْ حَاجَتِهِ: توستى، چەكلىدى، جىم تۇرغۇزدى.

«تَكَلَّمَ فَأَلْجَمْتُهُ» : ئۇ سۆزلىگەندى، مەن ئۇنى سۈكۈت قىلدۇردۇم، سۆزلىگەندى، مەن ئۇنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاپ قويدۇم.

إِلْحَاحٌ: قاتتىق تەلەپ قىلماق، تەلەپىدە چىڭ تۇرۇۋالماق.

إِلْحَادٌ: ھەقىقەتتىن چەتنەش، دىندىن يۈز ئۆرۈش، ئاللاھنىڭ مەۋجۇتلىقىنى ئىنكار قىلىش.

«وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ» «قرآن» : كىمكى (مەسچىتى ھەرەمدە) زۇلۇم بىلەن گۇناھ قىلماقچى بولىدىكەن.

إِلْحَادِيٌّ: كاپىرلىق قىلماق، دەھرىيلىك قىلماق؛ مېيىتنى كۆممەك.

إِلْحَافٌ: چۆمكىمەك، يۆگىمەك؛ تەكرار سوراپ تۇرۇۋالماق.

«تَعْرِفُهُمْ بِسِيْمَاهُمْ لاَيَسْئَلُوْنَ النَّاسَ إِلْحَافًا» «قرآن» : ئۇلارنىڭ چىرايىدىن تونۇيسەن، ئۇلار كىشىلەرگە چاپلىشىۋېلىپ تىلەمچىلىك قىلمايدۇ.

إِلْحَاقٌ: ئۇلىماق، تۇتاشتۇرماق، بىرلەشتۇرمەك.

إِلْحَاقَاتٌ: قوشۇمچە، تولۇقلىما.

أَلَحَّ يُلِحُّ إِلْحَاحًا فِي السُّؤَالِ: ... دەپ تۇرۇۋالدى، قايتا ـ قايتا تەلەپ قىلدى، بىزەڭلىك بىلەن سورىدى.

أَلَحَّ الشَّخْصُ عَلَى الشَّيْءِ: داۋاملاشتۇردى، چىڭ تۇردى.

أَلَحَّ فِي الْمُطَالَبَةِ بِدَيْنٍ: قەرزنى سۈيلەپ كەتتى، ھەيدەكچىلىك قىلدى، قىستىدى.

أَلَحَّ السَّحَابُ: يامغۇر توختىماي ياغدى.

«أَلَحَّ عَلَى طَلَبِ عَمَلٍ» : ئۇ ئىش تەلەپ قىلىپ چىڭ تۇرىۋالدى.

أَلَحُّ م لَحَّاءُ ج لُحٌّ: چاپاق.

أَلْحَدَ يُلْحِدُ إِلْحَادًا الْمَيِّتَ: مېيىتنى كۆمدى، دەپنە قىلدى، يەرلىككە قويدى.

أَلْحَدَ الشَّخْصُ عَنِ الدِّيْنِ: دىندىن چىقتى، دىنسىز بولدى.

أَلْحَدَ الشَّخْصُ عَنِ الْحَقِّ: ھەقىقەتتىن بۇرۇلۇپ كەتتى، ئېزىپ كەتتى.

«إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لاَ يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا» «قرآن» : شۈبھىسىزكى، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى بۇرمىلاپ چۈشەندۈرىدىغانلار بىزگە مەخپىي قالمايدۇ.

أَلْحَفَ يُلْحِفُ إِلْحَافًا الشَّخْصُ فِي الطَّلَبِ: قايتا ـ قايتا تەلەپ قىلدى، قەتئىي تەلەپ قىلدى.

أَلْحَفَهُ الثَّوْبَ: ئۇنىڭغا كىيىم كىيدۈردى، ئۇنى چۆمكىدى، ئۇنى يۆگىدى.

أَلْحَقَ يُلْحِقُ إِلْحَاقًا بِهِ: يېتىشىۋالدى.

أَلْحَقَهُ بِهِ: قوشتى، قوشۇۋەتتى.

«رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ» «قرآن» : پەرۋەردىگارىم! ماڭا ـ ھېكمەت ئاتا قىلغىن، مېنى ياخشىلارغا قوشقىن.

أَلْحَقَ بِهِ عِقَابًا: ئۇنى جازالىدى.

أَلْحَقَ بِهِ الضَّرَرَ: ئۇنىڭغا زىيان يەتكۈزدى.

أَلْحَقَ الْعَدَّاءُ بِزَمِيلِهِ: يۈگۈرگۈچى ھەمراھىغا يېتىشىۋالدى.

«أَلْحَقَهُ بِقَائِمَةِ الْمُرَشَّحِيْنَ» : ئۇنى نامزاتلار تىزىملىكىگە كىرگۈزدى.

«أَلْحَقَ الْمُدِيرُ فُلاَنًا بِإِدَارَةِ الْحِسَابَاتِ» : مۇدىر پالانىنى بوغالتىرلىق ئىدارىسىغا كىرگۈزدى.

أَلْحَنَ يُلْحِنُ إِلْحَانًا الشَّخْصُ فِى كَلاَمِهِ: خاتا سۆزلىدى.

«كَثِيرًا مَا يُلْحِنُ فِى خُطَبِهِ» : ئۇ نۇتۇقلىرىدا كۆپىنچە خاتا تەلەپپۇز قىلىدۇ.

أَلْحَى: ئۇزۇن ساقال.

رَجُلٌ أَلْحَى: ئۇزۇن ساقال ئادەم.

أَلْخَصُ م لَخْصَاءُ ج لُخْصٌ: قاپىقى يوغان، قاپىقى ساڭگىلاپ قالغان، غورا قاپاق.

أَلْخَنُ م لَخْنَاءُ ج لُخْنٌ: بەدىنى پۇرايدىغان

www.uyghurkitap.com

ئادەم.

أَلَدَّ يُلِدُّ إِلْدَادًا ـ هُ: قاتتىق دۈشمەن ھېسابلىدى.

أَلَدُّ م لَدَّاءُ ج لُدٌّ ولِدَادٌ: ئەشەددى رەقىب.

«وَيُشْهِدُ اللّٰهَ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ» ‹قرآن›: ئۇ دىلىدىكى نەرسىگە (يەنى دىلى باشقا، تىلى باشقا ئەمەسلىكىگە) ئاللاھنى گۇۋاھ قىلىدۇ، ھالبۇكى، ئۇ (ساختا ۋە ساختا ئەگۈشكۈچىلەرگە) ئەشەددى دۈشمەندۇر.

عَدُوٌّ أَلَدُّ: ئەشەددى دۈشمەن.

أَلْدَغُ م لَدْغَاءُ ج لُدْغٌ: كېكەچ، تىلى كەمتۈك.

أَلْدَى يُلْدِى إِلْدَاءً الشَّخْصُ: تەك تۇغۇشلىرى كۆپ بولدى.

إِلْزَامٌ: مەجبۇر قىلماق، زورلىماق، تاڭماق، قىستىماق.

إِلْزَامُ الشَّبَابِ بِالْخِدْمَةِ الْعَسْكَرِيَّةِ: ياشلارنى ھەربىي خىزمەت ئۆتەشكە مەجبۇرلاش.

إِلْزَامِيٌّ: مەجبۇرلۇق، زورلۇق، بۇرچ، ۋەزىپە، مەجبۇرىيەت.

اَلتَّعْلِيمُ الْإِلْزَامِيُّ: مەجبۇرىي مائارىپ.

إِلْزَامِيَّةٌ: ۋەزىپە، مەجبۇرىيەت، بۇرچ، جاۋابكارلىق، مەسئۇلىيەت، مەسئۇلىيەتچانلىق.

اَلْخِدْمَةُ الْإِلْزَامِيَّةُ: مەجبۇرىي خىزمەت.

أَلْزَقَ يُلْزِقُ إِلْزَاقًا: يېپىشتۇردى، چاپلاشتۇردى، يەملىدى.

أَلْزَمَ يُلْزِمُ إِلْزَامًا خَصْمَهُ: رەقىبىنى مات قىلدى، دۈشمىنىنى پاكىت بىلەن يەڭدى.

«وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا» ‹قرآن›: ئۇلارغا تەقۋا كەلىمىسىنى (يەنى كەلىمە تەۋھىدنى) ئىختىيار قىلدى، مۆمىنلەر تەقۋا كەلىمىسىگە ئەڭ لايىق ئىدى ۋە ئۇنىڭ ئەھلى ئىدى.

أَلْزَمَ الشَّخْصَ الشَّيْءَ: مەجبۇرلىدى، زورلىدى، قىستىدى، مەجبۇر قىلدى.

«أَلْزَمَ الطَّبِيبُ الْمَرِيضَ الْفِرَاشَ»: دوختۇر كېسەلنى ئورنىدىن تۇرماسلىققا مەجبۇرلىدى.

أَلْزَمَهُ بِكَذَا: مەسئۇلىيەتنى ئارتتى، جاۋابكارلىقنى ئارتتى.

أَلْزَمَهُ الْمَالَ وَبِهِ: پۇل تاپشۇردى، پۇل بەردى.

أَلْزَمَ الْعَمَلَ وَبِهِ: تاپشۇردى، بۇيرىدى، ۋەزىپە قىلىپ يۈكلىدى.

أَلْزَمَهُ دَفْعَ دَيْنِهِ: ئۇنى قەرزىنى تۆلەشكە قىستىدى.

أَلْسَنُ م لَسْنَاءُ ج لُسْنٌ و لَسْنَاوَاتٌ: پاساھەتلىك، سۆزمەن، سۆزگە ئۇستا، ناتىق.

أَلْسُنِيٌّ ج أَلْسُنِيُّونَ: تىلشۇناس.

بَحْثٌ أَلْسُنِيٌّ: تىلشۇناسلىق تەتقىقاتى.

أَلْسُنِيَّةٌ: تىلشۇناسلىق.

قِسْمُ الْأَلْسُنِيَّةِ فِى الْجَامِعَةِ: ئۇنىۋېرسىتېت تىلشۇناسلىق فاكۇلتېتى.

اَلْأَلْسُنِيُّونَ الْمَغَارِبَةُ: شىمالىي ئافرىقا تىلشۇناسلىرى.

إِلْصَاقٌ: چاپلىماق، يېپىشتۇرماق، يەملىمەك.

إِلْصَاقُ طَابِعِ الْبَرِيْدِ: پوچتا ماركىسى چاپلىماق.

أَلْصَقَ يُلْصِقُ إِلْصَاقًا بِالشَّيْءِ: چاپلىدى، يېپىشتۇردى، چاپلاشتۇردى، يەملىدى.

أَلْصَقَ النَّجَّارُ قِطْعَتَيِ الْخَشَبِ: ياغاچچى ئىككى پارچە ياغاچنى يەملىدى.

أَلْصَقَ بِهِ تُهْمَةً خَطِيرَةً: ئۇنىڭغا چوڭ تۆھمەت چاپلىدى.

«أَلْصَقَتْ صُوْرَةً عَلَى الْحَائِطِ»: ئۇ تامغا رەسىم چاپلىدى.

أَلْصَقَهُ بِالْأَمْرِ: مەجبۇرىي قىلدى، مەجبۇرىي قوبۇل قىلدۇردى.

أَلْطَعُ م لَطْعَاءُ ج لُطْعٌ وَلَطْعَوَاتٌ: چىشلىرى چۈشۈپ كەتكەن ئادەم، كومداك ئادەم.

أَلْطَفَ يُلْطِفُ إِلْطَافًا الشَّخْصَ بِكَذَا: ھۆرمەتلىدى، ئىززەتلىدى.

أَلْطَفَ لَهُ فِي الْقَوْلِ: سىلىق سۆز قىلدى، مۇلايىم سۆز قىلدى.

أَلْطَفَ لِلْيَتِيمِ: يېتىمنىڭ بېشىنى سىلىدى.

كَمْ أَتْحَفَ وَأَلْطَفَ: كۆپ ئىنئاملارنى بەردى ۋە ئىززەت ـ ھۆرمىتىنى قىلدى.

أَلْعَبَ يُلْعِبُ إِلْعَابًا: ئويناتتى، تاماشا قىلدۇردى، كۆڭۈل ئاچتۇردى.

أَلْعَجَ يُلْعِجُ إِلْعَاجًا النَّارَ فِي الْحَطَبِ: ئوت ياقتى، ئوت تۇتاشتۇردى.

أَلْعَسُ م لَعْسَاءُ ج لُعْسٌ: لېۋىنىڭ ئىچى تەردەپى قارامتۇل ئادەم (ئەرەبلەر بۇنى چىرايلىق دەپ قارايدۇ).

أَلْعَقَ يُلْعِقُ إِلْعَاقًا الْعَسَلَ: ھەسەل يالاتتى.

«أَلْعَقَتِ الْأُمُّ رَضِيعَهَا طَعَامَهُ» : ئانا بوۋىقىغا تاماق يېگۈزدى.

أَلْعَقَ النَّسَّاجُ الثَّوبَ: توقۇمىچى رەختنى نېپىز توقىدى، يۇققا توقىدى.

أُلْعُوبَةٌ ج أَلَاعِيبُ: ئويۇنچۇق، قورچاق.

فُلَانٌ أُلْعُوبَةٌ فِي يَدِفُلَانٍ: پالانى پالانىنىڭ قولىدىكى قورچاق.

أَلْعَى يُلْعِى إِلْعَاءً ثَدْيُ الْمَرْأَةِ: ئايالىنىڭ ئەمچىكى ھامىلدارلىق تۈپەيلىدىن ئۆزگەردى.

إِلْغَاءٌ: بىكار قىلماق، ئەمەلدىن قالدۇرماق، ئىناۋەتسىز قىلماق.

إِلْغَاءُ السَّفَرِ: سەپەرنى بىكار قىلماق.

إِلْغَاءُ الْحُكْمِ الْعَسْكَرِيِّ: ھەربىي ھاكىمىيەتنى ئەمەلدىن قالدۇرماق.

أَلْغَبَ يُلْغِبُ إِلْغَابًا: چارچىتىۋەتتى، ھارغۇزدى، ھالىدىن كەتكۈزىۋەتتى.

أَلْغَتَ يُلْغِتُ إِلْغَاتًا الشَّيْءَ: ئايلاندۇردى، بۇردى، چۆرگىلەتتى، پىرقىراتتى، ئۆزگەرتتى.

أَلْغَزَ يُلْغِزُ إِلْغَازًا الشَّخْصُ الْكَلَامَ وَفِيهِ: گەپ يورغىلاتتى، مۇجمەل گەپ قىلدى، چالغىتىپ گەپ قىلدى، گەپ قاچۇردى.

«يُلْغِزُ السِّيَاسِيُّ فِي كَلَامِهِ» : سىياسەتچى گەپ يورغىلىتىدۇ.

أَلْغَطَ يُلْغِطُ إِلْغَاطًا الْقَوْمُ: ۋاراڭ - چۇرۇڭ كۆتۈردى، شاۋقۇن - سۈرەن كۆتۈردى، جار سالدى.

«أَلْغَطَ الْمُتَظَاهِرُونَ» : نامايىشچىلار ۋارقىراپ - جارقىرىدى.

أَلْغَطَ الْحَمَامُ: كەپتەر بۇقۇلدىدى.

أُلْغُوزَةٌ ج أَلَاغِيزُ: تېپىشماق، سىرلىق قىيىن مەسىلە، كىشىنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغان مەخپىيەت.

أَلْغَى يُلْغِى إِلْغَاءً الشَّيْءَ: ئەمەلدىن قالدۇردى، بىكار قىلدى، ئېلىپ تاشلىدى.

أَلْغَى الْمَوْعِدَ: ۋەدىلەشكەن ۋاقىتنى ياكى ۋەدىنى بىكار قىلدى.

أَلْغَى الْمَرْسُومَ: مۇراسىمنى بىكار قىلدى.

«أَلْغَى الْبَرْلِمَانُ الْقَانُونَ» : پارلامېنت قانۇننى بىكار قىلدى.

«أَلْغَى مِنَ الْفَاتُورَةِ عُشْرَهَا» : ھۆججەتنىڭ ئوندىن بىرى (1/10) نى ئەمەلدىن قالدۇردى.

أَلْغَى مِنَ الشَّيْءِ كَذَا: ئېلىپ تاشلىدى.

أُلْغِيَ الْحُكْمُ بِالْإِعْدَامِ: ئۆلۈم جازاسى بىكار قىلىندى.

أَلِفَ يَأْلَفُ أَلْفًا: ئادەتلەندى؛ ياخشى كۆردى، بويسۇندى؛ كۆندى.

أَلِفَ الرَّجُلُ صَدِيقَهُ: دوستىنى ياخشى كۆردى.

أَلِفَ الْمَكَانَ: جايغا ئادەتلەندى، كۆندى.

أَلْفٌ: كۆنمەك، ئادەتلىنىپ قالماق.

أَلْفٌ ج آلَافٌ و أُلُوفٌ: مىڭ، مىڭلار (بىر نەچچە مىڭ).

أَلْفُ لَيْلَةٍ وَلَيْلَةٌ: مىڭبىر كېچە.

اَلْأُلُوفُ «اَلْآلَافُ» الْمُؤَلَّفَةُ: مىڭلىغان، ئونمىڭلىغان.

أَلْفٌ مُؤَلَّفٌ: تولۇق مىڭ.

«وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللّٰهِ» «قرآن» : ئەگەر سىلەردە (چىداملىق) مىڭ ئادەم بولىدىغان بولسا، ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن ئىككى مىڭ (دۈشمەن) نى يېڭەلەيدۇ.

«أُضِيفَتْ إِلَى الْعَرَبِيَّةِ آلَافٌ مُؤَلَّفَةٌ مِنَ الْمُصْطَلَحَاتِ الْعِلْمِيَّةِ الْحَدِيثَةِ» : ئەرەب تىلىغا ھازىرقى زامان ئىلمىي ئاتالغۇلىرىدىن مىڭلىغان سۆزلەر قوشۇلدى.

إِلْفٌ ج آلَافٌ: دوست، ئاغىنە، بۇرادەر، ئۈلپەت.

«حَنَّ حَنِينَ الْإِلْفِ إِلَى إِلْفِهِ» : ئۇ دوست دوستىنى سېغىنغاندەك سېغىندى.

أَلِفٌ: ئېلىپ ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ بىرىنچى ھەرپىنىڭ نامى، بەزىدە ھەمزە «ء» ئەرەب ئېلىپ-

uyghurkitap.com

بەسنىڭ 1 ـ ھەرپى ھېسابلىنىدۇ.

مِنْ أَلِفِهِ إِلَى يَائِهِ: باشتىن ـ ئاخىرغىچە.

أَلِفْبَاءُ: ئېلىپبە.

أَلِفْبَائِيٌّ: ئېلىپبەلىك.

أَلِفْبَائِيًّا: ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە.

أَلَفْتُ م لَفْتَاءُ ج لُفْتٌ: سولچى.

أُلْفَةٌ: دوستلۇق، بۇرادەرچىلىك، دوستانىلىق، يېقىنچىلىق، ئۈلپەتچىلىك، چۈشقۇر ئالاقە.

اَلْأُلْفَةُ تَرْفَعُ الْكُلْفَةَ: ھەقىقى دوستلۇق تەكەللۇپقا موھتاج ئەمەس.

أَلَقَّ يُلِقُّ إِلْقَاقًا الشَّخْصُ رَأْسَهُ: بېشىنى ئېچىگە تىقىۋالدى.

«أَلَقَّ رَأْسَهُ فِي رِدَائِهِ»: ئۇ بېشىنى يەكتەكىگە تىقىۋالدى.

أَلَقَّ الطَّائِرُ رَأْسَهُ: قۇش بېشىنى قانىتى ئاستىغا تىقىۋالدى.

أَلَقُّ م لَقَّاءُ ج لُقٌّ: تىلى ئېغىر، سۆزنى راۋان قىلالمايدىغان، مىس ـ مىس؛ قاشاڭ؛ ئاھالىسى زىچ جاي.

حَيٌّ أَلَقُّ: ئاھالىسى زىچ رايون.

اَلْأَلَقُّ: ھايۋاننىڭ ئالدى قولىدىكى تومۇر.

أَلْفَى يُلْفِي إِلْفَاءً الشَّيْءَ: تاپتى، بايقىدى، ئۇچراتتى.

«إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ» «قرآن»: ئۇلار ھەقىقەتەن ئاتا ـ بوۋىلىرىنى گۇمراھ بىلدى.

«زَارَهُ فَأَلْفَاهُ يَسْقِي الْأَزْهَارَ»: ئۇ ئۇنى يوقلىغىلى بېرىپ، ئۇنىڭ گۈل سۇغۇرۇۋاتقانلىقىنى بايقىدى.

أَلْفِيٌّ: مىڭ يىللىق.

أَلْفِيَّةٌ: مىڭ يىل.

«عُقِدَ احْتِفَالٌ بِالذِّكْرَى الْأَلْفِيَّةِ لِتَأْسِيسِ جَامِعَةِ الْأَزْهَرِ»: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ قۇرۇلغانلىقىنىڭ مىڭ يىللىق مۇناسىۋىتى بىلەن تەبرىكلەش يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى.

أَلَقَ يَأْلِقُ أَلْقًا: چاقنىدى، پىلىلدىدى، جىلۋىلىنىپ تۇردى.

أَلَقَ الْبَرْقُ: چاقماق يورىدى.

إِلْقَاءٌ: تاشلىماق، ئاتماق، چۆرۈۋەتمەك، نۇتۇق سۆزلىگەن چاغدىكى ئىما ـ ئىشارەت.

إِلْقَاءُ الْكَلَامِ أَوِ الْخُطَبِ: نۇتۇق سۆزلىمەك، سۆزگە چىقماق.

إِلْقَاءُ الشَّيْءِ الْمَحْفُوظِ: ياد ئوقۇماق، يادلىماق، دېكلاماتسىيە قىلماق، ئۈنلۈك ئوقۇماق.

إِلْقَاءُ الْقَبْضِ: قولغا ئالماق.

عِلْمُ الْإِلْقَاءِ: نۇتۇق سۆزلەش سەنئىتى، نۇتۇق سۆزلەش ئىلمى.

أَلْقَاطٌ: لۈكچەك، ساياق.

«جَاءَنَا أَسْقَاطٌ مِنَ النَّاسِ وَأَلْقَاطٌ»: بىزگە چۈپرەندە ۋە ساياق ئادەملەر كەلدى.

أَلْقَحَ يُلْقِحُ إِلْقَاحًا: چاڭلاشتۇردى، ئۇرۇقلاندۇردى، ئۆلىدى.

أَلْقَحَ الْفَحْلُ النَّاقَةَ: ئەركەك تۆگە چىشى تۆگىنى بوغاز قىلىپ قويدى.

أَلْقَحَ الْفَلَّاحُ النَّخْلَةَ: دېھقان خورمىنى ئۆلىدى.

أَلْقَحَتِ الرِّيحُ الْأَشْجَارَ: شامال دەرەخلەرنى چاڭلاشتۇردى.

«أُلْقِحَتْ شَجَرَةُ التِّينِ»: ئەنجۈر دەرىخى ئۆلاندى.

أَلْقَمَ يُلْقِمُ إِلْقَامًا الطَّعَامَ: تاماق يېگۈزدى، تاماق بەردى.

أَلْقَمَهُ الْحَجَرَ: جېدەللەشكەندە ئاغزىنى تۇۋاقلىدى، لام ـ جىم دېگۈزمىدى، ئېغىز ئاچۇرمىدى.

أَلْقَنَ يُلْقِنُ إِلْقَانًا الْكَلَامَ: تېز يادلىۋالدى.

أَلْقَى يُلْقِي إِلْقَاءً الشَّيْءَ: تاشلىدى، ئاتتى، چۆرىدى، ئىرغىتىپ تاشلىدى.

«فَأَلْقَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ» «قرآن»: مۇسا ھاسىسىنى تاشلىۋىدى، ئۇ ناگاھان ئاشكارا بىر ئەجدىھاغا ئايلاندى.

«فَأَلْقَوْا إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ» «قرآن»: بۇتلىرى ئۇلارغا جاۋاب بېرىپ: «شۈبھىسىزكى، سىلەر ھەقىقەتەن يالغانچىسىلەر» دەيدۇ.

أَلْقَى قُرْعَةً: چەك تارتتى، چەك ئالدى، چەك تاشلىدى.

أَلْقَى الدَّرْسَ: دەرس ئۆتتى، دەرس بەردى.

أَلْقَى خُطْبَةً: نۇتۇق سۆزلىدى، سۆزگە چىقتى، سۆزلىدى.

«أَلْقَى إِسْمَاعِيلُ كَلِمَةَ الاِفْتِتَاحِ فِى الْحَفْلِ نِيَابَةً عَنْ عَمِيْدِ الْكُلِيَّةِ» : ئىسمائىل فاكۇلتېت باشلىقى نامىدىن يىغىندا ئېچىلىش نۇتقى سۆزلىدى.

أَلْقَى إِلَيْهِ السَّمْعَ: كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىدى، زەن قويۇپ ئاڭلىدى، تىنچ ئاڭلىدى.

«يُلْقُوْنَ السَّمْعَ وَأَكْثَرُهُمْ كَاذِبُوْنَ» ‹قرآن› : ئۇلار (پەرىشتىلەرنىڭ سۆزلىرىنى ئوغرىلىقچە) ئاڭلايدۇ، ئۇلار (يەنى شەيتانلار) نىڭ تولىسى يالغانچىلاردۇر.

أَلْقَى إِلَيْهِ الْقَوْلَ أَوْبِالْقَوْلِ: سۆزنى يەتكۈزدى، يەتكۈزۈپ قويدى، خەۋەر قىلدى، ئۇقتۇردى.

«وَلاَتَقُولُوا لِمَنْ اَلْقَىإِلَيْكُمُ السَّلاَمَلَسْتَمُؤْمِنًا» ‹قرآن› : سىلەرگە مۇسۇلمان بولغانلىقىنى بىلدۈرۈپ سالام بەرگەن ئادەمگە سەن مۆمىن ئەمەس دېمەڭلار.

اَلْقَى بَالَهُ إِلَى: دىققەت قىلدى، كۆڭۈل بۆلدى، غەمخورلۇق قىلدى، كۆيۈندى.

أَلْقَاهُ عَلَى الأَرْضِ: ئۇنى يەرگە تاشلىۋەتتى، ئۇنى يەرگە ئۇردى.

أَلْقَى عَلَيْهِ الْقَوْلَ: ئېغىزچە يېشىپ بەردى، سۆزلەپ بەردى، ئاغزاكى ئېيتتى، يەتكۈزدى، خەۋەر بەردى، خەۋەر قىلدى.

أَلْقَى الْقَبْضَ عَلَيْهِ: قولغا ئالدى، تۇتتى.

أَلْقَى الْحَبْلَ عَلَى الْغَارِبِ: يولىغا قويدى، مەيلىگە قويۇپ بەردى، بولۇشىغا تاشلىۋەتتى، ئىختىيارىغا قويۇپ بەردى.

«أَلْقَى قُنْبُلَةً عَلَى جَيْشِ الْعَدُوِّ» : دۈشمەن قوشۇنىغا بومبا تاشلىدى.

أَلْقَى بِنَفْسِهِ فِي الْخَطَرِ: ئۆزىنى خەتەرگە ئاتتى.

أَلْقَى بِهِ مِنَ النَّافِذَةِ: ئۇنى دېرىزىدىن تاشلىۋەتتى.

أَلْقَى اِلَيْهِ اَوْ عَلَيْهِ الأَمْرَ: ئىش تاپشۇردى، تەكلىپ قىلدى.

أَلْقَى الَيْهِ مَقَالِيدَ الأُمُورِ: ئىشلارنىڭ تىزگىنىنى ئۇنىڭغا تۇتقۇزدى، ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى.

أَلْقَى الرُّعْبَ فِى قَلْبِهِ: ئۇنىڭغا قورقۇنچ سالدى.

أَلْقَى سَلاَحَهُ: تەسلىم بولدى.

أَلْقَى الضَّوْءَ عَلَيْهِ: روشەنلەشتۈرۈپ بەردى، بايان قىلىپ بەردى، شەرھلەپ بەردى.

أَلْقَى عَلَيْهِ سُؤَالاً: ئۇنىڭدىن سوئال سورىدى، ئۇنىڭغا سوئال قويدى.

أَلْقَى عَلَيْهِ الْقَبْضَ: ئۇنى تۇتىۋالدى، ئۇنى سولاپ قويدى.

أَلْقَى عَلَيْهِ مُتَلَبِّسًا: ئۇنى گۇمان بىلەن قولغا ئالدى.

أَلْقَى نَظْرَةً عَلَى الشَّيْءِ: خەۋەردار بولدى، خەۋەر تاپتى، قاراپ چىقتى، مەلۇمات ئالدى.

أَلْقَى نَظْرَةً عَلَى الصَّحِيفَةِ: گېزىتكە كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى، گېزىتنى ئوقىدى.

أَلْقَتْ مُحَاضَرَةً: لېكسىيە سۆزلىدى.

أَلْقَتِ الْبَاخِرَةُ مَرَاسِيَهَا: پاراخوت پورتتا توختىدى.

سَيُلْقِي بَيَانًا: بايانات ئېلان قىلىدۇ.

أُلْقِيَّةٌ ج أُلاَقِيٌّ: ياپتا گەپ، تېپىشماق، مۇشكۈل مەسىلە.

«أَلْقَيْتُ عَلَيْهِ أُلْقِيَّةً عَجَزَ عَنْ فَكِّهَا» : ئۇنىڭغا بىر تېپىشماقنى دېۋىدىم، ئۇ يېشىپ بېرەلمىدى.

أَلَكَ يَأْلِكُ أَلْكًا و أُلُوكَةٌ و أُلُوكًاو مَأْلَكًا: ئەۋەتتى (ئادەمگە قارىتىلىدۇ).

أَلْكَعُ م لَكْعَاءُ ج لُكْعٌ: پەسكەش، رەزىل، ئەخمەق.

أَلْكَنُ م لَكْنَاءُ ج لُكْنٌ: كېكەچ.

«لَهُ وَلَدٌ أَلْكَنُ» : ئۇنىڭ بىر كېكەچ بالىسى بار.

إِلٌّ: ئەھدۇ پەيمان، ئەھدىنامە، توختامنامە (قەسەم بىلەن قىلىنغان چىڭ ۋەدە)، ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت.

«لاَ يَرْقُبُونَ فِى مُؤْمِنٍ إِلاًّ وَلاَ ذِمَّةً» ‹قرآن› : ئۇلار مۆمىنلەر ھەققىدە نە تۇغقانچىلىقنى ۋە نە ئەھدىگە رىئايە قىلمايدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورپېتى www.uyghurkitap.com

إِلَّا: باشقا، سىرت، تاشقىرى، پەقەت، لېكىن.

لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ: بىر ئاللاھدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق.

«وَعَدَ بِالْحُضُورِ إِلَّا أَنَّهُ لَمْ يَفْعَلْ»: كېلىشكە ۋەدە قىلدى، لېكىن كەلمىدى، شەرت مەنىسىنى بىلدۈرۈپ كېلىدۇ:

«إِنْ تَذْهَبْ أَذْهَبْ وَ إِلَّا تَذْهَبْ فَلَاأَذْهَبْ»: سىز بارسىڭىز مەنمۇ بارىمەن، ئەگەر بارمىسىڭىز مەنمۇ بارمايمەن.

«كُلُّ شَيْءٍ يَنْقُصُ بِالْإِنْفَاقِ إِلَّا الْعِلْمَ»: ئىلىمدىن باشقا ھەرقانداق نەرسە خەجلىسە كېمىيىدۇ.

لَيْسَ إِلَّا: پەقەت، باشقا ئەمەس.

كَانَ غَرَضُهُ أَنْ يُذَكِّرَكَ لَيْسَ إِلَّا: ئۇنىڭ مەقسىتى ساڭا ئەسلىتىپ قويۇشتىن باشقا ئەمەس ئىدى، ئۇنىڭ مەقسىتى پەقەت ساڭا ئەسلىتىپ قويۇش ئىدى.

أَللّٰهُمَّ إِلَّا: بىرەر شەك بولغان نەرسىنى ئىستىسنا قىلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

أَلَّا ـ أَنْ ـ لَا: 1. رىغبەتلەندۈرۈش مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ؛ 2. ئەيىبلەشنى بىلدۈرىدۇ.

أَلَا آمَنْتَ: ئىمان ئېيتساڭ بولماسمىدى.

أَلَا تُكْرِمُ أَبَوَيْكَ: ئاتا ـ ئاناڭنى ھۆرمەتلىمەمسەن!

وَدِدْتُ أَلَّا أَرَاكَ: سېنى كۆرگۈم يوق.

اَللَّتِى: ئۇلانما ئالماش تۈرىنىڭ مۇئەننەس شەكلى.

«وَاللَّائِى يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنِ ارْتَبْتُمْ» «قۇرئان»: ئاياللىرىڭلار ئىچىدىكى ھەيزدىن ئۈمىدىنى ئۈزگەنلەردىن شۈبھىدە بولساڭلار...

لَاتُ: جاھىلىيەت دەۋرىدىكى بىر بۇتنىڭ ئىسمى.

«أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَى» «قۇرئان»: ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ! لات، ئۇززا ۋە ئۈچىنچىسى بولغان ماناتلار (ئاللاھ تائالادەك كۈچ ـ قۇۋۋەتكە ئىگىمۇ؟)

أَلَقَ: پارقىراق، يالتىراق، يارقىن.

أَلَّبَ يُؤَلِّبُ تَأْلِيبًا: توپلىدى، جەملىدى.

أَلَّبَ الْقَوْمَ: توپلىدى.

أَلَّبَ عَلَيْهِ النَّاسَ: ئۇنىڭغا قارشى كىشىلەرنى كۈشكۈرتتى.

أَلَّةٌ: بىسى كەڭ ياكى يالتىراپ تۇرىدىغان نەيزە.

أَلَّةٌ: نەيزە.

اَلَّذِى «مثناه» اَللَّذَانِ اَللَّذَيْنِ ج اَلَّذِينَ: ئۇلانما ئالماش تۈرىنىڭ مۇزەككەر شەكلى.

«اَلَّذِيْنَ يَحْتَرِمُونَ النَّاسَ يَحْتَرِمُهُمُ النَّاسُ»: كىشىلەرنى ھۆرمەت قىلغانلارنى كىشىلەر ھۆرمەت قىلىدۇ.

أَلَّفَ يُؤَلِّفُ تَأْلِيفًا بَيْنَهُمْ: بىرلەشتۈردى، ئەپلەشتۈردى، كېلىشتۈردى.

أَلَّفَ الْكِتَابَ: كىتاب يازدى، كىتاب تۈزدى.

أَلَّفَ وِزَارَةً: كابىنېت تەشكىل قىلدى.

أَلَّفَ الرَّجُلُ: مىلى مىڭغا يەتتى.

«لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ» «قۇرئان»: سەن يەر يۈزىدىكى پۈتۈن بايلىقنى سەرپ قىلساڭمۇ ئۇلارنىڭ دىللىرىنى بىرلەشتۈرەلمەيتتىڭ، لېكىن ئاللاھ ئۇلارنى ئىناق قىلدى.

«كَانَ الْعَرَبُ يَعِيشُونَ قَبَائِلَ مُتَفَرِّقَةً فَأَلَّفَ الْإِسْلَامُ بَيْنَهُمْ وَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً»: ئەرەبلەر تارقاق قەبىلىلەر شەكلىدە ياشايتتى، ئىسلام دىنى ئۇلارنى بىرلەشتۈردى ۋە ئۇلارنى بىر ئۈممەت قىلدى.

أَلَّفَ الْعَمَلَ الْمُوْسِيقِيَّ: مۇزىكا ئىجاد قىلدى.

«أَلَّفَ مَسْرَحِيَّةً جَدِيدَةً»: يېڭى سەھنە ئەسىرى يازدى.

أَلَّمَ يُؤَلِّمُ تَأْلِيمًا: ئاغرىتتى، ئازابلىدى، قىيىن-دى.

أَلَّهَ يُؤَلِّهُ تَأْلِيهًا: ئىلاھ قىلىۋالدى، ئىلاھلىق ئورۇنغا كۆتۈردى.

«تُؤَلِّهُ بَعْضُ الشُّعُوبِ حُكَّامَهَا»: بەزى خەلقلەر ئۆز ھۆكۈمدارلىرىنى خۇدا قاتارىدا كۆرىدۇ.

اَللّٰهُ: ئاللاھ، خۇدا.

«أَشْهَدُ أَنْ لَاإِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ»: «بىر ئاللاھدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق دەپ گۇۋاھلىق بېرە-

مەن».

«قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى» : ئاللاھ تائالا مۇنداق دېدى.

«مَاشَاءَ اللّٰهُ» : قىزىقسىنغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

«وَاللّٰهُ أَعْلَمُ» : ئاللاھ ئەڭ بىلگۈچىدۇر.

بِاللّٰهِ عَلَيْهِ: ئاللاھ كۆرۈپتۇرۇپتۇ، خۇدا ھەققى، ساڭا ئىلتىماس قىلىمەنكى.

بِاللّٰهِ: ئاللاھ بىلەن قەسەمكى.

وَاللّٰهِ: ئاللاھ بىلەن قەسەمكى.

لِلّٰهِ: نېمىدېگەن ياخشى.

لِلّٰهِ أَنْتَ: سىز نېمىدېگەن ياخشى.

لِلّٰهِ دَرُّكَ: نېمىدېگەن بەلەن.

أَللّٰهُمَّ: ئى خۇدا، ئى ئاللاھ.

«مِنَ الْمُقَرَّرِ أَنْ يُسَافِرَ الْيَوْمَ أَللّٰهُمَّ إِلَّا أَنْ يَكُونَ قَدْ غَيَّرَ رَأْيَهُ» : ئەگەر ئۇ پىكرىنى ئۆزگەرتمىگەن بولسىلا، ئۇ بۈگۈن چوقۇم سەپەر قىلىدۇ.

أَلَّى يُؤَلِّي تَأْلِيَةً: بوشاڭلىق قىلدى، بىپەرۋالىق قىلدى، ھورۇنلۇق قىلدى.

أَلِمَ يَأْلَمُ أَلَمًا: دەرد تارتتى، ئەلەم چەكتى، جاپا چەكتى.

«يُعْنَى الْكَاتِبُ الْاِجْتِمَاعِيُّ بِهُمُومِ أُمَّتِهِ فَيَأْلَمُ لِمَا يُؤْلِمُهَا وَيُسَرُّ لِمَا يَسُرُّهَا» : ئىجتىمائىي يازغۇچى مىللىتىنىڭ غەم - قايغۇسى بىلەن بولىدۇ، مىللىتى يىغلىسا يىغلايدۇ، كۈلسە كۈلىدۇ.

أَلَمٌ ج آلَامٌ: ئاغرىق، دەرد، ئازاب - ئوقۇبەت.

أَلَمُ الْأَسْنَانِ: چىش ئاغرىقى.

زَهْرَةُ الْآلَامِ: مېھرىگۈل (بىدە غوللۇق ئۆسۈملۈك).

بِمَزِيدٍ مِنَ الْأَلَمِ: قاتتىق ئەلەم بىلەن، قاتتىق دەرد، قاتتىق ھەسرەت.

«تَلَقَّيْتُ بِمَزِيدٍ مِنَ الْأَلَمِ نَبَأَ وَفَاةِ الْمَرْحُومِ...» : ... مەرھۇمنىڭ ۋاپاتىدىن قاتتىق قايغۇردۇم.

«قَاسَى كَثِيرًا مِنْ آلَامِ الْمَرَضِ» : ئۇ كېسەل دەردىنى، كۆپ تارتتى.

أَلِمٌ: ئاغرىتقۇچى، ئەلەم تارتقۇزغۇچى.

أَلْمَاسٌ: ئالماس، بىرلىيانت.

إِلْمَاعَةٌ: ئىشارەت، ئىشارەت قىلماق، بېشارەت بەرمەك؛ دارتىملىماق، پۇرتىپ قويماق، كۆرسەتمەك.

إِلْمَامٌ: بىلمەك، تېگى - تەكتىگە يەتمەك.

إِلْمَامَةٌ: بىر قېتىم بىلمەك، تېز كۆز يۈگۈرتۈپ چىقماق.

«أَعْطِنِي إِلْمَامَةً عَاجِلَةً عَنِ الْقَضِيَّةِ» : مەسىلە ئۈستىدە ماڭا بىرەر تېز مەلۇمات بەرسىڭىز!

أَلْمَانٌ: گېرمان، نېمىس.

أَلْمَانِيَا: گېرمانىيە.

أَلْمَحَ يُلْمِحُ إِلْمَاحًا الشَّيْءَ: كۆزىگە چېلىقىپ قالدى، قاراپ قويدى، كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويدى.

أَلْمَحَ إِلَيْهِ: ماردى، ئوغرىلىقچە قاردى.

أَلْمَحَ إِلَيْهِ بِأَنَّهُ مُخْطِئٌ: ئۇنىڭ خاتالاشقانلىقىنى پۇرتىپ ئۆتتى.

أَلْمَحَ إِلَيْهِ شَيْئًا وَبِهِ: كۆرسەتتى.

أَلْمَعَ يُلْمِعُ إِلْمَاعًا إِلَى فُلَانٍ: ئىشارەت قىلدى، دارتىملىدى، پۇرتىپ قويدى.

«أَلْمَعَ فِي حَدِيثِهِ إِلَى الْمَوْضُوعِ الْفُلَانِيِّ» : ئۇ سۆزىدە پالانى ماۋزۇنى ئىشارەت قىلىپ ئۆتتى.

أَلْمَعَتِ الْأُنْثَى: قورساقتىكى بالا مىدىرلىدى.

أَلْمَعَتِ الشَّخْصُ فِي حَدِيثِهِ: سۆزىدە پۇرتىپ ئۆتتى.

أَلْمَعُ. أَلْمَعِيٌّ: دانا، دانىشمەن، ئەقىللىق، ئەقىل - پاراسەتلىك، چېچەن، زېرەك، زېھنى ئۆتكۈر.

رَجُلٌ أَلْمَعِيٌّ: زېرەك ئادەم.

أَلْمَعِيَّةٌ: دانالىق، دانىشمەنلىك، پەم - پاراسەت، زېرەكلىك، چېچەنلىك، ئەقىللىق.

شَابٌّ ذُو أَلْمَعِيَّةٍ وَقَّادَةٍ: زېھنى ئۇرغۇپ تۇرغان ئۆتكۈر ياش.

أَلَمَّ يُؤَلِّمُ إِلْمَامًا الرَّجُلَ: سەۋەنلىك ئۆتكۈزدى.

أَلَمَّ بِالْمَعْنَى: چۈشەندى، ئۇقتى، بىلدى.

uyghurkitap.com

أَلَمَّ الْغُلَامُ: ياش - قۇرامىغا يەتتى، بالاغەتكە يەتتى.

أَلَمَّ بِهِ الْمَرَضُ: كېسەل بولدى.

أَلَمَّ بِالْمَوْضُوعِ اَوْكَادَ: ماۋزۇ ئۈستىدە چوڭقۇرلاشماي ئومۇمەن توختالدى.

«أَلَمَّ بِأَطْرَافِ الْمُشْكِلَةِ» : قىيىن مەسىلە ئۈستىدە ئومۇمەن توختىلىپ ئۆتتى.

أَلَمَّ بِالذَّنْبِ: جىنايەت ئۆتكۈزدى، گۇناھ قىلدى، جىنايەت سادىر قىلدى.

أَلَمَّ بِالْأَمْرِ: قول ئۇچىدا ئىشلىدى، ئەپلەپ - سەپلەپ ئۆتكۈزىۋەتتى، يۈزەكى ئىشلىدى.

أَلَمَّ بِهِ أَمْرٌ: بىرەر ئىشقا دۇچار بولدى.

أَلَمَّ بِهِ مَرَضٌ: كېسەلگە دۇچار بولدى، كېسەل بولۇپ قالدى.

أَلْمَى م لَمْيَاءُ لُمْيٌ: بۇغداي ئۆڭلۈك، قوڭۇر.

رُمْحٌ أَلْمَى: قوڭۇر نەيزە.

أَلَهَ يَأْلَهُ إِلَاهَةً وَأُلُوهَةً وَأُلُوهِيَّةً : چوقۇندى، ئىبادەت قىلدى.

أَلَهَ إِلَيْهِ: ئىلتىجا قىلدى.

أَلِهَ فُلَانٌ أَلَهًا: تېڭىرقاپ قالدى.

إِلْهَابٌ: ئوت ياقماق، ئوت تۇتاشتۇرماق.

إِلْهَاجُ اللَّبَنِ: سۈتنىڭ ئۇيۇشى، قېتىشى، قېتىپ قېلىشى، قويۇقلىشىشى.

إِلْهَامٌ: ۋەھىي، ئىلھام، چۈشەنچە، بېشارەت، كۆرسەتمە، رىغبەتلەندۈرۈش.

أَلْهَبَ يُلْهِبُ إِلْهَابًا النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت تۇتاشتۇردى، كۆيدۈردى.

أَلْهَبَ الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى.

أَلْهَبَ الْحِصَانُ: ئايغىر توپا - چاڭ توزۇتۇپ چاپتى.

أَلْهَبَ دِمَاغَهُ بِالرَّصَاصِ: مىلتىق بىلەن ئېتىپ، مېڭىسىنىڭ قېتىقىنى چىقىرىۋەتتى.

أَلْهَجَ يُلْهِجُ إِلْهَاجًا بِالشَّيْءِ: خۇمار بولدى، ياخشى كۆردى، مەستانە بولدى، خۇشتار بولدى، مېھرىنى ئۈزەلمىدى، مەپتۇن بولدى.

«أَلْهَجَ لِسَانَهُ بِالشُّكْرِ» : ئۇ ھەمىشە تەشەككۇر بىلدۈرۈپ تۇردى.

أَلْهَجَ الْفَصِيلَ: كالىنىڭ موزىيىنى ياكى تۆگىنىڭ بوتىلىقىنى ئانىسىنى ئېمىۋالماسلىقى ئۈچۈن ئاغزىغا ئېغىز دۇرۇق سېلىپ قويدى.

أَلْهَجَ الشَّخْصَ بِالْأَمْرِ: بېرىلىپ داۋاملاشتۇردى، دائىم قىلدى.

أَلْهَجَ بِذِكْرِهِ: توختىماي ئەسلىدى، داۋاملىق تىلغا ئالدى.

أَلْهَمَ يُلْهِمُ إِلْهَامًا: ئىلھام بەردى، ئىلھاملاندۇردى.

«وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا» «قرآن» : روھ بىلەن ۋە ئۇنى چىرايلىق قىلىپ ياراتقان، ئۇنىڭغا ياخشى - يامانلىقىنى بىلدۈرگەن زات بىلەن قەسەمكى.

أَلْهَمَهُ اللهُ خَيْرًا: ئاللاھ ئۇنىڭ دىلىغا ياخشىلىقنى ئىلھام قىلدى.

أَلْهَمَهُ شَيْئًا: بېشارەت بەردى، ئىلھام بەردى، كۆڭلىگە سالدى، ۋەھىي قىلدى.

«أَلْهَمَهُ الْمَوْقِفُ قَصِيدًا رَائِعًا» : شارائىت ئۇنىڭ كۆڭلىگە گۈزەل قەسىدىنى ئىلھام ئارقىلىق سالدى.

أَلْهَى يُلْهِي إِلْهَاءً فُلَانًا عَنْ كَذَا: مەشغۇل قىلدى، ئۇنۇتتۇردى؛ توسقۇنلۇق قىلدى، دەخلى قىلدى، توسالغۇ بولدى، كاشىلا قىلدى.

«أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ» «قرآن» : تاكى قەبرىلەرنى زىيارەت قىلغىنىڭلارغا (يەنى قەبرىلەرگە كۆمۈلگىنىڭلارغا) قەدەر، (پۇل - مال، باللار بىلەن) پەخىرلەنمەك سىلەرنى غەپلەتتە قالدۇردى.

أَلْهَاهُ الشَّيْءُ: كۆڭۈل ئاچتى، ئەمەك بولدى.

«يُلْهِيهِ لَعِبُ الشِّطْرَنْجِ» : شاھمات ئويۇنى ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئاچىدۇ.

أَلْهَاهُمُ الْكَلَامُ عَنْ وَقْتِ الصَّلَاةِ: پاراڭ ئۇلارغا ناماز ۋاقتىنى ئۇنۇتتۇردى.

أُلْهِيَّةٌ ج أُلْهِيَّاتٌ: تاماشا، كۆڭۈل ئېچىش، ئىچ پۇشۇقىنى چىقارماق.

أَلْوَةٌ. أُلْوَةٌ: ئەھدە، قەسەم.

أَلُوثٌ م لَوْثَاءُ ج لُوثٌ: ئەخمەق، دۆت.

أَلُوقٌ ج أُلُقٌ: يېقىن، سىرداش (دوست).

اَلْأُلُوْفُ «اَلْآلَافُ» اَلْمُؤَلَّفَةُ: مىڭلىغان، ئون مىڭلىغان، ھەددى - ھېسابسىز، سان - ساناقسىز.

أُلُوكَةٌ ج أَلَائِكُ: خەت - ئالاقە، خەت - چەك.

أُلُوهَةٌ. أُلُوهِيَّةٌ: ئىلاھلىق، ئىلاھلىق سۈپەت.

أُلُوهِيَّةٌ: ئىلاھلىق، ئىلاھنىڭ سۈپىتى.

«يُؤْمِنُ الْمَسِيْحِيُّونَ بِأُلُوهِيَّةِ الْمَسِيْحِ وَنَاسُوتِيَّتِهِ مَعًا» : ناسارالار مەسىھنى ھەم ئىلاھ ھەم ئىنسان دەپ ئېتىقاد قىلىدۇ.

أَلْوَى يُلْوِى إِلْوَاءً بِيَدِهِ: قول ئىشارىتى قىلدى، قول پۇلاڭلاتتى.

أَلْوَى الشَّخْصُ: ئارزۇ - ئارمانىنى كۆپ قىلدى، ئۆزى ئۈچۈن ياكى مېھمان ئۈچۈن ساقلاپ قويغان نەرسىنى يېدى.

أَلْوَى بِهِ: ئېلىپ كەتتى، ئايرىپ بەردى.

أَلْوَى الشَّخْصُ بِحَقِّهِ: ھەققىنى ئىنكار قىلدى، ھەققىدىن تېنىۋالدى.

أَلْوَى الشَّخْصُ بِرَأْسِهِ: بېشىنى ئەگدى، بېشىنى سائڭىلاتتى.

أَلْوَى الشَّخْصُ بِيَدِهِ اَوْبِثَوْبِهِ: قولى ياكى كىيىمىنى پۇلاڭلاتتى.

أَلْوَى الْبَقْلُ: ئوت - چۆپ قۇرۇپ قالدى.

أَلْوَى الشَّخْصُ اللِّوَاءَ: تۇغ ياسىدى، تۇغنى كۆتۈردى.

أَلْوَى بِهِمُ الدَّهْرُ: زامان ئۇلارنى ھالاك قىلدى.

أَلْوَى الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى، قىڭغايتتى، ئەگرى قىلدى.

إِلَى: غا، قا، گە، كە.

إِلَى آخِرِهِ «اِلَخْ» : قاتارلىقلار ۋە باشقىلار.

«هُنَاكَ كَلِمَاتٌ تَجْرِى عَلَى أَلْسِنَتِنَا الْيَوْمَ مِثْلُ الشَّعْبِ وَالْحُرِّيَّةِ وَالْمُسَاوَاةِ وَحَقِّ الْاِنْتِخَابِ إِلَى آخِرِهِ أَوْإِلَخ» : بۇ يەردە بۈگۈنكى كۈندە ئاغزىمىزدىن چۈشۈرمەيدىغان خەلق، ئەركىنلىك، باراۋەرلىك، سايلاش ھوقۇقى قاتارلىق سۆزلەر بار.

إِلَى أَيْنَ: قەيەرگە، نەگە.

إِلَى أَنْ: ... غىچە، گىچە.

إِلَى مَتَى: قاچانغىچە، نەۋاققىچە.

«إِلَى مَتَى نَبْقَى وَنَنْتَظِرُ الْحَلَّ الْمَوْعُودَ» : ۋەدە قىلىنغان جاۋابنى ساقلاپ قاچانغىچە قالىمىز.

وَمَاإِلَى ذَلِكَ: قاتارلىقلار، دېگەنلەرگە ئوخشاش ۋە باشقىلار.

«اِنْتَظَرَهُ مِنَ السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ إِلَى الرَّابِعَةِ» : ئۇ ئۇنى سائەت ئىككىدىن تۆتكىچە ساقلىدى.

«اَلشِّعْرُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ النَّثْرِ» : شېئىر مەن ئۈچۈن نەسرى ئەسەردىن ياخشى، شېئىر ماڭا نەسرگە قارىغاندا يېقىملىق تۇيۇلىدۇ.

«اَلْقَلِيْلُ إِلَى الْقَلِيْلِ كَثِيْرٌ» : تاما - تاما كۆل بولۇر (ئازغا - ئاز قوشۇلسا كۆپ بولىدۇ).

«يَقَعُ الْمَصْنَعُ إِلَى الْجَنُوبِ مِنْ مَدِيْنَةٍ كَبِيْرَةٍ» : زاۋۇت چوڭ شەھەرنىڭ جەنۇب تەرىپىگە جايلاشقان.

إِلَى جَانِبِ ذَلِكَ: شۇنىڭ بىلەن بىللە.

إِلَى غَيْرِ ذَلِكَ: شۇنىڭ بىلەن بىللە.

إِلَى يَمِينِهِ: ئوڭ تەرىپىدە.

جَلَسَ إِلَى الْمَائِدَةِ: داستىخاندا ئولتۇردى.

«دَخَلْتُ عَلَى الْمُدِيرِ وَ جَلَسْتُ إِلَيَمِيْنِهِ» : مەن مۇدىر ئىشخانىسىغا كىردىم، ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپىدە ئولتۇردۇم.

هَذَا إِلَى أَنَّ الْأَمْرَ: شۇنىڭ بىلەن بىللە.

إِلَى غَدٍ: ئەتە كۆرۈشەرمىز.

إِلَى الْجَنُوبِ مِنْهُ: جەنۇبقا.

إِلَى اللِّقَاءِ: خەير- خوش، ئەتە كۆرۈشەرمىز.

إِلَامَ / إِلَامَا: قاچانغىچە، نەۋاققىچە.

«إِلَامَ/إِلَامَا الْخُلْفُ بَيْنَكُمَا ؟» : سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى ئىختىلاپ قاچانغىچە تۈگىمەيدۇ.

إِلْىٌ. إِلًى ج آلَاءٌ: ئىلتىپات، مەرھەمەت، نېمەت.

«فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ» «قرآن» : (ئى ئىنسانلار! جىنلار) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟

أَلْيَةٌ ج أَلَايَا وَأَلْيَاتٌ: قوينىڭ قۇيرۇقى؛ ساغرا، كاسا.

www.uyghurkitap.com

أَلْيَسْ م لَيْسَاءُ لِيْسْ لُوْسْ: قەھرىمان، باتۇر، ئەزىمەت، مەرد.

أَلِيْقْ: كۆنۈك، كۆندۈرۈلگەن، ياۋاش، ئۆلپەتـ ـلەشكەن، چىقىشقاق.

أَلِيْفْ ج أَلَائِفُ: دوست، ئاغىنە، بۇرادەر، ئۆلپەت.

إِلَيْكَ لَكَ: ئىختىيارىڭىز، مەيلىڭىز.

إِلَيْكَ هَذَا الْكِتَابَ: بۇ كىتابنى ئالە، ئال بۇ كىتابنى.

اَلْأَمْرُ إِلَيْكَ: بۇ ئىشقا سىز ئىگە بولۇڭ.

إِلَيْكَ هَذَا: بۇنى ئېلىڭ.

إِلَيْكَ عَنِّي: نېرى كەت، نېرى تۇر.

إِلَيْكَ الْبَيَانَ: چۈشەندۈرۈشكە قۇلاق سېلىڭ.

وَمَا إِلَيْهِ: شۇنىڭغا ئوخشاش، قاتارلىق.

«تَنَاوَلَ الْكَاتِبُ الْفَقْرَ وَ الْجَهْلَ وَالْمَرَضَ وَمَا إِلَى ذَلِكَ ‹إِلَيْهِ› مِنْ عَوَامِلِ التَّأَخُّرِ» : يازغۇچى قالاقلىقنىڭ ئامىللىرىغا كەمبەغەلـ ـلىك، بىلىمسىزلىك (مەدەنىيەتسىزلىك) ۋە كېسەللىككە ئوخشاش سەۋەبلەرنى كەلتۈردى.

أَلْيَلُ: زۇلمەتلىك، قاپقاراڭغۇ.

لَيْلٌ أَلْيَلُ: زۇلمەتلىك كېچە.

أَلِيْمْ: ئاغرىتقۇچى، ئەلەم تارتقۇزغۇچى، ئەلەمـ ـلىك.

«فَوَيْلٌ لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوامِنْ عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيْمٍ» ‹قرآن› : زالىملارغا قاتتىق كۈن ئازابىدىن ۋاي!

أَلْيَنُ: ئەڭ يۇمشاق، ئەڭ مۇلايىم.

فُلَانٌ أَلْيَنُ مِنْ فُلَانٍ: پالانى پوكۇنىدىن مۇلايىمـ ـراق.

«هُوَ أَلْيَنُ قَوْمِهِ» : ئۇ قەۋمى ئىچىدە ئەڭ رايىش.

أَلِيٌّ: قەسەمخور.

أَلِيَّةٌ ج أَلَايَا: ئەھدە، قەسەم.

أَمْ: تاللاش باغلىغۇچىسى بولۇپ، ياكى، يا دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ.

أَقَرِيْبٌ أَمْ بَعِيْدٌ: يېقىنمۇ يا يىراقمۇ؟

«هَلْ يَسْتَوِى الْأَعْمَى وَ الْبَصِيْرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِى الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ» ‹قرآن› : قارىغۇ بىلەن كۆزى كۆرىدىغان ئادەم تەڭ تۇرامدۇ يا قاراڭغۇـ ـلۇق بىلەن يورۇقلۇق ئوخشاشمۇ؟

«سَوَاءٌ عِنْدِى حَضَرْتَ أَمْ لَمْ تَحْضُرْ» : مەيلى كەل، مەيلى كەلمە، مەن ئۈچۈن بەرىبىر.

أَمَا: سۆزنىڭ بېشىدا سۆزگە كىرىش ھەرپ بولۇپ كېلىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن قەسەم ئىچىلىدۇ.

«أَمَا أَنَّكَ كَرِيْمٌ» : سەن راستىنلا مەرد.

«أَمَا وَاللّٰهِ مَاقَصَدْتُ الْإِسَاءَةَ إِلَيْكَ» : ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، مەن ساڭا يامانلىق قىلىشنى ئويلىمىدىم.

أَمَاتَ يُمِيتُ إِمَاتَةً غَيْرَهُ: ئۆلتۈردى.

أَمَاتَ نَفْسَهُ: ئۆزىنى تىزگىنلىدى، ئۆزىنى توختىتىۋالدى.

أَمَاتَ غَضَبَهُ: غەزىپىنى بېسىۋالدى.

أُمِيتَتِ الْكَلِمَةُ: ئەمەلدىن قالدى.

«رَبِّىَ الَّذِى يُحْيِ وَ يُمِيْتُ قَالَ أَنَا أُحْيِ وَ أُمِيْتُ» ‹قرآن› : «مېنىڭ پەرۋەردىگارىم (ئۆلۈكنى) تىرىلدۈرەلەيدۇ، (تىرىكنى) ئۆلتۈرەلەيدۇ» دېدى، ئۇ: «مەنمۇ (ئۆلۈكنى) تىرىلدۈرەلەيمەن (تىرىكنى) ئۆلتۈرەلەيمەن» دېدى.

إِمَاتَةٌ: ئۆلتۈزمەك، ھاياتىدىن ئايرىماق.

إِمَاتَةُ الشَّهَوَاتِ: شەھۋانىي نەپسىنى باسماق، ھاۋاـ ـيى – ھەۋەسكە بېرىلمەسلىك.

أَمَارَ يُمِيرُ إِمَارَةً: تەمىنلىدى، باقتى، ھالىدىن خەۋەر ئالدى.

أَمَارَتِ الرِّيْحُ التُّرَابَ: شامال توپا ـ چاڭ توزۇتـ ـتى.

إِمَارَةٌ ج إِمَارَاتٌ: كىنەزلىك، بەگلىك، ئەمىرلىك، شاھزادىلىك، مەرتىۋە.

أَلْإِمَارَاتُ الْعَرَبِيَّةُ الْمُتَّحِدَةُ: ئەرەب بىرلەشمە ئەمىرلىكى.

أَمَارَةٌ ج أَمَارَاتٌ: ئالامەت، نىشان، بەلگە؛ قوماندا، شوئار.

«بَدَتْ عَلَيْهِ أَمَارَاتُ التَّعَبِ» : ئۇنىڭدا چارچىـ ـغانلىقنىڭ ئالامەتلىرى كۆرۈلدى.

اَلْغَيْمُ أَمَارَةُ الْمَطَرِ: بۇلۇت يامغۇرنىڭ ئالامىتى.

أَمَازَ يُمِيزُ إِمَازَةً: تاللىۋالدى، خىللىۋالدى.

أَمَاطَ يُمِيطُ إِمَاطَةً: يىراقلاشتۇردى، نېرى قىلدۇەتتى، چەتنەتتى.

أَمَاطَ اللِّثَامَ عَنْ وَجْهِهِ: چۈمپەردىنى ئېلىۋەتتى.

إِمَاطَةٌ: نېرى قىلماق، يىراق قىلماق، چەتنەشتۈرمەك.

«إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيْقِ صَدَقَةٌ» ‹حديث›: يولدىن كىشىلەرگە ئەزىيەت يەتكۈزىدىغان نەرسىنى ئېلىۋېتىش سەدىقە ئورنىدا بولىدۇ.

أَمَاعَ يُمِيعُ إِمَاعَةً الْجَامِدَ: ئېرىتتى، سۇيۇقلۇقتا ئايلاندۇردى.

إِمَاعَةٌ: ئېرىتمەك، سۇيۇقلاندۇرماق.

أَمَالَ يُمِيلُ إِمَالَةً الشَّيْءَ: قىڭغايتتى، قىيسايتتى، ئاغدۇردى.

أَمَالَ قَارِئُ الْقُرْآنَ: قارى قۇرئاننى ئىمالە بىلەن ئوقۇدى.

أَمَالَهُ: مال بەردى.

إِمَالَةٌ ‹فى التجويد›: ئېلىپنى ئېلىپ بىلەن يانىڭ ئوتتۇرىسىدا تەلەپپۇز قىلىش، فەتھەنى كەسرىگە مايىلراق قىلىپ ئوقۇش.

اَلْأَمَالِيُّ: خاتىر؛ خاتىرە يازماق، خاتىرىلىمەك.

إِمَامٌ ج أَئِمَّةٌ و أَيِمَّةٌ: ئىمام، رەھبەر، يېتەكچى، داھىي، باشلىق، يولباشچى؛ چوڭ يول؛ خەلىپە، يۇرت چوڭى؛ بىرەر پەندە كامالەتكە يەتكەن زات؛ دەپتەر.

«قَالَ اِنِّى جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ اِمَامًا» ‹قرآن›: ئاللاھ (ئۇنىڭغا: «سېنى چوقۇم كىشىلەرگە (دىندا) پېشۋا قىلىمەن» دېدى).

«وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِى اِمَامٍ مُبِيْنٍ» ‹قرآن›: ھەممە شەيئىنى روشەن دەپتەردە (يەنى لەۋھۇلمەھپۇزدا) تولۇق خاتىرىلەپ قويغانمىز.

إِمَامُ الْمَسْجِدِ: مەسچىتنىڭ ئىمامى.

أَئِمَّةِ الْمَذَاهِبِ: مەزھەپ ئىماملىرى.

أَئِمَّةٌ أَرْبَعَةٌ: تۆت ئىمام (سۈننى مەزھىپىنىڭ ئىماملىرى).

اَلْإِمَامُ الْأَكْبَرُ: جامىئۇل ئەزھەر شەيخى.

إِمَامٌ ‹عند الشيعة›: شىئەلەردە خەلىپە ئەلى ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ ئاتىلىشى.

«يُعْتَبَرُ سِيبَوَيْهِ مِنْ أَئِمَّةِ النَّحْوِ الْعَرَبِيِّ»: سىيبەۋەيھى ئەرەب تىلى گراماتىكىسىنىڭ پېشۋاسى ئىدى.

«لِكُلِّ جَامِعٍ إِمَامٌ يَأْتَمُّ بِهِ الْمُصَلُّونَ»: ھەر بىر جامەئەنىڭ ناماز ئۆتۈگۈچىلەر ئىقتىدا قىلىدىغان ئىمامى بار.

«مَنْ ذَالَّذِى يَسْتَطِيْعُ أَنْ يَفْصِلَ عَلِيَّ بْنَ أَبِى طَالِبٍ إِمَامَ الْمُسْلِمِيْنَ عَنْ عَلِيٍّ إِمَامِ الْبَلَاغَةِ وَالْفَصَاحَةِ الْعَرَبِيَّةِ؟»: كىممۇ مۇسۇلمانلارنىڭ خەلىپىسى بولغان ئەلى بىن تالىبنى ئەرەب تىلىدىكى پاساھەت بالاغەتنىڭ پېشۋاسى بولغان ئەلىدىن ئايرىپ قارىيالايدۇ؟

أَمَامَ: ئالدىدا، ئالدى تەرەپتە، ئۇدۇلىدا.

أَمَامَ عَيْنَيْهِ: كۆز ئالدىدا.

إِلَى الْأَمَامِ: ئالغا، ھۇررا.

«وَقَفَ أَمَامَ الْحَاضِرِيْنَ يَخْطُبُ فِيْهِمْ»: ئۇ مەيداندىكى كىشىلەر ئارىسىدا نۇتۇق سۆزلەپ تۇردى.

أَمَامَكَ: ئېھتىيات قىل، ھېزى بول.

إِمَامَةٌ: رىياسەتچىلىك، قوماندانلىق، يېتەكچىلىك.

أَمَامِيٌّ: ئالدىنقى، ئالدىدا، ئالدىغا تەۋە.

مَقْعَدٌ أَمَامِيٌّ: ئالدىنقى رەت، ئالدىنقى ئورۇن.

اَلْخُطُوطُ الْأَمَامِيَّةُ: ئالدىنقى سەپ.

أَمَانٌ: ئامانلىق، تىنچلىق، بىخەتەرلىك.

«لاَ يَحُسُّ النَّاسُ بِأَمَانٍ إِلَّا فِي ظِلِّ حُكْمٍ عَادِلٍ»: كىشىلەر پەقەت ئادىل ھاكىمىيەت سايىسىدىلا ئامانلىق ھېس قىلىدۇ.

بِكُلِّ أَمَانٍ: تامامەن بىخەتەر.

حِزَامُ أَمَانٍ: بىخەتەرلىك تاسمىسى.

فِى أَمَانِ اللّٰهِ: ئاللاھ ئامان قىلسۇن، خۇدا ساقلىسۇن.

أَمَانُ الْمُرُورِ: قاتناش بىخەتەرلىكى.

«طَلَبَتِ السُّلْطَاتُ إِلَى الْمُتَمَرِّدِيْنَ أَنْ يُسَلِّمُوا

uyghurkitap.com

أَنْفُسَهُم وَوَعَدَتْهُم بِالْأَمَانِ» : هۆكۈمەت دائىرىلىرى توپىلاڭ كۆتۈرگۈچىلەرنىڭ تەسلىم بولۇشىنى تەلەپ قىلدى ۋە ئۇلارغا ئامانلىق بېرىدىغانلىقى توغرىسىدا ۋەدە بەردى.

أَمَانَةٌ: سادىقلىق، راستچىللىق، سەمىمىيلىك.

«لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ» ‹حديث› : راستچىللىق بولمىغان كىشىدە ئىمان بولمايدۇ.

«قَامَ بِأَدَاءِ وَاجِبِهِ بِكُلِّ إِخْلَاصٍ وَأَمَانَةٍ» : ئۇ ئۆز ۋەزىپىسىنى پۈتۈنلەي سەمىمىيلىك ۋە ساداقەتلىك بىلەن ئادا قىلدى.

أَمَانَةٌ ج أَمَانَاتٌ: ئامانەت، ساقلىغىلى بەرگەن مال، ئامانەت قويۇلغان نەرسە؛ كاتىبات باشقارمىسى.

أَمَانَةُ الْعَاصِمَةِ: شەھەرلىك هۆكۈمەت (ئىراقنىڭ).

«إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا» ‹قرآن› : شۈبھىسىزكى، ئاللاھ سىلەرنى ئامانەتلەرنى ئىگىسىگە قايتۇرۇشقا بۇيرۇيدۇ.

اَلْأَمَانَةُ الْوَطَنِيَّةُ: مىللىي غۇرۇر.

اَلْأَمَانَةُ الْعَامَّةُ لِلْجَامِعَةِ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب ئىتتىپاقى كاتىبات باشقارمىسى.

اَلْأَمَانَةُ الْعَامَّةُ لِمُنَظَّمَةِ الْوَحْدَةِ الْإِفْرِيقِيَّةِ: ئافرىقا بىرلىكى تەشكىلاتى باش سېكرېتارىياتى.

اَلْأَمَانَةُ الْعَامَّةُ لِلْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى باش سېكرېتارىياتى.

مَخْزَنُ الْأَمَانَاتِ: يۈك تاق ـ ساقلاش ئورنى.

أَمَاهَ يُمِيهُ إِمَاهَةً الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: ئارىلاشتۇردى.

أَمَاهَ السِّكِّينَ: پىچاقنى سۇغاردى.

أَمَاهَتِ الْأَرْضُ: زېمىنىنىڭ سۈيى كۆپ بولدى، زېمىنىنىڭ سۈيى ئەلۋەك بولدى.

إِمْبِرَاطُورٌ ج أَبَاطِرَةٌ: ئىمپېراتور، ئىمپېراتورلار.

إِمْبِرَاطُورُ الْحَبَشَةِ: ھەبەشىستان ئىمپېراتورى.

إِمْبِرَاطُورُ الْيَابَانِ: ياپون ئىمپېراتورى.

«تَقَلَّدَ إِمْبِرَاطُورٌ جَدِيدٌ زِمَامَ الْحُكْمِ» : يېڭى ئىمپېراتور ھاكىمىيەتنى ئىگىلىدى.

إِمْبِرَاطُورِيَّةٌ: ئىمپېراتورلۇق.

إِمْبِرِيَالِيٌّ: جاھانگىرلىك، مۇستەملىكىچىلىك.

حُكْمٌ إِمْبِرِيَالِيٌّ: جاھانگىرلىك ھاكىمىيىتى.

إِمْبِرِيَالِيَّةٌ: مۇستەملىكىچىلىك، جاھانگىرلىك.

أَمْبِيرٌ: ئامپېر.

أَمْتٌ ج أُمُوتٌ وَإِمَاتٌ: تۆپىلىك، ئېگىزلىك.

«فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا لَا تَرَى فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا» ‹قرآن› : ئۇلارنى تۈزلەڭلىككە ئايلاندۇرىدۇ، ئۇ يەرلەردە نە چوڭقۇرلۇقنى، نە ئېگىزلىكنى كۆرمەيسەن.

أَمَةٌ ج إِمَاءٌ و أَمَوَاتٌ وآمٌ: دېدەك، چۆرە، ئايال قۇل.

«لَا تَضْرِبُوا إِمَاءَ اللّٰهِ» ‹حديث› : ئاللاھنىڭ مەخلۇقاتىدىن بولغان ئاياللارنى ئۇرماڭلار.

اِمْتَاحَ يَمْتَاحُ اِمْتِيَاحًا الْمَاءَ: سۇنى ئۇچۇملاپ ئالدى.

اِمْتَارَ يَمْتَارُ اِمْتِيَارًا: سەپەر ئوزۇقى تەييارلىدى؛ ئاشلىق جۇغلىدى.

اِمْتَازَ يَمْتَازُ اِمْتِيَازًا: پەرقلىق بولدى، ئايرىم بولدى، ئالاھىدە بولدى.

«وَامْتَازُو الْيَوْمَ اَيُّهَاالْمُجْرِمُونَ» ‹قرآن› : (گۇناھكارلارغا) «ئى گۇناھكارلار! بۈگۈن (بىر تەرەپكە) ئايرىلىڭلار» (دېيىلىدۇ).

اِمْتَازَ الشَّخْصُ: ئۈستۈن بولدى، ئالاھىدە بولدى، يېگانە بولۇۋالدى؛ ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

اِمْتَازَ لِكِبْرِيَائِهِ: چوڭچىلىقتىن ئايرىم بولۇۋالدى.

اِمْتِثَالٌ: بويسۇنماق، ئىتائەت قىلماق؛ بەجا كەلتۈرمەك.

اِمْتَثَلَ يَمْتَثِلُ اِمْتِثَالاً الْأَمْرَ: باش ئەگدى، ئىتائەت قىلدى.

اِمْتَثَلَ الْمَثَلَ: ئۆلگىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى.

اِمْتَثَلَ طَرِيْقَةَ فُلَانٍ: پالانىنىڭ يولىغا ئەگەشتى.

اِمْتَثَلَ مِنْ فُلَانٍ: قىساس ئالدى.

اِمْتَثَلَ الشَّیْءَ: دورىدى، تەقلىد قىلدى، ئۈلگە قىلدى.

اِمْتِحَانٌ ج اِمْتِحَانَاتٌ: ئىمتىھان، تەجرىبە، سىناق؛ تەكشۈرۈش، كۆرۈپ چىقىش.

اِمْتِحَانُ الْاِلْتِحَاقِ بِالْجَامِعَةِ: ئۇنىۋېرسىتېتقا كىرىش ئىمتىھانى.

اِمْتِحَانُ الطَّلَبَةِ آخِرَ السَّنَةِ: ئوقۇغۇچىلارنىڭ يىل ئاخىرىدىكى ئىمتىھانى.

اِمْتِحَانٌ تَحْرِيْرِيٌّ: يازما ئىمتىھان، قەغەز ئىمتىھانى.

اِمْتَحَنَ يَمْتَحِنُ اِمْتِحَانًا الشَّخْصَ: سىناق قىلدى، تەجرىبە قىلدى، ئىمتىھان ئالدى؛ تەكشۈردى.

اِمْتَحَنَ قُوَاهُ: ئۇنىڭ كۈچىنى سىناپ كۆردى.

«يَا اَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا إِذَاجَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوْهُنَّ» «قرآن»: ئى مۆمىنلەر! سىلەرگە مۆمىن ئاياللار ھىجرەت قىلىپ كەلسە، ئۇلارنى سىناپ كۆرۈڭلار.

«اِمْتَحَنَ الْمُعَلِّمُ تَلَامِيذَهُ»: مۇئەللىم ئوقۇغۇ- چىلىرىدىن ئىمتىھان ئالدى.

«اِمْتَحَنَ تَصَرُّفَاتِ الشَّبَابِ»: ئۇ ياشلارنىڭ ئىش ھەرىكىتىنى كۆزدىن كەچۈردى.

اِمْتَحَنَ الشَّیْءَ: كۆرۈپ چىقتى، قاراپ چىقتى، تەكشۈردى.

أُمْتُحِنَ فُلَانٌ: قىيىن سىناققا دۇچ كەلدى.

اِمْتَحَى يَمْتَحِي اِمْتِحَاءً الشَّیْءُ: ئۆچتى، يوقال- دى، تۈگىدى، بىكار قىلىندى.

اِمْتَخَضَ يَمْتَخِضُ اِمْتِخَاضًا الْجَنِيْنُ: قورساقتى- كى بالا تەۋرىدى.

اِمْتَخَضَ اللَّبَنُ: سۈت ئۇيۇپ قالدى.

اِمْتَخَطَ يَمْتَخِطُ اِمْتِخَاطًا الْمُخَاطَ: مىشقاردى، بۇرنىنى تاشلىدى.

اِمْتِدَادٌ: سوزۇلماق، ئۇزارماق.

اِمْتَدَحَ يَمْتَدِحُ اِمْتِدَاحًا: ماختىدى، مەدھىيىلە- دى، ئالقىشلىدى، تەرىپلىدى.

اِمْتَدَّ يَمْتَدُّ اِمْتِدَادًا: سوزۇلدى، كېڭەيدى، يېيىلدى.

اِمْتَدَّ الشَّخْصُ فِي مَشْيَتِهِ: كېرىلىپ ماڭدى.

«يَمْتَدُّ الْعَالَمُ الْعَرَبِيُّ إِلَى الْبَحْرِ الْأَبْيَضِ الْمُتَوَسِّطِ شِمَالاً»: ئەرەب دۇنياسى شىمال تەرەپتىن ئوتتۇرا دېڭىزغىچە سوزۇلىدۇ.

اِمْتَرَى يَمْتَرِي اِمْتِرَاءً الشَّیْءَ: چىقاردى.

اِمْتَرَى اللَّبَنَ: سۈت ساغدى.

«ذَلِكَ عِيْسَى بْنُ مَرْيَمَ قَولَ الْحَقِّ الَّذِي فِيْهِ يَمْتَرُوْنَ» «قرآن»: ئەنە شۇ ئىسا ئىبنى مەريەمنىڭ (قىسسىسىدۇر) ئىسا ئۇلاردا تالاش قىلىشۋاتقان ئۆزىنىڭ ئىشىنىڭ (ھەقىقىتى) ئۈستىدە ھەق گەپنى قىلدى.

اِمْتَرَى فِي الشَّیْءِ: شەك قىلدى، شەك كەلتۈر- دى، شەكلەندى، گۇمانلاندى.

اِمْتِزَاجٌ: بىرىكمەك، ئارىلاشماق، ئارىلاشما، بىرىكمە.

اِمْتَزَجَ يَمْتَزِجُ اِمْتِزَاجًا بِهِ: ئارىلاشتى.

اِمْتَسَحَ يَمْتَسِحُ اِمْتِسَاحًا السَّيْفَ: قىلىچنى سۇغاردى، قىلىچنى چىقاردى.

اِمْتَشَطَ يَمْتَشِطُ اِمْتِشَاطًا الشَّخْصُ: باش تارىدى، چاچ تارىدى.

اِمْتَشَقَ يَمْتَشِقُ اِمْتِشَاقًا الشَّیْءَ: بۇلاپ كەتتى، ئوغرىلىدى.

اِمْتَشَقَ السَّيْفَ: قىلىچنى سۇغۇرۇپ چىقاردى.

اِمْتِصَاصٌ: شورىماق، سۈمۈرمەك، ھاۋانى ئىچىگە تارتماق.

اِمْتَصَّ يَمْتَصُّ اِمْتِصَاصًا: شورىدى، سۈمۈردى.

اِمْتَصَّ الْهَوَاءَ: نەپەس ئالدى.

اِمْتَطَلَ يَمْتَطِلُ اِمْتِطَالاً النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك ئۆستى، شاخلار چىرمىشىپ كەتتى.

اِمْتَطَى يَمْتَطِي اِمْتِطَاءً الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا مىندى.

أَمْتَعَهُ يُمتِعُ إِمْتَاعًا اللّٰهُ بِكَذَا: ئاللاھ ئۇنى پايدى- لانسۇن دەپ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلدى؛ ئاللاھ ئۇنى ئۇنىڭدىن بەھرىمەن قىلسۇن.

اِمْتَعَضَ يَمْتَعِضُ اِمْتِعَاضًا: غەزەپلەندى، ئازابلان- دى.

اِمْتَغَطَ يَمْتَغِطُ اِمْتِغَاطًا الشَّیْءُ: سوزۇلدى؛ ئۇزۇرىدى.

اِمْتَغَطَ النَّهَارُ فِى فَصْلِ الصَّيْفِ: ياز پەسلىدە كۈن ئۇزۇرىدى.

اِمْتَغَطَ السَّيْفَ: قىلىچنى سۇغاردى.

اِمْتَقَعَ يَمْتَقِعُ اِمْتِقَاعًا وَلَدُالنَّاقَةِ مَا فِى الضَّرْعِ: بوتىلاق ئانىسىنىڭ سۈتىنىڭ ھەممىسىنى ئېمىۋالدى.

اُمْتُقِعَ: رەڭگى ئۆڭدى، رەڭگى ئۆزگەردى.

اِمْتَكَّ يَمْتَكُّ اِمْتِكَاكًا الْعَظْمَ: يىلىكىنى شورىدى.

اِمْتَلَأَ يَمْتَلِئُ اِمْتِلَاءً: تولدى، تولدۇرۇلدى، توشتى.

اِمْتَلَأَ فُلَانٌ غَيْظًا: پالانىنىڭ غەزىپى تاشتى.

«يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَّزِيْدٍ» ‹قرآن›: ئۇ كۈندە بىز جەھەننەمگە: «توشتۇڭمۇ؟ دەيمىز، جەھەننەم: «يەنە بارمۇ» دەيدۇ.

اِمْتِلَاءٌ: تولماق، توشماق؛ تولدۇرماق.

اِمْتِلَاكٌ: ئىگە بولماق، مالىك بولماق، ئىگىلىمەك.

حَقُّ الْاِمْتِلَاكِ الْفَرْدِيِّ: خۇسۇسى مۇلۇك هوقۇقى.

اِمْتَلَجَ يَمْتَلِجُ اِمْتِلَاجًا: ئەمدى، شورىدى.

اِمْتَلَجَ الْفَصِيْلُ مَافِى الضَّرْعِ: بوتىلاق ئەمچەكنى ئەمدى.

اِمْتَلَخَ يَمْتَلِخُ اِمْتِلَاخًا الشَّيْءَ: يۇلدى، سۇغۇرۇۋالدى.

اِمْتَلَخَ اللَّحْمَةَ عَنْ عَظْمِهَا: گۆشنى سۆڭەكتىن شىلىدى.

اِمْتَلَخَ عَقْلُهُ: ئەقلىدىن ئازدى، ئەقلىنى يوقاتتى.

اِمْتَلَكَ يَمْتَلِكُ اِمْتِلَاكًا الشَّيْءَ: ئىگە بولدى، ئىگىلىدى.

اِمْتَلَكَ نَوَاحِيَ الْأُمُورِ: ئىشنىڭ ھەممىسىنى قولغا ئالدى.

اِمْتَلَّ يَمْتَلُّ اِمْتِلَالًا الْخُبْزَةَ: كۆمەچ ياقتى، قوقاستا كۆمەچ پىشۇردى.

اِمْتَلَّ الشَّخْصُ مِلَّةَ الْإِسْلَامِ: ئىسلام دىنىغا كىردى.

اِمْتِنَاعٌ: رەت قىلماق؛ مۇمكىن بولماسلىق، باش تارتماق.

اِمْتِنَانٌ: مەمنۇن بولۇش، مەمنۇنىيەت، قىلغاننى بىلىش، ياخشىلىقنى ياندۇرۇش.

«بِكُلِّ امْتِنَانٍ أُقَدِّمُ لَكَ جَزِيْلَ شُكْرِى»: مەمنۇنىيەت بىلەن ساڭا كۆپ تەشەككۇر بىلدۈرىمەن.

اِمْتَنَعَ يَمْتَنِعُ اِمْتِنَاعًا عَنْ كَذَا: توسالدى، چەكلەندى.

اِمْتَنَعَ الشَّيْءُ: ئىرىشىش قىيىن بولدى، مۇمكىن بولمىدى.

«اِمْتَنَعَ عَنْ تَنَاوُلِ الطَّعَامِ الَّذِي وَقَفَ عَلَيْهِ الذُّبَابُ»: ئۇ چىۋىن قونۇپ قالغان تاماقنى يېيىشتىن باش تارتتى.

اِمْتَنَعَ الشَّخْصُ بِهِ: كۈچەيدى، قوغداندى.

اِمْتَنَّ يَمْتَنُّ اِمْتِنَانًا عَلَيْهِ بِكَذَا: ئىنئام قىلدى، ئۇنىڭغا بىرىۋەتتى، ئۇنىڭغا سوۋغا قىلدى.

اِمْتَنَّ عَلَيْهِ: مىننەت قىلدى، مىننەت قىلىپ رەنجىتتى.

اِمْتِهَانٌ: كۆزگە ئىلماسلىق، مەنسىتمەسلىك، سەل قارىماق.

اِمْتَهَنَ يَمْتَهِنُ اِمْتِهَانًا الشَّخْصُ: بىرەر كەسىپ بىلەن بولدى.

اِمْتَهَنَ التِّجَارَةَ: تىجارەت بىلەن شۇغۇللاندى.

اِمْتَهَنَ الشَّيْءَ: خورلىدى، كەمسىتتى.

اِمْتَهَنَ الْعَمَلَ الْيَدَوِيَّ: قول ھۈنىرىنى كۆزگە ئىلمىدى.

اِمْتَهَنَ الرَّجُلَ: خىزمەتچى قىلىۋالدى، چاكار قىلىۋالدى.

اِمْتِيَازٌ: پەرقلىق بولماق، ئايرىم بولماق، ئالاھىدە بولماق.

اِمْتِيَازٌ ج اِمْتِيَازَاتٌ: ئەۋزەل، ئۈستۈنلۈك، ئالاھىدە، ئىمتىياز، پەرق، ئايرىمىلىق؛ ئالاھىدە رۇخسەت.

صَاحِبُ امْتِيَازِ الْجَرِيْدَةِ: گېزىتنىڭ قانۇنىي مەسئۇلى.

اَلْاِمْتِيَازَاتُ: دىپلوماتلار ۋە خەلقئارا تەشكىلاتلارنىڭ خادىملىرى بەھرىمەن بولىدىغان

ئىمتىياز.

إِلْغَاءُ الْإِمْتِيَازَاتِ الْأَجْنَبِيَّةِ: چەت ئەل ئىمتىيازلىرىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش.

أَمْثَلُ ج أَمَاثِلُ وَمُثُلٌ م مُثْلَى: ئەڭ ئالىي، ئەڭ ئەۋزەل، ئەڭ ئېسىل، ئەڭ ئىلغار، ئەڭ تىپىك، ئەڭ مۇنەۋۋەر.

أَمْثَلُ الْقَوْمِ: قەۋمنىڭ كاتتىسى، مىللەتنىڭ تىپىك ئادىمى.

اَلْمَرِيْضُ الْيَوْمَ أَمْثَلُ: ئاغرىق بۈگۈن خېلى ياخشى.

أَمَاثِلُ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ ياخشىلىرى، ئىلغارلىرى.

أُمْثُولَةٌ ج أُمْثُولَاتٌ و أَمَاثِيلُ: ھېكمەتلىك سۆز، ئىبرەتلىك سۆز، ئاتىلار سۆزى؛ تەمسىل قىلىنىدىغان بېيىتلەر؛ ئوقۇغۇچىغا بەلگىلەنگەن دەرس؛ ئۈلگە.

«جَعَلَهُ أُمْثُولَةً لِلْجَمِيعِ»: ئۇ ئۇنى ھەممىگە تەمسىل قىلىپ كۆرسەتتى.

أَمْجَدَ يُمْجِدُ إِمْجَادًا فُلَانًا: قەدىرلىدى، ئىززەتلىدى، ئۇلۇغلىدى، ماختىدى.

أَمْجَدُ ج أَمَاجِدُ: ئەڭ شەرەپلىك، ئەڭ ئېسىل، ئەڭ ئۇلۇغ، ئەڭ ئالىيجاناب.

أَمْجَلَ يُمْجِلُ إِمْجَالاً الْعَمَلُ يَدَهُ: ئەمگەك قولىنى قاپارتىۋەتتى.

أَمْجَلَتْ يَدُهُ: قولى قاپاردى.

أَمْحَصَ يُمْحِصُ إِمْحَاصًا الشَّمْسُ: كۈن تۇتۇلغاندىن كېيىن ئېچىلدى.

أَمْحَضَ يُمْحِضُ إِمْحَاضًا فُلَانًا النُّصْحَ: سەمىمىي نەسىھەت قىلدى، دوستلۇق ئىزھار قىلدى.

أَمْحَضَهُ الثَّنَاءَ: ئۇنى ماختاپ كۆككە كۆتۈردى.

أَمْحَقَ يُمْحِقُ إِمْحَاقًا الْمَالُ: مال زىيانغا ئۇچرىدى.

أَمْحَقَ الْقَمَرُ: ئاي تۇتۇلدى، نۇرى ئۆچتى.

أَمْحَكَ يُمْحِكُ إِمْحَاكًا الشَّخْصُ: جېدەلخور بولدى، تالاشقاق بولدى.

أَمْحَلَ يُمْحِلُ إِمْحَالاً الْمَطَرُ: قۇرغاقچىلىق بولدى، ھۆل - يېغىن بولمىدى.

أَمْحَلَ الْأَرْضُ: يەر قاقاسلىققا ئايلاندى.

أُمْحُوضَةٌ: سەمىمىي نەسىھەت، خەيرىخاھلىق.

أَمَخَّ يُمِخُّ إِمْخَاخًا الْعَظْمُ: سۆڭەككە يىلىك قوندى.

أَمَدٌ ج آمَادٌ: مۇددەت، ۋاقىت، قەرەل، مەزگىل، دائىرە؛ غايە.

مُنْذُ أَمَدٍ بَعِيْدٍ: ئۇزۇندىن بۇيان.

«قُلْ اِنْ اَدْرِى اَقَرِيبٌ مَاتُوْعَدُوْنَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّى أَمَدًا» ‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «سىلەرگە ئاگاھلاندۇرۇلغان ئازاب يېقىنمۇ؟ ياكى پەرۋەردىگارىم ئۇنىڭغا (ئۇزاق) ۋاقىت تەيىن قىلامدۇ؟ ئۇقمايمەن».

«تَوَدُّ لَوْ اَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيْدًا» ‹قرآن›: ئۆزى بىلەن يامان ئىشلىرىنىڭ ئارىسىدا ئۇزۇن مۇساپە بولۇشىنى ئارزۇ قىلىدۇ.

قَصِيرُ الْأَمَدِ: قىسقا مۇددەت.

أَمَدُ الْحَيَاةِ: ھايات مۇددىتى.

«أَقَامَ فِى هَذِهِ الْبِلَادِ أَمَدًا طَوِيْلاً»: بۇ مەملىكەتتە ئۇزۇن زامان تۇردى.

إِمْدَادٌ: ياردەم؛ ياردەملەشمەك، ياردەم قىلماق، قوللىماق، ئىئانە قىلماق.

أَمَدَّ يُمِدُّ إِمْدَادًا الرَّجُلَ: ياردەم بەردى، ياردەم قىلدى؛ ئاتا قىلدى، مۆھلەت بەردى، مۇددەتنى سوزدى.

أَمَدَّهُ بِمَالٍ كَثِيْرٍ: ئۇنىڭغا نۇرغۇن ئىقتىسادىي ياردەم بەردى.

«أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ» ‹قرآن›: ئۇ سىلەرگە چارۋىلارنى، ئوغۇللارنى، باغلارنى، بۇلاقلارنى ئاتا قىلدى.

«فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَانَ قَالَ اَتُمِدُّوْنَنِىْ بِمَالٍ» ‹قرآن›: ئەلچى سۇلايماننىڭ ئالدىغا يېتىپ كەلگەندە، سۇلايمان ئېيتتى: «سىلەر ماڭا مال بىلەن ياردەم قىلماقچىمۇ؟».

أَمَدَّ الْجُرْحُ: جاراھەت يىرىڭلىدى.

أَمَدَّهُ اللّٰهُ فِى الْخَيْرِ: ئاللاھ ئۇنىڭغا كۆپ ياخشىلىق ئاتا قىلدى.

أَمَدَّ اللّٰه عُمْرَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلسۇن.

www.uyghurkitap.com

أَمْدَرُ م مَدْرَاءُ ج مُدْرٌ: يوغان قورساق ئادەم؛ تازىلىقتا كۆڭۈل بۆلمەيدىغان ئادەم.

أُمْدُوحَةٌ ج أَمَادِيْحُ: مەدھىيە شېئىرى.

أَمْدَى يُمْدِي إِمْدَاءً الشَّخْصُ: ياشىنىپ قالدى، يېشى چوڭايدى.

أَمْدَاهُ: مۆھلەت بەردى، مۇددەتنى ئۇزارتتى.

أَمْدَرُ م مَدْرَاءُ ج مُدْرٌ: ھاجەتخانىغا كۆپ بارىدىغان ئادەم.

أَمَرَ يَأْمُرُ أَمْرًا وَآمَرَةً وَإِمَارًا الشَّيْءَ وَبِالشَّيْءِ: بۇيرىدى، بۇيرۇق قىلدى، بۇيرۇق چۈشۈردى.

«وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ» (قرآن): سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا خەيرلىك ئىشلارغا دەۋەت قىلىدىغان، ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇپ، يامان ئىشلارنى مەنئى قىلىدىغان بىر جامائە بولسۇن.

«أَمَرَ الرَّئِيسُ بِإِطْلَاقِ سَرَاحِ السُّجَنَاءِ»: باشلىق تۇرمىدىكىلەرنى قويۇپ بېرىشكە بۇيرىدى.

أَمَرَ عَلَيْهِمْ: ئۇلارغا باشلىق بولدى، ئۇلارغا بەگ بولدى.

أَمِرَ يَأْمَرُ أَمْرًا و إِمَارَةً و أَمَرَ يَأْمُرُ أَمْرًا و إِمْرَةً وَإِمَارَةً: ئەمىر بولدى، بەگ بولدى، باشلىق بولدى.

أَمْرٌ: بۇيرۇق قىلىش، تاپلاش، تەيىنلەش، بەلگىلەش.

صِيغَةُ الْأَمْرِ: بۇيرۇق پېئىلى.

اَلْأَمْرُ الْمَلَكِيُّ: خاننىڭ يارلىقى، خاننىڭ پەرمانى.

صَاحِبُ الْأَمْرِ وَالنَّهْيِ: ھۆكۈمران.

مَهْمَا يَكُنْ مِنْ أَمْرٍ: قانداقلا بولمىسۇن، قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر.

أَمْرٌ ج أُمُورٌ: مەسىلە، ئىش، ماۋزۇ.

«مَهْمَا يَكُنْ مِنْ أَمْرٍ فَإِنَّهُ لَا بُدَّ مِنْ إِيْجَادِ حَلٍّ سَرِيعٍ لِهَذِهِ الْمُشْكِلَةِ»: قانداق ئىش بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، تېز سۈرئەتتە بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىشنىڭ چارىسىنى تېپىش كېرەك.

فِي أَوَّلِ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ بېشىدىلا، دەسلەپىدە، بېشىدا، ئالدىدا.

أَوَّلَ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ بېشىدا، ئالدىدا.

فِي بَادِئِ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ بېشىدا، ئالدىدا.

بَادِئَ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ بېشىدا، ئالدىدا.

«وَافَقَ أَوَّلَ الْأَمْرِ عَلَى الْمُشَارَكَةِ فِي الْمَشْرُوعِ وَلَكِنَّهُ اعْتَذَرَ فِيمَا بَعْدُ»: ئۇ دەسلەپتە پىلانغا قوشۇلدى، لېكىن كېيىن ئۇ ئۆزرە بايان قىلدى.

اَلْأَمْرُ الْوَاقِعُ: ئوبيېكتىپ ۋەزىيەت.

«لَا يَعْرِفُ مِنْ أَمْرِهِ إِلَّا أَنَّهُ تَرَكَ الرِّيْفَ وَانْتَقَلَ إِلَى الْعَاصِمَةِ لِلدِّرَاسَةِ»: ئۇ يېزىنى تاشلاپ پايتەختكە ئوقۇش ئۈچۈن كەتكەنلىكىدىن باشقا ئىشنى بىلمەيدۇ.

«كَانَ بِيَدِهِ الْأَمْرُ وَالنَّهْيُ»: ئۇ دېگىنى دېگەن، قىلغىنى قىلغان ئادەم ئىدى.

صَاحِبُ الْأَمْرِ وَالنَّهْيِ فِي كُلِّ مَوْضُوعٍ: ھەر ماۋزۇدا گېپى ئۆتىدىغان ئادەم.

«أَصْدَرَتِ الْحُكُومَةُ أَمْرًا (أَوْ أُمُورًا) بِمَنْعِ السَّفَرِ إِلَى الْخَارِجِ»: ھۆكۈمەت چەت ئەلگە سەپەر قىلىشنى چەكلەش توغرىسىدا بۇيرۇق چىقاردى.

«تُقَاسِي الطَّبَقَاتُ الْفَقِيرَةُ الْمَغْلُوبَةُ عَلَى أَمْرِهَا مِنْ فَسَادِ الْحُكْمِ»: مەھكۇملۇقتىكى نامرات تەبىقە كىشىلىرى چىرىك ھاكىمىيەتنىڭ دەردىنى تارتىدۇ.

بَيْنَ أَمْرَيْنِ: ئىككى خىل تاللاش ئارىسىدا.

«نَحْنُ بَيْنَ أَمْرَيْنِ إِمَّا أَنْ نَقْبَلَ سِيَاسَةَ الْأَمْرِ الْوَاقِعِ أَوْ نُوَاصِلَ كِفَاحَنَا»: بىز ئىككى خىل تاللاش ئارىسىدا تۇرۇۋاتىمىز، يا ئوبيېكتىپ ۋەزىيەتنىڭ سىياسىتىنى قوبۇل قىلىشىمىز، يا كۈرۈشىمىزنى داۋاملاشتۇرۇشىمىز لازىم.

أَمْرٌ مَّا: مەلۇم ئىش.

«لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ» (قرآن): ھېچ ئىش سېنىڭ ئىختىيارىڭدا ئەمەس.

«وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ» (حديث): ئەمر-

مەئرۇف سەدىقە ئورنىدا بولىدۇ.

أَمْرٌ بَدِيهِيٌّ: چۈشىنىشلىك ئىش، ئوچۇق مەسىلە.

أَمْرٌ وَاقِعِيٌّ: ئەمەلىي ئىش، نەق ئىش، رېئال ئىش، ئوبيېكتىپ ئىش.

تَحْتَ أَمْرِكَ: خىزمىتىڭگە تەييار، باش ئۈستىگە.

أُوْلُو الْأَمْرِ: ئىش ئۈستىدىكىلەر، ھاكىمىيەت ئۈستىدىكىلەر.

لِأَمْرٍ مَّا: مەلۇم سەۋەبتىن.

أَمْرٌ مَعْلُومٌ: مەلۇم ئىش، بەلگىلىك ئىش.

أَمْرٌ ذُوْبَالٍ: مۇھىم مەسىلە.

غُلِبَ عَلَى أَمْرِهِ: قاتتىق مەغلۇپ بولدى، تەلتۆكۈس يېڭىلدى.

وَلِيُّ الْأَمْرِ: ھۆكۈمران، ئىش بېشىدىكى ئادەم، باشلىق.

قُضِيَ الْأَمْرُ: ئىش تۈگىدى، ئىش پۈتتى.

صَغَائِرُ الْأُمُوْرِ: ئۇششاق - چۈششەك ئىشلار، پارچە - پۇرات ئىشلار.

إِمْرٌ: چوڭ ئىش، قاتتىق ئىش، قىزىق ئىش، ئاجايىپ.

«قَالَ اَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا» ‹قرآن›: مۇسا (ئۇنىڭغا): «كېمىدىكىلەرنى غەرق بولۇپ كەتسۇن، دەپ كېمىنى تەشتىڭمۇ؟ سەن ھەقىقەتەن (قورنۇنچلۇق) چوڭ بىر ئىشنى قىلدىڭ» دېدى.

أَمْرَأَ يُمْرِئُ إِمْرَاءً الطَّعَامَ: تاماقنى سىڭىشلىق ئۆتىدىغان قىلدى.

أَمْرَأَهُ الطَّعَامُ : ئۇنىڭغا تاماق ياقتى.

أَمْرُؤٌ. اِمْرَأٌ. اِمْرِئٌ: ئىنسان، ئادەم، كىشى، ئەر.

اِمْرَأَةٌ ج نِسَاءٌ: ئايال كىشى.

أَمَرَةٌ: مۇساپە بەلگىسى، مۇساپە كۆرسەتكۈچ.

إِمْرَةٌ: بۇيرۇق؛ قوماندان.

أَمْرَحَ يُمْرِحُ إِمْرَاحًا الشَّخْصَ: خۇشال قىلدى، خۇشاللاندۇردى.

أَمْرَخَ يُمْرِخُ إِمْرَاخًا: يۇمشاتتى.

أَمْرَدُ ج مُرْدٌ: بۇرۇتى خەت تارتقان يىگىت؛ ساقالسىز، كۆسا.

غُصْنٌ أَمْرَدُ: ياپراقسىز شاخ.

أَمَرَّ يُمِرُّ إِمْرَارًا: ئاچچىق بولدى.

أَمَرَّهُ بِكَذَا: بەردى، سۇنۇپ بەردى، ئۆتكۈزۈپ بەردى؛ ئالەمدىن ئۆتكۈزدى، ۋاپات قىلدۇردى.

أَمَرَّ بِنَظَرِهِ: كۆزدىن كەچۈردى، قاراپ چىقتى.

أَمَرَّ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى ئەشتى، ئارغامچىنى تولغىدى.

أَمَرَّ الشَّيْءَ: ئۆتكۈزدى، ئۆتكۈزىۋەتتى.

أَمَرَّ الْأَمرَ: پۇختىلىدى.

أَمَرُّ: ئىنتايىن جاپالىق، ئىنتايىن قىيىن.

«بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ والسَّاعَةُ أَدْهَى وَأَمَرُّ» ‹قرآن› : ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس (يەنى ئۇلارغا بېرىلىدىغان ئازاب بۇلا ئەمەس)، قىيامەت ئۇلارغا (ئازاب قىلىنىش) ۋەدە قىلىنغان ۋاقىتتۇر، قىيامەت تېخىمۇ قىيىندۇر، تېخىمۇ جاپالىقتۇر.

أَمَرَّانِ: كەمبەغەللىك ۋە قېرىلىق؛ قېرىلىق ۋە كېسەللىك.

لَقِيَ مِنْهُ الْأَمَرَّيْنِ: يامانلىق ۋە چوڭ ئىشقا يولۇقتى.

أَمْرَضَ يُمْرِضُ إِمْرَاضًا الشَّخْصُ: كېسەل بولدى، ئاغرىپ قالدى.

أَمْرَضَ الشَّخْصَ: كېسەل قىلىپ قويدى، ئاغرىتىپ قويدى.

أَمْرَضَ الضَّجِيْجُ أَعْصَابَهُ: ۋاراڭ - چۇرۇڭ ئۇنىڭ نېرۋىلىرىنى قوچىۋەتتى.

أَمْرَطُ م مَرْطَاءُ ج مُرْطٌ: قاش - كىرپىكلىرى شالاڭ ئادەم.

أَمْرَعَ يُمْرِعُ إِمْرَاعًا الْمَكَانُ: جاي مۇنبەت بولدى، ئۈنۈملۈك بولدى، ھوسۇللۇق بولدى.

أَمْرَغَ يُمْرِغُ إِمْرَاغًا عِرْضَهُ: نومۇسىنى بۇلغىدى؛ ئابرۇيىغا داغ تەگكۈزدى.

أَمْرَكَهُ يُمْرِكُ أَمْرَكَةً: ئۇنى ئامېرىكىغا تەۋە قىلدى.

أَمْرِيكَا. أَمْرِيكِيَّةٌ: ئامېرىكا.

uyghurkitap.com

أَمْرِيكَا اللَّاتِينِيَّةُ: لاتىن ئامېرىكىسى.

أَمْرِيكَا الْوُسْطَى: ئوتتۇرا ئامېرىكا.

أَمْرِيكَان: ئامېرىكا پۇقراسى، ئامېرىكىلىق.

أَمْرِيكِيٌّ: ئامېرىكىلىق، ئامېرىكا پۇقراسى.

اَلْحُكُومَةُ الْأَمْرِيكِيَّةُ: ئامېرىكا ھۆكۈمىتى.

اَلسِّيَاسَةُ الْأَمْرِيكِيَّةُ: ئامېرىكا سىياسىتى.

أَمْسِ: تۈنۈگۈن.

أَمْسِ الْأَوَّلِ: ئۈلۈشكۈن، بۈرناكۈن، ئالدىنقى كۈن.

«كَانَ الْجَوُّ أَمْسِ صَافِيًا»: تۈنۈگۈن ھاۋا ئوچۇق ئىدى.

«اَلَّذِي جَاءَ مِنْ كَاشِغَرَ أَمْسِ هُوَ مَحْمُودٌ»: قەشقەردىن تۈنۈگۈن كەلگەن ئادەم مەھمۇددۇر.

«كَانَ أَمْسُنَا طَيِّبًا»: تۈنۈگۈنىمىز ياخشى بولدى.

«هَلْ هُمْ تَحَدَّثْتُمْ عَنْهُمْ أَمْسِ الْأَوَّلِ»: ئۈلۈشكۈن سىلەر گېپىنى قىلغان كىشىلەر شۇلارمۇ؟

أَوَّلُ أَمْسِ: ئۈلۈشكۈن، بۈرناكۈن، ئالدىنقى كۈنى.

أَوَّلُ مِنْ أَمْسِ: ئۈلۈشكۈن، بۈرناكۈن، ئالدىنقى كۈنى.

«سَافَرَ الْوَفْدُ الْيَوْمَ وَكَانَ قَدْ وَصَلَ الْعَاصِمَةَ أَوَّلَ أَمْسِ»: ئۆمەك بۈگۈن يولغا چىقتى، ئۈلۈشكۈن پايتەختكە يېتىپ كەلگەنىدى.

اَلْأَمْسُ ج آمُسٌ و أُمُوسٌ وآمَاسٌ: يېقىندىن بۇيان.

اَلْأَمْسُ الْبَعِيدُ: يىراق ئۆتمۈش.

اَلْأَمْسُ الْقَرِيبُ: يېقىن ئۆتمۈش.

إِمْسَاكٌ: بېخىللىق قىلماق؛ باش تارتماق؛ قەۋزىيەت بولماق.

إِمْسَاكُ النَّفْسِ: قول ئۈزمەك، تاشلىماق.

بِهِ إِمْسَاكٌ لَا يُطَاقُ: ئۇ چىدىغۇسىز قەۋزىيەت.

إِمْسَاكِيَّةٌ ج إِمْسَاكِيَّاتٌ: رامىزان ئېيىدا سۇھۇرلۇق ۋە ئىپتار ۋاقتى بەلگىلەنگەن ۋاقىت جەدۋىلى.

أَمْسَحُ م مَسْحَاءُ ج مُسْحٌ: سىلىق، تەكشى.

أَمَسَّ إِلَى: ئىنتايىن ئېھتىياجلىق.

أَمْسَكَ يُمْسِكُ إِمْسَاكًا الشَّيْءَ: چىڭ تۇتتى، تۇتتى.

أَمْسَكَ اللّٰهُ الْغَيْثَ: ئاللاھ تائالا يامغۇرنى توختاتتى.

«قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ» «قرآن»: ئەگەر پەرۋەردىگارىمنىڭ رەھمەت خەزىنىلىرى سىلەرنىڭ قولۇڭلاردا بولسا، چىقىمدىن (يەنى تۈگەپ كېتىشتىن) قورقۇپ، چوقۇم بېخىللىق قىلاتتىڭلار.

أَمْسَكَ بِغَيْرِهِ: ئېسىلدى.

أَمْسَكَ عَنِ الْكَلَامِ: سۆزلىمىدى، سۈكۈت قىلدى، جىم تۇردى.

أَمْسَكَ الرَّجُلُ: بېخىللىق قىلدى.

أَمْسَكَهُ: ئۇنى تۇتۇۋالدى.

«أَمْسَكَ الْفَرِيقُ الْأَوَّلُ بِطَرَفِ الْحَبْلِ»: ئا گورۇپپا ئارغامچىنىڭ بىر تەرىپىنى تۇتتى.

«لَا تَنْتَظِرْ غَدَكَ. فَأَمْسِكِ الْمُنْبِئَ عَنْهُ»: ئەتىنى كۈتمە، ئۆتكەندىن خەۋەر بەرگۈچىنى تۇت.

أَمْسَكَ بِهِ: يېپىشتى، چاپلاشتى، يېقىندى؛ ساقلىدى.

أَمْسَكَ بِرَقَبَتِهِ: گەجگىسىدىن ئالدى.

أَمْسَكَ عَنِ الشَّيْءِ: چەكلەندى؛ باش تارتتى.

أَمْسَكَ الْمَرِيضُ عَنِ الطَّعَامِ: كېسەل پەرھىز تۇتتى.

أَمْسَكَ رَمَقَهُ: ھاياتىنى ساقلاپ قالدى.

أَمْسَى يُمْسِي إِمْسَاءً: كېچە بولدى، كەچ بولدى؛ ئايلاندى، ئۆزگەردى.

«فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ» «قرآن»: سىلەر ئاخشامدا ۋە ئەتىگەندە ئاللاھقا تەسبىھ ئېيتىڭلار.

أَمْسَى الْجَوُّ صَحْوًا: ھاۋا ئېچىلىپ كەتتى.

أَمْسَى الرَّجُلُ: كەچقۇرۇندا بولدى؛ كەچلىدى،

كەچ قىلدى.

أُمْسِيَّةٌ ج أُمْسِيَّاتٌ وَأَمَاسِيٌّ: كەچقۇرۇن، كېچە، تۈن.

أَتَاهُ أُمْسِيَّةَ أَمْسِ: ئۇنىڭ يېنىغا تۈنۈگۈن كەچقۇرۇن كەلدى.

أُمْسِيَّةٌ شِعْرِيَّةٌ: شېئىرىيەت كېچىلىكى.

يُنَظِّمُ النَّادِى أُمْسِيَّةً ثَقَافِيَّةً: كۇلۇب مەدەنىيەت كېچىلىكى تەشكىللەيدۇ.

أَمْشَى يُمْشِى إِمْشَاءً: ماڭغۇزدى، يۈرگۈزدى.

أَمْشَاهُ الدَّوَاءُ: دورا ئۇنىڭ ئىچىنى ماڭغۇزدى، ئىچىنى سۈرگۈزدى.

أَمَصَّ يُمِصُّ إِمْصَاصًا الشَّىْءَ: شۈراتقۇزدى، سۈمۈرگۈزدى.

إِمْضَاءٌ ج إِمْضَاءَاتٌ: ئىمزا قويماق، قول قويماق؛ ئىمزا؛ ئورۇنلىماق.

مُعَاهَدَةٌ بِإِمْضَاءِ رَئِيْسِ الدَّوْلَةِ: دۆلەت رەئىسىنىڭ ئىمزاسى قويۇلغان كېلىشىم.

صَاحِبُ الْإِمْضَاءِ: ئىمزا قويغۇچى، قول قويغۇچى.

إِمْضَاءٌ مُسْتَعَارٌ: تەخەللۇس.

«يَحْتَاجُ إِقْرَارُ هَذَا الْمَوْضُوعِ إِلَى إِمْضَاءَاتٍ كَثِيْرَةٍ» : بۇ ماۋزۇنى مۇقىملاشتۇرۇش نۇرغۇن ئىمزالارغا موھتاج.

أَمَضَّ يُمِضُّ إِمْضَاضًا الْأَمْرُ الرَّجُلَ: قىيىن بولدى، جاپالىق بولدى.

أَمَضَّ الْجُرْحُ فُلَانًا: يارا ئاغرىتتى، ئەلەم قىلدى، ئازابلىدى.

أَمْضَى يُمْضِى إِمْضَاءً الْحُكْمَ: ھۆكۈمنى يۈرگۈزدى، ھۆكۈمنى ئىجرا قىلدى.

أَمْضَى الْبَيْعَ: سودىنى كېلىشتى.

أَمْضَى الْوَثِيْقَةَ: توختامغا قول قويدى.

أَمْطَرَ يُمْطِرُ إِمْطَارًا السَّمَاءُ: يامغۇر ياغدى.

أَمْطَرَهُ: يامغۇردا قالدى.

«وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً» «قرآن» : ۋە ئۇلارنىڭ ئۈستىگە (يامغۇردەك) ساپال تاش ياغدۇردۇق.

«أَمْطَرَهُ بِوَابِلٍ مِنَ الشَّتَائِمِ» : ئۇنى تىل – ئاھانەتكە كۆمۈۋەتتى.

أَمْطَى يُمْطِى إِمْطَاءً الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا مىندى.

إِمْعَانٌ: چوڭقۇرلىماق، ئىچكىرىلىمەك.

إِمْعَانُ النَّظَرِ: دىققەت قىلماق، كۆڭۈل بۆلمەك؛ چوڭقۇر ئويلىماق.

إِمْعَانٌ فِى الْعَمَلِ: جاپاغا چىداپ ئىشلىمەك، تىرىشىپ ئىشلىمەك، باش چۆكۈرۈپ ئىشلىمەك.

إِمْعَانٌ فِى الْبَغْيِ وَالطُّغْيَانِ: زورلۇق – زومبۇلۇق قىلىش.

أَمْعَرَ يُمْعِرُ إِمْعَارًا الشَّعْرُ: چاچ چۈشتى.

أَمْعَرَ الْحَيَوَانُ: ھايۋان تۈك تاشلىدى.

أَمْعَرَ الرَّجُلُ: نامراتلىشىپ كەتتى.

أَمْعَرَ الْأَرْضُ: زېمىن قاقاسلىشىپ كەتتى.

اَلْأَمْعَرُ: تاز، تۈكسىز، تاقىر.

أَمْعَزُ م مَعْزَاءُ ج مُعْزٌ: قاتتىق؛ ئۆچكە كۆپ جاي.

مَكَانٌ أَمْعَزُ: قاتتىق يەر.

أَمْعَطُ: قاقاس، تاقىر.

رَأْسٌ أَمْعَطُ: پاينەكباش.

أَمْعَنَ يُمْعِنُ إِمْعَانًا فِى كَذَا: چوڭقۇرلىدى، ئىچكىرىلىدى.

أَمْعَنَ النَّظَرَ فِى الْمَسْئَلَةِ: مەسىلىنى چوڭقۇر كۆزەتتى.

أَمْعَنَ الشَّخْصُ: قاچتى، يىراقلاشتى؛ پۇلدار بولدى، مالدار بولدى.

أَمْعَنَ الشَّخْصُ بِالْحَقِّ: ھەقنى ئىنكار قىلغاندىن كېيىن ئېتىراپ قىلدى.

أَمْعَنَ فِى الْأَمْرِ: ئىنچىكىلىك بىلەن تەكشۈردى.

أَمْعَنَ فِى السَّيْرِ: تېز ماڭدى.

«أَمْعَنْتُ النَّظَرَ فى هَذِهِ الْمَسْئَلَةِ» : بۇ مەسىلىنى چوڭقۇر قاراپ چىقتىم.

أَمْعَنَتِ الْأَرْضُ: زېمىن سۇغا قاندى.

أَمْغَرُ م مَغْرَاءُ ج مُغْرٌ: قوڭۇر رەڭلىك، جىگەر رەڭلىك.

أَمْقٌ ج آمَاقٌ: كۆز قۇيرۇقى، كۆز ئۇچى، كۆز

www.uyghurkitap.com

بۇرجىكى.

مَاءُ الْآمَاقِ: كۆز يېشى.

أَمْقَرَ يُمْقِرُ إِمْقَارًا السَّمَكَةَ الْمَالِحَةَ: تۇزلۇق بېلىقنى (سۇغا) چىلىدى.

إِمْكَانٌ: قابىلىيەتلىك بولماق، ئىقتىدارلىق بولماق؛ مۇمكىن بولماق.

عِنْدَ الْإِمْكَانِ: مۇمكىن بولغان چاغدا.

عَلَى قَدْرِ الْإِمْكَانِ: مۇمكىن قەدەر، ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە.

عَدَمُ الْإِمْكَانِ: مۇمكىن ئەمەس، ئىمكانىيەت يوق.

إِمْكَانِيَّةٌ ج إِمْكَانِيَاتٌ: ئىمكانىيەت؛ قۇدرەت، كۈچ - قۇۋۋەت.

«إِمْكَانِيَاتُ الدَّوْلَةِ مَحْدُودَةٌ»: دۆلەتنىڭ كۈچ - قۇۋۋىتى چەكلىك.

أَمْكَثَ يُمْكِثُ إِمْكَاثًا الشَّخْصَ: تۇرغۇزدى، تۇرۇشقا زورلىدى.

أَمْكَنَ يُمْكِنُ إِمْكَانًا: ئىمكانىيەت يارىتىپ بەردى، قىلىشقا پۇرسەت يارىتىپ بەردى.

أَمْكَنَ الْأَمْرُ: ئاسانلاشتى، قولايلاشتى، شارائىت هازىرلاندى، پۇرسەت چىقتى.

«وَإِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ» «قرآن»: (ئى مۇھەممەد!) ئەگەر ئۇلار ساڭا خىيانەت قىلماقچى بولسا، ئۇنىڭدىن ئىلگىرى ئۇلار ئاللاھقا خىيانەت قىلغانىدى، ئاللاھ سېنى ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن غالىب قىلدى.

أَمْكَنَهُ: قادىر بولدى، قۇدرىتى يەتتى.

«أَمْكَنَهُ الْقَاضِي مِنَ التَّصَرُّفِ فِي ثَرْوَةِ وَالِدِهِ»: سودىيە ئۇنى دادىسىنىڭ مال - مۈلكىنى ئىشلىتىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى.

«أَمْكَنَهُ مِنَ الشَّيْءِ»: ئۇنى بىر ئىشنى قىلالايدىغان قىلدى.

«يُمْكِنُ أَنْ تُمَارِسَ الرِّيَاضَةَ»: سەن تەنتەربىيە بىلەن شۇغۇللانساڭ بولىدۇ.

«فُلَانٌ لَا يُمْكِنُهُ النُّهُوضُ»: پالانىنىڭ ئورنىدىن تۇرۇشى مۇمكىن ئەمەس.

أَمَلَ يَأْمُلُ أَمْلًا: ئۈمىد قىلدى، ئارزۇ قىلدى.

أَمَلَ مِنْهُ: ئۈمىد قىلدى، كۈتتى.

«كَانَ يَأْمُلُ مِنْهُ الْعَوْنَ»: ئۇ ئۇنىڭدىن ياردەم كۈتەتتى.

«كَانَ يَأْمُلُ أَنْ يَنْجَحَ فِي مُهِمَّتِهِ»: ئۇ ۋەزىپىسىدە مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشنى ئۈمىد قىلاتتى.

أَمَلٌ ج آمَالٌ: ئۈمىد، ئارزۇ، تىلەك.

«ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْأَمَلُ» «قرآن»: ئۇلارنى مەيلىگە قويۇۋەت، يەپ - ئىچىپ، ئويناپ - كۈلۈپ يۈرسۇن، ئۇلار بىھۇدە ئارزۇلار بىلەن بولۇشۇۋەرسۇن.

أَمَلٌ كَاذِبٌ: قۇرۇق خىيال، خام خىيال.

كُلُّهُ أَمَلٌ: قاتتىق ئارزۇ، تولۇپ تاشقان ئۈمىد.

«خَرَجْنَا مِنَ الْاِجْتِمَاعِ وَكُلُّنَا أَمَلٌ بِأَنَّ قَرَارَاتِنَا سَتُنَفَّذُ»: بىزنىڭ قارارلىرىمىزنىڭ ئىجرا قىلىنىدىغانلىقىغا تولۇپ - تاشقان ئۈمىد بىلەن يىغىندىن قايتىپ چىقتۇق.

أَمَلٌ وَطِيدٌ: كۈچلۈك ئارزۇ.

«لَنَا وَطِيدُ الْأَمَلِ بِأَنَّ قَرَارَكُمْ سَيَكُونُ عَادِلًا»: قارارىڭلارنىڭ توغرا بولىدىغانلىقىغا ئۈمىدىمىز زور.

«كَانَ لَهُ أَمَلٌ فِي التَّوَصُّلِ إِلَى حَلٍّ»: ئۇ مەسىلىنىڭ ھەل بولۇشىنى كۈتەتتى.

«حَضَرَ فِي الْمَوْعِدِ عَلَى أَمَلِ أَنْ يَلْتَقِيَ بِهِ فَلَمْ يَحْضُرْ»: ئۇ ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىش ئارزۇسىدا ۋاقتىدا كېلىۋىدى، ئۇ كەلمىدى.

«مَتَى تُتْقِنُ الْعَمَلَ تَبْلُغُ الْأَمَلَ»: ئىشنى پۇختا قىلساڭ، مەقسەتكە يېتىسەن.

«مَنْ عَرَفَ أَجَلَهُ قَصَّرَ أَمَلَهُ»: ئەجىلىنى بىلگەن ئادەم ئۇزاقنى ئارزۇ قىلمايدۇ.

«مَنْ بَذَلَ مَالَهُ أَدْرَكَ آمَالَهُ»: مېلىنى سەرپ قىلغان ئادەم مەقسىتىگە ئېرىشەلەيدۇ.

إِمْلَاءٌ: ئاڭلاپ يازماق؛ ئاغزاكى ئېيتىپ بەرمەك.

اِخْتِبَارُ إِمْلَاءٍ: يېزىق ئىمتىھانى.

حِصَّةُ إِمْلَاءٍ: ئىملا دەرسى.

إِمْلَاقٌ: نامراتلىق، كەمبەغەللىك، يوقسۇل-

لۇق ، پېقىرلىق.

«وَلاَ تَقْتُلُوْا أَوْلاَدَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلاَقٍ» ‹قۇرئان› : كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ باللىرىڭلارنى ئۆلتۈرمەڭلار.

أَمْلَحَ يُمْلِحُ إِمْلاَحًا الْمَاءُ: سۇ تۇزلۇق بولدى.

أَمْلَحَ الشَّخْصُ: چىرايلىق سۆز قىلدى.

أَمْلَحَ الطَّعَامَ: تاماقنى تۇزلۇق قىلىۋەتتى.

أَمْلَحُ م مَلْحَاءُ ج مُلْحٌ ج مُلْحَوَاتٌ: تاغىل، ئالىچىپار.

كَبْشٌ أَمْلَحُ: ئالا قوشقار.

أَمْلَدُ م مَلْدَاءُ ج مُلْدٌ: يۇمشاق، مۇلايىم.

رَجلٌ أَمْلَدُ: كۆسا ئادەم.

أَمْلَسُ م مَلْسَاءُ ج مُلْسٌ: سىلىق، تۈز.

جِلْدُهُ أَمْلَسُ: ئۇنىڭ تېرىسى سىلىق.

«سَطْحُ هَذِهِ الْمَائِدَةِ أَمْلَسُ» : بۇ ئۈستەلنىڭ ئۈستى سىلىق.

أَمْلَصَ يُمْلِصُ إِمْلاَصًا الرَّجُلُ: پېقىر بولۇپ قالدى.

أَمْلَصَ الشَّيْءَ: سىيرىلدۇردى.

أَمْلَصَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال بالىسىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أَمْلَصُ م مَلْصَاءُ ج مُلْصٌ: ھۆل.

رَجُلٌ أَمْلَصُ: تاقىر باش، پاينەكباش.

«اَلصَّابُونُ أَمْلَصُ» : سوپۇن ھۆل ھەم يۇمشاق.

أَمْلَطُ م مَلْطَاءُ ج مُلْطٌ: تۈكسىز ئادەم.

رَجُلٌ أَمْلَطُ: تاقىر باش، پاينەك باش.

أَمْلَقَ يُمْلِقُ إِمْلاَقًا الشَّخْصُ: كەمبەغەل بولۇپ قالدى، نامراتلاشتى.

أَمْلَقَ الْجِلْدَ: تېرىنى ئاشلىدى.

أَمْلَقَ الدَّهْرُ مَالَهُ: زامان ئۇنىڭ پۇل - مېلىنى قولىدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

أَمْلَقَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال بالىسىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أَمْلَكَ يُمْلِكُ إِمْلاَكًا الشَّيْءَ: ئىگىدارچىلىقىغا ئالدى، مۈلكىگە ئايلاندۇردى؛ تەقدىم قىلدى، ئۇنىڭ ئىگىدارچىلىقىغا ئۆتكۈزۈپ بەردى.

أَمْلَكَ الْقَوْمُ فُلاَنًا عَلَيْهِمْ: پادىشاھ قىلىۋالدى.

أَمْلَكَهُ اِمْرَأَةً: نىكاھلاپ بەردى.

«أَمْلَكَتْ فُلاَنَةٌ أَمْرَهَا» : تالاق ئىشى ئايالنىڭ قولىغا تاپشۇرۇلدى.

أَمَلَّ يُمِلُّ إِمْلاَلاً الشَّيْءُ الشَّخْصَ: زېرىكتۈردى، مالال قىلدى، مالاللىق يەتكۈزدى؛ ئېغىزچە ئېيتىپ بەردى.

«فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيْهًا أَوْضَعِيْفًا أَوْ لاَيَسْتَطِيْعُ اَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ» ‹قۇرئان› : ئەگەر قەرز ئالغۇچى ئادەم ئەخمەق بولسا، ياكى (گەپ قىلالماسلىقى، گاچىلىقى، كېكەچلىكى تۈپەيلىدىن) ئۆزى ئېيتىپ بېرەلمىسە، ئۇنىڭ ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچى ئادەم ئادىللىق بىلەن ئېيتىپ بەرسۇن.

أَمْلَى يُمْلِي إِمْلاَءً الْكِتَابَ: ئېيتىپ بېرىپ يازدۇردى.

«أَمْلَى اللّٰهُ الظَّالِمَ» : ئاللاھ تائالا زالىمغا مۆھلەت بەردى.

«فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِيْنَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ» ‹قۇرئان› : كۇففارلارغا مۆھلەت بەردىم، ئاندىن ئۇلارنى جازالىدىم.

«وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِيْنٌ» ‹قۇرئان› : ئۇلارغا مۆھلەت بېرىمەن، مېنىڭ ئازابىم ھەقىقەتەن قاتتىقتۇر.

«أَمْلاَهُ اللّٰهُ الْعَيْشَ» : ئاللاھ ئۇنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلدى.

أَمَّ يَؤُمُّ أَمًّا الشَّيْءَ: يۈزلەندى، يۈز تۇتتى.

«يَؤُمُّ السُّيَّاحُ فِلَسْطِينَ لِزِيَارَةِ الْأَرَاضِي الْمُقَدَّسَةِ فِيْهَا» : ساياھەتچىلەر پەلەستىندىكى مۇقەددەس جايلارنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن ئۇ يەرگە بېرىشنى كۆزلەيدۇ.

أَمَّ يَؤُمُّ إِمَامَةً وَأَمًّا وَإِمَامًا: ئىمام بولدى، رەھبەر بولدى، يېتەكچى بولدى.

أَمَّ الْقَوْمَ وَبِهِمْ: ئىمام بولۇپ ناماز ئۆتىدى.

أَمَّ يَؤُمُّ و يَأَمُّ أُمُومَةً ـ تِ الْمَرْأَةُ: ئانا بولدى.

أُمٌّ ج أُمَّاتٌ و أُمَّهَاتٌ: ئانا، ئاپا.

«كَأَنَّكُمْ مَوْلُودُونَ مِنْ أُمٍّ وَأَبٍ وَاحِدَةٍ» : سىلەر خۇددى بىر ئانا، بىر ئاتىدىن تۆرەلگەندەك.

كىتاب ئۇيغۇر كىتاب www.uyghurkitap.com

«إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ» «قۇرئان» : پەقەت ئۇلارنى تۇغقان ئاياللارلا ئۇلارنىڭ ئانىلىرىدۇر.

«آدَمُ أَبُو الْبَشَرِ وَحَوَّاءُ أُمُّهُمْ» : ئادەم بولسا ئىنسانلارنىڭ ئاتىسىدۇر ، ھەۋۋا بولسا ئۇلارنىڭ ئانىسىدۇر.

أُمَّهَاتُ الصُّحُفِ: نوپۇزلۇق گېزىتلەر.

أُمُّ الْخَلِّ: ھاراق.

أُمُّ حُبَابٍ: دۇنيا.

أُمُّ دَرْزَةٍ: دۇنيا.

«لَيْسَ هُنَاكَ خَطَأٌ فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ بِأُمِّ عَيْنِي» : بۇ يەردە ھېچقانداق سەۋەنلىك يوق ، ئۇنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم.

أُمَّهَاتُ الْكُتُبِ: ئاساسلىق مەنبەلەر.

اَللُّغَةُ الْأُمُّ: ئانا تىل.

اَلْوَطَنُ الْأُمُّ: ئانا يۇرت.

أُمَّهَاتُ الْمُدُنِ: ئاساسلىق شەھەرلەر، مۇھىم شەھەرلەر.

أُمُّ الشُّعُورِ: مەجنۇنتال.

أُمُّ الْقِرَى: ئوت.

أُمُّ الْقُرْآنِ: سۈرە فاتىھە.

أُمُّ الْقُرَى: مەككە ـ مۇكەررەمە.

«وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا» «قۇرئان» : بۇ (قۇرئان)نى مەككە ئاھالىسىنى ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇشىڭ ئۈچۈن بىز نازىل قىلغان.

أُمُّ دَرَنٍ: دۇنيا.

أُمُّ دَفَارٍ: دۇنيا.

أُمُّ الْبَشَرِ: ھاۋا ئانا.

أُمُّ الْخَبَائِثِ: يامانلىقنىڭ ئانىسى (ھاراق).

أُمُّ الرَّأْسِ: دىماغ.

أُمُّ حِلْسٍ: مىدە ئېشەك.

أُمُّ دِرِينٍ: قاقاس زېمىن.

أُمُّ الدِّمَاغِ: دىماغ ئۈستىدىكى نېپىز تېرە.

أُمُّ دَفْرٍ: دۇنيا؛ مۇسىبەت.

أُمُّ الْكِتَابِ: لەۋھۇلمەھفۇز.

أُمُّ الْمَلِكِ: خانىش، پادىشاھنىڭ ئانىسى، خان ئانا.

أُمُّ قَشْعَمٍ: ئۆلۈم؛ ئۇرۇش؛ سىرتلان؛ ھادىسە.

أُمُّ الدُّهَيْمِ: بالايىئاپەت، مۇسىبەت.

أُمُّ الرُّبَيْسِ: دۇنيا؛ مۇسىبەت.

أُمُّ الرَّقُوبِ: مۇسىبەت.

أُمُّ الرِّمَالِ: سىرتلان.

أُمُّ الْحُلُولِ: قۇلۇلە.

أُمُّ زَنْبَقٍ: ھاراق.

أُمُّ السَّمْعِ: دىماغ.

أُمُّ السَّمِيعِ: دىماغ.

أُمُّ شَمْلَةٍ: ھاراق؛ دۇنيا.

أُمُّ حَبَّارٍ: بالا ـ قازا، ئاپەت، ھادىسە.

أُمُّ صَبُّورٍ: بالا ـ قازا، ئاپەت، ھادىسە.

أُمُّ طَبَقٍ: بالا ـ قازا، ئاپەت، ھادىسە.

أُمُّ عَامِرٍ: سىرتلان.

أُمُّ عَمْرٍو: سىرتلان.

أُمُّ عُوْفٍ: چىشى چېكەتكە.

أُمُّ قَسْطَلٍ: بالا ـ قازا، ھادىسە، ئاپەت، مۇسىبەت، ئۆلۈم.

أُمُّ الْمَسَائِلِ: ئاساسىي تېما، توپ مەزمۇن.

أُمُّ النُّجُومِ: سامان يولى.

أُمُّ ثَوْبٍ: بالا ـ قازا، مۇسىبەت، ھادىسە.

أُمُّ كَلْبَةٍ: قىزىتما.

أُمُّ اللُّهَيْمِ: ئۆلۈم، قىزىتما، مۇسىبەت.

أُمُّ لَيْلَى: قىزىل ھاراق.

أُمُّ مِلْدَمٍ: قىزىتما.

أُمُّ هُبَيْرَةٍ: چىشى پاقا.

أُمُّ الْوَلِيدِ: مېكىيان.

يَا أُمَّاهْ: ئانام، ئانامەي.

أَمَمْ: يېقىن، ئېلىش ئوڭاي.

أَمَّا: يۆنىلىش قوشۇمچىسى: غا، قا، گە، كە؛ ... گە كەلسەك دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ.

أَمَّا الْعُلُومُ فَكُلُّهَا نَافِعٌ: ئىلىملەرگە كەلسەك، ئۇلارنىڭ ھەممىسى پايدىلىقتۇر.

أَمَّا: كېلىدىغان بولساق، ... بولسا.

«وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى وَهُوَ يَخْشَى فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى» «قرآن» : سەندىن مەرىپەت تىلەپ، ئاللاھدىن قورققان ھالدا يۈگۈرۈپ كەلگەن كىشىگە كەلسەك، سەن ئۇنىڭغا قارىماي قويىسەن.

«فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ» «قرآن» : مۆمىنلەر بولسا ئۇنى ھەق دەپ بىلىدۇ.

«تَدْعُوا الْقَوْمِيَّةُ الْعَرَبِيَّةُ إِلَى وَحْدَةِ الْعَرَبِ أَمَّا الْحَرَكَاتُ الْإِسْلَامِيَّةُ فَتَسْعَى إِلَى تَوْحِيدِ الْمُسْلِمِينَ» : ئەرەب مىللەتچىلىكى ئەرەبلەرنىڭ بىرلىكىنى تەشەببۇس قىلىدۇ، ئىسلام ھەرىكەتلىرىگە كېلىدىغان بولساق، ئۇ مۇسۇلمانلارنىڭ بىرلىشىشىنى تەشەببۇس قىلىدۇ.

أَمَّا بَعْدُ: (سۆزنىڭ يېڭى باشلانغانلىقىنى كۆرسىتىدىغان ئىبارە بولۇپ، كۆپىنچە خەت - چەكلەردە، نۇتۇقلاردا كىتابلارنىڭ مۇقەددىمىسىدە قوللىنىلىدۇ.)

«أَمَّا بَعْدُ. وَصَلَتْنِي رِسَالَتُكَ بَعْدَ انْتِظَارٍ طَوِيلٍ» : سېنىڭ خېتىڭ ئۇزۇن كۈتكەندىن كېيىن ماڭا تەگدى.

إِمَّا: ياكى.

اَلْعَدَدُ إِمَّا فَرْدٌ وَ إِمَّا زَوْجٌ: رەقەم، تاق سان ياكى جۈپ ساندۇر.

«لَكَ أَنْ تَزُورَنِي إِمَّا فِي الْمَكْتَبِ وَإِمَّا فِي بَيْتِنَا» : سەن مېنى ئىشخانىدا ياكى ئۆيىمىزدە يوقلىساڭ بولىدۇ.

«صَدَرَ الْكِتَابُ إِمَّا فِي أَوَائِلِ هَذَا الْعَامِ وَإِمَّا فِي أَوَاخِرِ السَّنَةِ الْمَاضِيَةِ» : كىتاب ياكى بۇ يىلنىڭ بېشىدا ياكى ئۆتكەن يىلنىڭ ئاخىرىدا نەشىردىن چىقتى.

«سَيَأْتِي إِمَّا يَوْمَ السَّبْتِ وَإِمَّا يَوْمَ الْأَحَدِ» : شەنبە كەلمىسە يەكشەنبە كېلىدۇ.

أَمَّارٌ: قۇتراتقۇچى، يامانلىققا باشلىغۇچى.

اَلنَّفْسُ الْأَمَّارَةُ بِالسُّوءِ: يامان ئىشلارغا كۆپ بۇيرۇغۇچى؛ نەپس.

«وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ» «قرآن» : مەن ئۆزۈمنى ئاقلىمايمەن: «نەپسى دېگەن نەرسە ھەقىقەتەن يامان ئىشلارغا كۆپ بۇيرۇيدۇ».

أُمَّةٌ ج أُمَمٌ: مىللەت، جامائە، ئۈممەت، خەلق؛ ياخشى خىسلەتلىك ئادەم؛ ئانا؛ مەزھەپ؛ زامان، مۇددەت، ۋاقىت.

«إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَى أُمَّةٍ» «قرآن» : بىز ھەقىقەتەن ئاتا - بوۋىلىرىمىزنىڭ بىر خىل دىنغا ئېتىقاد قىلغانلىقىنى بىلىمىز.

«إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا» «قرآن» : ئىبراھىم ھەقىقەتەن پېشۋا، ئاللاھقا ئىتائەتمەن ئىدى.

«وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ» «قرآن» : شۇنىڭدەك (يەنى سىلەرنى ئىسلامغا ھىدايەت قىلغاندەك) كىشىلەرگە (يەنى ئۆتكەنكى ئۈممەتلەرگە) شاھىت بولۇشۇڭلار ئۈچۈن بىز سىلەرنى ياخشى ئۈممەت قىلدۇق.

أُمَّةُ مُحَمَّدٍ: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتى.

مَجْلِسُ الْأُمَّةِ: پارلامېنت، مىللىي كېڭەش.

«اَلْأُمَّةُ بِعُلَمَائِهَا» : ئۈممەت ئالىملىرى بىلەن ئۈممەت بولىدۇ.

«قِيمَةُ الْأُمَّةِ بِشَبَابِهَا» : ئۈممەتنىڭ قەدرى - قىممىتى ياشلىرى بىلەن بولىدۇ.

اِمَّحَقَ يَمَّحِقُ اِمِّحَاقًا النَّبَاتُ: ئوت - چۆپ قۇرۇپ كەتتى، خازان بولدى.

اِمَّحَقَ الشَّيْءُ: بەربات بولدى، يوقالدى.

اِمَّحَقَ الْقَمَرُ: ئاي ئاخىرىدا ئاي كۆرۈنمەسكە تاس قالدى.

اِمَّحَى يَمَّحِي اِمِّحَاءً الشَّيْءُ: ئۆچتى، يوقالدى،

nurkitap.com

تۈگىدى، بىكار قىلىندى؛ ئۆچۈرۈلدى.

«اِمَّحَتْ آثَارُ الْعَهْدِ الْبَائِدِ» : قەدىمكى زاماننىڭ ئىزلىرى يوقالدى.

أَمَّرَ يُؤَمِّرُ تَأْمِيْرًا: ھوقۇق بەردى، ئەمىرلىككە تەيىنلىدى.

«أَمَّرَ فُلاَنًا عَلَيْهِمْ» : پالانىنى ئۇلارغا باشلىق قىلدى، پالانىنى ئۇلارغا ئەمىر قىلدى.

اِمَّسَحَ يَمَّسِحُ اِمِّسَاحًا الشَّيْءُ: ئىلىشىپ قالغان نەرسە چۇشۇپ كەتتى.

إِمَّعٌ. إِمَّعَةٌ ج إِمَّعُوْنَ: شامالغا قاراپ ئىش تۇتقۇچى، ئىككى يۈزلىمچى.

إِمَّعِيَّةٌ: ئوپپورتونىزىم، ئاغمىچىلىق.

أَمَّلَ يُؤَمِّلُ تَأْمِيْلاً الرَّجُلُ الشَّيْءَ: ئۇمىد بېغىشلىدى، ئۇمىدلىك قىلدى.

«عَرَضَ عَلَيَّ مُشْكِلَتَهُ وَأَمَّلْتُهُ خَيْرًا» : ئۇ ماڭا ئۆزىنىڭ قىيىنچىلىقلىرىنى كۆرسەتتى، مەن ئۇنى ياخشىلىقلارغا ئېرىشىدىغانلىقى بىلەن ئۇمىدلەندۈردۈم.

اِمَّلَصَ يَمَّلِصُ اِمِّلاَصًا الشَّيْءُ: سىيرىلدى، تېيىلدى، سىيرىلىپ چۇشۇپ كەتتى.

أَمَّمَ يُؤَمِّمُ تَأْمِيْمًا: ئومۇمىنىڭ قىلدى، دۆلەت ئىلكىگە ئۆتكۈزۈۋالدى.

أَمَّمَ الشَّرِكَةَ: شىركەتنى دۆلەت ئىگىلىكىگە ئۆتكۈزۈۋالدى.

«أَمَّمَتِ الْحُكُومَةُ شَرَكَاتِ النِّفْطِ الأَجْنَبِيَّةِ فِي الْبِلاَدِ» : ھۆكۈمەت ۋەتىنىمىزدىكى چەتئەل نېفىت شىركەتلىرىنى دۆلەت ئىگىلىكىگە ئۆتكۈزۈۋالدى.

مُنَظَّمَةُ ‹هَيْئَةِ› الأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى.

عُصْبَةُ الأُمَمِ ‹جَمْعِيَّةُ الأُمَمِ› : خەلقئارا ئىتتىپاق.

أَمَّنَ يُؤَمِّنُ تَأْمِيْنًا: كاپالەت بەردى، كاپالەتلەندۈردى؛ قوغدىدى؛ ۋەدە بەردى.

أَمَّنَ ضِدَّ الْحَرِيْقِ: ئوت ئاپىتىدىن ساقلىنىشنى سۇغۇرتا قىلدى.

أَمَّنَ ضِدَّ السَّرَقَةِ: ئوغرىلىققا قارشى سۇغۇرتا قىلدى.

أَمَّنَ عَلَى سَيَّارَةٍ: ماشىنىسىنى سۇغۇرتا قىلدى.

أَمَّنَ عَلَى دُعَائِهِ: (ئامىن) دېدى.

أَمَّنَ الرَّجُلَ عَلَى مَالِهِ: ئۇ مېلىنى كاپالەتكە ئىگە قىلدى.

أَمَّنَ الشَّخْصَ: خاتىرجەم قىلدى، ئەمىن قىلدى.

أَمَّنَ عَلَى الشَّيْءِ: كاپالەت بەردى، سۇغۇرتا قىلدۇردى.

أَمَّنَ ضِدَّ الْحَرِيقِ أَوْ ضِدَّ السَّرِقَةِ: ئوت ئاپىتىگە ياكى ئوغرىلىققا قارشى سۇغۇرتا قىلدۇردى.

«أَمَّنَتِ الْحُكُومَةُ مَصَالِحَهَا» : ھۆكۈمەت ئۆز مەنپەئىتىنى كاپالەتلەندۈردى.

«يُؤَمِّنُ كَثِيْرٌ مِنَ النَّاسِ عَلَى حَيَاتِهِمْ وَدُوْرِهِمْ وَمَحَلاَّتِ أَعْمَالِهِمْ» : نۇرغۇن كىشىلەر ئۆز ھاياتىنىڭ، ئۆيلىرىنىڭ ۋە خىزمەت ئورۇنلىرىنىڭ ئامانلىقى ئۈچۈن ئىستىراخۇۋانىيىگە قاتنىشىدۇ.

أُمَمِيٌّ: خەلقئارالىق ئىنتېرناتسىئونال.

اَلنَّشِيْدُ الأُمَمِيُّ: ئىنتېرناتسىئونال شېئىرى.

أُمَمِيَّةٌ: ئىنتېرناتسىئونال، ئىنتېرناتسىئوناللىق، خەلقئارا، خەلقئارالىق.

أُمِّيٌّ: ئانا جەمەت، ماترىئارخال (ئانىلىق ئۇرۇقداشلىق)؛ ساۋاتسىز؛ جاھىل، نادان.

«اَلَّذِيْنَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الأُمِّيَّ» ‹قرآن› : ئۇلار ئەلچىگە ـ ئۇممى پەيغەمبەرگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) ئەگىشىدۇ.

«قَلَّتْ نِسْبَةُ الأُمِّيِّيْنَ فِي الْبِلاَدِ بِفَضْلِ سِيَاسَةِ التَّعْلِيْمِ الإِلْزَامِيِّ» : مەجبۇرىي مائارىپ سىياسىتىنىڭ ئەۋزەللىكى بىلەن ۋەتىنىمىزدە ساۋاتسىزلارنىڭ نىسبىتى ئازايدى.

أُمِّيَّةٌ: ئانا مېھرى، ئانىلىق؛ ساۋاتسىزلىق، نادانلىق.

مَحْوُ الأُمِّيَّةِ: ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش.

مُكَافَحَةُ الأُمِّيَّةِ: ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش.

«تَدْرُسُ الْحُكُومَةُ مَشْرُوعًا جَدِيْدًا لِمُكَافَحَةِ الأُمِّيَّةِ» : ھۆكۈمەت ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىشنىڭ يېڭى پىلانىنى مۇھاكىمە قىلماقتا.

«مِنْ أَمْرَاضِ الْمُجْتَمَعِ الْكُبْرَى الْفَقْرُ وَالأُمِّيَّةُ» : كەمبەغەللىك ۋە جاھالەتلىك جەمئىيەتتىكى

چوڭ كېسەللەردىندۇر.

أَمَنَ يَأْمُنُ أَمَانَةَ الرَّجُلِ: ۋەدىسىدە تۇردى، ئامانەتكە خىيانەت قىلمىدى.

أَمِنَ يَأْمَنُ أَمْنًا وَ أَمْنًا وَأَمَانًا وَ أَمَانَةً: خاتىرجەم بولدى، كۆڭلى ئارام تاپتى، كۆڭلى ئەمىن بولدى.

«أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَى أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَائِمُونَ» «قرآن» : پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلىدىغان شەھەرلەرنىڭ ئاھالىسى بىزنىڭ ئازابىمىزنىڭ ئۇلارغا كېچىسى (غەپلەتتە) ئۇخلاۋاتقانلىرىدا كېلىشىدىن قورقمامدۇ.

أَمِنَ الشَّرَّ وَ مِنْهُ: ئامان قالدى، قۇتۇلدى، ئامانلىق تاپتى، ساق قالدى.

أَمِنَ فُلَانًا: ئىشەندى.

«فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ» «قرآن» : ئاراڭلاردا بىرىڭلار – بىرىڭلارغا ئىشىنىپ ئامانەت قويسا، ئۇ چاغدا ئامانەتنى ئالغۇچى ئادەم ئامانەتنى تاپشۇرسۇن.

أَمِنَهُ عَلَى الشَّيْءِ: ساقلىغىلى بەردى، ئامانەت قويدى.

«اِنْتَشَرَ الْوَبَاءُ فِي الْمَدِينَةِ وَلَمْ يَأْمَنْ مِنْهُ حَيٌّ مِنْ أَحْيَائِهَا» : ۋابا كېسىلى شەھەرگە تارالدى، شەھەر رايونلىرىدىن ھېچبىرى ۋابادىن ئامان قالمىدى.

«يَأْمَنُ النَّاسُ فِي ظِلِّ حُكْمٍ يَلْتَزِمُ بِالْعَدْلِ» : كىشىلەر ئادالەتپەرۋەر ھاكىمىيەت سايىسىدا تىنچ كۈن ئۆتكۈزىدۇ.

أَمْنٌ: ئامانلىق، بىخەتەرلىك، تىنچلىق.

«وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَأَمْنًا» «قرآن» : ئۆز ۋاقتىدا بىز كەئبىنى كىشىلەر ئۇچۇن جەم بولىدىغان جاي ۋە ئامان جاي قىلىپ بەردۇق.

أَمْنٌ عَامٌّ: جامائەت خەۋپسىزلىكى، ئاممىۋى ئامانلىق، ئىجتىمائىي بىخەتەرلىك، جەمئىيەت ئامانلىقى.

«رِجَالُ الشُّرْطَةِ يَحْفَظُونَ الْأَمْنَ» : ساقچىلار ئامانلىق ساقلىماقتا.

مَجْلِسُ الْأَمْنِ: خەۋپسىزلىك كېڭىشى.

رِجَالُ الْأَمْنِ: ساقچىلار.

قُوَّاتُ الْأَمْنِ: ساقچىلار.

اَلْأَمْنُ الدَّاخِلِيُّ: ئىچكى ئامانلىق، جەمئىيەت ئامانلىقىنى قوغداش.

اَلْأَمْنُ الْخَارِجِيُّ: دۆلەت زېمىنى ۋە چېگرىسىنى تاشقى تاجاۋۇزچىلىقتىن قوغداش.

إِمْنَاءٌ: مەنى چىقارماق، سپېرما ئېتىلىپ چىقماق.

أَمَنَةٌ: چىدامىلىق، مۇدۇرمەيدىغان ئۇلاغ؛ ئەمىنلىك.

«ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُعَاسًا يَغْشَى طَائِفَةً مِنْكُمْ» «قرآن» : غەمدىن كېيىن ئاللاھ سىلەرگە ئەمىنلىك چۈشۈرۈپ بەردى، سىلەرنىڭ بىر قىسمىڭلارنى (يەنى ھەقىقىي مۆمىنلەرنى) مۈگدەك باستى.

أُمَنَةٌ: گول ئادەم، كۆرگەنلا ئادەمگە ئىشىنىۋېرىدىغان ئادەم.

أُمْنَةٌ: ئىشەنچلىك ئادەم.

أَمَّنَ يُمِنُّ إِمْنَانًا الرَّجُلَ: ئاجىزلاشتۇرۇۋەتتى، ھالىدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

أَمْنَى يُمْنِي إِمْنَاءً الرَّجُلُ: مەنى چىقاردى، سپېرما كەلتۈردى.

أَمْنَى الدَّمَ: قان تۆكتى.

أَمْنَى الْحَاجُّ: ھەج قىلغۇچىلار مىناغا يېتىپ كەلدى.

أَمْنِيَّةٌ: بىخەتەرلىك، خەۋپسىزلىك.

إِدَارَةُ الْأَمْنِيَّةِ: بىخەتەرلىك باشقارمىسى.

أُمْنِيَّةٌ ج أَمَانٍ وَأَمَانِيُّ: ئۈمىد، ئارزۇ، تىلەك، قۇرۇق ئارزۇ.

«عَبَّرَ عَنْ أُمْنِيَّةِ السَّفَرِ إِلَى مِصْرَ» : مىسىرنى زىيارەت قىلىش ئارزۇسىنى ئىپادىلىدى.

«وَغَرَّتْكُمُ الْأَمَانِيُّ» «قرآن» : ئاللاھنىڭ رەھمىتىنىڭ كەڭلىكىگە بولغان قۇرۇق ئارزۇلار سىلەرنى ئالدىدى.

«اَلدُّنْيَا إِمَّا مُصِيبَةٌ مُوجِعَةٌ وَإِمَّا أُمْنِيَّةٌ مُفْجِعَةٌ» : دۇنيا ئەلەملىك قايغۇ ياكى ھەسرەتتە قالدۇرىدىغان ئارزۇدىن ئىبارەت.

«هَذَا أَقْصَى أَمَانِيَّ» : بۇ مېنىڭ ئەڭ چو

ئۇيغۇر كىتاب www.uyghurkitap.com

ئارزۇيۇم.

إِمْهَالْ: مۆھلەت بەرمەك، ۋاقىتنى ئۇزارتىپ بەرمەك.

بِلاَ إِمْهَالٍ: كېچىكتۈرمەستىن.

أَمْهَرَ يُمْهِرُ إِمْهَارًا الْمَرْأَةَ: ئايالنىڭ مەھرىنى بەردى.

أَمْهَرَتِ الْفَرَسُ: بايتال تايچىقىنى ئەگەشتۈردى.

أَمْهَقُ م مَهْقَاءُ مُهْقٌ و مُهْقَوَاتٌ: رەڭگى ئاپئاق ئادەم.

أَمْهَلَهُ يُمْهِلُ إِمْهَالاً: مۆھلەت بەردى، ۋاقىت بەردى.

«أَمْهِلْنِى يَوْمًا أَوْ يَوْمَيْنِ لِأُفَكِّرَ فِى الْأَمْرِ» : بىر ـ ئىككى كۈن ۋاقىت بەرسەڭ ئويلىنىۋالاي.

أَمْهَى يُمْهِى إِمْهَاءً اللَّبَنَ: سۈتنىڭ سۈيىنى جىق قىلىۋەتتى.

أَمْهَى الْقِدْرَ: قازانغا سۇنى جىق قۇيۇۋەتتى.

حَفَرَ الْبِئْرَ حَتّى أَمْهَى: قۇدۇقتىن سۇ چىققۇچە كولىدى.

أَمْهَى الْفَرَسَ: ئاتنى چاپتۇرۇپ تەرلىتىۋەتتى.

أُمُومَةٌ: ئانىلىق، ئانا مېھرى.

أَمِيرٌ ج أُمَرَاءُ: شاھزادە، پادىشاھ ئەۋلادى، پادىشاھ؛ قوماندان، باشلىق، ئەمىر، رەئىس.

أَمِيرُ الْمُؤْمِنِيْنَ: مۆمىنلەرنىڭ باشلىقى، مۇسۇلمانلار خەلىپىسى (ئىسلام دۆلەتلىرى باشلىقلىرىغا قارىتا ئىشلىتىلىدۇ).

أَمِيرُ لِوَاءٍ: (يۇقىرى دەرىجىلىك قوماندانغا بېرىلىدىغان نام).

أَمِيرُ الشُّعَرَاءِ: (تەقدىرلەش يۈزىسىدىن بەزى شائىرلارغا بېرىلىدىغان ھۆرمەت نامى).

«لُقِّبَ الشَّاعِرُ أَحْمَدُ شَوْقِى بِأَمِيرِ الشُّعَرَاءِ» : شائىر ئەھمەد شەۋقى شائىرلارنىڭ پېشۋاسى دەپ ئاتالغان.

أَمِيرُ الْبَحْرِ: دېڭىز ئارمىيىسى قوماندانى.

أَمِيرَةٌ: مەلىكە، خانىكە، پادىشاھنىڭ قىزى.

أَمِيرَةُ النَّحْلِ: ئانا ھەرە.

اَلْأَمِيرَةُ الْحَمْرَاءُ: قىزىل كېپىنەك.

أَمِيرِيٌّ: دۆلەتنىڭ، ھۆكۈمەتنىڭ، ئاممىنىڭ.

أَرْضٌ أَمِيرِيَّةٌ: ھۆكۈمەت ئىگىدارچىلىقىدىكى زېمىن.

مَطْبَعَةٌ أَمِيرِيَّةٌ: ھۆكۈمەت ئىگىدارچىلىقىدىكى باسمىخانا.

أُمَيْمَةٌ: ئانىچاق؛ بولقا.

أَمِينٌ ج أُمَنَاءُ: ئىشەنچلىك، سادىق، ۋاپادار، بىخەتەر، تىنچ، خەۋپسىز، راستچىل، سەمىمىي، دۇرۇس، زىيان ـ زەخمەتسىز؛ ساقلىغۇچى، قوغدىغۇچى.

«وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِيْنٌ» ‹قرآن› : مەن سىلەرگە ئىشەنچلىك نەسىھەتچىمەن.

«وَالتِّيْنِ وَالزَّيْتُوْنِ وَطُوْرِسِيْنِيْنَ وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِيْنِ» ‹قرآن› : ئەنجۈر بىلەن ۋە زەيتۇن بىلەن قەسەمكى، سىنا تېغى بىلەن قەسەمكى، بۇ تىنچ شەھەر (يەنى مەككە مۇكەررەمە) بىلەن قەسەمكى.

«إِنَّ النَّاسَ يَقْبَلُونَ عَلَى التَّاجِرِ الْأَمِيْنِ» : كىشىلەر سەمىمىي تىجارەتچىگە يۈزلىنىدۇ.

أَمِيْنُ الْمَحْفُوْظَاتِ: ئارخىپ ساقلىغۇچى.

أَمِينُ الْمَالِ: بوغالتىر، ھېساباتچى، مالىيە كاتىپى.

أَمِيْنُ سِرٍّ: سېكرېتار.

اَلْأَمِيْنُ الْعَامُّ: باش سېكرېتار، باش كاتىپ.

أَمِيْنُ الْمَكْتَبَةِ: كۇتۇپخانا باشلىقى.

أَمِيْنُ الصُّنْدُوْقِ: كاسسىر.

أَمِيْنُ الْمَخْزَنِ: ئامبارچى، ئامبار باشقۇرغۇچى، غەزىنىچى.

«آمِنْ بِالْأَمِيْنِ ابْنِ آمِنَةَ تَأْتِ يَوْمَ الْفَزَعِ بِنَفْسٍ آمِنَةٍ» : ئامىنەنىڭ ئوغلى ئىشەنچلىك ئادەم (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) غا ئىمان كەلتۈرسەڭ، قىيامەت كۈنىنىڭ قورقۇنچىسىدىن ئەمىن بولىسەن.

كَبِيْرُ الْأُمَنَاءِ: مۇراسىم يېتەكچىسى.

تَرْجِمَةٌ أَمِيْنَةٌ: ئىشەنچلىك تەرجىمە.

بَنُو أُمَيَّةَ: ئۇمەييە سۇلالىسى.

إِنْ: 1. ئەگەر، مۇبادا، ناۋادا، دېگەندەك شەرت

قوشۇمچىسى.

«إِنْ أَخْلَصْتَ فِي عَمَلِكَ اِحْتَرَمَكَ النَّاسُ» : ئىشىڭدا سەممىمىي بولساڭ، كىشىلەر سېنى ھۆرمەتلەيدۇ.

«إِنْ تَدْرُسْ تَنْجَحْ» : ئەگەر ئۆگەنسەڭ نەتىجە قازىنىسەن.

2. بولۇشسىز مەنىدە كېلىدۇ :

«إِنِ الْكَافِرُونَ إِلاَّ فِي غُرُورٍ» ‹قرآن› : كۇففارلار پەقەت ئالدىنىش ئىچىدىدۇر.

«إِنْ هِيَ إِلاَّ لَحْظَةٌ حَتَّى عَادَ» : بىردەمدىلا قايتىپ كەلدى.

3. بولۇشسىز مەنىدىكى «لا» غا قوشۇلۇپ كېلىپ، پەقەت، خالاس مەنىلىرىدە كېلىدۇ :

«إِلاَّ تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ» ‹قرآن› : ئەگەر سىلەر ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىگە ياردەم بەرمەسەڭلار (ئاللاھ ياردەم قىلىدۇ) ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇنىڭغا ياردەم قىلغانىدى.

4. ئارتۇقچە قوشۇلۇپمۇ كېلىدۇ :

«مَا إِنْ أَتَيْتُ بِشَيْءٍ أَنْتَ تَكْرَهُهُ» : سەن ياقتۇرمايدىغان ھېچ ئىشنى قىلغىنىم يوق.

5. ئىش - ھەرىكەتنىڭ ئۇلۇشۇپلا يۈز بەرگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ :

«مَا إِنْ رَآنِي حَتَّى ضَحِكَ» : ئۇ مېنى كۆرۈپلا كۈلدى.

أَنْ: 1. مەسدەر خاراكتېرىدىكى قوشۇمچە بولۇپ، كۆپىنچە «نى» مەقسىتىنى بىلدۈرىدۇ :

«يُرِيدُ أَنْ يُوَاصِلَ دِرَاسَتَهُ فِي الْخَارِجِ» : ئۇ ئوقۇشنى چەت ئەلدە داۋاملاشتۇرۇشنى ئويلاۋاتىدۇ.

2. بولۇشسىز مەنىسىنى بىلدۈرۈپ ‹لاَ› نىڭ ئالدىدا كېلىدۇ :

«أَرْجُوا أَنْ لاَ يَتَأَخَّرَ عَنِ الْمَوْعِدِ» : ۋەدە قىلىنغان ۋاقىتتىن كېچىكىپ قالماسلىقىنى ئۈمىد قىلىمەن.

3. ‹أَنَّ› نىڭ قىسقارتىلمىسى بولۇپ كېلىدۇ :

«عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَى» ‹قرآن› : ئاللاھ بىلىدۇكى، بەزىڭلار كېسەل بولۇپ قالىسىلەر.

4. ئارتۇقچە بولۇپمۇ كېلىدۇ :

«فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ» ‹قرآن› : خۇش خەۋەرچى كېلىپ، كۆڭلەكنى ياقۇپنىڭ ئالدىغا تاشلىدى.

«لَوْ لاَ أَنْ حَضَرْتُ فِي الْمَوْعِدِ لَسَافَرَ قَبْلَ أَنْ أَرَاهُ» : ئەگەر مەن دېيىشكەن ۋاقىتتا كەلمىگەن بولسام، ئۇ مەن ئۇنى كۆرۈشتىن بۇرۇن سەپەرگە ماڭاتتى.

5. ئىزاھلىغۇچى «يەنى» مەنىسىدە كېلىدۇ.

«فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ» ‹قرآن› : نۇھقا (شۇنداق) يەنى بىر كېمە ياسىغىن، دەپ ۋەھىي قىلدۇق.

أَنَا: مەن.

«يَبْحَثُونَ عَنِّي أَنَا» : ئۇلار دەل مېنى ئىزدەۋاتىدۇ.

أَنَاءَ يُنِيئُ إِنَاءَةً الْحَمْلُ حَامِلَهُ: يۈك يۈكنى كۆتۈرگۈچىنى ئىگىۋەتتى، بېسىپ كەتتى.

أَنَاءَتِ السَّمَاءُ: ئاسمان بۇلۇتلاندى، ئاسمان بۇلۇتلۇق بولدى.

إِنَاءٌ ج آنِيَةٌ جج أَوَانٍ: قاچا، ئىدىش، قازان، قۇمۇچ.

أَنَابَ يُنِيبُ إِنَابَةً فُلاَنًا فِي أَمْرِهِ: ئۆز ئورنىدا تۇرغۇزدى.

أَنَابَ إِلَى اللّٰهِ: ئاللاھقا تۆبە قىلدى، ئاللاھقا يۈزلەندى.

«وَمَا تَوْفِيقِيْ اِلاَّ بِاللّٰهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ أُنِيبُ» ‹قرآن› : مەن پەقەت ئاللاھنىڭ ياردىمى بولغاندىلا مۇۋەپپەقىيەت قازىنالايمەن، (ھەممە ئىشتا) ئاللاھقا تايىنىمەن ۋە ئۇنىڭغا يۈزلىنىمەن.

«أَنَابَ الْمُدِيرُ الْعَامُّ فُلاَنًا فِي الْمُؤْتَمَرِ» : باش مۇدىر پالاننى قۇرۇلتايدا ئۆز ئورنىدا تۇرغۇزدى.

إِنَابَةٌ: ئورنىنى باسماق، ۋاكالەتلىك قىلماق؛ ۋەكىل ئەۋەتمەك.

أَنَاةٌ: سەۋر - تاقەت، چىدام.

طُولُ الْأَنَاةِ: سەۋرلىك، سەۋرچانلىق، چىداملىق.

«كُلَّمَا وَاجَهَتْنَا صُعُوبَاتٌ فِي أَثْنَاءِ الدِّرَاسَةِ سَاعَدَنَا أُسْتَاذُنَا بِأَنَاةٍ وَصَبْرٍ» : ئۆگىنىش جەريانىدا قىيىنچىلىققا دۇچ كەلسەك، ئۇستازىمىز سەۋرچانلىق بىلەن ياردەم بېرىدۇ.

«اَلْأَنَاةُ مِنَ اللّٰهِ تَعَالَى وَالْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ»

uyghurkitap.com

(حديث): سەۋرچانلىق ئاللاھ تائالادىندۇر، ئالدىراڭغۇلۇق شەيتاندىندۇر.

طَوِيلُ الْأَنَاةِ: چىدامىلىق، قەتئىي، سەۋر قىلالايدىغان، سەۋرچان.

ذُو أَنَاةٍ: مۇلايىم، تەمكىن.

فِي هُدُوءٍ وَأَنَاةٍ: ئالدىرىماي، ئالدىراقسانلىق قىلماي، بىمالال.

أَنَاخَ يُنِيخُ إِنَاخَةً الْجَمَلَ: تۆگىنى چۆكتۈردى.

أَنَاخَ الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: يەرلەشتى، ماكانلاشتى.

أَنَاخَ بِهِ الْبَلَاءُ: ئۇنىڭغا بالا - قازا يەتتى.

أَنَارَ يُنِيرُ إِنَارَةً الشَّيْءَ: يورىدى، يالتىرىدى، نۇر چاچتى، چاقنىدى.

أَنَارَ الْمِصْبَاحَ: چىراغ ياقتى.

أَنَارَ الْأَمْرَ: چۈشەندۈردى، ئىزاھلىدى، شەرھلىدى.

أَنَارَ الْعَقْلَ: ئەقلىنى نۇرلاندۇردى، ئىلھام بەردى، ئەقلىنى ئاچتى.

أَنَارَ الشَّجَرُ: دەرەخ چېچەكلىدى، دەرەخ گۈل چىقاردى.

إِنَارَةٌ: چۈشەندۈرمەك، بايان قىلماق، ئىزاھلىماق؛ يورۇتماق، يورۇق چۈشۈرمەك.

أَنَاصَ يُنِيصُ إِنَاصَةً الْمِسْمَارَ: بۇرما مىخنى بۇرمىلىدى.

أَنَاطَهُ يُنِيطُ إِنَاطَةً: ئېسىپ قويدى، ئىلىپ قويدى.

أَنَاطَ بِهِ الْأَمْرَ: ئىشنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى.

أَنَافَ يُنِيفُ إِنَافَةً عَلَيْهِ: ھالقىپ چۈشتى، ئۆتۈپ كەتتى، ئېشىپ كەتتى.

أَنَافَ الشَّيْءُ: كۆتۈرۈلدى.

أَنَافَ الْبِنَاءُ: بىنا ئېگىزلىدى.

أَنَافَ الْعَدَدُ: سان ئاشتى، سان كۆپەيدى.

أَنَافِيٌّ: يوغان بۇرۇن، بۇرنى يوغان.

أَنَاقَةٌ: گۈزەللىك، نازاكەتلىك، نەپىسلىك، سىلىقلىق، سىپايىلىق.

أَنَاقَةُ الْمَظْهَرِ: كۆرۈنۈشى پۈزۈر، كۆرۈنۈشى چىرايلىق.

«لَمْ يَكُنْ مِنْ كُتَّابِ الْبُرْجِ الْعَاجِي الَّذِينَ تُغْنِيهِمْ أَنَاقَةُ الْفَنِّ قَبْلَ مُشْكِلَاتِ الْحَيَاةِ»: ئۇ تۇرمۇش مەسىلىلىرىنى قويۇپ تۇرۇپ سەنئەت گۈزەللىكىگە بېرىلىدىغان، ئۆزىنى ئىجتىمائىي مەسىلىلەردىن قاچۇرىدىغان يازغۇچىلاردىن ئەمەس ئىدى.

أَنَالَ يُنِيلُ إِنَالَةً فُلَانًا الْعَطِيَّةَ: پالانىغا بەردى، ئاتا قىلدى، بەخش ئەتتى.

أَنَالَ الْمَعْدِنُ: مېتال داتلاشتى.

«أَنَالَهُ طَعَامًا»: ئۇنىڭغا تاماق بەردى.

أَنَامَهُ يُنِيمُ إِنَامَةً: ئۇخلاتتى، ئۇخلىتىپ قويدى.

أَنَامٌ. الْأَنَامُ: مەخلۇقات، ئىنسانلار، ھەممە مەۋجۇدات، بارلىق شەيئى.

«وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ» (قرآن): زېمىننى كىشىلەرنىڭ (پايدىلىنىشى) ئۈچۈن (ياپپاڭ) قىلدى.

أَنَّانٌ: كۆپ پەرياد چەككۈچى.

رَجُلٌ أَنَّانٌ: كۆپ پەرياد چەككۈچى.

أَنَانَةٌ: مەنمەنچىلىك، ماختانچاقلىق.

أَنَانِيٌّ: شەخسىيەتچى، شەخسىي مەنپەئەتنى قوغلاشقۇچى، نەپسانىيەتچى، مەنپەئەتپەرەس.

أَنَانِيَّةٌ: شەخسىيەتچىلىك، مەنپەئەتپەرەسلىك، ئۆزۈمچىلىك، ماختانچاقلىق، ھاكاۋۇرلۇق.

أَنْأَى يُنْئِي إِنْآءً فُلَانًا عَنْهُ: يىراقلاشتۇردى، ئايرىدى، جۇدا قىلدى.

أَنْبَأَ يُنْبِئُ إِنْبَاءً فُلَانًا الْخَبَرَ وَبِالْخَبَرِ: ئېيتتى، دەپ قويدى، ئۇقتۇردى، بىلدۈردى، خەۋەر قىلدى، مەلۇم قىلدى.

«قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ» (قرآن): ئاللاھ: «ئى ئادەم! ئۇلارغا بۇ نەرسىلەرنىڭ ناملىرىنى ئېيتىپ بەرگىن» دېدى.

«قَالَتْ مَنْ أَنْبَأَكَ هَذَا» (قرآن): ئۇ (يەنى ھەفسە): «بۇنى ساڭا كىم خەۋەر قىلدى؟» دېدى.

«أَنْبَأَهُ بِوِلَادَةِ مَوْلُودٍ لَهُ»: ئۇنىڭغا بىر بالىنىڭ تۇغۇلغانلىقىنى خەۋەر قىلدى.

أَنْبَتَ يُنْبِتُ إِنْبَاتًا: ئۈندۈردى، ئۆستۈردى، يېتىلدۈردى.

«يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ» «قرآن»: ئاللاھ سىلەرگە شۇ يامغۇر بىلەن زىرائەتلەرنى ئۆستۈرۈپ بېرىدۇ، زەيتۇن، خورما، ئۈزۈم ۋە تۈرلۈك مېۋىلەرنى ئۆستۈرۈپ بېرىدۇ.

اِنْبَتَّ يَنْبَتُّ اِنْبِتَاتًا: ئۈزۈلدى، كېسىلدى.

قَدِ انْبَتَّ الْأَمْرُ بَيْنِى وَ بَيْنَهُ: ئۇنىڭ بىلەن ئىككىمىزنىڭ مۇناسىۋىتى ئۈزۈلدى.

اِنْبَتَرَ يَنْبَتِرُ اِنْبِتَارًا الْحَبْلُ: ئارغامچا ئۈزۈلدى.

اِنْبَثَّ يَنْبَثُّ اِنْبِثَاثًا: تارالدى، تارقاپ كەتتى، يېيىلدى.

اِنْبَثَقَ يَنْبَثِقُ اِنْبِثَاقًا الْمَاءُ: سۇ ئېتىلىپ چىقتى.

اِنْبَثَقَ الْفَجْرُ: تاڭ يورىدى، تاڭ سۈزۈلدى.

اِنْبَجَسَ يَنْبَجِسُ اِنْبِجَاسًا الْمَاءُ: سۇ ئېتىلىپ چىقتى، چاچرىدى.

«أَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا» «قرآن»: مۇساغا: «ھاساڭ بىلەن تاشنى ئۇرغىن» دەپ ۋەھيي قىلدۇق. (مۇسا ھاسىسى بىلەن تاشنى ئۇرىۋىدى) ئۇنىڭدىن (قەبىلىلەرنىڭ سانى بويىچە) 12 بۇلاق ئېتىلىپ چىقتى.

اِنبَرَمَ يَنْبَرِمُ اِنْبِرَامًا: ئېشىلدى، چىگىتىلدى.

اِنْبَرَى يَنْبَرِى اِنْبِرَاءً الْقَلَمُ: قەلەم ئۇچلاندى، يونىلدى.

اِنْبَرَى لِلشَّخْصِ: بەسلىشىشكە يۈزلەندى، مۇنازىرىلىشىشكە يۈزلەندى.

اِنْبِسَاطٌ: خۇشال بولماق، شادلانماق.

اِنْبَسَطَ يَنْبَسِطُ اِنْبِسَاطًا: سوزۇلدى؛ خۇشال بولدى.

أَنْبَضَ يُنْبِضُ إِنْبَاضًا: مىدىرلاتتى، ھەرىكەتلەندۈردى.

أَنْبَضَ الْوِتْرَ: تارىنى چەكتى.

أَنْبَضَتْهُ الْحُمَّى: قىزىتما ئۇنى تىترىتىۋەتتى.

أَنْبَطَ يُنْبِطُ إِنْبَاطًا الْبِئْرَ: (قۇدۇقتىن) سۇ تارتتى.

أَنْبَطَ الْحُكْمَ: خۇلاسە چىقاردى، ھۆكۈم چىقاردى، ئەقلىي خۇلاسە چىقاردى، يەكۈن چىقاردى.

اِنْبَطَعَ يَنْبَطِعُ اِنْبِطَاعًا: ئوڭدىسىغا ياتتى؛ سايغا چۈشتى.

اِنْبِعَاثٌ: ئويغانماق، گۈللەنمەك.

عَصْرُ انْبِعَاثٍ: ئويغىنىش دەۋرى، گۈللىنىش دەۋرى.

اِنْبَعَثَ يَنْبَعِثُ اِنْبِعَاثًا: ئېتىلىپ چىقتى، ئۇرغۇپ چىقتى؛ قوزغالدى.

«كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا إِذِ انْبَعَثَ أَشْقَاهَا» «قرآن»: سەمۇد ھەددىدىن ئاشقانلىقى ئۈچۈن (پەيغەمبەرنى) ئىنكار قىلدى، ئەينى زاماندا سەمۇدنىڭ ئەڭ بەدبەخت ئادىمى (مۆجىزە بولۇپ كەلگەن تۆگىنى) ئۆلتۈرۈشكە ئالدىرىدى.

اِنْبَعَجَ يَنْبَعِجُ اِنْبِعَاجًا: يېرىلدى.

اِنْبَعَجَ السَّحَابُ: يامغۇر قۇيۇۋەتتى.

اِنْبَغَتَ يَنْبَغِتُ اِنْبِغَاتًا: چۆچىدى، تەمتىرەپ قالدى، ھەيران بولدى، ئەجەبلەندى.

اِنْبَلَجَ يَنْبَلِجُ اِنْبِلَاجًا الصُّبْحُ: تاڭ يورىدى.

اِنْبَنَى يَنْبَنِى اِنْبِنَاءً: بىنا قۇرۇلدى، سېلىندى، ياسالدى.

اِنْبَنَى عَلَى: ... نى ئاساس قىلدى.

أَنْبَهَهُ يُنْبِهُهُ إِنْبَاهًا مِنَ النَّوْمِ: ئويغاتتى، قوزغىدى.

اِنْبَهَرَ يَنْبَهِرُ اِنْبِهَارًا الْمَرْأُ: كىشى ھاسىراپ كەتتى، ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ كەتتى.

اِنْبَهَرَ بِالشَّيْءِ: ھاڭ ـ تاڭ قالدى، تېڭىرقاپ قالدى.

أُنْبُوبٌ م أُنْبُوبَةٌ ج أَنَابِيبُ. أُنْبُوبَةٌ: بوغۇم، ئۆگە؛ تۇرۇبا، نەيچە؛ كاناي؛ بامبۇك.

أُنْبُوبُ الرِّئَةِ: كاناي، كېكىردەك.

أُنْبُوبُ اِخْتِبَارٍ: تەجرىبە نەيچىسى.

أُنْبُوبَةُ اِخْتِبَارٍ: پروبىركا.

أَنَابِيبُ الْبِتْرُولِ: نېفىت تۇرۇبىسى.

أَنَابِيبُ الزَّيْتِ: نېفىت تۇرۇبىسى.

uyghurkitap.com

أَنَابِيبُ الْغَازِ: گاز تۇرۇبىسى.

أَنَابِيبُ الْمِيَاهِ: سۇ تۇرۇبىسى.

خَطُّ الْأَنَابِيبِ: تۇرۇبا يولى.

«يَمُدُّ خَطُّ الْأَنَابِيبِ هَذَا بِعِدَّةِ مُقَاطَعَاتٍ»: بۇ ماي تۇرۇبىسى بىرقانچە ئۆلكىنى بېسىپ ئۆتىدۇ.

أُنْبُوبَةُ مَعْجُونِ الْأَسْنَانِ: چىش پاستىسى.

أُنْبُوبِيَّاتٌ: تاياقچە باكتېرىيە.

أُنْبُولَةٌ ج أَنَابِيلُ: شپرىس.

أُنْبُوِيٌّ: نەيچىسىمان.

أَنْبِيقٌ ج أَنَابِيقُ: سۇيۇقلۇقلارغا تېمىتىش ئۈسكۈنىسى دىستىللىياتور.

أَنْتَ: سەن (مۇزەككەر، ئىككىنچى شەخس).

أَنْتِ: سەن (مۇئەننەس، ئىككىنچى شەخس).

«لَا تَحْكُمْ وَأَنْتَ غَضْبَانُ»: غەزىپىڭ كەلگەندە ھۆكۈم چىقارما.

«لَا تَشْكُرْنِي أَنْتَ مَحْظُوظٌ»: ماڭا رەھمەت ئېيتمىغىن، سەن تەلەيلىك ئىكەنسەن.

أَنْتُمَا: ئىككىڭلار.

أَنْتُمْ: سىلەر (ئەرلەر).

أَنْتُنَّ: سىلەر (ئاياللار).

إِنْتَابَ يَنْتَابُ إِنْتِيَابًا فُلَانًا سُوءٌ: پالانىغا ئاپەت يەتتى.

إِنْتَابَ الْجَمَاعَةَ: قايتا ـ قايتا كەلدى.

إِنْتَابَهُ أَمْرٌ: يولۇقتى، دۇچ كەلدى.

إِنْتَابَهُ الْفَزَعُ: ئۇ چۆچۈپ كەتتى.

«إِنْتَابَهُ الْمَرَضُ»: ئۇنىڭغا كېسەل تەگدى.

«فُلَانٌ يَنْتَابُنَا»: پالانى بىزگە كېلىپ تۇرىدۇ.

إِنْتَاجٌ: ئىشلەپچىقىرىش، ياساش، قۇرۇش، پەيدا قىلىش، تۇغدۇرۇش، بارلىققا كەلتۈرۈش.

اَلْإِنْتَاجُ الْكَهْرَبَائِيُّ: توك ئىشلەپچىقىرىش.

اَلْإِنْتَاجُ الزِّرَاعِيُّ: دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىش.

قُوَّاتُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى.

اَلْإِنْتَاجُ الْأَدَبِيُّ: ئەدەبىي ئىجادىيەت.

آلَاتُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش قوراللىرى.

عَلَاقَاتُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش مۇناسىۋەتلىرى.

اَلْإِنْتَاجُ السِّينِمَائِيُّ: كىنو ئىجادىيىتى.

تَكَالِيفُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش تەننەرخى.

اَلْإِنْتَاجُ الْمَسْرَحِيُّ: تىياتىر ئىجادىيىتى.

اَلْإِنْتَاجُ الْأَهْلِيُّ: يەرلىك ئىشلەپچىقىرىش.

كَثْرَةُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش ئۇشۇقچىلىقى.

إِنْتَاجٌ مُشْتَرَكٌ: ئورتاق ئىشلەپچىقىرىش.

اَلْإِنْتَاجُ الْبَضَائِعِيُّ: تاۋار ئىشلەپچىقىرىش.

«اَلْإِنْتَاجُ الصِّنَاعِيُّ لَا يُلَبِّي إِحْتِيَاجَاتِ الْمُوَاطِنِينَ»: سانائەت ئىشلەپچىقىرىش پۇقرالارنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرالمايۋاتىدۇ.

إِنْتَاجِيٌّ: ئىشلەپچىقىرىشقا دائىر، ئىشلەپچىقىرىشنىڭ.

إِنْتَاجِيَّةٌ: ئۈنۈمدارلىق، ئىشلەپچىقىرىش ئۈنۈمدارلىقى.

إِنْتَاجِيَّةُ الْعَمَلِ: ئەمگەك ئۈنۈمدارلىقى.

اَلْقُوَّاتُ الْإِنْتَاجِيَّةُ: ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى.

إِنْتَاشَ يَنْتَاشُ إِنْتِيَاشًا: ئالدى، ئېگە بولدى، ئېرىشتى.

إِنْتَاشَهُ: ئۇنى قۇتقۇزدى.

إِنْتَاصَ يَنْتَاصُ إِنْتِيَاصًا: ئاستا ـ ئاستا ئاجىزلاشتى.

إِنْتَاصَتِ الشَّمْسُ: كۈن ئولتۇردى، كۈن غايىب بولدى.

إِنْتَأَي يَنْتَئِي إِنْتِئَاءً الْمَكَانَ: جايدىن يىراقلاشتى، ئۇزاقلاشتى، ئۇزاپ كەتتى، نېرى تۇردى.

إِنْتَأَي عَنْ قَوْمِهِ: قەۋمىدىن يىراقلاشتى، مىللىتىدىن يىراقلاشتى.

إِنْتِبَاهٌ: پەخەس بولماق، ھەزەر ئەيلىمەك، ئېھتىيات قىلماق، دىققەت قىلماق؛ كۆڭۈل بۆلمەك، كۆڭۈل قويماق؛ ئويغانماق، ھوشىغا كەلمەك، ھوشيارلىق، سەزگۈرلۈك، سەگەكلىك.

لَفَتَ اِنْتِبَاهَهُ: ئۇنىڭ دىققىتىنى قوزغىدى.

بِاِنْتِبَاهٍ: ئېھتىيات قىلىپ، ئاۋايلاپ، دىققەت بىلەن، پەخەس بولۇپ، ئاگاھ بولۇپ.

«اَلنَّاسُ جَمِيْعًا يُسَجِّلُونَ بِاِنْتِبَاهٍ شَدِيْدٍ»: كىشىلەرنىڭ ھەممىسى دىققەت بىلەن خاتىرە يازماقتا.

اِسْتَمِعْ اِلَيَّ بِاِنْتِبَاهٍ: ماڭا دىققەت بىلەن قۇلاق سالغىن.

مِنْ غَيْرِ اِنْتِبَاهٍ: بىپەرۋالىق قىلىپ، بىخەستەلىك بىلەن، بىخۇدلۇق قىلىپ، بىخەستەلىك قىلغانلىقتىن.

اِسْتَدْعَى الْاِنْتِبَاهَ: دىققەت قىلىشقا ئۈندىدى، دىققىتىنى قوزغىدى.

اِنْتِبَاهُ الطَّالِبِ فِي دَرْسِ الرِّيَاضِيَّاتِ: ماتېماتىكا دەرسىدە ئوقۇغۇچىنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشى.

اِنْتَبَذَ يَنْتَبِذُ اِنْتِبَاذًا عَنْ: ئاجرالدى، ئايرىلدى، ئەلدىن ئايرىلىپ يالغۇز ياشىدى.

«فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا» ‹قرآن›: مەريەم ھامىلدار بولدى، (ئائىلىسىدىن) يىراق بىر جايغا كەتتى.

اِنْتَبَذَ النَّبِيْذَ: ھاراق چىقاردى.

اِنْتَبَرَ يَنْتَبِرُ اِنْتِبَارًا الشَّيْءُ: كۆتۈرۈلدى، چىقتى.

اِنْتَبَرَ الْخَطِيبُ: خەتىب مۇنبەرگە چىقتى.

اِنْتَبَهَ يَنْتَبِهُ اِنْتِبَاهًا لِلْأَمْرِ: دىققەت قىلدى، پەخەس بولدى، ئېھتىيات قىلدى.

اِنْتَبَهَ الرَّجُلُ: ئالىيجاناب بولدى، يۈكسەك بولدى، ئېسىل بولدى.

اِنْتَبَهَ الشَّخْصُ: ئويغاندى.

اِنْتَبَهَ مِنْ غَفْلَةٍ: غەپلەتتىن ئويغاندى.

اِنْتَبَهَ الشَّخْصُ لِلْأَمْرِ: تۇيۇپ قالدى، سېزىپ قالدى.

اِنْتَبَهَ لِكِذْبِهِ: ئۇنىڭ يالغانچىلىقىنى بىلىپ قالدى.

لَمْ يَنْتَبِهْ اِلَيْهِ اَحَدٌ: ئۇنى ھېچ ئادەم سەزمىدى.

اِنْتَتَفَ يَنْتَتِفُ اِنْتِتَافًا الشَّعْرُ: چاچ چۈشتى.

اِنْتَثَرَ يَنْتَثِرُ اِنْتِثَارًا: تارقالدى، يېيىلدى، چېچىلدى، تېرىلدى، ئايرىلىپ كەتتى.

«اِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ وَاِذَا الكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ» ‹قرآن›: ئاسمان يېرىلغان چاغدا، يۇلتۇزلار تۆكۈلگەن چاغدا.

«اِنْتَثَرَتْ أَمْلَاكُهُ شَرْقًا وَغَرْبًا»: ئۇنىڭ مال – مۈلكى ھەر جايغا چېچىلىپ كەتتى.

أَنْتَجَ يُنْتِجُ إِنْتَاجًا الْأَرْضُ: يەر ھوسۇل بەردى.

أَنْتَجَ الشَّيْءَ: پەيدا قىلدى، بارلىققا كەلتۈردى، ھاسىل قىلدى، تۇغدۇردى، مەيدانغا كەلتۈردى.

أَنْتَجَ الشَّيْءَ: نەتىجىسى كۆرۈلدى.

«أَنْتَجَتِ الزَّيْتُونَةُ هَذَا الْعَامَ»: زەيتۇن دەرىخى بۇ يىل مېۋە بەردى.

يُنْتِجُ هَذَا الْمَكَانُ النِّفْطَ: بۇ جايدىن نېفىت چىقىدۇ.

أَنْتَجَتِ الدَّابَّةُ: ئۇلاغنىڭ تۇغىدىغان ۋاقتى يېقىنلاشتى.

«يُنْتِجُ الْمَعْمَلُ أَدَوَاتٍ مَعْدَنِيَّةً»: زاۋۇت كانغا ئائىت سايمانلارنى ئىشلەپچىقىرىدۇ.

اِنْتَجَبَ يَنْتَجِبُ اِنْتِجَابًا الشَّيْءَ: ياخشىنى تاللىدى، ئەلا سۈپەتلىكىنى تاللىدى، ئوبدانىنى تاللىۋالدى.

اِنْتَجَعَ يَنْتَجِعُ اِنْتِجَاعًا الشَّخْصُ: ياردەم تەلەپ قىلدى.

اِنْتَجَعَ الْقَوْمُ: ئوت – چۆپ ئىزدەپ كەتتى.

اِنْتَجَعَ الْعُشْبَ: يايلاق ئىزدىدى.

اِنْتِحَارٌ ج اِنْتِحَارَاتٌ: ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالماق، ئۆلۈۋالماق، ئېسىلىپ ئۆلۈۋالماق.

اِنْتِحَارٌ يَبَانِيٌّ: قورساقنى يېرىپ ئۆلۈۋالماق، قارنىنى يېرىپ ئۆلمەك.

حَاوَلَ الْاِنْتِحَارَ: ئۆلۈۋېلىشقا ئۇرۇندى.

اِنْتِحَالٌ ج اِنْتِحَالَاتٌ: ئېتىقاد قىلماق، ئىشەنمەك.

اِنْتِحَالُ الْمُؤَلَّفَاتِ: ئوغرىلىماق، ئەسەر ئوغرىلىماق.

اِنْتَحَبَ يَنْتَحِبُ اِنْتِحَابًا الشَّخْصُ: قاتتىق يىغلىدى.

اِنْتَحَرَ يَنْتَحِرُ اِنْتِحَارًا الشَّخْصُ: ئۆزىنى ئۆلتۈ-

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

رۇۋالدى.

اِنْتَحَرَ شَنْقًا: ئېسىلىپ ئۆلۈۋالدى.

اِنْتَحَرَ بِهذَا الْمُسَدَّسِ: ئۇ بۇ تاپانچا بىلەن ئۆزىنى ئېتىۋالدى.

اِنْتَحَسَ يَنْتَحِسُ اِنْتِحَاسًا حَظُّهُ: بەختەلەي بولدى، شۇم پېشانە بولدى.

اِنْتَحَلَ يَنْتَحِلُ اِنْتِحَالاً الشَّيْءَ: كۆچۈرۈۋالدى، ئوغرىلىۋالدى (باشقىلارنىڭ ئەسىرىنى).

اِنْتَحَلَ فُلاَنٌ هَذَا الشِّعْرَ: پالانى بۇ شېئىرنى باشقىلارنىڭكىدىن ئوغرىلىۋالدى.

اِنْتَحَلَ اِسْمَهُ: ئۇنىڭ نامىنى ئوغرىلىدى.

اِنْتَحَلَ الشَّيْءَ: ئۆزىنىڭ قىلىۋالدى، ئوغرىلاپ ئىشلەتتى، كۆچۈرۈپ ئىشلەتتى (باشقىلارنىڭ ماقالىسى ياكى ئەسىرىنى).

اِنْتَحَلَ مَذْهَبَ التَّقَدُّمِيِّينَ: ئۆزىنى ئىلغار قىلىپ كۆرسەتتى، ئىلغارلار قاتارىغا كىرىۋالدى.

اِنْتَحَلَ الْأَعْذَارَ: ئۆزرە بايان قىلدى.

اِنْتَحَى يَنْتَحِي اِنْتِحَاءً لِلشَّيْءِ: يۆلەندى، تاياندى، يېقىنلاشتى، ئۈمىد باغلىدى.

اِنْتَحَى الْقَاعِدَةَ: رىيا قىلدى؛ ئەمەل قىلدى.

اِنْتَحَى الشَّخْصُ: قىڭغايدى، قىيسايدى.

اِنْتَحَى جَانِبًا مِنَ الْقَاعَةِ: زالنىڭ بىر تەرىپىگە سۈرۈلدى.

«اِنْتَحَى زَاوِيَةً مِنَ الغُرْفَةِ» : ئۆينىڭ بۇلۇڭىغا سۈرۈلدى.

اِنْتَحَى بِهِ جَانِبًا: ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

اِنْتِخَابٌ ج اِنْتِخَابَاتٌ: سايلام، سايلىماق، تاللىماق.

إِعَادَةُ الْاِنْتِخَابِ: باشقىدىن سايلىماق، قايتا سايلام ئۆتكۈزمەك.

حَقُّ الْاِنْتِخَابِ: سايلام هوقۇقى.

اَهْلِيَةُ الْاِنْتِخَابِ: سايلىنىش سالاھىيىتى.

حَقُّ الْاِنْتِخَابِ الْعَامِّ: ئومۇمى سايلام هوقۇقى.

لاَئِقٌ لِلْاِنْتِخَابِ: سايلىنىش سالاھىيىتىگە ئىگە بولغان.

غَيْرُ لاَئِقٍ لِلْاِنْتِخَابِ: سايلىنىش سالاھىيىتىگە ئىگە بولمىغان.

دَائِرَةُ اِنْتِخَابٍ: سايلام رايونى.

اِنْتِخَابُ حُكُومَةِ الدَّائِرَةِ: رايونلۇق هۆكۈمەتنى سايلاش.

اِنْتِخَابُ رَئِيسِ الْجَمْعِيَّةِ: جەمئىيەت باشلىقىنى سايلاپ چىقىش.

اِنْتِخَابَاتٌ جُزْئِيَّةٌ: يەرلىك سايلام.

اِنْتِخَابَاتٌ عَامَّةٌ: ئومۇمىي سايلام.

اِنْتِخَابَاتٌ دِيْمُوقْرَاطِيَّةٌ: دېموكراتىك سايلام.

اِنْتِخَابَاتٌ نِيَابِيَّةٌ: پارلامېنت سايلىمى، پارلامېنت ئەزاسىنى سايلاش.

اَلْاِنْتِخَابَاتُ الْعُمُومِيَّةُ: ئومۇمىي سايلام.

اِنْتِخَابِيٌّ: سايلامنىڭ، سايلامغا ئائىت.

أُسْبُوعٌ اِنْتِخَابِيٌّ: سايلام ھەپتىلىكى.

دَائِرَةٌ اِنْتِخَابِيَّةٌ: سايلام رايونى.

حَرَكَةٌ اِنْتِخَابِيَّةٌ: سايلام ھەرىكىتى.

حَمْلَةٌ اِنْتِخَابِيَّةٌ: سايلام ھەرىكىتى.

مَعَارِكُ اِنْتِخَابِيَّةٌ: سايلام كۈرىشى.

اِنْتَخَبَ يَنْتَخِبُ اِنْتِخَابًا الشِّعْرَ: ئېسىل شېئىرلارنى تاللىدى.

اِنْتَخَبَ الْحِزْبُ الْاِشْتِرَاكِيُّ رَئِيسًا لَهُ: سوتسىيالىستلار پارتىيىسى ئۆزىگە باشلىق سايلىدى.

«اُنْتُخِبَ رَئِيْسُ الدَّوْلَةِلِخَمْسِ سَنَوَاتٍ» : دۆلەت رەئىسى بەش يىللىق رەئىسلىككە سايلاندى.

«كُلُّ مُوَاطِنٍ لَهُ الْحَقُّ أَنْ يَنْتَخِبَ وَ يُنْتَخَبَ» : ھەر بىر گىراژدانىنىڭ سايلاش، سايلىنىش هوقۇقى بار.

اِنْتَخَلَ يَنْتَخِلُ اِنْتِخَالاً الْأَشْيَاءَ: ياخشىنى تاللىدى.

اِنْتَخَلَ السَّحَابُ الْمَطَرَ: بۇلۇت يامغۇر تۆكتى.

اِنْتَخَى يَنْتَخِي اِنْتِخَاءً: تەكەببۇرلۇق قىلدى، هاكاۋۇرلۇق قىلدى، چوڭچىلىق قىلدى.

اِنْتِدَابٌ: تەيىنلىمەك، بەلگىلىمەك؛ ۋەكىللەر ئۆمىكى ئەۋەتمەك.

اِنْتِدَابٌ سِيَاسِيٌّ أَوْ دُوَلِيٌّ: مانداتلىق هۆكۈمران-

لىق.

تَحْتَ الْإِنْتِدَابِ: باشقا دۆلەتنىڭ ھامىيلىقىدا، مانداتلىق ھۆكۈمرانلىق ئاستىدا.

لَجْنَةُ إِنْتِدَابِ الْمُوَظَّفِينَ فِي الْوِزَارَةِ: مىنىستىرلىككە خادىملارنى قويۇش كومىتېتى.

مِنْطَقَةٌ إِنْتِدَابِيَّةٌ: مانداتلىق ھۆكۈمرانلىق ئاستىدىكى رايون.

إِنْتَدَبَ يَنْتَدِبُ إِنْتِدَابًا الشَّخْصُ لِلْأَمْرِ: ئەۋەتتى، تەيىنلىدى، بەلگىلىدى، بىرەر ئىشقا چاقىردى.

إِنْتَدَبَهُ لِلْقِيَامِ بِمُهِمَّةٍ: بەلگىلىدى، تەيىنلىدى، ئەۋەتتى.

إِنْتَدَى يَنْتَدِي إِنْتِدَاءً: يىغىلىش قىلدى، يىغىلدى، توپلاشتى، بىر يەرگە جەم بولدى.

إِنْتَذَرَ يَنْتَذِرُ إِنْتِذَارًا عَلَى: ۋەدە بەردى، لەۋزە قىلدى، بىرەر ئىشنى قىلىشنى ئۈستىگە ئالدى.

إِنْتَذَرَ الْعِفَّةَ: ئىبادەت بىلەن شۇغۇللىنىشقا قەسەم ئىچتى.

أَنْتَرَ يُنْتِرُ إِنْتَارًا: قاتتىق تارتتى، سىلكىپ تارتتى.

إِنْتِزَاعٌ: قومۇرۇۋېتمەك، سۇغۇرۇۋالماق.

إِنْتَزَحَ يَنْتَزِحُ إِنْتِزَاحًا عَنْ: چىقىپ كەتتى، چەت ئەلگە چىقىپ كەتتى، مۇھاجىر بولۇپ چىقىپ كەتتى.

إِنْتَزَعَ يَنْتَزِعُ إِنْتِزَاعًا الشَّيْءَ مِنْ مَكَانِهِ: ئورنىدىن تارتتى؛ قومۇردى؛ يۆتكىدى، قوزغىدى.

إِنْتَزَعَ الْفُرْصَةَ: پۇرسەتتىن پايدىلاندى، پۇرسەتنى چىڭ تۇتتى.

إِنْتَزَعَ الشَّيْءَ: تارتىۋالدى، قومۇرۇۋالدى.

«إِنْتَزَعَ مِنْهُ كِيسَ نُقُودِهِ» : ئۇنىڭدىن پۇل قاپچۇقىنى تارتىۋالدى.

«إِنْتَزَعَ إِعْتِرَافًا مِنْهُ» : ئۇنىڭ ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشتى.

إِنْتَزَعَ إِعْجَابَ الْجَمَاهِيرِ: كۆپچىلىكنى ھەيران ـ ھەس قالدۇردى.

«إِنْتَزَعَتِ الشَّجَرَةُ مِنْ شِدَّةِ الرِّيحِ» : بوراندا دەرەخ قومۇرۇلۇپ كەتتى.

إِنْتِسَابٌ: باغلىنىش، ئالاقە، مۇناسىۋەت، چېتىش-
لىق.

إِنْتَسَبَ يَنْتَسِبُ إِنْتِسَابًا الشَّخْصُ: تەۋە بولدى، مەنسۇپ بولدى، كىردى، نەسەبىنى بايان قىلدى.

إِنْتَسَبَ إِلَى قَبِيلَةِ قُرَيْشٍ: قۇرەيش قەبىلىسىگە مەنسۇپ بولدى.

إِنْتَسَبَ إِلَى الْفَرِيقِ الرِّيَاضِيِّ الْفُلَانِيِّ: پالانى تەنھەرىكەت ئەترىتىگە مەنسۇپ بولدى.

«إِنْتَسَبَتْ إِلَى شُعْبَةِ الرِّيَاضِيَّاتِ فِي الْعُلُومِ» : ئۇ پەنلەر بويىچە ماتېماتىكا فاكۇلتېتىغا كىردى.

«إِنْتَسَبَ الطَّالِبُ إِلَى كُلِّيَّةٍ» : فاكۇلتېتقا كىرىشكە تىزىمغا ئالدۇردى.

هُوَ يَنْتَسِبُ إِلَى حِزْبِ الْإِسْتِقْلَالِ: ئۇ ئىستىقلال پارتىيىسىگە مەنسۇپ.

إِنْتَسَجَ يَنْتَسِجُ إِنْتِسَاجًا: توقۇلدى، ئۆرۈلدى.

إِنْتَسَخَ يَنْتَسِخُ إِنْتِسَاخًا الشَّيْءَ: يوقاتتى، يىراقلاشتۇردى، تۈگەتتى، قىرىپ تاشلىدى.

إِنْتَسَخَ الْقَانُونَ أَوِ الْأَمْرَ: قانۇننى بىكار قىلدى، ئەمەلدىن قالدۇردى، ئېلىپ تاشلىدى.

إِنْتَسَخَ الْكِتَابَ: كىتابنى كۆچۈرۈپ يازدى، كۆچۈردى.

إِنْتَسَفَ يَنْتَسِفُ إِنْتِسَافًا: چۇۋۇپ تاشلىدى، بۇزۇۋەتتى، چېقىۋەتتى، ۋەيران قىلدى، يوقاتتى.

إِنْتَسَفَ الْبِنَاءَ: بىنانى چېقىۋەتتى، ئۆرۈۋەتتى.

إِنْتَسَفَ الْكَلَامَ: پەس ئاۋازدا سۆزلىدى، تۆۋەن ئاۋازدا گەپ قىلدى، پىچىرلىدى، شىۋىرلىدى، كۇس ـ كۇس پاراڭ سالدى.

إِنْتَسَقَ يَنْتَسِقُ إِنْتِسَاقًا: تەرتىپلىك بولدى، رەتلىك بولدى، سىستېمىلىق بولدى، تەكشى بولدى.

أَنْتَشَ يُنْتِشُ إِنْتَاشًا النَّبْتُ: بىخ سۈردى، بىخ چىقاردى، بىخلاندى، ئۈندى، شاخلىدى، يوپۇرماق چىقاردى.

إِنْتِشَارٌ: يېيىلماق، چېچىلماق، تارالماق.

إِنْتِشَارُ الْمَرَضِ: كېسەلنىڭ تارقىلىشى.

وَاسِعُ الْإِنْتِشَارِ: كەڭ تارقالغان.

إِنْتَشَرَ يَنْتَشِرُ إِنْتِشَارًا الشَّيْءُ: چېچىلدى، تارقالدى، قانات يايدۇرۇلدى، كەڭ كۆلەمدە ئېلىپ

www.uyghurkitap.com

بېرىلدى.

«فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ» ‹قۇرئان›: ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندا زېمىنغا تارىلىپ ئاللاھنىڭ پەزلىدىن تەلەپ قىلىڭلار.

اِنْتَشَرَ الضَّوْءُ: نۇر تارالدى، نۇر چېچىلدى.

اِنْتَشَرَ الْخَبَرُ: خەۋەر تارقالدى.

«يَنْتَشِرُ الْخَبَرُ بِسُرْعَةٍ مُذْهِلَةٍ بِوَاسِطَةِ أَجْهِزَةِ الْإِعْلَامِ»: خەۋەرلەر ئاخبارات ۋاستىلىرى ئارقىلىق ناھايىتى تېز تارالماقتا.

«اَلْمَدَارِسُ تَنْتَشِرُ فِي أَنْحَاءِ الْمَمْلَكَةِ»: مەكتەپلەر مەملىكەتنىڭ ھەممە جايىغا تارقالغان.

اِنْتَشَفَ يَنْتَشِفُ اِنْتِشَافًا الْوَسَخَ: كىرنى سۈرتۋەتتى، كىرنى ئېرتىۋەتتى.

اِنْتَشَقَ يَنْتَشِقُ اِنْتِشَاقًا الْمَاءَ: بۇرنىغا سۇ ئالدى، سۇمۇردى.

اِنْتَشَقَ الْهَوَاءَ: ھاۋانى سۇمۇردى، ئىچىگە تارتتى.

اِنْتَشَلَ يَنْتَشِلُ اِنْتِشَالًا الشَّيْءَ: تېز ئېلىۋالدى، تېز تۇتۇۋالدى.

اِنْتَشَلَهُ مِنَ الْمُشْكِلَةِ: ئۇنى قىيىنچىلىقتىن قۇتقۇزۇۋالدى.

«اِنْتَشَلَهُ مِنَ الْغَرَقِ»: ئۇنى سۇغا غەرق بولۇشتىن قۇتقۇزۇۋالدى.

اِنْتَشَى يَنْتَشِي اِنْتِشَاءً الشَّخْصُ: مەست بولدى، خۇدىنى يوقاتتى؛ روھلاندى، خۇشاللاندى.

اِنْتَشَى الرَّائِحَةَ: پۇرىدى.

«اِنْتَشَى لِتَفَوُّقِ ابْنِهِ فِي دِرَاسَتِهِ»: ئوغلىنىڭ ئۆگىنىشتە ئەلاچى بولغانلىقىدىن خۇشاللاندى.

اِنْتِصَابٌ: تۇرماق، قوپماق، دەس تۇرماق، تىكلەنمەك.

اِنْتِصَارٌ ج اِنْتِصَارَاتٌ: غەلىبە، ئۇتۇق، تەنتەنە؛ زەپەر قۇچماق.

«اِنْتِصَارُ الْفَرِيقِ الْوَطَنِيِّ لِكُرَةِ الْقَدَمِ»: دۆلەت كوماندىسىنىڭ پۇتبول مۇسابىقىسىدىكى غەلىبىسى.

اِنْتِصَارَاتُ الْجَيْشِ عَلَى الْعَدُوِّ: قوشۇننىڭ دۈشمەن ئۈستىدىن غەلىبە قىلىشى.

اِنْتَصَبَ يَنْتَصِبُ اِنْتِصَابًا الشَّخْصُ: تۇردى، تەييار تۇردى؛ تىكلەندى.

اِنْتَصَبَ لِلْحُكْمِ: ھۆكۈمگە تەييارلاندى.

«اِنْتَصَبَ وَاقِفًا»: ئۆرە تۇردى.

اِنْتَصَتَ يَنْتَصِتُ اِنْتِصَاتًا: ئوغرىلىقچە ئاڭلىدى.

اِنْتَصَحَ يَنْتَصِحُ اِنْتِصَاحًا: نەسىھەتنى قوبۇل قىلدى.

اِنْتَصَحَ الشَّخْصَ: نەسىھەت قىلدى.

اِنْتَصَرَ يَنْتَصِرُ اِنْتِصَارًا: غەلىبە قىلدى، نۇسرەت قازاندى.

اِنْتَصَرَ عَلَى خَصْمِهِ: يەڭدى، غالىپ كەلدى.

اِنْتَصَرَ مِنْ عَدُوِّهِ: دۈشمىنىدىن ئىنتىقام ئالدى.

اِنْتَصَرَ لَهُ: قوللىدى، ھىمايە قىلدى.

«فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ» ‹قۇرئان›: ئۇ پەرۋەردىگارىغا: «ھەقىقەتەن مەن بوزەك قىلىندىم، نۇسرەت ئاتا قىلغىن» دەپ دۇئا قىلدى.

«وَلَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ» ‹قۇرئان›: ئەگەر ئاللاھ خالىسا ئەلۋەتتە (سىلەرنى ئۇرۇشقا تەكلىپ قىلماستىنلا) ئۇلارنى جازالىغان بولاتتى.

اِنْتَصَفَ يَنْتَصِفُ اِنْتِصَافًا الشَّيْءُ: يېرىمىغا كەلدى، يېرىمىغا يەتتى.

اِنْتَصَفَ اللَّيْلُ: يېرىم كېچە بولدى.

اِنْتَصَفَ الشَّخْصُ: ئىنساپ تىلىدى، ھەققانى بولۇشنى تىلىدى.

اِنْتَصَفَ مِنْهُ: ھەققىنى ئېلىپ بەردى، ئەنتىنى ئېلىپ بەردى.

اِنْتَضَى يَنْتَضِي اِنْتِضَاءً السَّيْفَ: قىلىچنى غىلاپتىن سۇغۇرۇپ چىقاردى.

اِنْتَطَحَ يَنْتَطِحُ اِنْتِطَاحًا الْكَبْشَانِ: ئىككى قوشقار ئۈسۈشتى؛ بىر - بىرىگە زىت كەلدى.

اِنْتَطَعَ يَنْتَطِعُ اِنْتِطَاعًا لَوْنُهُ: رەڭگى ئۆڭدى، رەڭگى ئۆزگەردى.

اِنْتَطَقَ يَنْتَطِقُ اِنْتِطَاقًا الرَّجُلُ: بەلباغ باغلىدى، كەمەر باغلىدى.

اِنْتَطَقَتِ الْأَرْضُ بِالْجِبَالِ: زېمىن تاغلار بىلەن

قورشالدى.

اِنْتِظَارٌ: كۈتمەك، ئىنتىزار بولماق، مۇنتەزىر بولماق.

أَتَى عَلَى غَيْرِ اِنْتِظَارٍ: ۋاقىتسىزلا كەلدى.

قَاعَةُ الْاِنْتِظَارِ: كۈتۈش زالى.

اِنْتِظَامٌ: تەرتىپلىك بولماق، رەتلىك بولماق، تەكشى بولماق؛ ئىنتىزام.

عَدَمُ انْتِظَامٍ: قالايمىقان، رەتسىز، تەرتىپسىز.

بِانْتِظَامٍ: رەتلىك، تەرتىپلىك، سىستېمىلىق؛ ئۈزلۈكسىز، داۋاملىق.

اِنْتَظَرَ يَنْتَظِرُ اِنْتِظَارًا: كۈتتى، ساقلىدى، ئىنتىزار بولدى.

اِنْتَظَرَ خَيْرًا: ياخشىلىقنى ئۈمىد قىلدى.

«فَقُلْ اِنَّمَا الْغَيْبُ لِلّٰهِ فَانْتَظِرُوْا اِنِّى مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِيْنَ» ‹ قرآن › : ئېيتقىنكى ، «غەيبنى بىلىش پەقەت ئاللاھقا خاس، سىلەر كۈتۈڭلار، شۈبھىسىزكى، مەنمۇ سىلەر بىلەن (شۇنى) كۈتكۈچىلەردىنمەن».

«فَهَلْ يَنْتَظِرُوْنَ اِلاَّ مِثْلَ أَيَّامِ الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ» ‹ قرآن › : ئۇلار پەقەت ئۆزلىرىدىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرگە كەلگەن كۈنلەرنىڭ (ئۆزلىرىگە كېلىشىنى) كۈتىدۇ.

«اِنْتَظَرَ دَوْرَهُ فِي الصَّفِّ» : سىنىپتا ئۆز نۆۋىتىنى كۈتتى.

اِنْتَظَمَ يَنْتَظِمُ اِنْتِظَامًا الشَّيْءُ: تىزىلدى، رەتلەندى، تەرتىپلىك بولدى، سىستېمىلاشتى، مۇنتىزىم بولدى.

اِنْتَظَمَ الْأَمْرُ: تۈزەلدى، توغرىلاندى.

اِنْتَظَمَ فِى سِلْكِ وِزَارَةٍ: كابىنېتقا قاتناشتى.

«اِنْتَظَمَ الْمُؤْتَمَرُ السَّنَوِيُّ لِلْحِزْبِ» : پارتىيەنىڭ يىللىق قۇرۇلتىيى تەرتىپلىك بولدى.

«اِنْتَظَمَتْ أَحْوَالُهُ بَعْدَ الْعُسْرِ» : قىيىنچىلىقتىن كېيىن ئۇنىڭ ئەھۋالى تۈزەلدى.

اِنْتِعَاشٌ: جانلىنىش، يۈكسىلىش، ئىلگىرىلەش.

اِنْتِعَاشٌ اِقْتِصَادِيٌّ: ئىقتىسادىي يۈكسىلىش.

اِنْتَعَشَ يَنْتَعِشُ اِنْتِعَاشًا الْمَرِيْضُ: كېسەل ساقايدى، ئەسلىگە كەلدى.

اِنْتَعَشَ الرَّجُلُ: روھلاندى، جانلاندى.

اِنْتَعَّ يَنْتَعُّ اِنْتِعَاعًا: قۇستى، ياندۇردى.

اِنْتَعَلَ يَنْتَعِلُ اِنْتِعَالاً الشَّخْصُ: ئاياغ كىيدى.

اِنْتَعَلَ الْأَرْضَ: پىيادە يول يۈردى.

اِنْتِفَاخٌ: كۆپۈپ قالماق، ئىششىپ كەتمەك، ئىششىپ قالماق.

اِنْتِفَاخُ الْبَطْنِ: قورساقنىڭ كۆپۈشى.

«اِنْتِفَاخُ جِلْدِ الدَّابَّةِ» : ھايۋان تېرىسىنىڭ كۆپۈپ قېلىشى.

اِنْتِفَاضٌ: قوزغىلاڭ، توپىلاڭ، ئىسيان؛ قوزغالماق، كۆتۈرۈلمەك؛ تىترىمەك.

اِنْتِفَاضَةٌ ج اِنْتِفَاضَاتٌ: قوزغىلاڭ؛ تىترەش، سىلكىنىش.

اِنْتِفَاضَةُ الْمَرِيْضِ: كېسەلنىڭ تىترىشى.

اِنْتِفَاضَةُ الشَّعْبِ: خەلق قوزغىلىڭى.

اِنْتِفَاعٌ: پايدىلانماق، بەھرىمەن بولماق.

حَقُّ الْاِنْتِفَاعِ: پايدىلىنىش ھوقۇقى.

اِنْتِفَاعِيٌّ: پايدىلىنىشقا مەنسۇپ، پايدىلىنىشقا تېگىشلىك.

مَوْقِفٌ انْتِفَاعِيٌّ: پايدىلىق مەيدان.

اِنْتِفَاعِيٌّ ج اِنْتِفَاعِيُّونَ: شەخسىيەتچى، مەنپەئەتنى قوغلىغۇچى، مەنپەئەتپەرەس.

«رَجُلٌ انْتِفَاعِيٌّ يَتَقَلَّبُ مَعَ كُلِّ الرِّيَاحِ» : شامالغا قاراپ ئۇسسۇل ئوينايدىغان شەخسىيەتچى ئادەم.

مُسَاعَدَاتٌ اِنْتِفَاعِيَّةٌ: پايدىلىق ياردەم.

اِنْتَفَجَ يَنْتَفِجُ اِنْتِفَاجًا: ئۆرلىدى، كۆپتى؛ ئۆزىدە يوق نەرسە بىلەن پەخىرلەندى.

اِنْتَفَجَ الْأَرْنَبُ: توشقان سەكرىدى.

اِنْتَفَخَ يَنْتَفِخُ اِنْتِفَاخًا الشَّيْءُ: ئۆرلىدى، چوڭلىدى، كۆپتى.

اِنْتَفَخَ الشَّخْصُ: ئۆزىنى چوڭ تۇتتى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى.

اِنْتَفَخَ تِيهًا: ئۆزىنى چوڭ تۇتتى، مەنمەنچىلىك قىلدى، تەكەببۇرلۇقتىن كۆرەڭلەپ كەتتى.

اِنْتَفَخَ عَلَيْهِ: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

اِنْتَفَخَتْ أَوْدَاجُهُمْ: دەرغەزەپ بولدى، غەزەپتىن ئۆزىنى يوقىتىپ قويدى.

«يَنْتَفِخُ عَلَى النَّاسِ بِمَالِهِ»: پۇل - مېلى بىلەن كىشىلەرگە كۆرەڭلەيدۇ.

اِنْتَفَشَ يَنْتَفِشُ اِنْتِفَاشًا: تىتىلدى، تارالدى.

اِنْتَفَشَ الْقُطْنُ: پاختا ئېتىلدى.

اِنْتَفَشَ الْهِرَّةُ: مۈشۈك تۈكلىرىنى پاخپايتتى.

اِنْتَفَضَ يَنْتَفِضُ اِنْتِفَاضًا الشَّيْءُ: تىترىدى، لاغىلدىدى، لەرزىگە كەلدى.

اِنْتَفَضَ الْعُصْفُورُ: قۇشقاچ دىرىلدىدى.

اِنْتَفَضَ مِنْ سُبَاتِهِ: ئۇيقۇسىدىن ئويغاندى.

اِنْتَفَضَتِ الثَّوْرَةُ: قوزغىلاڭ كۆتۈرۈلدى.

اِنْتَفَعَ يَنْتَفِعُ اِنْتِفَاعًا بِهِ: پايدىلاندى، مەنپەئەتلەندى.

اِنْتَفَعَ بِتَجَارُبِهِ: ئۇنىڭ تەجرىبىلىرىدىن پايدىلاندى.

اِنْتَفَلَ يَنْتَفِلُ اِنْتِفَالاً: ئۆزرە ئېيتتى؛ قەسەم ئىچتى؛ نەفلە ناماز ئوقىدى.

اِنْتَفَلَ الشَّيْءَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن نەرسە تىلىدى.

اِنْتَفَلَ مِنَ الأَمْرِ: ئۆزىنى ساقلىدى.

اِنْتَفَى يَنْتَفِي اِنْتِفَاءً: قوغلاندى، سۈرگۈن قىلىندى.

اِنْتَفَى الْخَبَرُ: خەۋەر يالغان بولدى.

اِنْتِقَاءٌ: تاللىماق، ئىلغىماق.

اِنْتِقَاءُ الطَّلَبَةِ الْمُمْتَازِينَ: ئەلاچى ئوقۇغۇچىلارنى تاللىماق.

اِنْتِقَائِيٌّ: تاللاشقا مەنسۇپ.

اِمْتِحَانٌ اِنْتِقَائِيٌّ: تاللاش ئىمتىهانى.

اِنْتِقَادٌ ج اِنْتِقَادَاتٌ: تەنقىد قىلماق، ئەيىبلىمەك.

اِنْتِقَادٌ هَزَلِيٌّ: مەسخىرە قىلماق، ھەجۋى قىلماق، كىنايە قىلماق، ساتىرا.

اِنْتِقَادٌ ذَاتِيٌّ: ئۆز - ئۆزىنى تەنقىد قىلماق.

اِنْتِقَالٌ: كۆچمەك، يۆتكەلمەك؛ ئۆزگەرمەك.

فِتْرَةُ الاِنْتِقَالِ: ئۆتكۈنچى مەزگىل.

«أَعْطَتِ الْمُسْتَعْمَرَةَ فِتْرَةَ اِنْتِقَالٍ قَبْلَ اسْتِقْلاَلِهَا»: مۇستەملىكە ئەلگە مۇستەقىللىق بېرىشتىن بۇرۇن ئالدى بىلەن ئۇنىڭغا ئۆتكۈنچى مەزگىلنى بېرىپ تۇردى.

اِنْتِقَالِيٌّ: يۆتكىلىشكە مەنسۇپ، ۋاقىتلىق، ئۆتكۈنچى؛ يۆتكىلىشكە ئاسان.

عَهْدٌ اِنْتِقَالِيٌّ: ئۆتكۈنچى دەۋر، ئۆتكۈنچى زامان.

مَرْحَلَةٌ اِنْتِقَالِيَّةٌ: ئۆتكۈنچى باسقۇچ.

حُكُومَةٌ اِنْتِقَالِيَّةٌ: ۋاقىتلىق ھۆكۈمەت.

اِنْتِقَامٌ: ئىنتىقام ئالماق، ئۆچ ئالماق.

اِنْتِقَامِيٌّ: قىساسچىلىق، قىساسكار، قىساسنىڭ.

مَوْقِفٌ اِنْتِقَامِيٌّ: قىساس مەيدانى، قىساسكار پوزىتسىيە.

اِجْرَاءَاتٌ اِنْتِقَامِيَّةٌ: ئۆچ ئېلىش تەدبىرلىرى.

اِنْتَقَبَتْ يَنْتَقِبُ اِنْتِقَابًا الْمَرْأَةُ: ئايال چۈمبەل تارتتى.

اِنْتَقَدَ يَنْتَقِدُ اِنْتِقَادًا: تەنقىدلىدى، ئەيىبىنى ئاشكارىلىدى.

اِنْتَقَدَ الْوَلَدُ: بالا يېتىلگەن بولدى.

اِنْتَقَدَ الْمَالَ: مالنى تاپشۇرۇۋالدى.

اِنْتَقَدَ الدَّرَاهِمَ: تەڭگىنىڭ ساختىسىنى ئايرىدى.

اِنْتَقَدَ الشِّعْرَ: تەكشۈردى، كۆزەتتى.

اِنْتَقَسَ يَنْتَقِسُ اِنْتِقَاسًا الرَّاهِبُ النَّاقُوسَ: راھىب قوڭغۇراقنى چالدى.

اِنْتَقَشَ يَنْتَقِشُ اِنْتِقَاشًا: يۇلدى، سۇغۇرۇۋالدى، چىقىرىۋالدى.

اِنْتَقَشَ الرَّجُلُ: نەقىش قىلىنىشقا بۇيرىدى.

اِنْتَقَصَ يَنْتَقِصُ اِنْتِقَاصًا الشَّيْءُ: كېمەيدى، ئازايدى.

اِنْتَقَصَ حَقَّهُ: ھەققىنى قىسىپ قالدى، ھەققىنى قىسقارتتى.

اِنْتَقَصَ الشَّيْءَ: ئاز كۆردى، يېتەرسىز دەپ قارىدى.

اِنْتَقَصَ الرَّجُلَ: ئەيىبلىدى، كەمسىتتى، مالامەت قىلدى.

اِنْتَقَصَ مِنْ قَدْرِهِ: ئۇنىڭ قىممىتىنى چۈشۈردى.

اِنْتَقَضَ يَنْتَقِضُ اِنْتِقَاضًا: چېچىلىپ كەتتى، بوشاپ كەتتى، تىتىلىپ كەتتى، سۇنۇپ كەتتى.

اِنْتَقَضَ الشَّيْءُ: بۇزۇلۇپ كەتتى.

اِنْتَقَضَ الْبِنَاءُ: بىنا ۋەيران بولدى.

اِنْتَقَضَ الْوُضُوْءُ: تاھارەت سۇندى.

اِنْتَقَضَ الْجُرْحُ: جاراھەت قايتا قوزغالدى.

اِنْتَقَضَ الْقَوْمُ عَلَى السُّلْطَانِ: خەلق سۇلتانغا قارشى ئىسيان كۆتۈردى.

اِنْتَقَعَ يَنْتَقِعُ اِنْتِقَاعًا فِي الْمَاءِ: سۇدا تۇرۇپ ئېرىپ كەتتى.

اُنْتُقِعَ لَوْنُهُ: غەم ياكى قورقۇنچتىن سارغىيىپ كەتتى.

«فَرَجَعَ وَقَدْ اُنْتُقِعَ لَوْنُهُ» ‹حديث›: ئۇ قايتقاندا رەڭگى سارغىيىرىپ كەتكەنىدى.

اِنْتَقَلَ يَنْتَقِلُ اِنْتِقَالاً: كۆچتى، يۆتكەلدى.

«اِنْتَقَلَ إِلَى رَحْمَةِ اللّٰهِ»: ئۆلدى، ۋاپات بولدى، ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا كەتتى.

«اِنْتَقَلَ عَنْ طَرِيْقِ الْبَحْرِ»: دېڭىز ئارقىلىق يۆتكەلدى.

اِنْتَقَمَ يَنْتَقِمُ اِنْتِقَامًا مِنْ: ئىنتىقام ئالدى، ئۆچ ئالدى، قىساس ئالدى، جازالىدى.

اِنْتَقَمَ الْأَمْرَ عَلَى فُلَانٍ: ئەيىبلىدى، ھاقارەتلىدى، ئاھانەت قىلدى.

«فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذِيْنَ أَجْرَمُوا» ‹قرآن›: ئاسىيلىق قىلغانلارنى جازالىدۇق.

اِنْتَقَى يَنْتَقِي اِنْتِقَاءً الشَّيْءَ: تاللىدى، ئىلغىدى، خىللىدى.

اِنْتَقَى أَجْوَدَ الْفَوَاكِهِ: مېۋىنىڭ ئەڭ ياخشىسىنى تاللىدى.

اِنْتَكَتَ يَنْتَكِتُ اِنْتِكَاتًا: تىك موللاق چۈشتى.

اِنْتَكَثَ يَنْتَكِثُ اِنْتِكَاثًا: بۇزۇلدى، يوقالدى، ۋەيران بولدى، بۇرالدى.

اِنْتَكَثَ الْحَبْلُ: ئارغامچا ئۈزۈلدى، ئارغامچا يېشىلىپ كەتتى.

«اِنْتَكَثَ الشَّخْصُ مِنْ حَاجَةٍ إِلَى أُخْرَى»: بىر ھاجەتتىن يەنە بىر ھاجەتكە بۇرالدى.

اِنْتَكَسَ يَنْتَكِسُ اِنْتِكَاسًا الشَّيْءُ: نەرسە ئۆرۈلدى، ئاستىن ـ ئۈستۈن بولدى.

اِنْتَكَسَ الْمَرِيْضُ: كېسەل قايتا قوزغالدى.

اِنْتَكَشَ يَنْتَكِشُ اِنْتِكَاشًا الشَّيْءَ: كوچىلىدى، قازدى، ئاچتى.

اِنْتَكَصَ يَنْتَكِصُ اِنْتِكَاصًا: چېكىندى، ئارقىغا قايتتى، داجىدى.

اِنْتَمَى يَنْتَمِي اِنْتِمَاءً: ئۆرلىدى.

اِنْتَمَى الشَّخْصُ إِلَى الْجَبَلِ: تاغقا چىقتى.

اِنْتَمَى الشَّخْصُ إِلَى كَذَا: ... غا تەۋە بولدى.

«اِنْتَمَى إِلَى حِزْبِ الْإِسْتِقْلَالِ»: ئىستىقلال پارتىيىگە كىردى.

أَنْتَنَ يُنْتِنُ إِنْتَانًا: سېسىدى، پۇراپ قالدى.

اِنْتِهَاءٌ: تۈگىمەك، تاماملانماق، ئاخىرلاشماق.

اِنْتِهَارٌ: ئەيىبلىمەك، كايىماق، سىلكىشلىمەك، تاپا قىلماق، بوشاتماق، ئورنىدىن قالدۇرماق، قوغلىۋەتمەك.

كَلَّمَهُ اِرْتِهَارًا: ئۇنىڭغا كايىدى، ئۇنى سۆكتى.

اِنْتِهَازٌ: پايدىلانماق.

اِنْتِهَازُ الْفُرَصِ: پۇرسەتتىن پايدىلانماق.

اِنْتِهَازِيٌّ: پۇرسەتپەرەس، ئاغمىچى.

اِنْتِهَازِيَّةٌ: پۇرسەتپەرەسلىك، ئاغمىچىلىق.

اَلْاِنْتِهَازِيَّةُ الْيَمِيْنِيَّةُ: ئوڭچىل ئاغمىچىلىق، ئوڭچىل ئوپپورتونىزم.

اَلْاِنْتِهَازِيَّةُ الْيَسَارِيَّةُ: سولچىل ئاغمىچىلىق، سولچىل ئوپپورتونىزم.

اَلْاِنْتِهَازِيُّونَ الْيَمِيْنِيُّونَ: ئوڭچىل ئاغمىچىلار.

اِنْتِهَاكٌ: خىلاپلىق قىلماق؛ چېقىلماق، دەپسەندە قىلماق.

اِنْتَهَبَ يَنْتَهِبُ اِنْتِهَابًا الشَّيْءَ: بۇلىدى، بۇلىۋالدى.

اِنْتَهَبَ أَمْلَاكَ الْيَتِيْمِ: يېتىمنىڭ مال ـ مۈلكىنى ئېلىۋالدى.

www.uyghurkitap.com

اِنْتَهَبَ الْفَرَسُ الشَّوْطَ: ئات مۇساپىنى باستى، ئات يېگىپ چىقتى.

اِنْتَهَجَ يَنْتَهِجُ اِنْتِهَاجًا الطَّرِيْقَ: يولغا چىقتى، سەپەر قىلدى، قەدەم قويدى.

اِنْتَهَجَ سَبِيْلَ الصَّوَابِ: توغرا يولغا كىردى، توغرا يول تۇتتى.

اِنْتَهَجَ خُطَّةً جَدِيْدَةً: يېڭى پىلاننى يولغا قويدى.

اِنْتَهَجَ سِيَاسَةً وَاضِحَةً: روشەن سىياسەت يۈرگۈزدى.

اِنْتَهَرَ يَنْتَهِرُ اِنْتِهَارًا: ئەيىبلىدى، كايىدى، دۈچ كەلدى.

اِنْتَهَرَ النَّهْرُ: دەريا ئۆز يۆنىلىشىدە ئاقتى.

اِنْتَهَرَ الْعِرْقُ: تومۇردىن قان ئېقىپ توختىمىدى.

اِنْتَهَزَ يَنْتَهِزُ اِنْتِهَازًا الْفُرْصَةَ: پۇرسەتنى چىڭ تۇتتى، پۇرسەتتىن پايدىلاندى.

اِنْتَهَزَ الشَّيْءَ: نەرسىنى قوبۇل قىلىپ ئېلىشقا ئالدىرىدى.

اِنْتَهَضَ يَنْتَهِضُ اِنْتِهَاضًا: تۇردى، قوپتى.

اِنْتَهَكَ يَنْتَهِكُ اِنْتِهَاكًا: قاتتىق چارچىتىۋەتتى، ئاجىزلاشتۇرۇۋەتتى، هالسىزلاندۇرۇۋەتتى.

اِنْتَهَكَ الْمَكَانَ: جاينى بۇلغىدى، دەپسەندە قىلدى.

اِنْتَهَكَ الْحُرْمَةَ: دەخلى ـ تەرۇز قىلدى، چېقىلدى، خىلاپلىق قىلدى.

اِنْتَهَكَ الْهُدْنَةَ: تىنچلىق كېلىشىمىنى بۇزدى.

اِنْتَهَكَ حُرْمَةَ إِمْرَأَةٍ: ئايالغا باسقۇنچىلىق قىلدى، ئايالنىڭ نومۇسىغا تەگدى.

اِنْتَهَكَ الرَّجُلُ: تۆھمەت قىلدى، هاقارەت قىلدى، رەسۋا قىلدى.

اِنْتَهَكَ عِرْضَ فُلاَنٍ: هاقارەتلىدى، سەتلىدى.

اِنْتَهَكَ الْمُحَرَّمَاتِ: چەكلەنگەن نەرسىلەرگە چېقىلدى.

اِنْتَهَكَ عَوْرَاتِ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ ئەيىبىنى ئاچتى.

اِنْتَهَكَ حُرْمَةَ اللّٰهِ: ئەهدىنى بۇزدى، ئەهدىگە خىيانەت قىلدى.

«اِنْتَهَكَهُ الْمَرَضُ»: كېسەل ئۇنى هالسىزلاندۇرۇۋەتتى.

اِنْتَهَى يَنْتَهِي اِنْتِهَاءً الشَّيْءُ: ئاخىرىغا يەتتى.

اِنْتَهَى عَنِ الشَّيْءِ: ياندى، قايتتى.

«لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوْا لَنَرْجُمَنَّكُمْ» ‹قرآن›: ئەگەر سىلەر (دەۋىتىڭلارنى) توختاتمىساڭلار، سىلەرنى چوقۇم تاش ـ كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرىمىز.

«قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَاقَدْسَلَفَ» ‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد!) كۇففارلارغا ئېيتقىنكى، ئەگەر ئۇلار (كۇفرىدىن، پەيغەمبەر بىلەن دۈشمەنلىشىشتىن) يانسا، ئۇلارنىڭ ئۆتكەنكى گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ.

اِنْتَهَى إِلَيْهِ الْعِبْءُ كُلُّهُ: يۈكنىڭ هەممىسى ئۇستىگە ئارتىلدى.

اِنْتَهَى بِهِ إِلَى كَذَا: باشلىدى، يېتەكلىدى.

اِنْتَهَى الْوَقْتُ: ۋاقىت توشتى.

اِنْتَهَى عَنْ كَذَا: ۋاز كەچتى، ياندى.

«اِنْتَهَى إِلَيْهِ الْخَبَرُ»: ئۇنىڭغا خەۋەر يەتتى.

«اِنْتَهَى الْوَقْتُ الْمُحَدَّدُ لِلْكُتُبِ الْمُستَعَارَةِ مِنَ الْمَكْتَبَةِ»: كىتابخانىدىن ئارىيەت ئېلىنغان كىتابلارنىڭ بەلگىلەنگەن ۋاقتى توشتى.

«اِنْتَهَتِ الْعُطْلَةُ الصَّيْفِيَّةُ»: يازلىق تەتىل ئاخىرلاشتى.

اِنْتِوَاءٌ: ئىرادە، نىيەت.

اِنْتَوَى يَنْتَوِي اِنْتِوَاءً الشَّيْءَ: كۆزلىدى.

اِنْتَوَى الْأَمْرَ: نىيەت قىلدى، كۆڭلىگە پۈكتى.

اِنْتَوَى الشَّخْصُ: بىر جايدىن يەنە بىر جايغا يۆتكەلدى.

اِنْتَوَى عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن بۇرۇلدى.

اِنْتَوَى بِنَوَاتِهِ: هاجىتىدىن چىقتى، هاجىتىنى راۋا قىلدى.

أَنُثَ يَأْنُثُ أَنَثًا و أَنُوثَةً: ئايال بولۇپ قالدى، ئايالغا ئۆزگەردى، ئايال مىجەز بولۇپ قالدى.

اِنْثَالَ يَنْثَالُ اِنْثِيَالاً عَلَيْهِ التُّرَابُ: توپا تۆكۈلدى، قۇيۇلدى.

«لَقَدِ انْثَالَتْ عَلَيْنَا الْمُشْكِلَاتُ فِى هَذَا الْعَصْرِ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ» : بىزنى بۇ ئەسىردە تەرەپ-تەرەپتىن قىيىن مەسىلىلەر بېسىۋالدى.

اِنْثَالَ عَلَيْهِ النَّاسُ: تەرەپ - تەرەپتىن ئۇنىڭ يېنىغا توپلاندى.

اِنْثَالَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ: چاقماقتەك سۆزلىدى.

اِنْثَالَتْ عَلَيْهِ الْأَفْكَارُ: ئۇنىڭ تەپەككۇرى دولقۇنلىنىپ تۇردى.

اِنْثَغَرَ يَنْثَغِرُ اِنْثِغَارًا: تۆشۈك ئېچىلدى.

اِنْثَقَبَ يَنْثَقِبُ اِنْثِقَابًا: يىرتىلدى.

اِنْثَلَمَ يَنْثَلِمُ اِنْثِلَامًا: پۇچۇق بولدى، يېرىق بولدى.

اِنْثَمَّ يَنْثَمُّ اِنْثِمَامًا الْجِسْمُ: ياداپ كەتتى، ئورۇقلاپ كەتتى.

اِنْثَمَّ الشَّيْخُ: قېرىپ ماغدۇرىدىن كەتتى، قېرىپ دەرمانىدىن كەتتى.

اِنْثَنَى يَنْثَنِى اِنْثِنَاءً الشَّيْءُ: قاتلاندى، مۈكچەيدى.

«اِنْثَنَى ظَهْرُهَا مِنَ الْكِبَرِ» : قېرىلىقتىن دۈمچىيىپ قالدى.

اِنْثَنَى الرَّجُلُ فِى مَشْيِهِ: ئىرغاڭلاپ ماڭدى.

عَزِيْمَةٌ لَا تَنْثَنِى: پۇكۇلمەس ئىرادە، سۇنماس ئىرادە.

إِرَادَةٌ لَا تَنْثَنِى: پۇكۇلمەس ئىرادە، سۇنماس ئىرادە.

اِنْثَنَى عَنْهُ: ئۆزۈلدى، ئايرىلدى، ئاجرالدى.

أُنْثَوِىٌّ: چىشىغا مەنسۇپ.

أُنْثَى ج إِنَاثٌ و أَنَاثَى ج أُنُثٌ: چىشى، ئايال جىنىسقا مەنسۇپ.

اِمْرَأَةٌ أُنْثَى: ئاياللىق خاراكتېرى تولۇق ئايال.

اِنْجَابَ يَنْجَابُ اِنْجِيَابًا السَّحَابُ: بۇلۇت تارقالدى.

اِنْجَابَ الظَّلَامُ: قاراڭغۇلۇق كۆتۈرۈلدى.

«أَحَسَّ بِالْاِرْتِيَاحِ وَانْجَابَتْ عَنْهُ هُمُومٌ ثَقِيْلَةٌ» : ئۇ ئاراملىق ھېس قىلدى، ئۇنىڭدىن ئېغىر غەم - غۇسسىلار كۆتۈرۈلدى.

إِنْجَازٌ ج إِنْجَازَاتٌ: مۇۋەپپەقىيەت، نەتىجە.

إِنْجَازَاتٌ صِنَاعِيَّةٌ: سانائەت مۇۋەپپەقىيەتلىرى.

«إِنْجَازَاتُ هَذَا الْعَامِ فِى مَجَالِ الزِّرَاعَةِ تَفُوقُ إِنْجَازَاتِ الْأَعْوَامِ الثَّلَاثَةِ الْمَاضِيَةِ» : بۇ يىل يېزا ئىگىلىك ساھەسىدە قولغا كەلگەن نەتىجىلەر ئىلگىرىكى ئۈچ يىللىق نەتىجىدىن ئېشىپ كەتتى.

أَنْجَبَ يُنْجِبُ إِنْجَابًا: پەرزەنت يۈزى كۆردى، باللىق بولدى.

أَنْجَبَ مَوْلُودًا ذَكَرًا: ئۇ ئوغۇل بالا تاپتى، ئۇ ئوغۇل يۈزى كۆردى.

«تَزَوَّجَ امْرَأَةً أَجْنَبِيَّةً وَأَنْجَبَ مِنْهَا طِفْلَيْنِ» : چەت ئەللىك بىر ئايالنى ئېلىپ ئۇنىڭدىن ئىككى بالا تاپتى.

أَنْجَحَ يُنْجِحُ إِنْجَاحًا: مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتۈردى، روناق تاپقۇزدى، راۋاجلاندۇردى، ئىلگىرى سۈردى.

«أَنْجَحَ اللّٰهُ طَلَبَتَهُ» : ئاللاھ ئۇنىڭ تەلەپ قىلغىنىنى بەردى.

أَنْجَدَ يُنْجِدُ إِنْجَادًا الْمَكَانُ: جاي ئېگىز بولدى.

أَنْجَدَ الشَّخْصُ: نەجدىگە باردى، نەجدى زېمىنىغا كەلدى.

أَنْجَدَهُ: ئۇنىڭغا ياردەم بەردى.

اِنْجَذَبَ يَنْجَذِبُ اِنْجِذَابًا إِلَى الشَّيْءِ: مەپتۇن قىلىندى، جەلپ قىلىندى.

اِنْجَرَحَ يَنْجَرِحُ اِنْجِرَاحًا: يارىلاندى، زەخىملەندى.

اِنْجَرَّ يَنْجَرُّ اِنْجِرَارًا الشَّيْءُ: نەرسە تارتىلدى.

«اِنْجَرَّ إِلَى الْوَرَاءِ قَلِيلًا» : ئازراق ئارقىغا تارتىلدى.

اِنْجَرَّتِ الْمَاشِيَةُ: چارۋا ئوتلاقتا بېرىپ كېلىۋېتىپ ئوتلىدى.

اِنْجَرَفَ يَنْجَرِفُ اِنْجِرَافًا الشَّيْءُ: يىمىرىلدى سۈپۈرۈپ تاشلاندى.

أَنْجَزَ يُنْجِزُ إِنْجَازًا الشَّيْءَ: تاماملىندى، تولۇقلاندى، پۈتتۈردى.

أَنْجَزَ الْوَعْدَ: ۋەدىنى ئەمەلگە ئاشۇردى، ئورۇنلىدى، ئىشقا ئاشۇردى.

www.uyghurkitap.com

أَنْجَزَ الْعَمَلَ فِى وَقْتِهِ: ئىشنى ۋاقتىدا تاماملىدى.

«أَنْجَزَ حُرٌّ مَاوَعَدَ» : ھۆر ئادەم ۋەدىسىگە ۋاپا قىلدى.

«أَنْجَزَ مَاطُلِبَ مِنْهُ قَدْرَ الْمُسْتَطَاعِ» : تەلەپ قىلىنغان نەرسىنى قولىدىن كېلىشىچە ئورۇندىدى.

اِنْجَزَعَ يَنْجَزِعُ اِنْجِزَاعًا: ئوتتۇرىدىن ئۈزۈلدى.

اِنْجَزَعَ الْعَصَى: تاياق ئوتتۇرىدىن ئۇشتۇلۇپ كەتتى.

اِنْجَزَعَ الْحَبْلُ: ئارغامچا ئوتتۇرىدىن ئۈزۈلۈپ كەتتى.

اِنْجَزَمَ يَنْجَزِمُ اِنْجِزَامًا: كېسىلدى، ئۈزۈلدى.

اِنْجَزَمَ الْفِعْلُ: پېئىل ساكىن ئوقۇلدى.

أَنْجَلُ ج نُجْلٌ وَنَجَالٌ م نَجْلَاءُ و نَجْلَاوَاتٌ: يوغان كۆز، چوڭ كۆز، شەھلا كۆز.

اِنْجِلَاءٌ: روشەن بولماق، ئېنىق بولماق.

اِنْجَلَى يَنْجَلِى اِنْجِلَاءً: ئاشكارا بولدى، ئېچىلدى.

اِنْجَلَى الْهَمُّ عَنْ قَلْبِى: غەم قەلبىمدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

اِنْجِلِيْزِيٌّ: ئەنگلىيىلىك، ئەنگلىيىنىڭ.

أَنْجَمَ يَنْجِمُ إِنْجَامًا السَّمَاءُ: يۇلتۇزلار كۆرۈندى.

أَنْجَمَ الْمَطَرُ: يامغۇر قۇيۇلدى.

أَنْجَى يُنْجِى إِنْجَاءً: قۇتقۇزدى، قۇتۇلدۇردى، نىجاتلىق بەردى.

«وَأَنْجَيْنَامُوسَىوَمَنْ مَعَهُأَجمَعِيْنَ» ‹قرآن› : مۇسا بىلەن ئۇنىڭ ھەمراھلىرىنى پۈتۈنلەي قۇتقۇزدۇق.

«لَئِنْأَنْجَيْتَنَامِنْهَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ»

‹قرآن› : ئى خۇدا! ئەگەر سەن بىزنى بۇنىڭدىن (يەنى بالادىن) قۇتۇلدۇرساڭ، بىز چوقۇم شۈكۈر قىلغۇچىلاردىن بولىمىز.

أَنْجَاهُ مِنَ الْاِنْحِرَافِ: ئۇنى ئېزىپ كېتىشتىن قۇتقۇزدى.

اِنْجِيْلٌ ج أَنَاجِيْلُ: ئىنجىل (خرىستىئانلارنىڭ مۇقەددەس كىتابى) ئاللاھ تائالانىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلغان كىتابى، «ئىنجىل» ئەسلى يۇنانچە سۆز بولۇپ، خۇش خەۋەر، بېشارەت مەنىسىدە.

اَلْأَنَاجِيلُ: ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆز ھەرىكەتلىرىنىڭ توپلىمى بولۇپ مەتتا، مەرقوس، لۇق ۋە يوھاننا قاتارلىق تۆت رىۋايەتتىن ئىبارەت.

«وَعْدًاعَلَيْهِحَقًّا فِى التَّوْرَاةِ وَالْاِنْجِيْلِوَالْقُرْآنِ»

‹قرآن› : (جىھاد قىلغۇچىلارغا جەننەتنى ۋەدە قىلىش) تەۋراتتا، ئىنجىلدا ۋە قۇرئاندا زىكرى قىلىنغان (ئاللاھنىڭ) راست ۋەدىسىدۇر.

إِنْجِيْلِيٌّ: ئىنجىلغا مەنسۇپ.

إِنْحَازَ يَنْحَازُ إِنْحِيَازًا عَنْهُ: ئايرىلدى، ۋاز كەچتى، ئاغدى، مايىل بولدى.

«يُعَامِلُ الْأُسْتَاذُ الطُّلَابَ مُعَامَلَةً مُتَسَاوِيَةً دُوْنَ أَنْ يُظْهِرَ اِنْحِيَازًا إِلَىأَيِّوَاحِدٍ» : ئۇستاز ئوقۇغۇچىلارغا ئۇلارنىڭ ھېچ قايسىسىغا يان باسماستىن ئوخشاش مۇئامىلە قىلىدۇ.

اِنْحَازَ إِلَيْهِ: قوشۇلدى، بىرلەشتى.

إِنْحَاصَ يَنْحَاصُ اِنْحِيَاصًا: ئۆزنىنى چەتكە ئالدى، نېرى تۇردى، قېچىۋالدى.

اِنْحِبَاسٌ: توختاپ قالماق، ئۈزۈلۈپ قالماق، توسۇلۇپ قالماق.

اِنْحِبَاسُ الْهَوَاءِ: ھاۋانىڭ توسۇلۇپ قېلىشى؛ ھاۋانىڭ يۈرۈشمەسلىكى.

اِنْحِبَاسُ الْمَطَرِ: قۇرغاقچىلىق.

اِنْحَبَسَ يَنْحَبِسُ اِنْحِبَاسًا الشَّيْءُ: مەنئى قىلىندى، چەكلەندى.

اِنْحَتَّ يَنْحَتُّ اِنْحِتَاتًا الْوَرَقُ: يوپۇرماق چۈشۈپ كەتتى، تۆكۈلۈپ كەتتى، چېچىلىپ كەتتى، توزۇپ كەتتى.

إِنْحَتَّ الْأَسْنَانُ: چىشنى قۇرت يېدى، چىشى چىرىدى.

اِنْحَجَبَ يَنْحَجِبُ اِنْحِجَابًا: پەردىلەندى، نىقابلاندى.

اِنْحَجَزَ يَنْحَجِزُ اِنْحِجَازًا: نەزەر بەنت بولدى، تۇتۇپ قېلىندى.

اِنْحِدَارٌ: قىيا، تىك، يار.

وَاقِفُ الْاِنْحِدَارِ: قىيا، تىك، يار.

طَرِيْقٌ شَدِيْدُ الْاِنْحِدَارِ: قاتتىق يانتۇ يول.

صِحَّتُهُ فِى انْحِدَارٍ: سالامەتلىكى ناچارلىشىپ كېتىۋاتىدۇ.

اِنْحَدَرَ يَنْحَدِرُ اِنْحِدَارًا: چۈشتى، سىرىلدى، دۇمىلىدى؛

«تَنْحَدِرُ الْمِيَاهُ مِنْ قِمَمِ الْجِبَالِ الْمَكْسُوَّةِ بِالثُّلُوجِ» : قار بىلەن قاپلانغان تاغ چوققىلىرىدىن سۇ تۆۋەنگە ئېقىپ چۈشتى.

اِنْحَدَرَ الدَّمْعُ: ياش تۆكۈلدى.

اِنْحَدَرَ مِنْهُ: كېلىپ چىقتى.

اِنْحَذَقَ يَنْحَذِقُ اِنْحِزَاقًا: قىسقاردى.

اِنْحِرَافٌ: ئاغماق، مايىل بولماق، قىڭغىر بولماق.

اِنْحِرَافُ الْمِزَاجِ: مىجەزنىڭ ئۆزگىرىپ قېلىشى.

«اِنْحِرَافُ الصِّحَّةِ مَعْنَاهُ الْحِرْمَانُ مِنْ لَذَّاتِ الْحَيَاةِ» : سالامەتلىكنىڭ ياخشى بولماسلىقى ھايات لەززەتلىرىدىن مەھرۇم بولۇشتىن دېرەك بېرىدۇ.

زَاوِيَةُ الْاِنْحِرَافِ: يانتۇ بۇلۇڭ، قىيپاش بۇلۇڭ.

اِنْحَرَفَ يَنْحَرِفُ اِنْحِرَافًا: ئېغىپ كەتتى، بۇرۇلۇپ كەتتى، مايىل بولدى، تەرەپىنى ئالدى.

«كَانَ يَسَارِيًّا ثُمَّ انْحَرَفَ إِلَى الْيَمِينِ» : سولچىلىقتىن ئوڭغا بۇرالدى.

«اِنْحَرَفَتْ صِحَّتُهُ» : سالامەتلىكى ناچارلاشتى.

اِنْحَسَرَ يَنْحَسِرُ اِنْحِسَارًا الشَّيْءُ: كېچىكىپ قالدى، ئارقىغا قايتتى.

«اِنْحَسَرَ ظِلُّهُ» : سايىسى يوقالدى.

اِنْحَسَمَ يَنْحَسِمُ اِنْحِسَامًا: ئۈزۈلدى، كېسىلدى.

اِنْحَشَرَ يَنْحَشِرُ اِنْحِشَارًا الْقَوْمُ: توپلاندى، يىغىلدى.

اِنْحِصَارٌ: قورشالماق، چەكلەنمەك، تۇتۇپ تۇرۇلماق.

اِنْحَصَرَ يَنْحَصِرُ اِنْحِصَارًا: قورشالدى.

«لَمْ تَنْحَصِرِ الْمَشَارِيْعُ الْاِقْتِصَادِيَّةُ فِي الْعَاصِمَةِ بَلِ امْتَدَّتْ إِلَى بَقِيَّةِ الْمُحَافَظَاتِ» : ئىقتىسادىي پىلان پايتەختتىلا يولغا قويۇلۇپ قالماي، بەلكى قالغان رايونلارغىمۇ كېڭەيدى.

اِنْحَصَّ يَنْحَصُّ اِنْحِصَاصًا الشَّعْرُ: چاچ چۈشۈپ كەتتى.

اِنْحِطَاطٌ: تۆۋەنلەپ كەتمەك، چۈشۈپ كەتمەك.

فَتْرَةُ الْاِنْحِطَاطِ أَوْ عَصْرُ الْاِنْحِطَاطِ: تۆۋەنلەش دەۋرى، پەسىيىش مەزگىلى، چۈشكۈنلىشىش دەۋرى.

اِنْحَطَّ يَنْحَطُّ اِنْحِطَاطًا ـ تِ صِحَّتُهُ: سالامەتلىكى ناچارلاشتى، تېنى ئاجىزلاشتى.

اِنْحَطَّ قَدْرُهُ فِى نَظَرِى: ئۇنىڭ قەدىر ـ قىممىتى چۈشتى.

اِنْحَطَمَ يَنْحَطِمُ اِنْحِطَامًا: پاچاقلاندى.

اِنْحَطَمَ إِنَاءُ الصَّبْرِ: سەۋر قاچىسى سىندى.

أَنْحَفَ يُنْحِفُ إِنْحَافًا ـ هُ: ئورۇقلاتتى، جۇدەتتى، ئاجىزلاتتى.

اِنْحَقَّ يَنْحَقُّ اِنْحِقَاقًا الرِّبَاطُ: چىگىلىك چىڭىدى.

أَنْحَلَ يُنْحِلُ إِنْحَالاً ـ هُ الْمَرَضُ: كېسەل ئورۇقلاتتى، ياداتتى، جۇدەتتى، ئاجىزلاتتى.

اِنْحِلاَلٌ: يېشىلمەك، يىمىرىلمەك، پارچىلانماق، بوشىماق، تارالماق، ئېرىمەك، ئاجىزلاشماق.

اِنْحِلاَلُ النُّورِ: نۇرنىڭ تارقىلىشى.

اِنْحِلاَلُ الظَّهْرِ: ئەرلىك جىنسىي ئاجىزلىق.

اِنْحِلاَلِيٌّ: چۈشكۈنلۈك.

اِنْحِلاَلِيَّةٌ: روھىي چۈشكۈنلۈك.

اِنْحَلَبَ يَنْحَلِبُ اِنْحِلاَبًا: ئاقتى.

اِنْحَلَّ يَنْحَلُّ اِنْحِلاَلاً: ئاجراپ كەتتى، بوشاپ قالدى.

«عَلِمَ بِأَنَّ أَصْحَابَهُ قَدْخَذَلُوهُ وَانْحَلَّتْ عَزِيْمَتُهُ عَلَى الْمُقَاوَمَةِ وَحْدَهُ» : ئۇ ھەمراھلىرىنىڭ ئۆزىنى ئاللىقاچان تاشلىۋەتكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭ قارشى تۇرۇش ئىرادىسىنىڭ بوشاپ قالغانلىقىنى بىلدى.

اِنْحَمَقَ يَنْحَمِقُ اِنْحِمَاقًا: ئەخمەق بولدى.

اِنْحِنَاءٌ: ئېگىلمەك، پۈكۈلمەك.

اِنْحِنَاءُ الظَّهْرِ: بەلنى ئەگمەك.

uyghurkitap.com

«طَرِيقُ الْحَيَاةِ الْبَشَرِيَّةِ حَافِلٌ بِالْمُنْعَطَفَاتِ وَالْإِنْحِنَاءَاتِ» : كىشىلىك تۇرمۇش يولى ئەگرى ـ توقايلىقلار بىلەن تولغان.

إِنْحَنَى يَنْحَنِي إِنْحِنَاءً: ئېگىلدى، ئەگدى.

«إِنَّ ضُلُوعِي لاَ تَنْحَنِي عَلَى ضِغْنٍ» : مەن ئاداۋەت ساقلىمايمەن.

إِنْحَنَى إِحْتِرَامًا: تەزىم قىلدى.

إِنْحَنَى خُضُوعًا: بويسۇنۇپ باش ئەگدى.

أَنْحَى يُنْحِي إِنْحَاءً عَلَيْهِ ضَرْبًا: ھۇجۇم قىلدى، زەربە بەردى.

أَنْحَى عَلَيْهِ: يۈزلەندى.

أَنْحَى عَلَيْهِ بِاللَّوْمِ: ئۇنى ئەيىبلىدى.

أَنْحَى الشَّخْصُ فِي سَيْرِهِ: بىر تەرەپكە قىيسىيىپ ماڭدى.

أَنْحَى عَلَيْهِ ضَرْبًا: ئۇنىڭغا زەربە بەردى.

إِنْحِيَازٌ: بۆرالماق، مايىل بولماق.

إِنْخِدَاعٌ: ئالدانماق.

إِنْخَدَعَ يَنْخَدِعُ إِنْخِدَاعًا: ئالداندى.

إِنْخَدَعَ بِمَظْهَرِهِ: ئۇنىڭ سىرتقى كۆرۈنۈشى بىلەن ئالدىنىپ قالدى.

إِنْخَذَلَ يَنْخَذِلُ إِنْخِذَالاً: مەغلۇپ بولدى، ئۈمىد ئۈزدى.

إِنْخِرَاطٌ: قاتناشماق.

«أَقْبَلَ التَّلاَمِيذُ وَالطُّلاَّبُ عَلَى الْإِنْخِرَاطِ فِي الْجَمْعِيَّاتِ الْخَيْرِيَّةِ» : شاگىرتلار ۋە ئوقۇغۇچىلار خەيرىيەت جەمئىيەتلىرىگە قاتنىششقا يۈزلەندى.

إِنْخَرَطَ يَنْخَرِطُ إِنْخِرَاطًا فِي سِلْكِ كَذَا: قاتناشتى، كىردى.

«إِنْخَرَطَ فِي سِلْكِ الْجُنْدِيَّةِ» : ئۇ ھەربىي ساھەگە قاتناشتى.

إِنْخَرَطَ فِي الْبُكَاءِ: قاتتىق يىغلىدى.

إِنْخَرَعَ يَنْخَرِعُ إِنْخِرَاعًا الرَّجُلُ: كىشى ئاجىزلاپ كەتتى، بوشاپ كەتتى.

إِنْخَرَقَ يَنْخَرِقُ إِنْخِرَاقًا الشَّيْءُ: يىرىلدى، يىرتىلدى.

إِنْخَرَمَ يَنْخَرِمُ إِنْخِرَامًا الشَّيْءُ: يىرتىلدى.

إِنْخَرَمَ الْأَمْرُ: ئىش بۇزۇلدى.

إِنْخَرَمَ الْعَامُ: يىل ئۆتۈپ كەتتى.

إِنْخِسَافٌ: كېمەيمەك؛ ئۆرۈلمەك، يىقىلماق؛ غايىب بولماق.

إِنْخَسَأَ يَنْخَسِئُ إِنْخِسَاءً الْكَلْبُ: ئىت قوغلىۋېتىلدى.

إِنْخَسَفَ يَنْخَسِفُ إِنْخِسَافًا: كېمەيدى، يوقالدى، غايىب بولدى، يىمىرىلدى، بىتچىت بولدى.

إِنْخَسَفَ الْأَرْضُ: يەر ئۆلتۈرۈشۈپ كەتتى، يەر كۆمتۈرۈلدى.

إِنْخَسَفَ الْقَمَرُ: ئاي تۇتۇلدى.

إِنْخَضَّ يَنْخَضُّ إِنْخِضَاضًا: سىلكىندى، تەۋرەندى؛ چۆچۈتۈلدى.

إِنْخِفَاضٌ: تۆۋەنلىمەك، پەسلىمەك.

إِنْخِفَاضُ النِّيلِ: نىل دەرياسى سۈيىنىڭ تۆۋەنلەپ كېتىشى.

«بَدَأَتْ دَرَجَةُ حَرَارَتِهِ فِي الْإِنْخِفَاضِ» : ئۇنىڭ تېمپېراتۇرىسى چۈشۈشكە باشلىدى.

«وَتَنْخَفِضُ دَرَجَةُ الْحَرَارَةِ إِنْخِفَاضًا مَلْحُوظًا، وَتَبْلُغُ أَدْنَى دَرَجَاتِ الْحَرَارَةِ دَرَجَتَيْنِ تَحْتَ الصِّفْرِ» : تېمپېراتۇرا كۆرۈنەرلىك تۆۋەنلەپ ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا نۆلدىن تۆۋەن ئىككى گرادۇسقا چۈشۈپ قالدى.

إِنْخَفَضَ يَنْخَفِضُ إِنْخِفَاضًا الشَّيْءُ: يۇقىرىدىن چۈشتى، يۇقىرىدىن تاشلاندى.

إِنْخَفَضَ السِّعْرُ: باھاسى چۈشتى، باھاكېمەيدى.

إِنْخَفَضَ مُسْتَوَى الْمَعِيشَةِ: تۇرمۇش سەۋىيىسى تۆۋەنلىدى.

إِنْخَفَضَ ضَغْطُ الْهَوَاءِ: ھاۋا بېسىمى تۆۋەنلىدى.

إِنْخَفَضَتْ دَرَجَةُ الْهَوَاءِ: تېمپېراتۇرا تۆۋەنلىدى.

«إِنْخَفَضَتْ أَسْعَارُ أَدْوِيَةٍ إِنْخِفَاضًا كَبِيرًا» : دورا باھاسى زور دەرىجىدە تۆۋەنلىدى.

إِنْخَلَعَ يَنْخَلِعُ إِنْخِلاَعًا مِنْهُ: ساقلاندى؛ بوشۇتۇلدى، قالدۇرۇلدى (ۋەزىپىسىدىن).

«إِنْخَلَعَ قَلْبُهُ مِنَ الْهَوْلِ»: قورقۇنچتىن يۈرىكى چىقىپ كېتەي دەپ قالدى.

إِنْخَنَقَ يَنْخَنِقُ إِنْخِنَاقًا الشَّخْصُ: تۇنجۇقۇپ ئۆلدى، بوغۇلۇپ ئۆلدى.

إِنْخَنَقَتِ الْكَلِمَاتُ فِى حَلْقِهِ: بوغۇزىغا گەپ كەپلىشىپ قالدى.

إِنْدَاحَ يَنْدَاحُ إِنْدِيَاحًا: چوڭايدى.

إِنْدَبَغَ يَنْدَبِغُ إِنْدِبَاغًا: ئاشلاندى، ئەيلەندى.

«جِلْدُ الْخِنْزِيرِ لَايَنْدَبِغُ» ‹مثل›: توڭگۇز تېرىسى ئاش يېمەيدۇ (نەسىھەتنى قوبۇل قىلمايدىغانلار ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان تەمسىل).

إِنْدَبَقَ يَنْدَبِقُ إِنْدِبَاقًا: چاپلاشتى.

إِنْدِثَارْ: يوقالماق، مۇنقەرز بولماق، هالاك بولماق.

إِنْدَثَرَ يَنْدَثِرُ إِنْدِثَارًا: ئۆچۈپ كەتتى، چىرىپ كەتتى.

«إِنْدَثَرَتْ آثَارُ الْفَرَاعِنَةِ تَحْتَ مِيَاهِ السَّدِّ الْعَالِي»: فىرئەۋنلەرنىڭ يادىكارلىق ئىزلىرى ئېگىز توسما ئاستىدا كۆمۈلۈپ قالدى.

إِنْدِحَارِيٌّ: مەغلۇبىيەتچى.

إِنْدِحَارِيَّةٌ: مەغلۇبىيەتچىلىك.

إِنْدَحَرَ يَنْدَحِرُ إِنْدِحَارًا: مەغلۇپ بولدى، قوغلاندى، يېڭىلدى.

أَنْدَرَ يُنْدِرُ إِنْدَارًا عَلَيْنَا: بىزگە قىزىق پاراڭلارنى قىلىپ بەردى، ئاجايىپ ـ غارايىپ ئىشلارنى سۆزلەپ بەردى.

إِنْدِرَاسْ: يوقالماق، ئىزى ئۆچمەك، سۈپۈرۈپ تاشلانماق.

إِنْدَرَجَ يَنْدَرِجُ إِنْدِرَاجًا الشَّىْءُ فِى الشَّىْءِ: كىردى، ئارىلاشتى، گىرەلەشتى، كىرىشىپ كەتتى.

إِنْدَسَّ يَنْدَسُّ إِنْدِسَاسًا فِي كَذَا: تىقىلدى.

إِنْدَسَّ بَيْنَهُمْ: ئارىسىغا سوقۇنۇۋالدى، ئارىسىغا تىقىلىۋالدى.

إِنْدَغَمَ يَنْدَغِمُ إِنْدِغَامًا: قوشۇلدى.

إِنْدِفَاعْ: كويىغا چۈشمەك، يۈگۈرمەك.

إِنْدِفَاعْ وَرَاءَ الذَّهَبِ: پۇلنىڭ كويىغا چۈشمەك، پۇلنىڭ ئارقىسىدا يۈگۈرمەك.

إِنْدِفَاعُ الدَّمِ: قان چۈشمەك، قان تولماق.

طَائِرَاتٌ ذَاتُ إِنْدِفَاعٍ نَافُورِيٍّ: رېئاكتىپ ئايروپىلان.

إِنْدِفَاقْ: ئېتىلىپ چىقماق، ئۇرغۇپ چىقماق.

إِنْدَفَعَ يَنْدَفِعُ إِنْدِفَاعًا فِى الْأَمْرِ: يېڭىلىك بىلەن ئىش كۆردى.

إِنْدَفَعَ وَرَاءَ شَهَوَاتِهِ: هاۋايى ـ هەۋەسىنىڭ كەينىگە كىرىپ كەتتى.

إِنْدَفَعَ فِى السَّيْرِ: تېز ماڭدى.

«خَلَعَ سُتْرَتَهُ وَانْدَفَعَ يَلْعَبُ الْكُرَةَ»: چاپىنىنى سېلىۋېتىپ توپ ئويىنىغىلى كەتتى.

إِنْدَفَعَ الْمُحَارِبُونَ إِلَى الْأَمَامِ: جەڭچىلەر ئالغا ئىنتىلدى.

إِنْدَفَقَ يَنْدَفِقُ إِنْدِفَاقًا الْمَاءُ: سۇ ئېتىلىپ چىقتى.

إِنْدَفَنَ يَنْدَفِنُ إِنْدِفَانًا: كۆمۈلدى، دەپنە قىلىندى.

إِنْدَقَّتْ يَنْدَقُّ إِنْدِقَاقًا عُنُقُهُ: بوينى ئۈزۈلدى.

إِنْدَكَّ يَنْدَكُّ إِنْدِكَاكًا: ئۆرۈلدى، بۇزۇلدى.

أَنْدَلُسْ: ئاندالوسىيە (ئەرەبلەر ئىسپانىيىنى ئىشغال قىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا قويغان نامى).

إِنْدَلَعَ يَنْدَلِعُ إِنْدِلَاعًا النَّارُ: ئوت ياندى.

«إِنْدَلَعَتِ الْحَرْبُ الْعَالَمِيَّةُ الثَّانِيَةُ سَنَةَ ١٩٣٩»: 1939 ـ يىلى 2 ـ دۇنيا ئۇرۇشى پارتلىدى.

إِنْدَلَقَ يَنْدَلِقُ إِنْدِلَاقًا الشَّىْءُ: چىقىرىلدى.

أَنْدَمَه يُنْدِمُ إِنْدَامًا: ئۇنى پۇشايمان قىلدۇردى، نادامەت چەككۈزدى، خاتالىقىنى تونۇتتى، ئەپسۇسلاندۇردى، ئۆكۈندۈردى، تۆۋا قىلدۇردى.

إِنْدِمَاجْ: بىرلەشمەك، قوشۇلماق.

إِنْدَمَجَ يَنْدَمِجُ إِنْدِمَاجًا: بىرىكتى، قوشۇلدى، بىرلەشتى.

إِنْدَمَجَتِ الشَّرِكَتَانِ: ئىككى شىركەت بىرلەشتى.

«مَا أَنْ وَصَلَ إِلَى الرِّيْفِ حَتَّى انْدَمَجَ فِى

الشُّكَّانِ الْمَحَلِّيِّيْنَ» : يېزىغا بېرىپلا يەرلىك ئاما بىلەن ئىچقويۇن ـ تاشقويۇن بولۇپ كەتتى.

اِنْدَمَلَ يَنْدَمِلُ اِنْدِمَالاً الْمَرِيْضُ: كېسەل ساقىيىشقا ئاز قالدى.

اِنْدَمَلَ الْجُرْحُ: يارا پۈتتى، يارا ساقايدى.

اِنْدَهَسَ يَنْدَهِسُ اِنْدِهَاسًا: دەسسىۋېتىلدى، يانجىۋېتىلدى.

اِنْدَهَشَ يَنْدَهِشُ اِنْدِهَاشًا الرَّجُلُ: ھەيران قالدى، چۆچىدى، تېڭىرقاپ قالدى، ئەندىكتى.

أَنْدَى يُنْدِي إِنْدَاءً: كەڭ قورساق بولدى، سېخىيلىق قىلدى، مەرد بولدى، ئوچۇق قول بولدى، ھىممەتلىك بولدى.

إِنْذَارٌ ج إِنْذَارَاتٌ: ئاگاھلاندۇرۇش، ئېلان، ئۇقتۇرۇش؛ قورقۇتماق.

إِنْذَارٌ قَضَائِيٌّ: چاقىرماق، چاقىرتىلماق، چاقىرىق، چاقىرىقنامە.

إِنْذَارٌ «فِي السِّيَاسَةِ» : ئۇلتىماتوم.

إِنْذَارٌ نِهَائِيٌّ: ئۇلتىماتوم، ئەڭ ئاخىرقى قەتئىي تەلەپ.

بِدُونِ سَابِقِ إِنْذَارٍ: ئالدىن ئاگاھلاندۇرۇش بەرمەستىن.

صَفَّارَةُ الْإِنْذَارِ: ھاۋا ترىلوگىيىسى، ھاۋا مۇداپىئەسى سىگنالى.

جَرَسُ الْإِنْذَارِ: ئاگاھلاندۇرۇش قوڭغۇرىقى.

إِنْذَارٌ كَاذِبٌ: يالغان ئاگاھلاندۇرۇش.

إِنْذَارٌ بِوُقُوعِ غَارَةٍ جَوِّيَّةٍ: ھاۋا ھۇجۇمىدىن مۇداپىئەلىنىش سىگنالى.

إِنْذَارِيٌّ «فِي الطِّبِّ» : كېسەلنىڭ ئاقىۋىتى.

أَنْذَرَ يُنْذِرُ إِنْذَارًا: ئاگاھلاندۇردى، ئاگاھلاندۇرۇش بېرىپ قويدى، ئالدىن بىلدۇردى.

«وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ» «قرآن» : شۈبھىسىزكى، لۇت ئۇلارنى بىزنىڭ جازالىشىمىزدىن ئاگاھلاندۇردى، ئۇلار ئاگاھلاندۇرۇشلاردىن شەكلەندى.

«أَنْذَرَهُ بِتَسْلِيمِ نَفْسِهِ» : ئۆزىنى تاپشۇرۇشقا ئالدىن ئاگاھلاندۇرۇش بەردى.

«مَنْ أَنْذَرَ فَقَدْ أَعْذَرَ» : ئالدىن ئاگاھلاندۇرۇش بەرگۈچى ئىشنىڭ ئاقىۋىتىگە مەسئۇل بولمايدۇ.

هَذَا يُنْذِرُ بِنُزُولِ الْمَطَرِ: بۇ يامغۇردىن بېشارەت بېرىدۇ.

إِنْذَرَفَ يَنْذَرِفُ اِنْذِرَافًا: ئاقتى، تۆكۈلدى.

اِنْذَعَرَ يَنْذَعِرُ اِنْذِعَارًا الشَّخْصُ: قورقتى، چۆچىدى.

اِنْذَهَلَ يَنْذَهِلُ اِنْذِهَالاً: ھاڭ ـ تاڭ قالدى.

اِنْزَاحَ يَنْزَاحُ اِنْزِيَاحًا: يوقالدى، تۈگىدى، يىراقلاشتى، چەتتىدى، ئايرىلدى.

اِنْزَاحَ مَرَضُهُ: كېسىلى ساقايدى.

«اِنْزَاحَ عَنْ مَقْعَدِهِ لِلضَّيْفِ» : مېھمان ئۈچۈن ئۆز ئورنىنى بوشىتىپ بەردى.

«اِنْزَاحَ الْمَرَضُ عَنْ فُلَانٍ» : كېسەل كۆتۈرۈلۈپ كەتتى (ساقايدى).

اِنْزَالَ يَنْزَالُ اِنْزِيَالاً: تاراپ كەتتى، ئايرىلىپ كەتتى، بۆلۈنۈپ كەتتى.

إِنْزَالٌ ج إِنْزَالَاتٌ: چۈشۈرمەك، تۆۋەنلەتمەك.

اِنْزَبَقَ يَنْزَبِقُ اِنْزِبَاقًا: يوشۇرۇن كىرىۋالدى، ئوغرىلىقچە كىرىۋالدى، غىپپىدە كىرىۋالدى.

اِنْزَجَّ يَنْزَجُّ اِنْزِجَاجًا فِي: ئاتلاندى، كىرىشتى.

اِنْزَجَرَ يَنْزَجِرُ اِنْزِجَارًا: مەنئى قىلىندى، نەھى قىلىندى، چەكلەندى، قالدۇرۇلدى.

أَنْزَحَ يُنْزِحُ إِنْزَاحًا: تارتتى، تارتىپ ئالدى، تارتىپ چىقاردى.

أَنْزَرَ يُنْزِرُ إِنْزَارًا: ئازايتتى، كېمەيتتى.

اِنْزَرَعَ يَنْزَرِعُ اِنْزِرَاعًا: ھەيدىدى، تېرىدى.

اِنْزَرَفَ يَنْزَرِفُ اِنْزِرَافًا الشَّيْءُ: تېشىپ ئۆتۈپ كەتتى، تېشىپ ئۆتتى، ئاقتى.

اِنْزَرَفَ السَّهْمُ: ئوق تېشىپ ئۆتۈپ كەتتى.

اِنْزَرَفَتِ الرِّيحُ: شامال ئۆتتى.

اِنْزَرَقَ يَنْزَرِقُ اِنْزِرَاقًا السَّهْمُ: ئوق تەگدى.

اِنْزَرَقَ فِي الشَّيْءِ: كىردى.

اِنْزَّ يَنْزَّ اِنْزِيزَازًا: سىلكىندى، تىترىدى، دىرىلدىدى، مىدىرلىدى، تەۋرىدى.

اِنْزِعَاجٌ: ئالاقزادە بولماق، ھودۇقۇپ كەتمەك.

اِنْزِعَاجُ الْإِنْسَانِ مِنَ الضَّجِيجِ: ئىنساننىڭ چۇقان ـ سۇرەندىن پاراكەندە بولۇشى.

اِنْزَعَجَ يَنْزَعِجُ اِنْزِعَاجًا الشَّخْصُ: پاراكەندە بولدى، باش قاتۇردى، دەككە ـ دۈككىگە چۈشتى، ئالاقزادە بولدى.

«لَا تَنْزَعِجْ لِذَلِكَ الْأَمْرِ»: بۇ ئىش ئۈچۈن باش قاتۇرۇپ كەتمە.

أَنْزَفَ يُنْزِفُ إِنْزَافًا: ئالدى، تارتتى، چىقاردى، تارتىپ ئالدى.

«لَافِيهَا غَوْلٌ وَلَاهُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ» ‹قرآن›: ئۇنىڭدا مەست قىلىدىغان نەرسە يوق، ئۇلار ئۇنى ئىچىش بىلەن مەست بولمايدۇ.

أَنْزَفَ الدَّمَ: قان ئالدى، قان ئېلىپ داۋالىدى.

أَنْزَلَ يُنْزِلُ إِنْزَالًا الشَّيْءَ: چۈشۈردى، نازىل قىلدى؛ پەسەيتتى، تۆۋەنلەتتى؛ قوندۇردى، پاتۇردى.

«وَهُوَ الَّذِى أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً» ‹قرآن›: ئاللاھ بۇلۇتتىن يامغۇر سۈيىنى چۈشۈردى.

أَنْزَلَ الدَّلْوَ فِي الْبِئْرِ: قۇدۇققا سوغىنى چۈشۈردى.

أَنْزَلَ اللّٰهُ كَلَامَهُ عَلَى: ۋەھى قىلدى، ئىلھام قىلدى، يول كۆرسەتتى.

أَنْزَلَ بِهِ الْعِقَابَ: جازا بەردى، جازالىدى، جازاغا تارتتى.

أَنْزَلَهُ عَنْ عَرْشِهِ: تەختتىن چۈشۈردى، ئېلىپ تاشلىدى، بىكار قىلدى.

أَنْزَلَ بِهِ الْخَسَارَةَ: ئۇنى زىيانغا ئۇچراتتى.

«أَنْزَلَ رَائِدُ الْفَضَاءِ الْمَرْكَبَةَ عَلَى سَطْحِ الْقَمَرِ»: ئالەم ئۇچقۇچىسى ئالەم كېمىسىنى ئايغا قوندۇردى.

أَنْزَلَهُ مَنْزِلَ الْعُلَمَآءِ: ئۇنى ئۆلىمالار قاتارىدا كۆتۈۋالدى.

إِنْزِلَاقٌ: (مۇز) تېيىلماق.

اِنْزِلَاقٌ أَرْضِيٌّ: يامغۇر ياكى يەر تەۋرەش سەۋەبىدىن تاغ چوققىلىرىدىن قورام تاش ياكى تۇپىنىڭ سىرىلىپ چۈشۈشى.

مَلْهَى الْاِنْزِلَاقِ: مۇز تېيىلىش مەيدانى.

جُنُودُالْاِنْزِلَاقِ: چاڭغا تېيىلىش ئەترىتى، مۇز تېيىلىش ئەترىتى.

«فَضْلًا عَنِ السِّبَاحَةِ أُحِبُّ الْاِنْزِلَاقَ عَلَى الْجَلِيْدِ»: سۇ ئۈزۈشتىن تاشقىرى مۇز تېيىلىشنىمۇ ياخشى كۆرىمەن.

اِنْزَلَقَ يَنْزَلِقُ اِنْزِلَاقًا ـ تِ الْقَدَمُ: پۇت تېيىلدى.

اِنْزَلَقَ إِلَى: تېيىلدى.

اِنْزَلَقَ عَنِ الشَّيْءِ: تېيىلىپ كەتتى.

«اِنْزَلَقَتِ الْقَدَمُ بِسَبَبِ قِشْرَةِ مَوْزٍ»: بانان شۆپىكىگە دەسسەپ سېلىپ تېيىلىپ كەتتى.

«يَنْزَلِقُ بِسُرْعَةٍ عَلَى الثَّلْجِ»: قار ئۈستىدە تېز تېيىلىدۇ.

اِنْزَمَّ يَنْزَمُّ إِنْزِمَامًا: يۆگەلدى، ئورالدى، باغلاندى، تېڭىلدى.

اِنْزَوَى يَنْزَوِى اِنْزِوَاءً الشَّخْصُ: بىكىنىۋالدى، يوشۇرۇنىۋالدى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

«اِنْزَوَى فِي رُكْنِ الْمَسْجِدِ»: مەسچىتنىڭ بۇلۇڭىغا كىرىۋالدى.

«اِنْزَوَى فِي جِلْدِهِ»: تۈگۈلۈۋالدى.

اِنْزَوَى فُلَانٌ: تۈگۈلۈۋالدى.

اِنْزَوَى الْقَوْمُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ: بىر ـ بىرىگە يېقىنلاشتى.

أَنْزِيمْ ج أَنْزِيمَاتْ: فېرمېنت.

أَنَسَ يَأْنُسُ أَنِسَ يَأْنِسُ أَنَسًا وَأَنَسَةً وَأَنَسَ يَأْنِسُ أُنْسًا بِهِ وَإِلَيْهِ: مۇلايىم بولدى، ئىناق ئۆتتى، ئۈنسى، ئۈلپەت ئالدى.

أَنَسَ يَأْنُسُ أُنْسًا الرَّجُلُ بِالشَّيْءِ وَإِلَيْهِ: دوستلاشتى، دوستانە مۇناسىۋەتتە بولدى، ئىناق بولدى، ئۇنىڭ بىلەن گېپى ـ مېڭى ئۆتتى.

أَنَسَ الشَّيْءَ: كۆندى، ئادەتلەندى.

أَنَسَ بِلِقَاءِ صَدِيْقِهِ: دوستى بىلەن ئۇچرىشىپ خۇشاللاندى.

أَنَسَ لِحَدِيْثِهِ: زەن قويۇپ ئاڭلىدى.

«كَانَ يُفَنِّدُ كُلَّ حُجَّةٍ يَأْنُسُ مِنْهَا هُجُومًا»: ئۇ ھۇجۇمنىڭ ھىدىنى ئالغان ھەر بىر پاكىتنى يوققا چىقىراتتى.

uyghurkitap.com

إِنْسٌ اَلْوَاحِدَةُ إِنْسِيٌّ و أَنَسِيٌّ ج أُنَاسٌ و أَنَاسِيَّةٌ و آنَاسٌ و أَنَاسِيٌّ: ئىنسان، ئادەم، ئادەمزات.

مَافِي الدَّارِ إِنْسٌ: قوروْدا ھېچ ئەھەدى يوق.

«وَمَاخَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلاَّ لِيَعْبُدُوْنِ» ‹قرآن›: جىنلارنى ۋە ئىنسانلارنى پەقەت ماڭا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈنلا ياراتتىم.

أُنْسٌ: خۇشخۇيلۇق، مۇلايىملىق، سىلىقلىق، يېقىنچىلىق.

مَجْلِسُ أُنْسٍ: دوستلار يىغىلىپ مۇڭدىشىدىغان سورۇن.

«اَلْأُنْسُ بِالدِّيْنِ طَبِيْعَةُ النَّفْسِ إِذَا سُلِبَتْ مَنْ تَأْنَسُ بِهِ أَحَسَّتْ بِالْوَحْشَةِ»: دىن بىلەن زىچ ئالاقىلىشىش ئىنساننىڭ خاراكتېرىدۇر، ئەگەر كىشى دوستلاشقان ئادەمدىن ئايرىلىپ كەتسە ياتسىراپ قالىدۇ.

اِنْسَابَ يَنْسَابُ اِنْسِيَابًا: سىرغىپ كىردى، تەپچىرەپ كىردى، ئېقىپ كىردى، سىڭدى، ئىچكىرىلەپ كىردى.

اِنْسَابَ عَلَيْهِ الشَّيْءُ: تېز ئۆتتى، شۇڭغىدى.

اِنْسَابَ إِلَى الشَّيْءِ أَوِ الْمَكَانِ: سىرغىپ كىردى.

اِنْسَابَ فِي الْغَابَاتِ: ئورمانلىققا كىردى.

«يَنْسَابُ مَاءُ النَّهْرِ تَحْتَ الْجِسْرِ»: دەريا سۈيى كۆۋرۈك ئاستىدىن ئېقىپ ئۆتىدۇ.

اِنْسَاعَ يَنْسَاعُ اِنسِيَاعًا الْمَاءُ: سۇ قالايمىقان ئاقتى.

اِنْسَاقَ يَنْسَاقُ اِنْسِيَاقًا: بويسۇندى، ئەگەشتى.

اِنْسَاقَ بِقَدَمَيْهِ إِلَى: چامدىدى، قەدەم تاشلىدى، قەدەم قويدى.

إِنْسَانٌ ج أَنَاسِيٌّ وأَنَاسِيَّةٌ وأُنَاسٌ : ئىنسان، ئادەم، بىر ئىنسان.

«وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا» ‹قرآن›: ئىنساننى ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق.

إِنْسَانُ الْعَيْنِ: كۆز قارىچۇقى.

حُقُوقُ الْإِنْسَانِ: ئىنسان ھەقلىرى، ئىنسان ھوقۇقى، كىشىلىك ھوقۇق.

«مَا الْإِنْسَانُ إِلاَّ بِالْقَلْبِ وَاللِّسَانِ»: ئادەم دېگەن پەقەت دىل ۋە تىل بىلەن ئادەم ھېسابلىنىدۇ.

إِنْسَانِيٌّ: ئىنسانىي، ئىنسانپەرۋەر.

إِنْسَانِيَّةٌ: ئىنسان تەبىئىتى، ئىنسانپەرۋەرلىك، ئادەمگەرچىلىك.

«إِنَّ الْمِثَالَ الْأَسَاسِيَّ لِلتَّطَوُّرِ الْإِنْسَانِيِّ يَقُومُ عَلَى تَغَلُّبِ إِنْسَانِيَّتِهِ عَلَى حَيَوَانِيَّتِهِ»: كىشىلىك تەرەققىياتنىڭ ئاساسى بەلگىسى كىشىنىڭ ئىنسانى تەبىئىتىنىڭ ھايۋانى تەبىئىتىدىن ئۈستۈن كېلىشىدۇر.

اَلدِّرَاسَاتُ الْإِنْسَانِيَّةُ: فىلولوگىيە تەتقىقاتى، گۇمانىتار پەنلەر تەتقىقاتى، ئىجتىمائىي پەنلەر تەتقىقاتى.

كُلِّيَّةُ الدِّرَاسَاتِ الْإِنْسَانِيَّةِ: فىلولوگىيە ئىنستىتۇتى، ئىجتىمائىي پەنلەر ئىنستىتۇتى.

اَلْإِنْسَانِيَّاتُ: گۇمانىتار پەنلەر، ئىجتىمائىي پەنلەر.

أَنْسَبُ: ئەڭ مۇۋاپىق، ئەڭ مۇناسىپ، ئەڭ ياخشى.

«مِنَ الْأَنْسَبِ أَنْ تَزُورَهُ فِي بَيْتِهِ»: ئەڭ ياخشىسى ئۇنى ئۇنىڭ ئۆيىدە يوقلىغىن.

اِنْسَبَتَ يَنْسَبِتُ اِنْسِبَاتًا: ئۇزارتتى، سوزدى.

اِنْسَبَكَ يَنْسَبِكُ اِنْسِبَاكًا: قۇيۇلدى، قۇيۇپ ياسالدى.

أُنْسَةٌ: مۇلايىملىق، يېقىنچىلىق، خۇشخۇيلۇق.

اِنْسَتَرَ يَنْتَسِرُ انْسِتَارًا: يوشۇرۇندى.

اِنْسَتَلَ يَنْتَسِلُ اِنْسِتَالاً الْقَوْمُ: ئارقىمۇ ئارقا چىقتى، كەينى ـ كەينىدىن چىقتى.

اِنْسِجَامٌ: (سۆز) رەتلىك بولماق، راۋان بولماق، ماسلاشماق.

اِنْسَجَمَ يَنْسَجِمُ اِنْسِجَامًا الدَّمْعُ أَوِالْمَاءُ: ئاقتى، تاشتى.

اِنْسَجَمَ الْكَلَامُ: راۋان بولدى، سۆز ئاغزىدىن بۇلاقتەك ئېتىلىپ چىقتى.

اِنْسَجَمَ الْأَمْرُ مَعَ غَيْرِهِ: ئۇيغۇنلاشتى، مۇۋاپىقلاشتى، ماسلاشتى، ماس كەلدى.

اِنْسَجَنَ يَنْسَجِنُ اِنْسِجَانًا: مەھبۇس بولۇپ قالدى، تۇتقۇن بولۇپ قالدى.

اِنْسِحَابٌ: چېكىنمەك، چىقىپ كەتمەك.

قَابِلِيَّةُ الْاِنْسِحَابِ: سوزۇلۇشچانلىق.

اِنْسَحَبَ يَنْسَحِبُ اِنْسِحَابًا: تارتىلدى، سۆرەلدى، چېكىندى، قايتۇرۇپ كەتتى.

اِنْسَحَبَ الْجَيْشُ و نَحْوُهُ: قوشۇن چېكىندى.

اِنْسَحَبَ الرَّأْيُ ونَحْوُهُ عَلَى عَدَدٍ مِنَ الْأُمُورِ: ئۇيغۇن كەلدى.

اِنْسَحَبَ مِنَ الْاِجْتِمَاعِ وَنَحْوِهِ: يىغىندىن قايتىپ چىقتى، چېكىنىپ چىقتى.

اِنْسَحَطَ يَنْسَحِطُ اِنْسِحَاطًا مِنَ الْيَدِ: سىرىلدى، سىرىلىپ چۈشۈپ كەتتى.

اِنْسَحَقَ يَنْسَحِقُ اِنْسِحَاقًا: ئېزىلدى، تالقانلاندى، پارە ـ پارە بولدى.

اِنْسِدَادٌ: توسۇلۇپ قالماق.

اَلْاِنْسِدَادُ التَّاجِيُّ: قىزىل قان تومۇرلارنىڭ توسۇلۇپ قېلىشى، ئارتېرىيىنىڭ توسۇلۇپ قېلىشى.

اِنْسِدَادُ عَضَلَةِ الْقَلْبِ: يۈرەك قان تومۇرنىڭ توسۇلۇپ قېلىشى.

اِنْسَدَّ يَنْسَدُّ اِنْسِدَادًا الشَّيْءُ: ئېتىلدى، يېپىلدى، تاقالدى، توسالدى.

اِنْسَدَلَ يَنْسَدِلُ اِنْسِدَالاً: چۈشۈرۈلدى، ساڭگىلىتىلدى.

اِنْسَرَبَ يَنْسَرِبُ اِنْسِرَابًا الْمَاءُ وَنَحْوُهُ: سۇ ۋە ئۇنىڭ ئوخشىشى ئاقتى.

اِنْسَرَحَ يَنْسَرِحُ اِنْسِرَاحًا: پۇتىنى سوزۇپ ئوڭدا ياتتى.

اِنْسَرَحَتِ الدَّابَّةُ: ئۇلاغ چاپسان ماڭدى، يەڭگىل ماڭدى.

اِنْسَرَقَ يَنْسَرِقُ اِنْسِرَاقًا عَنْهُ: ئوغرىلىقچە تىكىۋەتتى، قېچىپ كەتتى.

اِنْسَرَقَتْ مَفَاصِلُهُ: ئۇنىڭ ئۇگىلىرى ئاجىزلاشتى، بوشاپ كەتتى.

اِنْسَرَى يَنْسَرِي اِنْسِرَاءً الْهَمُّ عَنْهُ: غەم ـ قايغۇ كۆتۈرۈلدى.

اِنْسَطَحَ يَنْسَطِحُ اِنْسِطَاحًا: يېيىلدى، ياپپاق بولدى.

اِنْسَطَلَ يَنْسَطِلُ اِنْسِطَالاً: تېڭىرقاپ قالدى.

اِنْسِعَابٌ: چېكىنمەك، يانماق، ئارقىغا داجىماق، چىقىپ كەتمەك.

اِنْسَعَرَ يَنْسَعِرُ اِنْسِعَارًا الْكَلْبُ: ئىت غالجىر كېسەللى بولۇپ قالدى.

أَنْسَقَ يُنْسِقُ إِنْسَاقًا الشَّيْءَ: تارقاتتى، چاچتى، تېرىپىسىن قىلىۋەتتى.

اِنْسَفَكَ يَنْسَفِكُ اِنْفِسَاكًا الْمَاءُ: سۇ تۆكۈلدى، ئاقتۇرۇلدى، قۇيۇلدى.

اِنْسِكَابٌ: ئېقىپ چىقماق، ئېقىپ كەتمەك.

اِنْسَكَبَ يَنْسَكِبُ اِنْسِكَابًا: تۆكۈلدى، قۇيۇلدى.

اِنْسَكَّ يَنْسَكُّ اِنْسِكَاكًا الْبَابُ: ئىشىك تاقالدى، ئىشىك قۇلۇپلاندى.

أَنْسَلَ يُنْسِلُ إِنْسَالاً: نەسلى كۆپ بولدى، نەسلى ئاۋۇدى.

اِنْسَلَبَ يَنْسَلِبُ اِنْسِلاَبًا: تېز ماڭدى.

اِنْسَلَتَ يَنْسَلِتُ اِنْسِلاَتًا: سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى، تىكىۋەتتى.

اِنْسَلَخَ يَنْسَلِخُ اِنْسِلاَخًا الشَّيْءُ: ئايرىلدى، ئاجرالدى، سويۇلدى.

اِنْسَلَخَ الشَّهْرُ: ئاي چىقىپ كەتتى، ئاي ئۆتۈپ كەتتى.

اِنْسَلَخَ الثُّعْبَانُ مِنْ قِشْرِهِ: يىلان پوست تاشلىدى، قاسراق تاشلىدى.

«فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ» «قرآن» : (ئۇرۇش قىلىش) هارام قىلىنغان ئايلار ئۆتۈپ كەتكەندە، مۇشرىكلارنى قەيەردە ئۇچراتساڭلار، شۇ يەردە ئۆلتۈرۈڭلار.

اِنْسَلَقَ يَنْسَلِقُ اِنْسِلاَقًا: سۇدا پىشۇرۇلدى، سۇدا قاينىتىلدى.

اِنْسَلَكَ يَنْسَلِكُ اِنْسِلاَكًا فِي الشَّيْءِ: كىردى، قەدەم باستى.

اِنْسَلَّ يَنْسَلُّ اِنْسِلاَلاً: سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى، مەخپىي يۈردى، تىكىۋەتتى.

اِنْسَلَى يَنْسَلِي اِنْسِلاَءً عَنْهُ الْهَمُّ أَوِ الْحُزْنُ أَوْنَحْوُ ذٰلِكَ: غەم ـ قايغۇ كۆتۈرۈلدى.

www.uyghurkitap.com

اِنْسَمَّ يَنْسَمُّ اِنْسِمَامًا: زەھەرلەندى.

اَنْسَى يُنْسِي اِنْسَاءَ الشَّيْءَ: ئۇنتۇلغۇزدى، ئېسىدىن چىقىرىۋەتتى.

«اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنْسَاهُمْ ذِكْرَ اللّٰهِ» «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن شەيتان غەلىبە قىلدى، (شەيتان) ئۇلارغا ئاللاھنىڭ زىكرىنى ئۇنتۇلدۇردى.

اِنْسِيَابٌ: شامال چىققاندا سۇ ياكى قوم يۈزىدىكى تەۋرىنىش.

اِنْسِيَابِيٌّ: سۈيۈر شەكىل (ئالدى دوگىلەك، يۈزى سىلىق، كەينى تەرىپى ئۇچلۇق شەكىل).

إِنْسِيٌّ: كىشىلىككە مەنسۇپ، ئادىمىي، بەدەننىڭ چاپ تەرىپى.

إِنْشَاءٌ ج إِنْشَاءَاتٌ: ئىنشا يازماق، ماقالە يازماق؛ ئىجاد قىلماق، پەيدا قىلماق، بىنا قىلماق.

اَلْإِنْشَاءُ الْإِشْتِرَاكِيُّ: سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش.

إِعَادَةُ الْإِنْشَاءِ: قايتا قۇرۇش، ئۆزگەرتىپ قۇرۇش.

إِعَادَةُ إِنْشَاءِ الْجِسْرِ: كۆۋرۈكنى قايتا سېلىش، كۆۋرۈكنى قايتا ياساش.

مَوَادُّ الْإِنْشَاءِ: قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى.

اَلْبَنْكُ الدُّوَلِيُّ لِلْإِنْشَاءِ وَالتَّعْمِيرِ: خەلقئارا قۇرۇلۇش بانكىسى.

«تَهْتَمُّ الْحُكُومَةُ بِإِنْشَاءِ مَدَارِسَ»: ھۆكۈمەت مەكتەپلەرنى قۇرۇشقا كۆڭۈل بۆلمەكتە.

إِنْشَاءَاتٌ صِحِّيَّةٌ: ساقلىقنى ساقلاش قۇرۇلۇشى.

إِنْشَائِيٌّ: ئىجادىي، ئىجادچان، ئىجادچانلىق، ئىجادىيەت.

اَلنَّمَطُ الْإِنْشَائِيُّ: يېزىش ئۇسلۇبى، يېزىش شەكلى.

مَوْضُوعٌ إِنْشَائِيٌّ مُمْتَازٌ: ياخشى ماقالە ماۋزۇسى.

عَمَلٌ إِنْشَائِيٌّ هَامٌّ: مۇھىم قۇرۇلۇش ئىشى.

جُمْلَةٌ إِنْشَائِيَّةٌ: ئىنشا جۈملە (سوراق جۈملىلەرگە ئوخشاش).

اَلْأَلْفَاظُ الْإِنْشَائِيَّةُ: ئىستىلىستىكىلىق سۆزلەر.

مَقَالَةٌ إِنْشَائِيَّةٌ: باش ماقالە.

بَرَامِجُ إِنْشَائِيَّةٌ مُخَطَّطَةٌ: پىلانلىق قۇرۇلۇش پروگراممىلىرى.

إِنْشَادٌ: شېئىر يازماق، شېئىر ئوقۇماق.

إِنْشَالَ يَنْشَالُ إِنْشِيَالًا الشَّيْءُ: كۆتۈرۈلدى.

أَنْشَأَ يُنْشِئُ إِنْشَاءً الْوَلَدَ: بالىنى تەربىيىلەپ ئۆستۈردى، تەربىيىلەپ يېتىشتۈردى، پەرۋىش قىلدى.

أَنْشَأَهُ اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنى ياراتتى، ئاللاھ ئۇنى خەلق ئەتتى.

«فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ» «قۇرئان»: ئاندىن كېيىن ئۇلارنى قىلغان گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن ھالاك قىلدۇق، ئۇلاردىن كېيىن باشقا خەلقنى پەيدا قىلدۇق.

«أَنْشَأَ الْكَاتِبُ مَقَالَةً»: يازغۇچى ماقالە يازدى.

أَنْشَأَ الشَّيْءَ: پەيدا قىلدى، بارلىققا كەلتۈردى، تۇرغۇزدى، تىكلىدى، ئاساس سالدى.

أَنْشَأَ يَقُولُ: ئۇ سۆزلەشكە باشلىدى.

«أَنْشَأَ مَصْنَعَ نَسِيجٍ فِي قَرْيَتِهِ»: ئۇ يېزىسىدا توقۇمىچىلىق فابرىكىسىنى بارلىققا كەلتۈردى.

أَنْشَأَ مَدْرَسَةً: مەكتەپ بىنا قىلدى.

أَنْشَبَ يُنْشِبُ إِنْشَابًا الشَّيْءَ فِي غَيْرِهِ: سانجىدى، تىقتى.

أَنْشَبَ الصَّائِدُ: ئوۋچى قاپقان قۇردى.

«أَنْشَبَ النَّسْرُ مَخَالِبَهُ فِي الْفَرِيسَةِ»: بۈركۈت تىرنىقىنى ئوۋغا سانجىدى.

اِنْشَجَرَ يَنْشَجِرُ اِنْشِجَارًا الرَّجُلُ: ئالغا باستى، ئىلگىرىلىدى.

أَنْشَدَ يُنْشِدُ إِنْشَادًا: شېئىر ئوقۇدى؛ سۆزلەپ بەردى، بايان قىلدى؛ شېئىر يازدى.

أَنْشَدَ الْمُغَنِّي لَحْنًا: ناخشىچى ئاھاڭغا سېلىپ ناخشا ئوقۇدى.

اِنْشَدَخَ يَنْشَدِخُ اِنْشِدَاخًا رَأْسُهُ: ئۇنىڭ بېشى يېرىلدى.

اِنْشَدَهَ يَنْشَدِهُ اِنْشِدَاهًا الشَّخْصُ: تېڭىرقاپ قالدى، ھاڭ ــ تاڭ قالدى.

أَنْشَرَ يُنْشِرُ إِنْشَارًا اللّٰهُ الْمَوْتَى: ئاللاھ ئۆلۈكلەر-

نى تىرىلدۈردى.

«ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ» «قرآن» : ئاندىن ئۇنى ۋاپات قىلدۇردى، ئۇنىڭغا (كۆمۈ- لىدىغان) قەبرىنى بەرپا قىلدى، ئاندىن ئاللاھ ئۇنى خالىغان ۋاقىتتا تىرىلدۈرىدۇ.

أَنْشَرَ الْأَرْضَ: يەرنى سۇ بىلەن كۆكەرتتى.

«وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا» «قرآن» : ئاللاھ بۇلۇتتىن ئۆلچەمدە يامغۇر ياغدۇردى، ئۇنىڭ بىلەن ئۆلۈك زېمىننى تىرىلدۈردۇق.

إِنْشِرَاحٌ: خۇشال بولماق، كۆڭۈلدە ئازادە بولماق، مەمنۇنىيەت.

إِنْشَرَحَ يَنْشَرِحُ إِنْشِرَاحًا: كېڭەيدى، ئازادىلاشتى.

إِنْشَرَحَ صَدْرُهُ: خۇشال بولدى.

إِنْشَرَمَ يَنْشَرِمُ إِنْشِرَامًا الشَّيْءُ: يېرىلدى، پارچە- لاندى، يىرتىلدى.

أَنْشَزَ يُنْشِزُ إِنْشَازًا الشَّيْءَ: ئۆز جايىدىن قوزغى- دى، ئۆز جايىدىن كۆتۈردى.

«أَنْشَزَ اللّٰهُ عِظَامَ الْمَيِّتِ» : ئاللاھ تائالا ئۆلۈك- لەرنىڭ ئۇستىخانلىرىنى ئۆز جايىغا ئېلىپ بېرىپ قوراشتۇردى.

«وَانْظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا» «قرآن» : بۇ سۆڭەكلەرگە قارىغىنكى، ئۇنى قانداق قۇراشتۇرىمىز، ئاندىن ئۇنىڭغا گۆش قوندۇرىمىز.

أَنْشَطَ يُنْشِطُ إِنْشَاطًا ـ هُ: روھلاندۇردى، جانلان- دۇردى، غەيرەتكە كەلتۈردى، ئىلھام بەردى، ئىشەنچىنى ئاشۇردى، خۇشاللاندۇردى.

إِنْشِطَارٌ: بۆلۈنمەك، پارچىلانماق.

إِنْشِطَارٌ نَوَوِيٌّ: ئاتومنىڭ پارچىلىنىشى.

إِنْشَطَرَ يَنْشَطِرُ إِنْشِطَارًا: پارچىلاندى، بۆلۈندى.

إِنْشَعَبَ يَنْشَعِبُ إِنْشِعَابًا أَغْصَانُ الشَّجَرَةِ: دەرەخ شاخلىدى، شاخ چىقاردى.

إِنْشَعَبَ الشَّيْءُ: چېچىلىپ كەتتى، تاراپ كەتتى.

«إِنْشَعَبَ النَّهْرُ» : دەريا تارماقلارغا بۆلۈندى.

إِنْشِغَالٌ: ئالدىراش، ئالدىراشلىق.

إِنْشِغَالُ الْبَالِ: ئەندىشە، غەم، تەشۋىش.

إِنْشَغَفَ يَنْشَغِفُ إِنْشِغَافًا بِهِ: ئۆزىنى يوقاتتى، سەۋدايى بولدى، مەپتۇن بولدى، ئىشقىۋاز بولدى، مېھرىنى ئۆزەلمىدى.

إِنْشَغَلَ يَنْشَغِلُ إِنْشِغَالًا: ئالدىراش بولدى، ئالدى- راش بولۇپ كەتتى.

أَنْشَقَ يُنْشِقُ إِنْشَاقًا ـ هُ النَّشُوقَ: ناسىۋالنى سۈمۈرگۈزدى، ئىچىگە تارتقۇزدى.

إِنْشِقَاقٌ: ئايرىلماق، بۆلۈنمەك، پارچىلانماق، ئاجرالماق، يېرىلماق، چاك كەتمەك.

إِنْشَقَّ يَنْشَقُّ إِنْشِقَاقًا: يېرىلدى، دەز كەتتى، بۇزۇلدى.

«اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ» «قرآن» : قىيامەت يېقىنلاشتى، ئاي يېرىلدى.

إِنْشَقَّ النَّهَارُ: تاڭ يورىدى.

إِنْشَقَّ عَنْ: ئاجرالدى، ئايرىلدى، ئۈزۈلدى.

إِنْشَقَّ الرَّأْيُ: پىكىر بۆلۈندى.

إِنْشَقَّ الْفَجْرُ: تاڭ يورىدى، تاڭ ئاتتى.

إِنْشَكَّ يَنْشَكُّ إِنْشِكَاكًا: گۇمانلاندى، شەكلەندى.

إِنْشَلَّ يَنْشَلُّ إِنْشِلَالًا فُلَانٌ: پالەچ بولۇپ قالدى.

إِنْشَمَرَ يَنْشَمِرُ إِنْشِمَارًا: ئالدىراپ ماڭدى، تېز ماڭدى.

إِنْشَمَصَ يَنْشَمِصُ إِنْشِمَاصًا: قورقۇپ تىترەپ كەتتى.

إِنْشَنَجَ يَنْشَنِجُ إِنْشِنَاجًا: تارايدى، قىسقىرىدى، قورۇلدى، يىغىلدى.

أُنْشُودَةٌ ج أَنَاشِيدُ: كىشىلەر بىردەك ئاۋازدا ئوقۇيدىغان شېئىر ۋە ناخشا، ئومۇمىي خور.

اَلْأُنْشُودَةُ الْوَطَنِيَّةُ: دۆلەت شېئىرى.

أُنْشُودَةٌ مَدْرَسِيَّةٌ: مەكتەپ شېئىرى.

اَلْأُنْشُودَةُ الْأُمَمِيَّةُ: ئىنتېرناتسىئونال شېئىرى.

أُنْشُودَةُ الْمَوْتِ: ماتەم مۇزىكىسى.

أُنْشُوطَةٌ ج أَنَاشِيطُ: سىرتماق، كىرمەك، قاپقان، چىگىك.

إِنْشَوَى يَنْشَوِي إِنْشِوَاءً: كاۋاپ قىلىندى.

www.uyghurkitap.com

إِنْصَابَ يَنْصَابُ إِنْصِيَابًا الْمَاءُ: سۇ قۇيۇلدى.

إِنْصَاحَ يَنْصَاحُ إِنْصِيَاحًا: يېرىلدى، پارچىلاندى، پىچىلدى.

إِنْصَاحَ الْفَجْرُ: تاڭ يورىدى، تاڭ سۈزۈلدى.

أَنْصَارْ: ياردەمچىلەر، ئەگەشكۈچىلەر.

أَنْصَارُالسِّلْمِ: تىنچلىقنى قوغدىغۇچىلار، تىنچلىق تەرەپدارلىرى.

اَلْأَنْصَارُ: ئەنسار (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىدىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ بارغاندا ئۇنىڭغا يار ـ يۆلەكتە بولغان مەدىنىلىك مۇسۇلمانلار).

«وَمَالِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارِ» ‹قرآن›: زالىملارغا ھېچقانداق مەدەتكار چىقمايدۇ.

«لَقَدْتَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِيْنَ وَالْأَنْصَارِ ‹قرآن›: ئاللاھ ھەقىقەتەن پەيغەمبەرنىڭ ۋە ئۇنىڭغا قىيىنچىلىق پەيتىدە ئەگەشكەن مۇھاجىرلار ۋە ئەنسارلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى.

أَنْصَارُ الْحِزْبِ الْحَاكِمِ: ھاكىمىيەت ئۈستىدىكى پارتىيىنىڭ تەرەپدارلىرى.

أَنْصَارُ الْمَلِكِيَّةِ: مونارخىست پارتىيە.

إِنْصَاعَ يَنْصَاعُ إِنْصِيَاعًا: تېزدىن ئارقىغا قايتتى، يول قويدى، رازى بولدى، بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى.

إِنْصَاعَ الرَّجُلُ: ئالدىراپ ـ تېنەپ قايتتى.

إِنْصَاعَ الطَّيْرُ: قۇش ئېگىز ئۇچتى، ئۆرلىدى.

إِنْصَاعَ الشَّخْصُ لَهُ: بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى، ئەگەشتى.

إِنْصَاعَتْ لِزَوْجِهَا: ئېرىگە بويسۇندى.

إِنْصَافْ: ئادىل بولماق، ھەققانىي بولماق، ئىنساب، ئادىللىق.

«يُعَالِجُ الْقَضَايَا بِإِنْصَافٍ»: ھەققانىي ئىش قىلىدۇ.

أَنْصَبَ يُنْصِبُ إِنْصَابًا ـ هُ: چارچىتىۋەتتى، ھارغۇزىۋەتتى؛ ئۇنىڭغا بىر ئۈلۈشنى بەردى.

إِنْصِبَابْ: تۆكۈلمەك، قۇيۇلماق.

إِنْصَبَّ يَنْصَبُّ إِنْصِبَابًا: قۇيۇلدى، ئېقىپ كىردى، تۇيۇقسىز زەربە بەردى، شىددەت بىلەن ئېتىلدى.

إِنْصَبَّ اِهْتِمَامُهُ إِلَى كَذَا: ... غا بېرىلدى، ... غا يۈزلەندى.

إِنْصَبَّ عَلَى عَمَلٍ: ئىشقا دىققىتىنى يىغدى، ئىشقا پۈتۈنلەي بېرىلدى.

إِنْصَبَّ عَلَى الدِّرَاسَةِ: قېتىرقىنىپ ئۆگەندى.

«إِنْصَبَّ النَّاسُ عَلَى الْمَاءِ»: كىشىلەر سۇغا تويلاندى، كىشىلەر سۇغا ئۆزلىرىنى ئېتىشتى.

إِنْصَبَّ الْبَازِى عَلَى الصَّيْدِ»: قارچىغا ئوۋغا ئۆزىنى ئاتتى.

«إِنْصَبَّ اِهْتِمَامَهُ إِلَى الْفِلَاحَةِ»: دېھقانچىلىققا بېرىلدى، دېھقانچىلىققا يۈزلەندى.

«إِنْصَبَّ النَّهْرُ فِى الْبَحْرِ»: ئېقىپ كىردى، دېڭىزغا قۇيۇلدى.

أَنْصَتَ يُنْصِتُ إِنْصَاتًا: كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىدى.

«وَإِذَا قُرِىءَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ» ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن، قۇرئان ئوقۇلغان چاغدا، ئۇنى دىققەت بىلەن ئاڭلاڭلار ۋە جىم تۇرۇڭلار (يەنى سۆز قىلماڭلار).

إِنْصَدَّ يَنْصَدُّ إِنْصِدَادًا: چېكىندى.

إِنْصَدَعَ يَنْصَدِعُ إِنْصِدَاعًا: يېرىلدى؛ چاك كەتتى.

إِنْصَدَعَ الصَّبَاحُ: تاڭ يورىدى.

إِنْصِرَافْ: كەتمەك، قوزغالماق، يولغا چىقماق.

مَوْعِدُ إِنْصِرَافِ الْمُوَظَّفِينَ: خىزمەتچىلەرنىڭ قايتىش ۋاقتى.

إِنْصَرَحَ يَنْصَرِحُ إِنْصِرَاحًا الْحَقُّ: ھەقىقەت ئاشكارا بولدى، ئايدىڭلاشتى.

إِنْصَرَعَ يَنْصَرِعُ انْصِرَاعًا: يىقىلدى، ئۆرۈلدى، ئاغدۇرۇلدى؛ سەۋدايى بولدى.

إِنْصَرَفَ يَنْصَرِفُ إِنْصِرَافًا: كەتتى، قايتتى، تىكىۋەتتى.

«ثُمَّ انْصَرَفُوا صَرَفَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَايَفْقَهُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار بىر ـ بىرىگە قارىشىپ: «سىلەرنى بىرەرسى كۆرۈپ قالارمۇ» دېيىشىپ تىكىۋېتىدۇ، ئۇلار (ھەقىقەت-

(نى) چۈشەنمەس قەۋم بولغانلىقى ئۈچۈن، ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىللىرىنى ئۆزگەرتىۋەتتى.

اِنْصَرَفَ عَنْهُ: ياندى، تەرك ئەتتى، قايتتى.

اِنْصَرَفَ إِلَيْهِ: ئۆزگەردى.

اِنْصَرَفَ إِلَى وَظِيفَةٍ أُخْرَى: ئىككىنچى ۋەزىپىگە ئۆزگەردى.

اِنْصَرَفَ يَفْعَلُ كَذَا: قىلىشقا باشلىدى.

اِنْصَرَفَ عَنْ مُخَالَطَةِ الْأَشْرَارِ: يامانلارغا ئارىلىشىشنى تەرك ئەتتى.

اِنْصَرَفَ يَشْتَغِلُ فِي التِّجَارَةِ: تىجارەت قىلىشقا باشلىدى.

اِنْصَرَفَتِ الْكَلِمَةُ: كەلىمە تەنۋىنلىك ئوقۇلىدىغان بولدى.

اِنْصَرَمَ يَنْصَرِمُ اِنْصِرَامًا أَجَلُهُ: ئۇنىڭ ئەجىلى توشتى، ئۆلدى.

اِنْصَرَمَ الْوَقْتُ: ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى.

اِنْصَرَمَ الشَّيْءُ: ئۈزۈلدى، كېسىلدى.

اِنْصَرَمَ الْحَبْلُ: ئارغامچا ئۈزۈلدى.

اِنْصَرَمَ الْعَامُ: يىل ئۆتتى.

أَنْصَعَ يُنْصِعُ إِنْصَاعًا بِالْحَقِّ: ئىقرار قىلدى، بويىنىغا ئالدى.

أَنْصَعَ لِلشَّرِّ: يامانلىققا يولۇقتى، ئۇچرىدى.

اِنْصَعَرَ يَنْصَعِرُ اِنْصِعَارًا: غالجىرلىق كېسىلىگە مۇپتىلا بولدى.

أَنْصَفَ يُنْصِفُ إِنْصَافًا الشَّخْصُ: ئىنساپلىق بولدى.

أَنْصَفَ الْقَاضِي: سودىيە ئادىل بولدى، سودىيە ھەققانىي بولدى.

لَوْ أَنْصَفَ النَّاسُ اِسْتَرَاحَ الْقَاضِي: كىشىلەر ئىنساپلىق بولسا قازى ئارام تاپاتتى.

أَنْصَفَهُ مِنْهُ: ئۇنىڭ ھەققىنى تولۇق ئېلىپ بەردى.

أَنْصَفَ الشَّيْءَ: يېرىمىنى ئالدى.

أَنْصَفَ الْمَاءُ الْإِنَاءَ: سۇ قاچىنىڭ يېرىمىغا كەلدى.

اِنْصَفَقَ يَنْصَفِقُ اِنْصِفَاقًا: (ئىشىك) غىچىرلىدى.

اِنْصَقَلَ يَنْصَقِلُ اِنْصِقَالًا: ئېرتىلدى، سۈرتۈلدى، پارقىرىتىلدى.

اِنْصَلَحَ يَنْصَلِحُ اِنْصِلَاحًا: ياخشىلاندى، ئىسلاھ قىلىندى.

اِنْصِهَارٌ: ئېرىمەك.

نُقْطَةُ الْاِنْصِهَارِ: ئېرىش نۇقتىسى.

اِنْصَهَرَ يَنْصَهِرُ اِنْصِهَارًا الشَّيْءُ: ئېرىدى.

اِنْصَهَرَ الرَّصَاصُ: قوغۇشۇن ئېرىدى.

اِنْضَافَ يَنْضَافُ اِنْضِيَافًا إِلَيْهِ: قوشۇلدى، بىرىكتى، نىسبەت بېرىلدى.

«ثُمَّ انْضَافَ إِلَى الدِّينِ الشُّعُورُ الْقَوْمِيُّ فَأَخَذَ الشَّرْقُ يَحْتَذِي حَذْوَ الْغَرْبِ فِي مُثُلِهِ الْعُلْيَا»: ئاندىن كېيىن دىنغا مىللىي تۇيغۇ قوشۇلدى، شۇنىڭ بىلەن شەرق غەربنىڭ تىپىك ئىشلىرىغا ئەگىشىشكە باشلىدى.

اِنْضِبَاطٌ: تۇتۇۋېلىنماق، قامالماق، قولغا ئېلىنماق، چۈشەپ قويۇلماق، كونترول قىلىنماق، تەرتىپكە سېلىنماق؛ تەرتىپ ـ ئىنتىزام.

قَلِيلُ الْاِنْضِبَاطِ: ئىنتىزامسىز، تەرتىپسىز.

لَجْنَةُ الْاِنْضِبَاطِ: ئىنتىزام كومىتېتى.

اِنْضِبَاطِيٌّ: تەرتىپ ـ ئىنتىزامغا دائىر، تەرتىپ ـ ئىنتىزامغا مەنسۇپ.

«يَتَمَتَّعُ بِرُوحٍ اِنْضِبَاطِيَّةٍ»: ئىنتىزامچانلىق روھقا ئىگە.

اِنْضَبَطَ يَنْضَبِطُ اِنْضِبَاطًا: تۇتۇۋېلىندى، قولغا ئېلىندى، قامالدى، چۈشەپ قويۇلدى؛ رەتلەندى، تەرتىپكە سېلىندى.

ضَبَطَهُ فَانْضَبَطَ: ئۇنى تۇتۇۋالغانىدى، تۇتۇلۇپ قالدى.

أَنْضَجَ يُنْضِجُ إِنْضَاجًا اللَّحْمَ: گۆشنى پىشۇردى.

أَنْضَجَ الرَّأْيَ: پىكرىنى پۇختىلىدى، بىر پىكىرگە كەلدى.

«فُلَانٌ لَا يُنْضِجُ كُرَاعًا»: پالانى ھېچ ئىشنى باشقا ئېلىپ چىقالمايدۇ، پالانىنىڭ قولىدىن ئىش كەلمەيدۇ.

«أَنْضَجَ آرَاءَهُ بِالْمُطَالَعَةِ»: كىتاب ئوقۇش

uyghurkitap.com

ئارقىلىق پىكىرلىرىنى پىشۇردى.

اِنْضَخَّ يَنْضَخُّ اِنْضِخَاخًا اَلْمَاءُ: سۇ تۆكۈلدى، تەپچىرىدى.

أَنْضَرَ يُنْضِرُ إِنْضَارًا: چىرايلىق قىلدى، ياشارتتى.

أَنْضَرَ الشَّجَرُ: دەرەخنىڭ يوپۇرماقلىرى ياپيېشىل بولدى.

اَلْأَنْضَرُ: ئالتۇن.

اِنْضَرَجَ يَنْضَرِجُ اِنْضِرَاجًا اَلطَّيَّارُ: ئۇچقۇچى پاراشوت بىلەن سەكرىدى.

اِنْضَرَجَ الطَّائِرُ: قۇش شۇڭغىدى.

اِنْضَرَّ يَنْضَرُّ اِنْضِرَارًا: زىيانغا ئۇچرىدى، زىيان تارتتى، بالا ـ قازاغا ئۇچرىدى.

اِنْضَغَطَ يَنْضَغِطُ اِنْضِغَاطًا: قىسىلدى، سىقىلدى.

اِنْضَمَّ يَنْضَمُّ اِنْضِمَامًا الشَّيْءُ: قوشۇلدى، توپلاشتى.

اِنْضَمَّ عَلَى الشَّيْءِ: قاتلاشتى.

اِنْضَمَّ إِلَى الْجَمْعِيَّةِ وَنَحْوِهَا: جەمئىيەتكە كىردى، جەمئىيەتكە قوشۇلدى.

«اِنْضَمَّ إِلَى النَّادِي الرِّيَاضِيِّ الْجَدِيدِ عَدَدٌ كَبِيرٌ مِنَ الْمُوَاطِنِينَ»: يېڭى تەنھەرىكەت كۇلۇبىغا پۇقرالاردىن نۇرغۇن كىشى قاتناشتى.

«يَكُونُ وَسِيلَةً إِلَى تَحْقِيقِ مَقَاصِدِهِ مَعَ مَا يَنْضَمُّ إِلَى ذَلِكَ مِنَ الْفَوَائِدِ»: مەقسىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا ۋاسىتە بولۇش بىلەنلا قالماي، ئۇنىڭغا يەنە نۇرغۇن پايدىلار قوشۇلدۇ.

اِنْضَوَى يَنْضَوِي اِنْضِوَاءً إِلَى: قوشۇلدى، بىرىكتى، ئۇيۇشتى.

«يَنْضَوِي تَحْتَ لِوَاءِهِ أَقْوَامٌ فِي مُخْتَلِفِ بِقَاعِ الْمَعْمُورَةِ»: يەر يۈزىدىكى تۈرلۈك جايلاردىكى قەۋملەر ئۇنىڭ بايرىقى ئاستىغا ئۇيۇشقان.

اِنْطَادَ يَنْطَادُ اِنْطِيَادًا: ھاۋا بوشلۇقىغا ئۆرلىدى.

اِنْطَارَ يَنْطَارُ اِنْطِيَارًا: بۇزۇلدى، دەز كەتتى.

اِنْطَاعَ يَنْطَاعُ اِنْطِيَاعًا: بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى، باش ئەگدى.

اِنْطِبَاعٌ ج اِنْطِبَاعَاتٌ: تەسىرات، تەسىر.

«تَرَكَ لَدَيَّ اِنْطِبَاعًا جَيِّدًا»: مەندە ياخشى تەسىرات قالدۇردى.

اِنْطِبَاعِيَّةٌ: تەسىرلىك.

اِنْطَبَخَ يَنْطَبِخُ اِنْطِبَاخًا الطَّعَامُ: تاماق پىشۇرۇلدى، قورۇلدى.

اِنْطَبَعَ يَنْطَبِعُ اِنْطِبَاعًا: بېسىلدى.

«اِنْطَبَعَتْ صُورَتُهَا فِي ذِهْنِهِ»: ئۇنىڭ سۈرىتى ئۇنىڭ زېھنىدە ئۆچمەس بولۇپ قالدى.

اِنْطَبَقَ يَنْطَبِقُ اِنْطِبَاقًا الْقَانُونُ عَلَيْهِ: ئۇيغۇن كەلدى، قانۇن توغرا كەلدى.

اِنْطَبَقَ الشَّيْءُ عَلَى الشَّيْءِ: كۆمتۈرۈلدى، ياپتى، يوشۇردى.

اِنْطَبَقَ عَلَى كَذَا: ماس كەلدى، مۇۋاپىق كەلدى، لايىق كەلدى.

«لَنْ أَبِيعَ ضَمِيرِي وَلَوِ انْطَبَقَتِ السَّمَاءُ عَلَى الْأَرْضِ»: ئاسمان يەرگە كۆمتۈرۈلۈپ چۈشكەن تەقدىردىمۇ ۋىجدانىمنى ساتمايمەن.

«تَنْطَبِقُ عَلَى جَرِيمَتِهِ الْمَادَّةُ كَذَا مِنْ قَانُونِ الْعُقُوبَاتِ»: ئۇنىڭ جىنايىتىگە جازا قانۇنىنىڭ مۇنچىنچى ماددىسى توغرا كېلىدۇ.

اِنْطَحَنَ يَنْطَحِنُ اِنْطِحَانًا: ئۇن تارتىلدى، ئۇن بولدى، ئۇن قىلىندى.

اِنْطَرَحَ يَنْطَرِحُ اِنْطِرَاحًا: ئوڭدىسىغا ياتتى.

«سَمِعَ صَوْتَ الْاِنْفِجَارِ فَانْطَرَحَ أَرْضًا»: ئۇ پارتلاش ئاۋازىنى ئاڭلاپ يەرگە يېقىلدى.

اِنْطَرَدَ يَنْطَرِدُ اِنْطِرَادًا: قوغلاندى، ھەيدەلدى، پالاندى، بوشىتىلدى.

اِنْطَرَقَ يَنْطَرِقُ اِنْطِرَاقًا: پروكاتلاندى، پىرىسلاندى.

اِنْطَفَأَ يَنْطَفِئُ اِنْطِفَاءً النَّارُ أَوِ الْفِتْنَةُ أَوِ الْحَمَاسُ: ئوت ياكى پىتنە ۋە ياكى قىزغىنلىق ئۆچتى، پەسەيدى.

أَنْطَقَ يُنْطِقُ إِنْطَاقًا غَيْرَهُ: سۆزلەتتى.

«أَنْطَقَ اللّٰهُ الْأَلْسُنَ»: ئاللاھ تائالا تىللارنى زۇۋانغا كىرگۈزدى.

«وَقَالُوالِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَاقَالُواأَنْطَقَنَا

اَللّٰهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ» «قرآن» : ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ تېرىلىرىگە: «نېمىشقا بىزنىڭ زىيىنىمىزغا گۇۋاھلىق بەردىڭلار؟» دەيدۇ، تېرىلىرى: «ھەرقانداق نەرسىنى سۆزلەتكەن ئاللاھ بىزنى سۆزلەتتى...» دەيدۇ.

اِنْطِلَاقٌ: بارماق، كەتمەك، ئايرىلماق.

نُقْطَةُ الْاِنْطِلَاقِ: چىقىش نۇقتىسى.

اِنْطَلَقَ يَنْطَلِقُ اِنْطِلَاقًا: ماڭدى، يۈرۈپ كەتتى.

«وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي» «قرآن» : (ئۇلارنىڭ مېنى ئىنكار قىلىشىدىن) يۈرىكىم سىقىلىدۇ، تىلىم كېكەچ.

اِنْطَلَقَ وَجْهُهُ: چىرايىدىن تەبەسسۇم يېغىپ تۇردى.

اِنْطَلَقَ مِنْ قُيُودِهِ: ئازاد بولدى، ئەركىنلىككە چىقتى.

اِنْطَلَقَ لِسَانُهُ: راۋان سۆزلىدى.

اِنْطَلَقَ يَفْعَلُ كَذَا: قىلىشقا باشلىدى.

اِنْطَلَقَ إِلَى بَيْتِهِ: ئۆيىگە يۈرۈپ كەتتى.

«اِنْطَلَقَتِ السَّيَّارَاتُ تَؤُمُّ الْمَدِينَةَ» : ماشىنىلار شەھەرگە قاراپ مېڭىپ كەتتى.

«عِنْدَمَا وَصَلُوا كَانَتِ السَّيَّارَةُ قَدِ انْطَلَقَتْ» : ئۇلار يېتىپ بارغان چاغدا ماشىنا مېڭىپ كەتكەنىدى.

اِنْطَلَقَ مِنْ: ئامان قالدى، قۇتۇلدى.

«اِنْطَلَقَ مِنَ الْوَاقِعِ» : ئەمەلىيەتنى كۆزدە تۇتتى.

اِنْطَلَقَ مُسْرِعًا: ئالدىراپ ـ سالدىراپ يۈرۈپ كەتتى، ئالدىراپ ـ تېنەپ مېڭىپ كەتتى.

اِنْطَلَقَتِ الزَّوْبَعَةُ: قارا بوران كۆتۈرۈلدى.

اِنْطَلَقَتِ الْبُنْدُقِيَّةُ: مىلتىقتىن ئوق چىقىپ كەتتى.

اِنْطَلَقَتِ الطَّائِرَةُ: ئايروپىلان كۆتۈرۈلدى، ئايروپىلان ئۇچتى، ئايروپىلان قوزغالدى.

اِنْطَلَى يَنْطَلِي اِنْطِلَاءً عَلَيْهِ الْحِيلَةُ: ئەخمەق بولۇپ قالدى، ئالداندى، قىلتاققا چۈشتى، ئالدام خالتىغا چۈشتى.

اِنْطَمَسَ يَنْطَمِسُ اِنْطِمَاسًا: يوقالدى، تۈگىدى، ئۆچتى.

اِنْطَمَسَ ذِكْرُهُ: ئۇنىڭ نامى ئۆچتى.

«اِنْطَمَسَتْ مَعَالِمُ تِلْكَ الْمَدِينَةِ» : ئۇ شەھەرنىڭ ئىزلىرى ئۆچتى.

اِنْطِوَائِيٌّ: تار مەھكىمچى، ئۆزەمچى.

اِنْطِوَائِيٌّ ج اِنْطِوَائِيُّونَ: تەركىدۇنيا، باشقىلارغا ئارىلاشماي يېگانە بولىۋالغۇچى.

اِنْطَوَى يَنْطَوِي اِنْطِوَاءً: قاتلاندى، پۈكلەندى، تۈگۈلدى.

اِنْطَوَى عَلَى شَيْءٍ: ئۆز ئىچىگە ئالدى.

اِنْطَوَى عَلَى نَفْسِهِ: باشقىلاردىن ئۆزىنى چەتكە ئالدى، يالغۇز بولىۋالدى.

أَنْظَرَ يُنْظِرُ إِنْظَارًا: كېچىكتۈردى، كەينىگە سۈردى، ئارقىغا سۈردى.

أَنْظَرَ الشَّخْصَ: ساقلاتتى، قاراتتى، مۆھلەت بەردى.

«قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ» «قرآن» : ئىبلىس: «پەرۋەردىگارىم! ماڭا خالايىقلار تىرىلدۈرۈلىدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) گىچە مۆھلەت بەرگىن» دېدى.

اِنْظَلَمَ يَنْظَلِمُ اِنْظِلَامًا: زۇلۇمغا ئۇچرىدى، ئازابلاندى، خورلاندى.

اِنْعَادَ يَنْعَادُ اِنْعِيَادًا: تەكرارلاندى، قايتىلاندى.

إِنْعَاشٌ: جانلاندۇرۇش، يۈكسەلدۈرۈش، تۇرغۇزماق، ئەسلىگە كەلتۈرمەك.

غُرْفَةُ الْإِنْعَاشِ فِي الْمُسْتَشْفَى: دوختۇرخانىنىڭ قۇتقۇزۇش بۆلۈمى.

سَيَّارَةُ إِسْعَافٍ مُزَوَّدَةٌ بِأَجْهِزَةِ الْإِنْعَاشِ: قۇتقۇزۇش ئۈسكۈنىلىرى بىلەن جابدۇلانغان ماشىنا.

إِنْعَامٌ ج إِنْعَامَاتٌ: سوۋغا، ھەدىيە، ئىنئام.

اِنْعَبَطَ يَنْعَبِطُ اِنْعِبَاطًا: كالۋا بولدى، دۆت بولدى، ھاماقەت بولدى، قاپاقباش بولدى.

اِنْعَتَقَ يَنْعَتِقُ انْعِتَاقًا: ئازاد قىلىندى، ئازادلىققا ئېرىشتى، بوشىتىلدى، قويۇپ بېرىلدى، ئازاد بولدى.

اِنْعَجَمَ يَنْعَجِمُ اِنْعِجَامًا عَلَيْهِ: مۇجمەل بولۇپ قالدى، ئوچۇق بولمىدى، چۈشىنىكسىز بولدى.

اِنْعَجَنَ يَنْعَجِنُ اِنْعِجَانًا: خېمىر بولدى.

اِنْعِدَامٌ: يوقالماق، تۈگمەك.

اِنْعَدَلَ يَنْعَدِلُ اِنْعِدَالًا: ئوڭلاندى، تۈزەلدى.

اِنْعَدَلَ عَنِ الطَّرِيقِ: يولدىن چىقىپ كەتتى، يولدىن ئازدى.

اِنْعَدَمَ يَنْعَدِمُ اِنْعِدَامًا: يوقالدى، يوشۇرۇندى، غايىب بولدى، تۈگىدى.

«يَكَادُالْإِحْسَاسُ بِالطُّمَأْنِينَةِيَنْعَدِمُ فِيعَصْرِنَا»: خاتىرجەملىك تۇيغۇسى زامانىمىزدا يوقىلاي دەپ قالدى.

اِنْعَدَى يَنْعَدِى اِنْعِدَاءً بِكَذَا: يۇقۇملاندى.

اِنْعَدَى مِنْهُ: يۇقۇملاندى، يۇقتۇرىۋالدى.

اِنْعَرَجَ يَنْعَرِجُ اِنْعِرَاجًا الطَّرِيقُ أَوِ النَّهْرُ: يول ياكى ئۆستەڭ ئېگىلدى، مايىل بولدى، بۇرۇلدى.

اِنْعَرَجَ الشَّخْصُ عَنِ الطَّرِيقِ: يولدىن بۇرۇلدى.

اِنْعَرَّ يَنْعَرُّ اِنْعِرَارًا: ھاقارەتلەندى، ئۇياتتا قالدى، تۆھمەتكە ئۇچرىدى.

اِنْعَزَلَ يَنْعَزِلُ اِنْعِزَالًا: خىزمەتتىن چېكىندى، ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

«لَمْ يَجِدْتَقْدِيْرًالِأَعْمَالِهِفَانْعَزَلَ عَنِالنَّاسِ»: قىلغان ئىشلىرى توغرا باھاغا ئېرىشەلمىگەنلىكتىن كىشىلەردىن ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

أَنْعَسَ يُنْعِسُ إِنْعَاسًا الشَّخْصَ: مۈگدەتتى، مۈگدىتىپ قويدى.

أَنْعَشَ يُنْعِشُ إِنْعَاشًا: يۈكسەلدۈردى، تۈزغۈزدى، تىكلىدى، ئۆرە قىلدى، جانلاندۇردى.

أَنْعَشَ اِقْتِصَادَ الْبَلَدِ: دۆلەت ئىقتىسادىنى جانلاندۇردى.

«أَنْعَشَ الْمُمَرِّضُ الْغَرِيقَ»: سېستىرا سۇغا چۆكۈپ كەتكەن ئادەمنى ھوشىغا كەلتۈردى.

«أَنْعَشَ الدَّوَاءُ الْمَرِيضَ»: دورا كېسەلنى جانلاندۇردى.

اِنْعَصَرَ يَنْعَصِرُ اِنْعِصَارًا: سىقىلدى، قىسىلدى، بېسىلدى.

«اِنْعَصَرَ فُؤَادُهَا لِفَقْدِ وَلَدِهَا»: بالىسىنىڭ ۋاپاتى ئۈچۈن يۈرىكى ئېزىلدى.

اِنْعَصَمَ يَنْعَصِمُ اِنْعِصَامًا: يۆلەندى، تاياندى، ئۈمىد قىلدى، سىغىندى، ئىلتىجا قىلدى.

اِنْعَضَّ يَنْعَضُّ اِنْعِضَاضًا: چىشلەندى، چىشلەپ تۇتۇلدى.

اِنْعِطَافٌ: خەيرىخاھلىق، ھېسداشلىق، ئېچىنىش، ئىچ ئاغرىتىش، كۆيۈنۈش، ئېغىش، قىڭغىر، قىياش، يانتۇ، مايىل؛ تاغنىڭ يۆنىلىشىدىكى تاسادىپىي ئۆزگىرىش.

اِنْعَطَبَ يَنْعَطِبُ اِنْعِطَابًا: بۇزۇلدى، كاردىن چىقتى، ۋەيران بولدى.

اِنْعَطَفَ يَنْعَطِفُ اِنْعِطَافًا: قاتلاندى، پۈكلەندى؛ ئىرغاڭلىدى، مايىل بولدى؛ ئەگىدى، بۇرالدى.

اِنْعَطَفَ الْغُصْنُ: شاخ ئىرغاڭلىدى.

اِنْعَطَفَ الرَّجُلُ إِلَى بَيْتِهِ: كىشى ئۆيى تەرەپكە ئەگىدى.

اِنْعَطَفَ نَاحِيَةَ الْيَمِينِ: ئۇ ئوڭ تەرەپكە بۇرالدى.

«اِنْعَطَفَتِ السَّيَّارَةُ يَسَارًا»: ماشىنا سولغا بۇرالدى.

أَنْعَظَ يُنْعِظُ إِنْعَاظًا الرَّجُلُ: جىنسىي ھەۋىسى قوزغالدى.

اِنْعَفَرَ يَنْعَفِرُ اِنْعِفَارًا: چاڭ - توزانغا تولۇپ كەتتى.

اِنْعَفَسَ يَنْعَفِسُ اِنْعِفَاسًا فِي التُّرَابِ: تۇپىغا مىلەندى.

اِنْعَفَسَ فِي الْمَاءِ: سۇغا چۆمۈلدى.

اِنْعِقَادٌ: يىغىن ئېچىلماق؛ چېگىلمەك.

دَوْرُانْعِقَادِ الْبَرْلَمَانِ: پارلامېنت يىغىنىنىڭ ۋاقتى.

يَوْمُ انْعِقَادِ السُّوقِ: بازار كۈنى.

اِنْعَقَدَ يَنْعَقِدُ اِنْعِقَادًا: قاتتى، ئۇيۇدى، قويۇقلاشتى.

اِنْعَقَدَ الْمَجْلِسُ: يىغىن ئېچىلدى.

اِنْعَقَدَ الْاِتِّفَاقُ: كېلىشىم ئىمزالاندى، ئىتتىپاق تۈزۈلدى.

اِنْعَقَدَ الْاِجْتِمَاعُ فِي مَوْعِدِهِ: يىغىن ۋاقتىدا ئېچىلدى.

اِنْعَقَرَ يَنْعَقِرُ اِنْعِقَارًا ظَهْرُ الدَّابَّةِ مِنَ الرَّحْلِ أَوِ

السَّرْجِ: ھايۋاننىڭ دۈمبىسى ئېگەر ياكى توقۇمدىن سۈركىلىپ يارا بولۇپ كەتتى.

انْعَقَفَ يَنْعَقِفُ انْعِقَافًا: ئەگرى بولدى، قىڭغىر بولدى.

انْعَقَفَ الْغُصْنُ: شاخ ئەگرى بولدى.

انْعِكَاسُ النُّورِ أَوِ الْحَرَارَةِ: نۇر ياكى ھارارەتنىڭ قايتىشى؛ رېفلېكس.

انْعَكَسَ يَنْعَكِسُ انْعِكَاسًا الشَّيْءُ عَلَيْهِ: ئەكس ئەتتى، ئىز قالدى، ئىنكاس بولدى.

«انْعَكَسَتْ مَبَادِئُهُ عَلَى سُلُوكِهِ»: ئۇنىڭ پرىنسىپلىرى ئۇنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشىدا ئەكس ئەتتى.

«انْعَكَسَ انْفِعَالُهُ عَلَى تَصَرُّفَاتِهِ»: ئۇنىڭ تەسىرلىنىشى ئۇنىڭ ھەرىكەتلىرىدە ئەكس ئەتتى.

انْعَكَفَ يَنْعَكِفُ انْعِكَافًا: يوشۇرۇندى، دۇنيا بىلەن بولغان ئالاقىسىنى ئۈزدى.

أَنْعَلَ يُنْعِلُ إِنْعَالاً الْحِصَانَ: ئاتنى تاقىلىدى.

أَنْعَمَ يُنْعِمُ إِنْعَامًا الشَّخْصُ: راھەت - پاراغەتتە ياشىدى، باياشات تۇرمۇش كەچۈردى، ئېھسان قىلدى، ياخشىلىق قىلدى.

أَنْعَمَ الشَّيْءَ: يۇمشاتتى، يۇمشاق قىلدى.

«أُذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ» «قرآن»: مېنىڭ سىلەرگە بەرگەن نېمىتىمنى ياد ئېتىڭلار.

أَنْعَمَ الشَّخْصَ: پاراۋان تۇرمۇشقا ئېرىشتۈردى، باي قىلدى.

أَنْعَمَ لَهُ: ماقۇللۇق بىلدۈردى.

أَنْعَمَ عَلَيْهِ: بەردى، ئاتا قىلدى.

أَنْعَمَ النَّظَرَ فِي الْأَمْرِ: دىققەت بىلەن قارىدى.

«أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِ بِمَالٍ كَثِيرٍ وَصِحَّةٍ وَافِرَةٍ»: ئاللاھ ئۇنىڭغا كۆپ مال - مۈلۈك ۋە ناھايىتى ساغلام بەدەن ئاتا قىلدى.

«أَنْعَمَ عَلَى جِيرَانِهِ مِنْ فَضْلِهِ»: قوشنىلىرىغا مەرھەمىتىنى ئايىمىدى.

أَنْعِمْ صَبَاحًا: ئەتىگەنلىكىڭىز خەيرلىك بولسۇن.

انْعَوَى يَنْعَوِي انْعِوَاءً: ئېگىلدى.

أَنْعَى يُنْعِي إِنْعَاءً عَلَيْهِ قَبِيحًا: ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

أَنْعَاهُ الشَّيْءَ: ئۇنىڭغا خەۋەر قىلدى.

«أَنْعَى عَلَيْهِ ارْتِكَابَ الْفَوَاحِشِ»: ئۇنىڭ يامان ئىش قىلغانلىقىنى ئەيىبلىدى.

انْغَاضَ يَنْغَاضُ انْغِيَاضًا الْمَاءُ: سۇ قۇرۇپ كەتتى، قاغجىراپ كەتتى.

انْغَاظَ يَنْغَاظُ انْغِيَاظًا: چىچىلدى، ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

انْغَبَنَ يَنْغَبِنُ انْغِبَانًا: ئالداندى.

انْغَدَرَ يَنْغَدِرُ انْغِدَارًا: ئالداندى.

انْغَرَسَ يَنْغَرِسُ انْغِرَاسًا: كۆچەت تىكىلدى، ئورمان ئەھيا قىلىندى.

انْغَسَلَ يَنْغَسِلُ انْغِسَالاً: يۇيۇلدى.

«انْغَسَلَتِ الْبُيُوتُ بِمَاءِ الْمَطَرِ»: ئۆيلەر يامغۇر سۈيى بىلەن يۇيۇلدى.

انْغَشَّ يَنْغَشُّ انْغِشَاشًا: ئالداندى.

«انْغَشَّ فِي مَعْسُولِ حَدِيثِهِ»: ئۇنىڭ شېرىن سۆزىگە ئالداندى.

أَنْغَضَ يُنْغِضُ إِنْغَاضًا رَأْسَهُ: بېشىنى چايقىدى.

«فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُؤُوسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ» «قرآن»: ئۇلار ساڭا باشلىرىنى لىڭشىتىپ: «ئۇ قاچان بولىدۇ؟» دېيىشىدۇ.

انْغَطَّ يَنْغَطُّ انْغِطَاطًا: چۆكۈپ كەتتى.

انْغَلَقَ يَنْغَلِقُ انْغِلاَقًا الْبَابُ: ئىشىك تاقالدى، ئىشىك قۇلۇپلاندى.

انْغَلَقَ الشَّخْصُ: ئۆزىنى خىلۋەتكە ئالدى، يوشۇرۇندى.

«انْغَلَقَ عَلَى نَفْسِهِ بَعْدَ وَفَاةِ وَالِدِهِ»: ئۇ دادىسى ۋاپات بولغاندىن كېيىن ئۆزىنى خىلۋەتكە ئالدى.

انْغَلَّ يَنْغَلُّ انْغِلاَلاً فِي الشَّيْءِ: قەدەم قويىدى ئىچكىرىلەپ كىردى، چوڭقۇر كىردى.

انْغَمَرَ يَنْغَمِرُ انْغِمَارًا الْمَاءَ: سۇغا چۆكتى، سۇ ئاستىدا قالدى.

www.uyghurkitap.com

«فَاضَ النَّهْرُ فَانْغَمَرَ جُزْءٌ مِنَ الْقَرْيَةِ تَحْتَ الْمَاءِ» : دەريا تېشىپ كېتىپ، يېزىنىڭ بىر قىسمى سۇ ئاستىدا قالدى.

اِنْغَمَسَ يَنْغَمِسُ اِنْغِمَاسًا فِى كَذَا: ... نىڭ كەينىگە كىرىپ كەتتى، چۆكۈپلا كەتتى.

«اِنْغَمَسَ فِى الْمَلَذَّاتِ» : ئەيش - ئىشرەتكە چۆمۈپ كەتتى.

اِنْغَمَضَ يَنْغَمِضُ اِنْغِمَاضًا طَرْفُهُ: كۆزى يۇمۇلدى، ئۇخلىدى.

اِنْغَمَّ يَنْغَمُّ اِنْغِمَامًا: قايغۇردى، ھەسرەت چەكتى، مەيۇسلەندى.

«فَشِلَ فِى تَحْقِيقِ أَهْدَافِهِ فَانْغَمَّ» : ئۇ غايىلىرىنى ئىشقا ئاشۇرۇشتا مەغلۇپ بولدى، شۇنىڭ بىلەن قايغۇردى.

أَنْغَى يُنْغِى إِنْغَاءً إِلَيْهِ: گەپنى چۈشىنىشلىك قىلدى.

أَنِفَ يَأْنَفُ أَنَفًا مِنْهُ: سەسكەندى، بىزار بولدى.

أَنِفَ الشَّيْءَ وَمِنْهُ: يامان كۆردى، باش تارتتى، چەك - چېگرا ئايرىدى.

يَأْنَفُ الضَّيْمَ: ئۇ زۇلۇمنى يامان كۆرىدۇ.

يَأْنَفُ مِنَ الْكَذِبِ: يالغانچىلىقتىن ئۆزىنى تارتىدۇ.

«بَعْضُ النَّاسِ يَأْنَفُونَ مِنَ الْقِيَامِ بِبَعْضِ الْأَعْمَالِ الصَّغِيْرَةِ» : بەزى كىشىلەر بىر قىسىم كىچىك ئىشلارنى قىلىشتىن باش تارتىدۇ.

أَنْفٌ ج أُنُوفٌ وآنَافٌ و آنُفٌ: بۇرۇن، تۇمشۇق، خارتۇم.

«وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ» ‹قرآن› : ئۇلار (يەنى ئىسرائىل ئەۋلادى) غا تەۋراتتا شۇنداق بەلگىلىدۇقكى، جانغا جان (يەنى ناھەق ئادەم ئۆلتۈرگەن ئۆلتۈرۈلىدۇ). كۆزگە كۆز (يەنى ناھەق كىشىنىڭ كۆزىنى قويۇۋەتكەن ئادەمنىڭ كۆزى قويۇۋېتىلىدۇ) بۇرۇنغا بۇرۇن (يەنى كىشىنىڭ بۇرنىنى) ناھەق كەسكەننىڭ بۇرنى كېسىلىدۇ.

أَنْفُ الْقَوْمِ: قەۋمنىڭ باشلىقى، قەۋمنىڭ چوڭى.

أَنْفُ الْجَبَلِ: تاغنىڭ دېڭىز ئىچىدىن چوقچىيىپ چىقىپ تۇرغان قىسمى.

حَشَرَ أَنْفَهُ: مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلاشتى.

حَمِيَ أَنْفُهُ: غەزەپلەندى، قاتتىق ئاچچىقلاندى.

شَمَخَ بِأَنْفِهِ: ھاكاۋۇرلۇق قىلدى.

يَتْبَعُ أَنْفَهُ: پۇرىغان ھىدقا قاراپ ئەگىشىدۇ.

رَغْمَ أَنْفِهِ. رَغمًا لِأَنْفِهِ. عَلَى رَغْمِ أَنْفِهِ. بِالرَّغْمِ مِنْ أَنْفِهِ: ئۇنىڭ خالىمىغىنىغا قارىماي، قارشى تۇرۇشىغا قارىماي، ئۇ خالىمىغان تەقدىردىمۇ.

مَاتَ حَتْفَ أَنْفِهِ: ئۆز ئەجىلى بىلەن ئۆلدى.

أُنُفٌ: يېڭى.

كَلَأٌ أُنُفٌ: چارۋا بېقىلمىغان يايلاق.

كَأْسٌ أُنُفٌ: ئىشلىتىلمىگەن رومكا.

إِنْفَاضٌ: كەم، كەمچىل، يېتەرسىز؛ يوقسۇللۇق.

إِنْفَاقٌ: سەرپ قىلماق، خىراجەت قىلماق.

«قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّى إِذًا لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ» ‹قرآن› : ئەگەر پەرۋەردىگارىمنىڭ رەھمەت خەزىنىلىرى سىلەرنىڭ قولۇڭلاردا بولسا، چىقىمدىن (يەنى تۈگەپ كېتىشتىن) قورقۇپ، چوقۇم بېخىللىق قىلاتتىڭلار، دېگىن.

أَنَفَةٌ: غورۇر، ئىپتىخار.

اِنْفِتَاحٌ: ئېچىلماق.

إِنْفِتَاحٌ عَلَى الْعَالَمِ الْخَارِجِيِّ: سىرتقا ئېچىلىش.

إِنْفَتَّ يَنْفَتُّ إِنْفِتَاتًا: ئۇۋۇلۇپ كەتتى، پارچىلىنىپ كەتتى.

«اِنْفَتَّ الصَّخْرُ تَحْتَ ضَرَبَاتِ مِطْرَقَتِهِ» : ئۇنىڭ بازغىنىنىڭ زەربىسى بىلەن قورام تاش پارچىلىنىپ كەتتى.

اِنْفَتَحَ يَنْفَتِحُ إِنْفِتَاحًا: ئېچىلدى.

اِنْفَتَحَ الْبَابُ: ئىشىك ئېچىلدى.

اِنْفَتَقَ يَنْفَتِقُ إِنْفِتَاقًا مِنْ ...: ... دىن ئاجرىدى، ... دىن ئايرىلدى.

«اِنْفَتَقَ قَمِيصُهُ فَأَعْطَاهُ إِلَى خَيَّاطٍ لِيَرْتِقَهُ» : ئۇنىڭ كۆڭلىكى يىرتىلىپ كەتكەنىدى، ياماش

ئۇچۇن ماشىنىچىغا بەردى.

اِنْفَتَلَ يَنْفَتِلُ اِنْفِتَالاً الشَّيْءُ: تولغاندى، ئېگىلدى.

اِنْفَتَلَ الشَّخْصُ: كەتتى، قايتتى.

اِنْفَثَأَ يَنْفَثِئُ اِنْفِثَاءً الْحَرُّ: قىزىقلىق پەسەيدى.

اِنْفِجَارٌ ج اِنْفِجَارَاتٌ: پارتلىماق، ئېتىلماق، يېرىلماق، تاشماق.

«حَدَثَ الْاِنْفِجَارُ الْأَوَّلُ قَبْلَ سَاعَةٍ ثُمَّ تَوَالَتِ الْاِنْفِجَارَاتُ بَعْدَ ذَلِكَ» : بىرىنچى پارتلاش بىر سائەت بۇرۇن يۈز بەردى، شۇنىڭدىن كېيىن كەينى ـ كەينىدىن پارتلاش يۈز بەردى.

اِنْفِجَارِيٌّ: پارتلاشنىڭ، پارتلاش خاراكتېرلىك.

صَوْتٌ اِنْفِجَارِيٌّ: پارتلاش ئاۋازى.

«عُثِرَ مَعَهُ عَلَى مَوَادّ اِنْفِجَارِيَّةٍ» : ئۇنىڭ يېنىدىن پارتلىتىش دورىلىرى تېپىلدى.

اِنْفَجَرَ يَنْفَجِرُ اِنْفِجَارًا الْمَاءُ: سۇ تېشىپ چىقتى، سۇ ئېتىلىپ چىقتى.

«فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا» ‹قرآن› : تاشتىن 12 بۇلاق ئېتىلىپ چىقتى.

اِنْفَجَرَتِ الْقُنْبُلَةُ: بومبا پارتلىدى.

اِنْفَجَرَ ضَاحِكًا: قاقاقلاپ كۈلدى.

إِنْفَحَةٌ ج أَنَافِحُ: سۈتنى ئۇيۇتقۇچى فېرمېنت، كۆنەلگە.

أَنْفَدَ يُنْفِدُ إِنْفَادًا الشَّيْءَ: تۈگەتتى، تۈگىتىۋەتتى، يوقاتتى.

أَنْفَدَ الْقَوْمُ: مال ـ مۈلكى تۈگىدى، مال ـ مۈلكى قالمىدى.

اِنْفَدَغَ يَنْفَدِغُ اِنْفِدَاغًا: چېقىلدى، پاچاقلاندى.

أَنْفَذَ يُنْفِذُ إِنْفَاذًا: تەشتى، تۆشۈك ئاچتى، ئۆتكۈزدى.

أَنْفَذَ الْقَوْمَ: قەۋمنىڭ ئوتتۇرىسىغا كىرىپ ماڭدى.

أَنْفَذَ الْعَهْدَ: ئەھدىگە ۋاپا قىلدى، ۋەدىسىدە تۇردى، ۋەدىسىنى ئىشقا ئاشۇردى.

أَنْفَذَ عَقْدَ الْبَيْعِ: سودا توختىمىنى ئىجرا قىلدى.

أَنْفَذَ الصَّيْدَ: ئوۋغا ئوقنى تەگكۈزدى.

أَنْفَذَ إِلَيْهِ الْكِتَابَ: ئۇنىڭغا مەكتۇپ ئەۋەتتى، ئۇنىڭغا خەت ماڭغۇزدى.

اِنْفِرَاجٌ: پەسەيمەك، كۆتۈرۈلمەك.

اِنْفِرَاجُ الْأَزْمَةِ: كرىزىسنى يوقاتماق.

اَلْاِنْفِرَاجُ الدُّوَلِيُّ: خەلقئارا ۋەزىيەتنىڭ پەسىيىشى، يۇمشىشى.

اِنْفِرَادٌ: يالغۇز بولماق، تەنها بولماق.

عَلَى انْفِرَادٍ: ئايرىم، باشقىچە، يالغۇز، يەككە.

اِنْفِرَادِيٌّ: يالغۇزلۇق، تەنهالىق، ئايرىملىق.

حَبْسٌ إِنْفِرَادِيٌّ: يالغۇز سولانماق.

«وُضِعَ فِي سِجْنٍ اِنْفِرَادِيٍّ» : ئۇ ئايرىم كامېرغا سولاندى.

اِنْفَرَجَ يَنْفَرِجُ انْفِرَاجًا : تارقىدى، يوقىدى، كېڭەيدى.

اِنْفَرَجَتْ هُمُومُهُ: غەملىرى تارقالدى.

«اِنْفَرَجَتِ الْأَزْمَةُ وَعَادَتِ الْعَلاَقَاتُ بَيْنَ الْبَلَدَيْنِ إِلَى طَبِيعَتِهَا» : كرىزىس تۈگەپ ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدىكى ئالاقە نورماللاشتى.

اِنْفَرَدَ يَنْفَرِدُ اِنْفِرَادًا: يېگانە بولۇۋالدى، يالغۇز بولۇۋالدى.

اِنْفَرَدَ بِالْعِنَايَةِ بِالشُّؤُونِ: پەقەت مۇشۇ ئىشلارغىلا كۆڭۈل بۆلدى.

اِنْفَرَدَ بِنَفْسِهِ: خالى بولدى، خىلۋەتتە بولدى، يالغۇز بولدى.

اِنْفَرَطَ يَنْفَرِطُ اِنْفِرَاطًا: يېشىلدى، ئېچىلدى، ھەل بولدى.

اِنْفَرَطَ عِقْدُهُمْ: ئۇلار تاراپ كەتتى، چېچىلىپ كەتتى، تارقىلىپ كەتتى، بۆلۈنۈپ كەتتى.

اِنْفَرَطَ عَقْدُ الْاِجْتِمَاعِ: يىغىن تارقالدى.

اِنْفَرَطَ الدَّمْعُ مِنْ مَآقِيهَا: ياش كۆزىنىڭ چاناقلىرىدىن تۆكۈلدى.

اِنْفَرَقَ يَنْفَرِقُ اِنْفِرَاقًا عَنْ: ... دىن ئايرىلدى، ئاجرىدى، بۆلۈندى.

اِنْفَرَكَ يَنْفَرِكُ اِنْفِرَاكًا: ئۇۋۇلۇپ كەتتى، تىتىلىپ كەتتى، چۇشۇپ كەتتى.

اِنْفَزَرَ يَنْفَزِرُ اِنْفِزَارًا الثَّوْبُ: كىيىم يىرتىلىپ

كەتتى، تىتىلىپ كەتتى.

«اِنْفَزَرَ اِطَارُ السَّيَّارَةِ» : ماشىنىنىڭ جازىسى پارچە بولۇپ كەتتى.

اِنْفَزَعَ يَنْفَزِعُ اِنْفِزَاعًا : قورقتى، ۋەھىمىگە چۈشتى، تەشۋىشلەندى، چۆچىدى.

اِنْفَسَخَ يَنْفَسِخُ اِنْفِسَاخًا الْعَقْدُ : توختام بىكار قىلىندى، ئەمەلدىن قالدى.

عَقْدٌ لاَ يَنْفَسِخُ : بۇزۇلماس كېلىشىم.

اِنْفَشَّ يَنْفَشُّ اِنْفِشَاشًا الْوَرَمُ : ئىششىق ياندى.

اِنْفِصَالٌ : ئايرىلماق، بۆلۈنمەك، ئاجرالماق، ئۈزۈلمەك.

اِنْفِصَالُ الْمَوْجَاتِ الْإِذَاعِيَّةِ : رادىئو دولقۇنلىرىنىڭ ئۈزۈلۈپ قېلىشى.

اِنْفِصَالِيٌّ ج اِنْفِصَالِيُّونَ : ئايرىم، بۆلەك، پارچە؛ بۆلگۈنچى، بۆلگۈنچىلىك، ئايرىلىپ چىقىش تەرەپدارى.

«شَنَّ الْجَيْشُ هُجُومًا عَلَى الْاِنْفِصَالِيِّينَ» : قوشۇن بۆلگۈنچىلەرگە ھۇجۇم قوزغىدى.

اِنْفِصَامٌ : ئۈزۈلمەك، كېسىلمەك.

«فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لاَ انْفِصَامَ لَهَا»

‹قۇرئان› : كىمكى تاغۇت (ئاللاھدىن باشقا بارچە مەبۇد) نى ئىنكار قىلىپ، ئاللاھقا ئىمان ئېيتسا ئۇ سۇنماس، مەھكەم تۇتقىنى تۇتقان بولىدۇ.

اِنْفَصَدَ يَنْفَصِدُ اِنْفِصَادًا الدَّمُ : قان ئاقتى.

اِنْفَصَلَ يَنْفَصِلُ اِنْفِصَالاً عَنْهُ : ئايرىلدى، ئاجرىدى، يىراقلاشتى، بۆلۈندى، چېكىندى.

«اِنْفَصَلَ أَحَدُ الْأَقَالِيمِ عَنِ الْجُمْهُورِيَّةِ وَأَعْلَنَ اِسْتِقْلاَلَهُ» : رايونلارنىڭ بىرى جۇمھۇرىيەتتىن ئايرىلىپ چىقىپ مۇستەقىللىقىنى جاكارلىدى.

اِنْفَصَمَ يَنْفَصِمُ اِنْفِصَامًا : ئۈزۈلۈپ كەتتى، سۇندى، توختاپ قالدى، بۇزۇلدى.

اِنْفَصَمَ ظَهْرُهُ : بېلى ئاجراپ كەتتى.

اِنْفَصَمَ عُرَى الصَّدَاقَةِ : دوستلۇق مۇناسىۋەت ئۈزۈلدى.

اِنْفَصَمَتِ الْعُرْوَةُ : ساپاق ئۈزۈلۈپ كەتتى.

صِلَةٌ لاَ تَنْفَصِمُ : ئۈزۈلمەس باغلىنىش.

أَنْفَضَ يُنْفِضُ إِنْفَاضًا الْوِعَاءُ : قاچىدىكى نەرسە تۈگىدى، قاچا قۇرۇقدالدى.

أَنْفَضَ زَادَهُ : ئوزۇقىنى تۈگىتىۋەتتى.

أَنْفَضَ الْقَوْمُ : پۇل – مېلى قولىدىن كەتتى.

أَنْفَضَهُ عَنْهُ : يىراقلاشتۇردى، دوستلۇقىنى ئىنكار قىلدى.

أَنْفَضَتِ الْإِبِلُ : تۆگە بوتۇلاقلىدى.

اِنْفَضَحَ يَنْفَضِحُ اِنْفِضَاحًا : شەرمەندە بولدى، رەسۋا بولدى، يۈزى تۆكۈلدى.

اِنْفَضَّ يَنْفَضُّ اِنْفِضَاضًا : تارقىدى، تارقاپ كەتتى.

اِنْفَضَّ الْجَمْعُ : توپ تارىلىپ كەتتى.

اِنْفَضَّ الْاِجْتِمَاعُ : يىغىن تارقىدى.

«وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لاَنْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ»

‹قۇرئان› : ئەگەر قوپال، باغرى قاتتىق بولغان بولساڭ، ئۇلار چۆرەڭدىن تارقاپ كېتەتتى.

أَنْفَطَ يُنْفِطُ إِنْفَاطًا الْعَمَلُ يَدَهُ : ئەمگەك ئۇنىڭ قولىنى قاپارتىۋەتتى.

اِنْفَطَرَ يَنْفَطِرُ اِنْفِطَارًا : يېرىلدى، پارچىلاندى.

اِنْفَطَرَ قَلْبُهُ حُزْنًا : غەمدىن يۈرىكى پارە – پارە بولۇپ كەتتى.

«إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ» ‹قۇرئان› : ئاسمان يېرىلغان چاغدا.

اِنْفَطَمَ يَنْفَطِمُ اِنْفِطَامًا : ئەمچەكتىن ئايرىلدى.

أَنْفَعُ : ئەڭ پايدىلىق، مەنپەئەتلىكرەك.

«اَلشَّمْسُ أَنْفَعُ الْكَوَاكِبِ السَّمَاوِيَّةِ» : پلانېتلار ئىچىدىكى ئەڭ پايدىلىقى قۇياشتۇر.

اِنْفِعَالٌ ج اِنْفِعَالاَتٌ : تەسىرات، تەسىرلەنمەك، ھاياجانلانماق.

سَرِيعُ الْاِنْفِعَالِ : ھېسسىياتچان، ئۇچىغاي ھاياجانلىنىدىغان.

سَهْلُ الْاِنْفِعَالِ : ئاسان تەسىرلىنىدىغان.

«إِنَّ الْاِنْفِعَالَ يُدَمِّرُ الْأَعْصَابَ» : ھاياجانلىنىش نېرۋىلارنى كاردىن چىقىرىدۇ.

«خُفِقَ مِنْ شِدَّةِ اِنْفِعَالِهِ»: ئۇنىڭ قاتتىق هاياجانلىنىشى پەسكويغا چۈشتى.

اِنْفَعَلَ يَنْفَعِلُ اِنْفِعَالاً بِأَمْرٍ: تەسىرلەندى، هاياجانلاندى.

«رَأَى مَشْهَدًا حَزِينًا اِنْفَعَلَ بِهِ»: قايغۇلۇق كۆرۈنۈشنى كۆرۈپ تەسىرلەندى.

اِنْفَغَرَ يَنْفَغِرُ اِنْفِغَارًا الْفَمُ: ئېغىز ئېچىلدى.

أَنْفَقَ يُنْفِقُ إِنْفَاقًا الشَّخْصُ: كەمبەغەللەشتى، نامراتلاشتى، يوقسۇل بولۇپ قالدى.

أَنْفَقَ السِّلْعَةَ: مالنى ئوبوروت قىلدى.

أَنْفَقَ بِلاَحِسَابٍ: هېسابسىز پۇل خەجلىدى.

أَنْفَقَ عَلَيْهِ: نەپىقە بەردى.

أَنْفَقَ الْمَالَ: خىراجەت قىلدى، چىقىم قىلدى، سەرپ قىلدى، خەجلىدى.

«لَوْ أَنْفَقْتَ مَافِى الأَرْضِ جَمِيْعًا مَاأَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ» «قرآن»: سەن يەر يۈزىدىكى پۈتۈن بايلىقنى سەرپ قىلسىمۇ ئۇلارنىڭ دىللىرىنى بىرلەشتۈرەلمەيتتىڭ.

اِنْفَقَأَ يَنْفَقِئُ اِنْفِقَاءًا الشَّيْءُ: يېرىلدى، پارچىلاندى.

اِنْفَقَئَتِ الْعَيْنُ: كۆز ئويۇلدى.

اِنْفَقَعَ يَنْفَقِعُ اِنْفِقَاعًا الشَّيْءُ الْمَنْفُوخُ: كۆپۈك يېرىلىپ ئاۋاز چىقتى.

اِنْفَكَّ يَنْفَكُّ اِنْفِكَاكًا: ئاجرالدى، بۆلۈندى، ئايرىلدى، يېشىلدى.

مَا انْفَكَّ يَفْعَلُ كَذَا: ئۇ داۋاملىق ئىشلەۋاتىدۇ.

اِنْفِلاَقٌ: يېرىلماق، پارچىلانماق، بۆلۈنمەك، ئاجرىماق.

اِنْفَلَتَ يَنْفَلِتُ اِنْفِلاَتًا: قويۇۋېتىلدى، بوشاندى، قۇتۇلدى، خالاس بولدى.

اِنْفَلَتَ مِنْ قَيْدِهِ: كىشەندىن بوشاندى.

اِنْفَلَعَ يَنْفَلِعُ اِنْفِلاَعًا: يېرىلدى، دەز كەتتى.

اِنْفَلَعَتِ الْبَيْضَةُ: تۇخۇمغا دەز كەتتى.

اِنْفَلَقَ يَنْفَلِقُ اِنْفِلاَقًا: يېرىلدى، پارچىلاندى، يىرتىلدى، دەز كەتتى.

اِنْفَلَقَ الصُّبْحُ: تاڭ ئاتتى، تاڭ يورىدى.

«فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّودِالْعَظِيْمِ» «قرآن»: (مۇسا هاسىسى بىلەن ئۇرۇۋىدى) دەريا يېرىلدى، (هەر بىر يېرىلغان) قىسمى چوڭ تاغدەك بولۇپ قالدى.

اِنْفَلَّ يَنْفَلُّ اِنْفِلاَلاً السَّيْفُ: قىلىچ سۇنۇپ كەتتى.

«ضَرَبَ الصَّخْرَةَ بِالسَّيْفِ فَانْفَلَّ»: قورام تاشنى قىلىچ بىلەن چاپقانىدى، قىلىچ سۇنۇپ كەتتى.

أَنْفِيٌّ: بۇرۇنغا تەۋە، بۇرۇنغا مەنسۇپ.

صَوْتٌ أَنْفِيٌّ: بۇرۇندىن چىقىدىغان ئاۋاز.

أَنِقَ يَأْنَقُ أَنَقًا و أَنَاقَةً: چىرايلىق بولدى، گۈزەللەشتى، رەتلىك بولدى، كىشىنىڭ مەستلىكىنى كەلتۈرىدىغان بولدى.

اِنْقَابَتْ يَنْقَابُ اِنْقِيَابًا الْبَيْضَةُ: تۇخۇم چېقىلدى، يېرىلدى.

اِنْقَادَ يَنْقَادُ اِنْقِيَادًا: بويسۇندى.

«اِنْقَادَ السَّجِينُ لِأَوَامِرِ الْحَارِسِ»: مەهبۇس گۈندىپاينىڭ بۇيرۇقلىرىغا بويسۇندى.

إِنْقَاذٌ: قۇتۇلدۇرماق، ياردەم بەرمەك.

قَارِبُ إِنْقَاذٍ: قۇتقۇزۇش قېيىقى.

اِنْقَاذُ الضَّحَايَامِنْ تَحْتِ الأَنْقَاضِ: خارابە ئاستىدىن قۇربان بولغانلارنى قۇتقۇزۇپ چىقماق.

إِنْقَاصٌ: كېمەيتمەك، قىسقارتماق؛ ئازايماق؛ چۈشۈرمەك، تۆۋەنلەتمەك.

اِنْقَاضَ يَنْقَاضُ اِنْقِيَاضًا الْجِدَارُ: تام بۇزۇلدى، ئۆرۈلدى، غۇلىدى.

اِنْقَامَ يَنْقَامُ اِنْقِيَامًا الشَّيْءُ: تۈزلەندى، توغرىلاندى، ئوڭشالدى، رۇسلاندى.

اِنْقِبَاضٌ: تارايماق، قورۇلماق، يىغىلماق، پۈرلاشماق.

اِنْقِبَاضُ الْبَطْنِ: ئىچى قاتماق، قەۋزىيەت بولماق.

اِنْقِبَاضُ الصَّدْرِ: ئىچى پۇشماق، يۈرىكى سىقىلماق، كۆڭلى غەش بولماق.

اِنْقَبَرَ يَنْقَبِرُ اِنْقِبَارًا: كۆمۈلدى، دەپنە قىلىندى.

اِنْقَبَضَ يَنْقَبِضُ اِنْقِبَاضًا الشَّيْءُ: تارايدى، قىسقىرىدى، قورۇلدى، يىغىلدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

اِنْقَبَضَ الْبَطْنُ: ئىچى قېتىپ قالدى، قەۋزىيەت بولۇپ قالدى.

اِنْقَبَضَ صَدْرُهُ: روھىي چۈشۈپ كەتتى، يۈرىكى سىقىلدى.

«اِنْقَبَضَ بَعْدَ وَفَاةِ زَوْجَتِهِ» : ئۇ ئايالى ۋاپات بولغاندىن كېيىن روھىي چۈشۈپ كەتتى.

اِنْقَبَضَ الْمَالُ: مال تاپشۇرۇپ ئېلىندى.

اِنْقَبَعَ يَنْقَبِعُ اِنْقِبَاعًا: كىردى، كىرنۈالدى؛ قايتتى.

اِنْقَبَعَ الرَّجُلُ: بېشىنى چاپىنىنىڭ ئىچىگە تىقىۋالدى.

أَنْقَحَ يُنْقِحُ إِنْقَاحًا: تۈزەتتى، تۈزىتىش كىرگۈزدى، ئۆزگەرتتى، ئۆڭشىدى.

اِنْقَحَلَ يَنْقَحِلُ اِنْقِحَالاً: قۇرغاقچىلىق بولدى.

أَنْقَذَ يُنْقِذُ إِنْقَاذًا مِنْ: قۇتۇلدۇردى، خالاس قىلدى.

أَنْقَذَهُ مِنَ الْإِفْلاَسِ: ئۇنى ۋەيران بولۇشتىن قۇتۇلدۇردى.

«وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا»

‹قرآن› : سىلەر دوزاخ چوقۇرىنىڭ گىرۋىكىدە ئىدىڭلار، ئاللاھ سىلەرنى (ئىسلام ئارقىلىق) ئۇنىڭدىن قۇتقۇزدى.

«أَنْقَذَ الزَّعِيمُ الْبِلاَدَ مِنَ الْإِسْتِعْمَارِ» : داھىي دۆلەتنى مۇستەملىكە بولۇشتىن قۇتقۇزدى.

اِنْقَذَفَ يَنقَذِفُ اِنْقِذَافًا فِي: تاشلاندى، ئېتىلدى.

اِنْقِرَاضٌ: ھالاك بولماق، يوقالماق، مۇنقەرز بولماق، نەسلى قۇرىماق.

«تَتَعَرَّضُ بَعْضُ الْحَيَوَانَاتِ النَّادِرَةِ النَّفِيسَةِ الْآنَ لِخَطَرِ الْاِنْقِرَاضِ» : بەزى ئەتىۋارلىق ھايۋانلار ھازىر نەسلى قۇرۇپ كېتىش خەۋپىگە دۇچ كەلمەكتە.

اِنْقَرَصَ يَنْقَرِصُ اِنْقِرَاصًا: چىقىۋېلىندى.

اِنْقَرَضَ يَنْقَرِضُ اِنْقِرَاضًا: يوقالدى، مۇنقەرز بولدى.

اِنْقَرَضَ نَسْلُهُ: نەسلى قۇرۇپ كەتتى، نەسلى ئۈزۈلدى.

اِنْقَرَضَ الْقَوْمُ: ئۆلۈپ تۈگىدى.

اِنْقَسَمَ يَنْقَسِمُ اِنْقِسَامًا الشَّيْءُ إِلَى: بۆلۈندى، تەقسىم قىلىندى.

اِنْقَسَمَ الْقَوْمُ: ئايرىلدى، پارچىلاندى.

«اِنْقَسَمَ الْفَرِيْقُ الرِّيَاضِيُّ إِلَى مَجْمُوعَتَيْنِ» : تەنتەربىيە ئەترىتى ئىككى گۇرۇپپىغا بۆلۈندى.

اِنْقَشَرَ يَنْقَشِرُ اِنْقِشَارًا الشَّيْءُ: سويۇلدى، شىلىندى، پوستىدىن ئاجرىتىلدى.

اِنْقَشَطَ يَنْقَشِطُ اِنْقِشَاطًا: ئېچىلدى، ئوچۇق بولدى.

اِنْقَشَطَتِ السَّمَاءُ: ھاۋا ئېچىلدى.

اِنْقَشَعَ يَنْقَشِعُ اِنْقِشَاعًا: تارقىلىپ كەتتى، تۈگىدى.

اِنْقَشَعَ الْحَرْبُ: ئۇرۇش توختىدى.

«اِنْقَشَعَ الْهَمُّ عَنِ الْقَلْبِ» : غەم دىلىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

«اِنْقَشَعَ السَّحَابُ» : بۇلۇت تارقىلىپ كەتتى.

«سَحَابُ الصَّيْفِ عَنْ قَلِيلٍ يَنْقَشِعُ» : يازنىڭ بۇلۇتى بىردەمدە تارقاپ كېتىدۇ.

أَنْقَصَ يُنْقِصُ إِنْقَاصًا: كېمەيتتى، ئازلاتتى، كېمەيدى.

أَنْقَصُ: ئەڭ كەم، ئەڭ يېتەرسىز.

اِنْقَصَدَ يَنْقَصِدُ اِنْقِصَادًا: سۇندى؛ سۇندۇرۇلدى، ئۇشتۇلدى.

اِنْقَصَرَ يَنْقَصِرُ اِنْقِصَارًا: ئاقىرىپ قالدى، ئاق رەڭگە ئۆزگىرىپ قالدى؛ ئەسلىدىكى رەڭگى ئۆزگىرىپ كەتتى.

اِنْقَصَّ يَنْقَصُّ اِنْقِصَاصًا: كېسىلدى، قىرقىلدى، ئۈزۈۋېتىلدى.

اِنْقَصَفَ يَنْقَصِفُ اِنْقِصَافًا: سۇندى، ئۇشتۇلدى.

اِنْقَصَمَ يَنْقَصِمُ اِنْقِصَامًا الشَّيْءُ: سۇندى، چاك كەتتى، ۋەيران بولدى.

«اِنْقَصَمَ ظَهْرُهُ إِثْرَ الْحَادِثِ» : ھادىسە بىلەن ئۇنىڭ بېلى سۇندى.

أَنْقَضَ يُنْقِضُ إِنْقَاضًا النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك زېمىننى يېرىپ چىقتى.

أَنْقَضَ أَصَابِعَهُ: قوللىرىنى قارسىلداتتى، قولد-

دىن قاس چىقاردى.

أَنْقَضَ الْحِمْلُ الظَّهْرَ: ئېغىر يۈك بەلنى ئېگىۋەتتى.

«وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ الَّذِى أَنْقَضَ ظَهْرَكَ» ‹قرآن› : سېنىڭ بېلىڭنى ئېگىۋەتكەن ئېغىر يۈكنى ئۈستۈڭدىن ئېلىپ تاشلىدۇق.

اِنْقَضَتِ الْعُقَابُ: قۇش ۋىچىرلىدى.

اِنْقِضَاءٌ: تۈگىمەك، ئاخىرلاشماق، تاماملانماق.

اِنْقِضَاءُ التَّعَهُّدَاتِ: ۋەزىپە ئورۇنلانماق.

طَائِرَةُ الْإِنْقِضَاءِ: قىرغۇچى ئايروپىلان، مولالاقچى ئايروپىلان.

اِنْقَضَّ يَنْقَضُّ اِنْقِضَاضًا الشَّيْءُ: سۇندى.

اِنْقَضَّ الْجِدَارُ: تام يىقىلدى، تامغا دەزكەتتى، تامغا چاك كەتتى.

«فَوَجَدَ فِيْهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ فَأَقَامَهُ» ‹قرآن› : ئۇلار بۇ شەھەردە ئۆرۈلۈپ چۈشەي دەپ قالغان بىر تامنى ئۇچراتتى، ئۇنى (خىزىر قولى بىلەن سىلاپ) تۈزلەپ قويدى.

اِنْقَضَّ الطَّائِرُ: قۇش شۇڭغىدى، شىددەت بىلەن ئېتىلدى.

إِنْقَضَّ النَّسْرُ عَلَى فَرِيْسَتِهِ: قارچىغا ئولجىسىغا ھوجۇم قىلدى.

«اِنْقَضَّ الْقِطُّ وَقَبَضَ عَلَى الْفَأْرِ» : مۈشۈك ئېتىلىپ بىرىپ چاشقاننى تۇتىۋالدى.

«اِنْقَضَّ الْجَيْشُ عَلَى الْعَدُوِّ» : قوشۇن دۈشمەنگە تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلدى، شىددەتلىك زەربە بەردى.

«اِنْقَضَّ الْحَائِطُ» : تام ئۆرۈلدى، يىقىلىپ چۈشتى.

اِنْقَضَى يَنْقَضِى اِنْقِضَاءً الشَّيْءُ: تۈگىدى، تاماملاندى، ئاخىرلاشتى.

اِنْقَضَى عُمْرُهُ: ئۆمرى ئاخىرلاشتى، ئۆلدى.

اِنْقِطَاعٌ: ئايرىلماق، ئۈزۈلمەك، كېسىلمەك، توختاپ قالماق.

اِنْقِطَاعُ الْبَوْلِ: پىشاپ توسۇلۇپ قالماق، ئىدرا ماڭماسلىق.

بِلَاانْقِطَاعٍ. بِدُونِ انْقِطَاعٍ: ئۈزۈلۈكسىز، توختىماي، داۋاملىق.

«عَلَيْكَ أَنْ تُوَاظِبَ عَلَى الدِّرَاسَةِ بِلَا انْقِطَاعٍ» : ئۆگىنىشنى ئۈزلۈكسىز داۋاملاشتۇرۇشۇڭ كېرەك.

اِنْقَطَعَ يَنْقَطِعُ اِنْقِطَاعًا الشَّيْءُ: ئۈزۈلدى، ئاجراپ كەتتى، ئايرىلىپ كەتتى.

اِنْقَطَعَ الْحَبْلُ: ئارغامچا ئۈزۈلۈپ كەتتى.

اِنْقَطَعَ الْمَطَرُ: يامغۇر توختىدى.

اِنْقَطَعَ عَنِ الْعَمَلِ: ئىشتىن توختىدى، تەرك ئەتتى.

اِنْقَطَعَ لَهُ: ئۇنىڭغا بېرىلدى.

اِنْقَطَعَ لِكِتَابَةِ الْقِصَّةِ: ھېكايە يېزىشقا كىرىشتى.

اِنْقَطَعَ نَفَسُهُ: چارچاپ كەتتى، ھالسىراپ كەتتى.

اِنْقَطَعَ عَنْ كَذَا: توختاپ قالدى.

«اِنْقَطَعَ التَّيَّارُ الْكَهْرَبَائِيُّ» : توك قاچتى.

«لَا أَنْقَطِعُ عَنِ الْمَدْرَسَةِ إِلَّا إِذَا مَرِضْتُ» : كېسەل بولمىسام مەكتەپتىن قېپقالمايمەن.

اِنْقَطَفَ يَنْقَطِفُ اِنْقِطَافًا: يىغىۋېلىندى، ئۈزۈۋېلىندى.

اِنْقَطَمَ يَنْقَطِمُ اِنْقِطَامًا: چىشلەندى، چىشلەپ ئۈزۈۋېلىندى.

أَنْقَعَ يُنْقِعُ إِنْقَاعًا الشَّيْءَ فِي الْمَاءِ: نەرسىنى سۇدا ئىزىتتى.

أَنْقَعَ الشَّرَّ: يامانلىقنى يوشۇردى.

أَنْقَعَ الْمَيِّتَ: مېيىتنى دەپنە قىلدى، كۆمدى.

أَنْقَعَ الصَّارِخُ صَوْتَهُ: ۋارقىرىغۇچى ئاۋازىنى يۇقىرىلاتتى.

اِنْقِلَابٌ ج اِنْقِلَابَاتٌ: ئۆزگىرىش، ئۆزگەرمەك؛ ئىنقىلاب.

اِنْقِلَابٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي ئۆزگىرىش.

اَلْاِنْقِلَابُ الشَّتَوِيُّ: قىش پەسلىنىڭ بىرىنچى كۈنى.

اَلْاِنْقِلَابُ الصَّيْفِيُّ: ياز پەسلىنىڭ بىرىنچى كۈنى.

اِنْقِلَابٌ فِي دَاخِلِ الْقَصْرِ: ئوردا ئۆزگىرىشى.

اِنْقِلَابِيٌّ: ئىنقىلابىي، ئىنقىلابقا مەنسۇپ.

حَرَكَةٌ اِنْقِلَابِيَّةٌ: ئىنقىلابىي ھەرىكەت.

اِنْقِلَاعٌ: سۇغۇرۇلماق، قومۇرۇلماق.

اِنْقَلَبَ يَنْقَلِبُ اِنْقِلَابًا الشَّيْءُ: ئۆزگەردى، يۆتكەلدى، ئاستىن ـ ئۈستۈن بولدى.

اِنْقَلَبَ الْوِعَاءُ: قاچا كۆمتۈرۈلدى.

اِنْقَلَبَ عَلَيْهِ: قارشى چىقتى، قارشىلىق كۆرسەتتى.

اُنْقُلِبَ إِلَى: ئايلاندى، بۇرۇلدى.

اِنْقَلَبَ الشَّخْصُ: قايتتى.

«لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا إِلَى أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار ئائىلىسىگە قايتىپ بارغاندا ئۇنى تونۇپ قايتىپ كېلىشى مۇمكىن.

«وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللّٰهَ شَيْئًا» ‹قرآن›: كىمكى ئارقىسىغا يېنىۋالىدىكەن (يەنى مۇرتەد بولىدىكەن)، ئۇ ئاللاھقا قىلچە زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ.

اِنْقَلَبَ الْحُكْمُ: ھاكىمىيەت ئاغدۇرۇلدى.

«اِنْقَلَبَ عَلَى ظَهْرِهِ»: ئوڭدىسىغا ياتتى.

اِنْقَلَعَ يَنْقَلِعُ اِنْقِلَاعًا: قومۇرۇلدى، قومۇرۇپ تاشلاندى.

اِنْقَلَى يَنْقَلِي اِنْقِلَاءً: قورۇلدى، پىشۇرۇلدى.

اِنْقَمَعَ يَنْقَمِعُ اِنْقِمَاعًا فِي الْمَنْزِلِ: مۆكىۋالدى، قىچىپ كىرىۋالدى.

أَنْقَى يُنْقِي إِنْقَاءً الشَّيْءَ: تىندۇردى، سۈزۈلدۈردى.

أَنْقَى التَّمْرَ: خورمىنى تازىلىدى.

أَنْقَى م نَقْوَى: ئەڭ پاكىز، ئەڭ ساپ، ئەڭ سۈزۈك.

اِنْقِيَادٌ: بويسۇنماق، ئىتائەت قىلماق.

اِنْقِيَادٌ أَعْمَى: قارىغۇلارچە ئەگەشمەك.

إِنْكَارٌ: ئىنكار قىلماق، تانماق.

إِنْكَارُ الذَّاتِ: ئۆزىنى ئۇنۇتماق، شەخسىيەتچىلىك قىلماسلىق، باشقىلارنىڭ مەنپەئەتىنى ئەلا بىلىش.

إِنْكَارِيٌّ: ئىنكارچىلىق.

سُؤَالٌ إِنْكَارِيٌّ: ئىنكارى سوئال.

اِنْكَبَّ يَنْكَبُّ اِنْكِبَابًا الشَّخْصُ عَلَى الشَّيْءِ: پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلدى.

اِنْكَبَّ عَلَى وَجْهِهِ: دۈم چۈشتى، دۈم ياتتى.

«اِنْكَبَبْتُ عَلَى الدَّرْسِ قَبْلَ الْإِمْتِحَانِ»: مەن ئىمتىھاندىن ئىلگىرى دەرسكە بېرىلدىم.

اِنْكَبَى يَنْكَبِي اِنْكِبَاءً لِوَجْهِهِ: دۈم چۈشتى، يۈزىچە يىقىلىپ چۈشتى، پۈتلاشتى.

اِنْكَتَمَ يَنْكَتِمُ اِنْكِتَامًا: مەخپىي بولدى، يوشۇرۇن بولدى.

أَنْكَحَ يُنْكِحُ إِنْكَاحًا الْمَرْأَةَ: ئايالنى پالانىغا ياتلىق قىلدى، ئايالنى پالانىغا نىكاھلاپ بەردى، بېشىنى ئوڭلاپ قويدى.

«وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَى مِنْكُمْ وَالصّٰلِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ» ‹قرآن›: ئاراڭلاردىكى بويتاق ئەر، ئاياللارنىڭ ۋە ياخشى قۇل ۋە چۆرىلەرنىڭ بېشىنى ئوڭلاپ قويۇڭلار.

اِنْكَحَتَ يَنْكَحِتُ اِنْكِحَاتًا: قىرىلدى، شىلىندى، سويۇلدى، ئاقلاندى.

أَنْكَدُ م نَكْدَاءُ ج نُكْدٌ: بىتەلەي، بەختسىز.

اِنْكَدَرَ يَنْكَدِرُ اِنْكِدَارًا فِي سَيْرِهِ: ئالدىرىدى، تېز ماڭدى.

اِنْكَدَرَ عَلَيْهِ الْقَوْمُ: ئۇنىڭ ئۈستىگە تاشلاندى.

اِنْكَدَرَتِ النُّجُومُ: يۇلتۇز قاراڭغۇلاشتى، يۇلتۇزلارنىڭ نۇرى ئۆچتى، تۆكۈلدى.

«وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ» ‹قرآن›: يۇلتۇزلار تۆكۈلگەن چاغدا.

أَنْكَرَ يُنْكِرُ إِنْكَارًا الْأَمْرَ: ئىنكار قىلدى، تېنىۋالدى.

«يَعْرِفُونَ نِعْمَةَ اللّٰهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا» ‹قرآن›: ئۇلار ئاللاھنىڭ نېمىتىنى تونۇيدۇ، ئاندىن ئۇ نېمەتلەرنى ئىنكار قىلىدۇ.

أَنْكَرَ عَلَى فُلَانٍ فِعْلَهُ: پالانىنى ئەيىبلىدى، چەكلىدى، مەنئى قىلدى.

أَنْكَرُ: ئەڭ قەبىھ، ئەڭ سەت.

صَوْتُهُ أَنْكَرُ الْأَصْوَاتِ: ئۇنىڭ ئاۋازى ئەڭ سەت

ئاۋاز.

«اِنَّ أَنْكَرَ الأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيْرِ» ‹قرآن›: ئاۋازلارنىڭ ئەڭ زېرىكەرلىكى ھەقىقەتەن ئېشەكلەرنىڭ ئاۋازىدۇر.

إِنْكِسَارٌ: سۇنماق، پاچاقلانماق، مەغلۇپ بولماق.

بِتَوَاضُعٍ وَانْكِسَارٍ: كەمتەرلىك ۋە سۇنۇقلۇق بىلەن.

اِنْكِسَارُ الْقَلْبِ: بوشاپ قالماق، مەيۇسلەنمەك؛ دىلنىڭ سۇنۇقلۇقى.

اِنْكِسَافُ الشَّمْسِ: كۈننىڭ تۇتۇلۇشى.

اِنْكَسَرَ يَنْكَسِرُ اِنْكِسَارًا: سۇندى، چېقىلدى؛ يېڭىلدى، مەغلۇپ بولدى.

اِنْكسَرَ التَّاجِرُ: تىجارەتچى ۋەيران بولدى.

اِنْكَسر الْغَضَبُ: غەزەپ پەسەيدى.

اِنْكَسَرَ الْعَطَشُ: ئۇسسۇزلۇقى بېسىلدى.

اِنْكَسَفَ يَنْكَسِفُ اِنْكِسَافًا الشَّمْسُ: كۈن تۇتۇلدى.

اِنْكِشَافٌ: ئاشكارا بولماق، ئېچىلىپ قالماق.

اِنْكَشَحَ يَنْكَشِحُ اِنْكِشَاحًا: تارقالدى، چېچىلدى، بوشاپ كەتتى.

اِنْكَشَطَ يَنْكَشِطُ اِنْكِشَاطًا جِلْدُهُ: تېرىسى سۈيۈلدى، شىلىندى.

اِنْكَشَفَ يَنْكَشِفُ اِنْكِشَافًا الشَّيْءُ: ئېچىلىپ قالدى، ئاشكارىلىنىپ قالدى، پاش بولدى.

اِنْكَشَفَتِ الْحَقِيْقَةُ: ھەقىقەت ئايدىڭلاشتى، ھەقىقەت نامايەن بولدى.

اِنْكِفَاءٌ: تەتۈر قويۇلماق، ئاستىن ـ ئۈستۈن قويۇلماق؛ چېقىلماق، سۇنماق.

اِنْكَفَأَ يَنْكَفِئُ اِنْكِفَاءً عَنِ الشَّيْءِ: قايتتى، ياندى، يالتايدى.

اِنْكَفَأَ الْقَوْمُ: سۇندى، مەغلۇپ بولدى.

اِنْكَفَأَ اللَّوْنُ: رەڭ ئۆڭدى، رەڭ ئۆزگەردى.

اِنْكَفَسَتْ يَنْكَسِفُ اِنْكِفَاسًا رِجْلُهُ: پۇتى مايماق بولۇپ قالدى.

اِنْكَفَّ يَنْكَفُّ اِنْكِفَافًا عَنِ الأَمْرِ: قايتتى، ۋاز كەچتى، يالتايدى.

إِنْكَفَّ عِنَ الْمَكَانِ: كۆچۈپ كەتتى.

إِنْكِمَاشٌ: قورۇلماق، تۈرۈلمەك، پۈرلەشمەك.

«حَصَلَ اِنْكِمَاشٌ إِثْرَالأَزْمَةِ الاِقْتِصَادِيَّةِ»: ئىقتىسادىي كرىزىستىن كېيىن قەغەز پۇلدا پاخاللىششىش يۈز بەردى.

اِنْكِمَاشِيٌّ: تار، قورۇق، قاتلاشقان، پۈرلەشكەن.

اِنْكَمَشَ يَنْكَمِشُ اِنْكِمَاشًا: تۈرۈلدى، قورۇلدى، پۈرلەشتى.

اِنْكَمَشَ الثَّوْبُ: كىيىم قاتلاشتى.

«إِنْكَمَشَ الإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ»: خىلۋەتتە بولدى، خىلۋەتتە تۇگىلىۋالدى.

اِنْكَمَشَ الْخَجُولُ: ئۇياتچان ئادەم قورۇندى.

«اِنْكَمَشَ الْقُمَاشُ بَعْدَ غَسْلِهِ»: رەخت يۇيۇلغاندىن كېيىن پۈرلىشىپ قالدى.

«يَنْكَمِشُ الْخَشَبُ عِنْدَمَا يَكُونُ جَافًّا»: ياغاچ قۇرۇغاندا قورۇلۇپ قالىدۇ.

إِنْمَاءٌ: ئۆستۈرمەك، كۆپەيتمەك، پەرۋىش قىلماق، تەرەققىي قىلدۇرماق.

مَشْرُوعَاتٌ إِنْمَائِيَّةٌ: تەرەققىي قىلدۇرۇش پىلانى.

اِنمَحَصَت يَنْمَحِصُ اِنْمِحَاصًا ـ تِ الشَّمْسُ: كۈن تۇتۇلغاندىن كېيىن ئېچىلدى.

اِنْمَحق يَنْمَحِقُ اِنْمِحَاقًا النَّبَاتُ: ئوت ـ چۆپ قۇرۇپ كەتتى، خازان بولدى.

اِنْمَحَى يَنْمَحِي اِنْمِحَاءً: ئۆچۈرۈلدى، يوقالدى، سۈرتىلدى.

أَنْمَرُ م نَمْرَاءُ ج نُمْرٌ و نَمْرَوَاتٌ: چېكىتلىك.

فَرَسٌ أَنْمَرُ: چىپار ئات، تاغىل ئات.

اِنْمَسَحَ يَنْمَسِحُ اِنْمِسَاحًا الشَّيْءُ: (ئۈستىدىكى) نەرسە چۈشۈپ كەتتى.

اِنْمَسَخَ يَنْمَسِخُ اِنْمِسَاخًا الْعَضُدُ: بىلىكى ياداپ كەتتى، جۇدەپ كەتتى.

أَنْمَشُ م نَمْشَاءُ ج نُمْشٌ و نَمْشَواتٌ: سەپكۈنلۈك.

أَنْمُلَةٌ ج أَنَامِلُ: بارماق ئۇچى.

«وَإِذَاخَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ» ‹قرآن›: ئۆزلىرى يالغۇز قالغاندا سىلەرگە بولغان ئاچچىقىدىن بارماقلىرىنى چىشلەيدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

«لَمْ يَتَقَدَّمْ قَيْدَ أَنْمُلَةٍ» : جايىدىن قىمىرلى-
مىدى.

اِنْمَلَسَ يَنْمَلِسُ اِنْمِلاَسًا: قېچىپ كەتتى،
غىپپىدە تىكىۋەتتى.

اِنْمَلَصَ يَنْمَلِصُ اِنْمِلاَصًا الشَّيْءُ: سىرىلدى،
تېيىلدى، سىرىلىپ چۈشۈپ كەتتى.

اِنْمَهَكَ يَنْمَهِكُ اِنْمِهَاكًا: يانجىلدى، سوقۇلدى،
ئېزىلدى، مىجىلدى.

أُنْمُوذَجٌ ج نَمَاذِجُ: نەمۇنە، ئۈلگە، ئۈرنەك،
ئەۋرىشكە، نۇسخا.

«يُعْتَبَرُ الْقُرْآنُ أُنْمُوذَجَ الْكَلاَمِ الْمُبِيْنِ» :
قۇرئان كەرىم روشەن سۆزلەر ئۈلگىسى ھېساب-
لىنىدۇ.

«تَجِدُ فِي مَخْزَنِ التَّاجِرِ نَمَاذِجَ مِنَ السِّلَعِ
الَّتِي يُتَاجِرُ بِهَا» : تىجارەتچىنىڭ ئامبىرىدا
ئۇ تىجارەت قىلىدىغان ماللارنىڭ نۇسخىسىنى
بايقايسەن.

أُنْمُوذَجِيٌّ: ئۈلگىگە تەۋە، نەمۇنىگە تەۋە، نەمۇنىغا
ئائىت.

«هُوَ أُنْمُوذَجِيٌّ فِي عَمَلِهِ» : ئۇ ئىش ـ ھەرىكە-
تىدە ئۈلگىدۇر.

أَنْمَى يُنْمِي إِنْمَاءً الشَّيْءَ: ئۆستۈردى، ئاشۇردى،
كۆپەيتتى.

أَنْمَى الْكَرْمَ: تەك شۇك چىقاردى، شۇك تارتتى.

أَنْمَى ثَرْوَتَهُ: بايلىقنى ئاشۇردى.

أَنْمَى الْحَدِيْثَ: سۇخەنچىلىك قىلدى، گەپ
توشۇدى.

«أَنْمَى الْمُخَطَّطُ اِقْتِصَادَ الْبِلاَدِ» : پىلان خەلق
ئىگىلىكىنى ئىلگىرى سۈردى.

أَنَّ يَئِنُّ أَنِيْنًا و أَنًّا و أَنَانًا و تَأْنَانًا: ئىڭىرى-
دى، نالە قىلدى.

أَنَّ الْمَرِيْضُ: كېسەل ئىڭىرىدى.

أَنَّ: مەسدەر خاراكتېرىدىكى كۈچەيتىش قوشۇم-
چىسى.

«عَلِمْتُ أَنَّ صَدِيْقَكَ يُسَاعِدُكَ» دوستۇڭنىڭ
ساڭا ياردەم قىلىدىغانلىقىنى بىلىمەن.

عَلَى أَنَّ: (مەلۇم شەرت ئاساسىدا) شۇنداق
بولسىمۇ، لېكىن، بەلكى دېگەن مەنىلەرنى
بىلدۈرىدۇ.

أَنَّ: تەكىتلەش ئۈچۈن بولۇپ، جۈملىنىڭ ئوتتۇ-
رىسىدا كېلىدۇ.

«فَقَدَ بَصَرَهُ وَهُوَ طِفْلٌ عَلَى أَنَّ ذَلِكَ لَمْ يَمْنَعْهُ
مِنْ مُوَاصَلَةِ الدِّرَاسَةِ» : ئۇ ئۆسمۈر چېغىدىلا
كۆزىدىن ئايرىلغان، شۇنداق بولسىمۇ بۇ ھال
ئۇنىڭ ئۆگىنىشىنى داۋاملاشتۇرۇشىنى توسۇپ
قالالمىدى.

«بِمَا أَنَّكَ لَمْ تَحْضُرْ فِي الْمَوْعِدِ قَرَّرْنَا تَأْجِيْلَ
النَّظَرِ فِي طَلَبِكَ إِلَى الْاِجْتِمَاعِ الْقَادِمِ» :
سېنىڭ كېلىشكەن ۋاقىتتا كەلمىگەنلىكىڭگە
ئاساسەن، سېنىڭ ئىلتىماسىڭغا كېلەركى
يىغىندا كېچىكتۈرۈپ قاراپ چىقىرىشنى قارار
قىلدۇق.

«عَلِمْتُ أَنَّ الْوَفْدَ قَادِمٌ غَدًا» : مەن ئۆمەكنىڭ
ئەتە كېلىدىغانلىقىنى بىلدىم.

بِمَا أَنَّ: ... ئۈچۈن، ... قاراپ.

إِلَى أَنَّ: غىچە، گىچە.

بِدُونِ أَنَّ. مِنْ غَيْرِ أَنَّ. لَكِنَّ: ئەمما، ھالبۇكى.

«يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ» ‹قۇرئان› :
ماڭا ۋەھيى قىلىنىدۇكى، سىلەرنىڭ ئىلاھىڭ-
لار يالغۇز بىر ئىلاھدۇر.

إِنَّ: چوقۇم، ھەقىقەتەن، شەكسىز.

إِنَّمَا: پەقەت، بىراق، يالغۇز... لا.

إِنَّ: تەكىتلەش كۈچەيتىش قوشۇمچىسى بولۇپ،
جۈملە بېشىدا كېلىدۇ.

«إِنَّ اللَّهَ لَعَلِيْمٌ حَلِيْمٌ» ‹قۇرئان› : ئاللاھ ھەقىقە-
تەن بىلگۈچىدۇر، ھەلىمدۇر.

«إِنَّهُمْ يَسِيْرُونَ عَلَى خُطَّةٍ مَدْرُوسَةٍ و إِلاَّ لَمَا
حَقَّقُوا هَذَا النَّجَاحَ الْبَاهِرَ» : ئۇلار پىلان
بويىچە ئىش كۆرىدۇ، ئۇنداق بولمىسا ئۇلار
بۇنداق نەتىجە قازىنالمايدۇ.

إِنَّ: گۇمان قىلىنىشقا يول قالمايدىغان سۆزدىن
كېيىن كېلىدۇ.

«وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ
خَلِيفَةً» ‹قۇرئان› : ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭ
پەرىشتىلەرگە: «مەن يەر يۈزىدە خەلىپە يارى-
تىمەن» دېدى.

إِنَّ: جۇملە بېشىدا كېلىدىغان **أَلاَ** سۆزىدىن كېيىن كېلىدۇ.

«أَلاَ إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللّٰهِ لاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَهُمْ يَحْزَنُونَ» ‹قرآن› : راستىنلا ئاللاھنىڭ دوستلىرىغا قورقۇش، قايغۇرۇش يوقتۇر.

إِنَّ: ‹كَلاَّ› سۆزىدىن كېيىنلا كېلىدۇ.

«كَلاَّ إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ» ‹قرآن› : ياق مۇقەررەركى ئۇ ۋەز ـ نەسىھەتتۇر.

«اِجْلِسْ حَيْثُ إِنَّ الْجُلُوسَ رَاحَةٌ» : ئولتۇرۇش راھەت بولغان يەردە ئولتۇر.

إِنَّ: قەسەمدىن كېيىن كېلىدۇ.

«وَاللّٰهِ إِنِّى أَرَدْتُ لَكَ الْخَيْرَ» : ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، مەن ھەقىقەتەن سەن ئۈچۈن ياخشى نىيەتتە بولدۇم.

إِنَّ ‹نَعَمْ› : سۆزىدىن كېيىن كېلىدۇ.

«نَعَمْ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ» : شۇنداق، سەن ھەقىقەت ئۈستىدەسەن.

أَنَّانْ: كۆپ پەرياد چەككۈچى.

أَنَّبَ يُؤَنِّبُ تَأْنِيبًا: ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

أُنِّبَ ضَمِيرُهُ: ۋىجدان جەھەتتىن ئازابلاندى، ۋىجدان ئازابىغا قالدى.

أَنَّةٌ ج أَنَّاتٌ: نالە ـ پەرياد.

«كُنْتَ لاَ تَسْمَعُ بَعْدَ وُقُوعِ الْكَارِثَةِ إِلاَّ الْأَنَّاتَ وَالْآهَاتَ» : ئاپەت يۈز بەرگەندىن كېيىن ئاھ ـ ئۇھتىن باشقا نەرسىنى ئاڭلىمايسەن.

أَنَّثَ يُؤَنِّثُ تَأْنِيثًا: مۇئەننەس قىلىپ قويدى، ئايال قىلىپ قويدى.

أَنَّثَ الْكَلِمَةَ: سۆزگە مۇئەننەس ئالامىتىنى قوشتى.

أَنَّسَ يُؤَنِّسُ تَأْنِيسًا الشَّخْصَ: مۇلايىم مۇئامىلە قىلدى، يالغۇزلۇق ھېس قىلدۇرمىدى، ياتسىراتمىدى.

أَنَّقَ يُؤَنِّقُ تَأْنِيقًا الشَّيْءَ: گۈزەللەشتۈردى، نەپىس قىلدى، چىرايلىق قىلدى.

أَنَّى يُؤَنِّى تَأْنِيَةً: يېقىن بولدى، ئاز قالدى، يېقىنلاشتى.

أَنَّى: نەدە، قەيەردە، قەيەردىن، قاچان (سوراق ئالماش) قەيەر قانداق، قانداق ۋاقىتتا، قانداقمۇ.

«قَالَ رَبِّى أَنَّى يَكُونُ لِيْ غُلاَمٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَأَتِي عَاقِرٌ» ‹قرآن› : ئۇ: «پەرۋەردىگارىم! مەن قېرىپ قالغان تۇرسام، ئايالىم تۇغۇتتىن قالغان تۇرسا قانداقمۇ مېنىڭ ئوغلۇم بولسۇن؟» دېدى.

«قَالَ يَامَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ» ‹قرآن› : ئۇ: «ئى مەريەم! بۇ ساڭا قەيەردىن كەلدى؟» دەيتتى، مەريەم: «بۇ ئاللاھ تەرىپىدىن كەلدى» دەيتتى.

«فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّي شِئْتُمْ» ‹قرآن› : ئېكىنزارلىقىڭلارغا خالىغان رەۋىشتە (ۋاقىتتا) كېلىڭلار.

«أَنَّى تَبْحَثْ تَجِدْ فَائِدَةً» : ئەگەر سەن قەيەردىن ئىزدىسەڭ، شۇ يەردە پايدىنى بايقايسەن.

«كَانَ يُرِيْدُ أَنْ يُعْلِنَ عَنْ آرَائِهِ وَلَكِنْ أَنَّى لَهُ ذَلِكَ وَالرِّقَابَةُ تُسَيْطِرُ عَلَى مَا يَنْشُرُ» : ئۇ ئۆز قاراشلىرىنى ئېلان قىلماقچى ئىدى، مەتبۇئات تەكشۈرۈشى قاتتىق تۇرسا، بۇ قانداق مۇمكىن بولسۇن؟

«أُدْرُسْ أَنَّى اتَّفَقَ لَكَ» : توغرا كەلگەن يەردە ئۆگىنىۋەرگىن.

اِنْهَارَ يَنْهَارُ اِنْهِيَارًا الْبِنَاءُ: بىنا ئۆرۈلدى، ۋەيران بولدى، يىقىلدى.

اِنْهَارَتِ الثُّلُوجُ: قار ئېرىپ كەتتى.

اِنْهَارَتْ قُوَاهُ مِنْ مَرَضٍ: كېسەلدىن ھالسىزلاندى.

اِنْهَاكٌ: ھارغۇزۇۋەتمەك، چارچىتىۋەتمەك، ھالىدىن كەتكۈزىۋەتمەك.

اِنْهَاكٌ عَصَبِيٌّ: نېرۋىنىڭ چارچىشى.

اِنْهَالَ يَنْهَالُ اِنْهِيَالاً الشَّيْءُ: چۈشتى، تۆكۈلدى، تاشلاندى.

«اِنْهَالَتِ الْحِجَارَةُ مِنَ الْجَبَلِ» : تاغدىن تاش دۈمۈلىدى.

أَنْهَبَ يُنْهِبُ إِنْهَابًا الشَّيْءَ: بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلدۇردى.

اِنْهَبَدَ يَنْهَبِدُ اِنْهِبَادًا: يىقىلدى، يىقىلىپ

www.uyghurkitap.com

چۈشتى، غۇلاپ چۈشتى.

اِنْهَبَطَ يَنْهَبِطُ اِنْهِبَاطًا: كېمەيدى، تۆۋەنلىدى، چۈشتى، پەسلىدى.

أَنْهَجَ يُنْهِجُ إِنْهَاجًا الْأَمْرَ: چۈشەندۈردى، ئىزاھات بەردى، شەرھلىدى.

أَنْهَجَ الْأَمْرُ: ئېنىق بولدى، روشەن بولدى، چۈشىنىشلىك بولدى.

أَنْهَجَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى مىنىپ ھالسىرىتىۋەتتى.

أَنْهَكَ يُنْهِكُ إِنْهَاكًا ـ هُ الْعَمَلُ: ئەمگەك ئۇنى چارچىتىۋەتتى.

أَنْهَكَهُ الْحُمَّى: قىزىتما ئۇنى ھالىدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

اِنْهَبَلَ يَنْهَبِلُ اِنْهِبَالاً: گاڭگىراپ قالدى، تېڭىرقاپ قالدى.

اِنْهَتَكَ يَنْهَتِكُ اِنْهِتَاكًا: پارچىلاندى، يىرتىلدى.

اِنْهَجَمَ يَنْهَجِمُ اِنْهِجَامًا: غۇلاپ چۈشتى، ئۆرۈلدى، يىقىلدى.

اِنْهَجَمَ الدَّمْعُ: ياش ئاقتى.

اِنْهَجَمَ الرَّجُلُ: ئاجىزلاشتى، ھالسىرىدى، دەرمانسىزلاندى، بوشاشتى.

اِنْهَدَّ يَنْهَدُّ اِنْهِدَادًا: غۇلىدى، يىقىلدى؛ ئۆرۈلدى، ھالسىرىدى، زەئىپلەشتى.

اِنْهَدَّتْ صِحَّتُهُ: سالامەتلىكى ئاجىزلاشتى.

اِنْهَدَمَ يَنْهَدِمُ اِنْهِدَامًا: غۇلىدى، ئۆرۈلدى، يىقىلدى؛ بۇزۇلدى، ۋەيران بولدى.

اِنْهَرَسَ يَنْهَرِسُ اِنْهِرَاسًا: يانجىلدى، پاچاقلاندى.

اِنْهَرَى يَنْهَرِى اِنْهِرَاءً: يىرتىلدى، چىرىدى، تىتىلىپ كەتتى.

أَنْهَزَ يُنْهِزُ إِنْهَازًا ـ هُ: ئۇنى ئورنىدىن تۇرغۇزدى.

اِنْهِزَامٌ: يېڭىلماق، مەغلۇپ بولماق، سۇنماق، پاچاقلانماق.

اِنْهِزَامِيٌّ ج اِنْهِزَامِيُّونَ: مەغلۇبىيەتچىلىك، مەغلۇبىيەتچىلىكنىڭ.

«كَثُرَ الشُّبَّانُ الْاِنْهِزَامِيُّونَ فِى الْغَرْبِ» : غەربتە مەغلۇبىيەتچىل ياشلار كۆپەيدى.

اِنْهِزَامِيَّةٌ: مەغلۇبىيەتچىلىك مەيدانى، مەغلۇبىيەتچىلىك روھى، تەسلىمچىلىك روھى.

لَهُ آراءٌ اِنْهِزَامِيَّةٌ: ئۇنىڭ تەسلىمچىلىك ئىدىيىسى بار.

اِنْهَزَمَ يَنْهَزِمُ اِنْهِزَامًا: سۇندى، مەغلۇپ بولدى.

اِنْهَزَمَ الْجَيْشُ: قوشۇن يېڭىلدى.

اِنْهَشَمَ يَنْهَشِمُ اِنْهِشَامًا: ئۇشتۇلدى، سۇندى، پاچاقلاندى.

اِنْهَصَرَ يَنْهَصِرُ اِنْهِصَارًا: سۇندۇرۇلدى، ئۇشتۇلدى.

اِنْهَصَرَ الْأَسَدُ فَرِيْسَتَهُ: يولۋاس ئولجىسىنى پارچىلىۋەتتى.

أَنْهَضَ يُنْهِضُ إِنْهَاضًا الرَّجُلَ: تۇرغۇزدى، قوپقۇزدى.

«أَنْهَضَ الرِّيْحُ السَّحَابَ» : شامال بۇلۇتنى سۈردى.

اِنْهَضَمَ يَنْهَضِمُ اِنْهِضَامًا: ھەزىم بولدى، سىڭدى.

أَنْهَلَ يُنْهِلُ إِنْهَالاً الْعَطْشَانَ: چاڭقاقنى قانغىچە سۇغاردى، ئۇسسىغان ئادەمنى سۇغۇرۇپ سىناپ قىلدى.

اِنْهَلَكَ يَنْهَلِكُ اِنْهِلاَكًا: جان تىكتى، جان پىدا قىلدى، پۈتۈن كۈچى بىلەن ئىشلىدى.

اِنْهَلَّ يَنْهَلُّ اِنْهِلاَلاً الْمَطَرُ: يامغۇر شارقىراپ ياغدى.

اِنْهَلَّتِ الْعَيْنُ: ياش قۇيۇلدى، ياش تۆكۈلدى.

اِنْهِمَاكٌ: بېرىلىپ ئىشلىمەك، تىرىشچانلىق كۆرسەتمەك.

بِانْهِمَاكٍ: پۈتۈن دىققىتىنى يىغىپ، پۈتۈنلەي بېرىلىپ.

اِنْهَمَرَ يَنْهَمِرُ اِنْهِمَارًا الْمَاءُ: سۇ شارقىراپ ئاقتى.

«اِنْهَمَرَتْ دُمُوعُهُ مِنْ شِدَّةِ الْحُزْنِ» : قاتتىق قايغۇدىن ياشلىرى تۆكۈلدى.

اِنْهَمَكَ يَنْهَمِكُ اِنْهِمَاكًا فِى الْأَمْرِ: باش چۆكۈرۈپ ئىشلىدى، بېرىلىپ ئىشلىدى.

«اِنْهَمَكَ فِى تَأْلِيْفِ الْكِتَابِ» : كىتاب يېزىشقا بېرىلىپ كەتتى.

اِنْهَوَسَ يَنْهَوِسُ اِنْهِوَاسًا: نېرۋىسىدىن ئازدى، ئالجىپ قالدى.

اِنْهَوَى يَنْهَوِي اِنْهِوَاءً: چۈشۈپ كەتتى، تۆۋەنلەدى، يىقىلدى، پەسلىدى.

أَنْهَى يُنْهِي إِنْهَاءً الشَّيْءَ: تاماملىدى، ئاخىرلاشتۇردى، تۈگەتتى.

أَنْهَى إِلَيْهِ الْخَبَرَ: خەۋەرنى يەتكۈزدى، خەۋەرنى ئۇقتۇردى.

أَنْهَى عَنِ الشَّيْءِ: توسۇلدى، چەكلەندى.

«أَنْهَى دَرْسَهُ» : دەرسنى تۈگەتتى.

«أَنْهَى عَنْ شُرْبِ الْخَمْرِ» : ھاراقتىن چەكلەندى.

اِنْهِيَارٌ: يىمىرىلمەك، خانىۋەيران بولماق، ئۆرۈلۈپ چۈشمەك.

اِنْهِيَارُ الْأَسْعَارِ: باھا بىردىنلا چۈشۈپ كەتمەك.

اِنْهِيَارٌ عَصَبِيٌّ: نېرۋا ئاجىزلىق.

أُصِيبَ بِانْهِيَارٍ عَصَبِيٍّ: نېرۋا ئاجىزلىق كېسەللىگە مۇپتىلا بولدى.

أُنُوثَةٌ: ئاياللىقتا خاس سۈپەت، ئاياللىق.

«تَأْبَى الْمَرْأَةُ الْوَاعِيَةُ أَنْ تَكُونَ أُنُوثَتُهَاوَسِيْلَةً لِتَقَدُّمِهَافِي الْمُجْتَمَعِ» : ئاڭلىق ئايال ئۆزىنىڭ ئاياللىق سۈپەتلىرىنىڭ جەمئىيەتتە ئىلگىرىلەشنىڭ ۋاسىتىسى بولۇپ قېلىشىدىن باش تارتىدۇ.

أَنْوَرَ يُنْوِرُ إِنْوَارًا الشَّيْءُ: ئاشكارا بولدى، ئوچۇق بولدى.

أَنُوفٌ ج أُنُفٌ: ئار - نومۇسلۇق، غۇرۇرى بار.

أَنُوقٌ: غېجىر سالۋاي، تاز قارا، قۇماي.

أَعَزُّ مِنْ بَيْضِ الْأَنُوقِ: خورازنىڭ تۇخۇمىدىنمۇ ئەتىۋا.

أَنَى يَأْنِى أَنْيًا وَإِنًى: يېقىنلاشتى، يېقىن بولدى، ئاز قالدى.

أَنَى رَجُلٌ: مۇلايىملاشتى، تەمكىن بولدى.

أَنَى النَّبَاتُ: زىرائەت پىشتى، يېتىشتى.

«أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِيْنَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ» «قرآن» : مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ دىللىرى ئېرىيدىغان ۋاقىت يەتمىدىمۇ؟

أَنَى: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى.

أَنًى ج آنَاءٌ: ۋاقىت، چاغ.

أَنَاءَ اللَّيْلِ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ: كېچە - كۈندۈز، كېچىنى - كۈندۈزگە ئۇلاپ.

أَنِيثٌ: ئوماق، گۈزەل، سۆيۈملۈك.

أَنِيسٌ: كۆيۈمچان، خۇشخۇي، ئۈلپەت؛ ئەھەدى.

أَنِيقٌ: نەپىس، گۈزەل، چىرايلىق.

غُرْفَةٌ أَنِيقَةُ الْأَثَاثِ: سەرەمجانلىرى رەتلىك، ئوبدان، چىرايلىق ئۆي.

أَنِينٌ: ئىڭراش، نالە - پەرياد قىلىش، ئاھ ئۇرۇش.

أُهْ: ۋايجان، ۋايىەي، ئاھ.

أَهَابَ يُهِبُ إِهَابَةً الرَّاعِى بِغَنَمِهِ: قويچى قويلىرىنى توختىتىش ئۈچۈن توۋلىدى.

أَهَابَ بِصَاحِبِهِ إِلَى كَذَا: چاقىردى، دەۋەت قىلدى، مۇراجىئەت قىلدى.

إِهَابٌ: تېرە، خام تېرە.

إِهَابٌ «فى الاصطلاح العلمى» : سىرتقى پوستى.

كَادَ الْفَرَسُ يَخْرُجُ مِنْ إِهَابِهِ: ئات ئۇچقاندەك يۈگۈردى، ئات جېنىنىڭ بېرىچە يۈگۈردى.

أَهَاجَ يُهِيجُ إِهَاجَةً ـ هُ: قوزغىدى، قۇتراتتى.

أَهَاجَتِ الرِّيحُ النَّبْتَ: شامال ئۆسۈملۈكنى قۇرۇتىۋەتتى.

أَهَالَ يُهِيلُ إِهَالَةً: ئېگىزدىن پەسكە ئىتتەردى.

أَهَالَ عَلَيْهِ الرَّمْلَ: ئۇنىڭ ئۈستىگە قۇمنى چاچتى.

أَهَانَ يُهِينُ إِهَانَةً: ھاقارەتلىدى، خورلىدى.

أَهَانَ الْجُنْدِيُّ الْأَسِيْرَ: ئەسكەر ئەسىرنى خورلىدى.

«وَأَمَّا إِذَا مَاابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّى أَهَانَنِ» «قرآن» : پەرۋەردىگارى ئىنساننى سىناپ رىزقىنى تار قىلسا، ئۇ: «پەرۋەردىگارىم مېنى خار قىلدى» دەيدۇ.

«أَهَانَنِى إِهَانَةً لَمْ أَقْبَلْهَا» : مېنى قوبۇل قىلالمايدىغان دەرىجىدە خورلىدى.

أَهَبَّ يُهِبُّ إِهْبَابًا: تەييارلاندى، تەييارلىق

قىلدى.

أَهَبَّ اللّٰهُ الرِّيحَ: ئاللاھ تائالا شامال چىقاردى.

أَهَبَّهُ مِنْ نَوْمِهِ: ئۇنى ئۇيقۇدىن ئويغاتتى.

أُهْبَةٌ: تەييارلىق، ھازىرلىق.

أُهْبَةُ السَّفَرِ: سەپەرگە چىقىش تەييارلىقى.

أُهْبَةُ الْحَرْبِ: ئۇرۇش تەييارلىقى.

«أَخَذَ لِلْأَمْرِ أُهْبَتَهُ» : ئۇ ئىشقا ئۇچۇن تەييارلىق قىلىپ قويدى.

أَهْبَرُ: گۆشلۈك، خام سېمىز.

أَهْبَطَ يُهْبِطُ إِهْبَاطًا ـ هُ: چۈشۈردى، پەسەيتتى، تۆۋەنلەتتى.

أَهْبَطَ الثَّمَنَ: باھانى كېمەيتتى، باھانى چۈشۈردى.

«أَهْبَطَ الْعُمَّالُ الْبِضَاعَةَ مِنَ الْبَاخِرَةِ» : ئىشچىلار مالنى پاراخوتتىن چۈشۈردى.

«أَهْبَطَتِ الْحُكُومَةُ ثَمَنَ الزَّيْتِ» : ھۆكۈمەت ماي باھاسىنى چۈشۈردى.

أَهْبَلُ م هَبْلَاءُ ج هُبْلٌ: دۆت، مەتۇ، گالۋاڭ.

إِهْتَابَ يُهْتَابُ إِهْتِيَابًا: قورقتى، ۋەھىمە باستى، ئەيمەندى.

اِهْتَاجَ يَهْتَاجُ اِهْتِيَاجًا: روھلاندى، ھاياجانلاندى.

اِهْتَاجَ الْفُقَرَاءُ: كەمبەغەللەر قوزغالدى.

اِهْتَبَلَ يَهْتَبِلُ اِهْتِبَالًا: كەسىپ قىلدى.

اِهْتَبَلَ الْفُرْصَةَ: پۇرسەتتىن پايدىلاندى، پۇرسەتنى چىڭ تۇتتى.

اِهْتَبَلَ بِـ : كۆڭۈل بۆلدى، غەمخورلۇق قىلدى.

اِهْتَبَلَ الصَّيْدَ: ئوۋنى ئالداپ تۇتتى.

اِهْتَبَلَ الشَّخْصُ: قايغۇردى.

«اِهتَبَلَ عَلَى فَقْدِ أُمِّهِ» : ئانىسىنىڭ ۋاپاتىغا قايغۇردى.

«اِهْتَبَلَ فُرْصَةَ انْخِفَاضِ الْأَسْعَارِ فَاشْتَرَى دَارًا» : باھانىڭ تۆۋەنلىگەنلىك پۇرسىتىدىن پايدىلىنىپ قورۇ سېتىۋالدى.

اِهْتِدَاءٌ: ھىدايەت تاپماق، توغرا يول تاپماق، ھىدايەت تەلەپ قىلماق.

اِهْتِدَاءٌ بِـ : چىڭ تۇتماق، ئەمەل قىلماق، قوللانما قىلىۋالماق.

اِهْتَدَبَ يَهْتَدِبُ اِهْتِدَابًا الثَّمَرَةَ: مېۋە يىغدى، مېۋە ئۈزدى.

اِهْتَدَى يَهْتَدِي اِهْتِدَاءً الرَّجُلُ: توغرا يول ئىزدىدى، ھىدايەت تاپتى.

اِهْتَدَى إِلَى الطَّرِيقِ: توغرا يولنى تونىدى.

«مَنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ» ‹قرآن› : كىمىكى ھىدايەت تاپىدىكەن، ئۆزىنىڭ پايدىسى ئۇچۇن ھىدايەت تاپقان بولىدۇ.

«اِهْتَدَى بِتَعَالِيمِ الْإِسْلَامِ» : ئىسلام تەلىماتى بىلەن ھىدايەت تاپتى.

«اِهْتَدَى إِلَى الطَّرِيقِ الْمُوصِلَةِ إِلَى الْبَحْرِ» : دېڭىزغا ئېلىپ بارىدىغان يولنى تاپتى.

«اِهْتَدَى بِآرَاءِ أَسَاتِذَتِهِ» : ئۇستازلىرىنىڭ پىكرى بىلەن توغرا يولنى تونىدى.

أَهْتَرَ يُهْتِرُ إِهْتَارًا الرَّجُلُ: ئەقلىنى يوقاتتى.

أُهْتِرَ الرَّجُلُ: ئاقساقاللىق قىلدى، بىلەرمەنلىك قىلدى.

اِهْتَرَشَ يُهْتَرِشُ اِهْتِرَاشًا: چىشلەشتى، تالاشتى.

اِهْتَرَعَ يَهْتَرِعُ اِهْتِرَاعًا الْعُودَ: ياغاچنى سۇندۇردى، ئوشتىدى.

اِهْتِزَازٌ ج اِهْتِزَازَاتٌ: تەۋرىمەك، لىڭشىماق، سىلكىنمەك، تىترىمەك، گۈلدۈرمامىنىڭ ئاۋازى.

اِهْتِزَازَاتٌ صَوْتِيَّةٌ: ئاۋازنىڭ تىترىشى.

اِهْتِزَازَاتُ الْأَرْضِ عِنْدَ الزِّلْزَالِ: يەر تەۋرىگەندە يەرنىڭ سىلكىنىشى.

اِهْتِزَازِيٌّ: ھەرىكەتلىنىشكە تەۋە، مىدىرلاشقا ئائىت.

مَوْجَاتٌ اِهْتِزَازِيَّةٌ: تەۋرەش دولقۇنلىرى.

حَرَكَةٌ اِهْتِزَازِيَّةٌ: تەۋرەش ھەرىكىتى.

اِهْتَزَّ يَهْتَزُّ اِهْتِزَازًا الشَّيْءُ: مىدىرلىدى، ھەرىكەتلەندى، تىترىدى جانلاندى.

اِهْتَزَّتِ الْأَرْضُ: زېمىن (ئۆسۈملۈكنى) ئۆستۈردى.

«فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا» ‹قرآن› :

مۇسا ھاسىسىنىڭ گويا ئەجدىھادەك تېز ھەرىكەتلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرگەندە، ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ چېكىندى.

«فَإِذَاأَنْزَلْنَاعَلَيْهَاالْمَاءَاهْتَزَّتْوَرَبَتْ» (قرآن): ئۇنىڭغا بىز يامغۇر ياغدۇرساق، ئۇ جانلىنىدۇ ۋە كۆپىشىدۇ.

اِهْتَزَّ إِلَيْهِ قَلْبُهُ: قەلبى ئۇنىڭغا تەلپۈندى، قىزىقتى.

اِهْتَزَّ الشَّخْصُ لِكَذَا: خۇشاللاندى، مەمنۇن بولدى.

اِهْتَزَّ فَرَحًا: خۇشاللىقتىن سەكرەپ كەتتى.

اِهْتَزَّ قَلْبُهُ فَرَحًا: خۇشاللىقتىن قەلبى يايراپ كەتتى.

اِهْتَصَرَ يَهْتَصِرُ اِهْتِصَارًا الْغُصْنَ: شاخ سۇنۇپ كەتتى، شاخ ئۇشتۇلۇپ كەتتى.

اِهْتَصَرَ الشَّيْءَ: سۇندۇردى، پاچاقلىدى.

اِهْتَصَرَ الشَّجَرَةَ: دەرەخنى چاتىدى.

اِهْتَضَمَ يَهْتَضِمُ اِهْتِضَامًا ـ هُ: ئۇنى خورلىدى، بوزەك قىلدى، زۇلۇم قىلدى، يەۋالدى.

اِهْتَضَمَ حَقَّ الْيَتِيمِ: يېتىمنىڭ ھەققىنى يەۋالدى.

اِهْتَقَّ يَهْتَقُّ اِهْتِقَاقًا: يالتىرىدى، چاقنىدى، ۋاللىدى، جىلۋىلەندى.

اِهْتَقَّ أُذُنُهُ: قۇلىقى غوڭۇلدىدى.

اِهْتَلَكَ يَهْتَلِكُ اِهْتِلَاكًا: (ئۆزىنى) ھالاكەتكە تاشلىدى، (ئۆزىنى) ھالاك قىلدى.

اِهْتَلَكَ الشَّيْءُ: ھالاك بولدى.

اِهْتَلَّ يَهْتَلُّ اِهْتِلَالًا الْوَجْهُ: چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

أَهْتَمُ م هَتْمَاءُ ج هُتْمٌ وَ هَتْمَوَاتٌ: ئۇدۇل چىشى چۈشۈپ كەتكەن، ئۇدۇل چىشى سۇنۇپ كەتكەن، كوماك.

اِهْتِمَامٌ ج اِهْتِمَامَاتٌ: كۆڭۈل بۆلۈش، دىققەت ـ ئېتىبار بىلەن قاراش، ئەھمىيەت بېرىش.

لَهُ اِهْتِمَامَاتٌ أَدَبِيَّةٌ: ئۇ ئەدەبىياتقا قىزىقىدۇ.

بِمَزِيدِ الْاِهْتِمَامِ: زور قىزغىنلىق بىلەن، تېخىمۇ ئىشتىياق باغلاپ.

بِلَا اِهْتِمَامٍ: پەرۋاسىزلىق، سۇسلۇق.

عَدَمُ اِهْتِمَامٍ: سوغۇق مۇئامىلە قىلماق.

عَدِيمُ الْاِهْتِمَامِ: پەرۋاسىز، بىغەم، سۇس.

اِهْتَمَّ يَهْتَمُّ اِهْتِمَامًا: ئەندىشە قىلدى، ئەنسىرىدى، تەشۋىشلەندى، پەرىشان بولدى.

اِهْتَمَّ الشَّخْصُ بِالْأَمْرِ: غەمخورلۇق قىلدى، كۆڭۈل بۆلدى.

اِهْتَمَّ لِفَقْدِ صَدِيقِهِ: دوستىدىن ئايرىلغانلىقىغا قايغۇردى.

«يَهْتَمُّ أَحْمَدُ بِالْأُمُورِ الْمُحِيطَةِ بِهِ»: ئەھمەد ئەتراپىدىكى ئىشلارغا كۆڭۈل بۆلىدۇ.

اِهْتَوَى يَهْتَوِي اِهْتِوَاءً إِلَى: ئىشارەت قىلدى، كۆرسەتتى.

أَهْجَأَ يُهْجِئُ إِهْجَاءً جُوعَهُ: ئاچلىقىنى بېسىقتۇردى.

أَهْجَدَ يُهْجِدُ إِهْجَادًا الرَّجُلُ: ئۇخلىدى.

أَهْجَدَ غَيْرَهُ: ئۇخلاتتى.

أَهْجَرَ يُهْجِرُ إِهْجَارًا الشَّخْصُ: پىژغىرىم ئىسسىقتا ماڭدى.

أَهْجَرَ فِي مَنْطِقِهِ: قالايمىقان سۆزلىدى، ئېگىز ـ پەس گەپ قىلدى.

أَهْجَعَهُ يُهْجِعُ إِهْجَاعًا: تىنجىتتى، بېسىقتۇردى، ئارام ئالدۇردى، ئۇخلاتتى، ئۇخلاتقۇزدى.

أَهْجَعَهُ الْجُوعُ: ئاچلىق ئۇنى جىمىقتۇرۇۋەتتى.

أَهْجَمَ يُهْجِمُ إِهْجَامًا: ھۇجۇم قىلدۇردى، قوزغاتتى.

أَهْجَنَ يُهْجِنُ إِهْجَانًا الْبِنْتَ: قىزنى كىچىكلا ئەرگە بېرىۋەتتى.

أُهْجُوَّةٌ ج أَهَاجِيُّ: ھەجۋىي ماقالە، ھەجۋىي شېئىر.

أَهْجَى يُهْجِي إِهْجَاءً الْقَوْلَ: ھەجۋىي دەپ بايقىدى.

أُهْجِيَّةٌ ج أَهَاجِيُّ: ھەجۋىي ماقالە، ھەجۋىي شېئىر.

إِهْدَاءٌ: ھەدىيە قىلماق، سوۋغات قىلماق، تەقدىم قىلماق.

أَهْدَأَ يُهْدِئُ إِهْدَاءً الشَّيْءَ: تىنچلاندۇردى، جىمىقتۇردى، بېسىقتۇردى.

أَهْدَأَ الشُّرْعَةَ: سۇرئەتنى ئاستىلاتتى.

أَهْدَأَ بَالَهُ: خاتىرجەم قىلدى، كۆڭلىنى تىندۇردى.

«أَهْدَأَ الْمُعَلِّمُ ضَجِيجَ التَّلَامِيذِ» : ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىلارنىڭ ۋاراڭ - چۇرۇڭىنى بېسىقتۇردى.

أَهْدَبُ م هَدْبَاءُ ج هُدْبٌ: ئۇزۇن كىرپىكلىك، كىرپىكلىرى ئۇزۇن.

هُوَ أَهْدَبُ الْعَيْنَيْنِ: ئۇ كىرپىكلىرى ئۇزۇن ئادەم.

أَهْدَرَ يُهْدِرُ إِهْدَارًا دَمَ فُلَانٍ: پالانىنىڭ خۇنىنى تۆكتى، ناھەق ئۆلتۈردى.

أَهْدَرَ حَقَّهُ: ئۇنىڭ ھەققىگە دەخلى - تەرۇز قىلدى، چېقىلدى، تاجاۋۇز قىلدى.

أَهْدَرَ الشَّيْءَ: بىكار قىلىۋەتتى، ئەمەلدىن قالدۇردى.

أَهْدَرَ كَرَامَةَ فُلَانٍ: پالانىنىڭ ئابرۇيىنى تۆكتى.

أَهْدَفَ يُهْدِفُ إِهْدَافًا إِلَى: نىشانلىدى، مەقسەت قىلدى، كۆزلىدى، ئىنتىلدى، قارىغا ئالدى.

أَهْدَفَ الشَّخْصُ: يېقىن بولدى، يېقىنلاشتى.

أَهْدَفَ الشَّخْصُ إِلَيْهِ: سېغىندى، ئىنتىلدى، كۆزلىدى، ئىلتىجا قىلدى.

أَهْدَفَ الشَّخْصُ عَلَى الْمُرْتَفِعِ: ئېگىزلىككە چىقتى.

أَهْدَفَ لَهُ: قارشى ئالدى، يۈزلەندى.

أَهْدَفَ فُلَانٌ لِلْخَمْسِينَ: پالانى ئەللىككە بېرىپ قالدى، پالانى ئەللىكنىڭ قارىسىنى ئالدى.

اِهْدَوْدَرَ يَهْتَوْدِرُ اِهْدِيدَارًا الْمَطَرُ: يامغۇر قۇيۇلدى.

أَهْدَى يُهْدِي إِهْدَاءً إِلَيْهِ: سوۋغا ئەۋەتتى.

أَهْدَى الْهَدِيَّةَ: سوۋغا تەقدىم قىلدى.

«أَهْدَى الْأَبُ لِابْنَتِهِ كِتَابًا بِمُنَاسَبَةِ نَجَاحِهَا فِي الْإِمْتِحَانِ» : ئاتا قىزىغا ئىمتىھاندىن ئۆتكەنلىكى مۇناسىۋىتى بىلەن كىتاب تەقدىم قىلدى.

أَهْذَرَ يُهْذِرُ إِهْذَارًا الشَّخْصُ فِي كَلَامِهِ: جۆيلىدى، بىلجىرلىدى، قالايمىقان گەپ قىلدى.

مَنْ أَكْثَرَ أَهْذَرَ: گەپنى تولا قىلغان ئادەمنىڭ تۇتامى يوق.

إِهْرَاقٌ: ئاقماق؛ ئاقتۇرماق، تۆكمەك.

أَهْرَامٌ ج أَهْرَامَاتٌ: ئېھرام، پىرامىدا.

أَهْرَامُ مِصْرَ: مىسىرنىڭ ئېھراملىرى.

اَلْأَهْرَامُ: ئېھرام مۇنارى.

أَهْرَأَ يُهْرِئُ إِهْرَاءً الرَّجُلُ: قالايمىقان گەپ قىلدى، تاقا - تۇقا گەپ قىلدى.

أَهْرَأَ الْبَرْدُ فُلَانًا: سوغۇقتىن ئۆلەي دەپ قالدى.

أَهْرَأَ اللَّحْمَ: گۆشنى ئوبدان پىشۇردى.

أَهْرَعَ يُهْرِعُ إِهْرَاعًا الرَّجُلُ: ئالدىرىدى، يۈگۈردى.

أُهْرِعَ الرَّجُلُ: تېز ماڭدى، چاپتى، غەزەپ، قورقۇنچ، ئاجىزلىق ۋە قىزىتما قاتارلىقلار تۈپەيلىدىن تىترىدى.

أَهْرَقَ يُهْرِقُ إِهْرَاقًا الْمَاءَ: سۇنى تۆكتى، سۇنى قۇيدى.

«أَهْرَقَ الْمُقَاتِلُ دِمَاءَ أَعْدَائِهِ» : جەڭچى دۈشمەنلىرىنىڭ قېنىنى تۆكتى.

أَهْرَمَ يُهْرِمُ إِهْرَامًا ـ هُ الدَّهْرُ: زامان ئۇنى قېرىتىپ ماغدۇرىدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

أَهْرَمَهُ الْمَرَضُ: كېسەل ئۇنى ئاجىزلىتىۋەتتى.

اِهْرَوْرَقَ يَهْرَوْرِقُ اِهْرِيرَاقًا الدَّمْعُ: ياش ئاقتى، ياش قۇيۇلدى.

أَهْزَجَ يُهْزِجُ إِهْزَاجًا الشَّاعِرُ: شائىر ھەزەج ۋەزنىدە شېئىر يازدى.

أَهْزَلَ يُهْزِلُ إِهْزَالًا فَرَسَهُ: ئېتىنى ئورۇقلىتىۋەتتى، ئېتىنى جۇدىتىۋەتتى.

أُهْزُوجَةٌ ج أَهَازِيجُ: كەڭ تارقالغان ناخشا.

أَهَازِيجُ الْأَعْرَاسِ: توي ناخشىلىرى.

أَهْضَبَ يُهْضِبُ إِهْضَابًا الشَّخْصُ: تاغ چوققىسىغا چىقتى.

أَهْضَبَ الشَّخْصُ فِي الْحَدِيثِ: پاراڭغا بېرىلىپ، ئاۋازى بارغانچە كۆتۈرۈلدى.

أَهْطَعَ يُهْطِعُ إِهْطَاعًا: قورقۇپ چېپىپ كەلدى.

أَهْطَعَ الْبَعِيرُ: تۆگە بويىنىنى سوزدى.

أُهْكُومَةٌ: مازاق، مەسخىرە، ساتىرا، ھەجۋى، كىنايە.

أَهَلَ يَأْهِلُ أَهْلاً و أُهُولاً الرَّجُلُ: ئۆيلەندى، ئۆيلۈك - ئوچاقلىق بولدى.

أَهَلَ اِمْرَأَةً: خوتۇن ئالدى.

أَهِلَ الْبَلَدُ: شەھەر نوپۇسى كۆپەيدى، ئاھالىسى كۆپ بولدى.

أَهِلَ يَأْهَلُ أَهَلاً: ئاۋاتلاشتى، ئاھالە بار بولدى.

أَهِلَ الْمَكَانُ: جاي يېقىن بولدى، يېقىن مۇناسىۋەتتە بولدى.

أَهْلٌ ج أَهْلُونَ وأَهَالٍ وآهَالٌ وَأَهْلاَتٌ: ئائىلە كىشىلىرى، بالا - چاقا، ئۆي ئىچى، ئۇرۇق - تۇغقان.

«وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلاَةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا» «قرآن»: (ئى مۇھەممەد!) ئائىلەڭدىكىلەرنى (ۋە ئۇممىتىڭنى) نامازغا بۇيرۇغىن، ئۆزۈڭمۇ ئۇنى ئادا قىلىشقا چىداملىق بولغىن.

أَهْلُ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ ئايالى، خوتۇنى.

«قَالَتْ مَاجَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلاَّ أَنْ يُسْجَنَ» «قرآن»: ئۇ (يەنى زۇلەيخا): «سېنىڭ ئەھلىيەڭنى دەپسەندە قىلماقچى بولغان ئادەمنى زىندانغا تاشلاش ياكى قاتتىق قىيناش بىلەن جازالاش كېرەك» دېدى.

أَهْلُ الدَّارِ: ئائىلە تەۋەلىرى، پۈتۈن جەمەت، بالا- چاقىلار، ئائىلە ئەزالىرى.

«فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ؟» «قرآن»: مۇسانىڭ ھەمشىرىسى: «سىلەرگە مۇسانى ئوبدان باقىدىغان بىر ئائىلىنى كۆرسىتىپ قويايمۇ؟» دېدى.

«وَلاَيَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّءُ إِلاَّ بِأَهْلِهِ» «قرآن»: ھىيلە - مىكىرنىڭ ۋابالى پەقەت ھىيلە - مىكىر ئىشلەتكەنلەرگە بولىدۇ.

«ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ يَتَمَطَّى» «قرآن»: ئاندىن كېرىلگەن ھالدا ئۆيىگە قايتتى.

«قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ» «قرآن»: ئۇلار: «بىز بۇ شەھەر ئاھالىسىنى چوقۇم ھالاك قىلىمىز، ئۇنىڭ ئاھالىسى ھەقىقەتەن زالىم ئىدى» دېدى.

أَهْلُ الْأَمْرِ: باشلىق، رەھبەر، (ھۆكۈمەتنىڭ) ئىشى ئۈستىدىكىلەر.

أَهْلُ الْبَدَاوَةِ: كۆچمەن، قىر خەلقى.

أَهْلُ الْبَيْتِ: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى.

أَهْلُ الْحَلِّ وَالْعَقْدِ: ئىش ئۈستىدىكى گېپى ئۆتىدىغان نوپۇزلۇقلار.

أَهْلُ الْعِلْمِ: ئىلىم ئىگىلىرى، بىلىمدارلار.

أَهْلُ السُّنَّةِ: سۈننى مەزھىپىدىكىلەر.

أَهْلُ الْحَدِيثِ: پەتىۋا ئىشلىرىدا قۇرئان ۋە ھەدىسكە ئاساسەن ئىش كۆرىدىغان فەقىھلەر.

أَهْلُ الرَّأْيِ: پەتىۋا ئىشلىرىدا، قۇرئان ۋە ھەدىستە كۆرسىتىلگەن مەسىلىلەرگە قىياس قىلىپ ئىش كۆرىدىغان فەقىھلەر.

أَهْلُ الْكِتَابِ: كىتاب ئەھلى، يەھۇدى ۋە ناسارالار (يەھۇدى ۋە خرىستىئانلار).

«يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ» «قرآن»: ئى ئەھلى كىتاب! (يەنى يەھۇدىيلار، ناسارالار) نېمە ئۈچۈن ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر.

أَهْلُ الْخِبْرَةِ: مۇتەخەسسىس، ئىختىساس ئىگىلىرى.

أَهْلُ الْكَهْفِ: ئەسھابۇل كەھف.

«هُوَ أَهْلٌ لِكُلِّ خَيْرٍ»: ئۇ ھەر بىر ياخشىلىققا لايىقتۇر.

«أَسْرَعَ أَهْلُ (أَهَالِي) الْمَدِينَةِ إِلَى التَّرْحِيبِ بِهِ»: شەھەر ئاھالىسى ئۇنى كۈتۈۋېلىشقا ئالدىرىدى.

«لَهُ فِي دَارِنَا أَهْلٌ وَسَهْلٌ» ئۇنى قىزغىن قارشى ئالىمىز، ئۇنى ئوبدان كۈتۈۋالىمىز.

أَهْلاً وَسَهْلاً: خۇش كېلىپسىلەر، قارشى ئالىمىز، مەرھابا.

أَهْلاً بِكَ: سىنى قارشى ئالىمىز، خۇش كەپسىز، مەرھەمەت.

«جِئْتَ أَهْلاً وَنَزَلْتَ سَهْلاً»: سىنى قارشى ئالىمىز، خۇش كەپسىز، مەرھەمەت.

«إِنِّي لَسْتُ أَهْلاً بِهَذَا الْمَدْحِ»: مەن بۇنداق

www.uyghurkitap.com

ماختاشقا لايىق ئەمەس.

«لاَأَظُنُّنِى أَهْلاً لِلتَّدْرِيسِ» : ئۆزۈمنى دەرس ئۆتۈشكە لايىق دەپ ھېسابلىمايمەن.

«نَمْنَعُ الْمَعْرُوفَ لِمَنْ لَيْسَ أَهْلاً لَهُ» : ياخشى-
لىق قىلىشقا تېگىشلىك بولمىغان ئادەمگە ياخشىلىق قىلمايمىز.

إِهْلَاكٌ: ھالاك قىلماق، يوقاتماق، نابۇت قىلماق.

أَهْلَسَ يُهْلِسُ إِهْلاَسًا: مەسخىرە قىلدى، مازاق قىلدى، كىنايە قىلدى، سوغۇق كۈلدى.

أَهْلَكَ يُهْلِكُ إِهْلاَكًا ـ هُ: ھالاك قىلدى، يوقات-
تى، ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلدى.

أَهْلَكَ الْمَالَ: مالنى تۈگەتتى.

«أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ اللّٰهَ قَدْأَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّمِنْهُ قُوَّةً» ‹قرآن› : قارۇندىن ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەردىن ئۇنىڭغا قارىغاندا تېخىمۇ كۈچلۈك، توپلىغان (مېلى) تېخىمۇ كۆپ بولغان كىشىلەرنى ئاللاھنىڭ ھالاك قىلغانلىقىنى ئۇ بىلمىدى-
مۇ؟

«يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالاً لُبَدًا» ‹قرآن› : ئۇ: «كۆپ مال سەرپ قىلدىم» دەيدۇ.

أَهْلَكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ: ھەممىنى يوق قىلدى.

أَهَلَّ يُهِلُّ إِهْلاَلاً الشَّخْصُ: يېڭى ئايغا قارىدى.

أَهَلَّ الشَّهْرُ: يېڭى ئاي كۆرۈندى.

أَهَلَّ الْقَوْمُ الْهِلاَلَ: كىشىلەر يېڭى ئاينى كۆرۈپ ئۈنلۈك تولۇقلاشتى.

أَهَلَّ الشَّخْصُ بِذِكْرِاللّٰهِ: (ئەجەبلىنەرلىك بىرەر نەرسىنى كۆرگەن چاغدا يۇقىرى ئاۋاز بىلەن) ئاللاھنى زىكرى قىلدى.

أُهِلَّ بِالذَّبِيْحَةِ: مالنى بوغۇزلاشتا ئاللاھنىڭ ئىسمىنىڭ غەيرىنى ئاتىدى.

«إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيْرِوَمَاأُهِلَّبِهِلِغَيْرِاللّٰهِ» ‹قرآن› : ئاللاھ سىلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننى، چوشقا گۆشىنى، ئاللاھتىن غەيرىنىڭ (يەنى بۇتلار-
نىڭ) نامى ئېيتىلىپ بوغۇزلانغان ھايۋاننى يېيىشنى ھارام قىلدى.

أَهْلِيٌّ: ئائىلىۋى؛ يەرلىك، شۇ يۇرتلۇق؛ شۇ دۆلەتلىك.

قَرْضٌ أَهْلِيٌّ: زايوم، ئىچكى قەرز.

اَلْبَنْكُ الْأَهْلِيُّ: دۆلەتلىك بانكا.

أَهْلِيَّةٌ: قابىلىيەتلىك، ئىقتىدارلىق، لاياقەتلىك؛ سالاھىيەتلىك.

حَرْبٌ أَهْلِيَّةٌ: ئىچكى ئۇرۇش.

مَدَارِسُ أَهْلِيَّةٌ: خۇسۇسى مەكتەپلەر.

ذُوأَهْلِيَّةٍ: لاياقەتلىك، ئىقتىدارلىق.

عَدَمُ الْأَهْلِيَّةِ: لاياقەتسىز، ئىقتىدارسىز، قابىل-
يەتسىز.

كَامِلُ الْأَهْلِيَّةِ: تولۇق لاياقەتلىك.

فُقْدَانُ الْأَهْلِيَّةِ: لاياقەتنىڭ يوق بولۇشى، لاياقەت-
سىزلىك.

إِهْمَالٌ: سەل قارىماق، كۆڭۈل بۆلمەسلىك، بىخوتلۇق قىلماق.

بِإِهْمَالٍ: بىپەرۋالىق قىلىپ، دىققەت قىلماي.

«تَنَدَّمَ عَلَى إِهْمَالِهِ تَنَدُّمًا» : بىپەرۋالىق قىلغانلىقىغا ئۆكۈندى.

أَهْمَدَ يُهْمِدُ إِهْمَادًا النَّارَ: ئوتنى ئۆچۈردى.

أَهْمَدَ الْخَصْمَ: دۈشمەننى ئۆلتۈردى.

أَهْمَلَ يُهْمِلُ إِهْمَالاً: سەل قارىدى، پەرۋا قىلمى-
دى، تەرك ئەتتى.

أَهْمَلَ دُرُوسَهُ: دەرسلىرىگە كۆڭۈل بۆلمىدى.

أَهْمَلَ الشَّيْءَ: ئۇنتۇدى، بىخوتلۇق قىلدى.

أَهْمَلَ الْحَرْفَ: چېكىت قويمىدى.

يُهْمِلُ تَنْظِيفَ ثِيَابِهِ: كىيىملىرىنى تازىلاشقا ئېتىبارسىز قارايدۇ.

أَهَمَّ يُهِمُّ إِهْمَامًا ـ هُ: تىت ـ تىت قىلدى، بىئارام قىلدى، ئىچىنى پىشۇردى، ئەنسىرەت-
تى، پەرىشان قىلدى، قايغۇغا سالدى؛ قىزىق-
تۇردى، زوقىنى كەلتۈردى، ھەۋىسىنى قوزغى-
دى.

أَهَمُّ : ئەڭ مۇھىم، ئەڭ جىددى.

قَدِّمِ الْأَهَمَّ عَلَى الْمُهِمِّ: ئەڭ مۇھىم ئىشنى مۇھىمنىڭ ئالدىغا قوي.

أَهَمِّيَّةٌ: مۇھىملىق.

ذُو أَهَمِّيَّةٍ: مۇھىملىققا ئىگە، مۇھىم.

«قَدْ شَعَرَالنَّاسُ مُنْذُ قَدِيمِ الزَّمَانِ بِأَهَمِّيَّةِ تَعَلُّمِ الْقِرَاءَةِ وَالْكِتَابَةِ»: كىشىلەر قەدىمكى زاماندىن تارتىپ ئوقۇش ۋە يېزىشنىڭ مۇھىملىقىنى ھېس قىلغان.

إِهْنَاقٌ: مەسخىرە قىلماق، مازاق قىلماق، سوغۇق كۈلمەك، مەسخىرە، كىنايە قىلماق، كىنايە، ساتىرا.

أَهْنَقَ يُهْنِقُ إِهْنَاقًا: مەسخىرە قىلدى، مازاق قىلدى.

أَهْنَقَ الصَّبِيُّ: بالا يىغلاي دەپ قالدى، يىغلىغىلى تاس قالدى، ئۆكسۈپ يىغلىدى.

أَهَّلَ يُؤَهِّلُ تَأْهِيلاً: تۇرمۇشلۇق قىلىپ قويدى، ئۆيلۈك - ئوچاقلىق قىلىپ قويدى.

أَهَّلَ وَلَدَهُ: بالىسىنى ئۆيلەپ قويدى.

أَهَّلَهُ لِلْأَمْرِ: ئۇنى تەييارلىدى، كەسىپ ئەھلى ھېسابلىدى، ئۇنىڭ لايىقى ھېسابلىدى.

«كَانَ الطَّالِبُ يَحْمِلُ شَهَادَةً تُؤَهِّلُهُ لِلْعَمَلِ فِي التَّدْرِيسِ»: ئوقۇغۇچى ئوقۇتقۇچىلىق قىلىشقا لاياقەتلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۈردىغان دىپلومغا ئىگە ئىدى.

أَهَّلَ بِهِ: قارشى ئالدى.

أَهْوَجَهُ يُهْوِجُ إِهْوَاجًا: ئۇنى ئەخمەق تاپتى.

أَهْوَجُ م هَوْجَاءُ ج هُوجٌ: شالاق، گومۇش، مەتۇ، دۆت؛ قارام، تەۋەككۈلچى؛ قورقماس، باتۇر.

أَهْوَسُ م هَوْسَاءُ وهَوْسَى: نېرۋىسى بۇزۇلغان، سەۋدايى، ئەسەبىيلەشكەن.

أَهْوَنُ: ئاسان، ئاسانراق، ئەڭ ئاسان.

«وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ» «قرآن»: مەخلۇقاتنى دەسلەپتە (يوقتىن) بار قىلغان، ئاندىن ئۇنى (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرىدىغان ئاللاھ ئەنە شۇدۇر، ئۇ (يەنى مەخلۇقاتنى تىرىلدۈرۈش) ئاللاھقا (ئۇنى دەسلەپتە يوقتىن بار قىلغانغا قارىغاندا) ئوڭايدۇر.

مَا أَهْوَنَ الْأَمْرَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئىش نېمە دېگەن ئوڭاي تۇيۇلدى.

اِخْتَارَ أَهْوَنَ الشَّرَّيْنِ: ئىككى يامان ئىشنىڭ يامانراقىنى تاللىدى.

أَهْوَى يُهْوِي إِهْوَاءً الشَّيْءَ: چۈشۈپ كەتتى، ئۆرۈلۈپ چۈشتى.

أَهْوَى الشَّخْصُ بِالشَّيْءِ: ئىشارەت قىلدى.

أَهْوَى بِيَدِهِ: قولىنى سۇندى.

أَهْوَى الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇقىرىدىن تاشلىدى.

أَهْيَفُ م هَيْفَاءُ ج هِيفٌ: غۇنچە بوي، زىلۋا

أَوْ: ياكى، يا، بەلكى، غىنچە.

«سَافِرْ بِالْقِطَارِ أَوْ بِالسَّيَّارَةِ»: پويىز ياكى ماشىنا بىلەن سەپەر قىلغىن.

«وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ» «قرآن»: 100 مىڭ بەلكى ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ قەۋمگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق.

«أَقْرَأُ أَوْ أَنَامُ»: ئۇخلىغىنچە ئوقۇيمەن.

أُوَارٌ: قىزىقلىق، ئۇسسۇزلۇق، تەشنالىق.

«كَادَ يُغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْأُوَارِ»: ئۇ تەشنالىقتىن ئايلىنىپ كېتەي دەپ قالدى.

«لَفَحَنِي أُوَارُ الشَّمْسِ»: كۈننىڭ ئىسسىقى مېنى قىزىتىۋەتتى.

أَوَانٌ ج آوِنَةٌ: ۋاقىت، سائەت، زامان، چاغ.

آوِنَةً بَعْدَ أُخْرَى: بەزىدە، گاھى، ئاندا - ساندا.

بَيْنَ الْآوِنَةِ وَالْأُخْرَى: بەزىدە، ئارىلاپ، ئاندا - ساندا، گاھى، ئارىلاپ - ئارىلاپ.

«أُدْرُسْ قَبْلَ فَوَاتِ الْأَوَانِ»: ۋاقىت ئۆتۈپ كېتىشتىن بۇرۇن ئۆگەن.

سَابِقٌ لِأَوَانِهِ: ۋاقتىدىن بۇرۇن، پەيتىدىن ئىلگىرى.

فَوَاتُ الْأَوَانِ: ۋاقىتنىڭ ئۆتۈپ كەتكەنلىكى، ۋاقىتنىڭ قولدىن كەتكەنلىكى.

فِي أَوَانِهِ: مۇۋاپىق پەيتتە، دەل ۋاقتىدا.

«تَطَرَّقَ إِلَى الْمَوْضُوعِ فِي غَيْرِ أَوَانِهِ»: مۇۋاپىق بولمىغان پەيتتە ماۋزۇ ئۈستىدە توختالدى.

فِي الْآوِنَةِ الْأَخِيرَةِ: يېقىنقى كۈنلەر، كېيىنكى كۈنلەردە.

«اِنْتَشَرَتْ فِي الْآوِنَةِالْأَخِيْرَةِحَرَكَةُالشِّعْرِالْحُرِّ» : يېقىنقى مەزگىلدىن بۇيان ئەركىن شېئىر-يەتچىلىك ھەرىكىتى قانات يايدى.

«حِيْنَ مَايَأْتِى أَوَانُ الْقُطُوفِ يَذْهَبُ الرِّجَالُ وَالنِّسَاءُ لِكَىْ يَقْطِفُوا الْعِنَبَ» : ئۈزۈم پىشقاندا ئەر ـ ئاياللار ئۈزۈم ئۈزۈشكە بارىدۇ.

«سَيَفْقُدُ قِيْمَتَهُ إِذَا فَاتَ أَوَانُهَ» : ۋاقتى ئۆتۈپ كەتسە قىممىتى يوقايدۇ.

أَوْبٌ: ئادەت؛ يول.

مَازَالَ هَذَا أَوْبَهُ: بۇ ئۇنىڭ ئادىتى بولۇپ كەلدى.

أَوْبٌ. أَوْبَةٌ: قايتماق، يانماق.

مِنْ كُلِّ أَوْبٍ وَ صَوْبٍ: تەرەپ ـ تەرەپتىن.

جَاؤُوا مِن كُلِّ أَوْبٍ: ئۇلار تەرەپ ـ تەرەپتىن كەلدى.

أَوْبَاشُ: لۈكچەك، قۇلاق كەستى، مۇتتەھەم.

أَوْبَرُ م وَبْرَاءُ ج وُبْرٌ: تۈكلۈك، مويلۇق، يۇڭلۇق.

بَعِيرٌ أَوْبَرُ: يۇڭلۇق تۆگە.

أَوْبَقَ يُوبِقُ إِيْبَاقًا : ھالاك قىلدى، ۋەيران قىلدى، يوق قىلدى؛ پەس كۆردى، خورلىدى، ھاقارەت قىلدى.

أَوْبَهَ يُوبِهُ إِيْبَاهًا : سەزگۈر بولدى، تۇيۇپ قالدى.

أَوْتَرَ يُوتِرُ إِيْتَارًا الْقَوْسَ: يانى كېردى، ئاچتى؛ تارا سالدى.

أَوْتَرَ فُلاَنًا : خارلىدى، زۇلۇم سالدى.

أَوْتَرَ الشَّخْصُ: ۋىتىر نامىزىنى ئوقۇدى.

أَوْتَرَ الْعَدَدَ: ساننى تاق قىلدى.

أَوْتَرَ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى چىڭىتتى.

أَوْثَبَ يُوثِبُ اِيْثَابًا : سەكرەتتى.

أَوْثَقَ يُوثِقُ اِيْثَاقا : باغلىدى، چىگدى، تاڭدى، چىڭىتتى.

أَوْثَقَ الْأَسِيرَ: ئەسىرنى باغلىدى.

أَوْثَقَ الْعَهْدَ: ۋەدىنى پۇختىلىدى، ۋەدىنى مۇستەھكەملىدى.

أَوْثَقُ م وُثْقَى: چىڭ، مۇستەھكەم، پۇختا.

أَوْجٌ: يۇقىرى پەللىسى، ئەۋجى، يىراق نۇقتا، ئاخىرقى نۇقتا، ئاخىرقى توچكا.

أَوْجٌ ‹فِى عِلْمِ الْفَلَكِ› : يەر شارىدىن ئاينىڭ يىراقلىقتىكى ئەڭ يۇقىرى نۇقتىسى.

أَوْجَبَ يُوجِبُ إِيْجَابًا الْأَمْرَ عَلَيْهِ: جاۋابكار-لىقنى ئۇستىگە ئارتتى، ۋەزىپە قىلىپ يۈكلى-دى.

أَوْجَبَ لَهُ حَقَّهُ: ھوقۇقىغا رىئايە قىلدى، ئېتى-بارغا ئالدى.

أَوْجَبَ الشَّيْءَ وَلَهُ: تاپىلىدى، تاپشۇردى.

أَوْجَبَ لَهُ الْبَيْعَ: ئۇنىڭغا سېتىۋېتىشنى تاپىلى-دى.

أَوْجَبَ اللّٰهُ قَلْبَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ دىلىغا قورقۇنچ سالدى.

أَوْجَدَ يُوجِدُ اِيْجَادًا الشَّيْءَ: ياسىدى، ئىشلەپ چىقاردى، پەيدا قىلدى، ئىجاد قىلدى، كەشىپ قىلدى، شۇغۇللاندى، يولغا قويدى.

أَوْجَدَ مَطْلُوبَهُ: مۇرادىغا يەتكۈزدى.

أَوْجَدَ الشَّخْصَ: باي قىلدى، بېيىتتى.

أَوْجَدَ اللّٰهُ الشَّيْءَ: ئۆرنەكسىز ياراتتى.

«أَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى أَوْجَدَنِى بَعْدَفَقْرٍ» : مېنى نامراتلىقتىن كېيىن باي قىلغان ئاللاھ تائالاغا شۈكرى ئېيتىمەن.

«أَوْجَدَتِ الْحُكُومَةُ عَمَلاً لِلْعَاطِلِيْنَ» : ھۆكۈ-مەت ئىشسىزلارغا ئىش تېپىپ بەردى.

أَوْجَرَهُ يُوجِرُ إِيْجَارًا: دورا يېگۈزدى.

أَوْجَرَ فُلاَنًا : نەپرەتلەندۈردى، بىزار قىلدى.

أَوْجَرَهُ الرُّمْحَ: نەيزە سانجىدى، نەيزە تىقتى.

أَوْجَزَ يُوجِزُ إِيْجَازًا الْكَلاَمَ اَوْفِيهِ: سۆزنى يىغىنچاقلىدى، ئاددى ۋە چۈشىنىشلىك قىلدى، ئىخچام قىلىپ سۆزلىدى.

«إِذَا قُلْتَ فَأَوْجِزْ وَإِذَا وَعَدْتَ فَأَنْجِزْ» : سۆز قىلساڭ قىسقا قىل، ۋەدە قىلساڭ ۋاپا قىل.

أَوْجَزَ الْعَطِيَّةَ: سوۋغا ـ سالامنى ئاز بەردى، تېز بەردى.

أَوْجَزَ فِي الْأَمْرِ: تېز ئىخچام قىلدى.

أَوْجَسَ يُوجِسُ إِيْجَاسًا : سەزدى، گۇمانلاندى.

أَوْجَسَ الشَّخْصُ: قورقۇنچ ھېس قىلدى.

«فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَى» (قرآن) : (بۇنىڭدىن) مۇسا ئۆزىدە قورقۇنچ ھېس قىلدى.

أَوْجَسَ الشَّخْصُ الْأَمْرَ: ئىشنى يوشۇردى، ئىچىدە بىلدى.

أَوْجَسَ الْمَلَلَ: زېرىكىش ھېس قىلدى.

أَوْجَسَ الْقَلْبُ شَيْئًا: تۇيدى، ھېس قىلدى.

أَوْجَسَ قَلْبُهَا فَزَعًا: يۈرىكى قورقۇنچ ھېس قىلدى.

أَوْجَسَتِ الْأُذُنُ: شەپىنى ئاڭلىدى، شەپىنى سەزدى.

أَوْجَعَ يُوجِعُ إِيجَاعًا فُلَانًا رَأْسُهُ: بېشىنى ئاغرىتتى، باش ئاغرىقى بولدى.

أَوْجَعَهُ: ئاغرىتتى، ئاغرىق پەيدا قىلدى.

أَوْجَعَهُ الضَّرْبُ: تاياق ئۇنى ئازابلىدى.

أَوْجَعَهُ فِي الْعَدُوِّ: دۈشمەننى قىردى.

أَوْجَعَتْهُ مَصَائِبُ الْبِلَادِ: يۇرتىنىڭ بېشىغا كەلگەن مۇسىبەت ئۇنى ئازابلىدى.

أَوْجَفَ يُوجِفُ إِيجَافًا الشَّيْءَ: داۋالغۇتتى، چايقىدى، پۇلاڭلاتتى، مىدىرلاتتى، لەپپەڭشىتتى.

أَوْجَفَ دَابَّتَهُ: ئۇلىغىنى تېز مېڭىشقا زورلىدى.

«وَمَا أَفَاءَ اللهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ» (قرآن) : ئاللاھ پەيغەمبىرىگە ئۇلاردىن (يەنى بەنى نەزىرنىڭ ماللىرىدىن) قايتۇرغان غەنىيمەتلەرنى سىلەر ئات - تۆگىلەرنى چاپتۇرۇپ (يەنى ئەجىر قىلىپ، جاپا - مۇشەققەت تارتىپ) قولغا كەلتۈرگەن ئەمەس.

أَوْجَلَ يُوجِلُ إِيجَالًا: قورقۇتتى، قورقۇنچ سالدى.

أَوْجَنُ م وَجْنَاءُ: مەڭزى چوڭ، مانتا ئېڭەك.

الْأَوْجَهُ: ئابرۇيلۇق، ئەڭ يۈزى بار.

أَوْجٌ: يۇقىرى پەللىسى، ئەۋجى.

«بَلَغَتِ الْحَضَارَةُ الْإِسْلَامِيَّةُ أَوْجَهَا فِي الْعَصْرِ الْعَبَّاسِيِّ» : ئىسلام مەدەنىيىتى ئابباسىيلار خەلىپىلىكى دەۋرىدە يۇقىرى پەللىسىگە يەتكەن.

أَوْحَدُ ج أُحْدَانٌ: مىسلىسىز، تەڭدىشى يوق، كۆرۈلۈپ باقمىغان، يېگانە، بىردىنبىر.

أَوْحَدُ النَّاسِ: ھەرقانداق ئادەم. ھەر بىر ئادەم.

أَوْحَشَ يُوحِشُ إِيحَاشًا الْمَكَانُ: جاي قاقاسلىشىپ كەتتى، چۆللىشىپ كەتتى.

أَوْحَشَ الرَّجُلُ: ئاچ قالدى، ئوزۇقى تۈگىدى.

أَوْحَشَ الرَّجُلَ: زېرىكتۈردى، ئىچىنى پۇشۇردى، تىت - تىت قىلدى.

أَوْحَشْتَنَا: بىزنى غېرىبسىندۈردىڭ، بىز سېنى بەك سېغىندۇق.

أَوْحَى يُوحِي إِيحَاءً إِلَيْهِ: يوشۇرۇن بىلدۈردى، بېشارەت بەردى، ۋەھيى قىلدى، ئىشارەت قىلدى، ئىلھام بىلەن بىلدۈردى.

«وَأَوْحَيْنَا إِلَى أُمِّ مُوسَى أَنْ أَرْضِعِيهِ» (قرآن) : مۇسانىڭ ئانىسىغا ئىلھام بىلەن بىلدۈردۇقكى، «مۇسانى ئېمىتكىن».

«فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا» (قرآن) : ئۇلارنى ئەتىگەن - ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىشقا ئىشارەت قىلدى.

أَوْحَى اللهُ إِلَيْهِ: ئاللاھ ئۇنىڭغا ۋەھيى قىلدى.

أَوْحَى الشَّخْصُ إِلَى الشَّخْصِ رَأْيًا: پۇرىتىپ ئۆتتى، بېشارەت بەردى.

أَوْحَى إِلَيْهِ بِمَا يُرِيدُ: ئۇنىڭغا كۆڭلىدىكىنى پۇرىتىپ ئۆتتى.

أَوْحَاهُ اللهُ الشَّيْءَ: ئاللاھ ئىلھام بىلەن بىلدۈردى، ئاللاھ كۆڭلىگە سالدى.

أَوْحَى: ئەڭ تېز، ئەڭ چاققان.

أَوِدَ يَأْوَدُ أَوَدًا الْعُودُ: ياغاچ ئەگرى بولدى، قىڭغىر بولدى.

أَوَدٌ: ئەگرى، قىڭغىر.

أَقَامَ أَوَدَهُ: ئۇنىڭ قىڭغىرىنى تۈزىدى، رۇسلىدى.

قَامَ بِأَوَدِهِ: جېنىنى ساقلىغىدەك بىر نەرسە بەردى.

أَوْدَةٌ: يۈك، مەسئۇلىيەت.

أُوْدَةٌ ج أُوَدٌ وَأُوْدَاتٌ: بۆلمە، ئۆي، خانە، ھۇجرا.

www.uyghurkitap.com

أَوْدَعَ الْمَرْضَى: كېسەلخانا، بالنىست.

أَوْدَعَ يُودِعُ إِيْدَاعًا: هاۋالە قىلدى، قويۇپ تۇردى، ئامانەت قويدى، تاپشۇردى.

أَوْدَعَهُ السِّرَّ: سىر ساقلاشنى تاپىلىدى، مەخپىيەتلىكنى ساقلاشنى هاۋالە قىلدى.

أَوْدَى يُودِي إِيْدَاءً الرَّجُلُ: ئۆلدى، هالاك بولدى، يوقالدى، گۇمران بولدى.

أَوْدَى بِهِ: ئۆلتۈردى، يوقاتتى، هالاك قىلدى، گۇمران قىلدى.

أَوْدَى بِهِ إِلَى الدَّمَارِ: هالاكەتكە ئۇچراتتى.

أَوْدَى بِصِحَّتِهِ: سالامەتلىكىگە زىيان يەتكۈزدى، زىيان سالدى، كېسەل قىلىپ قويدى.

أَوْدَى بِمَالِهِ: ئۇنىڭ مېلىنى خوراتتى، زايا قىلدى، ئىسراپ قىلدى.

أَوْدَى الرَّجُلُ: سىيىپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭ سۈيدۈكىدىن ۋەدى چىقتى.

أَوْدَى بِهَا الْمَوْتُ: ئۆلۈم ئۇنى ئېلىپ كەتتى.

أَوْرَثَ يُورِثُ إِيْرَاثًا الشَّخْصَ: ۋارىس قىلدى، ۋارىس قىلىپ بېكىتتى، مىراسخور قىلدى.

«تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا» «قۇرئان»: بەندىلىرىمىز ئىچىدىكى تەقۋادارلارغا بىز مىراس قىلىپ بېرىدىغان جەننەت ئەنە شۇ.

أَوْرَثَهُ كَذَا: ئېلىپ كەلدى، ئېلىپ باردى، قوزغىدى، پەيدا قىلدى، تەسىر قىلدى، مىراس قىلدى.

أَوْرَثَهُ شَيْئًا: ئۇنىڭغا بىرەر نەرسىنى مىراس قىلىپ قالدۇردى.

«أَوْرَثَ الْمَطَرُ النَّبَاتَ نَعْمَةً»: يامغۇر ئۆسۈملۈكنى ياشارتىۋەتتى.

«أَوْرَثَهُ الْحُزْنُ هَمًّا»: قايغۇ ئۇنىڭغا غەمنى قالدۇردى.

أَوْرَثَهُ عِلْمًا: ئۇنىڭغا ئىلمىنى قالدۇردى.

أَوْرَدَ يُورِدُ إِيرَادًا الشَّخْصُ الشَّيْءَ: هازىر قىلدى، تەييارلىدى، ئېلىپ كەلدى.

«فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ» «قۇرئان»: فىرئەۋن قىيامەت كۈنى باشلامچىلىق بىلەن ئۆز قەۋمىنى دوزاخقا باشلاپ كىرىدۇ، ئۇ جاي نېمىدېگەن يامان!

أَوْرَدَ الشَّخْصُ الْخَبَرَ: خەۋەرنى بايان قىلدى.

أَوْرَدَ كُلَّ مَا شَاهَدَهُ: كۆرگەنلىرىنىڭ هەممىسىنى بايان قىلىپ ئۆتتى.

«أَوْرَدَ الشَّخْصُ الْحَيَوَانَ إِلَى مَكَانِ الْمَاءِ»: هايۋاننى سۇ بار جايغا هەيدەپ باردى.

أَوْرَدَ الْكَلَامَ: سۆزنى بايان قىلدى، نەقىل كەلتۈردى.

أَوْرَقَ يُورِقُ إِيْرَاقًا الشَّجَرُ: دەرەخ يوپۇرماق چىقاردى.

أَوْرَقَ الرَّجُلُ: بېيىدى، باي بولدى.

أَوْرَقَ الطَّالِبُ: مەقسەتكە يېتەلمىدى، ئارزۇسىغا قانمىدى، مەغلۇپ بولدى، يېڭىلدى.

أَوْرَقَ الصَّائِدُ: ئوۋچى ئوۋلىيالمىدى، ئوۋدىن قۇرۇق قول قايتتى.

أَوْرَقُ م وَرْقَاءُ ج وُرْقٌ: كۈلرەڭ.

أَوْرَقُ مِنَ النَّاسِ: بۇغداي ئۆڭلۈك.

أَوْرَقُ مِنَ الْإِبِلِ: قوڭۇر تۆگە.

زَمَانٌ أَوْرَقُ: قەهەتچىلىك زامانى.

أَوْرَكُ م وَرْكَاءُ ج وُرْكٌ: ساغرىسى چوڭ، ساغرىلىق.

أَوْرَهُ م وَرْهَاءُ ج وُرْهٌ: دۆت، كالۋا، گالۋاڭ، قاباقباش، هاماقەت، تەلۋە.

أَوْرَى يُورِي إِيْرَاءً الزَّنْدُ: چاقماق ئوت چىقاردى.

«أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ؟» «قۇرئان»: سىلەر ياندۇرۇۋاتقان ئوتنى دەپ بېقىڭلارچۇ؟

أَوْزَاعٌ: كىشىلەر توپى، خەلق ئاممىسى، ئامما، ئاممىۋى، جامائەت، كىشىلەر ئولتۇراقلاشقان جايدىن يىراق ئۆيلەر.

إِوَزَّةٌ ج إِوَزٌّ: غاز.

إِوَزُّ الْعِرَاقِ: ئاققۇ.

أَوْزَعَ يُوزِعُ إِيْزَاعًا الشَّيْءَ: ئېلىپ كەتتى، كەتكۈزدى.

أَوْزَعَ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ: ئارىنى تۈزىدى.

أَوْزَعَ الْمَالَ: مالنى تەقسىم قىلدى، بۆلدى.

أَوْزَعَ غَيْرَهُ بِكَذَا: قىزىقتۇردى، كۈشكۈرتتى.

أَوْزَعَ اللّٰهُ الْإِنْسَانَ: ئاللاھ ئىنسانغا ئىلھام قىلدى، ئىلھام بىلەن بىلدۈردى.

«رَبِّ أَوْزِعْنِى أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِىٓ أَنْعَمْتَ عَلَىَّ وَعَلَى وَالِدَىَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىم! سەن مېنى ماڭا ۋە ئاتا - ئانامغا بەرگەن نېمىتىڭگە شۈكۈر قىلىشقا، سەن رازى بولىدىغان ياخشى ئەمەلنى قىلىشقا مۇۋەپپەق قىلغىن.

أَوْسَخَ يُوسِخُ إِيسَاخًا الشَّىْءَ: كىر قىلىۋەتتى، مەينەت قىلىۋەتتى.

أَوْسَطُ ج أَوَاسِطُ م وُسْطَى ج وُسْطٌ: ئوتتۇرا، ئوتتۇرىسى، ئوتتۇراھال.

هُوَ مِنْ أَوْسَطِ قَوْمِهِ: ئۇ قەۋمىنىڭ ياخشىلىرىدىندۇر.

«قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ ياخشىسى (يەنى ئەڭ ئەقىللىقى): «سىلەر نېمىشقا ئاللاھقا تەۋبە قىلىپ تەسبىھ ئېيتمايسىلەر، دېمىگەندىمىدىم؟» دېدى.

أَوَاسِطُ إِفْرِيقِيَا: ئوتتۇرا ئافرىقا.

أَوَاسِطُ الشَّهْرِ: ئاي ئوتتۇرىسى.

أَوْسَعَ يُوسِعُ إِيسَاعًا الشَّىْءَ: كېڭەيتتى.

أَوْسَعَ الشَّخْصُ: باي بولۇپ قالدى.

أَوْسَعَ اللّٰهُ عَلَيْهِ رِزْقَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىپ بەردى.

أَوْسَعَهُ ضَرْبًا: ئۇنى كۆپ ئۇردى.

أَوْسَقَ يُوسِقُ إِيسَاقًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا يۈك ئارتتى.

أَوْسَقَتِ النَّخْلَةُ: خورما مول بولدى.

أَوْسَى يُوسِى إِيسَاءً رَأْسَهُ: چېچىنى چۈشۈردى.

أَوْشَعَ يُوشِعُ إِيشَاعًا الشَّجَرُ: دەرەخ چېچەكلىدى.

أَوْشَكَ يُوشِكُ إِيشَاكًا عَلَى الشَّىْءِ: يېقىنلاشتى، ئاز قالدى.

«أَوْشَكَ الْإِسْتِعْمَارُ أَنْ يَنْهَارَ»: مۇستەملىكىچىلىك گۇمران بولاي دېدى.

أَوْصَبَ يُوصِبُ إِيصَابًا: ئاغرىپ قالدى.

أَوْصَبَ اللّٰهُ فُلَانًا: ئاللاھ پالاننى ئاغرىققا مۇپتىلا قىلدى.

أَوْصَبَ الشَّىْءُ: ھەمىشە بولدى، دائىملىق بولدى.

أَوْصَبَ عَلَى الْأَمْرِ: ھەمىشىلىك قىلدى، دائىملىق قىلدى.

أَوْصَدَ يُوصِدُ إِيصَادًا الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى، ئەتتى، ياپتى.

أَوْصَدَ عَلَيْهِ: بېسىم ئىشلەتتى، تەڭلىكتە قويدى.

أَوْصَدَ الْكَلْبَ بِالصَّيْدِ: ئىتنى ئوۋغا قويۇۋەتتى.

أَوْصَلَ يُوصِلُ إِيصَالًا إِلَى: يەتكۈزدى، يەتكۈزۈپ بەردى، ئۇلاشتۇردى.

أَوْصَلَهُ حَقَّهُ: ئۇنىڭ ھەققىنى يەتكۈزۈپ بەردى.

«طَلَبْتُ مِنْ أَخِى أَنْ يُوصِلَنِى بِسَيَّارَتِهِ إِلَى الْمَطَارِ»: بۇرادىرىمدىن مېنى ماشىنىسى بىلەن ئايرودرومغا ئاپىرىپ قويۇشنى تەلەپ قىلدىم.

أَوْصَلَهُ: يېتەكلىدى، يېتەكچىلىك قىلدى.

أَوْصَى يُوصِى إِيصَاءً: تاپىلىدى، بۇيرۇدى، ۋەسىيەت قىلدى، جاكارلىدى.

أَوْصَى بِعَمَلٍ: خىزمەتكە بەلگىلىدى.

أَوْصَى بِـ: تەۋسىيە قىلدى، كۆرسەتتى، تاپشۇردى.

«وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا» ‹قرآن›: ھاياتلا بولىدىكەنمەن، ماڭا نامازنى، زاكاتنى ئادا قىلىشنى تەۋسىيە قىلدى.

أَوْصَى لَهُ كَذَا: ئىزباسار قىلدى، ۋارىس قىلدى.

أَوْصَاهُ بِكَذَا: نەسىھەت قىلدى، مەسلىھەت بەردى.

أَوْصَى إِلَيْهِ: ۋاكالەتچى قىلىپ بەلگىلىدى.

«أُوصِيكُمْ بِالْجَارِ» ‹حديث›: قوشنىلار بىلەن ياخشى ئۆتۈشكە تەۋسىيە قىلىمەن.

أَوْضَةٌ ج أُوَضٌ و أُوَضَاتٌ: خانا، ئۆي، ھۇجرا، بۆلمە.

أَوْضَحَ يُوضِحُ إِيضَاحًا الْأَمْرُ: ئىش ئايدىڭلاشتى، ئىش ئوچۇق بولدى، ئىش ئېنىق بولدى.

أَوْضَحَ الْأَمْرَ: ئېنىقلىدى، ئوچۇق قىلدى.

www.uyghurkitap.com

أَوْضَحَهُ: چۈشەندۈردى، ئىزاھلىدى، شەرھلىدى، بىلدۈردى، ئېپادىلىدى، ئىزھار قىلدى.

أَوْضَعَ يُوضِعُ إِيْضَاعًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى چاپتۇردى، ئۇلاغنى تېزلەتتى.

أَوْضَعَ الدَّابَّةُ: چاھارپاي تېز ماڭدى، چاپتى.

اَلْأَوْطَادُ: ئېگىز، چوڭ تاغلار.

أَوْطَأَ يُوطِئُ إِيْطَاءً الْأَرْضَ: يەرنى دەسسىدى.

أَوْطَأَ الْفِرَاشَ: كۆرپىنى تەكشى سالدى.

أَوْطَأَ الْمَوْضِعَ: جاينى تۈزلىدى، جاينى تەكشىلىدى.

أَوْطَئَهُ عَلَى الْأَمْرِ: مۇۋاپىقلاشتۇردى، ماسلاشتۇردى.

أَوْطَأَ الشِّعْرَ: شېئىرنى تەكرارلىدى.

أَوْطَأُ: ئەڭ تۆۋەن، ئەڭ پەس.

أَوْطَفُ م وَطْفَاءُ ج وُطْفٌ: قاشلىق، كىرپىكلىك.

بَعِيْرٌ أَوْطَفُ: يۇڭلۇق تۆگە.

عَامٌ أَوْطَفُ: مولچىلىق يىلى.

عِيْشٌ أَوْطَفُ: پاراۋان تۇرمۇش.

أَوْطَنَ يُوطِنُ إِيْطَانًا الْمَكَانَ: ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى، ماكان تۇتتى.

أَوْعَبَ يُوعِبُ إِيْعَابًا الشَّيْءَ: ھەممىنى ئالدى.

أَوْعَبَهُ: يىغدى، توپلىدى.

أَوْعَبَ يُوعِبُ إِيْعَابًا الْأَمْرَ: ئىشتىن بوشىدى.

أَوْعَبَ الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: ھەممىسىگە كىرگۈزدى، قاچىلىدى.

أَوْعَبَ الْقَوْمُ: پۈتۈنلەي چىقتى، ھېچكىم قالماي چىقتى.

أَوْعَثَ يُوعِثُ إِيْعَاثًا الْمُتَكَلِّمُ: سۆزلىگۈچى سۆزلىيەلمەي قالدى.

أَوْعَثَ الرَّجُلُ: تەس يولدا ماڭدى.

أَوْعَثَ الْأَمْرَ: ئىشنى بۇزدى.

أَوْعَثَ فِي مَالِهِ: ئىسراپ قىلدى.

أَوْعَثُ: قىيىن، مۇشكۇل، تەس، ئوڭغۇل - دوڭغۇل.

أَوْعَدَ يُوعِدُ إِيْعَادًا: ۋەدە قىلدى، ماقۇل بولدى.

أَوْعَدَهُ: قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

«وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَ تَصُدُّونَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ مَنْ آمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا»

«قرآن»: سىلەر ئاللاھقا ئىمان ئېيتقانلارنى قورقۇتقان، ئاللاھنىڭ يولىدىن توسقان ۋە ئۇ يولنىڭ ئەگرىلىكىنى تىلىگەن ھالدا يوللاردا ئولتۇرماڭلار.

أَوْعَرَ يُوعِرُ إِيْعَارًا الطَّرِيْقُ: يول ئوڭغۇل - دوڭغۇل بولدى.

أَوْعَرَ الرَّجُلُ: ئويمانغا چۈشۈپ كەتتى، مېلى كېمىيىپ كەتتى.

أَوْعَرَصَدْرَغَيْرِهِ: باشقىلارنىڭ ئۆچمەنلىكىنى كەلتۈردى، غەزىپىنى كەلتۈردى.

أَوْعَزَ يُوعِزُ إِيْعَازًا إِلَى الْأَمْرِ: ئىشنى قىلىش - قىلماسلىقتا ئىشارەت قىلدى، يول كۆرسەتتى.

أَوْعَسُ م وَعْسَاءُ: قۇملۇق، قۇملۇق يەر.

أَوْعَى يُوعِي إِيْعَاءً الشَّيْءَ: توپلىدى، جەملىدى، ھەممىنى ئالدى، قاچىلىدى، سىغدۇردى.

أَوْعَى الْكَلَامَ: سۆزنى يادلىۋالدى.

«تَدْعُوا مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّى وَجَمَعَ فَأَوْعَى» «قرآن»: ئۇ (ھەقتىن) يۈز ئۆرۈپ بۇرالغان ۋە پۇل - مال يىغىپ ساقلىغان (ئۇنىڭدىن ئاللاھنىڭ ۋە مىسكىنلەرنىڭ ھەققىنى ئادا قىلمىغان)لارنى چاقىرىدۇ.

أَوْعَى الشَّخْصُ: بېخىللىق قىلدى، پىخسىقلىق قىلدى.

أَوْغَرَ يُوغِرُ إِيْغَارًا - هُ: غەزەپلەندۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

أَوْغَرَصَدْرَهُ: ئوغىسىنى قايناتتى.

أَوْغَرَهُ إِلَى كَذَا: زورلىدى، مەجبۇرلىدى.

أَوْغَرَ الْقَوْمُ: ئىسسىق ۋاقىتتا دۈچ كەلدى.

أُغُسْطُسُ: ئاۋغۇست.

أَوْغَلَ يُوغِلُ إِيْغَالًا فِي السَّيْرِ: تېز ماڭدى، ئىلگىرىلىدى.

أَوْغَلَ الْقَوْمُ: ئىچكىرىلەپ كىرادى، چوڭقۇرلاپ كىردى.

«إِنَّ هٰذَا الدِّينَ مَتِينٌ فَأَوْغِلْ فِيهِ بِرِفْقٍ» «حديث»: ئىسلام دىنى مۇستەھكەم دىندۇر، ئۇنىڭدا ئاستا-ئاستا چوڭقۇرلاشقىن.

اَلْأَوْفَاضُ: چۇپرەندىلەر، چاكىنا ئادەم، قاتاردا يوق ئادەم، بىر بۆلۈك جامائەت؛ ئاجىز پېقىرلار.

أَوْفَدَ يُوفِدُ إِيفَادًا إِلَى الْأَمْرِ: ۋەكىل ئەۋەتتى، ئۇمەك ئەۋەتتى.

أَوْفَدَ الشَّيْءُ: يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ئۆرلىدى، ئېگىزلىدى.

أَوْفَدَ الرَّجُلُ: ئالدىرىدى.

أَوْفَرَ يُوفِرُ إِيفَارًا الشَّيْءَ: كۆپەيتتى، تولۇقلىدى، تاماملىدى.

أَوْفَزَ يُوفِزُ إِيفَازًا غَيْرَهُ: ئالدىراتتى.

أَوْفَضَ يُوفِضُ إِيفَاضًا الرَّجُلُ: ئالدىرىدى.

أَوْفَضَ لِلرَّجُلِ: سېلىنچا سالدى.

أَوْفَضَ غَيْرَهُ: قوغلىدى، يۈگۈردى.

«كَأَنَّهُمْ إِلَى نُصُبٍ يُوفِضُونَ» «قرآن»: ئۇ كۈندە ئۇلار قەبرىلىرىدىن چىقىپ، خۇددى تىكلەپ قويغان بۇتلىرىغان قاراپ يۈگۈرگەندەك (مەھشەرگاھقا) يۈگۈرىدۇ.

أَوْفَى يُوفِي إِيفَاءً بِالْوَعْدِ: ۋەدىگە ۋاپا قىلدى، ۋەدىسىدە تۇردى.

«وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ» «قرآن»: ماڭا بەرگەن ۋەدەڭلارغا ۋاپا قىلىڭلار، مەنمۇ سىلەرگە قىلغان ۋەدەمگە ۋاپا قىلىمەن، مەندىنلا قورقۇڭلار.

أَوْفَى الْكَيْلَ: ئۆلچەمنى تولدۇردى.

«وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ» «قرآن»: ئۆلچەمنى ۋە تارازىنى توغرا قىلىڭلار.

أَوْفَى فُلَانًا حَقَّهُ: ھەققىنى تولۇق بەردى.

أَوْفَى الْمَكَانَ: مەلۇم جايغا كەلدى.

أَوْفَى الشَّخْصُ الْقَوْمَ: ئۇچراشتى.

أَوْفَى عُمْرُهُ الْآنَ عَلَى الْعَاشِرَةِ: ئۇنىڭ يېشى ئوندىن ئاشتى.

أَوْقَدَ يُوقِدُ إِيقَادًا النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت ياندۇردى، ئوت تۇتاشتۇردى.

«كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللّٰهُ»: ئۇلار ھەرقاچان (رەسۇلۇللاغا قارشى) ئۇرۇش ئوتىنى ياقماقچى بولسا ئاللاھ ئۇنى ئۆچۈرىدۇ.

أَوْقَرَ يُوقِرُ إِيقَارًا وَقْرَةً الدَّابَّةَ: ھايۋانغا ئادەتتىن تاشقىرى يۈك ئارتتى، ھايۋانغا ئېغىر يۈك ئارتتى.

أَوْقَرَ الدَّيْنُ فُلَانًا: پالانىنى قەرز بېسىۋالدى، پالانى قەرزگە بوغۇلدى.

أَوْقَعَ يُوقِعُ إِيقَاعًا بِالْعَدُوِّ: دۈشمەنگە شىددەت بىلەن ھۇجۇم قىلدى، كۈچلۈك زەربە بەردى.

أَوْقَعَهُ صَرِيعًا: ئۇنى ئۆلتۈردى، قىردى.

أَوْقَعَ الدَّهْرُ بِهِ: ئۇنىڭغا زامان زۇلۇم سالدى.

أَوْقَعَهُ عَلَى الْأَرْضِ: ئۇنى يەرگە يىقىتتى، غۇلاتتى.

أَوْقَعَ فِي قَلْبِهِ الرُّعْبَ: ئۇنىڭ قەلبىگە قورقۇنچ سالدى.

أَوْقَعَهُ فِي فَخٍّ: ئۇنىڭغا قىلتاق قۇردى، ئۇنىڭغا زىيانكەشلىك قىلدى.

أَوْقَعَ بَيْنَهُمْ: ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى.

أَوْقَعَ بِهِ الشَّرَّ: بېشىغا كۈلپەت سالدى.

أَوْقَعَ عَلَيْهِ الْقِصَاصَ: ئۇنىڭدىن قىساس ئالدى، جازالىدى.

أَوْقَفَ يُوقِفُ إِيقَافًا ـ هُ: ئۇنى توختاتتى، تۇرغۇزدى.

أَوْقَفَ الشَّخْصَ عَلَى الْأَمْرِ: ئىشتىن خەۋەردار قىلدى، ئۇقتۇردى.

أَوْقَفَهُ عِنْدَ حَدِّهِ: ئۇنى ئۆز دائىرىسىدە چەكلىدى، ئۇنىڭغا چەك قويدى.

أَوْقَفَ اِهْتِمَامَهُ عَلَى كَذَا: مەركەزلەشتۈردى.

أُوقْيَانُسٌ. أُوقْيَانُوسٌ ج أُوقْيَانُوسَاتٌ: دېڭىز - ئوكيان.

أُوقْيَانُوسُ الْأَطْلَنْطِيُّ: ئاتلانتىك ئوكيان.

أُوقْيَانُوسُ الْمُتَجَمِّدِ الشِّمَالِيِّ: شىمالىي مۇز ئوكيان.

أُوقِيَّةٌ ج أَوَاقٍ وَأَوَاقِيُّ: ئۇقىيە (12 دىرھەم ياكى 374 گرامغا تەڭ).

أَوْكَدَ يُوكِدُ إِيكَادًا: تەكىتلىدى، چىڭىتتى،

www.uyghurkitap.com

پۇختىلىدى.

أَوْكَسَ يُوكِسُ إِيكَاسًا الشَّيْءَ: باھاسىنى چۈشۈر-دى، تۆۋەن باھالىدى، چۆكتۈردى، سىندۇرۇ-ۋەتتى، چۈشۈرۈۋەتتى.

أَوْكَسُ: ئەڭ تۆۋەن، ئەڭ ئەرزان، ئەڭ بەختسىز.

أَوْكَفَ يُوكِفُ إِيكَافًا السَّائِلُ: سۇ تامچىلاپ چۈشتى، ئۆيدىن تامچە ئۆتۈپ كەتتى.

أَوْكَفَ الْفَرَسَ: ئاتنى ئىگەرلىدى.

أَوْكَفَهُ: ئۇنى گۇناھقا دۇچار قىلدى.

أَوْكَفَتِ الْحَامِلُ: ھامىلدارنىڭ تۇغۇتى يېقىنلاش-تى.

أَوْكَلَ يُوكِلُ إِيكَالاً: بويسۇندى، تەسلىم بولدى، باش ئەگدى.

أَوْكَلَ عَلَى اللّٰهِ: ئاللاھقا يۆلەندى، ئاللاھقا تاياند-دى.

أَوْكَلَ الْعَمَلَ عَلَى فُلاَنٍ: ئىشنى پالانىغا تاپشۇر-دى.

أُوْلاَءِ. هَؤُلاَءِ. أُوْلَئِكَ: ئاشۇلار، ئاۋۇلار.

«هَاأَنْتُمْ أُوْلآءِتُحِبُّوْنَهُمْوَلاَيُحِبُّوْنَكُمْ» ‹قرآن›: (ئى مۆمىنلەر جامائەسى!) سىلەر ئۇلارنى دوست تۇتىسىلەر، ئۇلار سىلەرنى دوست تۇتمايدۇ.

«إِنَّ هَؤُلآءِ يُحِبُّوْنَ الْعَاجِلَةَ» ‹قرآن›: شۈبھە-سىزكى، بۇلار (يەنى مۇشرىكلار) دۇنيانى (ئاخىرەتتىن) ئارتۇق بىلىدۇ.

«أُوْلَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ» ‹قرآن›: ئەنە شۇلار مەخلۇقاتلارنىڭ ياخشىسىدۇر.

أَوْلَجَ يُولِجُ إِيْلاَجًا: كىرگۈزدى، سانجىدى.

أَوْلَجَ الْمِفْتَاحَ فِى الْقُفْلِ: قۇلۇپقا ئاچقۇچنى سالدى.

«يُوْلِجُ اللَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ فِى اللَّيْلِ» ‹قرآن›: ئاللاھ كېچىنى كۈندۈزگە ۋە كۈندۈزنى كېچىگە كىرگۈزىدۇ.

أَوْلَدَتِ يُولِدُ إِيْلاَدًا الْمَرْأَةُ: ئايالنىڭ تۇغۇش ۋاقتى يېقىنلاشتى، ئايالنىڭ ئاي - كۈنى توشۇپ قالدى.

أَوْلَدَتِ الْقَابِلَةُ الْمَرْأَةَ: تۇغۇت ئانىسى ئايالنى تۇغدۇردى.

أَوْلَدَتِ الشَّاةُ: قوي تۇغدى، قوي قوزىلىدى.

أَوْلَسَ يُولِسُ إِيْلاَسًا بِالْحَدِيْثِ: ئەپلەپ - سەپلەپ قۇتۇلدى، گەپ يورغىلاتتى، ئالدىدى، ھىيلە ئىشلەتتى.

أَوْلَعَ يُولِعُ إِيْلاَعًا بِهِ: شەيدا بولدى، مەپتۇن بولدى، قىزغىن سۆيدى، چىن قەلبىدىن ياخشى كۆردى.

أُوْلِعَ بِهِ: ئاشىق بىقارار بولدى.

أَوْلَمَ يُولِمُ إِيْلاَمًا: مېھمانغا چاقىردى، زىياپەت بەردى، كۈتۈۋالدى.

أَوْلَمَ فُلاَنٌ: پالانى ھەر جەھەتتىن يېتىشتى.

أَوْلَهَ يُولِهُ إِيْلاَهًا ـ هُ: غەم ئۇنى قايغۇغا سالدى، روھىنى چۈشۈردى، مەيۈسلەندۈردى، ئالاقزادە قىلىۋەتتى، ھودۇقتۇرىۋەتتى.

أَوْلَهَهُ الْحُزْنُ: قايغۇغا سالدى، ئەس - ھوشىدىن كەتكۈزىۋەتتى، ئەقلىدىن ئازدۇردى.

أَوْلَهَ الأُمَّ: ئانىسىنى ھەسرەتتە قالدۇردى.

أُوْلُوْ م أُوْلاَتْ: ... نىڭ ئىگىسى.

«إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِأُولِي الأَلْبَابِ» ‹قرآن›: ئۇنىڭدا ھەقىقەتەن ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن ئىبرەت بار.

«اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُوْلُو الأَلْبَابِ» ‹قرآن›: (ئاللاھ-نىڭ ئايەتلىرىدىن) پەقەت ئەقىل ئىگىلىرىلا پەند - نەسىھەت ئالىدۇ.

«وَأُوْلاَتُ الأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ» ‹قرآن›: ھامىلدار ئاياللارنىڭ ئىددىتى (مەيلى قويۇۋېتىلگەن بولسۇن، مەيلى ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن بولسۇن) بوشىنىش بىلەنلا تۈگەيدۇ.

أُوْلُو الرَّأْيِ: ئەقىل ئىگىلىرى.

أُوْلُوالْحَلِّ وَالْعَقْدِ: ئىش ئۈستىدىكىلەر، ھۆكۈم-رانلار.

أُوْلُوْ الأَمْرِ: باشلىق، قوماندان، مەسئۇل كىشى؛ ئۆلىمالار جامائەسى.

أَوْلَوِيَّةٌ: ئەۋزەللىك، ئۈستۈنلۈك، ئۈستۈن ئورۇن، ئەۋزەل شارائىت.

لَهُ أَوْلَوِيَّةٌ فِى هَذَا الْعَمَلِ: بۇ ئىشتا ئۇ ئۈستۈن ئورۇندا تۇرىدۇ.

«تَصْنِيعُ الْبِلَادِ مِنَ الْأُمُورِ الَّتِى أُعْطِيَتْ لَهَا الْأَوْلَوِيَّةُ» : دۆلەتنى سانائەتلەشتۈرۈش بىرىنچى دەرىجىلىك كۆڭۈل بۆلىدىغان ئىشلاردىندۇر.

أَوْلَى يُولِي إِيلَاءً فُلَانًا الْأَمْرَ: ۋالى قىلدى، باشلىق قىلدى، غوجىدار قىلدى.

أَوْلَاهُ عَلَى الْيَتِيمِ: يېتىمنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى، يېتىمغا ئاتىدارچىلىق قىلىشنى تەۋسىيە قىلدى.

أَوْلَى ثِقَتَهُ: ئۇنىڭغا ئىشەندى.

أَوْلَى لَكَ: بېشىڭغا ھېزى بول، ئېھتىيات قىل، ئاگاھ بول.

«أَوْلَى لَكَ فَأَوْلَى ثُمَّ أَوْلَى لَكَ فَأَوْلَى» ‹قرآن› :
ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا! ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا! يەنە ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا! ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا!

مَا أَوْلَاهُ لِلْمَعْرُوفِ: ئەجەب ياخشىلىق قىلدى.

أَوْلَاهُ كَذَا: پەيدا قىلدى، قوزغىدى.

أَوْلَاهُ مَعْرُوفًا: ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلدى.

أَوْلَاهُ اِهْتِمَامًا: ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلدى، ئۇنىڭغا كۆيۈندى.

أَوْلَى مُثَنَّاهُ أَوْلَيَانِ ج أَوْلَوْن و أَوَالٍ م وُلْيَا ج وُلَى: ئەڭ لايىق، ئەڭ مۇۋاپىق، ئەڭ ھەقلىق.

مِنْ بَابِ أَوْلَى وَأَحْرَى: تېخىمۇ لايىق، تېخىمۇ مۇۋاپىق، تېخىمۇ باب.

بِالْأَوْلَى، مِنْ بَابِ أَوْلَى: ئەڭ ياخشى، ئەڭ ئەۋزەل.

أَوْمَأَ يُومِئُ إِيمَاءً: ئىشارەت قىلدى، شەرەت قىلدى، شەرەتلىدى.

أَوْمَأَ إِلَى كَذَا: كۆرسەتتى.

أَوْمَأَ بِرَأْسِهِ: باش لىڭشىتتى، قوشۇلدى، باش چايقىدى.

أَوْمَأَ بِحَاجِبَيْهِ: قاش ئاتتى.

أَوْمَسَ يُومِسُ إِيمَاسًا الْمَرْأَةُ: ئايال پاھىشە بولدى، ئايال بۇزۇقچىلىق قىلدى، ئايال زىنا قىلدى.

أَوْمَضَ يُومِضُ إِيمَاضًا الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى.

أَوْمَضَتِ الْمَرْأَةُ بِعَيْنِهَا: ئايال ئوغرىلىقچە قاردى، ئايال كۆز تاشلىدى، ئايال يوشۇرۇن ئىشارەت قىلدى.

أَوْهَبَ يُوهِبُ إِيهَابًا الشَّيْءُ لَهُ: كۆپ بولدى، كېڭەيدى، داۋاملاشتى.

أَوْهَبَ الشَّيْءَ: سوۋغا قىلىپ بەردى.

أَوْهَبَ الْأَمْرَ لِلشَّخْصِ: تەييارلىدى، ھازىرلاپ بەردى.

أَوْهَبْتُ لِكَذَا: قادىر بولالىدىم، كۈچۈم يەتتى.

أَوْهَجَ يُوهِجُ إِيهَاجًا النَّارَ: ئوت ياقتى، تۇتاشتۇردى.

أَوْهَدُ: ئويمان، پەس يەر.

أَوْهَقَ يُوهِقُ إِيهَاقًا الْحَيَوَانَ: ھايۋانغا سالما تاشلىدى، ھايۋاننى سالما بىلەن تۇتتى.

أَوْهَمَ يُوهِمُ إِيهَامًا ـ هُ: ئۇنى ئالدىدى، قايمۇقتۇردى، خىيال سۇردۇردى، ئويلاندۇردى.

أَوْهَمَ الشَّخْصُ: خىيال سۇردى، تەسەۋۋۇر قىلدى.

أَوْهَمَ الشَّخْصَ بِكَذَا: تۆھمەت قىلدى، تۆھمەت چاپلىدى.

أَوْهَنَ يُوهِنُ إِيهَانًا الْعَزْمَ: ئىرادىسىنى بوشاشتۇردى، روھىنى چۈشۈردى.

أَوْهَنَ الشَّخْصُ: زەئىپلەشتى، ئاجىزلاشتى، ھالسىرىدى.

أَوْهَنُ: ئەڭ ئاجىز، ئەڭ بوش.

«وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ» ‹قرآن› :
ئۆيلەرنىڭ ئەڭ ئاجىزى ھەقىقەتەن ئۆمۈچۈكنىڭ ئۆيىدۇر.

أَوْهَى يُوهِي إِيهَاءً الشَّخْصَ: ئاجىزلاتتى، ھالسىزلاندۇردى.

أَوْهَى الْيَدَ: قولىنى سۇندۇردى.

أَوَّابٌ: تەۋبە قىلغۇچى (ئاللاھ تەرەپكە) قايتقۇچى، خاتالىقىنى تونۇغۇچى، پەرياد چەككۈچى، ئىتائەت قىلغۇچى.

«إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ» ‹قرآن› :
بىز ئەييۇبنى ھەقىقەتەن سەۋرچان بايقىدۇق، ئۇ نېمىدېگەن ئوبدان بەندە! ھەقىقەتەن ئۇ ئاللاھقا تەۋبە بىلەن يۈزلەنگۈچىدۇر.

أَوَّاهْ ج أَوَّاهُونَ: كۆپ ئاھ چەككۈچى، كۆپ

www.uyghurkitap.com

يېلىنغۇچى، كۆپ ئىلتىجا قىلغۇچى.

«إِنَّ إِبْرَاهِيْمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيْمٌ» ‹قرآن›: ئىبراھىم بولسا ھەقىقەتەن كۆپ ئاھ چەككۈچى (يەنى كۆڭلى يۇمشاق، يەتكەن ئەزىيەتلەرگە) چىدامـلىق ئىدى.

أَوَّدَ يُؤَوِّدُ تَأْوِيْدًا الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى، ئەگرى قىلدى.

أَوَّزَ يُؤَوِّزُ تَأْوِيْزًا: مازاق قىلدى، كولدۇرلاتتى.

أَوَّقَ يُؤَوِّقُ تَأْوِيْقًا: خورلىدى، قاخشاتتى، (ناچار-ئىشقا) زورلىدى.

أَوَّلَ يُؤَوِّلُ تَأْوِيْلاً: چۈشەندۈردى، شەرھلىدى، ئىزاھلىدى.

أَوَّلَ يُؤَوِّلُ تَأْوِيلاً الْكَلاَمَ: سۆزنى ئىزاھلىدى، چۈشەندۈردى، روشەنلەشتۈرۈپ بەردى.

أَوَّلَ الْمَوْقِفَ: مەيداننى چۈشەندۈرۈپ بەردى، ئەسلى مەقسەتنى روشەنلەشتۈرۈپ بەردى.

أَوَّلَ الرُّؤْيَا: چۈشكە تەبىر بەردى، چۈشنى ئۆرىدى.

أَوَّلٌ ج أَوَائِلُ وَأَوَالٍ و اَوَّلُوْنَ م أُوْلَى ج أُوَلٌ و أُوْلَيَاتٌ: بىرىنچى، ئاۋۋال، ئىلگىرى، باشلىنىشى، دەسلەپكى، دەسلىپى؛ مۇھىمى، ئاساسلىقى.

«اِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهَدًى لِلْعٰلَمِيْنَ» ‹قرآن›: ھەقىقەتەن ئىنسانلارغا (ئىبادەت ئۈچۈن) تۇنجى سېلىنغان ئۆي (يەنى بەيتۇللاھ) مەككىدىدۇر، مۇبارەكتۇر، جاھان ئەھلىگە ھىدايەتتۇر.

«قَالَتْ أُخْرَاهُمْ لِأُوْلاَهُمْ رَبَّنَاهَؤُلاَءِ أَضَلُّونَا» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى كېيىن كىرگەنلەر (يەنى ئەگەشكۈچىلەر) ئىلگىرى كىرگەنلەرگە (يەنى باشلىقلىرىغا قارىتىپ): «ئى پەرۋەردىگارىمىز! بۇلار بىزنى ئازدۇرغان...» دەيدۇ.

أَوَّلُ الْبَارِحَةِ: ئالدىنقى كۈن، ئۈلۈشكۈن، بۈرناكۈن.

مِنَ الْأَوَّلِ: باشتىن، يېڭىباشتىن.

أَوَّلَ وَهْلَةٍ: دەسلىپى، باشتا، ئالدى بىلەن.

وَزِيْرٌ أَوَّلٌ: باش ۋەزىر.

لِأَوَّلِ مَرَّةٍ: بىرىنچى قېتىم، تۇنجى قېتىم.

أَمْسِ الْأَوَّلِ: ئۈلۈشكۈن، بۈرناكۈن.

أَوَّلُ مِنْ أَمْسِ: ئۈلۈشكۈن، بۈرناكۈن.

مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ: باشتىن ـ ئاخىرغىچە.

«قَرَأْتُ الْكِتَابَ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ»: كىتابنى باشتىن ـ ئاخىرغىچە ئوقۇپ چىقتىم.

أَوَّلُ مَا: دەسلىپىدىلا، ئالدىدىلا ... ھامانلا.

«قُلْتُ لَهُ أَوَّلَ مَا رَأَيْتُهُ عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ»: ئۇنى كۆرگەن ھامان سەۋرچان بولۇشۇڭ كېرەك دېدىم.

مُنْذُ الزَّمَنِ الْأَوَّلِ: قەدىمكى زاماندىن تارتىپ، بۇرۇنقى زاماندىن تارتىپ.

«كَانَ أَوَّلَ الْأَمْرِ مُتَرَدِّدًا ثُمَّ قَرَّرَ أَنْ يَشْتَرِكَ مَعَهُمْ»: ئۇ دەسلىپىدە ئىككىلەنگەن ئىدى، كېيىن ئۇلار بىلەن بىرلىكتە قاتنىشىش قارارىغا كەلدى.

«كَانَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيْقُ أَوَّلَ خَلِيْفَةٍ بَعْدَ النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ سَلَّمَ»: ئەبۇ بەكرى سىددىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كېيىنكى تۇنجى خەلىپىدۇر.

تَشْرِيْنٌ أَوَّلُ: ئۆكتەبىر.

كَانُونٌ أَوَّلُ: دېكابىر.

أَوَّلاً: بىرىنچى، تەرتىپ بويىچە، ئالدى بىلەن.

أَوَّلاً فَأَوَّلاً: بىردىن ـ بىردىن، بىر ۋاراقى، رەت بويىچە.

«لَمْ تَكُنِ السُّلْطَةُ تُسَلِّمُهُمْ مِنْ مَالِهِمْ إِلاَّ بِمِقْدَارِ مَا يَلْزِمُهُمْ أَوَّلاً فَأَوَّلاً لِضَرُورَةِ الْمَعِيْشَةِ»: ھۆكۈمەت ئۇلارنىڭ ماللىرىدىن ئۇلارغا پەقەت تۇرمۇشىغا ئەڭ ئېھتىياج بولغان مىقداردا بىرۋاراقى بېرەتتى.

أَوَّلاً وَأَخِيرًا: ئاساسىي جەھەتتىن، ئاساسەن، باشتىن ـ ئاخىر.

«يَعْتَمِدُ الْأَمْرُأَوَّلاً وَأَخِيْرًا عَلَى قَرَارِالرَّئِيْسِ»: ئىش باشتىن ـ ئاخىر رەئىسنىڭ قارارىغا باغلىق.

أَوَّلاً وآخِرًا: ئاساسەن، باشتىن ـ ئاخىر.

مُلاَزِمْ أَوَّلْ: لېيتنانت، جۇڭۋېي.

اَلْأَوَّلُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «ھەممىنىڭ ئەۋۋىلى» دېگەن مەنىدە.

أَوَائِلُ الْخَمْسِيْنَاتِ: 50 ـ يىللارنىڭ باشلىرى.

أَوَائِلُ الشَّهْرِ: ئاي بېشى.

اَلْأَوَّلُونَ وَالْآخِرُونَ: بۇرۇنقىلار ۋە كېيىنكىلەر.

أَوَّلِيٌّ: مۇھىمى، ئاساسلىقى، ئاساس، ئاساسىي، ئەسلى، دەسلەپكى، ئىپتىدائىي، باشلانغۇچ، تۇپ.

عَدَدٌ أَوَّلِيٌّ: تۈپ سان.

تَعْلِيمٌ أَوَّلِيٌّ: باشلانغۇچ مائارىپ.

عَقْدٌ أَوَّلِيٌّ: دەسلەپكى كېلىشىم.

أَوَّلِيَّةٌ ج أَوَّلِيَّاتٌ: قائىدە، پرىنسىپ، مەشھۇر قائىدە، چۈشىنىشلىك، ئېنىق، ئۇستۇنلۇك، ئەۋزەللىك، بىرىنچى بولۇپ، ھەممىدىن ئاۋۋال، پاكىت تەلەپ قىلمايدىغان ھەقىقەت.

اِنْتِخَابَاتٌ أَوَّلِيَّةٌ: دەسلەپكى سايلام؛ 1 ـ قېتىملىق سايلام.

أَلْوَانٌ أَوَّلِيَّةٌ: ئاساسىي رەڭلەر (يېشىل، كۆك، قىزىل رەڭلەر).

أَعْدَادٌ أَوَّلِيَّةٌ: تۈپ سان، سانلار.

اَلْمَوَادُّ الْأَوَّلِيَّةُ: خام ماتېرىيال، ئەسلى ماتېرىيال.

«مِنَ الْأَوَّلِيَّاتِ قَوْلُنَا إِنَّ الْكُلَّ أَكْبَرُ مِنَ الْجُزْءِ»: بىر پۈتۈنلۈك جۈزئىيلىكتىن چوڭدۇر دېگەن سۆزىمىز پاكىت تەلەپ قىلمايدىغان ھەقىقەتتۇر.

أَوَّهَ يُؤَوِّهُ تَأْوِيْهًا: ئاھ ئۇردى، خورسىندى.

أَوَى يُؤَوِّي تَأْوِيَةً إِلَى الْمَكَانِ: جاي بەردى، ئورۇن بەردى، قوندۇرۇپ قالدى.

أَوَى يَأْوِي أُوِيًّا وَإِوَاءً الْبَيْتَ: ئۆيگە چۈشتى، قوندى، ئورۇنلاشتى، ئولتۇراقلاشتى.

«سَآوِي إِلَى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ» (قرآن): مېنى سۇدا غەرق بولۇشتىن ساقلاپ قالىدىغان بىر تاغنىڭ ئۈستىگە چىقىۋالىمەن.

أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ: ئۇ كارىۋاتتا ئۇخلىدى.

أَوَى إِلَى الْمَكَانِ: ئىلتىجا قىلدى، سىغىندى.

أَوَى اللاَّجِئَ: ئۇ مۇساپىرغا جاي بەردى.

«لَمْ يَجِدِ اللاَّجِئُونَ مَكَانًا يَأْوُونَ إِلَيْهِ»: مۇساپىرلار سىغىنىدىغان جاي تاپالمىدى.

أُوَيْقَاتٌ: ئەڭ قىسقا ۋاقىت، كىچىككىنە ۋاقىت، ئازغىنە ۋاقىت.

أَيْ: يەنى.

«كَانَ يَقُولُ رَأْيَهُ بِصَرَاحَةٍ أَيْ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ يُجَامِلُ النَّاسَ»: ئۇ ئۆز پىكرىنى كەسكىن ئىپادىلەيتتى يەنى كىشىلەرگە مادارا قىلمايتتى.

«أَيْ بُنَيَّ لَعَلَّ أَهَمَّ مَا يَتَمَيَّزُ بِهِ جِيْلُكُمْ عَنْ جِيْلِنَا هُوَ حَيْرَتُكُمْ وَاطْمِئْنَانُنَا»: ئوغلۇم، سىلەرنىڭ دەۋرىڭلار بىلەن بىزنىڭ دەۋرىمىزنىڭ پەرقى شۇكى، سىلەر ئىككىلىنىپ قېلىۋاتىسىلەر، بىز خاتىرجەم تۇرۇۋاتىمىز.

إِيْ: ھەئە، شۇنداق.

«إِيْ وَاللهِ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ»: شۇنداق، ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، ھەقىقەت شۈبھىسىز سەن تەرەپتە.

«وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقٌّ هُوَ قُلْ إِيْ وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ» (قرآن): ئۇلار سەندىن: «ئۇ (يەنى ۋەدە قىلىنغان ئازاب، ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش) راستمۇ؟» دەپ سورايدۇ، سەن «ھەئە، پەرۋەردىگارىم بىلەن قەسەمكى، ئۇ ئەلۋەتتە راستتۇر» دېگىن.

أَيَا: ھوي!

إِيَابٌ: كەلمەك، كېلىش، قايتماق.

«إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ» (قرآن): ئۇلار (ئۆلگەندىن كېيىن) ھەقىقەتەن بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتىدۇ. ئاندىن ئۇلاردىن ھېساب ئېلىشقا بىز مەسئۇلمىز.

ذِهَابًا وَإِيَابًا: بېرىش ـ كېلىش.

تَذْكِرَةُ الذِّهَابِ وَالْإِيَابِ: بېرىش ـ كېلىش بېلىتى.

أَيَارٌ: ماي ئېيى، بەشىنچى ئاي.

إِيَاسٌ: ئۈمىدسىزلەنمەك، ئۈمىد ئۈزمەك.

إِيَالَةٌ ج إِيَالاَتٌ: ئۆلكە، ئوبلاست، ۋىلايەت.

أَيْأَسَ يُوئِسُ إِيْئَاسًا: ئۈمىدسىزلەندۈردى، روھ

www.uyghurkitap.com

نى چۇشۇردى، چۈشكۈنلۈككە ئۇچراتتى.

أَيْأَسَ اللّٰهُ الْمَرْأَةَ: ئاللاھ ئايالنى بالا تۇغۇشتىن مەھرۇم قىلدى.

أَيْبَسَ يُوبِسُ إِيْبَاسًا الشَّيْءَ: قۇرۇتتى.

أَيْتَمَ يُوتِمُ إِيْتَامًا: يېتىم قالدۇردى.

أَيْتَمَتِ الْمَرْأَةُ: ئايالنىڭ بالىلىرى يېتىم بولۇپ قالدى.

إِيْثَارٌ: شەخسىيەتسىزلىك، باشقىلارنىڭ مەنپەئەتىنى ئۆز مەنپەئەتىدىن ئەلا بىلىش، ئالدى بىلەن باشقىلارنى ئويلاش.

إِيْجَابٌ: ۋەزىپە يۈكلىمەك، ۋەزىپە ئارتماق، ۋەزىپە تاپشۇرماق.

إِيْجَابِيٌّ: ئىجابىي، ئاكتىپ، پائال، ئىجابىي تەرەپ، مۇسبەت، مۇسبىلىق.

حِيَادٌ إِيْجَابِيٌّ: ئاكتىپ بىتەرەپلىك.

تَصَرُّفٌ إِيْجَابِيٌّ: پائال ھەرىكەت.

رَجُلٌ إِيْجَابِيٌّ فِى مَشَارِيعِهِ: پىلانلىرىدا ئاكتىپ ئادەم.

إِيْجَابِيًّا: پائال، ئاكتىپ.

كَمِّيَّةٌ إِيْجَابِيَّةٌ: مىقدار سان.

اَلْمَوَاقِفُ الْإِيْجَابِيَّةُ: ئىجابىي مەيدان، مۇۋەپپەقىيەتلىك مەيدان.

اَلْإِيْجَابِيَّاتُ: ئىجابىي ئىشلار، مۇۋەپپەقىيەتلىك ئىشلار.

إِيْجَادٌ: ئىجادىيەت، بەرپا قىلماق، ياراتماق.

«أَنَّهُ قَادِرٌ عَلَى إِيْجَادِ الْحَلِّ» : ئۇ چارە ـ تەدبىر تاپالايدۇ.

إِيْجَارٌ ج إِيْجَارَاتٌ: ئىجارە ھەققى.

عَقْدُ الْإِيْجَارِ: ئىجارە توختىمى، ئىجارە خېتى.

«وَقَّعَ بَكْرٌ عَقْدَ الْإِيْجَارِ» : بەكرى ئىجارە توختىمىنى ئىمزالىدى.

غُرْفَةٌ لِلْإِيْجَارِ: ئىجارىگە قويۇلىدىغان ئۆي.

«عَرَضَ بَيْتَهُ لِلْإِيْجَارِ» : ئۇ ئۆيىنى ئىجارىگە قويدى.

«إِرْتَفَعَتِ الْإِيجَارَاتُ فِى السَّنَوَاتِ الْأَخِيْرَةِ» : يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ئىجارە ھەققى ئۆسۈپ كەتتى.

إِيْجَازٌ: قىسقارتماق، يىغىنچاقلىماق.

بِالْإِيْجَازِ: قىسقىچە، ئاددىي، يىغىنچاق.

إِيْجَازٌ «في الْبَلَاغَةِ» : ئاز ئىبارە بىلەن كۆپ مەنىنى ئىپادىلەش.

تَكَلَّمَ فِي إِيْجَازٍ: يىغىنچاقلاپ سۆزلىدى، قىسقىچە سۆزلىدى.

بِطَرِيقِ الْإِيْجَازِ: قىسقىچە، ئاددىي، يىغىنچاق.

إِيْحَاءٌ: ۋەھيى، بېشارەت، ئىما ـ ئىشارەت.

أَيْدٌ: كۈچ ـ قۇۋۋەت.

«وَاذْكُرْعَبْدَنَا دَاوُودَ ذَاالْأَيْدِإِنَّهُأَوَّابٌ» «قرآن» : كۈچلۈك بەندىمىز داۋۇدنى ئەسلىگىن، ئۇ ھەقىقەتەن ئاللاھقا ئىتائەت قىلغۇچى ئىدى.

إِيْدَاعٌ: ئامانەت قويۇش، ساقلاپ بېرىشكە قويۇش.

بِطَاقَةُ الْإِيْدَاعِ: تۇرمىگە قاماش ھۆكۈمنامىسى.

حُجْرَةُ الْإِيْدَاعِ: كىيىم ساقلاش ئورنى.

أَيْرٌ ج أُيُرٌ و آيَارٌ: ئەرلىك، جىنسىي ئەزا.

إِيْرَادٌ ج إِيْرَادَاتٌ: كىرىم، مەھسۇلات، (كۆچمەس مۈلۈكنىڭ).

إِيْرَادُ الشَّرِكَةِ: شىركەتنىڭ كىرىمى.

إِيْرَادَاتٌ جُمْرُكِيَّةٌ: تاموژنا كىرىمى.

صَافِى الْإِيْرَادَاتِ: ساپ كىرىم.

إِيْرَادَاتُ النِّفْطِ: نېفىتتىن كىرگەن كىرىم.

أَيِسَ يَأْيَسُ إِيَاسًا: ئۈمىدسىزلەندى، ئۈمىد ئۈزدى، مەيۇسلەندى.

أَيْسَرَ يُوسِرُ إِيْسَارًا: بېيىدى، باي بولدى.

أَيْسَرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئاسان يەڭگىدى.

أَيْسَرُ: ئەڭ ئاسان، ئەڭ ئوڭاي.

أَيْسَرُ م يُسْرَى: سول، سول تەرەپ.

أَيْسَرُ مِنَ الْأَشْخَاصِ: سولخاي.

أَيْسَرُ مِنَ الْجِهَاتِ: سول تەرەپ.

أَعْسَرُ أَيْسَرُ: قولنى ئوڭ ـ سول ئىشلىتەلەيدىغان ئادەم.

«كَانَ عُمَرُ رَضِىَ اللّٰهُعَنْهُ أَعْسَرَأَيْسَرَ» : ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئوڭ ـ سول ئىككىلا قولنى

ئىشلىتەتتى.

إِيصَاءٌ: تەۋسىيە قىلماق، تاپىلىماق، ۋەسىيەت قىلماق.

إِيصَالٌ: ئۇلىماق، يەتكۈزۈپ بەرمەك.

إِيصَالٌ ج إِيصَالَاتٌ: تىلخەت، ھۆججەت.

إِيصَالِيَّةٌ: ئۆتكۈزۈشچانلىق، ئۆتكۈزۈش نىسبىتى، بىرىكتۈرگۈچى، تۇتاشتۇرغۇچى.

أَيْضًا: ھەم، يەنە.

«تُرْجِمَ الْكِتَابُ إِلَى الْإِنْجِلِيزِيَّةِ وَكَانَ قَدْ تُرْجِمَ إِلَى الْفَرَنْسِيَّةِ وَالْإِيطَالِيَّةِ أَيْضًا»: كىتاب ئىنگلىزچىغا تەرجىمە قىلىنىغان ۋە يەنە فرانسۇزچە ۋە ئىتالىيەنچىگىمۇ تەرجىمە قىلىنغانىدى.

إِيضَاحٌ: چۈشەندۈرمەك، ئىزاھلىماق، بايان قىلماق، ئاشكارىلىماق.

أَيْطَلٌ: بەل.

إِيفَاءٌ: لەۋزىدە تۇرماق، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلماق.

أَيْفَعَ يُوفِعُ إِيفَاعًا الْغُلَامُ: ياش بالا بالاغەتكە يەتتى.

إِيقَادٌ: ئوت ياقماق، ئوت تۇتاشتۇرماق، ئوت ياندۇرماق.

إِيقَاعٌ: ئاھاڭ، ئاھاڭداشلىق، مۇزىكا، ئاۋازلارنىڭ ماسلىشىشى.

اَلْإِيقَاعُ: گارمونىيە (مۇزىكا نەزەرىيىسىنىڭ ئاھاڭ ئاكورد تۈزۈلۈشىنى بايان قىلىنىدىغان قىسمى).

إِيقَاعِيٌّ: رىتىم، رىتىملىق، مېلودىيە، ئاھاڭ رىتىمى.

رَقْصٌ إِيقَاعِيٌّ: رىتىملىق ئۇسسۇل.

رِيَاضَةٌ إِيقَاعِيَّةٌ: رىتىملىق ھەرىكەت.

إِيقَافٌ: توختاتماق، مەنئى قىلماق، توسماق، ۋەخپە قىلماق.

أَيْقَظَ يُوقِظُ إِيقَاظًا مِنْ نَوْمِهَا: ئۇيقۇدىن ئويغاتتى، ھوشىغا كەلتۈردى.

أَيْقَظَ الشَّيْءَ: قوزغىدى.

أَيْقَظَ الشَّخْصَ: قوزغىدى، ھاياجانلاندۇردى.

أَيْقَظَ الْفِتْنَةَ: پىتنە ـ پاساتنى قوزغىدى.

أَيْقَظَ شَهِيَّتَهُ: ئىشتىھاسىنى ئاچتى.

أَيْقَنَ يُوقِنُ إِيقَانًا الْأَمْرَ وَبِهِ: ھەقىقى ئىشەندى، جەزمى قىلدى، تونىدى.

أَيْقَنَ بِأَنَّهُ كَاذِبٌ: ئۇنىڭ يالغانچى ئىكەنلىكىگە ئىشەندى.

«هَذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ» «قرآن»: بۇ (قۇرئان) ئىنسانلار ئۈچۈن روشەن پاكىتلاردۇر، ھىدايەتتۇر، (ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشكە) جەزمەن ئىشەنگەن قەۋم ئۈچۈن رەھمەتتۇر.

«لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ» «قرآن»: سىلەرنى پەرۋەردىگارىڭلارغا مۇلاقەت بولۇشقا ئىشەنسۇن دەپ.

أَيْقُونَةٌ ج أَيْقُونَاتٌ: بىرەر دىنىي شەخسنىڭ سۈرىتى ياكى ھەيكىلى بولۇپ، ئۇنى ئۇلۇغلاش كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

أَيْكَةٌ ج أَيْكٌ: ئورمانلىق، قويۇق ئورماق.

إِيلَافٌ: بىرلىشىش، بىردەكلىك.

إِيلَامٌ: ئاغرىتماق.

«مَا لِجُرْحٍ بِمَيِّتٍ إِيلَامٌ»: ئۆلۈك يارىلانسا ئاغرىق ھېس قىلمايدۇ.

أَيْلُولٌ: سىنتەبىر، 9 ـ ئاي.

أَيْلُولَةٌ: يەر خېتى.

أَيْلُولَةُ الْمِيرَاثِ: مىراس بېجى.

أَيْلُولَةٌ: قايتماق، تۈگىمەك، يېتىپ بارماق، ئۆزگەرمەك، ئايلانماق؛ چۈشەندۈرمەك، ئىزاھلىماق.

أَيِّمٌ ج أُيُومٌ: يىلان.

أَيْمُ اللهِ: ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلىمەنكى.

إِيمَاءٌ: ئىشارەت قىلماق، ئىما قىلماق.

فَنُّ الْإِيمَاءِ: ئاۋازسىز تىياتىر سەنئىتى.

إِيمَاءَةٌ ج إِيمَاءَاتٌ: قول، ئىغىز، قاش، كۆز بىلەن ئىشارەت قىلىش.

إِيمَائِيٌّ: ئىما ـ ئىشارەت، ئىشارەتلىك.

اَلتَّمْثِيلُ الْإِيمَائِيُّ: گاچا تىياتىر، ئاۋازسىز تىياتىر.

إِيمَانٌ: ئېتىقاد، ئىشەنچ، ئىمان (شەرىئەتتە ئىمان دېگەن دىل بىلەن ئىشىنىش، تىل بىلەن ئېيتىشتىن ئىبارەت).

«وَمَنْ يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ» ‹قرآن›: كىمكى ئىماننى كۇفرىغا تېگىشسە، ئۇ ھەقىقەتەن توغرا يولدىن ئازغان بولىدۇ.

«إِنَّ الْإِيمَانَ بِاللّٰهِ يَمْلَأُ فَرَاغَ النَّفْسِ وَيُوصِي بِالطُّمَأْنِينَةِ»: ئاللاھقا ئېتىقاد قىلىش دىلدىكى بوشلۇقنى تولدۇرىدۇ ۋە خاتىرجەملىك بېغىشلايدۇ.

«ظَلَّ إِيمَانُهُمْ بِعَدَالَةِ قَضِيَّتِهِمْ رَاسِخًا بِالرَّغْمِ مِنَ الْإِنْتِكَاسَاتِ الَّتِي حَلَّتْ بِهِمْ»: مەغلۇپ بولۇشقا قارىماي، ئۇلارنىڭ ئۆز ئىشىنىڭ ھەققانى ئىكەنلىكىگە بولغان ئىشەنچى مۇستەھكەم بولۇپ كەلدى.

أَيِمَةٌ ج أُيُومٌ: بويتاقلىق، يالغۇز ئۆتۈش (تۇرمۇشتا).

أَيْمَنَ يُومِنُ إِيمَانًا: ئوڭغا بۇرۇلدى، ئوڭ تەرەپكە ماڭدى.

أَيْمَنُ م يَمْنَاءُ ج يُمْنٌ وأَيَامِنَ: ئوڭ تەرەپ.

اَلشَّارِعُ الْأَيْمَنُ: ئوڭ تەرەپتىكى كوچا.

أَيْنَ: قەيەردە؟ نەدە؟

«يَقُوْلُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفَرُّ» ‹قرآن›: ئىنسان بۇ كۈندە: «قاچىدىغان جاي قەيەردە؟» دەيدۇ.

«أَيْنَ تَذْهَبْ أَذْهَبْ»: سەن قەيەرگە بارساڭ، مەن شۇ يەرگە بارىمەن.

«مِنْ أَيْنَ لَكَ هَذَا؟»: بۇ ساڭا قەيەردىن كەلدى؟

أَيْنَ الثَّرَى مِنَ الثُّرَيَّا؟: ئاسمان ـ زېمىن پەرق بار.

«أَيْنَ هُوَ مِنْكَ؟»: سەن بار يەردە ئۇ نېمە ئىش قىلسۇن؟ (ئۇ ساڭا قانداق يېتىشەلەيتتى؟)

«أَيْنَ أَكْمَلْتَ دِرَاسَتَكَ؟»: ئوقۇشۇڭنى قەيەردە تاماملىدىڭ؟

«أَيْنَ مَكْتَبُ الْبَرِيدِ؟»: پوچتىخانا قەيەردە؟ پوچتىخانىغا قايسى يول بىلەن بارىدۇ.

أَيْنَمَا: قەيەردە، قەيەرگە، ھەرقانداق جايدا.

«أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ» ‹قرآن›: قەيەردە بولماڭلار، (ئەجەل كەلگەندە) ئۆلۈم سىلەرنى تاپىدۇ.

«أَيْنَمَا تَذْهَبْ فِي الْعَاصِمَةِ تَجِدْ حَرَكَةَ الْبِنَاءِ تَجْرِي عَلَى قَدَمٍ وَسَاقٍ»: پايتەختتە قەيەرگە بارمىغىن، قۇرۇلۇش ھەرىكىتىنىڭ جىددىي ئېلىپ بېرىلىۋاتقانلىقىنى كۆرىسەن.

أَيْنَعَ يُونِعُ إِينَاعًا الثَّمَرُ: مېۋە پىشتى، مېۋە يېتىلدى، مېۋە تەييار بولدى.

أَيْنَعَ الْبُرْتُقَالُ: ئاپېلسىن پىشتى.

أَيْهِ: نېمە، ھە.

إِيهِ إِيهْ: بولدى قىل، يېتەرلىك ھە، ھە (سۆزلەۋېرىشكە ئىلھاملاندۇرۇشنى بىلدۈرىدۇ).

أَيْهَمُ م يَهْمَاءُ ج يُهْمٌ: ئېلىشىپ قالغان، ساراڭ؛ گاس، ئېگىز تاغ؛ قەھرىمان، باتۇر.

لَيْلٌ أَيْهَمُ: قاراڭغۇ كېچە، يۇلتۇزسىز كېچە.

إِيوَاءٌ: قوندۇرۇپ قالماق، ئۆي بەرمەك.

إِيوَا. أَيْوَةْ: ھەئە، توغرا، شۇنداق.

إِيوَانٌ ج إِيوَانَاتٌ وأَوَاوِينُ: پېشايۋان؛ زال، ساراي، بىنا، مېھمانخانا، كۆپ لەمپە قەۋەتلىك ئىمارەت.

أَيٌّ: نېمە؟ قايسى؟ ھەرقانداق.

يَاأَيُّهَا م يَاأَيَّتُهَا: ھەي.

«إِنَّهُ يَقْرَأُ أَيَّ كِتَابٍ»: ئۇ ھەرقانداق كىتابنى ئوقۇيدۇ.

«ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيْعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَانِ عِتِيًّا» ‹قرآن›: ئاندىن ھەر بىر گۇرۇھنىڭ ئىچىدىن مەرھەمەتلىك ئاللاھقا ئەڭ ئاسىي بولغانلىرىنى تارتىپ چىقىرىمىز.

«فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار (كالامۇللا ئىكەنلىكى شۇنچە روشەن بولغان) قۇرئاندىن باشقا يەنە قايسى سۆزگە ئىشىنىدۇ؟

«إِنَّ لَهُ شَأْنًا أَيَّ شَأْنٍ»: ئۇ، نېمىدېگەن ئۇلۇغ ئادەم!

«فِي أَيِّ جَامِعَةٍ دَرَسْتَ؟»: سەن قايسى ئۇنىۋېرسىتېتتا ئوقۇغان؟

عَلَى أَيِّ حَالٍ: يىغىپ ئېيتقاندا.

«لاَ يَخْضَعُ لِأَيِّ رِقَابَةٍ» : ئۇ ھەرقانداق نازارەت قىلىشقا بويسۇنمايدۇ.

«أُحْضُرْ أَيَّ وَقْتٍ» : ھەرقانداق ۋاقىتتا كېلىۋەر.

«قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُوْنَ لاَ أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُوْنَ» ‹قرآن› : (ئى مۇھەممەد! سېنى بۇتلارغا چوقۇنۇشقا ئۈندىگۈچى كۇففارلارغا) ئېيتقىنكى، «ئى كۇففارلار! سىلەر چوقۇنۇۋاتقان بۇتلارغا مەن چوقۇنمايمەن».

«يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي اِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً» ‹قرآن› : ئى ئارام تاپقۇچى جان! سەن پەرۋەردىگارىڭدىن مەمنۇن، پەرۋەردىگارىڭ سەندىن رازى بولغان ھالدا، ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتقىن.

«أَيًّا تَذْهَبْ أَذْهَبْ» : سەن قەيەرگە بارساڭ، شۇ يەرگە بارىمەن.

«أَيًّا مَاتَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى» ‹قرآن› : قايسىنى ئاتىساڭلار ھەممىسى ياخشىدۇر، چۈنكى ئاللاھنىڭ نۇرغۇن گۈزەل ئىسىملىرى بار.

أَيًّا كَانَ: قانداقلىكى ئادەم بولسۇن، كىم بولمىسۇن، كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، قانداقلا بولمىسۇن.

إِيَّاكَ: ساڭىلا، ساڭا، سېنى، ساقلان.

«إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ» ‹قرآن› : (رەببىمىز) ساڭىلا ئىبادەت قىلىمىز ۋە سەندىنلا ياردەم تىلەيمىز.

«إِيَّاكَ أَنْ تَتَأَخَّرَ» : كېچىكىپ قېلىشتىن ساقلانغىن.

«إِيَّاكَ وَالْفَرَاغَ فَإِنَّهُ مُفْسِدَةٌ لِلْمَرْءِ» : بىكارچىلىقتىن ساقلان، ئۇ كىشىنى كېرەكتىن چىقىرىدۇ.

إِيَّاكَ ‹إِيَّاكُمْ› أَنْ تَفْعَلَ كَذَا: ئېھتىيات قىل، پەخەس بولۇڭ، دىققەت قىلىڭ.

«إِيَّاكَ وَالظُّلْمَ» : زۇلۇم قىلىشتىن ساقلانغىن!

«إِيَّاكَ وَضَيَاعَ الْوَقْتِ» : ۋاقىتنى بىھۇدە ئۆتكۈزۈشتىن ساقلان.

إِيَّايَ: ماڭا، ماڭىلا، مېنى.

«وَإِيَّايَ فَاتَّقُوْنِ» ‹قرآن› : ماڭىلا تەقۋالىق قىلىڭلار.

أَيَّانَ: قاچان.

«يَسْئَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا» ‹قرآن› : (مۇھەممەد!) ئۇلار سەندىن قىيامەتنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىنى سورايدۇ.

«أَيَّانَ تَأْتِهِ تَجِدْهُ مُرَحِّبًا» : قاچان كەلسەڭ، ئۇ قارشى ئېلىۋېرىدۇ.

إِيَّانَا: بىزنى.

أَيَّدَ يُؤَيِّدُ تَأْيِيْدًا: كۈچەيتتى، قوللىدى، ياردەم بەردى، ئىسپاتلىدى.

«فَأَيَّدْنَا الَّذِيْنَ آمَنُوا عَلَى عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِيْنَ» ‹قرآن› : مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ ئۆز دۈشمەنلىرىگە قارشى تۇرۇشىدا يار ـ يۆلەكتە بولدۇق، شۇنىڭ بىلەن مۆمىنلەر غالىپ بولدى.

أَيَّدَ الرَّجُلَ: ياردەم بەردى، قوللىدى.

«تُؤَيِّدُ الشُّعُوبُ كِفَاحَ الْفِلَسْطِنِيِّينَ فِي سَبِيْلِ اسْتِرْدَادِ حُقُوقِهِمْ» : خەلقلەر پەلەستىنلىكلەرنىڭ ھوقۇقىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش يولىدىكى كۈرىشىنى قوللايدۇ.

أَيَّدَ الطَّلَبَ: قوللىدى.

أَيِّلْ. أَيَّلْ. أُيَّلْ ج أَيَائِلُ: قىزىل بۇغا.

أَيِّمْ ج أَيَائِمُ وَأَيَامَى وَأَيِّمُوْنَ وَأَيِّمَاتٌ: بويتاق ئەر، تۇل خوتۇن.

أَيِّمَةٌ ج أَيَامَى وَأَيِّمَاتٌ: بويتاق ئەر؛ تۇل خوتۇن، ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن ئايال ۋە ئايالى ئۆلۈپ كەتكەن ئەر.

«وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَى مِنْكُمْ» ‹قرآن› : ئاراڭلاردىكى بويتاق ئەر ـ ئاياللارنىڭ بېشىنى ئوڭلاپ قويۇڭلار.

www.uyghurkitap.com

ب

ب ‹اَلْبَاءُ›: ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ ئىككىنچى ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابى بويىچە «2» نى كۆرسىتىدۇ.

بَاءَ يَبُوءُ بَوْءًا إِلَيْهِ: ياندى، قايتتى.

بَاءَ بِهِ: قايتۇرۇپ كەلدى.

بَاءَ بِالْفَشَلِ: مەغلۇپ بولدى، يېڭىلدى.

بَاءَ بِالْخَيْبَةِ: ئۈمىدسىزلەندى، ئۈمىد ئۈزدى

«بَاءَتْ مُحَاوَلَاتُهُ بِالْفَشَلِ» : ئۇنىڭ ئۇرۇنۇشلىرى مەغلۇپ بولدى.

«وَبَاؤُوا بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ» ‹قرآن› : ئۇلار ئاللاھنىڭ غەزىپىگە ئۇچرايدۇ.

بَابٌ ج أَبْوَابٌ: ئىشىك، دەرۋازا، كىرىش ئىشىكى، كىرىش ئېغىزى؛ باب؛ تۈر، خىل.

بَابٌ أَرْضِيٌّ: كىلاپان ئىشىك.

بَابٌ سَقْفِيٌّ: تۈڭلۈك.

بَابٌ لَقَّافٌ: ئايلانما ئىشىك.

بَابُ الْبَدَنِ: مەقئەت، سوڭ.

بَابٌ جَدِيدٌ لِلثَّرْوَةِ: يېڭى بايلىق ئىشىكى، يېڭى بايلىق مەنبەسى.

أَلْبَابُ الْعَالِي: ئوسمانىيە خاندانلىقى.

فَتَحَ بَابَ الْكَلَامِ: سۆز باشلىدى.

مِنْ بَابِ الْمُسْتَحِيلِ: مۇمكىن بولمايدىغان، ئەمەلگە ئاشمايدىغان.

سِيَاسَةُ بَابِ الْمَفْتُوحِ: ئىشىكنى ئېچىۋېتىش سىياسىتى.

فِيهَذَاالْبَابِ: بۇ بابتا، بۇ جەھەتتە، بۇ توغرىدا.

وَاحِدٌ فِي بَابِهِ: ئۆز ساھەسىدە تەڭدىشى يوق، ئوخشىشى يوق، بىردىنبىر.

عَلَى الْأَبْوَابِ: يېقىن.

مِنْ بَابٍ أَوْلَى: تېخىمۇ، تېخىمۇ تېگىشلىك.

مِنْ بَابِ الْاِحْتِيَاطِ: ئېھتىيات يۈزىسىدىن.

مِنْ بَابِ الصُّدْفَةِ: تاسادىپىي، ئويلىمىغان يەردىن. توساتتىن، ئۇشتۇمتۇت،

مِنْ بَابِ الْعَطْفِ: ھېسداشلىق قىلغانلىقتىن، كۆيۈنگەنلىكتىن.

مِنْ بَابِ الْاِقْتِصَادِ: تېجەپ قالغانلىقتىن، ئىقتىسادچان بولغانلىقتىن.

فَتَحَ بَابَ الْاِجْتِهَادِ: ئىجتىھات دەرۋازىسىنى ئاچتى.

أَغْلَقَ بَابَ الْاِجْتِهَادِ: ئىجتىھاتقا چەك قويدى، ئىجتىھات دەرۋازىسىنى تاقىدى.

هَذَا بَابٌ لَمْ يَطْرُقْهُ بَاحِثٌ مِنْ قَبْلُ: بۇ ئىلگىرى بىرەر تەتقىقاتچى توختىلىپ باقمىغان ماۋزۇ.

«قَسَّمَ الْمُؤَلِّفُ كِتَابَهُ إِلَى سَبْعَةِ أَبْوَابٍ» : يازغۇچى كىتابىنى يەتتە بابقا بۆلدى.

«سَأَعْتَبِرُ كَلَامَكَ مِنْ بَابِ الْمَزَاحِ» : مەن سىنىڭ سۆزۈڭنى چاقچاق ئورنىدا كۆرىمەن.

«أَصْبَحَ الْجَيْشُ عَلَى أَبْوَابِ الْمَدِينَةِ» : قوشۇن شەھەر دەرۋازىسىغا يېقىنلاشتى.

«أُغْلِقَ بَابُ الْمُفَاوَضَاتِ» : مۇزاكىرىلىشىش ئىشىكى يېپىلدى، سۆھبەت دەرۋازىسى تاقالدى.

بَابَا: ئاتا، دادا.

بَابَا ج بَابَاوَاتٌ و بَابَوَاتٌ: پاپا، رىم پاپىسى.

بَابَا الْمِيلَادِ: قار بوۋاي، روژدېستۋو بوۋىيى، ئارچا بوۋاي.

بَابَاوِيٌّ: رىم پاپىسىغا مەنسۇپ.

بَابَاوِيَّةٌ: پاپىلىق ھوقۇق، پاپىلىق مەرتىۋە، پاپىلىق مەنسەپ.

بَابَةٌ ج بَابَاتٌ: تۈر، خىل، دائىرە.

بَابِلْ: ئىراقتىكى فۇرات دەرياسى بويىدىكى قەدىمىي شەھەر نامى.

بَابِلِيٌّ: بابىلغا مەنسۇپ، بابىللىق؛ سېھىرگەر.

بَابُوجٌ ج بَوَابِيجُ: ساپما كەش، سوڭسىز كەش، كالاچ.

بَابُورٌ ج بَابُورَاتٌ وَ بَوَابِيرُ: پارماشىنىسى، ھور ماشىنىسى.

بَابُورٌ بَحْرِيٌّ: پاراخوت.

بَابُورُ سِكَّةِ الْحَدِيدِ: پاراۋوز.

بَابُورُ الْجَازِ: گاز ئوچاق، كىرسىن ئوچاق.

بَابُونَجٌ: ماي چېچەك.

مَغْلِيُّ الْبَابُونَجِ: ماي چېچەك چېيى.

بَابَوِيٌّ: رىم پاپاسىغا مەنسۇپ.

بَاتَ يَبَاتُ وَ يَبِيتُ بَيْتًا وَبَيَاتًا وَبَيْتُوتَةً وَمَبِيتًا وَمَبَاتًا فِي الْمَكَانِ: بىر جايدا قوندى، كېچىنى ئۆتكۈزدى.

«وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا» (قرآن): ئۇلار كېچىلەرنى پەرۋەردىگارىغا سەجدە قىلىش ۋە قىيامدا تۇرۇش بىلەن ئۆتكۈزىدۇ.

بَاتَ فُلَانٌ: ئۇنىڭ ئۆيىدە قوندى، ئۇنىڭ يېنىدا قوندى.

بَاتَ يَفْعَلُ كَذَا: ئىشنى كېچىدە قىلدى، قىلىشقا باشلىدى.

بَاتَ الشَّيْءُ: قونۇپ قالدى.

«بَاتَ عِنْدَ صَدِيقِهِ أَوْ فِي بَيْتِ صَدِيقِهِ»: دوستىنىڭ يېنىدا ياكى دوستىنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قالدى.

«بَاتَ مِنَ الْمُقَرَّرِ أَنْ يَجْتَمِعَ مَجْلِسُ الْأَمْنِ»: خەۋپسىزلىك كېڭىشىنىڭ يىغىن ئېچىشى مۇقەررەر بولۇپ قالدى.

«بَاتَ الطَّالِبُ يُوَاصِلُ دِرَاسَتَهُ بِالرَّغْمِ مِنْ وَضْعِهِ الْإِقْتِصَادِيِّ السَّيِّئِ: ئوقۇغۇچى ئىقتىسادىنىڭ ناچار بولۇشىغا قارىماي، ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇپ كېتەلىدى.

بَاتٌّ: قەتئىي، كەسكىن، كەسكۈچى.

مَنَعَهُ مَنْعًا بَاتًّا: ئۇنى قەتئىي توستى.

بَاتِرٌ ج بَوَاتِرُ: ئۆتكۈر قىلىچ.

«يَجِبُ أَنْ يَكُونَ سَيْفُ الْعَدَالَةِ بَاتِرًا»: ئادالەت قىلىچى ئۆتكۈر بولۇشى كېرەك.

بَاتِنْجَانٌ. بَاتِنْجَانَةٌ ج بَاتِنْجَاتٌ: پەتەنگان، پىدىگەن، چەيزە.

بَاثُولُوجِيَا: پاتالوگىيە.

بَاحَ يَبُوحُ بَوْحًا السِّرُّ: مەخپىيەتلىك ئاشكارا بولدى.

بَاحَ إِلَيْهِ بِالسِّرِّ: سىرنى ئاشكارىلاپ قويدى.

«تَعَاهَدَ الضُّبَّاطُ الْأَحْرَارُ عَلَى أَلَّا يَبُوحُوا لِأَحَدٍ بِأَسْرَارِ الثَّوْرَةِ»: ئەركىن ئوفىتسېرلار ئىنقىلاب سىرلىرىنى ھېچ ئادەمگە تىنماسلىققا كېلىشتى.

بَاحَةٌ ج بُوحٌ وَ بَاحَاتٌ: بوش يەر، بىكار يەر، سەينا، ھويلىنىڭ سەيناسى.

فِي بَاحَةِ هَذِهِ الْجَامِعَةِ: بۇ ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ ئىچىدە.

بَاحَةُ الطَّرِيقِ: يولنىڭ ئوتتۇرىسى.

بَاحَثَ يُبَاحِثُ مُبَاحَثَةً: مۇنازىرىلەشتى، مۇھاكىمە قىلىشتى.

بَاحِثٌ: تەتقىقاتچى، ئىزدەنگۈچى، تەكشۈرگۈچى.

بَاحِثٌ مُسَاعِدٌ: ياردەمچى تەتقىقاتچى.

بَاخَ يَبُوخُ بَوْخًا الْغَضَبُ: غەزەپ پەسەيدى، غەزەپ بېسىقتى.

بَاخَ اللَّحْمُ: گۆش پۇراپ قالدى.

بَاخَ الطَّعْمُ: تەمى ئۆزگىرىپ قالدى.

بَاخَ الشَّيْءُ: توختىدى، جىمىدى، بوشىدى، پەسكويغا چۈشتى، پەسەيدى.

بَاخَتِ النَّارُ: ئوت پەسەيدى.

بَاخَتِ النُّكْتَةُ: ئىنچىكە مەسىلە ئىرزىمەس بولۇپ قالدى.

بَاخِرَةٌ ج بَوَاخِرُ: ماتورلۇق قېيىق، ماتورلۇق كېمە.

بَاخِقٌ: يەكچەشمە، بىر كۆزلۈك.

بَاخِلٌ ج بُخَّالٌ وَ بُخَّلٌ: بېخىل، پىخسىق.

ئۇيغۇر كىتابلىرى www.uyghurkitap.com

بَادَ يَبِيدُ بَيْدًا و بَيَادًا وَبُيُودًا: ھالاك بولدى، يوقالدى، مۇنقەرز بولدى.

بَادَأَ يُبَادِئُ مُبَادَأَةً: ئالدى بىلەن باشلىدى، ئاۋۋال باشلىدى.

بَادَأَ الشَّخْصَ بِالْكَلَامِ: ئالدى بىلەن سۆز قىلدى.

بَادِئٌ: باشلىغۇچى، يېڭى ئۆگەنگۈچى.

بَادِئَ ذِي بَدْءٍ: ئالدى بىلەن، ئەڭ ئالدىدا، دەسلەپىدە، باشلىنىشتا.

«**عَلَيْنَا بَادِيءَ ذِي بَدْءٍ أَنْ نَعْتَرِفَ بِالْوَاقِعِ**» : بىز ئەڭ ئالدىدا رېئاللىقنى ئېتىراپ قىلىشىمىز كېرەك.

«**ظَنَنْتُ بَادِئَ الرَّأْيِ أَنَّ الْقَصِيدَةَ مِنْ شِعْرِ الْمُتَنَبِّي ثُمَّ تَبَيَّنَ لِي خِلَافُ ذَلِكَ**» : دەسلەپتە بۇ قەسىدىنى مۇتەنەببىنىڭ شېئىرى دەپ ئويلىغانىدىم، كېيىن ئۇنىڭ ئەكسىچە ئىكەنلىكى ماڭا ئايان بولدى.

بَادِئُ الرَّأْيِ: پىكرى ئاددى، كالىلىسى ئاددى، ئاددى پىكىرلىك، قارىشى ئاددى.

فِي بَادِئِ الْأَمْرِ أَوِالرَّأْيِ: ئىشنىڭ بېشىدا، بىرىنچى قېتىمدىلا.

بَادَرَ يُبَادِرُ مُبَادَرَةً: ئالدىرىدى، تېنىدى.

«**مَا إِنْ دَخَلْتُ الْمَخْزَنَ حَتَّى بَادَرَنِي صَاحِبُهُ بِكَلَامٍ شَدِيدِ اللَّهْجَةِ**» : دۇكانغا كىرە-كىرمەيلا ئۇنىڭ ئىگىسى ماڭا ئالدىراپلا قاتتىق گەپ قىلدى.

بَادَرَ إِلَى الشَّيْءِ: ئالدىرىدى.

بَادَرَهُ بِالْأَمْرِ: ئالدىراتتى.

«**بَادَرَتِ الْحُكُومَةُ الْجَدِيدَةُ إِلَى التَّشَاوُرِ مَعَ الْأَحْزَابِ**» : يېڭى ھۆكۈمەت پارتىيىلەر بىلەن كېڭەششىشكە ئالدىرىدى.

بَادِرَةٌ ج بَوَادِرُ: بىۋاسىتە سېزىم، كۆرسەتمىلىك بىلىم؛ ئاچچىقلانغان چاغدىكى سەۋەنلىك.

«**ظَهَرَتْ بَوَادِرُالْإِهْمَالِ فِي الْإِشْرَافِ عَلَى الْعَمَلِ**» : خىزمەتكە يېتەكچىلىك قىلىشتا كۆڭۈل بۆلمەسلىك ھادىسىلىرى كۆرۈلدى.

«**هَذِهِ بَادِرَةُ خَيْرٍ**» : بۇ بولسا ياخشىلىقنىڭ ئالامىتى.

«**إِحْذَرْ بَادِرَتَهُ / بَادِرَةَ غَضَبِهِ**» : ئۇنىڭ غەزىپىدىن ئېھتىيات قىل.

لَقَدْ ظَهَرَتْ بَوَادِرُالشِّقَاقِ: ئىتتىپاقسىزلىق ئالامەتلىرى كۆرۈلدى.

بَادَلَ يُبَادِلُ مُبَادَلَةً: ئۆزئارا ئالماشتۇرۇشتى.

بَادَلَ الشَّخْصَ: قانچىلىك ئالغان بولسا شۇنچىلىك بەردى، بار تاۋۇقىم يان تاۋۇقىم قىلدى.

بَادَلَهُ الْعَوَاطِفَ وَالْإِعْجَابَ: ھېسسىيات ئالماشتۇرۇشتى.

مَارَأْيُكَ لَوْ بَادَلْتُ مَعَكَ مَوْعِدَ نَوْبَتِي: نۆۋەتچىلىكىمنى سەن بىلەن ئالماشتۇرسام قانداق؟

بَادِنٌ م بَادِنَةٌ ج بُدَّنٌ: سېمىز.

بَادَهَ يُبَادِهُ مُبَادَهَةً: تۇيۇقسىزتىن ھۇجۇم قىلدى.

بَادَى يُبَادِي مُبَادَاةً: ئوچۇق دېدى، ئاشكارىلاشتى، ئوچۇقلاشتى.

بَادَى بِالْعَدَاوَةِ: دۈشمەنلىكنى ئاشكارىلىدى.

بَادٍ: ئېنىق، ئوچۇق، چۈشىنىشلىك.

بَادٍ ج بَادُونَ وَبُدَاةٌ: قىردا ياشىغۇچى، سەھرادا ياشىغۇچى.

بَادِيَةٌ ج بَادِيَاتٌ وَبَوَادٍ: سەھرا، قۇملۇق، باياۋان، قىر.

عَرَبُ الْبَادِيَةِ تَسْكُنُ الْخِيَامَ: قىر ئەرەبلىرى چېدىرلاردا تۇرىدۇ.

اَلْبَادِيَةُ وَ الْحَاضِرَةُ: باياۋانلىق ۋە شەھەرلىك.

بَاذِخٌ ج بَوَاذِخُ وَ بُذَّخٌ: ھەشەمەتلىك؛ ھاكاۋۇر، مەغرۇر؛ يۇكسەك، ئېگىز.

شَرَفٌ بَاذِخٌ: يۇكسەك شەرەپ.

«**تُحِيطُ بِالْمَدِينَةِ بَوَاذِخُ الْجِبَالِ أَوْجِبَالٌ بَاذِخَةٌ**» : شەھەرنى ئېگىز تاغلار ئوراپ تۇرىدۇ.

بَاذٌّ: ئۇستى - بېشى پاسكىنا، كىيىملىرى مەينەت، كىيىنىشى رەتسىز.

بَاذِنْجَانٌ: پەتەنگان، پېدىگەن، چەيزە.

بَارَ يَبُورُ بَوَرًا: ھالاك بولدى، يوقالدى، بۇزۇلدى.

بَارَالْعَمَلُ: ئىش بىكار كەتتى، نەتىجىسىز بولدى.

«**يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ**» ‹قۇرئان› : ئۇلار

كاسات بولمايدىغان تىجارەتنى ئۈمىد قىلىدۇ.

بَارَتِ الْفَتَاةُ: قىز ئولتۇرۇپ قالدى، قىز قېرىپ قالدى.

بَارَتِ الْأَرْضُ: يەر تاشلىنىپ قالدى، ئاق قالدى.

بَارَتِ السُّوقُ: بازار كاساتلاشتى.

بَارَتِ السِّلْعَةُ: مال كاساتلاشتى.

بَارْ ج بَارَاتْ: قاۋاقخانا.

بَارِئْ: پەيدا قىلغۇچى، ئىجاد قىلغۇچى، ئەيىب نۇقساندىن خالى.

اَلْبَارِئُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ ياراتقۇچى، خەلق ئەتكۈچى، يوقتىن بار قىلغۇچى، دېگەن مەنىدە.

«فَتُوبُوا إِلَى بَارِئِكُمْ» «قرآن»: ياراتقۇچىڭلارغا تەۋبە قىلىڭلار.

بَارِجْ: ماھىر ماتروس، ئۇستا دېڭىزچى.

بَارِجَةْ ج بَوَارِجْ: ھەربىي پاراخوت؛ پۈختا مەنزىلگاھ؛ ئۇرۇش كېمىسى.

بَارَحَ يُبَارِحُ مُبَارَحَةً الْمَكَانَ: ئورۇندىن ئايرىلدى.

بَارِحْ: كەڭ.

بَارِحْ ج بَوَارِحْ: ئۇچار قۇش، جان - جانىۋارلاردىن ئوڭ تەرەپتىن كېلىپ سول تەرەپكە كەتكىنى، ئەرەبلەر بۇنىڭدىن شۇم پال ئالاتتى؛ يازدىكى ئىسسىق شامال.

«مَنْ لِي بِالسَّانِحِ بَعْدَ الْبَارِحِ» «مثل»: ھېچقانداق ئۈمىد يوق.

بَرْحْ بَارِحْ: قاتتىق كۈلپەت.

اَلْبَارِحُ . اَلْبَارِحَةُ: تۈنۈگۈن.

أَوَّلُ الْبَارِحَةِ: ئۈلۈشكۈن.

اَللَّيْلَةُ الْبَارِحَةُ: تۈنۈگۈن كېچە.

«مَا أَشْبَهَ اللَّيْلَةَ بِالْبَارِحَةِ»: بىر - بىرىگە قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايدۇ.

«لَمْ أَنْتَهِ مِنْ تَصْحِيْحِ مَوْضُوعَاتِ التَّعْبِيرِالَّتِي سَلَّمَنِي اِيَّاهَا الطَّلَبَةُ الْبَارِحَةَ»: تۈنۈگۈن ئوقۇغۇچىلار ماڭا بەرگەن تاپشۇرۇق دەپتەرلىرىنى تېخى كۆرۈپ بولالمىدىم.

بَارِدْ: سوغۇق.

اِسْتِقْبَالْ بَارِدْ: سوغۇق قارشى ئېلىش.

اِنْسَانْ بَارِدْ: سوغۇق چىراي، مۇز چىراي، تەلەتى سۈرۈن.

ضَرَبَ فِي حَدِيْدٍ بَارِدٍ: قۇرۇق ئاۋارىگەرچىلىك تارتتى.

بَارِدُ الطَّبْعِ: سوغۇق چىراي، مۇز چىراي.

سَلاَمْ بَارِدْ: سوغۇق تىنچلىق.

«وُصِفَتِ الْعَلاَقَاتُ بَيْنَ مِصْرَ وَاِسْرَائِيْلَ بِأَنَّهَا سَلاَمْ بَارِدْ»: مىسىر بىلەن ئىسرائىلىيە ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت سوغۇق تىنچلىق مۇناسىۋىتى، دەپ سۈپەتلەندى.

عَيْشْ بَارِدْ: پاراۋان تۇرمۇش.

بَارِدَةْ: سودا ۋاقتىدىكى پايدا.

حَرْبْ بَارِدَةْ: سوغۇق ئۇرۇش.

نُكْتَةْ بَارِدَةْ: سۇنئىي لەتىپە.

غَنِيْمَةْ بَارِدَةْ: ئاسان ئېرىشكەن غەنىيمەت، بىكارغا كەلگەن پۇل، ئاسان ئېرىشكەن بايلىق.

«اَلصَّوْمُ فِي الشِّتَاءِ اَلْغَنِيمَةُ الْبَارِدَةُ» «حديث»: قىشتا تۇتۇلغان روزا - مۇشەققەتسىز كەلگەن ئولجا.

«لَقَدْ هَبَّتِ الرِّيَاحُ الْبَارِدَةُ لِذَلِكَ نَشْعُرُ بِبَرْدٍ شَدِيدٍ»: سوغۇق شامال چىقتى، شۇڭا قاتتىق توڭۇپ كەتتۇق.

حُجَّةْ بَارِدَةْ: كۈچسىز ئىسپات.

بَارٌّ ج بَرَرَةْ: ياخشى، ئادىل؛ گۇناھسىز، پاك، ۋەدىسىدە راستچىل، ۋاپادار، خەير - ئېھساننى كۆپ قىلغۇچى.

بَارَزَ يُبَارِزُ مُبَارَزَةً: ئېلىشتى، چېلىشتى، تۇتۇشتى.

بَارِزْ: گەۋدىلىك، ئاشكارا، كۆرۈنەرلىك.

مَكَانْ بَارِزْ: كۆزگە كۆرۈنگەن جاي.

«خَصَّصَتِ الصُّحُفُ مَكَانًا بَارِزًا لِأَخْبَارِ مُؤْتَمَرِ الْقِمَّةِ»: باشلىقلار يىغىنىنىڭ خەۋىرى ئۈچۈن گېزىتلەر مەخسۇس ئورۇن ئاجراتتى.

شَخْصِيَّةْ بَارِزَةْ: مەشھۇر ئەرباب، ئاتاقلىق شەخس.

ئۇيغۇر كىتابخانىسى www.uyghurkitap.com

بَارِضٌ: بىخ، نوتا.

بَارِعٌ: ماھىر، پىشقان ئۇستا؛ ئۇستۇنلۇك قازانغۇچى.

اَلْبَارِعُ مِنَ الْأُمُورِ: گۈزەل ئىش، قالتىس ئىش، چىرايلىق ئىش.

«فَرُبَّمَا تَكُونُ فِي الْمُسْتَقْبَلِ طَبِيبًا بَارِعًا»: سەن كەلگۈسىدە ئۇستا دوختۇر بولۇشۇڭ مۇمكىن.

بَارِعَةُ الْجَمَالِ: چىرايلىق، گۈزەل، ساھىبجامال.

بَارِقٌ م بَارِقَةٌ ج بَوَارِقُ: گۈلدۈرمامىلىق بۇلۇت.

«لَاحَ لَهُ بَارِقُ أَمَلٍ»: ئۈمىد ئۇچقۇنى يورىدى.

بَارِقَةُ عَمَلٍ: ئازغىنە ئۈمىد، كىچىككىنە ئۈمىد.

«مَا كُلُّ بَارِقَةٍ تَجُودُ بِمَائِهَا»: ھەرقانداق بۇلۇتنىڭ يامغۇرى بولىۋەرمەيدۇ.

بَارَكَ يُبَارِكُ مُبَارَكَةً اللّٰهُ: ئاللاھ بەرىكەتلىك قىلدى.

«بَارَكَ اللّٰهُ فِيكَ»: ئاللاھ ساڭا بەرىكەت ئاتا قىلسۇن.

بَارُودٌ ج بَوَارِدُ: مىلتىق دورىسى، پورۇخ، ئوق دورىسى ، پارتلاتقۇچ دورا.

إِطْلَاقُ الْبَارُودِ: ئوق چىقىرىش، ئوت ئېچىش.

بَارُودٌ بِلَا دُخَانٍ: ئىسسىز پورۇخ.

بَارُودٌ أَسْوَدُ: قارا پورۇخ.

بِرْمِيلُ بَارُودٍ: پورۇخ قۇتىسى، پورۇخدان.

بَارُودَةٌ ج بَوَارِيدُ: مىلتىق.

بَارَى يُبَارِي مُبَارَاةً: مۇسابىقىلەشتى، دورىدى، تەقلىد قىلدى.

«بَارَى الْفَرِيقُ الزَّائِرُ» (فِي الرِّيَاضَةِ): زىيارەتكە كەلگەن كوماندا بىلەن مۇسابىقىگە چۈشتى.

«لَمْ يَسْتَطِعْ أَحَدٌ أَنْ يُبَارِيَ طَهَ حُسَيْن فِي أُسْلُوبِهِ»: ھېچ ئادەم يېزىش ئۇسلۇبىدا تاھا ھۈسەيىنگە تەڭ كېلەلمىدى.

بَارٍ (الْبَارِي): (ياغاچ ياكى تاشنى) يونغۇچى، ئويغۇچى.

«أَعْطِ الْقَوْسَ بَارِيهَا» (مَثَل): قويىنى قاسساپ سويسۇن (ھەر ئىشنى شۇ ئىشنىڭ ئەھلى بولغان ئادەم قىلسۇن).

بَازٌ ج بِيزَانٌ و أَبْوَازٌ ج بُزَاةٌ و بَوَازٍ: قارچۇغا.

بَاسَ يَبُوسُ بَوْسًا: سۆيدى، بوسە قىلدى، ئۆپتى.

بَاسِرٌ: مەيۈس، غەمكىن، دەرد ـ ئەلەملىك، خاپا چىراي، تۇتۇق چىراي، قوشۇمىسى تۈرۈلگەن.

بَاسَطَ يُبَاسِطُ مُبَاسَطَةً صَدِيقَهُ: دوستىغا تەكەللۇپسىز مۇئامىلىدە بولدى، سەمىمىي مۇئامىلە قىلدى.

بَاسَطَ الْحَدِيثَ: سەمىمىي سۆزلەشتى، ئوچۇق ـ يورۇق سۆزلەشتى.

بَاسِطَةٌ: يايغۇچى، سوزغۇچى.

قَامَةٌ بَاسِطَةٌ: ئېگىز بوي.

يَدٌ بَاسِطَةٌ: ھەسسە، ئارتۇقچىلىق.

«كَانَتْ لِلْعَرَبِ الْيَدُ الْبَاسِطَةُ فِي عِلْمِ الطِّبِّ وَالصَّيْدَلَةِ وَالْكِيمِيَاءِ»: ئەرەبلەرنىڭ تېبابەتچىلىك، دورىگەرلىك ۋە خىمىيە ئىلمىدە ھەسسىسى بار ئىدى.

اَلْبَاسِطُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، ئاللاھ خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىدۇ، دېگەن مەنىدە.

بَاسِقٌ ج بَوَاسِقُ: ئېگىز، قەد كۆتۈرۈپ تۇرغۇچى، ئاسمان ـ پەلەك.

«تَقُومُ الْأَعْمِدَةُ فِي الشَّوَارِعِ كَأَنَّهَا الْأَشْجَارُ الْبَاسِقَةُ»: كوچىلاردىكى تۈۋرۈكلەر گويا ئېگىز ئۆسكەن دەرەخلەردەك بىلىنىدۇ.

شَجَرٌ بَاسِقٌ: ئېگىز دەرەخ.

جِبَالٌ بَاسِقَةٌ: ئېگىز تاغلار.

«وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ» (قرآن): ئېگىز ئۆسكەن، مېۋىلىرى سانجاق ـ سانجاق خورمىلارنى ...

بَاسِلٌ ج بُسَّلٌ و بَوَاسِلُ و بُسَلَاءُ و بُسْلٌ: قەھرىمان، باتۇر، جۈرئەتلىك، دادىل، مەردانە.

بَاسِمٌ: كۈلۈمسىرىگۈچى، تەبەسسۇم قىلغۇچى.

بَاسُورٌ ج بَوَاسِيرُ: گېمورروي، بوۋاسىر.

بَاشَ يَبُوشُ بَوْشًا الْقَوْمُ: ئارىلىشىپ كەتتى، چوقان كۆتۈردى، شاۋقۇن ـ سۈرەن قىلدى.

بَاشَرَ يُبَاشِرُ مُبَاشَرَةً الأَمْرَ: باشقۇردى.

بَاشَرَ التِّجَارَةَ: سودىگەرچىلىك قىلدى.

بَاشَرَ الْمَرْأَةَ: جىنسىي مۇناسىۋەت قىلدى، جىنسىي ئالاقە قىلدى.

بَاشَرَ الْعَمَلَ وَ بِهِ: ئىش بىلەن شۇغۇللاندى، ئىش قىلدى.

بَاشَرَ الصِّنَاعَةَ: سانائەت بىلەن شۇغۇللاندى

بَاشَرَ الْمُفَاوَضَاتِ: سۆھبەت ئۆتكۈزدى، سۆھبەت ئېلىپ باردى.

«بَاشَرَ الْوُزَرَاءُ أَعْمَالَهُمْ بَعْدَ تَأْلِيْفِ الْحُكُومَةِ الْجَدِيْدَةِ» : يېڭى ھۆكۈمەت تەشكىللەنگەندىن كېيىن مىنىستىرلار ئۆز ئىشلىرىغا كىرىشىپ كەتتى.

بَاشَرَ مَسْؤُلِيَّتَهُ: مەسئۇلىيىتىنى ئادا قىلدى.

بَاشٌّ: خۇش چىراي، كۈلۈمسىرىگەن چىراي.

بَاشِقٌ ج بَوَاشِقُ: قۇرغۇي.

بَاصٌ ج بَاصَاتٌ: ئاپتوبۇس، كوچا ئاپتوبۇسى.

«يَعْتَمِدُ كَثِيْرٌ مِنْ سُكَّانِ الْمُدُنِ عَلَى الْبَاصَاتِ فِي تَنَقُّلاَتِهِمِ الْيَوْمِيَّةِ» : نۇرغۇنلىغان شەھەر ئاھالىلىرى ئۆزلىرىنىڭ كۈندىلىك بېرىش ـ كېلىشلىرىدە كوچا ئاپتوبۇسلىرىغا تايىنىدۇ.

بَاصِرَةٌ ج بَوَاصِرُ: كۆز.

بَاضَ يَبِيضُ بَيْضًا فُلاَنًا: ئاقىلىقتا پالانىدىن ئۆتۈپ كەتتى.

بَاضَ بِالْمَكَانِ: تۇرۇپ قالدى.

بَاضَ السَّحَابُ: بۇلۇت يامغۇر تۆكتى.

بَاضَ الْحَرُّ: ئىسسىق قاتتىق بولدى.

بَاضَتِ الدَّجَاجَةُ: مېكىيان تۇخۇم تۇغدى.

بَاضَعَ يُبَاضِعُ مُبَاضَعَةً الزَّوْجَةَ: ئايالى بىلەن جىنسىي ئالاقە قىلدى.

اَلْبَاضِعُ: ئۆتكۈر قىلىچ.

بَاطَ يَبُوطُ بَوْطًا: خارلىشىپ قالدى، كەمبەغەللىشىپ قالدى.

بَاطِحٌ: ئوڭدىسىغا ياتقۇچى.

بَاطِسٌ: پېتەك.

بَاطِسُ الْحِذَاءِ: پېتەك، ئىستەلكە.

بَاطِشٌ: شىددەتلىك، قاتتىق؛ قاتتىق تۇتقۇچى؛ قاتتىق ھۇجۇم قىلغۇچى.

بَاطِلٌ ج أَبَاطِيلُ: يالغان، ناھەق، بىھۇدە، ساختا، ناتوغرا ئىش؛ ئاساسسىز، ئويدۇرما، پايدىسىز.

«جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا» «قرآن» : ھەقىقەت (يەنى ئىسلام) كەلدى، باتىل (يەنى كۇفرى) يوقالدى، باتىل ھەقىقەتەن ئوڭاي يوقىلىدۇ.

«رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلاً» «قرآن» : پەرۋەردىگارىمىز! سەن بۇنى بىكار ياراتمىدىڭ.

كَلاَمٌ بَاطِلٌ: يالغان سۆز، يالغان ـ ياۋىداق سۆز.

«أَصْبَحَ الْقَرَارُ بَاطِلاً» : قارار بىكار بولدى.

«لِلْبَاطِلِ جَوْلَةٌ ثُمْ يَضْمَحِلُّ» : باتىل ۋاقتىنچە ئۈستۈنلۈك قازانغان بىلەن، ئۇزۇنغا بارماي يوقۇلىدۇ.

تُهْمَةٌ بَاطِلَةٌ: تۆھمەت.

«أُتُّهِمَ بِتُهْمَةٍ أَخْلاَقِيَّةٍ يَعْلَمُ كُلُّ النَّاسِ أَنَّهَا بَاطِلَةٌ» : ئۇنىڭغا ئەخلاقىي جەھەتتىن قارا چاپلانغان بولسىمۇ، كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ يالغانلىقىنى بىلىدۇ.

بَاطِنٌ، بَاطِنَةٌ ج أَبْطِنَةٌ و بُطْنَانُ و بَوَاطِنُ: ھەر نەرسىنىڭ ئىچكى قىسمى، ئىچى، يوشۇرۇن، مەخپىي.

«وَذَرُوا ظَاهِرَ الإِثْمِ وَبَاطِنَهُ» «قرآن» : ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن گۇناھلارنى تەرك ئېتىڭلار!

اَلْعَقْلُ الْبَاطِنُ: ئىچكى تۇيغۇ، ئىچكى ھېسسىيات.

بَاطِنُ الْكَفِّ: ئالقان.

بَاطِنُ الْقَدَمِ: پۇت ئالقىنى.

فِي بَاطِنِ الأَمْرِ: ئەمەلىيەتتە.

اَلْحِوَارُ الْبَاطِنُ: ئۆز ـ ئۆزى بىلەن سۆزلىشىش.

بَاطِنُ الأَرْضِ: يەرنىڭ ئىچكى قاتلاملىرى.

www.uyghurkitap.com

اَلْبَاطِنُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان، زاتىنىڭ ماھىيىتىنى تونۇشقا ئويلاپ ئەقىل يەتمەيدىغان» دېگەن مەنىدە.

«هُوَ الْأَوَّلُ وَ الْآخِرُوَالظَّاهِرُوَالْبَاطِنُ» ‹قرآن›: ئۇنىڭ ئىپتىداسى يوقتۇر، ئىنتىھاسى يوقتۇر، ئاشكارىدۇر، مەخپىيدۇر.

«يَرَى الْعَالِمُونَ بِبَوَاطِنِ الْأُمُورِ كَذَا وَ كَذَا»: ئالىملار ئىشلارنىڭ سىرلىرىنى بىلەلەيدۇ.

بَاطِنًا: ئىچكى جەھەتتىن، يوشۇرۇن.

اَلْبَاطِنَةُ مِنَ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ قەلبى، نىيىتى.

اَلْبَاطِنَةُ فِي الرَّجُلِ: كىشىنىڭ ئىچكى سىرى.

بَوَاطِنُ الْأَرْضِ: يەرنىڭ ئىچكى قاتلاملىرى.

بَاطِنِيٌّ: ئىچكى قىسىمغا ئائىت.

طِبٌّ بَاطِنِيٌّ: ئىچكى كېسەللىك تېبابىتى.

مَرَضٌ بَاطِنِيٌّ: ئىچكى كېسەل.

تَأَمُّلٌ بَاطِنِيٌّ: ئىچكى مۇلاھىزە.

أَمْرَاضٌ بَاطِنِيَّةٌ: ئىچكى كېسەللەر.

اَلْبَاطُونُ الْمُسَلَّحُ: پولات چىۋىقلىق بېتون.

بَاطِيَةٌ ج بَوَاطٍ: ئىستاكان، كۇرۇشكا، چوڭ شىشە قاچا.

بَاظَ يَبِيظُ بَيْظًا: سەمرىپ كەتتى.

بَاعَ يَبِيعُ بَيْعًا وَ مَبِيعًا: ساتتى.

بَاعَ بِالْقَطَّاعِيِّ: پارچە ساتتى.

بَاعَ بِالْمَزَادِ: كىمئارتۇق قىلىپ ساتتى، تالاشتۇرۇپ ساتتى.

بَاعَ الْكَاتِبُ قَلَمَهُ: يازغۇچى قەلىمىنى شەخسى مەنپەئەت ئۈچۈن ئىشقا سالدى.

بَاعَتْ عِرْضَهَا: نومۇسىنى ساتتى، پاھىشە قىلدى.

«لَمْ يَكُنِ الْإِسْتِعْمَارُ لِيَنْجَحَ لَوْلَا اِعْتِمَادُهُ عَلَى بَعْضِ الْمُوَاطِنِيْنَ الَّذِينَ بَاعُوْا شَرَفَهُمْ وَدِيْنَهُمْ بِثَمَنٍ بَخْسٍ»: مۇستەملىكىچىلىك ئۆزىنىڭ شەرىپىنى ۋە دىنىنى ئەرزان باھادا ساتىدىغان بىر قىسىم يۇقىرىلارغا يۆلەنمىگەن بولسا مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمىغان بولاتتى.

بَاعٌ ج أَبْوَاعٌ: غۇلاچ.

طَوِيلُ الْبَاعِ: كۈچلۈك، قابىلىيەتلىك؛ سەۋىيەلىك، كەڭ مەلۇماتلىق، ھوقۇقلۇق؛ مەرد.

قَصِيرُ الْبَاعِ: ئاجىز، ئىقتىدارسىز؛ بېخىل.

بِالْبَاعِ وَ الذِّرَاعِ: باركۈچى بىلەن، مىڭ تەسلىكتە، تىرىشىپ ـ تىرمىشىپ.

«اَلْمُؤَلِّفُ مِنَ الْمَعْرُوفِيْنَ بِطُولِ بَاعِهِ فِي هَذَا الْحَقْلِ»: مۇئەللىپ بۇ ساھەدە سەۋىيىسىنىڭ يۇقىرىلىقى بىلەن مەشھۇر.

بَاعِثٌ ج بَوَاعِثُ: ئەۋەتكۈچى؛ سەۋەب، غەرەز؛ ئاساس.

«مِنْ بَوَاعِثِ النَّهْضَةِ الصِّنَاعِيَّةِ تَوَافُرُ الْخِبْرَةِ الْعِلْمِيَّةِ وَالْأَيْدِي الْعَامِلَةِ»: ئىلمىي تەجرىبە ۋە ئەمگەك كۈچىنىڭ تولۇق بولۇشى ساناﺋەتتىكى يۈكسىلىشنىڭ ئامىللىرىدۇر.

اَلْبَاعِثُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «مەخلۇقاتلارنى قىيامەت كۈنى قايتا تىرىلدۈرگۈچى» دېگەن مەنىدە.

بَاعَدَ يُبَاعِدُ مُبَاعَدَةً: ئايرىۋەتتى، يىراقلاشتۇردى.

بَاعَدَ الشَّيْءَ: يىراقلاشتۇردى.

«اَلنَّزَعَاتُ الْإِقْلِيْمِيَّةُ مِنَ الْعَوَامِلِ الَّتِي بَاعَدَتْ بَيْنَ الْعَرَبِ وَتَحْقِيقِ وَحْدَتِهِمْ»: رايون خاراكتېرلىك تالاش ـ تارتىشلار ئەرەبلەرنىڭ بىرلىكىنى ئىشقا ئاشۇرۇشنى يىراقلاشتۇرغان مۇھىم سەۋەبدۇر.

بَاغَتَ يُبَاغِتُ مُبَاغَتَةً الْعَدُوَّ: دۈشمەنگە ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلدى، ئۇشتۇمتۇت زەربە بەردى.

«بَاغَتَهُمُ الْعَدُوُّ بِغَزْوِ أَرَاضِيهِمْ فِي جَبَهَاتٍ عِدَّةٍ»: دۈشمەن ئۇلارغا بىرقانچە سەپتىن ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلىپ زېمىنىنى بېسىۋالدى.

بَاغِتٌ: كۈتمىگەن يەردىن، تۇيۇقسىز.

بَاغَضَ يُبَاغِضُ مُبَاغَضَةً: بىر ـ بىرىنى ئۆچ كۆرۈشتى، بىر ـ بىرى بىلەن دۈشمەنلەشتى، بىر ـ بىرى بىلەن ئۆچلەشتى.

بَاغٍ ج بَاغُونَ. بُغَاةٌ و بُغْيَانٌ: زالىم، ئەزگۈچى، ئادالەتسىز، مۇستەبىت.

«فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ»

‹قرآن› : كىمكى ئۆز ئىختىيارىچە ئەمەس، ئىلاجىسىزلىقتىن ھاياتىنى ساقلاپ قالغۇدەك يېسە، ئۇنىڭغا ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

بَاقَةٌ ج بَاقَاتٌ: باغلام، تىزىق، دەستە، تۇتام.

بَاقَةُ زُهُورٍ: گۇلدەستە.

«تُقَدَّمُ بَاقَاتُ الزُّهُورِ فِي مُنَاسَبَاتٍ مُخْتَلِفَةٍ» : تۈرلۈك مۇناسىۋەتلەردە گۇلدەستىلەر تەقدىم قىلىنىپ تۇرىدۇ.

بَاقِرٌ ج بَاقُورٌ: كالا تويى، كالا پادىسى، بىر توپ كالا.

بَاقِلٌ: يوپۇرماق بېغى.

بَاقِلاَءُ: دادۇر، پۇرچاق.

بَاقِلِيٌّ: دادۇر، پۇرچاق.

بَاقِيَةٌ ج بَوَاقٍ: قىرىق قۇلاق.

بَاقٍ م بَاقِيَةٌ ج بَاقِيَاتٌ وَبَوَاقٍ: داۋاملاشقۇچى، ھەمىشە بولغۇچى، قېلىپ قالغۇچى، قالدۇق؛ قالدۇق سان، كەم سان؛ ئۆزلۈكسىز، دائىمىي، ئەبەدى.

«فَهَلْ تَرَى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ» ‹قرآن› : ئۇلاردىن بىرەر ئادەمنىڭ قالغانلىقىنى كۆرەلەمسەن.

«وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا» ‹قرآن› : باقى قالىدىغان ياخشى ئەمەللەر ساۋاب جەھەتتىن پەرۋەردىگارىڭنىڭ دەرگاھىدا ئارتۇقتۇر.

اَلْحَيَاةُ الْبَاقِيَةُ: ئاخىرەتتىكى ھاياتلىق.

اَلْبَاقِي: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ « مەڭگۈ مەۋجۇت بولۇپ تۇرغۇچى» دېگەن مەنىدە.

بَاكَرَ يُبَاكِرُ مُبَاكَرَةً: بۇرۇن كېلىشتى، بۇرۇن باشلاشتى، ئالدىراشتى، ئەتىگەن تۇرۇشتى.

بَاكِرٌ: ئەتىگەن، دەسلەپكى مەزگىل، بالدۇر كەلگەن.

بَاكِرًا: ئەتىگەن، دەسلەپكى مەزگىل، بالدۇر كەلگەن.

«نَمْ بَاكِرًا وَاسْتَيْقِظْ بَاكِرًا» : بالدۇر ئۇخلاپ بالدۇر ئويغان.

«وَصَلَ الْمَدِيْنَةَ فِي الصَّبَاحِ الْبَاكِرِ» : ئۇ شەھەرگە ئەتىگەندىلا يېتىپ باردى.

«حَضَرَ الْإِجْتِمَاعَ بَاكِرًا» : ئۇ يىغىنغا بالدۇر كەلدى.

«سَأَزُورُكَ بَاكِرًا» : سېنى ئەتە يوقلايمەن.

بَاكِرَةٌ ج بَوَاكِرُ: ئەڭ دەسلەپتە پىشقان مېۋە.

بَاكُورَةُ الشَّيْءِ ج بَاكُورَاتٌ وَبَوَاكِيرُ: دەسلەپكى مېۋە، دەسلەپتە پىشقان مېۋە، ھەر نەرسىنىڭ دەسلىپى.

«ظَهَرَتْ بَوَاكِيرُ التَّجَدُّدِ فِي الشِّعْرِ الْحَدِيثِ فِي أَوَائِلِ هَذَا الْقَرْنِ» : مۇشۇ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا يېڭى شېئىرىيەتتە دەسلەپكى يېڭىلىق مەيدانغا كەلدى.

«كَانَ هَذَا الْكِتَابُ بَاكُورَةَ أَعْمَالِهِ» : بۇ كىتاب ئۇنىڭ تۇنجى ئەسىرى.

اَلْبَاكُورُ: باھارنىڭ تۇنجى يامغۇرى.

بَاكٍ ج بُكَاةٌ م بَاكِيَةٌ ج بَاكِيَاتٌ وَبَوَاكٍ: يىغا - زارە قىلغۇچى، يىغلىغۇچى.

بَاكِيَةٌ: ئەگمە ئىشىك.

بَالَ يَبُولُ بَوْلاً: سىيدى، كىچىك تاھارەت قىلدى.

بَالٌ: دىل، يۈرەك، قەلب، ئەقىل، زېھىن؛ ھال، ئەھۋال، خاتىرە، نىيەت.

ذُوبَالٍ: زور، چوڭ ، جىددى، ئېغىر دەرىجىدە.

اِنْشِغَالُ الْبَالِ: بىئارام، خاتىرجەمسىز، پىكرى چېچىلاڭغۇ.

كَانَ مَشْغُولَ الْبَالِ: ئۇنىڭ ئەس - يادى ئىش بىلەن.

مُرْتَاحُ الْبَالِ: خاتىرجەم، خۇشال.

خَالِي الْبَالِ: غېمى يوق، غەمسىز، خاتىرجەم، خۇشال.

«سَيَهْدِيْهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ» ‹قرآن› : ئاللاھ ئۇلارنى ھىدايەت قىلىدۇ ۋە ھالىنى ياخشىلايدۇ.

رَاحَةُ الْبَالِ: خاتىرجەم، كۆڭلى تىنچ، خاتىرجەملىك.

نَاعِمُ الْبَالِ: تۇرمۇشى كۆڭۈللۈك ۋە باياشات.

رَخِيُّ الْبَالِ: تۇرمۇشى كۆڭۈللۈك ۋە باياشات.

طَوِيلُ الْبَالِ: چىدامىلىق، سەۋرچان.

أَعْطَى بَالَهُ: ئۇنىڭغا دىققەت قىلدى، كۆڭۈل بۆلدى، پەخەس بولدى.

غَابَ عَنْ بَالِهِ: ئۇنتۇپ قالدى.

خَطَرَ بِبَالِهِ: ئەسلىدى، خاتىرىسىگە ئالدى، ئېسىگە كەلدى.

مَا بَالُكَ: نېمە بولدۇڭ، ساڭا نېمە بولدى؟

مَا بَالُ: نېمىشقا، نېمە ئۈچۈن؟

لَمْ يُلْقِ لِقَوْلِهِ بَالاً: ئۇنىڭ سۆزىگە دىققەت قىلمىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى.

لَا بَأْسَ خُذْ بَالَكَ فِيمَا بَعْدُ: كېرەك يوق، بۇندىن كېيىن دىققەت قىلغىن.

«تَرْجَمَةُ الشِّعْرِ مِنْ لُغَةٍ إِلَى أُخْرَى أَمْرٌ عَسِيرٌ فَمَا بَالُكَ إِذَا كَانَتِ التَّرْجَمَةُ الشِّعْرِيَّةُ»: شېئىرنى بىر تىلدىن ئىككىنچى بىر تىلغا تەرجىمە قىلىش تەس ئىش، ئەگەر شېئىرنى شېئىر قىلىپ تەرجىمە قىلىش سىنىڭچە قانداق بولماقچى؟

بَالَةٌ ج بَالَاتٌ: چوڭ تۇلۇم، قاپ، تاغار.

بَالَغَ يُبَالِغُ مُبَالَغَةً: ئاشۇرۇۋەتتى، چوڭايتىۋەتتى، مۇبالىغە قىلدى.

بَالَغَ الْاِهْتِمَامَ: زور دەرىجىدە ئەھمىيەت بەردى، ناھايىتى كۆڭۈل بۆلدى.

«بَالَغَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ فِي التَّرْحِيبِ بِالضُّيُوفِ وَإِكْرَامِهِمْ»: شەھەر خەلقى مېھمانلارنى قىزغىن قارشى ئالدى ۋە كۈتتۈالدى.

بَالَغَ فِي الشَّيْءِ: ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى.

«يُبَالِغُ بَعْضُ الشُّعَرَاءِ فِي مَدْحِ مَمْدُوحِهِ»: بەزى شائىرلار ئۆزى مەدھىيىلەۋاتقان كىشىنى ئاشۇرۇپ ماختايدۇ.

بَالِغٌ: يەتكۈچى، بالاغەتكە يەتكۈچى، قۇرامىغا توشقۇچى.

غُلَامٌ بَالِغٌ: بالاغەتكە يەتكەن بالا، قۇرامىغا توشقان يىگىت.

اِهْتِمَامٌ بَالِغٌ: زور دەرىجىدە ئەھمىيەت بېرىش، ئوبدان كۆڭۈل بۆلۈش.

بَالِغُ الْأَثَرِ: تەسىرى چوڭقۇر.

«لَيْسَ مَنْ يُنْكِرُ مَا لِلشُّعُورِ الْوَطَنِيِّ مِنْ بَالِغِ الْأَثَرِ فِي حَيَاةِ الْإِنْسَانِ»: ئىنسان ھاياتىدا ۋەتەن مۇھەببىتىنىڭ كىشىگە چوڭقۇر تەسىر قىلىدىغانلىقىنى ئىنكار قىلىدىغان كىشى يوق.

«أَعْطَى الْمَوْضُوعَ بَالِغَ اِهْتِمَامِهِ»: ماۋزۇغا ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلدى.

يَمِينٌ بَالِغَةٌ: قاتتىق قەسەم.

حُجَّةٌ بَالِغَةٌ: كۈچلۈك دەلىل، كۈچلۈك ئىسپات.

حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ: ۋايىغا يەتكەن دانالىق، چوڭقۇر ھېكمەت.

أَضْرَارٌ بَالِغَةٌ: زور زىيان، چوڭ زىيان.

بَالُوعَةٌ ج بَوَالِيعُ: يېپىق ئېرىق، سۇ يولى؛ پۇندا يولى.

بَالُونٌ ج بَالُونَاتٌ: شار.

بَالَى يُبَالِي مُبَالَاةً الْأَمْرَ وَبِهِ: كۆڭۈل بۆلدى.

بَالٍ م بَالِيَةٌ: كونا، ئەسكى، چىرىگەن، بۇزۇلغان.

«أَصْبَحَ الْمَوْضُوعُ بَالِيًا»: ئۇ ماۋزۇ كونىراپ قالدى.

بَانَ يَبِينُ بَيَانًا وَتِبْيَانًا: ئاشكارا بولدى، ئېنىق بولدى، چۈشىنىشلىك بولدى، ئايان بولدى.

بَانَ الشَّيْءُ: روشەنلەشتۇردى، ئېنىق قىلدى.

بَانَ الْأَمْرُ: روشەن بولدى، ئايان بولدى.

«لَمْ تَكُنْ لُغَتُهُمْ سَلِيمَةً فَبَانَ الْاِضْطِرَابُ وَالْفَسَادُ فِي كَثِيرٍ مِنْ تَرْجَمَاتِهِمْ»: ئۇلارنىڭ تىلى ساغلام بولمىغانلىقى ئۈچۈن تەرجىمىلىرىدە قالايمىقانچىلىق ۋە خاتالىقلار كۆرۈلدى.

بَانَ يَبِينُ بَيْنًا وَبُيُونًا وَبَيْنُونَةً: ئايرىلىپ كەتتى، ئۈزۈلۈشۈپ كەتتى، ئادا ـ جۇدا بولدى.

بَانَتِ الْمَرْأَةُ عَنْ زَوْجِهَا: ئايال ئېرىدىن ئاجرىشىپ كەتتى.

بَانٌ: مەجنۇن تال.

بَانَةٌ: شاخ سانغۇچ.

بَانٍ ج بُنَاةٌ: قۇرغۇچى، تامچى، قۇرۇلۇش
قىلغۇچى.

بَاهٌ: جىما، جىنسىي ئالاقە، جىنسىي مۇناسـ
ۋەت.

مُقَوِّالْبَاهِ: باھنى كۈچەيتكۈچى، جىنسىي ئىقتىـ
دارنى كۈچەيتكۈچى.

بَاهَتَ يُبَاهِتُ مُبَاهَتَةً: ھەيران قالدۇردى، ھاڭ ـ
تاڭ قالدۇردى.

بَاهِتٌ: ئۆڭۈپ كەتكەن، رەڭگى ئۆچۈپ كەتكەن.

ثَوْبٌ بَاهِتٌ: ئۆڭۈپ كەتكەن كىيىم.

اِبْتِسَامَةٌ بَاهِتَةٌ: سۇنئىي كۈلكە، زورمۇ زور
كۈلكە.

«ظَهَرَتْ عَلَى وَجْهِهِ اِبْتِسَامَةٌ بَاهِتَةٌ» : ئۇنىڭ
چىرايىغا سۇنئىي كۈلكە يۈگۈردى.

بَاهِرٌ: پارلاق، شانلىق، كۆرۈنەرلىك، كۆزنى
چاقنىتىدىغان، كۆزگە كۆرۈنگەن.

نَجَاحٌ بَاهِرٌ: يۈكسەك مۇۋەپپەقىيەت، شانلىق
نەتىجە.

ضَوْءٌ بَاهِرٌ: كۈچلۈك نۇر.

«نَجَحَ الطَّالِبُ الْمُجِدُّ نَجَاحًا بَاهِرًا فِي
الْإِمْتِحَانِ» : تىرىشچان ئوقۇغۇچى ئىمتىھاندا
شانلىق نەتىجىگە ئېرىشتى.

بَاهِظٌ: ئېغىر، جاپالىق، مۇشەققەتلىك؛ چەكتىن
ئاشقان؛ بالا ـ قازا.

ثَمَنٌ بَاهِظٌ: يۇقىرى باھا.

أَسْعَارٌ بَاهِظَةٌ: يۇقىرى باھا، قىممەت باھا.

«فُرِضَتْ ضَرَائِبُ بَاهِظَةٌ عَلَى الْمُوَاطِنِينَ» :
پۇقرالارغا ئېغىر ئالۋاڭ ـ ياساق قويۇلدى.

بَاهَلَ يُبَاهِلُ مُبَاهَلَةً الْقَوْمُ الْقَوْمَ: ئۆزئارا لەنەت
قىلىشتى.

بَاهِلٌ ج بُهَّلٌ وَ بُهْلٌ: ئىششىز.

بَاهَى يُبَاهِي مُبَاهَاةً صَدِيقَهُ: پەخىرلەندى.

بَاهَى بِهِ: پەخىرلەندى.

«يُبَاهِي بِهِمُ الْمَلَائِكَةُ» «حديث» : پەرىشتىلەر
ئۇلاردىن پەخىرلىنىدۇ.

بَاهٍ: گۈزەل، نۇرانە، پارلاق، ھەشەمەتلىك، دەبدە-
بىلىك، ھەيۋەتلىك

بَايِخٌ: تەمسىز، لاۋزا، تېتىقسىز.

بَايَعَ يُبَايِعُ مُبَايَعَةً: بەيئەت قىلدى، قەسەم
بەردى، قەسەمياد قىلدى.

«إِنَّ الَّذِيْنَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَايُبَايِعُونَ اللّٰهَ»
«قرآن» : شۈبھىسىزكى، ساڭا بەيئەت قىلغانـ
لار، ئاللاھقا بەيئەت قىلغان بولىدۇ.

بَايَعَهُ: ئۇنىڭ بىلەن سودىدا پۈتۈشتى، سودا
كېلىشىمى ئىمزالىدى.

بَايَعَ التَّاجِرُ الْمُشْتَرِي: سودىگەر خېرىدار بىلەن
سودىلاشتى.

بَايَعَهُ عَلَى الْأَمْرِ: ئۇنىڭ بىلەن كېلىشىم
تۈزدى، ئۇنىڭ بىلەن ۋەدىلەشتى.

«كَانَ أَبُوبَكْرٍ الصِّدِّيْقُ أَوَّلَ حَاكِمٍ بَايَعَهُ
الْمُسْلِمُونَ خَلِيفَةً لَهُمْ» : ئەبۇبەكرى سىددىق
مۇسۇلمانلار ئۆزلىرىگە خەلىپە قىلىش يۈزى-
سىدىن قول بېرىپ سايلىغان بىرىنچى خەلىپە
ئىدى.

بُويِعَ لَهُ بِالْخِلَافَةِ: ئۇ خەلىپە قىلىپ سايلاندى.

بَايَنَ يُبَايِنُ مُبَايَنَةً: تاشلىنىۋەتتى، ئايرىلىپ
كەتتى، كېلىشەلمىدى، ۋاز كەچتى، قارشى
تۇردى.

«إِنَّ الْإِسْلَامَ يُبَايِنُ كُلَّ الْمَذَاهِبِ وَالْأَفْكَارِ
الْوَضْعِيَّةِ اِعْتِقَادًا وَتَصَوُّرًا وَمَنْهَجًا» : ئىسلام
دىنى كىشىلەر تەرىپىدىن ئوتتۇرىغا قويۇلغان
ھەرقانداق مەزھەپ ۋە ئىدىئولوگىيىگە ئېتىقاد
شەكلى ۋە ئۇسلۇب جەھەتتىن قارىمۇ قارشى
كېلىدۇ.

بَائِتٌ: كونا، قەدىمى.

بَائِتٌ فِي الصَّفِّ: سەپتىن قالغۇچى.

خُبْزٌ بَائِتٌ: بىر كېچە تۇرۇپ قالغان نان.

بَائِخٌ: چاكىنا، تاپتىن چىققان، تۇتامى يوق.

اِحْتِشَامٌ بَائِخٌ: چاكىنا قائىدە ـ يوسۇنلار.

كَلَامٌ بَائِخٌ: يوقىلاڭ گەپ، تۇترۇقسىز گەپ.

بَائِسٌ: بىچارە، بەختسىز، نامرات.

عَاشَ بَائِسًا: نامرات ياشىدى.

«ظَلَّ حَزِينًا بَائِسًا بَعْدَ وَفَاةِ وَلَدِهِ» : بالىسى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن غەمكىن بىچارە بولۇپ قالدى.

بَائِدْ: يوقالغۇچى، هالاك بولغۇچى، مۇنقەرز بولغۇچى.

عَهْدْ بَائِدْ: مۇنقەرز بولغان ئەسىر، مۇنقەرز بولغان دەۋر.

«جَاءَتِ الثَّوْرَةُ لِتَقْضِيَ عَلَى مَسَاوِئِ الْعَهْدِ الْبَائِدِ» : ئىنقىلاب مۇنقەرز بولغان دەۋرنىڭ ئىللەتلىرىنى يوق قىلىش ئۈچۈن مەيدانغا كەلدى.

اَلْأُمَمُ الْبَائِدَةُ: مۇنقەرز بولغان مىللەتلەر، نەسلى قۇرىغان خەلقلەر، مۇنقەرز بولغان ئۈممەتلەر.

اَلْحَضَارَةُ الْبَائِدَةُ: يوقالغان مەدەنىيەتلەر.

بَائِرْ ج بُورْ: قاقاس يەر، بوز يەر، ئېچىلمىغان يەر.

بِنْتْ بَائِرَةْ: قېرى قىز، ئولتۇرۇپ قالغان قىز.

اَلْأَرْضُ الْبَائِرَةُ: ئاق يەر، تاشلاندۇق يەر، خام يەر.

بَائِضْ: تۇخۇمدىن تۇغۇلغان، تۇخۇم ئارقىلىق كۆپەيگەن.

بَائِعْ ج بَاعَةْ وَبَائِعُونَ م بَائِعَةْ ج بَائِعَاتْ: چار بازارچى، ساتقۇچى، مال ئىگىسى، سودىگەر ، پىرىكازچىك.

بَائِعْ مُتَجَوِّلْ: چار بازارچى، سەييارە سودىگەر.

بَائِقَةْ ج بَوَائِقُ: بالايىئاپەت.

بَأْبَأَ يُبَأْبِئُ بَأْبَأَةً الْوَلَدُ: بالا دادا دېدى.

بَأْبَأَ الرَّجُلُ: «ب» هەرپىنى كېكەچلەپ تەلەپپۇز قىلدى.

بُؤْبُؤُ الْعَيْنِ: كۆز قارىچۇقى.

«هُوَ أَعَزُّ عَلَيَّ مِنْ بُؤْبُؤِ عَيْنَيَّ» : ئۇ ماڭا ئىككى كۆزۈمنىڭ قارىچۇقىدىنمۇ قىممەتلىك.

بَأَرَ يَبْأَرُ بَأْرًا: قۇدۇق كولىدى.

بِئْرْ ج آبَارْ و أَبَارْ وَبِئَارْ وَ أَبُورْ: قۇدۇق.

«تَعْتَمِدُ الزِّرَاعَةُ فِي بَعْضِ الْمَنَاطِقِ الصَّحْرَاوِيَّةِ عَلَى مِيَاهِ الْآبَارِ» : بەزى قۇرغاق رايونلار تېرىقچىلىقتا قۇدۇق سۈيىگە تايىنىدۇ.

بِئْرْ اِرْتِوَازِيَّةْ: ئۆزى ئاقار قۇدۇق.

بِئْرُ السُّلَّمِ: بىنادىكى لىفت ئورۇنلاشتۇرۇلغان بوشلۇق.

بِئْرُالْبِتْرُولِ: نېفىت قۇدۇقى.

بُؤْرَةْ ج بُؤَرْ: مەركەز؛ ئوچاق، مەش؛ ئورا، ئورەك، ئازگال، گوداڭ.

بُؤْرَةْ ‹فِي الطِّبِّ› : توپلىنىش نۇقتىسى، يىغىلىش نۇقتىسى.

«أَصْبَحَتِ الْمَدِينَةُ بُؤْرَةً لِلْفَسَادِ» : شەھەر بۇزۇقچىلىقنىڭ ئوچىقىغا ئايلىنىپ قالدى.

اَلْبُعْدُ الْبُؤْرِيُّ: فوكۇس ئارىلىقى.

بَؤُسَ يَبْؤُسُ بَأْسًا وَبَأْسَةً و بَأَسَةً: شىجائەتلىك بولدى، باتۇر بولدى، قەھرىمان بولدى.

بَئِسَ يَبْأَسُ بُؤْسًا وَبَئِيسًا وَبُؤُوسًا الرَّجُلُ: نامراتلىشىپ قالدى، بەختسىزلىككە ئۇچرىدى.

بَأْسْ: كۈچ - قۇۋۋەت، شىجائەت، جاسارەت؛ ئازاب، قورقۇنچ، ئەنسىرەش.

«وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ» ‹قرآن› : ئاللاھنىڭ ئازابى گۇناھكار قەۋمدىن قايتۇرۇلمايدۇ.

ذُوبَأْسٍ: كۈچلۈك، مەرد، باتۇر.

لَابَأْسَ فِي ذَلِكَ: هېچ گەپ يوق، هېچ ۋەقەسى يوق، كېرەك يوق.

لَابَأْسَ عَلَيْكَ: ئەندىشە قىلماڭ، ئەنسىرىمەڭ.

لَابَأْسَ بِهِ: يامان ئەمەس، تۈزۈك، بولىدۇ، كېرەك يوق، هېچقىسى يوق، چاتاق يوق.

«كَانَ لَدَيْهِ مَبْلَغٌ مِنَ الْمَالِ لَابَأْسَ بِهِ» : ئۇنىڭ قولىدا خېلى مال بار.

لَابَأْسَ مِنْهُ: هېچ ۋەقەسى يوق، كېرەك يوق، هېچقىسى يوق، هەرەج يوق.

«لَابَأْسَ عَلَيْهِ» : ئۇنىڭغا چاتاق يوق، ئۇنىڭغا هېچ گەپ يوق.

بِئْسَ: نېمىدېگەن يامان، نېمىدېگەن ئوسال، ئەجەبمۇ ناچار.

بَنَاتُ بِئْسَ: بالايىئاپەت.

بِئْسَ خُلُقُ الْفَتَى الْأَنَانِيَّةُ: يىگىتنىڭ شەخسىيەتچىلىك ئەخلاقى نېمىدېگەن يامان - هە!

بُؤْسٌ: بەختسىزلىك، نامراتلىق، قىيىنچىلىق، قاتتىقلىق.

بَأْسَاءُ: بەختسىزلىك، نامراتلىق، قىيىنچىلىق، ئاچارچىلىق.

«فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاءِ» ‹قرآن›: ئۇلارنى نامراتلىق بىلەن جازالىدۇق.

بَأَهَ يَبْأَهُ بَأْهًا لِلْأَمْرِ: دىققەت قىلدى، سەزگۈر بولدى، سەزگۈرلۈك بىلەن تونۇپ قالدى.

بَئِيسٌ: باتۇر، قەھرىمان، جىگەرلىك، قاتتىق.

عَذَابٌ بَئِيسٌ: قاتتىق ئازاب.

«وَأَخَذْنَا الَّذِيْنَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ» ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ ئەمرىدىن چىققانلىرى ئۈچۈن، زالىملارنى قاتتىق ئازابقا دۇچار قىلدۇق.

بَبْرٌ ج بُبُورٌ: يولۋاس.

بَبَّغَاوِيٌّ: دورامچى.

بَبْغَاءُ ج بَبْغَاوَا بَبَّغَاءُ ج بَبَّغَاوَاتٌ: شاتۇتى، تۇتى قۇش.

بَتَاتًا: قەتئىي، ئۇزۇل ـ كېسىل.

«اِحْتِلَالُ الْقُدْسِ أَمْرٌ لَايَرْضَى بِهِالْمُسْلِمُونَ بَتَاتًا»: بەيتۇل مۇقەددەسنىڭ ئىشغال قىلىنىشى مۇسۇلمانلار ھەرگىز رازى بولمايدىغان ئىش.

بَتَارٌ ج بَوَاتِرُ: ئۆتكۈر قىلىچ.

بَتَّ يَبُتُّ وَ يَبِتُّ بَتًّا الشَّيْءَ: كەستى، ئۈزدى؛ ئىجرا قىلدى، قارار قىلدى، بەلگىلىدى.

بَتَّ النِّيَّةَ: جەزم قىلدى، قەتئىي نىيەتكە كەلدى.

بَتَّ الْأَمْرَ: نىيەت قىلدى، قەتئىي نىيەتكەكەلدى؛ تەكىتلىدى، ئىشقا ئاشۇردى.

بَتَّ الْحُكْمَ: قەتئىي قارار قىلدى.

بَتَّ حِبَالَ مَوَدَّتِهِ: دوستلۇق مۇناسىۋەتنى ئۈزدى.

بَتَّ فِي الْأَمْرِ: بىر قارارغا كەلدى، بىر يەردە توختىدى.

«هَذَا مَوْضُوعٌ لَمْ يُبَتَّ فِيْهِ حَتَّى الْآنَ»: بۇ تېما ھازىرغىچە بىر تەرەپ قىلىنمىدى.

بَتٌّ ج بُتُوتٌ: قېلىن كىيىم، قوپال كىيىم.

بَتَّارٌ ج بَوَاتِرُ: ئۆتكۈر قىلىچ.

بَتَّاوٌ م بَتَّاوَةٌ ج بَتَّاوَاتٌ: قوناق نېنى، زاغرا.

بَتَّةً. أَلْبَتَّةَ: قەتئىي، ھەرگىز، ئەلۋەتتە، ھەمىشە.

«لَا أَفْعَلُهُ الْبَتَّةَ. بَتَّةً»: مەن ئۇنى ھەرگىز قىلمايمەن.

بَتَّلَ يُبَتِّلُ تَبْتِيْلًا: بويتاق ياشىدى، تەنھا ياشىدى.

بَتَّلَ إِلَى اللّٰهِ: تەركىدۇنيا بولۇپ ئىبادەتكە بېرىلدى.

بَتِّيٌّ: قەتئىي، كەسكىن.

رَفْضٌ بَتِّيٌّ: كەسكىن رەت قىلىش.

«أَصْدَرَ قَرَارًا بَتِّيًّا»: قەتئىي قارار چىقاردى.

بَتِّيَّةٌ ج بَتِّيَّاتٌ: يۇيۇنۇش كۆلچىكى، ۋاننا.

بَتَرَ يَبْتُرُ بَتْرًا: كەستى، ئۈزۈپ قويدى.

بَتَرَ الْعَمَلَ: ئىشنى ئۈزۈپ قويدى، ئىشنى باشقا ئېلىپ چىقمىدى.

بَتِرَ يَبْتَرُ بَتَرًا الذَّنَبُ: قۇيرۇقى كېسىلدى.

بَتْرٌ ‹فِي الطِّبِّ›: بىرەر ئەزا ياكى ئەزانىڭ بىر قىسمىنى ئوپېراتسىيە قىلىپ كېسىۋېتىش.

بَتْرٌ ‹فِي عِلْمِ اللُّغَةِ›: سۆزنىڭ ئاخىرىدىكى بىرەر ھەرپ ياكى ئاھاڭنى چۈشۈرۈپ قويۇش ياكى تاشلىۋېتىش.

خُطْبَةٌ بَتْرَاءُ: ھەمدۇ ساناسىز خۇتبە.

بِتْرُولٌ: نېفىت، خام نېفىت، ماي.

تَصْفِيَةُ الْبِتْرُولِ: نېفىت ئايرىش، نېفىت تازىلاش

اَلتَّنْقِيْبُ عَنِ الْبِتْرُولِ: نېفىت تەكشۈرۈش، نېفىت قېزىش.

بِتْرُولٌ خَامٌ: چەككىلەنمىگەن نېفىت.

آبَارُ الْبِتْرُولِ: نېفىت قۇدۇقلىرى.

شِرِكَةُ الْبِتْرُولِ الْوَطَنِيَّةِ: دۆلەت نېفىت شىركىتى.

تَكْرِيْرُ الْبِتْرُولِ: نېفىت ئايرىش.

خَطُّ أَنَابِيبِ الْبِتْرُولِ: نېفىت تۇرۇبا لىنىيىسى.

uyghurkitap.com

بِتْرُولِيٌّ: نېفىتتىكە مۇناسىۋەتلىك، نېفىتتىكە ئائىت.

حَقْلُ بِتْرُولِيٌّ: نېفىتلىك.

اَلْمُنْتَجَاتُ الْبِتْرُولِيَّةُ: نېفىت مەھسۇلاتلىرى.

مِنْطَقَةٌ بِتْرُولِيَّةٌ: نېفىتلىك.

بَتْعٌ: كۈچ - قۇۋۋەت، ئېنېرگىيە.

بِتْعٌ: ھەسەل ھارىقى.

بَتَلَ يَبْتُلُ وَ يَبْتِلُ بَتْلاً: كەستى، كېسىۋەتتى، كېسىپ تاشلىدى.

بَتْلَةٌ: گۈل بەرگى، گۈل قېتى.

بِتِنْجَانٌ: پىدىگەن.

بَتُولٌ: قىز، ياتلىق بولۇشتىن ۋاز كەچكەن قىز.

اَلْبَتُولُ: ھەزرىتى مەريەم ئانا.

اَلْبَتُولُ مِنَ النِّسَاءِ: ئاللاھنىڭ ئىبادىتىگە بېرىلىپ بويتاق ياشىغان ئايال.

بَتُولِيٌّ: پاك، ئىپپەتلىك، يۈزى ئېچىلمىغان.

بَتُولِيَّةٌ: پاكلىق، ئىپپەتلىك؛ يۇيۇنۇش دېسى.

بَتِيَّةٌ ج بَتِيَّاتٌ: ۋاننا، يۇيۇنۇش كۆلچىكى.

بَثَا يَبْثُو بَثْوًا: تەرلىدى.

بَثَا بِهِ عِنْدَ السُّلْطَانِ (سَعَى بِهِ): سۇلتانغا چاقتى، چېقىمچىلىق قىلدى.

بَثْبَثَ يُبَثْبِثُ بَثْبَثَةً الْخَبَرَ: خەۋەرنى تارقاتتى، خەۋەرنى يايدى.

بَثْبَثَ الْغُبَارَ: چاڭ توزۇتتى.

بَثَّ يَبُثُّ وَيَبِثُّ بَثًّا: ئەۋەتتى؛ تارقاتتى؛ ئېلان قىلدى؛ چاچتى.

بَثَّ الْأَلْغَامَ: مىنا كۆمدى.

بَثَّ السِّرَّ: سىرنى ئاشكارىلىدى، پاش قىلدى.

بَثَّ الْعُيُونَ: جاسۇس ئەۋەتتى، تىڭ - تىڭلىغۇچىلارنى قويۇۋەتتى.

بَثَّ الْخَبَرَ: خەۋەر تارقاتتى.

بَثَّ اللّٰهُ الْخَلْقَ: ئاللاھ مەخلۇقاتنى زېمىنغا يايدى.

«تَبُثُّ الْإِذَاعَةُ بَرَامِجَهَا مِنَ السَّاعَةِ السَّابِعَةِ مَسَاءً حَتَّى مُنْتَصَفِ اللَّيْلِ»: رادىئو ئۇزىنلى پروگراممىلىرىنى كەچ سائەت يەتتىدىن يېرىم كېچىگىچە ئاڭلىتىدۇ.

«كَانَتْ تَبُثُّ بِهِ فَتَبُثُّهُ هُمُومَهَا»: ئۇ ئايال ئۇنىڭغا ئىشىنىپ ئۇنىڭ بىلەن ھال - مۇڭ ئېيتىشاتتى.

بَثٌّ ج بُثُوثٌ: ئەۋەتمەك؛ تارقاتماق؛ ئېلان قىلماق، غەم - قايغۇ، ھەسرەت، تەپرىقىچىلىك، ئايرىلىش.

«إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللّٰهِ» (قرآن): مەن قايغۇ - ھەسرىتىمنى پەقەت ئاللاھقا ئېيتىمەن.

بَثٌّ إِذَاعِيٌّ: رادىئو ئاڭلىتىش.

بَثٌّ مُبَاشِرٌ: بىۋاسىتە تارقىتىش.

أَجْهِزَةُ الْبَثِّ: تارقىتىش ئۈسكۈنىلىرى.

بَثٌّ تِلِفِزْيُونِيٌّ: تېلېۋىزىيە ئارقىلىق تارقىتىش.

اَلْبَثُّ فِي اللَّاسِلْكِيِّ: رادىئو ئاڭلىتىش.

تَمْرٌ بَثٌّ: چېچىلاڭغۇ مېۋە.

بَثَّقَ يُبَثِّقُ تَبْثِيقًا السَّيْلُ الْمَوْضِعَ: قاشنى يار ئېلىپ كەتتى.

بَثَرَ يَبْثُرُ وَ يَبْثِرُ بَثْرًا وَ بُثُورًا بَثِرَ يَبْثَرُ بَثَرًا

بَثُرَ يَبْثُرُ بَثْرًا وَ بَثَرًا وَ بُثُورًا وَجْهُهُ: دانىخورەك چىقتى، دانىخورەك قاپلاپ كەتتى.

بَثْرٌ ج بُثُورٌ: دانىخورەك.

بَثِرٌ: كۆپ، نۇرغۇن، مول.

بَثْرَةٌ ج بَثَرَاتٌ: دانىخورەك.

اَلْبَثْعُ: لەۋ، كالپۇك، لەۋ ياكى كىچىك تىلدىكى قان ئۇيۇپ قالغان قىزىللىق.

اَلْبَثْعَةُ ج بُثَعٌ: كالپۇك ياكى كىچىك تىلدىكى ئەسلى بار بولغان ئۆسۈپ چىققان گۆش.

بَثَقَ يَبْثُقُ بَثْقًا وَبُثُوقًا وَ تَبْثَاقًا السَّيْلُ الْمَوْضِعَ: قاشنى يار ئېلىپ كەتتى.

بَثَقَ الْمَاءُ: سۇ ئېتىلىپ چىقتى.

بُثِقَ بَثْقًا الزَّرْعُ: زىرائەتكە يامغۇردىن كېسەللىك تەگدى.

اَلْبَثَقُ: يامغۇر سەۋەبىدىن ئۆسۈملۈكلەر دۇچار بولىدىغان كېسەللىك.

اَلْبِثْقُ ج بُثُوقٌ: توغان، ئۆستەڭ ۋە دەريا قىرغاق-لىرىدىن يار ئېلىپ كەتكەن جاي، يوچۇق.

اَلْبَثِيرُ: كۆپ، نۇرغۇن، مول.

عَطَاءٌ بَثِيرٌ: كۆپ سوۋغا.

بِجَادٌ ج بُجُدٌ: يوللۇق چىت، گەزلىمە.

بَجَّحَ يُبَجِّحُ تَبْجِيحًا: قېلىنلىق قىلدى، ئۇيات-سىزلىق قىلدى، داپ يۈزلۈك قىلدى.

بَجَّدَ يُبَجِّدُ تَبْجِيدًا بِالْمَكَانِ: ئولتۇراقلاش-تۇردى، ماكانلاشتۇردى.

بَجَّسَ يُبَجِّسُ تَبْجِيسًا الْمَاءَ: سۇ چىقاردى.

بَجَّلَ يُبَجِّسُ تَبْجِيلاً: ئۇلۇغلىدى، ھۆرمەتلىدى.

«يُبَجِّلُ النَّاسُ رِجَالَ الدِّينِ وَالْعِلْمِ وَالْخَيْرِ» : كىشىلەر دىنىي ئەربابلارنى، ئىلىم ئەھلىنى ۋە خەير ـ ئېھسان قىلغۇچىلارنى ھۆرمەتلەيدۇ.

بَجِحَ يَبْجَحُ بَجَحًا بِهِ: خۇشال بولدى، خۇرسەن بولدى.

بَجَدَ يَبْجُدُ بُجُودًا بِالْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى، تۇرۇپ قالدى.

بَجْدَةٌ: تېگى، مەنبەسى، ئەسلى، ماھىيەت، ھەقىقەت.

عِنْدَهُ بَجْدَةُ ذَلِكَ: ئۇ ھەقىقى ئەھۋالنى بىلىدۇ.

هُوَ ابْنُ بَجْدَتِهَا: ئىشنىڭ يولىنى بىلىدىغان، ئەھۋالنى ئوبدان چۈشىنىدىغان كەسىپ ئەھلى، ھەممىدىن خەۋەردار، ئىشنىڭ كۆزىنى بىلىدى-غان ئادەم.

بَجِرَ يَبْجَرُ بَجَرًا الرَّجُلُ: قورسىقى يوغىنىدى.

بَجَرَ الْبَطْنَ: قورساقنى ياردى.

بُجْرَةٌ ج بُجَرٌ: كىندىك؛ ئەيىب، نۇقسان.

ذَكَرَ بُجَرَهُ عُجَرَهُ: ئۇنىڭ ئەيىبىنى تىلغا ئالدى، ئۇنىڭ ئىشلىرىنى چۇۋۇدى.

بُجْرِيٌّ ج بُجَارَى: مۇسىبەت، كۆڭۈلسىزلىك، ھادىسە.

بَجَسَ يَبْجُسُ وَ يَبْجِسُ بَجْسًا و بُجُوسًا الْمَاءَ: سۇ چىقاردى.

بَجَعَ يَبْجَعُ بَجْعًا الشَّيْءَ: قىلىچ بىلەن كەستى.

بَجَعَةٌ ج بَجَعٌ ج بَجَعَاتٌ: ساقا قۇش، ساقا ئۆردەك.

بَجَلَ يَبْجُلُ بَجْلاً وَ بُجُولاً: توم بولدى؛ ياخشى-لاندى، مول بولدى.

بَجَلَ يَبْجُلُ بَجْلاً وَ بُجُولاً وَ بَجِلَ يَبْجَلُ بَجَلاً: ياخشى بولدى، ساغلام بولدى، خۇشال بولدى.

بَجُلَ يَبْجُلُ بَجَالَةً وَ بُجُولاً الرَّجُلُ: مەرتىۋى-لىك بولدى.

بَجُلَ الشَّيْءُ: توم بولدى، چوڭ بولدى.

بَجَلْ: ھەئە، شۇنداق، توغرا.

بَجَمَ يَبْجِمُ بَجْمًا وَ بُجُومًا: قورقۇپ كەتكەن-لىكتىن ياكى چارچىغانلىقتىن ئاغزى گەپكە كەلمەي قالدى، قورۇنۇپ قالدى.

بَجَمٌ: گالۋاڭ، ئەقلىي كەم، دۆت، ھاماقەت.

بَجِيسٌ: ئېقىن؛ ئېقىپ چىققان، تېشىپ چىققان.

مَاءٌ بَجِيسٌ: ئېقىن سۇ.

بَجِيلٌ: توم نەرسە؛ يامان ئىش؛ ھۆرمەتلىك.

بُحَاحٌ: بوغۇق ئاۋاز، تۇتۇق ئاۋاز.

بَحْبَحَ يُبَحْبِحُ بَحْبَحَةً فِي الشَّيْءِ: كەڭ بولدى.

بُحْبُوحَةٌ ج بَحَابِحُ: بىر نەرسىنىڭ ئوتتۇرىسى، مەركىزى؛ ياخشىسى؛ كەڭتاشا؛ پاراۋان.

«نَشَأَ فِي بُحْبُوحَةٍ مِنَ الْعَيْشِ» : پاراۋان تۇرمۇشتا ئۆسۈپ يېتىلدى.

بَحْتٌ: نوقۇل، ساپ، پاكىز.

شَرَابٌ بَحْتٌ: ساپ شاراب.

عَرَبِيٌّ بَحْتٌ: ساپ نەسەبلىك ئەرەب.

«تَكَلَّمَ بِلُغَةٍ عَرَبِيَّةٍ بَحْتَةٍ» : ساپ ئەرەب تىلىدا سۆزلىدى.

بُحْتَرٌ ج بَحَاتِرُ: دوغىلاق.

بَحَثَ يَبْحَثُ بَحْثًا فِي الْمَوْضُوعِ: تەكشۈردى ئىزدەندى، تەتقىق قىلدى.

بَحَثَ الْأَمْرَ: ئۆگەندى.

بَحَثَ عَنِ الشَّيْءِ: ئىزدىدى.

«بَحَثَ الْمُؤَلِّفُ فِيدَوْرِالْمَرْأَةِالْمُتَعَلِّمَةِ» : ئاپتو

www.uyghurkitap.com

ئوقۇغان ئاياللارنىڭ رولى ئۈستىدە ئىزدەندى.

«هَلْ هَذَا هُوَالْقَلَمُ الَّذِى كُنْتَ تَبْحَثُ عَنْهُ» : سەن ئىزدىگەن قەلەم مۇشۇمۇ؟

بَحْثٌ ج أَبْحَاثٌ وَ بُحُوثٌ: تەكشۈرۈش، تەتقىق قىلىش، ئىزدىنىش، قاراپ چىقىش.

تَحْتَ الْبَحْثِ: تەتقىق قىلىنىۋاتىدۇ، ئىزدىنىش ئېلىپ بېرىلىۋاتىدۇ.

قَيْدَ الْبَحْثِ: تەتقىق قىلىنىۋاتىدۇ، ئىزدىنىش ئېلىپ بېرىلىۋاتىدۇ.

«قَامَ بِبَحْثِ الْعَلَاقَاتِ بَيْنَ الْبَلَدَيْنِ وَنَشَرَ بَحْثَهُ عَنِ الْمَوْضُوعِ فِى مَجَلَّةِ الْجَامِعَةِ» : ئىككى دۆلەت ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت توغرىسىدا تەتقىقات ئېلىپ باردى ۋە ئۇنىۋېرسىتېت ژۇرنىلىدا مۇشۇ تېما ئۈستىدىكى تەتقىقاتىنى ئېلان قىلدى.

مَرْكَزُ الْأَبْحَاثِ: تەتقىقات ئورنى.

اَلْأَبْحَاثُ النَّوَوِيَّةُ: يادرو ئېنېرگىيە تەتقىقاتى، ئاتوم تەتقىقاتى.

اَلْأَبْحَاثُ الْعِلْمِيَّةُ: ئىلمىي تەتقىقات، پەن تەتقىقاتى.

إِدَارَةُ الْبُحُوثِ: تەتقىقات ئورنى.

بَحْثَرَ يُبَحْثِرُ بَحْثَرَةً الشَّيْءَ: يايدى، تارقاتتى.

بَحْثَرَ الْمَالَ: بەدخەجلىك قىلدى، ئىسراپ قىلدى، بۇزۇپ چاچتى.

بَحَّ يَبَحُّ بَحًّا بُحُوحًا وبُحُوحَةً وبَحَاحَةً وبُحُوحًا وبَحَحًا: ئاۋاز بوغۇلدى، خىرقىرىدى.

بَحَّ الْبَطُّ: ئۆردەك غارقىلدى.

«صَرَخَ طَوِيلًا حَتَّى بَحَّ صَوْتُهُ» : ئۇ ئۇزۇن ۋارقىراپ خىرقىراپ قالدى.

بَحَّاثٌ . بَحَّاثَةٌ: تەتقىقاتچى، ئىزدەنگۈچى، تەكشۈرگۈچى، تەتقىق قىلغۇچى.

بَحَّارٌ ج بَحَّارَاتٌ: ماتروس، دېڭىزچى.

بَحَّارَةُ السَّفِينَةِ: ماتروس.

بُحَّةُ الصَّوْتِ: ئۈنى پۈتۈپ قالماق، ئاۋازى بوغۇلۇپ قالماق.

«قَالَ بِصَوْتٍ تُمَازِجُهُ بُحَّةُ الْكِبَرِ» : ياشانغانلىقتىن غورۇلۇك ـ غورۇلۇك ئاۋازدا گەپ قىلدى.

بَحَّحَ يُبَحِّحُ تَبْحِيحًا: بوغدى، سىقتى.

بَحِرَ يَبْحَرُ بَحَرًا: ئالاقزادە بولۇپ كەتتى (دېڭىزنى كۆرۈپ قورقۇپ كەتتى).

بَحْرٌ ج بُحُورٌ وبِحَارٌ وأَبْحُرٌ: دېڭىز، چوڭ دەريا؛ يېتۈك ئالىم.

اَلْبَحْرُ الْأَبْيَضُ: ئوتتۇرا دېڭىز.

اَلْبَحْرُ الْأَحْمَرُ: قىزىل دېڭىز.

بَحْرُ الْقُلْزُمِ: قىزىل دېڭىز.

اَلْبَحْرُ الْأَسْوَدُ: قارا دېڭىز.

بَحْرُالرُّومِ: ئوتتۇرا دېڭىز.

بَحْرُ الظُّلُمَاتِ: ئاتلانتىك ئوكيان.

بِنْتُ الْبَحْرِ: سۇ پەرىسى.

حَشِيشُ الْبَحْرِ: دېڭىز ئوتى.

بُرْغُوثُ الْبَحْرِ: راك (دېڭىز هايۋىنى).

حِصَانُ الْبَحْرِ: بېگېموت.

فَرَسُ الْبَحْرِ: بېگېموت.

عِجْلُ الْبَحْرِ: دېڭىز يىلپىزى، تيۇلېن.

كَلْبُ الْبَحْرِ: كىت، ئاكولا.

دُوَارُ الْبَحْرِ: باش قېيىش، كۆڭلى ئايلىنىش (دېڭىزدا سەپەر قىلغاندا).

مُسْتَوَى الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزى.

عَرْضُ الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزى، دېڭىز سەتھى.

فِى بَحْرِ: ئىچىدە، جەريانىدا.

بَحْرٌ: قاپىيە، ۋەزىن، بەھرى (ئارۇزدا).

بُحْرَانٌ: بوھران (جىددىي كېسەللەردە بىردىنلا يۈز بېرىدىغان ئۆزگىرىش، كېسەلنىڭ جۆيلىشى).

بُحَيْرَةٌ ج بُحَيْرَاتٌ: كۆلچەك.

بُحْرَةٌ ج بِحَارٌ و بُحَرٌ: كۆل، كۆلچەك، سازلىق.

بَحْرِيٌّ ج بَحْرِيُّونَ: دېڭىزغا مەنسۇپ، دېڭىزغا تەۋە.

اَلْوَجْهُ الْبَحْرِيُّ: دېڭىز يۈزى.

قَانُونٌ بَحْرِيٌّ: دېڭىز ئىشلىرى قانۇنى.

بَحْرِيَّةٌ: دېڭىز پىلوتى، دېڭىز ئارمىيىسى.

تَيَّارَاتٌ بَحْرِيَّةٌ: دېڭىز دولقۇنى.

قُوَّةٌ بَحْرِيَّةٌ: دېڭىز ئارمىيىسى.

مَعْرَكَةٌ بَحْرِيَّةٌ: دېڭىز ئۇرۇشى.

بُحَيْرَةٌ ج بُحَيْرَاتٌ: كۆل.

بَخٍ بَخٍ: ھەببەللى، بارىكاللا، نېمىدېگەن ياخشى، بەك ياخشى.

بُخَارٌ ج أَبْخِرَةٌ: ھور، پار.

مَاسُورَةُ الْبُخَارِ: پار تۇرۇبىسى.

«اَلْبُخَارُ يَصْعَدُ إِلَى الْفَوْقِ» : پار يۇقىرىغا ئۆرلەيدۇ.

بُخَارِيٌّ: گازلىق، پارلىق.

حَمَّامٌ بُخَارِيٌّ: پار مونچىسى.

آلَةٌ بُخَارِيَّةٌ: پار ماشىنىسى.

سَفِينَةٌ بُخَارِيَّةٌ: ماتورلۇق قېيىق، ماتورلۇق كېمە.

بَخَالٌ: قاتتىق بېخىل.

بَخْبَاخٌ: قورسىقى سېلىنىپ تۇرىدىغان ئادەم.

بَخْبَخَ يُبَخْبِخُ بَخْبَخَةً: خورەك تارتتى؛ ئىسسىقتىن قورقۇپ چۈش ۋاقتىدا يول ماڭمىدى.

بَخْبَخَ : ياراپ كەتتى.

بَخْتٌ: بەخت ، تەلەي، ئامەت.

سَيِّءُ الْبَخْتِ: بەختى كاج، بەتتەلەي، شۇم پېشانە.

قَلِيلُ الْبَخْتِ: بەختى كاج، بەتتەلەي، شۇم پېشانە.

بَخْتَرَ يُبَخْتِرُ بَخْتَرَةً فِي مَشْيِهِ: گىدىيىۋالدى، غادىيىۋالدى.

بَخْتَرِيَّةٌ: تەكەببۇرانە، ھاكاۋۇرلارچە.

بَخَّ يَبِخُّ بَخًّا فِي النَّوْمِ: خورەك تارتتى.

بَخَّ الْمَاءَ: سۇ پۈركىدى، سۇ چاچتى.

بَخَّتِ السَّمَاءُ: سىم - سىم يامغۇر ياغدى.

بَخَّاخٌ. بَخَّاخَةٌ ج بَخَّاخَاتٌ: پۈركۈگۈچ، شىپىرىس، سىر پۈركۈگۈچ.

بَخَّرَ يُبَخِّرُ تَبْخِيرًا: پارغا ئايلاندۇردى.

بَخَّرَ الشَّيْءَ: ھورداپ دېزىنفېكسىيە قىلدى.

بَخَّرَ ثِيَابَ الْمَرِيضِ وَ نَحْوَهَا: كېسەلنىڭ كىيىملىرىنى دېزىنفېكسىيە قىلدى.

بَخَّلَ يُبَخِّلُ تَبْخِيلاً الشَّخْصَ: پېخسىققا چىقىرىۋەتتى، بېخىلغا چىقىرىۋەتتى.

بُخَيْخَةٌ ج بُخَيْخَاتٌ: شىپىرىس، پۈركۈگۈچ، سۇ چاچقۇچ.

بَخِرَ يَبْخَرُ بَخَرًا الْفَمُ: ئېغىز پۇراپ قالدى.

بَخَرَ يَبْخَرُ بَخْرًا وَبُخَارًا الْمَاءُ أَوِالْقِدْرُ: ھور چىقتى.

بَخَرٌ: ئېغىزنىڭ سېسىق پۇرىقى، ئېغىز پۇراش.

بَخَسَ يَبْخَسُ بَخْسًا الْقِيمَةَ: قىممىتىنى چۈشۈرىۋەتتى، پاخاللاشتۇرىۋەتتى.

بَخَسَ الشَّخْصَ: زۇلۇم قىلدى، ئەزدى.

بَخَسَ حُقُوقَ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ ھەققىنى كېمەيتىۋەتتى.

«وَلاَ تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ» (قرآن) : كىشىلەرنىڭ نەرسىلىرىنى كەم بەرمەڭلار.

بَخْسٌ: كېمەيتىۋەتمەك، كەم بەرمەك، باھاسىنى چۈشۈرىۋەتمەك.

بَخَعَ يَبْخَعُ بَخْعًا و بُخُوعًا و بَخَاعَةً: قايغۇرۇپ ئۆلگۈدەك بولدى، قايغۇرۇپ ئۆلەي دەپ قالدى.

بَخَقَ يَبْخَقُ بَخْقًا وَبُخُوقًا عَيْنَهُ: بىر كۆزىنى قۇيۇۋەتتى، يەكچەشمە قىلىپ قويدى.

بَخَقٌ: گلائۇكوما (كۆز كېسىلىنىڭ بىر خىلى)

بَخِلَ يَبْخَلُ بَخَلاً وبُخُولاً وَ بُخْلاً بَخُلَ يَبْخُ
بُخْلاً وَبُخُولاً: بېخىللىق قىلدى.

بَخِلَ عَلَيْهِ أَوْ عَنْهُ: پېخسىقلىق قىلدى، مەنئى قىلدى، توستى، باش تارتتى.

«بَخِلَ عَلَيْهِ بِالْمَعْلُومَاتِ الْمُتَوَافِرَةِ لَدَيْهِ» قولىدا بار بولغان تولۇق مەلۇماتلاردىن ئۇ خەۋەردار قىلىشقا ئۇنىمىدى.

«اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ» (قرآن) : ئۇلار بېخىللىق قىلىدۇ، كىشىلەرنى بېخىللىققا بۇيرۇيدۇ.

ئۇيغۇرچە كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بُخْلٌ: بېخىللىق، پىخسىقلىق، كۆزى كىچىكلىك.

بُخْنُقٌ ج بَخَانِقُ: مۇناخ ئايالنىڭ رومىلى.

بَخُورٌ ج أَبْخِرَةٌ وَ بَخُورَاتٌ: خۇش پۇراق، خۇش پۇراق ماتېرىياللىرى، خۇش پۇراق ماددا.

بَخِيتٌ: بەخت، تەلەي، ئامەت.

بَخِيلٌ ج بُخَلَاءُ: بېخىل، پىخسىق.

بَدَا يَبْدُو بُدُوًّا وَ بَدَاءً وَ بَدْوًا وَ بَدَاءَةً الْأَمْرُ: ئاشكارا بولدى، كۆرۈندى.

بَدَا لَهُ فِي الْأَمْرِ: يېڭى پىكىرگە كەلدى، باشقىچە ئويدا بولدى.

كَمَا يَبْدُو: قارىماققا، مەلۇم بولغىنىدەك.

«كَانَ يُرِيدُ أَنْ يَتْرُكَ الْاِجتِمَاعَ ثُمَّ بَدَا لَهُ أَنْ يَنْتَظِرَ» : ئۇ يىغىننى تاشلاپ كەتمەكچى بولۇۋىدى، كېيىنچە ئۇ تورۇپ تۇرۇش ئويىغا كەلدى.

«كَانَتِ الْحُكُومَةُ كَمَايَبْدُو تُرِيدُ الْقَضَاءَ عَلَى الْفَسَادِ» : هۆكۈمەت قارىماققا چىرىكلىككە خاتىمە بەرمەكچى بولۇۋاتقاندەك تۇرىدۇ.

«بَدَتْ فُلَانَةٌ أَصْغَرَ مِنْ سِنِّهَا» : ئۇ ئۆزىنىڭ ئەمەلىي يېشىدىن كىچىك كۆرۈنىدۇ.

حَسْبَ مَايَبْدُو: قارىماققا مەلۇم بولغىنىدەك.

«يَبْدُو أَنَّهُ غَيْرُ مَسْرُورٍ» : ئۇ خۇشال ئەمەستەك كۆرۈنىدۇ.

بَدَا يَبْدُو بَدَاوَةً الشَّخْصُ: قىرغا چىقتى، سەھراغا چىقتى.

بَدْأٌ. بَدَاءَةٌ: دەسلىپى، باشلىنىش نۇقتىسى، باشلىنىشى.

فَعَلَهُ عَوْدًا عَلَى بَدْءٍ أَوْ عَوْدًا وَبَدْأً: تەكرار قىلدى، قايتا ـ قايتا ئىشلىدى.

فَعَلْتُهُ بَدْأً أَوْ اَوَّلَ بَدْءٍ: هەممىدىن بۇرۇن قىلدىم ، ئالدى بىلەن قىلدىم.

بَدْءُ السَّنَةِ الدِّرَاسِيَّةِ: ئوقۇش يىلىنىڭ باشلىنىشى.

بُدَائِيٌّ: باشلانغۇچ، دەسلەپكى.

اَلْفَنُّ الْبُدَائِيُّ: باشلانغۇچ سەنئەت، ئاددى سەنئەت.

بَدَائِيٌّ: ئەسلىدىكى، دەسلەپكى.

بَدَائِيَّةٌ: باشلانغۇچ، ئاددى.

بُدَائِيَّةٌ (فِي عِلْمِ الْإِنْسَانِ وَالْاِجْتِمَاعِ) : تەدرىجى تەرەققىياتنىڭ بىرىنچى باسقۇچى.

«مَاتَزَالُ بَعْضُ الْأَقْوَامِ تَعِيشُ فِي هَذَا الْقَرْنِ فِي حَالَةٍ بُدَائِيَّةٍ» : بەزى مىللەتلەر بۇ ئەسىردە ھېلىمۇ ئىپتىدائى ھالەتتە ياشىماقتا.

بَدَاةٌ ج بَدَوَاتٌ: خام ـ خىيال، پەرەز.

بَدَارِ: چاپسان ـ چاپسان، تېز ـ تېز، ئىلدام، چاققان ـ چاققان.

بِدَارٌ: ئالدىرىماق.

«وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا» (قرآن) : ئۇلارنىڭ چوڭ بولۇپ قېلىشىدىن قورقۇپ، مال ـ مۈلكىنى بۇزۇپ ـ چېچىپ ئالدىراپ يەۋالماڭلار.

اَلْبِدَارَ اَلْبِدَارَ: تېز بولغىن، ئالدىرىغىن ، تېز كەلگىن.

بَدَارَةٌ: چۆجە.

بَدَانَةٌ: سېمىزلىك.

بَدَاهَةٌ: ھېس قىلغان بىلىم، بىۋاسىتە سېزىم.

بِالْبَدَاهَةِ: تۇساتتىنلا، دەرھاللا، بىۋاسىتە سېزىم.

بَدَاوَةٌ: كۆچمەن تۇرمۇش، سەرگەردانلىق تۇرمۇش.

بِدَايَةٌ ج بِدَايَاتٌ: دەسلىپى، باشلىنىشى، چىقىش نۇقتىسى.

فِي الْبِدَايَةِ: باشتا، دەسلىپىدە، ئاۋۋىلىدە.

فِى بِدَايَةِ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ بېشىدا.

اَلْبِدَايَةُ وَ النِّهَايَةُ: باشلىنىش ۋە ئاخىرلىشىش، بېشى ۋە ئاخىرى.

«اِنْطَلَقَ فِى حَيَاتِهِ مِنْ بِدَايَةٍ مُتَوَاضِعَةٍ» : ھاياتىدا ئىشنى ئاددى باشلىنىشتىن باشلىدى.

بَدَأَ يَبْدَأُ بَدْأً: باشلىدى.

«يَجِبُ اَنْ تَبْدَأَ فِي الْعَمَلِ حَالاً» : سەن ھازىر ئىشنى باشلىشىڭ كېرەك.

بَدَأَ الشَّيْءَ وَبِهِ: ئالدى بىلەن قىلدى، ھەممىنىڭ ئالدىدا باشلىدى، ھەممىنىڭ ئالدىدا كىرىشتى.

بَدَأَ يَفْعَلُ كَذَا: كىرىشتى، باشلىدى.

«بَدَأَ يَقْرَأُ الْكِتَابَ»: كىتاب ئوقۇشقا باشلىدى.

بَدَأَ الشَّيْءُ: پەيدا بولدى، بارلىققا كەلدى.

بَدَأَ اللّٰهُ الْخَلْقَ: ئاللاھ مەخلۇقاتنى يوقتىن بار قىلدى.

«بَدَأَ الْكَاتِبُ مَقَالَهُ بِمُقَدِّمَةٍ عَنْ مَنْهَجِهِ»: يازغۇچى ئۆزىنىڭ ماقالىسىنى ئۆز مەسلىكى ئۈستىدە توختىلىدىغان مۇقەددىمە بىلەن باشلىدى.

«بَدَأَتِ الْحَيَاةُ تَعُودُ إِلَى وَضْعِهَا الطَّبِيْعِيِّ»: ھايات ئۆزىنىڭ تەبىئىي ھالىتىگە قايتىشقا باشلىدى.

«يَبْدَأُ الْعَمَلُ فِي السَّابِعَةِ صَبَاحًا»: ئىش ئەتىگەن سائەت يەتتىدە باشلىنىدۇ.

بَدَّ يَبُدُّ بَدًّا رِجْلَيْهِ: چاتراقنى كەردى.

بُدٌّ: قېچىش يولى؛ ھەسسە، ئۈلۈش؛ قاچىدىغان يول؛ تېگىشلىك قىسىم.

لَابُدَّ وَ مِنْ غَيْرِ بُدٍّ: چوقۇم، جەزمەن، مۇقەررەر، كەم بولسا بولمايدىغان.

لَابُدَّ مِنْهُ: زۆرۈر، شەرت، لازىم، تېگىشلىك، ھاجەت.

لَابُدَّ أَنَّ: چوقۇم، زۆرۈر.

لَابُدَّ مِمَّا لَيْسَ مِنْهُ بُدٌّ: پېشانىگە پۈتۈلگەندىن قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ.

«لَابُدَّ مِنْ مَحْوِ الْأُمِّيَّةِ إِذَا أَرَدْنَا أَنْ نَرْفَعَ مُسْتَوَى الْمَعِيشَةِ فِي الْبِلَادِ»: ئەگەر مەملىكەتنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسىنى يۇقىرى كۆتۈرمەكچى بولىدىكەنمىز، چوقۇم ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىشىمىز كېرەك.

«لَابُدَّ أَنَّكَ مُسْتَعِدٌّ لِتَحَمُّلِ الْمَسْؤُلِيَّةِ»: سەن مەسئۇلىيەتنى ئۈستۈڭگە ئېلىش ئۈچۈن تەييار تۇرۇشۇڭ كېرەك.

«مَنْ سَارَ عَلَى الطَّرِيْقِ الصَّحِيْحِ لَابُدَّ أَنْ يَصِلَ إِلَى مَا يُرِيْدُ»: توغرا يولدا ماڭغان ئادەم، چوقۇم مەقسىتىگە يېتىدۇ.

حَدَثَتْ حَادِثَةٌ لَابُدَّ مِنْهَا: ساقلىنىش قىيىن بولغان بىر ۋەقە يۈز بەردى.

بَدَّالٌ: يېمەك - ئىچمەك سودىگىرى، ھۆپپىگەر، سەرراپ.

بَدَّالَةٌ ج بَدَّالَاتُ التِّلْفُونَاتِ: تېلېفون باش ئاپپاراتى.

بَدَّدَ يُبَدِّدُ تَبْدِيدًا: ئايرىۋەتتى، تارقىتىۋەتتى.

بَدَّدَ الْمَالَ: مالنى بۇزۇپ چېچىۋەتتى.

بَدَّدَ ظُنُونَهُ: ئۇنىڭ گۇمانلىرىنى تۈگەتتى.

بَدَّدَ طَاقَتَهُ بِدُونِ تَخْطِيطٍ أَوْتَفْكِيرٍ: ئۆز كۈچىنى پىلانسىز ۋە ئويلىماستىن بىكار قىلىۋەتتى.

بَدَّعَ يُبَدِّعُ تَبْدِيْعًا الشَّخْصَ: ئۇنى بىدئەتچى دەپ تۆھمەت قىلدى.

بَدَّعَ الشَّخْصَ: ئىجاد قىلدى، كەشىپ قىلدى.

بَدَّلَ يُبَدِّلُ تَبْدِيلًا: ئالماشتۇردى، يەڭگۈشلىدى، ئۆزگەرتتى.

بَدَّلَ الْكَلَامَ: سۆزنى ئۆزگەرتىۋەتتى.

بَدَّلَ الشَّيْءَ بِغَيْرِهِ: تېگىشىۋالدى.

«بَدَّلَ الثَّوْبَ الْجَدِيْدَ بِالثَّوْبِ الْقَدِيْمِ»: يېڭى كىيىمنى كونا كىيىمگە تېگىشتى.

بَدَّنَ يُبَدِّنُ تَبْدِينًا الرَّجُلُ: ياشىنىپ قالدى.

«أَنَّ الرَّسُولَ لَمَّا بَدَّنَ قَالَ تَمِيْمُ الدَّارِيّ أَلَا تَتَّخِذُ لَكَ مِنْبَرًا» «حديث»: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ياشىنىپ قالغان چاغدا تەمىيمۇددارى ئۇنىڭغا: «بىرەر مۇنبەر قويۇۋالساڭچۇ» دېدى.

بَدَرَ يَبْدُرُ بُدُورًا إِلَيْهِ: ئالدىرىدى، ئالدىغا ئۆتۈۋالدى، ئالدىنى تالاشتى، ئالدىدا ماڭدى.

بَدَرَ الشَّخْصَ بِالشَّيْءِ: ئالدىراتتى.

بَدَرَ صَدِيقَهُ بِالتَّحِيَّةِ وَالسُّؤَالِ عَنْ حَالِهِ: دوستىنى سالام ۋە ھال سوراشلار بىلەن ئالدىرىتىپ قويدى.

بَدَرَتْ بَادِرَةٌ مِنْهُ: ئاغزىدىن چىقىپ كەتتى، دەپ تاشلىدى، ئارتۇقچە گەپ قىلىپ قويدى.

بَدَرَتْ كَلِمَةٌ: دەپ تاشلىدى، ئاغزىدىن چىقىپ كەتتى، ئوشۇقچە گەپ قىلىپ قويدى.

بَدَرَتْ مِنْهُ كَلِمَاتٌ نَابِيَةٌ: ئۇنىڭ ئاغزىدىن سەت گەپلەر چىقىپ كېتىپ قالدى.

كىتاب تورىبىتى www.uyghurkitap.com

بَذْرٌ ج بُذُورٌ: تولۇن ئاي، 14 كۈنلۈك ئاي.

لَيْلَةُ الْبَدْرِ: ئاينىڭ 14 ـ كېچىسى.

بَدْرَةٌ ج بِدَرٌ و بُدُورٌ: ئون مىڭ تەڭگە.

بَدْرُومٌ: كەمە، كېرەم، يەرئاستى ئۆيى، بىنانىڭ ئەڭ ئاستىنقى قەۋىتى.

بَدْرِيٌّ: بەدرى غازىتىغا قاتناشقان ساھابە.

بَدْرِيٌّ مِنَ الزَّرْعِ: دەسلەپكى زىرائەت.

بَدْرِيَّةٌ ج بَدَارِيُّ: چۈجە.

بَدَعَ يَبْدَعُ بَدْعًا الشَّيْءَ: كەشىپ قىلدى، ئىجاد قىلدى، ياراتتى، يېڭىلىق ياراتتى، يېڭى يول ئۇتتى.

بَدُعَ يَبْدُعُ بَدَاعَةً الشَّيْءُ: ياخشى بولسۇن ياكى يامان بولسۇن، ئىش چېكىگە يەتتى.

بَدْعٌ: ئىجاد قىلماق، ياراتماق.

بِدْعٌ ج أَبْدَاعٌ وَبُدْعٌ: يېڭى شەيئى، يېڭى ئىش.

«قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ» «قرآن»: ئېيتقىنكى «مەن تۇنجى پەيغەمبەر ئەمەسمەن.»

«هٰذَا الشِّعْرُ بِدْعٌ فِي بَابِهِ»: بۇ شېئىر ئۆز بابىدا ئۆزگىچىدۇر.

لَابِدْعَ مِنْ: ھەيران قالارلىق ئەمەس، ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس.

«لَا بِدْعَ مِنْ أَنَّهُ أَقْبَلَ عَلَى عَمَلِهِ مُتَحَمِّسًا»: ئۇنىڭ ئۆز ئىشىغا قىزغىن كىرىشىپ كەتكەنلىكى ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس.

لَابِدْعَ فِي ذٰلِكَ: ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس.

بِدْعَةٌ ج بِدَعٌ: يېڭى ئىش، بىدئەت، يېڭى ئىقىم.

أَهْلُ الْبِدَعِ: بىدئەتچىلەر.

«عُنِيَ بِالْإِصْلَاحِ الدِّينِيِّ وَ ذَمِّ الْبِدَعِ وَ مُهَاجَمَةِ الْخُرَافَاتِ»: دىنىي ئىسلاھاتقا، بىدئەتلەرنى ئەيىبلەشكە، خۇراپاتلارغا ھۇجۇم قىلىشقا ئەھمىيەت بېرىلدى.

بِدْعِيٌّ: بىدئەتكە مەنسۇپ، بىدئەتكە تەۋە.

بَدَلَ يَبْدُلُ بَدْلًا: ئۆزگەرتتى، ئالماشتۇردى، يەڭگۈشلىدى.

بَدَلٌ ج أَبْدَالٌ: ئورنىنى باسىدىغان، ئىزباسار، ئېسىل؛ تەسەۋۋۇپ ئىستىلاھىدا پۈتۈنلەي ئاللاھقا بېرىلگەن ئەۋلىيا.

بَدَلُ الْإِشْتِرَاكِ فِي الْجَرِيدَةِ: گېزىتكە مۇشتەرى بولۇش پۇلى.

بَدَلُ الْحُضُورِ: قاتنىشىش پۇلى.

بَدَلُ السَّكَنِ: ئولتۇراقلىنىش ياردەم پۇلى.

بَدَلُ الْخِدْمَةِ الْعَسْكَرِيَّةِ: ھەربىي خىزمەت نەپىقىسى.

بَدَلُ تَخَصُّصٍ: ئىختىساسلىشىش راسخوتى.

بَدَلُ سَفَرٍ: سەپەر خىراجىتى.

بَدَلُ إِنْتِقَالٍ: يۆتكىلىش ھەققى.

بَدَلُ تَمْثِيلٍ: رول ئېلىش ھەققى.

بَدَلُ تَفَرُّغٍ: بوشىنىش ھەققى.

«أَعْطَاهُ كُتُبًا بَدَلَ الْهَدِيَّةِ الَّتِي وَعَدَهُ بِهَا»: ئۇنىڭغا بېرىشكە ۋەدە قىلغان سوۋغىنىڭ ئورنىغا كىتابلارنى بەردى.

«سَأَذْهَبُ إِلَى الْقَرْيَةِ بَدَلًا مِنَ الْمَدِينَةِ»: شەھەرگە بارغاننىڭ ئورنىغا يېزىغا بارىمەن.

بَدَلًا مِنْ كَذَا: ئۇنىڭ ئورنىغا، ...غا ۋاكالەتەن.

«تُؤَكِّدُ الْمَدَارِسُ التَّقْلِيدِيَّةُ عَلَى الْحِفْظِ بَدَلًا مِنْ تَنْمِيَةِ الْقُوَى الْعَقْلِيَّةِ لَدَى الطُّلَّابِ»: ئەنئەنىۋى مەكتەپلەر ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئەقلىي قۇۋۋىتىنى ئاشۇرۇشنىڭ ئورنىغا ئۆلۈك يادلاشنى تەكىتلەيدۇ.

بَدَّلَ: ئۆزگەرتمەك، تېگىشمەك، نۆۋەتلەشمەك، ئالماشماق ، ئالماشتۇرماق.

بَدْلَةٌ ج بَدَلَاتٌ: پەلتو، تون، تاشقى كىيىم.

بَدْلَةُ السَّهْرَةِ: كېچىلىك مۇراسىم كىيىمى.

بَدْلَةُ الشُّغْلِ: ئىش كىيىمى.

بَدْلَةُ تَدْرِيبٍ: تەنھەرىكەت كىيىمى.

بَدْلَةٌ جَاهِزَةٌ: تەييار كىيىم.

بَدْلَةٌ رَسْمِيَّةٌ: مۇراسىم كىيىمى.

بَدْلَةٌ عَسْكَرِيَّةٌ: ھەربىي فورما.

بَدُنَ يَبْدُنُ بَدَانَةً وَبَدَانًا وَ بَدَنَ يَبْدُنُ بَدَنًاوَ بُدْنًا وَ بُدُونًا: سەمرىپ كەتتى.

بَدَنٌ ج أَبْدَانٌ: بەدەن، تەن، گەۋدە.

بَدَنَةٌ ج بَدَنَاتٌ وَ بُدْنٌ وَ بُدُنٌ: مەككىدە قۇربانلىق قىلىنىدىغان كالا ياكى تۆگە.

«وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَالَكُمْ مِنْ شَعَائِرِاللّٰهِ» ‹قرآن›: تۆگىنى ئاللاھنىڭ (دىنىنىڭ) ئالامەتلىرىدىن قىلدۇق.

بَدَنَةٌ ج بَدَنَاتٌ: قەبىلە، مىللەت، ئۇلۇس.

بَدَنِيٌّ: بەدەنگە مەنسۇپ.

تَرْبِيَةٌ بَدَنِيَّةٌ: تەنتەربىيە.

اَلرِّيَاضَةُ الْبَدَنِيَّةُ: تەنتەربىيە، تەنھەرىكەت.

بَدَهَ يَبْدَهُ بَدْهًا وَ بَدَاهَةً الرَّجُلَ: ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلدى.

بَدَهِيٌّ: ئۇزۇن ئويلاشقا ھاجەتسىز، ناھايىتى روشەنكى، دىمىسىمۇ چۈشىنىشلىك، ئۆز ـ ئۆزىدىن مەلۇم، ئاكسىئوما.

بَدْوٌ: كۆچمەن، كۆچمەنلىك تۇرمۇشى، سەھرا.

«مَازَالَ الْبَدْوُ يُكَوِّنُونَ نِسْبَةً كَبِيرَةً مِنْ سُكَّانِ الْعَالَمِ الْعَرَبِيِّ» : كۆچمەنلەر ئەرەب دۇنياسىنىڭ ئاھالىلىرى ئىچىدە يەنىلا زور نىسبەتنى ئىگىلەپ تۇرماقتا.

«يَعْرِفُ الْبَدْوُ طُرُقَ الْقَوَافِلِ فِى الصَّحْرَاءِ» : بەدەۋىيلەر سەھرادىكى كارۋان يوللىرىنى بىلىدۇ.

بَدَوِيٌّ م بَدَوِيَّةٌ ج بَدَاوِيٌّ: سەھرالىق، يېزىلىق، قىرلىق.

«اَلْبَدَوِيُّ يَرْعَى غَنَمَهُ فِى ضَوَاحِى الْمَدِينَةِ» : بەدەۋى ئۆزىنىڭ پادىسىنى شەھەر ئەتراپىدا بېقىۋاتىدۇ.

«عَاشَ حَيَاةً بَدَوِيَّةً» : ئۇ سەھرا تۇرمۇشىنى باشتىن كەچۈردى.

بَدِيعٌ ج بَدَائِعُ: ئىجاد قىلىنغان نەرسە، كەشىپ قىلىنغان نەرسە، ئېسىل، تەڭداشسىز، ئاجايىپ گۈزەل.

«بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ» ‹قرآن› : ئاللاھ ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى يوقتىن بار قىلغۇچىدۇر.

عِلْمُ الْبَدِيعِ: ئەرەب تىلى ئىستىلىستىكىسىنىڭ 3 ـ قىسمى.

اَلْبَدِيعُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بىرى بولۇپ، «يوقنى بار قىلغۇچى ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

بَدِيعَةٌ ج بَدَائِعُ: يېڭى ئىش، كەم كۆرۈلىدىغان ئىش، كەم ئۇچرايدىغان ھادىسە، يېڭى ـ يېڭى ھادىسە.

بَدِيعِيٌّ: بەدىئىي، ئىستىلىستىكىلىق.

أُسْلُوبٌ بَدِيْعِيٌّ: بەدىئىي ئۇسلۇب.

«يُسْرِفُ بَعْضُ الْكُتَّابِ الْقُدَامَى فِى اسْتِعْمَالِ الْمُحْسَنَاتِ الْبَدِيْعِيَّةِ: قەدىمكى بەزى يازغۇچىلار سۆزلەرنى بەدىئىي چىرايلىق قىلىپ ئىشلىتىشتە چەكتىن ئاشۇرۇۋاتىدۇ.

بَدِيْلٌ ج بُدَلَاءُ وَ أَبْدَالٌ: ئورنىنى باسىدىغان، ئىزباسار، ئېسىل، ۋاكالەتچى.

بَدِيلٌ ‹فِى السِّينَمَاءِ› : ئىككىنچى رولنى ئالغۇچى.

بَدِيلٌ ج أَبْدَالٌ ‹عِنْدَالصُّوفِيَّةِ› : مۇرىدلارنىڭ ئىشى تاپشۇرۇلغان شەخسنىڭ لەقىمى.

بَدِيلَةٌ ج بَدَائِلُ: سودا ماللىرى ۋە ماشىنا ئۈسكۈنىلىرىنىڭ زاپاس پارچىسى.

مَوَادٌّ بَدِيلَةٌ: تەبىئىي ماددىلارنىڭ ئورنىغا ئىشلەنگەن رېزىنكە ۋە سۈنئىي چىگە قاتارلىق نەرسىلەر.

بَدِينٌ ج بُدُنٌ: سېمىز.

بَدِيهَةٌ: تۇساتتىنلا، دەرھاللا، ئۇزۇن ئويلانماستىنلا، ئىشنىڭ ئەۋۋىلى.

أَجَابَ عَلَى الْبَدِيهَةِ: ئويلاپ تۇرمايلا جاۋاب بەردى.

صَاحِبُ بَدِيْهَةٍ: ھازىر جاۋاب.

عَلَى الْبَدِيْهَةِ: ئۆزلۈكىدىن.

حَاضِرُ الْبَدِيْهَةِ: ھازىر جاۋاب.

بَدِيْهِيٌّ: ئۆز ـ ئۆزىدىن مەلۇم، چۈشەندۈرۈش ھاجەتسىز.

مِنَ الْبَدِيهِيِّ: ئوچۇق ئاشكارا.

«مِنَ الْبَدِيْهِيِّ أَنَّ دُعَاةَ الْإِقْلِيْمِيَّةِ يُعَارِضُونَ أَيَّ مَشْرُوعٍ لِتَوْحِيدِ الْعَرَبِ» : تار رامكىلىق يۇرتۋازلىق تەشەببۇسچىلىرىنىڭ ئەرەبلەرنى بىرلەشتۈرىدىغان ھەرقانداق پىلانغا قارشى تۇرۇشى ئېنىق.

بَدِيْهِيَّةٌ ج بَدِيْهِيَّاتٌ: پاكىت ـ ئىسپاتقا ئېھتىياجى بولمىغان ھەقىقەت، ئۆز ـ ئۆزىدىن مەلۇم ئىش، ئاكسىئوما.

«إِنَّ مَا يَقُولُهُ الْمُؤَلِّفُ يُعَدُّ مِنَ الْبَدِيْهِيَّاتِ» : ئاپتورنىڭ ئېيتقانلىرى ھېچقانداق پاكىت تەلەپ قىلمايدىغان ھەقىقەتتۇر.

بَذَاءَةٌ: سەت گەپ، ئىپلاس سۆز، شەرمەندىلىك، ئۇياتسىزلىق.

بَذَاءَةُ اللِّسَانِ: ئاغزى يامان، گېپى سەت، گېپى سېسىق.

«عُرِفَ بِبَذَاءَةِ لِسَانِهِ» : ئۇ ئاغزى يامانلىق بىلەن تونۇلغان.

بَذَاذَةٌ: پاسكىنىچىلىق، مەينەتچىلىك، كىر باسقان.

بَذَأَ يَبْذَأُ بَذْأً الشَّخْصَ: كەمسىتتى، سەل قارىدى، مەنسىتمىدى.

بَذُؤَ يَبْذُؤُ بَذْءً وبَذَاءَةً: ئاغزى يامان بولدى، ئەخلاقسىز بولدى، ئەدەپسىز بولدى.

بَذِئَ يَبْذَأُ بَذَاءً وَبَذَاءَةً الرَّجُلُ: سەت گەپلەرنى قىلدى، ئەدەپسىزلىك قىلدى.

بَذِئَ عَلَيْهِ: ئۇنى كەمسىتتى، خورلىدى، تىللىدى.

بَذِيءٌ ج أَبْذِيَاءُ: ئاغزى يامان، ئەدەپسىز.

بَذِيَّةٌ ج بَذِيَّاتٌ: ئەخلاقسىز.

بَذَخَ يَبْذَخُ بَذَخًا وبَذِخَ يَبْذَخُ بَذَخًا و بَذُخَ يَبْذُخُ بَذَاخَةً: تەكەببۇرلۇق قىلدى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى، چوڭچىلىق قىلدى؛ ئېگىز بولدى.

بَذَخَ الْجَبَلُ و نَحْوُهُ: تاغ ئېگىز بولدى.

بَذِخَ الشَّخْصُ: شەرەپلىك بولدى.

بَذَخٌ: باياشات، باياشاتچىلىق.

«عَاشَ حَيَاةَ بَذَخٍ وَلَهْوٍ» : ئۇ راھەت ـ پاراغەت ۋە ئويۇن ـ كۈلكە بىلەن ياشىدى.

بَذْخٌ: ھاكاۋۇرلۇق قىلماق، ئۆزىنى چوڭ تۇتماق، تەكەببۇرلۇق قىلماق.

بَذَّ يَبَذُّ بَذًّا و بَذَاذًا و بَذَاذَةً و بُذُوذَةً: سالتاڭ يۈردى؛ ئېگىز ـ پەس كىيىملەر بىلەن يۈردى، جۇل ـ جۇل كىيىملەر بىلەن يۈردى.

بَذَّ يَبُذُّ بَذًّا: يەڭدى، بويسۇندۇردى.

بَذَّ أَقْرَانَهُ: تەڭتۇشلىرىدىن ئۈستۈن چىقتى.

بَذٌّ: ئۈستى ـ بېشى پاسكىنا، كىيىملىرى مەينەت، كىيىنىشى قالايمىقان؛ تەڭداشسىز، بىردىنبىر، مىسلىسىز.

بَذَّارٌ: ئۇرۇق چاچقۇچى، ئۇرۇق سالغۇچى.

بَذَّارَةٌ: ئۇرۇق چېچىش ماشىنىسى، سىيالكا.

بَذَّرَ يُبَذِّرُ تَبْذِيرًا: ئىسراپ قىلىۋەتتى، بەتخەجلىك قىلدى، بۇزۇپ چاچتى.

«وَلاَ تُبَذِّرْ تَبْذِيْرًا إِنَّ الْمُبَذِّرِيْنَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِيْنَ» «قرآن» : ئىسراپ قىلمىغىن، ئىسراپ قىلغۇچىلار ھەقىقەتەن شەيتانلارنىڭ قېرىنداشلىرىدۇر.

بَذَرَ يَبْذُرُ بَذْرًا الْحَبَّ: تېرىدى، ئۇرۇق چاچتى.

بَذَرَ الْبُذُورَ: ئۇرۇق سالدى، تېرىدى.

بَذَرَالتَّفْرِقَةَ: ئىتتىپاقسىزلىق تېرىدى.

بَذَرَ مَالَهُ: مېلىنى ئىسراپ قىلدى، بۇزۇپ چاچتى.

«سَادَتِ الطَّائِفِيَّةُ فِي الْبِلاَدِ فَبَذَرَتْ بُذُورَالْفِتْنَةِ وَالشِّقَاقِ بَيْنَ أَبْنَاءِ الشَّعْبِ الْوَاحِدِ» : يۇرتتا گۇرۇھۋازلىق ئۈستۈنلۈك قازىنىپ بىر مىللەت كىشىلىرى ئارىسىدا پىتنە ـ پاسات ۋە تەپرىقىچىلىقنىڭ ئۇرۇقىنى چاچتى.

بَذْرٌ: تېرىش، ئۇرۇق چېچىش.

بَذْرٌ ج بُذُورٌ: ئۇرۇق، دان؛ نەسىل؛ مايىسا.

«إِنَّ هَؤُلاَءِ لَبَذْرُ سُوْءٍ» : بۇلار يامان ئەۋلادلاردۇر.

«لَقَدْ نَقَعْتُ هَذِهِ الْبُذُورَ فِى الْمَاءِ الْفَاتِرِ» : بۇ ئۇرۇقلارنى ئىلمان سۇغا چىلىدىم.

بُذُورُالتَّفْرِقَةِ وَ الْفِتْنَةِ وَ نَحْوِهِمَا: تەپرىقىچىلىك ۋە پىتنە ـ پاسات ئۇرۇقلىرى.

بَذِرٌ: بەتخەج، ئىسراپخور.

بَذْرَةٌ ج بَذْرَاتٌ و بَذْرٌ: بىر تال ئۇرۇق.

بَذَلَ يَبْذُلُ و يَبْذِلُ بَذْلاً الشَّيْءَ: چىقىم قىلدى، سەرپ قىلدى، سېخىلىق قىلدى.

بَذَلَ التَّضْحِيَّاتِ: قۇربانلارنى بەردى.

بَذَلَ وُسْعَهُ: قولىدىن كېلىشىچە تىرىشتى، تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

بَذَلَ جُهْدَهُ: زور تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

«بَذَلَ الْغَالِي وَالنَّفِيسَ أَوْبَذَلَ النَّفْسَ وَالنَّفِيسَ»: ئۆزىنى ۋە پۇل - مېلىنى قۇربان قىلدى، ھېچنېمىسىنى ئايىمىدى.

بَذَلَ نَفْسَهُ دُونَ وَطَنِهِ: ۋەتەن ئالدىدا ئۆزىنى پىدا قىلدى.

بَذَلَ نَفْسَهُ فِي سَبِيلِ وَطَنِهِ: ۋەتەن ئۈچۈن ئۆزىنى پىدا قىلدى.

بَذَلَ قُصَارَى جُهُودِهِ: پۈتۈن كۈچىنى سەرپ قىلدى.

بَذَلَ أَقْصَى الْجُهُودِ: پۈتۈن كۈچىنى سەرپ قىلدى.

بَذَلَ الْمَسَاعِيَ الْحَمِيدَةَ: ناھايىتى ياخشى تىرىشتى، ئەستايىدىل مۇئامىلىدە بولدى.

«مَنْ بَذَلَ بَعْضَ عِنَايَتِهِ لَكَ فَابْذُلْ جَمِيعَ شُكْرِكَ لَهُ»: ساڭا ئازراق ياخشىلىق قىلغان كىشىگە پۈتۈن تەشەككۈرىڭنى ئايىما.

«بَذَلْتُ جُهْدًا كَبِيرًا»: مەن كۆپ تىرىشچانلىق كۆرسەتتىم.

«كُلُّ شَيْءٍ يُمْكِنُ أَنْ تُتْقِنَهُ مَادُمْتَ تَبْذُلُ جُهْدًا فِي سَبِيلِ ذَلِكَ»: تىرىشىدىغانلا بولساڭ، ھەرقانداق نەرسىنى پۇختا ئۆگىنەلەيسەن.

بَذْلٌ: (پۇل - مال قاتارلىقلارنى) بەرمەك، سەرپ قىلماق.

«صَوْنُهُ خَيْرٌ مِنْ بَذْلِهِ»: ئۇنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىدىن ئىچكى كۆرۈنۈشى ئارتۇق.

بِذْلَةٌ ج بِذَلٌ: ئىش كىيىمى، خىزمەت كىيىمى.

بِذْلَةُ الْعَمَلِ . بِذْلَةُ الشُّغْلِ: ئىش كىيىمى، خىزمەت كىيىمى.

بِذْلَةُ السَّهْرَةِ: كېچىلىك كىيىم.

بَذُورٌ ج بُذُرٌ: سۆزمەنچى، سىر ساقلىيالمايدىغان، قورسىقىدا گەپ ياتمايدىغان.

بَذِيءٌ: سەت گەپ قىلماق، پاسكىنا سۆز، ئاغزى يامان.

اَلْبَذِيئَةُ مِنَ الْأَرَاضِي: قاقاس زېمىن.

يَتَلَفَّظُ بِأَلْفَاظٍ بَذِيئَةٍ: ئۇ سەت گەپلەرنى قىلماقتا.

بَذِيخٌ ج بُذَخَاءُ: مەغرۇر، تەكەببۇر؛ ئۇلۇغ.

بَذِيذٌ: مىسلى، ئوخشىشى.

بَذِيمٌ م بَذِيمَةٌ: ئورۇنلۇق غەزەپلىنىدىغان ئادەم؛ زەردىسى بار ئادەم؛ كۈچلۈك ئادەم؛ ئاغزى پۇرايدىغان ئادەم.

بُذَيْرَةٌ ج بُذَيْرَاتٌ: يېڭى تۇتقان دان.

بَرْءٌ: ياراتماق، ئىجاد قىلماق.

بُرْءٌ: ساقايماق، شىپا تاپماق، سالامەتلىكنى ئەسلىگە كەلمەك.

بَرَاءٌ: گۇناھسىز، ساپ؛ ئادا - جۇدا.

«إِنِّي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ» «قرآن»: سىلەر چوقۇنۇۋاتقان بۇتلاردىن مەن راستتىنلا ئادا - جۇدا مەن.

بَرَاءَةٌ: پاكلىق، گۇناھسىزلىق؛ كەچۈرۈم قىلماق؛ ئازاد قىلماق.

بَرَاءَةُ الْإِعْتِمَادِ: دۆلەت خېتى (تولۇق ھوقۇقلۇق دىپلوماتلارغا بېرىلىدىغان ئىجازەتنامە.)

بَرَاءَةُ الْإِخْتِرَاعِ: پاتېنت ھوقۇقى.

بَرَاءَةٌ ج بَرَاءَاتٌ: گۇۋاھلىق، رۇخسەت، گۇۋاھنامە، شاھادەتنامە، گۇۋاھلىق خېتى.

بَرَاحٌ: بىكار جاي، بوش يەر، كەڭلىك.

بُرَادَةٌ: تۆمۈرنى تاۋلاپ سۇۋۇتقان چاغدا چۈشۈپ قالىدىغان ئۇۋاقلار.

اَلْبَرَازُ: چۆل.

بِرَازُ الْإِنْسَانِ: گەندە، پوق.

بِرَازُ الْحَيَوَانِ: تېزەك، پوق، قىغ.

اَلْمَوَادُّ الْبَرَازِيَّةُ: پوق - سۈيدۈك.

www.uyghurkitap.com

بُرَاشِمُ: كۆزى ئىتتىك ئادەم.

اَلْبُرَاضَةُ. اَلْبُرَاضُ: ئاز، ئازغىنە.

بُرَاطِمُ: دورداي كالپۇك.

بَرَاعَةٌ: ماھارەت، پۇختىلىق، پىششىقلىق.

بَرَاعَةُ الْمَطْلَعِ «فِي النَّقْدِوَالْبَلَاغَةِ»: چىرايلىق باشلىنىش.

«عُرِفَ الشَّاعِرُبِبَرَاعَتِهِفِي اسْتِعْمَالِ اللُّغَةِ»: بۇ شائىر تىل قوللىنىشتىكى ماھارىتى بىلەن مەشھۇر.

بُرَاقٌ: ئۇچقۇر ئات، دۇلدۇل، تۇلپار.

أَبُو بَرَاقِشَ: سەۋە قۇشى؛ مەككار ئادەم، مەيدانسىز ئادەم، تۇرالغۇسى يوق ئادەم (خەلققە شۇملۇق ئېلىپ كەلگۈچىگە تەمسىل قىلىنىدۇ).

«عَلَى أَهْلِها جَنَتْ بَرَاقِش» «مثل»: خەلققە بالايىئاپەت ئېلىپ كەلدى.

بَرَامٌ: يىپ، ئېشىلگەن ئارغامچا ۋە شوينا، بوغقۇچ (ئاياغ قاتارلىقلارنىڭ).

بِرَانٌ ج بُرْنٌ: قارا تۇمشۇقلۇق دېڭىز بېلىقى.

بَرَأَ يَبْرَأُ بَرْأً وَ بُرُوءًا: ياراتتى، ئىجاد قىلدى، ياسىدى.

بَرَأَ اللّٰهُ الْخَلْقَ: ئاللاھ مەخلۇقاتنى ياراتتى.

بَرَأَ مِنَ الْمَرَضِ: كېسەلدىن ساقايدى.

بَرُؤَ يَبْرُؤُ بُرْءًا أَوْ بَرْءًا وَ بُرُوءًا الشَّخْصُ: توغرا نىيەتلىك بولدى، ئاق كۆڭۈل بولدى.

بَرْبَخٌ ج بَرَابِخُ: يەر ئاستى سۇ يولى، يۇندا ئاققۇزۇش يولى.

بَرْبَرَ يُبَرْبِرُ بَرْبَرَةً الْكَلَامَ: ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ قىلدى، غەۋغا قىلدى، ۋارقىراشتى.

بِرْبِرٌ ج بَرَابِرُ: چۈجە.

بَرْبَرٌ ج بَرَابِرَةٌ: بەربەرلەر، بەربەر مىللىتى.

بَرْبَرِيٌّ ج بَرْبَرِيُّونَ وبَرَابِرَةٌ: ياۋايى، ياۋۇز، ۋەھشىي، مەدەنىيەتسىز.

عَمَلٌ بَرْبَرِيٌّ: ياۋۇز ھەرىكەت.

«قَامَ الْعَدُوُّ بِإِعْتِدَاءٍ بَرْبَرِيٍّ عَلَى مُخَيَّمَاتِ اللَّاجِئِيْنَ»: دۈشمەن مۇساپىرلار لاگىرىغا ياۋۇزلۇق بىلەن تاجاۋۇز قىلدى.

بَرْبَرِيَّةٌ: ياۋۇزلۇق، يىرتقۇچلۇق، ۋەھشىيلىك.

بُرْتُقَالٌ الْوَاحِدَةُ بُرْتُقَالَةٌ ج بُرْتُقَالَاتٌ: ئاپېلسىن، جۈزە.

«اَلْبُرْتُقَالُ أَغْلَى مِنَ الْمَوْزِ ثَمَنًا فِى هَذِهِ الْمِنْطَقَةِ»: بۇ رايوندا ئاپېلسىن باناندىن قىممەت.

بُرْتُقَالِيٌّ: ئاپېلسىنغا مەنسۇپ.

لَوْنٌ بُرْتُقَالِيٌّ: ئاپېلسىن رەڭگىدە.

بُرْثُنٌ ج بَرَاثِنُ: قۇش ۋە يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ تىرنىقى.

بَرَاثِنُ الْإِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرلىكنىڭ چاڭگىلى.

بَرَاثِنُ الْجُوعِ وَ الْمَرَضِ وَالْجَهْلِ: ئاچلىق، كېسەللىك ۋە نادانلىق پەنجىسى (چاڭگىلى).

بَرَجَ يَبْرُجُ بُرُوجًا الشَّيْءُ: مەيدانغا كەلدى، ئاشكارىلاندى، ئاشكارا بولدى.

بُرْجٌ ج بُرُوجٌ وَ أَبْرَاجٌ و أَبْرِجَةٌ: قورغان، قەلئە، ئىستىھكام؛ ساراي، راۋاق.

«أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْكُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ» «قرآن»: قەيەردە بولماڭلار، ئۆلۈم سىلەرنى تاپىدۇ. سىلەر مۇستەھكەم قەلئەدە بولغان تەقدىردىمۇ.

بُرُوجُ الْأَفْلَاكِ: 12 بۇرج.

بُرْجُ الْأَسَدِ: ئەسەد بۇرجى.

بُرْجُ الثَّوْرِ: سەۋر بۇرجى.

بُرْجُ الْجَدْيِ: جەدى بۇرجى.

بُرْجُ الْجَوْزَاءِ: جەۋزا بۇرجى.

بُرْجُ الْحَمَلِ: ھەمەل بۇرجى.

بُرْجُ الْحُوتِ: ھوت بۇرجى.

بُرْجُ الدَّلْوِ: دەلۋە بۇرجى.

بُرْجُ السَّرَطَانِ: سەرەتان بۇرجى.

بُرْجُ السُّنْبُلَةِ: سۈنبۈلە بۇرجى.

بُرْجُ الْعَقْرَبِ: ئەقرەب بۇرجى.

بُرْجُ الْقَوْسِ وَالرَّامِي: قەۋس بۇرجى.

بُرْجُ الْمِيزَانِ: مىزان بۇرجى.

بُرْجُ الْمِدْفَعِ: زەمبىرەك سۇپىسى.

بُرْجُ الْحَمَامِ: كەپتەر قەپىسى، كەپتەرخانا.

بُرْجُ الْإِرْسَالِ: تارقىتىش راۋىقى.

بُرْجُ بَابِل: بابىلدا قەدىمكى دەۋردە بىنا قىلىنغان مەشھۇر تارىخىي قەلئە.

بُرْجٌ عَاجِيٌّ: ئەدىب ياكى سەنئەتكارلارنىڭ ئىجتىمائىي مەسىلىلەردىن ئۆزىنى قاچۇرۇ- شى.

«أُدَبَاءُالْعَاجِيِّ يَعْنُونَ بِمَا يَهُمُّ النَّاسَ مُبَاشَرَةً»: ئىجتىمائىي مەسىلىلەردىن ئۆزىنى قاچۇرىدى- غان ئەدىبلەر كىشىلەرگە بىۋاسىتە مۇناسىۋىتى بولمىغان شەيئىلەر بىلەن شۇغۇللىنىدۇ.

بُرْجُ الْمُرَاقَبَةِ: كۆزىتىش مۇنارى (ئايرودروم ياكى ھەربىي پاراخوتلاردا مەخسۇس كۆزىتىش ئۈچۈن ئورنىتىلغان مۇنار).

بِرْجَاسٌ: مۇسابىقە، بەيگە.

بَرْجَسَ يُبَرْجِسُ بَرْجَسَةً: ئات بەيگىسىگە قاتناش- تى.

بَرْجَلَ يُبَرْجِلُ بَرْجَلَةً: تەرتىپىنى بۇزدى، قالاي- مىقان قىلدى.

بُرْجُمَةٌ ج بَرَاجِمُ: ئۇگە، بوغۇم (قول ۋە پۇت بارماقلىرىنىڭ).

بُرْجُوَازِيٌّ: بۇرژۇئاز، بۇرژۇئاچە، بۇرژۇئازىيىگە خاس.

أَدَبٌ بُرْجُوَازِيٌّ: بۇرژۇئا ئەدەبىياتى.

بُرْجُوَازِيَّةٌ: بۇرژۇئازىيە سىنىپى.

بَرِحَ يَبْرَحُ بَرَاحًا الْمَكَانَ: ئايرىلدى، چەتنىدى.

«فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِي أَبِي» (قرآن): ئاتام ماڭا رۇخسەت قىلمىغىچە بۇ يەردىن ھەرگىز ئايرىلمايمەن.

مَابَرِحَ: ئاۋۋالقىدەكلا، يەنىلا، ئىلگىرىكىدەكلا، يەنە شۇنداق.

بَرِحَ الْأَمْرُ: تۈگىدى، مەۋجۇت بولۇپ تۇرمىدى.

بَرِحَ الْخَفَاءُ: مەخپىيلىك تۈگەپ ئىش ئاشكارا بولدى.

«مَا بَرِحَ الطَّالِبُ جَادًّا فِي سَعْيِهِ»: ئوقۇغۇچى ھېلىمۇ تىرىشچانلىق كۆرسىتىۋاتىدۇ.

بَرْحٌ ج أَبْرَاحٌ: كۈلپەت، ئازاب ـ ئوقۇبەت.

بُرَحَاءُ: قىيىنچىلىق، قاتتىق كۈن.

بُرَحَاءُ الْحُمَّى: قىزىتمىنىڭ قاتتىقلىقى.

بَرْحَى: يامان بولدى.

بَرَدَ يَبْرُدُ بَرْدًا و بَرَدَ يَبْرُدُ بُرُودًا و بُرُودَةً: سوۋۇدى، سوغۇق بولدى، توڭدى.

بَرَدَ الشَّخْصُ: سوۋۇپ كەتتى، قىزغىنلىقى پەسەي- دى.

«جَدَّ فِي الْأَمْرِ ثُمَّ بَرَدَ»: ئۇ ئىشنى تىرىشچان- لىق بىلەن باشلىدى، ئاندىن سوۋۇپ قالدى. ئىشقا ئەستايىدىل كىرىشكەندىن كېيىن سوۋۇپ كەتتى.

بَرَدَ الشَّيْءَ: سوۋۇتۇۋەتتى.

بَرَدَ بَرِيدًا: پوچتا ئارقىلىق ئەۋەتتى، يوللىدى.

بَرْدٌ: سوغۇق، سوغۇق تېگىش، زۇكام.

بَرْدُالْعَجُوزِ: مومايلار قورقىدىغان ئەڭ سوغۇق كۈنلەر (2 ـ ئاينىڭ 24 ـ كۈنىدىن 3 ـ ئاينىڭ 3 ـ كۈنىگىچە).

«يُعَانِي مِنْ نَزْلَةِ بَرْدٍ»: زۇكامنىڭ ئازابىنى تارتىۋاتىدۇ.

بَرَدٌ: مۆلدۈر، تولا.

بَرْدَانُ: سوغۇق، سالقىن.

بُرَدَاءُ: بەزگەك.

بُرْدٌ ج بُرُودٌ و أَبْرَادٌ و أَبْرُدٌ اَلْوَاحِدَةُ بُرْدَةٌ ج بُرْدَاتٌ وَ بُرَدٌ: رىدا، پىلاش، (ئەرلەر كىيىدى- غان يەڭسىز تون).

بَرْدَعَةٌ ج بَرَادِعُ: ئېگەر.

بَرْدِيٌّ: قەغەز ئۆسۈملۈكى (نىل دەرياسىدا ئۆستىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك بولۇپ، قەدىمكى مىسىرلىقلار ئۇنىڭدىن قەغەز ياساي- تتى.)

بِرْدِيَّةٌ: بەزگەك.

اَلْأَوْرَاقُ الْبَرْدِيَّةُ: سامان قەغەز.

بَرْذَعَةٌ ج بَرَاذِعُ: ئېگەر.

www.uyghurkitap.com

بِرْذَوْنٌ ج بَرَاذِيْنُ م بِرْذَوْنَةٌ: قېچىر.

بَرَّ يَبُرُّ بَرًّا وَمَبَرَّةً: بوي سۇندى، ئىتائەت قىلدى، ۋەدىسىدە تۇردى.

بَرَّ يَبَرُّ بِرًّا وَ بَرَارَةً وَ بُرُورًا: لەۋزىدە تۇردى، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلدى، ۋەدىسىدە تۇردى.

بَرَّ بِوَعْدِهِ: ۋەدىسىگە ۋاپا قىلدى.

بَرَّتِ الْيَمِينُ: قەسەم راست بولدى.

بَرَّ السِّلْعَةُ: تاۋارنىڭ بازىرى چىقتى، بازىرى ئىتتىك بولدى.

بَرَّ الْبَيْعُ: سودا ـ سېتىق راستچىللىق بىلەن بولدى.

بَرَّاللّٰهُ الْحَجَّ: ئاللاھ ھەجنى قوبۇل قىلدى.

بَرَّ الشَّخْصَ: ياخشى مۇئامىلە قىلدى.

بَرَّ وَالِدَيْهِ: ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلدى، ئىتائەتمەن بولدى.

«وَلاَ تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُم أَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ» ‹قرآن›: ياخشىلىق قىلماسلىقتا، تەقۋادار بولماسلىقتا ۋە كىشىلەرنى ئەپلەشتۈرمەسلىكتە قەسەم قىلىش شەكلى بىلەن ئاللاھنى توسالغۇ قىلماڭلار.

اَلْبَرُّ ج أَبْرَارٌ: ساداقەتمەن، كۆيۈمچان.

«وَبَرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا» ‹قرآن›: مېنى ئانامغا كۆيۈمچان قىلدى، مېنى مۇتەكەببىر شەقى قىلمىدى.

اَلْبَرُّ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «ئاللاھ ھەقىقەتەن ئېھسان قىلغۇچى» دېگەن مەنىدە.

«إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيْمُ» ‹قرآن›: ئاللاھ ھەقىقەتەن ئېھسان قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر.

بَرٌّ ج بُرُورٌ: قۇرۇقلۇق.

بَرًّا وَ بَحْرًا: قۇرۇقلۇق يولى ۋە دېڭىز يولى بىلەن، قۇرۇقلۇق ۋە دېڭىز ئارقىلىق.

بِرٌّ: ئادىل، توغرا، ساغلام، ياخشى؛ رەھىمدىللىك؛ ئىنسانپەرۋەرلىك.

اَلْبِرُّ بِالْوَالِدَيْنِ: ئاتا ـ ئانىغا ئىتائەتمەن بولۇش.

خَيْرُ الْبِرِّ عَاجِلُهُ: ياخشى ئەمەللەرنىڭ ئەۋزىلى چاپسان بولغىنىدۇر.

«تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَ التَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَ الْعُدْوَانِ» ‹قرآن›: ياخشى ئىشقا ۋە تەقۋادارلىقتا ياردەملىشىڭلار، گۇناھقا ۋە زۇلۇمغا ياردەملەشمەڭلار.

«اَلبِرُّ لاَيَبْلَى، وَالذَّنْبُ لاَ يُنْسَى» ‹حديث›: ياخشىلىق كونىرىمايدۇ، گۇناھ ئۇنتۇلمايدۇ.

بُرٌّ: بۇغداي.

بَرَّأَ يُبَرِّئُ تَبْرِئَةً: ئاقلىدى، گۇناھىنى ساقىت قىلدى.

بَرَّأَ سَاحَتَهُ: ئاقلىدى.

بَرَّأَ نَفْسَهُ: ئۆزىنى ئاقلىدى.

«فَبَرَّأَهُ اللّٰهُ مِمَّا قَالُوا» ‹قرآن›: ئاللاھ مۇسانى ئۇلارنىڭ ئېيتقانلىرىدىن ئاقلىدى.

بَرَّاءَةٌ: قەلەم ئۇچلىغۇچ، قەلەمتۇراچ، بەكە.

بَرَّادَةٌ ج بَرَّادَاتٌ: سوغۇق ساقلاش ساندۇقى، مۇزلىتىش ئەسۋابى، توڭلاتقۇ.

بَرَّادَةٌ كَهْرِبَائِيَّةٌ: توڭلاتقۇ.

بَرَّاقٌ: پارقىراق، شانلىق، پارلاق.

«طَبَعَ كِتَابَهُ عَلَى وَرَقٍ بَرَّاقٍ»: ئۇ كىتابىنى پارقىراق قەغەزگە باستۇردى.

عُيُونٌ بَرَّاقَةٌ: نۇر چاقناپ تۇرغان كۆزلەر.

عَيْنَانِ بَرَّاقَتَانِ: پارقىراپ تۇرغان كۆز.

بَرَّامَةٌ ج بَرَّامَاتٌ: ئۇشكە، بۇرغا.

بَرَّانِيٌّ: ساختا، يات ئادەم، ناتونۇش ئادەم.

بَرَّايَةٌ ج بَرَّايَاتٌ: قەلەم ئۇچلىغۇچ، قەلەمتۇراچ، بەكە.

بَرَّحَ يُبَرِّحُ تَبْرِيحًا الْهَمُّ بِهِ: غەم ئۇنى ئازابلىدى.

«نَامَ الْفَقِيْرُ لَيْلَتَهُ وَقَدْ بَرَّحَ بِهِ الْجُوعُ»: پېقىر ئادەم ئاچلىقتىن ئازابلىنىپ ئۇخلىدى.

«بَرَّحَ اللّٰهُ عَنْهُ»: ئاللاھ ئۇنىڭدىن كۈلپەتنى كۆتۈرۈۋەتتى.

بَرَّدَ يُبَرِّدُ تَبْرِيْدًا بِالْمَاءِ: سوغۇق سۇدا يۇيۇندى.

بَرَّدَ عَنِ الشَّخْصِ: يېنىكلەتتى.

«لَاتُبَرِّدُوا عَنِ الظَّالِمِ» ‹حديث›: زالىمغايار- يۆلەك بولماڭلار.

«بَرَّدَ غَلِيْلَهُ»: ئۇنىڭ ئۇسسۇزلۇقىنى يېنىك- لەتتى، ئۇسسۇزلۇقىنى قاندۇردى.

بَرَّدَ الشَّيْءَ: سوۋۇتتى.

بَرَّدَ الشَّرَابَ: ئىچىملىكنى سوۋۇتتى.

بَرَّدَ الْبَيْتَ وَنَحْوَهُ: سوۋۇتۇش ئۈسكۈنىلىرى ئارقىلىق ئۆينى سالقىن قىلدى.

بَرَّدَ الطَّعَامَ وَ نَحْوَهُ: تاماق قاتارلىقلارنى توڭلات- قۇغا سېلىپ قويدى.

بَرَّدَ الشَّخْصَ: سوۋۇتۇۋەتتى.

بَرَّرَ يُبَرِّرُ تَبْرِيرًا: ئاقلىدى، گۇناھىدىن ئۆتتى.

بَرَّرَ الْعَمَلَ: ئىشنى ئاقلىدى.

«بَرَّرَ الْعَدُوُّ اِعْتِدَاءَاتِهِ بِحُجَّةِ الدِّفَاعِ عَنِ الْأَمْنِ فِي بِلَادِهِ»: دۈشمەن ئۆزىنىڭ تاجاۋۇزچى- لىقلىرىنى يۇرتىنىڭ بىخەتەرلىكىنى قوغداش باھانىسى بىلەن ئاقلىدى.

«اَلْغَايَةُ تُبَرِّرُ الْوَسِيْلَةَ»: غايە ھەرقانداق يوللۇق بولمىغان ۋاسىتىلەرنى قوللىنىشنى تەلەپ قىلىدۇ.

لَايُبَرَّرُ: يول ئىچىشقا بولمايدۇ. ھېچقانداق ئۆزرە يوق، ئاقلىغىلى بولمايدۇ.

بَرَّزَ يُبَرِّزُ تَبْرِيزًا الشَّيْءَ: ئاشكارىلىدى.

بَرَّزَالْفَرَسُ: بەيگىدە ئۆتۈپ چىقتى، بەيگىدە ھەممىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى.

بَرَّزَ الشَّخْصُ: تەڭتۇشلىرىدىن ئۈستۈن چىقتى.

بَرَّقَ يُبَرِّقُ تَبْرِيْقًا الشَّخْصُ: قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

بَرَّقَ بَصَرَهُ وَبِبَصَرِهِ: تىكىلىپ قارىدى، ئالايدى.

بَرَّكَ يُبَرِّكُ تَبْرِيكًا الْجَمَلَ: تۆگىنى چۆكتۈردى، تۆگىنى تىزلاندۇردى.

بَرَّكَ الْجَمَلُ: تۆگە چۆكتى، ياتتى.

بَرَّكَ عَلَيْهِ وَفِيهِ: ئۇنىڭغا بەرىكەت ئاتا قىلىنىشى بىلەن دۇئا قىلدى.

بَرَّمَ يُبَرِّمُ تَبْرِيمًاالْحَبْلَ: ئارغامچىنى ئەشتى، تولغىدى.

بِرِّيمَةٌ ج بِرِّيمَاتٌ: ئۇشكە، بۇرغا، بىگىز.

بَرِّيٌّ: ياۋا (ھايۋان ۋە ئۆسۈملۈك)؛ قۇرۇقلۇققا مەنسۇپ، قۇرۇقلۇققا تەۋە.

نَبَاتٌ بَرِّيٌّ: ياۋا ئۆسۈملۈكلەر.

أَرْنَبٌ بَرِّيٌّ: ياۋا توشقان.

حَيَوَانٌ بَرِّيٌّ: ياۋايى ھايۋان.

بَرِّيَّةٌ ج بَرِّيَّاتٌ وَبَرَارِيٌّ: دالا، بىنەم، ئادىمىزات يوق يەر.

مَعْرَكَةٌ بَرِّيَّةٌ: قۇرۇقلۇقتا ئېلىپ بېرىلىدىغان جەڭ، قۇرۇقلۇق ئۇرۇشى.

قُوَّاتٌ بَرِّيَّةٌ: قۇرۇقلۇق ئارمىيە.

أَعْشَابٌ بَرِّيَّةٌ: ياۋا ئوت - چۆپ.

بَرَزَ يَبْرُزُ بَرِزَ يَبْرُزُ بَرَزًا: گەۋدىلەندى، چوقچى- يىپ چىقىپ تۇردى.

بَرَزَ اِلَى الْمَكَانِ: مەيدانغا چىقتى.

بَرَزَالْكَاتِبُ: يازغۇچىنىڭ داڭقى چىقتى، داڭق چىقاردى.

بَرَزَ لَهُ: ئۇنىڭ بىلەن ئېلىشىش ئۈچۈن مەيدانغا چۈشتى.

بَرَزَ يَبْرُزُ بُرُوزًا: كۆرۈندى، پەيدا بولدى، چوقچى- يىپ چىقىپ تۇردى، گەۋدىلەندى.

بَرَزَ يَبْرُزُ بَرَازَةً: ھەممىنى بېسىپ چۈشتى، شۆھرەت قازاندى.

بَرْزَخٌ ج بَرَازِخُ: بوغۇز (جۇغراپىيىدە ئىككى قۇرۇقلۇقنىڭ تۇتاشقان جايى)، ئىككى نەرسە ئارىسىدىكى توسما.

بَرْزَخٌ ‹فِى الدِّينِ›: توسما (ئۆلگەن چاغدىن تارتىپ قايتا تىرىلگەنگە قەدەر بولغان ئارىلىق- تىكى توسما.)

«وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار قەبرىلىرىدىن تۇرغۇزۇلغان كۈنگە قەدەر ئۇلارنىڭ ئالدىدا بىر توسما بولىدۇ.

بُرْسٌ، بِرْسٌ: پاختا، كېۋەز.

بِرْسَامُ: كۆكرەك پەردە ياللۇغى.

بِرْسِيمُ: بېدە.

uyghurkitap.com

بِرْسِيمٌ حِجَازِيٌّ: بېدە.

بَرَشَ يَبْرَشُ بَرْشًا الشَّيْءَ : سۈرتتى، ئېرتتۇۋەتتى.

بَرِشَ يَبْرَشُ بَرَشًا: داغ قالدى، ئىز قالدى.

بُرْشٌ ج أَبْرَاشٌ: بورا.

بَرْشَمَ يُبَرْشِمُ بَرْشَمَةً وَ بِرْشَامًا إِلَيْهِ: تىكىلىپ قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى.

بَرِصَ يَبْرَصُ بَرَصًا: ئاق كېسەلگە دۇچار بولدى.

بَرِصَتِ الْأَرْضُ: چارۋىلار، ئۆسۈملۈكلەرنى يەپ، زېمىن قۇرۇقدىلىپ قالدى.

بَرَصٌ ج أَبْرَاصٌ: ئاق كېسەل.

بُرْصُلٌ ج بَرَاصِلُ الْقُمَاشِ: كىمخاپ.

بَرَضَ يَبْرُضُ بُرُوضًا النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك بىخ سۈردى، بىخ چىقاردى.

بَرْطَعَ يُبَرْطِعُ بَرْطَعَةً: ئۆچقاندەك، يۈگۈرگەندەك ماڭدى.

بَرْطَلَ يُبَرْطِلُ بَرْطَلَةً: پارا بەردى.

بُرْطُلٌ: تاج.

بُرْطُلَةٌ: كۈنلۈك.

بَرْطَمَ يُبَرْطِمُ بَرْطَمَةً: دەرغەزەپ بولدى، ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

بَرْطَمَانٌ ج بَرْطَمَانَاتٌ: بوتۇلكا، شىشە، لوڭقا.

بِرْطُومٌ ج بَرَاطِيمُ: تىگى تۈز كېمە؛ لەيلىمە كۆۋرۈك.

بِرْطِيلٌ ج بَرَاطِيلُ: پارا.

«اَلْبَرَاطِيلُ تَنْصُرُ الْأَبَاطِيلَ» : پارا يالغاننى يۆلەيدۇ.

بَرَعَ يَبْرُعُ بَرْعًا وَ بَرَعَ يَبْرَعُ وَ بَرُعَ يَبْرُعُ بَرَاعًا وَ بَرَاعَةً وَ بُرُوعًا: ھەممىنى بېسىپ چۈشتى، ھەممىدىن ئۈستۈن بولدى، كۆزگە كۆرۈندى، ياخشى بولدى.

«بَرَعَ الْمِصْرِيُّونَ الْقُدَمَاءُ فِي نَحْتِ التَّمَاثِيلِ وَ بِنَاءِ الْأَهْرَامِ» : قەدىمكى مىسىرلىقلار ھەيكەلتىراشلىقتا ۋە ئېھرام قۇرۇلۇشىدا ئۈستۈنلۈك قازانغان.

بَرْعَمَ يُبَرْعِمُ بَرْعَمَةً الشَّجَرُ: دەرەخ پوتلا چىقاردى، غۇنچىلىدى.

بُرْعُمٌ، بُرْعُمَةٌ ج بَرَاعِمُ: پورەك، غۇنچە.

بَرْغَثَ يُبَرْغِثُ بَرْغَثَةً الْمَكَانُ: جايدا بۈرگە كۆپ بولدى، بۈرگىلىك بولۇپ كەتتى.

بَرْغَشٌ وَ بَرْغَشَةٌ ج بَرْغَشَاتٌ: كىچىك پاشا، كۇمۇتا.

بُرْغُلٌ: بۇغداي يارمىسى، يارمىدىن تەييارلانغان يېمەكلىك.

بُرْغُوثٌ ج بَرَاغِيثُ: بۈرگە.

بُرْغُوثُ الْبَحْرِ: راك (دېڭىز ھايۋىنى).

بُرْغِيٌّ ج بَرَاغِيُّ: ۋىنتا، بۇرغا.

مِسْمَارٌ بُرْغِيٌّ: بۇرما مىخ، ۋىنتا مىخ.

بَرَقَ يَبْرُقُ بَرْقًا وَ بُرُوقًا و بَرَقَانًا وَ بَرِيقًا

الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى، چاقماق يالتىرىدى، ۋال - ۋۇل قىلدى، پال - پۇل قىلدى.

بَرَقَتِ السَّمَاءُ: چاقماق چاقتى، چاقماق يورىدى.

بَرَقَ السَّيْفُ: قىلىچ يالتىرىدى.

بَرَقَ الصُّبْحُ: تاڭ يورىدى.

بَرَقَ أَسَارِيرُ وَجْهِهِ: چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

بَرَقَ الرَّجُلُ: تەھدىت سالدى، قورقۇتتى.

بَرِقَ يَبْرَقُ بَرَقًا الشَّخْصُ: تېڭىرقاپ قالدى.

بَرِقَ الْبَصَرُ: كۆز تورلاشتى، ئالاق - جالاق بولۇپ كەتتى.

«فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ وَخَسَفَ الْقَمَرُ» «قۇرئان» : كۆزلەر تورلاشقان، ئاينىڭ نۇرى ئۆچكەن چاغدا.

بَرْقٌ ج بُرُوقٌ: چاقماق، چېقىن، چاقماق نۇرى.

«اَلرَّعْدُ وَهُوَيَحْدُثُ دَائِمًا بَعْدَ الْبَرْقِ» : گۈلدۈرماما ھەمىشە چاقماقتىن كېيىن پەيدا بولىدۇ.

بَرْقٌ خُلَّبٌ: يامغۇرسىز چاقماق (بۇ ۋەدىسىگە ۋاپا قىلمايدىغان ئادەمگە تەمسىل قىلىنىدۇ).

بِسُرْعَةِ الْبَرْقِ: چاقماق تېزلىكىدە.

دَائِرَةُ الْبَرْقِ: تېلېگراف ئىدارىسى.

عَامِلُ الْبَرْقِ: تېلېگراف خىزمەتچىسى.

بَرْقٌ لاَسِلْكِيٌّ، بَرْقٌ غَيْرُسِلْكِيٍّ: سىمسىز تېلېگراف.

بَرْقَشَ يُبَرْقِشُ بَرْقَشَةً: نەقىشلىدى، تۈرلۈك رەڭدە نەقىشلىدى.

بَرْقَعَ يُبَرْقِعُ بَرْقَعَةً: چۈمبەل تارتىۋالدى.

بُرْقُعٌ ج بَرَاقِعُ: چۈمبەل، چۈمپەردە، نىقاب.

بُرْقُوقٌ: ئالۇچا، ئالۇچا دەرىخى.

بَرْقِيٌّ: تېلېگرافقا مەنسۇپ.

أَخْبَرْتُهُ بَرْقِيًّا: ئۇنىڭغا تېلېگراممىا ئارقىلىق خەۋەر قىلدىم.

بَرْقِيَّةٌ ج بَرْقِيَّاتٌ: تېلېگرامما.

بَرْقِيَّةُ التَّعْزِيَةِ: تەزىيە تېلېگراممىسى.

بَرْقِيَّةُ التَّهْنِئَةِ: تەبرىك تېلېگراممىسى.

الْمُرَاسَلاَتُ الْبَرْقِيَّةُ: تېلېگرام خەۋىرى.

«تَبَادَلَ الرُّؤَسَاءُ وَالْمُلُوكُ بَرْقِيَّاتِ التَّهَانِي بِمُنَاسَبَةِ عِيدِ الْفِطْرِ الْمُبَارَكِ» : مۇبارەك روزا ھېيت مۇناسىۋىتى بىلەن دۆلەت رەئىسلىرى ۋە پادىشاھلار ئۆزئارا تەبرىك تېلېگراممىسى ئەۋەتىشتى.

بَرَكَ يَبْرُكُ بُرُوكًا وَ تَبْرَاكًا الْبَعِيرُ: تۆگە چۆكتى، تۆگە تىزلاندى.

بُرْكَانٌ ج بَرَاكِينُ: يانار تاغ، ۋولقان.

فُوهَةُ الْبُرْكَانِ: يانار تاغ ئېغىزى.

بُرْكَانٌ ثَائِرٌ: ۋولقان ئېتىلىپ تۇرغان يانار تاغ.

بُرْكَانٌ خَامِدٌ: ئۆچكەن يانار تاغ.

عَالَمُ بَرَاكِينَ: يانار تاغ دۇنياسى.

بُرْكَانِيٌّ: يانار تاغقا مەنسۇپ.

حُمَمٌ بُرْكَانِيَّةٌ: لاۋا.

صُخُورٌ بُرْكَانِيَّةٌ: يانار تاغ قورام تاشلىرى.

أَرْضٌ بُرْكَانِيَّةٌ: يانار تاغلارنىڭ پارتلىشىدىن پەيدا بولغان زېمىن.

بَرَكَةٌ ج بَرَكَاتٌ: نېمەت، بەخت، ياخشىلىق، بەخت ـ سائادەت، قۇتلۇق، پاراۋانلىق.

«سَافَرَ عَلَى بَرَكَةِ اللّٰهِ أَوبِبَرَكَةِاللّٰهِ» : ئاللاھنىڭ بەرىكىتى بىلەن سەپەر قىلدى.

«اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُاللّٰهِوَبَرَكَاتُهُ» : سىلەرگە ئامانلىق ۋە ئاللاھنىڭ رەھمىتى ۋە بەرىكەتلىرى بولسۇن (نامازنىڭ ئاخىرىدا ۋە مۇسۇلمانلار ئۆزئارا ئۇچراشقاندا ياكى خوشلاشقاندا ئېيتىلىدىغان سۆز).

«وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَى آمَنُوا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ» ‹قرآن› : شەھەرلەرنىڭ ئاھالىلىرى ئىمان ئېيتقان بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە، ئۇلارنى ئاسمان ـ زېمىننىڭ پاراۋانلىقلىرىغا مۇيەسسەر قىلاتتۇق.

بِرْكَةٌ ج بِرَكٌ و بِرْكَاتٌ: كۆلچەك.

بِرْكَةُ السَّبَاحَةِ: سۇ ئۈزۈش كۆلى.

بَرْلَمَانٌ ج بَرْلَمَانَاتٌ: پارلامېنت، مىللىي مەجلىس، مىللىي كېڭەش.

عُضْوٌ فِي الْبَرْلَمَانِ: پارلامېنت ئەزاسى.

حَلَّ الْبَرْلَمَانَ: پارلامېنتنى تارقىتىۋەتتى.

بَرْلَمَانِيٌّ: پارلامېنت ئىشلىرى مۇتەخەسسىسى، پارلامېنتقا مەنسۇپ، پارلامېنت ئەزاسى.

دَوْرَةٌ بَرْلَمَانِيَّةٌ: پارلامېنت يىغىنى.

«يُنَاقِشُ الْبَرْلَمَانِيُّونَ الْيَوْمَ مَشْرُوعَ الْقَانُونِ الْجَدِيدِ» : پارلامېنت ئەزالىرى بۈگۈن يېڭى قانۇن لايىھىسىنى مۇھاكىمە قىلماقتا.

بَرَمَ يَبْرُمُ بَرْمًا الْحَبْلَ: ئارغامچىنى ئەشتى، تولغىدى.

بَرَمَ الْمُعَاهَدَةَ: كېلىشىمنى تەستىقلىدى، ئىمزالىدى.

بَرَمَ الْأَمْرَ: كۈچەيتتى، پۇختىلىدى.

بَرِمَ يَبْرَمُ بَرَمًا: بىزار بولدى، زېرىكتى، مالال بولدى.

بَرِمَ بِهِ: ئۇنىڭدىن مالال بولدى، زېرىكتى، ئىچى پۇشتى.

بَرْمَائِيٌّ ج بَرْمَائِيَّاتٌ: قۇرۇقلۇقتىمۇ ۋە سۇدىمۇ ياشىيالايدىغان ھايۋانلار، قوش ماكانلىقلار.

دَبَّابَةٌ بَرْمَائِيَّةٌ: سۇدىمۇ ۋە قۇرۇقلۇقتىمۇ ماڭالايدىغان تانكا، بىرونۋىك.

www.uyghurkitap.com

طَائِرَةٌ بَرْمَائِيَّةٌ: قۇرۇقلۇقتىمۇ، دېڭىزغىمۇ چۈشەلەيدىغان ئايروپىلان.

بُرْمَةٌ ج بُرَمَاتٌ: تۇتام، ئۆرۈم، باغلام.

بُرْمَةٌ ج بُرَمٌ وَ بِرَامٌ وَ بُرْمَاتٌ: بۇرما مىخ، ۋىنتا؛ قۇم قازان.

بَرْمَجَ يُبَرْمِجُ بَرْمَجَةً: پروگراما ئىشلىدى، نىزام - قائىدە تۈزدى، كومپيۇتېر سىستېمىسى تۈزدى.

بِرْمِيلٌ ج بَرَامِيلُ: چېلەك، تۇڭ، سوغا.

بِرْمِيلُ النِّفْطِ: نېفىت توڭى (نېفىت ئىشلەپچىقىرىشتىكى مۇئەييەن ئۆلچەم بىرلىكى.)

بَرْنَامَجٌ ج بَرَامِجُ: پىلان، پروگراما، نىزامنامە، نىزام، بايان، باش پرىنسىپ.

بَرْنَامَجُ الدِّرَاسَةِ أَوِالتَّعْلِيمِ: ئوقۇتۇش پروگراممىسى.

بَرْنَامَجُ السَّنَوَاتِ الْخَمْسِ: بەش يىللىق پىلان.

اَلْبَرْنَامَجُ الْخُمَاسِيُّ: بەش يىللىق پىلان.

«تَغَيَّرَ الْجَوُّ فَجْأَةً فَاضْطَرُّوا إِلَى تَغْيِيرِ بَرْنَامَجِ عَمَلِهِمْ» : ھاۋا ئۇشتۇمتۇت ئۆزگىرىپ قالدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئىش پىلانىنى ئۆزگەرتىشكە مەجبۇر بولدى.

«تَنْشُرُ الصُّحُفُ بَرَامِجَ الْإِذَاعَةِ وَ التِّلْفِزْيُونِ فِي صَحِيفَةٍ» : گېزىت - ژۇرناللار رادىئو - تېلېۋىزىيە پروگراممىلىرىنى مەخسۇس بەتتە ئېلان قىلىدۇ.

بُرُنْزٌ: برونزا، (مىس، قەلەي ... قاتارلىقلار ئارىلاشتۇرۇلۇپ ياسالغان بىر خىل ماددا).

تِمْثَالٌ بُرُنْزِيٌّ: مىس ھەيكەل.

اَلْعَصْرُ الْبُرُنْزِيُّ: مىس قورال دەۋرى، برونزا دەۋرى.

مِيدَالِيَّةٌ بُرُنْزِيَّةٌ: مىس مېدال.

بُرْنُسٌ ج بَرَانِسُ: خالات، پىلاش.

بُرْنُسُ حَمَّامٍ: مونچا كىيىمى.

بَرْنَطَ يُبَرْنِطُ بَرْنَطَةً: شىلەپە كىيدى، قالپاق كىيدى.

بُرْنَيْطَةٌ وَ بُرْنِيطَةٌ ج بَرَانِيطُ: قالپاق، شىلەپە.

بَرَنِيَّةٌ ج بَرَانِيُّ: ساپال بويۇملار.

بُرْهَانٌ ج بَرَاهِينُ: ئىسپات، دەلىل، پاكىت، ھۆججەت.

بُرْهَةٌ ج بُرْهَاتٌ وَ بُرَهٌ: ۋاقىت، قىسقا ۋاقىت، بىردەم، بىردەملىك.

«حَضَرَ الْمُدِيرُ بَعْدَ بُرْهَةٍ قَصِيرَةٍ» : مۇدىر قىسقا ۋاقىتتىن كېيىن ھازىر بولدى.

بَرْهَمِيٌّ: بەراھمان (ھىندىستاندىكى بەراھمان دىنىنىڭ مۇرتلىرى.)

بَرْهَمِيَّةٌ: بەراھما دىنى.

بَرْهَنَ يُبَرْهِنُ بَرْهَنَةً: دەلىل كەلتۈردى، ئىسپاتلىدى، تەستىقلىدى.

بَرْهَنَ عَلَيْهِ: پاكىت كۆرسەتتى، ئىسپاتلىدى، دەلىل كەلتۈردى.

«بَرْهَنَ الْعَالِمُ عَلَى صِحَّةِ النَّظَرِيَّةِ الْجَدِيدَةِ بِإِقَامَةِ التَّجَارِبِ» : ئالىم يېڭى نەزەرىيىنىڭ توغرىلىقىنى تەجرىبە ئىشلەش ئارقىلىق ئىسپاتلاپ چىقتى.

بُرْهِيٌّ: دەرھال، چاققان، تېز.

بُرُوءٌ: ياراتماق، ئىجاد قىلماق، ساقايماق، شىپا تاپماق، سالامەتلىكى ئەسلىگە كەلمەك.

بِرْوَازٌ ج بَرَاوِيزُ: رامكا.

بَرْوَةٌ ج بَرَوَاتٌ: قالدۇق، ئاشقان، ئاشقان - تاشقان، ئارتۇقچە.

بُرُوتِسْتَنْتِيٌّ: پروتېستان مەزھىپىگە ئېتىقاد قىلغۇچى، (خرىستىئان دىنىدىكى).

بُرُوتُوكُول ج بُرُوتُوكُولَاتٌ: كېلىشىم ياكى ئىتتىپاقنىڭ دەسلەپكى كۆفىيىسى؛ سىياسىي قۇرۇلتايدا لېكسىيە سۆزلىگۈچى؛ دىپلوماتىيە پرىنسىپلىرى، كېلىشىم قوشۇمچىسى.

بُرُوتِين ج بُرُوتِينَات: ئاقسىل ماددىسى.

بَرُودٌ: سۇرمە؛ مىلتىق دورىسى.

بُرُودٌ: سوغۇق ھاۋا.

«أَجَابَ عَنْ أَسْئِلَتِهِ بِبُرُودٍ ظَاهِرٍ» : ئۇ ئۆزىنىڭ سوئاللىرىغا سوغۇققىنە جاۋاب بەردى.

بُرُودَةٌ: سوغۇقلۇق، سوۋۇماق؛ پەرۋاسىزلىق؛

مىلتىق دورىسى.

«حَوَّلَتْ بُرُودَةُ الْجَوِّ مِيَاهَ الْبُحَيْرَةِ إِلَى جَلِيدٍ» : سوغۇق هاۋا كۆل سۈيىنى مۇزغا ئايلاندۇردى.

هَزَّ رَأْسَهُ بِبُرُودَةٍ: بېشىنى سوغۇققىنە لىڭشىتتى.

«لَقَدْ ظَلَّ يَذْهَبُ إِلَى الْعَمَلِ بِالدَّرَّاجَةِ دُونَ أَنْ يُعِيرَ اهْتِمَامًا لِبُرُودَةِ الْجَوِّ» : هاۋانىڭ سوغۇق بولۇشىغا قارىماي ئۇ ۋېلسىپىت بىلەن ئىشقا بېرىشنى داۋاملاشتۇردى.

لُحُومٌ مَحْفُوظَةٌ بِالْبُرُودَةِ: توڭ گۆش، توڭلىتىلغان گۆش.

بُرُورٌ: سۆزىدە تۇرماق، لەۋزىدە تۇرماق، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلماق.

بَرْوَزَ يُبَرْوِزُ بَرْوَزَةً الصُّورَةَ: رەسىمنى جازىغا ئالدى، رەسىمنى رامكىغا ئالدى.

بُرُوزٌ: گەۋدىلەنمەك، چوقچىيىپ چىقماق.

بُرُوفَةٌ ج بُرُوفَاتٌ: دراما ۋە تىياتىرلارنىڭ رەسمىي قويۇلۇشتىن بۇرۇن سىناق قىلىپ قويۇلۇشى.

بَرَى يَبْرِي بَرْيًا الْقَلَمَ: قەلەمنى ئۇچلىدى.

بَرَى الْمَرَضُ الشَّخْصَ: كېسەل ئورۇقلىتىۋەتتى، كېسەل ئاجىزلىتىۋەتتى، كېسەل هالسىرىتىۋەتتى.

بَرًى: يەر يۈزى، يەر شارى، تۇپا، تۇپراق.

بَرِئَ يَبْرَأُ بُرُوءًا وَبَرَاءً وَبَرَاءَةً مِنَ الدَّيْنِ: قەرزدىن قۇتۇلدى.

بَرِىءَ مِنْ كَذَا: قۇتقۇزدى، خالاس قىلدى.

«بَرِىَ حَتَّى كَأَنْ لَمْ يَكُنْ بِهِ جُرْحٌ» : يارىلانغاندەك سەللىمازا ساقىيىپ كەتتى.

بَرِىءٌ ج بَرِيئُونَ وَ أَبْرِيَاءُ وَ بُرَآءُ وَ أَبْرَاءٌ م بَرِيئَةٌ ج بَرِيئَاتٌ... : ... دىن ئادا ـ جۇدا ئادەم.

بَرِىءُ الذِّمَّةِ: قەرزدىن خالاس.

بَرِيءُ السَّاحَةِ: تۆهمەتتىن خالى، بىگۇناھ.

«ظَهَرَ بَعْدَ التَّحْقِيقِ أَنَّ الْمُتَّهَمَ بَرِيءٌ مِمَّا اتُّهِمَ بِهِ» : تەكشۈرۈشلەردىن كېيىن قارىلانغان ئادەمنىڭ گۇناھسىز ئىكەنلىكى ئېنىقلاندى.

عَمَلٌ بَرِيءٌ: هالال ئىش، پاك خىزمەت.

«يَقُومُ الطِّفْلُ بِأَعْمَالٍ بَرِيئَةٍ» : كىچىك بالا غەرەزسىز ئىشلارنى قىلىدۇ.

بَرِيدٌ ج بُرُدٌ: پوچتىكەش، پوچتالىيون، خەت توشۇغۇچى.

مُوَزِّعُ الْبَرِيدِ: پوچتىكەش، پوچتالىيون.

بِالْبَرِيدِ: پوچتىدىن ئەۋەتىش، پوچتا ئارقىلىق يوللاش.

بَرِيدٌ جَوِّيٌّ: ئايروپىلان ئارقىلىق توشۇلىدىغان خەت ـ خالتىلار.

سَاعِي الْبَرِيدِ: پوچتالىيون، پوچتىكەش.

طَابِعٌ بَرِيدِيٌّ: پوچتا ماركىسى.

مَكْتَبُ الْبَرِيدِ: پوچتا ئىدارىسى، پوچتىخانا.

طَابِعُ الْبَرِيدِ: پوچتا ماركىسى.

خَتْمُ الْبَرِيدِ: پوچتا تامغىسى.

صُنْدُوقُ الْبَرِيدِ: پوچتا ساندۇقى، خەت ساندۇقى.

بَرِيدٌ عَادِيٌّ: ئادەتتىكى يوللانما، ئادەتتىكى خەت.

أُجْرَةُ الْبَرِيدِ: پوچتا هەققى.

بَرِيدُ الْقُرَّاءِ: مۇشتەرىلەر خەت بېتى.

بَرِيدٌ سِيَاسِيٌّ: دىپلوماتىيە ئورگانلىرىغا خاس ئاختۇرۇشقا، تەكشۈرۈشكە بولمايدىغان پوچتا.

بَرِيدٌ دِبْلُومَاسِيٌّ: دىپلوماتىيە ئورگانلىرىغا خاس، ئاختۇرۇشقا، تەكشۈرۈشكە بولمايدىغان پوچتا.

بَرِيدِيٌّ: پوچتىغا ئائىت.

حَوَالَةٌ بَرِيدِيَّةٌ: پوچتا هاۋالىسى.

بِطَاقَةٌ بَرِيدِيَّةٌ: پوچتا كارتوچكىسى.

بَرِيقٌ: يورۇق، پارقىراق.

«إِنَّهُ إِنْسَانٌ نَشِيطٌ جِدًّا وَ يَبْدُو ذَلِكَ مِنْ بَرِيقِ عَيْنَيْهِ» : ئۇ تولىمۇ روهلۇق ئادەم، بۇ ئۇنىڭ چاقناپ تۇرغان ئىككى كۆزىدىن چىقىپ تۇرىدۇ.

بَرِيمٌ: ئېشىلگەن ئارغامچا، ئېشىلگەن شوينا، بوغقۇچ (ئاياغ قاتارلىقلارنىڭ)، تاسما؛ گۈللۈك جىيەك، يىپ.

بَرِيَّةٌ ج بَرَايَا: پۈتۈن كائىناتتىكى شەيئىلەر،

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

مەخلۇقاتلار، ئالەم.
«أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ» (قرآن) : ئەنە شۇلار مەخلۇقاتلارنىڭ ياخشىسىدۇر.

بِزَازَةٌ: گەزمال سودىگىرى.

بُزَاقٌ: تۈكۈرۈك ، خەپرۈك.

بُزَالٌ: جوُمەك، جوغا.

بِزَالُ الْقَنَانِيِّ: پۇروپكا ئاچقۇچ.

بَزَرَ يَبْزُرُ بَزْرًا الْحَبَّ: ئۇرۇق چاچتى.

بَزْرٌ ج بُزُورٌ: ئۇرۇق (ئۆسۈملۈكنىڭ)، ئۇرۇق ـ ئەۋلاد.

بِزْرٌ ج أَبْزَارٌ: دورا ـ دەرمەك.

بِزْرَةٌ ج بِزْرَاتٌ: بىردانە ئۇرۇق، بىر تال دان.

بِزْرَةُ الْقُطْنِ: چىگىت.

بَزْرَمِيطٌ: شالغۇت، مەتىس.

بَزَّ يَبُزُّ بَزًّا: تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى.

بَزَّ أَقْرَانَهُ: تەڭتۇشلىرىدىن ئۈستۈن چىقتى، تەڭتۇشلىرىدىن ئۆتۈپ كەتتى.

بَزَّ الْعَدُوَّ: دۈشمەننى تالان ـ تاراج قىلدى.

«مَنْ عَزَّ بَزَّ» (مثل) : غەلىبە قىلغانئادەم تالان ـ تاراج قىلالايدۇ (مەسەل) پۇلى بارنىڭ گېپى ئۆتۈك، پۇلى يوقنىڭ گېپى توك (مەسەل)، گاچا بولسىمۇ باي سۆزلىسۇن.

«لَا تَسْتَطِيعُ أَنْ تَبُزَّ غَيْرَكَ بِلَا جُهْدٍ» : تىرىشماستىن باشقىلاردىن ئۆتۈپ كېتەلمەيسەن.

بَزٌّ ج بُزُوزٌ: پاختا رەخت، چىگە رەخت، پاختا رەخت كىيىم، چىگە رەخت كىيىم.

بُزٌّ وَ بِزٌّ: ھايۋانلارنىڭ ئەمچىكى، يېلىنى.

بِزُّ الْمَرْأَةِ: ئايالنىڭ ئەمچىكى، ئايالنىڭ كۆكسى.

بَزَّازِيٌّ: ئالدامچى، قول ئۇچىدا ئىشلىگۈچى.

بَزَّازٌ ج بَزَّازُونَ: گەزمال سودىگىرى.

«لَا تَزَالُ بَعْضُ الْمُدُنِ الْعَرَبِيَّةِ تَحْتَوِي عَلَى أَسْوَاقٍ خَاصَّةٍ بِالْبَزَّازِينَ» : بەزى ئەرەب شەھەرلىرىدە مەخسۇس گەزمال سودىگەرلىرى بازىرى بار.

بَزَّازَةُ الْأَطْفَالِ: ئېمىزگە؛ بوتۇلكا.

بَزَّاقَةٌ: قۇلۇلە؛ تۈكۈرۈك قاچىسى، گارشۇك؛ كۆزەينەكلىك يىلان.

بِزَّةٌ ج بِزَّاتٌ: كىيىم ـ كېچەك، سالاپەت، تەقى ـ تۇرقى، قىياپەت، سىرتقى كۆرۈنۈشى.

«كَانَ الضَّابِطُ يَرْتَدِي بِزَّتَهُ الرَّسْمِيَّةَ خِلَالَ إِجَازَتِهِ» : ئوفىتسېر دەم ئېلىش جەريانىدا رەسمى فورمىسىنى كىيەتتى.

بَزَّرَ يُبَزِّرُ تَبْزِيرًا: ئۇرۇق چاچتى.

بَزَّقَ يُبَزِّقُ تَبْزِيقًا: تۈكۈردى.

بِزِّيٌّ: ئېمىلدەش بىر تۇغقان.

بَزَغَ يَبْزُغُ بُزُوغًا الْقَمَرُ: ئاي چىقتى.

بَزَغَتِ الشَّمْسُ: كۈن چىقتى.

بَزَقَ يَبْزُقُ بَزْقًا: تۈكۈردى.

بَزْقَةٌ ج بَزَقَاتٌ: تۈكۈرۈك، خەپرۈك.

بَزَلَ يَبْزُلُ بَزْلًا الشَّيْءَ: تەشتى، تۆشۈك ئاچتى.

بَزَلَ الزُّجَاجَةَ: بوتۇلكا ئاغزىنى ئاچتى.

بَزَلَ الشَّرَابَ: ئىچىمىلىك ئۇچۇن قاچىغا تۆشۈك تەشتى.

بَزَّلَهُ: ئۇنى سۆزۈلدۈردى.

بِزِلَّةٌ: پۇرچاق، ماش.

بُزَيْرَةٌ: ئەش، بالا ھەمرىيى.

بَسْ: بولدى ـ بەس، كۇپايە، پەقەت، پەقەتلا.

بِسَارِيَةٌ: ئاق بېلىق، كىچىك بېلىق.

بِسَاطٌ ج بُسُطٌ وَ أَبْسِطَةٌ: گىلەم، ئەدىيال، پالاس، بىسات.

بِسَاطُ الرِّيحِ: ئۇچار گىلەم.

الْبِسَاطُ مِنَ الْأَرْضِ: كەڭ زېمىن.

«وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ بِسَاطًا» (قرآن) : ئاللاھ سىلەرگە زېمىننى (كەڭ) بىسات قىلىپ بەردى.

بِسَاطُ الْمَعْمُورِ: ئالەم، جاھان.

«لَقَدْ حَقَّقَتِ الْأُمَّةُ الْعَرَبِيَّةُ فِي الْقَدِيمِ مَكَانَةً لَا تُزَاحِمُهَا فِيهَا أُمَّةٌ أُخْرَى عَلَى بِسَاطِ

الْمَعْمُورِ» : ئەرەب مىللىتى قەدىمكى دەۋرلەردە جاھاندا ھېچقانداق بىر مىللەت ئېرىشەلمىگەن ئورۇنغا ئېرىشكەنىدى.

عَلَى بِسَاطِ الْبَحْثِ: مۇزاكىرىگە قويۇلغان.

«مَاتَزَالُ الْمَسْأَلَةُمَعْرُوضَةًعَلَى بِسَاطِ الْبَحْثِ» : مەسىلە ھېلىمۇ مۇھاكىمە قىلىنماقتا.

بِسَاطَةٌ: ئاددى ـ ساددا، ئاسان، ئوڭاي، چۈشىنىشلىك؛ ئاق كۆڭۈللۈك.

تَكَلَّمَ بِبَسَاطَةٍ: ئوچۇق يورۇق پاراڭلاشتى، ئەركىن پاراڭلاشتى.

بَسَالَةٌ: قەھرىمانلىق، باتۇرلۇق، جۈرئەتلىك، مەردلىك.

بَسْبَاسَةٌ: جوزبۇۋا، جويۇز.

بَسْبُوسَةٌ: ھالۋا.

بُسْتَانٌ ج بَسَاتِينُ: باغ، بوستان، گۈللۈك باغچا.

«تَمْتَدُّ بَسَاتِينُ النَّخْلِ فِي الْبَصْرَةِ مَسَافَاتٍ طَوِيلَةً» : بەسرىدە خورما باغچىلىرى ئۇزۇن مۇساپىلەرگە سوزۇلغان.

«ذَهَبْنَا إِلَى بُسْتَانٍ مِنْ بَسَاتِينِ الرِّيَاضِ تَرْوِيحًا عَنِ النَّفْسِ» : بىز كۆڭۈل ئېچىش ئۈچۈن رىيادنىڭ بوستانلىقلىرىنىڭ بىرىگە باردۇق.

بُسْتَانِيٌّ: باغۋەن، گۈل باققۇچى.

بَسْتَرَ يُبَسْتِرُ بَسْتَرَةً اللَّبَنَ: سۈتنى دېزىنفېكسىيە قىلدى.

بَسْتَنَةٌ: باغۋەنچىلىك.

بَسَرَ يَبْسُرُ بَسْرًا وَ بُسُورًا الشَّيْءَ: ۋاقتىتىن بۇرۇن ياكى مەزگىلىدىن بۇرۇن قىلىپ قويدى.

بَسَرَ الشَّخْصُ: قوشۇمىسىنى تۈردى، چىرايىنى پۈرۈشتۈردى.

«ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ» «قرآن» : ئاندىن قوشۇمىسىنى تۈردى ۋە چىرايىنى پۈرۈشتۈردى.

بَسَرَ وَجْهُهُ: تەرى تۈرۈلدى.

بُسِرَ: گېمورويى بولۇپ قالدى.

بَسْرٌ: قوشۇمىسىنى تۈرمەك، چىرايىنى تۈرمەك.

وَجْهٌ بَسْرٌ: تۈرۈلگەن چىراي.

بُسْرٌ ج بِسَارٌ. بُسْرَةٌ ج بُسُرَاتٌ: خام خورما، پىشمىغان خورما.

بَسَّ يَبُسُّ بَسًّا الشَّيْءَ: ئۇۋۇتۇۋەتتى، پارچىلىدى.

«وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا» «قرآن» : تاغلار پارچىلاندى.

بَسٌّ م بَسَّةٌ ج بِسَاسٌ: ئۈشۈك.

بَسَّامٌ: كۈلگۈنچەك، كۈلۈپلا تۇرىدىغان.

بَسَّطَ يُبَسِّطُ تَبْسِيطًا: ئاسانلاشتۇردى، ئاددىيلاشتۇردى.

بَسَّطَ الثَّوْبَ: كىيىمنى يايدى.

«حَاوِلْ أَنْ تُبَسِّطَ الْأُمُورَ لاَ أَنْ تُعَقِّدَهَا» : سەن ئىشلارنى مۇرەككەپلەشتۈرمەي، ئاددىيلاشتۇرۇشقا تىرىشقىن.

بَسَّقَ يُبَسِّقُ تَبْسِيقًا: يۇقىرى كۆتۈردى، ئۆستۈردى.

بَسَطَ يَبْسُطُ بَسْطًا: كېڭەيتتى، چوڭايتتى، يايدى.

«بَسَطَ الْحَصِيرَ عَلَى الْأَرْضِ» : يەرگە بورا سالدى.

بَسَطَ الْيَدَ: قولنى سوزدى.

بَسَطَ نُفُوذَهُ: تەسىر دائىرىسىنى كېڭەيتتى.

بَسَطَ الْقَوْلَ: كەڭ توختالدى، تەپسىلىي سۆزلىدى.

بَسَطَ يَدَ الْمُسَاعَدَةِ: ياردەم قولىنى سوزدى.

«عَلَى الْحُكُومَةِ أَنْ تَبْسُطَ يَدَ الْمُسَاعَدَةِ لِلْجَمْعِيَّاتِ الْخَيْرِيَّةِ» : ھۆكۈمەت پاراۋانلىق جەمئىيەتلىرىگە ياردەم بېرىشى لازىم.

بَسَطَ يَدَهُ فِي الْإِنْفَاقِ: بۇزۇپ چاچتى.

بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ: ئاللاھ رىزقىنى كەڭ قىلدى.

بَسَطَ الضَّيْفَ: مېھماننى خۇشال قىلدى.

بَسَطَ نُفُوذَهُ: نوپۇزىنى تىكلىدى.

«تَهْدِفُ إِسْرَائِيلُ إِلَى بَسْطِ نُفُوذِهَا عَلَى فِلَسْطِينَ» : ئىسرائىلىيە پەلەستىنىدە ئۆز ھاكىمىيىتىنى يۈرگۈزۈشنى مەقسەت قىلىدۇ.

«إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ» «قرآن» :

www.uyghurkitap.com

سىنىڭ پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىدۇ.

بَسُطَ يَبْسُطُ بَسَاطَةً: ئاسانلاشتى، ئاددىيلاشتى.

بَسُطَ الْمَرْؤُ: گول بولدى، كاللىسى ئاددىي بولدى.

بَسُطَ الشَّيْءُ: ئاددىيلاشتى، ئوخشايلاشتى.

بَسُطَ وَجْهُهُ: چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

بَسْطٌ: كېڭەيمەك، يېيىلماق، كېرىلمەك، خۇشاللىق، ئىزاھلىماق، چۈشەندۈرمەك.

بَسْطٌ ‹فِي الْحِسَاب›: كەسىر سان.

بَسْطَةٌ: كەڭ، مول، زىيادە، كەڭتاشا؛ پەزىلەت، كامالەت.

«وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ» ‹قرآن›: ئاللاھ ئۇنىڭ ئىلمىنى زىيادە قىلدى ۋە بەدىنىنى قابىل قىلدى.

بَسْطَةٌ مِنَ النِّسَاءِ وَالظِّبَاءِ: چىرايلىق، گۈزەل، ھۆسنىگە تولغان.

بَسْطَرْمَةٌ: سامساق؛ دورا ـ دەرمەكلەر بىلەن پىشۇرۇلغان، بېسىپ سۈرمە قىلىنغان گۆش.

بَسَقَ يَبْسُقُ بُسُوقًا النَّخْلُ: خورما دەرىخى قەد كۆتۈرۈپ تۇردى، قەد كۆتۈردى.

بَسَقَ الشَّيْءُ: ئېگىز بولدى.

«بَسَقَ الشَّخْصُ اَقْرَانَهُ أَوْ أَصْحَابَهُ وَ عَلَيْهِمْ» : تەڭتۇشلىرى ياكى ھەمراھلىرىدىن ئۈستۈن تۇردى.

بِسْكُوتِي: پېچىنە.

«طَلَى قِطْعَةً مِنَ الْبِسْكُوتِي بِالْعَسَلِ» : بىر پارچە پېچىنىگە ھەسەل سۈركىدى.

بَسْكَوِيتٌ: پېچىنە.

بَسُلَ يَبْسُلُ بَسَالَةً وَ بَسَالاً: باتۇرلۇق قىلدى، مەردلىك قىلدى.

بِسِلَّةٌ: كۆك پۇرچاق.

بِسِلَّةٌ خَضْرَاءُ: يېشىل كۆك پۇرچاق.

بَسَمَ يَبْسِمُ بَسْمًا : تەبەسسۇم قىلدى، كۈلۈمسىرىدى.

بَسْمَةٌ ج بَسَمَاتٌ: تەبەسسۇم، كۈلۈمسىرەش.

بَسْمَلَ يُبَسْمِلُ بَسْمَلَةً: بىسمىللا دېدى، بىسمىللا نى يازدى.

بَسِيسَةٌ: تاتلىق يېمەكلىكلەر.

بَسِيطٌ ج بُسَطَاءُ: ئاددىي، ساددا، ئاسان، ئاق كۆڭۈل، توغرا، كەڭ، قۇلاي.

«عَاشَ حَيَاةً بَسِيْطَةً بِالرَّغْمِ مِنْ مَكَانَتِهِ وَ ثَرَائِهِ» : ئورنى ۋە بايلىقىغا قارىماي ئاددىي ـ سادda ياشىدى.

«اَلدِّعَايَةُ الْكَاذِبَةُ قَدْ تَخْدَعُ الْبُسَطَاءَ مِنَ النَّاسِ» : يالغان تەشۋىقات سادda ئادەملەرنى ئالدىيالىشى مۇمكىن.

بَسِيطُ الْيَدَيْنِ: سېخى، قولى ئوچۇق.

بَسِيْطٌ مِنَ الْأَرْضِ: كەڭ، تۈز يەر.

بَسِيطَةٌ ج بَسَائِطُ: كەڭ زېمىن، يەر يۈزى.

«مَا مِنْ شَعْبٍ عَلَى وَجْهِ هَذِهِ الْبَسِيْطَةِ يَقْبَلُ الْاِسْتِعْمَارَ» : يەر يۈزىدە مۇستەملىكىچىلىكنى قوبۇل قىلىدىغان ھېچقانداق مىللەت تېپىلمايدۇ.

«دَعْنِى أَتَكَلَّمْ عَنْ مَعْرِفَتِي الْبَسِيطَةِ» : يۈزەكى تونۇشۇمنى سۆزلەپ باقاي.

بِشَارَةٌ ج بَشَائِرُ و بِشَارَاتٌ: خۇش ـ خەۋەر، بېشارەت، ئىنجىل (خرىستىئان دىنىدا)

بِشَارَةُ خَيْرٍ: بېشارەت، ياخشى پال.

عِيْدُ الْبِشَارَةِ: (خرىستىئان دىنىدا) ھەزرىتى مەريەمنىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالامغا ھامىلدار بولغانلىقىنى جىبرىئىلنىڭ يەتكۈزگەنلىكىنى خاتىرىلەش بايرىمى.

بَشَائِرُ الصُّبْحِ: تاڭنىڭ تۇنجى يورۇقى.

بَشَاشَةٌ: خۇش چىراي بولماق، چىرايىدىن نۇر يېغىپ تۇرماق.

«يَسْتَقْبِلُ الْكَرِيْمُ ضُيُوفَهُ بِتَرْحِيْبٍ وَ بَشَاشَةٍ» : سېخى ئادەم مېھمانلىرىنى خۇشاللىق بىلەن ئوچۇق چىراي كۈتۈۋالىدۇ.

بَشَامٌ: ياغىچى مىسۋاك ئورنىدا ئىشلىتىلىدىغان خۇش پۇراق دەرەخ.

بَشَرَ يَبْشُرُ بَشْرًا الْخُضَرَاءَ وَ الْفَاكِهَةَ: كۆكتات ۋە مېۋىلەرنى ئاقلىدى، سويدى.

بَشَرَ الْبَصَلَةَ أَوِالْبُرْتُقَالَةَ: پىياز ياكى ئاپېلسىننى ئاقلىدى، سويدى.

بَشِرَ يَبْشُرُ وَ بَشِرَ يَبْشَرُ بَشْرًا: خۇشال بولدى، خۇش بولدى.

«بَشَرَ صَدِيْقَهُ بِخَبَرِ نَجَاحِهِ»: ئۇ دوستىنى ئۇنىڭ غەلىبە قىلغانلىقى (ئىمتىھاندىن ئۆتكەنلىكى) خەۋىرى بىلەن خۇش قىلدى، دوستىغا ئۆزىنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازانغانلىق خەۋىرىنى يەتكۈزدى.

بَشَرَ يَبْشُرُ بَشَارَةً الشَّخْصَ: چىرايلىق بولدى.

بَشَرَ يَبْشَرُ بِشْرًا الشَّخْصَ بِهِ: خۇشال قىلدى، شادلاندۇردى.

بَشَرٌ: ئىنسان، ئادەم.

أَبُو الْبَشَرِ: ئادەم ئەلەيھىسسالام، ئادەم ئاتا.

«وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ» «قرآن»: سەندىن بۇرۇن ھېچ كىشىنى مەڭگۈ ياشاتقىنىمىز يوق.

بِشْرٌ: خۇشاللىق، شادلىق، خۇش كەيپىيات.

بُشْرٌ: خۇش خەۋەر.

بَشَرَةٌ: تېرىنىڭ سىرتى، تاشقى تېرە، قوۋزاق، پوست.

بَشَرَةُ الْأَرْضِ: زېمىننىڭ كۆكىرىشى، ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يەردىن ئۈنۈپ چىقىشى.

بَشْرَفٌ ج بَشَارِفُ: باشلىنىش مۇزىكىسى، كىرىش مۇزىكىسى.

بَشْرُوشٌ ج بَشَارُوشُ: قىزىل تۇرنا.

بُشْرَى ج بُشْرَيَاتٌ: خۇش خەۋەر.

بُشْرَاكَ . بُشْرَى لَكَ: ساڭا خۇش خەۋەر.

«هُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِيْنَ» «قرآن»: مۆمىنلەر ئۈچۈن ھىدايەتتۇر ۋە خۇش خەۋەردۇر.

بَشَرِيٌّ: ئىنسانىي، ئىنسان خۇسۇسىيەتلىك.

اَلْجِنْسُ الْبَشَرِيُّ: ئىنسانىيەت.

طَبِيْبٌ بَشَرِيٌّ: دوختۇر.

اَلْإِجْتِمَاعُ الْبَشَرِيُّ: ئىنسانلار جەمئىيىتى.

بَشَرِيَّةٌ: ئادىمىزات، ئىنسانىيەت.

ثَرْوَةٌ بَشَرِيَّةٌ: ئادەم بايلىقى.

بَشَّ يَبَشُّ بَشًّا وَ بَشَاشَةً: كۈلۈمسىرىدى.

«بَشَّ لَهُ وَهَشَّ»: ئۇنى خۇشخۇيلۇق بىلەن قارشى ئالدى.

بَشَّ وَجْهُهُ: چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

بَشَّ بِهِ: خۇشاللىق بىلەن كۈتۈۋالدى، خۇش چىراي قارشى ئالدى.

بَشٌّ: خۇش چىراي، كۈلۈمسىرىگەن چىراي.

بَشَّاشٌ: خۇش چىراي، كۈلگۈنچەك.

بَشَّرَ يُبَشِّرُ تَبْشِيرًا: خۇش خەۋەر يەتكۈزدى.

بَشَّرَ الشَّخْصَ بِالْخَيْرِ: ياخشىلىقنى ۋەدە قىلدى، خۇش خەۋەر بەردى.

بَشَّرَ بِفِكْرَةٍ أَوْدِيْنٍ: ئىدىئولوگىيە ياكى دىنغا دەۋەت قىلدى.

«ظَهَرَتْ بَوَادِرُ تُبَشِّرُ بِحَلِّ الْأَزْمَةِ»: كرىزىسنىڭ ھەل بولۇشىدىن بېشارەت بېرىدىغان ئالامەتلەر كۆرۈلدى.

«يَازَكَرِيَّا إِنَّانُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اِسْمُهُ يَحْيَى» «قرآن»: ئى زەكەرىيا! بىز ھەقىقەتەن ساڭا يەھيا ئىسىملىك بىر ئوغۇل بىلەن خۇش خەۋەر بېرىمىز.

«وَبَشِّرِ الَّذِيْنَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ» «قرآن»: ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارغا جەننەتلەرگە كىرىدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بەرگىن.

بَشِعَ يَبْشَعُ بَشَعًا و بَشَاعَةً: بەتبەشىرە بولۇپ كەتتى، مىجەزى ئەسكى بولدى.

بَشِعَ الطَّعَامُ: تاماق زېرىكتىشلىك بولدى.

بَشِعَ الشَّيْءُ: سەت كۆرۈندى.

بَشِعَ الشَّخْصُ: كۆرۈمسىز بولدى.

بَشِعٌ: سەت، كۆرۈمسىز، خۇنۈك، بەتبەشىرە.

اَلْبَشِعُ مِنَ الْأَشْخَاصِ: ئەخلاقسىز ئادەم، بەتقىلىق ئادەم.

اَلْبَشِعُ مِنَ الْأَفْعَالِ وَ الْأَشْيَاءِ: قەبىھ ئىش ۋە نەرسىلەر.

اَلْبَشِعُ مِنَ الطَّعَامِ: تەمسىز تاماق، ئوخشىمىغان تاماق.

بَشَقَ يَبْشِقُ بَشْقًا: تىكىلىپ قارىدى.

uyghurkitap.com

بَشِقَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئالدى.

بَشِقَ يَبْشَقُ بَشْقًا و يَشِقًا: ئالدىرىدى.

بَشَكَ يَبْشُكُ بَشْكًا: ئالدىرىدى؛ يالغان ئېيتتى.

بَشَكَ الشَّيْءَ: ئارىلاشتۇردى، ئۈزدى.

بَشْكِيرٌ ج بَشَاكِيرُ: لۆڭگە.

بَشْكِيرُ الْحَمَّامِ: مونچا لۆڭگىسى.

بَشِمَ يَبْشَمُ بَشَمًا: زېرىكتى، خۇشى قالمىدى، بىزار بولدى، نەپرەتلەندى.

بَشِمَ فِي الطَّعَامِ: قورسىقى بەك تويۇپ كەتتى.

بَشَمٌ: زېرىكىش، نەپرەتلىنىش، بىزار بولۇش.

بَشُوشٌ: خۇش چىراي، كۈلۈمسىرىگەن چىراي.

بَشِيرٌ ج بُشَرَاءُ: خۇش خەۋەر يەتكۈزگۈچى، خۇش خەۋەر ئېلىپ كەلگۈچى.

«فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا» «قرآن» : خۇش خەۋەرچى كېلىپ كۆڭلەكنى ئۇنىڭ يۈزىگە تاشلىدى، ئۇنىڭ كۆزى ئېچىلدى.

بَشِيعٌ: سەت، كۆرۈمسىز، خۇنۇك.

بُصَاقٌ: تۈكۈرۈك؛ شۆلگەي.

بَصْبَصَ يُبَصْبِصُ بَصْبَصَةً الْكَلْبُ بِذَنَبِهِ: ئىت قۇيرۇقىنى شىپاڭلاتتى.

بَصْبَصَ الرَّجُلُ: تەخسكەشلىك قىلدى، خۇشامەت قىلدى.

بَصْبَصَ الشَّخْصُ لِلْمَرْأَةِ: ئايال كىشىگە پوخورلۇق قىلدى، قاش ئاتتى.

بَصُرَ يَبْصُرُ وَبَصِرَ يَبْصَرُ بَصَرًا وَبَصَارَةً: كۆردى، قارىدى.

بَصُرَ بِالْأَمْرِ: بىلدى، ئۇقتى.

بَصِرَ بِالشَّيْءِ: كۆردى، قارىدى، قاراپ قالدى.

«بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ» «قرآن» : مەن ئۇلار كۆرمىگەننى كۆردۈم.

بَصِرَ الْأَمْرَ: بىلدى.

بَصَرٌ. أَبْصَارٌ: كۆرۈش، قاراش، كۆرۈش قۇۋۋىتى، كۆرۈش سېزىمى، سېزىش قۇۋۋىتى؛ كۆز.

«وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ» «قرآن» : بۇ چاغدا كۆزۈڭلار چەكچىيىپ قالغان، يۈرىكىڭلار ئاغزىڭلارغا قاپلىشىپ قالغان.

«إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُولًا» «قرآن» : (ئىنسان قىيامەت كۈنى قۇلاق، كۆز، دىل (يەنى سەزگۈ ئەزالىرى) نىڭ قىلمىشلىرى ئۈستىدە ھەقىقەتەن سوئال ـ سوراق قىلىنىدۇ.

صَلَاةُ الْبَصَرِ: ناماز شام ياكى بامدات نامىزى.

لَمْحُ الْبَصَرِ: كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە.

«عَادَ فِي أَقَلَّ مِنْ لَمْحِ الْبَصَرِ» : كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە قايتىپ كەلدى.

مَدَى الْبَصَرِ: كۆرۈش ئارىلىقى، كۆرۈش مۇساپىسى، كۆز يېتىم يىراقلىق.

قَصِيرُ الْبَصَرِ: يىراقنى كۆرەلمەسلىك كېسەللى.

بَيْنَ سَمْعِ النَّاسِ وَبَصَرِهِمْ: ئوچۇق ـ ئاشكارا.

«ارْتَكَبَ جَرِيمَتَهُ بَيْنَ سَمْعِ النَّاسِ وَبَصَرِهِمْ» : ئوچۇق ـ ئاشكارا جىنايەت ئۆتكۈزدى.

وَاقِيَةُ الْبَصَرِ: ئىككى كۆزگە تاقىۋالىدىغان نېپىز كۆز ئاسراش ئەسۋابى.

أُولُو الْأَبْصَارِ: ئەقىل ـ ئىدراكلىق كىشىلەر.

«إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ» «قرآن» : بۇنىڭدا ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن ئەلۋەتتە ئىبرەت بار.

بَصَرِيٌّ: كۆزگە مەنسۇپ، كۆرۈشكە ئائىت.

خِدَاعٌ بَصَرِيٌّ: خاتا كۆرۈش، ساختا سېزىم.

عَصَبٌ بَصَرِيٌّ: كۆرۈش نېرۋىلىرى.

اَلْبَصَرِيَّاتُ: ئوپتىكا.

مُعِينَاتٌ بَصَرِيَّةٌ: سۈرەت، فىلىم ۋە خەرىتەلەر قاتارلىق ئوقۇتۇش مەقسىتىدە قوللىنىدىغان ۋاستىلەر.

بَصَّ يَبِصُّ بَصًّا وَبَصِيصًا: چاقنىدى، پىلىلدىدى، جىمىرلىدى؛ كۆردى.

بَصَّ الشَّخْصُ: سىنچىلاپ قارىدى.

بَصَّاصٌ: رازۋېدكىچى.

بَصَّاصَةٌ: كۆز.

بَصَّاقَةٌ: تۈكۈرۈك قاچىسى، گارشوك.

بَصَّةٌ: نەزەر، قاراش.

بَصَّرَ يُبَصِّرُ تَبْصِيرًا: نەسىھەت قىلدى، بىلدۈردى، چۈشەنچە بەردى.

بَصَّرَ الْجَرْوُ: كۈچۈك كۆزىنى ئاچتى.

بَصَّرَ النَّاسَ الْأَمْرَ وَبِهِ: كىشىلەرگە بىلدۈردى، كىشىلەرگە ئۇقتۇردى.

بَصَّرَ الشَّيْءَ: تونۇتتى، ئىزاھلاپ بەردى.

«يُبَيِّنُ لِلنَّاسِ سُوءَ حَالِهِمْ وَ يُبَصِّرُهُمْ بِمَنْ كَانَ سَبَبَ فَقْرِهِمْ»: كىشىلەرگە ھالىنىڭ ياماندىقىنى بايان قىلىپ بېرىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ نامراتلىقىغا كىمنىڭ سەۋەبچى بولغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

بَصَقَ يَبْصُقُ بَصْقًا: تۈكۈردى.

«عَلَيْنَا عَدَمُ الْبَصْقِ عَلَى الْأَرْضِ»: يەرگە تۈكۈرمەسلىكىمىز لازىم.

«لَا تَبْصُقْ فِي الطَّرِيقِ»: يولغا تۈكۈرمە.

بَصْقَةٌ ج بَصَقَاتٌ: بىر قېتىم تۈكۈرۈك، خەپرۈك؛ بەلغەم.

بَصَلٌ: پىياز، باش پىياز.

بَصَلَةٌ ج بَصَلَاتٌ: بىر باش پىياز؛ دۇبۇلغا، تۇمۇر قالپاق.

بَصَلِيٌّ: پىيازغا ئائىت، پىيازغا مەنسۇپ.

بَصَمَ يَبْصِمُ بَصْمًا: باستى، تامغا باستى؛ قول قويدى، قەغەز، رەخت قاتارلىقلارغا بەلگە باستى، سىزدى.

بَصْمَةٌ ج بَصَمَاتٌ: ئىز، بارماق ئىزى.

تَرَكَ بَصَمَاتِهِ: ئىز قالدۇردى.

بَصْمَةُ الْخَتْمِ: تامغا ئىزى.

بَصْوَةٌ: چوغ.

بَصِيرٌ ج بُصَرَاءُ: ئۆتكۈر، سەزگۈر، پاراسەتلىك.

«لَا بُدَّ لِلْمُتَرْجِمِ مِنْ لُغَةٍ إِلَى أُخْرَى أَنْ يَكُونَ بَصِيرًا بِاللُّغَتَيْنِ»: بىر تىلنى ئىككىنچى بىر تىلغا تەرجىمە قىلىدىغان ئادەم ئىككى تىلنى ئوبدان بىلىشى كېرەك.

اَلْبَصِيرُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «ھەممىنى كۆرۈپ تۇرىدىغان ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

بَصِيرَةٌ ج بَصَائِرُ: كۆز نۇرى، كۆرۈش قۇۋۋىتى؛ نەزەر دائىرىسى؛ يول كۆرسەتكۈچ؛ پاكىت، دەلىل؛ ئىبرەت.

كَانَ عَلَى بَصِيرَةٍ مِنَ الْأَمْرِ: چۈشەنچىسى چوڭقۇر ئىدى.

«بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ» (قرآن): بەلكى ئىنسان ئۆزىگە ئۆزى گۇۋاھتۇر.

«فِي الذَّاهِبِينَ الْأَوَّلِينَ مِنَ الْقُرُونِ لَنَا بَصَائِرُ»: بۇرۇنقى ئەسىرلەردە ئۆتكەنلەردىن ئىبرەت ئېلىشىمىز لازىم.

فَعَلَ ذَلِكَ عَنْ بَصِيرَةٍ: ئاڭلىق ھالدا قىلدى.

عُرِفَ بِنَفَاذِ الْبَصِيرَةِ: كەڭ تەجرىبىلىك ئىكەنلىكى بىلەن تونۇلدى، چوڭقۇر پىكىرلىكى بىلەن تونۇلدى.

عَيْنٌ بَصِيرَةٌ: ئۆتكۈر كۆز.

«ضَرَبَ الْهَوَى عَلَى بَصِيرَتِهِ»: ھاۋايى ـ ھەۋەس كۆزىنى كور قىلىپ قويدى.

بَصِيصٌ: نۇر، شولا.

بَصِيصٌ فِي الْأَمْرِ: ئازراق ئۈمىد، كىچىككىنە ئۈمىد.

«لَاحَ لَهُ بَصِيصٌ مِنَ الْأَمَلِ»: ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۈمىد ئۇچقۇنى يورۇدى.

بُصَيْلَةُ الْمِصْبَاحِ الْكَهْرَبَائِيِّ: لامپوچكا.

بِضَاعَةٌ ج بَضَائِعُ: تاۋار، مال.

«هَذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا» (قرآن): «بۇ مال ـ مۈلۈكلىرىمىز بىزگە قايتۇرۇلۇپتۇ.»

«اَلتَّاجِرُ يَبِيعُ بَضَائِعَهُ»: سودىگەر ماللىرىنى ساتماقتا.

قِطَارُ الْبِضَاعَةِ: يۈك پويىزى.

«أَخْرَجَ مَا عِنْدَهُ مِنْ بِضَاعَةٍ»: دېمەيدىغان گەپنى دەپ تاشلىدى.

هُوَ قَلِيلُ الْبِضَاعَةِ: ئۇنىڭ بىلىمى ئاز، بىلىمى چاغلىق، ئۇنىڭ بىلىدىغىنى چاغلىق.

«كَانَ قَلِيلَ الْبِضَاعَةِ مِنَ الْعَرَبِيَّةِ»: ئەرەبچىنى ئاز بىلەتتى.

uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

بَضَّ يَبِضُّ بَضًّا وَبَضِيضًا وَ بُضُوضًا: (سازنى) تەڭشىدى.

بَضَّ يَبَضُّ وَ يَبْضُّ بَضَاضَةً الْجِسْمُ: بەدەن تولدى، گۈزەللەشتى.

بَضٌّ. بَضَّةٌ: يۇمشاق بەدەن.

بَضَّعَ يُبَضِّعُ تَبْضِيعًا الْجِسْمَ: بەدەننى ياردى، ئوپېراتسىيە قىلدى.

بَضَّعَ اللَّحْمَ: گۆشنى كەستى، پارچىلىدى.

بَضَعَ يَبْضَعُ بَضْعًا: ياردى، قارنىنى ياردى.

بَضَعَ اللَّحْمَ: گۆشنى پارچىلىدى.

بَضَعَ الْجِلْدَ: تېرىنى ياردى.

بِضْعٌ م بِضْعَةٌ: بىرنەچچە، بىرقانچە، (ئۈچ بىلەن توققۇز ئارىلىقىدىكى سانىنى بىلدۈرىدۇ.)

«لَمْ يَمْكُثْ اِلَّابِضْعَةَأَيَّامٍ ثُمَّ انْصَرَفَ»: بىرقانچە كۈن تۇرۇپلا كەتتى.

بِضْعَةَ عَشَرَ، بِضْعَ عَشَرَةَ: ئون نەچچە.

اَلْبِضْعَةُ مِنَ اللَّحْمِ وَ غَيرِهِ: گۆش پارچىسى.

هُوَ بِضْعَةٌ مِنِّي: ئۇ مېنىڭ بىر پارچەم، ئۇ مېنىڭ تەركىبىي قىسمىم.

بَطَارِخُ: بېلىق تۇخۇمى.

بَطَاطَا: پىچەك گۈل، ياڭيۇ.

بَطَاطَا حُلْوَةٌ: تاتلىق ياڭيۇ.

بَطَاطِسُ: ياڭيۇ.

بَطَاطِيقُ: ئەدىيال.

بِطَاقَةٌ ج بَطَائِقُ و بِطَاقَاتٌ: كىنىشكا، گۇۋاھنامە، بىلەت، باغاق، كارتوچكا.

بِطَاقَةُ الْاِسْمِ: نام ـ ئەمەل كارتوچكىسى، ئىسىم كارتوچكىسى.

بِطَاقَةٌ بَرِيْدِيَّةٌ: مەخسۇس خەت ـ چەك يېزىش ئۈچۈن تەييارلانغان ئاتكرىتكا، پوچتا ئاتكرىتكىسى.

بِطَاقَةُ التَّمْوِينِ: نورمىلىق تەمىنلەش كىنىشكىسى.

بِطَاقَةُ الْأَمْرِ: بىلەت.

بِطَاقَةُ الدُّخُولِ: كىرىش بېلىتى.

بِطَاقَةُ الشَّخْصِيَّةِ أَوِالْهَوِيَّةِ: سالاھىيەت گۇۋاھنامىسى، كىملىك.

«أَرِنِى بِطَاقَتَكَ الشَّخْصِيَّةَ مِنْ فَضْلِكَ»: ماڭا ئۆزىڭىزنىڭ كىملىكىڭىزنى كۆرسەتسىڭىز.

«وَجَدَمَقْعَدَهُ وَفْقًالِلرَّقَمِ الْمُدَوَّنِعَلَىبِطَاقَتِهِ»: بېلەتتىكى نومۇرى بويىچە ئورنىنى تاپتى.

بِطَاقَةُ الْمُعَايَدَةِ: ھېيتلىق تەبرىك ئاتكرىتكىسى.

بَطَالَةٌ: ئىشسىزلىق؛ قەھرىمان بولماق، باتۇر بولماق.

«اِزْدَادَ عَدَدُ الْعُمَّالِ الْعَاطِلِيْنَ عَنِ الْعَمَلِ بِسَبَبِ الْبَطَالَةِ الَّتِى عَمَّتِ الْبِلَادَ»: مەملىكەت بويىچە ئومۇملاشقان ئىشسىزلىق تۈپەيلىدىن ئىشتىن قالغان ئىشچىلارنىڭ سانى كۆپەيدى.

بِطَانٌ ج أَبْطِنَةٌ وَ بُطْنٌ: تارتما، ئۇلاڭ (ئېگەرنىڭ) تۆشلۈك، تۆشباغ، بانداش.

بِطَانَةُ الثَّوْبِ ج بَطَائِنُ: كىيىمنىڭ ئەستىرى.

بِطَانَةُ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ سىردىشى.

«لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِنْ دُوْنِكُمْ» ‹قرآن›: ئۆزۈڭلاردىن بولمىغانلارنى سىرداش قىلىۋالماڭلار.

بَطُؤَ يَبْطُؤُ بُطْأً وَبِطَاءً و بُطُوءً: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى.

بِبُطْءٍ: ئاستا ـ ئاستا، ئالدىرىماي.

«اِنَّكَ تَمْشِي بِبُطْءٍ شَدِيدٍ»: سەن ناھايىتى ئاستا ماڭىسەن.

بَطْبَطَ يُبَطْبِطُ بَطْبَطَةً الْبَطُّ: ئۆردەك غارقىلدىدى.

بَطَحَ يَبْطَحُ بَطْحًا: دۈم ياتقۇزدى، دۈم تاشلىۋەتتى.

بَطْحَاءُ ج بِطَاحٌ وَبطَائِحُ وَ بَطْحَوَاتٌ: ساي.

بَطْحَةٌ ج بَطَحَاتٌ: تۈزلەڭ ساي.

بَطِرَ يَبْطَرُ بَطَرًا النِّعْمَةَ: تۇزكورلۇق قىلدى، نانكورلۇق قىلدى.

«وَ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيْشَتَهَا» ‹قرآن›: بىز نۇرغۇن شەھەرنى ھالاك قىلدۇق، ئۇلارنىڭ ئاھالىسى كەيپ ـ ساپالىق تۇرمۇش كەچۈرەتتى.

بَطِرَ الشَّيْءَ: ئورۇنسىز يامان كۆردى، ئورۇنسىز

ئۆچ كۆردى.

بَطِرَ الشَّخْصُ: تەكەببۇرلۇق قىلدى، غادايدى.

بَطِرٌ بَطْرَانُ: خۇشلۇقتىن ئۆزىنى ئۇنتۇغۇچى.

اَلْبَطَرُ: گاڭگىراش، ھودۇقۇش؛ نېمەتكە شۈكرى قىلماسلىق، تەكەببۇرلۇق قىلىش.

«**وَلاَ تَكُونُوا كَالَّذِيْنَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ**» ‹قرآن› : يۇرتلىرىدىن چوڭچىلىق ۋە رىيا بىلەن چىققان كىشىلەرگە ئوخشاش بولماڭلار.

بَطْرَخٌ: بېلىق تۇخۇمى.

بَطْرُوخُ السَّمَكِ: بېلىق تۇخۇمى.

بَطْرَقٌ: ئېپىسكوپ، باش پوپ.

بَطْرَكٌ: چوڭ پوپ.

بَطْرَكِيَّةٌ: باش پوپلۇق ھوقۇقى؛ باش پوپنىڭ باشقۇرۇش دائىرىسى.

بِطْرِيقٌ ج بَطَارِيقُ: ئېپىسكوپ، باش پوپ؛ پىنگۋىن.

بَطْرِيكٌ. بَطْرِيَرْكٌ ج بَطَارِكَةٌ و بَطَارِكُ: چوڭ پوپ.

بَطَشَ يَبْطُشُ وَ يَبْطِشُ بَطْشًا بِهِ: قاتتىق ھۇجۇم قىلدى، قاتتىق تۇسىدى، ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلدى، جازالىدى.

«**وَإِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ**» ‹قرآن› : ئەگەر (بىراۋنى) جازالىساڭلار، زالىملاردەك جازالايسىلەر.

بَطَشَ عَلَيْهِ: ھۇجۇم قىلدى.

بَطْشٌ: تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلماق، شىددەتلىك زەربە بەرمەك.

«**إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيْدٌ**» ‹قرآن› : پەرۋەردىگارىڭنىڭ جازاسى شەك ـ شۈبھىسىز قاتتىقتۇر.

قُوَى الْبَطْشِ: زوراۋان كۈچلەر.

«**قَامَتْ ثَوْرَتُنَا لِتَقْضِيَ عَلَى قُوَى الْبَطْشِ فِي الْبِلاَدِ**» : بىزنىڭ ئىنقىلابىمىز مەملىكەتتىكى زوراۋان كۈچلەرنى يوقۇتۇشقا قارىتىلغان.

بَطْشَةٌ: شىددەتلىك زەربە، تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلماق، جازالاش.

«**وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوا بِالنُّذُرِ**» ‹قرآن› : شۈبھىسىزكى، لۇت ئۇلارنى بىزنىڭ جازالىشىمىزدىن ئاگاھلاندۇردى، ئۇلار ئاگاھلاندۇرۇشلاردىن شەكلەندى.

بَطَّ يَبُطُّ بَطًّا الْجُرْحَ: يارىنى كەستى، ياردى.

بَطٌّ ج بُطُوطٌ وَبِطَاطٌ م بَطَّةٌ ج بَطَّاتٌ: ئۆردەك.

بَطَّأَ يُبَطِّئُ تَبْطِيئًا الشَّخْصُ: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى.

بَطَّأَ عَلَيْهِ بِحَاجَتِهِ: ئۇنىڭ ھاجىتىنى كېچىكتۈردى.

بَطَّأَ صَدِيقَهُ: دوستىنىڭ ئىرادىسىنى قايتۇردى.

بَطَّارِيَّةٌ ج بَطَّارِيَّاتٌ: باتارېيە.

بَطَّارِيَّةٌ ‹فى الْجَيْشِ›: توپچىلار قىسمى.

بَطَّاشٌ: زەربىدارلىق بىلەن قاتتىق تۇتقۇچى، قاتتىق ھۇجۇم قىلغۇچى.

بَطَّالٌ: ئىشسىز، ھورۇن، بىكارچى، ناچار.

بَطَّانِيَّةٌ ج بَطَّانِيَّاتٌ: ئەدىيال.

بَطَّطَ يُبَطِّطُ تَبْطِيطًا الأَرْضَ: زېمىننى ياردى.

بَطَّلَ يُبَطِّلُ تَبْطِيلاً الْعَامِلَ: ئىشچىنى ئىشتىن بوشاتتى.

بَطَّلَ الْقَرَارَ: قارارنى ئەمەلدىن قالدۇردى.

بَطَّنَ يُبَطِّنُ تَبْطِينًا الثَّوْبَ: كىيىمنى ئەستەرلىدى، ئەستەر قىلدى.

بِطِّيخٌ. بِطِّيخَةٌ ج بِطِّيخَاتٌ: تاۋۇز.

بِطِّيخٌ أَصْفَرُ: قوغۇن.

«**عِنْدَمَا يَنْضَجُ الْبِطِّيخُ فَإِنَّهُ سَيَسْقُطُ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِهِ:** قوغۇن پىشقاندا ساپىقىدا تۇرمايدۇ.

«**لَقَدْ قَطَعَ الْبِطِّيْخَةَ بِالسِّكِّيْنِ عَلَى نَحْوٍ مَائِلٍ لِذَلِكَ قُسِّمَتْ اِلَى قِطْعَتَيْنِ الأُوْلَى صَغِيْرَةٌ وَالأُخْرَى كَبِيْرَةٌ**» : ئۇ تاۋۇزنى قىڭغىر پىچقانىدى، بىر كاسىسى چوڭ، بىر كاسىسى كىچىك بولۇپ قالدى.

بَطَلَ يَبْطُلُ بُطْلاً وَ بُطُولاً وَ بُطْلاَنًا: بىكار بولدى، ئەمەلدىن قالدى.

بَطَلَ الأَمْرُ: ئىش بۇزۇلدى.

بَطَلَ الْبَيْعُ: سودا بۇزۇلدى.

«فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَاكَانُوايَعْمَلُونَ» «قۇرئان»: ھەقىقەت ئاشكارا بولدى، ئۇلارنىڭ كۆرسەتكەن سېھىرلىرى بەربات بولدى.

بَطَلَ يَبْطُلُ بَطَالَةً و بُطَالَةً وَ بِطَالَةً الْعَامِلُ: ئىشچى ئىشسىز قالدى.

بَطُلَ يَبْطُلُ بُطُولَةً و بُطُوْلَةً: قەھرىمان بولدى، قەھرىمانلىق كۆرسەتتى، باتۇرلۇق قىلدى.

بَطَلٌ ج أَبْطَالٌ: قەھرىمان، باتۇر، چېمپىيون، پالۋان.

بَطَلُ الْقِصَّةِ: ھېكايىنىڭ باش قەھرىمانى.

بَطَلٌ مُزَيَّفٌ: ساختا قەھرىمان.

اَلْبَطَلُ الْعَالَمِيُّ: دۇنيا چېمپىيونى.

«لِكُلِّ مَعْرَكَةٍ أَبْطَالُهَا»: ھەر جەڭنىڭ ئۆزىگە لايىق قەھرىمانلىرى بولىدۇ.

بُطْلٌ. بُطْلاَنٌ: يالغان، ساختا، سەپسەتە، قىممىتى يوق؛ بىكار بولماق، ئىناۋەتسىز بولماق، بەربات بولماق، باتىل بولماق.

بَطَلَةٌ ج بَطَلاَتٌ: قەھرىمان، چەۋەنداز.

بَطَنَ يَبْطُنُ بُطُونًا وَ بَطْنًا الشَّيْءُ: يوشۇرۇندى، مۆكۈۋالدى، مەخپىي بولدى.

«إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ» «قۇرئان»: پەرۋەردىگارىم ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن يامان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ھارام قىلدى.

بَطِنَ يَبْطَنُ بَطَنًا و بَطُنَ يَبْطُنُ بَطَانَةً الشَّخْصُ: قورساق سالدى، قورسىقى يوغىنىدى.

بَطْنٌ ج بُطُونٌ وَأَبْطُنٌ وَبُطْنَانٌ: قورساق؛ ئىچكى ئەزا؛ جەمەت، ئۇرۇق.

بَطْنُ الْأَرْضِ: يەر شارىنىڭ ئىچكى قىسمى، زېمىننىڭ تېگى.

وَلَدَتْ بَطْنًا وَاحِدًا: بىرنى تۇغدى.

بَطْنًا لِظَهْرٍ: ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋەتتى، ئاختۇردى، چوڭقۇر ئىزدەندى.

قَلَّبَهُ ظَهْرًا لِبَطْنٍ: تەكشۈردى، ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋەتتى.

فِي بُطُونِ الْكُتُبِ: كىتابلار ئىچىدە.

بِطْنَةٌ: ئاچ كۆز، نەپسى يامان، تويمىغۇر.

«اَلْبِطْنَةُ تُذْهِبُ الْفِطْنَةَ» «مثل»: قارنى يامانلىق كىشىنى بەغەرەز قىلىپ قويىدۇ.

بُطُولَةٌ ج بُطُولاَتٌ: قەھرىمانلىق، چېمپىيونلۇق؛ تىياتىر ياكى كىنولاردا باش رول ئېلىپ چىققۇچى.

«قَامَ بِدَوْرِالْبُطُولَةِفِي مَسْرَحِيَّةِمَجْنُون لَيْلَى»: ئۇ «لەيلى - مەجنۇن» درامىسىدا باش رول ئالدى.

بُطُولِيٌّ: قەھرىمانلىق.

«قَامَ بِأَعْمَالٍ بُطُولِيَّةٍ»: قەھرىمانە ئىشلارنى قىلدى.

بَطِيءٌ م بَطِيئَةٌ ج بِطَاءٌ: ئاستا.

اَلْقِطَارُ الْبَطِيءُ: ئاستا پويىز.

«كَانَ بَطِيئًا فِي حَرَكَتِهِ»: ئۇنىڭ ھەرىكىتى ئاستا ئىدى.

بَطِيحَةٌ ج بَطَائِحُ: ساي.

بَطِيحَةٌ ج بَطَاحٌ وَ بَطَائِحُ: ئانا كېپىنەك.

بَطِيشٌ: شىددەتلىك، قاتتىق، قاتتىق تۇتقۇچى، قاتتىق ھۇجۇم قىلغۇچى.

بَطِينٌ: يوغان قورساق، ئاچكۆز.

بُطَيْنٌ: قېرىنچە.

بُطَيْنُ الْقَلْبِ: يۈرەك قېرىنچىسى.

بَظْرُ الْأُنْثَى ج بُظُورٌ: دىلچىق.

بَظَّ بَظًّا الْعُودَ: سازنى تەڭشىدى.

بَظٌّ . فَظٌّ: قوپال، توڭ.

بَعْبَعَ يُبَعْبِعُ بَعْبَعَةً: قۇرۇق گەپ ساتتى، قۇرۇق گەپ قىلدى.

بُعْبُعٌ ج بَعَابِعُ: قارانچۇق.

بَعَثَ يَبْعَثُ بَعْثًا وَ بِعْثَةً: ئەۋەتتى.

بَعَثَ بِالرِّسَالَةِ: خەت ئەۋەتتى.

«بَعَثَ الرَّئِيسُ مُسَاعِدَهُ فِي مُهِمَّةٍ خَاصَّةٍ»: رەئىس ياردەمچىسىنى ئالاھىدە ۋەزىپە بىلەن ئەۋەتتى.

بَعَثَ الشُّعُورَ: ھېسسىياتنى قوزغىدى.

«كَانَتْ قَصَائِدُ الشَّاعِرِ تَبْعَثُ قَوْمَهُ عَلَى مُقَاوَمَةِ الظُّلْمِ وَ الْإِسْتِعْمَارِ» : شائىرنىڭ قەسىدىلىرى خەلقنى زۇلۇم ۋە مۇستەملىكىچىلىككە قارشى تۇرۇشقا قوزغايتتى.

«بَعَثَ الْإِسْلَامُ فِى الْعَرَبِ شُعُورًا جَدِيْدًا كَانَ السَّبَبَ فِى تَوْحِيْدِهِمْ» : ئىسلام ئەرەبلەردە ئۇلارنىڭ بىرلىشىشىگە سەۋەب بولغان يېڭى تۇيغۇنى قوزغىدى.

بَعَثَ الشَّخْصَ عَلَى الشَّيْءِ: زورلىدى، قوزغىدى.

بَعَثَ اللّٰهُ الْخَلْقَ: ئاللاھ مەخلۇقاتلارنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلدۈردى.

«ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ» ‹قرآن› : ئاندىن كېيىن، سىلەرنى شۈكرى قىلسۇن، دەپ ئۆلگىنىڭلاردىن كېيىن قايتا تىرىلدۈردۇق.

بَعْثٌ: ئەۋەتمەك، يوللىماق.

يَوْمُ الْبَعْثِ: قىيامەت كۈنى.

بَعْثٌ ج بُعُوثٌ وَ بُعْثٌ: يىراققا يۈرۈش قىلغان قوشۇن ياكى ئۆمەك؛ ئېكسپېدىتسىيىچىلەر ئەترىتى.

مَدِيْنَةُ الْبُعُوثِ الْإِسْلَامِيَّةِ: جامىئول ئەزھەرگە تەۋە چەت ئەللەردىن ئەۋەتىلگەن مۇسۇلمان ئوقۇغۇچىلار شەھەرچىسى.

«مَازَالَتِ الْبُعُوثُ الدِّيْنِيَّةُ تُوفَدُ إِلَى إِفْرِيقِيَا لِنَشْرِ الْمَسِيْحِيَّةِ» : خرىستىئان دىنىنى تارقىتىش ئۈچۈن ئافرىقىغا ھېلىمۇ دىنىي ئۆمەكلەر ئەۋەتىلمەكتە.

بَعْثَةٌ ج بَعْثَاتٌ: ئۆمەك، ۋەكىللەر ئۆمىكى.

طَالِبُ بَعْثَةٍ: ئىككىنچى ئەلگە ئوقۇشقا ئەۋەتىلىدىغان ئوقۇغۇچى.

بَعْثَةٌ حَرْبِيَّةٌ: ھەربىي ئۆمەك.

مُدِيرِيَّةُ الْبَعْثَاتِ: چەت ئەلگە چىقىرىلىدىغان ئوقۇغۇچىلارغا ئائىت ئىشلارنى باشقۇرىدىغان ئورگان.

إِدَارَةُ الْبَعْثَاتِ: چەت ئەلگە چىقىرىلىدىغان ئوقۇغۇچىلارغا ئائىت ئىشلارنى باشقۇرىدىغان ئورگان.

بَعْثَرَ يُبَعْثِرُ بَعْثَرَةً الشَّيْءَ: چېچىۋەتتى، تارقىتىۋەتتى.

«وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ» ‹قرآن› : قەبرىلەر ئاستى ـ ئۈستى قىلىنغان چاغدا، ھەر ئادەم ئىلگىرى ـ كېيىن قىلغان ئىشلىرىنىڭ ھەممىسىنى بىلىدۇ.

بَعْثَرَ النَّظَرَاتِ: كۆز يۈگۈرتتى.

بَعْثَرَ الْمَتَاعَ وَ نَحْوَهُ: ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋەتتى، قالايمىقان قىلىۋەتتى.

بَعْثَرَ الْمَخْبُوءَ: يوشۇرۇن نەرسىنى چىقاردى.

«مَا أَكْثَرَ مَا نُبَعْثِرُ أَمْوَالَنَا فِى مَجَالَاتٍ غَيْرِ مَحْمُودَةٍ» : ناشايان تەرەپلەرگە ماللىرىمىزنى ئەجەبمۇ بۇزۇپ چاچىمىز.

«كُنْتُ أُبَعْثِرُ النَّظَرَاتِ حَوْلِي» : مەن ئەتراپىمغا كۆز يۈگۈرتۈپ چىقاتتىم.

«تَرَكَ كُتُبَهُ مُبَعْثَرَةً فِي غُرْفَتِهِ» : ئۇ كىتابلىرىنى ئۆز ئۆيىگە قالايمىقان تاشلىدى.

لَاتُبَعْثِرِ الْفَضَلَاتِ: كېرەكسىز نەرسىلەرنى كەلسە ـ كەلمەس تاشلىما.

بَعْثِيٌّ: گۇللىنىش پارتىيىسىنىڭ ئەزاسى.

بَعَجَ يَبْعَجُ بَعْجًا الْبَطْنَ: قورساقنى ياردى.

بَعَجَ الشَّيْءَ: يوچۇق كەلتۈرۈپ چىقاردى، يوچۇق ئاچتى.

بَعُدَ يَبْعُدُ بُعْدًا و بُعْدَةً: يىراقلاشتى.

بَعُدَ بِالشَّيْءِ: يىراقلاشتۇرۇۋەتتى، يىراقلاشتۇردى.

«بَعُدَ بِهِ مَنْهَجُهُ فِى الْبَحْثِ عَنِ الْهَدَفِ الْمَقْصُودِ» : كۆزلىگەن نىشان ئۈستىدە ئىزدىنىشتە ئۇنىڭ ئۇسلۇبى ئۇنى يىراقلاشتۇرۇۋەتتى.

بَعُدَتِ الْمَسَافَةُ: مۇساپە يىراقلاشتى.

«بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ» ‹قرآن› : بۇ ئارىلىق ئۇلارغا يىراق بىلىندى.

بَعِدَ يَبْعَدُ بَعَدًا وَ بَعْدًا: يىراق بولدى، ھالاك بولدى.

بَعْدُ: كېيىن، ئاندىن كېيىن، يەنىلا، ھېلىھەم، ھازىرغىچە.

«ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَ شَيْبَةً» ‹قرآن› :

ئۇيغۇر كىتاب تورى uyghurkitap.com

ئاندىن (سىلەرنى) كۈچلۈكتىن ئاجىز قىلدى ۋە (سىلەرگە) قېرىلىقنى يەتكۈزدى.

«لِلّٰهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ» «قۇرئان»: ئىلگىرى ۋە كېيىن ھەممە ئىش ئاللاھنىڭ باشقۇرۇشىدىدۇر.

«أَ هُوَ حَيٌّ بَعْدُ»: ئۇ ھېلىمۇ ھاياتمۇ؟

شَرَحَ مَرَّةً بَعْدَ أُخْرَى: تەكرار شەرھلىدى.

«بَدَأَ بِإِلْقَاءِ مُحَاضَرَتِهِ بَعْدَ أَنْ حَضَرَ»: ئۇ يېتىپ كەلگەندىن كېيىن لېكسىيە سۆزلەشكە باشلىدى.

بَعْدَ غَدٍ: ئىندىنلىققا.

بَعْدَئِذٍ: شۇنىڭدىن كېيىن.

«دَرَسَ أَوَّلاً وَذَهَبَ بَعْدَئِذٍ إِلَى السِّينَمَا»: ئۇ ئالدىدا ئۆگىنىش قىلدى، ئاندىن كىنوغا باردى.

فِيمَا بَعْدُ: شۇنىڭدىن كېيىن.

«ظَنَّ الْمَوْضُوعَ سَهْلاً وَلَكِنَّهُ وَجَدَهُ فِيمَا بَعْدُ أَصْعَبَ مِمَّا كَانَ يَعْتَقِدُ»: ئۇ ماۋزۇنى ئاسان دەپ ئويلىدى، لېكىن ئۇ شۇنىڭدىن كېيىن بۇرۇنقى قارىشىغا قارىغاندا ماۋزۇنى قىيىنراق بايقىدى.

كُفْرٌ مَا بَعْدَهُ كُفْرٌ: ئۆچىغا چىققان كۇپۇرلۇق.

هٰذَايَوْمٌ لَهُ مَابَعْدَهُ: ئاقىۋىتىدىن قورقىتىلىدىغان كۈن.

«وَبَعْدُ فَقَدْ سَرَّنِي أَنْ أَسْمَعَ مِنْكَ»: سېنىڭ سۆزۈڭنى ئاڭلاشقا خۇشتارمەن.

«أَنَا وَصَاحِبِي نُسَافِرُبَعْدَالْغَدِ»: مەن ھەمراھىم ئىككىمىز ئۆگۈنلۈككە سەپەرگە ئاتلىنىمىز.

لَمَّا يَحْضُرْ بَعْدُ: ئۇ تېخى كەلمىدى.

أَمَّا بَعْدُ: (مەدھىيە) دىن كېيىن، (ئەھۋال سورىغاندىن) كېيىن، سالامدىن كېيىن، مەقسەتكە كەلسەك.

بُعْدٌ ج أَبْعَادٌ: مۇساپە، ئارىلىق، يول يىراقلىقى.

بُعْدُ النَّظَرِ: يىراقنى كۆرەرلىك، يىراقنى كۆرەلەيدىغان، پىكرى چوڭقۇر.

بُعْدًا لَهُ: يوقالسۇن!

«بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ» «قۇرئان»: زالىم قەۋم ھالاك بولسۇن.

«أَلَا بُعْدًا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ» «قۇرئان»: مەديەن ئاھالىسى خۇددى سەمۇد قەۋمى ھالاك بولغاندەك ھالاك بولسۇن.

بُعْدُ الصِّيتِ: شۆھرەتلىك، داڭدار، داڭلىق.

بُعْدُ الْهِمَّةِ: ئالىي ھىممەتلىك.

ذُو بُعْدٍ: چوڭقۇر پىكىرلىك.

عَلَى بُعْدٍ: يىراقتىن.

«كُنْتُ أُرَاقِبُهُ عَلَى بُعْدٍ»: مەن ئۇنى يىراقتىن كۆزىتىپ تۇراتتىم.

«تَقَعُ الْمَدِينَةُ عَلَى بُعْدِ خَمْسِينَ مِيلاً»: شەھەر 50 مىل يىراقلىقتا جايلاشقان.

بُعْدُ الشُّقَّةِ: ئارىلىقنىڭ كەڭلىكى، مۇساپىنىڭ ئۇزۇنلۇقى.

بَعْرٌ ج أَبْعَارٌ: تېزەك، ماياق، قىغ، پوق.

بَعْزَقَ يُبَعْزِقُ بَعْزَقَةً الشَّيْءَ: ئىسراپ قىلدى، بۇزدى، چاچتى.

بَعْضٌ ج أَبْعَاضٌ: بەزى، بىر قىسىم.

بَعْضُ الشَّيْءِ: ئازراق، بىر بۆلۈك.

بَعْضُ النَّاسِ: بەزى كىشىلەر، بەزىلەر.

«إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ» «قۇرئان»: بەزى گۇمانلار گۇناھدۇر.

«أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ» «قۇرئان»: سىلەر كىتابنىڭ (يەنى تەۋراتنىڭ) بىر قىسىم ئەھكاملىرىغا ئىشىنىپ، بىر قىسىم ئەھكاملىرىنى ئىنكار قىلامسىلەر؟

بَعْضُ الطَّرِيقِ: يولنىڭ بىر قىسمى.

قَالَ بَعْضُ الْعُلَمَاءِ: بەزى ئالىملار ئېيتتى.

فِي بَعْضِ الْأَيَّامِ: كۈنلەرنىڭ بىرىدە.

بَعْضُ الْوَقْتِ: بەزى چاغ، بەزىدە.

بَعْضُ الْأَوْقَاتِ: بەزى چاغ، بەزىدە.

«شَعَرَ بِبَعْضِ الْاِرْتِبَاكِ»: بىر ئاز تەمتىرەپ قالدى.

بَعْضُهُمْ بَعْضًا: بىر ـ بىرىگە، ئۆزئارا.

«خَرَجَ النَّاسُ بَعْضُهُمْ فِي أَثَرِ بَعْضٍ»: كىشى-

لەر بىرىنىڭ ئارقىسىدىن بىرى چىقتى.

بَعْضُ الْمُمَاثَلَةِ: بىر ئاز ئوخشاپ قالماق.

بَعَّدَ يُبَعِّدُ تَبْعِيدًا: يىراقلاشتۇردى.

بَعَّرَ يُبَعِّرُ تَبْعِيرًا الْحَيَوَانُ: هايۋان تېزەكلىدى، چىچتى.

بَعَّضَ يُبَعِّضُ تَبْعِيضًا الشَّيْءَ: پارچىلىدى، بۆلۈۋەتتى، بۆلدى.

بَعْكُوكَةٌ: زال، كۆلۈپ.

بَعْلٌ ج بُعُولٌ وَ بِعَالٌ وَبُعُولَةٌ: ئەر، ئەر ـ ئايال؛ خوجايىن، ئىگە.

بَعْلٌ: يامغۇر بىلەن سۇغىرىلىدىغان زېمىن ۋە زىرائەت؛ جاھىلىيەت دەۋرىدىكى ئەرەبلەرنىڭ چوقۇنىدىغان بىر بۇتىنىڭ ئىسمى.

«أَتَدْعُونَ بَعْلاً وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ» «قرآن» :
سىلەر ياراتقۇچىلارنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى (ئاللاھنى) تەرك ئېتىپ، بەئلى (ناملىق بۇد) گە چوقۇنامسىلەر؟

بَعْلَةٌ ج بُعُولَةٌ: ئايال.

زِرَاعَةٌ بَعْلِيَّةٌ: يامغۇر سۈيى بىلەن سۇغىرىلىدىغان زىرائەت.

بَعُوضٌ: پاشا.

بَعُوضَةٌ ج بَعُوضَاتٌ: بىر پاشا.

جَنَاحُ بَعُوضَةٍ: ئەرزىمەس.

بَعِيدٌ ج بُعَدَاءُ وَ بُعُدٌ وَ بُعْدَانٌ: يىراق، ئۇزاق.

بَعِيدُ الشُّقَّةِ: ئارىلىق يىراق.

بَعِيدُالنَّظَرِ: يىراقنى كۆرىدىغان.

بَعِيدٌ كُلَّ الْبُعْدِ: تولىمۇ يىراق.

«لَمْ يَكُنْ يَسْمَعُ صَوْتَهَا فَقَدْ كَانَ بَعِيدًا عَنْهَا» :
يىراق بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالمىدى.

«رُبَّ بَعِيدٍ أَقْرَبُ مِنْ قَرِيبٍ» : بەزى يات ئادەم تۇغقاندىنمۇ يېقىن بولۇشى مۇمكىن.

«إِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ذَلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ» «قرآن» :
بىز ئۆلۈپ توپا بولۇپ كەتكەندىن كېيىن، بۇنداق قايتىش يىراقتۇر.

«لَيْسَ بِبَعِيدٍ أَنْ يَكْتَشِفَ الْعُلَمَاءُ كَوْكَبًا آخَرَ فِي الْفَضَاءِ» : ئالىملارنىڭ بوشلۇقتا ئىككىنچى بىر پىلانېتىنى بايقىشى يىراق ئەمەس.

بَعِيدُ الْمَنَالِ: ئېرىشىش قىيىن، ئېرىشىش تەس.

بَعِيدُ الأَثَرِ: تەسىرى چوڭقۇر.

بَعِيدُ الأَجَلِ: كۆز يەتمەيدىغان، يىراقلىقىنى مۆلچەرلىگىلى بولمايدىغان.

بَعِيدُ الشَّأْوِ: يۈكسەك ھىممەتلىك، ھىممىتى يۈكسەك.

مُنْذُ عَهْدٍ بَعِيدٍ: قەدىمىي زاماندىن تارتىپ.

بُعَيْدٌ: ئۇزۇن ئۆتمەيلا، سەل كېيىن، كېيىنلا، پات ئارىدا، پات يېقىندا.

«حَضَرَ بُعَيْدَ سَفَرِكَ» : سەن سەپەر قىلىپ ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇ كەلدى.

بَعِيرٌ ج بُعْرَانٌ وَ أَبْعِرَةٌ ج أَبَاعِرُ: تۆگە.

بِغَاءٌ: تەلەپ قىلماق، ئۈمىد قىلماق؛ زىنا قىلماق، نومۇسىنى ساتماق.

حَمْلَةٌ بُولِيسِيَّةٌ لِلْقَضَاءِ عَلَى الْبِغَاءِ السِّرِّيِّ:
ساقچىلارنىڭ يوشۇرۇن پاھىشىنى يوقۇتۇش ھەرىكىتى.

بُغَاثٌ ج بِغْثَانٌ: ئاستا ئۇچىدىغان بىر تۈرلۈك كىچىك قۇش.

«إِنَّ الْبُغَاثَ بِأَرْضِنَا يَسْتَنْسِرُ» : بىزنىڭ يېرىمىزدە ئاجىزلار كۈچلۈك بولۇپ كېتىدۇ.

بُغَادَةٌ: شور.

بَغَتَ يَبْغَتُ بَغْتًا وَ بَغْتَةً: چۆچۈتىۋەتتى، تۇيۇقسىزلىق ھېس قىلدۇردى، نېمە قىلارىنى بىلمەس قىلىپ قويدى، تۇيۇقسىز زەربە بەردى.

بَغْتَةٌ ج بَغَتَاتٌ: تۇيۇقسىز، ئۇشتۇمتۇت، تاساددىپىي، ئويلىمىغان يەردىن، تۇساتتىن، كۈتۈلمىگەندە.

عَلَى بَغْتَةٍ: ئۇشتۇمتۇت، تۇيۇقسىز.

«أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً» «قرآن» : ئۇلارنى ئۇشتۇمتۇت ھالاك قىلدۇق.

«حَضَرَ عَلَى بَغْتَةٍ» : ئۇ ئۇشتۇمتۇت كەلدى.

بَغَشَ يَبْغَشُ بَغْشًا ـ تِ السَّمَاءُ: سىم ـ سىم

www.uyghurkitap.com

يامغۇر ياغدى.

بَغْشَةٌ: سىم ـ سىم يامغۇر.

بَغَضَ يَبْغُضُ بُغْضًا: نەپرەتلەندى، ئۆچ كۆردى.

بَغُضَ يَبْغُضُ بَغَاضَةً: نەپرەتلىك بولدى، دۈشمەن تۇتۇلدى، ئۆچ كۆرۈلدى.

بَغْضَاءُ بُغْضٌ. بِغْضَةٌ: دۈشمەنلىك، ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت.

«قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ» ‹قۇرآن›: ئۇلارنىڭ دۈشمەنلىكى ئېغىزلىرىدىن مەلۇم بولۇپ تۇردۇ.

بَغَّالٌ: قېچىرچى.

بَغَّضَ يُبَغِّضُ تَبْغِيضًا: ئۆچ كۆرسەتتى، يامان كۆرسەتتى.

«بَغَّضَ الشَّرَّ إِلَى النَّاسِ»: يامانلىقنى كىشىلەرگە ئۆچ كۆرسەتتى.

بَغْلٌ ج بِغَالٌ وَ أَبْغَالٌ م بَغْلَةٌ ج بَغْلَاتٌ وَ بِغَالٌ: قېچىر.

بَغَمَ يَبْغَمُ و يَبْغُمُ و يَبْغِمُ بُغَامًا و بُغُومًا الْغَزَالُ: كىيىك مەرىدى.

بَغَى يَبْغِي بُغَاءً و بَغْيًا و بُغًى و بُغْيَةً: ئىنتىلدى، تەلەپ قىلدى، ئىزدىدى، تىلىدى.

«وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ» ‹قۇرآن›: ئەگەر ئاللاھ بەندىلىرىنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلسا، ئۇلار ئەلۋەتتە زېمىندا پىتنە ـ پاسات تېرىيتتى.

بَغَى عَلَيْهِمْ: زۇلۇم قىلدى، ئەزدى.

«وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللّٰهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ» ‹قۇرآن›: ئاللاھ ساڭا ياخشىلىق قىلغاندەك، سەن ياخشىلىق قىلغىن، يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىقنى تىلىمىگىن.

بَغَى الْأَمْرَ: ئىرادە قىلدى، تەشنالىق بىلەن كۈتتى.

«مَاذَا تَبْغِي أَنْ تَفْعَلَ الْيَوْمَ»: بۈگۈن نېمە ئىش قىلماقچىسەن؟

بَغَى يَبْغِي بِغَاءً و بُغَاءَ الْمَرْأَةُ: ئايال پاھىشە قىلدى.

بَغَى يَبْغِي بَغْيًا: تاجاۋۇز قىلدى، ھەددىدىن ئاشتى، زۇلۇم قىلدى.

«فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيئَ إِلَى أَمْرِ اللّٰهِ» ‹قۇرآن›: ئەگەر ئۇلارنىڭ بىرى ئىككىنچىسىگە تاجاۋۇز قىلسا، تاجاۋۇز قىلغۇچى تاكى ئاللاھنىڭ ھۆكۈمىگە قايتقانغا قەدەر ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇشۇڭلار!

بَغْيٌ: زىنا قىلماق؛ زۇلۇم، ئېزىش، زىيانكەشلىك قىلىش؛ گۇناھ؛ ئادالەتسىزلىك، تاجاۋۇز.

«اَلْبَغْيُ يَصْرَعُ أَهْلَهُ»: زۇلۇم، زۇلۇم قىلغۇچىلارنى ھالاك قىلىدۇ.

بُغْيَةٌ: ئارزۇ، ئۈمىد، مەقسەت.

لِيَكُنِ الْحَقُّ بُغْيَتَنَا: ھەقىقەت بىزنىڭ ئۈمىد قىلىدىغان نەرسىمىز بولۇشى كېرەك.

«يَجِبُ أَنْ تَكْتُبَ هَذِهِ الْمَقَالَةَ مَرَّةً ثَانِيَةً بُغْيَةَ إِيضَاحِ الْفِكْرَةِ الرَّئِيسِيَّةِ عَلَى نَحْوٍ كَامِلٍ»: مەركىزىي ئىدىيىنى تولۇق يورۇتۇپ بېرىش ئۈچۈن بۇ ماقالىنى قايتا يېزىپ چىقىشىڭ كېرەك.

بَغِيضٌ ج بُغَضَاءُ: دۈشمەن، يىرگىنىشلىك، ئۆچ كۆرسىتىلگەن، دۈشمەن تۇتۇلغان.

«مَا زَالَتْ آثَارُ الْاِسْتِعْمَارِ الْبَغِيضِ بَاقِيَةً حَتَّى الْيَوْمَ»: كىشىنىڭ ئۆچلىكىنى كەلتۈرىدىغان مۇستەملىكىچىلىك ئىزلىرى بۈگۈنگىچە داۋاملىشىپ كەلمەكتە.

بَغِيٌّ ج بَغَايَا: پاھىشە ئايال، بۇزۇق ئايال، جالاپ.

بَقَاءٌ: دائىملىق بولۇش، داۋاملىشىش، ئەبەدىيلىك بولۇش، مەڭگۈلۈك بولۇش.

دَارُ الْبَقَاءِ: ئاخىرەت، ئۇ دۇنيا.

بَقَاءُ الْأَصْلَحِ: ھاياتقا ئۇيغۇنلاشقۇچىلارنىڭ قېلىپ قېلىشى.

تَنَازُعُ الْبَقَاءِ: ياشاش ئۈچۈن كۈرەش قىلىش.

بِقَالَةٌ: باققالچىلىق.

«لَقَدْ وَصَلَتْ إِلَى الْبِقَالَةِ شِحْنَةٌ جَدِيدَةٌ مِنَ الْخُوخِ لَكِنِّي لَمْ أَشْتَرِ شَيْئًا»: باققالچىلىق دۇكىنىغا يېڭىدىن بىر تۈركۈم شاپتۇل

كەلدى، لېكىن مەن ھېچنەرسە سېتىۋالمىدىم.

بَقْبَاقٌ: قۇرۇق گەپ ساتقۇچى، قۇرۇق پاراڭ سالغۇچى، ۋالاكتەگگۇر.

بَقْبَقَ يُبَقْبِقُ بَقْبَقَةً اَلْمَاءُ: سۇ شىلدىرلىدى.

بَقْبَقَ الرَّجُلُ: كۆپ سۆزلىدى، ۋالاقلىدى.

بَقْبَقَتِ الْقِدْرُ: قازان قاينىدى.

بَقْبُوقَةٌ: سۇلۇق قاپارتما.

بُقْجَةٌ ج بُقَجٌ: بوقچا، بوپا.

بَقَرَ يَبْقُرُ بَقْرًا الشَّيْءَ: ياردى، يىرتتى.

بَقَرَ الْبَطْنَ: قورساقنى ياردى.

بَقَرٌ بَقَرَاتٌ و بُقُرٌ وَ أَبْقَارٌ وَ أَبَاقِرُ وَ أَبَاقِيرُ: كالا؛ ئىنەك.

«لَيْسَ عِنْدِي بَقَرَةٌ حَلُوبٌ»: مېنىڭ سېغىن كالام يوق.

اَلْبَقَرَةُ الْوَحْشِيَّةُ: بۆكەن، ياۋا كالا.

اَلْبَقَرَةُ: قۇرئان كەرىمنىڭ ئىككىنچى سۈرىسىنىڭ نامى.

بَقْشِيشَةٌ: سوۋغات بېرىش.

بَقْشِيشٌ ج بَقَاشِيشُ: سوۋغات، ھەدىيە، چاي پۇلى.

بَقَعَ يَبْقَعُ بَقْعًا الطَّيْرُ: قۇشنىڭ رەڭگى ئۆزگەردى.

بُقْعَةٌ ج بِقَاعٌ: ماكان، يەر، جاي، نۇقتا، مەيدان، ئورۇن، ئوچاستكا؛ تۆپىلىك.

اَلْبِقَاعُ الْمُقَدَّسَةُ: مۇقەددەس جايلار.

«لِلْإِسْلَامِ أَتْبَاعُهُ فِي مُخْتَلِفِ بِقَاعِ الْعَالَمِ»: دۇنيانىڭ تۈرلۈك جايلىرىدا ئىسلام دىنىنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى بار.

بُقْعَةٌ ج بُقَعٌ: داغ، كىر، چەل.

بُقَعُ الدَّمِ: قان دېغى.

بُقْعَةُ الزَّيْتِ: ياغنىڭ دېغى.

بُقْعَةُ الْحِبْرِ: سىياھ دېغى.

اَلْبُقَعُ الشَّمْسِيَّةُ: قۇياشتىكى داغلار.

بَقَّ يَبُقُّ بَقًّا الْمَاءَ مِنْ فِيهِ: سۇ پۈركىدى، چاچتى.

بَقٌّ. بَقَّةٌ ج بَقَّاتٌ: چۈشا.

بَقَّارٌ ج بَقَّارَةٌ: پادىچى.

بَقَّاقٌ: كاسكاس، جاپ - جاپ، كوت - كوت، ۋات - ۋات.

بَقَّالٌ ج بَقَّالُونَ: كۆكتات سودىگىرى، كۆكتاتچى.

بَقَّعَ يُبَقِّعُ تَبْقِيعًا الثَّوْبَ: كىيىمنى بويىدى.

بَقَّى يُبَقِّي تَبْقِيَةً الشَّيْءَ: تەرك ئەتتى، تاشلىۋەتتى.

بَقَلَ يَبْقُلُ بَقْلاً وَ بُقُولاً النَّبْتُ: ئوت -چۆپ بىخ سۈردى، بىخ چىقاردى.

بَقْلٌ ج بُقُولٌ و أَبْقَالٌ: كۆكتات، ئوت ياش، ئوت-چۆپ.

بَقْلَاوَةٌ: خېمىر؛ شېكەر ۋە سېرىق مايدىن قىلىنغان نېپىز بىر تۈرلۈك تاتلىق يېمەكلىك.

بَقْلَةٌ حَمْقَاءُ: سېمىز ئوت.

بَقْلَةٌ مُبَارَكَةٌ: كاسنە، كۆك چېچەك.

بَقْلُولَةٌ: كۆپۈك، كۆپۈكچە.

بُقُولٌ: پۇرچاق ئائىلىسىدىكى دانلىقلار.

بَقِيَ يَبْقَى بَقَاءً وَ بَقِيَ يَبْقَى بَقْيًا: قالدى، داۋام قىلدى، تۇردى.

بَقِيَ فِي مَكَانِهِ لَا يَتَحَرَّكُ: جايىدا مىدىرلىماي تۇردى، قېتىپ قويغان قوزۇقتەك تۇردى.

بَقِيَ حِبْرًا عَلَى وَرَقٍ: ئىجرا بولمىدى، ئەمەلگە ئاشمىدى، ئاق قەغەز، قارىسى سىياھ تۇردى.

«صُدِرَتْ قَرَارَاتٌ كَثِيرَةٌ لِحَلِّ الْمُشْكِلَةِ وَلَكِنَّهَا فِي الْغَالِبِ بَقِيَتْ حِبْرًا عَلَى وَرَقٍ»: مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن نۇرغۇنلىغان قارارلار چىقىرىلدى، لېكىن كۆپىنچە ئۇلار ئىجرا بولماي، ئاق قەغەز، قارىسى سىياھ بولۇپ تۇرىۋەردى.

بَقِيَ عَلَى حَالِهِ: ئۆزگەرمىدى، ئۆز پېتىچە تۇردى.

بَقِيَ مِنَ الشَّيْءِ: ئېشىپ قالدى.

«بَدَّرَ ثَرْوَتَهُ وَلَمْ يَبْقَ لَهُ مِنْهَا سِوَى مَبْلَغٍ ضَئِيلٍ»: بايلىقنى بۇزۇپ چېچىۋەتتى، ئۇنىڭ

www.uyghurkitap.com

ـدىن پەقەت ئازغىنا پۇل قالدى.

بُقْيَةٌ: ئېشىپ قالغىنى، زاپاس ساقلانغىنى.

اَلْبَقِيعُ: دەرەخزارلىق كەڭ جاي؛ مەدىنىدە مۇنەۋۋەرەدىكى مەشھۇر قەبرىستانلىق.

بَقِيَّةٌ ج بَقَايَا: قالدۇقى، ئېشىپ قالغىنى.

لَهُ بَقِيَّةٌ: داۋامى بار، تۈگىمىگەن.

«عَثَرَ عُلَمَاءُ الْآثَارِ بَقَايَا إِنْسَانٍ قَدِيمٍ» : ئارخېئولوگلار قەدىمكى ئىنسان قالدۇقلىرىنى تاپتى.

أَلْبَقِيَّةُ الْبَاقِيَةُ: ئاخىردا قالغىنى، كېيىن قېلىپ قالغىنى.

«وَافَقَ الْعِرَاقُ وَبَقِيَّةُ الدُّوَلِ الْعَرَبِيَّةِ عَلَى الْمَشْرُوعِ الْجَدِيدِ» : ئىراق ۋە باشقا ئەرەب دۆلەتلىرى يېڭى پىلانغا قوشۇلدى.

بُكَاءٌ: يىغا، يىغا ـ زارە.

«اِنْفَجَرَ بِالْبُكَاءِ حِيْنَ عَرَفَ بِمَوْتِ أَبِيْهِ» : ئۇ ئاتىسىنىڭ ئۆلگەنلىكىنى ئاڭلاپ پاڭڭىدە يىغلىۋەتتى.

بُكَائِيَّةٌ ج بُكَائِيَّاتٌ: مەرسىيە.

بَكَارَةٌ: قىزلىق.

«فَضَّى بَكَارَةَ الْفَتَاةِ» : قىزنىڭ قىزلىقىنى ئالدى.

بَكَتَ يَبْكُتُ بَكْتًا: ئۇردى، چاپتى، ئەيىبلىدى.

بَكْتِيرِيَا: مىكروب، باكتېرىيە.

بَكَرَ يَبْكُرُ بُكُورًا: ئەتىگەن تۇردى، بالدۇر كەلدى، ئىشنى بالدۇر باشلىدى، ئالدىرىدى.

بَكَرَ إِلَيْهِ: ئالدىرىدى.

«بَكَرَ إِلَى قَاعَةِ الْإِجْتِمَاعِ قَبْلَ غَيْرِهِ» : يىغىن زالىغا باشقىلاردىن ئىلگىرى ئالدىرىدى.

بِكْرٌ ج أَبْكَارٌ: تۇنجى بالا؛ يۈزى ئېچىلمىغان قىز، ياتلىق بولمىغان قىز؛ يېڭى، ئىشلىتىلمىگەن؛ پېچىتى بۇزۇلمىغان.

«إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذَلِكَ» ‹قرآن› : ئۇ قېرىمۇ ئەمەس، ياشمۇ ئەمەس، ئوتتۇرا ھالدۇر.

«فَجَعَلْنَا هُنَّ أَبْكَارًا عُرُبًا أَتْرَابًا» ‹قرآن› : ئۇلارنى پاكىز ئەرلەرگە ئامراق، تەڭتۇش قىلدۇق.

مُحَاوَلَةُ بِكْرٍ: تۇنجى ئۇرۇنۇش.

طَعْنَةُ بِكْرٍ: قالتىس سانجىش، ئەجەللىك سانجىش، مىسلىسىز سانجىش.

نَارُ بِكْرٍ: بىرەر ئوتتىن ئېلىنغان بولماستىن، ئۆز ئالدىغا يېقىلغان ئوت.

اَلْأَرْضُ الْبِكْرُ: بوز يەر، ئېچىلمىغان يەر، بىنام يەر.

بَكْرٌ م بَكْرَةٌ: ياش تۆگە.

بُكْرَةً: ئەتە، ئەتە ئەتىگەندە، ئەتە سەھەردە.

فِي بُكْرَةِ النَّهَارِ: تاڭ يورىغاندا، تاڭ سەھەردە.

«فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا» ‹قرآن› : ئۇ ئۇلارنى ئەتىگەن ـ ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىشقا ئىشارەت قىلدى.

بَعْدَ بُكْرَةٍ: ئۆگۈنلۈككە.

بَعْدَ بَعْدَ بُكْرَةٍ: ئىندىللىقا.

بُكْرَةً وَعَشِيًّا: ئەتىگەن ۋە ئاخشامدا، شامۇ سەھەر.

اَلْبَكْرَةُ: كۆپچىلىك، جامائە.

عَلَى بَكْرَةِ أَبِيهِمْ. عَنْ بَكْرَةِ أَبِيْهِم. عَنْ بُكْرَتِهِمْ : ھەممىسى، پۈتۈنلەي، تامامەن.

«خَرَجَتِ الْجَمَاهِيْرُ عَنْ بَكْرَتِهَا لِتَحِيَّةِ أَبْطَالِ الْقَادِسِيَّةِ» : ئاممىنىڭ ھەممىسى قادىسىيە قەھرىمانلىرىنى تەبرىكلەش ئۈچۈن چىقتى.

بَكْرِيَّةُ الْوِلَادَةِ: تۇنجى تۇغۇتلۇق ئايال.

بَكَّاءٌ ج بَكَّاؤُونَ: يىغلاڭغۇ، يىغلىغاق.

بَكَّتَ يُبَكِّتُ تَبْكِيتًا: ئۇردى، چاپتى؛ ئەيىبلىدى.

بَكَّتَ الْمُذْنِبَ: گۇناھكارنى مالامەت قىلدى.

بَكَّتَ الضَّمِيرَ: ۋىجدان ئازابىغا قويدى، پۇشايمان قىلدى، نادامەت چەكتى.

بَكَّةُ: مەككە مۇكەررەمەنىڭ قەدىمكى ئىسمى.

بَكَّرَ يُبَكِّرُ تَبْكِيرًا: ئالدىدا بولدى، ئىشنى بالدۇر باشلىدى.

بَكَّى يُبَكِّي تَبْكِيَةً: يىغلاتتى.

بَكِمَ يَبْكِمُ بَكَمًا وَبَكَامَةً: گاچا بولۇپ قالدى.

بَكُمَ يَبْكُمُ بَكَامَةً: سۈكۈت قىلدى.

صُمٌّ بُكْمٌ: ئاڭلىمايدىغان ۋە ھىدايەت تاپمايدىغان كىشى.

«وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِ» ‹قرآن›: بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلار گاسلاردۇر، گاچىلاردۇر، ئۇلار قاراڭغۇلۇق ئىچىدە قالغانلاردۇر.

فِتْنَةٌ بَكْمَاءُ: ئۇچىغا چىققان پىتنە - پاسات.

بَكَى يَبْلِى بُكَاءً و بُكًى: يىغلىدى.

بَكَى الْفَقِيْدَ: ئۆلگەن ئادەمگە ئىچىنى ئاغرىتتى.

«بَكَى صَدِيْقَهُ/ عَلَى صَدِيْقِهِ/ لِفَقْدِ صَدِيْقِهِ»: دوستىنىڭ ۋاپاتىغا يىغلىدى.

بُكًى: يىغا، يىغا - زارە.

بَكِيْءٌ ج بِكَاءٌ مِنَ الْآبَارِ: سۈيى ئاز قۇدۇق.

بَكِيرَةٌ ج بَكَائِرُ: بالدۇر پىشقان مېۋە.

بَكِيمٌ ج بُكْمَانٌ: گاچا.

بَكِيٌّ ج بَكَايَا مِنَ الْآبَارِ: سۈيى ئاز قۇدۇق.

بَكِيٌّ: يىغلاڭغۇ، كۆپ يىغلايدىغان.

بَلْ: بەلكى، بولسا، لېكىن، ھەم.

مَا حَضَرَ الطَّالِبُ بَلْ أَبُوهُ: ئوقۇغۇچى ھازىر بولمىدى، بەلكى ئۇنىڭ دادىسى ھازىر بولدى.

«أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ» ‹قرآن›: ياكى ئۇلار ئۇنى مەجنۇن دېيىشەمدۇ؟ ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئۇلارغا ئۇ ھەقىقەتنى ئېلىپ كەلدى.

«أَنَا لَا أَظْلِمُ بَلْ أُدَافِعُ عَنِ الْمَظْلُومِ»: مەن زۇلۇم قىلمايمەن، بەلكى زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچىنى قوغدايمەن.

وَجْهُكَ الْبَدْرُ لَا بَلِ الشَّمْسُ: سېنىڭ يۈزۈڭ ئايدۇر، بەلكى قۇياشتۇر.

بَلَا يَبْلُو بَلَاءً وَبَلْوًا: سىنىدى، تەجرىبە قىلدى، سىناق قىلدى، چارچىتىۋەتتى، ھارغۇزۇۋەتتى.

«وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً» ‹قرآن›: سىلەرنى بىز يامانلىققا مۇپتىلا قىلىش، ياخشىلىق بېرىش ئارقىلىق سىنايمىز.

«بَلَا السَّفَرُ فُلَانًا»: سەپەر چارچاتتى، سەپەر

ھالىدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

بَلَاءٌ: بالايىئاپەت، ھادىسە، كۆڭۈلسىزلىك؛ سىنىماق، ئىمتىھان ئالماق.

بَلَادَةٌ: دۆتلەشمەك، گالۋاڭلاشماق، مەتۇ بولماق، ھاڭۋاقتى بولماق.

بَلَادَةُ الشُّعُورِ: زېھنىنىڭ ئېغىرلىقى، دۆتلۈك.

كِيْسٌ مِنَ الْبَلَاسْتِيك: سۇلياۋ خالتا.

بَلَاطٌ. بَلَاطَةٌ ج بَلَاطَاتٌ: تاختا تاش، تاش دوسكا، خىش، گۈللۈك خىش.

بَلَاطُ الشُّهَدَاءِ: قۇربانلار قەبرە تېشى.

بَلَاطُ الْمَلِكِ: ئوردا، خان سارىيى، ھەرەم، پادىشاھنىڭ تەختى، خان ئوردىسى.

بَلَاطٌ قَاشَانِيٌّ: پار - پۇرخىش، ساپال خىش، گۈللۈك خىش، كاھىش.

بَلَاطَةُ الضَّرِيحِ: قەبرە تېشى.

بَلَاطَةٌ مُلَوَّنَةٌ: پار - پۇر خىش، گۈللۈك خىش، رەڭدار خىش.

بَلَاغٌ ج بَلَاغَاتٌ: خەۋەر، مەلۇمات، دوكلات، ئاخبارات، ئېلان، ئۇقتۇرۇش، بايانات؛ نوتا؛ ئولتىماتۇم؛ تەبلىغ.

«هَذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِهِ وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ» ‹قرآن›: كىشىلەرنىڭ ئاگاھلاندۇرۇلۇشى، ئاللاھنىڭ بىر ئىكەنلىكىنى بىلىشلىرى، ئەقىل ئىگىلىرىنىڭ ۋەز - نەسىھەت ئېلىشلىرى ئۈچۈن، بۇ تەبلىغدۇر.

«جَاءَ فِي الْبَلَاغَاتِ الْعَسْكَرِيَّةِ الْحَرْبِيَّةِ الْأَخِيْرَةِ أَنَّ الْعَدُوَّ تَكَبَّدَ خَسَائِرَ فَادِحَةً»: كېيىنكى ھەربىي ئاخباراتتا ئېيتىلىشىچە، دۈشمەنلەر ناھايىتى زور چىقىمغا ئۇچرىغان.

بَلَاغٌ مُشْتَرَكٌ: بىرلەشمە ئاخبارات، قوشما بايانات.

«إِنَّ هَذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِيْنَ» ‹قرآن›: بۇ (قۇرئان) دا ئاللاھقا ئىبادەت قىلغۇچى قەۋم ئۈچۈن (خەۋەرلەر، ۋەز - نەسىھەتلەردىن) ئەلۋەتتە يېتەرلىك بار.

بَلَاغَةٌ: سۆز قابىلىيىتى، ناتىقلىق، سۆزمەنلىك، پاساھەت، بالاغەت.

عِلْمُ الْبَلَاغَةِ: بالاغەت ئىلمى، ئىستىلىستىكا.

uyghurkitap.com

بَلَاغِيٌّ: ئىستىلىستىكىلىق.

«يُكْثِرُ فِي نَثْرِ الزِّيَّاتِ اِسْتِخْدَامُ الْمُحَسِّنَاتِ الْبَلَاغِيَّةِ» : زەيياتنىڭ نەسرى ئەسەرلىرىدە گۈزەل بالاغەت قائىدىلىرى كۆپ قوللىنىلغان.

بَلَاهَةٌ: دۆتلۇك، مەتۇلۇق، گالۋاڭلىق، دەلدۈشلۈك.

اَلْبَلْبَالُ ج بَلَابِلُ: قاتتىق غەم، قاتتىق قايغۇ، ئەندىشە، بىئاراملىق؛ قىيىن، مۈشكۈل، تەرتىپسىز؛ بۆرە.

بَلْبَلَ يُبَلْبِلُ بَلْبَلَةً و بِلْبَالاً الْقَوْمَ: قوزغىدى، ھەرىكەتلەندۈردى.

بَلْبَلَ الْآرَاءَ: بۆلگۈنچىلىك سالدى.

بَلْبَلَ الشَّخْصَ: پاراكەندىچىلىككە سېلىپ قويدى.

بُلْبُلٌ ج بَلَابِلُ: بۇلبۇل.

بَلْبَلَةٌ ج بَلَابِلُ: قالايمىقانچىلىق، مالىماتاڭچىلىق، بىسەرەمجانلىق، تەرتىپسىز، رەتسىز.

قَرَّتْ بَلَابِلُهُ: خاتىرجەمسىزلەنمەيدىغان بولدى.

بُلْبُلَةٌ: تۇروبا، نەيچە.

بُلْبُوعَةٌ: كومىلاچ دورا.

بَلَجَ يَبْلُجُ بُلُوجًا الصُّبْحُ: تاڭ يورۇدى.

بَلِجَ يَبْلَجُ بَلَجًا الْحَقُّ: ھەقىقەت ئاشكارا بولدى.

بَلِجَ وَجْهُهُ: چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

بَلِجَ بِهِ: خۇشاللاندى، شادلاندى.

بَلَحٌ. بَلَحَةٌ ج بَلَحَاتٌ: پىشمىغان خورما، خورما غورىسى.

بَلَحُ الْبَحْرِ: سەدەپ قۇلۇلىسى.

بَلُدَ يَبْلُدُ بَلَادَةً: ئەقلىي - ھوشى كەم بولدى، دۆت بولدى، كاللىسى ئادى بولدى.

بَلُدَ الشَّخْصُ: دۆت بولۇپ قالدى.

بَلَدَ يَبْلُدُ بُلُودًا بِالْمَكَانِ: ماكانلىشىپ قالدى، يەرلىشىپ قالدى.

بَلَدٌ ج بِلَادٌ و بُلْدَانٌ: يەر، رايون، دۆلەت، دۆلەت زېمىنى، يۇرت.

«وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ» «قۇرئان» : مۇنبەت يەرنىڭ گىياھى پەرۋەردىگارنىڭ ئىزنى بىلەن تولۇق ئۈنىدۇ.

مُعَارَضَةُ التَّدَخُّلِ فِي الشُّؤُونِ الدَّاخِلِيَّةِ لِلْبُلْدَانِ الْأُخْرَى: باشقا دۆلەتلەرنىڭ ئىچكى ئىشلىرىغا ئارىلىشىشقا قارشى تۇرۇش.

اَلْبِلَادُ الْعَرَبِيَّةُ: ئەرەب دۆلەتلىرى، ئەرەب يۇرتلىرى.

«اِنْتَشَرَتِ الْمَدَارِسُ فِي جَمِيعِ أَنْحَاءِ الْبِلَادِ» : مەكتەپلەر مەملىكەتنىڭ ھەممە يېرىگە تارالغان.

«بِلَادِي وَ إِنْ جَارَتْ عَلَيَّ عَزِيزَةٌ» : يۇرتۇم ماڭا زۇلۇم قىلسىمۇ، مەن ئۈچۈن يەنىلا قىممەتلىكتۇر.

بَلَدٌ م بَلْدَةٌ ج بِلَادٌ: شەھەر، بازار.

«وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا» «قۇرئان» : ئۇنىڭ بىلەن بىز ئۆلۈك زېمىننى تىرىلدۈردۇق.

بَلَدِيٌّ: يەرلىك، شەھەرلىك، مۇشۇ يەرلىك، شۇ دۆلەتلىك.

رَقْصٌ بَلَدِيٌّ: خەلق ئۇسسۇلى.

مَجْلِسٌ بَلَدِيٌّ: شەھەرنىڭ ئىشلىرىغا رىياسەتچىلىك قىلىدىغان ئورگان، شەھەرلىك كومىتېت.

بَلَدِيَّةٌ ج بَلَدِيَّاتٌ: ئاپتونوم شەھەر، شەھەرلىك ھۆكۈمەت.

رَئِيسُ الْبَلَدِيَّةِ: شەھەر باشلىقى.

شُؤُونٌ بَلَدِيَّةٌ: شەھەر ئىشلىرى.

وِزَارَةُ الْبَلَدِيَّاتِ: شەھەر ئىشلىرى مىنىستىرلىكى.

بَلْسَمَ يُبَلْسِمُ بَلْسَمَةً الْجُرْحَ: يارىنى داۋالىدى.

بَلْسَمٌ ج بَلَاسِمُ: ئاغرىق توختىتىش دورىسى؛ يۇزماي، خۇشبۇي يېلىم، يېلىمى بىلەن يارىنى ساقايتىدىغان بىر خىل دەرەخ.

بَلْسَمٌ شَافٍ: شىپالىق مەلھەم دورا.

بَلْشَقَ يُبَلْشِقُ بَلْشَقَةً الْبَلَدَ: بولشېۋىك قىلدى، بولشېۋىكلاشتۇردى.

بُلْشُفِيٌّ ج بَلَاشِفَةٌ: بولشېۋىك.

بُلْشُفِيَّةٌ: بولشېۋىكلىك، بولشېۋىكلار ھەرىكىتى.

بَلَصَ يَبْلَصُ بَلَصًا: قاقتى - سوقتى قىلىپ ئېلىۋالدى، تەھدىت سېلىپ ئېلىۋالدى.

بَلْصَمَ يُبَلْصِمُ بَلْصَمَةً الْجُرْحَ: داۋالىدى، يارىنى داۋالىدى.

بَلْطَةٌ ج بَلَطَاتٌ: پالتا.

بَلِعَ يَبْلَعُ بَلْعًا: يۇتتى، يۇتىۋەتتى.

بَلَعَ رِيقَهُ: تۈكۈرۈكىنى يۇتتى.

بَلْعَةٌ ج بَلَعَاتٌ: بىر يۇتۇم.

بُلْعُمٌ ج بَلاَعِمُ و بَلاَعِيمُ: يۇتقۇنچاق، كېكىرتەك، گال.

بَلْعَمَةٌ م بَلاَعِمُ: ئاق قان دانچىلىرى.

بُلْعُمِيٌّ: بوغۇز (گال) غا خاس.

بَلَغَ يَبْلُغُ بُلُوغًا: يەتتى، يېتىپ باردى.

بَلَغَ الْوَلَدُ: بالا بالاغەتكە يەتتى، بويىغا يەتتى.

بَلَغَ أَشُدَّهُ: قىرانىغا يەتتى، كۈچ - قۇۋۋەت جەھەتتىن ۋايىغا يەتتى.

«وَلاَ تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلاَّ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ» «قرآن»: يېتىمنىڭ مېلىنى تاكى ئۇ بالاغەتكە يەتكەنگە قەدەر ئۇنىڭغا ئەڭ پايدىلىق ئۇسۇلدا تەسەررۇپ قىلىڭلار.

«بَلَغَ مِنَ الْعُمْرِ السَّابِعَةَ» : ئۇ يەتتە ياشقا ئۇلاشتى.

«بَلَغَ مُسْتَوَى الْمَدْرَسَةِ الثَّانَوِيَّةِ» : تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ سەۋىيىسىگە يەتتى.

«بَلَغَ الْأَمْرُ ذُرْوَتَهُ» : ئىش يۇقىرى پەللىگە يەتتى، ئىش ئەڭ چېكىگە يەتتى.

«وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ» «قرآن» : بۇ چاغدا كۆزۈڭلار چەكچىيىپ قالغان، يۈرىكىڭلار ئاغزىڭلارغا قاپلىشىپ قالغان . . .

بَلَغَ غَايَتَهُ: مەقسىتىگە يەتتى، غايىسىگە يەتتى.

«يَبْلُغُ عَدَدُ الطُّلاَّبِ فِي الْجَامِعَةِ أَكْثَرَ مِنْ ثَلاَثِينَ أَلْفًا» : ئۇنىۋېرسىتېتتا ئوقۇغۇچىلارنىڭ سانى 30 مىڭدىن ئاشىدۇ.

«بَلَغَ بِهِ التَّشَاؤُمُ إِلَى حَدِّ الْيَأْسِ» : ئۇ شۇم پال ئېلىپ، ئۈمىدسىزلىك دەرىجىسىگە يەتتى.

«بَلَغَ السَّيْلُ الزُّبَى» : يۇقىرى چەككە يەتتى، يۇقىرى پەللىگە يەتتى، چىداپ تۇرغىلى بولمايدىغان دەرىجىگە يەتتى.

بَلَغَ بِهِ الْجُهْدُ: كۈچەپ كەتتى، زورۇقتى.

بَلَغَ الْكَلاَمُ مِنْهُ: قاتتىق تەسىرلەندى.

بَلَغَ الْمَكَانَ: يېتىپ باردى، ئۇلاشتى.

بَلَغَ مِنِّي التَّعَبُ كُلَّ مَبْلَغٍ: قاتتىق چارچاپ كەتتىم.

بَلُغَ يَبْلُغُ بَلاَغَةً: ناتىق بولدى، سۆزگە ماھىر بولدى، پاساھەتلىك سۆزلەيدىغان بولدى.

بُلْغَةٌ: قەدىر ئەھۋال (ئائىلە تۇرمۇشى)، غورىگىل تۇرمۇش.

بَلْغَمٌ: بەلغەم، خەپرۇك، تۈكۈرۈك.

بَلْغَمِيٌّ: بەلغەمگە خاس، بەلغەمگە مەنسۇپ.

بَلْغَمِيُّ الْمِزَاجِ: بەلغەم مىجەزلىك.

بَلَقَ بَلْقًا: دوق قىلدى، ھەيۋە قىلدى، تىرە تاراقشىتتى.

بَلِقَ يَبْلَقُ و بَلُقَ يَبْلُقُ بَلَقًا: داغ چۈشتى، ئالا-چىپار بولۇپ قالدى.

بَلَقٌ: مەر مەر تاش.

بَلْقَعٌ. بَلْقَعَةٌ ج بَلاَقِعُ: بوز يەر، قاقاس يەر، بىنام يەر.

بَلَّ يَبِلُّ بَلاًّ و بَلَلاً و بُلُولاً مِنْ مَرَضِهِ: كېسەلدىن ساقايدى، شىپا تاپتى.

بَلَّ الشَّيْءَ بِالْمَاءِ: سۇ بىلەن ھۆل قىلدى، نەمدىدى.

«لاَتَبُلَّ إِبْهَامَكَ لِتَقْلِبَ صَحَائِفَ الْكِتَابِ» : كىتابنىڭ ۋاراقلىرىنى ئۆرۈگەندە بارماقلىرىڭنى ھۆل قىلما.

بِلَّ مِنْ مَرَضٍ: ساقايماق، شىپا تاپماق.

بَلَلٌ: ھۆل، نەم، نەملىك.

بَلاَّصٌ. بَلاَّصِي ج بَلاَلِيصُ: كۆپ، ئىدىش، كومزەك، ئاپقۇر.

بَلاَّعَةٌ ج بَلاَّعَاتٌ: يېپىق ئېرىق، يۇندا سۇ يولى.

بَلاَّنٌ: ھامام خىزمەتچىسى، مۇنچا خىزمەتچىسى.

www.uyghurkitap.com

بَلَّدَ يُبَلِّدُ تَبْلِيدًا الشَّخْصُ: بوشىشىپ كەتتى، ئىشنى بىر باشقا ئىلىپ چىقالمىدى.

بَلَّطَ يُبَلِّطُ تَبْلِيطًا: تاش تاختا ياتقۇزدى، ياتقۇزدى.

بَلَّطَ الطَّرِيقَ أَوِالشَّارِعَ: سېمونت ياتقۇزدى.

«بَلَّطَتِ الْحُكُومَةُ عَدَدًا كَبِيْرًا مِنْ شَوَارِعِ الْمُدُنِ وَ طُرُقِهَا»: ھۆكۈمەت شەھەر كوچىلىرىنىڭ يوللىرىنى سېمونت قىلدى.

بَلَّعَ يُبَلِّعُ تَبْلِيعًا: يۇتقۇزدى (تائام ياكى سۇنى).

بَلَّغَ يُبَلِّغُ تَبْلِيغًا: يەتكۈزدى، خەۋەر قىلدى، دوكلات قىلدى، نوتا تاپشۇردى.

بَلَّغَهُ الْخَبَرَ وَ بِهِ: خەۋەر يەتكۈزدى.

«أَرْجُوأَنْ تُبَلِّغَ سَلاَمِي إِلَى الْأَهْلِ وَ الْأَصْدِقَاءِ»: مەندىن ئائىلىدىكىلەرگە ۋە دوستلارغا سالام ئېيتىپ قويۇشۇڭلارنى ئۆتۈنىمەن.

«بَلَّغَ الشُّرْطِيُّ الْمُتَّهَمَ أَمْرَ الْحُضُورِ إِلَى الْمَحْكَمَةِ»: ساقچى جاۋابكارغا سوتقا ھازىر بولۇشنى ئۇقتۇردى.

بَلَّغَ شَفَوِيًّا: ئاغزاكى يەتكۈزدى.

«يَاأَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ» ‹قرآن›: ئى پەيغەمبەر! پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن ساڭا نازىل قىلىنغان ئەھكاملارنىڭ ھەممىسىنى يەتكۈزگىن، ئەگەر تولۇق يەتكۈزمىسەڭ، ئاللاھ تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئادا قىلمىغان بولىسەن.

بَلَّلَ يُبَلِّلُ تَبْلِيلاً: ھۆل قىلىۋەتتى، نەم قىلىۋەتتى.

بِلَّوْرٌ ج بِلَّوْرَاتٌ: كرىستال، جەۋھەر، بىللور.

بَلُّورٌ صَخْرِيٌّ: خىرۇستال.

عِلْمُ الْبَلُّورَاتِ: خىرۇستالچىلىق سەنئىتى.

بَلُّوطٌ: كاۋچۇك دەرىخى، دۇب دەرىخى.

بَلُّوعَةٌ ج بَلُّوعَاتٌ و بَلاَلِيعُ: ئۆستى يېپىق ئېرىق، پاسكىنا سۇ ئېرىقى.

بَلُّونٌ ج بَلُّونَاتٌ: گاز شارى، ھاۋا كېمىسى، ئۇچار كېمە.

بَلَّى يُبَلِّى تَبْلِيَةً: كونىرىتىۋەتتى.

بَلِهَ يَبْلَهُ بَلْهًا وَبَلاَهَةً: مەتۇ بولۇپ قالدى، دۆت بولۇپ قالدى، دەلدۈش بولۇپ قالدى، ھاڭۋاقتى بولۇپ قالدى.

بَلَهْ: دۆتلۈك، گالۋاڭلىق، دەلدۈشلۈك.

بَلْهَ: تاشلا.

بَلْهَاءُ: گالۋاڭ، گومۇش، مەتۇ، ھاڭۋاقتى.

«كَانَ يَنْظُرُ إِلَيْنَا نَظْرَةً بَلْهَاءَ»: بىزگە مەتۇلارچە قارايتتى.

بِلْهَارِسِيَا: قان سىيىشنى ۋە باشقا كېسەللىك ئالامەتلىرىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان مىكروب.

بُلَهْنِيَةُ الْعَيْشِ: تۇرمۇشنىڭ گۈزەللىكى، تۇرمۇشنىڭ باياشاتلىقى.

بَلْوَرَ يُبَلْوِرُ بَلْوَرَةً: ساپلاشتۇردى، كرىستاللاشتۇردى.

بَلْوَرَ الْمَسْأَلَةَأَوِالْفِكْرَةَ: خۇلاسىلىدى، يىغىنچاقلىدى.

«أَلْقَي الْقَائِدُ الْمُؤَسِّسُ خِطَابًا بَلْوَرَ فِيْهِ مَبَادِيءَ الْحِزْبِ»: پارتىيە قۇرغۇچى يېتەكچى نۇتۇق سۆزلەپ، پارتىيىنىڭ پرىنسىپلىرىنى يىغىنچاقلاپ بەردى.

بَلْوَرَةٌ: بايان قىلماق، ئىزاھلىماق.

«اَلْمُفَكِّرُ الْمُبْدِعُ يَتَمَيَّزُ بِقُدْرَتِهِ عَلَى بَلْوَرَةِ آرَائِهِ وَأَفْكَارِهِ»: يېڭىلىق ياراتقۇچى مۇتەپەككۇر ئۆزىنىڭ ئىدىيە ۋە پىكىرلىرىنى روشەن ۋە مۇئەييەن شەكىلگە كىرگۈزەلەيدىغان ئالاھىدىلىككە ئىگە.

بَلُوزَةٌ: مۇرابىا.

بُلُوغٌ: يەتمەك، ئۇلاشماق.

سِنُّ الْبُلُوغِ: بالاغەت يېشى.

بَلْوَى ج بَلاَيَا: ئاپەت، مۇسىبەت.

«لاَيَغْلِبُ الْبَلْوَى سِوَى الصَّبْرِ وَ الْإِيْمَانِ»: باشقا كەلگەن كۆلپەتنى سەۋرچانلىق ۋە ئىماندىن باشقا نەرسە يېڭەلمەيدۇ.

بَلِيَ يَبْلَى بِلًى وَبَلاَءً الثَّوْبُ: كىيىم كونىراپ كەتتى.

بَلِيَ الشَّيْءُ: ھالاك بولدى، تۈگەپ كەتتى، يوق بولدى.

«وَمُلْكٍ لاَ يَبْلَى» «قرآن» : زاۋال تاپماس پادىشاھ-
لىق.

بِلًى: كونىرىماق، چىرىمەك، ئەسكىرىمەك.

بَلَى: ھەئە؛ ياق، ئۇنداق ئەمەس، بولمىسا.

بَلِيدٌ ج بُلَدَاءُ: دۆت، مەتۇ، گالۋاڭ، ھاڭۋاقتى.

بَلِيدُ الذِّهْنِ: گالۋاڭ، دۆت، ئەقلىي كۈچى ئاجىز.

بَلِيغٌ ج بُلَغَاءُ: سۆز قابىلىيىتى يۇقىرى كىشى،
ناتىق؛ پاساھەتلىك.

شَاعِرٌ بَلِيغٌ: ئۇستا شائىر، پاساھەتلىك شائىر.

خِطَابٌ بَلِيغٌ: تەسىرلىك نۇتۇق.

أَثَرٌ بَلِيغٌ: چوڭقۇر ئىز، چوڭقۇر تەسىر.

جُرْحٌ بَلِيغٌ: ئېغىر يارا، خەتەرلىك يارا، ئېغىر
جاراھەت.

نَصٌّ أَدَبِيٌّ بَلِيغٌ: نەپىس ئەدەبىي تېكىست.

بَلِيلٌ: نەم ھاۋا.

بَلِيلَةٌ: سۇدا قاينىتىلغاندىن كېيىن شېكەر
قوشۇپ يېيىلىدىغان بۇغداي ياكى تېرىق.

بِلْيُونٌ ج بَلاَيِينُ: مىليارد.

بَلِيَّةٌ ج بَلاَيَا: ئاپەت، مۇسىبەت.

بِنَاءٌ: قۇرماق، ياسىماق، بىنا قىلماق؛ بىنا،
قۇرۇلۇش، ئىمارەت.

بِنَاءٌ تَحْتَانِيٌّ: يەر ئاستى ئۆي.

بِنَاءً عَلَى: ... گە ئاساسەن، ... بويىچە، ...
گە بىنائەن.

بِنَاءً عَلَيْهِ: شۇڭلاشقا، شۇنىڭ ئۈچۈن.

بِنَاءً عَلَى طَلَبٍ: تەلەپكە ئاساسەن، تەلەپ بويى-
چە.

«بِنَاءً عَلَى مَا جَاءَ فِي قَرَارِ مَجْلِسِ الأَمْنِ
تَقَرَّرَ وَقْفُ إِطْلاَقِ النَّارِ» : خەۋپسىزلىك
كېڭىشى ھەيئىتىنىڭ قارارىغا بىنائەن ئۇرۇش
توختىتىش مۇقىملاشتى.

بِنَاءٌ ج أَبْنِيَةٌ: قۇرۇلۇش، بىنا، ئىمارەت.

«مِنَ الْحِكْمَةِ أَن يَعْنِيَ الْمَسْئُولُونَ بِصِيَانَةِ
الأَبْنِيَةِ التَّارِيخِيَّةِ الْقَدِيمَةِ» : مەسئۇللارنىڭ
قەدىمكى تارىخى بىنالارنى قوغداشقا كۆڭۈل

بۆلۈشى ئاقىلانىلىقتۇر.

اَلْبِنَاءُ الاِجْتِمَاعِيُّ: ئىجتىمائىي تەرتىپ.

اَلْبِنَاءُ الْفَوْقِيُّ. اَلْبِنَاءُ الْعَلَوِيُّ: ئۈستقۇرۇلما.

عَامِلُ بِنَاءٍ: قۇرۇلۇش ئىشچىسى، تامچى.

«تَمَّ بِنَجَاحٍ بِنَاءُ الْجِسْرِ الْكَبِيرِ» : چوڭ
كۆۋرۈكنىڭ قۇرۇلۇشى مۇۋەپپەقىيەتلىك تاما-
ملاندى.

«وَعَدَتِ الْحُكُومَةُ بِبِنَاءِ عَدَدٍ مِنَ الْمَدَارِسِ
وَدُورِ السُّكْنَى فِي الأَرْيَافِ» : ھۆكۈمەت يېزى-
لاردا بىرقانچە مەكتەپ بىناسى ۋە تۇرالغۇ
جايلارنى سېلىنىشنى ۋەدە قىلدى.

«فِي الْعَرَبِيَّةِ أَبْنِيَةٌ لَمْ يَلْتَفِتْ إِلَيْهَا الصَّرْفِيُّونَ
مِنْ قَبْلُ» : ئەرەبچىدە بۇرۇن مورفولوگىيە-
شۇناسلار دىققەت قىلمىغان سۆز شەكىللىرى
بار.

بِنَائِيٌّ: قۇرۇلۇشقا مەنسۇپ، قۇرۇلۇشقا تەۋە.

مَوَادٌّ بِنَائِيَّةٌ: قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى.

بَنَادُرَةٌ: شوخلا، پەمىدۇر.

عَصِيرُ الْبَنَادُرَةِ: پەمىدۇر قىيامى.

بَنَانٌ: بارماق ئۇچى.

طَوْعُ بَنَانِهِ: ئۇ ئۇنىڭ ئىلكىدە، ئۇنىڭ باشقۇرۇ-
شى ئاستىدا.

عَضَّ بَنَانَ النَّدَمِ: پۇشايمان قىلدى، قاتتىق
ئۆكۈندى.

يُشَارُ إِلَيْهِ بِالْبَنَانِ: ئۇ ئىنتايىن مەشھۇر، ئۇ
داڭلىق، ئۇ ھەممىدىن داڭدار.

بِنَايَةٌ ج بِنَايَاتٌ: قۇرۇلۇش، بىنا، ئىمارەت.

«لَقَدْ تَمَّ بِنَاءُ هَذِهِ الْبِنَايَةِ حَدِيثًا لِذَا لَمْ
يَسْكُنْهَا أَحَدٌ بَعْدُ» : بۇ بىنا ئەمدىلا پۈتتى،
تېخى ئۇنىڭغا ھېچ ئادەم كۆچۈپ كىرمىدى.

«تَوْزِيعُ بِنَايَاتِ هَذِهِ الْمِنْطَقَةِ مُنْتَظِمٌ جِدًّا» :
بۇ رايوننىڭ قۇرۇلۇشلىرىنىڭ ئورۇنلاشتۇ-
رۇلۇشى تولىمۇ رەتلىكتۇر.

بِنْتٌ ج بَنَاتٌ: قىز، قىز بالا.

بِنْتُ الشَّفَةِ: سۆز، بىر كەلىمە.

بِنْتُ الأَمْسِ: ئۆزاق بولمىغان ئىش، يېقىنقى

ئۇيغۇر كىتاب تورى

ئىش.

بِنْتُ الْحَانِ: هاراق.

بِنْتُ الْعِنَبِ: هاراق.

«سَأَلْتُهُ بِإِلْحَاحٍ عَنْ ذَلِكَ الْمَوْضُوعِ وَلَكِنَّهُ لَمْ يَنْبِسْ بِبِنْتِ شَفَةٍ» : ... بۇ ماۋزۇ توغرىلىق ئۇنىڭدىن قايتا ـ قايتا سورىساممۇ ئۇ لام ـ جىم دېمىدى.

بِنْتُ الْوَدْنِ: بادام بەز، بادام تەنچە.

بِنْتُ الْيَمَنِ: قەھۋە، كافى.

بَنَاتُ الْأَرْضِ: ئۆستەڭلەر، تاغ جىلغىسىدىكى ئېقىنلار، جىرا سۇلىرى.

بَنَاتُ الدَّهْرِ: ئېغىرچىلىق، ئاپەت، بالا ـ قازا.

بَنَاتُ الطَّرِيقِ: ئەگرى ـ توقاي يول.

بَنَاتُ الظُّنُونِ: پەرەز، مۆلچەر، قىياس.

بَنَاتُ الْهَوَى: پاھىشە ئايالالار.

بَنَاتُ الْأَفْكَارِ: خاتىرىلەر.

بَنَاتُ الصَّدْرِ: غەم ـ قايغۇ.

بَنَاتُ اللَّيْلِ: غەم ـ قايغۇ؛ پاھىشە ئايالار.

بِنْتِيٌّ: قىزلىق خاراكتېر، قىزچە.

بَنَجَ يَبْنُجُ بَنْجًا: ئەسلىگە قايتتى، ئەسلىگە كەلدى.

بَنْجٌ: مىڭدۇانە (بىر خىل دورا ئۆسۈملۈكى).

بَنْجَرٌ ج بَنَاجِرُ: قىزىلچا.

بَنْدٌ ج بُنُودٌ: تۇغ، ئەلەم، بايراق؛ (قانۇن ياكى شەرتنامىنىڭ) ماددىسى، تارمىقى؛ (كىتابنىڭ) ئابزاسى.

اَلْبَنْدُ الثَّالِثُ مِنَ الْمَادَّةِ الثَّانِيَةِ: 2 ـ ماددىنىڭ 3 ـ تارمىقى.

اَلْبَنْدُ: ئەرەب تىلىدىكى مىسرا بىلەن چەكلەنمەيدىغان بىر خىل ئەركىن شېئىر شەكلى.

بَنْدَرٌ ج بَنَادِرُ: پورت، دېڭىز بويىدىكى شەھەر، سودا شەھىرى، مەركىزىي شەھەر.

بَنْدَقَ يُبَنْدِقُ بَنْدَقَةً: ھالاك قىلدى، قىردى، ئۆلتۈردى، ئاتتى، ئوققا تۇتتى، ئوت ئاچتى.

بُنْدُقٌ: ئورمان ياڭىقى.

خَشَبُ بُنْدُقٍ: ياڭاق ياغىچى.

بُنْدُقَةٌ: ئورمان ياڭىقى؛ مىلتىق ئوقى، ئوق.

بُنْدُقِيَّةٌ ج بَنَادِقُ: مىلتىق.

بُنْدُقِيَّةُ رَشٍّ: ئوۋ مىلتىقى.

بُنْدُقِيَّةُ رَصَاصٍ: تاللىق مىلتىق.

بُنْدُقِيَّةُ ضَغْطٍ: گاز مىلتىق.

بُنْدُقِيَّةُ هَوَاءٍ: يەل مىلتىق.

بُنْدُقِيَّةٌ كَارْبِين: ئاتلىق ئەسكەر مىلتىقى، كارابىن مىلتىق.

بُنْدُقِيَّةٌ سَرِيعَةُ الطَّلَقَاتِ: پىلىموت، ئاپتومات.

سَرِيَّةُ الْبَنَادِقِ: پىيادە ئەسكەرلەر لېيەنى.

بَنْدُورَةٌ: پەمىدور، شوخلا.

بَنْدُولٌ: ئۇيۇق سىزىقى مەركىزىي ئەتراپىدا توختىماي ھەرىكەتلىنىپ تۇرغان جىسىم.

بَنْدُولُ السَّاعَةِ: ماياتنىك، سائەتنىڭ ماياتنىكى.

بَنْدِيرٌ: داپ؛ چوڭ دومباق.

بَنْذَهِيرٌ: زەھەر قايتۇرغۇچى دورا.

بِنْزِينٌ، بَنْزِينٌ: بېنزىن.

بَنِسَ يَبْنَسُ بَنَسًا: يامانلىقتىن قاچتى.

بِنِسِلِينٌ: پېنىسىلىن.

بِنْصِرٌ ج بَنَاصِرُ: نامسىز بارماق.

بَنْطَةٌ: بورغا، ئۆشكە.

بَنْطَلُونٌ ج بَنْطَلُونَاتٌ: شىم، ئىشتان.

بَنْطَلُونٌ تَحْتَانِيٌّ: ئىچ ئىشتان، تامبال.

بَنْطَلُونٌ قَصِيرٌ: كالتا ئىشتان.

بَنْطَلُونُ الرُّكُوبِ: گەلەپى شىم (ئاتلىقلار كىيىدىغان شىم).

بَنَفْسَجٌ ج بَنَفْسَجَاتٌ: ۋىئولېت گۈلى.

اَلْأَشِعَّةُ فَوْقَ بَنَفْسَجِيَّةِ: ئۇلترا بىنەپشە نۇر.

بَنْكٌ ج بُنُوكٌ: بانكا.

اَلْبَنْكُ الْأَهْلِيُّ: يەرلىك بانكا.

بَنْكُ التَّسْلِيفَاتِ: قەرز بېرىش بانكىسى.

بَنْكُ التَّوْفِيرِ: ئامانەت بانكىسى.

بَنْكُ الْحُكُومَةِ: دۆلەت بانكىسى.

بَنْكُ الرُّهُونَاتِ: گۆرۈخانا.

بَنْكُ الْعَقَارِيِّ: يېزا ئىگىلىك بانكىسى.

اَلْبَنْكُ الدَّوْلِيُّ لِلتَّعَاوُنِ الْاِقْتِصَادِيِّ: خەلقئارا ئىقتىسادىي ھەمكارلىق بانكىسى.

اَلْبَنْكُ الْاِسْلَامِيُّ لِلتَّنْمِيَةِ: ئىسلام تەرەققىيات بانكىسى.

بَنْكُ الْاِسْتِثْمَارِ الْآسِيَوِيِّ: ئاسىيا تەرەققىيات بانكىسى.

بَنْكُ التُّجَّارِ: روستەك، پانا (رەندىنىڭ شىنىسى).

بُنْكٌ: توپ، مەنبە، ئاساس؛ ۋاقىت، (كېچىنىڭ بىر ۋاقتى)

بُنْكُ الْعُمْرِ: ياشلىق باھارى.

مَضَى بُنْكٌ مِنَ اللَّيْلِ: كېچىدىن بىر ۋاقىت ئۆتتى.

بَنْكِنُوتٌ ج بَنْكِنُونَاتٌ: زايوم.

بُنٌّ: قەھۋە ئۇرۇقى، قەھۋە دېنى، قەھۋە پۇرچىقى.

بُنٌّ مَسْحُوقٌ: قەھۋە تالقىنى.

بَنَّاءٌ ج بَنَّاؤُونَ: قۇرغۇچى، تامچى، قۇرۇلۇش ئۇستىسى؛ تاشچى؛ ئىجابىي، تۈرتكىلىك.

«يُسْهِمُ الْمُعَلِّمُ اِسْهَامًا بَنَّاءً فِي تَقَدُّمِ مُجْتَمَعِهِ»: ئوقۇتقۇچى ئۆز جەمئىيىتىنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن ئىجابىي ھەسسە قوشماقتا.

بَنَّجَ يُبَنِّجُ تَبْنِيجًا: ھوشسىزلاندۇردى، ناركوز قىلدى.

بَنَّسَ يُبَنِّسُ تَبْنِيسًا عَنْهُ: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى.

بَنَّنَ يُبَنِّنُ تَبْنِينًا الشَّاةَ: قوي بوردىدى.

بَنُّورٌ: پىششىقلاپ ئىشلەنگەن ئەينەك، يۇقىرى سورتلۇق ئەينەك.

بَنُّورَةٌ ج بَنُّورَاتٌ: كىچىك دورا قۇتىسى، كىچىك شىشە.

بُنِّيٌّ: كافىي رەڭ، جىگەررەڭ، بېغىررەڭ.

بُنِّيٌّ مِنَ الْأَلْوَانِ: زىغىررەڭ، قوڭۇررەڭ؛ بىر خىل بېلىق.

بَنُو آدَمَ: ئادەم باللىرى، ئىنسان باللىرى.

بَنُو أُمَيَّةَ: ئۇمەييە سۇلالىسى.

بَنُو الْعَبَّاسِ: ئابباسىيلار سۇلالىسى.

بُنُوَّةٌ: ئوغۇللۇق.

بَنَوِيٌّ: ئوغۇلغا مەنسۇپ، ئوغۇلغا تەۋە.

بَنَى يَبْنِي بِنَاءً و بُنْيَانًا و بَنْيًا و بِنْيَةً و بِنَايَةً: قۇردى، ياسىدى، بىنا قىلدى.

بَنَى الْبَيْتَ: ئۆي سالدى، ئۆي بىنا قىلدى.

بَنَى عَلَى كَلَامِهِ: ئۇنىڭ سۆزىگە ئاساسلاندى، ئۇنىڭ سۆزىگە تەقلىد قىلدى.

بَنَى عَلَى الْمَرْأَةِ وَبِهَا: ئاياللىنى (نىكاھىغا) ئالدى.

بَنَى الْكَلِمَةَ «فى اللغة»: سۆزنى مەبنى قىلدى، سۆزنىڭ ئاخىرقى بوغۇمىنى ئۆزگەرمەس قىلدى.

«مَنْشَاءَ أَنْ يَبْنِيَ لِلْإِنْسَانِ عَالَمًا يَسُودُهُ الْعَدْلُ وَالْحُرِّيَّةُ عَلَيْهِ أَنْ يَبْنِيَهُ أَوَّلاً فِي قَلْبِ الْإِنْسَانِ وَفِكْرِهِ»: كىمكى ئىنسانلار ئۈچۈن ئادالەت ۋە ئەركىنلىك، ئۈستۈنلۈك قازانغان جاھان بەرپا قىلماقچى بولىدىكەن، ئالدى بىلەن ئۇنى ئىنساننىڭ دىلى ۋە ئىدىيىسىدە بەرپا قىلىشى كېرەك.

بُنْيَانٌ: قۇرماق، ياسىماق، بىنا قىلماق؛ بىنا، قۇرۇلۇش، ئىمارەت.

شَجَرَةُ الْبُنْيَانِ: ياۋا ئەنجۈر.

«اَلْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا» «حديث»: مۆمىنلەر بىلەن مۆمىن خۇددى ھەرقايسى بۆلەكلىرى بىر - بىرىگە زىچ تۇتاشتۇرۇلغان بىر ئىمارەتكە ئوخشايدۇ.

«اَلطَّبِيعَةُ تَكْرَهُ الْهَدْمَ مِنْ غَيْرِ بُنْيَانٍ»: تەبىئەت قۇرۇشنى ئەمەس، بۇزۇشنى يامان كۆرىدۇ.

بِنْيَةٌ ج بُنًى وبِنًى: تەن، جىسىم، تەركىب؛ ئورگانىزم.

بِنْيَةُ الْجِسْمِ: بەدەن قۇرۇلۇشى.

سَلِيمُ الْبِنْيَةِ: ساغلام بەدەن.

صَحِيحُ الْبِنْيَةِ: تېنى ساغلام.

ضَعِيفُ الْبِنْيَةِ: تېنى ئاجىز، سالامەتلىكى ناچار.

قَوِيُّ الْبِنْيَةِ: بەدىنى كۈچلۈك.

«عَاشَ الْمُجْتَمَعُ الْعَرَبِيُّ أَمَدًا طَوِيلًا ثَابِتًا فِي بِنْيَتِهِ الْاِجْتِمَاعِيَّةِ وَنُظُمِهِ الْاِقْتِصَادِيَّةِ»: ئەرەب جەمئىيىتى ئۆزىنىڭ ئىجتىمائىي شارا-ئىتى ۋە ئىقتىسادىي تۈزۈمىگە تايىنىپ مۇستەھكەم ھالدا ئۇزۇن مۇددەت ياشىدى.

بِنْيَةُ الْكَلِمَةِ: سۆز قۇرۇلمىسى.

فُلَانٌ صَحِيحُ الْبِنْيَةِ: تېنى ساغلام.

بُنْيَةٌ ج بُنًى: بىنا قىلىنغان، سېلىنغان، بىنا، قۇرۇلۇش.

بَنِيقَةٌ ج بَنَائِقُ: ياقا.

بَنِيقَةٌ مَقْلُوبَةٌ: قايرىما ياقا.

بَنِيْنٌ: سېمىز؛ چوڭقۇر پىكىرلىك.

بُنَيَّ: ئوغلۇم، بالام.

يَابُنَيَّ: ئوغۇلچىقىم.

«يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللهِ» ‹قرآن›: ئى ئوغلۇم، ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرمە!

بُنَيَّاتُ الطَّرِيقِ: كىچىك يوللار.

بَهَا يَبْهُو بَهَاءً بَهَاةً: چىرايلىق بولدى، گۈزەل-لەشتى، كۆركەم بولدى.

بَهَاءٌ: گۈزەللىك، كۆركەملىك.

بَهَائِيٌّ: بەھائىيە مەزھىپىگە مەنسۇپ ئادەم.

بَهَائِيَّةٌ: بەھائىيە مەزھىپى.

بَهَارٌ: گۈزەل شەيئى، خۇشبۇي ئۇسۇملۇك.

بُهَارٌ ج بُهَارَاتٌ: دورا - دەرمان؛ خۇش پۇراق؛ ئۇپا - ئەڭلىك.

بَهَارُ النَّاعِمِ: قارامۇچ.

بُهَارٌ: ساپ پاختا؛ ئاق بېلىق؛ بۇت، بوك؛ سۇ قاچىسى.

بَهَارَاتٌ: تاماقنىڭ تەمىنى تەڭشەيدىغان دورا - دەرمەكلەر.

بُهَاقٌ: بەھەق تېرە كېسەلى، ئاق كېسەل.

بِهَامٌ: موزاي؛ قوزا؛ ئوغلاق.

بَهِتَهُ يَبْهَتُ بَهْتًا الشَّيْءُ: ھەيران قالدۇردى، ھەيرەتتە قالدۇردى.

«بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَايَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ» ‹قرآن›: لېكىن قىيامەت ئۇلارغا تۇيۇقسىز كېلىدۇ - دە، ئۇلارنى ھەيرەتتە قالدۇرىدۇ. ئۇلار قىيامەتكە قارشىلىق كۆرسىتەلمەيدۇ، ئۇلارغا مۆھلەتمۇ بېرىلمەي-دۇ.

بَهَتَ يَبْهَتُ بَهْتَةً وَ بُهْتَانًا و بَهْتًا: قارىلىدى، بوھتان چاپلىدى.

بَهِتَ يَبْهَتُ بَهْتًا: تېڭىرقاپ قالدى، ئاغزىنى ئاچالماي قالدى.

بَهِتَ اللَّوْنُ: رەڭگى ئۆچتى، ئۆڭۈپ كەتتى.

بُهِتَ الرَّجُلُ: تېڭىرقاپ قالدى.

«فَبُهِتَ الَّذِى كَفَرَ» ‹قرآن›: كاپىر ئېغىز ئاچالماي قالدى.

«اَلشِّعْرُ إِذَا تُرْجِمَ نَثْرًا ذَهَبَ بَهَاؤُهُ وَضَاعَ رُوَاؤُهُ وَبَهِتَ رَوْنَقُهُ»: شېئىر نەسىر شەكلى-دە تەرجىمە قىلىنغاندا، ئۇنىڭ كۆركەملىكى تۆكۈلىدۇ. گۈزەللىكى يوقىلىدۇ، جۇلاسى خۇنۇكلىشىدۇ.

بُهْتٌ، بُهْتَانٌ: يالغان، بوھتان، تۆھمەت، يالغان-ياۋىداق.

«هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ» ‹قرآن›: بۇ چوڭ بوھتان-دۇر.

«مِنَ النَّاسِ مَنْ يَدَّعِي التَّقْوَى زُورًا وَبُهْتَانًا»: بەزى كىشىلەر يالغان تەقۋادارلىق دەۋاسىنى قىلىدۇ.

بَهَجَ يَبْهَجُ بَهْجًا: خۇشال قىلدى، خۇرسەن قىلدى، خۇش قىلدى.

بَهِجَ يَبْهَجُ بَهَجًا بَهْجَةً: شادلاندى، خۇرسەن بولدى، خۇش بولدى.

بَهِجَ الشَّيْءُ: چىرايلىق بولدى، گۈزەل بولدى.

«بَلَغَنِي نَبَأُ نَجَاحِكَ فَبَهِجْتُ بِهِ»: مەن سېنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازانغانلىق خەۋىرىڭنى ئاڭلاپ خۇشاللاندىم.

بَهِجٌ ج بَهِجُونَ: خۇشال قىلغۇچى.

بَهْجَةٌ: خۇشاللىق، شادلىق، نۇرلۇق، پارلاق، يايراش، شادلىنىش، گۈزەللىك.

«فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ» (قرآن): بىز ئۇنىڭ بىلەن گۈزەل باغلارنى يېتىشتۈردۇق.

غَرِقَ فِي بَهْجَةِ الْعِيدِ: ئۇ بايرام خۇشاللىقىغا چۆمدى.

«كَانَ الْمُمَثِّلُ يَعْرِفُ كَيْفَ يُدْخِلُ الْبَهْجَةَ فِي قُلُوبِ النَّاسِ» : ئارتىس كىشىلەرنىڭ دىلىنى قانداق خۇشال قىلىشنى بىلەتتى.

بَهْدَلَ يُبَهْدِلُ بَهْدَلَةً فِي مَشْيِهِ: تېز ماڭدى.

بَهْدَلٌ: سىرتلان كۈچۈكى؛ يېشىل قۇش.

بَهَرَ يَبْهَرُ بَهْرًا بُهُورًا النَّظَرَ: كۆزنى چاقناتتى، كۆزنى قاماشتۇردى، ھالسىراتتى.

«بَرِيقُ الْأَحْجَارِ الْكَرِيمَةِ الْمُلَوَّنَةِ يَبْهَرُ الْأَنْظَارَ» : رەڭدار ئېسىل تاشلارنىڭ يالتىرىشى كۆزنى قاماشتۇرىدۇ.

بَهَرَ بَصَرَهُ: كۆزىنى ئىمىر - چىمىر قىلىۋەتتى.

بَهَرَهُ الْأَمْرُ: چارچىتىۋەتتى، ھالسىزلاندۇرۇۋەتتى.

بَهَرَهُ الشَّيْءُ: ھاڭ - تاڭ قالدۇردى، ھەيران قالدۇردى.

بَهَرَ أَصْدِقَاءَهُ: دوستلىرىنى ھەيران قالدۇردى.

«بَهَرَتْنِي طَرِيقَتُهُ فِي الْبَحْثِ» : ئۇنىڭ تەتقىقات ئۇسۇلى مېنى ھەيران قالدۇردى.

بُهِرَ: چارچاپ نەپسى سىقىلىپ كەتتى.

بَهْرٌ: ھاسىراش، ھۆمىدەش.

بَهْرُ الظَّلَامِ: قاپقاراڭغۇ، تۇمان.

بَهْرًا لَهُ: قىزىقارلىق، ئاجايىپ.

بَهْرًا لَهُ مَا أَسْخَاهُ: ئەجەبلىنەرلىكى شۇكى، ئۇ نېمىدېگەن سېخى.

بَهْرٌ «طِبِّيًّا» : نەپەسنىڭ توختاپ قېلىشى.

بُهْرَةٌ: ئوتتۇرىسى، مەركىزى.

بُهْرَةُ الشِّتَاءِ: قىشنىڭ ئوتتۇرىسى.

بَهْرَجَ يُبَهْرِجُ بَهْرَجَةً: ياساندى، زىننەتلەندى، سۆلەتۋازلىق قىلدى.

بَهْرَجَ الشَّيْءَ: زىننەتلىدى، چىرايلىق قىلدى، بېزىدى.

بَهْرَجٌ: ساختا، يالغان، ياسالما.

«لَا يَعْرِفُ جَيِّدَ الرَّأْيِ مِنْ بَهْرَجِهِ» : ئۇ پىكىرنىڭ ياخشى - يامىنىنى پەرق قىلمايدۇ.

بَهْرَمَانُ: سېرىق بوياق.

بَهَظَ يَبْهَظُ بَهْظًا: ئېغىرلاشتۇردى، چارچىتىۋەتتى، ئارتۇق قاچىلاندى، تەس بولدى، قىيىنلاشتى.

بَهَظَهُ الْحِمْلُ: يۈك ئېغىر كەلدى.

بَهَقٌ: ئاق كېسەل بەھەق.

بَهَقُ الصَّخْرِ: مۇخ، تاش قىنا، شاينىك.

بَهَلَ يَبْهَلُ بَهْلاً اللّٰهُ: ئاللاھ لەنەت قىلسۇن.

بَهْلَةٌ: لەنەت، قارغىش.

بَهْلَوَان ج بَهْلَوَانَاتٌ: دارۋاز، سېرك ئارتىسى؛ سپورتچى؛ بوكسچى.

بَهْلَوَانِيٌّ ج بَهْلَوَانِيَّاتٌ: سېركچىلىك، دارۋازلىق.

بَهْلَوَانِيَّةٌ ج بَهْلَوَانِيَّاتٌ: سېركچى، دارۋاز، پەھلىۋان.

حَرَكَاتٌ بَهْلَوَانِيَّةٌ: سېرك ئويۇنى، دارۋازلىق ئويۇنى.

بُهْلُولٌ ج بَهَالِيلُ: كۈلگۈنچەك، قىزىقچى، خۇش چاقچاق؛ ئېسىلزادە.

بَهَمٌ. بَهْمٌ: موزاي؛ تورپاق؛ قوزا، پاقلان؛ ئوغلاق.

بَهْمَةٌ ج وَبِهَامٌ: قوزا.

بَهَّتَ يُبَهِّتُ تَبْهِيتًا: ھەيران قالدۇردى، ھاڭ - تاڭ قالدۇردى.

بَهْوٌ ج أَبْهَاءٌ: مېھمانخانا، مېھمان كۈتۈش ئۆيى، كەڭ جاي، كەڭ ئورۇن، زالى.

«لِلْمَنْزِلِ بَهْوٌ فَسِيحٌ يُوَصِّلُ إِلَى الْمَطْبَخِ» : ئۆينىڭ ئاشخانىغا تۇتاشتۇرۇلغان چوڭ بىر زالى بار.

بَهُورَ يَبْهُورُ بَهُورَةً الْجُرْحَ: يارىنى كېڭەيتتى.

بَهِيَ يَبْهَى بَهَاءً: چىرايلىق بولدى، گۈزەللەشتى، كۆركەم بولدى.

www.uyghurkitap.com

بَهِيجٌ: چىرايلىق، كۆركەم.

وَجْهٌ بَهِيجٌ: خۇشال چىراي.

مَنْظَرٌ بَهِيجٌ: چىرايلىق مەنزىرە.

بَهِيمٌ ج بُهْمٌ و بُهُمٌ: قاپقارا، تۇم قارا.

لَيْلٌ بَهِيمٌ: قاپقاراڭغۇ كېچە.

فَرَسٌ بَهِيمٌ: قارا ئات.

اَلْبَهِيمُ مِنَ الْأَصْوَاتِ: ئەكس ساداسىز ئاۋاز.

بَهِيمَةٌ ج بَهَائِمُ: ھايۋان، ئۆي ھايۋانلىرى، مال- چارۋا، ئۇلاق.

«كَانَ الْحُكْمُ الْإِقْطَاعِيُّ يُعَامِلُ الْفَلَّاحِينَ مُعَامَلَةَ الْبَهَائِمِ»: فېئوداللىق ھاكىمىيەت دېھقانلارغا ھايۋانلارغا مۇئامىلە قىلغاندەك مۇئامىلە قىلاتتى.

بَهِيمِيٌّ: ھايۋانىي، ھايۋان تەبىئەتلىك، ھايۋان سۈپەت، ياۋايى.

بَهِيمِيَّةٌ: ۋەھشىيلىك، ھايۋانىي تەلەپ، شەھۋانىي تەلەپ.

شَهْوَةٌ بَهِيمِيَّةٌ: ھايۋانىي شەھۋەت.

بَهِيمِيَّةُ الْمَزْرَعَةِ: ئىش ھايۋانلىرى، ئۆي ھايۋانلىرى، ئات - ئۇلاق.

بَهِيٌّ ج أَبْهِيَاءُ م بَهِيَّةٌ ج بَهَايَا: چىرايلىق، گۈزەل، نۇرانە، نۇرلۇق.

بَوَاءٌ: بوغما يىلان.

بِوَابَةٌ: دەرۋازىۋەنلىك.

بَوَارٌ ج بُورٌ: ئاقتاما يەر.

بَوَارٌ: ھالاك بولۇش، يوقۇلۇش، مۇنقەرز بولۇش، خاراب بولۇش؛ تاشلىنىپ قالغان، ئاق قالغان.

دَارُالْبَوَارِ: دوزاخ، جەھەننەم، ھالاكەت مەۋقەسى.

«وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ» «قرآن»: ئۇلار ئۆز قەۋمىنى ھالاكەت مەۋقەسىگە چۈشۈرۈپ قويىدى.

بَوَاكِي: ئاسما كۆۋرۈك.

بُوَالٌ: شېكەر سىيىش كېسەللىكى، دىئابېت.

بُوتَقَةٌ. بَوْتَقَةٌ ج بَوَاتِقُ و بَوْتَقَاتٌ: تىگىلچە، بوتا (زەرگەرنىڭ ئالتۇن ئېرىتىدىغان قاچىسى).

لِلصَّائِغِ بُوتَقَةٌ خَاصَّةٌ لِصَهْرِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَغَيْرِهِمَا مِنَ الْمَعَادِنِ: زەرگەرنىڭ ئالتۇن - كۈمۈش ۋە باشقا مەدەنلەرنى ئېرىتىدىغان مەخسۇس ئوچىقى بار.

بَوْحٌ: ئاشكارىلاپ قويماق، دەپ قويماق.

بُوذِيٌّ: بۇددىست، بۇددا دىنى ئېتىقادچىسى.

بُوذِيَّةٌ: بۇددا دىنى، بۇددىزىم.

بُورٌ: بۇزۇق، ئەسكى، ھالاك بولغان.

«وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا» «قرآن»: ئۇلار ھالاك بولغۇچى قەۋم ئىدى.

بُورْصَةٌ ج بُرْصَاتٌ: سودا - سېتىق ئورنى، يەرمەنكە؛ بىرژا.

بُورْصَةُ الْأَوْرَاقِ الْمَالِيَّةِ: ئاكسىيە بازىرى.

بُورْصَةُ الْبِضَاعَةِ: تاۋار سودا بازىرى.

بُورْصَةُ الْغَلَّاتِ: ئاشلىق بازىرى، ئوزۇق - تۈلۈك بازىرى.

بُوسَةٌ ج بُوسَاتٌ: سۆيۈش، ئۆپۈش، بوسە قىلىش.

بَوْشٌ ج أَبْوَاشٌ: بىر توپ مۇتتەھەم، قۇلاق كەستى، لۈكچەك، كاللا كېسەر، جېدەلخور.

بُوصٌ: يىپەك ياكى كەندىر توقۇلما.

بُوصَاءُ: پوجاڭزا.

بُوصَةٌ ج بُوصَاتٌ: قومۇش.

بُوصَةٌ هِنْدِيَّةٌ: بامبۇك.

بُوصَةٌ: ئىنگلىز مىلى.

بُوصَةٌ مُكَعَّبَةٌ: كۇپ؛ سۆك (ھەجىم).

بُوصِلَةٌ. بُوصَلَةٌ ج بُوصَلَاتٌ: كومپاس، قىبلىنامە.

«كَانَ الْمَلَّاحُونَ قَبْلَ اكْتِشَافِ الْبُوصِلَةِ يَهْتَدُونَ بِالنُّجُومِ»: كومپاس كەشىپ قىلىنىشتىن بۇرۇن كېمىچىلەر يۇلتۇزلارغا قاراپ توغرا يولنى بەلگىلەيتتى.

بُوعٌ: ئوشۇق سۆڭىكى.

بُوقٌ ج أَبْوَاقٌ: بۇرغا، كاناي، سۇناي.

أَصْبَحَ بُوقًا: ... نىڭ كانىيى بولۇپ قالدى، ... نىڭ گۇپپاڭچىسى بولۇپ قالدى.

هُوَ بُوقٌ لِلْحُكْمِ: ئۇ ھاكىمىيەتنىڭ جارچىسى، ھاكىمىيەتنىڭ كانىيى، ھاكىمىيەتنىڭ تەشۋىقاتچىسى.

«لَقَدْ أَصْبَحَ الْأَدَبُ عِنْدَ بَعْضِ الْكُتَّابِ بُوقًا لِهَذَا الْمَذْهَبِ أَوْذَاكَ» : بەزى يازغۇچىلارنىڭ نەزەرىدە ئەدەبىيات بۇ مەسلەك ياكى ئۇ مەسلەكنىڭ كۇپپاچىسىغا ئايلىنىپ قالغان.

بُوقَالٌ: كوزا.

بَوْلٌ ج أَبْوَالٌ: سۈيدۈك، ئىدرا.

مَجْرَى الْبَوْلِ: سۈيدۈك يولى.

بَوْلٌ سُكَّرِيٌّ: قەنت سىيىش كېسىلى، دىئابىت كېسىلى.

بُولِيسٌ: ساقچى؛ ساقچى ئىدارىسى، ساقچىخانا.

اَلْبُولِيسُ الْجِنَائِيُّ: جىنايى ئىشلار ساقچىسى.

بُولِيسُ الْآدَبِ: تەرتىپ ساقچىسى.

اَلْبُولِيسُ السِّرِّيُّ: رازۋېدكا ساقچىسى، پايلاقچى، مەخپى ساقچى، ئىشپىيون.

اَلْبُولِيسُ الْعَسْكَرِيُّ: ژاندارما.

بُولِيسُ الْمُرُورِ: قاتناش ساقچىسى.

بُولِيسُ الْمَبَاحِثِ: قوغلاپ تۇتۇش ئەترىتى، يوشۇرۇن تەكشۈرۈپ قولغا ئېلىش ئەترىتى.

رِوَايَةٌ بُولِيسِيَّةٌ: رازۋېدكا ھېكايىلىرى، رازۋېدكا ھەققىدە يېزىلغان رومان.

حُكْمٌ بُولِيسِيٌّ: ژاندارما خاراكتېرلىك ھاكىمىيەت.

بَوْلِيٌّ: سۈيدۈككە ئائىت.

تَسَمُّمٌ بَوْلِيٌّ: سۈيدۈكتىن زەھەرلىنىش.

مَسَالِكُ بَوْلِيَّةٌ: سۈيدۈك يوللىرى.

أَمْرَاضٌ بَوْلِيَّةٌ: سۈيدۈك ئاجرىتىش ئەزالىرى كېسەللىكلىرى، بۆرەك ۋە دوۋساق كېسەللىكلىرى.

بُومٌ ج أَبْوَامٌ: ھۇقۇش، ئۆكە.

بَوْنٌ: ئارىلىق، مۇساپە، يىراقلىق، پەرق؛ ئوخشىماسلىق.

بَوْنٌ شَاسِعٌ: ناھايىتى زور پەرق.

«مِنَ الصَّعْبِ تَجَاهُلُ الْبَوْنِ الشَّاسِعِ بَيْنَ الْمُعَسْكَرِيِّ الشَّرْقِيِّ وَالْغَرْبِيِّ فِي الْهَدَفِ وَالْمَنْهَجِ» : شەرق ۋە غەربتىن ئىبارەت ئىككى لاگېر ئارىسىدىكى غايە ۋە مەسلەك جەھەتتىكى پەرقنى بىلمەسكە سېلىش قىيىن.

بَوٌّ: تايلاق؛ موزاي؛ قوزا.

فُلَانٌ أَخْدَعُ مِنَ الْبَوِّ: پوكونى قوزىدىنمۇ ياۋاش.

بَوَّابٌ: دەرۋازىۋەن، ئىشىك باققۇچى.

بَوَّابُ الْمَعِدَةِ: ئاشقازاننىڭ چىقىش ئېغىزى.

«أَخْبِرِ الْبَوَّابَ مِنْ فَضْلِكَ أَنْ يَتَّصِلَ بِي هَاتِفِيًّا إِذَا جَاءَ أَحَدٌ يَطْلُبُنِي» : ئىشىك ساقلىغۇچىغا ئېيتىپ قويغىن، بىر كىشى مېنى ئىزدەپ كەلسە مەن بىلەن تېلېفون بىلەن ئالاقىلەشسۇن.

بَوَّابَةٌ: دەرۋازا، شەھەر دەرۋازىسى، قوۋۇق.

بَوَّابَةُ السَّدِّ لِدُخُولِ الْمِيَاهِ: چۆشۈرگە، توما.

بَوَّابَةُ الْقَنْطَرَةِ: جومەك؛ توما، چۆشۈرگە.

بَوَّاقٌ ج بَوَّاقُونَ: كانايچى، سۇنايچى.

بَوَّأَ يُبَوِّئُ تَبْوِيئًا الرَّجُلَ مَنْزِلًا: كىشىنى قوندۇرۇپ قالدى.

«تَحْتَاجُ التَّرْجَمَةُ إِلَى دَفْعٍ جَدِيدٍ يُبَوِّؤُهَا الْمَكَانَةَ الَّتِي تَسْتَحِقُّهَا» : تەرجىمىگە تېگىشلىك ئورۇن بېرىش ئۇچۇن ئۇ ئىلگىرى سۈرۈلۈشكە موھتاج.

«وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ» «قرآن» : ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىمغا بەيتۇللانىڭ ئورنىنى بەلگىلەپ بەردۇق.

بَوَّأَ الْمَكَانَ: ئورۇنلاشتۇردى.

بَوَّبَ يُبَوِّبُ تَبْوِيبًا الْكِتَابَ: كىتابنى بابقا بۆلدى، بابقا تەقسىم قىلدى، بابقا ئايرىدى.

بَوَّبَ الْأَشْيَاءَ: نەرسىلەرنى رەتلىدى، نەرسىلەرنى تۈرگە بۆلدى.

بَوَّرَ يُبَوِّرُ تَبْوِيرًا الْأَرْضَ: يەرنى ئاق قالدۇردى، تاشلىۋەتتى.

بَوَّرَ السِّلْعَةَ: تاۋارنى كاساتلاشتۇرۇۋەتتى.

بَوَّزَ يُبَوِّزُ تَبْوِيزًا: چىرايىنى تۈردى، قاپىقىنى

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

تۇردى.

بَوَّشَ يُبَوِّشُ تَبْوِيشًا الْقَوْمُ: ئارىلىشىپ كەتتى، چۇقان - سۈرەن كۆتۈردى، ئاللا - توۋا كۆتۈردى.

بَوَّقَ يُبَوِّقُ تَبْوِيقًا: بۇرغا چالدى، كاناي چالدى.

بَوَّلَ يُبَوِّلُ تَبْوِيلاً الطِّفْلَ: كىچىك بالىنى سىيگۈزدى، تۇتتى، كىچىك تاھارەت قىلدۇردى.

بُويَةٌ ج بُويَاتٌ: بوياق، رەڭ.

بُويَةٌ جَاهِزَةٌ: ماي بوياق.

بُويَةُ جِزَمٍ: ئاياغ مېيى.

بُوَيْخِرَةٌ: كىچىك پاراخوت.

بُوَيْضَةٌ ج بُوَيْضَاتٌ: تۇخۇم ھۈجەيرىسى.

اَلْبَيَاتُ: كېچىدە باسقۇن قىلىش، ئۇشتۇمتۇت بېسىۋېلىش؛ مۇزىكىنىڭ بىر خىل نامى.

«وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا فَجَاءَهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا أَوْهُمْ قَائِلُونَ» ‹قرآن›: بىز نۇرغۇن شەھەرنى ھالاك قىلدۇق. بىزنىڭ ئازابىمىز ئۇلارغا كېچىسى ياكى چۈشلۈكى ئۇخلاۋاتقان چاغلىرىدا كەلدى.

اَلْبَيَاتُ الشَّتَوِيُّ: ھايۋاننىڭ قىشلىق ئۇيقۇسى، ھايۋانلارنىڭ ئۇچەككە كىرىشى.

اَلْبَيَاتُ الصَّيْفِيُّ: ھايۋاننىڭ ئىسسىقتىن قورقۇپ ئارام ئېلىشقا كىرىۋېلىشى، ھايۋاننىڭ يازلىق ئۇيقۇسى.

بَيَاضٌ: ئاق، ئاقلىق؛ بوي.

بَيَاضُ الْبَيْضِ: تۇخۇم ئېقى.

ظَلَّ يَعْمَلُ بَيَاضَ يَوْمِهِ: كۈنبويى ئىشلىدى.

بَيَاضُ الْعَيْنِ: كۆزنىڭ ئېقى.

بَيَاضُ الْيَوْمِ: كۈندۈز.

بَيَاضُ الْحَائِطِ: ھاك سۈيى.

عَلَى بَيَاضٍ: ئاق، ئاق قەغەز؛ قار.

مَرَضُ الْبَيَاضِ: ئاق كېسەل.

بَيَاضٌ بِالْأَصْلِ: بوش قالغان يەر، بوش قالغان ئورۇن (كىتاب بەتلىرىدىكى).

أَلدِّفَاعُ عَنْ بَيَاضِ الْوَطَنِ: ۋەتەننىڭ ئېگىلىك ھوقۇقىنى قوغداش، ۋەتەننىڭ مۇستەقىللىقىنى قوغداش.

«تَرَكَ بَيَاضًا بَيْنَ الْكَلِمَاتِ» : سۆزلەر ئارىسىنى ئاق قالدۇردى.

«كَتَبَ لَهُ شَيْئًا عَلَى بَيَاضٍ» : ئاق چەك يېزىپ بەردى.

بَيَاضُ النَّهَارِ: كۈندۈز يورۇقى.

«كَانَ مِنْ عَادَتِهِ أَنْ يَقْطَعَ بَيَاضَ نَهَارِهِ فِي دَارِهِ» : كۈندۈزنى ئۆيىدە ئۆتكۈزۈش ئۇنىڭ ئادىتى ئىدى.

بَيَانٌ: ئاشكارىلاش، ئىزاھلاش، شەرھلەش، چۈشەندۈرۈش، ئېلان، دوكلات، مەلۇمات، لايىھە، پروگراما، پىلان.

«هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِينَ» ‹قرآن› : بۇ قۇرئان ئىنسانلارغا باياندۇر. تەقۋادارلارغا توغرا يول كۆرسەتكۈچىدۇر ۋە نەسىھەتتۇر.

«مَنِ ادَّعَى فَعَلَيْهِ الْبَيَانُ» : دەۋاگەر پاكىت كۆرسىتىشى كېرەك.

بَيَانٌ رَسْمِيٌّ: ئۇقتۇرۇش، رەسمى ئۇقتۇرۇش؛ باياناتى، ئاخبارات.

بَيَانٌ وِزَارِيٌّ: ھۆكۈمەت باياناتى، ھۆكۈمەت تەرەپ باياناتى.

بَيَانٌ صَحَفِيٌّ: ئاخبارات.

اَلْبَيَانُ الْمُشْتَرَكُ: بىرلەشمە ئاخبارات.

«أَصْدَرَتْ دُوَلُ الْخَلِيْجِ بَيَانًا مُشْتَرَكًا حَوْلَ حُرِّيَّةِ الْمَلاَحَةِ فِي الْخَلِيْجِ» : دېڭىز قولتۇقى دۆلەتلىرى ئۆز رايونىدىكى ئەركىن دېڭىز قاتنىشى توغرىسىدا ئورتاق بايانات ئېلان قىلدى.

بَيَانٌ اِجْمَالِيٌّ: ئومۇمىي بايان.

عِلْمُ الْبَيَانِ: ئەرەب تىلى ئىستىلىستىكىسىنىڭ 2 - قىسمى.

حُسْنُ الْبَيَانِ: پاساھەتلىك، ناتىقلىق.

«إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا» ‹حديث› : پاساھەت بىلەن قىلىنغان سۆز كىشىگە سېھىردەك تەسىر قىلىدۇ.

غَنِيٌّ عَنِ الْبَيَانِ: ئۆز - ئۆزىدىن مەلۇم، چۈشەندۈرۈش ھاجەتسىز، چۈشىنىشلىك، ئېنىق.

«وَمِمَّا هُوَ غَنِيٌّ عَنِ الْبَيَانِ أَنَّ الْمُسْلِمِيْنَ مَهْمَا كَانَتْ لُغَتُهُمْ يَحْرُصُونَعَلَى تَعَلُّمِالْعَرَبِيَّةِ» : مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئانا تىللىرى بولسىمۇ، ئەرەب تىلىنى ئۆگىنىشكە قىزىقىدىغانلىقىنى سۆزلەپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق.

بَيَانَاتٌ: بايانات، مەلۇمات، ماتېرىيال.

بَيَانِيٌّ: ئىبلانغا مەنسۇپ، دوكلاتقا مۇناسىۋەتلىك، مەلۇماتقا مەنسۇپ.

رَسْمٌ بَيَانِيٌّ: رەسمىي بايان.

بِيَانُو ج و بِيَانُوهَاتٌ: پىئانىنو.

بِيْئَةٌ ج بِيئَاتٌ: ئورۇن، تۇرالغۇ؛ مۇھىت، شارائىت، ھال، ئەھۋال؛ ھويلا - ئارام.

«أَقَرَّ الْجَمِيعُ بِأَنَّهُ خَبِيرٌ فِى حِمَايَةِ الْبِيئَةِ الطَّبِيعِيَّةِ» : ئۇنىڭ مۇھىتنى قوغداش مۇتەخەسسىسى ئىكەنلىكىنى ھەممە بىردەك ئېتىراپ قىلىدۇ.

عِلْمُ الْبِيْئَةِ: مۇھىتشۇناسلىق.

«عَلَيْنَا أَنْ نَحْتَفِظَ بِنَظَافَةِ الْبِيْئَةِ» : بىز مۇھىت تازىلىقىنى ساقلىشىمىز كېرەك.

اَلْبِيْئَةُ الْإِجْتِمَاعِيَّةُ: ئىجتىمائىي مۇھىت.

اَلْبِيْئَةُ الثَّقَافِيَّةُ: مەدەنىيەت مۇھىتى.

بِيْئِيٌّ: مۇھىتقا خاس، مۇھىتقا مەنسۇپ، مۇھىتقا ئائىت.

تَلَوُّثٌ بِيْئِيٌّ: مۇھىت بۇلغىنىش.

«هُنَاكَعَوَامِلُبِيْئِيَّةٌتَحُدُّمِنْ حُرِّيَّةِالْإِنْسَانِ» : ئۇ يەردە كىشىنىڭ ئەركىنلىكىنى چەكلەيدىغان مۇھىم ئامىللار مەۋجۇت.

بَيْتٌ ج بُيُوتٌ و أَبْيَاتٌ: ئۆي، جاي، تۇرالغۇ، ئائىلە؛ دائىرە؛ قونالغۇ.

بَيْتُ اللّٰهِ: كەئبە، بەيتۇللا.

«حَجَجْتُ بَيْتَ اللّٰهِ سَبْعَ حَجَّاتٍ» : مەن بەيتۇللانى يەتتە قېتىم ھەج قىلدىم.

بَيْتُ الْحَرَامِ: كەئبە، بەيتۇللا.

بَيْتُ الْمُقَدَّسِ: قۇددۇس شەرىف، بەيتۇلمۇقەددەس، ئېرۇسالىم.

بَيْتُ شِعْرٍ: شېئىرنىڭ ئىككى مىسراسى.

بَيْتُ مَدَرٍ: بىنا، ئىمارەت، ئۆي.

بَيْتُ شَعْرٍ: چېدىر، كىگىز ئۆي.

بَيْتُ الْخَلَاءِ: خالاجاي، ھاجەتخانا، تازىلىق ئۆيى.

بَيْتُ الرَّاحَةِ: ھاجەتخانا، خالاجاي.

بَيْتُ الْإِبْرَةِ: كومپاس، قىبلىنامە.

بَيْتُ الْأَوَّلِ: كىيىم يەڭگۈشلەش ئۆيى، گىرىمخانا.

بَيْتٌ تِجَارِيٌّ: دوكان، ماگىزىن، سودا مەركىزى.

بَيْتٌ زُجَاجِيٌّ: پارنىك.

بَيْتُ الْفَسَادِ: پاھىشىخانا.

بَيْتُ الْمَاءِ: ھاجەتخانا؛ سۇخانا.

بَيْتُ الْمَالِ: دۆلەت خەزىنىسى.

«كَانَ بَيْتُ الْمَالِ يُعْتَبَرُ فِي صَدْرِ الْإِسْلَامِ مِلْكًا لِلْمُسْلِمِيْنَ عَامَّةً» : ئىسلام دىنىنىڭ دەسلەپكى چاغلىرىدا دۆلەت خەزىنىسى مۇسۇلمانلار ئاممىسىنىڭ ئورتاق مۈلكى ھېسابلىناتتى.

بَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ: ئۆمۈچۈك تورى.

هَذَا هُوَ بَيْتُ الْقَصِيدِ: قەسىدە ياكى شېئىر ئىچىدىكى ئەڭ ياخشى بېيىت، شائىرنىڭ مەقسىتى مەركەزلىك ئىپادىلەنگەن بېيىت.

أَهْلُ الْبَيْتِ: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى، بالا - چاقىلىرى، ئەۋلادى.

اَلْبَيْتُ الْأَبْيَضُ: ئاق ساراي.

اَلْبَيْتُ الْعَتِيقُ: كەئبە، بەيتۇللاھ.

بَيْتُ الْأُمَّةِ: كىشىلەر تۇرالغۇسى.

بَيْتُ الْحِكْمَةِ: خەلىفە مەئمۇن تەسىس قىلغان ئىلمى ئورگان بولۇپ، ئۆزىنىڭ كۈتۈپخانىسى ۋە تەرجىمە پائالىيىتى بىلەن داڭق چىقارغان.

بَيْتُ الدَّاءِ: ئەسلى يىلتىزى، كېلىپ چىققان جايى.

بَيْتٌ مَتِينُ الْبِنَاءِ: پۇختا ئۆي، مۇستەھكەم ئۆي.

«أَتَى الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا» : ئىشنى ئۆز يولى بىلەن قىلدى.

uyghurkitap.com

بُيُوتُ الشَّبَابِ: ئازغىنە ھەق ئېلىپ ياش مۇساپىرلەرنى كۈتۈۋالىدىغان ئورۇن.

بُيُوتُ الْعِلْمِ: ئالىملار يېتىشىپ چىققان داڭلىق ئائىلىلەر.

«ثَلَّثٌ بُيُوتُ الْعِلْمِ الْمَشْهُورَةِ تَبُثُّ عُلُومَهَا الدِّينِيَّةَ فِي الْمَسَاجِدِ أَوْ فِي بُيُوتِهَا الْخَاصَّةِ»: ئالىملار يېتىشىپ چىققان ئائىلىلەر دىنىي ئىلىملەرنى مەسچىتلەردە ياكى خاس ئۆيلەردە تارقىتاتتى.

بَيْتِيٌّ: ئۆيگە تەۋە، ئائىلىگە ئائىت.

أَدَوَاتٌ بَيْتِيَّةٌ: ئائىلە سايمانلىرى.

وَاجِبَاتٌ بَيْتِيَّةٌ: ئائىلە يۈكى.

وَظِيفَةٌ بَيْتِيَّةٌ: ئائىلە تاپشۇرۇقى.

«هَلْ أَنْجَزْتَ كُلَّ الْوَظِيفَةِ الْبَيْتِيَّةِ الَّتِي عَيَّنَهَا الْأُسْتَاذُ»: ئۇستاز تاپشۇرغان ئائىلە تاپشۇرۇقىنىڭ ھەممىسىنى ئىشلەپ بولدۇڭمۇ؟

بَيْدَ: باشقا، ئۈچۈن، بولغانلىقى ئۈچۈن.

بَيْدَ أَنَّ: لېكىن، بىراق، ئەمما، باشقا.

إِنَّهُ غَنِيٌّ بَيْدَ أَنَّهُ بَخِيلٌ: ئۇ باي، لېكىن بېخىلدۇر.

«أَنَا أَفْضَلُ مَنْ نَطَقَ بِالضَّادِ بَيْدَ أَنِّي مِنْ قُرَيْشٍ» (حديث): مەن قۇرەيشتىن بولغانلىقىم ئۈچۈن ئەرەب تىلىدا سۆزلىگۈچىلەرنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى ھېسابلىنىمەن.

بَيْدَاءُ ج بِيدٌ و بَيْدَاوَاتٌ: چۆل ـ جەزىرە، قاقاسلىق، ساي، دالا.

اَلْبِيدَاجُوجِيَا: پېداگوگىكا.

بَيْدَرَ يُبَيْدِرُ بَيْدَرَةً الْحِنْطَةَ وَنَحْوَهَا: بۇغداينى خامانغا توپلىدى.

بَيْدَرٌ ج بَيَادِرُ: خامان.

بَيْدَقُ الشِّطْرَنْجِ ج بَيَادِقُ: پىشكا، پىيادە، ئارمىيە، قىسىم، ئەسكەر.

بَيْذَارٌ بَيْذَارَةٌ: بەتخەج، ئىسراپخور.

بَيْذَقٌ ج بَيَاذِقُ: پىشكا، پىيادە ئەسكەر، ئارمىيە، قىسىم، (دامكىدا بىر پىيادە ئەسكەرگە ۋەكىللىك قىلىدۇ).

بِيرَةٌ: پىۋا.

بَيْرَقٌ ج بَيَارِقُ: تۇغ، ئەلەم، بايراق.

بَيْرَمٌ: ئۆشكە، بۇرغا، بىگىز.

بِيرُوقْرَاطِيٌّ: بيۇروكرات.

بِيرُوقْرَاطِيَّةٌ: بيۇروكرات ھاكىمىيەت.

بَيْزَرَةٌ: ئوۋ قۇشلىرىنى كۆندۈرۈش.

بِيشَةٌ: ئەدىيال، كىرلىك، ياپقۇچ.

بَيْضٌ ج بُيُوضٌ وَبِيضَاتٌ: تۇخۇم.

بَيْضٌ جَامِدٌ: پىششىق تۇخۇم.

بَيْضٌ مَقْلُوٌّ: قورۇلغان تۇخۇم، ياغدا پىشۇرۇلغان تۇخۇم.

بَيْضٌ مَقْلِيٌّ: تۇخۇم پوشكىلى، قورۇلغان تۇخۇم.

بَيْضُ الْأَنُوقِ: خوراز تۇخۇمى (ئەمەلگە ئېشىشى مۇمكىن بولمىغان ئىش).

بَيْضَاءُ: ئاق.

يَدٌ بَيْضَاءُ: ئىلتىپات، ئېھسان، نېمەت، شەپقەت.

اَلرَّايَةُ الْبَيْضَاءُ: ئاق بايراق.

رَفَعَ الرَّايَةَ الْبَيْضَاءَ: ئاق بايراق چىقاردى.

اَلصَّفْحَةُ الْبَيْضَاءُ: نۇقسانسىز تەرجىمىھال.

اَلصَّحِيفَةُ الْبَيْضَاءُ: نۇقسانسىز تەرجىمىھال.

كِذْبَةٌ بَيْضَاءُ: زىيىنى يوق يالغان.

بَيْضَةٌ ج بَيْضَاتٌ: دۇبۇلغا؛ تاشاق، ئۇرۇقدان.

بَيْضَةُ الدِّيكِ: خوراز تۇخۇمى (مۇمكىن بولمايدىغان ئىش).

بَيْضَةُ الْخِدْرِ: ئەپچە ئايال، پاك ئايال، ئىپپەتلىك ئايال.

بَيْضَةُ الشَّيْءِ: ئەسلى، يىلتىزى.

بَيْضَوِيٌّ: تۇخۇمغا ئائىت، تۇخۇم شەكىللىك.

«لَا يَهُمُّنَا الشَّكْلُ الْهَنْدَسِيُّ الَّذِي تَأْخُذُهُ الْمَدِينَةُ هَلْ هُوَ مُسْتَدِيرٌ تَمَامًا أَمْ بَيْضَوِيٌّ أَمْ مُرَبَّعٌ»: شەھەرنىڭ گېئومېتىرىيىلىك شەكلىنىڭ يۇمىلاق ياكى ئېللىپس ۋە ياكى

چاسا شەكلىدە بولۇشى بىزگە مۇھىم ئەمەس.

بَيْطَارٌ ج بَيَاطِرَةٌ: مال دوختۇرى.

بَيْطَرَ يُبَيْطِرُ بَيْطَرَةً الْحِصَانَ: ئاتنى تاقىلىدى.

بَيْطَرَةٌ: مال دوختۇرلۇق.

بَيْطَرِيٌّ: مال دوختۇرلۇق.

«اَلطَّبِيبُ الْبَيْطَرِيُّ يُعَالِجُ الْحَيَوَانَاتِ» : مال دوختۇرى ھايۋانلارنى داۋالايدۇ.

بَيْضٌ: چۈمۈلە تۇخۇمى؛ مەنى (ئەر ـ ئايال ياكى بۇغرا تۆگىنىڭ).

بَيْعٌ ج بُيُوعٌ: ساتماق.

بَيْعٌ جَبْرِيٌّ: زورلاپ سېتىش.

بَيْعٌ عَلَنِيٌّ: ئاشكارا سېتىش.

بَيْعٌ بِالْمُنَادَاةِ: توۋلاپ سېتىش، چاقىرىپ سېتىش.

اَلْبَيْعُ بِالنَّسِيئَةِ: نىسى سودا، نىسى تىجارەت.

اَلْبَيْعُ وَالشِّرَاءُ: ئېلىش ـ سېتىش، تىجارەت.

بَيْعٌ اِخْتِيَارِيٌّ: ئىختىيارىي سېتىش.

اَلْبَيْعُ بِالْمَزَادِ: كىمئارتۇق قىلىپ سېتىش.

بِيعَةُ النَّصَارَى ج بِيَعَاتٌ: چېركاۋ، ئىبادەتخانا.

بِيعَةُ الْيَهُودِ: يەھۇدىلارنىڭ ئىبادەتخانىسى.

بَيْقُورٌ: كالا توپى، كالا پادىسى، بىر توپ كالا.

بِيكَةُ النُّورِ الْكَهْرَبَائِيَّةِ: لامپۇچكا.

بَيْلَسَانٌ: بوزۇن دەرىخى.

بَيْنَ: ئوتتۇرا، ئوتتۇرىسى، ئارىسى، ئوتتۇرىسىدا، ئارىسىدا.

«وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ» «قرآن» : سىلەر ئاراڭلارنى تۈزەڭلار!

وَقَفْتُ بَيْنَ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا تۇردۇم.

لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ اِخْتِلاَفٌ كَبِيرٌ: ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدا چوڭ ئىختىلاپ يوق.

بَيْنَ: ئارقىلىق، دا، دە، تا، تە.

مِنْ بَيْنِ: ئارقىلىق، دا، دە، تا، تە.

بَيْنَ يَدَيْهِ: ئۇنىڭ ئالدىدا.

بَيْنَ حِينٍ وَ حِينٍ، بَيْنَ الْفَيْنَةِ وَ الْفَيْنَةِ بَيْنَ فَتْرَةٍ وَأُخْرَى، بَيْنَ سَاعَةٍ و أُخْرَى: ھەرقاچان، ھەممە ۋاقىت، ئۆز ۋاقتىدا، پات ـ پات.

يَزُورُنَا مَابَيْنَ الْفَيْنَةِ وَالْفَيْنَةِ: ئۇ، بىزنى پات ـ پات يوقلاپ تۇرىدۇ.

بَيْنَ سَمْعِ النَّاسِ وَبَصَرِهِمْ: ئاشكارا، ئوپ ـ ئوچۇق، كىشىلەرنىڭ كۆز ئالدىدا.

مَابَيْنَ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ: تۇيۇقسىز، ئۇشتۇمتۇت.

مَابَيْنَ نَهْرَيْنِ: دەجلە دەرياسى بىلەن فۇرات دەرياسىنىڭ ئوتتۇرىسى.

غُرَابُ الْبَيْنِ: شۇملۇق ئېلىپ كېلىدىغان قاغا. (بۇرۇنقى ئەرەبلەر قاغىنى شۇملۇق ئېلىپ كېلىدۇ دەپ قارايتتى).

فِيمَا بَيْنَ ذَلِكَ: ئەينى ۋاقىتتا، شۇ چاغدا.

حَالَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ...: ئارىلىقتا، ... ئارىدا.

بَيْنَ الشَّكِّ وَالْيَقِينِ: گۇمان بىلەن ئىشەنچتە ئارىلىقىدا، بىر ئىشىنىپ بىر ئىشەنمەي.

مَابَيْنَ كَبِيرٍ وَصَغِيرٍ: چوڭ ـ كىچىك بولۇپ.

كَانَ بَيْنَ الْغَافِي وَالْوَاعِي: ئۇخلىغان بىلەن ئۇخلىمىغاننىڭ ئارىلىقىدا.

بَيْنَ بَيْنَ: ئوتتۇراھال، نورمال، يامان ئەمەس، ئادەتتىكىدەك.

«لَيْسَ الْمَوْضُوعُ بِصَعْبٍ وَلاَ بِسَهْلٍ وَلَكِنَّهُ بَيْنَ بَيْنَ» : بۇ ماۋزۇ قىيىنمۇ ئەمەس، ئاسانمۇ ئەمەس، ئوتتۇراھال ئىكەن.

بَيْنِي وَ بَيْنَكَ: ئارىمىزدا، ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا.

بَيْنَ وَقْتٍ و آخَرَ: ھەممە ۋاقىت، دائىم، ھەرقاچان.

ذَاتُ الْبَيْنِ: تۇغقان، نەسەب، دوستلۇق، ئۆچمەنلىك، زىددىيەت.

«لاَ تَرَى فِي الْمَسْجِدِ إِلاَّ السَّاجِدَ بَيْنَ يَدَيْ رَبِّهِ» : مەسچىتتە پەقەت پەرۋەردىگارىنىڭ ئالدىدا سەجدە قىلغۇچىدىن باشقىنى كۆرمەيسەن.

بَيْنَا: تۇيۇقسىز، ئۇشتۇمتۇت، توساتتىن.

«بَيْنَا مُحَمَّدٌ فِي الْمَكْتَبَةِ إِذْ دَخَلَ عَلَيْهِ أَبُوهُ» : مۇھەممەد كىتابخانىدا تۇراتتى، ئۇشتۇمتۇت

يېنىغا دادىسى كىرىپ كەلدى.

بَيْنَمَا، بَيْنَا: ... غان چاغدا، ... ئارىلىقىدا.

«بَيْنَمَا أَنَا سَائِرٌ لَمَحْتُ شَبَحًا مُقْبِلاً»: مېڭىپ كېتىۋېتىپ توساتتىن ئالدى تەرەپتىن كېلىۋاتقان سايىنى كۆرۈپ قالدىم.

بُيُوتَاتٌ: ئېسىلزادىلەر ئۆيى.

بُيُوضٌ: تۇخۇمدىن تۇغۇلغان، تۇخۇم ئارقىلىق كۆپەيگەن.

بُيُوضِيٌّ: ئاق قوتان، قاقىر.

هَيٌّ مِن بَيٍّ: ئەسلى ـ پەسلى نامەلۇم.

بَيَاتٌ: كېچىلىك ھۇجۇم، تۇيۇقسىز ئېلىشىش.

بَيَّارَةٌ: مېۋىلىك باغ.

بَيَّاضٌ: ئاقلامچى؛ قەلەيچى؛ تۇخۇمچى.

دَجَاجٌ بَيَّاضٌ: تۇغۇدىغان مېكىيان.

بَيَّاعٌ ج بَيَّاعُونَ: چار بازارچى، ساتقۇچى، سودىگەر، پىركازچىك.

بَيَّتَ يُبَيِّتُ تَبْيِيتًا الضَّيْفَ: مېھماننى قوندۇرۇۋالدى.

بَيَّتَ الْعَدُوَّ: دۈشمەنگە كېچىدە ھۇجۇم قىلدى.

بَيَّتَ رَأْيَهُ: ئويغا چۆشتى، پىيىگە چۆشتى، قەسلىدى، پىلانلىدى.

بَيَّتَ فِي الصَّفِّ: سىنىپتىن كۆچەلمىدى.

بَيَّتَهُ: كېچىسى نىيەت قىلدى.

بَيَّتَ الشَّيْءَ: نەرسە مۆلچەرلەندى.

«هَذَا أَمْرٌ بُيِّتَ بِلَيْلٍ»: بۇ كېچىسى چارە ـ تەدبىر كۆرۈلگەن ئىش.

بَيَّتَ الْأَمْرَ: پىلانلىدى، چوڭقۇر ئويلاندى.

«لاَ صِيَامَ لِمَنْ لَمْ يُبَيِّتِ الصِّيَامَ» (حديث): روزىنى كېچىسى نىيەت قىلىپ تۇتمىغان ئادەمنىڭ روزىسى قوبۇل بولمايدۇ.

بَيَّضَ يُبَيِّضُ تَبْيِيضًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئاقارتتى.

بَيَّضَ الْحَائِطَ: تامنى ئاقارتتى.

بَيَّضَ الْآنِيَةَ: قاچىغا كۈمۈش رەڭ ھەل بەردى.

بَيَّضَ الْمَكْتُوبَ: ئاققا كۆچۈردى.

بَيَّضَ الْوَجْهَ: ئۇنى تەقدىرلىدى، ئۇنىڭ يۈزىنى يورۇق قىلدى.

بَيَّضَ الْأَرُزَّ: گۈرۈچنى ئاقلىدى، شال سوقتى.

بَيَّضَ اللّٰهُ صَفْحَتَهُ: ئاللاھ ئۇنى نۇقسانلاردىن پاك قىلسۇن.

بَيَّضَ قَلْبَهُ: ئۇنى پاك قىلدى.

بَيَّضَ النَّجَاحُ وَجْهَهُ: مۇۋەپپەقىيەتتىن چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

بَيَّضَ الرِّسَالَةَ و نَحْوَهَا: خەتنى تۈزىتىپ قايتا يازدى.

بُيَيْضَةٌ: تۇخۇم ھۈجەيرىسى.

اَلْبَيِّعَانِ: ساتقۇچى بىلەن ئالغۇچى.

«اَلْبَيِّعَانِ بِالْخِيَارِ مَالَمْ يَتَفَرَّقَا» (حديث): ئالغۇچى بىلەن ساتقۇچى سودىلاشقان جايىدىن يۆتكىلىپ كەتمىسىلا، ئۇلارنىڭ سودىنى بۇزۇش ئىختىيارى بولىدۇ.

بَيَّنَ يُبَيِّنُ تَبْيِينًا: ئاشكارا قىلدى، ئاشكارىلىدى، بايان قىلدى، ئىزاھلىدى.

«كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ»

(قرآن): تەپەككۇر قىلىشىڭلار ئۈچۈن ئاللاھ ئۆز ئايەتلىرىنى سىلەرگە شۇنداق بايان قىلىدۇ.

«بَيَّنَ الْكَاتِبُ أَهَمَّ الْأَسْبَابِ الَّتِي أَدَّتْ حَرْبَ حَزِيرَانِ ١٩٦٧»: يازغۇچى 1967 ـ يىلىدىكى 6 ـ ئاي ئۇرۇشىنى كەلتۈرۈپ چىقارغان مۇھىم سەۋەبلەرنى ئېنىق بايان قىلدى.

بَيِّنٌ: ئاشكارا، ئېنىق، چۈشىنىشلىك.

بَيِّنٌ ج أَبْيِنَاءُ وَبُيَنَاءُ و أَبْيَانٌ: ئۆتكۈر تىل، پاساھەتلىك تىل.

«يَنْزَعُ هَذَا الشَّاعِرُ نُزُوعًا بَيِّنًا إِلَى التَّجْدِيدِ وَ الْإِبْتِكَارِ»: بۇ شائىرنىڭ يېڭىلىق ۋە ئىجادچانلىق خاھىشى ئېنىق.

بَيِّنَةٌ ج بَيِّنَاتٌ: دەلىل، ئىسپات، ھۆججەت، پاكىت.

«أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ» (قرآن): رامىزان ئېيىدا

قۇرئان نازىل بولۇشقا باشلىدى، قۇرئان ئىنسان-
لارغا يېتەكچىدۇر. ھىدايەت قىلغۇچى ۋە ھەق
بىلەن ناھەقنى ئايرىغۇچى روشەن ئايەتلەردۇر.

عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْهُ: تولۇق بىلىدىغان، ئىشەنچىسى
كامىل.

**«كُنْتُ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنَ الْأَمْرِ فَلَمْ أَقْتَنِعْ بِمَا رَوَاهُ
الْمُغْرِضُونَ»** ئىشنىڭ ھەقىقىتىنى بىلەتتىم،
شۇنىڭ ئۈچۈن مەن يامان غەرەزدىكى كىشىلەر-
نىڭ سۆزلىرىگە ئىشەنمىدىم.

بَيِّنَةٌ ظَرْفِيَّةٌ: ۋاسىتىلىق دەلىل، ۋاسىتىلىق
ئىسپات.

«اَلْبَيِّنَةُعَلَى مَنْ ادَّعَى وَالْيَمِينُ عَلَى مَنْ أَنْكَرَ» : دەۋا
قىلغۇچى پاكىت كۆرسىتىشى، ئىنكار
قىلغۇچى قەسەم ئىچىشى كېرەك.

كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ أَمْرِهِ: ئۆز ئىشلىرىنى
ئېنىق بىلىدۇ، ئۆز ئىشىنى ئوبدان بىلىدۇ.

بَيَّى يُبَيِّى تَبْيِيًّا و تَبْيِيَّةً الشَّئَ: بايان قىلدى،
ئىزاھلىدى.

بَيَّاكَ اللّٰهُ: ئاللاھ مەرتىۋەڭنى يۇقىرى قىلسۇن.

www.uyghurkitap.com

ت

ت «اَلتَّاءُ»: ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 3 ـ ھەرپى بولۇپ ئەبجەد ھېسابىدا «400» نى بىلدۈرىدۇ.

تَاغَمَ يُتَاغِمُ مُتَاغَمَةً أَخَاهُ: قوشكېزەك تۇغۇلدى.

تَاغَمَ بَيْنَ مَدِينَةٍ وَأُخْرَى: ئىككى شەھەر ئوتتۇرىسىدا، قېرىنداشلىق مۇناسىۋەت ئورناتتى.

تَابَ يَتُوبُ تَوْبًا و تَوْبَةً و تَابَةً و مَتَابَةً و مَتَابًا و تَتْوِبَةً: تەۋبە قىلدى، گۇناھىنى تىلىدى، ئاللاھتىن مەغپىرەت تىلىدى، پۇشايمان قىلدى.

«ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا» «قۇرئان»: ئاندىن ئۇلارنىڭ تەۋبە قىلغۇچىلاردىن بولۇشى ئۈچۈن، ئاللاھ ئۇلارنى تەۋبىگە مۇۋەپپەق قىلدى.

تَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِ: ئاللاھ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى، ئاللاھ مەغپىرەت قىلدى.

«عَسَى اللّٰهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ» «قۇرئان»: ئاللاھ ئۇلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىشى ئۈمىدلىكتۇر.

تَابَعَ يُتَابِعُ مُتَابَعَةً: ئەگەشتى، كەينىگە كىردى.

تَابَعَ الرَّئِيسَ عَلَى الأَمْرِ: رەئىس قوشۇلدى.

تَابَعَ الدَّرْسَ: دەرسنى داۋاملاشتۇردى.

تَابَعَ الأَمْرَ: تەكشۈردى، سۈرۈشتۈردى.

«لاَ يَعْلَمُ مَاذَا حَلَّ بِطَلَبَتِهِ إِذْ لَمْ يُتَابِعْهُ شَخْصِيًّا مِنْ دَوَائِرِ الْوِزَارَةِ»: مىنىستىرلىك ئورگانلىرىدىن شەخسەن ئۆزى سۈرۈشتۈرۈپ كۆرمىسە ئوقۇغۇچىلىرىغا نېمە بولغانلىقىنى بىلمەيدۇ.

«لَقَدْ أَنْهَى دِرَاسَتَهُ فِي الْمَدْرَسَةِ الإِعْدَادِيَّةِ وَسَيُتَابِعُ دِرَاسَتَهُ الثَّانَوِيَّةَ»: ئۇ تولۇقسىز ئوتتۇرىنى تۈگەتتى، تولۇق ئوتتۇرىغا چىقىپ ئوقۇيدۇ.

«دَعْنَا نَسْتَرِحْ قَلِيلاً قَبْلَ أَنْ نُتَابِعَ الْعَمَلَ»: ئازراق ئارام ئېلىۋېلىپ ئاندىن ئىشنى داۋاملاشتۇرايلى.

تَابِعٌ ج تَبَعٌ و تَبَعَةٌ م تَابِعَةٌ ج تَوَابِعُ: ئەگەشكۈچى؛ قول ئاستىدىكى؛ شاگىرتى؛ خىزمەتچى؛ بويسۇنغۇچى؛ ئارقىدىكى؛ كەينىدىكى، تەۋە.

تَابِعَةٌ: نەتىجە، ئۇنۇم، مەسئۇلىيەت.

اَلدَّوْلَةُ التَّابِعَةُ: تەسىر دائىرىسى ئىچىدىكى دۆلەت.

«اِشْتَرَى الْبَيْتَ بِتَوَابِعِهِ»: ئۆينى شۇ ئۆيگە تەۋە بولغان نەرسىلىرى بىلەن بىللە سېتىۋالدى، ئۆينى ئىسكىلاتلىرى بىلەن قوشۇپ سېتىۋالدى.

اَلدُّوَلُ التَّوَابِعُ: تەسىر دائىرىسى ئىچىدىكى دۆلەتلەر.

تَابِعِيٌّ: مۇسۇلمان بولغان ھالدا بىرەر ساھابىگە مۇلاقات بولۇپ، مۇسۇلمان پېتى ۋاپات بولغان كىشى.

تَابِعُ التَّابِعِيِّ: تابىئىنلارغا مۇلاقات بولغانلار.

تَابِعِيَّةٌ: قاراشلىق، تەۋەلىك؛ دۆلەت تەۋەلىكى.

تَابِلٌ: دورا ـ دەرمان.

تَابُوتٌ ج تَوَابِيتُ: ساندۇق، تاۋۇت، ساندۇقچە.

تَابُوتُ الْمَوْتَى: ئۆلۈك ساندۇقى.

«إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَى أُمِّكَ مَا يُوحَى أَنِ اقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ» «قۇرئان»: ئۆز ۋاقتىدا ئاناڭنىڭ كۆڭلىگە پەقەت ۋەھيى ئارقىلىق بىلىنىدىغان نەرسىلەرنى سالدۇق. ئۇنى ساندۇققا سالغىن.

تَابُوتُ السَّاقِيَةِ: سوۋغا.

تَابُورٌ ج تَوَابِيرُ: كالوننا؛ سەپ.

اَلتَّابُورُ الْخَامِسُ: بەشىنچى باشقارما (بىرەر دۆلەتنىڭ دۈشمەن دۆلەتتە يوشۇرۇنغان جاسۇسلىرى ۋە تەرەپدارلىرى)

تَاجٌ ج تِيجَانٌ: تاج.

تَاجُ الْعَرَبِ: ئەرەبلەرنىڭ باش ياغلىقى، سەللە، رومال.

تَاجُ الْأُذُنِ: قۇلاق گىچىكى (قۇلاق سۇپىرىسىنىڭ ئىگىلىپ تۇرغان قىسمى).

تَاجُ الْعَمُودِ: تۈۋرۈكنىڭ بېشىدىكى نەرسە.

حُرُوفُ التَّاجِ: ھەرپلەرنىڭ چوڭ يېزىلىشى.

«تَاجُ الْمُرُوَّةِ التَّوَاضُعُ»: ئادىمىگەرچىلىكنىڭ تاجى كەمتەرلىكتۇر.

تَاجَ يَتُوجُ تَوْجًا: يولۇقتى، ئۇچرىدى، ئوخشاشلۇق بولدى.

تَاجَرَ يُتَاجِرُ مُتَاجَرَةً: سودا قىلدى، تىجارەت قىلدى.

تَاجَرَ فِي بَيْعِ الْبَضَائِعِ الْمُسْتَوْرَدَةِ: ئىمپورت قىلىنغان ماللار سودىسى بىلەن شۇغۇللاندى.

تَاجِرٌ ج تُجَّارٌ و تِجَارٌ و تَجْرٌ: سودىگەر، تىجارەتچى.

تُجَّارُ الْحَرْبِ: ئۇرۇشخۇمارلار.

تَاجِرٌ بِالْعُمُولَةِ: ۋاكالەتچى، سودىگەر.

تَاجِرُ الْجُمْلَةِ: توپ ساتقۇچى سودىگەر، دۆڭ ساتقۇچى سودىگەر.

تَاجِرُ الْمُفَرَّقِ أَوِالْقَطَّاعِيِّ أَوِالتَّجْزِئَةِ: پارچە سېتىش سودىگىرى.

تَاجِرُ دِينٍ: شەخسىي پايدا مەنپەئەت يولىدا ئىنساپ ۋىجدانىنى ساتىدىغان ئادەم.

تَاجِرُ سِيَاسَةٍ: سىياسەت بەدىكى.

تَاجِرُ مَبَادِئَ: پىرىنسىپ بىلەن سودىلاشقۇچى.

تَاجِرَةٌ ج تَوَاجِرُ: ئايال سودىگەر.

تَاجِيُّ الشَّكْلِ: تاجسىمان، تاج شەكىللىك.

اَلشِّرْيَانُ التَّاجِيُّ: تاجسىمان يۈرەك قان تومۇرى.

تَاحَ يَتِيحُ تَيْحًا فِي مَشْيِهِ: ھازىرلاندى، تەييارلاندى، تەق بولدى، ئىمكانىيەت يارىتىلدى.

تَاخَمَ يُتَاخِمُ مُتَاخَمَةً الْمَكَانَ: جاي چېگرىلاندى، تۇتاشتى.

«تُتَاخِمُ حُدُودَ الْعِرَاقِ الشَّرْقِيَّةَ جِبَالٌ عَالِيَةٌ»: ئىراقنىڭ شەرقى چېگرىسىغا ئېگىز تاغلار تۇتىشىپ كېتىدۇ.

تَارَ يَتِيرُ تَيَرَانًا الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلىدى، مەۋج ئۇردى.

تَارَةً: بىر قېتىم؛ گاھى، بەزىدە؛ كۆپ چاغلاردا.

«فَعَلْتُهُ تَارَةً بَعْدَ أُخْرَى»: مەن ئۇنى ئارقا – ئارقىدىن قىلدىم.

تَارٌّ: سېمىز.

تَارِزٌ: چىڭ، قاتتىق.

تَارِسٌ: برونىۋلىك.

تَارِعٌ ج تَوَارِعُ: يەر كۆلىمى.

تَارَكَ يُتَارِكُ مُتَارَكَةً: سۈلھ قىلدى، ئۇرۇش توختاتتى.

تَارِيخٌ ج تَوَارِيخُ: ئاي – كۈن، ۋاقىت، مەزگىل، دەۋر، يىلنامە، ۋەقەلەرنى ۋە ئۇلارنىڭ يۈز بەرگەن ۋاقتىنى خاتىرىلەش.

تَارِيخُ شَخْصٍ: تەرجىمىھال، بىرەر شەخسنىڭ ھاياتى توغرىسىدىكى خاتىرە.

بِلَا تَارِيخٍ: ئاي – كۈنى يوق، تارىخىي يېزىلمىغان.

شَخْصِيَّاتٌ تَارِيخِيَّةٌ: تارىخىي شەخسلەر.

اَلْمَادِّيَّةُ التَّارِيخِيَّةُ: تارىخىي ماتېرىيالىزم.

تَاسِعٌ: توققۇزىنچى.

تَاسِعَ عَشَرَةَ: ئون توققۇزىنچى.

«حَضَرَ فِي الْيَوْمِ التَّاسِعِ مِنَ الشَّهْرِ»: ئۇ مۇشۇ ئاينىڭ 9 – كۈنى كەلدى.

تَاسُوعَاءُ: مۇھەررەم (ھىجرىيىنىڭ 1 – ئېيى) نىڭ 9 – كۈنى.

تَافِرٌ: مەينەت، پاسكىنا، نىجىس، يىرگىنىشلىك.

اَلرَّجُلُ التَّافِرُ: مەينەت ئادەم، پاسكىنا ئادەم.

تَافِهٌ ج تَوَافِهُ: ئاددىي؛ ئازغىنە؛ ئاجىز، زەئىپ، ناچار، ئەرزىمەس؛ تەمسىز، مەززىسى يوق، لاۋزا.

تَافِهٌ مِنَ الْأَشْيَاءِ: ئەرزىمەس، ئازراقمۇ قىممىتى يوق، ئەرزان.

«اِشْتَرَى الثَّوْبَ بِسِعْرٍ تَافِهٍ»: كىيىمنى ئەرزا

www.uyghurkitap.com

باھادا سېتىۋالدى.

تَافِهٌ مِنَ النَّاسِ: ئەرزىمەس ئادەم، پەس ئادەم.

تَافِهٌ مِنَ الْكَلَامِ: ئەھمىيەتسىز گەپ، تېتىقسىز گەپ.

«مِنَ النَّاسِ مَنْ يُضَيِّعُ وَقْتَهُ وَجُهْدَهُ فِي تَوَافِهِ الْأُمُورِ»: كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا ۋاقتىنى ۋە تىرىشچانلىقىنى ئەرزىمەس ئىشلارغا زايا قىلىۋاتىدىغانلارمۇ بار.

«لَيْسَ هَذَا سِوَى أَمْرٍ تَافِهٍ وَعَلَيْنَا أَلَّا نُزْعِجَ الْكَثِيرِيْنَ بِهِ»: بۇ بىر ئەرزىمەس ئىش، ئۇنى دەپ كۆپچىلىكنى چۆچىتىۋەتمەيلى.

تَاقَ يَتُوقُ تَوْقًا و تُؤُوقًا و تَوْقَانًا و تِيَاقَةً الرَّجُلَ و إِلَيْهِ: سېغىندى، كۆرگۈسى كەلدى، ئارزۇمەند بولدى، تەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى.

«كُلُّ جِيْلٍ جَدِيْدٍ يَتُوقُ إِلَى تَبْدِيْلِ بَعْضِ الْأَوْضَاعِ الْمَوْرُوثَةِ» ھەربىر يېڭى ئەۋلاد ئەنئەنىۋى ھالەتلەرنى ئۆزگەرتىشكە خۇشتار.

تَاكَ: بۇ، ئاۋۇ، ماۋۇ، بۇياق (مۇئەننەس بىرلىك كۆرسىتىش ئالماشلىرى).

تَالَ يَتُولُ تَوَلًا: كۆز باغلاپ قايمۇقتۇردى، جادۇ قىلدى.

تَالِدٌ ج تَوَالِدُ: ئاتا - بوۋىلىرىدىن مىراس قالغان، ئەجدادتىن ئەۋلادقا ئۆتۈپ كېلىۋاتقان، ئەجدادلاردىن قالغان.

«ذَهَبَ بِالتَّالِدِ وَالطَّرِيْفِ»: كونا - يېڭى ھەممىنى ئېلىپ كەتتى.

تَالِفٌ ج تَوَالِفُ: بۇزۇلغان، ۋەيران قىلىنغان.

تَالِهٌ: تېڭىرقاپ قالغۇچى، بىئەپ ھالەتتە قالغۇچى.

تَالِهُ الْعَقْلِ: ھەيرەتتە قالغۇچى، ئەقلىي قاچقۇچى، پىكرى بۆلۈنگۈچى.

تَالٍ ج تَالِيَاتٌ: ئات بەيگىسىدە 4 - بولۇپ چىققۇچى.

تَالٍ م تَالِيَةٌ ج تَوَالٍ: ئەگەشكۈچى، ئىز باسقۇچى؛ تۆۋەندىكى؛ ۋارىس؛ داۋامى، داۋاملاشتۇرغۇچى.

«يَجِبُ أَنْ نَقِيْسَ الْأَدَبَ بِمَقَايِيْسِ عَصْرِهِ لَا بِمَقَايِيْسِ عَصْرٍ تَالٍ»: بىز ئەدەبىياتنى كېلىدىغان ئەسىرنىڭ ئۆلچەملىرى بىلەن ئۆلچىمەي، ئۇنى ئۆز زامانىسىنىڭ ئۆلچىمى بىلەن ئۆلچىشىمىز كېرەك.

بِالتَّالِي: شۇنىڭ ئۈچۈن، شۇڭا، مۇقەررەر، ئارقىدىنلا، ئىككىنچى، تۆۋەندە.

«أَنَا أَذْهَبُ مَعَكَ فِي صَبَاحِ الْيَوْمِ التَّالِي إِنْ شَاءَاللّٰهُ»: خۇدا خالىسا ئىككىنچى كۈنى ئەتىگەندە مەن سەن بىلەن بىللە بارىمەن.

تَامَهُ يَتِيمُ تَيْمًا الْحُبُّ: ئۇنى ئىشق - مۇھەببەت چىرمىۋالدى، ئاشىقى بىقارار بولدى.

تَامٌّ: پۈتۈنلەي، تولۇق، پۈتۈن.

بَدْرٌ تَامٌّ: تولۇن ئاي، تولغان ئاي.

تَامُولٌ: ئالقات مۇرابباسى، ستىرات مۇرابباسى.

تَانِ: ئىككىسى، ئىككى، بۇ ئىككىسى (ئايال) مۇئەننەس ئىككىلىك كۆرسىتىش ئالماشلىرى.

تَانَبُولُ: ئالقات مۇرابباسى، ستىرات مۇرابباسى.

تَانِكَ و تَانِّكَ: بۇ ئىككىسى (ئايال) مۇئەننەس ئىككىلىك كۆرسىتىش ئالماشلىرى.

تَاهَ يَتِيهُ تَيْهًاو تَيَهَانًا: ئازدى، ئاداشتى، يولدىن ئازدى؛ ھالاك بولدى.

تَاهَ فِي الْأَرْضِ: ئېزىپ قالدى، ئادىشىپ قالدى.

«قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِيْنَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ» (قرآن): ئاللاھ دېدى: «ئۇلارنىڭ مۇقەددەس يەرگە كىرىشى 40 يىلغىچە ھارام قىلىندى (بۇ جەرياندا) ئۇلار زېمىندا ئادىشىپ يۈرىدۇ...»

تَاهَ الْفِكْرُ: ئىدىيە قالايمىقانلىشىپ كەتتى، گاڭگىراپ قالدى، پاراكەندە بولدى.

تَاهَ يَتِيهُ تِيْهًا: كۆرەڭلىدى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى، خۇدىنى بىلمەي قالدى.

تَاهَ بَصَرُهُ عَنِ الشَّيْءِ: كۆزىگە چېلىقماي قالدى.

تَاهَ فِي مَشْيِهِ: غادايدى، گىدەيدى.

تَائِبٌ: تەۋبە قىلغۇچى، قايتقۇچى، يانغۇچى.

تَائِجٌ: تاجدار، تاج كىيگۈچى.

تَائِقٌ: سېغىنغۇچى، ئىنتىزار بولغۇچى،

ئىشتىياق باغلىغۇچى، ئارزۇمەن.

أَنَا تَائِقٌ لِلِقَاءِكَ: مەن سىنى كۆرۈشكە خۇشتار، سېغىنغۇچى، ئىنتىزار بولغۇچى، ئىشتىياق باغلىغۇچى، ئارزۇمەن.

تَائِهٌ: يولدىن ئاداشقۇچى، تېڭىرقاپ قالغۇچى، سەرگەردان.

تَآخَى يَتَآخَى تَآخِيًا: قېرىنداش بولۇشتى.

تَآزَرَ يَتَآزَرُ تَآزُرًا: ياردەملەشتى؛ ئىتتىپاقلاشتى.

تَآسَى يَتَآسَى تَآسِيًا الْقَوْمُ: ئۇلار ئۆز ئارا تەسەللى بېرىشتى.

تَآكَلَ يَتَآكَلُ تَآكُلاً الْحَدِيدُ: كۆمۈر دات بېسىش ۋە باشقا سەۋەبلەردىن ئۇۋۇلىپ كەتتى.

تَآكُلٌ: ئازابلىنىش، قىينىلىش.

تَآلَفَ يَتَآلَفُ تَآلُفًا الْقَوْمُ: بىرلەشتى، ئۈم بولدى، ئىتتىپاقلاشتى.

تَآلَفَتِ الْأَصْوَاتُ: ئاۋازلار ماس كەلدى، ماسلاشتى.

تَآلُفٌ: بىرلىشىش، دوستلىشىش.

تَآمَرَ يَتَآمَرُ تَآمُرًا بِهِ: زىيانكەشلىك قىلدى، سۇيىقەست قىلدى.

تَآمَرَ الشَّخْصُ: تىل بىرىكتۈردى، سۇيىقەست پىلانلىدى.

«تَآمَرَ عَدَدٌ مِنَ الضُّبَّاطِ عَلَى قَلْبِ الْحُكْمِ»: ئوفىتسېرلاردىن بىرقانچىسى ھاكىمىيەتنى ئاغدۇرۇشقا تىل بىرىكتۈردى.

تَآمُرٌ: سۇيىقەست پىلانلىماق، ھىيلە ـ مىكىر ئىشلەتمەك، تىل بىرىكتۈرمەك.

تَآنَسَ يَتَآنَسُ تَآنُسًا الْقَوْمُ: ئىناق ئۆتۈشتى.

«كَانَتِ الْمَقَاهِي مُلْتَقًى لِأَبْنَاءِ الْبَلَدِ يَجْلِسُونَ فِيهَا يَتَآنَسُونَ بِالْأَحَادِيثِ»: قەھۋەخانىلار يۇرتداشلار ئۇچرىشىدىغان جاي بولۇپ، ئۇلار ئۇ يەردە ئولتۇراتتى، گىڭى ـ مىڭى مۇڭدىشاتتى.

تَأَبَّدَ يَتَأَبَّدُ تَأَبُّدًا: ياۋايىلاشتى، ۋەھشىلەشتى.

تَأَبُّرٌ: چاڭلاشماق.

تَأَبَّطَ يَتَأَبَّطُ تَأَبُّطًا الشَّيْءَ: قولتۇقلىدى، قولتۇقىغا قىستى.

تَأَبَّطَ كُتُبَهُ: ئۇ كىتابلىرىنى قولتۇقىغا قىستۇ-رۇۋالدى.

تَأَبَّى يَتَأَبَّى تَأَبِّيًا الشَّخْصُ: باش تارتتى، ئۇنىمىدى.

تَأَبَّى عَنِ الدَّنِيَّةِ: ئالىيجاناب بولدى.

تَأَبَّى عَلَيْهِ: غادىيىۋالدى، ھاكاۋۇر بولدى.

تَأْبِينٌ: تەزىيە بىلدۈرمەك، مېيىتنىڭ ياخشى سۈپەتلىرىنى تەرىپلەپ يىغلىماق.

«شَارَكَ عَدَدٌ مِنَ الشُّعَرَاءِ فِي تَأْبِينِ الرَّئِيسِ الرَّاحِلِ»: مەرھۇم رەئىسنىڭ تەزىيە مۇراسىمىغا بىر تۈركۈم شائىرلار قاتناشتى.

حَفْلَةٌ تَأْبِينِيَّةٌ: ماتەم مۇراسىمى.

تَأْتَأَ يُتَأْتِئُ تَأْتَأَةً و تَأْتَاءً الرَّجُلُ: دائىم تانى تەلەپپۇز قىلىپ كېكەچلەپ سۆزلىدى.

تَأَتَّى يَتَأَتَّى تَأَتِّيًا الشَّيْءُ لَهُ: مۇيەسسەر بولدى، ئوڭۇشلۇق بولدى.

تَأَتٍّ: تەييارلانماق، ئېلىنىش.

حُسْنُ التَّأَتِّي: بىرەر شەيئى بىلەن ئېلىنىش ياكى ئۇنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئېلىنىش.

تَأَثَّثَ يَتَأَثَّثُ تَأَثُّثًا الْبَيْتُ: ئۆي جاھازلاندى، سەرەمجانلاشتى.

تَأَثَّرَ يَتَأَثَّرُ تَأَثُّرًا مِنْ كَذَا أَوْبِكَذَا: تەسىرلەندى، ھاياجانلاندى.

تَأَثَّرَ بِهِ: تەسىرلەندى، ئۇنىڭ مەسلىكىدە ماڭدى.

«تَأَثَّرَ كَثِيرًا عِنْدَمَا عَلِمَ بِوَفَاةِ صَدِيقِهِ»: دوستىنىڭ ۋاپاتىدىن خەۋەر تېپىپ كۆپ تەسىرلەندى.

تَأَثَّرَ مِنْ كَلَامٍ أَوْ فِعْلٍ: كۆڭلى خۇش بولدى؛ خاپا بولدى.

تَأَثَّرَ مِنْهُ: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

تَأَثَّرَ الْكَاتِبُ بِأَسَالِيبَ الْأَدَبِ الْغَرْبِيِّ: يازغۇچى غەرب ئەدەبىي ئۇسلۇبىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىدى.

تَأَثَّرَ مِنْ كَلَامِهِ: ئۇنىڭ سۆزىدىن غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

تَأَثَّرَتْ عَوَاطِفُهُ: تەسىرلەندى، ھاياجلاندى.

تَأَثَّمَ يَتَأَثَّمُ تَأَثُّمًا: يامان يولدىن قايتتى.

تَأَثَّمَ الْوَرِعُ: گۇناھتىن ساقلاندى.

www.uyghurkitap.com

تَأْثِيرٌ: تەسىر، تەسىرات، رول، تەسىر كۈچ، كۈچ.

«اِقْتَرَفَ جَرِيْمَتَهُ تَحْتَ تَأْثِيْرِ الْغَضَبِ»: ئۇ ئاچچىقىغا پايلىماي جىنايەت ئۆتكۈزۈپ قويدى.

«فَقَدَ وَعْيَهُ بِتَأْثِيْرِ الْمُخَدِّرِ»: مەست قىلغۇچى دورىنىڭ تەسىرى بىلەن ھوشىنى يوقاتتى.

فُلاَنْ ذُوتَأْثِيرٍ كَبِيْرٍ: پالانىنىڭ تەسىرى چوڭ.

تَأَجَّجَ يَتَأَجَّجُ تَأَجُّجًا: پالىلدىدى، يالتىرىدى.

تَأَجَّجَتِ النَّارُ: ئوت يالقۇنجىدى، ياندى.

تَأَجَّجَ فُلاَنْ غَضَبًا: پالانىنىڭ غەزەپ ئوتى ياندى.

تَأَجَّجَ فُلاَنْ ذَكَاءً: پالانىنىڭ ئەقلى يورۇپ كەتتى.

تَأَجَّجَتِ النَّهَارُ: كۈن قىزىپ كەتتى، كۈن ئىسسىپ كەتتى.

تَأَجَّرَ يَتَأَجَّرُ تَأَجُّرًا: ئىجارىگە بەردى.

تَأَجَّلَ يَتَأَجَّلُ تَأَجُّلاً: كېچىكتى، ئارقىغا سوزۇلدى.

تَأَجَّلَ الْاِجْتِمَاعُ: يىغىن كېچىكتى.

«عَرَفْتُ قَبْلَ لَحْظَةٍ أَنَّ الْمُؤْتَمَرَ قَدْ تَأَجَّلَ اِنْعِقَادُهُ»: بايىلا قۇرۇلتاينىڭ ئېچىلىش ۋاقتىنىڭ كېچىككەنلىكىدىن خەۋەر تاپتىم.

تَأْجِيرٌ: ئىجارىگە بەرمەك.

تَأْجِيلٌ: ئارقىغا سۈرمەك.

تَأَخَّرَ يَتَأَخَّرُ تَأَخُّرًا: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى.

تَأَخَّرَ الشَّئُ عَنْ غَيْرِهِ: ئۇنىڭدىن كېيىن كەلدى.

«لِيَغْفِرَلَكَ اللّٰهُ مَاتَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَاتَأَخَّرَ» ‹قۇرئان›: ئاللاھنىڭ سېنىڭ ئىلگىرىكى ۋە كېيىنكى گۇناھلىرىڭنى كەچۈرۈشى ئۈچۈن...

«تَأَخَّرَتِ الطَّائِرَةُ عَنْ مَوْعِدِ وُصُولِهَا»: ئايروپىلان يېتىپ بارىدىغان ۋاقتىتىن كېچىكتى.

«أَنْتَ تَأَخَّرْتَ كَثِيرًا الْيَوْمَ»: بۈگۈن كۆپ كېچىكتىڭ.

تَأَخُّرٌ: كېچىكمەك، كېيىن قالماق

«كَانَتِ الْبِلاَدُفِي حَالَةِتَأَخُّرٍمِنَ النَّوَاحِي الْاِقْتِصَادِيَّةِ وَ الْعِلْمِيَّةِ وَغَيْرِهَا»: مەملىكەت ئىقتىسادى ۋە ئىلمىي ۋە باشقا جەھەتلەردە قالاق ھالەتتە ئىدى.

«مَا زَالَتْ دُوَلُ الْعَالَمِ الثَّالِثِ تُعَانِي مِنْ حَالَةِ التَّأَخُّرِ»: ئۈچىنچى دۇنيا ئەللىرى يەنىلا قالاقلىق ھالىتىگە دۇچ كەلمەكتە.

تَأَخَّى يَتَأَخَّى تَأَخِّيًا الْأَمْرَ: كۆزلىدى، دىلىغا پۈكتى، ئىنتىلدى.

تُؤَدَةٌ: ۋەزمىنلىك، تەمكىنلىك، ئېغىر - بېسىقلىق.

«قَامَ بِعَمَلِهِ فِي تُؤَدَةٍ»: ئىشنى تەمكىنلىك بىلەن قىلدى.

«تَكَلَّمَ بِكُلِّ تُؤَدَةٍ وَرَوِيَّةٍ»: تەمكىنلىك ۋە ئېغىر - بېسىقلىق بىلەن سۆزلىدى.

تَأَدَّبَ يَتَأَدَّبُ تَأَدُّبًا الرَّجُلُ: ئۆزىنى ئەقىللىق ھېسابلىدى ، مەمەدانلىق قىلدى، يېتىم ئاقساقاللىق قىلدى.

تَأَدَّبَ بِهِ: ئەگەشتى، ئۈلگە قىلدى.

«تَأَدَّبَ بِأَدَبِ الْقُرْآنِ»: ئۇ قۇرئان ئەخلاقىنى ئۆزىگە ئۈلگە قىلدى.

تَأَدُّبٌ: ئەدەپلىك بولماق، نازاكەتلىك بولماق، تەربىيە ئالماق، ئەدەپ ئۆگەنمەك، سىپايە بولماق، مەدەنىيەتلىك بولماق.

تَأَدَّى يَتَأَدَّى تَأَدِّيًا: يەتتى، باردى، يېتىپ باردى، ئۇلاشتى.

تَأَدَّى إِلَى الْفَنَاءِ: ئۆلۈم گىردابىغا بېرىپ قالدى.

تَأْدِيْبٌ: جازالىماق، ئەدەپلىمەك، تەلىم - تەربىيە بەرمەك.

تَأْدِيْبِيٌّ: تەربىيىۋى، مەدەنىي، تەربىيە خاراكتېرلىك.

حَمْلَةٌ تَأْدِيْبِيَّةٌ: جازا يۈرۈشى، قارشى يۈرۈش قىلىش.

مَجْلِسُ تَأْدِيْبٍ: جازالاش ئىشلىرىنى قاراپ چىقىدىغان ھەيئەت.

إِجْرَاءٌ تَأْدِيْبِيٌّ: جازالاش چارىلىرى.

تَأْدِيَةٌ: ئادا قىلماق، ئورۇنلىماق، بېجىرمەك.

تَأَذَّنَ يَتَأَذَّنُ تَأَذُّنًا: ئۇقتۇردى، بىلدۈردى.

تَأَذَّنَ بِالشَّرِّ: ئاگاھلاندۇردى.

«وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ» (قرآن): ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭلار «نېمىتىمگە شۈكرى قىلساڭلار» (ئۇنى) تېخىمۇ زىيادە قىلىمەن ... دەپ جاكارلىدى.

تَأَذَّى يَتَأَذَّى تَأَذِّيًا: ئەزىيەت يېدى، زەخمەت يېدى، ئازار يېدى.

«لَمْ يَتَأَذَّ بِالْحَادِثِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ»: خۇداغا شۈكرى، ھادىسىدە زىيان – زەخمەتكە ئۇچرىمىدى.

تَأَرْجَحَ يَتَأَرْجَحُ تَأَرْجُحًا الرَّجُلُ: تەۋرەندى، ئىرغاڭلىدى، سىلكىندى.

تَأَرَّجَ يَتَأَرَّجُ تَأَرُّجًا: خۇش ھىد پۇرىدى.

تَأْرِيخٌ ج تَوَارِيخُ: ئاي – كۈن، ۋاقىت، مەزگىل، دەۋر، يىلنامە، ۋەقەلەرنى ۋە ئۇلارنىڭ يۈز بەرگەن ۋاقتىنى خاتىرىلەش.

بِلَا تَأْرِيخٍ: ئاي – كۈنى يوق، تارىخى يېزىلمىغان.

تَأْرِيخُ شَخْصٍ: تەرجىمىھال، بىرەر شەخسنىڭ ھاياتى توغرىسىدا خاتىرە

«يَنْتَهِي الْعَمَلُ بِتَأْرِيخِ ١٥/٣/١٩٨٣»: ئىش 1983 – يىل 3 – ئاينىڭ 15 – كۈنى ئاياغلىشىدۇ.

تَأَزَّحَ يَتَأَزَّحُ تَأَزُّحًا: كېچىكتى.

تَأَزَّمَ يَتَأَزَّمُ تَأَزُّمًا: ئۆلۈم خەۋپىدە قالدى.

تَأَزَّمَ الْمَوْقِفُ: ۋەزىيەت يامانلاشتى.

تَأَسَّسَ يَتَأَسَّسُ تَأَسُّسًا: قۇرۇلدى.

تَأَسَّسَ الْمَرْكَزُ وَنَحْوُهُ: مەركەز قۇرۇلدى.

«تَأَسَّسَتْ هَذِهِ الْجَامِعَةُ سَنَةَ ١٣٩٥ هـ»: بۇ ئۇنىۋېرسىتېت ھىجرىيىنىڭ 1390 – يىلى قۇرۇلغان.

تَأَسَّفَ يَتَأَسَّفُ تَأَسُّفًا: ئەپسۇسلاندى، خىجىل بولدى.

تَأَسَّفَ عَلَيْهِ وَلَهُ: ئەپسۇسلاندى.

«تَأَسَّفَ عَلَى وُقُوعِ الْحَادِثِ»: ئۇ ھادىسە يۈز بەرگەنلىكىدىن ئەپسۇسلاندى.

تَأَسُّفٌ: پۇشايمان قىلماق، ئەپسۇسلانماق، ھەسرەتلەنمەك، قايغۇرماق.

تَأَسَّلَ يَتَأَسَّلُ تَأَسُّلًا أَبَاهُ: ئاتىسىغا ئوخشىدى.

تَأَسَّى يَتَأَسَّى تَأَسِّيًا: تەسەللى تاپتى.

تَأَسَّى بِهِ: ئەگەشتى.

تَأْسِيَةٌ: تەزىيە، تەسەللى.

تَأْسِيسٌ: قۇرماق، بەرپا قىلماق، تىكلىمەك، تەسىس قىلماق.

تَأْسِيسَاتٌ حُكُومِيَّةٌ: ھۆكۈمەت ئورگانلىرى.

مَجْلِسٌ تَأْسِيسِيٌّ: قانۇن چىقىرىش ھەيئىتى.

جَمْعِيَّةٌ تَأْسِيسِيَّةٌ: قانۇن چىقىرىش ھەيئىتى.

هَيْئَةٌ تَأْسِيسِيَّةٌ: ھەيئەت.

«قَدَّمَتِ الْهَيْئَةُ التَّأْسِيسِيَّةُ لِلشَّرِكَةِ الْجَدِيدَةِ طَلَبًا لِلسَّمَاحِ لَهَا بِالْبَدْءِ فِي مَشَارِيعِهَا»: ھەيئەت يېڭى شىركەتكە ئۆزىنىڭ پىلانلىرىنى باشلاشقا رۇخسەت قىلىش تەلىپىنى قويدى.

تَأَشَّبَ يَتَأَشَّبُ تَأَشُّبًا الْقَوْمُ: ئارىلاشتى، گىرەلەشتى، يىغىلدى.

تَأَشَّرَ يَتَأَشَّرُ تَأَشُّرًا: ئىمزا قويدى.

تَأْشِيرٌ ج تَأْشِيرَاتٌ: ۋىزا، ۋىزا بەرمەك، ئىمزا قويماق.

تَأَصَّلَ يَتَأَصَّلُ تَأَصُّلًا: ئەسلىنى ئېنىقلاپ بەردى، كېلىش مەنبەسىنى ئايدىڭلاشتۇردى.

عِلْمُ التَّأْصِيلِ: سۆزلەرنىڭ كېلىپ چىقىش مەنبەسىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن، ئېتىمولوگىيە.

تَأْصِيلَةٌ: قانداشلىق.

تَأَقْلَمَ يَتَأَقْلَمُ تَأَقْلُمًا الْغَرِيبُ: چەتتىن كەلگەن كىشى يېڭى مۇھىتقا كۆندى.

«تَأَقْلَمَ مَعَ هَذِهِ الْحَيَاةِ الْجَدِيدَةِ»: ئۇ بۇ يېڭى ھاياتقا كۆنۈپ كەتتى.

تَأَكْسَدَ يَتَأَكْسَدُ تَأَكْسُدًا: دات باستى، ئوكسىدلاشتى.

تَأَكْسَدَ الْحَدِيدُ: تۆمۈر داتلاشتى.

تَأَكَّدَ يَتَأَكَّدُ تَأَكُّدًا: چىڭىدى، پۇختىلاندى، ئىسپاتلاندى.

تَأَكَّدَ مِنْهُ: ئېنىقلىۋالدى، ئېنىقلىدى.

تَأَكَّدَ لَهُ: ئېنىق بولدى.

«تَأَكَّدَ أَنَّهُ سَيُسَافِرُ غَدًا»: ئۇ ئەتە سەپەر قىلىدىغانلىقىنى مۇئەييەنلەشتۈردى.

«تَأَكَّدَ لِي أَنَّهُ لَا يَبْغِي سِوَى الْخَيْرِ»: ئۇنىڭ ياخشىلىقتىن باشقىنى تىلىمەيدىغانلىقى ماڭا ئېنىق بولدى.

«عَلَيْكَ أَنْ تَتَأَكَّدَ مِنْ سَلَامَةِ الْمَشْرُوعِ قَبْلَ أَنْ تُقْدِمَ عَلَيْهِ»: پىلانغا كىرىشىشتىن بۇرۇن پۇختا بولغانلىقىنى ئېنىقلىۋېلىشىڭ كېرەك.

تَأَكَّلَ يَتَأَكَّلُ تَأَكُّلًا الشَّيْءُ: يېيىلدى؛ خورىدى، ئۆز – ئۆزىدىن چىرىدى.

تَأَكَّلَتِ الصُّخُورُ: قورام تاش ئۈزۈلۈپ كەتتى.

بَدَأَتْ أَسْنَانُهُ تَتَأَكَّلُ: ئۇنىڭ چىشلىرىنى قۇرت يېگىلى تۇردى.

تَأَكَّلَ الْحَدِيدُ: تۆمۈر داتلىشىپ ئۈزۈلۈشكە باشلىدى.

تَأْكِيدٌ: تەكىتلەش، مۇئەييەنلەشتۈرۈش، ئەمەلىيلەشتۈرۈش، ئېنىقلاش.

بِالتَّأْكِيدِ: سۆزسىز، جەزمەن، مۇقەررەر، راستىنلا، ھەقىقەتەن.

«اَلْجَوُّ خَانِقٌ وَحَارٌّ لِذَا فَإِنَّ الْمَطَرَ سَيَنْزِلُ بَعْدَ قَلِيلٍ بِالتَّأْكِيدِ»: ھاۋا تىنجىق ۋە ئىسسىق، قارىغاندا بىرئازدىن كېيىن چوقۇم يامغۇر ياغىدۇ.

بِكُلِّ تَأْكِيدٍ: جەزمەن، راستىنلا، ھەقىقەتەن.

لَامُ التَّأْكِيدِ: تەكىتلەش ئۈچۈن كېلىدىغان «ل» (سۆزنى تەكىتلەش ئۈچۈن سۆزگە قوشۇلۇپ كېلىدىغان لام).

اَلتَّأْكِيدَاتُ الْقَاطِعَةُ: سەپسەتە، نەيرەڭ، مۇقام.

تَأَلَّبَ يَتَأَلَّبُ تَأَلُّبًا الْقَوْمُ: توپلاشتى.

«لَمْ يُصَدِّقْهُ بِالرَّغْمِ مِنَ التَّأْكِيدَاتِ الَّتِي قَدَّمَهَا لَهُ»: ئۇ ئۆزىگە بەرگەن كاپالەتلەرگە قارىماي ئۇنىڭغا ئىشەنمىدى.

تَأَلَّبُوا عَلَى الْأَمْرِ: ھەمكارلاشتى، ئۇيۇم بولۇشتى.

تَأَلَّفَ يَتَأَلَّفُ تَأَلُّفًا مِنْ كَذَا: ... دىن تەركىب تاپتى، ... تەشكىل قىلىندى، ... دىن قۇرۇلدى.

«كَانَ الْوَفْدُ يَتَأَلَّفُ مِنْ خَمْسَةِ أَعْضَاءٍ»: ئۆمەك بەش ئەزادىن تەركىب تاپقانىدى.

«يَتَأَلَّفُ الْمَبْنَى مِنْ أَرْبَعَةِ أَدْوَارٍ وَاسِعَةِ الْأَرْجَاءِ»: بۇ بىنا كەڭ – كۇشادە تۆت ئېغىز چوڭ ئۆيدىن تەركىب تاپقان.

تَأَلَّقَ يَتَأَلَّقُ تَأَلُّقًا الْبَرْقُ: چاقماق چاقنىدى.

تَأَلَّقَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ياساندى.

تَأَلَّقَ نَجْمُهُ: داڭ چىقاردى، شۆھرەت قازاندى.

تَأَلُّقٌ حَرَارِيٌّ: بەزى مەدەنلەرنىڭ قىزىتقان چاغدىكى چاقنىشى.

تَأَلَّمَ يَتَأَلَّمُ تَأَلُّمًا الْمَرِيضُ: ئاغرىق ئازابلاندى.

تَأَلَّمَ مِنْ فُلَانٍ: شىكايەت قىلدى، داتلىدى.

«تَأَلَّمَ الْجُنُودُ لِمَا أَصَابَهُمْ مِنْ هَزِيمَةٍ»: ئەسكەرلەر يېڭىلىش سەۋەبىدىن دۇچ كەلگەن نەرسىلەردىن ئەلەم چەكتى.

تَأَلَّهَ يَتَأَلَّهُ تَأَلُّهًا: ئىلاھقا ئايلاندى، ئىلاھلىق دەۋاسى قىلدى؛ ئىبادەت قىلدى.

تَأَلَّهَ الشَّخْصُ: زاھىد بولدى.

تَأَلَّهَ الْعَاتِيُّ: خۇدالىق دەۋاسى قىلدى.

تَأَلَّى يَتَأَلَّى تَأَلِّيًا: قەسەم قىلدى، قەسەمىياد قىلدى.

تَأْلِيفٌ ج تَآلِيفُ وَتَأْلِيفَاتٌ: كىتاب، ئەسەر.

«عُرِفَ السُّيُوطِي بِتَآلِيفِهِ الْكَثِيرَةِ فِي اللُّغَةِ وَ الْأَدَبِ»: سيۇتى تىل ۋە ئەدەبىيات ساھەسىدىكى ئەسەرلىرىنىڭ كۆپلىكى بىلەن تونۇلدى.

تَأْلِيفُ الْكِتَابِ: كىتاب يېزىش، كىتاب تۈزۈش.

تَأْلِيفُ الْحَيَوَانِ: ھايۋانلارنى كۆندۈرۈش.

تَأْلِيَةٌ: بىر ئىلاھنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىش.

تَأَمْرَكَ يَتَأَمْرَكُ تَأَمْرُكًا الشَّخْصُ: ئامېرىكىلىق بولۇپ كەتتى، ئامېرىكىلىشىپ كەتتى.

تَأَمُّرٌ: زورلۇق قىلىش، ئۆكتەملىك قىلىش.

تَأَمَّلَ يَتَأَمَّلُ تَأَمُّلًا: سىنچىلاپ قارىدى، دىققەت بىلەن قارىدى، سەپسېلىپ قارىدى.

تَأَمَّلَ الْأَمْرَ وَ فِيهِ: چارە – تەدبىر ئويلىدى، قايتا قاراپ چىقتى.

«وَقَفْتُ مَرَّةً بِبَابِ مَكْتَبَةٍ أَتَأَمَّلُ مَعْرُوضَاتِهَا»: بىر قېتىم ئىشخانىنىڭ ئىشىكىدە تۇرۇپ، ئۇنىڭغا قويۇلغان نەرسىلەرگە سىنچىلاپ قاراپ كەتتىم.

«تَأَمَّلَ فِي الْمَوْضُوعِ قَبْلَ أَنْ يَصْدُرَ حُكْمُهُ عَلَيْهِ»: ئۇنىڭ ھۆكۈمى ئېلان قىلىنىشتىن بۇرۇن ئۇ مەسىلىگە قايتا قاراپ چىقتى.

تَأَمُّلٌ ج تَأَمُّلَاتٌ: پىكىر قىلىش، چوڭقۇر ئويلىنىش، مۇلاھىزە قىلىش.

«كُنْتُ أَحْسِبُ التَّأَمُّلَ كُلَّ شَيْءٍ فِي حَيَاةِ الْأَدِيبِ وَكُنْتُ أَعْتَقِدُ أَنَّ حَيَاتِي سَتَمْضِي قِرَاءَةً كُلُّهَا وَتَفْكِيرًا»: مەن ئەدىبنىڭ ھاياتىدا ھەممە نەرسىنى چوڭقۇر ئويلىنىشتىنلا كېلىدۇ، دەپ بىلەتتىم ۋە شۇنداقلا ھاياتىمنىڭ ھەممىسى ئوقۇش بىلەن ۋە پىكىر قىلىش بىلەن ئۆتىدۇ، دەپ ئىشىنەتتىم.

مِنْ غَيْرِ تَأَمُّلٍ: ئويلىماستىن، يېنىكلىك بىلەن.

تَأَمَّمَ يَتَأَمَّمُ تَأَمُّمًا بِالشَّيْءِ: ئەگەشتى، ئىقتىدا قىلدى، دورىدى، كۆزلىدى.

تَأْمُورٌ ج تَآمِرُ: يۈرەك قېپى.

إِلْتِهَابُ التَّأْمُورِ: يۈرەك قېپى ياللۇغى.

تَأْمُورَةٌ ج تَأْمُورَاتٌ: مۇناستىر.

تَأْمِينٌ ج تَأْمِينَاتٌ: گۆرۈ، رەنە؛ سۇغۇرتا؛ كاپالەت پۇل؛ كاپالەت راسخوتى، تۆلەم.

تَأْمِينٌ اِجْتِمَاعِيٌّ: سۇغۇرتا، ئىجتىمائىي سۇغۇرتا، سىتراخوۋانىيە.

تَأْمِينٌ عَلَى الْحَيَاةِ: ئۆمۈر سۇغۇرتىسى.

صَكُّ التَّأْمِينِ: سۇغۇرتا ھۆججىتى.

تَأْمِينٌ: كېپىللىك قىلىش؛ خاتىرجەم قىلىش؛ «ئامىن» دەپ دۇئا قىلىش؛ سۇغۇرتا قىلىش؛ ھۆددە قىلىش.

تَأَنَّثَ يَتَأَنَّثُ تَأَنُّثًا الشَّخْصُ: زەيپانە بولۇۋالدى.

تَأَنَّسَ يَتَأَنَّسُ تَأَنُّسًا بِهِ: كۆندى، دوستلاشتى، ئۇنسى ـ ئۈلپەت ئالدى.

تَأَنَّسَ الْحَيَوَانُ: ھايۋان كۆندى.

تَأَنَّقَ يَتَأَنَّقُ تَأَنُّقًا فِي عَمَلِهِ: ئىشىدا ئېھتىيات قىلدى، پەخەس بولدى، پۇختا بولدى.

«كَانَ شَاعِرًا يَتَأَنَّقُ فِي اخْتِيَارِ كَلِمَاتِهِ»: ئۇ سۆز تاللاشتا پىشقان شائىر ئىدى.

تَأَنُّقٌ: نەپىس، نازۇك، پۇزۇر.

شَدِيدُ التَّأَنُّقِ فِي مَلْبَسِهِ: پۇزۇر كىيىنگەن، ياسانچۇق.

تَأَنَّى يَتَأَنَّى تَأَنِّيًا: ئېغىرلىق قىلدى، سۆرەلمىلىك قىلدى، ئېغىر ـ بېسىقلىق قىلدى.

تَأَنَّى فِي أَمْرِهِ: تەمكىن بولدى.

تَأَنٍّ: تەمكىنلىك، ئېغىر ـ بېسىقلىق.

«اَلتَّأَنِّي مَحْمُودَةٌ عَوَاقِبُهُ»: تەمكىن بولۇشنىڭ ئاقىۋىتى ياخشىدۇر.

«فِي التَّأَنِّي السَّلَامَةُ وَ فِي الْعَجَلَةِ النَّدَامَةُ»: ئېغىر ـ بېسىقلىق كىشىگە ئامانلىق ئېلىپ كېلىدۇ، ئالدىراقسانلىق كىشىگە پۇشايمان ئېلىپ كېلىدۇ.

تَأْنِيبُ الضَّمِيرِ: ئۆزىنى ئەيىبلەش، پۇشايمان قىلىش.

عَلَامَاتُ التَّأْنِيثِ: مۇئەننەسلىك بەلگىلىرى.

تَأْنِيثٌ «فِي النَّحْوِ»: مۇزەككەر ئىسمنى مۇئەننەس ئالامەتلىرىنى قوشۇش ئارقىلىق مۇئەننەس ئىسمغا ئايلاندۇرۇش.

تَأَهَّبَ يَتَأَهَّبُ تَأَهُّبًا: تەييارلاندى، تەييارلىق قىلدى.

تَأَهَّبَ لِلْأَمْرِ: تەييارلاندى، ھازىرلاندى.

«عَلَيْنَا أَنْ نَتَأَهَّبَ لِلسَّفَرِ فَقَدْحَانَ مَوْعِدُهُ»: بىز سەپەرگە تەييارلىق قىلىشىمىز كېرەك. ئۇنىڭ ۋاقتى ئاللىقاچان يېتىپ كەلدى.

«كَانَ الْجَيْشُ فِيحَالَةِ تَأَهُّبٍ لِلْحَرْبِ»: ئارمىيە ئۇرۇش تەييارلىقى ھالىتىدە تۇرماقتا.

تَأَهَّلَ يَتَأَهَّلُ تَأَهُّلًا: ئۇيغۇن كەلدى، باب كەلدى، لايىق كەلدى.

تَأَهَّلَ الرَّجُلُ: ئۆيلەندى، توي قىلدى.

تَأَهَّلَ لَهُ: لايىق بولدى.

«تَأَهَّلَ الْمُوَظَّفُ لِلتَّرْقِيَةِ»: خىزمەتچى ئۆسۈشكە لايىق بولۇپ قالدى.

تَأْهِيلٌ أَكَادِيمِيٌّ وَتَأْهِيلٌ مِهَنِيٌّ: ئىلمىي ۋە

كەسپى جەھەتتىن ئىقتىدارلىق قىلىپ يېتىشتۈرمەك.

تَأَوَّدَ يَتَأَوَّدُ تَأَوُّدًا الْعُودُ: ياغاچ ئەگرى بولدى، قىڭغىر بولدى.

تَأَوَّلَ يَتَأَوَّلُ تَأَوُّلاً: چۈشەندۈردى، شەرھلىدى.

تَأَوَّهَ يَتَأَوَّهُ تَأَوُّهًا: ئاھ ئۇردى، ئۇھ تارتتى، خۇرسىندى.

تَأَوُّهٌ ج تَأَوُّهَاتٌ: ئاھ ئۇرماق، ئۇھ تارتماق، خۇرسىنماق.

«تَأَوَّهَ آهَةَ الرَّجُلِ الْحَزِيْنِ»: قايغۇغا چۆمگەن ئادەمدەك ئاھ چەكتى.

تَأْوِيلٌ ج تَأْوِيلاتٌ: ئىزاھ، شەرھ

تَأْوِيْلُ الرُّؤْيَا: چۈش تەبىرى.

تَأَيَّدَ يَتَأَيَّدُ تَأَيُّدًا: كۈچەيتىلدى، مەدەت بېرىلدى، ياردەم بېرىلدى.

تَأَيَّمَ يَتَأَيَّمُ تَأَيُّمًا: بويتاق يۈردى.

تَأْيِيْدٌ: قوللىماق، ھىمايە قىلماق، ياردەم بەرمەك، ئىسپاتلىماق.

«تَلَقَّى الرَّئِيْسُ بَرْقِيَّاتِ التَّأْيِيْدِ مِنْ مُخْتَلَفِ الْهَيْئَاتِ وَالنَّقَابَاتِ»: رەئىس تۈرلۈك ھەيئەت ۋە جەمئىيەتلەردىن قوللاش تېلېگراممىلىرىنى تاپشۇرۇۋالدى.

تَبَابٌ: زىيان؛ ھالاكەت، ئۆلمەك؛ يېتەرسىزلىك، كەمچىلىك.

«وَمَاكَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلاَّفِي تَبَابٍ» ‹قرآن›: پىرئەۋننىڭ ھىيلە ـ مىكرى پەقەت بىكاردۇر.

تَبَاثَّ يَتَبَاثُّ تَبَاثًّا الْقَوْمُ الْاَسْرَارَ: سىرلارنى ئېچىۋېتىشتى.

تَبَاثَّ: قايغۇردى.

تَبَاحَثَ يَتَبَاحَثُ تَبَاحُثًا: مۇنازىرىلەشتى، مۇھاكىمە قىلىشتى، پىكىر ئالماشتۇرۇشتى.

«اِجْتَمَعَ أَعْضَاءُ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ وَتَبَاحَثُوا حَوْلَ مُشْكِلَةِ تَلَوُّثِ الْبِيْئَةِ»: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئەزالىرى يىغىلىپ مۇھىت بۇلغىنىش مەسىلىسى ئۈستىدە مۇھاكىمە ئېلىپ باردى.

تَبَاخَسَ يَتَبَاخَسُ تَبَاخُسًا الْقَوْمُ: بىر ـ بىرىگە زۇلۇم قىلدى، بىر ـ بىرىنى ئەزدى؛ ساختىـ

پەزلىك قىلىشتى.

تَبَادَرَ يَتَبَادَرُ تَبَادُرًا: ئالدىرىدى، ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى، بەس ـ بەس بىلەن، بىر ـ بىرىدىن قېلىشمىدى.

تَبَادَرَ إِلَى ذِهْنِهِ: دەرھال كۆڭلىگە كەچتى.

تَبَادَرَ الْقَوْمُ: ئالدىراشتى.

تَبَادَرَ إِلَيْهِ: تۇيۇقسىز كەلدى.

«أَوَّلُ مَا تَبَادَرَ إِلَى ذِهْنِهِ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ الْمَالُ الْكَافِى»: ئالدى بىلەن ئۇنىڭ كۆڭلىگە كەچكىنى يېتەرلىك مالنىڭ ئۆزىدە بولماسلىقى بولدى.

تَبَادَلَ يَتَبَادَلُ تَبَادُلاً: نۆۋەتلىشىپ ئىشلىدى، نۆۋەت ئالماشتى، ئىسمىنا ئالماشتى.

تَبَادَلَ الْآرَاءَ: پىكىر ئالماشتۇردى.

«كُنَّا نَتَبَادَلُ الرَّسَائِلَ ثُمَّ انْقَطَعَتِ الصِّلَةُ بَيْنَنَا»: بىز ئۆز ئارا خەت ئەۋەتىشىپ تۇرىدىغان، كېيىن ئوتتۇرىمىزدا ئالاقە ئۈزۈلدى.

تَبَادُلٌ: ئالماشتۇرماق، تېگىشمەك، يەڭگۈشلىمەك.

تَبَادُلٌ ثَقَافِيٌّ أَوْ تِجَارِيٌّ: مەدەنىيەت ياكى سودا ئالماشتۇرۇش.

تَبَادُلُ الْعُمْلاَتِ الْأَجْنَبِيَّةِ: چەت ئەل پۇللىرىنى تېگىشىش.

سِعْرُ التَّبَادُلِ: بىر خىل پۇلنى ئىككىنچى بىر خىل پۇلغا ئالماشتۇرۇش باھاسى.

اَللُّغَةُ وَسِيْلَةٌ لِتَبَادُلِ الْأَفْكَارِ: تىل ـ پىكىر ئالماشتۇرۇش ۋاسىتىسىدۇر.

تَبَادُلُ الْأَسْرَى: ئەسىرلەرنى ئالماشتۇرۇش.

تَبَادَى يَتَبَادَى تَبَادِيًا الرَّجُلُ: سەھرالىقلا ئوخشاپ قالدى.

تَبَادَى الْقَوْمَ بِالْعَدَاوَةِ: ئاشكارا دۈشمەنلەشتى.

تَبَارٌ: ھالاكەت، يوقىلىش، گۇمران بولۇش.

«وَلاَ تَزِدِ الظَّالِمِيْنَ إِلاَّ تَبَارًا» ‹قرآن›: زالىملارغا پەقەت ھالاكەتنى زىيادە قىلغىن.

تَبَارَدَ يَتَبَارَدُ تَبَارُدًا: سوغۇق مۇئامىلە قىلدى.

تَبَارَزَ يَتَبَارَزُ تَبَارُزًا: ئېلىشتى، كۈرەش قىلدى، تۇتۇشتى.

تَبَارَكَ يَتَبَارَكُ تَبَارُكًا: ئۇلۇغ بولدى، بۈيۈك بولدى، بەرىكەتلىك بولدى، ئۇنىڭدىن ياخشى پال ئالدى، ئۈمىدۋار بولدى.

«تَبَارَكَ الَّذِى بِيَدِهِ الْمُلْكُ» «قرآن» : پادىشاھلىق ئىلكىدە بولغان ئاللاھنىڭ بەرىكىتى بۈيۈكتۇر.

«تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالإِكْرَامِ» «قرآن» : ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىك پەرۋەردىگارىڭنىڭ نامى مۇبارەكتۇر.

تَبَارَكَ بِالشَّيْئِ: ياخشى پال ئالدى، ئۈمىدۋار بولدى.

تَبَارَكَ وَتَعَالَى: (ئاللاھنىڭ نامى زىكرى قىلىنغاندا ياكى ئۇنىڭغا ئىشارەت قىلىنغاندا ئېيتىلىدىغان سۆز بولۇپ، ئاللاھ ئۇلۇغ ۋە ئۇستۇن دېگەن مەنىدە).

تَبَارَكَ اللّٰهُ: ئاللاھ تائالا مۇقەددەس ۋە بۈيۈك بولدى.

تَبَارَى يَتَبَارَى تَبَارِيًا: مۇسابىقىلەشتى.

«تَبَارَى الْفَرِيْقُ السُّعُودِيُّ لِكُرَةِ السَّلَّةِ مَعَ الْفَرِيْقِ الْكُوَيْتِيِّ» : سەئۇدى ئەرەبىستانى ۋاسكېتبول كوماندىسى كۇۋەيت كوماندىسى بىلەن مۇسابىقىلەشتى.

تَبَارِيْحُ: خاپىلىق، كۆلپەت.

تَبَارِيحُ الشَّوْقِ: سېغىنىش ئازابى، سېغىنىش دەردى، قاتتىق سېغىنىش.

تَبَاشَرَ يَتَبَاشَرُ تَبَاشُرًا: خۇش خەۋەر يەتكۈزدى.

تَبَاشِيرُ: خۇش خەۋەر، يېڭى شەيئى، يېڭى پەيدا بولغان نەرسە، ھەر نەرسىنىڭ دەسلەپكى.

تَبَاشِيرُ الْفَجْرِ. تَبَاشِيرُ الصَّبَاحِ: تاڭنىڭ دەسلەپكى يورۇشى.

«بَدَتْ تَبَاشِيْرُ النَّهْضَةِ» : تەرەققىيات كۆرۈنۈشكە باشلىدى.

تَبَاطَأَ يَتَبَاطَأُ تَبَاطُأً: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى.

«عَلَى الْحُكُومَةِ أَنْ تَعْمَلَ بِصُوْرَةٍ جِدِّيَّةٍ لَاتَقْبَلُ التَّبَاطُأَ وَالتَّأْجِيْلَ، عَلَى مَحْوِ الأُمِّيَّةِ» : ھۆكۈمەت ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىشتە سۆرەلمىلىك قىلماستىن، ئارقىغا سوزماستىن جىددىي كىرىشىشى لازىم.

تِبَاعٌ: ئەگەشمەك، كەينىگە كىرمەك

تِبَاعًا: ئارقىمۇ ئارقا، كەينى ـ كەينىدىن، ئۈزلۈكسىز، ئۇدا.

«يَنْشُرُ بَعْضُ الْكُتَّابِ أَعْمَالَهُمْ تِبَاعًا فِي الصُّحُفِ الْيَوْمِيَّةِ وَالْمَجَلَّاتِ» : بەزى يازغۇچىلار ئۆز ئىجادىيەتلىرىنى كۈندىلىك گېزىت ۋە ژۇرناللاردا ئارقىمۇ ئارقا ئېلان قىلىپ تۇرىدۇ.

تَبَاعَثَ يَتَبَاعَثُ تَبَاعُثًا: ئەۋەتتى.

تَبَاعَدَ يَتَبَاعَدُ تَبَاعُدًا: يىراق بولدى.

تَبَاعَدَ عَنِ الشَّيْءِ: چەتكە ئالدى.

تَبَاعَدَ عَنِ الإِثْمِ: گۇناھدىن ساقلاندى.

تَبَاعَدَتْ زِيَارَاتُهُ: ئۇنىڭ زىيارەتلىرى يىراقلاشتى.

«اَلْمُسْلِمُونَ أُمَّةٌ وَاحِدَةٌ مَهْمَا اخْتَلَفَتْ أَجْنَاسُهُمْ وَتَبَاعَدَتْ أَوْطَانُهُمْ» : مۇسۇلمانلارنىڭ مىللىتى ئوخشاش بولمىسىمۇ، تىلى پەرقلىق بولسىمۇ ۋە يۇرتلىرى يىراق بولسىمۇ ئۇلار بىر ئۈممەت ھېسابلىنىدۇ.

تَبَاغَضَ يَتَبَاغَضُ تَبَاغُضًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا يامان كۆرۈشتى. دۈشمەنلەشتى.

تَبَاكَى يَتَبَاكَى تَبَاكِيًا: يىغلاشتى.

تَبَالَدَ يَتَبَالَدُ تَبَالُدًا: گالۋاڭ بولىۋالدى، مەتۇ بولىۋالدى، ساراڭ بولىۋالدى، بىلمەس بولىۋالدى.

تَبَالَهَ يَتَبَالَهُ تَبَالُهًا: دۆت بولىۋالدى ، گالۋاڭ بولىۋالدى.

تَبَاهَلَ يَتَبَاهَلُ تَبَاهُلًا: لەنەت ئوقۇشتى.

تَبَاهَى يَتَبَاهَى تَبَاهِيًا الْقَوْمُ: پەخىرلىنىشتى.

«كَانَ صَاحِبُنَا يَتَبَاهَى بِأَنَّهُ قَدْ حَازَ أَعْلَى شَهَادَةٍ فِي مَيْدَانِ اخْتِصَاصِهِ» : بىزنىڭ دوستىمىز ئۆز كەسپىدە ئەڭ يۇقىرى گۇۋاھلىققا ئېرىشكەنلىكىدىن پەخىرلىنەتتى.

تَبَايَعَ يَتَبَايَعُ تَبَايُعًا: سودىدا پۈتۈشتى، سودىدا كېلىشتى.

تَبَايَنَ يَتَبَايَنُ تَبَايُنًا الصَّدِيقَانِ: ئىككى دوست ئايرىلدى، ئايرىلىپ كەتتى.

تَبَايَنَ مَابَيْنَهُمَا: ئايرىلىپ كەتتى.

تَبَايَنَتِ الأَسْبَابُ: سەۋەبلەر ئوخشىمىدى.

www.uyghurkitap.com

تَبَايُنْ: پەرق، زىددىيەت، توقۇنۇش، ئىختىلاپ، ئايرىملىق.

تَبَّ يَتُبُّ و يَتِبُّ تَبًّا و تَبَبًا و تَبَابًا وتَبِيْبًا الرَّجُلُ: هالاك بولدى، يوقالدى.

«تَبًّا لِلظَّالِمِيْنَ الْمُعْتَدِينَ»: تاجاۋۇزچى زالىملار هالاك بولسۇن!

تَبًّا لَهُ: بېشىنى يەيدىغان، بېشىنى يېسۇن، ئۆلگۇر.

تَبًّا لَكَ: ئۆلگۇر، بېشىڭنى يەيدىغان، چاچاڭنى يەيسەن.

تَبَّالْ: دورا ـ دەرمەك ساتقۇچى، سەكسەن خالتا.

تَبَّانْ: يەم ـ خەشەك سودىگىرى.

تُبَّانْ: كالتا ئىشتان، كۇسار.

تَبَّانَةْ: سامانلىق، يەم ـ خەشەك قويىدىغان جاي.

«وَكُلًّاضَرَبْنَالَهُ الْأَمْثَالَ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيْرًا» ‹قرآن›: هەر بىر قەۋمگە نۇرغۇن مىساللارنى بايان قىلدۇق، (ۋەز ـ نەسىھەت ئۇنىۇم بەرمىگەنلىكتىن) هەر بىر قەۋمنى هالاك قىلدۇق.

تَبَّعَ يُتَبِّعُ تَتْبِيْعًا: ئەگەشتى، كەينىگە كىردى.

تَبَّلَ يُتَبِّلُ تَبْتِيلًا الطَّعَامَ: دورا ـ دەرمەك قوشۇلغان تاماق ئەتتى، تاماققا دورا ـ دەرمەك قوشتى.

تَبُّوْلَةْ: سوغۇق سەينىڭ بىر خىلى.

تَبَتَّلَ يَتَبَتَّلُ تَبَتُّلًا: ئىبادەتكە بېرىلدى، پۈتۈنلەي ئىبادەت بىلەن بولدى.

تَبَتَّلَ إِلَى اللّٰهِ: ئاللاھنىڭ ئىبادىتىگە يۈزلەندى.

«وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا» ‹قرآن›: (ئىبادىتىڭدە) ئۇنىڭغا تولۇق يۈزلەنگىن.

تَبَتَّلَ عَنِ الزَّوَاجِ: تەنها يۈردى، بويتاق ياشىدى.

تَبَثَّرَ يَتَبَثَّرُ تَبَثُّرًا وَجْهُهُ: يۈزۈمگە دانىخورەك چىقتى.

تَبَجَّحَ يَتَبَجَّحُ تَبَجُّحًا: ئۆزىنى داڭلىدى، ئۆزىنى ماختىدى، پەخىرلەندى.

«اَلْعَالِمُ الْحَقُّ يُنْتِجُ وَلَايَتَبَجَّحُ بِعِلْمِهِ»: هەقىقى ئالىم نەتىجە يارىتىدۇ، ئۆز ئىلمى بىلەن ماختانمايدۇ.

تَبَجَّدَ يَتَبَجَّدُ تَبَجُّدًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا ئولتۇراقلىشىپ قالدى، تۇرۇپ قالدى.

تَبَجَّسَ يَتَبَجَّسُ تَبَجُّسًا الْمَاءُ: سۇ ئېتىلىپ چىقتى، چاچرىدى.

تَبَجَّلَ يَتَبَجَّلُ تَبَجُّلًا: هۆرمەتكە سازاۋەر بولدى.

تَبَحْبَحَ يَتَبَحْبَحُ تَبَحْبُحًا: كەڭ بولدى، راھەتلەندى، هۇزۇرلاندى.

تَبَحْبَحَ الشَّخْصُ: باياشات بولدى، توقچۇزى تەل بولدى، پاراۋان بولدى.

تَبَحْثَرَ يَتَبَحْثَرُ تَبَحْثُرًا: تارقالدى، ئىسراپ قىلىندى، چېچىلدى.

تَبَحَّرَ يَتَبَحَّرُ تَبَحُّرًا الْعَالِمُ فِي الدَّرْسِ: ئالىم چوڭقۇر ئۆگەندى، چوڭقۇر ئىزدەندى.

تَبَخْتَرَ يَتَبَخْتَرُ تَبَخْتُرًا: گىدىيىۋالدى، غادىيىۋالدى.

تَبَخْتُرِيَّةْ: تەكەببۇرلۇق، هاكاۋۇرلۇق.

تَبَخَّرَ يَتَبَخَّرُ تَبَخُّرًا: هورغا ئايلاندى، پارغا ئايلاندى، ئىسرىق سالدى.

تَبَخَّرَ الشَّيْءُ: پارغا ئوخشاش يوقالدى.

«تَبَخَّرَ رَجُلٌ يَوْمًا فَاحْتَرَقَتْ ثِيَابُهُ»: كىشى بىر كۈنى ئىسرىق سېلىۋىدى، كىيىمى كۆيۈپ كەتتى.

تَبَخَّرَ بِالْبَخُورِ: ئىسرىق سالدى، كۆجە ياقتى.

تَبَخُّرْ: پارغا ئايلاندۇرماق، سۇسىزلاندۇرماق.

دَرَجَةُ التَّبَخُّرِ: قايناش دەرىجىسى، پارغا ئايلىنىش دەرىجىسى.

تَبَخَّلَ يَتَبَخَّلُ تَبَخُّلًا: بېخىللىق قىلدى، پىخسىقلىق قىلدى.

تَبَخْنَقَ يَتَبَخْنَقُ تَبَخْنُقًا: ياغلىق چەگدى، رومال ئارتتى.

تَبَدَّدَ يَتَبَدَّدُ تَبَدُّدًا الشَّيْءُ: چېچىلىپ كەتتى، تارىلىپ كەتتى.

تَبَدَّلَ يَتَبَدَّلُ تَبَدُّلًا: بەدەل قىلىۋالدى، ئالماشتى، ئۆزگەردى.

«وَلَاتَتَبَدَّلُوا الْخَبِيْثَ بِالطَّيِّبِ» ‹قرآن›: ياخشىنى يامانغا تېگىشىۋالماڭلار.

تَبَدَّلَ الْأَمْرُ: ئۆزگەردى.

«تَبَدَّلَ الْوَضْعُ تَبَدُّلاً جِذْرِيًّا» : ئەھۋال تۈپتىن ئۆزگەردى.

تَبَدَّلَ الشَّيْءَ وَ بِهِ: بەدەل قىلىنىۋالدى.

اَلْمَوَاسِمُ وَالْفُصُولُ تَتَبَدَّلُ: مەۋسۇم ۋە پەسىللەر ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ.

تَبَدُّلٌ ج تَبَدُّلاَتٌ: ئۆزگەرمەك، ئالماشماق؛ ئۆزگىرىش.

«طَرَأَتْ تَبَدُّلاَتٌ جَدِيدَةٌ فِي الْوَضْعِ الْاِقْتِصَادِيِّ» : ئىقتىسادىي ۋەزىيەتتە يېڭى ئۆزگىرىشلەر بولدى.

تَبَدَّى يَتَبَدَّى تَبَدِّيًا: ئاشكارا بولدى؛ سەھرادا تۇردى، كۆرۈندى.

«كَانَ يَتَبَدَّى لَنَا مُهَرِّجًا لاَ شَرِّيرًا» : قارىماققا ئۇ ئالاقانات ئەمەس، قىزىقچىدەك كۆرۈنەتتى.

تَبْدِيدٌ: چېچىۋەتمەك، ئىسراپچىلىق قىلماق.

تَبْدِيدُ الطَّاقَةِ: كۈچنى بۇلۇۋېتىش.

تَبْدِيدُ الْوَقْتِ: ۋاقىتنى زايا قىلىش.

تَبْدِيلٌ: ئۆزگەرتمەك، ئالماشتۇرماق، تېگىشمەك.

«تَرْمِي بَعْضُ الْحَرَكَاتِ السِّيَاسِيَّةِ إِلَى تَبْدِيلِ الْأَوْضَاعِ الْإِجْتِمَاعِيَّةِ وَ الْاِقْتِصَادِيَّةِ» : بەزى سىياسىي ھەرىكەتلەر ئىجتىمائىي ۋە ئىقتىسادىي ۋەزىيەتنى ئۆزگەرتىشنى مەقسەت قىلىدۇ.

تَبْدِيدُ الْوَقْتِ: ۋاقىتنى زايا قىلىش.

تِبْذَارٌ: بەتخەج، ئىسراپخور.

تَبَذَّخَ يَتَبَذَّخُ تَبَذُّخًا: تەكەببۇرلۇق قىلدى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى.

تَبَذَّلَ يَتَبَذَّلُ تَبَذُّلاً: كىيىنىم - كېچەكتە ئۆزىنى تۈزىمەي ئۆزىنى تاشلىۋەتتى، ساڭگىل - سوڭگىل كىيىنىپ يۈردى.

تَبَذَّرَ يَتَبَذَّرُ تَبَذُّرًا الشَّيْءُ: چېچىلدى، تارالدى، يېيىلدى.

تَبْذِيرٌ: ئىسراپ قىلماق.

تَبِرَ يَتْبَرُ تَبَارًا الشَّخْصُ أَوِ الشَّيْءُ: ھالاك بولدى.

تِبْرٌ: ئالتۇن - كۈمۈش رودىسى؛ تەبىئىي كان، تەبىئىي رودا.

تَبْرِئَةٌ: كەچۈرۈم قىلىش، بىكار قىلىش.

تَبَرَّأَ يَتَبَرَّأُ تَبَرُّؤًا: تۆھمەتتىن پاكلىقىنى ئىلان قىلدى، تۆھمەتنى ئىنكار قىلدى، ئادا - جۇدا بولدى.

«فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ» «قرآن» : ئۇنىڭغا ئاتىسىنىڭ ئاللاھنىڭ دۈشمىنى ئىكەنلىكى ئېنىق مەلۇم بولغاندىن كېيىن، ئۇ ئاتىسى بىلەن ئادا - جۇدا بولدى.

«وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّؤُوا مِنَّا» «قرآن» : ئەگەشكۈچىلەر: «كاشكى بىزلەرگە قايتىشقا بولسا ئىدى، ئۇلار بىزدىن ئادا - جۇدا، بىزمۇ ئۇلاردىن ئادا - جۇدا بولاتتۇق» دەيدۇ.

تَبَرَّأَ مِنْ أَصْحَابِهِ: مۇناسىۋەتنى ئۈزدى.

تَبَرَّجَتْ يَتَبَرَّجُ تَبَرُّجًا السَّمَاءُ: ئاسمان يۇلتۇزلار بىلەن زىننەتلەندى.

تَبَرَّجَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ياساندى.

«وَلاَ تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى» «قرآن» : ئىلگىرىكى جاھىلىيەت دەۋرىدىكى ئاياللارنىڭ ياسىنىپ چىققىنىدەك چىقماڭلار.

تَبَرَّدَ يَتَبَرَّدُ تَبَرُّدًا: سالقىنلىدى، سوۋۇدى.

تَبَرَّدَ بِالْمَاءِ: يۇيۇندى.

تَبَرَّزَ يَتَبَرَّزُ تَبَرُّزًا: چوڭ تەرەت قىلدى، ئىچىنى بوشاتتى.

تَبَرَّعَ يَتَبَرَّعُ تَبَرُّعًا: ئىختىيار قىلدى، تەلەپكار بولدى؛ ئىئانە قىلدى، ياردەم بەردى، تەقدىم قىلدى.

«تَبَرَّعَ بِمَبْلَغٍ كَبِيرٍ لِلْمَشَارِيعِ الْخَيْرِيَّةِ» : ياخشىلىق يوللىرىغا كۆپ پۇل ياردەم قىلدى.

تَبَرُّعٌ ج تَبَرُّعَاتٌ: ئىئانە، ئىئانە پۇل، ماددى ياردەم.

تَبَرُّعٌ: ئىئانە قىلماق، ماددى ياردەم بەرمەك.

«هُوَ فِي حَاجَةٍ إِلَى الدَّعْمِ وَالتَّبَرُّعِ» : ئۇ قوللاشقا ۋە ئىقتىسادىي ياردەمگە موھتاج (ئىئانىگە).

«قَامَ الطُّلاَّبُ بِجُمْلَةِ تَبَرُّعَاتٍ مِنْ أَجْلِ ضَحَايَا الزِّلْزَالِ» : يەر تەۋرەش ئاپىتىگە ئۇچرىغانلار

كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ئۇچۇن ئۇقۇغۇچىلار ئىئانە توپلاش ھەرىكىتىنى ئېلىپ باردى.

«يَتَلَقَّى الصُّنْدُوقُ التَّبَرُّعَاتِ مِمَّا تُقَدِّمَهُ الْحُكُومَةُ وَالْأَفْرَادُ وَالْهَيْئَاتُ» : ئىئانە ساندۇقى ھۆكۈمەت، شەخسلەر ۋە ھەيئەتلەر تەقدىم قىلغان ئىئانىلەرنى قوبۇل قىلىدۇ.

تَبَرَّكَ يَتَبَرَّكُ تَبَرُّكًا بِالشَّيْءِ: بەرىكەت تىلىدى، ئامانلىق تىلىدى، ئاق يول تىلىدى.

تَبَرَّمَ يَتَبَرَّمُ تَبَرُّمًا: بىزار بولدى، زېرىكتى، مالال بولدى.

تَبَرُّمٌ: زېرىكمەك، ئىچى پۇشماق.

«كَانَ كَسُولاً يَتَبَرَّمُ بِتَأْدِيَةِ مَا يُكَلَّفُ بِهِ مِن وَاجِبَاتٍ» : ئۇ ئۇستىگە ئالغان ۋەزىپىلەرنى بىجىرىشتىن زېرىكىدىغان ھورۇن ئىدى.

تَبَرْطَلَ يَتَبَرْطَلُ تَبَرْطُلاً: پارا ئالدى، پارا يېدى.

تَبَرْعَمَ يَتَبَرْعَمُ تَبَرْعُمًا الشَّجَرُ: دەرەخ پوتلا چىقاردى، غۇنچىلىدى.

تَبَرْقَشَ يَتَبَرْقَشُ تَبَرْقُشًا الشَّيْءُ: تۈرلۈك رەڭلەر بىلەن بېزەلدى، نەقىشلەندى.

تَبَرْقَعَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال يۈزىنى ياپتى، چۈمبەل تارتتى.

تَبَرْهَنَ يَتَبَرْهَنُ تَبَرْهُنًا: ئىسپاتلاندى، تەستىقلاندى.

تَبْرِيحٌ ج تَبَارِيحُ: قاتتىقچىلىق، ئېغىرچىلىق، كۈلپەت.

تَبْرِيدٌ: سوۋۇتماق، مۇزلاتماق.

تَبْرِيدُ الْأَلَمِ: ئاغرىقنى پەسەيتمەك، ئاغرىقنى يېنىكلەتمەك.

أَجْهِزَةُ التَّبْرِيدِ: توڭلىتىش ئۈسكۈنىلىرى.

فَرْطُ التَّبْرِيدِ: مۇز قاتماس دەرىجىدە سوۋۇتۇش.

تَبْرِيرٌ ج تَبْرِيرَاتٌ: ئاقلىماق، ئاقلاش.

تَبْرِيرِيٌّ: ئاقلىماق، ئاقلاشقا مەنسۇپ.

تَبْرِيكٌ ج تَبْرِيكَاتٌ: تەبرىكلەش، بەخت تىلەش، تەبرىك.

تِبْرِيَةٌ: باش كېپىكى.

تَبَسَّطَ يَتَبَسَّطُ تَبَسُّطًا الشَّخْصُ: ئاددى - ساددا بولدى.

تَبَسَّطَ فِي كَلَامِهِ: ئېنىق سۆزلىدى، چۈشىنىشلىك قىلىپ سۆزلىدى.

تَبَسَّطَ فِي الْحَدِيثِ: تەكەللۇپسىز سۆزلىدى؛ تارتىنماستىن سۆزلىدى.

تَبَسَّلَ يَتَبَسَّلُ تَبَسُّلاً الشَّخْصُ: قەھرىمان بولدى، باتۇرلۇق قىلدى، قاپىقىنى تۈردى، قوشۇمىسىنى تۈردى.

تَبَسَّمَ يَتَبَسَّمُ تَبَسُّمًا: تەبەسسۇم قىلدى، كۈلۈمسىرىدى.

«فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِنْ قَوْلِهَا» ‹قرآن›: ئۇ ئۇنىڭ سۆزىدىن تەبەسسۇم قىلىپ كۈلدى.

تَبَسُّمٌ: كۈلۈمسىرىمەك، تەبەسسۇم قىلماق.

تَبْشِيرٌ: خۇش خەۋەر يەتكۈزۈش؛ خىرىستىئان دىنىغا ئۈندەش.

تَبْشِيرِيٌّ: خىرىستىئان دىنىغا دەۋەت قىلىشقا مۇناسىۋەتلىك.

بَعْثَةٌ تَبْشِيرِيَّةٌ: خىرىستىئان دىنىغا دەۋەت قىلىش ئۆمىكى.

تَبَصْبَصَ يَتَبَصْبَصُ تَبَصْبُصًا الْكَلْبُ بِذَنَبِهِ: ئىت قۇيرۇقىنى شىپاڭلاتتى.

تَبَصَّرَ يَتَبَصَّرُ تَبَصُّرًا: پۇختا ئويلاندى، پىششىق ئويلاندى، چوڭقۇر مۇلاھىزە قىلدى.

تَبَصَّرَ الْأَمْرَ: ئويلاندى، مۇلاھىزە يۈرگۈزدى.

تَبَصَّرَ فِي الْأَمْرِ: ئويلاندى، مۇلاھىزە يۈرگۈزدى.

تَبَصُّرٌ: چوڭقۇر ئويلانماق، پۇختا ئويلانماق، ئەتراپلىق مۇلاھىزە قىلماق.

«أَقْدَمَ عَلَى فِعْلَتِهِ بِدُونِ تَبَصُّرٍ» : چوڭقۇر ئويلانمايلا قىلىپ تاشلىدى.

تَبَصَّصَ يَتَبَصَّصُ تَبَصُّصًا: رازۋېدكا قىلدى، چارلىدى.

تَبَضَّعَ يَتَبَضَّعُ تَبَضُّعًا: مال سېتىۋالدى، سودا قىلدى.

تَبَطَّأَ يَتَبَطَّأُ تَبَطُّأً الشَّخْصُ: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى، سۆرەلمىلىك قىلدى.

تَبَطَّحَ يَتَبَطَّحُ تَبَطُّحًا: ئوڭدىسىغا ياتتى؛ سايغا چۈشتى.

تَبَطَّلَ يَتَبَطَّلُ تَبَطُّلاً: ئىشسىز قالدى، ئىشتىن مەھرۇم قالدى.

تَبَطَّنَ يَتَبَطَّنُ تَبَطُّنًا الأَمْرَ: يوشۇرۇن تەرەپلىرىنى بىلدى ، ئىچكى تەرەپلىرىنى تونۇپ يەتتى.

تَبَطَّنَ الْوَادِيَ: جىلغىنى كەزدى.

تَبِعَ يَتْبَعُ تَبْعًا و تَبَاعًا و تَبَاعَةً: ئەگەشتى، كەينىگە كىردى.

تَبِعَ التَّعْلِيمَاتِ: تەلىماتقا ئەمەل قىلدى.

تَبِعَهُ: ئەگەشتى، يېتىشىۋالدى.

يَتْبَعُ: گېزىتنىڭ سول ئاستىنقى تەرىپىگە يېزىلغان سۆز بولۇپ، داۋامى بار دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

تَبَعٌ: ئەگەشمەك، ئارقىدىن ماڭماق، ئىزىدىن ماڭماق، قوغلىماق؛ بويسۇنماق، تەۋە بولماق.

تَبَعًا لَهُ: قاراپ، بويىچە.

«سَتُقَرِّرُ الْحُكُومَةُ سِيَاسَتَهَا تَبَعًا لِظُرُوفِ الْبِلَادِ» : هۆكۈمەت ئۆزىنىڭ سىياسىتىنى مەملىكەتنىڭ شەرت – شارائىتىغا قاراپ بەلگىلەيدۇ.

تَبَعٌ ج أَتْبَاعٌ: شاگىرت، مۇرىت، ئەگەشكۈچى، مۇخلىس.

«كَانَ لِهَذَا الْحِزْبِ أَتْبَاعُهُ بَيْنَ الطَّلَبَةِ وَالْعُمَّالِ» : بۇ پارتىيىنىڭ ئوقۇغۇچىلار ۋە ئىشچىلار ئارىسىدا ئەگەشكۈچىلىرى بار.

تَبِعَةٌ ج تَبِعَاتٌ: نەتىجە، ئۇنۇم، ئاقىۋەت؛ مەسئۇلىيەت؛ مەجبۇرىيەت، بۇرچ.

«أَدَّى الْجَيْشُ بِأَمَانَةٍ كُلَّ مَا عُهِدَ إِلَيْهِ مِنْ تَبِعَاتٍ جَسِيمَةٍ» : قوشۇن تاپشۇرۇلغان بۈيۈك مەسئۇلىيەتلەرنىڭ ھەممىسىنى ساداقەت بىلەن ئورۇندىدى.

أَلْقَى التَّبِعَةَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا مەسئۇلىيەتنى ئارتتى.

تَبَعْثَرَ يَتَبَعْثَرُ تَبَعْثُرًا الشَّيْءُ: چېچىلدى، تارقىلىپ كەتتى.

«لَقَدْ تَبَعْثَرَ الْجُزْءُ الأَخِيرُ مِنَ الْمَخْطُوطَةِ وَ ضَاعَ» : قولىيازمىنىڭ ئاخىرقى قىسمى چېچىلىپ يوقاپ كېتىپتۇ.

تَبَعْثَرَ الْعِقْدُ: بويۇنچاقنىڭ مارجانلىرى چېچىلىپ كەتتى.

«تَبَعْثَرَتِ الْجُهُودُ بِسَبَبِ إِهْمَالِنَا التَّخْطِيطَ» : پىلانلىق قىلمىغانلىقىمىز تۈپەيلىدىن تىرىشچانلىقلار بىكارغا كەتتى.

تَبَعَّقَ يَتَبَعَّقُ تَبَعُّقًا: ئېتىلىپ چىقتى، ئۇرغۇپ چىقتى.

تَبَعَّدَ يَتَبَعَّدُ تَبَعُّدًا مِنَ الدَّنَايَا: ناچار قىلىقلاردىن يىراق بولدى.

تَبَعِيَّةٌ: تەۋەلىك، بېقىندىلىق، قارىمىقىندىكى؛ دۆلەت تەۋەلىكى.

«لاَ نُؤْمِنُ بِسِيَاسَةِ التَّبَعِيَّةِ لِأَيَّةِ كُتْلَةٍ غَرْبِيَّةٍ أَوْ شَرْقِيَّةٍ» : غەرب ياكى شەرق گۇرۇھىغا ئەگىشىش سىياسىتىگە ئىشەنمەيمىز.

بِالتَّبَعِيَّةِ: باشقىغا ئەگىشىش، باشقىغا تەۋە بولۇش يۈزىسىدىن.

«سَيُحَاسَبُ ابْنُكَ لِقِيَادَتِهِ سَيَّارَتَكَ بِدُونِ تَرْخِيصٍ وَسَتُحَاسَبُ أَنْتَ بِالتَّبَعِيَّةِ» : سېنىڭ ئوغلۇڭ سېنىڭ ماشىناڭنى كىنىشكىسىز ھەيدىگەنلىكى ئۈچۈن جازاغا تارتىلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىرگە سەنمۇ جاۋابكارلىققا تارتىلىسەن.

تَبْغٌ ج تُبُوغٌ: تاماكا، كۆك تاماكا.

تَبَغْدَدَ يَتَبَغْدَدُ تَبَغْدُدًا: باغدادقا ئۆزىنى نىسبەت بەردى، باغدادلىق قىياپىتىگە كىرىۋالدى، ئۆزىنى باغدادلىققا ئوخشاتتى.

تَبَغْدَدَ عَلَيْهِ: كىردەيدى، غادايدى، چوڭچىلىق قىلدى.

تَبَقَّمَ يَتَبَقَّمُ تَبَقُّمًا: مەرىدى.

تَبَقَّعَ يَتَبَقَّعُ تَبَقُّعًا الثَّوْبُ: كىيىم بۇلغاندى، كىر بولۇپ كەتتى، كىر بولدى.

تَبَقَّى يَتَبَقَّى تَبَقِّيًا: قېلىپ قالدى، قالدى.

تَبَقَّى مِنْهُ: قېلىپ قالدى، ئېشىپ قالدى.

«تَبَقَّى مِنْ دَخْلِهِ بِضْعَةُ قُرُوشٍ» : ئۇنىڭ كىرىمىدىن بىرقانچە تەڭگىلا قېلىپ قالدى.

تَبَقَّى الرَّجُلَ: كىشىنى قالدۇرۇپ قېلىشقا ئورۇندى.

تَبَلَ يَتْبُلُ تَبْلاً الطَّعَامَ: تاماققا دورا – دەرمەك قوشتى.

تَبَلَ الْحُبُّ الْمَرْءَ: ئىشق – مۇھەببەت كىشىنىڭ ئەقلىنى لال قىلدى.

تَبَلَ الدَّهْرُ الْقَوْمَ: زامان قەۋمىنى مۇسىبەتكە

www.uyghurkitap.com

دۇچار قىلدى.

تَبَلْبَلَ يَتَبَلْبَلُ تَبَلْبُلاً: تىنچسىزلاندى، ئەنسىرىدى، خاتىرجەمسىزلەندى.

تَبَلْبَلَتِ الْأَفْكَارُ: پىكىرلەر قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

تَبَلْبَلَتِ اللُّغَاتُ: تىللار ئارىلىشىپ كەتتى.

تَبَلَّجَ يَتَبَلَّجُ تَبَلُّجًا الصُّبْحُ: تاڭ يورىدى.

تَبَلَّدَ يَتَبَلَّدُ تَبَلُّدًا: دۆتلىشىپ كەتتى، مەتۇ بولۇپ قالدى، كاللىسى ئىشلىمەيدىغان بولۇپ قالدى.

تَبَلَّدَ الْمَحْزُونُ: غەمكىن ئادەم بوشاپ كەتتى، سولىشىپ كەتتى.

تَبَلَّرَ يَتَبَلَّرُ تَبَلُّرًا: ساپلاشتۇردى؛ كونكرېتلاشتۇردى، ئېنىق ئايرىدى.

تَبَلَّغَ يَتَبَلَّغُ تَبَلُّغًا: قانائەت قىلدى، رازى بولدى، كۇپايىلەندى.

«حِيْنَ أَحَسَّ بِالْجُوعِ فِى بَعْضِ النَّهَارِ تَبَلَّغَ بِشَىْءٍ مِمَّا يَطُوفُ بِهِ بَاعَةُ السُّوقِ» : كۈندۈزى قورساق ئاچقان چاغدا كوچمە يېمەكلىك ساتقۇچىلاردىن ئازراق نەرسە ئېلىپ يېيىش بىلەن كۇپايىلەندى.

«تَبَلَّغَ بِشَىْءٍ مِنَ الطَّعَامِ» : ئازغىنە تاماق بىلەن قانائەتلەندى.

تَبَلَّغَ بِالْيَسِيرِ: ئاز بىلەن كۇپايىلەندى.

تَبَلَّغَ الشَّىْءَ: ياقتۇرۇپ ئىچتى.

تَبَلَّغَ بِالْأَمْرِ: يەتكۈزۈلدى.

تَبَلَّلَ يَتَبَلَّلُ تَبَلُّلاً: نەملەشتى، نەم بولدى، ھۆل بولدى.

تَبَلُّلْ: ھۆل، نەم، نەملىك.

تَبَلَّى يَتَبَلَّى تَبَلِّيًا عَلَى: تۆھمەت چاپلىدى.

تَبَلْوَرَ يَتَبَلْوَرُ تَبَلْوُرًا: ساپلاشتۇردى؛ كونكرېتلاشتۇردى، ئېنىق ئايرىدى.

تَبَلْوَرَ الْأَمْرُ: ئېنىق بولدى، دۇشمەن بولدى.

«تَبَلْوَرَ التَّفْكِيْرُ الدِّيْنِيُّ فِيالْقُرْآنِوَالْحَدِيثِ» : قۇرئان ۋە ھەدىستە دىنىي ئىدىيە مۇئەييەن ۋە روشەن شەكىلگە كىرگەن.

تَبْلِيطْ: تاش ياتقۇزۇش.

تَبْلِيغْ ج تَبْلِيغَاتْ: ئۇقتۇرماق، يەتكۈزمەك؛ ئومۇمىي ئۇقتۇرۇش، ئېلان، مۇراجىئەت ، ئۇقتۇرۇش.

«وَصَلَهُ كِتَابُ التَّبْلِيْغِ الَّذِى يُعْلِمُهُ بِمَوْعِدِ الْمُحَاكَمَةِ» : سوت ۋاقتىنى بىلدۈرىدىغان ئۇقتۇرۇش خېتى ئۇنىڭغا تەگدى.

تَبَنَ يَتْبِنُ تَبْنًا الْمَاشِيَةَ: چارۋىغا ھەلەپ ئېتىپ بەردى.

تِبْنُ: سامان، يەم ــ خەشەك، ئوت ــچۆپ.

تَبَنَّجَ يَتَبَنَّجُ تَبَنُّجًا: ھوشىنى يوقاتتى، ھوشسىزلاندى.

تَبَنَّى يَتَبَنَّى تَبَنِّيًا: بېقىۋالدى.

«تَبَنَّى الْفِكْرَةَ أَوْ نَحْوَهَا» : بىرەر خىل ئىدىيىنى تەشەببۇس قىلدى.

«مِنَ الضَّرُورِيِّ أَنْ تَتَبَنَّى الْحُكُومَةُ الْعَرَبِيَّةُ سِيَاسَةً مُوَحَّدَةً لِاسْتِرْدَادِ حُقُوقِ الْعَرَبِ فِي فِلَسْطِيْنَ» : پەلەستىندىكى ئەرەبلەرنىڭ ھوقۇقىنى قايتۇرۇۋېلىش ئۈچۈن، ئەرەب ھۆكۈمەتلىرى بىرلىككە كەلگەن سىياسەت يۈرگۈزۈشى لازىم.

تَبَنَّى الْجِسْمُ: بەدەن سەمرىدى.

تَبَنَّى اِقْتِرَاحًا: تەكلىپنى قوبۇل قىلدى، قوشۇلدى.

تَبَنَّى قَرَارًا: قارار ماقۇللىدى.

تَبَنَّى الطِّفْلَ: بوۋاقنى بېقىۋالدى.

تَبَهْرَجَ يَتَبَهْرَجُ تَبَهْرَجَةً الْمَكَانُ: جاي ياسىداق بولدى، زىننەتلەندى.

تَبَهْرَجَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ياساندى.

تَبَهَّلَ يَتَبَهَّلُ تَبَهُّلاً: لەنەت ئوقۇشتى.

تَبَوَّأَ يَتَبَوَّأُ تَبَوُّءًا الْمَكَانَ: جايغا ئورۇنلاشتى، چۈشتى.

تَبَوَّأَالْعَرْشَ: تەختكە چىقتى، تەختكە ئولتۇردى.

تَبَوَّأَ الْحُكْمَ: ھاكىمىيەتنى ئىگىلىدى، ھاكىمىيەتنى تەسەررۇپ.

«وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا

حَيْثُ يَشَاءُ» ‹قرآن›: بىز يۇسۇپنى (مىسىر زېمىنىدا) خالىغان جايدا تۇرىدىغان (مەملىكەتنى خالىغانچە) تەسەررۇپ قىلىدىغان قىلىپ يەرلەشتۇردۇق.

«تَبَوَّأَ مَنْصِبًا مُهِمًّا فِي وِزَارَةِ التَّرْبِيَةِ»: ئۇ مائارىپ مىنىستىرلىكىدە مۇھىم مەنسەپنى ئىگىلىدى.

«وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ...» ‹قرآن›: ئۇلاردىن مەدىنىدە يەرلىك بولغانلار ۋە ئىمانى كۈچلۈك بولغانلار...

تَبَوَّأَ مَكَانَةً: نوپۇزنى ئىگىلىدى.

تَبَوَّبَ يَتَبَوَّبُ تَبَوُّبًا الرَّجُلُ: دەرۋازىۋەنلىك قىلدى، ئىشىك باقار بولدى.

تَبَوَّغَ يَتَبَوَّغُ تَبَوُّغًا الدَّمُ: ئوغىسى قايىنىدى، ئاچچىقى كەلدى، تەرىكتى.

تَبَوَّلَ يَتَبَوَّلُ تَبَوُّلاً: سىيدى، كىچىك تاھارەت قىلدى.

تَبَوُّلٌ: سىيمەك، كىچىك تەرەت قىلماق.

تَبَوُّلٌ دَمَوِيٌّ: قان سىيىش، سۈيدۈكتىن زەھەرلىنىش كېسىلى.

عَدَمُ التَّبَوُّلِ: سۈيدۈك تۇتۇلۇش، سىيەلمەسلىك.

تَبَوُّلٌ لَا إِرَادِيٌّ: سۈيدۈك تۇتالماسلىق كېسىلى.

تَبْوِيبٌ: بابلارغا ئايرىماق.

«بَوَّبَ الْكِتَابَ تَبْوِيبًا حَسَنًا»: كىتاب بابلارغا ياخشى ئايرىلغان.

تِبْيَانٌ: ئېنىق، ئاشكارا، چۈشىنىشلىك.

«وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ» ‹قرآن›: ساڭا بىز كىتابنى ھەممە نەرسىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدىغان قىلىپ نازىل قىلدۇق.

تَبِيعٌ ج تِبَاعٌ و تَبَائِعُ: شاگىرت؛ تەرەپدار، ھىمايە قىلغۇچى.

تَبَيَّضَ يَتَبَيَّضُ تَبَيُّضًا: ئاقلاندى؛ قەلەي يالاتتى.

تَبْيِيضٌ: ئاقارتماق.

تَبْيِيضُ الْجُدْرَانِ: تام ئاقارتماق.

تَبَيَّنَ يَتَبَيَّنُ تَبَيُّنًا الْأَمْرُ: ئايدىڭلاشتى، روشەنلەشتى.

«قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ» ‹قرآن›: ھىدايەت گۇمراھلىقتىن ئېنىق ئايرىلدى.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا» ‹قرآن›: ئى مۆمىنلەر! ئەگەر سىلەرگە بىر پاسىق ئادەم خەۋەر ئېلىپ كەلسە، ئېنىقلاپ كۆرۈڭلار!

تَتَابَعَ يَتَتَابَعُ تَتَابُعًا: ئارقىمۇ ئارقا كەلدى، بىر - بىرىگە ئۇلىشىپ كەلدى، كەينى - كەينىدىن كەلدى، ئۈزۈلدۈرمەي كەلدى.

تَتَابَعَتِ الْأَخْبَارُ: ئارقىمۇ ئارقا خەۋەرلەر كېلىپ تۇردى.

«تَتَابَعَ سُقُوطُ الْمَطَرِ»: يامغۇر توختىماي ياغدى.

تَتَابُعٌ: ئارقىمۇ ئارقا، ئۇلاپلا، كەينى - كەينىدىن.

عَلَى التَّتَابُعِ: ئارقىمۇ ئارقا، كەينى - كەينىدىن.

بِالتَّتَابُعِ: ئارقىمۇ ئارقا، كەينى - كەينىدىن.

تَتَابُعِيٌّ: ئۇدا.

تَتَالَتْ يَتَتَالَى تَتَالِيًا الْأُمُورُ: ئۈزۈلمىدى كەينى - كەينىدىن بولۇپ تۇردى، داۋاملاشتى.

«تَتَالَتِ الْحُرُوبُ وَ الْهَزَّاتُ السِّيَاسِيَّةُ فِي الشَّرْقِ الْأَوْسَطِ مُنْذُ أَنْ أُقِيمَتْ إِسْرَائِيلُ»: ئىسرائىلىيە دۆلىتى قۇرۇلغاندىن تارتىپ ئوتتۇرا شەرقتە ئۇرۇشلار ۋە سىياسىي داۋالغۇشلار ئۈزلۈكسىز بولۇپ تۇردى.

بِالتَّتَالِي: ئارقا - ئارقىدىن، ئۈزۈلمەي، بىر - بىرىگە ئۇلىنىپ.

تَتَبَّعَ يَتَتَبَّعُ تَتَبُّعًا الْأَمْرَ: ئۈزلۈكسىز ئىزدىدى، تەكشۈردى.

تَتَبَّعَ الْهَارِبَ: قاچقۇننى قوغلىدى.

«كَانَتِ السُّلْطَاتُ تَتَتَبَّعُ مُعَارِضِيهَا حَيْ يُقِيمُونَ»: ھاكىمىيەت ئۇستىدىكىلە ئۆزىنىڭ رەقىبلىرىنى قەيەردە بولسىمۇ ئ قوغلاپ تەكشۈرۈپ تۇرىدۇ.

تَتَبَّعَ خُطَاهُ: ئۇنىڭ ئىزىغا چۈشتى، ئۇن ئۇستىدە تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى.

«قَدْ يَكُونُ مِنَ الصَّعْبِ أَنْ نَتَتَبَّعَ أَحْوَالَ الْمـ تَتَبُّعًا مُثْمِرًا فِي مُخْتَلِفِ أَنْحَاءِ الْعَالَمِ

uyghurkitap.com

دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى ئاياللارنىڭ ئەھۋالىنى ئۈنۈملۈك ھالدا ئىگىلەشنىڭ ئۆزى قىيىن مەسىلە بولۇشى مۇمكىن.

تَتَبَّعَ: ئىزدىمەك، تەكشۈرمەك.

«اَلتَّارِيخُ هُوَ تَتَبُّعُ الْحَيَاةِ الْبَشَرِيَّةِ فِي تَطَوُّرِهَا إِلَى حَالَتِهَا الْحَاضِرَةِ» : تارىخ دېگەن ئىنسانلار ھاياتىنىڭ ھازىرغا قەدەر بولغان تەرەققىياتى ئۈستىدە ئىزدىنىشتىن ئىبارەت.

تَتَرْتَرَ يَتَتَرْتَرُ تَتَرْتُرًا: ئىككىلەندى ، ئارسالدى بولدى.

تَتَرَّبَ يَتَتَرَّبُ تَتَرُّبًا: توپىغا ئايلاندى؛ توپا يۇقتى.

تَتَرَّبَ الشَّخْصُ: توپىغا مىلەندى.

تَتَرَّحَ يَتَتَرَّحُ تَتَرُّحًا: غەم - قايغۇدا قالدى.

تَتَرَّسَ يَتَتَرَّسُ تَتَرُّسًا: قالقان بىلەن قوغداندى.

تَتَرَّسَ الشَّخْصُ: قالقان ۋە دۇبۇلغا بىلەن قوغداندى.

تَتَرَّسَ الْمُحَارِبُ: جەڭچى ئۆزىنى دالدىغا ئالدى، ئىستىھكام ئارقىسىدا قوغداندى.

تَتَرَّفَ يَتَتَرَّفُ تَتَرُّفًا الْمَرْءُ: ھۇزۇرلاندى، باياشات ياشىدى، راھەت - پاراغەتتە ياشىدى.

تَتْرَى: ئارقىمۇ ئارقا، كەينى - كەينىدىن، ئۈلىنىپ، ئۈزۈلدۈرمەي.

«ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَى» «قرآن» : ئاندىن بىز پەيغەمبەرلىرىمىزنى ئارقىمۇ ئارقا ئەۋەتتۇق.

تُتْفُلٌ: تۈلكە؛ قورۇق ئوت - چۆپ.

تَتَلْمَذَ يَتَتَلْمَذُ تَتَلْمُذًا: شاگىرت بولدى.

تَتَلْمَذَ لَهُ أَوْ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا شاگىرتلىققا كىردى.

«تَتَلْمَذَ عَلَيْهِ عَدَدٌ كَبِيرٌ مِنَ الْأُدَبَاءِ وَالْكُتَّابِ» : ئۇنىڭغا نۇرغۇن ئەدىبلەر ۋە يازغۇچىلار شاگىرت بولدى.

تَتِمَّةٌ: تولۇقلىماق، تولدۇرماق.

«هٰذِهِ الدَّرَاهِمُ تَتِمَّةُ الْمِائَةِ» : بۇ يۈزىنچى دىرھەمدۇر.

تَتْمِيمٌ: ئاخىرلاشتۇرماق، تۈگەتمەك.

تَتَوَّجَ يَتَتَوَّجُ تَتَوُّجًا: تاج كىيدى.

تَتَوَّقَ يَتَتَوَّقُ تَتَوُّقًا: تەلپۈندى.

«يَتَتَوَّقُ الْمُغْتَرِبُ إِلَى وَطَنِهِ» : مۇساپىر ئادەم ئۆز يۇرتىغا تەلپۈنىدۇ.

تَثَاءَبَ يَتَثَاءَبُ تَثَاؤُبًا الرَّجُلُ: ئەسنىدى، ئەسنەك تۇتتى.

تَثَاقَبَ الْأَخْبَارَ: رازۋېدكىچىلىق قىلدى، چارلىدى، تەكشۈردى.

تَثَاؤُبٌ. تَثَاءَبَةٌ: ئەسنەك.

«كَانَتِ الْمُحَاضَرَةُ مُمِلَّةً تَبْعَثُ عَلَى التَّثَاؤُبِ» : لېكسىيە زېرىكەرلىك بولۇپ، كىشىنى ئەسنىتەتتى.

تَثَاقَلَ يَتَثَاقَلُ تَثَاقُلاً الشَّخْصُ: ئېغىر - بېسىق بولۇۋالدى، تەمكىن بولۇۋالدى.

تَثَاقَلَ عَلَى الشَّيْءِ: ئارتىلىۋالدى، يۆلىنىۋالدى.

تَثَاقَلَ عَنْ صَدِيقِهِ: دوستىغا ياردەم بېرىشنى ئارقىغا تارتتى، دوستىغا ياردەم بېرىشتىن باش تارتتى، دوستىغا ياردەم بېرىشتە سۆرەلمىلىك قىلدى.

«يَتَثَاقَلُ بَعْضُ الْمُوَظَّفِينَ عَنْ إِنْجَازِ أَعْمَالِهِمْ فِي مَوَاعِيدِهَا» : بەزى خىزمەتچىلەر خىزمىتىنى ۋاقتىدا ئورۇنلاشتا سۆرەلمىلىك قىلدى.

تَثَبُّتٌ: قەتئىي ئىشەنمەك، چىن پۈتمەك.

عَنْ تَثَبُّتٍ: قەتئىي ئىشەنچ بىلەن.

«يَحْرِصُ الْمُسْلِمُونَ عَلَى التَّثَبُّتِ مِنْ رُؤْيَةِ الْهِلَالِ قَبْلَ الْبَدْءِ فِي الصَّوْمِ» : مۇسۇلمانلار روزا تۇتۇشتىن بۇرۇن ئاي كۆرۈشنى ئېنىقلىۋېلىشقا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلىدۇ.

تَثْرِيبٌ: مالامەت، كايىش، ئەيىبلەش.

«لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ» «قرآن» : بۈگۈن سىلەر ئەيىبلەشكە ئۇچرىمايسىلەر.

تَثَقَّبَ يَتَثَقَّبُ تَثَقُّبًا الشَّيْءُ: يىرتىلدى، تېشىلدى.

تَثَقَّفَ يَتَثَقَّفُ تَثَقُّفًا الطَّالِبُ: ئوقۇغۇچى تەربىيىلەندى.

«تَثَقَّفَ ثَقَافَةً إِسْلَامِيَّةً وَ ثَقَافَةً غَرْبِيَّةً» : ئىسلام مەدەنىيىتى ۋە غەرب مەدەنىيىتى بىلەن تەربىيىلەندى.

تَثَقَّفَ عَلَى يَدِ أُسْتَاذِهِ: ئۇستازىدىن ئىلىم ئالدى.

تَثْقِيفٌ: تەربىيىلىمەك.

تَثْقِيفٌ ذَاتِيٌّ: ئۆزىنى تەربىيىلەش.

تَثَلَّمَ يَتَثَلَّمُ تَثَلُّمًا: پۇچۇق بولدى، يېرىق بولدى.

تَثْلِيثٌ: ئۈچ ھەسسە قىلماق؛ (يەرنى) ئۈچ قېتىم ئاغدۇرماق؛ خىرىستىئانلارنىڭ ئەقىدىسىدە ئاتا-بالا ۋە روھۇلقۇددۇستىن ئىبارەت ئۈچىنىڭ بىرگەۋدە بولۇش پرىنسىپى، ئۈچ بىرلىك قارىشى.

تَثْلِيجٌ: مۇزلاتماق، توڭلاتماق.

تَثَمَّلَ يَتَثَمَّلُ تَثَمُّلاً مَا فِي الْإِنَاءِ: قاچىدىكى نەرسىنى ئوتلاپ ئىچتى.

تَثَنَّى يَتَثَنَّى تَثَنِّيًا الشَّجَرُ: دەرەخ ئىرغاڭلىدى.

تَثَنَّى الشَّخْصُ فِي مَشْيِهِ: ئىرغاڭلاپ ماڭدى، غادايدى، گىدەيدى.

«كَانَتِ الْفَتَاةُ تَتَثَنَّى فِي مَشْيِهَا دَلاَلاً»: قىز نازلىنىپ ئىرغاڭلاپ ماڭاتتى.

تَثَوَّبَ يَتَثَوَّبُ تَثَوُّبًا: نەپلە ناماز ئوقىدى، ساۋاپ تاپتى.

تَثَوَّلَ يَتَثَوَّلُ تَثَوُّلاً النَّاسُ: كىشىلەر يىغىلدى.

تَثَوَّلَ عَلَيْهِ الْقَوْمُ: ھەممە بىرلىكتە ھۇجۇم قىلدى.

تَثْوِيبٌ: نامازغا چاقىرىش.

تَثْوِيرٌ: قوزغاش.

«لَمْ يَكُنْ مِنَ الْيَسِيرِ تَثْوِيرُ الْفَلاَّحِين بَعْدَ قُرُونٍ مِنَ الْحُكْمِ الْإِقْطَاعِيِّ»: فېئودالىزىم ھۆكۈمرانلىقىدا ئەسىرلەر ياشىغان دېھقانلارنى قوزغاش ئانچە ئوڭاي ئەمەس.

تَثَيَّبَ يَتَثَيَّبُ تَثَيُّبًا الْمَرْأَةُ: ئايال چوكان بولدى.

تَجَادَلَ يَتَجَادَلُ تَجَادُلاً: مۇنازىرىلەشتى؛ دۈشمەنلەشتى، جېدەللەشتى.

تَجَاذَبَ يَتَجَاذَبُ تَجَاذُبًا: ئۆزئارا ئىنتىلدى، ئۆزئارا تۇتاشتى، ئۆزئارا بىرىكتى.

تَجَاذَبَ الْقَوْمُ الشَّيْءَ: تالىشىشتى.

تَجَاذَبَ أَطْرَافَ الْحَدِيثِ: بەس-بەس بىلەن سۆزلەپ كەتتى، ھەممە ئۆز ئالدىغا پاراڭ سالدى، پىكىر ئالماشتۇردى.

«إِنَّ هَذَا الْجِيلَ الْجَدِيدَ لاَ يَقْوَى عَلَى مُقَاوَمَةِ الْأَفْكَارِ وَالْاِتِّجَاهَاتِ الَّتِي تَتَجَاذَبُهُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ»: بۇ يېڭى ئەۋلاد ئۆزىنى تەرەپ-تەرەپتىن تالىشىۋاتقان ئىدىيە ۋە خاھىشلارغا قارشى تۇرۇشتىن ئاجىز كەلمەكتە.

«يَسُرُّنِي أَنْ نَتَجَاذَبَ أَطْرَافَ الْحَدِيثِ»: پاراڭلاشساق خۇش بولىمەن.

تَجَاذُبٌ: تالاشماق، تارتىشماق.

تَجَاذُبٌ طَبِيعِيٌّ: تەبىئىي ئارىلاشماق، تەبىئىي بىرىكمەك، تەبىئىي ئاشماق.

تَجَاذُبٌ كِيمِيَاوِيٌّ: خىمىيۋى بىرىكمە.

تِجَارَةٌ: تىجارەت قىلماق، سودا قىلماق.

بَيْتُ التِّجَارَةِ: ماگىزىن، سودا دۇكىنى.

تِجَارَةٌ خَاسِرَةٌ: زىيانلىق سودا.

غُرْفَةُ التِّجَارَةِ: سودىگەرلەر بىرلەشمىسى.

تَجَارَى يَتَجَارَى تَجَارِيًا: ماسلاشتى، مۇۋاپىقلاشتى، ئويغۇنلاشتى.

تَجَارَى الْعَادَةَ: ئادەتكە ئويغۇنلاشتى، ئادەتكە ماسلاشتى.

تِجَارِيٌّ: سودا خاراكتېرلىك، سودىغا مەنسۇپ، سودا ئىشلىرىغا مەنسۇپ.

اِتِّفَاقٌ تِجَارِيٌّ: سودا كېلىشىمى.

اَلرَّأْسَمَالُ التِّجَارِيُّ: سودا كاپىتالى.

حَرَكَةٌ تِجَارِيَّةٌ: سودا-سېتىق ئىشى.

«اِزْدَهَرَتِ الْحَرَكَةُ التِّجَارِيَّةُ فِي الْبِلاَدِ بِفَضْلِ الْاِسْتِقْرَارِ وَ زِيَادَةِ الدَّخْلِ الْقَوْمِيِّ»: مۇقىملىق ۋە مىللىي دارامەتنىڭ ئېشىشى بىلەن مەملىكەتتە سودا-تىجارەت ھەرىكىتى گۈللەندى.

غُرْفَةٌ تِجَارِيَّةٌ: سودا ئىدارىسى، تىجارەتچىلەر جەمئىيىتى، تىجارەتچىلەر ئۇيۇشمىسى.

شِرْكَةٌ تِجَارِيَّةٌ: سودا شىركىتى.

تَجَافَى يَتَجَافَى تَجَافِيًا عَنْ: قارارلاشمىدى، يىراق بولدى.

www.uyghurkitap.com

«تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ يانلىرى ئورۇن - كۆرپىدىن يىراق بولىدۇ.

تَجَالَدَ يَتَجَالَدُ تَجَالُدًا عَلَى: قارشىلىق كۆرسەتتى، قارشى كۈرەش قىلدى، قارشىلاشتى.

تَجَالَسَ يَتَجَالَسُ تَجَالُسًا الْقَوْمُ: ئولتۇرۇشتى، يىغىن ئاچتى، مەجلىس ئاچتى.

تَجَانَسَ يَتَجَاهَلُ تَجَانُسًا الْأَمْرَانِ: ئىككىسىنىڭ تۈرى ئوخشاپ قالدى، ئوخشىشىپ كەتتى.

تُجَاهَ: ئالدى تەرەپ، ئالدى، ئۇدۇل، روبىرو، ئالدىدا، ھۇزۇرىدا.

«لَاتَكُنْ مُتَعَجْرِفًا تُجَاهَ النَّصْرِ»: غەلىبە ئالدىدا مەغرۇرلىنىپ كەتمە.

قَعَدَ تُجَاهِي: مېنىڭ ئۇدۇلۇمدا ئولتۇردى.

تَجَاهَلَ يَتَجَاهَلُ تَجَاهُلاً: بىلمەس بولۇۋالدى، كۆز يۇمۇۋالدى.

«كَيْفَ يُرِيدُونَ تَحْقِيقَ السَّلَامِ وَهُمْ يَتَجَاهَلُونَ حُقُوقَ الْفِلَسْطِينِيِّينَ الْمَشْرُوعَةَ»: ئۇلار پەلەستىنلىكلەرنىڭ قانۇنىي ھوقۇقىغا كۆز يۇمۇۋېلىۋاتسا، قانداقمۇ تىنچلىقنى ئىشقا ئاشۇرماقچى بولىدۇ.

تَجَاوَزَ يَتَجَاوَزُ تَجَاوُزًا عَنِ الشَّيْءِ: كۆز يۇمدى.

تَجَاوَزَ عَنِ الرَّجُلِ: ئەپۇ قىلدى، كەچۈردى.

«أُولَئِكَ الَّذِيْنَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَاعَمِلُوا وَ نَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ» ‹قرآن›: ئەنە شۇنداق كىشىلەرنىڭ ياخشى ئىشلىرىنى قوبۇل قىلىپ، يامان ئىشلىرىنى كەچۈرۈم قىلىمىز.

تَجَاوَزَ الْمَكَانَ: جايدىن ئۆتۈپ كەتتى.

تَجَاوَزَ الْمُدَّةَ الْمُحَدَّدَةَ: بەلگىلەنگەن ۋاقىتتىن ئۆتۈپ كەتتى.

تَجَاوَزْنَا التَّقْلِيْدَ إِلَى الْإِبْتِكَارِ: تەقلىد قىلىشتىن ئىجاد قىلىشقا ئۆتتۇق.

كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنْ هَاتَيْنِ الْأُخْتَيْنِ قَدْ تَجَاوَزَتِ الثَّمَانِيْنَ عَامًا: بۇ ئىككى ھەمشىرىنىڭ ھەر بىرى 80 ياشتىن ھالقىغان.

تَجَحْفَلَ يَتَجَحْفَلُ تَجَحْفُلاً: يىغىلدى، توپلاندى.

تَجَدَّدَ يَتَجَدَّدُ تَجَدُّدًا: يېڭىلاندى.

«تَتَجَدَّدُ حَاجَاتُ الْإِنْسَانِ وَالْمُجْتَمَعِ وَفْقًا لِسُنَّةِ التَّطَوُّرِ»: تەرەققىياتنىڭ قانۇنىيىتىگە ئاساسەن ئىنسانلارنىڭ ۋە جەمئىيەتنىڭ ئېھتىياجى يېڭىلىنىپ تۇرىدۇ.

تَجْدِيْدٌ: يېڭىلىماق، ئىسلاھ قىلماق.

تَجْدِيدِيٌّ: يېڭىلىق، گۈللىنىش، جەدىدىزىملىق.

تَجْدِيْرٌ: پۈتۈنلەي يوقاتماق، تۈپ يىلتىزىدىن يوقاتماق.

تَجْدِيفٌ ج تَجَادِيفُ: كۇپۇرلۇق قىلىش، ئاللاھقا تىل تەگكۈزۈش.

مَرْكَبٌ تَجْدِيْفٍ: قېيىق، قولۋاق.

تَجَذَّمَ يَتَجَذَّمُ تَجَذُّمًا: ماخاۋ كېسىلىگە گىرىپتار بولدى.

تَجِرَ يَتْجَرُ تَجْرًا و تِجَارَةً الرَّجُلُ: سودا قىلدى، تىجارەت قىلدى.

تَجْرِبَةٌ ج تَجَارِبُ: سىناق، تەجرىبە، سىناپ كۆرۈش.

تَحْتَ التَّجْرِبَةِ: سىناق ئاستىدا، سىناقتا.

اَلتَّجَارِبُ النَّوَوِيَّةُ الذَّرِّيَّةُ: ئاتوم يادرو سىنىقى.

تَجَرْثَمَ يَتَجَرْثَمُ تَجَرْثُمًا: يىغىلىۋالدى، تۈگۈلىۋالدى، تۆۋەنگە چۈشۈپ كەتتى.

تَجَرَّحَ يَتَجَرَّحُ تَجَرُّحًا: ئېغىر يارىلاندى.

تَجَرَّدَ يَتَجَرَّدُ تَجَرُّدًا لَهُ: پۈتۈنلەي بېرىلدى، پۈتۈن زېھنىنى قويدى.

«تَجَرَّدَ عَنِ اللَّذَّاتِ الدُّنْيَوِيَّةِ»: دۇنيانىڭ نازۇ نېمەتلىرىدىن ۋاز كەچتى.

تَجَرَّدَ مِنْ مَالِهِ: پۈتۈن مېلىدىن ۋاز كەچتى، پۈتۈن مېلىنى سەدىقە قىلدى.

تَجَرَّعَ يَتَجَرَّعُ تَجَرُّعًا الْمَاءَ: سۇنى ئوتلاپ - ئوتلاپ ئىچتى.

«يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ» ‹قرآن›: ئۇنى يۇتۇملاپ ئىچىپ تەسلىكتە يۇتىدۇ.

تَجَرَّعَ غُصَصَ الْغَيْظِ: ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتتى، دەردىنى ئىچىگە يۇتتى.

تَجَرَّمَ يَتَجَرَّمُ تَجَرُّمًا عَلَيْهِ: قىلمىغان جىنايەت

بىلەن قارلىدى.

تَجْرِيبٌ: تەجرىبە، سىناق.

اَلتَّجْرِيبِيَّةُ: تەجرىبىچىلىك.

تَجْزِأَةٌ: تەقسىم قىلماق، بۆلمەك.

بَيْعٌ بِالتَّجْزِأَةِ: پارچە سودا، پارچە سېتىش.

تَاجِرُ التَّجْزِأَةِ: پارچە سېتىش سودىگىرى.

تَجَزَّأَ يَتَجَزَّأُ تَجَزُّأً الشَّيْءُ: بۆلۈندى، تەقسىم قىلىندى.

«فِلَسْطِينُ جُزْءٌ لَايَتَجَزَّأُ مِنَ الْوَطَنِ الْعَرَبِيِّ» : پەلەستىن ئەرەب يۇرتىنىڭ ئايرىلماس بىر قىسمى.

تَجَزَّءَ الْقَوْمُ الشَّيْءَ: تەقسىم قىلىشۋالدى، بۆلۈشۋالدى.

«تَصَرَّفَ النَّاسُ اِلَى غَنِيْمَةٍ فَتَجَزَّؤُوهَا» : كىشىلەر غەنىيمەتكە تارالدى ـ دە، ئۇنى بۆلىشىۋالدى.

تَجَسَّدَ يَتَجَسَّدُ تَجَسُّدًا: گەۋدىلەندى.

تَجَسَّسَ يَتَجَسَّسُ تَجَسُّسًا: ئاخبارات ئىگىلىدى، رازۋېدكا قىلدى.

«وَلَاتَجَسَّسُواوَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا» ‹قرآن› : (مۆمىنلەرنىڭ ئەيىبىنى) ئىزدىمەڭلار، بىر ـ بىرىڭلارنىڭ غەيۋىتىنى قىلماڭلار.

«كَانَ يَنْطَلِقُ إِلَى الْمَدِيْنَةِ يَتَجَسَّسُ الْأَخْبَارَ» : ئۇ شەھەرگە بېرىپ تىڭ ـ تىڭلايتتى ۋە ئاخباراتلارنى ئوغرىلىقچە يەتكۈزەتتى.

تَجَسَّمَ يَتَجَسَّمُ تَجَسُّمًا: گەۋدىلەندى، چوڭ كۆرۈندى.

«تَذَكَّرَ وَالِدَهُ وَقَدْ تَجَسَّمَتْ أَمَامَهُ صُورَتُهُ وَهُوَ يَعْمَلُ فِي الْحَقْلِ» : ئۇ دادىسىنى ئەسلىدى، ئۇنىڭ دادىسىنىڭ سۈرىتى ئېتىزلىقتا ئىشلەۋاتقان ھالدا ئۇنىڭ ئالدىدا گەۋدىلەندى.

تَجَسُّسِيٌّ: ئىشپىيونلۇق، جاسۇسلۇققا تەۋە، ئاخباراتچىلىق.

«أَثَارَالْحَادِثُ التَّجَسُّسِيُّ الْأَخِيْرُ ضَجَّةً كَبِيْرَةً» : كېيىنكى جاسۇسلۇق ۋەقەسى زور غۇلغۇلا قوزغىدى.

تَجَشَّأَ يَتَجَشَّأُ تَجَشُّأً: ھىق تۇتتى، كېكەردى.

«مَلَأَ بَطْنَهُ بِمَا لَذَّ وَطَابَ ثُمَّ خَرَجَ يَتَجَشَّأُ نَشْوَانَ» قورسىقىنى لەززەتلىك نازۇ نېمەتلەر بىلەن تولدۇردى، ئاندىن كېكىرىپ خۇش كەيىپ ھالدا چىقتى.

تَجَشَّعَ يَتَجَشَّعُ تَجَشُّعًا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا قاتتىق بېرىلدى، ھېرىسمەن بولدى.

تَجَشَّمَ يَتَجَشَّمُ تَجَشُّمًا: جاپا چەكتى، مۇشەققەت تارتتى.

«تَجَشَّمَ عَنَاءَ السَّفَرِ لِزِيَارَةِ ابْنِهِ» : ئوغلىنى يوقلاش ئۈچۈن سەپەرنىڭ جاپا ـ مۇشەققىتىنى تارتتى.

تَجَعَّدَ يَتَجَعَّدُ تَجَعُّدًا الْوَجْهُ: يۈز قورۇلۇپ كەتتى.

تَجَعَّدَ الشَّعْرُ: چاچ بۇدرە بولدى.

تَجَعُّدٌ ج تَجَعُّدَاتٌ: يۈزگە چۈشكەن قورۇقلار.

«خَالَ أَنَّ وَجْهَ أُمِّهِ يَشِيخُ لَحْظَةً بَعْدَ لَحْظَةٍ وَأَنَّ تَجَعُّدَاتِهِ تَتَضَاعَفُ...» : ئۇ ئانىسىنىڭ بارغانسىرى ياشىنىپ قېلىۋاتقانلىقىنى، ئۇنىڭ يۈزىدىكى قورۇقلارنىڭ بارغانسىرى كۆپىيىۋاتقانلىقىنى خىيال قىلدى.

تَجْعِيدٌ ج تَجَاعِيدُ: قورۇق، پۈرۈك، قاتلاق.

تِجْفَافٌ ج تَجَافِيْفُ: ساۋۇت، پولات قالپاق.

تَجِلَّةٌ: ھۆرمەتلىمەك، ئۇلۇغلىماق، ئىززەتلىمەك.

«فَعَلْتُ هَذَا مِنْ تَجِلَّتِكَ» : مەن بۇنى سىنىڭ ھۆرمىتىڭ ئۈچۈن قىلدىم.

تَجَلَّدَ يَتَجَلَّدُ تَجَلُّدًا: باش ئەگمىدى، قەتئىي بويسۇنمىدى، ساباتلىق بولدى.

«لَوْلَا إِيمَانُهُ لَمَا اسْتَطَاعَ أَنْ يَتَجَلَّدَ عَلَى فَقْدِ ابْنِهِ الْوَحِيْدِ بِمِثْلِ هَذَا الْهُدُوءِ وَرِبَاطَةِ الْجَأْشِ» : ئەگەر ئۇنىڭ ئىمانى كۈچلۈك بولمىغان بولسا، ئۆزىنىڭ بىردىنبىر ئوغلىدىن ئايرىلىپ قالغىنىغا بۇنداق ئېغىر ـ بېسىقلىق ۋە ساباتلىق بىلەن چىدىمىغان بولاتتى.

تَجَلَّطَ يَتَجَلَّطُ تَجَلُّطًا الدَّمُ: قان ئۇيۇپ قالدى.

تَجَلَّلَ يَتَجَلَّلُ تَجَلُّلاً: ئۇلۇغلىندى، ئورالدى، كىيدى.

www.uyghurkitap.com

«تَجَلَّلَتْ بِالسَّوَادِ حُزْنًا عَلَى فَقْدِ زَوْجِهَا» : ئۇ ئېرىنىڭ ئۆلۈمىگە قايغۇرۇپ قارىلىق تۇتتى.

تَجَلَّى يَتَجَلَّى تَجَلِّيًا: يورۇدى، روشەن بولدى، نامايەن بولدى، ئايدىڭلاشتى.

«وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى» «قۇرئان» : يورۇغان چاغدىكى كۈندۈز بىلەن قەسەمكى.

تَجَلَّى الْأَمْرُ: ئىش ئايدىڭلاشتى.

«تَتَجَلَّى الْمُسَاوَاةُ بِأَجْلَى صُوَرِهَا أَيَّامَ الْحَجِّ» : ھەج قىلىش كۈنلىرىدە باراۋەرلىك ئەڭ روشەن شەكىلدە نامايەن بولىدۇ.

«إِذَانْبَطَرْتَ إِلَى الْمُسْتَقْبَلِ فَسَتَرَى مَشْهَدًا مُشْرِقًا يَتَجَلَّى لِلْعَيَانِ» : كېلەچەككە قارىساڭ، پارلاق ئىستىقبال ئالدىڭدا نامايەن بولىدۇ.

تَجَمَّدَ يَتَجَمَّدُ تَجَمُّدًا: توڭلىدى، قاتتى، ئۇيۇدى.

تَجَمَّدَ الرَّجُلُ فِى مَكَانِهِ: ئورنىدا قېتىپ قالدى.

تَجَمَّدَ الدَّمُ فِى عُرُوقِهِ: قورقۇپ تىترەپ كەتتى، قورقۇپ چۆچۈپ كەتتى.

«تَجَمَّدَ مَاءُ النَّهْرِ» : دەريا سۈيى مۇز تۇتتى.

«تَجَمَّدَتْ قَطَرَاتُ الْمَاءِ بِسُرْعَةٍ» : سۇ تامچىلىرى تېزدىن توڭلاپ قالدى.

تَجَمَّرَ يَتَجَمَّرُ تَجَمُّرًا الْقَوْمُ: توپلاندى، يىغىلدى.

تَجَمَّعَ يَتَجَمَّعُ تَجَمُّعًا: يىغىلدى، توپلاندى.

«تَجَمَّعَ الْمُتَظَاهِرُونَ أَمَامَ مَبْنَى السَّفَارَةِ» : نامايىشچىلار كونسۇلخانا ئالدىغا توپلاشتى.

«سَأَزُورُكَ حَيْثُ تَتَجَمَّعُ أُسْرَتُكَ» : مەن سېنى سېنىڭ ئائىلەڭ جەم بولغان جايدا يوقلايمەن.

تَجَمُّعٌ ج تَجَمُّعَاتٌ: توپلاشماق، بىرلەشمەك.

«اِنْتَشَرَتِ الْمَدَارِسُ الْقُرْآنِيَّةُ وَسَطَ التَّجَمُّعَاتِ الْإِسْلَامِيَّةِ فِي إِفْرِيقِيَا» : ئافرىقىدا مۇسۇلمانلار توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان جايلاردا قارىخانىلار بىرقەدەر ئومۇملاشقان.

تَجَمَّلَ يَتَجَمَّلُ تَجَمُّلًا: بېزەلدى، زىننەتلەندى، چىرايلىق بولدى.

تَجَمْهَرَ يَتَجَمْهَرُ تَجَمْهُرًا الْقَوْمُ: قەۋم يىغىلدى، قەۋم توپلاندى.

«تَجَمْهَرَ الْآلَافُ مِنَ الْمُوَاطِنِيْنَ إِحْتِجَاجًا عَلَى رَفْعِ الْأَسْعَارِ» : مىڭلىغان ۋەتەنداشلار باھانىڭ ئۆرلەپ كەتكىنىگە نارازىلىق بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن توپلاندى.

تَجْمِيدٌ: توڭلاتماق.

تَجْمِيدُ الْأَسْعَارِ: باھانى مۇقىملاشتۇرۇش، باھانىڭ ئۆسۈپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش.

تَجْمِيشٌ: غىدىقلىماق.

تَجْمِيلٌ: گۈزەللەشتۈرمەك، چىرايلىق قىلماق، پەرداز قىلماق، بېزىمەك.

«تَقُومُ بَعْضُ الْمُدُنِ بِحَمَلَاتٍ تَجْمِيلِيَّةٍ لِإِظْهَارِ الْمَدِينَةِ بِأَحْسَنِ وَجْهٍ مُمْكِنٍ» : بەزى شەھەرلەردە مۇمكىنقەدەر شەھەرنى چىرايلىق قىلىش ئۈچۈن گۈزەللەشتۈرۈش ئىشلىرى ئېلىپ بېرىلماقتا.

مُسْتَحْضَرَاتُ التَّجْمِيلِ: گىرىم بۇيۇملىرى، پەرداز بۇيۇملىرى.

تَجَنَّبَ يَتَجَنَّبُ تَجَنُّبًا: ساقلاندى، يىراق بولدى.

«كُلُّ حَضَارَةٍ تَأْتِي تَأْخُذُ مَزَايَا مَا قَبْلَهَا وَ تَتَجَنَّبُ عُيُوبَهَا» : ھەر بىر مەدەنىيەت ئىلگىرىكى مەدەنىيەتلەرنىڭ ئالاھىدىلىكىنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنىڭ بولمىغۇر تەرەپلىرىدىن ساقلىنىدۇ.

تَجَنَّدَ يَتَجَنَّدُ تَجَنُّدًا: سەپەرۋەر بولدى، تەييارلاندى، تەييارلىق قىلدى؛ ئەسكەر بولدى

«تَجَنَّدَ مُتَعَلِّمُو الْقَرْيَةِ لِمَحْوِ الْأُمِّيَّةِ بَيْنَ أَبْنَاءِ قَرْيَتِهِمْ» : يېزا ئاھالىسى ئىچىدە ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش ئۈچۈن يېزا ئوقۇغۇچىلىرى سەپەرۋەر بولدى.

تَجَنَّدَ لِلْأَمْرِ: تەييارلاندى، تەييارلىق قىلدى.

تَجَنَّدَ الشَّابُّ: يىگىت ھەربىيگە كىردى، ئەسكەر بولدى، ھەربىيلىككە قاتناشتى.

تَجَنَّسَ يَتَجَنَّسُ تَجَنُّسًا فُلَانٌ: دۆلەت تەۋەلىكىگە ئېرىشتى، تەۋەلىكىگە ئۆتتى.

تَجَنُّسٌ: تەۋەلىكىگە ئۆتۈش.

«اَلْهِجْرَةُ مِنْ بَلَدٍ إِلَى بَلَدٍ وَالتَّجَنُّسُ بِجِنْسِيَّتِهِ

أَصْبَحَتْ ظَاهِرَةً مَأْلُوفَةً فِى هَذَا الْعَصْرِ» : بىر دۆلەتتىن يەنە بىر دۆلەتكە كۆچۈپ بېرىپ ئۆزىنىڭ تەۋەلىكىگە ئۆتۈش بۇ ئەسىردە ھەممىگە تونۇش ھادىسىگە ئايلاندى.

تَجَنَّى يَتَجَنَّى تَجَنِّيًا: جىنايەت ئۆتكۈزدى ، يامانلىق قىلدى ، يولسىزلىق قىلدى.

«يَتَجَنَّى الْمُغْرِضُ عَلَى النَّاسِ بِاتِّهَامَاتِهِ الْبَاطِلَةِ» : يامان غەرەزلىك ئادەم كىشىلەرگە يامانلىق قىلىپ بىكارلا تۆھمەت چاپلايدۇ.

تَجْنِيدٌ: ئەسكەرلىككە ئېلىش.

تَجْنِيدُ الْجَمَاهِيرِ: ئاممىنى سەپەرۋەر قىلىش، ئاممىنى قوزغاش.

تَجْنِيدٌ إِجْبَارِيٌّ: مەجبۇرىي ھەربىي خىزمەت ئۆتەش.

إِدَارَةُ التَّجْنِيدِ: ئەسكەر ئېلىش ئىدارىسى.

تَجَهَّمَ يَتَجَهَّمُ تَجَهُّمًا: قاپىقىنى تۈرۈۋالدى.

«هُنَالِكَ سَاعَاتٌ تَتَجَهَّمُ لَهُ فِيهَا الْحَيَاةُ وَتَقْسُو عَلَيْهِ» : ئۇنىڭغا ھايات قوشۇمىسىنى تۈرۈۋالىدىغان ۋە قوپاللىق قىلىدىغان چاغلارمۇ بار.

تَجْوَابٌ: كىرىش؛ ئايلىنىش.

تَجْوَالٌ: سەيلە قىلماق، جەۋلان قىلماق.

تَجَوَّزَ يَتَجَوَّزُ تَجَوُّزًا فِي الصَّلاَةِ: نامازنى يەڭگىل ئوقۇدى.

تَجَوَّزَ عَنِ الرَّجُلِ: كەچۈردى، ئەپۇ قىلدى.

تَجَوَّفَ يَتَجَوَّفُ تَجَوُّفًا: بوش قالدى، كاۋاك قالدى.

تَجَوَّلَ يَتَجَوَّلُ تَجَوُّلاً: بىر جايدىن ئىككىنچى بىر جايغا يۆتكەلدى، ئايلاندى، كەزدى.

تَجَوُّلٌ: سەيلە قىلماق، ئايلانماق

حَصْرُ التَّجَوُّلِ. مَنْعُ التَّجَوُّلِ: يۇرۇشنى مەنئى قىلىش.

تَجْوِيفٌ ج تَجَاوِيفُ: كولاش، قېزىش، ئىچكى بوشلۇق.

تَجْوِيفُ الْقَلْبِ: كۆكرەك بوشلۇقى.

تَحَابَّ يَتَحَابُّ تَحَابًّاالْقَوْمُ: كۆڭۈللۈك ئۆتتى، ياخشى كۆرۈشتى، دوستلاشتى.

تَحَاتَّ يَتَحَاتُّ تَحَاتًّا الشَّعْرُ: چاچ چۈشۈپ كەتتى، تۆكۈلۈپ كەتتى، تۇزۇپ كەتتى.

تَحَاتَّ الشَّيْءُ: چېچىلىپ كەتتى.

تَحَاتَّتِ الْأَسْنَانُ: چىشلار چۈشۈپ كەتتى.

تَحَاجَّ يَتَحَاجُّ تَحَاجًّا الْقَوْمُ: جېدەللەشتى، مۇنازىرىلەشتى.

«وَإِذْيَتَحَاجُّونَ فِي النَّارِفَيَقُولُ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّالَكُمْ تَبَعًا» «قرآن» : ئۇ چاغدا ئۇلار دوزاختا ئۆزئارا مۇنازىرىلىشىدۇ. ئاجىز (ئەگەشكۈچىلەر) ھاكاۋۇر ئەگەشتۈرگۈچىلىرىگە: «شۈبھىسىزكى، بىز سىلەرگە ئەگەشكەنىدۇق. . .» دەيدۇ.

تَحَاجَى يَتَحَاجَى تَحَاجِيًا الْقَوْمُ: تېپىشتى ، ئېيتىشتى.

تَحَادَبَ يَتَحَادَبُ تَحَادُبًا: دوك بولۇپ قالدى.

تَحَادَثَ يَتَحَادَثُ تَحَادُثًا الْقَوْمُ: پاراڭلاشتى، ئۆزئارا سۆزلەشتى.

تَمَادَلَ يَتَمَادَلُ تَمَادُلاً: ئېگىلدى.

تَحَاذَى يَتَحَاذَى تَحَاذِيًا: بىر -بىرىنىڭ ئۇدۇلىدا بولدى، بىر - بىرىگە قارىمۇ قارشى تۇردى.

تَحَارَبَ يَتَحَارَبُ تَحَارُبًا: جەڭ قىلدى، ئۇرۇش قىلدى.

تَحَارَضَ يَتَحَارَضُ تَحَارُضًا عَلَى الْعَمَلِ: ئۆزئارا ئىلھام بېرىشتى.

تَحَارِيقُ: قۇرغاقچىلىق، قۇرغاقچىلىق ئاپىتى.

تَحَاسَدَ يَتَحَاسَدُ تَحَاسُدًا: ئۆز ئارا ھەسەت قىلىشتى، بىر - بىرىگە ھەسەت قىلىشتى.

«لاَ تَحَاسَدُوا وَلاَ تَبَاغَضُوا وَلاَتَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَاللّٰهِ إِخْوَانًا» «حديث» : ئۆز ئارا ھەسەت قىلىشماڭلار، دۈشمەنلەشمەڭلار، ئۆز ئارا ئاغرىق - ئاداۋەتتە بولماڭلار، ئاللاھنىڭ قېرىنداش بەندىلىرىدىن بولۇڭلار.

تَحَاشَدَ يَتَحَاشَدُ تَحَاشُدًا: توپلاندى، يىغىلدى، جەم بولدى.

تَحَاشَى يَتَحَاشَى تَحَاشِيًا: ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

تَحَاشَى عَنْ كَذَا: قاچتى، نېرى تۇردى، ساقلاندى.

«غَادَرْتُ الْمَكَانَ لِكَيْ أَتَحَاشَى الْجِدَالَ مَعَهُ» :

uyghurkitap.com

ئۇنىڭ بىلەن جىھەتلىشىشتىن ئۆزۈمنى چەتكە ئېلىپ ئورنۇمدىن ئايرىلدىم.

تَحَاقَدَ يَتَحَاقَدُ تَحَاقُدًا الْقَوْمُ: ئۆچەكەشتى، دۈشمەنلەشتى.

«عَجَبِي لِقَوْمٍ يَتَحَاقَدُونَ وَهُمْ هَدَفٌ لِحَقْدِ الْأَعْدَاءِ» : دۈشمەنلەرنىڭ دۈشمەنلىك نىشانى بولۇپ تۇرۇقلۇق، ئۆزئارا دۈشمەنلىشىدىغان قەۋمدىن ھەيرانمەن.

تَحَاكَّ يَتَحَاكُّ تَحَاكًّا: مۇسابىقىلەشتى؛ سۆركۈلۈشتى.

تَحَاكَمَ يَتَحَاكَمُ تَحَاكُمًا الطَّرَفَانِ: دەۋالاشتى، ئەرز قىلدى.

«يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ» ‹قرآن›: ئۇلار ئەرزىنى شەيتاننىڭ ئالدىغا ئېلىپ بارماقچى بولۇۋاتىدۇ. ھالبۇكى، ئۇلار شەيتاننى ئىنكار قىلىشقا بۇيرۇلغان.

تَحَالَفَ يَتَحَالَفُ تَحَالُفًا الْقَوْمُ: ئىتتىپاق تۈزدى، ئىتتىپاق تۈزۈشتى.

تَحَالُفٌ: ئىتتىپاق تۈزمەك ، كېلىشىم تۈزمەك، بىرلىك، ئۇيۇشما، بىرلەشمە.

اَلتَّحَالُفُ الْوَطِيدُ: مۇستەھكەم ئىتتىپاق.

تَحَامَقَ يَتَحَامَقُ تَحَامُقًا: ئەخمەق بولۇۋالدى.

تَحَامَلَ يَتَحَامَلُ تَحَامُلًا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا زۇلۇم قىلدى، ئادىل بولمىدى، ھەققانىي بولمىدى.

تَحَامَلَ عَلَى نَفْسِهِ: ئۆزىگە زۇلۇم قىلدى.

تَحَامَلَ عَلَى فُلَانٍ: ھۇجۇم قىلدى، زىيانكەشلىك قىلدى.

«تَحَامَلَ عَلَيْهِ فِي الْأَمْرِ» : ئۇنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىشقا زورلىدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئارتتى.

تَحَامَى يَتَحَامَى تَحَامِيًا الشَّيْءَ: ... دىن ساقلاندى.

تَحَاوَرَ يَتَحَاوَرُ تَحَاوُرًا الْقَوْمُ: پاراڭلاشتى.

تَحَاوُرٌ: مۇنازىرىلەشمەك.

«وَاللّٰهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا» ‹قرآن›: ئاللاھ ئىككىڭلارنىڭ سۆزۈڭلارنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ.

تَحَايَدَ يَتَحَايَدُ تَحَايُدًا: بىتەرەپ تۇردى، بىتەرەپلىكنى ساقلىدى.

تَحَايَلَ يَتَحَايَلُ تَحَايُلًا عَلَى الرَّجُلِ: ھۈنەر ئىشلەتتى، ئۇستىلىق ئىشلەتتى، ھىيلىگەرلىك قىلدى.

تَحَايُلٌ: ھىيلە ئىشلەتمەك، ئالدامچىلىق قىلماق.

تَحَايَصَ يَتَحَايَصُ تَحَايُصًا عَنْ كَذَا: ئۆزىنى چەتكە ئالدى، نېرى تۇردى، قېچىۋالدى.

تَحَبَّبَ يَتَحَبَّبُ تَحَبُّبًا: خۇشامەت قىلدى، ياخشىچاق بولماقچى بولدى، كۆيۈكلەندى، مۇھەببەت ئىزھار قىلدى.

تَحَبَّبَ إِلَيْهِ: يېقىنلاشتى، دوستلاشتى؛ مۇھەببەت ئىزھار قىلدى، ئىشقىۋازلىق قىلدى، تەلەپ قويدى، خۇشامەت قىلدى، كۆيۈكلەندى.

«كَانَ يَتَحَبَّبُ إِلَيْهَا وَهِيَ تَصُدُّ عَنْهُ» : قارىمىسمۇ ئۇنىڭغا مۇھەببەت ئىزھار قىلدى.

تَحَبَّرَ يَتَحَبَّرُ تَحَبُّرًا السَّحَابُ: ئاسماننى بۇلۇت قاپلىدى.

تَحَبَّسَ يَتَحَبَّسُ تَحَبُّسًا: توختاپ قالدى، كېكەچلىدى.

تَحَبَّسَ فِي الْكَلَامِ: سۆزدە توختۇۋالدى، كېكەچلىدى، دۇدۇقلىدى.

تَحْتَ: تېگىدە، ... نىڭ ئاستىدا.

تَحْتَ إِشْرَافِ فُلَانٍ: پالانىنىڭ رىياسەتچىلىكىدە.

تَحْتَ التَّجْرِبَةِ: تەجرىبە قىلىنىۋاتىدۇ.

تَحْتَ أَعْيُنِ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ كۆز ئالدىدا.

تَحْتَ الطَّبْعِ: بېسىلىۋاتىدۇ.

تَحْتَ التَّمْرِينِ: مەشىق قىلىش جەريانىدا.

تَحْتَ طَيِّ الْخَفَاءِ: مەخپىي، يوشۇرۇن، ئاستىرتىن.

تَحْتَ عُنْوَانٍ: ماۋزۇلۇق، سەرلەۋھەلىك.

تَحْتَ الصِّفْرِ: نۆلدىن تۆۋەن.

مِنْ تَحْتِ: تۆۋەندىن، پەستىن، ئاستىدىن.

«لَأَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ» ‹قرآن›: ئۇلار چوقۇم ئۈستىلىرىدىن ۋە ئاياغلىرى ئاستىدىن يەر ئىدى (يەنى ئۇلارغا ئاسمان ـ زېمىندىن كەڭ رىزىق بېرىلەتتى).

لَا طَائِلَ تَحْتَهُ: پايدىسىز.

«هٰذَا أَمْرٌ لَا طَائِلَ تَحْتَهُ»: بۇ پايدىسىز ئىش.

وَقَفَ تَحْتَ الْخَيْمَةِ: چېدىر ئاستىدا تۇردى.

إِشْعَاعٌ تَحْتَ الْأَحْمَرِ: كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان نۇر (فىزىكىدا).

أَشِعَّةٌ تَحْتَ الْحَمْرَاءِ: كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان نۇر.

تَحْتَ التَّحْضِيرِ: تەييارلاۋاتىدۇ.

تَحْتَ الدَّرْسِ: دەرس تەييارلاۋاتىدۇ.

تَحْتَ تَصَرُّفِهِ: ئۇنىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا.

تَحْتَ أَمْرِهِ: ئۇنىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا.

تَحْتَ يَدِهِ: ئۇنىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا.

تَحْتَ السِّلَاحِ: قوراللىق قوشۇن ئىچىدە.

تَحْتَ ضَغْطِ الظُّرُوفِ: شەرت ـ شارائىتنىڭ بېسىمى ئاستىدا، شەرت ـ شارائىتنىڭ تەسىرى بىلەن.

تَحْتَ الْمُعَدَّلِ: دەرىجىدىن تۆۋەن، ئۆلچەمدىن تۆۋەن.

تَحْتَ الْيَدِ: قولاي، ئوڭاي.

تَحْتَانِيٌّ: تۆۋەن تەرەپتە، ئاستىنقى.

تَحْتِيٌّ: تۆۋەن تەرەپتە.

مَلَابِسُ تَحْتَانِيَّةٌ: ئىچ كۆڭلەك، روباشكا، ئىچ كىيىم.

دَوْرٌ تَحْتَانِيٌّ: يەر ئاستى ئۆيى.

طَابِقٌ تَحْتَانِيٌّ: ئاستىنقى قەۋەت.

تَحَتَّمَ يَتَحَتَّمُ تَحَتُّمًا الشَّيْءُ عَلَى: لازىم بولدى، زۆرۈر بولدى، تېگىشلىك بولدى، كېرەك بولدى، زۆرۈر.

«يَتَحَتَّمُ عَلَيْهِمُ الْيَوْمَ أَلَّا يَتَرَاجَعُوا عَنْ مَعْرَكَةِ مَصِيرِهِمْ»: ئۇلار تەقدىرىنى بەلگىلەيدىغان جەڭدىن قايتماسلىقى كېرەك.

تَحْتَحَةٌ: ھەرىكەت.

تَيَّارٌ تَحْتِيٌّ: يۇقىرى دولقۇننىڭ ئاستىنقى تەرەپى.

تَحَجَّبَ يَتَحَجَّبُ تَحَجُّبًا: يوشۇرۇندى، ياپتى، غايىب بولدى، پەردىلەندى.

تَحَجَّبَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ھىجاپلاندى، ھىجاپلىق بولدى، چۈمپەردە ئارتتى.

تَحَجَّجَ يَتَحَجَّجُ تَحَجُّجًا: گۇۋاھلىق بەردى، ئىسپاتلىدى، تەستىقلىدى.

تَحَجُّجٌ: تالاشماق، تاكاللاشماق.

دِينُ التَّحَجُّجِ: پىروتىستانت دىنى.

تَحَجُّجِيُّ الْعَقِيدَةِ: پىروتېستانت دىنىغا ئېتىقاد قىلغۇچى.

تَحَجَّرَ يَتَحَجَّرُ تَحَجُّرًا الشَّيْءُ: تاشقا ئايلاندى، تاشتەك قېتىپ كەتتى.

تَحَجَّرَ الْمَكَانُ: تاشلىق بولۇپ كەتتى.

تَحَجَّرَ قَلْبُهُ: ئۇنىڭ يۈرىكى قېتىپ كەتتى.

تَحَجَّرَ عَلَيْهِ: قىستىدى، قىيىن ـ قىستاققا ئالدى.

تَحَجُّرٌ: تاشقا ئايلانماق.

عِلْمُ التَّحَجُّرِ: خالىئونتىرولوگىيە (يەر ئاستىدا تاشقا ئايلانغان ھايۋانات ۋە ئۆسۈملۈكلەرنى تەتقىق قىلىدىغان پەن).

تَحْجِيلٌ: قاشقا (ئاتنىڭ).

تَحَدَّبَ يَتَحَدَّبُ تَحَدُّبًا الشَّخْصُ: دوك بولۇپ قالدى.

تَحَدَّبَ عَلَيْهِ: ھېسداشلىق قىلدى، كۆڭۈل بۆلدى.

تَحَدُّبٌ: چوخچىيىپ چىقىپ قالماق، پولتىيىپ چىقماق.

تَحَدَّثَ يَتَحَدَّثُ تَحَدُّثًا: سۆزلىدى، ئېيتتى، دېدى، تىلغا ئېلىپ ئۆتتى.

«تَحَدَّثَ إِلَيْهِ حَوْلَ مَوْضُوعِ زِيَارَتِهِ»: زىيارىتى توغرىسىدا ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەردى.

«سَيَتَحَدَّثُ الْمُحَاضِرُ عَمَّا يَتَعَلَّقُ بِالْوَضْعِ الدُّوَلِيِّ»: لېكسىيە سۆزلىگۈچى خەلقئارا ۋەزىيەتكە مۇناسىۋەتلىك نەرسىلەر توغرىسىدا سۆزلەيدۇ.

«لِنُحَدِّدْ وَقْتًا نَتَحَدَّثُ فِيهِ جَيِّدًا»: ئوبدان سۆزلىشىۋېلىشقا ۋاقىت ئاجرىتايلى.

تَحَدَّدَ يَتَحَدَّدُ تَحَدُّدًا الْمَوْعِدُ: ۋاقىت بەلگىلەن-

uyghurkitap.com

دى، بېكىتىلدى، تايىن بولدى.

تَحَدَّرَ يَتَحَدَّرُ تَحَدُّرًا: چۈشتى، سىيرىلدى، دومىلىدى، تۆكۈلدى.

تَحَدَّرَ الدَّمْعُ: ياش تۆكۈلدى.

تَحَدَّرَ مِنْ فَوْقِ الْجَبَلِ: تاغ ئۈستىدىن دۇمۇلىدى.

تَحَدَّرَ الرَّجُلُ مِنْ أُسْرَةٍ عَرِيقَةٍ: ئېسىل ئائىلىدىن كېلىپ چىقتى.

تَحَدَّسَ يَتَحَدَّسُ تَحَدُّسًا الخَبَرَ وَ عَنْهُ: تىڭشىدى، ئاڭلىدى.

تَحَدَّمَ يَتَحَدَّمُ تَحَدُّمًا: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى، چېچىلدى.

تَحَدَّى يَتَحَدَّى تَحَدِّيًا: مۇسابىقىلەشتى، رىقابەتلەشتى.

تَحَدَّى الرَّجُلَ: جەڭ ئېلان قىلدى، مۇسابىقىگە چاقىردى؛ يەڭدى، قارشىلاشتى.

«تَحَدَّى الشَّعْبُ قُوَى الشَّرِّ الَّتِي أَرَادَتْ تَمْزِيقَ وَحْدَتِهِ» : خەلق ئۇنىڭ بىرلىكىنى بۇزماقچى بولغان ئەسەبى كۈچلەر بىلەن قارشىلاشتى.

تَحَدٍّ: چىشىغا تەگمەك، قارشىلاشماق.

فِي تَحَدٍّ: ئىغۋاگەرچىلىك قىلماق.

تَحْدِيثٌ: زامانىۋىلاشتۇرماق.

«تَمَيَّزَتِ الْيَابَانُ بِقُدْرَتِهَا عَلَى تَحْدِيثِ مَصَانِعِهَا» : ياپونىيە ئۆز زاۋۇتلىرىنى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇدرىتىگە ئىگە بولغانلىقى بىلەن پەرقلىنىپ تۇرىدۇ.

تَحْدِيدٌ: چەكلىمەك؛ بەلگىلىمەك؛ تەرىپلىمەك؛ چېگرا ئايرىماق.

تَحْدِيدُ النَّسْلِ: تۇغۇتنى چەكلىمەك.

عَلَى وَجْهِ التَّحْدِيدِ: مۇئەييەن، ئېنىق، مۇقەررەر.

«لَقَدْ أَخْطَأَ فِي تَحْدِيدِ مَوْعِدِ الْاِجْتِمَاعِ لِذَلِكَ ذَهَبْتُ إِلَى هُنَاكَ سُدًى» : ئۇ، يىغىن ۋاقتىنى خاتا بەلگىلەپ قويۇپتۇ، شۇڭا مەن بۇ يەرگە بىكارغا كەپتىمەن.

تَحْدِيدُ وَقْتِ الدِّرَاسَةِ: ئۆگىنىش ۋاقتىنى مۇقىملاشتۇرۇش.

تَحَذَّرَ يَتَحَذَّرُ تَحَذُّرًا: ساقلاندى، ھەزەر قىلدى، ئالدىنى ئالدى، ئېھتىيات قىلدى.

تَحَذَّقَ يَتَحَذَّقُ تَحَذُّقًا: ئۇستا بولدى، ئۇستا بولىۋالدى، ئۇستىلىقنى دەۋا قىلدى.

تَحَذْلَقَ يَتَحَذْلَقُ تَحَذْلُقًا: ئۆزىنى ماھىر ساندۇالدى، ئۆزىنى بىلىمدار كۆرسەتتى، كۆز ـ كۆز قىلدى.

تَحَذْلُقٌ: ئۆزىنى بىلىملىك كۆرسەتمەك، ئۆزىنى ماھىر ھېسابلىۋالماق.

تَحْذِيرٌ: ئاگاھلاندۇرماق، تەنبىھ بەرمەك.

تَحَرَّجَ يَتَحَرَّجُ تَحَرُّجًا الْحَرَجَ: گۇناھتىن ساقلاندى، قىيىن ئەھۋالدىن ساقلاندى.

تَحَرَّرَ يَتَحَرَّرُ تَحَرُّرًا: ئازاد بولدى، ئەركىنلىككە چىقتى؛ تەھرىرلەندى؛ يېزىلدى.

تَحَرُّرٌ: ئازاد بولماق، ئەركىنلىككە چىقماق، تەھرىرلەنمەك.

تَحَرَّزَ يَتَحَرَّزُ تَحَرُّزًا مِنْ: ساقلاندى، پەخەس بولدى.

تَحَرَّسَ يَتَحَرَّسُ تَحَرُّسًامِنَ الشَّيْءِ: ساقلاندى، مۇداپىئەلەندى، پەخەس بولۇپ تۇردى.

تَحَرَّشَ يَتَحَرَّشُ تَحَرُّشًا: ئارىلاشتى، قول تىقتى.

تَحَرَّشَ بِهِ لِلْخِصَامِ: ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى.

تَحَرُّشٌ: ئارىلاشماق، قول تىقماق، ئىغۋاگەرچىلىك قىلماق.

«يُرِيدُ الْعَدُوُّ بِتَحَرُّشَاتِهِ أَنْ يَجُرَّنَا إِلَى حَرْبٍ لَسْنَا مُسْتَعِدِّينَ لَهَا» : دۈشمەن ئىغۋاگەرچىلىكى ئارقىلىق، بىزنى تەييارلىقىمىز يوق ئۇرۇشقا سۆرەپ كىرمەكچى.

تَحَرَّضَ يَتَحَرَّضُ تَحَرُّضًا: كۈشكۈرتىلدى، رىغبەتلەندۈرۈلدى، قىزىقتۇرۇلدى.

تَحَرَّفَ يَتَحَرَّفُ تَحَرُّفًا: بۇرمىلاندى، ساختىلاشتۇرۇلدى، بۇرۇۋېتىلدى، ئۆزگەرتىلدى.

تَحَرَّقَ يَتَحَرَّقُ تَحَرُّقًا: كۆيدى، كۆيۈپ كەتتى.

تَحَرَّقَ شَوْقًا إِلَيْهِ: قاتتىق سېغىندى، قاتتىق كۆيدى.

تَحَرَّكَ يَتَحَرَّكُ تَحَرُّكًا: ھەرىكەتلەندى، تەۋرىدى، مىدىرلىدى.

تَحَرَّكَ الْقِطَارُ فِي مَوْعِدِهِ» : پويىز بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا قوزغالدى.

«لاَ يَزَالُ هُنَاكَ مُتَّسَعٌ مِنَ الْوَقْتِ قَبْلَ أَنْ يَتَحَرَّكَ الْقِطَارُ» : پويىزنىڭ قوزغىلىشىغا تېخى بالدۇر.

تَحَرُّكٌ: ھەرىكەتلەنمەك، تەۋرىمەك، مىدىرلىماق.

«لاَ بُدَّ مِنَ الْقِيَامِ بِتَحَرُّكٍ إِيْجَابِيٍّ» : چوقۇم ئىجابىي ھەرىكەت ئېلىپ بېرىلىشى كېرەك.

تَحَرَّمَ يَتَحَرَّمُ تَحَرُّمًا: ھارام بولدى، چەكلەندى، قانۇنسىز بولدى، چېقىلىشقا بولمايدىغان بولدى، دەخلىسىز بولدى.

تَحَرَّى يَتَحَرَّى تَحَرِّيًا الْأَمْرَ: ئىزدىدى، تەكشۈردى، سۈرۈشتۈردى.

«فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا» ‹قرآن› : مۇسۇلمان بولغانلار توغرا يولنى ئىزدىگەن بولىدۇ.

«قَبْلَ أَنْ نَحْكُمَ عَلَى فِعْلِهِ عَلَيْنَا أَنْ نَتَحَرَّى الْأَسْبَابَ الَّتِي دَفَعَتْهُ إِلَيْهِ» : بىز ئۇنىڭ ھەرىكىتىگە ھۆكۈم قىلىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ بۇ ھەرىكەتكە تۈرتكە بولغان سەۋەبلەرنى تەكشۈرۈشىمىز كېرەك.

تَحَرٍّ ج تَحَرِّيَاتٌ: تەكشۈرۈش، ئىزدىنىش.

رِجَالُ التَّحَرِّي: پايلاقچى، تىڭ - تىڭچى، ئىشپىيون.

تَحْرِيجٌ: سىقماق، قىسماق (روھى جەھەتتە)

تَحْرِيْجُ الْأَرْضِ: كۆچەت تىكمەك، ئورمان بىنا قىلماق.

تَحْرِيْرٌ ج تَحْرِيْرَاتٌ و تَحَارِيْرُ: ئازاد قىلماق، قويۇۋەتمەك؛ تەھرىرلىمەك.

تَحْرِيْرُ الْأَرِقَّاءِ: قۇللارنى ئازاد قىلماق.

إِدَارَةُ التَّحْرِيرِ: تەھرىر بۆلۈمى.

رَئِيسُ التَّحْرِيرِ: باش مۇھەررىر.

جَيْشُ التَّحْرِيرِ: ئازادلىق ئارمىيە.

تَحْرِيرِيٌّ: تەھرىرلىمەك، مۇھەررىرلىك.

تَحْرِيرِيٌّ: يازما نۇسخا، قەغەز يۈزىدە، خەت يۈزىدە.

إِمْتِحَانٌ تَحْرِيرِيٌّ: يازما ئىمتىھان، قەغەزچە ئىمتىھان.

تَحْرِيْرِيًّا: تەھرىرلەش يۈزىسىدىن، قەغەز يۈزىدە، يازما.

حَرَكَةٌ تَحْرِيرِيَّةٌ: ئازادلىق ھەرىكىتى.

تَحْرِيْشٌ: يامانلىققا ئۈندەش، قۇتراتقۇلۇق قىلىش.

تَحْرِيشٌ بَيْنَ الْقَوْمِ: ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سېلىش، قۇتراتقۇلۇق قىلىش.

تَحْرِيشُ الْأَرْضِ: كۆچەت تىكمەك.

تَحْرِيضٌ: قوزغىماق، قۇتراتماق، كۇشكۇرتمەك، قىزىقتۇرماق.

«اِرْتَكَبَ جَرِيمَتَهُ بِتَحْرِيضٍ مِنْ أَصْدِقَاءِ السُّوْءِ» : ناچار دوستلىرىنىڭ كۇشكۇرتىشى بىلەن جىنايەت ئۆتكۈزدى.

«قَامَتِ الْحُكُومَةُ بِتَحْرِيْكِ الْأَسْعَارِ» : ھۆكۈمەت مال باھاسىدا تەۋرىنىش ئېلىپ باردى.

تَحْرِيمٌ: چەكلىمەك، مەنئى قىلماق، توسۇماق.

تَحَزَّبَ يَتَحَزَّبُ تَحَزُّبًا الْقَوْمُ: گۇرۇھلارغا بۆلۈندى.

تَحَزَّبُوا ضِدَّهُ: ئۇنىڭغا قارشى ئۇيۇشتى.

«شَرَعَ كُلُّ قُطْرٍ عَرَبِيٍّ يَتَحَزَّبُ لِزَعِيمٍ مِنْ زُعَمَائِهِ» : ھەر بىر ئەرەب دۆلىتى ئۆزىنىڭ كاتىۋىشى تەرەپدارى بولۇشقا باشلىدى.

تَحَزُّبٌ: بىر تەرەپلىمە قاراش، پارتىيە گۇرۇھ بولۇپ ئۇيۇشماق.

عَدَمُ التَّحَزُّبِ: ئادىل، خالىس، تەرەپباز بولماسلىق.

تَحَزُّبِيٌّ: تەرەپبازلىق، يان بېسىش.

تَحَزَّقَ يَتَحَزَّقُ تَحَزُّقًا: تارايدى، قىسقاردى، قۇرۇلدى.

تَحَزَّمَ يَتَحَزَّمُ تَحَزُّمًا لِلْأَمْرِ: تەييارلاندى، ئىراد باغلىدى، بەل باغلىدى؛ كەمەر باغلىدى.

تَحَزَّنَ يَتَحَزَّنُ تَحَزُّنًا عَلَيْهِ وَلَهُ: ئىچىنى ئاغرىتتى، قايغۇردى.

تَحَسْحَسَ يَتَحَسْحَسُ تَحَسْحُسًا: ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشەلدى.

تَحَسَّبَ يَتَحَسَّبُ تَحَسُّبًا الْأَمْرَ: بىلمەكچى بولدى

كۆپايلەندى.

تَحَسَّرَ يَتَحَسَّرُ تَحَسُّرًا عَلَى الشَّيْءِ: قايغۇردى، ھەسرەت چەكتى.

«يَتَحَسَّرُ عَلَى مَا أَضَاعَ مِنَ الْفُرَصِ»: ئۇ پۇرسەتلەرنى زايا قىلىۋەتكەنلىكى ئۈچۈن ھەسرەتلىنىدۇ.

تَحَسَّسَ يَتَحَسَّسُ تَحَسُّسًا الْخَبَرَ: تىڭ - تىڭلىدى، بىلىشكە ئۇرۇندى، ئىزدىدى.

تَحَسَّسَ الشَّيْءَ: تەكشۈردى، بىلىش ئۈچۈن سىلىدى.

«تَحَسَّسَ طَرِيقَهُ فِي الظَّلاَمِ»: قاراڭغۇدا تەمتىسقىلاپ ماڭدى.

«يَا بُنَيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ»

«قرآن»: ئى ئوغۇللىرىم! بېرىڭلار يۇسۇپنى ۋە ئۇنىڭ ئۇكىسىنى ئىزدەڭلار.

تَحَسَّفَ يَتَحَسَّفُ تَحَسُّفًا الْجِلْدُ: پوست تاشلىدى، قاسراق تاشلىدى.

تَحَسَّنَ يَتَحَسَّنُ تَحَسُّنًا: ياخشىلاندى.

تَحَسَّنَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ياساندى.

«تَحَسَّنَ الْوَضْعُ الاِقْتِصَادِيُّ فِي الْبِلاَدِ»: دۆلەتلەردە ئىقتىسادىي ۋەزىيەت ياخشىلاندى.

«لَقَدْ تَحَسَّنَ الْعَمَلُ تَحَسُّنًا كَبِيرًا»: خىزمەت زور دەرىجىدە ياخشىلاندى.

«بَعْدَمَا عَالَجَنِي الطَّبِيبُ تَحَسَّنَتْ حَالَتِي»: دوختۇر داۋالىغاندىن كېيىن ئەھۋالىم ياخشىلىنىپ قالدى.

تَحَسَّى يَتَحَسَّى تَحَسِّيًا الْمَاءَ: سۇنى بىر يۇتۇم - بىر يۇتۇمدىن ئىچتى، بىر ئوتلام - ئوتلامدىن ئىچتى.

تَحْسِينٌ ج تَحْسِينَاتٌ: ياخشىلىماق، ئىسلاھ قىلماق، ئۆزگەرتمەك، تۈزىمەك؛ پەرداز قىلماق.

تَحْسِينُ النَّسْلِ: نەسلىنى ياخشىلاش.

تَحْسِينُ ظُرُوفِ الْمَعِيشَةِ: تۇرمۇش شارائىتىنى ياخشىلاش.

أَدْخَلَ عَلَيْهِ تَحْسِينَاتٍ: ئۇنىڭغا ئۆزگەرتىش كىرگۈزدى.

«لَقَدْ طَرَأَتْ تَحْسِينَاتٌ كَبِيرَةٌ عَلَى ظُرُوفِ الْعَمَلِ فِي بِئْرِ الْمَنْجَمِ»: كان قۇدۇقىنىڭ ئىش شارائىتى زور دەرىجىدە ياخشىلاندى.

تَحَشَّدَ يَتَحَشَّدُ تَحَشُّدًا: توپلاندى، يىغىلدى، جەم بولدى.

تَحَشَّفَ يَتَحَشَّفُ تَحَشُّفًا: كونا كىيىم كىيدى.

تَحَشَّمَ يَتَحَشَّمُ تَحَشُّمًا: ئىزا تارتتى، خىجىل بولدى، ئۇيالدى.

تَحَشَّى يَتَحَشَّى تَحَشِّيًا مِنْ كَذَا: قاچتى، ساقلاندى، نېرى تۇردى.

تَحْشِيَةٌ ج تَحْشِيَاتٌ: ھاشىيە.

تَحَصَّلَ يَتَحَصَّلُ تَحَصُّلاً الشَّيْءُ: توپلاندى، يىغىلدى.

تَحَصَّلَ لَهُ: ھاسىل بولدى، يۈز بەردى.

تَحَصَّلَ الْعِلْمَ: ئىلىمنى ئوبدان ئىگىلىدى.

تَحَصَّلَ عَلَى: ئىگە بولدى، ئېرىشتى.

تَحَصَّنَ يَتَحَصَّنُ تَحَصُّنًا: مۇستەھكەملەندى، قوغدالدى.

تَحَصَّنَ الْجَيْشُ: ئارمىيە قوغداندى، ئىستىھكام قۇردى.

تَحْصِيلٌ: ئېرىشمەك، قولغا كەلتۈرمەك، ئىگە بولماق، يىغماق، توپلىماق.

«أَقْعَدَهُ الْمَرَضُ عَنْ تَحْصِيلِ قُوتِهِ»: كېسەل ئۇنىڭ تىرىكچىلىك قىلىشىغا توسالغۇ بولدى.

سَنَوَاتُ تَحْصِيلٍ: ئوقۇش يىللىرى، ئوقۇش مۇددىتى.

شَهَادَةُ التَّحْصِيلِ: شاھادەتنامە، دىپلوم.

تَحْصِينٌ ج تَحْصِينَاتٌ: مۇداپىئەلىنىش؛ ھەربىي شەھەر قۇرۇش.

خَطُّ التَّحْصِينِ وَالدِّفَاعِ: مۇداپىئە لىنىيىسى.

تَحَضَّرَ يَتَحَضَّرُ تَحَضُّرًا: شەھەرلەشتى، مەدەنىيلەشتى.

«مَاتَزَالُ هُنَاكَ أَقْوَامٌ بَدَائِيَّةٌ لَمْ تَتَحَضَّرْ»: ئۇ يەردە يەنىلا مەدەنىيلەشمىگەن ئىپتىدائىي قەۋملەر بار.

تَحْضِيرٌ: ھازىرلىماق، تەييارلىماق، تەخ قىلماق.

«قَامَتِ اللَّجْنَةُ بِالتَّحْضِيرَاتِ اللاَّزِمَةِ لِعَقْدِ

الْمُؤْتَمَرِ»: ھەيئەت قۇرۇلتاي ئېچىش ئۈچۈن زۆرۈر تەييارلىقلارنى ئېلىپ باردى.

تَحْضِيرِيٌّ: تەييارلىق، ھازىرلىق.

«تَكَوَّنَتْ لَجْنَةٌ تَحْضِيرِيَّةٌ لِغَرَضِ الْإِعْدَادِ لِلْمُؤْتَمَرِ»: قۇرۇلتاينىڭ تەييارلىقىنى قىلىش ئۈچۈن تەييارلىق ھەيئىتى تەشكىللەندى.

مَعَاهِدُ تَحْضِيرِيَّةٌ لِلْمُعَلِّمِينَ: پېداگوگىكا ئىنستىتۇتلىرى.

تَحَطَّمَ يَتَحَطَّمُ تَحَطُّمًا: پاچاقلاندى، يىمىرىلدى، گۇمران بولدى.

«أَخَذَتِ السُّدُودُ بَيْنَ الْجَزَائِرِ وَ الْأَقْطَارِ الْعَرَبِيَّةِ تَتَحَطَّمُ»: ئالجىرىيە بىلەن ئەرەب دۆلەتلىرى ئوتتۇرىسىدىكى توساقلار يىمىرىلىشكە باشلىدى.

تَحْطِيبٌ: ئوتۇن يىغماق، چاۋا تەرمەك.

«اِعْتَدَوا عَلَى الْحَطَّابَاتِ وَمَنَعُوهُنَّ مِنَ التَّحْطِيبِ»: ئۇلار ئايال چاۋا تەرگۈچىلەرگە چېقىلىپ، ئۇلارنىڭ ئوتۇن يىغىشىنى توستى.

تَحْطِيمٌ: بۇزماق، تارمار قىلماق، يوقاتماق، پاچاقلىماق، يىمىرمەك.

سَفِينَةُ تَحْطِيمِ الْجَلِيدِ: مۇز يارغۇچى پاراخوت، مۇز پارچىلىغۇچى پاراخوت.

تُحْفَةٌ ج تُحَفٌ: سوۋغات.

تُحْفَةٌ أَدَبِيَّةٌ: نادىر ئەسەر، ئېسىل ئەسەر؛ ئاسارە‍ـ ئەتىقە.

تُحْفَةٌ فَنِّيَّةٌ: قىممەتلىك سەنئەت ئەسىرى.

دَارُ التُّحَفِ: مۇزېي، ئاسارە‍ـ ئەتىقىلەر قويۇلغان جاي.

تَحَفَّزَ يَتَحَفَّزُ تَحَفُّزًا: تۇگۇلىۋالدى، يىغىلىۋالدى؛ تەييارلاندى.

تَحَفَّزَ لِلْأَمْرِ: تەييارلاندى.

تَحَفَّزَ فِي مَشْيِهِ: تېز ماڭدى.

تَحَفَّظَ يَتَحَفَّظُ تَحَفُّظًا: دىققەت قىلدى، پەخەس بولدى، ئېھتىيات قىلدى؛ ساقلاندى، ساقلاپ قويدى، ساقلىدى.

«تَحَفَّظَ عَلَى النُّقُودِ حَتَّى يَعْرِفَ صَاحِبَهَا»: پۇلنىڭ ئىگىسى چىققىچە ئۇنى ساقلاپ قويدى.

تَحَفَّظَ بِالشَّيْءِ: كۆڭۈل بۆلدى.

تَحَفَّظَ فِي قَوْلِهِ أَوْ رَأْيِهِ: سۆزى ياكى پىكرىدە قېلىپ قالدى.

تَحَفُّظٌ: ئېھتىيات قىلماق، دىققەت قىلماق، ئالدىنى ئالماق، كونسېرۋاتىپلىق.

مَعَ تَحَفُّظٍ: ئېھتىيات بىلەن.

بِتَحَفُّظٍ: ئېھتىياتچانلىق بىلەن.

بِلاَ تَحَفُّظٍ: شەرتسىز، قىلچە يوشۇرماي.

بِدُونِ تَحَفُّظٍ: شەرتسىز، قىلچە يوشۇرماي.

بِكُلِّ تَحَفُّظٍ: قاتتىق مەخپى.

تَحَفَّى يَتَحَفَّى تَحَفِّيًا بِهِ: قىزغىن كۈتۈۋالدى.

تَحَقَّدَ يَتَحَقَّدُ تَحَقُّدًا: ئاداۋەت ساقلىدى، ئۆچ كۆردى.

تَحَقَّقَ يَتَحَقَّقُ تَحَقُّقًا الْخَبَرُ: خەۋەر ئىسپاتلاندى، ئېنىق بولدى، ئايدىڭلاشتى، ئىشقا ئاشتى.

«كَانَ يُرِيدُ بَثَّ الْخِلاَفِ بَيْنَنَا وَتَحَقَّقَ لَهُ مَا أَرَادَ»: ئۇ ئارىمىزغا ئىختىلاپ سالماقچى بولغانىدى، ئۇنىڭ قىلماقچى بولغىنى ئەمەلگە ئاشتى.

«لَيْسَ مِنَ الْحِكْمَةِ أَنْ تُعَلِّقَ عَلَى هَذَا الْخَبَرِ قَبْلَ أَنْ تَتَحَقَّقَ مِنْ صِحَّتِهِ»: بۇ خەۋەرنىڭ توغرىلىقىنى ئېنىقلىۋالماي تۇرۇپ، بۇ ھەقتە بىر نەرسە دېيىشىڭ ئاقىلانىلىق ئەمەس.

تَحَقُّقٌ: مۇئەييەنلەشتۇرمەك، تەكشۈرمەك.

تَحْقِيرٌ: مەنسىتمەسلىك، كەمسىتمەك، ھاقارەتلىمەك، پەس كۆرمەك، كۆزگە ئىلماسلىق.

تَحْقِيقٌ: ئەمەلگە ئاشۇرماق؛ تەكشۈرمەك، مۇئەييەنلەشتۇرمەك.

«لَقَدْ حُظِيَتْ هَذِهِ الْمُنْتَجَاتُ وَفْقًا لِتَحْقِيقَاتِنَا»: تەكشۈرۈشىمىزچە بۇ مەھسۇلاتلار ناھايىتى ئالقىشقا ئېرىشكەن.

عَلَى وَجْهِ التَّحْقِيقِ: ھەقىقەتەن، دەرۋەقە.

اَلتَّحْقِيقُ مَعَ الْجَانِي: جىنايەتچىنى سوراق قىلىش.

ئۇيغۇر كىتاب تورى uyghurkitap.com

تَحْقِيقٌ قَضَائِيٌّ: سوت قىلماق، سوراق قىلماق.

تَحَكَّرَ يَتَحَكَّرُ تَحَكُّرًا: مونوپول قىلىۋالدى، ئۆز ئالدىغا ئىگىلىۋالدى.

تَحَكَّرَ السِّلْعَةَ: مونوپول قىلدى، يالغۇز ئىگىلىۋالدى.

تَحَكَّرَ السُّوقَ: بازارنى ئىگىلىۋالدى، بازارنى مونوپول قىلىۋالدى.

تَحَكَّكَ يَتَحَكَّكُ تَحَكُّكًا بِهِ: ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى، تىركىشتى.

تَحَكَّكَتِ الْعَقْرَبُ بِالْأَفْعَى: ئەسكىنىڭ قاياشى ئەسكى، ئالا ئىنەكنىڭ بالىسى چالا قۇيرۇق، ئىككى دۆلەت ئۆز ئارا تىركىشىشتى.

تَحَكَّمَ يَتَحَكَّمُ تَحَكُّمًا: يالغۇز ئىگىلىۋالدى، مونوپول قىلىۋالدى.

تَحَكَّمَ فِي الْأَمْرِ: مۇستەبىتلىك قىلدى، ئىستىبداد بولۇۋالدى.

تَحَكُّمٌ: مۇستەبىتلىك قىلماق، ئۆز بېشىمچىلىك قىلماق، ئۆزخاھىشى بويىچە ئىش قىلماق.

«اَلْحَزْمُ فِي الْإِدَارَةِ لَايَعْنِي التَّحَكُّمَ فِي إِصْدَارِ الْقَرَارَاتِ وَ التَّعْلِيمَاتِ»: باشقۇرۇشتا كەسكىن بولۇش قارار ـ كۆرسەتمىلەرنى چىقىرىشتا ئىستىبداتلىق قىلىش دېگەنلىك ئەمەس.

تَحَكُّمِيٌّ: ئۆز مەيلىچە، ئىستىبدادلارچە، مۇستەبىتلەرچە.

«قَرَارُهُ تَحَكُّمِيٌّ لَا يَسْتَنِدُ إِلَىعَقْلٍأَوْ مَنْطِقٍ»: ئۇنىڭ قارارى ئۆز بېشىمچى بولۇپ، ئەقىلگە ياكى لوگىكىغا تايانمىغان.

تَحْكِيمٌ: مۇرەسسە قىلماق، كېلىشتۈرمەك، ئەپلەشتۈرمەك، ئارىدا ھۆكۈم چىقارماق.

«نَظَرَتْ هَيْئَةُ التَّحْكِيمِ الدُّوَلِيَّةُ فِي النِّزَاعِ بَيْنَ الْقُطْرَيْنِ الشَّقِيقَيْنِ»: خەلقئارا ياراشتۇرۇش كومىتېتى ئىككى قېرىنداش دۆلەت ئوتتۇرىسىدىكى توقۇنۇشقا قاراپ چىقتى.

صَكُّ التَّحْكِيمِ: مۇرەسسە لايىھىسى.

هَيْئَةُ التَّحْكِيمِ: رېفېرلار ھەيئىتى، مۇرەسسە ھەيئىتى، كېسىم كېسىش ھەيئىتى.

لَجْنَةٌ تَحْكِيمِيَّةٌ: مۇرەسسە ھەيئىتى.

تَحَلْحَلَ يَتَحَلْحَلُ تَحَلْحُلاً الشَّيْءُ وَالشَّخْصُ: مىدىرلىدى، ئۆز جايىدىن يۆتكەلدى.

تَحَلَّبَ يَتَحَلَّبُ تَحَلُّبًا الْعَرَقُ: تەر ئاقتى.

«تَحَلَّبَ فَمُهُ وَ رِيقُهُ»: تاماقنى يېگۈسى كېلىپ شۆلگەيلىرى ئېقىپ كەتتى.

«يَسْتَنْشِقُ عَبِيرَ تِلْكَ الْمَطَاعِمِ الَّتِي تَحَلَّبَ لَهَا رِيقُهُ»: ئۇ ئاغزىغا سېرىق سۇ كەلتۈرىدىغان شۇ ئاشخانىلارنىڭ مەززىلىك پۇرىقىنى پۇرىماقتا.

تَحِلَّةُ الْأَيْمَانِ: كەففارات بېرىپ قەسەمدىن چىقىش.

«قَدْ فَرَضَ اللّٰهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ» ‹قرآن›: ئاللاھ سىلەرگە (كەففارات) بىلەن قەسەمىڭلاردىن چىقىشنى بەلگىلىدى.

تَحَلَّسَ يَتَحَلَّسُ تَحَلُّسًا بِالْمَكَانِ: بىر جايدا دائىم تۇردى، مۇقىم تۇردى.

تَحَلَّقَ يَتَحَلَّقُ تَحَلُّقًا الْقَوْمُ: چۆرىدەپ ئولتۇردى، ھالقا بولۇپ ئولتۇردى؛ ئەگىدى.

«كَانَ طُلَّابُ الْأَزْهَرِ يَتَحَلَّقُونَ حَوْلَ هَذَا الْعَمُودِ أَوْ ذَاكَ»: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى بۇ تۈۋرۈك ياكى ئاۋۇ تۈۋرۈك ئەتراپىدا ھالقا تۈزۈشۈپ ئولتۇراتتى.

«تَحَلَّقَ الطَّائِرَةُ عَلَى اخْتِفَاعٍ مُنْخَفِضٍ»: ئايروپىلان ئەگىپ پەس ئۇچتى.

تَحَلَّلَ يَتَحَلَّلُ تَحَلُّلاً فِي يَمِينِهِ: قەسەمدىن چىقتى.

تَحَلَّلَ مِنْ: ئازاد بولدى، قۇتۇلدى، چىقتى.

تَحَلَّلَ مِنَ الْقُيُودِ: كىشەندىن ئازاد بولدى.

«تَحَلَّلُوا مِنَ الْقِيَمِ الْأَخْلَاقِيَّةِ السَّائِدَةِ»: ئۇلار يۈكسەك ئەخلاقىي قاراشلاردىن مەھرۇم قالدى.

تَحَلُّلٌ: يېشىلمەك، يىمىرىلمەك، پارچىلانماق، بوشىماق، تارالماق.

تَحَلَّمَ يَتَحَلَّمُ تَحَلُّمًا: مۇلايىم بولدى.

تَحَلَّى يَتَحَلَّى تَحَلِّيًا بِمَا لَيْسَ فِيهِ: ئۆزىدە يوق نەرسىنى دەۋا قىلدى؛ سۈپەتلەندى؛ زىننەتـ

لەندى، تاتلىق بولدى، شېرىن بولدى.

تَحَلَّتِ الْمَرْأَةُ: ئايال زىبۇ زىننەت بىلەن ياساندى.

تَحْلِيلٌ ج تَحَالِيلُ: يەشمەك؛ ئېرىتماق؛ تارقاتماق؛ ھەل قىلماق.

تَحْلِيلُ الْوَرَمِ: ئىششىقنى ياندۇرماق.

تَحْلِيلُ الْكَلَامِ: تەھلىل قىلماق، ئانالىز قىلماق.

تَحْلِيلٌ نَفْسِيٌّ: پىسخىك ئانالىز، پسىخولوگىيىلىك ئانالىز.

تَحْلِيلِيٌّ: ئانالىزغا مەنسۇپ، تەتقىقاتقا ئائىت، ئانالىتىك.

تَحَمْحَمَ يَتَحَمْحَمُ تَحَمْحُمًا الْحِصَانُ: ئايغىر كىشنىدى.

تَحَمَّرَ يَتَحَمَّرُ تَحَمُّرًا: قىزىل بولدى، قىزىلغا ئايلاندى، قىزىل بويالدى؛ لاك سۇركىدى.

تَحَمَّسَ يَتَحَمَّسُ تَحَمُّسًا: قىزغىنلىقى كۆچەيدى، ھەۋىسى ئاشتى.

تَحَمَّصَ يَتَحَمَّصُ تَحَمُّصًا اللَّحْمُ: گۆش قورۇلدى، قۇرۇپ قالدى.

تَحَمَّقَ يَتَحَمَّقُ تَحَمُّقًا: ئەخمەق بولدى.

تَحَمَّلَ يَتَحَمَّلُ تَحَمُّلاً الشَّخْصُ: ئۆزىنى تۇتىۋالدى، تەمكىن بولدى، سەۋرچان بولدى.

تَحَمَّلَ الْأَمْرَ: بەرداشلىق بەردى، ئاران كۆتۈردى، چىدىدى.

تَحَمَّلَ الْمَسْئُولِيَّةَ: مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالدى.

تَحَمُّلٌ: چىدىماق، غەيرەت قىلماق، بەرداشلىق بەرمەك.

تَحَمَّمَ يَتَحَمَّمُ تَحَمُّمًا الشَّخْصُ: يۇيۇندى، مۇنچىغا چۈشتى.

تَحْمِيلٌ: كۆتۈرگۈزمەك، ئارتماق (يۈك قاتارلىقلارنى).

تَحْنَانٌ: رەھىم قىلىش، ئىچ ئاغرىتىش، كۆيۈنۈش؛ سېغىنىش.

تَحَنْبَلَ يَتَحَنْبَلُ تَحَنْبُلاً: ھەنبەلى مەزھىپىگە ئەگەشتى؛ دىندا قاتتىق بولدى.

تَحَنَّأَ يَتَحَنَّأُ تَحَنُّؤًا: خېنە قويدى، ياقتى.

تَحَنَّبَ يَتَحَنَّبُ تَحَنُّبًا: مۈكچىيىپ قالدى، دوك بولۇپ قالدى.

تَحَنَّثَ يَتَحَنَّثُ تَحَنُّثًا: ئىستىقامەت قىلدى، ئىبادەت قىلدى؛ قەسەمدىن چىقتى.

«كَانَ النَّبِيُّ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَحَنَّثُ فِي غَارِ حِرَاءَ قَبْلَ أَنْ يُوْحَى إِلَيْهِ»: پەيغەمبەر مۇھەممەت سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنىڭغا ۋەھى كېلىشتىن بۇرۇن ھىرا غارىدا ئىستىقامەت قىلاتتى.

تَحَنَّطَ يَتَحَنَّطُ تَحَنُّطًا: مومىيا قىلدى.

تَحَنَّفَ يَتَحَنَّفُ تَحَنُّفًا: ئىبادەت قىلدى، ئىستىقامەت قىلدى؛ بۇتقا ئىبادەت قىلىشتىن يىراق بولدى؛ ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفەنىڭ مەزھىپىگە تەۋە بولدى؛ مۇسۇلمان بولدى.

تَحَنَّفَ إِلَى الشَّيْءِ: مايىل بولدى، ئاغدى.

تَحَنَّكَ يَتَحَنَّكُ تَحَنُّكًا: سەللىنى ئېڭەك ئاستىدىن يۆگىدى.

تَحَنَّكَ فِي الْكَلَامِ: سۆزنى تۈجۈپىلىدى، سۆزدە ئىنچىكىلىدى.

تَحَنَّنَ يَتَحَنَّنُ تَحَنُّنًا: ھېسداشلىق قىلدى، ئىچ ئاغرىتتى، كۆيۈندى.

تَحَنَّى يَتَحَنَّى تَحَنِّيًا الشَّيْءُ: قىيسايدى، ئېگىلدى، قىڭغىر بولدى.

تَحَنَّى عَلَيْهِ: ئىچ ئاغرىتتى، ھېسداشلىق قىلدى، سېغىندى.

اَلتُّحُوتُ: تۆۋەن قاتلامدىكىلەر، چۈپرەندىلەر، قاتاردا يوقلار.

تَحَوَّبَ يَتَحَوَّبُ تَحَوُّبًا: ئىبادەت قىلدى.

تَحَوَّبَ مِنَ الْإِثْمِ: گۇناھدىن ساقلاندى.

تَحَوَّجَ يَتَحَوَّجُ تَحَوُّجًا: كېرەكلىك نەرسىنى تەلەپ قىلدى، ھاجىتىنى تىلىدى.

«خَرَجَ إِلَى السُّوقِ يَتَحَوَّجُ»: بازارغا تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرىنى سېتىۋالغىلى چىقتى.

تَحَوَّرَ يَتَحَوَّرُ تَحَوُّرًا الْكَلَامُ: سۆز ئۆزگەردى.

تَحَوَّزَ يَتَحَوَّزُ تَحَوُّزًا كَالْأَفْعَى: يىلاندەك چىرماشتى.

تَحَوَّسَ يَتَحَوَّسُ تَحَوُّسًا: سۆزلەشكە جۈرئەت قىلدى.

uyghurkitap.com

تَحَوَّسَ فِي الْكَلَامِ: سۆزلەشكە تەييارلاندى.

تَحَوَّشَ يَتَحَوَّشُ تَحَوُّشَامِنْهُ: تارتىندى، خىجىل بولدى، ھايا قىلدى، ئۇيالدى.

تَحَوَّشَ عَنْهُ: ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

تَحَوَّطَ يَتَحَوَّطُ تَحَوُّطًا: (نەرسىنى) باشقۇردى، ھېزى بولدى، قاربدى ساقلىدى، ھالىدىن خەۋەر ئالدى.

تَحَوُّطٌ ج تَحَوُّطَاتٌ: دىققەت قىلماق، ھەزەر ئېلىمەك، ئېھتىيات قىلماق، پەخەس بولماق.

تَحَوَّلَ يَتَحَوَّلُ تَحَوُّلاً الرَّجُلُ: يۆتكەلدى، كۆچتى، ئايلاندى.

تَحَوَّلَ الْحَالُ: ئەھۋال ئۆزگەردى.

«تَحَوَّلَتِ الْمَدِينَةُ إِلَى خَرَائِبَ نَتِيجَةَ الْقَصْفِ الْجَوِّيِّ» : ھاۋا ھۇجۇمىنىڭ نەتىجىسىدە شەھەر خارابىلىققا ئايلاندى.

تَحَوُّلٌ: ئۆزگىرىش، بۇرۇلۇش؛ چېكىنىش؛ ئۆزگەرمەك.

نُقْطَةُ التَّحَوُّلِ: بۇرۇلۇش نۇقتىسى.

تَحَوَّى يَتَحَوَّى تَحَوِّيًا: چىرماشتى، ئورالدى، يۆگەلدى؛ تۈگۈلدى، قورۇلۇپ قالدى.

تَحَوَّتِ الْحَيَّةُ: يىلان تۈگۈلۈۋالدى.

تَحْوِيشٌ: توپلىماق، جەملىمەك.

تَحْوِيطَةٌ: كۆز تۇمار.

تَحْوِيلٌ ج تَحْوِيلَاتٌ وَتَحَاوِيلُ: ئەگرى يول، ئاساسلىق بولمىغان ۋاقىتلىق ئىشلىتىلىدىغان يول؛ تۇمۇر يولنىڭ لىنىيىلەرگە بۆلۈنىدىغان جايى، ئاچال.

تَحْوِيلُ الْأَرْضِ: يەرنى بىر يىل تېرىپ، بىر يىل ئاق قالدۇرماق.

تَحْوِيلُ النُّقُودِ: پۇل ئەۋەتمەك، پۇل يوللىماق.

اَلصِّنَاعَاتُ التَّحْوِيلِيَّةُ: پىششىقلاپ ئىشلەش سانائىتى.

تَحِيَّةٌ ج تَحِيَّاتٌ: سالام، تەبرىك، ھۆرمەت.

«وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ» «قۇرئان» : ئۇلارنىڭ جەننەتتە (بىر - بىرىگە) بېرىدىغان سالامى (ئەھلى دوزاخ چېكىۋاتقان ئازابتىن) ئامان بولغايسەن (يەنى ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم) دېيىش-

تىن ئىبارەتتۇر.

تَحِيَّةٌ عَسْكَرِيَّةٌ: ھەربىيچە سالام، چاس.

تَحِيَّةً لِذِكْرَاهُ: ئۇنى خاتىرىلەش يۈزىسىدىن.

«وَلَمَّا صَارَ أَمَامَهُ انْحَنَى تَحِيَّةً كَأَنَّهُ حِيَالَ مَلِكٍ» : ئۇنىڭ ئالدىغا بارغاندا گويا پادىشاھنىڭ ئالدىدا تۇرغاندەك ئېگىلىپ سالام قىلىپ كەتتى.

تَحِيَّاتٌ: تەبرىك سۆزى، سالام.

تَحَيَّرَ يَتَحَيَّرُ تَحَيُّرًا: ئېڭىرقاپ قالدى، ئېزىپ قالدى، تەمتىرەپ قالدى.

تَحَيَّرَ السَّحَابُ: بۇلۇت بىر جايدا تۇرۇپ يامغۇر ياغدۇردى.

تَحَيَّرَ الْمَاءُ فِي الْمَكَانِ: سۇ يىغىلىپ قالدى، سۇ تولدى.

تَحَيَّزَ يَتَحَيَّزُ تَحَيُّزًا إِلَى: قوشۇلدى، ماقۇللىدى، مايىل بولدى.

تَحَيُّزٌ: ئاغماق، يان باسماق؛ بىر تەرەپلىمە قاراش.

دِرَاسَةٌ بِلَاتَحَيُّزٍ: ئېغىپ كەتمەي تەتقىق قىلدى، توغرا مەيداندا تۇرۇپ تەھلىل قىلدى.

تَحَيَّضَتْ يَتَحَيَّضُ تَحَيُّضًا الْمَرْأَةُ: ئايال ھەيز كۆردى، ئادەت كۆردى.

تَحَيَّقَ يَتَحَيَّقُ تَحَيُّقًا: پىلە قۇرتىدەك يېدى.

تَحَيَّلَ يَتَحَيَّلُ تَحَيُّلاً: ھىيلە ئىشلەتتى، چارە - تەدبىر ئىزدىدى.

تَحَيَّنَ يَتَحَيَّنُ تَحَيُّنًا الْفُرْصَةَ: پۇرسەت كۈتتى، پۇرسەتتىن پايدىلاندى.

«تَحَيَّنَ الْفُرْصَةَ لِلْاِنْقِضَاضِ عَلَى خَصْمِهِ» : ئۇ رەقىبىگە زەربە بېرىش ئۈچۈن پۇرسەت كۈتتى.

تَحَيُّنٌ: (ۋاقىت) كۈتمەك.

تَحَيُّنُ الْفُرَصِ: پۇرسەتتىن پايدىلانماق.

تَخَابَثَ يَتَخَابَثُ تَخَابُثًا: ئەسكىلىك قىلدى، يامانلىق قىلدى.

تَخَابُثٌ: ناچار، يامان.

«تَخَابُثُكَ لَا يَخْفَى عَلَى أَحَدٍ» : سېنىڭ ئەسكىلىكىڭنى ھەممە ئادەم بىلىدۇ.

تَخَابَرَ يَتَخَابَرُ تَخَابُرًا الْقَوْمُ: بىلىشتى، تونۇش-

تى؛ خەۋەرلىشىشتى.

تَخَاجَلَ يَتَخَاجَلُ تَخَاجُلاً: نومۇس قىلدى، ئۇيالدى.

تَخَادَعَ يَتَخَادَعُ تَخَادُعًا: بىر - بىرىنى ئالداشتى؛ ئالدانغان بولۇۋالدى.

تَخَاذَلَ يَتَخَاذَلُ تَخَاذُلاً الْقَوْمُ: بىر - بىرىدىن ۋاز كەچتى، بىر - بىرىنى تاشلىۋەتتى.

تَخَاذَلَتْ رِجْلاَهُ: پۇتى ئاجىزلاپ كەتتى (قورقۇنچاقلىقتىن كىنايە).

تَخَاذُلٌ: بىر - بىرىنى رەسۋا قىلىشماق.

«اَلتَّخَاذُلُ عَنْ مُجَابَهَةِ الْعَدُوِّ نَذِيرُ هَدْمٍ لِلْوَطَنِ» : دۈشمەنگە تاقابىل تۇرۇشتا ئىزىلەڭگۈلۈك قىلىش ۋەتەننى ۋەيران قىلىشنىڭ سىگنالىدۇر.

تَخَارَجَ يَتَخَارَجُ تَخَارُجًا عَنْ حَقٍّ: ھەقىقەتتىن ۋاز كەچتى، ھوقۇقتىن ۋاز كەچتى.

تَخَارَجَ الشُّرَكَاءُ: ئۆز ئارا بۆلۈشۈۋالدى ، (شىركەتتىكى ئۆزىنىڭ ھەسسىسىنى باشقا پايچىكقا سېتىپ بەردى).

تَخَاشَعَ يَتَخَاشَعُ تَخَاشُعًا: كەمتەرلىك قىلدى، ئاۋازىنى پەسلەتتى؛ ھۆرمەت بىلدۈردى، تىكىلىپ قارىماي يەرگە قاراپ تۇرۇۋالدى.

تَخَاصَرَ يَتَخَاطَبُ تَخَاصُرًا: پاتروشكىلاپ ماڭدى، قولتۇقلاپ ماڭدى.

تَخَاصَمَ يَتَخَاصَمُ تَخَاصُمًا: جاڭجاللاشتى.

«إِذَا تَخَاصَمَ اللِّصَّانِ ظَهَرَ الْمَسْرُوقُ» : ئىككى ئوغرى جېدەللەشسە ئوغرىلانغان نەرسە چىقىدۇ، ئىككى قاغا تالاشسا ئوۋچىغا پايدا.

تَخَاطَبَ يَتَخَاطَبُ تَخَاطُبًا مَعَهُ: سۆزلەشتى.

تَخَاطُبٌ: خىتاب قىلىشماق، سۆزلەشمەك.

لُغَةُ التَّخَاطُبِ: جانلىق تىل، ئېغىز تىلى، ئاغزاكى تىل.

تَخَاطَرَ يَتَخَاطَرُ تَخَاطُرًا عَلَى: باغلاشتى.

تَخَاطَفَ يَتَخَاطَفُ تَخَاطُفًا الشَّيْءَ: ئېرىشىشكە ئالدىراپ كەتتى، قولغا كەلتۈرۈشكە ئالدىراپ كەتتى.

«ظَهَرَتْ طَبْعَةٌ مُفَسَّرَةٌ مِنَ الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ فَتَخَاطَفَتْهَا الْأَيْدِي» : قۇرئان كەرىم تەپسىرىنىڭ يېڭى باسمىسى چىقىۋىدى، كىشىلەر ئۇنى تالاپ كەتتى.

تَخَافَتَ يَتَخَافَتُ تَخَافُتًا الشَّخْصَانِ: پىچىرلاشتى، شىۋىرلاشتى.

«يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلاَّ عَشْرًا» «قرآن» : (قىيامەتنى كۆرۈپ دۇنيادا تۇرغان ۋاقتى قىسقا بىلىنگەنلىكتىن) (ئۇلار) «(دۇنيادا) پەقەت ئون كۈن تۇردۇڭلار» دېيىشىپ پىچىرلىشىدۇ.

تَخَالَجَ يَتَخَالَجُ تَخَالُجًا فِي صَدْرِهِ شَيْءٌ: شۈبھىلەندى، گۇمان پەيدا بولدى، گۇمان قىلدى.

تَخَالَجَتْهُ الْهُمُومُ: ئۇنى غەم - قايغۇلار ئورىۋالدى.

تَخَالَطَ يَتَخَالَطُ تَخَالُطًا الشَّيْئَانِ: ئارىلاشتى، ئارىلىشىپ كەتتى.

تَخَالَطَ الرَّجُلاَنِ: ئۆز ئارا مۇناسىۋەتتە بولدى، ئالاقىلەشتى.

تَخَالَعَ يَتَخَالَعُ تَخَالُعًا الزَّوْجَانِ: پۇل - مال ئېلىش بەدىلىگە، خوتۇن خېتىنى ئېلىشقا كېلىشتى.

تَخَامَرَ يَتَخَامَرُ تَخَامُرًا: ئارىلاشتى، قاتناشتى.

تَخَانَقَ يَتَخَانَقُ تَخَانُقًا الشَّخْصَانِ: تاكاللىشىپ قالدى، جاڭجاللىشىپ قالدى.

تَخَايَلَ يَتَخَايَلُ تَخَايُلاً الشَّخْصُ: مەغرۇرلاندى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى، غادايدى.

تَخَايَلَ لَهُ الشَّيْءُ: ئوخشاش بولۇپ قالدى.

تَخْبِئَةٌ: يوشۇرۇپ قويماق.

«لَيْسَ بُخْلاً تَخْبِئَتُكَ بَعْضَ مَالِكَ لِلطَّوَارِيِّ» : بىر قىسىم مېلىڭنى تاسادىپىيلىقلار ئۈچۈن يوشۇرۇپ قويۇش بېخىللىق ھېسابلانمايدۇ.

تَخَبَّثَ يَتَخَبَّثُ تَخَبُّثًا: ئەسكىلىشىپ كەتتى.

تَخَبَّطَ يَتَخَبَّطُ تَخَبُّطًا فِي عَمَلِهِ: قارىسىغا ئىش قىلدى.

تَخَبَّطَ الشَّيْطَانُ فُلاَنًا: شەيتان پالانىنى ساراڭ قىلىپ قويدى، جىن چاپلىشىپ ساراڭ بولۇپ قالدى.

«لاَ يَقُومُونَ إِلاَّ كَمَا يَقُومُ الَّذِى يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ» «قرآن» : جازانە،

ئۇسسۇم يېگەن ئادەملەر جىن چېپىلىپ قالغان ساراڭ ئادەملەردەك قوپىدۇ.

تَخَبَّطَ فِي قَوْلِهِ: قارىسىغا گەپ قىلدى، كەلسە-كەلمەس گەپ قىلدى.

تَخَبَّطَتِ الْبِلاَدُ: يۇرت قوزغالدى، قالايمىقان بولۇپ كەتتى.

تَخَبَّلَ يَتَخَبَّلُ تَخَبُّلاً: ساراڭ بولدى، ئەقلىدىن ئازدى، نېرۋىسىدىن ئاداشتى، قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

تَخَبَّى يَتَخَبَّى تَخَبِّيًا الْخِبَاءَ: چېدىر تىكتى.

تَخْبِيرٌ: خەۋەر يەتكۈزمەك.

«تَخْبِيرُكَ إِيَّايَ أَنْبَاءَ الْوَطَنِ أَثْلَجَ صَدْرِي»: سېنىڭ ۋەتەن خەۋىرىنى ماڭا يەتكۈزۈشۈڭ مېنى مەمنۇن قىلدى.

تَخْتٌ ج تُخُوتٌ: ئورۇندۇق، قارا تاختا.

تَخْتُ الرُّقَادِ: كارىۋات.

تَخْتُ الثِّيَابِ: كىيىم ئىشكاپى.

تَخْتُ الْمَمْلَكَةِ: پايتەخت.

تَخْتُ الْغِنَاءِ: كونسېرت زالى.

تَخْتَةٌ: دوسكا، قارا تاختا؛ ئوقۇغۇچىلار ئولتۇرىدىغان ياغاچ ئورۇندۇق.

تَخْتَاخٌ: كېكەچ.

تَخْتَةُ الْكِتَابَةِ: يېزىق ئۈستىلى.

تَخْتَخَةٌ: كېكەچ؛ كېكەچلىمەك، دۇدۇقلىماق.

تَخَتَّمَ يَتَخَتَّمُ تَخَتُّمًا: ئۈزۈك سالدى.

تَخَثَّرَ يَتَخَثَّرُ تَخَثُّرًا اللَّبَنُ: سۈت ئۇيۇپ قالدى، قېتىپ قالدى، قويۇقلىشىپ كەتتى، ئېرىپ قالدى.

«لَقَدْ تَخَثَّرَ السُّكَّرُ فِي قِطْعَةٍ وَاحِدَةٍ»: شېكەر قېتىپ گادا بولۇپ قاپتۇ.

تَخَثَّرَ السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق ئۇيۇپ قالدى، قويۇلدى، قويۇلۇپ قالدى.

تَخَثُّرٌ: قاتماق، قېتىپ قالماق.

اَلتَّخَثُّرُ التَّاجِيُّ: تاجسىمان يۈرەك تومۇرلىرىنىڭ قېتىشى.

تَخَّ يَتُوخُّ تَخًّا وَ تُخُوخَةً الْعَجِينُ: خېمىر ئېچىدى، بولدى.

تَخٌّ: خېمىر تورۇچ، ئېچىتقۇ (خېمىر).

تَخَدَّدَ يَتَخَدَّدُ تَخَدُّدًا الْجِلْدُ: تېرە پۈرلاشتى، پۈرۈلدى، قاتلاشتى.

تَخَدَّرَ يَتَخَدَّرُ تَخَدُّرًا الْمَرِيضُ: كېسەل ناركوز توپەيلىدىن، مەست بولدى.

تَخَدَّرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال مەستۇرە بولدى (چۈمبەل تارتتى).

تَخَدُّرٌ: بوشاپ كەتمەك، سېزىمى يوق بولماق.

«طُولُ الْجِلْسَةِ مِنْ أَسْبَابِ تَخَدُّرِ الرِّجْلِ»: ئۇزۇن ئولتۇرۇش پۇتنىڭ قۇۋلىشىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

تَخَدَّلَ يَتَخَدَّلُ تَخَدُّلاً: سېزىمنى يوقاتتى.

«تَخَدَّلَ الْأَعْضَاءُ وَلاَ تَبَلَّدَ الْإِحْسَاسُ»: ئەزالار سېزىمىنى يوقاتتى، تۇيغۇ سۇسلىشىپ قالغىنى يوق.

تَخْدِيرٌ: ناركوز قىلماق.

تَخْدِيرٌ عَامٌ: ھوشسىزلاندۇرماق، پۈتۈن ناركوز قىلماق.

تَخْدِيرٌ مَحَلِّيٌّ: قىسمەن ناركوز قىلماق.

تَخْدِيرٌ مَوْضِعِيٌّ: قىسمەن ناركوز قىلماق.

تَخْدِيمٌ: خىزمەتكە تونۇشتۇرماق.

مَكْتَبُ التَّخْدِيمِ: ئىشقا تونۇشتۇرۇش ئورنى.

تَخِذَ يَتْخَذُ تَخْذًا: ئالدى، تۇتتى.

تَخِذَهُ صَدِيقًا: ئۇنى دوست تۇتتى.

تَخَرْبَطَ يَتَخَرْبَطُ تَخَرْبُطًا: كاردىن چىقتى.

تَخَرَّبَ يَتَخَرَّبُ تَخَرُّبًا الْبَيْتُ: ئۆي خاراب بولدى، ۋەيران بولدى، بۇزۇلدى.

تَخَرَّجَ يَتَخَرَّجُ تَخَرُّجًا: ئوقۇش پۈتتۈردى.

«تَخَرَّجَ أَخِي فِي الرِّيَاضِيَّاتِ»: مېنىڭ بىر تۇغقان قېرىندىشىم ماتېماتىكا كەسپىنى تاماملىدى.

«أَقَامَتْ كُلِّيَّةُ الْآدَابِ حَفْلَ التَّخَرُّجِ السَّنَوِيِّ»: ئەدەبىيات فاكۇلتېتى يىللىق مەكتەپ پۈتتۈرۈش مۇراسىمى ئۆتكۈزدى.

تَخَرَّدَ يَتَخَرَّدُ تَخَرُّدًا ـ تِ الْبِنْتُ: قىز قىز پېتى تۇردى.

تَخَرَّصَ يَتَخَرَّصُ تَخَرُّصًا: بوھتان چاپلىدى، تۆھمەت چاپلىدى.

«تَخَرَّصَ عَلَى الْأَمْوَاتِ وَكَذَّبَ عَلَى الْأَحْيَاءِ» : ئۇ ئۆلگەنلەرگە يالغاننى چاپلىدى ۋە تىرىكلەرنى ئالدىدى.

تَخَرُّصٌ ج تَخَرُّصَاتٌ: بوھتان چاپلاش، تۆھمەت قىلىش، بىلجىرلاش، قارىلاش؛ ئويدۇرما، تۆھمەت.

تَخَرَّطَ يَتَخَرَّطُ تَخَرُّطًا: سۇرگە ئارقىلىق ئىچى تازىلاندى؛ تەنتەكلىك قىلدى، ئالدىراقسانلىق قىلدى.

تَخَرَّقَ يَتَخَرَّقُ تَخَرُّقًا الثَّوْبُ: كىيىم يىرتىلدى، سۆكۈلۈپ كەتتى.

تَخَرُّقٌ: يىرتىلماق، سۆكۈلۈپ كەتمەك.

تَخَرَّمَ يَتَخَرَّمُ تَخَرُّمًا الْوَبَاءُ الْقَوْمَ: ۋابا ھالاك قىلدى، ۋابا ئۆلتۈردى.

تُخْرُوبٌ ج تَخَارِيبُ: يۇمۇلاق تۆشۈك.

تَخْرِيبٌ: ۋەيران قىلماق.

تَخْرِيبُ الْآثَارِ الْقَدِيمَةِ: قەدىمكى يادىكارلىقلارنى ۋەيران قىلماق.

تَخْرِيمٌ: تۆشۈك تەشمەك.

آلَةُ التَّخْرِيمِ: تېشىش ماشىنىسى، ئۆشكە.

تَخْرِيمَةٌ: يېقىن يول.

تَخْزِيرٌ: سىنچىلاپ قارىماق.

تَخْزِينٌ: خەزىنىگە كىرگۈزمەك؛ ساقلىماق، غەملىمەك.

أُجْرَةُ التَّخْزِينِ: ساقلاش ھەققى.

تَخَشَّبَ يَتَخَشَّبُ تَخَشُّبًا: قاتتىق بولدى.

تَخَشَّعَ يَتَخَشَّعُ تَخَشُّعًا الشَّخْصُ: كەمتەرلىك قىلدى، ھۆرمەت بىلدۈردى، تىكىلىپ قارىماي يەرگە قاراپ تۇرۇۋالدى، ئاۋازىنى پەسلەتتى.

تَخَشَّنَ يَتَخَشَّنُ تَخَشُّنًا الشَّخْصُ: ئاددى ـ ساددا غورىگىل تۇرمۇشقا ئادەتلەندى.

تَخَصَّصَ يَتَخَصَّصُ تَخَصُّصًا فِي كَذَا: خاس قىلدى، ئايرىم قىلدى، ئاتىدى؛ مۇتەخەسسىسلەشتى.

لَقَدْ تَخَصَّصَ لَكَ هَذَا الْمَنْزِلُ: بۇ ئۆي ساڭا تەئەللۇق بولدى، بۇ ئۆي ساڭا تەۋە بولدى.

تَخْصِيصٌ: ئالاھىدە قىلماق، بەلگىلىمەك، كۆرسەتمەك، خاس قىلماق.

تَخْصِيصُ الْأَهْدَافِ: ۋەزىپە دائىرىسىنى بېكىتمەك، خىزمەت دائىرىسىنى بېكىتمەك، نىشان بەلگىلىمەك.

عَلَامَةُ تَخْصِيصٍ: قوش پەش ("").

بِالتَّخْصِيصِ: ئالاھىدە.

عَلَى التَّخْصِيصِ وَعَلَى الْعُمُومِ: خۇسۇسى ۋە ئومۇمى.

تَخَضَّبَ يَتَخَضَّبُ تَخَضُّبًا الْجَرِيحُ بِدَمِهِ: ياردار قېنىغا بويالدى.

تَخَضَّبَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال كىشى بوياق بىلەن پەرداز قىلدى.

تَخَضَّبَتْ يَدَاهُ بِالدِّمَاءِ: ئىككى قولى قان بىلەن بويالدى.

تَخَطَّرَ يَتَخَطَّرُ تَخَطُّرًا فِي مَشْيِهِ: ئىرغاڭلاپ ماڭدى، كۆرەڭلەپ ماڭدى.

تَخَطَّفَ يَتَخَطَّفُ تَخَطُّفًا الشَّيْءَ: تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى، بۇلىۋالدى.

«وَاذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ» «قرآن» : ياد ئېتىڭلاركى، ئۆز ۋاقتىدا سىلەر مەككە زېمىنىدا ئاز سانلىق بولۇپ، بوزەك قىلىنغانىدىڭلار، كىشىلەرنىڭ مۇشرىكلارنىڭ تالان-تاراج قىلىشىدىن قورقاتتىڭلار.

تَخَطَّى يَتَخَطَّى تَخَطِّيًا الْمُوَظَّفُ زَمِيلَهُ: خىزمەتچى، خىزمەتدىشىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى.

تَخَطَّى الصُّعُوبَاتِ وَالْمَشَاكِلَ: قىيىنچىلىقلارنى يەڭدى.

«بِالْمُثَابَرَةِ تَخَطَّيْنَا الصُّعُوبَاتِ الَّتِي وَاجَهْتْنَا» : بىز دۇچ كەلگەن قىيىنچىلىقلارنى چىدامچانلىق بىلەن يەڭدۇق.

«مِنْ طَبِيعَةِ حَرَكَاتِ التَّجْدِيدِ أَنْ تَتَخَطَّى الْمَفَاهِيمَ التَّقْلِيدِيَّةَ» : يېڭىلىق ھەرىكىتىنىڭ خاراكتېرى ئەنئەنىۋى چۈشەنچىلەردىن بۆسۈپ ئۆتۈشتۇر.

تَخَطَّى الْحُدُودَ: چېگرىدىن ھالقىپ كەتتى.

تَخَطَّى الْبَائِعُ الرَّجُلَ: ساتقۇچى بىراۋنىڭ نۆۋىتىنى بىلمەسكە سېلىپ ئۇنىڭ ئارقىسىدىكى كىشىگە بېرىۋەتتى.

تَخَطَّى الشَّخصُ التُّرْعَةَ: ئۆستەڭنى ئاتلاپ ئۆتتى.

تَخَطَّتْهُ الْأَحْدَاثُ: ۋاقتى ئۆتۈپ كەتتى.

تَخْطِيطُ الْحُدُودِ: چېگرا ئايرىماق، چېگرا سىزىقىنى بەلگىلىمەك، پىلانلىماق.

تَخْطِيطُ الْبُلْدَانِ: جۇغراپىيە.

تَخْطِيطُ الْأَرَاضِي: يەر كۆلىمى.

تَخَفَّرَ يَتَخَفَّرُ تَخَفُّرًا الْخَائِفُ بِالشُّرْطِيِّ: قورققان ئادەم ساقچىدىن ياردەم تىلىدى.

تَخَفَّرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئىزا تارتتى، خىجىل بولدى.

تَخَفَّقَ يَتَخَفَّقُ تَخَفُّقًا: يەڭگىللىدى، يېنىكلىدى.

تَخَفَّى يَتَخَفَّى تَخَفِّيًا الشَّخْصُ: يوشۇرۇندى؛ گىرىم قىلدى، باشقىچە ياسىنىۋالدى.

«تَخَفَّى اللِّصُّ فِي مَلَابِسِ شُرْطِيٍّ»: ئوغرى ساقچى قىياپىتىگە كىرىۋالدى.

«تَخَفَّى الصَّائِدُ لِلصَّيْدِ»: ئوۋچى ئوۋ ئوۋلاش ئۈچۈن ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

تَخَفٍّ: گىرىم قىلماق، باشقىچە ياسانماق.

تَخْفِيضٌ: تۆۋەنلەتمەك، پەسلەتمەك.

تَخْفِيضُ الْأَسْعَارِ: باھانى چۈشۈرمەك.

تَخْفِيضُ النَّفَقَاتِ: خىراجەتنى يېنىكلەتمەك.

تَخْفِيضُ السِّلَاحِ: ھەربىي ھازىرلىقلارنى قىسقارتماق.

تَخْفِيفٌ: يېنىكلەتمەك، يەڭگىللەتمەك.

«ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ» «قرآن»: بۇ (ھۆكۈم) پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن (سىلەرگە بېرىلگەن) يېنىكلىتىشتۇر ۋە رەھمەتتۇر.

تَخْفِيفُ الضَّرَائِبِ: باجنى كېمەيتىش.

تَخْفِيفُ الْعُقُوبَةِ: جازانى يېنىكلىتىش.

ظُرُوفُ التَّخْفِيفِ: جازانى يېنىكلىتىش شەرتلىرى.

تَخْفِيفُ عُقُوبَةِ الْإِعْدَامِ إِلَى عُقُوبَةِ السِّجْنِ مَدَى الْحَيَاةِ: ئۆلۈم جازاسىنى ئۆمۈرلۈك قاماق جازاسىغا يېنىكلىتىش.

تَخْفِيفُ حِدَّةِ التَّوَاتُرِ: جىددىيلىكنى پەسەيتىش.

تَخَلْخَلَ يَتَخَلْخَلُ تَخَلْخُلًا الشَّيْءُ: ئاران بولۇپ قالدى.

تَخَلْخَلَ مِنْ مَكَانِهِ: ئورنىدىن قوزغالدى.

تَخَلْخَلَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال پۇتىغا ھالقا سالدى، پۇت بىلەيزۈكى سالدى.

تَخَلْخُلٌ: شالاڭ بولماق؛ (ئاياللار) پۇت بىلەيزۈكى سالماق.

«تَخَلْخُلُ صُفُوفِ الْجُنُودِ يُنْذِرُ بِنَفَاذِ الْعَدُوِّ مِنْهَا»: ئەسكەر سەپلىرىنىڭ زىچ بولماي يوچۇق قېلىشى، دۈشمەنلەرنىڭ سوقۇنۇپ كىرىۋېلىشىدىن دېرەك بېرىدۇ.

تَخَلَّجَ يَتَخَلَّجُ تَخَلُّجًا: تەۋرەندى، داۋالغۇدى، پاراكەندە بولدى، قالايمىقانلاشتى.

تَخَلَّدَ يَتَخَلَّدُ تَخَلُّدًا: مەڭگۈلۈك قېلىپ قالدۇردى، ئۆلمەس قىلدى.

تَخَلَّصَ يَتَخَلَّصُ تَخَلُّصًا مِنَ الْوَرْطَةِ: پاتقاقتىن قۇتۇلدى، قېچىپ قۇتۇلدى.

تَخَلُّصٌ: قۇتۇلماق، خالاس تاپماق.

حُسْنُ التَّخَلُّصِ. بَرَاعَةُ التَّخَلُّصِ: (شائىر يازغان شېئىرنىڭ مۇقەددىمىسىدىن مەقسەتكە يۆتكىلىشتە تەكەللۇپ چەكمەستىن ئۇستىلىق بىلەن مەقسەتكە يۆتكىلىش).

اَلتَّخَلُّصُ فِي الْأَدَبِ وَالْبَلَاغَةِ: (بىر سۆزدىن ئىككىنچى بىر سۆزگە يۆتكىلىشتە ئالدىنقى سۆز بىلەن كېيىنكى سۆزنىڭ ئارىسىدا ماسلىشىشچانلىقى بولغان بىر ئۇسۇلنى قوللىنىش).

تَخَلَّعَ يَتَخَلَّعُ تَخَلُّعًا: يىمىرىلدى، پارچىلاندى.

تَخَلَّعَ الشَّيْءُ: ئاجراپ كەتتى، پارچىلىنىپ كەتتى، چۇۋالچاق بولۇپ قالدى.

تَخَلَّعَ فِي الشَّرَابِ: ئىچىملىككە بېرىلدى، ئىچكۈلۈككە بېرىلدى.

تَخَلَّفَ يَتَخَلَّفُ تَخَلُّفًا عَنِ الْقَوْمِ أَوْ عَنِ الْعَمَلِ: قەۋمىدىن ياكى ئىشتىن ئارقىدا قېلىپ قالدى،

بارمىدى.

«مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِيْنَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ» (قرآن) : مەدىنە ئاھالىسى ۋە ئۇلارنىڭ ئەتراپىدىكى ئەئرابىلارنىڭ رەسۇلۇللاھ بىلەن جىھادقا بىللە چىقماي قېلىپ قېلىشى ... توغرا ئەمەس ئىدى.

تَخَلَّقَ الطِّفْلُ: بالىنىڭ ئەقلىي جەھەتتىن ئۆسۈپ يېتىلىشى ئاستا بولدى.

تَخَلَّقَ الشَّعْبُ: خەلق ئارقىدا قالدى.

«تَخَلَّفَ عَنِ الْمُحَاضَرَةِ» : لېكسىيىگە قاتناشمىدى.

تَخَلَّفَ عَنِ الْمَجِيْءِ: كەلمىدى.

تَخَلَّقَ يَتَخَلَّقُ تَخَلُّقًا الْجَنِيْنُ فِى بَطْنِ أُمِّهِ: بالا ئانىنىڭ قورسىقىدا تۆرەلدى.

«تَخَلَّقَ بِأَخْلَاقِ الْعُلَمَاءِ» : ئالىملارنىڭ ئەخلاقىنى ئۆزلەشتۈردى.

تَخَلَّلَ يَتَخَلَّلُ تَخَلُّلاً الْقَوْمَ: ۋاسىتىچىلىك قىلدى.

تَخَلَّلَ بَعْدَ الْأَكْلِ: تاماقتىن كېيىن چىشىنى كولىدى.

تَخَلَّى يَتَخَلَّى تَخَلِّيًا عَنْ أَوْ مِنَ الدُّنْيَا: دۇنيادىن ۋاز كەچتى، قىزىقمىدى.

«عَلَيْنَا أَلَّا نَتَخَلَّى عَنِ الْمَبَادِئِ تَحْتَ أَيِّ ظَرْفٍ مِنَ الظُّرُوفِ» : ھەرقانداق شارائىت ئاستىدا پرىنسىپتىن ۋاز كەچمەسلىكىمىز كېرەك.

تَخَلَّى لِكَذَا: بېرىلدى، پۈتۈنلەي بېرىلدى.

«عَلَى الْمَرْءِ أَلَّا يَتَخَلَّى عَنْ مَبَادِئِهِ» : ئىنسان پرىنسىپتىن ۋاز كەچمەسلىكى كېرەك.

اَلتَّخَلِّي: خالى قىلماق، خىلۋەت ئىزدىمەك، ۋاز كەچمەك.

اَلتَّخَلِّي عَنِ الرَّأْيِ الشَّخْصِيِّ: شەخسىي پىكىردىن ۋاز كېچىش.

تَخْلِيَةٌ: قويۇپ بەرمەك، قويۇۋەتمەك؛ تاشلىۋەتمەك.

تَخْلِيْصٌ: قۇتقۇزماق، خالاس قىلماق.

تَخْلِيْطٌ: ئارىلاشتۇرماق.

تَخْلِيطُ الْحُمَّى: جۆيلىمەك.

تَخَمَ يَتْخِمُ تَخْمًا: چېگرا بەلگىلىدى.

تَخِمَ يَتْخَمُ تَخَمًا: تويدى، قورساق بەك تويۇپ كەتتى.

تَخِمَ الشَّخْصُ: قورساق ئېسىلدى، سىڭدۈرەلمىدى، ھەزىم قىلالمىدى.

تَخْمٌ ج تُخُومٌ: پاسىل، چېگرا، دۆلەت چېگرىسى.

تُخَمَةٌ: قورسىقى ئېسىلىپ كېتىش، تاماق سىڭمەي قېلىش، ھەزىم بولماسلىق؛ ھەزىم قىلالماسلىق.

«تَنَاوَلْ قَلِيْلاً مِنَ الْأَطْعِمَةِ حَتَّى لَا تُصَابَ بِالتُّخْمَةِ» : قورسىقىڭ ئېسىلىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئازراق تاماق يېگىن.

تَخَمَّرَ يَتَخَمَّرُ تَخَمُّرًا عَصِيْرُ الْعِنَبِ: ئۈزۈم سۈيى ئېچىدى.

تَخَمَّرَ الْعَجِيْنُ: خېمىر بولدى.

تَخَمَّرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال رومال ئارتتى.

«لَقَدْ حَضَرَ الشَّايُ وَلَكِنْ دَعْهُ يَتَخَمَّرُ قَلِيْلاً» : چاي تەييار بولدى، لېكىن ئازراق تەمى چىقسۇن.

تَخَمَّرَ الْفِكْرَةُ: ئوي - پىكىر، ئىدىيە پىشىپ يېتىلدى.

تَخَمُّرٌ: ئېچىماق.

تَخْمِيْرٌ: ئېچىتماق.

تَخْمِيْرُ الْعَجِيْنِ: خېمىر تۇرۇچ قىلماق.

تَخْمِيْرُ الْخُمُورِ: ھاراق ئىشلىمەك.

تَخْمِيسٌ: شېئىرنى مۇخەممەس قىلماق، باشقىلارنىڭ ئىككى مىسرا شېئىرىغا ئۆزى ئۈچ مىسرا قوشۇپ بەش مىسرا قىلماق.

تَخْمِيْنٌ: پەرەز قىلماق، مۆلچەرلىمەك، تەخمىن قىلماق.

عَلَى سَبِيْلِ التَّخْمِيْنِ: مۆلچەرلەش، تەخمىنەن.

تُخْنٌ: يوغان؛ چىڭ؛ قاتتىق.

تَخَنَّثَ يَتَخَنَّثُ تَخَنُّثًا الرَّجُلُ: ئەر كىشى ئايال مىجەز بولۇپ قالدى، زەيپانە بولدى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

تَخَوَّقَ يَتَخَوَّقُ تَخَوُّقًا عَلَى: ئەنسىرەپ كەتتى.

تَخَوَّفَ مِنْ كَذَا: قورقتى، قورقۇنچ باستى؛ كېمەيتتى، ئۈپراتتى.

تَخْوِيفٌ: قورقۇتماق، تەھدىت سالماق.

«وَمَا نُرْسِلُ بِالآيَاتِ إِلاَّ تَخْوِيفًا» «قرآن»: بىز مۆجىزىلەرنى پەقەت (بەندىلەرنى) قورقۇتۇش ئۈچۈنلا ئەۋەتىمىز.

تَخَيَّبَ يَتَخَيَّبُ تَخَيُّبًا: مەقسەتكە يېتەلمىدى، ئۈمىدسىزلەندى، زىيان تارتتى.

تَخَيَّرَ يَتَخَيَّرُ تَخَيُّرًا: تاللىدى؛ ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزىتىپ تاللىدى، ئىختىيار قىلدى.

«وَ فَاكِهَةٍ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ» «قرآن»: ئۇلارغا ئىختىيار قىلغان مېۋىلەر بېرىلىدۇ.

تَخَيُّرٌ: تاللاش.

تَخَيَّطَ يَتَخَيَّطُ تَخَيُّطًا رَأْسُهُ: بېشىغا ئاق سانجىدى، بېشىغا ئاق كىردى.

تَخَيَّلَ يَتَخَيَّلُ تَخَيُّلاً الشَّيْءَ: تەسەۋۋۇر قىلدى، كۆز ئالدىغا كەلتۈردى، خىيال قىلدى.

تَخَيَّلَ الْخَيْرَ فِي فُلاَنٍ: ياخشىلىقنى مۆلچەرلىدى، ياخشىلىقنى ئويلىدى، ياخشىلىقنى تەسەۋۋۇر قىلدى.

تَخَيُّلٌ ج تَخَيُّلاَتٌ: خىيال، تەسەۋۋۇر.

تَخَيُّلٌ جَامِعٌ: رېئاللىققا ئۇيغۇن كەلمەيدىغان تەسەۋۋۇر، خىيال، ئىشقا ئاشمايدىغان خىيال، خام خىيال.

تَخَيُّلاَتٌ أَدَبِيَّةٌ: ئەدەبىي تەسەۋۋۇرلار.

تَخَيَّمَ يَتَخَيَّمُ تَخَيُّمًا الْيَأْسُ فِي رُوحِهِ: ئۈمىد ئۈزدى.

تَخَيَّمَ: چېدىرغا كىردى، چېدىردا تۇردى.

تَدَابَرَ يَتَدَابَرُ تَدَابُرًا: دۈشمەنلىشىشتى.

«وَلاَ تَدَابَرُوا وَلاَ تَقَاطَعُوا» «حديث»: دۈشمەنلەشمەڭلار، سىلە ـ رەھىمنى ئۈزۈپ قويماڭلار.

تَدَاخَلَ يَتَدَاخَلُ تَدَاخُلاً الشَّيْءُ: كىرىشىپ كەتتى، ئارىلىشىپ كەتتى، گىرەلىشىپ كەتتى.

تَدَاخَلَ بَيْنَهُمْ: ياراشتۇردى، ئەپلەشتۈردى، ئارىغا كىردى.

تَدَاخَلَتِ الأُمُورُ: ئىشلار ئارىلىشىپ مۇجىمەل بولۇپ كەتتى.

تَدَاخَلَنِي مِنَ الْقَلَقِ شَيْءٌ: ئىچىم پۇشتى، ئىچىم تىت ـ تىت بولدى.

تَدَاخُلٌ: ئارىلاشماق، قول تىقماق.

خَاصِيَّةُ التَّدَاخُلِ: ئۆتكۈزۈشچانلىق، سىڭدۈرۈشچانلىق.

تَدَارَأَ يَتَدَارَأُ تَدَارُؤًا الشَّخْصَانِ: ئۆز ئارا قارشىلاشتى.

تَدَارَسَ يَتَدَارَسُ تَدَارُسًا الْمَسْأَلَةَ: مەسىلىنى تەتقىق قىلىشتى، مەسىلىنى مۇھاكىمە قىلىشتى.

تَدَارَكَ يَتَدَارَكُ تَدَارُكًا مَا فَاتَهُ: تولۇقلىۋالدى؛ قوغلاپ يېتىشىۋالدى.

«لَوْلاَ أَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ» «قرآن»: ئەگەر ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ نېمىتىگە ئېرىشمىسە ئىدى، ئەلۋەتتە، ئۇ (قىلمىشىغا) مالامەت قىلىنغان ھالدا (دەرەخمۇ يوق، تاغمۇ يوق) بىر دالىغا تاشلانغان بولاتتى.

تَدَارَكَ الأَمْرَ: ئوڭشىدى، تۈزەتتى؛ ئېرىشتى، يەتتى.

تَدَارَكَ الْخَطَأَ بِالصَّوَابِ: خاتالىقنى تۈزەتتى، خاتالىقنى ئوڭشىدى.

تَدَارَكَ اللهُ بِرَحْمَتِهِ: ئاللاھ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن.

تَدَاعَى يَتَدَاعَى تَدَاعِيًا: يىقىلاي دەپ قالدى؛ بىر ـ بىرىنى چاقىرىشتى.

تَدَاعَى الْبِنَاءُ: ئىمارەت چاك كەتتى، ئىمارەت يىقىلاي دەپ قالدى.

تَدَاعَتِ الأَفْكَارُ: ئېسىگە كېلىۋالدى، يادىغا كەچتى.

تَدَاعَتْ عَلَيْهِمُ الْقَبَائِلُ: قەبىلىلەر ئۇلارنىڭ ئۈستىگە يوپۇرۇلۇپ باردى.

تَدَاعَبَ يَتَدَاعَبُ تَدَاعُبًا: چاقچاق قىلىشتى.

تَدَافَعَ يَتَدَافَعُ تَدَافُعًا الْقَوْمُ: ئالغا سۈرۈشتى، بىر ـ بىرىنى ئىتتىرىشتى.

تَدَافَعَ عَلَى: ئىلگىرى سۈردى، ئىلگىرىلەتتى.

تَدَافَعَ السَّيْلُ: كەلكۈن ئۆركەشلەپ ئاقتى.

تَدَانَى يَتَدَانَى تَدَانِيًا: بىر ـ بىرىگە يېقىنلاشتى، ئۆز ئارا يېقىنلاشتى.

تَدَاهَى يَتَدَاهَى تَدَاهِيًا الشَّخْصُ: بىلەرمەن بولۇۋالدى، دانا قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَدَاوَلَ يَتَدَاوَلُ تَدَاوُلاً: قولدىن ـ قولغا بەردى.

تَدَاوَلَتِ الأَلْسُنُ: ئېغىزدىن ـ ئېغىزغا تارقالدى.

تَدَاوَلَتِ الأَيْدِي: قولدىن ـ قولغا ئۆتتى.

تَدَاوَلُوا الشَّيْءَ: قولدىن ـ قولغا بەردى.

بِالتَّدَاوُلِ: رەت بويىچە، تەرتىپ بىلەن.

تَدَاوُلٌ: تاراتماق، تارقاتماق.

تَدَاوَى يَتَدَاوَى تَدَاوِيًا الْمَرِيضُ: كېسەل دورا يېدى، دورا ئىستېمال قىلدى.

تَدَايَنَ يَتَدَايَنُ تَدَايُنًا الرِّجَالُ: قەرز بېرىشتى، ئۆتنە بېرىشتى.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ» «قرآن»: ئى مۆمىنلەر! مۇددەت بەلگىلەپ ئۆز ئارا قەرز بېرىشسەڭلار، ئۇنى (ھۆججەت قىلىپ) يېزىپ قويۇڭلار.

تَدَبَّرَ يَتَدَبَّرُ تَدَبُّرًا فِي الأَمْرِ: ئويلاندى، ئەستايىدىللىق بىلەن پىكىر يۈرگۈزدى.

«أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا» «قرآن»: ئۇلار (ھەقنى تونۇش ئۈچۈن) قۇرئاننى پىكىر قىلمامدۇ؟ بەلكى ئۇلارنىڭ دىللىرىدا قۇلۇپ بار (شۇڭا ئۇلار چۈشەنمەيدۇ).

تَدَبَّرَ فِي مَالِهِ: تېجىدى، ئىقتىساد قىلدى.

تَدَبَّقَ يَتَدَبَّقُ تَدَبُّقًا بِالْعَرَقِ: تەرگە چاپلاشتى.

تَدَبَّقَ الطَّائِرُ: قۇش يېلىم بىلەن تۇتۇلدى.

تَدَبَّقَ الشَّيْءُ: چاپلىشىپ قالدى.

تَدْبِيرٌ: ئورۇنلاشتۇرماق، باشقۇرماق، بېجىرمەك، بىر تەرەپ قىلماق، رەتكە سالماق؛ تېجىمەك.

تَدْبِيرُ الْمَنْزِلِ: ئائىلە ئىشلىرىنى باشقۇرماق.

تَدْبِيرُ مَكَايِدَ: ھىيلە ـ مىكىر پىلانلىماق؛ قەست قىلماق.

«اَلْمَرْءُ فِي تَفْكِيرٍ وَ اللهُ فِي تَدْبِيرٍ»: تەدبىر كىشىدىن، تەقدىر ئاللاھتىن؛ تەقدىر باشقا، تەدبىر باشقا؛ خۇدانىڭ تەقدىرى بەندىسىنىڭ تەدبىرىدىن ئۈستۈن كېلىدۇ.

تَدْبِيرٌ ج تَدَابِيرُ: چارە، ئۇسۇل، تەدبىر، ئامال، ئىلاج.

«اِنْدَفَعَ دُونَ تَفْكِيرٍ أَوْ تَدْبِيرٍ»: ئويلىماستىنلا چالۋارقىدى.

اِتَّخَذَ التَّدْبِيرَ: تەدبىر قوللاندى.

«اِتَّخَذَ التَّدَابِيرَ اللاَّزِمَةَ»: زۆرۈر چارە ـ تەدبىرلەرنى قوللاندى.

تَدَابِيرُ الْحَيْطَةِ: ئالدىنى ئېلىش تەدبىرلىرى.

تَدَابِيرُ اِسْتِثْنَائِيَّةٌ: پەۋقۇلئاددە ئۇسۇل، ئادەتتىن تاشقىرى چارە.

تَدَثَّرَ يَتَدَثَّرُ تَدَثُّرًا الشَّخْصُ: يۆگىنىۋالدى، كىيىنىۋالدى.

تَدَثَّرَ الْفَارِسُ فَرَسَهُ: چەۋەنداز ئېتىغا سەكرەپ مىندى.

تَدَجَّجَ يَتَدَجَّجُ تَدَجُّجًا فِي السِّلاَحِ: قوراللاندى.

تَدَحْدَرَ يَتَدَحْدَرُ تَدَحْدُرًا الشَّيْءُ: نەرسە دومىلىدى، يۇمىلىدى.

تَدَحْرَجَ يَتَدَحْرَجُ تَدَحْرُجًا الشَّيْءُ: نەرسە دومىلىدى، نەرسە يۇمىلىدى.

«يَتَدَحْرَجُ الأَطْفَالُ فِي حُفْرَةِ الرِّمَالِ»: باللار قۇم ئورەكتە يۇمۇلىماقتا.

تَدَخَّلَ يَتَدَخَّلُ تَدَخُّلاً: ئارىغا كىردى، ئارىلاشتى.

تَدَخَّلَ الشَّخْصُ: پەيدىنپەي كىردى، ئاستا ـ ئاستا كىردى.

تَدَخَّلَ فِي الشُّؤُونِ الدَّاخِلِيَّةِ: ئىچكى ئىشلارغا ئارىلاشتى.

تَدَخَّلَ فِي الْحَدِيثِ: گەپنىڭ بېلىگە تەپتى، سۆزلىگۈچىلەرنىڭ سۆزىنى ئۈزۈپ ئۇلارغا ئورتاقلاشتى.

تَدَخَّلَ فِي الأَمْرِ: ئارىلاشتى، ئورتاقلاشتى.

تَدَخَّلَ فِي الْخُصُومَةِ: دەۋاغا ئارىلاشتى.

«عَلَى كُلِّ شَخْصٍ أَنْ يَتَدَخَّلَ فِي الْقَضَايَا الَّتِي تُبَذَّرُ فِيهَا أَمْوَالُ الدَّوْلَةِ وَ مُمْتَلَكَاتُهَا»:

ئۇيغۇر كىتاب تورى
uyghurkitap.com

دۆلەتنىڭ مال ـ مۈلكى ئىسراپ بولىدىغان ئىشلارغا ئارىلىشىشتا ھەر بىر ئادەمنىڭ مەسئۇلىيىتى بار.

تَدَخُّلٌ: ئارىلاشماق، قول تىقماق.

سِيَاسَةُ عَدَمِ التَّدَخُّلِ: باشقا دۆلەتلەرنىڭ ئىچكى ئىشىغا ئارىلاشماسلىق سىياسىتى.

«يُقَاوِمُ الْعَرَبُ التَّدَخُّلَ الْأَجْنَبِيَّ»: ئەرەبلەر چەت ئەلنىڭ ئارىلىشىشىغا قارشى تۇرىدۇ.

تَدَخَّنَ يَتَدَخَّنُ تَدَخُّنًا: ئىسرىق سالدى.

«تَدَخَّنَ فُلَانٌ بِالدُّخْنَةِ»: خۇش پۇراقلار بىلەن ئىسرىق سالدى.

تَدْخِينٌ: تاماكا چەكمەك.

اَلرَّجَاءُ عَدَمُ التَّدْخِينِ/مَمْنُوعُ التَّدْخِينِ: تاماكا چەكمەڭ (ئاممىۋى سورۇنلارغا يېزىپ قويۇلىدىغان ئىبارە).

أُوضَةُ التَّدْخِينِ: تاماكا چېكىش ئۆيى.

تَدَرَّبَ يَتَدَرَّبُ تَدَرُّبًا: مەشىق قىلدى.

«اَلتَّلَامِيذُ يَتَدَرَّبُونَ عَلَى الْأَلْعَابِ الرِّيَاضِيَّةِ»: ئوقۇغۇچىلار تەنتەربىيە ئويۇنلىرى مەشىقى قىلىۋاتىدۇ.

تَدَرَّجَ يَتَدَرَّجُ تَدَرُّجًا فِي وَظِيفَتِهِ: ۋەزىپىسى ئۆستى.

«تَدَرَّجَ فِي سُلَّمِ الْحَضَارَةِ»: پەيدىنپەي تەرەققى تاپتى.

اَلتَّدَرُّجُ: ئاستا ـ ئاستا، تەدرىجىي؛ پراكتىكا قىلماق.

بِتَدَرُّجٍ: تەدرىجى، ئاستا ـ ئاستا، پەيدىنپەي.

تَدَرَّعَ يَتَدَرَّعُ تَدَرُّعًا الْفَارِسُ الدِّرْعَ أَوْ بِالدِّرْعِ: چەۋەنداز ساۋۇت كىيدى.

تَدَرَّعَ بِالصَّبْرِ: سەۋرى ـ تاقەتلىك بولدى، چىدامىلىق بولدى.

تَدَرَّقَ يَتَدَرَّقُ تَدَرُّقًا الْفَارِسُ بِالدَّرْقَةِ: چەۋەنداز قالقان بىلەن قوغداندى.

تَدَرَّنَ يَتَدَرَّنُ تَدَرُّنًا: سىل كېسىلى بولۇپ قالدى.

تَدَرُّنٌ: تۇبېركۇليوز كېسەللى.

تَدَرُّنُ الرِّئَتَيْنِ: تۇبېركۇليوز كېسىلى.

تَدَرُّنِيٌّ: سىل، ئۆپكە تۇبېركۇليوز.

تَدَرَّى يَتَدَرَّى تَدَرِّيًا: ئالدىدى، قىلتاقىقا چۈشۈردى.

تَدَرْوَشَ يَتَدَرْوَشُ تَدَرْوُشًا الشَّخْصُ: دەرۋىشلەردەك ئىش قىلدى.

تَدْرِيبٌ ج تَدْرِيبَاتٌ: مەشىق، كۆنۈكمە.

تَدْرِيبٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي مەشىق.

تَدْرِيبٌ مِهَنِيٌّ: كەسپىي مەشىق.

تَدْرِيبٌ رِيَاضِيٌّ: تەنتەربىيە مەشقى.

إِدَارَةُ التَّدْرِيبِ: تەربىيىلەشكە مەسئۇل ئورگان.

تَدْرِيبٌ فَنِّيٌّ: سەنئەت مەشقى.

دَوْرَةٌ تَدْرِيبِيَّةٌ: تەربىيىلەش كۇرسى.

تَدْرِيجًا، بِالتَّدْرِيجِ: قەدەممۇ ـ قەدەم، پەيدىنپەي.

تَعَلَّمَ الشَّيْءَ بِالتَّدْرِيجِ: قەدەممۇ قەدەم ئۆگەندى.

تَدْرِيجِيٌّ: تەدرىجى، قەدەممۇ قەدەم.

تَدْرِيجِيًّا: تەدرىجى، پەيدىنپەي، قەدەممۇ قەدەم.

تَدْرِيسٌ: تەربىيىلەش.

سِلْكُ التَّدْرِيسِ: ئوقۇتۇش كەسپى، ئوقۇتۇش ساھەسى.

طُرُقُ التَّدْرِيسِ: ئوقۇتۇش ئۇسۇللىرى.

أَعْضَاءُ هَيْئَةِ التَّدْرِيسِ، هَيْئَةُ التَّدْرِيسِ: ئىنستىتۇت، فاكۇلتېتتىكى ئوقۇتقۇچى ئۇستازلار ھەيئىتىنىڭ ئەزالىرى.

«نَسْتَعْمِلُ الْآلَةَ الْكَاتِبَةَ دَائِمًا فِي أَعْمَالِنَا التَّدْرِيسِيَّةِ»: بىز ئوقۇتۇش خىزمىتىمىزدە دائىم خەت بېسىش ماشىنىسى ئىشلىتىمىز.

تَدَسَّسَ يَتَدَسَّسُ تَدَسُّسًا فِي: يوشۇردى، مەخپىي تۇتتى.

تَدَسَّى يَتَدَسَّى تَدَسِّيًا: ئوغرىلىقچە كىردى، شۇڭغىدى.

تَدَشَّى يَتَدَشَّى تَدَشِّيًا: ھىق تۇتتى، كېكىردى.

تَدَفَّأَ يَتَدَفَّأُ تَدَفُّؤًا: ئىسسىندى، ئىسسىندى.

«جَلَسَ قُرْبَ الْمَوْقِدِ لِيَتَدَفَّأَ»: ئۇ ئىسسىنىش ئۈچۈن ئوچاق يېنىدا ئولتۇردى.

تَدْفِئَةٌ: ئىسسىنىش.

تَدْفِئَةٌ مَرْكَزِيَّةٌ: ئىسسىتىش مەركىزى.

«لَقَدْ أَصْبَحَ الْجَوُّ دَافِئًا لِذَلِكَ أُوْقِفَتِ التَّدْفِئَةُ الْمَرْكَزِيَّةُ» : هاۋا ئىسسىپ قالدى، شۇنىڭ ئۈچۈن پار توختىتىلدى.

تَدَفَّقَ يَتَدَفَّقُ تَدَفُّقًا السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق ئاقتى، ئېتىلىپ چىقتى.

«تَدَفَّقَ السُّيَّاحُ عَلَى الشَّاطِئِ» : ساياھەتچىلەر قىرغاققا قاراپ ئاقتى.

«تَدَفَّقَتِ الْعَوَاطِفُ» : ھېسسىيات دولقۇنلاندى.

«تَدَفَّقَ الْمَاءُ مِنَ الْعَيْنِ» : سۇ بۇلاقتىن ئېتىلىپ چىقتى، ئوخچۇپ چىقتى.

تَدَفُّقٌ: ئېتىلىپ چىقماق، ئۇرغۇپ چىقماق، ئوخچۇپ چىقماق.

صُنْدُوقُ التَّدَفُّقِ: رادىئاتور.

تَدَفُّقُ رُؤُسِ الْأَمْوَالِ: كاپىتالنىڭ كۆپلەپ كىرىشى.

تَدْقِيقٌ: پۇختىلىماق، مۇستەھكەملىمەك، ئىنچىكىلىمەك.

إِدَارَةُ التَّدْقِيقِ: تەتقىقات ئىدارىسى.

تَدَلْدَلَ يَتَدَلْدَلُ تَدَلْدُلاً الشَّخْصُ: ئەزالىرىنى ۋە بېشىنى لىڭشىتىپ ماڭدى.

تَدَلَّثَ يَتَدَلَّثُ تَدَلُّثًا إِلَى: ... غا ئۆزىنى ئاتتى، ... غا ئۆزىنى ئۇردى، ... غا ئېتىلدى.

تَدَلَّعَ يَتَدَلَّعُ تَدَلُّعًا: ئەركە چوڭ بولدى، ئەركىلەندى، شوخلۇق قىلدى.

تَدَلَّلَ يَتَدَلَّلُ تَدَلُّلاً: ئەركىلىدى، غىلجىڭلىدى، ناز قىلدى.

«تَدَلَّلَتِ الْمَرْأَةُ عَلَى زَوْجِهَا» : ئايال ئېرىگە ئەركىلىدى (ناز قىلدى).

تَدَلُّلٌ: نازلىنىش؛ خۇشامەت قىلىش، ياغلىمىچىلىق قىلىش.

تَدَلَّهَ يَتَدَلَّهُ تَدَلُّهًا فِي حُبِّهَا: گاڭگىراپ قالدى، تەمتىرەپ قالدى، ئەقلىنى يوقاتتى.

تَدَلَّى يَتَدَلَّى تَدَلِّيًا الثَّمَرُ: مېۋە ساڭگىلىدى.

«ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْأَدْنَى» «قرآن» : ئاندىن ئۇ ئاستا ـ ئاستا (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) يېقىنلىشىپ تۆۋەنگە ساڭگىلىدى، ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىككى ياچاق مىقدارى ياكى ئۇنىڭدىنمۇ يېقىنراق يېقىنلاشتى.

«كَانَتْ أَغْصَانُ الْعِنَبِ تَتَدَلَّى عَلَى جُدْرَانِ الْحَدِيقَةِ» : ئۈزۈم تاللىرى باغچا تاملىرىدىن ساڭگىلاپ تۇراتتى.

تَدَلَّى إِلَى: چۈشتى.

تَدَلَّى مِنَ الْجَبَلِ: تاغدىن چۈشتى.

تَدَلَّى مِنَ الْخَيْلِ: ئاتتىن چۈشتى.

تَدَلَّى عَلَيْنَا مِنْ أَرْضِ كَذَا: كەلدى.

تَدْلِيسٌ: ئالدامچىلىق قىلماق، ساختىلىق قىلماق، مەككارلىق قىلماق.

بِالتَّدْلِيسِ: ئالدامچىلىق قىلىش ئارقىلىق.

تَدْلِيكٌ: ئۇۋۇلاش.

تَدْلِيكٌ صِحِّيٌّ: ساغلاملىق، ئۇۋۇلاش، ئۇۋۇلاش تېخنىكىسى، ئۇچىنى تۇتۇش تېخنىكىسى.

«إِنَّهُ حَقًّا إِنْسَانٌ مَاهِرٌ فِي عَمَلِيَّةِ التَّدْلِيكِ» : ئۇ ئۇۋۇلاش تېخنىكىسى ئۇستۇن ئادەم.

تَدْلِيلٌ: نەقىل كەلتۈرۈش، دەلىل كۆرسىتىش؛ ئەركىلىتىش.

«لاَتُفْسِدْ وَلَدَكَ بِالْإِفْرَاطِ فِى تَدْلِيلِهِ» : بالاڭنى ھەددىدىن ئارتۇق ئەركىلىتىپ بۇزۇپ قويمىغىن.

تَدْلِيلاَتٌ: ئاساس، سەۋەب، ئىسپات، پاكىت، ھۆججەت.

تَدْمِيرٌ: ۋەيران قىلماق، خاراب قىلماق، بۇزماق.

تَدَنَّأَ يَتَدَنَّأُ تَدَنُّؤًا الشَّخْصُ: پەسلەشتى، چاكىنىلاشتى؛ چۈشكۈنلەشتى.

تَدَنَّسَ يَتَدَنَّسُ تَدَنُّسًا الشَّيْءُ: پاسكىنا بولدى، كىر بولدى.

تَدَنَّى يَتَدَنَّى تَدَنِّيًا الشَّخْصُ: ئاستا ـ ئاستا يېقىنلاشتى، چاكىنىلاشتى، چۈشتى، تۆۋەنلىدى.

تَدَنَّى مُسْتَوَاهُ: سەۋىيىسى تۆۋەنلەپ كەتتى.

كتاب تور بېتى kurkitap.com

تَدَنِّي: چاكىنىلاشتى، چۈشۈردى، تۆۋەنلەتتى.

تَدَهَّنَ يَتَدَهَّنُ تَدَهُّنًا: مايلىدى، ماي سۈركىدى.

تَدَهْوَرَ يَتَدَهْوَرُ تَدَهْوُرًا الشَّيْءُ: چۈشۈپ كەتتى.

تَدَهْوَرَ الْأَمْرُ: تۆۋەنلەپ كەتتى، يامانلاشتى.

تَدَهْوَرَتْ صِحَّتُهُ: كېسەللىك ئەھۋالى يامانلاشتى.

«تَدَهْوَرَتْ حَالَةُ الْمَرِيضِ الصِّحِّيَّةُ» : ئاغرىقنىڭ كېسەللىك ئەھۋالى يامانلاشتى.

«تَدَهْوَرَ مُسْتَوَى الْمَعِيشَةِ فِي الدُّوَلِ النَّامِيَةِ» : تەرەققىي قىلىۋاتقان دۆلەتلەردە تۇرمۇش سەۋىيىسى تۆۋەنلەپ كەتتى.

تَدَهْوُرٌ: چۈشكۈنلەشمەك، پەسلەشمەك، چاكىنىلاشماق.

تَدَوَّرَ يَتَدَوَّرُ تَدَوُّرًا: يۇمىلاق بولدى، يۇمىلاقلاندى، دۈپ دۈگىلەك بولدى.

تَدْوِيرٌ: ئايلاندۇرماق، چۆرگىلەتمەك.

تَدْوِيرُ الْآلَاتِ: ماشىنىنى ئايلاندۇرماق.

تَدْوِيلٌ: تارقاتماق؛ يۆرۈشتۈرمەك.

تَدَيَّنَ يَتَدَيَّنُ تَدَيُّنًا الشَّخْصُ بِكَذَا: دىنىدا ئىخلاسمەن بولدى، دىيانەتلىك بولدى، دىنغا كىردى.

تَدَيُّنٌ: دىنغا ئىخلاسمەنلىك قىلماق، تەقۋا بولماق، دىنىي ئىشلاردا ئىخلاسمەن بولماق.

تَذَاءَبَ يَتَذَاءَبُ تَذَاؤُبًا الرِّيحُ: شامال چىقتى.

تَذَاءَبَتِ الرِّيحُ الشَّيْءَ: شامال نەرسىنى ئۇچاردى، ئۇچۇرۇۋەتتى، ئۇچۇرۇپ كەلدى.

تَذَاءَبَتْهُ الْجِنُّ: جىن ئۇنى قورقۇتتى.

تَذَابَحَ يَتَذَابَحُ تَذَابُحًا الْمُتَقَاتِلُونَ: جەڭچىلەر بىر - بىرىنى قىرىشتى.

تَذَابَحَ الْأَصْدِقَاءُ: دوستلار بىر - بىرىنى مەدھىيىلىدى.

«اَلتَّمَادُحُ التَّذَابُحُ» : ئۆزئارا مەدھىيىلەش ئۆزئارا قىرغىنچىلىققا باراۋەر.

تَذَارَعَ يَتَذَارَعُ تَذَارُعًا الْقَوْمُ الطَّرِيقَ: تېز مېڭىشتا مۇسابىقىلەشتى.

تَذَامَّ يَتَذَامُّ تَذَامًّا الْقَوْمُ: بىر - بىرىنى ئەيىبلەشتى، بىر - بىرىنى مالامەت قىلىشتى.

تَذَامَرَ يَتَذَامَرُ تَذَامُرًا الْقَوْمُ: بىر - بىرىگە مالامەت قىلىشتى.

تَذَاكَرَ يَتَذَاكَرُ تَذَاكُرًا الْأَمْرَ أَوْ فِي الْأَمْرِ: كېڭەشتى، ئويلاشتى؛ ئەسلەشتى.

تَذَاهَلَ يَتَذَاهَلُ تَذَاهُلًا: ئۇنتۇغان بولۇۋالدى، ئۇنتۇغان قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَذَبَّلَ يَتَذَبَّلُ تَذَبُّلًا: تۈگۈلۈۋالدى.

تَذَبَّلَ فِي مَشْيِهِ: گىدەيدى، غادىيىۋالدى.

تَذَبْذَبَ يَتَذَبْذَبُ تَذَبْذُبًا الشَّيْءُ الْمُعَلَّقُ فِي الْهَوَاءِ وَنَحْوِهِ: بوشلۇقتا مىدىرلىدى، تەۋرەندى، لىڭشىدى.

تَذَبْذَبَ الشَّخْصُ: ئىككىلەندى، ئارىسالدى بولدى.

تَذَبْذَبَ فِي وَلَائِهِ: دوستلىشىشتا ئارىسالدى بولۇپ قالدى.

تَذَرَّعَ يَتَذَرَّعُ تَذَرُّعًا الشَّخْصُ بِحُجَّةٍ: پاكىتقا ئېسىلدى، پاكىتنى شىپى كەلتۈردى.

«خَطَأُكَ وَاضِحٌ فَلَا تَتَذَرَّعْ بِجَهْلِكَ بِالْقَانُونِ» : خاتالىقىڭ ئېنىق، نادانلىق قىلىپ قانۇننى شىپى كەلتۈرمە.

تَذَرَّى يَتَذَرَّى تَذَرِّيًا بِالشَّيْءِ: دالدا قىلدى.

«تَذَرَّى بِالْحَائِطِ مِنَ الرِّيحِ» : شامالدىن تامنى دالدا قىلدى.

تَذَرَّى الْجَبَلَ: تاغقا چىقتى، تاغقا ياماشتى.

تَذَرَّى الشَّخْصُ الذُّرْوَةَ: مەرتىۋىسى ئۈستى، قەدىر قىممىتى يۇقىرى بولدى، ئابرۇي قازاندى.

تَذْكَارٌ ج تَذْكَارَاتٌ: خاتىرە، ئەسلىك، يادىكار.

«قَدَّمَ لَهُ هَدِيَّةً عَلَى سَبِيلِ التَّذْكَارِ» : خاتىرە يۈسۈندا سوۋغا تەقدىم قىلدى.

تَذْكَارًا لِكَذَا: خاتىرىلەش ئۈچۈن، خاتىرىلەش يۈزىسىدىن.

«أَرْجُو أَنْ تَقْبَلَ قَلَمَ الْحِبْرِ هَذَا تَذْكَارًا» : بۇ قەلەمنى خاتىرە ئۈچۈن قوبۇل قىلىشىڭنى ئۈمىد قىلىمەن.

تَذْكَارِيٌّ: خاتىرە.

اِحْتِفَالٌ تَذْكَارِيٌّ: خاتىرىلەش يىغىنى.

صُورَةٌ تَذْكَارِيَّةٌ: خاتىرە رەسىم.

نُصْبٌ تَذْكَارِيٌّ: خاتىرە مۇنار.

تَذْكِرَةٌ: ئىبرەت.

«لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً» ‹قرآن›: سىلەرگە ئۇنى ئىبرەت قىلىش ئۈچۈن ...

تَذْكِرَةٌ ج تَذَاكِرُ: بىلەت؛ كىنىشكا؛ ئەسلىمە؛ كارتا، كارتوچكا.

تَذْكِرَةٌ طِبِّيَّةٌ: رېتسىپ.

تَذْكِرَةُ الْعِلاَجِ: كېسەل تارىخى.

تَذْكِرَةُ الْبَرِيدِ: ئاتكرىتكا.

تَذْكِرَةُ السَّفَرِ: سەپەر بىلىتى (پاراخوت ياكى ماشىنا بىلىتى).

تَذْكِرَةُ الرَّصِيفِ: ۋوگزال بىلىتى.

تَذْكِرَةُ ذِهَابٍ وَإِيَابٍ: بېرىش - كېلىش بىلىتى.

تَذْكِرَةُ مُرُورٍ: يول خېتى، پاسپورت.

اَلتَّذْكِرَةُ الاِنْتِخَابِيَّةُ: سايلام بىلىتى.

تَذْكِرَةُ الدَّعْوَةِ: تەكلىپنامە، چاقىرىق قەغىزى، باغاق.

تَذْكِرَةُ الْهَوِيَّةِ: سالاھىيەت گۇۋاھنامىسى، كىملىك.

تَذْكِرَةُ الشَّخْصِيَّةِ: سالاھىيەت گۇۋاھنامىسى، كىملىك.

مَكَانُ صَرْفِ التَّذْكِرَةِ: بىلەت سېتىش ئورنى.

شُبَّاكُ التَّذَاكِرِ: بىلەت سېتىش ئورنى.

تَذَكَّرَ يَتَذَكَّرُ تَذَكُّرًا الشَّيْءَ: پەند - نەسىھەت ئالدى، ياد ئەتتى، ئەسلىدى.

«إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ» ‹قرآن›: (ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىدىن) پەقەت ئەقىل ئىگىلىرىلا پەند - نەسىھەت ئالىدۇ.

تَذَكَّرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئەركەكزەدەك بولۇۋالدى.

تَذَكُّرٌ: خاتىرىلەش، ئەسلەش.

تَذْكِيرٌ: ئەسلەتمەك، ئېسىگە سالماق، يادىغا يەتكۈزمەك.

تَذَلَّلَ يَتَذَلَّلُ تَذَلُّلاً لَهُ: بويسۇندى، بويىنىنى قىسىپ تۇردى، خارلاندى، خوش - خوش دەپ تۇردى، قول قوۋۇشتۇرۇپ تۇردى، كەمتەر بولدى.

تَذْلِيلُ الصُّعُوبَاتِ: قىيىنچىلىقلارنى يېڭىش؛ توسالغۇلارنى يېڭىش.

تَذَمَّرَ يَتَذَمَّرُ تَذَمُّرًا الرَّجُلُ: زېرىكتى، غۇدىردى، مالال بولدى.

«لاَ تَتَذَمَّرْ مِنْ كَثْرَةِ الْعَمَلِ»: ئىشنىڭ كۆپلىكىدىن زېرىكمىگىن.

تَذَمَّرَ عَلَيْهِ: تەھدىت سالدى.

«ظَلَّ يَتَذَمَّرُ عَلَى فُلاَنٍ»: تەھدىت سالغىلى تۇردى.

تَذْهِيبٌ: ئالتۇن ھەل بەرمەك، ئالتۇن ھەل بىلەن قاپلىماق، قول يازمىلارنى ئالتۇن ھەل بېرىلگەن رەسىملەر بىلەن بېزەش سەنئىتى.

تَذَوَّقَ يَتَذَوَّقُ تَذَوُّقًا الطَّعَامَ: تاماقنىڭ تۇزىنى تېتىدى، تەمىنى تېتىپ كۆردى.

تَذَوَّقَ الْمُسِيقَى: مۇزىكىدىن ھوزۇرلاندى.

تَذَوَّقَ الْعَمَلَ الْفَنِّيَّ: گۈزەل سەنئەتتىن بەھرىمەن بولدى.

تَذْوِيبٌ: ئېرىتمەك.

تَذْوِيبُ الْفَوَارِقِ: پەرقلەرنى تۈگىتىش.

تَذْوِيبُ الْفَوَارِقِ بَيْنَ الطَّبَقَاتِ: سىنىپلار ئارىسىدىكى پەرقلەرنى تۈگىتىش.

تَرَاعَفَ يَتَرَاعَفُ تَرَاعُفًا الْقَوْمُ: ئىچ ئاغرىتىشتى.

تَرَائَى يَتَرَائَى تَرَائِيًا الْقَوْمُ: ئاشكارا بولدى، (بىر - بىرى بىلەن) كۆرۈشتى.

«فَلَمَّا تَرَاءَى الْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَى إِنَّا لَمُدْرَكُونَ» ‹قرآن›: ئىككى توپ (پىرئەۋن توپى بىلەن مۇسائەلەيھىسسالامنىڭ توپى) بىر-بىرىنى كۆرۈپ تۇرۇشقان چاغدا، مۇسانىڭ ئادەملىرى «ئۇلار (يەنى پىرئەۋن بىلەن قوشۇنى) بىزگە چوقۇم يېتىشىۋالىدىغان بولدى» دېدى.

«فَلَمَّا تَرَاءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَى عَقِبَيْهِ» ‹قرآن›: ئىككى قوشۇن ئۇچراشقان چاغدا شەيتان ئارقىسىغا چېكىندى.

تَرَاءَتْ لَهُ فُلاَنَةٌ: پالانى ئۇنىڭغا ئاشكارا بولدى.

تَرَائَى الشَّيْءُ: كۆرۈندى، ئاشكارا بولدى.

«يَتَرَاءَى لِي أَنَّ مَصْلَحَتَكَ فِي إِكْمَالِ تَعْلِيمِكَ» : مېنىڭچە، ئوقۇشۇڭنى ۋايىغا يەتكۈزۈشۈڭ ساڭا پايدىلىق.

تُرْبٌ: توپا، تۇپراق.

تُرَابٌ ج أَتْرِبَةٌ و تِرْبَانٌ: توپا، تۇپراق.

تُرَابُ الْوَطَنِ: ۋەتەن تۇپرىقى.

«يُدَافِعُ الْمُخْلِصُونَ عَنْ تُرَابِ الْوَطَنِ» : سەمىمىي ئادەملەر ۋەتەننى قوغدايدۇ.

اَلتُّرَابُ الْوَطَنِيُّ: ۋەتەن، ۋەتەن تۇپرىقى.

«يُرَحِّبُ الْمُجَاهِدُونَ بِالْمَوْتِ دِفَاعًا عَنِ التُّرَابِ الْوَطَنِيِّ» : ۋەتەن تۇپرىقىنى قوغداش يولىدا جەڭچىلەر ئۆلۈمگە ئۆزىنى ئاتىدۇ.

تُرَابُ الْأَجْدَادِ: ۋەتەن تۇپرىقى.

«تَغْسِلُ بَعْضُ الْمُدُنِ شَوَارِعَهَا لِإِزَالَةِ مَا يَكْسُوهَا مِنْ أَتْرِبَةٍ» : بەزى شەھەرلەر ئۈستىنى بېسىپ كەتكەن توپىلارنى تازىلاش ئۈچۈن يۇيۇش ئۇسۇلىنى قوللىنىدۇ.

تُرَابَةٌ: سېمونت.

تُرَابِيٌّ: تۇپراق سۈپەتى؛ يەر، زېمىن؛ توپىغا ئائىت.

تَرَابَطَ يَتَرَابَطُ تَرَابُطًا: ئالاقىلەشتى، ئالاقە باغلىدى، باغلاندى.

«تَرَابَطَ الْمُسْلِمُونَ بِفَضْلِ عَقِيدَتِهِمْ» : مۇسۇلمانلار ئەقىدىسى ئارقىلىق بىر – بىرىگە باغلاندى.

تَرَابُطٌ: ئىتتىپاقلاشماق، ھەمكارلاشماق، ئالاقىلاشماق، باغلانماق.

تَرَابُطُ الْأَفْكَارِ: ئىدىيىلەرنىڭ باغلىنىشى.

تَرَابُطُ الذَّرَّاتِ: زەرەتلەرنىڭ بىرىكىشى (خىمىيىدە).

تَرَاتِرُ: بەختسىزلىك، بالا – قازا، ئاپەت؛ چوڭ ئىشلار.

تُرَاثٌ: مىراس، ئەگىدارچىلىق قىلىنىدىغان ھەرقانداق نەرسە، يادىكارلىق.

اَلتُّرَاثُ الْعِلْمِيُّ الْعَرَبِيُّ: ئەرەب ئىلمى مىراسلىرى.

اَلتُّرَاثُ الْإِسْلَامِيُّ: ئىسلام يادىكارلىقلىرى.

اَلتُّرَاثُ الثَّقَافِيُّ: مەدەنىي يادىكارلىقلار.

اَلتُّرَاثُ الشَّعْبِيُّ: مىللىي يادىكارلىقلار.

تَرَاجَزَ يَتَرَاجَزُ تَرَاجُزًا الشُّعَرَاءُ: شائىرلار مۇشائىرە قىلىشتى.

تَرَاجَعَ يَتَرَاجَعُ تَرَاجُعًا الشَّخْصُ: بۇرۇنقى ھالىتىگە قايتتى.

تَرَاجَعَ الزَّوْجَانِ: تالاقتىن كېيىن يارىشىۋالدى.

«فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا» «قرآن» : كېيىنكى ئەر ئۇنى تالاق قىلغاندىن كېيىن، (ئىددىتىنى توشقۇزۇپ) بۇرۇنقى ئەر بىلەن قايتا يارىشىشا ئۇلارغا ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

تَرَاجَعَ إِلَى مَكَانِهِ: ئورنىغا قايتتى.

تَرَاجَعَ إِلَى الْوَرَاءِ: چېكىنىدى، ياندى، ئارقىغا قايتتى.

تَرَاجَعَ عَنْ قَوْلِهِ: سۆزىدىن قايتتى، سۆزىدىن يېنىۋالدى.

تَرَاجَعَ عَنْ رَأْيِهِ: پىكرىدىن ياندى.

تَرَاجُعٌ: چېكىنمەك، ئارقىغا قايتماق.

تَرَاجَمَ يَتَرَاجَمُ تَرَاجُمًا الْقَوْمُ بِالْحِجَارَةِ: بىر – بىرىگە تاش ئېتىشتى.

تَرَاجَمَ بِالْكَلَامِ: تىللاشتى.

تَرَاحَبَ يَتَرَاحَبُ تَرَاحُبًا: كېڭەيدى.

تَرَاحَمَ يَتَرَاحَمُ تَرَاحُمًا النَّاسُ: ئۆز ئارا كۆڭۈل بۆلۈشتى، مېھرىبان بولۇشتى، كۆيۈنۈشتى.

«لَوْ تَرَاحَمَ النَّاسُ مَا كَانَ بَيْنَهُمْ جَائِعٌ وَلَا عُرْيَانٌ» : كىشىلەر بىر – بىرىگە كۆيۈنىدىغان بولسا، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بىرەر ئاچ ئادەمنى، بىرەر يالىڭاچ قالغان ئادەمنى تاپقىلى بولمايتتى.

عُمَّالُ التَّرَاحِيلِ: سەرگەردان ئىشچىلار.

تَرَاخَى يَتَرَاخَى تَرَاخِيًا عَنْهُ: سۇسلاشتى، بوشاشتى، يىراقلاشتى، كېچىكتى.

تَرَاخَى عَنِ الْأَمْرِ: چەتنىدى.

تَرَاخَى مَا بَيْنَهُمَا: يىراقلاشتى.

تَرَاخَتِ السَّمَاءُ: يامغۇرنىڭ يېغىشى كېچىكتى.

تَرَاخٍ . اَلتَّرَاخِي: ئاجىزلىق، زەئىپلىك، هارماق، چارچىماق، بوشىماق، سۇسلاشماق.

تَرَادَفَ يَتَرَادَفُ تَرَادُفًا الشَّخْصَانِ: ئەگەشتى، بىر-بىرىدىن كېيىن كەلدى.

تَرَادَفَ الْمُسَافِرَانِ: نۆۋەت بىلەن مىنگەشتى.

تَرَادَفَ اللَّفْظَانِ (فِي عِلْمِ الدَّلاَلَةِ) : مەنىداش كەلدى.

تَرَادَفَ الْكَلِمَتَانِ: مەنىداش بولدى، بىر مەنىدە كەلدى.

تَرَادُفٌ: ئەگەشمەك، مۇۋاپىقلاشماق.

تَرَادُفُ الْكَلاَمِ: سۆزلەرنىڭ مەنىسىنىڭ ئوخشاپ قېلىشى.

تَرَادَّ يَتَرَادُّ تَرَادًّا: قايتتى، چېكىندى، داجىدى.

تَرَادَّ فِي الْجَوَابِ: جاۋاب بېرىشتە دۇدۇقلىدى، كېكەچلىدى.

تَرَادَّ الشَّخْصَانِ الْبَيْعَ: سودىنى بۇزۇشقا بىرلىككە كەلدى.

تُرَازٌ: ئۇشتۇمتۇت ئۆلۈم، تاسادىپىي ئۆلۈم.

تِرَاسَةٌ: قالقان ياساش كەسپى، قالقانچىلىق.

تَرَاسَلَ يَتَرَاسَلُ تَرَاسُلاً الشَّخْصَانِ: خەت يېزىشتى، ئالاقىلىشىپ تۇردى.

تَرَاسَلاَ بِالأَلْحَاظِ: كۆز بېقىشتى.

تَرَاسَلَ النَّاسُ فِي الْغِنَاءِ: نۆۋەت بىلەن ناخشا ئېيتىشتى.

تَرَاسُلٌ: خەت ئالاقە قىلىشماق.

«اِنْقَطَعَ التَّرَاسُلُ بَيْنَهُمَا مُنْذُ مُدَّةٍ» : ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئالاقە خېلى ۋاقىتتىن بېرى ئۈزۈلۈپ قالدى.

تَرَاشَقَ يَتَرَاشَقُ تَرَاشُقًا بِالسِّهَامِ: ئوق ئېتىشتى.

تَرَاشَقُوا بِالسِّهَامِ: قارا چاپلاشتى.

تَرَاشَقُوا بِأَعْيُنِهِمْ: كۆز تاشلاشتى.

تَرَاصَّ يَتَرَاصُّ تَرَاصًّا الْمُصَلُّونَ: ناماز ئوقۇغۇچىلار سەپ بولۇپ تۇردى.

تَرَاضَعَ يَتَرَاضَعُ تَرَاضُعًا الطِّفْلاَنِ: ئىككى بوۋاق بىرلىكتە ئەمدى، ئېمىشتى.

تَرَاضَى يَتَرَاضَى تَرَاضِيًا الرَّجُلاَنِ: بىر-بىرىنى رازى قىلدى، بىر-بىرىنى مەمنۇن قىلدى.

«وَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ» (قرآن) : مەھرى بېكىتىلگەندىن كېيىن، ئۆز ئارا پۈتۈشكەن نەرسەڭلار توغرىسىدا (يەنى ئايالنىڭ رازىلىقى بىلەن ساقىت قىلىنغان مەھرى ئۈچۈن) سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

تَرَاضٍ (التَّرَاضِي) : ئۆز ئارا رازى بولۇشماق، ئۆز ئارا ماقۇللاشماق.

«اِتَّفَقَا عَلَى حَلِّ الْخِلاَفِ بَيْنَهُمَا بِالتَّرَاضِي» : ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىدىكى ئىختىلاپنى رازىلىق بىلەن بىر تەرەپ قىلىشقا بىرلىككە كەلدى.

تَرَاطَنَ يَتَرَاطَنُ تَرَاطُنًا الشَّخْصَانِ: چۈشەنگىلى بولمايدىغان سۆز بىلەن سۆزلەشتى.

تَرَافَأَ يَتَرَافَأُ تَرَافُأً الْقَوْمُ عَلَى الشَّيْءِ: ماقۇل بولۇشتى، ئۆزئارا ياردەمدە بولۇشتى.

تَرَافَدَ يَتَرَافَدُ تَرَافُدًا الأَصْدِقَاءُ: دوستلار ئۆز ئارا ياردەمدە بولۇشتى، يار-يۆلەك بولۇشتى.

تَرَافَعَ يَتَرَافَعُ تَرَافُعًا إِلَى الْحَاكِمِ: ئەرز قىلدى.

تَرَافَقَ يَتَرَافَقُ تَرَافُقًا الشَّخْصَانِ: يولداش بولۇشتى، دوست بولۇشتى.

تَرْقُوَةٌ ج تَرَاقِي: ھەلقۇم.

«إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِي» (قرآن) : جان ھەلقۇمغا يەتكەندە.

تَرَاكَبَ يَتَرَاكَبُ تَرَاكُبًا الشَّحْمُ و نَحْوُه: ماي يىغىلىپ قالدى.

تَرَاكَبَ الشَّيْءُ: ئۈستى-ئۈستىگە دۆۋىلىنىپ كەتتى.

تَرَاكَزَ يَتَرَاكَزُ تَرَاكُزًا: مەركەزلەشتى.

تَرَاكُزٌ: مەركەزلەشمەك.

تَرَاكَضَ يَتَرَاكَضُ تَرَاكُضًا الشَّخْصَانِ: يۈگۈرۈشتە مۇسابىقىلەشتى، چېپىشىشتا مۇسابىقىلەشتى.

تَرَاكَلَ يَتَرَاكَلُ تَرَاكُلاً الطِّفْلاَنِ: بىر-بىرىنى تېپىشتى.

تَرَاكَمَ يَتَرَاكَمُ تَرَاكُمًا الشَّيْءُ: توپلاندى، يىغىلدى، دۆۋىلەندى.

تَرَاكَمَتِ الْأَعْمَالُ: ئىشلار دۆۋىلىنىپ كەتتى.

تَرَاكَمَ شَحْمُ النَّاقَةِ: تۆگە سەمرىپ ماي قاپلاپ كەتتى.

«تَرَاكَمَ الدُّيُونُ» : قەرز بېسىۋالدى.

تَرَاكُمٌ: دۆۋىلەنمەك، توپلانماق.

اَلتَّرَاكُمُ الْإِبْتِدَائِيُّ: ئىپتىدائى جۇغلانما.

تَرَاكُمُ الثَّرْوَةِ: بايلىق جۇغلانمىسى.

تَرَاكُمُ الْأَعْمَالِ: ئىشلارنىڭ دۆۋىلىنىپ قېلىشى.

تَرَاكَى يَتَرَاكَى تَرَاكِيًا: تاياندى، يۆلەندى.

تَرَامَزَ يَتَرَامَزُ تَرَامُزًا الْمُجْتَمِعُونَ: توپلانغۇچىلار ئۆزئارا كۆز ئىشارىسى قىلىشتى.

«دَخَلْتُ عَلَيْهِمْ فَتَغَامَزُوا وَتَرَامَزُوا» : ئۇلارنىڭ يېنىغا كىرسەم ئۆزئارا ئىشارەت قىلىشىپ كەتتى.

تَرَامَى يَتَرَامَى تَرَامِيًا إِلَيْهِ خَبَرُ كَذَا: خەۋەر ئۇنىڭغا يەتتى، ئۇنىڭغا يېتىشتى.

تَرَامَى الْقَوْمُ: ئېتىشتى.

تَرَامَتِ السَّحَابُ: بۇلۇت توپلاندى.

تَرَامَتْ عَلَى: باش قويدى، سەجدە قىلدى.

تَرَامَتْ بِهِ الْبِلَادُ: چېگرىدىن قوغلاندى.

تَرَامَتِ الْأَمْرُ: سۇسلاشتى، ئاستىلاشتى، ئارقىغا سۈرۈلدى.

تَرَانْزِيتٌ: چېگرا بېجى، چېگرىدىن ئۆتۈش بېجى.

تَرَاهَبَ يَتَرَاهَبُ تَرَاهُبًا: ئۆزئارا قورقۇشتى.

تَرَاهَنَ يَتَرَاهَنُ تَرَاهُنًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا شەرتلەشتى، بىر ـ بىرى بىلەن باغلاشتى.

تَرَاوَحَ يَتَرَاوَحُ تَرَاوُحًا الرَّجُلَانِ الْأَمْرَ: نۆۋەتلىشىپ ئىشلىدى.

تَرَاوَحَ عَلَى: نۆۋەتلەشتى، ئۆزئارا ئالماشتى.

تَرَاوَحَتِ الْأَيَّامُ: كۈنلەر نۆۋەتلىشىپ ئۆتۈپ تۇردى.

تَرَاوَحَ بَيْنَ كَذَا وَ كَذَا: ئىككىلىنىپ تۇردى.

«تَرَاوَحَ عَدَدُ الْمُتَظَاهِرِينَ بَيْنَ ٦ و ٧٠٠ مِائَةِ شَخْصٍ» : نامايىشچىلارنىڭ سانى ئالتە ـ يەتتە يۈز ئەتراپىدا.

تَرَاوَضَ يَتَرَاوَضُ تَرَاوُضًا: باھاسىنى توختاتتى، سودىلاشتى؛ مۇساپىقىلەشتى، بەسلەشتى.

تَرَاوَغَ يَتَرَاوَغُ تَرَاوُغًا الشَّخْصَانِ: بىر ـ بىرىنى ئالداشتى؛ بىر ـ بىرى بىلەن چېلىشتى.

تَرَبَّدَ يَتَرَبَّدُ تَرَبُّدًا: تىتىردى، سىلكىندى.

تَرَأَّسَ يَتَرَأَّسُ تَرَؤُّسًا الشَّخْصُ عَلَيْهِمْ: ئۇلارغا باشلىق بولدى، يېتەكچىلىك قىلدى، رىياسەتچىلىك قىلدى.

«تَرَأَّسَ الْوَزِيرُ الْإِجْتِمَاعَ» : مىنىستىر يىغىنغا رىياسەتچىلىك قىلدى.

«دَعَوْتُهُ لِيَتَرَأَّسَ الْإِجْتِمَاعَ غَدًا» : ئۇنى ئەتىكى يىغىنغا رىياسەتچىلىك قىلىشقا تەكلىپ قىلدىم.

تَرَأَّفَ يَتَرَأَّفُ تَرَأُّفًا الشَّخْصُ بِخَصْمِهِ: دۈشمىنىگە ئىچىندى.

تَرَأَّفَ الْوَالِدُ بِوَلَدِهِ: دادا بالىسىغا ئىچ ئاغرىتتى.

تَرَأَّى يَتَرَأَّى تَرَئِّيًا: ئايان بولدى، روشەن كۆرۈندى، كۆز ئالدىدا گەۋدىلەندى.

تَرِبَ يَتْرَبُ تَرَبًا الْمَكَانُ: جاي چاڭ باستى، توپا بېسىپ كەتتى.

تَرِبَ الشَّخْصُ: چاڭ باستى، توپا بولۇپ كەتتى، توپا يۇقتى (خەيرلىك دۇئا ئورنىدىمۇ ئىشلىتىلىدۇ).

«فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبَتْ يَدَاكَ » «حديث» : دىندار ئايالنى ئالغىن، ئىككاھىڭ خەيرلىك بولىدۇ.

تِرْبٌ ج أَتْرَابٌ: رەقىب، دۈشمەن؛ تەڭتۇش، دوست، زاماندىش، تەڭ دىمەتلىك.

«وَ عِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ أَتْرَابٌ» «قرآن» : ئۇلارنىڭ يانلىرىدا ئەرلىرىدىن غەيرىگە كۆز سالمايدىغان، ياش ـ قۇرامى ئوخشاش جۈپتىلىرى بولىدۇ.

«إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا» «قرآن» : شۈبھىسىزكى، تەقۋادارلار نېمەتكە ئېرىشىدۇ. (ئۇ نېمەت) باغلار ۋە ئۈزۈملەردۇر، تەڭتۇش قىزلاردۇر.

تَرِبٌ: چاڭ باسقان، توپا يۇقۇپ قالغان.

تَرْبَاءُ: توپا، تۇپراق.

تِرْبَاسٌ: تاقاق، دەم.

تَرَبَّبَ يَتَرَبَّبُ تَرَبُّبًا الْوَلَدَ: بالىنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈردى، تەربىيىلەپ ئۆستۈردى.

تَرَبَّبَ الْقَوْمُ: قەۋم توپلاندى.

تَرَبَّحَ يَتَرَبَّحُ تَرَبُّحًا بِهِ الشَّخْصُ: پايدا تەلەپ قىلدى.

تَرَبَّدَ يَتَرَبَّدُ تَرَبُّدًا السَّمَاءُ: ئاسمان قارا بۇلۇتلار بىلەن قاپلاندى.

تَرَبَّدَ وَجْهُهُ مِنَ الْغَضَبِ: غەزەپتىن رەڭگى ئۆڭۈپ كەتتى.

تَرَبَّصَ يَتَرَبَّصُ تَرَبُّصًا الأَمْرَ: كۈتتى، ساقلىدى.

«اَلَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللّٰهِ قَالُوا أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ» «قرآن» : ئۇلار (يەنى مۇناپىقلار) سىلەرگە ھادىسە كېلىشىنى كۈتىدۇ. ئەگەر سىلەر ئاللاھنىڭ نۇسرىتىگە ئېرىشسەڭلار، ئۇلار «بىز سىلەر بىلەن بىللە ئەمەسمىدۇق؟» دەيدۇ.

«وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ» «قرآن» : تالاق قىلىنغان ئاياللار ئۈچ ھەيز ئۆتكۈچە ئىددەت تۇتىدۇ.

تَرَبَّصَ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ: بالا ـ قازاغا يولۇقۇشنى كۈتتى.

تَرَبَّصَ بِالسِّلْعَةِ: يۇقىرى باھادا سېتىش ئۈچۈن مالنىڭ ئۆسۈشىنى كۈتتى.

تَرَبَّصَ بِهِ: ياخشىلىق ياكى يامانلىققا يولۇقۇشنى كۈتتى.

تَرَبَّصَتِ الْمُطَلَّقَةُ بِنَفْسِهَا: تالاق قىلىنغان ئايال ئىددەت تۇتتى.

تَرَبَّعَ يَتَرَبَّعُ تَرَبُّعًا الشَّخْصُ فِي جُلُوسِهِ: باداشقان قۇرۇپ ئولتۇردى.

تَرَبَّعَتِ الْمَاشِيَةُ: چارۋا ئەتىيازدا ئوتلىدى.

تَرَبَّعَ الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: ئەتىياز ۋاقتىدا تۇردى.

تَرَبَّعَ الأَمِيرُ عَلَى الْعَرْشِ: ھاكىمىيەتنى ئىگىلىدى، ھۆكۈمرانلىق قىلدى، تەختتە ئولتۇردى.

«تَرَبَّعَ عَلَى الْعَرْشِ أَكْثَرَ مِنْ عِشْرِينَ عَامًا» : ئۇ ھۆكۈمرانلىق تەختىدە 20 يىلدىن ئارتۇق ـ راق ئولتۇردى.

تَرَبَّقَ يَتَرَبَّقُ تَرَبُّقًا الشَّيْءَ: ئاستى، ئېسىپ قويدى.

تَرَبَّى يَتَرَبَّى تَرَبِّيًا الْوَلَدُ: بالا ئۆگەندى، تەربىيىلەندى.

تُرْبَةٌ: توپا، تۇپراق.

تُرْبَةٌ سَوْدَاءُ: قارا توپا، قارا تۇپراق، چىملان تۇپراق.

تُرْبَةٌ صَفْرَاءُ: سېرىق توپا، سېغىز توپا.

تُرْبَةٌ خَصْبَةٌ: بولۇق يەر، مۇنبەت يەر.

«وَجَدَ النَّبِيُّ مُحَمَّدٌ فِي مَكَّةَ تُرْبَةً خَصْبَةً لِدَعْوَتِهِ» : پەيغەمبەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەككىدە ئۆزىنىڭ دەۋىتى ئۈچۈن مۇنبەت زېمىننى تاپتى.

«يَلْعَبُ نَوْعُ التُّرْبَةِ دَوْرًا كَبِيرًا فِي نُمُوِّ النَّبَاتِ» : تۇپراقنىڭ سۈپىتى ئۆسۈملۈكنىڭ ئۆسۈشىدە زور رول ئوينايدۇ.

عِلْمُ التُّرْبَةِ: تۇپراقشۇناسلىق، تۇپراق ئىلمى.

تُرْبَةٌ ج تُرَبٌ: قەبرىستانلىق، زاراتگاھلىق، تۇپراق بېشى.

تَرْبَسَ يُتَرْبِسُ تَرْبَسَةً: تاقىدى، تاقاق سالدى، دەم سالدى (دەرۋازىغا).

تَرْبَوِيٌّ: مائارىپقا ئالاقىدار، مائارىپنىڭ.

مُدَرِّسٌ تَرْبَوِيٌّ: پېداگوگىكا ئوقۇتقۇچىسى.

تَرْبِيَةٌ: تەربىيىلىمەك، پەرۋىش قىلماق، باقماق.

تَرْبِيَةٌ خُلُقِيَّةٌ: ئەخلاقىي تەربىيە.

تَرْبِيَةٌ جِسْمَانِيَّةٌ: جىسمانىي تەربىيە.

تَرْبِيَةٌ عَقْلِيَّةٌ: ئەقلىي تەربىيە.

تَرْبِيَةُ الأَوْلَادِ: بالىلار تەربىيىسى.

اَلتَّرْبِيَةُ الْبَدَنِيَّةُ: تەنتەربىيە، تەنھەرىكەت.

«إِنَّهُ جَيِّدٌ فِي كُلِّ الْمَوَادِّ الدِّرَاسِيَّةِ مَا عَدَا التَّرْبِيَةِ الْبَدَنِيَّةِ» : ئۇ تەنھەرىكەتتىن باشقا ھەممە دەرسلەردە ياخشى.

عَدِيمُ التَّرْبِيَةِ: تەربىيىسىز، ئەدەپسىز.

قَلِيلُ التَّرْبِيَةِ: تەربىيىسىز، ئەخلاقسىز، مەدەنـ

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

يەتسىز، ئەدەپسىز، قىلىقسىز، بەتقىلىق.

اَلتَّرْبِيَةُ الرِّيَاضِيَّةُ ، تَرْبِيَةٌ بَدَنِيَّةٌ: تەنتەربىيە.

عِلْمُ التَّرْبِيَةِ: پېداگوگىكا.

كُلِّيَّةُ التَّرْبِيَةِ: پېداگوگىكا فاكۇلتېتى.

أُصُولُ التَّرْبِيَةِ: پېداگوگىكا ئۇسۇلى.

وِزَارَةُ التَّرْبِيَةِ: مائارىپ مىنىستىرلىكى.

تَرْبِيَةُ النَّبَاتَاتِ: ئۆسۈملۈك ئۆستۈرۈش.

تَرْبِيعٌ: دەرىجىگە كۆتۈرمەك.

تَرْبِيعٌ ج تَرَابِيعُ: كۇۋادىرات.

تَرْبِيعَةٌ ج تَرْبِيعَاتٌ: چاسا، رامكا، كاتەكچە.

تَرْبِيعِيٌّ: كۇۋادىراتلىق.

اَلْجَذْرُ التَّرْبِيعِيُّ: كۇۋادىرات يىلتىزى.

تُرَبِيٌّ ج تُرَبِيَّةٌ: قەبرىستانلىقتا قارىغۇچى.

تَرَتَّبَ يَتَرَتَّبُ تَرَتُّبًا: رەتلەندى، ئورۇنلاشتۇ-رۇلدى.

تَرَتَّبَ صُفُوفًا: رەتكە تىزىلدى، رەتكە تۇردى، قاتار تۇردى.

تَرَتَّبَ عَلَى كَذَا: ... غا باشلىدى.

«تَرَتَّبَ عَلَى إِهْمَالِكَ أَنْ رَسِبْتَ فِي الْإِمْتِحَانِ» : سىنىڭ بىپەرۋالىقىڭ ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەس-لىكىڭنى كەلتۈرۈپ چىقاردى.

تَرْتَرَ يُتَرْتِرُ تَرْتَرَةً: قۇرۇق پاراڭلاشتى.

تِرْتِرٌ. تِرْتِرَةٌ ج تِرْتِرَاتٌ: ئالتۇنرەڭ پار ـ پۇر قەغەز، كۈمۈشرەڭ پار ـ پۇر قەغەز.

تَرْتِيبٌ: ئورۇنلاشتۇرماق، سەرەمجانلاشتۇرماق، رەتلىمەك؛ تەرتىپ، رەت.

«لَنْ يَسْتَغْرِقَ تَرْتِيبُ مَحَاضِرِ الْإِجْتِمَاعِ كَثِيرًا مِنَ الْوَقْتِ» : يىغىن خاتىرىلىرىنى رەتلەشكە كۆپ ۋاقىت كەتمەيدۇ.

«نَجَحَ وَلَدُهُ وَكَانَ تَرْتِيبُهُ الْأَوَّلَ فِي فَصْلِهِ» : ئۇنىڭ بالىسى ئىمتىھاندىن مۇۋەپپەقىيەتلىك ئۆتۈپ، ئۆز سىنىپىدا بىرىنچى بولدى.

«دَخَلُوا بِالتَّرْتِيبِ وَخَرَجُوا مِنْ غَيْرِ تَرْتِيبٍ» : كىرىشتە تىزىلىپ كىردى، چىقىشتا رەتسىز چىقتى.

تَرْتِيبٌ هِجَائِيٌّ: ئېلىپبە تەرتىپى، تەرتىپ.

بِتَرْتِيبٍ: تەرتىپلىك، رەتلىك، تەرتىپ بىلەن، قائىدىلىك، ئىدىتلىق.

«اَلْكُتُبُ عَلَى الرُّفُوفِ مُلَخْبَطَةٌ وَ غَيْرُ مُنْتَظِمَةٍ، قُمْ بِتَرْتِيبِهَا مِنْ فَضْلِكَ» : كىتاب جازىسى-دىكى كىتابلار قالايمىقانلىشىپ كېتىپتۇ، ئۇنى رەتلىۋەتسىڭىز.

تَرْتِيبِيٌّ: تەرتىپلىك، رەتلىك.

عَدَدٌ تَرْتِيبِيٌّ: دەرىجە سان.

تَرْتِيلٌ: يېقىملىق ئاۋاز بىلەن قائىدىلىك ئوقۇش.

«كَانَ الشَّيْخُ حَسَنَ التَّرْتِيلِ لِلْقُرْآنِ» : ئۇستاز قۇرئان كەرىمنى تەجۋىد بىلەن چىرايلىق ئوقۇيتتى.

تَرْتِيلَةٌ ج تَرَاتِيلُ: خرىستىئانلارنىڭ چېركاۋدا ئاھاڭغا سېلىپ ئوقۇيدىغان ناخشىسى.

تَرَجَ يَتْرِجُ تَرَجًا: يوشۇرۇندى، بېكىندى.

تَرِجَ يَتْرَجُ تَرَجًا الرَّجُلُ: سىرلىق بولدى.

تَرْجٌ: شىر كۆپ جاي.

تَرَجَّحَ يَتَرَجَّحُ تَرَجُّحًا الْمِيزَانُ: جىڭ بېسىپ كەتتى، ئېغىر كەلدى.

تَرَجَّحَ الرَّأْيُ: كۆز قاراش بېسىپ كەتتى، كۈچلۈك بولدى.

تَرَجَّحَتِ الْأُرْجُوحَةُ بِالْغُلَامِ: ئېلەڭگۈچ بالىنى ئىرغاڭلاتتى.

تَرَجَّلَ: مېدىرلىماق، لىڭشىماق.

تَرَجَّلَ يَتَرَجَّلُ تَرَجُّلًا الْمُسَافِرُ: پىيادە ماڭدى.

تَرَجَّلَ الرَّاكِبُ: ماشىنىدىن چۈشتى؛ ئاتتىن چۈشتى.

رَآهُ فَتَرَجَّلَ لَهُ: ئۇنى ھۆرمەتلەش يۈزىسىدىن چۈشتى.

تَرَجَّلَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئەركەكزەدەك بولۇۋالدى.

تَرَجَّى يَتَرَجَّى تَرَجِّيًا: ئۆتۈندى، يالۋۇردى.

«تَرَجَّاهُ أَنْ يَصْفَحَ عَنْ زِلَّتِهِ» : خاتالىقىنى كەچۈرۈشنى ئۆتۈندى.

تَرَجْرَجَ يَتَرَجْرَجُ تَرَجْرُجًا الشَّيْءُ: تىترىدى،

مـدىرلـىدى، لـىكشـىدى، تـەۋرىدى.

تَرْجَمَ يُتَرْجِمُ تَرْجَمَةً: تەرجىمە قىلدى.

تَرْجَمَ عَنْ: ئىپادىلىدى، بىلدۈردى.

تَرْجَمَ عَنْ شُعُورِهِ: ھېسسىياتىنى ئىپادىلىدى.

تَرْجَمَ لَهُ: تەرجىمىھالىنى بەردى، تەرجىمىھالىنى ئىشلىدى.

تَرْجَمَ الْكِتَابَ: كىتابنى تەرجىمە قىلدى.

«تَرْجَمَ الْعَرَبُ عَنِ الْيُونَانِيَّةِ كُتُبًا كَثِيرَةً فِي الْفَلْسَفَةِ وَالطِّبِّ» : ئەرەبلەر يۇنانچىدىن نۇرغۇنلىغان پەلسەپە ۋە تېبابەتچىلىك كىتابلىرىنى تەرجىمە قىلغان.

تَرْجَمَ عَنْ آمَالِهِ: ئارزۇسىنى ئىپادىلىدى، ئارزۇسىنى بايان قىلدى.

تَرْجَمَ الْقَرَارَ إِلَى عَمَلٍ: قارارنى ئەمەلىيەتكە ئايلاندۇردى.

«هَذِهِ الْقَصِيدَةُ مَاهِيَ إِلَّاحَدِيثُ نَفْسٍ تُتَرْجِمُ عَنْ دَخَائِلِهَا وَآلَامِهَا وَآمَالِهَا» : بۇ قەسىدە پەقەت دەرد ـ ئەلەملىرىنى ۋە ئارزۇ ـ ئارمانلىرىنى ئىپادىلەپ بېرىدىغان يۈرەك سۆزىدىن ئىبارەتتۇر.

تُرْجُمَانٌ ج تُرَاجِمُ و تَرَاجِمَةٌ: تەرجىمان، تۇۋچى، تىلماچ.

«شَارَكَ التَّرَاجِمَةُ مِنَ النَّسَاطِرَةِ وَ السِّرْيَانِ فِي نَقْلِ الْفِكْرِ الْيُونَانِيِّ إِلَى الْعَرَبِيَّةِ» : نېستورى ۋە سۈريان تەرجىمانلىرى يۇنان ئىدىئولوگىيىسىنى ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلىشقا قاتناشتى.

تَرْجَمَةٌ: تەرجىمە قىلماق، ئىزاھلىماق، شەرھلىمەك، تەرجىمە.

تَرْجَمَةُ الْحَيَاةِ ج تَرَاجِمُ: تەرجىمىھال، تەزكىرە.

«اَلْمُعَلِّمُ هُوَ الْوَسِيطُ الْقَادِرُ عَلَى تَرْجَمَةِ أَهْدَافِ الْمَدْرَسَةِ إِلَى وَاقِعٍ فِعْلِيٍّ مَلْمُوسٍ» : مۇئەللىم مەكتەپنىڭ غايىلىرىنى كونكرېت ۋە ئەمەلىي رېئاللىققا ئايلاندۇرۇشتا قۇدرەتلىك ۋاسىتىدۇر.

تَرْجَمَةٌ ذَاتِيَّةٌ: تەرجىمىھال، شەخسى تەرجىمىھال، ئاپتوبىئوگرافىيە.

تَرْجَمَةٌ حَرْفِيَّةٌ: خەتمۇ خەت تەرجىمە، سۆزمۇ سۆز تەرجىمە، ئۆلۈك تەرجىمە.

تَرْجَمَةٌ تَفْسِيرِيَّةٌ: مەنەن تەرجىمە، مەزمۇنەن تەرجىمە.

تَرْجَمَةٌ آنِيَّةٌ: ئۇدۇللۇق تەرجىمە.

تَرْجَمَةٌ فَوْرِيَّةٌ: ئۇدۇللۇق تەرجىمە ، تېز تەرجىمە.

تَرْجَمَةٌ حُرَّةٌ: ئەركىن تەرجىمە.

تَرْجَمَةٌ بِتَصَرُّفٍ: ئەركىن تەرجىمە.

تَرْجِيحٌ: بىر تەرەپكە كۆپرەك ئەھمىيەت بەرمەك، بىر تەرەپنى كۈچلەندۈرمەك، يان باسماق.

تَرْجِيعٌ: قايتىلىماق، تەكرارلىماق، سازغا تەڭكەش قىلىپ ناخشا ئېيتماق، خور ئېيتماق.

تَرِحَ يَتْرَحُ تَرَحًا: قايغۇردى.

تَرَحٌ ج أَتْرَاحٌ: قايغۇ ـ ھەسرەت.

«صَدِيقِي مَنْ يُقَاسِمُنِي أَتْرَاحِي قَبْلَ أَفْرَاحِي» : دوستۇم مېنىڭ خۇشاللىقىمدىن بۇرۇن قايغۇلىرىمغا ئورتاقلىشىدۇ.

تَرْحَابٌ: قارشى ئالماق، كۈتۈۋالماق.

«لَقِيتُهُ بِالْبِشْرِ وَالتَّرْحَابِ» : مەن ئۇنى خۇشاللىق بىلەن كۈتۈۋالدىم.

تَرْحَالٌ: سەپەر قىلماق، كۆچمەك، ھىجرەت قىلماق، كۆپ كۆچۈش.

«صَحِبَتْكَ السَّلَامَةُ فِي حِلِّكَ وَتَرْحَالِكَ» : تۇرغۇنىڭدا بولسۇن يا سەپىرىڭدە بولسۇن، ساڭا سالامەتلىك يار بولسۇن.

تَرَحَّبَ يَتَرَحَّبُ تَرَحُّبًا بِهِ: قارشى ئالدى، كۈتۈۋالدى.

تَرَحَّلَ يَتَرَحَّلُ تَرَحُّلاً الْقَوْمُ: كەزدى، ئايلاندى، ساياھەت قىلدى، سەيلە قىلدى، كۆچتى.

تَرَحَّمَ تَرَحُّمًا عَلَى صَدِيقِهِ: دوستىغا ئىچى ئاغرىدى، ئۇنىڭغا دۇئا قىلدى، (كۆپرەك ئۆلگەنلەرگە قارىتا ئىشلىتىلىدۇ).

تَرْحِيبٌ: قارشى ئالماق.

خِطَابُ التَّرْحِيبِ: قارشى ئېلىش نۇتقى، قارشى ئېلىش سۆزى.

«اِسْتَقْبَلَ ضَيْفَهُ بِالتَّرْحِيبِ» : ئۇ مېھمىنىنى قىزغىن قارشى ئالدى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

تَرْجِيلٌ ج تَرَاجِيلُ: توشۇماق، كۆچۈرۈۋەتمەك، يۆتكىمەك، كۆچمەك.

تَرَخَ يَتْرَخُ تَرْخًا: قان ئالدى.

تَرَخَّشَ يَتَرَخَّشُ تَرَخُّشًا: چۆچۈپ كەتتى، ئۈركۈپ كەتتى.

تَرَخَّصَ يَتَرَخَّصُ تَرَخُّصًا الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: كەڭچىلىك بىلەن بىر تەرەپ قىلدى، سەل قارىدى.

تَرَخَّصَ لَهُ: ئۇنىڭغا رۇخسەت بەردى.

تَرَخَّصَ فِي حَقِّهِ: ئۇنىڭغا سەل قارىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى، ئەھمىيەت بەرمىدى.

تَرَخَّصَ الشَّخْصُ: ئىجازەت سورىدى، رۇخسەت سورىدى.

تَرْدَادٌ: تەكرارلىماق، ياندۇرماق، قايتا - قايتا زىيارەت قىلماق.

تَرَدَّأَ يَتَرَدَّأُ تَرَدُّءًا: يامانلاشتى، ناچارلاشتى.

تَرَدَّدَ يَتَرَدَّدُ تَرَدُّدًا فِي الْجَوَابِ: ئۆزىنى قاچۇردى، ئارىسالدى بولدى، ئىككىلەندى.

«لَا تَتَرَدَّدْ فِي طَرْحِ الْأَسْئِلَةِ الَّتِي تَبْدُو لَكَ»: مەسىلە بولسا ئىككىلەنمەي ئوتتۇرىغا قوي.

تَرَدَّدَ فِي الْأَمْرِ: شەكلەندى، بىر قارارغا كېلەلمىدى، ئارىسالدى بولدى.

تَرَدَّدَ فِي كَلَامٍ: تىل چايندى، دۇدۇقلىدى.

تَرَدَّدَ إِلَى الْمَكَانِ: كېلىپ تۇردى، دائىم بېرىپ تۇردى.

«تَرَدَّدَ اِسْمُهُ عَلَى الشِّفَاهِ»: ئۇنىڭ ئىسمى ئېغىزدىن - ئېغىزغا كۆچۈپ يۈردى.

«كُنْتُ أَتَرَدَّدُ إِلَيْهِ فِي الْأَيَّامِ الْمَاضِيَةِ»: ئۆتكەن كۈنلەردە ئۇنىڭغا كېلىپ تۇراتتىم.

تَرَدَّدَ إِلَى مَجْلِسِ الْعِلْمِ: ئىلىم سورۇنلىرىغا كېلىپ تۇردى.

تَرَدَّدَ عَلَى الْأَلْسِنَةِ: بەس - مۇنازىرە، دە - تالاش نۇقتىسى بولدى.

تَرَدُّدٌ: ئىككىلەنمەك، ئارىسالدا بولماق، رەت قىلماق، باش تارتماق.

لَاتَكُنْ دَائِمَ التَّرَدُّدِ: ئىككىلىنىپ يۈرۈۋەرمە.

تَرَدَّى يَتَرَدَّى تَرَدِّيًا: چۈشۈپ كەتتى.

«وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى» (قرآن): ئۇ (دوزاخقا) تاشلانغان چاغدا، ئۇنىڭ مېلى ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدۇ.

تَرَدَّى فِي الْإِثْمِ: گۇناھ ئۆتكۈزدى.

تَرَدَّى مِنَ الْجَبَلِ: تاغدىن چۈشۈپ كەتتى.

تَرَدَّى فِي الْهُوَّةِ: ھاڭغا چۈشۈپ كەتتى.

تَرَدٍّ: چوڭقۇر ئويلىماق، باش قاتۇرماق، پىكىر يۈرگۈزمەك، مۇلاھىزە قىلماق.

تَرَّ يَتُرُّ و يَتِرُّ تَرَارَةً الرَّجُلُ: سەمرىدى.

تَرَّ يَتُرُّ و يَتِرُّ تَرًّا و تُرُورًا الْعَظْمُ: سۆڭەك ئاجراپ كەتتى، سۇندى.

تُرٌّ: يىلتىز، تومۇر، ئاساس.

تَرَّاعٌ: دەرۋازىۋەن.

تَرَّاسٌ ج تَرَّاسَةٌ: قالقان ياسىغۇچى، قالقانچى.

تَرَّبَ يُتَرِّبُ تَتْرِيبًا الشَّيْءَ: چاڭ - توزانغا كۆمۈۋەتتى.

تَرَّبَ الْمَكَانَ: جايىغا توپا تۆكتى.

تَرَّحَ يُتَرِّحُ تَتْرِيحًا ـ هُ الْهَمُّ: غەم ئۇنى قايغۇغا سالدى.

تَرَّسَ يُتَرِّسُ تَتْرِيسًا: قالقان بەردى.

تَرَّسَ الشَّخْصُ: قالقان ۋە دوبۇلغا بىلەن قوغدالدى.

تَرَّصَ يُتَرِّصُ تَتْرِيصًا الْمِيزَانَ: تارازىنى تەڭپۇڭلاشتۇردى.

تَرَّفَ يُتَرِّفُ تَتْرِيفًا: ھەددىدىن ئاشتى، بىشەملىك قىلدى.

تَرَّفَ الشَّخْصَ: باياشات قىلىۋەتتى، ھۇزۇر - ھالاۋەتكە چۆمدۈردى.

تُرَّهَةٌ ج تُرَّهَاتٌ: قۇرۇق گەپ، بىكار گەپ؛ ئاسارەت؛ كىچىك ئىش، ئەرزىمەس ئىش.

«جَاءَ مَقَالُهُ حَافِلًا بِالْأَبَاطِيلِ وَالتُّرَّهَاتِ»: ئۇنىڭ ماقالىسى يالغان - ياۋىداق يارامسىز نەرسىلەر بىلەن تولۇپ تاشقان.

تَرَزَ يَتْرِزُ تَرْزًا و تُرُوزًا الشَّيْءُ: قۇرۇدى، قاتتى، چىڭىدى.

تَرَزَ يَتْرِزُ تَرْزًا: يىقىتتى، بىسىۋالدى، باستى.

تَرِزَ يَتْرَزُ تَرَزًا: ۋاپات بولدى، قورسىقى ئاچتى.

تَرِزَ الْمَاءُ: سۇ مۇز تۇتتى.

تَرِزَ اللَّحْمُ: گۆش قېتىپ قالدى.

تَرَزَّنَ يَتَرَزَّنُ تَرَزُّنًا فِي الْأَمْرِ: ئېغىر - بېسىق بولدى، سالماق بولدى، ئېھتىياتچان بولدى.

تُرْسٌ ج أَتْرَاسٌ و تِرَاسٌ و تُرُوسٌ و تِرَسَةٌ: قالقان، دۇبۇلغا.

كَانَ الْفَارِسُ يَحْمِلُ الرُّمْحَ وَالتُّرْسَ: چەۋەنداز نەيزە ۋە قالقاننى كۆتۈرۈۋالاتتى.

سَمَكُ التُّرْسِ: بىر خىل دېڭىز بېلىقى، قالقان بېلىقى.

تَرَسٌ: ئالىقانات، لۇكچەك، ساياق.

تَرْسَانَةٌ: قورال - ياراغ ئىسكىلاتى؛ كېمىسازلىق زاۋۇتى.

تِرْسَةٌ ج تِرْسَاتٌ: دېڭىز تاشپاقىسى.

تَرَسَّبَ يَتَرَسَّبُ تَرَسُّبًا الْمَوَادُّ الْمُعَلَّقَةُ فِي الْمِيَاهِ أَوِ الْهَوَاءِ أَوْنَحْوِهِمَا: سۇ ياكى ھاۋادا چۆكۈپ قالغان ماددىلار تىندى، چۆكتى.

تَرَسَّخَ يَتَرَسَّخُ تَرَسُّخًا الشَّيْءُ: پۇختا بولدى، مۇستەھكەم بولدى، يىلتىز تارتتى.

تَرَسَّلَ يَتَرَسَّلُ تَرَسُّلاً الْقَارِئُ فِي قِرَائَتِهِ: قارى ئالدىرىماي تەمكىن ئوقۇدى.

تَرَسَّلَ الْكَاتِبُ: يازغۇچى قايىپىسىز ئۇدۇل سۆزلەۋەردى.

تَرَسَّمَ يَتَرَسَّمُ تَرَسُّمًا: چېرتيوژ سىزدى، خەرىتە سىزدى، سخېما سىزدى.

تَرَسَّمَ الْمَنْزِلَ: ئۆينىڭ خەرىتىسىنى سىزدى.

تَرَسَّمَ خُطَاهُ: ئۇنىڭ ئىزىدىن ماڭدى، ئۇنىڭغا ئەگەشتى.

تَرَسَّمَ الْقَوَاعِدَ: تەرتىپكە رىئايە قىلدى، پرىنسىپقا رىئايە قىلدى.

تَرَسَّمَ الْآثَارَ: ئىزىغا چۈشتى، ئىز قوغلىدى، پېيىگە چۈشتى.

تَرَسَّمَ خُطَّةً: پىلان تۈزدى.

تَرْشَرَشَ يَتَرْشَرَشُ تَرْشُرُشًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

تَرِشَ يَتْرَشُ تَرَشًا: بىر قىسمىلا بولۇپ قالدى، تەبىئىتى بۇزۇلدى.

تَرِشٌ: يوچۇن ئادەم، بىر قىسمىلا ئادەم.

تَرَشَّحَ يَتَرَشَّحُ تَرَشُّحًا لِمَنْصَبٍ: نامزاتلىققا كۆرسىتىلدى.

تَرَشَّحَ الشَّخْصُ لِوَظِيفَةٍ: ئەمەلگە قويۇشقا كۆرسىتىلدى.

تَرَشَّحَ الْمَاءُ: سۇ سىرغىپ چىقتى، تەپچىرەپ چىقتى.

تَرَشَّحَ فِي الْإِنْتِخَابَاتِ: سايلامدا نامزاتلىققا كۆرسىتىلدى.

تَرَشَّحَ الشَّيْءُ: تەپچىرىدى، سىرغىدى، ئاقتى.

تَرَشَّشَ يَتَرَشَّشُ تَرَشُّشًا السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق چېچىلدى، يامرىدى.

تَرَشَّفَ يَتَرَشَّفُ تَرَشُّفًا الْمَاءَ وَ نَحْوَهُ: سۇنى سۈمۈردى، ئوتلىدى.

تَرْشِيحٌ: نامزاتلىققا كۆرسىتمەك.

«تَرَاجَعَ عَنْ تَرْشِيحِ نَفْسِهِ»: ئۆزىنى نامزاتلىققا كۆرسىتىشتىن ۋاز كەچتى.

تَرْشِيحٌ لِمَنْصَبٍ: نامزات قىلىپ كۆرسەتمەك.

بِطَاقَةُ تَرْشِيحٍ: سايلام بېلىتى.

سَحَبَ تَرْشِيحَهُ: ئۇنىڭ نامزاتلىقىنى ئېلىپ تاشلىدى.

تَرْشِيدٌ: يېتەكلىمەك.

تَرْشِيدُ الْإِنْفَاقِ: تېجەشلىك بولۇش، ئىقتىسادچىل بولۇش؛ تەربىيە بېرىش.

تَرْشِيدُ الْاِسْتِهْلَاكِ: تېجەشلىك بولۇش، ئىقتىسادچىل بولۇش.

تَرُصَ يَتْرُصُ تَرَاصَةً الشَّيْءُ: توغرىلاندى، تۈزەلدى، ئوڭشالدى.

تَرَصَّدَ يَتَرَصَّدُ تَرَصُّدًا لَهُ: كۆزەتتى، مارىلىدى.

تَرْصِيدُ الدَّفَاتِرِ: ھېسابنى بوغماق.

تَرَضْرَضَ يَتَرَضْرَضُ تَرَضْرُضًا: پاچاقلىنىپ كەتتى، سۇندى، يەنچىلدى، پارە - پارە بولۇپ كەتتى، داۋالاندۇردى، لىكشىدى.

تَرَضَّخَ يَتَرَضَّخُ تَرَضُّخًا الْخُبْزَ: ناننى سۇندۇرۇپ يېدى، ناننى پارچىلاپ يېدى.

تَرَضَّفَ يَتَرَضَّفُ تَرَضُّفًا: سۇندى، يەنچىلدى،

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

پارە ـ پارە بولۇپ كەتتى، پاچاقلىنىپ كەتتى.

تَرَضَّى يَتَرَضَّى تَرَضِّيًا: ياراشتى، ئەپلىنىشىپ قالدى، كېلىشتى، رازى بولۇشتى.

تَرْضِيعٌ: ئېمىتمەك، سۈت بەرمەك.

تَرَطَّبَ يَتَرَطَّبُ تَرَطُّبًا الثَّوْبُ: كىيىم ھۆل بولدى.

تَرَطَّبَ الْجَوُّ: ھاۋا نەملەشتى.

تَرِعَ يَتْرَعُ تَرَعًا الْكُوزُ: كوزا تولدى.

تَرِعَ الْإِنَاءُ: قاچا تولدى، تولۇپ كەتتى، تېشىپ كەتتى.

تُرْعَةٌ ج تُرَعٌ: قانال؛ ئۆستەڭ؛ ئېرىق؛ ئېشىك، توغان دەرۋازىسى؛ دەريا.

تُرْعَةُ السُّوَيْسِ: سۇۋەيش قانىلى.

تُرْعَةٌ عُمُومِيَّةٌ: غول ئۆستەڭ.

تُرْعَةٌ فَرْعِيَّةٌ: تارماق ئۆستەڭ، تارماق ئېرىق.

تُرْعَةٌ مُشْتَرَكَةٌ: ئاممىۋى ئۆستەڭ.

«هُنَاكَ ثَغْرَةٌ فِي جِدَارِ التُّرْعَةِ فَأَسْرِعْ وَ أَصْلِحْهَا»: ئۆستەڭنى يا ئېلىپ كېتىپتۇ، تېزدىن كېلىپ ئوڭشىۋەت.

تَرَعْرَعَ يَتَرَعْرَعُ تَرَعْرُعًا الصَّبِيُّ: نارەسىدە بالا ئۆسۈپ يېتىلدى.

«اَلْجِيلُ النَّاشِئُ يَنْمُو وَ يَتَرَعْرَعُ»: يېڭى بىر ئەۋلاد ئۆسۈپ يېتىلمەكتە.

تَرَعَّصَ يَتَرَعَّصُ تَرَعُّصًا الشَّيْءَ: نەرسىنى مىدىر-لاتتى، ھەرىكەتلەندۈردى.

تُرْغُلَّةٌ. تِرْغَلَّةٌ: پاختەك.

تَرِفَ يَتْرَفُ تَرَفًا: راھەت ـ پاراغەتتە ياشىدى.

تَرِفَ النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك كۆكەردى، ياپيېشىل بولدى.

تَرِفَ الْمَرْءُ: كىشى باياشات بولدى.

تَرَفٌ. تُرْفَةٌ: باياشاتلىق، پاراۋانلىق؛ ھەشەمەت، راھەت ـ پاراغەت، كەيپى ـ ساپا.

«كَانَ يَعِيشُ عِيشَةً وَسَطًا لَا تَرَفَ فِيهَا وَلَا بُؤْسَ»: ئۇ باياشاتمۇ ئەمەس، غورىگۈلمۇ ئەمەس، ئوتتۇراھال تۇرمۇشتا ياشىدى.

تَرَقٌ: زۆرۈر بولمىغان ئېھتىياجنى قاندۇرۇش.

تِرْفَاسٌ: بۇغداي مايىسى.

تَرَفَّعَ يَتَرَفَّعُ تَرَفُّعًا الْبِنَاءُ: بىنا ئېگىزلىدى.

«تَرَفَّعَ عَنِ الدَّنَايَا»: ناچار قىلىقلاردىن پاك ـ پاكىز بولدى. يامان كىشىلەردىن ھېزى بولدى.

تَرَفَّعَ الشَّخْصُ عَنِ الشَّيْءِ: پاك بولدى.

تَرَفُّعٌ: باشقىلارنى كۆزگە ئىلماسلىق.

تَرَفَّقَ يَتَرَفَّقُ تَرَفُّقًا بِهِ: مۇلايىم بولدى، يۇمشاق بولدى، سىلىق مۇئامىلە قىلدى.

تَرَفَّهَ يَتَرَفَّهُ تَرَفُّهًا الشَّخْصُ: راھەت تۇرمۇش كەچۈردى، باياشات ياشىدى.

تَرْفِيهٌ عَنِ النَّفْسِ: ئىچ پۇشۇقىنى چىقارماق، تاماشا قىلماق، كۆڭۈل ئاچماق.

تَرْقَاءُ. تَرْقَاةٌ: ئوخرەك سۆڭىكىنى زەخمىلەن-دۈرۈش.

تَرَقْرَقَ يَتَرَقْرَقُ تَرَقْرُقًا: يالتىرىدى، ۋال ـ ۋۇل قىلدى، پارقىرىدى، پىلدىرلىدى، چاقنىدى.

تَرَقْرَقَ النَّجْمُ أَوِ السَّرَابُ: يۇلتۇز ياكى ئېزىتقۇ چاقنىدى، جىلۋىلىنىپ تۇردى.

تَرَقْرَقَتِ الْعَيْنُ بِالدُّمُوعِ: كۆزىگە ياش ئالدى، كۆزى ياش بىلەن تولدى.

تَرَقَّبَ يَتَرَقَّبُ تَرَقُّبًا الرَّجُلُ: كۈتتى، كۆزەتتى، ئەتراپقا باقتى.

«فَأَصْبَحَ فِى الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ» ‹قرآن›: مۇسا ئەتىسى ئەتىگەندە قورقۇنچ ئىچىدە ئەتراپقا قاراپ شەھەر ئارىلاپ يۈرەتتى.

«تَرَقَّبَ طُلُوعَ الْفَجْرِ»: تاڭ ئېتىشنى كۈتتى.

تَرَقُّبٌ: ئىنتىزار بولماق، كۈتمەك، قارىماق.

تَرَقَّصَ يَتَرَقَّصُ تَرَقُّصًا ـ تِ الْفَتَاةُ: قىز ئۇسسۇل ئوينىدى، تەۋرەندى، ئىرغاڭلىدى، لىڭشىدى؛ غىلجىڭلىدى؛ ناز قىلدى.

«مَا لِهَذِهِ الْفَتَاةِ تَتَرَقَّصُ فِي مَشْيَتِهَا»: بۇ قىز نېمىشقا ناز قىلىپ ماڭىدىغاندۇ؟

تَرَقَّصَتِ الْأَرْضُ: ئوڭغۇل ـ دوڭغۇل بولۇپ كەتتى.

تَرَقَّقَ يَتَرَقَّقُ تَرَقُّقًا لَهُ: كۆيۈندى، ئىچى ئاغرى-

دى، خەير خاھلىق قىلدى، ھېسداشلىق قىلدى.

تَرَقَّنَ يَتَرَقَّنُ تَرَقُّنًا: سۈركىدى، سۈرتتى، يۇدى.

تَرْقُوَةٌ ج تَرَاقٍ وَتَرَائِقُ: ئومراۋ سۆڭىكى.

بَلَغَتْ رُوحُهُ التَّرَاقِيَ: ئۆلەي دەپ قالدى؛ سەكراتقا چۈشۈپ قالدى، ھالاكەتكە يۈزلەندى.

تَرَقَّطَ يَتَرَقَّطُ تَرَقُّطًا: چەل بولدى، داغ چۈشتى.

تَرَقَّى يَتَرَقَّى تَرَقِّيًا: ئۆرلىدى، يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ تەرەققىي قىلدى، ئالغا ئىلگىرىلىدى، ئالغا باستى، ئۆستى.

تَرَقَّى فِي الْعِلْمِ: بىلىمدە ئىلگىرىلىدى.

تَرَقٍّ: ئىلگىرىلىمەك.

تَرْقِيَةٌ: ئۆستۈرمەك، ئىلگىرىلەتمەك، تەرەققىي قىلدۇرماق.

تَرْقِيَةُ الْكَمِّيَّةِ: دەرىجىگە كۆتۈرمەك، مىقدارنى ئاشۇرماق.

تَرْقِيَةٌ بِالِاخْتِبَارِ: ئىمتىھان ئارقىلىق ئۆستۈرۈش، سىناش ئارقىلىق ئۆستۈرۈش.

«نَالَ الْمُوَظَّفُ تَرْقِيَةً بِالِاخْتِبَارِ لِكَفَاءَتِهِ»: خىزمەتچى لاياقەتلىك بولغانلىقى ئۈچۈن سىناش ئارقىلىق ئۆستۈرۈلدى.

تَرْقِيدٌ: ئىنچىلاندۇرماق، ئۇخلاتماق.

وَقْتُ التَّرْقِيدِ: ئۇخلاش ۋاقتى، ئارام ئېلىش ۋاقتى.

تَرْقِيدُ النَّبَاتِ: كۆمۈلگەن قەلەمچە، شاخ باستۇرۇپ كۆپەيتىش ئۇسۇلى.

تَرْقِيدُ الْبَيْضِ: تۇخۇم باسماق.

تَرْقِيعٌ: ياسىماق، تۈزىمەك.

تَرْقِيعُ الثِّيَابِ: كىيىم ياماش.

تَرْقِيعُ الْجُرُوحِ: تېرە يۆتكەش ئوپېراتسىيىسى.

جِرَاحَةٌ تَرْقِيعِيَّةٌ: ھۆسن تۈزەش تاشقى كېسەللەر بۆلۈمى.

تَرْقِيمٌ: بەلگە قويۇش، نومۇر قويۇش.

عَلَامَةُ التَّرْقِيمِ: تىنىش بەلگىلىرى.

نِظَامُ التَّرْقِيمِ: ھېسابلاش قائىدىلىرى.

تَرَكَ يَتْرُكُ تَرْكًا وَتِرْكَانًا: ۋاز كەچتى، تاشلىۋەتتى، چۆرۈۋەتتى، كۆز يۇمدى، قول ئۈزدى، قالدۇردى.

«لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ» «قرآن»: ئاتا ـ ئانىسى ۋە تۇغقانلىرى قالدۇرغان مىراستا (يەنى مېيىتنىڭ تەرەكىسىدە) ئەرلەرنىڭ ھەسسىسى بار.

تَرَكَ الْمَيِّتُ مَالًا: ئۆلگەن ئادەم مال ـ مۈلۈك قالدۇردى، مىراس قالدۇردى.

تَرَكَ إِرْثًا: مىراس قالدۇردى.

تَرَكَهُ يَفْعَلُ: رۇخسەت قىلدى، ئىجازەت قىلدى، قىلىشقا قويۇۋەتتى.

تَرَكَهُ وَ شَأْنَهُ: يول قويدى، مەيلىگە قويۇپ بەردى.

تَرَكَهُ عَلَى حَالِهِ: ئۆز پېتىچە قويدى، ئۆز پېتىچە قالدۇردى.

تَرَكَ الْحَبْلَ عَلَى الْغَارِبِ: مەيلىگە قويۇۋەتتى، بولۇشىغا قويۇۋەتتى.

تَرَكَ الْبَابَ مَفْتُوحًا: ئىشىكنى ئوچۇق قويدى.

تَرَكَ لَهُ الْخِيَارَ: ئىختىيارىغا قويدى، ئۆز مەيلىگە قويدى.

تَرَكَ عَمَلَهُ: ئىشنى تاشلىۋەتتى، ئىشنى تەرك ئەتتى.

«تَرَكَ الْعَمَلَ مُؤَقَّتًا»: ۋاقىتلىق ئىشنى تاشلىدى.

تَرَكَ الشَّخْصَ: كىشىنى ئۆز مەيلىگە قويدى، كىشىنى يالغۇز قويدى.

«لَا تَتْرُكُ الْحَرْبُ لَنَا سِوَى الْخَرَابِ»: ئۇرۇش بىزگە ۋەيرانچىلىقتىن باشقىنى قالدۇرمايدۇ.

«لَا تَتْرُكِ الْمَشَاكِلَ تَتَرَاكَمْ»: قىيىن مەسىلىلەرنى ۋاقتىدا ھەل قىلماي يىغىپ قويمىغىن.

«أُتْرُكْنِي أُفَكِّرْ قَلِيلًا ثُمَّ أُجِيبُكَ»: مېنى ئازراق ئويلىنىۋېلىشقا قويغىن، ئاندىن ساڭا جاۋاب بېرەي.

تَرْكٌ: قويماق، تەرك ئەتمەك، قالدۇرماق، تاشلىماق.

تُرْكٌ ج أَتْرَاكٌ. تُرْكِيٌّ: تۈرك.

تَرِكَةٌ. تِرْكَةٌ ج تَرِكَاتُ الْمُتَوَفَّى: ۋاپات بولغان ئادەم قالدۇرۇپ كەتكەن مىراس، تەرەكە.

www.uyghurkitap.com

«**خَلَّفَ الْإِسْتِعْمَارُ تِرْكَةً ثَقِيْلَةً مِنَ الْفَسَادِ وَالْفِرْقَةِ**» : مۇستەملىكىچىلىك پىتنە ـ پاسات ۋە تەپرىقىچىلىكتىن ئىبارەت ئېغىر يۈكنى قالدۇردى.

تَرَكَّبَ يَتَرَكَّبُ تَرَكُّبًا الشَّيْءُ مِنْ كَذَا وَ كَذَا: تەركىب تاپتى، قۇراشتۇرۇلدى.

تَرَكَّزَ يَتَرَكَّزُ تَرَكُّزًا ـ تِ هَذِهِ الْفِكْرَةُ فِي الْعُقُولِ: بۇ قاراش دىللاردا ئورناشتى.

تَرْكِيبٌ: ياسىماق، قۇراشتۇرماق، قۇرماق.

تَرْكِيبُ تِلْفُون: تېلېفون قۇراشتۇرۇش.

دَوَاءُ تَرْكِيبٍ: تەييارلانغان دورا.

عِلْمُ التَّرْكِيْبِ: گراماتىكا (نەھۋى ئىلمى).

لُعْبَةُ تَرْكِيبٍ: قۇراشتۇرۇش ئويۇنى.

تَرْكِيْبُ الذَّرَّةِ: ئاتومنىڭ قۇرۇلمىسى، ئاتومنىڭ تەركىب تېپىشى.

تَرْكِيبُ الْجِسْمِ: بەدەننىڭ تۈزۈلىشى.

تَرْكِيزٌ: مەركەزلەشتۈرمەك، يىغماق، توپلىماق.

تَرَمَّزَ يَتَرَمَّزُ تَرَمُّزًا: ھەرىكەتلەندى، داۋالغۇدى، تەييارلاندى، تەييارلىق قىلدى.

تَرَمَّقَ يَتَرَمَّقُ تَرَمُّقًا الشَّرَابَ: شارابنى ئوتلاپ ئىچتى، ئاز ـ ئازدىن ئىچتى.

تَرَمَّلَ يَتَرَمَّلُ تَرَمُّلاً ـ تِ الْمَرْأَةُ: ئايالنىڭ ئېرى ئۆلۈپ كەتتى، تۇل بولۇپ قالدى.

تَرَمُّلٌ : تۇل ئۆتمەك، تۇل ياشىماق.

تَرَمَّمَ يَتَرَمَّمُ تَرَمُّمًا الشَّيْءَ: رېمونت قىلدى، ئىسلاھ قىلدى، تۈزىدى، ئوڭشىدى.

تَرْمِيدٌ: كۆيدۈرۈپ كۈل قىلىۋېتىش.

تَرْمِيدُ الْمَوْتَى: جەسەت كۆيدۈرۈش.

تَرْمِيمَاتٌ: رېمونت ئىشلىرى، رېمونتچىلىق.

تَرَنَّحَ يَتَرَنَّحُ تَرَنُّحًا الشَّخْصُ: دەلدەڭشىدى، سەنتۈرۈلدى.

تَرَنَّحَ بِالْمَكَانِ: ئۇزاق مۇددەت تۇردى، ئۇزاق مۇددەت ياشىدى.

تَرَنَّحَ مِنَ التَّعَبِ: چارچاپ دەلدەڭشىپ كەتتى.

تَرَنَّحَ مِنَ النُّعَاسِ: مۈگدەپ دەلدەڭشىپ كەتتى.

تَرَنَّحَ زَهْوًا وَتِيهًا: كۆرەڭلىدى، غادىيىۋالدى.

تَرَنَّمَ يَتَرَنَّمُ تَرَنُّمًا: ناخشا ئېيتتى، غەزەل تولۇلدى.

تَرْنِيْمَةٌ ج تَرَانِيْمُ و تَرْنِيْمَاتٌ: يېنىك ناخشا، مەدھىيە ناخشا.

تَرْنِيمَةٌ دِينِيَّةٌ: دىنىي ناخشا (خرىستىئانلارنىڭ)

«**تُعْجِبُنِي هَذِهِ التَّرَانِيمُ الشَّجِينَةُ**» : بۇ مۇڭلۇق ناخشا ماڭا يارايدۇ.

تَرِهَ يَتْرَهُ تَرَهًا: لاغايلاپ يۈردى، بىكار يۈردى، ئويناپ يۈردى.

تَرَهَّبَ يَتَرَهَّبُ تَرَهُّبًا الرَّاهِبُ: راھىب ئىستىقامەت قىلدى، پۈتۈنلەي ئىبادەتكە بېرىلدى.

تَرَهَّبَ الرَّجُلُ: ئىبادەتكە بېرىلدى، ئىبادەت قىلدى، راھىب بولدى.

تَرَهَّبَتِ الْمَرْأَةُ: راھىبە بولدى.

تَرَهَّفَ يَتَرَهَّفُ تَرَهُّفًا: بوزەك بولدى.

تَرَهَّلَ يَتَرَهَّلُ تَرَهُّلاً الشَّخْصُ: بوشاشتى.

تَرَهُّلٌ: بوشاشماق.

تَرَهْوَنَ يَتَرَهْوَنُ تَرَهْوُنًا الْحِصَانُ: ئات يورغىلاپ ماڭدى، سوكۇلدىدى.

تَرَوْبُصُ: تۇن سەيلىسى كېسىلى (ئۇيقۇلۇق ھالەتتە مېڭىپ كېتىش).

تَرَوَّحَ يَتَرَوَّحُ تَرَوُّحًا بِالْمِرْوَحَةِ: يەلپۈگۈچ بىلەن يەلپۈدى.

تَرَوَّحَ الْمَاءُ: سۇ سېسىپ قالدى؛ پۇراپ قالدى.

تَرَوَّقَ يَتَرَوَّقُ تَرَوُّقًا: ئەتىگەنلىك تاماق يېدى.

تَرَوَّمَ يَتَرَوَّمُ تَرَوُّمًا بِهِ: زاڭلىق قىلدى، مازاق قىلدى، كۈلدى.

تَرَوَّى يَتَرَوَّى تَرَوِّيًا فِي الْأَمْرِ: چوڭقۇر پىكىر قىلدى، تەپەككۇر قىلدى.

«**تَرَوَّى مِنَ الْمَاءِ**» : سۇغا قاندى.

تَرَوَّى الْحَدِيْثَ: ھەدىس رىۋايەت قىلدى.

تَرَوٍّ: چوڭقۇر ئويلانماق، تەپەككۇر قىلماق، پىكىر قىلماق، پىكىر يۈرگۈزمەك.

تَرْوِيَةٌ: سۇغارماق.

يَوْمُ التَّرْوِيَةِ: زۇلھەججىنىڭ 8 ـ كۈنى.

تَرْوِيجٌ: ساتماق، يايماق، راۋاجلاندۇرماق، ئاۋات قىلماق، ئاقتۇرماق.

تَرْوِيحُ الْقَلْبِ: كۆڭۈل ئارامى، كۆڭۈل ئازادىلىكى.

تَرْوِيحَةٌ ج تَرْوِيحَاتٌ: تەراۋىھ، تەراۋىھ نامىزى.

تَرْوِيقَةٌ: ناشتا، ئەتىگەنلىك تاماق.

تِرْيَاقٌ: زەھەر قايتۇرىدىغان دورا.

تِرْيَاقٌ فَارُوقِيٌّ: ئىشەنچلىك زەھەر قايتۇرىدىغان دورا، ئۆتكۈر تىرياق.

«بَعْضُ السُّمِّ تِرْيَاقٌ لِبَعْضٍ»: بەزى زەھەرلەر بەزى زەھەرلەرگە قارشى شىپالىق دورىدۇر؛ زەھەر زەھەرنى ئالار.

تَرِيبَةٌ ج تَرَائِبُ: كۆكرەك، تۆش سۆڭىكى، قوۋۇرغا سۆڭىكى.

«فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ خُلِقَ مِنْ مَاءٍ دَافِقٍ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ» «قرآن»: ئىنسان نېمىدىن يارىتىلغانلىقىغا قارىسۇن، ئۇ ئېتىلىپ چىققۇچى مەنىدىن يارىتىلدى، ئۇ مەنى ئومۇرتقا بىلەن قوۋۇرغا سۆڭىكىنىڭ ئارىسىدىن چىقىدۇ.

تَرِيحٌ: ساغلام؛ تېمەن، كۈچلۈك.

تَرِيجَةٌ مِنَ الرِّيَاحِ: قاتتىق شامال.

تَرِيصٌ: ئۆڭشالغان.

تَرِيقَةٌ: كايىماق، ئەيىبلىمەك، تاپا ـ تەنە قىلماق.

تَرِيكَةٌ: قېرى قىز، ئولتۇرۇپ قالغان قىز.

تَرَيَّبَ يَتَرَيَّبُ تَرَيُّبًا بِهِ: گۇمانلاندى، خەۋپسىرىدى.

تَرَيَّثَ يَتَرَيَّثُ تَرَيُّثًا عَلَيَّ خَبَرُكَ: سېنىڭ خەۋىرىڭ ماڭا كېچىكىپ كەلدى، كېچىكىپ يەتتى.

تَرَيَّشَ يَتَرَيَّشُ تَرَيُّشًا الشَّخْصُ: ھالى ياخشىلاندى، ۋە ياخشىلانغانلىقى كۆرۈلدى.

تَرَيَّضَ يَتَرَيَّضُ تَرَيُّضًا الشَّخْصُ: سەيلە قىلدى، ئايلاندى.

تَرَيَّضَ عَلَى الْجَلِيدِ: مۇز تېيىلدى.

تَرَيَّقَ يَتَرَيَّقُ تَرَيُّقًا: يېزىغا باردى.

تَرَيَّقَ يَتَرَيَّقُ تَرَيُّقًا الطَّعَامَ أَوِالْمَاءَ: ئاچ قورساققا يېدى ياكى ئىچتى.

تَرَيُّقُ السَّرَابِ: تومۇز ۋىلىلدىدى.

تَرَيَّهَ يَتَرَيَّهُ تَرَيُّهًا السَّرَابُ: تومۇز ۋىلىلدىدى، تومۇز داۋالغۇدى، ئالۇۋۇن پىلىلدىدى.

تَزَاجَرَ يَتَزَاجَرُ تَزَاجُرًا الْقَوْمُ عَنِ الشَّرِّ: بىر ـ بىرىنى يامانلىقتىن توسۇشتى.

تَزَاجَرُوا عَنِ الْمُنْكَرِ وَ نَحْوِهِ: بىر ـ بىرىنى توسۇشتى.

تَزَاحَمَ يَتَزَاحَمُ تَزَاحُمًا الْقَوْمُ: بىر ـ بىرىنى قىستاشتى.

تَزَاحُمٌ: قىستاشماق، قىستاڭچىلىق.

«يَتَزَاحَمُ الرُّكَّابُ فِي عَرَبَاتِ الْقِطَارِ»: پويىز ۋاگونلىرىدا يولۇچىلار قىستىبى ـ قىستاڭ بولۇپ كېتىدۇ.

تَزَاحُمُ الرُّكَّابِ: يولۇچىلارنىڭ قىستاڭچىلىقى.

تَزَامَلَ يَتَزَامَلُ تَزَامُلًا الرَّجُلَانِ: ھەمراھ بولۇشتى، يولداش بولۇشتى.

تَزَامَنَ يَتَزَامَنُ تَزَامُنًا الشَّيْئَانِ: بىر ۋاقىتتا توغرا كېلىپ قالدى.

«تَزَامَنَ وُصُولُ الطَّائِرَتَيْنِ»: ئىككى ئايروپىلاننىڭ يېتىپ كېلىش ۋاقتى بىر ۋاقىتتا توغرا كېلىپ قالدى.

تَزَامُنِيٌّ: ۋاقىتلىق.

دِرَاسَةٌ تَزَامُنِيَّةٌ: ۋاقىتلىق ئۆگىنىش، ۋاقىت بەلگىلەپ ئۆگىنىش.

تَزَاوَجَ يَتَزَاوَجُ تَزَاوُجًا: توي قىلىشتى، ئېلىپ تېگىشتى؛ جۈپلەشتى.

تَزَاوَجَ أَفْرَادُ الْأُسْرَتَيْنِ: ئىككى ئائىلە كىشىلىرى قۇدا ـ باجا بولۇشتى.

تَزَاوَجَتِ الْكَلِمَتَانِ: ئىككى سۆز جۈپلەشتى.

تَزَاوَرَ يَتَزَاوَرُ تَزَاوُرًا النَّاسُ: ئۆزئارا زىيارەت قىلىشتى.

«وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ» «قرآن»: كۈن چىققان چاغدا، كۈننىڭ ئۇلارنىڭ غارىنىڭ ئوڭ تەرىپىگە

www.uyghurkitap.com

ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى ... كۆرسەن.

«تَزَاوَرَ الْأَقْرِبَاءُ» : تۇغقانلار بىر ـ بىرىنى يوقلاشتى.

تَزَاوَرَ عَنْهُ: ئېغىپ كەتتى، مايىل بولدى، قىيسايدى.

تَزَايَدَ يَتَزَايَدُ تَزَايُدًا النَّاسُ فِي ثَمَنِ السِّلْعَةِ: كىشىلەر مالنىڭ باھاسىدا رىقابەتلەشتى.

تَزَايَدَ عِلْمُهُ: بىلىمى قەدەممۇ قەدەم كۆپەيدى، تەدرىجى كۆپەيدى.

«تَزَايَدَتْ مَعَارِفُ الطَّالِبِ» : ئوقۇغۇچىنىڭ بىلىمى تەدرىجى كۆپەيدى.

تَزَايَدَ فِي قَوْلِهِ وَ فِعْلِهِ: سۆزى ۋە ھەرىكىتىدە ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى.

تَزَايَلَ يَتَزَايَلُ تَزَايُلاً الْقَوْمُ: بۆلۈنۈپ كەتتى، ئايرىلىپ كەتتى، چېچىلىپ كەتتى.

تَزَأَّرَ يَتَزَأَّرُ تَزَأُّرًا الْأَسَدُ: شىر ھۆركىرىدى.

تَزَجَّى يَتَزَجَّى تَزَجِّيًا بِالشَّيْءِ: قانائەتلەندى، رازى بولدى، مەمنۇن بولدى.

تَزَحَّرَ يَتَزَحَّرُ تَزَحُّرًا: ئۇھ تارتتى، ئىڭرىدى، نالە قىلدى.

تَزَحْزَحَ يَتَزَحْزَحُ تَزَحْزُحًا عَنْ مَكَانٍ: سۈرۈلدى، سانجىلدى.

«دَخَلْتُ عَلَى فُلاَنٍ فَتَزَحْزَحَ لِي عَنْ مَجْلِسِهِ إِكْرامًا لِي» : پالانىنىڭ يېنىغا كىرىۋىدىم، مېنى ھۆرمەتلەپ ئۆز جايىدىن سۈرۈلدى.

تَزَحْزَحَ الشَّخْصُ: يىراقلاشتى، نېرى سۈرۈلدى.

تَزَحَّفَ يَتَزَحَّفُ تَزَحُّفًا إِلَيْهِ: ئىلگىرىلىدى.

تَزَحَّلَ يَتَزَحَّلُ تَزَحُّلاً: يۆتكەلدى، يىراقلاشتى، چەتنىدى.

تَزَحْلَقَ يَتَزَحْلَقُ تَزَحْلُقًا الشَّخْصُ: مۇز تېيىلدى.

«شَارَكْتُ فِي مُسَابَقَةِ التَّزَحْلُقِ عَلَى الثَّلْجِ أَوِ الْجَلِيدِ» : مۇز تېيىلىش مۇسابىقىسىغا قاتناشتى.

تَزَحْلُقٌ: مۇز تېيىلماق.

قَبْقَابُ التَّزَحْلُقِ: كانكى، مۇز تېيىلغاندا كىيىدىغان ئاياغ.

تَزْخَارٌ: لىقمۇ لىق، لەبىالەب، تولۇق.

تَزَخْرَفَ يَتَزَخْرَفُ تَزَخْرُفًا: بېزەلدى، زىننەتلەندى، ياساندى.

«تَزَخْرَفَتِ الْغُرْفَةُ بِأَثَاثٍ نَفِيسٍ» : ئۆي قىممەتلىك ئۆي سايمانلار بىلەن بېزەلدى.

تَزَرْبَنَ يَتَزَرْبَنُ تَزَرْبُنًا: تېرىكتى، ئاچچىقلاندى، خاپا بولدى.

تَزَرَّعَ يَتَزَرَّعُ تَزَرُّعًا إِلَى الشَّرِّ: يامان ئىش قىلىشقا ئالدىرىدى.

تَزَعْزَعَ يَتَزَعْزَعُ تَزَعْزُعًا الشَّيْءُ: قاتتىق لىڭشىدى، قاتتىق تەۋرەندى.

تَزَعْزَعَ فُلاَنٌ فِي آرَائِهِ: ئارىسالدى بولدى، ياقىسام پۇشارمۇ، كۆمىسەم پۇشارمۇ دەپ تۇرۇپ قالدى.

هَذَا الرَّجُلُ لاَ يَتَزَعْزَعُ: بۇ ئۆز پىكرىدە ئىزچىل ئادەم.

تَزَعَّمَ يَتَزَعَّمُ تَزَعُّمًا بَيْنَ النَّاسِ: كىشىلەر ئارىسىدا يالغان ـ ياۋىداق تارقاتتى، پىتنە ـ ئىغۋا تارقاتتى.

تَزَعَّمَ الْقَوْمَ وَعَلَى الْقَوْمِ: يېتەكچىلىك قىلدى، باشچىلىق قىلدى.

«تَزَعَّمَ حِزْبَ الْإِسْتِقْلاَلِ» : مۇستەقىللىق پارتىيىسىگە يېتەكچىلىك قىلدى.

تَزَفَّرَ يَتَزَفَّرُ تَزَفُّرًا الْمَسِيْحِيُّ: گۆش، سۈت قاتارلىقلارنى يېدى (خىرىستىئان دىنىدا).

تَزَفَّقَ يَتَزَفَّقُ تَزَفُّقًا الشَّيْءَ: تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى.

تَزْكَةٌ ج تَزَكَاتٌ: ئىش ئۈستىلى.

تَزَكَّى يَتَزَكَّى تَزَكِّيًا الشَّخْصُ: سەدىقە بەردى، پاك بولدى، پاكلاندى.

«وَمَنْ تَزَكَّى فَإِنَّمَا يَتَزَكَّى لِنَفْسِهِ» ‹قرآن› : كىمىكى گۇناھلىرىدىن پاكلىنىدىكەن، ئۇ ئۆزى ئۈچۈن پاكلانغان بولىدۇ.

تَزْكِيَةٌ: پاكلىماق، تازىلىماق، ئادالىماق؛ يان باسماق؛ نامزات كۆرسەتمەك؛ تونۇشتۇرماق.

اَلْفَوْزُ بِالتَّزْكِيَةِ: سايلامدا غەلىبە قىلىش (بىرەر نامزاتنىڭ سايلامدا ھېچقانداق رىقابەتسىز غەلىبە قىلىشى).

تَزْكِيَةٌ أَوْتَزْكِيَةُ الْمُتَعَبِّدِ: پاكلىنىش (تەسەۋۋۇپ تىلىدا بەدەن بىلەن بولغان پۈتۈن ئالاقىنى ئۈزۈش ئارقىلىق پاكلىنىش).

تَزَلْزَلَ يَتَزَلْزَلُ تَزَلْزُلاً: قاتتىق تەۋرىدى.

«تَزَلْزَلَتِ الْأَرْضُ بِالْقُرْبِ مِنَ الْبُرْكَانِ»: يانار تاغ يېنىدا يەر تەۋرىدى.

تَزَلْزَلَتِ الْأَرْضُ: يەر قاتتىق تەۋرىدى.

تَزَلَّجَ يَتَزَلَّجُ تَزَلُّجًا الرَّجُلُ: تېيىلىپ كەتتى.

تَزَلَّجَ عَلَى الثَّلْجِ: مۇز تېيىلدى.

تَزَلَّجَ عَلَى الْجَلِيدِ: مۇز تېيىلدى.

تَزَلَّجَ عَلَى الْمَاءِ: سۇ ئۈستىدە تېيىلدى.

تَزَلُّجٌ: قار ياكى مۇز ئۈستىدە تېيىلىش.

ذَهَبَ لِلتَّزَلُّجِ عَلَى الْجَلِيْدِ: مۇز تېيىلىشقا باردى.

تَزَلَّحَ يَتَزَلَّحُ تَزَلُّحًا الشَّيْءَ: تەمىنى تېتىدى.

تَزَلَّعَ يَتَزَلَّعُ تَزَلُّعًا الْجِلْدُ: تېرە يېرىلدى.

تَزَلَّفَ يَتَزَلَّفُ تَزَلُّفًا إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى، ئۇنىڭغا خۇشامەت قىلدى.

تَزَلَّقَ يَتَزَلَّقُ تَزَلُّقًا: سىلىقلىدى، پارقىراتتى، تەكشىلىدى.

تَزَلَّقَ عَلَى الْجَلِيدِ: مۇز تېيىلدى.

تَزَمَّلَ يَتَزَمَّلُ تَزَمُّلاً الشَّخْصُ بِثَوْبِهِ: كىيىمىگە ئورۇنىۋالدى.

تَزَمَّلَ الشَّخْصُ: بېشىنى سەللە بىلەن ئورىۋالدى؛ (ماراكەش ئەرەبلىرى بېشىغا ئورىۋالىدىغان بىرخىل سەللە ئورىۋالدى).

تَزَمَّتَ يَتَزَمَّتُ تَزَمُّتًا الشَّخصُ: كەسكىن بولدى؛ سۈرلۈك بولدى؛ ئۆز ئەقىدىسى ۋە پىكرىدە ياكى يۈرۈش - تۇرۇشىدا چىڭ تۇردى، تەئەسسۇبلىق قىلدى.

تَزَنْبَرَ يَتَزَنْبَرُ تَزَنْبُرًا عَلَيْهِ: چوڭچىلىق قىلدى، مەنمەنچىلىك قىلدى، قاپىقىنى تۈرىۋالدى.

تَزَنْتَرَ يَتَزَنْتَرُ تَزَنْتُرًا: غادىيىۋالدى، كۆرەڭلەپ ماڭدى.

تَزَنْدَقَ يَتَزَنْدَقُ تَزَنْدُقًا الشَّخْصُ: دىنسىز بولدى، خۇداسىز بولدى، كۇپۇرلۇق قىلدى.

«تَزَنْدَقَ فُلاَنٌ»: دەھرىيلەرنىڭ ئەخلاقىنى ئۆزلەشتۈرۈۋالدى.

تَزَنَّرَ يَتَزَنَّرُ تَزَنُّرًا الشَّخْصُ: بېلىگە بەلباغ باغلىدى، كەمەر باغلىۋالدى.

تَزْنِيدَةٌ: كېشەك.

تَزَهَّدَ يَتَزَهَّدُ تَزَهُّدًا الشَّخْصُ: زاھىد بولدى، دەرۋىش بولدى، تەركىدۇنيا بولدى.

تَزَهَّدَ الْمُتَصَوِّفُ: تەرىقەتچى تەركىدۇنيا بولدى.

«تَزَهَّدَ الْحَاجُّ وَتَقَشَّفَ»: ھاجى زاھىد بولدى ۋە جاپالىق تۇرمۇش كەچۈردى.

تَزَهَّدَ الشَّخْصُ: ئىبادەت ئۈچۈن تەركىدۇنيا بولدى.

تَزَهُّدٌ: زاھىدلىق، تەركىدۇنيا بولۇپ ئىبادەت قىلماق.

تَزْهِيرٌ: چېچەكلىمەك، گۈللىمەك.

تَزَوَّجَ يَتَزَوَّجُ تَزَوُّجًا إِمْرَأَةً: ئايالنى ئۆز ئەمرىگە ئالدى، خوتۇن قىلىپ ئالدى.

«مَا إِنْ تَخَرَّجَ حَتَّى تَزَوَّجَ»: ئۇ مەكتەپ پۈتتۈرۈپلا ئۇزۇنغا قالماي ئۆيلەندى.

تَزَوُّجٌ: ئۆيلەنمەك، خوتۇن ئالماق.

تَزَوَّدَ يَتَزَوَّدُ تَزَوُّدًا: غەملىنىۋالدى، ئوزۇق راسلىۋالدى.

«وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى» ‹قرآن›: زاد - راھىلە ئېلىۋېلىڭلار ۋە ئەڭ ياخشى زاد - زاھىلە تەقۋادارلىقتۇر.

تَزَوَّدَ بِكَذَا: ئېھتىياجلىقلارنى ئالدى.

«تَزَوَّدَ الطَّالِبُ بِالْكُتُبِ»: ئوقۇغۇچى ئېھتىياجلىق كىتابلارنى ئالدى.

تَزَوَّدَ بِالسِّلاَحِ: قوراللاندى.

تَزَوَّقَ يَتَزَوَّقُ تَزَوُّقًا: بېزەلدى، زىننەتلەندى.

تَزَوَّى يَتَزَوَّى تَزَوِّيًا: يوشۇرۇندى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

تَزْوِيرٌ: ساختىلىق، ئويدۇرۇپ چىقارماق، ئالدامچىلىق، ساختىپەزلىك؛ دورامچىلىق، ياسالمىلىق.

تَزْوِيقٌ ج تَزَاوِيقُ: بېزەك، زىننەت بۇيۇملىرى، زىننەتلىمەك.

تَزَيَّا يَتَزَيَّى تَزَيِّيًا بِزِيِّ غَيْرِهِ: باشقىلاردەك ياساندى.

«تَزَيَّا بِزِيِّ الْأَمِيرِ فِي الْمَسْرَحِيَّةِ»: تىياتىردا ئەمىرلەرچە ياساندى.

uyghurkitap.com

تَزَيَّا بِكَذَا: ياساندى.

«تَزَيَّا بِزِيِّ أَهْلِ الرِّيفِ» : سەھرالىقلارچە كىيىندى.

تَزَيَّبَ يَتَزَيَّبُ تَزَيُّبًا الْعِنَبُ: ئۈزۈم قۇرىدى.

تَزْيِيتُ السِّرَاجِ: چىراغقا ماي قۇيۇش.

تَزْيِيتُ السَّيَّارَةِ: ئاپتوموبىلغا ماي قاچىلاش.

تَزَيَّدَ يَتَزَيَّدُ تَزَيُّدًا السِّعْرُ: باھا ئۆرلەپ كەتتى.

تَزَيَّدَ الشَّخْصُ فِى كَلَامِهِ: كۆپتۈرۈۋەتتى، مۇبالىغىلەشتۈردى، ئاشۇرۇۋەتتى.

تَزَيَّدَ الشَّخْصُ فِى الْحَدِيثِ: سۆزگە يالغاننى قوشتى.

تَزَيَّدَ الشَّخْصُ مِنَ الشَّيْءِ: كۆپەيتىۋەتتى، قوشتى.

«تَزَيَّدَ الطَّالِبُ مِنَ الْعِلْمِ» : ئوقۇغۇچى ئىلىمنى كۆپ ئۆگەندى.

تَزَيَّنَ يَتَزَيَّنُ تَزَيُّنًا: ياساندى، چىرايلىق بولدى.

تَزَيَّنَتِ الْمَدِينَةُ: شەھەر چىرايلىق تۈسكە كىردى، شەھەر بېزەلدى.

تَزَيَّنَتِ النِّسَاءُ: ئاياللار ياساندى.

تَسَاءَلَ يَتَسَاءَلُ تَسَاؤُلاً: ئۆز ئارا سوراشتى، ئۆزىگە سوئال قويدى، ئۆزىدىن سورىدى.

«عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ» ‹قرآن› : (مۇشرىكلار ئۆز ئارا نېمە توغرىلىق) سورىشىدۇ. ئۇلار چوڭ بىر خەۋەر (يەنى قىيامەت توغرىلىق) سورىشىدۇ.

تَسَاؤُلِيٌّ: سوئال سوراشقا مەنسۇپ، سوئالغا ئائىت.

«وَجَّهَ إِلَيْهِ نَظَرَاتٍ تَسَاؤُلِيَّةً» : ئۇنىڭغا سوئال نەزەرى بىلەن قارىدى.

تَسَابَّ يَتَسَابُّ تَسَابًّا: تىللاشتى.

تَسَابَقَ يَتَسَابَقُ تَسَابُقًا: مۇسابىقىلەشتى.

اِسْتَمَرَّ الطَّلَبَةُ يَتَسَابَقُونَ فِى الْحَدِيثِ: ئوقۇغۇچىلار تەرەپ - تەرەپتىن سۆزلەشنى داۋاملاشتۇردى.

تَسَاتَلَ يَتَسَاتَلُ تَسَاتُلاً الْقَوْمُ: ئارقىمۇ ئارقا چىقتى، كەينىمۇ كەينى چىقتى.

تَسَاجَلَ يَتَسَاجَلُ تَسَاجُلاً: مۇسابىقىلەشتى، رىقابەتلەشتى.

تَسَاخَى يَتَسَاخَى تَسَاخِيًا: سېخى بولىۋالدى.

تَسَارَّ يَتَسَارُّ تَسَارًّا الْقَوْمُ: كۇسۇلداشتى، پىچىرلاشتى.

تَسَارَعَ يَتَسَارَعُ تَسَارُعًا: سۈرئەتنى تېزلەتتى، ئالدىراشتى.

«بَدَأَتِ الْكُرَةُ فِي الْإِنْحِدَارِ مِنْ قِمَّةِ الْجَبَلِ بَطِيئَةً ثُمَّ تَسَارَعَتْ» : توپ تاغ چوققىسىدىن ئاستا سىيرىلىپ چۈشۈپ ئاندىن كېيىن تېز دومىلىدى.

تُسَاعَ: توققۇزدىن - توققۇزدىن.

تُسَاعِيٌّ: توققۇزدىن تەركىب تاپقان.

تَسَاعَى يَتَسَاعَى تَسَاعِيًا: مۇسابىقىلەشتى.

تَسَافَعَ يَتَسَافَعُ تَسَافُعًا الْمَرْأَةَ: ئايال بىلەن نىكاھسىز بىر يەردە بولدى، بۇزۇقچىلىق قىلدى.

تَسَاقَطَ يَتَسَاقَطُ تَسَاقُطًا الشَّخْصُ: تۈگىشىپ كەتتى، كاردىن چىقتى، ھالى خارابلاشتى، يىمىرىلدى، خاراب بولدى.

تَسَاقَطَ الْمَطَرُ: يامغۇر توختىماي ياغدى.

تَسَاقَطَ عَلَى نَفْسِهِ: ئۆرۈلۈپ چۈشتى، غۇلاپ چۈشتى.

تَسَاقَطَ الدَّمُ: قان تامچىلىدى، تامدى.

«لَقَدْ حَلَّ الرَّبِيعُ وَلَكِنَّ الثَّلْجَ لَايَزَالُ يَتَسَاقَطُ» : باھار كېلىپ بولدى، ئەمما ھېلىمۇ قار ياغماقتا.

تَسَاقَى يَتَسَاقَى تَسَاقِيًا: بىرلىكتە ئىچىشتى.

تَسَاكَرَ يَتَسَاكَرُ تَسَاكُرًا: مەستنى دورىدى.

تَسَاكَنَ يَتَسَاكَنُ تَسَاكُنًا فِى الدَّارِ: بىر ئۆيدە بىللە ياشىدى.

تَسَالَفَ يَتَسَالَفُ تَسَالُفًا الرَّجُلَانِ: ئىككىسى باجا بولۇشتى.

تَسَالَمَ يَتَسَالَمُ تَسَالُمًا الْقَوْمُ: ئەپلەشتى، ياردشىشتى، سۈلھى قىلىشتى.

تَسَامَحَ يَتَسَامَحُ تَسَامُحًا فِي أَمْرٍ: سەل قارىدى، بوشاڭلىق قىلدى، كۆڭۈل بۆلمىدى.

«لَا تَتَسَامَحُ الدَّوْلَةُ مَعَ الْجَوَاسِيسِ وَالْخَوَنَةِ» :

دۆلەت جاسۇس ۋە خائىنلارغا يول قويمايدۇ.

تَسَامُحٌ: كەچۈرۈۋەتمەك، ئەپۇ قىلماق، كەڭ قورساقلىق قىلماق، كەتتى قىلماق، سەل قارىماق، بولدى قىلماق.

اَلتَّسَامُحُ الدِّيْنِيُّ: باشقىلارنىڭ دىنىي ئەقىدىسىگە ھۆرمەت قىلىش.

تَسَامَرَ يَتَسَامَرُ تَسَامُرًا الْقَوْمُ: كېچىدە مۇڭداشتى، پاراڭلاشتى.

تَسَامَعَ يَتَسَامَعُ تَسَامُعًا بِهِ النَّاسُ: دەستەك قىلىنىۋالدى.

تَسَامَى يَتَسَامَى تَسَامِيًا الْقَوْمُ: كۆتۈردى، ئۆرلەتتى، ئۆزىنى كۆتۈردى.

تَسَامَى الْقَوْمُ عَلَى الخَيْلِ: ئاتلاندى، ئات مىندى، ئات ئۈستىدە مۇسابىقىلەشتى.

تَسَانَدَ يَتَسَانَدُ تَسَانُدًا: ياردەملەشتى، قوللاشتى، يۆلىنىشتى.

تَسَاهَلَ يَتَسَاهَلُ تَسَاهُلاً الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: يول قويدى، كەڭچىلىك قىلدى، كەڭچىلىك بىلەن مۇئامىلە قىلدى.

«لاَ تَتَسَاهَلُ الْحُكُومَةُ مَعَ الْمُجْرِمِيْنَ» : ھۆكۈمەت جىنايەتچىلەرگە يول قويمايدۇ.

تَسَاهُلٌ: كەڭ قويىۋەتمەك، كەڭ قورساقلىق قىلماق؛ سۈكۈت قىلماق، بولدى قىلىۋەتمەك.

تَسَاهُلِيٌّ: مۇرەسسەچىلىك، مۇرەسسە.

تَسَاوَقَ يَتَسَاوَقُ تَسَاوُقًا الشَّيْئَانِ: بىر - بىرىگە يېقىن ماڭدى.

تَسَاوَلَ يَتَسَاوَلُ تَسَاوُلاً: سورىدى، سوراشتى.

تَسَاوَمَ يَتَسَاوَمُ تَسَاوُمًا بِالسِّلْعَةِ: سودىلاشتى، باھاسىنى تالاش - تارتىش قىلىشتى.

تَسَاوَى يَتَسَاوَى تَسَاوِيًا: تەڭلەشتى، باراۋەر بولۇشتى، باراۋەرلەشتى.

«تَسَاوَى الرَّجُلاَنِ فِي الْعِلْمِ وَالْفَضْلِ» : بۇ ئىككى ئادەم ئىلىم ۋە پەزىلەتتە باراۋەر بولۇپ قالدى.

«فِي الْخَرِيْفِ يَتَسَاوَى اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ مَرَّةً أُخْرَى ثُمَّ يَبْتَدِئُ اللَّيْلُ بِالزِّيَادَةِ» : كۈزدە كېچە بىلەن كۈندۈز يەنە بىر قېتىم تەڭلىشىدۇ ئاندىن كېچە ئۇزىراشقا باشلايدۇ.

تَسَاوٍ: باراۋەرلىك، تەڭلىك، تەڭ ھوقۇقلۇق، ئوخشاشلىق.

بِالتَّسَاوِي: تەڭ، باراۋەر، توغرا.

«وَزَّعَ الأَرْضَ عَلَى التَّسَاوِي» : زېمىننى تەڭ بۆلدى.

تَسَايَرَ يَتَسَايَرُ تَسَايُرًا: بىللە ماڭدى، بىرگە ماڭدى.

تَسَايَفَ يَتَسَايَفُ تَسَايُفًا: قىلىچۋازلىق قىلدى، قىلىچۋازلىق قىلىشتى، قىلىچۋازلىق جېڭى قىلىشتى.

تَسَايَلَ يَتَسَايَلُ تَسَايُلاَ الْقَوْمُ: كىشىلەر تەرەپ - تەرەپتىن يىغىلدى.

تَسَايَلَتِ الدُّمُوعُ: ياش قۇيۇلدى، ياش تۆكۈلدى.

تَسَبَّبَ يَتَسَبَّبُ تَسَبُّبًا الأَمْرَ: پەيدا قىلدى، سەۋەبچى بولدى.

تَسَبَّبَ مِنْ كَذَا و عَنْ كَذَا: مەلۇم ئىشنى كەلتۈرۈپ چىقاردى.

تَسَبَّجَ يَتَسَبَّجُ تَسَبُّجًا: قارا كىيىم كىيدى.

تَسْبِيْحٌ ج تَسَابِيْحُ: تەسبىھ ئېيتماق، مەدھىيىلىمەك، تەسبىھ.

تَسَابِيْحُ الْقُبَّرَاتِ: بوز تورغاي ناخشىسى.

تَسْبِيْحَةٌ ج تَسْبِيْحَاتٌ و تَسَابِيْحُ: تەسبىھ ئېيتماق.

«تُلاَ تَسْبِيحَاتٍ بَعْدَ أَدَاءِ الصَّلاَةِ» : نامازنى ئادا قىلىپ بولغاندىن كېيىن تەسبىھ ئېيتتى.

تَسَتَّرَ يَتَسَتَّرُ تَسَتُّرًا: يوشۇرۇندى.

تَسَتَّرَ عَلَى مُجْرِمٍ: جىنايەتچىنى يوشۇردى، گۇناھكارنى يوشۇردى.

تَسَتَّرَ عَلَيْهِ: يوشۇردى.

«تَسَتَّرَ بِعَبَاءَتِهِ» : تونىغا ئورۇنۇۋالدى.

«اِلْتَجَأَ الْقَاتِلُ إِلَيْهِم فَتَسَتَّرُوا عَلَيْهِ» : قاتىل ئۇلارنىڭ ئارىسىغا پاناھلانغاندى، ئۇلار ئۇنى يوشۇرۇپ قويدى.

تَسَتُّرٌ: يۆگىنىۋالماق، خۇپىيانە بولىۋالماق.

تَحْتَ طَيِّ التَّسَتُّرِ: مەخپىي، خۇپىيانە، يوشۇرۇن.

تَسَجَّى يَتَسَجَّى تَسَجِّيًا: ياپتى، ئورنىۋالدى، ئورالدى.

تَسَجَّى بِعَبَاءَتِهِ: تونى بىلەن ئورىۋالدى، تونغا ئورۇنۇۋالدى.

تَسْجِيلٌ ج تَسْجِيلاتٌ: خاتىرىلىمەك، تىزىملىماق، دەپتەرگە ئورناتماق، لېنتىغا ئالماق، ھۆكۈم قىلماق.

تَسْجِيلُ الْأَصْوَاتِ: ئۈنئالغۇغا ئالماق، رويخەتكە ئالماق.

آلَةُ التَّسْجِيلِ: ئۈنئالغۇ.

تَسْجِيلُ الزَّلَازِلِ: سېيسموگراف (يەر تەۋرەشنى كۆزىتىپ دىئاگراممىسا شەكلىدە خاتىرىلىغۇچى ئاپتوماتىك ئەسۋاب).

جِهَازُ التَّسْجِيلِ: ئۈنئالغۇ.

تَسْجِيلُ الْعُقُودِ: تىزىمغا ئالماق، قەيت قىلماق، خاتىرىلىمەك، رويخەتكە ئالماق.

مَكْتَبُ تَسْجِيلِ الْعُقُودِ: تىزىمغا ئالدۇرۇش ئورنى.

إِدَارَةُ التَّسْجِيلِ: ئوقۇتۇش باشقارمىسى، (ئۇنىۋېرسىتېت قاتارلىقلاردا).

«سَيَنْتَهِي تَسْجِيلُ أَسْمَاءِ الطَّلَبَةِ الْجُدُدِ فِي الْعَاشِرِ مِنْ أُغُسْطُسْ»: ئوقۇغۇچىلاردىن ئىمتىھان ئېلىشقا تىزىملىتىش 10 ـ ئاۋغۇست ئاياغلىشىدۇ.

تَسَحَّبَ يَتَسَحَّبُ تَسَحُّبًا عَلَيْهِ: يېقىنچىلىق قىلدى.

تَسَحَّرَ يَتَسَحَّرُ تَسَحُّرًا: سوھۇرلۇق يېدى.

«يَتَسَحَّرُ النَّاسُ قَبْلَ ظُهُورِ الْفَجْرِ»: كىشىلەر تاڭ يورۇشتىن بۇرۇن سوھۇرلۇق يېيدۇ.

تَسَحْسَحَ يَتَسَحْسَحُ تَسَحْسُحًا الْمَاءُ: سۇ قويۇلدى، ئاقتى، تۆكۈلدى.

تَسَحْلَبَ يَتَسَحْلَبُ تَسَحْلُبًا: ئوغرىلىقچە قېچىپ كەتتى، تىكىۋەتتى، سوغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى.

تَسَخَّرَ يَتَسَخَّرُ تَسَخُّرًا: ھەقسىز ئىشقا سالدى، ھاشاغا سالدى، بىكارغا ئىشقا سالدى.

تَسَخَّطَ يَتَسَخَّطُ تَسَخُّطًا: ئۆچ كۆردى، يامان كۆردى، نەپرەتلەندى، نارازى بولدى.

تَسَخَّمَ يَتَسَخَّمُ تَسَخُّمًا عَلَيْهِ: ئۆچ كۆردى، ئۆچمەنلىك قىلدى.

تَسَخَّنَ يَتَسَخَّنُ تَسَخُّنًا: ئىسسىندى، قىزىدى.

تَسَخَّى يَتَسَخَّى تَسَخِّيًا: سېخى بولۇۋالدى.

تَسَدَّجَ يَتَسَدَّجُ تَسَدُّجًا: يالغان ئېيتتى، يالغانچىلىق قىلدى.

تَسَدَّى يَتَسَدَّى تَسَدِّيًا: مىندى.

تَسْدِيدٌ: قايتۇرۇش، تۆلەش؛ قارىغا ئېلىش، چەنلىمەك، نىشانلىماق، توغرىلىماق.

تَحْتَ التَّسْدِيدِ: تۆزىتىلىۋاتىدۇ.

تَسَرْبَلَ يَتَسَرْبَلُ تَسَرْبُلًا بِالسِّرْبَالِ: كىيىم كىيدى.

تَسَرَّبَ يَتَسَرَّبُ تَسَرُّبًا الشَّيْءُ: يوشۇرۇن چىقتى، غىپ قىلىپ تىكىۋەتتى، سوغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى.

تَسَرَّبَ فِي الشَّيْءِ: سىڭىپ كەتتى، ئاستا ـ ئاستا سىڭىپ كەتتى.

«شَعَرْتُ بِخُيُوطِ النُّورِ تَتَسَرَّبُ وَرَاءَ سِتَارِ النَّافِذَةِ»: مەن نۇر شولىسىنىڭ دېرىزە پەردىسىدىن ئۆتۈپ كىرگەنلىكىنى ھېس قىلدىم.

تَسَرَّبَ الْخَبَرُ: خەۋەر چىقىپ كەتتى، تارىلىپ كەتتى.

تَسَرَّبَ الْمَاءُ وَنَحْوُهُ: سۇ ئاقتى.

«تَسَرَّبَ مَاءُ الْمَطَرِ فِي الْأَرْضِ»: يامغۇر سۈيى يەرگە سىڭىپ كەتتى.

«تَسَرَّبَ الْمَاءُ مِنَ الْأُنْبُوبِ»: تۇرۇبىدىن سۇ تەپچىرىدى.

«لَمْ يَتَسَرَّبْ إِلَى نَفْسِكَ الْيَأْسُ»: ساڭا ئۈمىدسىزلىك يۈزلەنمىدى.

تَسَرُّبٌ: سىڭىپ كىرمەك، ئاشكارىلاپ قويماق، پاش قىلىپ قويماق.

مَنْعُ تَسَرُّبِ الْأَخْبَارِ: خەۋەرلەرنى قامال قىلماق.

تَسَرَّجَ يَتَسَرَّجُ تَسَرُّجًا الْمَرْأَةُ: ئايال چىچىنى تارىدى.

تَسَرَّحَ يَتَسَرَّحُ تَسَرُّحًا عَنْهُ: كەتتى، چىقتى.

تَسَرَّرَ يَتَسَرَّرُ تَسَرُّرًا بِنْتَ فُلَانٍ: كېنىزەك خوتۇن ئالدى، پالانىنىڭ قىزىنى كېنىزەك خوتۇنلۇققا ئالدى.

www.uyghurkitap.com

تَسَرَّطَ يَتَسَرَّطُ تَسَرُّطًا الشَّيْءَ: يۇتتى، يالماپ يۇتىۋەتتى.

تَسَرَّعَ يَتَسَرَّعُ تَسَرُّعًا: ھاپىلا - شاپىلا قىلدى، ئالمان - تالمان قىلدى، ئالدىرىدى.

«لاَ تَتَسَرَّعْ فَكِّرْ جَيِّدًا قَبْلَ اتِّخَاذِ الْقَرَارِ» : ئالدىراقسانلىق قىلما، قارار چىقىرىشتىن بۇرۇن ياخشى ئويلان.

تَسَرَّى يَتَسَرَّى تَسَرِّيًا: كىچىك خوتۇن ئالدى.

تَسَرْوَلَ يَتَسَرْوَلُ تَسَرْوُلاً: ئىشتان كىيدى.

تَسْرِيحٌ: تارىتىش، قويۇۋېتىش.

تَسْرِيحُ الْجُيُوشِ: ھەربىي سەپتىن قايتماق، ھەربىي خىزمەتتىن قايتماق.

تَعْوِيضَاتُ التَّسْرِيحِ: پېنسىيە پۇلى.

تَسْرِيحَةٌ ج تَسْرِيحَاتٌ: گىرىم ئۇستىلى، چاچ تاراشنىڭ كۆرۈنۈشى.

لِلتَّسْرِيحِ و التَّسْلِيَةِ: ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىش ئۈچۈن، تاماشا قىلىش ئۈچۈن.

تَسَطَّحَ يَتَسَطَّحُ تَسَطُّحًا الشَّيْءُ: يېيىلدى، ياپپاڭ بولدى.

تَسَطُّحٌ: تۈزلەنمەك، يېيىلماق.

تَسَعَ يَتْسَعُ وَ يَتْسِعُ تَسْعًا الْقَوْمَ: قەۋمىگە توققۇزىنچى ئادەم بولدى.

تَسَعَ الْقَوْمَ: ئۆزىنى قوشۇپ توققۇز قىلدى.

تَسَعَ الشَّيْءَ: توققۇزدىن بىرنى ئالدى.

تُسْعٌ ج أَتْسَاعٌ: توققۇزدىن بىر.

تِسْعَةٌ ج تِسْعَاتٌ م تِسْعٌ: توققۇز.

تِسْعَةَ عَشَرَ م تِسْعَ عَشْرَةَ: ئون توققۇز.

تَسَعَّرَ يَتَسَعَّرُ تَسَعُّرًا: كۆيدى، ياندى، ئوت تۇتاشتى.

تَسَعَّرَتِ الْحَرْبُ: ئۇرۇش ئوتى ياندى.

تِسْعُونَ: توقسان.

تَسْعِيرٌ: باھا بەلگىلىمەك، باھاغا چەك قويماق.

تَسْعِيرَةٌ ج تَسْعِيرَاتٌ: بەلگىلەنگەن باھا.

تِسْعِينِيَّاتٌ: 90 - يىللار.

«عَلَيْنَا أَنْ نَسْتَعِدَّ فِي التِّسْعِينِيَّاتِ لِاسْتِقْبَالِ الْقَرْنِ الْحَادِي وَالْعِشْرِيْنَ» : 90 - يىللاردا 21 - ئەسىرنى كۈتۈۋېلىشقا تەييارلىق قىلىشىمىز لازىم.

تَسَفَّلَ يَتَسَفَّلُ تَسَفُّلاً: چۈشكۈنلەشتى، تۆۋەنلىدى، پەسلەشتى.

تَسَفَّهَ يَتَسَفَّهُ تَسَفُّهًا: ئەقىلسىز بولدى، مەتۇ بولدى، گالۋاڭ بولدى.

تَسَفَّهَتِ الرِّيحُ: قالايمىقان شامال چىقتى.

تَسَقَّطَ الْأَخْبَارَ: خەۋەر ئۇقۇشتى، تىڭ تىڭلىدى.

تَسَقَّطَ يَتَسَقَّطُ تَسَقُّطًا: خاتالىق ئۆتكۈزدى.

تَسَقَّفَ يَتَسَقَّفُ تَسَقُّفًا: ئېپىسكوپلۇق ۋەزىپىسىنى ئۆتىدى.

تَسْكَابٌ: قويۇلماق.

تَسَكْسَكَ يَتَسَكْسَكُ تَسَكْسُكًا إِلَيْهِ: يالۋۇردى، يېلىندى، ئۆتۈنۈپ سورىدى.

تَسَكْسَكَ عَلَى أَقْدَامِهِمْ: يالۋۇرۇپ ئۇلارنىڭ ئايىغىغا يىقىلدى.

تَسَكَّعَ يَتَسَكَّعُ تَسَكُّعًا: لەيلەپ يۈردى، لاغايلاپ يۈردى، قارىسىغا ماڭدى، سەيلە قىلدى.

تَسَكَّعَ فِي الظَّلاَمِ: قاراڭغۇدا تىمىسقىلاپ يۈردى.

«مَلَّ مِنَ الْجُلُوسِ فِي الْبَيْتِ فَخَرَجَ يَتَسَكَّعُ فِي الشَّوَارِعِ» : ئۆيدە ئولتۇرۇپ زېرىكىپ كېتىپ كوچىلارغا چىقىپ لاغايلاپ يۈردى.

تَسْكِيرُ الْعَيْنِ: كۆز تورلاشماق، كۆز ئېمىر - چىمىر بولماق، كۆزى ئالاق - جالاق بولماق.

تَسَلْسَلَ يَتَسَلْسَلُ تَسَلْسُلاً الْمَاءُ: سۇ ئاقتى، سۇ لەرزان ئاقتى.

تَسَلْسَلَ الثَّوْبُ: كىيىم جۇل - جۇل بولۇپ كەتتى.

تَسَلْسَلَتِ الْأَشْيَاءُ: ئۇلاندى، باغلاندى، ئۇلاشتى.

تَسَلْسُلٌ: ئۈزۈلمەسلىك، تۇتۇشۇپ كەتمەك.

بِالتَّسَلْسُلِ: ئۈزلۈكسىز رەۋىشتە، داۋاملىق، توختىماي، ئارقىمۇ ئارقا، كەينى - كەينىدىن، ئۇدا.

«أُكْتُبْ هَذِهِ الْأَرْقَامَ بِالتَّسَلْسُلِ» : بۇ سانلارنى تەرتىپ بويىچە يازغىن!

تَسَلْسُلُ الْأَحْيَاءِ: جانلىق ئورگانىزملارنىڭ

زەنجىرسىمان داۋاملىشىشى.

تَسَلْطَنَ يَتَسَلْطَنُ تَسَلْطُنًا: سۇلتان بولدى، تەختكە ئولتۇردى، تەختىگە چىقتى.

تَسَلَّحَ يَتَسَلَّحُ تَسَلُّحًا بِالسِّلَاحِ: قوراللاندى.

«تَسَلَّحْنَا لِمُوَاجَهَةِ الْعَدُوِّ» : دۈشمەنگە قارشى تۇرۇش ئۈچۈن قوراللاندۇق.

تَسَلَّخَ يَتَسَلَّخُ تَسَلُّخًا الْجِلْدُ: تېرە سويۇلدى، ئېچىلىپ قالدى.

تَسَلَّخَ الثُّعْبَانُ مِنْ قِشْرِهِ: يىلان قاسرىقىنى تاشلىدى، قاسراق تاشلىدى.

تَسَلُّخٌ ج تَسَلُّخَاتٌ: تاتۇق، يارا، جاراھەت.

تَسَلَّطَ يَتَسَلَّطُ تَسَلُّطًا عَلَى الشَّخْصِ: ھۆكۈمرانلىق قىلدى، ئۇستىدىن ھوقۇقىنى يۈرگۈزدى.

تَسَلَّطَ عَلَيْهِ: يەڭدى، غالىب بولدى، بېسىپ چۈشتى، غەلىبە قىلدى، ئىدارە قىلدى، باشقۇردى، ھۆكۈمرانلىق قىلدى.

تَسَلَّطَ عَلَى الْعَقْلِ: قەلبىگە ھۆكۈمرانلىق قىلدى، قەلبىنى ئىگىلىۋالدى.

«تَسَلَّطَ الْمُسْتَعْمِرُونَ عَلَى مَوَارِدِ الدُّوَلِ الْمُسْتَعْمَرَةِ» : مۇستەملىكىچىلەر مۇستەملىكە قىلىنغان دۆلەتلەرنىڭ سۇ مەنبەسىنى ئىگىلىۋالدى.

تَسَلُّطٌ: ھاكىمىيەت، يەڭمەك، غەلىبە قىلماق.

«هُوَ رَجُلٌ قَادِرٌ عَلَى التَّسَلُّطِ عَلَى نَفْسِهِ» : ئۇ ئۆز - ئۆزىنى كونترول قىلىشقا قادىر ئادەم.

تَسَلَّعَ يَتَسَلَّعُ تَسَلُّعًا الْجِلْدُ: تېرە يېرىلىپ كەتتى.

تَسَلَّفَ يَتَسَلَّفُ تَسَلُّفًا الْمَالَ: مالنى قەرز بەردى، ئۆتنە بەردى.

تَسَلَّقَ يَتَسَلَّقُ تَسَلُّقًا الشَّجَرَةَ: دەرەخقە ئېسىلدى.

«تَسَلَّقَ الْجَبَلَ حَتَّى وَصَلَ إِلَى قِمَّتِهِ» : تاغقا يامىشىپ چوققىسىغا يېتىپ باردى.

تَسَلَّقَ السُّلَّمَ: شوتىغا چىقتى.

تَسَلَّقَ النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك پەلەك تارتىپ ياماشتى.

تَسَلَّقَ الشَّيْءَ: ياماشتى، ئۆرلىدى.

تَسَلُّقٌ: ياماشماق، ئېسىلماق، چىقماق.

تَسَلُّقُ الْجَبَلِ: تاغقا ياماشماق.

حَبْلُ التَّسَلُّقِ: مەخسۇس يامىشىدىغان ئارغامچا.

تَسَلَّلَ يَتَسَلَّلُ تَسَلُّلًا: خۇپىيانە كەلدى، ئوغرىلىقچە كەلدى؛ سوغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى، غىپپىدە چىقىپ كەتتى.

«قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الَّذِيْنَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا»

«قرآن» : سىلەردىن (پەيغەمبەرنىڭ سۆھبىتىدىن) ئاستا سوغۇرۇلۇپ غىپپىدە چىقىپ كېتىدىغانلارنى ئاللاھ ئەلۋەتتە بىلىدۇ.

تَسَلَّلَ فِي الظَّلَامِ: قاراڭغۇلۇقتا خۇپىيانە كىردى.

«تَسَلَّلَ فِدَائِيٌّ شُجَاعٌ إِلَى مُعَسْكَرِ الْعَدُوِّ» : شىجائەتلىك پىدائىي ئەسكەر دۈشمەننىڭ ھەربىي تۇرالغۇسىغا يوشۇرۇنچە كىردى.

تَسَلَّمَ يَتَسَلَّمُ تَسَلُّمًا الشَّيْءَ: تاپشۇرۇپ ئالدى.

«تَسَلَّمَ الْمَبْلَغَ الَّذِى أُرْسِلَ إِلَيْهِ» : ئۆزىگە ئەۋەتىلگەن مەبلەغنى تاپشۇرۇۋالدى.

تَسَلَّمَ مَقَالِيدَ الْحُكْمِ: ھۆكۈمران بولدى، ھاكىمىيەت تەختىگە چىقتى.

تَسَلُّمٌ: قوبۇل قىلماق، تاپشۇرۇۋالماق.

تَسَلَّى يَتَسَلَّى تَسَلِّيًا: ئىچ پۇشۇقىنى چىقاردى، كۆڭلىنى ئاچتى، تەسەللى تاپتى، كۆڭلىنى خۇش قىلدى.

تَسْلِيَةٌ: ئويۇن - تاماشا، كۈلكە - چاقچاق، خۇشاللىق؛ ئىچ پۇشقىنى چىقارماق، ۋاقىتنى ئۆتكۈزمەك، كۆڭۈل ئېچىش.

تَسْلِيمٌ: قوبۇل قىلماق، رۇخسەت قىلماق، بويسۇنماق، ئېتىراپ قىلماق، تەسلىم بولماق، تاپشۇرماق، سالام بەرمەك، جاۋاب بەرمەك؛ يول قويماق، باش ئەگمەك.

تَسْلِيمٌ إِلَى الْعَدُوِّ: دۈشمەنگە تەسلىم بولماق.

تَسْلِيمُ الْمُجْرِمِينَ إِلَى حُكُومَتِهِمْ: جىنايەتچىلەرنى ئۆز ھۆكۈمىتىگە تاپشۇرۇپ بەرمەك.

شُرُوطُ التَّسْلِيمِ: تەسلىم بولۇش شەرتلىرى، ئەل بولۇش شەرتلىرى.

تَسَمَّدَ يَتَسَمَّدُ تَسَمُّدًا: ئوغۇتلاندى، ئوغۇت بېرىلدى.

تَسَمَّرَ يَتَسَمَّرُ تَسَمُّرًا الشَّخْصُ فِى مَكَانِهِ: ئورنىدىن مىدىرلىمىدى، دادىل تۇردى، ئىزچىل

تۇردى، ئورنىدىن مىدىرلىماي ئىزچىل تۇردى.

تَسَمَّرَ الشَّيْءُ: مۇستەھكەم بولدى.

تَسَمَّعَ يَتَسَمَّعُ تَسَمُّعًا لَهُ أَوْ إِلَيْهِ: قۇلاق سالدى، ئاڭلىدى.

تَسَمَّعَ الطَّبِيبُ: دوختۇر كېسەلنى تىڭشىغۇچ بىلەن تەكشۈردى.

تَسَمُّعْ: قۇلاق سالماق، ئاڭلىماق، تىڭشىماق.

تَسَمَّمَ يَتَسَمَّمُ تَسَمُّمًا الرَّجُلُ: زەھەرلەندى.

تَسَمَّمَ الْجُرْحُ: يارا يىرىڭلىدى.

تَسَمَّمَ الطَّعَامُ أَوِ الشَّرَابُ: تاماق ياكى ئىچىملىك زەھەرگە ئارىلىشىپ قالدى.

تَسَمُّمْ: زەھەرلەنمەك.

تَسَمُّمْ بَوْلِيٌّ: سۈيدۈكتىن زەھەرلىنىش كېسىلى.

تَسَمُّمْ دَمَوِيٌّ: قاندىن زەھەرلىنىش كېسىلى.

تَسَمُّمْ ذَاتِيٌّ: ئۆز ـ ئۆزىدىن زەھەرلىنىش.

أَعْرَاضُ التَّسَمُّمِ: زەھەرلىنىش ئالامەتلىرى.

حَالَةُ التَّسَمُّمِ: زەھەرلىنىش ئەھۋالى.

تَسَمَّنَ يَتَسَمَّنُ تَسَمُّنًا: سەمرىدى، سەمرىپ كەتتى.

تَسَمَّى يَتَسَمَّى تَسَمِّيًا بِكَذَا: ئاتالدى.

عِيدُ تَسْمِيَةٍ: ئات قويغان كۈن، ئات قويۇلغان كۈنگە ئاتاپ قىلىنغان زىياپەت.

تَسْمِيَةٌ عِلْمِيَّةٌ: ئىلمىي ئۇنۋان، ئىلمىي ئاتاق؛ نام بەرمەك، ئات قويماق.

تَسَنَّتَ يَتَسَنَّتُ تَسَنُّتًا: ئېسىلزادىنىڭ قىزىنى ئالدى، ئاقسۆڭەكنىڭ قىزىنى ئالدى.

تَسَنَّمَ يَتَسَنَّمُ تَسَنُّمًا النَّاقَةَ: تۆگىنى مىندى.

تَسَنَّمَ الشَّيْءَ: ياماشتى، يامىشىپ چىقتى، ئېسىلىپ چىقتى.

تَسَنَّهَ يَتَسَنَّهُ تَسَنُّهًا الطَّعَامُ أَوِ الشَّرَابُ: تاماق ياكى ئىچىملىك كونىراپ قالدى؛ بۇزۇلۇپ قالدى.

«فَانْظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ»

‹قرآن›: يېمەك ـ ئىچمىكىڭگە قارىغىنكى، بۇزۇلمىغان...

تَسَنَّى يَتَسَنَّى تَسَنِّيًا الْأَمْرُ: ئىشنى ئاسانلاشتۇردى.

«تَسَنَّى لَهُ الْقِيَامُ بِعَمَلٍ مَا»: چامىسى يەتتى، قولىدىن كەلدى.

«لَمْ يَتَسَنَّ لِي أَنْ أَزُورَكَ»: سىزنى يوقلىيالمىدىم.

تَسْنِيمْ: جەننەتتىكى بىر بۇلاق.

«وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ»

‹قرآن›: ئۇنىڭغا (يەنى ساپ شارابقا) تەسنىمنىڭ (سۈيى) ئارىلاشتۇرۇلغان، تەسنىم جەننەتتىكى بىر بۇلاق بولۇپ، ئۇنىڭدىن ئاللاھنىڭ يېقىن بەندىلىرى ئىچىدۇ.

تَسْنِيمَةُ السَّقْفِ: ئۆگزە.

تَسْنِينْ: چىشى چىقماق.

تَسْنِينُ الشَّرَائِعِ: قانۇنلارنى ئورناتماق، قانۇنلارنى چىقارماق.

تَسَهَّدَ يَتَسَهَّدُ تَسَهُّدًا: ئۇيقۇسى قاچتى، ئۇيقۇسىرىدى، بىدار بولدى.

تَسَهَّلَ يَتَسَهَّلُ تَسَهُّلاً الْأَمْرُ: ئاسانلاشتى، يەڭگىللەشتى، قولاي بولدى.

تَسْهِيلَاتْ: ۋاستە؛ تەدبىر، چارە، ئۇسۇل؛ قۇتقۇزۇش پۇلى، نەپىقە، ياردەم پۇلى.

تَسَوَّخَ يَتَسَوَّخُ تَسَوُّخًا فِي الطِّينِ: لايغا پېتىپ قالدى.

تَسَوَّدَ يَتَسَوَّدُ تَسَوُّدًا: توي قىلدى، تۇرمۇش قۇردى؛ باشلىق بولدى.

تَسَوَّرَ يَتَسَوَّرُ تَسَوُّرًا الْحَائِطَ: تامغا ياماشتى، ئۆرلىدى، ئېسىلىپ چىقتى.

«وَهَلْ أَتَاكَ نَبَأُ الْخَصْمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ»

‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد!) دەۋا قىلغۇچىلارنىڭ قىسسىسى ساڭا يەتتىمۇ؟ ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار (داۋۇد ئىبادەت قىلىۋاتقان) مەسچىتنىڭ تېمىدىن ئارتىلىپ چۈشۈشتى.

تَسَوَّرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال بىلەيزۈك سالدى، بىلەيزۈك تاقىدى.

تَسَوَّسَ يَتَسَوَّسُ تَسَوُّسًا الطَّعَامُ: ئاشلىق قۇرتلاپ كەتتى، ئاشلىققا قۇرت چۈشتى.

www.uyghurkitap.com

تَسَوَّقَ يَتَسَوَّقُ تَسَوُّقًا: سودا قىلدى، بازاردىن نەرسە سېتىۋالدى، بازار قىلدى.

تَسَوَّكَ يَتَسَوَّكُ تَسَوُّكًا: مىسۋاك قىلدى، چوتكىلىدى.

تَسَوَّلَ يَتَسَوَّلُ تَسَوُّلاً: تىلەمچىلىك قىلدى، دىۋانىلىك قىلدى، سەدىقە سورىدى.

«لَمْ يَجِدْ عَمَلاً فَأَخَذَ يَتَسَوَّلُ»: ئىش تاپالماي تىلەمچىلىك قىلىشقا باشلىدى.

تَسَوُّلٌ: تىلەمچىلىك، قەلەندەرچىلىك.

تَسْوِيَةٌ: تۈزلىمەك، سىلىقلىماق، پىشۇرماق؛ باراۋەرلىك، رەتكە تۇرغۇزماق، ئورۇنلاشتۇرماق، تەرتىپكە سالماق؛ ئەپلەشتۈرمەك، ھەل قىلماق، تەكشىلىمەك، قۇرماق، رەتكە چۈشۈرمەك، مۇۋاپىقلاشتۇرماق، ئۇيغۇنلاشتۇرماق.

«تَوَصَّلْنَا إِلَى تَسْوِيَةٍ وَافَقَ عَلَيْهَا الْفَرِيقَانِ»: ئىككى تەرەپ قوشۇلغان باراۋەرلىككە ئېرىشتۇق.

«يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِيْنَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّى بِهِمُ الْأَرْضُ» ‹قرآن›: كاپىرلار ۋە پەيغەمبەرگە ئاسىيلىق قىلغانلار ئۇ كۈندە يەر بىلەن تۈپتۈز قىلىۋېتىلىشىنى ئارزۇ قىلىدۇ.

تَسْوِيدَةٌ ج تَسَاوِيدُ: دەسلەپكى نۇسخا، كۆپىيە، ئەسەرنىڭ كۆپىيىسى، كوررېكتورلۇق قىلىنىدىغان نۇسخا.

تَسْيَارٌ: ماڭماق، ساياھەت قىلماق، كەزمەك، سەپەر قىلماق.

فِيهَا أَلْقَى عَصَا التَّسْيَارِ: سەپەرنى ئاياغلاشتۇردى.

تَسَيْطَرَ يَتَسَيْطَرُ تَسَيْطُرًا عَلَيْهِ: باشقۇردى، ئىدارە قىلدى، ھۆكۈمرانلىق قىلدى.

تَسْيِيحٌ: ئاققۇزماق، ئېرىتمەك.

تَسَيَّرَ يَتَسَيَّرُ تَسَيُّرًا بِسُنَّةٍ أَوْسِيْرَةٍ: ئىزىدىن ماڭدى، ئەگەشتى، ئىقتىدا قىلدى.

تَسَيَّعَ يَتَسَيَّعُ تَسَيُّعًا الْمَاءُ: سۇ قالايمىقان ئاقتى.

تَسَيَّفَ يَتَسَيَّفُ تَسَيُّفًا: قىلىچ بىلەن چاپتى.

تَشَاءَمَ يَتَشَاءَمُ تَشَاؤُمًا الشَّخْصُ: ئۈمىدسىز قارىدى، روھى چۈشتى، ئۈمىدسىزلەندى، شۇم پال ئالدى.

تَشَاءَمَ بِهِ أَوْ مِنْهُ: شۇملۇق دەپ قارىدى.

تَشَاؤُمٌ: ئۈمىدسىزلىك، روھى چۈشكۈنلۈك.

«يَنْظُرُ نَظْرَةَ تَشَاؤُمٍ إِلَى الْمُسْتَقْبَلِ»: كەلگۈسىگە ئۈمىدسىزلىك بىلەن قارايدۇ.

تَشَاؤُمِيٌّ: ئۈمىدسىزلىك.

نَزْعَةٌ تَشَاؤُمِيَّةٌ: ئۈمىدسىزلىك خاھىشى.

تَشَابُكٌ: مۇرەككەپلىشىپ كېتىش، كىرىشىپ كېتىش، ئارىلىشىپ كېتىش.

«يَجْمَعُهُمْ تَشَابُكُ مَصَالِحِهِمْ»: ئۇلارنىڭ مەنپەئىتىنىڭ گىرەلىشىپ كېتىشى ئۇلارنى بىرلەشتۈرىدۇ.

تَشَابَكَ يَتَشَابَكُ تَشَابُكًا الشَّيْئَانِ: ئىككى نەرسە بىر - بىرىگە كىرىشىپ كەتتى، ئارىلىشىپ كەتتى، گىرەلىشىپ كەتتى، چىتىشىپ كەتتى، مۇرەككەپلىشىپ كەتتى، قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

تَشَابَكَتِ الْأُمُورُ: ئىشلار قالايمىقانلىشىپ كەتتى، ئارىلىشىپ كەتتى، مۇرەككەپلىشىپ كەتتى.

تَشَابُهٌ: ئوخشىشىپ كەتمەك، ئوخشاش بولماق.

«كَذَلِكَ قَالَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ» ‹قرآن›: ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرمۇ (پەيغەمبەرلىرىگە) شۇنداق سۆزنى قىلغانىدى، ئۇلارنىڭ دىللىرى بىر - بىرىگە ئوخشايدۇ. . .

تَشَابَهَ هَذَانِ التَّوْءَمَانِ: بۇ ئىككى قوشكېزەك بىر - بىرىگە ئوخشىشىپ كەتتى.

«إِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا» ‹قرآن›: كالا ھەقىقەتەن بىزگە مۇجمەل بولۇپ قالدى.

تَشَابَهَ يَتَشَابَهُ تَشَابُهًا الشَّيْئَانِ: ئايرىغىلى بولمايدىغان دەرىجىدە ئوخشاپ كەتتى، ئوخشاش بولدى، ئوخشاپ قالدى، ئوخشىشىپ كەتتى، مۇجمەل بولدى.

تَشَاتَمَ يَتَشَاتَمُ تَشَاتُمًا: تىللاشتى، جېدەللەشتى، جاڭجاللاشتى.

تَشَاجَّ يَتَشَاجُّ تَشَاجًّا الْقَوْمُ: ئۇرۇشتى، سوقۇشتى، باش - كۆزىنى يېرىشتى.

تَشَاجَرَ يَتَشَاجَرُ تَشَاجُرًا الرَّجُلاَنِ: دە تالاش قىلىش-

تى، جاڭجال قىلىشتى، جېدەل قىلىشتى.

«تَشَاجَرَ الْاِثْنَانِ»: ئىككىسى ئۇرۇشۇپ قالدى.

تَشَاحَّ يَتَشَاحُّ تَشَاحًّا الْخَصْمَانِ: ئىككى رەقىب تىركىشىپ كەتتى، قارشى تەرەپنى يېڭىشقا تىرىشتى.

تَشَاحَنَ يَتَشَاحَنُ تَشَاحُنًا الْقَوْمُ: تاكاللاشتى، تىللاشتى، دۈشمەنلەشتى، ئاداۋەتلەشتى.

تَشَاخَزَ يَتَشَاخَزُ تَشَاخُزًا الْقَوْمُ: تىللاشتى، جېدەللەشتى.

تَشَادَقَ يَتَشَادَقُ تَشَادُقًا: تەۋرەندى، ئىرغاڭلىدى، پۇلاڭلىدى؛ پۇلاڭلاتتى.

تَشَارَسَ يَتَشَارَسُ تَشَارُسًا الْقَوْمُ: دۈشمەنلەشتى، ئاداۋەتلەشتى، بىر - بىرىگە يامان مۇئامىلىدە بولۇشتى، ئەسكىلىك قىلىشتى.

تَشَارَطَ يَتَشَارَطُ تَشَارُطًا الرَّجُلَانِ: شەرتلەشتى، ۋەدىلەشتى.

تَشَارَكَ يَتَشَارَكُ تَشَارُكًا مَعَهُ: ھەمكارلاشتى، ئورتاقلاشتى، تەڭ بەھرىمەن بولدى، ياردەملەشتى.

تَشَارَكَ فِي جَمْعِيَّةٍ: جەمئىيەت ئەزاسى بولدى، ئىتتىپاققا كىردى، جەمئىيەتكە قاتناشتى.

تَشَازَرَ يَتَشَازَرُ تَشَازُرًا الْقَوْمُ: كۆز قىرى بىلەن قارىدى، بىر - بىرىگە قاراشتى.

تَشَاعَرَ يَتَشَاعَرُ تَشَاعُرًا الرَّجُلُ: ئۆزىنى شائىر قىلىپ كۆرسەتتى، شائىرلىقنى دەۋا قىلدى.

تَشَاغَبَ يَتَشَاغَبُ تَشَاغُبًا الشَّخْصُ: پاراكەندىچىلىك پەيدا قىلدى، غەۋغا چىقاردى، غۇلغۇلا پەيدا قىلدى.

تَشَاغَبَ الرَّجُلَانِ: جېدەللەشتى، چاتاق چىقىرىشتى.

«طَلَبْتُ مِنْهُ حَقِّي فَتَشَاغَبَ وَامْتَنَعَ»: مەن ئۇنىڭدىن ھەققىمنى تەلەپ قىلغانىدىم، ئۇ جېدەللىشىپ ھەققىمنى بېرىشتىن باش تارتتى.

تَشَاغَلَ يَتَشَاغَلُ تَشَاغُلًا بِهِ: مەشغۇل بولدى، شۇغۇللاندى.

تَشَاغَلَ بِكَذَا: كۆڭۈل ئاچتى، ئىچ پۇشۇقىنى چىقاردى.

تَشَاغَلَ الشَّخْصُ عَنْهُ: ئۆزىنىڭ ئىشتا ئىكەنلىكىنى كۆرسەتتى؛ ئۇنىڭ بىلەن كارى بولماي ... بىلەن بولۇپ كەتتى.

تَشَاقَّ يَتَشَاقُّ تَشَاقًّا الرَّجُلَانِ: دۈشمەنلەشتى، ئۆچلىشىشتى.

تَشَاقَى يَتَشَاقَى تَشَاقِيًا الْوَلَدُ: بالا كەپسىزلىك قىلىپ غەلۋە قىلدى.

تَشَاكَسَ يَتَشَاكَسُ تَشَاكُسًا الرَّجُلَانِ: زىتلاشتى، قىرىشتى، تالاشتى.

تَشَاكَلَ يَتَشَاكَلُ تَشَاكُلًا الشَّيْئَانِ: ئوخشىشىپ كەتتى، بىر - بىرىگە قويۇپ قويغاندەك ئوخشىدى.

تَشَاكَى يَتَشَاكَى تَشَاكِيًا: دەرد تۆكتى، شىكايەت قىلدى، ھال ئېيتتى.

تَشَاكَى الْقَوْمُ: بىر - بىرى ئۈستىدىن داتلىدى، ئۆز ئارا داتلاشتى، شىكايەت قىلىشتى.

تَشَامَخَ يَتَشَامَخُ تَشَامُخًا: مەغرۇرلاندى، ھاكاۋۇرلاشتى، تەكەببۇرلاشتى، چوڭچىلىق قىلدى، مەنمەنچىلىك قىلدى؛ قەد كۆتۈرۈپ تۇردى.

تَشَاوَرَ يَتَشَاوَرُ تَشَاوُرًا مَعَهُ: مەسلىھەتلەشتى، كېڭەشتى.

تَشَاوَرَ الْقَوْمُ: مەسلىھەتلەشتى، كېڭەشتى.

«أُرِيدُ أَنْ أَتَشَاوَرَ مَعَهُ فِي هَذَا الْأَمْرِ»: بۇ ئىشتا ئۇنىڭ بىلەن مەسلىھەتلەشمەكچىمەن.

تَشَايَعَ يَتَشَايَعُ تَشَايُعًا الرَّجُلَانِ فِي الْأَمْرِ: تارقىتىشتا ئورتاقلاشتى، تارقالدى، تارالدى.

تَشَايَعَ الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: بىر - بىرىنىڭ گېپىگە كىردى، ئۆزئارا ئەپلەشتى.

تَشَايَعَ الْقَوْمُ: گۇرۇھلارغا بۆلۈنۈپ كەتتى، فىرقىلارغا بۆلۈندى.

تَشَايَعَتِ الْجِمَالُ: تۆگىلەر تاراپ كەتتى.

تَشَبَّبَ يَتَشَبَّبُ تَشَبُّبًا: ياشلىقىدا ئويىنىغان كۆنلىرىنى كۈيلىدى.

تَشَبَّبَتِ النَّارُ: ئوت ياندى.

تَشَبُّبٌ: ياشارماق.

تَشَبَّثَ يَتَشَبَّثُ تَشَبُّثًا بِكَذَا: چىڭ ئېسىلىۋالدى، چاپلاشتى، يېپىشتى، چىڭ تۇرىۋالدى؛ قەتئىي داۋاملاشتۇردى.

تَشَبَّثَ بِالشَّيْءِ: يۆلەندى، تاياندى؛ تەۋە بولدى؛ يېپىشتى، ئېسىلىۋالدى، چىڭ تۇرىۋالدى.

«تَشَبَّثَ الْغَرِيْقُ بِطَوْقِ النَّجَاةِ»: سۇغا غەرق بولغان ئادەم قۇتقۇزۇش چەمبىرىكىگە ئېسىلىۋالدى.

تَشَبَّثَ بِرَأْيِهِ: پىكرىدە چىڭ تۇردى.

تَشَبَّطَ يَتَشَبَّطُ تَشَبُّطًا فِي الشَّيْءِ: يۆلەندى، تاياندى؛ بېقىندى؛ تەۋە بولدى.

تَشَبَّعَ يَتَشَبَّعُ تَشَبُّعًا السَّائِلَ: سۇيۇقلۇقنى شورىۋالدى، سۈمۈرىۋالدى.

«تَشَبَّعَتِ السُّوْقُ بِكَثِيرٍمِنَ الْمَوَادِّالْاِسْتِهْلاَكِيَّةِ»: بازار نۇرغۇن ئىستېمال بۇيۇملىرى بىلەن تويۇندى.

تَشَبَّكَ يَتَشَبَّكُ تَشَبُّكًا: ئارىلىشىپ كەتتى، مۇرەككەپلىشىپ كەتتى، چىرمىشىپ كەتتى، گىرەلەشتى.

تَشَبَّهَ يَتَشَبَّهُ تَشَبُّهًا بِهِ و بِغَيْرِهِ: دورىدى، تەقلىد قىلدى، ئۈلگە ئالدى.

«مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ» ‹حديث›: كىمكى بىرەر قەۋمنى دورايدىكەن، ئۇ شۇ قەۋمدىن سانىلىدۇ.

تَشْبِيحْ: قول ئىشارىتى قىلماق، قولنى چەكمەك.

تَشْبِيهٌ ‹فِي الْبَلاَغَةِ›: ئىككى نەرسىنىڭ سۈپەت جەھەتتىكى ئورتاقلىقى بولغانلىقتىن بىرىنى يەنە بىرىگە ياتقۇزۇۋېتىش، ئوخشىتىش.

تَشْبِيهٌ ‹فِي الْفَلْسَفَةِ›: ئىلاھلارنىڭ زاتى ۋە سۈپەتلىرىدە ئۇلارنى ئىنسانغا ئوخشاش تەسەۋۋۇر قىلىش.

تَشْبِيهٌ ج تَشْبِيهَاتٌ وَتَشَابِيهُ: ئوخشىتىش، تەمسىل قىلىش.

تَشَتَّتَ يَتَشَتَّتُ تَشَتُّتًا: تارقالدى، چېچىلدى، پارە-پارە بولۇپ كەتتى.

تَشَتَّتَ الْقَوْمُ: قەۋم تارىلىپ كەتتى، تىرىپىرەن بولۇپ كەتتى.

تَشَتَّتَ شَمْلُهُم: بىرلىك بۇزۇلدى، تارقاق بولۇپ كەتتى، ئىتتىپاقلىقى بۇزۇلدى.

تَشَتَّتَ أَيْدِي سَبَا: ئىستەك تارقالدى، يوقالدى، غايىب بولدى، قىلچە ئەسەر قالمىدى، كۆلى كۆككە سورۇلدى، پارە - پارە بولۇپ كەتتى، چاك - چېكىدىن بۆسۈلۈپ كەتتى.

تَشَتُّتٌ: ئايرىلماق، چېچىلماق، ئاجراشماق.

تَشَتُّتُ الْأَفْكَارِ: پىكر چېچىلاڭغۇلىقى.

تَشَتُّتٌ ‹فِي عِلْمِ الضَّوْءِ›: نۇرنىڭ سۇنىشى.

تَشَتُّتُ الذِّهْنِ: پىكىرنىڭ چېچىلىپ كېتىشى، پىكىرنىڭ مەركەزلەشمەسلىكى.

تَشَتُّتُ الشَّمْلِ: پارچىلانماق، تارقالماق، تاراپ كەتمەك.

تَشَتَّى يَتَشَتَّى تَشَتِّيًا: قىشلىدى، قىشنى ئۆتكۈزدى.

تَشْتِيتٌ: پارچىلىماق، پارە - پارە قىلىۋەتمەك، بۆلىۋەتمەك.

تَشْتِيَةٌ: پادىلارنى قىشلاقتا قىشلاتماق.

تَشَجَّبَ يَتَشَجَّبُ تَشَجُّبًا: ئۆلدى، هالاك بولدى؛ ئازابلاندى.

تَشَجَّجَ يَتَشَجَّجُ تَشَجُّجًا: چاقتى، بۇزۇپ تاشلىدى، سۇندۇردى.

تَشَجَّعَ يَتَشَجَّعُ تَشَجُّعًا: روھلاندى، جانلاندى، غەيرەتكە كەلدى، ئىلھاملاندى.

تَشَجَّعَ الْمُحَارِبُ: جەڭچى كۆچلەندى، غەيرەتكە كەلدى، جۈرئەتلىك بولدى.

تَشَجَّعَ الْجَبَانُ: قورقۇنچاق باتۇر قىياپەتكە كىرىۋالدى.

«تَشَجَّعُوا فَحَمَلُوا عَلَى الْعَدُوِّ»: ئۇلار غەيرەتكە كېلىپ دۈشمەنگە هۇجۇم قىلدى.

تَشَجَّنَ يَتَشَجَّنُ تَشَجُّنًا الْأَمْرَ: ئەسلىدى، ئەسكە ئالدى، يادىغا ئالدى، قايغۇردى.

تَشْجِيرٌ: كۆچەت تىكمەك، ئورمان بىنا قىلماق.

تَشْجِيعٌ: روھلاندۇرماق، جانلاندۇرماق، ئىلھام بەرمەك، ئىلھاملاندۇرماق، ئىشەنچىنى ئاشۇرماق.

تَشْحِيمٌ: مايلىماق، ياغلىماق.

زَيْتُ تَشْحِيمٍ: مايلايدىغان ماي، سىلىقلاش مېيى.

تَشَخْبَطَ يَتَشَخْبَطُ تَشَخْبُطًا: تېز يازدى.

تَشَخَّصَ يَتَشَخَّصُ تَشَخُّصًا لَهُ: كۆرۈندى، پەيدا بولدى، ئېنىق بولدى، ئايان بولدى، روشەن كۆرۈندى، كۆز ئالدىدا گەۋدىلەندى.

تَشَخَّصَ الْأَمْرُ: تەيىن تاپتى، مەلۇم بولدى، روشەنلەشتى.

تَشْخِيصٌ: دىئاگنوز قويماق، تەكشۈرمەك، دىئاگنوز.

تَشْخِيصِيٌّ: تىياتىرچىلىق؛ دىئاگنوز.

تَشَدَّخَ يَتَشَدَّخُ تَشَدُّخًا الْبِنَاءُ: بىنا يىرىلىپ كەتتى، چاك كەتتى.

تَشَدَّدَ يَتَشَدَّدُ تَشَدُّدًا: كۈچەيدى، كەسكىنلەشتى، قاتتىق قول بولدى.

تَشَدَّدَ فِي الأَمْرِ: چىڭىدى، قاتتىق قول بولدى.

تَشَدَّقَ يَتَشَدَّقُ تَشَدُّقًا بِكَلاَمِهِ و فِي الْكَلاَمِ: ئاغزىغا كەلگەننى سۆزلىدى، خىيالىغا كەلگەننى سۆزلىدى، ئاغزىغا باقماي بىلجىرلىدى.

تَشَدَّقَ الرَّجُلُ: چايناش ئۈچۈن قوۋزىنى مىدىرلاتتى.

تَشْدِيدٌ: كۈچەيتمەك، مۇستەھكەملىمەك؛ بېسىم كۈچ باسماق، ئەزمەك، زۇلۇم قىلماق؛ چىڭ تۇرماق، قەتئىي داۋاملاشتۇرماق.

تَشَذَّبَ يَتَشَذَّبُ تَشَذُّبًا: ئاجرالدى، ئايرىلدى، تارقالدى، چېچىلدى.

تَشَذَّبَ الْعُودُ: دەرەخنىڭ سويىپىقى سويۇلدى.

تَشَذَّبَ الْقَوْمُ: قەۋم تارقىلىپ كەتتى.

تَشَذَّرَ يَتَشَذَّرُ تَشَذُّرًا الْقَوْمُ: ئايرىلدى، تارقالدى، چېچىلدى؛ ئاجرالدى، بۆلۈندى.

تَشْذِيبُ الشَّجَرِ: دەرەخنى چاتىماق.

تَشَرْدَقَ يَتَشَرْدَقُ تَشَرْدُقًا: بوغۇلدى، تۇنجۇقتى.

تَشَرْذَمَ يَتَشَرْذَمُ تَشَرْذُمًا: يىرتىلدى.

تَشَرَّبَ يَتَشَرَّبُ تَشَرُّبًا الْمَاءَ وَنَحْوَهُ: سۇنى ئىچىۋالدى، سۈمۈرۈۋالدى، ئىچىگە تارتتى؛ چەكتى؛ نەپەس ئالدى.

تَشَرَّبَ الثَّوْبُ الْعَرَقَ: كىيىم تەرنى سۈمۈرۈۋالدى.

تَشَرَّبَ الدِّقَّةَ مِنْ أَبِيهِ: ئىنچىكىلىكنى دادىسىدىن سىڭدۈردى.

تَشَرَّبَ بِكَذَا: ھۆل ئۆتۈپ كەتتى، ھۆل بولۇپ كەتتى؛ ھۆل تەپچىرەپ چىقتى، تولدى؛ سىڭدى.

تَشَرُّبٌ: سۈمۈرۈۋالماق، شورىۋالماق، ئەممەك، ئىچىگە تارتماق.

تَشَرَّجَ يَتَشَرَّجُ تَشَرُّجًا الشَّيْءُ: كىرىشىپ كەتتى، گىرەلىشىپ كەتتى، قوشۇلدى، جىپسىلاشتى.

تَشَرَّجَ الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: ئارىلاشتى.

تَشَرَّخَ يَتَشَرَّخُ تَشَرُّخًا: چېقىلدى، بۇزۇلدى.

تَشَرَّدَ يَتَشَرَّدُ تَشَرُّدًا الْقَومُ: سەرسان بولۇپ يۈردى، سەرگەردان بولۇپ يۈردى؛ تارقىلىپ كەتتى، توزۇپ كەتتى، چېچىلىپ كەتتى، پارچىلىنىپ كەتتى، بۆلۈنۈپ كەتتى.

تَشَرَّدَ الرَّجُلُ: كىشى تەمتىرەپ يۈردى؛ گاڭگىراپ يۈردى، بېشى قايغان، پۇتى تايغان يەردە يۈردى، سەرگەردان بولۇپ يۈردى.

تَشَرُّدٌ: سەرسانلىق، سەرگەردانلىق.

تَشَرَّطَ يَتَشَرَّطُ تَشَرُّطًا فِى عَمَلِهِ: ئەپچىللىك بىلەن ئىشلىدى.

تَشَرَّطَ عَلَيْهِ: شەرتلەرنى قويدى.

تَشَرَّفَ يَتَشَرَّفُ تَشَرُّفًا الرَّجُلُ: شان ـ شەرەپكە ئېرىشتى، بەختكە ئېرىشتى.

تَشَرَّفَ لِلشَّيْءِ: ئىنتىزار بولدى، تەشنا بولدى، قارىدى، نەزەر تاشلىدى.

تَشَرَّفَ بِهِ: شان ـ شەرەپ ھېسابلىدى، شەرەپ دەپ بىلدى.

«يَتَشَرَّفُ بِدَعْوَتِكُمْ إِلَى حُضُورِ...» : ... قاتنىشىپ بېرىشكە سىلەرنى چاقىرىشنى شەرەپ دەپ بىلىدۇ.

تَشَرَّقَ يَتَشَرَّقُ تَشَرُّقًا: ئاپتاپسىندى، ئاپتاپقا سالدى، ئاپتاپقا قاقلاندى؛ شەرقلەشتى، شەرقنىڭ ئادىتىنى ئۆزلەشتۈردى.

تَشَرْزَمَ يَتَشَرْزَمُ تَشَرْزُمًا: يىرتىلدى.

تَشْرِيحٌ: يارماق، ئىچ باغرىنى يارماق، ئوپېراتسىيە قىلماق.

تَشْرِيحُ الْجُثَّةِ: جەسەتنى يارماق، جەسەتنى ئوپېراتسىيە قىلماق.

تَشْرِيحُ الْمُقَابَلَةِ: سېلىشتۇرما ئاناتومىيە.

عِلْمُ التَّشْرِيحِ: ئاناتومىيە.

تَشْرِيحِيٌّ: ئانوتومىيىلىك.

اَلصِّفَةُ التَّشْرِيحِيَّةُ لِلْمَوْتِ: جەسەتنى يېرىپ كۆرۈش.

uyghurkitap.com

تَشْرِيْعٌ: قانۇن چىقارماق، قانۇن تۈزمەك.

سُلْطَةُ التَّشْرِيعِ: قانۇن چىقىرىش هوقۇقى.

اَلتَّشْرِيْعُ الدُّوَلِيُّ: خەلقئارا قانۇن.

إِدَارَةُ الْفَتْوَى وَالتَّشْرِيعِ: قانۇن چىقىرىش ۋە دۆلەت چىقارغان قانۇنلارنى نازارەت قىلىش ئورگىنى.

تَشْرِيْعُ الْعَمَلِ: ئەمگەك قانۇنى.

تَشْرِيعِيٌّ: قانۇنى، قانۇنلۇق.

جَمْعِيَّةٌ تَشْرِيعِيَّةٌ: قانۇن چىقىرىش هەيئىتى.

سُلْطَةٌ تَشْرِيعِيَّةٌ: قانۇن چىقىرىش هوقۇقى.

تَشْرِيْفٌ ج تَشَارِيفُ: نام، ئابروي، شەرەپ، شەرەپلىك، شان ـ شەرەپ، شانلىق، پەخىر.

تَشْرِيْفَةٌ ج تَشْرِيْفَاتٌ: مۇراسىم، توي، زىياپەت، هۆكۈمەت زىياپىتى، قانۇن-قائىدىلەر، ئەدەب-قائىدە، قائىدە ـ يوسۇن.

سِجِلُّ التَّشْرِيفَاتِ: مۇراسىملارنى خاتىرىلەش دەپتىرى، مۇراسىملارنى تىزىملاش دەپتىرى.

دِيوَانُ التَّشْرِيفَاتِ: تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكىگە قاراشلىق ئورگان بولۇپ، ئۇ هۆكۈمەتنىڭ تەكلىپى بىلەن كەلگەن ياكى هۆكۈمەتنىڭ بىرەر ئورگان تەرىپىدىن تەكلىپ قىلىنغان چەت ئەللىك مېھمانلارنى كۈتىۋېلىشقا ئائىت ئىشلارغا رىياسەتچىلىك قىلىدۇ.

رَئِيْسُ التَّشْرِيْفَاتِ: پادىشاھ ۋە هۆكۈمەت سارايلىرىدا ئۆتكۈزۈلىدىغان تۈرلۈك مۇراسىملارنى ئورۇنلاشتۇرۇشقا رىياسەتچىلىك قىلىدىغان مەسئۇل ئەمەلدار.

مُدِيْرُ التَّشْرِيفَاتِ: پادىشاھ ۋە هۆكۈمەت سارايلىرىدا ئۆتكۈزۈلىدىغان تۈرلۈك مۇراسىملارنى ئورۇنلاشتۇرۇشقا رىياسەتچىلىك قىلىدىغان مەسئۇل ئەمەلدار.

تَشْرِيفَاتِيٌّ: مۇراسىملارنى ئۆتكۈزۈشكە مەسئۇل ئەمەلدار، مۇراسىم رىياسەتچىسى.

«تَشْرِيفَاتِيُّ الْقَصْرِ الْمَلِكِيِّ»: پادىشاھ سارىيىدىكى مۇراسىملارنىڭ رىياسەتچىسى، پادىشاھ سارىيىدا ئۆتكۈزۈلىدىغان تۈرلۈك مۇراسىملارغا رىياسەتچىلىك قىلىدىغان مەسئۇل ئەمەلدار.

تَشْرِيْقٌ: ئاپتاپقا سالماق، قاقلىماق.

«لَا ذَبْحَ إِلَّا بَعْدَ التَّشْرِيقِ» (حديث): هېيت نامىزىدىن بۇرۇن قۇربانلىق قىلىشقا بولمايدۇ (قۇربانلىقنى پەقەت هېيت نامىزىدىن كېيىن قىلىشقا بولىدۇ).

أَيَّامُ التَّشْرِيْقِ: قۇربان هېيتىنىڭ 2ـ، 3ـ، 4ـ كۈنلىرى.

تِشْرِيْنُ الْأَوَّلِ: ئۆكتەبىر (مىلادى 10 ـ ئاي).

تِشْرِيْنُ الثَّانِي: نويابىر (مىلادى 11 ـ ئاي).

تَشْطِيْبٌ: تىلماق، يارماق، پىچماق.

تَشْطِيبُ الْحِسَابِ: هېساباتنى مۇئامىلىدارغا يوللاپ بەرمەك.

تَشْطِيْبُ الْجِلْدِ: تېرىنى تىلماق.

أَجَادَ تَشْطِيْبَ اللَّوْحَةِ: تاختىنى ماهارەت بىلەن تىلدى.

تَشْطِيفٌ: يۇيماق؛ يۈز يۇيىدىغان داس.

حَوْضُ التَّشْطِيفِ: يۈز يۇيىدىغان داس.

تَشَظَّى يَتَشَظَّى تَشَظِّيًا الشَّيْءُ: يېرىلدى، پارچىلاندى، چېچىلدى.

تَشَظٍّ: پارچىلانماق، يېرىلماق.

تَشَعَّبَ يَتَشَعَّبُ تَشَعُّبًا الشَّيْءُ: چېچىلىپ كەتتى، تارىلىپ كەتتى؛ تەقسىم قىلىندى؛ ئەۋەتىلدى.

تَشَعَّبَتِ الْأَرَآءُ: پىكىرلاردا ئىختىلاپ كۆرۈلدى، شاخلاپ كەتتى.

تَشَعَّبَ الْقَوْمُ: بۆلۈنۈپ كەتتى.

تَشَعُّبٌ: شاخلىماق، بۆلۈنمەك، ئايرىلماق.

تَشَعَّثَ يَتَشَعَّثُ تَشَعُّثًا الشَّعْرُ: چاچ پاخپايدى، چاچ يېيىلدى.

تَشَعَّثَ مِنَ الطَّعَامِ: ئازراق بىر نەرسە يېدى.

تَشَعَّثَ رَأْسُ الْمِسْوَاكِ: مىسۋاكنىڭ ئۇچى تىتىلىپ كەتتى، مىسۋاك ئۇچى پۇرۇلۇپ كەتتى.

تَشَعَّعَ يَتَشَعَّعُ تَشَعُّعًا النُّورُ: تەرەپ ـ تەرەپكە نۇر چېچىلدى.

تَشَعَّلَ يَتَشَعَّلُ تَشَعُّلًا النَّارُ: ئوت يالقۇنجىدى، ئوت تۇتاشتى، ئوت ياندى.

تَشَعْلَقَ يَتَشَعْلَقُ تَشَعْلُقًا: يېپىشتى، چاپلاشتى، چىرماشتى.

تَشْغِيلٌ: ئەمگەككە سالماق، ئىشقا سالماق، ئىش

بەرمەك، ئىشقا ئورۇنلاشتۇرماق.

مَكْتَبُ التَّشْغِيلِ: ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش ئورنى.

اَلْحَبْسُ مَعَ التَّشْغِيلِ: قولغا ئېلىپ، ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش جازاسى بېرىش.

تَشَفَّعَ يَتَشَفَّعُ تَشَفُّعًا لَهُ: ۋاسىتىچىلىك قىلدى، ياراشتۇردى، مۇرەسسە قىلدى، تىلىۋالدى، ئۆتۈندى، شاپائەت قىلدى.

تَشَفَّعَ بِهِ: ئۇنى ۋاسىتە قىلىپ يېلىندى، يالۋۇردى، ئىلتىجا قىلدى.

تَشَفَّعَ الرَّجُلُ: شافىئى مەزھىپىگە كىردى.

تَشَفَّعَ عِنْدَ فُلَانٍ فِي الْأَمْرِ: پالانى ئىشتا پوكوندغا ئىلتىجا قىلدى، ئىشتا باشقىلاردىن ئۆتۈندى، باشقىلارنى ۋاسىتىچى قىلدى.

تَشَفَّى يَتَشَفَّى تَشَفِّيًا بِكَذَا: ... دىن ساقايدى، ... سەۋەبىدىن شىپالىق تاپتى.

تَشَفَّى مِنْ خَصْمِهِ: دۈشمىنىدىن ئەنتىنى ئالدى، ئۆچىنى ئالدى، قىساس ئالدى.

تَشَفَّى مِنْ عَدُوِّهِ: دۈشمىنىدىن ئەنتىنى ئالدى، ئۆچىنى ئالدى، قىساس ئالدى.

تَشَقَّقَ يَتَشَقَّقُ تَشَقُّقًا الْمَنْزِلُ: ئۆينىڭ تېمىغا چاك كەتتى.

تَشَقَّقَ الْحَطَبُ: ئوتۇن كەسلەندى.

تَشَقَّقَ الْأَرْضُ: يەر يېرىلدى.

«يَوْمَ تَشَقَّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا» (قرآن): ئۇ كۈندە يەر يېرىلىپ ئۇلار (قەبرىلىرىدىن) تېز چىقىپ كېلىدۇ.

تَشَكَّرَ يَتَشَكَّرُ تَشَكُّرًا لَهُ: رەھمەت ئېيتتى، تەشەككۈر بىلدۈردى، مىننەتدارلىق بىلدۈردى.

تَشَكُّرٌ ج تَشَكُّرَاتٌ: تەشەككۈر، رەھمەت، ھەشقاللا.

«عَبَّرَ لَهُ عَنْ تَشَكُّرَاتِهِ الْحَارَّةِ»: ئۇنىڭغا قىزغىن تەشەككۈرلىرىنى بايان قىلدى.

تَشَكَّكَ يَتَشَكَّكُ تَشَكُّكًا فِي الْأَمْرِ: گۇمان قىلدى، شۈبھىلەندى.

«تَشَكَّكْتُ فِي صِحَّةِ أَقْوَالِكَ»: سېنىڭ سۆزۈڭنىڭ توغرىلىقىدىن گۇمانلاندىم.

تَشَكَّلَ يَتَشَكَّلُ تَشَكُّلًا: شەكىلگە كىردى، سۈرەتكە كىردى، شەكىللەندى.

«تَشَكَّلَ الْجَنِينُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ»: بالا ئانىسىنىڭ قورسىقىدىكى چېغىدىلا شەكىلگە كىردى.

تَشَكَّى يَتَشَكَّى تَشَكِّيًا إِلَيْهِ: دەرد تۆكتى، ھال ئېيتتى، شىكايەت قىلدى؛ كېسەل بولدى، ئاغرىپ قالدى.

تَشَكَّى الْأَمْرَ: ئىزھار قىلدى، بايان قىلدى.

تَشَكَّى مِنَ الدَّاءِ: كېسەلدىن شىكايەت قىلدى، كېسەلدىن داتلىدى، كېسەلدىن ھال ئېيتتى، كېسەلدىن ئىڭرىدى.

تَشْكِيلٌ ج تَشْكِيلَاتٌ: بىرەر نەرسىنىڭ بىرقانچە خىللىرى بىر يۇرۇش نەرسە، خىلمۇخىل نەرسە؛ بىرلەشمە، تەشكىلات، ئۇيۇشما، تەشكىل.

تَشْكِيلٌ سِرِّيٌّ: مەخپى تەشكىلات.

«هَاجَمَ تَشْكِيلٌ مِنَ الطَّائِرَاتِ أَهْدَافًا لِلْعَدُوِّ»: ئايروپىلانلار توپى دۈشمەن نىشانىغا ھۇجۇم قىلدى.

«أَحْضِرْ تَشْكِيلَةً مِنَ الْمُقَبِّلَاتِ»: ئىشتەي ئاچىدىغان دورا ـ دەرمەكلەرنىڭ بىرقانچە خىلىنى كەلتۈر.

تَشْكِيلٌ: زىر ـ زەبەر قويماق؛ سۈرەتلىمەك؛ سىزماق؛ شەكىللەندۈرمەك.

تَشْكِيلُ النَّصِّ: تېكىستكە زىر ـ زەبەر قويماق.

تَشْكِيلُ الْوَزَارِي: مىنىستىرلىقلارنى تەشكىللىمەك.

تَشْكِيلِيٌّ: تەشكىللىك.

اَلْفُنُونُ التَّشْكِيلِيَّةُ: رەسساملىق، ھەيكەلتاراشلىق، فوتوگرافىيە سەنئىتى.

تَشَمَّرَ يَتَشَمَّرُ تَشَمُّرًا: ئالدىراپ ماڭدى، تېز ماڭدى، ھاپىلا ـ شاپىلا ماڭدى.

تَشَمَّرَ لِلْأَمْرِ: تەييارلاندى، ھازىرلاندى.

تَشَمَّزَ يَتَشَمَّزُ تَشَمُّزًا وَجْهُهُ: قوشۇمىسى تۈرۈلدى، چەكچەيدى، كۆز ئالايتتى.

تَشَمَّسَ يَتَشَمَّسُ تَشَمُّسًا الرَّجُلُ: ئاپتاپقا قاقلاندى، ئاپتاپ ئۆتۈپ كەتتى، ئىسسىق ئۆتۈپ كەتتى.

تَشَمُّسٌ: ئاپتاپقا قاقلانماق؛ ھەركۈنى زېمىن قوبۇل قىلىدىغان قۇياش ئېنېرگىيىسى.

تَشَمَّعَ يَتَشَمَّعُ تَشَمُّعًا: سىرلاندى، بويالدى، سۈرتۈلدى.

تَشَمَّلَ يَتَشَمَّلُ تَشَمُّلاً بِالشَّمْلَةِ: يېپىنىۋالدى، ئورىنىۋالدى.

تَشَمَّمَ يَتَشَمَّمُ تَشَمُّمًا الشَّيْءَ: ئالدىرىماي پۇرىدى.

تَشَمَّمَ الْأَخْبَارَ: خەۋەرلەرنى سۈرۈشتە قىلدى، سۈرۈشتۈرۈپ بىلدى، دېرىكىنى ئاڭلىدى، تىڭ-تىڭلىدى؛ تەكشۈردى، ئىزدەندى.

تَشَمَّمَهُ: تۈيدى، كۆزى يەتتى، تېگىگە يەتتى؛ ياخشى چۈشەندى.

تَشْمِيتٌ: چۈشكۈرگۈچىگە «يَرْحَمُكَ اللّٰهُ»: دېمەك.

«مِنَ السُّنَّةِ تَشْمِيتُ الْعَاطِسِ»: چۈشكۈرگۈچىگە «يَرْحَمُكَ اللّٰهُ»؛ دېيىش سۈننەتتۇر.

تَشَنَّجَ يَتَشَنَّجُ تَشَنُّجًا: تارايدى، يىغىلىپ قالدى، تارتىشىپ قالدى، كىرىشىپ كەتتى، قورۇلدى.

تَشَنَّجَتْ عَضَلاتُهُ: بۇلجۇڭ گۆشلىرى تارتىشتى.

تَشَنَّجَ الشَّخْصُ «فِي الطِّبِّ»: نېرۋا پائالىيىتىنىڭ بۇزۇلۇشى سەۋەبىدىن پۇت - قول ۋە يۈزلىرى تارتىشتى.

تَشَنُّجٌ: تارتىشىش.

تَشَنَّنَ يَتَشَنَّنُ تَشَنُّنًا: ئۈپرىدى، خورىدى.

تَشَهَّدَ يَتَشَهَّدُ تَشَهُّدًا الرَّجُلُ: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ»: دېدى؛ كەلىمە شاھادەت ئېيتتى، تەشەھھۇد ئوقۇدى.

تَشَهَّدَ الْمُصَلِّي: ناماز ئوقۇغۇچى تەشەھھۇد «اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ...»: نى ئوقۇدى.

تَشَهَّى يَتَشَهَّى تَشَهِّيًا الشَّيْءَ: بەختلىك بولۇشنى ئارزۇ قىلدى، تەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى، ئارزۇ قىلدى، سېغىندى، ئەسلىدى ... دىن خۇشاللىق ھېس قىلدى.

تَشَوَّرَ يَتَشَوَّرُ تَشَوُّرًا: خىجىل بولدى، ئۇيالدى، نومۇس قىلدى، ئىزا تارتتى.

تَشَوَّشَ يَتَشَوَّشُ تَشَوُّشًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: قالايمىقانلاشتى، ئارىلىشىپ كەتتى، پاراكەندە بولدى.

تَشَوَّفَ يَتَشَوَّفُ تَشَوُّفًا مِنَ السَّطْحِ: ئۆگزىدىن ئېگىلىشىپ قارىدى، ئېگىزدىن نەزەر سالدى، تەكشۈردى، كۆزەتتى.

تَشَوَّفَ إِلَى فُلانٍ: قارىدى، نەزەر سالدى، سېغىندى.

تَشَوَّقَ يَتَشَوَّقُ تَشَوُّقًا الشَّيْءَ: تەشنا بولدى، سېغىندى، ئەسلىدى، ئارزۇ قىلدى.

تَشَوَّقَ إِلَى الشَّيْءِ: ئىشتىياقى كۆچەيدى، سېغىندى، زوقمەن بولدى.

تَشَوَّنَ يَتَشَوَّنُ تَشَوُّنًا: ئەقىلسىزلىق قىلدى، ناداںلىق قىلدى، قابىلىيەتسىز بولدى.

تَشَوَّهَ يَتَشَوَّهُ تَشَوُّهًا: سەت بولدى، كۆرۈمسىز بولدى؛ بۇزدى، بۇزۇپ كۆرسەتتى؛ بۇرمىلىدى.

تَشَوَّهَ سُمْعَتَهُ: ئابرۇيىغا تەسىر يەتكۈزدى، نامىنى بۇلغىدى.

تَشَوُّهٌ: مېيىپ بولماق، مەجرۇھ بولماق؛ غەيرىي نورماللىق، قىڭغىر - سىڭغىر.

تَشْوِيشٌ: قالايمىقانچىلىق، پاراكەندىچىلىك، تەرتىپسىزلىك.

تَشَيْطَنَ يَتَشَيْطَنُ تَشَيْطُنًا: شەيتانغا ئوخشاپ قالدى، شەيتان بولۇپ قالدى، ئالۋاستىغا ئايلاندى، شەيتاننىڭ قىلىقىنى قىلدى.

تَشَيَّخَ يَتَشَيَّخُ تَشَيُّخًا: قېرىدى، ياشاندى، قېرى بولۇۋالدى.

تَشْيِيدٌ: قۇرماق، ياسىماق، بەرپا قىلماق.

تَشَيَّطَ يَتَشَيَّطُ تَشَيُّطًا الشَّيْءُ: كۆيدى.

تَشَيَّطَ دَمُهُ: قېنى قىزىدى.

تَشَيَّعَ يَتَشَيَّعُ تَشَيُّعًا: شىئە بولدى.

تَشَيَّعَ الرَّجُلُ: شىئە مەزھىپىگە كىردى.

تَشْيِيعٌ: ئۇزۇتۇش، ئەگىشىپ ماڭماق، پىكىر بىرلىكىگە كېلىش.

تَشْيِيعُ الْجَنَازَةِ: جىنازا ئۇزىتىش.

تَصَاءَى يَتَصَاءَى تَصَائِيًا: تۇۋلىدى، ۋارقىرىدى، جارقىرىدى؛ ئۆكسۈپ يىغلىدى.

تَصَابَى يَتَصَابَى تَصَابِيًا الشَّخْصُ: كىچىك بالا بولۇۋالدى، تەنتەكلىك قىلدى، كىچىك بالىنىڭ قىلىقىنى قىلدى؛ بالىلىق قىلدى.

شَيْخٌ يَتَصَابَى: كىچىك بالىنىڭ قىلىقلىرىنى قىلىدىغان بوۋاي.

تَصَابَى الْمَرْأَةَ: ئايالنى يولدىن چىقاردى، ئايالنى ئېزىقتۇردى، ئازدۇردى.

تَصَاحَبَ يَتَصَاحَبُ تَصَاحُبًا الشَّخْصَانِ: ھەمراھ بولدى، دوستلاشتى، دوست بولدى، دوست تۇتتى، مۇناسىۋەتلەشتى.

تَصَاحَبَ الْقَوْمُ: ئورتاقلاشتى.

تَصَاحَبُوا فِي زِرَاعَةِ الْقُطْنِ: پاختا تېرىشتا ئورتاقلاشتى.

تَصَاخَبَ يَتَصَاخَبُ تَصَاخُبًا الْقَوْمُ: داۋراڭ سېلىشتى، قىيا - چىيا قىلىشتى، شاۋقۇن - سۈرەن كۆتۈردى، ۋاراڭ - چۇرۇڭ قىلىشتى.

تَصَادَفَ يَتَصَادَفُ تَصَادُفًا الشَّخْصَانِ: تۇيۇقسىز ئۇچراشتى، يولۇقۇشتى.

تَصَادَفْنَا فِى الشَّارِعِ: كوچىدا ئۇچرىشىپ قالدى.

تَصَادَقَ يَتَصَادَقُ تَصَادُقًا الشَّخْصَانِ: دوستانە سۆھبەتلەشتى.

تَصَادَقَ الشَّخْصَانِ الْحَدِيثَ: ئۆزئارا ئەستايىدىل بولدى.

تَصَادَقَ الشَّخْصَانِ عَلَى الْأَمْرِ: ئېتىراپ قىلىشتى.

تَصَادَقَا عَلَى شُرُوطِ الْبَيْعِ: سودا - سېتىقنىڭ شەرتلىرىگە ئەمەل قىلىشتى.

تَصَادُقٌ: دوستلۇق، مېھرىبانلىق، دوستانە.

تَصَادَمَ يَتَصَادَمُ تَصَادُمًا: ئۈرۈلدى، سوقۇلدى، تېگىپ كەتتى، توقۇنۇشتى.

تَصَادَمَ السَّفِينَتَانِ: ئىككى پاراخوت سوقۇلۇپ كەتتى.

تَصَادَمَ الْوَلَدَانِ: بالا بىر - بىرىگە سوقۇلۇپ كەتتى.

تَصَادَمَتِ الْآرَاءُ: پىكىرلەر توقۇنۇشۇپ قالدى.

«تَصَادَمَ شَهَادَتُهُ مَعَ أَقْوَالِ الشُّهُودِ الْآخَرِينَ:» ئۇنىڭ گۇۋاھلىقى باشقىلارنىڭ گۇۋاھلىقى بىلەن قارشىلىشىپ قالدى.

تَصَادُمٌ: سوقۇلۇشۇپ كەتمەك، توقۇنۇشۇپ قالماق.

تَصَادُمُ قِطَارَيْنِ: ئىككى پويىزنىڭ سوقۇلۇپ كېتىشى.

تَصَادُمُ الْأَحْزَابِ فِي الْإِنْتِخَابَاتِ: سايلامدا پارتىيىلەرنىڭ توقۇنۇشۇپ قېلىشى.

تَصَارَحَ يَتَصَارَحُ تَصَارُحًا: ئاقكۆڭۈللۈك بىلەن سۆزلەشتى، سەمىمىي سۆھبەتلەشتى.

تَصَارَخَ يَتَصَارَخُ تَصَارُخًا الْقَوْمُ: ئۆز ئارا تولىشىپ ياردەمگە چاقىرىشتى.

تَصَارَعَ يَتَصَارَعُ تَصَارُعًا: ئۆز ئارا ئېلىشتى، تۇتۇشتى، چېلىشتى.

تَصَاعَبَ يَتَصَاعَبُ تَصَاعُبًا مَعَهُ: تەڭلىكتە قويدى، قىيىنچىلىققا سالدى.

تَصَاعَدَ يَتَصَاعَدُ تَصَاعُدًا الشَّيْءُ: يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ئۆرلىدى.

تَصَاعَدَ الدُّخَانُ: تۈتۈن يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

تَصَاعَدَتِ الْأَسْعَارُ: باھار ئۆرلەپ كەتتى.

تَصَاعَدَتِ الْحَرْبُ بَيْنَ الْأَشِقَّاءِ: قېرىنداشلار ئارىسىدا جېدەل كېڭەيدى.

تَصَاعَدَتْ أَصْوَاتُ الْمُتَظَاهِرِينَ: نامايىشچىلارنىڭ ئاۋازى كۆتۈرۈلدى.

تَصَاعُدٌ: پەيدىنپەي كۆتۈرۈلمەك، ئاستا - ئاستا ئۆرلىمەك.

«شَاهَدْنَا فِي التِّلْفِزْيُونِ تَصَاعُدَ الْمُتَسَلِّقِينَ عَلَى الْجِبَالِ الشَّامِخَةِ»: بىز تېلېۋىزوردا تاغقا چىققۇچىلارنىڭ ئېگىز تاغلارغا ئاستا چىقىۋاتقانلىقىنى كۆردۇق.

تَصَاعُدِيٌّ: پەيدىنپەي ئۆرلەشكە مەنسۇپ، تەدرىجى ئۆرلەشكە مەنسۇپ؛ تەرەققىيپەرۋەرلىك ۋە ئىلغارلىققا مەنسۇپ.

عَدٌّ تَصَاعُدِيٌّ: بىردىنبىر ساناش، پەيدىنپەي ساناش.

مَوَاقِفُ حِزْبِيَّةٌ تَصَاعُدِيَّةٌ: پارتىيىنىڭ تەرەققىيپەرۋەرلىك مەيدانى.

ضَرَائِبُ تَصَاعُدِيَّةٌ: ھەسسىلەپ ئېشىپ بارىدىغان باج.

ضَرِيبَةٌ تَصَاعُدِيَّةٌ: پەيدىنپەي ئېشىپ بارىدىغان باج.

تَصَاغَرَ يَتَصَاغَرُ تَصَاغُرًا الشَّيْخُ: بوۋاي كىچىك بالا بولىۋالدى، كىچىك بالىنىڭ قىلىقىنى قىلدى.

تَصَاغَرَ الرَّجُلُ: بالىلىق قىلدى، كىچىك بالىلار-

نىڭ قىلىقىنى قىلدى.

تَصَاغَرَتْ إِلَيْهِ نَفْسُهُ: روھسىزلاندى، روھى چۈشتى، كەيپى ئۆچتى، ئىشەنچىسىنى يوقاتتى.

تَصَاغَرَ ذُلًّا أَمَامَ أَهْلِ السُّلْطَةِ: ھۆكۈمرانلار ئالدىدا خورلاندى.

تَصَافَحَ يَتَصَافَحُ تَصَافُحًا: قول ئېلىشتى، قول سىقىشتى، قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى.

تَصَافَحَ الْخَصْمَانِ: ئىككى رەقىب بىر ـ بىرى بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى.

تَصَافَحَتِ الْأَجْفَانُ: كۆز يۇمۇلدى.

تَصَاقَّ يَتَصَاقُّ تَصَاقًّا: سەپكە تۈرۈشتى، رەتكە تۈرۈشتى، باراۋەر تۇرۇشتى، قاتارغا تۇرۇشتى، رەتكە تىزىلدى.

تَصَافَقَ يَتَصَافَقُ تَصَافُقًا الْبَائِعُ وَالْمُشْتَرِي: سودا-سېتىقنى پۈتتۈردى.

تَصَافَى يَتَصَافَى تَصَافِيًا الشَّخْصَانِ: دوست بولۇشتى، ئىناق بولۇشتى.

تَصَالَحَ يَتَصَالَحُ تَصَالُحًا الْقَوْمُ: يارىشىپ قالدى، كېلىشىپ قالدى، مۇرەسسە قىلىشتى، ئەپلەشتى.

تَصَالَحَتِ الدَّوْلَتَانِ: ئىككى دۆلەت يارىشىپ قالدى.

تَصَامَّ يَتَصَامُّ تَصَامًّا عَنِ الْحَدِيثِ: ئاڭلىماس بولۇۋالدى، قۇلىقىنى يوپۇرۇۋالدى.

تَصَامَّ الشَّخْصُ: گاس بولۇۋالدى.

«يَتَصَامُّ الْوَلَدُ عَنْ نَصِيحَةِ جَدِّهِ»: بالا بوۋىسىنىڭ نەسىھىتىگە قۇلاق سالمايۋاتىدۇ.

تَصَاهَرَ يَتَصَاهَرُ تَصَاهُرًا الْقَوْمُ: قۇدىلاشتى، قۇدا-باجا بولۇشتى.

تَصَاوَلَ يَتَصَاوَلُ تَصَاوُلًا: زەربە بېرىشتى، جەڭدە ھۇجۇم قىلىشتى، شىددەت بىلەن ھۇجۇم قىلىشتى.

تَصَايَحَ يَتَصَايَحُ تَصَايُحًا: توۋلاشتى، ۋارقىراشتى، جارقىراشتى، چۇقان ـ سۈرەن كۆتۈردى.

تَصَايَحَ التَّلَامِيذُ فِي سَاحَةِ الْمَدْرَسَةِ: مەكتەپ مەيدانىدا ئوقۇغۇچىلار ۋارقىراشتى.

تَصَبَّبَ يَتَصَبَّبُ تَصَبُّبًا: ئاقتى، قۇيۇلدى، ئېقىپ كىردى؛ ئىشق ـ مۇھەببەت دەۋاسىنى قىلدى.

تَصَبَّبَ الْعَرَقُ مِنْ جَبِينِهِ: پېشانىسىدىن تەر ئاقتى؛ ئۇ يالدى، خىجىل بولدى.

تَصَبَّبَ الشَّابُّ لِإِغْرَاءِ الْفَتَاةِ: يىگىت قىزنى ئازدۇرۇش ئۈچۈن ئىشق ـ مۇھەببەت دەۋاسى قىلدى، قىزنى ئازدۇرۇش ئۈچۈن ساقال تاشلىدى.

تَصَبَّبَ وَجْهُهُ عَرَقًا: تەرگە چۆمۈلدى، يۈز ـ كۆزىدىن تەر ئاقتى؛ ئۇيالدى، خىجىل بولدى.

تَصَبَّحَ يَتَصَبَّحُ تَصَبُّحًا: ناشتا قىلدى، ئەتىگەنلىك تاماق يېدى؛ تاڭ سۈزۈلۈش بىلەن كۈن چىقىشنىڭ ئارىلىقىدا ئۇخلىدى.

تَصَبَّحَهُ: ئەتىگەندە ئۇچراشتى، ئەتىگەندە قوبۇل قىلدى.

«لَقَدْ اِنْتَهَى مِنَ الْعَمَلِ لِذَلِكَ يَتَصَبَّبُ وَجْهُهُ عَرَقًا»: ئۇ ئەمگەكتىن ئەمدى چۈشتى، شۇڭا ئۇنىڭ يۈزىدىن تەر ئاقماقتا.

تَصَبَّرَ يَتَصَبَّرُ تَصَبُّرًا عَلَى الْأَمْرِ: چىداشلىق بەردى، بەرداشلىق بەردى، سەۋرى ـ تاقەت قىلدى.

تَصَبَّرَ لَهُ: كۈتتى، ساقلاپ تۇردى.

تَصَبَّرَ عَنْهُ: رەت قىلدى، باش تارتتى.

تَصَبَّرَ عَلَى الْجُوعِ: ئاچلىققا چىدىدى.

تَصَبَّرَ فُلَانٌ: سەۋرچانلىق كۆرسەتتى.

تَصَبَّرَ الْجَرِيحُ: يارىدار چىدىدى، يارىدار چىدامىلىق بولدى.

تَصَبَّى يَتَصَبَّى تَصَبِّيًا: ئويۇنغا بېرىلىپ كەتتى، ياشاردى.

تَصَبَّى الْمَرْأَةَ: ئايالنى يولدىن چىقاردى، ئازدۇردى.

تَصْبِيرٌ: سەۋرى ـ تاقەت قىلىشقا ئۈندىمەك، تاقەت قىلىشنى كۈتمەك.

تَصْبِيرَةٌ: ئاچ قورساق ئادەم تاماق تەييار بولغىچە يەپ تۇرىدىغان ئازغىنا يېمەكلىك.

تَصَحَّبَ يَتَصَحَّبُ تَصَحُّبًا: خىجىل بولدى، ھايا قىلدى.

تَصَحَّحَ يَتَصَحَّحُ تَصَحُّحًا بِكَذَا: داۋالاندى.

تَصَحَّرَ يَتَصَحَّرُ تَصَحُّرًا الْمَكَانُ: جاي چۆللىشىپ كەتتى.

تَصَخُّرٌ: چۆللەشمەك.

مُقَاوَمَةُ التَّصَخُّرِ: چۆللىنىشكە قارشى كۈرەش قىلماق.

تَصَحَّفَ يَتَصَحَّفُ تَصَحُّفًا الْقَارِئُ: كىتابخان خاتا ئوقۇدى، خاتا تەلەپپۇز قىلدى.

تَصْحِيحٌ: (خاتانى) تۈزەتمەك؛ سالامەتلىكنى ئەسلىگە كەلتۈرمەك؛ ئىمزا قويماق؛ ئەسلىگە كەلتۈرمەك؛ توغرىلىماق.

جَمْعُ التَّصْحِيحِ: ساغلام شەكىلدىكى كۆپلۈك.

إِجْرَاءَاتُ التَّصْحِيحِ: تۈزىتىش تەدبىرلىرى.

تَصْحِيحِيٌّ: ئىمزا قويماق.

حَرَكَةٌ تَصْحِيحِيَّةٌ: ئۆزگەرتىش ھەرىكىتى.

ثَوْرَةٌ تَصْحِيحِيَّةٌ: ئۆزگەرتىش ئىنقىلابى.

تَصْحِيفٌ ج تَصْحِيفَاتٌ: مەتبەئەدە ھەرىپ خاتالىقىنى سادىر قىلىش؛ گېزىت قاتارلىقلارنى خاتا ئوقۇش.

تَصْحِيفٌ فِي الطِّبَاعَةِ: باسما خاتالىقى.

وَرَقُ التَّصْحِيفِ: ماتىرىيالنى ئىلىش قەغىزى.

تَصَخَّرَ يَتَصَخَّرُ تَصَخُّرًا ـ تِ الْمَادَّةُ: تاشقا ئايلاندى.

تَصَدَّرَ يَتَصَدَّرُ تَصَدُّرًا: قارشى تۇردى، توسقۇنلۇق قىلدى، ئېتىراز بىلدۈردى.

تَصَدَّرَ الشَّخْصُ: تۆردە ئولتۇردى.

تَصَدَّرَ الْمَجْلِسَ: يىغىننى باشقۇردى، رىياسەتچىلىك قىلدى.

تَصَدَّرَ الْحَفْلَةَ: سورۇن تۆرىدە ئولتۇردى.

«تَصَدَّرَتِ الْعَرُوسُ حَفْلَ الزِّفَافِ:» قىز توي مۇراسىمىنىڭ تۆرىدە ئولتۇردى.

تَصَدَّرَ الْوَزِيرُ الْإِجْتِمَاعَ: مىنىستىر يىغىنغا رىياسەتچىلىك قىلدى.

تَصَدَّعَ يَتَصَدَّعُ تَصَدُّعًا: يېرىلدى، دەز كەتتى.

تَصَدَّعَ الْجِدَارُ: تام يېرىلدى، دەز كەتتى.

تَصَدَّعَ الصَّبَاحُ: تاڭ يورىدى.

تَصَدَّعَتِ الْقُوَى الْحِزْبِيَّةُ: پارتىيىنىڭ كۈچى بۆلۈنۈپ كەتتى.

مَنْظَرٌ يَتَصَدَّعُ لَهُ الْقُلُوبُ: كىشىنىڭ ئىچىنى ئاغرىتىدىغان كۆرۈنۈش، دىللارنى ئېزىدىغان كۆرۈنۈش.

تَصَدَّعَ الْقَوْمُ: بۆلۈندى، پارچىلاندى.

تَصَدَّفَ يَتَصَدَّفُ تَصَدُّفًا: قاچتى، ئۆزىنى قاچۇردى، باش تارتتى.

تَصَدَّقَ يَتَصَدَّقُ تَصَدُّقًا: سەدىقە بەردى.

تَصَدَّقَ عَلَيْهِ بِكِسَاءٍ: كىيىمنى سەدىقە قىلدى.

«فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا» ‹قرآن›: بىزگە يېتەرلىك ئاشلىق بەرگىن، بىزگە سەدىقە قىلغىن.

تَصَدَّقَ عَلَى الْفَقِيرِ بِكَذَا: پېقىرغا سەدىقە بەردى.

تَصَدَّى يَتَصَدَّى تَصَدِّيًا لَهُ: ئارىلاشتى ، مۇداخىلە قىلدى؛ قارشى تۇردى، توسقۇنلۇق قىلدى، قارشىلاشتى.

تَصَدَّى لِلْأَمْرِ: دىققىتىنى يىغدى، بېرىلىپ ئىشلىدى.

تَصَدَّى لَهُ: ئارىلاشتى، مۇداخىلە قىلدى، قارشى تۇردى؛ توغرىلاندى، يۈزلەندى.

«أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَى فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى» ‹قرآن›: ئۆزىنى (ئىماندىن) بىھاجەت ھېسابلايدىغان ئادەمگە كەلسەك، سەن ئۇنىڭغا يۈزلىنىسەن.

«تَصَدَّى الْغَزَّالِيُّ لِلرَّدِّ عَلَى الْأَفْكَارِ الْفَلْسَفِيَّةِ»: غەززالى پەلسەپىۋى پىكىرلەرگە زەربە بېرىشكە يۈزلەندى.

تَصَدٍّ ‹اَلتَّصَدِّي›: قارشىلىشىش.

جَبْهَةُ الصُّمُودِ وَالتَّصَدِّي: قارشىلىشىش سېپى (ئىسرائىلىيىگە قارشى تۇرۇشنى تەشەببۇس قىلىدىغان بەزى ئەرەب دۆلەتلىرىگە قارىتا قويۇلغان مەخسۇس ئىسىم).

تَصْدِيَةٌ: چاۋاك چالماق.

«وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ مەسجىتى ھەرەم يېنىدىكى ئىبادىتى پەقەت ئىسقىرتماق، چاۋاك چالماقتىنلا ئىبارەت بولدى.

تَصْدِيرٌ: ئېكىسپورت قىلماق، سىرتقا چىقارماق؛ باشلىماق، تۈتۈش قىلماق؛ مۇقەددىمە، سۆز بېشى، كىرىش سۆز.

www.uyghurkitap.com

تَصْدِيرِيٌّ: ئېكسپورتقا ئائىت.

صِنَاعَاتٌ تَصْدِيرِيَّةٌ: ئېكسپورت سانائىتى.

تَصْدِيعٌ: قاتتىق باش ئاغرىماق.

تَصْدِيقٌ: ئىشەنمەك، تەستىقلىماق؛ ئىشەنچ قىلماق، ئېتىقاد قىلماق، تونۇماق.

سُرْعَةُ التَّصْدِيقِ: ئاسان ئىشەنمەك.

اَلتَّصْدِيقُ عَلَى نَتِيْجَةِ الْإِنْتِخَابَاتِ: سايلام نەتىجىسىنى ئېتىراپ قىلماق.

«كَلَامُكَ غَيْرُ قَابِلٍ لِلتَّصْدِيقِ:» سېنىڭ سۆزۈڭ ئىشەنچسىز.

تَصْدِيقُ رَئِيْسِ الْبَلَدِيَّةِ عَلَى صِحَّةِ الْإِمْضَاءِ: قول قويغاننىڭ راستلىقىغا شەھەر باشلىقىنىڭ ئىسپاتى.

سَرِيعُ التَّصْدِيقِ: ئاسان ئىشىنىپ كېتىدىغان.

فُلَانٌ سَرِيعُ التَّصْدِيقِ: پالانى ئاسان ئىشىنىپ كەتكۈچى.

تَصَرَّحَ يَتَصَرَّحُ تَصَرُّحًا: تىندى، سۈزۈلدى؛ تىندۇردى.

تَصَرَّفَ يَتَصَرَّفُ تَصَرُّفًا: ئورۇنلاشتۇردى، جايلاشتۇردى، بىر تەرەپ قىلدى.

تَصَرَّفَ فِي الْأَمْرِ: بىر تەرەپ قىلدى، باشقۇردى.

تَصَرَّفَتِ الْكَلِمَةُ: سۆز تۈرلەندى.

تَصَرَّفَ الشَّخْصُ: ھەرىكەت قىلدى، مۇئەييەن يۈرۈش - تۇرۇشتا بولدى.

تَصَرَّفَتِ الْمِيَاهُ: سۇلار مۇئەييەن ئېقىندا ئاقتى.

«تَصَرَّفَتْ بِهِ الْأَحْوَالُ مِنْ عُسْرٍ إِلَى يُسْرٍ»: قىيىن شارائىت ئوڭۇشلۇق شارائىتقا ئۆزگەردى.

«تَصَرَّفَ الشَّيْخُ تَصَرُّفَ الصِّبْيَانِ»: بوۋاي كىچىك بالىلارنىڭ قىلىقىنى قىلدى.

تَصَرَّفَتْ فِي إِدَارَةِ الشَّرِكَةِ: شىركەتنى باشقۇردى.

تَصَرُّفٌ: ئورۇنلاشتۇرماق، جايلاشتۇرماق، نىرى - بېرى قىلماق، ھەل قىلماق، بىر تەرەپ قىلماق.

تَصَرُّفٌ ج تَصَرُّفَاتٌ: يۈرۈش - تۇرۇش؛ ئەخلاق؛ ھەرىكەت، ئىش.

مُطْلَقُ التَّصَرُّفِ: تولۇق ھوقۇقلۇق.

تَحْتَ تَصَرُّفِهِ: ئۇنىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا.

تَحْتَ تَصَرُّفِ الْوَزِيرِ: مىنىستىرگە تەۋە.

تَحْتَ تَصَرُّفِ الْإِسْتِعْمَارِ: مۇستەملىكە ئاستىدا، جاھانگىرلىك ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدا.

تَصَرُّفُ النَّهْرِ: دەريا يار ئېلىپ كېتىش.

بِتَصَرُّفٍ: ئەركىن، ئىختىيار، مۇستەقىل، خالىغانچە.

تَصَرُّفُ الشَّبَابِ: ياشلىقتىكى يۈرۈش - تۇرۇش.

اَلتَّصَرُّفُ فِي شُئُونِ الشَّرِكَةِ: شىركەت ئىشلىرىنى باشقۇرۇش.

وَضَعَ شَيْئًا تَحْتَ تَصَرُّفِهِ: ئۇنىڭ باشقۇرۇشىغا قويدى، مەسئۇلىيەتنى ئۇنىڭغا يۈكلىدى.

اَلتَّصَرُّفُ فِي الضَّيْعَةِ «فِي الْقَانُونِ»: تېرىلغۇ يەر ياكى تۇرالغۇ مۈلۈك باشقۇرۇش.

نَقَلَ الْكَلَامَ بِتَصَرُّفٍ: سۆزنى ئۆزگەرتىپ تەرجىمە قىلدى.

تَصَرُّفَاتُ الزَّمَانِ: زاماننىڭ بالايىئاپەتلىرى ۋە مۇسىبەتلىرى.

تَصْرِيحٌ ج تَصْرِيحَاتٌ و تَصَارِيحُ: بايانات، خىتابنامە؛ رۇخسەتنامە، ئىجازەتنامە؛ باياناتنامە؛ رۇخسەت قىلماق، ئىجازەت قىلماق.

أَدْلَى بِالتَّصْرِيحِ: باياناتنى ئېلان قىلدى.

تَصْرِيحٌ بِالْمُرُورِ: قاتناش ئىجازەتنامىسى.

«تَصْرِيحُ الزَّعِيمِ السِّيَاسِيِّ بِمَوْقِفِ حِزْبِهِ:» سىياسى داھىينىڭ پارتىيىسىنىڭ مەيدانى توغرىسىدىكى باياناتى.

اَلتَّصْرِيحُ الدَّوْلِيُّ لِحُقُوقِ الْإِنْسَانِ: خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق خىتابنامىسى.

تَصْرِيفٌ ج تَصَارِيفُ: يۆتكەش، ئالماشتۇرۇش، ئۆزگەرتىش.

تَصْرِيفُ الْكَلِمَةِ: سۆز تۈرلەش، سىغىلىرىنى چىقىرىش.

تَحْتَ التَّصْرِيفِ: ۋاكالىتەن ساتماق.

تَصْرِيفُ الْفِعْلِ: پېئىلنىڭ تۈرلىنىشى.

تَصْرِيفُ الْبَضَائِعِ: مال ساتماق.

تَصْرِيفُ الدَّهْرِ: زاماننىڭ بالايىئاپەتلىرى.

تَصْرِيفُ الْمِيَاهِ: سۇنى چىقىرىۋېتىمەك، سۇ قويماق.

تَصْرِيفُ الْوَرَمِ: ئىششىقنى ياندۇرۇش، ئىششىقنى تۈگىتىش، ئىششىقنى قايتۇرۇش.

عِلْمُ التَّصْرِيفِ: مورفولوگىيە.

تَصَارِيفُ الدَّهْرِ: زاماننىڭ بالايىئاپەتلىرى ۋە مۇسىبەتلىرى.

تَصَارِيفُ الْمُفَاوَضَاتِ: سۆھبەت بۇرۇلۇشى.

تَصَرَّمَ يَتَصَرَّمُ تَصَرُّمًا: ئۈزۈلدى، تۈگىدى، ئاياغلاشتى.

تَصَرَّمَ الْوَقْتُ: ۋاقىت ئۆتتى.

تَصَعَّبَ يَتَصَعَّبُ تَصَعُّبًا الْأَمْرُ: قىيىنلاشتى، تەسلەشتى.

تَصَعَّبَ الْأَمْرَ: ئىشنى قىيىن ھېسابلىدى.

تَصَعَّبَ مَعَهُ: تەڭلىكتە قويدى، قىيىنچىلىققا سالدى.

تَصَعَّبَ وُجُودُ الْعَمَلِ الْيَوْمَ: بۈگۈن خىزمەت تېپىش قىيىنلىشىپ كەتتى.

«تَصَعَّبَ الطَّالِبُ الْمُشْكِلَةَ الرِّيَاضِيَّةَ»: ئوقۇغۇچى تەنھەرىكەتنى مۇشكۇل كۆردى.

تَصَعَّدَ يَتَصَعَّدُ تَصَعُّدًا: ئۆرلىدى، يۇقىرى كۆتۈرۈلدى؛ پارغا ئايلاندى.

تَصَعَّدَ النَّفَسُ: نەپەس ئېلىش قىيىنلاشتى.

تَصَعَّدَ السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق پارغا ئايلاندى.

تَصَعَّدَ الْجَبَلَ: تاغقا ياماشتى، ئۆرلىدى.

تَصَعَّدَتْ أَنْفَاسُ الْمُحْتَضَرِ: سەكراتتىكى ئادەمنىڭ نەپىسى قىيىنلاشتى.

«يَتَصَعَّدُ الْمَاءُ فِي الدَّرَجَةِ الْمِائَةِ»: سۇ يۈز گىرادۇستا پارغا ئايلىنىدۇ.

تَصَعَّدَ الْمُتَسَلِّقُ قِمَّةَ الْجَبَلِ: تاغقا چىققۇچى تەنھەرىكەتچىسى تاغ چوققىسىغا چىقتى.

تَصَعَّرَ يَتَصَعَّرُ تَصَعُّرًا: ھاكاۋۇرلۇق بىلەن چىرايىنى تۈردى، چىرايىنى پۈرۈشتۈردى.

تَصَعْلَكَ يَتَصَعْلَكُ تَصَعْلُكًا الشَّخْصُ: يوقسۇل بولۇپ قالدى، نامرات بولۇپ قالدى، نامراتلىشىپ كەتتى.

تَصَغَّرَ يَتَصَغَّرُ تَصَغُّرًا: كىچىكلىدى، قورۇلدى.

تَصْغِيرٌ: ئەركىلەتمە ئىسىمغا ئايلاندۇرماق، كىچىكلەتمەك؛ ئازايتماق، كىچىكلىتىش ۋە مېھرىبانلىقنى ياكى يېقىنلىقنى بىلدۈرۈش (بىر ئىسىمنىڭ مۇئەييەن بىر ئىسىمغا ئۆزگەرتىشكە قارىتىلىدۇ).

اِسْمُ التَّصْغِيرِ (فِي الصَّرْفِ): ئەركىلەتمە ئىسىم، كىچىكلەتمە ئىسىم (گىراماتىكىدا).

تَصْغِيرُ التِّمْثَالِ: ھەيكەلنى كىچىكلەتمەك.

تَصْغِيرُ الصُّورَةِ الشَّمْسِيَّةِ: فوتو سۈرەتنى كىچىكلەتمەك.

تَصَفَّحَ يَتَصَفَّحُ تَصَفُّحًا الشَّيْءَ: دىققەت بىلەن قارىدى، ئىنچىكىلىك بىلەن قارىدى، تىكىلىپ قارىدى، ئوقۇدى.

تَصَفَّحَ الْكِتَابَ: كىتاب ئوقۇدى، ۋاراقلاپ ئوقۇدى.

تَصَفَّحَ وَجْهَهُ: يۈزىگە تىكىلىپ قارىدى.

هُوَ يَتَصَفَّحُ الْقَضِيَّةَ: ئۇ مەسىلىنى ئىنچىكىلىك بىلەن بايقىماقتا.

تَصَفَّى يَتَصَفَّى تَصَفِّيًا: تىنىدى، سۈزۈلدى، ساپ بولدى.

تَصْفُوِيٌّ: تازىلىماق، پاكىزلىماق، ئادالىماق.

حَلٌّ تَصْفُوِيٌّ: تولۇق ھەل قىلماق (سىياسىي ئاتالغۇ بولۇپ، ئىسرائىلىيە بىلەن بولغان دەتالاشنى تىنچ ئۇسۇل بىلەن ھەل قىلىشقا قارىتىلىدۇ).

تَصْفِيَةٌ ج تَصْفِيَاتٌ: تىندۇرماق، سۈزۈلدۈرمەك؛ ئايرىماق، ئىلغىماق، تازىلىماق.

تَصْفِيَةُ الْأَشْغَالِ: تارقىتىۋەتمەك؛ ئېنىقلىماق؛ كارخانىنى تارقىتىۋەتمەك.

عَرَبَةُ تَصْفِيَةٍ: يۈك ۋاگونى، يۈك ئاپتوموبىلى.

مَأْمُورُ التَّصْفِيَةِ: (مال ـ مۈلۈكنى ۋەيران بولۇپ كېتىشتىن) ساقلىغۇچى، ئىدارە قىلغۇچى.

تَصْفِيَةُ الْمِيَاهِ: سۇنى سۈزۈلدۈرمەك.

تَصْفِيَةُ الْحُبُوبِ: ئاشلىقنى چەكلىمەك.

«تَصْفِيَةُ الْخِلَافَاتِ بَيْنَ الْأَشِقَّاءِ»: قېرىنداشلار ئارىسىدىكى ئىختىلاپلارنى تۈگەتمەك.

تَصْفِيَةُ الْحِسَابَاتِ: ھېساباتنى ئېنىقلىماق.

تَصْفِيَةُ الدُّيُونِ: قەرزنى ئېنىقلىماق.

uyghurkitap.com

اَلتَّصْفِيَةُ الْقَضَائِيَّةُ «فِي القَانُونِ» : بىرەر سودىگەر ياكى شىركەتنىڭ قەرزىنى تۆلەش ئۈچۈن مال-مۈلكىنى ساتقۇزۇش تەدبىرى.

إِمْتِحَانُ التَّصْفِيَةِ: تاللاش ئىمتىھانى.

تَصْفِيَةٌ جَسَدِيَّةٌ: جىسمانىي جەھەتتىن يوقىتىش.

تَصْفِيَةُ الْقَوَاعِدِ الْعَسْكَرِيَّةِ: ھەربىي بازىلارنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش.

تَصْفِيَةُ كَأْسِ الْعَالَمِ فِي كُرَةِ الْقَدَمِ: خەلقئارا پۇتبول لوڭقىسىنى تالىشىش.

تَصْفِيرٌ: ئىسقىرتماق، ئۇشتەك چالماق.

تَصْفِيقٌ: چاۋاك چالماق.

اَلتَّصْفِيقُ الْحَارُّ: گۈلدۈراس ئالقىش ياڭراتماق، قىزغىن چاۋاك چالماق.

تَصَقَّرَ يَتَصَقَّرُ تَصَقُّرًا الشَّخْصُ: قارچۇغا بىلەن ئوۋ ئوۋلىدى.

تَصْقِيعٌ: مۇزلاپ قالماق، توڭلاپ قالماق.

تَصْقِيعُ الْمَشْرُوبَاتِ فِي الصَّيْفِ: يازدا ئىچىملىكلەرنى مۇزلىتىش.

صُنْدُوقُ التَّصْقِيعِ فِي الثَّلاَّجَةِ: توڭلاتقۇدىكى توڭلىتىش ساندۇقى.

تَصَلْصَلَ يَتَصَلْصَلُ تَصَلْصُلاً: تاراقشىدى، تاراقلىدى.

تَصَلَّبَ يَتَصَلَّبُ تَصَلُّبًا: قاتتى، چىڭىدى.

تَصَلَّبَ فِي الْكِفَاحِ: كۈرەشتە تاۋلىنىپ چىڭىدى، قاتتىق سۆڭەك بولدى.

تَصَلَّبَ عُوْدُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ ياغىچى قاتتىق بولدى.

تَصَلَّبَ الشَّخْصُ فِي الرَّأْيِ: پىكرىدە چىڭ تۇردى.

تَصَلَّبَ فِي مَوْقِفِهِ السِّيَاسِيِّ: سىياسىي مەيداندا چىڭ تۇردى.

تَصَلُّبٌ: قاتماق، قېتىپ كەتمەك.

تَصَلُّبُ الثَّلْجِ: قارنىڭ قېتىپ قېلىشى.

تَصَلُّبُ الْمَعْدَنِ السَّائِلِ: سۇيۇق مەدەننىڭ ئۇيۇپ قېلىشى.

تَصَلُّبٌ فِي الرَّأْيِ وَالْمَوْقِفِ: پىكىر ۋە مەيداندا چىڭ تۇرماق.

تَصَلُّبُ الشَّرَايِينِ: ئارتېرىيە قېتىش كېسىلى، قان تومۇر قېتىش كېسەللىكى.

تَصَلَّحَ يَتَصَلَّحُ تَصَلُّحًا: ياخشىلاندى، ئىسلاھ قىلىندى، تۈزىتىلدى.

تَصَلَّقَ يَتَصَلَّقُ تَصَلُّقًا: پو ئاتتى، لاپ ئۇردى، ئۆزىنى داڭلىدى، ماختاندى، كۆپتۈردى، چوڭ گەپ قىلدى.

تَصَلَّى يَتَصَلَّى تَصَلِّيًا بِنَارِ الْإِضْطِهَادِ: قاتتىق زىيانكەشلىككە ئۇچرىدى.

تَصَلَّى النَّارَ: ئوت سۇندى، ئوتقا قاقلاندى.

تَصْلِيحٌ: ئىسلاھ قىلماق، رېمونت قىلماق، ئوڭشىماق، ياخشىلىماق، تۈزەتمەك، ئوڭلىماق.

تَصْلِيحُ الْبَيْتِ: ئۆينى تۈزەشتۈرمەك.

تَصْلِيحُ الْقَنَوَاتِ: قانالالارنى ئوڭشىماق.

تَصْلِيحُ الْإِمْتِحَانِ: ئىمتىھاننى ئىسلاھ قىلماق.

تَصْلِيحُ الْأَرْضِ: تۇپراقنى ياخشىلىماق.

تَصْلِيحَاتٌ كُلِّيَّةٌ: چوڭ رېمونتچىلىق، چوڭ ئىسلاھات، چوڭ رېمونت قىلماق، ئومۇمىيۈزلۈك تۈزەش.

تَصْمِيغٌ: يېلىم سۈرمەك (بەزى توقۇلمىلارنى پۇختىلاش ئۈچۈن يېلىملىماق).

تَصْمِيغُ الْكَتَّانِ: زىغىر پاختىلىدىن توقۇلغان رەختكە يېلىم سۈرمەك.

تَصْمِيمٌ ج تَصْمِيمَاتٌ وَتَصَامِيمُ: پىلان.

«هَذَا الْجِسْرُ مِنْ تَصْمِيمِ الْمُهَنْدِسِ الْفُلاَنِيِّ»: بۇ كۆۋرۈك پالانى ئىنژېنېرنىڭ لايىھىسىدە سېلىنغان.

تَصْمِيمٌ: پىلانلىماق، لايىھىلىمەك، قارار قىلماق.

تَصَنَّعَ يَتَصَنَّعُ تَصَنُّعًا: دورىدى، تەقلىد قىلدى، سۈنئىي تۇس بەردى، بېزىدى، ياساندى.

تَصَنَّعَ الْعَطْفَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا يالغان مېھرىبانلىق قىلدى.

تَصَنَّعَ فِي لِبَاسِهِ: كىيىم-كېچەكتە ياسالمىلىق قىلدى.

تَصَنَّعَ الْجُنُونَ: ساراڭنى دورىدى، ساراڭدەك بولۇۋالدى، ساراڭ قىياپىتىگە كىرىۋالدى.

تَصَنَّعَ الْإِبْتِسَامَةَ: ساختا كۈلدى.

تَصَنَّعَتِ الْبِلَادُ: مەملىكەت سانائەتلەشتى.

تَصَنَّعَ الْإِقْلِيمُ الْجَنُوبِيُّ: جەنۇبىي رايون سانائەتلەشتى.

تَصَنَّعَ الشَّخْصُ: ياسالمىلىق قىلىپ ئۆزىدە يوق نەرسىلەرنى بار قىلىپ كۆرسەتتى.

تَصَنَّعَ الْكَرَمَ: مەرد بولۇۋالدى، سېخى بولۇۋالدى.

تَصَنَّعَ فِي كَلَامِهِ: چوڭقۇر مەنىلىك سۆزلىدى.

تَصَنَّعَ الْخَطِيبُ: ناتىق ئۇستىلىق بىلەن سۆزلىدى.

تَصَنُّعٌ: دورىماق، تەقلىد قىلماق؛ ياسالما ھەرىكەت قىلماق، ياسالمىلىق قىلماق، ساختا قىياپەتكە كىرىۋالماق.

بِلَا تَصَنُّعٍ: ھېچقانداق ياسالمىلىق قىلماستىن.

تَصَنُّعِيٌّ: سۈنئىي، ياسالما، ساختا.

تَصْنِيعٌ: سانائەتلەشتۈرمەك.

تَصْنِيعُ أَقَالِيمِ الشِّمَالِ: شىمالىي رايونلارنى سانائەتلەشتۈرمەك.

تَصْنِيعُ الْبِلَادِ النَّامِيَةِ: تەرەققىي قىلىۋاتقان دۆلەتلەرنى سانائەتلەشتۈرۈش.

تَقُومُ مِصْرُ الْآنَ بِتَصْنِيعِ الْأَسْلِحَةِ الثَّقِيلَةِ: مىسىر ھازىر ئېغىر تىپتىكى قوراللارنى ياسىماقتا.

تَصْنِيفٌ: تۈرگە بۆلمەك، تۈرگە ئايرىماق؛ ئىجاد قىلماق، يازماق؛ تۈزمەك.

تَصْنِيفُ الْعُلُومِ: ئىلىملارنى تۈرلەرگە ئايرىماق.

تَصْنِيفٌ ج تَصَانِيفُ و تَصْنِيفَاتٌ: ئەسەر، يېزىپ قالدۇرۇلغان كىتاب.

اَلتَّصَانِيفُ الْعِلْمِيَّةُ فِي الْقُرُونِ الْوُسْطَى: ئوتتۇرا ئەسىرلەردىكى ئىلمىي ئەسەرلەر.

تَصْنِيفَةٌ ج تَصْنِيفَاتٌ: تۈر، خىل.

تَصَوَّبَ يَتَصَوَّبُ تَصَوُّبًا: چۈشتى، تۆۋەنلىدى.

«تَصَوَّبَ الْمَاءُ مِنَ الْجَبَلِ»: سۇ تاغدىن چۈشتى.

تَصَوَّرَ يَتَصَوَّرُ تَصَوُّرًا الشَّيْءَ: تەسەۋۋۇر قىلدى، پەرەز قىلدى، كۆز ئالدىغا كەلتۈردى.

تَصَوَّرَ لَهُ الشَّيْءُ: خىيالىغا كەلدى.

تَصَوَّرَ الْحَادِثَ: ۋەقەنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى.

تَصَوَّرَ مَرَاحِلَ الْمَشْرُوعِ: پىلاننىڭ باسقۇچلىرىنى پەرەز قىلدى.

أَمْرٌ لَا يَتَصَوَّرُهُ الْعَقْلُ: تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدىغان ئىش، ئەقىل يەتمەيدىغان ئىش.

تَصَوُّرٌ: تەسەۋۋۇر قىلماق، قىياس قىلماق، كۆز ئالدىغا كەلتۈرمەك، خىيال قىلماق.

تَصَوُّرٌ ج تَصَوُّرَاتٌ: تەسەۋۋۇر.

شَيْءٌ لَا يُمْكِنُ تَصَوُّرُهُ: تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن بولمايدىغان نەرسە.

تَصَوُّرِيٌّ: غايىۋى، خىيالىي.

تَصَوُّرِيَّةٌ (فِي الْفَلْسَفَةِ): سەزگۈلى بولمايدىغان ھەقىقەتلەر، ھەقىقەت پەقەت كۆڭۈلدىلا مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ، دەيدىغان بىر خىل پەلسەپىۋى مەزھەپ.

تَصَوَّفَ يَتَصَوَّفُ تَصَوُّفًا الشَّخْصُ: سوپى بولدى، سوپىزم يولىغا ماڭدى، تەسەۋۋۇپنى قوبۇل قىلدى.

تَصَوُّفٌ: سوپى بولماق، سوپىزم يولىغا ماڭماق، تەرىقەتكە كىرمەك، تەسەۋۋۇپ.

عِلْمُ التَّصَوُّفِ: تەسەۋۋۇپ ئىلمى، سوپىزم.

تَصَوَّنَ يَتَصَوَّنُ تَصَوُّنًا الشَّخْصُ مِنَ الْمَعَايِبِ: ئۆزىنى نۇقسانلاردىن ساقلىدى.

«تَصَوَّنَتِ الْفَتَاةُ الْعَفِيفَةُ»: ئىپپەتلىك قىز ئۆزىنى پاك ساقلىدى.

تَصَوَّنَ الشَّيْءَ: ساقلاشنى ئۆز ئۈستىگە ئالدى.

تَصَوَّنَ عُقُودَ أَخِيهِ: قېرىندىشىنىڭ توختاملىرىغا ئەمەل قىلىشنى ئۈستىگە ئالدى.

تَصْوِيبٌ ج تَصْوِيبَاتٌ: خاتانى توغرىلىماق.

تَصْوِيبُ لَحْنِ التَّلَامِيذِ: ئوقۇغۇچىلارنىڭ تەلەپپۇز خاتالىقىنى تۈزىتىش.

تَصْوِيبُ الْأَخْطَاءِ الْمَطْبَعِيَّةِ: مەتبەئە خاتالىقىنى تۈزىتىش.

تَصْوِيتٌ: ۋارقىرىماق، توۋلىماق، سورەن سالماق؛ ئاۋاز بەرمەك.

اَلتَّصْوِيتُ عَلَى انْتِخَابِ الرَّئِيسِ: رەئىس سايلاشقا ئاۋاز بەرمەك.

uyghurkitap.com

لَهُ حَقُّ التَّصْوِيْتِ: ئۇ، ئاۋاز بېرىش هوقۇقىغا ئىگە.

إِمْتَنَعَ عَنِ التَّصْوِيتِ: ئاۋاز بېرىشتىن ۋاز كەچتى.

تَصْوِيتُ الْإِنْتِخَابِ: سايلامغا ئاۋاز بەرمەك، سايلام بېلىتى تاشلىماق.

تَصْوِيرٌ ج تَصَاوِيرُ: رەسىم سىزماق، سۈرەتلىمەك، تەسۋىرلىمەك؛ رەسىم، هەيكەل، سۈرەت.

اَلتَّصْوِيرُ الشَّمْسِيُّ: فوتو سۈرەت.

آلَةُ التَّصْوِيْرِ الشَّمْسِيِّ: فوتو ئاپپارات.

آلَةُ التَّصْوِيْرِ السِّيْنَمَاءِ الْفُوتُوغْرَافِيِّ: كىنوغا ئېلىش ئاپپاراتى، سىنئالغۇ.

تَصْوِيْرُ لَوْحَةٍ زَيْتِيَّةٍ: ماي بوياق رەسىم.

اَلتَّصْوِيْرُ الْأَشِعَّاعِيُّ: رېنتىگىن ئارقىلىق ئىچكى ئەزالارنى رەسىمگە تارتىش.

تَصْوِيرَةٌ ج تَصْوِيرَاتٌ و تَصَاوِيْرُ: كارتىنا، سىزما رەسىم، سۈرەت.

تَصَيَّدَ يَتَصَيَّدُ تَصَيُّدًا: ئوۋ قىلدى، ئوۋ ئوۋلىدى، هىيلە بىلەن تۇتىۋالدى، ئوۋغا چىقتى.

تَصَيَّدَ الثَّعْلَبَ: تۈلكىنى ئوۋلىدى.

تَصَيَّدَ الْفُرْصَةَ: پۇرسەتنى غەنىمەت بىلدى.

تَصَيَّدَ أَخْطَاءَهُ: خاتالىقىنى سۈرۈشتۈردى ۋە مۇبالىغىلەشتۈردى.

تَصَيَّفَ يَتَصَيَّفُ تَصَيُّفًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا يازنى ئۆتكۈزدى، يازلىدى.

تَصَيُّفٌ: يازلىماق، يازنى ئۆتكۈزمەك، سالقىنلىماق.

تَضَاءَلَ يَتَضَاءَلُ تَضَاؤُلاً: كېمەيتتى، قىسقارتتى؛ كېمەيدى، قىسقاردى، ئازلاپ كەتتى، كىچىكلەپ كەتتى، تۈگۈلدى، قورۇلۇپ قالدى.

«تَضَاءَلَ عَدَدُ الطُّلَّابِ فِي الْمَدَارِسِ الْأَهْلِيَّةِ» : يەرلىك مەكتەپلەردە ئوقۇغۇچىلارنىڭ سانى ئازلاپ كەتتى.

«يَتَعَالَى عَلَى مَرْؤُوسِيهِ كَأَنَّهُ السَّيِّدُ الْعَظِيْمُ وَيَتَضَاءَلُ لِرَئِيْسِهِ كَأَنَّهُ الْعَبْدُ الذَّلِيْلُ» : قول ئاستىدىكىلەرگە خۇددى چوڭ باشلىقتەك چوڭچىلىق قىلىدۇ، باشلىقىنىڭ ئالدىدا خۇددى خار قۇلدەك تۈگۈلۈپ كېتىدۇ.

تَضَاءَلَ نُفُوذُهُ: ئۇنىڭ نوپۇزى ئاجىزلاشتى، پەسەيدى؛ تەسىرى كىچىكلەپ كەتتى، نوپۇزى كىچىكلەپ كەتتى.

تَضَاءَلَ الشَّيْءُ: قورۇلۇپ قالدى، تۈگۈلدى، تۈگۈلىۋالدى.

تَضَاؤُلٌ: ۋىجىك، جىۋەك، ئاجىز.

تَضَاحَكَ يَتَضَاحَكُ تَضَاحُكًا: كۈلۈشتى، كۈلگەن قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَضَادَّ يَتَضَادُّ تَضَادًّا الْأَمْرَانِ: بىر - بىرى بىلەن قارشىلاشتى، بىر - بىرى بىلەن توقۇنۇشتى.

تَضَادٌّ: قارشىلاشماق، زىتلەشمەك، قارشى تۇرماق، ئاقابىل تۇرماق.

«تَقَارَنَ بَعْضُ الْأُمُورِ أَوِ الْأَشْيَاءِ بِالتَّضَادِّ كَالسَّوَادِ و الْبَيَاضِ و الْمَوْتِ والْحَيَاةِ وَ الَّيْلِ و النَّهَارِ» : بەزى ئىش ياكى بەزى شەيئىلەردە قارا بىلەن ئاق، ئۆلۈم بىلەن هايات ۋە كېچە بىلەن كۈندۈز قاتارلىقلارغائوخشاش قارىمۇ قارشى تەرەپلەر سېلىشتۇرۇلىدۇ.

تَضَادٌّ «فِي عِلْمِ اللُّغَةِ» : بىر سۆزنىڭ قارىمۇ قارشى ئىككى خىل مەنىنى بىلدۈرۈشى (مەسىلەن، «مَوْلَى» دېگەن سۆز خوجايىن دېگەن مەنىنىمۇ، قۇل دېگەن مەنىنىمۇ بىلدۈرىدۇ).

تَضَارَبَ يَتَضَارَبُ تَضَارُبًا الشَّخْصَانِ: ئۇرۇشتى، سوقۇشتى، ئېلىشتى، مۇشتلاشتى، ياقا سىقىشتى.

«تَضَارَبَتْ بَيْنَ جَوَانِحِهِ مَشَاعِرُ الْأَسَفِ وَ الْحَيْرَةِ وَ الْقَلَقِ» : ئەپسۇسلىنىش ۋە تېڭىرقاش ۋە ئارامسىزلىق تۇيغۇلىرى ئۇنىڭ قەلبىنى ئورىۋالدى.

تَضَارَبَتِ الْأَرَاءُ: پىكىرلەر خىلمۇ خىل بولدى، پىكىرلەر بىر يەردىن چىقمىدى.

تَضَارُبٌ: زىت، زىت كەلمەك؛ ئۇرۇلماق، سوقۇلماق؛ زەربە بەرمەك؛ تېگىپ كەتمەك؛ توقۇنۇش، قارشىلىق، زىددىيەت.

تَضَارِيسُ اَلْوَاحِدَةُ تَضْرِيسٌ: يەريۈزىدىكى ئېگىز - پەس جايلار، دۆڭ، تومپىيىپ چىققان، يەر، ئېگىزلىك، ئوي - دۆڭ، ئويمانلىق.

تَضَارِيسُ الْوَجْهِ: يۈزدىكى قورۇقلار.

تَضَارِيسُ جُغْرَافِيَّةٌ: يەر تۈزۈلۈشى، يەر شارائىتى.

تَضَاعَفَ يَتَضَاعَفُ تَضَاعُفًا الْعَدَدُ: سان ھەسسىلەپ ئاشتى، ئىككى باراۋەر ئاشتى، سان ئىككى قاتلاندى.

«يُمْكِنُكَ أَنْ تُرْسِلَهَا كَبَرْقِيَّةٍ مُسْتَعْجَلَةٍ وَ لَكِنَّ أُجْرَتَهَا تَتَضَاعَفُ»: سەن تېز سۈرئەتلىك تېلېگرام يوللىساڭ بولىدۇ، بىراق ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەسسىلەپ ئىش ھەققى تۆلىنىدۇ.

«تَضَاعَفَ عَدَدُ الْمُتَعَلِّمِيْنَ مِنَ الْكِبَارِ بَعْدَ الْبَدْءِ بِحَمْلَةِ مُكَافَحَةِ الْأُمِّيَّةِ»: ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش ھەرىكىتى باشلانغاندىن كېيىن چوڭلاردىن ئوقۇغۇچىلارنىڭ سانى ھەسسىلەپ كۆپەيدى.

«خَشِيَ أَنْ يَضِيعَ الْبَيْتُ فِيتَضَاعِيْفِالْقَصِيْدَةِ»: بېيتنىڭ قەسىدە قۇرلىرى ئارىسىدا يوقاپ كېتىشىدىن ئەنسىرىدى.

تَضَاغَطَ يَتَضَاغَطُ تَضَاغُطًا: قىستاشتى.

تَضَاغَنَ يَتَضَاغَنُ تَضَاغُنًا: ئاداۋەت ساقلاشتى، ئۆچەكەشتى، ئۆچمەنلىك قىلىشتى.

تَضَافَرَ يَتَضَافَرُ تَضَافُرًا الْقَوْمُ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا قارشى ياردەملەشتى، ھەمكارلاشتى.

«تَضَافَرَتْ عَوَامِلُ عِدَّةٌ عَلَى سُقُوطِ الْخِلاَفَةِ و فِي مُقَدِّمَتِهَا الْفَسَادُ»: خەلىپىلىكنىڭ يىمىرىلىشىنىڭ بىرقانچە ئامىلى بولۇپ، ئۇنىڭ بىرىنچىسى چىرىكلىكتۇر.

«لاَبُدَّ مِنْ تَضَافُرِ الْجُهُودِ لِإِنْجَازِ مِثْلِ هَذَا الْمَشْرُوعِ الْعَظِيْمِ»: مۇشۇنىڭغا ئوخشاش ئۇلۇغۋار پىلاننى ئەمەلىيلەشتۈرۈش ئۈچۈن تىرىشچانلىقلارنىڭ بارلىقىنى ئىشلىتىش كېرەك.

تَضَامَّ يَتَضَامُّ تَضَامًّا الْقَوْمُ: توپلاشتى، قوشۇلۇشتى، جەم بولۇشتى، بىرلەشتى، يىغىلدى.

تَضَامَّ عَلَى كَذَا: ئۆز ئىچىگە ئالدى، تەركىبىدە بولدى، ئىچىدە بولدى.

تَضَامَّ مَعَهُ: بىللە قاتناشتى.

«لاَنَسْتَطِيعُ بُلُوغَ أَهْدَافِنَاإِلاَّ بِالتَّضَامِّ»: پەقەت بىرلىشىش ئارقىلىقلا كۆزلىگەن مەقسىتىمىزگە يېتەلەيمىز.

تَضَامَنَ يَتَضَامَنُ تَضَامُنًا: كاپالەتلىك قىلىشتى، ھۆددە قىلىشتى، بىرلىككە كېلىشتى.

تَضَامُنٌ: ھەمكارلىق، بىرلىك، بىرلەشمەك، ئورتاق مەسئۇل بولۇش.

بِتَضَامُنٍ: ھەمكارلىشىش بىلەن، ئورتاقلىشىش بىلەن.

تَضَامُنٌ إِجْتِمَاعِيٌّ: ئىجتىمائىي ھەمكارلىق.

«تَنُصُّ إِتِّفَاقِيَّةُ التَّضَامُنِ الْعَرَبِيِّ عَلَى إِيْمَانِ الْحُكُومَةِ الْمُتَعَاقِدَةِ بِضَرُورَةِ التَّضَامُنِ لِلدِّفَاعِ عَنْ حُقُوقِ الْعَرَبِ»: ئەرەب ھەمكارلىق ئىتتىپاقى كېلىشىم تۈزگەن ھۆكۈمەتلەرنىڭ ئەرەبلەرنىڭ ھوقۇقىنى قوغداش زۆرۈرلىكىگە ئىشىنىشنى قارار قىلىدۇ.

«يَجِبُ أَنْ تَسُودَ رُوحُ التَّضَامُنِفِيالْمُجْتَمَعِ»: جەمئىيەتتە بىرلىك روھى ئۈستۈنلۈك قازىنىشى كېرەك.

«مِنَ الْحَاجَاتِ الرَّئِيْسِيَّةِ لِلْمُجْتَمَعِ الْعَرَبِيِّ تَوْثِيقُ عُرَى تَضَامُنِهِ»: ئەرەب جەمئىيىتىنىڭ ئاساسىي ئېھتىياجى ئۇنىڭ بىرلىك ئالاقىسىنى كۈچەيتىشتىن ئىبارەت.

تَضَامُنًا مَعَهُ: بىرلىك يۈزىسىدىن، ھەمكارلىق يۈزىسىدىن.

«أَضْرَبَ الْعُمَّالُ تَضَامُنًا مَعَ أَقْرَانِهِمْ»: ئىشچىلار ئۆزلىرىنىڭ قاياشلىرى بىلەن بولغان ھەمكارلىق يۈزىسىدىن ئىش تاشلىدى.

بِالتَّضَامُنِ: ئورتاق، بىرلىكتە، بىللە.

عُرَى التَّضَامُنِ: ھەمكارلىق مۇناسىۋىتى.

تَضَامُنِيٌّ: بىرلىككە مەنسۇپ، ھەمكارلىققا مەنسۇپ.

عَمَلٌ تَضَامُنِيٌّ: بىرلىك ھەرىكىتى، ھەمكارلىشىپ ئىشلەش.

تَضَامُنِيَّةٌ: بىرلىك روھى.

تَضَايُفٌ: ئىككى نەرسىنىڭ بىرىنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىغا يەنە بىرىنىڭ سەۋەب بولۇشى (ئاتا ـ بالىلىققا ئوخشاش)؛ تارلىق، تارلاشماق.

تَضَايَقَ يَتَضَايَقُ تَضَايُقًا فُلاَنٌ: تىت ـ تىت

uyghurkitap.com

بولدى، بىئارام بولدى، ئىچى پۇشتى، ئازابلاندى، ئەنسىرىدى، خاتىرجەم بولالمىدى، تەشۋىشلەندى.

تَضَايَقَ فِيهِ: رايى يېنىپ كەتتى، كۆڭلى ياندى، زېرىكتى.

تَضَايَقَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن كۆڭلى ياندى، ئىچى پۇشتى.

تَضَايَقَ الْقَوْمُ: بىر - بىرىدىن زېرىكىشتى، قىستاشتى.

تَضَايَقَ مَالِيًّا: قولى قىسقا بولۇپ قالدى.

تَضَايَقَ عَاطِفِيًّا: ئىچى پۇشۇپ بىئارام بولدى، ئىچى تىت - تىت بولدى.

تَضَجَّرَ يَتَضَجَّرُ تَضَجُّرًا: ئەنسىرىدى، تەشۋىش قىلدى، تىت - تىت بولدى، بىئارام بولدى، ئازابلاندى؛ زېرىكتى.

تَضَحَّكَ يَتَضَحَّكُ تَضَحُّكًا: كۈلدى، كۈلۈشتى.

تَضَحَّى يَتَضَحَّى تَضَحِّيًا: ناشتا قىلدى، ئەتىگەنلىك تاماق يېدى؛ كۈن چىققۇچە ئۇخلىدى، ناشتىغىچە ئۇخلىدى.

تَضَحْضَحَ يَتَضَحْضَحُ تَضَحْضُحًا السَّرَابُ: تومۇز يالتىرىدى، ۋال - ۋۇل قىلدى، جىلۋىلەندى، چاقنىدى، ياندى، كۆيدى، پىلىلدىدى، پارقىرىدى.

تَضْحِيَةٌ ج تَضْحِيَاتٌ: ئۆزىنى بېغىشلىماق، جان پىدا قىلماق، قۇربان بەرمەك؛ قۇربانلىق بەرمەك؛ پىداكارلىق.

تَضْحِيَةُ الذَّاتِ: ئۆزىنى بېغىشلىماق، ئۆزىنى قۇربان قىلماق، جان پىدا قىلماق.

«قَدَّمَ شَعْبُ الْجَزَائِرِ تَضْحِيَاتٍ جَسِيمَةً مِنْ أَجْلِ تَحْقِيقِ اسْتِقْلَالِهِ»: ئالجىرىيە خەلقى ئۆزىنىڭ مۇستەقىللىقىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن زور قۇربانلىقلارنى بەردى.

تَضَخَّمَ يَتَضَخَّمُ تَضَخُّمًا: چوڭايدى، كېڭەيدى، زورايدى، يوغىنىدى؛ بايلىق كۆپەيدى.

تَضَخَّمَتْ ثَرْوَتُهُ: بايلىقى كۆپەيدى.

تَضَخُّمٌ: چوڭايماق، كېڭەيمەك، ئۆسمەك، ئاشماق، يېغىلىپ قالماق.

«أَدَّى التَّضَخُّمُ الْجَامِحُ إِلَى الْإِنْخِفَاضِ الْمُسْتَمِرِّ فِي الْقُوَّةِ الشِّرَائِيَّةِ لِدُخُولِ السَّوَادِ الْأَعْظَمِ مِنَ النَّاسِ»: جىددىي پۇل پاخاللىقى كۆپچىلىك كىشىلەرنىڭ سېتىۋېلىش كۈچىنىڭ ئۈزلۈكسىز تۆۋەنلەپ كېتىشىنى كەلتۈرۈپ چىقاردى.

تَضَخُّمُ الْإِنْتَاجِ: مەھسۇلاتنىڭ ئېشىپ قېلىشى، ئىشلەپچىقىرىلغان مەھسۇلاتلارنىڭ ئېھتىياجدىن كۆپلەپ ئېشىپ قېلىشى.

تَضَخُّمٌ نَقْدِيٌّ: پۇل پاخاللىقى.

تَضَخُّمٌ مَالِيٌّ: پۇلنىڭ پاخاللىنىشى.

تَضَخُّمُ الْقَلْبِ: يۈرەك كېڭەيمەك، يۈرەكنىڭ كېڭىيىشى.

تَضَخُّمٌ مَرَضِيٌّ: بەك سەمرىپ كەتمەك.

تَضَخُّمِيٌّ: چوڭىيىشقا مەنسۇپ، كېڭىيىشكە مەنسۇپ.

تَضَخُّمِيَّةٌ: پۇل پاخاللىقى.

«تَتَعَرَّضُ إِقْتِصَادِيَّاتُ الدُّوَلِ الصِّنَاعِيَّةِ الْكُبْرَى لِمَوْجَاتٍ تَضَخُّمِيَّةٍ عَاتِيَةٍ»: چوڭ سانائەت دۆلەتلىرىنىڭ ئىقتىسادى كەسكىن پۇل پاخاللىقى دولقۇنىغا دۇچ كەلمەكتە.

تَضَرَّبَ يَتَضَرَّبُ تَضَرُّبًا الشَّيْءُ: داۋالغۇدى، چايقالدى، تەۋرەندى، پۇلاڭلىدى، ئىرغاڭلىدى، مىدىرلىدى، ھەرىكەتلەندى.

تَضَرَّجَ يَتَضَرَّجُ تَضَرُّجًا الْخَدُّ: مەڭزى قىزىرىپ كەتتى.

تَضَرَّجَ بِالدَّمِ: قانغا مىلەندى.

تَضَرَّجَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ياساندى.

تَضَرَّرَ يَتَضَرَّرُ تَضَرُّرًا: زىيانغا ئۇچرىدى، زىيان تارتتى.

«تَتَضَرَّرُ مَصَالِحُ النَّاسِ بِسَبَبِ الْحَرْبِ»: ئۇرۇش تۈپەيلىدىن كىشىلەرنىڭ مەنپەئىتى زىيانغا ئۇچرايدۇ.

تَضَرَّعَ يَتَضَرَّعُ تَضَرُّعًا إِلَيْهِ وَلَهُ: ئىتائەت قىلدى، بويسۇندى، باش ئەگدى؛ يېلىندى، يالۋۇردى.

«فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ» (قرآن): ئۇلارنى ئاللاھقا تەۋبە قىلىپ يېلىنسۇن دەپ نامراتلىق ۋە ئاغرىق - سىلاق بىلەن جازالىدۇق.

«نَتَضَرَّعُ إِلَى اللّٰهِ أَنْ يُجَنِّبَ الْأُمَّةَ شَرَّ الْأَعْدَاءِ» : پۈتۈن ئۈممەتنى دۈشمەنلەرنىڭ يامانلىقىدىن ساقلاشنى ئاللاھتىن يالۋۇرۇپ تىلەيمىز.

تَضَرَّعَ إِلَى اللّٰهِ: ئۆتۈنۈپ سورىدى، چىن كۆڭلىدىن تەلەپ قىلدى؛ ئاللاھقا يالۋۇرۇپ دۇئا قىلدى.

تَضَرَّمَ يَتَضَرَّمُ تَضَرُّمًا النَّارُ: ئوت ياندى، كۆيدى.

تَضَرَّمَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئاچچىقلاندى، ئۇنىڭدىن غەزەپلەندى.

تَضْرِيسٌ ج تَضَارِيسُ: يەر ئۈستىدىكى دۆڭ، تومپىيىپ چىققان يەر، ئېگىزلىك، ئوي ـ دۆڭ، ئويمانلىق.

تَضَعْضَعَ يَتَضَعْضَعُ تَضَعْضُعًا: ئاجىزلىدى، ماجالى قالمىدى، ھالىدىن كەتتى، ماغدۇرسىزلاندى؛ بويسۇندى، خار بولدى، ئازلىدى.

تَضَعْضَعَ جِسْمُهُ: ئۇنىڭ بەدىنى ئاجىزلاشتى، زەئىپلەشتى.

تَضَعْضَعَ مَالُهُ: مېلى ئازلاپ كەتتى.

تَضَعَّرَ يَتَضَعَّرُ تَضَعُّرًا وَجْهُهُ: يۈزى ئورۇقلاپ كەتتى، ياداپ كەتتى.

تَضْعِيفٌ ج تَضَاعِيفُ: زىيادىلەتمەك، ئىككى قاتلىماق؛ ئاجىزلاشتۇرماق.

تَضَاعِيفُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ قۇرلار ئارىسىدىكى شەرھى.

تَضَلَّعَ يَتَضَلَّعُ تَضَلُّعًا الرَّجُلُ: توشتى، تولدى؛ تويدى، تويۇندى، قاندى.

تَضَلَّعَ مِنَ الْعِلْمِ: ئىلىم ئىگىلىدى، پۇختا بىلدى، تولۇق ئىگىلىدى.

تَضْلِيلٌ: ئازدۇرماق، ئېزىقتۇرماق، يولدىن چىقارماق، ئاداشتۇرماق، قايمۇقتۇرماق.

«قَامَ بِعَمَلِيَّةِ تَضْلِيلٍ لِلْعَدُوِّ» : ئۇ دۈشمەننى قايمۇقتۇرۇش ھەرىكىتىنى ئېلىپ باردى.

تَضَمَّخَ يَتَضَمَّخُ تَضَمُّخًا بِالطِّيبِ: خۇش پۇراق ئىشلەتتى، خۇش پۇراق چاچتى.

تَضَمَّدَ يَتَضَمَّدُ تَضَمُّدًا: يۆگەلدى، ئورالدى، تېڭىلدى.

تَضَمَّرَ يَتَضَمَّرُ تَضَمُّرًا وَجْهُهُ: يۈزى ياداپ كەتتى، ئورۇقلاپ كەتتى.

تَضَمَّنَ يَتَضَمَّنُ تَضَمُّنًا الْوِعَاءُ و نَحْوُهُ الشَّيْءَ: قاچا ئۆز ئىچىگە ئالدى، تەركىبىدە بولدى، ئىچىدە بولدى، سىغدۇردى.

«تَضَمَّنَتْ قَصَائِدُهُ عَنْ فِلَسْطِينَ إِحْسَاسَهُ الْعَمِيقَ بِمَأْسَاةِ قَوْمِهِ» : ئۇنىڭ پەلەستىن توغرىسىدا يازغان قەسىدىلىرى خەلقىنىڭ تراگېدىيىسىگە بولغان چوڭقۇر ھېسسىياتىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

تَضَمَّنَتِ الْعِبَارَةُ مَعْنًى: ئىبارەت مەنىنى بىلدۈردى.

«يَتَضَمَّنُ جَدْوَلُ الْأَعْمَالِ عَشْرَةَ مَوْضُوعَاتٍ» : ئىش جەدۋىلى ئون مەزمۇننى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

تَضْمِينٌ: ئۆز ئىچىگە ئالماق (بىر بېيىتنىڭ قاپىيىسى يەنە بىر بېيىتنىڭ قاپىيىسىگە مۇناسىۋەتلىك بولماق؛ شېئىر ياكى نەسىر يازغۇچىنىڭ بىرەر ئايەت ياكى ھەدىسنى ۋە ياكى باشقا شېئىرنىڭ بىرەر بېيىتىنى لەفزەن ۋە مەنەن نەقلى قىلىپ ئېلىشى)

تَضَوَّأَ يَتَضَوَّأُ تَضَوُّءًا الشَّيْءَ: قاراڭغۇدا تۇرۇپ يورۇقلۇقتىكى نەرسىنى كۆردى.

تَضَوَّرَ يَتَضَوَّرُ تَضَوُّرًا: دەرد ـ ئەلەم ياكى ئاچلىقتىن مولاق ئاتتى، جان تالاشتى، سەكراتقا چۈشتى.

«إِنَّ قَلْبِي لَيَتَصَدَّعُ حِينَ أُفَكِّرُ بِأَنَّ فَرِيقًا مِنَ الْخَلْقِ يَتَضَوَّرُ جُوعًا وَفِي وُسْعِي أَنْ أُسَاعِدَهُ» : مەن ياردەم قىلالايدىغان تۇرۇپ، بىر بۆلۈك خەلقنىڭ ئاچلىقتىن ئۆلەي دەپ قېلىۋاتقانلىقىنى ئويلىغىنىمدا، ھەقىقەتەنمۇ مېنىڭ يۈرىكىم پارە ـ پارە بولۇپ كېتىدۇ.

تَضَوَّعَ يَتَضَوَّعُ تَضَوُّعًا الْمِسْكُ: ئىپار ھىدى ئەتراپىنى بىر ئالدى، پۇرىقى تارالدى.

تَضَوَّعَ الرَّائِحَةُ: ھىد تارقالدى.

تَضَيَّفَ يَتَضَيَّفُ تَضَيُّفًا: مېھمان قىلدى، كۈتۈۋالدى، كۈتتى.

تَضَيَّقَ يَتَضَيَّقُ تَضَيُّقًا: تار بولدى، تارلاشتى.

تَضْيِيقُ الرِّبَاطِ: چىڭىتماق، زەنجىرلىمەك، ئېلىپ قويماق، ئەتمەك، تۇگمىلىمەك.

تَضْيِيقٌ: تارايتماق، تارلاشتۇرماق؛ سىقىماق، باسماق، زۇلۇم قىلماق.

تَضْيِيقُ الْخِنَاقِ: بوزەك قىلماق، ئانى تاپماق، ئەزمەك، جەبىر قىلماق، زۇلۇم قىلماق.

تَطَابَقَ يَتَطَابَقُ تَطَابُقًا الشَّخْصَانِ: ماس كەلدى، باراۋەر بولدى.

تَطَابَقَ الشَّيْئَانِ: تەڭلەشتى، ئوخشاش بولدى، باراۋەر بولدى، ماس كەلدى.

تَطَابَقَ الْقَوْمُ: بىرلىككە كەلدى.

تَطَابُقٌ: ئۇيغۇنلاشماق، ماسلاشماق، مۇۋاپىقلاشماق، ماس كەلمەك.

تَطَابُقٌ «فِي الرِّيَاضَةِ»: ئوخشاش، تەڭ، باراۋەر، مۇۋاپىق.

تَطَاحَنَ يَتَطَاحَنُ تَطَاحُنًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا قىرغىن قىلىشتى، دۈشمەنلەشتى، ئۆچەكەشتى.

تَطَارَحَ يَتَطَارَحُ تَطَارُحًا الشَّيْءَ: ئالماشتۇرۇشتى.

تَطَارَحَ الْحَدِيثَ: پاراڭلاشتى، مۇزاكىرە قىلىشتى.

تَطَارَحَ الْعِلْمَ: ئىلىم - پەن توغرىسىدا مۇھاكىمە قىلىشتى.

تَطَارَشَ يَتَطَارَشُ تَطَارُشًا: گاس بولۇۋالدى.

تَطَاعَنَ يَتَطَاعَنُ تَطَاعُنًا وَ طِيعَانًا: بىر - بىرىنى قىرىشتى، بىر - بىرىنى ئۆلتۈرۈشتى، نەيزىلەشتى.

تَطَامَنَ يَتَطَامَنُ تَطَامُنًا: ساڭگىلىدى، پەسلىدى، تۆۋەنلىدى.

تَطَاوَلَ يَتَطَاوَلُ تَطَاوُلًا: سوزۇلدى، ئۇزۇن بولدى.

«فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ» «قرآن»: ئۇلارنىڭ ئۆمرى ئۇزۇن بولدى.

تَطَاوَلَ عَلَى فُلَانٍ: چېقىلدى، دەخلى - تەرۇز قىلدى، تاجاۋۇز قىلدى.

تَطَاوَلَ إِلَى ...: (كۆرۈش ئۈچۈن بوينىنى) ... غا، گە سوزدى.

تَطَاوَلَ أَعْنَاقُهُمْ: كۈتۈپ ئىنتىزار بولدى، بويۇنلىرىنى سوزۇپ قارىدى.

يَتَطَاوَلُ النَّاسُ فِي الْبُنْيَانِ: كىشىلەر بەس - بەس بىلەن ئۆي - ئىمارەت سېلىشماقتا.

تَطَاوُلٌ: ئۇزارماق، سوزۇلماق.

تَطَايَرَ يَتَطَايَرُ تَطَايُرًا الشَّيْءُ: چېچىلىپ كەتتى، تاراپ كەتتى، يېيىلىپ كەتتى.

«تَتَطَايَرُ الثُّلُوجُ فِي الْهَوَاءِ»: قار هاۋادا ئۇچۇپ يۇرمەكتە.

«تَطَايَرَ قَلْبِي مِنْ أَجْلِكَ»: سېنىڭ ئۈچۈن كۆڭلۈم پەرىشان بولدى.

تَطَايَرَ الشَّرَرُ: ئوت ئۇچقۇنى چاچرىدى.

تَطَايَرَ وَرَقُ الشَّجَرِ: دەرەخ غازاڭلىرى چېچىلدى، دەرەخ غازاڭلىرى چۈشۈپ كەتتى.

تَطَأْطَأَ يَتَطَأْطَأُ تَطَأْطُأً: پەس بولدى.

تَطَأْطَأَ رَأْسُهُ: بېشى پەس بولدى.

تَطَأْمَنَ يَتَطَأْمَنُ تَطَأْمُنًا: ساڭگىلىدى، تۆۋەنلىدى، پەسلىدى.

تَطَبَّبَ يَتَطَبَّبُ تَطَبُّبًا الرَّجُلُ: دوختۇرلۇقنى بىلمەي تۇرۇپ دوختۇر بولۇۋالدى، دوختۇرلۇق دەۋاسى قىلدى؛ داۋالىدى؛ دوختۇرلۇق قىلدى.

تَطَبَّعَ يَتَطَبَّعُ تَطَبُّعًا بِطِبَاعٍ مُعَيَّنٍ: مەلۇم بىر خاراكتېرنى ئۆزىگە سىڭدۈرۈۋالدى، ئۆزىگە يۇقتۇرۇۋالدى، تەسىرگە ئۇچرىدى، يۇقۇملاندى.

«تَطَبَّعَ الطِّفْلُ بِطِبَاعِ وَالِدِهِ»: بالا ئۆزىگە ئاتىسىنىڭ خاراكتېرىنى سىڭدۈرۈۋالدى.

تَطَبُّعٌ: سىڭدۈرمەك، ئۆزلەشتۈرمەك.

اَلتَّطَبُّعُ الثَّقَافِيُّ: مەدەنىيەتنى سىڭدۈرۈۋالماق.

تَطَبَّقَ يَتَطَبَّقُ تَطَبُّقًا: يېپىلدى، سولاندى.

تَطَبَّقَ الْبِنَاءُ: قۇرۇلۇش كۆمتۈرۈلدى، غۇلاپ چۈشتى، ئۆرۈلدى، بىتچىت بولدى، يىمىرىلدى، گۇمران بولدى.

تَطَبَّلَ يَتَطَبَّلُ تَطَبُّلًا الْبَطْنُ: قورساق ئىششىپ قالدى، مەيدە (ئاشقازان) كۆپتى.

تَطَبُّلٌ «فِي الطِّبِّ»: قورساق ئىششىماق.

تَطْبِيقٌ: ئەمەلىيلەشتۈرمەك، ئىشقا ئاشۇرماق، يولغا قويماق، ئەمەلگە ئاشۇرماق، ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزمەك، ماسلاشتۇرماق، ئۇيغۇنلاشتۇرماق، ئىشلەتمەك، تەتبىق قىلماق، قوللانماق، مەسىلىلەرنى ئىلمىي ياكى قانۇنى ۋە گراماتىكىلىق قائىدىگە بويسۇندۇرماق، ئەمەلىيەت.

«رَغْمَ أَنَّ هَذَا الْإِقْتِرَاحَ مَعْقُولٌ مِنَ النَّاحِيَةِ

التَّطْرِيَّةِ إِلاَّ أَنَّهُ سَيَكُونُ مِنَ الصَّعْبِ وَضْعُهُ مَوْضِعَ التَّطْبِيقِ» : بۇ تەكلىپ نەزەرىيە جەھەتتىن مۇۋاپىق بولسىمۇ، لېكىن ئۇنى يولغا قويۇش قىيىن.

«اَلتَّطْبِيقُ الْمَلْمُوسُ لِلثَّوْرَةِ» : ئىنقىلابنىڭ كونكرېت ئەمەلىيىتى.

تَطْبِيقُ التَّعْلِيمَاتِ: تەلىماتلارنى ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزمەك.

بِالتَّطْبِيقِ عَلَى: بىنائەن، ئاساسەن، بويىچە.

اَلتَّطْبِيقُ الثَّوْرِيُّ: ئىنقىلابى ئەمەلىيەت.

تَطْبِيقُ الشَّيْءِ عَلَى غَيْرِهِ: بىر نەرسىنى باشقىغا تەتبىقلىماق.

تَطْبِيقًا لِـ: ئاساسەن، بىنائەن، بويىچە.

تَطْبِيقَاتٌ: مەشىق، كۆنۈكمە، تاپشۇرۇق.

تَطْبِيقِيٌّ: ئەمەلىي بولغان، ئۇيغۇن بولغان، ماس كېلىدىغان.

نَظَرِيًّا وَ تَطْبِيقِيًّا: نەزەرىيە ۋە ئەمەلىيەت جەھەتتىن.

اَلْعُلُومُ التَّطْبِيقِيَّةُ: ئەمەلىي پەن.

اَلْفُنُونُ التَّطْبِيقِيَّةُ: ئەمەلىي پەن.

تَطَحَّنَ يَتَطَحَّنُ تَطَحُّنًا الْقَمْحُ: بۇغداي ئۇن بولدى.

تَطَرَّبَ يَتَطَرَّبُ تَطَرُّبًا: خۇشاللىقتىن سىلكىندى، خۇشاللاندى، خۇشال بولدى، شادلاندى.

تَطَرَّقَ يَتَطَرَّقُ تَطَرُّقًا: چەكتىن ئېشىپ كەتتى، نورماللىقتىن ئۆتۈپ كەتتى.

تَطَرَّقَ يَتَطَرَّقُ تَطَرُّقًا إِلَيْهِ: ئىزدىدى، ئىزدەندى، ئىنتىلدى؛ يېتىپ كەلدى؛ سىڭدى، شورالدى؛ كېسىپ ئۆتتى.

تَطَرَّقَ فِي الْحَدِيثِ: سۆزلەشتى، سۆھبەتلەشتى، پاراڭلاشتى.

تَطَرَّقَ إِلَيْهِ الْكَلَامَ عَنْ: گەپنى بۇرىدى.

«تَطَرَّقَ الْمُتَكَلِّمُ إِلَى مَوْضُوعِ كَذَا» : سۆزلىگۈچى پالانى تېمىدا توختالدى.

تَطَرَّقَ إِلَيْهِ الْعَطَبُ: ئۇ ئۆلدى.

تَطَرَّقَ الْيَأْسُ إِلَى نَفْسِهَا: ئۈمىدسىزلەندى، نائۈمىد بولدى.

تَطَرَّقَ الشَّكُّ إِلَى فِكْرِهِ: شەكلەندى، گۇمانلاندى، گۇمان تۇغۇلدى.

تَطَرَّمَ يَتَطَرَّمُ تَطَرُّمًا فِي الْكَلَامِ: نېمە دېيىشنى بىلمەي قالدى؛ سۆغۇرۇۋېلىندى، يۇلۇۋېلىندى.

تَطْرِيزٌ: كەشتە، كەشتىلەش.

«هَذِهِ الْقِطْعَةُ مِنَ التَّطْرِيزِ جَذَّابَةٌ جِدًّا» : بۇ كەشتە تولىمۇ چىرايلىق.

«هِوَايَتِي هِيَ التَّطْرِيزُ» : مېنىڭ قىزىقىدىغىنىم گۈل كەشتىلەش.

تَطَعَّمَ يَتَطَعَّمُ تَطَعُّمًا: تېتىپ كۆردى، تەمىنى تېتىدى.

تَطْعِيمٌ: ئەملىمەك، ئوكۇل سالماق؛ ئەزا يۆتكىمەك (تېبابەتتە)؛ ئۇلىماق (دەرەخنى)

تَطَفَّلَ يَتَطَفَّلُ تَطَفُّلًا: چاقىرىلمىغان مېھمان بولۇپ قاتناشتى؛ كىچىك بالا بولۇۋالدى، كىچىك بالىلارنىڭ قىلىقىنى ئۆزلەشتۈرۈۋالدى.

تَطَفَّلَ عَلَى الطَّبِيبِ: دوختۇرغا كۆرۈندى.

تَطَفَّلَ عَلَى الْقَوْمِ: چاقىرىلمىغان مېھمان بولدى، كۈتمىگەن مېھمان بولدى، ئوسۇپلا كىردى.

تَطَفُّلٌ: چاقىرىلمىغان مېھمان بولماق، كۈتمىگەن مېھمان بولماق.

تَطَلَّبَ يَتَطَلَّبُ تَطَلُّبًا: موھتاج بولدى، ھاجىتى چۈشتى، تەلەپ قىلدى.

«يَتَطَلَّبُ الْوَضْعُ عَمَلاً سَرِيعًا» : ۋەزىيەت تېز ئىشلەشكە موھتاج.

تَطَلَّعَ يَتَطَلَّعُ تَطَلُّعًا إِلَيْهِ: قارىدى، نەزەر تاشلىدى، بىلدى، چۈشەندى.

تَطَلَّعَ فِيهِ: قارىدى، نەزەر تاشلىدى.

تَطَلَّعَ إِلَى الشَّيْءِ: تەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى، ئارزۇ قىلدى، ئۈمىد قىلدى.

تَطَلَّعَ فِي وُجُوهِ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ يۈزىگە قارىدى.

تَطَلَّعَ إِلَى لِقَاءِ صَدِيقِهِ: دوستلىرى بىلەن ئۇچرىشىشقا ئىنتىزار بولدى.

تَطَلَّعَ إِلَى حَيَاةٍ أَفْضَلَ: تېخىمۇ ياخشى تۇرمۇشقا ئىنتىلدى.

تَطَلَّقَ يَتَطَلَّقُ تَطَلُّقًا: چىرايى ئېچىلىپ كەتتى، خۇش چىراي بولدى، چىرايىدىن خۇشاللىق چىقىپ تۇردى.

تَطَمَّسَ يَتَطَمَّسُ تَطَمُّسًا: يوقالدى، تۈگىدى، قىرىپ تاشلاندى.

تَطَهَّرَ يَتَطَهَّرُ تَطَهُّرًا: پاكلاندى، تازىلاندى، يۇيۇلدى، پاك بولدى.

«فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ» ‹قرآن›: ئۇنىڭدا (گۇناھلاردىن) پاك بولۇشنى سۆيىدىغان كىشىلەر بار. ئاللاھ (ئىچكى ۋە تاشقى جەھەتتىن) پاك بولغۇچىلارنى دوست تۇتىدۇ.

تَطْهِيرٌ: پاكلىماق، تازىلىماق.

مَحَطَّةُ التَّطْهِيرِ: دېزىنفېكسىيە قىلىش پونكىتى.

تَطَوَّحَ يَتَطَوَّحُ تَطَوُّحًا: قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى.

تَطَوَّحَ فِى الْبِئْرِ: قۇدۇققا چۈشۈپ كەتتى.

تَطَوَّحَ فِي الْبِلاَدِ: سەرگەردان بولۇپ يۈردى، سەرسان بولۇپ يۈردى.

تَطَوَّرَ يَتَطَوَّرُ تَطَوُّرًا: تەرەققىي قىلدى، راۋاجلاندى، بىر باسقۇچتىن يەنە بىر باسقۇچقا ئۆتتى، تەرەققىي تاپتى.

«تَطَوَّرَتِ الْأَسْلِحَةُ الْفَتَّاكَةُ تَطَوُّرًا مُخِيفًا»: قىرغۇچى قوراللار قورقۇنچلۇق دەرىجىدە تەرەققىي قىلدى.

تَطَوُّرٌ ج تَطَوُّرَاتٌ: تەرەققىي تاپماق، تەرەققىي قىلماق؛ تەرەققىيات.

تَطَوُّرٌ عُضْوِيٌّ: ئەزالارنىڭ يېتىلىشى، ئورگانىزملارنىڭ تەرەققىي قىلىشى.

تَطَوُّرُ الْعَلاَئِقِ الْإِجْتِمَاعِيَّةِ: ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلەرنىڭ تەرەققىياتى.

«حَدَثَتْ تَطَوُّرَاتٌ خَطِيرَةٌ عَلَى الْمَوْضُوعِ»: ماۋزۇدا مۇھىم ئۆزگىرىشلەر بولدى.

تَطَوُّرَاتٌ مُرْتَقَبَةٌ: كۆز ئالدىدىكى تەرەققىياتلار.

تَطَوُّرِيٌّ: تەرەققىياتقا مەنسۇپ، تەرەققىي.

نَظَرِيَّةٌ تَطَوُّرِيَّةٌ: تەدرىجى تەرەققىيات نەزەرىيىسى.

تَطَوَّسَ يَتَطَوَّسُ تَطَوُّسًا: ماختاندى، كۆز ـ كۆز قىلدى، ھەممە يەردە ئۆزىنى كۆرسىتىپ يۈردى.

تَطَوَّعَ يَتَطَوَّعُ تَطَوُّعًا: پىدائىي بولدى، بىر ئىشنى قىلىشقا ئىختىيارىي مەيدانغا چىقتى، ئىئانە قىلدى.

«فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَخَيْرٌ لَهُ» ‹قرآن›: كىمكى فىدىيىنى (بەلگىلەنگەن مىقداردىن) ئارتۇق بەرسە، بۇ ئۆزى ئۈچۈن ياخشىدۇر.

تَطَوَّعَ بِالْعَمَلِ: ئىختىيارىي ئەمگەك قىلدى.

«تَطَوَّعَ كَثِيرٌ مِنَ الشَّبَابِ لِلْخِدْمَةِ فِي الْجَيْشِ»: نۇرغۇن ياشلار ئەسكەرلىككە ئۆز ئىختىيارىي بىلەن قاتناشتى.

تَطَوَّفَ يَتَطَوَّفُ تَطَوُّفًا بِالشَّيْءِ وَفِيهِ وَحَوْلَهُ: تاۋاپ قىلدى.

تَطَوَّقَ يَتَطَوَّقُ تَطَوُّقًا: غۇژمەك بولۇۋالدى، تۈگۈلۈۋالدى؛ بويۇنچاق سېلىۋالدى.

تَطَوَّقَتِ الْحَيَّةُ: يىلان تۈگۈلۈۋالدى.

تَطَوَّلَ يَتَطَوَّلُ تَطَوُّلاً عَلَيْهِ: ياخشىلىق قىلدى، خەير ـ ئېھسان قىلدى.

تَطَوَّى يَتَطَوَّى تَطَوِّيًا الْأَفْعَى: يىلان تۈگۈلۈۋالدى.

تَطَوَّى الْحَبْلُ: ئارغامچا چىگىشلىشىۋالدى.

تَطَوَّى الشَّيْءُ: يۆگىلىۋالدى.

تَطْوِيرُ التَّقَالِيْدِ الْمَجِيْدَةِ: شانلىق ئەنئەنىلەرنى جارى قىلدۇرۇش.

تَطْوِيلٌ: ئۇزارتماق، سوزماق.

فِي هَذَا الْكِتَابِ تَطْوِيلٌ: بۇ كىتاب ئۇزۇن يېزىلغان.

تَطَيَّبَ يَتَطَيَّبُ تَطَيُّبًا بِالطِّيْبِ: خۇش پۇراق ئىشلەتتى، خۇش پۇراق چاچتى.

تَطَيَّرَ يَتَطَيَّرُ تَطَيُّرًا بِهِ أَوْ مِنْه: شۇم پال ئالدى، شۇملۇق ھېس قىلدى.

«إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ» ‹قرآن›: بىز سىلەردىن شۇم پال ئالدۇق.

تَظَاءَبَ يَتَظَاءَبُ تَظَاؤُبًا الرَّجُلاَنِ: قايچا قۇدا بولدى.

تَظَارَفَ يَتَظَارَفُ تَظَارُفًا: قىزىقچى بولۇۋالدى؛ نازاكەتلىك بولۇۋالدى؛ مەدەنىي بولۇۋالدى؛ پاراسەتلىك بولۇۋالدى.

تَظَافَرَ يَتَظَافَرُ تَظَافُرًا الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: ئۆزئارا ھەمكارلاشتى، ئۆزئارا ياردەملەشتى.

تَظَالَمَ يَتَظَالَمُ تَظَالُمًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا زۇلۇم قىلىشتى، زۇلۇم سالدى، بىر - بىرىنى خورلاشتى، بىر - بىرىنى بوزەك قىلدى، ئۆزئارا زىيانكەشلىك قىلىشتى.

تَظَاهَرَ يَتَظَاهَرُ تَظَاهُرًا بِالْأَمْرِ: ئاشكارىلىدى، نامايەن قىلدى، كۆرسەتتى، ئىپادىلىدى؛ ئاشكارىلاندى، نامايەن بولدى، بىلدۈردى، نامايىش قىلدى.

تَظَاهَرَ الْقَوْمُ: نامايىش قىلىشتى، ياردەملەشتى، قوللاشتى، ياردەم بېرىشتى؛ يىراقلاشتى.

تَظَاهَرَ بِكَذَا: يالغان قىياپەتكە كىرىۋالدى، ئۆزىگە ساختا تۈس بەردى.

«كَانَ يَعْرِفُ كُلَّ شَيْءٍ وَلَكِنَّهُ تَظَاهَرَ بِأَنَّهُ لَايَعْرِفُ شَيْئًا»: ئۇ ھەممە نەرسىنى بىلەتتى، لېكىن ئۇ ھېچنەرسىنى بىلمەس بولۇۋالدى.

تَظَاهَرَ بِالْبُكَاءِ: يىغلىغان بولۇۋالدى.

تَظَاهَرُوا: نامايىش قىلىشتى.

«تَظَاهَرَ الطُّلَّابُ اِحْتِجَاجًا عَلَى اعْتِقَالِ أَحَدِ زُمَلَائِهِمْ»: ئوقۇغۇچىلار بىر ساۋاقدىشىنىڭ قولغا ئېلىنغانلىقىغا نارازىلىق بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن نامايىش قىلىشتى.

تَظَرَّفَ يَتَظَرَّفُ تَظَرُّفًا: ئەقىل - پاراسەتلىك بولۇۋالدى، مەدەنىي ئىشلار بىلەن شۇغۇللاندى؛ نازاكەتلىك بولۇۋالدى.

تَظَلَّلَ يَتَظَلَّلُ تَظَلُّلًا الشَّخْصُ: سايىدا تۇردى؛ سالقىنلايدىغان جاي قىلدى.

تَظَلَّلَ بِظِلِّ الدَّوْلَةِ: دۆلەتنىڭ ھىمايىسىگە ئېرىشتى.

تَظَلَّمَ يَتَظَلَّمُ تَظَلُّمًا مِنْهُ: ئەرز قىلدى، شىكايەت قىلدى، زارلىدى، ئاغرىندى، دەرد تۆكتى، رەنجىدى، ئۇنىڭدىن دادلاندى.

«لَمْ يَجِدْ اَحَدًا يَتَظَلَّمُ إِلَيْهِ»: ئۇ دادلايدىغان بىرەر ئادەم تاپالمىدى.

تَظَلُّمٌ ج تَظَلُّمَاتٌ: شىكايەت، شىكايەت قىلىش.

قَدَّمَ تَظَلُّمًا: شىكايەتنامە سۇندى.

تَظَنَّنَ يَتَظَنَّنُ تَظَنُّنًا: ئويلاندى، پىكىر قىلدى، مۇلاھىزە قىلدى، پىكىر يۈرگۈزدى.

تَظَنَّى يَتَظَنَّى تَظَنِّيًا: ئويلاندى، پىكىر قىلدى، مۇلاھىزە قىلدى، پىكىر يۈرگۈزدى.

تَعَاتَبَ يَتَعَاتَبُ تَعَاتُبًا الشَّخْصَانِ: ئەيىبلەشتى، كايىشتى، تاپا - تەنە قىلىشتى.

تَعَادَلَ يَتَعَادَلُ تَعَادُلًا: تەڭلىشىپ قالدى، تەڭلەشتى، ماسلاشتى.

تَعَادَلَ الْفَرِيْقَانِ فِي الْمُبَارَاةِ: مۇسابىقىدە ئىككى تەرەپ تەڭلىشىپ قالدى.

تَعَادُلٌ: مۇۋاپىق كەلمەك، ماس كەلمەك، بىردەك، تەڭپۇڭلۇق، تەكشىلىك، مۇۋازىنەت.

بِالتَّعَادُلِ: تەڭ بولماق، تەڭلىشىپ قالماق، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن.

تَعَادُلُ الْمِيْزَانِيَّةِ: خام چوت تەڭپۇڭلىقى.

تَعَادُلُ الْكَفَّةِ: تارازا تەخسىلىرىنىڭ تەڭپۇڭلىقى.

«اِسْفَرَّالْإِقْتِرَاعُ عَنْ تَعَادُلِ الْأَصْوَاتِ»: تاشلانغان چەك ئاۋازلارنىڭ تەڭپۇڭلىقىنى بىلدۈردى.

تَعَادَى يَتَعَادَى تَعَادِيًا الْقَوْمُ: تاجاۋۇز قىلىشتى، دۈشمەنلەشتى، ئۆچەكەشتى.

تَعَادَى الرَّجُلُ: يىراقلاشتى.

تَعَاذَلَ يَتَعَاذَلُ تَعَاذُلًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا ئەيىبلەشتى، ئۆز ئارا كايىشتى، ئۆزئارا تاپا - تەنە قىلىشتى.

تَعَارَجَ يَتَعَارَجُ تَعَارُجًا: توكۇر بولۇۋالدى، توكۇردەك ماڭدى.

تَعَارَضَ يَتَعَارَضُ تَعَارُضًا: توقۇنۇشتى، قارىمۇ قارشى كەلدى.

تَعَارَضَ مَعَ كَذَا: خىلاپلىق قىلدى.

تَعَارَضَتِ الْمَصَالِحُ: مەنپەئەتلەر توقۇنۇشتى.

«هَذَا الْعَمَلُ يَتَعَارَضُ مَعَ الْقَانُونِ»: بۇ ئىش قانۇنغا قارىمۇ قارشى كېلىدۇ.

تَعَارُضٌ: قارىمۇ قارشى كەلمەك.

تَعَارُضُ الْآرَاءِ: پىكىر ئىختىلاپى، پىكىر قارىمۇ قارشىلىقى.

تَعَارُضُ الْمَصَالِحِ: مەنپەئەت توقۇنۇشى.

تَعَارَفَ يَتَعَارَفُ تَعَارُفًا الْقَوْمُ: قەۋم ئۆز ئارا تونۇشتى.

www.uyghurkitap.com

«كَأَنْ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ» ‹قرآن›: (ئۇلارغا دۇنيادا تۇرغان مۇددەت) كۈندۈزدە ئازغىنا ۋاقىت تۇرغاندەك قىسقا بىلىنىدۇ، ئۇلار ئۆزئارا تونۇشىدۇ.

«لَقَدْ تَعَارَفْنَا مُنْذُ عَشَرِ سَنَوَاتٍ»: بىز تونۇشقىلى 10 يىل بولدى.

تَعَارَفُوا عَلَى أَمْرٍ: بىرەر ئىشتا بىرلىككە كەلدى.

تَعَارُفْ: ئۆزئارا تونۇشماق، بىر ـ بىرىنى تونۇماق.

تَعَارَكَ يَتَعَارَكُ تَعَارُكًا الْقَوْمُ: ئۇرۇشتى، سوقۇشتى.

تَعَازَى يَتَعَازَى تَعَازِيًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا تەزىيە بىلدۈرۈشتى.

تَعَاسَةٌ: بەختسىزلىك، بىچارىلىك.

«مَا تَزَالُ نِسْبَةٌ كَبِيرَةٌ مِنَ السُّكَّانِ تَعِيشُ حَيَاةَ حِرْمَانٍ وَتَعَاسَةٍ»: ئاھالىنىڭ زور كۆپچىلىكى نامرات بەختسىز ياشايدۇ.

يَا لَلتَّعَاسَةِ: نېمىدېگەن بەختسىز.

تَعَاسَرَ يَتَعَاسَرُ تَعَاسُرًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئىش ئۇنىڭغا قىيىن بولدى، ئىش ئۇنىڭغا تەس بولدى.

«وَإِنْ تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُ أُخْرَى» ‹قرآن›: ئەگەر پىكىردە كېلىشەلمىسەڭلار ئۇنى (يەنى بالىنى) باشقا بىر ئايال ئېمىتىسۇن.

تَعَاشَرَ يَتَعَاشَرُ تَعَاشُرًا: بېرىش ـ كېلىش قىلدى، ئالاقە قىلدى، باردى ـ كەلدى قىلدى.

تَعَاضَدَ يَتَعَاضَدُ تَعَاضُدًا: ياردەم بېرىشتى، ياردەم قىلىشتى.

تَعَاضُدٌ: ھەمكارلاشماق، ياردەم بەرمەك.

جَمْعِيَّةٌ تَعَاضُدِيَّةٌ: ھەمكارلىق جەمئىيىتى.

تَعَاطَفَ يَتَعَاطَفُ تَعَاطُفًا: ئۆزئارا مېھر ـ شەپقەت قىلىشتى، ھېسداشلىق قىلىشتى، ئۆزئارا كۆيۈنۈشتى.

تَعَاطَى يَتَعَاطَى تَعَاطِيًا الشَّيْءَ: ئىستېمال قىلدى، قولىنى سوزۇپ ئالدى؛ قوبۇل قىلدى، تاپشۇرۇپ ئالدى، ئېرىشتى، ئىگە بولدى، ئالدى.

«فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطَى فَعَقَرَ» ‹قرآن›: ئۇلار بۇرادىرىنى (تۆگىنى ئۆلتۈرۈشكە) چاقىردى، ئۇ قىلىچىنى ئېلىپ تۆگىنى بوغۇزلىدى.

«لَاتَتَعَاطَى الدَّوَاءَ لِأَنَّهَا يَئِسَتْ مِنَ الصِّحَّةِ»: ئۇ ئايال ساقىيىش ئۈمىدىنى ئۈزگەنلىكتىن دورا ئىچمەيۋاتىدۇ.

تَعَاطَى الشَّخْصُ: پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ نەرسە ئېلىش ئۈچۈن قولىنى سوزدى.

تَعَاطَى الْقَوْمُ: ئۆزئارا سوۋغا بېرىشتى.

تَعَاطَى الْأَمْرَ: شۇغۇللاندى، ئىشلىدى، مەشغۇل بولدى، ئېلىپ باردى.

تَعَاطَى الصِّنَاعَةَ: كەسىپ بىلەن شۇغۇللاندى.

تَعَاطَى صِنَاعَةَ الصَّيْدَلِيَّةِ: دورىگەرلىك بىلەن شۇغۇللاندى.

تَتَعَاطَى السِّيَاسَةَ: سىياسەت بىلەن ھەپىلىشىدۇ.

تَعَاظَمَ يَتَعَاظَمُ تَعَاظُمًا الْأَمْرُ: مۇھىم بولدى، جىددىي بولدى، زور بولدى، چوڭايدى.

تَعَاظَمَ الْأَمْرُ فُلَانًا: چوڭ تۇيۇلدى، ئېغىر كەلدى.

تَعَاظَمَ الرَّجُلُ: غادىيىۋالدى، گىدىيىۋالدى، مەيدىسىنى كېرىپ ماڭدى، كۆرەڭلەپ كەتتى.

«يَتَعَاظَمُ الْخَطَرُ يَوْمًا بَعْدَ يَوْمٍ»: خەتەر كۈندىن ـ كۈنگە زورايماقتا.

تَعَاظُمْ: ئاشۇرۇۋەتمەك، مۇبالىغىلەشتۈرمەك، كۆپتۈرمەك؛ چوڭچىلىق، ھاكاۋۇرلۇق، ماختانچاقلىق.

تَعَافَى يَتَعَافَى تَعَافِيًا: ساقايدى، سالامەتلىكى ئەسلىگە كەلدى.

«أُؤَمِّلُ أَنَّهَا تَتَعَافَى عَنْ قَرِيبٍ»: ئۇنىڭ پات ئارىدا ساقىيىپ قېلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

«غَادَرَ الْمُسْتَشْفَى بَعْدَ أَنْ تَعَافَى»: ئۇ ساقايغاندىن كېيىن دوختۇرخانىدىن ئايرىلدى.

تَعَاقَبَ يَتَعَاقَبُ تَعَاقُبًا: ئارقىمۇ ئارقا ئۇلاشتى، بىر ـ بىرىگە ئۇلىشىپ كەتتى، كەينى ـ كەينىدىن كەلدى.

«تَعَاقَبَ الْجُنُودُ فِي الْحَرَاسَةِ اللَّيْلِيَّةِ»: كېچىلىك مۇھاپىزەتتە ئەسكەرلەر نۆۋەتلەشتى.

تَعَاقَبَ اللَّيْلُ وَ النَّهَارُ: كېچە بىلەن كۈندۈز

ئالماشتى، كېچە بىلەن كۈندۈز نۆۋەتلەشتى.

تَعَاقَبُوا فِي الشَّيْءِ: نۆۋەتلەشتى.

تَعَاقُبٌ: ئارقا ـ ئارقىدىن، كەينى ـ كەينىدىن، ئۈزۈلمەي.

بِالتَّعَاقُبِ: نۆۋەت بىلەن، ئارقىمۇ ئارقا، كەينىدىن ـ كەينىدىن.

«تَوَلَّى أَعْضَاءُ رِءَاسَةَ الْمَجْلِسِ بِالتَّعَاقُبِ»: ئەزالار مەجلىسكە نۆۋەت بىلەن رىياسەتچىلىك قىلدى.

تَعَاقَدَ يَتَعَاقَدُ تَعَاقُدًا مَعَهُ عَلَى الْأَمْرِ: تۈزەشتى، ئىمزالاشتى، ... بىلەن ئورناتتى.

تَعَاقُدٌ: توختام تۈزۈشمەك، شەرتنامە تۈزۈشمەك.

تَعَاقَلَ يَتَعَاقَلُ تَعَاقُلًا: ئۆزىنى ئەقىللىق ھېسابلىدى، يېتىمئاقساقاللىق قىلدى، مەمەدانلىق قىلدى.

تَعَاكَسَ يَتَعَاكَسُ تَعَاكُسًا: ئەكس ئەتتى، ئارقىغا بۇرالدى، ئۆرۈلدى، ئايلاندى، ئەكسىچە بولدى.

تَعَاكَظَ يَتَعَاكَظُ تَعَاكُظًا: شېئىر ئېيتىشتى، مۇنازىرە قىلىشتى، دەتالاش قىلىشتى، پەخىر قىلىشتى.

تَعَالَ: كەل، بېرى كەل، بۇياققا كەل.

«عِنْدَمَا تَجِدُ وَقْتًا تَعَالَ نَتَجَاذَبْ أَطْرَافَ الْحَدِيثِ»: ۋاقتىڭ بولسا كەلگىن، پاراڭلىشايلى.

تَعَالَجَ يَتَعَالَجُ تَعَالُجًا الْمَرِيضُ: كېسەل داۋالاندى، دوختۇرغا كۆرۈندى.

تَعَالَجَ الْخَصْمَانِ: ئىككى رەقىب سوقۇشتى.

تَعَالَى يَتَعَالَى تَعَالِيًا: كۆتۈرۈلدى، ئۆرلىدى، يۇكسەك بولدى، ئۆستى.

«لَا تَتَعَالَ عَلَى أَصْحَابِكَ وَإِخْوَانِكَ»: ھەمراھلىرىڭ ۋە قېرىنداشلىرىڭغا چوڭچىلىق قىلما.

تَعَالٍ: تەكەببۇرلۇق، ھاكاۋۇرلۇق، مەغرۇرلۇق.

تَعَامَلَ يَتَعَامَلُ تَعَامُلًا الْقَوْمُ: مۇئامىلە قىلىشتى، بېرىش ـ كېلىش قىلىشتى، ئالاقە قىلىشتى.

تَعَامَلَ مَعَهُ: ئۇنىڭ بىلەن مۇئامىلە قىلدى.

تَعَامُلٌ: ھەمكارلىق، ھەمكارلاشماق، ھەمكارلىشىپ ئىشلىمەك.

اَلتَّعَامُلُ الدُّوَلِيُّ: خەلقئارا ھەمكارلىق.

اَلتَّعَامُلُ بِطُرُقٍ مُخْتَلِفَةٍ: پەرقلەندۈرۈپ مۇئامىلە قىلىش ، تۈرلۈك ئۇسۇللار بىلەن مۇئامىلە قىلىش.

تَعَامَهَ يَتَعَامَهُ تَعَامُهًا: ئېزىقىپ تېڭىرقاپ قالدى، ئادىشىپ قالدى، يول تاپالماي تۇرۇپ قالدى، نىشاندىن ئېزىپ قالدى.

تَعَامَى يَتَعَامَى تَعَامِيًا: قارىغۇ بولۇۋالدى، كۆرمەس بولۇۋالدى، كۆرمەسكە سالدى.

«أَنْتَ تَتَعَامَى عَنِ الْحَقِيقَةِ»: سەن ھەقىقەتنى كۆرمەس بولۇۋالىسەن.

تَعَانَدَ يَتَعَانَدُ تَعَانُدًا: قارشىلاشتى، ئۆزئارا قارشى تۇرۇشتى، جېدەللەشتى.

تَعَانَقَ يَتَعَانَقُ تَعَانُقًا: ئۆز ئارا قۇچاقلاشتى، باغرىغا باستى.

«اِلْتَقَيَا بَعْدَ فِرَاقٍ طَوِيلٍ فَتَعَانَقَا»: ئۇزۇن ۋاقىت ئايرىلغاندىن كېيىن ئۆزئارا قۇچاقلىشىپ كەتتى.

تَعَاهَدَ يَتَعَاهَدُ تَعَاهُدًا: ئىتتىپاق تۈزۈشتى، كېلىشىم ئىمزالاشتى، كېلىشىم تۈزۈشتى، ۋەدىلەشتى.

«تَعَاهَدَ الصَّدِيقَانِ عَلَى الْحِفَاظِ عَلَى السِّرِّ»: ئىككى دوست سىر ساقلاشقا كېلىشتى.

تَعَاهُدٌ: پۈتۈم، كېلىشىم، شەرتنامە.

تَعَاهُدِيٌّ: شەرتنامىنىڭ، كېلىشىمنىڭ، پۈتۈمنىڭ، بىتىمنىڭ، ئىتتىپاقداشلىق.

دَوْلَةٌ تَعَاهُدِيَّةٌ: ئىتتىپاقداش دۆلەت.

تَعَاوَرَ يَتَعَاوَرُ تَعَاوُرًا: قەرز بېرىشتى، ئۆز ئارا ئۆتنە بېرىم قىلىشتى، ئۆز ئارا ئارىيەت ئېلىشتى.

«تَعَاوَرَ هَذَا الْكِتَابَ كَثِيرٌ مِنَ الْأَيْدِي»: بۇ كىتاب نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ قولىدىن ئۆتتى، بۇ كىتاب قولدىن ـ قولغا ئۆتتى.

تَعَاوَنَ يَتَعَاوَنُ تَعَاوُنًا: ھەمكارلاشتى، ئۆزئارا ياردەملەشتى.

«وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ» «قرآن»: ياخشى ئىشقا ۋە تەقۋادارلىققا ياردەملىشىڭلار ، گۇناھقا ۋە

uyghurkitap.com

زۇلۇمغا ياردەملەشمەڭلار.

تَعَاوَنَ الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: ھەمكارلاشتى، بىر ـ بىرىگە ياردەملەشتى.

«تَتَعَاوَنُ أُسْرَتُنَا مَعَ الْجِيرَانِ»: ئائىلىمىز قوشنىلار بىلەن ھەمكارلىشىپ تۇرىدۇ.

تَعَاوُنٌ: ھەمكارلاشماق، ياردەملەشمەك.

شَرِكَةُ التَّعَاوُنِ: ھەمكارلىق شىركىتى.

رُوحُ التَّعَاوُنِ: ھەمكارلىشىش روھى.

تَعَاوُنِيٌّ: كوپىراتسىيىلىشىش، ھەمكارلىقنىڭ، كوپىراتىپنىڭ.

اِتِّحَادٌ تَعَاوُنِيٌّ: ھەمكارلىشىش بىرلەشمىسى.

اِنْتَاجٌ تَعَاوُنِيٌّ: ھەمكارلىشىپ ئىشلەپچىقىرىش.

تَعَاوُنِيَّةٌ: كوپىراتسىيىلەشتۈرمەك، كوپىراتسىيىلەشمەك، كوپىراتسىيە، كوپىراتىپ.

جَمْعِيَّةُ التَّعَاوُنِيَّةِ الزِّرَاعِيَّةِ: يېزا ئىگىلىك كوپىراتىپى.

جَمْعِيَّةٌ تَعَاوُنِيَّةٌ: ھەمكارلىق جەمئىيىتى.

تَعَاوُنِيَّاتُ الْبَيْعِ وَالشِّرَاءِ: تەمىنات سودا كوپىراتىپى.

تَعَاوُنِيَّاتٌ لِلْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش كوپىراتىپى.

تَعَاوَى يَتَعَاوَى تَعَاوِيًا الْكَلْبُ: ئىت ھاۋشىدى.

تَعَايَدَ يَتَعَايَدُ تَعَايُدًا: ئۆزئارا ھېيتلاشتى، ئۆزئارا بايراملىرىنى تەبرىكلەشتى.

تَعَايَرَ يَتَعَايَرُ تَعَايُرًا: ئەيىبلەشتى، ئەيىبىنى ئاچتى.

تَعَايَشَ يَتَعَايَشُ تَعَايُشًا: بىرگە ياشىدى، بىرلىكتە ياشىدى، ئىناق ياشىدى.

تَعَايُشٌ: بىرگە ياشىماق، بىللە ياشىماق.

اَلتَّعَايُشُ السِّلْمِيُّ بَيْنَ الدُّوَلِ: دۆلەتلەر ئارا تىنچلىقتا بىللە ياشاش.

تَعَايَقَ يَتَعَايَقُ تَعَايُقًا: ناھايىتى پۇزۇر كىيىندى.

تَعِبَ يَتْعَبُ تَعَبًا: چارچىدى، ھاردى؛ ئەمگەك قىلدى، مېھنەت قىلدى.

«اَلطَّمُوحُ لَا يَتْعَبُ مِنَ الْمُثَابَرَةِ عَلَى عَمَلِهِ»: ئىرادىلىك ئادەم ئۆز ئىشىدا چىڭ تۇرۇشتىن چارچاپ قالمايدۇ.

تَعَبٌ: ھارماق، چارچىماق، جاپا چەكمەك.

«لَقَدْ سِرْتُ طِوَالَ الْيَوْمِ فِي شِعَابِ الْجَبَلِ وَلَكِنَّنِي لَا أَشْعُرُ بِالتَّعَبِ»: تاغنىڭ يولىدا كۈنبويى مېڭىپ چارچاش ھېس قىلمىدىم.

«لَمْ يَكُنِ التَّعَبُ يُشْغِلُ بَالَهُ قَدْرَ خَوْفِهِ مِنْ أَنْ تَذْهَبَ أَتْعَابُهُ سُدًى»: ئۇنىڭ ئەس ـ يادى چارچاپ كېتىشتە ئەمەس، چەككەن جاپا ـ مۇشەققەتلىرىنىڭ بىكار كېتىشىدىن ئەنسىرەشتە ئىدى.

تَعِبٌ. تَعْبَانُ: چارچىغان، ھارغۇچى.

تَعْبِئَةٌ: قوزغىماق، سەپەرۋەر قىلماق، ھەرىكەتلەندۈرمەك.

تَعْبِئَةُ الْجَيْشِ: ئارمىيىنى سەپەرۋەر قىلماق، ئەسكەر توپلىماق، ئەسكەر يىغماق.

تَعْبِئَةٌ عَامَّةٌ: ئومۇمىي سەپەرۋەرلىك، دۆلەتنىڭ ھەربىي ۋە ئىقتىسادىي جەھەتتىن ئۇرۇشقا تەييارلىق قىلىشى.

«أَعْلَنَتِ الدَّوْلَةُ التَّعْبِئَةَ الْعَامَّةَ»: دۆلەت ئومۇميۈزلۈك ئۇرۇش سەپەرۋەرلىكىنى جاكارلىدى.

عَقْدُ اجْتِمَاعٍ لِلتَّعْبِئَةِ: سەپەرۋەرلىك يىغىنى ئېچىش.

تَعَبَّدَ يَتَعَبَّدُ تَعَبُّدًا: ئىبادەتكە بېرىلدى، ئىبادەت بىلەن شۇغۇللاندى.

«قَضَى مُعْظَمَ حَيَاتِهِ يَتَعَبَّدُ فِي الْمَسْجِدِ»: ھاياتىنىڭ تولىسىنى مەسچىتتە ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزدى.

تَعَبُّدٌ: ئىبادەت قىلماق، ئىبادەت بىلەن شۇغۇللانماق، راھىب بولماق، دۇئا تىلاۋەت بىلەن شۇغۇللانماق.

تَعَبَّقَ يَتَعَبَّقُ تَعَبُّقًا: خۇش پۇراق قاپلىدى.

تَعَبَّى يَتَعَبَّى تَعَبِّيًا: قاچىلاندى، توشقۇزۇلدى.

تَعَبْعَبَ يَتَعَبْعَبُ تَعَبْعُبًا الشَّيْءَ: ھەممىنى ئىلىپ كەلدى.

تَعْبَوِيٌّ: ستراتېگىيە، تاكتىكا، ئۇسۇل، تەدبىر؛ سەپەرۋەرلىككە مەنسۇپ.

«اِتَّخَذَ اِجْرَاءَاتٍ تَعْبَوِيَّةً»: ستراتېگىيىلىك

چاره ـ تەدبىرلەرنى كۆردى.

تَعْبِيرٌ ج تَعَابِيرُ: چۈشەنچە، چۈشەندۈرۈش، ئىزاھات؛ تەبىر؛ ئىبارە؛ ئىزھار قىلماق، بايان قىلماق، ئىپادىلىمەك، كۆرسەتمەك.

اَلتَّعْبِيرُ السَّائِرُ: ئادەت سۆزى، ئادەت بولۇپ كەتكەن سۆز، دائىم قوللىنىلىدىغان ئىبارە.

لَايُمْكِنُ التَّعْبِيرُ عَنْهُ: ئىپادىلەپ بەرگىلى بولمايدۇ، ئىپادىلەپ بېرىش قىيىن.

إِنْ جَازَ التَّعْبِيرُ: دېيىشكە بولىدىغان بولسا، ئېيتىشقا بولىدىغان بولسا.

وَ بِتَعْبِيرٍ آخَرَ: باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، ئىككىنچى تۈرلۈك قىلىپ ئېيتقاندا.

«هٰذَا رَجُلٌ يُحْسِنُ التَّعْبِيرَ عَمَّا فِي نَفْسِهِ» : بۇ ئادەم كۆڭلىدىكىنى ئوبدان ئىپادىلەيدۇ.

اَلتَّعْبِيرُ الْإِصْطِلَاحِيُّ (فِي عِلْمِ اللُّغَةِ) : سۆزلەرنىڭ كۆچمە مەنىدە ئىشلىتىلىشى مەسىلەن: «لَبَّى نِدَاءَ رَبِّهِ» ئۆلدى ، ۋاپات بولدى، دېگەن مەنىدە ئىشلىتىلىدۇ.

«اَلتَّعْبِيرُ بِهٰذِهِ الطَّرِيقَةِ أَوْضَحُ بِكَثِيرٍ مِنْ تِلْكَ الطَّرِيقَةِ» : مۇنداق ئىپادىلەش ئۇنداق ئىپادىلەشكە قارىغاندا كۆپ روشەن.

تَعَابِيرُ لُغَوِيَّةٌ: تۇراقلىق ئىبارە، تۇراقلىق سۆز بىرىكمىسى، ئىدىئوم.

تَعْبِيرِيٌّ: ئىپادىلەشكە تەۋە.

تَعَتَّهَ يَتَعَتَّهُ تَعَتُّهًا: ساراڭ بولۇۋالدى، ھېچنېمىنى ئۇقمايدىغان قىياپەتكە كىرىۋالدى، مەتۇ بولۇۋالدى.

تَعَتَّى يَتَعَتَّى تَعَتِّيًا: بويسۇنمىدى، قارشىلىق قىلدى، قارشىلىق كۆرسەتتى، قارشى تۇردى.

تَعْتَعَ يُتَعْتِعُ تَعْتَعَةً: ئىككىلەندى، قاتتىق سىلكىدى.

تَعْتَعَ الشَّخْصُ فِي كَلَامِهِ: سۆزىدە كېكەچلىدى، دۇدۇقلىدى.

تَعْتِيمٌ: كېچىكتۈرمەك، ئارقىغا تارتماق، سۆرىمەك، ئارقىغا بۇرىماق، ھايال قىلماق.

اَلتَّعْتِيمُ عَلَى الْخَبَرِ: خەۋەرنى بىلمەس بولۇۋېلىش ياكى يوشۇرۇش.

نِظَامُ التَّعْتِيمِ: يورۇقلۇقنى تىزگىنلىمەك.

تَعَثَّرَ يَتَعَثَّرُ تَعَثُّرًا الرَّجُلُ: پۇتلاشتى، يىقىلىپ چۈشتى.

تَعَثَّرَ لِسَانُهُ: دۇدۇقلىدى، كېكەچلىدى، تىلى كالۋالاشتى.

تَعَثَّرَ الْإِنْسَانُ أَوِ الْحَيَوَانُ: ئىنسان ياكى ھايۋان تېيىلىپ كەتتى، تېيىلدى.

تَعَثَّرَ الْمَشْرُوعُ: پىلان بىرەر توسالغۇغا ئۇچرىدى.

تَعَجَّبَ يَتَعَجَّبُ تَعَجُّبًا: ئەجەبلەندى، ھەيران قالدى.

تَعَجُّبٌ: ئەجەبلەنمەك، ھەيران قالماق.

صِيغَتَا التَّعَجُّبِ (فِي النَّحْوِ) «مَا أَفْعَلَهُ وَأَفْعِلْ بِهِ» : دىن ئىبارەت ئىككى تەئەججۇپ سىغىسى.

تَعَجَّلَ يَتَعَجَّلُ تَعَجُّلًا فِي الْأَمْرِ: ئالدىرىدى، تېز بولدى، جىددىيلەشتى.

«فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ» (قرآن) : مىنادىن ئالدىراپ ئىككى كۈندە قايتقان ئادەمگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

تَعَجَّلَ الشَّخْصَ: تېز بولۇشقا ھەيدەكچىلىك قىلدى.

تَعَجَّلَ الشَّيْءَ: ۋاقتىدىن بۇرۇن ئالدى.

تَعَجَّنَ يَتَعَجَّنُ تَعَجُّنًا: خېمىر بولدى.

تَعَجْرَفَ يَتَعَجْرَفُ تَعَجْرُفًا: تەكەببۇرلۇق قىلدى، ئۆزىنى چوڭ تۇتتى، گىدەيدى، مەنمەنلىك قىلدى، زۇلۇم قىلدى.

تَعَجْرَفَ الْأَمْرَ: ئىشنى ئالدىراقسانلىق بىلەن قىلدى.

تَعَجْرَفَ عَلَى النَّاسِ: كىشىلەرگە چوڭچىلىق قىلدى.

تَعْدَادٌ: ئىستاتىستىكا، ئومۇملاشتۇرۇپ ھېسابلىماق.

تَعْدَادٌ عَامٌّ: ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرمەك، ئومۇمىي تىزىملىك.

تَعْدَادٌ ج تَعْدَادَاتٌ: بەلگىلىك مەزگىلدە نوپۇس ئىستاتىستىكا قىلىش.

تَعَدَّدَ يَتَعَدَّدُ تَعَدُّدًا: ئاينىدى، كۆپەيدى، ئۆستى.

تَعَدَّدَ عَلَى: ئېشىپ كەتتى، بېسىپ چۈشتى.

«تَعَدَّدَتِ الْحَوَادِثُ بِسَبَبِ السُّرْعَةِ فِي قِيَادَةِ

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

السَّيَّارَةِ» : ماشىنا ھەيدەشتە سۈرئەت تېز بولۇپ كەتكەنلىكتىن ۋەقەلەر كۆپەيدى.

تَعَدُّدٌ: بىرقانچە، بىرنەچچە، كۆپچىلىك، كۆپ تەرەپلىمە، كۆپ سانلىق.

«يَتَمَيَّزُ هَذَا الْجِهَازُ بِتَعَدُّدِ اسْتِعْمَالِهِ» : بۇ ئۈسكۈنە كۆپ تەرەپلىمە ئىشلىتىش ئالاھىدىلىككە ئىگە.

تَعَدُّدُ الزَّوْجَاتِ: كۆپ خوتۇنلۇق تۈزۈم، كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش.

تَعَدُّدُ الْآلِهَةِ: كۆپ خۇدالىق دىن، مۇشرىكلىك.

تَعَدَّلَ يَتَعَدَّلُ تَعَدُّلًا: ئۆزگەردى، تۈزۈلدى.

«كَانَ الطَّقْسُ حَارًّا وَلَكِنَّهُ تَعَدَّلَ» : ھاۋا ئىسسىق ئىدى، لېكىن ئۇ ئۆزگەردى.

تَعَدَّى يَتَعَدَّى تَعَدِّيًا: ھالقىپ كەتتى، ئاشۇرۇۋەتتى، ھەددىدىن ئاشتى.

«وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ» (قرآن) : كىمكى ئاللاھنىڭ قانۇنىدىن ھالقىپ كېتىدىكەن، ئۇ ئۆزىگە زۇلۇم قىلغان بولىدۇ.

تَعَدَّى عَلَيْهِ: زۇلۇم قىلدى، ئەزدى، تاجاۋۇز قىلدى.

تَعَدَّى عَلَى حَقِّهِ: ئۇنىڭ ھوقۇقىغا دەخلى يەتكۈزدى، ھوقۇقىغا دەخلى ـ تەرۇز قىلدى، ئۇنىڭ ھەققىگە چېقىلدى.

تَعَدَّى الْفِعْلُ: پېئىل ئۆتۈملۈك پېئىلغا ئايلاندى، پېئىل ئۆتۈملۈك بولدى.

«تَعَدَّى عَلَيْهِ بِالضَّرْبِ» : ئۇرۇش بىلەن ئۇنىڭغا چېقىلدى.

«لَمْ يَتَعَدَّ الْخَامِسَةَ مِنْ عُمْرِهِ» : ئۇ بەش ياشقا توشمىدى.

تَعَدٍّ ج تَعَدِّيَاتٌ: دەخلى قىلماق، تاجاۋۇز قىلماق، چېقىلماق؛ قانۇنسىزلىق، قانۇننى بۇزماق، ھالقىپ كەتمەك، ھەددىدىن ئاشماق.

«أَزَالَتِ الشُّرْطَةُ التَّعَدِّيَاتِ عَلَى الطَّرِيقِ» : ساقچى يولدىكى قانۇنسىز ئىشلارنى تۈگەتتى.

تَعْدِيَةٌ: ئۆتمەك، ئۆتكۈزمەك، كەچمەك؛ ئۆتۈملۈك پېئىلغا ئايلاندۇرماق (گىراماتىكىدا)

تَعْدِيلٌ: ئۆزگەرتمەك، تۈزەتمەك، باشقىدىن ئىشلەپ چىقماق، قۇرماق، رەتلىمەك.

تَعْدِيلُ الْأَحْكَامِ: ھۆكۈمنى ئۆزگەرتمەك؛ جازانى يېنىكلەتمەك.

تَعْدِيلُ الضَّرَائِبِ: باجنى ئۆزگەرتمەك؛ باجنى يېنىكلەتمەك.

تَعْدِيلٌ وِزَارِيٌّ: ئىچكى كابىنېت تەشكىل قىلماق.

تَعَذَّبَ يَتَعَذَّبُ تَعَذُّبًا: قىينالدى، ئازابلاندى، ئەلەم تارتتى.

تَعَذَّرَ يَتَعَذَّرُ تَعَذُّرًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: قىيىن بولدى، مۇشكۇل بولدى، قولىدىن كەلمىدى.

«تَعَذَّرَ عَلَيَّ الذَّهَابُ بِسَبَبِ الْعَاصِفَةِ» : قارا بوران تۈپەيلىدىن ماڭا بېرىش قىيىن بولدى.

تَعَذُّرٌ: قىيىن، مۇشكۇل، تەس، مۇمكىن بولمايدىغان.

تَعْذِيبٌ: ئازابلىماق، قىينىماق.

تَعْذِيبُ الْمُتَّهَمِ بِجَرِيمَةٍ: جىنايەتچىنى قاتتىق قىينىماق.

تَعَرَّبَ يَتَعَرَّبُ تَعَرُّبًا: ئەرەبكە ئوخشىدى، ئەرەبنى دورىدى، ئەرەبلەشتى، قىردا تۇرۇپ ئەئرابى بولۇپ كەتتى.

تَعَرَّجَ يَتَعَرَّجُ تَعَرُّجًا الطَّرِيقُ أَوِ النَّهْرُ: يول ياكى دەريا ئەگىدى، قىڭغىر بولدى، ئەگرى بولدى.

تَعَرُّجٌ ج تَعَرُّجَاتٌ: دولقۇنسىمان، ئەگرى ـ بۈگرى، ئېگىز ـ پەس، بىر ئۆرلەپ ـ بىر پەسىيىپ تۇرىدىغان، داۋالغۇماق، بىر تەرەپكە قايرىلماق؛ ھەرە چىشسىمان.

تَعَرَّضَ يَتَعَرَّضُ تَعَرُّضًا لَهُ: ئۇنىڭغا توسالغۇ بولدى، توسقۇنلۇق قىلدى؛ دۇچ كەلدى، ئۇچرىدى، يولۇقتى.

تَعَرَّضَ الْأَمْرَ: قارشى تۇردى، قارشى چىقتى.

تَعَرَّضَ لِلْأَمْرِ: ئىشقا ئارىلاشتى.

تَعَرَّضَ لِـ : ... غا، گە كۈچ چىقاردى، ئۆزىنى بېغىشلىدى.

تَعَرَّضَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلدى، ئۇنىڭغا زەربە بەردى.

تَعَرَّضَ لِلْمَكْرُوهِ: كۆڭۈلسىزلىككە يولۇقتى.

تَعَرَّضَ لِحَادِثٍ: ۋەقەگە يولۇقتى.

تَعَرُّضٌ: دۇچكەلمەك، دوقۇرۇشماق، يولۇقماق.

تَعَرَّقَ يَتَعَرَّقُ تَعَرُّقًا الْأَمْرُ: ئىش ئېنىقلاندى،

ئىش بەلگىلەندى.

تَعَرَّفَ الْأَمْرَ: ئىشقا قاراپ چىقتى، مۇھاكىمە قىلدى، تەكشۈردى، قىدىردى.

تَعَرَّفَ الشَّيْءَ: تەكشۈردى، ئىزدىنىپ بىلىۋالدى.

تَعَرَّفَ الضَّالَّةَ: يوقالغان نەرسىنى تاپتى، ئىزدىدى.

تَعَرَّفَ بِهِ: تونىدى.

تَعَرَّفَ الْإِسْمُ «فِي النَّحْوِ»: ئىسىم مەئرىپە بولدى.

تَعَرَّفَ إِلَيْهِ: تونۇدى.

تَعَرَّفَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭ بىلەن تونۇشتى.

«تَعَرَّفْتُ عَلَيْهِ قَبْلَ ثَلاثِيْنَ عَامًا»: ئۇنىڭ بىلەن ئوتتۇز يىل بۇرۇن تونۇشقانىدىم.

تَعَرُّفٌ: تونۇشماق، تونۇماق.

«أُحِبُّ التَّعَرُّفَ إِلَى أَصْدِقَائِكَ الْجُدُدِ»: مەن سىنىڭ يېڭى دوستلىرىڭ بىلەن تونۇشۇپ قېلىشنى ياقتۇرىمەن.

تَعَرَّقَ يَتَعَرَّقُ تَعَرُّقًا الْعَظْمَ: سۆڭەك غاجىلىدى.

تَعَرَّقَ الشَّجَرُ: دەرەخ يىلتىز تارتتى.

تَعَرَّقَ الْخَمْرَ: هاراققا سۇ قۇيۇپ سۇيۇلدۇردى.

تَعَرْقَلَ يَتَعَرْقَلُ تَعَرْقُلاً الْأَمْرُ: ئىش مۇرەككەپلىشىپ كەتتى، ئىش تەسلىشىپ كەتتى، ئىش قىيىنلىشىپ كەتتى، چىگىلەشتى.

تَعَرَّمَ يَتَعَرَّمُ تَعَرُّمًا: خۇشال بولدى، قىزىقتى، شادلاندى.

تَعَرَّمَ الشَّيْءَ: نەرسىنى دۆۋىلىدى.

تَعَرَّمَ الْعَظْمَ: سۆڭەكتىن گۆشنى شىلىدى.

تَعَرَّى يَتَعَرَّى تَعَرِّيًا: يالىڭاچلاندى، ئېچىلىپ قالدى.

تَعَرَّى مِنْ الْعَيْبِ: ئەيىبتىن خالى بولدى.

تَعْرِفَةٌ: باها جەدۋىلى، توشۇش هەققى جەدۋىلى.

تَعْرِيبٌ: ئەرەبچىلەشتۈرمەك، ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلماق.

تَعْرِيْبُ الْكَلِمَةِ الْأَعْجَمِيَّةِ: غەيرىي ئەرەبچە سۆزلەرنىڭ ئەرەبچىلەشتۈرۈلىشى.

«هَذِهِ الْقِصَّةُ مِنْ تَعْرِيبِ فُلَانٍ»: بۇ هېكايىنى پالانى ئەرەبچىلەشتۈرگەن.

«قَامَتِ الدُّوَلُ الْعَرَبِيَّةُ بِتَعْرِيبِ التَّعْلِيمِ بَعْدَ اسْتِقْلَالِهَا»: ئەرەب دۆلەتلىرى مۇستەقىل بولغاندىن كېيىن تەلىم - تەربىيىنى ئەرەب تىلى بىلەن ئېلىپ بارىدىغان بولدى.

تَعْرِيَةٌ: يالىڭاچلىماق.

تَعْرِيجٌ ج تَعَارِيجُ: ئەگرى - بۈگرى، ئەگرى - توقاي.

تَعَارِيجُ ضَوْئِيَّةٌ: يورۇقلۇق دولقۇنى.

تَعْرِيضٌ: پۇرىتىپ ئېيتىش، كىنايە بىلەن بىلدۈرۈش، تەرىز قىلىش.

تَعْرِيضٌ لِلضَّغْطِ: بېسىم ئىشلىتىش.

تَعْرِيْفٌ: ئۇقتۇرماق، چۈشەندۈرمەك، مەلۇم قىلماق؛ تەبىر بەرمەك، تونۇتماق، تونۇشتۇرماق.

أَدَاةُ التَّعْرِيْفِ: ئەرەب تىلىدا ئىسىمنىڭ ئالدىغا قوشۇلۇپ كېلىپ ئۇنى ئېنىق ئىسىمغا ئايلاندۇرىدىغان «ال» قوشۇمچىسى.

«كَتَبَ رِسَالَةَ تَعْرِيْفٍ»: تونۇشتۇرۇش خېتى يازدى.

اَلتَّعْرِيْفُ بِسِيْرَةِ الْكَاتِبِ وَ مُؤَلَّفَاتِهِ: يازغۇچىنىڭ هاياتى ۋە ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنى تونۇشتۇرۇش.

تَعْرِيفَةٌ ج تَعْرِيفَاتٌ: مال باهاسى، ئىش هەققى ياكى قاتناش رەسمىيەتلىرى يېزىلغان جەدۋەل.

تَعْرِيفَةُ الْأُجُورِ: مائاش جەدۋىلى.

لَجْنَةُ التَّعْرِيْفَةِ: باج ئىدارىسى.

تَعْرِيفَاتٌ جُمْرُكِيَّةٌ: تاموژنا بېجى جەدۋىلى.

تَعْرِيْقٌ: تەرلەتمەك؛ دولقۇنسىمان سىزىق تارتماق.

تَعَزَّبَ يَتَعَزَّبُ تَعَزُّبًا: ئۆيلەنمىدى، بويتاق ياشىدى.

تَعَزَّزَ يَتَعَزَّزُ تَعَزُّزًا بِهِ: مەغرۇرلاندى، پەخىرلەندى؛ كۈچەيدى، قۇدرەت تاپتى.

«تَعَزَّزَ مَرْكَزُهُ بَعْدَ فَوْزِهِ فِي الْاِنْتِخَابَاتِ»: سايلامدا غەلىبە قىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭ ئورنى كۈچەيدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېتى uyghurkitap.com

تَعَزَّلَ يَتَعَزَّلُ تَعَزُّلاً الشَّيْءُ عَنْهُ: بوشىتىلدى، قالدۇرۇلدى، ئېلىپ تاشلاندى.

تَعَزَّى يَتَعَزَّى تَعَزِّيًا: سەۋر قىلدى، بەرداشلىق بەردى، ئۆزىنى تۇتۇۋالدى، چىدىدى.

تَعَزَّى عَنْ مُصَابِهِ: دەرد- ئەلەمگە چىدىدى، سەۋر- تاقەت قىلدى.

تَعَزَّى عَنْهُ: كۆڭلىنى ياسىدى، تەسەللى بەردى.

تَعَزْقَلَ يَتَعَزْقَلُ تَعَزْقُلاً: جابدۇندى، چىرايلىق كىيىندى، ياساندى.

تَعْزِيَةٌ ج تَعَازٍ: تەسەللى، تەزىيە.

خِطَابُ تَعْزِيَةٍ: تەزىيە خېتى، تەزىيەنامە.

«بَعَثَ إِلَيْهِ بِبَرْقِيَّةِ تَعْزِيَةٍ» : ئۇنىڭغا تەزىيە تېلېگراممىسى يوللىدى.

«قَدَّمُوا لَهُ التَّعَازِيَ بِوَفَاةِ وَالِدِهِ» : ئۇنىڭغا دادىسى ۋاپات بولغانلىق مۇناسىۋىتى بىلەن تەزىيە بىلدۈردى.

تَعْزِيزٌ: كۈچەيتمەك.

تَعِسَ و تَعَسَ يَتْعَسُ تَعْسًا و تَعَسًا: ئازاب چەكتى؛ بەختسىز بولدى، دۇم چۈشتى، ھالاك بولدى.

«تَعِسَ عَبْدُالدِّيْنَارِوَالدِّرْهَمِ وَالْقَطِيفَةِإِنْ أُعْطِيَ رَضِيَ وَإِنْ لَمْ يُعْطَلَمْ يَرْضَ» ‹الحديث› : بېرىلسە مەمنۇن بولىدىغان، بېرىلمىسە نارازى بولىدىغان تەڭگە - تىللا ۋە پەرقۇتنىڭ بەندىسى بەختسىز بولۇپ كەتسۇن.

تَعَسَ فِي حَيَاتِهِ: بەختسىز بولدى؛ ھالاك بولدى.

تَعَسَهُ اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنى ھالاك قىلسۇن!

تَعْسٌ: بەختسىزلىك، بىچارىلىك.

تَعْسًا لَهُ: ھالاك بولسۇن، جۇۋاينىمەك، بېشىنى يېسۇن، ئۆلگۈر.

«وَالَّذِيْنَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ» ‹قرآن› : كۇففارلارنى ئاللاھ ھالاك قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى بىكار قىلىدۇ.

«لَمَّا نَبَذْنَا الْعَمَلَ بِالْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ حَلَّ بِنَا التَّعَسُ وَالشَّقَاءُ» : بىز ئىشنى قۇرئان كەرىم ۋە پەيغەمبەرنىڭ سۈننىتى بويىچە ئېلىپ بارمىغاندۇق، بىزگە بەختسىزلىك ۋە بىچارە-لىك يۈزلەندى.

تَعِسٌ ج تُعَسَاءُ: بەختسىز، بىچارە، بىتەلەي، بەختى قارا، شۇم پېشانە.

تَعَسَّرَ يَتَعَسَّرُ تَعَسُّرًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئىش ئۇنىڭغا قىيىن بولدى، ئىش ئۇنىڭغا تەس بولدى.

تَعَسَّفَ يَتَعَسَّفُ تَعَسُّفًا الْأَمْرَ: ئىشنى ئويلىماي قىلدى، قارىغۇلارچە ئىش قىلدى، قارىسىغا ئىش قىلدى، كەلسە - كەلمەس ئىش قىلدى، يەڭگىللىك بىلەن ئىش قىلدى.

تَعَسَّفَ عَنِ الطَّرِيقِ: يولدىن ئازدى، يولدىن چىقىپ كەتتى، سىزىقتىن چىقىپ كەتتى.

تَعَسَّفَ فِي رَأْيِهِ: ئۆز بېشىمچىلىق قىلدى، ئۆزى بىلگىنىنى قىلدى، باش - باشتاقلىق قىلدى، قارىسىغا گەپ قىلدى، يولسىزلىق قىلدى.

تَعَسَّفَهُ: ئۇنىڭغا زۇلۇم قىلدى، ئۇنى ئەزدى، ئۇنى بوزەك قىلدى.

تَعَسُّفٌ: زۇلۇم قىلماق، ئۆكتەملىك قىلماق، زورلۇق قىلماق، يولسىزلىق قىلماق.

تَعَسُّفِيٌّ: زالىملىق، زورلۇق، زوراۋانلىق، ئۆكتەملىك، ئۆز بېشىمچىلىق.

رَأْيٌ تَعَسُّفِيٌّ: يولسىز پىكىر.

«اِتَّخَذَ ضِدَّهُ إِجْرَاءً تَعَسُّفِيًّا» : ئۇنىڭغا قارشى يولسىزلىق قىلدى.

أَعْمَالٌ تَعَسُّفِيَّةٌ: زورلۇق - زومبۇلۇقلار، يولسىز ئىشلار.

تَعَسْعَسَ يَتَعَسْعَسُ تَعَسْعُسًا الذِّئْبُ: بۆرە ئوزۇق ئىزدەپ يۈردى، كېچىدە ئوزۇق ئىزدىدى.

تَعَسْعَسَ الشَّيْءَ: يىلدىدى، يۈردى.

تَعَشَّقَ يَتَعَشَّقُ تَعَشُّقًا: كۆيۈپ قالدى، ئاشىق بولدى، مۇھەببەت باغلىدى.

تَعَشَّمَ يَتَعَشَّمُ تَعَشُّمًا: ئۈمىد قىلدى، ئارزۇ قىلدى.

تَعَشَّى يَتَعَشَّى تَعَشِّيًا: كەچلىك تاماق يېدى.

تُرْسٌ تَعْشِيقٌ: چىشلىق چاق، سىستېرەنگە.

تَعَصَّبَ يَتَعَصَّبُ تَعَصُّبًا: بېشىنى لاتا بىلەن تېڭىۋالدى.

تَعَصَّبَ فِي مَذْهَبِهِ: مەزھىپىدە مۇتەئەسسىپلىك قىلدى، مەزھىپىدە جاھىللىق بىلەن چىڭ تۇردى.

تَعَصَّبَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا قارشى تۇردى، قارشىلىق كۆرسەتتى، قارشىلاشتى.

تَعَصَّبَ لِشَخْصٍ أَوْ مَبْدَأٍ: تەرىپىنى ئالدى، تەرەپدارلىق قىلدى، مەزھەپچىلىك قىلدى.

تَعَصُّبٌ: تەرسالىق، جاھىللىق، ئۆزۈمنىڭ توغرا دەپ تۇرىۋالماق، ھەقىقەتنى قوبۇل قىلماسلىق، مۇتەئەسسىپلىك، قارىغۇلارچە ئىشىنىش.

تَعَصُّبٌ دِينِيٌّ أَوْ مَذْهَبِيٌّ: دىن ياكى مەزھەپنىڭ بىر تەرەپلىمە قارشى، مەزھەپچىلىك، گۇرۇھۋازلىق.

اَلتَّعَصُّبُ الْوَطَنِيُّ: شوۋىنىزم.

اَلتَّعَصُّبُ الْعُنْصُرِيُّ: ئىرقچىلىق.

تَعَصَّى يَتَعَصَّى تَعَصِّيًا الْأَمْرُ: ئىش قىيىنلاشتى، ئىش مۇشكۇل بولدى، ئىش تەس بولدى.

تَعَصَّى عَلَيْهِ: توپىلاڭ كۆتۈردى، ئىسيان كۆتۈردى، ئاسىيلىق قىلدى.

تَعَضَّلَ يَتَعَضَّلُ تَعَضُّلاً الدَّاءُ الْأَطِبَّاءَ: كېسەلنى داۋالاشتىن دوختۇرلار ئاجىز كەلدى.

تَعَضْوَنَ يَتَعَضْوَنُ تَعَضْوُنًا: ئەزا بولدى.

تَعْضِيدٌ: ياردەملەشمەك، ياردەم بەرمەك، ياردەم قىلماق.

تَعَطَّبَ يَتَعَطَّبُ تَعَطُّبًا: بۇزۇلدى، كاردىن چىقتى، رولىنى يوقاتتى، بۇراك مالغا ئايلاندى.

تَعَطَّرَ يَتَعَطَّرُ تَعَطُّرًا: خۇش پۇراقلىق بولدى، خۇش پۇراق ئىشلەتتى، مۇئەتتەر بولدى.

تَعَطَّرَتِ الْبِنْتُ: قېرى قىز بولۇپ ئەرگە تەگمەي ئولتۇرۇپ قالدى.

تَعَطَّشَ يَتَعَطَّشُ تَعَطُّشًا الرَّجُلُ: ئۇسسۇزلۇقتا چىدىدى، ئۇسسۇزلۇقتا سەۋر قىلدى، ئۇسسۇزلۇقتا بەرداشلىق بەردى.

تَعَطَّشَ إِلَى الشَّيْءِ: قاتتىق قىزىقتى، قاتتىق ئىنتىلدى، تەشنا بولدى.

تَعَطَّشَ لِـ: تەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى، ئارزۇ قىلدى، ئىنتىلدى.

تَعَطَّشَ إِلَى الْمَالِ: مال ـ دۇنياغا قاتتىق قىزىقتى.

تَعَطَّشَ الْمَجْدَ: شان ـ شەرەپكە قاتتىق ئىنتىلدى.

تَعَطَّفَ يَتَعَطَّفُ تَعَطُّفًا: مايىل بولدى، ئاغدى؛ پەلتو كىيدى.

تَعَطَّفَ عَلَيْهِ: خەيرخاھلىق قىلدى، ھېسداشلىق قىلدى، ئىچ ئاغرىتتى، كۆيۈندى، ياخشى نىيەتتە بولدى.

«يَتَعَطَّفُ عَلَى الْفُقَرَاءِ مِنْ أَقَارِبِهِ»: ئۇنىڭ يېقىنلىرىدىن بولغان نامراتلارغا ھېسداشلىق قىلدى.

تَعَطَّلَ يَتَعَطَّلُ تَعَطُّلاً: ئىشتىن قالدى، بىكار قالدى، ئىشسىز بولۇپ قالدى.

«تَعَطَّلَ خَطُّ الْهَاتِفِ بِسَبَبِ الْعَوَاصِفِ»: تېلېفون يولى بوران سەۋەبىدىن بۇزۇلدى.

تَعَطَّلْتُ عَنْ عَمَلِي أُسْبُوعًا: مەن بىر ھەپتە خىزمىتىمدىن قالدىم.

تَعَطَّلَتِ الْمَدْرَسَةُ: مەكتەپ تەتىل قويۇپ بەردى، تەتىل قىلدى.

تَعَطَّلَتِ الْقَوَانِينُ: قانۇنلار ئەمەلدىن قالدى.

تَعَطَّى يَتَعَطَّى تَعَطِّيًا: تىلىدى، قەلەندەرچىلىك قىلدى، تىلەمچىلىك قىلدى، دىۋانىچىلىك قىلدى؛ ئالدىرىدى، تاقەتسىزلەندى، تەقەززا بولدى.

تَعْطِيلٌ: بىكار قىلماق، ئىشتىن قالدۇرماق، ئىشتىن توختاتماق.

مَذْهَبُ التَّعْطِيلِ: ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىنى ئىنكار قىلىدىغانلارنىڭ مەزھىپى.

تَعْطِينٌ: ئاشلىماق؛ چىلىماق، نەملىمەك؛ دەملىمەك.

تَعَظَّمَ يَتَعَظَّمُ تَعَظُّمًا: مەنمەنچىلىك قىلدى، چوڭچىلىق قىلدى، تەكەببۇرلۇق قىلدى، ئۆزىنى چوڭ تۇتتى.

تَعْظِيمٌ: تەقدىرلىمەك، ماختىماق، كۈيلىمەك؛ ھۆرمەتلىمەك، ئىززەتلىمەك، ئۇلۇغلىماق.

تَعَّ يَتَعُّ تَعَّةً و تَعًّا: پۇت ـ قولى بوشاپ كەتتى، ھالسىزلاندى، قەي قىلدى، ياندۇردى، قۇستى.

تَعٌّ. تَعَّةٌ: قۇسماق، بوشىماق.

تَعَفَّرَ يَتَعَفَّرُ تَعَفُّرًا: چاڭ ـ توزانغا تولۇپ كەتتى، توپا بېسىپ كەتتى، توپىدا يۇمۇلاندى.

تَعَفْرَتَ يَتَعَفْرَتُ تَعَفْرُتًا الصَّبِيُّ: بالا شەيتانلىق قىلدى، ھەييارلىق قىلدى، قۇۋلۇق قىلدى؛

ئالۋاستىغا ئايلاندى، جىنغا ئايلاندى.

تَعَفَّفَ يَتَعَفَّفُ تَعَفُّفًا: ئىپپەتلىك بولدى، دىيانەتلىك بولدى، ئەدەپلىك بولدى، ئەخلاقلىق بولدى، پاك بولدى.

تَعَفُّفٌ: ئىپپەتلىك بولماق، نومۇسچان بولماق، ئەدەپ ـ ئەخلاقلىق بولماق، يامان سۆز ھەرىكەتلەردىن يىراق بولماق.

«يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ» (قرآن): ئەھۋالىنى ئۇقمىغانلار، ئۇلارنىڭ نەرسە تىلىمىگەنلىكلىرىگە قاراپ، ئۇلارنى باي دەپ گۇمان قىلىدۇ.

تَعَفَّنَ يَتَعَفَّنُ تَعَفُّنًا: سېسىدى، چىرىدى، بۇزۇلدى، يىرىڭلىدى.

تَعَفَّنَتِ الْجُثَّةُ: جەسەت چىرىدى، سېسىدى.

تَعَفُّنٌ: چىرىمەك، سېسىماق، بۇزۇلماق؛ يىرىڭدىماق.

مُضَادُّ التَّعَفُّنِ: زەھەرگە قارشى دورا، چىرىشتىن ساقلاش دورىسى.

تَعَفَّى يَتَعَفَّى تَعَفِّيًا: ئۆچتى، يوقالدى، غايىب بولدى، يوشۇرۇندى.

تَعَقَّبَ يَتَعَقَّبُ تَعَقُّبًا ـ هُ: ئىزىدىن قوغلىدى، ئىزىغا چۈشتى، كەينىگە كىردى.

«تَعَقَّبَ آثَارَ اللِّصِّ حَتَّى عَثَرَ عَلَيْهِ»: ئوغرىنىڭ ئارقىسىدىن ئىز قوغلاپ مېڭىپ ئۇنى تۇتۇۋالدى.

تَعَقُّبٌ: ئىز باسماق، ۋارىسلىق قىلماق؛ ئارقىسىدىن قوغلىماق، ئىزىغا چۈشمەك، پېيىگە چۈشمەك.

تَعَقَّدَ يَتَعَقَّدُ تَعَقُّدًا: قاتتى، ئۇيۇدى.

تَعَقَّدَ الْأَمْرُ: ئىش مۇرەككەپلەشتى، ئىش چىگىشلەشتى؛ چىرماشتى.

تَعَقَّدَ الْكَلَامُ: سۆزنى چۈشىنىش قىيىن بولدى، سۆز چۈشىنىكسىز بولدى.

تَعَقَّرَ يَتَعَقَّرُ تَعَقُّرًا ظَهْرُ الدَّابَّةِ مِنَ الرَّحْلِ أَوِالسَّرْجِ: يۈك ـ تاق ياكى ئېگەر ئۇلاغنىڭ دۈمبىسىنى غاجاپ يارا قىلىۋەتتى، سۈركەپ يارا قىلىۋەتتى.

تَعَقَّلَ يَتَعَقَّلُ تَعَقُّلًا: چوڭقۇر پىكىر قىلدى، چوڭقۇر ئويلاندى، پىكىر يۈرگۈزدى.

تَعَقَّمَ يَتَعَقَّمُ تَعَقُّمًا: يۇقۇمسىزلاندۇرۇلدى، دېزىنفېكسىيە قىلىندى.

تَعْقِيبَةٌ: سۆزنەك.

تَعْقِيدٌ: قالايمىقانلاشتۇرماق، مۇرەككەپلەشتۈرمەك، چىگىشلەشتۈرمەك، پاراكەندە قىلدۇرمەك؛ قىيىنلاشتۇرماق.

تَعْقِيمٌ: مىكروب يوقاتماق، زەھەرسىزلەندۈرمەك، مىكروبسىزلاندۇرماق.

تَعَكَّزَ يَتَعَكَّزُ تَعَكُّزًا عَلَى عُكَازَتِهِ: ھاسىسىغا يۆلەندى، ھاسىسىغا تاياندى.

تَعَكَّفَ يَتَعَكَّفُ تَعَكُّفًا فِي الْمَكَانِ: يوشۇرۇندى، خىلۋەتچىلىكتە ياشىدى، دۇنيا بىلەن بولغان ئالاقىنى ئۈزدى، تەركىدۇنيا بولدى، ئېتىكاپتا ئولتۇردى.

تَعَكَّنَ يَتَعَكَّنُ تَعَكُّنًا الْبَطْنُ: سېمىزلىكتىن قورساق قاتلىنىپ كەتتى.

تَعَكَّنَ الشَّيْءُ: دۆۋىلىنىپ كەتتى، توپلىنىپ كەتتى.

تَعَلَّقَ يَتَعَلَّقُ تَعَلُّقًا بِشَيْءٍ: تۇتۇۋالدى، ئېسىلىۋالدى، ئالاقىدار بولدى.

يَتَعَلَّقُ بِالْحَيَاةِ: تۇرمۇشقا مۇناسىۋەتلىك، ھاياتقا ئالاقىدار.

«سَنَبْحَثُ الْيَوْمَ كُلَّ مَا يَتَعَلَّقُ بِهَذِهِ الْمُشْكِلَةِ»: بۈگۈن بىز بۇ مەسىلىگە ئالاقىدار ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى مۇھاكىمە قىلىمىز.

تَعَلَّقَ بِهِ: مۇناسىۋەتلىك بولدى، ئالاقىدار بولدى.

فِيمَا يَتَعَلَّقُ بِـ: ... غا مۇناسىۋەتلىك، ... غا دائىر، ... غا مۇناسىۋەتلىك بولغان.

تَعَلَّقَ أَمْرٌ بِأَمْرٍ: بىر ئىش يەنە بىر ئىشقا باغلاندى.

تَعَلَّقَ بِالْحِبَالَةِ: تورغا چۈشتى.

تَعَلَّقَ بِحُبِّهَا: ئۇ ئايالنى ياخشى كۆرۈپ قالدى.

«كَادَ يَغْرَقُ وَلَكِنَّهُ تَعَلَّقَ بِخَشَبَةٍ طَافِيَةٍ فَنَجَا»: ئۇ غەرق بولۇپ كېتىشكە تاس قالدى، لېكىن ئۇ لەيلەپ تۇرغان ياغاچقا ئېسىلىۋېلىپ ھايات قالدى.

تَعَلَّقَتِ الْأُنْثَى: ئايال ھامىلدار بولدى، بويىدا قالدى، ئېغىر ئاياغ بولدى.

تَعَلُّقٌ: ئېسىلماق.

تَعَلَّلَ يَتَعَلَّلُ تَعَلُّلاً: سەۋەب قىلىپ كۆرسەتتى، پاكىت دەپ سانىدى، دەلىل ھېسابلىدى، ئۆزرىسىنى ئېيتتى.

تَعَلَّلَ بِالْأَمْرِ: ئالدىرىدى.

«تَعَلَّلَ بِالْمَرَضِ لِتَبْرِيْرِ غِيَابِهِ»: ھازىر بولالمىغانلىقىغا كېسەللىكنى سەۋەب قىلىپ كۆرسەتتى.

تَعَلَّلَ بِالْأَمَلِ: قۇرۇق ئارزۇ بىلەن ئىچ پۇشۇقىنى چىقاردى.

تَعَلَّمَ يَتَعَلَّمُ تَعَلُّمًا الشَّيْءَ: ئۆگەندى، ئوقىدى، تەربىيە ئالدى، تەلىم ئالدى.

تَعَلَّمَ اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ: ئەرەب تىلىنى ئۆگەندى.

تَعَلَّمَ الْحِسَابَ: ھېسابنى ئۆگەندى.

تَعَلَّمَ فُنُونَ الْقِتَالِ: ئۇرۇش تاكتىكىسىنى ئۆگەندى.

«وَيَتَعَلَّمُونَ مَايَضُرُّهُمْ وَلاَ يَنْفَعُهُمْ» ‹قرآن›: ھالبۇكى، ئۇلار ئۆزلىرىگە زىيىنى بار، پايدىسى يوق نەرسىلەرنى ئۆگىنەتتى.

تَعَلِّيٌّ: قەدەممۇ قەدەم ئۆمىلىمەك، تەدرىجى كۆتۈرۈلمەك؛ تەكەببۇرلۇق قىلماق، ھاكاۋۇرلۇق قىلماق.

تَعْلِيبٌ: كونسېرۋا ياسىماق.

تَعْلِيَةٌ: يۇقىرى كۆتۈرۈلمەك، ئۆرلىمەك، ئۆسمەك.

تَعْلِيْقٌ ج تَعْلِيْقَاتٌ وَتَعَالِيْقُ: ئاسماق، ئېسىپ قويماق؛ باھا، ئىزاھ، چۈشەنچە، (كىتابنىڭ ئارىسىغا يېزىلغان شەرھى ۋە ئىزاھلار)

مِصْبَاحُ تَعْلِيْقٍ: ئاسما چىراغ، ئاسما پانار.

بِدُونِ تَعْلِيْقٍ: ئىزاھسىز، چۈشەنچىسىز، شەرھسىز.

«نَشَرَتْ اِحْدَى الصُّحُفِ تَعْلِيْقًاعَلَىَهَذَا الْخَبَرِ»: گېزىتلەرنىڭ بىرى بۇ خەۋەرگە باھا ئېلان قىلدى.

تَعْلِيْلٌ ج تَعْلِيْلاَتٌ: ئاقلاش؛ چۈشەندۈرۈش، سەۋەبىنى بايان قىلىش.

«لَمْ يَكُنْ تَعْلِيْلُهُ لِمَا حَدَثَ مُقْنِعًا»: يۈز بەرگەن ئىشقا ئۇنىڭ كۆرسەتكەن سەۋەبلىرى كىشىنى قانائەتلەندۈرەلمەيتتى.

تَعْلِيْمٌ ج تَعَالِيْمُ: تەلىم - تەربىيە، مائارىپ، تەربىيىلىمەك، يېتىشتۈرمەك، ئۆستۈرمەك، تەلىم بەرمەك، ئۆگەتمەك، ئوقۇتماق.

التَّعْلِيْمُ الْعَالِي: ئالىي مائارىپ.

التَّعْلِيْمُ الرَّسْمِيُّ: دۆلەت مائارىپى.

التَّعْلِيْمُ الْأَهْلِيُّ: شەخسىلەر ئاچقان مەكتەپ مائارىپى.

تَعْلِيْمُ الْكِبَارِ: چوڭلار مائارىپى.

اَلتَّعْلِيْمُ الْإِلْزَامِيُّ: مەجبۇرىي تەلىم - تەربىيە، مەجبۇرىي مائارىپ.

اَلتَّعْلِيْمُ الْمُخْتَلَطُ: قىز - ئوغۇللار بىر سىنىپتا بىللە ئوقۇيدىغان مائارىپ.

سِنُّ التَّعْلِيْمِ: ئوقۇش يېشى.

مَرَاحِلُ التَّعْلِيْمِ: ئوقۇتۇش باسقۇچلىرى.

رِجَالُ التَّعْلِيْمِ: مائارىپچىلار، پېداگوكلار.

فَنُّ التَّعْلِيْمِ: ئوقۇتۇش ئۇسۇلى، پېداگوگىكا.

صَدَرَتِ التَّعْلِيْمُ بِكَذَا: ... توغرىلىق پەرمان چۈشتى.

تَعْلِيْمَاتٌ: تەلىمات، يوليورۇق، كۆرسەتمە؛ بۇيرۇق، ئەمىر - پەرمان.

تَعْلِيْمَاتٌ طِبِّيَّةٌ: تىببىي تەلىماتلار.

تَعْلِيْمِيٌّ: تەربىيىگە ئائىت، مائارىپقا ئالاقىدار، تەربىيىنىڭ، مائارىپنىڭ.

تَعَمَّدَ يَتَعَمَّدُ تَعَمُّدًا الْأَمْرَ: قىلماقچى بولدى، قىلىشنى ئويلىدى، قىلىش نىيىتىگە كەلدى، كۆڭلىگە پۈكتى؛ خىرىستىئان دىنىغا كىرىش قائىدىسىنى قىلدى.

تَعَمُّدٌ: نىيەت قىلماق، ئۇرۇنماق، مەقسەت قىلماق، ئويلىماق، كۆڭلىگە پۈكمەك.

تَعَمُّدًا: قەستەن، مەقسەتلىك، غەرەزلىك، ئەتەي.

تَعَمُّدِيٌّ: قەستەن، مەقسەتلىك، ئەتەي.

تَعَمَّقَ يَتَعَمَّقُ تَعَمُّقًا فِي الْأَمْرِ: چوڭقۇرلاشتى، چوڭقۇر تەتقىق قىلدى، چوڭقۇر مۇھاكىمە قىلدى، چوڭقۇرلاپ كىردى.

تَعَمَّقَ فِي الْبَحْثِ: چوڭقۇر ئىزدەندى، چوڭقۇر تەتقىق قىلدى.

تَعَمَّمَ يَتَعَمَّمُ تَعَمُّمًا: سەللە كىيدى، سەللە

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ئۇردى، سەللە يۆگىدى.

تَعَمَّمَهُ: ئۇنى «تاغا» دەپ چاقىردى.

تَعْمِيَةٌ: كۆز ئىمىر ـ چىمىر بولماق، يوشۇرماق، ياپماق، بوياپ كۆرسەتمەك، نىقابلانماق، يالغاندىن بىر خىل تۇسكە كىرىۋالماق، نىقاب.

تَعْمِيْرٌ: تەمىر قىلماق، قۇرماق، قۇرۇلۇش قىلماق، گۈللەندۈرمەك، ئاۋات قىلماق.

إِعَادَةُ تَعْمِيْرِ الْمَدِيْنَةِ: شەھەرنى قايتا قۇرۇپ چىقماق، شەھەرنى گۈللەندۈرمەك.

بَنْكُ التَّعْمِيْرِ: قۇرۇلۇش بانكىسى.

بَنْكُ التَّعْمِيْرِ وَالْإِنْشَاءِ الدُّوَلِيُّ: خەلقئارا گۈللەندۈرۈش بانكىسى.

اَلْحَاجَةُ إِلَى التَّعْمِيْرِ: قۇرۇلۇشقا موھتاج، گۈللەندۈرۈشكە موھتاج.

وِزَارَةُ التَّعْمِيْرِ وَالْبِنَاءِ: قۇرۇلۇش ئىنشائاتلىرى مىنىستىرلىكى.

وِزَارَةُ الْإِسْكَانِ وَالتَّعْمِيْرِ: قۇرۇلۇش ۋە ماكانلاشتۇرۇش مىنىستىرلىكى.

تَعْمِيْمٌ: ئومۇملاشتۇرماق، ئېلان قىلماق، جاكارلىماق، تاراتماق، تارقاتماق.

«تَعْمِيْمُ التَّعْلِيْمِ الثَّانَوِيِّ»: تولۇق ئوتتۇرا مائارىپنى ئومۇملاشتۇرۇش.

تَعْمِيْمُ الْكَهْرَبَاءِ: ئېلېكترلەشتۈرمەك.

تَعَنْقَدَ يَتَعَنْقَدُ تَعَنْقُدًا: بىردىن ـ بىردىن ئېسىپ قويدى؛ دۆۋىلەپ قويدى.

تَعَنَّتَ يَتَعَنَّتُ تَعَنُّتًا: قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويۇشقا ئۇرۇندى، چارىسىز قالدۇرۇشقا ھەرىكەتلەندى؛ تەڭقىسلىقتا قالدۇردى؛ خاتالىققا ئېلىپ كەلدى.

تَعَنَّتَ الرَّجُلُ: تەرسالىق قىلدى، جاھىللىق قىلدى.

تَعَنَّتَهُ وَ عَلَيْهِ مِنَ السُّؤَالِ: گاڭگىرىتىپ قويدى، قىيناپ قويدى، تەڭلىكتە قالدۇردى، قىيىنچىلىقتا قالدۇردى.

تَعَنَّتَ فِي آرَائِهِ: ئۆز پىكرىدە تەرسالىق قىلدى، يولسىزلىق قىلدى.

تَعَنُّتٌ: تەرسالىق، كاجلىق، تەتۈرلۈك، جاھىللىق، چىڭ تۇرىۋالماق؛ چاپلىشىۋالماق؛ قۇسۇر تاپماق، تىرناق تېگىدىن كىر ئىزدەمەك.

تَعَنَّى يَتَعَنَّى تَعَنِّيًا: مۇشەققەت بىلەن ئىشلىدى ، قاتتىق چارچىدى.

«تَعَنَّى الرَّجُلُ مِنْ أَجْلِ تَحْقِيْقِ أَحْلَامِهِ»: ئۇ ئۆزىنىڭ ئارزۇ ـ ئارمانلىرىنى ئىشقا ئاشۇرۇش يولىدا جاپا چەكتى.

تَعْنِيْقٌ: كايىماق، ئەيىبلىمەك، مالامەت قىلماق.

تَعَهَّدَ يَتَعَهَّدُ تَعَهُّدًا: كۆڭۈل بۆلدى، كۆيۈندى، دىققەت قىلدى، ھالىدىن خەۋەر ئالدى، سۈرۈشتۈردى.

تَعَهَّدَ بِالشَّيْءِ: ئۈستىگە ئالدى.

تَعَهَّدَ بِإِنْجَازِ الْمُهِمَّةِ: ۋەزىپىنى ئادا قىلىشنى ئۈستىگە ئالدى.

تَعَهَّدَ الْحَدِيقَةَ: باغقا كۆڭۈل بۆلدى.

تَعَهَّدَ أَمْلَاكَهُ: مال ـ مۈلۈكلىرىنى باشقۇردى.

تَعَهُّدٌ ج تَعَهُّدَاتٌ: ۋەزىپە، مەجبۇرىيەت، جاۋابكارلىق، مەسئۇلىيەت؛ كاپالەت، توختام، كېلىشىم، پۈتۈم.

تَعَهُّدٌ كِتَابِيٌّ: يازما توختام، يازما كېلىشىم.

تَعَوَّجَ يَتَعَوَّجُ تَعَوُّجًا: ئەگرى بولدى، قىڭغىر بولدى.

تَعَوَّدَ يَتَعَوَّدُ تَعَوُّدًا الشَّيْءَ أَوْعَلَى الشَّيْءِ: ئادەتلەندى، ئادىتىگە ئايلاندى، كۆندى، كۆنىۋالدى.

تَعَوَّدَ عَلَى السَّهَرِ: ئۇخلىماسلىقنى ئادەت قىلىۋالدى.

تَعَوَّدَ الْكَسَلَ: ھورۇنلۇقنى ئادەت قىلىۋالدى.

تَعَوُّدٌ: ئادەتلەنمەك، كۆنمەك.

تَعَوَّذَ يَتَعَوَّذُ تَعَوُّذًا بِهِ: پاناھ تىلىدى، پاناھ ئىزدىدى، يۆلەنچۈك ئىزدىدى.

تَعَوَّرَ يَتَعَوَّرُ تَعَوُّرًا الْعَارِيَةَ: ئۆتنە بەرگەن نەرسىنى قايتۇرۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

تَعَوَّرَ الْقَوْمُ الشَّيْءَ: قولمۇ قول ئېلىپ ـ بېرىشتى.

تَعَوَّضَ يَتَعَوَّضُ تَعَوُّضًا الشَّيْءَ: تۆلەتتى، تۆلىتىۋالدى، تولدۇرىۋالدى.

تَعَوَّضَ عَنْهُ أَوْ بِهِ: ئورنىغا قويدى، ئورنىغا دەسسەتتى، ئورنىنى ئالدى.

تَعَوَّضَ مِنَ الشَّيْءِ: تۆلـتىۋالدى، ئورنىغا تۆلەتـكۈزدى، ئورنىغا دەسسەتتى.

تَعَوَّقَ يَتَعَوَّقُ تَعَوُّقًا: هايال بولدى، كېچىكتى، توسقۇنلۇققا ئۇچرىدى.

تَعْوِيذٌ ج تَعَاوِيذُ: تۇمار، تىلتۇمار.

تَعْوِيضٌ: ئورنىنى باسماق، ئورنىنى ئىگىلىمەك؛ تۆلەتمەك.

تَعْوِيضٌ عَنْ ضَرَرٍ: زىياننى تۆلىمەك.

تَعْوِيضٌ ج تَعْوِيضَاتٌ: هەق، تۆلەم؛ مۇكاپات.

دَفَعَ تَعْوِيضًا: تۆلەم تۆلىدى.

تَعْوِيضَاتُ الْحَرْبِ: ھەربىي تۆلەم.

تَعْوِيمٌ: يېنىكلىرى سۇ ئۈستىگە لەيلەپ چىقسۇن، ئېغىرلىرى ئاستىغا چۆكسۇن دەپ مەدەنلەرنى سۇغا چىلاپ قويۇش.

تَعِيسٌ ج تُعَسَاءُ: بەختسىز، شور پېشانە، بىتەلەي، بىچارە.

تَعَيَّشَ يَتَعَيَّشُ تَعَيُّشًا: تىرىكچىلىك قىلدى، جان باقتى، تۇرمۇش كەچۈردى، جاھاندارچىلىق قىلدى.

تَعَيَّشَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ: ئەمگىكىگە يۆلىنىپ ياشىدى.

تَعَيَّنَ يَتَعَيَّنُ تَعَيُّنًا فِي مَنْصَبٍ: مەنسەپكە تەيىنلەندى.

تَعَيَّنَ عَلَيْهِ: زۆرۈر بولدى، لازىم بولدى.

تَعَيَّنَتْ لِكَذَا: تەيىن تاپتى، بەلگىلەندى، خاس قىلىندى.

«تَعَيَّنَتْ هَذِهِ الْأَرْضُ لِلْبِنَاءِ وَتِلْكَ لِلزِّرَاعَةِ» : بۇيەر قۇرۇلۇش قىلىشقا، ئاۋۇ يەر تېرىلغۇغا تەيىن تاپتى.

«يَتَعَيَّنُ عَلَيْكَ أَنْ تَهْتَمَّ بِمَظْهَرِكَ» : سەن سىرتقى كۆرۈنۈشۈڭگە كۆڭۈل بۆلۈشۈڭ لازىم.

«تَعَيَّنْتُ فِي هَذِهِ الْوَظِيفَةِ قَبْلَ سَنَةٍ» : بىر يىل ئىلگىرى بۇ ۋەزىپىگە تەيىنلەندىم.

تَعْيِينٌ ج تَعْيِينَاتٌ: بەلگىلىمەك، تاللىماق، تاللىۋالماق، تەيىنلىمەك، ئەۋەتمەك، كۆرسەتمەك، بەلگىلىمە.

تَعْيِينُ الْجُنْدِيِّ: ھەربىي تەمىنات؛ ئوزۇق - تۈلۈك.

تَغَابَنَ يَتَغَابَنُ تَغَابُنًا الْقَوْمُ: بىر - بىرىنى ئالداشتى.

تَغَابُنٌ: ئۆز ئارا ئالداشماق، بىر - بىرىنى ئالداشماق.

اَلتَّغَابُنُ: قۇرئاندىكى بىر سۈرىنىڭ ئىسمى.

يَوْمُ التَّغَابُنِ: قىيامەت كۈنى، زىيان تارتىدىغان كۈن.

«يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ» «قرآن» : ئۇ كۈندە ئاللاھ سىلەرنى قىيامەت ئۈچۈن توپلايدۇ، ئۇ زىيان تارتىدىغان كۈندۇر.

تَغَابَى يَتَغَابَى تَغَابِيًا: دۆت بولۇۋالدى، گالۋاڭ بولۇۋالدى، بىلمەس بولۇۋالدى، ھاماقەت بولۇۋالدى، مەتۇ بولۇۋالدى.

تَغَابَى عَنْهُ: سەل قارىدى، ئېتىبارسىز قارىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى.

«لَيْسَ غَبِيًّا وَلَكِنَّهُ يَتَغَابَى حَتَّى لَا يُحَاسَبَ عَلَى فِعْلَتِهِ» : ئۇ گالۋاڭ ئەمەس، لېكىن ئۇ قىلمىشىدىن جازاغا تارتىلماسلىق ئۈچۈن بىلمەس بولىۋالدى.

تَغَاشَمَ يَتَغَاشَمُ تَغَاشُمًا: بىلمەس بولۇۋالدى.

تَغَاضَى يَتَغَاضَى تَغَاضِيًا عَنْهُ: كۆرمەسكە سېلىۋالدى؛ سۈكۈت قىلدى.

«اَلْمُدِيرُ الْجَيِّدُ لَا يَتَغَاضَى عَنْ تَقْصِيرِ مُوَظَّفِيهِ» : ياخشى مۇدىر خىزمەتچىلىرىنىڭ كەمچىلىكىگە سەل قارىمايدۇ.

تَغَافَلَ يَتَغَافَلُ تَغَافُلًا: بىپەرۋا بولۇۋالدى، دىققەتسىز قىياپەتكە كىرىۋالدى.

«هَذَا الرَّجُلُ لَيْسَ مُغَفَّلًا وَلَكِنَّهُ يَتَغَافَلُ» : بۇ ئادەم بىپەرۋا ئەمەس، لېكىن ئۇ پەرۋاسىز قىياپەتكە كىرىۋالىدۇ.

تَغَافَلَ عَنِ الْأَمْرِ: سەل قارىدى، بىپەرۋالىق قىلدى.

تَغَالَبَ يَتَغَالَبُ تَغَالُبًا: تالاشتى، تارتىشتى، تىركىششتى.

«تَغَالَبَ الْقَوْمُ عَلَى الْبَلَدِ» : شەھەرنى تالاشتى.

تَغَالَى يَتَغَالَى تَغَالِيًا النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك چىرمىشىپ كەتتى.

تَغَالَى فِي الْأَمْرِ: كۆپتۈرۈۋەتتى، مۇبالىغە قىلىۋەتتى.

تَغَالَى فِي الْبَيْعِ: يۇقىرى باھادا ساتتى، قىممەت ساتتى.

تَغَالَى الْمُتَقَاتِلُونَ بِالسِّهَامِ: جەڭچىلەر بىر - بىرىگە ئوق ئېتىشتى.

تَغَامَزَ يَتَغَامَزُ تَغَامُزًا: قاش ئېتىشتى، كۆز ئىشارەت قىلىشتى، قاش - كۆزلىرىنى ئېتىشتى.

«وَإِذَامَرُّوابِهِمْيَتَغَامَزُونَ» ‹قرآن›: (مۆمىنلەر) ئۇلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە، ئۇلار ئۆز ئارا كۆز قىسىشاتتى.

تَغَانَى يَتَغَانَى تَغَانِيًا: باي بولدى.

تَغَانَى الْقَوْمُ: بىر -بىرىدىن بىھاجەت بولدى.

تَغَاوَى يَتَغَاوَى تَغَاوِيًا الْقَوْمُ: تىل بىرىكتۈردى.

تَغَاوَى الْقَوْمُ عَلَيْهِ: ئۇنى ئۆلتۈرۈشنى پىلانلىدى.

تَغَاوَى الطَّائِرُ عَلَى الشَّيْءِ: قۇش ئەگىدى.

تَغَايَدَ يَتَغَايَدُ تَغَايُدًا فِي مَشْيَتِهِ: دەلدەڭشىپ ماڭدى.

تَغَايَرَ يَتَغَايَرُ تَغَايُرًا: خىلمۇ خىل بولدى.

تَغَايَرُوا: ئىختىلاپ قىلىشتى.

تَغَايَرَتِ الْأَشْيَاءُ: شەيئىلەر خىلمۇ خىل بولدى.

«اِتَّفَقُوا فِى صِفَاتٍ وَتَغَايَرُوافِىصِفَاتٍ أُخْرَى» : بىر قىسىم سۈپەتلىرى ئوخشاش بولسىمۇ يەنە بىر قىسىم سۈپەتلىرى ئوخشاش بولماي قالدى.

تَغَبَّبَ يَتَغَبَّبُ تَغَبُّبًا: نەتىجىنى كۈتتى، ئاقىۋەتىنى كۈتتى.

تَغَبَّرَ يَتَغَبَّرُ تَغَبُّرًا: چاڭ - توزان كۆتۈرۈلدى.

تَغَبَّرَ وَجْهُهُ: يۈزى چاڭ - توزان بولۇپ كەتتى، يۈزىنى چاڭ - توزان بېسىپ كەتتى.

تَغَبَّشَ يَتَغَبَّشُ تَغَبُّشًا: ئالداندى.

تَغَبَّى يَتَغَبَّى تَغَبِّيًا: دۆت دەپ قارىدى، گالۋاڭ ھېسابلىدى ، دۆت بولىۋالدى.

تَغَثَّى يَتَغَثَّى تَغَثِّيًا النَّفْسُ: كۆڭلى ئېلىشتى، كۆڭلى ئاينىدى، قۇسقۇسى كەلدى؛ يىرگەندى.

تَغَدَّى يَتَغَدَّى تَغَدِّيًا: چۈشلۈك تاماق يېدى.

«نَتَغَدَّى كُلَّ يَوْمٍ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ بَعْدَ الظُّهْرِ» : بىز ھەر كۈنى چۈشتىن كېيىن سائەت ئىككىدە چۈشلۈك تاماق يەيمىز.

تَغَذَّى يَتَغَذَّى تَغَذِّيًا: تاماق يېدى، غىزالاندى.

«قَضَى فِى الْغَابَةِ أَيَّامًا يَتَغَذَّى بِالنَّبَاتِ» : ئۆسۈملۈك بىلەن ئوزۇقلىنىپ ئورمانلىقتا بىرقانچە كۈننى ئۆتكۈزدى.

تَغْذِيَةٌ: ئوزۇقلىنىش.

«ظَهَرَتْ عَلَيْهِ أَمْرَاضٌ سَبَبُهَا نَقْصُ التَّغْذِيَةِ» : ئوزۇق يېتىشمەسلىك سەۋەبىدىن ئۇنىڭدا نۇرغۇن كېسەل بارلىقى مەلۇم بولدى.

«يَشْكُونَ سُوْءَ التَّغْذِيَةِ» : ئۇلار ناچار ئوزۇقلىنىشتىن داتلىماقتا.

تَغَرَّبَ يَتَغَرَّبُ تَغَرُّبًا : ۋەتەنىدىن ئايرىلدى، يۇرتتىن ئايرىلدى.

«تَغَرَّبَ طَلَبًا لِلْحَيَاةِ الْكَرِيمَةِ» : بەختلىك ھاياتنى قوغلىشىپ يۇرتىدىن ئايرىلدى.

تَغَرُّبٌ: يۇرتتىن ئايرىلماق، مۇساپىر بولماق.

تَغَرَّدَ يَتَغَرَّدُ تَغَرُّدًا الطَّائِرُ: قۇش سايرىدى.

تَغَرَّضَ يَتَغَرَّضُ تَغَرُّضًا الْغُصْنُ: شاخ سۇندى، ئۈزۈلدى.

تَغَرَّمَ يَتَغَرَّمُ تَغَرُّمًا: جەرىمانە تۆلىدى.

تَغَرَّمَ بِخَمْسَةِ جُنَيْهَاتٍ: بەش فوند جەرىمانە تۆلىدى.

تَغَرْغَرَ يَتَغَرْغَرُ تَغَرْغُرًا: ئېغىز چايقىدى، غەر - غەر قىلدى.

تَغَرْغَرَتْ عَيْنَاهُ: كۆزىدە ياش ئەگىدى، كۆزىگە ياش ئالدى.

تَغْرِيبٌ: پالىماق، سۈرگۈن قىلماق، قوغلاپ چىقارماق، يىراقلاشتۇرماق.

تَغْرِيدٌ: قۇشنىڭ سايرىشى.

تَغْرِيقٌ: غەرق قىلىۋەتمەك، چۆكتۈرۈۋەتمەك.

اَلتَّغْرِيقُ التِّجَارِيُّ: تۆكمە قىلىپ ساتماق، ئەرزان ساتماق.

تَغْرِيقٌ ‹فِى البَلاَغَةِ› : مۇبالىغە قىلماق، كۆپتۈرمەك.

تَغَزَّلَ يَتَغَزَّلُ تَغَزُّلاً بِالشَّيْءِ: چېقىلدى، ئەركىلەتتى، جەلپ قىلدى، زوقىنى كەلتۈردى.

تَغَزَّلَ الْمَرْأَةَ: ئايالنىڭ گۈزەللىكىنى تەسۋىرلىدى، ئايالغا مۇھەببەت ئىزھار قىلدى.

تَغَشَّمَ يَتَغَشَّمُ تَغَشُّمًا: خورلىدى، زۇلۇم قىلدى؛ زىيانكەشلىك قىلدى.

تَغَشَّى يَتَغَشَّى تَغَشِّيًا بِثَوْبِهِ: كىيىمگە يۆگىنىۋالدى، كىيىنىۋالدى.

تَغَشَّى زَوْجَتَهُ: ئايالى بىلەن جىنسىي ئالاقە قىلدى.

«فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ حَمْلاً خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ» ‹قرآن›: خوتۇنى بىلەن يېقىنچىلىق قىلغاندىن كېيىن، خوتۇنى يېنىككىنە قورساق كۆتۈرۈپ ئېغىر ئاياغ يۈردى.

تَغَضَّبَ يَتَغَضَّبُ تَغَضُّبًا: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

تَغَضَّرَ يَتَغَضَّرُ تَغَضُّرًا: ئارەت قىلدى، باش تارتتى، بۇزۇلۇپ كەتتى.

تَغَضَّرَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا كۆيۈنمىدى.

تَغَضَّنَ يَتَغَضَّنُ تَغَضُّنًا: پۈرلاشتى؛ بۇدرە بولدى، قورۇلۇپ كەتتى.

«شَاخَ وَتَغَضَّنَ وَجْهُهُ»: ئۇ قېرىپ يۈزى قورۇلۇپ كەتتى.

تَغَطْرَسَ يَتَغَطْرَسُ تَغَطْرُسًا: مەغرۇرلاندى، تەكەببۇرلۇق قىلدى.

تَغَطْرَسَ فِي مَشْيِهِ: غادىيىپ ماڭدى.

تَغَطَّسَ يَتَغَطَّسُ تَغَطُّسًا: شۇڭغىدى، يوشۇرۇندى، چۆكتى؛ يۇيۇندى؛ خىرىستىيان دىنىغا كىردى.

تَغَطَّشَ يَتَغَطَّشُ تَغَطُّشًا عَيْنُهُ: كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىزلاشتى، كۆزى خىرەلەشتى.

تَغَطَّى يَتَغَطَّى تَغَطِّيًا: يۆگەلدى، پۈركەلدى؛ يوشۇرۇندى.

تَغَطَّى بِعَبَاءَتِهِ: رىداسىغا يۆگەلدى.

تَغْطِيسٌ: چۆكتۈرمەك، پاتۇرۇۋەتمەك، شۇڭغۇماق.

تَغَفَّلَهُ يَتَغَفَّلُ تَغَفُّلاً: ئۇنىڭ دىققەتسىزلىكىنى كۈتتى، ئۇنىڭ بىپەرۋالىقىنى كۈتتى.

«كُنْ يَقِظًا فَخَصْمُكَ يَتَغَفَّلُكَ»: پەخەس بولغىن، سېنىڭ دۈشمىنىڭ دىققەتسىزلىكىڭنى كۈتمەكتە.

تَغَلْغَلَ يَتَغَلْغَلُ تَغَلْغُلاً: ئىچكىرىلەپ كىردى، سىڭىپ كىردى، چوڭقۇرلاپ كىردى.

«تَغَلْغَلَ الْفَسَادُ فِي الْمُؤَسَّسَةِ»: چىرىكلىك ئورگانغا سىڭىپ كىردى.

«تَغَلْغَلَ الْجَيْشُ فِي الْغَابَةِ»: قوشۇن ئورمانلىققا ئىچكىرىلەپ كىردى.

تَغَلَّبَ يَتَغَلَّبُ تَغَلُّبًا: ئىستىلا قىلدى، ئىگىلىۋالدى، قولغا كىرگۈزدى، يەڭدى.

تَغَلَّبَ النُّعَاسُ عَلَيْهِ: ئۇنى ئۇيقۇ باستى.

تَغَلَّبَ عَلَى الْعَقَبَاتِ: توسالغۇلارنى يەڭدى، توسالغۇلار ئۈستىدىن غالىب كەلدى.

«تَغَلَّبَ عَلَى الْمُشْكِلَةِ»: قىيىنچىلىقنى يەڭدى.

تَغَلُّبٌ: يەڭمەك، ئىگىلىۋالماق، بويسۇندۇرماق؛ تۈگەتمەك، خاتىمە بەرمەك.

تَغَلَّفَ يَتَغَلَّفُ تَغَلُّفًا: يېپچەتلەندى، قاپلاندى، چاپلاندى.

«تَغَلَّفَ بِغِلاَفٍ كَاذِبٍ مِنَ التَّوَاضُعِ»: ئۇ ساختا كەمتەرلىك پەردىسىگە ئورۇنۇۋالدى.

تَغَلَّلَ يَتَغَلَّلُ تَغَلُّلاً فِي الشَّيْءِ: قەدەم قويدى، ئىچكىرىلەپ كىردى، چوڭقۇرلاپ كىردى.

تَغْلِيبٌ: ئۆزئارا مۇناسىۋەتلىك ئىككى سۆزنىڭ بىرىنى ئىككىلىك شەكلىدە قوللىنىپ ئىككى سۆزنى ئىپادىلەش، مەسىلەن: «اَلأَبَوَيْنِ» سۆزى «أَبٌ» بىلەن «أُمٌّ» نى كۆرسىتىدۇ، «اَلْمَشْرِقَيْنِ» سۆزى «اَلْمَشْرِقُ» بىلەن «اَلْمَغْرِبُ» نى كۆرسىتىدۇ.

تَغْلِيطٌ: خاتالاشتۇرماق؛ خاتالىقنى كۆرسىتىپ قويماق.

تَغْلِيقٌ: ئەتمەك، بېكىتمەك، يېپچەتلىمەك.

آلَةُ تَغْلِيقٍ: يۆگەش ئەسۋابى.

تَغْلِيفُ الْكُتُبِ: كىتاب مۇقاۋىلاش.

تَغْمَغَمَ يَتَغَمْغَمُ تَغَمْغُمًا الرَّجُلُ: غودۇڭشىدى، غودۇردى.

«تَغَمْغَمَ الْغَرِيقُ تَحْتَ الْمَاءِ»: غەرق بولغۇچى سۇ ئاستىدا ئاۋاز چىقاردى.

تَغَمَّدَ يَتَغَمَّدُ تَغَمُّدًا الشَّيْءَ: ياپتى، دالدىغا ئالدى، پەردىلىدى.

«تَغَمَّدَ اللّٰهُ الْفَقِيدَ بِرَحْمَتِهِ»: ئاللاھ مەرھۇمنى ئۆز رەھمىتى بىلەن ياپسۇن.

تَغَنْدَرَ يَتَغَنْدَرُ تَغَنْدُرًا: چىرايلىق ياساندى، سۆلەتۋازلىق قىلدى.

تَغَنَّجَ يَتَغَنَّجُ تَغَنُّجًا: ناز قىلدى، ئەركىلىدى.

تَغَنَّى يَتَغَنَّى تَغَنِّيًا: مەدھىيىلىدى، كۈيلىدى؛ شېئىر ئوقىدى.

تَغَنَّى بِالشِّعْرِ: ناخشا ۋە شېئىرلىرىدا ئۇنى كۈيلىدى، شېئىر ئوقىدى.

«تَغَنَّى بِأَخْلَاقِ أَبِيهِ»: ئاتىسىنىڭ ئەدەپ-ئەخلاقىنى مەدھىيىلىدى.

تَغَنَّى الشَّخْصُ: باي بولدى، بېيىدى، پۇل-مېلى كۆپەيدى.

تَغَوَّطَ يَتَغَوَّطُ تَغَوُّطًا: ھاجەت قىلدى، چوڭ تەرەت قىلدى.

تَغَوَّلَ يَتَغَوَّلُ تَغَوُّلًا - تِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئۇپا-ئەڭلىك سۈرتتى.

تَغَيَّى يَتَغَيَّى تَغَيِّيًا الْغَايَةَ: نىشانىنى بەلگىلىدى؛ نىشانغا يەتتى.

تَغَيَّبَ يَتَغَيَّبُ تَغَيُّبًا: غايىب بولدى، يىراق بولدى.

تَغَيَّبَ الْأَمْرُ: ئىش مەخپىي بولدى.

«تَغَيَّبَ عَنِ الْاِجْتِمَاعِ»: يىغىنغا ھازىر بولمىدى.

تَغَيَّرَ يَتَغَيَّرُ تَغَيُّرًا: ئۆزگەردى، ئالماشتى.

«وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ» «قۇرئان»: ... تەمى ئۆزگەرمىگەن سۈتتىن ئۆستەڭلەر ...

تَغَيُّرٌ: ئۆزگەرمەك، ئالماشماق.

تَغْيِيرٌ: ئۆزگەرتمەك، ئالماشتۇرماق.

تَغْيِيرُ الْمَوَادِّ الدِّرَاسِيَّةِ: ئوقۇشلۇق ئىسلاھاتى.

تَغْيِيرُ مَلَابِسَ: كىيىم ئالماشتۇرماق.

تَغْيِيرُ طُرُقِ التَّدْرِيسِ: ئوقۇتۇش ئۇسۇلىنى ئىسلاھ قىلىش.

تَغْيِيرُ أُسْلُوبِ التَّدْرِيسِ: ئوقۇتۇش ئۇسۇلىنى ئىسلاھ قىلىش.

تَغَيَّضَ يَتَغَيَّضُ تَغَيُّضًا الْمَاءُ: سۇ قۇرۇپ كەتتى، سوغۇلۇپ كەتتى.

تَغَيَّظَ يَتَغَيَّظُ تَغَيُّظًا: چىچىلدى، ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

تَغَيَّمَ يَتَغَيَّمُ تَغَيُّمًا - تِ السَّمَاءُ: ھاۋا تۇتۇلدى، ئاسماننى بۇلۇت قاپلىدى.

تَفَاءَلَ يَتَفَاءَلُ تَفَاؤُلًا بِهِ: ئۈمىدۋار بولدى، ئىشەنچ بىلەن قارىدى.

تَفَاءَلَ بِالشَّيْءِ: ياخشى پال ئالدى.

تَفَاءَلَ بِنَجَاحِهِ: ئۇنىڭ نەتىجە قازىنىدىغانلىقىغا ئىشەنچ بىلەن قارىدى.

«سَقَطَ الْمَطَرُ فَتَفَاءَلَ النَّاسُ بِهِ»: يامغۇر ياغدى، كىشىلەر ئۇنىڭدىن ياخشى پال ئالدى.

تَفَاؤُلٌ: ئۈمىدۋارلىق بىلەن قارىماق، ئىشەنچ بىلەن قارىماق، ياخشى پال ئالماق.

تَفَاحَشَ يَتَفَاحَشُ تَفَاحُشًا: ناشايان سۆز-ھەرىكەتلەرنى قىلدى.

تَفَاخَرَ يَتَفَاخَرُ تَفَاخُرًا: پەخىرلىنىشتى، كۆز-كۆز قىلىشتى، ماختىنىشتى.

«لَا تَتَفَاخَرْ بِنَسَبِكَ وَمَالِكَ وَإِنَّمَا بِأَعْمَالِكَ»: نەسەبىڭ، پۇل-مېلىڭ بىلەن پەخىرلەنمەي، پەقەت ئۆزۈڭنىڭ قىلغان ئىشىڭ بىلەن پەخىرلەنگىن.

تَفَاخُرٌ: ئۆزئارا پەخىرلەنمەك.

«اِعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ» «قۇرئان»: بىلىڭلاركى، دۇنيا تىرىكچىلىكى ئويۇندىن، (كىشىنى ئاخىرەتتىن غەپلەتتە قالدۇرىدىغان) مەشغۇلاتتىن، زىبۇ زىننەتتىن، ئۆز ئارا پەخىرلىنىشتىن، پۇل-مال، پەرزەنت كۆپەيتىپ پەخىرلىنىشتىن ئىبارەتتۇر...

تَفَادَى يَتَفَادَى تَفَادِيًا الرَّجُلُ مِنْ كَذَا: ئېھتىيات قىلدى، پەخەس بولدى.

تَفَادَى الْخَطَرَ: خەتەردىن ساقلاندى.

تَفَادَى الضَّرَرَ بِتَدَابِيرَ عَاجِلَةٍ: جىددىي تەدبىر ئارقىلىق زىياندىن ئامان قالدى.

«تَفَادَاهُ خَشْيَةَ أَنْ يَبْطِشَ بِهِ»: ئۇنىڭ تۇتۇۋېلىشىدىن قورقۇپ، ئۇنىڭدىن پەخەس بولدى.

«عَادَتْ سُفُنُ الصَّيْدِ وَاحِدَةً إِثْرَ أُخْرَى إِلَى الْمِينَاءِ لِتَتَفَادَى الْأَعْصَارَ»: بېلىقچىلار كېمىسى بوراندىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئارقىمۇ ئارقا پورتقا قايتتى.

تَفَادٍ (اَلتَّفَادِي): ئېھتىيات قىلماق، پەخەس بولماق، ساقلانماق، ئامان بولماق.

تَفَادِيًا عَنْ...: ... دىن ساقلىنىش ئۈچۈن.

تَفَارَقَ يَتَفَارَقُ تَفَارُقًا الْقَوْمُ: ئايرىلىشتى.

«هَذَانِ الصَّدِيقَانِ لَا يَكَادَانِ يَتَفَارَقَانِ»: بۇ ئىككى دوست ئايرىلمايدۇ.

تَفَارِيقُ مِنَ الشَّيْءِ: پارچىلىرى، پارچە - پۇراتلىرى، چېچىلىپ كەتكەنلىرى.

ضَمَّ تَفَارِيقَ مَتَاعِهِ: ئۇ يۈك - تاقلىرىنىڭ چېچىلىپ كەتكەنلىرىنى يىغدى.

تَفَاسَخَ يَتَفَاسَخُ تَفَاسُخًا الْأَمْرَ: بىكار قىلىنىشتى، ئەمەلدىن قالدۇرۇشتى.

تَفَاسَخَ الْبَيِّعَانِ الْبَيْعَ: ئىككى سودىلاشقۇچى سودىنى بۇزۇشقا قوشۇلۇشتى.

تَفَاصَحَ يَتَفَاصَحُ تَفَاصُحًا: پاساھەتلىك سۆزلىگەن قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَفْصِيلٌ ج تَفَاصِيلُ وَتَفْصِيلَاتٌ: تەپسىلىي، ئىنچىكە، تەپسىلات.

«رَوَى أَدَقَّ التَّفَاصِيلِ عَنِ الْحَادِثِ»: ھادىسىنىڭ ئىنچىكە تەرەپلىرىنى دەپ بەردى.

«إِلَيْكُمُ الْأَخْبَارَ بِالتَّفْصِيلِ»: خەۋەرلەرنى تەپسىلىي بايان قىلىمىز.

«عَرَضَ قَضِيَّتَهُ بِدُونِ تَفَاصِيلَ»: ئۇ مەسىلىسىنى قىسقا سۆزلەپ بەردى.

«دَخَلَ فِي تَفَاصِيلِ الْمَوْضُوعِ»: ماۋزۇنىڭ ئىنچىكە تەرەپلىرىنى بايان قىلىشقا كىرىشتى.

تَفَاعَلَ يَتَفَاعَلُ تَفَاعُلًا: تەسىر كۆرسىتىشتى، رېئاكسىيىلەشتى.

«تَفَاعَلَتِ الْمَادَّتَانِ الْكِيمِيَاوِيَّتَانِ فَنَتَجَ مِنْ ذَلِكَ مَادَّةٌ جَدِيدَةٌ»: ئىككى خىل خىمىيەۋى ئېلېمېنتنىڭ رېئاكسىيىلىنىشى نەتىجىسىدە يېڭى ئېلېمېنت پەيدا بولدى.

تَفَاعَلَ مَعَ الْأَحْدَاثِ الْأَخِيرَةِ: ئۇ كېيىنكى ۋەقەلىكنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىدى.

تَفَاعُلٌ: ئۆز ئارا تەسىر كۆرسىتىش، بىر - بىرىگە تەسىر قىلىش.

تَفَاعُلٌ كِيمِيَاوِيٌّ: خىمىيىلىك رېئاكسىيە.

تَفَاعِيلُ: تۇراق (شېئىردا)

تُفَافٌ. تِفَافَةٌ: تۇكۇرۇك، شۆلگەي.

تَفَاقَسَ يَتَفَاقَسُ تَفَاقُسًا الرَّجُلَانِ: تۇخۇم سوقۇشتۇردى، تۇخۇم چېكىشتى.

تَفَاقَمَ يَتَفَاقَمُ تَفَاقُمًا الشَّيْءُ: ئېغىر بولدى، چوڭىيىپ كەتتى؛ خەۋپلىك بولدى، جىددىي بولدى.

- الْأَمْرُ: مەسىلە ئېغىرلاشتى، خەتەرلىك باسقۇچقا كەلدى.

«ضَعْ حَدًّا لِهَذِهِ الْفَوْضَى قَبْلَ أَنْ تَتَفَا»: بۇ قالايمىقانچىلىق زورىيىپ كېتىشتىن بۇرۇن ئۇنى چەكلىگىن.

تَفَاكَهَ يَتَفَاكَهُ تَفَاكُهًا: چاقچاقلاشتى، ئويناشتى، ھەزىل قىلىشتى.

تُفَالٌ: تۇكۇرۇك؛ كۆپۈك.

تَفَانَى يَتَفَانَى تَفَانِيًا: پىداكارلىق بىلەن ئىشلىدى، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلىپ ئىشلىدى، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى بېغىشلىدى.

«تَفَانَى فِي خِدْمَةِ وَطَنِهِ»: ۋەتىنى ئۈچۈن پۈتۈن ۋۇجۇدىنى بېغىشلىدى.

تَفَانٍ (اَلتَّفَانِي): ئۆزىنى ئۇنتۇش روھى، پىداكارلىق.

تَفَاهَةٌ: تەمسىز، بىمەزە.

تَفَاهَةٌ ج تَفَاهَاتٌ: ئەرزىمەس ئىش، ئەھمىيەتسىز ئىش.

تَفَاهَمَ يَتَفَاهَمُ تَفَاهُمًا: ئۆز ئارا چۈشىنىشتى؛ ئۆز ئارا چۈشەنچە ھاسىل قىلىشتى.

تَفَاهَمَ الْقَوْمُ عَلَى أَمْرٍ: چۈشەنچە ھاسىل قىلىشتى، بىرلىككە كېلىشتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېتى www.uyghurkitap.com

تَفَاهُمٌ: ئۆز ئارا چۈشىنىشمەك.

سُوءُ تَفَاهُمٍ: خاتا چۈشەنچە، چۈشىنىشمەسلىك.

«يَبْدُو أَنَّ هُنَاكَ تَفَاهُمًا حَوْلَ هَذَا بَيْنَ الدَّوْلَتَيْنِ» : بۇ مەسىلە ئۈستىدە ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا چۈشەنچە ھاسىل قىلىنىغاندەك تۇرىدۇ.

تَفَاوَتَ يَتَفَاوَتُ تَفَاوُتًا الشَّيْئَانِ: بىر - بىرىدىن پەرقلەندى، پەرقلىق بولدى.

«تَفَاوَتَ الرَّجُلاَنِ فِي الْفَضْلِ» : ئارتۇقچىلىقتا بىر - بىرىدىن پەرقلىق بولدى.

تَفَاوُتٌ: پەرق، ئوخشاشماسلىق.

«مَاتَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِنْتَفَاوُتٍ» ‹قرآن› : مېھرىبان ئاللاھنىڭ يارىتىشىدا ھېچ نۇقسانىنى كۆرمەيسەن.

تَفَاوَضَ يَتَفَاوَضُ تَفَاوُضًا فِي الْأَمْرِ : سۆھبەتلەشتى، مەسلىھەتلەشتى، كېڭەشتى.

«تَفَاوَضَ الْوَفْدَانِ حَوْلَ عَدَدٍ مِنَ الْأُمُورِ الَّتِي تَهُمُّ الْبَلَدَيْنِ» : ئىككى دۆلەتكە مۇناسىۋەتلىك ئىشلار ئۈستىدە ئىككى ئۆمەك كېڭەشتى.

تَفَتَّتَ يَتَفَتَّتُ تَفَتُّتًا: پارچە -پارچە بولۇپ كەتتى، چېقىلدى، تىتىلىپ كەتتى، بىتچىت بولدى، ئۇۋۇلۇپ كەتتى.

تَفَتَّتَ مِنْهُ الْكَبِدُ: زەردە گۆش بولۇپ كەتتى، يۈرەك ئېزىلىپ كەتتى.

«وَضَعَ سَائِلاً عَلَى الْخَشَبِ فَتَفَتَّتَ» : ياغاچ ئۈستىگە سۇيۇقلۇقنى قويۇۋىدى، ياغاچ پارچىلىنىپ كەتتى.

تَفَتُّتٌ: پارچىلانماق، چېقىلماق، بىتچىت بولماق، ئۇۋۇلۇپ كەتمەك.

تَفَتَّحَ يَتَفَتَّحُ تَفَتُّحًا الزَّهْرَةُ: چېچەك ئېچىلدى.

تَفَتَّحَتِ الْأَزْهَارُ تَمَامًا: گۈللەر تولۇق ئېچىلدى.

«تَتَفَتَّحُ الْأَزْهَارُ كُلَّمَا أَقْبَلَ الرَّبِيْعُ» : ھەر قېتىم باھار كەلسە گۈللەر ئېچىلىدۇ.

تَفَتَّرَ يَتَفَتَّرُ تَفَتُّرًا: تىنجىدى، بېسىقتى.

تَفَتَّرَ الْمَاءُ: سۇ ئىسسىپ قالدى.

تَفَتَّرَ الْجِسْمُ: بەدەن ئاجىزلاشتى، بوشاپ كەتتى.

تَفَتَّشَ يَتَفَتَّشُ تَفَتُّشًا: ئاختۇرۇلدى، تەكشۈرۈلدى.

تَفَتَّقَ يَتَفَتَّقُ تَفَتُّقًا : ئاجرىدى، ئايرىلدى، يىرتىلدى.

تَفَتَّقَ ذِهْنُهُ: زېھنى ئېچىلدى.

«تَفَتَّقَ الثَّوْبُبَعْدَ أَيَّامٍ قَلِيْلَةٍمِنْ شِرَائِهِ» : كىيىم سېتىۋېلىپ ئۇزۇن ئۆتمەي يىرتىلىپ كەتتى.

تَفَتَّلَ يَتَفَتَّلُ تَفَتُّلاً: ئېشىلدى، ئېگەرلەندى، توقۇلدى.

تَفَتَّلَ الْحَبْلُ: ئارغامچا ئېشىلدى.

تَفَتَّى يَتَفَتَّى تَفَتِّيًا الرَّجُلُ: كىشى يىگىت بولۇۋالدى.

تَفْتِيْشٌ : تەكشۈرمەك، ئاقتۇرماق، تەپتىش قىلماق؛ كۆزدىن كەچۈرمەك.

دِيْوَانُ التَّفْتِيْشِ: تەپتىش ئىشخانىسى، كۆزدىن كەچۈرۈش ئىشخانىسى؛ تەپتىش مەھكىمىسى.

تَفْتِيْشِيٌّ: ئىزدەشكە ئائىت، ئىزدەشكە مۇناسىۋەتلىك، تەپتىشكە ئائىت.

اِجرَاءٌ تَفْتِيشِيٌّ: كۆزدىن كەچۈرۈش رەسمىيىتى.

تَفْتِيْشِيَّةٌ: كۆزدىن كەچۈرمەك، تەكشۈرمەك.

دَوْرَةٌ تَفْتِيْشِيَّةٌ: مەزگىللىك كۆزدىن كەچۈرۈش.

تَفَجَّرَ يَتَفَجَّرُ تَفَجُّرًا الْمَاءُ: سۇ ئۇرغۇپ چىقتى، سۇ ئېتىلىپ چىقتى.

تَفَجَّرَ الْقَذِيْفَةُ: بومبا پارتلىدى.

«وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُمِنْهُ الْأَنْهَارُ» ‹قرآن› : تاشلار ئارىسىدا ئىچىدىن (سۇ ئېتىلىپ چىقىپ) ئېرىقلار ھاسىل بولىدىغانلىرى بار.

تَفَجَّرَتْ دُمُوعُهُ: ئۇنىڭ كۆز يېشى تۆكۈلدى.

«تَفَجَّرَتْ يَنَابِيْعُ حَنَانِهَا» : ئۇنىڭ مېھرى - مۇھەببەت بۇلاقلىرى تاشتى.

تَفَجَّعَ يَتَفَجَّعُ تَفَجُّعًا عَلَى كَذَا: قايغۇردى، ھەسرەت چەكتى، ئېچىندى.

تَفَجَّعْنَا لِمَا حَدَثَ: بىز يۈز بەرگەن ئىشقا

قايغۇردۇق.

تَفَحَّجَ يَتَفَحَّجُ تَفَحُّجًا فِي مَشْيَتِهِ: پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ماڭدى.

تَفَحَّصَ يَتَفَحَّصُ تَفَحُّصًا: تەكشۈردى، قاراپ چىقتى.

تَفَحَّمَ يَتَفَحَّمُ تَفَحُّمًا الْجِسْمُ: ماددا كۆمۈرگە ئايلاندى.

تَفَخَّرَ يَتَفَخَّرُ تَفَخُّرًا: مەغرۇرلاندى، چوڭچىلىق قىلدى.

اَلتُّفْرُ أَوِ التُّفْرَانُ: مەينەت باسقان ئادەم، كىر باسقان، توڭرولۇق.

تِفْرَاجٌ ج تَفَارِيجُ: ئۆچۇق، يوچۇق، ئاراش.

تَفَارِيجُ الدَّرَابِزِينَ: رىشاتكىنىڭ ئارىلىقلىرى.

تَفَارِيجُ الْأَصَابِعِ: بارماقلارنىڭ ئارىلىقلىرى.

تُفْرَةٌ: يۇقىرى لەۋ ئۈستى ئويمانچىسى.

تَفِرَةُ الشَّجَرِ: بىخ، ئۈندۈرمە، تۆرەلمە (دەرەخنىڭ)

تَفَرَّجَ يَتَفَرَّجُ تَفَرُّجًا الْغَمُّ: غەم تارقالدى.

تَفَرَّجَ الشَّخْصُ بِهِ: كۆڭۈل ئاچتى، خۇشال بولدى.

«تَفَرَّجْتُ عَلَى الْمَسْرَحِيَّةِ» : مەن تىياتىر كۆرۈپ كۆڭۈل ئاچتىم.

تَفَرَّدَ يَتَفَرَّدُ تَفَرُّدًا: يالغۇز بولۇۋالدى، يەككانە بولۇۋالدى.

تَفَرَّدَ بِالْأَمْرِ: ئۆزى يالغۇز قىلدى، ئىشلىدى.

تَفَرَّسَ يَتَفَرَّسُ تَفَرُّسًا فِي الشَّيْءِ: سىنچىلاپ قارىدى، زەن قويۇپ كۆزەتتى.

تَفَرَّسَ فِيهِ الْخَيْرَ: ياخشىلىقنى سەزدى، ياخشىلىقنى بايقىدى.

«أَخَذَ يَتَفَرَّسُ فِي وَجْهِي كَأَنَّمَا كَانَ يَعْرِفُنِي» :
ئۇ مېنى تونۇيدىغاندەك ماڭا سىنچىلاپ قاراپ كەتتى.

تَفَرَّعَ يَتَفَرَّعُ تَفَرُّعًا ـ تِ الْأَغْصَانُ: شاخلار غولداپ كەتتى.

تَفَرَّعَتِ الْمَسَائِلُ: مەسىلىلەر كۆپەيدى.

تَفَرَّعَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن كېلىپ چىقتى، ئايرىلدى.

«تَفَرَّعَتْ كُلُّ هَذِهِ الْمَذَاهِبِ مِنْ دِينٍ وَاحِدٍ» :
بۇ مەزھەپلەرنىڭ ھەممىسى بىر دىندىن كېلىپ چىقتى.

تَفَرُّعٌ: شاخلىماق، شاخ چىقارماق.

تَفَرَّغَ يَتَفَرَّغُ تَفَرُّغًا لِلْأَمْرِ: ئىشقا بېرىلدى، پۈتۈن زېھنىنى قويدى.

«تَفَرَّغْتُ لِلْبَحْثِ الْعِلْمِيِّ» : مەن ئىلمى تەتقىقاتقا بېرىلدىم.

تَفَرَّقَ يَتَفَرَّقُ تَفَرُّقًا وَ تِفِرَّاقًا: تارقالدى، چېچىلدى.

تَفَرَّقَ الْقَوْمُ أَيْدِيَ سَبَأَ: قۇمدەك چېچىلىپ كەتتى.

تَفَرَّقَتْ كَلِمَتُهُمْ: ئىختىلاپ قىلىشتى، گېپى بىر يەردىن چىقمىدى.

«وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ» «قرآن» :
قىيامەت قايىم بولىدىغان كۈندە (مۆمىنلەر بىلەن كۇففارلار) بىر ـ بىرىدىن ئايرىلىدۇ.

«وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» «قرآن» :
ھەممىڭلار ئاللاھنىڭ ئارغامچىسىغا (يەنى ئاللاھنىڭ دىنىغا) مەھكەم يېپىشىڭلار، ئايرىلماڭلار.

تَفَرُّقٌ: بۆلۈنۈپ كەتمەك، تارقىلىپ كەتمەك.

تَفَرَّكَ يَتَفَرَّكُ تَفَرُّكًا: ئۇۋۇلۇپ كەتتى، تىتىلىپ كەتتى، چۇشۇپ كەتتى.

تَفَرَّكَ فِي كَلَامِهِ أَوْ مَشْيِهِ: زەيپانە بولۇۋالدى.

تَفَرْزَنَ يَتَفَرْزَنُ تَفَرْزُنًا «فِي الشَّطْرَنْجِ» : پىشكە خانىش بولدى.

تَفَرْطَحَ يَتَفَرْطَحُ تَفَرْطُحًا: تۈزلەندى، تەكشىلەندى؛ كېڭەيدى.

تَفَرْعَنَ يَتَفَرْعَنُ تَفَرْعُنًا الرَّجُلُ: تەكەببۇرلۇق قىلدى، مەغرۇرلاندى، ئۆزىنى چوڭ تۇتتى.

تَفَرْعَنَ النَّبَاتُ: ئوت ـ چۆپ قويۇق ئۆستى.

تَفَرْعَنَ عَلَى: زۇلۇم قىلدى، ياۋۇزلۇق قىلدى.

تَفْرِقَةٌ: ئايرىماق، بۆلمەك، ئايرىمىچىلىق.

اَلتَّفْرِقَةُ الْعُنْصُرِيَّةُ: ئىرقى ئايرىمىچىلىق.

تَفَرْقَعَ يَتَفَرْقَعُ تَفَرْقُعًا: پارتلىدى؛ پارتلاش ئاۋازى ئاڭلاندى.

تَفَرْنَجَ يَتَفَرْنَجُ تَفَرْنُجًا: ياۋروپالىشىپ كەتتى،

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ياۋروپالىقلارنىڭ ئادەتلىرىنى سىڭدۈرۈۋالدى.

«**تَفَرْنَجَ بَعْدَ سَفَرِهِ إِلَى الْبَعْثَةِ**»: ئۇ ئوقۇشقا چىققاندىن كېيىن ياۋروپالىشىپ كەتتى.

تَفَرْنَسَ يَتَفَرْنَسُ تَفَرْنُسًا: فرانسوزلارنىڭ ئەخلاق ۋە ئادىتىنى سىڭدۈرۈۋالدى.

تَفَرْهَدَ يَتَفَرْهَدُ تَفَرْهُدًا الرَّجُلُ: سەمرىپ چىرايلىق بولۇپ كەتتى.

تَفْرِيخٌ: ئۈستۈرمەك، كۆپەيتمەك.

تَفْرِيخُ الْبَيْضِ: تۇخۇم باستۇرماق.

تَفْرِيخُ النَّبَاتِ: نوتا چىقارماق، بىخلانماق.

مَعْمَلُ التَّفْرِيخِ: ئىنكۇباتور (سۈنئىي چۈجە چىقىرىش) ئەسۋابى.

تَفْرِيغٌ: بوشاتماق، بىكارلىماق، قۇرۇقدىماق.

تَفْرِيغُ الْوَسْقِ: يۈك چۈشۈرمەك.

تَفْرِيقٌ: ئاجراتماق، پارچىلىماق، تەقسىم قىلماق، پەرقلەندۈرمەك.

بِالتَّفْرِيقِ: تەپسىلىي، ئەتراپلىق؛ قىسمەن، پارچە سېتىش.

تَفَزَّرَ يَتَفَزَّرُ تَفَزُّرًا: يىرتىلىپ كەتتى، تىتىلىپ كەتتى، يېرىلىپ كەتتى.

تَفَزَّزَ يَتَفَزَّزُ تَفَزُّزًا: سەكرىدى، ئاتلىدى، ھالقىدى.

تَفَسَّحَ يَتَفَسَّحُ تَفَسُّحًا الْمَكَانُ: ئورۇن كېڭەيدى.

تَفَسَّحَ الشَّخْصُ: سەيلى قىلدى.

تَفَسَّحَ لَهُ فِي الْمَجْلِسِ: سورۇندا ئۇنىڭغا ئورۇن چىقىرىپ بەردى.

«**إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا**» «قۇرئان»: ئەگەر (سورۇندا) بەزىلەر سىلەرگە: «ئورۇن چىقىرىپ بېرىڭلار» دېسە، ئورۇن چىقىرىپ بېرىڭلار.

«**تَفَسَّحْنَا فِي الْحَدِيقَةِ بَعْضَ الْوَقْتِ**»: باغچىدا بىر دەم سەيلى قىلدۇق.

«**تَفَسَّحَتِ السَّاحَةُ بَعْدَ أَنْ أُزِيلَتِ الْأَنْقَاضُ**»: ئۆرۈلگەن بىنانىڭ چالما كېسەكلىرى ئېلىنىۋېتىلگەندىن كېيىن مەيدان كېڭەيدى.

تَفَسَّخَ يَتَفَسَّخُ تَفَسُّخًا: چۈشۈپ كەتتى، تۆكۈلۈپ چۈشتى.

تَفَسَّخَ الثَّوْبُ: كىيىم چاك - چېكىدىن يىرتىلىپ كەتتى.

تَفَسَّخَ الْأَخْلَاقُ: ئەخلاق چۈشكۈنلىشىپ كەتتى.

تَفَسَّخَ الشَّعْرُ عَنِ الْجِلْدِ: چاچ چۈشۈپ كەتتى.

تَفَسَّخَتِ الْجُثَّةُ: جەسەت چىرىپ كەتتى.

تَفَسَّرَ يَتَفَسَّرُ تَفَسُّرًا عَنِ الْأَمْرِ: سۈرۈشتە قىلدى، چۈشەندۈرۈپ بېرىشنى سورىدى.

تَفْسِيرٌ ج تَفْسِيرَاتٌ: ئىزاھلىماق، چۈشەندۈرمەك، شەرھلىمەك، تەپسىر قىلماق؛ تەپسىر، ئىزاھات، شەرھى.

تَفْسِيرُ الْقُرْآنِ: قۇرئاننىڭ تەپسىرى.

«**طَلَبَ مَجْلِسُ النُّوَّابِ مِنَ الْحُكُومَةِ تَفْسِيرًا لِلْبَيَانِ الَّذِى أَصْدَرَتْهُ**»: پارلامېنت ھۆكۈمەتتىن چىقارغان باياناتىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

تَفْسِيرِيٌّ: ئىزاھلىق، شەرھلىك.

تَفَشَّى يَتَفَشَّى تَفَشِّيًا الْفَسَادُ: بۇزۇقچىلىق تارالدى، كېڭەيدى.

تَفَشَّى الْوَبَاءُ: ۋابا تارقالدى.

تَفَصَّحَ يَتَفَصَّحُ تَفَصُّحًا: پاساھەتلىك سۆزلىگەن قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَفَصَّدَ يَتَفَصَّدُ تَفَصُّدًا الدَّمُ: قان ئاقتى.

تَفَصَّدَ جَبِيْنُهُ عَرَقًا: پېشانىسىدىن تەر قۇيۇلدى.

«**يَتَفَصَّدُ الْعِرَقُ مِنْ جَبِيْنِهِ**»: ئۇنىڭ پېشانىسىدىن تەر ئاقماقتا.

تَفَصَّلَ يَتَفَصَّلُ تَفَصُّلًا: پارچىلىنىپ كەتتى، بۆلۈنۈپ كەتتى، پارچە - پارچە بولۇپ كەتتى.

تَفَصَّى يَتَفَصَّى تَفَصِّيًا مِنَ الشَّيْءِ: ئايرىلدى، ئاجرىدى، ئۈزۈلدى، بۆلۈندى.

تَفْصِيلٌ: تەپسىلىي بايان قىلماق، ئىنچىكە شەرھلىمەك.

تَفْصِيلٌ ج تَفْصِيلَاتٌ: تەپسىلىي ئەھۋال، تەپسىلات، ئىنچىكە تەرەپلەر، كونكرېت ئەھۋاللار.

«**إِلَيْكُمْ تَفَاصِيلَ الْأَخْبَارِ**»: سىلەرگە خەۋەرلەرنىڭ تەپسىلاتىنى بايان قىلىمىز.

تَفَضَّضَ يَتَفَضَّضُ تَفَضُّضًا الشَّيْءُ: كۈمۈش يالىتىلدى، كۈمۈش ھەل بېرىلدى، ئاجراپ

كەتتى، چىچىلىپ كەتتى.

تَفَضَّلَ يَتَفَضَّلُ تَفَضُّلاً عَلَيْهِ: ئىلتىپات قىلدى، ياخشىلىق قىلدى، مەرھەمەت قىلدى؛ ئۈستۈنلۈكنى دەۋا قىلدى.

«يُرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ» ‹قرآن›: ئۇ سىلەردىن ئۈستۈن بولۇۋالماقچى.

«يَتَفَضَّلُ عَلَى الْفُقَرَاءِ بِكَثِيرٍ مِنْ مَالِهِ»: ئۇ كەمبەغەللەرگە نۇرغۇن پۇل ـ مال خەير ـ ئېھسان قىلىدۇ.

تَفَضَّلْ: مەرھەمەت.

تَفَضَّلُوا بِالْجُلُوسِ: مەرھەمەت ئولتۇرۇڭلار.

تَفَضَّلْ وَ خُذْ: قېنى ئالسىلا، باقسىلا.

تَفَضَّلْ وَ ادْخُلْ: قېنى كىرسىلە.

«تَفَضَّلْ بِزِيَارَتِي إِذَا كَانَ عِنْدَكَ وَقْتٌ فَارِغٌ»: بوش ۋاقتىڭىز بولسا كېلىپ كەتسىڭىز.

تَفَضُّلٌ: ئىلتىپات قىلماق، مەرھەمەت قىلماق.

تَفَضَّى يَتَفَضَّى تَفَضِّيًا لِأَمْرٍ: ئىشقا بېرىلىپ كەتتى، پۈتۈن زېھنىنى يىغىپ ھەپىلەشتى.

تَفْضِيضٌ: كۈمۈش ياللاتماق، كۈمۈش ھەل بەرمەك.

تَفَطَّرَ يَتَفَطَّرُ تَفَطُّرًا: يېرىلدى، پارچىلاندى.

«تَفَطَّرَ قَلْبُهُ حُزْنًا عَلَى صَدِيقِهِ»: دوستىغا قايغۇرۇپ يۈرىكى پارە ـ پارە بولۇپ كەتتى.

«تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا» ‹قرآن›: بۇ سۆزنىڭ (يامانلىقىدىن) ئاسمانلار پارچىلىنىپ كەتكىلى، يەر يېرىلىپ كەتكىلى، تاغلار گۇمران بولۇپ كەتكىلى تاس قالدى.

تَفَطَّنَ يَتَفَطَّنُ تَفَطُّنًا: تۇيدى، سەزدى، بىلدى، خەۋەردار بولدى.

تَفْعِيلَةٌ ج تَفَاعِيلُ ‹فى العُرُوضِ›: تۇراق (شېئىرنى ۋەزنىگە سېلىش ئۈچۈن قېلىپلاشتۇرۇلغان سۆزلەر).

تَفَّ يَتَفُّ تَفًّا: تۈكۈردى.

تُفٌّ ج تُفَفٌ: تىرناق كىرى.

تُفًّا لَكَ: ھۇ ئۆلگۈر!

تُفًّا لَهُ: ئۆلگۈر، بېشىنى يەيدىغان.

تُفَّاحٌ: ئالما.

تُفَّاحَةٌ ج تُفَّاحَاتٌ وَتَفَافِيحُ: بىر دانە ئالما.

شَرَابُ التُّفَّاحِ: ئالما هارىقى.

تُفَّاحَةُ آدَمَ: بوغدىيەك.

تِفَّانٌ: ياخشى پەيت، ئوبدان پۇرسەت.

تُفَّهٌ: بۇرسۇق (ھايۋان)

تَفَقَّأَ يَتَفَقَّأُ تَفَقُّؤًا الشَّيْءُ: يېرىلدى، ئايرىلدى.

تَفَقَّأَتِ الْعَيْنُ: كۆز ئويۇلدى.

تَفَقَّدَ يَتَفَقَّدُ تَفَقُّدًا الْأَحْوَالَ: ئەھۋالىنى كۆزدىن كەچۈردى، تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى.

تَفَقَّدَ النَّاسَ: كىشىلەرنى يوقلىدى، تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى.

«وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَالِيَ لاَ أَرَى الْهُدْهُدَ» ‹قرآن›: ئۇ قۇشلارنى كۆزدىن كەچۈرگەندىن كېيىن ئېيتتي: «ماڭا نېمە بولدى، ھۆپۈپنى كۆرمەيمەنغۇ»...

«تَفَقَّدَ الْقَائِدُ الْجَيْشَ»: قوماندان قوشۇننى كۆزدىن كەچۈردى.

«تَفَقَّدَ الرَّئِيسُ أَحْوَالَ الْمُوَاطِنِينَ»: رەئىس پۇقرالارنىڭ ئەھۋالىنى كۆزدىن كەچۈردى.

تَفَقُّدٌ: ئىزدىمەك، تەكشۈرمەك، ئىز ـ دېرىكىنى قىلماق.

تَفَقَّهَ يَتَفَقَّهُ تَفَقُّهًا: فىقھەشۇناس بولدى، فىقھەدە چوڭقۇر مەلۇماتلىق بولدى.

تَفَقَّهَ الْأَمْرَ: ياخشى چۈشەندى، تولۇق بىلدى.

«تَفَقَّهَ فِي أُمُورِ الدِّينِ»: دىن ئىشلىرىدا ئالىم بولدى.

«فَلَوْلاَ نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّيْنِ» ‹قرآن›: ... ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ھەربىر جامائەدىن يەنە بىر تۈركۈمى دىنىي ئالىم بولۇپ، ... نېمىشقا (ئىلىم تەلەپ قىلىشقا) چىقمىدى؟

تَفَكَّرَ يَتَفَكَّرُ تَفَكُّرًا فِي الْأَمْرِ: ئىش ئۈستىدە ئويلاندى، مۇلاھىزە قىلدى، مۇھاكىمە قىلدى، ئىش ئۈستىدە پىكىر قىلدى، تەپەككۇر قىلدى.

www.uyghurkitap.com

«وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ» ‹قرآن›: ئۇلار ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ يارىتىلىشى توغرىسىدا پىكىر يۈرگۈزىدۇ.

تَفَكُّرٌ: ئويلانماق، تەپەككۇر قىلماق، مۇلاھىزە قىلماق، پىكىر يۈرگۈزمەك.

تَفَكَّكَ يَتَفَكَّكُ تَفَكُّكًا الشَّيْءُ: پارچىلاندى، ئايرىلدى.

تَفَكَّكَتْ مَفَاصِلُهُ: ئۇگىلىرى ئاجراپ كەتتى.

تَفَكَّكَتْ شَخْصِيَّتُهُ: ئاجىزلاشتى.

تَفَكَّهَ يَتَفَكَّهُ تَفَكُّهًا: مېۋە يېدى؛ پۇشايمان قىلدى، ھەسرەت چەكتى، قايغۇردى.

تَفَكَّهَ مِنْهُ: ئەجەبلەندى، ھەيران قالدى.

تَفَكَّهَ بِالشَّيْءِ: ھوزۇرلاندى، لەززەتلەندى، بەھرىمەن بولدى.

«لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ» ‹قرآن›: ئەگەر بىز خالىساق ئەلۋەتتە ئۇنى دانىسىز قۇرۇق چۆپكە ئايلاندۇراتتۇق ـ دە، سىلەر ئەجەبلىنىپ قايغۇراتتىڭلار.

تَفَكَّهَ بِفُلَانٍ: تۆھمەت قىلدى، بوھتان چاپلىدى، قارىلىدى.

تَفْكِيرٌ: پىكىر قىلماق، ئويلانماق.

تَفْكِيكٌ: يەشمەك؛ چۇۋۇماق، پارچىلىماق؛ ئۈزمەك.

«بَذَرَ بُزُورَ الشِّقَاقِ بَيْنَ صُفُوفِ الْعَدُوِّ بُغْيَةَ تَفْكِيكِهِ»: دۈشمەن قوشۇنلىرىنى بۆلۈش مەقسىتىدە ئۇلارنىڭ ئارىسىغا ئىتتىپاقسىزلىق ئۇرۇقىنى چاچتى.

«اِتَّخَذَ قَرَارَهُ بَعْدَ تَفْكِيرٍ طَوِيلٍ»: ئۇ ئۇزۇن ئويلىنىپ ئاندىن بىر قارارغا كەلدى.

تَفْكِيكُ الْعُرَى: ئالاقىنى ئۈزمەك.

تَفَلَ يَتْفُلُ وَ يَتْفِلُ تَفْلًا: تۈكۈردى.

تَفِلَ يَتْفَلُ تَفَلًا: سېسىق پۇرىدى، سېسىق پۇراق چىقاردى.

تُفْلٌ: تۈكۈرۈك؛ كۆپۈك.

تِفْلٌ: شاكال، تاشلاندۇق، ئەخلەت؛ يارىماس؛ رەزىل.

تَفِلٌ م تَفِلَةٌ: بەدبۇي ئادەم.

تَفَلْسَفَ يَتَفَلْسَفُ تَفَلْسُفًا: پەلسەپە بىلەن شۇغۇللاندى، پەيلاسوپلارنىڭ يولىدا ماڭدى، ئۆزىنى پەيلاسوپ كۆرسەتتى، بىلەرمەن بولۇۋالدى.

تَفَلَّتَ يَتَفَلَّتُ تَفَلُّتًا: سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى، ئوغرىلىقچە چىقىپ كەتتى، غىپپىدە تىكىۋەتتى.

تَفَلَّتَ الْجَمَلُ مِنْ عِقَالِهِ: تۆگە باغلاقتىن قېچىپ كەتتى، تۆگە باغلاقتىن بوشاپ كەتتى.

تَفَلَّعَ يَتَفَلَّعُ تَفَلُّعًا: يېرىلدى، چاك كەتتى.

تَفَلَّعَتْ قَدَمَاهُ: ئىككى پۇتى يېرىلىپ كەتتى.

تَفَلَّقَ يَتَفَلَّقُ تَفَلُّقًا: يېرىلدى، پارچىلاندى، يىرتىلدى، دەز كەتتى.

«تَفَلَّقَتْ قَدَمَاهُ مِنَ الْمَشْيِ حَافِيًا»: يالاڭ ئاياغ ماڭغانلىقتىن ئىككى پۇتى يېرىلىپ كەتتى.

تَفَلُّقٌ: پارچىلانماق، بۆلۈنمەك، يىرتىلماق.

تَفْلِيسٌ: سۇنماق، ۋەيران بولماق، خاراب بولماق.

تَفَنَّدَ يَتَفَنَّدُ تَفَنُّدًا: ئۆكۈندى، ئۆتكۈزگەن خاتالىقىغا پۇشايمان قىلدى.

تَفَنَّنَ يَتَفَنَّنُ تَفَنُّنًا فِي الْقَوْلِ: چىرايلىق ئۇسلۇبتا سۆزلىدى.

تَفَنَّنَ فِي الْأَمْرِ: ماھىر بولدى، ئۇستا بولدى.

تَفَنَّنَ الشَّيْءُ: خىلمۇ خىل بولدى.

«هَذَا لَاعِبٌ مَاهِرٌ يَتَفَنَّنُ فِي لَعِبِهِ»: بۇ تەنھەرىكەتچى يۇقىرى ماھارەت بىلەن ئوينايدۇ.

تَفَنُّنٌ ‹فِي الْبَلَاغَةِ›: ئىستىلىستىكىدا ھەرخىل چىرايلىق ئىپادىلەش ئۇسلۇبلىرىنى قوللىنىش.

تَفْنِيدٌ: رەددىيە بەرمەك، رەت قىلماق، مات قىلماق.

«حُجَجُكَ هَذِهِ يَسْهَلُ تَفْنِيدُهَا»: سېنىڭ بۇ پاكىتلىرىڭغا رەددىيە بېرىش ئاسان.

تَفِهَ يَتْفَهُ تَفَهًا وَتُفُوهًا: ھېچ نەرسىگە ئەرزىمىدى.

تَفِهَ يَتْفَهُ تَفَاهَةً الطَّعَامُ: تاماق تۇزسىز، تەمسىز بولۇپ قالدى.

تَفَهٌ: ئەھمىيەتسىز؛ كىچىككىنە، ئازغىنە.

تَفِهٌ: تەمسىز، مەززىسى يوق، لاۋزا.

تَفَهَّمَ يَتَفَهَّمُ تَفَهُّمًا الْأَمْرَ: تەدرىجى چۈشەندى، ئويلاندى.

«تَفَهَّمَ مَوْقِفَهُمْ بَعْدَ أَنْ عَرَفَ الْحَقِيْقَةَ»: ئۇ ھەقىقەتنى تونۇغاندىن كېيىن ئۇلارنىڭ مەيدانىنى تەدرىجى چۈشەندى.

تُفْوَهٌ: ئەھمىيەتسىز، كىچىككىنە، ئازغىنە.

تَفَوَّقَ يَتَفَوَّقُ تَفَوُّقًا عَلَيْهِ: ئۈستۈنلۈك قازاندى، ئۈستۈن چىقتى.

«تَفَوَّقَ فِي جَمِيعِ مَوَادِّ الدِّرَاسَةِ عَلَى زُمَلَائِهِ»: ئۇ پۈتۈن دەرسلەردە ساۋاقداشلىرىدىن ئېشىپ كەتتى.

تَفَوُّقٌ: ئۈستۈنلۈك قازانماق، ئۈستۈن كەلمەك.

تَفَوَّهَ يَتَفَوَّهُ تَفَوُّهًا: سۆزلىدى، گەپ قىلدى.

لَمْ يَتَفَوَّهْ بِكَلِمَةٍ: ھېچقانداق سۆز قىلمىدى، ئېغىز ئاچمىدى، لام ـ جىم دېمىدى.

تَفْوِيْضٌ: تاپشۇرماق، بەلگىلىمەك.

تَفَيَّأَ يَتَفَيَّأُ تَفَيُّأً الشَّجَرَةَ أَوْ بِهَا: دەرەخ ئاستىدا سايىدىدى.

«أَوَ لَمْ يَرَوْا مَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَفَيَّأُ ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِيْنِ وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِلّٰهِ» «قرآن»: ئۇلار ئاللاھ ياراتقان شەيئىلەرنىڭ سايىلىرىنىڭ بويسۇنغان ھالدا ئاللاھقا سەجدە قىلىش يۈزىسىدىن ئوڭ ـ سولغا مايىل بولۇپ تۇرغانلىقىنى كۆرمىدىمۇ؟

تَفَيَّأَ بِعَبَاءَتِهِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ: ئۇ قاتتىق ئىسسىقتا رىداسى بىلەن سايىدىدى.

تَفَيَّأَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ سايىسى سوزالدى.

تَفَيَّلَ يَتَفَيَّلُ تَفَيُّلاً رَأْيُهُ: كۆز قارىشى خاتا دەپ ھۆكۈم قىلىندى، پىشمىغان دەپ قارالدى، بىر تەرەپلىمە دەپ قارالدى.

تَقَابَضَ يَتَقَابَضُ تَقَابُضًا الْمُتَبَايِعَانِ: ساتقۇچى بىلەن ئالغۇچى سودىنى نەقمۇ نەق قىلىشتى.

تَقَابَلَ يَتَقَابَلُ تَقَابُلاً الشَّخْصَانِ: ئۇچراشتى، كۆرۈشتى.

«تَقَابَلَ الزَّعِيمَانِ فِى مُوَاجَهَةٍ تِلْفِزْيُونِيَّةٍ»: ئىككى داھىي تېلېۋىزوردا ئۇچراشتى.

«لَمْ نَتَقَابَلْ مُنْذُ تَخَرَّجْنَا فِي الْمَدْرَسَةِ الثَّانَوِيَّةِ»: بىز تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن بۇيان كۆرۈشۈپ باقمىدۇق.

«هَذَانِ الشَّخْصَانِ يَتَقَابَلَانِ غَالِبًا»: بۇ ئىككىسى تولاراق ئۇچرىشىپ تۇرىدۇ.

تُقَاةٌ ج تُقًى: تەقۋا، تەقۋادارلىق.

«اِتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِهِ» «قرآن»: ئاللاھقا لايىق رەۋىشتە تەقۋادارلىق قىلىڭلار.

تَقَاتَلَ يَتَقَاتَلُ تَقَاتُلاً الْقَوْمُ: بىر ـ بىرىنى ئۆلتۈرۈشتى.

تَقَاتَلَ الْجَيْشَانِ: ئىككى قوشۇن ئۇرۇش قىلىشتى.

تَقَادَعَ يَتَقَادَعُ تَقَادُعًا النَّاسُ: كىشىلەر ئارقىمۇ ئارقا ئۆلدى.

تَقَادَعَ الْقَوْمُ بِالرِّمَاحِ: نەيزىلەشتى.

تَقَادَعَ الذُّبَابُ فِي الْمَرَقِ: چىۋىن شورپىغا ئۆزىنى ئاتتى.

تَقَادَعَ الْقَوْمُ: ئىتتىرىشتى.

تَقَادَمَ يَتَقَادَمُ تَقَادُمًا الشَّيْءُ: كونىرىدى، كونىراپ قالدى، ۋاقتى ئۆزاردى.

تَقَادُمُ الْعَهْدِ: قەدىمكى دەۋرى، قەدىمكى زامان، قەدىمىي، بۇرۇنقى.

«سَقَطَ الْبِنَاءُ بِتَقَادُمِ الْعَهْدِ»: زاماننىڭ ئۆزۈرىشى بىلەن بىنا يىقىلىپ چۈشتى.

تَقَاذَفَ يَتَقَاذَفُ تَقَاذُفًا الْقَوْمُ: ئېتىشتى، قارا چاپلاشتى.

تَقَاذَفَ الشَّخْصَانِ: تىللاشتى.

تَقَاذَفَتِ الْأَمْوَاجُ الشَّيْءَ: دولقۇن نەرسىلەرنى ئېتىپ چىقىرىۋەتتى.

«تَقَاذَفَ الْجَيْشَانِ بِالصَّوَارِيخِ»: ئىككى قوشۇن راكېتا ئېتىشتى.

«تَقَاذَفَ الشَّاعِرَانِ بِالْهِجَاءِ»: ئىككى شائىر ئۆزئارا بىر ـ بىرىنى ھەجۋى قىلىشتى.

تَقَارَبَ يَتَقَارَبُ تَقَارُبًا: يېقىنلاشتى.

تَقَارَبَ الرَّأْيَانِ: ئىككى خىل پىكىر يېقىنلاشتى.

«تَقَارَبَتْ وِجْهَتَا النَّظَرِ»: كۆز قاراش يېقىنلاش-

uyghurkitap.com

تى.

تَقَارَشَ يَتَقَارَشُ تَقَارُشًا الْقَوْمُ: نەيزىلەشتى، نەيزە سانجىشتى.

«تَقَارَشُوا عَلَى حُدُودِ أَرَاضِيهِمْ»: ئۇلار زېمىن چېگرىسىدا نەيزە ئۇرۇشى قىلىشتى.

تَقَارَضَ يَتَقَارَضُ تَقَارُضًا الشَّخْصَانِ: ئۆزئارا ئۆتنە - يېرىم قىلىشتى، قەرز بېرىشتى؛ بىر - بىرىنى تەرىپلەشتى، ماختاشتى.

تَقَارَضَ الْأَمْرَ: ئالماشتۇرۇشتى.

تَقَارَضَ الشِّعْرَ: شېئىر ئېيتىشتى.

«تَقَارَضَ النَّاسُ الثَّنَاءَ»: كىشىلەر مەدھىيە ئوقۇشتى.

تَقَارَعَ يَتَقَارَعُ تَقَارُعًا: قىرىشتى، ئۆلتۈرۈشتى، سوقۇشتى؛ چەك تاشلاشتى.

تَقَارَنَ يَتَقَارَنُ تَقَارُنًا: ھەمراھ بولۇشتى، بىر - بىرىدىن ئايرىلمىدى.

تَقَاسَمَ يَتَقَاسَمُ تَقَاسُمًا الْقَوْمُ: بۆلۈشۈۋالدى، تەقسىم قىلىشىۋالدى.

تَقَاسَمَ الْقَوْمُ يَمِينًا: قەسەم قىلىشتى.

«قَالُوا تَقَاسَمُوابِاللّٰهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَ أَهْلَهُ» (قرآن): ئۇلار: «ئۆزئارا ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلىڭلار» دېدى. ئۇلار ئېيتتى: «بىر كېچىدە سالىھنى ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىرىنى چوقۇم ئۆلتۈرەيلى...»

تَقَاصَرَ يَتْقَاصَرُ تَقَاصُرًا عَنِ الْأَمْرِ: ئېتىبارسىز قارىدى، سەل قارىدى، كارى بولمىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى؛ ھۆددىسىدىن چىقالمىدى، قولىدىن كەلمىدى.

تَقَاصَرَ الظِّلُّ: سايە تارايدى، سايە قىسقىرىدى، كىچىكلىدى.

«تَقَاصَرَ عَنْ مُتَابَعَةِ الْقَضِيَّةِ»: ئۇ مەسىلىنى سۈرۈشتە قىلىشتىن توختاپ قالدى.

تَقَاضَى يَتَقَاضَى تَقَاضِيًا الدَّيْنَ: قەرزنى سۈيلىدى، قەرز قايتۇرۇشنى تەلەپ قىلدى.

تَقَاضَى الْقَوْمُ إِلَى الْحَاكِمِ: ھاكىمغا ئەرز قىلدى، دەۋا قىلدى.

تَقَاطَرَ يَتَقَاطَرُ تَقَاطُرًا الْمَاءُ: سۇ تامچىلىدى.

تَقَاطَرَ الْقَوْمُ: كەينى - كەينىدىن كەلدى، ئارقىمۇ ئارقا كەلدى.

«تَقَاطَرَ الْمُتَفَرِّجُونَ عَلَى الْمَلْعَبِ الرِّيَاضِيِّ»: تاماشىبىنلار تەنھەرىكەت مەيدانىغا كەينى - كەينىدىن كەلدى.

تَقَاطَعَ يَتَقَاطَعُ تَقَاطُعًا الْقَوْمُ: بۆلۈندى، پارچىلاندى، ئايرىلىشتى، ئۈزۈلۈشتى.

تَقَاعَدَ يَتَقَاعَدُ تَقَاعُدًا الشَّخْصُ: پېنسىيىگە چىقتى.

«تَقَاعَدَ فِي سِنِّ السِّتِّيْنَ»: 60 يېشىدا پېنسىيىگە چىقتى.

تَقَاعَدَ عَنِ الْأَمْرِ: كۆڭۈل بۆلمىدى، ئەھمىيەت بەرمىدى، پەرۋا قىلمىدى.

تَقَاعَدَ بِهِ: ھەققىنى بەرمىدى.

تَقَاعُدٌ: پېنسىيىگە چىقماق.

مَعَاشُ التَّقَاعُدِ: پېنسىيە مائاشى.

«إِنَّهُ الْآنَ فِي السِّتِّيْنَ لِذَا فَقَدْ بَلَغَ سِنَّ التَّقَاعُدِ»: ئۇ ھازىر 60 قا كىرىپ قالدى، شۇنىڭ ئۈچۈن پېنسىيىگە چىقىش يېشىغا يەتتى.

«تَسَلَّمَ مَعَاشَ التَّقَاعُدِ»: ئۇ پېنسىيە پۇلىنى ئالدى.

تَقَاعَسَ يَتَقَاعَسُ تَقَاعُسًا عَنِ الْأَمْرِ: كېچىكتى، سۆرەلمىلىك قىلدى.

«تَقَاعَسَ الْمُوَظَّفُ عَنْ أَدَاءِ وَاجِبِهِ»: خىزمەتچى ئۆز ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىشتا سۆرەلمىلىك قىلدى.

بِدُوْنِ تَقَاعُسٍ: ھارماي - تالماي، قىزغىنلىق بىلەن، سۆرەلمىلىك قىلماي.

تَقَافَزَ يَقَافَزُ تَقَافُزًا الْقَوْمُ: سەكرەشتى، تاخلاشتى.

تَقَالَى يَتَقَالَى تَقَالِيًا: نەپرەتلىنىشتى، بىر - بىرىنى ئۆچ كۆرۈشتى.

تَقَامَرَ يَتَقَامَرُ تَقَامُرًا النَّاسُ: كىشىلەر قىمار ئويناشتى.

«تَقَامَرُوا عَلَى سِبَاقِ الْخَيْلِ»: ئۇلار ئات بەيگىسى بىلەن قىمار ئوينىدى.

تَقَانَةٌ: پۇختا ئورۇندىماق، كامالەتكە يەتكۈزۈپ ئىشلىمەك.

تَقَاوَحَ الْقَوْمُ فِى الْحَرْبِ: ئۇرۇشتا تىركىشىش-

تى، قارشىلاشتى.

تَقَاوَى يَتَقَاوَى تَقَاوِيًا: ئاچ بولدى، ئىچىرقاپ كەتتى.

تَقَاوَى الْقَوْمُ الْمَتَاعَ بَيْنَهُمْ: كىمئارتۇق قىلىپ ئالدى.

تَقَبَّضَ يَتَقَبَّضُ تَقَبُّضًا: قورۇلدى، تارايدى، يىغىلدى، پۇرلەشتى.

تَقَبَّضَ مِنَ الشَّيْءِ: يىرگەندى، سەسكەندى.

«تَقَبَّضَ مِنَ الرَّائِحَةِ الْكَرِيهَةِ»: ئۇ سېسىق پۇراقتىن سەسكەندى.

تَقَبَّضَ الْبَطْنُ: قەۋزىيەت بولۇپ قالدى.

تَقَبَّعَ يَتَقَبَّعُ تَقَبُّعًا: دوپپا (تۇماق) كىيدى.

تَقَبَّلَ يَتَقَبَّلُ تَقَبُّلاً الشَّيْءَ: قوبۇل قىلدى، تاپشۇرۇپ ئالدى.

تَقَبَّلَ اللّٰهُ الدُّعَاءَ: ئاللاھ دۇئانى مەقبۇل قىلغاي! ئاللاھ دۇئانى قوبۇل قىلدى.

«رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ»

(قرآن): پەرۋەردىگارىمىز! بىزنىڭ (ئەمەللىرىمىزنى) قوبۇل قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن (دۇئايىمىزنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىسەن، (نىيىتىمىزنى) بىلىپ تۇرغۇچىسەن.

تَقَبَّلَ الْأَمْرَ: قانائەتلەندى، ماقۇل بولدى.

تَقَبَّلَ الشَّيْءَ: رازى بولدى، مەمنۇن بولدى؛ كېپىللىك قىلدى.

تَقَبَّلَ الْهَدِيَّةَ: سوۋغا قوبۇل قىلدى.

تَقَبَّلَ النَّصِيحَةَ: نەسىھەتنى ئاڭلىدى.

«تَقَبَّلَ دِرَاسَتَهُ»: ئۇ ئۆگىنىشىدىن مەمنۇن بولدى.

«تَقَبَّلَ مُسَاعَدَةَ الْيَتِيمِ»: ئۇ يېتىمغا قىلىنىدىغان ياردەمگە كېپىللىك قىلدى.

تَقَبَّى يَتَقَبَّى تَقَبِّيًا الْقَبَاءَ: تون كىيدى، چاپان كىيدى.

تَقَتَّلَ يَتَقَتَّلُ تَقَتُّلاً ــ تِ الْمَرْأَةُ: ئايال نازلاندى، نايناقلىدى.

تَقَتَّلَ الْقَوْمُ: بىر ــ بىرىنى قىرىشتى.

تَقْتِيلٌ: قىرىپ تاشلىماق، قىرغىنچىلىق قىلماق، قەتلىئام.

تَقْتِيلٌ جَمَاعِيٌّ: زور قىرغىنچىلىق، كەڭ كۆلەملىك قىرغىنچىلىق.

تَقَحَّلَ يَتَقَحَّلُ تَقَحُّلاً الشَّيْءُ: قورۇپ كەتتى، سولاشتى، يىگىلەپ قالدى.

تَقَحَّمَ يَتَقَحَّمُ تَقَحُّمًا الْمَكَانَ: بېسىپ كىردى، زور بىلەن بېسىپ كىردى، كۈچ بىلەن كىردى، ھۇجۇم قىلدى.

تَقَحَّمَ الْأَمْرَ الْعَظِيمَ: قىيىنچىلىقنى يەڭدى.

تَقَدَّدَ يَتَقَدَّدُ تَقَدُّدًا الشَّيْءُ: ئۆزۈۋېتىلدى، كېسىۋېتىلدى، تىلىندى، توغرالدى؛ قۇرىدى.

تَقَدَّدَ اللَّحْمُ: گۆش قۇرۇتۇلدى.

تَقَدَّدَ الْجِلْدُ: تېرە قورۇپ يېرىلىپ كەتتى.

تَقَدَّدَ الْقَوْمُ: تارقالدى، پارچىلاندى، چېچىلدى، بۆلۈندى.

تَقَدَّدَ الثَّوْبُ: كىيىم ئەسكىرەپ كەتتى.

تَقَدَّدَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئۇنىڭ بولدى، ئۇنىڭغا بۇيرۇپ بېرىلدى.

تَقَدَّرَ يَتَقَدَّرُ تَقَدُّرًا لَهُ كَذَا: مۇقىملاشتى، تەييارلاندى، ھازىرلاندى.

تَقَدَّرَ الثَّوْبُ عَلَيْهِ: كىيىم ماس كەلدى، كىيىم ئوبدان كەلدى.

«تَقَدَّرَ لَهُ الْأَمْرُ»: ئۇنىڭغا ئىش تەييار بولدى.

تَقَدَّسَ يَتَقَدَّسُ تَقَدُّسًا: مۇقەددەس بولدى، پاك بولدى.

تَقَدَّسَ اللّٰهَ: ئاللاھنى پاك دەپ ھېسابلىندى، ئاللاھنى پاك دەپ قارىدى.

تَقَدَّسَ الرَّجُلُ: پاكلاندى، پاك بولدى.

تَقَدَّمَ يَتَقَدَّمُ تَقَدُّمًا: ئالدىدا ماڭدى، ئالغا باستى، ئىلگىرىلىدى؛ داۋاملاشتى؛ ياخشىلاندى.

تَقَدَّمَ الْقَوْمَ: قەۋمنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى.

تَقَدَّمَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا يېقىن بولدى، يېقىنلاشتى.

«لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ»

(قرآن): ئاللاھنىڭ سېنىڭ ئىلگىرىكى ۋە كېيىنكى گۇناھلىرىڭنى كەچۈرۈشى ئۈچۈن...

«وَجَدْتُ حُسَيْنًا يَتَقَدَّمُ بِسُرْعَةٍ فِي هَذِهِ الْأَيَّامِ»:

www.uyghurkitap.com

مەن ھۆسەيىننىڭ بۇ كۈنلەردە تېز ئىلگىرىلەۋاتقانلىقىنى سەزدىم.

تَقَدَّمَتْ بِهِ السِّنُّ: ئۇ ياشاندى، ئۇ ياشىنىپ قالدى، ئۇ قېرىدى.

تَقَدَّمَ إِلَيْهِ بِكَذَا: ئوتتۇرىغا قويدى، پىكىر بەردى، سۇندى، تۇتتى.

تَقَدَّمَ بِشَكْوَى: شىكايەت قىلدى، ئەرز سۇندى.

تَقَدَّمَ بِاقْتِرَاحٍ: تەكلىپ بەردى.

كَمَا تَقَدَّمَ: يۇقىرىدا بايان قىلىنغىنىدەك، يۇقىرىدا ئېيتىلغىنىدەك.

مَاتَقَدَّمَ: ئالدىنقى قېتىم، ئۆتكەن قېتىم، بۇرۇن، ئىلگىرى.

تَقَدَّمَ عَلَى: ئېشىپ كەتتى، ئۆتۈپ كەتتى، ئۈستۈن تۇردى.

تَقَدَّمَ بَيْنَ يَدَيْهِ: ... نىڭ ئالدىدا كەلدى، ئالدىدا ھازىر بولدى.

تَقَدُّمٌ: ئىلگىرىلىمەك، ئالغا باسماق، تەرەققىي قىلماق، مۇۋەپپەقىيەت قازانماق، تەدرىجى ئىلگىرىلەش.

«تَقَدُّمُ الْفَلَاحَةِ عَلَى الصِّنَاعَةِ»: دېھقانچىلىقنىڭ تەرەققىي قىلىشى سانائەت تەرەققىياتىغا باغلىق.

تَقَدُّمُ الْبِلَادِ: دۆلەتنىڭ قەدەممۇ قەدەم تەرەققىي تېپىشى.

تَقَدُّمٌ حَضَارِيٌّ: مەدەنىيەتنىڭ تەدرىجى راۋاجلىنىشى.

تَقَدُّمٌ فِي السِّنِّ: ياشتا چوڭايماق، قېرىپ كەتمەك.

تَقَدُّمٌ مَحْسُوسٌ: كۆزگە كۆرۈنەرلىك تەرەققىيات.

تَقَدُّمِيٌّ ج تَقَدُّمِيُّونَ: ئىلغارلىق، تەرەققىيپەرۋەرلىك.

«فَازَ الْحِزْبُ التَّقَدُّمِيُّ فِي الْاِنْتِخَابَاتِ»: تەرەققىيپەرۋەرلىك پارتىيىسى سايلامدا غەلىبە قىلدى.

تَقَدُّمِيَّةٌ: تەرەققىيپەرۋەرلىك، ئىلغارلىق.

«هُوَ مِنْ أَصْحَابِ التَّقَدُّمِيَّةِ»: ئۇ ئىلغارلىق تەرەپدارلىرىدىندۇر.

تَقْدِمَةٌ ج تَقَادِمُ: سوۋغا، ھەدىيە، ئىنئام.

تَقْدِيرٌ: مۆلچەرلىمەك؛ تەقسىم قىلماق؛ تەقدىر، ھۆكۈم؛ ئوي ـ پىكىر؛ نەزەرىيە؛ نەتىجە.

تَقْدِيرُ الْقِيمَةِ: باھالىماق، باھا قويماق.

«نَجَحَ بِتَقْدِيرِ مُمْتَازٍ»: ئۇ ئەلا نەتىجە بىلەن ئۆتتى.

«فِي تَقْدِيرِي أَنَّهُ كَاذِبٌ»: مېنىڭ پەرىزىمچە ئۇ يالغانچى.

تَقْدِيرُ السُّوءِ: ئۈمىدسىزلىك، تەركىدۇنيالىق.

يَسْتَحِقُّ التَّقْدِيرَ: ماختاشقا لايىق، ماختاشقا ئەرزىيدىغان.

عَلَى أَقَلِّ التَّقْدِيرِ: ئەڭ ئاز دېگەندە، ھېچ بولمىغاندا.

تَقْدِيرًا: تەخمىنەن، قىياسەن.

«هَذَا لَيْسَ سِوَى تَقْدِيرٍ تَقْرِيبِيٍّ»: بۇ پەقەت تەخمىنى مۆلچەردىن ئىبارەت.

اَلتَّقْدِيرُ فِي الْأَمْرِ: چوڭقۇر ئويلىنىش.

تَقْدِيرُ قِيمَةِ السِّلْعَةِ: مالغا باھا قويماق، مالنىڭ قىممىتىنى باھالىماق.

«تَقْدِيرَاتٌ مَالِيَّةٌ»: مالىيە خامچوتى.

«تَقْدِيرَاتُ الْمِيزَانِيَّةِ»: خامچوت.

تَقْدِيرِيٌّ: قىياس، مۆلچەرلىك، تەخمىن، پەرەزلىك.

تَقْدِيسٌ: پاكلىماق، پاك دەپ ئېتىقاد قىلماق، مۇقەددەس دەپ بىلمەك.

تَقْدِيمٌ: ئالدىغا سۈرمەك؛ تەقدىم قىلماق؛ تونۇشتۇرماق.

تَقْدِيقٌ: پالاق ئۇرماق، پالاق بىلەن ھەيدىمەك.

تَقَرَّبَ يَتَقَرَّبُ تَقَرُّبًا الشَّخْصَ: يېقىن كەلدى، يېقىنلاشتى، يېقىنلىشىشقا ئۇرۇندى.

تَقَرَّبَ إِلَى رَئِيسِهِ: باشلىقىغا يېقىنلىشىشقا ئۇرۇندى.

«تَقَرَّبَ إِلَى اللّٰهِ بِالْأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ»: ئۇ ياخشى ئەمەللەر بىلەن ئاللاھقا ئىلتىجا قىلدى.

«تَقَرَّبْ إِلَيَّ»: ماڭا يېقىنلاش، ماڭا يېقىن كەل.

تَقَرَّحَ يَتَقَرَّحُ تَقَرُّحًا الْجَسَدُ: بەدەننى يىرىڭدىدى.

تَقَرَّرَ يَتَقَرَّرُ تَقَرُّرًا الْأَمْرُ: بەلگىلەندى، قارار قىلىندى، مۇقىملاشتى.

«تَقَرَّرَتِ الزِّيَادَةُ فِي الْأُجُورِ»: ئىش ھەققىنى ئۆستۈرۈش مۇقىملاشتى.

تَقَرَّطَ يَتَقَرَّطُ تَقَرُّطًا: ھالقا سالدى.

تَقْرِيبٌ: يېقىنلاشتۇرماق، يېقىن كەلتۈرمەك، ئاتنىڭ بىر خىل مېڭىشى.

تَقْرِيبًا: تەخمىنەن.

بِالتَّقْرِيبِ: تەخمىنەن، ئۆپچۆرىسىدە.

«هَذَا الْإِجْتِمَاعُ يَسْتَغْرِقُ سَاعَتَيْنِ تَقْرِيبًا»: بۇ يىغىن ئىككى سائەتچە داۋاملىشىدۇ.

تَقْرِيبِيٌّ: تەخمىنى، مۆلچەر بويىچە.

تَقْرِيرٌ ج تَقَارِيرُ و تَقْرِيرَاتٌ: دوكلات، مەلۇمات، بەلگىلىك بىر مەسىلە، شەرھلىنىدىغان ئىزاھات.

تَقْرِيرٌ سَنَوِيٌّ: يىللىق ئاتچوت.

تَقْرِيرٌ أَدَبِيٌّ: ئەدەبىي دوكلات.

تَقْرِيرٌ شَفَوِيٌّ: ئاغزاكى دوكلات.

حَقُّ تَقْرِيرِ الْمَصِيرِ: ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقۇقى.

تَقْرِيرٌ عَنِ الزِّرَاعَةِ فِي الْبِلَادِ: دېھقانچىلىق توغرىسىدا مەلۇمات.

تَقْرِيظٌ: باھا يازماق، تەقرىز يازماق، مەدھىيىلىمەك؛ تەقرىز.

تَقْرِيظُ الْكُتُبِ: كىتابنىڭ ياخشىلىقىنى مەدھىيىلىمەك، كىتابقا باھا بەرمەك.

تَقْرِيعٌ: قاتتىق ئەيىبلىمەك، قاتتىق رەددىيە بەرمەك.

تَقَزَّحَ يَتَقَزَّحُ تَقَزُّحًا الضَّوْءُ: ئاق نۇر ئاستا ـ ئاستا باشقا رەڭلەرگە ئۆزگەردى.

تَقَزَّزَ يَتَقَزَّزُ تَقَزُّزًا مِنَ الدَّنَسِ: يامان كۆردى، نەپرەتلەندى، بىزار بولدى.

خَبَثٌ تَقَزَّزُ مِنْهُ النُّفُوسُ: كىشىلەر يىرگىنىدىغان نىجاسەت.

«تَقَزَّزَ مِنْ تَلَوُّثِ الْمَدِينَةِ»: شەھەرنىڭ پاسكىنىچىلىقىدىن ئۇنىڭ ئىچى ئېلىشتى.

تَقَزُّزٌ: كۆڭلى ئاينىماق، قۇسقۇسى كەلمەك.

تَقَسَّسَ يَتَقَسَّسُ تَقَسُّسًا: ئىزدىدى، ئىزىغا چۈشتى، تەكشۈردى، تىڭ ـ تىڭلىدى، ئۇقۇشۇپ باقتى.

تَقَسَّطَ يَتَقَسَّطُ تَقَسُّطًا الْقَوْمُ بَيْنَهُمْ: تەڭ تەقسىم قىلدى، ئادىللىق بىلەن بۆلدى.

تَقَسَّمَ يَتَقَسَّمُ تَقَسُّمًا: بۆلۈندى، تەقسىم قىلىندى.

تَقَسَّمَ الْقَوْمُ: ئايرىلدى، پارچىلاندى.

«تَقَسَّمَ الطَّلَبَةُ فِرَقًا»: ئوقۇغۇچىلار گۇرۇپپىلارغا بۆلۈندى.

تَقَسَّى يَتَقَسَّى تَقَسِّيًا: قوپال بولدى، شەپقەتسىز بولدى.

تَقْسِيطٌ: بۆلمەك؛ قايتۇرماق.

تَقْسِيطُ الدَّيْنِ: قەرزنى مۇددەتكە بۆلۈپ قايتۇرماق.

«دَفَعَ الثَّمَنَ بِالتَّقْسِيطِ»: ئۇ پۇلنى مۇددەتكە بۆلۈپ تۆلىدى.

تَقْسِيمٌ: بۆلمەك، تەقسىم قىلماق.

تَقْسِيمُ الْعَمَلِ: خىزمەت تەقسىم قىلماق، ئىش تەقسىماتى.

تَقْسِيمٌ «فِي الْمُوسِيقَى»: باشلىنىش مۇزىكىسى.

تَقْسِيمُ الْعَمَلِ وَتَنْسِيقُهُ: ئىش تەقسىم قىلىش ۋە ماسلاشتۇرۇش.

تَقْسِيمٌ: بۆلمەك، تەقسىم قىلماق.

تَقْسِيمُ الْعَمَلِ: خىزمەت تەقسىم قىلماق، خىزمەت تەقسىماتى.

تَقْسِيمُ الْبِلَادِ إِلَى مُحَافَظَاتٍ: دۆلەتنىڭ ئۆلكىلەرگە بۆلۈنۈشى.

تَقَشَّرَ يَتَقَشَّرُ تَقَشُّرًا الشَّيْءُ: سويۇلدى، شىلىندى، يۇنۇلدى.

تَقَشَّرَ الطِّلَاءُ: سىرى چۈشۈپ كەتتى.

«تَقَشَّرَ طِلَاءُ الْحَائِطِ»: تامنىڭ سىرى چۈشۈپ كەتتى.

«تَقَشَّرَ جِلْدُ التِّمْسَاحِ»: تىمساقنىڭ تېرىسى سويۇلدى.

تَقَشَّطَ يَتَقَشَّطُ تَقَشُّطًا: ئېچىلدى، ئاشكارىلاندى.

تَقَشَّطَتِ السَّمَاءُ: ھاۋا ئېچىلدى.

تَقَشَّعَ يَتَقَشَّعُ تَقَشُّعًا الْقَوْمُ: تارقاپ كەتتى.

تَقَشَّعَ السَّحَابُ: بۇلۇت تارقىلىپ كەتتى.

«تَقَشَّعَ الْمُتَظَاهِرُونَ بَعْدَتَدَخُّلِ الشُّرْطَةِ»: ساقچىلار ئارىلاشقاندىن كېيىن نامايىشچىلار تارقاپ كەتتى.

تَقَشَّفَ يَتَقَشَّفُ تَقَشُّفًا الشَّخْصُ: ئاددىي ـ ساددا ياشىدى، تېجەشلىك بولدى، مۇھىم تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرى بىلەنلا كۇپايىلىنىپ ھەشەمەتچىلىكتىن يىراق بولدى.

تَقَشُّفٌ: راھەت ـ پاراغەتكە بېرىلمەسلىك، جاپالىق تۇرمۇش كەچۈرمەك.

«دَعَتِ الْحُكُومَةُ الْمُوَاطِنِيْنَ إِلَى التَّقَشُّفِ فِي الْإِسْتِهْلَاكِ»: ھۆكۈمەت پۇقرالارنى ئىستېمالدا تېجەشلىك بولۇشقا چاقىردى.

تَقَشْعَرَ يَتَقَشْعَرُ تَقَشْعُرًا: قورقۇنچتىن بەدەنگە تىترەك ئولاشتى.

تَقَصَّدَ يَتَقَصَّدُ تَقَصُّدًا: نىيەت قىلدى، مەقسەت قىلدى، سۇندى، ئۇشتۇلدى.

تَقَصَّصَ يَتَقَصَّصُ تَقَصُّصًا أَثَرَهُ: ئىزىدىن قوغلىدى، ئىزىغا چۈشتى.

تَقَصَّصَ الْكَلَامَ: سۆزنى ئېسىدە ساقلىدى.

«تَقَصَّصَ الشُّرْطِيُّ أَثَرَ الْمُجْرِمِ»: ساقچى جىنايەتچىنىڭ ئىزىدىن قوغلىدى.

تَقَصَّفَ يَتَقَصَّفُ تَقَصُّفًا الشَّيْءُ: سۇندى، ئۇشتۇلدى.

تَقَصَّفَ أَظْفَارُهُ: تىرناقلىرى سۇندى.

تَقَصَّمَ يَتَقَصَّمُ تَقَصُّمًا الشَّيْءُ: سۇندى، چاك كەتتى، ۋەيران بولدى، بۇزۇلدى.

تَقَصَّمَ الْجِدَارُ: تام چاك كەتتى.

تَقَصَّى يَتَقَصَّى تَقَصِّيًا الْمَوْضُوعَ: تېمىنى ئىنچىكە تەكشۈردى.

تَقَصَّى الْأَمْرَ: ئىشنى سۈرۈشتە قىلدى، ئىشنى سۈرۈشتۈردى.

«تَقَصَّى الْقَاضِي الْقَضِيَّةَ»: سوتچى مەسىلىنى ئىنچىكە تەكشۈردى.

تَقَصٍّ: تەكشۈرمەك، سۈرۈشتۈرمەك، تەتقىق قىلماق.

تَقْصِيرٌ: قىسقارتماق؛ سەل قارىماق؛ ئەيىب، كەمچىلىك، يېتەرسىزلىك، نۇقسان، قۇسۇر.

تَقْصِيرٌ فِي تَأْدِيَةِ الْوَاجِبِ: مەسئۇلىيەتنى بىجا كەلتۈرمەسلىك، ۋەزىپىنى ئادا قىلماسلىق.

تَقَضَّى يَتَقَضَّى تَقَضِّيًا الشَّيْءُ: تۈگىدى، تاماملاندى.

تَقَضَّى عُمْرُهُ: ئۆمرى ئاخىرلاشتى.

تَقَضَّى الْبَازُ: قارچىغا شۇڭغىدى، ئوۋغا ئېتىلدى.

تَقَطَّعَ يَتَقَطَّعُ تَقَطُّعًا الشَّيْءُ: ئۈزۈلدى، كېسىلدى، پارچىلاندى.

تَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ: ئۇلارنى باغلاپ تۇرغان ئالاقە ئۈزۈلدى.

«وَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ كُلٌّ إِلَيْنَا رَاجِعُونَ»
«قۇرئان»: ئۇلار (دىندا ئىختىلاپ قىلىشىپ) پىرقە ـ پىرقىلەرگە بۆلۈنۈپ كەتتى، ھەممىسى بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتقۇچىلاردۇر.

«إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ» «قۇرئان»: ئەينى ۋاقىتتا ئەگەشتۈرگۈچىلەر ئازابنى كۆرۈپ، ئەگەشكۈچىلەردىن ئادا ـ جۇدا بولىدۇ.

تَقْطِيبٌ: قوشۇمىسىنى تۈرمەك، پېشانىسىنى پۈرۈشتۈرمەك.

تَقْطِيرٌ: ساپلاشتۇرماق، سۈزۈلدۈرمەك، چەككىلىمەك، ئايرىماق.

تَقْطِيرُ الْكُحُولِ: ئىسپىرت چىقارماق، ھاراق چىقارماق؛ كۆزگە سۈرمە تارتماق.

تَقْطِيرٌ فِي الْكِيمِيَاءِ: سۇيۇقلۇقنى ئىسسىقلىق ئارقىلىق پارغا ئايلاندۇرۇپ ئۇنى تازىلاپ سۇۋۇتۇش.

تَقْطِيرُ الْكُحُولِ: ئىسپىرتنى پارغا ئايلاندۇرۇپ سۇۋۇتۇش.

«عَلَيْنَا تَقْطِيرُ الزُّهُورِ لِاسْتِخْرَاجِ الْعُطُورَاتِ»: ئەتىر چىقىرىش ئۈچۈن گۈل ـ چېچەكلەر سۈيىنى پارغا ئايلاندۇرۇپ سۇۋۇتۇشىمىز كېرەك.

تَقْطِيعٌ: كېسىپ تاشلىماق، پارچىلىماق، چاندىماق، يىرتماق؛ قورساق ئاغرىقى.

تَقْطِيعٌ ج تَقَاطِيعُ: قورۇق.

تَقَاطِيعُ الْوَجْهِ: يۈزنىڭ قورۇقلىرى.

تَقَعَّدَ يَتَقَعَّدُ تَقَعُّدًا عَنْ كَذَا: توختاپ قالدى، تاشلىۋەتتى، ۋاز كەچتى.

تَقَعَّرَ يَتَقَعَّرُ تَقَعُّرًا فُلَانٌ فِي كَلَامِهِ: چىرقىراپ سۆزلىدى، خىرقىراپ سۆزلىدى.

تَقَعَّرَ الشَّيْءُ: چوڭقۇرلاشتى، چوڭقۇر بولدى.

تَقَفَّرَ يَتَقَفَّرُ تَقَفُّرًا: ئىز قوغلىدى، ئىزىغا چۈشتى، پېيىگە چۈشتى.

تَقَفَّزَ يَتَقَفَّزُ تَقَفُّزًا الشَّخْصُ: پەلەي كىيدى.

تَقَفَّزَ بِالْحِنَاءِ: خىنە ياقتى.

تَقَفَّعَ يَتَقَفَّعُ تَقَفُّعًا الشَّيْءُ: تارايدى، قىسقىردى، يىغىلدى، قورۇلدى.

تَقَفَّقَ يَتَقَفَّقُ تَقَفُّقًا مِنَ الْبَرْدِ: سوغۇقتىن تىترىدى، سوغۇقتىن تىترەك باستى، سوغۇقتىن لاغىلدىدى.

تَقَفَّى يَتَقَفَّى تَقَفِّيًا: ئەگەشتى، تاللىدى.

تَقَفْقَفَ يَتَقَفْقَفُ تَقَفْقُفًا: توڭۇپ تىترىدى، تىترەك باستى، لاغىلدىدى.

تَقَّنَ يُتَقِّنُ تَتْقِينًا الْأَرْضَ: يەر سۇغاردى.

تَقَلْقَلَ يَتَقَلْقَلُ تَقَلْقُلًا الشَّيْءُ: ھەرىكەتلەندى، قوزغالدى، تەۋرەندى؛ قالايمىقانلاشتى، ئىزتىراپتا قالدى.

تَقَلْقَلَ الْقِطَارُ: پويىز قوزغالدى.

تَقَلْقَلَ فِي الْبِلَادِ: سەيلە قىلدى، شەھەركەزدى.

«تَقَلْقَلَتِ الْحَيَاةُ الْإِقْتِصَادِيَّةُ» : ئىقتىسادىي تۇرمۇش قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

تَقَلَّبَ يَتَقَلَّبُ تَقَلُّبًا الشَّيْءُ: ئۆزگەردى، يۆتكەلدى.

تَقَلَّبَ فِي الْأُمُورِ: خالىغانچە باشقۇردى، خالىغانچە تەسەررۇپ قىلدى.

«يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ» «قرآن»: ئۇلار دىللار ۋە كۆزلەر قالايمىقانلىشىپ كېتىدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دىن قورقىدۇ.

«تَقَلَّبَ فِي وَظَائِفَ مُتَعَدِّدَةٍ» : ئۇ تۈرلۈك ۋەزىپىلەرگە يۆتكىلىپ تۇردى.

تَقَلَّبَ فِي أَقْوَالِهِ: سۆزىدە تۇرمىدى، مەۋقەسى مۇقىم بولمىدى.

تَقَلَّبَ فِي النِّعْمَةِ: راھەت ـ پاراغەتتە ياشىدى.

«تَقَلَّبَ فِي فِرَاشِهِ وَلَمْ يَجِدْ إِلَى النَّوْمِ سَبِيلًا» : ئۇ ئۇيان ـ بۇيان ئۆرۈلۈپ ئۇخلىيالمىدى.

تَقَلُّبٌ ج تَقَلُّبَاتٌ: ئۆزگەرمەك، ئۆزگىرىپ تۇرماق؛ نورمالسىز، تۇراقسىز.

تَقَلُّبُ الْأَسْعَارِ: باھانىڭ مۇقىمسىزلىقى.

تَقَلُّبَاتُ الْجَوِّ: ھاۋارايى ئۆزگىرىشى.

تَقَلَّدَ يَتَقَلَّدُ تَقَلُّدًا: مونچاق ئاستى، بولاپكا ئاستى.

تَقَلَّدَ الْأَمْرَ: ئىشنى ئۈستىگە ئالدى.

تَقَلَّدَ السَّيْفَ: قىلىچ ئاستى.

تَقَلَّدَ الْقَضَاءَ: قازى بولدى، سوتچى بولدى.

تَقَلَّدَ بِفُلَانٍ: ئۆگەندى، ئەگەشتى، دورىدى.

تَقَلَّصَ يَتَقَلَّصُ تَقَلُّصًا الظِّلُّ: سايا تارايدى، قىسقىردى، قورۇلدى، يىغىلدى.

تَقَلَّصَ ظِلُّهُ: تەسىرى ئاجىزلىدى، ئابرۇيى چۈشتى، نوپۇزى تارايدى.

غَيْرُ مُسْتَقِرَّةٍ وَتَتَقَلَّصُ يَوْمِيًّا: تۇراقسىز بولغان ۋە كۈنسايىن تارىيىۋاتقان.

«اَلْأَجْسَامُ تَتَمَدَّدُ بِالْحَرَارَةِ وَتَتَقَلَّصُ بِالْبُرُودَةِ» : جىسىملار ئىسسىقتىن كېڭىيىدۇ، سوغۇقتىن تارىيىدۇ.

تَقَلْنَسَ يَتَقَلْنَسُ تَقَلْنُسًا: دوپپا كىيدى، پوسما كىيدى، كۇلا كىيدى.

تَقَلَّى يَتَقَلَّى تَقَلِّيًا: قورۇلدى، پۇشۇرۇلدى.

تَقَلَّى الرَّجُلُ عَلَى فِرَاشِهِ: تۆشۈكىدە ئۆرۈلدى.

تَقْلِيدٌ: تەقلىد قىلماق، دورىماق.

تَقْلِيدٌ ج تَقَالِيدُ: ئەنئەنە، ئادەت، قائىدە ـ يوسۇن.

تَقَالِيدُ شَعْبِيَّةٌ: خەلقنىڭ ئۆرپ ـ ئادىتى، خەلقنىڭ قائىدە ـ يوسۇنلىرى.

تَقْلِيدُ السُّلْطَةِ: ھوقۇق تاپشۇرماق، ھوقۇق بەرمەك.

ئۇيغۇر كىتاب تورى

تَقْلِيدُ الْمَنْصِبِ: مەنسەپ بەرمەك، تەيىنلىمەك.

تَقْلِيدِيٌّ: ئەنئەنىۋى، ئەنئەنىگە مەنسۇپ، تەقلىدى.

رَجُلٌ تَقْلِيدِيٌّ: كونا قاراشقا ئېسىلىۋالغان كىشى.

صِنَاعَةٌ تَقَالِيدِيَّةٌ: ئەنئەنىۋى سانائەت.

تَقْلِيلٌ: ئازايتماق، كېمەيتمەك.

تَقْلِيمٌ: كەسمەك، يۇنىماق.

تَقْلِيمُ الشَّجَرِ: دەرەخنى پۇتۇماق.

تَقْلِيمُ الْأَظَافِرِ: تىرناقلارنى ئالماق.

تَقَمَّزَ يَتَقَمَّزُ تَقَمُّزًا فِي مَشْيِهِ: سەكرەپ ماڭدى، تاقلاپ ماڭدى.

تَقَمَّشَ يَتَقَمَّشُ تَقَمُّشًا الشَّيْءَ: ھەممىنى يەپ بولدى.

تَقَمَّصَ يَتَقَمَّصُ تَقَمُّصًا الشَّخْصُ: كۆڭلەك كىيدى.

تَقَمَّصَ الْمُمَثِّلُ الشَّخْصِيَّةَ: ئارتىس رولنى ئوبدان ئالدى.

تَقَمَّطَ يَتَقَمَّطُ تَقَمُّطًا: ئورالدى، يۆگەلدى، باغلاندى، تېڭىلدى.

تَقَمَّلَ: پىت بولۇپ كەتمەك، پىت بېسىپ كەتمەك.

تَقَنَ يَتْقَنُ تَقْنًا الشَّيْءَ: پۇختا قىلدى، كۆڭۈلدىكىدەك ئادا قىلدى.

تِقْنٌ ج أَتْقَانٌ: لاي، پاتقاق؛ ماھىيەت؛ ماھىر، ئۇستا.

تَقَنْطَرَ يَتَقَنْطَرُ تَقَنْطُرًا: ئەگمە قىلىپ ياسىدى؛ تويلىدى، دۆۋىلىدى.

تَقَنَّعَ يَتَقَنَّعُ تَقَنُّعًا الشَّخْصُ بِالْقِنَاعِ: نىقاب تارتىۋالدى.

تَقَنَّعَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال چۈمبەل تارتىۋالدى.

«تَقَنَّعَ اللِّصُّ قَبْلَ السَّطْوِ عَلَى الْبَنْكِ»: ئوغرى بانكا بۇلاشتىن بۇرۇن نىقاب تارتىۋالدى.

تَقَنْفَذَ يَتَقَنْفَذُ تَقَنْفُذًا الْقُنْفُذُ: كىرپە تۈگۈلۈۋالدى.

تَقْنِينٌ: قانۇن تۈزمەك، قانۇن چىقارماق، قانۇن ئورناتماق، قانۇن تۇرغۇزماق.

تِقْنِيَّةٌ ج تِقْنِيَّاتٌ: تېخنىكا، پەن ـ تېخنىكا، بىرەر ئىش ياكى ئىلمىي تەتقىقاتنى ئورۇنلاشتىكى ئۇسلۇب ياكى سەنئەت.

«لَمْ يَكُنْ يَعْرِفُ فِي الْبِدَايَةِ هَذِهِ التِّقْنِيَّةَ وَلَكِنَّهَا تَعَلَّمَهَا فِيمَا بَعْدُ»: ئۇ ئىلگىرى بۇ تېخنىكىنى ئۇقمايتتى، ئۇ ئۇنى كېيىن ئۆگەندى.

تِقْنِيَّةُ الْبِنَاءِ: قۇرۇلۇش سەنئىتى.

تِقْنِيَّةُ الْقِصَّةِ: ھېكايە سەنئىتى.

عِلْمُ التِّقْنِيَّةِ: تېخنىكا.

«يَتَمَيَّزُ هَذَا الْعَصْرُ بِتَقَدُّمِ التِّقْنِيَّاتِ فِي مُخْتَلِفِ الْمَيَادِينِ الْعِلْمِيَّةِ وَالْفَنِّيَّةِ»: بۇ دەۋر تۈرلۈك ئىلىم ـ سەنئەت مەيدانلىرىدا پەن ـ تېخنىكىنىڭ تەرەققىي قىلىش ئالاھىدىلىكىگە ئىگە.

«تُعِدُّ الْمَعَاهِدُ التِّقْنِيَّةُ أَوِ الصِّنَاعِيَّةُ خُبَرَاءَ تِقْنِيِّينَ فِي مُخْتَلِفِ الْحُقُولِ»: پەن ـ تېخنىكا ياكى سانائەت ئىنستىتۇتلىرى پەن ـ تېخنىكا مۇتەخەسسىسلىرىنى يېتىشتۈرمەكتە.

تَقَهْقَرَ يَتَقَهْقَرُ تَقَهْقُرًا: چېكىنندى، ئارقىغا قايتتى.

تَقَهْقَرَتِ الْعُمْلَةُ: پۇلنىڭ كۇرسى چۈشۈپ كەتتى.

تَقَوْقَعَ يَتَقَوْقَعُ تَقَوْقُعًا الشَّخْصُ: ياشاۋاتقان مۇھىتتىن ئايرىلىپ ئۆزىنى چەتكە ئالدى، جەمئىيەتتىن ئايرىلىپ خىلۋەتتە ياشىدى.

تَقَوْقَعَ الْحَيَوَانُ: ھايۋان قېپىغا كىرىۋالدى.

تَقَوَّبَ يَتَقَوَّبُ تَقَوُّبًا ـ تِ الْبَيْضَةُ: تۇخۇم يېرىلدى، چېقىلدى.

تَقَوَّتَ يَتَقَوَّتُ تَقَوُّتًا بِالشَّيْءِ: يېدى، ئوزۇقلاندى.

تَقَوَّتَ بِالْخُبْزِ وَالزَّيْتِ: ئۇ نان ۋە ماي بىلەن ئوزۇقلاندى.

تَقَوَّرَ يَتَقَوَّرُ تَقَوُّرًا الشَّيْءُ: ئوتتۇرىسى ئويمانچاق بولۇپ قالدى.

تَقَوَّرَ السَّحَابُ: بۇلۇت يۇمىلاق پارچىلارغا بۆلۈندى.

تَقَوَّرَتِ الْحَيَّةُ: يىلان تۈگۈلۈۋالدى.

تَقَوَّسَ يَتَقَوَّسُ تَقَوُّسًا الشَّيْءُ: ئېگىلدى، يا

شەكلىدە بولدى.

تَقَوَّسَ الْغُصْنُ: شاخ ئېگىلدى.

تَقَوَّسَ الظَّهْرُ: بەل مۈكچەيدى.

تَقَوَّضَ يَتَقَوَّضُ تَقَوُّضًا الْبِنَاءُ: بىنا غۇلىدى، ۋەيران بولدى، بۇزۇلدى.

تَقَوَّضَتِ الصُّفُوفُ: سەپلەربۆلۈندى، سەپلەر پارچىلاندى.

«تَقَوَّضَتْ وَحْدَةُ الْمُقَاوَمَةِ» : قارشى تۇرۇش بىرلىكى بۇزۇلدى.

تَقَوَّلَ يَتَقَوَّلُ تَقَوُّلاً عَلَيْهِ الْقَوْلُ: تۆھمەت قىلدى، ئويدۇرۇپ چىقاردى، بوھتان چاپلىدى.

«وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ» «قرآن» : ئەگەر ئۇ بىزنىڭ نامىمىزدىن يالغاننى توقۇيدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنى قۇدرىتىمىز بىلەن جازالايتتۇق.

«أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَلْ لاَ يُؤْمِنُونَ» «قرآن» : ياكى ئۇلار: «(مۇھەممەد قۇرئاننى) ئۆزى توقۇدى» دېيىشەمدۇ؟ ئۇنداق ئەمەس، ئۇلار (قۇرئانغا) ئىشەنمەيدۇ.

تَقَوُّلاَتٌ: قۇرۇق پاراڭ، قالايمىقان گەپ ـ سۆزلەر.

تَقَوَّمَ يَتَقَوَّمُ تَقَوُّمًا الشَّيْءُ: تۈزلەندى، توغرىلاندى، ئوڭشالدى، رۇسلاندى.

تَقَوَّى يَتَقَوَّى تَقَوِّيًا الشَّخْصُ: كۈچەيدى، قۇدرەت تاپتى، زورايدى؛ روھلاندى.

«تَقَوَّى بِأَفْرَادِ عَائِلَتِهِ» : ئۇ ئائىلە ئەزالىرى بىلەن كۈچلۈك بولدى.

تَقْوَى: تەقۋادارلىق، خۇدا گۈيلۈق.

تَقْوَى الْوَرَعِ: پەرھىزكار ئادەمنىڭ تەقۋادارلىقى.

«وَتَزَوَّدُوْا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى» «قرآن» : (ئاخىرەتلىكىڭلار ئۈچۈن) زاد ـ راھىلە ئېلىۋېلىڭلار، ئەڭ ياخشى زاد ـ راھىلە تەقۋادارلىقتۇر.

تَقْوِيَةٌ: كۈچەيتمەك، كۈچنى ئاشۇرماق.

تَقْوِيْمٌ ج تَقَاوِيْمُ: تىكلىمەك، تۇرغۇزماق، قوزغىماق، تەربىيىلەپ يېتىشتۈرمەك؛ ئوڭشىماق، تۈزلىمەك، باھالىماق، باھا بەرمەك؛ كالېندار؛ ئۆزگەرتمەك.

تَقْوِيمُ الْبُلْدَانِ: يەر ناملىرى لۇغىتى، جۇغراپىيىۋى ئاتالغۇلار.

تَقْوِيمُ النُّقُودِ: پۇللارنىڭ قىممىتىنى سۇندۇرۇش.

جِهَازُ تَقْوِيْمِ التَّيَّارِ: كوممۇتاتور، توغرىلىغۇچى.

اَلتَّقْوِيمُ السَّنَوِيُّ: كالېندار، يىللىق كالېندار.

اَلتَّقْوِيْمُ الْمِيْلاَدِيُّ: مىلادىيە كالېندارى.

اَلتَّقْوِيْمُ الْهِجْرِيُّ: ھىجرىيە كالېندارى.

تَقَى يَتْقِي تُقًى وَتُقَاءً وَتَقِيَّةً: ئېھتىيات قىلدى، پەخەس بولدى، ھەزەر ئەيلىدى؛ ھېيىقتى، ئەيمەندى، تارتىندى، قورقتى.

تُقًى: تەقۋادارلىق، خۇداگويلۇق، پەرھىزكارلىق؛ ئاللاھنىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىنى ئورۇنداش ۋە نەھى قىلغان ئىشلاردىن چېكىنىش ئاساسىدا ئاللاھتىن قورقۇش.

تَقِيٌّ ج أَتْقِيَاءُ و تُقَوَاءُ: مۇتتەقى، تەقۋادار، خۇداگۈي.

تَقَيَّأَ يَتَقَيَّأُ تَقَيُّأً الشَّخْصُ: كۆڭلى ئېلىشقان قىياپەتكە كىرىۋالدى، سۈنئىي ياندۇرغان بولۇۋالدى.

تَقِيَّةٌ: ئېھتىيات قىلماق، ھەزەر ئەيلىمەك، ساقلانماق.

تَقِيَّةُ بَعْضِ أَهْلِ الْفِرَقِ الْإِسْلاَمِيَّةِ: بەزى ئىسلام پىرقىلىرىنىڭ كۆرۈنۈشتە باشقىلار بىلەن مادارا قىلىشىشى.

تَقَيَّحَ يَتَقَيَّحُ تَقَيُّحًا الْجُرْحُ: يارا يىرىڭلىدى.

تَقَيُّحٌ: يىرىڭلىماق.

تَقَيَّدَ يَتَقَيَّدُ تَقَيُّدًا: باغلاندى، چۈشەلدى، تىزىملاندى، چەكلەندى.

تَقَيَّدَ الطَّالِبُ فِي الْكُلِّيَّةِ: ئوقۇغۇچى فاكۇلتېتىغا تىزىملاتتى.

تَقَيَّدَ الْعَقْدُ: مۇئەييەن شەرتلەرنى ئۈستىگە ئالدى.

تَقَيُّدٌ: چەكلەنمەك، چەكلىمىگە ئۇچرىماق.

اَلتَّقَيُّدُ بِأَحْكَامِ الشَّرِيْعَةِ: شەرىئەت ئەھكاملىرى بىلەن چەكلەنمەك.

اَلتَّقَيُّدُ بِالشُّرُوطِ الْمُتَّفَقِ عَلَيْهَا : بىرلىككە كەلگەن شەرتلەرنىڭ چەكلىمىسىگە ئۇچرىماق.

تَقْيِيْدٌ: چەكلىمەك، باغلىماق، تىزىملىماق.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
uyghurkitap.com

تَقْيِيدُ الْأَرْجُلِ: كىشەن سالماق.

تَقْيِيدُ النَّسْلِ: تۇغۇتنى چەكلىمەك.

تَقْيِيدِيٌّ: چەكلەنگەن، چەكلىك.

تَقَيَّضَ يَتَقَيَّضُ تَقَيُّضًا الْجِدَارُ: تام ئۆرۈلدى، بۇزۇلدى، سۇندى، پاچاقلاندى.

تَقَيَّضَ لَهُ كَذَا: تەيىن بولدى؛ سەۋەب بولدى؛ هازىر بولدى.

«تَقَيَّضَ لَهُ الْيُسْرُ بَعْدَ الْعُسْرِ» ئۇنىڭغا مۇشكۇللۇكتىن كېيىن ئاسانلىق يېتىپ كەلدى.

تَقَيَّلَ يَتَقَيَّلُ تَقَيُّلاً الشَّخْصُ: چۈشتە ئۇخلىدى.

تَقَيَّلَ مَنْ كَانَ قَبْلَهُ: ئىلگىرىكىگە ئوخشاپ قالدى.

تَكَاءَدَ يَتَكَاءَدُ تَكَاءُدًا الْأَمْرُ: قىيىن كەلدى، مۇشەققەت تۇيۇلدى.

تَكَابَرَ يَتَكَابَرُ تَكَابُرًا فُلاَنٌ: ئۆزىنى چوڭ تۇتتى، ئۆزىنى چوڭ بىلدى، مەغرۇرلاندى؛ تەكەببۇرلۇق قىلدى.

تَكَاتَبَ يَتَكَاتَبُ تَكَاتُبًا: ئۆزئارا خەت يېزىشتى، ئۆزئارا خەت ئالاقە قىلىشتى.

تَكَاتَفَ يَتَكَاتَفُ تَكَاتُفًا الْقَوْمُ: هەمكارلاشتى، ياردەمدە بولۇشتى.

«يَتَكَاتَفُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ» : كەڭچىلىك ۋە قىيىن كۈنلەردە بىر - بىرىگە يار - يۆلەكتە بولۇشىدۇ.

تَكَاتَمَ يَتَكَاتَمُ تَكَاتُمًا الْقَوْمُ الْحَدِيثَ: سۆزنى بىر- بىرىدىن يوشۇرۇشتى.

تَكَاثَرَ يَتَكَاثَرُ تَكَاثُرًا الشَّيْءُ: كۆپەيدى، ئاۋۇدى، ئۆرلىدى.

تَكَاثُرُ الْإِنْتَاجِ الزِّرَاعِيِّ: يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش ئاشتى.

تَكَاثَرَ الْقَوْمُ: سانى كۆپىيىپ پەخىرلىنىشتى.

تَكَاثُرٌ: كۆپەيمەك، ئاۋۇماق، كۆپىيىش بىلەن پەخىرلەنمەك.

تَكَاثُرُ الْجِنْسِ الْبَشَرِيِّ: ئىنسانلارنىڭ كۆپىيەشى.

«أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ» «قرآن» : تاكى قەبرىلەرنى زىيارەت قىلغىنىڭلارغا (يەنى قەبرىلەرنى كۆرگىنىڭلارغا) قەدەر، (پۇل - مال بالىلار بىلەن) پەخىرلىنىمەك سىلەرنى غەپلەتتە قالدۇردى.

«تَتَكَاثَرُ السُّحُبُ عَلَى شِمَالِ الْبِلاَدِ» : مەملىكەتنىڭ شىمالىي تەرىپىدە بۇلۇتلار كۆپەيمەكتە.

«وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلاَدِ» «قرآن» : ... ئۆزئارا پەخىرلىنىشتىن، پۇل - مال، پەرزەنت كۆپەيتىپ پەخىرلىنىشتىن ئىبارەتتۇر...

تَكَاثَفَ يَتَكَاثَفُ تَكَاثُفًا الشَّيْءُ: قويۇقلاشتى، زىچلاشتى، باراقسانلاشتى.

تَكَاثَفَ السَّحَابُ: بۇلۇت قويۇقلاشتى.

تَكَاثُفٌ: گاز هالەتتىن سۇيۇقلۇق هالەتكە ئۆزگەرمەك.

تَكَاسَلَ يَتَكَاسَلُ تَكَاسُلاً الشَّخْصُ: هورۇن بولۇۋالدى، ئىشقا خوشياقماس بولۇۋالدى.

تَكَاسَلَ الطَّالِبُ النَّجِيبُ: زېرەك ئوقۇغۇچى هورۇن بولۇۋالدى.

تَكَاسِيرُ: ئۇششاق - چۈششەك ئىشلار، پارچە- پۇرات ئىشلار.

تَكَافَأَ يَتَكَافَأُ تَكَافُؤًا: ئوخشاش بولۇشتى، باراۋەر بولۇشتى.

تَكَافَأَتِ الثَّرْوَتَانِ: ئىككى بايلىق تەڭشىلىپ قالدى.

«تَكَافَأَتِ الْفُرَصُ لِكُلِّ الطُّلاَّبِ» : هەممە ئوقۇغۇچىلارغا پۇرسەت ئوخشاش بولدى.

تَكَافُؤٌ: باراۋەرلىك، تەڭلىك.

عَدَمُ تَكَافُؤٍ: تەڭسىزلىك، باراۋەرسىزلىك.

عَلَى أَسَاسِ التَّكَافُؤِ: باراۋەرلىك ئاساسىدا.

تَكَافَحَ يَتَكَافَحُ تَكَافُحًا: ئۇرۇشتى، مۇشتلاشتى.

تَكَافَحَتِ الْكِبَاشُ: قوچقارلار ئۈسۈشتى، قوچقارلار سوقۇشتى.

تَكَافَحَتِ الْأَمْوَاجُ: دولقۇنلار مەۋج ئۇردى.

تَكَافَلَ يَتَكَافَلُ تَكَافُلاً الْقَوْمُ: كاپالەتلىك قىلىشتى، كېپىل بولۇشتى، بىردەك ئىتتىپاقلاشتى.

تَكَافَلُوا فِي الشَّدَائِدِ: قىيىنچىلىقلاردا هەمدەم

بولۇشتى.

تَكَافُلٌ: ھەمكارلاشماق، ياردەملەشمەك، ئىتتىپاقلاشماق.

بِالتَّكَافُلِ وَالتَّضَامُنِ: بىردەك ئىتتىپاقلىشىپ، بىر ئېغىزدىن.

تَكَالَبَ يَتَكَالَبُ تَكَالُبًا عَلَى كَذَا: تالاش - تارتىش قىلىشتى؛ ئېتىلىپ باردى، ئۆزىنى ئېتىشتى.

تَكَالَبَ الْخَصْمَانِ: ئىككى رەقىب تىللاشتى.

تَكَالَبَ الشَّخْصُ عَلَى الْأَمْرِ: ئىشقا ھېرىسمەن بولدى.

«يَتَكَالَبُ عَلَى جَمْعِ الْمَالِ»: ئۇ ئۆلەر - تىرىلىشىغا قارىماي پۇل - مال توپلايدۇ.

تَكَالَمَ يَتَكَالَمُ تَكَالُمًا: سۆزلەشتى، پاراڭلاشتى.

تَكَالِيفُ: باجلار، راسخوتلار.

تَكَالِيفُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش راسخوتى.

تَكَامَلَ يَتَكَامَلُ تَكَامُلاً الشَّيْءُ: تولۇق بولدى، مۇكەممەل بولدى، پۈتۈن بولدى.

تَكَامَلَتِ الْأَشْيَاءُ: شەيئىلەر بىر - بىرىنى تولۇقلىدى.

أَعْمَالُهُمْ تَتَكَامَلُ لاَ تَتَنَافَسُ: ئۇلارنىڭ ئىشى بىر - بىرىنى تولۇقلايدۇ، رىقابەتلەشمەيدۇ.

تَكَامُلٌ: ئورۇنلاش، ياخشىلاش، تەرەققىيات.

تَكَامُلٌ وَتَفَاضُلٌ ‹فى الرِّيَاضِيَةِ›: ھېسابلىماق، ھېسابلاپ چىقماق، مەسىلىنى يەشمەك.

اَلتَّكَامُلُ الْإِقْتِصَادِيُّ: ئىقتىسادنى بىر گەۋدە قىلىش.

اَلتَّكَامُلُ الْاِقْتِصَادِيُّ بَيْنَ الْبِلاَدِ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب دۆلەتلىرى ئارىسىدىكى ئىقتىسادىي جەھەتتە بىر - بىرىنى تولۇقلاش.

تَكَأَّدَ يَتَكَأَّدُ تَكَأُّدًا الْأَمْرُ: قىيىن كەلدى، مۇشەققەت تۇيۇلدى.

تَكَأَّدَ الْأَمْرَ: باشتىن كەچۈردى، جاپا - مۇشەققەتنى باشتىن كەچۈردى.

تَكَأَةٌ: تىرەك، تايانچ، يۆلەنچۈك، ھاسا، تاياق.

تَكَبَّدَ يَتَكَبَّدُ تَكَبُّدًا: ئىسسىق - سوغۇقنى بېشىدىن كەچۈردى، جاپا - مۇشەققەت چەكتى.

«تَكَبَّدَتِ الشَّرِكَةُ مَصَارِيْفَ بَاهِظَةً»: شىركەت ئېغىر چىقىم تارتتى.

«تَكَبَّدَتِ الشَّمْسُ السَّمَاءَ»: كۈن تىكلەشتى، كۈن چۈش بولدى.

«تَكَبَّدَ الْجَيْشُ خَسَائِرَ فِي الْأَرْوَاحِ وَالْعَتَادِ»: قوشۇن ئەسكەر ۋە قورال - ياراغ جەھەتتىن زور چىقىم تارتتى.

تَكَبَّرَ يَتَكَبَّرُ تَكَبُّرًا الشَّخْصُ: مەنمەنلىك قىلدى، تەكەببۇرلۇق قىلدى.

سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِيْنَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ»

‹قرآن›: يەر يۈزىدە ناھەق تەكەببۇرلۇق قىلىدىغانلارغا مېنىڭ ئايەتلىرىمنى فەھىم قىلدۇرمايمەن...

تَكَبُّرٌ: ئۆزىنى چوڭ تۇتماق، ئاتىكارچىلىق قىلماق، تەكەببۇرلۇق قىلماق.

تَكْبِيرٌ: چوڭايتماق، زورايتماق، ئۇلغايتماق؛ ھۆرمەتلىمەك؛ تەكبىر ئېيتماق، ئاللاھنى ئۇلۇغلىماق.

تَكَبَّلَ يَتَكَبَّلُ تَكَبُّلاً: كويزا سېلىندى، ئىشكەل سېلىندى.

تَكَتَّبَ يَتَكَتَّبُ تَكَتُّبًا: باغلاندى، چىگدى، تۈگدى.

تَكَتَّبَتِ الْكَتَائِبُ: باتالىيونلار يىغىلدى، باتالىيونلار توپلاندى.

تَكَتَّفَ يَتَكَتَّفُ تَكَتُّفًا: قولىنى كۆكسىگە قويدى.

تَكَتَّلَ يَتَكَتَّلُ تَكَتُّلاً: يىغىلدى، توپلاندى، باتالىيونلار يىغىلدى، باتالىيونلار توپلاندى.

تَكَتَّلَ النَّاسُ: كىشىلەربىر ياقتىن باش چىقاردى.

تَكَتُّلٌ: كاللەك بولۇۋالماق، غۇژمەك بولۇۋالماق، گۇرۇھ بولۇۋالماق، توپلىشىۋالماق.

اَلتَّكَتُّلُ الْحِزْبِيُّ: پارتىيىنىڭ ئىتتىپاقلىقى.

سِيَاسَةُ التَّكَتُّلِ: بىرلىشىش سىياسىتى، گۇرۇھ بولۇۋېلىش سىياسىتى، توپ بولۇۋېلىش سىياسىتى.

تَكَتَّمَ يَتَكَتَّمُ تَكَتُّمًا السِّرَّ: مەخپىيەتلىكنى ساقلىدى، يوشۇردى.

تَكَتَّمَ الْخَبَرَ: خەۋەرنى يوشۇردى.

تَكَتُّمٌ: سىر ساقلىماق، يوشۇرماق، مەخپىيەت-

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى www.uyghurkitap.com

لىكنى ساقلىماق.

تَحَدَّثَ إِلَيْهِ بِتَكَتُّمٍ شَدِيدٍ: ئۇ ئۇنىڭغا قاتتىق سىر ساقلاشنى سۆزلىدى.

تَكْتَكَ يُتَكْتِكُ تَكْتَكَةً: دەسسىدى، ئاياغ ـ ئاستى قىلدى، دەپسەندە قىلدى.

تَكْتَكَتِ السَّاعَةُ: سائەت چىكىلدىدى.

تَكْتَكَ الشَّخْصُ: سوغۇقتىن تىترەپ كەتتى.

تَكْتَكَ لِعَدُوِّهِ: دۈشمىنىنى جايلاش پىلانىنى تۈزدى.

تَكَثْلَكَ يَتَكَثْلَكُ تَكَثْلُكًا: كاتولىك دىنىغا كىردى، كاتولىك دىنىغا ئېتىقاد قىلدى.

تَكْتِيكٌ: ھەربىي تاكتىكا.

تَكْتِيكِيٌّ: تاكتىكىغا ئائىت، تاكتىكىغا مەنسۇپ.

«اِنْسَحَبَ الْجَيْشُ مِنَ الْجَبْهَةِ لِأَسْبَابٍ تَكْتِيكِيَّةٍ»: قوشۇن ئالدىنقى سەپتىن تاكتىكا سەۋەبىدىن چېكىندى.

تِكَّةٌ ج تِكَكٌ: ئىشتانباغ، ئىشتان تاسمىسى.

تَكَثَّرَ يَتَكَثَّرُ تَكَثُّرًا الْكَلَامَ: گەپنى تولا قىلدى، كوتۇلدىدى، ۋالاقلىدى.

تَكَثَّفَ يَتَكَثَّفُ تَكَثُّفًا: قاتتى، قېتىپ قالدى؛ قويۇقلاشتى، زىچلاشتى.

«يَتَكَثَّفُ الْبُخَارُ وَ يَتَحَوَّلُ إِلَى قَطَرَاتٍ مِنَ الْمَاءِ»: پار قويۇقلىشىپ سۇ تامچىلىرىغا ئايلىنىدۇ.

تَكَحَّلَ يَتَكَحَّلُ تَكَحُّلًا: سۈرمە تارتتى.

تَكْحِيتٌ: يۇتەلمەك؛ قىرماق، سويماق، ئاقلىماق.

تَكَدَّرَ يَتَكَدَّرُ تَكَدُّرًا الشَّيْءُ: دوغ بولدى، سۈزۈك بولمىدى.

تَكَدَّرَ عَيْشُ فُلَانٍ: تۇرمۇشى كۆڭۈلسىز بولدى.

تَكَدَّسَ يَتَكَدَّسُ تَكَدُّسًا: دۆۋىلەندى، يىغىلدى، توپلاندى.

تَكَدَّسَ الْحَصِيدُ: ئۇنچە يىغىۋېلىندى.

تَكَدَّسَتِ الْأَمْوَالُ: مال توپلاندى.

«تَكَدَّسَتْ أَمْوَالُهُ إِلَى حَدٍّ أَنَّهُ لَا يَعْرِفُ مِقْدَارَهَا»: ئۇنىڭ پۇل ـ مېلى سانىنى بىلمەيدىغان دەرىجىدە كۆپەيدى.

تَكَدَّى يَتَكَدَّى تَكَدِّيًا: تىلەمچىلىك قىلدى.

تَكَذَّبَ يَتَكَذَّبُ تَكَذُّبًا فُلَانًا: يالغانچى دېدى، يالغانچى دەپ گۇمان قىلدى.

تَكْذِيبٌ: رەددىيە بەرمەك، يالغانغا چىقارماق.

تَكْرَارٌ: قايتىلىماق، تەكرارلىماق.

تَكْرَارًا: قايتا ـ قايتا، ئۈستى ـ ئۈستىگە، كەينى ـ كەينىدىن.

«ذَكَّرَهُ بِالْمَسْأَلَةِ مِرَارًا وَتَكْرَارًا»: ئۇ مەسىلىنى ئۇنىڭغا بىرقانچە قېتىم تەكرار ئەسلىتىپ ئۆتتى.

تَكْرَارُ التَّطْبِيقِ: قايتا ئەمەلىيەت ئۆتكۈزۈش.

تَكَرَّجَ يَتَكَرَّجُ تَكَرُّجًا الْخُبْزُ: نان بۇزۇلۇپ قالدى، نان كۆكىرىپ قالدى.

تَكَرَّرَ يَتَكَرَّرُ تَكَرُّرًا الشَّيْءُ: تەكرارلاندى، قايتىلاندى.

تَكَرَّرَ النِّفْطُ: نېفىت چەككىلەندى، نېفىت سۈزۈلدۈرۈلدى.

تَكَرُّرٌ: قايتىلانماق، تەكرارلانماق.

مَصْنَعُ التَّكَرُّرِ: چەككىلەش زاۋۇتى.

تَكَرَّسَ يَتَكَرَّسُ تَكَرُّسًا: دۆۋىلەندى؛ مۇستەھكەملەندى، مەھكەم بولدى، تۇراقلىق بولدى.

تَكَرَّشَ يَتَكَرَّشُ تَكَرُّشًا الْوَجْهُ: يۈزگە قورۇق چۈشتى، قورۇلدى، پۈرۈلدى، پۈرلەشتى؛ كۆرۈلدى.

تَكَرَّشَ الْقَوْمُ: توپلاندى.

تَكَرَّعَ يَتَكَرَّعُ تَكَرُّعًا الرَّجُلُ: ھىق تۇتتى، كېكىردى؛ تاھارەت ئالدى.

«أَكَلَ كَثِيرًا فَأَخَذَ يَتَكَرَّعُ»: ئۇ كۆپ يەۋېلىپ كېكىرىشكە باشلىدى.

تَكَرَّمَ يَتَكَرَّمُ تَكَرُّمًا الشَّخْصُ: سېخى بولۇۋالدى، مەرد بولۇۋالدى، كەڭ قورساق بولۇۋالدى، سېخى قىياپەتكە كىرىۋالدى؛ سېخى بولدى، مەرد بولدى، ئالىيجاناب مۇئامىلە قىلدى.

تَكَرَّمَ عَلَيْهِ بِكَذَا: ئىلتىپات قىلدى، مەرھەمەت قىلدى.

«هَلْ تَتَكَرَّمُ عَلَى أَنْ تَدُلَّنِي عَلَى الطَّرِيقِ إِلَى ...»:

... غا بارىدىغان يولنى ماڭا كۆرسىتىپ قويالارسىزمۇ؟

«لَوْتَكَرَّمْتَ بِالْجَوَابِ» : ئىلتىپات قىلىپ جاۋاب قايتۇرسىڭىز.

«تَكَرَّمَ بِالرَّدِّ عَلَى رِسَالَتِهِ» : ئۇ مەرھەمەت قىلىپ جاۋاب خەت قايتۇردى.

«تَكَرَّمَ عَلَيْهِ بِهَدِيَّةٍ ثَمِينَةٍ» : ئۇ ئۇنىڭغا مەرھەمەت قىلىپ قىممەتلىك سوۋغا بەردى.

تَكَرَّهَ يَتَكَرَّهُ تَكَرُّهًا الشَّيْءَ: يامانغا چىقىردۋەتتى، يامان كۆردى، يىرگىنىشلىك ھېسابلىدى.

تَكَرُّهٌ: نەپرەتلەنمەك، يىرگەنمەك، بىزار بولماق، ياقتۇرماسلىق.

بِتَكَرُّهٍ: نەپرەتلىنىپ، خالىماي، يىرگىنىپ، ئۆچ كۆرۈپ.

تَكَرَّى يَتَكَرَّى تَكَرِّيًا: مۈگىدىدى، ئۇيقۇسىرىدى.

تَكَرْفَسَ يَتَكَرْفَسُ تَكَرْفُسًا: كىرىشىپ كەتتى، گىرەلىشىپ كەتتى.

تَكَرْفَسَ الْعَمَلُ: خىزمەت گىرەلىشىپ كەتتى.

تَكَرْكَرَ يَتَكَرْكَرُ تَكَرْكُرًا: قاقاقلاپ كۈلدى، قاتتىق كۈلدى، ئىككىلەندى.

تَكَرْمَشَ يَتَكَرْمَشُ تَكَرْمُشًا: قاپىقى تۈرۈلدى، قاپىقى سىيلىندى؛ تۈرۈلدى، قورۇلدى، پۈرلەشتى.

تَكْرِيسٌ: تەقدىم قىلماق، بېغىشلىماق، بەرمەك.

تَكْرِيعَةٌ: ھېق تۇتماق، كېكەرمەك.

تَكْرِيمٌ: ھۆرمەتلىمەك، قەدىرلىمەك، ئىززەتلىمەك، ئۇلۇغلىماق.

تَكْرِيمًا لَهُ: ھۆرمەت يۈزىسىدىن، قەدىرلىگەنلىكتىن.

«أَقَامَ الرَّئِيْسُ حَفْلَةَ اسْتِقْبَالٍ تَكْرِيمًا لِوُفُودِ الْمُؤْتَمَرِ» : رەئىس قۇرۇلتاي ئۆمەكلىرىنىڭ شەرىپىگە كۈتۈۋېلىش يىغىنى ئۆتكۈزدى.

«أُقِيمَ لَهُ حَفْلُ تَكْرِيمٍ عِنْدَ صُدُورِ كِتَابِهِ» : ئۇنىڭ كىتابى نەشىر قىلىنىش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇنىڭغا ھۆرمەت بىلدۈرۈش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى.

تَكَزُّزٌ: چىشى كىرىشىپ قېلىش، ئېغىزنى ئاچقىلى بولماسلىق.

تَكَسَّبَ يَتَكَسَّبُ تَكَسُّبًا الشَّخْصُ: رىزىق تەلەپ قىلدى، كەسىپ قىلدى، جان باقتى، پۇل تاپتى.

تَكَسَّبَ الْمَالَ: مالدىن پايدا ئالدى.

يَتَكَسَّبُ مِنَ الشِّعْرِ: شېئىر يېزىپ جان باقىدۇ.

تَكَسَّرَ يَتَكَسَّرُ تَكَسُّرًا: پاچاقلاندى، چېقىلدى، سۇنۇپ كەتتى.

تَكَسَّرَتِ الْقَارُورَةُ: شىشە چېقىلىپ كەتتى.

تَكَسُّرٌ: سۇنماق، ئۇشتۇلماق.

تَكَسُّرُ الْجِسْمِ: ھارماق، چارچىماق، مادارىدىن كەتمەك.

تَكَسَّفَ يَتَكَسَّفُ تَكَسُّفًا الشَّمْسُ: كۈن تۇتۇلدى.

تَكَسَّى يَتَكَسَّى تَكَسِّيًا الثَّوْبَ: كىيىم كىيدى.

تَكْسِيرٌ: سۇندۇرماق، ئۇشتۇماق، بۇزماق.

تَكْسِيرٌ ج تَكَاسِيرُ: سۇنۇق، پارچە، پارچە ـ پۇرات، چېقىق.

تَكَشَّفَ يَتَكَشَّفُ تَكَشُّفًا الشَّيْءُ: پاش بولدى، ئاشكارا بولدى، ئېچىلىپ قالدى.

تَكَشَّفَ عَنْ مُنْتَهَى الْعَجْزِ: ئەڭ ئاجىزلىقى بىلىنىپ قالدى.

تَكْعِيبِيٌّ: كۇبقا مەنسۇپ، كۇبىك، كۇب جىسىم.

«ظَهَرَالْفَنُّالتَّكْعِيبِيُّفِيبِدَايَةِالْقَرْنِالْعِشْرِينَ» : كۇپ شەكىللىك سەنئەت 20 ـ ئەسىرنىڭ بېشىدا مەيدانغا كەلگەن.

تَكْعِيبِيَّةٌ: ھازىرقى زامان رەسساملىقىدىكى يېڭى ئېقىم بولۇپ، ئۇ شەكىللەرنى، شەيئىلەرنى، مەنزىرىلەرنى تەھلىل قىلىش ۋە ئىپادىلەشتە مىمارچىلىققا ئائىت رەسىملەرنى ئاساس قىلىدۇ.

تَكَفَّأَ يَتَكَفَّأُ تَكَفُّأً فِي مَشْيَتِهِ: سەنتۇرۇلۇپ ماڭدى، دەلدەڭشىپ ماڭدى.

تَكَفَّلَ يَتَكَفَّلُ تَكَفُّلاً بِالشَّيْءِ: كېپىل بولدى، ئۈستىگە ئالدى.

تَكَفَّلَ بِنَفَقَاتِ الْبِعْثَةِ: ئۆمەكنىڭ چىقىمىنى ئۈستىگە ئالدى.

تَكَفَّلَ بِدَيْنِ أَخِيْهِ: ئۇ قېرىندىشىنىڭ قەرزىگە كېپىل بولدى.

تَكَفَّنَ يَتَكَفَّنُ تَكَفُّنًا الْمَيِّتَ: كېپەنلەندى، كېپەنگە ئالدى.

تَكَفَّفَ يَتَكَفَّفُ تَكَفُّفًا الدَّمْعُ: ياش توختىدى.

تَكَفَّفَ النَّاسَ: تىلەمچىلىك قىلدى، سائىللىق قىلدى.

تَكَفْكَفَ يَتَكَفْكَفُ تَكَفْكُفًا عَنْهُ: تاشلاپ كەتتى، يالتايدى، باش تارتتى.

تَكَّ يَتُكُّ تَكًّا: دەسسىدى، ئاياغ ـ ئاستى قىلدى، دەپسەندە قىلدى.

تَكَّ يَتُكُّ و يَتِكُّ تُكُوكًا: ئورۇقلىدى، ياداپ كەتتى، ئاجىزلاپ كەتتى.

تَكَّسَ يَتَكِّسُ تَكْسِيسًا: بەلگىلىدى (باھانى)، مۇقىم باھا قويدى.

تُكْلَةٌ: ئىقتىدارسىز، قابىلىيەتسىز.

تَكْلِفَةٌ ج تَكَالِيفُ: قىيىنچىلىق؛ پۇتۇش ھەققى، تەننەرخ، باج.

«يَجِبُ أَنْ تُنْجِزَ عَمَلَكَ مَهْمَا كَانَتِ التَّكَالِيفُ»: قانچە چىقىم كېتىشتىن قەتئىنەزەر، ئىشىڭنى ئورۇندىشىڭ كېرەك.

«حَصَلَ عَلَيْهِ بِأَقَلِّ التَّكَالِيفِ»: ئۇنى ئەڭ ئاز چىقىم بىلەن قولغا كەلتۈردى.

تَكَالِيفُ الْمَعِيشَةِ: تۇرمۇش راسخوتى، تۇرمۇش خىراجىتى.

بَاعَ الْبِضَاعَةَ بِسِعْرِ التَّكْلِفَةِ: ئۇ مالنى تەننەرخ باھاسىدا ساتتى.

تَكَلَّسَ يَتَكَلَّسُ تَكَلُّسًا الشَّيْءُ: كالتسىيلاشتى، قاتتى؛ سۆڭەككە ئايلاندى؛ ھاك بولدى، ئاقار-دى.

تَكَلُّسٌ «فِي الْكِيمِيَاءِ»: ئېرىمەيدىغان كالتسىينىڭ ئۆزىنىڭ ئاستىغا چۆكۈپ قېلىشى.

تَكَلَّفَ يَتَكَلَّفُ تَكَلُّفًا الأَمْرَ: ئۈستىگە ئالدى، جاۋابكار بولدى، مەسئۇل بولدى.

تَكَلَّفَ الْعَمَلَ: خىزمەتنى ئۈستىگە ئالدى، ئىشنى زورمۇ زور قىلدى.

تَكَلُّفٌ: تەكەللۇپ قىلماق، سۈنئىيلىك قىلماق، يالغان قىياپەتكە كىرىۋالماق.

بِدُونِ تَكَلُّفٍ: تارتىنماستىن، تەكەللۇپسىز.

تَكَلُّفَاتٌ بَدِيعِيَّةٌ: چىرايلىق سۆز ـ ئىبارىلەر، ناتىقلىق.

تَكَلَّلَ يَتَكَلَّلُ تَكَلُّلًا: تاج كىيدى.

تَكَلَّلَ بِالنَّجَاحِ: مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

تَكَلَّمَ يَتَكَلَّمُ تَكَلُّمًا: سۆزلىدى، سۆزگە چىقتى.

تَكَلَّمَ كَلِمَةً: سۆزلەشتى، سۆھبەتلەشتى.

«لاَ يَتَكَلَّمُونَ إِلاَّ مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَقَالَ صَوَابًا» «قرآن»: ... ئۇلار (نىڭ ئارىسىدا) مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىزنىگە ئېرىشكەن ۋە توغرا سۆز قىلغانلاردىن باشقا ھېچ ئەھەدىنىڭ سۆز قىلىشىغا بولمايدۇ.

تَكَلَّمَ الْكَلاَمَ أَوْ بِهِ: سۆزلىدى، گەپ قىلدى.

تَكَلَّمَ عَنْهُ: ئارقىسىدا ياخشى ياكى يامان گېپىنى قىلدى.

«تَكَلَّمَ عَنْهُ فِي غِيَابِهِ بِكُلِّ إِطْرَاءٍ»: ئۇ ئۇنى ئارقىسىدا ھەدەپ ماختىدى.

«يَتَكَلَّمُ سُكَّانُهَا اللُّغَةَ التُّرْكِيَّةَ»: ئۇنىڭ ئاھالىسى تۈرك تىلىدا سۆزلەيدۇ.

تَكَلُّمٌ: سۆزلىمەك، گەپ قىلماق، پاراڭلاشماق.

تَكْلِيسٌ «فِي الْكِيمِيَاءِ»: كالتسىيلەشتى كاربونغا ئوخشاش ماددىلارنى ئۇزۇن مۇددەت قىزىتىپ ئېنىسىق ماددىغا ئايلاندۇرماق.

تَكْلِيفٌ ج تَكَالِيفُ: ھاۋالە قىلماق، بۇيرۇماق، تاپشۇرماق.

سِنُّ التَّكْلِيفِ: بالاغەت يېشى.

«لاَ تَكْلِيفَ بَيْنَ الأَصْدِقَاءِ»: دوستلار ئارىسىدا تەكەللۇپ بولمايدۇ.

بِلاَ تَكْلِيفٍ: تەكەللۇپسىز، تەكەللۇپ قىلماي.

بِدُونِ تَكْلِيفٍ: تەكەللۇپسىز، تارتىنماستىن.

«اِجْلِسُوا أَيُّهَا النَّاسُ كَمَا تَشَاؤُونَ وَاتْرُكُوا التَّكْلِيفَ جَانِبًا»: كۆپچىلىك تارتىنماي كەڭتاشا ئولتۇرايلى.

«تَمَّ تَكْلِيفُهُ بِإِدَارَةِ التَّرْبِيَةِ»: پېداگوگىكا ئىدارىسىغا تەكلىپ قىلىندى.

أَمْرُ تَكْلِيفٍ: تەكلىپ بۇيرۇقى.

تَكْمِلَةٌ ج تَكْمِلاَتٌ: قالدۇقى، قېپقالغىنى.

كَتَبَ تَكْمِلَةَ الْقِصَّةِ: ھېكايىنىڭ قالغان قىسمى-

نى يازدى.

دَفَعَ تَكْمِلَةَ الْمَبْلَغِ: مەبلەغنىڭ قالغان قىسمى-
نى تاپشۇردى.

تَكَمَّشَ يَتَكَمَّشُ تَكَمُّشًا: تۈرۈلدى، قورۇلدى،
پۈرلەشتى، قاتلاشتى، ئالدىرىدى.

تَكَمُّلٌ: تولۇق بولماق، مۇكەممەل بولماق، تولۇق-
لانماق.

تَكَمَّمَ يَتَكَمَّمُ تَكَمُّمًا: ئورۇنۇۋالدى، يۆگىنى-
ۋالدى.

تَكَمَّمَ بِثِيَابِهِ: كىيىمگە ئورۇنۇۋالدى.

تَكَمَّنَ يَتَكَمَّنُ تَكَمُّنًا: يوشۇرۇندى، مۆكىنىۋالدى،
بىكىنىۋالدى.

تَكْمِيلٌ: پۈتتۈرمەك، تۈگەتمەك، تامام قىلماق؛
ئورۇنلىماق.

تَكْمِيلِيٌّ: قوشۇمچىنىڭ، قوشۇمچە.

عَمَلٌ تَكْمِيلِيٌّ: قوشۇمچە ئىش، قوشۇمچە
خىزمەت.

إِجْرَاءٌ تَكْمِيلِيٌّ: قوشۇمچە رەسمىيەت.

مَوَارِدُ تَكْمِيلِيَّةٌ: قوشۇمچە كىرىملەر.

إِنْتِخَابٌ تَكْمِيلِيٌّ لِتَعْوِيضِ النَّائِبِ الْمُتَوَفَّى:
ۋاپات بولۇپ كەتكەن ۋەكىلنىڭ ئورنىنى تولدۇ-
رۇش قوشۇمچە سايلىمى.

تَكَنَّى يَتَكَنَّى تَكَنِّيًا بِكَذَا: لەقەم قويۇلدى، باشقا
ئىسىم بىلەن ئاتالدى.

«تَكَنَّى فُلَانٌ بِأَبِي عُمَرَ وَهُوَ أَكْبَرُ أَبْنَائِهِ»:
پالانى ئەبى ئۆمەر دەپ ئاتالدى، ئۇ ئوغۇللىرى-
نىڭ چوڭى ئىدى.

تَكَنَّى الشَّخْصُ بِفُلَانٍ: پالانى دەپ ئاتالدى.

تَكَهْرَبَ يَتَكَهْرَبُ تَكَهْرُبًا الشَّيْءُ: زەرەتلەندى،
ئېلېكترلەشتى.

تَكَهْرَبَ الْحَدِيدُ: تۆمۈر زەرەتلەندى.

**«تَكَهْرَبَ جَوُّ الْاِجْتِمَاعِ مِنْ أَجْلِ عُنْفِ
الْمُتَدَخِّلِينَ»:** ئارىلاشقۇچىلارنىڭ زوراۋانلىقى
تۈپەيلىدىن يىغىننىڭ كەيپىياتى قالايمى-
قانلىشىپ كەتتى.

«اِحْذَرْ تَكَهْرُبَ جُدْرَانِ الْحَمَّامِ»: مونچا
تاملىرىنىڭ زەرەتلىنىپ قېلىشىدىن ئېھتى-
يات قىلغىن.

تَكَهَّمَ يَتَكَهَّمُ تَكَهُّمًا الرَّجُلُ: قېيىپ قالدى،
سۆرەلمىلىك قىلدى، ئېغىرلىشىپ قالدى،
ئەزمىلىك قىلدى.

تَكَهَّنَ يَتَكَهَّنُ تَكَهُّنًا الشَّخْصُ: غايىبتىن
سۆزلىدى.

تَكَهَّنَ بِحُدُوثِ زِلْزَالٍ: ئۇ يەرنىڭ تەۋرەيدىغان-
لىقىنى ئالدىنئالا سۆزلەپ بەردى.

تَكَوْثَرَ يَتَكَوْثَرُ تَكَوْثُرًا: ئاۋۇدى، كۆپەيدى، مول
بولدى.

تَكَوَّرَ يَتَكَوَّرُ تَكَوُّرًا الشَّيْءُ: يۇمىلاق بولدى،
چۈشۈپ كەتتى، تەييارلاندى.

تَكَوَّرَ السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق تامدى.

تَكَوَّرَ الثَّلْجُ: قار يىغىلىپ يۇمىلاق بولۇۋالدى.

تَكَوَّعَ يَتَكَوَّعُ تَكَوُّعًا ـ ت يَدُهُ: قولى ئەگرى
بولۇپ قالدى.

تَكَوَّفَ يَتَكَوَّفُ تَكَوُّفًا الْقَوْمُ: يىغىلىپ چۆرىدى-
دى، يىغىلدى، چۆرىدىدى، كۇفىلىقلا ئوخشاپ
قالدى.

تَكَوَّمَ يَتَكَوَّمُ تَكَوُّمًا الشَّيْءُ: دۆۋىلەندى.

تَكَوَّمَتِ الْحُبُوبُ: ئاشلىق دۆۋىلەندى.

«تَكَوَّمَتِ الْحُبُوبُ الْغِذَائِيَّةُ كَأَنَّهَا جَبَلٌ»:
ئاشلىق تاغدەك دۆۋىلىنىپ كەتتى.

تَكَوَّنَ يَتَكَوَّنُ تَكَوُّنًا الشَّيْءُ: ۋۇجۇدقا كەلدى،
پەيدا بولدى، تۈزۈلدى، قۇرۇلدى، شەكىللەندى،
تەشكىللەندى.

تَكَوَّنَ الشَّخْصُ: تەربىيىلەندى.

تَكَوَّنَتْ جَمْعِيَّةٌ لِمُسَاعَدَةِ الْفُقَرَاءِ: نامراتلارغا
ياردەم بېرىش جەمئىيىتى قۇرۇلدى.

«تَكَوَّنَ فِي دَارِ الْمُعَلِّمِينَ»: ئۇ دارىلمۇئەل-
لىمىندە تەربىيىلەندى. ئۇ پېداگوگىكا
ئىنىستىتۇتىدا تەلىم ئالدى.

تَكْوِينٌ: ياراتماق، پەيدا قىلماق، ۋۇجۇدقا كەلتۈر-
مەك، شەكىللەندۈرمەك؛ مەشىق قىلدۇرماق،
تەربىيىلىمەك، تەلىم بەرمەك، تەلىم ـ تەربى-
يە، مەشىق.

تَكْوِينٌ مِهَنِيٌّ: كەسپى مەشىق، كەسپى چىنى-
قىش.

تَكْوِينٌ جَامِعِيٌّ: ئۇنىۋېرسىتېت تەربىيىسى.

تَكْوِينٌ رِيَاضِيٌّ: تەنتەربىيە مەشقى.

تَحْتَ التَّكْوِينِ: قۇرۇلۇۋاتىدۇ.

شَرِكَةٌ تَحْتَ التَّكْوِينِ: قۇرۇلۇۋاتقان شىركەت.

سِفْرُ التَّكْوِينِ: تەۋراتنىڭ ئالدىنقى بابى.

تَكِيَّةٌ ج تَكَايَا: تەكىيخانا، خانىقا.

تَكَيَّسَ يَتَكَيَّسُ تَكَيُّسًا الشَّخْصُ: ئەقىل - پاراسەتلىك بولۇۋالدى، ئەقىل - پاراسىتىنى نامايەن قىلدى.

تَكَيَّفَ يَتَكَيَّفُ تَكَيُّفًا الشَّيْءُ: شەكىللەندى، خاراكتېر ئالدى، مۇئەييەن خاراكتېرگە كىردى؛ ماسلاشتى، ئۇيغۇنلاشتى، ئۇزۇلدى.

تَكَيَّفَ مَعَ الظُّرُوفِ: شارائىتقا ماسلاشتى.

«تَكَيَّفَ الرَّصَاصُ حَسَبَ الْقَالِبِ»: قوغۇشۇن قېلىپ بويىچە شەكىلگە كىردى.

تَكَيُّفٌ: ماسلاشماق، ئۇيغۇنلاشماق، خاراكتېرگە كىرمەك.

رَجُلٌ سَهْلُ التَّكَيُّفِ: ماسلىشىشچان ئادەم.

تَكْيِيفٌ: تەڭشىمەك، ماسلاشتۇرماق، ئۇيغۇنلاشتۇرماق.

تَكْيِيفُ الْهَوَاءِ: ھاۋانى تەڭشىمەك.

تَلَا يَتْلُو تِلَاوَةً الْكِتَابَ: كىتاب ئوقۇدى.

«تَلَا آيَاتٍ مِنَ الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ»: قۇرئان كەرىم ئايەتلىرىدىن تىلاۋەت قىلدى.

«وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا» «قۇرئان»: ئاللاھنىڭ ئايەتلىرى تىلاۋەت قىلىنسا، ئۇلارنىڭ ئىمانى كۈچىيىدۇ.

تَلَا الْقَصِيدَةَ: قەسىدە ئوقۇدى.

تَلَا يَتْلُو تُلُوًّا: ئەگەشتى.

«وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَاهَا» «قۇرئان»: قۇياشقا ئەگەشكەن چاغدىكى ئاي بىلەن قەسەمكى.

تَلَاءَمَ يَتَلَاءَمُ تَلَاؤُمًا الشَّيْءُ: تۈزۈلدى؛ ئوڭشالدى؛ تولدۇرۇلدى؛ تولۇقلاندى؛ يامالدى.

تَلَاءَمَ الْكَلَامُ: سۆز رەتلىك بولدى، سىستېمىلىق بولدى.

«تَلَاءَمَتْ هَذِهِ الْأَلْوَانُ فِيمَا بَيْنَهَا»: بۇ رەڭلەر ئۆز ئارا ماس كەلدى.

«هَذَا الرَّأْيُ لَا يَتَلَاءَمُ مَعَ آرَاءِ الْآخَرِينَ»: بۇ پىكىر باشقىلارنىڭ پىكرىگە ماس كەلمەيدۇ.

تَلَاءَمَ الْقَوْمُ: بىرلىككە كەلدى، ئىتتىپاقلاشتى.

«تَلَاءَمَ مَوْقِفَا الْخَصْمَيْنِ»: ئىككى رەقىبنىڭ مەيدانى بىردەك بولدى.

تَلَاءَمَتِ الْقَبَائِلُ: قەبىلىلەر ئىتتىپاقلاشتى.

تَلَاثَغَ يَتَلَاثَغُ تَلَاثُغًا: تىلىدا كەمتۈكلۈك بولۇپ «ر» نى «غ» تەلەپپۇز قىلغاندەك خاتا تەلەپپۇز قىلدى.

تَلَاحَقَ يَتَلَاحَقُ تَلَاحُقًا: ئارقا - ئارقىدىن كەلدى، ئۈزۈلمەي كەلدى، توپ - توپ بولۇپ كەلدى.

تَلَاحَمَ يَتَلَاحَمُ تَلَاحُمًا الْقَوْمُ: بىر - بىرىنى قىرىشتى، بىر - بىرىنى ئۆلتۈرۈشتى.

تَلَاحَمَتِ الْأَشْيَاءُ: شەيئىلەر ئۆزئارا بىرىكتى، قوشۇلدى.

تَلَاحَمَ الْجُرْحُ: يارا پۈتتى.

تَلَاحَمَ الْجَيْشَانِ: ئىككى قوشۇن ئۇرۇشتى.

تَلَاحَى يَتَلَاحَى تَلَاحِيًا: ئۆز ئارا تىللاشتى، ھاقارەت قىلىشتى، ئاھانەت قىلىشتى، لەنەت ئوقۇشتى.

تِلَادٌ: ئاتا - بوۋىلىرىدىن مىراس قالغان، ئەجدادتىن - ئەۋلادقا ئۆتۈپ كېلىۋاتقان.

تَلَاذَبَ يَتَلَاذَبُ تَلَاذُبًا: دۈۋىلىشىپ كەتتى.

تَلَاشَى يَتَلَاشَى تَلَاشِيًا الشَّيْءُ: يوقالدى، مۇنقەرز بولدى، ھالاك بولدى، گۇمران بولدى، تۈگىدى، يەر بىلەن يەكسان بولدى.

«لَقَدْ تَلَاشَتْ هَذِهِ الْحَادِثَةُ تَمَامًا مِنْ ذَاكِرَتِي»: بۇ ۋەقە خاتىرەمدىن پۈتۈنلەي كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

تَلَاشَتْ أَمْلَاكُهُ: ئۇنىڭ مال - مۈلكى تۈگىدى.

تَلَاشَتْ آمَالُهُ: ئۇنىڭ ئارزۇلىرى يوققا چىقتى.

تَلَاشَتْ قُوَاهُ: كۈچىدىن كەتتى، ھالىدىن كەتتى.

تَلَاشَى الصَّوْتُ: ئاۋاز توختىتىلدى، ئاۋاز تىنچلاندى، ئاۋاز بېسىقتى.

تَلَاصَقَ يَتَلَاصَقُ تَلَاصُقًا: تۇتاشتى، چېگرىلاندى،

قوشنا بولدى، يېقىن بولدى.

تَلَاطَفَ يَتَلَاطَفُ تَلَاطُفًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا كۆيۈندى، ھەمدەم بولدى، ئۆزئارا مۇلايىم بولدى.

«تَلَاطَفُوا أَيَّامَ الشِّدَّةِ» : ئۇلار ئېغىر كۈنلەردە ھەمدەم بولۇشتى.

تَلَاطَفَ الْقَوْمُ فِي الْأَمْرِ: ئىللىق بولۇشتى، سىلىق بولۇشتى.

تَلَاطَمَ يَتَلَاطَمُ تَلَاطُمًا الصِّبْيَةُ: باللار بىر ـ بىرىنى كاچاتلىدى.

تَلَاطَمَتِ الْأَمْوَاجُ: دولقۇنلار گىرەلىشىپ كەتتى.

تَلَاعَبَ يَتَلَاعَبُ تَلَاعُبًا الشَّخْصُ: تاماشا قىلدى، ئوينىدى، كۆڭۈل ئاچتى.

«تَلَاعَبَتِ الْأَمْوَاجُ بِالسَّفِينَةِ» : دولقۇن كېمىنى لىڭشىتىۋەتتى.

تَلَاعَبَ التَّلَامِيذُ: ئوقۇغۇچىلار ئوينىدى.

«يَتَلَاعَبُونَ بِالْمَبَادِىءِ الْأَخْلَاقِيَّةِ السَّامِيَةِ» : ئۇلار يۈكسەك ئەخلاقىي پرىنسىپلار بىلەن ئويناشماقتا.

تَلَاعَبَتْ بِهِ الْهُمُومُ: ئۇنى غەم ـ قايغۇ بېسىۋالدى.

تَلَاعَبَ الشَّخْصُ بِالشَّىْءِ أَوْبِالْأَمْرِ: ھىيلە ئىشلەتتى، ئالدامچىلىق قىلدى، كۆز بويامچىلىق قىلدى.

تَلَاعَبَ بِأَمْوَالِ الدَّوْلَةِ: دۆلەتنىڭ مال ـ مۈلكى بىلەن ئويناشتى.

تَلَاعُبٌ بِالْأَلْفَاظِ: سۆز ئىشلىتىش ماھارىتىنى ئىشقا سېلىش، سۆز ئويۇنى قىلىش.

تَلَاعَنَ يَتَلَاعَنُ تَلَاعُنًا الشَّخْصَانِ: قاغاشتى، تىللاشتى، ئويناشتى.

تَلَافَى يَتَلَافَى تَلَافِيًا الشَّىْءَ: تولۇقلىدى، تولدۇردى، تولدۇرۇۋالدى؛ تۈزەتتى، ساقلاندى، ئالدىنى ئالدى، قولدىن كەتكەن نەرسىنى قايتا قولغا كىرگۈزدى.

«تَلَافَى الطَّالِبُ ضَعْفَهُ فِي الرِّيَاضِيَّاتِ» : ئوقۇغۇچى ماتېماتىكىدىكى ئاجىزلىقىنى تولدۇرۇۋالدى.

«تَتَلَافَى ضِيَاعَ الْوَقْتِ» : ئۇ ۋاقىتنىڭ زايا بولۇشىدىن ساقلىنىدۇ.

تَلَافَى الشَّرَّ قَبْلَ اسْتِفْحَالِهِ» : ئاپەتنىڭ ئالدىنى ئالدى. سۆكەلگىچە توغان سالدى.

تَلَافَى الْأَمْرَ: ساقلاندى، يىراق بولدى، نېرى بولدى.

تَلَافَى ضَرْبَةَ خَصْمِهِ: رەقىبىنىڭ زەربە بىلەن ئۇرۇشىدىن ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

تَلَافِيًا لِـ: ... دىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ... نىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن.

«تَمَّ تَلَافِى الْأَخْطَاءِ السَّابِقَةِ» : ئىلگىرىكى خاتالىقلارنى تۈزىتىپ بولدى.

تَلَافِيْفُ: بۆك ـ باراقسان دەرەخزارلىق، قويۇق ئورمانلىق، قويۇق ئۆسكەن ئۆسۈملۈك.

«فِي أَرْضِهِمْ تَلَافِيْفُ مِنْ عُشْبٍ» : ئۇلارنىڭ زېمىنىدا قويۇق ئۆسكەن ئوت ـ چۆپلەر بار.

«اِخْتَفَى فِي تَلَافِيْفِ الظَّلَامِ» : كېچە قاراڭغۇلىقىغا يوشۇرۇندى.

تَلَافِيْفُ مِنَ الْأَمْعَاءِ وَالدِّمَاغِ ‹ فِي الطِّبِّ› : تۈگۈلۈپ ياكى قورۇلۇپ قالغان ئۈچەي ياكى مېڭە.

فِي تَلَافِيْفِ الظَّلَامِ: كېچە قاراڭغۇلىقىدا.

تَلَاقَبَ يَتَلَاقَبُ تَلَاقُبًا الْقَوْمُ: لەقەم قويۇشتى.

تَلَاقُحٌ: بىر نەرسىنىڭ ئېلېمېنتلىرىنىڭ ئىككىنچى نەرسىگە كىرگۈزۈلۈشى، چاڭلاشتۇرۇش.

«تَلَاقُحُ الْأَقَارِبِ غَيْرُ مَرْغُوبٍ فِيهِ» : يېقىن تۇغقانلارنى بىر ـ بىرىگە چېتىپ نەسىل ئالماشتۇرۇش ياخشى ئەمەس.

تَلَاقُحُ الْأَفْكَارِ: پىكىرلەرنىڭ ئالمىشىشى.

تَلَاقٍ : كۆرۈشمەك، ئۇچراشماق، يولۇقماق، دۇچ كېلىپ قالماق، دوقۇرۇشۇپ قالماق.

تَلَاقَى الصَّدِيقَانِ: ئىككى دوست ئۇچراشتى.

يَوْمُ التَّلَاقِى. يَوْمُ التَّلَاقِ: قىيامەت كۈنى.

«لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ» ‹قرآن› : (خالايىق) مۇلاقات بولۇشىدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دىن ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن...

تَلَاكَمَ يَتَلَاكَمُ تَلَاكُمًا الشَّخْصَانِ: مۇشتلاشتى، بوكسچىلىق قىلىشتى.

تَلَامَةٌ: نومۇسسىزلىق، يۈزى قېلىنلىق، يۈزسىزلىك.

تَلَاهَى يَتَلَاهَى تَلَاهِيًا بِكَذَا: كۆڭۈل ئاچتى،

تاماشا قىلدى، ئوينىدى، ئىچ پۇشۇقىنى چىقاردى، ئەمەك بولدى.

تَلَاهَى عَنْ كَذَا: دىققىتى بۆلۈندى، دىققىتى باشقا ياققا بۇرالدى.

تِلَاوَةٌ: ئوقۇماق، تىلاۋەت قىلماق.

«تَبْدَأُ الْإِذَاعَةُ بَرَامَجَهَا بِتِلَاوَةٍ مِنْ آيِ الذِّكْرِ الْحَكِيمِ» : رادىئو ئۆزىنىڭ پروگراممىلىرىنى قۇرئان كەرىم ئايەتلىرىنى تىلاۋەت قىلىش بىلەن باشلايدۇ.

تَلَاوَمَ يَتَلَاوَمُ تَلَاوُمًا الْقَوْمُ: مالامەت قىلىشتى، تاپا - تەنە قىلىشتى، ئەيىبلەشتى، سۆكۈشتى.

تَلَاوَمَتِ النِّسْوَةُ: ئاياللار تاپا - تەنە قىلىشتى.

تَلَأْلَأَ يَتَلَأْلَأُ تَلَأْلُؤًا النَّجْمُ: يۇلتۇز پارقىرىدى، يورىدى، يالتىرىدى، جىلۋىلەندى، جىمىرلىدى، پىلىلدىدى.

«تَلَأْلَأَ النَّجْمُ فِي السَّمَاءِ الصَّافِيَةِ» : سۈزۈك ئاسماندا يۇلتۇز جىمىرلىدى.

«تَلَأْلَأَ وَجْهُ الصَّبِيِّ فَرَحًا» : بالىنىڭ يۈزى خۇشاللىقتىن يورۇپ كەتتى.

تَلَأْلَأَ عَيْنُهُ بِالدُّمُوعِ: ئۇنىڭ كۆزى ياش بىلەن يالتىرىدى.

تَلَأْلَأَ الْوَجْهُ: يۈز يورىدى.

تَلَأْلَأَ الْكَلْبُ بِذَنَبِهِ: ئىت قۇيرۇقىنى شىپاڭشىتتى.

تَلْبٌ: زىيان، چىقىم، ھالاكەت.

تِلْبٌ: تېنى ساغلام.

تِلْبَاثِيٌّ: بىر - بىرىدىن يىراق ئىككى ئادەمنىڭ بىرلا ۋاقىت ئىچىدە پىكىرىنىڭ ئوخشاپ قېلىشى.

تَلَبَّبَ يَتَلَبَّبُ تَلَبُّبًا لِلْقِتَالِ أَوِالْعَمَلِ: ئۇرۇش ياكى خىزمەتكە تەييارلاندى، ھازىرلاندى، تەرەددۇت قىلدى.

تَلَبَّبَ الشَّخْصَانِ: ئىككىسى بوغۇشتى.

تَلَبَّثَ يَتَلَبَّثُ تَلَبُّثًا بِالْمَكَانِ: توختىدى، تۇرۇپ قالدى، ھايال بولۇپ قالدى، توختاپ قالدى.

«يَتَلَبَّثُ الْقِطَارُ فِي الْمَحَطَّةِ الْفَرْعِيَّةِ» : پويىز كىچىك بېكەتتە توختايدۇ.

تَلَبَّخَ يَتَلَبَّخُ تَلَبُّخًا الشَّخْصُ بِالْعِطْرِ: ئەتىر چاچتى، ئەتىر ئىشلەتتى.

تَلَبَّدَ يَتَلَبَّدُ تَلَبُّدًا: يېپىشتى، چاپلاشتى، ئۇيسىلىۋالدى، ئاۋارە قىلدى.

تَلَبَّدَ وَجْهُهُ: چىرايى تۈتۈلدى، چىرايىنى قايغۇ باستى.

تَلَبَّدَ الصُّوفُ: يۇڭ چىگىشىپ كەتتى، تۈگۈنچەك بولۇپ قالدى، چىرمىشىپ كەتتى.

تَلَبَّدَتِ الْغُيُومُ: بۇلۇت قويۇقلاشتى، بۇلۇت توپلاندى.

تَلَبَّدَتِ السَّمَاءُ بِالْغُيُومِ: ئاسماننى قارا بۇلۇت قاپلىدى.

تَلَبَّدَ الطَّائِرُ بِالْأَرْضِ: قۇش يەرگە قوندى.

تَلَبَّسَ يَتَلَبَّسُ تَلَبُّسًا بِالْمِعْطَفِ: پەلتو كىيدى.

تَلَبَّسَ الْغُيُومُ السَّمَاءَ: ئاسماننى بۇلۇت قاپلىدى.

تَلَبَّسَ بِالْأَمْرِ: قاتناشتى، ئارىلاشتى، ئارىلىشىپ قالدى.

تَلَبَّسَ الشَّخْصُ بِدَوْرٍ مَسْرَحِيٍّ: درامىدا رول ئالدى.

تَلَبَّسَ الشَّخْصُ بِجَرِيمَةٍ: جىنايەت ئۆتكۈزدى.

تَلَبَّسَتْ بِدَوْرِ الْمَلِكَةِ: (درامىدا) خانىشىنىڭ رولىنى ئالدى.

تَلَبَّسَ حُبُّهُ بِدَمِهِ: ئۇنىڭ مۇھەببىتى قېنىغا سىڭىپ كەتتى، قېنىغا ئارىلىشىپ كەتتى.

تَلَبُّسٌ: جىنايى ھەرىكەتلەرگە قاتناشماق.

فِي حَالَةِ التَّلَبُّسِ: جىنايەت ئۆتكۈزگەن ھالەتتە؛ نەق مەيداندا، ۋەقە يۈز بەرگەندە.

تَلَبَّكَ يَتَلَبَّكُ تَلَبُّكًا: قالايمىقان بولۇپ كەتتى، پاراكەندە بولۇپ كەتتى، ئارىلىشىپ كەتتى، مالىماتاڭ بولۇپ كەتتى، رەتسىز بولدى.

تَلَبَّكَتِ الْمِعَدَةُ: ئاشقازىنى ئاجىزلاشتى، ھەزىم قىلىشى ناچارلاشتى

تَلْبِيبٌ ج تَلَابِيبُ: ياقا.

أَخَذَ بِتَلَابِيبِهِ: ياقىسىدىن ئالدى، ياقىسىدىن سىقتى.

تَلْبِيَةٌ: قوشۇلماق، ئاۋاز قوشماق، جاۋاب قايتۇرماق، دەۋەتكە قوشۇلماق؛ بىنائەن، بويىچە.

«جِئْتُ تَلْبِيَةً لِدَعْوَتِكَ»: مەن چاقىرىقىڭغا بىنائەن كەلدىم.

تَلْبِيَةٌ: قاندۇرماق.

تَلْبِيَةُ حَاجَاتِ النَّاسِ الْيَوْمِيَّةِ: كىشىلەرنىڭ كۈندىلىك ئېھتىياجىنى قاندۇرماق.

تَلْبِيسٌ: كىيىم كىيگۈزمەك، ياساندۇرماق.

تَلْبِيسُ إِبْلِيسَ: بولمىغۇر خىياللارغا چۈمۈش، خاتا ئويلارغا چۈشمەك.

تَلْتَلَ يُتَلْتِلُ تَلْتَلَةً: تولدۇردى، قاپلىدى.

تَلَثَّمَ يَتَلَثَّمُ تَلَثُّمًا الرَّجُلُ: ئورۇۋالدى، يۆگىۋالدى، شارپا بىلەن يۈز ـ كۆزىنى ئورىۋالدى.

«تَلَثَّمَ الْبَدَوِيُّ مِن رِمَالِ الصَّحْرَاءِ»: بەدەۋى چۆل ـ باياۋان قۇملىرىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن يۈز ـ كۆزىنى شارپا بىلەن ئورىۋالدى.

«تَلَثَّمَ اللُّصُوصُ قَبْلَ اقْتِحَامِهِمِ الْمَصْرِفَ»: ئوغرىلار بانكىغا سوقۇنۇپ كىرىۋېلىشتىن بۇرۇن ئېغىز ـ بۇرنىنى يۆگىۋالدى.

ثُلَجٌ: قارچىغا بالىسى.

تَلَجَّجَ يَتَلَجَّجُ تَلَجُّجًا الشَّخْصُ مَتَاعَ غَيْرِهِ: باشقىلارنىڭ نەرسىسىنى ئۆزۈمنىڭ دەۋالدى.

تَلَجْلَجَ يَتَلَجْلَجُ تَلَجْلُجًا الشَّخْصُ: دۇدۇقلاپ سۆزلىدى، كېكەچلىدى.

«تَلَجْلَجَ الْمُتَّهَمُ عِنْدَ اسْتِجْوَابِهِ أَمَامَ الْقَاضِي»: جاۋابكار سوتچىنىڭ ئالدىدا سوراق قىلىنغاندا دۇدۇقلاپ قالدى.

تَلَحَّفَ يَتَلَحَّفُ تَلَحُّفًا: يۆگىنىۋالدى.

تَلَحَّى يَتَلَحَّى تَلَحِّيًا الشَّخْصُ: سەللىسىنى ئېڭىكى ئاستىدىن ئايلاندۇرۇپ ئورىدى.

تَلَحْلَحَ يَتَلَحْلَحُ تَلَحْلُحًا عَنِ الْمَكَانِ: يىراقلىدى، چەتنىدى، ئايرىلدى.

تَلْحِينٌ ج تَلَاحِينُ: مېلودىيە.

تَلْحِينُ الْأَغَانِي: ناخشا ئاھاڭى، ناخشا مېلودىيىسى.

تَلَاحِينُ الْقِطَعِ الْمُوسِيقِيَّةِ: مۇزىكا پارچىلىرىنىڭ مېلودىيىسى.

تَلَخْبَطَ يَتَلَخْبَطُ تَلَخْبُطًا: قالايمىقانلاشتى، ئارىلىشىپ كەتتى، تەرتىپ بۇزۇلدى، مالىماتاڭ بولدى.

تَلْخِيصٌ: قىسقارتماق، يىغىنچاقلىماق، ئىخچاملىماق، خۇلاسىلىمەك.

تَلْخِيصُ الْكَلَامِ: سۆزنى قىسقارتماق، سۆزنى خۇلاسىلىمەك.

«لَقَدْ كَانَ التَّلْخِيصُ الَّذِي قَدَّمَهُ بِمَثَابَةِ بَيَانٍ شَمَلَ آرَاءَنَا جَمِيعًا»: ئۇنىڭ خۇلاسە خاراكتېرلىك نۇتقى ھەممىمىزنىڭ پىكرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

تَلَدَ يَتْلُدُ تُلُودًا الْمَجْدُ: شان ـ شەرەپ قەدىمدىن ئەنئەنە بولۇپ كەلدى.

تَلَدَ بِالْمَكَانِ: تۇردى.

تُلْدٌ. تَلَدٌ: ئەجدادلىرىدىن مىراس قالغان، ئەجدادتىن ـ ئەۋلادقا ئۆتۈپ كېلىۋاتقان.

تَلَدَّدَ يَتَلَدَّدُ تَلَدُّدًا الشَّخْصُ: تېڭىرقاپ ئوڭ ـ سولغا قارىدى؛ ئارقىغا سوزدى، ۋەدىسىدە تۇرمىدى؛ دۆتلەشتى، گالۋاڭلاشتى.

«تَلَدَّدَ فِي دَفْعِ دَيْنِهِ»: ئۇ قەرزنى تۆلەشنى كەينىگە سوزدى.

تَلَدَّنَ يَتَلَدَّنُ تَلَدُّنًا الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: تۇردى، ماكانلاشتى، ئورۇنلاشتى، جايلاشتى.

تَلَذَّذَ يَتَلَذَّذُ تَلَذُّذًا الشَّيْءَ وَبِهِ: تەمىنى تېتىدى، ھۇزۇرلاندى، لەززەتلەندى، شېرىن ھېس قىلدى.

«تَلَذَّذَ بِالسِّبَاحَةِ فِي الْبَحْرِ»: ئۇ دېڭىزدا چۆمۈلۈپ ھۇزۇرلاندى.

تَلَذَّعَ يَتَلَذَّعُ تَلَذُّعًا الشَّخْصُ: زېھنى ئۆتكۈرلەشتى؛ ئوڭ ـ سولغا قاراپ ئاچچىقتىن تىلىنى مىدىرلاتتى.

تَلَذَّعَتِ النَّارُ: ئوت ياندى، ئوت تۇتاشتى.

«كَلَّمْتُهُ فَإِذَا هُوَ غَضْبَانُ يَتَلَذَّعُ»: مەن ئۇنىڭغا سۆزلىشىدىم، ئۇ ئوڭ ـ سولغا قاراپ غەزەپتىن تىلىنى مىدىرلاتتى.

تَلَزَّجَ يَتَلَزَّجُ تَلَزُّجًا الشَّيْءُ: يېپىشتى، چاپلاشتى، يىرىكتى.

تَلَزَّجَ الشَّعْرُ: چاچ پاخپىيىپ كەتتى، چىگىشلىشىپ كەتتى.

تَلَزَّزَ يَتَلَزَّزُ تَلَزُّزًا الشَّيْءُ: پومىلىشىپ قالدى، كىرىشىپ كەتتى، چىگىشلىنىپ كەتتى.

تِلِسْكُوبٌ ج تِلِسْكُوبَاتٌ: دۇربۇن.

www.uyghurkitap.com

تَلَصَّصَ يَتَلَصَّصُ تَلَصُّصًا: ئوغرى بولدى، ئوغرى
بولۇپ كەتتى، قاراقچى بولدى.

تَلَصَّصَ الشَّخْصُ: ئوغرى مۆشۈكتەك تىمىسقىلاپ
يۈردى، يۈرۈش - تۇرۇشلىرى بەئەينى ئوغرىـ
ـدەك بولدى.

«يَتَلَصَّصُ مِنْ وَرَاءِ الْبَابِ»: ئۇ ئىشىكنىڭ
كەينىدە ئوغرىلىقچە ئاڭلىدى.

تَلَصَّصَ إِلَى مَكَانٍ: ئوغرىلىقچە كىردى، يوشۇـ
رۇن كىردى، بىلىنىدۈرمەي كىردى.

تَلَصَّصَ عَلَى: ماربىدى، كۆزەتتى، مەخپىي رەۋىشتە
كۆزەتتى، پايلاقچىلىق قىلدى.

تَلَطَّخَ يَتَلَطَّخُ تَلَطُّخًا الشَّيْءُ بِكَذَا: بۇلغاندى،
مەينەت بولدى، داغ چۈشتى، ئىپلاس بولۇپ
كەتتى، پاسكىنا بولۇپ كەتتى.

تَلَطَّخَ الشَّخْصُ بِأَمْرٍ قَبِيْحٍ: يامان ئىش قىلدى،
يامانلىق قىلدى.

تَلَطَّخَ الْكِتَابُ بِالْحِبْرِ: كىتاب سىياھ بىلەن
بۇلغاندى.

تَلَطَّفَ يَتَلَطَّفُ تَلَطُّفًا: قىزغىنلىقنى بىلدۈردى،
سىلىق بولدى، مۇلايىملىقنى ئىپادىلىدى.

تَلَطَّفَ بِهِ: پەنلەپ ئېھتىياتچانلىق بىلەن ئۇنىڭ
مەخپىيەتلىكلىرىنى بىلىۋالدى.

«فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ» «قرآن»: . . .
ئۇنىڭدىن سىلەرگە سېتىۋېلىپ ئېلىپ
كەلسۇن، ئۇ (شەھەرگە كىرىشتە ۋە تاماق
سېتىۋېلىشتا) ئېھتىيات قىلسۇن.

تَلَطَّفَ الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: مۇلايىم بولدى، رايىش
بولدى، قىزغىن بولدى، يۇمشاق، سىلىق
بولدى، نازاكەتلىك بولدى.

تَلَطَّفَ الشَّخْصُ: كۆرۈنۈشتە ئاغزى يۇمشاقلىق
قىلدى، ئۇستىلىق قىلدى.

تَلَطُّفٌ: مېھرىبانلىق، مۇلايىملىق، خۇش مۇئامىـ
لىلىك، ئاق كۆڭۈللۈك.

تَلَظَّى يَتَلَظَّى تَلَظِّيًا الشَّخْصُ عَلَى الْعَدُوِّ:
دۈشمەنىنىڭ بىخۇتلىقىنى كۈتتى.

«يَتَلَظَّى الثُّوَّارُ فِي الْجِبَالِ»: قوزغىلاڭچىلار
تاغلاردا تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىش پەيتىنى
كۈتمەكتە.

تَلَظَّى يَتَلَظَّى تَلَظِّيًا النَّارُ: ئوت يالقۇنجىدى،
ئوت لاۋۇلدىدى.

«فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى» «قرآن»: سىلەرنى
لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتتىن ئاگاھلاندۇردۇم.

تَلَظَّى الشَّخْصُ عَلَيْهِ: غەزەپلەندى.

تَلَظَّى الْمَكَانُ: ئىسسىپ كەتتى، قاتتىق
ئىسسىق بولدى.

«تَلَظَّتِ الْحُجْرَةُ بِحَرَارَةِ الشَّمْسِ»: كۈننىڭ
ئىسسىقىدا ھۇجرا قاتتىق ئىسسىپ كەتتى.

تَلِعَ يَتْلَعُ تَلَعًا وَتَلَاعَةً عُنُقُهُ: بوي تارتتى.

تَلْعَةٌ ج تِلَاعٌ و تَلْعٌ و تَلَعَاتٌ: تۆپىلىك،
ئېگىزلىك، ئېدىرلىق.

تَلَعْثَمَ يَتَلَعْثَمُ تَلَعْثُمًا فِي الْأَمْرِ: دۇدۇقلىدى،
كېكەچلىدى، توختاپ قالدى، تىلىنى چايناـ
ـدى.

«سَأَلْتُهُ عَنْ شَيْءٍ فَتَلَعْثَمَ فِي جَوَابِهِ»: ئۇنىڭـ
ـدىن بىرنەرسە توغرىسىدا سورىۋىدىم، ئۇ جاۋاب
بېرىشتە تىل چايندى.

تَلَعَّبَ: ئوينىدى، تاماشا قىلدى، كۆڭۈل ئاچتى.

تَلَعْلَعَ يَتَلَعْلَعُ تَلَعْلُعًا السَّرَابُ: تومۇز پىلىلدىـ
ـدى، تومۇز جىمىرلىدى، تومۇز چاقنىدى،
تومۇز پارقىرىدى، تومۇز يالتىرىدى.

تَلَعْلَعَ الشَّخْصُ: ئاجىزلاپ كەتتى.

تَلَعْلَعَ الشَّخْصُ مِنَ الْجُوعِ: ئاچلىقتىن ئۆلەي
دەپ قالدى.

«بَاتَ يَتَلَعْلَعُ مِنَ الْجُوعِ»: ئۇ كېچىنى
ئاچلىقتىن جان تالىشىپ ئۆتكۈزدى.

تِلْغَافِيٌّ: تېلېگراما خادىمى.

تِلْغِرَافٌ ج تِلْغِرَافَاتٌ: تېلېگراف، تېلېگراف
ئاپپاراتى.

أَرْسَلَ تِلْغِرَافًا إِلَى أَهْلِهِ: ئائىلىسىگە تېلېگـ
ـراما يوللىدى.

مَكْتَبُ تِلْغِرَافٍ: تېلېگراف ئىدارىسى.

تِلْغِرَافِيٌّ: تېلېگرافقا ئائىت، تېلېگرافقا
مەنسۇپ.

تَلَغَّبَ يَتَلَغَّبُ تَلَغُّبًا: ھالىدىن كەتتى، چارچىـ
ـدى، ماغدۇرسىزلاندى، ھاردى.

تَلَغَّمَ يَتَلَغَّمُ تَلَغُّمًا بِالطِّيْبِ: ئېغىز - بۇرۇن
ئەتراپىغا ئەتىر سۈردى.

«جِئْتُ تَلْبِيَةً لِدَعْوَتِكَ» : مەن چاقىرىقىڭغا بىنا- ئەن كەلدىم.

تَلْبِيَةٌ: قاندۇرماق.

تَلْبِيَةُ حَاجَاتِ النَّاسِ الْيَوْمِيَّةِ: كىشىلەرنىڭ كۈندىلىك ئېھتىياجىنى قاندۇرماق.

تَلْبِيسٌ: كىيىم كىيگۈزمەك، ياساندۇرماق.

تَلْبِيسُ إِبْلِيسَ: بولمىغۇر خىياللارغا چۆمۈش، خاتا ئويلارغا چۈشمەك.

تَلْتَلَ يُتَلْتِلُ تَلْتَلَةً: تولدۇردى، قاپلىدى.

تَلَثَّمَ يَتَلَثَّمُ تَلَثُّمًا الرَّجُلُ: ئورۇۋالدى، يۆگىۋالدى، شارپا بىلەن يۈز - كۆزنى ئورىۋالدى.

«تَلَثَّمَ الْبَدَوِيُّ مِن رِمَالِ الصَّحْرَاءِ» : بەدەۋى چۆل - باياۋان قۇملىرىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن يۈز - كۆزنى شارپا بىلەن ئورىۋالدى.

«تَلَثَّمَ اللُّصُوصُ قَبْلَ اقْتِحَامِهِمِ الْمَصْرِفَ» : ئوغرىلار بانكىغا سوقۇنۇپ كىرىۋېلىشتىن بۇرۇن ئېغىز - بۇرنىنى يۆگىۋالدى.

تُلَجٌ: قارچىغا بالىسى.

تَلَجَّجَ يَتَلَجَّجُ تَلَجُّجًا الشَّخْصُ مَتَاعَ غَيْرِهِ: باشقىلارنىڭ نەرسىسىنى ئۆزۈمنىڭ دەۋالدى.

تَلَجْلَجَ يَتَلَجْلَجُ تَلَجْلُجًا الشَّخْصُ: دۇدۇقلاپ سۆزلىدى، كېكەچلىدى.

«تَلَجْلَجَ الْمُتَّهَمُ عِنْدَ اسْتِجْوَابِهِ أَمَامَ الْقَاضِي» : جاۋابكار سوتچىنىڭ ئالدىدا سوراق قىلىنغاندا دۇدۇقلاپ قالدى.

تَلَحَّفَ يَتَلَحَّفُ تَلَحُّفًا: يۆگىنىۋالدى.

تَلَحَّى يَتَلَحَّى تَلَحِّيًا الشَّخْصُ: سەللىسىنى ئېڭىكى ئاستىدىن ئايلاندۇرۇپ ئورىدى.

تَلَحْلَحَ يَتَلَحْلَحُ تَلَحْلُحًا عَنِ الْمَكَانِ: يىراقلىدى، چەتنىدى، ئايرىلدى.

تَلْحِينٌ ج تَلَاحِينُ: مېلودىيە.

تَلْحِينُ الْأَغَانِي: ناخشا ئاھاڭى، ناخشا مېلودىيە- سى.

تَلَاحِينُ الْقِطَعِ الْمُوسِيقِيَّةِ: مۇزىكا پارچىلىرىنىڭ مېلودىيىسى.

تَلَخْبَطَ يَتَلَخْبَطُ تَلَخْبُطًا: قالايمىقانلاشتى، ئارىلىشىپ كەتتى، تەرتىپ بۇزۇلدى، مالىما- تاڭ بولدى.

تَلْخِيصٌ: قىسقارتماق، يىغىنچاقلىماق، ئىخچام- لىماق، خۇلاسىلىمەك.

تَلْخِيصُ الْكَلَامِ: سۆزنى قىسقارتماق، سۆزنى خۇلاسىلىمەك.

«لَقَدْ كَانَ التَّلْخِيصُ الَّذِي قَدَّمَهُ بِمَثَابَةِ بَيَانٍ شَمَلَ آرَاءَنَا جَمِيعًا» : ئۇنىڭ خۇلاسە خاراك- تېرلىك نۇتقى ھەممىمىزنىڭ پىكرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

تَلَدَ يَتْلُدُ تُلُودًا الْمَجْدُ: شان - شەرەپ قەدىمدىن ئەنئەنە بولۇپ كەلدى.

تَلَدَ بِالْمَكَانِ: تۇردى.

تُلْدٌ. تَلَدٌ: ئەجدادلىرىدىن مىراس قالغان، ئەجداد- تىن - ئەۋلادقا ئۆتۈپ كېلىۋاتقان.

تَلَدَّدَ يَتَلَدَّدُ تَلَدُّدًا الشَّخْصُ: تېڭىرقاپ ئوڭ - سولغا قارىدى؛ ئارقىغا سوزدى، ۋەدىسىدە تۇرمىدى؛ دۆتلەشتى، گالۋاڭلاشتى.

«تَلَدَّدَ فِي دَفْعِ دَيْنِهِ» : ئۇ قەرزنى تۆلەشنى كەينىگە سوزدى.

تَلَدَّنَ يَتَلَدَّنُ تَلَدُّنًا الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: تۇردى، ماكانلاشتى، ئورۇنلاشتى، جايلاشتى.

تَلَذَّذَ يَتَلَذَّذُ تَلَذُّذًا الشَّيْءَ وَبِهِ: تەمىنى تېتىدى، ھۇزۇرلاندى، لەززەتلەندى، شېرىن ھېس قىلدى.

«تَلَذَّذَ بِالسِّبَاحَةِ فِي الْبَحْرِ» : ئۇ دېڭىزدا چۆمۈلۈپ ھۇزۇرلاندى.

تَلَذَّعَ يَتَلَذَّعُ تَلَذُّعًا الشَّخْصُ: زېھنى ئۆتكۈرلەش- تى؛ ئوڭ - سولغا قاراپ ئاچچىقتىن تىلىنى مىدىرلاتتى.

تَلَذَّعَتِ النَّارُ: ئوت ياندى، ئوت تۇتاشتى.

«كَلَّمْتُهُ فَإِذَا هُوَ غَضْبَانُ يَتَلَذَّعُ» : مەن ئۇنىڭغا سۆزلىشىدىم، ئۇ ئوڭ - سولغا قاراپ غەزەپتىن تىلىنى مىدىرلاتتى.

تَلَزَّجَ يَتَلَزَّجُ تَلَزُّجًا الشَّيْءُ: يېپىشتى، چاپلاش- تى، بىرىكتى.

تَلَزَّجَ الشَّعْرُ: چاچ پاخپىيىپ كەتتى، چىگىشلە- شىپ كەتتى.

تَلَزَّزَ يَتَلَزَّزُ تَلَزُّزًا الشَّيْءُ: پومىلىشىپ قالدى، كىرىشىپ كەتتى، چىگىشىلىپ كەتتى.

تِلِسْكُوبٌ ج تِلِسْكُوبَاتٌ: دۇربۇن.

تَلَصَّصَ يَتَلَصَّصُ تَلَصُّصًا: ئوغرى بولدى، ئوغرى بولۇپ كەتتى، قاراقچى بولدى.

تَلَصَّصَ الشَّخْصُ: ئوغرى مۇشۇكتەك تىمىسقىلاپ يۈردى، يۈرۈش - تۇرۇشلىرى بەئەينى ئوغرىدەك بولدى.

«يَتَلَصَّصُ مِنْ وَرَاءِ الْبَابِ»: ئۇ ئىشىكنىڭ كەينىدە ئوغرىلىقچە ئاڭلىدى.

تَلَصَّصَ إِلَى مَكَانٍ: ئوغرىلىقچە كىردى، يوشۇرۇن كىردى، بىلىندۈرمەي كىردى.

تَلَصَّصَ عَلَى: ماردى، كۆزەتتى، مەخپىي رەۋىشتە كۆزەتتى، پايلاقچىلىق قىلدى.

تَلَطَّخَ يَتَلَطَّخُ تَلَطُّخًا الشَّيْءُ بِكَذَا: بۇلغاندى، مەينەت بولدى، داغ چۈشتى، ئىپلاس بولۇپ كەتتى، پاسكىنا بولۇپ كەتتى.

تَلَطَّخَ الشَّخْصُ بِأَمْرٍ قَبِيحٍ: يامان ئىش قىلدى، يامانلىق قىلدى.

تَلَطَّخَ الْكِتَابُ بِالْحِبْرِ: كىتاب سىياھ بىلەن بۇلغاندى.

تَلَطَّفَ يَتَلَطَّفُ تَلَطُّفًا: قىزغىنلىقنى بىلدۈردى، سىلىق بولدى، مۇلايىملىقنى ئىپادىلىدى.

تَلَطَّفَ بِهِ: پەنلەپ ئېھتىياتچانلىق بىلەن ئۇنىڭ مەخپىيەتلىكلىرىنى بىلىۋالدى.

«فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ» «قۇرئان»: ... ئۇنىڭدىن سىلەرگە سېتىۋېلىپ ئېلىپ كەلسۇن، ئۇ (شەھەرگە كىرىشتە ۋە تاماق سېتىۋېلىشتا) ئېھتىيات قىلسۇن.

تَلَطَّفَ الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: مۇلايىم بولدى، رايىش بولدى، قىزغىن بولدى، يۇمشاق، سىلىق بولدى، نازاكەتلىك بولدى.

تَلَطَّفَ الشَّخْصُ: كۆرۈنۈشتە ئاغزى يۇمشاقلىق قىلدى، ئۇستىلىق قىلدى.

تَلَطُّفٌ: مېھرىبانلىق، مۇلايىملىق، خۇش مۇئامىلىلىك، ئاق كۆڭۈللۈك.

تَلَطَّى يَتَلَطَّى تَلَطِّيًا الشَّخْصُ عَلَى الْعَدُوِّ: دۈشمەننىڭ بىخۇتلىقىنى كۈتتى.

«يَتَلَطَّى الثُّوَّارُ فِي الْجِبَالِ»: قوزغىلاڭچىلار تاغلاردا تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىش پەيتىنى كۈتمەكتە.

تَلَظَّى يَتَلَظَّى تَلَظِّيًا النَّارُ: ئوت يالقۇنجىدى، ئوت لاۋۇلدىدى.

«فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى» «قۇرئان»: سىلەرنى لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتتىن ئاگاھلاندۇردۇم.

تَلَظَّى الشَّخْصُ عَلَيْهِ: غەزەپلەندى.

تَلَظَّى الْمَكَانُ: ئىسسىپ كەتتى، قاتتىق ئىسسىق بولدى.

«تَلَظَّتِ الْحُجْرَةُ بِحَرَارَةِ الشَّمْسِ»: كۈننىڭ ئىسسىقىدا ھۇجرا قاتتىق ئىسسىپ كەتتى.

تَلِعَ يَتْلَعُ تَلَعًا وَتَلَاعَةً عُنُقُهُ: بوي تارتتى.

تَلْعَةٌ ج تِلَاعٌ و تَلْعٌ و تَلَعَاتٌ: تۆپىلىك، ئېگىزلىك، ئېدىرلىق.

تَلَعْثَمَ يَتَلَعْثَمُ تَلَعْثُمًا فِي الْأَمْرِ: دۇدۇقلىدى، كېكەچلىدى، توختاپ قالدى، تىلىنى چاينىدى.

«سَأَلْتُهُ عَنْ شَيْءٍ فَتَلَعْثَمَ فِي جَوَابِهِ»: ئۇنىڭدىن بىر نەرسە توغرىسىدا سورىۋىدىم، ئۇ جاۋاب بېرىشتە تىل چاينىدى.

تَلَعَّبَ: ئوينىدى، تاماشا قىلدى، كۆڭۈل ئاچتى.

تَلَعْلَعَ يَتَلَعْلَعُ تَلَعْلُعًا السَّرَابُ: تومۇز پىلىلىدى، تومۇز جىمىرلىدى، تومۇز چاقنىدى، تومۇز پارقىرىدى، تومۇز يالتىرىدى.

تَلَعْلَعَ الشَّخْصُ: ئاجىزلاپ كەتتى.

تَلَعْلَعَ الشَّخْصُ مِنَ الْجُوعِ: ئاچلىقتىن ئۆلەي دەپ قالدى.

«بَاتَ يَتَلَعْلَعُ مِنَ الْجُوعِ»: ئۇ كېچىنى ئاچلىقتىن جان تالىشىپ ئۆتكۈزدى.

تِلْغَافِيٌّ: تېلېگراما خادىمى.

تِلْغِرَافٌ ج تِلْغِرَافَاتٌ: تېلېگراف، تېلېگراف ئاپپاراتى.

أَرْسَلَ تِلْغِرَافًا إِلَى أَهْلِهِ: ئائىلىسىگە تېلېگراما يوللىدى.

مَكْتَبُ تِلْغِرَافٍ: تېلېگراف ئىدارىسى.

تِلْغِرَافِيٌّ: تېلېگرافقا ئائىت، تېلېگرافقا مەنسۇپ.

تَلَغَّبَ يَتَلَغَّبُ تَلَغُّبًا: ھالىدىن كەتتى، چارچىدى، ماغدۇرسىزلاندى، ھاردى.

تَلَغَّمَ يَتَلَغَّمُ تَلَغُّمًا بِالطِّيبِ: ئېغىز - بۇرۇن ئەتراپىغا ئەتىر سۈردى.

تَلْغَفَ يُتَلْغِفُ تَلْغَفَةً: تېلېگراما بەردى.

تَلْغَفِيٌّ: تېلېگراما.

تَلِقَ الرَّجُلُ: ھالاك بولدى.

«تَتْلَفُ كَمِّيَّاتٌ كَبِيرَةٌ مِنَ الْفَوَاكِهِ أَثْنَاءَ نَقْلِهَا» : مېۋىلەرنىڭ كۆپ قىسمى توشۇش جەريانىدا بۇزۇلىدۇ.

تَلَفٌ: زىيان بولماق؛ بۇزۇلماق، سېسىماق، يوقالماق، ھالاك بولماق.

ذَهَبَتْ نَفْسُهُ تَلَفًا: ئۇنىڭ ئۆزى ھالاك بولدى.

«مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا اَللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا، وَيَقُولُ الْآخَرُ اَللَّهُمَّ اعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا» (حديث) : كىشىلەرگە ھەركۈنى ئاسماندىن ئىككى پەرىشتە چۈشۈپ، ئۇلارنىڭ بىرى: «ئى ئاللاھ، سەخى ئادەمگە ئۇنىڭ خەير - ئېھسان قىلىپ بەرگىنىنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇپ بەرگىن» دەيدۇ، يەنە بىرى: بېخىلنىڭ مېلىنى تىرپىسىن قىلىۋەتكىن» دەيدۇ.

تِلْفَازٌ ج تِلْفَازَاتٌ: تېلېۋىزىيە.

تَلْفَزَ يُتَلْفِزُ تَلْفَزَةً الْحَفْلَ: يىغىننى تېلېۋىزور ئارقىلىق تارقاتتى.

تِلْفِزْيُونَ: تېلېۋىزور.

مَحَطَّةُ التِّلْفِزِيُون: تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى.

تَلَفَّتَ يَتَلَفَّتُ تَلَفُّتًا إِلَى الشَّيْءِ: تىكىلىپ قاردى، زەن سېلىپ قاربدى، سىنچىلاپ قاربدى.

تَلَفَّتَ حَوْلَهُ: ئەتراپىغا زەن قويۇپ قاربدى.

«تَتَلَفَّتُ يَمْنَةً وَيَسْرَةً» : ئۇ ئوڭ - سولغا سىنچىلاپ قاربماقتا.

تَلَفَّظَ يَتَلَفَّظُ تَلَفُّظًا الشَّخْصُ بِالْكَلَامِ: سۆزلىدى، گەپ قىلدى، تەلەپپۇز قىلدى، تاۋۇش چىقاردى.

«لَا يَتَلَفَّظُ إِلَّا بِأَحْسَنِ الْقَوْلِ» : ئۇ چىرايلىق سۆزنىلا قىلىدۇ.

تَلَفُّظٌ: ئوقۇلۇش، تەلەپپۇز، تاۋۇش چىقىرىش.

أَخْطَأَ التَّلَفُّظَ: خاتا ئوقۇدى، خاتا تەلەپپۇز قىلدى.

تَلَفَّعَ يَتَلَفَّعُ تَلَفُّعًا - تِ النَّارُ: ئوت ياندى، ئوت كۆيدى، ئوت لاۋۇلدىدى، ئوت يالقۇنلىدى.

تَلَفَّعَ الشَّخْصُ: باش - كۆزى ئاقىرىپ كەتتى.

تَلَفَّعَ الشَّخْصُ بِالثَّوْبِ: كىيىم بىلەن ئورۇنىۋالدى، كىيىمگە يۆگىنىۋالدى.

تَلَفَّعَ بِعَبَاءَتِهِ: تونىغا ئورۇنىۋالدى.

تَلَفَّفَ يَتَلَفَّفُ تَلَفُّفًا الشَّخْصُ فِي ثَوْبِهِ: كىيىمگە ئورۇنىۋالدى.

تَلَفَّفَ فِي رِدَائِهِ: يەكتىكىگە ئورۇنىۋالدى.

تَلَفَّفَ الثُّعْبَانُ: يىلان تولغىنىۋالدى.

تَلَفَّقَ يَتَلَفَّقُ تَلَفُّقًا: بىرلەشتى، جىپسىلاشتى.

تَلَفَّقَ بِهِ: ئۇنىڭغا يېتىشىۋالدى.

تَلَفْلَفَ يَتَلَفْلَفُ تَلَفْلُفًا الشَّخْصُ بِثَوْبِهِ: كىيىمىگە ئورۇنىۋالدى، يۆگىنىۋالدى.

«تَتَلَفْلَفُ بِرِدَائِهَا مِنَ الْبَرْدِ» : ئۇ سوغۇقتىن تونىغا ئورۇنىۋالدى.

تَلْفَنَ يُتَلْفِنُ تَلْفَنَةً الشَّخْصُ: تېلېفون ئارقىلىق سۆزلەشتى.

تِلْفُونَ. تِلِيفُون. تَلَفُون ج تِلْفُونَاتٌ: تېلېفون.

مَصْلَحَةُ التِّلْفُونَاتِ: تېلېفون ئىدارىسى.

تِلْفُونِيًّا: تېلېفون ئارقىلىق.

«أَصْبَحَ مِنَ الْيَسِيْرِ أَنْ تُنْجَزَ كَثِيْرٌ مِنَ الْأَعْمَالِ تِلْفُونِيًّا» : تېلېفون ئارقىلىق نۇرغۇن ئىشلارنىڭ ئورۇنلىنىشى ئاسانلاشتى.

آلَةٌ تِلْفُونِيَّةٌ: تېلېفون ئاپپاراتى.

مُخَابَرَةٌ تِلْفُونِيَّةٌ: تېلېفون بىلەن مۇناسىۋەتلىشىش.

تَلَقَّى مُكَالَمَةً تِلْفُونِيَّةً: تېلېفون ئالدى، تېلېفون قوبۇل قىلدى، تېلېفوندا سۆزلەشتى.

تَلْفِيعَةٌ ج تَلْفِيعَاتٌ وَتَلَافِيعُ: بويۇن ياكى باش يۆگىلىدىغان كىيىم.

تَلْفِيقٌ ج تَلْفِيقَاتٌ: جەملىمەك، قوشماق؛ قوراشتۇرماق، ياسىماق؛ بېزىمەك، ياسىماق.

تَلْفِيقُ الْأَخْبَارِ: خەۋەرلەرنى قوراشتۇرماق.

تَلْفِيقِيَّةٌ: ئارىلاشما گەپ.

تِلْقَاءَ: كۆرۈشمەك، ئۇچراشماق؛ ئۇدۇلىدا، روبىروسىدا؛ ئۇچرىشىدىغان جاي.

www.uyghurkitap.com

تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ فُلاَنٍ: پالانىنىڭ تەرىپىگە يۈزلەندى.

«وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْيَنَ» ‹قرآن›: ئۇ مەديەن تەرەپكە يۈزلەنگەن چاغدا.

جَلَسَ تِلْقَاءَهُ: ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇردى، ئۇنىڭ بىلەن روبىرو ئولتۇردى.

مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِهِ: ئىختىيارىي رەۋىشتە، ئۆزلۈكىدىن، ئۆز رازىلىقى بىلەن، ئىستىخىيىلىك ھالدا، ئاڭلىق ھالدا، ئۆز- ئۆزىدىن.

«فَعَلَ هَذَا الأَمْرَ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِهِ»: بۇ ئىشنى ئۇ ئۆزلۈكىدىن قىلدى.

«قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِى» ‹قرآن›: مەن ئۇنى ئۆزۈمچە ئۆزگەرتەلمەيمەن... — دېگىن.

«سَاعَةٌ تَتَحَرَّكُ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِهَا»: ئاپتوماتىك سائەت.

تِلْقَائِيٌّ: ئۆزلۈكىدىن ھەرىكەتلىنىدىغان، ئاڭلىق ھالدا، ئىختىيارىيلىق بىلەن، ئاپتوماتىك.

عَمَلٌ تِلْقَائِيٌّ: ئۆزلۈكىدىن قىلىنغان ئىش.

قَامَتْ بِالأَمْرِ تِلْقَائِيًّا: ئىشنى ئۆزلۈكىدىن قىلدى.

تَحَمَّسُوا لِلْمَوْضُوعِ بِصِفَةٍ تِلْقَائِيَّةٍ: بۇ ماۋزۇغا ئۆزلۈكىدىن قىزىقىشتى.

تَلَقَّبَ يَتَلَقَّبُ تَلَقُّبًا الشَّخْصُ بِكَذَا: لەقەم بولۇپ قالدى.

«تَلَقَّبَ ‹أَبُوالطَّيِّبِ› بِالْمُتَنَبِّى»: مۇتەنەببى دېگەن ئەبۇ تەييىبگە لەقەم بولۇپ قالدى.

«تَلَقَّبَ بِصَاحِبِ الْحِمَارِ»: ئۇ ئېشەكچى دېگەن لەقەم بىلەن ئاتالدى.

تَلَقَّطَ يَتَلَقَّطُ تَلَقُّطًا الشَّخْصُ الشَّيْءَ: يىغدى، جۇغلىدى.

«يَتَلَقَّطُ أَخْبَارَ النَّاسِ»: ئۇ كىشىلەرنىڭ خەۋەرلىرىنى توپلايدۇ.

تَلَقَّفَ يَتَلَقَّفُ تَلَقُّفًا الشَّيْءَ: تۇتۇۋالدى، چاققانلىق بىلەن ئالدى.

تَلَقَّفَ الطَّعَامَ: تاماقنى يۇتىۋەتتى.

تَلَقَّفَ الْكُرَةَ: توپنى تۇتۇۋالدى.

تَلَقَّفَ الشَّخْصُ الْكَلاَمَ: سۆزنى تېز تۇتۇۋالدى.

«تِلْمِيذٌ ذَكِيٌّ يَتَلَقَّفُ كَلاَمَ مُعَلِّمِهِ»: زېرەك ئوقۇغۇچى ئوقۇتقۇچىنىڭ سۆزىنى تۇتۇۋالىدۇ.

تَلَقَّنَ يَتَلَقَّنُ تَلَقُّنًا: چۈشەندى، يادلىدى.

تَلَقَّى يَتَلَقَّى تَلَقِّيًا الشَّيْءَ مِنْهُ: قوبۇل قىلدى؛ ئوقۇدى، تەلىم ئالدى، بىلىم ئالدى.

«فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ» ‹قرآن›: ئادەم پەرۋەردىگارىدىن بىرقانچە سۆز تەلىم ئالدى.

تَلَقَّى الْهَدِيَّةَ: سوۋغا قوبۇل قىلدى.

تَلَقَّى مَدَدًا: ياردەم قوبۇل قىلدى.

«تَلَقَّتِ الْجَمَاهِيرُ فِي الْمَنَاطِقِ الْمَنْكُوبَةِ بِالزَّلاَزِلِ عِنَايَةً فَائِقَةً مِنَ الْحُكُومَةِ»: يەر تەۋرەش ئاپىتى يۈز بەرگەن رايوندا ئامما ھۆكۈمەتنىڭ ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈشىگە ئېرىشتى.

تَلَقَّاهُ: قارشى ئالدى، كۈتۈۋالدى، قارشى ئالدى، كۆرۈشتى، قوبۇل قىلدى.

تَلَقَّاهُ بِمَزِيدِ التَّرْحَابِ: ئۇنى تەنتەنە بىلەن كۈتۈۋالدى، ئۇنى قىزغىن كۈتۈۋالدى.

تَلَقَّاهُ بِالْقَبُولِ: ئۇنى چىن قەلبى بىلەن قارشى ئالدى.

يَتَلَقَّى الأَوَامِرَ مِنْ رَئِيسِهِ: باشلىقىدىن بۇيرۇق ئالىدۇ.

تَتَلَقَّى الْعِلْمَ بِالْجَامِعَةِ: ئۇنىۋېرسىتېتتا ئىلىم ئېلىۋاتىدۇ، ئۇنىۋېرسىتېتتا ئوقۇۋاتىدۇ.

يَتَلَقَّوْنَ دَوْرَةً تَدْرِيبِيَّةً: بىلىم ئاشۇرۇش كۇرسىدا ئوقۇۋاتىدۇ.

تَلْقِيحٌ: ئەملىمەك، چاڭلاشتۇرماق، ئۇرۇقلاندۇرماق.

تَلْقِيحٌ بِمَصَلِ الْجُدَرِيِّ: چېچەك ۋاكسىنىسىنى ئەملىمەك.

تَلْقِيحٌ ذَاتِيٌّ: تەبىئى چاڭلاشماق.

تَلْقِيحٌ ‹فى الطِّبِّ›: چەكمەك، سالماق، ئەملىمەك.

تَلْقِيحٌ صِنَاعِيٌّ: سۈنئىي ئۇرۇقلاندۇرۇش، چاڭلاشتۇرۇش.

تَلْقِيحُ النَّبَاتِ: ئۆسۈملۈكنى چاڭلاشتۇرماق، ئۇلىماق.

تَلْقِيحُ النَّخْلِ: خورمىنى ئۇلىماق.

تَلْقِيحٌ اِصْطِنَاعِيٌّ أَوْ صَنَاعِيٌّ: سۈنئىي ئۇرۇقلاندۇرماق، سۈنئىي چاڭلاشتۇرماق.

تَلْقِيحُ الأُنْثَى: ئۇرۇقلاندۇرماق، چاڭلاشتۇرماق، ئۆلىماق.

تِلْكَ: بۇ، ئاۋۇ، ماۋۇ، بۇياق (مۇئەننەس بىرلىك كۆرسىتىش ئالماشلىرى)

«وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسَى» «قرآن»: ئى مۇسا! ئوڭ قولۇڭدىكى نېمە ئۇ؟

تَلَكَّأَ يَتَلَكَّأُ تَلَكُّؤًا: سۇسلۇق قىلدى، ئارقىغا سوزدى، سۆرەلمىلىك قىلدى.

«يَتَلَكَّأُ عَنْ تَسْدِيدِ دَيْنِهِ»: ئۇ قەرزىنى تۆلەشنى ئارقىغا سۈرمەكتە.

تَلَكَّأَ عَلَيْهِ: سەۋەب كۆرسەتتى، كەچۈرۈم سورىدى.

تَلَّ يَتُلُّ تَلًّا فُلاَنًا: يەرگە باستى.

تَلَّ السَّائِلَ: سۇيۇقلۇقنى تۆكتى.

تَلَّ السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق ئاقتى.

تَلَّ النَّاقَةَ: تۆگىنى چوك قىلدى.

تَلَّ الْحَبْلَ فِي الْبِئْرِ: قۇدۇققا ئارغامچىنى تاشلىدى.

«فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ» «قرآن»: ئىككىسى (ئاللاھنىڭ ئەمرىگە) بويسۇندى، ئىبراھىم ئۇنى (يەنى ئوغلىنى بوغۇزلاش ئۈچۈن) يېنى ياتقۇزدى.

تَلٌّ ج تِلاَلٌ وَ تُلُولٌ. اَلْوَاحِدَةُ تَلَّةٌ: كىچىك تاغ، تۆپىلىك، ئېدىرلىق، دۆڭ.

تَلُّ أَبِيب: پەلەستىندىكى ئوتتۇرا دېڭىزغا يېقىن بىر شەھەر ئىسمى.

«غَابَتِ الشَّمْسُ وَرَاءَ التِّلاَلِ الْغَرْبِيَّةِ»: قۇياش غەربىي تاغ ئارقىسىغا كىرىپ كەتتى.

تَلِمَ يَتْلَمُ تَلاَمَةً: نومۇسسىز بولدى.

تَلَمٌ ج أَتْلاَمٌ: تاپ (يەر ھەيدىگەن چاغدىكى بوقۇسا ئىزى)

تِلْمٌ ج تِلاَمٌ: زەگەر؛ زەگەرنىڭ شاگىرتى؛ تېرىقچى.

تَلْمَذَ يُتَلْمِذُ تَلْمَذَةً الطَّالِبَ لَهُ أَوْ عِنْدَهُ: ئۇنىڭغا شاگىرتلىققا كىردى، ئۇنىڭغا شاگىرت بولۇپ ئوقۇدى.

تَلْمَذَةٌ: ئۆگىنىش؛ شاگىرت بولماق، ئوقۇغۇچى بولماق؛ سىناق قىلماق، تەجرىبە قىلماق.

تَلَمْلَمَ يَتَلَمْلَمُ تَلَمْلُمًا الْقَوْمُ: توپلاندى.

«تَلَمْلَمَ النَّاسُ فِي السَّاحَةِ»: كىشىلەر مەيدانغا توپلاندى.

تَلَمَّجَ يَتَلَمَّجُ تَلَمُّجًا الشَّخْصُ: تاماقتىن بۇرۇن ئۆشتاق ــ چۆششەك نەرسىلەرنى يېدى، ئازغىنا نەرسە يېدى.

تَلَمَّجَ بِالطَّعَامِ: تاماقنى لەززەتلىنىپ يېدى.

تَلَمَّسَ يَتَلَمَّسُ تَلَمُّسًا الشَّخْصُ: قايتا ــ قايتا تەلەپ قىلدى، ئىلتىماس قىلدى، ئۆتۈندى.

تَلَمَّسَ الشَّخْصُ الشَّيْءَ: تۇتتى؛ ئىزدەندى.

«تَلَمَّسَ طَرِيقَهُ بِصُعُوبَةٍ»: ئۇ يول ئۈستىدە تەستە ئىزدەندى، ئۇ يولنى تەستە تىمىسقىلىدى.

تَلَمَّسَ عُذْرًا: ئىلتىماس قىلدى، ئۆتۈندى؛ كەچۈرۈم سورىدى، ئەپۇ سورىدى.

تَلَمَّسَ الْمَكْفُوفُ الْحَائِطَ: ئەما تامنى تۇتۇشقا ئۇرۇندى.

تَلَمَّسَ طَرِيقَهُ: ئامال ئىزدىدى، چارە ئىزدىدى، يول ئىزدىدى.

تَلَمَّظَ يَتَلَمَّظُ تَلَمُّظًا الشَّخْصُ: ئاغزىدىكى تاماق قالدۇقىنى تامشىدى.

تَلَمَّظَ الشَّخْصُ بِذِكْرِهِ: ئەيىبلىدى، قارىلىدى، بوھتان چاپلىدى.

«تَلَمَّظَهُ فِي غِيَابِهِ»: ئۇ ئۇنىڭ كەينىدە يامان گېپىنى قىلدى، (ئۇ ئۇنىڭ غەيۋىتىنى قىلدى).

تَلَمَّعَ يَتَلَمَّعُ تَلَمُّعًا: جىمىرلاپ كۆرۈندى، چاقنىدى، نۇر چاچتى، پارقىرىدى.

اَلتَّلْمُودُ: يەھۇدىيلارنىڭ تەۋراتتىن كېيىنلا تۇرىدىغان مۇھىم كىتابى بولۇپ، ئاغزاكى تارقىلىپ يۈرگەن دىنىي قائىدە ــ يوسۇن توپلىمى.

تَلْمِيحٌ ج تَلْمِيحَاتٌ و تَلاَمِيحُ: ئىما ــ ئىشارەت، ئىشارەت قىلماق، پۇرىتىپ ئۆتمەك، كىنايە قىلماق.

تَلْمِيحًا إِلَى كَذَا أَقُولُ ...: ... غا ئىشارەت قىلىش يۈزىسىدىن ئېيتىمەنكى.

«فِي كَلاَمِهِ تَلاَمِيحُ لِأُمُورٍ هَامَّةٍ»: ئۇ سۆزىدە

مۇھىم ئىشلارغا ئىشارەت قىلىپ ئۆتتى.

تِلْمِيذٌ ج تَلَامِذَةٌ وَتَلَامِيذُ: شاگىرت، ئوقۇغۇچى.

تَلْمِيعٌ فِي الْخَيْلِ: ئاتنىڭ بەدىنىدىكى رەڭگە ئوخشىمايدىغان ئۇ يەر بۇ يەردىكى ئالىچىپارلىق.

تَلْمِيعُ الْأَحْذِيَةِ: ئاياغنى مايلىماق، ئاياغنى پارقىراتماق.

تَلِهَ يَتْلَهُ تَلَهًا: تەڭلىكتە قالدى، قىيىن ئەھۋالدا قالدى، تېڭىرقاپ قالدى.

تَلَهَّبَ يَتَلَهَّبُ تَلَهُّبًا ـ تِ النَّارُ: ئوت كۆيدى، ياندى.

تَلَهَّبَ غَيْظًا: قاتتىق ئاچچىقلاندى، چىچاڭشىپ كەتتى.

تَلَهَّفَ يَتَلَهَّفُ تَلَهُّفًا الشَّخْصُ عَلَى مَا فَاتَ: قولدىن كەتكەنگە ئاھ ئۇردى، خۇرسىنىدى، ئېچىنىدى، ئىچى سىيرىلدى، ھەسرەت چەكتى، قايغۇردى.

«يَتَلَهَّفُ عَلَى عَدَمِ مُوَاصَلَتِهِ التَّعَلُّمَ»: ئۇ ئوقۇشىنى داۋاملاشتۇرالمىغانلىقىغا ھەسرەت چەكمەكتە.

تَلَهَّفَ عَلَى الشَّيْءِ: تەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى، ئارزۇ قىلدى.

تَلَهَّمَ يَتَلَهَّمُ تَلَهُّمًا: يۇتۇۋەتتى، يالماپلا يۇتۇۋەتتى.

تَلَهَّى يَتَلَهَّى تَلَهِّيًا بِكَذَا: كۆڭۈل ئاچتى، تاماشا قىلدى، ئوينىدى، ئىچ پۇشۇقىنى چىقاردى، بېرىلىپ كەتتى.

تَلَهَّى الشَّخْصُ بِالشَّيْءِ: تاماشا قىلدى، ئوينىدى، ئىچ پۇشۇقىنى چىقاردى، ھەپىلەشتى.

تَلَهَّى الشَّخْصُ عَنْهُ: يۈز ئۆرىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى، كارى بولمىدى، دىققىتى بۆلۈندى، دىققىتى باشقا ياققا بۇرالدى.

«وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى وَهُوَ يَخْشَى فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى» ‹قۇرئان›: سەندىن مەرىپەت تىلەپ، ئاللاھتىن قورققان ھالدا يۈگۈرۈپ كەلگەن كىشىگە كەلسەك، سەن ئۇنىڭغا قارىماي قويىسەن.

«تَلَهَّتِ الْبِنْتُ بِلُعَبِهَا»: قىز ئويۇنچۇقلىرىنى ئوينىدى.

«يَتَلَهَّى بِالْمُوسِيقَى»: ئۇ مۇزىكا بىلەن ئىچ پۇشقىنى چىقىرىدۇ.

تَلْهَوَجَ يَتَلْهَوَجُ تَلْهَوُجًا: ئالدىراتتى.

تَلْهَوَجَ اللَّحْمَ: گۆشنى ئوبدان پۇشۇرمىدى.

تَلْهَوَقَ يَتَلْهَوَقُ تَلْهُوقًا الرَّجُلُ: ماختاندى، لاپ ئۇردى، ئۆزىنى داڭلىدى، ئۆزىنى كۆرسەتتى.

تَلْهِيَةٌ ج تَلْهِيَاتٌ: تاماشا، كۆڭۈل ئېچىش، ئىچ پۇشۇقىنى چىقارماق.

«بَرْنَامَجُ الْأَطْفَالِ فِي التِّلْفَزَةِ تَلْهِيَةٌ لَهُمْ»: تېلېۋىزىيىنىڭ ئۆسمۈرلەر پروگراممىسى ئۇلار ئۈچۈن بىر ئىچ پۇشۇقىدۇر.

تِلْوٌ ج أَتْلَاءٌ: ئارقىسىدىن كەلگىنى، ئەگەشكىنى، ئۇلۇنۇپلا، كەينىدىنلا.

اَلْوَاحِدُ تِلْوَ الْآخَرِ: بىرسىنىڭ كەينىدىن يەنە بىرى، بىرسىنىڭ ئارقىسىدىن بىرسى، بىر – بىرلەپ.

«ظَلَّ عَلَى اتِّصَالٍ بِأَهْلِهِ يُرْسِلُ إِلَيْهِمْ رِسَالَةً تِلْوَ رِسَالَةٍ»: ئۇ ئائىلىسىدىكىلەرگە ئارقىمۇ ئارقا خەت يوللاپ، ئۇلار بىلەن ئالاقىلىشىپ تۇردى.

تَلَوَّثَ يَتَلَوَّثُ تَلَوُّثًا الشَّيْءُ: بۇلغاندى، داغ تەگدى، ئىپلاس بولدى، مەينەت بولدى.

«تَلَوَّثَ الْجُرْحُ»: جاراھەت يۇقۇملاندى.

«تَلَوَّثَتِ الْمَدِينَةُ بِمَحْرُوقَاتِ الْمَصَانِعِ»: شەھەر زاۋۇتلاردىن چىققان داشقاللار بىلەن بۇلغاندى.

تَلَوَّثَ الْوَرَقُ بِالْحِبْرِ: قەغەز سىياھ بىلەن بۇلغاندى.

تَلَوَّثَتِ الطَّبِيعَةُ: تەبىئەت بۇلغاندى.

تَلَوَّثَ الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: بۇلغاندى، ئارىلىشىپ كەتتى.

«تَلَوَّثَتِ الطَّبِيعَةُ بِدُخَانِ الْمَعَامِلِ»: ئاتموسفېرا زاۋۇتلارنىڭ ئىس – تۈتەكلىرى بىلەن بۇلغاندى.

تَلَوَّثَتِ الْخُطُوبُ: كۆڭۈلسىزلىك ۋە بالايىئاپەتلەر گىرەلىشىپ كەتتى.

تَلَوُّثٌ: بۇلغانماق، ئەخلاقى پرىنسىپلارنىڭ بۇزۇلۇشى.

«حَافِظْ عَلَى الطَّعَامِ مِنَ التَّلَوُّثِ»: تاماقنى بۇلغىنىپ قېلىشتىن ساقلىغىن!

تَلَوُّثُ الْأَدْمِغَةِ بِالْآرَاءِ الْمُسْتَوْرَدَةِ: سىرتتىن ئېقىپ كىرگەن يات پىكىرلەر بىلەن ئېڭىنىڭ بۇلغىنىشى.

تَلَوَّطَ يَتَلَوَّطُ تَلَوُّطًا: بەچچىۋازلىق قىلدى.

تَلَوَّمَ يَتَلَوَّمُ تَلَوُّمًا فِي الْأَمْرِ: ئىككىلىنەندى، ئارىسالدى بولدى، تەۋرەندى.

تَلَوَّنَ يَتَلَوَّنُ تَلَوُّنًا: رەڭلىك بولدى، رەڭگى ئۆزگەردى، رەڭگە كىردى، ھەرخىل رەڭلىك بولدى، تۈرلۈك رەڭلەر بىلەن بېزەلدى.

«تَلَوَّنَ وَجْهُهُ وَ احْمَرَّ مِنَ الْخَجَلِ» : خىجىللىقتىن ئۇنىڭ رەڭگى ئۆزگىرىپ قىزىرىپ كەتتى.

تَلَوَّنَ فِي أَقْوَالِهِ أَوْ كَلَامِهِ: ئۆزىنى قاچۇردى، گەپ يورغىلاتتى، رەڭۋازلىق قىلدى، ئەپلەپ - سەپلەپ قۇتۇلدى، كۆز بوياپ ئۆتۈپ كەتتى، دۆڭگەپ قويدى.

تَلَوَّنَ الشَّخْصُ: يۇمىلاق تاۋۇز بولدى، مەيدانسىز بولدى، شاختىن - شاخقا قوندى.

تَلَوَّنَتِ الصُّورَةُ: رەسىم رەڭدار بولدى.

تَلَوَّنَتِ الْأَزْهَارُ: چېچەكلەر رەڭگارەڭ بولدى.

«يَتَلَوَّنُ حَسَبَ الظُّرُوفِ» : ئۇ شارائىتقا قاراپ ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ.

تَلَوَّى يَتَلَوَّى تَلَوِّيًا الشَّيْءُ: قىڭغىر كەتتى، سىڭايان كەتتى، ئەگرى بولدى، بۇرالدى، تۈرۈلدى؛ بىئارام بولدى، پاراكەندە بولدى.

تَلَوَّتِ الْحَيَّةُ: يىلان توگۈلۈۋالدى، يۆگەلدى.

«يَتَلَوَّى الْمَرِيضُ مِنَ الْآلَامِ» : كېسەل ئاغرىقتىن بىئارام بولماقتا.

يَتَلَوَّى الشَّارِعُ: كوچا ئەگىيدۇ.

تَلْوِيحَةٌ ج تَلْوِيحَاتٌ: كىتاب كانارىسىغا يېزىلغان ئىزاھ؛ چۈشەنچە، نۇقتىئىنەزەر.

تَلْوِيمٌ: قاتتىق ئەيىبلىمەك، قاتتىق سۆكمەك، قاتتىق كايىماق، تەنبىھ بەرمەك.

تَلْوِينٌ: بويىماق، رەڭ بەرمەك؛ تۈرلۈك تاماقلارنى تەييارلىماق؛ بىر ئۇسلۇبتىن ئىككىنچى ئۇسلۇبقا ئۆزگەرتمەك.

سَيِّدَةٌ بَارِعَةٌ فِي الطَّبْخِ وَالتَّلْوِينِ: تاماق پىشۇرۇش ۋە تۈرلۈك تائاملارنى تەييارلاشقا ماھىر خانىم.

«لَهُ مَقْدَرَةٌ عَلَى تَلْوِينِ الْحَدِيثِ مِنْ جِدٍّ إِلَى هَزْلٍ» : ئۇ سۆزنى جىددىيلىكتىن چاقچاققا ئۆزگەرتىشكە ماھىر.

تَلِيدٌ: ئەجدادلىرىدىن مىراس قالغان، ئەجدادتىن ئەۋلادقا مىراس قالغان تەۋەررۈك، ئەجدادتىن - ئەۋلادقا ئۆتۈپ كېلىۋاتقان.

اِمْرَأَةٌ تَلِيدٌ: شان - شەرەپلىك ئايال، ئېسىل ئايال.

مَجْدٌ تَلِيدٌ: قەدىمىي شان - شەرەپ.

تَلِيدِيَّةٌ: كلاسسىك.

تِلِّيسٌ ج تَلَالِيسُ: يانچۇق، ھەميان، پورتمال، زىغىر ۋە كەندىر پاخىلىدىن توقۇلغان توقۇلما (چىپتا ۋە قوپال كىيىملەرگە ئوخشاش)

«لَاتَجِدُ هَذَا وَلَوْ بَذَلْتَ فِيهِ تَلَالِيسَ مِنَ الْمَالِ» : قانچە كۆپ پۇل خەجلىسەڭمۇ بۇنى تاپالمايسەن.

تَلِيفَةٌ: زەخمىلەنگەن، ۋەيران قىلىنغان، بۇزۇلغان.

تُلَيْلٌ: كىچىك ئېگىزلىك، كىچىك دۆڭلۈك.

تَلَيُّفٌ «فى الطب» : قاتماق، قېتىپ قالماق، ئۇيۇپ قالماق.

تَلَيُّفُ الْكَبِدِ: جىگەر قېتىش كېسەللى.

تَلَيَّنَ يَتَلَيَّنُ تَلَيُّنًا الشَّخْصُ: مۇلايىملاشتى، سىلىق بولدى، رايىش بولدى.

تَلَيَّنَ الشَّيْءُ: يۇمشىدى، ئەگكىلى بولىدىغان بولدى.

«تَلَيَّنَ الْبَدَوِيُّ بَعْدَ مُكُوثِهِ فِي الْمَدِينَةِ» : سەھرالىق شەھەردە تۇرغاندىن كېيىن رايىش بولدى.

«تَلَيَّنَ النُّحَاسُ فِي النَّارِ» : تۇچ ئوتتا يۇمشىدى.

تَمَاثَلَ يَتَمَاثَلُ تَمَاثُلًا الشَّيْئَانِ: ئوخشىشىپ كەتتى، ئوخشاش بولدى.

تَمَاثَلَ الْمَرِيضُ مِنْ عِلَّتِهِ: ئاغرىق ئەسلىگە كېلىشكە باشلىدى، كېسەل ساقىيىشقا ئاز قالدى.

تَمَاثُلٌ: ئوخشاشماق، ئوخشىشىپ كەتمەك؛ ساقايماق، ئەسلىگە كەلمەك.

تَمَاثُلٌ مِنَ الْمَرَضِ: كېسەلدىن تەدرىجىي

ئەسلىگە كەلمەك.

تَمَاجَنَ يَتَمَاجَنُ تَمَاجُنًا: چاقچاقلاشتى، ئويناشتى، قىزىقچىلىق قىلىشتى.

تَمَاحَلَ يَتَمَاحَلُ تَمَاحُلاً الْمَكَانُ: جاي يىراق بولدى.

تَمَاحَلَ الْقَوْمُ: جېدەللەشتى، جېدەل - ماجىرا قىلىشتى.

تَمَاحَكَ يَتَمَاحَكُ تَمَاحُكًا الْخَصْمَانِ: جېدەللەشتى، دەتالاش قىلىشتى.

تَمَادَحَ يَتَمَادَحُ تَمَادُحًا: ماختىنىشتى، ماختاشتى، كۆز - كۆز قىلىشتى.

تَمَادَى يَتَمَادَى تَمَادِيًا: مۆھلەتنى ئۇزارتتى، مۆھلەت بەردى، قەرەلنى سوزدى.

تَمَادَى فِي غَيِّهِ: گۇمراھلىقتا ئەزۋەيلىدى، گۇمراھلىقتا چىڭ تۇرىۋالدى، ئازغۇنلۇقنى داۋاملاشتۇردى.

تَمَادَى فِي الْأَمْرِ: ئىزچىللاشتۇردى، چىڭ تۇردى، قەتئىي داۋاملاشتۇردى.

تَمَادَى فِي الشَّيْءِ: چىڭ تۇرىۋالدى، تەرسالىق قىلدى.

تَمَادَى فِي الظُّلْمِ: زۇلۇمدا ھەددىدىن ئاشتى.

تَمَادَى فِي الْكِذْبِ: يالغانچىلىقتا ئۇچىغا چىقتى.

تَمَادَى بِهِ الْأَمْرُ: كەينىگە سۇرۇلدى، كېچىكىپ قالدى.

تَمَادَى بِهِ السَّفَرُ: سەپىرى ئۇزاردى، داۋاملاشتى.

تَمَارَسَ يَتَمَارَسُ تَمَارُسًا: ئۇرۇشتى، سوقۇشتى.

تَمَارَضَ يَتَمَارَضُ تَمَارُضًا: كېسەل بولۇۋالدى.

تَمَارَضَ التِّلْمِيذُ الْكَسُولُ: ھورۇن ئوقۇغۇچى كېسەل بولۇۋالدى.

تَمَارُضٌ: كېسەل بولۇۋالماق.

تَمَارَى يَتَمَارَى تَمَارِيًا الْقَوْمُ: جېدەللەشتى، ئۇرۇشتى، دەتالاش قىلىشتى.

تَمَارَى فِي الشَّيْءِ: شەك قىلدى، شەكلەندى، گۇمان قىلدى.

«فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكَ تَتَمَارَى» «قۇرئان»: (ئى ئىنسان!) پەرۋەردىگارىڭنىڭ قايسىبىر نېمىتىدىن گۇمانلىنىسەن.

«وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ» «قۇرئان»: شۇبھىسىزكى، لۇت ئۇلارنى بىزنىڭ جازالىشىمىزدىن ئاگاھلاندۇرۇدى، ئۇلار ئاگاھلاندۇرۇشلاردىن شەكلەندى.

تَمَازَجَ يَتَمَازَجُ تَمَازُجًا الْقَوْمُ: ئارىلاشتى.

تَمَازَحَ يَتَمَازَحُ تَمَازُحًا الشَّخْصَانِ: چاقچاق قىلىشتى، چاقچاق پاراڭ قىلىشتى، ئويناشتى.

تَمَازَى يَتَمَازَى تَمَازِيًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا يوغانچىلىق قىلىشتى.

«تَمَازِى الْجَاهِلِ عَلَى الْعَاقِلِ غُرُورٌ»: ناداننىڭ ئاقىلغا يوغانچىلىق قىلىشى مەغرۇرلۇقتىن ئىبارەتتۇر.

تَمَاسَحَ يَتَمَاسَحُ تَمَاسُحًا الشَّخْصَانِ: چاۋاك چېلىپ ئالقىشلاشتى، بەيئەت قىلىپ قول بېرىشتى.

تَمَاسَّ يَتَمَاسُّ تَمَاسًّا: بىر - بىرىگە يېپىشتى، بىر - بىرىگە يېقىنلاشتى، بىر - بىرى بىلەن چاپلاشتى.

تَمَاسَّ الزَّوْجَانِ: جىنسىي ئالاقە قىلىشتى، جىما قىلىشتى، بىر يەردە بولۇشتى.

«فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا» «قۇرئان»: ئاياللى بىلەن يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى، ئۇدا ئىككى ئاي روزا تۇتۇش لازىم.

تَمَاسٌّ: تېگىپ كەتمەك، يېقىنلاشماق، چاپلاشماق؛ ئالاقىلىشىش پونكىتى، ئۇچرىشىدىغان جاي.

تَمَاسٌّ كَهْرَبَائِيٌّ: توكنىڭ ماس بولۇپ قېلىشى.

تَمَاسٌّ «فى الرياضة»: توپنىڭ مەيدان دائىرىسىدىن چىقىپ كېتىشى.

تَمَاسَكَ يَتَمَاسَكُ تَمَاسُكًا: بىرلەشتى، ئۇيۇشتى، بىرىكتى، قوشۇلدى، جىپسىلاشتى.

تَمَاسَكَ الْأَخَوَانِ: ئىككى قېرىنداش ئىتتىپاقلاشتى.

تَمَاسَكَ بِالشَّيْءِ: تۇتتى، ئالدى.

مَا تَمَاسَكَ أَنْ فَعَلَ كَذَا: ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي قىلىپ قويدى.

تَمَاسُكٌ: بىرلەشمەك، قوشۇلماق، ئىتتىپاق-

لاشماق، بىرىكمەك، ئۇيۇشماق؛ باغلىماق، زىچ بولماق.

اَلتَّمَاسُكُ الْإِجْتِمَاعِيُّ: ئىجتىمائىي ئۇيۇشۇش-چانلىق، ئىجتىمائىي باغلىنىش.

تَمَاشَى يَتَمَاشَى تَمَاشِيًا: بىرگە ماڭدى، بىللە مېڭىشتى.

تَمَالَأَ يَتَمَالَأُ تَمَالُأً الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: بىرلە-شىپ ھەمكارلاشتى، بىرلىشىپ ياردەملەشتى، تىل بىرىكتۈردى.

تَمَالَكَ يَتَمَالَكُ تَمَالُكًا عَنِ الشَّيْءِ: ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

تَمَالَكَ عَنِ التَّدْخِيْنِ: تاماكىدىن ئۆزىنى چەكلە-دى.

«لَمْ نَتَمَالَكْ أَنْفُسَنَا عَنِ الضِّحْكِ بَعْدَ أَنِ اسْتَمَعْنَا إِلَى مَاقَالَ» : ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن كۈلكىدىن ئۆزىمىزنى تۇتۇۋالالماي قالدۇق.

تَمَامٌ: تولۇق، پۈتۈنلەي، تامامەن.

«اَلْمَسْأَلَةُ وَاضِحَةٌ تَمَامَ الْوُضُوحِ» : مەسىلە تولۇق روشەندۇر.

«أَنَا مَعَكَ تَمَامًا فِي هَذَا الرَّأْيِ» : بۇ پىكىردە مەن تامامەن سەن بىلەن بىرگە.

تَمَامًا: دەل، تولۇق، پۈتۈنلەي.

لَقَدْ تَلَاشَتْ هَذِهِ الْحَادِثَةُ تَمَامًا مِنْ ذَاكِرَتِي» : بۇ ۋەقە خاتىرەمدىن پۈتۈنلەي كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

«نَحْنُ مُتَّفِقَانِ تَمَامًا فِي كُلِّ الْأَرَاءِ» : بىز بارلىق پىكىرلەرگە تولۇق قوشۇلىمىز.

فِي السَّاعَةِ الرَّابِعَةِ تَمَامًا: دەل سائەت 4 دە.

تَمَامَةٌ: تولۇقلىماق، تولدۇرماق.

تَمَامِيَّةٌ: پۈتۈنلەي، تولۇق، مۇكەممەل.

تَمَانَعَ يَتَمَانَعُ تَمَانُعًا: باش تارتىشتى.

تَمَاوَتَ يَتَمَاوَتُ تَمَاوُتًا: ئۆلگەن بولۇۋالدى، ئۆلگەن قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَمَاوَتَ فِي عَمَلِهِ: ئەزمىلىك قىلدى.

تَمَايَحَ يَتَمَايَحُ تَمَايُحًا: تەۋرەندى، ئىرغاڭلىدى، دەلدەڭشىدى؛ كۆرەڭلىدى.

تَمَايَدَ يَتَمَايَدُ تَمَايُدًا: داۋالغۇدى، چايقالدى، تەۋرەندى، تىترىدى.

تَمَايَلَ يَتَمَايَلُ تَمَايُلًا: تەۋرەندى، ئىرغاڭلىدى، پولاڭلىدى، دەلدەڭشىدى.

«إِنَّهَا تَتَمَايَلُ فِي مَشْيَتِهَا» : ئۇ ئايال نايناق-شىپ ماڭدى.

تَمْتَامٌ ج تَمْتَامُونَ: سۆزى ئېنىق ئەمەس ئادەم؛ كېكەچ.

تَمَتَّعَ يَتَمَتَّعُ تَمَتُّعًا بِالشَّيْءِ: ھۇزۇرلاندى، مەنپە-ئەتلەندى، بەھرىمەن بولدى.

تَمَتَّعَ بِمَالِهِ: مېلىدىن پايدىلاندى.

تَمَتَّعَ بِالرَّاحَةِ: راھەتلەندى، ھۇزۇرلاندى.

«يَتَمَتَّعُ بِكَامِلِ قُوَاهُ الْعَقْلِيَّةِ» : ئۇ ئەقلىي كۈچ-قۇۋۋىتىدىن تولۇق بەھرىمەن بولماقتا.

«سَتَتَمَتَّعُ بِصِحَّةٍ جَيِّدَةٍ بِالتَّأْكِيْدِ مَادُمْتَ تَمُرُّعَلَى التَّمَارِيْنِ الرِّيَاضِيَّةِ كُلَّ يَوْمٍ» : ھەركۈنى تەنھەرىكەت قىلىپ بەرسەڭ، سالامەت-لىكىڭ چوقۇم ياخشى بولىدۇ.

«دَخَلْنَا الْحَدِيْقَةَ لِنَتَمَتَّعَ بِمَنَاظِرِهَا الْجَمِيْلَةِ» : بىز باغچىغا گۈزەل مەنزىرىسىدىن ھۇزۇرلى-نىش ئۈچۈن كىردۇق.

تَمَتُّعٌ: پايدىلانماق، بەھرىمەن بولماق؛ پايدىلى-نىش ھوقۇقىنى قولغا كەلتۈرۈش؛ ھەج ئايلى-رىدا ئالدى بىلەن ئۆمرە ھەجگە ئېھرام باغلاش.

حَجُّ تَمَتُّعٍ: ئۆمرە ھەج تۈگىگەندىن كېيىن ھەج ئۈچۈن قايتا ئېھرام باغلاش.

رَسْمُ التَّمَتُّعِ: تىجارەت بېجى، سودا بېجى.

تَمَتُّعٌ بِالضَّيْعَةِ فِي الْقَانُونِ: كۆچمەس مۈلۈك-تىن بەھرىمەن بولۇش ھوقۇقىنى قولغا كەلتۈرۈش.

تَمْتَمَ يُتَمْتِمُ تَمْتَمَةً: كېكەچلىدى، دۇدۇقلاپ قالدى.

تَمْتَمَ الْمُتَكَلِّمُ: دۇدۇقلاپ قالدى.

تَمْتِيْنٌ: مۇستەھكەملىمەك، پۇختىلىماق، چىڭىتماق.

تِمْثَالٌ ج تَمَاثِيْلُ: كۆرۈنۈش، قىياپەت، تۇرق، شەكىل، سۈرەت؛ ھەيكەل، بۇت، مەبۇد؛ بەدەن مودېلى.

تِمْثَالٌ مَنْحُوتٌ: ھەيكەل.

تِمْثَالٌ رَاكِبٌ: ئاتلىق ھەيكەل.

تِمْثَالٌ نِصْفِيٌّ: يېرىم بەدەن ھەيكەل.

تَمَاثِيْلُ الْعُظَمَاءِ: مەشھۇر شەخسلەرنىڭ ھەيكەللىرى.

تَمَثَّلَ يَتَمَثَّلُ تَمَثُّلاً بِهِ: تەقلىد قىلدى، دورىدى، ئوخشاتتى، ئۈلگە قىلدى.

تَمَثَّلَ الشَّيْءَ: خىيال قىلدى، ئويلىدى، تەسەۋۋۇر قىلدى، پەرەز قىلدى، قىياس قىلدى.

«فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا»

«قرآن» : ئۇنىڭغا بىزنىڭ روھىمىزنى (يەنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنى) ئەۋەتتۇق، ئۇ مەريەمگە بېجىرىم ئادەم سۈرىتىدە كۆرۈندى.

تَمَثَّلَ بِالشَّيْءِ: مىسال قىلدى، تەمسىل قىلدى، مىسال كەلتۈردى، ئوخشاتتى.

تَمَثَّلَ أَمَامَ عَيْنَيْهِ: كۆز ئالدىدا نامايەن بولدى، گەۋدىلەندى، پەيدا بولدى.

«تَمَثَّلَ الْكَرَمَ فِي شَخْصِ فُلَانٍ» : ئۇ پالانىنىڭ ۋۇجۇدىدىكى سېخىيلىقنى تەسەۋۋۇر قىلدى.

«تَمَثَّلَ الرَّئِيسُ فِي خِطَابِهِ بِبَيْتٍ مِنَ الشِّعْرِ» : رەئىس ئۆزىنىڭ نۇتقىدا شېئىردىن بىر بېيىتنى مىسال كەلتۈردى.

«تَمَثَّلَ مِنْ خَصْمِهِ» : دۈشمىنىدىن قىساس ئالدى.

تَمَثَّلَ بِالْأَمِيْرِ: ئەمىرنى دورىدى.

تَمَثَّلَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن قىساس ئالدى.

«هَذَا الْبَيْتُ مَثَلٌ يُتَمَثَّلُ بِهِ» : بۇ بېيىت مىسال كەلتۈرۈلىدىغان تەمسىلدۇر.

تَمْثِيْلٌ: مىسال كەلتۈرمەك.

تَمْثِيْلُ الْمَسَارِحِ: ئويۇن قويماق، ئويۇن كۆرسەتمەك.

فِرْقَةُ التَّمْثِيْلِ. فِرْقَةٌ تَمْثِيلِيَّةٌ: ئوپېرا ئۆمىكى.

دَارُالتَّمْثِيْلِ: تىياتىرخانا.

تَمْثِيْلٌ نِسْبِيٌّ: پارلامېنت، ھۆكۈمەت ياكى باشقا ۋەزىپىلەردىكى رىقابەتچى سىياسىي كۈچلەرنىڭ نىسبىتى بويىچە پارلامېنتتىكى ئورۇن ياكى مەنسەپلەرنى بۆلۈشۈشكە ئورۇنۇش.

تَمْثِيْلٌ حَرَكَاتِيٌّ: ئاۋازسىز تىياتىر (ئىشارەت بىلەن كۆرسىتىلىدىغان تىياتىر).

تَمْثِيلِيٌّ: تىياتىرنىڭ، تىياتىر خاراكتېرلىك، پارلامېنتلىق تۈزۈم.

تَمْثِيْلِيَّةٌ ج تَمْثِيْلِيَّاتٌ: تىياتىر، دراما، سەھنە ئەسىرى.

فِرْقَةٌ تَمْثِيْلِيَّةٌ: تىياتىر ئۆمىكى.

تَمْثِيْلِيَّةٌ تِلْفِزْيُونِيَّةٌ: تېلېۋىزىيە تىياتىرى.

تَمْثِيْلِيَّةٌ هَزَلِيَّةٌ: كومېدىيە، كۈلدۈرگە.

تَمْثِيْلِيَّةٌ فُكَاهِيَّةٌ: كومېدىيە، كۈلدۈرگە.

تَمْثِيْلِيَّةٌ غِنَائِيَّةٌ: ئوپېرا.

تَمَجَّدَ يَتَمَجَّدُ تَمَجُّدًا: كاتتا بولدى، ئۇلۇغ بولدى.

تَمَجَّسَ يَتَمَجَّسُ تَمَجُّسًا الشَّخْصُ: مەجۇسىي بولدى، ئاتەشپەرەس بولدى.

تَمَجَّنَ يَتَمَجَّنُ تَمَجُّنًا: يۈزسىزلىك قىلدى، ئۇياتسىزلىق قىلدى، نومۇسسىزلىق قىلدى.

تَمْجِيْدٌ: ئۇلۇغلىماق، مەدھىيىلىمەك.

تَمْجِيْدٌ ج تَمَاجِيْدُ: مەدھىيە.

تَمَحَّصَ يَتَمَحَّصُ تَمَحُّصًا الظَّلَامُ: قاراڭغۇلۇق يوقالدى.

تَمَحَّقَ يَتَمَحَّقُ تَمَحُّقًا النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك قۇرۇپ كەتتى، خازان بولدى.

تَمَحَّكَ يَتَمَحَّكُ تَمَحُّكًا الشَّخْصُ: جېدەلخور بولدى، تالاشقاق بولدى.

تَمَحَّلَ يَتَمَحَّلُ تَمَحُّلاً الشَّخْصُ: ھىيلە ئىشلەتتى، ئالدامچىلىق قىلدى.

تَمَحَّلَ الشَّيْءَ: ئامال قىلىپ ئېلىۋالدى، ھىيلە بىلەن ئېرىشىۋالدى.

تَمَحَّلَ الْعُذْرَ: باش تارتتى، بانا ـ سەۋەب كۆرسەتتى.

تَمَحَّلَ لَهُ حَقَّهُ: ئۇنىڭ ھەققىنى تاپشۇردى.

تَمَحَّلْ لِي خَيْرًا: ماڭا ياخشىلىق تىلىگىن.

تَمَحْوَرَ يَتَمَحْوَرُ تَمَحْوُرًا حَوْلَ الشَّيْءِ: ئايلاندى، چۆرگىلىدى، پىرقىرىدى.

تَمَخَّضَ يَتَمَخَّضُ تَمَخُّضًا عَنْ: تۇغدى، كۆز يورۇدى، يەڭگىدى.

تَمَخَّضَتِ الْحَامِلُ: كالتا تولغاق تۇتتى، تۇغۇت تولغىقى تۇتتى.

تَمَخَّضَ الْجَنِيْنُ: قورساقتىكى بالا تەۋرىدى.

«تَمَخَّضَ الْإِجْتِمَاعُ عَنْ مَوْقِفٍ سِيَاسِيٍّ مُوَحَّدٍ» : يىغىن بىرلىككە كەلگەن سىياسىي مەيدان ئاساسىدا ئاياغلاشتى.

تَمَخَّضَ الْجَبَلُ فَوَلَدَفَأْرًا: (سۆلتىنى ئات تارتالمايدۇ، قىلغان ئىشى شۇنچىلىك) گۈلدۈرى بار، يامغۇرى يوق.

تَمَخَّضَ السَّمَاءُ: يامغۇر ياغىدىغان بولدى.

تَمَخَّطَ يَتَمَخَّطُ تَمَخُّطًا الْمُخَاطَ: مىشقاردى، بۇرنىنى تاشلىدى.

تَمَدَّحَ يَتَمَدَّحُ تَمَدُّحًا: ماختاندى، ئۆزىنى داڭلىدى، لاپ ئۇردى.

تَمَدَّحَ الشَّخْصُ: ماختانچاقلىق قىلدى.

«تَمَدَّحَ بِمَالَيْسَ فِيهِ» : ئۇ ئۆزىدە يوق نەرسە بىلەن ماختاندى.

تَمَدَّدَ يَتَمَدَّدُ تَمَدُّدًاالشَّيْءُ: سوزۇلدى، ئۇزاردى، كېڭەيدى.

تَمَدَّدَ الْجِسْمُ بِالْحَرَارَةِ: جىسىم ئىسسىقلىقتا كېڭەيدى.

تَمَدَّدَ عَلَى فِرَاشِهِ: تۆشىكىدە (كارىۋىتىدا) ئۇزۇنىۋالدى.

تَمَدَّدَ الْمَوْعِدُ: ۋەدىلەشكەن ۋاقىت ئۇزارتىلدى.

تَمَدَّدَ بِالْإِمْتِلَاءِ: كېڭەيدى، كۆپۈشتى.

تَمَدُّدٌ: سوزۇلماق، كېڭەيمەك.

قَابِلِيَّةُ التَّمَدُّدِ: سوزۇلۇشچانلىق؛ سوزۇلۇش خاراكتېرى.

تَمَدُّدُ الْحَدَقَةِ: كۆز قارچىغى كېڭەيمەك.

تَمَدَّنَ يَتَمَدَّنُ تَمَدُّنًا: شەھەرلەشتى، مەدەنىيلەشتى، شەھەرلىكتەك ياشىدى.

تَمَدَّنَ أَهْلُ الرِّيْفِ: يېزىلىقلار شەھەرلىكلەردەك ياشىدى، يېزىلىقلار مەدەنىيلەشتى.

تَمَدْيَنَ يَتَمَدْيَنُ تَمَدْيُنًا: مەدەنىيلەشتى، شەھەرلەشتى، پاراۋان تۇرمۇش كەچۈردى.

تَمَذْهَبَ يَتَمَذْهَبُ تَمَذْهُبًا الشَّخْصُ بِكَذَا: مۇئەييەن مەزھەپكە ئەگەشتى.

تِمْرَادٌ ج تَمَارِدُ: كەپتەرخانا.

تَمْرَةُ الْقَفِيْبِ: زەكەر بېشى.

تَمْرٌ ج تُمُورٌ و تُمْرَانٌ. تَمْرَةٌ ج تَمَرَاتٌ: خورما (قۇرۇتۇلغان)

أَلتَّمْرُ الْهِنْدِيُّ: تەمرى ھىندى.

«أَصْبَحَتْ هَذِهِ التُّمُورُ يَابِسَةً بِتَأْثِيْرِ أَشِعَّةِ الشَّمْسِ» : بۇ خورمىلار كۈن نۇرىنىڭ تەسىرىدىن قۇرۇپ قالدى.

تَمَرَّخَ يَتَمَرَّخُ تَمَرُّخًا بِالدُّهْنِ: مايلىدى، ماي سۈركىدى.

تَمَرَّدَ يَتَمَرَّدُ تَمَرُّدًا: ئاسىيلىق قىلدى، يۈز ئۆرىدى، ئىسيان كۆتۈردى، توپىلاڭ كۆتۈردى.

تَمَرَّدَ الشَّخْصُ: يوغانچىلىق قىلدى، سەركەشلىك قىلدى، باش تارتتى.

تَمَرَّدَ عَلَى السُّلْطَةِ: ھاكىمىيەتكە قارشى چىقتى.

تَمَرُّدٌ: ئاسىيلىق قىلماق، يۈز ئۆرىمەك، قارشىلىق قىلماق، ئىسيان كۆتۈرمەك، ئىسيان.

تَمَرَّسَ يَتَمَرَّسُ تَمَرُّسًا بِالشَّيْءِ: سۈركەلدى؛ مەشىق قىلدى.

«تَمَرَّسَ بِرِيَاضَةِ التَّسَلُّقِ عَلَى الْجِبَالِ» : تاغقا يامىشىش ھەرىكىتىنى مەشىق قىلدى.

تَمَرَّضَ يَتَمَرَّضُ تَمَرُّضًا: ئەزمىلىك بىلەن قىلدى، سۇسلۇق بىلەن قىلدى، خۇشياقماسلىق بىلەن قىلدى.

تَمَرَّطَ يَتَمَرَّطُ تَمَرُّطًا الشَّعْرُ: چاچ چۈشتى، چاچ تۆكۈلدى.

تَمَرَّغَ يَتَمَرَّغُ تَمَرُّغًا: ئېغىنىدى، ئۇياق - بۇياققا ئۆرۈلدى.

تَمَرَّغَ فِي الْأَمْرِ: تەۋرەندى، ئارىسالدى بولدى.

تَمَرَّغَتِ الْمَاشِيَةُ: چارۋا ئۇزۇن ۋاقىت ئوتلىدى.

تَمَرَّغَتِ الدَّابَّةُ: ھايۋان ئېغىنىدى.

تَمَرَّغَ الطِّفْلُ: بالا يۇمۇلىدى.

تَمَرَّغَ فُلَانٌ فِي النَّعِيْمِ: باياشات تۇرمۇشقا چۆكۈپ كەتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

تَمَرَّنَ يَتَمَرَّنُ تَمَرُّنًا الشَّخْصُ: مەشىق قىلدى، چېنىقتى، گىمناستىكا ئوينىدى.

تَمَرَّنَ عَلَى الشَّيْءِ: چېنىقتى، ئادەتلەندى، مەشىق قىلدى.

تَمَرَّنَ الشَّيْءُ: يۇمشىدى، ئېرىدى.

تَمَرَّنَهُ عَلَى الْأَمْرِ: كۆندۈردى، ئۆگىنىپ قالدى؛ پىششىقلىدى، پراكتىكا قىلدى.

تَمَرَّنَ عَلَى الرِّيَاضَةِ: تەنھەرىكەتكە ئادەتلەندى.

تَمَرُّنٌ: مەشىق قىلماق.

تَمَرْكَزَ يَتَمَرْكَزُ تَمَرْكُزًا: مەركەزلەشتى، ئۇيۇشتى.

تَمَرْكَزَ فِي الْمَكَانِ: مەركەز قىلىۋالدى.

تَمْرِيضٌ: قارىماق، كۈتمەك، سېستىرالىق قىلماق.

تَمْرِينٌ ج تَمْرِينَاتٌ و تَمَارِينُ: چېنىقىش، كۆنۈكمە، مەشىق، پراكتىكا.

تَمْرِينٌ حِسَابِيٌّ: ماتېماتىكا مەشقى.

تَحْتَ التَّمْرِينِ: پراكتىكىدا.

تَمْرِينَاتٌ عَسْكَرِيَّةٌ: ھەربىي مەشىق.

«فَوَائِدُ التَّمَارِينِ الرِّيَاضِيَّةِ كَثِيرَةٌ» : بەدەن چېنىقتۇرۇشنىڭ پايدىسى كۆپ.

تَمْرِينَاتٌ رِيَاضِيَّةٌ: گىمناستىكا، تەنتەربىيە، تەنھەرىكەت.

تَمْرِيٌّ: خورمىغا خاس؛ خورمىنى ياخشى كۆرگۈچى، خورما مەستانىسى.

تَمَزَّعَ يَتَمَزَّعُ تَمَزُّعًا: يىرتىلدى، يىرىلدى، سۆكۈلدى.

تَمَزَّعَ الرَّجُلُ غَضَبًا: غەزەپتىن يىرىلىپ كەتتى.

تَمَزَّقَ يَتَمَزَّقُ تَمَزُّقًا: يىرىلدى، دەز كەتتى، سۆكۈلدى.

تَمَزَّقَتِ الْقَبِيلَةُ: قەبىلە بۆلۈندى، قەبىلە پارچىلاندى.

تَمَزَّى يَتَمَزَّى تَمَزِّيًا عَلَيْهِمْ: ئۆزىنى باشقىلاردىن ئارتۇق كۆردى.

«يَتَمَزَّى عَلَيْهِمْ بِمَالِهِ» : پۇلۇم بار دەپ ئۇلارغا ئوشۇقچىلىق قىلماقتا.

تِمْسَاحٌ ج تَمَاسِحُ و تَمَاسِيحُ: تىمساھ.

دُمُوعُ التَّمَاسِيحِ: يالغان يىغا، ھارامزادىلىق يىشى.

تَمَسْخَرَ يَتَمَسْخَرُ تَمَسْخُرَةً: مەسخىرە قىلدى، زاڭلىق قىلدى، مەسخىرە قىلىپ كۈلدى.

تَمَسَّحَ يَتَمَسَّحُ تَمَسُّحًا الشَّخْصُ بِالْمَاءِ: يۇيۇندى، سۇغا چۆمۈلدى.

تَمَسَّحَ الشَّخْصُ لِلصَّلَاةِ: تاھارەت ئالدى.

تَمَسَّحَ بِالْأَرْضِ: تەيەممۇم قىلدى.

تَمَسَّحَ بِأَعْتَابِهِ: يېقىنچىلىق قىلدى، قۇلچىلىق قىلدى، خۇشامەت قىلدى.

فُلَانٌ يُتَمَسَّحُ بِهِ: پالانى تەۋەرۈك قىلىنىدۇ؛ پەزىلەت ۋە ئارتۇقچىلىقلىرى ئۈچۈن تەۋەرۈك قىلىنىدىغان زات.

تَمَسَّدَ يَتَمَسَّدُ تَمَسُّدًا: ئۇۋۇلاندى، تۇتۇپ قويۇلدى، سىلاندى.

تَمَسَّكَ يَتَمَسَّكُ تَمَسُّكًا بِهِ: ئېسىلدى، چىڭ تۇتتى، چىڭ تۇردى.

تَمَسُّكٌ: چىڭ ئېسىلماق، چىڭ تۇتماق، چىڭ تۇرماق.

تَمَشَّى يَتَمَشَّى تَمَشِّيًا الشَّخْصُ: پىيادە ماڭدى، ئالدىرىماي ماڭدى، سەيلە قىلدى.

تَمَشَّى مَعَهُ: ئۇنىڭغا قوشۇلدى، ئۇنىڭ بىلەن بىر قاتاردا ماڭدى.

تَمَشَّى الدَّوَاءُ فِي جِسْمِهِ: دورا ئۇنىڭ بەدىنىگە تارالدى.

تَمَشَّى جِيئَةً وَذَهَابًا: ئالدى ـ كەينىگە ماڭدى.

«تَمَشَّتْ فِيهِ حُمَيَّا الْكَأْسِ» : ھاراق ئۇنى مەست قىلغىلى تۇردى.

تَمَشٍّ: مېڭىپ سەيلە قىلماق.

تَمَشِّيًا : . . . بويىچە، ماس ھالدا، . . . ئاساسەن، . . . بىنائەن.

«عَالَجَ الْمَسْئَلَةَ تَمَشِّيًا مَعَ تَوْجِيهَاتِ الْوَزِيرِ» : مەسىلىنى مىنىستىرنىڭ يوليورۇقى بويىچە بىر تەرەپ قىلدى.

تَمَسْكَنَ يَتَمَسْكَنُ تَمَسْكُنًا الشَّخْصُ: نامرات بولۇۋالدى، بىچارە قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَمْسِيدٌ: تۇتۇش ئۇسۇلى، ئۇۋۇلاش قائىدىسى.

التَّمْسِيْدُ يُرِيْحُ الْبَدَنَ: ئۇۋۇلاش بەدەننى راھەتلەندۈرىدۇ.

تَمَشَّطَ يَتَمَشَّطُ تَمَشُّطًا الشَّخْصُ: باش تارىدى، چاچ تارىدى.

تَمَصَّرَ يَتَمَصَّرُ تَمَصُّرًا الْمَكَانُ: شەھەرلەشتى، شەھەرگە ئايلاندى.

تَمَصَّرَ الشَّخْصُ: مىسىر پۇقراسى بولدى، مىسىر تەۋەلىكىگە ئۆتتى.

تَمَصَّرَ الشَّيْءُ: ئازايدى، ئاز بولدى.

تَمَصَّصَ يَتَمَصَّصُ تَمَصُّصًا: شورىدى، سۈمۈردى.

تَمَضَّرَ يَتَمَضَّرُ تَمَضُّرًا: مۇزەر قەبىلىسىگە مەنسۇپ بولدى.

تَمَطَّطَ يَتَمَطَّطُ تَمَطُّطًا الشَّيْءُ: سوزۇلدى، ئۇزۇردى.

تَمَطَّطَ فِي الْكَلَامِ: گەپنى ئۇزارتىۋەتتى.

تَمَطَّطَ الْقِطُّ: مۈشۈك كېرىلدى.

تَمَطَّعَ يَتَمَطَّعُ تَمَطُّعًا بِـ: پايدىلاندى، بەھرىمەن بولدى.

تَمَطَّقَ يَتَمَطَّقُ تَمَطُّقًا الطَّعَامَ: تاماق تېتىپ كېتىپ تامىقىنى چاكىلداتتى.

تَمَطَّى يَتَمَطَّى تَمَطِّيًا فِي مَشْيَتِهِ: كۆرەڭلەپ ماڭدى، گىدىيىپ ماڭدى.

تَمَطَّى: كېرىلدى.

«ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ يَتَمَطَّى» ‹قرآن›: ئاندىن كېرىلگەن هالدا ئۆيىگە قايتتى.

تَمَطَّى النَّهَارُ: كۈن ئۇزۇرىدى.

تَمَعَّرَ يَتَمَعَّرُ تَمَعُّرًا الشَّعْرُ: چاچ چۈشۈپ كەتتى.

تَمَعَّرَ الْوَجْهُ: تاتىرىپ كەتتى، سارغىيىپ كەتتى.

تَمَعَّجَ يَتَمَعَّجُ تَمَعُّجًا الْحَيَّةُ: يىلان يەر بېغىرلاپ ماڭدى.

تَمَعَّطَ يَتَمَعَّطُ تَمَعُّطًا: چۈشۈپ كەتتى، تۆكۈلۈپ كەتتى.

تَمَعَّنَ يَتَمَعَّنُ تَمَعُّنًا الشَّخْصُ: بويسۇنۇپ خۇشامەت قىلدى، كۈچۈكلەندى.

تَمَعَّنَ الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: چوڭقۇرلاپ تەكشۈردى، ئەستايىدىل قارىدى.

«تَمَعَّنَ الْقَاضِى فِي مِلَفِّ الْقَضِيَّةِ» : سودىيە مەسىلىنى چوڭقۇر تەكشۈردى.

تَمَعُّنٌ: چوڭقۇر ئويلىماق.

تَمَغَّصَ يَتَمَغَّصُ تَمَغُّصًا بَطْنُهُ: قورسىقى ئاغرىپ قالدى.

تَمَغَّصَهُ الشَّيْءُ: زىيان ـ زەخمەت يەتتى.

تَمَغَّصَ مِنْ ضَجِيْجِ السَّيَّارَاتِ: ماشىنىلارنىڭ ئاۋازىدىن بىئارام بولدى.

تَمَغَّطَ يَتَمَغَّطُ تَمَغُّطًا الشَّيْءُ: سوزۇلدى، ئۇزۇردى.

تَمَغَّطَ الْفَرَسُ: ئات چوڭ قەدەملەپ چاپتى.

تَمَكَّثَ يَتَمَكَّثُ تَمَكُّثًا الشَّخْصُ: تۇردى، بىر مەھەل كۈتتى.

تَمَكَّكَ يَتَمَكَّكُ تَمَكُّكًا الْعَظْمَ: يىلىكنى شوردى.

تَمَكَّنَ يَتَمَكَّنُ تَمَكُّنًا : مۇستەھكەملەندى، كۈچەيدى، قۇدرەت تاپتى، چىڭىدى.

تَمَكَّنَ الشَّخْصُ الْمَكَانَ: ئورۇنلاشتى، ماكانلاشتى.

تَمَكَّنَ الشَّخْصُ عِنْدَالنَّاسِ: كىشىلەرنىڭ نەزەرىدە نوپۇزى ئۆستى.

تَمَكَّنَ فِي مَجْلِسِهِ: ئۆز ئورنىدا ئولتۇردى.

«إِنَّ الْأَجَلَ أَدْرَكَهُ دُونَ أَنْ يَتَمَكَّنَ مِنْ مُراجَعَةٍ أَخِيْرَةٍ» : ئۇنىڭ ئەجىلى يېتىپ ئۇ ئەسەرنى ئاخىرقى قېتىم كۆرۈپ چىقىشقا ئۈلگۈرمەي قالدى.

تَمَلَّأَ يَتَمَلَّأُ تَمَلُّأً الْوِعَاءُ: قاچا توشۇپ كەتتى.

تَمَلَّأَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال پۇركەنجە ئارتتى.

تَمَلَّسَ يَتَمَلَّسُ تَمَلُّسًا : يۇمشىدى، مەيدە بولدى، سىلىق بولدى.

تَمَلَّسَ مِنَ الْأَمْرِ: قۇتۇلدى.

تَمَلَّصَ يَتَمَلَّصُ تَمَلُّصًا الشَّيْءُ: تېيىلدى، سىيرىلدى، سىيرىلىپ چۈشۈپ كەتتى.

تَمَلَّصَ الشَّخْصُ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن قۇتۇلدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

تَمَلَّصَ: يوشۇرماق، ئۆزىنى چەتكە ئالماق، ئوغرىلىقچە قېچىپ كەتمەك.

تَمَلَّقَ يَتَمَلَّقُ تَمَلُّقًا لَهُ: خۇشامەت قىلدى، تەخسىكەشلىك قىلدى، ياخشىچاق بولدى.

تَمَلُّقٌ: خۇشامەت قىلماق، قۇللارچە باش ئەگمەك.

تَمَلَّكَ يَتَمَلَّكُ تَمَلُّكًا الشَّيْءَ: ئىگە بولدى، ئىگىلىدى؛ تارتىۋالدى، كۈچ بىلەن ئىگىلىدى، زورلۇق بىلەن ئۆزىنىڭ قىلىۋالدى.

تَمَلَّكَ عَلَى الْقَوْمِ: ھۆكۈمرانلىق قىلدى، باشقۇردى.

تَمَلُّكٌ: ئىگە بولماق، ئىگىلىمەك، قولغا كەلتۈرمەك.

تَمَلَّلَ يَتَمَلَّلُ تَمَلُّلاً: زېرىكتى، ئىچى پۇشتى، بىئارام بولدى.

تَمَلَّى يَتَمَلَّى تَمَلِّيًا عُمْرَهُ: ئۇزۇن ئۆمۈر كۆردى، ئۇزۇن ياشىدى.

تَمَلْمَلَ يَتَمَلْمَلُ تَمَلْمُلاً الشَّخْصُ: بىئاراملىقتىن تولغىنىپ ياتالمىدى.

تَمَلْمَلَ مِنَ الْأَلَمِ: ئاغرىقتىن ئۇيان - بۇيان ئۆرۈلۈپ بىئارام بولدى.

تَمَلْمُلٌ: تىتىلداپ ئولتۇرالماي قالماق.

تَمَّ يَتِمُّ تِمًّا و تَمَامًا و تَمَامَةً: تۈگىدى، ئاخىرلاشتى، ئورۇندىلىپ بولدى.

«تَمَّ تَوْزِيعُ الْأَرَاضِي عَلَى الْفَلاَّحِينَ» : دېھقانلارغا يەر تەقسىم قىلىنىپ بولدى.

«تَمَّ اكْتِشَافُ دَوَاءٍ جَدِيدٍ» : يېڭى دورا ئىجاد قىلىندى.

تَمَّ لَهُ مَا أَرَادَ: كۆڭۈلگە پۈككىنى ئەمەلگە ئاشتى.

«تَجِبُ أَنْ تَتِمَّ الْخُطَّةُ الْعِلاَجِيَّةُ وَفْقًا لِحَالَةِ الْمَرِيضِ» : داۋالاش لايىھىسى كېسەلنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ بەلگىلىنىشى كېرەك.

تَمٌّ: ئاققۇ.

تِمٌّ ج تِمَمٌ: بىجىرىم، تولۇق، مۇكەممەل.

وَلَدَتْهُ أُمُّهُ لِتِمٍّ: ئۇنى ئانىسى بىجىرىم تۇغدى.

تَمَّارٌ: خورمىچى، خورما سودىگىرى.

تَمَّمَ يُتَمِّمُ تَتْمِيمًا: ئورۇندىدى، ئاخىرلاشتۇردى، تۈگەتتى؛ تولۇقلىدى.

تَمَّمَ عَلَى الْجَرِيحِ: يارىدارلارنى ئۆلتۈرۈپ بولدى.

تَمَّمَ عَلَى الْأَسْرَى: ئەسىرلەرنىڭ سانىنى ئېلىش ئۈچۈن ساندى.

«يُتَمِّمُ هَذَا الْمَقَالُ سِلْسِلَةَ الْمَقَالاَتِ الَّتِي نُشِرَتْ مِنْ قَبْلُ» : بۇ ماقالە بۇرۇن ئېلان قىلىنغان بىر قاتار ماقالىلەرنىڭ تولۇقلىمىسىدۇر.

تَمُّوزُ: ئىيۇل (مىلادىيە 7 -ئاي)

تَمَنْدَلَ يَتَمَنْدَلُ تَمَنْدُلاً بِالْمِنْدِيلِ: ياغلىق بىلەن ئېيتتى، ياغلىق بىلەن قولنى سۈرتتى.

تَمَنْطَقَ يَتَمَنْطَقُ تَمَنْطُقًا الرَّجُلُ: كەمەر باغلىدى.

تَمَنْطَقَ الشَّخْصُ: مەنتىق ئىلمى بىلەن (لوگىكا) ھەپىلەشتى.

تَمَنَّعَ يَتَمَنَّعُ تَمَنُّعًا عَنْهُ: باش تارتتى، رەت قىلدى.

تَمَنَّعَ بِقَوْمِهِ: قەۋمى بىلەن كۈچ تاپتى، قەۋمى بىلەن قوغداندى.

تَمَنَّعَ الشَّيْءُ: ئېرىشىش تەس بولدى، قولغا كەلتۈرۈش مۇمكىن بولمىدى.

تَمَنُّعٌ: رەت قىلماق، باش تارتماق.

تَمَنَّنَ يَتَمَنَّنُ تَمَنُّنًا الرَّجُلَ: ئاجىزلاشتۇرۇۋەتتى، ھالىدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

تَمَنَّنَهُ بِـ: مىننەت قىلدى، مىننەت قىلىپ كۆڭلىنى رەنجىتتى.

تَمَنَّى يَتَمَنَّى تَمَنِّيًا الشَّخْصُ الشَّيْءَ: ئارزۇ قىلدى، ئۈمىد قىلدى.

أَتَمَنَّى لَكُمْ نَجَاحًا: مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشىڭلارنى تىلەيمەن، سىلەرگە مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمەن.

تَمَنٍّ ج تَمَنِّيَاتٌ: تىلەك، ئارزۇ، ئىستەك.

مَعَ تَمَنِّيَاتِي الطَّيِّبَةِ: ياخشى ئىستەكلىرىم بىلەن، ياخشى ئارزۇلىرىم بىلەن.

تَمَنِّيَاتُ رَأْسِ الْعَامِ: يېڭى يىل تىلەكلىرى، يېڭى يىل ئارزۇلىرى.

تَمْنِيَةٌ: ئۈمىدلەندۈرمەك.

تَمَهَّدَ يَتَمَهَّدُ تَمَهُّدًا الْأَمْرُ: ئىش ئاسان بولدى، يەڭگىل بولدى.

تَمَهَّدَ الْفِرَاشُ: يايدى.

تَمَهَّرَ يَتَمَهَّرُ تَمَهُّرًا الشَّخْصُ: ماھىر بولدى، ئۇستا بولدى.

تَمَهَّرَ فِي صِنَاعَةِ الْخَزَفِ: پار - پۇرچىلىقتا پۇختا بولدى.

تَمَهَّلَ يَتَمَهَّلُ تَمَهُّلًا الشَّخْصُ فِي عَمَلِهِ: تەمكىن بولدى، ۋەزمىن بولدى.

تَمَهَّلَ فِي خُطَاهُ: ئالدىرىماي ماڭدى، ئاستا قەدەم باستى.

تَمَهُّلٌ: سالماق بولماق، تەمكىن بولماق؛ ئاستا.

«فِي التَّمَهُّلِ السَّلَامَةُ، فِي الْعَجَلَةِ النَّدَامَةُ»: ئىتغىر - بېسىق ئادەم سالامەت بولىدۇ، ئالدىراڭغۇ ئادەم پۇشايماندا قالىدۇ.

تَمْهِيدٌ ج تَمْهِيدَاتٌ: ئورۇنلاشتۇرماق، سەرەمجانلاشتۇرماق، تەييارلىماق؛ مۇقەددىمە، كىرىش سۆز.

تَمْهِيدُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ مۇقەددىمىسى.

تَمْهِيدًا لِكَذَا: تەييارلىق يۈزىسىدىن.

تَمْهِيدِيٌّ: تەييارلىققا مەنسۇپ، تەييارلىق ئوقۇتۇش.

شَرْحٌ تَمْهِيدِيٌّ: مۇقەددىمە خاراكتېرلىك شەرھى، كىرىش سۆز.

اِجْتِمَاعٌ تَمْهِيدِيٌّ: تەييارلىق يىغىنى.

تِلْمِيذٌ بِالصَّفِّ الْأَوَّلِ تَمْهِيدِيٌّ: بىرىنچى سىنىپ ئوقۇغۇچىسى تەييارلىققا مەنسۇپتۇر.

قَرَارٌ تَمْهِيدِيٌّ: دەسلەپكى قارار.

حُكْمٌ تَمْهِيدِيٌّ: دەسلەپكى ھۆكۈم.

إِجْرَاءَاتٌ تَمْهِيدِيَّةٌ: تەييارلىق رەسمىيەتلىرى.

هُمْ بِالْمَرْحَلَةِ التَّمْهِيدِيَّةِ: ئۇلار تەييارلىق باسقۇچىدا.

تَمَوَّجَ يَتَمَوَّجُ تَمَوُّجًا الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلىدى، دېڭىز جۇش ئۇردى، دېڭىز مەۋج ئۇردى.

تَمَوُّجٌ ج تَمَوُّجَاتٌ: دولقۇنلىماق، دولقۇنلانماق؛ دولقۇن.

اَلتَّمَوُّجَاتُ الْقَصِيرَةُ: قىسقا دولقۇن.

اَلتَّمَوُّجَاتُ الصَّوْتِيَّةُ: ئاۋاز دولقۇنى.

تَمَوُّجُ الْهَوَاءِ: ھاۋا دولقۇنى.

تَمَوَّرَ يَتَمَوَّرُ تَمَوُّرًا: داۋالغۇدى، تەۋرەندى، دولقۇنلىدى، ئۆركەشلىدى.

تَمَوُّرًا: ئۇياق - بۇياققا ماڭماق.

حَرَكَةٌ تَمَوُّرِيَّةٌ: دولقۇنسىمان ھەرىكەت، داۋالغۇش، تەۋرىنىش.

تَمَوَّلَ يَتَمَوَّلُ تَمَوُّلًا الشَّخْصُ: مالدار بولدى، باي بولدى.

تَمَوَّلَ الْمَالَ: دەسمايىگە ئىگە بولدى، ئالدى، پۇل-مالغا ئىگە بولدى.

تَمَوَّنَ يَتَمَوَّنُ تَمَوُّنًا: زاپاس ئاشلىق ساقلىدى.

تَمَوَّنَ الشَّخْصُ: ئائىلىسىگە كەڭتاشا راسخوت قىلىپ بەردى.

تَمْوِيلٌ: مەبلەغ بىلەن تەمىنلىمەك، مەبلەغ يەتكۈزۈپ بەرمەك.

تَمْوِينٌ: تەمىنلىمەك.

بِطَاقَةُ تَمْوِينٍ: ئاشلىق سېتىۋېلىش كىنىشكىسى.

قَطَعَ التَّمْوِينَ: تەمىنلەشنى ئۈزۈپ قويدى.

تَمْوِيهٌ: ھەل بەرمەك، سىرلىماق، (ئالتۇن - كۈمۈش قاتارلىقلارنى يالاتماق)

اَلتَّمِيمُ: كەم - كۈتىسىز، نۇقسانسىز، مۇكەممەل.

تَمِيمَةٌ ج تَمَائِمُ: تۇمار، تىلتۇمار.

«مَنْ عَلَّقَ تَمِيمَةً فَلَا أَتَمَّ اللّٰهُ لَهُ» «حديث»: كىمكى تۇمار ئاسىدىكەن، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ ئىشىنى كوتا قىلىپ قويىدۇ.

تَمَيَّحَ يَتَمَيَّحُ تَمَيُّحًا: تەۋرەندى، ئىرغاڭلىدى؛ ئىككىلەندى.

تَمَيَّزَ يَتَمَيَّزُ تَمَيُّزًا: پەرقلەندى، ئايرىلدى.

تَمَيَّزَ الْقَوْمُ: بۆلۈندى، ئايرىم بولدى.

تَمَيَّزَ الشَّخْصُ مِنَ الْغَيْظِ: چېچىلدى، غەزەپلەندى، ئاچچىقىدىن يېرىلىپ كەتتى.

«تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ» «قرآن»: دوزاخ غەزەپتىن پارچىلىنىپ كېتىشكە تاس قالىدۇ.

uyghurkitap.com

تَمْيِيزٌ: ئايرىماق، پەرقلەندۈرمەك؛ تاللىماق.

عَدِيمُ التَّمْيِيزِ: پەرقسىز، پەرق ئەتمەي.

اَلتَّمْيِيزُ الْعُنْصُرِيُّ: ئىرقى ئايرىمىچىلىق.

«لاَ يَزَالُ التَّمْيِيزُ الْعُنْصُرِيُّ مَوْجُودًا فِي بَعْضِ الْأَمَاكِنِ فِي الْعَالَمِ» : دۇنيانىڭ بەزى جايلىرىدا ئىرقى ئايرىمىچىلىق يەنىلا مەۋجۇت.

سِنُّ التَّمْيِيزِ: بالاغەت يېشى.

مَحْكَمَةُ التَّمْيِيزِ: يۇقىرى سوت.

«يَجِبُ التَّمْيِيزُ بَيْنَ الْخَيْرِ وَالشَّرِّ» : ياخشى بىلەن ياماننى پەرق ئېتىش كېرەك.

تَمَيَّسَ يَتَمَيَّسُ تَمَيُّسًا: غادىيىۋالدى، كېرىلىپ ماڭدى.

تَمَيَّعَ يَتَمَيَّعُ تَمَيُّعًا الشَّيْءُ: ئېرىدى، سۇيۇقلاندى، ئاقتى.

تَمَيَّلَ يَتَمَيَّلُ تَمَيُّلاً: تەۋرەندى، ئىرغاڭلىدى، پۇلاڭلىدى.

تَنَاءَى يَتَنَاءَى تَنَائِيًا عَنْهُ: يىراقلاشتى، ئۇزاقلاشتى، ئۇزاپ كەتتى، نېرى توردى.

تَنَابَذَ يَتَنَابَذُ تَنَابُذًا: مۇناسىۋەتنى ئۈزدى، ئالاقىنى ئۈزۈشتى، ئايرىلىپ كېتىشتى.

تَنَابُذٌ فِي الرَّأْيِ: پىكىر ئىختىلاپى.

تَنَابُذٌ: مۇناسىۋەتنى ئۈزمەك، ئالاقىنى ئۈزمەك، ئالاقىنى ئۈزۈشمەك.

تَنَابَزَ يَتَنَابَزُ تَنَابُزًا الْقَوْمُ بِالْأَلْقَابِ: ئۆز ئارا لەقەم قويۇشتى.

«وَلاَ تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ» «قرآن» : بىر ـ بىرىڭلارنى يامان لەقەم بىلەن چاقىرماڭلار.

تَنَابُزٌ: لەقەم بىلەن چاقىرىشماق، لەقەم قويۇشماق.

تَنَاثَرَ يَتَنَاثَرُ تَنَاثُرًا: تارقالدى، يېيىلدى، چېچىلدى، تېرىلدى؛ تۆكۈلۈپ كەتتى.

«تَنَاثَرَ الْجُنْدُ فِي سَاحَةِ الْقِتَالِ» : قوشۇن ئۇرۇش مەيدانىدا تارىلىپ كەتتى.

تَنَاجَزَ يَتَنَاجَزُ تَنَاجُزًا: ئۇرۇشتى، ئېلىشتى، تۇتۇشتى، جەڭ قىلىشتى.

تَنَاجَى يَتَنَاجَى تَنَاجِيًا الشَّخْصَانِ: پىچىرلاشتى، كۇسۇلداشتى، مەخپى سۆھبەتلەشتى؛ قۇلىقىنى قۇلىقىغا يېقىپ گەپلەشتى.

«يَأَيُّهَاالَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلاَ تَتَنَاجَوْا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ» «قرآن» : ئى مۆمىنلەر! سىلەر پىچىرلاشساڭلار گۇناھ، زۇلۇم ۋە پەيغەمبەرنىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلىش توغرىسىدا پىچىرلاشماڭلار

تَنَاجَى الصَّدِيقَانِ: ئىككى دوست مەخپى سىرداشتى.

تَنَاحَرَ يَتَنَاحَرُ تَنَاحُرًا الْقَوْمُ عَلَى الشَّيْءِ: كۈرەش قىلىشتى، دۈشمەنلەشتى، قارشىلاشتى.

«تَنَاحَرُوا عَلَى قِطْعَةِ أَرْضٍ وَسَالَ الدَّمُ بَيْنَهُمْ» : بىر پارچە يەر ئۈچۈن ئۇرۇشۇپ ئۇلارنىڭ ئارىسىدا قان تۆكۈلدى.

تَنَاحُرٌ: دۈشمەنلىك، قارىمۇ قارشىلىق، كۈرەش، كۈرەش قىلماق.

تَنَاحُرُ الْأَحْزَابِ: پارتىيىلەر ئارىسىدىكى كۈرەش، پارتىيىلەر كۈرىشى.

تَنَادَّ يَتَنَادُّ تَنَادًّا الْقَوْمُ: پىكىر بىرلىككە كېلەلمىدى، ئىختىلاپ قىلىشتى، تەرەپ ـ تەرەپكە پىتراپ كەتتى.

تَنَادٌّ: پىكىردە كېلىشەلمەسلىك؛ تارالماق، چېچىلماق، پىتراپ كەتمەك، تەرەپ ـ تەرەپكە توزۇپ كەتمەك.

تَنَادَرَ يَتَنَادَرُ تَنَادُرًا عَلَيْنَا: بىزگە قىزىق پاراڭلارنى قىلىپ بەردى، ئاجايىپ ـ غارايىپ ئىشلارنى سۆزلەپ بەردى.

تَنَادَرَ الْقَوْمُ: قىزىق پاراڭلارنى سېلىشتى.

يَتَنَادَرُونَ بِالْبُخَلاَءِ: پىخسىقلار ھەققىدىكى قىزىق پاراڭلارنى سېلىشتى.

تَنَادَمَ يَتَنَادَمُ تَنَادُمًا الْقَوْمُ: ئۇلپەتلەشتى.

تَنَادَى يَتَنَادَى تَنَادِيًا الْقَوْمُ: ئۆز ئارا چاقىرىشتى، بىر ـ بىرىنى توۋلاشتى.

«فَتَنَادَوْا مُصْبِحِينَ» «قرآن» : ئەتىگەندە بىر ـ بىرىنى توۋلاشتى.

تَنَادٍ: توۋلىماق، چاقىرماق.

يَوْمُ التَّنَادِ: قىيامەت كۈنى.

«وَيَاقَوْمِي إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ»

«قرآن» : ئى قەۋمىم! مەن سىلەر ئۈچۈن ھەقىقەتەن قىيامەت كۈنىدىن ئەنسىرەيمەن.

تَنَاذَرَ يَتَنَاذَرُ تَنَاذُرًا الْقَوْمُ: بىر - بىرسىنى ئاگاھلاندۇردى.

تَنَازَعَ يَتَنَازَعُ تَنَازُعًا: تالاش - تارتىش قىلىشتى.

«وَلاَ تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا» «قرآن» : ئىختىلاپ قىلىشماڭلار، بولمىسا (دۈشمەن بىلەن ئۇچرىشىشتىن) قورقۇپ قالىسىلەر.

تَنَازَعَهُ الضِّحْكُ وَالْغَضَبُ: تۇرۇپ كۈلۈپ، تۇرۇپ غەزەپلەندى.

تَنَازُعٌ ج تَنَازُعَاتٌ: تالاشماق، مۇنازىرە قىلماق، تالاش - تارتىش قىلماق، تالاش - تارتىش، بەس - مۇنازىرە، جېدەل -ماجىرا، مۇنازىرە.

تَنَازُعُ الْبَقَاءِ بَيْنَ الْحَيَوَانَاتِ: ھاياتلىق رىقابىتى، ياشاش كۈرىشى، ياشاش ئۈچۈن كۈرەش (ھايۋانلار ئارىسىدا)

تَنَازُعُ الْمُحْتَضَرِ: سەكراتتىكى ئادەمنىڭ خارتىلدىغان ئاۋازى.

تَنَازُعَاتُ الأَحْزَابِ حَوْلَ السِّيَاسَةِ الإِقْتِصَادِيَّةِ: سىياسىي ئىقتىساد توغرىسىدا پارتىيىلەرنىڭ دەتالاش قىلىشى.

تَنَازَلَ يَتَنَازَلُ تَنَازُلاً: كەمتەرلىك قىلدى، كىچىك پېئىل بولدى.

تَنَازَلَ عَنِ الْعَرْشِ: ھاكىمىيەتنى ئۆتكۈزۈپ بەردى، ھوقۇقتىن ۋاز كەچتى، ئورنىنى بوشىتىپ بەردى. تەختتىن ۋاز كەچتى.

تَنَازَلَ لَهُ عَنْ مِلْكٍ: ئۆتۈنۈپ بەردى، يول قويدى.

تَنَازَلَ عَنِ الشَّيْءِ: باشقىلارغا تاپشۇرۇپ بەردى.

تَنَازَلَ عَنْ رِئَاسَةِ الْحِزْبِ: پارتىيىنىڭ رەئىسلىكىدىن ۋاز كەچتى.

تَنَازَلَتْ عَنْ حَقِّهَا لأَخِيهَا: ئۇ ئايال قېرىندىشى ئۈچۈن ئۆز ھەققىدىن ۋاز كەچتى.

«تَنَازَلَ الْمَلِكُ عَنِ الْعَرْشِ لِفَائِدَةِ ابْنِهِ» : پادىشاھ ئوغلىنىڭ پايدىسى ئۈچۈن تەختىنى ئۆتۈنۈپ بەردى.

تَنَازُلٌ: ئۆتۈنمەك، ۋاز كەچمەك.

تَنَاسَبَ يَتَنَاسَبُ تَنَاسُبًا الشَّيْئَانِ: ماسلاشتى، ئۇيغۇنلاشتى، لايىقلاشتى، ئوخشىشىپ كەتتى.

هَذِهِ الْبَدْلَةُ تُنَاسِبُ جِسْمِي: بۇ بىر تو كىيىم مېنىڭ بەدىنىمگە لايىق كېلىدۇ.

تَنَاسَبَتِ الْمَقَالَتَانِ فِي الْمُحْتَوَى: ئىككى ماقالىنىڭ مەزمۇنى بىر - بىرىگە ئوخشىشىپ كەتتى.

تَنَاسَبَ الْقَوْمُ: نام - نەسەبىنى سۈرۈشتە قىلىشتى.

تَنَاسَبُوا إِلَى قَبِيلَةِ رَبِيعَةَ: ئۇلار ئۆزلىرىنى رەبىئە قەبىلىسىگە نىسبەت بېرىشتى.

لاَ يَتَنَاسَبُ الْجُهْدُ مَعَ النَّتَائِجِ: تارتقان جاپاغا چۇشلۇق نەتىجە يوق.

تَنَاسُبٌ: لايىقلاشماق، ئۇيغۇنلاشماق؛ نىسبەت، تاناسىپ؛ سىممېترىيە، مۇتاناسىپلىق ماسلىق، تەكشىلىك، رەتلىك.

بِلاَ تَنَاسُبٍ: ماس كەلمەيدىغان.

عَدَمُ التَّنَاسُبِ: ماس كەلمەسلىك؛ لايىق كەلمەسلىك.

«فَقَدَ التَّنَاسُبَ» : تەكشىلىكنى يوقاتتى.

تَنَاسَخَ يَتَنَاسَخُ تَنَاسُخًا الشَّيْئَانِ: بىرىنچىسى ئىككىنچىسىنى بىكار قىلدى، ئالدىنقىسى كېيىنكىسىنى ئەمەلدىن قالدۇردى.

تَنَاسَخَتِ الْوَرَثَةُ: مىراسخورلار ئارقا - ئارقىدىن كېلىۋەردى، ھالبۇكى مىراس تەقسىم قىلىنمىغىنى يوق.

تَنَاسَخَتِ الأَزْمِنَةُ: زامانلار ئۆتتى، ئالمىشىپ تۇردى، نۆۋەتلەشتى.

تَنَاسُخُ الأَرْوَاحِ: روھلارنىڭ كۆچۈشى (بەزى مىللەتلەر ئۆلگەن ئادەمنىڭ روھى ئىككىنچى بىر ئادەمنىڭ تېنىگە يۆتكىلىپ قايتا تۇغۇلىدۇ دەپ ئېتىقاد قىلىدۇ. بۇ ئەقىدە مۇخلىسلىرى ئاخىرەتتە قايتا تىرىلىشنى ئىنكار قىلىدۇ)

تَنَاسَقَ يَتَنَاسَقُ تَنَاسُقًا: تەرتىپلىك بولدى، رەتلىك بولدى، سىستېمىلىق بولدى، تەكشى بولدى.

«تَنَاسَقَ أَعْمَالُ الشَّرِكَةِ مُنْذُ تَعْيِينِ مُدِيرٍ جَدِيدٍ لَهَا» : شىركەتنىڭ خىزمەتلىرى يېڭى مۇدىر تەيىنلىنىشىدىن كېيىن تەرتىپكە چۈشتى.

«تَنَاسَقَ الْكَلاَمُ» : سۆز تەرتىپلىك بولدى.

«تَنَاسَقَتْ خُطْبَةُ الْإِمَامِ فِي عِبَارَةٍ مُؤَثِّرَةٍ»: ئىمامنىڭ خۇتبىسى تەسىرلىك ئىبارىلەر بىلەن رەتلىك بولدى.

تَنَاسُقٌ: رەتلىك بولماق، ماسلاشماق.

تَنَاسُقُ الْخُطَّةِ: پىلاننىڭ ماسلىشىشى.

تَنَاسَلَ يَتَنَاسَلُ تَنَاسُلًا الْقَوْمُ: بالا ـ چاقىلىق بولدى، ئەۋلادلىرى كۆپەيدى.

«تَنَاكَحُوا تَنَاسَلُوا فَإِنِّي أُبَاهِي بِكُمُ الْأُمَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» «حديث»: ئۆيلىنىڭلار، بالا ـ چاقىلىق بولۇڭلار، چۈنكى مەن قىيامەت كۈنى سىلەر بىلەن باشقا ئۇممەتلەر ئالدىدا پەخىرلىنىمەن.

تَنَاسُلٌ: تۇغماق، نەسىل قالدۇرماق.

أَعْضَاءُ التَّنَاسُلِ: جىنسىي ئورگان، جىنسىي ئەزا.

غَرِيزَةُ التَّنَاسُلِ: نەسىل قالدۇرۇش تەبىئىتى.

مَرَضٌ تَنَاسُلِيٌّ: جىنسىي كېسەللىك، تاناسىل ئەزا كېسەللىكى.

اَلْجِهَازُ التَّنَاسُلِيُّ: نەسىل قالدۇرۇش سىستېمىسى.

اَلْغُدَّةُ التَّنَاسُلِيَّةُ: جىنسىي بەز.

دِرَاسَاتٌ طِبِّيَّةٌ تَنَاسُلِيَّةٌ: تاناسىل سىستېمىسىغا ئائىت تىببىي تەتقىقات.

تَنَاسَى يَتَنَاسَى تَنَاسِيًا الشَّيْءَ: ئۇنۇتقاق بولۇۋالدى، بىلمەس بولۇۋالدى، ئۇنتۇغان قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَنَاسَى آلَامَهُ: دەرد ـ ئەلەمنى ئۇنتۇشقا ئۇرۇندى.

تَنَاشَدَ يَتَنَاشَدُ تَنَاشُدًا الْقَوْمُ الْأَشْعَارَ: ئۆز ئارا شېئىر ئوقۇشتى.

«تَنَاشَدَ الشُّعَرَاءُ قَصَائِدَهُمْ فِي النَّوَادِي الْأَدَبِيَّةِ»: ياش شائىرلار ئەدەبىي سورۇنلاردا ئۆزلىرىنىڭ شېئىرلىرىنى ئوقۇشتى.

تَنَاشِيرُ: كىچىك بالىلارنىڭ قالايمىقان يازغان خېتى.

تَنَاصَرَ يَتَنَاصَرُ تَنَاصُرًا الْقَوْمُ: ئۆز ئارا ياردەم بېرىشتى.

تَنَاصُحٌ: ئۆتكۈزۈشچانلىق، سىڭدۈرۈشچانلىق.

تَنَاضُجِيٌّ: سىڭىپ ئۆتۈپ كېتىش بېسىمى.

تَنَاضَلَ يَتَنَاضَلُ تَنَاضُلًا: مۇسابىقىلەشتى، رىقابەتلەشتى.

تَنَاطَحَ يَتَنَاطَحُ تَنَاطُحًا الْكَبْشَانِ: ئىككى قوشقار ئۈسۈشتى.

تَنَاطَحَتِ الْأَمْوَاجُ: دولقۇنلار گىرەلىشىپ كەتتى.

هَذَا أَمْرٌ لَا يَتَنَاطَحُ فِيهِ كَبْشَانِ: ئىختىلاپ چىقمايدىغان ئىش، مۇنازىرە تەلەپ قىلمايدىغان ئىش.

تَنَاظَرَ يَتَنَاظَرُ تَنَاظُرًا: بىر ـ بىرىگە قاراشتى.

تَنَاظَرَ الشَّخْصَانِ: مۇنازىرىلەشتى، دە تالاش قىلىشتى.

تَنَاظَرَتِ الدَّارَانِ: ئىككى قورۇ بىر ـ بىرىگە ئۇدۇل تۇردى، روبىرو تۇردى.

تَنَاظَمَ يَتَنَاظَمُ تَنَاظُمًا: تىزىلدى، رەتلەندى.

تَنَاظَمَتِ الْجَوَاهِرُ: مەرۋايىت تىزىلدى.

تَنَاصَفَ يَتَنَاصَفُ تَنَاصُفًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا ھەققانى بولۇشتى.

«تَنَاظَمَ الْآجُرُّ فِي الْحَائِطِ»: پىششىق كېسەك تامغا تىزىلدى.

تَنَاظَمَ يَتَنَاظَمُ تَنَاظُمًا: تىزىلدى.

تَنَاعَسَ يَتَنَاعَسُ تَنَاعُسًا: ئۇخلىغان بولۇۋالدى، ئۇخلىغان قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَنَاعَمَ يَتَنَاعَمُ تَنَاعُمًا: باياشات ياشىدى، راھەت ـ پاراغەتلىك تۇرمۇش كەچۈردى.

تَنَاعَى يَتَنَاعَى تَنَاعِيًا الْقَوْمُ: يىغلاشتى، يىغا ـ زارە قىلىشتى، ئىنتىقام ئېلىشقا قوزغاش ئۈچۈن يىغا ـ زارە قىلىشتى.

تَنَاغَمَ يَتَنَاغَمُ تَنَاغُمًا اللَّحْنَانِ: ئىككى ئاھاڭ ماسلاشتى، تەڭكەش قىلدى.

تَنَاغُمٌ: بىرلىكتە ئورۇنلىماق، بىرلىكتە ناخشا ئېيتماق.

تَنَاغُمُ أَلْحَانِ الْمُطْرِبَاتِ: ناخشىچى ئاياللارنىڭ تەڭكەش قىلىشى.

تَنَافَرَ يَتَنَافَرُ تَنَافُرًا الْقَوْمُ: جېدەللەشتى، ماجىرالاشتى، تىركەشتى؛ پەخىرلىنىشتى.

تَنَافَرُوا لِلْقِتَالِ: ئۇرۇشقا ئاتلاندى.

تَنَافَرَتِ الْأَصْوَاتُ: ئاۋاز مەخرەجدىن (جايىدىن) چىقمىدى، يېقىمسىز بولدى.

تَنَافَرَتِ الْأَنْغَامُ: مۇزىكا يېقىمسىز ئاڭلاندى.

تَنَافُرٌ: كېلىشەلمەسلىك، ماسلىشالماسلىق.

تَنَافُرُ الْأَلْوَانِ: رەڭلەر ماسلىشالماسلىق، رەڭ تالىشىش.

تَنَافُرُ الْقُلُوبِ: سىغىشالماسلىق، كېلىشەلمەسلىك.

تَنَافَرَ الْقَوْمُ: دەۋالاشتى.

تَنَافَسَ يَتَنَافَسُ تَنَافُسًا الْقَوْمُ: رىقابەتلەشتى، مۇسابىقىلەشتى.

«فِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ» (قرآن): قىزىققۇچىلار شۇنىڭغا قىزىقسۇن!

«تَنَافَسَ التُّجَّارُ فِي جَلْبِ الزَّبَائِنِ»: سودىگەرلەر خېرىدارلارنى جەلپ قىلىشتا رىقابەتلەشتى.

تَنَافَى يَتَنَافَى تَنَافِيًا الشَّيْئَانِ: زىت بولۇشتى، كېلىشەلمىدى.

تَنَافٍ: كېلىشەلمەسلىك، چىقىشالماسلىق.

تَنَاقَصَ يَتَنَاقَصُ تَنَاقُصًا الشَّيْءُ: پەيدىنپەي كېمەيدى، تەدرىجىي ئازايدى.

تَنَاقَصَ الْقَمَرُ: ئاي بارغانسېرى كىچىكلىدى.

تَنَاقَضَ يَتَنَاقَضُ تَنَاقُضًا: زىتلەشتى، قارشىلاشتى.

تَنَاقَضَ الْقَوْلَانِ: بىر ـ بىرىگە زىت كەلدى، بىر ـ بىرىگە قارىمۇ قارشى بولدى.

تَنَاقَضَ الشَّخْصَانِ الْبَيْعَ: ئىككى تەرەپ سودىنى بۇزۇشتى.

تَنَاقُضٌ ج تَنَاقُضَاتٌ: زىددىيەت، قارىمۇ قارشىلىق.

مَبْدَأُ التَّنَاقُضِ: قارىمۇ قارشىلىق پرىنسىپى.

تَنَاقُضٌ ظَاهِرِيٌّ: تاشقى زىددىيەت.

«فِي أَقْوَالِهِ تَنَاقُضَاتٌ عَدِيدَةٌ»: ئۇنىڭ سۆزلىرىدە نۇرغۇن قارىمۇ قارشىلىقلار مەۋجۇت.

تَنَاقَلَ يَتَنَاقَلُ تَنَاقُلًا الْقَوْمُ الْحَدِيثَ بَيْنَهُمْ: سۆزنى ئۆز ئارا يەتكۈزۈشتى، تارقىتىشتى.

خَبَرٌ تَنَاقَلَتْهُ الْأَلْسُنُ: تارقالغان خەۋەر، پۇر كەتكەن خەۋەر.

«تَنَاقَلَتِ الْجَرَائِدُ خَبَرَ وَقْفِ الْقِتَالِ»: گېزىتلەر ئۇرۇش توختىتىش خەۋىرىنى تارقاتتى.

تَنَاكَحَ يَتَنَاكَحُ تَنَاكُحًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا توي قىلىشتى، ئۆزئارا قۇدا ـ باجا بولۇشتى.

تَنَاكَرَ يَتَنَاكَرُ تَنَاكُرًا الْأَمْرَ: بىلمەس بولۇۋالدى.

تَنَاكَرَ الْقَوْمُ: دۈشمەنلەشتى، ئۆزئارا ئىنكار قىلىشتى.

تَنَاكَرَ الرَّجُلُ: كارى بولمىدى، تەتۈر قارىۋالدى.

تَنَاكَفَ يَتَنَاكَفُ تَنَاكُفًا الرَّجُلَانِ الْكَلَامَ: بەس ـ مۇنازىرە قىلىشتى، جاڭجاڭلاشتى.

تَنَاهَبَ يَتَنَاهَبُ تَنَاهُبًا الْقَوْمُ: يۈگۈرۈشتى، ئالدىغا ئۆتۈش ئۈچۈن چېپىشتى.

«تَنَاهَبُوا الْأَرْضَ عَدْوًا»: يۈگۈرۈشتى، چېپىشتى.

تَنَاهَضَ يَتَنَاهَضُ تَنَاهُضًا الْقَوْمُ: ھەر بىر گۇرۇھ دۈشمىنىگە قارشى ئۇرۇشقا ئالدىرىدى.

«تَنَاهَضَ الْقَوْمُ فِي الْحَرْبِ»: بىر ـ بىرىگە قارشى ئالدىراپ ئۇرۇش قىلىشتى.

تَنَاهَى يَتَنَاهَضُ تَنَاهِيًا الْوَقْتُ: ۋاقىت توشتى.

تَنَاهَى الشَّيْءُ: چېكىگە يەتتى، ئاخىرىغا يەتتى، تۈگىدى.

«كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ» (قرآن): ئۇلار ئۆزلىرى قىلغان يامان ئىشلاردىن بىر ـ بىرىنى توسمايتتى.

تَنَاهَى الْقَوْمُ عَنِ الْمُنْكَرِ: يامان ئىشتىن بىر ـ بىرىنى توسۇشتى.

تَنَاهَى عَنْ كَذَا: چۆرۈۋەتتى، تاشلىۋەتتى، ۋاز كەچتى.

تَنَاهَى عَنِ الشَّيْءِ: چەكلەندى، توسۇلدى، ياندى.

«تَنَاهَى الْخَبَرُ إِلَى أَسْمَاعِهِمْ»: خەۋەر ئۇلارنىڭ قۇلاقلىرىغا يەتتى.

«تَنَاهَى عَنِ الْمُحَرَّمَاتِ»: ھارام قىلىنغان نەرسىلەردىن چەكلەندى.

تَنَاوَبَ يَتَنَاوَبُ تَنَاوُبًا الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: نۆۋەتلەشتى، ئارقىمۇ ئارقا كەلدى.

تَنَاوَبَ الْأَمْرُ: تەكرار ئىشلىدى، قايتا ـ قايتا ئىشلىدى.

www.uyghurkitap.com

تَنَاوَبَتْهُ الْهُمُومُ: ئۇنى غەم بېسىۋالدى.

«تَنَاوَبَ زِيَارَةَ صَدِيْقِهِ» : دوستىنى تەكرار يوقلىدى.

«تَنَاوَبَ الْجُنْدُ عَلَى حِرَاسَةِ الثُّكْنَةِ» : قوشۇن لاگېرنى ساقلاشقا نۆۋەت بىلەن دىجورنىلىق قىلدى.

تَنَاوُبٌ: نۆۋەتلەشمەك، ئارقىمۇ ئارقا كەلمەك.

بِالتَّنَاوُبِ: رەت بويىچە، تەرتىپ بويىچە، نۆۋەت بىلەن.

تَنَاوَحَ يَتَنَاوَحُ تَنَاوُحًا الشَّيْئَانِ: بىر ـ بىرىنىڭ قارشىسىدا تۇردى، روبىرو تۇردى.

تَنَاوَحَ الرِّيَاحُ: قاتتىق بوران چىقتى.

«هُمَا جَبَلَانِ يَتَنَاوَحَانِ» : ئۇ ئىككى تاغ بىر ـ بىرىنىڭ قارشىسىدا قەد كۆتۈرۈپ تۇرماقتا.

تَنَاوَشَ يَتَنَاوَشُ تَنَاوُشًا: ئېرىشتى، ئىگە بولدى، تەناۋۇل قىلدى، قولغا كەلتۈردى.

«وَقَالُوا آمَنَّابِهِ وَأَنَّى لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَكَانٍ بَعِيْدٍ» ‹قرآن› : ئۇلار (ئازابنى كۆرگەندە): «ئىمان ئېيتتۇق» دەيدۇ، ئۇلار قانداقمۇ يىراق جايدىن ئىماننى قولغا كەلتۈرەلەيدۇ؟

تَنَاوَشَ الْقَوْمُ: تۇتۇشتى، ئېلىشىشتى.

تَنَاوَلَ يَتَنَاوَلُ تَنَاوُلاً الشَّيْءَ: ئالدى، تاپشۇرۇپ ئالدى.

«تَنَاوَلَ الضَّيْفُ الْعَشَاءَ عَلَى مَائِدَتِهِ» : مېھمان كەچلىك تاماقنى ئۇنىڭ داستىخىنىدا يېدى.

تَنَاوَلَ الْكَلِمَةَ فِي الْإِجْتِمَاعِ: يىغىندا سۆز قىلدى، يىغىندا سۆز ئالدى.

تَنَاوَمَ يَتَنَاوَمُ تَنَاوُمًا الشَّخْصُ: ئۇخلىغان بولۇۋالدى، ئۇخلىغان قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَنَاوَمَ الْكَلْبُ: ئىت ئۇخلىغان بولۇۋالدى.

تَنَبَّأَ يَتَنَبَّأُ تَنَبُّأً الشَّخْصُ بِالْأَمْرِ: ئالدىن خەۋەر قىلدى، ئۇقتۇرۇپ قويدى، خەۋەر بەردى، دېرەك بەردى؛ بىشارەت بەردى، ئالدىن ئېيتىپ بەردى.

تَنَبَّأَ الشَّخْصُ: پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلدى، ئۆزىنى پەيغەمبەر دەۋالدى.

«تَنَبَّأَ رَجُلٌ فِي زَمَنِ الْمَأْمُونِ» : مەئمۇننىڭ زامانىدا بىر ئادەم پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلغان.

«تَنَبَّأَتِ النَّشْرَةُ الْجَوِّيَّةُ بِتَهَاطُلِ الْأَمْطَارِ» : هاۋارايى خەۋىرىدە يامغۇر ياغىدىغانلىقىنى ئالدىن خەۋەر قىلدى.

«تَنَبَّأَ مُسَيْلَمَةُ فَوُصِفَ بِالْكَذَّابِ» : پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلغان «مۇسەيلەمە» كەززاب دەپ ئاتالدى.

«إِنَّنِي أَتَنَبَّأُ بِأَنَّهُ سَيَخْفِقُ أَخِيْرًا» : ئۇنىڭ ئاخىرى مەغلۇپ بولىدىغانلىقىنى ئالدىن بىلىمەن.

تَنَبُّؤٌ ج تَنَبُّؤَاتٌ: ئالدىن مەلۇمات بەرمەك، ئالدىن ئېيتىپ بەرمەك؛ ئالدىن بېرىلگەن مەلۇمات، بىشارەت.

تَنَبُّؤَاتٌ جَوِّيَّةٌ: هاۋارايىدىن ئالدىن مەلۇمات.

تَنَبَّبَ يَتَنَبَّبُ تَنَبُّبًا الْمَاءُ: سۇ تۇرۇبىدا ئاقتى.

تَنَبَّطَ يَتَنَبَّطُ تَنَبُّطًا الْبِئْرَ: (قۇدۇقتىن) سۇ تارتتى.

تَنَبَّعَ يَتَنَبَّعُ تَنَبُّعًا الْمَاءُ: سۇ سىرغىپ چىقتى، ئاز ـ ئازدىن چىقتى.

تَنَبَّهَ يَتَنَبَّهُ تَنَبُّهًا لِلْأَمْرِ: دىققەت قىلدى، پەخەس بولدى، ئېھتىيات قىلدى.

تَنَبَّهَ الشَّخْصُ مِنْ نَوْمِهِ: ئۇيقۇسىدىن ئويغاندى.

تَنَبَّهَ الشَّخْصُ لِلْأَمْرِ: تۇيۇپ قالدى، بىلىپ قالدى، سېزىپ قالدى.

تَنَبَّهَ لِخُطُورَةِ الْمَوْقِفِ: ۋەزىيەتنىڭ جىددىيلىكىنى سەزدى، ۋەزىيەتنىڭ جىددىيلىكىنى بىلىپ قالدى.

تَنَبَّى يَتَنَبَّى تَنَبِّيًا الشَّخْصُ: پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلدى.

تَنْبَلَ يُتَنْبِلُ تَنْبَلَةً: هورۇنلۇق قىلدى.

تَنْبَلَةٌ: هورۇنلۇق، ئېرىنچەكلىك، ئىش خۇشياقماسلىق.

تِنْبَلٌ ج تِنْبَالٌ و تُنْبُولٌ ج تَنَابِيْلُ و تَنَابِلَةٌ: هورۇن، يالقاۋ.

تَنْبَلٌ: ئالقات مۇراباسى، سىترات مۇراباسى.

تَنْبِيْهٌ ج تَنْبِيْهَاتٌ: ئويغاتماق، قوزغىماق، ئۇقتۇرۇپ قويماق؛ ئاگاھلاندۇرماق.

تَنْبِيْهٌ مِنْ إِدَارَةِ الضَّرَائِبِ: باج ئىدارىسىدىن ئاگاھلاندۇرۇش.

«وَجَّهَ الْمُدِيْرُ تَنْبِيْهًا تَحْرِيرِيًّا إِلَى الْمُوَظَّفِ الْمُهْمَلِ» : بوشاڭ خىزمەتچىگە مۇدىر يازما ئاگاھلاندۇرۇش بەردى.

جِهَازُ التَّنْبِيْهِ: قوڭغۇراق، سىگنال.

آلَةُ تَنْبِيْهِ السَّيَّارَةِ: ماشىنىنىڭ سىگنالى.

جِهَازُ التَّنْبِيْهِ لِلْحَرِيْقِ: ئوت ئاپىتى سىگنالى.

جِهَازُ التَّنْبِيْهِ بِالْخَطَرِ: خېيىم - خەتەر سىگنالى.

تَنَجَّزَ يَتَنَجَّزُ تَنَجُّزًا الشَّيْءَ: ئەمەلگە ئاشۇرۇشنى تەلەپ قىلدى، ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈشنى ئۆتۈندى، ئادا قىلىشنى سورىدى، ئەمەل قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

تَنَجَّزَ الْوَعْدَ: ۋەدىگە ۋاپا قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

تَنَجَّسَ يَتَنَجَّسُ تَنَجُّسًا: مەينەت بولۇپ كەتتى، بۇلغاندى، پاسكىنا بولۇپ كەتتى، نىجاسەتتىن ساقلاندى.

تَنَجَّمَ يَتَنَجَّمُ تَنَجُّمًا: مۇنەججىملىك قىلدى، يۇلتۇزغا قاراپ پال ئاچتى، رەم سالدى، ئۆيقۇسى كەلمەي، يۇلتۇز ساندى.

تَنَجَّى يَتَنَجَّى تَنَجِّيًا الشَّخْصُ: نىجاتلىق تاپتى.

تَنْجِيْسٌ: بۇلغىماق، مەينەت قىلىۋەتمەك، كىر قىلىۋەتمەك.

تَنْجِيْمٌ: مۇنەججىملىك، ئاسترولوگىيە.

تَنَحَّسَ يَتَنَحَّصُ تَنَحُّسًا: ئىزدىدى، ئىزدەندى، سۈرۈشتۈردى.

تَنَحَّسَ لِلدَّوَاءِ: دورا يېيىش ئۈچۈن قورساقنى ئاچ تۇتتى.

تَنَحَّلَ يَتَنَحَّلُ تَنَحُّلاً الشَّيْءَ: بېسىۋالدى، بېسىپ ياتتى، زورلۇق بىلەن ئىگىلىۋالدى، تارتىۋالدى.

تَنَحَّلَ التَّأْلِيْفَ: كۆچۈرمىچىلىك قىلدى، ئوغرىلىۋالدى، باشقىلارنىڭ ئەسىرىنى قارىغۇلارچە كۆچۈرۈپ ئىشلەتتى.

تَنَحْنَحَ يَتَنَحْنَحُ تَنَحْنُحًا: ھاسىرىدى، نەپەس سىقىلدى، دىمى سىقىلدى.

تَنَحَّى يَتَنَحَّى تَنَحِّيًا عَنْ: ئىستىپا بەردى، چېكىندى، داجىدى، ئۆتۈندى.

تَنَحَّى عَنْهُ: ۋاز كەچتى؛ مۇناسىۋەتنى ئۈزدى، ئالاقىنى ئۈزدى.

تَنَحَّى عَنْ مَكَانِهِ: ئورۇن بوشىتىپ بەردى، جاي بەردى؛ ھاكىمىيەتنى ئۆتكۈزۈپ بەردى.

«تَنَحَّى عَنْ وَظِيْفَتِهِ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِهِ» : ۋەزىپىدىن ئىستىپا بەردى.

تَنَخَّعَ يَتَنَخَّعُ تَنَخُّعًا: تۈكۈردى، بەلغەمنى ئېغىزدىن چىقاردى.

تَنَخَّلَ يَتَنَخَّلُ تَنَخُّلاً الشَّيْءَ: تاللىدى، ياخشىنى تاللىدى.

تَنَخَّلَ مَافِي الْكِتَابِ: كىتابنىڭ مېغىزىنى تاللىدى.

تَنَخَّمَ يَتَنَخَّمُ تَنَخُّمًا الشَّخْصُ: تۈكۈردى، بۇرنىنى تاشلىدى.

تَنْدَةٌ ج تَنْدَاتٌ: چېدىر.

تَنَدَّلَ يَتَنَدَّلُ تَنَدُّلاً بِالْمِنْدِيْلِ: ياغلىق بىلەن ئېرتتى، ياغلىق بىلەن قولىنى سۈرتتى.

تَنَدَّمَ يَتَنَدَّمُ تَنَدُّمًا الشَّخْصُ عَلَى الْأَمْرِ: قىلمىشىغا پۇشايمان قىلدى، ھەسرەت چەكتى، ئۆكۈندى، ئەپسۇسلاندى.

تَنَدَّمَ عَلَى مَافَعَلَهُ: پۇشايمان قىلدى، ھەسرەت چەكتى، ئۆكۈندى، ئەپسۇسلاندى.

«تَنَدَّمَتْ عَلَى شَبَابِهَا الضَّائِعِ» : ئۇ ئۆزىنىڭ زايا كەتكەن ياشلىقىغا ھەسرەت چەكتى.

«لاَ يَنْفَعُ التَّنَدُّمُ عَلَى مَافَاتَ» : ئۆتۈپ كەتكەنگە ھەسرەت چەككەننىڭ پايدىسى يوق.

تَنَدَّى يَتَنَدَّى تَنَدِّيًا: سېخىلىق قىلدى، مەرد بولدى، ئوچۇق قول بولدى، ھىممەتلىك بولدى.

تَنَدَّى الْمَكَانُ: شەبنەم چۈشتى.

تَنَدَّى الْعَطْشَانُ: تەشنا قاندى.

تَنَزَّلَ يَتَنَزَّلُ تَنَزُّلاً الشَّيْءُ: ئاستا چۈشتى، ئارقىمۇ ئارقا چۈشتى.

«تَنَزَّلُ الْمَلٰئِكَةُ وَالرُّوحُ فِيْهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ» ‹قرآن› : پەرىشتىلەر ۋە جىبرىئىل شۇ كېچىدە پەرۋەردىگارىنىڭ ئەمرى بىلەن، (زېمىنغا ئاللاھ تەقدىر قىلغان) بارلىق ئىش ئۈچۈن چۈشىدۇ.

تَنَزَّلَ عَنْ حَقِّهِ: ھەققىنى تەرك ئەتتى، ھەققىدىن ۋاز كەچتى.

تَنَزَّهَ يَتَنَزَّهُ تَنَزُّهًا عَنْ: يىراق بولدى، ئۆزىنى چەتكە ئالدى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

تَنَزَّهَ الشَّخْصُ: سەيلە ـ ساياھەتكە چىقتى.

تَنَزَّهَ الشَّخْصُ عَنِ الْقُبْحِ: قەبىھ ئىشلاردىن ساقلاندى، قەبىھ ئىشلاردىن يىراق بولدى.

يَتَنَزَّهُ مَعَ أَوْلَادِهِ فِي الْجَبَلِ: ئۇ بالىلىرى بىلەن تاغدا سەيلە قىلماقتا.

تَنْزِيلٌ: چۈشۈرمەك، كېمەيتمەك، كېمەيتىپ ھېسابلىماق.

فِي التَّنْزِيلِ الْعَزِيزِ: قۇرئان كەرىمدە.

تَنْزِيلُ الدَّرَجَةِ: دەرىجىسىنى تۆۋەنلەتمەك، دەرىجىسىنى چۈشۈرمەك.

تَنَسَّقَ يَتَنَسَّقُ تَنَسُّقًا: تەرتىپلىك بولدى، رەتلىك بولدى، سىستېمىلىق بولدى، تەكشى بولدى.

تَنَسَّكَ يَتَنَسَّكُ تَنَسُّكًا: زاھىد بولدى، ئىبادەت بىلەن مەشغۇل بولدى.

تَنَسَّمَ يَتَنَسَّمُ تَنَسُّمًا تِ الرِّيحُ: مەيىن شامال چىقتى، لەرزان شامال چىقتى.

تَنَسَّمَ الْمَكَانُ بِالطِّيبِ: خۇش پۇراققا تولدى.

تَنَسَّمَ الْخَبَرَ: خەۋەرنى تىڭ ـ تىڭلىدى، ئۇقۇشۇپ كۆردى.

صَحَفِيٌّ مَاهِرٌ يَتَنَسَّمُ الْأَخْبَارَ: ئۇستىلىق بىلەن خەۋەر ئىگىلەيدىغان ماھىر ژۇرنالىست.

تَنْسِيقٌ: رەتلىمەك، رەتكە سالماق، ئورۇنلاشتۇرماق، تىزماق، سىستېمىلاشتۇرماق.

اَلتَّنْسِيقُ الدَّاخِلِيُّ: ئىچكى قۇرۇلما، ئىچكى ئورۇنلاشتۇرۇش.

«نَسِّقْ أَعْمَالَكَ وَأَوْقَاتَكَ تَنْسِيقًا جَيِّدًا»: ئىشلىرىڭنى ۋە ۋاقىتلىرىڭنى ئوبدان تەرتىپكە سالغىن.

تَنَشَّبَ يَتَنَشَّبُ تَنَشُّبًا: چاپلاشتى، يېپىشتى.

تَنَشَّدَ يَتَنَشَّدُ تَنَشُّدًا الشَّخْصُ الْأَخْبَارَ: خەۋەرنى تىڭ ـ تىڭلىدى.

«تَنَشَّدَ الصَّحَفِيُّ قَرَارَاتِ الْحِزْبِ بَيْنَ الْكَوَالِيسِ»: مۇخبىر پارتىيىنىڭ سەھنە ئارقىسىدىكى قارارلىرىنى تىڭ ـ تىڭلىدى.

تَنَشَّرَ يَتَنَشَّرُ تَنَشُّرًا الشَّيْءُ: كېڭەيدى، يېيىلدى، تارالدى، چېچىلدى.

تَنَشَّرَ التِّبْنُ فِي الْحَقْلِ: سامان ئېتىزغا چېچىلدى.

تَنَشَّرَتِ الْأَغْنَامُ فِي الْمَرْعَى: قويلار يايلاقتا تارىلىپ كەتتى.

تَنَشَّطَ يَتَنَشَّطُ تَنَشُّطًا الشَّخْصُ: جانلاندى، روھلۇق بولدى، ئاكتىپلاشتى، تېتىكلەشتى.

تَنَشَّطَ الشَّخْصُ لِلْعَمَلِ: ئىشقا تەييار تۇردى، كۆتۈرەڭگۈ روھ بىلەن ئىشقا تەييارلاندى.

«تَنَشَّطَ مُنْذُ أَنْ أَصْبَحَ يُمَارِسُ الرِّيَاضَةَ»: ئۇ تەنھەرىكەت بىلەن شۇغۇللانغاندىن بۇيان تېتىكلىشىپ قالدى.

تَنَشَّقَ يَتَنَشَّقُ تَنَشُّقًا الشَّيْءَ: سۈمۈرۈۋالدى، ئۆزىگە تارتىۋالدى؛ سۈرتۈۋەتتى؛ ئېرتىۋەتتى.

تَنَشَّقَ يَتَنَشَّقُ تَنَشُّقًا الْهَوَاءَ: ھاۋانى سۈمۈردى، ئىچىگە تارتتى، نەپەس ئالدى.

تَنَشَّقَ الرَّائِحَةَ: پۇرىدى.

تَنَشُّقٌ: سۈمۈرمەك، ئىچىگە تارتماق، نەپەس ئالماق.

تَنَشَّمَ يَتَنَشَّمُ تَنَشُّمًا فِي الْأَمْرِ: باشلىدى، كىرىشتى، تۇتۇش قىلدى، تەرەددۇت قىلدى.

تَنَشْنَشَ يَتَنَشْنَشُ تَنَشْنُشًا: تېتىك بولدى، چاققان بولدى.

تَنَشَّى يَتَنَشَّى تَنَشِّيًا الشَّخْصُ: مەست بولدى، خۇدىنى يوقاتتى.

تَنْشِيطٌ: ئىلھاملاندۇرماق، رىغبەتلەندۈرمەك، قوزغىماق، جانلاندۇرماق، تېتىكلەشتۈرمەك.

تَنَصَّتَ يَتَنَصَّتُ تَنَصُّتًا: ئوغرىلىقچە تىڭشىدى.

«هُوَ مِمَّنْ يَتَنَصَّتُونَ عَلَى الْأَبْوَابِ»: ئۇ ئىشىكنىڭ يېنىدا تۇرۇپ ئوغرىلىقچە ئاڭلايدىغانلاردىندۇر.

تَنَصَّرَ يَتَنَصَّرُ تَنَصُّرًا: خىرىستىئان بولدى، خىرىستىئان دىنىغا كىردى.

تَنَصَّرَ لَهُ: ئۇنىڭغا پۈتۈن كۈچى بىلەن ياردەم بەردى.

تَنَصَّفَ يَتَنَصَّفُ تَنَصُّفًا الشَّيْءَ: يېرىمىنى ئالدى.

تَنَصَّفَ الْحَاكِمَ: ھاكىمدىن ئادىل بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

تَنَصَّفَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال رومال ئارتتى.

تَنَصَّفَهُ الشَّيْبُ: چېچىنىڭ يېرىمى ئاقاردى.

تَنَصَّفَ مِنْ فُلاَنٍ: ھەققىنى ئالدى؛ ئىنتىقام ئالدى.

تَنَصَّلَ يَتَنَصَّلُ تَنَصُّلاً اللَّوْنُ: ئۆڭۈپ كەتتى، رەڭگى ئۆچتى.

تَنَصَّلَ مِنَ الشَّيْءِ: ئۆزىنى چەتكە ئالدى، چىقىپ كەتتى.

تَنَصَّلَ الشَّيْءَ: چىقاردى.

تَنَصَّلَ مِنْ ذَنْبِهِ: گۇناھدىن ئۆزىنى ئاقلىدى، گۇناھدىن قۇتۇلدى.

تَنَصَّلَ مِنَ الْمَسْؤُلِيَّةِ: مەسئۇلىيەتتىن قاچتى.

تَنَصَّلَ مِنَ الْجِنَايَةِ: جىنايەتتىن ئۆزىنى قاچۇردى.

تَنَصَّلَ كَمَدُهُ: غەم ـ قايغۇسى تارقالدى.

تَنْصِيصٌ: دۆۋىلەپ قويماق، ئۇستى ـ ئۇستىگە قويماق؛ تەيىنلىمەك، بەلگىلىمەك، چەك ـ چېگرىنى بېكىتمەك.

عَلاَمَةُ التَّنْصِيْصِ: قوش تىرناق.

تَنْصِيْقٌ: ئىككىگە بۆلمەك، يېرىمىدىن بۆلمەك.

تَنَضَّدَ يَتَنَضَّدُ تَنَضُّدًا: رەتلەندى، جىپسىلاشتى، سىستېمىلاشتى.

تَنَضَّدَتْ أَسْنَانُهُ: ئۇنىڭ چىشلىرى تەكشى بولدى.

تَنَطَّسَ يَتَنَطَّسُ تَنَطُّسًا: مۇھاكىمە قىلدى، تەتقىق قىلدى، ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزەتتى.

تَنَطَّسَ فِي الْمَلْبَسِ: كىيىم ـ كېچەككە ئەھمىيەت بەردى.

تَنَطَّعَ يَتَنَطَّعُ تَنَطُّعًا الشَّخْصُ فِي الشَّيْءِ: زورۇقتى، ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى.

تَنَطَّعَ الشَّخْصُ فِي الْكَلاَمِ: پاساھەتلىك ۋە چوڭقۇر پىكىرلىك بولدى.

تَنَطَّقَ يَتَنَطَّقُ تَنَطُّقًا الرَّجُلُ: بەلۋاغ باغلىدى، كەمەر باغلىدى.

تَنَظَّفَ يَتَنَظَّفُ تَنَظُّفًا الشَّيْءُ: پاكىزلاندى، تازىلاندى، ساپ بولدى.

«يَتَنَظَّفُ عَنْ مُجَارَاةِ الْأَوْبَاشِ» : لۈكچەكلەرگە قوشۇلۇشتىن ئۆزىنى پاك تۇتىدۇ.

تَنَظَّمَ يَتَنَظَّمُ تَنَظُّمًا: رەتلەندى، تىزىلدى، رەتكە سېلىندى.

تَنَظَّمَ الْأَمْرُ: توغرىلاندى.

«تَنَظَّمَتْ حَرَكَةُ السَّيَّارَاتِ» : ماشىنىلارنىڭ ھەرىكىتى رەتكە چۈشتى.

تَنْظِيْفٌ: پاكلىماق، تازىلىماق.

تَنْظِيْفٌ جَافٌّ: قۇرۇق يۇيۇش، قۇرۇق تازىلاش.

تَنْظِيْمٌ: تىزماق، رەتلىمەك، ئورۇنلاشتۇرماق، تەشكىللىمەك، تەرتىپكە سالماق.

تَنْظِيْمُ الْمُحَارِبِيْنَ: تاكتىكا، چارە ـ ئۇسۇل، تەدبىر، ئۇرۇش سەنئىتى.

تَنْظِيْمٌ ج تَنْظِيْمَاتٌ: تەشكىلات، گۇرۇھ، توپ، قۇرۇلما، ئىدارە، ئورگان، كارخانا.

تَنْظِيْمٌ إِرْهَابِيٌّ: زوراۋانلىق گۇرۇھى، تېررورلۇق تەشكىلاتى.

مَصْلَحَةُ التَّنْظِيْمِ: قۇرۇلۇش ئىدارىسى، ئىسلاھات ئىدارىسى.

تَنْظِيْمَاتٌ سِيَاسِيَّةٌ: سىياسىي تەشكىلات، سىياسىي ئاپپارات.

تَنَعَّلَ يَتَنَعَّلُ تَنَعُّلاً الشَّخْصُ: ئاياغ كىيدى.

تَنَعَّلَ الثَّوْبَ: كىيىم تەييارلىدى.

تَنَعَّمَ يَتَنَعَّمُ تَنَعُّمًا الرَّجُلُ: راھەت ـ پاراغەتتە ياشىدى، باياشات تۇرمۇش كەچۈردى.

«أَتَيْتُ أَرْضَهُمْ فَتَنَعَّمَتْنِي» : ئۇلارنىڭكىگە كېلىۋىدىم، ئۇلارنىڭ يېرى مېنى ھۇزۇرلاندۇرۇۋەتتى.

«يَتَنَعَّمُ بِالْهَوَاءِ الْعَلِيْلِ فِي الْجَبَلِ» : تاغنىڭ ئىللىق شامىلىدىن ھۇزۇرلانماقتا.

تَنَغَّشَ يَتَنَغَّشُ تَنَغُّشًا: مىدىرلىدى، لۆمشىدى.

تَنَغَّشَ الْمَكَانُ بِأَهْلِهِ: قىستا ـ قىستاڭ بولدى.

تَنَغَّصَ يَتَنَغَّصُ تَنَغُّصًا عِيْشُهُ: تۇرمۇشى غۇربەتچىلىكتە ئۆتتى، تۇرمۇشى جاپالىق ئۆتتى.

«تَنَغَّصَتْ حَيَاةُ الْعَائِلَةِ بَعْدَ غَلاَءِ الْمَعِيْشَةِ» : مال باھاسى ئۆرلەپ كەتكەندىن كېيىن ئائىلىنىڭ تۇرمۇشى غۇربەتچىلىكتە ئۆتتى.

تَنَغَّمَ يَتَنَغَّمُ تَنَغُّمًا الشَّخْصُ: پەس ئاۋازدا گەپ قىلدى.

تَنَعَّمَتِ الْفَتَاةُ فِي حَيَاءٍ: قىز تارتىنىپ ئاستا گەپ قىلدى.

تَنَغَّمَ الشَّخْصُ فِي الْغِنَاءِ: مۇزىكا ئورۇنلىدى.

تَنَغْنَغَ يَتَنَغْنَغُ تَنَغْنُغًا: ئىش ـ ئىشرەت بىلەن ياشىدى، كەيپ ـ ساپا سۈردى.

تَنَفَّخَ يَتَنَفَّخُ تَنَفُّخًا الشَّيْءُ: كۆپتى، كېڭەيدى، يوغىنىدى.

تَنَفُّخ: كۆپمەك، كېڭەيمەك.

تَنَفَّسَ يَتَنَفَّسُ تَنَفُّسًا: نەپەس ئالدى، نەپەسلەندى.

تَنَفَّسَ الصُّبْحُ: تاڭ يورىدى.

«وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ» (قرآن): يورۇشقا باشلىغان سۈبھى بىلەن قەسەم.

تَنَفَّسَ النَّهْرُ: سۇ ئۇلغايدى، سۇ ئۆرلىدى.

تَنَفَّسَ الْقَوْسُ: پارچىلاندى.

تَنَفَّسَ النَّهَارُ: چۈش بولدى.

تَنَفَّسَ الرَّجُلُ: گەپنى سوزۇۋەتتى.

تَنَفَّسَ الصُّعَدَاءَ: چوڭقۇر نەپەس ئالدى، ئاھ ئۇردى، خورسىندى.

تَنَفَّسَ نَفَسَ الْأَخِيرِ: ئۆلدى، جان ئۈزدى.

يَتَنَفَّسُ الْمَرِيضُ بِصُعُوبَةٍ: كېسەلنىڭ نەپەس ئېلىشى قىيىنلاشماقتا.

تَنَفُّسٌ: نەپەس ئالماق، تىنماق.

أَعْضَاءُ التَّنَفُّسِ: نەپەسلىنىش ئەزالىرى، نەپەسلىنىش ئورگانلىرى.

تَنَفُّسٌ اِصْطِنَاعِيٌّ: سۈنئىي نەپەسلىنىش.

تَنَفُّسِيٌّ: نەپەسلىنىش، نەپەسلەنمەك.

اَلْجِهَازُ التَّنَفُّسِيُّ: نەپەسلىنىش سىستېمىسى.

تَنَقَّطَ يَتَنَقَّطُ تَنَقُّطًا الْيَدُ: قول قاپاردى.

تَنَفَّلَ يَتَنَفَّلُ تَنَفُّلًا الْمُصَلِّي: ناماز ئوقۇغۇچى نەفلە ناماز ئوقۇدى.

تَنَفَّلَ مِنْهُ الشَّيْءَ: ئۇنىڭدىن نەرسە تەلەپ قىلدى.

تَنَفَّلَ الشَّخْصُ عَلَى أَصْحَابِهِ: غەنىيمەتنى ھەمراھلىرىدىن باشقىلاردىن ئارتۇق ئېلىۋالدى.

تَنْفِيخ: كۆپچەپ پۈدىمەك.

تَنْفِيذ: ئىجرا قىلماق، ئىزچىللاشتۇرماق، ئىشقا ئاشۇرماق، يولغا قويماق.

قِسْمُ التَّنْفِيذِ فِي الْمُؤَسَّسَةِ: ئورگان ئىجرائىي باشقارمىسى.

تَنْفِيذُ الْمَشْرُوعِ: پىلاننى ئىجرا قىلماق.

سُلْطَةُ التَّنْفِيذِ: ئىجرائىيە ھەيئىتى.

اَللَّجْنَةُ التَّنْفِيذِيَّةُ لِمُنَظَّمَةِ التَّحْرِيرِ الْفِلَسْطِينِيَّةِ: پەلەستىن ئازادلىق تەشكىلاتىنىڭ ئىجرائىيە كومىتېتى.

تَنْفِيض: قوزغىلاڭ، توپىلاڭ، ئىسيان.

تَنْفِيض مُسَلَّح: قوراللىق قوزغىلاڭ.

تَنَقَّبَ يَتَنَقَّبُ تَنَقُّبًا عَنِ الشَّيْءِ: ئىنچىكە تەكشۈردى.

تَنَقَّبَ الْقُمَاشُ: رەختلەردە تۆشۈكلەر پەيدا بولدى.

تَنَقَّبَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال چۈمبەل تارتىۋالدى.

تَنَقَّدَ يَتَنَقَّدُ تَنَقُّدًا: تەنقىد قىلدى.

تَنَقَّدَ الدَّرَاهِمَ: تەڭگىنىڭ ساختىسىنى ئايرىدى.

تَنَقَّذَ يَتَنَقَّذُ تَنَقُّذًا مِنْ: قۇتۇلدى، خالاس بولدى.

تَنَقَّصَ يَتَنَقَّصُ تَنَقُّصًا الشَّيْءَ: ئاز ـ ئازدىن ئالدى، كېمەيتىپ ئالدى.

تَنَقَّصَ الرَّجُلَ: ئەيىبلىدى، كەمسىتتى.

تَنَقَّلَ يَتَنَقَّلُ تَنَقُّلًا: يۆتكەلدى.

«تَنَقَّلَ مِنَ الْقَرْيَةِ إِلَى الْمَدِينَةِ»: يېزىدىن شەھەرگە كۆچتى.

تَنَقَّلَ الْخَبَرُ: خەۋەر تارقالدى.

تَنَقَّلَ فِي مَدَارِجِ الْعِرْفَانِ: مەرىپەتنىڭ يۇقىرى پەللىسىگە ئۆرلىدى.

تَنَقُّل ج تَنَقُّلَات: يۆتكىمەك؛ يۆتكەلمەك، كۆچمەك.

تَنَقَّى يَتَنَقَّى تَنَقِّيًا الشَّيْءَ: تاللىدى، ئىلغىدى.

تَنْقِيَة: پاكىزلىمەك، تازىلىماق، پاكلىماق.

تَنْقِيَةُ الْحُبُوبِ مِنَ الْأَوْسَاخِ: ئاشلىقنى ئۇگۇت قىلماق.

تَنْقِيَةُ اللُّغَةِ مِنَ اللَّحْنِ: تىلنى گرامماتىكا خاتالىقىدىن ساپلاشتۇرماق.

تَنْقِيحٌ: تۈزەتمەك، ئۆزگەرتمەك، تەھرىرلىمەك.

تَنْقِيصٌ: كېمەيتمەك، قىسقارتماق، تارايتماق؛ ئازايتماق.

تَنْقِيطٌ: چېكىت قويماق.

اَلرَّيُّ بِالتَّنْقِيطِ: تېمىتىپ سۇغۇرۇش ئۇسۇلى.

تَنْقِيلٌ: تاپشۇرماق، ئۆتكۈزۈپ بەرمەك.

تَنَكٌ: تۈنىكە، قەلەي.

تَنَكَةٌ ج تَنَكَاتٌ: تۈنىكە چەينەك.

تَنَكَّبَ يَتَنَكَّبُ تَنَكُّبًا الشَّيْءَ: ئۈستىگە ئالدى، زىممىسىگە ئالدى، مەسئۇل بولدى.

تَنَكَّبَ الْخَطَرَ: خەتەردىن ساقلاندى، ئۆزىنى داللىغا ئالدى.

تَنَكَّبَهُ: يۈز ئۆرىدى، ئۆزىنى قاچۇردى.

تَنَكَّبَ عَلَى الشَّيْءِ: يۆلىنىۋالدى، ئېغىرىنى سالدى.

تَنَكَّبَ عَنْ: بۇرۇلۇپ كەتتى، ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

تَنَكَّدَ يَتَنَكَّدُ تَنَكُّدًا: بىئارام بولدى.

«تَنَكَّدَ الْأَبُ مِنْ سُلُوكِ إِبْنِهِ»: ئاتا ئوغلىنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشىدىن كۆڭلى غەش بولدى.

تَنَكَّدَ عِيْشُهُ: تۇرمۇشى قىيىنلاشتى، تۇرمۇشى كۆڭۈلسىز بولدى.

تَنَكَّرَ يَتَنَكَّرُ تَنَكُّرًا الشَّخْصُ: نىقابلاندى، گىرىم قىلىۋالدى، يالغاندىن باشقا قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَنَكَّرَ الْإِسْمُ: ئىسىم ئېنىقسىز بولدى.

«تَنَكَّرَ الْمُشَارِكُونَ فِي الْحَفْلِ»: سورۇن قاتناشچىلىرى نىقابلاندى.

«تَنَكَّرَ فِي زِيِّ شُرْطِيٍّ»: ساقچى قىياپىتىگە كىرىۋالدى.

تَنَكَّرَ لَهُ الدَّهْرُ: نەس باستى، ئامىتى قاچتى.

تَنَكَّرَ لَهُ فُلَانٌ: يۈز ئۆرىدى، مۇئامىلىسىنى ئۆزگەرتتى.

تَنَكُّرٌ: يالغاندىن ياسىنىۋالماق، ساختا قىياپەتكە كىرىۋالماق؛ يالغان نام قوللانماق.

قِنَاعُ التَّنَكُّرِ: يالغان نىقاب.

تَنَكُّرِيٌّ: نىقابلانغان، نىقابلاشقا مەنسۇپ.

لِبَاسٌ تَنَكُّرِيٌّ: نىقابلىنىش كىيىمى.

حَفْلَةٌ تَنَكُّرِيَّةٌ: نىقابلىق ئۇسسۇل سورۇنى.

تَنْكِيلٌ: جازالىماق، ئازابلىماق.

تَنَمَّرَ يَتَنَمَّرُ تَنَمُّرًا الشَّخْصُ: خاپا بولدى، ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى؛ يولۋاسنىڭ رەڭگىگە كىردى.

تَنَمَّرَ لِفُلَانٍ: پالانىنى قورقۇتتى، پالانىغا ھەيۋە قىلدى، پالانىغا خىرىس قىلدى.

تَنَمَّصَتِ يَتَنَمَّصُ تَنَمُّصًا الْمَرْأَةُ: ئايال پېشانىسىنىڭ تۈكىنى ئالدى.

تَنْمِيَةٌ: ئۆستۈرمەك، راۋاجلاندۇرماق، ئىلگىرى سۈرمەك؛ يېتىشتۈرمەك.

مَجْلِسُ تَنْمِيَةِ التِّجَارَةِ الدُّوَلِيَّةِ: سودا تەرەققىيات كومىتېتى.

اَلتَّنْمِيَةُ الْاِقْتِصَادِيَّةُ: ئىگىلىكنى راۋاجلاندۇرۇش.

تِنِّيْنٌ ج تَنَانِيْنُ: چوڭ يىلان، ئەجدىھا.

تِنِّيْنٌ بَرِّيٌّ: بوغما يىلان.

تِنِّيْنُ النَّامُوسِ: يىڭناغۇچ.

تَنُّورٌ ج تَنَانِيْرُ: تونۇر؛ دوخۇپكا؛ يەريۈزى.

«حَتَّى إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ» ‹قرآن›: بۇيرۇقىمىز يېتىپ كەلگەن ۋە يەر يۈزىدىن سۇ ئېتىلىپ چىققان چاغدا...

تَنُّورَةٌ ج تَنُّورَاتٌ: يوپكا.

تَنُّورَةٌ فَوْقَانِيَّةٌ: يوپكا.

تَنَهَّدَ يَتَنَهَّدُ تَنَهُّدًا الشَّخْصُ: ئاھ ئۇردى، خۇرسىندى، ئۇھ تارتتى.

«تَنَهَّدَتِ الْمَرِيْضَةُ مِنَ الْأَلَمِ»: كېسەل ئايال ئاغرىقتىن ئۇھ تارتتى.

تَنَهُّدٌ: ئاھ ئۇرماق، خۇرسىنماق، ئۇھ تارتماق.

تَنْهِيْدٌ ج تَنْهِيْدَاتٌ: ئاھ ئۇرۇش، ئۇھ تارتىش، خۇرسىنىش.

تَنُوفَةٌ. تَنُوفِيَّةٌ ج تَنَائِفُ: باياۋان، چۆل - جەزىرە، قۇملۇق.

تَنَوَّحَ يَتَنَوَّحُ تَنَوُّحًا الشَّيْءُ: پۇلاڭلىدى، چايقالدى، مىدىرلىدى.

تَنَوَّحَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال يالغاندىن يىغا سالدى.

«تَنَوَّحَ رَقَّاصُ السَّاعَةِ» : سائەتنىڭ ماياتنىكى تەۋرىنىپ تۇردى.

تَنَوَّرَ يَتَنَوَّرُ تَنَوُّرًا الْمَكَانُ: جاي يورىدى، جاي يالتىرىدى، جاي نۇر چاچتى، جاي چاقنىدى.

تَنَوَّرَ النَّارُ: ئوت يىراقتىن كۆرۈندى.

تَنَوَّعَ يَتَنَوَّعُ تَنَوُّعًا الشَّيْءُ: خىلمۇ ـ خىل بولدى، ھەرخىل بولدى؛ تۈرلەرگە ئايرىلدى، خىللارغا ئايرىلدى.

تَنَوَّعَتِ الْأَشْيَاءُ: نەرسىلەر تۈرلەرگە بۆلۈندى.

تَنَوَّعَ الشَّيْءُ: مىدىرلىدى، ھەرىكەتلەندى.

تَنَوَّعَ الْغُصْنُ: شاخ ئىرغاڭلىدى.

«تَنَوَّعَتِ الْحُلُولُ بِتَنَوُّعِ الْمَشَاكِلِ» : ئوخشىمىغان مەسىلىلەر ئوخشىمىغان ئۇسۇللار بىلەن بىر تەرەپ قىلىندى.

تَنَوُّعٌ: تۈرلەنمەك؛ خىلمۇ خىل، ھەرياڭزا، رەڭگارەڭ.

تَنَوَّقَ يَتَنَوَّقُ تَنَوُّقًا فِي مَلْبَسِهِ: كىيىم ـ كېچەكگە ئەھمىيەت بەردى، كۆڭۈل بۆلدى.

تَنَوَّمَ يَتَنَوَّمُ تَنَوُّمًا الرَّجُلُ: ئۇيقۇسى كەلدى، ئىھتىلام بولدى.

تَنْوِيرٌ: يورۇتماق، نۇرلاندۇرماق.

تَنْوِيرُ الزُّهُورِ: چېچەكلىمەك، گۈللىمەك.

تَنْوِيمٌ: ئۇخلاتماق.

تَنْوِيمٌ مَغْنَطِيسِيٌّ: گىپنوزلۇق، ئۇيقۇ كەلتۈرۈش ئۇسۇلى.

تَنْوِينٌ: ساكىنلىق ‹نْ›

تَنْوِينٌ ‹فى النحو› : كەلىمەنىڭ ئاخىرىدا كەلگەن قوش ھەرىكەت.

تَنْوِيهٌ: تىلغا ئالماق، زىكىر قىلماق؛ ماختىماق، مەدھىيىلىمەك.

تَنَيَّقَ يَتَنَيَّقُ تَنَيُّقًا فِي مَلْبَسِهِ: كىيىم ـ كېچەككە ئەھمىيەت بەردى، كۆڭۈل بۆلدى.

تَهَاتَرَ يَتَهَاتَرُ تَهَاتُرًا الشَّخْصَانِ: بىر ـ بىرىگە قارشى چىقىشتى، گەپ تالاشتى، مۇنازىرىلەشتى.

تَهَاتَرَ الشَّاهِدَانِ: گۇۋاھچى بىر ـ بىرىنى يالغانغا چىقاردى.

تَهَاتَنَ يَتَهَاتَنُ تَهَاتُنًا الدَّمْعُ: ياش قويۇلدى، ياش تۆكۈلدى.

تَهَاتَنَ الْمَطَرُ: قارا يامغۇر ياغدى.

تَهَاجَرَ يَتَهَاجَرُ تَهَاجُرًا: مۇناسىۋەتنى ئۈزدى، ئالاقىنى ئۈزدى، يىراقلاشتى.

تَهَاجَرَ الْحَبِيْبَانِ: ئىككى دوست بىر ـ بىرىنى تاشلىۋەتتى.

تَهَاجَمَ يَتَهَاجَمُ تَهَاجُمًا الرَّجُلاَنِ: ھۇجۇم قىلىشتى، زەربە بېرىشتى.

تَهَاجَى يَتَهَاجَى تَهَاجِيًا الشَّخْصَانِ: بىر ـ بىرىنىڭ ئەيىبىنى ئېچىشتى، بىر ـ بىرىنى ھەجۋە قىلىشتى.

«تَهَاجَى الشَّاعِرَانِ» : ئىككى شائىر بىر ـ بىرىنى ھەجۋە قىلىشتى.

تَهَادَرَ يَتَهَادَرُ تَهَادُرًا الْقَوْمُ: بىر ـ بىرىنىڭ قېنىنى ناھەق تۆكۈشتى.

تَهَادَنَ يَتَهَادَنُ تَهَادُنًا الْقَوْمُ: ئۇرۇش توختاتتى، تىنچلىق ئورناتتى.

تَهَادَى يَتَهَادَى تَهَادِيًا فِي مَشْيَتِهِ: ئىرغاڭلاپ ماڭدى.

تَهَادَتِ الْأُمُورُ: ئىشلار تۈزەلدى.

تَهَادَى الْقَوْمُ: ئۆزئارا سوۋغا تەقدىم قىلىشتى.

«يَتَهَادَى النَّاسُ فِى الْأَعْيَادِ» : كىشىلەر بايراملاردا ئۆزئارا سوۋغا تەقدىم قىلىشىدۇ.

«تَهَادَوْا تَحَابُّوا» ‹حَدِيث› : ئۆزئارا سوۋغا تەقدىم قىلىشساڭلار دوستلۇقۇڭلار چىڭىيدۇ.

تَهَارَجَ يَتَهَارَجُ تَهَارُجًا: ئۇرۇشتى، جېدەللەشتى.

تَهَارَشَ يَتَهَارَشُ تَهَارُشًا: چىشلەشتى، تالاشتى.

تَهَارَشَتِ الْكِلاَبُ: ئىت تالاشتى.

تَهَاطَلَ يَتَهَاطَلُ تَهَاطُلاً الْمَطَرُ: يامغۇر ئارقىمۇ ئارقا ياغدى.

«تَهَاطَلَتِ الْقَنَابِلُ عَلَى الْمَدِيْنَةِ» : شەھەرگە كەينى ـ كەينىدىن بومبا چۈشتى.

uyghurkitap.com

تَهَافَتَ يَتَهَافَتُ تَهَافُتًا: ئۆزىنى ئۇردى، ئۆزىنى ئاتتى، ئارقىمۇ ئارقا چۈشتى.

تَهَافَتَ الثَّلْجُ: قار لەپىلدەپ چۈشتى.

«تَهَافَتَ الْفِرَاشُ عَلَى النُّورِ»: پەرۋانە ئۆزىنى نۇرغا ئاتتى.

تَهَافَتَ النَّاسُ عَلَى الْمَاءِ: كىشىلەر بەس - بەستە سۇ ئېلىشتى.

تَهَافُتٌ: شىددەت بىلەن ئېتىلماق، ئۆزىنى ئۇرماق؛ چۈشۈپ كەتمەك؛ دەلىللەرنىڭ بىر - بىرىگە زىت بولغان ھالدا يىمىرىلىشى.

تَهَافُتٌ عَصَبِيٌّ: نېرۋا ئاجىزلىق.

تَهَالَكَ يَتَهَالَكُ تَهَالُكًا فِي مَشْيِهِ: ئىرغاڭلاپ ماڭدى، دەلدەڭشىپ ماڭدى.

تَهَالَكَ عَلَى الْفِرَاشِ: تۆشەككە دۈم چۈشتى.

تَهَالَكَ عَلَى الشَّيْءِ: پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلدى.

تَهَالَكَ الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: ئورۇنلاشقا تىرىشىپ ئالدىرىدى.

تَهَالِيلُ الصِّبْيَانِ: (ھېيت - بايراملاردا كىچىك باللارنىڭ) خۇشال - خۇرام تۈۋلاشلىرى.

تِهَامَةٌ: (سەئۇدى ئەرەبىستانى ھىجاز رايونىنىڭ غەربى جەنۇبىدا قىزىل دېڭىز بويىغا جايلاشقان ئويمان جايلار)

تَهَامَسَ يَتَهَامَسُ تَهَامُسًا عَلَيْهِ: پىچىرلاشتى، كۇسۇرلاشتى.

مَالَكُمَا تَتَهَامَسَانِ: ئىككىڭلار پىچىرلىشىۋاتىسىلەرغۇ؟

تِهَامِيٌّ: تىھاملىق، تىھامىگە مەنسۇپ.

تَهَاوَنَ يَتَهَاوَنُ تَهَاوُنًا بِالْأَمْرِ: سەل چاغلىدى، مەنسىتمىدى، كۆزگە ئىلمىدى.

«يَتَهَاوَنُ بَعْضُ الْمُوَظَّفِيْنَ بِأَعْمَالِهِمْ»: بەزى خىزمەتچىلەر ئۆزلىرىنىڭ خىزمىتىنى كۆزگە ئىلمايدۇ.

تَهَاوَى يَتَهَاوَى تَهَاوِيًا الشَّخْصُ: قاتتىق ماڭدى.

تَهَاوَى الْقَوْمُ: ئارقىمۇ ئارقا يىقىلدى.

تَهَاوِيْلُ: رەڭمۇ رەڭ، رەڭدار.

تَهَاوِيْلُ الرَّبِيْعِ: باھارنىڭ خىلمۇ خىل كۆركەم مەنزىرىلىرى.

تَهَبَّبَ يَتَهَبَّبُ تَهَبُّبًا الثَّوْبُ: چىرىدى، يىرتىلدى.

تَهَبَّلَ يَتَهَبَّلُ تَهَبُّلاً: كەسىپ قىلدى.

تَهَبَّلَ الْفُرْصَةَ: پۇرسەتتىن پايدىلاندى، پۇرسەتنى چىڭ تۇتتى.

تَهَتَّكَ يَتَهَتَّكُ تَهَتُّكًا: پارچىلاندى، يىرتىلدى؛ يولدىن چىقتى، بۇزۇلۇپ كەتتى.

تَهَتَّكَ فِي سُلُوكِهِ: يۈرۈش - تۇرۇشىدا ھاياسىزلىق قىلدى.

تَهَتَّكَ الشَّخْصُ: نومۇسسىزلىق قىلدى، شەرمەندىلىك قىلدى، رەسۋا بولدى.

تَهَتَّكَ السِّكِّيرُ: مەست ئۇياتسىزلىق قىلدى.

تَهَتَّكَ فِي الْبِطَالَةِ: ئىشسىزلىقتىن ئۆزىنى تاشلىۋەتتى.

تَهَتُّكٌ: نومۇسسىزلىق، ئۇياتسىزلىق، شەرمەندىلىك، رەسۋالىق؛ شەھۋانىيلىق؛ بۇزۇقلۇق.

تَهْتَهَ يُتَهْتِهُ تَهْتَهَةً: ئىككىلەندى (يالغان ئىش ئۈستىدە)

تَهَجَّأَ يَتَهَجَّأُ تَهَجُّأً الْكَلِمَةَ: ھەجىلەپ ئوقۇدى، تاۋۇشلارنى قوشۇپ ئوقۇدى.

تَهَجَّدَ يَتَهَجَّدُ تَهَجُّدًا الرَّجُلُ: كېچىدە تەھەججۇد نامىزى ئوقۇدى.

«وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ» (قرآن): ساڭا نەپلە (ئىبادەت) بولۇشى ئۈچۈن، كېچىنىڭ بىر قىسمىدا (ناماز ئوقۇشقا، قۇرئان ئوقۇشقا) ئويغانغىن.

تَهَجُّدٌ: كېچىدە تەھەججۇد نامىزى ئوقۇماق.

تَهَجَّرَ يَتَهَجَّرُ تَهَجُّرًا الشَّخْصُ: چۈش ۋاقتىدا ماڭدى، قاتتىق ئىسسىقتا ماڭدى.

تَهَجَّمَ يَتَهَجَّمُ تَهَجُّمًا عَلىَ: ھۇجۇم قىلدى، زەربە بەردى؛ تىللاپ سېپسىتىۋەتتى.

تَهَجَّمَ الزَّائِرُ عَلَى: ئۇشتۇمتۇت زىيارەتكە كەلدى، تۇساتتىن يوقلاپ كەلدى.

تَهَجَّى يَتَهَجَّى تَهَجِّيًا: ھەجىلىدى، تاۋۇشلارنى قوشۇپ ئوقۇدى.

تَهَجَّى الْحُرُوفَ: تاۋۇشلارنى چىقاردى، ھەرپلەرنى قوشۇپ ئوقۇدى.

uyghurkitap.com

تَهَجَّى الْقُرْآنَ: قۇرئان ئوقۇشنى ئۆگەندى.

تَهَجٍّ: تاۋۇشلارنى قوشۇپ ئوقۇماق، ھەجىلىمەك؛ تاۋۇش بەلگىلىرى.

كِتابُ التَّهَجِّى: ئېلىپبە كىتابى.

حُرُوفُ التَّهَجِّى: ئېلىپبە ھەرپلىرى (ا.ب. ت.ث.ج.ح.خ.د.ذ.ر.ز.س.ش.ص.ض.ط. ظ.ع.غ.ف.ق.ك.ل.م.ن.ه.و.ي)

تَهْجِيَةٌ: تاۋۇشلارنى قوشۇپ ئوقۇش، ھەجىلىمەك؛ تاۋۇش بەلگىلىرى.

تَهْجِيَةُ الْحُرُوفِ: تەلەپپۇز قىلماق، تاۋۇش چىقارماق، تاۋۇشلارنى قوشۇپ ئوقۇماق، ھەجىلىمەك.

تَهْجِينٌ: شالغۇتلاشتۇرۇش، ئارغۇتلاشتۇرۇش.

تَهْدِئَةٌ: تىنچلاندۇرماق، پەسكويغا چۈشۈرمەك.

تَهْدِئَةُ الْخَواطِرِ: تەسەللى بەرمەك، كۆڭۈلنى تىنچىتماق.

تَهَدَّبَ يَتَهَدَّبُ تَهَدُّبًا الْأَغْصانُ: شاخلار لىڭشىدى، نوتىلار ئىرغاڭلىدى.

تَهَدَّبَتِ الْعَيْنُ: كۆز كىرپىكلىك بولدى.

تَهَدَّجَ يَتَهَدَّجُ تَهَدُّجًا: تىترىدى.

تَهَدَّجَ صَوْتُهُ مِنَ الْخَوْفِ: قورقۇنچتىن ئاۋازى تىترەپ چىقتى.

تَهَدَّجَ الْقَوْمُ عَلَى فُلانٍ: ئارتۇقچىلىقنى بايان قىلدى.

تَهَدَّدَهُ يَتَهَدَّدُ تَهَدُّدًا: قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

«تَهَدَّدَهُ بِالسِّجْنِ» : ئۇنى قاماقا ئالماق بولۇپ قورقۇتتى.

تَهَدَّلَ يَتَهَدَّلُ تَهَدُّلاً: تۆۋەن چۈشتى، ساڭگىلىدى.

تَهَدَّلَتْ أَغْصانُ الشَّجَرَةِ: دەرەخ شاخلىرى ساڭگىلىدى.

«تَهَدَّلَ الشَّعْرُ» : چاچ ساڭگىلىدى.

تَهَدَّمَ يَتَهَدَّمُ تَهَدُّمًا: غولىدى، ئۆرۈلدى، يىقىلدى؛ ۋەيران بولدى، يوقالدى.

تَهَدَّمَ الْبِناءُ: بىنا ئاستا ـ ئاستا خاراب بولدى، بىنا يىقىلدى.

«تَهَدَّمَ سُورُ الْمَدِينَةِ» : شەھەر سېپىللىرى ۋەيران بولدى.

تَهَدُّمٌ: غۇلىماق، ئۆرۈلمەك، يىقىلماق.

تَهَدُّمُ الْقُوَى: ئاجىزلاشماق، ھالسىزلانماق.

تَهَدَّى يَتَهَدَّى تَهَدِّيًا: يول تاپتى، ھىدايەت تاپتى.

تَهْدِيدٌ ج تَهْدِيداتٌ: تەھدىت سالماق، قورقۇتماق، ئەندىشىگە سالماق.

اَلتَّهْدِيدُ الذَّرِّيُّ: ئاتوم پوپوزىسى.

تَهْدِيداتٌ بِضَرْبِ مَواقِعِ الْفِدائِيِّينَ: پىدائىيلار بازىسىغا ھۇجۇم قىلىش بىلەن تەھدىت سالماق.

تَهْدِيدِيٌّ: قورقۇنچلۇق، ۋەھىمىلىك.

بَيانٌ عَسْكَرِيٌّ تَهْدِيدِيٌّ: تەھدىت خاراكتېرلىك ھەربىي بايانات.

مُكالَمَةٌ هاتِفِيَّةٌ تَهْدِيدِيَّةٌ: قورقۇتۇش خاراكتېرلىق تېلېفون سۆزى.

تَكَلَّمَ بِلَهْجَةٍ تَهْدِيدِيَّةٍ: قورقۇتۇش تەلەپپۇزىدا سۆزلىدى.

تَهْدِيمٌ: بۇزماق، خاراب قىلماق، چېقىۋەتمەك.

تَهَذَّبَ يَتَهَذَّبُ تَهَذُّبًا الرَّجُلُ: تەربىيىلىك بولدى، مەدەنىيەتلىك بولدى.

تَهَذَّبَ الشَّجَرُ: دەرەخ قىرقىلدى، دەرەخ پۇتالدى.

تَهْذِيبٌ: تەلىم بەرمەك، تەربىيىلىمەك؛ تۈزەتمەك، ئۆزگەرتمەك.

تَهْذِيبِيٌّ: تەربىيىۋى، تەلىم ـ تەربىيىگە ئائىت.

عَمَلٌ تَهْذِيبِيٌّ تَرْبَوِيٌّ: تەلىم ـ تەربىيە خىزمىتى.

فِتْرَةٌ إِذاعِيَّةٌ تَهْذِيبِيَّةٌ: رادىئو تەلىم ـ تەربىيە ئاڭلىتىش ۋاقتى.

تَهْذِيبُ اللِّحْيَةِ: ساقال ياسىماق.

تَهَرَّأَ يَتَهَرَّأُ تَهَرُّؤًا اللَّحْمُ: گۆش پىشىپ سۆڭەكتىن ئاجراپ كەتتى.

تَهَرَّبَ يَتَهَرَّبُ تَهَرُّبًا: يوشۇرۇندى، ئۆزىنى قاچۇردى، قېچىپ كەتتى.

تَهَرْبَدَ يَتَهَرْبَدُ تَهَرْبُدًا: تىتىلىپ كەتتى، تىتما ـ تالاڭ بولۇپ كەتتى.

تَهَرَّى يَتَهَرَّى تَهَرِّيًا: كالتەكلىدى، كالتەك بىلەن ئۇردى.

تَهْرِيبٌ: قاچۇرۇۋېتمەك، قېچىشقا كۈشكۈرتمەك.

تَهْرِيبُ الْأَشْيَاءِ الْمَحْجُوزَةِ: ئوغرىلىقچە ئۆتكۈزمەك، (مەنئى قىلىنغان نەرسىنى ئوغرىلىقچە ئۆتكۈزمەك)

تَهْرِيبٌ مِنَ الْجُمْرُكِ: ئەتكەسچىلىك قىلماق، تاموژنىدىن يوشۇرۇن ئۆتكۈزمەك.

تَهَزَّأَ يَتَهَزَّأُ تَهَزُّأً بِهِ: مەسخىرە قىلدى، زاڭلىق قىلدى، كۆزىگە ئىلمىدى، مەنسىتمىدى، كەمسىتتى.

تَهَزَّزَ يَتَهَزَّزُ تَهَزُّزًا الشَّيْءُ: مىدىرلىدى، تىترىدى.

تَهَزَّمَ يَتَهَزَّمُ تَهَزُّمًا الْبِنَاءُ: بىنا ئۆرۈلدى، بىنا يىقىلدى، پارچىلاندى.

تَهَزَّمَتِ الْقَوْسُ: ئوقيا ۋىژىلدىدى، ئوقيا ۋىڭىلدىدى.

تَهَزْهَزَ يَتَهَزْهَزُ تَهَزْهُزًا الشَّيْءُ: كۆڭلى يايراپ كەتتى، خۇشاللاندى.

تَهَزْهَزَ إِلَيْهِ قَلْبُهُ: مىدىرلىدى، ھەرىكەتلەندى.

تَهْزِيمٌ: رەيىنىڭ غىڭىلدىغان ئاۋازى.

تَهَشَّمَ يَتَهَشَّمُ تَهَشُّمًا الشَّيْءُ: سۇندى، پاچاقلاندى.

«تَهَشَّمَتْ أَغْصَانُ الشَّجَرِ مِنْ شِدَّةِ الرِّيَاحِ»: قاتتىق بوراندىن دەرەخنىڭ شاخلىرى ئۇششۇلۇپ كەتتى.

تَهَصَّرَ يَتَهَصَّرُ تَهَصُّرًا: ساڭگىلىدى.

تَهَصَّرَتْ أَغْصَانُ الشَّجَرَةِ: دەرەخ شاخلىرى ساڭگىلىدى.

تَهَفْهَفَ يَتَهَفْهَفُ تَهَفْهُفًا: غۇنچە بوي بولدى، زىلۋا بولدى.

تَهَكَّمَ يَتَهَكَّمُ تَهَكُّمًا فُلَانًا: مەسخىرە قىلدى، مازاق قىلدى.

تَهَكَّمَ الْبِنَاءُ: بىنا ئۆرۈلۈپ چۈشتى.

تَهَكَّمَ الرَّجُلُ: مەسخىرە قىلدى، مازاق قىلدى.

تَهَكَّمَ عَلَى فُلَانٍ: قاتتىق غەزەپلەندى.

تَهَكَّمَ الْمَطَرُ: يامغۇر ياغدى.

تَهَكَّمَ فُلَانٌ: نەغمە قىلدى، ناخشا ئېيتتى، غەزەل ئوقۇدى.

تَهَكَّمَ عَلَى الْأَمْرِ الْفَائِتِ: ئۆتكەن ئىشقا پۇشايمان قىلدى، ئۆتكەن ئىشقا ئۆكۈندى.

تَهَكُّمٌ: مەسخىرە قىلماق، ھەجۋە قىلماق، مازاق قىلماق؛ قاتتىق غەزەپلەنمەك.

بِتَهَكُّمٍ: مەسخىرە قىلىپ، مازاق قىلىپ، كىنايە قىلىپ.

تَهَكُّمِيٌّ: مەسخىرىلىك، كىنايىلىك.

شِعْرٌ تَهَكُّمِيٌّ: ساتىرا شېئىر.

خُطَبٌ تَهَكُّمِيَّةٌ: مەسخىرە خاراكتېرلىك نۇتۇق.

تَهْلُكَةٌ: ھالاكەت؛ ھالاك بولماق.

«وَلَاتُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ» (قرآن): ئۆزۈڭلارنى ھالاكەتكە تاشلىماڭلار.

تَهَلَّلَ يَتَهَلَّلُ تَهَلُّلًا السَّحَابُ بِالْبَرْقِ: بۇلۇت چاقماق بىلەن يورۇپ كەتتى.

تَهَلَّلَ الْوَجْهُ فَرَحًا: چىرايى خۇشاللىقتىن ئېچىلىپ كەتتى.

تَهَلُّلٌ: خۇشال بولماق، خۇشاللىق.

تَهَلْهَلَ يَتَهَلْهَلُ تَهَلْهُلًا: يىرىلدى، دەزكەتتى، بۇزۇلدى، يىرتىلدى.

تَهَلْهَلَ الثَّوْبُ: كىيىم كونىراپ چىرىگىلى باشلىدى.

تَهْلِيلٌ: ئالقىشلىماق، بارىكاللا ئېيتماق، تەنتەنە قىلماق؛ تەسبىھ ئېيتماق؛ «لَاإِلَهَ إِلَّااللّٰهُ» دېمەك.

تُهْمَةٌ ج تُهَمَاتٌ: تۆھمەت، بوھتان.

تَهِمَ يَتْهَمُ تَهَمًا اللَّحْمُ: گۆش پۇراپ قالدى.

تَهْمِيمٌ: ئەللەي ناخشىسى.

تَهْمِيمَةٌ: ئەللەي، ئەللەي ناخشىسى، بۆشۈك قوشىقى.

تَهْنِئَةٌ ج تَهَانِئُ: تەبرىكلىمەك، قۇتلۇقلىماق، ھال سورىماق؛ بەخت- سائادەت؛ خۇشاللىق.

تَهْنِئَةٌ بِالزَّوَاجِ: توينى تەبرىكلەش.

تَهَنْدَمَ يَتَهَنْدَمُ تَهَنْدُمًا: ياساندى، پەرداز قىلدى.

www.uyghurkitap.com

تَهَنَّأَ يَتَهَنَّأُ تَهَنُّأً الشَّخصُ بِالشَّيْءِ: خۇشاللاندى، شادلاندى.

تَهَنَّأَ فُلَانٌ: سېخى بولدى، مەرد بولدى، كەڭ قول بولدى.

«تَهَنَّأَ بِزِيَارَةِ قَبْرِ الرَّسُولِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» : پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىش بىلەن خۇشاللاندى.

تَهَوَّدَ يَتَهَوَّدُ تَهَوُّدًا: يەھۇدىي دىنىغا كىردى، يەھۇدىي بولدى.

تَهَوَّرَ يَتَهَوَّرُ تَهَوُّرًا الشَّخصُ: شىددەت بىلەن تاشلاندى، ھۇجۇم قىلدى؛ قارامىلىق قىلدى.

تَهَوَّرَ فِي الْكَلَامِ: يېنىكلىك قىلدى، پەلپەتىش گەپ قىلدى.

تَهَوَّرَ الْبِنَاءُ: بىنا بۇزۇلدى، بىنا ئۆرۈلدى.

تَهَوَّرَ الْوَقْتُ: ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى.

تَهَوَّرَ الشَّخصُ عَلَى غَيْرِهِ: باشقىلارغا يېنىكلىك بىلەن چېقىلدى.

تَهَوُّرٌ: يېنىكلىك قىلماق، شاللاقلىق قىلماق، تەۋەككۇلچىلىق قىلماق.

تَهَوَّسَ يَتَهَوَّسُ تَهَوُّسًا الشَّخصُ: سەۋدايى بولۇپ قالدى، نېرۋىسىدىن ئازدى، ئېلىشىپ قالدى.

تَهَوَّمَ يَتَهَوَّمُ تَهَوُّمًا: مۈگدىدى، ئۈيقۇسىرىدى.

تَهْوِيلٌ: قورقۇتماق، ھەيۋە قىلماق؛ مۇبالىغە قىلماق.

تَهْوِيلُ الْمُسْتَعْمِرِ لِلْمُوَاطِنِينَ: مۇستەملىكىچىلىكنىڭ پۇقرالارغا قىلغان تەھدىت.

تَهْيِيمٌ: جاۋابكار؛ جىنايەت گۇماندارى.

تَهَيَّأَ يَتَهَيَّأُ تَهَيُّأً: تەييارلاندى، ھازىرلاندى.

تَهَيَّأَ لِلسَّفَرِ: سەپەرگە تەق بولدى.

تَهَيَّأَ الشَّيْءُ لِلشَّخصِ: ئىمكانىيەت يارىتىلدى.

تَهَيَّأَتْ لَهُ فُرْصَةُ النَّجَاحِ: ئۇنىڭغا مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش ئىمكانىيىتى يارىتىپ بېرىلدى.

تَهَيَّبَ يَتَهَيَّبُ تَهَيُّبًا: قورقتى، ۋەھىمىگە چۈشتى، ئەنسىرىدى، ئەيمەندى، ھېيىقتى.

تَهَيَّبَ الطَّالِبُ مُدِيرَ الْمَعْهَدِ: ئوقۇغۇچى ئىنىستىتۇت مۇدىرىدىن ھېيىقتى.

تَهَيُّبَةٌ: ھۆرمەتلىدى، ئىززەت - ئىكرام بىلدۈردى.

تَهَيَّجَ يَتَهَيَّجُ تَهَيُّجًا: روھلاندى، ھاياجانلاندى، قوزغالدى.

تَهَيَّجَ الْمُتَظَاهِرُونَ: نامايىشچىلار قوزغالدى.

تَهَيُّجٌ: قوزغالماق، ھاياجانلانماق؛ غەزەپلەنمەك؛ ياللۇغلانماق، ئوت ئالماق.

اَلتَّهَيُّجُ الثَّوْرِيُّ: ئىنقىلابىي ھەرىكەت.

تَهْيِيجٌ: قوزغىماق، قۇتراتماق، ھەرىكەتلەندۈرمەك.

تَهَيَّرَ يَتَهَيَّرُ تَهَيُّرًا: يىقىلدى، ئۆرۈلدى، غۇلىدى.

تَوَاءَمَ يَتَوَاءَمُ تَوَاؤُمًا الشَّيْئَانِ: بىر - بىرىگە ماسلاشتى، بىر - بىرىگە ئۇيغۇن كەلدى.

تَوَاءَمَ الْغِنَاءُ: ناخشا ماس كەلدى.

تَوَاءَمَ الْفَتَيَاتُ: قىزلار بىر - بىرىگە ماس كەلدى.

تَوَاتُرٌ: داۋاملىق، ئارقا - ئارقىدىن، كەينى كەينىدىن، ئۈزلۈكسىز، تۇتاشقان، ئۇلاشقان.

تَوَاتُرُ الْأَلْفَاظِ: سۆزلەرنىڭ كۆپ قوللىنىشى.

اَلتَّوَاتُرُ يُفِيدُ الْقَطْعَ: كۆپچىلىكتىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىس قەتئىيلىكنى بىلدۈرىدۇ.

عَلَى التَّوَاتُرِ: ئۈزلۈكسىز، داۋاملىق، ئۇدا، كەينى-كەينىدىن، ئارقا-ئارقىدىن، ئارقىمۇئارقا، بىر تۇتاش.

تَوَاثَبَ يَتَوَاثَبُ تَوَاثُبًا: سەكرىدى، ئاتلىدى، ھالقىدى، سەكرەپ ئىلگىرىلىدى؛ سەكرەشتى، ھالقىشتى.

تَوَاجَدَ يَتَوَاجَدُ تَوَاجُدًا: ياخشى كۆردى، كۆڭلى چۈشتى، يالغاندىن مۇھەببەت ياكى قايغۇسىنى ئىزھار قىلدى؛ تېپىلدى، بايقالدى.

تَوَاجَهَ يَتَوَاجَهُ تَوَاجُهًا: دوقۇرۇشۇپ قالدى، ئۇچرىشىپ قالدى، دىدار كۆرۈشتى، بىر - بىرىگە قارىشىپ تۇردى.

تَوَادَّ يَتَوَادُّ تَوَادًّا: دوست بولۇشتى، دوستلاشتى، ئۆزئارا دوستلۇق ئورناتتى.

تَوَادٌّ: ئىناق ئۆتۈشمەك، كۆڭۈللۈك ئۆتمەك، دوست بولۇشماق.

«مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِى تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ» «حديث»: مۆمىنلەر ئۆزئارا دوستلىشىشتا ۋە ئۆزئارا كۆيۈنۈشتە ۋە ئۆزئارا ھەمكارلىشىشتا خۇددى بىر تەنگە ئوخشايدۇ.

تَوَادَعَ يَتَوَادَعُ تَوَادُعًا الْقَوْمُ: ۋىدالاشتى، خوشلاشتى.

تَوَارَثَ يَتَوَارَثُ تَوَارُثًا الشَّيْءَ الْقَوْمُ: ئەۋلادمۇ ئەۋلاد مىراسخور بولۇشتى.

تَوَارَثَ الْقَوْمُ: بەزىسى بەزىسىدىن مىراس ئالدى.

تَوَارَثَتْهُ الْحَوَادِثُ: ئۇ كەينى ـ كەينىدىن ھادىسىلەرگە يولۇقتى.

تَوَارُثٌ (فِى عِلْمِ الْحَيَاةِ): ئىرسىيەت، ئۇدۇم.

تَوَارُثُ زُرْقَةِ الْعُيُونِ: كۆك كۆزلۈك ئۇدۇمى.

تَوَارَدَ يَتَوَارَدُ تَوَارُدًا الْقَوْمُ: ئارقىمۇ ئارقا كەلدى.

تَوَارَدَتِ الْأَخْبَارُ: خەۋەرلەر كەينى ـ كەينىدىن يېتىپ كەلدى.

تَوَارُدُ الْخَوَاطِرِ: ئالدىنئالا كېلىشىۋالمىغان پىكىرلەرنىڭ ئوخشاپ قېلىشى.

تَوَارُدُ الشَّاعِرَانِ: ئىككى شائىرنىڭ شېئىرىدىكى ئىككى مەزمۇن تاسادىپىي ئوخشاش بولۇپ قالدى.

تَوَارَى يَتَوَارَى تَوَارِيًا الشَّخْصُ: يوشۇرۇندى، كۆزدىن غايىب بولدى.

«حَتَّى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ» «قرآن»: ئۇلار (كۆزۈمدىن) غايىب بولغىچە (ئۇلارنى كۆزدىن كەچۈرۈش) بىلەن بولدۇم.

تَوَارَى فِي الضَّبَابِ: تۇمانغا يوشۇرۇندى، تۇماندا قالدى.

تَوَارَى الْقَمَرُ عَنِ الْأَنْظَارِ: ئاي كۆزلەردىن يوشۇرۇندى.

«تَمِيلُ الشَّمْسُ نَحْوَ الْمَغِيبِ، وَيَتَوَارَى عَنَّا نُورُهَا»: قۇياش كۈن پېتىشقا قىيسايماقتا، ئۇنىڭ نۇرى بىزدىن يوشۇرۇنماقتا.

تَوَازَنَ يَتَوَازَنُ تَوَازُنًا: تەڭلەشتى، باراۋەر بولدى، تەڭپۇڭ بولدى.

تَوَازُنٌ: تەڭلەشمەك، باراۋەر بولماق، تەڭپۇڭلاشماق.

تَوَازُنُ الْقُوَى: كۈچلەرنىڭ تەڭپۇڭلۇقى.

تَوَازُنٌ سِيَاسِيٌّ: سىياسىي تەڭپۇڭلۇق.

فَقَدَ تَوَازُنَهُ: تەڭپۇڭلۇقنى يوقاتتى.

عِلْمُ تَوَازُنِ الْمَوَائِعِ: ئاقار جىسىملار ستاتىستىكىسى.

عِلْمُ تَوَازُنِ الْقُوَى: ستاتىستىكا.

تَوَازُنُ الْقُوَى الدَّوْلِيَّةِ: خەلقئارا كۈچ تەڭپۇڭلۇقى.

تَوَازُنُ الْعَقْلِ: سالماق، تەمكىن، خاتىرجەم، خىرامان، تىنچ.

«تَوَازُنٌ بَيْنَ الدَّخْلِ وَالصَّرْفِ»: كىرىم ـ چىقىمنىڭ تەڭپۇڭلۇقى.

تَوَازَى يَتَوَازَى تَوَازِيًا الشَّيْئَانِ: تەڭ كېلىشتى، بىر ـ بىرىگە تەڭ كەلدى، تەڭپۇڭ بولدى.

تَوَازٍ: تەڭ دەرىجىلىك، تەڭمۇ تەڭ، تەڭ يۈرگۈزمەك، بىللە يولغا قويماق، ياندىشىپ ماڭماق.

تَوَاشَجَ يَتَوَاشَجُ تَوَاشُجًا الشَّيْءُ: گىرەلىشىپ كەتتى، يۆگىشىپ كەتتى.

تَوَاشَجَتْ عُرُوقُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ يىلتىزلىرى چىرمىشىپ كەتتى.

تَوَاصَلَ يَتَوَاصَلُ تَوَاصُلًا: ئالاقىلەشتى، ئالاقە باغلاشتى، مۇناسىۋەت قىلىشتى، كەلدى ـ باردى قىلدى، داۋاملاشتى.

تَوَاصَلَ الشَّخْصَانِ: بىرلەشتى، كەلدى ـ باردى قىلدى، ئالاقىلەشتى.

تَوَاصَلَتِ الدُّرُوسُ فِي الْجَامِعَةِ: ئۇنىۋېرسىتېتتا دەرسلەر داۋاملاشتى.

تَوَاصُلٌ: ئالاقىلەشمەك، كەلدى ـ باردى قىلماق.

تَوَاصَى يَتَوَاصَى تَوَاصِيًا: ئۆز ئارا تەۋسىيە قىلىشتى، ئۆز ئارا تونۇشتۇرۇشتى.

«وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ» «قرآن»: ئۆزئارا سەۋر قىلىشقا تەۋسىيە قىلىشتى، ئۆزئارا مەرھەمەت قىلىشقا تەۋسىيە قىلىشتى.

تَوَاضَعَ يَتَوَاضَعُ تَوَاضُعًا: كەمتەر بولدى، كىچىك پېئىل بولدى.

تَوَاضَعَ الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: بىرلىككە كەلدى.

تَوَاضَعَتِ الْأَرْضُ: زېمىن ئويمان بولدى.

www.uyghurkitap.com

مَنْ تَوَاضَعَ لِلّٰهِ رَفَعَهُ: ئاللاھ ئالدىدا كەمتەر بولغان كىشىنىڭ مەرتىۋىسىنى ئاللاھ يۇقىرى كۆتۈرىدۇ.

تَوَاضُعْ: كەمتەر بولماق، كىچىك پېئىل بولماق.

تَوَاطَأَ يَتَوَاطَأُ تَوَاطُأً اَلْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: بىرلىككە كەلدى، ئىتتىپاقلاشتى.

تَوَاطَئَهُ عَلَى الْأَمْرِ: مۇۋاپىقلاشتۇردى، بىرلىككە كەلتۈردى.

تَوَاطَأَ الْمَرْأَةَ: جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىشتى.

تَوَاطُوءٌ: تىل بىرىكتۈرمەك، گېپىنى بىر قىلىۋالماق.

تَوَاطَسَ يَتَوَاطَسُ تَوَاطُسًا الْمَوْجُ: دولقۇن ئۇركەشلىدى.

تَوَاطَسَ الْقَوْمُ: قەۋم قىستاشتى.

تَوَاعَدَ يَتَوَاعَدُ تَوَاعُدًا الْقَوْمُ: ۋەدىلەشتى، ۋەدە قىلىشتى.

«وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ» (قرآن): (مۇشرىكلار بىلەن ئۇچرىشىشنى) ۋەدىلەشكەن بولساڭلار، سىلەر (ئۆزۈڭلارنىڭ ئازلىقىنى، مۇشرىكلارنىڭ كۆپلىكىنى كۆرۈپ) ئەلۋەتتە ۋەدەڭلارغا خىلاپلىق قىلغان بولاتتىڭلار.

تَوَافَدَ يَتَوَافَدُ تَوَافُدًا: ئارقىمۇ ئارقا يېتىپ كەلدى.

تَوَافَرَ يَتَوَافَرُ تَوَافُرًا الشَّيْءُ: كۆپەيدى، كېڭەيدى.

تَوَافَرَ الْمَالُ: مال - دۇنيا تولۇق بولدى، كۆپەيدى.

تَوَافَقَ يَتَوَافَقُ تَوَافُقًا الْقَوْمُ: ئىتتىپاقلاشتى، قوشۇلۇشتى، ئۆز ئارا ياردەم قىلىشتى.

تَوَافَقُوا فِي الْأَمْرِ: پىكىر بىرلىككە كەلدى، پىكىر بىرلىككە كېلىشتى.

تَوَافُقْ: بىرلىك، بىردەكلىك، مۇناسىپ، ماس كەلمەك، ئۇيغۇن كەلمەك.

تَوَافَى يَتَوَافَى تَوَافِيًا الْقَوْمُ: ھەممە تولۇق كەلدى.

تَوَاقَحَ يَتَوَاقَحُ تَوَاقُحًا الشَّخْصُ: يۈزى قېلىن بولۇۋالدى.

تَوَاقَعَ يَتَوَاقَعُ تَوَاقُعًا الْخُصُومُ: ئۇرۇشتى، جېدەللەشتى.

تَوَاقَفَ يَتَوَاقَفُ تَوَاقُفًا فِي الْحَرْبِ: قارشىلىق كۆرسەتتى، قارشى تۇردى، قارشىلاشتى.

تَوَاكَلَ يَتَوَاكَلُ تَوَاكُلًا الْقَوْمُ: بىر - بىرىگە تايىنىشتى.

تَوَاكَلَ الْقَوْمُ عَلَى فُلَانٍ: ياردەم قىلدى.

تَوَاكُلْ: ئۆزئارا تايانماق.

تَوَالَدَ يَتَوَالَدُ تَوَالُدًا: كۆپەيدى، كېڭەيدى، ئۆزئارا نەسىل قالدۇرۇشتى.

تَوَالَفَ يَتَوَالَفُ تَوَالُفًا الْقَوْمُ: ئىناق بولدى، يېقىن بولۇشتى، ئۆزئارا ئامراق بولۇشتى.

تَوَالَى يَتَوَالَى تَوَالِيًا الشَّيْءُ: ئەگەشتى، داۋاملاشتى، ئارقىمۇ ئارقا كەلدى.

تَوَالَتْ عَلَيْهِ الْمَصَائِبُ: كەلگۈلۈك ئۇنىڭغا ئارقا-ئارقىدىن كەلدى.

تَوَالَتِ السَّنَوَاتُ: يىللار بىر - بىرىگە ئۇلىشىپ كەلدى.

تَوَالٍ: ئارقىسىدىكى، ئەگەشكۈچى، ئىككىنچى بولۇپ كەلگۈچى، ئارقىمۇ ئارقا.

تَوَالٍ مِنَ النُّجُومِ وَالْأُمُورِ: ئاخىرىدىكىلەر، ئاياغدىكىلەر.

تَوَامَقَ يَتَوَامَقُ تَوَامُقًا الرَّجُلَانِ: دوستلاشتى، دوست بولۇشتى، يېقىن بولۇشتى.

تَوَانَى يَتَوَانَى تَوَانِيًا فِي عَمَلِهِ: سۇسلۇق قىلدى، بوشاپ كەتتى، سۈرەلمىلىك قىلدى.

تَوَانٍ: كېچىكمەك، كەينىگە سۈرمەك؛ سەل قارىماق، سۈرەلمىلىك قىلماق.

بِغَيْرِ تَوَانٍ: بوشاشماستىن، تەخىر قىلماستىن.

تَوَاهَبَ يَتَوَاهَبُ تَوَاهُبًا: ئۆزئارا سوۋغات بېرىشتى.

تَوْءَمْ ج تَوَائِمُ و تُؤَامٌ م تَوْأَمَةٌ: قوشكېزەك.

تَوْءَمْ سِيَامِيٌّ: بەدىنى بىر - بىرىگە تۇتاش قوشكېزەك بالا.

اَلتَّوْأَمَانِ: بىر جۈپ قوشكېزەك.

تَوْأَمَانِ: ئۇ ئىككىسى قوشكېزەك.

تَوْبَةٌ: تۇۋا قىلماق، گۇناھتىن قول ئۈزمەك، ئۆكۈنمەك، پۇشايمان قىلماق.

«وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ» (قرآن):

ئاللاھ بەندىلىرىدىن تەۋبىنى قوبۇل قىلىدۇ.

تَوْبَلَ يُتَوْبِلُ تَوْبَلَةً الطَّعَامَ: تاماققا دورا ـ دەرمەك قوشتى.

تَوْبِيخٌ: مالامەت قىلماق، ئەيىبلىمەك.

تُوْتٌ: قىبتى يىلىنىڭ ئاي بېشى.

تُوْتٌ. تُوتَةٌ. تُوتَاتٌ: ئۈجمە.

تُوْتٌ أَحْمَرُ أَوْ شَامِيٌّ: قارا ئۈجمە.

تُوتٌ أَبْيَضُ: ئاق ئۈجمە.

تُوت عنخ آمون: مىلادىدىن 14 ئەسىر بۇرۇن ئۆتكەن قەدىمكى مىسىر پىرئەۋنلىرىدىن بىرىنىڭ نامى.

تَوَتَّرَ يَتَوَتَّرُ تَوَتُّرًا: چىڭىدى، جىددىيلەشتى.

تَوَتَّرَتِ الْعَلاَئِقُ: جىددىيلەشتى.

تَوَتَّرَ الْعَصَبُ: نېرۋا جىددىيلەشتى، نېرۋا چېچىلدى.

تَوَتُّرٌ: جىددىيلىك، جىددىيلەشمەك.

اَلتَّوَتُّرُ: ئېلېكتر بېسىمى.

خَطٌّ عَالِي التَّوَتُّرِ: يۇقىرى بېسىملىق توك لىنىيىسى.

أَسْلاَكٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ ذَاتُ تَوَتُّرٍعَالٍ: يۇقىرى بېسىملىق توك سىمى.

تَوَثَّبَ يَتَوَثَّبُ تَوَثُّبًا عَلَيْهِ فِي أَرْضِهِ: زورلۇق بىلەن ئىگىلىۋالدى، تارتىۋالدى.

تَوَثَّبَ عَلَى: شىددەت بىلەن ئېتىلدى، بىردىنلا تاشلاندى، ھۇجۇم قىلدى، زەربە بەردى.

تَوَثَّقَ يَتَوَثَّقُ تَوَثُّقًا: مۇستەھكەملەندى، پۇختىلاندى.

تَوَثَّقَ الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: خاتىرجەم ئىشلىدى، كۆڭلى توق بولدى.

تَوَثَّقَتِ الْعُقْدَةُ: توقۇناق چىڭىدى.

تَوْثِيقٌ: پۇختىلىماق، مۇستەھكەملىمەك، چىڭىتماق.

تَوْثِيقُ الدُّيُونِ: قەرزنى ھۆججەتلەشتۈرمەك.

تَوَجَّبَ يَتَوَجَّبُ تَوَجُّبًا: كۈنىگە بىر ۋاق تاماق يېدى.

تَوَجَّبَ الْأَمْرُ: بولۇشى مۇقەررەر بولدى، بولۇشى زۆرۈر بولدى.

تَوَجَّدَ يَتَوَجَّدُ تَوَجُّدًا بِهِ: ياخشى كۆرۈپ قالدى، كۆيۈپ قالدى، قىزغىن سۆيدى.

تَوَجَّدَ لَهُ: ماتەم تۇتتى، تەزىيە بىلدۈردى.

تَوَجَّسَ يَتَوَجَّسُ تَوَجُّسًا الشَّخْصُ: يوشۇرۇن ئاۋاز ئاڭلىدى.

تَوَجَّسَ الصَّوْتَ: قورقۇپ ئاڭلىدى، غال ـ غال تىترىدى، دەھشەتلىك ۋەھىمە ئىچىدە قالدى.

تَوَجَّسَتِ الْأُذُنُ: شەپىنى ئاڭلىدى.

تَوَجَّسَ مِنْهُ شَرًّا: تەشۋىشلەندى.

تَوَجُّسٌ: گۇمانلىنىپ خەۋپسىرەش، تەشۋىش قىلىش.

تَوَجَّعَ يَتَوَجَّعُ تَوَجُّعًا الشَّخْصُ: شىكايەت قىلدى، ھال ئېيتتى، دادلىدى.

تَوَجَّعَ الشَّخْصُ لِفُلاَنٍ مِمَّا نَزَلَ بِهِ: پالانىغا ئىچىنى ئاغرىتتى.

«تَوَجَّعَ الصَّدِيقُ لِصَدِيقِهِ مِنْ فُقْدَانِ اِبْنِهِ» : دوست دوستىنىڭ ئوغلىنىڭ تۈگەپ كەتكەنلىكىگە ئىچىنى ئاغرىتتى.

تَوَجَّهَ يَتَوَجَّهُ تَوَجُّهًا إِلَيْهِ: يۈزلەندى، باردى، كەتتى.

«تَوَجَّهَ إِلَى الْأَمَاكِنِ الْمُقَدَّسَةِ» : مۇقەددەس جايلارغا باردى.

تَوَجَّهَ الشَّخْصُ إِلَيْهِ بِطَلَبٍ: ئىلتىماس قىلدى.

«تَوَجَّهَتِ النِّقَابَةُ إِلَى الْحُكُومَةِبِطَلَبَاتٍمُعَيَّنَةٍ» : ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى ھۆكۈمەتكە مۇئەييەن تەلەپلەرنى قويدى.

تَوْجِيهٌ ج تَوْجِيهَاتٌ: كۆرسەتمە، يوليورۇق، پەرمان؛ يۈزلەندۈرمەك.

اَلتَّوْجِيهُ «فِي الْبَلاَغَةِ» : سۆزى ئىككى خىل مەنە بېرىدىغان قىلىپ بايان قىلىش ۋە ئىپادىلەش (ئىستىلىستىكىدا)

عَجَلَةُ التَّوْجِيهِ: رول؛ ئايلىنىدىغان چىشلىق چاق.

تَوْجِيهٌ: يوليورۇق بەرمەك، كۆرسەتمەك، يۈزلەندۈرمەك.

تَوْجِيهٌ مِهَنِيٌّ: كەسپى كۆرسەتمە.

uyghurkitap.com

اَلتَّوْجِيهُ عَنْ بُعْدٍ: يىراقتىن كۆرسىتىش، يىراقتىن باشقۇرۇش، يىراقتىن كونترول قىلىش.

تَوْجِيهَاتُ الزَّعِيمِ: داھىينىڭ يوليورۇقى.

تَوْجِيهِيٌّ: نىشانلىق، كۆرسەتمىلىك، يۆنىلىشلىك، يوليورۇق خاراكتېرلىك.

اَلْفَصْلُ التَّوْجِيهِيُّ: تەييارلىق سىنىپ، تەييارلىق كۇرس.

آرَاءٌ تَوْجِيهِيَّةٌ: كۆرسەتمە خاراكتېرلىك توغرا پىكىرلەر.

اَلشَّهَادَةُ التَّوْجِيهِيَّةُ : تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ دىپلومى.

تَوَّحَ: تەييارلىق قىلماق.

تَوَحَّدَ يَتَوَحَّدُ تَوَحُّدًا: يالغۇز قالدى، يەككە ـ يېگانە بولدى، يېتىم قالدى، تەنھا بولدى، بىر ئۆزى قالدى، مۇستەقىل قالدى؛ بويتاق يۈردى، تەنھا ياشىدى.

تَوَحَّدَ الشَّخْصُ بِالشَّيْءِ: يالغۇز ئۆزىنىڭ قىلىۋالدى.

تَوَحَّدَ بِرَأْيِهِ: پىكرىدە يالغۇز قالدى، يالغۇز بولۇۋالدى.

تَوَحَّدَهُ اللّٰهُ بِعِصْمَتِهِ: ئاللاھ ئۇنى پاناھىغا ئالدى، ئاللاھ ئۇنى قوغدىدى.

تَوَحَّدَ بِالْأَمْرِ: مۇستەقىل قىلدى، تەنھا قىلدى، ئايرىم قىلدى؛ يالغۇز قىلدى، يەككە ـ يېگانە بولۇۋالدى، مۇستەقىل بولدى.

تَوَحَّدَهُ بِعِنَايَتِهِ: ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلدى، دىققەت ئېتىبارىنى مەركەزلەشتۈردى.

تَوَحُّدٌ: يالغۇز، تەنھا، يالغۇز، تەنھالىق؛ بىرلەشمەك، بىرلىككە كەلمەك.

تَوَحَّشَ يَتَوَحَّشُ تَوَحُّشًا: ياۋۇزلاشتى، ياۋايىلاشتى، ۋەھشىيلەشتى.

تَوَحَّشَ الْمَكَانُ: ئادەمزاتتىن خالى بولۇپ قالدى.

تَوَحُّشٌ: قوپاللىق، توڭلۇق، ۋەھشىيلىك، رەھىمسىزلىك، مەدەنىيەتسىزلىك.

تَوَحَّلَ يَتَوَحَّلُ تَوَحُّلًا الْمَكَانُ: لاي بولۇپ كەتتى، پاتقاق بولۇپ كەتتى.

تَوَحَّلَتِ الطَّرِيقُ إِثْرَ الْفَيَضَانَاتِ: كەلكۈندىن كېيىن يول پاتقاق بولۇپ كەتتى.

اَلتَّوْحِيدُ: ئاللاھنى يەككە ـ يېگانە، ھېچ شېرىكى يوق دەپ ئېتىقاد قىلماق؛ بىرلەشتۈرمەك، تەرتىپكە سالماق.

عِلْمُ التَّوْحِيدِ: تەۋھىد ئىلمى.

مَعَالِمُ التَّوْحِيدِ: مۇسۇلمانلارنىڭ مەسچىت قاتارلىق ئىبادەتگاھلىرى.

تَوَخَّى يَتَوَخَّى تَوَخِّيًا الْأَمْرَ: كۆزلىدى، دىلىغا پۈكتى، ئىنتىلدى.

تَوَخَّى طَرِيقَ الْخَيْرِ: ياخشىلىق يولىنى كۆزلىدى.

تَوَخَّى الْأَمْرَ: كۆڭلىگە پۈكتى.

تَوَدَّدَ يَتَوَدَّدُ تَوَدُّدًا: دوستلۇق ئىزھار قىلدى، ياخشى تەسىر قالدۇردى، ياخشى كۆرۈشنى ئىپادىلىدى.

تَوَدَّدَ الشَّخْصَ: دوستلۇقنى تىلىدى، دوستلۇق ئىزھار قىلدى.

تَوَدَّدَ إِلَى الشَّخْصِ: دوست بولۇشقا ھەرىكەتلەندى، دوستلۇقنى قولغا كەلتۈرۈشكە ئۇرۇندى.

تَوَدَّدَ إِلَيْهِ: مۇھەببەت ئىزھار قىلدى.

تَوْدِيعٌ: خوشلاشماق، ۋىدالاشماق.

«أَقَامَ مَأْدُبَةً لِتَوْدِيعِ فُلَانٍ» : خوشلىشىش زىياپىتى ئۆتكۈزدى.

تَوْدِيعِيٌّ: خوشلىشىشنىڭ، ئۇزىتىشنىڭ، ۋىدالىشىش خاراكتېرلىك.

تَوْرٌ ج أَتْوَارٌ: پىيالە، قۇتا، كىچىك قاچا؛ ئەلچى؛ ھورمۇن.

اَلتَّوْرَاةُ: تەۋرات (مۇسا ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان كىتاب، يەھۇدىلارنىڭ مۇقەددەس كىتابى)

«إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَاةَ فِيهَا هُدًى وَ نُورٌ» «قرآن» : بىز ھەقىقەتەن (مۇساغا) تەۋراتنى نازىل قىلدۇق، تەۋراتتا (توغرا يولغا يېتەكلەيدىغان) ھىدايەت ۋە نۇر بار.

أَهْلُ التَّوْرَاةِ: يەھۇدىلار، قەدىمكى ئىبرانىيلار.

تَوَرَّدَ يَتَوَرَّدُ تَوَرُّدًا: يېتىپ كەلدى، باردى.

تَوَرَّدَ الْخَدُّ: مەڭز قىزاردى، قىزىل گۈل رەڭگىگە كىردى.

تَوَرَّدَ الشَّيْءَ: هازىر قىلدى.

تَوَرَّطَ يَتَوَرَّطُ تَوَرُّطًا الشَّخْصُ: مۇشكۇل ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى، نېمىنى قىلىشىنى بىلمەي قالدى، گاڭگىراپ قالدى.

تَوَرَّطَ فِي الْحَرْبِ: ئۇرۇشقا دۇچار بولدى، ئۇرۇشقا كىرىپ قالدى.

تَوَرَّطَتِ الدَّابَّةُ: هايۋان پېتىپ قالدى.

تَوَرَّعَ يَتَوَرَّعُ تَوَرُّعًا عَنْ كَذَا: ساقلاندى، خالى بولدى.

تَوَرَّعَ الشَّخْصُ مِنَ الْأَمْرِ: ساقلاندى، ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

تَوَرَّمَ يَتَوَرَّمُ تَوَرُّمًا جِلْدُهُ: ئۇنىڭ تېرىسى ئىششىپ كەتتى، ئىششىندى.

تَوَرَّى يَتَوَرَّى تَوَرِّيًا عَنْهُ: يوشۇرۇندى.

تَوْرِيَةٌ: يوشۇرۇنماق، مۆكۈۋالماق، ئۆزىنى دالدىغا ئالماق.

تَوْرِيَةٌ «فِي عِلْمِ الْبَلَاغَةِ»: قوش مەنىلىك سۆز، كۆرۈنۈشتە باشقىنى دەپ، ئەسلى مەنىسىنى يوشۇرماق.

تَوْرِيَةٌ «فِي عِلْمِ الْمَنْطِقِ»: ئەگىتمە گەپ، ياپتا گەپ.

تَوْرِيَةٌ «فِي عِلْمِ الْبَدِيعِ»: يېقىن، يىراق ياكى ئاشكارا، يوشۇرۇن ئىككى مەنىگە دالالەت قىلىدىغان بىرەر سۆزنى كەلتۈرۈپ ئۇنىڭدىن ئىككىنچى مەنانى مەقسەت قىلماق.

تَوْرِيدٌ: سىرتتىن كىرگۈزۈش، ئىمپورت قىلىش.

تَوْرِيدُ الْبِضَاعَةِ: تاپشۇرۇۋالماق.

تَوْرِيدُ السِّلْعَةِ: ئىمپورت قىلماق.

تَوَزَّرَ يَتَوَزَّرُ تَوَزُّرًا الشَّخْصُ لَهُ: ئۇنىڭ ۋەزىرى بولدى، ئۇنىڭغا ۋەزىر بولدى.

تَوَزَّعَ يَتَوَزَّعُ تَوَزُّعًا الشَّيْءُ: چېچىلىپ كەتتى، بۆلۈنۈپ كەتتى، ئايرىلىپ كەتتى.

تَوَزَّعَ الْقَوْمُ الشَّيْءَ بَيْنَهُمْ: تەقسىم قىلدى، بۆلدى.

تَوَزَّعَ عَنْهُ الْأَفْكَارُ: پىكرى چېچىلىپ كەتتى.

تَوْزِيعٌ: تەقسىم قىلماق، بۆلمەك.

تَوْزِيعُ الْمَنْشُورَاتِ: تەشۋىقات ۋەرەقىسى تارقاتماق.

سُوءُ التَّوْزِيعِ: توغرا تەقسىم قىلماسلىق.

تَوْزِيعُ الْأَرْبَاحِ عَلَى الْمُسَاهِمِينَ: پايچىلارغا پايدىنى بۆلمەك.

تَوْزِيعُ الْجَوَائِزِ: مۇكاپات تارقاتماق.

تَوَسَّخَ يَتَوَسَّخُ تَوَسُّخًا الشَّيْءُ: كىر بولۇپ كەتتى، مەينەتلىشىپ كەتتى.

تَوَسَّخَ الشَّارِعُ: كوچا پاسكىنىلىشىپ كەتتى.

تَوَسَّدَ يَتَوَسَّدُ تَوَسُّدًا الْوِسَادَةَ: ياستۇق قويدى.

تَوَسَّدَ الثَّرَى: ئۆلدى، هالاك بولدى.

تَوَسَّدَ الْأَرْضَ: داق يەردە ئۇخلىدى.

تَوَسَّدَ الْحَائِطَ: تامغا يۆلەندى.

تَوَسَّدَ ذِرَاعَهُ: بىلىكىنى ياستۇق قىلدى.

تَوَسَّدَ الطِّفْلُ صَدْرَ أُمِّهِ: بوۋاق ئانىسىنىڭ مەيدىسىدە ئۇخلىدى.

تَوَسَّطَ يَتَوَسَّطُ تَوَسُّطًا الْقَوْمَ: ئوتتۇرىدا ئولتۇردى.

تَوَسَّطَ بَيْنَ النَّاسِ: ياراشتۇردى، ئەپلەشتۈردى، مۇرەسسە قىلدى.

تَوَسَّطَ بَيْنَهُمْ لِإِيقَافِ النِّزَاعِ: دەتالاشنى توختىتىش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ۋاسىتىچىلىق قىلدى.

تَوَسَّطَ الشَّخْصُ بِهِ: ئۇنى ۋاسىتە قىلدى.

تَوَسَّعَ يَتَوَسَّعُ تَوَسُّعًا الشَّيْءُ: كېڭەيدى، كەڭ بولدى، زورايدى؛ ماس كەلدى، ئۇيغۇن بولدى.

تَوَسَّعَ فِي: ئاشۇردى، كۆپەيتتى، راۋاجلاندۇردى.

تَوَسَّعَ الْقَوْمُ فِي الْمَجْلِسِ: قەۋم كەڭتاشا ئولتۇرۇشتى.

تَوَسَّعَ الشَّخْصُ فِي الْعَطَاءِ: كۆپ بەردى.

تَوَسُّعٌ: كېڭەيمەك؛ قانات يايدۇرماق؛ كېڭەيمىچىلىك سۆزنى ئەسلى مەنىسىدىن كەڭ دائىرىدە ئىستېمال قىلماق.

اَلتَّوَسُّعُ الْإِسْتِعْمَارِيُّ: جاهانگىرلىكنىڭ كېڭەيمىچىلىكى.

تَوَسُّعٌ حَرْبِيٌّ: ھەربىي كېڭەيمىچىلىك.

www.uyghurkitap.com

سِيَاسَةُ التَّوَسُّعِ فِي الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىشنى كېڭەيتىش سىياستى.

تَوْسِعَةٌ ج تَوْسِعَاتٌ: كېڭەيتمەك، كەڭ تۇتماق؛ مۆھلەت.

تَوْسِعَةُ الْبَيْتِ: ئۆينى كېڭەيتمەك.

مَنَحَهُ تَوْسِعَةً لِأَدَاءِ دَيْنِهِ: ئۇنىڭغا قەرزنى تۆلەشكە مۆھلەت بەردى.

تَوْسِيعِيٌّ: كېڭەيمىچىلىك.

سِيَاسَةٌ اِسْتِعْمَارِيَّةٌ تَوْسِيعِيَّةٌ: جاھانگىرلىكنىڭ كېڭەيمىچىلىك سىياستى.

اَلتَّوْسِيعِيَّةُ: كېڭەيمىچىلىك.

سِيَاسَةُ التَّوَسُّعِ الْإِقْلِيمِيِّ: رايون خاراكتېرلىك كېڭەيمىچىلىك سىياستى.

تَوَسَّلَ يَتَوَسَّلُ تَوَسُّلاً إِلَى اللّٰهِ بِعَمَلِهِ: ياخشى ئىش قىلىپ ئاللاھقا يېقىنچىلىق قىلدى، ساۋاپلىق ئىش قىلدى.

تَوَسَّلَ إِلَيهِ بِكَذَا: ۋاستە قىلدى، ... بىلەن يېقىنچىلىق قىلدى.

تَوَسُّلٌ ج تَوَسُّلَاتٌ: يالۋۇرماق، ئۆتۈنمەك، ئىلتىجا قىلماق، دۇئا قىلماق.

تَوَسَّمَ يَتَوَسَّمُ تَوَسُّمًا: بەلگە سىلىشنى تەلەپ قىلدى؛ ئىنچىكە كۆزەتتى، ئىنچىكە مۇلاھىزە قىلدى.

تَوَسَّمَ فِيهِ خَيْرًا: ئۇنىڭدىن ياخشىلىق كۈتتى.

تَوَشَّجَ يَتَوَشَّجُ تَوَشُّجًا الشَّيْءُ: گىرەلىشىپ كەتتى، يۆگىشىپ كەتتى.

تَوَشَّجَتْ عُرُوقُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ يىلتىزلىرى چىرمىشىپ كەتتى.

تَوَشَّحَ يَتَوَشَّحُ تَوَشُّحًا بِكَذَا: ئېسىۋالدى، تاقىۋالدى، ئارتىۋالدى.

تَوَشَّحَ بِسَيْفِهِ: قىلىچ ئېسىۋالدى.

تَوَشْوَشَ يَتَوَشْوَشُ تَوَشْوُشًا الْقَوْمُ: پىچىرلاشتى، يەك ئىچىدە سۆزلەشتى.

تَوَصَّبَ يَتَوَصَّبُ تَوَصُّبًا: ئاغرىپ قالدى.

تَوَصَّلَ يَتَوَصَّلُ تَوَصُّلاً إِلَى كَذَا: ھاسىل قىلدى، ئېرىشتى، ئىگە بولدى.

تَوَصَّلَ الشَّخْصُ إِلَيْهِ: يېتىپ باردى، يەتتى.

تَوَصَّلَ إِلَى مَعْرِفَةِ السِّرِّ: سىرنى تونۇپ يەتتى.

تَوَصَّلَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى، ئۇنىڭغا يېقىنچىلىق قىلدى.

تَوَصَّمَ يَتَوَصَّمُ تَوَصُّمًا: مىجەزى يوق بولۇپ قالدى.

تَوْصِيَةٌ ج تَوْصِيَاتٌ: بۇيرۇق، پەرمان، كۆرسەتمە، پەند ــ نەسىھەت.

تَوْصِيَةٌ بِصُنْعِ شَيْءٍ: زاكاز قىلماق، (مال) بۇيرۇتماق.

تَوْصِيَةٌ بِمِيرَاثٍ: مىراسنى ۋەسىيەت قىلماق، مىراسنى كۆرسەتمەك.

خِطَابُ تَوْصِيَةٍ: تونۇشتۇرۇش، تونۇشتۇرۇش خېتى، كۆرسەتمە.

تَوْصِيلٌ ج تَوْصِيلَاتٌ: توك ئۆتكۈزۈش قۇرۇلمىسى.

اَلتَّوْصِيلُ عَلَى التَّوَازِي: يانداش ئۇلانغان توك يولى.

اَلتَّوْصِيلُ عَلَى التَّوَالِي: ئارقىمۇ ئارقا ئۇلانغان توك يولى.

تَوْصِيلِيَّةٌ: ئۆتكۈزۈشچانلىق، ئۆتكۈزۈش نىسبىتى، تۇتاشتۇرغۇچى، بىرىكتۈرگۈچى.

تَوْصِيمٌ: مىجەزى يوق بولۇپ قالماق.

تَوَضَّحَ يَتَوَضَّحُ تَوَضُّحًا الْأَمْرُ: ئىش ئايدىڭلاشتى؛ ئىش روشەنلەشتى، ئىش ئېنىق بولدى، ئىش ئاشكارا بولدى.

تَوَضَّأَ يَتَوَضَّأُ تَوَضُّؤًا: تاھارەت ئالدى.

«مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ فَاسْتَمَعَ وَأَنْصَتَ غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ» (حديث): كىمكى تاھارەتنى تولۇق ئېلىپ، ئاندىن كېيىن جۈمەگە كەلسە، خۇتبىنى ئاڭلاپ جىم ئولتۇرسا، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ ئىككى جۈمە ئارىسىدىكى گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلىدۇ.

تَوْطِئَةٌ ج تَوْطِئَاتٌ: مۇقەددىمە، كىرىش سۆز؛ تۈزەنلىمەك، چۈشمەك؛ تەرتىپ، رەت.

تَوَطَّأَ يَتَوَطَّأُ تَوَطُّأً الشَّيْءُ: تۈز بولدى، تەكشى بولدى.

تَوَطَّئَةُ عَلَى الْأَمْرِ: مۇۋاپىقلاشتى، قوشۇلدى، ماقۇل بولدى.

تَوَطَّدَ يَتَوَطَّدُ تَوَطُّدًا الشَّيْءُ: مۇستەھكەم بولدى،

كۆچەيدى.

تَوَطَّنَ يَتَوَطَّنُ تَوَطُّنًا الْمَكَانَ: ماكانلاشتى، ئولتۇراقلاشتى، ماكان تۇتتى.

تَوَطَّنَتْ نَفْسُهُ عَلَى الشَّيْءِ: ئادەتلەندى.

تَوْطِيَةٌ: مۇقەددىمە، كىرىش سۆز؛ چۈشمەك، تۆۋەنلىمەك؛ تەرتىپ، رەت.

تَوْطِيدٌ: مۇستەھكەملىمەك، كۈچەيتمەك، چىڭىتماق، پۇختىلىماق.

تَوْطِيدُ السِّلْمِ بَيْنَ الدُّوَلِ: دۆلەتلەر ئارا تىنچلىقنى كۈچەيتمەك.

تَوَظَّفَ يَتَوَظَّفُ تَوَظُّفًا الشَّخْصُ: ۋەزىپىگە تەيىنلەندى، ئىشقا قويۇلدى.

تَوَعُّدِيٌّ: قورقۇنچلۇق، تەھدىتلىك.

تَوَعَّدَ يَتَوَعَّدُ تَوَعُّدًا ـ هُ: قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

تَوَعُّدٌ: قورقۇتماق، تەھدىت سالماق.

تَوَعَّرَ يَتَوَعَّرُ تَوَعُّرًا الْمَكَانُ: جاي قاتتىق بولدى.

تَوَعَّرَ فُلَانٌ: يىرىك بولدى، قوپال بولدى.

تَوَعَّرَ الْأَمْرُ عَلَى فُلَانٍ: قىيىن بولدى، تەس بولدى.

تَوَعَّرَ فِي كَلَامِهِ: ھودۇقتى، دۇدۇقلىدى.

تَوَعَّكَ يَتَوَعَّكُ تَوَعُّكًا الشَّخْصُ: تەپ كېسىلى بولدى، ساقسىز بولۇپ قالدى.

تَوَعُّكٌ: ساقسىزلىق، بىمارلىق.

«تَغَيَّبَ عَنِ الْعَمَلِ لِتَوَعُّكِ مِزَاجِهِ»: مىجەزى بولمىغانلىقتىن ئىشقا كېلەلمىدى.

تَوَعَّى يَتَوَعَّى تَوَعِّيًا مِنْهُ: ساقلاندى، ئېھتىيات قىلدى.

تَوَغَّرَ يَتَوَغَّرُ تَوَغُّرًا: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

تَوَغَّلَ يَتَوَغَّلُ تَوَغُّلًا فِي الْمَكَانِ: ئىچكىرىلەپ كىردى، يىراقلىشىپ كەتتى.

تَوَغَّلَ فِي الْعِلْمِ: ئىلىمدا چوڭقۇرلىدى.

«تَوَغَّلَ جُنْدِيُّ الْإِسْتِطْلَاعِ بِمُفْرَدِهِ خَلْفَ خُطُوطِ الْعَدُوِّ»: چارلاش جەڭچىسى ئۆزى يالغۇز دۈشمەننىڭ ئارقا سېپىگە ئىچكىرىلەپ كىردى.

تَوَفَّرَ يَتَوَفَّرُ تَوَفُّرًا عَلَى الشَّيْءِ: پۈتۈنلەي بېرىلدى، پۈتۈن ئوي - پىكرىنى مەركەزلەشتۈردى.

تَوَفَّرَ الشَّيْءُ: تېپىلدى، تولۇق بولدى.

تَوَفَّرَتْ فِيهِ الصِّفَاتُ: سۈپەتلەر ئۇنىڭدا تولۇق تېپىلدى.

تَوَفَّرَتْ أَرْكَانُ الزَّوَاجِ: نىكاھنىڭ ئاساسلىرى تولۇق ھازىرلاندى.

تَوَفَّقَ يَتَوَفَّقُ تَوَفُّقًا الشَّخْصُ: مۇۋەپپەقىيەت قازاندى، ئۇتۇق قازاندى، نەتىجە قازاندى.

«لَايَتَوَفَّقُ عَبْدٌ حَتَّى يُوَفِّقَهُ اللّٰهُ» ‹حديث›: ئاللاھ مۇۋەپپەقىيەت ئاتا قىلمىغىچە بەندە ئۇتۇق قازىنالمايدۇ.

تَوَفَّى يَتَوَفَّى تَوَفِّيًا حَقَّهُ: ھەققىنى تولۇق ئالدى.

تَوَفَّاهُ اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنى قەبزى روھ قىلدى، ئاللاھ ئۇنىڭ جېنىنى ئالدى.

«اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا» ‹قرآن›: ئىنسانلار ئۆلىدىغان چاغلىرىدا، ئاللاھ ئۇلارنىڭ جانلىرىنى ئالىدۇ.

تُوُفِّيَ: ۋاپات بولدى، ئۆلدى.

«تُوُفِّيَ جَمَالٌ وَتَرَكَ زَوْجَةً وَأَرْبَعَةَ أَطْفَالٍ»: جامال ئايالىنى ۋە تۆت بالىسىنى قالدۇرۇپ ۋاپات بولۇپ كەتتى.

تَوْفِيرٌ: ئاشۇرماق، كۆپەيتمەك؛ ئىقتىساد قىلماق؛ تېجىمەك؛ ساقلىماق، ئامانەت قويماق.

دَفْتَرُ التَّوْفِيرِ: پۇل ئامانەت كىنىشكىسى.

صُنْدُوقُ التَّوْفِيرِ: پۇل ئامانەت بانكىسى.

تَوْفِيقٌ: مۇۋاپىقلاشتۇرماق، ياراشتۇرماق، ئەپلەشتۈرمەك، كېلىشتۈرمەك.

لَجْنَةُ التَّوْفِيقِ: كېلىشىم ھەيئىتى.

تَوَقَّحَ يَتَوَقَّحُ تَوَقُّحًا الشَّخْصُ: ھاياسىز بولدى.

تَوَقَّحَ الشَّيْءُ: قاتتىق بولدى.

تَوَقَّدَ يَتَوَقَّدُ تَوَقُّدًا الْمَرْأُ: كىشى پائالىيەتچان بولدى، چاققان، تېتىك بولدى.

تَوَقَّدَتِ النَّارُ: ئوت ياندى.

تَوَقَّدَ الْكَوْكَبُ: يۇلتۇز پارلىدى، يۇلتۇز چاقنىدى.

www.uyghurkitap.com

تَوَقَّدَتِ النَّارُ: ئوت يېقىلدى.

تَوَقَّدَ الذِّهْنُ: ئەقىللىق بولدى، زېرەك بولدى، زېھنى ئۆتكۈر بولدى، پىكرى ئوچۇق بولدى، پىكىر يورىدى.

تَوَقُّدٌ: يانماق، يورىماق، پارقىرىماق.

تَوَقَّعَ يَتَوَقَّعُ تَوَقُّعًا الْأَمْرَ: ئىشنى كۈتتى، مۆنتەزىر بولدى، كۆزەتتى.

تَوَقَّفَ يَتَوَقَّفُ تَوَقُّفًا فِي الْمَكَانِ: توختىدى، تۇرۇپ قالدى.

تَوَقَّفَ فِي الْأَمْرِ: ئىككىلەندى، ئارىسالدى بولدى.

تَوَقَّفَ عَنِ الْأَمْرِ: باش تارتتى.

تَوَقَّفَ عَنِ الْكِذْبِ: يالغانچىلىقتىن چەكلەندى.

تَوَقَّفَ الْأَمْرُ عَلَى كَذَا: ئىش ئۇنىڭغا باغلىق بولۇپ قالدى.

«هَذَا يَتَوَقَّفُ عَلَى الظُّرُوفِ» : بۇ شەرت ـ شارائىتقا باغلىق.

تَوَقُّفٌ: تۇرماق، توختىماق.

مِنَ الْقَاهِرَةِ إِلَى لَنْدُنْ بِدُونِ تَوَقُّفٍ: قاھىرەدىن لوندونغىچە توختىماستىن.

«تَوَقَّفَتِ الْمُوَاصَلاتُ» : قاتناش توختىدى.

تَوَقَّلَ يَتَوَقَّلُ تَوَقُّلاً فِي الْجَبَلِ: تاغقا چىقتى، تاغقا ئۆرلىدى.

تَوَقَّى يَتَوَقَّى تَوَقِّيًا : ساقلاندى، ئېھتىيات قىلدى، ھەزەر ئەيلىدى، قورقتى.

تَوْقِيتٌ: ۋاقىت بەلگىلىمەك، ۋاقىتنى توختاتماق.

اَلتَّوْقِيتُ الْمَحَلِّيُّ: يەرلىك ۋاقىت.

تَوْقِيتُ الْعَمَلِ فِي الْإِدَارَةِ مِنَ الثَّامِنَةِ صَبَاحًا إِلَى الثَّانِيَةِ بَعْدَ الظُّهْرِ: ئىدارىدا ئىش ۋاقتىنى ئەتىگەن سائەت 8 دىن چۈش ۋاقتى 2 گىچە قىلىپ بېكىتمەك.

تَوْقِيعٌ ج تَوْقِيعَاتٌ وَتَوَاقِيعُ الصَّكِّ: چەككە ئىمزا قويماق.

تَوْقِيعُ الْمُعَاهَدَةِ: كېلىشىمگە ئىمزا قويماق.

تَوْقِيعِيٌّ: رىتىم، رىتىملىق، مېلودىيە، ئاھاڭ رىتىمى.

تَوْقِيفٌ: توختىتىپ قويماق؛ قانۇن تېكىستى؛ بېغىشتىكى بىلەيزۈك ئىزى.

تَوَكَّأَ يَتَوَكَّأُ تَوَكُّأً عَلَى الشَّيْءِ: يۆلەندى، تاياندى.

«قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّأُ عَلَيْهَا» «قرآن» : مۇسا ئېيتتى: «ئۇ مېنىڭ ھاسام، ئۇنىڭغا تايىنىمەن».

«لاَتَتَوَكَّؤُا عَلَى الطَّاوِلَةِ» : ئۈستەلگە يۆلەنمەڭلار.

تَوَكَّدَ يَتَوَكَّدُ تَوَكُّدًا: تەكىتلەندى، پۇختىلاندى، چىڭىدى.

تَوَكَّلَ يَتَوَكَّلُ تَوَكُّلاً فِي الْأَمْرِ: ۋەكىللىكنى قوبۇل قىلدى، ۋاكالەتنى قوبۇل قىلدى.

تَوَكَّلَ لَهُ بِكَذَا: كاپالەت بەردى، ھۆددە قىلدى، كېپىل بولدى.

«وَعَلَى اللّٰهِفَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ» «قرآن» : مۆمىنلەر ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلسۇن (يەنى مۆمىنلەر ھەممە ئىشنى ئاللاھقا تاپشۇرسۇن، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئەھەدىگە يۆلەنمىسۇن)

«رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا» «قرآن» : پەرۋەردىگارىمىز ساڭا تەۋەككۇل قىلدۇق.

تَوَكَّلَ عَلَيْهِ: ئىشەندى، تاياندى، يۆلەندى؛ ھاۋالە قىلدى، تاپشۇردى.

تَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ: ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلدى، ئاللاھقا بويسۇندى.

تَوَكُّلٌ: ئىشەنمەك، تەۋەككۇل قىلماق، يۆلەنمەك، ئېتىقاد قىلماق.

عَلَى التَّوَكُّلِ: ئىشىنىپ، تەۋەككۇل قىلىپ.

تَوْكِيدٌ : تەكىتلەش، مۇئەييەنلەشتۈرۈش؛ ئەمەلىيلەشتۈرۈش.

تَوْكِيدُ الْإِتِّفَاقِ: كېلىشىمنى ئىمزالىماق.

تَوْكِيلٌ: ۋاكالەتچىنى بەلگىلىمەك، ۋەكىل تەيىنلىمەك؛ تاپشۇرماق، ھاۋالە قىلماق.

تُوَلَةٌ ج تُوَلاَتٌ: جادۇگەرلىك، سېھىرگەرلىك.

تَوَلَّجَ يَتَوَلَّجُ تَوَلُّجًا : داخىل بولدى، قەدەم باستى، كىردى.

تَوَلَّدَ يَتَوَلَّدُ تَوَلُّدًا مِنَ الشَّيْءِ: پەيدا بولدى، يۈز بەردى، بارلىققا كەلدى، سادىر بولدى.

«تَوَلَّدَتْ تِلْكَ النَّتِيْجَةُ مِنْ هَذِهِ الْأَسْبَابِ» : بۇ نەتىجە مۇشۇ سەۋەبلەردىن كېلىپ چىقتى.

تَوَلُّدٌ: تۇغۇلماق، تەۋەللۇد قىلماق، نەسىل قالدۇرماق.

تَوَلَّهَ يَتَوَلَّهُ تَوَلُّهًا: غەم قىلدى، قايغۇردى، ھەسرەت چەكتى، روھى چۈشتى، مەيۇسلەندى، ئۈمىدسىزلەندى ئىشق- مۇھەببەتتىن ھەيرەتتە قالدى.

تَوَلَّى يَتَوَلَّى تَوَلِّيًا الْأَمْرَ: ئىشنى باشقۇردى، ئىشنى ئىدارە قىلدى، ئىشنى زىممىسىگە ئالدى.

تَوَلَّاهُ الْيَأْسُ: ئۇنى ئۈمىدسىزلىك ئورىۋالدى.

تَوَلَّى: يۈز ئۆرۈدى.

تَوَلَّى عَنْهُ: ئايرىلدى، يۈز ئۆرۈدى، تەرك ئەتتى؛ ئۆزىنى قاچۇردى.

«وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسَفَا عَلَى يُوسُفَ» ‹قرآن› : ياقۇپ ئۇلاردىن يۈز ئۆرۈپ: «ئېست يۈسۈف!» دېدى.

تَوَلَّى الرَّجُلُ هَارِبًا: قاچتى.

تَوَلَّى الشَّخْصُ: ياردەم بەردى.

تَوَلَّى الْحُكْمَ: ھاكىم بولدى، ھاكىمىيەتنى قولغا ئالدى.

تَوْلِيْدٌ: تۇغدۇرماق، تۇغۇت قوبۇل قىلماق؛ تەربىيىلىمەك، ئۆستۈرمەك (يېگانە ئەدەبىي ئىجادىيەت)

مُسْتَشْفَى التَّوْلِيْدِ: تۇغۇتخانا، تۇغۇت دوختۇرخانىسى.

قِسْمُ التَّوْلِيْدِ وَالْأَمْرَاضِ النِّسَائِيَّةِ: تۇغۇت ۋە ئاياللار كېسەللىكلىرى بۆلۈمى.

تَوْلِيْدُ الْكَهْرَبَاءِ: توك چىقىرىش.

تَوْلِيْدٌ ‹فِي اللُّغَةِ› : يېڭى سۆز ياسىماق.

مَحَطَّةُ تَوْلِيْدِ الْكَهْرَبَاءِ: ئېلېكتر ئىستانسىسى.

تَوْلِيْفَةٌ ج تَوْلِيفَاتٌ: ئارىلاش ماددا، ئەبجەش نەرسە.

تُونِس: تۇنىس (دۆلەت نامى، شىمالىي ئافرىقىدا)

تُونِسِيٌّ: تۇنىسلىق.

اَلْجُمْهُورِيَّةُ التُّونِسِيَّةُ: تۇنىس جۇمھۇرىيىتى.

تَوَهَانَ: سەرگەردان بولماق، يولدىن ئېزىپ يۈرمەك، سەرسان بولۇپ يۈرمەك.

تَوَهَّجَ يَتَوَهَّجُ تَوَهُّجًا النَّهَارُ: كۈن قىزىپ كەتتى، ئىسسىق قاتتىق بولدى.

تَوَهَّجَتِ النَّارُ: ئوت ياندى، كۆيدى، لاۋۇلداپ كۆيدى.

تَوَهَّرَ يَتَوَهَّرُ تَوَهُّرًا فِي الْكَلَامِ: تىلى تۇتۇلۇپ قالدى، زۇۋان سۈرەلمىدى.

تَوَهَّرَ الشِّتَاءُ: قىشنىڭ تولىسى ئۆتۈپ كەتتى.

تَوَهَّمَ يَتَوَهَّمُ تَوَهُّمًا الْأَمْرَ: گۇمان قىلدى، شەكلەندى؛ خىيال قىلدى، ئويلىدى، تەسەۋۋۇر قىلدى.

تَوَهَّمَ فِي الشَّيْءِ: خاتا چۈشەندى، يېڭىلىشتى.

تَوَهَّمَ الْخَيْرَ فِيْهِ: ئۇنىڭدا ياخشىلىقنى بايقىدى.

تَوٌّ: ۋاقىت، چاغ، پەيت، سائەت.

تَوًّا: ئۇدۇل، بىۋاستە، توپتوغرا؛ دەرھال، ھازىر، بايا.

ذَهَبْتُ تَوًّا إِلَى الْمُسْتَشْفَى: مەن دەرھال دوختۇرخانىغا باردىم.

جِئْتُ تَوًّا: مەن بايatin كەلدىم.

«أَيْنَ الطَّبِيْبُ؟ ذَهَبَ تَوًّا إِلَى الْمُسْتَشْفَى» : دوختۇر قەيەردە ؟ ئۇ ھازىرلا دوختۇرخانىغا كەتتى.

«كَانَ الْمُجْتَمَعُ الْمِصْرِيُّ خَارِجًا لِتَوِّهِ مِنْ حُكْمِ الْمَمَالِيْكِ» : مىسىر جەمئىيىتىنىڭ مەملۇكىيلار ھۆكۈمرانلىقىدىن چىققانلىقىغا ئۇزاق بولمىدى.

«اِنْطَلَقَ إِلَى غَايَتِهِ تَوًّا» : ئۆز غايىسىنى كۆزلەپ ماڭدى.

تَوَّابٌ: تەۋبىنى قوبۇل قىلغۇچى ئاللاھنىڭ 99 گۈزەل ئىسىملىرىدىن بىرى.

«فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا» ‹قرآن› : رەببىڭگە تەسبىھ ئېيتقىن، ھەمدى ئېيتقىن ۋە ئۇنىڭدىن مەغپىرەت تىلىگىن، ئاللاھ ھەقىقەتەن تەۋبىنى بەك قوبۇل قىلغۇچىدۇر.

«إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِيْنَ» ‹قرآن› : ئاللاھ

www.uyghurkitap.com

هەقىقەتەن تووا قىلغۇچىلارنى دوست تۇتىدۇ.

تَوَّاقٌ: ئىنتىزارلىق بىلەن سېغىنغۇچى، دائىم ئارزۇ قىلغۇچى، بەك مۇشتاق.

«اَلْمَرْءُ تَوَّاقٌ إِلَى مَالَمْ يَنَلْ»: كىشى ئېرىشەلمىگەن نەرسىگە تەشنالىق بىلەن ئىنتىلىدۇ.

تَوَّجَ يُتَوِّجُ تَتْوِيْجًا: تاج كىيگۈزدى، تەختتە ئولتۇرغۇزدى.

تَوَّجَ جِهَادَهُ بِالنَّصْرِ: ئۆزىنىڭ جىھادىغا غەلىبە تاجىنى كىيدۈردى.

تَوَّهَ يُتَوِّهُ تَتْوِيهًا: ئازدۇردى، دىلىنى پەرىشان قىلدى، خىيالىنى بۆلۈۋەتتى؛ تەمتىلىكتە قالدۇردى، تۈيۈق يولغا باشلىدى.

تُوَيْجُ الزَّهْرَةِ: گۈل تاجى.

تِي: بۇ، مۇنۇ.

تَيَاسَةٌ: بولمىغۇر گەپ، ئەخمىقانە سۆز؛ ئەخمىقانىلىق.

تَيَامَنَ يَتَيَامَنُ تَيَامُنًا: ئوڭغا بۇرۇلدى، ئوڭ تەرەپكە ماڭدى.

تَيَتَّمَ يَتَيَتَّمُ تَيَتُّمًا الصَّبِيُّ: بالا يېتىم قالدى، بالا يېتىم بولۇپ قالدى.

تَيْحَانٌ: ئاقساقال، يېتىم ئاقساقال، ئۆزىگە مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلىشىۋالىدىغان ئادەم.

تَيْسٌ ج تُيُوسٌ وَأَتْيَاسٌ و تِيَسَةٌ: تېكە.

تَيْسٌ جَبَلِيٌّ: تاغ تېكىسى، بۆكەن.

تَيَسَّرَ يَتَيَسَّرُ تَيَسُّرًا الْأَمْرُ: ئىش ئاسانلاشتى، ئىش ئوڭاي بولدى.

تَيَسَّرَ لِلْأَمْرِ: تەييارلاندى.

تَيْسَنَةٌ: جاھىللىق، كاجلىق، تەرسالىق، تەتۈرلۈك.

تَيْسِيَّةٌ: جاھىللىق، كاجلىق، تەرسالىق، تەتۈرلۈك.

تَيَفَّعَ يَتَيَفَّعُ تَيَفُّعًا الْغُلَامُ: ياش بالا بالاغەتكە يەتتى.

تَيَقَّظَ يَتَيَقَّظُ تَيَقُّظًا مِنَ النَّوْمِ: ئويقۇدىن ئويغاندى.

تَيَقَّظَ الشَّخْصُ: ئاگاھ بولدى، ھېزى بولدى، دىققەت قىلدى؛ ھوشيار بولدى، ئېھتىياتچان بولدى.

تَيَقَّنَ يَتَيَقَّنُ تَيَقُّنًا الْأَمْرَ: ھەقىقى ئىشەندى.

«تَيَقَّنَ نَجَاحَهَا فِي الْإِمْتِحَانِ»: ئۇنىڭ ئىمتىھاندا مۇۋەپپەقىيەت قازىنىدىغانلىقىغا جەزم قىلدى.

«تَيَقَّظَ الشَّابُّ مِنْ غَفْلَتِهِ فَعَادَ إِلَى رُشْدِهِ»: يىگىت غەپلەتتىن ئەس ـ ھوشىنى تاپتى.

تَيَقَّظَ لِلْخَطَرِ قَبْلَ وُقُوعِهِ: خەتەرلىك يۈز بېرىشتىن بۇرۇن دىققەت قىلدى.

تِلْكَ: بۇ، ئاۋۇ، ماۋۇ، بۇياق (مۇئەننەس بىرلىك كۆرسىتىش ئالماشلىرى)

تِيْلٌ: كاناپ رەخت، چىگە رەخت.

تِيْلَةٌ ج تِيلَاتٌ: كاناپ رەخت، چىگە رەخت.

طَوِيلُ التِّيْلِ: ئۇزۇن تالالىق.

تِيْلَةُ الْقُطْنِ: پاختا تالاسى.

قُطْنٌ قَصِيرُ التِّيْلَةِ: قىسقا تالالىق پاختا.

تِيْلِيٌّ: كاناپ، چىگە.

تَيْمَاءُ: چۆل ـ جەزىرە، كەڭ دالا.

تَيَمَّمَ يَتَيَمَّمُ تَيَمُّمًا الْأَمْرَ: ئويلىدى، خىيال قىلدى، خالىدى.

تَيَمَّمَ لِلصَّلَاةِ: تەيەممۇم قىلدى.

«فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ» «قرآن»: پاك تۇپراقنى يۈزۈڭلارغا، قولۇڭلارغا سۈرتۈپ تەيەممۇم قىلىڭلار.

تَيَمَّنَ يَتَيَمَّنُ تَيَمُّنًا بِهِ: ياخشىلىق ئالامىتى دەپ بىلدى، ياخشىلىقتىن بىشارەت تونۇدى؛ ئوڭدىن باشلىدى.

تَيَمَّنَ الشَّخْصُ: يەمەنگە مەنسۇپ بولدى، يەمەنلىك بولدى.

تَيَمَّنَ بِالشَّيْءِ: تەبەررۇكەن قىلدى.

«تَتَيَمَّنُ بِزِيَارَةِ قُبُورِ الْأَوْلِيَاءِ»: ئەۋلىيالارنىڭ قەبرىلىرىنى زىيارەت قىلىش بىلەن بەرىكەت ئالىدۇ.

تِيْنٌ: ئەنجۈر.

تِيْنَةٌ ج تِيْنَاتٌ: ئەنجۈر دەرىخى، بىر تۈپ ئەنجۈر.

تِيْهٌ ج أَتْيَاهٌ وَأَتَاوِيْهُ وَأَتَاوِهُ: چۆل، باياۋان،

جەزىرە، جاڭگال، قاقاس دالا، ئادەم ئاياغ باسمىغان جاي.

أَرْضٌ تِيْهَاءُ: سىرلىق ئوردا، تىلسىمات، ئېزىتقۇ جاي، ئادىشىپ قالىدىغان يول.

تَيْهَانٌ: يولدىن ئاداشقۇچى، تېڭىرقاپ قالغۇچى، سەرگەردان، ئازغۇن.

تَيُوسِيَّةٌ: جاھىللىق، كاجلىق، تەرسالىق، تەتۈرلۈك، تىكە مىجەزلىك.

تَيُوعٌ ج تَيُوعَاتٌ: سۈتلۈك ئوت.

تَيَّاحٌ: ئاقساقال (يېتىم ئاقساقال)، ئۆزىگە مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلىشىۋالىدىغان ئادەم.

تَيَّارٌ ج تَيَّارَاتٌ: ئېقىم؛ ئېقىن؛ تەكەببۇر ئادەم.

تَيَّارٌ بَحْرِيٌّ: دېڭىز دولقۇنى.

تَيَّارُ هَوَاءٍ: ھاۋا ئېقىمى.

ضِدُّ التَّيَّارِ: ئېقىمغا قارشى، تەتۈر ئېقىم.

«يُغَامِرُ بَعْضُ السَّبَّاحِيْنَ فِي السِّبَاحَةِ ضِدَّ التَّيَّارِ»: بەزى سۇ ئۈزگۈچىلەر دولقۇنغا قاراپ سۇ ئۈزىمەن دەپ قاراملىق قىلىدۇ.

تَيَّارٌ شَدِيْدٌ: جىددىي ئېقىن.

«جَاءَ تَيَّارٌ بَارِدٌ فَأَصْبَحَ الْجَوُّ قَارِسًا حَتَّى أَنَّنَا لَمْ نَسْتَطِعْ اِحْتِمَالَهُ»: سوغۇق ئېقىم كىردى، شۇنىڭ بىلەن ھاۋا بىز چىدىيالمىغىدەك دەرىجىدە سوغۇق بولۇپ كەتتى.

تَيَّارٌ بَطِيْءُ التَّرَدُّدِ: تۆۋەن چاستوتا.

تَيَّارٌ مُتَغَيِّرٌ: تۇراقسىز توك.

تَيَّارٌ كَهْرَبَائِيٌّ: توك ئېقىمى.

«اِنْقِطَاعُ التَّيَّارِ الْكَهْرَبَائِيِّ فِي الصَّيْفِ لَيْسَ بِظَاهِرَةٍ غَرِيبَةٍ»: يازدا توكنىڭ ئېچىلىشى (ئۈزۈلۈپ قېلىشى) ئەجەبلىنەرلىك ھادىسە ئەمەس.

اَلتَّيَّارُ الْاِسْتِوَائِيُّ: ئېكۋاتور ئېقىمى.

تَيَّارٌ عَالٍ: يۇقىرى بېسىملىق توك.

تَيَّارٌ سَرِيْعُ التَّرَدُّدِ: يۇقىرى چاستوتا.

سَارَ مَعَ التَّيَّارِ: ۋەزىيەتكە قاراپ ئىش تۇتتى، سۇنىڭ ئېقىشىغا قاراپ ئىش قىلدى.

«يَجْرِي فِي أَدَبِنَا مُنْذُ الْقَرْنِ الْمَاضِي تَيَّارَانِ عَرَبِيٌّ اِسْلَامِيٌّ أَصِيلٌ وَغَرْبِيٌّ دَخِيلٌ»: بىزنىڭ ئەدەبىياتىمىزدا ئۆتكەن ئەسىردىن بۇيان يىلتىزى چوڭقۇر ئەرەب ئىسلام ئەدەبىياتى بىلەن غەرب ئەدەبىياتىدىن ئىبارەت ئىككى خىل ئېقىم مەۋجۇت بولۇپ كەلدى.

تَيَّارَاتٌ مُعَاكِسَةٌ: تەتۈر ئېقىملار.

تَيَّانٌ: ئەنجۈرچى، ئەنجۈر سودىگىرى.

تَيَّاهٌ: يولدىن ئاداشقۇچى، تېڭىرقاپ قالغۇچى، سەرگەردان، ئازغۇن.

تَيِّحَانٌ: ئاقساقال، يېتىم ئاقساقال، ئۆزىگە مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلىشىۋالىدىغان ئادەم.

تَيَّمَ يُتَيِّمُ تَتْيِيمًا: ئاشىقى - بىقارار بولدى.

تَيَّهَ يُتَيِّهُ تَتْيِيهًا: ئازدۇردى، دىلىنى پەرىشان قىلدى، خىيالىنى بۇلغۇۋەتتى؛ تەڭلىكتە قالدۇردى؛ تۇيۇق يولغا باشلىدى.

تَيَّهَ الشَّيْءَ: زايا قىلىۋەتتى، بىكار قىلىۋەتتى.

تَيَّهَ الرَّجُلَ: ئازدۇردى.

تَيَّهَ نَفْسَهُ: ئېسىنى يوقاتتى.

تَيُّوعٌ: سۈتلۈك ئوت.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى uyghurkitap.com

ث

ث «اَلثَّاءُ»: ئەرەب تىلى ئېلىپبەسىنىڭ تۆتىنچى ھەرپى بولۇپ ، ئەبجەد ھېسابىدا «500» نى بىلدۈرىدۇ.

ثَابَ يَثُوبُ ثَوْبًا وَثَوَابًا إِلَى اللّٰهِ: توۋا قىلدى ، قايتتى ، ياندى.

ثَابَ إِلَى الْهُدُوءِ: تىنچلاندى.

ثَابَ إِلَيْهِ عَقْلُهُ: ھوشىنى تاپتى ، ئەقلىگە كەلدى.

ثَابَ الْحَوْضُ: كۆل تولدى.

ثَابَ النَّاسُ: كىشىلەر يىغىلدى ، توپلاندى.

ثَابَ الْمَاءُ: قوشۇلدى ، بىرلىشىپ كەتتى.

ثَابَ الْمَرِيْضُ: كېسەل ساقايدى.

ثَابَ الْمَالُ: مال كۆپەيدى.

ثَابَتَ يُثَابِتُ مُثَابَتَةً الشَّيْءَ: تونۇتتى، ئېنىقلىدى.

ثَابِتٌ م ثَابِتَةٌ ج ثَوَابِتُ : دائىمىي، ئىزچىل؛ مۇقىم ، تەۋرەنمەس ، كۆچمەس ، مۇستەھكەم ، تۇراقلىق، ئۆزگەرمەس.

«كَانَ الْأَقْدَمُونَ يَحْسَبُونَ الْأَرْضَ ثَابِتَةً لَا تَدُورُ» : قەدىمكىلەر زېمىننى چۆرگىلىمەيدىغان تۇرغۇن گۇمان قىلاتتى.

«خَطَا إِلَى الْمَعْرَكَةِ بِقَدَمٍ ثَابِتَةٍ» : ئۇرۇش مەيدانىغا پۇختا قەدەم بىلەن ئاتلاندى.

ثَابِتُ الْجَأْشِ: قەھرىمان ، قورقماس ، باتۇر ، يۈرەكلىك.

ثَابِتُ الْخُطَى: قەدىمى ئىزچىل.

ثَابِتُ الْعَزْمِ: قەتئىي ، كەسكىن ، ئىرادىلىك.

ثَابِتُ الْقَدَمِ: تەۋرەنمەس ، مەيدانى مۇستەھكەم.

لَوْنٌ ثَابِتٌ: ئۆڭمەس رەڭ.

ثَابِتُ الْأَمْوَالِ: كۆچمەس مۈلۈك.

ثَابِتُ الْقَلْبِ: ئىرادىسى كۈچلۈك.

ثَابِتُ الْغَازِ: تۇراقلىق گاز مىقدارى.

أَمْلَاكٌ ثَابِتَةٌ: كۆچمەس مۈلۈك ، مۇقىم مۈلۈك.

اَلنُّجُومُ الثَّوَابِتُ: تۇرغۇن يۇلتۇزلار.

ثَابَرَ يُثَابِرُ مُثَابَرَةً عَلَى الْأَمْرِ: دائىملىق قىلدى، داۋاملاشتۇردى.

«لَا يَجْنِى ثِمَارَ عَمَلِهِ إِلَّا مَنْ يَجِدُّ وَيُثَابِرُ» : پەقەت تىرىشقان ۋە تىرىشىشنى ئۈزۈپ قويمىغان ئادەملا ئۆز ئىشىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرىدۇ.

ثَارَ يَثُورُ ثَوْرَانًا وَثَوْرَةً الشَّيْءُ: قوزغالدى ، ھاياجانلاندى ، تەۋرەندى ، چېچىلدى ، يېيىلدى ، كۆتۈرۈلدى.

ثَارَ الْغُبَارُ شَدِيداً : چاڭ ـ توزان بەك توزۇپ كەتتى.

ثَارَ عَلَيْهِ: قارشى قوزغالدى.

ثَارَ الْحَرْبُ: ئۇرۇش پارتلىدى.

ثَارَ الدُّخَانُ: ئىس ـ تۈتەك كۆتۈرۈلدى.

ثَارَ الْجُنْدُ: قوشۇن ئىسيان كۆتۈردى ؛ قوزغىلاڭ كۆتۈردى ، توپىلاڭ كۆتۈردى ، مالىمانچىلىق چىقاردى.

ثَارَ الشَّعْبُ: خەلق قوزغالدى.

ثَارَ الْبُرْكَانُ: يانار تاغ پارتلىدى.

ثَارَتْ نَفْسُهُ: كۆڭلى ئېلىشتى ، ياندۇردى ، قۇستى ، قەي قىلدى.

ثَارَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا زەربە بەردى ، ھۇجۇم قىلدى.

ثَارَتْ ثَائِرَتُهُ: ئۇنىڭ غەزىپى تاشتى.

ثَارَ ثَائِرُهُ: ئۇنىڭ غەزىپى تاشتى.

«ثَارَالْمَاءُ مِنْ بَيْنِ الْحِجَارَةِ» : سۇ تاش

ئارىسىدىن بولىدۇقلاپ چىقتى.

ثَارَّةٌ: ۋاتىلداق ئايال ، ۋات - ۋات ئايال.

ثَارَّةٌ مِنَ النُّوقِ وَالشَّاءِ: سۈتلۈك (تۆگە ياكى قوي) ، سۈتى كۆپ.

ثَاعَ يَثُوعُ ثَوْعًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

ثَاغِمٌ: ئاق ، ئاپئاق.

رَأْسٌ ثَاغِمٌ: ئاق باش.

ثَافَلَ يُثَافِلُ مُثَافَلَةً: ئولتۇرۇشتى.

ثَافَنَ يُثَافِنُ مُثَافَنَةً: ئۇنىڭ بىلەن ئايرىلماي بىللە بولدى، ئولتۇرۇشتى.

ثَافَنَهُ عَلَى الْأَمْرِ: ياردەم قىلدى.

ثَاقِبٌ: ئۆتكۈر ، تېشىپ ئۆتكۈچى ؛ سۈتلۈك ، سۈتى كۆپ.

رَأْيٌ ثَاقِبٌ: چوڭقۇر پىكىر.

ثَاقِبُ الرَّأْيِ: پىكرى ئۆتكۈر.

ثَاقِبُ الْفِكْرِ: زېھنى ئوچۇق.

حَسَبٌ ثَاقِبٌ: شۆھرەت ئىگىسى ، شۆھرەتلىك.

عِلْمٌ ثَاقِبٌ: شانلىق ، شانلىق ئىلىم.

ثَاقِبُ النَّظَرِ: پاراسەتلىك.

ثَاقِبُ الْبَصَرِ: يىراقنى كۆرىدىغان.

ثَاقِبُ الذِّهْنِ: پىكرى ئوچۇق.

ثَاقِبٌ مِنَ الْكَوَاكِبِ: يورۇق يۇلتۇز.

«وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ النَّجْمُ الثَّاقِبُ» «قرآن» : ئاسمان بىلەن تارىق (يەنى كېچىدە ئاشكارا بولغۇچى يۇلتۇز) بىلەن قەسەم قىلىمەن ، تارىقنىڭ نېمىلىكىنى بىلەمسەن ؟ ئۇ يورۇق يۇلتۇزدۇر.

ثَاقَفَ يُثَاقِفُ مُثَاقَفَةً الشَّخْصَ: قىلىچ تەڭلىدى.

ثَاقَلَ يُثَاقِلُ مُثَاقَلَةً: تەستە ھەزىم بولىدىغان تائام يېدى ، تەستە ھەزىم بولىدىغان تائام بەردى.

ثَاقِلٌ ج ثَوَاقِلُ: ئېغىر، قاتتىق.

مَرَضٌ ثَاقِلٌ: قاتتىق ئاغرىق.

ثَاقِلٌ مِنَ الدَّنَانِيرِ: پۈتۈن ، ساپ.

ثَاكِلٌ: بالىسىنى يوقاتقان ئاتا ، بالىسى ئۆلگەن ئاتا ؛ دوستىدىن ئايرىلغان كىشى.

ثَاكِلَةٌ ج ثَوَاكِلُ: بالىسىنى يوقاتقان ئانا.

ثَالَ يَثُولُ ثَوْلاً: دۆتلەشتى، كالۋالاشتى ، ساراڭلىقى تۇتتى.

ثَالَ الشَّيْءَ: تۆكتى.

ثَالِثٌ: ئۈچىنچى.

«إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ» «قرآن» : ئەينى زاماندا ئۇلارغا ئىككى پەيغەمبەر ئەۋەتتۇق ، ئۇلار ئۇ ئىككى پەيغەمبەرنى ئىنكار قىلدى ، ئۈچىنچى پەيغەمبەرنى ئەۋەتىش بىلەن ئۇلارغا ياردەم قىلدۇق.

ثَالِثُ الْإِثْنَيْنِ: ئىككىنىڭ ئۈچىنچىسى ، ئىككىنى ئۈچ قىلغۇچى.

ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ: ئۈچنىڭ ئۈچىنچىسى ؛ ئۇلارنىڭ بىرى.

اَلثَّالِثَ عَشَرَةَ: ئون ئۈچىنچى.

اَلْعَالَمُ الثَّالِثُ: ئۈچىنچى دۇنيا.

ثَالِثًا: ئۈچىنچىسىدىن.

ثَالِمٌ: گال ، ئىتتىك ئەمەس.

ثَالُوثٌ: ئۈچ بىرلىك ، ئۈچنىڭ بىر گەۋدە بولۇشى، ئۈچ بىرلەشكەن خۇدا(ناسارالار ئېتىقادىدا.)

ثَامِرٌ: پىسپىۋۇرچاق ؛ مېۋىلىك، ئۈنۈملۈك.

ثَامِرٌ مِنَ الْحَيَوَانِ: مېۋىخور ھايۋان.

ثَامَنَ يُثَامِنُ مُثَامَنَةً فِي السِّلْعَةِ: باھا تالاشتى.

ثَامِنٌ: سەككىزىنچى.

«وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ» «قرآن» : يەنە بەزىلەر: « ئۇلار يەتتە بولۇپ ، سەككىزىنچىسى ئۇلارنىڭ ئىتىدۇر » دەيدۇ.

ثَانَوِيٌّ: ئىككىنچى ، ئىككىنچى دەرىجىلىك ، ئوتتۇرا دەرىجىلىك.

اَلتَّعْلِيمُ الثَّانَوِيُّ: ئوتتۇرا مەكتەپ مائارىپى.

مَدْرَسَةٌ ثَانَوِيَّةٌ: تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ.

شَهَادَةٌ ثَانَوِيَّةٌ: تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ دىپلومى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى uyghurkitap.com

شَهَادَةُ دِرَاسَةِ الثَّانَوِيَّةِ: تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ دىپلومى.

ثَانِيًا. ثَانِيَةً: ئىككىنچىدىن ، يەنە ، قايتا ، يەنە بىر قېتىم.

ثَانٍ م ثَانِيَةٌ: ئىككىنچى.

ثَانِيَةٌ ج ثَوَانٍ: سېكۇنت.

ثَانِي عَشَرَ: ئون ئىككىنچى.

ثَائِبٌ: يامغۇرلۇق بوران.

ثَائِرٌ: قىساسچى ، ئىنتىقام ئالغۇچى ، ئىنقىلابچى ، قوزغىلاڭچى.

«خَرَجَ مِنَ الْإِجْتِمَاعِ ثَائِرًا كَالْبُرْكَانِ» : ئۇ يىغىندىن يانار تاغدەك ئېتىلىپ چىقتى.

ثَائِرَةٌ ج ثَوَائِرُ: غەلىيان ، پاراكەندىچىلىك.

ثُؤَاجُ الْغَنَمِ: قوينىڭ مەرىشى.

ثَأَدَةٌ: سېمىز ، سېمىزلىك.

ثُؤَاطٌ: زۇكام.

ثَئِبَ يَثْأَبُ ثَأَبًا الرَّجُلُ: ئەسنىدى.

ثَأْبٌ. ثُؤَبَاءُ: ئەسنەك ؛ تىنجىق ؛ بورۇقتۇرمىلىق ، دىمىق.

ثَأْثَأَ يُثَأْثِئُ ثَأْثَأَةً الشَّخْصُ: پېسە بولدى؛

«ص ، س» ھەرپلىرىنى «ث» تەلەپپۇز قىلدى.

«ض ، ز» ھەرپلىرىنى «ذ» ھەرپى بىلەن تەلەپپۇز قىلدى.

ثَأْثَأَ النَّارَ: ئوتنى ئۆچۈردى.

ثَأْثَأَ الْغَضَبَ: ئاچچىقىنى باستى.

ثَأْثَأَهُ عَنِ الْأَمْرِ: ئارىلاشتى (ئىشقا) ، توستى ، توختىتىپ قويدى.

ثَأْثَأَ الشَّيْءَ: يۆتكىدى ، نېرى قىلدى ؛ يوقاتتى.

ثَأْثَأَ الْجِمَالَ: تۆگىلەرنى سۇغاردى.

ثَأْثَأَ الْغَضَبُ: غەزىپى تىنچلاندى ، بېسىقتى.

ثَأَجَ يَثْأَجُ ثَأْجًا الْغَنَمُ: قوي مەرىدى.

ثَئِدَ يَثْأَدُ ثَأَدًا النَّبْتُ: شەبنەم چۈشتى ؛ ھۆل بولدى.

ثَئِدَ الرَّجُلُ: كىشى توڭدى ، مۇزلىدى.

ثَئِدَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال دوتلەشتى ، كالۋالاشتى.

ثَئِدَتِ الْفَخْذُ: يوتىسى سەمرىپ تولۇپ كەتتى.

ثَأْدٌ. ثَأَدٌ: پېپىشقاق تۇپا ، سىغىز تۇپا ؛ شەبنەم ؛ سەت ئىش.

مَكَانٌ ثَأْدٌ: زەي يەر ، نەم يەر.

رَجُلٌ ثَئِدٌ: توڭغاق ئادەم.

ثَأْدَاءُ: چۆرە ، دېدەك ؛ ئاجىز ؛ ئەخمەق ؛ گالۋاڭ ، دۆت.

ثَأْدَةٌ: سېمىز ئايال.

ثَأَرَ يَثْأَرُ ثَأْرًا الْقَتِيلَ أَوْ بِهِ: قىساس ئالدى ، ئىنتىقام ئالدى.

«ثَأَرَ لِنَفْسِهِ مِنَ الْعَدُوِّ» : ئۆزى ئۈچۈن دۈشمەندىن ئۆچ ئالدى.

ثَأَرَ الْقَاتِلَ: قاتىلدىن ئۆچ ئالدى ، قىساس ئالدى.

ثَأْرٌ ج ثَأَرَاتٌ: قىساس ، ئىنتىقام ؛ خۇن تەلەپ قىلماق.

أَخَذَ بِثَأْرِهِ: ئۆچىنى ئالدى ، ئىنتىقامىنى ئالدى.

هُوَ ثَأْرُ فُلَانٍ: ئۇ پالانىنىڭ رەقىبى.

أَخَذَ مِنْهُ الثَّأْرَ: ئۇنىڭدىن ئىنتىقام ئالدى.

«طَالِبُ الثَّأْرِ لَايَبْقَى عَلَى شَيْءٍ حَتَّى يُدْرِكَ ثَأْرَهُ» : ئۆچ ئالغۇچى ئۆچىنى ئالمىغىچە توختىمايدۇ.

ثُؤْرَةٌ: قىساس ، ئىنتىقام ، ئۆچ ئېلىش.

ثَأْرِيٌّ: قىساسچى ، قىساسچىلىق.

ثَئِطَ يَثْأَطُ ثَأَطًا اللَّحْمُ: گۆش سېسىپ قالدى ، پۇراپ قالدى ، بۇزۇلۇپ قالدى.

ثُئِطَ الرَّجُلُ: زۇكام بولۇپ قالدى.

ثَأْطَاءُ: ئەخمەق ئايال.

ثَأْطَةٌ: سېسىق پاتقاق ، قارا لاي.

ثَأْطَةٌ مُدَّتْ بِمَاءٍ: ئوت ئۆستەڭگە ياغ چاچماق ، ئېچىشقان يەرگە تۇز سەپمەك.

ثَأَلَ يَثْأَلُ ثَأْلَلَهُ الْمَرَضُ: كېسەل تېپىرنىشكە

مۇدۇر چىقتى.

ثُؤْلِلَ جَسَدُهُ: بەدىنىگە سۆگەل چىقىپ قالدى.

ثُؤْلُولٌ ج ثَآلِيلُ: سۆگەل ؛ مۇدۇر ؛ ئەمچەك توپچىسى.

ثُؤْلُولَةٌ: مۇدۇر ؛ قاپارتقۇ ؛ ئەمچەك توپچىسى.

ثَأَي يَثْأَى ثَأْيًا الشَّيْءَ: بۇزۇپ قويدى.

ثَأَيَ بَيْنَ الْقَوْمِ: ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى.

ثَأَىَ الْجِلْدَ: تېرىنى تەشتى ، تۆشۈك ئاچتى ؛ تىلدى ، كەستى ، ياردى.

ثَثَاهُ: ئاجىزلاشتۇردى.

ثَأْيٌ: تاتۇق ، پۇچۇق (قاچا - قۇچىنىڭ) ؛ ئاجىز.

ثَئِيدٌ: توڭغاق ئادەم.

ثَبَاتٌ: مۇستەھكەملىك ، قەتئىيلىك ، تەۋرەنمەسلىك ، تۇراقلىق، مۇقىم، پۇختا، ئەبەدىي، چىڭ تۇرماق ، داۋاملاشتۇرماق ؛ چىداملىق.

«يَعْمَلُ الْحُكُومَةُ عَلَى ثَبَاتِ الْأَسْعَارِ» : ھۆكۈمەت باھانى مۇقىملاشتۇرۇشقا ھەرىكەت قىلماقتا.

ثُبَاتٌ: باتۇر چەۋەنداز.

دَاءٌ ثُبَاتٌ: كىشىنى مىدىر - سىدىر قىلدۇرمايدىغان كېسەل.

ثِبَاتٌ ج اَثْبِتَةٌ: باغ ، تۆشلۈك.

ثِبَانٌ ج ثُبُنٌ و ثُبُنَةٌ: يانچۇق ، خالتا ، قاپ.

ثَبَّ يَثُبُّ ثَبًّا وثِبَابًا: مۇستەھكەم ئولتۇردى.

ثَبَّ الْأَمْرُ: تۈگىدى ، تامام بولدى ، پۈتتى.

ثَبَّى يُثَبِّى تَثْبِيَةً الشَّيْءَ: توپلىدى ، يىغدى ، دۆۋىلىدى.

ثَبَّى الْجَيْشَ: قوشۇن تەشكىللىدى.

ثَبَّى الْمَالَ: مالنى ساقلىدى ، كۆپەيتتى.

ثَبَّاهُ: مەدھىيىلىدى ، ئۇلۇغلىدى.

ثَبَّا اللّٰهُ لَهُ النِّعَمَ: ئاللاھ ئۇنىڭغا ئىنئام قىلدى ، ئۇنىڭغا نېمەت ئاتا قىلدى.

ثَبَّى عَلَى الْأَمْرِ: ئىزچىل بولدى.

ثَبَّى فُلَانٌ: دادىسىنىڭ ئىزىدا ماڭدى.

ثَبَّتَ يُثَبِّتُ تَثْبِيتًا الْمُوَظَّفَ: خىزمەتچىنى مۇقىملاشتۇردى ، تۇراقلاشتۇردى.

ثَبَّتَ فِي وَجْهِهِ: چىڭ تۇردى؛ كۈچەيتتى ؛ ئىسپاتلىدى ، ئېنىقلىدى ، دەلىللىدى.

ثَبَّتَ الْأَسْعَارَ: باھانى تۇراقلاشتۇردى.

ثَبَّتَ قِيْمَةَ الْعُمْلَةِ: پۇلنىڭ قىممىتىنى مۇقىملاشتۇردى.

ثَبَّتَ الشَّيْءَ : تەۋرەنمەس قىلدى.

ثَبَّتَ الْمِنْضَدَةَ: ئۈستەلنى مىدىرلىماس قىلدى.

ثَبَّتَ الشَّخْصَ: ئىرادىلىك قىلدى.

ثَبَّتَ الذَّنْبَ عَلَى فُلَانٍ: جىنايەتنى ئارتتى ، جىنايەتنى ئىسپاتلىدى.

ثَبَّتَ الذَّاتِيَّةَ أَوِ الشَّخْصِيَّةَ: سالاھىيىتىنى ئېنىقلىدى.

ثَبَّتَ السُّرْعَةَ: تېزلىكنى تۇراقلاشتۇردى ، سۈرئەتنى تىزگىنلىدى.

«يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ» : ئاللاھ مۆمىنلەرنى مۇستەھكەم ئىماندا مەھكەم تۇرغۇزىدۇ.

ثَبَّتَ قَلْبَهُ: قەلبىنى تىنچلاندۇردى ، خاتىرجەم قىلدى.

ثَبَّجَ يُثَبِّجُ تَثْبِيجًا الْخَطَّ: خەتنى قالايمىقان يازدى، قول ئۇچىدا يازدى.

ثَبَّجَ الْكَلَامَ: قالايمىقان سۆزلىدى ، ئېگىز - پەس سۆزلىدى.

ثَبَّطَ يُثَبِّطُ تَثْبِيطًا - هُ عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن توستى ، توسقۇنلۇق قىلدى ، چەكلىدى.

ثَبَّطَ عَزْمَهُ أَوْ هِمَّتَهُ: ئىرادىسىنى بوشىتىۋەتتى.

«وَلَكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ» ‹قرآن› : لېكىن ئاللاھ ئۇلارنىڭ چىقىشىنى ياقتۇرمىدى، (ئۇلارنىڭ دىللىرىغا ھورۇنلۇقنى سېلىپ) ئۇلارنىڭ ئىرادىسىنى سۇندۇردى.

ثَبَّطَ عَنْ سَعْيِهِ: تىرىشچانلىقىغا توسقۇنلۇق قىلدى، دەخىل قىلدى.

«يَمُرُّالْعَالَمُ الْعَرَبِيُّ بِظُرُوفٍ تُثَبِّطُ الْهِمَمَ» : ئەرەب دۇنياسى ئىرادىنى بوشاشتۇرىدىغان ۋەزىيەتنى بېشىدىن كەچۈرمەكتە.

ثَبَتَ يَثْبُتُ ثَبَاتًا وَ ثُبُوتًا الشَّخْصُ: مەزمۇت

www.uyghurkitap.com

بولدى ؛ بەرقارار بولدى ، مۇستەھكەم تۇردى.

ثَبَتَ عَلَى الْعَمَلِ: ئىشنى داۋاملاشتۇردى ؛ ئىشتا چىڭ تۇردى.

ثَبَتَ بِالْمَكَانِ: مۇقىم تۇردى.

ثَبَتَ لَهُ: دادىل تاقابىل تۇردى.

ثَبَتَ فِي وَجْهِهِ: دادىل تاقابىل تۇردى.

ثَبَتَ الْخَبَرُ وَنَحْوُهُ: خەۋىرى ئېنىق بولدى.

ثَبَتَ عَلَى الشَّيْءِ: داۋاملاشتۇردى.

«إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا» ‹قرآن› : ئى مۇمىنلەر! بىر جامائەگە (يەنى دۈشمەن قوشۇنىغا) ئۇچراشقان چېغىڭلاردا ساباتلىق كۆرسىتىڭلار.

«ثَبَتَتِ التُّهْمَةُ عَلَيْهِ» : جىنايەت ئىسپاتلاندى.

ثَبُتَ يَثْبُتُ ثُبُوتَةً وَثَبَاتَةً الْمَرْأُ: ئىرادىلىك بولدى ، دادىل بولدى ، قەتئىي بولدى.

ثَبَتَتْ عَلَيْهِ الْجَرِيمَةُ: جىنايىتى بېكىتىلدى ، جىنايىتى ئىسپاتلاندى ، جىنايىتى مۇقىملاشتى.

ثَبْتٌ: ئىشەنچلىك ، قەتئىي ، چىڭ.

ثَبْتُ الْجَنَانِ لَايَزِلُّ بِهِ اللِّسَانُ: پاراسەتلىك ئادەم، سۆزىدىن كەتكۈزۈپ قويمايدۇ.

قَائِدٌ ثَبْتٌ: باتۇر قوماندان.

زَعِيمٌ ثَبْتٌ: دانا داھىي.

ثَبَتٌ ج أَثْبَاتٌ: پاكىت ، دەلىل ، ئىسپات ، ئىشەنچلىك؛ مۇندەرىجە.

رَجُلٌ ثَبَتٌ: ئىشەنچلىك ئادەم.

ثَبَتُ الْمُحَدِّثِ: مۇھەددىسنىڭ ئۆزى رىۋايەت قىلغان ھەدىسلەرنىڭ ۋە ئۇستازلىرىنىڭ ئىسىملىرى جەملەنگەن توپلام.

ثَبَتُ الْكَلِمَاتِ وَ مَعَانِيهَا: سۆزلۈكلەر ۋە ئۇلارنىڭ مەنىلىرىنىڭ مۇندەرىجىسى.

ثَبَتُ الْأَعْلَامِ: ئاتاقلىق شەخسلەر مۇندەرىجىسى.

ثُبَةٌ ج ثُبَاتٌ وَ ثُبُونٌ: يىلقا ، ئاتلار توپى ؛ ئادەملەر توپى ؛ كۆلنىڭ ئوتتۇرىسى.

ثَبَجَ يَثْبُجُ ثَبْجًا الْخَطَّ: خەتنى قالايمىقان يازدى.

ثَبَّجَ الْكَلَامَ: مۇجمەل گەپ قىلدى.

ثَبِجَ يَثْبَجُ ثَبَجًا وَثُبُوجًا: يۈكۈنۈپ ئولتۇردى ، تىزلىنىپ ئولتۇردى.

ثَبَجٌ ج أَثْبَاجٌ: ئوتتۇرىسى ، ئوتتۇرا قىسمى ، مەركىزى ؛ ئارىسى ، ئىچى، قالايمىقان خەت، تۇتۇق خەت، يۇقىرى قىسمى، قالايمىقان سۆز.

ثَبَجُ الْبَحْرِ: دېڭىز ئوتتۇرىسى ؛ دېڭىز يۈزى.

ثَبَرَ يَثْبُرُ ثَبْرًا: ھەيدىۋەتتى ، قوغلىۋەتتى.

ثَبَرَهُ عَنِ الشَّيْءِ: توستى ، مەنئى قىلدى.

ثَبَرَ يَثْبُرُ ثُبُورًا الشَّيْءَ: ۋەيران قىلىۋەتتى ، ھالاك قىلىۋەتتى ؛ بۇزۇۋەتتى.

ثَبِرَ الْمَرْأُ: ھالاك بولدى ، يوقالدى ، ۋەيران بولدى ، خاراب بولدى.

ثَبَطَ يَثْبُطُ ثَبْطًا الشَّخْصَ عَنِ الْعَمَلِ: توسقۇنلۇق قىلدى.

ثَبَّطَهُ عَلَى الْأَمْرِ: بىلدۇردى ، چۈشەندۈردى، خەۋەر قىلدى.

ثَبَّطَ الْعَزْمَ: ئىرادىسىنى بوشىتىۋەتتى ، بەل قويغۇزۇۋەتتى ؛ سوغۇق سۇ سەپتى ، روھىنى چۈشۈردى.

«لَاتَسْتَطِيعُ أَيَّةُ صُعُوبَاتٍ أَنْ تُثَبِّطَ هِمَّتَنَا مَهْمَاكَانَتْ» : ھەرقانداق قىيىنچىلىق بىزنى باش ئەگدۈرەلمەيدۇ.

ثَبِطَ يَثْبَطُ ثَبَطًا: ئاجىزلىدى ؛ دىتسىز بولدى، بولۇمسىز بولدى.

ثُبْنَةٌ ج ثُبَنٌ: سېۋەت.

ثُبُوتٌ: قەتئىيلىك ، ئىشەنچلىك ، تەۋرەنمەسلىك.

عَدَمُ الثُّبُوتِ: تەۋرىنىش ، تۇراقسىزلىق ، ئارسالدىلىق.

ثُبُوتُ الشَّهْرِ: يېڭى ئاينىڭ چىققانلىقىنىڭ ئىسپاتى.

ثُبُوتِيٌّ: ئىشەنچلىك ، مۇستەھكەم.

وَثَائِقُ ثُبُوتِيَّةٌ: ئىشەنچلىك ھۆججەتلەر.

ثُبُورٌ: ھالاكەت ، ئۆلۈم.

«لَاتَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا» ‹قرآن› : بۈگۈن سىلەر بىر ئۆلۈمنى ئەمەس ،

تالاي ئۆلۈملەرنى تىلەشلار.

نَادَى بِالْوَيْلِ وَالثُّبُورِ: داد ـ پەرياد كۆتۈردى.

دَعَى بِالْوَيْلِ وَالثُّبُورِ: داد ـ پەرياد كۆتۈردى.

ثَجَّ يَثُجُّ ثُجُوجًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى ، سەل كەلدى ، سۇ قۇيۇلدى.

ثَجَ يَثُجُّ ثَجًّا الْمَاءَ: سۇنى ئاققۇزدى.

ثَجَّاجٌ: قاتتىق يامغۇر ، قارا يامغۇر ، مول يامغۇر.

«وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا» (قرآن) : بۇلۇتلاردىن مول يامغۇر ياغدۇرۇپ بەردۇق.

ثَجَّلَ يُثَجِّلُ تَثْجِيْلًا الشَّيْءَ: يوغىناتتى.

ثَجِلَ يَثْجَلُ ثَجَلًا : قورسىقى يوغىناپ ساڭگىلاپ كەتتى.

ثَجَمَ يَثْجُمُ ثَجْمًا ـ هُ: سۆزئىتىنى ئاستىلاتتى.

ثَجَمَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر قۇيۇۋەتتى.

ثَجِمَ يَثْجَمُ ثَجَمًا: تېز بېرىپ كەلدى.

ثَخَانَةٌ: زىچلىق ، قويۇقلۇق.

ثَخُنَ يَثْخُنُ ثُخُونَةً وَثَخْنًا وَثَخَانَةً الشَّيْءُ: قاتتىق بولدى، يىرىك بولدى ؛ يىرىكلەشتى، قويۇقلاشتى.

ثَخُنَ السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق قويۇقلاشتى.

ثَخَنٌ: هارغىنلىق ، كېسەلمەنلىك ، ئۇيقۇسىزلىق.

ثَخِيْنٌ ج ثُخَنَاءُ: توم ؛ قويۇق؛ قېلىن ؛ يىرىك، قوپال.

اَلثَّخِيْنُ مِنَ الْأَثْوَابِ: ئوبدان توقۇلغان قېلىن كىيىم.

ثَخِيْنَةٌ ج ثَخِيْنَاتٌ: توم ؛ قويۇق؛ قېلىن ، قوپال.

ثَدَا يَثْدُوْ ثَدْوًا الشَّيْءَ: هۆللىدى ، هۆل قىلدى.

اَلثِّدَامُ: سۈزگۈچ.

ثَدَّمَ يُثَدِّمُ تَثْدِيْمًا الْإِبْرِيقَ: سۈزگۈچ بېكىتتى.

ثَدَّى يُثَدِّى تَثْدِيَةً: ئۇزۇقلاندۇردى ، تائام بەردى.

ثَدَقَ يَثْدُقُ ثَدْقًا الْمَطَرُ: يامغۇر شارىلداپ ياغدى.

ثَدَقَ السَّحَابُ: يامغۇر قۇيۇلدى.

ثَدَقَ الْخَيْلَ: ئاتنى قويۇۋەتتى ، چاپتۇردى.

ثَدَقَ بَطْنَ الشَّاةِ: قوينىڭ قورسىقىنى ياردى.

ثَدْمٌ: كالامپاي ، سېمىز ؛ ئەخمەق ، دۆت ، گېپىنىڭ تۇتامى يوق.

ثَدِنَ يَثْدَنُ ثَدَنًا اللَّحْمُ: سېسىپ قالدى ، پۇراپ قالدى ؛ سەمرىپ كالامپايلىشىپ كەتتى.

ثَدْيٌ ج أَثْدَاءٌ وَأَثْدٍ وَثُدِيٌّ: ئەمچەك ، بېجىق.

ثَدْيُ الْحَيَوَانِ: هايۋاننىڭ يېلىنى.

ذَوَاتُ الثَّدْيِ: سۈت ئەمگۈزگۈچى هايۋانلار.

ثَدْيٌ صِنَاعِيٌّ : سوسكا.

ثَدْيَاءُ: كۆكسى يوغان ئايال.

ثُدِيٌّ : ئەمچەككە ئائىت.

عِلْمُ الثَّدْيِيَّاتِ: زوئولوگىيىنىڭ سۈت ئەمگۈچى هايۋانلارنى تەتقىق قىلىدىغان قىسمى.

ثَرَاءٌ: بايلىق ، پۇل ـ مال ، خەزىنە.

«وَجَدَالْمُرْتَشُونَ فِي ظِلِّ الْحُكْمِ الْحِمَايَةَ وَالثَّرَاءَ الْفَاحِشَ» : پارىخورلار هاكىمىيەتنىڭ سايىسى ئاستىدا قانات ئاستىغا ئېلىنىدى ۋە هارام بايلىق توپلىدى.

ثَرَبَ يَثْرِبُ ثَرْبًا الْمَرِيضَ: كېسەلنىڭ كىيىمىنى سالدۇردى.

ثَرَبَهُ: مالامەت قىلدى ، تەنقىد قىلدى.

ثَرْثَارٌ: جاۋۇلداق ، ۋات ـ ۋات ، كوت ـ كوت، ۋالاقتەككۇر.

«أَبْغَضُكُمْ إِلَيَّ الثَّرْثَارُونَ الْمُتَفَيْهِقُونَ» (حديث) : ئاراڭلاردىكى تولا گەپ قىلىدىغان كوت ـ كوتلارنى مەن ئەڭ ياقتۇرمايمەن.

«هَذَا الرَّجُلُ حَقًّا رَجُلٌ ثَرْثَارٌ فَهُوَ دَائِمًا يَتَكَلَّمُ كَلَامًا تَافِهًا سَخِيفاً» : بۇ ئادەم ۋالاقتەككۇر ئادەم بولۇپ ھەمىشە مەنىسىز سۆزلەرنى قىلىدۇ.

ثَرْثَرَ يُثَرْثِرُ ثَرْثَرَةً فِي الشَّيْءِ: ئارىلاشتۇرۇۋەتتى، ئۇماچ قىلىۋەتتى.

ثَرْثَرَ الشَّيْءَ: چېچىۋەتتى ، تارقىتىۋەتتى.

ثَرْثَرَ فِي الْكَلَامِ: ۋالاقلىدى ، جاۋۇلدىدى ،

www.uyghurkitap.com

كاپشىدى.

ثَرْثَرَ الطَّعَامَ: يېمەكلىكنى ئارىلاشتۇرۇۋەتتى.

ثَرْثَرَ فِي الطَّعَامِ: كۆپ تاماق يېدى.

ثَرَدَ يَثْرُدُ ثَرْدًا الْخُبْزَ: شورپىغا نان چىلىدى، ناننى ئۇشاتتى.

ثَرِدَ يَثْرَدُ ثَرَدًا الشَّفَةُ: توشقان كالپۇك بولۇپ قالدى، كالپۇك يېرىلىپ كەتتى.

ثَرَّ يَثِرُّ ثَرًّا السَّائِلُ: مول بولدى ؛ قاتتىق يامغۇر ياغدى.

ثَرَّ الرَّجُلُ: كاپشىدى ، ۋالاقشىدى.

ثَرَّ لِشَيْءٍ: كېڭەيدى.

ثَرَّ الشَّيْءَ: كېڭەيتتى ، يايدى ، تارقاتتى.

ثَرَّتِ الْبِئْرُ: قۇدۇق سۈيى كۆپەيدى ، سۈيى ئەلۋەك بولدى.

ثَرَّتِ الْعَيْنُ: يېشى مول بولدى ، يېشى كۆپەيدى.

ثَرَّتِ السَّحَابَةُ: كەڭ دائىرىلىك يامغۇر ياغدى ، بۇلۇت يامغۇرنى قويۇۋەتتى.

ثَرٌّ ج ثِرَارٌ : ۋالاقتەككۈر ، كۆپ سۆزلەيدىغان.

فَرَسٌ ثَرٌّ: يۈگۈرۈك ئات ، چاپقۇر ئات.

اَلثَّرُّ: بۇلدۇقلاپ چىقىپ تۇرغان ؛ چېچىۋېتىش ، مالىماتاڭ قىلىۋېتىش ؛ كەڭ.

اَلثَّرُّ مِنَ السَّحَابِ: سۈيى كۆپ بۇلۇت.

اَلثَّرُّ مِنَ الْمَطَرِ: تامچىلىدى؛ چوڭ يامغۇر.

اَلثَّرُّ مِنَ الْخَيْلِ: ئۇچقۇر ئات ، يورغا ئات.

مَطَرٌ ثَرٌّ: قاتتىق يامغۇر ؛ قارا يامغۇر.

شَاةٌ ثَرَّةٌ: سۈتلۈك ساغلىق.

«اَلْأُمُّ يَنْبُوعٌ ثَرٌّ مِنَ الْحَنَانِ وَالْعَطَاءِ» : ئانا كۆيۈمچانلىق ۋە سېخىيلىقنىڭ بۇلدۇقلاپ چىقىپ تۇرىدىغان بۇلىقىدۇر.

ثَرَّبَ يُثَرِّبُ تَثْرِيبًا الْمَرْأَ أَوْ عَلَيْهِ: ئەيىبلىدى ، مالامەت قىلدى ؛ كايىدى.

«قَالَ لَاتَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ» «قۇرئان» : يۈسۈف ئېيتتى : «بۈگۈن سىلەر ئەيىبلەشكە ئۇچرىمايسىلەر ، ئاللاھ سىلەرنى كەچۈرسۇن ، ئاللاھ ئەڭ مەرھەمەتلىك زاتتۇر».

ثَرَّبَ عَلَيْهِ فِعْلَهُ: يامان ئاقىۋىتىنى چۈشەندۈردى

ثَرَّرَ يُثَرِّرُ تَثْرِيرًا الْمَكَانَ: جايىنى ھۆل قىلىۋەتتى، نەم قىلىۋەتتى.

ثَرِعَ يَثْرَعُ ثَرَعًا الرَّجُلُ: تۇساتتىن كەلدى چاقىرىلمىغان مېھمان بولۇپ كەلدى.

ثُرْغُلٌ: چىشى تۈلكە.

ثَرَمَ يَثْرِمُ ثَرْمًاالشَّخْصَ: ئۇرۇپ چىشىنى چۈشۈرۈۋەتتى ، چىشىنى تۆكۈۋەتتى.

ثَرِمَ يَثْرَمُ ثَرَمًا: چىشى چۈشۈپ كەتتى.

ثَرْوَاءُ: باي ئايال ، پۇلدار ئايال.

ثَرْوَةٌ ج ثَرَوَاتٌ: بايلىق ، پۇل ـ مال ، خەزىنە.

ثَرْوَةٌ طَبِيعِيَّةٌ: تەبىئىي بايلىق.

ثَرْوَةٌ قَوْمِيَّةٌ: دۆلەت بايلىقى ، مىللىي بايلىق.

ثَرْوَةٌ مَائِيَّةٌ: سۇ مەھسۇلاتلىرى بايلىقى.

ثَرْوَةٌ مَادِّيَّةٌ: ماددىي بايلىق.

أَهْلُ الثَّرْوَةِ وَ أَصْحَابُهَا: بايلار.

ثَرْوَةٌ رُوحِيَّةٌ: مەنىۋى بايلىق.

ثَرْوَةٌ أَدَبِيَّةٌ: ئەدەبىي بايلىق.

ثَرْوَةٌ لُغَوِيَّةٌ: تىل بايلىقى.

«اَلْعَالَمُ الْعَرَبِيُّ غَنِيٌّ بِثَرْوَتِهِ الْمَادِيَّةِ وَالْبَشَرِيَّةِ» : ئەرەب دۇنياسى ماددىي بايلىق ۋە ئادەم بايلىقى بىلەن باي ھېسابلىنىدۇ.

ثَرُورٌ: ۋاتىلداق ئايال ؛ پىتنىخور ئايال.

ثَرِيَ يَثْرَى ثَرَاءً الشَّخْصُ: بېيىدى ، مالدار بولدى ، پۇل ـ مېلى كۆپەيدى.

ثَرِيَتِ الْأَرْضُ: زېمىن ھۆللىنىشىپ يۇمشاپ كەتتى.

ثَرِيَ بِالشَّيْءِ: خۇشاللاندى.

ثَرًى: زەي يەر ، نەم يەر ، خەزىنە ، زېمىن

«لَهُ مَافِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَاتَحْتَ الثَّرَى» «قۇرئان» : ئاسمانلاردىكى ، زېمىنلاردىكى ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ۋە يەر ئاستىدىكى شەيئىلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ

دۇر.

«كَالْفَرْقِ بَيْنَ الثَّرَى وَالثُّرَيَّا» : ئاسمان ـ زېمىن پەرق بار ، ئاسمان ـ زېمىن پەرقلىنىپ تۇرىدۇ.

طَيَّبَ اللّٰهُ ثَرَاهُ: ئاللاھ ئۇنى قەبرىسىدە خاتىرجەم ياتقۇزغاي (ئۆلگەن ئادەمگە قارىتا دۇئا ئورنىدا ئىشلىتىلىدىغان سۆز بولۇپ، ئاللاھ ئۇنىڭغا كەڭ رەھمەت قىلسۇن دېگەن مەنىدە.)

أَيْنَ الثَّرَى مِنَ الثُّرَيَّا: ئاسمان ـ زېمىن پەرقلىق.

ثَرِيدٌ. ثَرِيدَةٌ ج ثَرَائِدُ: شورپىغا چىلانغان نان ؛ شورپا ۋە گۆشنىڭ بىرلىكتە ئومۇمىي ئاتىلىشى.

ثَرِيٌّ: باي ، مالدار ، زەردار ، دۆلەتمەن.

ثُرَيَّا: يۇلتۇزلار تۈركۈمى (ھۈكەر يۇلتۇز.)

ثُرَيَّا ج ثُرَيَّاتٌ: كۆپ لامپىلىق ئاسما چىراغ.

ثُعَالَةٌ: چىشى تۈلكە.

ثَعَبَ يَثْعَبُ ثَعْبًا الْمَاءَ: سۇنى ئاققۇزدى ؛ سۇنى تەپچىرەتتى ؛ سۇنى باشلىدى.

ثُعْبَانٌ ج ثَعَابِينُ: چوڭ ئۇزۇن يىلان ؛ ئەجدىھا.

«فَأَلْقَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ» (قرآن) : مۇسا ھاسىسىنى تاشلىۋىدى ، ئۇ ناگاھان ئاشكارا بىر ئەجدىھاغا ئايلاندى.

ثُعْبَانُ السَّمَكِ: يىلان بېلىق.

ثُعْبَانُ الْمَاءِ: يىلان بېلىق ؛ سۇ يىلىنى.

ثَعْلَبٌ ج ثَعَالِبُ: تۈلكە.

دَاءُ الثَّعْلَبِ: چاچ چۈشۈش كېسىلى.

ثُعْلُبَانٌ: ئەركەك تۈلكە.

ثَعْلَبَةٌ: چىشى تۈلكە.

بَنُو ثَعْلَبَةَ: ئەرەبلەرنىڭ بىر قەبىلىسى.

«بِكُلِّ وَادٍ أَثَرٌ مِنَ الثَّعْلَبَةِ» : نەگىلا بارساڭ قازاننىڭ قۇلىقى تۆت ؛ دۇنيادىكى قاغىنىڭ ھەممىسى قارا.

ثَعْلَبِيٌّ: تۈلكىدەك.

ثَغَا يَثْغُو ثُغَاءً الْخَرُوفُ: پاخلان مەرىدى.

ثُغَاءٌ: قوينىڭ مەرىشى.

«مَا بِالدَّارِ ثَاغٍ وَلَا رَاغٍ» : ئۆيدە ھېچ ئادەم يوق.

مَا لَهُ ثَاغِيَةٌ وَلَا رَاغِيَةٌ: ئۇنىڭ ھېچ نەرسىسى يوق.

ثَغَبَ يَثْغِبُ ثَغْبًا الشَّاةَ: قوينى بوغۇزلىدى.

ثَغَبَهُ بِالرُّمْحِ: نەيزە سانجىدى.

ثَغِبَ يَثْغَبُ ثَغَبًا الثَّلْجُ: قار ئېرىدى.

ثَغِبَ الدَّمُ: قان ئاقتى.

ثَغْثَاغٌ: بۇزۇپ سۆزلىگەنلىكى ئۈچۈن سۆزىنى ئۇققىلى بولمايدىغان ئادەم.

ثَغَرَ يَثْغَرُ ثَغْرًا الْإِنَاءَ: قاچىغا تۆشۈك ئاچتى، ئېغىز ئاچتى ؛ سۇندۇردى.

ثَغَرَ سِنَّهُ: چىشىنى تارتقۇزدى.

ثَغَرَ الْجِدَارَ: تۆشۈك ئاچتى.

ثَغَرَ الثُّلْمَةَ: يوچۇقنى ئەتتى ، يوچۇقنى تولدۇردى.

ثُغِرَ: ئاغزىغا ئۇرۇلۇپ ماكچايتىۋېتىلدى ؛ ئۇدۇل چىشى چۈشۈپ كەتتى.

ثُغِرَ الْوَلَدُ: ئۇدۇل چىشى چۈشۈپ كەتتى ، كاماك بولۇپ قالدى.

ثَغْرٌ ج ثُغُورٌ: ئېغىز ؛ ئۇدۇل چىش ؛ پورت ؛ بوغاز (دېڭىزنىڭ) ؛ چېگرىسىدىكى جاي . دېڭىز بويىدىكى شەھەر ؛ چېگرا رايون ؛ تارساي ؛ قىستاڭ ؛ قاپتال.

ثَغْرُ السَّرْجِ: قوشقۇن.

ثُغْرَةٌ ج ثُغَرٌ وَثُغْرَاتٌ: تۆشۈك ، دەز ، يوچۇق ، يېرىق ، ئاراش.

فَتَحَ ثُغْرَةً: يوچۇق ئاچتى.

«سَدَّ ثُغْرَةً فِي الْخُطُوطِ الدِّفَاعِيَّةِ» : مۇداپىئە لىنىيىسىدىكى بىر يوچۇقنى ئەتتى.

«نَفْتَقِرُ إِلَى الْهَيْئَاتِ الْقَادِرَةِ عَلَى سَدِّ ثُغْرَاتٍ فِي حَيَاتِنَا الْعِلْمِيَّةِ» : بىز ئىلمىي ھاياتىمىزدىكى يوچۇقلارنى ئېتەلەيدىغان ئورگانلارغا موھتاجمىز.

ثَغِمَ يَثْغَمُ ثَغَمًا اللَّوْنُ: ئاقاردى.

ثَغِمَ الْكَلْبُ: ئىت غالجىرلاشتى.

اَلثَّغِمُ: غالجىر ئىت.

كىتاب تورىبېتى www.uyghurkitap.com

اَلثَّغْيَةُ: ئاچلىق ؛ چۆلدەرەپ قالغان جاي.

ثَفَا يَثْفُو ثَفْوًا ه: ئۇنىڭغا ئەگەشتى ؛ قوغلاپ ھەيدىۋەتتى.

اَلثَّفَافِيدُ: گىرەلىشىپ كەتكەن ئاق بۇلۇتلار ؛ كىيىم ئەستىرى.

ثِفَالٌ ج ثُفُلٌ: خامپا (تۈگمەن تېشىنىڭ ئاستى تەرىپىدىكى ئۇن چۈشىدىغان جاي.)

ثَفَّدَ يُثَفِّدُ تَثْفِيدًا الثَّوْبَ: كىيىمنى ئەستەرلىدى.

ثَفَّرَ يُثَفِّرُ تَثْفِيرًا الدَّابَّةَ: ئۇلاقنى ھەيدىدى.

ثَفَلَ يَثْفُلُ ثَفْلاً الشَّيْءَ: چاچتى ، توزۇتتى.

ثُفْلٌ ج أَثْفَالٌ: دۇغ ، تىرىپ.

ثَفِنَ يَثْفَنُ ثَفَنًا يَدُهُ: قولى قاپىرىپ يېرىكلىشىپ كەتتى.

ثَفَنَ يَثْفِنُ ثَفْنًا: ئىتتىردى ؛ ئەگەشتى، تەپتى.

ثَفِنَتِ النَّاقَةُ: تۆگە تەپتى.

ثَفِينَةٌ ج ثَفِينَاتٌ: كۆپچىلىك ؛ تىز (پۇتنىڭ).

ثِقَابٌ. ثُقُوبٌ ج ثُقُبٌ: سەرەڭگە.

ثَقَافٌ: زېرەك ئايال.

ثَقَافَةٌ: مەدەنىيەت.

وَزَارَةُ الثَّقَافَةِ: مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى.

اَلثَّقَافَةُ الْبَدَنِيَّةُ: تەنھەرىكەت.

اَلثَّقَافَةُ الْمُضَادَّةُ: ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت ئورنىغا دەسسەشكە ئۇرۇنغان مەدەنىيەت خاھىشى.

اَلثَّقَافَتَانِ: ئىلمىي ۋە ئەدەبىي مەدەنىيەتتىن ئىبارەت ئىككى مەدەنىيەت.

ثَقَافِيٌّ: مەدەنىي ، مەدەنىيەتكە مەنسۇپ.

تَبَادُلٌ ثَقَافِيٌّ: مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش.

مُلْحَقٌ ثَقَافِيٌّ: كونسۇلخانا مەدەنىيەت ئىشلىرى بۆلۈمى ؛ كونسۇلخانىدىكى مەدەنىيەت ئىشلىرىغا مەسئۇل ئەمەلدار.

مُسْتَشَارٌ ثَقَافِيٌّ: كونسۇلخانا مەدەنىيەت مەسلىھەتچىسى.

نَشَاطٌ ثَقَافِيٌّ: مەدەنىي پائالىيەت.

اَلْقِيَمُ الثَّقَافِيَّةُ: مەدەنىي قىممەت.

اَلْعَلاَقَاتُ الثَّقَافِيَّةُ: مەدەنىيەت ئالاقىسى.

ثَقَبَ يَثْقُبُ ثُقُوبًا ـ تِ النَّارُ: ئوت ياندى.

ثَقَبَ الرَّأْيُ وَنَحْوُهُ: پىكرى توغرا بولدى.

ثَقَبَ كَوْكَبٌ وَنَحْوُهُ: يۇلتۇز يورۇدى.

ثَقْبٌ ج أَثْقُبٌ و ثُقُوبٌ وَأَثْقَابٌ: تۆشۈك ، كامار ، سۇڭگۈچ.

ثَقْبُ الإِبْرَةِ: يىڭنە تۆشۈكى.

ثَقْبُ الْبَابِ: ئىشىك يوچۇقى.

ثِقَةٌ ج ثِقَاتٌ : ئىشەنچلىك.

«اَلصِّدْقُ دَاعٍ إِلَى الثِّقَةِ» : راستچىللىق ئىشەنچكە دەۋەت قىلىدۇ.

«لَهُ ثِقَةٌ بِالنَّجَاحِ» : ئۇنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشىغا ئىشەنچى بار.

رَجُلٌ ثِقَةٌ : ئىشەنچلىك ئەر.

اِمْرَأَةٌ ثِقَةٌ : ئىشەنچلىك ئايال.

أَهْلُ الثِّقَةِ : ئىشەنچلىك ئادەملەر.

اَلثِّقَةُ بِالنَّفْسِ : ئۆزىگە ئىشىنىش.

عَالِمٌ ثِقَةٌ : ئىشەنچلىك ئالىم.

عَدَمُ الثِّقَةِ : ئىشەنچسىز.

ثَقِفَ يَثْقَفُ ثَقَفًا الشَّخْصُ: زېرەك بولدى ، ماھىر بولدى، ئۇستا بولدى.

ثَقِفَ يَثْقَفُ وَثَقِفَ يَثْقُفُ ثَقْفًا: ئىپرىشتى ، يېتىشتى ؛ تېز چۈشىنىۋالدى.

«فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ» ‹قرآن› : ئەگەر ئۇرۇشتا ئۇلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلساڭ ، ئارقىدىكىلەرنىڭ قېچىشى ۋە ئىبرەت ئېلىشى ئۈچۈن ئۇلارنى قاتتىق جازالىغىن.

ثَقِفَ الْعِلْمَ: ئىلىمنى پۇختا ئىگىلىدى.

ثَقِفَ الشَّيْءَ: قولغا كەلتۈردى.

ثَقِفَ الْخَلُّ: سىركە ئاچچىق بولۇپ كەتتى.

ثَقِفَ الْحَدِيثَ: گەپنى تېز چۈشىنىۋالدى.

ثَقِفَ الصِّنَاعَةَ: ھۈنەرنى تېز ئۆگىنىۋالدى.

ثَقِفٌ: ئەقىللىق ، چېچەن ، زېھنى ئۆتكۈر.

ثَقِفٌ: ئەقىللىق ، چىچەن.

ثَقَفٌ: ئىرىشمەك، يېتىشمەك.

ثَقَّبَ يُثَقِّبُ تَثْقِيبًا الشَّيْءَ: تەشتى ، تۆشۈك ئاچتى.

ثَقَّبَ النَّارَ: ئوتنى ياندۇردى.

ثَقَّبَ الْبِرْمِيلَ: تۈگنى تەشتى.

ثَقَّبَ الطَّائِرُ: قۇش ئەگىدى ، قۇش پەرۋاز قىلدى.

ثَقَّفَ يُثَقِّفُ تَثْقِيفًا الشَّيْءَ: رۇسلىدى ، تۈزلىدى.

ثَقَّفَ التِّلْمِيْذَ: شاگىرت تەربىيىلىدى.

ثَقَّفَ عَقْلَهُ: ئەقلىنى ئۆستۈردى.

ثَقَّلَ يُثَقِّلُ تَثْقِيلاً الْحِمْلَ ونَحْوَهُ: يۈك قاتارلىقلارنى ئېغىرلاشتۇردى.

ثَقَّلَ الْحَرْفَ: ھەرپنى تەشدىدلىك ئوقۇپ تەلەپپۇز قىلدى.

ثَقَّلَ عَلَيْهِ: چۆچۈتتى ؛ زىممىسىگە ئالغۇزدى، ئۈستىگە ئارتتى.

ثَقُلَ يَثْقُلُ ثَقَلاً و ثِقَالَةً الشَّيْءُ: ئېغىرلاشتى، ئېغىرلىشىپ كەتتى ، ۋەزنى بېسىپ كەتتى ، ئېغىر كەلدى.

ثَقُلَ الرَّجُلُ: تەمكىن بولدى ، ئېغىر - بېسىق بولدى.

ثَقُلَ الْمَرِيْضُ: كېسەل ئېغىرلاشتى.

ثَقُلَ الْقَوْلُ: سۆز ئېغىر كەلدى.

ثَقُلَ السَّمْعُ: قۇلاق ئېغىرلاشتى.

ثَقُلَ الأَمْرُ عَلَى النَّفْسِ: قىيىن كەلدى ، قىيىن تۇيۇلدى ، ئېغىر كەلدى.

ثَقُلَ لِسَانُهَ: تىلى ئېغىرلاشتى.

ثَقُلَ عَنِ الشَّيْءِ: سۆرەلمىلىك قىلدى.

ثَقُلَتْ يَدُهُ: قولى ئاجىزلاشتى.

ثَقُلَتِ الْحَامِلُ: ھامىلدارلىقى بىلىندى.

«يَثْقُلُ بَعْضُ النَّاسِ عَنِ الْعَمَلِ بِغَيْرِ رِقَابَةٍ أَوْحِسَابٍ» : نازارەت قىلىش ياكى ھېسابلىشىش بولمىغانلىقتىن بەزىلەر خىزمەتتە سۆرەلمىلىك قىلماقتا.

«فَأَمَّامَنْ ثَقُلَتْمَوَازِينُهُفَهُوَ فِي عِيْشَةٍ رَاضِيَةٍ» ‹قرآن› : تارازىسى ئېغىر كەلگەن ئادەمگە كەلسەك ، ئۇ كۆڭۈللۈك تۇرمۇشتا بولىدۇ.

«يَثْقُلُ عَلَى الْأَبِيِّ أَنْ يَطْلُبَ الْمُسَاعَدَةَ» : غۇرۇرى بار ئادەمگە باشقىلاردىن ياردەم تىلەش ئېغىر كېلىدۇ.

ثَقُلَ الشَّيْءُ: يوشۇرۇندى ، مەخپىي بولدى.

ثِقْلٌ ج أَثْقَالٌ: ئېغىر ، ئېغىرلىق مىقدارى ، ئېغىر يۈك ، ۋەزنى ئېغىر؛ مەسئۇلىيەت.

اَلثِّقْلُ النَّوعِيُّ: نىسبەت سېلىشتۇرما ئېغىرلىق.

مِيْزَانُ الثِّقْلِ النَّوْعِيِّ: ئېغىرلىق ئۆلچىگۈچ ، بارومېتىر.

مَرْكَزُ الثِّقْلِ: ئېغىرلىق مەركىزى.

رَفْعُ الأَثْقَالِ: ئېغىرلىق كۆتۈرۈش.

حَمْلُ الأَثْقَالِ: ئېغىرلىق كۆتۈرۈش.

أَثْقَالُ الأَرْضِ: يەر ئاستى بايلىقلىرى.

ثَقَلٌ ج أَثْقَالٌ : يۈك - تاق.

«وَأَخْرَجَتِ الأَرْضُ أَثْقَالَهَا» ‹قرآن› : زېمىن (قوينىدىكى) يۈكلىرىنى (يەنى مەدەنلەر ، ئوتلار ، ئۆلۈكلەرنى) چىقارغاندا.

اَلثَّقَلاَنِ: ئىنسانلار ۋە جىنلار.

«سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَا الثَّقَلاَنِ» ‹قرآن› : (ئى ئىنسانلار ! ۋە جىنلار جامائەسى !)سىلەردىن (يەنى سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلاردىن) ھېساب ئېلىشقا يۈزلىنىمىز.

ثَقَلَةٌ: يۈك - تاق.

ثِقْلَةٌ: يۈك - تاق.

اَلثَّقُوبُ: سەرەڭگە.

ثَقِيبٌ: قىپقىزىل؛ سۈتلۈك تۆگە.

ثَقِيْفٌ: ئەقىللىق ، ماھىر ، ئۇستا ، قولى ئەپچىل.

ثَقِيْلٌ ج ثِقَالٌ وَ ثُقَلاَءُ: ئېغىر؛ قاتتىق ؛ سالماق؛ سۆرەلمە؛ قىيىن؛ بىر خىل يېقىملىق مۇزىكا.

«هَذَا الشَّاىُ ثَقِيلٌ جِدًّا، فَأَضِفْ إِلَيهِ بَعْضَ الْمَاءِ

السَّاخِنِ مِنْ قَفِيلِكَ» : بۇ چاي ناھايىتى قىنىق بولۇپ كېتىپتۇ ، بۇنىڭغا ئازراق قايناقسۇ قۇيۇۋەتسىڭىز.

ثَقِيلُ الدَّمِ: كىشىنى بىزار قىلىدىغان ، زېرىكەرلىك.

ثَقِيلُ الرُّوحِ: سۇرلەمە ، دۆت ، قاشاڭ.

ثَقِيلُ الْأُذُنِ: قۇلىقى ئېغىر.

ثَقِيلُ السَّمْعِ: قۇلىقى ئېغىر.

نَوْمُهُ ثَقِيلٌ: ئۇيقۇسى قاتتىق.

ثَقِيلُ الظِّلِّ: زېرىكەرلىك ، كىشىنى زېرىكتۈرىدىغان.

ثَقِيلُ الْفَهْمِ: گالۋاڭ ، گالۋا ، دۆت.

ثَقِيلٌ عَلَى السَّمْعِ: زېرىكەرلىك ، كىشىنى زېرىكتۈرىدىغان ، قۇلاققا مۇشت ئۇرغاندەك.

ثَقِيلُ الْهَضْمِ: ئاسان سىڭمەيدىغان ، ئاشقازانغا ئېغىر كېلىدىغان.

ثَقِيلٌ عَلَى الْمَعِدَةِ: تېز سىڭمەيدىغان ، ھەزىم قىلىنىشى ئېغىر.

«وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا» «قۇرئان» : كەلگۈسىدىكى قىيىن بىر كۈنگە (يەنى قىيامەتكە) سەل قارايدۇ.

صِنَاعَةٌ ثَقِيلَةٌ: ئېغىر سانائەت.

ثَكِلَ يَثْكَلُ ثَكَلًا وثُكْلًا الْوَلَدَ أوِ الْحَبِيبَ: بالىسىنى ياكى سۆيۈملۈك ئادىمىنى يوقاتتى ، ئايرىلدى.

ثَكِلَتْهُ أُمُّهُ: ئۆلگۈر.

ثَكْلَانُ: بالىسىنى يوقاتقان ئاتا، بالىسى ئۆلۈپ قالغان ئاتا.

ثَكْلَى ج ثَكَالَى: بالىسىنى يوقاتقان ئانا.

ثَكَمَ يَثْكُمُ ثَكْمًا الْأَمْرَ: بىرگە بولدى ، ئايرىلمىدى.

ثَكِمَ بِالْمَكَانِ: ماكانلاشتى ، ئولتۇراقلاشتى ، تۇرۇپ قالدى.

ثَكَمَ الْآثَارَ: ئىز قوغلىدى.

ثَكَمَ لَهُ الْأَمْرَ: چۈشەندۈردى.

اَلثُّكْمَةُ ج ثُكَمٌ: يولنىڭ ئوتتۇرىسى.

ثُكْنَةٌ ج ثُكَنٌ و ثُكْنَاتٌ: لاگېر ، گازارما ؛ بىر توپ (ئادەم) ؛ بايراق ، ئەلەم ؛ كەپتەر توپى؛ بويۇنغا ئاسىدىغان زىننەت بۇيۇملىرى.

ثُكْنَةُ الْجُنُودِ: ھەربىي لاگېر.

«عَادَتْ قُوَّاتُ الْجَيْشِ إِلَى ثُكْنَاتِهَا بَعْدَ اسْتِتْبَابِ الْأَمْنِ فِي الْبِلَادِ» : مەملىكەتتە تىنچلىق ئورنىتىلغاندىن كېيىن ھەربىي قوشۇن ئۆز گازارمىلىرىغا قايتتى.

ثَلَاثٌ م ثَلَاثَةٌ: ئۈچ.

ثَلَاثَةُ أَضْعَافٍ: ئۈچ ھەسسە.

ثَلَاثَ عَشْرَةَ م ثَلَاثَةَ عَشَرَ: ئون ئۈچ.

مِنْ ثَلَاثِ نُسَخٍ: ئۈچ نۇسخىدىن.

«جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا أُولِي أَجْنِحَةٍ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ» «قۇرئان» : پەرىشتىلەرنى ئىككى قاناتلىق ، ئۈچ قاناتلىق ، تۆت قاناتلىق ئەلچىلەر قىلغۇچى.

ثَلَاثًا: ئۈچ قېتىم.

ثُلَاثَ : ئۈچ - ئۈچتىن.

جَاؤُا ثُلَاثَ: ئۈچتىن - ئۈچتىن بولۇپ كەلدى.

اَلثُّلَاثَاءُ: سەيشەنبە.

ثَلَاثُونَ: ئوتتۇز.

«وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا» «قۇرئان» : ئۇنىڭغا قورساق كۆتۈرۈش مۇددىتى ۋە ئۇنى سۈتتىن ئايرىش مۇددىتى 30 ئايدۇر.

ثُلَاثِيٌّ: ئۈچ بۇرجەكلىك ، ئۈچلۈك ، ئۈچ تەرەپلىك ، ئۈچ قاتلاملىق.

ثُلَاثِيُّ الْأَبْعَادِ: ئۈچ تەرەپلىك.

ثُلَاثِيُّ الْجَوَانِبِ: ئۈچ تەرەپلىك.

حِلْفٌ ثُلَاثِيٌّ: ئۈچ تەرەپ ئىتتىپاقداش.

ثُلَاثِيُّ الْحُرُوفِ: ئۈچ ھەرپلىك.

ثُلَاثِيُّ الْخُطُوطِ: ئۈچ سىزىقلىق.

ثُلَاثِيُّ الزَّوَايَا: ئۈچ بۇرجەكلىك ، ئۈچ بۇلۇڭلۇق.

ثُلَاثِيُّ السُّطُوحِ الْمُتَسَاوِيَةِ: ئۈچ تەكشى يۈزلۈك.

ثُلَاثِيُّ الْأَرْجُلِ: ئۈچ پۇتلۇق.

ثُلاَثِيُّ الْأَلْوَانِ: ئۈچ رەڭلىك.

ثُلاَثِيُّ الْأَلْسُنِ: ئۈچ تىللىق.

ثُلاَثِيُّ الْمَقَاطِعِ: ئۈچ بوغۇملۇق.

اَلدَّرَّاجَةُ الثُّلاَثِيَّةُ: ئۈچ چاقلىق رىكشا، ئۈچ چاقلىق ۋېلسىپىت.

خُطَّةٌ ثُلاَثِيَّةٌ: ئۈچ يىللىق پىلان.

ثُلاَجِيٌّ: قاردەك ئاق، ئاپئاق، قاردەك ئاپئاق.

ثَلَبَ يَثْلِبُ ثَلْبًا الشَّيْءَ: ئەيىبلىدى؛ كەمسىتتى، سۇندۇردى، ئېبۇەن تاپتى.

ثَلَبَ الرَّجُلَ: بوھتان چاپلىدى، قارىلىدى؛ قوغلىدى.

ثَلِبَ يَثْلَبُ ثَلَبًا الْجِلْدُ: تېرە يېرىلدى، پۈرلاشتى، قورۇلدى.

ثَلِبَ الثَّوبُ: كىيىم مەينەتلىشىپ كەتتى، كىر بولدى.

ثَلِبَ الرَّجُلُ: ئۆگىنىپ قالدى، كۆنۈپ قالدى، ئادەتلەندى؛ يۇقتۇرۇۋالدى.

ثَلِبَتِ الْقَدَمُ: پۇت يېرىلدى.

ثِلْبٌ ج ثِلَبَةٌ وَأَثْلاَبٌ: قېرىپ چىشلىرى چۈشۈپ كەتكەن تۆگە.

ثَلِبٌ: مېيىپ؛ يېرىق نەيزە.

ثَلَثَ يَثْلُثُ ثَلْثًا الشَّيْءَ: نەرسىنىڭ ئۈچتىن بىرىنى ئالدى.

ثِلْثٌ ج أَثْلاَثٌ: تەكرارلىنىش ئادەتلەنگەن نەرسىنىڭ ئۈچىنچى قېتىم تەكرارلىنىشى.

حُمَّى الثِّلْثِ: قىزىتمىنىڭ ئۈچىنچى كۈنى تەكرارلىنىشى.

سَقَى زَرْعَهُ الثِّلْثَ: زىرائەتنى ئۈچ كۈندە بىر سۇغاردى.

ثُلْثٌ ج أَثْلاَثٌ: ئۈچتىن بىر.

خَطُّ الثُّلُثِ: خەتنىڭ تۈرلىرىدىن بولۇپ، كىتابنىڭ بابلىرىنى ۋە قىسىملىرىنى يېزىشتا ئىشلىتىلىدۇ.

ثَلَجَ يَثْلُجُ ثُلُوجًاالْمَاءُ و نَحْوُهُ: سۇ مۇزلىدى.

ثَلَجَ صَدْرُهُ بِهِ وَ اِلَيْهِ: ئىشەندى؛ خاتىرجەم بولدى؛ مەمنۇن بولدى، خۇشاللاندى.

ثَلَجَتِ السَّمَاءُ: قار ياغدى.

ثَلْجٌ ج ثُلُوجٌ: قار؛ مۇز.

ثَلْجٌ رَخْوٌ: ئازراق ياغقان قار.

ثَلْجٌ جَامِدٌ: مۇز، سۈنئىي مۇز.

مَاءٌ ثَلْجٌ: سوغۇق سۇ.

ثَلِجٌ: توڭ، مۇزلىتىلغان، سوغۇق.

ثَلْجِيٌّ: قاردەك، قارغا مەنسۇپ، قارغا ئائىت.

اَلْعَصْرُ الثَّلْجِيُّ: مۇز دەۋرى.

ثَلَخَ يَثْلَخُ ثَلَخًا: نىجاسەت بىلەن بۇلغاندى.

ثَلَخَ الْحَيَوَانُ: شاتراقلىدى.

ثَلَّ يَثُلُّ ثَلاًّ الْقَوْمَ: قەۋمنى ھالاك قىلدى، گۇمران قىلدى.

ثَلَّ الْإِنَاءَ: قاچىنىڭ ئىچىدىكىنى ئالدى.

ثُلَّ عَرْشُهُمْ: ئۇلارنىڭ شان ـ شەۋكىتى تۈگىدى.

ثَلَّ عَرْشَهُ: پادىشاھلىقىنى يوقاتتى، قولدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

ثَلَّ الْبِئْرَ: قۇدۇقنىڭ لېيىنى تارتتى.

ثَلَّ اللّٰهُ عَرْشَهُمْ: ئاللاھ تەختىنى گۇمران قىلدى، ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ ھاكىمىيىتىنى گۇمران قىلدى.

ثَلَّ الْبَيْتَ: ئۆيىنى بۇزدى، چېقىۋەتتى.

ثَلَلٌ: ھالاكەت، ھالاك؛ (چىش) چۈشۈپ كەتمەك.

ثَلاَّجٌ: مۇز ساتقۇچى.

ثَلاَّجَةٌ ج ثَلاَّجَاتٌ: توڭلاتقۇ، مۇزلاتقۇ.

ثِلَّةٌ ج ثِلَلٌ: تارمار قىلماق، يوقاتماق، ھالاك قىلماق.

ثَلَّةٌ: بىر پادا قوي؛ قوي يۇڭى؛ قۇدۇقتىن چىقىرىلغان لاي.

ثُلَّةٌ ج ثُلَلٌ: بىر توپ ئادەم، بىر جامائە.

«ثُلَّةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَقَلِيلٌ مِنَ ٱلْآخِرِينَ» «قرآن»: بۇلار ئۆتكەنكىلەرنىڭ ئىچىدە كۆپتۇر، كېيىنكىلەرنىڭ ئىچىدە ئازدۇر.

ثَلَّثَ يُثَلِّثُ تَثْلِيثًا الشَّيْءَ: 3 ـ بولۇپ كەلدى؛

www.uyghurkitap.com

ئۈچكە بۆلدى.

ثَلَّثَ الْمَسَاحَةَ: ئۈچبۇلۇڭ سىزدى.

ثَلَّثَ الْاِثْنَيْنِ: ئىككى ئادەمگە ئۆزى قوشۇلۇپ ئۈچ نەپەر قىلدى.

ثَلَّثَ الْحَرْفَ: ھەرپكە ئۈچ چېكىت قويدى.

ثَلَّجَ يُثَلِّجُ تَثْلِيْجًا الْمَاءَ: مۇز بىلەن سۇنى مۇزلاتتى.

ثَلَّمَ يُثَلِّمُ تَثْلِيمًا الْحَائِطَ: تامغا چاك كەتكۈزۈۋەتتى.

ثَلَّمَ الْاِنَاءَ: قاچىنى پۇچۇق قىلىپ قويدى، چېقىپ قويدى.

ثَلَّمَ الصِّيْتَ: نامىغا داغ تەگكۈزدى.

ثَلَّمَ حِدَّةَ الْمَشَاعِرِ: تۇيغۇسىنى پالەچ ھالغا كەلتۈرۈپ قويدى.

ثَلَّمَ السَّيْفَ: قىلىچنى گاللاشتۇرۇۋەتتى، ئۆتمەس قىلىپ قويدى.

ثَلَمَ يَثْلِمُ ثَلْمًا الْحَائِطَ: تامغا چاك كەتكۈزۈۋەتتى، تامغا دەز كەتكۈزۈۋەتتى.

ثَلَمَ الْإِنَاءَ: قاچىنى پۇچۇق قىلىپ قويدى، چېقىۋەتتى.

ثَلَمَ السَّيْفَ: قىلىچنى ئۆتمەس قىلىپ قويدى، گال قىلىپ قويدى، ئۈچۈرۈۋەتتى.

ثَلِمَ يَثْلَمُ ثَلَمًاالشَّيْءُ: پۇچۇق بولۇپ قالدى.

ثَلِمَ السِّكِّينُ وَ نَحْوُهُ: پىچاقنىڭ ۋە شۇنىڭدەك نەرسىنىڭ بىسى قايرىلىپ كەتتى، ئۈچۈپ كەتتى.

ثُلِمَ فِي مَالِهِ: بىر قىسىم مېلى يوقالدى.

ثُلْمَةٌ ج ثُلَمٌ: چاك، دەز، يېرىق.

سَدَّ ثُلْمَةً: يېرىقنى ياكى چاكنى ئېتىش.

ثُلْمَةٌ لَاتُسَدُّ: تولدۇرغىلى بولمايدىغان يوچۇق.

«أَحْدَثَ مَوْتُ أُمِّ كُلْثُومَ ثُلْمَةً لَا تُسَدُّ فِي عَالَمِ الْغِنَاءِ»: ئۇممۇ گۈلسۇمنىڭ ئۆلۈمى ناخشا ساھەسىدە تولدۇرغىلى بولمايدىغان يوچۇق پەيدا قىلدى.

ثَلِيثٌ: ئۈچتىن بىر، (1/3).

ثَلِيْجٌ: مۇزدەك، مۇزدەك سوغۇق.

ثِمَالٌ: يولباشچى، يېتەكچى، ئاقساقال.

ثِمَالُ الْقَوْمِ: قەبىلە باشلىقى؛ قەۋمنىڭ ھال - ئەھۋالىنى خەۋەر ئالىدىغان ئادەم.

ثُمَالَةٌ ج ثُمَالٌ و ثُمَالَاتٌ: دۇغ، تىرىپ.

ثُمَامٌ: كۆمەك (شالىنىڭ ئوتى.)

«هُوَ مِنْكَ عَلَى طَرَفِ الثُّمَامِ»: قولى يېتىدىغان يەرگە يېقىن.

ثُمَامَةٌ: كۆمەك يوپۇرمىقى.

اَلشَّيْءُ كَالثُّمَامَةِ: پۈتلىشىپ يۇرىدىغان؛ ئوخشاي.

«يَتَشَبَّثُ الْغَرِيْقُ بِثُمَامَةٍ»: جان تۇمشۇققا كەلگەندە كىشى قۇتۇلۇش ئۈچۈن، كىچىككىنە ئامال بولسىمۇ قىلىپ باقىدۇ.

ثُمَانَ : سەككىزدىن - سەككىزدىن.

ثَمَانٍ: سەككىز.

ثَمَانُونَ: سەكسەن.

«تَجَاوَزَ الرَّجُلُ عَامَهُ الثَّمَانِينَ» : ئۇنىڭ يېشى 80 دىن ئېشىپ كەتتى.

ثَمَانِيَةَ : سەككىز.

«سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُوْمًا» «قرآن» : ئاللاھ ئۇلارغا بورانني يەتتە كېچە، سەككىز كۈندۈز ئۇزۇلدۇرمەي ئاپىرىدە قىلدى.

ثَمَانِيَ عَشَرَةَ م ثَمَانِيَةَ عَشَرَ: ئون سەككىز.

ثَمَانِيْنَاتُ: 80 - يىللار.

«جَرَى الْعَمَلُ فِي إِعْدَادِ هَذَا الْمُعْجَمِ فِي أَوَائِلِ الثَّمَانِينَاتِ» : بۇ لۇغەتنى تەييارلاش ئىشلىرى 80 - يىللارنىڭ باشلىرىدا ئېلىپ بېرىلدى.

ثَمَأَ يَثْمَأُ ثَمْأً: يېمەكلىك بىلەن تەمىنلىدى.

ثَمَأَ الرَّأْسَ: باشنى يېرىۋەتتى.

ثَمَأَ الْأَنْفَ: بۇرۇننى قانىتىۋەتتى.

ثَمَجَ يَثْمِجُ ثَمْجًا: ئارىلاشتۇردى.

ثَمَدَ يَثْمِدُ ثَمْدًا وَأَثْمِدَةً الْمَاءَ: يەردىن سۇ چىقاردى.

ثَمَدَ فُلَانًا: تاپقان ـ تەرگىنىدىن ئايرىلدى، سورۇلۇپ كەتتى ، خانىۋەيران بولدى.

ثَمِدَ يَثْمِدُ ثَمَدًا الْمَاءُ: سۇ ئازىيىپ كەتتى.

ثَمِدَ الرَّجُلُ: پائالىيىتى ئازايدى، سۇسلىشىپ قالدى.

ثَمْدٌ ج ثِمَادٌ وَأَثْمَادٌ: ئاز سۇ ، سۇ يىغىلىدىغان كۆلچەك.

ثَمَرَ يَثْمُرُ ثُمُورًا الشَّجَرُ: دەرەخ مېۋىلىدى.

ثَمَرَ مَالُهُ : مېلى كۆپەيدى.

ثَمَرَ الشَّيْءُ: پىشتى ، پىشىپ يېتىلدى.

ثَمَرَ لَهُ: مېۋە يىغىپ بەردى.

ثَمَرٌج ثِمَارٌ و أَثْمَارٌ وثُمُرٌ: مېۋە؛ نەتىجە، پايدا ؛ پەرزەنت ؛ مەھسۇلات.

«كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ» ‹قرآن›: مېۋىسى پىشقاندا ، ئۇلاردىن يەڭلار.

بِلَاثَمَرٍ: نەتىجىسىز.

ثَمْرَاءُ: مېۋىلىك دەرەخ.

أَرْضٌ ثَمْرَاءُ: مۇنبەت يەر ، مول ھوسۇللۇق يەر ؛ مېۋىزارلىق يەر.

ثَمَرَةٌ: پايدا، مېۋىلىك دەرەخ.

ثَمَرَةُ الْقَلْبِ: دوستلۇق.

ثَمِلَ يَثْمِلُ ثَمَلًا الرَّجُلُ: مەست بولدى ، كەيپ بولدى.

ثَمَلَ يَثْمَلُ ثُمُولًا: تۇردى ، توختىدى.

ثَمِلٌ: مەست ئادەم ، كەيپ ئادەم.

ثَمَلَةٌج ثُمُولٌ ثُمْلَةٌج ثُمَلٌ: سۇنىڭ دۇغى ، قالدۇق.

ثَمَّ يَثِمُّ ثَمًّا الشَّيْءَ: تۈزىدى ، ئوڭلىدى ، ياخشىلىدى.

ثَمَّتِ الشَّاةُ النَّبْتَ بِفِيْهَا: قوي ئوتلىدى.

ثَمَّ الْعُشْبَ: ئوت ـ چۆپ يىغدى.

ثَمَّ الطَّعَامَ : ياخشىسىنى ـ ناچىرىنى ھەممىسىنى يېدى.

ثَمَّ التُّرَابَ: تۇپىكنى سۈپۈردى.

ثَمَّ.ثَمَّةَ : بۇ يەردە ، شۇ يەردە.

«وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا» ‹قرآن› : قاچانكى سەن قارايدىغان بولساڭ ، بۇ يەردە نېمەتلەرنى ۋە كاتتا پادىشاھلىقنى كۆرىسەن.

«فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ» ‹قرآن›: قايسى تەرەپكە يۈزلەنسەڭلارمۇ ، ئۇ ئاللاھنىڭ تەرىپى (يەنى سىلەرگە ئىختىيار قىلغان قىبلىسى) دۇر.

مِنْ ثَمَّةَ: بۇنىڭدىن ، شۇنىڭ ئۈچۈن.

«جَاءَ الْبَيَانُ مُوجَزًا فِي عِبَارَتِهِ وَمِنْ ثَمَّ فَهُوَ لَايُلْقِي الضَّوْءَ عَلَى التَّفَاصِيلِ» : باياننىڭ ئىبارىتى قىسقا ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ تەپسىلاتى ئۈستىدە توختالمايدۇ.

ثُمَّ: كېيىن ، ئاندىن كېيىن ، ئاندىن.

ثُمَّةٌ: بىر تۇتام ئوت ـ خەس.

ثِمَّةٌ: بوۋاي ، قېرىپ ماغدۇرىدىن كەتكەن ، ياشانغان ئادەم.

ثَمَّرَ يُثَمِّرُ تَثْمِيْرًا الْمَالَ فِي كَذَا: مەبلەغ سالدى.

ثَمَّلَهُ يُثَمِّلُ تَثْمِيْلًا: ئۇنى مەست قىلدى.

ثَمَّنَ يُثَمِّنُ تَثْمِيْنًا السِّلْعَةَ: تاۋارغا باھا قويدى.

ثَمَّنَ الشَّكْلَ: سەككىز بۇرجەكلىك قىلدى.

ثَمَّنَ الشَّيْءَ : توپلىدى.

لَايُثَمَّنُ : بىباھا ، باھاسىغا چىقىلى بولمايدىغان.

ثَمُنَ يَثْمُنُ ثَمَانَةً الشَّيْءُ: باھاسى ئۆستى.

ثُمْنٌ ج أَثْمَانٌ: سەككىزدىن بىر (1/8).

ثَمَنٌ ج أَثْمَانٌ وأَثْمُنٌ: باھا، قىممىتى، بەلگىلەنگەن باھاسى ؛ بەدەل.

ثَمَنٌ أَسَاسِيٌّ: تالونىدىكى باھا.

ثَمَنٌ زَهِيْدٌ: ئەرزان باھا ، تۆۋەن باھا.

ثَمَنٌ بَاهِظٌ: يۇقىرى باھا ؛ زور بەدەل ؛ قىممەت.

«لَقَدْ دَفَعْنَا ثَمَنًا بَاهِظًا لِقَاءَ التَّفْكِيرِ بِعَوَاطِفِهَا» : بىز ھېسسىياتىمىزغا بېرىلىپ

پىكىر يۈرگۈزگەنلىكىمىزگە زور بەدەل تۆلىدۇق.

ثَمَنٌ بَخْسٌ: ئەرزان باھا، تۆۋەن باھا.

«وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ» ‹قرآن› : ئۇلار يۇسۇفنى ساناقلىق بىر قانچە تەڭگىگە ئەرزان باھادا سېتىۋەتتى.

ثَمَنٌ مَعْقُولٌ : ئادىل باھا.

«إِنَّ وَحْدَةَ الْبِلَادِ لَا بُدَّ أَنْ تُصَانَ بِأَيِّ ثَمَنٍ» : ۋەتەننىڭ بىرلىكى ھەرقانداق بەدەل تۆلەش بىلەن قوغدىلىشى كېرەك.

ثَمَنٌ أَصْلِيٌّ: ئەسلى باھاسى ؛ تەننەرقى.

بِأَيِّ ثَمَنٍ: قانداق چىقىم تارتىشتىن قەتئىينەزەر.

ثَمُودُ: قەدىمكى بىر ئەرەب قەبىلىسىنىڭ نامى.

«وَإِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا» ‹قرآن› : سەمۇدقا ئۇلارنىڭ قېرىندىشى سالىھنى (پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق.)

ثَمِيلٌ: قېتىق.

ثَمِيلَةٌ ج ثَمَائِلُ: سۈنىڭ دۇغى ، قالدۇق سۇ.

ثَمِينٌ: پۇللۇق ، يۇقىرى باھالىق ، قىممەتلىك.

«يُعَدُّ كِتَابُهُ مَصْدَرًا ثَمِينًا» : ئۇنىڭ كىتابى قىممەتلىك مەنبە ھېسابلىنىدۇ.

حَفَرَ الْكُنُوزَ الثَّمِينَةَ : قىممەتلىك بايلىقلارنى قازدى.

ثَنَاءٌ ج أَثْنِيَةٌ: مەدھىيە ، تەشەككۇر.

ثُنَاءٌ: ئىككىدىن - ئىككىدىن.

جَاؤُوا ثُنَاءً: ئۇلار ئىككىدىن - ئىككىدىن كەلدى.

ثَنَائِيٌّ: ئالقىشقا ئائىت ، ئالقىشقا مۇناسىۋەتلىك.

ثُنَائِيٌّ: قوش ئاۋازلىق خور ، قوش ئاۋازلىق ناخشا، ئىككى تەرەپلىمىلىك، ئىككى ھەرپلىك، ئىككى ياقلىمىلىق.

اِتِّفَاقٌ ثُنَائِيٌّ: ئىككى تەرەپلىمىلىك كېلىشىم.

اَلْحُكْمُ الثُّنَائِيُّ: قوش نازارەتچىلىك.

ثُنَائِيُّ الزَّوَايَا: قوش ياقلىمىلىق.

ثُنَائِيُّ اللُّغَةِ: قوش تىللىق ئادەم ، قوش تىللىق لۇغەت ؛ تەرجىمىسى بېرىلگەن شېئىرلار توپلىمى.

اَلثُّنَائِيَّةُ اللُّغَوِيَّةُ: مۇئەييەن جەمئىيەتتە ئىككى تىلنىڭ بىرلىكتە قوللىنىلىشى.

اَلْعَقِيدَةُ الثُّنَائِيَّةُ: ياخشىلىق ئىلاھى ۋە يامانلىق ئىلاھى بار دەپ قارايدىغان ئەقىدە.

اَلْمُرَاقَبَةُ الثُّنَائِيَّةُ: قوش نازارەتچىلىك ؛ ئىككى تەرەپ بىرلىكتە نازارەتچىلىك قىلىش.

ثِنْتَانِ: قوشكېزەك ، بىر جۈپ.

«لَا يَخْتَلِفُ ثِنْتَانِ فِي هَذَا الْأَمْرِ» : بۇ ئىشتا ھەممىنىڭ پىكرى بىردەك.

ثَنَّى يُثَنِّي تَثْنِيَةً الْعَدَدَ: بىر ھەسسە ئاشۇردى.

ثَنَّى عَلَى اسْتِدْعَاءٍ: قوشۇلدى، رازى بولدى.

ثَنَّى الثَّوْبَ: كىيىمنى قاتلىدى ، قىرلىدى ، قىر چىقاردى.

ثَنَّى الْعَمَلَ: تەكرارلىدى ؛ قايتىلىدى.

ثَنَّى الْكَلِمَةَ: ئىككىلىك بەلگىسى قوشتى.

ثَنَّى عَلَى الْإِقْتِرَاحِ: تەكلىپىنى قوللىدى.

ثَنَّى طَرَفَهُ إِلَيْهِ: قارىدى ، بۇرۇلدى.

ثَنَوِيٌّ: ئىككى مەنبەچى ، ئىككى ياقلىمىچى.

ثَنَوِيَّةٌ: مانى دىنى (بۇ دىندا بىرى ياخشىلىق ئىلاھى ، يەنە بىرى يامانلىق ئىلاھى دەپ ئېتىقاد قىلىنىدۇ.)

ثَنَى يَثْنِي ثَنْيًا الشَّيْءَ : ئەگدى.

ثَنَى الثَّوْبَ: قاتلىدى.

«لَا تَثْنِ طَرَفَ الصَّحِيفَةِ الَّتِي وَصَلْتَ فِي قِرَاءَتِكَ» : ئوقۇپ يەتكەن بەتنى قاتلاپ قويما.

ثَنَاهُ عَنِ الشَّيْءِ: توستى.

«وَاجَهَ الْمُتَرْجِمُونَ صُعُوبَاتٍ كَثِيرَةً غَيْرَ أَنَّهَا لَمْ تَثْنِهِمْ عَنِ الْقِيَامِ بِالتَّرْجَمَةِ» : تەرجىمانلار نۇرغۇن قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كەلدى ؛ لېكىن بۇ قىيىنچىلىقلار ئۇلارنى تەرجىمە بىلەن شۇغۇللىنىشتىن توسۇيالمىدى.

ثَنَى عِنَانَ فَرَسِهِ: ئېتىنىڭ تىزگىنىنى تارتتى.

ثَنَى عِطْفَهُ: تەكەببۇرلۇق قىلدى ، مەنمەنلىك قىلدى.

ثَنْيٌ ج أَثْنَاءٌ و ثِنْيَةٌ: يىغىلماق ، پۈكۈلمەك، قاتلانماق ، تۈگۈلمەك.

ثَنْيٌ: تەكرارلىنىدىغان ئىش.

ثُنْيَا بَعْدَ ثَنْيٍ: قايتا ـ قايتا ، تەكرار ـ تەكرار.

ثَنِيَّةٌ ج ثَنَايَا: ئۆدۈل چىش ؛ داۋان ، تاغدىكى يول.

فُلَانٌ طَلَّاعُ الثَّنَايَا: جاپا ـ مۇشەققەتلەرگە چىدىيالايدىغان ، چوڭ ئىشلار ئۈستىدە پائالىيەت ئېلىپ بارىدىغان ئادەم.

فِي ثَنَايَاهُ: ئۇنىڭ ئىچىدە.

ثَنَايَا الْفُؤَادِ: يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلىمى.

ثَوَابٌ : مۇكاپات ، ساۋاب ؛ ھەسەل ؛ ھەسەل ھەرىسى.

ثَوْبٌ ج ثِيَابٌ و أَثْوَابٌ: كىيىم ، كىيىم ـ كېچەك ؛ رەخت.

ثَوْبٌ أَدَبِيٌّ: ئەدەبىي ئۇسلۇب ، ئەدەبىي قېلىپ.

ثَوْبُ الْبَحْرِ: سۇ ئۈزۈش كىيىمى.

ثَوْبُ الْعِيدِ: بايراملىق كىيىم ، ھېيتلىق كىيىم.

ثَوْبُ الْحِدَادِ: ھازا كىيىمى.

هُوَ طَاهِرُ الثَّوْبِ: ئۇ ئەيىبتىن خالىي ، نۇقسانسىز ؛ پاك.

ثَوْرٌ ج ثِيرَانٌ: ئۆكۈز.

ثَوْرٌ فَحْلٌ : بۇقا.

ثَوْرٌ مَخْصِيٌّ: ئۆكۈز ، ئۆي.

بُرْجُ الثَّوْرِ: سەۋر بۇرجى.

ثَوَرَانٌ: قوزغالماق ، پارتلىماق.

ثَوَرَانُ الْبُرْكَانِ: يانار تاغنىڭ پارتلىشى.

«سَبَّبَ ثَوَرَانُ الْبُرْكَانِ ذُعْرًا بَيْنَ الْأَهَالِي» : يانار تاغنىڭ پارتلىشى ئاھالىلەر ئىچىدە قورقۇنچ پەيدا قىلدى.

ثَوْرَةٌ ج ثَوْرَاتٌ: ئىنقىلاب ، قوزغىلاڭ ؛ توپىلاڭ ، ئىسيان ؛ ئېشەك ، سېپىر.

ثَوْرِيٌّ: ئىنقىلابىي ، ئىنقىلابىيلىق.

«لَا نَنْسَى الدَّعْمَ الَّذِي قَدَّمَتْهُ لَنَا شُعُوبُ الْعَالَمِ قَاطِبَةً خِلَالَ نِضَالِنَا الثَّوْرِيِّ الطَّوِيلِ» : ئۇزاق مۇددەتلىك ئىنقىلابىي كۈرىشىمىز جەريانىدا ھەرقايسى ئەللەر خەلقلىرىنىڭ بىزگە بەرگەن ياردىمىنى ئۇنۇتمايمىز.

اَلنِّضَالُ الثَّوْرِيُّ: ئىنقىلابىي كۈرەش.

«يَتَّصِفُ الْوَضْعُ الْحَاضِرُ فِي بَعْضِ مَنَاطِقِ الْعَالَمِ بِالنُّزُوعِ إِلَى الثَّوْرِيَّةِ فِي الْفِكْرِ وَالْعَمَلِ» : دۇنيانىڭ بەزى رايونلىرىدا ھازىرقى ۋەزىيەت ئىدىيولوگىيە ۋە ھەرىكەتتە ئىنقىلابىيلىققا مايىللىقى بىلەن خاراكتېرلىنىدۇ.

ثَوْلٌ: بىر توپ ھەسەل ھەرىسى، بىر توپ ئادەم.

ثُومٌ م ثُومَةٌ: سامساق.

ثَوَّابٌ: كىيىم ـ كېچەك ساتقۇچى.

ثَوَّبَ يُثَوِّبُ تَثْوِيبًا الرَّاعِي : پادىچى كىيىمىنى پولاڭلاتتى.

ثَوَّبَ الرَّجُلَ: مۇكاپاتلىدى.

ثُوَّةٌ ج ثُوًى: يول كۆرسەتكۈچ ، يول بەلگىسى.

ثَوَّرَ يُثَوِّرُ تَثْوِيرًا الشَّيْءَ: قوزغىدى.

ثَوَّرَ اللُّغَةَ وَالشِّعْرَ وَنَحْوَهُمَا: لۇغەت قاتارلىقلاردا توپ ئۆزگىرىش ياسىدى.

ثَوَى يَثْوِي ثَوَاءً بِالْمَكَانِ وَ فِيهِ: تۇرۇپ قالدى ، ئورۇنلاشتى ، جايلاشتى؛ ئالەمدىن ئۆتتى، ۋاپات بولدى.

ثُوِيَ: دەپنە قىلىندى.

ثِيَابٌ: كىيىم ـ كېچەك.

طَاهِرُ الثِّيَابِ: پاك دىل ، ئەخلاقلىق.

دَنِسُ الثِّيَابِ: ئەخلاقسىز ، ئىستىلى بۇزۇق.

ثِيَابُ السَّهْرَةِ. ثَوْبُ السَّهْرَةِ: مۇراسىم كىيىمى.

ثِيَابُ الْأَسَى: ھازا تونى ، مۇسىبەت تونى.

يَتَظَاهَرُ بِثِيَابِ الصَّدِيقِ: ئۇ دوست قىياپىتىگە كىرىۋالدى.

«اِرْتَدَتِ الْمَدِينَةُ ثِيَابَ الْأَسَى عَلَى الرَّئِيسِ الرَّاحِلِ» : پۈتۈن شەھەر ۋاپات بولغان باشلىققا

مۇسـبـەت تونـنـى كـىـيـدى.

ثِيَابِيٌّ: كـىـيـم سـاقـلـىـغـۇچى.

ثَيْتَلَ يُثَيْتِلُ ثَيْتَلَةً: ئەقـلـى ئـىـقـتـىـدارى ئـاجـىـزلاپ قـالـدى ، دۆتـلـىـشـىـپ قـالـدى.

ثَيْتَلٌ: ياۋا كـالا ؛ ئـايـالـلار بـىـلـەن مۇخـداشـقـاق كـىـشـى.

ثَيْنٌ: غـەۋۋاس ؛ مـەرۋايـىـت تـەشـكـۈچـى ؛ مـەرۋايـىـت

بـىـگـىـزى.

مُصَارَعَةُ الثِّيْرَانِ: كـالا سوقۇشتۇرۇش ئويۇنى.

ثَيِّبٌ: تۇل ئايال ، ئـېـرىـدىـن ئاجراشقان ياكى ئـېـرى ئۆلۈپ كـەتـكـەن ئايال ؛ چوكـان ، سـېـكـىـلـەك.

رَجُلٌ ثَيِّبٌ: ئۆيـلـەنـگـەن ئـەر.

اِمْرَأَةٌ ثَيِّبٌ: تۇل ئايال ، ئـېـرىـدىـن ئـاجـرىـشـىـپ كـەتـكـەن ئايال.

ج «اَلْجِيمُ» : ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ بەشىنچى ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «3» نى بىلدۈرىدۇ.

جَاءَ يَجُوءُ وَيَجِيءُ مَجِيئَةً وَمَجِيئًا: كەلدى، يېتىپ كەلدى.

جَاءَ إِلَيَّ صَدِيقِي: قېشىمغا دوستۇم كەلدى.

جَاءَ الْأَمْرُ: ئىشقا ئاشتى، يۈز بەردى.

جَاءَ الْأَمْرَ: ئىش قىلدى، ئەتتى، ئىشلىدى.

جَاءَ الْجُرْمَ : جىنايەت ئۆتكۈزدى، گۇناھ قىلدى.

جَاءَ ه الشَّيْءُ : تاپشۇرۇپ ئالدى.

جَاءَ الْمَطَرُ : يامغۇر ياغدى.

جَاءَ بِهِ : ئۇنى كەلتۈردى، ئېلىپ كەلدى، ئەكەلدى.

جَاءَ فِي الْجَرِيْدَةِ : خەۋەر قىلىنىشىچە، بايان قىلىنىشىچە.

«جَاءَ فِي جَرَائِدِ الصَّبَاحِ أَنَّ الْإِجْتِمَاعَ سَيُعْقَدُ قَرِيبًا» : ئەتىگەنلىك گېزىتلەرنىڭ خەۋەر قىلىنىشىچە، يىغىن پات يېقىندا ئېچىلىدىكەن.

جَابَ يَجُوبُ جَوْبًا وتَجْوَابًا الْبِلَادَ : يۇرت كەزدى، كېزىپ ئۆتتى، ئۆتتى.

جَابَ الثَّوْبَ : كىيىمنى كەستى، كىيىمنى پىچتى.

جَابَ الصَّخْرَةَ : تاش تەشتى.

جَابَ الْخَبَرُ الْبِلَادَ : خەۋەر يۇرتقا تارقالدى.

«كَانُوا يَجُوبُونَ أَرْجَاءَ الْجَزِيرَةِ الْعَرَبِيَّةِ بِالتِّجَارَةِ» : ئۇلار پۈتۈن ئەرەب زېمىنىنى سودا بىلەن كېزىپ چىقاتتى.

جَابَ يَجُوبُ جَيْبًا الْقَمِيصَ : كۆڭلەككە ياقا چىقاردى، كۆڭلەككە ياقا ئويدى.

جَابَّ يُجَابُّ مُجَابَّةً وَجِبَابًا : ئۆزۈپ چىقىش ئۈچۈن كۈرەش قىلدى، بىرىنچىلىكنى تالاشتى، پەخىرلەندى.

جَابَرَ يُجَابِرُ مُجَابَرَةً: ئىللىق مۇئامىلە قىلدى، سىلىق پوزىتسىيىدە بولدى.

جَابِرٌ: نان، بولكا.

أَبُو جَابِرٍ : بولكا.

أُمُّ جَابِرٍ: بۇغداي يارمىسى ۋە گۆش بىلەن ياسالغان بىر خىل تاماق.

جَابِرُ الْعِظَامِ : تېڭىقچى، تاشقى كېسەللەر دوختۇرى.

جَابَلَ يُجَابِلُ مُجَابَلَةً الْمُسَافِرُ: يولۇچى تاغ ئېچىگە كىردى، تاغقا چىقتى، تاغدا تۇردى.

جَابَهَ يُجَابِهُ مُجَابَهَةً: روبىرو بولدى، يۈزلەشتى، يۈز كەلتۈرۈشتى، دۇچ كەلدى.

«جَابَهَ عَرَاقِيلَ كَثِيْرَةً قَبْلَ أَنْ يُتِمَّ دِرَاسَتَهُ» : ئۇ ئوقۇشنى تاماملاشتىن بۇرۇن نۇرغۇنلىغان توسالغۇلارغا دۇچ كەلدى.

جَابٍ ج جُبَاةٌ : باجگىر؛ چېكەتكە.

جَابِيَةٌ ج جَوَابٍ : كۆل، كۆلچەك؛ كىشىلەرنىڭ توپى.

«وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ» «قرآن» : كۆلدەك چوڭ لىگەنلەر.

جَاثٍ ج جُثِيٌّ م جَاثِيَةٌ : تىزلانغۇچى، تىزلىنىپ ئولتۇرغۇچى، يۈكۈنۈپ ئولتۇرغۇچى؛ دۈم ياتقۇچى.

«وَتَرَى كُلَّ أُمَّةٍ جَاثِيَةً» «قران» : ھەربىر ئۇممەتنى تىزلانغان ھالدا كۆرىسەن.

جَاثُومٌ : قارا بېسىش.

جَاحَ يَجُوحُ جَوْحًا وَجِيَاحَةً : ھالاك قىلدى، يوقاتتى، يىلتىزىدىن قومۇرۇپ تاشلىدى،

www.uyghurkitap.com

تۇغرا يولدىن بۇرۇلۇپ كەتتى.

جَاحِدٌ : ئىنكار قىلغۇچى ؛ رەت قىلغۇچى ؛ ئىشەنمىگۈچى.

جَاحَشَ يُجَاحِشُ مُجَاحَشَةً وَجِحَاشًا : قوغدىدى ، مۇداپىئە قىلدى ؛ كۈرەش قىلدى ؛ تىركەشتى.

جَاحِشٌ : ئۆزىنى چەتكە ئالغۇچى.

جَاحِظٌ : ئىككى كۆزى تېشىغا چىقىپ تۇرغۇچى ، كۆزى پولتىيىپ چىقىپ تۇرغان ئادەم ، پولتاي كۆز.

جَاحِظَةٌ : پولتىيىپ چىقىپ تۇرغان كۆز قارىقى.

جَاحَفَ يُجَاحِفُ مُجَاحَفَةً : قىستىدى، چەتكە قاقتى، سىقىپ چىقاردى، يەكلىدى؛ قوغدىدى.

جَاحَفَ الشَّيْءَ : مەلۇم بىر نەرسىگە يېقىنلاشتى.

جَاحِمٌ : يالقۇنجاپ تۇرغان چوغ ؛ قاتتىق ئىسسىق، قاتتىق ئىسسىق جاي ؛ يالقۇنلۇق ، قىزغىن.

اَلْجَاحِمُ مِنَ الْحَرْبِ : ئۇرۇشنىڭ قاق ئوتتۇرىسى؛ قاتتىق ئۇرۇش.

جَاحِمَةٌ : ئوت ؛ چەكچىيىپ تۇرغان كۆز.

جَاخَ يَجُوخُ جَوْخًا السَّيْلُ الْوَادِي : كەلكۈن جىلغىنى يالاپ كەتتى.

جَادَ يَجُودُ جَوْدَةً وَجُودَةً : ياخشى بولدى ، ياخشىلاندى ، ياخشىلىنىپ كەتتى.

جَادَ يَجُودُ جُودًا عَلَيْهِ : ئۇنىڭغا مەردلىك قىلدى.

جَادَ بِنَفْسِهِ : ئۆزىنى بېغىشلىدى ، جان پىدا قىلدى.

جَادَ بِالنَّفَسِ الْأَخِيرِ : نەپەستىن توختىدى ، جان ئۈزدى.

جَادَ يَجُودُ جَوْدًا وَجَوْدَةً الْعَمَلُ : خىزمەت ياخشى بولدى.

جَادَ يَجُودُ جَوْدًا وَجُؤُودًا الْمَطَرُ : يامغۇر كۆپ بولدى.

جَادَتِ الْعَيْنُ : ياش كۆپ تۆكۈلدى.

لَايَجُودُ بِهِ الدَّهْرُ : ئوخشىشى يوق ، ئۇنىڭدەك ئىككىنچىسى تۇرەلمەيدۇ.

جَادٌّ : ئىستايىدىل ، جىددىي ؛ تىرىشچان.

جَادَّةُ الطَّرِيقِ ج جَوَادُّ : داغدام يول ؛ يولنىڭ ئوتتۇرىسى.

جَادَّةُ النَّهْرِ : سۇ يولى.

جَادَّةُ الْحَقِّ : ھەقىقەت يولى ، ھەق يول.

جَادَلَ يُجَادِلُ مُجَادَلَةً وَجِدَالًا : جېدەللەشتى، مۇنازىرىلەشتى، تالاش- تارتىش قىلدى، بەس- مۇنازىرە قىلدى ؛ جېدەل قىلدى.

«وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ» «قرآن» : ئۇلار بىلەن چىرايلىق رەۋىشتە مۇنازىرىلەشكىن.

جَاذَبَ يُجَاذِبُ مُجَاذَبَةً : تارتتى ، تارتىشتى ، سۆرەشتى ؛ ئالاقىلەشتى.

جَاذَبْتُهُ حَبْلَ الْمُكَاتَبَةِ : ئۇنىڭ بىلەن خەت ئالاقە قىلىشىپ تۇردۇم.

جَاذِبٌ : جەلپ قىلغۇچى ، جەلپكار ، ماگنىتلىق تارتىش كۈچىگە ئىگە ؛ تەسىرلىك.

اَلْقُوَّةُ الْمَرْكَزِيَّةُ الْجَاذِبَةُ : مەركىزىي تارتىش كۈچى.

اَلْقُوَّةُ الْجَاذِبِيَّةُ : تارتىش كۈچى، جەلپ قىلىش كۈچى ، سېھرىي كۈچ.

نَامُوسُ الْجَاذِبِيَّةِ : تارتىش قانۇنىيىتى.

جَاذِبِيَّةٌ مَغْنَطِيسِيَّةٌ : ماگنىتلىق ، تارتىش كۈچى ، ماگنىتلىق كۈچ.

جَاذِبِيَّةُ الثِّقْلِ : ئېغىرلىق كۈچى ، يەرنىڭ تارتىش كۈچى.

جَاذِبِيَّةُ الْإِلْتِصَاقِ : ئىچكى تارتىش كۈچى.

اَلْجَاذِبِيَّةُ : ئالەمنىڭ تارتىش كۈچى ، ئالەمنىڭ تارتىش قانۇنىيىتى.

جَارَ يَجُورُ جَوْرًا : چەتنەپ كەتتى ، ئېغىپ كەتتى ، خىلاپلىق قىلدى ؛ زۇلۇم قىلدى، خارلىدى.

جَارَعَنِ الطَّرِيقِ : يولدىن ئازدى.

جَارَ عَلَى الرَّجُلِ : ئەزدى ، زۇلۇم قىلدى.

جَارَ عَلَى حَقِّهِ : تاجاۋۇز قىلدى ، ھەقىقىگە چېقىلدى.

جَارَ عَلَى الْأَرْضِ : زېمىننى بېسىۋالدى.

«قَسَمَ الطَّعَامَ بَيْنَهُمْ دُونَ أَنْ يَجُورَ عَلَى أَحَدِهِمْ» : تاماقنى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھېچكىمگە يان باسماي تەقسىم قىلىپ بەردى.

جَارٌ ج جِيْرَانٌ وجِيْرَةٌ وجِوَارٌ وأَجْوَارٌ : قوشنا، ھەمسايە.

اَلْجَارُ قَبْلَ الدَّارِ : ئۆي ئېلىشتىن بۇرۇن قوشنا تاللا.

جَارَةٌ ج جَارَاتٌ : ئايال قوشنا.

جَارِحٌ : زەھەرلىك، ئاچچىق، يىرتقۇچ ھايۋان.

جَارِحَةٌ ج جَوَارِحُ : ئوۋچى، جانىۋار، پۇت ـ قول، بەدەن، گەۋدە (بەدەننىڭ ھەرقايسى ئەزالىرى) ؛ پىچاق.

«وَالنَّاسُ فِي لُبْنَانَ تَتُوقُ إِلَى السَّلَامِ بِكُلِّ جَوَارِحِهَا» : لىۋانلىقلار پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن تىنچلىققا ئىنتىلمەكتە.

جَارٌّ : تارتقۇچى، سۆرىگۈچى.

اَلْجَارُّ : ئالدى كېلىش ۋە ئىگىلىك كېلىش قوشۇمچىسى.

اَلْجَارَّةُ : سۇ يولى.

اَلْإِبِلُ الْجَارَّةُ : كۆچىدىن پايدىلىنىۋاتقان تۆگە.

«لَاصَدَقَةَ فِي الْإِبِلِ الْجَارَّةِ» : كۆچىدىن پايدىلىنىۋاتقان تۆگىگە زاكات كەلمەيدۇ.

جَارِفٌ م جَارِفَةٌ : ۋابا ھەممىنى ئېقىتىپ كېتىدىغان كەلكۈن.

جَارِفَةُ الْأَلْغَامِ : مىنا تازىلاش ئەسۋابى.

جَارُوشٌ ، جَارُوشَةٌ ج جَوَارِيشُ : يارغۇنچاق.

جَارُوفٌ ج جَوَارِيفُ : گۈرجەك، كۈرەك.

جَارُوفٌ م جَارُوفَةٌ : ئاچكۆز ئادەم، تويماس ئادەم.

جَارُوفَةٌ : چۆمۈچ، ساپلىق؛ قوشۇق؛ سۈپۈرگە.

جَارَى يُجَارِي مُجَارَاةً : مۇسابىقىلەشتى، رىقابەتلەشتى؛ ماسلاشتى، مۇۋاپىقلاشتى؛ ئەتتىپاقلاشتى.

«حَقَّقَ الشَّاعِرُمَكَانَةً لَايُجَارِيهِفِيهَاشَاعِرٌآخَرُ» : شائىر شۇنداق بىر دەرىجىگە يەتتىكى، ئىككىنچى بىر شائىر ئۇنىڭ بىلەن رىقابەتلىشەلمەيدۇ.

جَارَاهُ : ئۇنى دورىدى، ئۇنى ئۈلگە قىلدى.

جَارَاهُ فِي الْأَمْرِ : ئۇنىڭغا قوشۇلدى، بىردەك بولدى.

جَارٍ م جَارِيَةٌ : يۈگۈرگۈچى؛ ئاققۇچى.

اَلشَّهْرُ الْجَارِي : مۇشۇ ئاي.

اَلسَّنَةُ الْجَارِيَةُ : بۇ يىل، مۇشۇ يىل.

اَلْحِسَابُ الْجَارِي : قەرەلسىز ئامانەت پۇل.

جَارِيَةٌ : كېنىزەك؛ چۆرە؛ خىزمەتچى ئايال، دېدەك؛ قىز؛ چوكان؛ قۇياش؛ يىلان؛ كېمە.

جَارِيَةٌ ج جَارِيَاتٌ و جَوَارٍ : كېمە، پاراخوت.

جَازَ يَجُوزُ جَوَازاً الْأَمْرُ : چەكلەنمىدى، رۇخسەت قىلىندى؛ دۇرۇس بولدى.

«هَذَا عَمَلٌ لَا يَجُوزُ أَنْ تَقُومَ بِهِ» : بۇ ئىشنى سېنىڭ قىلىشىڭ دۇرۇس بولمايدۇ.

جَازَ يَجُوزُ جَوَازًا وجُؤُوزًا ومَجَازًا الْمَكَانَ : ئۆتۈپ كەتتى، ئۆتتى.

جَازَ الْإِمْتِحَانَ : ئىمتىھاندىن ئۆتتى.

«حِيْنَ جَازَ عَتَبَةَ الْفُنْدُقِ تَذَكَّرَ أَنَّهُ تَرَكَ مِحْفَظَةَ نُقُودِهِ فِى الْغُرْفَةِ» : ئۇ مېھمانخانا بوسۇغىسىدىن ئاتلاۋېتىپ پۇل قاپچۇقىنىڭ ياتاقتا قالغانلىقىنى ئېسىگە ئالدى.

جَازٌ ج جَازَاتٌ : گاز.

جَازِعٌ : چىدامسىز، سەۋرى قىلالمايدىغان.

جَازَفَ يُجَازِفُ مُجَازَفَةً فِي الْبَيْعِ أَوِ الشِّرَاءِ : مۆلچەر بىلەن ساتتى، بورداپ ساتتى.

جَازَفَ بِنَفْسِهِ : قارامىلىق قىلدى، تەۋەككۈلچىلىك قىلدى، خەتەرگە كۆز يۇمدى.

«جَازَفَ فِي اسْتِثْمَارِأَمْوَالِهِ فِي مَشَارِيْعَ صَنَاعِيَّةٍ جَدِيْدَةٍ» : يېڭى سانائەت تۈرلىرىگە مەبلەغ سېلىشتا قارامىلىق قىلدى.

جَازَفَ في كَلَامِهِ : ئويلىماي سۆزلىدى، قارىسىغا سۆزلىدى.

جَازِمٌ ج جَوَازِمُ : سۆز ئاخىرىنى ساكىنلىق قىلغۇچى؛ كەسكىن؛ قەتئىي.

www.uyghurkitap.com

«أَصْدَرَ قَرَارًا جَازِمًا» : ئۇ كەسكىن قارار چىقاردى.

جَازَى يُجَازِي مُجَازَاةً : مۇكاپاتلىدى ، ياخشىلىقنى قايتۇردى، جازالىدى.

جَازَاهُ : جازالىدى.

«ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ نُجَازِي إِلَّا الْكَفُورَ» «قرآن» : ئۇلار كۇپۇرلۇق قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن مۇشۇنداق جازالىدۇق ، بىز پەقەت كۇپۇرلۇق قىلغۇچىلارنىلا جازالايمىز.

جَاسَ يَجُوسُ جَوْسًا وَجَوَسَانًا الشَّخْصَ: ئىزدىدى، ئاختۇردى ، تەكشۈردى ؛ رازۋېدكا قىلدى، چارلىدى.

جَاسَ الْحَارِسُ : كۈزەتچى ئەتراپنى ئايلاندى.

جَاسِئٌ : قاتتىق ، يىرىك ، قوپال.

جَاسُوسٌ ج جَوَاسِيسُ : ئىشپىيون ، جاسۇس ، پايلاقچى.

جَاسُوسِيَّةٌ : جاسۇسلۇق ، ئىشپىيونلۇق.

جَاسِيَاءُ : قاتتىق ، يىرىك ، قوپال، قۇرۇق.

جَاشَ يَجُوشُ جَوْشًا : كېچىچە ماڭدى.

جَاشَ يَجِيشُ جَيْشًا وَجَيَشَانًا الْبَحْرُ: دېڭىزدا دولقۇن كۆتۈرۈلدى ، دېڭىز مەۋج ئۇردى ، داۋالغۇدى.

جَاشَتِ الْقِدْرُ : قازان قايىندى.

جَاشَ الصَّدْرُ : غەزىپى تاشتى ، جۇدۇنى تۇتتى.

جَاشَتِ الْحَرْبُ بَيْنَهُمْ : ئۇلارنىڭ ئارىسىدا قاتتىق ئۇرۇش باشلاندى.

جَاشَتْ نَفْسُهُ : كۆڭلى ئېلىشىپ قەي قىلىشقا تاس قالدى.

جَاشَتِ الْعَيْنُ : ياش تۆكتى.

جَاشَ الدَّمُ : قان ئاقتى.

جَاشَ الْمِيزَابُ : نودىن سۇ ئاقتى.

جَاضَ يَجِيضُ جَيْضًا : غادىيىپ ماڭدى ، كۆرەڭلەپ ماڭدى.

جَاضَ عَنِ الشَّيْءِ: ئېغىپ كەتتى، تېيىپ كەتتى.

جَاضَ فِي الْقِتَالِ : قاچتى.

جَاعَ يَجُوعُ جَوْعًا وَمَجَاعَةً : ئاچ قالدى ، قورساق ئاچتى.

جَاعَ إِلَيْهِ: ئۇنى سېغىندى، تەلپۈندى.

جَاعَ الْمَكَانُ : چۆللىشىپ قالدى.

جَاعِدٌ : كۆرپە ، تۆشەك ؛ پالاس.

جَاعِقٌ: تاشقىن.

جَاعِقٌ مِنَ السُّيُولِ : سۇ تاشقىنى.

جَاعَلَ يُجَاعِلُ مُجَاعَلَةً ـ ه وجِعَالًا كَذَا: ئۇنىڭغا مۇنچىلىك پارا بەردى.

جَافَ يَجُوفُ جَوْفًا الشَّيْءَ : نەرسىنى كولىدى ، كولاپ كاۋاك قىلدى، ئويدى.

جَافَ يَجِيفُ جَيْفًا اللَّحْمُ : گۆش پۇراپ قالدى ، سېسىپ قالدى.

جَافَ الْجُثَّةُ: جەسەت پۇراپ قالدى ، سېسىپ قالدى.

جَافَخَ يُجَافِخُ مُجَافَخَةً: ئىپتىخارلاندى.

جَافٌّ : قۇرۇق ، قۇرغاق.

قَلَمٌ جَافٌّ: ماي قەلەم.

«تَكَلَّمَ بِلَهْجَةٍ جَافَّةٍ» : ئۇ توڭلۇق بىلەن سۆزلىدى.

جَافَى يُجَافِي مُجَافَاةً الشَّيْءُ : يىراقلاشتى ، نېرى بولدى.

«مَاقَالَهُ يُجَافِي رُوحَ الْبَحْثِ الْمَنْهَجِيِّ» : ئۇنىڭ ئېيتقانلىرى تەتقىقات ئۇسۇلىنىڭ روھىدىن يىراق.

جَافٍ ج جُفَاةٌ م جَافِيَةٌ ج جَافِيَاتٌ وَجَوَافٍ: توڭ ، قوپال ، ئەدەپسىز ، يىرىك ، قاتتىق ، رەھىمسىز.

«كَانَ جَافِيَ الْخُلُقِ و جَافِيَ الْخِلْقَةِ» : ئۇ قوپال، كالامپاي ئىدى.

جَافِي الْخُلُقِ: ئەخلاقسىز.

اَلْأُمُّ الْجَافِيَةُ : قاتتىق كۆكرەك پەردىسى.

جَاكِتَةٌ ج جَاكِتَاتٌ : پەلتو ، ئۈستى كىيىم ، چاپان ، تون ، پۇركەنجە ، تاشقى كىيىم.

جَاكُوشٌ : بولقا ؛ بازغان.

جَالَ يَجُولُ جَوْلًا وَ جَوَلَانًا: ئايلاندى، چۆرگە-

لىدى ، جەۋلان قىلدى.

جَالَ الشَّيْءُ : كۆتۈرۈلدى.

جَالَ الشَّيْءَ : تاللىدى ، ئىختىيار قىلدى.

جَالَ الأَمْرُ فِي نَفْسِهِ : كۆڭلىگە كەلدى ، كۆڭلىگە كەچتى.

قُلْ مَايَجُولُ فِي ذِهْنِكَ ولاَتَخْشَ شَيْأً: كۆڭلۈڭگە كەلگەننى قورقماي دەۋەرگىن.

جَالَ التُّرَابُ: چاڭ كۆتۈرۈلدى.

جَالٌ: ئىرادە.

جَالٌ مِنَ الْجَبَلِ: تاغ قاپتىلى ،تاغ يېنى ،تاغ باغرى.

جَالِبٌ: جەلپ قىلغۇچى ، تارتقۇچى ، چاقىرغۇچى ، هازىر قىلغۇچى ، ئىمپورت سودىگىرى.

جَالَحَ يُجَالِحُ مُجَالَحَةً: يېڭىۋالدى ، مەغلۇپ قىلدى.

جَالَحَهُ بِالْعَدَاوَةِ : ئۇنىڭغا ئۆچمەنلىك قىلدى ، ئاشكارا ئاداۋەت قىلدى.

جَالَدَ يُجَالِدُ مُجَالَدَةً : ئۇرۇشتى ، چېلىشتى ، تۇتۇشتى.

جَالَسَهُ يُجَالِسُ مُجَالَسَةً : ئۇنىڭ بىلەن ئولتۇرۇشتى.

«كَانَ حَرِيصًا عَلَى أَنْ يُجَالِسَ رِجَالَ الْفِكْرِ وَالْعِلْمِ» : ئۇ ئىلىم ئەربابلىرى بىلەن بىر يەردە بولۇشقا ئامراق ئىدى.

جَالِسٌ ج جُلُوسٌ وَجُلاَّسٌ : ئولتۇرغۇچى.

جَالَطَ يُجَالِطُ مُجَالَطَةً : هىيلە - مىكىر ئىشلەتتى.

جَالَعَ يُجَالِعُ مُجَالَعَةً - تِ الْمَرْأَةُ: ئايال بىهايا بولدى، ئاغزى يامان بولدى.

جَالِعٌ : ئاغزى يامان ،بىشەم هاياسىز ؛ يالاڭباش، يالاڭباشتاق ئايال.

جَالِعَةٌ ج جَوَالِعُ : نومۇسسىز ئايال ، هاياسىز ئايال ، ئاغزى يامان ئايال.

جَالٌّ ج جَالَّةٌ : مۇساپىر ، سەرگەردان ، كۆچمەن.

جَالَى يُجَالِي مُجَالاَةً بِالأَمْرِ: ئۇ ئىشنى ئاشكارىلىدى ، ئاشكارا قىلدى.

جَالِيَةٌ ج جَالِيَاتٌ وَجَوَالٍ : مۇهاجىر ، مۇهاجىرلار جامائەسى ، پاناهلىق تىلىگۈچى.

«بَلَغَ عَدَدُ سُكَّانِ الْجَالِيَةِ الْمُسْلِمَةِحَالِيًا فِى مَايُقَارِبُ مِأَتَينِ وَعِشْرِينَ أَلْفَ نَسَمَةٍ»: هازىر مۇهاجىر مۇسۇلمانلارنىڭ سانى 220 مىڭغا يېقىنلاشتى.

جَامَ يَجُوْمُ جَوْمًا : ياخشىلىق تىلىدى ؛ قارغىدى.

جَامٌ ج جَامَاتٌ: جام ، رومكا ، قەدەھ ، پىيالە ، ئىستاكان ، كورۇشكا ؛ كۈمۈش قاچا.

جَامِحٌ ج جَوَامِحُ وَ جُمُوْحٌ : باشقۇرغىلى بولمايدىغان ، ئۆز بېشىمچى ، تاپتىن چىقىپ كەتكەن ، بەڭۋاش ، ئاساۋ ، توسۇن.

جَامِدٌ ج جَوَامِدُ : قېتىپ قالغۇچى ، قاتتىق ، تۇرغۇن ، ئۇيۇپ قالغۇچى ، هەرىكەتسىز ، چىڭ ، مۇقىم.

جَامِدُ الْعَيْنِ : باغرى قاتتىق ، باغرى تاش ، تاش يۈرەك.

جَامِدُ الْيَدِ : بېخىل ، پىخسىق.

فِعْلٌ جَامِدٌ : ئۆزگەرمەس پېئىل ، تۈرلەنمەس پېئىل (گراماتىكىدا.)

وَجْهٌ جَامِدٌ: مۇز چىراي.

«قَابَلَ ضَيْفَهُ بِوَجْهٍ جَامِدٍ» : ئۇ مېھمىنىنى سوغۇق قارشى ئالدى.

جَامِسٌ مِنَ النَّبَاتِ : قۇرۇق ، قاقشال.

جَامَعَ يُجَامِعُ مُجَامَعَةً: جىما قىلدى، جىنسىي ئالاقە قىلدى، بىر يەردە بولدى (ئەر - خوتۇن)

جَامَعَ الْمَرْأَةَ : جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزدى، جىما قىلدى.

جَامِعٌ ج جَامِعُونَ : يىغقۇچى ، توپلىغۇچى ، جەملىگۈچى.

«وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ» ‹قرآن› : ئۇلار بىر ئىش ئۈستىدە پەيغەمبەر بىلەن جەم بولغان چاغلىرىدا ، پەيغەمبەردىن ئىجازەت سورىمىغىچە كېتىپ قالمايتتى.

جَامِعُ الْكِتَابِ : كىتاب تەسنىف قىلغۇچى ، كىتاب تۈزگۈچى.

uyghurkitap.com كتاب تور بېكىتى

جَامِعُ الْكَلِمِ: مەشھۇر سۆز، ھېكمەتلىك سۆز (ئۆزى ئىخچام، مەنىسى چوڭقۇر سۆز).

كَلاَمٌ جَامِعٌ: لەۋزى قىسقا، مەنىسى كۆپ سۆز.

اَلْيَوْمُ الْجَامِعُ : جۈمە كۈنى.

جَامِعٌ ج جَوَامِعُ : چوڭ مەسچىت، جامە.

جَامِعُ الْأَزْهَرِ: ئەزھەر جامەسى، ئەزھەر مەسچىتى.

«أُوتِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ» (حديث) : مېنىڭ سۆزلىرىمنىڭ لەۋزى ئىخچام، مەزمۇنى مولدۇر.

اَلْجَامِعُ : ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بىرى بولۇپ، قىيامەت كۈنى ئىنسانلارنى توپلىغۇچى دېگەن مەنىدە.

جَامِعَةٌ ج جَامِعَاتٌ : ئۇنىۋېرسىتېت؛ ئىتتىپاق، ئۇيۇشما؛ مۇناسىۋەت، ئالاقە؛ تاقاق.

اَلْجَامِعَةُ الْأَزْهَرِيَّةُ : ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتى.

جَامِعَةُ الدُّوَلِ الْعَرَبِيَّةِ : ئەرەب دۆلەتلىرى ئىتتىپاقى.

جَامِعَةُ الْأُمَمِ : خەلقئارا ئىتتىپاق.

قِدْرٌ جَامِعٌ : داش قازان.

كَلِمَةٌ جَامِعَةٌ : مەنىسى كۆپ سۆز.

«يُعَدُّ الْأَزْهَرُ مِنْ أَقْدَمِ الْجَامِعَاتِ فِي الْعَالَمِ» : ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتى دۇنيادىكى ئەڭ قەدىمكى ئۇنىۋېرسىتېتلاردىن ھېسابلىنىدۇ.

تَعْلِيمٌ جَامِعِيٌّ : ئالىي مائارىپ.

شَهَادَةٌ جَامِعِيَّةٌ : ئالىي مەكتەپ دىپلومى.

جَامِكِيَّةٌ ج جَامِكِيَّاتٌ : مائاش.

جَامَلَ يُجَامِلُ مُجَامَلَةً : خوش مۇئامىلە قىلدى، چىرايلىق مۇئامىلە قىلدى، ئىللىق مۇئامىلىدە بولدى.

«مِنْ مَكَارِمِ الْأَخْلاَقِ أَنْ تُجَامِلَ النَّاسَ وَتُعَامِلَهُمْ مُعَامَلَةَ احْتِرَامٍ» : كىشىلەر بىلەن ياخشى مۇناسىۋەتتە بولۇشۇڭ ۋە ئۇلارنى ھۆرمەتلىشىڭ گۈزەل ئەخلاق جۈملىسىدىندۇر.

جَامِلٌ : تۆگە پادىسى، چوڭ قەبىلە؛ تۆگىچى.

جَامُوسٌ ج جَوَامِيسُ: جَامُوسَةٌ ج جَامُوسَاتٌ : سۇ كالىسى.

جَامُوسُ الْبَحْرِ : بېگموت.

جَانَ يَجُونُ جَوْنًا وَ جُونَةً الشَّيْءُ: قارايدى.

جَانَبَ يُجَانِبُ مُجَانَبَةً : قاتارىدا ماڭدى، يېنىدا ماڭدى، رەتتە تۇردى، قاتاردا تۇردى؛ ئۆزىنى قاچۇردى، ساقلاندى، ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

جَانَبَهُ : ئۇنىڭدىن يىراق بولدى؛ ئۇنى يىراقلاشتۇردى.

اَلْجَانِبُ ج جَوَانِبُ : تەرەپ، يان، يان تەرەپ، قىرغاق، بەل، بىقىن، چەت ياقا.

دَرَسَ الْمَوْضُوعَ مِنْ جَوَانِبِهِ الْمُخْتَلِفَةِ الْفِكْرِيَّةِ وَالسِّيَاسِيَّةِ: ماۋزۇنى ئوخشاش بولمىغان ئىدىيىۋى ـ سىياسىي جەھەتلەردىن تەتقىق قىلدى.

سَهْلُ الْجَانِبِ : ئىتائەتچان، مۇلايىم، سىلىق؛ قولىقى يۇمشاق.

مَرْهُوبُ الْجَانِبِ : سۈرلۈك.

اِلْتَزَمَ جَانِبَ الْحِيَادِ : بىتەرەپلىكنى ساقلىدى.

اِلْتَزَمَ جَانِبَ الصَّمْتِ : سۈكۈت قىلدى.

جَانِبٌ عَظِيمٌ: ئىنتايىن كۆپ، كۆپ مىقداردا.

وَقَفَ إِلَى جَانِبِهِ : قوللىدى، قۇۋۋەتلىدى، ئۇنىڭ بىلەن بىر تەرەپتە تۇردى.

رَقِيقُ الْجَانِبِ. لَيِّنُ الْجَانِبِ : سىلىق، خۇشخۇي، مۇلايىم، يۇمشاق، نازاكەتلىك، ئىللىق، مۆتىدىل.

مُتَعَدِّدُ الْجَوَانِبِ : كۆپ ياقلىق، كۆپ تەرەپلىملىك، كۆپ قىرلىق.

جَانِبِيٌّ : يان تەرەپ، قوشۇمچە.

جَانِبِيَّةٌ : قوشۇمچە.

قَامَ وَزِيرُ الْخَارِجِيَّةِ بِاتِّصَالاَتٍ جَانِبِيَّةٍ خِلاَلَ زِيَارَتِهِ لِلْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ : تاشقى ئىشلار مىنىستىرى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنى زىيارەت قىلىش جەريانىدا قوشۇمچە ئۇچرىشىشلارنى ئېلىپ باردى.

جَانِحٌ ج جَوَانِحُ : يان، يان تەرەپ؛ قانات.

جَانِحَةٌ ج جَوَانِحُ : بىقىن؛ قوۋۇرغا.

بَيْنَ جَوَانِحِهِ : كۆڭلىدە، قەلبىدە.

جَانَسَ يُجَانِسُ مُجَانَسَةً : ئوخشاپ قالدى.

جَانَفَ يُجَانِفُ مُجَانَفَةً الْقَوْمَ : يىراقلاشتى ، ئۆزىنى تارتتى.

جَانٌّ ج جِنَّانٌ : جىن ، ئالۋاستى.

«لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ» ‹قرآن› : ئەرلىرىدىن بۇرۇن ئۇلار بىلەن ھېچ ئىنسان ۋە جىن يېقىنچىلىق قىلمىغان خوتۇنلار بار.

جَانَى يُجَانِي مُجَانَاةً عَلَيْهِ : ئۇنىڭغا قارا چاپلاپ تۆھمەت قىلدى ، جىنايەت ئارتتى.

جَانٍ ج جُنَاةٌ : جىنايەتچى ، گۇناھكار ؛ يىغقۇچى ، ئورىغۇچى ، ھوسۇل ئالغۇچى ، توپلىغۇچى.

جَاهٌ : ئابرۇي ، يۈز ، شەرەپ ، مەرتىۋە ، مەنسەپ، نوپۇز.

كَانَ ذَا ثَرْوَةٍ وَجَاهٍ: ئۇ باي ۋە نوپۇزلۇق ئىدى.

عَرِيضُ الْجَاهِ : چوڭ ئەمەلدار ، يۇقىرى نوپۇزلۇق.

جَاهَدَ يُجَاهِدُ مُجَاهَدَةً : تىرىشتى ، تىرىشچانلىق كۆرسەتتى؛ كۈرەش قىلدى، جەڭ قىلدى، ئۇرۇش قىلدى.

«نَحْنُ الْيَوْمَ نُجَاهِدُ لِنَشْرِ الْمَعْرِفَةِ» : بۈگۈنكى كۈندە بىز ئىلىم -مەرىپەت تارقىتىش ئۈچۈن تىرىشىۋاتىمىز.

جَاهَرَ يُجَاهِرُ مُجَاهَرَةً وَجِهَارًا - هُ بِالْأَمْرِ: ئاشكارىلىدى ، ئىزھار قىلدى ، ئىپادە بىلدۈردى ، كۆرسەتتى ، ئوچۇق - ئاشكارا ئىش قىلدى.

جَاهَرَ بِالْقِرَاءَةِ : ئۈنلۈك ئوقۇدى.

جَاهَرَهُ بِالْعَدَاوَةِ :دۈشمەنلىكنى بىلدۈردى.

جَاهَرَ بِالْحَقِيْقَةِ : ھەقىقەتنى ئاشكارىلىدى.

جَاهِزٌ : تەييار.

مَلَابِسُ جَاهِزَةٌ : تەييار كىيىملەر.

«شَاعَ فِي عَصْرِنَا شِرَاءُ الْمَلَابِسِ الْجَاهِزَةِ وَالْمَسَاكِنِ الْجَاهِزَةِ» : دەۋرىمىزدە تەييار كىيىم ۋە تەييار ئۆيلەرنى سېتىۋېلىش ئومۇملاشتى.

جَاهَضَ يُجَاهِضُ مُجَاهَضَةً وَجِهَاضًا عَنِ الشَّيْءِ: چەكلىندى ، توستى.

جَاهَلَ يُجَاهِلُ مُجَاهَلَةً : سەل قارىدى ، سەل چاغلىدى ؛ بىلمەس بولۇۋالدى ، بىلمەسلىككە سالدى.

جَاهِلٌ ج جُهَّلٌ وجُهَّالٌ وجُهَلَاءُ وَجُهُلٌ و جَهَلَةٌ: نادان ، بىلىمسىز ، ساۋاتسىز ، جاھىل.

جَاهِلِيٌّ : جاھىلىيەت دەۋرى ، (ئىسلامدىن بۇرۇنقى دەۋر.)

اَلْجَاهِلِيَّةُ : نادانلىق ھالەت ، ئەرەب تارىخىدا ئىسلام دىنى مەيدانغا كېلىشتىن بۇرۇنقى چاغ.

اَلشِّعْرُ الْجَاهِلِيُّ: ئىسلام دىنى مەيدانغا كېلىشتىن بۇرۇنقى شېئىر ، جاھىلىيەت دەۋردىكى شېئىر.

جَاهِمٌ : قاپىقى تۈرۈك.

جَاوَبَ يُجَاوِبُ مُجَاوَبَةً و جَوَابًا: جاۋاب قايتۇردى ، جاۋاب بېرىشتى ، سۆز قايتۇرۇشتى.

جَاوَرَ يُجَاوِرُ مُجَاوَرَةً: قوشنا بولدى ، ئارىلىشىپ تۇردى.

جَاوَرَ رَبَّهُ : ۋاپات بولدى ، ئالەمدىن ئۆتتى.

جَاوَرَتِ الدَّوْلَتَانِ: ئىككى دۆلەت قوشنا بولدى.

جَاوَرَ الْمَسْجِدَ: مەسچىتتە ئىبتىكاپتا ئولتۇردى ، تەقۋادارلىق قىلدى.

جَاوَرَ فِي الْأَزْهَرِ الشَّرِيفِ: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئىستىقامەت قىلدى.

جَاوِرٌ ج جَوَارِيرُ : شوتا ؛ پەلەمپەي ؛ تارتما.

جَاوَزَ يُجَاوِزُ مُجَاوَزَةً الْمَكَانَ: مەلۇم بىر جايدىن ئۆتۈپ كەتتى ، ئېشىپ كەتتى ، ھالقىپ كەتتى.

«كُلُّ سِرٍّ جَاوَزَ الِاثْنَيْنِ شَاعَ» ‹مَثَلٌ› : ھەرقانداق سىرنى ئىككىدىن ئارتۇق ئادەم بىلىپ قالسا ، ئاشكارا بولۇپ كېتىدۇ.

جَاوَزَ الْخَمْرَ : ھاراقنى تاشلىدى.

جَاوَزَ عَنِ الذَّنْبِ: گۇناھىدىن ئۆتتى، كەچۈردى ، كەڭچىلىك قىلدى.

«جَاوَزَتِ السَّاعَةُ الْوَاحِدَةَ بَعْدَ مُنْتَصَفِ اللَّيلِ»: يېرىم كېچىدىن كېيىن سائەت بىردىن ئۆتتى.

جَاوَلَ يُجَاوِلُ مُجَاوَلَةً: قوغلىدى ، سۈردى.

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى uyghurkitap.com

جَايَضَ يُجَايِضُ مُجَايَضَةً: كۆز - كۆز قىلدى، پەخىرلەندى.

جَايِئٌ : كەلگۈچى، كەلتۈرگۈچى.

جَائِبَةٌ ج جَوَائِبُ : ئاخبارات، يېڭى خەۋەر، قىزىق خەۋەر؛ غەلىتە گەپ، ئاجايىپ ۋەقە.

جَائِحَةٌ ج جَائِحَاتٌ وجَوَائِحُ : ئاپەت، بالا، ھادىسە، بالا - قازا، پالاكەت، بەختسىزلىك.

سَنَةٌ جَائِحَةٌ : قۇرغاقچىلىق يىلى، قەھەتچىلىك يىلى؛ يۇقۇملۇق كېسەل؛ مۇسىبەت.

جَائِرٌ ج جَوَرَةٌ وجُورَةٌ وَجَارَةٌ : زالىم، زومىگەر، ئەزگۈچى، مۇستەبىت، ئادالەتسىز.

حَرْبٌ جَائِرَةٌ : ئادالەتسىز ئۇرۇش.

جَائِزٌ: رۇخسەت قىلىنغان، يول قويۇلغان؛ دۇرۇس؛ جائىز؛ يولۇچى، ئۆتكۈنچى، ئېھتىمال.

غَيْرُجَائِزٍ: دۇرۇس ئەمەس، رۇخسەت قىلىنمايدىغان.

جَائِزَةٌ ج جَوَائِزُ : مۇكاپات.

مُنِحَ هٰذَا الأَدِيبُ جَائِزَةَ الدَّوْلَةِ التَّقْدِيرِيَّةِ: بۇ ئەدىبكە دۆلەتنىڭ تەقدىرلەش مۇكاپاتى بېرىلدى.

جَائِشٌ : ئۇرغۇپ تۇرغۇچى، جوش ئۇرۇپ تۇرغۇچى، قاتتىق ھاياجانلانغۇچى.

جَائِعٌ وجَوْعَانٌ م جَائِعَةٌ وجَوْعَى ج جِيَاعٌ وجُوَّعٌ: قورسىقى ئاچ، ئېچىرقاپ كەتكەن.

جَاءٍ : كەلگۈچى؛ كەلتۈرگۈچى.

جَأَّفَ يُجَأِّفُ تَجْئِيفًا : چۆچۈتىۋەتتى، قورقۇتىۋەتتى.

جَأَبَ يَجْأَبُ جَأْبًا : (مالغا) ئېرىشتى.

جَأْبٌ : ئۇخرى؛ (سېرىق ياكى قىزىل رەڭلىك مىنېرال بوياق) يولۋاس، قولان.

جَأْبَةُ الْبَطْنِ: كىندىك.

جَأَثَ يَجْأَثُ جَأْثًا : ئاستا ماڭدى، ئالدىرىماي ماڭدى؛ خەۋەر تارقاتتى.

جَئِثَ يَجْأَثُ جَأْثًا : ئېغىر يۈكنى كۆتۈردى.

جَأْجَأَ جَأْجَأَةً بِالْإِبِلِ: تۆگىنى سۇغاردى.

جُؤْجُؤُ السَّفِينَةِ ج جَآجِئُ: كېمىنىڭ باش تەرەپى، كېمىنىڭ تۇمشۇقى.

جُؤْذُرٌ ج جَآذِرُ : ياۋا كالا موزىيى.

جَأَرَ يَجْأَرُ جَأْرًا وجُؤَارًا وجُؤَّارًا : ئۈنلۈك دۇئا قىلدى، ۋارقىرىدى، مۆرىدى.

جَأَرَ الثَّوْرُ: ئۆكۈز بۆرقىرىدى.

جَأَرَ إِلَى اللهِ : ئاللاھقا ئىلتىجا قىلدى، ئۈنلۈك دۇئا قىلدى.

جَأْرٌ. جُؤَارٌ : ۋارقىرىماق، تولغىماق، چاقىرماق.

جَأَشَ يَجْأَشُ جَأْشًا: پاراكەندە بولدى، بىئارام بولدى، قايغۇدىن تېپىرلاپ يۈرىكى سېلىپ كەتتى، دەككە - دۈككىدە بولدى.

جَأْشٌ ج جُؤُوشٌ : كۆكرەك، كۆكسى - قارنى؛ تەبىئىتى.

رَابِطُ الْجَأْشِ : كۆڭلى تىنچ، خاتىرجەم؛ يۈرەكلىك، سوباتلىق.

جُؤْشُوشٌ ج جَآشِيشُ: كۆكرەك، يۈرەك، مەيدە، كۆكسى.

جَأَفَ يَجْأَفُ جَأْفًا : يىقىتتى، ئۈرۈۋەتتى؛ چۆچۈتىۋەتتى.

جَأَفَ الشَّجَرَةَ : دەرەخنى قومۇرۇۋەتتى، دەرەخنى ئۆرۈۋەتتى.

جُؤْوَةٌ : قوڭۇر رەڭ؛ توق قىزىل رەڭ.

جَبَا يَجْبُو جَبًا وجَبْوًا وجِبْيًا وجِبْوَةً وجِبَاوَةً: (مالنى) يىغدى، توپلىدى.

جَبَأَ يَجْبَأُ جَبْأً وجُبُوءًا : تارايدى، قىسقاردى؛ توخۇ يۈرەكلىك قىلدى.

جَبْأٌ : قىزىل قارىغاي.

جُبَأٌ. جُبَّاءٌ: قورقۇنچاقلىق، توخۇ يۈرەكلىك.

جَبَابٌ. جُبَابٌ : قاتتىق، قەھەتچىلىك، ئاچارچىلىق.

جُبَارٌ : بىكار؛ گۇناھسىز.

ذَهَبَ دَمُهُ جُبَارًا : ئۇنىڭ قېنى بىكار ئاقتى.

جِبَارَةٌ : سۇنۇقنى تاڭماق؛ سۇنۇق تېڭىش تېختىكىسى، تېڭىق تاختىسى.

جَبَانٌ ج جُبَنَاءُ م جَبَانَةٌ وجُبُنٌ ج جَبَانَاتٌ : قورقۇنچاق، توخۇ يۈرەك.

جَبَانَةٌ : قورقۇنچاقلىق ، توخۇ يۈرەكلىك.

جِبَايَةُ الْأَمْوَالِ: باج يىغىش ، باج ئېلىش.

جَبَّ يَجُبُّ جَبًّا : كەستى ، ئۈزدى، ئۈزۈۋەتتى ، كېسىۋەتتى ؛ پىچىۋەتتى ، ئاختا قىلدى ؛ يوققا چىقاردى.

جَبَّ الرَّجُلَ : پىچىۋەتتى ، ئاختا قىلىۋەتتى.

«إِنَّ الْإِسْلَامَ يَجُبُّ مَاقَبْلَهُ» ‹حَدِيثٌ› : ئىسلام دىنى ئۇنىڭدىن ئىلگىرىكى ئىشلارنى يوققا چىقىرىدۇ.

جَبَّ يَجُبُّ جَبَاباً : چاڭلاشتۇردى ؛ يەڭدى ، غەلىبە قىلدى.

جَبَّ بِالنَّخْلَةِ : خورمىنى چاڭلاشتۇردى.

جُبٌّ ج أَجْبَابٌ وَجِبَابٌ وجِبَبَةٌ : چوڭقۇر قۇدۇق ؛ ئازگال ، ئورا ؛ زىندان ، يەرئاستى تۈرمىسى.

«قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَاتَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَةِ الْجُبِّ» ‹قرآن› : ئۇلاردىن بىرى سۆز قىلىپ : « يۇسۇپنى ئۆلتۈرمەڭلار ! ئۇنى قۇدۇققا تاشلىۋېتىڭلار دېدى. »

جَبَّارٌ ج جَبَابِرَةٌ: زوراۋان ، مۇستەبىت ، زالىم ، غالىب ، قەھرى قىلغۇچى.

مَجْهُودٌ جَبَّارٌ : غايەت زور تىرىشچانلىق.

اَلْجَبَّارُ : ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ ، ئاللاھ بەندىلىرىنىڭ ئىشلىرىنى تۈزەيدۇ ياكى ئاللاھ قەھرى قىلغۇچى ئۇلۇغ زات بولۇپ، بەندىلىرىگە خالىغان ئىشنى قىلدۇرالايدۇ، دېگەن مەنىلەردە.

«اَلْعَزِيزُ الْجَبَّارُ» ‹قرآن›: ئۇ غالىبتۇر ، قەھرى قىلغۇچىدۇر.

جَبَّاسٌ : سىرچى ؛ سۇۋاقچى.

جَبَّاسَةٌ ج جَبَّاسَاتٌ : گەج زاۋۇتى.

جَبَّانٌ : قورقۇنچاق ؛ ئىرىمچىك ساتقۇچى ، قەبرىستانلىق ، دالا.

جَبَّانٌ ج جَبَابِينُ : گۆركار ؛ پىشلاق دۇكىنى، پىشلاق ساتقۇچى.

جَبَّانٌ جَبَّانَةٌ ج جَبَّانَاتٌ : قەبرىستانلىق ، زاراتگاھلىق.

جَبَّانَةٌ ج جَبَابِينُ : قەبرىستانلىق ، دالا ، ئېگىزلىك.

جُبَّةٌ ج جِبَابٌ وجُبَبٌ : تون ، يەكتەك ، پەلتو ، تاشقى كىيىم ، چاپان ، خالات.

جَبَّرَ يُجَبِّرُ تَجْبِيرًا : تاڭدى (سۇنۇقنى) ، ئوڭشىدى ، ياخشىلىدى ؛ زورلىدى.

جَبَّسَ يُجَبِّسُ تَجْبِيسًا الْحَائِطَ : تامنى ئاقلىدى ، تامنى ھاكلىدى.

جَبَّسَ : گېپىسقا ئالدى.

«جُبِّسَ ذِرَاعُهُ الْمَكْسُورَةُ» : ئۇنىڭ سۇنغان بىلىكى گېپىسقا ئېلىندى.

جَبَّلَ يُجَبِّلُ تَجْبِيلًا الشَّيْءَ : پارچىلىدى ، كەستى.

جَبَّنَ يُجَبِّنُ تَجْبِينًا الرَّجُلَ : بوزەك قىلدى.

جَبَّنَ الْحَلِيبَ : پىشلاق قىلدى ، ئىرىمچىك قىلدى ، پىشلاق ياسىدى.

جَبَّهَ يُجَبِّهُ تَجْبِيهًا : بېشىنى ساڭگىلاتتى ؛ بېشىنى تۆۋەن سالدى.

جَبَّى يُجَبِّي تَجْبِيَةً : باش ئۇردى ، باش قويۇپ تەزىم قىلدى.

جِبْتٌ : بۇت ؛ كاھىن ، سېھىر ، سېھىرگەر.

«يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ» ‹قرآن› : ئۇلار بۇتقا ۋە شەيتانغا ئىشىنىدۇ.

جَبَدَ يَجْبِدُ جَبْدًا : سۆرىدى، تارتتى.

جَبَذَ يَجْبِذُ جَبْذًا : تارتتى ، سۆرىدى ؛ ئۆزىگە قاراتتى.

جَبَرَ يَجْبُرُ جَبْرًا وجُبُورًا وجِبَارَةً: سۇنۇقنى تاڭدى ؛ ئوڭشىدى ، ياخشىلىدى ، رېمونت قىلدى ، زورلىدى.

جَبَرَ الْقَلْبَ : تەسەللى بەردى ، كۆڭلىنى ياسىدى.

جَبَرَ الْفَقِيرَ : كەمبەغەلگە ياردەم بەردى ، كەمبەغەلنىڭ ھاجىتىدىن چىقتى.

جَبَرَ يَجْبُرُ جُبُورًا وجُبْرًا وجِبَارَةً : ياردەم بەردى ، كۆڭۈل بۆلدى.

جَبْرٌ : زورلاش ، مەجبۇرلاش ، قىستاش؛ تېڭىقچىلىق ، تېڭىقچىلىق تېخنىكىسى.

«قَامَ بِالْعَمَلِ جَبْرًا لَا اِخْتِيَارًا» : ئۇ بۇ ئىشنى ئىختىيارىي ئەمەس ، مەجبۇرىي

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

قىلدى.

عِلْمُ الْجَبْرِ : ئالگېبرا.

جَبْرًا. بِالْجَبْرِ : مەجبۇرىي ، زورمۇ زور.

جُبْرَانٌ : جەبرائىلنىڭ قىسقارتىلمىسى.

جَبَرُوتٌ : كۈچ - قۇۋۋەت ، كۈچ - قۇدرەت ؛ ئۇلۇغلۇق ، بۈيۈكلۈك.

«لَنْ تَسْتَمِرَّ إِسْرَائِيلُ فِي جَبَرُوتِهَا وَتَوَاصُلِ اِحْتِلَالِهَا لِأَرَاضٍ عَرَبِيَّةٍ» : ئىسرائىلىيە زومىگەرلىكىنى ۋە ئەرەب زېمىنىغا بولغان داۋاملىق ئىشغالىيەت قىلىشىنى داۋاملاشتۇرالمايدۇ.

جِبْرِيلُ. جَبْرِيلُ. جَبْرَائِيلُ. جِبْرَائِيلُ : (ئاللاھ تەرىپىدىن پەيغەمبەرلەرگە ۋەھيى ئېلىپ كېلىدىغان پەرىشتە.)

جَبْرِيٌّ : ئالگېبرالىق ، ئالگېبرانىڭ ؛ مۇقىم ، تاختاي باھاسى ؛ رىجىم ، مەجبۇرىي.

جَبَرِيٌّ ج جَبَرِيَّةٌ : جەبەرىيە مەزھىپى تەقدىرچىلىك (ئىنسانلارنىڭ ئىش - ھەرىكىتىنى ئاللاھقا نىسبەت بېرىپ ، ئىنسانلارنىڭ ئىرادىسى ۋە ئىختىيارىنى پۈتۈنلەي ئىنكار قىلىدىغان ، ئىنسانغا جانسىز نەرسىلەر قاتارىدا قارايدىغان مەزھەپ) ، تەقدىرچىلىك مەزھىپى.

جَبَرِيَّةٌ : تەقدىرچىلىك نەزەرىيىسى.

اَلْقُوَّةُ الْجَبْرِيَّةُ : زوراۋانلىق كۈچ ، زورلۇق كۈچ.

«وُضِعَ الرَّئِيسُ السَّابِقُ تَحْتَ الْإِقَامَةِ الْجَبْرِيَّةِ فِي مَنْزِلِهِ» : سابىق رەئىس ئۆز تۇرالغۇسىدا رىجىم ئاستىغا ئېلىندى.

جَبَزَ يَجْبِزُ جَبْزًا : كەستى ، ئۈزدى.

جَبَزَ يَجْبِزُ جَبَازَةَ الْخُبْزِ : نان قېتىپ قالدى ، نان قۇرۇپ قالدى.

جِبْزٌ : بېخىل ؛ ئەسكى ، رەزىل ، پەسكەش ، ئېپلاس ؛ ئاجىز.

جَبْزَةٌ : پارچە.

جِبْسٌ : ھاك ، گەج ، سىڭىرتاش.

مَعْدَنُ الْجِبْسِ : ھاك تېشى كانى.

جَبَلَ يَجْبُلُ جَبْلًا اللّٰهُ الْخَلْقَ : ياراتتى ، خەلق ئەتتى.

جَبَلَهُ اللّٰهُ عَلَى كَذَا : ئاللاھ ئۇنى ئاشۇنداق ياراتتى.

جَبَلَ الشَّيْءَ : چىڭىتتى ، باغلىدى.

جَبَلَ يَجْبُلُ جَبْلًا : يۇغۇردى ، ئارىلاشتۇردى ، سىڭىپ كەتتى.

«جُبِلَتِ الْقُلُوبُ عَلَى حُبِّ مَنْ أَحْسَنَ إِلَيْهَا» : ياخشىلىق قىلغانلارنىڭ مۇھەببىتى دىللارغا سىڭىپ كەتكەن.

جَبِلَ يَجْبَلُ جَبَلًا : قوپاللاشتى ، يوغىناندى.

جَبَلٌ ج جِبَالٌ وأَجْبَالٌ وأَجْبُلٌ : تاغ.

فُلَانٌ جَبَلُ سِينَا : تاغدەك مۇستەھكەم، تاغدەك يىمىرىلمەس.

جَبَلُ نَارٍ : يانار تاغ ، ۋولقان.

جَبَلُ جَلِيدٍ : مۇز تاغ.

اِبْنَةُ الْجَبَلِ : ئەكس سادا ؛ يىلان ؛ بالايىئاپەت ، بەختسىزلىك.

أَنْفُ الْجَبَلِ : تاغ تۇمشۇقى.

«سَلَّقَ الْجَبَلَ لِيُطِلَّ عَلَى كُلِّ الْمَدِينَةِ» : پۈتۈن شەھەرنى كۆرۈش ئۈچۈن تاغقا چىقتى.

جِبْلٌ : قورۇ ، ھويلا.

جَبْلَاوِيٌّ ج جَبْلَاوِيَّةٌ : تاغلىق.

جَبْلَايَةٌ : ئۆڭكۈر ، غار.

جَبْلَةٌ . جِبِلَةٌ . جَبَلَةٌ . جِبِلَّةٌ . جُبُلَّةٌ ج جِبِلَّاتٌ : ئۇممەت ، جامائەت ؛ تەبىئەت ، خاراكتېر ، خۇسۇسىيەت ، ماھىيەت.

اَلْجِبِلُّ. اَلْجِبِلَّةُ : جامائە.

جِبِلٌّ : نۇرغۇن كىشىلەر.

«وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا» ‹قرآن› : شۇبھىسىزكى ، شەيتان سىلەردىن نۇرغۇن كىشىلەرنى ئازدۇردى.

جِبِلَّةٌ : ئىلگىرىكى ئۇممەتلەر.

«وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْأَوَّلِينَ» ‹قرآن› : سىلەرنى ۋە ئىلگىرىكى ئۇممەتلەرنى ياراتقان ئاللاھدىن قورقۇڭلار.

جِبِلِّيٌّ : تەبىئىي ، تۇغما ، يارىلىشىدىنلا.

جَبَلِيٌّ : تاغقا ئائىت ، تاغقا مەنسۇپ ، تاغلىق ، تاغدىن چىققان ، تاغلىق رايوندا ئۆسكەن ، تاغلىق رايون.

«يَعِيشُ الْأَكْرَادُ فِى الْمَنَاطِقِ الْجَبَلِيَّةِ مِنَ الْعِرَاقِ» : كوردلار ئىراقنىڭ تاغلىق رايونلىرىدا ياشايدۇ.

جَبُنَ يَجْبُنُ جُبْنًا وجَبَانَةً : قورقتى ، ئەيمەندى ، يۈرەكزادە بولدى ، ئىرادىسى بوشىدى ، قورقۇنچاقلىق قىلدى ، توخۇ يۈرەكلىك قىلدى، لاسىدە بولۇپ قالدى.

«اَلْفِدَائِيُّ لاَ يَجْبُنُ عَنْ مُوَاجَهَةِ الْمَوْتِ دِفَاعًا عَنْ حُقُوقِ شَعْبِهِ» : پىدائىيلار خەلقىنىڭ هوقۇقىنى قوغداش يولىدا ئۆلۈمدىن قورقۇپ قالمايدۇ.

جُبْنٌ وجُبُنٌ وجُبُنٌّ اَلْوَاحِدَةُ جُبْنَةٌ : پىشلاق ، ئىرىمچىك.

جُبْنٌ : قورقۇنچاقلىق ، توخۇ يۈرەكلىك.

جَبَهَ يَجْبَهُ جَبْهًا: دۇچ كەلدى ، يۈزلەندى ، يۈز كەلتۈردى ، ئۇچراشتى ، دوقۇرۇشتى.

جَبْهَةٌ ج جِبَاهٌ وجَبَهَاتٌ :پېشانە ، ماڭلاي؛ لىنىيە ، ئالدىنقى سەپ ، فرونت.

جَبْهَةُ الْقَوْمِ : قەۋمنىڭ باشلىقى ، داهىيسى ، يېتەكچىسى ، ئاقساقىلى.

جَبْهَةٌ مِنَ النَّاسِ : تەشكىلات ، كوللېكتىپ.

جَبْهَةٌ مُتَّحِدَةٌ : بىرلىك سەپ.

اَلْجَبْهَةُ الْإِيدِيُولُوجِيَّةُ: ئىدىيىۋى سەپ.

اَلْجَبْهَةُ وَالْقَاعِدَةُ : ئالدىنقى سەپ ۋە ئارقا سەپ.

«تَفَقَّدَ الْقَائِدُ الْقُوَّاتِ الْمُحْتَشِدَةَ فِي الْجَبْهَةِ الْجَنُوبِيَّةِ» : قوماندان جەنۇبىي لىنىيىگە توپلانغان قوشۇنلارنى كۆزدىن كەچۈردى.

فِى عِدَّةِ جَبَهَاتٍ : بىر قانچە جەڭ مەيدانىدا ، بىر قانچە سەپتە.

جَبُوسٌ : پەسكەش ئادەم، چاكىنا ئادەم؛ ناچىرى (نەرسىنىڭ).

جَبَى يَجْبِى جِبَايَةَ الْأَمْوَالِ : ماللاردىن باج يىغدى ، باج ئالدى.

«يُجْبَى إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ» (قرآن) : هەر مەگە تۈرلۈك مېۋىلەرنىڭ هەممىسى كەلتۈرۈلىدى.

جَبِيرَةٌ ج جَبَائِرُ : تېڭىق تاختىسى، تېڭىق لاتىسى.

جَبِيزٌ : قۇرۇق نان ، قۇرۇق بولكا.

جَبِيسٌ ج أَجْبَاسٌ : ئېيىق بالىسى ، كىچىك ئېيىق ، بالا ئېيىق ؛ پىخسىق ، ئەسكى ، ناچار.

جَبِينٌ : قورقۇنچاق ، توخۇ يۈرەك.

جَبِينٌ ج أَجْبُنٌ وجُبُنٌ وأَجْبِنَةٌ : پېشانە ، ماڭلاي.

«رَفَضَ أَنْ يَبِيعَ عِرْقَ جَبِينِهِ كَمَا كَانَ يُبَاعُ عِرْقُ جَبِينِ الْعَبِيدِ فِى الْعُهُودِ الْغَابِرَةِ» : ئۇ ئىلگىرىكى زامانلاردا قۇللارنىڭ جاپالىق ئەمگىكى سېتىلغىنىغا ئوخشاش ئۆزىنىڭ جاپالىق ئەمگىكىنى سېتىشنى رەت قىلدى.

جَثَا يَجْثُو جُثُوًّا : تىزلاندى ، تىزلىنىپ ئولتۇردى ؛ دۈم ياتتى ؛ پۇتىنىڭ ئۇچىدا تۇردى.

جُثَالَةٌ : تۆكۈلگەن غازاڭ.

جُثَامٌ : قارا بېسىش.

جَثَّ يَجُثُّ جَثًّا : قومۇردى ، يۇلدى ، يىلتىزىدىن قومۇردى ، تاياق بىلەن ئۇردى.

جَثٌّ : قومۇرماق ، يىلتىزىدىن قومۇرماق ؛ شامنىڭ خام ئەشياسى ؛ هەسەلگە ئارىلىشىپ قالغان هەسەل هەرىسىنىڭ قانات - بەدەنلىرى؛ چېكەتكە ئۆلۈكى؛ دۆڭ؛ كەسمەك.

جَثَّامَةٌ: هورۇن ، ئىش خۇشياقماس ، تەييارتاپ؛ قارا بېسىش؛ ئەسكى ، ئەخلاقسىز.

جُثَّةٌ ج جُثَثٌ : جىسىم ، بەدەن ، گەۋدە ، تەن.

جُثَّةُ الْمَيِّتِ : جەسەت ، مېيىت ، ئۆلۈك ؛ تاپ.

جُثَّةٌ هَامِدَةٌ : تاپ ، ئۆلۈك ، جەسەت.

«تَنَاثَرَتْ جُثَثُ الْقَتْلَى مِنَ الْفَرِيقَيْنِ عَلَى أَرْضِ الْمَعْرَكَةِ» : ئۇرۇشۇۋاتقان ئىككى تەرەپتىن ئۆلگەنلەرنىڭ جەسەتلىرى ئۇرۇش مەيدانى بويىچە تارالدى.

جَثْلَةٌ ج جَثْلٌ : قويۇق يوپۇرماقلىق چوڭ دەرەخ ؛ قارا چۈمۈلە ، چوڭ چۈمۈلە.

جَثَمَ يَجْثُمُ جَثْمًا وجُثُومًا : دۇم ياتتى ، يەرگە چاپلىشىۋالدى ، ئېگىشتى ، يەر بېغىرلىدى ، يەرگە قوندى.

جَثَمَ اللَّيْلُ: يېرىم كېچە بولدى.

«جَثَمَتِ الطَّائِرَةُ عَلَى أَرْضِ الْمَطَارِ» : ئايروپىلان ئايرودرومغا قوندى.

جُثْمَانٌ : بەدەن ، تەن ، گەۋدە ، جىسىم.

جُثْمَانُ الْمَيِّتِ : جەسەت ، مېيىت ، ئۆلۈك ؛ تاپ.

«نَقِلَ جُثْمَانُهُ إِلَى مَقْبَرَةِ الشُّهَدَاءِ» : ئۇنىڭ جەسىتى شېھىتلەر زاراتگاھلىقىغا ئېلىپ بېرىلدى.

جُثْوَةٌ ج جُثًى: تۆپىلىك ، كىچىك ئېگىزلىك ، دۆڭ ، قەبرە ، قورام تاش ، جەسەت.

جُثُومٌ : يەرگە چاپلىشىپ ياتقان ، ئۈيقۇچان ، قارا بېسىش.

جَثَى يَجْثِي جَثْيًا وَ جُثِيًّا : تىزلاندى ، تىزلىنىپ ئولتۇردى ؛ دۇم ياتتى ، پۇتىنىڭ ئۇچىدا تۇردى.

جَحَا يَجْحُو جَحْوًا بِالْمَكَانِ : تۇردى ، ئورۇنلاشتى.

جَحَا الشَّيْءَ : قومۇرۇۋەتتى.

جُحَا. جُحَى: بىر ئەرەب لەتىپىچىسىنىڭ ئىسمى.

جُحَاقٌ : ئۆلۈم ، ھالاكەت ، ئىتتىك ئېقىن ؛ ئىچى سۈرۈش.

مَوْتٌ جُحَاقٌ : قىيىن ئۆلۈم.

سَيْلٌ جُحَاقٌ : قاتتىق كەلكۈن.

جِحَاقٌ : ئۇرۇش ؛ قىلىچ چېپىش.

جُحَالٌ : زەھەر ، زەھەرلىك ماددا ، ئوغا.

جَحْجَحَ يُجَحْجِحُ جَحْجَحَةً الشَّيْءَ : مەلۇم بىر شەيئىنىڭ ئېگىگە يەتتى ، ئىزدەپ تاپتى ، تېز تۇتۇش قىلدى؛ پەخىرلەندى.

جَحْجَحَ عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن يالتايدى؛ كېچىكتى.

جَحْجَحَ عَنِ الْقِرْنِ : رەقىبىدىن چېكىندى.

جَحْجَحَ وَ جَحْجَاحٌ ج جَحَاجِحُ وجَحَاجِحَةٌ : ئېسىل ئادەم ، مەرد ئادەم.

جُحْجُحٌ ج جَحَاجِحُ : قوچقار.

جَحْجَحَةٌ : ئۆلۈم ، ھالاكەت.

جَحَّاقٌ : جاننى ئالغۇچى ، ۋەيران قىلغۇچى ، ھالاك قىلغۇچى.

جَحَّظَ يُجَحِّظُ تَجْحِيظًا : تىكىلىپ قارىدى.

جَحَّلَ يُجَحِّلُ تَجْحِيلاً : ئۇرۇپ يىقىتىۋەتتى ، غۇلىتىۋەتتى.

جَحَّمَ يُجَحِّمُ تَجْحِيمًا : تىكىلىپ قارىدى ، ئالىيىپ قارىدى.

جَحَّنَ يُجَحِّنُ تَجْحِينًا : (ئائىلىسىنىڭگە) قىيىنچىلىق كەلتۈردى.

جَحَدَ يَجْحَدُ جَحْدًا وَجُحُودًا الْحَقَّ أَوْ بِهِ : ھەقنى ئىنكار قىلدى ، تاندى ؛ رەت قىلدى ؛ ئىشەنمىدى.

جَحَدَهُ حَقَّهُ أَوْ بِحَقِّهِ : ھەققىگە ئىنكار قىلدى ، ئېتىراپ قىلمىدى.

جَحَدَ الْمَعْرُوفَ : ياخشىلىقنى بىلمىدى ، ۋاپاغا جاپا قىلدى ، ۋاپاسىزلىق قىلدى ، ناشۈكۈرلۈك قىلدى ، تۇزكورلۇق قىلدى.

«أَفَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ» «قرآن» : ئۇلار ئاللاھنىڭ نېمىتىنى ئىنكار قىلىشامدۇ.

جَحِدَ يَجْحَدُ جَحَدًا الشَّيْءُ : ئازايدى، كېمەيدى، ئازلىدى.

جَحِدَ الرَّجُلُ : بەرىكىتى قاچتى ، ياخشىلىقى تۈگىدى ، ياخشىلىقى ئاز قالدى.

جَحِدَ الْعَيْشُ : تۇرمۇشى قىيىنلاشتى ، ئېغىر كۈنگە قالدى.

جَحِدَ الْعَامُ : قۇرغاقچىلىق بولدى.

جَحِدَ النَّبَاتُ : ئۆسۈملۈك ئۆسمىدى.

جَحِدَتِ الْأَرْضُ : زېمىن قۇرۇپ كەتتى.

جَحْدٌ : ئىنكار قىلماق ، رەت قىلماق ، تۇزكورلۇق قىلماق، ۋاپاغا جاپا قىلماق ، ناشۈكۈرلۇق قىلماق.

جَحْدٌ. جَحَدٌ : قۇرغاق، قۇرغاقچىلىق ؛ نامراتچىلىق.

عَامٌ جَحْدٌ : قۇرغاقچىلىق يىلى.

جَحْدَلٌ : قاۋۇل يىگىت ، جانلىق يىگىت.

جَحَرَ يَجْحَرُ جَحْرًا الْحَيَوَانُ : هايۋان ئۇۋىسىغا كىردى.

جَحَرَ الضَّبُّ : كىلە ئۇۋىسىغا كىردى.

جَحَرَ الْعَامُ : يامغۇر ياغمىدى ، يىل قۇرغاقچىلىق بولدى.

جُحْرٌ ج أَجْحَارٌ وجِحَرَةٌ وأَجْحِرَةٌ : ئۇۋا ، ئۆڭكۈر ، غار ، تۆشۈك ، كامار.

«لاَ يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ فِى جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَينِ»

‹حديث› : مۇسۇلمان ئادەم يىلان چاققان تۆشۈككە قايتا قولىنى تىقمايدۇ.

جُحْرَانٌ : ئۇۋا ، ئۆڭكۈر.

جَحْرَةٌ : قۇرغاقچىلىق يىلى ، هۆل - يېغىن ئاز بولغان يىل.

جَحَسَ يَجْحَسُ جَحْسًا الْجِلْدَ : تېرىنى شىلىندى، سويدى ، ئاقلىدى.

جَحَشَ يَجْحَشُ جَحْشًا الْجِلْدَ : تېرىنى شىلىندى، سويدى ، ئاقلىدى.

جَحَشَ عَنْهُ : ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

جَحْشٌ ج جِحَاشٌ وجِحْشَانٌ وجِحَشَةٌ : تەخەي ، خوتەك؛ تاي.

جَحْشَةٌ : چىشى تەخەي ، مادا تەخەي؛ قولغا يۆگەپ يىپ قىلىپ ئىشلىدىغان يۇڭ.

جَحَظَ يَجْحَظُ جُحُوظًا : تومپايدى ، تومپىيىپ چىقتى ، پولتايدى.

جَحَظَتْ عَيْنُهُ : كۆزى پولتىيىپ چىقتى ، كۆزى پولتايدى.

جَحَفَ يَجْحَفُ جَحْفًا : يان باستى ، بىر تەرەپكە ئاغدى ، مايىل بولدى.

جَحَفَ الشَّيْءَ : مەلۇم بىر نەرسىنى سويدى ، ئاقلىدى ، ئالدى.

جَحَفَهُ بِرِجْلِهِ : تەپتى.

جَحَفَ لَهُ الطَّعَامَ : ئۇنىڭغا تاماقنى ئۇسۇپ بەردى.

جَحَفَهُ بِالسَّيْفِ : ئۇنى قىلىچ بىلەن چاپتى.

جُحِفَ فُلاَنٌ : ئىچى سۈرۈپ كەتتى.

جَحِفٌ : سۈمۈراپ قالغان ئاجىز ئۆسمىلۈك.

جَحْفَةٌ : كالتەك توپ.

جُحْفَةٌ : كۆلنىڭ ئەتراپىدا قېپقالغان قالدۇق سۇ ، بىر كاپام ئاش.

جَحْفَلَ يُجَحْفِلُ جَحْفَلَةً : ئۇنى يىقىتىۋەتتى ، ئۆرۈۋەتتى ، ئەيىبلىدى ، مالامەت قىلدى.

جَحْفَلٌ ج جَحَافِلُ : زور قوشۇن ، چوڭ قوشۇن.

رَجُلٌ جَحْفَلٌ : ئۇلۇغ ئادەم ، مۆھىم ئادەم ، قەدىرلىك ئادەم ، ئۇلۇغ ئەرباب.

«جَاؤُوا فِي جَحْفَلٍ عَظِيمٍ» : زور قوشۇن تارتىپ كەلدى.

جَحْفَلَةٌ ج جَحَافِلُ : ئات ، قېچىر ، ئېشەك قاتارلىقلارنىڭ كالپۇكى.

جَحَلَ يَجْحَلُ جَحْلاً : ئۆرۈپ يىقىتتى ، غۇلىتىۋەتتى.

جَحْلٌ ج جِحَالٌ : چوڭ تۇلۇم ، چوڭ تېرە خالتا.

جَحْلٌ ج جُحُولٌ جُحْلاَنٌ : كەسلەنچۈك ؛ هەسەل هەرىسىنىڭ پادىشاهى ؛ باشلىق ، رەهبەر ، قېرى كىلە ؛ چوڭ قاچا.

جَحْلاَءٌ : چوڭ تۆگە.

جَحَمَ يَجْحَمُ جَحْمًا النَّارَ : ئوت ياقتى ، ئوت قالىدى ، ئوت تۇتاشتۇردى.

جَحَمَ الْعَيْنَ : كۆزىنى ئاچتى.

جَحَمَهُ عَنِ الْأَمْرِ : ئۇنى مەلۇم بىر ئىشتىن توستى ، چەكلىدى.

جَحْمَرِشٌ ج جَحَامِرُ : موماي ، قېرى خوتۇن ، كەمپىر؛ چوڭ توشقان.

جَحِنَ يَجْحَنُ جَحَنًا الصَّبِيُّ : بوۋاقنىڭ ئوزۇقلۇق يېتىشمىدى.

جَحِنٌ : ئوبدان بېقىلمىغان بالا ، ئوزۇق يېتىشمىگەن جانسىز بالا، ئاجىز ياش؛ ئاجىز ئۆسۈملۈك.

جُحُودٌ : ئىنكار قىلماق ، تانماق ، رەت قىلماق ؛ تۇزكورلۇق قىلماق، ۋاپاغا جاپا قىلماق.

جَحْوَشٌ : نارەسىدە ؛ بالاغەتكە يەتمىگەن بالا.

جُحُوظُ الْعَيْنِ : كۆزىنىڭ پولتىيىپ چىقىشى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

جَجِيشٌ: تەرەپ؛ يېرىق ، دەز.

جَحِيمٌ: دوزاخ ، جەھەننەم ، يالقۇنجاپ كۆيۈۋاتقان ئوت.

جَحِيمِيٌّ: دوۋزىخى.

جَخَّ يَجِخُّ جَخًّا بِرِجْلِهِ: يۆتكەلدى؛ پۇتى بىلەن تويا توزۇتتى.

جَخَّ: سەجدىدە قورسىقىنى كۆتۈرۈپ ئىككى بىلىكىنى ئېچىپ تۇردى.

جَخَّاخٌ: پوچى ، لاپ ئۇرغۇچى ، ھاكاۋۇر ، مەنمەنچى.

جَخَّافٌ: ھاكاۋۇر، ئۆزىنى چوڭ تۇتقۇچى، مەمەدان.

جَخَرَ يَجْخَرُ جَخْرًا الْبِئْرَ: قۇدۇقنى كېڭەيتتى.

جَخَفَ يَجْخُفُ جَخْفًا و جَخِيْفًا: تەھدىت سالدى، چوڭ گەپ قىلدى، خورەك تارتتى، پو ئاتتى؛ پەخىرلەندى ، مەغرۇرلاندى، ئۆزىدە يوق نەرسىلەر بىلەن ھاكاۋۇرلۇق قىلدى.

جَخِيْفٌ: تەكەببۇر ، قورساقنىڭ غولدۇرلىشى ، ئەقىل ـ پاراسەت ، نۇزغۇن.

جَدَا يَجْدُوْ جَدْوًا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا بەردى ؛ ياردەم سوردى ، مەدەت تىلىدى.

جَدَاءٌ: سوۋغا ، پايدا ـ مەنپەئەت.

جُدَاءٌ: كۆۋادرات سان ؛ كۆپەيتكۈچى.

جِدَارٌ ج جُدُرٌ وجُدْرٌ و جُدْرَانٌ: تام.

جِدَارٌ ج جِدَارَاتٌ: تەگ ، ئۇل ، ئاساس.

جَدَارَةٌ: سالاھىيەت، ئىقتىدار، لاياقەت، قابىلىيەت.

«عُيِّنَ فِى مَنْصَبِهِ عَنْ جَدَارَةٍ» : ئۇ لاياقەتلىك بولغانلىقى ئۈچۈن مەنسەپكە قويۇلدى.

جِدَارِيٌّ: بوشلۇق ؛ قورساق.

جِدَالٌ: مۇنازىرە ، تالاش ـ تارتىش ، جېدەل ـ ماجىرا ، نىزا ، دەتالاش.

بِلاَ جِدَالٍ: تالاش ـ تارتىش قىلمايلا.

«أَرْغَبُ فِى إِبْدَاءِ رَأْيِى فِى الْجِدَالِ الَّذِى جَرَى آنِفًا» : بايا بولۇپ ئۆتكەن دەتالاشقا قارىتا ئۆز پىكرىمنى قويغۇم بار.

جَدَالَةٌ: تويا ، تۇپراق ، يەر ـ زېمىن ، تېرىلغۇ يەر.

جِدَالِيٌّ: بەس ـ مۇنازىرە قىلىش ، بەس ـ مۇنازىرىگە مەنسۇپ.

اَلْجُدَامَةُ: يەنچىلمىگەن باشاق.

جَدَبَ يَجْدُبُ جَدْبًاوجَدُبَ يَجْدُبُجُدُوبَةًالْمَكَانُ: (يەر) قۇرۇپ كەتتى ، قاغجىراپ كەتتى.

جَدَبَهُ: ئۇنى ئەيىبلىدى.

جَدْبٌ: قۇرغاقچىلىق ، ئاچارچىلىق ، قەھەتچىلىك.

جَدْبٌ م جَدْبَةٌ ج جُدُوْبٌ: قۇرغاقچىلىق ، قۇرغاق ، ئەيىب ، نۇقسان.

جَدَثٌ ج أَجْدَاثٌ وأَجْدُثٌ: قەبرە ، گۆر.

«فَإِذَا هُمْ مِنَ الأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ» «قرآن» : ئۇلار قەبرىلىرىدىن چىقىپ پەرۋەردىگارى تەرەپكە يۈگۈرىدۇ.

جُدْجُدٌ ج جَدَاجِدُ: قارا چېكەتكە.

جَدَحَ يَجْدَحُ جَدْحًا السَّوِيْقَ فِى الْمَاءِ: سۇغا تالقان چالدى.

جَدَّ يَجِدُّ جَدًّا: تەلىيى ئوڭدىن كەلدى ، بەختلىك بولدى ، تەلىيى كەلدى.

جَدَّ يَجِدُّ جِدَّةً الثَّوْبُ: كىيىم يېڭى بولدى.

جَدَّ يَجُدُّ جِدًّا: تىرىشتى ؛ ئەھمىيەت بەردى ، ئەستايىدىل بولدى ؛ ئالدىرىدى.

«قَدْ جَدَّ فِى طَلَبِ الْعِلْمِ مَا اسْتَطَاعَ» : ئۇ ئىلىم تەلەپ قىلىشنىڭ يولىدا كۈچى يېتىشىچە تىرىشتى.

«جَدَّ فِى السَّيْرِ كَأَنَّهُ عَلَى مِيْعَادِمُهِمٍّ» : ئۇ گوياكى مۇھىم بىر ئىشقا ۋەدىلىشىپ قويغاندەك ئالدىراپ ماڭدى.

جَدٌّ: تەلەي ، ئامەت ، بەخت ؛ ئۇلۇغ ، بۈيۈك ، زور ، چوڭ.

عَاثِرُ الْجَدِّ: تەلەيسىز ، شورپېشانە ، بەختسىز.

اَلْجَدُّ الْعَاثِرُ: كاج تەلەي ، شۇم پېشانە.

جَدٌّ ج أَجْدَادٌ وجُدُودٌ وجُدُودَةٌ: چوڭ دادا ، بوۋا؛ دادا.

جِدٌّ: تىرىشماق ، ئەستايىدىل بولماق ، جىددىي بولماق ، ئەستايىدىل ، پۇختا.

مَسْئَلَةُ جِدِّ خَطِيرَةٍ: ناهايىتى چوڭ مەسىلە ، ئىنتايىن جىددىي مەسىلە.

جِدًّا: ناھايىتى ، ئىنتايىن ، بەك.

جِدٌّ: ناھايىتى، بەك.

«كَانَ مُجْتَهِدًا جِدًّا» : ئۇ ناھايىتى تىرىشچان ئىدى.

جُدٌّ ج أَجْدَادٌ: ئۆستەڭ بويى ، دەريا بويى ، قىرغاق.

جَدَدٌ ج أَجْدَادٌ: تۈز يەر ، تەكشى يەر.

«مَنْ سَلَكَ الْجَدَدَ أَمِنَ الْعِثَارَ» : تۈز يولدا ماڭغان مۇدۇرۇپ كەتمەيدۇ.

جَدَّاءُ: قۇلىقى كېسىلگەن تۆگە ۋە قوي ؛ قەھەتچىلىك يىلى؛ ئەمچىكى كىچىك ئايال.

جُدَّةٌ ج جُدَدٌ: ئالامەت ، بەلگە ، نىشان ؛ ماركا ؛ شەكىل ، مودا ؛ تارماق.

«تَمَيَّزَ الْكِتَابُ بِجِدَّةِ مَوْضُوعِهِ» : كىتاب ماۋزۇسىنىڭ يېڭىلىقى بىلەن ئالاھىدىلىككە ئىگە.

جِدَّةٌ: يېڭى ، يېپيېڭى ؛ يېڭىلىق.

جَدَّةٌ ج جَدَّاتٌ: چوڭ ئانا ، موما؛ ئانا.

جَدَّالٌ: جېدەلخور ، ئۇرۇشقاق ، مۇنازىرە مەستانىسى ، مۇنازىرىگە ئامراق ، مۇنازىرىخۇمار.

اَلْجُدَّةُ ج جُدَدٌ: ئاسمان ۋە تاغ يوللىرى.

جَدَّدَ يُجَدِّدُ تَجْدِيدًا الشَّيْءَ: يېڭىلىدى ، ئىسلاھ قىلدى.

جَدَّدَ الثَّوْبَ: يېڭى كىيىم كىيدى.

«جَدَّدَ هَوَاءَ الْغُرْفَةِ» : ئۆينىڭ ھاۋاسىنى يېڭىلىدى.

«كَانَ عَلَيْنَا أَنْ نُجَدِّدَ جَوَازَسَفَرِنَا كُلَّ سَنَةٍ» : ھەر يىلى پاسپورتىمىزنى يېڭىلاپ تۇرۇشىمىز كېرەك.

اِفْتَحِ النَّوَافِذَ لِيَتَجَدَّدَ الْهَوَاءُ: ھاۋانىڭ يېڭىلىنىشى ئۈچۈن دېرىزىلەرنى ئېچىۋەت !

جَدَّرَ يُجَدِّرُ تَجْدِيرًا: تۈپتىن يوقاتتى ، يىلتىزىدىن قومۇرۇپ تاشلىدى.

جَدَّفَ يُجَدِّفُ تَجْدِيفًا: بىھۆرمەتلىك قىلدى ، نانكورلۇق قىلدى.

جَدَّفَ الْقَارِبَ: قېيىق ھەيدىدى ، پالاق ئۇردى.

جَدَّفَ بِالنِّعْمَةِ: تۇزكورلۇق قىلدى.

«لَا تُجَدِّفُوا بِنِعْمَةِ اللّٰهِ» ‹حديث› : ئاللاھنىڭ نېمىتىگە تۇزكورلۇق قىلماڭلار.

جَدَّفَ عَلَى اللّٰهِ: ناشۈكۈرلۈك قىلدى.

جَدَّلَ يُجَدِّلُ تَجْدِيلًاخَصْمَهُ: رەقىبىنى يىقىتتى.

جِدِّيٌّ: ئەستايىدىل ، جىددىي ، قەتئىي ئادەم.

«آنَ لَنَا أَنْ نَعْمَلَ جِدِّيًّا فِي مَحْوِ الْأُمِّيَّةِ» : بىزگە ساۋاتسىزلىقنى يوقىتىش ئۈچۈن جىددىي ئىشلەشنىڭ پەيتى كەلدى.

«لَابُدَّ مِنْ مُعَالَجَةِ هَذَا الْمَوْضُوعِ جِدِّيًّا» : بۇ مەسىلىنى چوقۇم ئەستايىدىل بىر تەرەپ قىلىش كېرەك.

جُدِّيٌّ: ناھايىتى تەلەيلىك.

جَدَرَ يَجْدُرُ جَدْرًا النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك بىخ سۈردى، ئۈندى.

جَدَرَ الْجُدَرِيُّ: چېچەك چىقتى.

جَدَرَ الشَّيْءَ: تام بىلەن قورشىدى.

جَدُرَ يَجْدُرُ جَدَارَةً بِكَذَا: لايىق بولدى، ئەرزىدى، مۇۋاپىق كەلدى.

جَدُرَ بِذِكْرٍ: تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدۇ.

جُدِرَ: چېچەككە مۇپتىلا بولدى ، چېچەك چىقتى.

جَدْرٌ ج جُدْرَانٌ: تام.

جَدْرٌ: چېچەك.

جِدْرٌ ج جُدُورٌ: يىلتىز ، تومۇر.

جَدَرَةٌ: قالقان بەز ئىششىقى ؛ پوقاق.

جُدَرِيٌّ: چېچەك.

جُدَرِيُّ الْمُوَيِّ: قىزىل كېسەل.

جَدَسَ يَجْدُسُ جُدُوسًا الْأَمْرُ: مۇنقەرز بولدى ، يوقالدى.

جَدَعَ يَجْدَعُ جَدْعًا الْأَنْفَ: بۇرنىنى كەستى ، ناكا قىلدى.

جَدَعَهُ: ئۇنى سولىدى ، قامىدى.

جَدَعَ الْوَلَدَ: بالىنى ناچار ئوزۇقلاندۇردى.

جَدِعَ يَجْدَعُ جَدَعًا الْوَلَدُ: بالا ناچار ئوزۇقلاندى.

جَدِعَ الْأَنْفُ: بۇرنى كېسىلدى.

جَدَعٌ ج جُدْعَانٌ: ياش ، يىگىت ، ماھىر ، باتۇر.

جَدِعٌ: ئاجىز ، ياخشى ، چوڭ بولالمىغان بالا.

جَدَفَ يَجْدِفُ جَدْفًا: لاغىلاپ ماڭدى ، قولنى تاشلاپ ماڭدى.

جُدِفَتِ الْيَدُ: قول كېسىلدى.

جَدَفَ يَجْدِفُ جُدُوفًا الطَّائِرُ: قۇش قانات قىقىپ تۇردى ، ئۇچۇۋشتىن ئىلگىرى قانىتىنى لەپىلدەتتى.

جَدَفٌ ج أَجْدَافٌ: قەبرە.

جَدْفَاءُ: قولنقى كېسىك؛ ئەن سېلىنغان قول.

جَدَلَ يَجْدُلُ جَدْلًا الْحَبُّ فِي السُّنْبُلِ: باشاق دان تۇتتى.

جَدَلَ الْوَلَدُ: بالا يېتىلدى.

جَدَلَهُ: ئۇنى يىقىتتى.

جَدَلَ الشَّعْرَ: چاچنى ئۆرۈدى.

جَدَلَ الرَّجُلَ: مۇنازىرىلىشىپ يەڭدى.

جَدِلَ يَجْدَلُ جَدَلًا الْحَبُّ فِي السُّنْبُلِ: دان تۇتتى.

جَدِلَ الْوَلَدُ: بالىنىڭ سۆڭىكى قاتتى ؛ ئاداۋىتى كۈچەيدى.

جَدَلٌ: مۇنازىرە ، تالاش - تارتىش ؛ جېدەل - ماجىرا ، نىزا ، دەتالاش.

عِلْمُ الْجَدَلِ: بەس - مۇنازىرە قانۇنىيىتى ، دىئالېكتىكا.

حَقِيقَةٌ لَاتَقْبَلُ الْجَدَلَ أَبَدًا: ھەرگىز مۇنازىرە تەلەپ قىلمايدىغان پاكىت.

فَرَضَ جَدَلًا: پەرەز قىلدى ، قىياس قىلدى ، تەخمىن قىلدى.

جَدِلٌ: جېدەلخور ، ئۆرۈشقاق.

جَدْلَةٌ: ھاۋانچا تېشى.

جَدَلِيٌّ: بەس - مۇنازىرىلىق ، بەس - مۇنازىرىگە مەنسۇپ ، جېدەلخور.

اَلْفَلْسَفَةُ الْجَدَلِيَّةُ: دىئالېكتىكىلىق پەلسەپە.

اَلْجَدَلِيُّونَ: مۇنازىرىلىشىش بىلەن شۆھرەت قازانغانلار ، مۇنازىرىچىلار.

جَدْوَلٌ ج جَدَاوِلُ: ئۆستەڭ ؛ جەدۋەل ، سخېما ، گرافىك ؛ تىزىملىك ، ئىسىملىك ، رويخەت ، تىزىم ؛ سائەت ؛ ئىسچوتچىك ؛ مېتىر ، ئۆلچەش ئەسۋابى ؛ ئىستون ؛ ئۇسلۇب ؛ رەت ، قۇر.

«يَجْرِي الْجَدْوَلُ بِالْقُرْبِ مِنْ بَابِ بَيْتِهِ»: ئۆستەڭ ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئىشىكى ئالدىدىن ئاقىدۇ.

جَدْوَلُ الْإِمْتِحَانِ: ئىمتىھان جەدۋىلى.

جَدْوَلُ الدِّرَاسَةِ: دەرس جەدۋىلى.

جَدْوَلُ أَعْمَالِ الْمُؤْتَمَرِ: قۇرۇلتاي كۈنتەرتىپى.

جَدْوَلٌ حِسَابِيٌّ: سان تېپىش جەدۋىلى.

جَدْوَلُ الْأَعْمَالِ: ئىش تەرتىپى جەدۋىلى ؛ يىغىن كۈن تەرتىپى ؛ يوقلىما جەدۋىلى.

جَدْوَلٌ زَمَانِيٌّ: ۋاقىت جەدۋىلى.

جَدْوَلَةٌ: جەدۋەل سىزماق ، سىزىق تارتماق.

جُدُولٌ: پاچاق سۆڭىكى ، پۇت سۆڭىكى.

جَدْوَى: پايدا ، مەنپەئەت ؛ سوۋغات ، ھەدىيە ؛ ئومۇمىيۈزلۈك ياغقان يامغۇر.

«لَيْسَ مِنَ الْحِكْمَةِ الْإِشْتِغَالُ بِمَا تَقِلُّ جَدْوَاهُ مِنَ الْأُمُورِ»: پايدىسىز ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىش ئاقىلانىلىق ئەمەس.

عَلَى غَيْرِ جَدْوَى: پايدىسىز ، ھېچقانداق مەنپەئەتى يوق.

جَدَى يَجْدِي جَدْيًا: يېلىندى ؛ سوۋغات تەلەپ قىلدى.

جَدْيٌ ج أَجْدٍ وَجِدَاءٌ وَجِدْيَانٌ: ئوغلاق؛ قەدىمكى ئاسترونومىيە چۈشەنچىسىدە ئون ئىككى بۇرجنىڭ بىرى ، (كېيىك شەكلىدە پەرەز قىلىنغان) ، تاغ ئۆچكىسى ؛ كېيىك.

جَدْيُ الْفَرْقَدِ: تۆمۈر قوزۇق ، شىمال قۇتۇپ يۇلتۇزى.

جَدِيبٌ: قۇرغاق.

جَدِيَّةٌ ج جَدْيٌ وَجَدِيَّاتٌ: ئېگەر ، توقۇم.

جَدِيدٌ ج جُدُدٌ م جَدِيدَةٌ: يېڭى ، يېڭىچە.

جَاءَ الطَّلَبَةُ الْجُدُدُ مِنْ كُلِّ صَوبٍ وحَدْبٍ إِلَى مَعْهَدِنَا: يېڭى ئوقۇغۇچىلار تەرەپ ـ تەرەپتىن ئىنستىتۇتىمىزغا كەلدى.

اَلْجَدِيدَانِ: كېچە بىلەن كۈندۈز.

جَدِيدًا مِنْ جَدِيدٍ: يېڭىدىن.

جَدِيرٌ بِكَذَا: لايىق ، ئەرزىمەك ، كېرەك ، لازىم ؛ قىممىتى بار.

جَدِيرٌ بِالذِّكْرِ: تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدۇ.

«هَذِهِ فِكْرَةٌ جَدِيرَةٌ بِالدَّرْسِ وَالْمُنَاقَشَةِ» : بۇ تەتقىق ۋە مۇزاكىرە قىلىپ بېقىشقا لايىق پىكىردۇر.

جَدِيرٌ وَجَدِيرَةٌ ج جَدَائِرُ: قوتان ، ئېغىل ؛ قوروق ، قورو.

«لَيْسَتْ عِنْدِي أَيَّةُ خِبْرَةٍ جَدِيرَةٍ بِالذِّكْرِ» : مېنىڭ تونۇشتۇرغۇدەك ھېچقانداق تەجرىبەم يوق.

جُدَيْرِيٌّ: سۇ چېچەك ، ئاقئانام.

جَدِيلٌ ج جُدُلٌ: تېرە ياكى يۇڭدىن ئېشىلگەن چۇلۇۋۇر.

جَدِيلَةٌ ج جَدَائِلُ: يول ، ھالەت، قەبىلە، تەرەپ، ئىرادە.

جُذَاذٌ وجُذَاذَةٌ ج جُذَاذَاتٌ: پارچە ، ئۇۋاق ، پۇرۇچ.

«فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا» (قرآن) : ئىبراھىم بۇتلارنى چېقىپ پارچە ـ پارچە قىلىۋەتتى.

جُذَاذَةٌ: كىچىك كۈمۈش پارچىسى.

جُذَاذَاتٌ: كېسىلگەن نەرسە ، ئىنچىكە نەرسە ، ئۇششاق نەرسە ؛ قىيىۋېلىنغان قەغەز پارچىلىرى (گېزىت ـ ژۇرنالنىڭ).

جُذَامٌ: ماخاۋ ، جۇزام كېسىلى.

جُذَامَةٌ: ئېگىز (يەرنىڭ).

جَذَبَ يَجْذِبُ جَذْبًا: تارتتى ، سوزدى ، سۆرىدى ، دىققىتىنى جەلپ قىلدى.

«جَذَبَ الْغَرِيقَ إِلَى الشَّاطِىءِ مِنْ يَدِهِ» : سۇ ئېقىتىپ كەتكەن ئادەمنى ئىككى قولىدىن تۇتۇپ قىرغاققا تارتتى.

«كَانَ الشَّاعِرُ يَجْذِبُ انْتِبَاهَ الْمُسْتَمِعِينَ بِإِلْقَائِهِ وَحَرَكَاتِهِ» : شائىر شېئىرنى دېكلاماتسىيە قىلىپ ئوقۇشى ۋە ھەرىكەتلىرى بىلەن ئۆزىگە تىڭشىغۇچىلارنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلىۋالدى.

جَذْبٌ: تارتماق ، سۆرىمەك ؛ جەلپ قىلماق.

جَذْبَةٌ ج جَذَبَاتٌ: ئارىلىق ؛ يىراق مۇساپە ؛ ئۇرچۇق ، يىڭ.

جَذْبِيَّةٌ: تارتىش كۈچى ، جەلپ قىلىش كۈچى ، سېھرىي كۈچ.

جَذَّ يَجُذُّ جَذًّا: كەستى ، سۇندۇردى ، ئۈزۈۋەتتى.

جَذَّاءُ: سۇنۇپ كەتكەن قول ياكى چىش.

جَذَّابٌ: جەلپ قىلغۇچى ، تارتقۇچى ، جەلپكار ، ماگنىتلىق تارتىش كۈچىگە ئىگە ؛ تەسىرلىك.

شَخْصِيَّةٌ جَذَّابَةٌ: جەلپكار شەخس.

جَذَّرَ يُجَذِّرُ تَجْذِيرًا: قومۇردى ، قومۇرۇۋەتتى ، يۇلۇۋەتتى ، تۈپ يىلتىزىدىن يوقاتتى.

جَذَّفَ يُجَذِّفُ تَجْذِيفًا الْقَارِبَ: كېمە ھەيدىدى ، پالاق بىلەن كېمىنى ماڭغۇزدى.

جَذَّفَ الشَّيْءَ: مەلۇم بىر نەرسىنى كەستى.

جَذَّمَ يُجَذِّمُ تَجْذِيمًا: كەستى ، كېسىۋەتتى ، چاپتى.

جَذَرَ يَجْذُرُ جَذْرًا: قومۇردى ، قومۇرۇۋەتتى ، يۇلۇۋەتتى ، تۈپ يىلتىزىدىن يوقاتتى.

جَذْرٌ وجِذْرٌ ج جُذُورٌ: يىلتىز ، تۈپ ، ئاساس، نېگىز.

جَذْرِيٌّ و جِذْرِيٌّ: كۇۋادرات يىلتىز، ئىككىنچى دەرىجىلىك يىلتىز؛ كېلىپ چىقىش مەنبەسى، باشلىنىش ، ئاساسى.

جَذْرِيَّةٌ: رادىكالىزم.

تَحَوُّلَاتٌ جَذْرِيَّةٌ: تۈپ ئۆزگىرىشلەر.

جَذَعَ يَجْذَعُ جَذْعًا الشَّيْءَ: مەلۇم بىر نەرسىنى سۇركىدى ، ئېلىدى.

جَذَعَ الدَّابَّةَ: بوغۇز بەرمەي سولاپ قويدى.

جَذَعَ عِيَالَهُ: ئائىلىسىنىڭ تەمىناتىنى قىسىپ قويدى ، تەمىناتىنى ئۈزۈپ قويدى.

جَذَعَ بَيْنَ الْجَمَلَيْنِ: ئىككى تۆگىنى چاتتى.

uyghurkitap.com

جَذَعٌ ج جِذَاعٌ و جُذْعَانٌ: يىگىت؛ ياش ؛ تۆگـە-
نىڭ بەش ياشقا ، ئات ، كالىنىڭ ئۈچ ياشقا ،
قوينىڭ سەككىز ئايغا ، ئۆچكىنىڭ بىر ياشقا
توشقانلىرىغا قارىتا ئېيتىلىدۇ.

أُمُّ الْجَذَعِ: بالايىئاپەت.

جِذْعٌ ج جُذُوعٌ وأَجْذَاعٌ: غول ، جىسىم ،
گەۋدە ، بەدەن ، تەن.

جِذْعُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ غولى.

«ولَأُصَلِّبَنَّكُمْ فِى جُذُوعِ النَّخْلِ» ‹قرآن›:
سىلەرنى چوقۇم خورما دەرەخلىرىگە ئاسىمەن.

جَذَقَ يَجْذِقُ جَذْقًا: ئالدىرىدى.

جَذَقَ الطَّائِرُ فِى طَيَرَانِهِ: قۇش تېز ئۇچتى.

جَذَقَ الشَّيْءَ: مەلۇم بىر نەرسىنى تارتتى ،
جەلپ قىلدى.

جَذَقَ السَّفِينَةَ: كېمىنى پالاق بىلەن ماڭدۇردى.

جَذَقَ الْقَارِبَ: قولۋاقنى ھەيدىدى ، پالاق ئۇردى ،
كېمە ھەيدىدى.

جَذَقَتِ السَّمَاءُ: قار ياغدى.

جَذَقَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال قىسقا قەدەم بىلەن ماڭدى ،
يېنىك قەدەم تاشلاپ ماڭدى.

جَذَلَ يَجْذُلُ جُذُولًا: تىك تۇردى ، ئۆرە تۇردى.

جَذِلَ يَجْذَلُ جَذَلًا: خۇشال بولدى، شادلاندى.

جِذْلٌ ج جِذَالٌ وأَجْذُلٌ وُجُذُولٌ وجُذُولَةٌ
وأَجْذَالٌ: تۈپ، ئەسلى.

جِذْلُ الشَّجَرَةِ: دەرەخ يىلتىزى؛ كۆتىكى.

جِذْلٌ وجَذْلَانٌ ج جُذْلَانٌ م جَذِلَةٌ وجَذْلِيٌّ:
خۇشال ، شادلانغۇچى ، مەمنۇن ؛ تاغ چوققىـ
سى.

جَذَمَ يَجْذِمُ جَذْمًا الشَّيْءَ: مەلۇم بىر نەرسىنى
كەستى ، كېسىۋەتتى ، چاپتى.

جَذِمَ يَجْذَمُ جَذَمًا الْيَدُ: قول ئۈزۈلدى ،
كېسىلدى.

جُذِمَ: ماخاۋ كېسىلىگە گىرىپتار بولدى.

جِذْمٌ وجَذْمٌ ج جُذُومٌ و أَجْذَامٌ: يىلتىز ،
كۆتەك.

«لَمْ يَكُنْ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ إِلَّا لَهُ جِذْمٌ بِمَكَّةَ»
‹حديث› : مەككىدە ئۇرۇغ ـ ئەۋلادى يوق
بىرەر قۇرەيشلىكنى تاپقىلى بولمايدۇ.

جِذْمُ الرَّجُلِ: ئائىلە تاۋابىئاتى ، خىش ـ ئەقرىبا-
لىرى.

جِذْمُ الْأَسْنَانِ: چىش يىلتىزى.

جِذْمَةُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ كۆتىكى.

جُذْمُورُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ كۆتىكى.

جَذْوَةٌ ج جِذَاءٌ وَجُذًى: يالقۇنجاپ تۇرغان چوغ ؛
قىزىل ياقۇت.

جَرُؤَ يَجْرُؤُ جَرَاءَةً وجُرْأَةً وجُرَةً وجَرَائِيَةً:
جۈرئەت قىلدى ، پېتىندى.

جِرَاءٌ: قىزلىق دەۋرى.

مِنْ جَرَاكَ أَوْ جَرَائِكَ: سېنىڭ تۈپەيلىڭدىن ،
سېنىڭ سەۋەبىڭدىن.

فَعَلْتُ ذَلِكَ مِنْ جَرَائِكَ: سېنىڭ سەۋەبىڭدىن
قىلدىم.

جِرَابٌ ج أَجْرِبَةٌ وجُرُبٌ وجُرْبٌ: تۇلۇم ؛ غىلاپ ؛
خالتا ؛ خۇرجۇن.

جِرَابُ السَّيْفِ: قىلىچ غىلاپى.

جِرَابُ الْفَرْدِ: تاپانچا غىلاپى.

جُرَابٌ ج جَوَارِبُ وجُرَابَاتٌ: ئۇزۇن پايپاق؛
ئۇرۇقدان خالتىسى ، تاشاق.

جُرْأَةٌ جَرَاءَةٌ: باتۇرلۇق ، غەيرەت ، جۈرئەت ،
جاسارەت.

جَرَاجٌ ج جَرَاجَاتٌ: گاراژ ، ماشىنا ئىسكىلاتى ،
ماشىنا قويۇش ئۆيى.

جِرَاحَةٌ ج جِرَاحٌ وجِرَاحَاتٌ: يارا ، جاراھەت.

جِرَاحَةٌ: تاشقى كېسەل ئىلمى ؛ تاشقى كېسەلـ
لىك بۆلۈمى ؛ تاشقى كېسەللەر ؛ تاشقى
كېسەللەر ئوپېراتسىيىسى.

جِرَاحَةُ التَّجْمِيلِ: ھۆسن تۈزەش ئوپېراتسىـ
يىسى.

عَمَلِيَّةٌ جِرَاحِيَّةٌ: ئوپېراتسىيە قىلىش ، ئوپېراتـ
سىيە.

غُرْفَةُ الْعَمَلِيَّةِ الْجِرَاحِيَّةِ: تاشقى كېسەللەر
ئوپېراتسىيە بۆلۈمى.

اِسْتَغْرَقَتِ الْعَمَلِيَّةُ الْجِرَاحِيَّةُ سَاعَةً وَاحِدَةً: ئوپېراتسىيە بىر سائەت داۋاملاشتى.

جُرَادَةٌ: قوۋزاق، دەرەخ قوۋزىقى.

جُرَازٌ: ئۆتكۈر قىلىچ.

جُرَاشَةٌ: قاشلىغاندا ياكى تاتىلىغاندا چۈشكەن كېپەك.

جُرَاضِمٌ: يوغان قورساق؛ ئاچكۆز ئادەم، ئىنتايىن ئاچكۆز.

جَرَاعَةٌ: باتۇر، قورقماس.

جُرَافٌ: ھەممىنى تۈگەتكۈچى، ھەممە نەرسىنى سىلىپ ماڭغۇچى.

مَوْتٌ جُرَافٌ: كۆپىنىڭ بېشىغا كەلگەن ئۆلۈم.

سَيْلٌ جُرَافٌ: ھەممىنى ئېقىتىپ كەتكەن كەلكۈن.

جُرَافِسٌ: شىر.

جَرَامِزٌ: بەدەن، تەن؛ پۇت، پاچاق.

جِرَانٌ ج أَجْرِنَةٌ وجُرْنٌ: تۆگە بوينىنىڭ ئىچى تەرىپى.

أَلْقَى عَلَيْهِ الْبَعِيرُ جِرَانَهُ: تۆگە چۆك بولدى.

جِرَايَةٌ ج جِرَايَاتٌ: ئايلىق ياردەم پۇل.

نِظَامُ الْجِرَايَاتِ عَلَى الشَّيْءِ: نەرسە بىلەن تەمىنلەش تۈزۈمى.

جِرَايَةُ الْعَسَاكِرِ: ئوزۇق - تۈلۈك، ئەسكەرلەر تەمىناتى.

جَرَايَةٌ. جِرَاءٌ: قىزلىق دەۋرى.

جَرِبَ يَجْرَبُ جَرَبًا: قوتۇر كېسىلىگە دۇچار بولدى، قىچىشقاق بولدى.

جَرَبٌ: تەمرەتكە، قوتۇر كېسىلى.

جَرِبٌ و جَرْبَانٌ: قىچىشقاق، قوتۇر.

جَرَبٌ ج جَرَاجِبُ: چوڭ تۆگە.

جِرْبَانٌ. جُرُبَانٌ. جُرُبَّانٌ. جُرَبَّانٌ وجِرِبَّانٌ: (تۆمۈرنىڭ) دات؛ كۆڭلەكنىڭ ياقىسى.

جَرْبُوعٌ ج جَرَابِيعُ: لىڭگىرتاقتاق، يالمانتاق؛ سەرگەردان.

جَرْثَمَ يُجَرْثِمُ جَرْثَمَةً: مىكروب يۇقتى، باكتېرىيىلىك يۇقۇملاندى، مىكروبلاندى، يۇقۇملاندى.

جُرْثُومَةٌ ج جَرَاثِيْمُ: ئۇرۇق، بىخ؛ تەگ، مەنبە؛ مىكروب، مىكروئورگانىزم.

«وَقَدْ نَجَحَ الْجَيْشُ فِي قَمْعِ الْفِتْنَةِ وَاسْتِئْصَالِ جُرْثُومَتِهَا»: قوشۇن پىتنە - پاساتنى بېسىقتۇرۇش ۋە ئۇنى تۈپ يىلتىزىدىن قۇرۇتۇشتا مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

فَنُّ الجَرَاثِيْمِ و عِلْمُ الجَرَاثِيْمِ: باكتېرىئولوگىيە.

حَرْبُ الْجَرَاثِيمِ. اَلْحَرْبُ الْجُرْثُومِيَّةُ: باكتېرىيە ئۇرۇشى.

جُرْثُومِيٌّ: باكتېرىيىلىك، باكتېرىيىگە ئائىت.

جَرِجَ يَجْرَجُ جَرَجًا: مەردانە قەدەم تاشلىدى.

جَرْجَارٌ: تۆگىنىڭ بوغۇزىدىن چىققان ئاۋاز.

جُرْجَةٌ: تېگى كەڭ، ئۈستى تار تۇلۇم.

جَرْجَرَ يُجَرْجِرُ جَرْجَرَةً الْجَمَلُ: تۆگە بوقىرىدى؛ بوتىلىدى، تۇغدى.

جَرْجَرَ الْمَاءَ فِي حَلْقِهِ: سۇنى ئاغزىدا غار - غار قىلدى.

جَرْجَرَ الرَّعْدُ: ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

جَرْجَرَ الْكَلْبُ: ئىت ھاۋشىدى، ئىت قاۋىدى.

جَرْجَرٌ: خامان تېپىش ماشىنىسى؛ تۇلۇق.

جَرْجُرٌ ج جَرَاجِرُ: چوڭ تۆگە.

جِرْجِرٌ: دادۇر.

جَرْجَرَةٌ: ۋاراڭ - چۇرۇڭ، شاۋقۇن - سۈرەن.

جِرْجِيرٌ: قىچا.

جِرْجِيرُ الْمَاءِ: سۇنىڭ شىرىلدىشى.

جَرَحَ يَجْرَحُ جَرْحًا: يارىلاندۇردى، جاراھەتلەندۇردى.

جَرَحَهُ بِلِسَانِهِ: تىللىدى.

جَرَحَ الشَّيْءَ: مەلۇم بىر نەرسىگە ئېرىشتى، ئىگە بولدى، تاپتى.

جَرَحَ الْإِحْسَاسَاتِ: رەنجىتتى؛ مەيۇسلەندۈردى، قايغۇرغۇزدى، ھېسسىياتىغا تەگدى.

كتاب توربيتى uighurkitap.com

«أَثَارَتْ هٰذِهِ الْأَعْمَالُ غَضَبَ كَثِيرٍ مِنَ النَّاسِ وَجَرَحَتْ عَوَاطِفَهُمْ» : بۇ ئىشلار نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ غەزىپىنى قوزغىدى ۋە ئۇلارنىڭ ھېسسىياتىغا تەگدى.

«وَهُوَالَّذِي يَتَوَفَّاكُمْ بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَاجَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ» «قرآن» : ئاللاھ سىلەرنى كېچىسى ئۇخلىتىدۇ ، كۈندۈزدىكى قىلغان ئىشلىرىڭلارنى بىلىپ تۇرىدۇ.

جُرْحٌ ج جُرُوحٌ وأَجْرَاحٌ: يارا ، جاراھەت.

جَرَدَ يَجْرُدُ جَرْدًا الْعُودَ: ياغاچنىڭ قوۋزىقىنى سويدى، يالىڭاچلىدى.

جَرَدَ يَجْرُدُ جَرْدًا السَّيْفَ: قىلىچنى قىنىدىن چىقاردى.

جَرِدَ يَجْرَدُ جَرَدًا: تۈكسىز بولدى.

جَرِدَ الْمَكَانُ: جاي چېكەتكە ئاپىتىگە ئۇچرىدى.

جَرِدَ الثَّوْبُ: كىيىم كونىرىدى.

جَرِدَتِ الْأَرْضُ: زېمىن قاقاس بولۇپ كەتتى، زېمىن چۆللىشىپ كەتتى.

جَرِدَ الزَّرْعُ: زىرائەتكە چېكەتكە چۈشتى.

جَرْدٌ و جَرَدٌ ج جُرُودٌ وأَجَارِدُ: قاقاس يەر ، گىياھسىز يەر.

اَلثَّوْبُ الْجَرِدُ: ئەسكى كىيىم.

جَرْدَاءُ: قۇرغاق يەر ، تاشلاندۇق يەر.

«إِنَّهُمْ قَدْ حَوَّلُوا الْأَرَاضِيَ الْجَرْدَاءَ إِلَى أَرَاضٍ خَصْبَةٍ بِجُهُودِهِمِ الدَّائِبَةِ» : ئۇلار ئوت-گىياھ ئۆسمەيدىغان تاشلاندۇق يەرلەرنى ئۆزلىرىنىڭ قاتتىق تىرىشچانلىقى بىلەن مۇنبەت يەرلەرگە ئايلاندۇردى.

جَرْدَقٌ. جَرْدَقَةٌ ج جَرَادِقُ: توقاچ ، گىردە نان، بولكا.

جَرْدَلٌ ج جَرَادِلُ: چېلەك ، تۇڭ.

جُرَذٌ ج جِرْذَانٌ: چوڭ چاشقان ، كۈسۈتكە ، سېرىق چاشقان.

جَرِذٌ م جَرِذَةٌ: چاشقانلىق ، چاشقان كۆپ جاي.

جَرَّ يَجُرُّ جَرًّا: تارتتى ، سۆرىدى.

«كُلٌّ يَجُرُّ النَّارَ إِلَى قُرْصِهِ» : ھەر ئادەم ئۆز كۆمىچىگە چوغ تارتىدۇ.

جَرَّ عَلَى قَدَمَيْهِ: پۇتىنى سۆرەپ ماڭدى.

جَرَّ الْهَوَاءَ: ھاۋانى سۈمۈردى.

جَرَّ الْمِيَاهَ إِلَى: ... غا سۇ باشلىدى.

جَرَّ إِلَى الْهَلَاكِ: ھالاكەتكە ئېلىپ باردى.

جَرَّ عَلَى نَفْسِهِ الْمَتَاعِبَ: ئۆزىگە ئاۋارىچىلىك تېپىۋالدى.

جَرَّ عَلَى: ... غا، گە ئېلىپ كەلدى.

«هٰذِهِ الْمُحَاوَلَاتُ فِي التَّجْدِيدِ جَرَّتْ عَلَيْهِ عَدَاوَاتٍ كَثِيرَةً» : ئۇنىڭ يېڭىلىقتا ئۇرۇنۇشلىرى نۇرغۇن دۈشمەنلىكلەرنى ئېلىپ كەلدى.

جَرُّ الْأَثْقَالِ: ماشىنىسازلىق ئىلمى ، مېخانىكا.

هَلُمَّ جَرًّا: شۇنداق، قاتارلىق، ۋەھاكازا ۋە باشقىلار.

جِرٌّ: چاغ - چاغ (ئىتقا قارىتا ئېيتىلىدۇ.)

جَرَّأَيُجَرِّأُتَجْرِيئًا: ئىلھام بەردى، روھلاندۇردى.

جَرَّاءٌ: يۈگۈرگۈچى ، چاپقۇچى.

مِنْ جَرَّاءِ ذَالِكَ: بولغانلىقتىن ، تۈپەيلىدىن ، سەۋەبتىن ، . . . لىقتىن ، چۈنكى ؛ سەۋەبلىك.

«اِزْدَادَ التَّوَتُّرُ فِي مِنْطَقَةِ الْخَلِيجِ مِنْ جَرَّاءِ الْحَرْبِ الْإِيرَانِيَّةِ الْعِرَاقِيَّةِ» : ئىران ئىراق ئۇرۇشى تۈپەيلىدىن ئەرەب ئارىلىدا ۋەزىيەت جىددىيلىشىپ كەتتى.

«لَقَدْ أَصْبَحَ الْجَوُّ بَارِدًا وَالْمَرْأُ يَشْعُرُ بِالْقُشَعْرِيرَةِ مِنْ جَرَّاءِ هُبُوبِ الرِّيَاحِ» : ھاۋا سوغۇق بولۇپ كەتتى ، شامالنىڭ دەستىدىن كىشى تىترىمەكتە.

جَرَّاحٌ ج جَرَّاحِيٌّ: تاشقى كېسەللەر دوختۇرى.

جَرَّادٌ. جَرَّادَةٌ: چېكەتكە.

جَرَّادُ الْبَحْرِ: راك ، قىسقۇچ پاقا.

جَرَّارٌ: قوشۇن ، زور قوشۇن.

جَرَّارَةٌ: سېرىق ئېشەك ، گېزەندە ، چايان ؛ تراكتور.

جَرَّارَةُ الْمَرْكَبِ: كېمە ئارغامچىسى ، يەلكەن

ئارغامچىسى.

جَرَّارَةُ الْمَرَاكِبِ: سۆرىگۈچى كېمە ، ماتورلۇق سۆرىگۈچى كېمە.

جَرَّارَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ: ئېلېكترونلۇق سۆرەش ماشىنىسى.

جَرَّافَةٌ ج جَرَّافَاتٌ: تىرنا ، سۆرەم.

جَرَّافَةُ الثَّلْجِ: قار تازىلاش ماشىنىسى.

جُرَّافَةٌ: چۆمۈچ ، ساپلىق ، قوشۇق ؛ سوپۇرگە.

جَرَّبَ يُجَرِّبُ تَجْرِبَةً وَتَجْرِيبًا: سىناق قىلدى ، تەجرىبە قىلدى ، سىنىدى.

جِرَّةٌ: بوغۇز.

جُرَّةٌ ج جُرَرٌ: ئىز ، ئاياغ ئىزى ، پۇت ئىزى.

جَرَّةٌ ج جَرَّاتٌ وَجَرٌّ جِرَارٌ: كۇپ ، ساپال قاچا ، ئىدىش.

«مَافِى كُلِّ مَرَّةٍ تَسْلَمُ الْجَرَّةُ» : كوزا كۈندە سۇنمايدۇ.

جَرَّحَ يُجَرِّحُ تَجْرِيحًا عَدُوَّهُ: دۈشمىنىنى يارىلاندۇردى.

جَرَّحَ الشَّاهِدَ: گۇۋاھچىنى قارىلىدى.

جَرَّحَهُ: ئۇنى رەنجىتتى.

«شَقَّ عَلَيْهِ أَنْ يُجَرِّحَ صَدِيقَهُ فَانْبَرَى لِلدِّفَاعِ عَنْهُ» : دوستىنىڭ رەنجىتىلىشى ئۇنىڭغا ئېغىر تۇيۇلدى ، شۇنىڭ بىلەن ئۇنى قوغداشقا ئاتلاندى.

جَرَّدَ يُجَرِّدُ تَجْرِيدًا هُ وَبِهِ: ئۇنى سۆرىدى ، ئۇنى تارتتى.

جَرَّدَ مِنْ كَذَا: مەھرۇم قىلدى ، تارتىۋالدى.

جَرَّدَ مِنَ السِّلَاحِ: قورالسىزلاندۇردى.

جَرَّدَ السَّيْفَ: قىلىچنى سۇغۇرۇپ چىقاردى.

جَرَّدَ الْجِلْدَ: تېرىنى سويدى.

جَرَّدَ الْعُودَ: ياغاچنىڭ قوۋزىقىنى سويدى ، يالىڭاچلىدى.

جَرَّدَ قَلَمَهُ: قەلىمىنى ئىشقا سالدى.

«جَرَّدَتْهُ الْحُكُومَةُ مِنْ حُقُوقِ الْمُوَاطَنَةِ أَوِ الْجِنْسِيَّةِ» : ھۆكۈمەت ئۇنى پۇقرالىق ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلدى.

«جَرَّدَتْهُ الْمَحْكَمَةُ مِنْ جَمِيعِ مُمْتَلَكَاتِهِ» : سوت ئۇنى پۈتۈن مال - مۈلكىدىن مەھرۇم قىلدى.

جَرَّسَ يُجَرِّسُ تَجْرِيسًا: چېنىقتۇردى ، تاۋلىدى ؛ سىنىدى ، تەجرىبە قىلدى ؛ تۆھمەت قىلدى.

جَرَّشَ يُجَرِّشُ تَجْرِيشًا الرَّأْسَ: باش تارىدى؛ بېشىنى قاشلىدى.

جَرَّعَ يُجَرِّعُ تَجْرِيعًا الْمَاءَ: سۇنى بىر يۇتۇم بىر يۇتۇمدىن ئىچۈردى.

جَرَّمَ يُجَرِّمُ تَجْرِيمًا: جىنايەتنى ئارتتى ، جىنايەت ئۈستىدىن شىكايەت قىلدى.

جَرَّنَ يُجَرِّنُ تَجْرِينًا الْحَصِيدَ: ئۇنچە دۆۋىلىدى ، توپلىدى.

جَرَّى يُجَرِّى تَجْرِيًّا الْمَاءَ: سۇنى ئاققۇزدى.

جِرِّيَّةٌ: پوكان ، دانلىق.

جَرَزَ يَجْرُزُ جَرْزًا الشَّيْءَ: كېسىپ تاشلىدى ، تۈپ يىلتىزىدىن يوقاتتى.

جَرَزَ الْجَرَادُ الْأَرْضَ: چېكەتكە زىرائەتنى يەپ قۇرۇتۇۋەتتى.

جَرَزَهُمُ الزَّمَانُ: زامان ئۇلارنى ھالاك قىلدى.

جَرُزَ يَجْرُزُ جَرَازَةً: تاماقنى تېز يېدى.

جُرْزٌ: قەھەتچىلىك يىلى.

جُرُزٌ ج أَجْرَازٌ: قاغجىراق يەر.

«أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ» (قرآن) : ئۇلار كۆرمەمدۇكى ، بىز گىياھسىز زېمىنغا يامغۇر سۈيىنى سۈرۈپ ئېلىپ بارىمىز.

جَرَسَ يَجْرِسُ جَرْسًا: سۆزلىدى ، ئاۋاز چىقاردى.

جَرَسَتِ الْبَقَرَةُ وَلَدَهَا: كالا موزىيىنى يالىدى.

جَرَسَتِ النَّحْلُ الزَّهْرَ: ھەسەل ھەرىسى شىرنا يىغدى.

جَرَسَ الطَّائِرُ: قۇش سايرىدى.

جَرَسٌ ج أَجْرَاسٌ: قوڭغۇراق ، زىل ؛ ئاۋاز ، ئاۋۇش ؛ شاۋقۇن ؛ قوڭغۇراق ئاۋازى.

www.uyghurkitap.com

جَرْسٌ كَهْرَبِيٌّ: توك قوڭغۇراق، ئېلېكتىر قوڭغۇراق.

جَرَسُ الْخَطَرِ أَوِ التَّحْذِيرِ: سىگنال.

جَرَسُ الْمَوْتِ: ماتەم سىگنالى.

«أَفَاقَ مَذْعُورًا عَلَى صَوْتِ جَرَسِ السَّاعَةِ الْمُنَبِّهَةِ» : قوڭغۇراقلىق سائەتنىڭ ئاۋازىدىن ئۇ چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى.

ذَاتُ الْأَجْرَاسِ: قوڭغۇراق ئاۋازىدەك ئاۋاز چىقىرىدىغان بىر تۈرلۈك يىلان ، شالدىراق يىلان.

جَرْسٌ و جِرْسٌ ج أَجْرَاسٌ: ئاۋاز.

جَرْسٌ صَغِيرٌ: كولدۇرما.

جُرْسَةٌ: ئەيىبلەش ، تەنقىد قىلىش.

جَرَسِيٌّ: قوڭغۇراقسىمان ، قوڭغۇراق كەبى ، قوڭغۇراقتەك.

جَرَشَ يَجْرُشُ و يَجْرِشُ جَرْشًا الشَّيْءَ: سوقتى ، يەنچىدى ، ئۇۋىدى ؛ ئۇۋۇلىدى ؛ قاشلىدى.

جَرَشَ الْجِلْدَ: تېرىنى ئۇۋۇلىدى.

جَرْشٌ ج أَجْرَاشٌ وَجُرُشٌ وَ جُرُوشٌ: قاتتىق - قۇرۇق نەرسىلەرنى يېگەن ۋاقىتتا چىققان ئاۋاز.

جَرِشٌ: قوپال ئاۋاز ، سەت ئاۋاز.

جَرَضَ يَجْرُضُ جَرْضًا: تۇنجۇقتۇردى ، بوغدى ، سىقتى ؛ دېمى سىقىلدى.

جَرَضَ يَجْرُضُ و يَجْرِضُ جَرْضًا بِرِيقِهِ: تۈكۈرۈكىنى تەستە يۇتتى.

جَرِضَ يَجْرَضُ جَرَضًا: غەم - قايغۇ ياكى غەزەپتىن بوغۇلدى.

جَرَضٌ ج أَجْرَاضٌ: تۈكۈرۈك ؛ بوغۇلۇش ، تۇنجۇقتۇرۇش.

جَرَعَ يَجْرَعُ جَرْعًا و جَرِعَ يَجْرَعُ جَرَعًا: ئاران يۇتتى ، تەستە يۇتتى.

جَرَّعَ: سۇنى بىراقلا ئىچىۋەتتى ، بىراقلا يۇتۇۋەتتى.

جَرِعٌ: توم ئارغامچا ، ئارقان.

جُرْعَةٌ وجَرْعَةٌ وجِرْعَةٌ ج جُرَعٌ: بىر يۇتۇم ، بىر ئوتلام.

«شَرِبَ دَوَاءَهُ جُرْعَةً وَاحِدَةً» : دورىسىنى بىر يۇتۇم ئىچتى.

جَرْعَةٌ. جُرْعَةٌ: قۇرغاقچىلىق؛ قۇرغاق.

جَرْعَةٌ جَرْعَاءُ: قاقاس چۆل.

جَرَفَ يَجْرُفُ جَرْفًا الشَّيْءَ: مەلۇم بىر نەرسىنى يىمىرىدى ، تۈگەتتى ؛ تازىلىدى ، سۈپۈرۈپ تاشلىدى ، ئۇستى.

جَرَفَ الْفَحْمَ بِالْمِجْرَفَةِ: كۈرەك بىلەن كۆمۈر ئۇستى.

جُرُفٌ ج جِرَفَةٌ. جُرْفٌ ج أَجْرَافٌ: قىيا ، تىك يار.

جُرُفُ النَّهْرِ: قىرغاق ، دەريا قىرغىقى.

«أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَى مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ» «قرآن» : بىناسىنى ئاللاھنىڭ تەقۋادارلىقى ۋە رازىلىقى ئاساسىغا قۇرغان ئادەم ياخشىمۇ ياكى ئۇنى يىقىلاي دەپ قالغان يارنىڭ گىرۋىكىگە قۇرغان ئادەممۇ؟

جَرْفٌ: قويۇق ئوت - چۆپلۈك يايلاق.

جِرْفَاسٌ: شىر.

جَرْفَسَ جَرْفَسَةً الرَّجُلَ: كىشىنى يىقىتىۋەتتى.

جَرَمَ يَجْرِمُ جَرْمًا: تىرىكچىلىك قىلدى ، كۈن كەچۈردى.

جَرَمَ يَجْرِمُ جِرَامًا: مېۋە يىغدى.

جَرَمَ يَجْرِمُ جَرِيمَةً: گۇناھ ئۆتكۈزدى ، جىنايەت ئۆتكۈزدى.

جَرْمٌ ج جُرُومٌ: قولۋاق ، قېيىق ، چاتما كېمە ؛ قاتتىق ئىسسىق جاي.

لَاجَرَمَ: دەرۋەقە ، شەك - شۈبھىسىز ، مۇقەررەر.

«لَاجَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ» «قرآن» : ئۇلار راستتىنلا ئاخىرەتتە زىيان تارتقۇچىلاردۇر.

جِرْمٌ أَجْرَامٌ و جُرُمٌ وجُرُومٌ: جىسىم ، بەدەن ، تەن.

اَلْأَجْرَامُ الْفَلَكِيَّةُ. اَلْأَجْرَامُ السَّمَاوِيَّةُ: ئاسمان جىسىملىرى.

جِرِمٌ: گەۋدىلىك ، باتۇر.

جَرِمٌ: جىنايەتچى ، گۇناھكار.

جُرْمُوزٌ: بۆرىنىڭ ئەركەك كۈچۈكى ؛ كىچىك ئۆي.

جُرْمُوقٌ: كالاچ ، رېزىنكە كەش.

جَرْمِيزٌ ج جَرَامِيزُ: بەدەن ، تەن ؛ پۇت ، پاچاق.

ضَمَّ الثَّوْرُ جَرَامِيزَهُ: ئۆكۈز پۇتىنى يىغىۋالدى.

ضَمَّ جَرْمِيزَهُ: ئالدى – كەينىگە يۈگۈردى، ئۇ ياق– بۇ ياققا ئۆرۈلدى.

جُرْمِيٌّ: گۇناھقا دائىر ، جىنايەتكە ئائىت.

أَدَوَاتٌ جُرْمِيَّةٌ: جىنايى پاكىتلار ، ماددىي ئىسپات.

جُرْنٌ ج أَجْرَانٌ و جِرَانٌ: خامان ، خامانلىق ؛ كۆل ، كۆلچەك.

جِرْمَاسٌ: چوڭ شىر.

جِرْهَامٌ: شىر ؛ ئارسلان.

جَرْهَةٌ: چەت ، ياقا.

جَرْهَدَ يُجَرْهِدُ جَرْهَدَةً: تېز ماڭدى ، جىددىي يۈرۈش قىلدى.

جُرْهُمٌ: قەدىمكى ئەرەبلەرنىڭ يەمەندە ياشىغان بىر قەبىلىسىنىڭ نامى.

اَلْجَرُورُ: چوڭقۇر قۇدۇق.

جَرُوزٌ: تاماقنى تېز يېگۈچى.

جَرُوفٌ: گۈرجەك ، كۈرەك ؛ ئوتۇغۇچ.

جَرْوَلٌ ج جَرَاوِلُ: تاش ؛ تاشلىق يەر.

جَرَى يَجْرِي جَرْيًا وجَرَيَانًا وَجِرْيَةً: ماڭدى ، يۈگۈردى ، چاپتى ؛ ماسلاشتى.

جَرَى مَثَلًا: داڭقى چىقاردى ، شۆھرەت قازاندى.

جَرَى الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

جَرَى بِهِ الْعَمَلُ: ئىجرا قىلىندى ، يولغا قويۇلدى.

جَرَى الْفَرَسُ: ئات چاپتى.

جَرَى الْأَمْرُ: يۈز بەردى ، داۋام قىلدى.

«صَدَرَ قَانُونٌ جَدِيدٌ، وَقَدْ جَرَى الْعَمَلُ بِهِ مُنْذُ الْيَوْمِ الْأَوَّلِ مِنْ صُدُورِهِ» : يېڭى قانۇن چىقىرىلىپ ، ئۇ چىققان كۈندىن باشلاپ ئىجرا قىلىندى.

جَرَتِ الْعَادَةُ: ئادەتكە ئايلاندى.

جَرَى لَهُ: يۈز بەردى.

«جَرَى لَهُ حَادِثٌ أَخَّرَهُ عَنِ الْحُضُورِ فِي الْمَوْعِدِ الْمُعَيَّنِ» : ئۇنىڭغا بىر ۋەقە يۈز بېرىپ ، ئۇنىڭ بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا يېتىپ كېلىشىنى كېچىكتۈردى.

جَرَى مَجْرَاهُ: ئۇنى ئۈلگە قىلدى ، ئۇنىڭ يولىدا ماڭدى.

جَرَتِ الْعُمْلَةُ: پۇل يۈرۈشتى ، پۇل ئاقتى.

«كَانَ فِي مَوَاقِفِهِ الْعَلَنِيَّةِ يَجْرِي مَعَ التَّيَّارِ وَيُسَايِرُ الرَّأْيَ السَّائِدَ» : ئۇ ئاشكارا مەيدانلاردا ئېقىمغا ماسلىشاتتى ۋە ئۈستۈنلۈك قازانغان قاراش ئىشقا قارىتا مادارا قىلىش ئۇسۇلىنى قوللىناتتى مادارا قىلاتتى.

«كَانَ فِي عَمَلِهِ لَا يَجْرِي إِلَّا وَرَاءَ مَنَافِعِهِ الشَّخْصِيَّةِ» : ئۇ ئۆز خىزمىتىدە پەقەت شەخسىي مەنپەئەت ئۈچۈنلا يۈگۈرۈپ يۈرۈيتتى.

«تَجْرِي الرِّيَاحُ بِمَا لَا تَشْتَهِي السُّفُنُ» : شامال كېمىلەرنىڭ قارشى تەرىپىدىنمۇ چىقىپ قالىدۇ (ھەممە ئىش كۆڭۈلدىكىدەك بولىۋەرمەيدۇ.)

جَرْيٌ. جَرَيَانٌ: يۈگۈرمەك ، يۈرۈشمەك ؛ ئاقماق ؛ ئېقىپ سۈرمەك ؛ جەريان ، ئۆتمۈش.

«اَلْجَرْيُ الطَّوِيلُ مُفِيدٌ لِلصِّحَّةِ» : ئۇزۇنغا يۈگۈرۈش تەن سالامەتلىككە پايدىلىق.

عَلَى جَرْيِ الْعَادَةِ: ئۆرپ – ئادەتكە ئاساسەن.

جِرْيَالٌ: ھاراق ، مەي.

جَرِيءٌ ج أَجْرَاءُ وأَجْرِءَاءُ: جۈرئەتلىك ، غەيرەتلىك ، قەھرىمان ، باتۇر.

جَرِيئَةٌ ج جَرَاءٌ: قىسماق ، قاپقان ، سىرتماق، سالما ، كەمەن.

جَرِيحٌ ج جَرْحَى: ياردار ، مەجرۇھ.

جَرِيدٌ. جَرِيدَةٌ: خورما دەرىخى ، خورما يوپۇرمىقىنىڭ ساپىقى.

جَرِيدَةٌ ج جَرَائِدُ: گېزىت ؛ ئاخبارات.

www.uyghurkitap.com

جَرِيْدَةٌ يَوْمِيَّةٌ: كۈندىلىك گېزىت.

جَرِيْدَةٌ مَسَائِيَّةٌ: كەچلىك گېزىت.

جَرِيْدَةٌ صَبَاحِيَّةٌ: ئەتىگەنلىك گېزىت.

جَرِيْرَةٌ جِ أَجِرَّةٌ: چۇلۋۇر ، ئارغامچا ، توم ئارغامچا ، ئارقان.

جَرِيْرَةٌ جِ جَرَائِرُ: گۇناھ ، جىنايەت.

«لَا يُؤْخَذُ الْأَبْنَاءُ بِجَرِيْرَةِ آبَائِهِمْ» : ئاتىلىرىنىڭ گۇناھ قىلغانلىقى بىلەن باللار جاۋابكارلىققا تارتىلمايدۇ.

جَرِيْشٌ: يارما.

جَرِيضٌ جِ جَرْضَى: قايغۇ ، غەم؛ قاتتىق غەم ـ قايغۇغا چۆمگەن.

مَاتَ جَرِيْضًا: غەم ـ قايغۇ بىلەن ئۆلدى.

جَرِيمٌ جِ جِرَامٌ: گەۋدىلىك ، جاسارەتلىك.

جَرِيمَةٌ جِ جَرَائِمُ: گۇناھ ، جىنايەت.

جَرِيْنٌ جِ جُرُنٌ : خامان.

جَزَأَ يَجْزَأُ جَزْءَ الشَّيْءَ: ئايرىدى ، بۆلدى ، پارچىلىدى ، تەقسىم قىلدى.

جَزَأَ بِالشَّيْءِ : قانائەت قىلدى ، ئىنساپ قىلدى ، كۇپايىلەندى.

جُزْءٌ جِ أَجْزَاءٌ : پارچە ، قىسىم ، بۆلۈم ؛ ئۇلۇش.

«قَرَأَ كِتَابَ الْأَغَانِي جُزْءًا جُزْءًا» : ئەغانى كىتابىنى پارچىمۇ پارچە ئوقۇپ چىقتى.

«يَتَكَوَّنُ الْقُرْآنُ الْكَرِيمُ مِنْ ثَلَاثِينَ جُزْءًا» : «قۇرئان كەرىم» 30 پارىدىن تەركىب تاپقان.

جَزَا يَجْزِى جَزَاءً الشَّيْءَ: قانائەتلەندۈردى ، كۇپايىلەندۈردى ، ئېھتىياجىنى قامدىدى ؛ مۇكاپاتلىدى.

جَزَا الشَّخْصَ بِالْخَيْرِ: مۇكاپاتلىدى.

جَزَاكَ اللّٰهُ خَيْرًا: ئاللاھ ساڭا ياخشىلىق ئاتا قىلسۇن.

جَزَاهُ : جازالىدى.

جَزَاءٌ. جِزَاءٌ: ھەق ، ئەجىر ؛ مۇكاپات ، جازا ؛ قىساس.

«أُلْقِيَ فِى السِّجْنِ جَزَاءَ مَاجَنَتْ يَدَاهُ» : ئۆتكۈزگەن جىنايەتلىرىگە جازا بېرىش يۈزىسىدىن تۈرمىگە تاشلاندى.

«إِذَا فَعَلْتَ الْخَيْرَ نِلْتَ جَزَاءَهُ» : ئەگەر سەن ياخشى ئىش قىلساڭ، ئۇنىڭ مۇكاپاتىغا ئېرىشىسەن.

جَزَاءٌ نَقْدِيٌّ: جەرىمانە.

قَانُونُ الْجَزَاءِ : جازالاش قانۇنى.

جُزْأَةٌ : بىگىزنىڭ تۇتقۇسى ، پىچاقنىڭ سېپى؛ دەستە.

اَلْجَزَائِرُ : ئالجىرىيە.

جَزَائِرِيٌّ: ئالجىرىيىلىك؛ ئارال ئاھالىسى.

جَزَائِيٌّ: جازاغا مەنسۇپ ؛ قىساس.

مَحْكَمَةٌ جَزَائِيَّةٌ : جىنايى ئىشلار سوت مەھكىمىسى.

جُزَازَةٌ : قىرقىلغان بىر تۇتام يۇڭ.

جُزَافًا : قالايمىقان ، قارىغۇلارچە ، خالىغانچە ، قارىسىغا ، كەلسە ـ كەلمەس.

تَكَلَّمَ جُزَافًا: قالايمىقان سۆز قىلدى، تاقىقا ـ تۇققا گەپ قىلدى.

جِزَالَةٌ: مول ، كۆپ ، يېتەرلىك ، كەڭتاشا ، پاراۋان.

جِزَالَةُ الْمَنْطِقِ : پاساھەتلىك ، ئىخچام.

جُزْئِيٌّ : قىسمەن ، ئايرىم ، ئاز مىقداردا.

جُزْئِيًّا : قىسمەن.

جُزْئِيَّاتٌ: كاتەك ، خانە ؛ ئايرىم ، تارماق ؛ ئۇششاق ـ چۈششەك ئىش ؛ تەپسىلات.

جِزْبٌ جِ أَجْزَابٌ : قىسىم ، بۆلۈم ؛ ئەزا.

جَزْحٌ : سوۋغات ، ھەدىيە.

جَزْحَةٌ : پارچە ، بۆلەك.

جِزْدَانٌ جِ جِزْدَانَاتٌ : پورتمال ، قاپچۇق ، ھەميان ، كىچىك سومكا.

جَزَرَيَجْزُرُويَجْزِرُ جِزْرًا و جَزَرًا وجِزَارًاالشَّاةَ: قوينى بوغۇزلىدى ، زەبھى قىلدى ، سويدى.

جَزَرَ يَجْزُرُ و يَجْزِرُ جَزْرًا: سوغۇلدى ، سىڭىپ كەتتى ، پەسەيدى.

جَزَرَ النَّخْلَةَ : خورمىنى كەستى ، پۇتىدى.

جَزَرَ الْمَاءُ عَنِ الْأَرْضِ : سۇ سىڭىپ كەتتى ، تارتىلىپ كەتتى.

جَزَرَ الْبَحْرُ: دولقۇن پەسەيدى.

جَزْرُ الْبَحْرِ وَمَدُّهُ: دېڭىز سۈيىنىڭ پەسىيىشى ۋە كۆتۈرۈلۈشى.

جَزِرٌ : سەۋزە ، زەدەك.

جَزَرٌ ج جُزَرٌ وَجَزُورَاتٌ وَجَزَائِرُ: سويۇشقا يارام‌لىق تۆگە - قوي قاتارلىقلار ؛ قىرقىلغان مال.

جَزَّزَ يُجَزِّزُ تَجْزِيزًا الصُّوفَ أَوِ الْعُشْبَ أَوِالشَّجَرَ: قىرقىدى ، ئوتىدى ، ئورۇدى ، كەستى.

جَزَّ يَجُزُّ جَزًّا الصُّوفَ: يۇڭ قىرقىدى، قايچىلىدى ، قىرقىدى ، كەستى.

جَزَّأَ يُجَزِّئُ تَجْزِيئًا وَتَجْزِئَةً: تەقسىم قىلدى ، پارچىلىدى ، بۆلدى ، تۈرلەرگە ئايرىدى.

جَزَّارٌ: قاسساپ ، پوكانچي ، جاللات ، كاللا كېسەر.

جَزَّازٌ: يۇڭ قىرقىغۇچى ، قىرقىمچى.

جَزَّافٌ: ئوۋچى.

جِزَّةٌ ج جُزَزٌ : قىرقىلغان يۇڭ.

«لَهَا وَجْهٌ قَبِيحٌ وَشَعْرٌ كَجِزَّةِ صُوفٍ لَمْ يُغْسَلْ مِنْ زَمَانٍ» : ئۇنىڭ كۆرۈمسىز يۈزى ۋە چېچى ئۇزاقتىن بۇيان يۇيۇلمىغان، قىرقىپ تاشلانغان قوي يۇڭىغا ئوخشايتتى.

جِزَّةُ الْغَنَمِ : قىرقىلغان يۇڭ، قوي يۇڭى.

جَزَّعَ يُجَزِّعُ تَجْزِيعًا الشَّيْءَ : مەلۇم بىر نەرسىنى كەستى ، پىچتى ، توغرىدى ، تىلدى.

جَزِعَ يَجْزَعُ جَزَعًا وَجُزُوعًا : قىزىققانلىق قىلدى، ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىدى، چىدىيالمىدى؛ قايغۇردى ، ھەسرەت چەكتى ؛ ئۈمىدسىزلەندى ، كۆڭلى يېرىم بولدى ، ئەنسىرىدى ، نالە - پەرياد قىلدى.

«سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَجَزِعْنَا أَمْ صَبَرْنَا مَالَنَا مِنْ مَحِيصٍ» (قۇرئان) : بىز مەيلى نالە -پەرياد قىلايلى ، مەيلى سەۋر قىلايلى ، بەرىبىر ئوخشاش ، بىزگە ھېچقانداق قاچىدىغان جاي يوق.

جَزَعَ يَجْزَعُ جَزْعًا الْوَادِيَ: ۋادىنى كېسىپ ئۆتتى.

جَزْعٌ: ھەقىق تۈرىدىن ، بىر خىل رەڭدار تاش.

جِزْعٌ ج أَجْزَاعٌ: بۇرۇلۇش نۇقتىسى ؛ ئوتتۇرىسى؛ تۆگەنچىسى؛ ھەرە ئۆۋىسى؛ مەھەللە.

جَزَعٌ : چىدىماسلىق قىلماق ، سەۋرسىزلىك قىلماق ؛ قايغۇرماق ، ئۈمىدسىزلەنمەك ، ئەنسىرىمەك.

«كَانَ يَخْشَى عَلَى زَوْجَتِهِ الْجَزَعَ إِنْ أَخْبَرَهَا بِنَبَأِ فَصْلِهِ مِنَ الْعَمَلِ» : ئۇ ئۆزىنىڭ ئىش ئورنىدىن ئايرىلغانلىقىنى ئايالىغا بىلدۈرەي دېسە، ئايالىنىڭ پاراكەندە بولۇشىدىن قورقاتتى.

جَزِعٌ: چىدامسىز ، تاقىتى يوق ، غوۋغاچى.

جُزْعَةٌ ج جُزَعٌ: ئازغىنە نەرسە، قالدۇق نەرسە.

جَزَفَ يَجْزُفُ جَزْفًا: قالايمىقان ئىش قىلدى ، قارىملىق بىلەن ئىش قىلدى ، يېنىكلىك بىلەن ئىش قىلدى ، ئىختىيارىچە ئىش قىلدى.

جَزُلَ يَجْزُلُ جَزَالَةً: توم بولدى، كاتتا بولدى، چوڭايدى ، يوغىنىدى.

جَزُلَ الْمَنْطِقُ: سۆز پاساھەتلىك بولدى ، مىغىزلىق بولدى، يىغىنچاق بولدى.

جَزُلَ الرَّجُلُ : كىشى ئۆتكۈر بولدى ، نەزەر دائىرىسى كېڭەيدى ، پىكرى ئېچىلدى.

جَزَلَ يَجْزِلُ جَزْلاً : ئىككى پارچە قىلىۋەتتى.

جَزْلٌ ج جِزَالٌ: كۆپ ، نۇرغۇن ، مول ، تولۇق ؛ پاساھەتلىك ؛ ئېخچام.

جُزْلاَنٌ ج جُزْلاَنَاتٌ: پورتمال ، قاپچۇق ، ھەميان.

جِزْلَةٌ : پارچە ، بىر تال.

جَزَمَ يَجْزِمُ جَزْمًا: كەستى ، ئۈزدى.

جَزَمَ الْأَمْرَ: ئىشنى بەلگىلىدى ، قارار قىلدى ، مۇقىملاشتۇردى ، بېكىتتى ، كېسىپ ئېيتتى.

جَزَمَ عَلَى الْأَمْرِ: بەل باغلىدى ، ئىرادە تىكلىدى ، بىر قارارغا كەلدى.

جَزْمَةٌ ج جِزَمٌ وَجَزَمَاتٌ : ئۆتۈك ، قونچىلىق ئاياغ.

uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

«اِشْتَرَى مِنَ السُّوقِ جَزْمَةً لِوَلَدِهِ» : بازاردىن بالىسىغا بىر ئۆتۈك سېتىۋالدى.

جَزُوعٌ : چىدامسىز ، سەۋر قىلالمايدىغان.

«إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا إِذَامَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا» «قرآن» : ئىنسان ھەقىقەتەن چىدامسىز يارىتىلدى ، ئۇنىڭغا بىرەر كۆڭۈلسىزلىك يەتكەن چاغدا ، زارلانغۇچىدۇر.

جَزِيءٌ: قاناائەتلەنگۈچى ؛ كۆپايە قىلغۇچى ؛ يېتەرلىك.

جُزَيْءٌ ج **جُزَيْآتٌ** : ئاز مىقداردا ، بىر ئاز.

جِزْيَةٌ ج **جِزًى وجِزْيٌ وجِزَءٌ**: باج؛ سېلىق.

جَزِيرَةٌ ج **جَزَائِرُ وَجُزُرٌ وَجُزْرٌ** : ئارال.

شِبْهُ جَزِيرَةٍ : يېرىم ئارال.

اَلْجَزِيرَةُ الْعَرَبِيَّةُ. جَزِيرَةُ الْعَرَبِ: ئەرەب يېرىم ئارىلى.

اَلْجَزِيرَةُ : دەجلە ۋە فۇرات دەرياسى ئارىلىقىدىكى تۈزلەڭلىك.

جُزَيْرَةٌ : كىچىك ئارال.

جَزِيلٌ ج **أَجْزَالٌ وجِزَالٌ** : كۆپ ، نۇرغۇن ، مول، تولۇق.

«لَكَ الشُّكْرُ الْجَزِيلُ/جَزِيلُ الشُّكْرِ» : سىزگە كۆپ رەھمەت.

اَلْجَزِيلُ مِنَ اللَّفْظِ : پاساھەتلىك ، بالاغەتلىك ، پۇختا ، تەنتەنىلىك سۆز.

جَزِيلُ الْإِحْتِرَامِ : ئالىي ئېھتىرام ، يۈكسەك ھۆرمەت.

شُكْرًا جَزِيلًا : كۆپ رەھمەت.

«نَشْكُرُكُمْ شُكْرًا جَزِيلًا عَلَى مُسَاعَدَتِكُمُ النَّبِيلَةِ» : سىلەرنىڭ قىزغىن ياردىمىڭلارغا كۆپ رەھمەت ئوقۇيمىز.

جَسَأَ يَجْسَأُ جَسْئًا وجُسُوءًا: قورۇپ قالدى ، قېتىپ قالدى.

جَسَأَ الْمَاءُ : سۇ مۇزلاپ قالدى ، سۇ توڭلىدى.

جُسْأَةٌ : قاتتىق ، يىرىك ، قوپال.

جَسَارَةٌ : جۈرئەت ، جاسارەت ، جەسۇرلۇق ، باتۇرلۇق.

جَسَارِيَّةٌ ج **جَسَارِيَّاتٌ** : تېگى تۈز كېمە.

جَسَامَةٌ : چوڭلۇق ، ئۇلۇغلۇق ؛ يوغان ، كاتتا.

جَسِدَ يَجْسَدُ جَسَدًا الدَّمُ: قان قاتتى ، قېتىشتى ، ئۇيۇدى.

جَسَدٌ ج **أَجْسَادٌ** : بەدەن ، جىسىم ، جەسەت ، تەن، ئۇيۇپ قالغان قان، زەپەر.

«فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ» «قرآن» : سامىرى ئۇلار ئۈچۈن بىر موزاي ھەيكەل ياسىدى ، ئۇنىڭدىن موزاينىڭ ئاۋازىغا ئوخشاش ئاۋاز چىقاتتى.

جَسَدِيٌّ : جىسمانىي.

«لَاقَى فِي سِجْنِهِ أَنْوَاعًا مِنَ الْعَذَابِ الْجَسَدِيِّ» : تۈرمىدە يېتىش جەريانىدا تۈرلۈك جىسمانىي قىيىن - قىستاقلارغا ئۇچرىدى.

تَصْفِيَةٌ جَسَدِيَّةٌ: ئۆلتۈرۈش ، جىسمانىي جەھەتتىن يوقىتىش.

اَلْقُوَّةُ الْجَسَدِيَّةُ : جىسمانىي كۈچ.

جَسَرَ يَجْسُرُ جَسْرًا الْمَفَازَةَ: چۆلنى كېسىپ ئۆتتى ، چۆلدىن ھالقىپ ئۆتتى.

جَسَرَ يَجْسُرُ جَسَارَةً وَجُسُورًا :باتۇرلۇق قىلدى ؛ قەھرىمانلىق قىلدى ، جۈرئەتلىك بولدى؛ كۆۋرۈك سالدى.

جِسْرٌ وجَسْرٌ ج **جُسُورٌ وأَجْسُرٌ** : كۆۋرۈك.

جِسْرٌ مُعَلَّقٌ : ئاسما كۆۋرۈك، لەمپە كۆۋرۈك.

اَلْجِسْرُ الْعَائِمُ : لەيلىمە كۆۋرۈك ، ئاسما كۆۋرۈك.

جِسْرٌ جَوِّيٌّ : ھاۋا قاتنىشى.

«لَمْ تَشَأِ الْحُكُومَةُ أَنْ تَخْرِقَ الْجُسُورَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ الْمُعَارِضِينَ» : ھۆكۈمەت ئۆزى بىلەن ئۆكتىچىلەر ئارىسىدىكى كۆۋرۈكنى نابۇت قىلىشنى خالىمىدى.

جَسَّ يَجُسُّ جَسًّا: قولى بىلەن تۇتتى ؛ قولى بىلەن تۇتۇپ تەكشۈردى ، ئىزدەندى ، كۆزدىن كەچۈردى ؛ كۆزەتتى ؛ ھېس قىلدى.

جَسَّ الْخَبَرَ: خەۋەر تەكشۈردى.

جَسَّ الْأَرْضَ: زېمىننى دەسسىدى.

جَسَّ الطَّبِيبُ يَدَ الْمَرِيضِ : تېۋىپ كېسەلنىڭ

تۇمۇرىنى تۇتتى.

جَسَّدَ يُجَسِّدُ تَجْسِيدًا: گەۋدىلەندۈردى، ئوبرازلاشتۇردى.

«اَلْمُؤْمِنُ الْحَقُّ يُجَسِّدُ فِي أَعْمَالِهِ الْمَبَادِئَ الَّتِي يُؤْمِنُ بِهَا» : ھەقىقىي مۇسۇلمان ئادەم ئۆزىنىڭ ئىشلىرىدا ئۆزى ئىشەنگەن پرىنسىپلىرىنى گەۋدىلەندۈرىدۇ.

جَسَّرَهُ يُجَسِّرُ تَجْسِيرًا: ئۇنى ئىلھاملاندۇردى، رىغبەتلەندۈردى، ھەرىكەتلەندۈردى، قوزغىدى، سەپەرۋەر قىلدى.

جَسَّمَ يُجَسِّمُ تَجْسِيمًا بِالْجِصِّ : گەچ بىلەن ھەيكەل قاتۇردى.

جَسَّمَ : گەۋدىلەندۈردى.

«تُجَسِّمُ آرَاؤُهُ مَوْقِفًا تُجَاهَ الْمُجْتَمَعِ وَالْحَيَاةِ وَالْإِنْسَانِ» : ئۇنىڭ پىكىرلىرى جەمئىيەت، تۇرمۇش ۋە ئىنسانغا قارىتا ئۇنىڭ مەيدانىنى گەۋدىلەندۈرۈپ بېرىدۇ.

جَسُمَ يَجْسُمُ جَسَامَةً: زور بولدى، گەۋدىلىك بولدى، زورايدى، كېڭەيدى.

جِسْمٌ ج أَجْسَامٌ وأَجْسُمٌ وجُسُومٌ : تەن، بەدەن، جىسىم؛ شەكىل؛ ماددا.

«عَثَرَتِ الشُّرْطَةُ عَلَى جِسْمِ الْجَرِيمَةِ» : ساقچىلار جىنايەتنىڭ چوڭلۇقىنى بايقىدى.

اَلْأَجْسَامُ الْحَيَّةُ: جانلىق ئورگانىزم؛ جانلىق تەنچە.

جُسْمَانٌ : جىسىم، بەدەن، تەن.

جُسْمَانِيٌّ: جىسمانىي.

اَلْعَمَلُ الْجُسْمَانِيُّ: جىسمانىي ئەمگەك.

تَأْدِيبٌ جُسْمَانِيٌّ: جىسمانىي جازا.

جِسْمِيٌّ: جىسمانىي.

جَسُورٌ ج جُسُرٌ وجُسْرٌ م جَاسِرَةٌ وجَسُورٌ ج جَوَاسِيرُ: يۈرەكلىك، باتۇر، جاسارەتلىك.

جَسِيدٌ: ئۇيۇپ قالغان قان، قان ئۇيۇلمىسى.

جَسِيسٌ ج أَجِسَّةٌ : جاسۇس، ئىشپىيون.

جَسِيمٌ ج جِسَامٌ م جَسِيمَةٌ : چوڭ، جاسارەتلىك، گەۋدىلىك، ئۇستىخانلىق، سېمىز، كېلەڭسىز.

«نَجَمَ عَنِ الحَادِثِ أَضْرَارٌ جَسِيمَةٌ» : ۋەقەدىن زور زىيانلار كېلىپ چىقتى.

جُسَيْمٌ ج جُسَيْمَاتٌ : دان، دانچە، كىچىك جىسىملار.

جُسَيْمَةٌ : تەنچە، زەررىچە.

جَشَأَ يَجْشَأُ جُشَاءً وجُشُوءً أَو جَشْأً: كېكىردى، ھىق تۇتتى، كۆڭلى ئېلىشتى.

جُشَاءٌ: كېكىرىك، ھىق.

جُشَارٌ : يۆتەل، ئاۋازنىڭ غاراڭ ـ غۇرۇڭ بولۇشى؛ زۇكام؛ كەچقۇرۇنلۇقى قايتۇرۇلماي يايلاقتا ئوتلاۋېرىدىغان چارۋا.

جَشَبَ يَجْشُبُ وجَشِبَ يَجْشَبُ جَشْبًا وجَشُبَ يَجْشُبُ جَشَابَةً الطَّعَامُ : تاماق غورىگىل بولۇپ قالدى، تاماق ناچار بولدى.

جَشُبَ الْكَلَامُ : سۆز قوپال بولدى.

جَشَرَ يَجْشُرُ جُشُورًا الصُّبْحُ : تاڭ يورىدى.

جَشَرَ الدَّوَابُّ: چارۋىلار يايلاقتا تۇردى.

جَشَرَ يَجْشُرُ جَشْرًا الدَّوَابَّ: چارۋىلارنى يايلاقتا چىقاردى.

جَشِرَ يَجْشَرُ جَشَرًا الْإِنَاءُ: قاچا كىرلىشىپ كەتتى.

جَشِرَ الرَّجُلُ: قۇرۇق يۆتەلدىن ئاۋازى غاراڭ ـ غۇرۇڭ چىقتى.

جَشِرَ: قۇرۇق يۆتەل بولۇپ قالدى.

جُشْرَةٌ : يۆتەل.

جَشَّ يَجُشُّ جَشًّا: سوقتى، يانجىدى.

جَشَّأَ يُجَشِّئُ تَجْشِئَةً: كىكەردى، ھىق تۇتقۇزدى.

جَشَّةٌ: بوغۇلماق، خىرقىرىماق.

جَشَّةٌ. جَشَّةُ الصَّوْتِ : ئاۋازى بوغۇلۇپ قېلىش، خىرقىراپ قېلىش.

جَشَّمَ يُجَشِّمُ تَجْشِيمًا: جاپالىق ۋەزىپىنى يۈكلىدى، قىيىن ئىشقا زورلىدى، قىيىن ئىشقا قويدى.

جَشِعَ يَجْشَعُ جَشَعًا : ئاچكۆزلۈك قىلدى، تەمەخورلۇق قىلدى، نەپسانىيەتچىلىك قىلدى.

جَشِعَ ج جَشِعُونَ وجِشَاعَى و جُشَعَاءُ وجِشَاعٌ: ئاچكۆز، تەمەخور، نەپسانىيەتچى.

«مَا أَكْثَرَ مَا يُتَّهَمُ التُّجَّارُ بِالْجَشَعِ عِنْدَ ارْتِفَاعِ الْأَسْعَارِ»: باھا ئۆرلىگەن چاغدا سودىگەرلەر كۆپىنچە ئاچكۆز دەپ قارىلىدۇ.

جَشِمَ يَجْشَمُ جَشْمًا وَجَشَامَةً الْأَمْرَ: ئىشنى تەستە ئۈستىگە ئالدى.

جَشِنَ يَجْشَنُ جَشَنًا: سەمرىدى، قوپاللاشتى.

جُشْنَةٌ: ئانتوس (بىر خىل قۇش.)

جُشُوبٌ: قوپال ئايال.

جَشِيشٌ: سوقۇلغان، يانجىلغان؛ قارا ئۇن، كېپەك.

جِصٌّ: ھاك، گەج؛ سېغىز لاي؛ سىگىرتاش.

جَصَّاصَةٌ: ھاك خۇمدىنى.

جَصَّصَ يُجَصِّصُ تَجْصِيصًا الْبِنَاءَ: بىنانى گەجخا قىلدى، سۇۋىدى.

جَعَا يَجْعُو جَعْوًا: تېزەك تەردى.

أَبُو جَعَادَةٍ: بۆرە.

جَعَارِ. أَبُو جَعَارٍ: سرتلان (بىر خىل ھايۋان.)

جُعَالٌ ج جَعَائِلُ: ئىش ھەققى، مائاش؛ مۇكاپات سوممىسى؛ رەسمىيەت ھەققى؛ پارا.

جَعَبَ يَجْعَبُ جَعْبًا: ئۆرۈۋەتتى، ئاغدۇرۇۋەتتى، يىقىتىۋەتتى.

جَعْبَةٌ ج جِعَابٌ: ئوقدان، ئوق خالتىسى.

نَفَضَ لَهُ جَعْبَةَ الْأَخْبَارِ: ئۇنىڭغا بارلىق خەۋەرلەرنى ئېيتىپ بەردى، پاش قىلدى.

جِعَةٌ: پىۋا؛ مەقئەت، تېگى.

جِعْثِنَةٌ ج جِعْثِنٌ وجَعَاثِنُ: دەرەخنىڭ غولى.

جَعْجَاعٌ: تار يەر؛ ئۇرۇش مەيدانى؛ قورغاق يەر.

جَعْجَعَ يُجَعْجِعُ جَعْجَعَةً الْبَعِيرَ: تۆگىنى چۆكتۈردى، تۆگىنى تىزلاندۇردى.

«تَسْمَعُهُمْ يُجَعْجِعُونَ وَيُهَدِّدُونَ وَلَا تَرَى لَهُمْ فِي الْوَاقِعِ أَثَرًا يُذْكَرُ»: ئۇلارنىڭ غوۋغا كۆتۈرۈشۇۋاتقانلىقىنى، تەھدىت سېلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلايسەنۇ، ئەمەلىيەتتە تىلغا ئالغۇدەك نەرسىنى كۆرمەيسەن.

جَعْجَعَةٌ: تۆگىمەن ئاۋازى؛ تۆگە ئاۋازى.

جَعُدَ يَجْعُدُ جَعَادَةً وجُعُودًا الشَّعْرُ: چاچ بۇدرە بولدى.

جَعَّدَ الثَّوْبَ: كىيىم پۈرلىشىپ كەتتى.

جَعْدٌ ج جِعَادٌ: بۇدرە چاچ؛ بېخىل، پىخسىق.

جَعْدُ الْيَدِ: ئاچكۆز، تويماس؛ تويماسلىق، ئاچكۆزلۈك.

جَعْدُ الْيَدَيْنِ وَالْأَنَامِلِ: بېخىل، پىخسىق.

بَعِيرٌ جَعْدٌ: يۇغلۇق تۆگە.

رَجُلٌ جَعْدُ الْقَفَا: پەس ئادەم، تېگى پەس، زىدى پەس.

اَلْجَعْدَةُ: بىر خىل خۇش پۇراق گىياھ.

جَعْدَةُ شَعْرٍ: بۇدۇر چاچ.

أَبُو جَعْدَةٍ: بۆرە.

جَعْدِيٌّ: بۇدۇر چاچ.

جَعَرَ يَجْعَرُ جَعْرًا السَّبُعُ: يىرتقۇچلار تېزەكلىدى، يىرتقۇچلار ماياقلىدى.

جَعْرٌ ج جُعُورٌ: يىرتقۇچ ھايۋاننىڭ مايىقى، تېزىكى.

جِعْرَانٌ: تاز قارا، قوماي.

أَبُو جِعْرَانٍ: تۇلۇقچى قوڭغۇز، تېزەكچى.

جَعَسَ يَجْعَسُ جَعْسًا الرَّجُلُ: تەرەت قىلدى.

جُعْسُوسٌ ج جَعَاسِيسُ: پاكار ھەم سەت.

جُعْشُمٌ ج جَعَاشِمُ: ئوتتۇرىسى، ئوتتۇرا.

جُعْفِيشٌ: بىر خىل قاشتىق ئۆسۈملۈك.

جَعَظَ يَجْعَظُ جَعْظًا: ھەيدىۋەتتى، قوغلىۋەتتى.

جَعْظٌ: تومپاي، ھاكاۋۇر، بەتئەخلاق.

جِعْظَايَةٌ: چاققان، ئەپچىل.

جَعَّ يَجَعُّ جَعًّا فُلَانٌ: لاي يېدى.

جَعَّ فُلَانًا: لايىنى ئۇنىڭغا ئاتتى.

جَعَّبَ يُجَعِّبُ تَجْعِيبًا: ئۆرۈۋەتتى، ئاغدۇرۇۋەتتى، يىقىتىۋەتتى.

جَعَّدَ يُجَعِّدُ تَجْعِيدًا الثَّوْبَ: كىيىم قاتلىدى.

جَعَّدَتْ وَجْهَهُ مَتَاعِبُ الْحَيَاةِ: تۇرمۇشنىڭ جاپا-مۇشەققەتلىرى ئۇنىڭ يۈزىگە قورۇق چۈشۈرۈۋەتتى.

جَعَّرَ يُجَعِّرُ تَجْعِيرًا: ھۆركىرىدى.

جَعَفَ يَجْعَفُ جَعْفًا: يىقىتتى، ئاغدۇرۇۋەتتى؛ غۇلاتتى؛ قومۇرۇۋەتتى.

جَعَفَ الشَّجَرَةَ: دەرەخنى قومۇرۇۋەتتى.

جَعْفَرٌ ج جَعَافِرُ: سۈتلۈك تۆگە.

جَعْفِيلٌ: شۇم بۇيا.

جَعَلَ يَجْعَلُ جَعْلًا الشَّيْءَ: ياسىدى، ياراتتى؛ گۇمان قىلدى.

جَعَلَ يَفْعَلُ كَذَا: باشلىدى.

جَعَلَ الْحَقَّ بَاطِلًا: ھەقنى باتىل دەپ تونۇدى، ھەقنى بۇرمىلىدى.

جُعْلٌ ج جِعَالٌ وَأَجْعَالٌ: ئىش ھەققى، مائاش؛ مۇكاپات سوممىسى؛ رەسمىيەت ھەققى؛ پارا.

جُعَلٌ ج جِعْلَانٌ: تولۇقچى قوڭغۇز، تېزەكچى.

جَعَمَ يَجْعَمُ جَعْمًا الرَّجُلُ: ئاچكۆزلۈك قىلدى.

جَعَمَ إِلَى الطَّعَامِ: قورساقتا ئامراقلىق قىلدى.

جَعَمَ الْبَعِيرَ: تۆگىگە ئېغىزدۇرۇق سالدى.

جَعْوٌ: لاي؛ تۆگىنىڭ مايىقىدىن قىلىنغان پوم.

جَعْوَلٌ ج جَعَاوِلُ: تۆگە قوشىنىڭ بالىسى.

جَعِلَةٌ ج جَعَائِلُ: ئىش ھەققى، مائاش، مۇكاپات سوممىسى؛ رەسمىيەت ھەققى؛ پارا.

جُغْرَافِيَا. جُغْرَافِيَّةٌ: جۇغراپىيە.

جُغْرَافِيَّةٌ طَبِيعِيَّةٌ: تەبىئىي جۇغراپىيە.

جُغْرَافِيٌّ: جۇغراپىيىلىك.

جَفَا يَجْفُو جِفَاءً: خاتىرجەمسىزلەندى، ئارامخۇدا ئولتۇرالمىدى.

جَفَا جَنْبُهُ عَنِ الْفِرَاشِ: ئۇ خاتىرجەم ياتالمىدى، ياخشى ئۇخلىيالمىدى.

جَفَا يَجْفُو جَفْوًا: يىراقلاشتى.

جَفَا الثَّوْبُ: كىيىم يوغان بولدى، چوڭ كەلدى.

جَفَأَ يَجْفَأُ جَفْأً النَّهْرُ: دەريا سۈيى بۇزغۇنلىدى، دەريا سۈيى كۆپۈكلەندى.

جَفَأَتِ الْقِدْرُ: قازان قايىنىدى، قازان تاشتى.

جُفَاءٌ: بۇزغۇن، كۆپۈك؛ بىكار، پايدىسىز، بىھۇدە؛ ئەخلەت، شاكال.

«ذَهَبَ جُفَاءً»: بىھۇدە ئاۋارىگەرچىلىك.

«فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِى الْأَرْضِ» «قرآن»: كۆپۈك بولسا ئېقىپ تۈگەيدۇ، ئىنسانلارغا پايدىلىق نەرسە زېمىندا قېلىپ قالىدۇ.

جَفَاءٌ، جَفَاءَةٌ: قوپاللىق، توڭلۇق، رەھىمسىزلىك.

جَفَافٌ: قۇرغاق، قۇرۇق.

«تُعَانِى الْمَزْرُوعَاتُ مِنْ جَفَافٍ طَفِيفٍ»: زىرائەتلەرگە بىر ئاز قۇرغاقچىلىق يەتتى.

جَفَافِيٌّ: قۇرغاق يەردە ياشايدىغان.

جِفْتٌ ج جُفُوتٌ: چۆپتەك، موچىن؛ قارماق، ئىلگەك.

جَفْجَفَ يُجَفْجِفُ جَفْجَفَةً الثَّوْبُ الْجَدِيدُ: يېڭى كىيىم تاراقلىغان ئاۋاز چىقاردى.

جَفَخَ يَجْفَخُ و يَجْفِخُ جَفْخًا: غادايدى، ھاكاۋۇرلاشتى، تەكەببۇرلۇق قىلدى.

جَفْرٌ ج جِفَارٌ: كەڭ قۇدۇق.

عِلْمُ الْجَفْرِ: مۆلچەر، قىياس؛ بېشارەت؛ پال، رەم.

جِفْصِينٌ: گەج، سىگىرتاش.

جَفَّ يَجُفُّ جَفًّا: سۈكۈت قىلدى، توڭلۇق قىلدى.

جَفَّ يَجُفُّ الشَّيْءَ: نەرسە تەردى؛ تېپىۋالدى.

جَفَّ الْمَوَاشِيَ: چارۋىنى يىغىپ ھەيدەپ ماڭدى.

جَفَّ يَجِفُّ جَفَافًا وجُفُوفًا: قۇرۇدى، قۇرۇپ كەتتى.

لَقَدْ جَفَّتِ الثِّيَابُ الْمَغْسُولَةُ: يۇيۇلغان كىيىملەر قۇرۇپ كەتتى.

جَفَّتِ السَّمَاءُ: يامغۇر ياغمىدى، قۇرغاقچىلىق

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى uyghurkitap.com

بولدى.

جَفَّفَ يُجَفِّفُ تَجْفِيفًا الشَّيْءَ : مەلۇم بىر نەرسە-نى قۇرۇتتى.

جَفَّفَ الْفَرَسَ : ئاتقا ساۋۇت كىيگۈزدى.

جُفَّةٌ : كىچىك سوۋغا.

جَفَّةٌ : كىشىلەر توپى.

جَفَلَ يَجْفُلُ و يَجْفِلُ جُفُولاً : قاچتى ؛ تېز ماڭدى ، ئۈركىدى.

جَفَلَتِ النَّعَامَةُ : تۆگە قۇش ئۈركۈپ قېچىپ كەتتى.

جَفَلَ الرِّيحُ السَّحَابَ : شامال بۇلۇتنى تارقىتىۋەتتى ، شامال بۇلۇتنى سۈردى.

جَفَلَ الْبَحْرُ السَّمَكَ : دېڭىز بېلىقنى قىرغاققا چىقىرىۋەتتى.

جَفْلٌ ج أَجْفَالٌ : پىلنىڭ مايىقى.

جَفَلَى : (چايغا) ئومۇميۈزلۈك تەكلىپ قىلىش.

جَفْنٌ ج جُفُونٌ وأَجْفُنٌ وأَجْفَانٌ : كۆزنىڭ قاپىقى ؛ غىلاپ ؛ تالنىڭ كۆتىكى ، تالنىڭ شېخى.

لاَيُغْمَضُ لَهُ جَفْنٌ : ئۇخلىمايدۇ ، كۆز يۇممايدۇ.

نَامَ مِلْءَ الْجُفُونِ : قاتتىق ئۇخلىدى ، قانغۇچە ئۇخلىدى.

أَطْبَقَ الْكَرَى أَجْفَانَهُ : ئۇيقۇ باستى ، مۈگىدەپ قالدى ، ئۇيقۇسىرىدى.

نَدَّ النَّوْمُ عَنْ أَجْفَانِ : ئۇيقۇ قاچتى.

جَفْنَةٌ ج جِفَانٌ وجِفَنٌ وجَفَنَاتٌ : مەرد ئادەم ؛ لېگەن ، چوڭ تەخسە ، جاۋۇر ؛ قۇدۇق.

جَفْوٌ. جَفْوَةٌ : قوپاللىق ، رەھىمسىزلىك ، توڭلۇق.

«عَادَتِ الْعَلاَقَاتُ بَيْنَهُمَا إِلَى مَجَارِيهَا بَعْدَ جَفْوَةٍ دَامَتْ بِضْعَةَ شُهُورٍ» : ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت بىر قانچە ئاي ئارازلىقتىن كېيىن ئەسلىگە كەلدى.

جَفِيرٌ ج جُفَرَاتٌ : ئوق خالتىسى ، ئوقدان.

جَلَأَ يَجْلَأُ جَلْأً و جَلاَءَةً الرَّجُلَ : يىقىتتى ، يەرگە ئۇردى.

جَلاَ يَجْلُو جَلْوًا وَ جِلاَءً الْأَمْرَ : ئىشنى ئاشكار-لىدى ، ئايدىڭلاشتۇردى.

جَلاَ عَنْهُ الْهَمَّ : غەمنى يوقاتتى ، يوقىتا چىقار-دى، غەمدىن خالاس قىلدى.

«يَجْلُو الْعَالِمُ صَدَأَ الْعَقْلِ الْإِنْسَانِيِّ» : ئالىم ئىنسان ئەقلىنىڭ داتلىرىنى چىقىرىپ تاشلايدۇ.

اِبْنُ جَلاَ : داڭلىق ئادەم.

جَلاَءٌ : روشەن ، ئوچۇق ، سۈرمە.

اَلْجِلاَءُ : سۈرمە.

جُلاَّبٌ : شېكەر بىلەن قاينىتىلغان قىزىل گۈل سۈيى ، جۇلاب.

جُلاَخٌ : چوڭ ئويمان ؛ چوڭ كەلكۈن.

جَلاَخَةٌ. جُلاَخَةٌ : يارغۇنچاق.

جُلاَذِيٌّ ج جَلاَذِيٌّ : راھىب ؛ چېركاۋ خىزمەتچىسى ؛ ھۈنەرۋەن ؛ تاش ؛ قوپال.

جُلاَقٌ : لاي.

جَلاَلٌ : ئالىيجانابلىق ، يۈكسەكلىك ؛ نۇرلۇق ؛ نۇر ؛ نىشان ؛ شەرەپلىك.

ذُوالْجَلاَلِ : ئۇلۇغ ، بۈيۈك ؛ ئاللاھ؛ خۇدا.

«اَلْأَهْرَامُ مِنَ الْآثَارِالَّتِي لاَنَظِيرَ لَهَا رَوْعَةً وَجَلاَلاً» : ئەھرام گۈزەللىكتە، كاتتىلىقتا مىسلى يوق مەدەنىي يادىكارلىقتۇر.

جَلاَلٌ. جَلاَلَةٌ : ئۇلۇغلۇق ، بۈيۈكلۈك ، سەلتەنەتلىك.

صَاحِبُ الْجَلاَلَةِ: جانابلىرى، ئالىيلىرى (پادىشاھلارغا قارىتا ئىشلىتىلىدىغان ھۆرمەت سۆزى.)

جُلاَمَةٌ : يۇڭ ، قىرقىلغان يۇڭ ، قوي يۇڭى.

جَلَبَ يَجْلُبُ و يَجْلِبُ جَلْبًا الشَّيْءَ : ھازىر قىلدى ، ئېلىپ كەلدى ، جەلپ قىلدى ، كەلتۈردى.

«جَلَبَ التَّاجِرُ بَضَائِعَهُ مِنَ الشَّرْقِ وَالْغَرْبِ» : سودىگەر ماللىرىنى شەرق ۋە غەربتىن كەلتۈردى.

جَلَبَ الْجُرْحُ : يارا ساقايدى.

جَلَبَ النَّظَرَ : دىققەتنى قوزغىدى.

جَلَبَ الْقَوْمُ : قەۋم چۇقان كۆتۈرۈشتى ، قەۋم ۋارقىرىدى ، قەۋم ۋاڭ - چوڭ كۆتۈردى.

جَلِبَ يَجْلَبُ جَلَبًا الشَّيْءُ: نەرسە توپلاندى ، يىغىلدى.

جَلِبَ الدَّمُ : قان قېتىپ قالدى ، قان ئۇيۇپ قالدى.

جَلْبٌ : ھازىر قىلماق ، قولغا كەلتۈرمەك ، ھاسىل قىلماق.

جَلَبٌ ج أَجْلَابٌ : جەلپ قىلىنغان ، ئىمپورت قىلىنغان ، كىرگۈزۈلگەن.

جِلْبَابٌ ج جَلَابِيبُ : لېچەك، ئاياللارنىڭ ئۇزۇن كۆڭلىكى.

جُلْبَانٌ: ياۋا كۆك پۇرچاق.

جَلْبَبَ يُجَلْبِبُ جَلْبَبَةً وَجِلْبَابًاهُ: ئۇنىڭغا نىمچا كىيگۈزدى ، ئۇزۇن كۆڭلەك كىيگۈزدى.

جَلَبٌ. جَلَبَةٌ : چۇقان ـ سۈرەن ، غەلۋە ـ غەۋغا ، شاۋقۇن ، ۋاڭ ـ چۇڭ.

«وَقَعَ انْفِجَارٌ هَزَّ الْمَدِيْنَةَ وَعَلَتْ مِنْ بَعِيْدٍ جَلَبَةٌ وَضَوْضَاءُ» : پۈتۈن شەھەرنى زىلزىلىگە كەلتۈرگەن ـ پارتلاش يۈز بەردى ، يىراقتىن ۋاڭ ـ چۇڭ، شاۋقۇن ـ سۈرەن كۆتۈرۈلدى.

جُلْبَةٌ ج جُلَبٌ: قاقاچ ، (يارىنىڭ قاقىچى)

جَلْجَلَ يُجَلْجِلُ جَلْجَلَةً: ۋارقىرىدى ، توۋلىدى، چاقىردى.

جَلْجَلَ السَّحَابُ والرَّعْدُ : ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

جَلْجَلَ الصَّوْتُ : ئاۋاز گۈركىرىدى ، گۈرۈلدىدى.

جَلْجَلَ الْفَرَسُ : ئات كىشنىدى.

جُلْجُلَانُ: يۇمغاقسۈت ، ئاش كۆكى، كۈنجۈت.

اَلْجُلْجُلَةُ : قوڭغۇراق، زاڭ ، كولدۇرما.

جُلْجُلٌ ج جَلَاجِلُ و جَلْجَلَةٌ : كولدۇرما ، قوڭغۇراق.

جَلَحَ يَجْلَحُ جَلْحًا ـ تِ الْمَاشِيَةُ الشَّجَرَ : ئوٍلاغ دەرەخنى غاجىلىدى ، دەرەخ قوۋزىقىنى غاجىلىدى.

جَلِحَ يَجْلَحُ جَلَحًا : چېكە چاچ چۈشۈپ كەتتى.

جَلِحَ الثَّوْرُ : ئۆكۈز مۈڭگۈزسىز بولۇپ قالدى.

أَرْضٌ جَلْحَاءُ : قاقاسلىق.

جَلَخَ يَجْلَخُ جَلْخًا : بىلىدى.

جَلَخَ بِهِ : يىقىتىۋەتتى.

جَلَخَ السَّيْلُ الْوَادِي: كەلكۈن ۋادىنى تولدۇرۇۋەتتى.

جَلَخَ الشَّيْءَ : نەرسىنى ئاقلىدى ، سويدى.

جَلْخٌ : بىلەي.

جَلَدَ يَجْلِدُ جَلْدًا بِالسَّوْطِ : قامچىلىدى ، قامچا بىلەن ئۇردى ، دەررە ئۇردى.

جَلَدَتْهُ الْحَيَّةُ : يىلان ئۇنى چېقىۋالدى.

جَلِدَ يَجْلَدُ جَلَدًا الْمَكَانُ: جاي توڭلىدى ، مۇز تۇتتى.

جَلُدَ يَجْلُدُ جَلَدًا وَجَلَادَةً وجُلُودَةً : كۈچلۈك بولدى ، چىدامىلىق بولدى.

جَلْدٌ : قامچىلىماق ، قامچا بىلەن ئۇرماق ، دەررە ئۇرۇش ، قامچىلاش.

جَلْدٌ ج أَجْلَادٌ وجِلَادٌ: چىداملىق ، سەۋرچانلىق ، جىگەرلىك، غەيرەتلىك.

جَلْدُ عُمَيْرَ : قولدا لەززەتلىنىش ، ئانانىزم قىلىش.

الْجَلْدُ : سەۋر ـ تاقەت ، چىدام.

جِلْدٌ ج جُلُودٌ: تېرە ، شۆپۈك ، پوست ، قاسراق.

جِلْدٌ مَدْبُوغٌ : ئەيلەنگەن تېرە، خۇرۇم ، كۆن.

«كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا»

«قرآن» : ئۇلارنىڭ تېرىلىرى پىشىپ تۈگىگەن چاغدا ئورنىغا باشقا تېرە يەڭگۈشلەيمىز.

جَلَدٌ ج أَجْلَادٌ م جَلَدَةٌ جُلُودٌ: ئىرادىلىك ئادەم ، كەسكىن ئادەم.

«كَانَ فِي طَبْعِهِ تَحَدٍّ لِلشَّرِّ وَجَلَدٌ عَلَى تَحَمُّلِ الْأَلَمِ» : ئۇنىڭ تەبىئىتىگە يامانلىق بىلەن ئېلىشىدىغان ۋە ئازاب ـ ئوقۇبەتكە بەرداشلىق بېرىدىغان روھ سىڭگەنىدى.

جِلْدَةٌ ج جِلْدَاتٌ : بىر پاچە تېرە.

فُلَانٌ مِنْ بَنِي جِلْدَتِنَا : پالانى بىزنىڭ جەمەتىمىزدىن.

اِبْنُ جِلْدَتِكَ : تۇغقان ؛ يۇرتداش ، قېرىنداش.

uyghurkitap.com

جِلْدَةُ الرَّجُلِ : ئۇرۇق - تۇغقان ، قەۋم - قېرىنداش.

«كَانَ بِاسْتِطَاعَتِهِ اِحْتِمَالَ ظُلْمِ الْغَرِيبِ أَمَّا ظُلْمُ أَبْنَاءِ جِلْدَتِهِ فَذَلِكَ غَيْرُمَعْقُولٍ» : ياتلارنىڭ زۇلمىغا چىداش ئۇنىڭ قولىدىن كەلسىمۇ ، ئەمما ئۆز قاياشلىرىنىڭ زۇلمىغا چىداش ئەقىلگە سىغمايدۇ.

جِلْدَةٌ ج جِلْدَاتٌ : قامچا.

جِلْدِيٌّ : تېرىلىك ، خۇرۇملۇق ، تېرىگە خاس؛ خۇرۇم.

قُفَّازٌ جِلْدِيٌّ : خۇرۇم پەلەي.

حُقْنٌ جِلْدِيٌّ: تېرە ئاستىغا ئۇرۇلىدىغان ئوكۇل.

أَمْرَاضٌ جِلْدِيَّةٌ : تېرە كېسەللىرى.

مِحْفَظَةٌ جِلْدِيَّةٌ/حَقِيبَةٌ جِلْدِيَّةٌ : خۇرۇم سومكا.

جِلْدِيَّاتٌ : تېرە مەھسۇلاتلىرى ، تېرە بۇيۇملار.

جُلْدٌ ج مَنَاجِدُ : قارىغۇ چاشقان.

جُلْذِيٌّ ج جَلَاذِيُّ : راھىب ، چېركاۋ خىزمەتچىسى ؛ ھۈنەرۋەن ؛ تاش.

جَلَزَ يَجْلِزُ جَلْزًا الرَّأْسَ: باشنى باغلىدى ، باشنى تاڭدى ، باشنى ئورىدى.

جَلَسَ يَجْلِسُ جُلُوسًا: ئولتۇردى ، جاي ئالدى.

جَلَسَ الطَّائِرُ: قۇش قوندى.

اَلْجُلَسُ : ھەمراھ ، ئۈلپەت ، كۆپ ئولتۇرۇۋالغۇچى.

اَلْجِلْسُ: بىللە ئولتۇرغۇچى ، ئولتۇرۇۋشقۇچى.

جَلْسَةٌ ج جَلَسَاتٌ و جُلُوسٌ: يىغىن ؛ ئولتۇرۇش؛ قېتىم ، بىر مەيدان، نۆۋەت ، (سانلىق يىغىنىنىڭ).

جَلْسَةٌ عَامَّةٌ : ئادەتتىكى يىغىن ، ئاممىۋى يىغىن.

جَلْسَةٌ عَامَّةٌ تَامَّةٌ : ئومۇمىي يىغىن.

اَلْجَلْسَةُ الْمُسْتَعْجِلَةُ: جىددىي يىغىن ، ئالاھىدە يىغىن ، پەۋقۇلئاددە يىغىن.

جَلْسَةٌ طَارِئَةٌ : تاسادىپىي يىغىن ، جىددىي يىغىن.

جَلْسَةٌ سِرِّيَّةٌ : مەخپىي يىغىن.

«عَقَدَ الْمُؤْتَمَرُ جَلْسَتَهُ الصَّبَاحِيَّةَ فِي قَاعَةِ الْجَامِعَةِ» : قۇرۇلتاي ئەتىگەنلىك يىغىنىنى ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ زالىدا ئاچتى.

جِلْسَةٌ : ئولتۇرۇش شەكلى ، ئولتۇرۇش ھالىتى.

«كَانَ يَجْلِسُ جِلْسَةَ الطَّاوُوسِ» : ئۇ توز قىياپىتىدە ئولتۇراتتى.

جَلَطَ يَجْلِطُ جَلْطًا: قەسەم قىلدى ؛ يالغان سۆزلىدى.

جَلَطَ يَجْلِطُ الجِلْدَ : تېرىنى سويدى.

جَلَطَ الرَّأْسَ: باش چۈشۈردى ، چاچ چۈشۈردى.

جُلْطَةٌ دَمَوِيَّةٌ : قان نوكچىسى.

جَلَعَ يَجْلَعُ جُلُوعًا : ھاياسىزلىق قىلدى ، يۈزى قېلىنلىق قىلدى.

جَلَفَ يَجْلُفُ جَلْفًا وجِلَافَةً: قوپاللىق قىلدى ، سويدى.

جَلَفَ الذَّبِيحَةَ: قوينىڭ تېرىسىنى سويدى.

جِلْفٌ ج أَجْلَافٌ وَجُلُوفٌ : قوپال ، ئەدەبسىز ، تومپاي، توڭ، يېرىك.

جِلْفُ الْوَاحِدَةِ جِلْفَةٌ: قورۇق نان ، قورۇق بولكا.

جَلَّ يَجِلُّ جَلَالَةً وجَلَالًا : ئۇلۇغ بولدى ، سەلتەنەتلىك بولدى ، يۈكسەك بولدى ، مەرتىۋىلىك بولدى ، چوڭ بولدى.

جَلَّ عَنِ الْحَصْرِ : سان - ساناقسىز، ھېسابسىز.

اَللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ: ئاللاھ غالىب ۋە بۈيۈكتۇر.

جَلَّ عَنْ : ... دىن پاكلىدى.

«اَلْكَرِيمُ يَجِلُّ عَنِ الدَّنَاءَاتِ» : ئېسىل ئادەم ناچار قىلمىشلاردىن ئۆزىنى پاك تۇتىدۇ.

جَلَّ يَجُلُّ جَلًّا الشَّيْءَ: نەرسىنىڭ كۆپ قىسمىنى ئالدى.

جَلَّ الْبَعْرَ : ماياق تەردى.

جَلَّ يَجُلُّ و يَجِلُّ جَلًّا الدَّابَّةَ : ئۇلاغقا توقۇم توقۇدى.

جُلٌّ ج جِلَالٌ و أَجْلَالٌ : يوپۇق (ئاتنىڭ) ؛ يەلكەنلىك كېمە.

جَلَّابٌ ج جَلَّابَةٌ : ئىمپورت سودىگىرى ؛ سىرتتىن مال كىرگۈزگۈچى.

جَلاَّبُ الْعَبِيْدِ : قۇل سودىگىرى ، قۇل بېدىكى.

جُلاَّبٌ: شېكەر بىلەن قايىنىتىلغان قىزىل گۈل سۈيى ، جۇلاپ.

جَلاَّبِيَّةٌ ج جَلاَّبِيَّاتٌ : ئۇزۇن كۆڭلەك؛ يەكتەك؛ ئىچ كىيىمى.

جَلاَّدٌ : جاللات ، ئۆلۈم جازاسىنى ئىجرا قىلغۇچى؛ تېرە سودىگىرى ، خۇرۇم سودىگىرى.

جَلاَّمٌ : قوي قىرقىغۇچى.

جُلٌّ : ئەتىرگۈل.

جِلٌّ و جَلٌّ ج أَجِلَّةٌ : كاتتا ، بۈيۈك ، زور.

«اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِي ذَنْبِي كُلَّهُ دِقَّهُ وَجِلَّهُ» : ئى ئاللاھ ، مېنىڭ كىچىك ـ چوڭ گۇناھلىرىمنىڭ جىمىسىنى مەغپىرەت قىلغىن.

جُلَّةٌ : نوپۇزلۇق.

«عَاوَنَهُ فِى ذَلِكَ جُلَّةُ الْأُدَبَاءِ وَالْعُلَمَاءِ فِى عَصْرِهِ»: ئۇ ئىشتا ئۇنىڭغا ئۆز زامانىدىكى نوپۇزلۇق ئەدىب ، نوپۇزلۇق ئالىملار ياردەملەشتى.

جُلَّةٌ ج جُلَلٌ وَ جِلاَلٌ : سېۋەت ؛ چۆيۈن توپ.

جُلَّةُ الْحَيَوَانِ : ھايۋان قىغى، ماياق.

جَلَلٌ : بۈيۈك ، كاتتا ، مۇھىم ؛ قۇدرەتلىك ، كۈچلۈك.

خَطْبٌ جَلَلٌ : چوڭ مۇسىبەت.

فَعَلَهُ مِنْ جَلَلِكَ : ئۇنى سەن ئۈچۈن قىلدى.

أَمْرٌ جَلَلٌ : مۇھىم ئىش.

جُلٌّ : كۆپ قىسمى ، تولىسى.

جُلَّبَانٌ: ياۋا كۆك پۇرچاق.

جَلَّحَ يُجَلِّحُ تَجْلِيحًا السِّكِّينَ أَوْ نَحْوَهُ: پىچاقنى ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىنى بىلىدى.

جَلَّدَ يُجَلِّدُ تَجْلِيْدًا : مۇزلاتتى ، توڭلاتتى.

جَلَّدَ الْكِتَابَ : كىتابنى تۇپلىدى، قاپلىدى، شىرازلىدى، تاشلىدى.

جَلَّسَ يُجَلِّسُ تَجْلِيسًا: ئولتۇرغۇزدى.

اَلْجَلِيسُ: ھەمراھ ، ئۈلپەت ؛ كۆپ ئولتۇرۇۋالغۇچى.

جَلَّلَ يُجَلِّلُ تَجْلِيْلاً: ياپتى ، يۆگىدى ؛ ھۆرمەتلىدى؛ توسۇۋالدى.

جُلَّنَارُ : ئانار گۈلى.

جِلَّوْزٌ : ئورمان ياڭىقى ؛ مۇھاپىزەتچى.

جَلَّى يُجَلِّى تَجْلِيَةً الْأَمْرَ: چۈشەندۈردى.

جَلَّى مِنْ أَوْ عَنْ: ... دىن يولغا چىقتى، سەپەرگە ئاتلاندى، يۈرۈپ كەتتى؛ ئايدىڭلاشتى.

جَلَّى الْفَرَسُ : ئات بەيگىدە ئۆزۈپ چىقتى.

جَلَّى الْهَمَّ عَنْهُ : ئۇنى غەمدىن خالاس قىلدى.

جَلَّى الْقَوْمَ عَنْ أَوْطَانِهِمْ: قەۋمنى ۋەتەنلىرىدىن ھەيدەپ چىقاردى.

«إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَرَبِّي لَايُجَلِّيْهَا لِوَقْتِهَا إِلَّاهُوَ» ‹قرآن›: ئۇنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىنى پەقەت پەرۋەردىگارىم بىلىدۇ ، ئۇنى پەقەت ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقىتتا مەيدانغا چىقىرىدۇ.

اَلْجُلَّى : چوڭ ئىش ، بۈيۈك ئىش.

«لَايُدْعَى لِلْجُلَّى اِلَّا أَخُوهَا» : چوڭ ئىشقا پەقەت شۇ ئىشنىڭ ئەھلى چاقىرىلىدۇ.

«قَدَّمَتْ حَرْكَةُ التَّرْجَمَةِ خِدْمَةً جُلَّى لِلثَّقَافَةِ الْعَرَبِيَّةِ»: تەرجىمە ھەرىكىتى ئەرەب مەدەنىيىتى ئۈچۈن چوڭ خىزمەت كۆرسەتكەن.

جَلِيٌّ: روشەن ، ئېنىق ، ئوچۇق ، ئاشكارا ؛ پارقىرىتىلغان.

جَلَمَ يَجْلِمُ جَلْمًا الصُّوفَ: يۇڭ قىرقىدى.

جَلَمٌ ج جِلَامٌ : يۇڭ قىرقىيدىغان قايچا.

جَلْمَدٌ ج جَلَامِدُ: قورام تاش ، چوڭ تاش ، ئۇيۇل تاش ؛ ئۇستىخانلىق ئادەم.

جُلْمُدٌ : كۈچلۈك ئادەم، كۈچتۈڭگۈر ئادەم.

جُلْمُودٌ ج جَلَامِدُ : قورام تاش ، چوڭ تاش ، ئۇيۇلتاش؛ ئۇستىخانلىق ئادەم.

جَلَهَ يَجْلَهُ جَلْهًا الرَّجُلُ الشَّيْءَ : ئېچىۋەتتى ، پاش قىلدى ؛ نېرى قىلىۋەتتى ، ئېلىۋەتتى.

جَلْهَةٌ ج جِلَاهٌ: چاچنىڭ پېرىمىنىڭ چۈشۈپ كېتىشى.

جَلْهَةُ الْوَادِي: قارشى قىرغاق ، ئۇ قىرغاق ، ئۇ

قات.

جَلْوٌ : پارقىرىماق ، يالتىرىماق.

جِلْوَازٌ ج جَلَاوِيْزَةٌ : ساقچى ؛ هۆكۈمران ئادەم-نىڭ ئالدىدا يۈگۈر - يېتىم ئىشلارنى قىلىدىغان خادىم.

جَلُوبَةٌ ج جَلَائِبُ : سىرتتىن كەلتۈرۈلىدىغان مال ؛ يۈك - تاق ئارتىلىدىغان تۆگە.

جِلْوَةٌ : تويلۇق ؛ تويدا ئوغۇلنىڭ قىزغا بېرىدىغان سوۋغىتى.

جُلُوسٌ: ئولتۇرماق.

عِيْدُ الْجُلُوسِ: تەختتە ئولتۇرۇش بايرىمى.

جَلَى يَجْلُوْ جَلَاءً وَجُلُوًّا: قورقۇنچ ياكى قورغاق-چىلىق تۈپەيلىدىن ۋەتەندىن چىقىپ كەتتى.

جَلَى عَنْهُ الْهَمَّ : ئۇنى غەمدىن خالاس قىلدى.

جَلَى يَجْلِى جَلْيًا وجَلَاءً : پارقىرىتىۋەتتى.

اَلْجِلْيُ : تۆكلۈك.

جَلِيْبٌ ج جُلَبَاءُ م جَلْبَى : جەلپ قىلىنغان ، كىرگۈزۈلگەن ، ئىمپورت قىلىنغان.

جَلِيْبَةٌ ج جَلَائِبُ : سىرتتىن كەلتۈرۈلگەن مال.

جَلِيْخٌ : سۇ ئاۋازى.

جَلِيْدٌ ج جُلَدَاءُ و أَجْلَادٌ: سەۋرچان ، چىدامىلىق ، غەيرەتلىك.

جَلِيْدٌ : مۇز.

«حَوَّلَتْ بُرُودَةُالْجَوِّ مِيَاهَالْبُحَيْرَةِ إِلَى جَلِيدٍ» : هاۋانىڭ سوغۇقلىقىدىن كۆل سۈيى مۇز توڭتى.

جَبَلُ جَلِيْدٌ : مۇز تاغ.

جَلِيْدِيٌّ : مۇزلۇق ، مۇزدەك.

اَلْعَصْرُ الْجَلِيْدِيُّ : مۇز دەۋرى.

جَلِيسٌ ج جُلَسَاءُ وجُلَّاسٌ: هەمراھ ، ئۈلپەت ، هەمسۆھبەت ، شېرىك ، يولداش ؛ قېرىنداش.

جَلْيَطَ يُجَلْيِطُ جَلْيَطَةً : سۈرتتى ، ئېرتىۋەتتى.

جَلِيقٌ ج جَلَائِقُ وجُلُوقٌ : قوپال ، توڭ.

جَلِيْلٌ ج أَجِلَّاءُ وأَجِلَّةٌ وجِلَّةٌ: ئۇلۇغ ، بۈيۈك ، ئالىي ، هۆرمەتلىك.

اَلْجَلِيْلُ : ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ ، هەممىدىن ئۇلۇغ دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

صَاحِبُ الْمَقَامِ الْجَلِيْلِ : كاتتا مەرتىۋىلىك.

جَلِيْلَةٌ ج جَلَائِلُ : ئۇلۇغ ئىش ، مۇھىم ئىش ، ئاساسلىق ئىش ، ئۇلۇغ كەسىپ.

جَلِيٌّ : روشەن ، ئېنىق ، ئوچۇق.

«جَلِيٌّ أَنَّ الْعَرَبِيَّةَ لُغَةٌ تَهُمُّ الْمُسْلِمِيْنَ كَافَّةً لِأَنَّهَا لُغَةُ الْقُرْآنِ الْكَرِيْمِ» : ئەرەب تىلى قۇرئان كەرىمنىڭ تىلى بولغاچقا ، پۈتۈن مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ئۇنىڭ مۇھىملىقى ئېنىق.

اَلْجَلِيَّةُ : ئېنىق خەۋەر.

اَلجَلِيَّةُ مِنَ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ ماھىيىتى ، ئىشنىڭ ھەقىقىتى.

«أَطْلِعْنِى عَلَى جَلِيَّةِ الأَمْرِ» : ئىشنىڭ ماھىيىتىدىن مېنى خەۋەردار قىلغىن.

جِمَاحٌ: (ئات) توسۇنلۇق قىلماق ؛ ئاساۋلىق قىلماق.

كَبَحَ جِمَاحَهُ : ئۆزىنى تۇتۇۋالدى ، كونترول قىلدى ، ئۆزىنى چەكلىدى.

«لَمْ تُفْلِحْ الْإِجْرَاءَاتُ الْإِقْتِصَادِيَّةُ فِي كَبْحِ جِمَاحِ التَّضَخُّمِ» : پۇل پاخاللىقىنى كونترول قىلىشتا ئىقتىسادىي تەدبىرلەر ئۈنۈم بەرمىدى.

جَمَادٌ ج جَمَادَاتٌ : جانسىز نەرسە ، مىنېرال ، رودا ، ئانئورگانىك ماددا ؛ جانسىز ، ئۆلۈك.

جَمَادَى الْأُوْلَى : ھىجرىيىنىڭ 5 - ئېيى.

جُمَادَى الآخِرِ: جامادىيەلئاخىر (ھىجرىيىنىڭ 6 - ئېيى.)

ظَلَّتِ الْعَيْنُ جُمَادَى : كۆزدىن ياش چىقماس بولۇپ قالدى.

جُمَادَيَانِ: ھىجرىيىنىڭ 5 - ، 6 - ئايلىرى.

جَمَادِيٌّ : مىنېراللىق.

جُمَارَى: ھەممە.

جَاءَالْقَومُ جَمَارَى: ئۇلارنىڭ ھەممىسى كەلدى.

اَلْجَمَارُ: توپ.

عَدَّ فُلَانٌ إِبِلَهُ جِمَارًا : تۆگىسىنى توپ سانىدى.

جِمَاعٌ : جىنسىي مۇناسىۋەت، جىما.

بِجِمَاعِ فِكْرِهِ : پۈتۈن دىققىتى ـ ئېتىبارى بىلەن.

جَمَاعَةٌ ج جَمَاعَاتٌ : توپ، بۆلەك، تۈركۈم، جامائە، جامائەت، گۇرۇپپا، نۇرغۇن.

«خَطَبَ رَئِيسُ الْجَامِعَةِ فِي جَمَاعَةٍ مِنَ الطُّلَّابِ» : ئۇنىۋېرسىتېت مۇدىرى نۇرغۇن ئوقۇغۇچىلارغا نۇتۇق سۆزلىدى.

جَمَاعَاتٍ وَأَفْرَادًا : زور تۈركۈم ۋە زور مىقداردا.

«خَرَجَ الْعُمَّالُ مِنْ مَصَانِعِهِمْ جَمَاعَاتٍ وَأَفْرَادًا» : ئىشچىلار زاۋۇتلىرىدىن توپ ـ توپ بولۇپ چىقتى.

جَمَاعِيٌّ : ئورتاق، كوللېكتىپ.

عَمَلٌ جَمَاعِيٌّ : ئاممىۋى پائالىيەت، ئاممىۋى خىزمەت، كوللېكتىپ ئەمگەك.

أَمْنٌ جَمَاعِيٌّ : كوللېكتىپ بىخەتەرلىك، جامائەت ئامانلىقى.

غِنَاءٌ جَمَاعِيٌّ : ئومۇمخور.

تَدَابِيرُ جَمَاعِيَّةٌ : كوللېكتىپ تەدبىر، كوللېكتىپ چارە.

«لَقَدْ نَابَ عَنْ جَمَاعَتِهِ وَقَدَّمَ تَقْرِيرًا حَوْلَ تَجْرِبَتِهِمْ لِلدِّرَاسَةِ» : ئۇ پۈتۈن گۇرۇپپىدىكىلەرگە ۋاكالىتەن ئۆگىنىش تەجرىبىلىرىنى تونۇشتۇردى.

جَمَالٌ : گۈزەللىك، ھۆسن ـ جامال، چىرايلىقلىق.

عِلْمُ الْجَمَالِ : ئېستېتىكا.

إِلَاهَةُ الْجَمَالِ : گۈزەللىك ئىلاھى.

جُمَانٌ جُمَانَةٌ ج جُمَانَاتٌ : مەرۋايىت، ئۈنچە.

اَلصُّنَّاعُ جَمَاهِرُ وَقَلَّ مَنْ هُوَ مَاهِرٌ : ھۈنەرۋەن دېگەن كۆپ، لېكىن ئۇستىسى ئاز.

جُمْبَازٌ جُمْبَازِيَّةٌ : چامباشچىلىق، گىمناستىكا.

«اَلطُّلَّابُ يُمَارِسُونَ رِيَاضَةَ الْجُمْبَازِ فِي الِاسْتِرَاحَةِ بَيْنَ الْحِصَّتَيْنِ» : ئوقۇغۇچىلار دەرس ئارىسىدىكى دەم ئېلىشتا گىمناستىكا ئوينايدۇ.

اَلْجُمْبَازُ عَلَى الْأَجْهِزَةِ : گىمناستىكا (ياغاچ ئات، تورنىك قاتارلىق تەنتەربىيە سايمانلىرى بىلەن ئوينايدىغان گىمناستىكا).

جُمْبَازِيٌّ : گىمناستىكا ئوينىغۇچى، تەنھەرىكەتچى.

جُمْبُرِيٌّ : راك (دېڭىز ھايۋىنى).

جَمْجَمَ يُجَمْجِمُ جَمْجَمَةً الْكَلَامَ : ئېگىز ـ پەس سۆزلىدى، قالايمىقان سۆزلىدى، پەلىپەتىش سۆزلىدى، تاغدىن ـ باغدىن سۆزلىدى.

جُمْجُمَةٌ ج جَمَاجِمُ : باش سۆڭىكى؛ چۆچەك (ياغاچ تاۋاق)؛ قەۋمنىڭ چوڭى، بىر تۈرلۈك كەمچەن؛ تۈزلۈق زېمىنغا كولانغان قۇدۇق.

جَمَحَ يَجْمَحُ جَمْحًا وَجِمَاحًا وَجُمُوحًا الْحِصَانُ : ئايغىر شاشلىق قىلدى؛ يۈگۈردى، چاپتى.

جَمَحَ الرَّجُلُ : ھاۋايى ـ ھەۋەسكە بېرىلدى؛ ئۆز بېشىمچىلىق قىلدى، ئۆزى بىلگەننى قىلدى، بەڭۋاشلىق، تەرسالىق قىلدى.

جَمَحَتِ الْمَرْأَةُ زَوْجَهَا : ئايال ئېرىنى تاشلىۋەتتى.

جَمَحَ إِلَيْهِ : ئالدىرىدى، يۈگۈردى.

«لَوْيَجِدُونَ مَلْجَأً أَوْ مَغَارَاتٍ أَوْمُدَّخَلًا لَوَلَّوْا إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ» «قرآن» : ئەگەر ئۇلار بىرەر قورغان ياكى غار ياكى گەمىنى تاپسا ئىدى، ئۇلار شۇ تەرەپكە قاراپ ئالدىراپ يۈگۈرۈشكەن بولاتتى.

جَمَحَ يَجْمَحُ جُمْحًا : كونترول قىلدى، ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

«لَاأَدْرِي كَيْفَ اسْتَطَعْتُ أَنْ أَكْبَحَ جِمَاحَ غَضَبِي فِي وَجْهِ الْاِعْتِدَاءَاتِ» : تاجاۋۇزچىلىق ئالدىدا غەزىپىمنى قانداق بېسىۋالغانلىقىمنى ئۇقمايمەن.

جَمَدَ يَجْمُدُ جَمْدًا وَجُمُودًا : قېتىپ قالدى، ئويۇپ قالدى، توڭلاپ قالدى.

جَمَدَ الدَّمُ : قان ئويۇپ قالدى.

جَمَدَتْ يَدُهُ : بېخىللىق قىلدى.

«تَجْمُدُ الْأَنْهَارُ أَحْيَانًا فِي الْمَنَاطِقِ الْبَارِدَةِ» :

سوغۇق رايونلاردا بەزىدە دەريالار توڭلايدۇ.

جَمَدٌ ج أَجْمَادٌ : مۇز ؛ قار ؛ تاش ؛ ئېگىز زېمىن.

جَمَرَ يَجْمِرُ جَمْرًا: يىغىلدى ، توپلاندى.

جَمَرَ الْقَوْمُ: ھەممىسى ئىتتىپاقلاشتى ، بىردەك ئىتتىپاقلاشتى.

جَمْرَةٌ ج جَمْرٌ و جِمَارٌ و جَمَرَاتٌ: چوغ ، يېنىپ تۇرغان ئوت.

«اِنْتَظَرَهُ عَلَى أَحَرَّ مِنَ الْجَمْرَةِ» : ئۇ ئۇنى سەبىرسىزلىك بىلەن كۈتتى (ساقلىدى).

جَمْرَةٌ : شېغىل تاش ، ئۇششاق تاش.

هُمْ جَمْرَةٌ : ئۇلار كۈچلۈكتۇر.

جَمْرَةٌ حَمِيدَةٌ : ياخشى سۈپەتلىك ئۆسمە.

جَمْرَةٌ خَبِيثَةٌ : يامان سۈپەتلىك ئۆسمە.

جَمْرَةٌ فَارِسِيَّةٌ : غەلۋەرەك.

جُمْرُكٌ ج جَمَارِكُ : تاموژنا.

جُمْرُكِيٌّ : تاموژنىغا ئائىت ، تاموژنا بېجى.

رُسُومٌ جُمْرُكِيَّةٌ : تاموژنا بېجى ، چېگرا بېجى.

جَمَزَ يَجْمِزُ جَمْزًا الْفَرَسُ: ئات چاپتى، يۈگۈردى.

اَلْجُمْزَةُ ج جُمَزٌ : ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ئۇرۇقى جايلاشقان پورىكى (غۇنچىسى).

جَمَسَ يَجْمُسُ جُمُوسًا : ئۇيىدى ، توڭلىدى.

جَمَشَ يَجْمُشُ يَجْمِشُ جَمْشًا الرَّأْسَ: باشنى چۈشۈردى ، چاچنى ئالدى.

جَمَعَ يَجْمَعُ جَمْعًا : توپلىدى ، يىغدى ، جەملىدى ، بىرلەشتۈردى.

جَمَعَ الْقُرْآنَ : قۇرئان كەرىمنى يادلىدى ، ھېپىزى قىلدى.

جَمَعَ شَمْلَهُمْ : ئۇلارنى ئىتتىپاقلاشتۇردى ، جەم قىلدى.

جَمَّعَهُ : بىرلەشتۈردى ، ئومۇملاشتۇردى.

جَمَعَ الْأَرْقَامَ: سانلارنى قوشۇپ ھېسابلىدى ، جەملىدى.

جَمَعَ كِتَابًا : كىتاب تەسنىپ قىلدى ، تەھرىرلىدى ، تۈزدى.

جَمَعَ بَيْنَهُمْ : ئۇلارنى ئىتتىپاقلاشتۇردى.

جَمَعَ جَمْعِيَّةً : يىغىن چاقىردى ، يىغىن ئاچتى.

جَمَعَ الْحُرُوفَ «فِي الطِّبَاعَةِ» : ھەرپ تىزدى.

«كُنْتُ فِي الْعَاشِرَةِ مِنْ سِنِّي وَقَدْ جَمَعْتُ الْقُرْآنَ حِفْظًا» : مەن ئون ياش چېغىمدىلا پۈتۈن قۇرئاننى ياد ئېلىپ بولدۇم.

«اِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ» «قرآن» : شەك ـ شۈبھىسىزكى ، كىشىلەر سىلەرگە قارشى قوشۇن توپلىدى ، ئۇلاردىن قورقۇڭلار.

جَمْعٌ : يىغماق ، جەملىمەك ، بىرلەشتۈرمەك ، قوشماق.

جَمْعٌ ج جُمُوعٌ : جامائەت ، قوشۇن.

يَوْمُ الْجَمْعِ : قىيامەت كۈنى.

جُمْعُ الْكَفِّ: مۇشت.

«ضَرَبَهُ بِجُمْعِ يَدِهِ» : ئۇنى مۇشت بىلەن ئۇردى.

جُمْعَةٌ، جُمُعَةٌ، يَوْمُ الْجُمُعَةِ: جۈمە كۈنى.

جَمْعِيَّةٌ : توپلانغان ئاما.

جَمْعِيَّةٌ ج جَمْعِيَّاتٌ : جەمئىيەت ، بىرلەشمە ، تەشكىلات ، ئۇيۇشما.

جَمْعِيَّةٌ خَيْرِيَّةٌ : خەيرىيەت ئۇيۇشمىسى.

جَمْعِيَّةُ الْإِسْعَافِ: قۇتقۇزۇش جەمئىيىتى.

جَمْعِيَّةٌ عُمُومِيَّةٌ : چوڭ يىغىن ، قۇرۇلتاي.

جَمْعِيَّةُ الْهِلَالِ الْأَحْمَرِ: قىزىل ھىلال ئاي جەمئىيىتى.

جَمْعِيَّةُ الصَّلِيبِ الْأَحْمَرِ: قىزىل كرېست جەمئىيىتى.

اَلْجَمْعِيَّةُ الْإِسْلَامِيَّةُ الصِّينِيَّةُ : جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى.

اَلْجَمْعِيَّةُ الْبَشَرِيَّةُ : ئىنسانلار جەمئىيىتى.

اَلْجَمْعِيَّةُ الْعَامَّةُ لِلْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ : بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى.

جَمَلَ يَجْمُلُ جَمْلًا : خۇلاسىلىدى ، يىغدى ، جەملىدى ؛ قىسقارتتى ، يىغىنچاقلىدى.

جَمُلَ يَجْمُلُ جَمَالًا: چىرايلىق بولدى ، گۈزەل-

لەشتى.

«يَجْمُلُ بِنَا أَنْ نَصْرِفَ هَمَّنَا إِلَى تَهْذِيبِ اللُّغَةِ» : دىققىتىمىزنى تىلنى تۈزەشكە قارىتىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ.

جَمَلٌ ج جِمَالٌ وأَجْمَالٌ وجُمْلٌ وَجِمَالَةٌ ج جِمَالاَتٌ و جَمَائِلُ : تۆگە.

«اَلْجَمَلُ يَحْمِلُ مَالاَيَقْوَى غَيْرُهُ عَلَى حَمْلِهِ» : تۆگە باشقا ھايۋانلار كۆتۈرەلمەيدىغان نەرسىلەرنى كۆتۈرەلەيدۇ.

جُمْلَةٌ ج جُمَلٌ: ئىبارە، جۈملە ؛ ئومۇمىي سان؛ مىقدار ؛ بىر قانچە ؛ نۇرغۇن.

جُمْلَةُ الْقَوْلِ: يىغىپ ئېيتقاندا ، قىسقىسى ، ئۇزۇن گەپنىڭ قىسقىسى ، گەپنىڭ پوسكاللىسى.

جُمْلَةً وَتَفْصِيلاً : مۇكەممەل ۋە كونكرېت ، تولۇق ۋە تەپسىلىي.

جُمْلَةٌ بِالْجُمْلَةِ : كۆپ ، كۆپ مىقداردا ، توپ.

تَاجِرُ الْجُمْلَةِ : توپ ساتقۇچى سودىگەر.

«هَذِهِ التُّهْمَةُ مُخْتَلَقَةٌ جُمْلَةً وَتَفْصِيلاً» : بۇ تۆھمەت ھەر جەھەتتىن ئېيتقاندا ئويدۇرمىدۇر.

«اَلشَّرِيعَةُ الإِسْلاَمِيَّةُ هِيَ جُمْلَةُ الأَوَامِرِ الإِلاَهِيَّةِ الَّتِي تُنَظِّمُ حَيَاةَ كُلِّ مُسْلِمٍ» : ئىسلام شەرىئىتى ھەربىر مۇسۇلماننىڭ تۇرمۇشىنى رەتكە سالىدىغان ئاللاھ تائالانىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىنىڭ يىغىندىسىدۇر.

جَمَّ يَجُمُّ جُمُومًا الْمَاءُ: سۇ توپلاندى، جىقلىدى، جىقلاپ كەتتى ، يىغىلدى.

جَمَّ الشَّيْءُ: كۆپەيدى ، يىغىلدى.

جَمَّ الْبِئْرُ: قۇدۇق سۇغا تولۇپ كەتتى.

جَمَّ الشَّخْصُ : ئارام ئالدى ، كۈچ ـ قۇۋۋىتىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

جَمَّ يَجُمُّ جَمًّا وجِمَامًا الْمِكْيَالُ : كەمچەننى تولدۇردى ، تولۇقلىدى.

جَمَّ الْفَرَسُ: ئات دەم ئالدى ، ئارام ئالدى.

جَمٌّ ج جِمَامٌ وجُمُومٌ: كۆپ ، مول ، جىق.

جَاؤُوا جَمًّا غَفِيرًا: ئۇلار كۆپلەپ ، توپ بولۇپ كەلدى.

جَمُّ النَّشَاطِ : كۈچ ـ قۇۋۋىتى ئۇرغۇپ تۇرغان.

«وَ تُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا» (قرآن) : مالنى ناھايىتى دوست تۇتۇسىلەر.

جَاءُوا جَمَّاءَ الْغَفِيرِ: كۆپچىلىك كەلدى ، توپ ـ توپ بولۇپ كەلدى.

جُمَّارٌ ج جُمَّارَاتٌ : خورما يىلىمى.

اَلْجَمَّازُ : يۈگۈرۈك ئات.

جُمَّازَةٌ : ئىككى يېڭى تار يۇڭ توقۇلما تون.

«أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَوَضَّأَ فَضَاقَ عَنْ يَدَيْهِ كُمَّا جُمَّازَةٍ كَانَتْ عَلَيْهِ» (حديث) : پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەرەت ئالغاندى، ئۈچىسىدىكى تار يەڭلىك يۇڭ توقۇلما تونىنىڭ ئىككى يېڭى تار كېلىپ قالدى (ئىككى بىلىكىنى يۇيۇشتا)

جَمَّاسٌ : پادىچى ، مالچى.

جَمَّالٌ ج جَمَّالاَتٌ : تۆگىچى.

جُمَّةٌ ج جُمَمٌ : ماڭلاي ، چاچ ؛ سۈيى كۆپ قۇدۇق.

جَمَّدَ يُجَمِّدُ تَجْمِيدًا: توڭلاتتى ، توڭلىتىپ قويدى.

جَمَّدَ الأَمْوَالَ : مەبلەغنى توڭلىتىپ قويدى.

جَمَّرَ يُجَمِّرُ تَجْمِيرًا : بىرلىككە كەلدى.

جَمَّرَ الْحَاجُّ : شەيتانغا تاش ئاتتى.

جَمَّرَ اللَّحْمَ أَوِ الْخُبْزَ: گۆش ياكى ناننى چوغ ئۈستىگە قويدى.

جَمَّرَ اللَّحْمَ: گۆشنى كاۋاپ قىلدى ، قاقلىدى، پىشۇردى.

جَمَّرَ شَعْرَهُ : چېچىنى ئۆرۈدى.

جَمَّشَ يُجَمِّشُ تَجْمِيشًا: تاتىلىدى ، قاشلىدى ، غىدىقلىدى.

جَمَّعَ يُجَمِّعُ تَجْمِيعًا : يىغدى ، توپلىدى.

«جَمَّعَ ثَرْوَتَهُ مِنْ بَيْعِ الْكُتُبِ الْقَدِيمَةِ» : قەدىمى كىتابلارنى سېتىپ يۇرۇپ پۇل ـ مال توپلىدى.

جَمَّلَ يُجَمِّلُ تَجْمِيلاً: زىننەتلىدى ، چىرايلىق قىلدى ، بېزىدى.

www.uyghurkitap.com

جَمَّلَ الشَّحْمَ : ياغنى ئېرىتتى.

جَمَّلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ : ئاللاھ ساڭا گۈزەللىك ئاتا قىلسۇن.

جُمَّلٌ. حِسَابُ الْجُمَّلِ : ئەبجەد ھېسابى.

جَمَّمَ يُجَمِّمُ تَجْمِيمًا النَّبَاتُ : ئۆسۈملۈك بوك ـ باراقسان بولۇپ ئۆستى، توپ ـ توپ بولۇپ ئۆستى.

اَلْجُمَّيْزُ. اَلْجُمَّيْزَى: ئەركەك ئەنجۈر.

جَمْهَرَ يُجَمْهِرُ جَمْهَرَةً الْقَوْمَ : توپلىدى، يىغدى.

جَمْهَرَ الْقَوْمُ : يىغىلدى، توپلاندى.

جُمْهُورٌ ج جَمَاهِيرُ: ئاممىسى، خەلق ئاممىسى، كۆپچىلىك، كۆپ ساندىكى.

«مِنْ أَسْبَابِ التَّخَلُّفِ فِي التَّعْلِيمِ الْمِهَنِيِّ أَنَّ جُمْهُورَ الطَّلَبَةِ يَحْتَقِرُ الْعَمَلَ الْيَدَوِيَّ» : كۆپچىلىك ئوقۇغۇچىلارنىڭ قول ئەمگىكىنى كەمسىتىشى كەسپى مائارىپنىڭ ئارقىدا قېلىشىنىڭ سەۋەبلىرىدىندۇر.

حَرَكَةٌ جَمَاهِيرِيَّةٌ : ئاممىۋى ھەرىكەت.

اَلْجَمَاهِيرُ الْغَفِيرَةُ : كەڭ ئامما، خەلق ئاممىسى.

اَلْجَمَاهِيرُ الْعَامِلَةُ : ئەمگەكچىلەر ئاممىسى.

جَمَاهِيرِيٌّ: جامائەتچىلىك؛ كۆپچىلىك.

جُمْهُورِيٌّ : ئاممىنىڭ، جۇمھۇرىيەتنىڭ.

جُمْهُورِيَّةٌ ج جُمْهُورِيَّاتٌ : جۇمھۇرىيەت، رېسپۇبلىكا.

حُكُومَةٌ جُمْهُورِيَّةٌ: خەلق ھۆكۈمىتى.

حُكُومَةُ جُمْهُورِيَّةِ الصِّينِ الشَّعْبِيَّةِ : جۇڭخوا خەلق جۇمھۇرىيىتى.

جُمُودٌ : قېتىپ قالغان، ئۇيۇپ قالغان، ھەرىكەتسىز، جانسىز.

جُمُوشٌ : تۈك چۈشۈرىدىغان دورا.

جَمِيرٌ : يىغىلىدىغان جاي.

جَمِيرَةٌ : ئۆرۈمە چاچ.

جَمِيشٌ : تۈك چۈشۈرىدىغان دورا.

جَمِيعٌ : ھەممە، بارلىق، كۆپچىلىك، پۈتۈن، پۈتكۈل.

«أَخَذْتُ حَقِّي جَمِيعَهُ» : مەن ھەققىمنىڭ ھەممىسىنى ئالدىم.

«مَا يَهُمُّ الْجَمِيعَ يَجِبُ أَنْ يَعْتَنِيَ بِهِ الْجَمِيعُ» : كۆپچىلىكنىڭ ئىشىنى كۆپچىلىك باشقۇرۇشى كېرەك.

جَمِيلٌ : چىرايلىق، گۈزەل، كېلىشكەن؛ ئىلتىپات، مەرھەمەت.

مَعْرِفَةُ الْجَمِيلِ: ياخشىلىق قىلغاننى بىلىش، ياخشىلىققا رەھمەت ئېيتىش؛ مىننەتدارلىق.

عِرْفَانُ الْجَمِيلِ : ياخشىلىق قىلغاننى بىلىش، ياخشىلىققا رەھمەت ئېيتىش، مىننەتدارلىق.

نُكْرَانُ الْجَمِيلِ : ياخشىلىق قىلغاننى بىلمەسلىك، ۋاپاغا جاپا قىلىش، ناتكورلۇق قىلىش.

نَاكِرُ الْجَمِيلِ : تۇزكور، ناتكور.

جَنَابٌ ج أَجْنِبَةٌ : جانابى، ئالىي.

رَحْبُ الْجَنَابِ : سېخىي، مەرد، كەڭ قول.

جَنَابُكُمْ : ئالىيلىرى، جانابلىرى.

جُنَابٌ : كۆكرەك ۋاسپالنىيىسى.

جَنَابَةٌ : جۇنۇپ بولماق، ناپاك بولماق.

يَغْتَسِلُ الْمُسْلِمُ مِنَ الْجَنَابَةِ : مۇسۇلمان ئادەم جۇنۇپ بولۇپ قالغاندا غۇسۇل قىلىدۇ.

جَنَاحٌ ج أَجْنِحَةٌ وأَجْنُحٌ وَجَنَاحَاتٌ : قانات، تەرەپ، يان تەرەپ خانە، ئۆي، ھۇجرا.

اَللَّيْلُ يَنْشُرُ جَنَاحَيْهِ : كېچە سوزۇلماقتا.

حَجَزَ جَنَاحًا فِي الْفُنْدُقِ: مېھمانخانىدا بىر ئۆينى ئالدىن تىزىملىتىپ قويىدى.

اَلْجَنَاحُ الْأَيْمَنُ: ئوڭ قانات، ئوڭ تەرەپ.

اَلْجَنَاحُ الْأَيْسَرُ: سول قانات، سول تەرەپ.

هُوَ فِي جَنَاحِ فُلَانٍ: ئۇ پالانىنىڭ ھىمايىسىدە.

جَنَاحُ الطَّائِرِ : قۇش قانىتى.

مَقْصُوصُ الْجَنَاحِ : ئاجىز، زەئىپ، بىچارە.

عَلَى جَنَاحِ الْأَثِيرِ : رادىئو ئارقىلىق.

رَجَعَ عَلَى جَنَاحِ سُرْعَةٍ : ناھايىتى تېزلىك بىلەن قايتىپ كەلدى.

خَفَضَ لَهُ جَنَاحَهُ : بويسۇندى ؛ ئېگىلدى ، كەمتەر مۇئامىلىدە بولدى.

«وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ» «قرآن» : ئۇلارغا كامالى مېھرىبانلىقتىن ناھايىتى كەمتەر مۇئامىلىدە بولغىن.

جُنَاحٌ : گۇناھ ، جىنايەت.

جُنَاحُ الطَّرِيقِ : يول بويى ، يول ياقىسى ، يول چېتى.

لَاجُنَاحَ عَلَيْهِ : ئۇنىڭغا كېرەك يوق ، ئۇنىڭغا باك يوق.

«فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلَاجُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا» «قرآن» : ھەج قىلغان ياكى ئۆمرە قىلغان ئادەم ئۇلارنىڭ ئارىسىدا سەئيى قىلسا ھېچ باك يوق.

جَنَازَةٌ ج جَنَازَاتٌ وجَنَائِزُ : تاۋۇت ، جىنازا؛ ماتەم مۇراسىمى.

تَشْيِيعُ الْجَنَازَةِ : مېيىتنى قەبرىستانلىققا ئۇزىتىپ مېڭىش.

صَلَاةُ الْجَنَازَةِ : جىنازا نامىزى.

اَلْجِنَاسُ: شەكىلداش (ئىلمىي بالاغەتتە ئىككى سۆزنىڭ شەكلى پۈتۈنلەي ياكى قىسمەن ئوخشىشىپ كېتىشى) ، قوش مەنىلىك سۆز.

جَنَانٌ ج أَجْنَانٌ: يۈرەك ، قەلب.

ثَابِتُ الْجَنَانِ : ئىرادىلىك ، يۈرەكلىك.

جُنَانٌ. جُنَانَةٌ : قالقان ، دوبۇلغا.

جِنَايَةٌ ج جِنَايَاتٌ : جىنايەت ، گۇناھ.

جِنَائِيٌّ : جىنايى ، گۇناھقا مەنسۇپ.

اَلْقَانُونُ الْجِنَائِيُّ : جىنايى ئىشلار قانۇنى.

جَنَائِنِيٌّ ج جَنَائِنِيَّةٌ و جَنَايِنِيٌّ : باغۋەن ، گۈل ئۆستۈرگۈچى ، گۈلچى.

جَنَبَ يَجْنُبُ جَنْبًاهُ : ئۇنى ئىتتىرىۋەتتى ، نېرى قىلىۋەتتى ، بىر تەرەپتە قويۇپ قويدى ؛ سىغىنىدى ، كۆرگۈسى كەلدى ؛ يىراقلاشتۇردى.

«وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ» «قرآن» : مېنى ۋە مېنىڭ ئەۋلادلىرىمنى بۇتلارغا چوقۇنۇشتىن يىراق قىلغىن.

جَنْبٌ ج أَجْنَابٌ وَجُنُوبٌ : يان ، يان تەرەپ ؛ قىرغاق ؛ بەل ، بىقىن ؛ چەت ياقا.

«أَحَسَّ فِي جَنْبِهِ أَلَمًا» : ئۇ يېنىنىڭ ئاغرىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى.

جَنْبًا لِجَنْبٍ : مۈرىنى - مۈرىگە تىرەپ.

بِجَنْبِهِ : ئۇنىڭ يېنىدا ، يان تەرىپىدە ، ئۇنىڭغا يېقىن.

ذَاتُ الْجَنْبِ : كۆكرەك پەردە ياللۇغى ، كۆكرەك ۋاسپالىنىيىسى.

عَلَى جَنْبٍ : يېنىدا ، بىر تەرىپىدە.

جَارُ الْجَنْبِ: يېقىن قوشنا.

جَنْبَكَ: دىققەت قىل ، پەخەس بول ، چەتتە تۇر ، پەخەس بولۇڭ.

قَرِيبُ جَنْبٍ : يېقىن تۇغقان.

بَيْنَ جَنْبَيْهِ: ئىچىدە.

جُنُبٌ: جۇنۇپ ، ناپاك؛ يىراق؛ يېقىن؛ بويسۇنماس؛ مۇساپىر؛ سەپەردىكى ھەمراھ.

«فَبَصُرَتْ بِهِ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ» «قرآن» : ھەمشىرىسى مۇسانى يىراقتىن كۆرۈپ تۇردى ، ھالبۇكى ، ئۇلار تونۇمايتتى.

جَنْبَةٌ ج جَنَبَاتٌ : يان ، تەرەپ.

«كَانَ لِصُرَاخِ الطِّفْلِ صَدَاهُ فِي جَنَبَاتِ الْبَيْتِ» : كىچىك بالىنىڭ يىغلىغان ئاۋازى ئۆينىڭ ئەتراپىدا ياڭرايتتى.

جَنْبِيٌّ : يان تەرەپ.

جَنَحَ يَجْنَحُ جَنْحًا الطَّائِرُ : قۇش قانىتىنى يارلاندۇردى.

جَنَحَ يَجْنَحُ جَنْحًا وجُنُوحًا: مايىل بولدى ، قىيسايدى ، قىڭغايدى ، ئاغدى.

جَنَحَ اللَّيْلُ : كېچە كىردى ، كېچە يېتىپ كەلدى.

جَنَحَتِ السَّفِينَةُ: كېمە تېيىز سۇدا قىيشىيىپ يەرگە تېگىپ توختاپ قالدى.

«وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا» «قرآن» : ئەگەر ئۇلار تىنچلىققا مايىل بولسا ، سەنمۇ

uyghurkitap.com

تىنچلىقىقا مايىل بول.

جِنْحٌ : يان ، يان تەرەپ ، قوغداش، ھىمايە قىلىش.

جُنْحٌ : قانات ؛ تەرەپ.

اَلطَّائِرُ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ : قۇش ئىككى قانىتى بىلەن ئۇچىدۇ.

جُنْحٌ مِنَ اللَّيْلِ : كېچىنىڭ بىر قىسمى ؛ كېچە، تۈن.

فِي جُنْحِ اللَّيْلِ : كېچە قاراڭغۇلۇقىدا.

جُنْدٌ ج جُنُودٌ وأَجْنَادٌ: ئەسكەر ، قوشۇن ، ئارمىيە.

جُنُودٌ نِظَامِيُّونَ : دائىمىي ئارمىيە ، مۇنتىزىم قوشۇن.

جِنْدَارٌ ج جَنَادِرَةٌ: مۇھاپىزەتچى قوشۇن ، گىۋاردىيە.

جُنْدُبٌ ج جَنَادِبُ: چېكەتكە ، چېكەتكىنىڭ بىر تۈرى.

جَنْدَرَ يُجَنْدِرُ جَنْدَرَةً الثَّوْبَ : پارقىراتتى ، پارقىرىتىۋەتتى.

جَنْدَرَةٌ ج جَنَادِرَةٌ : پارقىرىتىش ماشىنىسى.

جَنْدَلَ يُجَنْدِلُ جَنْدَلَةً: يىقىتىۋەتتى.

جَنْدَلٌ ج جَنَادِلُ: يوغان تاش ، قورام تاش.

جُنْدِيٌّ ج جُنُودٌ: ئەسكەر ، ھەربىي.

اَلْجُنْدِيُّ الْمَجْهُولُ: قۇربان بولغان نامسىز قەھرىمان (ئۇنىڭ قەبرىسى قۇربان بولغانلارغا سىمۋول قىلىنىدۇ.)

جُنْدِيَّةٌ : ھەربىي خىزمەت ئۆتەش تۈزۈمى.

جَنَزَ يَجْنِزُ جَنْزًا الشَّيْءَ : نەرسىنى ياپتى ، ئەتتى ، يوشۇردى.

جَنَسَ يَجْنُسُ جَنْسًا التَّمْرُ: خورمىنىڭ ھەممەسى ئوخشاش پىششىپ كەتتى.

جَنِسَ يَجْنَسُ جَنَسًا السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق قېتىپ قالدى.

جِنْسٌ ج أَجْنَاسٌ: تۈر، خىل ؛ ئىرق ، ئۇرۇق؛ قانداشلىق.

«مَا إِنْ ظَهَرَ الْإِسْلَامُ حَتَّى اعْتَنَقَهُ أَقْوَامٌ مِنْ مُخْتَلِفِ الْأَجْنَاسِ» : ئىسلام دىنى مەيدانغا كېلىشى بىلەنلا تۈرلۈك مىللەت خەلقلىرى ئۇنىڭغا ئېتىقاد قىلدى.

اَلْجِنْسُ: دۆلەت تەۋەلىكى ، مىللىتى.

اَلْجِنْسُ الْبَشَرِيُّ: ئىنسانىيەت ، ئادەمىزات.

اَلْجِنْسُ اللَّطِيفُ : ئاياللار ، قىزلار.

عِلْمُ الْأَجْنَاسِ الْبَشَرِيَّةِ: ئىرقشۇناسلىق.

جِنْسِيٌّ : جىنسلىق ، ئۇرۇقلۇق ؛ تۈرلۈك.

شُذُوذٌ جِنْسِيٌّ : تەبىئىي جىنسىي ئالاقە قائىدىسىدىن چەتنەپ كېتىش.

جِنْسِيَّةٌ: دۆلەت تەۋەلىكى ؛ مىللىتى، پۇقراقلىق.

يَحْمِلُ جِنْسِيَّةً مَغْرِبِيَّةً: ئۇ ماراكەش پۇقراسى.

عَلَاقَةٌ جِنْسِيَّةٌ : جىنسىي مۇناسىۋەت.

جَنَفَ يَجْنِفُ جُنُوفًا وجَنِفَ جَنَفًا : بۇرۇلۇپ كەتتى ، ئادىشىپ كەتتى، خاتالاشتى، زۇلۇم قىلدى.

«هُمْ أَهْلُنَا وَإِنْ جَنَفُوا عَلَيْنَا» : ئۇلار بىزگە زۇلۇم قىلسىمۇ يەنە ئۆز خەلقىمىزدۇر.

جَنَفٌ: زۇلۇم ، ناھەقچىلىق ، ھەقىقەتتىن بۇرۇلۇپ كېتىش ، ياۋۇزلۇق ، ۋەھشىيلىك.

جَنَقَ يَجْنِقُ جِنْقًا الْحَجَرَ : مەنجانىقتىن تاش ئاتتى.

جُنْكٌ ج جُنُوكٌ: چوڭ زىل.

جَنَّ يَجُنُّ جَنًّا وجُنُونًا : يېپىۋالدى ، يوشۇردى ، توسۇۋالدى ، پەردىلىدى.

جَنَّ اللَّيْلُ: قاراڭغۇ چۈشتى ، كېچە بولدى.

«فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا» (قۇرئان) : ئىبراھىم كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى باسقاندا بىر يۇلتۇزنى كۆرۈپ . . .

جَنَّ الْجَنِينُ: بالىياتقۇدا تۆرەلمە پەيدا بولدى.

جُنَّ جَنًّا: ساراڭ بولدى.

جُنَّ جُنُونُهُ : ساراڭلىقى تۇتتى.

جِنٌّ : جىن ، ئالۋاستى.

جَنَّازٌ : خرىستىئان دىنىدا مېيىت ئۇزىتىش مۇراسىمى.

جَنَّانٌ : باغۋەن ، گۈل ئۆستۈرگۈچى ، گۈلچى.

جَنَّبَ يُجَنِّبُ تَجْنِيبًاهُ : ئۇنى ئىتتىرىۋەتتى ، بىر تەرەپتە قويۇپ قويدى ؛ سىغىندى ؛ يىراقلاشتى.

جَنَّةٌ جـ جَنَانٌ وجِنَّاتٌ: جەننەت ، بېھىش ، باغ.

أَهْلُ الْجَنَّةِ: ئەھل جەننەت ، جەننەت ئەھلى.

جَنَّةُ الخُلْدِ : مەڭگۈلۈك جەننەت.

جَنَّاتُ عَدْنٍ: ئەدن جەننىتى.

جِنَّةٌ : ساراڭلىق ، تەلۋىلىك ؛ جىن.

جُنَّةٌ جـ جُنَنٌ : قوغدايدىغان نەرسە ، يوشۇرۇن تۇرىدىغان نەرسە ، پەردە ، دەرپەردە ، قالقان.

«اَلصَّومُ جُنَّةٌ» ‹حديث› : روزا ھاۋايى ـ ھەۋەسلەردىن ساقلايدۇ.

جَنَّحَ يُجَنِّحُ تَجْنِيحًا الشَّيْءَ: قاناتلاندۇردى ، قانات بەردى.

جَنَّحَ يَدَيْهِ : قولىنى پۇلاڭلاتتى.

جَنَّحَهُ: ئۇنى ئىلھاملاندۇردى ، رىغبەتلەندۈردى.

جَنَّدَ يُجَنِّدُ تَجْنِيدًا الْعَسَاكِرَ: ئەسكەر توپلىدى ، ئەسكەر ئالدى ، ئەسكەر يىغدى.

جَنَّدَ فُلاَنًا : ئەسكەر قىلدى ، ھەربىي قىلدى.

«جُنِّدَعَدَدٌ كَبِيرٌمِنَ الْمُوَاطِنِينَ بِسَبَبِ الْحَرْبِ الْقَائِمَةِ» : ئۇرۇش بولۇۋاتقانلىقتىن ، زور تۈركۈمدىكى يۇرتداشلار ئەسكەرلىككە ئېلىندى.

جَنَّزَ يُجَنِّزُ تَجْنِيزًا : ياپتى ، يوشۇردى.

جَنَّزَ الْمَيِّتَ: مېيىتنى جىنازىغا قويدى ، مېيىتنى ياپتى.

جَنَّسَ يُجَنِّسُ تَجْنِيسًا بِهِ : . . . غا ئوخشىدى.

جَنَّسَهُ : دۆلەت تەۋەلىككە كىرگۈزدى.

جَنَّقَ يُجَنِّقُ تَجْنِيقًا الْحَجَرَ: مەنجاناقتىن تاش ئاتتى.

جَنَّنَ يُجَنِّنُ تَجْنِينًا : ساراڭ قىلىپ قويدى.

جِنِّيٌّ: ساراڭلىق ، جىنىنى.

جِنِّيَّةٌ جـ جِنِّيَّاتٌ : ئايال جىن.

جَنُوبٌ: جەنۇب ، جەنۇب تەرەپ.

جَنُوبٌ جـ جَنَائِبُ : جەنۇب شامىلى ، جەنۇب ، جەنۇب تەرەپ.

جَنُوبًا: جەنۇب تەرەپكە ، جەنۇبتا.

جَنُوبِيٌّ: جەنۇبلۇق.

جُنُونٌ: ساراڭلىق، مەجنۇنلۇق.

«اِتَّهَمَتْهُ الصُّحُفُ بِجُنُونِ الْعَظَمَةِ» : مەتبۇئات ئۇنى ئەقىلگە سىغمايدىغان چوڭچىلىق قىلدى دەپ ئەيىبلىدى.

اَلْجُنُونُ فُنُونٌ: ساراڭلىق خىلمۇ خىل بولىدۇ.

جُنُونِيٌّ: ساراڭلىق.

«يَسُوقُ بَعْضُ النَّاسِ سَيَّارَاتِهِمْ بِسُرْعَةٍ جُنُونِيَّةٍ» : بەزى كىشىلەر ماشىنىسىنى ئادەتتىن تاشقىرى تېز ھەيدەيدۇ.

جَنَى يَجْنِى جِنَايَةً: گۇناھ قىلدى ، جىنايەت ئۆتكۈزدى.

جَنَى يَجْنِى جَنْيًا الثَّمَرَ : مېۋە ئۈزدى ، مېۋە يىغدى.

«مَنْ يَخْلُصْ لِوَطَنِهِ فَسَيَجْنَى ثَمَرَةَ هَذَا الْإِخْلَاصِ» : كىمكى ئۆز ۋەتىنىگە ئىخلاس قىلسا، ئۇ شۇ ئىخلاسمەنلىكىنىڭ مېۋىسىنى ئۈزىدۇ.

جَنَى الْفَائِدَةَ: پايدا قازاندى.

جَنَى الذَّهَبَ : ئالتۇن قازدى.

اَلْجَنِيبُ : ئىتائەتچان ، كۆنۈك ؛ ئىگىسى يېتىلەپ ماڭغان تۆگە ياكى ئات ؛ مۇساپىر ، غېرىب ؛ بىر خىل ياخشى سورتلۇق خورما.

جَنِينٌ جـ أَجِنَّةٌ وأَجْنُنٌ: تۆرەلمە ، ھامىلە.

جُنَيْنَةٌ جـ جُنَيْنَاتٌ وَجَنَائِنُ : باغچا.

جُنَيْهٌ جـ جُنَيْهَاتٌ : فوند ، جۇنەيھ.

جُنَيْهٌ إِنْكِلِيزِيٌّ: فوند ستېرلىڭ (ئەنگلىيە پۇل بىرلىكى).

جُنَيهٌمِصْرِيٌّ : مىسىر فوندى (مىسىر پۇل بىرلىكى).

جَنِيٌّ: يېڭى پىشقان.

«وَهُزِّى إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا

uyghurkitap.com

جَنِيًّا» «قرآن» : خورما دەرىخىنى ئۆز تەرەپىڭگە ئىرغىتقىن ، ئالدىڭغا پىشقان يېڭى خورمىلار تۆكۈلىدۇ.

جِهَادٌ : غازات ، جەڭ ، جىهاد.

جِهَارٌ : جاكارلىماق ، ئېلان قىلماق ، ئاشكارا ، ئوچۇق.

لَقِيَهُ نَهَارًا جِهَارًا : ئاشكارا ئۇچراشتى.

«ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا» «قرآن» : ئاندىن مەن ئۇلارنى توۋلاپ دەۋەت قىلدىم.

جِهَازٌ ج أَجْهِزَةٌ : سايمان ، جابدۇق ، ئەسۋاب ، ئۈسكۈنە ؛ ئاپپارات ، سىستېما ، ئورگان.

جِهَازُ الْعُرُوسِ : قىز مېلى (ياتلىق قىلىنغان قىز ئاتا ـ ئانىسىدىن ئېرىنىڭ ئۆيىگە ئېلىپ بارىدىغان نەرسىلەر.)

جِهَازُ الدَّوْلَةِ : دۆلەت ماشىنىسى ، دۆلەت ئورگىنى ، دۆلەت ئاپپاراتى.

جِهَازُ الْإِرْسَالِ اللَّاسِلْكِيُّ : سىمسىز تېلېگراف ئاپپاراتى ، تېلېگراف ئاپپاراتى.

اَلْجِهَازُ الْحُكُومِيُّ : ھۆكۈمەت ئورگىنى.

جِهَازُ الْأَمْنِ : ئامانلىق ساقلاش ئاپپاراتى.

اَلْجِهَازُ الرَّحَوِيُّ : ئاتوم ئېنېرگىيە يەنچىش ماشىنىسى.

جِهَازُ التَّكْيِيفِ : ھاۋا تەڭشىگۈچ.

«جِهَازُ التَّكْيِيفِ عَطْلَانٌ لَا يَعْمَلُ» : ھاۋا تەڭشىگۈچ بۇزۇق ئىشلىمەيدۇ.

جِهَازٌ صِحِّيٌّ : ساقلىقنى ساقلاش ئۈسكۈنىلىرى.

جِهَازُ التَّنَفُّسِ : نەپەس ئېلىش سىستېمىسى.

جِهَازُ التَّدْفِئَةِ الْمَرْكَزِيَّةِ : پار قازان؛ ئىسسىقلىق تارقىتىش مەركىزى.

جِهَازٌ عَصَبِيٌّ : نېرۋا سىستېمىسى.

جِهَازٌ دَمَوِيٌّ : قان ئايلىنىش سىستېمىسى.

جِهَازُ الْهَضْمِ : ھەزىم قىلىش سىستېمىسى.

اَلْجِهَازُ التَّنَاسُلِيُّ : تاناسىل ئەزا سىستېمىسى ، جىنسىي ئەزا.

اَلْجِهَازُ الْإِقْتِصَادِيُّ : ئىقتىسادىي ئورگان.

أَجْهِزَةُ النَّقْلِ : قاتناش قوراللىرى.

أَجْهِزَةُ الْإِعْلَامِ : ئاخبارات ئورگانلىرى.

أَجْهِزَةُ الطَّاقَةِ الذَّرِّيَّةِ : ئاتوم ئېنېرگىيە قۇرۇلمىسى.

جَهَالَةٌ : بىلمەسلىك ، بىلىمسىزلىك ، نادانلىق؛ ئەخمەقلىق ، ھاماقەتلىك ، دۆتلۈك.

جَهَامٌ : يامغۇرسىز بۇلۇت ؛ تۇتەك.

جَهَامَةٌ : قوشۇمىسى تۈرۈلۈپ كەتمەك ، قاپىقى چۈشۈپ كەتمەك ، چىرايى تۇتۇلماق.

جِهْبِذٌ . جَهْبَذٌ ج جَهَابِذَةٌ : ئۆتكۈر ، چوڭقۇر ، پىكىرلىك.

جَهَدَ يَجْهَدُ جَهْدًا : تىرىشتى ، كۈرەش قىلدى ؛ كۈچى يەتمەيدىغان ئىشنى يۈكلىدى.

جَهَدَ يَجْهَدُ جَهْدًا الدَّابَّةَ : ئۇلاغنى چۆدىتىۋەتتى.

«كَانَ يَجْهَدُ لِأَنْ يُكْمِلَ دِرَاسَتَهُ فِي وَقْتٍ مُبَكِّرٍ» : ئۇ ئۆزىنىڭ ئوقۇشىنى بالدۇرراق تاماملاش ئۈچۈن تىرىشاتتى.

جَهْدٌ ج جُهُودٌ : مۇشەققەت؛ كۈچ سەرپ قىلماق ، تىرىشماق ، تىرىشچانلىق ؛ چارچاش.

بَذَلَ جَهْدَهُ : كۈچ سەرپ قىلدى ، تىرىشچانلىق كۆرسەتتى ، بارلىق كۈچىنى ئىشقا سالدى.

«لَمْ يَدَّخِرْ جَهْدًا فِي سَبِيلِ تَرْبِيَةِ أَبْنَائِهِ» : باللىرىنى تەربىيىلەش يولىدا قولىدىن كېلىشىچە تىرىشتى.

جُهْدٌ : قابىلىيەت ، ئىقتىدار ، كۈچ ـ قۇۋۋەت ؛ ئىمكانىيەت.

بِجُهْدٍ جَهِيدٍ : ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە.

أَفْرَغَ جُهْدَهُ : ھەر جەھەتتىن تىرىشتى.

جُهْدَ طَاقَتِهِ : كۈچى يېتىشىچە ، كۈچىنىڭ بارىچە ، قولىدىن كېلىشىچە.

أَقْصَى الْجُهْدِ : قولىدىن كېلىشىچە ، كۈچىنىڭ يېتىشىچە.

جُهْدَ الْمُسْتَطَاعِ : ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە ، كۈچىنىڭ يېتىشىچە.

جَهَرَ يَجْهَرُ جَهْرًا : جاكارلىدى ، ئېلان قىلدى ، ئاشكارىلىدى ، ئۇقتۇردى.

جَهَرَ الشَّيْءُ : ئاشكارا بولدى.

جَهَرَ الصَّوْتَ: ئاۋازىنى كۆتۈردى ، توۋلىدى.

جَهَرَ بِالْقَوْلِ : ئاۋازلىق سۆزلىدى.

«وإِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى» «قرآن» : ئەگەر سەن ئاشكارا سۆزلىسەڭ (ياكى يوشۇرۇن سۆزلىسەڭ، ئاللاھنىڭ نەزىرىدە ئوخشاشتۇر) چۈنكى ئۇ، سىرنى ۋە ئۇنىڭدىنمۇ مەخپىرەك ئىشلارنى بىلىپ تۇرىدۇ.

جَهُرَ يَجْهُرُ جَهَارَةً الصَّوْتُ : ئاۋاز جاراڭلىدى ، كۆتۈرۈلدى.

جَهْرٌ. جَهْرَةٌ : جاكارلىماق ، ئېلان قىلماق ؛ ئاشكارا ؛ ئوچۇق.

عَبَّرَ عَنْ رَأْيِهِ جَهْرًا: پىكرىنى ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويدى.

سِرًّا وجَهْرًا: يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا ، مەخپىي ۋە ئاشكارا.

«لاَيُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلاَّ مَنْ ظُلِمَ» «قرآن» : زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچىدىن باشقا (ھەرقانداق كىشىنىڭ) ئاشكارا يامان سۆز قىلىشىنى ئاللا ياقتۇرمايدۇ.

«لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللّٰهَ جَهْرَةً» «قرآن» : ئاللاھنى ئوپئوچۇق كۆرمىگىچە ساڭا ھەرگىز ئىشەنمەيمىز.

جُهُرٌ: سالاپەت ، قىياپەت.

جُهُرُ الرَّجُلِ: سالاپىتى ، سىرتقى قىياپىتى ؛ قەددى ـ قامىتى ، كۆرۈنۈشى.

جَهَزَ يَجْهَزُ جَهْزًا عَلَى الْجَرِيحِ: ئۆلتۈرۈۋەتتى.

جَهَشَ يَجْهَشُ جَهْشًا وجُهُوشًا وجَهْشَانًا : يىغا تۇتتى.

جَهَشَ إِلَيهِ : قورقۇپ ئېتىلدى.

جَهَشَ الصَّبِيُّ إِلَى أُمِّهِ: كىچىك بالا قورقۇپ ئانىسىغا ئېتىلدى.

جَهْشَةٌ ج جَهَشَاتٌ : كۆز يېشى ، ياش.

جَهَضَ يَجْهَضُ جَهْضًا: توستى ، مەنئىي قىلدى ، چەكلىدى ، ئالدىنى ئالدى.

جِهْضٌ : چۈشۈك ، چالا تۇغۇلغان بالا.

جَهْضٌ : بويىدىن ئاجراش ؛ بالا چۈشۈرۈش.

جَهِلَ يَجْهَلُ جَهْلًا وَجَهَالَةً : بىلمىدى ، تونۇمىدى ، دۆتلۈك قىلدى ، ھاماقەتلىك قىلدى.

«مَازِلْنَا نَجْهَلُ بِحَقَائِقِ الْعَالَمِ الْخَارِجِيِّ» : تاشقى دۇنيانىڭ نازۇك تەرەپلىرىنى يەنىلا بىلمەيمىز.

جَهْلٌ : بىلمەسلىك ، بىلىمسىزلىك ، نادانلىق ، ئەخمەقلىق.

جَهْلٌ مُطْبِقٌ : قارا تۇرۇكلۇك ، ھېچنەرسىنى بىلمەسلىك ، ئېلىپنىڭ سۇنۇقىنى بىلمەسلىك.

جَهَمَ وجَهِمَ يَجْهَمُ جَهْمًا : قاپىقىنى تۈرۈپ قارشى ئالدى ، چىرايى تۇتۇق قارشى ئالدى.

جَهُمَ يَجْهُمُ جَهَامَةً: قوشۇمىسى تۈرۈلۈپ كەتتى، قاپاقلىرى تۈرۈلدى ، چىرايى تۇتۇلدى.

جَهْمٌ : چىرايى تۇتۇق ، قاپىقى تۈرۈك ، سۈرۈن تەلەت ؛ قاپىقىنى تۈرۈپ قارشى ئالماق ؛ سوغۇق قارشى ئالماق.

اِسْتَقْبَلَهُ بِوَجْهِ جَهْمٍ : ئۇنى سوغۇققىنا قارشى ئالدى.

جَهَنَّمُ : دوزاخ ، جەھەننەم.

جَهَنَّمِيٌّ : دوزىخى؛ ئاقىلانە ھەرىكەت؛ ھەددىدىن زىيادە.

رَسَمَ خُطَّةً جَهَنَّمِيَّةً : ئۇ ئاقىلانە پىلان تۈزدى.

«قَادَ السَّيَّارَةَ بِسُرْعَةٍ جَهَنَّمِيَّةٍ» : ئۇ ماشىنىسىنى ئۆلگۈدەك تېز ھەيدىدى.

جَهَنَّمِيَّةٌ : دوزىخى.

آلَةٌ جَهَنَّمِيَّةٌ : قەزەللىك بومبا.

جَهَّزَ يُجَهِّزُ تَجْهِيزًا : تەييارلىدى ، راسلىدى ، تەييار قىلدى ، تەمىن ئەتتى.

«جُهِّزَتِ الْمَدَارِسُ بِمَا تَحْتَاجُ مِنَ الْكُتُبِ وَالْأَدَوَاتِ» : مەكتەپلەر ئېھتىياجلىق بولغان كىتاب ۋە قوراللار بىلەن تەمىنلەندى.

جَهَّلَ يُجَهِّلُ تَجْهِيلًا الشَّخْصَ : كىشىنى نادانلىقتا قالدۇردى ، ساۋاتسىز قالدۇردى.

جَهَّى يُجَهِّي تَجْهِيَةً الْجُرْحَ : يارا ئېغىزىنى چوڭايتىۋەتتى.

جَهْوَاءٌ: سۈپسۈزۈك، ئوچۇق.

سَمَاءٌ جَهْوَاءُ: سۇپسۇزۇك ئاسمان.

جَهْوَرِيٌّ : جاراڭلىق، ئاۋازلىق، ياڭراق.

رَجُلٌ جَهْوَرِيُّ الصَّوْتِ : يۇقىرى ئاۋازلىق ئادەم، ئاۋازى جاراڭلىق ئادەم.

جَهُولٌ ج جُهَلَاءُ : نادان، بىلىمسىز، ساۋاتسىز، جاھىل، ئەخمەق، گالۋاڭ، دۆت.

جَهِيَ يَجْهَى جَهًى الْبَيْتُ : ئۆي خاراب بولدى، خارابىلىققا ئايلاندى.

جَهِيرٌ ج جُهَرَاءُ : كۆرۈنەرلىك، جاراڭلىق، يۇقىرى ئاۋاز؛ لايىق.

كَانَ جَهِيرَ الصَّوْتِ : ئۇ يۇقىرى ئاۋازلىق ئىدى.

هُوَ جَهِيرٌ لِلْمَعْرُوفِ: ئۇ ياخشىلىققا لايىق.

اَلْجَهِيزُ : يېنىك ماڭىدىغان، تېز يۈگۈرىدىغان.

مَوْتٌ جَهِيزٌ : ئۇشتۇمتۇت ئۆلۈم.

جَهِيضٌ : چۈشۈك، چالا تۇغۇلغان بالا.

جَوَابٌ ج أَجْوِبَةٌ وَجَوَابَاتٌ: جاۋاب، جاۋاب قايتۇرۇش.

جَوَابٌ مُسْكِتٌ : رەت قىلغىلى بولمايدىغان جاۋاب.

جَوَابِيٌّ : جاۋاب.

«رَدَّ عَلَيْهِ رِسَالَةً جَوَابِيَّةً» : ئۇنىڭغا جاۋاب خەت قايتۇردى.

جَوَادٌ ج جِيَادٌ وأَجْيَادٌ وأَجَاوِيدُ: ياخشى ئات، يۈگۈرۈك ئات، چاپقۇر ئات، يورغا ئات.

«لِلْجَوَادِ الْعَرَبِيِّ الأَصِيلِ مَكَانَةٌ مَرْمُوقَةٌ فِي الْعَالَمِ أَجْمَعَ» : نەسىللىك ئەرەب ئېتى پۈتۈن دۇنيادا كۆرۈنەرلىك ئورۇنغا ئىگە.

جَوَادٌ ج أَجْوَادٌ وأَجَاوِدُ وأَجَاوِيدُ وجُودٌ وَجُودَةٌ وجُودَاءُ : سېخى، مەرد، قولى ئوچۇق.

جِوَارٌ: قوشنىدارچىلىق، باشپاناھلىق.

لَهُ حَقْلٌ بِجِوَارِ أَحَدِ الأَنْهَارِ: ئۇنىڭ بىر ئۆستەڭ يېنىدا ئېتىزلىقى بار.

مُعَاهَدَةُ حُسْنِ الْجِوَارِ: ئىناق قوشنىدارچىلىق شەرتنامىسى.

اِنْتَقَلَ إِلَى جِوَارِ رَبِّهِ: ۋاپات بولدى، ئالەمدىن ئۆتتى:

«شَاهَدْتُ شَيْخًا كَبِيرًا وَاقِفًا بِجِوَارِي» : ياشانغان بىر بوۋاينىڭ يېنىمدا تۇرغانلىقىنى كۆردۈم.

سِيَاسَةُ حُسْنِ الْجِوَارِ: ئىناق قوشنىدارچىلىق سىياسىتى.

جَوَارِشُ. جَوَارِيشُ: قەنت ـ گېزەك، تاتلىق يېمەكلىكلەر.

جَوَازٌ ج أَجْوِزَةٌ و جَوَازَاتٌ: كىملىك، پۇقرالىق كىنىشكىسى.

جَوَازٌ : پاسپورت.

«حَصَلْتُ عَلَى جَوَازِ الْمُرُورِ لِمُدَّةِ سَنَةٍ» : مۇددىتى بىر يىللىق پاسپورتقا ئېرىشتىم.

جَوَازٌ شَرْعِيٌّ: قانۇنلۇق كىنىشكا.

جَوَازُ السَّفَرِ : يول خېتى؛ پاسپورت.

جُوَالٌ ج جُوَالَاتٌ وَأَجْوِلَةٌ : خالتا، تاغار، چىپتا.

جُوَانِيٌّ ج جُوَانِيَّاتٌ : پەلەي، قولقاپ.

جَوْبٌ: ساياھەت قىلماق، كەزمەك.

جَوْبَةٌ ج جُوَبٌ : ئازگال، ئورەك.

جَوْخٌ ج أَجْوَاخٌ: يۇڭ توقۇلما.

اَلْجُوخَةُ: ئورەك.

جَوْدٌ : مول، كۆپ.

مَطَرٌ جَوْدٌ : مول يامغۇر.

جُودٌ: مەردلىك، سېخىيلىق.

جَوْدَةٌ. جُودَةٌ : ياخشى، مۇنەۋۋەر، ئەۋزەل؛ ئۈنۈم، نەتىجە؛ ئالاھىدە ئېسىل، سۈپەتلىك.

جَوْدَةُ الْكَلَامِ فِي الاِخْتِصَارِ: سۆزنىڭ پاساھەتلىكى ئىخچاملىقتا.

جَوْذَرٌ. جُوذَرٌ ج جَوَاذِرُ: ياۋا كالا موزىيى.

جَوْرٌ : زۇلۇم، ئېزىش، خارلاش؛ ناھەقچىلىق.

جَوْرَبٌ ج جَوَارِبُ وجَوَارِبَةٌ وجَوْرَبَاتٌ : پايپاق، قىسقا پايپاق.

جَوْرَبٌ قَصِيرٌ : قىسقا پايپاق.

أُرِيدُ أَنْ اَشْتَرِيَ جَوَارِبَ نَايْلُون: نىلون پايپاق سېتىپ ئالماقچىمەن.

جَوْزٌ ج أَجْوَازٌ: ياڭاق.

جَوْزٌ أَرْقَمُ : خاسىڭ.

جَوْزٌ أَمْرِيكِيٌّ: قارا ياڭاق.

جَوْزُ الْبَلُّوطِ: دۈپ ياڭىقى ، توڭگۇز ياڭىقى.

جَوْزُ جُنْدُمٍ : مۇخ.

جَوْزُ الْمَرَجِ: كاكىنەچ ، شۇخلەك ، غارغار ، قىزىل قۇلاق.

جَوْزٌ هِنْدِيٌّ : جەۋزى ھىندى ، يېزى ، كوكۇس.

جَوْزُ الطِّيْبِ : جۇزبۇۋا ، جويۇز.

جَوْزٌ أَو فَرْدٌ: جۈپ سان ياكى تاق سان.

خَشَبُ جَوْزٍ: ياڭاق ياغىچى.

أَجْوَازُ الْفَضَاءِ: يۇقىرى ئالەم بوشلۇقى.

«حَلَّقَ فِي أَجْوَازِ الْفَضَاءِ» : (قۇش) ھاۋا بوشلۇقىدا ئەگىدى.

اَلْجَوْزَاءُ: جەۋزا بۇرجى ، قوش يۇلتۇز ، جورا يۇلتۇز.

جَوْزَلُ الْحَمَّامِ ج جَوَازِلُ : باچكا ، كەپتەر بالىسى.

جَوْزِيٌّ : ياڭاق رەڭ.

جَوْسَقُ ج جَواسِقُ و جَوَاسِيقُ : ساراي ، قەسىر ، ئوردا.

جَوْشَنٌ ج جَوَاشِنُ : كۆكرەك ؛ ساۋۇت ؛ يېرىم كېچە.

جُوعٌ: ئاچلىق ، ئاچارچىلىق.

جَوِفَ يَجْوَفُ جَوَفًا : بوش قالدى ، كاۋاك بولۇپ قالدى.

جَوْفٌ ج أَجْوَافٌ: ئىچى ، ئىچكى قىسمى ؛ قورساق.

جَوْفُ الْأَرْضِ: يەر ئاستى ، يەر قاتلىمىنىڭ ئىچكى قىسمى.

جَوْفُ الْخِضَمِّ : ئوكيانىنىڭ چوڭقۇر يېرى.

فِي جَوْفِ اللَّيْلِ: يېرىم كېچە ، تۈن يېرىم.

«وَلَمَّا كُنَّا فِي جَوْفِ اللَّيْلِ أَيْقَظَنِي لِلسُّحُورِ» : يېرىم كېچىدە مېنى سوھۇرلۇققا ئويغاتتى.

كَلِمَاتٌ جَوْفَاءُ : قۇرۇق گەپ.

جَوْفِيٌّ: يوغان قورساق.

مِيَاهٌ جَوْفِيَّةٌ: يەر ئاستى سۈيى.

جَوقٌ ج أَجْوَاقٌ : جامائەت ، ئامما ؛ دراما مۇزىكا ئەترىتى ؛ كىچىك خور گۇرۇپپىسى.

جَوْقَةٌ ج جَوْقَاتٌ: دراما ئۆمىكى ، سەنئەت ئۆمىكى ، ئانسامبىل.

جَوْقَةُ الشَّرَفِ: ھۆرمەت قاراۋۇلى.

جَوْقَةٌ مُوسِيقِيَّةٌ : مۇزىكا ئەترىتى ، ئوركېستىر ، مۇزىكىچىلار ، سازەندىلەر.

جَوْلٌ. جَوْلَانٌ : سەيلە قىلماق ، ئايلانماق ، چۆرگىلىمەك ، جەۋلان قىلماق.

جَوْلَةٌ: ساياھەت قىلىش ، ئايلىنىش ، مېڭىش ، (تەنھەرىكەتتە) بىر مەيدان.

جَوْلَقٌ ج جَوَالِقُ و جَوَالِيقُ: خالتا ، تاغار ، چىپتا ، قاپ.

اَلْجُومُرُ: خورما يىلىمى ؛ گور ؛ باش.

جَوْنٌ ج جُونٌ: ئاق ؛ قارا ؛ سۇس قىزىل.

جَوْنٌ مِنَ الْخَيْلِ: قارا ئات.

جُوْنٌ. جُونَةٌ ج جُوَنٌ و جَوْنٌ: قولتۇق ، بوغۇز ؛ (دېڭىزنىڭ) پورت.

جَوْهَرٌ ج جَوَاهِرُ : ماھىيەت ، مېغىزى ، يىلىك ، قىممەتلىك تاش ، جەۋھەر.

«كَانَ يَتَمَنَّى أَنْ يَجُودَ عَلَى زَوْجَتِهِ بِالْجَوَاهِرِ» : ئۇ ئايالىغا قىممەتلىك تاشلارنى سوۋغا قىلىشنى ئارزۇ قىلاتتى.

اَلْجَوْهَرُ الْفَرْدُ : ئاتوم.

جَوْهَرَةٌ ج جَوْهَرَاتٌ : گۆھەر ، ئۈنچە ، ياقۇت ، مەرۋايىت ، جەۋھەر.

جَوْهَرِيٌّ : مۇھىم ، ماھىيەتلىك ، ئاساسلىق.

جَوْهَرِيَّةٌ : مۇھىم ، ماھىيەتلىك ، ئاساسلىق.

جَوٌّ ج جِوَاءٌ: ھاۋا ، ھاۋا بوشلۇقى؛ ئاتموسفېرا.

جَوُّ الْبَيْتِ : ئۆينىڭ ئىچى.

جَوُّ كُلِّ شَيْءٍ : ئىچكى قىسىم ، ئىچىدىكى ،

www.uyghurkitap.com

ئىچى.

«جَرَتِ الْمُبَاحَثَاتُ فِي جَوٍّ وُدِّيٍّ» : مۇزاكىرە دوستلۇق كەيپىيات ئىچىدە ئۆتتى.

«جَرَتِ الْمُنَاقَشَاتُ فِي جَوٍّ يَسُودُهُ التَّفَاهُمُ» : مۇزاكىرە ئۆزئارا چۈشىنىش كەيپىياتى ئىچىدە ئۆتتى.

«كَانَ الْجَوُّ مُمْطِرًا أَوْ بَارِدًا» : ھاۋا يامغۇرلۇق ياكى سوغۇق ئىدى.

«أَلَمْ يَرَوا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَاءِ» «قۇرئان» : ئۇلار قۇشلارنىڭ ھاۋادا ئۇچۇشقا بويسۇندۇرۇلغانلىقىنى كۆرمىدىمۇ؟

جَوَّابٌ: ساياھەتچى ، سەيياھ، يۇرت كېزەر.

جَوَّادٌ: سېخىي ، قولى ئوچۇق ، مەرد.

جَوَّاسٌ : ئارسلان.

جَوَّالٌ : سەيلە قىلغۇچى ، كۆپ ئايلانغۇچى ، كۆپ كەزگۈچى ؛ سەرگەردان ، يۇرت كېزەر.

بَائِعٌ جَوَّالٌ : سەييارە سېتىقچى.

جَوَّالَةٌ: موتسىكلىت؛ سەيياھ، ساياھەتچى.

جَوَّانِيٌّ : ئىچكى قىسمى.

جَوَّدَ يُجَوِّدُ تَجْوِيدًا: ياخشىلىدى ؛ گۈزەللەشتۈردى، يۇقىرى كۆتۈردى.

جَوَّدَ الْقَارِئُ : قارىي قۇرئاننى تەجۋىد قائىدىسى بويىچە ئوقۇدى.

«أَرَادَ بِكِتَابِهِ أَنْ يُسَاعِدَ النَّاشِئِينَ عَلَى أَنْ يُجَوِّدُوا إِنْتَاجَهُمُ الشِّعْرِيَّ وَالنَّثْرِيَّ» : ئۇ ئۆزىنىڭ كىتابى بىلەن ئۆسمۈرلەرنىڭ شېئىرىيەت ۋە نەسرى ئىجادىيىتىنىڭ سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشنى كۆزدە تۇتقان.

جَوَّزَ يُجَوِّزُ تَجْوِيزًا الأَمْرَ : رۇخسەت قىلدى ، جايىز قىلدى ؛ يول قويدى ؛ كەڭچىلىك قىلدى ؛ تەكشۈرۈپ بېكىتتى.

جَوَّزَ الْحُكْمَ: ھۆكۈمنى جائىز قىلدى ، قوبۇل قىلدى.

جَوَّزَ لِلطَّالِبِ مَاصَنَعَ : ئوقۇغۇچىغا قىلغان ئىشىغا رۇخسەت قىلدى.

جَوَّعَ يُجَوِّعُ تَجْوِيعًا : ئاچ قويدى ، تاماقتىن توستى.

جَوِّعْ كَلْبَكَ يَتْبَعْكَ : ئىتىڭنى ئاچ قويساڭ ساڭا ئەگىشىدۇ.

جَوَّلَ يُجَوِّلُ تَجْوِيلًا الْبِلَادَ: ئايلاندى ، كەزدى ؛ سەيلە قىلدى.

جَوِّيٌّ : ھاۋالىق ، ھاۋاغا مەنسۇپ ، كەيپىيات.

أُسْطُولٌ جَوِّيٌّ : ھاۋا ئارمىيىسى.

بَرِيدٌ جَوِّيٌّ : ئاۋئاتسىيە پوچتىسى ، ھاۋا پوچتىسى.

حَجَرٌ جَوِّيٌّ : ئاسماندىن چۈشكەن تاش ، مېتېئورىت.

اَلضَّغْطُ الْجَوِّيُّ: ھاۋا بېسىمى ، ئاتموسفېرا.

شِرْكَةُ الْخُطُوطِ الْجَوِّيَّةِ: ئاۋئاتسىيە شىركىتى.

ظَاهِرَةٌ جَوِّيَّةٌ : ئاتموسفېرا ھادىسىلىرى.

عِلْمُ الظَّاهِرَةِ الْجَوِّيَّةِ : ھاۋارايى ئىلمى.

اَلأَرْصَادُ الْجَوِّيُّ: مېتېئورولوگىيە.

مَحَطَّةُ الأَرْصَادِ الْجَوِّيَّةِ: ھاۋارايى پونكىتى ، ھاۋارايى ئىستانسىسى.

قُوَّاتٌ جَوِّيَّةٌ : ھاۋا ئارمىيىسى.

غَارَةٌ جَوِّيَّةٌ: ھاۋا ھۇجۇمى.

اَلنَّشْرَةُ الْجَوِّيَّةُ: ھاۋارايى خەۋىرى ، ھاۋارايىدىن مەلۇمات.

جَوِيَ يَجْوَى جَوًى : قايغۇردى ، ھەسرەت چەكدى، ئېچىندى؛ ئىشق ئوتىدا كۆيدى.

جَوًى : كۆيۈك ، يوشۇرۇن ئىشق ـ مۇھەببەت؛ قايغۇ ـ ھەسرەت.

جُوَيْدَارٌ : قارا بۇغداي ، يالىڭاچ ئارپا.

جَيْئَةً وَذِهَابًا: ئالدى ـ كەينىگە ماڭدى.

«كَانَ يَقْطَعُ الْغُرْفَةَ جَيْئَةً وَذِهَابًا» : ئۇ ئۆيدە ئالدى ـ كەينىگە ماڭاتتى.

جَيْأَلٌ. جَيْأَلَةٌ: سىرتلان.

جَيْبٌ ج جُيُوبٌ : يۈرەك ، دىل ؛ قويۇن ؛ ياقا ؛ يانچۇق.

قَامُوسُ الْجَيْبِ : يانچۇق لۇغىتى.

سِكِّينُ الْجَيْبِ : قەلەمتىراچ ، بەكە.

مَصْرُوفُ الْجَيْبِ : پارچە ـ پۇرات چىقىم.

سَاعَةُالْجَيْبِ: يانچۇق سائىتى، قويۇن سائىتى.

نَاصِحُ الْجَيْبِ : سادىق ، سەمىمىي ، پىداكار ، ئىخلاسمەن.

مِنْ جَيْبِهِ الْخَاصِّ : ئۆز پۇلى بىلەن ، ئۆزنەپ‍ىقىسى بىلەن ، ئۆز خىراجىتى بىلەن ، ئۆز راسخوتى بىلەن.

جَيْحُونْ: ئامۇ دەرياسىنىڭ قەدىمكى نامى.

جِيدٌ ج أَجْيَادٌ وَجُيُودٌ : بويۇن.

جِيْرٌ : هاك ، گەج.

طُلِيَ الْجِدَارُ بِالْجِيرِ : تام گەج بىلەن سۇۋالدى.

جِيرٌ حَيٌّ : خام هاك.

مَاءُ الْجِيْرِ : هاك سۈيى.

جِيرٌ مُطْفَأٌ: پىششىق هاك.

نِثْرَاتُ الْجِيْرِ : ئازوتلاشتۇرۇلغان هاك.

جِيْرَةٌ : قوشنىدارچىلىق ؛ باشپاناھلىق قوشنا.

جِيزٌ : ئۈيمانلىقنىڭ ياقىسى.

جَيْشٌ ج جُيُوشٌ : ئارمىيە ، قوشۇن ، قىسىم.

جَيْشٌ نِظَامِيٌّ : مۇنتىزىم قوشۇن.

جَيْشُ التَّحْرِيرِ الشَّعْبِيِّ الصِّيْنِيِّ : جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى.

جَيْشٌ جَرَّارٌ : زور قوشۇن.

جَيْشٌ مُرَابِطٌ : جايلاشتۇرۇلغان ، تۇرۇشلۇق قىسىم.

جَيْشُ الْمُتَطَوِّعِيْنَ : پىدائىي قىسىم.

جَيْشُ الْإِحْتِلَالِ: ئىشغالىيەتچى قوشۇن.

وَحْدَاتُ الْجَيْشِ: ھەربىي ئورگان ، ئارمىيىنىڭ ھەرقايسى قىسىملىرى ، ھەربىي تارماقلار.

مَجْلِسُ الْجَيْشِ: ھەربىي كېڭەش ، ھەربىي كومىتېت ، ھەربىي ئىشلار يىغىنى.

جَيَشَانٌ : قاينام ـ تاشقىنلىق ، قايناق ؛ جۇش ئۇرماق ، ئۇرغۇماق ؛ ئۆركەش ، دولقۇن.

جَيَشَانُ النَّفْسِ : كۆڭلى ئېلىشماق ، قۇسماق ، ياندۇرماق.

جَيَشَانٌ عَالٍ : زور داۋالغۇش.

جَيْصٌ ج أَجْيَاصٌ : ئوسۇرۇق ، يەل.

اَلْجَيْعَمُ : كۆرگەنلا نەرسىنى يېگۈسى كېلىدىغان ئادەم ، ئاچكۆز.

جِيفَةٌ ج جِيَفٌ وأَجْيَافٌ : پۇراپ قالغان جەسەت ؛ تاپ.

جِيلٌ ج أَجْيَالٌ : ئەسىرداش كىشىلەر ، زامانداش كىشىلەر ؛ ئۇرۇق ـ ئەۋلاد ؛ ئۇرۇق ، مىللەت ، قەبىلە ؛ بىر ئەۋلاد ، دەۋر.

جِيلُ الشُّيُوخِ : ياشانغانلار.

«مَا أَعْلَمُ مِنْ جِيلٍ كَانَ أَخْبَثَ مِنْكُمْ» : سىلەردىنمۇ ناچارراق بىر ئەۋلاد ئادەملەرنى كۆرگىنىم يوق.

اَلْجِيْلُ الصَّاعِدُ: يېڭى ئەۋلاد.

عَلَى مَرِّ الْأَجْيَالِ: زاماننىڭ ئۆتۈشى بىلەن.

مِنْ جِيْلٍ إِلَى جِيْلٍ : ئەۋلادتىن ـ ئەۋلادقا.

جُيُولُوجِيَا : گېئولوگىيە.

جِيُولُوجِيٌّ: گېئولوگ.

جَيَّارٌ : هاكچى ، هاك كۆيدۈرۈش ئىشچىسى.

جَيَّارَةٌ ج جَيَّارَاتٌ : هاك خۇمدىنى.

جَيَّاشٌ : ئۆركەشلەپ تۇرغۇچى ، دولقۇنلىغۇچى.

جَيَّبَ يُجَيِّبُ تَجْيِيبًا الْقَمِيصَ : كۆڭلەككە يانچۇق قىلدى.

جَيِّدٌ : ياخشى ، ئوبدان ، سېخىي ، قولى ئوچۇق ، مەرد.

نَجَحَ بِدَرَجَةِ جَيِّدٍ: ئىمتىھاندا « ياخشى » دېگەن نەتىجىگە ئېرىشتى.

جَيِّدٌ جِدًّا : ناھايىتى ياخشى.

جَيِّدًا : ياخشى ، ئوبدان ، ئەلا ، ئېسىل ، خىل ، گۈزەل ، ئەۋزەل.

جَيَّرَ يُجَيِّرُ تَجْيِيرًا الْمَنْزِلَ : ئۆينى ئاقارتتى ، ئۆينى ئاقلىدى.

جَيَّرَ الْبِئْرَ : قۇدۇقنى چوڭقۇرلاتتى.

جَيَّرَ الصَّكَّ : ھۆججەتكە ئىمزا قويدى.

جَيَّصَ يُجَيِّصُ تَجْيِيصًا : ئوسۇردى ، يەل قويۇۋەتتى.

ح

ح «حَاءٌ»: ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ ئالتىنچى ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «8» نى بىلدۈرىدۇ.

حَابَ يَحُوبُ حَوْبًا وَ حُوبًا وَ حَوْبَةً بِكَذَا: جىنايەت ئۆتكۈزدى، گۇناھ قىلدى.

حَابٌ. حَابَةٌ: گۇناھ، جىنايەت.

حَابِلٌ: ئوۋچى، قاپقان قۇرغۇچى، قاماق سالغۇچى؛ سېھىرگەر؛ توقۇمىچى.

حَابِلُ النَّسِيجِ: ئۇرۇش يىپ.

اِخْتَلَطَ الْحَابِلُ بِالنَّابِلِ: قالايمىقانلىشىپ كەتتى، مالىماتاڭ بولۇپ كەتتى.

حَابَى يُحَابِي مُحَابَاةً وَ حِبَاءً: ياردەم بەردى، يان باستى.

حَابَى الْقَاضِي فِي الْحُكْمِ: قازى ياكى سودىيە ھۆكۈم چىقىرىشتا ئېغىپ كەتتى، قازى يان باستى، تەرەپىنى ئالدى.

حَابَى الْوُجُوهَ: يالاقچىلىق قىلدى، خۇشامەت قىلدى، تەخسىكەشلىك قىلدى.

حَابَى الصَّبِيَّ: كىچىك بالىنى ئېغىزلاندۇردى.

حَاجَ يَحُوجُ حَوْجًا: نامراتلاشتى، كەمبەغەللەشتى، موھتاج بولدى.

حَاجِبٌ ج حَوَاجِبُ: ياپقۇچى، سەتىر قىلغۇچى؛ قاش.

حَوَاجِبُ كَثِيفَةٌ: قويۇق قاش، قاراقاش.

حَاجِبٌ ج حَجَبَةٌ وَ حُجَّابٌ: زىيارەتچى ۋە مېھمانلارنى كۈتكۈچى خادىم، مۇلازىم؛ دەرۋازىۋەن؛ تۇساق؛ ھەر نەرسىنىڭ چېتى.

حَاجَةٌ ج حَاجٌ وَ حِوَجٌ وَ حَاجَاتٌ وَ حَوَائِجُ: ھاجەت، ئېھتىياجلىق نەرسە، نەرسە - كېرەك؛ ئېھتىياج، زۆرۈرىيەت؛ ئارزۇ - تىلەك.

قَضَى الْحَاجَةَ: ھاجەتتىن چىقتى؛ چوڭ مەدەت قىلدى.

«لَا حَاجَةَ لِي بِهِ»: ئۇنىڭغا موھتاج ئەمەسمەن، ئۇنىڭغا ھاجىتىم يوق.

قَضَى حَاجَتَهُ: ئارزۇسىنى قاندۇردى.

لَا حَاجَةَ بِهِ إِلَيَّ: موھتاج بولمايدۇ، ھاجەت ئەمەس.

هُوَ فِي حَاجَةٍ إِلَى: ئۇ . . . غا موھتاج.

«لِكُلِّ إِنْسَانٍ حَاجَاتُهُ الْمَادِّيَّةُ وَ الرُّوحِيَّةُ»: ھەر بىر ئىنسانىنىڭ ماددى ۋە مەنىۋى ئېھتىياجلىرى بولىدۇ.

«خَرَجَ لِشِرَاءِ بَعْضِ الْحَوَائِجِ الْمَنْزِلِيَّةِ»: بەزى ئائىلە لازىمەتلىكلىرىنى سېتىۋېلىش ئۈچۈن چىقتى.

حَاجَّ يُحَاجُّ مُحَاجَّةً وَحِجَاجًا: مۇنازىرىلەشتى؛ ھۆججەتلەشتى، جېدەللەشتى، تالاش - تارتىش قىلدى.

«أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ» «قۇرئان»: پەرۋەردىگارى توغرىسىدا ئىبراھىم بىلەن مۇنازىرىلەشكەن ئادەمنى كۆرمىدىڭمۇ؟

«وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ أَ تُحَاجُّونِّي فِي اللّٰهِ وَقَدْ هَدَانِ» «قۇرئان»: ئىبراھىمنىڭ قەۋمى ئۇنىڭ بىلەن مۇنازىرىلەشتى. ئىبراھىم ئېيتتىكى: «مېنى ئاللاھ ھىدايەت قىلغان تۇرسا، مەن بىلەن ئاللاھ (نىڭ مەۋجۇتلۇقى ۋە بىرلىكى) توغرۇلۇق مۇنازىرىلىشەمسىلەر؟».

حَاجٌّ ج حُجَّاجٌ وَحَجِيجٌ. حُجٌّ م حَاجَّةٌ ج حَوَاجٌّ: ھەج قىلغۇچى، ھاجى.

«أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ» «قۇرئان»: سىلەر ھاجىلارنى سۇ بىلەن تەمىنلەشنى، مەسچىتى ھەرەمنى ئاۋات قىلىشنى . . . ئوخشاش ھېسابلامسىلەر؟.

حَاجَّةٌ: قولاقنىڭ يۇمشىقى.

حَاجِرٌ ج حُجْرَانٌ : ئېگىزلىكتىكى ئويمان يەر ؛ هاجىلارنىڭ ئارامخانىسى.

حَاجِرُ الْعَيْنِ : كۆز چانىقى.

حَاجِزٌ ج حَجَزَةٌ وَ حَوَاجِزُ : پاسىل ، توساق ، دەرپەردە ؛ قىلىچنىڭ بېسى.

حَاجِزُ السُّلَّمِ : رېشاتكا ، سالاسۇن ، ۋادەك ، توساق.

حَاجِزُ الْأَمْوَاجِ : تىگەن ، سۇ توسمىسى.

حَاجِزٌ جُمْرُكِيَّةٌ : تاموژنا ، قاراۋۇلخانا ، چازا.

حَوَاجِزُ حَرَجِيَّةٌ وَاقِيَةٌ : ئىهاتە ئورمانلىقى.

سِبَاقُ الْحَوَاجِزِ : تەنھەرىكەت مۇسابىقىسىدا سەكرەپ ئۆتىدىغان ياغاچ.

اِجْتَازَ الْحَوَاجِزَ : توسقۇنلۇقلاردىن ئۆتۈپ كەتتى.

دَوْلَةٌ حَاجِزَةٌ : توقۇنۇشنى پەسەيتكۈچى دۆلەت.

حَاجَى يُحَاجِي مُحَاجَاةً وَ حِجَاءً : تېپىشماق تېپىشتا يېڭىپ چىقتى.

«اِشْتَرَى حَاجِيَاتِهِ مِنَ السُّوقِ» : بازاردىن ئېھتىياجلىق نەرسىلەرنى سېتىۋالدى.

حَاجِيَاتٌ: لازىمەتلىك نەرسىلەر.

حَادَيَحُودُحَوْدًا: نېرى تۇردى، قاچتى، بۇرالدى.

حَادَ يَحِيدُ حَيْدًا عَنْ كَذَا : بۇرۇلۇپ كەتتى ، چەتنىدى ، چەتنەپ كەتتى.

حَادَ بِهِ عَنِ الطَّرِيقِ : يولدىن بۇرۇلۇپ كەتتى ، يولدىن چىقىپ كەتتى.

حَادَ الْقِطَارُ مِنَ الْخَطِّ : پويىز رېلىستىن چىقىپ كەتتى.

«وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ» «قرآن» : ئۆلۈمنىڭ سەكراتى ھەقىقەتنى ئېلىپ كەلدى ، سەن ئۇنىڭدىن قاچاتتىڭ.

حَادَثَ يُحَادِثُ مُحَادَثَةً : سۆزلەشتى ، سۆھبەتلەشتى، پاراڭلاشتى.

حَادَثَ السَّيْفَ : قىلىچنى پارقىرىتىۋەتتى.

حَادِثٌ ج حَوَادِثُ : يېڭى.

حَادِثَةٌ ج حَادِثَاتٌ و حَوَادِثُ : ۋەقە ، ھادىسە ، بالايىئاپەت ، كۈلپەت.

حَادِثَةٌ عَرَضِيَّةٌ : تاسادىپىي ۋەقە.

مَكَانُ الْحَادِثَةِ : نەق مەيدان ، ۋەقە يۈز بەرگەن جاي.

حَادِثَةُ الْمُرُورِ : قاتناش ۋەقەسى.

حَوَادِثُ مَحَلِّيَّةٌ: يەرلىك ۋەقەلەر.

كَثِيرُ الْحَوَادِثِ: ۋەقە كۆپ بولىدىغان ، ھادىسە كۆپ يۈز بېرىدىغان.

«اِزْدَادَتْ حَوَادِثُ الْمُرُورِ نَتِيجَةَ السُّرْعَةِ الَّتِي يَسِيرُ بِهَا سَائِقُوا السَّيَّارَاتِ» : شوپۇرلارنىڭ ماشىنىلارنى تېز ھەيدىشى تۈپەيلىدىن قاتناش ھادىسىلىرى كۆپەيدى.

حَادَّ يُحَادُّ مُحَادَّةً: دۈشمەنلەشتى.

«لَاتَجِدُقَوْمًايُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِيُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْكَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْأَبْنَاءَهُمْ أَوْإِخْوَانَهُمْ أَوْعَشِيرَتَهُمْ» «قرآن» : ئاللاھقا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشىنىدىغان بىر قەۋمنىڭ ئاللاھ بىلەن ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلەن قارشىلاشقانلارنى ، ئۇلارنىڭ ئاتىلىرى ، ئوغۇللىرى ، يا قېرىنداشلىرى، يا ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى بولغان تەقدىردىمۇ دوست تۇتقانلىقىنى كۆرمەيسەن.

حَادَّهُ : تۇتاشتى ، چېگرىلاشتى ؛ ئۇنى غەزەپلەندۈردى ؛ ئاسىيلىق قىلدى.

«أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّهُ مَنْ يُحَادِدِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا» «قرآن» : ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە كىمكى قارشىلىق كۆرسىتىدىكەن ، ئۇنىڭ دوزاختا كىرىدىغانلىقىنى، دوزاختا مەڭگۈ قالىدىغانلىقىنى بىلمەمدۇ؟

حَادٌّ ج حِدَادٌ : ئۆتكۈر ، كەسكىن، تېز، ئىتتىك.

حَادُّ الْبَصَرِ: كۆزى ئۆتكۈر.

حَادُّ الذِّهْنِ: زېھنى ئۆتكۈر ، پىكرى ئوچۇق.

حَادُّ الطَّبْعِ : مىجەزى چۇس ، مىجەزى ئىتتىك.

حَادٌّ عَلَى : هازا ئاچماق ، ماتەم تۇتماق.

تَضْفِيقٌ حَادٌّ : گۈلدۈراس ئالقىش ، گۈلدۈراس چاۋاك.

www.uyghurkitap.com

أَلَمٌ حَادٌّ : قاتتىق ئاغرىق.

آلَةٌ حَادَّةٌ : ئۆتكۈر قورال؛ ئۆتكۈر تىغ.

رَائِحَةٌ حَادَّةٌ : ئۆتكۈر پۇراق.

لَهْجَةٌ حَادَّةٌ: قاتتىق غەزەپ ، قاتتىق تىل.

«أَجَابَنِي بِلَهْجَةٍ حَادَّةٍ» : ماڭا كەسكىن تەلەپ-پۇزدا جاۋاب بەردى.

حَادِرٌ : سېمىز.

حَادَلَ يُحَادِلُ مُحَادَلَةً : ھىيلىگەرلىك قىلدى ، تۈلكىلىك قىلدى.

حَادُورٌ ج حَوَادِيرُ : سۈرگە دورىسى.

حَادٍ ج حُدَاةٌ : ناخشا ئېيتىپ تۆگە ھەيدىگۈچى ؛ يۇلتۇز.

حَاذَ يَحُوذُ حَوْذًا الدَّابَّةَ : ئۇلاغنى تېز ھەيدىدى.

حَاذَ عَلَى الشَّيْءِ: قوغدىدى.

حَاذَرَ يُحَاذِرُ مُحَاذَرَةً: ساقلاندى؛ ھەزەر قىلدى، ئالدىنى ئالدى، ئېھتىيات قىلدى، پەخەس بولدى؛ ھەزەر ئەيلەشتى، ئېھتىيات قىلىشتى.

حَاذِرٌ ج حَاذِرُونَ : تەييارلانغۇچى ، تەييار تۇرغۇچى.

حَاذِقٌ ج حُذَّاقٌ وَ حِذَاقٌ : ماھىر ، ئۇستا ، ماھارەتلىك ، پۇختا بىلىدىغان.

طَبِيبٌ حَاذِقٌ: ئۇستا تېۋىپ ، ئۇستا دوختۇر.

حَاذَى يُحَاذِي مُحَاذَاةً : روبىرو بولدى ، ئۇدۇلىدا بولدى.

حَارَ يَحُورُ حَوْرًا : قايتتى.

حَارَ فِي أَمْرِهِ : تەڭلىكتە قالدى ، ھودۇقۇپ قالدى.

حَارَ الْقُمَاشَ : رەختنى تازىلىدى.

«إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَحُورَ» «قرآن» : ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىغا قايتمايمەن دەپ گۇمان قىلدى.

حَارَتِ الْعَيْنُ : شەھلا كۆزلۈك بولدى ، كۆزنىڭ ئېقى ئاق ، قارىچۇقى قارا ، يۇمىلاق بولدى.

حَارَ الشَّيْءُ: كېمەيدى؛ كاساتلاشتى.

حَارَ الثَّوْبَ: كىيىمنى يۇدى ، تازىلىدى.

حَارَ يَحَارُ حَيْرًا وَ حَيْرَةً : ئېزىپ قالدى ، يول تاپالمىدى ؛ ھودۇقۇپ قالدى.

حَارَ فِي أَمْرِهِ : تېڭىرقاپ قالدى ، ئالاقزادە بولۇپ قالدى.

حَارَ بَصَرُهُ : كۆزى ئېمىر - چېمىر بولۇپ كەتتى.

«حَارَ مَاذَا يَفْعَلُ وَقَدْ حَلَّتْ بِهِ مُصِيبَةٌ تِلْوَ أُخْرَى» : كەينى - كەينىدىن پېشكەللىككە ئۇچراپ ، نېمە قىلىشىنى بىلمەي قالدى.

حَارَبَ يُحَارِبُ مُحَارَبَةً الْعَدُوَّ : دۈشمەن بىلەن جەڭ قىلدى ، دۈشمەننى قىردى.

حَارَبَ اللّٰهَ : ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلدى ، گۇناھ قىلدى.

حَارَةٌ ج حَارَاتٌ : كوچا ، مەھەللە.

حَارِثٌ ج حُرَّاثٌ : دېھقان.

أَبُو الْحَارِثِ : شىر.

حَارِدٌ: ئاچچىقلانغۇچى ، غەزەپناك بولغۇچى.

حَارٌّ : ئىسسىق؛ قىزغىن ، سەممىمىي.

جَوٌّ حَارٌّ : ئىسسىق ھاۋا.

مَاءٌ حَارٌّ : ئىسسىق سۇ.

يَنْبُوعٌ حَارٌّ : ئارشاڭ.

مِنْطَقَةٌ حَارَّةٌ : ئىسسىق بەلۋاغ.

فُلْفُلٌ حَارٌّ : تىلنى قورۇغۇچى لازا.

فَوَّارَةُ مَاءٍ حَارٍّ : فونتان، ئارشاڭ.

«اِسْتَقْبَلَهُ اِسْتِقْبَالًا حَارًّا» : ئۇنى قىزغىن قارشى ئالدى.

حَارَّةٌ : رايون ، كوچا ، مەھەللە.

حَارِسٌ ج حُرَّاسٌ : قاراۋۇل ، مۇھاپىزەتچى ، قوغدىغۇچى.

حَارِسٌ قَضَائِيٌّ: مال - مۈلۈكنى پېچەتلىگۈچى ، مال - مۈلۈكنى مۇسادىر قىلغۇچى.

حَارَضَ يُحَارِضُ مُحَارَضَةً عَلَى الْعَمَلِ: داۋاملاشتۇردى ، چىڭ تۇردى ، قەتئىي داۋاملاشتۇردى.

حَارِقٌ مُتَعَمِّدٌ: ئوت قويغۇچى.

حَارِكٌ: تاغاق ، مۈره.

حَارِكُ الْحِصَانِ: ئات يايلى.

حَارُوقَةٌ: ئۆتكۈر ، كەسكىن ، ئىتتىك.

حَازَ يَحُوزُ حَوْزاً وَ حِيَازَةً: ئىگىلىدى ، ئىگە بولدى ، قولغا كەلتۈردى ، ئېرىشتى.

«حَازَتْ هَذِهِ الْمُقْتَرَحَاتُ قَبُولَ الْمُؤْتَمَرِ»: بۇ تەكلىپلەر قۇرۇلتاي تەرىپىدىن قوبۇل قىلىندى.

حَازَ جَائِزَةً: ئېرىشتى.

حَازَ يَحِيزُ حَيْزًا وَ حِيَازَةً: ئېرىشتى ؛ مايىل بولدى ؛ بۆلۈۋالدى ؛ ئىگىلىۋالدى، ئىشغال قىلىۋالدى ، ئىگە بولىۋالدى.

حَازِبٌ ج حَوَازِبُ: بەختسىزلىك ، پېشكەللىك.

حَازِرٌ: مۆلچەرلىگۈچى ، تەخمىنەنلىگۈچى ، بەلگىلىگۈچى ؛ ئېچىپ قالغان.

حَازَّ يُحَازُّ مُحَازَّةً: تەكشۈردى ، قاراپ چىقتى.

حَازِقَةٌ: جامائەت ، ئادەملەر توپى.

حَازِمٌ ج حَزَمَةٌ و حُزَّمٌ و أَحْزَامٌ: ئېھتىياتچان ، پۇختا ، ئىنچىكە ، ئۇزۇل - كېسىل.

حَاسَبَ يُحَاسِبُ مُحَاسَبَةً : ھېسابلاشتى ، ھېساب ئالدى.

حَاسَبَهُ: مۇكاپاتلىدى، جازالىدى.

«وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ» «قرآن» : دىلىڭلاردىكى (يامانلىقنى) مەيلى ئاشكارا قىلىڭلار ، مەيلى يوشۇرۇڭلار ، ئۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ سىلەردىن ھېساب ئالىدۇ.

حَاسِبٌ ج حَسَبَةٌ: ھېساباتچى ، ھېسابلاش ماشىنىسى.

آلَةٌ حَاسِبَةٌ: ھېسابلاش ماشىنىسى.

حَاسِدٌ ج حَاسِدُونَ وَحُسَّادٌ و حَسَدَةٌ وَحُسَّدَةٌ: ھەسەتخور ، ئىچى يامان ، كۆرەلمەس.

«وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ» «قرآن» : ھەسەتخورنىڭ ھەسەت قىلغان چاغدىكى شەررىدىن سۈبھىنىڭ پەرۋەردىگارى (ئاللاھ)قا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن دېگىن.

حَاسِرٌ ج حَوَاسِرُ: ئوچۇق.

حَاسِرُ الرَّأْسِ: ياالىڭباش.

اَلْحَاسِرُ مِنَ النِّسَاءِ: بېشى ۋە ئىككى بىلىكى ئوچۇق ئايال ، قىپيالىڭاچ ئايال.

اَلثَّوْبُ الْحَاسِرُ: قىسقا يوپكا.

حَاسِرُ الْبَصَرِ: نەزەر دائىرىسى ، كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىز.

حَاسَّةٌ ج حَوَاسُ: سېزىم ، ھېس.

حَاسَّةُ اللَّمْسِ: تېگىش سېزىمى.

حَاسَّةُ الذَّوْقِ: تېتىش سېزىمى.

حَاسَّةُ الشَّمِّ: پۇراش سېزىمى.

حَاسَّةُ السَّمْعِ: ئاڭلاش سېزىمى.

حَاسَّةُ الْبَصَرِ: كۆرۈش سېزىمى.

اَلْحَوَاسُّ الْخَمْسُ: بەش سەزگۈ ئەزا.

حَاسِمٌ: كەسكىن ، قەتئىي.

نَصْرٌ حَاسِمٌ: ئۇزۇل - كېسىل غەلىبە.

رَأْيٌ حَاسِمٌ: كەسكىن پىكىر.

«تَمُرُّ الدُّوَلُ الْعَرَبِيَّةُ بِمَرْحَلَةٍ حَاسِمَةٍ»: ئەرەب دۆلەتلىرى ئەڭ ئاخىرقى ئۆتكەلدىن ئۆتمەكتە.

تَجْرِبَةٌ حَاسِمَةٌ: مۇۋەپپەقىيەتلىك تەجرىبە.

حَاسَنَ يُحَاسِنُ مُحَاسَنَةً: ياخشى مۇئامىلە قىلدى ، چىرايلىق كۈتۈۋالدى.

حَاشَ يَحُوشُ حَوْشًا الدَّوَابَّ: چارۋىنى يىغىپ ھەيدىدى.

حَاشَا: باشقا ، سىرت ، ھېسابقا ئالمىغاندا.

«تَأَخَّرَ النَّاسُ حَاشَا زَيْدًا» : زەيدتىن باشقا ھەممە كىشى كېچىكتى.

«حَاشَا أَنْ تَفْعَلَ» : سېنىڭ قىلىشىڭ مۇمكىن ئەمەس.

حَاشِدٌ: تەييار تۇرغۇچى.

حَاشِرٌ ج حَاشِرُونَ وَ حُشَّارٌ: باجگىر ، باج يىغقۇچى.

«وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ» «قرآن» : شەھەرلەرگە يىغقۇچى كىشىلەرنى ئەۋەتكىن.

حَاشَى يُحَاشِي مُحَاشَاةً: چىقىرىۋەتتى ، چەتتە

قالدۇردى ، ئايرىۋەتتى ، ئىستىسنا قىلدى ؛ ئازراق نەرسە بەردى.

حَاشِيَةٌ ج حَوَاشٍ: قىرغاق ، يان ، يان تەرىپى ، چېكى ، چەت ، ياقا؛ كىتابنىڭ چۆرىسىگە يېزىلغان شەرھى.

حَاشِيَةُ الثَّوْبِ: كىيىمنىڭ ياقىسى.

حَاشِيَةُ الْقُمَاشِ: رەختنىڭ گىرۋىكى.

حَاشِيَةُ الْمِنْدِيلِ: گۈللۈك جىيەك.

حَاشِيَةُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ چۆرىسىگە يېزىلغان شەرھى.

حَاشِيَةٌ فِي خِطَابٍ: قوشۇمچە سۆز ، ئىلاۋە.

«قَدَّمَنِي إِلَيْهِ أَحَدُ أَفْرَادِ حَاشِيَتِهِ تَقْدِيمًا حَسَنًا» : ئۇنىڭ بىر خىزمەتچىسى مېنى ئۇنىڭغا ئوبدان تونۇشتۇردى.

رَقِيقُ الْحَوَاشِي: مۇڭداشقاق ، پاراڭچى ، ئاق كۆڭۈل.

كَلَامٌ رَقِيقُ الْحَوَاشِي: مۇلايىم سۆز ، يۇمشاق گەپ.

عَيْشٌ رَقِيقُ الْحَوَاشِي: باياشات تۇرمۇش.

رَجُلٌ رَقِيقُ الْحَوَاشِي: خۇش سۆھبەت ئادەم.

حَاصَ يَحُوصُ حَوْصًا الثَّوْبَ: كىيىمنى تىكتى.

حَاصَ حَوْلَهُ: ئايلاندى ، چۆرگىلىدى ، ئورىدى.

حَاصَ يَحِيصُ حَيْصًا وَ مَحِيصًا عَنْهُ: نېرى تۇردى ، ئۆزىنى چەتكە ئالدى ، قېچىۋالدى.

حَاصَ الْقَوْمُ: قېچىشقا يۈزلەندى.

حَاصِبٌ ج حَوَاصِبُ: قارا بوران ، تولا ، مۆلدۈر؛ مۆلدۈر ياغدۇرىدىغان بۇلۇت.

«إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا آلَ لُوطٍ» ‹قرآن› : بىز ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ ئۈستىگە تاش ياغدۇردۇق ، پەقەت لۇتنىڭ تەۋەلىرى بۇنىڭ سىرتىدىدۇر.

حَاصِدٌ ج حُصَّادٌ وَ حَصَدَةٌ: ئورمىچى ، ئورما ئورىغۇچى.

حَاصَرَ يُحَاصِرُ مُحَاصَرَةً: قورشىۋالدى ، مۇھاسىرىگە ئالدى ، ئورىۋالدى.

حَاصَّ يُحَاصُّ مُحَاصَّةً: ھەممىيلەن ئۆز ئۈلۈشىنى ئالدى.

حَاصِلٌ ج حَوَاصِلُ: نەتىجە ، ئۈنۈم ، ئاقىۋەت.

حَاصِلُ الْجَمْعِ: يىغىندى (ماتېماتىكا)

حَاصِلُ الضَّرْبِ: كۆپەيتمە (ماتېماتىكا)

حَاصِلُ الْكَلَامِ: ھاسىل كالام ، سۆزنىڭ قىسقىسى ، ئاساسىي نۇقتا ، مۇھىم نۇقتا ، سۆزنىڭ ئورامى.

حَاصِلُ الْمَالِ: ھېساب قالدۇقى.

حَاصِلُ الْمَوْضُوعِ: خۇلاسىسى.

«تَمَيَّزَتِ الْحَاصِلَاتُ الزِّرَاعِيَّةُ هَذَا الْعَامَ بِالْجَوْدَةِ وَ الْوَفْرَةِ» : بۇ يىل دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرى زىيادە مول بولۇش بىلەن گەۋدىلەندى.

«إِذَا قَسَّمْنَا أَرْبَعَةً عَلَى اثْنَيْنِ يَكُونُ حَاصِلُ الْقِسْمَةِ اثْنَيْنِ» : تۆتنى ئىككىگە بۆلسەك ئىككىدىن تېگىدۇ.

حَاصِلُ الْفِضَّةِ وَ نَحْوِهِ: كۈمۈش ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش مەدەنلەرنىڭ ساپ بولغىنى.

حَاصِنٌ م حَاصِنَةٌ ج حَوَاصِنُ وَ حَاصِنَاتٌ: ئىپپەتلىك ئايال ، دىيانەتلىك ئايال.

حَاضَ يَحُوضُ حَوْضًا: كۆل چاپتى، كۆل كولىدى.

حَاضَ الْمَاءَ: سۇنى توپلىدى ، سۇنى يىغدى.

حَاضَ يَحِيضُ حَيْضًا وَ مَحِيضًا السَّيْلُ: كەلكۈن تاشتى.

حَاضَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ھەيز كۆردى ، ئادەت كۆردى.

حَاضَرَ يُحَاضِرُ مُحَاضَرَةً: لېكسىيە ئوقۇدى ، دوكلات بەردى؛ رىقابەتلەشتى ، مۇسابىقىلەشتى.

حَاضَرَ الْجَوَابَ: دەرھال جاۋاب بەردى.

حَاضَرَهُ: مۇسابىقىلەشتى ، بەسلەشتى.

حَاضِرٌ ج حُضَّارٌ وَ حُضَّرٌ وَ حَضَرَةٌ وَ حُضُورٌ: قاتناشقۇچى ، ھازىر بولغۇچى ، تەييار تۇرغۇچى ؛ يەرلەشكۈچى ؛ شەھەر ئاھالىسى.

«وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا» ‹قرآن› : ئۇلار قىلغان ـ ئەتكەنلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ نامە ـ ئەمالىغا خاتىرىلەنگەنلىكىنى كۆرىدۇ، پەرۋەردىگارىڭ ھېچ ئادەمگە

زۇلۇم قىلمايدۇ.

حَاضِرُ الْفِكْرِ: پىكرى ئۆتكۈر ؛ ئەقىل ـ پاراسەتلىك.

اَلْبَادِيَةُ وَ الْحَاضِرُ: كۆچمەنلەر ۋە ئولتۇراقلاشقانلار؛ يېزىلىقلار ۋە شەھەرلىكلەر.

حَاضِرُ الْبَدِيهَةِ: پىكرى تېز ، هازىر جاۋاب.

اَلتِّجَارَةُ الْحَاضِرَةُ: نەق سودا.

اَلْحَاضِرُ: هازىرقى زامان.

فِي الْحَاضِرِ: هازىر ، هازىرقى.

حَاضِرَةٌ ج حَوَاضِرُ: پايتەخت ، ئۆلكە مەركىزى.

حَاضِرَةُ الْمُقَاطَعَةِ: ئۆلكە مەركىزى.

حَاضِنٌ ج حُضَّانٌ: تەربىيىچى ، بالا تەربىيىچىسى.

حَاضِنَةٌ ج حَوَاضِنُ: سۈت ئانىسى ، ئىنىك ئانا ، بالا باققۇچى ، بالا تەربىيىچىسى.

حَاضِنَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ: چۈجە چىقىرىش ئۈسكۈنىسى.

حَاطَ يَحُوطُ حَوْطًا وَ حِيطَةً وَ حِيَاطَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى باشقۇردى ، نەرسىگە ھېزى بولدى ، نەرسىگە قارىدى (ساقلىدى) ، ھالىدىن خەۋەر ئالدى.

حَاطِبٌ: ئوتۇنچى ، ئوتۇن ساتقۇچى.

كَحَاطِبِ لَيْلٍ: قارا قويۇق ، ئايىماي ، ئىلغىماي ، توجۇپىلىمەي.

حَافَ يَحُوفُ حَوْفًا الشَّيْءَ: خورلىدى ، كەمسىتتى ؛ زۇلۇم قىلدى ؛ گىرۋەككە يېقىنلاشتۇردى ، يۇزلەندۇردى.

حَافَ يَحِيفُ حَيْفًا عَلَيهِ: زۇلۇم قىلدى ، بوزەك قىلدى.

حَافَ الْأَبُ: ئاتا بەزى بالىلىرىنى بەزىسىدىن ئەتىۋارلىدى.

«أَمْ يَخَافُونَ اَنْ يَحِيفَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ» ‹قرآن›: يا ئاللاھنىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئۇلارغا ئادىل بولماسلىقىدىن قورقامدۇ ؟.

حَافَةٌ ج حَافَاتٌ: چۆرىسى ، گىرۋىكى ، قىرغىقى ، ئەتراپى ، جىيىكى ؛ چەمبەر ، هالقا.

«إِنَّ هَذِهِ السِّيَاسَةَ تَجُرُّ الْبَشَرِيَّةَ إِلَى حَافَةِ الْهَاوِيَةِ» : بۇ سىياسەت ئىنسانىيەتنى هالاكەتكە ئېلىپ بارىدۇ.

حَافَةُ الْوِعَاءِ: قاچىنىڭ ياقىسى.

حَافَةٌ: قىر.

«اِشْتَرَيْتُ قُبَّعَةَ قَشٍّ ذَاتِ حَافَةٍ عَرِيضَةٍ» : كەڭ قىرلىق چىغ قالپاق سېتىۋالدىم.

حَافَةُ الشَّيْءِ الْمُسْتَدِيرِ: يۇمىلاق نەرسىنىڭ ئەتراپى.

حَافَةُ الْهَاوِيَةِ: ئۇرۇش گىرۋىكى.

يَجُرُّهُ إِلَى حَافَةِ الْهَاوِيَةِ: هالاكەتكە ئېلىپ بارىدىغان.

عَلَى حَافَةِ الْقَبْرِ: قەبرىنىڭ لېۋىدە.

حَافِدٌ ج حَفَدٌ وَ حَفَدَةٌ: خىزمەتچى، خادىم، ياردەم قىلغۇچى؛ چاكار، مالاي، ئەگەشكۈچى.

«وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً» ‹قرآن› : سىلەر ئۈچۈن ئۇلاردىن ئوغۇللارنى ۋە نەۋرىلەرنى ياراتتى.

حَافِرُ الدَّابَّةِ ج حَوَافِرُ: هايۋاننىڭ تۇيىقى.

«وَقَعَ الْحَافِرُ عَلَى الْحَافِرِ» : گۇل ـ گۇلىگە كەلدى ، بىر يەردىن چىقتى.

حَافِرَةٌ : باشلىنىش ، ئەسلىدىكى هالەت.

عِنْدَ الْحَافِرَةِ : دەسلەپكى يارىتىلىش ، دەسلەپكى هالەت ، ئاۋۋالقى هالەت.

رَجَعَ إِلَى حَافِرَتِهِ: كەلگەن يولىغا قايتتى.

«أَئِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ» ‹قرآن› : راستتىنلا بىز ئاۋۋالقى هالىمىزغا قايتۇرۇلامدۇق؟

حَافَزَ يُحَافِزُ مُحَافَزَةً: ئۇدۇلدا ئولتۇردى.

حَافِزٌ ج حَوَافِزُ: مۇددىئا ، غەرەز ؛ تۈرتكە.

«تُعْتَبَرُ الْمُكَافَأَةُ الْمَادِّيَّةُ حَافِزًا مُهِمًّا لِزِيَادَةِ الْإِنْتَاجِ فِي الْمَصَانِعِ» : سانائەت ئىشلەپچىقىرىش مىقدارىنى ئاشۇرۇشتا ماددى مۇكاپاتنىڭ مۇھىم تۈرتكۈچى ئىكەنلىكى ئېتىراپ قىلىندى.

حَافَظَ يُحَافِظُ مُحَافَظَةً: قوغدىدى ، ساقلىدى.

حَافَظَ عَلَى صِحَّتِهِ: سالامەتلىكىنى ساقلىدى.

«حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى» «قۇرئان»: نامازلارنى بولۇپمۇ ناماز دىگەرنى داۋاملاشتۇرۇڭلار!

حَافِظٌ ج حُفَّاظٌ و حَفَظَةٌ: قوغدىغۇچى، ساقلىغۇچى، مۇھاپىزەت قىلغۇچى، ھىمايە قىلغۇچى؛ قارىي؛ ھەدىسنى كۆپ يادلىغۇچى.

«إِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ» «قۇرئان»: ھەربىر ئادەم بىلەن (شۇ ئادەمنى) ساقلىغۇچى (پەرىشتە) بار.

حَافِظُ الْعَيْنِ: ئۇيقۇ باسمايدىغان.

اَلْحَافِظُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «ئاسرىغۇچى، مۇھاپىزەت قىلغۇچى، ساقلىغۇچى» دىگەن مەنىدە.

حَافِظَةٌ ج حَوَافِظُ: خاتىرە، ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتى؛ سومكا، ھەميان، پۇل قاپچۇقى.

حَافِظَةُ الْكُتُبِ: كىتاب بوخچىسى، سومكا.

حَافِظَةُ النُّقُودِ: پۇل قاپچۇقى، پورتمال، ھەميان.

تَسَلَّمْتُ حَافِظَةَ نُقُودِي: مەن پۇل قاپچۇقۇمنى تاپشۇرۇپ ئالدىم.

اَلْحَافِظُونَ: پەرىشتىلەر.

حَاقٌّ: كۆز ئاغرىقى، قورشىۋالغۇچى.

«وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَاقِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ» «قۇرئان»: سەن پەرىشتىلەرنىڭ ئەرشنىڭ ئەتراپىنى ئوراپ تۇرغانلىقىنى كۆرىسەن.

خُبْزٌ حَاقٌّ: قۇرۇق نان.

سَوِيقٌ حَاقٌّ: قۇرۇق تالقان.

حَافِلٌ ج حَوَافِلُ: تولغۇن، كۆپ، مول، تولۇق، كەڭ.

جَمْعٌ حَافِلٌ: ئادەملەر توپى، كەڭ ئاما.

«لِهَذِهِ الْأُمَّةِ تَارِيخُهَا الْحَافِلُ بِجَلَائِلِ الْأَعْمَالِ»: بۇ مىللەت زور ئىشلار بىلەن تولغان تارىخقا ئىگە.

حَافِلَةٌ ج حَوَافِلُ: ۋاگون؛ ئاپتوبۇس.

حَافِلَةٌ كَهْرَبِيَّةٌ أَوْ كَهْرَبَائِيَّةٌ: تراموۋاي، تراللىبۇس.

حَافٍ م حَافِيَةٌ ج حُفَاةٌ: يالاڭ ئاياغ.

حَاقَ يَحِيقُ حَيْقًا: تەسىر قىلدى، رول ئويىندى.

«وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ» «قۇرئان»: ھىيلە ـ مىكىرنىڭ ۋابالى پەقەت ھىيلە ـ مىكىر ئىشلەتكەن ئادەمنىڭ ئۆزىگە بولىدۇ.

«ظَلَّ مُتَفَائِلًا عَلَى الرَّغْمِ مِمَّا حَاقَ بِهِ مِنْ خَسَائِرَ»: ئۇنىڭغا زىيان كۆپ بولغان بولسىمۇ، ئۇ يەنىلا ئۈمىدۋار بولدى.

حَاقَ يَحُوقُ حَوْقًا بِهِ: قورشىۋالدى.

حَاقَ الْبَيْتَ: ئۆينى سۈپۈردى.

حَاقِدٌ ج حَوَاقِدُ: ئاداۋەت ساقلىغۇچى.

حَاقٌّ ج حَوَاقٌّ: نەرسىنىڭ ئوتتۇرىسى؛ باتۇر، قەھرىمان.

هُوَ رَجُلٌ حَاقُّ الرَّجُلِ: ئۇ باتۇر ئادەمدۇر.

حَاقَّةٌ: بالايىئاپەت كاپەت؛ قىيامەت كۈنى.

«اَلْحَاقَّةُ مَا الْحَاقَّةُ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحَاقَّةُ» «قۇرئان»: قىيامەت، قىيامەت نىمدۇر؟ قىيامەتنىڭ نىمە ئىكەنلىكىنى قانداق بىلەلەيسەن؟

حَاقِلٌ: يەر ھەيدىگۈچى.

حَاكَ يَحُوكُ حَوْكًا الثَّوْبَ: كىيىم توقۇدى، رەخت توقۇدى.

حَاكَ الْقُبَّعَةَ الْقَشِّيَّةَ: چىغ قالپاق توقۇدى.

«كَانَتِ الدَّسَائِسُ تُحَاكُ حَوْلَهُ»: ئۇنىڭ ئەتراپىدا سۇيىقەستلەر پىلانلانماقتا ئىدى.

حَاكَ الْمُؤَامَرَةَ عَلَى: سۇيىقەست قىلدى، قەست قىلدى.

حَاكَّةٌ ج حَوَاكُّ: چىش.

حَاكَمَ يُحَاكِمُ مُحَاكَمَةً: شىكايەت قىلدى، جىدەللەشتى، داۋا قىلدى، ئەرز قىلدى.

حَاكَمَ أَمَامَ مَجْلِسٍ عَسْكَرِيٍّ: ھەربىي سوتقا ئەرز قىلدى، ھەربىي سوت ئالدىدا ئۇنىڭ بىلەن داۋالاشتى.

حَاكِمٌ ج حُكَّامٌ: ھۆكۈمران، ھاكىم، سوراقچى، سودىيە، سوتچى.

«وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ» «قۇرئان»: بىر ـ بىرىڭلارنىڭ ماللىرىنى ناھەق يەۋالماڭلار، بىلىپ

www.uyghurkitap.com

تۇرۇپ كىشىلەرنىڭ بىر قىسىم ماللىرىنى زۇلۇم بىلەن يەۋېلىش ئۈچۈن ھاكىملارغا پارا بەرمەڭلار.

حَاكِمٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي قوماندان.

اَلْحِزْبُ الْحَاكِمُ: ھۆكۈمران پارتىيە.

حَاكِمٌ عَامٌّ: باش ۋالىي ، يۇقىرى دەرىجىلىك ۋالىي.

حَاكِمٌ وَ مَحْكُومٌ: ئەمەلدار ۋە پۇقرا.

اَلْحَاكِمُ الْأَعْلَى: ئالىي قوماندان.

أُسْرَةٌ حَاكِمَةٌ: ھۆكۈمران سۇلالە ، خاندانلىق.

«جَاءَ بَعْدَ عَصْرِالْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِيْنَ حُكْمُ بَنِي أُمَيَّةَ الَّذِينَ كَانُوا أَوَّلَ أُسْرَةٍ حَاكِمَةٍ فِي الْإِسْلَامِ» : تۆت خەلىپە زامانىدىن كېيىن ، ئىسلام تارىخىدىكى خەلىپىلىكنى تۇنجى بولۇپ ، مىراس تۈزۈمىگە ئايلاندۇرغان ئۇمەييە ھۆكۈمرانلىقى تىكلەندى.

حَاكَى يُحَاكِي مُحَاكَاةً: تەقلىد قىلدى، دورىدى، ئوخشاتتى.

حَاكَى الْغَرْبَ: غەربكە تەقلىد قىلدى.

حَاكٍ ج حُكَاةٌ: مەدداھ ؛ قاتىغون.

حَالَ يَحُوْلُ حَوْلًا: ئۆزگەردى ؛ ئۆتۈپ كەتتى.

حَالَ يَحُوْلُ حَيْلُولَةً بَيْنَهُمَا: ئىككىسىنىڭ ئارىسىنى ئايرىۋەتتى ؛ توستى.

«يَقِفُ الْحَاجِبُ عِنْدَ الْبَابِ لِيَحُولَ دُونَ دُخُولِ الْمُرَاجِعِيْنَ عَلَى الْمُدِيْرِ إِلَّا بِأَمْرٍ مِنْهُ» : ئىشىكباقار ئىشىكتە مۇدىرنى ئىزدەپ كەلگۈچىلەرنى ئۇنىڭ رۇخسىتىسىز كىرگۈزمەسلىكى ئۈچۈن ئىشىك يېنىدا تۇرىدۇ.

«وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِيْنَ» : ئۇلارنىڭ ئارىسىنى دولقۇن ئايرىۋەتتى ـ دە ، ئۇ غەرق بولۇپ كەتتى.

حَالَ دُونَ بَيْنِهِمَا: توسقۇنلۇق قىلدى ، توسالغۇ بولدى.

«وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ» «قۇرئان» : بىلىڭلاركى، ئاللاھ كىشى بىلەن ئۇنىڭ قەلبى ئارىسىدا توسالغۇ بولالايدۇ.

حَالَ بَيْنَ: ئۆزگەردى.

حَالَ إِلَى: ئۆزگەردى.

حَالٌ ج أَحْوَالٌ: ئەھۋال ، ھال ، ھالەت ؛ سۈپەت ؛ كەيپىيات ، شارائىت.

عَلَى كُلِّ حَالٍ: قانداقلا بولمىسۇن ، ئومۇمەن ، قىسقىسى.

«عَلَى كُلِّ حَالٍسَأَشْتَرِيذَلِكَ الْقَامُوسَ الْقَيِّمَ» : قانداقلا بولمىسۇن مەن ئۇ قىممەتلىك قامۇسنى سېتىۋالىمەن.

كَيْفَ حَالُكَ: ئەھۋالىڭىز قانداق ، ياخشىمۇسىز ؟

لِسَانُ الْحَالِ لِلْحِزْبِ: پارتىيە ئورگان گېزىتى.

بِحَالِهِ الرَّاهِنَةِ: ئۇنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىغا ئاساسەن.

حَالًا: ھازىر ، دەرھال.

«مَادُمْتَ قَلِقًا فَلِنَنْطَلِقْ حَالًا» : ئەنسىرەيدىكەنسەن، ھازىرلا ماڭايلى.

حَالَمَا: ھازىر ، دەرھال ؛ . . . غان چاغدا.

«سَتُحَلُّ هَذِهِ الْفِرْقَةُ الْمُوَقَّتَةُ حَالَمَا تَنْتَهِي مِنْ مُهِمَّتِهَا» : بۇ ۋاقىتلىق گۇرۇپپا ۋەزىپىسىنى تۈگەتكەن ھامان تارقىتىلىدۇ.

اَلْأَحْوَالُ الطَّارِئَةُ: جىددىي ئەھۋال، جىددىي ھالەت، كۈتۈلمىگەن ئەھۋال.

حَالِبٌ ج حَلَبَةٌ: سۈت ساتقۇچى.

حَالِبٌ ج حَوَالِبُ: دوۋسۇن بىلەن بۆرەكنىڭ ئارىسىدىكى سۈيدۈك يولى.

اَلْحَالَةُ: ھالەت ، كەيپىيات ؛ غالتەك (كىچىك بالا ماڭىدىغان)

حَالَةُ الْحَرْبِ: ئۇرۇش ھالىتى ، ئۇرۇش ۋاقتى ، ئۇرۇش ئەھۋالى.

أَقْوَامٌ عَلَى الْحَالَةِ الْأُوْلَى: ئارقىدا قالغان مىللەتلەر ، ئېچىلمىغان مىللەتلەر ، تەرەققىي قىلمىغان مىللەتلەر.

فِي حَالَةِ مَرَضِهِ: كېسەل چاغدا.

وَالْحَالَةُ هَذِهِ: ئەھۋال ، شۇنداق.

فِي حَالَةِ كَذَا: ئەھۋال شۇنداق ، ئەھۋال ئاستىدا.

حَالَفَ يُحَالِفُ مُحَالَفَةً: ئىتتىپاق تۈزدى ، دوستلۇق ئورناتتى ، ئىتتىپاقلاشتى.

«حَالَفَ النَّبِيُّ بَيْنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ» : پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇھاجىرلار بىلەن ئەنسارلار ئوتتۇرىسىدا دوستلۇق ئورناتتى.

حَالِقٌ ج حُلَّقٌ وَ حَوَالِقُ: يۇكسەك ، ئالىي ، ئېگىز ، يۇقىرى.

حَالِقُ الشَّعْرِ: ساتىراچ.

هَوَى مِنْ حَالِقٍ: ھالاك بولدى، غۇلاپ چۈشتى.

أَلْقَى شَيْئًا مِنْ حَالِقٍ: ئېگىزدىن تاشلىۋەتتى.

حَالِكٌ ج حَوَالِكُ: قاپقاراڭغۇ.

حَالِكُ السَّوَادِ: قاپقاراڭغۇ ، قاپقارا.

حَالِكُ الظَّلَامِ: زۇلمەت ، قاراڭغۇ.

فِعْلٌ حَالِكٌ: ياۋۇز ھەرىكەت.

عُمْرٌ حَالِكٌ: بەختسىز ھايات ، پاجىئەلىك تۇرمۇش.

«أَمَّا الْإِسْتِعْمَارُ فَأَيَّامُهُ وَ لَيَالِيهِ كُلُّهَا سُودٌ حَوَالِكُ» : مۇستەملىكىلەرنىڭ كۈندۈز ۋە كېچىلىرىنىڭ ھەممىسى زۇلمەتلىك قاراڭغۇدۇر.

حَالُومٌ: ئىرىمچىك.

حَالِيٌّ: ھازىرقى ، نۆۋەتتىكى.

اَلشَّهْرُالْحَالِيُّ: بۇ ئاي ، مۇشۇ ئاي.

«يَبْلُغُ طُلَّابُ قِسْمِ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ حَالِيًّا أَكْثَرَ مِنْ أَلْفِ طَالِبٍ وَ طَالِبَةٍ» : ھازىر ئەرەب تىلى فاكۇلتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى ئوغۇل ـ قىز بولۇپ مىڭدىن كۆپرەككە يېتىدۇ.

حَالِيَّاتٌ: نۆۋەتتىكى مەسىلىلەر.

حَامَ يَحُومُ حَوْمًا عَلَى الشَّيْءِ: ئايلاندى ، چۆرگىلىدى.

حَامَ الطَّائِرُ: قۇش ئەگىدى ؛ قۇش ئۇچتى.

حَامَتِ الشُّبْهَةُ ضِدَّهُ أَوْ حَوْلَهُ: گۇمان ئۇنىڭغا مەركەزلەشتى.

«أُلْقِيَ الْقَبْضُ عَلَى عَدَدٍ مِنَ الْمُوَظَّفِينَ الَّذِينَ كَانَتْ تَحُومُ حَوْلَهُمُ الشُّبُهَاتُ» : بىرقانچە گۇمانلىق خىزمەتچى قولغا ئېلىندى.

حَامِدٌ: ھەمدۇ ئېيتقۇچى ، تەشەككۇر بىلدۈرگۈچى ، ماختىغۇچى.

حَامِزٌ: تىلنى قورۇغۇچى ، چۈچۈمەل ، قىرتاق ، ئاچچىق.

حَامِضٌ ج حَوَامِضُ: كىسلاتالىق ؛ ئاچچىق، تىلنى قورۇيدىغان ، چۈچۈمەل.

حَامِلٌ ج حَمَلَةٌ: يۈك كۆتۈرگۈچى ، ھامال.

حَامِلُ الْبَرِيدِ: پوچتىكەش.

حَامِلُ الشَّهَادَةِ: دىپلومغا ئېرىشكۈچى.

حَامِلُ لَقَبٍ: تەنھەرىكەت قاتارلىقلاردا مەلۇم نامغا ئېرىشكۈچى.

حَامِلُ الْعَلَمِ: بايراقدار.

حَامِلُ النَّقَّالَةِ: نوسۇلكا كۆتۈرگۈچى.

حَامِلُ الطَّائِرَاتِ: ئاۋئاماتكا.

حَمَلَةُ الْأَقْلَامِ: يازغۇچىلار ، ئەدىبلەر.

حَمَلَةُ الْقُرْآنِ: قارىيلار ، قۇرئان ۋە تەجۋىد ئىلمىنىڭ ئالىملىرى.

حَامِلَةٌ ج حَوَامِلُ: ئېغىر ئاياغ ئايال ، ھامىلدار ئايال ، ئىككى قات ئايال.

حَامِلَةُ الزَّهْرِيَّةِ: گۈلدان قويۇلىدىغان مەخسۇس ئۈستەل.

حَامَى يُحَامِي مُحَامَاةً عَنْهُ: قوغدىدى ، مۇداپىئە قىلدى ، ھىمايە قىلدى.

حَامٍ ج حُمَاةٌ: قوغدىغۇچى ، ساقلىغۇچى ، ھىمايە قىلغۇچى ؛ قىزىق ؛ ئىسسىق ، ئۆتكۈر ، ئاچچىق.

حَامِ الطَّبْعِ: ۋىجدانلىق ، جېنگەرلىك ؛ سەمىمىي، قىزغىن.

حَامِ الْوَطِيسِ : قاتتىق ئۇرۇش ، كەسكىن جەڭ.

بِالْحَامِ وَالْبَارِدِ: بىردەم ئىسسىق ، بىردەم سوغۇق.

حَامِ الْمَرْمَى: ۋاراتار.

اَلْحَامِي: شىر ؛ ئىت ؛ پەرھىز تۇتقۇچى.

حَامِيَةٌ ج حَامِيَاتٌ: ئايال مۇھاپىزەتچى ؛ قوغدىنىش ئەترىتى ، ساقچى قىسمى.

ضَرِيبَةٌ حَامِيَةٌ: قوغدىنىش بېجى.

حَانَ يَحِيْنُ حَيْنًا الْوَقْتُ: ۋاقىت يېقىنلاشتى.

حَانَ حَيْنُهُ: ئۆلۈمى يېقىنلاشتى ، ھالاكىتى يېقىنلاشتى.

«لَقَدْحَانَ مَوعِدُ إِعَادَةِ الْكُتُبِ إِلَى الْمَكْتَبَةِ»: كىتابخانىدىن ئارىيەت ئالغان كىتابلارنىڭ ۋاقتى توشتى.

حَانَتِ الصَّلَاةُ: ناماز يېقىنلاشتى.

حَانَتِ الْفُرْصَةُ: پۇرسەت كەلدى.

حَانَتْ مِنْهُ اِلْتِفَاتَةٌ: ئۇنىڭغا ئەھمىيەتسىز قارىدى.

حَانَ أَجَلُهُ: ئۇنىڭ ئەجىلى يېقىنلاشتى.

حَانٌ وَ حَانَةٌ ج حَانَاتٌ: قاۋاقخانا ، مەيخانا.

حانِقٌ ج حَانِقُونَ: ئۆچ كۆرگۈچى، ئاداۋەت ساقلىغۇچى.

حَانِقٌ عَلَى الْحَيَاةِ: ھاياتتىن بىزار بولغۇچى.

حَانُوتٌ ج حَوَانِيْتُ: دۇكان ، بوتكا ؛ قاۋاقخانا.

حَانُوتِيٌّ ج حَانُوتِيَّةٌ: دۇكاندار ، دۇكان ئىگىسى ، دۇكان خوجايىنى ؛ ئۆلۈك يۇيغۇچى.

حَانٍ: مۈكچەيگەن ، ئېگىلگەن ، قىيسايغان.

حَانِى الرَّأْسِ: بېشى ساڭگىلىغان.

حَاوَرَ يُحَاوِرُ مُحَاوَرَةً: مۇنازىرىلەشتى ، تاكاللاشتى ، تالاش - تارتىش قىلدى ؛ جاۋاب بەردى.

«قَالَ لَهُصَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ» «قرآن»: ئۇنىڭغا (مۆمىن) بۇرادىرى مۇنازىرىلەشكەن ھالدا ئېيتتى.

حَاوَصَ يُحَاوِصُ مُحَاوَصَةً: يوشۇرۇنچە قارىدى ، كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى.

حَاوَلَ يُحَاوِلُ مُحَاوَلَةً: ئۇرۇندى.

حَاوَلَ الْأَمْرَ: ھىيلە ئىشلەتتى، چارە قوللاندى.

حَاوُوزٌ: سۇ ئامبىرى.

حَاوٍ: ئۆز ئىچىگە ئالغۇچى ، ئۆز ئىچىگە ئالغان.

حَاوِيَةٌ ج حَوَايَا: ئۈچەيگە چاپلىشىقلىق نەرسىلەر.

«أَوِ الْحَوَايَا أَوْمَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ» «قرآن»: ئۇلارغا ياكى ئۈچەيلىرىدىكى ياكى سۆڭەككە چاپلىشىقلىق ياغلىرىدىن باشقا ياغلىرىنى ھارام قىلدۇق.

حَايَدَ يُحَايِدُ مُحَايَدَةً: نېرى تۇردى ، قاچتى.

حَائِدٌ: بىتەرەپ ، بىتەرەپ تۇرغۇچى.

حَائِرٌ ج حِيْرَانٌ وَ حَوْرَانٌ: ئىككىلىنىپ قالغۇچى ، قىيىنچىلىقتا قالغۇچى ، قىيىن ئەھۋالدا قالغۇچى.

«رَأَيْتُهُ حَائِرًا لاَ يَدْرِي مَاذَا يَفْعَلُ»: مەن ئۇنى ئىككىلىنىپ نېمە قىلىشىنى بىلمەيۋاتقان ھالدا كۆردۈم.

حَائِزٌ: ئىگىلىگۈچى.

حَائِزٌ عَلَى الْجَائِزَةِ: مۇكاپات ئالغۇچى ، مۇكاپاتقا ئېرىشكۈچى.

حَائِضٌ وَ حَائِضَةٌ ج حَيَّضٌ وَ حَوَائِضُ: ھەيزدار ، ھەيز كۆرگۈچى ، ئادەت كۆرگۈچى.

حَائِطٌ ج حِيْطَانٌ وَ حِيَاطٌ: تام.

مِصْبَاحُ حَائِطٍ: تام چىرىغى.

لِلْحِيَطانِ آذَانٌ: تامنىڭ قۇلىقى بار.

صُحُفٌ حَائِطِيَّةٌ: تام گېزىتى.

حَائِفٌ: ئادالەتسىز ، ئادىل ئەمەس.

حَائِفُ الْجَبَلِ: تاغ ئېتىكى.

حَائِكٌ ج حَاكَةٌ وَ حَوَكَةٌ: توقۇمىچى، توقۇمىچىلىق ئىشچىسى.

حَائِلٌ ج حَوَائِلُ: توسالغۇ ، توساق ؛ ئۆزگەرگۈچى.

حَائِلُ اللَّوْنِ: تۇراقسىز، پرىنسىپسىز.

حَبَا يَحْبُوْ حَبْوًا الْوَلَدُ: ئۆمىلىدى ، بېغىرلىدى.

«حَبَاكَ اللّٰهُ الصِّحَّةَ/بِالصِّحَّةِ»: ئاللاھ ساڭا ساغلاملىق ئاتا قىلسۇن.

حَبَاهُ: ھەدىيە قىلدى ، بەردى ، سوۋغا قىلدى.

حِبَاءُ الْمَرْأَةِ: ئايالنىڭ مەھرى (تويلۇق)

حَبَابٌ: كۆپۈك ، ماغزاپ ؛ شەبنەم.

«طَفَا الْحَبَابُ عَلَى الشَّرَابِ»: شارابنىڭ كۆپۈكى ئۆرلىدى.

ئۇيغۇرچە كىتاب توربېتى uyghurkitap.com

اَلْحَبَابُ مِنَ الْمَاءِ أَوِ الرَّمْلِ: سۇ ياكى قۇمنىڭ كۆپ قىسمى.

حُبَابٌ: دوستلۇق، سۆيگۈ؛ يىلان.

أُمّ حُبَابٍ: دۇنيا، بۇ ئالەم.

حُبَابُ قَمْحٍ: بۇغداي دېنى.

حُبَابُ الْعَيْنِ: كۆز ئالمىسى، كۆز قارىچۇقى.

حُبَابُ حُلْوَةٍ: ئەنسۇن بەدىيان، ئارپىبەدىيان.

حُبَابُ الْقَلْبِ: يۈرەكنىڭ قېتى، چوڭقۇر قەلب.

حُبَابُ السُّبْحَةِ: تەسۋى.

جَعَلَ كُلَّ حُبَابٍ قُبَّةً: پۇ ئاتتى، مۇبالىغە قىلدى، كۆپتۈردى.

حُبَاحِبٌ ج حَبَاحِبُ: پارقىراق قوڭغۇز.

نَارُ الْحُبَاحِبِ: تاش ياكى باشقا نەرسىلەرنىڭ ئۆز ئارا سوقۇلۇشىدىن پەيدا بولغان ئاجىز ئوت.

حَبَارٌ ج حَبَارَاتٌ: ئىز، داغ.

حَبَارُ الضَّرْبِ: قامچا ئىزى.

حُبَارَى ج حُبَارَيَاتٌ و حُبَارَاتٌ: ياۋا غاز، دوغداق.

حِبَاكَةٌ: توقۇمىچىلىق.

حَبَّ يَحُبُّ يَحِبُّ حُبًّا: دوست تۇتتى، ياخشى كۆرۈپ قالدى.

حَبَّ الشَّيْءَ: ياخشى كۆردى؛ ھەۋەس قىلدى، قىزىقتى، خۇشتار بولدى.

حَبَّ وَ حَبُبَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا سۆيۈملۈك كۆرۈندى، مەھبۇب بولدى، دوست بولدى، سۆيۈملۈك ئادەمى بولۇپ قالدى.

«لَقَدْ حَبُبْتَ إِلَى نَفْسِي بَعْدَ عَفْوِكَ عَنْ خَصْمِكَ»: دۈشمىنىڭگە كەڭ قورساقلىق قىلغىنىڭدىن كېيىن مەن ئۈچۈن شۇنچە سۆيۈملۈك بولۇپ كەتتىڭ.

حُبٌّ: ئىشق ـ مۇھەببەت، سۆيگۈ؛ ياخشى كۆرمەك، سۆيمەك، دوست تۇتماق؛ دوست، قەدىرلىك كىشى، سۆيۈملۈك كىشى.

«وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِ»: مۆمىنلەر ئاللاھنى ھەممىدىن بەك دوست تۇتقۇچىلاردۇر.

«حُبُّكَ الشَّيْءَ يُعْمِي وَيُصِمُّ» (مثل): بىر نەرسىنى ياخشى كۆرۈشۈڭ كۆزۈڭنى كور، قۇلىقىڭنى گاس قىلىپ قويىدۇ.

حُبُّ الذَّاتِ: شەخسىيەتچىلىك، ئۆز مەنپەئەتىنى كۆزلەش، ئەپسانىيەتچىلىك.

حُبُّ الْوَطَنِ: ۋەتەننى سۆيۈش، ۋەتەنپەرۋەرلىك.

«حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ»: ۋەتەننى سۆيۈش ئىماننىڭ جۈملىسىدىندۇر.

حُبُّ التَّسَلُّطِ: ھوقۇق قىزغىنلىقى، ھۆكۈمرانلىق قىزغىنلىقى، مەنسەپ قىزغىنلىقى.

وَاقِعٌ فِي حُبِّ كَذَا: كۆيۈپ قالدى، مەستانە بولدى، ئاشىق بولۇپ قالدى.

اَلْحُبُّ الْإِلٰهِيُّ: ئىلاھنىڭ مۇھەببىتى، ئىلاھى مۇھەببەت؛ ئىلاھى مەرىپەت (تەسەۋۋۇپ ئىستىلاھىدا)

حُبُّ الْإِسْتِطْلَاعِ: بىلىمگە ئىنتىلىشچانلىق، بىلىم سۆيەرلىك.

حُبُّ الظُّهُورِ: شۆھرەتپەرەسلىك، ئۆزىنى كۆرسىتىش، ئابرۇيپەرەسلىك.

«لَمْ يَتَبَرَّعْ لِوَجْهِ الْخَيْرِ بَلْ حُبًّا فِي الظُّهُورِ»: خەيرىيەت ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئۆزىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن ئىئانە قىلدى.

وَقَعَ فِي حُبِّهَا: ئاشىق بولدى، كۆيۈپ قالدى.

حُبٌّ عُذْرِيٌّ: پاك مۇھەببەت، پاك سۆيگۈ.

حُبًّا لِكَذَا: مۇھەببەت يۈزىسىدىن، ياخشى كۆرۈش ئېتىبارى بىلەن.

حُبًّا وَ كَرَامَةً: چىن كۆڭۈلدىن، جان دەپ، ئۆز ئىختىيارى بىلەن (قارشى ئېلىشقا ئىشلىتىدىغان سۆز)

حُبٌّ ج حِبَابٌ وَ حِبَبَةٌ وَ أَحْبَابٌ: كوزا، كومزەك.

حَبٌّ ج حُبُوبٌ وَ حُبَّانٌ: ئۇرۇق، دان، ئۇچكە؛ ئاشلىق.

«ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا» (قرآن): ئاندىن زېمىننى (ئۇنىڭدىن ئۆسۈملۈكلەرنى چىقىرىش بىلەن) ياردۇق... زېمىندا ئاشلىقلارنى... ئۆستۈردۇق.

حَبُّ الْآسِ: مىرسىكا دەرىخىنىڭ مېۋىسى، قۇلۇپنىڭ، قوي بۆلجۈرگىنى.

حَبُّ الشَّبَابِ. حَبُّ الصِّبَا: دانىخورەك.

حَبُّ الْغَمَامِ: تولا ، مۆلدۈر.

أَلْقَى الْحَبَّ: ئۇرۇق چاچتى ، ئۇرۇق سالدى.

حَبُّ الْمُلُوكِ: ئابدىمىلىك ، ئىنەك پىشتى.

حِبٌّ م حِبَّةٌ ج أَحْبَابٌ وَ حِبَّانٌ وَ حِبَبَةٌ وَ حُبٌّ وَ حُبُوبٌ: دوست ؛ قەدىرلىك كىشى ، سۆيۈملۈك كىشى.

إِنَّهُ حُبُّ أَبِيْكَ: ئۇ داداڭنىڭ دوستى.

حَبَبٌ: چىشنىڭ تەكشىلىكى ، رەتلىك چىش ؛ كۆپۈك ، ماغزاپ.

حَبَّابٌ: كۆپ ياسىغۇچى ، ئىدىش ياسىغۇچى.

حَبَّارٌ: سىياھ بېلىق.

حَبَّاكٌ: توقۇمىچىلىق ئىشچىسى ، توقۇمىچى.

حَبَّالٌ: ئارغامچا ئەشكۈچى.

حَبَّبَ يُحَبِّبُ تَحْبِيْبًا الزَّرْعُ: ئۇرۇق تۇتتى ، دان تۇتتى.

«وَلَكِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيْمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ» «قرآن»: لېكىن ئاللاھ سىلەرگە ئىماننى قىزغىن سۆيگۈزدى ۋە ئۇنى دىلىڭلاردا كۆركەم قىلدى.

«حَبَّبَ اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ إِلَى تَلَامِيذِهِ»: ئۇ شاگىرتلىرىغا ئەرەب تىلىنى سۆيۈملۈك ھېس قىلدۇردى.

حَبَّبَهُ إِلَيَّ: ئۇنى ماڭا سۆيۈملۈك ھېس قىلدۇردى ، ماڭا ئۇنى ياخشى كۆرسەتتى.

حَبَّبَ الْقِرْبَةَ: تۇلۇمنى توشقۇزدى.

حَبَّةٌ ج حَبَّاتٌ: ئۇرۇق ، دان ، (بىر) تال دان ؛ ھەببە (ئۇششاق كۆمىلاچ دورا) ؛ دانىخورەك.

حَبَّاتُ الْعِقْدِ: بويۇنچاق دانىلىرى.

«مَثَلُ الَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيْلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِأَةُ حَبَّةٍ» «قرآن»: ئاللاھنىڭ يولىدا پۇل ـ مېلىنى سەرپ قىلغانلارنىڭ (سەرپ قىلغان نەرسىسىنى يەرگە تېرىلىپ) يەتتە باشاق چىقارغان . ھەرباشىقىدا 100دان تۇتقان بىر دانغا ئوخشايدۇ.

حَبَّاتُ الْعِنَبِ: ئۈزۈم دانىلىرى.

حُبَّةٌ: ئۈزۈم ئۇرۇقى ؛ سۆيگۈنى ، مەھبۇبى ، يارى.

حَبَّذَ ـ تَحْبِيذًا: مەدھىيىلىدى ، ماختىدى ، ياخشى دەپ سانىدى، ياقتۇردى.

«أُحَبِّذُ أَنْ يَكُونَ الْاِجْتِمَاعُ فِي قَاعَةِالْجَامِعَةِ»: يىغىننىڭ ئۇنىۋېرسىتېت زالىدا بولۇشىنى ياقتۇرىمەن.

حَبَّذَا: ئەجەب ياخشى ، نېمىدېگەن ياخشى ، نەقەدەر ياخشى ـ ھە ! نېمىدېگەن بەلەن ـ ھە !

حَبَّذَا الرَّجُلُ: نېمىدېگەن ياخشى ئەر!

حَبَّذَا النِّسَاءُ: نېمىدېگەن ياخشى ئاياللار!

«حَبَّذَا لَوْ نَقْطِفُ ثَمَرَةَ جُهُودِ عُلَمَائِنَا»: ئالىملىرىمىزنىڭ تىرىشچانلىق نەتىجىسىدىن پايدىلىنىدىغان بولساق نېمىدېگەن ياخشى!

حَبَّرَ يُحَبِّرُ تَحْبِيْرًا: زىننەتلىدى ، نەقىش بەردى.

«لَوْ عَلِمْتُ أَنَّكَ تَسْمَعُ لِقِرَاءَتِي لَحَبَّرْتُهَا لَكَ تَحْبِيْرًا»: سېنىڭ مېنىڭ قىرائىتىمنى تىڭشىغانلىقىڭنى بىلگەن بولسام تېخىمۇ ساز ئوقۇغان بولاتتىم.

حَبَّرَ الدَّوَاةَ: دۇۋەتكە سىياھ قاچىلىدى.

حَبَّرَ الْمَقَالَةَ: ماقالە يازدى.

«أَخَذَ الْكُتَّابُ يُحَبِّرُونَ الْمَقَالَاتِ الضَّافِيَةَ عَنْ فِلَسْطِيْنِ»: يازغۇچىلار پەلەستىن توغرىسىدا مۇپەسسەل ماقالىلەرنى كېلىشتۇرۇپ يېزىشقا باشلىدى.

حَبَّرَ السَّهْمَ: ئوقنى ياخشى ئاتتى.

حَبَّسَ يُحَابِّسُ تَحْبِيسًا: سولىدى ، قامىدى.

حَبَّشَ يُحَابِّشُ تَحْبِيشًا الشَّيْءَ: توپلىدى ، يىغدى.

حَبَّطَ يُحَابِّطُ تَحْبِيْطًا: ئىچ پۇشىقىنى چىقاردى ، كۆڭۈل ئاچتى.

حَبَّكَ يَحَبِّكُ تَحْبِيْكًا: چىڭ چەگدى ، قاتتىق ئەشتى.

حَبَّكَ الشَّعْرَ: چاچنى بۇدىرە قىلدى ، چاچنى ئۆردى.

حَبَّلَ يُحَبِّلُ تَحْبِيْلًا: ھامىلدار قىلدى ، چېتىشتۇردى ، ئۇرۇقلاندۇردى ، بوغاز قىلدى ؛

uyghurkitap.com

چاڭلاشتۇردى.

حَبَّلَ الشَّعْرَ: چاچنى ئۆرىدى.

حُبِّيٌّ: سۆيگۈ ، ئاشىقلىق ، دوستلۇق ، مۇھەببەتكە ئائىت.

حُبِّيًّا: مۇھەببەت يۈزىدىن ، دوستلۇق ، يېقىن ، سەمىمىي.

حَبْحَبَ يُحَبْحِبُ حَبْحَبَةً الْمَاءُ: سۇ ئاستا ئاقتى.

حَبْحَبَ النَّارُ: ئوت يالقۇنجاپ كۆيدى.

حَبْحَبَ الْجِمَالَ: تۆگىلەرنى ھەيدىدى.

حَبَرَ يَحْبُرُ حَبْرًا وَ حَبَرَةً: خۇشال قىلدى ، مىننەتدار قىلدى ، شادلاندۇردى.

«أُدْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَ أَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ» «قرآن» : سىلەر ئايالىڭلار بىلەن بىللە خۇشال ـ خۇرام ھالدا جەننەتكە كىرىڭلار.

حَبِرَ يَحْبَرُ حُبُورًا وَحِبْرًا: خۇشال بولدى.

حَبِرَ الْجُرْحُ: يارا ساقايدى ، پۈتتى.

حَبِرَ الْأَسْنَانُ: چىشلار سارغىيىپ كەتتى.

حَبِرَ الْأَرْضُ: يەر ئوت ـ چۆپلۈك بولدى.

حَبْرٌ وَ حِبْرٌ ج أَحْبَارٌ وَ حُبُورٌ: دىنىي ئالىم (ئادەتتە غەيرىي مۇسۇلمانلارغا قوللىنىدۇ) ؛ خۇشاللىق ، شادلىق.

سِفْرُ الْأَحْبَارِ: تەۋراتنىڭ پارىسى.

«اِتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ» «قرآن» : ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ھىبرىلىرىنى، راھىبلىرىنى (يەھۇدىيلار بىلەن ناسارالارنىڭ دىنىي باشلىقلىرىنى ئۇلار ماللىرىنى) ۋە مەريەم ئوغلى مەسىھنى مەبۇد قىلىۋالدى.

«مَا أَكْثَرَ الْقَرَارَاتِ الَّتِي بَقِيَتْ حِبْرًا عَلَى وَرَقٍ!» : رولى يوق قارارلار نېمىدېگەن كۆپ؟

اَلْحِبْرُ الْأَعْظَمُ: رىم پاپاسى.

حِبْرٌ: سىياھ.

«حِبْرٌ عَلَى وَرَقٍ» : ئىبقى قەغەز، قارىسى سىياھ.

حِبْرٌ سِرِّيٌّ: قارا سىياھ.

قَلَمُ حِبْرٍ: سىياھ قەلەم.

حِبْرٌ مَطْبَعِيٌّ: بوياق ، مەتبەئە مېيى.

حِبْرٌ فَوْقَ الْوَرَقِ: ئىبقى قەغەز ، قارىسى سىياھ.

حِبْرٌ ج حُبُورٌ: ئىز ، داغ.

حَبْرَةٌ ج حِبَرَاتٌ وَ حِبَرٌ: يوللۇق تون ، يوللۇق ئۇزۇن چاپان.

حَبْرَةٌ وَ حِبْرَةٌ وَ حُبْرَةٌ: چىشنىڭ سارغىيىپ قېلىشى ، چىش ئوتتۇرىسىدىكى سېرىقلىق ؛ دەرەخنىڭ قادىقى.

حَبْرِيَّةٌ: خالات ، پىلاش ، يەكتەك.

حَبَسَ يَحْبِسُ حَبْسًا وَ مَحْبَسًا: سولىدى ، قولغا ئالدى ، قامىدى ، تۈرمىگە تاشلىدى ؛ توستى ، مەنئىي قىلدى ؛ يوشۇردى.

حَبَسَ الشَّيْءَ: تىزگىنلىدى ، نازارەت قىلدى.

حَبَسَ الْمَالَ عَلَى كَذَا: مالنى ۋەخپە قىلدى.

«حَبَسَ نَفْسَهُ عَلَى الْأَمْرِ» : ئۆزىنى ئىشقا ئاتىۋەتتى.

حَبَسَ أَنْفَاسَهُ: تىنالماي قالدى.

حَبْسٌ: سولىماق ، قولغا ئالماق ، قامىماق ، زىندانغا تاشلىماق.

حَبْسٌ اِنْفِرَادِيٌّ: كامىرغا يالغۇز سولىنىشى.

«أَصْدَرَ الْقَاضِي حُكْمًا بِحَبْسِهِ شَهْرًا وَاحِدًا» : سودىيە ئۇنى بىر ئاي قاماشقا ھۆكۈم قىلدى.

حَبْسٌ إِحْتِيَاطِيٌّ: تۇتۇپ تۇرۇش ، نەزەربەنت قىلىش.

حِبْسٌ ج أَحْبَاسٌ: تۇما ، توسما ، توغان ، چۇشۇرگە ؛ ئەدىيال ، كىرلىك.

حَبْسٌ ج حُبُوسٌ: تۈرمە ، سولاقخانا ، زىندان ، گۇندىخانا ، ھەپسە.

حُبُسٌ ج أَحْبَاسٌ: مەھبۇس ؛ تەركىدۇنيا بولۇپ ياشاش؛ دەرۋىش؛ ۋەخپە.

حُبْسَةٌ: كېكەچلىمەك ، تىلى تۇتۇلماق ، دۇدۇقلىماق.

حُبْسَةٌ حَرَكِيَّةٌ: سۆزلەش ھەرىكىتىنىڭ قالايمىقانلىشىپ كېتىشى.

حُبْسَةٌ حِسِّيَّةٌ: يېزىلغان ۋە سۆزلەنگەن سۆزلەرنى چۈشىنىشنىڭ قىيىنلىشىشى.

حَبَشٌ: كۈرۈك توخۇ ؛ ئېفىئوفىيىلىك ، ئېفىئوفىيىلىك كىشى.

دَجَاجُ الْحَبَشِ: كۈرۈك توخۇ.

اَلْحَبَشَةُ: ئېفىئوفىيە ، ئېفىئوفىيىلىك.

حَبَشِيٌّ ج أَحْبَاشٌ وَ حُبْشَانٌ: ئېفىئوفىيىلىك.

حَبِطَ يَحْبِطُ حَبْطًا وَ حُبُوطًا عَمَلُهُ: بىكار بولۇپ كەتتى ، ئۇچۇپ كەتتى ، يوققا چىقتى ، بەربات بولدى.

«وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ» ‹قرآن›: كىمكى ئىماندىن يېنىۋالىدىكەن(ياكى شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ئىنكار قىلىدىكەن) ئۇنىڭ ئەمەلى(نىڭ ساۋابى)يوققا چىقىرىلىدۇ.

حَبَطَ يَحْبِطُ حَبَطًا الْجِلْدُ: تېرە ئىششىپ كەتتى.

حَبَطَ الْجُرْحُ: يارا ساقىيىپ ئىزى قالدى.

حَبَطَتِ الْبِئْرُ: قۇدۇق قۇرۇپ كەتتى.

حَبَطَتِ الدَّابَّةُ: ئۇلاق كۆپ يەپ قورسىقى ئىششىپ كەتتى.

حَبْطٌ: بىكار بولۇپ كەتمەك ، يوققا چىقماق، مەغلۇپ بولماق.

حَبَطُ السِّيَاطِ: قامچا ئىزى.

حَبِطٌ: كۆپ يەپ قورسىقى ئىششىپ كەتكەن هايۋان.

حَبَقَ يَحْبِقُ حَبَقًا وَ حَبْقًا وَ حُبَاقًا: (چارپاي) ئۇسۇردى.

حَبَقَهُ: ئۇنى قامچا ياكى ئارغامچا بىلەن ئۇردى.

حَبَقٌ: رەيھانگۈل.

حَبَقُ الْبَقَرِ: ماي چېچەك.

حَبَكَ يَحْبُكُ حَبْكًا الثَّوْبَ: كىيىمنى سىپتا توقىدى؛ كىيىمنى سىلىق توقىدى.

حَبَكَ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى پىششىق ئەشتى.

حَبَكَ الْأَمْرَ: ئىشنى پۇختا ئىشلىدى.

حَبَكَ الْكِتَابَ: كىتابنى تۈپلىدى.

حَبَكَ الْجَوَارِبَ: پايپاق توقىدى.

حَبَكَ الْعُقْدَةَ: پۇختا چەگدى ، چىڭ چەگدى.

حَبِكَةٌ ج حُبُكٌ: يول.

«وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ» ‹قرآن›: يوللىرى بار ئاسمان بىلەن قەسەمكى.

حَبْكَةُ الرِّوَايَةِ: ھېكايىنىڭ قۇرۇلمىسى.

«كُنْتُ أَنْتَظِرُ مِنْ مِثْلِهِ أَنْ يُؤَلِّفَ حِكَايَةً أَحْسَنَ حَبْكَةً»: ئۇنىڭدىن قۇرۇلمىسى ئەڭ گۈزەل ھېكايە يېزىشنى كۈتەتتىم.

حُبْكَةٌ ج حُبَكٌ: بەلۋاغ ، ئىشتانباغ.

حَبَلَ يَحْبُلُ حَبْلًا: باغلىدى ؛ قىلتاق قۇردى ؛ قاپقان قۇردى.

حَبِلَ يَحْبَلُ حَبَلًا: توشتى ، تولدى.

حَبِلَتِ الْمَرْأَةُ: ھامىلدار بولدى.

حَبِلَتِ الدَّابَّةُ: بوغاز بولدى.

حَبْلٌ ج حِبَالٌ وَأَحْبُلٌ وَحُبُولٌ وَأَحْبَالٌ: ئارغامچا، تانا، شوينا، ئارقان.

«وَ امْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ» ‹قرآن›: ئۇنىڭ ئوتۇن توشۇغۇچى (يەنى سۇخەنچى) خوتۇنىمۇ لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتقا كىرىدۇ . ئۇنىڭ بويىنىدا مەھكەم ئېشىلگەن ئارغامچا بولىدۇ.

«وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» ‹قرآن›: ھەممىڭلار ئاللاھنىڭ ئارغامچىسىغا (يەنى ئاللاھنىڭ دىنىغا) مەھكەم يېپىشىڭلار ، ئايرىلماڭلار.

حَبْلُ الْغَسِيلِ: كىيىم يايىدىغان تانا.

حَبْلٌ غَلِيظٌ: ئارقان ، ئارغامچا.

حَبْلُ الْوَرِيدِ: جان تومۇرى ، ۋېنا تومۇر.

«نَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ» ‹قرآن›: بىز ئۇنىڭ جان تومۇرىدىنمۇ يېقىنمىز.

حَبْلُ السُّرَّةِ: بالا ئانىسىنىڭ قورسىقىدىكى چاغدا ئۇزۇقلىنىدىغان نەيچە ، كىندىك.

أَرْخَى الْحَبْلَ: ئارغامچىنى قويۇۋەتتى.

طَالَ حَبْلُ الْمُشَاجَرَةِ: ئۇزۇنغىچە جېدەللەشتى.

أَلْقَى الْحَبْلَ عَلَى الْغَارِبِ: ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتى.

اِنْقَطَعَ حَبْلُ الْمَوَدَّةِ بَيْنَهُمَا: دوستلۇق مۇناسىۋىتى ئۈزۈلدى.

اِضْطَرَبَ حَبْلُ الْأَمْنِ: ئىجتىمائىي تەرتىپ قالاي-مىقانلاشتى.

اَلْحَبْلُ بَيْنَهُمْ مَبْتُوتٌ: ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت بۇزۇلدى.

لُعْبَةُ شَدِّ الْحَبْلِ: ئارغامچا تارتىشىش ئويۇنى.

لُعْبَةُ نَطِّ الْحَبْلِ: ئارغامچىدىن سەكرەش ئويۇنى.

حَبْلُ وُدِّهِ: دوستلۇق مۇناسىۋىتى.

وَصَلَ حَبْلَهُ: ئۇنىڭغا قىزىنى بەردى، نىكاھلاپ بەردى.

«عَلَيَّ أَنْ أَفِيَ لَهَا بِوَعْدِهَا أَوْ أَقْطَعَ حَبْلَ وُدِّهَا»: ئۇنىڭغا بەك ۋاپادار بولۇشۇم ياكى مۇناسىۋەتنى ئۈزۈشۈم كېرەك.

حَبْلٌ ج أَحْبَالٌ: ھامىلدارلىق، ئىككى قاتلىق؛ قورساقتىكى بالا.

حَبْلٌ كَاذِبٌ: يالغان ھامىلدارلىق.

حَبْلَانُ: توشۇپ كەتكەن، تولۇپ كەتكەن؛ مۆكەممەل، تولۇق.

حُبْلَى ج حُبَالَى و حُبْلَيَاتٌ: ھامىلدار ئايال.

حَبَنٌ: سۇلۇق ئىششىق.

حُبُوبٌ: دانلىق زىرائەتلەر.

حُبُوبُ الدَّوَاءِ: تابلىتكا دورا.

حُبُوبُ مَنْعِ الْحَمْلِ: تۇغۇتنىڭ ئالدىنى ئالىدىغان دورا.

حُبْوَةٌ ج حِبًى و حُبًى: سوۋغا.

حُبُورٌ: خۇشاللىق، شادلىق.

حُبُوطٌ: بىكار بولۇپ كەتمەك، يوققا چىقماق، مەغلۇپ بولماق.

حَبِيبٌ ج أَحْبَابٌ: دوست؛ قەدىردان، سۆيۈملۈك كىشى؛ سۆيگۈ.

حَبِيبٌ ج أَحِبَّاءُ وَ أَحِبَّةٌ وَ حَبَائِبُ م حَبِيبَةٌ: سۆيۈملۈك، قەدىرلىك كىشى، يار؛ سۆيگۈ.

«وَ قَالَتِ الْيَهُودُ وَ النَّصَارَى نَحْنُ أَبْنَاءُ اللّٰهِ وَأَحِبَّاؤُهُ» ‹قرآن›: يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار: «بىز ئاللاھنىڭ ئوغۇللىرىدۇرمىز (يەنى ئاتا-بالىدەك يېقىنمىز) ۋە (بىز ئاللاھنىڭ دىنىدا بولغاچقا) دوستلىرىدۇرمىز» دېدى.

حُبَيْبَاتٌ صَدِيدِيَّةٌ: يىرىڭلىق دانىخورەك.

حُبَيْبَةٌ ج حُبَيْبَاتٌ: دانىخورەك؛ چىقان.

حَبِيسٌ ج حَبُوسٌ و حُبَسَاءُ: سولانغۇچى، مەھبۇس، تۇتقۇن.

«لَا قِيمَةَ لِلْخُطَّةِ إِذَا بَقِيَتْ حَبِيسَةَ الْوَرَقِ أَوْ حَبِيسَةَ الذِّهْنِ»: ئەمەلگە ئاشمىغان پىلاننىڭ ھېچقانداق قىممىتى يوق.

حَبِيكَةٌ ج حُبُكٌ: يول.

«وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ» ‹قرآن›: يوللىرى بار ئاسمان بىلەن قەسەمكى.

حُتَاتٌ: قالدۇق، ئاشقان نەرسە، ساقىندى.

حِتَارٌ ج حُتُرٌ: ياقا، چەمبىرەك، ھالقا.

حُتَامَةٌ: ئاشقان تاماق، چېچىلىپ كەتكەن تاماق، ئاشقان-تاشقان.

حَتَّ يَحُتُّ حَتًّا: چۈشۈپ كەتتى، تۆكۈلدى، سويدى.

حَتَّ الشَّيْءَ عَنِ الثَّوْبِ: كىيىمدىن نەرسىنى چۈشۈرۈۋەتتى، قىردى، سۈرتتى، چۈشۈرۈۋەتتى.

حَتَّ الشَّجَرَةُ: دەرەخ غازاڭ تاشلىدى.

حَتَّ الْوَرَقُ عَنِ الشَّجَرِ: غازاڭ چۈشتى، تۆكۈلدى.

«حَتَّ اللّٰهُ مَالَهُ»: ئاللاھ ئۇنىڭ مېلىنى تىردىپىرەن قىلىۋەتسۇن!.

حَتَتٌ: دەرەخنىڭ يوپۇرماق تۆكۈش كېسەللىكى.

حَتَّامَ: قاچانغىچە؟ قايسى ۋاقىتقىچە؟

حِتَّةٌ ج حِتَتٌ: كىچىك پارچە، پارچە-پۇرات.

حَتَّمَ يُحَتِّمُ تَحْتِيمًا عَلَيْهِ الْأَمْرَ: ئۇنىڭ ئۈستىگە ئارتتى، ئىشنى تاپشۇردى، ئارتتى، تېگىشلىك قىلدى.

«تُحَتِّمُ عَلَيْنَا الْاِتِّفَاقِيَّةُ نَجْدَةَ أَيِّ بَلَدٍ عَرَبِيٍّ يَتَعَرَّضُ لِلْعُدْوَانِ»: تاجاۋۇزچىلىققا ئۇچرىغان ھەرقانداق ئەرەب دۆلىتىگە ياردەم بېرىش مەسئۇلىيىتىمىز بار.

حَتَّى: ... غىچە ... گىچە، ئۈچۈن ... مۇ، يەنە، قەدەر.

(1) ئىسىمنىڭ ئالدىغا قوشۇلۇپ كېلىپ، ئىش-

ھەرىكەتنىڭ ئاخىرىنى بىلدۈرىدۇ.

«سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ» (قرآن): شۇ كېچە تاڭ يورۇغانغا قەدەر پۈتۈنلەي تىنچ ـ ئامانلىقتىن ئىبارەتتۇر.

(2) ھازىرقى زامان پېئىلنىڭ ئالدىغا قوشۇلۇپ كېلىپ، ئىش ـ ھەرىكەتنىڭ مەقسىتىنى بىلدۈرىدۇ.

«فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِي أَبِي» (قرآن): ئاتام ماڭا رۇخسەت قىلمىغىچە ياكى ئاللاھ مەن ئۈچۈن ھۆكۈم چىقارمىغىچە بۇ يەردىن ھەرگىز ئايرىلمايمەن.

(3) ئىسىملارنىڭ ئالدىغا كېلىپ «مۇ» نىڭ رولىنى ئۆتەيدۇ.

(4) باغلىغۇچى بولۇپ، «ۋە» نىڭ ئورنىدا كېلىدۇ.

حَتَّى مَا: قاچانغىچە، قايسى ۋاقىتقىچە.

«سَهِرْنَا حَتَّى سَاعَةٍ مُتَأَخِّرَةٍ مِنَ اللَّيْلِ»: كېچىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى سائەتلىرىگىچە بىدار بولۇپ چىقتۇق.

«اِنْتَظَرَ الطُّلَّابُ حَتَّى خَرَجَ رَئِيسُ الْجَامِعَةِ»: ئوقۇغۇچىلار ئۇنىۋېرسىتېت مۇدىرى چىققانغا قەدەر كۈتتى.

«تَبَرَّعَ بِمَالِهِ حَتَّى لَا يُتَّهَمَ بِالْبُخْلِ»: بېخىل دېگەن يامان ئاتاقتا قالماسلىق ئۈچۈن پۇل مېلىنى ئىئانە قىلدى.

«خَرَجَ النَّاسُ حَتَّى الْأَطْفَالُ»: باللاردىن تارتىپ ھەممە ئادەم چىقتى.

حَتِدَ يَحْتَدُ حَتَدًا الرَّجُلُ: ئېسىل ئائىلىدىن كېلىپ چىقتى.

حَتْرٌ وَ حِتْرٌ وَ حُتْرَةٌ: كىچىك پارچە، پارچە ـ پۇرات، ئۇۋاق، كىچىك.

حَتْفٌ ج حُتُوفٌ: ئۆلۈم، ئۆلمەك، ئۆلمەكلىك.

«سَعَى إِلَى حَتْفِهِ بِظِلْفِهِ»: ئۆزىنىڭ ئۆلۈمىگە ئۆزى سەۋەبچى بولدى.

«مَاتَ حَتْفَ أَنْفِهِ»: ھېچقانداق ھادىسىگە ئۇچرىماستىنلا ئورنىدا يېتىپ ئۆلدى.

لَقِيَ حَتْفَهُ: ئۆلدى، ئالەمدىن ئۆتتى.

«كَالْبَاحِثِ عَنْ حَتْفِهِ بِظِلْفِهِ»: ئۆزىنىڭ ئۆلۈمىگە ئۆز پۇتى بىلەن كەلدى، ئۆز ئۆلۈمىگە ئۆزى سەۋەب بولدى، ئۆزىنىڭ ئۆلۈم خېتىنى ئۆزى ئېلىپ كەلدى.

حَتَمَ يَحْتِمُ حَتْمًا: مەسئۇل قىلدى، مەسئۇلىيەتنى ئارتتى، تاپشۇردى، يۈكلىدى، تەلەپ قىلدى؛ بەل باغلىدى، جەزم قىلدى، قارار قىلدى.

حَتَمَ بِالْأَمْرِ: ھۆكۈم قىلدى، قارار قىلدى.

«حَتَمْتُمْ بِهِ اِتِّبَاعَ الْقَوَانِينِ وَالنُّظُمِ»: قانۇن ـ تۈزۈملەرگە رىئايە قىلىشنى قارار قىلدىڭلار.

حَتْمٌ: بەلگىلىمەك، قارار قىلماق؛ بەل باغلىماق، ئىرادە تىكلىمەك.

حَتْمًا: چوقۇم، ئۇزۇل ـ كېسىل، قەتئىي، بەلگىلىك تۈردە.

«وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا» (قرآن): سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن دوزاخقا بارمايدىغان بىرەر كىشىمۇ قالمايدۇ، بۇ پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئۆزگەرمەس ھۆكمىدۇر.

«يُحِسُّ أَنَّ هَذِهِ الْأَحْدَاثَ سَتُؤَدِّي حَتْمًا إِلَى كَارِثَةٍ»: بۇ ۋەقەلەرنىڭ چوقۇم كىرىزىسكە ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى ھېس قىلماقتا.

حَتْمِيٌّ: قەتئىيلىك، چوقۇم، زۆرۈر، لازىم . . . مۇمكىن ئەمەس.

«مَصِيرُ فِلَسْطِينَ مُرْتَبِطٌ حَتْمِيًّا بِمَصِيرِ الْعَرَبِ جَمِيعًا»: پەلەستىننىڭ تەقدىرى پۈتۈن ئەرەبلەرنىڭ تەقدىرى بىلەن چەمبەرچاس باغلانغان.

حَتْمِيَّةٌ: قەتئىيلىك، مۇقەررەرلىك.

حَتْمِيَّةٌ تَارِيخِيَّةٌ: تارىخىي مۇقەررەرلىك.

حَثَا يَحْثُو حَثْوًا التُّرَابَ: توپا چاچتى.

حَثَا فِي وَجْهِهِ التُّرَابَ: يۈزىگە توپا چاچتى.

حِثَاثٌ، حَثَاثٌ: تېزلىك؛ مۆگدەش؛ چاققان.

مَا اكْتَحَلَ فُلَانٌ حِثَاثًا: كېچىچە كۆز يۇممىدى.

حُثَالَةٌ: داشقال، ئەخلەت، كېرەكسىز نەرسە، تاشلاندۇق، قالدۇق.

حُثَالَةُ الْقَوْمِ: چۈپرەندە ئادەملەر.

حَثَّ يَحُثُّ حَثًّا عَلَى: ھەرىكەتلەندۈردى، سەپەرۋەر قىلدى، رىغبەتلەندۈردى، قىزىقتۇردى، ئىلھاملاندۇردى، قوزغىدى، قوزغاتتى.

حَثَّ مَطِيَّتَهُ: ئۇلىغىنى ھەيدىدى.

حَثَّ خُطَاهُ: قەدىمىنى تېزلەتتى.

حَتَّى يَحْتِي حَتْيًا : چاچتى ؛ قويدى.

حَثِيثٌ: تېز ، چاپسان ، چاققان ، ئالدىراش؛ چاققانلىق.

«يُغْشِي اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا» «قرآن» : ئاللاھ كېچە بىلەن (يەنى كېچىنىڭ قاراڭغۇ- لۇقى بىلەن) كۈندۈزنى ياپىدۇ ، كېچە بىلەن كۈندۈز بىر - بىرىنى قوغلىشىدۇ (يەنى داۋاملىق ئورۇن ئالمىشىپ تۇرىدۇ).

حَثِيثًا: تېزدىن ، تېز ، چاپسان.

«كَانَ الْقِطَارُ يَنْسَابُ بِنَا حَثِيثًا عَلَى الطَّرِيقِ» : پويىز بىزنى يول ئۈستىدە چاپسان ئېلىپ ماڭماقتا ئىدى.

حَجَا يَحْجُو حَجْوًا: ئەسلىدى ، ئويلىدى ؛ ياخشى دەپ گۇمان قىلدى.

حِجَابٌ ج حُجُبٌ: پەردە ؛ چۈمبەل ؛ چىممىلداق ، يوپۇق ، ياپقۇچ ؛ توساق ، دەرپەردە ، دالدا.

«فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا» «قرآن» : ئۇ پەردە تارتىپ كىشىلەردىن يوشۇرۇندى.

حِجَابُ آلَةِ التَّصْوِيرِ: فوتو ئاپپاراتىنىڭ كۆزى.

حَجَاجٌ ج حُجُجٌ وَ أَحِجَّةٌ: قوشوما ، قاش ئاستىدىكى سۆڭەك.

حِجَازِيٌّ: ھىجازلىق ئادەم.

حِجَامَةٌ: قان ئالماق ؛ قان ئېلىش كەسپى ؛ قان ئېلىپ داۋالاش.

حَجَبَ يَحْجُبُ حَجْبًا وَ حِجَابًا: ياپتى ، توستى، پەردىلىدى ، يوگىدى.

حَجَبَ بَيْنَهُمَا : ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىنى ئايرىۋەتتى.

حَجَبَ مِنَ الْإِرْثِ: ۋارىسلىق ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلدى.

«تَكَاثَفَ الضَّبَابُ حَتَّى كَادَ يَحْجُبُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ الطَّرِيقِ» : تۇمان قويۇقلىشىپ يولنى كۆرگىلى بولمايدىغان دەرىجىگە يەتتى.

«حَجَبَ النُّوَّابُ الثِّقَةَ عَنِ الْحُكُومَةِ» : پارلا- مېنت ھۆكۈمەتكە ئىشەنمەيدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

حَجَّ يَحِجُّ حَجًّا: ھەج قىلدى ؛ ئىرادە باغلىدى ؛ زىيارەت قىلدى.

«وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ» «قرآن» : ھەج بىلەن ئۆمرەنى ئاللاھ ئۈچۈن تولۇق ئورۇنلاڭلار.

حَجَّهُ: ئۇنى پاكىت ئارقىلىق يەڭدى ، قايىل قىلدى ، ئىشەندۈردى.

حَجٌّ: ھەج قىلماق.

اَلْحَجُّ الْأَكْبَرُ: چوڭ ھەج ، ھەج.

اَلْحَجُّ الْأَصْغَرُ: ئۆمرە (ئۆمرە ھەج)

ذُوالْحِجَّةِ: زۇلھەججە ئېيى ، ھىجرىيىنىڭ 12 - ئېيى.

حَجَّارٌ: تاشچى ، تاش سودىگىرى.

حَجَّامٌ: قان ئالغۇچى تېۋىپ ، ھەججام ، كۇزا قويغۇچى ، لوڭقا قويۇپ داۋالىغۇچى.

حَجَّبَ يُحَجِّبُ تَحْجِيبًا: ياپتى ، توستى.

حِجَّةٌ ج حِجَجٌ: ھەج قىلماق ؛ يىل ؛ مەۋسۇم.

«عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِيَ حِجَجٍ» «قرآن» : ماڭا سەككىز يىل ئىشلەپ بېرىشىڭ بەدىلىگە . . .

«قَضَيْتُ ثَلَاثِينَ حِجَّةً مِنْ حَيَاتِي بَيْنَ مَقَاعِدِ الدِّرَاسَةِ وَ مَقَاعِدِ الْعَمَلِ» : ئوتتۇز يىللىق ھاياتىمنى ئۆگىنىش بىلەن خىزمەت ئارىلىقىدا ئۆتكۈزدۈم.

حَجَّةُ الْوَدَاعِ: ۋىدالىشىش ھەججى (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاخىرقى قېتىم قىلغان ھەج)

حُجَّةٌ ج حُجَجٌ وَحِجَاجٌ: پاكىت ، دەلىل ، ئىسپات ؛ بانا ، سەۋەب ؛ ئۆزرە ؛ تەۋلىيە، يەر خېتى.

«قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ» «قرآن» : (ئى مۇھەممەد !) ئېيتقىنكى ، (سىلەرنىڭ پاكىتىڭلار بولمىسا) ئاللاھنىڭ ئېنىق پاكىتى بار.

هُوَ حُجَّةٌ فِي . . . : . . . مۇتەخەسسىس.

«عَجَزَ عَنْ تَقْدِيمِ حُجَّةٍ مُقْنِعَةٍ» : قانائەتلىنەرلىك پاكىت قويالمىدى.

بِحُجَّةِ كَذَا: . . . نى باھانە قىلماق.

«إِنَّهُ حُجَّةٌ فِي هَذَا الْمَجَالِ» : ئۇ ، بۇ ساھەدە ئىشەنچلىك.

حَجَّجَ يُحَجِّجُ تَحْجِيجًا ـ هُ: ھەج قىلىشقا

ئەۋەتتى.

حَجَّرَ يُحَجِّرُ تَحْجِيرًا: تاشتەك قىلىۋەتتى ، تاشقا ئايلاندۇرۇۋەتتى ، قاتۇردى.

حَجَّنَ يُحَجِّنُ تَحْجِينًا: ئەگدى ، ئەگرى قىلدى.

حَجَرَ يَحْجُرُ حَجْرًا عَلَيْهِ: توستى ، مەنئى قىلدى ، چەكلىدى.

حَجَرَ عَلَيْهِ الْقَاضِي: ئىستېمال قىلىشنى چەكلىدى.

حَجْرٌ: توسماق ، چەكلىمەك.

حَجْرٌ مِنَ الْعَيْنِ: كۆز چانىقى ، كۆز قامچىسى.

«رَفَعَ الْحَجْرَ عَنْ أَمْلَاكِهِ» : مال ـ مۈلكىنى تەسەررۇپ قىلىش ئىختىيارىنى بەردى.

«فَرَضَ الْحَجَرَ عَلَىَ أَمْلَاكِهِ» : مال ـ مۈلۈكىنى ئىشلىتىشنى چەكلىدى.

حَجَرٌ ج أَحْجَارٌ وَ حِجَارَةٌ وَ أَحْجُرٌ: تاش.

«وَإِذَااسْتَسْقَى مُوسَى لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ» «قرآن» : ئۆز ۋاقتىدا مۇسا ئۆز قەۋمى ئۈچۈن سۇ تەلەپ قىلغانىدى . بىز ئۇنىڭغا : « هاساڭ بىلەن تاشنى ئۇرغىن » دېدۇق.

اَلْحَجَرُ الصِّحِيُّ: يۇقۇملۇق كېسەلنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن كىشىلەرنى مۇئەييەن بىر جايدا قاتتىق قامال قىلىپ قويۇش.

اَلْحَجَرُ الْأَسْوَدُ: قارا تاش ، كەبىدىكى ھەجەرۇل ئەسۋەد.

حَجَرُ الْبَلَاطِ: ياسالغان تاش ، تاختا تاش ، تاش دوسكا ، تاختا تاش.

حَجَرُ الْبَرْقِ: قۇم تاش ؛ كېپەك ئالتۇن.

حَجَرُ جَهَنَّمَ: ئازوت كىسلاتا ؛ دوزاخ تېشى.

حَجَرُ الْقَدَّاحِ: چاقماق تېشى.

حَجَرُ الرَّمْقِ: شېغىل تاش ، ئۇششاق تاش.

اَلْحَجَرُ الرَّمْلِيُّ: قۇم تاش ، شېغىل.

حَجَرُ الزَّاوِيَةِ: ئۇل تاش.

حَجَرُ السَّكَاكِينِ: بىلەي ، بىلەي تاش.

حَجَرُ الصَّوَّانِيِّ: كۋارتس (تاغ جىنسى)

حَجَرُ الطَّاحُونِ: تۈگمەن تېشى.

حَجَرُ عَثْرَةٍ: پۇتلىكاشاڭ ، توسالغۇ.

حَجَرُ الْكِتَابَةِ: سىزما تاش.

حَجَرٌ كَرِيمٌ: ياقۇت ، قاشتېشى ۋە ھەرخىل قىممەتلىك تاشلار.

حَجَرٌ كَلْسِيٌّ: هاك تېشى.

حَجَرُ الْكُحْلِ: سىنىك سۇلفات.

حَجَرٌ لَامِحٌ: چىرىمتال ، سىلىوزا.

حَجَرُ مَغْنَطِيْس: ماگنىت رودىسى.

طَبَاعَةُ الْحَجَرِ: تاش باسما ، تاش مەتبەئە.

لَوْحُ حَجَرٍ: تاش باسما ، تاش مەتبەئە.

نُقُودُ حَجَرٍ: نەق پۇل ، مېتال پۇل ، تەڭگە پۇل.

حَجَرُ لَوْحٍ: تاش باسما ، تاش مەتبەئە.

أَلْقَمَهُ حَجَرًا: كەسكىن جاۋاب ئارقىلىق ئۇنى ئېغىز ئاچقۇزمىدى ، ئۇنى لام ـ جىم دېگۈزمىدى.

اَلْحَجَرَانُ: ئالتۇن ـ كۈمۈش.

حِجْرٌ ج حُجُورٌوَحُجُورَةٌ وَ أَحْجَارٌ: چەكلىمەك، هارام قىلماق ، تەقىب قىلماق.

حِجْرٌ ج أَحْجَارٌ وَ حُجُورٌ: قويۇن ، باغرى ، قۇچاق؛ ئەقىل؛ بايتال.

«هَلْ فِيذَلِكَ قَسَمٌ لِذِىحِجْرٍ» «قرآن» : ئەقىل ئىگىسىگە بۇنىڭدا (يەنى يۇقىرىقى نەرسىلەردە قانائەتلىنەرلىك) قەسەم بارمۇ ؟

هُوَ فِي حِجْرِهِ: ئۇنىڭ ھىمايىسىدە ، ئۇنىڭ سايىسىدا ، ئۇنىڭ تەربىيىسىدە.

حُجْرَةٌ ج حُجَرٌ و حُجُرَاتٌ: ئۆي ، ھۇجرا ، ياتاق ، خانە ، بۆلۈم.

«إِنَّ الَّذِيْنَ يُنَادُوْنَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَايَعْقِلُوْنَ» «قرآن» : شۈبھىسىزكى ، سېنى ھۇجرىلار (يەنى پاك ئاياللىرىڭنىڭ تۇرالغۇ جايلىرى) ئارقىسىدىن تۋۋلايدىغانلارنىڭ تولىسى ئەقىلسىز كىشىلەردۇر.

حُجْرَةُ السَّطْحِ: بالىخانا ، مەنزەر ، ئۆگزىدىكى ئۆي.

حُجْرَةُ النَّوْمِ: ياتاق ئۆي ، ئۇخلاش ئۆيى.

حُجْرَةُ الزُّوَّارِ: مېھمانخانا.

نَشَأَ فِي حُجْرَتِهِ: ئۇنىڭ ئۆيىدە ئۆستى.

كُلُّ حُجْرَةٍ لَهَا أُجْرَةٌ: ھەممە نەرسىنىڭ ئۆزىگە لايىق قىممىتى بار.

حَجْرَةٌ ج حَجَرٌ وَ حَجَرَاتٌ: تەرەپ ، يان ، ساھە ، جەھەت.

حَجَرِيٌّ: تاشقا ئائىت ، تاشقا مۇناسىۋەتلىك.

اَلْعَصْرُ الْحَجَرِيُّ: تاش قورال دەۋرى.

حَجَزَ يَحْجِزُ يَحْجُزُ حَجْزًا: توستى ، چەكلىدى ، مەنئى قىلدى ؛ ئايرىۋەتتى.

حَجَزَ الطَّرِيْقَ: توسىۋەتتى ، توسۇپ قويدى ؛ ئايرىۋەتتى.

حَجَزَ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ: ئاجرىتىۋەتتى ، بۆلىۋەتتى.

حَجَزَ عَلَيْهِ الْمَالَ: پېچەتلىدى ، تاقىدى.

حَجَزَ عَلَى رَاتِبِهِ: ئىش ھەققىنى تۇتۇپ قالدى.

حَجَزَ الشَّيْءَ أَوِ الْمَكَانَ: ئالدىن ئىگىلەپ قويدى، ئالدىن ساقلاپ قويدى.

حَجَزَ عَنْهُ الشَّيْءَ: تۇتۇپ قالدى ، ئېلىپ قالدى.

حَجَزَ اْلأَمْوَالَ: مالنى پېچەتلىدى.

حَجَزَ الْقَاضِي عَلَى مَالِهِ: مېلىنى ئىختىيارى تەسەررۇپ قىلىشتىن چەكلىدى ، پېچەتلىدى.

«حَجَزَ مَقْعَدًا فِي الطَّائِرَةِ» : ئايروپىلاندىن بىر كىشىلىك ئورۇن ئېلىپ قويدى.

«حَجَزَ غُرْفَةً فِي الْفُنْدُقِ» : مېھمانخانىدىن ئۆي ئېلىپ قويدى.

«حَجَزَ بَيْنَ الْفَرِيقَيْنِ الْمُتَقَاتِلَيْنِ» : ئۇرۇش قىلىشىۋاتقان ئىككى تەرەپنى چەكلىدى.

حَجْزٌ: توسماق ، چەكلىمەك ، مەنئى قىلماق ؛ تۇتۇپ قالماق ؛ مۇسادىرە قىلماق ؛ ئىگىلەپ تۇرماق.

«اَصْدَرَتِ الْحُكُومَةُ أَمْرًا بِالْحَجْزِ عَنْ مُمْتَلَكَاتِ الشَّرِكَاتِ الْأَجْنَبِيَّةِ» : ھۆكۈمەت چەت ئەل شىركەتلىرىنىڭ مال ـ مۈلكىنى چەكلەش بۇيرۇقىنى چىقاردى.

«رَفَعَ الْحَجْزَ عَنَ أَمْلاَكِهِ» : ئۇنىڭ مال ـ مۈلكىگە بولغان چەكلىمىسىنى بىكار قىلدى.

«فَرَضَ الْحَجْزَ عَنْ اَمْلاَكِهِ» : ئۇنىڭ مال ـ مۈلكىنى پېچەتلىدى.

حَجْزَةٌ: تەرەپ ، ئورۇن ، جاي.

حُجْزَةٌ ج حُجَزٌ و حُجْزَاتٌ وَحُجَزَاتٌ: بەلنىڭ ئىشتانباغ چېگىدىغان جايى ، ئىشتاننىڭ ئىشتانباغ ئۆتكۈزىدىغان جايى.

فُلاَنٌ طَيِّبُ الْحُجْزَةِ: پاك ، ئىپپەتلىك.

شَدِيْدُ الْحُجْزَةِ: چىدامliق.

هُوَ شَدِيدُ الْحُجْزَةِ: ئۇ قىيىنچىلىققا چىدامـ لىق.

حَجَفَةٌ ج حَجَفٌ: كۆكرەك؛ ياغاچ ئىشلىتىلمەي تېرىدىنلا ياسالغان قالقان.

حَجَلَ يَحْجِلُ حَجْلًا وَ حَجَلاَنًا : بىر پۇتىنى كۆتۈرۈپ يەنە بىر پۇتىدا ماڭدى.

حَجَلٌ ج حِجْلاَنٌ: كەكلىك.

حِجْلٌ ج أَحْجَالٌ وَ حُجُولٌ: خەلخال ، پۇت بىلەيزۈكى ، (ئاياللار پۇتىغا تاقايدىغان بىلەيـ زۈكسىمان ھالقا) ؛ ئىشكەل ، كىشەن.

حَجَلَةٌ ج حِجَالٌ وَ حَجَلٌ: تويى بولغان قىزنىڭ چىمىلدىقى.

رَبَّاتُ الْحِجَالِ: ئاياللار.

حَجَمَ يَحْجِمُ يَحْجُمُ حَجْمًا عَنِ الْأَمْرِ: توستى ، مەنئى قىلدى.

حَجَمَ الْمَرِيْضَ: ئاغرىقنى قان ئېلىش بىلەن داۋا- لىدى ؛ كېسەلنى لوخقا قويۇپ داۋالىدى.

حَجَمَ يَحْجُمُ حَجْمًا فَمَ الْحَيَوَانِ: ھايۋاننىڭ ئېغىزىغا ئېغىزدۇرۇق سالدى.

حَجَمَ ثَدْيُ الْفَتَاةِ: قىزنىڭ كۆكسى چوڭايدى.

حَجَمَ الْبَعِيْرَ: ئېغىز دۇرۇق سالدى.

حَجْمٌ ج حُجُومٌ: ھەجىمى ، جۇغى ، چوڭ ـ كىچىكلىكى ، سىغىمچانلىقى.

كَبِيْرُ الْحَجْمِ: سىغىمچانلىقى چوڭ.

حَجَنَ يَحْجِنُ حَجْنًا الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى ، ئەگرى قىلدى.

حِجًى : ئەقىل ، چۈشىنىش قۇۋۋىتى ، ئەقىل ـ پاراسەت.

حُجَيْرَةٌ : كىچىك ئۆي ؛ ھۇجەيرە ؛ ياچېيكا ؛ ھەرە كۆنىكى ؛ ھۇجرا ؛ كىنىشكا.

حَجِيقٌ: قورساقنىڭ غولدۇرلىغان ئاۋازى.

حَجِيلٌ: ئۈچ پۇتى ئاق ئات.

اَلْحُجَيلاَءُ: كۈن نۇرى چۈشمەيدىغان سۇ.

حَجِيٌّ: لايىق.

حَدَا يَحْدُو حَدْوًا وَ حِدَاءً وَ حُدَاءً الْإِبِلَ: ناخشا ئېيتىپ تۆگە ھەيدىدى.

حَدَا اللَّيْلُ النَّهَارَ: كېچە ـ كۈندۈزگە ئەگەشتى.

حَدَتِ الرِّيحُ السَّحَابَ: شامال بۇلۇتنى ھەيدىدى.

حَدَاهُ عَلَى كَذَا: يېتەكچىلىك قىلدى ، يول كۆرسەتتى.

حَدَاثَةٌ: يېڭى ، يېڭىلىق ؛ يېڭىچە ، ئاجايىپ ، غەلىتە.

حَدَاثَةُ السِّنِّ: ياشلىق دەۋرى ، ياشلىق باھارى.

«جُنِّدَعَدَدٌمِنَ الصِّبْيَانِ وَأُرْسِلُوا إِلَى الْجَبْهَةِ بِالرَّغْمِ مِنْ حَدَاثَةِ سِنِّهِمْ» : بىر تۈركۈم بالىلار يېشىنىڭ كىچىك بولۇشىغا قارىماي ئالدىنقى سەپكە ئەۋەتىلىشكە سەپەرۋەر قىلىندى.

حِدَاجَةٌ جِ حَدَائِجُ : كاجىۋا.

حِدَادٌ: قارىلىق ، مۇسىبەت.

«أَعْلَنَتِ الْحُكُومَةُ الْحِدَادَ عَلَى وَفَاةِ الرَّئِيسِ الرَّاحِلِ» : ھۆكۈمەت مەرھۇم رەئىسنىڭ ۋاپاتى ئۈچۈن تەزىيە بىلدۈرۈشنى جاكارلىدى.

ثَوْبُ الْحِدَادِ: قارىلىق كىيىم ، ماتەم كىيىمى ، ھازا كىيىمى.

سُيُوفٌ حِدَادٌ: ئۆتكۈر قىلىچ.

حِدَادَةٌ: تۆمۈرچىلىك ، تۆمۈرچىلىك كەسپى.

حَدَأَ يَحْدَأُ حَدْأً الشَّيْءَ عَنْهُ: يوقاتتى ؛ ئۇنى توستى.

حَدِئَ يَحْدَأُ حَدْأً بِالْمَكَانِ: يېپىشتى، چاپلاشتى.

حَدِئَ إِلَيْهِ: پاناھ ئىزدەپ باردى ، پاناھ تىلىدى.

حَدِئَ إِلَيْهِ : ئۇنىڭغا ياردەم بەردى ، ھېسداشلىق قىلدى.

حَدِئَ إِلَيْهِ أَو عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ياردەم بەردى ، ھېسداشلىق قىلدى.

حَدَأَةٌ جِ حِدَءٌ وَ حَدَأٌ: تۇرنا ؛ ئايپالتا.

حَدِبَ يَحْدَبُ حَدَبًا وَ أَحْدَبًا وَ تَحَادَبًا: دوك بولۇپ قالدى ، مۈكچەيدى ؛ چوقچىيىپ چىقىپ قالدى.

حَدِبَ عَلَيْهِ : خەيرى ـ خاھلىق قىلدى ، ھېسداشلىق قىلدى.

«إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَعْرِفَ الصَّفَاءَ وَالسَّلَامَ فَاحْدَبْ عَلَى تُعَسَاءِ الْحَيَاةِ» : سەن پاكلىق بىلەن ئامانلىقنى چۈشەنمەكچى بولساڭ ، ھاياتتا بەختسىزلىككە ئۇچرىغانلارغا ھېسداشلىق قىلغىن!

حَدَبٌ: دولقۇن ؛ دۆڭ ، تۆپىلىك ، ئېگىز يەر.

«وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ» ‹قرآن› : ئۇلار زېمىننىڭ ھەربىر تۆپىلىكلىرىدىن ئالدىراپ چىقىپ كېلىدۇ.

مِنْ كُلِّ حَدَبٍ وَ صَوْبٍ: تەرەپ ـ تەرەپتىن ، ھەممە جايدىن ، ئەتراپتىن.

حَدْبٌ م حَدِبَةٌ جِ أَحْدَابٌ: دۈمچەك ، دوك.

حَدْبَاءُ: دوڭغاق ئايال ، دوك خوتۇن.

اَلْآلَةُ الْحَدْبَاءُ: تاۋۇت.

سَنَةٌ حَدْبَاءُ: قۇرغاقچىلىق يىلى ، قەھەتچىلىك يىلى.

حَدَبَةُ الظَّهْرِ: دوك بولۇپ قالماق.

حَدَثَ يَحْدُثُ حَدَاثَةً وَ حُدُوثًا: پەيدا بولدى ، يېڭىدىن بولدى ، يېڭىلاندى.

حَدَثٌ جِ أَحْدَاثٌ: يېڭى ئىش ، يېڭى شەيئى ، ۋەقە ؛ بىدئەت ؛ ھادىسە ؛ تاھارەتنى سۇندۇر-دىغان ئىش ، تېزەك ، گەندە.

حَدَثٌ جِ أَحْدَاثٌ وَ حَدْثَانٌ: ياش يىگىت.

حَدَثَانُ الدَّهْرِ: ھادىسىلەر ، پېشكەللىك.

«أَفْنَاهُمْ حَدَثَانُ الدَّهْرِ» : زاماننىڭ ھادىسىلىرى ئۇلارنى ھالاك قىلدى.

«اَلَمَّتْ بِنَا الْحَدَثَانُ» : بېشىمىزغا پېشكەللىك كەلدى.

حَدَجَ يَحْدِجُ حِدْجًا الْبَعِيرَ: تۆگىگە كاجىۋا ئارتتى؛ تۆگىگە توقۇم توقۇدى؛ تىكىلىپ قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى، زەن قويۇپ قارىدى.

ئۇيغۇر كىتابلىرى www.uyghurkitap.com

«قَطَّبَ مُتَسَائِلًا وَهُوَ يَحْدِجُهَا بِنَظْرَةِ ارْتِيَابٍ» : ئۇنىڭغا گۇمانىي رەۋىشتە تىكىلىپ قاراپ قوشۇمىسىنى تۈرۈپ سورىدى.

حَدَجَ الْأَحْمَالَ: يۈك ئارتتى.

حَدَجَهُ: ئۇردى.

حَدَجَهُ بِالسَّهْمِ: ئوقيا ئاتتى.

حَدَجَهُ بِالذَّنْبِ: جىنايەت ئارتتى ، جىنايەت يۈكلىدى.

حِدْجٌ ج حُدُوجٌ وَ حُدُجٌ وَ أَحْدَاجٌ: يۈك.

حَدَّ يَحُدُّ حَدًّا وَ حَدَدًا: ئايرىدى ، پەرق ئەتتى ؛ توستى ؛ بەلگىلىدى، چەك ـ چېگرىسىنى بېكىتتى.

حَدَّ عَلَيْهِ: غەزەپلەندى ، غەزىپى كەلدى.

حَدَّ الدَّارَ: ھويلىنىڭ پاسىلىنى بېكىتتى.

حَدَّتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ھازا تۇتتى ، قارىلىق تۇتتى.

حَدٌّ ج حُدُودٌ: چېگرا ، چەك ، ئاخىرقى توچكا ؛ تەبىر ؛ قىرغاق ؛ بىس.

«خَلَقَ الْإِسْتِعْمَارُ حُدُودًا بَيْنَ أَبْنَاءِ الْأُمَّةِ الْعَرَبِيَّةِ» : جاھانگىرلىك ئەرەبلەر ئارىسىدا چەك ـ چېگرا پەيدا قىلدى.

«وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَأُولٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ» «قرآن» : ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىلىرىگە خىلاپلىق قىلغۇچىلار زالىملاردۇر.

حَدُّ الْمَمْلَكَةِ: دۆلەت چېگرىسى.

حَدُّ السِّكِّينِ: پىچاقنىڭ بىسى.

«كَانَ لَا بُدَّ مِنْ مُقَاوَمَةِ الْحُكْمِ الْأَجْنَبِيِّ بِحَدِّ السِّلَاحِ» : چەتئىنىڭ ھۆكۈمرانلىقىغا قوراللىق قارشى تۇرۇش زۆرۈر.

حَدُّ الشَّيْءِ: بوي ، ياقا ، چەت.

بِلَا حَدٍّ: چەكسىز.

أَوْقَفَهُ عِنْدَ حَدِّهِ: ئۇنى يەنچىدى ، ئۇنى لام ـ جىم دېگۈزمىدى ، ئۇنى ھەددىدىن ئاشۇرمىدى.

وَقَفَ عِنْدَ حَدِّهِ: چەكتە توختىدى.

إِلَى حَدٍّ مَعْلُومٍ: مەلۇم دائىرىدە ، مەلۇم دائىرىگىچە.

إِلَى حَدٍّ مَعْلُومٍ مَا: مەلۇم دەرىجىگىچە.

إِلَى حَدٍّ كَبِيرٍ: زور دەرىجىدە، ناھايىتى زور دەرىجىدە.

بِحَدِّ ذَاتِهِ: شەخسەن ئۆزى ، ئۆزى بىۋاستە.

بِحَدِّ السَّيْفِ: ھەربىي كۈچ بىلەن ، زورلۇق بىلەن.

لَا حَدَّ لَهُ : چەكسىز ، ھېسابسىز ، پۈتمەس ـ تۈگىمەس ، ھەددى ـ ھېسابسىز.

عَلَى حَدٍّ سَوَاءٍ: ئوپمۇ ئوخشاش ، پۈتۈنلەي ئوخشاش ، تامامەن ئوخشاش.

اَلْحَدُّ الْأَدْنَى: ئەڭ تۆۋەن دەرىجە ، ئەڭ تۆۋەن چەك « مىنىمۇم ».

اَلْحَدُّ الْأَقْصَى: ئەڭ يۇقىرى دەرىجە « ماكسىمۇم ».

اَلْحَدُّ الْفَاصِلُ: چەك ـ چېگرا ، پاسىل.

إِلَى أَبْعَدِ حَدٍّ: ئەڭ يۇقىرى دەرىجىگە.

إِلَى حَدٍّ بَعِيدٍ: يۇقىرى دەرىجىگىچە.

عَلَى حَدِّ قَوْلِهِ: ئۇنىڭ سۆزى بويىچە ئېيتقاندا.

فِي حُدُودِ الْقَانُونِ: قانۇن دائىرىسى ئىچىدە.

لِحُدُودِ كَذَا: . . . غىچە . . . گىچە.

لِحَدِّ الْآنَ: ھازىرغىچە.

ذُو حَدَّيْنِ: ئىككى بىسلىق.

حُدُودُ اللّٰهِ: شەرىئەت ئەھكاملىرى ، ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىلىرى.

سِلَاحٌ ذُو حَدَّيْنِ: ئىككى بىسلىق قورال.

سِكِّينَةٌ ذُو حَدَّيْنِ: ئىككى بىسلىق پىچاق.

حَدَدٌ: چەكلەنگەن ، مەنئى قىلىنغان ؛ يالغان ، باتىل.

حَدَّادٌ: تۆمۈرچى.

حَدَّبَ يُحَدِّبُ تَحْدِيبًا: دوك قىلىپ قويدى.

حِدَّةٌ: غەزەپ ؛ ئاچچىق ؛ يامانلىق ؛ كۈچ ـ قۇۋۋەت ؛ چوڭقۇرلۇق ؛ (پىكىردە) ئۆتكۈرلۈك ؛ ئۆتكۈر.

حِدَّةُ الطَّبْعِ: مىجەزنىڭ چۇسلۇقى، مىجەزنىڭ

ئىتتىكلىكى.

حِدَّةُ الْغَضَبِ: ئاچچىقى يامانلىق ، غەزىپى يامانلىق.

حِدَّةُ الْمُنَاقَشَةِ: جىددىي مۇنازىرە، جىددىي تالاش-تارتىش.

حَدَّثَ يُحَدِّثُ تَحْدِيثًا: خەۋەر قىلدى ، رىۋايەت قىلدى.

حَدَّثَهُ كَذَا: خەۋەر قىلدى.

«وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ» (قرآن) : پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ساڭا بەرگەن) نېمىتىنى (كىشىلەرگە) سۆزلەپ بەرگىن .

«حَدَّثَنَا الْكَاتِبُ عَنِ الْأُدَبَاءِ الَّذِينَ تَأَثَّرَ بِهِمْ» : يازغۇچى بىزگە تەسىرگە ئۇچرىغان ئەدىبلەر ھەققىدە سۆزلەپ بەردى.

حَدَّثَ نَفْسَهُ: بىر ئىش قىلىشنى كۆڭلىگە پۈكتى.

حَدَّثَهُ قَلْبُهُ: سەزدى ، ھېس قىلدى.

«خَرَجَ مِنَ الْمَدِينَةِ وَ نَفْسُهُ تُحَدِّثُهُ بِأَنْ يَثُورَ عَلَى هَذِهِ الْأَهْوَاءِ» : ئۇ ھاۋايى - ھەۋەسلەرگە قارشى جەڭ ئېلان قىلىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ شەھەردىن چىقتى.

«أَمَّا عَنْ مُجَامَلَاتِهِ فَحَدِّثْ وَلَا حَرَجَ» : ئۇنىڭ چىقىشقاقلىقىغا كەلسەك ، بۇ ھەقتە خالىغىنىڭچە سۆزلە.

حَدَّجَ يُحَدِّجُ تَحْدِيجًا بِبَصَرِهِ: تىكىلىپ قارىدى ، سىنچىلاپ قارىدى ، زەن قويۇپ قارىدى.

حَدَّجَهُ: گۇمانى قارىدى.

حَدَّدَ يُحَدِّدُ تَحْدِيدًا: چېگرا بەلگىلىدى ؛ تەيىن قىلدى.

حَدَّدَ السِّكِّينَ: پىچاقنى بىلىدى.

حَدَّدَ ثَمَنَ السِّلْعَةِ: مال باھاسىنى بېكىتتى.

حَدَّدَهُ : تەيىنلىدى.

حَدَّدَ الْأَمْرَ: تەبىر بەردى ؛ تەرىپلىدى ؛ بەلگىلىدى ، تەيىنلىدى ، كۆرسەتتى.

حَدَّدَ إِلَيْهِ وَ لَهُ: باردى.

«حَدَّدَتِ السُّلْطَاتُ إِقَامَتَهُ» : ھۆكۈمەت دائىرىلىرى ئۇنىڭ تۇرۇشىنى چەكلىدى.

حَدَّرَ يُحَدِّرُ تَحْدِيرًا الشَّيْءَ: چۈشۈردى.

حَدَّرَتِ الْعَيْنُ الدَّمْعَ : ياش تۆكتى.

حَدَّرَتِ الدَّوَاءُ بَطْنَهُ: ئىچىنى سۈردى، ھەيدىدى.

حَدَّقَ يُحَدِّقُ تَحْدِيقًا بِهِ: ئورىۋالدى، قورشىۋالدى.

حَدَّقَ إِلَيْهِ: تىكىلىپ قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى.

«وَقَفَ صَدِيقِي يُحَدِّقُ فِي تِلْكَ الْمَآذِنِ السَّامِقَةِ» : ئاشۇ ئېگىز پەشتاقلارغا دوستۇم تىكىلىپ قاراپ كەتتى.

حَدَرَ يَحْدُرُ حَدْرًا وَ حُدُورًا الشَّيْءَ: چۈشتى، سىيرىلدى ؛ چۈشۈردى ؛ قىيسايتتى ؛ دومىلاتتى.

حَدَرَ الْقِرَاءَةَ : قىرائەتنى تېز ئوقۇدى.

حُدُرَّةٌ : پادا ؛ بىر بۆلەك جامائە ، توپ.

حَدَسَ يَحْدِسُ حَدْسًا فِي الْأَمْرِ: پەرەز قىلدى ، تەخمىن قىلدى ، مۆلچەرلىدى ؛ ئويلىنىپ قالدى.

حَدَسَ فِي الْأَرْضِ: يىراققا سەپەر قىلدى.

حَدَسَ الشَّيْءَ بِرِجْلِهِ: دەسسىدى ، ئاياغ - ئاستى قىلدى.

حَدْسٌ: پەرەز قىلماق ، تەخمىن قىلماق ، مۆلچەرلىمەك.

عَلَى الْحَدْسِ: پەرەزگە ئاساسەن ، مۆلچەر بويىچە ، تەسەۋۋۇرغا ئاساسەن.

اَلْحَدْسُ النَّفْسِيُّ: بىۋاسىتە سېزىم.

قَالَهُ بِالْحَدْسِ: ئۆزىنىڭ پاراسىتىگە ئاساسەن دېدى.

حَدْسِيَّاتٌ: پەرەز ، مۆلچەر.

حَدَقَ يَحْدِقُ حَدْقًا: قورشىۋالدى ، ئورىۋالدى ؛ قارىدى.

حَدَقٌ ج حَدَقَةٌ: ئېھاتىگە ئېلىنغان باغ ، گۈللۈك باغچا.

حَدَقَةُ الْعَيْنِ ج حَدَقٌ وَ حَدَقَاتٌ وَ أَحْدَاقٌ وَ حِدَاقٌ: كۆز ئالمىسى.

حَدَلَ يَحْدِلُ حَدْلًا وَ حُدُولًا عَلَيْهِ: خارلىدى ، زۇلۇم قىلدى ، خورلىدى ، ئەزدى.

حَدِلَ يَحْدَلُ حَدَلًا: (تۇغۇلۇشتىن ياكى كېسەل

سەۋەبىدىن) بىر مۆرىسى پەس بولۇپ قالدى.

حَدِلَ عَلَيْهِ: زۇلۇم قىلدى ، ئەزدى ، خارلىدى.

حَدْمٌ ج حَدَمٌ: ئوتنىڭ يالقۇنجاپ كۆيۈشى.

حَدَمَةٌ: ئوتنىڭ گۇرۇلدەپ يانغان ئاۋازى.

حِدْوَةٌ ج حَدَاوٍ: تاقا (ئاتنىڭ)

حُدُوثٌ: يۈز بەرمەك ، مەيدانغا كەلمەك.

حُدُورٌ م حَدْرَاءُ: تۆپىلىك ؛ قىيپاشلىق ، يانتۇلۇق.

حَدُوقٌ: ئاچچىق.

حَدِيَ يَحْدَى حَدَيًا بِالْمَكَانِ: تۇرۇپ قالدى ، قېپقالدى ، توختىدى.

حَدِيثٌ ج حِدْثَانٌ: يېڭى ، يېڭىچە.

حَدِيثُ السِّنِّ: ياش.

حَدِيثُ الْعَهْدِ : زامانىۋى ، يېقىنقى.

حَدِيثُ الْعَهْدِ بِالزَّوَاجِ: يېقىندا توي قىلغان.

حَدِيثُ نِعْمَةٍ: يېڭىدىن پاراۋانلىققا ئېرىشكەن ، يېڭىدىن باي بولغان.

حَدِيثُ الْبِنَاءِ: يېڭى قۇرۇلغان بىنا ، يېڭى سېلىنغان بىنا.

حَدِيثًا: يېقىندا.

ظَهَرَ الْكِتَابُ حَدِيثًا: كىتاب يېقىندا چىقتى.

حَدِيثٌ ج أَحَادِيثُ : ھەدىس ؛ سۈننەت ؛ سۆز ، ھېكايە ، رىۋايەت ، سۆھبەت، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرى، ھەرىكەتلىرى ۋە ئۇ ساھابىلەرنىڭ سۆكۈت قىلغان سۆزلىرى ۋە ھەرىكەتلىرى.

أَدْلَى بِحَدِيثٍ: بايانات ئېلان قىلدى.

حَدِيثُ الْقَوْمِ: كوچا پارىڭى ، ئەپقاچتى گەپ.

حَدِيثٌ صَحَفِيٌّ: مۇخبىرلار بىلەن قىلىنغان سۆھبەت ، مۇخبىرلارنىڭ زىيارىتىنى قوبۇل قىلىش.

حَدِيثُ خُرَافَةٍ: يوق گەپ ، جۆيلۈش ، ئاساسسىز گەپ ، ۋالاقلاش ، بىلجىرلاش.

اَلْحَدِيثُ السَّائِرُ: ئېقىپ يۈرگەن گەپلەر ، ھەرخىل پىكىرلەر.

أَصْحَابُ الْحَدِيثِ: ھەدىسشۇناسلار.

عِلْمُ الْحَدِيثِ: ھەدىس ئىلمى ، ھەدىسشۇناسلىق.

حَدِيثٌ ذُو شُجُونٍ: ئەسلىمە سۆزلەر.

أَهْلُ الْحَدِيثِ: ھەدىسشۇناسلار ، ھەدىس ئىلمى بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلار.

رِجَالُ الْحَدِيثِ: ھەدىس ئىلمى بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلار.

حَدِيثٌ قُدْسِيٌّ: ئاللاھ تائالادىن ھېكايە قىلىنىپ ئېيتىلغان ھەدىس (ھەدىس قۇددۇسى مەنە جەھەتتىن ئاللاھ تەرەپتىن ، لەفزى جەھەتتىن رەسۇلۇللا تەرەپتىن بولغان بولىدۇ)

اَلْحَدِيثُ الْإِلٰهِيُّ: ھەدىس قۇددۇسى.

اَلْحَدِيثُ الرَّبَّانِيُّ: ھەدىس قۇددۇسى.

أَبُو حُدَيْجٍ: لەگلەك.

حَدِيدٌ ج حِدَادٌ وَ أَحِدَّاءُ: تېز ، ئۆتتىنىڭ ؛ ئۆتكۈر ؛ تۆمۈر.

«فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ»

«قۇرئان» : ئەمدى پەردەڭنى سەندىن كۆتۈرۈۋەتتۇق، بۈگۈن كۆزۈڭ ئۆتكۈردۇر.

حَدِيدُ الْقَلْبِ: قىزغىن.

حَدِيدُ الصُّلْبِ: پولات.

حَدِيدٌ خَامٌ: تۆمۈر كان.

سِكَّةُ الْحَدِيدِ: تۆمۈر يول.

ضَرَبَ فِي حَدِيدٍ بَارِدٍ: پايدىسىز ئىش بىلەن شۇغۇللاندى ، قۇرۇق ئاۋارە بولدى.

مَصَانِعُ الْحَدِيدِ: پولات زاۋۇتى ، تۆمۈرچىلىنىڭ كارخانىسى.

بِالْحَدِيدِ وَالنَّارِ: قورال كۈچى بىلەن ، زورلۇق بىلەن.

اَلسِّتَارُ الْحَدِيدُ: تۆمۈر پەردە.

حَدِيدَةٌ ج حَدِيدَاتٌ حَدَائِدُ جج حَدَائِدَاتٌ: پارچە تۆمۈر.

حَدِيدَةُ الْمِحْرَاثِ: ساپان، سوقا.

حَدِيدَةُ اللِّجَامِ: ئېغىزدۇرۇق.

حَدَائِدُ: تۆمۈر ئەسۋابلار ، تۆمۈر قوراللار، تۆمۈر سايمانلار.

تَاجِرُ الْحَدَائِدِ: تۆمۈر سودىگىرى.

صِنَاعَةُ الْحَدَائِدِ: تۆمۈر سانائىتى.

حَدِيدِيٌّ: تۆمۈرگە ئائىت، تۆمۈردىن ياسالغان، تۆمۈرچىلىك.

مَعَادِنُ حَدِيدِيَّةٌ: قارا مېتال.

مَعَادِنُ غَيْرُ حَدِيدِيَّةٍ: رەڭلىك مېتال.

إِرَادَةٌ حَدِيدِيَّةٌ: پولاتتەك ئىرادە، كۈچلۈك ئىرادە.

سِكَكٌ حَدِيدِيَّةٌ: تۆمۈر يول.

حَدِيسٌ: باش ئەگكەن.

حَدِيقَةٌ ج حَدَائِقُ: گۈللۈك باغ، مېۋىلىك باغ.

«إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا» (قرآن): شۈبھىسىزكى، تەقۋادارلار نېمەتكە ئېرىشىدۇ. (ئۇ نېمەت) باغلار، ئۈزۈملەردۇر.

حَدِيقَةُ الْحَيَوَانِ: ھايۋانات باغچىسى.

حَدِيقَةٌ عَامَّةٌ: ئاممىۋى باغچا.

حَذَا يَحْذُو حَذْوًا: تەقلىد قىلدى، دورىدى، ئۈلگە قىلدى؛ ئەگەشتى.

«حَذَا النَّعْلَ بِالنَّعْلِ»: ئۈلگە قىلدى، ئۈرنەك قىلدى.

حَذَا حَذْوَهُ: ئۇنىڭغا ئوخشىتىپ ئىش قىلدى.

حَذَا النَّعْلَ: ئۆلچىدى.

حِذَاءٌ ج أَحْذِيَةٌ: ئاياغ كىيىم.

حِذَاءٌ طَوِيلٌ: ئۆتۈك.

حِذَاءٌ قَصِيرٌ: شىبلىت، كەش.

حِذَاءُ الْمَطَرِ: يامغۇرلۇق ئاياغ، كالاچ، رېزىنكە ئاياغ.

حِذَاءَ: ئۇدۇلى، روبىروسى، ئالدى، ئالدىدا.

جَلَسَ حِذَاءَهُ: ئۇدۇلىدا ئولتۇردى.

حَذَارِ: دىققەت قىل، پەخەس بول، ساقلان.

«حَذَارِ أَنْ تَعْتَدِيَ عَلَى حُقُوقِ النَّاسِ»: كىشىلەرنىڭ ھەققىگە چېقىلىشتىن ساقلان.

حَذَاقَةٌ: ماھىر بولماق، ئۇستا بولماق، پۇختا ئىگىلىمەك، چاققانلاشماق.

حَذَايَةٌ: ئۆلچىگەن نېسۋە.

حَذَّاءٌ: موزدوز.

حَذَّرَ يُحَذِّرُ تَحْذِيرًا: ئاگاھلاندۇردى، قورقاتتى.

«وَ يُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ» (قرآن): ئاللاھ سىلەرنى ئۆزىنىڭ ئازابىدىن قورقىتىدۇ.

حَذَّقَ يُحَذِّقُ تَحْذِيقًا: ئۇستا قىلدى، ماھىر قىلدى، چېنىقتۇردى.

حَذِرَ يَحْذَرُ حَذَرًا وَ حَذِيرَةً: ساقلاندى، ھەزەر ئەيلىدى، ئالدىنى ئالدى، ئېھتىيات قىلدى، پەخەس بولدى.

«اَلْمُغَامِرُ لَا يَحْذَرُ الْخَطَرَ وَ إِنَّمَا يَتَوَقَّعُهُ وَ يَتَحَدَّاهُ»: قارام ئادەم خەۋپ ـ خەتەردىن قورقمايدۇ، پەقەت خەۋپ ـ خەتەرنى كۈتۈۋالىدۇ ۋە ئۇنىڭ بىلەن قارشىلىشىدۇ.

حَذَرٌ. حِذْرٌ: دىققەت، ئېھتىيات؛ ساقلانماق، پەخەس بولماق، ھەزەر قىلماق، ھوشيار بولماق، ئېھتىيات قىلماق.

كَانَ عَلَى حَذَرٍ: ئېھتىياتچان بولدى.

أَخَذَ حِذْرَهُ: ئېھتىياتچان بولدى.

«يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ» (قرآن): ئۆلۈپ كېتىشتىن قورقۇپ قۇلاقلىرىنى بارماقلىرى بىلەن ئېتىۋالغان...

اِلْتَزَمَ جَانِبَ الْحَذَرِ: ئېھتىيات قىلىش تەرىپىدە تۇردى، مەيداندا چىڭ تۇردى.

«لَا يَمْنَعُ حَذَرٌ مِنْ قَدَرٍ»: ئېھتىياتچانلىق كىشىنى تەقدىرنىڭ ئىشىدىن قۇتۇلدۇرالمايدۇ، تەقدىر قىلىنغان ئىشنى كۆرمەي چارە يوق، پېشانىگە پۈتۈلگەندىن قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ.

حَذِرٌ ج حَذِرُونَ: دىققەت قىلغۇچى، ئېھتىيات قىلغۇچى.

حَذَفَ يَحْذِفُ حَذْفًا الشَّيْءَ: چىقىرىۋەتتى، ساقىت قىلدى، ئېلىپ تاشلىدى.

حَذَفَ كَلِمَةً: سۆزنى قىسقارتىۋەتتى.

«حَذَفَ الرَّقِيبُ جُزْءًا مِنَ الْمَقَالِ»: ماقالىنىڭ بىر قىسمىنى تەكشۈرگۈچى قىسقارتىۋەتتى.

حِذْفَارٌ ج حَذَافِيرُ: تەرەپ، يان تەرەپ.

uyghurkitap.com

بِحُذَافِيرِهِ : پۈتكۈل ، ئەتراپلىق.

حُذُفُورٌ ج حَذَافِيرُ : تەرەپ.

حَذَقَ يَحْذِقُ حَذِقًا وَ حِذْقًا وَ حَذَاقَةً : ماھىر بولدى ، ئۇستا بولدى ، پىششىق ئىگىلىدى.

حَذَقَ الْكِتَابَ : كىتابنى پۈتۈنلەي ئوقۇپ بولدى.

حَذَقَ الْعَمَلَ : ئىشنى پۇختا قىلدى.

حَذَقَ يَحْذِقُ حَذْقًا الشَّيْءَ : كەستى ، ئۈزدى.

حَذَقَ يَحْذِقُ حُذُوقًا الْخَلُّ : سىركە ئاچچىق بولدى.

حِذْقٌ : ماھىر بولماق ، ئۇستا بولماق ، پۇختا ئىگىلىمەك ، چاققانلاشماق.

حَذْلَقَ يُحَذْلِقُ حَذْلَقَةً : ئۆزىنى ماھىر سانىۋالدى ، ئۆزىنى بىلىمدار كۆرسەتتى ، كۆز - كۆز قىلدى.

يَتَحَذْلَقُ فِي كَلَامِهِ : بىلىمدارلىق قىلدى، ئۆزىنى كۆرسىتىپ سۆزلىدى.

حَذْلَقَةٌ : ئۆزىنى بىلىملىك كۆرسەتمەك ، ئۆزىنى ماھىر ھېسابلىۋالماق.

حَذْلَمَ يُحَذْلِمُ حَذْلَمَةً : تېز ماڭدى.

حَذْلَمَ الشَّيْءَ : يۇمىلاتتى.

حَذْلَمَ الْعُودَ : ياغاچنى ئاقلىدى.

حَذْلَمَ الْإِنَاءَ : قاچىنى تولدۇردى.

حُذْلُمٌ : پاكىنەك ، پاكار ئادەم.

حُذْلُومٌ : چاققان.

حَذَمَ يَحْذِمُ حَذْمًا الشَّيْءَ : كەستى.

حَذَمَ يَحْذِمُ حَذْمًا وَ حَذَمَانًا فِي الْأَمْرِ : ئالدىرىدى ، تېز بولدى.

حَذَمَ فِي مَشْيِهِ : تېز ماڭدى.

حَذَمَ فِي الْقِرَاءَةِ: تېز ئوقۇدى.

اَلْحَذِمُ مِنَ السُّيُوفِ: ئۆتكۈر قىلىچ.

حِذْمٌ : چاققان مېڭىش ، يېنىك مېڭىش.

حَذِمٌ : تېز يۈگۈرىدىغان توشقان ؛ چاققان ئوغرى.

حُذَمٌ : قەدىمى قىسقا پاكىنەك.

حَذْوَ : ئۇدۇلىدا ، روبىروسىدا.

حُذْوَةٌ : ئۇدۇلىسى ؛ سوۋغا ، ھەدىيە ؛ پارچە نەرسىلەر.

حِذْوَةٌ : ئۇدۇلىسىدا ؛ سوۋغا ، ھەدىيە ؛ پارچە نەرسىلەر.

اَلْحُذْيَا : ئولجىدىن نېسىۋە.

حَذِيقٌ : كېسىلگەن.

حِذْيَمٌ : ئۆتكۈر قىلىچ.

اَلْحُذَيَّا : ئولجىدىن نېسىۋە ؛ سۆيۈنچە.

اَلْحَذِيَّةُ : ئولجىدىن نېسىۋە ؛ سوۋغا ، ھەدىيە.

حِرَاثَةٌ: دېھقانچىلىق ، تېرىقچىلىق ، ئېتىز ئىشلىرى.

حِرَاثَةُ الْأَرْضِ : يەر تېرىماق ، دېھقانچىلىق قىلماق ؛ دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرى.

حَرَارَةٌ : ئىسسىقلىق؛ قىزغىن؛ تېمپېراتۇرا ، ھارارەت.

«اِرْتَفَعَتْ دَرَجَةُ حَرَارَةِ الْمَرِيضِ» : كېسەلنىڭ تېمپېراتۇرىسى ئۆرلەپ كەتتى.

«عَانَقَتِ الْأُمُّ وَلَدَهَا بِحَرَارَةٍ» : ئانا بالىسىنى قىزغىن قۇچاقلىدى.

مِقْيَاسُ الْحَرَارَةِ : تېرمومېتىر.

مِيزَانُ الْحَرَارَةِ: تېرمومېتىر.

اَلْحَرَارَةُ الْجَوِّيَّةُ : ھاۋا تېمپېراتۇرىسى.

اَلْحَرَارَةُ الْبَدَنِيَّةُ : بەدەن تېمپېراتۇرىسى.

وَحْدَةُ الْحَرَارَةِ : ئىسسىقلىق بىرلىكى.

حَرَارَةُ الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ ئوتتەك قىزغىنلىقى.

حَرَارَةُ الْعَاطِفَةِ : ھېسسىياتنىڭ قىزغىنلىقى.

حَرَارِيٌّ : قىزىقلىق مىقدارى.

حَرَارِيٌّ نَوَوِيٌّ : يادرو ئېنېرگىيىسى.

وَحْدَةٌ حَرَارِيَّةٌ : ئىسسىقلىق بىرلىكى.

حِرَاسَةٌ : قوغدىماق ، مۇھاپىزەت قىلماق ، ساقلىماق.

تَحْتَ الْحِرَاسَةِ : نازارەت ئاستىدا.

«وَضَعَتْهُ الْحُكُومَةُ تَحْتَ الْحِرَاسَةِ» : هۆكۈمەت ئۇنى نازارەت ئاستىغا ئالدى.

خُرَاشٌ: قوپاللىق ، يىرىكلىك.

حَرَاشَةٌ: قوپاللىق ، يىرىكلىك.

جَرَافَةُ الْمَذَاقِ: ئاچچىق ، ئۆتكۈر (غىدىقلىغۇچى)

حُرَاقٌ. حُرَاقَةٌ: پىلىك ، پىلتە ، تۇتروق.

حَرَاكٌ: ھەرىكەتلەنمەك ، تەۋرەنمەك.

«رَأَيْتُهَاعَلَى السَّرِيْرِ جُثَّةًهَامِدَةًلَاحَرَاكَ بِهَا» : مەن ئۇنى كارىۋاتتا ھەرىكەتسىز ئۆلۈك جەسەت ھالىتىدە كۆردۈم.

حَرَامٌ ج حُرُمٌ : ھارام (شەرىئەتتە چەكلەنگەن ئىش ياكى نەرسە)

«اِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اِثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ» «قرآن» : شۈبھىسىزكى، ئاسمان ۋە زېمىن يارىتىلغاندىن تارتىپ(قەمەرى) ئايلارنىڭ سانى ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا (يەنى لەۋھۇلمەھپۇزدا) 12 دۇر ، ئۇلاردىن تۆتى (يەنى زۇلقەئدە، زۇلھەججە، مۇھەررەم، رەجەب) ئۇرۇش قىلىش ھارام قىلىنغان ئايلاردۇر.

مِنْطَقَةٌ حَرَامٌ : چەكلەنگەن رايون.

اَلْبَلَدُ الْحَرَامُ : مەككە.

اِبْنُ حَرَامٍ : يوتقان تېشىدىن بولغان ، ھارامدىن بولغان ، ھارامزادە.

اَلْمَسْجِدُ الْحَرَامُ : كەئبە جايلاشقان مەسچىت.

اَلْبَيْتُ الْحَرَامُ : كەئبە ، بەيتۇللاھ.

اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ : چەكلەنگەن ئايلار (ھىجرىيىنىڭ زۇلقەئدە ، زۇلھەججە ، مۇھەررەم ، رەجەب ئايلىرى)

حَرَامِيٌّ ج حَرَامِيَّةٌ : ھارام ئىشلارنى قىلغۇچى ، ئەسكى ، گۇناھكار ، ئوغرى ، قاراقچى.

حَرِبَ يَحْرَبُ حَرَبًا : غەزەپلەندى ، ئاچچىقلاندى.

حَرَبَ يَحْرُبُ حَرْبًا: نەيزە سانجىدى.

حَرَبَ الرَّجُلَ : كىشىنى بۇلىۋالدى ، تالان ــ تاراج قىلدى.

حَرْبٌ ج حُرُوبٌ : ئۇرۇش ، جەڭ.

«فَاِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَاِمَّا فِدَاءً حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ اَوْزَارَهَا» «قرآن»: ئاندىن ئۇلارنى ئېھسان قىلىش يۈزىسىدىن قويۇپ بېرىڭلار، ياكى فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىڭلار ، تاكى ئۇرۇش ئۆزىنىڭ ئېغىر يۈكىنى تاشلىغانغا قەدەر (يەنى ئۇرۇش توختىغانغا قەدەر)

حَرْبٌ أَهْلِيَّةٌ : ئىچكى ئۇرۇش.

حَرْبُ التَّطْوِيقِ : قورشاپ يوقىتىش ئۇرۇشى.

حَرْبٌ بَارِدَةٌ : سوغۇق مۇناسىۋەتلەر ئۇرۇشى.

حَرْبُ التَّحْرِيرِ: ئازادلىق ئۇرۇشى.

حَرْبٌ جَائِرَةٌ: ئادالەتسىز ئۇرۇش ، تاجاۋۇزچىلىق ئۇرۇشى.

حَرْبٌ عَادِلَةٌ: ھەققانىي ئۇرۇش ، ئادالەتلىك ئۇرۇش.

حَرْبٌ خَاطِفَةٌ : چاقماق تېزلىكىدىكى ئۇرۇش .

اَلْحَرْبُ الْعَالَمِيَّةُ : دۇنيا ئۇرۇشى.

اَلْحَرْبُ الْعَالَمِيَّةُ الْأُوْلَى: بىرىنچى دۇنيا ئۇرۇشى.

اَلْحَرْبُ الْعَالَمِيَّةُ الثَّانِيَةُ : ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى.

حَرْبٌ نَفْسِيَّةٌ : پسىخولوگىيە ئۇرۇشى.

حَرْبٌ وَقَائِيَةٌ : قوغدىنىش ئۇرۇشى.

رَجُلُ حَرْبٍ : ئۇرۇش مۇتەخەسسىسى.

قَامَتِ الْحَرْبُ عَلَى سَاقٍ: ئىش مۇرەككەپلىشىپ بىر تەرەپ قىلىش قىيىن بولدى.

اَلْحَرْبُ الْعُظْمَى : دۇنياۋى ئۇرۇش.

حَرْبٌ صِحَافِيَّةٌ : قەلەم كۈرىشى.

حَرْبُ الصَّوَارِيخِ : راكېتا ئۇرۇشى.

فِي حَالَةِ حَرْبٍ : ئۇرۇش ھالىتىدە.

اَلْحَرْبُ الْعَامَّةُ : دۇنياۋى ئۇرۇش.

دَارُ الْحَرْبِ : دۈشمەن دۆلەت ؛ ئۇرۇش رايونى.

حَرْبُ الْعِصَابَاتِ : پارتىزانلىق ئۇرۇشى.

اَلْحَرْبُ الصَّلِيبِيَّةُ : ئەھلى سەلىب ئۇرۇشى.

حَرْبُ إِرْهَاقٍ : خورىتىش ئۇرۇشى.

uyghurkitap.com

حَرْبُ أَعْصَابٍ : نېرۋا ئۇرۇشى.

حَرْبٌ إِعْلَانِيَّةٌ : تەشۋىقات ئۇرۇشى.

حَرْبٌ طَائِفِيَّةٌ : ئىچكى ئۇرۇش.

جِرْبَاءُ ج حَرَابِيُّ: خامېلېئون (مۆھىتقا قاراپ رەڭگى ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان كەسلەنچۈك).

«يَتَلَوَّنُ فِي مَوَاقِفِهِ تَلَوُّنَ الْحِرْبَاءِ» : خامېلېئوندەك ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ.

وَاحَرْبَاهُ: ۋاي ھەسرەت، ۋاي نادامەت، نادامەتەي.

حَرْبَةٌ ج حِرَابٌ : قىسقا نەيزە.

حَرْبِيٌّ: ئۇرۇش ئىشى ؛ ھەربىي.

مَجْلِسٌ حَرْبِيٌّ : ھەربىي كېڭەش.

وِزَارَةٌ حَرْبِيَّةٌ : دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرلىكى.

مَدْرَسَةٌ حَرْبِيَّةٌ: ھەربىي مەكتەپ.

اَلْحَرَكَاتُ الْحَرْبِيَّةُ: تاكتىكا.

حَرَتَ يَحْرُتُ حَرْتًا الشَّيْءَ: سىلىدى، سۈركىدى، ئۇگىلىدى.

حَرِتَ يَحْرَتُ حَرْتًا الرَّجُلُ: كىشىنىڭ ئەخلاقى ناچار بولدى.

حَرَثَ يَحْرُثُ حَرْثًا الْأَرْضَ : يەر ھەيدىدى ، يەر ئاغدۇردى.

«أَ فَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ أَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ» «قرآن» : سىلەر تېرىغان زىرائەتلەرنى دەپ بېقىڭلارچۇ ئۇنى سىلەر ئۈندۈرىدۇڭلارمۇ ياكى بىز ئۈندۈرۈپ (دان چىقىدىغان زىرائەت قىلىپ ئۆستۈرۈۋاتقمۇ ؟)

حَرَثَ الْأَرْضَ : دېھقانچىلىق قىلدى ، تېرىقچىلىق قىلدى.

حَرْثٌ : يەر تېرىماق ، دېھقانچىلىق قىلماق؛ دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرى، زىرائەت، دېھقانچىلىق.

حَرْثُ الْآخِرَةِ: ياخشى ئەمەل، ساۋابلىق ئىش.

حَرْثُ الدُّنْيَا: مال ـ مۈلۈك، بالا ـ چاقىلارغا ئوخشاش دۇنيالىق نەرسىلەر.

«مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ» «قرآن» : كىمكى (ئۆزىنىڭ ئەمەلى بىلەن ئاخىرەتنىڭ ساۋابىنى كۆزلىسە ، ئۇنىڭ ساۋابىنى زىيادە قىلىمىز.

حَرِجَ يَحْرَجُ حَرَجًا الشَّيْءُ : قىسىلدى ، سىقىلدى ، تارلاشتى ؛ ھارام بولدى.

حَرِجَ الرَّجُلُ : كىشى گۇناھ ئۆتكۈزدى ، جىنايەت ئۆتكۈزدى.

حَرِجَ صَدْرُهُ : تىت ـ تىت بولدى ، بىئارام بولدى.

حَرِجَ عَلَيْهِ الشَّيْءُ : چەكلەندى.

حَرَجٌ : گۇناھ ؛ چەكلەش ، توسۇش ؛ تارجاي ، تارچۇق جاي ؛ قىيىن ھالەت.

«يَجْعَلُ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا» «قرآن» : ئۇنىڭ كۆكسىنى شۇنداق تارايتىۋېتىدۇكى.

حَرَجٌ ج أَحْرَاجٌ حَرَجَةٌ ج حَرَجٌ وحَرَجَاتٌ: پادا؛ دەرەخزارلىق؛ تارجاي.

لَا حَرَجَ : زىيىنى يوق ، ھېچ ۋەقەسى يوق.

لَا حَرَجَ عَلَيْكَ : ساڭا ھېچ گەپ يوق.

حَرَجٌ وحِرْجٌ ج أَحْرَاجٌ وحِرَاجٌ: گۇناھ، جىنايەت.

حَرِجٌ : مۇشكۇل ، تارچىلىق.

«عَاشَ صَاحِبُ الْقَلْبِ الصِّنَاعِيِّ لَحَظَاتٍ حَرِجَةً قَبْلَ وَفَاتِهِ» : سۈنئىي يۈرەك سالدۇرغان ئادەم ۋاپات بولۇشىنىڭ ئالدىدا قىيىن پەيتلەرنى بېشىدىن ئۆتكۈزدى.

مَرْكَزٌ حَرِجٌ: قىيىن ئەھۋال، مۇشكۇل شارائىت.

مَوْقِفٌ حَرِجٌ : جىددىي پوزىتسىيە.

«هُنَاكَ لَحَظَاتٌ حَرِجَةٌ يُوَاجِهُهَا الْإِنْسَانُ فِي حَيَاتِهِ» : بۇ يەردە ئىنسان ھاياتىدا دۇچ كېلىدىغان جىددىي پەيتلەر بولىدۇ.

حَالَةٌ حَرِجَةٌ: جىددىي ھالەت.

حَرْجَلَ يُحَرْجِلُ حَرْجَلَةً : ئۇزۇردى ؛ ئوك ـ سول سەكرىدى.

حَرْجَلَ الشَّجَرُ : دەرەخ ئۆسۈپ يېتىلدى.

حُرْجُلٌ ج حَرَاجِلُ : ئۇزۇن.

حَرْجَلَةٌ : جامائە ، توپ (توپلاشقان)

حَرْجَمَ يُحَرْجِمُ حَرْجَمَةً الدَّوَابَّ : پادىنى توپلىدى ، ئۇلاغنى يىغدى ، ئۇلاغنى جەملىدى.

حَرَدَ يَحْرِدُ حُرُودًا عَنْ قَوْمِهِ : يالغۇز بولۇپ قالدى ، يېگانە بولۇۋالدى ، ئارىلاشمىدى.

حَرَدَ يَحْرِدُ حَرْدًا: ئۇرۇندى ، مەقسەت قىلدى؛ تۆشۈك تەشتى ؛ توسىدى ، مەنئى قىلدى.

حَرِدَ يَحْرَدُ حَرَدًا عَلَيْهِ : ئەلدىن ئايرىلىپ يالغۇز ياشىدى ؛ غەزەپ قىلدى ، ئاچچىقلاندى.

حَرِدٌ. حَرْدَانُ: ئاچچىقلانغۇچى، غەزەپناك بولغۇچى.

حِرْذَوْنٌ ج حَرَاذِينُ : كەسلەنچۈك.

حَرَّ يَحِرُّ حَرًّا: قىزىدى ، ئىسسىدى.

حَرَّ الْمَاءَ : سۇنى قايناتتى ، قىزىتتى.

حَرَّ يَحَرُّ حَرَارًا الْعَبْدُ : قۇل ئازاد بولدى.

حَرٌّ ج حُرُورٌ وَ أَحَارِرُ: ئىسسىقلىق ، هارارەت ، تېمپېراتۇرا.

حُرٌّ ج أَحْرَارٌ: ئەركىن ، ئازاد ، مۇستەقىل ، هۆر.

حُرُّ الْعَقِيدَةِ: ئېتىقاد ئەركىنلىكى.

حُرُّ الدَّارِ : ئۆينىڭ ئوتتۇرىسى.

حُرُّ الْوَجْهِ : ياڭاق سۆڭىكى.

اَلْحُرُّ فِي اَلْبَقْلِ: خام يېيىلىدىغان كۆكتات.

اَلْحُرُّ فِي الْقَوْلِ أَوِ اَلفِعْلِ : چىرايلىق سۆز ، چىرايلىق ئىش.

«اَلْعَبْدُ يُقْرَعُ بِالْعَصَا. وَالْحُرُّتَكْفِيْهِ الْإِشَارَةُ»: ئاقىلغا ئىشارەت ، نادانغا جۇۋالدۇرۇز.

ذَهَبٌ حُرٌّ : ساپ ئالتۇن.

طِيْنٌ حُرٌّ : سېغىزلاي ، قۇمسىز لاي.

فَرَسٌ حُرٌّ : ساپ نەسىللىك ئات.

حِزْبُ الْأَحْرَارِ : لىبېرالىستلار پارتىيىسى.

حَرَّانُ ج حِرَارٌ و حَرَارَى: تەشنا، سۇسىراپ كەتكۈچى.

حَرَّابٌ: قورال ياسىغۇچى ، نەيزە سوققۇچى ؛ مەرگەن.

حُرَّاسٌ : مۇهاپىزەتچىلار ، قوغدىغۇچىلار.

حَرَّاقٌ: ئاچچىق ، ئۆتكۈر ؛ ئوت قويغۇچى ، ئوت ياققۇچى.

حُرَّاقٌ : ئىششقار سۈيى ، شورلۇق سۇ ، شولتا سۈيى.

حَرَّاقَةٌ ج حَرَّاقَاتٌ : هەربىي پاراخوت ، هەربىي كېمە.

قُنْبُلَةٌ حَرَّاقَةٌ : كۆيدۈرگۈچى بومبا.

حُرَّاقَةٌ : ئۆتكۈر ، كەسكىن ، ئىتتىك.

حَرَّانُ ج حِرَارٌ. حَرَّاءُ : قاتتىق تەشنا بولغان ، چاڭقاپ كەتكەن.

حُرَّةٌ ج حَرَائِرُ : ئەركىن ئايال ، هۆر ئايال.

مِنْطَقَةٌ حُرَّةٌ : ئېچىۋېتىلگەن ئەركىن رايون.

سَحَابَةٌ حُرَّةٌ : يامغۇر بۇلۇتى.

حَرَّةٌ ج حَرَّاتٌ وَ حِرَارٌ : قارا تاشلىق ساي.

حَرَّجَ يُحَرِّجُ تَحْرِيجًا عَلَيْهِ : قىستى ، قىستىدى ، تارلاشتۇردى ؛ چەكلىدى ، مەنئىي قىلدى.

حَرَّجَ فِي الْأَمْرِ : چىڭ تۇرىۋالدى.

حَرَّجَ عَلَيْهِ الْأَمْرَ : مەنئى قىلدى.

حَرَّجَهُ : مەجبۇرلىدى ، زورلىدى ؛ تەڭلىكتە قويدى.

حَرَّجَ مَرْكَزَهُ : شارائىتىنى قىيىنلاشتۇردى.

«قَدْ حَرَّجَتِ الْأُمُّ عَلَى أَبْنَائِهَا الْاِتِّصَالَ بِشَبَابِ الْأَغْنِيَاءِ» : ئانا بالىلىرىني بايلارنىڭ بالىلىرىغا ئارىلىششتىن چەكلىدى.

حَرَّدَ يُحَرِّدُ تَحْرِيدًا : ئەگدى، ئەگرى قىلدى.

حَرَّرَ يُحَرِّرُ تَحْرِيْرًا: ئازاد قىلدى.

حَرَّرَ الْعَقْلَ : ئەقلىنى ئاچتى، نۇرلاندۇردى.

حَرَّرَ الْكِتَابَ : كىتابنى تەھرىرلىدى، كۆزەتتى، توغرىلىدى؛ يازدى.

حَرَّرَ الْوَزْنَ : تەڭپۇڭلاشتۇردى.

حَرَّرَ الْوَلَدَ : بالىنى ۋەخپە قىلىۋەتتى (بالىنى ئاللاھنىڭ تائىتى ۋە مەسچىتنىڭ خىزمىتى ئۈچۈن ۋەخپە قىلىۋەتتى ، مەسچىت بالىسى قىلىپ بېرىۋەتتى)

حَرَّرَ رَقَبَتَهُ : قۇلنى ئازاد قىلدى.

«حَرَّرَ الْوَكِيلُ الْعَقْدَ» : ۋەكىل توختامنى يازدى.

حَزَّزَ يُحَزِّزُ تَحْزِيزًا: قوغدىدى، ساقلىدى.

«حَزَّزَ جِسْمَ الْجَرِيمَةِ أَوْ أَدَاتَهَا»: زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچىنىڭ جەسىتىنى ياكى جىنايەتكە ئىشلەتكەن قورال ـ سايماننى قاتتىق قوغدىدى.

حَرَّشَ يُحَرِّشُ تَحْرِيشًا: قۇتراتتى، كۇشكۇرتتى، ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى.

حَرَّشَ بَيْنَ الْقَوْمِ: قۇتراتتى، كۇشكۇرتتى، ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى، ئوت قويرۇقلۇق قىلدى.

حَرَّشَ الْأَرْضَ بِالسَّمَادِ: ئوغۇتلىدى.

حَرَّضَ يُحَرِّضُ تَحْرِيضًا عَلَى الشَّيْءِ: رىغبەتلەندۈردى، ئىلھاملاندۇردى.

حَرَّضَ يُحَرِّضُ تَحْرِيضًا عَلَى الشَّيْءِ: قوزغىدى، ئىلھاملاندۇردى؛ كۇشكۇرتتى.

«يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ» «قرآن»: ئى پەيغەمبەر! مۆمىنلەرنى (مۇشرىكلار بىلەن) ئۇرۇش قىلىشقا رىغبەتلەندۈرگىن!

«حَرَّضَ الْعُمَّالَ عَلَى الْإِضْرَابِ بِالرَّغْمِ مِنْ صُدُورِ قَرَارٍ بِمَنْعِهِ»: ئىش تاشلاشنى چەكلەش قارارىنىڭ چىقىرىلغانلىقىغا قارىماي ئىشچىلارنى ئىش تاشلاشقا كۇشكۇرتتى.

حَرَّضَهُ عَلَى الشَّرِّ: ئۇنى يامانلىققا قۇتراتتى.

حَرَّفَ يُحَرِّفُ تَحْرِيفًا الشَّيْءَ: بۇرمىلىدى، ئۆزگەرتتى، يۆتكىۋەتتى، بۇرىۋەتتى.

حَرَّفَ الْكَلَامَ: ئۆزگەرتىۋەتتى.

حَرَّفَ الْمَعْنَى: ئۆزگەرتىۋەتتى.

«يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ» «قرآن»: كىتابنىڭ (يەنى تەۋراتنىڭ) سۆزلىرىنى ئۆزگەرتىۋېتىدىغانلارمۇ بار...

حَرَّقَ يُحَرِّقُ تَحْرِيقًا الشَّيْءَ: كۆيدۈردى.

حَرَّكَ يُحَرِّكُ تَحْرِيكًا: ھەرىكەتلەندۈردى، قوزغىدى، مىدىرلاتتى.

«لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ» «قرآن»: (ساڭا جىبرىئىل ئارقىلىق ۋەھى نازىل بولۇۋاتقاندا، ئۇنى ئېسىڭگە ئېلىۋېلىش ئۈچۈن) ئالدىراپ تىلىڭنى مىدىرلاتما.

حَرَّكَ سَاكِنَهُ: قوزغىدى.

حَرَّكَ الْعَوَاطِفَ: تەسىرلەندۈردى.

حَرَّكَ الشَّهِيَّةَ: ئىشتىھانى ئاچتى.

حَرَّكَ الْكَلِمَةَ: سۆزلەرگە ھەرىكەت (بەلگە) قويدى.

«حَرَّكَ كَوَامِنَ نَفْسِهِ»: يوشۇرۇن تۇيغۇلىرىنى قوزغىۋەتتى.

لَا يُحَرِّكُ سَاكِنًا: بىپەرۋا، ھېچقانداق ھەرىكەت قىلمايدىغان.

حَرَّمَ يُحَرِّمُ تَحْرِيمًا: ھارام قىلدى، چەكلىدى.

حَرَّمَ عَلَيْهِ كَذَا: ئۇنىڭغا ئىشنى ھارام قىلدى.

«وَأَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا» «قرآن»: ئاللاھ سودا ـ سېتىقنى ھالال قىلدى، جازانىنى ھارام قىلدى.

حَرُّوقٌ: پىلىك، پىلتە، تۇترۇق.

حِرِّيفٌ: ئاچچىق، ئۆتكۈر، غىدىقلىغۇچى (تەم)، قىرتاق.

طَعَامٌ حِرِّيفٌ: غىدىقلىغۇچى تەمى بار تاماق.

حَرَّى ج حِرَارٌ وَحَرَارَى: تەشنا، سۇسىراپ كەتكۈچى، ئۇسساپ كەتكۈچى.

«فِي كُلِّ كَبِدٍ حَرَّى أَجْرٌ» «حديث»: ھەرقانداق تەشنا بولغۇچىنى سۇغارغاننىڭ ساۋابى بولىدۇ.

حُرِّيَّةٌ: ئەركىنلىك، ئەركىنلىك ھوقۇقى، مۇستەقىللىق.

حُرِّيَّةُ الْإِخْتِيَارِ: تاللاش ھوقۇقى.

حُرِّيَّةُ الْفِكْرِ: پىكىر ئەركىنلىكى.

مَدْرَسَةٌ حُرِّيَّةٌ: شەخسىي مەكتەپ.

حُرِّيَّةٌ شَخْصِيَّةٌ: شەخسىي ئەركىنلىك.

حُرِّيَّةُ تَنْظِيمِ الْإِضْرَابِ: نامايىشقا ئۇيۇشتۇرۇش ئەركىنلىكى.

حُرِّيَّةُ النَّشْرِ: ئاخبارات ئەركىنلىكى، نەشرىيات ئەركىنلىكى، مەتبۇئات ئەركىنلىكى.

حُرِّيَّةٌ فَرْدِيَّةٌ: شەخسىي ئەركىنلىك.

حُرِّيَّةُ الْإِجْتِمَاعِ: يىغىلىش ئەركىنلىكى.

حُرِّيَّةُ الْعِبَادَةِ : دىنىي ئەركىنلىك ، ئىبادەت قىلىش ئەركىنلىكى.

حُرِّيَّةُ الْكَلَامِ : سۆز ئەركىنلىكي.

حُرِّيَّةُ التَّعْلِيمِ : ئوقۇش ئەركىنلىكى.

حُرِّيَّةُ الْعَمَلِ : خىزمەت ئەركىنلىكى ، ئىشلەش ئەركىنلىكى.

اَلنِّضَالُ فِي سَبِيلِ الْحُرِّيَّةِ : ئەركىنلىك ئۈچۈن كۈرەش قىلىش ، ئەركىنلىك يولىدا كۈرەش قىلىش.

حَرُزَ يَحْرُزُ حَرَازًا الرَّجُلُ: پۇختا بولدى ، مۇستەھكەم بولدى ؛ قوغدالدى.

حَرَزَ يَحْرُزُ حَرَزًا الشَّيْءَ: مالنى ساقلىدى ، مالنى قوغدىدى ، مالنى مۇھاپىزەت قىلدى.

حِرْزٌ ج أَحْرَازٌ: ئىستىھكام ، قورغان ، پوتەي ؛ تۇمار ، تىلتۇمار.

حِرْزٌ حَرِيزٌ: مۇستەھكەم پاناھگاھ.

«هُوَ فِي حِرْزٍ لَا يُوْصَلُ إِلَيْهِ» : ئۇ مۇستەھكەم قورغان ئىچىدە.

كَانَ فِي حِرْزٍ حَرِيزٍ: ئۇ چىڭ، پۇختا بولدى.

حَرَزَةٌ : مالنىڭ ياخشىسى ، مالنىڭ نوچىسى ، مالنىڭ ئېسىلى.

حَرَسَ يَحْرُسُ حَرْسًا وَ حَرَاسَةً الشَّيْءَ : ساقلىدى ، قوغدىدى ، مۇھاپىزەت قىلدى.

حَرَسَ عَلَى الشَّيْءِ: ساقلىدى ، قوغدىدى ، مۇھاپىزەت قىلدى.

«وَظِيفَةُ الْبَوَّابِ الْأُوْلَى أَنْيَحْرِسَ الْمَبْنَى» : دەرۋازىۋەنىنىڭ بىرىنچى ئىشى بىنانى قوغداش.

حَرِسَ يَحْرَسُ حَرْسًا : ئۇزۇن ياشىدى ، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆردى.

حَرْسٌ ج أَحْرَاسٌ: دەۋر ، زامان ، ئەسىر.

حَرَسٌ ج حُرَّاسٌ : مۇھاپىزەتچى ، قوغدىغۇچى ، قاراۋۇل.

حَرَسٌ شَخْصِيٌّ: شەخسىي مۇھاپىزەتچى ، شەخسىي قاراۋۇل.

حَرَسُ الشَّرَفِ : ھۆرمەت قاراۋۇلى.

حَرَسُ السُّلْطَانِ : پادىشاھنى قوغدىغۇچى قوشۇن.

اَلْحَرَسَانِ : كېچە بىلەن كۈندۈز.

حَرَشَ يَحْرِشُ حَرْشًا وَ تَحْرَاشًا الضَّبَّ : كېلەنى تۇتۇش ئۈچۈن ئۈركۈتتى.

حَرَشَ الدَّابَّةَ : ئۇلاغنى تېز ماڭغۇزۇش ئۈچۈن دۈمبىسىگە سانجىدى.

حَرَشَهُ : مورلىدى ، تاتىلىدى.

حَرَشَ الصَّيْدَ : ئوۋ ئوۋلىدى.

حَرَشَ بَيْنَ الْقَوْمِ : قەۋمنىڭ ئارىسىنى بۇزدى.

حَرِشَ يَحْرَشُ حَرَشًا الشَّيْءُ : قوپال بولدى ، يىرىك بولدى ، ئالدىدى.

حَرَشٌ : قوپاللىق ، يىرىكلىك.

اَلْحَرِشُ: ئۇخلىمايدىغان ئادەم.

حَرْشٌ ج حِرَاشٌ : ئالدامچىلىق؛ جامائەت ، كوللېكتىپ ؛ ئىز.

حُرْشٌ وَ حَرِشٌ ج حُرُوشٌ وَ أَحْرَاشٌ : ئورمانلىق.

حُرْشَةٌ : قوپاللىق ، يىرىكلىك.

حَرْشَفٌ ج حَرَاشِفُ: كىچىك قۇش ؛ كىچىك چېكەتكە ؛ ياشانغان ئادەم ؛ كېسەل ئادەم ؛ باچكا؛ بېلىق قاسىرىقى.

حَرْشَفُ السَّمَكِ : بېلىق قاسىرىقى.

حُرْشُفٌ : ئوڭغۇل - دوڭغۇل يەر.

حَرَصَ يَحْرِصُ حِرْصًا الرَّجُلُ : ھېرىس بولدى ؛ ئاچكۆزلۈك قىلدى ، نەپسانىيەتچىلىك قىلدى.

«اِنْ تَحْرِصْ عَلَى هُدَاهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَايَهْدِى مَنْ يُضِلُّ وَ مَالَهُمْ مِنْ نَاصِرِيْنَ» «قرآن» : سەن ئۇلارنىڭ ھىدايەت تېپىشىغا ھېرىس بولساڭمۇ ، ئاللاھ ئۆزى گۇمراھ قىلغان كىشىنى ھىدايەت قىلمايدۇ ، ئۇلارنى (ئاللاھنىڭ ئازابىدىن قۇتۇلدۇرىدىغان) ھېچقانداق مەدەتكار يوق.

حِرْصٌ : بېخىللىق ، ھېرىسلىق ؛ ئاچكۆزلۈك.

حِرْصًا عَلَيْهِ: ئامراقلىق يۈزىسىدىن، ئاياش يۈزىسىدىن، كۆيۈنۈش يۈزىسىدىن.

«سَحَبَ اِقْتِرَاحَهُ حِرْصًا عَلَى صُدُورِ الْقَرَارِ بِالْإِجْمَاعِ» : قارارنىڭ كوللېكتىپ چىقىرد-

لىشىغا كۆيۈنۈش يۈزىسىدىن تەكلىپىنى قايتۇرۇۋالدى.

اَلْحِرْضُ عَلَى الثَّأْرِ : قىساس ئوتى ، ئىنتىقام ئوتى.

حَرَضَ يَحْرُضُ حَرَاضَةً : جۇدەپ كەتتى ، ياداپ كەتتى، ئورۇقلىدى؛ ھالاك بولاي دەپ قالدى.

اَلْحَرَضُ: قاتتىق ئاغرىق؛ ئېرۋىنىڭ بۇزۇلىشى؛ ئەخلاقنىڭ بۇزۇلىشى؛ ناچار ئادەم؛ ناچار سۆز؛ ئورۇق تۆگە.

اَلْحَرَضُ مِنَ الثَّوْبِ: كىيىمنىڭ پەۋىزى.

«قَالُوْا تَاللّٰهِ تَفْتَأُ تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتَّى تَكُوْنَ حَرَضًا اَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ» ‹قرآن› : ئۇلار: « ئاللاھنىڭ نامى بىلەن قەسەمكى ، سەن يۇسۇفنى ياد ئېتىۋېرىپ (ھەسرەتتىن) ھالاك بولۇشقا تاس قالىدىغان ياكى ھالاك بولىدىغان بولدۇڭ » دېدى.

حَرَفَ يَحْرِفُ حَرْفًا الشَّيْءَ عَنْ وَجْهِهِ: بۇرۇلۇپ كەتتى، بۇرىدى، ئاغدى.

حَرْفٌ ج حِرَفٌ : قىرغاق ، گىرۋەك ، تەرەپ ، چەت ، بوي ، ياقا ، يان ؛ ئورۇق، مىقتا تۆگە؛ شەك ـ شۈبھە.

حَرْفُ الْجَبَلِ : تاغنىڭ قىرى.

حَرْفُ كُلِّ آلَةٍ قَاطِعَةٍ : تىغ.

«وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلَى حَرْفٍ» ‹قرآن› : بەزىلەر ئاللاھقا شەك ـ شۈبھە بىلەن (يەنى تۇراقسىز ھالدا) ئىبادەت قىلىدۇ.

حَرْفٌ ج حُرُوفٌ وَ أَحْرُفٌ : ھەرپ.

حَرْفُ جَرٍّ : زىر ئوقۇتىدىغان قوشۇمچە ، سۆز ئالدى قوشۇمچىسى.

حَرْفٌ حَلْقِيٌّ : بوغۇزدىن چىقىدىغان ھەرپ.

حَرْفٌ سَاكِنٌ : سۇكۇنلۇق ھەرپ.

حَرْفٌ شَمْسِيٌّ : قۇياش ھەرپى ، (شەمسىيە ھەرپى)

حَرْفٌ قَمَرِيٌّ: ئاي ھەرپلىرى ، (قەمەرىيە ھەرپلىرى)

حَرْفُ عَطْفٍ : باغلىغۇچى ھەرپ.

حَرْفُ عِلَّةٍ : ئىللەتلىك ھەرپ (ئەرەب تىلى گراماتىكىسىدا «وَاوْ» ، «اَلِفْ» ، «يَاءْ» ھەرپلىرى « ئىللەتلىك ھەرپلەر » دېيىلىدۇ)

حَرْفُ الْاِسْتِفْهَامِ : سوراق ياردەمچى سۆز، سوراق ئالماش.

حَرْفُ نِدَاءٍ : ئۈندەش سۆز.

حَرْفٌ مَطْبَعِيٌّ : قوغۇشۇن ھەرپ.

«نَزَلَ الْقُرْآنُ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ» ‹حديث› : قۇرئان كەرىم يەتتە خىل شىۋى بىلەن نازىل بولغان.

«نَقَلَ الْمَقَالَةَ حَرْفًا بِحَرْفٍ مِنْ كِتَابِ الْمُؤَلِّفِ» : ئۇ يازغۇچىنىڭ كىتابىدىن ماقالىنى سۆزمۇ سۆز كۆچۈردى.

حِرْفَةٌ ج حِرَفٌ : كەسىپ، ھۈنەر.

حِرْفَةٌ يَدَوِيَّةٌ : قول سانائىتى ، قول ھۈنەرۋەنچىلىكى.

حِرْفَةٌ شَرِيْفَةٌ : شەرەپلىك ھۈنەر.

أَرْبَابُ الْحِرَفِ : ھۈنەرۋەنلەر ، قول سانائەتچىلەر.

اِحْتِرَافُ حِرْفَةٍ : ئىشقا ئورۇنلىشىش ، ئىش تېپىش، بىرەر كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىش.

حِرَفِيٌّ : قول ھۈنەر ئۇستىسى.

تَرْجَمَةٌ حَرْفِيَّةٌ : سۆزمۇ سۆز تەرجىمە ، ئۆلۈك تەرجىمە.

حَرَقَ يَحْرُقُ حَرَقًا : كۆيدۈردى ، ئوت قويدى؛ چىشلىرىنى غۇچۇرلاتتى.

«يَحْرُقُونَ أَنْيَابَهُمْ غَيْظًا وَحَنَقًا» ‹حديث›: ئۇلار غەزەپ ـ نەپرەتتە چىشلىرىنى غۇچۇرلاتاتتى.

حَرْقٌ ج حُرُوقٌ : ئوت ئاپىتى ، يانغىن ، ئوت ۋەقەسى ؛ كۆيدۈرۈلگەن ، كۆيۈك ، كۆيگەن جاي.

«أُصِيْبَ عَدَدٌ مِنَ اللَّاجِئِيْنَ بِحُرُوقٍ خَطِيْرَةٍ إِثْرَ إِشْعَالِ النَّارِ فِي مُعَسْكَرِهِمْ» : مۇساپىرلاردىن بىرقانچىسى ئۇلارنىڭ لاگېرىدا يۈز بەرگەن يانغىندا ئېغىر كۆيۈككە دۇچار بولدى.

حَرْقٌ عَمْدِيٌّ : قەستەن ئوت قويماق.

حُرْقَةٌ ج حُرَقٌ: ھارارەت ، ئىسسىقلىق ، قىزغىنلىق.

بَكَى بِحُرْقَةٍ : ئۆكسۈپ يىغلىدى.

حُرْقَةٌ: ئۆتكۈر، كەسكىن، ئىتتىك.

حِرْقِدٌ ج حَرَاقِدُ : تىل تۈۋى.

حَرْقَدَةٌ ج حَرَاقِدُ : بوغدىيەك.

حَرْقَفَةٌ ج حَرَاقِيفُ : ئولتۇرغۇچى سۆڭەك.

حَرُكَ يَحْرُكُ حَرْكًا وَ حَرَكَةً : مىدىرلىدى، تەۋرىدى، ھەرىكەتلەندى.

حَرِكٌ : شوخ، ھەرىكەتچان.

حَرَكَةٌ ج حَرَكَاتٌ : ھەرەكە، زىر-زەبەر، ھەرىكەت.

«كَانَتِ السُّلْطَاتُ تُرَاقِبُ الْمُعَارِضِيْنَ فِي حَرَكَاتِهِمْ وَسَكَنَاتِهِمْ» : ھۆكۈمەت دائىرىلىرى قارشى تۇرغۇچىلارنىڭ ئىش - ھەرىكەتلىرىنى كۆزىتىپ تۇراتتى.

حَرَكَةٌ تَحْرِيْرِيَّةٌ : ئازادلىق ھەرىكىتى.

حَرَكَةٌ إِنْتِخَابِيَّةٌ : سايلام ھەرىكىتى.

حَرَكَةُ الْمُرُورِ : قاتناش.

«إِذَا نُظِّمَتْ حَرَكَةُ الْمُرُورِ فِي الشَّوَارِعِ قَلَّتِ الْحَوَادِثُ» : كوچىلاردا قاتناش تەرتىپكە سېلىنسا، قاتناش ۋەقەلىرى ئازىيىدۇ.

حَرَكَةُ الْعُمَّالِ : ئىشچىلار ھەرىكىتى.

اَلْحَرَكَةُ النِّسَائِيَّةُ : ئاياللار ھەرىكىتى.

ثَقِيلُ الْحَرَكَةِ : ھەرىكىتى ئاستا، مىس - مىس، تەۋرەنمەس، ئېغىر.

خَفِيْفُ الْحَرَكَةِ : ئېتىك، چاققان، چەبدەس.

حَرَكَاتٌ عَسْكَرِيَّةٌ : ھەربىي ھەرىكەت.

حَرَكِيٌّ: ھەرىكەتكە مەنسۇپ، ھەرىكەتچان.

«اَلْفِكْرُ بِطَبِيْعَتِهِ حَرَكِيٌّ» : ئوي - پىكىر ماھىيىتىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا ھەرىكەتچاندۇر.

إِسْمٌ حَرَكِيٌّ: يالغان ئىسىم، مەخپىي ئىسىم (بىرەر تەشكىلات ئەزالىرىنىڭ ھەقىقىي ئىسمىنى يوشۇرۇپ قويۇپ ئالغان يالغان ئىسىم)

حَرَكِيَّةٌ: شەيئىلەر ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ، ئۆزلۈكسىز ھەرىكەتلىنىپ تۇرىدۇ، دەيدىغان قاراش.

«يَتَّسِمُ الْمُجْتَمَعُ الْمُتَطَوِّرُ بِحَرَكِيَّتِهِ» : تەرەققىي تاپقان جەمئىيەت ھەرىكەتچان ئالاھىدىلىككە ئىگە.

حَرَمَ يَحْرِمُ حِرْمًا وَحَرِيمًا وَحِرْمَانًا وَحَرِمًا وَحِرْمَةً وَحَرِيمَةً: مەنئى قىلدى، چەكلىدى.

«حَرَمَتْنَا الظُّرُوفُ حَيَاةَ الْإِسْتِقْرَارِ» : شەرت - شارائىت بىزنى خاتىرجەم تۇرمۇش كەچۈرۈشتىن مەھرۇم قىلدى.

حَرُمَ يَحْرُمُ حُرْمًا وَ حُرُمًا وَ حُرْمَةً وَ حَرَامًا الشَّيْءُ: چەكلەندى، ھارام قىلىندى.

«يَحْرُمُ الصَّوْمُ عَلَى الْحَائِضِ» : ھەيز كۆرگەن ئايال روزا تۇتۇشتىن چەكلىنىدۇ.

حَرِمَ يَحْرَمُ حَرَمًا وَحَرَامًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: چەكلەندى، توسالدى، مەنئى قىلىندى.

حَرِمَ فِي الْقِمَارِ : ئۇتتۇردى، زىيان تارتتى.

حَرَمٌ ج أَحْرَامٌ : چەكلەنگەن جاي، توسالغان جاي، مۇقەددەس جاي؛ ئايال.

«اَلْجَامِعَةُ حَرَمٌ آمِنٌ» : ئۇنىۋېرسىتېت دەخلىسىز، ئامانلىق جايدۇر.

اَلْحَرَمَانِ : مەككە بىلەن مەدىنە.

حِرْمَانٌ : مەھرۇم قىلماق، ۋەزىپىسىدىن قالدۇرماق، قۇرۇق قالدۇرماق.

«قَضَتِ الْمَحْكَمَةُ بِحِرْمَانِهِ مِنَ الْحُقُوقِ الْمَدَنِيَّةِ» : مەھكىمە ئۇنى مەدەنىي ھوقۇقلىرىدىن مەھرۇم قىلىپ ھۆكۈم چىقاردى.

حُرْمَةٌ ج حُرُمَاتٌ وَ حُرَمٌ : ھۆرمەت، ئېھتىرام؛ چەكلەنگەن ئىش، قىلىشقا بولمايدىغان ئىش؛ ئايال؛ ئابرۇي.

حُرْمَةُ الرَّجُلِ : كىشىنىڭ ئايالى.

«لَهُ حُرْمَةٌ بَيْنَ قَوْمِهِ» : ئۇنىڭ ئۆز قەۋمى ئىچىدە ئابرۇيى بار.

بِحُرْمَةِ فُلَانٍ : پالانىنىڭ ھۆرمىتى بىلەن.

لَهُ حُرْمَةٌ بَيْنَ قَوْمِهِ : خەلق ئىچىدە ئۇنىڭ ھۆرمىتى بار.

حَرْمَدٌ. حِرْمِدٌ : قارانچۇق.

حِرْمِسٌ ج حَرَامِسُ: قەھەتچىلىك، قۇرغاقچىلىق.

حَرْمَلٌ : سۆزاب.

حَرْمَلَةٌ ج **حَرَامِلُ**: ئالدى ئوچۇق كەڭ، قىسقا كىيىم.

حَرَنَ وَ حَرُنَ يَحْرُنُ حُرُونًا وَ حُرَانًا وَ حِرَانًا الدَّابَّةُ: ئۇلاق توختىۋالدى.

حَرَنَ فِي الْبَيْعِ: سودىدا ئادىل بولدى.

حَرُوَّةٌ: سېسىق پۇراق، بەدبۇي.

حَرُونٌ: تەرسا، ئاساۋ، جاھىل.

حِصَانٌ حَرُونٌ: ئاساۋ ئات، شاش ئات.

حَرَا يَحْرُو حَرَّايِهِ: لايىق بولدى، تېگىشلىك بولدى.

«يَحْرُو بِكَ أَنْ تُخَلِّيَ مَقْعَدَكَ لِهَذَا الرَّجُلِ الْمُسِنِّ»: بۇ ياشىنىپ قالغان ئادەمگە ئورنۇڭنى بوشىتىپ بېرىشىڭ كېرەك.

حَرُورٌ: ئىسسىق شامال، قۇياش ھارارىتى، ئىسسىق ھاۋا.

«وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ» «قرآن»: كور ئادەم بىلەن كۆزى ساق ئادەم باراۋەر بولمايدۇ. زۇلمەت بىلەن نۇر (يەنى باتىل بىلەن ھەق) باراۋەر بولمايدۇ. سايە بىلەن ئىسسىق (يەنى جەننەت بىلەن دوزاخ) باراۋەر بولمايدۇ.

حُرُورَةٌ: ئەركىنلىك، ئەركىنلىك ھوقۇقى، مۇستەقىللىق.

حُرُورِيَّةٌ: ئەركىنلىك، ئەركىنلىك ھوقۇقى، مۇستەقىللىق.

حَرِيَ يَحْرَى حَرْيًا الشَّيْءَ: كېمىيىپ كەتتى؛ ئۈمىد قىلدى.

حَرِيبٌ ج **حُرَبَاءُ**: بۇلانغان، تالانغان.

حَرِيثَةٌ ج **حَرَائِثُ**: ھوسۇل، مەھسۇلات.

حَرِيرٌ ج **حَرَائِرُ**: يىپەك، تاۋار.

حَرِيرٌ مُشَاقَةٌ: خام يىپەك.

حَرِيرٌ صِنَاعِيٌّ: سۈنئىي يىپەك.

حَرِيرٌ صَخْرِيٌّ: تاشپاختا.

صَانِعُ الْحَرِيرِ: يىپەك سودىگىرى، يىپەك ساتقۇچى.

حَرَائِرِيٌّ: يىپەك ئىشلەپچىقىرىش.

حُرَيْرَةٌ: پارچە تاۋار.

حَرِيرِيٌّ: يىپەككە مەنسۇپ، يىپەككە ئائىت؛ يىپەك ساتقۇچى؛ يىپەك ئىشلەپ چىقارغۇچى.

مَلَابِسُ حَرِيرِيَّةٌ: يىپەك كىيىملەر.

حَرِيزٌ: مۇستەھكەم، پۇختا، يىمىرىلمەس، بىخەتەر.

حَرِيزٌ: پاناھ جاي، پۇختا قاچا.

حَرِيسَةٌ ج **حَرَائِسُ**: قوي قوتىنى؛ كېچىسى ئوغرىلانغان قوي.

حَرِيشٌ ج **حُرُشٌ وَ حَرْشَاءُ**: كەركىدان؛ سەكسەن پۇت، مىڭ ئاياغ.

حَرِيصٌ ج **حُرَصَاءُ وَ حِرَاصٌ وَ حَرَاصَى**: ئاچكۆز، بېخىل، تويماس؛ ھېرىس، ئامراق.

«حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ» «قرآن»: ئۇ سىلەرنىڭ (ھىدايەت تېپىشىڭلارغا) ھېرىستۇر، مۆمىنلەرگە ئامراقتۇر، ناھايىتى كۆيۈمچاندۇر.

حَرِيصَةٌ ج **حَرَائِصُ وَ حِرَاصٌ**: بېخىل؛ ئاچكۆز؛ قارنى يامان، تويماس؛ ھېرىس.

حَرِيفٌ ج **حُرَفَاءُ**: ئىشداش، كەسىپداش، خىزمەتداش؛ خېرىدار.

حَرِيقٌ ج **حَرْقَى**: ئوت ئاپىتى، يانغىن؛ كۆيدۈرۈلگەن، كۆيۈك؛ شولتا سۈيى، ئىشقار سۈيى، شورلۇق سۇ.

«إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ» «قرآن»: مۆمىن ئەر ۋە مۆمىن ئاياللارغا زىيانكەشلىك قىلغاندىن كېيىن كۇفرىدىن قايتمىغانلار، شۈبھىسىزكى، جەھەننەمنىڭ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ. ئۇلارغا ئوت بىلەن ئازاب قىلىنىدۇ.

«شَاهَدْتُ حَرِيقًا فِي الْمَصْنَعِ فَاتَّصَلْتُ هَاتِفِيًّا بِجُنُودِ الْإِطْفَاءِ»: زاۋۇتتا ئوت كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ ئوت ئۆچۈرۈش خادىملىرىغا تېلېفون بەردىم.

بَابُ الْحَرِيقِ: ئوتتىن مۇداپىئەلىنىش ئىشىكى.

حَرِيْقَةٌ ج حَرَائِقُ : گۈلخان ، يانغىن ، دالا يانغىنى.

حَرِيمٌ ج حُرُمٌ: چەكلەنگەن جاي ، قوغدىلىدىغان جاي ؛ كىشىنىڭ ئايالى.

حَرِيْمُ الدَّارِ : قوروغا تەۋە جاھاز ۋە قۇرۇلما.

حَرِيمٌ : ئەدىيال.

دَرَّاجَةٌ حَرِيمَةٌ: ئايالچە ۋېلسىپىت.

حَرِيٌّ ج حَرِيُّونَ وَأَحْرِيَاءُ م حَرِيَّةٌ ج حَرِيَّاتٌ وَ حَرَايَا : لايىق ، تېگىشلىك، لازىم ، مۇناسىپ ، كېرەك.

«هُوَ حَرِيٌّ بِالْإِكْرَامِ وَالتَّقْدِيرِ» : ئۇ ھۆرمەتلەشكە ۋە قەدىرلەشكە تېگىشلىك ئادەم.

حَزَازٌ، حَزَازَةٌ ج حَزَازَاتٌ: باشنىڭ كېپىكى ؛ ھۆل تەمرەتكە ، قوتاق ، قاپارتما؛ دۈشمەنلىك، ئاداۋەت.

«شُغِلَ الْقَوْمُ بِحَزَازَتِهِمِ الشَّخْصِيَّةِ عَنِ الْخَطَرِ الْمُحْدِقِ بِوَطَنِهِمْ» : قەۋم يۇرتىنىڭ بېشىغا كەلگەن خەۋپ ـ خەتەر بىلەن كارى بولماي شەخسىي دۈشمەنلىكى بىلەن بولۇپ كەتتى.

حَزَاقَةٌ : جامائەت ، ئادەملەر توپى.

حِزَامٌ وَ أَحْزِمَةٌ ج حُزُمٌ : بەلۋاغ ، پوتا ، كەمەر.

حِزَامُ السَّرْجِ : ئۇلاڭ ، توشلۇك ، تارتما.

حِزَامُ النَّجَاةِ مِنَ الْغَرْقِ : بىخەتەر تاسمىسى.

حِزَامُ الطَّرِيقِ: يولنىڭ ئوتتۇرىسى.

شَدَّ حِزَامَهُ : تۆشلۈكنى چىڭىتتى.

«أَمَرَهُمْ بِشَدِّ الْأَحْزِمَةِ عَلَى الْبُطُونِ» : ئۇ ئۇلارغا قورساق ئۈستىگە بەلۋاغ باغلاشقا بۇيرۇق قىلدى.

حَزَامَةٌ: قەتئىي بولماق ، كەسكىن بولماق ، ئۆزىگە ئىشەنمەك.

حُزَانَةٌ: ئۇرۇق ـ تۇغقان.

حَزَبَ يَحْزُبُ حَزْبًا الْأَمْرُ: قاتتىق بولدى ، قاتتىق كەلدى ، ئېغىر بولدى ، ئېغىر كەلدى.

«كَانَ الرَّسُولُ إِذَا حَزَبَهُ أَمْرٌ صَلَّى» ‹حديث› : پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگەر بىر ئىش قاتتىق كەلسە ناماز ئۆتەيتتى.

حَزَبَ الْقُرْآنَ : قۇرئاننى پارىلارغا بۆلدى.

حِزْبٌ ج أَحْزَابٌ : گۇرۇھ ، جامائەت ، پارتىيە.

«كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ» ‹قرآن› : ھەربىر پىرقە ئۆز دىنى بىلەن خۇشالدۇر.

حِزْبُ الْعُمَّالِ : ئىشچىلار پارتىيىسى.

حِزْبٌ شُيُوعِيٌّ: كوممۇنىستىك پارتىيە.

حِزْبُ الْجُمْهُورِيَّةِ : جۇمھۇرىيەتچىلەر پارتىيىسى.

حِزْبُ الدِّيمُوقِرَاطِيَّةِ : دېموكراتىك پارتىيە.

حِزْبُ الْأَحْرَارِ: ھۆرىيەتچىلەر پارتىيىسى.

حِزْبُ الْمُحَافِظِيْنَ : كونسېرۋاتىپلار پارتىيىسى.

حِزْبِيٌّ: پارتىيىلىك ، پارتىيە ئەزاسى ، پارتىيە ئىچىدىكى.

لَا حِزْبِيٌّ : پارتىيىسىز، پارتىيە سىرتىدىكى.

حِزْبِيَّةٌ : پارتىيىلىك.

«مَصْلَحَةُ الْوَطَنِ فَوْقَ الْحِزْبِيَّةِ الضَّيِّقَةِ» : دۆلەت مەنپەئەتى تار گۇرۇھۋازلىقتىن ئۈستۈندۇر.

اَللَّاحِزْبِيَّةُ : پارتىيىسىزلىك.

حَزَرَ يَحْزُرُ حِزْرًا و مَحْزِرَةً: مۆلچەرلىدى ، پەرەز قىلدى ، تەخمىن قىلدى.

حَزَرَ يَحْزُرُ حَزْرًا وَ حُزُورًا اللَّبَنُ : سۈت ئاچچىق بولۇپ قالدى ، ئېچىپ قالدى.

حَزْرَةٌ ج حَزَرَاتٌ : جەۋھەر ، مېغىز.

حَزَّ يَحُزُّ حَزًّا: كەستى ، ئويدى ، يوچۇق ئاچتى.

حَزَّ رَقَبَتَهُ : بېشىنى كەستى.

أَلَمٌ حَزَّ فُؤَادَهُ: ئۇنىڭ كۆڭلىنى رەنجىتكەن دەرد.

«حَزَّ هذَا الْمَنْظَرُ فِي نَفْسِهِ» : بۇ كۆرۈنۈش ئۇنىڭدا چوڭقۇر تەسىر قالدۇردى.

«حَزَّ الْأَمْرُ فِي صَدْرِهِ» : تەسىر قىلدى، قايغۇغا سالدى، ئازابلىدى.

«يَحُزُّ فِي نَفْسِي أَنْ تَسْتَمِرَّ الْخِلَافَاتُ بَيْنَنَا وَ وَطَنُنَا مُهَدَّدٌ بِالْخَطَرِ» : يۇرتىمىز تەھدىتكە ئۇچراۋاتقان چاغدا ئارىمىزدىكى ئىختىلاپلارنىڭ تۈگىمەيۋاتقانلىقى مېنى ئازابلايدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

حَزٌّ ج حُزُوزٌ : پەرەز ، تەخمىن ؛ جىددىي پەيت ؛ يارا ئېغىزى ؛ بەلگە ، ئالامەت.

حَزَّبَ يُحَزِّبُ تَحْزِيبًا الْقَوْمَ : قەۋمنى گۇرۇھلارغا ئۇيۇشتۇردى ، بۆلدى ، ئايرىدى.

حَزَّبَ إِلَيْهِ: يىغىلدى ، توپلاندى.

حَزَّةٌ ج حَزَّاتٌ : پەيت ، ھالقىلىق پەيت ، پۇرسەت.

حَزَّزَ يُحَزِّزُ تَحْزِيزًا : كەستى ، يىرتتى.

حَزَّمَ يُحَزِّمُ تَحْزِيمًا: يۆگىدى ، ئورىدى ؛ تاڭدى ، باغلىدى ، چىگدى.

حَزَّنَ يُحَزِّنُ تَحْزِينًا : غەمكىن قىلدى ، خاپا قىلدى ، قايغۇغا سالدى.

حَزَقَ يَحْزِقُ حَزْقًا الشَّيْءَ : نەرسىنى سىقتى ، قىستى.

حَزَقَ الْوِتْرَ: تارنى چىڭىتتى.

حَزَقَ الْحِمَارُ : ئېشەك ئوسۇردى.

حِزْقٌ : جامائەت ، ئادەملەر توپى.

حَزَكَ يَحْزِكُ حَزْكًا الشَّيْءَ : سىقتى.

حَزَكَ الشَّيْءَ بِالْحَبْلِ : ئارغامچا بىلەن باغلىدى ؛ قىستى ، سىقتى، باستى.

حَزَمَ يَحْزِمُ حَزْمًا: يۆگىدى ، ئۇزدى ؛ تاڭدى، باغلىدى ، چىگدى.

حَزُمَ يَحْزُمُ حَزْمًا: قەتئىي بولدى ، كەسكىن بولدى، ئۆزگە ئىشەندى ، پۇختا بولدى ؛ تاڭدى.

حَزْمٌ : قەتئىي بولماق ، كەسكىن بولماق ، ئۆزگە ئىشەنمەك، تاڭماق.

«بَدَأَ الطُّلَّابُ بِحَزْمِ حَقَائِبِهِمْ اِسْتِعْدَادًا لِلْعَوْدَةِ إِلَى ذَوِيهِمْ»: ئوقۇغۇچىلار ئۆيلىرىگە قايتىشقا تەييارلىق قىلىش يۈزىسىدىن يۈك - تاقلىرىنى تېڭىشقا باشلىدى.

بِحَزْمٍ : قەتئىي ، تەلتۆكۈس ، ئۈزۈل - كېسىل.

حُزْمَةٌ ج حُزَمٌ : باغلام ، بوپا ، بوقچا ، تېڭىق.

حَزَنَ يَحْزُنُ حُزْنًا: قايغۇغا سالدى ، خاپا قىلدى ، كۆڭلىنى يېرىم قىلدى ، غەمگە سېلىپ قويدى.

حَزِنَ يَحْزَنُ حُزْنًا: خاپا بولدى، ھەسرەت چەكتى، قايغۇردى.

حَزِنَ يَحْزَنُ حَزَنًا لَهُ: خاپا بولدى ، ھەسرەت چەكتى ، قايغۇردى ، غەم قىلدى.

«فَرَدَدْنَاهُ إِلَى أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ» ‹قرآن› : ئانىسىنىڭ خۇشال بولۇشى ، قايغۇرماسلىقى ۋە ئاللاھنىڭ ۋەدىسىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى بىلىش ئۈچۈن بىز مۇسانى ئۇنىڭغا قايتۇردۇق.

حُزْنٌ وَ حَزَنٌ ج أَحْزَانٌ : غەم - قايغۇ ، ھەسرەت.

«وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ» ‹قرآن› : قايغۇدىن (كۆپ يىغلاپ) ئىككى كۆزى ئاقىرىپ كەتتى (يەنى ئىككى كۆزى كۆرمەس بولۇپ قالدى) ئۇ تولۇپ تاشقان ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتقانىدى.

«وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ» ‹قرآن› : ئۇلار ئېيتتى : جىمى ھەمدۇ سانا بىزدىن غەم - قايغۇنى كەتكۈزۈۋەتكەن ئاللاھقا مەنسۇپتۇر !

حَزْنٌ ج حُزُونٌ وحُزْنٌ : ئوڭغۇل - دوڭغۇل.

حَزِنٌ : غەمكىن ، غەمناك ، ئۇيچان.

حَزْنَانٌ : غەمكىن ، غەمناك ، ئۇيچان.

حَزْوَرَةٌ ج حَزَاوِيرُ: تېپىشماق ، سىر.

حُزُومَةٌ : قەتئىي بولماق ، كەسكىن بولماق ، ئۆزگە ئىشەنمەك.

حَزِيبٌ ج حَوَازِبُ : بەختسىزلىك ، پېشكەللىك.

حَزِيرَانُ : شەمسىيە 6 - ئاي.

حَزِيرَةٌ : جەۋھەر ، مېغىز.

حَزِيقَةٌ : جامائەت ، ئادەملەر توپى.

حَزِينٌ ج حُزَنَاءُ : غەمكىن ، ئۇيچان ، غەمناك.

حَسَا يَحْسُو حَسْوًا : بىر يۇتۇم - بىر يۇتۇمدىن ئىچتى ، بىر ئوتلام - بىر ئوتلامدىن ئىچتى.

«اِسْتَعَانَ بِأَكْوَابٍ مِنَ الشَّايِ يَحْسُوهَا هَادِئًا رَفِيقًا» : ئىستاكانلاردىكى چايلارنى ئاستا ئوتلىدى.

حَسَا الْحَسَاءَ: شورپىنى ئوتلىدى.

حَسَا. حَسَاءٌ : شورپا.

حِسَابٌ ج حِسَابَاتٌ : ھېساب ، مىقدار ؛ ھېسابات ، سان مۆلچەر ، پەرەز.

حِسَابُ التَّفَاضُلِ : دىففېرېنسىئال ھېساب.

عَلَى الْحِسَابِ : نېسى ، ھېساب.

يَوْمُ الْحِسَابِ : قىيامەت كۈنى.

عَلَى حِسَابِ فُلَانٍ: پالانىنىڭ خىراجىتى بىلەن.

قَائِمَةُ الْحِسَابِ : ھېسابات تالونى.

حِسَابٌ مَفْتُوحٌ : بوغۇلمىغان ھېسابات.

حِسَابُ الْأَرْبَاحِ وَالْخَسَائِرِ : كىرىم - چىقىم ھېساباتى.

حِسَابُ التَّمَامِ وَالتَّكَامُلِ : ئىنتېگال.

حِسَابُ الْجُمَّلِ : ئەبجەد ھېسابى.

حِسَابُ الْمُثَلَّثَاتِ : تىرىگونومېتىرىيە.

حِسَابٌ خِتَامِيٌّ : يىللىق ھېساب.

«كَانُوا يَدْرُسُونَ عَلَى حِسَابِ الدَّوْلَةِ» : ئۇلار دۆلەت خىراجىتى بىلەن ئوقۇۋاتقانىدى.

رَئِيسُ الْحِسَابَاتِ : باش بوغالتىر.

حِسَابُ الْمِيزَانِيَّاتِ الْخِتَامِيَّةِ : ئاتچوت.

حِسَابِيٌّ: ھېسابقا خاس ، ھېسابىي ، ھېسابلىق.

حُسَاقَةٌ : ھەممە نەرسىنىڭ ناچىرى ، تاشلاندۇقى ؛ دۈشمەنلىك.

حُسَاقَةٌ مِنَ النَّاسِ : ئادەملەرنىڭ ئوسسۇلى.

حُسَالَةٌ : كېرەكسىز نەرسە ، قىرىش.

حُسَامٌ: ئۆتكۈر قىلىچ ، خەنجەر ، شەمشەر.

«بَعْضُ الْكَلَامِ أَقْطَعُ مِنَ الْحُسَامِ» : بەزى سۆزلەر تىغدىنمۇ ئۆتكۈر.

اَلْحُسَانُ: چىرايلىق ، ئىنتايىن گۈزەل.

حَسِبَ يَحْسَبُ حِسْبَانًا الشَّيْءَ: ئويلىدى ، پەرەز قىلدى ، گۇمان قىلدى ، . . . دەپ ساندى.

«حَسِبَ لِكُلِّ شَيْءٍ حِسَابَهُ» : ئىشنى ئەتراپلىق ئويلاندى.

حَسِبَهُ : مۆلچەرلىدى.

«يَجِبُ أَنْ نَحْسَبَ حِسَابَ النِّفْطِ الْمُتَدَفِّقِ فِي أَرَاضِينَا» : يېرىمىزدىن ئېتىلىپ چىقىۋاتقان نېفىتنىڭ ھېسابىنى ئەتراپلىق مۆلچەرلىشىمىز كېرەك.

«وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ» «قرآن» : ئۇلارنى ئويغاق دەپ ئويلايسەن ، ھالبۇكى ، ئۇلار ئۇيقۇدىدۇر.

حَسُبَ يَحْسُبُ حَسَبًا : تېگى - تەكتى ئېسىل بولدى ، نەسەبى ئېسىل بولدى.

حَسَبَ يَحْسُبُ حِسَابًا وَ حُسْبَانًا الْمَالَ: ساندى ، ھېسابلىدى.

حَسَبَ النَّجْمَ : پال ئاچتى ، رەم باقتى.

حَسْبٌ : مۆلچەرلىمەك ؛ توشماق ، توپلىماق؛ يېتەرلىك.

حَسْبُكَ دِرْهَمٌ : ساڭا بىر دىرھەم يېتەرلىك.

«يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللّٰهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ» «قرآن» : ئى پەيغەمبەر ! ئاللاھ ساڭا ۋە ساڭا ئەگەشكەن مۆمىنلەرگە كۇپايە قىلغۇچىدۇر.

فَحَسْبُ : پەقەت، يالغۇز.

«لَا يُجِيدُ أُسْتَاذُنَا اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ فَحَسْبُ، بَلْ يُتْقِنُ الْإِنْجِلِيزِيَّةَ أَيْضًا» : ئۇستازىمىز ئەرەب تىلىنى ياخشى بىلىپلا قالماي ، ئىنگلىز تىلىنىمۇ پۇختا بىلىدۇ.

نَعْمَلُ حَسْبَ النِّظَامِ تۈزۈم بويىچە ئىشلەيمىز.

بِحَسْبِ كَذَا : . . . غا ئاساسەن، بويىچە.

بِحَسْبِ شَرِيعَتِنَا : شەرىئىتىمىزگە ئاساسەن.

حَسْبَمَا: قانداق قىلىپ، قانداقچە، قانداقلا.

«حَشَرَ نَفْسَهُ بَيْنَ النَّاسِ حَسْبَمَا اتَّفَقَ» : كىشىلەر ئارىسىدا قانداقلا ئىشقا توغرا كەلسە ئاقساقاللىق قىلىدۇ.

حَسَبٌ ج أَحْسَابٌ : ئەجدادلارنىڭ شان - شەرىپى ، تېگى - تەكتىنىڭ ئېسىللىكى ؛ سان ؛ ئۆلچەم بويىچە.

حُسْبَانٌ : سانىماق ، ھېسابلىماق ، ئىنچىكە ئورۇنلاشتۇرماق ؛ بالا - قازا ؛ گۇمان ؛

www.uyghurkitap.com

تەدبىر ؛ ھالاكەت ؛ . . . دەپ تونۇماق ؛ مۆلچەرلىمەك، پەرەز قىلىنمىغان، كۆڭۈلگە كىرمىگەن.

«الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ» ‹قرآن› : كۈن بىلەن ئاي (ئۆز بۇرچلىرىنى) مۇئەييەن ھېساب بويىچە سەير قىلىدۇ.

«وَجَّهَ إِلَيْهِأَسْئِلَةً لَمْ تَكُنْ فِي الْحُسْبَانِ» : ئۇ پەرەز قىلمىغان سوئاللارنى ئۇنىڭغا قويدى.

حِسْبَانٌ : ھېساب ؛ يامانلىق؛ بالا ـ قازا؛ گۇمان؛ سانىماق ، تونۇماق.

«وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِنَ السَّمَاءِ فَتُصْبِحَ صَعِيْدًا زَلَقًا» ‹قرآن› : بېغىڭغا ئاسماندىن بىر ئاپەت يۇزلەندۇرۇش بىلەن بېغىڭ تۇپتۇز قاقاس يەرگە ئايلىنىپ قالغاي.

حِسْبَةٌ ج حِسَبٌ: ئەجىر، ساۋاب؛ ھەق؛ ئومۇمىي، جەمئىي، ھەممىسى؛ دەپنە قىلماق، كۆممەك (بۇ ئىسلام دۆلەتلىرىدە بۇرۇنقى چاغدا بىر مەنسەپنىڭ ئىسمى بولۇپ، بۇ مەنسەپكە ئىگە بولغان ئادەم، مال باھاسىنى ئىجتىمائىي ئەدەپ ـ ئەخلاقلارغا ئائىت قاتارلىق ئومۇمىي ئىجتىمائىي ئىشلارنى باشقۇراتتى) .

حَسْبَلَ يُحَسْبِلُ حَسْبَلَةً ‹حَسْبِيَ اللّٰهُ› : دېدى.

حَسْحَسَ يُحَسْحِسُ حَسْحَسَةً اللَّحْمَ : گۆشنى كاۋاپ قىلدى.

حَسْحَسَ لَهُ : ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتتى ، ماتەم تۇتتى.

حَسَدَ يَحْسُدُ حَسَدًا : ھەسەت قىلدى ، ئىچى تارلىق قىلدى ، كۆرەلمىدى.

«لَيْسَ لِلْحَاسِدِ إِلاَّ مَاحَسَدَ» : ھەسەت قىلغۇچى ھەسەت قىلغاندىن باشقا ھېچ نەرسىگە ئېرىشەلمەيدۇ.

«أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ» ‹قرآن› : ياكى ئۇلار ئاللاھ ئۆز پەزلىدىن كىشىلەرگە بەرگەن نەرسىگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن پەيغەمبەرلىككە) ھەسەت قىلىشامدۇ ؟

حَسَدٌ : ھەسەت قىلماق ، كۆرەلمەسلىك ، ئىچى تارلىق قىلماق.

«أَكَلَ الْحَسَدُ قَلْبَهُ» : قاتتىق ھەسەت قىلدى.

حَسَرَ يَحْسُرُ حُسُورًا : ئېچىلدى ، پاش بولدى، ئاشكارىلاندى.

حَسَرَ كُمَّهُ : يېڭىنى تۈردى.

«فَحَسَرَ عَنْ ذِرَاعَيْهِ» : ئۆزىنىڭ ئىككى بىلىكىنى ئېچىۋەتتى.

حَسَرَ الْقِنَاعَ : قىياپىتىنى ئېچىپ تاشلىدى.

حَسَرَ الشَّيْءُ : ئېچىلدى ، ئاشكارا بولدى.

حَسَرَ عَنْ رَأْسِهِ : يالاڭباشتاق بولىۋالدى.

حَسِرَ يَحْسَرُ حَسْرًا عَلَى الشَّيْءِ : ھەسرەت چەكتى ، قايغۇردى ، ئەلەم چەكتى.

حَسُرَ يَحْسُرُ حَسَارَةً الْبَصَرُ : كۆز تالدى ، كۆز تورلاشتى ، كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىزلاشتى.

حَسْرٌ : ھەسرەت ، غەم ـ قايغۇ.

حُسَرٌ : يېقىنىنى كۆرەلمەسلىك كېسىلى.

حَسِرٌ : ھارغان ، تالغان ، چارچىغان ، ئاجىز ، زەئىپ.

حَسْرَانٌ م حَسْرَى ج حَسَارَى : ئەپسۇسلانغۇچى ، پۇشايمان قىلغۇچى ، ھەسرەت چەككۈچى.

حَسْرَةٌ ج حَسَرَاتٌ : ھەسرەت ، قايغۇ.

«وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِيْنَ» ‹قرآن› : قۇرئان كۇففارلارغا (ئۇلار قۇرئاننى تەستىق قىلغۇچىلارنىڭ ساۋابىنى ۋە ئىنكار قىلغۇچىلارنىڭ ئازابىنى كۆرگەن چاغدا) ئەلۋەتتە ھەسرەت بولىدۇ.

«يُرَدِّدُ فِي نَفْسِهِ حَسَرَاتِ الْحَنِيْنِ إِلَى مَنْزِلِهِ وَأَرْضِهِ» : ئۇ دىلىدا ئۆيىگە ۋە يۇرتىغا بولغان سېغىنىش ھەسرەتلىرىنى قايتىلايتتى.

«يَا حَسْرَتَا عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللّٰهِ» ‹قرآن› : ئاللاھنىڭ تائىتىدە كەتكۈزۈپ قويغانلىرىمغا ھەسرەت !

يَا حَسْرَتَى وَا حَسَرَتَا يَا لَلْحَسْرَةِ : ۋاي ئىسىت، ۋايىەي ، ۋايجان ، ۋاي ھەسرەت ، ۋاي نادامەت.

حَسَّ يَحِسُّ حَسًّا حَسِيْسًا لَهُ: ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتتى ، رەھىمى كەلدى ، ھېسداشلىق بىلدۈردى.

حَسَّ الْبَرْدُ الزِّرَاعَ : سوغۇق زىرائەتنى نابۇت قىلدى.

حَسَّ الْحِصَانَ : ئاتنى تاراپ تازىلىدى.

«ضَرَبْتُ يَدِي عَلَى جَيْبِي فَلَمْ أُحِسَّ مِحْفَظَةَ نُقُودِي» : مەن قولۇمنى يانچۇقۇم ئۈستىگە ئۇردۇم ۋە پۇل قاپچۇقۇمنى سەزمىدىم.

حِسٌّ: ھېس قىلىش، سېزىش؛ ئاۋاز؛ تۇغۇت تولغىقى.

«يَتَمَتَّعُ هَذَا الرَّسَّامُ بِحِسٍّ فَنِّيٍّ» : بۇ رەسسام سەنئەت تۇيغۇسى بىلەن ھۇزۇرلىنىدۇ.

حَسٌّ : ھېس، سېزىم.

حَسَّاسٌ : سېزىمچانلىقى كۈچلۈك، سەزگۈر، سېزىمچان، ھېسسىياتچان.

مَكَانٌ حَسَّاسٌ : سېزىمچانلىق كۈچلۈك جاي.

مَوْضُوعٌ حَسَّاسٌ : سەزگۈر مەسىلە.

«ضَرَبَهُ فِي مَكَانٍ حَسَّاسٍ مِنْ جِسْمِهِ» : ئۇ ئۇنىڭ جىسمىنىڭ سەزگۈر يېرىگە ئۇردى.

حَسَّاسَةٌ : سەزگۈر ئەزا؛ ئانتېننا.

نُقْطَةٌ حَسَّاسَةٌ : سېزىمچانلىقى كۈچلۈك نۇقتا.

حَسَّاسِيَّةٌ : سېزىمچانلىق، سەزگۈرلۈك، توك ياكى ماگنىتنىڭ جىسىملارغا بولغان تەسىرى.

مَرَضُ الْحَسَّاسِيَّةِ : سېزىمچانلىق كېسىلى، سەزگۈرلۈك كېسىلى.

«لِأَنْفِ الْكَلْبِ حَسَّاسِيَّةٌ خَاصَّةٌ» : ئىتنىڭ بۇرنى ئالاھىدە سېزىمغا ئىگە.

حُسَّانٌ : بەكمۇ گۈزەل، ئىنتايىن چىرايلىق.

حَسَّبَ يُحَسِّبُ تَحْسِيبًا: كۆپلەپ سانىدى، ساناقتا مۇبالىغە قىلدى.

حَسَّبَ الْمَيِّتَ: مېيىتنى دەپنە قىلدى؛ كېپەن بىلەن دەپنە قىلدى، كېپەنلىك دەپنە قىلدى.

حَسَّدَ يُحَسِّدُ تَحْسِيدًا : ھەسەت قىلدى، ئىچى تارلىق قىلدى، كۆرەلمىدى.

حَسَّرَ يُحَسِّرُ تَحْسِيرًا : ئېچىندۇردى، ھەسرەتكە سېلىپ قويدى.

حَسَّسَ يُحَسِّسُ تَحْسِيسًا مِنَ الْقَوْمِ : خەۋەرنى سۈرۈشتۈردى.

حَسَّفَ يُحَسِّفُ تَحْسِيفًا : ئادالىدى.

حَسَّكَ يُحَسِّكُ تَحْسِيكًا : بېخىللىق قىلدى، پىخسىقلىق قىلدى.

حَسَّنَ يُحَسِّنُ تَحْسِينًا : ياخشىلىدى، گۈزەللەشتۈردى، زىننەتلىدى، بېزىدى، پەردازلىدى.

«لَقَدْ حَسَّنُوا طَرِيقَةَ عَمَلِهِمْ وَبِذَلِكَ ازْدَادَتْ فَعَالِيَتُهُمْ» : ئۇلار ئىش ئۇسۇلىنى ياخشىلىدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئىش ئۈنۈمى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

حِسِّيٌّ : ھېسسى، ھېس قىلىشقا بولىدىغان.

اَلْإِدْرَاكُ الْحِسِّيُّ : ھېسسى بىلىش، سەزگۈ.

حَسَفَ يَحْسِفُ حَسْفًا الْحَيَّةُ : يىلان كۈش ـ كۈش ئاۋاز چىقاردى.

حَسَفَ التَّمْرَ : خورمىنى ئادالىدى، ئىلغىدى.

حَسِكَ يَحْسَكُ حَسَكًا: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

حَسِكَ الدَّابَّةُ : ئۇلاغ ئېغىزدۇرۇقنى چاينىدى.

حَسَكٌ : بۇدۇشقاق.

حَسَكُ السَّمَكِ : بېلىقنىڭ قىلتىرىقى.

«لَقَدْ عَلِقَتْ حَسَكَةُ السَّمَكِ فِي حَلْقِهِ» : بېلىقنىڭ قىلتىرىقى گېلىدە تۇرۇپ قالدى.

حَسْكَنِيت : تىكەن.

حَسَكِيٌّ : تىكەنلىك، تىكىنى بار، قىلتىرىقلىق.

حِسْلٌ ج حِسْلَةٌ وَ أَحْسَالٌ وَ حُسُولٌ وَ حِسْلَانٌ : كىچىك بۇرما مىخ.

حَسَمَ يَحْسِمُ حَسْمًا : ئۈزدى؛ توستى؛ تاشلىدى.

حَسَمَ الْأَمْرَ : ئىشنى قارار قىلدى، توختام قىلدى، مۇقىملاشتۇردى، بەلگىلىدى.

حَسَمَ الْقَوْمَ : تەلتۆكۈس يوقاتتى، يىلتىزىدىن تۈگەتتى.

«هَذِهِ قَضِيَّةٌ يَحْسِمُهَا الرَّأْيُ الْجَامِعِيُّ لَا الْفَرْدِيُّ» : بۇ مەسىلە شەخسىي بىر كىشىنىڭ پىكرى بىلەن ئەمەس، جامائەتنىڭ پىكرى بىلەن ھەل بولىدۇ.

«حَسَمَ التَّاجِرُ عَشَرَةً بِالْمِائَةِ مِنْ سِعْرِ الْبِضَاعَةِ» : سودىگەر مالنىڭ باھاسىنى 10% چۈشۈردى.

حَسْمٌ : قارار قىلماق، كەسمەك؛ مۇقىملاشتۇرماق، ھۆكۈم قىلماق؛ چۈشۈرۈۋەتمەك؛ يەڭمەك.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
uyghurkitap.com

حَسُنَ وَ حَسَنَ يَحْسُنُ حُسْنًا الشَّيْءُ : گۈزەل بولدى ، كۆركەم بولدى ، چىرايلىق بولدى.

«يَحْسُنُ بِكَ أَنْ تُكْمِلَ عَمَلَكَ بِدُونِ تَأْخِيرٍ أَوْ تَأْجِيلٍ» : ئىشىڭنى كەينىگە سۈرمەي تاماملىساڭ ساڭا ياخشى بولىدۇ.

«حَسُنَ الطَّالِبُ أَدَبًا» : ئوقۇغۇچىنىڭ ئەدەپ ـ ئەخلاقى چىرايلىق بولدى.

«يَحْسُنُ بِكَ» : ساڭا ياخشى بولىدۇ.

«مُتَّكِئِينَ عَلَى الْأَرَائِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَ حَسُنَتْ مُرْتَفَقًا» «قۇرئان» : (ئالتۇن ۋە ئېسىل رەختلەر بىلەن قاپلانغان) تەختلەرگە يۆلىنىپ ئولتۇرىدۇ. بۇ نېمىدېگەن ياخشى مۇكاپات!

حُسْنٌ : گۈزەللىك ، ھۆسن ـ جامال؛ چىراي ، مېھرى.

«وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا» «قۇرئان» : ئىنساننى ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق.

حُسْنُ الْأَدَبِ : گۈزەل ئەخلاق ، ئەدەپ ـ ئەخلاق.

مِنْ حُسْنِ حَظِّي : بەخت تەلىيىم ئوڭدىن كەلگەنلىكتىن.

حُسْنُ الْخُلُقِ : ياخشى خۇلق ، ياخشى ئادەت ، گۈزەل ئەخلاق.

حُسْنُ الظَّنِّ : ياخشى نىيەت ، ياخشى ئوي.

حُسْنُ الْبَلَاءِ فِي : ئىرادىلىك.

حُسْنُ الْمُعَامَلَةِ : ياخشى مۇئامىلە، گۈزەل مۇئامىلە.

حُسْنُ الْقَبُولِ : كېلىشىملىك ، ئوڭلۇقلۇق.

حُسْنُ السِّيَرِ وَ السُّلُوكِ : ياخشى ئەخلاق.

حُسْنُ الْجِوَارِ : ياخشى قوشنىدارچىلىق.

حُسْنُ الْإِبْتِدَاءِ «فِي الْبَدِيعِ» : سۆز ـ ماقالىنىڭ ياخشى باشلىنىشى ، بەدىئىي جەھەتتىن ئۈستۈن بولۇشى.

حُسْنُ الْإِنْتِهَاءِ «فِي الْبَدِيعِ» : سۆز ـ ماقالىنىڭ ياخشى چۈشۈشى.

حُسْنُ التَّعْبِيرِ «فِي الْبَيَانِ» : ياخشى ئىپادىلەش.

حُسْنُ الْقَصْرِ أَوْ النِّيَّةِ : ياخشى نىيەت ، خەير ـ خاھلىق ، دوستانىلىق.

حَسَنٌ ج حَسَنَاتٌ : ياخشى ، چىرايلىق ، كېلىشكەن ، گۈزەل.

حَسَنُ الْمَخْبَرِ وَ الْمَظْهَرِ : ئىچى ـ تېشى چىرايلىق ، گۈزەل.

اَلنِّيَّةُ الْحَسَنُ : ياخشى نىيەت.

حَسَنًا : ياخشى قىلدىڭ ، ئوبدان قىلدىڭ ، ھەببەللى.

«قَالَ «حَسَنًا حَسَنًا» مَرَّاتٍ مُتَتَالِيَةٍ» : ياخشى ـ ياخشى دېدى.

حَسْنَاءُ : چىرايلىق ئايال ، نازىنىن.

اَلْحَسَنَانِ : پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ نەۋرىلىرى ھەسەن بىلەن ھۆسەيىن.

حَسَنَةٌ ج حَسَنَاتٌ : ياخشىلىق، ئېھسان، سەدىقە.

«مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا» «قۇرئان» : بىرەر ياخشىلىق قىلغان ئادەم ئون ھەسسە ئارتۇق ساۋابقا ئىگە بولىدۇ.

«أَعْطَيْتُ السَّائِلَ حَسَنَةً» : مەن تىلەمچىگە سەدىقە بەردىم.

«اَلْحَسَنَاتُ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ» «قۇرئان» : ياخشى ئىشلار ئارقىلىق يامان ئىشلار يوقىلىدۇ.

اَلْحُسْنَى : ياخشى ئاقىۋەت، ياخشى نەتىجە، گۈزەل، چىرايلىق.

«أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى» «قۇرئان» : قايسىنى ئاتىساڭلار (ھەممىسى ياخشىدۇر) . چۈنكى ئاللاھنىڭ نۇرغۇن گۈزەل ئىسىملىرى بار.

«وَ كُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنَى» «قۇرئان» : بۇ ئىككى خىل كىشىلەرنىڭ ھەممىسىگە ئاللاھ جەننەتنى ۋەدە قىلدى.

أَسْمَاءُ اللّٰهِ الْحُسْنَى : ئاللاھ تائالانىڭ 99 گۈزەل ئىسمىنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى.

حُسْنَيَانِ : ئاللاھ يولىدا زەپەر قۇچۇش ۋە شېھىت بولۇش.

«قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا إِلَّا إِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ» «قۇرئان» : ئېيتقىنكى ، « سىلەر پەقەت بىزنىڭ (غەلىبە قىلىش ياكى شېھىت بولۇشتىن ئىبارەت) ئىككى خىل ياخشى ئاقىۋەتنىڭ بىرىگە ئېرىشىشىمىزنى كۈتۈۋاتىسىلەر.

اَلْحَسَنِيُّونَ : ئىمام ھەسەن ئىبنى ئەلىنىڭ نەسلىدىن بولغانلار.

حَسْوَةٌ ج حَسَوَاتٌ : بىر يۇتۇم ، بىر ئۇتلام.

حُسْوَةٌ ج حُسَوَاتٌ : بىر ئۇتلام ئىچىملىك.

حَسُودٌ ج حُسُدٌ : ھەسەتخور ، ئىچى تار.

حُسُودٌ: كۆرەلمەسلىك كېسىلى.

حُسُومٌ: ئارقىمۇ ئارقا، ئۈزۈلدۈرمەي.

«سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَّثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا» «قرآن» : ئاللاھ ئۇلارغا بوراننى يەتتە كېچە ، سەككىز كۈندۈز ئۈزۈلدۈرمەي ئاپىرىدە قىلدى.

حَسَى يَحْسِى حَسْيًا: ئارقىمۇ ئارقا ؛ شۇملۇق ، يامانلىق.

حِسًى. حَسْىٌ ج أَحْسَاءٌ وَ حِسَاءٌ : ساسلىق.

حَسِيبٌ ج حُسَبَاءُ : ئېسىلزادە ، ئاقسۆڭەك ، تېگى ئېسىل ، ئېسىل نەسەبلىك.

«كَفَي بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيْبًا» «قرآن» : بۈگۈن ئۆزۈڭگە ئۆزۈڭ گۇۋاھ بولۇشۇڭ كۇپايە.

حَسِيْبَكَ أَوْ حَسْبَكَ اللّٰهُ : ئاللاھ ساڭا كۇپايە قىلىدۇ ، ئاللاھ ساڭا يېتەرلىك.

اَلْحَسِيبُ : ئاللاھ تائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «ھەممىدىن ھېساب ئالغۇچى» دېگەن مەنىدە.

حَسِيْرٌ ج حَسْرَى : ھارغان ، تالغان ، چارچىغان ، ئاجىز ، زەئىپ.

حَسِيرُ الطَّرَفِ: كۆزى ئاجىز ، كۆز نۇرى قاچقان ، كۆزى تالغان.

«يَنْقَلِبُ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَ هُوَ حَسِيْرٌ» «قرآن» : كۆزۈڭ ئۈمىد ئۈزگەن ۋە تالغان ھالدا قايتىدۇ.

حَسِيسٌ : ئىنچىكە ئاۋاز ، يوشۇرۇن ئاۋاز ، پىچىر - پىچىر ئاۋاز.

«لَا يَسْمَعُونَ حَسِيْسَهَا» «قرآن» : ئۇلار دوزاخنىڭ شەپىسىنى ئاڭلىمايدۇ.

حَسِيْفَةٌ: ھەممە نەرسىنىڭ ناچىرى ، تاشلاندۇقى ؛ دۈشمەنلىك.

حَسِينٌ : چىرايلىق ، ئىنتايىن چىرايلىق.

حَشَا يَحْشُو حَشْوًاالْوِسَادَةَ: ياستۇقنى قاپلىدى.

حَشَا الطَّبِيْبُ سِنَّهُ : دوختۇر ئۇنىڭ چىشىنى قاپلىدى.

حَشًا ج أَحْشَاءٌ: (ئادەمنىڭ) ئىچكى ئەزالىرى.

أَحْشَاءُالْأَرْضِ: كان بايلىقى، يەر ئاستى بايلىقى.

حُشَاشٌ : سەكراتتىكى ئادەم، جېنى تۇمشۇقىغا كېلىپ قالغان ئادەم.

«سَمِعْتُ صَوْتًا صَارِخًا يَخْرُجُ مِنْ أَحْشَاءِ اللَّيْلِ» : كېچە قاراڭغۇلۇقىدا چىقىۋاتقان ۋارقىرىغان ئاۋازنى ئاڭلىدىم.

حَشَأَ يَحْشَأُ حَشَأً النَّارَ : ئوتنى ياقتى ، ئوتنى تۇتاشتۇردى.

حَشَدَ يَحْشُدُ و يَحْشِدُ حَشْدًا الشَّيْءَ: يىغدى ، توپلىدى ، جەملىدى.

حَشَدَ الْقَوْمُ : جەم بولۇپ بىر ياقىدىن باش چىقاردى.

حَشَدَ الزَّرْعُ : ئۆسۈملۈك مايسا بولدى.

حَشْدٌ ج حُشُودٌ : يىغماق ، توپلىماق ؛ توپ ، جامائەت.

«إِنَّ حَشْدَ الْقُوَّاتِ عَلَى طُوْلِ الْحُدُودِ يَتَطَلَّبُ دَائِمًا اِسْتِعْدَادَاتٍ كَبِيْرَةً» : ئۇزۇن كەتكەن چېگرىلارغا قوشۇن توپلاش ھەمىشە زور تەييارلىقلارنى تەلەپ قىلىدۇ.

«طَلَبَتِ الْحُكُومَةُ مِنَ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ التَّحْقِيْقَ فِي أَمْرِ الْحُشُودِ الْعَسْكَرِيَّةِ عَلَى حُدُودِهَا» : ھۆكۈمەت بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدىن ئۆز چېگرىسىغا توپلانغان قوشۇن مەسىلىسىنى تەكشۈرۈپ بېقىشنى تەلەپ قىلدى.

حَشْدُ الْجُنُودِ : ئەسكەر توپلىماق.

حَشَرَ يَحْشُرُ حَشْرًا النَّاسَ: توپلىدى ، يىغدى ؛ چىقىرىۋەتتى ؛ يۆتكىۋەتتى ؛ ھالاك قىلدى ؛ ئۆچلىدى ، يۇندى.

«اَللّٰهُمَّ تَوَقِّنِي فَقِيرًا وَ لَاتَوَفِّنِي غَنِيًّا وَاحْشُرْنِي فِي زُمْرَةِ الْمَسَاكِيْنَ» «حديث» : ئى ئاللاھ! مېنى باي ھالەتتە ئەمەس، كەمبەغەل ھالەتتە قەبزى روھ قىلغىن، مېنى قىيامەت كۈنى

uyghurkitap.com

مىسكىنلەر قاتاريدا قىلغىن.

حُشِرَ فِي رَأْسِهِ : بېشى يوغىنىدى.

حُشِرَتِ الْوُحُوشُ : ياۋايى هايۋاناتلار ئۆلدى ، هالاك بولدى.

حَشْرٌ : توپلىماق ، يىغماق.

يَوْمُ الْحَشْرِ: قىيامەت كۈنى.

حَشَرَةٌ ج حَشَرَاتٌ: قۇرت-قوڭغۇزلار، هاشارات.

عِلْمُ حَشَرَاتٍ : هاشاراتشۇناسلىق.

حَشْرَجَ يُحَشْرِجُ حَشْرَجَةً الْمَرِيضُ : ئاغرىق خىرقىرىدى ، كېكىرتەكتىن خىرقىراق ئاۋاز چىقاردى.

حَشْرَجَةٌ ج حَشْرَجَاتٌ : خىرقىرىغان ئاۋاز.

حَشَّ يَحُشُّ حَشًّا الْحَشِيشَ: ئوت ئوردى.

حَشَّ النَّارَ : ئوت ياقتى ، ئوت تۇتاشتۇردى.

حَشَّ الْحَرْبَ: ئۇرۇش قوزغىدى، ئۇرۇش باشلىدى.

حَشَّاشٌ : نەشىكەش ، بەك چېكىدىغان ئادەم، نەشە سودىگىرى.

حَشَّدَ يُحَشِّدُ تَحْشِيدًا الشَّيْءَ: يىغدى، توپلىدى، جەملىدى.

حَشَّرَ يُحَشِّرُ تَحْشِيرًا الْمَالَ : مال توپلىدى ، بايلىق توپلىدى ، مال كۆپەيتتى.

حَشَّشَ يُحَشِّشُ تَحْشِيشًا : نەشە چەكتى.

حَشَّمَ يُحَشِّمُ تَحْشِيمًا : خىجىل قىلدى ، ئۇيالدۇردى ؛ غەزەپلەندۈردى ، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

حَشَّى يُحَشِّي تَحْشِيَةً الْكِتَابَ : كىتابقا هاشىيە چىقاردى ، كىتابقا شەرھى يازدى ؛ پەۋازلىدى.

حَشَّى الثَّوْبَ: كىيىمنى پەۋازلىدى ، كىيىمگە پەۋاز تۇتتى.

حَشَّى فِي النَّصِّ الْأَصْلِيِّ : ئەسلى تېكىستكە شەرھى يازدى ، ئىزاهات يازدى.

حَشَقٌ : خورمىنىڭ ئەڭ ناچىرى.

حَشَفَةُ الْقَضِيبِ ج حَشَفَاتٌ و حِشَافٌ : زەكەرنىڭ ئۇچى ، بەتلىمى.

حَشَكَ يَحْشِكُ حَشْكًا وَ حُشُوكًا : توپلىندى، توپلاندى، يىغىلدى.

حَشَكَتِ الرِّيحُ : شامال قاتتىق چىقتى.

حَشَكَتِ النَّخْلَةُ : خورما بۇلۇق بولدى.

حَشْكَةٌ : ئۆتكۈنچى يامغۇر.

حَشَكَةٌ : ئاسما ، ئاۋام ، جامائە.

حَشَمَ يَحْشُمُ وَيَحْشِمُ حَشْمًا : خىجىل قىلدى، ئۇيالدۇردى؛ غەزىپىنى كەلتۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

حَشِمَ يَحْشَمُ حَشَمًا: خىجىل بولدى ، ئۇيالدى؛ غەزەپلەندى ، ئاچچىقلاندى.

حَشَمٌ ج أَحْشَامٌ : خىزمەتچى ، خادىم ، قوغدىغۇچى ؛ ئەسكەر.

حَشَمُ الرَّجُلِ: خوشلۇقتا بولسۇن، خاپىلىقتا بولسۇن، كىشى بىلەن بىللە بولىدىغان ئائىلىسىدىكىلىرى، قوشنىلىرى، دوستلىرى.

حِشْمَةٌ : هايا قىلماق ، تارتىنماق ، قورۇنماق ؛ ئەدەپ ، ئەدەپلىك ؛ تۇغقانچىلىق.

حُشْمَةٌ: ئايال ؛ ئۇرۇق - تۇغقان.

حَشْوٌ ج الْمَحَاشِي: تولدۇرما ماتېرىيال، سەپلىمە.

«لاَقِيمَةَ لِلتَّعْلِيمِ إِذَا كَانَ يَعْتَمِدُ عَلَى حَشْوِ الدِّمَاغِ بِالْمَعْلُومَاتِ» : ساۋاتلار بىلەن كاللىنى توشقۇزۇشنى ئاساس قىلغان مائارىپنىڭ قىممىتى بولمايدۇ.

«تَجِدُ فِي كِتَابَاتِ بَعْضِ الْمُؤَلِّفِينَ كَثِيرًا مِنَ التَّكْرَارِ وَالْحَشْوِ لِغَيْرِ ضَرُورَةٍ أَوْ فَائِدَةٍ» : بەزى يازغۇچىلارنىڭ كىتابلىرىدا نۇرغۇنلىغان تەكرارلىنىشلارنى ۋە پايدىسى يوق زىيادە سۆزلەرنى كۆرىسەن.

حَشْوَةٌ : ئارتۇقچە گەپ.

حَشْوَةٌ. حِشْوَةٌ. حُشْوَةٌ: ئادەمنىڭ قورسىقىدىكى مايدىن باشقا ئىچكى ئەزالىرى.

حُشْوَةٌ. حِشْوَةٌ: يارامسىز نەرسە؛ لۆكچەك، ساياق.

حَشِيَ يَحْشَى حَشًا : دەم سىقىلدى ، زىققە كېسەللىكى بولدى ، نەپەس سىقىلدى.

حَشًى ج أَحْشَاءٌ: ئىچكى ئەزالار.

مِنْ بَيْنِ الْحَشَى : يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدىن.

حَشِيشٌ : ئوت - چۆپ ، كەندىر.

اَلْحَشِيشُ الصِّينِيُّ: ئاق كەندىر.

حَشِيشَةٌ ج حَشَائِشُ: ئوت ـ خەس؛ كەندىر.

حَشِيشَةُ الْجَبَلِ: قىرىق قۇلاق.

حَشِيشَةُ الْبَحْرِ: دېڭىز ئوت ـ چۆپى.

حَشِيكَةٌ: ئارپا.

حَشِيمٌ ج حُشَمَاءُ: ھايالىق، تارتىنچاق، نومۇسچان؛ سالاپەتلىك؛ قوشنا؛ مېھمان.

حَشِيَّةٌ ج حَشَايَا: پاختا ـ يۇڭ سېلىنغان تۆشەك.

حَشِيَّةٌ مِنْ قَشٍّ: ئوت ـ خەس تىقىلغان تۆشەك.

حَصَا يَحْصِي حَصْوًا : توستى، مەنئى قىلدى، چەكلىدى.

حَصَاةٌ : شېغىل، ئۇششاق تاش.

حَصَاةُ اللِّسَانِ : تىلنىڭ راۋانلىقى.

حَصَاةٌ بَوْلِيَّةٌ : بۆرەكتىكى تاش، سۈيدۈك يولىدىكى تاش، دوۋساقتىكى تاش.

حَصَاةٌ صَفْرَائِيَّةٌ : ئۆتتىكى تاش.

طَرْقُ الْحَصَاةِ. ضَرْبٌ بِالْحَصَاةِ : تاش بىلەن پال سالماق.

حَصَادٌ. حِصَادٌ : ھوسۇل يىغىش مەزگىلى.

«اَلْكِتَابُ فِي مُجْمَلِهِ حَصَادُ تَجَارِبَ قَيِّمَةٍ» : بۇ كىتاب ئومۇمەن ئېيتقاندا قىممەتلىك تەجرىبىلەرنىڭ مەھسۇلىدۇر.

«مَا حَصَادُ جَهْدِكَ هَذَا الْعَامَ»: بۇ يىللىق تىرىشچانلىقىڭنىڭ نەتىجىسى قانداق؟

«هَذِهِ الْمَسَاحَةُ الْوَاسِعَةُ مِنْ حُقُولِ الْقَمْحِ قَدْ تَمَّ حَصْدُهَا بِالْحَصَادَةِ فِي خِلَالِ سَاعَةٍ وَاحِدَةٍ» : بۇ كەڭ كەتكەن بۇغدايلار كومبايىن بىلەن بىر سائەت ئەتراپىدا ئورۇلۇپ بولدى.

«أَدِّ زَكَاةَ حَصَادِكَ» : مەھسۇلاتىڭنىڭ زاكاتىنى ئادا قىلغىن!

«حَصَلَ عَلَى حَصَادٍ وَافِرٍ» : مول ھوسۇل ئالدى.

«فَرِحَ أَهْلُ الْقَرْيَةِ بِحَصَادِهِمِ الْوَافِرِ» : يېزا ئەھلى ئۆزلىرىنىڭ مول ھوسۇل ئالغانلىقىدىن خۇشال بولۇشتى.

حِصَارٌ : قامال قىلماق، مۇھاسىرە قىلماق.

حِصَارٌ عَسْكَرِيٌّ : ھەربىي قامال.

حَالَةُ الْحِصَارِ : مۇھاسىرە ھالىتى.

حِصَارٌ بَحْرِيٌّ : دېڭىزنى قامال قىلماق.

حِصَارٌ اِقْتِصَادِيٌّ : ئىقتىسادنى قامال قىلماق، ئىقتىسادىي قامال.

«ضَرَبَ حِصَارًا عَلَى الْمَدِينَةِ» : ئۇ شەھەرنى قورشىدى.

رَفْعُ الْحِصَارِ : قورشاۋنى بىكار قىلدى، مۇھاسىرىنى بىكار قىلدى.

اِخْتَرَقَ الْحِصَارَ : قورشاۋنى بۆسۈپ چىقتى.

ضَرَبَ حِصَارًا عَلَى الْمَدِينَةِ: شەھەرنى قورشىۋالدى.

حُصَاصٌ : قوتۇر؛ قاتتىق يۈگۈرمەك، قاتتىق چاپماق.

حَصَافَةٌ : ئەقىللىقلىق، ئۆتكۈر پىكىرلىك، دانالىق.

«عُرِفَ الرَّئِيسُ الرَّاحِلُ بِشُعُورِهِ الْوَطَنِيِّ وَ حَصَافَتِهِ السِّيَاسِيَّةِ» : ۋاپات بولغان رەئىس ئۆزىنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك ھېسسىياتى ۋە سىياسىي دانالىقى بىلەن تونۇلدى.

حُصَالَةٌ : خاماندا ئېشىپ قالغان چار، بۇغداي دانلىرى.

حَصَانٌ ج حُصُنٌ وَ حَصَنَاتٌ : ئىپپەتلىك ئايال، پاك ئايال؛ گۆھەر.

حِصَانٌ ج أَحْصِنَةٌ وَ حُصُنٌ : ئايغىر.

حِصَانُ الْبَحْرِ : بېگمۇت، سۇ ئېتى.

حِصَانٌ أَصِيلٌ : نەسىللىك ئات.

حِصَانٌ مَخْصِيٌّ : ئاختا ئات.

قُوَّةُ حِصَانٍ : ئات كۈچى.

حَصَانَةٌ : مۇستەھكەم، پۇختا؛ كېسەلگە قارشى كۈچ؛ دىيانەتلىك، پاكلىق، ئىپپەتلىك.

حَصَبَ يَحْصِبُ حَصْبًا : تاش ئاتتى.

حَصَبَ الْمَكَانُ : تاش ياتقۇزدى.

حَصِبَ يَحْصَبُ حَصَبًا الطِّفْلُ : بالىغا قىزىل چىقتى.

حَصَبٌ. حَصْبَاءُ : شېغىل، ئۇششاق تاش.

uyghurkitap.com

«إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ» «قۇرئان»: ھەقىقەتەن سىلەر ئاللاھنى قويۇپ ئىبادەت قىلغان نەرسىلەر بىلەن دوزاخقا يېقىلغۇ بولىسىلەر.

حَصْبَةٌ: قىزىل، قىزىل كېسىلى.

حَصْبَةٌ مَائِيَّةٌ: يەل تاشما، سوغۇق يەل، سۇ چېچەك.

حَصْحَصَ يُحَصْحِصُ حَصْحَصَةً الْحَقُّ: ھەقىقەت ئايدىڭلاشتى.

«اَلْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ» «قۇرئان»: ئەمدى ھەقىقى ئەھۋال ئايدىڭلاشتى.

حَصَدَ يَحْصُدُ حَصْدًا وَ حَصَادًا الزَّرْعَ: زىرائەتنى ئورىدى، زىرائەتنى يىغدى.

«فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلاً مِمَّا تَأْكُلُونَ» «قۇرئان»: ئالغان ھوسۇلۇڭلاردىن يېيىش ئۈچۈن ئازغىنىسىنى خامان تەپكەندىن تاشقىرى، قالغىنىنى (مىتە چۈشۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن) باشقى بىلەن قويۇڭلار.

حَصَدَ فُلَانٌ: پالانى ئۆلدى، ھالاك بولدى.

«لَوْ زَرَعْتَ الشَّرَّ لَمْ تَحْصُدْ إِلَّا نَدَامَةً»: ئەگەر سەن يامان نەرسىنى تېرىساڭ، پۇشايماندىن باشقا ھوسۇل ئالالمايسەن.

حَصَدٌ ج حَصَائِدُ: ئورۇلغان زىرائەت.

حَصَرَ يَحْصُرُ و يَحْصِرُ حَصْرًا: قورشىۋالدى، ئورىۋالدى، مۇھاسىرىگە ئالدى.

حَصَرَ الْبَحْثَ فِي: بېكىتتى.

حَصَرَ نَشَاطَهُ: پائالىيىتىنى چەكلىدى.

حَصَرَ الشَّيْءَ: ساندى، ھېسابىنى ئالدى.

حَصَرَ الْكَلِمَةَ: تىرناق ئىچىگە ئالدى.

حَصَرَ الشَّيْءَ: ساندى، ھېسابات قىلدى، ھېسابلىدى.

حَصَرَ الْحَرِيقَ: يانغىن قورشىۋالدى، ئورىۋالدى.

حَصَرَهُ: ئۇنى قاماپ قويدى، تۇتۇپ قالدى.

حَصَرَهُ الْمَرَضُ أَوِ الْخَوْفُ: كېسەل ياكى قورقۇنچ ئۇنى ئورىۋالدى.

حَصِرَ يَحْصَرُ حَصَرًا: كېكەچلىدى، دۇدۇقلىدى؛ بېخىللىق قىلدى، پىخسىقلىق قىلدى.

حَصِرَ بِالسِّرِّ: سىر ساقلىدى، يوشۇردى.

حَصِرَ الرَّجُلُ: كىشىنىڭ يۈرىكى سىقىلدى، ئىچى پۇشتى.

حَصْرٌ: قورشىماق، ئورىۋالماق، مۇھاسىرە قىلماق.

يَفُوقُ الْحَصْرَ: ھەددىدىن ئۇشۇق، ساناپ تۈگەتكىلى بولمايدىغان، ئېيتىپ تۈگەتكىلى بولمايدىغان، چەكسىز، چېكى يوق، ساناقسىز.

لَا حَصْرَ لَهُ: چەكسىز.

لَا يَدْخُلُ تَحْتَ الْحَصْرِ: چەكسىز.

عَلَى سَبِيْلِ الْمِثَالِ لَا الْحَصْرِ: ئومۇمىيۈزلۈك ئەمەس، پەقەت مىسال ئۈچۈنلا.

«هَذِهِ الْأُمُورُ لَايُمْكِنُ حَصْرُهَا فِي مِثْلِ هَذَا الْمَقَامِ»: بۇنداق ئىشلارنى بۇنىڭغا ئوخشاش سورۇنلاردا چەكلەش مۇمكىن ئەمەس.

حُصْرَةٌ ج حُصَرٌ: قەۋزىيەت، ئىچى قېتىپ قېلىش.

حَصْرَمَ يُحَصْرِمُ حَصْرَمَةً الْقَوْسَ: ئوقيانىڭ كاملىكىنى چىڭىتتى.

حَصْرَمَ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى ئەشتى، چىڭ ئەشتى.

حَصْرَمَ الْقِرْبَةَ: تۇلۇمنى توشقۇزدى.

حَصْرَمَ الْقَلَمَ: قەلەمنى ئۇشلىدى.

حَصْرَمَ الثَّمَرُ: مېۋە پىشمىدى.

حِصْرِمٌ ج حُصْرُمٌ: غورا، غوراب.

حَصَّ يَحُصُّ حَصًّا مِنَ الْمَالِ: مالدىن بىر ئۈلۈش بەردى.

حَصَّ الشَّعْرَ: چاچنى چۈشۈردى.

حَصَّ الصَّقِيعُ النَّبْتَ: قىراۋ ئۆسۈملۈكنى ۋەيران قىلدى.

حَصَّادَةٌ: ئورغاق، چالغا، ئورۇش ماشىنىسى.

حَصَّادَةٌ دَرَّاسَةٌ: يىغىش ماشىنىسى، كومباين.

حَصَّالَةُ النُّقُودِ ج حَصَّالَاتٌ: قورامساق ساندۇقى، تۇپلىغان بايلىقنى قاچىلايدىغان ساندۇق.

حَصَّبَ يُحَصِّبُ تَحْصِيبًا الشَّخْصَ: قىزىل

چىقتى.

حَصَّبَ الْمَكَانَ: مەلۇم جايغا شېغىل يېيىتتى.

حَصَّبَ بِاللَّعَنَاتِ : قارغىدى ، لەنەت ياغدۇردى.

حِصَّةٌ ج حِصَصٌ : ئۈلۈش ، نېسىۋە ، ھەسسە ، پاي.

حِصَّةٌ نِسْبِيَّةٌ : بەلگىلەنگەن سانى ، بەلگىلەنگەن نورما ؛ چەك ، چېكى.

حِصَّةُ الْأَسَدِ : تۈلكە تەقسىماتى ، چوڭ ئۈلۈش.

حِصَّةٌ مَالِيَّةٌ : پىرسەنت ؛ ئۆق (مىراستا)؛ پاي ئۆسۈمى ، ئۆسۈم.

حِصَّةٌ دِرَاسِيَّةٌ : دەرس سائىتى.

«أَخَذَ حِصَّتَهُ مِنْ أَمْلَاكِ أَبِيْهِ بَعْدَ وَفَاتِهِ» : ئۇ دادىسى ۋاپات بولغاندىن كېيىن دادىسىنىڭ مال- مۈلۈكلىرىدىن ئۆزىنىڭ نېسىۋىسىنى ئالدى.

«لِكُلِّ حِصَّةٍ دِرَاسِيَّةٍ خَمْسُونَ دَقِيقَةً» : بىر قېتىملىق دەرس 50 مىنۇت بولىدۇ.

«يُوجَدُ ثَلَاثُ حِصَصٍ صَبَاحِيَّةٍ» : چۈشتىن بۇرۇن 3 سائەتلىك دەرس بار.

حَصَّصَ يُحَصِّصُ تَحْصِيصًا : ھەسسىلەرگە بۆلدى.

حَصَّلَ يُحَصِّلُ تَحْصِيلًا : ھاسىل قىلدى ، ئېرىشتى ؛ خۇلاسىلىدى.

حَصَّنَ يُحَصِّنُ تَحْصِينًا الْمَكَانَ: جايغا توساق ئورناتتى، مۇداپىئە ئورناتتى ، پۇختىلىدى.

حَصَّنَهُ مِنَ الْمَرَضِ : كېسەلنىڭ ئالدىنى ئالدى.

حَصَّى يُحَصِّي تَحْصِيَةً: قوغدىدى، ساقلاپ قالدى، ھامى بولدى.

حَصُفَ يَحْصُفُ حَصَافَةً : توغرا پىكىرلىك بولدى ، توغرا مۇلاھىزىلىك بولدى ، پىكرى ئوچۇق بولدى.

حَصَفَ يَحْصُفُ حَصَفًا : يىراقلاشتۇردى ، نېرى قىلىۋەتتى.

حَصَفٌ : ئىسسىقلىق.

حَصِفٌ : چوڭقۇر پىكىرلىك ، ئەقىللىق ، زېرەك.

حَصَلَ يَحْصُلُ حُصُولًا الشَّيْءُ : پەيدا بولدى ، ھاسىل بولدى ، يۈز بەردى ؛ ئېشىپ قالدى ، قېپقالدى.

«حَصَلَ عَلَى أَعْلَى شَهَادَةٍ فِي مَجَالِ تَخَصُّصِهِ» : ئۆز كەسپى ساھەسىدە ئەڭ يۇقىرى دىپلومغا ئېرىشتى.

حَصَلَ عَلَى الشَّيْءِ : ئېرىشتى ، ئىگە بولدى.

«حَصَلَ عَلَى مَعْلُومَاتٍ هَامَّةٍ» : ئۇ مۇھىم مەلۇماتلارغا ئېرىشتى.

حَصَلَ عَلَى الدَّيْنِ : قەرزنى قايتۇردى.

حَصَلَ عَلَى الْمَالِ: مال توپلىدى، مالغا ئېرىشتى.

حَصَلَ لَهُ كَذَا : يولۇقتى ، دۇچ كەلدى.

حَصِلَ يَحْصَلُ حَصَلًا الْفَرَسُ : ئات ئوت - چۆپنىڭ توپىسىنى يەۋېلىپ قورسىقى ئاغرىدى.

حَصِلَتِ الدَّابَّةُ : ئۇلاغ زىيانلىق نەرسە يەۋېلىپ ئاغرىپ قالدى ؛ توپا يېدى ، تاش يېدى.

حَصُنَ يَحْصُنُ حَصَانَةً الْمَكَانُ : جاي مۇستەھكەم بولدى ، جاي پۇختا بولدى.

حَصُنَتِ الْمَرْأَةُ : ئايال ئىپپەتلىك بولدى ، پاك بولدى ، نومۇسىنى ساقلىدى؛ تۇرمۇش قۇردى.

حِصْنٌ ج حُصُونٌ وَ أَحْصَانٌ وَ حِصْنَةٌ : قورغان ، ئىستېھكام ، قەلئە.

حِصْنٌ حَصِينٌ : پۇختا قورغان.

حُصُولٌ : پەيدا بولماق ؛ يۈز بەرمەك ، تۇغۇلماق ، ئۇچرىماق.

حَصَوِيٌّ : تاشقا ئائىت ، تاشقا مەنسۇپ.

نَهْرٌ حَصَوِيٌّ : شېغىللىق دەريا ، شېغىللىق ئۆستەڭ.

حَصَى يَحْصِي حَصْيًا: تاش ئاتتى ، تاش بىلەن ئۇردى.

حَصِيَ يَحْصَى حَصْيًا الْأَرْضُ: زېمىن شېغىللىق بولدى، زېمىن تاشلىق بولدى.

حُصِيَ : چالما - كېسەك قىلىندى.

حَصًى. حِصَاةٌ ج حَصَيَاتٌ : شېغىل ، ئۇششاق تاش.

طَرْقُ الْحَصَى. ضَرْبُ الْحَصَى: رەم باقماق.

حَصِيْدٌ ج حَصَائِدُ : ھوسۇل ، زىرائەت.

حَصِيْدَةٌ ج حَصَائِدُ : ئېكىن.

حَصِيرٌ ج حُصُرٌ و أَحْصِرَةٌ : تۇرمە ، زىندان؛

مەھبۇس؛ بورا؛ بېخىل؛ ئىچى تار.

حَصِيرَةٌ : بورا ، پاخال ؛ ئاياغ چوتكىسى.

حَصِيرَةُ الشُّبَّاكِ ج حَصَائِرُ : بامبۇك پەردە.

مَكْتَبٌ بِالْحَصِيرَةِ : قاتلىنغىلى بولىدىغان يېزىق ئۈستىلى.

حَصِيفٌ ج حُصَفَاءُ : ئەقىللىق ، زېرەك، پۇختا.

رَأْيٌ حَصِيفٌ : دانا پىكىر.

حَصِيلَةٌ ج حَصَائِلُ : جۇغلانما ، يىغىندا قالدۇق ، توپلانما، نەتىجە.

«إِنَّ كِتَابَ مُلُوكِ الْعَرَبِ هُوَ حَصِيلَةُ رِحْلَةِ الْمُؤَلِّفِ إِلَى الْجَزِيرَةِ الْعَرَبِيَّةِ حَيْثُ قَضَى أَكْثَرَ مِنْ سَنَةٍ» : «ئەرەب پادىشاھلىرى» دېگەن كىتاب ئاپتورنىڭ ئەرەب يېرىم ئارىلىنى بىر يىلدىن ئارتۇقراق ئايلانغانلىقىنىڭ نەتىجىسىدۇر.

حَصِيلَةُ الْمَالِ: كىرىم ، دارامەت.

حَصِينٌ : كۈچلۈك ، مۇستەھكەم ، پۇختا.

مَلْجَأٌ حَصِينٌ: پۇختا پاناھگاھ، مۇستەھكەم، پاناھ جاي.

حُصَيْنٌ : كىچىك پوتەي ، قەلئە ، قورغان.

أَبُو الْحُصَيْنِ : تۈلكە.

حَصِيٌّ : تاش كۆپ جاي ، شېغىللىق يەر.

حَضَارَةٌ : مەدەنىيەت ؛ شەھەر ؛ كەلمەك ، ھازىر بولماق ، قاتناشماق.

حَضَارِيٌّ : مەدەنىيەتكە مەنسۇپ ، مەدەنىي.

حَضَارِيًّا : مەدەنىيەت جەھەتتىن.

«كَانَتْ بَغْدَادُ مَرْكَزًا حَضَارِيًّا مَشْهُورًا فِي الْقُرُونِ الْوُسْطَى» : باغداد ئوتتۇرا ئەسىرلەردە مەشھۇر مەدەنىيەت مەركىزى بولغانىدى.

حَيَاةٌ حَضَارِيَّةٌ : شەھەر تۇرمۇشى ، شەھەر ھاياتى.

مِنْطَقَةٌ حَضَارِيَّةٌ : شەھەر رايونى.

حِضَانَةٌ: باقماق ، تەربىيىلىمەك ، پەرۋىش قىلماق، ئۆستۈرمەك.

حِضَانَةُ الْبَيْضِ : تۇخۇم باستۇرماق.

دَارُ الْحِضَانَةِ : يەسلى ، باللار باغچىسى.

«إِنَّ دُخُولَ الْأَطْفَالِ إِلَى دَارِالْحِضَانَةِ يُخَفِّفُ مِنْ مَتَاعِبِ أَوْلِيَائِهِمْ» : باللارنىڭ يەسلىگە كىرىشى ئۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىلىرىنىڭ جاپاسىنى يېنىكلىتىدۇ.

حَضَرَ يَحْضُرُ حَضَارَةً الْبَدَوِيُّ : سەھرالىق شەھەرلەشتى ، سەھرالىق شەھەردە تۇردى.

حَضَرَيَحْضُرُحُضُورًاالْمَجْلِسَ : يىغىنغا قاتناشتى.

حَضَرَهُ الْمَوْتُ : سەكراتقا چۈشتى.

حَضَرَ الشَّخْصُ : كەلدى ، ھازىر بولدى.

حَضَرَ الْإِجْتِمَاعَ : يىغىنغا قاتناشتى.

حَضَرَ الطَّالِبُ : ئوقۇغۇچى دەرس تەييارلىدى.

«هَلْ يُمْكِنُ أَنْ تَحْضُرَ صَبَاحَ الْغَدِ» : ئەتە ئەتىگەندە كېلەلىشىڭگە بولامدۇ.

حَضَرَوَحَضِرَيَحْضُرُويَحْضَرُحُضُورًاالْمَجْلِسَ: يىغىنغا قاتناشتى.

حَضَرَتِ الصَّلَاةُ: ناماز ۋاقتى كىردى.

حَضَرَ الْكِتَابُ: كىتاب ھازىر بولدى.

حَضَرَ عَنْهُ: ئۇنىڭ ئورنىغا كەلدى.

حَضَرَ الشَّخْصُ: كەلدى ، ھازىر بولدى.

«كَانَ الْوَزِيرُقَدْحَضَرَالْجَلْسَةَالْخِتَامِيَّةَلِلْمُؤْتَمَرِ» : مىنىستىر قۇرۇلتاينىڭ يېپىلىش مۇراسىمىغا قاتناشتى.

حَضَرٌ: مەدەنىيەت ، شەھەر ھاياتى.

«فَسَدَ كَلَامُ الْحَضَرِ بِالْإِخْتِلَاطِ بَيْنَمَا ظَلَّ الْبَدْوُ مُحَافِظِينَ عَلَى لُغَتِهِمْ» : باشقىلارغا ئارىلىشىش بىلەن شەھەرلىكلەرنىڭ تىلى بۇزۇلدى، كۆچمەن ـ چارۋىچىلار ئۆز تىلىنىڭ ساپلىقىنى ساقلاپ قالدى.

حَضْرَةٌ ج حُضُورٌ : كەلمەك ، ھازىر بولماق ، قاتناشماق.

«حُدِّدَ لِلسَّفِيرِ الْجَدِيدِ مَوْعِدُ الْمُثُولِ فِي حَضْرَةِ الْمَلِكِ لِتَقْدِيمِ أَوْرَاقِ إِعْتِمَادِهِ» : يېڭى كونسۇلغا دۆلەت خېتى تاپشۇرۇش ئۈچۈن پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىدا بولۇش ۋاقتى بەلگىلەپ بېرىلدى.

حَضْرَةُ الْإِجْتِمَاعِ : يىغىنغا قاتناشماق.

حَضْرَةٌ ج حَضَرَاتٌ: جانابىي ، ئالىي ، ھەزرەت ؛ خانىم؛ ئەپەندىم.

فِي حَضْرَةِ فُلَانٍ : پالانىنىڭ ئالدىدا ، پالانىنىڭ ھۇزۇرىدا.

حَضْرَةُ الْأُسْتَاذِ : ئۇستاز جانابلىرى.

كُنْتُ بِحَضْرَةِ الدَّارِ : مەن ھويلىنىڭ يېنىدا ئىدىم.

حَضْرَتُكُمْ : ئالىيلىرى ، جانابلىرى، ھەزرەتلىرى.

حَضْرَةُ صَاحِبِ فَخَامَةِ الرَّئِيسِ : زۇڭتۇڭ ئالىيلىرى، رەئىس جانابلىرى.

حَضَرَاتَ السَّادَةِ وَ السَّيِّدَاتِ : جانابىي ئەپەندىلەر ، خانىملار ، ھۆرمەتلىك ئەپەندىلەر، خانىملار.

حَضَرِيٌّ : مەدەنىيەتلىك ، شەھەرلىك.

مَطَالِبُ حَضَرِيَّةٌ : مەدەنىيەت مەسىلىسى.

حَضَّ يَحُضُّ حَضًّا عَلَى كَذَا : قىزىقتۇردى ، تەرغىب قىلدى ، ئىلھاملاندۇردى ، قوزغىدى.

« وَلَا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِيْنِ » ‹ قرآن › : مىسكىنگە تاماق بېرىشنى تەرغىب قىلمايتتى.

«كَانَ الْعُلَمَاءُ يَحُضُّونَ النَّاسَ عَلَى التَّمَسُّكِ بِالْكِتَابِ وَ السُّنَّةِ» : ئۆلىمالار كىشىلەرنى قۇرئان ۋە سۈننەتنى چىڭ تۇتۇشقا رىغبەتلەندۈرەتتى.

حَضَّرَ يُحَضِّرُ تَحْضِيرًا: تەييارلىدى ، راسلىدى.

«حَضَّرَ الصَّيْدَلِيُّ الدَّوَاءَ» : دورىگەر دورا تەييارلىدى.

«حَضَّرَ الطَّالِبُ دَرْسَهُ» : ئوقۇغۇچى دەرسكە تەييارلىق قىلدى.

حَضَّضَ يُحَضِّضُ تَحْضِيْضًا عَلَى كَذَا : قىزىقتۇردى، تەرغىب قىلدى، ئىلھاملاندۇردى، قوزغىدى.

حَضَنَ يَحْضُنُ حَضْنًا الْوَلَدَ: بالىنى قۇچاقلىدى، باغرىغا باستى، قۇچىقىغا ئالدى، تەربىيىلىدى.

حَضَنَ الطَّيْرُ بَيْضَهُ : تۇخۇم باستى.

أُمُّكَ تَحْضُنُكَ بَاسِمَةً : ئاناڭ سېنى كۈلۈپ تۇرۇپ باغرىغا باسماقتا.

حِضْنٌ ج أَحْضَانٌ وَ حُضُونٌ : كۆكرەك ، قويۇن ، قۇچاق ، مەيدە ، كۆكسى ، باغرى ؛ ئەتراپ ، يان؛ تاغ تۈۋى؛ قۇش ئۇۋىسى؛ قوتان ، ئېغىل.

«صَنَعَ الطَّائِرُ عُشًّا فِي حِضْنِ الْجَبَلِ» : قۇش تاغ باغرىغا ئۇۋا ياسىدى.

حِضْنُ الْوَطَنِ : ۋەتەن قوينى.

«عَادَ إِلَى أَحْضَانِ الْوَطَنِ الْأُمِّ» : ئۇ ئانا ۋەتەن قوينىغا قايتىپ كەلدى.

حَضْنَةٌ : قورۇلغان تۇخۇم.

حُضُورٌ : كەلمەك ، ھازىر بولماق ، قاتناشماق.

بِحُضُورِ فُلَانٍ : پالانىنىڭ ئالدىدا ، پالانىنىڭ ھۇزۇرىدا.

وَرَقَةُ حُضُورٍ : چاقىرىق قەغىزى.

حُضُورِيٌّ : نەق مەيدان.

حُكْمٌ حُضُورِيٌّ : نەق مەيداندا سوتلانماق.

حُكِمَ حُضُورِيًّا : نەق مەيداندا سوتلاندى.

اَلْحَضَوْضَى: ئوت (يېنىۋاتقان) ؛ يىراقلىق.

حَضِيْضٌ ج أَحِضَّةٌ وَ حُضُضٌ : تېگى ، ئاساسى، نېگىزى ، ئۈلى ، ئاستى قىسمى ؛ چېگرا ، چەت ، ياقا.

بَلَغَ الْحَضِيْضَ : ئەڭ تۆۋەن نۇقتىغا يەتتى.

«كَانَتْ رُوحُهُ الْمَعْنَوِيَّةُ فِي الْحَضِيْضِ» : ئۇنىڭ مەنىۋى روھى تۆۋەن ئىدى، ئۇ چۈشكۈنلىشىپ كەتتى.

حَطَاطٌ : كۆپۈك ، كالا سۈتىنىڭ كۆپۈكى؛ داندىخورەك (يۈزدىكى).

حُطَاطٌ: سېسىق پۇراق، بەد بۇي

حُطَامٌ: قالدۇق ، تاشلاندۇق ، پارچە ـ پۇرات.

حُطَامٌ مِنَ النَّبَاتِ: قۇرۇق ئوت ـ چۆپ.

حُطَامُ الطَّائِرَةِ : ئايروپىلان قالدۇقلىرى.

حُطَامُ الدُّنْيَا : مال ـ دۇنيا ، دۇنيانىڭ پايدىلىنىدىغان نەرسىلىرى.

«ثُمَّ يَهِيْجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا» ‹قرآن› : ئاندىن ئۇ قۇرۇيدۇ ، ئۇنىڭ سارغىيىپ كەتكەنلىكىنى كۆرىسەن ، ئاندىن ئاللاھ

www.uyghurkitap.com

ئۇنى شاخ ـ شۇمبىغا ئايلاندۇردۇ.

حَطَبَ يَحْطِبُ حَطْبًا : ئوتۇن يىغدى ، ئوتۇن تەردى.

حَطَبٌ ج أَحْطَابٌ: ئوتۇن ، يېقىلغۇ.

حَطَبٌ لِلْحَرْبِ : زەمبىرەك يېمى ، توپ يېمى.

زَادَ النَّارَ حَطَبًا : ئوت قۇيرۇقلۇق قىلدى ، ئىغۋا توقىدى ، پىتنە ـ پاسات تېرىدى.

حَطَّ يَحُطُّ حَطًّا : قويۇۋەتتى ؛ چۈشۈردى ؛ تۆۋەنلەتتى.

«حَطَّتْ بِنَا الطَّائِرَةُ» : ئايروپىلان بىزنى ئېلىپ يەرگە چۈشتى.

«حَطَّ الصُّنْدُوقَ عَلَى الرَّصِيفِ» : ئۇ ساندۇقنى ئاسفالت يولغا چۈشۈردى (قويدى).

حَطَّ الْحِمْلَ : يۈك چۈشۈردى.

حَطَّ عَنْهُ : يۈك چۈشۈردى، ئېلىپ تاشلىدى.

حَطَّ الطَّائِرُ عَلَى الْغُصْنِ : قۇش شاخقا قوندى.

حَطَّ الرِّحَالَ : تۇردى ، ئورۇنلاشتى.

حَطَّ مِنْ قُوَاهُ : ئاجىزلاشتى.

حَطَّ مِنْ قَدْرِهِ : ئۇنىڭ قەدرى ـ قىممىتىنى چۈشۈردى.

حَطَّ مِنْ قِيمَتِهِ : ئۇنىڭ باھاسىنى چۈشۈردى.

حَطَّ وِزْرَهُ : ئۇنىڭ گۇناھىنى يوققا چىقاردى.

حَطَّابٌ : ئوتۇنچى ، ئوتۇن ساتقۇچى.

حَطَّامٌ : شىر.

حِطَّةٌ : كەمسىتمەك ، كۆزگە ئىلماسلىق ؛ ئاھانەت قىلماق ، ھاقارەت قىلماق ؛ مەغپىرەت تەلەپ قىلماق.

حِطَّةٌ فِي الْمَقَامِ : دەرىجىسى چۈشۈپ كېتىش ، ئەمىلى تۆۋەنلەپ كېتىش.

«وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ» ‹قۇرئان› : دەرۋازىدىن سەجدە قىلغان ھالدا كىرىڭلار ، گۇناھلىرىمىزنى كەچۈرگىن دەڭلار، گۇناھىڭلارنى مەغپىرەت قىلىمىز.

حَطَّمَ يُحَطِّمُ تَحْطِيمًا : سۇندۇردى، پاچاقلىدى.

حَطَّمَ الْقُيُودَ : ئەركىنلىككە ئېرىشتى.

حَطَّمَ مُسْتَقْبَلَهُ: ئىستىقبالىنى يوقاتتى.

«حَطَّمَهُ الْكِبَرُ» : قېرىلىق ئۇنى موجىۋەتتى ، قېرىلىق ئۇنى كاردىن چىقاردى.

«اَلْمُوَاصَلَاتُ حَطَّمَتِ الْحَوَاجِزَ الَّتِي تُفَصِّلُ بَيْنَ الْأُمَمِ وَالشُّعُوبِ» : قاتناش ئالاقىسى مىللەتلەر ۋە خەلقلەر ئوتتۇرىسىدىكى توسالغۇلارنى بۇزۇپ تاشلىدى.

حَطَمَ يَحْطِمُ حَطْمًا الشَّيْءَ: سۇندۇردى، پاچاقلىدى.

حُطَمَةٌ : كۈچلۈك ئوت ، جەھەننەم ، دەھشەتلىك ئوت.

«كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ» ‹قۇرئان› : ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئۇ چوقۇم ھۆتەمەگە تاشلىنىدۇ. ھۆتەمەنىڭ نېمىلىكىنى قانداق بىلەلەيسەن؟

حِطْمَةٌ : پارچە ـ پۇرات ، پارچە نەرسە.

حِطْمَةُ الدُّنْيَا: مال ـ دۇنيا.

حُطُوطٌ : تۆپىلىك ، ئېگىزلىك؛ تېز ماڭىدىغان ئېيسىل تۆگە.

حَطُومٌ : شىر ؛ قاتتىق شامال ، بوران.

حَطِيبٌ: ئوتۇنى كۆپ جاي ، ئوتانلىق جاي.

حَطِيطٌ : پاكىنەك پاپا.

حَطِيطَةٌ ج حَطَائِطُ: كىمەيتىپ بېرىلگەن باھا.

اَلْحَطِيمُ: كەئبىنىڭ سىرتىدىكى قورۇق.

حَظَا يَحْظُو حَظْوًا: ئاستا ماڭدى.

حِظَارٌ : توسىماق، چەكلىمەك؛ قوتان؛ تام ، باغنىڭ ئىھاتە تېمى ، توساق.

حَظَبَ وَ حَظِبَ يَحْظَبُ وَ يَحْظِبُ حَظْبًا الْإِنَاءَ : قاچا توشۇپ كەتتى.

حَظَبَ الرَّجُلُ : كىشى سەمرىپ كەتتى.

حَظِبٌ : يوغان قورساق ، پاكىنەك.

حَظَرَ يَحْظُرُ حَظْرًا : توستى ، چەكلىدى ، قامال قىلدى ، مەنئى قىلدى.

«حَظَرَتِ الْحُكُومَةُ عَلَى الْجَيْشِ أَنْ يَشْتَرِكَ فِي النَّشَاطِ الْحِزْبِيِّ» : ھۆكۈمەت ئارمىيىنى پارتىيە پائالىيەتلىرىگە قاتنىشىشنى مەنئى

قىلدى.

حَظَرَ التَّعَامُلَ : پۇرتنى تاقىۋەتتى.

حَظَرَ الْمَوَاشِيَ : چارۋىنى ئېغىلغا سولىدى ، ئۇلاغلارنى ئېغىلغا سولىدى.

حَظَرَ عَلَيْهِ الْقِمَارَ : ئۇنىڭ قىمار ئوينىشىنى چەكلىدى.

حَظْرٌ : توسۇماق ، ياندۇرماق ، چەكلىمەك ، مەنئى قىلماق.

حَظْرٌ عَلَى الْوَارِدَاتِ : ئىمپورت قىلىشنى چەكلەمەك.

اَلْحَظْرُ الْبَحْرِيُّ : دېڭىزنى قامال قىلىش.

حَظْرُ التَّجَوُّلِ : جىددىي ھالەت ئېلان قىلىش.

رَفْعُ الْحَظْرِ : قامالنى بىكار قىلىش.

حَظَّ يَحَظُّ حَظًّا: تەلەيلىك بولدى ، نېسىۋىلىك بولدى ، تەلىيى كەلدى.

حَظٌّ ج حُظُوظٌ وَ حِظَاظٌ وَ أَحُظٌّ : بەخت ، تەلەي ، ئامەت ، نېسىۋە ؛ خۇشاللىق.

«فَسَّرَ مُحَاوَلَاتِهِ الْفَاشِلَةَ بِأَنَّهَا مِنْ سُوءِالْحَظِّ» : ئۆزىنىڭ مەغلۇپ بولغان ئۇرۇنۇشلىرىنى تەلەيى كاجلىقتىن بولغان دەپ چۈشەندۈردى.

«لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ» (قرآن) : بىر ئەرگە ئىككى ئايالنىڭ ھەسسىسى تېگىدۇ.

حَظٌّ غَيْرُ مُنْتَظَرٍ : كۈتۈلمىگەن تەلەي ، كۈتۈلمىگەن بەخت.

لِحُسْنِ الْحَظِّ : بەختى تەلىيىدىن ، تەلىيى ئوڭدىن كەلگەنلىكتىن.

سَيِّئُ الْحَظِّ : بىتەلەي، شور پېشانە، دومىلە.

كَانَ الْحَظُّ حَلِيفَهُ: بەخت يار بولغان.

«لاَ حَظَّ لَهُ مِنْ عِلْمٍ» : ھېچنەرسە بىلمەيدۇ.

أَسْعَفَهُ الْحَظُّ : تەلەيلىك ، ئامىتى كەلگەن.

حُسْنُ الْحَظِّ: تەلەيلىك.

«كَانَ مِنْ حُسْنِ حَظِّهِ أَنَّ الْحَرْبَ اِنْتَهَتْ قَبْلَ مَوْعِدِ الْتِحَاقِهِ بِالْجَيْشِ» : ئۇنىڭ تەلىيى ئوڭ كەلگەنلىكتىن ، ئۇ ئارمىيىگە كىرگەن ۋاقىتتىن بۇرۇن ئۇرۇش ئاخىرلاشقان.

جَرَّبَ حَظَّهُ : تەلىيىنى سىنىدى.

مِنْ سُوءِ حَظِّهِ : تەلەيسىزلىكتىن ، ئەس باسقانلىقتىن ، شۇم پېشانىلىكتىن.

حَظَّرَ يُحَظِّرُ تَحْظِيرًا : قاتتىق چەكلىدى ، قاتتىق مەنئى قىلدى.

«حَظَّرَتِ الْحُكُومَةُ الْاِجْتِمَاعَاتِ الْعَامَّةَ وَالْمُظَاهَرَاتِ» : ھۆكۈمەت ئاممىۋى يىغىلىش ۋە نامايىشلارنى قاتتىق چەكلىدى.

حَظِيٌّ : بەختلىك ، تەلەيلىك.

حَظَلَ يَحْظُلُ يَحْظِلُ حَظْلاً وَحِظْلاَنًا وَ حَظَلاَنًا عَلَيْهِ : توستى، چەكلىدى.

حِظْوَةٌ. حُظْوَةٌ : ئورۇن ، مەرتىۋە ؛ ئىلتىپات، نېسىۋە ؛ شان ـ شەرەپ ، شۆھرەت.

نَالَ حُظْوَةً عِنْدَهُ: ئىلتىپاتقا ئېرىشتى.

حَظِيَ يَحْظَى حُظْوَةً وَ حِظْوَةً عِنْدَ النَّاسِ : شەنى ئۇلۇغ بولدى ؛ كىشىلەرنىڭ ياقتۇرۇشىغا ئېرىشتى ؛ نېسىۋىدار بولدى.

حَظِيَ بِتَأْيِيدِهِ : ئۇنىڭ قوللىشىغا ئېرىشتى.

حَظِيَ بِالْحُضُورِ : قاتنىشىشقا مۇيەسسەر بولدى.

حَظِيَ بِمُقَابَلَتِهِ : ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈشكە مۇيەسسەر بولدى.

«لَمْ يَحْظَ هَذَا الْمَوْضُوعُ بِدِرَاسَةٍ شَامِلَةٍ» : بۇ تېما كەڭ دائىرىدە تەتقىق قىلىنىشقا مۇيەسسەر بولالمىدى.

«كُلُّ قَرَارٍ لاَ يَحْظَى بِتَأْيِيدِ الشَّعْبِ مَصِيرُهُ الْفَشَلُ» : خەلقنىڭ قوللىشىغا ئېرىشەلمىگەن ھەرقانداق قارار مەغلۇپ بولىدۇ.

«حُظِيَ الطَّلَبَةُ الْجُدُدُ بِعِنَايَةِالْمَعْهَدِالدَّقِيقَةِ» : يېڭى ئوقۇغۇچىلار ئىنىستىتۇتنىڭ ناھايىتى كۆڭۈل بۆلۈشىگە ئېرىشتى.

حَظِيرَةٌ ج حَظَائِرُ : قورۇق تام ، قاشا ، ئېھاتە ؛ ئېغىل ، قوتان.

حَظِيرَةُ الْبَهَائِمِ : قوتان ، ئېغىل.

حَظِيرَةُ الْغَنَمِ : قوي قوتىنى.

حَظِيرَةُ الْقُدْسِ : جەننەت.

«لاَيَلِجُ حَظِيرَةَ الْقُدْسِ مُدْمِنُ خَمْرٍ» (حديث) : دائىم ھاراق ئىچكۈچى جەننەتكە كىرمەيدۇ.

uyghurkitap.com

حَظِيرَةُ الْمُنْطَادِ : ئۇچار كېمە.

«أَغْلِقْ بَوَّابَةَ الْحَظِيرَةِ حَتَّى لَاتَخْرُجَ الْأَغْنَامُ» : قوتاننىڭ ئىشىكىنى ئېتىۋەت، قويلار چىقىپ كەتمىسۇن.

حَظِيظٌ : بەختلىك، تەلەيلىك.

حَظِيَّةٌ ج حَظِيَّاتٌ : كېنىزەك، قول ئايال؛ توقال، كىچىك خوتۇن.

حَفَا يَحْفُو حَفْوًا هُ وَ بِهِ : بەردى؛ هۆرمەتلىدى؛ رەت قىلدى؛ توستى.

حِفَاظٌ : ساقلىماق؛ جەڭلەردە ئۆزىنىڭ مەھرەملىرىنى قوغدىماق؛ ۋەدىگە ۋاپا قىلماق.

«إِنَّ الْحِفَاظَ عَلَى النَّظَافَةِ عَادَةٌ مِنَ الْعَادَاتِ الصَّالِحَةِ» : تازىلىقنى رىئايە قىلىش ياخشى ئادەت.

حِفَافٌ ج أَحِفَّةٌ : تەرەپ، يان، گىرۋەك، يان تەرەپ.

حَفَاوَةٌ : قارشى ئالماق، قىزغىن كۈتۈۋالماق.

«اِسْتَقْبَلَهُ بِحَفَاوَةٍ وَتَرْحِيبٍ» : ئۇ ئۇنى قىزغىن ۋە خۇشال كۈتۈۋالدى.

حَفَدَ يَحْفِدُ حَفْدًا الشَّخْصَ : خىزمىتىنى قىلدى، ھەمكارلاشتى، ياردەملەشتى.

حَفَرَ يَحْفِرُ حَفْرًا عَنِ الشَّيْءِ : ئاختۇردى؛ ئىزدەندى.

حَفَرَ طَرِيقَةً : يول ئاچتى.

حَفَرَ عَنِ الْكَنْزِ : خەزىنىنى ئاختۇردى.

«حَفَرَ الْجُنُودُ الْخَنَادِقَ» : خەندەك كولىدى، خەندەك قازدى.

حَفَرَ بِئْرًا : قۇدۇق قازدى.

حَفَرَ نَقْبًا : تۆشۈك ئاچتى، بۇرغىلىدى.

«مَنْ حَفَرَ حُفْرَةً وَقَعَ فِيهَا» : ئورىنى كىم كولىسا، ئۆزىنىڭغا ئۆزى چۈشىدۇ.

حَفَرَ يَحْفِرُ حَفْرًا وَ حَفِرَ يَحْفَرُ حَفَرًا : چىشىنىڭ يىلتىزى چىرىدى.

حَفْرٌ ج أَحْفَارٌ وَ أَحَافِرُ : قۇدۇق؛ ئويما بەت؛ نەقىش.

حَفْرُ الْأَسْنَانِ : قۇرت يېگەن چىش، چىرىگەن چىش.

حُفْرَةٌ ج حُفَرٌ : ئورا، ئازگال، ئورەك، گۇداڭ؛ قەبرە، كۆلچەك.

«وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا» «قرآن» : سىلەر دوزاخ چوقۇرىنىڭ گىرۋىكىدە ئىدىڭلار، ئاللاھ سىلەرنى (ئىسلام ئارقىلىق) ئۇنىڭدىن قۇتقۇزدى.

حَفَزَ يَحْفِزُ حَفْزًا : ئالغا سىلجىتتى، ئىتتىردى، تۈرتكە بولدى؛ قوزغىدى، ئىلھاملاندۇردى.

حَفَزَ بِالرُّمْحِ : نەيزە سانجىتتى.

«قَدْ تَجِدُ فِي آرَاءِ خُصُومِكَ مَايَحْفِزُكَ إِلَى التَّفْكِيرِ وَ إِعَادَةِ النَّظَرِ فِي مَوْقِفِكَ» : دۈشمىنىڭنىڭ قاراشلىرىدا سېنى ئويلىنىشقا ۋە مەيدانىڭنى قايتا قاراپ چىقىشقا تۈرتكە بولىدىغان نەرسىلەرنى تېپىشىڭ مۇمكىن.

حَفَزٌ : ئەجەل، بەلگىلەنگەن ۋاقىت، غايە، ئاخىرقى چەك؛ ئۆلچەم؛ دەرىجە؛ چېگرا.

حَفَشَ يَحْفِشُ حَفْشًا الشَّيْءَ : سويدى.

حَفَشَ الْمَاءَ : سۇنى چىقاردى.

حَفَشَ سَيْلُ الْوَادِي : كەلكۈن ئويمانلىنى توشقۇزدى.

حَفَشَ الْمَطَرُ الْأَرْضَ : يامغۇر ئۆسۈملۈكلەرنى ئۇندۇردى.

حَفَشَتِ السَّمَاءُ : يامغۇر قاتتىق يېغىپ توختىدى.

حَفَشَ الْقَوْمُ عَلَيْهِ : قەۋم توپلاندى، قەۋم يىغىلدى.

حَفَشَ الْفَرَسُ : ئات توختىماي چاپتى.

حَفَشَةٌ : قوغلىۋەتتى.

حِفْشٌ ج أَحْفَاشٌ : ئاددىي پاكار ئۆي، كىچىك ئۆي؛ كونا نەرسە؛ يىگنە سالىدىغان قاچا؛ ئاياللارنىڭ ئېھتىياجلىق نەرسىلىرىنى سالىدىغان تارتما.

حَفَصَ يَحْفِصُ حَفْصًا الشَّيْءَ : توپلىدى، جەملىدى.

حَفَصَ الشَّيْءَ مِنْ يَدِهِ : تاشلىۋەتتى.

حَفْصٌ ج أَحْفَاصٌ وَحُفُوصٌ : كىچىك ئۆي، بۆلمە، خانە؛ يولۋاسنىڭ بالىسى؛ تۇلۇم.

حَفَضَ يَحْفِضُ حَفْضًا الْعُودَ : ياغاچنى ئەگدى، ياغاچنى قايرىدى.

حَفَضَ الشَّيْءَ : قولىدىن تاشلىۋەتتى.

حَفَضٌ ج أَحْفَاضٌ وَ حِفَاضٌ : يۆتكەشكە تەييارلاپ قويۇلغان ئۆي ـ بىنالار؛ ئۆي ـ بىساتنى يۆتكەپ ماڭىدىغان ئۇلاغ؛ كىگىز ئۆي؛ ئاجىز تۆگە ، ئورۇق تۆگە.

حَفِظَ يَحْفَظُ حِفْظًا الشَّيْءَ: ساقلىدى ، قوغدىدى، مۇھاپىزەت قىلدى.

حَفِظَ قَدْرَهُ : ھۆرمەتلىدى.

حَفِظَ الْمَأْكُولاَتِ : يېمەكلىكلەرنى ساقلىدى.

«حَفِظَ الْقُرْآنُ لُغَتَنَا الْعَرَبِيَّةَ مِنَ الضَّيَاعِ» : قۇرئان بىزنىڭ ئەرەب تىلىمىزنى يوقاپ كېتىشتىن ساقلاپ قالدى.

«لَكَ قَدْرٌ يَجِبُ أَنْ يُحْفَظَ» : ھۆرمىتىڭ ساقلىنىشى كېرەك.

«لاَيَحْفَظُونَ وُدًّا وَلاَ يَرْعَوْنَ حُرْمَةً وَلاَ يَذْكُرُونَ جَمِيْلاً» : ئۇلار دوستلۇقنى ساقلىمايدۇ، ئۆزئارا ھۆرمەتكە رىئايە قىلمايدۇ، قىلغان ياخشىلىقنى بىلمەيدۇ.

«حَفِظَكَ اللّٰهُ» : ئاللاھ سېنى ساقلىسۇن.

«حَفِظَ جَمِيْلَهُ» : رەھمەت ئوقۇغان ھالدا ئۇنى ئەسلىدى ، ياخشىلىقنى ئۇنۇتمىدى ، ياخشىلىقنى ئەسلىدى.

«كَانَ يُعِدُّ دُرُوسَهُ وَيَحْفَظُهَا عَلَى أَحْسَنِ وَجْهٍ» : ئۇ دەرسلىرىنى تەييارلايتتى ۋە ئەڭ ياخشى رەۋىشتە ئۆزلەشتۈرەتتى.

حِفْظٌ : ساقلىماق ، قوغدىماق ، ياد ئالماق.

فِي حِفْظِ اللّٰهِ : «ئاللاھ» نىڭ ھىمايىسىدە ، « ئاللاھ » نىڭ ساقلىشى بىلەن.

حِفْظُ الذَّاتِ : ئۆزىنى قوغداش.

حِفْظُ الْمَلاَبِسِ : كىيىم ـ كېچەك قويىدىغان بۆلمە.

حِفْظُ الْأَمَانَاتِ : ئامانەتنى ساقلاش.

حِفْظُ الْآثَارِ : مەدەنىي يادىكارلىقلارنى قوغداش.

«لاَ عَمَلَ لَهُ إِلَّا حِفْظَ الْوَثَائِقِ» : ئۇنىڭ ۋەسىقىلەرنى ساقلاشتىن باشقا ئىشى يوق.

حِفْظَةٌ : غەزەپ ، ئاچچىق.

حَفَظَةٌ : پەرىشتىلەر.

حَقَّ يَحُقُّ و يَحِقُّ حَقًّا : قورشىۋالدى ، ئورىۋالدى ؛ سويىۋەتتى.

حَقَّ الشَّخْصَ : ئورىۋالدى.

«حَقَّتِ الْمَرْأَةُ وَجْهَهَا» : ئايال يۈزىنى ئورىۋالدى.

حَقَّ شَعْرَهُ وَ لِحْيَتَهُ وَ شَارِبَهُ : چاچ ـ ساقاللىرىنى ياساتتى.

حَقَّ بِنَفْسِهِ : ئۆزىگە كۆڭۈل بۆلدى.

تَحُقُّ بِهِ الْعُيُونُ: ھەممە ئادەمنىڭ كۆزى چۈشىدۇ، ھەممىنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلىدۇ.

حَقَّ يَحِقُّ حَفِيقًا الطَّيْرُ : قۇش قانىتىدىن ئاۋاز ئاڭلاندى.

حَقَّتِ الْحَيَّةُ : يىلان شىپىرلىدى.

حَقَّ سَمْعُهُ : قۇلىقى غوڭۇلدىدى.

حَقَّتِ الْأَرْضُ : زېمىنىنىڭ ئوت ـ چۆپلىرى قۇرۇپ كەتتى.

حَقَّتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ شىلدىرلىدى.

حَقٌّ ج حُقُوقٌ: ئىز.

جَاءَ عَلَى حَقِّهِ : تاپ باستۇرۇپ كەلدى ، ئىز بېسىپ كەلدى.

حَفَقٌ: ناچار تۇرمۇش.

طَعَامٌ حَفَقٌ : ئاز تاماق.

مَعِيشَةٌ حَفَقٌ : ناچار تۇرمۇش ، قىيىن تۇرمۇش.

جَاءَ عَلَى حَفَقِ ذَلِكَ : ئىز بېسىپ كەلدى ، تاپ باستۇرۇپ كەلدى.

حَفَّارٌ : قازغۇچى؛ نەققاش.

حَفَّارُ الْقُبُورِ : گۆركار ، يەرلىك قازغۇچى.

حَفَّارَةٌ ج حَفَّارَاتٌ : توپا قېزىش ماشىنىسى؛ نېفىت قۇدۇقىنى قېزىش ماشىنىسى، ئېكىسكاۋاتور.

حَفَّانٌ : ھايۋاننىڭ كىچىكى.

حَقَّضَ يُحَقِّضُ تَحْقِيضًا: ئارقىغا تاشلىۋەتتى.

حَقَّضَ اللّٰهُ عَنْهُ: يېنىكلەتتى.

حَقَّضَ اللّٰهُ الْأَرْضَ: زېمىنىنى قۇرۇتتى.

حَقَّقَ يُحَقِّقُ تَحْقِيْقًا: ئورىۋالدى، قورشىۋالدى.

حَقَّلَ يُحَقِّلُ تَحْقِيْلاً : يىغدى ، توپلىدى؛ بېزد-

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېتى uyghurkitap.com

دى، زىننەتلىدى.

حَفَلَ يَحْفِلُ حَفْلًا وَ حُفُولًا : يىغىلدى ، توپلاندى ، جەم بولدى ، يىغىلىش قىلدى.

حَفَلَ بِهِ : ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلدى.

حَفَلَ الْإِجْتِمَاعُ بِالْمُفَاجَآتِ : يىغىن تاسادىپىيلىقلار بىلەن تولدى.

حَفَلَ الْقَوْمُ : يىغىلدى ، توپلاندى.

حَفَلَ الْمَاءُ : سۇ توپلاندى ، يىغىلدى.

حَفَلَ الدَّمْعُ : ياش كۆپەيدى.

حَفْلٌ : يىغىلماق ، توپلانماق ، جەم بولماق.

حَفْلُ اِفْتِتَاحٍ : ئېچىلىش مۇراسىمى.

حَفْلٌ نِهَائِيٌّ / حَفْلٌ خِتَامِيٌّ : يېپىلىش مۇراسىمى.

حَفْلٌ سَاهِرٌ : كەچلىك يىغىلىش ، كەچلىك مۇراسىم.

«عِنْدَهُ حَفْلٌ مِنَ النَّاسِ» : ئۇنىڭ يېنىدا نۇرغۇن كىشى بار.

حَفْلٌ رِيَاضِيٌّ : تەنتەربىيە بايرىمى ، تەنتەربىيە مۇراسىمى ، تەنتەربىيە يىغىلىشى.

بِحَفْلِهِمْ وَحَفِيلَتِهِمْ : ئومۇميۈزلۈك ، بارلىق ، پۈتۈن.

حَفْلَةٌ ج حَفَلَاتٌ : يىغىن ، مۇراسىم ؛ كۆڭۈل بۆلۈش ؛ زىننەت ؛ زىياپەت.

حَفْلَةُ الْإِسْتِقْبَالِ : كۈتۈۋېلىش يىغىنى.

«مَنْ حَضَرَ حَفْلَةَ الْإِسْتِقْبَالِ أَمْسِ؟» : تۈنۈگۈنكى كۈتۈۋېلىش يىغىنىغا كىم قاتناشتى ؟

حَفْلَةُ اِفْتِتَاحٍ : يىغىننىڭ ئېچىلىش مۇراسىمى.

حَفْلَةٌ خِطَابِيَّةٌ : نۇتۇق سۆزلەش مۇراسىمى.

حَفْلَةٌ رَاقِصَةٌ : تانسا كېچىلىكى ، ئۇسسۇل كېچىلىكى.

حَفْلَةٌ تَمْثِيلِيَّةٌ : تىياتىر كېچىلىكى.

حَفْلَةٌ مُوسِيقِيَّةٌ : مۇزىكا كېچىلىكى.

حَفْلَةٌ سَاهِرَةٌ : ناخشا ـ ئۇسسۇل كېچىلىكى.

حَفْلَةُ التَّبَرُّكِ : تەبرىك مۇراسىمى.

حَفْلَةُ التَّأْبِينِ : ماتەم مۇراسىمى.

حَفْلَةُ الدَّفْنِ : دەپنە مۇراسىمى.

حَفْلَةُ الشَّايِ : چاي زىياپىتى.

حَفْلَةُ الزِّفَافِ : توي مۇراسىمى (توي مەرىكىسى)

حَفْلَةُ التَّكْرِيمِ : قارشى ئېلىش يىغىنى، كۈتۈۋېلىش يىغىنى.

حَفَنَ يَحْفُنُ يَحْفِنُ حَفْنًا الشَّيْءَ : سىقىملاپ ئالدى، ئوچۇملاپ ئالدى.

حَفْنَةٌ ج حَفَنَاتٌ وَ حُفَنٌ : بىر ئوچۇم ، بىر سىقىم؛ ئازگال.

«نَثَرَتْ حَفْنَةً مِنَ الْأَرُزِّ لِيُطْعِمَ الْفِرَاخَ» : چۈجىلەرگە يەم قىلىپ بىر چاڭگال گۈرۈچ چېچىپ بېرىلدى.

حَفْنَةٌ مِنْ كِبَارِ الْمَالِيِّينَ : بىر قىسىم پۇلدارلار.

حَفِيَ يَحْفَى حَفْيًا وَحَفَاوَةً وَحِفَايَةً وَتَحْفَايَةً : خۇشال ـ خۇرام كۈتۈۋالدى، قىزغىن كۈتۈۋالدى.

حَفِيَ يَحْفَى حَفًا وَ حَفَاءً : يالاڭ ئاياغ ماڭدى.

حَفِيدٌ ج حُفَدَاءُ وَ حَفَدَةٌ : ئوغۇل نەۋرە.

«هُوَ حَفِيدِي الْأَصْغَرُ» : ئۇ مېنىڭ ئەڭ كىچىك نەۋرەم.

«وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً» «قرآن» : سىلەر ئۈچۈن ئۇلاردىن ئوغۇللارنى ۋە نەۋرىلەرنى ياراتتى.

حَفِيدَةٌ ج حَفِيدَاتٌ : قىز نەۋرە.

حَفِيرٌ ج أَحْفَارٌ : قەبرە ؛ چوڭ قۇدۇق.

حَفِيظٌ : قوغدىغۇچى ، مۇھاپىزەت قىلغۇچى ، ھامىي ، ئاسرىغۇچى، كۆزەتچى.

اَلْحَفِيظُ : ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ « ئاسرىغۇچى ، مۇھاپىزەت قىلغۇچى ، ساقلىغۇچى» دېگەن مەنىدە.

«فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا» «قرآن» : بىز سېنى ئۇلارغا كۆزەتچى قىلىپ ئەۋەتمىدۇق.

حَفِيظَةٌ ج حَفَائِظُ : غەزەپ ، ئاچچىق، ئۆچمەنلىك؛ كىچىك بالىغا ئېسىپ قويىدىغان تۇمار.

أَثَارَ حَفِيظَتَهُ : ئۇنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

حَفِيقٌ : شىلدىرلىغان ئاۋاز (قۇرۇق ئوت ـ چۆپنىڭ)

حَفِيْفُ الْأَشْجَارِ : دەرەخنىڭ شىلدىرلىغان ئاۋازى.

حَفِيْفُ النَّارِ: ئوتنىڭ چاراسلىغان ئاۋازى.

حَفِيفُ الْأَوْرَاقِ: قەغەزنىڭ شاراقلىغان ئاۋازى.

حَفِيٌّ ج أَحْفِيَاءُ وَ حُفَوَاءُ: ئالىم ؛ پۇختا بىلگۈچى ، ماھىر ؛ مۇتەخەسسىس ؛ ئاكادېمىك ؛ ئەزا (بىر تەشكىلنىڭ) ؛ مۇلايىم مېھرىبان.

«يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ» ‹قرآن› : گويا سەن قىيامەت بىلەن ناھايىتى تونۇشتەك، ئۇنى سەندىن سورىشىدۇ. ئېيتقىنكى، «ئۇنىڭ ۋاقتىنى پەقەت ئاللاھ بىلىدۇ».

«إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا» ‹قرآن› : ئۇ ماڭا ھەقىقەتەن مېھرىباندۇر.

حَقَا يَحْقُو حَقْوًا: بىلى ئاغرىپ قالدى.

حِقَابٌ ج حُقُبٌ : بەلۋاغ ، تاسما ، كەمەر (ئاياللار يوپكىسىنى باغلايدىغان)، تىرناق ئاستىدىكى ئاق.

حَقَارَةٌ : خارلىق ، پەسكەشلىك ، رەزىللىك.

حَقِبَ يَحْقَبُ حَقَبًا الْمَطَرُ : قۇرغاقچىلىق بولدى ، يامغۇر ياغمىدى.

حَقَبَ يَحْقُبُ حَقْبًا الْحَقِيْبَةَ: سومكىنى كۆتۈردى.

حُقْبٌ وَ حُقُبٌ ج أَحْقَابٌ وَ حِقَابٌ : 80 دىن 100 يىلغىچە بولغان ۋاقىت ؛ زامان، دەۋر ، يىللار.

أَحقَابٌ خَالِيَةٌ : ئۆتكەن يىللار ، ئۆتكەن زامانلار ، ئۆتكەن دەۋرلەر.

فِي سَالِفِ الْأَحْقَابِ : ئۆتكەن زاماندا ، بۇرۇنقى دەۋردە ، بۇرۇنقى يىللاردا.

«لَابِثِيْنَ فِيهَا أَحْقَابًا» ‹قرآن› : ئۇلار جەھەننەمدە ئۇزاق مۇددەت قالىدۇ.

حَقَبٌ ج اَحْقَابٌ وَ حُقُبٌ وَ أَحْقُبٌ : بەلۋاغ، تاسما ، كەمەر ؛ سومكا ؛ چىگىتىدىغان تانا ، تۆشلۈك.

حِقْبٌ : تۇمار ، تىلتۇمار.

حِقْبَةٌ ج حِقَبٌ وَ حُقُوبٌ : مۇددەت ، مەزگىل.

«عَاشَ جِيْلُنَا حِقْبَةً مِنَ الزَّمَانِ حَافِلَةً بِالْأَحْدَاثِ وَ الْحُرُوبِ وَ الثَّوْرَاتِ» : بىزنىڭ ئەجدادلىرىمىز نۇرغۇن زامان نۇرغۇنلىغان ھادىسىلەر ، ئۇرۇشلار ۋە ئىنقىلابلار ئىچىدە ياشىدى.

حَقَدَ يَحْقِدُ حَقْدًا: ئاداۋەت ساقلىدى ، ئۆچ كۆردى.

«كَانَ طَيِّبَ الْقَلْبِ صَبُورًا لَا يَحْقِدُ عَلَى أَحَدٍ حَتَّى أُوْلَئِكَ الَّذِينَ أَسَاؤُوا إِلَيْهِ» : ئۇ بىرەرسىگە ئاداۋەت قىلماي ، ھەتتا ئۆزىگە دۈشمەنلىك قىلغانلارغىمۇ سەۋرى قىلغان ياخشى كۆڭۈل كىشى ئىدى.

حَقِدَ يَحْقَدُ حَقَدًا الْمَطَرُ: يامغۇر توختىدى.

حَقِدَتِ النَّاقَةُ: تۆگە سەمرىپ تىقىلىپ كەتتى.

حِقْدٌ ج أَحْقَادٌ وَ حُقُودٌ : ئاداۋەت ، ئۆچمەنلىك ، دۈشمەنلىك.

أَضْمَرَ لَهُ حِقْدًا : ئۆچمەنلىك ساقلىدى.

حَقَرَ يَحْقِرُ حَقْرًا وَ حَقَارَةً : كەمسىتتى ، ھاقارەتلىدى ، كۆزگە ئىلمىدى ، خورلىدى.

«لَيْسَ مِنَ الْخُلُقِ أَنْ تَحْقِرَ أَحَدًا لِفَقْرِهِ أَوْ ضَعْفِهِ» : بىراۋنى ئۇنىڭ كەمبەغەل ياكى ئاجىز بولغانلىقىدىن ھاقارەتلىشىڭ ئەخلاقسىزلىقتۇر.

حَقُرَ يَحْقُرُ حَقَارَةً : خار بولدى ، كەمسىتىلدى.

حَقَفَ حُقُوفًا : ئەگرى بولدى ، قىڭغىر بولدى.

حِقْفٌ ج أَحْقَافٌ وَحُقُوفٌ : ئەگرى - بۈگرى ۋە ئۇزۇن قۇم بارخانلىرى، تام ئۈلى.

حَقَّ يَحُقُّ حَقًّا الْخَبَرَ : ئايدىڭلاشتۇردى.

حَقَّ ظَنَّ صَدِيْقِهِ : ئۇ دوستىنىڭ قارىشىنى توغرا تاپتى.

حَقَّ الْأَمْرَ : تەستىقلىدى ، ئىسپاتلىدى ؛ ئايدىڭلاشتۇردى.

«يَحِقُّ عَلَى الْمَظْلُومِ أَنْ يُجَاهِدَ فِي وَجْهِ الظُّلْمِ» : ئېزىلگۈچى چوقۇم ئېزىش بىلەن يۈز تۇرانە كۈرەش قىلىشى كېرەك.

«إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَّقُرآنٌ مُبِيْنٌ لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقُّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِيْنَ» ‹قرآن› : ئۇ پەقەت تىرىكلەرنى ئاگاھلاندۇرۇش، كۇففارلارغا ئازابنىڭ تېگىشلىك ئىكەنلىكىنى (بىلدۇ-

رۇش ئۈچۈن نازىل بولغان) ۋەز ـ نەسىھەتتۇر ۋە روشەن قۇرئاندۇر.

حَقٌّ : توغرا ، دۇرۇس ، ھەقىقەت.

«وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَاهِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِيْنَ كَفَرُوا» ‹قرآن› : راست ۋەدە (يەنى قىيامەتنىڭ ۋاقتى) يېقىنلاشتى، ئۇ كۈندە كۇففارلارنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ قالىدۇ.

عَلِمَ حَقَّ الْعِلْمِ : ئەستايىدىللىق بىلەن ئېنىق بىلدى ، ئىنچىكىلىك بىلەن ياخشى بىلدى.

هُوَ الْعَالِمُ حَقَّ الْعِلْمِ : ئۇ توشقان ئالىم.

«إِنَّمَا جَاءَ فِي الْمَقَالِ بِحَقِّ الشَّاعِرِ غَيْرُ صَحِيحٍ» : ماقالىدىكى شائىر ھەققىدە كەلگەن نەرسىلەر توغرا ئەمەس.

حَقٌّ ج حُقُوقٌ : ھوقۇق ، ئىمتىياز.

«مُهِمَّةُ الشَّعْبِ الْحُرِّ أَنْ يَحْرِسَ الْقَانُونَ وَيُحَافِظَ عَلَى حُقُوقِ الْإِنْسَانِ» : ئازاد خەلقنىڭ ۋەزىپىسى قانۇننى قوغداش، كىشىلىك ھوقۇققا رىئايە قىلىشتىن ئىبارەت.

حَقَّ قَدْرِهِ : تېگىشلىك رەۋىشتە.

«إِنَّ هَذَا الْكِتَابَ لَمْ يُوفِ الْمَوْضُوعَ حَقَّ قَدْرِهِ» : بۇ كىتاب ماۋزۇنى تولۇق ئىپادىلەپ بەرمىگەن.

فَهِمَ حَقَّ الْفَهْمِ : ئەستايىدىللىق بىلەن تولۇق چۈشەندى.

أَخَذَ بِحَقِّهِ : ياردەم بەردى ؛ ھەققىنى ئالدى.

حَقُّ الْمُوَاطِنِيْنَ : پۇقرالارنىڭ ھوقۇقى.

اَلْحَقُّ يُقَالُ : ھەق سۆزلىنىدۇ ، ھەق دېيىلىدۇ.

«اَلْحَقُّ مَعَ الْقُوَّةِ» : كۈچ كىمدە بولسا، ھەقىقەت شۇنىڭدا بولىدۇ.

«اَلْحَقُّ مَعَكَ» : سېنىڭ توغرا ، ھەقىقەت سەن تەرەپتە.

اَلْحَقُّ عَلَيْكَ : سەن خاتالاشتىڭ.

حَقٌّ عَيْنِيٌّ : كۆچمەس مۈلۈك.

مِنْ حَقِّهِ : ئۇنىڭ تېگىشلىك ئىشى ، مەجبۇرىيىتى ، قىلىشقا لايىق ئىشى.

حَقُّ الْإِنْتِفَاعِ : ئىشلىتىش ھوقۇقى.

حُقُوقُ الطَّبْعِ. حَقُّ الطَّبْعِ : نەشر ھوقۇقى ، بېسىش ھوقۇقى.

حَقُّ الْأَوْلَوِيَّةِ : ئالدىن پايدىلىنىش ھوقۇقى.

حَقُّ الْمُسَاوَاةِ : باراۋەرلىك ھوقۇقى.

حَقُّ الزَّوْجِيَّةِ : ئەرنىڭ ئايالىغا نەپىقە بېرىش ۋە ياخشى مۇئامىلىدە بولۇشى.

حَقُّ الْمِلْكِيَّةِ : ئىگىدارلىق ھوقۇقى ، مۈلۈكچىلىك ھوقۇقى.

حُقُوقُ اللّٰهِ : ئاللاھنىڭ ئالدىدا بەندىلىرىنىڭ قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلىرى.

حُقُوقُ الْإِنْسَانِ : كىشىلىك ھوقۇق ، ئىنسانىي ھوقۇق.

حَقُّ الْاِمْتِيَازِ : مەخسۇس پايدىلىنىش ھوقۇقى ، ئالاھىدە ھوقۇق ، ئىمتىياز.

حَقُّ الْمُؤَلِّفِ : ئاپتورلۇق ھوقۇقى.

حَقُّ الرَّفْضِ : رەت قىلىش ھوقۇقى.

حَقُّ الْإِنْتِفَاعِ : پايدىلىنىش ھوقۇقى.

قَصَّرَ فِي حَقِّهِ : ھەققىنى تولۇق ئادا قىلمىدى.

اَلدِّينُ الْحَقُّ : ئىسلام دىنى.

ذَهَبٌ حَقٌّ : ساپ ئالتۇن.

كُلِّيَّةُ الْحُقُوقِ : قانۇن فاكۇلتېتى.

حَقُّ تَقْرِيرِ الْمَصِيْرِ : ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقۇقى.

حَقًّا بِالْحَقِّ : ھەقىقەتەن ، راستتىنلا.

«أُوْلَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا» ‹قرآن› : ئەنە شۇلار ھەقىقى مۆمىنلەردۇر.

حُقُوقُ وَ وَاجِبَاتُ الْمُوَاطِنِيْنَ : پۇقرالارنىڭ ھوقۇقى ۋە مەجبۇرىيىتى.

حُقُوقٌ مَدَنِيَّةٌ : پۇقرالار ھوقۇقى.

حُقُوقٌ عَيْنِيَّةٌ : كۆچمەس مۈلۈك ھوقۇقى.

عِلْمُ الْحُقُوقِ : قانۇنشۇناسلىق.

مَجْلِسُ الْحُقُوقِ : سوت.

تَمَتَّعَ بِحُقُوقِ الْمُوَاطِنِ : پۇقرالىق ھوقۇقىدىن بەھرىمەن بولدى.

حُقٌّ ج حُقُوقٌ وَ حِقَاقٌ : قۇتا، ئۈمۈچۈك تورى.

حِقٌّ ج أَحُقٌّ و حِقَاقٌ: تۆت ياشلىق تۆگە؛ قىرىپ چىشى قالمىغان تۆگە.

حُقُّ الطِّيْبِ: ئەتىر قۇتىسى.

حَقَّانِيٌّ : توغرا ، ھەققانى ، ئادىل.

وَزَارَةُ الْحَقَّانِيَّةِ : ئەدلىيە مىنىستىرلىكى.

حُقَّةٌ ج حِقَاقٌ : قۇتا؛ ئايال؛ مۇسىبەت.

حُقَّةٌ حَرْقَفِيٌّ : يانباش ، سان ، يوتا.

حُقَّةُ الْإِبْرَةِ : كومپاس.

حُقَّةُ الْعَيْنِ : كۆز چانىقى.

حُقَّةٌ ج حُقَّاقٌ وحُقَقٌ: 1280 گرام (سۇرىيە ۋە ئىراقتا ئىشلىتىلىدىغان ئېغىرلىق بىرلىكى)

حَقَّرَ يُحَقِّرُ تَحْقِيْرًا: كەمسىتتى ، خارلىدى ، كۆزگە ئىلمىدى ، ئەيىبلىدى.

حَقَّقَ يُحَقِّقُ تَحْقِيقًا: دەلىللىدى ، ئىسپاتلىدى ، تەھقىقلىدى ؛ ئىشقا ئاشۇردى.

«نَطْمَحُ إِلَى نِظَامٍ يُحَقِّقُ الْعَدَالَةَ التَّامَّةَ بَيْنَ الْأَفْرَادِ» : بىز كىشىلەر ئارىسىدا تولۇق ئادالەتنى ئىشقا ئاشۇرىدىغان قانۇنغا تەلپۈنىمىز.

حَقَّقَ الشَّخْصِيَّةَ : سالاھىيەتنى تەكشۈردى.

حَقَّقَ الذَّاتِيَّةَ : سالاھىيەتنى تەكشۈردى.

حَقَّقَ الْأَمَلَ : مۇرادىغا يەتتى.

حَقَّقَ الْقَوْلَ بِالْفِعْلِ : ۋۇجۇدقا چىقاردى ، ئەمەلگە ئاشۇردى.

حَقْلٌ ج حُقُولٌ : ئېتىز ، تېرىلغۇ يەر ؛ كۆكلەۋاتقان زىرائەت.

«حَوَّلْنَا الصَّحْرَاءَ إِلَى حُقُولٍ خَصْبَةٍ» : چۆل - باياۋاننى بولۇق ئېتىزلەرگە ئايلاندۇردۇق.

عَمَلٌ فِي حَقْلٍ : ئېتىزدا ئىشلەش.

حُقُولُ النِّفْطِ: نېفىتلىك.

«يُوجَدُ فِي حَقْلِ الْخَضَارِ خِيَارٌ وَ طَمَاطِمُ وَ مَا عَدَا ذَلِكَ لَا يُوجَدُ شَيْءٌ» : كۆكتاتلىقتا تەرخەمەك بىلەن شوخلىلاردىن باشقىسى تېپىلمايدۇ.

«يُتَّخَذُ إِنْسَانُ الْعَالَمِ الثَّالِثِ حَقْلاً لِتَجْرِبَةِ الْأَدْوِيَةِ الْجَدِيْدَةِ» : ئۈچىنچى دۇنيا ئىنسانلىرى يېڭى دورىلارنىڭ تەجرىبە ئېتىزى (مەيدانى) قىلىنىدۇ.

حَقْلُ أَلْغَامٍ : مىنا كۆمۈلگەن يەر.

حَقْلُ التَّجَارِبِ : تەجرىبە ئېتىزى.

حَقْلٌ عِلْمِيٌّ : ئىلىم ساھەسى ، ئىلىم مەيدانى.

حُقْلَةٌ. حَقْلَةٌ . حِقْلَةٌ: ئېشىپ قالغان نەرسە ؛ مۇنبەت يەر.

حَقْلِيٌّ : ئېتىزغا ئائىت ، مەيدانغا ئائىت.

مَحْصُولَاتٌ حَقْلِيَّةٌ : يەردىن چىققان مەھسۇلاتلار.

حَقَنَ يَحْقُنُ و يَحْقِنُ حَقْنًا بَوْلَهُ : سۈيدۈكىنى قىسىپ تۇردى.

حَقَنَ مَاءَ وَجْهِهِ : تىلەمچىلىكتىن ئۆزىنى توستى.

حَقَنَ دَمَهُ : قان تۆكۈشتىن ساقلىدى.

«حَقَنَ الطَّبِيْبُ الْمَرِيْضَ بِمُخَدِّرٍ» : دوختۇر كېسەلگە مەست قىلغۇچى سۈيۈقلۇقنى ئوكۇل قىلدى.

حَقَنَ بِالْمِحْقَنَةِ : ئوكۇل سالدى ، ئوكۇل ئۇردى.

حَقَنَ الْمَرِيْضَ : كېسەلگە ئوكۇل سالدى.

حَقْنٌ : توپلىماق؛ توسماق ؛ ئوكۇل سالماق.

«وَافَقَ الطَّرَفَانِ عَلَى مَشْرُوعِ الْهُدْنَةِ حَقْنًا لِلدِّمَاءِ» : ئىككى تەرەپ قان ئاققۇزماسلىق ئۈچۈن ئۇرۇش توختىتىش پىلانىغا قوشۇلدى.

حُقْنَةٌ ج حُقَنٌ : ئوكۇل، ئوكۇل قىلماق ؛ ئوكۇل سۈيۈقلۇقى، ئوكۇل سايمانلىرى.

حُقْنَةٌ جِلْدِيَّةٌ : تېرە ئاستىغا ئوكۇل سالماق.

حُقْنَةٌ عَضَلِيَّةٌ : مۇسكۇلغا ئوكۇل سالماق.

حُقْنَةٌ وَرِيدِيَّةٌ : تومۇرغا ئوكۇل سالماق.

حُقْنَةٌ شَرَجِيَّةٌ : ھەمەلچە، كلىزما.

حَقْوٌ ج حِقَاءٌ : بەل ، بېقىن ؛ تاغ باغرى ؛ پەرتۇق.

حَقُودٌ : ئاداۋىتى قاتتىق.

حُقُوقِيٌّ : قانۇنى ، قانۇنشۇناسلىق ، ئادۋوكات ؛

uyghurkitap.com

قانۇن فاكۇلتېتى ئوقۇغۇچىسى.

حَقِيبَةٌ ج حَقَائِبُ : سومكا، چامادان، بوخچا.

حَقِيبَةُ يَدٍ : قول سومكىسى.

«لَقَدِ امْتَلَأَتْ هَذِهِ الْحَقِيبَةُ تَمَامًا» : بۇ چامادان تولۇپ كەتتى.

حَقِيبَةٌ دِبْلُومَاسِيَّةٌ : دىپلوماتىيىگە خاس، دىپلوماتىك خالتا (تەكشۈرۈلمەيدىغان، نازارەت قىلىنمايدىغان سومكا)

حَقِيبَةٌ وَزَارِيَّةٌ : مىنىستىرلىك مەنسىپى، مىنىستىرلىك مەرتىۋىسى؛ دەرىجە.

حَقِيبَةٌ نِسَائِيَّةٌ : ئاياللار سومكىسى.

حَقِيبَةُ النُّقُودِ : پۇل سومكىسى.

حَقِيرٌ ج حِقَارٌ وَ حُقَرَاءُ : تۆۋەن، خار، ئاجىز، پەس، ھەقىر، ئېتىبارسىز.

حَقِيقٌ ج أَحِقَّاءُ : لايىق، مۇناسىپ، ئۆلچەملىك.

«حَقِيقٌ عَلَى أَلَّا أَقُولَ عَلَى اللّٰهِ إِلَّا الْحَقَّ» «قرآن» : ئاللاھ نامىدىن پەقەت ھەقىقەتتىن باشقىنى ئېيتماسلىقىم لايىقمەن (ھېرىسمەن)

حَقِيقَةٌ ج حَقَائِقُ : ھەقىقەتەن، ھەق، ئەمەلىيەت، توغرا، رېئاللىق؛ ماھىيەت.

حَقِيقَةٌ وَاقِعِيَّةٌ : ئەمەلىي ھەقىقەت.

حَقِيقَةٌ مَوْضُوعِيَّةٌ : ئوبيېكتىپ ھەقىقەت.

حَقِيقَةٌ سَاطِعَةٌ : ئوچۇق ھەقىقەت، ئېنىق ھەقىقەت.

فِي الْحَقِيقَةِ : ماھىيەتتە، ئەمەلىيەتتە.

حَقِيقَةُ الْأَمْرِ : ھەقىقى ئەھۋال.

حَقِيقَةُ الْحَالِ : ئىشنىڭ ھەقىقىتى، ھەقىقىي ئەھۋال.

حَقِيقَةً . بِحَقِيقَةٍ : راستىنلا، ئەمەلىيەتتە.

حَقِيقَةً حَقًّا : راستىنلا، ھەقىقەتەن، چوقۇم، مۇقەررەر.

«قَدَّمَ تَقَارِيرًا وَفْقَ الْحَقَائِقِ تَمَامًا» : ھەقىقى ئەھۋالنى ئەينەن ئىنكاس قىلدى.

حَقَائِقُ أَبَدِيَّةٌ : مەڭگۈلۈك ھەقىقەتلەر.

«لَايَبْلُغُ الْعَبْدُ حَقِيقَةَ التَّقْوَى حَتَّى يَدَعَ مَا حَاكَ فِي الصَّدْرِ» «حديث» : بەندە كۆڭلىدىكى شۈبھىلىك نەرسىلەرنى تەرك ئەتمىگىچە تەقۋادارلىقنىڭ ماھىيىتىگە ئېرىشەلمەيدۇ.

حَقِيقِيٌّ : راست، توغرا، ئەمەلىيەت، رېئال، ھەقىقىي.

أَمْرٌ حَقِيقِيٌّ : ھەقىقىي ئىش، راست ئىش.

ذَهَبٌ حَقِيقِيٌّ : ساپ ئالتۇن.

مَعْنًى حَقِيقِيٌّ : ھەقىقىي مەنا.

هَذَا صَدِيقٌ حَقِيقِيٌّ : بۇ بولسا ھەقىقىي دوست.

اَلْحَقِيمَانِ : كۆز قۇيرۇقى.

حِكَايَةٌ : خەۋەر يەتكۈزمەك، ھېكايە قىلماق، ھېكايە ئېيتماق.

حِكَايَةٌ ج حِكَايَاتٌ : قىسسە، ھېكايە.

حِكَايَةٌ شَعْبِيَّةٌ : فولكلور.

حَكَأَ يَحْكَأُ حَكْأً : چىگىتتى، پۇختىلىدى، مەھكەم قىلدى.

حَكَرَ يَحْكِرُ حَكْرًا : مونوپول قىلدى، يالغۇز ئىگىلىۋالدى.

حَكْرٌ : بىيسەمدارلىق قىلماق، يالغۇز ئىگىلىۋېلىش، مونوپول قىلماق.

حُكْرَةٌ : بىيسەمدارلىق.

حَكَشَ يَحْكُشُ حَكْشًا : توپلىدى، يىغدى؛ زۇلۇم قىلدى.

حَكَشَ الرَّجُلَ : كىشىنى ئەزدى، زۇلۇم قىلدى.

حَكَكَ يَحْكِكُ حُكُوكًا : بوشاپ كەتتى، بەل قويۇۋەتتى، بوشاڭلىق قىلدى.

حَكَّ يَحُكُّ حَكًّا : سۈركىدى، تاتىلىدى؛ سويىۋەتتى؛ ئېچىۋەتتى.

حَكَّ الْأَمْرُ فِي صَدْرِهِ : ئۇنىڭغا تەسىر قىلدى.

حَكَّ جِلْدَهُ : تېرىسىنى قاشلىدى.

«مَا حَكَّ جِلْدَكَ مِثْلُ ظُفْرِكَ» : ئۆز ئىشىڭنى ئۆزۈڭ قىلغانغا يەتمەيدۇ.

حَكٌّ : سۈركىلىش؛ سۈرتۈش؛ قاشلاش.

حَكَكٌ : بور، گەج.

حَكَّاءٌ : نۇتۇق سۆزلىگۈچى ؛ مەدداھ.

حَكَّةٌ : قولتۇق ، دېگىز قولتۇقى.

حِكَّةٌ : قىچىشقاق.

حَكَّمَ يُحَكِّمُ تَحْكِيمًا : باشقۇرۇشنى تاپشۇردى ؛ هاكىم سايلىدى ؛ ئۇنى هۆكۈم چىقىرىشقا تەيىنلىدى ، ئۇنى سوتچى قىلدى.

«وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَ عِنْدَهُمُ التَّوْرَاةُ فِيْهَا حُكْمُ اللّٰهِ» ‹قرآن› : ئۇلارنىڭ يېنىدا ئاللاهنىڭ هۆكمىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان تەۋرات تۇرسا (يەنى تەۋراتتىكى هۆكۈملەرنى كۆرۈپ تۇرۇپ ئەمەل قىلمايۋاتسا) ، (ئى مۇھەممەد!) قانداقچە سېنى هۆكۈم چىقىرىشقا تەكلىپ قىلىدۇ؟

«فَلاَ وَ رَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيْمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ» ‹قرآن› : پەرۋەردىگارىڭ بىلەن قەسەمكى ، ئۇلار ئۆز ئارىسىدىكى دەتالاشقا سېنى هۆكۈم چىقىرىشقا تەكلىپ قىلمىغۇچە ئىمان ئېيتقان بولمايدۇ.

حَكَلَ يَحْكُلُ حَكْلاً عَلَيْهِ الْأَمْرُ : ئېنىق بولمىدى ، مۇجمەل بولۇپ قالدى.

حَكَلَ فِي مَشْيِهِ : سۆرۈلۈپ ماڭدى ، ئاستا ماڭدى.

حَكَلَهُ بِالْعَصَا : تاياق بىلەن ئۇردى.

حُكْلٌ : جان ـ جانىۋارلاردىن چۈمۈلىگە ئوخشاش ئاۋاز چىقارمايدىغان جانلىقلار.

حُكْلَةٌ ج حُكَلٌ : كېكەچلىك ، سۆزى ئېنىق بولماسلىق.

حَكَمَ يَحْكُمُ حُكُومَةً : باشقۇردى ، ئىدارە قىلدى ، رەھبەرلىك قىلدى ، هۆكۈمرانلىق قىلدى ؛ كونترول قىلدى.

حَكَمَ بَيْنَهُمَا : ئۇلارنىڭ ئارىسىدا هۆكۈم چىقاردى.

حَكَمَ بَيْنَهُمْ بِالْعَدْلِ : ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئادىللىق بىلەن هۆكۈم قىلدى.

«وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ» ‹قرآن› : ئەگەر ئۇلارنىڭ ئارىسىدا هۆكۈم قىلساڭ ، ئادىللىق بىلەن هۆكۈم قىلغىن.

حَكَمَ بِإِدَانَتِهِ : ئۇنى ئەيىبلەشكە بۇيرۇدى.

حَكَمَ لَهُ : ئۇنىڭ پايدىسىغا هۆكۈم چىقاردى.

حَكَمَ بِبَرَائَتِهِ : ئۇنى گۇناھسىز دەپ هۆكۈم قىلدى.

حَكَمَ عَلَيْهِ : ئۇنىڭ زىيىنىغا هۆكۈم قىلدى.

حَكُمَ يَحْكُمُ حُكْمًا الشَّخْصُ : ئالىم بولدى ، هۆكۈما بولدى ؛ تېۋىپ بولدى ؛ پەيلاسوپ بولدى ، دانىشمەن بولدى.

حُكْمٌ ج أَحْكَامٌ : هۆكۈم ؛ هۆكۈم قىلماق ، باشقۇرماق ، ئىدارە قىلماق ، هۆكۈمرانلىق قىلماق ، هاكىمىيەت يۈرگۈزمەك.

«فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلاَتُطِعْ مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُوْرًا» ‹قرآن› : سەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ هۆكمىگە سەۋر قىلغىن ، سەن ئۇلار ئىچىدىن ھېچبىر گۇناھكارغا ياكى كۇفرىلىق قىلغۇچىغا بويسۇنمىغىن.

«وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا» ‹قرآن› : ئۇنىڭغا بالىلىق چاغدىلا ئەقىل ـ پاراسەت ئاتا قىلدۇق.

«اَلْوَطَنُ الْعَرَبِيُّ مُهِمٌّ عَسْكَرِيًّا لاَ بِحُكْمِ مَوْقِعِهِ الْجُغْرَافِيِّ فَحَسْبُ بَلْ لِعَوَامِلَ أُخْرَى» : ئەرەب دىيارىنىڭ ھەربىي جەھەتتە مۇھىم بولۇشى ئۇنىڭ جۇغراپىيىلىك ئورنى بولغانلىقىدىن ئەمەس ، بەلكى باشقا ئامىللار سەۋەبىدىن.

حُكْمُ الْبِلاَدِ : دۆلەتنى ئىدارە قىلىش ، دۆلەتنى باشقۇرۇش.

كُرْسِيُّ الْحُكْمِ : هاكىمىيەت تەختى.

اَلْحُكْمُ الذَّاتِيُّ : ئاپتونومىيە ، ئاپتونومىيە هوقۇقى.

حُكْمُ الْإِرْهَابِ : تېررور هاكىمىيەت ، زوراۋان هاكىمىيەت ؛ تېررورلۇق ، زوراۋانلىق.

حُكْمُ الْقَانُونِ : ئەمر ـ پەرمان ، قانۇن ـ تۈزۈم ، پەرمان.

حُكْمٌ جِنَائِيٌّ : جىنايى هۆكۈم.

حُكْمُ الْحَكَمِ : سوتچىنىڭ هۆكمى ؛ كېسىم چىقارغۇچىنىڭ هۆكمى.

اَلْحُكْمُ الْعُرْفِيُّ : جىددىي ھالەت ئېلان قىلىش.

اَلْحُكْمُ بِالْإِفْلاَسِ : ۋەيران بولغانلىقىنى ئېلان قىلىش.

اَلْحُكْمُ الْحُضُورِيُّ : نەق مەيداندا هۆكۈم قىلىش ، سوتچىنىڭ جاۋابكار ئالدىدا چىقارغان هۆكۈمى.

حُكْمٌ غِيَابِيٌّ : جاۋابكار قاتناشمىغان ھالەتتە چىقىرىلغان هۆكۈم.

حُكْمٌ يَشْمُلُ التَّنْفِيذَ : دەرھال ئىجرا قىلىنىدىغان ھۆكۈم.

حُكْمٌ مَوْقُوفُ التَّنْفِيذِ: كېچىكتۈرۈپ ئىجرا قىلىنىدىغان ھۆكۈم.

اَلْحُكْمُ الْجُمْهُورِيُّ : جۇمھۇرىيەت تۈزۈمى.

اَلْحُكْمُ النِّيَابِيُّ : پارلامېنت تۈزۈمى.

اَلْحُكْمُ الْمَلَكِيُّ : پادىشاھلىق تۈزۈم.

اَلْحُكْمُ بِالْإِعْدَامِ : ئۆلۈم جازاسى بېرىش.

بِحُكْمِ الْحَاجَةِ: ئېھتىياجغا ئاساسەن.

بِحُكْمِ مَنْصِبِهِ : مەنسىپى، ۋەزىپىسى، ئېتىبارى بىلەن.

حُكْمٌ شَرْعِيٌّ : شەرىئەت ھۆكۈمى، شەرىئەت ئەمرى.

حُكْمٌ فَرْدِيٌّ : ھاكىممۇتلەقلىق.

حُكْمٌ مَحَلِّيٌّ : يەرلىك ھاكىمىيەت.

حُكْمٌ مُطْلَقٌ : دىكتاتۇرلىق ھاكىمىيەت.

حُكْمٌ نِيَابِيٌّ : پارلامېنت تۈزۈمىدىكى ھاكىمىيەت.

«لِلضَّرُورَةِ أَحْكَامٌ» : زۆرۈرىيەت ئاستىدا يولغا قويۇلىدىغان ئالاھىدە قانۇن، قائىدە ـ يوسۇنلار بولىدۇ.

نَزَلَ عَلَى حُكْمِهِ : ئۇنىڭ ھۆكمىگە قوشۇلدى.

بِحُكْمِ الْحَوَادِثِ: ۋەقە ئېتىبارى بىلەن.

بِحُكْمِ وَظِيفَتِهِ : ۋەزىپە ئېتىبارى بىلەن.

بِحُكْمِ الْعَادَةِ : ئادەت ئېتىبارى بىلەن.

هُوَ فِي حُكْمِ الْمَفْقُودِ : ئۇ يوقنىڭ ئورنىدا، يوق ھېسابىدا.

أَحْكَامُ اللّٰهِ : ئاللاھنىڭ ھۆكۈملىرى، ئاللاھنىڭ ئەمرلىرى، ئاللاھنىڭ بۇيرۇقلىرى.

أَحْكَامُ الْعِبَادَاتِ : ئىسلام شەرىئىتىدە كۆرسىتىلگەن ئىبادەت قائىدىلىرى.

حَكَمٌ : ئادىل كىشى، ھەق ـ ناھەقنى ئايرىغۇچى، ئادىل سوتچى، كېسىم كەسكۈچى.

اَلْحَكَمُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «ئادىل ھۆكۈم قىلغۇچى» دېگەن مەنىدە.

«وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا» «قرآن» : ئەگەر ئەر ـ خوتۇن ئىككىيلەننىڭ ئىناقسىز بولۇپ قېلىشىدىن قورقساڭلار، ئەرنىڭ تۇغقانلىرىدىن بىر ھەققانى كىشىنى، خوتۇننىڭ تۇغقانلىرىدىن بىر ھەققانى كىشىنى ئەۋەتىڭلار.

«يَجِبُ أَنْ يَكُونَ الْحَكَمُ عَادِلاً لَايَنْحَازُ إِلَى جَانِبٍ دُونَ آخَرَ» : سوتچى ھېچ تەرەپكە يان باسمايدىغان ھەققانىي بولۇشى كېرەك.

حِكْمَةٌ ج حِكَمٌ : ئەقىل ـ پاراسەت، دانالىق؛ پەلسەپە؛ ھېكمەت.

«يُؤْتِى الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا» «قرآن» : ھېكمەتنى (يەنى ياخشى ئەمەلگە يېتەكلەيدىغان پايدىلىق ئىلىمنى) خالىغان بەندىسىگە ئاتا قىلىدۇ، ھېكمەت ئاتا قىلىنغان ئادەمگە كۆپ ياخشىلىق ئاتا قىلىنغان بولىدۇ.

«وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ» «قرآن» : بىز لوقمانغا ھەقىقەتەن ھېكمەت ئاتا قىلدۇق.

حِكْمَةُ الْآلَةِ : سۈرئەت تەڭشىگۈچ، تەڭشىگۈچ.

اَلْحِكْمَةُ الْإِلٰهِيَّةُ : ئاللاھنىڭ ھېكمىتى.

بِحِكْمَةٍ : ئاقىلانىلىق بىلەن، دانالىق بىلەن.

عِلْمُ الْحِكْمَةِ : خىمىيە ۋە تېبابەت ئىلمى.

حَكَمَةٌ ج حَكَمَاتٌ وَ حَكَمٌ : يۈگەننىڭ ئاتنىڭ ئېغىزىدا تۇرىدىغان تۆمۈرى، جۈجەي.

حَكَمَةُ اللِّجَامِ : ئېغىز دۇرۇق.

حِكْمِيٌّ : ھېكمەتكە مەنسۇپ، پەلسەپىگە مەنسۇپ، ئەقىل ـ پاراسەتكە مەنسۇپ.

شِعْرٌ حِكْمِيٌّ : ھېكمەتلىك شېئىر.

حِكْمِيُّونَ : پەيلاسوپلار، پەلسەپىچىلەر؛ ھېكمەتلىك شېئىر يازىدىغان شائىرلار.

حُكُومَةٌ ج حُكُومَاتٌ: ھۆكۈمەت، دۆلەت، ھاكىمىيەت.

«شَتَّتِ الْحُكُومَاتُ حَمْلَةً ضِدَّ الرِّشْوَةِ وَالْفَسَادِ فِي الْجِهَازِ الْحُكُومِيِّ» : ھۆكۈمەتلەر ھۆكۈمەت ئورگانلىرىدا پارىخورلۇق ۋە چىرىكلىككە قارشى ھۇجۇم قوزغىدى.

حُكُومَةٌ جُمْهُورِيَّةٌ : جۇمھۇرىيەت ھۆكۈمىتى.

حُكُومَةٌ دَسْتُورِيَّةٌ : قانۇن تۈزگۈزۈلگەن ھۆكۈمەت.

حُكُومَةُ الْعُمَّالِ : ئىشچىلار ھۆكۈمىتى.

حُكُومَةٌ دِكْتَاتُورِيَّةٌ : مۇستەبىت ھۆكۈمەت.

حُكُومَةُ الْمَنْفَى : سەرگەردان ھۆكۈمەت.

حُكُومَةُ الْفَرْدِ : ئىستىبدات ھۆكۈمەت.

حُكُومَةٌ مَلَكِيَّةٌ : پادىشاھلىق ھۆكۈمەت.

حُكُومَةٌ نِيَابِيَّةٌ: پارلامېنتتۈزۈمىدىكى ھۆكۈمەت.

حُكُومِيٌّ : ھۆكۈمەتكە خاس ، ھۆكۈمەتكە ئائىت.

حُكُومِيَّةٌ : ھۆكۈمەت ئىلكىدىكى ، ھۆكۈمەتنىڭ ، ھۆكۈمەتكە مەنسۇپ.

مَدْرَسَةٌ حُكُومِيَّةٌ : دۆلەت باشقۇرۇشىدىكى مەكتەپ.

أَوَامِرُ حُكُومِيَّةٌ: ھۆكۈمەتنىڭ ئەمر-پەرمانلىرى.

حَكَى يَحْكِي حِكَايَةً : رىۋايەت قىلدى ، ھېكايە قىلدى ، تارقاتتى.

حَكَى قِصَّةً : ھېكايە سۆزلىدى.

حَكَى عَلَيْهِ : سۆخەنچىلىك قىلدى.

حَكَى الشَّيْءَ: ئوخشاپ قالدى.

حَكَى عَنْهُ الْحَدِيثَ : ھېكايە سۆزلىدى.

حَكِيمٌ ج حُكَمَاءُ :دانا ، دانىشمەن ؛ پەيلاسوپ ؛ تېۋىپ ، دوختۇر ، ھېكىم.

«ذَلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ»

«قۇرئان» : (ئى مۇھەممەد!) بۇ بولسا ساڭا بىز ئوقۇپ بېرىۋاتقان ئايەتلەردۇر ۋە ھېكمەتلىك قۇرئاندۇر.

حَكِيمُ الْعُيُونِ : كۆز دوختۇرى.

اَلذِّكْرُ الْحَكِيمُ : قۇرئان كەرىم.

أُسْلُوبٌ حَكِيمٌ: دانا ئۇسلۇب.

رَأْيٌ حَكِيمٌ : ئاقىلانە پىكىر.

حَكِيٌّ سۆخەنچى ، گەپ توشۇغۇچى.

حَلَا يَحْلُو حَلَاوَةً وَ حُلْوًا: تاتلىق بولدى، شېرىن بولدى، تەملىك بولدى، پىشتى.

حِلَابٌ ج حُلُبٌ: سۈت چېلەكى؛ سۈت سېغىش ئەسۋابى.

حِلَابَةٌ: سۈتچىلىك، سۈت ئىشلەپچىقىرىش.

حُلَاحِلٌ: مىللەتنىڭ ئاقساقىلى، قەۋمنىڭ باشلىقى، يۈكسەك ئادەمگەرچىلىككە ئىگە ئېسىل ئادەم.

حِلَاقَةٌ: ساتىراشلىق كەسپى.

صَابُونُ الْحِلَاقَةِ: چاچ - ساقال ئالىدىغان سوپۇن.

صَالُونُ الْحِلَاقَةِ: ساتىراشخانا.

فُرْشَاةُ الْحِلَاقَةِ: چاچ - ساقال ئالغاندا ئىشلىتىدىغان چوتكا.

آلَةُ الْحِلَاقَةِ: ئۇستىرا، چاچ ساقال ئېلىش ماشىنىسى.

مَاكِنَةُ الْحِلَاقَةِ: چاچ - ساقال ئېلىش ماشىنىسى.

حَلَالٌ: ھالال، شەرىئەتتە دۇرۇس سانالغان ئىشلار.

اِبْنُ حَلَالٍ: قانۇنلۇق بالا؛ ياخشى ئادەم.

حِلَالٌ: تۇرالغۇ جاي، مەھەللە، سورۇن.

حِلَالٌ: سەپەر يۈكى.

حَلَاوَةٌ: تاتلىق، شېرىن، تەملىك، ھالاۋەت، قەن-گېزەك، لەززەتلىك، مەززىلىك.

حَلَاوَى: تاتلىق، شېرىن، تەملىك، ھالاۋەت، قەن-گېزەك، لەززەتلىك، مەززىلىك.

حَلَاوِيٌّ ج حَلَاوِيُّونَ: قەن - گېزەك سودىگىرى.

حَلَبَ يَحْلُبُ وَ يَحْلِبُ حَلْبًا الْبَقَرَةَ: ئىنەكنى ساغدى.

حَلَبَ الدَّهْرُ أَشْطُرَهُ: ئىسسىق - سوغۇقنى بېشىدىن ئۆتكۈزدى.

حَلَبَ يَحْلُبُ وَ يَحْلِبُ حَلْبًا وَ حُلُوبًا الْقَوْمُ: ھەر تەرەپتىن توپلاشتى.

حَلِبَ يَحْلَبُ حَلَبًا الشَّعْرُ: چاچ قاپقارا بولدى.

حَلَبٌ: ھەلەب (سۈرىيىدىكى بىر شەھەر)؛ سۈت.

حَلْبَةٌ ج حَلَبَاتٌ وَ حَلَائِبُ: چامباشچىلىق مەيدانى، چېلىش مەيدانى، بەيگە مەيدانى؛ بەيگە ئېتى.

حَلْبَةُ السِّبَاقِ: بەيگە مەيدانى، مۇسابىقە مەيدانى.

حَلْبَةُ الرَّقْصِ: ئۇسسۇل زالى.

فَارِسُ حَلْبَةٍ: ئۆز ساھەسىدە ھەممىنىڭ ئالدىدا ئۆتۈپ چىققۇچى.

حَلَائِبُ: ئاسما، كىشىلەر توپى، جامائەت.

حُلْبَةٌ ج حُلَبٌ: كاۋا؛ قاپاق.

حَلَجَ يَحْلُجُ و يَحْلِجُ حَلْجًا الْقُطْنَ: پاختىنى چىگىتىدىن ئايرىدى، پاختا چىقاردى.

حَلْحَلَ يُحَلْحِلُ حَلْحَلَةً الشَّيْءَ: قوزغىتىۋەتتى، يىراقلاشتۇرىۋەتتى، نېرى قىلىۋەتتى، يۆتكەۋەتتى، سۈرتىۋەتتى.

حَلَزُونٌ. حَلَزُونَةٌ ج حَلَزُونَاتٌ: قۇلۇلە.

حَلَزُونِيٌّ: قۇلۇلە شەكىللىك.

سُلَّمٌ حَلَزُونِيٌّ: ئايلانما پەلەمپەي.

حَلَسَ يَحْلِسُ حَلْسًا ـ تِ السَّمَاءُ: سىم ـ سىم يامغۇر ياغدى.

حَلِسَ يَحْلَسُ حَلَسًا بِالْمَكَانِ: بىر جايدا مۇقىملاشتى، دائىم تۇردى.

حِلْسٌ وَحَلَسٌ ج أَحْلَاسٌ وَحُلُوسٌ وَحِلْسَةٌ: ئىگەر.

حَلَطَ يَحْلُطُ حَلْطًا: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى، تەكرار قەسەم ئىچتى.

حَلَطَ فِي الْأَمْرِ: ئالدىرىدى.

حَلِطَ يَحْلَطُ حَلَطًا عَلَيْهِ: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

حَلِطَ فِي الْأَمْرِ: ئالدىرىدى.

حَلِطَ مِنْهُ: زېرىكتى، مالال بولدى.

حَلَفَ يَحْلِفُ حَلْفًا وَ حِلْفًا الشَّخْصُ: قەسەم قىلدى، قەسەم ئىچتى، قەسەم قىلىپ بەردى.

حَلَفَ لَهُ عَلَى ...: قەسەم قىلىپ بەردى.

حَلَفَ الْيَمِينَ: قەسەم بەردى.

«حَلَفَ الْمُتَّهَمُ يَمِينًا أَنَّهُ بَرِيءٌ مِمَّا نُسِبَ إِلَيْهِ»: تۆھمەت قىلىنغۇچى ئۆزىگە تۆھمەت قىلىنغان نەرسىلەرنىڭ يوقلۇقى توغرىسىدا قەسەم قىلدى.

حِلْفٌ ج أَحْلَافٌ: ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدا تۈزۈلگەن ھەمكارلىشىش كېلىشىمى، ئىتتىپاق، شەرتنامە؛ دوستلۇق؛ دوست.

حِلْفَانٌ: قەسەم.

اَلْحِلْفُ الْأَطْلَنْطِيُّ. اَلْحِلْفُ الْأَطْلَسِيُّ: ئاتلانتىك ئوكيان ئىتتىپاقى.

حِلْفٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي ئىتتىپاق.

حِلْفٌ كَاذِبٌ: يالغان قەسەم.

اَلْحِلْفُ الْعَرَبِيُّ: ئەرەب ئىتتىپاقى.

أَحْلَافُ بُؤْسٍ وَ مَتْرَبَةٍ: يوقسىز، نامرات.

حُلَفَاءُ: قومۇش؛ بامبۇك.

اَلْحُلَفَاءُ: ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى مەزگىلىدىكى ئىتتىپاقداش دۆلەتلەر، ئانتانتا دۆلەتلىرى.

حَلَقَ يَحْلِقُ حَلْقًا الشَّعْرَ: چېچىنى ئالدى، چاچنى چۈشۈردى.

حَلَقَ ذَقَنَهُ: ساقىلىنى ئالدى، چۈشۈردى.

«أَحْلِقُ شَعْرِي بِالْمُوسَى»: چېچىمنى ئۇستىرا بىلەن چۈشۈرىمەن.

حَلْقٌ: ئۇستىرا بىلەن چاچ چۈشۈرۈش.

حَلْقٌ ج أَحْلَاقٌ وَ حُلُوقٌ وَ حَلْقٌ: گال، كېكىرتەك، ھەلقۇم.

حُرُوفُ الْحَلْقِ: بوغۇزدىن چىقىدىغان ھەرپلەر.

حَلْقُ الْبَابِ: كېشەك.

حَلْقُ الشُّبَّاكِ: دېرىزىنىڭ كېشىكى.

حَرْفُ الْحَلْقِ: بوغۇز تاۋۇشى.

سَقْفُ الْحَلْقِ: يۇقىرى تاڭلاي.

حَلَقٌ ج حِلْقَانٌ: ھالقا، زىرە، سىرغا.

حَلْقَةٌ ج حَلَقَاتٌ وَ حَلَقٌ: ھالقا، سىرغا، ئۈزۈك؛ بىلەيزۈك؛ دائىرە؛ ھالقا؛ چۆرىدەپ ئولتۇرغان كىشىلەر.

«كَانَ حَلْقَةَ اِتِّصَالٍ بَيْنَ عَدَدٍ مِنَ الْأُدَبَاءِ»: ئۇ بىر قانچە ئەدىبلەرنىڭ ئارىسىدا مۇناسىۋەت ھالقىسى بولغانىدى.

«تَلَقَّى الْعِلْمَ فِي حَلْقَةِ فُلَانٍ»: پالانىنىڭ ئىلىم سورۇنىدا ئىلىم تەھسىل قىلدى.

حَلْقَةٌ دِرَاسِيَّةٌ: ئىلمىي تەتقىقات كۇرژوكى.

حَلْقَةُ سَاعَةِ الْجَيْبِ: يانچۇق سائەتنىڭ زەنجىرى، يانچۇق سائەت ھالقىسى.

حَلْقَةُ شُرْبٍ: زىياپەت، چاي.

حَلْقَةُ السَّمَكِ: بېلىق بازىرى.

حَلْقَةُ الْقُطْنِ: پاختا بازىرى.

اَلْحَلْقَةُ الْمَفْقُودَةُ: قولدىن كەتكەن ھالقا.

حَلْقَةُ الْمَلاَكَمَةِ: بوكسىيورلۇق سورۇنى.

فِي الْحَلْقَةِ السَّادِسَةِ مِنْ عُمْرِهِ: ئەللىك ياش بىلەن ئاتمىش ياش ئارىلىقىدا.

«كَالْحَلْقَةِ الْمُفْرَغَةِلاَيُدْرَى أَيْنَ طَرَفَاهَا»: باش-ئايىغىنى تېپىپ بولمايدىغان ئىش، كېسىپ بىر نەرسە دېيىش قىيىن بولغان ئىش.

حَلْقَةُ الْمِفْتَاحِ: ئاچقۇچ ئۆتكۈزىدىغان ھالقا.

حَلْقَةُ الْقَوْمِ: چۆرىدەپ ئولتۇرغان كىشىلەر.

حَلْقَةٌ مُفْرَغَةٌ: باش - ئايىغى يوق ئىش، چېكى يوق ئىش.

حَلْقَةٌ مِنَ السِّلْسِلَةِ: زەنجىر ھالقا.

حَلْقَةُ اتِّصَالٍ: تۇتاشتۇرۇش ھالقىسى.

حَلْقَةُ الْبَابِ: ئىشىك ۋە دەرۋازا ھالقىسى.

حَلْقَةُ تَجَسُّسٍ: جاسوسلۇق تورى.

حَلَقَاتُ الْأَذْكَارِ. حَلَقَةُ الذِّكْرِ: ئەھلى تەسەۋۋۇپنىڭ زىكرى سۆھبەت ھالقىسى.

«كَانُوا يَجْلِسُونَ حَلَقًا وَ تُوضَعُ لَهُمْ مَوَائِدُ»: ئۇلار دائىرە بولۇپ ئولتۇراتتى ۋە ئۇلار ئۈچۈن داستىخانلار سېلىناتتى.

«قَدِاتَّخَذَتْفِيأَنْفِهَاحَلْقَةًمِنَ الذَّهَبِكَبِيْرَةً»: ئۇ بۇرنىغا ئاللىقاچان ئالتۇندىن سوقۇلغان ھالقىنى ئۆتكۈزۈۋالغانىدى.

حُلْقُومٌ ج حَلاَقِمُ و حَلاَقِيمُ: كېكىرتەك، بوغۇز، گال، ھەلقۇم، كاناي.

«فَلَوْلاَ إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ وَأَنْتُمْ حِينَئِذٍ تَنْظُرُونَ»: جان ھەلقۇمغا يەتكەن چاغدا (سەكراتتىكى كىشىگە) قاراپ تۇرىسىلەر.

حَلْقِيٌّ: ھالقىسىمان، ئايلانما، ھالقا شەكىلدە، ئۇستۇن تاڭلايلىق.

اَلْحُرُوفُ الْحَلْقِيَّةُ: بوغۇز تاۋۇشلىرى.

حَلِكَ يَحْلَكُ حُلُوكَةً و حَلَكًا الشَّيْءُ: قاپقاراڭغۇ بولۇپ كەتتى.

حَلَكَ اللَّيْلُ: زۇلمەت باستى، قاراڭغۇ چۈشتى، قارايدى، قاراڭغۇ چۈشتى.

حَلَكَتِ الدُّنْيَا: قاراڭغۇلۇق باستى.

حَلِكٌ: قاپقاراڭغۇ.

حَلْكَاءُ: بىر خىل كەسلەنچۈك.

حَلَكٌ. حُلْكَةٌ: قاراڭغۇ زۇلمەت، تۈن قاراڭغۇسى، قارارەڭ.

حُلْكَةٌ: بىر خىل كەسلەنچۈك.

حُلَكِيٌّ: بىر خىل كەسلەنچۈك.

حَلَّ يَحُلُّ حَلاًّ الْعُقْدَةَ: تۈگۈننى يەشتى.

«فَكِّرْ جَيِّدًا تَجِدْ حَلاًّ لِمُشْكِلَتِكَ»: سەن ئوبدان ئويلان، مەسىلەڭنىڭ ھەل قىلىش چارىسىنى تاپىسەن.

حَلَّ الْمَسْأَلَةَ الْحِسَابِيَّةَ: ماتېماتىكىلىق مەسىلىنى يەشتى.

حَلَّ الْحِزْبَ السِّيَاسِيَّةَ: سىياسىي پارتىيىنى تارقىتىۋەتتى.

حَلَّ الْمَسْأَلَةَ: مەسىلىنى ھەل قىلدى.

حَلَّ الرَّمْزَ: نومۇر، سىر قاتارلىقلارنى پەرق ئەتتى.

حَلَّ الْمَكْتُوبَ بِالْجِفْرِ: سىر بىلەن يېزىلغان خەتنى يەشتى (تەرجىمە قىلدى).

حَلَّ الشَّرِكَةَ أَوِ الْمَجْلِسَ: شىركەت ياكى يىغىننى تارقىتىۋەتتى.

حَلَّ مِنْ كَذَا: يەشتى، ئاچتى، توختاتتى، خالاس قىلدى.

حَلَّ يَحُلُّ و يَحِلُّ حُلُولاً: چۈشتى، نازىل بولدى.

حَلَّ مِنْهُ مَحَلَّ الْإِسْتِحْسَانِ: ئاپىرىن ئوقۇشقا ئېرىشتى.

حَلَّ غَضَبُ اللهِ عَلَيْهِ: ئاللاھنىڭ غەزىپى چۈشتى.

«وَلاَ تَطْغَوا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْغَضَبِي» «قرآن»: بۇ ھەقتە چەكتىن ئاشماڭلار، (ئۇنداق قىلساڭلار) سىلەرگە غەزىپىم نازىل بولىدۇ.

حَلَّ بِالْمَكَانِ: چۈشتى، قوندى.

«أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ» «قرآن»: بالا ئۇلارنىڭ يۇرتىغا يېقىن بىر جايغا چۈشىدۇ.

حَلَّ اللُّغْزَ: تېپىشماق يەشتى، مۇئەممانى يەشتى.

حَلَّ عُقْدَةَ لِسَانِهِ: كېكەچنىڭ تىلىنى راۋان قىلدى.

حَلَّ رُمُوزَ الرِّسَالَةِ: خەتنىڭ شىفىرلىرىنى يەشتى.

حَلَّ مَحَلَّ كَذَا: ئورنىنى ئالدى، ئورنىنى باستى.

«قَدْ حَلَّتِ الْآنَ الْجَرَّارَةُ وَالْحَصَّادَةُ مَحَلَّ الْمِحْرَاثِ وَالْمِنْجَلِ فِي الْقَرْيَةِ»: هازىر يېزىدا بوقۇسا، ئورغاقلارنىڭ ئورنىنى تىراكتور ۋە كومبايىنلار ئالدى.

حَلَّ بِهِ الْأَمْرُ: يولۇقتى.

حَلَّ الشَّيْءُ مَحَلَّهُ: ئورنىنى باستى.

«اَلْجَدِيدُ يَحِلُّ مَحَلَّ الْقَدِيمِ»: كونىنىڭ ئورنىنى يېڭى باسىدۇ، كونا بىلەن يېڭى ئورۇن ئالمىشىدۇ.

حَلَّ يَحِلُّ حِلاًّ الشَّيْءُ: هالال بولدى، مۇباھ بولدى.

«لَاهُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَاهُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ» ‹قرآن›: ئۇلار كۇففارلارغا هالال ئەمەس، كۇففارلارمۇ ئۇلارغا هالال ئەمەس.

حَلَّ اللَّوْنُ: رەڭگى ئۆڭدى، ئۆڭۈپ كەتتى.

حَلَّ الشِّتَاءُ أَوِ الصَّيْفُ: قىش ياكى ياز كەلدى.

حَلَّ الدَّيْنُ: قەرزنى ئادا قىلىشقا تېگىشلىك بولدى، قەرزنىڭ ۋاقتى توشتى.

«فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ» ‹قرآن›: ئەگەر ئۇنى تالاق قىلسا، باشقا ئەرگە تەگمىگىچە ئۇنىڭغا دۇرۇس بولمايدۇ.

حَلٌّ ج حُلُولٌ: يېشىۋەتمەك، تارقىتىۋەتمەك، هەل قىلماق، قويىۋەتمەك، بىكار قىلماق.

حَلٌّ مُوَفَّقٌ: ئوڭۇشلۇق هەل بولۇش.

حَلٌّ مِنْ خَطِيئَةٍ: كەچۈرۈم قىلىش.

حَلُّ الشَّرِكَةِ: شىركەتنى تارقىتىۋېتىش، يېپىش، توختىتىش.

حَلٌّ وَسَطِيٌّ: مۇرەسسەچىلىك.

أَهْلُ الْحَلِّ وَ الْعَقْدِ: هاكىمىيەت ئۈستىدىكىلەر، ئىش ئۈستىدىكىلەر، نوپۇزلۇق ئەربابلار، گېپى ئۆتىدىغان نوپۇزلۇق ئەربابلار.

أَهْلُ الْحَلِّ وَ الرَّبْطِ: هاكىمىيەت ئۈستىدىكىلەر، ئىش ئۈستىدىكىلەر، نوپۇزلۇق ئەربابلار، گېپى ئۆتىدىغان نوپۇزلۇق ئەربابلار.

«لَا يُمْكِنُ إِيْجَادُ حَلٍّ لِأَزْمَةِ الشَّرْقِ الْأَوْسَطِ بِدُونِ اِحْتِرَامِ حَقِّ الْفِلَسْطِينِيِّينَ فِي تَقْرِيْرِ مَصِيْرِهِمْ»: پەلەستىنلىكلەرنىڭ ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش هوقۇقى هۆرمەتلەنمەي تۇرۇپ، ئوتتۇرا شەرق كرزىسىنى هەل قىلىش مۇمكىن ئەمەس.

«اِقْرَأِ الْأَسْئِلَةَ بِدِقَّةٍ قَبْلَ كِتَابَةِ الْحَلِّ»: جاۋاب يېزىشتىن بۇرۇن سوئاللارنى دىققەت بىلەن ئوقۇ!

حَلَّابٌ: سۈتچى، سۈت ساغقۇچى.

حَلَّاجُ الْقُطْنِ: پاختا چىقارغۇچى؛ چىغرىق.

حِلَّاسٌ: ئۆي ئىچىلىك كىيىم، ئاددىي كىيىم.

حَلَّاقٌ: ساتىراش، چاچ ياسىغۇچى.

حَلَّالٌ: چىگىش مەسىلىلەرنى هەل قىلغۇچى، مەسىلىلەرنى هەل قىلىشقا ماهىر.

كُلُّ عُقْدَةٍ وَ لَهَا حَلَّالٌ: يېشىلمەيدىغان چىگىك يوق.

حِلَّةٌ: كىشىلەرنىڭ تۇرالغۇسى، مەهەللە، سورۇن.

حُلَّةٌ ج حُلَلٌ: ئۇزۇن يېڭى كىيىم، بىر يۈرۈش كىيىم، ئۈستىباش.

حَلَّسَ يُحَلِّسُ تَحْلِيسًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم بىر جايغا جايلاشتى، ئورۇنلاشتى، مۇقىملاشتى، ئولتۇراقلاشتى.

حَلَّفَ يُحَلِّفُ تَحْلِيْفًا: قەسەم قىلدۇردى، قەسەم ئىچكۈزدى، قەسەم ئىچىشنى تەلەپ قىلدى.

حَلَّقَ يُحَلِّقُ تَحْلِيقاً الشَّيْءَ: نەرسىنى ئورىۋالدى، چۆرىدىدى.

حَلَّقَ الشَّاعِرُ وَ الْأَدِيبُ: ئەدىب، شائىر يۈكسەك دەرىجىدە ئىجاد قىلدى.

حَلَّقَ الطَّائِرُ: قۇش ئەگىدى.

حَلَّقَ النَّجْمُ: يۇلتۇز كۆرۈندى.

حَلَّقَ بِبَصَرِهِ إِلَى كَذَا: كۆز تىكتى، كۆزىنى

كۆتىرىپ قارىدى.

حَلَّقَ شَارِبَهُ: بۇرۇتىنى چۈشۈردى.

«حَلَّقَتِ الطَّائِرَةُ فَوْقَ الْعَاصِمَةِ» : ئايروپىلان پايتەخت ئۈستىدە ئايلاندى.

حَلَّقُوا عَلَي الْخِوَانِ: شىرەنى چۆرىدەپ ئولتۇردى.

حَلَّلَ يُحَلِّلُ تَحْلِيْلاً: تەھلىل قىلدى، ئانالىز قىلدى.

حَلَّلَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ھالال قىلدى، مۇباھ قىلدى.

حَلَّلَ الْكَلاَمَ: سۆزلەرنى تەھلىل قىلدى، ئانالىز قىلدى.

حَلَّلَ الْبَوْلَ: سۈيدۈك تەكشۈردى.

حَلَّلَهُ مِنْ ذَنْبِهِ: گۇناھىدىن ئۆتتى، گۇناھىنى كەچۈرۈم قىلدى.

حَلَّلَ الْيَمِينَ: كەففارەت بېرىپ قەسەمدىن چىقتى.

حَلَّلَ الذَّرَّةَ: ئاتومنى پارچىلىدى.

حَلَّلَ الْوَرَمَ: ئىششىقنى ياندۇردى.

«حَلَّلَ النَّاقِدُ هَذِهِ الْمَسْرَحِيَّةَ تَحْلِيلاً مُوَفَّقًا» : ئوبزورچى بۇ تىياتىرنى ناھايىتى توغرا تەھلىل قىلدى.

حِلَّوفٌ ج حَلاَلِيفُ/هِلَّوفٌ: ياۋا چوشقا، ئەركەك چوشقا، چوشقا.

حَلَّى يُحَلِّي تَحْلِيَةً: تاتلىق قىلدى.

حَلَّى الشَّيْءَ: نەرسىنى بېزىدى، زىننەتلىدى، ھەل بەردى.

حَلَمَ يَحْلُمُ حِلْمًا وَ حُلُمًا: چۈش كۆردى، چۈشىدە كۆردى، بالاغەتكە يەتتى؛ ئىھتىلام بولدى.

«لَقَدْ حَلمْتُ لَيْلَةَ أَمْسِ كَأَنَّنِي طِرْتُ إِلَى السَّمَاءِ» : تۈنۈگۈن كەچ كۆرگەن چۈشۈمدە مەن ئاسماندا ئۇچۇۋاتقۇدەكمىشمەن.

«وَاِذَا بَلَغَ الأَطفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ» ‹قرآن› : كىچىك بالىلىرىڭلار بالاغەتكە يەتكەندە، ئۇلار ئىلگىرىكىلەر (يەنى چوڭلار كىرىشتە) ئىجازەت سورىغاندەك (ئۆيگە كىرىشتە ھەممە ۋاقىت) ئىجازەت سورىسۇن.

حَلُمَ يَحْلُمُ حِلْمًا: مۇلايىم بولدى، يۇمشاق بولدى، كەچۈردى، ئەپۇ قىلدى.

حُلْمٌ ج أَحْلاَمٌ: چۈش، بالاغەتكە يېتىش ۋاقتى، بالاغەتكە يەتكەن مەزگىل.

«وَمَانَحْنُ بِتَأْوِيْلِ الأَحْلاَمِ بِعَالِمِيْنَ» ‹قرآن› : بىز (مۇنداق) قالايمىقان چۈشكە تەبىر بېرىشنى ئۇقمايمىز.

بَلَغَ إِلَى حُلْمٍ: بالاغەتكە يەتتى، ياش قورامىغا يەتتى، ياش قورامىغا توشتى.

اَلْحُلْمُ الْجَمِيلُ: شېرىن چۈش.

حُلْمُ الأُذُنِ: قۇلاقنىڭ يۇمشىقى.

أَضْغَاثُ الأَحْلاَمِ: قالايمىقان چۈش، ئېگىز - پەس چۈش.

عَالَمُ الأَحْلاَمِ: چۈشىدە كۆرگەندەك تۇيغۇ، خىيالىي دۇنيا.

حِلْمٌ ج أَحْلاَمٌ وَ حُلُمٌ: مۇلايىملىق، سەۋرچانلىق، تەمكىنلىك؛ پۇختا، چىدامىلىق، پىششىق؛ كەڭ قورساقلىق.

خَرَجَ مِنْ حِلْمِهِ: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى، چېچىلدى، تېرىكتى.

حَلَمَةٌ ج حَلَمَاتٌ وَ حَلَمٌ: ئەمچەك توپچىسى.

حَلَمَةٌ صِنَاعِيَّةٌ: سوسكا.

حَلَمَةٌ صَغِيْرَةٌ: ئەمچەك توپچىسى.

حَلَمِيٌّ: ئەمچەك توپچىسىدەك؛ تەييار تاپلىق، پارازىتلىق، تېكىنخورلۇق.

حَيَوَانٌ حَلَمِيٌّ: پارازىت قۇرت.

حُلْمِيٌّ: چۈشىدە كۆرگەندەك؛ خام - خىيال.

حَلَوَاءُ: قەنت - گېزەك، تاتلىق - تۈرۈم.

حُلْوَانُ: تاپان ھەققى، چاي پۇلى، مۇكاپات پۇل؛ پارا؛ ئايالنىڭ مەھرى.

حَلْوَانِيٌّ: قەنت - گېزەك ساتقۇچى، قەنت - گېزەك سودىگىرى، ھالۋا ئىشلىگۈچى، قەنت - گېزەك ياسىغۇچى.

حَلُوبَةٌ ج حَلاَئِبُ: سۈتلۈك ھايۋان.

بَقَرَةٌ حَلُوبٌ: سۈتلۈك ئىنەك.

مَاشِيَةٌ حَلُوبٌ: سۈتلۈك چارپاي.

www.uyghurkitap.com

حَلُومٌ: قايماق، پىشلاق.

حُلْوٌ: تاتلىق، شېرىن، لەززەتلىك، مەززىلىك؛ چىرايلىق، گۈزەل.

زَيْتٌ حُلْوٌ: چىگىت يېغى.

مَاءٌ حُلْوٌ: تاتلىق سۇ.

حَلَوِيَّاتٌ: تاتلىق، شېرىن، تەملىك، هالاۋەت، قەنت ـ گېزەك، لەززەتلىك، مەززىلىك.

حَلِيَ يَحْلَى حَلْيًا مِنْهُ بِخَيْرٍ: پايدا قازاندى.

حَلِيَ الشَّيْءُ لَهُ فِي عَيْنَيْهِ: مەمنۇن بولدى، قانائەتلەندى، چىرايلىق كۆروندى.

حَلِيَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ ياپراق چىقاردى، مېۋە بەردى.

حَلِيَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال زىبۇ زىننەتنى تاقىدى.

حَلَى يَحْلِي حَلْيًا الْمَرْأَةَ: ئايالىنى . . . بىلەن بېزىدى.

حَلَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ياساندى.

حَلْيٌ ج حُلِيٌّ وَ حِلِيٌّ: زىبۇ زىننەت بۇيۇملىرى، بېزەك.

حَلِيبٌ: سۈت.

حَلِيبٌ مُكَثَّفٌ: سۈت كونسېرۋاسى.

حَلِيبُ أُمِّهِ عَلَى فَمِهِ: ئاغزىدىن ئانىسىنىڭ سۈتى تېمىپ تۇرغان.

بَائِعُ الْحَلِيبِ: سۈتچى، سۈت ساتقۇچى.

مَسْحُوقُ الْحَلِيبِ: سۈت پاراشوكى.

حَلِيتٌ: مۇز، توڭ، قىرو.

حِلْيَةٌ ج حِلىً وَ حُلىً: زىبۇ زىننەت بۇيۇملىرى، بېزەك.

«وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا» ‹قرآن› : ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسىدىن يېڭى گۆشلەرنى (يەنى بېلىقلارنى) يەيسىلەر، (دېڭىزدىن) سىلەر تاقايدىغان زىننەت بۇيۇملىرى (يەنى ئۈنچە ـ مارجانلار) نى چىقىرىسىلەر.

حِلْيَةُ الرَّجُلِ: سۈپىتى، شەكلى، قىياپىتى.

قُطْنٌ حَلِيجٌ: ساپ پاختا.

حَلِيفٌ ج حُلَفَاءُ: ئىتتىپاقچى، ئىتتىپاقداش.

حَلِيفُ الْجُودِ: سېخىي، مەرد.

حَلِيفُ الْفَصَاحَةِ: پاساھەتلىك ناتىق، سۆزمەن.

«كَانَ النَّجَاحُ حَلِيفِي» : مۇۋەپپەقىيەت قازاندىم.

حَلِيقٌ ج حِلَاقٌ وَحَلْقَى: چۈشۈرۈۋېتىلگەن چاچ ـ ساقال.

حَلِيقُ الذَّقَنِ: ساقىلى ئېلىنغان.

حَلِيلٌ ج أَحِلَّاءُ: ئەر، جورا.

حَلِيلَةٌ ج حَلَائِلُ: ئايالى، جورىسى، خوتۇنى.

«وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ» ‹قرآن›: يەنى ئۆز پۇشتىڭلاردىن بولغان باللىرىڭلارنىڭ ئاياللىرىنى ئېلىشىڭلار هارام قىلىندى.

حَلِيمٌ حَلِيمَةٌ م ج حُلَمَاءُ: مۇلايىم، يۇمشاق، سەۋرچان، تەمكىن، كەڭ قورساق، چىداملىق.

اَلْحَلِيمُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بىرى بولۇپ «بەندىلىرىنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدىغان زات» دېگەن مەنىدە.

«وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُم إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ» ‹قرآن› : ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇلارنى ئەپۇ قىلدى، ئاللاھ ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى ھەلىمدۇر (يەنى ئاسىيلىق قىلغانلارنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ).

حُلَيْمَةٌ صَغِيرَةٌ: ئەمچەك تۈپچىسى.

حَلِيٌّ. حَلِيَّةٌ: شېرىن، تاتلىق، مەززىلىك، لەززەتلىك، شېرىن سۆزلەر.

حَمَاءٌ. حَمَأَةٌ: سېسىق قارا لاي.

غَرِقَ فِي حَمَاءٍ: لايغا پېتىپ قالدى.

حَمَاةٌ ج حَمَوَاتٌ: قېينانا.

حِمَارٌ ج حَمِيرٌ وَ أَحْمِرَةٌ وَ حُمُورٌ وَ حُمُورَاتٌ: ئېشەك.

«وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً» ‹قرآن› : ئاللاھ ئاتنى، خېچىرنى ۋە ئېشەكنى مىنىشىڭلار ئۈچۈن ۋە زىننەت ئۈچۈن ياراتتى.

حِمَارُ الزَّرَدِ: ياۋا تاغىل ئات.

حِمَارُ الْوَحْشِ: ياۋا ئېشەك، قۇلان.

حِمَارَةٌ ج حَمَائِرُ: مادا ئېشەك.

حَمَاسٌ . حَمَاسَةٌ: قەھرىمانلىق؛ قىزغىنلىق.

«عِنْدَهُمْ حَمَاسَةٌ عَالِيَةٌ فِي الْعَمَلِ» : ئۇلارنىڭ ئەمگەك قىزغىنلىقى يۇقىرى.

حَمَاسِيٌّ: قىزغىنلىققا مۇناسىۋەتلىك، روھلۇق، تېتىك.

حُمَاقٌ: چېچەك، سۇ چېچەك.

حَمَاقَةٌ: گالۋاڭ بولماق، نادان بولماق، ئەخمەق بولماق.

حِمَالَةٌ ج حَمَائِلُ: باغ، (تەرسىنىڭ بېغى)، ھامايىلچىلىق.

حِمَالَةُ الْوِعَاءِ: قاچىنىڭ بېغى.

حَمَامٌ ج حَمَائِمُ: كەپتەر.

بُرْجُ الْحَمَامِ: كەپتەر قەپىسى، كەپتەرخانا.

حَمَامٌ جَبَلِيٌّ: ياۋا كەپتەر.

حَمَامٌ بَرِّيٌّ: ياۋا كەپتەر.

حَمَامُ الزَّاجِلِ: خەۋەرچى كەپتەر، خەت كەپتىرى.

حَمَامٌ مُتَوَّجٌ: تاجلىق كەپتەر.

رَعْيُ الْحَمَامِ: كەپتەر بېقىش.

حَمَامٌ مُطَوَّقٌ: پاختەك.

حَمَامٌ هَزَّازٌ: يەملىكى تومپىيىپ چىققان كەپتەر، پوقاق كەپتەر.

حُمَامَةٌ: تېرىنىڭ قىزىللىقى؛ بىر خىل ئۇسۇملۇك.

حِمَامٌ: ئۆلۈم، ئەجەل، ھالاكەت.

حَمَامَةٌ ج حَمَائِمُ: كەپتەر؛ چىرايلىق ئايال، گۈزەل ئايال.

حَمَامَةُ السَّلَامِ: تىنچلىق كەپتىرى.

حِمَايَةٌ: قوغدىماق، ساقلىماق، مۇھاپىزەت قىلماق.

حِمَايَةُ الْبِيئَةِ: مۇھىت ئاسراش، مۇھىتنى قوغداش.

حِمَايَةٌ دَوْلِيَّةٌ: جاھانگىر دۆلەتلەرنىڭ كىچىك ۋە ئاجىز دۆلەتلەرگە بولغان قوغداش تۈزۈمى.

اَلْحِمَايَةُ الْجُمْرُكِيَّةُ: قوغدىنىش چېگرا بېجى.

حِمَايَةُ الْأُمُومَةِ: ئانا - بالىلارنىڭ ساقلىقىنى ساقلاش، ئاياللارنى قوغداش.

حَمَأَ يَحْمَأُ حَمْأً الْبِئْرَ: قۇدۇقنى تازىلىدى، پاكىزلىدى، لايىنى ئالدى.

حَمِئَ يَحْمَأُ حَمْأً عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

حَمِئَتِ الْبِئْرُ: قۇدۇق تىنىپ كەتتى، لاتقىلىنىشىپ كەتتى.

حَمِئَ الْمَاءُ: سۇ لېيىدى، تەمى ئۆزگىرىپ كەتتى.

حُمَةٌ: تىكەن، نەشتەر.

حَمْحَمَ يُحَمْحِمُ حَمْحَمَةً الْحِصَانُ: ئايغىر كىشنىدى.

حَمْحَمَةٌ: كىشنەش.

حَمِدَ يَحْمَدُ حَمْدًا وَ مَحْمَدًا: ماختىدى، مەدھىيىلىدى، ھەمدۇ سانا ئېيتتى، رەھمەت ئېيتتى، تەشەككۇر ئېيتتى.

حَمِدَهُ: ئۇنىڭغا تەشەككۇر بىلدۈردى.

حَمِدَ اللّٰهَ: ئاللاھقا ھەمدۇ سانا ئېيتتى.

حَمْدٌ: ماختىماق، مەدھىيىلىمەك، ھەمدۇ سانا ئېيتماق، ئالقىشلىماق.

«فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا» (قرآن) : رەببىڭگە تەسبىھ ئېيتقىن، ھەمدى ئېيتقىن ۋە ئۇنىڭدىن مەغپىرەت تىلىگىن، ئاللاھ ھەقىقەتەن تەۋبىنى بەك قوبۇل قىلغۇچىدۇر.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ: ھەمدۇ سانا ئاللاھقا خاس، ئاللاھقا شۈكرى.

حُمَدَةٌ: كۆپ ماختىغۇچى، كۆپ مەدھىيىلىگۈچى.

حَمْدَلَ يُحَمْدِلُ حَمْدَلَةً: «ئەلھەمدۇ لىللا» دېدى، ئاللاھقا ھەمدۇ سانا ئېيتتى.

حَمِرَ يَحْمَرُ حَمَرًا الْفَرَسُ: (بوغۇز ئېغىر كېلىپ) ئاتنىڭ قورسىقى ئېشىشىپ قالدى، كۆپۈپ قالدى.

حَمِرَ الرَّجُلُ: كىشى غەزەپلەندى.

حَمْرٌ: سېغىز لاي.

حَمْرَاءُ ج حُمْرٌ: قىزىل، قىزىل تەنلىك، قىزىل

ئۇيغۇر كىتاب تورى

جىنسلىق؛ قەھەتچىلىك؛ قاتتىق ئىسسىق.

اَلْهِنْدُ الْحُمْرُ: ئىندىئانلار.

اَلْحُرِّيَّةُ الْحَمْرَاءُ: قانلىق كۈرەش ئارقىلىق قولغا كەلگەن ئەركىنلىك.

لَيْلَةٌ حَمْرَاءُ: ناخشا - تانسا كېچىلىكى، ناخشا - ئۇسسۇل كېچىلىكى.

اَلْأَشِعَّةُ تَحْتَ الْحَمْرَاءِ: فىزىكا ئىلمىدىكى كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان بىر خىل نۇرنىڭ نامى، ئۇلترا بىنەپشە نۇر.

حُمْرَةٌ: قىزىللىق.

حَمْرَةٌ: لەۋ گىرىمى، لەۋ سۇرۇخ.

حَمَزَ يَحْمِزُ حَمْزًا: ئېچىشتۇردى، تىلىنى قوردى.

حَمَزَ الشَّفْرَةَ: قىڭراقنى بىلىدى، قىڭراقنى ئىتتىكلەتتى.

حَمَسَ يَحْمُسُ وَ يَحْمِسُ حَمْسًا: غەزىپىنى قوزغىدى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

حَمَسَ اللَّحْمَ: گۆشنى قورۇدى.

حَمَسَ الشَّخْصَ: غەزەپلەندۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

حَمَسَ بِالشَّيْءِ: نەرسىگە قىزىقتى، ھەۋەس قىلدى.

حَمِسَ يَحْمَسُ حَمَسًا: قىزغىن بولدى؛ باتۇر بولدى، غەيرەتلىك بولدى.

حَمُسَ يَحْمُسُ حَمَاسَةً: باتۇر بولدى، شىجائەتلىك بولدى، قەھرىمان بولدى.

حَمِسٌ: قىزغىن، غەيرەتلىك.

حَمْسَاءُ: قۇرغاقچىلىق.

سَنَةٌ حَمْسَاءُ: قۇرغاقچىلىق يىلى.

حَمَشَ يَحْمِشُ حَمْشًا وَ حَمْشَةً النَّاسَ: كىشىلەرنى غەزەپلەندۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى، توپلىدى.

حَمِشَ يَحْمَشُ حَمَشًا الرَّجُلُ: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

حَمِشَتِ السَّاقُ: پاچاق ئىنچىكىلەپ كەتتى.

حَمَصَ يَحْمُصُ يَحْمِصُ حَمْصًا وَ حُمُوصًا الْجُرْحُ: ئىششىقى ياندى.

حَمَصَ الدَّوَاءُ الْجُرْحَ: دورا يارىنى ساقايتتى.

حَمَصَ الْعَرَقُ عَنِ الْجِسْمِ: تەر قۇرىدى، تەر تۈگىدى.

حَمَصَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنىڭ تەرى قۇرىدى.

حَمَضَ يَحْمُضُ حَمْضًا عَنْهُ: يامان كۆردى.

حَمَضَ بِهِ: كۆڭلى تارتتى.

حَمِضَ يَحْمَضُ حَمَضًا: ئاچچىق - چۈچۈك بولدى.

حَمُضَ يَحْمُضُ حُمُوضَةً الشَّيْءُ: نەرسە ئاچچىق- چۈچۈك بولدى.

حَمْضٌ ج حُمُوضٌ وَأَحْمَاضٌ: چۈچۈمەل، ئاچچىق - چۈچۈك.

فُؤَادٌ حَمْضٌ وَ نَفْسٌ حَمْضَةٌ: يىرگىنىشلىك كىشى.

شَجَرٌ حَمْضِيٌّ: قىرتاق تەملىك مېۋىلەر.

حِمْضٌ: كىسلاتالىق.

اَلْحَمْضِيَّاتُ: لىمونغا ئوخشاش ئاچچىق - چۈچۈك مېۋىلەر.

حَمَطَ يَحْمِطُ حَمْطًا الشَّيْءَ: سويدى.

حَمِقَ يَحْمَقُ وَ حَمُقَ يَحْمُقُ حُمْقًا وَحَمَاقَةً: گاللۇاڭ بولدى، ئەخمەق بولدى، تەلۋە بولدى، كاللىسى ئىشلىمەس بولدى، ھاماقەت بولدى.

حَمِقَتِ السُّوقُ: بازار كاساتلاشتى.

حُمْقٌ: گاللۇاڭ بولماق، نادان بولماق، ئەخمەق بولماق.

حَمْقَانُ: ئاچچىقى يامان.

حُمَّيْقٌ: چېچەك، سۇ چېچەك.

حَمَلَ يَحْمِلُ حَمْلًا: كۆتۈردى، يۈدىدى، كۆتۈرۈۋالدى، زىممىسىگە ئالدى، ئۈستىگە ئالدى؛ قۇتراتتى.

«لَا تَحْمِلِ الْكَلَامَ عَلَى مَحْمَلِ الْهَزْلِ»: سۆزنى چاقچاققا بۇرىمىغىن.

«إِنَّ مَا يَحْمِلُهُ مِنْ مَشَاعِرِ الْوُدِّ وَالْإِخْلَاصِ يَجْعَلُنَا نَثِقُ بِحُسْنِ نِيَّتِهِ»: ئۇنىڭ دىلىدىكى دوستلۇق ۋە سەمىمىيلىك تۇيغۇلىرى ئۇنىڭ توغرا نىيىتىگە بىزنى ئىشەندۈرىدىغان قىلىدى.

حَمَلَ عَلَى نَفْسِهِ: رىيازەت چەكتى.

حَمَلَ عَنْهُ: كەڭ قورساق بولدى.

تَحْمِلُ الْكَلِمَةُ مَعْنًى جَدِيْدًا: يېڭى مەنا بېرىدۇ.

حَمَلَ الْعِلْمَ: ئوقۇتتى، بىلىم بەردى، ئىلىم رىۋا-
يەت قىلدى، نەقىل كەلتۈردى.

حَمَلَ الْإِسْلَامَ: مۇسۇلمانچىلىقتا ئەمەل قىلدى.

«حَمَلَ فُلَانٌ الْحِقْدَ عَلَى فُلَانٍ» : ئۆچمەنلىك
ساقلىدى.

«حَمَلَ إِلَيْهِ الرِّسَالَةَ» : ئۇنىڭغا خەت ئېلىپ
باردى.

حَمَلَهُ عَلَى الْأَمْرِ: قۇتراتتى.

حَمَلَ الْأَمْرَ مَحْمَلَ الْجِدِّ: ئەستايىدىل قارىدى،
جىددىي تۇتتى.

حَمَلَ الشَّيْءَ عَلَى الْآخَرِ: تەڭ ئورۇنغا قويدى، بىر
تاياقتا ھەيدىدى.

حَمَلَ شَهَادَةً: دىپلومغا ئېرىشتى.

حَمَلَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ مېۋىلىدى، مېۋە بەردى.

حَمَلَهُ عَلَى غَيْرِ مَحَلِّهِ: خاتا چۈشەندى، يامان
تەرەپكە تارتتى.

حَمَلَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ھامىلدار بولدى.

«فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا» ‹قرآن› :
مەريەم ھامىلدار بولدى، (ئائىلىسىدىن) يىراق
بىر جايغا كەتتى.

حَمَلَ لَقَبًا: نامغا ئېرىشتى، شەرەپلىك نامغا
ئېرىشتى .

حَمَلَ حَمْلَةً عَلَيْهِ : ھۇجۇم قىلدى، ھەملە
قىلدى، ئېتىلدى.

حَمْلٌ: كۆتۈرمەك، ئۇستىگە ئالماق؛ 6.249 كىلوگ-
رامغا تەڭ ئېغىرلىق؛ ھاملە؛ كاجۇا؛ مېۋە.

حَمْلٌ ج أَحْمَالٌ وَ حُمُولٌ: مېۋە؛ ھامىلدارلىق.

عَدَمُ الْحَمْلِ: تۇغماسلىق.

حَمَلٌ ج حُمْلَانٌ وَ أَحْمَالٌ: قوزا، يامغۇرلۇق
بۇلۇت.

بُرْجُ الْحَمَلِ: ھەمەل بۇرجى.

حِمْلٌ ج أَحْمَالٌ و حُمُوْلَةٌ : يۈك؛ كاجۇا؛
ئەپكەش.

**«قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ
بَعِيْرٍ» ‹قرآن› :** ئۇلار: « پادىشاھنىڭ (تامغى-
سى بېسىلغان) قەدەھنى يوقىتىپ قويدۇق،
ئۇنى تېپىپ كەلگەن كىشىگە (مۇكاپات
ئۈچۈن) بىر تۆگە ئاشلىق بېرىلىدۇ» دېدى.

حِمْلٌ ثَقِيلٌ: ئېغىر يۈك.

حِمْلُ الْبَعِيرِ: بىر تۆگە يۈك.

حِمْلَاجٌ ج حَمَالِجُ: شامال ساندۇقى.

حَمْلَةٌ ج حَمَلَاتٌ: ھۇجۇم، تۇيۇقسىز زەربە.

حَمْلَةٌ اِسْتِكْشَافِيَّةٌ: چارلاش ھەرىكىتى.

حَمْلَةٌ حَرْبِيَّةٌ: ھەربىي يۈرۈش.

حَمْلَةُ اِعْتِقَالَاتٍ: باستۇرۇش ھەرىكىتى.

حَمْلَةُ مَحْوٍ أَوْ مُكَافَحَةِ الْأُمِّيَّةِ: ساۋاتسىزلىقنى
يوقىتىش ھەرىكىتى.

حَمْلَةٌ اِنْتِخَابِيَّةٌ: سايلام ھەرىكىتى، سايلام رىقابىتى.

حَمْلَةٌ شَعْوَاءُ: قاتتىق ھۇجۇم، شىددەتلىك ھۇجۇم.

حَمْلَةٌ كَلَامِيَّةٌ: قەلەم كۈرىشى.

حَمْلَةٌ حَامِيَةٌ: تەلۋىلەرچە ھەرىكەت، تەلۋىلىك.

حَمْلَقَ يُحَمْلِقُ حَمْلَقَةً: ئالىيىپ قارىدى، تىكى-
لىپ قارىدى، چەكچەيدى.

حَمْلَقَةٌ: چەكچەيمەك، ئالايماق.

حِمَلِيٌّ: سۇ ساتقۇچى، سۇچى، ئەپكەشچى.

حَمَّ يَحُمُّ حَمًّا الشَّيْءُ: نەرسە قاپقارا بولۇپ
كەتتى.

حُمَّ لَهُ ذَلِكَ: تەقدىر قىلىندى، پۈتۈلدى.

حَمَّ اللّٰهُ الْأَمْرَ: ئاللاھ تەقدىر قىلدى، ئاللاھ
پۈتتى.

حُمَّ الْقَضَاءُ: قازا پۈتۈلۈپ كەتكەن، ساقلانغىلى
بولمايدىغان.

حُمَّ الرَّجُلُ: كىشى تەپ كېسەللى بولدى، كېزىك
بولدى.

حَمَّ يَحُمُّ حَمًّا الْمَاءَ: سۇنى ئىسسىتتى.

حَمٌّ: قىزىقلىق، ئىسسىقلىق.

حَمُّ الظَّهِيرَةِ: چىڭقى چۈشتىكى ھاۋانىڭ ئىسسىق-
لىقى.

حُمَمٌ: يانار تاغنىڭ لاۋىسى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

حُمَمٌ مِنَ الْقَنَابِلِ: بىر دۆۋە بومبا.

حَمَّادٌ: كۆپ ماختىغۇچى، كۆپ مەدھىيىلىگۈچى.

حَمَّارٌ ج حَمَّارَةٌ: ئېشەكچى.

حَمَّارَةٌ ج حَمَّارٌ: قاتتىق ئىسسىق.

حُمَاقٌ: چېچەك ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش بىر خىل كېسەللىك.

حَمَّالٌ: هامال، يۈك توشۇغۇچى.

حَمَّالَةٌ: يۈك كۆتۈرگۈچى، هامال؛ يۈك كۆتۈرگۈچى ئەسۋاب.

حَمَّالَةُ الصَّدْرِ: لىپتىك، باغىرداق.

حَمَّامٌ ج حَمَّامَاتٌ: مۇنچا، سەرراپ.

«كَانَتِ الْحَمَّامَاتُ الْعَامَّةُ وَاسِعَةَ الْإِنْتِشَارِ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْمُدُنِ» : ئاممىۋى مۇنچىلار نۇرغۇن شەھەرلەردە كەڭ تارقالغانىدى.

حَمَّامُ الدَّمِ: قىرغىنچىلىق.

حَمَّامُ بَحْرٍ: دېڭىز مۇنچىسى (دېڭىز سۈيىدە يۇيۇنۇش)

حَمَّامُ زَيْتٍ: چاچنى ماي سۈركەپ ئۇۋۇلاش.

حَمَّامُ بُخَارٍ: پار مۇنچىسى.

حَمَّامُ شَمْسٍ: قۇياش مۇنچىسى (ئاپتاپقا قاقلىنىش)

حَمَّامُ جَافٌّ: ئاپتاپ مۇنچىسى (ئاپتاپقا قاقلىنىش)

حَمَّامٌ عَامٌّ: ئاممىۋى مۇنچا.

حَمَّامُ سِبَاحَةٍ: سۇ ئۈزۈش كۆلى.

حَمَّامَاتٌ كِبْرِيتِيَّةٌ: گۈڭگۈرتلۇك ئارشاڭ، گۈڭگۈرتلۇك ئىسسىق سۇ.

حَمَّامِيٌّ: مۇنچىغا مەنسۇپ، مۇنچىغا ئائىت.

حَمَّةٌ: ئارشاڭ، ئىسسىق سۇ.

حِمَّةٌ ج حِمَمٌ: ئۆلۈم، هالاكەت؛ تەر.

حُمَّةٌ ج حُمَمٌ وَحِمَامٌ: كۆمۈر، تەپ كېسىلى، قىزىتما كېسىلى، كېزىك؛ كۆيگەن نەرسىلەر.

حُمَّةٌ خَبِيثَةٌ: يامان سۈپەتلىك بەزگەك.

حُمَّةٌ رَاجِعَةٌ: قايتا قوزغىلىدىغان كېزىك.

حُمَّةُ الدِّقِّ: ئۆزگىرىشچان قىزىتما.

اَلْحُمَّةُ الصَّفْرَاءُ: سېرىق قىزىتما.

اَلْحُمَّةُ الْمُخِّيَّةُ الشَّوْكِيَّةُ: تارقىلىشچان مېڭە ياللۇغى.

حُمَّةٌ قِرْمِزِيَّةٌ: سكارلاتىنا بەزگىكى.

حُمَّةٌ مَعْنَوِيَّةٌ: كېزىك، تەپ.

حُمَّةُ الْمَلَارِيَا: بەزگەك.

حُمَّةُ النِّفَاسِ: چىللە قىزىتمىسى.

حَمَّرَ يُحَمِّرُ تَحْمِيرًا الْجِلْدَةَ: تېرىنى قىزىل بويىدى.

حَمَّرَ فُلَانًا: پالاننى ئېشەك دېدى.

حَمَّرَ اللَّحْمَ: گۆشنى قاقلىدى، كاۋاپ قىلدى.

حَمَّرَ الثَّوْبَ: كىيىمنى بويىدى، رەختنى قىزىل بويىدى.

حَمَّرَتْ شَفَتَيْهَا: ئايال ئىككى لېۋىنى قىزىل بوياۋالدى.

حَمَّسَ يُحَمِّسُ تَحْمِيسًا: غەزەپلەندۈردى، قوزغىدى، هاياجانلاندۇردى، تەسىرلەندۈردى.

حَمَّسَ الْحِمَّصَ: پۇرچاقنى قورۇدى.

حَمَّصَ يُحَمِّصُ تَحْمِيصًا الْحَبَّ: داننى پىشۇردى.

حَمَّصَ اللَّحْمَ: گۆشنى قاقلىدى.

حَمَّصَ الْقَهْوَةَ: قەھۋە دەملىدى.

حَمَّصَ الْخُبْزَ: ناننى قاقلاپ پىشۇردى.

حَمَّصَ الدَّوَاءُ الْجُرْحَ: دورا يارىنى ساقايتتى.

حِمَّصٌ ج حُمَّصَةٌ: پۇرچاق.

حُمَّصَةٌ ج حُمَّصَاتٌ: مېڭە لېپىلدىقى (بوۋاقلارنىڭ)

حَمَّضَ يُحَمِّضُ تَحْمِيضًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئېچىتتى.

حَمَّضَ الْمَاشِيَةَ: چارۋىغا ئاچچىق ئوت بەردى، قىرتاق ئوت بەردى.

حَمَّضَ فِي الشَّيْءِ: ئازايدى.

حَمَّضَتِ الْمَاشِيَةُ: چارۋا ئاچچىق ئوت يېدى.

حَمَّطَ يُحَمِّطُ تَحْمِيطًا الْكَرْمَ أَوْ عَلَيْهِ: تامنى باراڭ قىلدى، ئۈزۈمگە باراڭ ياسىدى.

حَمَّطَ الشَّيْءَ: كىچىكلەتتى.

حَمَّطَةُ: يېنىككىنە ئۆردى.

حَمَّقَ يُحَمِّقُ تَحْمِيقًا الرَّجُلَ: گالۋاڭ كۆردى، ئەخمەق كۆردى، دۆت دەپ قارىدى.

حَمَّقَ الرَّأْيَ: بۇ پىكىرنى ئەخمىقانىلىقتا چىقاردى.

حَمَّلَ يُحَمِّلُ تَحْمِيلاً: كۆتۈرگۈزدى، يۈكلىدى، يۈك ئارتتى، قاچىلىدى، باستى، زورلىدى.

«لاَ تُحَمِّلْ نَفْسَكَ مَالاَتُطِيْقُ» : ئۆزۈڭنى قولۇڭدىن كەلمەيدىغان ئىشقا زورلىمىغىن، ئۆزۈڭگە كۆتۈرەلمەيدىغان يۈك ئارتمىغىن.

«سَلَّمْتُ مَاحَمَّلَنِي صَدِيْقِي مِنَ الْهَدَايَا إِلَى أَهْلِهِ» : دوستۇم ئائىلىسىگە بېرىش ئۈچۈن ماڭا كۆتۈرتۈپ قويغان سوۋغىلارنى تاپشۇرۇپ بەردىم.

«مَثَلُ الَّذِيْنَ حُمِّلُوا التَّوْرَاةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا» ‹قرآن› : تەۋراتنى كۆتۈرۈشكە (يەنى ئەمەل قىلىشقا) تەكلىپ قىلىنغان، ئاندىن ئۇنى كۆتۈرمىگەنلەر خۇددى كىتاب يۈكلەنگەن ئېشەككە ئوخشايدۇ.

حَمَّلَهُ الشَّيْءَ: يۈكلىدى.

حَمَّمَ يُحَمِّمُ تَحْمِيمًا الْمَاءَ: سۇنى قىزىتتى، سۇنى ئىسسىتتى.

حَمَّمَتِ الأُمُّ طِفْلَهَا: ئانا بالىسىنى ئىسسىق سۇ بىلەن يۇدى.

حُمَّى ج حُمَّيَاتٌ: تەپ كېسىلى، بەزگەك.

ضِدُّ الْحُمَّى: قىزىتما قايتۇرۇش دورىسى.

«زَالَتْ عَنْهُ الْحُمَّى بَعْدَأَنْ فَعَلَ الدَّوَاءُفِعْلَهُ» : دورا تەسىر كۆرسەتكەندىن كېيىن ئۇنىڭ قىزىتمىسى ياندى.

حُمِّيٌّ: قىزىتمىغا ئائىت، قىزىتمىغا مۇناسىۋەتلىك.

حَمْوٌ ج أَحْمَاءُ: قېينانا.

حَمُودٌ: ھەمدە ئېيتقۇچى، تەشەككۇر بىلدۈرگۈچى، ماختىغۇچى.

حُمُوضَةٌ: چۈچۈمەللىك، ئاچچىق - چۈچۈكلۈك، كىسلاتالىق، ئېچىپ قالغان، ئېچىماق.

حَمُولٌ: جاپاكەش، چىدامىلىق، سەۋرچان، مۇلايىم.

حَمُولُ الْبَحْرِ: دېڭىز يوسۇنى.

حَمُولَةٌ ج حَمُولاَتٌ: يۈك ئارتىلىدىغان ھايۋانلار.

«وَمِنَ الأَنْعَامِ حَمُوْلَةً وَفَرْشًا» ‹قرآن› : ئاللاھ چاھارپايلارنى (يەنى تۆگە، كالا، قويلارنى)، يۈك كۆتۈرىدىغانلارنى، بوغۇزلىنىدىغانلارنى ياراتتى.

حُمُولَةٌ ج حُمُولاَتٌ: يۈك قاچىلاش ۋە يۆتكەش كىراسى.

حُمُوٌّ : قاتتىق ئىسسىق، تومۇز ئىسسىق.

حُمُوَّةُ الأَلَمِ: قاتتىق ئاغرىش.

حَمَى يَحْمِي حَمْيًا وَ حِمَايَةً: قوغدىدى، ساقلىدى، ھىمايە قىلدى.

حَمَى يَحْمِي حِمْيَةً الْمَرِيضَ: كېسەلنى پەرھىز تۇتقۇزدى، كېسەلگە زىيان قىلىدىغان تاماقنى چەكلىدى.

حَمِيَ يَحْمَى حَمْيًا وَ حَمِيًّا وَ حُمُوًّا: قاتتىق ئىسسىق بولدى.

حَمِيَتْ غَضَبُهُ: ئۇنىڭ غەزىپى تاشتى.

حَمِيَ الْوَطِيسُ: ئۇرۇش قىزىپ كەتتى، ئەۋجىگە چىقتى.

حَمِيَ مِنَ الشَّيْءِ: باش تارتتى.

حِمًى: قوغدىماق، ساقلىماق، ھىمايە قىلماق؛ چېگرا، چارگاھ.

حِمَى اللّٰهِ: ئاللاھنىڭ چەكلىگەن نەرسىلىرى.

حِمْيَةٌ: كېسەلنىڭ يېمەكتىن پەرھىز تۇتۇشى.

طَعَامُ الْحِمْيَةِ: كېسەل تامىقى.

حَمِيدٌ م حَمْدَاءُ: مەدھىيىلىنىدىغان، ماختاشقا ئەرزىيدىغان، ماختاشقا لايىق.

اَلْحَمِيدُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «مەدھىيىگە لايىق زات» دېگەن مەنىدە كېلىدۇ.

«وَمَانَقَمُوا مِنْهُمْ اِلاَّ أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَمِيْدِ» ‹قرآن› : ئۇلار مۆمىنلەرنى پەقەت غالىب، مەدھىيىگە لايىق ئاللاھقا ئىمان ئېيتقانلىقلىرى ئۈچۈنلا يامان كۆردى.

اَلْمَسَاعِي الْحَمِيدَةُ: گۈزەل ئىشلار، مەدھىيى-

www.shurkitap.com

لەشكە لايىق ئىشلار؛ دوستانە ۋاستىچىلىق.

حِمْيَرٌ: ھىمىيەر (قەدىمكى يەمەندە ئۆتكەن بىر قەبىلە)

حُمَيْرَةٌ: قىزىل كېسىلى.

حِمْيَرِيٌّ: ھىمىيەر، ھىمىيەرگە مەنسۇپ.

حُمَيْقَاءُ: چېچەك، سۇ چېچەك.

حُمَيْقَى: چېچەك، سۇ چېچەك.

حَمِيْلٌ ج حُمَلَاءُ: تاشلىۋېتىلىپ باشقىلار تەرىپىدىن بېقىۋېلىنغان بوۋاق.

حَمِيلَةٌ ج حَمَائِلُ: تاشلىۋېتىلىپ باشقىلار تەرىپىدىن بېقىۋېلىنغان بوۋاق.

حَمِيْلَةٌ عَلَيْنَا: بىز ئۈچۈن يۈك.

حَمِيْمٌ ج أَحِمَّاءُ: دوست؛ تۇغقان؛ ئىسسىق سۇ؛ ياكى قايناق سۇ؛ تەر؛ ئىسرىق سىلىنىدىغان چوغ؛ قاتتىق ئىسسىق؛ قاتتىق ئىسسىقتىن كېيىن ياغىدىغان يامغۇر.

«اِدْفَعْ بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ فَاِذَا الَّذِى بَيْنَكَ وَ بَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيْمٌ» ‹قرآن›: ياخشى خىسلەت ئارقىلىق (يامان خىسلەتكە) تاقابىل تۇرغىن، (شۇنداق قىلساڭ) سەن بىلەن ئۆزىنىڭ ئارىسىدا ئاداۋەت بار ئادەم گويا سىرداش دوستۇڭدەك بولۇپ قالىدۇ.

«كَمَنْ هُوَخَالِدٌ فِى النَّارِ وَ سُقُوا مَاءً حَمِيْمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ» ‹قرآن›: (مۇنداق تەقۋادارلار) دوزاختا مەڭگۈ قالىدىغان، قايناقسۇ بىلەن سۇغىرىلىپ (قىزىقلىقتىن) ئۈچەيلىرى پارە-پارە قىلىنىدىغانلار بىلەن ئوخشاشمۇ؟

حَمِيمَةٌ ج حَمَائِمُ: ئىسسىق سۇ؛ ئىسسىق سۈت؛ ئېسىل تۆگە.

حُمَيَّا: ھاراق ۋە ھەر بىر نەرسىنىڭ ئۆتكۈر ۋە كۈچلۈكلىكى.

حُمَيَّا الْخَمْرِ: ھاراقنىڭ كۈچلۈكلىكى.

حُمَيَّا الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ چۇسلۇقى.

حَنَا يَحْنُو حَنْوًا: كۆيۈندى، ئىچىنى ئاغرىتتى، ھېسداشلىق قىلدى.

حَنَا يَحْنُو حُنُوًّا الشَّيْءَ: ئەگدى.

حَنَاذٌ: قۇياش، كۈن.

حِنَاكٌ ج حُنُوكٌ: تاقاق، نوقتا.

حَنَانٌ: ھېسداشلىق، ئىچ ئاغرىتىش، مەرھەمەت قىلىش.

«وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكَاةً وَكَانَ تَقِيًّا» ‹قرآن›: بىز ئۇنىڭغا مەرھەمەت قىلىش ۋە ئۇنى (ناچار خىسلەتلەردىن) پاك قىلىش يۈزىسىدىن (شۇنداق قىلدۇق)، يەھيا تەقۋادار ئىدى.

حَنَأَ يَحْنَأُ حَنْأً الْمَكَانُ: جاي يېشىللىقتا پۈركەندى.

حَنِبَ يَحْنَبُ حَنَبًا الشَّيْخُ: قېرى ئادەم مۈكچىيىپ قالدى، دوك بولۇپ قالدى.

حَنِبَ الْفَرَسُ: ئاتنىڭ پاچىقى ئەگرى بولۇپ قالدى.

حَنْبَرَ يُحَنْبِرُ حَنْبَرَةً الْبَرْدُ: سوغۇق قاتتىق بولدى.

حَنْبَطَ يُحَنْبِطُ حَنْبَطَةً: قېتىپ قالدى.

حَنْبَلِيٌّ ج حَنَابِلَةٌ: ھەنبەلى مەزھىپىگە مەنسۇپ ئادەم، ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلگە ئەگەشكۈچى ئادەم.

اَلْحَنْبَلِيَّةُ: ھەنبەلى مەزھىپى.

حَنِثَ يَحْنَثُ حِنْثًا: قەسىمىنى بۇزدى؛ گۇناھ قىلدى؛ باتىلغا مايىل بولدى.

حِنْثٌ: گۇناھ، كۇفرى.

«وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيْمِ» ‹قرآن›: ئۇلار چوڭ گۇناھتا (يەنى كۇفرىدا) چىڭ تۇرغانىدى.

حَنْجَرٌ. حَنْجَرَةٌ ج حَنَاجِرُ: گال، ھەلقۇم، كېكىردەك.

بَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ: قىيىن ھالەتتە قالدى، يۈرەك ئېغىزغا قاپلىشىپ قالدى.

«وَاِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوْبُ الْحَنَاجِرَ» ‹قرآن›: بۇ چاغدا كۆزۈڭلار چەكچىيىپ قالغان، يۈرىكىڭلار ئاغزىڭلارغا قاپلىشىپ قالغان.

حَنْجَلَ يُحَنْجِلُ حَنْجَلَةً الْحِصَانُ: ئايغىر تەپتى.

حَنْجَلَ الْحَيَوَانَ: ھايۋاننى بوغۇزلىدى، زەبىھ قىلدى.

حَنْجَلٌ ج حَنَاجِلُ: قىسقۇچ پاقا.

حُنْجُورٌ ج حَنَاجِرُ: گال، ھەلقۇم، كېكىردەك.

حَنْحَنَ يُحَنْحِنُ حَنْحَنَةً عَلَيْهِ: ئىچى ئاغرىتتى، كۆيۈندى.

حِنْدِسٌ ج حَنَادِسُ: قاراڭغۇ كېچە، قاپقاراڭغۇ.

حَنْدَقُوقٌ ج حَنْدَقُوقَى و حِنْدَقُوقَى: بىر خىل خۇش بۇي ئۆسۈملۈك؛ لەلەڭشىپ ماڭىدىغان ئۇزۇنتۇرا ئادەم؛ ئەخمەق.

حَنْدَوِيلٌ ج حَنْدَوِيلاَتٌ: قوناق ئۇنى بولكىسى، زاغرا، قوناق نېنى.

حَنَذَ يَحْنِذُ حَنْذًا و تَحْنَاذًا اللَّحْمَ: گۆشنى كاۋاپ قىلدى، ئوتقا قاقلاپ پىشۇردى.

حُنْذَةٌ: قاتتىق ئىسسىق، دەھشەت ئىسسىق.

حِنْذِيذٌ: كۆپ تەرلەيدىغان ئادەم ياكى ئات.

حَنِسَ يَحْنَسُ حَنَسًا: جەسۇرانە ئۇرۇش قىلدى.

حَنَشَ يَحْنِشُ حَنْشًا الصَّيْدَ: ئوۋ ئوۋلىدى.

حَنَشَهُ: قوغلىۋەتتى؛ ئۇنى قوتراتتى؛ غەزىپىنى كەلتۈردى.

حَنَشَهُ الْحَيَّةُ: ئۇنى يىلان چېقىۋالدى، چىشلىۋالدى.

حَنَشَهُ عَنِ الْأَمْرِ: ئۇنى بۇرىدى.

حَنَشٌ ج أَحْنَاشٌ و حَنَشَاةٌ: زەھەرلىك يىلان، چار يىلان.

أَبُو حَنَشٍ: قىزىل لەگلەك.

حَنَطَ يَحْنِطُ حَنْطًا: نەپەس چىقاردى.

حَنَطَ الْجِلْدُ: تېرە قىزاردى.

حَنَطَ إِلَيْهِ: مايىل بولدى.

حَنَطَ يَحْنُطُ حُنُوطًا الزَّرْعُ: زىرائەت پىشتى، يىغىم ۋاقتى كەلدى.

حَنَطَ الشَّجَرُ: دەرەخ مېۋىسى پىشتى.

حِنْطَةٌ: بۇغداي.

حِنْطَةٌ سَوْدَاءُ: قارا بۇغداي.

حِنْطَةٌ لِرَحَى الْحَرْبِ: توپ يېمى، زەمبىرەك يېمى.

حُنْطُورٌ ج حَنَاطِيرُ: ئۈستى ئوچۇق ۋاگون؛ ئۈستى ئوچۇق ئاپتوموبىل.

حِنْطِيٌّ: بۇغداي ئۆڭلۈك، قوڭۇررەڭ.

حَنْظَلٌ: ئاچچىق تاۋۇز (كاۋا ئائىلىسىگە كىرىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك)

«طَعْمُهُ مُرٌّ كَالْحَنْظَلِ»: ئۇنىڭ تەمى ئاچچىق تاۋۇزدەك ئاچچىق.

حَنَفَ يَحْنِفُ حَنْفًا: مايىل بولدى، قىيسايدى، ئىگىلدى، ئاغدى.

حَنَفِيٌّ: ھەنەفىي مەزھىپىگە مەنسۇپ، ئىمام ھەنەفىيگە ئەگەشكۈچى.

حَنَفِيَّةٌ حَرِيقٍ: ئوت ئۆچۈرۈش كىرانى.

حَنَفِيَّةٌ ج حَنَفِيَّاتٌ: جۈمەك.

فَتَحَ الْحَنَفِيَّةَ: جۈمەكنى ئاچتى.

حَنْفَاءُ ج حُنُوفٌ: ئىچى مايماق؛ يا؛ ئۇستۇرا؛ كىلە؛ تاش پاقىسى؛ گاھ ئىشچان، گاھ ھورۇن خىزمەتچى.

حَنِقَ يَحْنَقُ حَنْقًا: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

حَنِقَ مِنَ الْأَمْرِ: مەلۇم بىر ئىشتىن غەزەپلەندى، مەلۇم بىر ئىشتىن ئاچچىقلاندى.

حَنَقٌ: غەزەپ، ئاچچىق.

حَنِقٌ: غەزەپلەنگۈچى، ئاچچىقلانغۇچى، بىزار قىلغۇچى.

حَنَكَ يَحْنُكُ يَحْنِكُ حَنْكًا الْأُمُّ طِفْلَهَا: ئانا بالىسىنىڭ ئېڭىكىنى سىلىدى.

حَنَكَ الدَّهْرُ الرَّجُلَ: زامان كىشىنى چېنىقتۇردى، تەجرىبىلىك قىلدى، تەجرىبىگە ئىگە قىلدى.

حَنَكَ الشَّيْءَ: چۈشەندى، پۇختىلىدى.

حَنَكٌ ج أَحْنَاكٌ: تاماق (گال)، تامغاق، ئۈستۈنكى تاڭلاي.

حَنَكُ الْغُرَابِ: قاغىنىڭ تۇمشۇقى.

حُنْكٌ. حُنْكَةٌ: تەجرىبە، سەرگۈزەشتە.

«عُرِفَ بِحُنْكَتِهِ وَ دَهَائِهِ فِي مَجَالِ السِّيَاسَةِ»: ئۇ سىياسىي ساھەدە پىشقانلىقى، چوڭقۇر پىكىرلىكى بىلەن تونۇلغان.

حَنَّ يَحِنُّ حَنِينًا إِلَى: سېغىندى، تەلپۈندى، ئەسلىدى.

مَا حَنَّ عَنِّي: ماڭا يۈزكېلەلمەيدىغان ئىشنى قىلمىدى.

كىتاب تورى بېتى uyghurkitap.com

حَنَّ يَحِنُّ حِنَانًا عَلَيْهِ: ھېسداشلىق قىلدى، ئىچ ئاغرىتتى، كۆيۈندى، يۈرەكلىرى ئېچىپ كەتتى.

حِنَّاءٌ ج حِنَانٌ: خېنە، خېنە گۈل.

أَبُو الْحِنَّاءِ: قىزىل قۇيرۇقلۇق بۇلبۇل.

حَنَّانٌ: مېھرىبان، شەپقەتلىك، سېغىنغۇچى.

اَلْحَنَّانُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «مەرھەمەتلىك، شەپقەتلىك ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

أُمُّ الْحَنَّانِ: يۇمشاق مېڭە پەردىسى.

حَنَّأَ يُحَنِّئُ تَحْنِيئًا: خېنە ياقتى، چاچ ـ ساقىلىنى بويىدى.

حَنَّبَ يُحَنِّبُ تَحْنِيبًا: مۈكچىيىپ قالدى، دوك بولۇپ قالدى.

حَنَّةٌ: ھېسداشلىق، ئىچ ئاغرىتىش.

حَنَّسَ يُحَنِّسُ تَحْنِيسًا: ئەخمەق قىلدى، ئويناتتى، كولدۇرلاتتى.

حَنَّطَ يُحَنِّطُ تَحْنِيطًا الْجُثَّةَ: جەسەتنى چىرىپ كېتىشتىن ساقلىدى، مومىيا قىلدى.

حَنَّطَ الْمَيِّتَ: ئۆلۈككە خۇش پۇراق نەرسىلەرنى سۈركىدى، جەسەتنى مومىيا قىلدى.

حَنَّطَ الرَّجُلُ: بۇغداي يېدى.

حَنَّطَ الْفِكْرَ: پىكىرنى ئۆزگەرتمەي ساقلاپ قالدى.

«أَثَّرَتْ بَعْضُ النَّظَرِيَّاتِ التَّقْلِيدِيَّةِ عَلَى الْأَدَبِ وَ حَنَّطَتْهُ تَحْنِيطًا وَ قَتَلَتْ فِيهِ رُوحَ الْجِدَّةِ وَالتَّطَوُّرِ»: بەزى ئەنئەنىۋى نەزەرىيىلەر ئەدەبىياتقا تەسىر كۆرسىتىپ، كونسېرۋاتىپلىق بىلەن قاراپ ئەدەبىياتنىڭ يېڭىلىق ۋە تەرەققىيات روھىنى ئۆجۈقتۇردى.

حَنَّكَ يُحَنِّكُ تَحْنِيكًا ـ هُ الدَّهْرُ: زامان كىشىنى چېنىقتۇردى، تەجرىبىلىك قىلدى، تەجرىبىگە ئىگە قىلدى.

حَنَّنَ يُحَنِّنُ تَحْنِينًا عَلَيْهِ: ئىچىنى ئاغرىتتى، كۆيۈندى، ھېسداشلىق قىلدى.

يُحَنِّنُ اللهُ عَلَيْهِ: ئاللاھ ئۇنىڭغا كۆيۈنىدۇ.

حَنَّنَ الشَّجَرُ: دەرەخ چېچەكلىدى.

حِنْوٌ ج أَحْنَاءٌ: ئەگرى، ئەگرىلىك، قىڭغىرلىق؛ يان تەرەپ.

حَنُونٌ: مېھرىبان، شەپقەتلىك، سېغىنغۇچى.

اَلْأَبُ الْحَنُونُ: كۆيۈمچان دادا.

اَلْأُمُّ الْحَنُونُ: كۆيۈمچان ئانا.

اَلصَّوْتُ الْحَنُونُ: يېقىملىق ئاۋاز.

اَلْقَلْبُ الْحَنُونُ: ئۆزۈك دىل.

حَنَى يَحْنِي حَنْيًا الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى.

حَنَى رَأْسَهُ إِحْتِرَامًا: ھۆرمەت يۈزىسىدىن بېشىنى ئېگىپ قويدى.

لَا يَحْنِي رَأْسَهُ لِأَحَدٍ: ھېچ ئادەمگە باش ئەگمەيدۇ.

حَنْيٌ: ئەگمەك.

حِنْيَةٌ: ياي شەكىللىك.

حِنْيَةُ الْعِمَارَةِ: ئەگمە ئىشىك.

حِنْيَةُ الْقَلْبِ: يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلىمى.

حَنِيذٌ: كاۋاپ، قاقلاپ پىشۇرۇلغان گۆش.

حَنِيرَةٌ ج حَنَائِرُ: گۈمبەز شەكىللىك ئۆگزە.

حَنِيفٌ ج حُنَفَاءُ: توغرا، ھەق؛ ياخشىلىق؛ تەرەپكە بۇزالغۇچى؛ توغرا پىكىرلىك؛ دىندا چىڭ تۇرغۇچى.

«وَمَاأُمِرُوا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ حُنَفَاءَ وَ يُقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَ يُؤْتُواالزَّكٰوةَ وَذٰلِكَ دِيْنُ الْقَيِّمَةِ» «قۇرئان»: ئۇلار پەقەت ئىبادەتنى ئاللاھقا خالىس قىلغان، ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغان ھالدا (يالغۇز) ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلدى. نامازنى ئادا قىلىشقا، زاكاتنى بېرىشكە (بۇيرۇلدى)، ئەنە شۇلار (يەنى ئىبادەت، ئىخلاس نامان، زاكاتلار) توغرا دىندۇر.

اَلدِّينُ الْحَنِيفُ: توغرا دىن، ھەق دىن، ئىسلام دىنى.

«فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّيْنِ حَنِيْفًا» «قۇرئان»: باتىل دىنلاردىن بۇرۇلۇپ ئىسلام دىنىغا يۈزلەنگىن.

حَنِيقٌ ج حُنَقَاءُ: غەزەپلەنگۈچى، ئاچچىقلانغۇچى، بىزار بولغۇچى.

حَنِينٌ: سېغىنىش، كۆرگۈسى كېلىش؛ قايغۇ ياكى خۇشاللىقتىن يىغلىماق، ھېسداشلىق

قىلىش.

حَنِينٌ إِلَى الْوَطَنِ: ۋەتەننى سېغىنىش ، يۇرتنى سېغىنىش.

حُنَيْنُ: ھۇنەيىن (ئادەم ئىسمى)

حَنِيَّةٌ ج حَنَايَا: ئوقيا، كامالچە؛ ئەگمە كۆۋرۈك.

فِى حَنَايَا صَدْرِهِ أَوْ حَنَايَا نَفْسِهِ: يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدا.

حُوَاحَةٌ : بۇغداي قاتارلىق ئاشلىقلارنى ساقلايدىغان ئامبار.

حِوَارٌ : سۆزلىشىش.

حُوَارٌ ج أَحْوِرَةٌ : تايلاق، بوتلاق.

«جَرَى حِوَارٌ مَفْتُوحٌ بَيْنَ الرَّئِيْسِ وَ مَنْدُوبِي الصُّحُفِ» : رەئىس بىلەن گېزىت ـ ژۇرنال ۋەكىللىرى ئارىسىدا ئوچۇق سۆھبەت ئېلىپ بېرىلدى.

حَوَارِيٌّ ج حَوَارِيُّونَ : ياردەم بەرگۈچى (ئەيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى)

«كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّيْنَ مَنْ أَنْصَارِى إِلَى اللّٰهِ» «قرآن» : مەريەمنىڭ ئوغلى ئەيسا ھەۋارىيۇنلارغا: «ئاللاھنىڭ دەۋىتىنى تەبلىغ قىلىشتا) ئاللاھقا كىملەر ياردەمچىلىرىم بولىدۇ؟» دېدى.

اَلْحَوَارِيَّةُ : ئاپئاق ئايال.

حَوَازٌ : يۈرەك ئازابلىنىدىغان ئىشلار.

اَلْحَوَاسُّ : بەش سېزىم ئەزاسى.

حُوَاسَةٌ : يېقىنلىق؛ ھاجەت؛ غەنىيمەت ، ھۇجۇم، ئارىلاشما ، كىشىلەر توپى.

حُوَاشَةٌ : شىرەم تۇغقان.

حُوَاقَةٌ : ئەخلەت.

حِوَالٌ : توسالغۇ ، توساق.

حَوَالَةٌ ج حَوَالَاتٌ : ھاۋالە؛ كاپالەت، كاپالەت پۇلى، گۇۋاھلىق بېرىش؛ پۇل يۆتكەش تالونى ، پېرېۋوت قەغىزى ، پېرېۋوت چېكى.

حَوَالَةُ بَرِيدَةٍ : پوچتا پېرېۋوتى ، پۇل ئەۋەتىش ئۇقتۇرۇشى.

حَوَالَةٌ مَالِيَّةٌ : پېرېۋوت چېكى.

حَوَالَةٌ مَصْرَفِيَّةٌ : بانكا پېرېۋوتى.

حَوَالَةُ سَفَرٍ : ساياھەت چېكى.

حَوَالَىْ : تەخمىنەن ، . . . ئەتراپىدا ، . . . ئۆپچۆرىسىدە.

«كَتَبَ إِلَيَّ رِسَالَةً قَبْلَ حَوَالَيْ عَشرَةَ أَيَّامٍ» : ئون كۈنچە بۇرۇن، ئۇ ماڭا بىر پارچە خەت يازدى.

«لِلْمُؤَلِّفِ حَوَالَيْ مِائَةِ كِتَابٍ» : بۇ يازغۇچىنىڭ 100 گە يېقىن كىتابى بار.

«يُوجَدُ فِي هَذَا الْفِنَاءِ حَوَالَيْ عِشْرِينَ أُسْرَةً» : بۇ چوڭ قورۇدا 20 چە ئائىلە بار.

اَلْحَوَانِيُّ : ئۇزۇن قوۋۇرغا.

حَوُولٌ: ئۆزگىرىش ، بۇرۇلۇش ؛ چېكىنمەك.

حُوْبٌ : گۇناھ ، جىنايەت.

«وَلَاتَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ اِلَى أَمْوَالِكُمْ اِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيْرًا» «قرآن» : ئۇلارنىڭ مال ـ مۈلكىنى ئۆزۈڭلارنىڭ مال ـ مۈلكىگە قوشۇپ يەۋالماڭلار، بۇ ھەقىقەتەن چوڭ گۇناھتۇر.

حَوْبَاءُ ج حَوْبَاوَاتٌ: يۈرەك ، دىل ، قەلب.

حُوبَةٌ: ئانا جەمەت تۇغقان ؛ ئېھتىياج ، ھاجەت؛ زۆرۈر ، لازىم ؛ ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسى؛ غەم؛ ئاجىز ئادەم؛ ئاتا؛ قىز؛ ھەمشىرە.

حُوتٌ ج حِيْتَانٌ: بېلىق ، چوڭ بېلىق ؛ كىت ، لەھەڭ ؛ ئاسمان بۇرجلىرىدىن بىر بۇرج.

«فَالْتَقَمَهُ الْحُوْتُ وَهُوَ مُلِيْمٌ» «قرآن» : ئۇنى چوڭ بىر بېلىق يۇتىۋەتتى، ئۇ (قەۋمىنى تاشلاپ، پەرۋەردىگارىنىڭ ئىزنىسىز چىققانلىقى ئۈچۈن) ئەيىبلىنىشكە تېگىشلىك.

حُوتُ سُلَيْمَانَ: سالمون بېلىق.

بُرْجُ الْحُوتِ: ھوت بۇرجى.

اَلْحَوْتَلُ: بالاغەتكە يەتكەن بالا ؛ ئاجىز.

حَوْثَاءُ: سېمىز ئايال؛ جىگەر ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى نەرسىلەر.

حَوْجٌ: ئېھتىياج ، تەلەپ ؛ نامراتچىلىق ، موھتاجلىق ؛ سالامەتلىك.

www.uyghurkitap.com

حَوْجٌ وَ حُوجٌ: ئېھتىياج ، نامراتلىق.

حَوْجَاءُ: ھاجەت ، ئېھتىياج.

حَوْجَلَ يُحَوْجِلُ حَوْجَلَةً الْعَيْنُ: كۆز ئولتۇرۇشۇپ كەتتى.

حَوْجَلَةٌ ج حَوْجَلٌ وَ حَوَاجِلُ: شىشە ، بوتۇلكا ؛ لوڭقا.

حَوْدَلَةٌ: تۆپىلىك ، دۆڭ.

حَوْذٌ: ھەيدىمەك ، سۈرمەك.

حُوذِيٌّ: ھارۋىكەش.

حُوذِيُّ الرُّكُوبِ: مەپىكەش ، ئادەم توشۇيدىغان ھارۋىنى ھەيدىگۈچى.

حُوذِيُّ النَّقْلِ: يۈك ھارۋىسى ھەيدىگۈچى.

حَوِرَ يَحْوَرُ حَوَرًا الْغَزَالُ: ئاھۇ قارا كۆز بولدى.

حَوِرَتْ عَيْنُهُ: ئايال قارا كۆزلۈك بولدى.

حَوِرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال قارا كۆز بولدى.

حَوَرٌ ج أَحْوَارٌ: ئىيلەنگەن قوي تېرىسى ، ئاشلانغان قوي تېرىسى.

حُوْرٌ: پەرىزات.

حَوْرَاءُ: ھۆر ، پەرىزات، ئاپئاق ئايال.

«وَحُورٌعِينٌكَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِالْمَكْنُونِ» «قرآن»: ئۇلارغا سەدەپىنىڭ ئىچىدىكى گۆھەرگە ئوخشايدىغان شەھلا كۆزلۈك ھۆرلەر بېرىلىدۇ.

حُورِيَّةٌ: ھۆر ، پەرى.

حُورِيَّةُ الْجَرَادِ: چېكەتكە لىچىنكىسى.

حُورِيَّةُ الْمَاءِ: قوناق گۇل.

حَوْزَةٌ: نىشان ، تەرەپ، يۆنىلىش ؛ تەبىئەت.

حَوْزَةُ الْمَمْلَكَةِ: دۆلەت زېمىنى.

هَذَا فِي حَوْزَةِ جَمِيعِ الشَّعْبِ: بۇ پۈتۈن خەلقنىڭ بايلىقى.

فِي حَوْزَةِ يَدِهِ: ئۇنىڭ ئىگىدارچىلىقىدا.

«كَانَ فِي حَوْزَتِهِ عَدَدٌ كَبِيرٌ مِنَ الْمَخْطُوطَاتِ الْمُهِمَّةِ النَّادِرَةِ»: ئۇنىڭ ئىلكىدە زور بىر تۈركۈم مۇھىم، نادىر قول ـ يازمىلار بار ئىدى.

حَوْزَلٌ: پاكىنەك ، قىسقا.

حَوْشٌ ج أَحْوَاشٌ وَ حِيشَانٌ: قوتان ، ئېغىل.

حَوْشُ الدَّارِ: قورۇ ، ھويلا.

حَوْشَةٌ: بېلىق تۇتۇش سايمانلىرى.

حُوشِيٌّ: يات ؛ غەلىتە ؛ كۆپ ئىشلىتىلمەيدىغان.

حُوشِيٌّ مِنَ اللَّفْظِ: يات سۆز ، كەم ئىشلىتىلىدىغان سۆز.

رَجُلٌ حُوشِيٌّ: كىشىلەرگە ئارىلاشمايدىغان ياۋا ئادەم.

حَوْصٌ: (كىيىمگە) كۆك سالماق ؛ قوپال تىكمەك.

حَوْصَلٌ. حَوْصَلَةٌ: دوۋساق ؛ ساقا قۇش ، ئۆردەك.

حَوْصَلَةُ الطَّائِرِ: قۇشنىڭ پوكىنى.

حَوْضٌ ج أَحْوَاضٌ وَ حِيَاضٌ وَ حِيضَانٌ: كۆل ، كۆلچەك ؛ قانال ؛ تاختا يەر ، تولۇك.

حَوْضُ التَّشْطِيفِ: يۇيۇنىدىغان داس.

حَوْضُ السُّفُنِ: كېمە توختايدىغان ۋە رېمونت قىلىنىدىغان ۋە ياسايدىغان جاي.

حَوْضُ النَّهْرِ: دەريا ۋادىسى.

حَوْضُ السِّبَاحَةِ: سۇ ئۈزۈش كۆلى.

اَلْحَوْضُ الْجَافُّ: قۇرۇق كۆل.

حَوْضُ الْحَمَّامِ: مۇنچا كۆلى ، ۋاننا.

حَوْضُ الْغَسْلِ: يۇيۇنۇش كۆلى.

حَوْضُ النِّيلِ: مىسىر.

جَوْقٌ. حَوْقَةٌ: ئاسما ، كۆپچىلىك.

حَوْقَلَ يُحَوْقِلُ حَوْقَلَةً: «لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ» دېدى.

حَوْكٌ: توقۇش ، توقۇمىچىلىق قىلماق.

حَوِلَ يَحْوَلُ حَوَلًا: ئالىغاي بولۇپ قالدى ، ئەلەس بولۇپ قالدى.

حَوَلُ الْعَيْنِ: ئالىغاي كۆز؛ قىيسىق كۆز.

حَوْلٌ ج أَحْوَالٌ: كۈچ ـ قۇۋۋەت؛ قابىلىيەت ؛ ئۆزگىرىش ، يۆتكىلىش ؛ يىل.

حَوْلٌ مِنْ حَوْلٍ: يېقىندا ، يېقىن ئەتراپىدا.

«وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ» (قرآن) : ئانىلار بالىلىرىنى تولۇق ئىككى يىل ئېمىتىشى لازىم.

«رَأَيْتُ النَّاسَ حَوْلَهُ» : مەن ئۇنىڭ ئەتراپىدا كىشىلەر بارلىقىنى كۆردۇم.

«لَقَدْ قَرَأْتُ كِتَابًا حَوْلَ تَرْبِيَةِ الْأَسْمَاكِ فِي الْمِيَاهِ الْعَذْبَةِ» : مەن تاتلىق سۇدا بېلىق بېقىش توغرىسىدا بىر كىتابنى ئوقۇدۇم.

«لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ» : ئاللاھنىڭ مەدىتى بولمىسا قولىمىزدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ، ئاللاھقا يۆلىنىشتىن باشقا ھېچقانداق ئامالىمىز يوق.

حَوْلِيٌّ ج حَوَالِيٌّ: بىر يىللىق، بىر يىل توشقان.

نَبْتٌ حَوْلِيٌّ: يىللىق ئۆسۈملۈك.

حَوْلِيَّةٌ: يىللىق مەلۇمات.

مَجَلَّةٌ حَوْلِيَّةٌ: يىللىق ژۇرنال.

حَوْمٌ. حَوَمَانٌ: چۆرگىلىمەك ، ئايلانماق.

حَوْمُ الْوَغَى: ئۇرۇش مەيدانى ، جەڭگاھ.

حَوْمُ الْقِتَالِ: قاتتىق ئۇرۇش ، كەسكىن جەڭ.

حَوْمُ أَيِّ شَيْءٍ: نەرسىنىڭ مۇھىم قىسمى ، چوڭ قىسمى.

حَوْمُ الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزى ، دېڭىز سەتھى.

حَوَّاءُ: ئىنسانلارنىڭ تۇنجى ئانىسى ھەۋۋا ، ھاۋا ئانا ؛ قارامتۇل.

اِبْنَةُ حَوَّاءٍ : ھەۋۋانىڭ قىزى (ئاياللار)

حُوَّارِي: بور ، گەج.

حَوَّاطٌ: مەھەللە باجگىرى.

حَوَّدَ يُحَوِّدُ تَحْوِيدًا: بۇرۇلدى.

حَوَّرَ يُحَوِّرُ تَحْوِيرًا الْكَلَامَ: سۆزنى ئۆزگەرتتى.

«حَوَّرَ بَعْضَ أَحْدَاثِ رِوَايَتِهِ تَحْوِيرًا جُزْئِيًّا بَسِيطًا» : رومانىنىڭ بەزى ۋەقەلىكلىرىنى ئاددىيغىنا، قىسمەن ئۆزگەرتىپ چىقتى.

حَوَّرَ الدَّقِيقَ أَوِ الثَّوْبَ: ئۇننى ياكى كىيىمنى ئاقارتتى.

حَوَّرَ الْقُرْصَ: خېمىرنى يايدى.

حَوَّشَ يُحَوِّشُ تَحْوِيشًا الْمَالَ: مالنى توپلىدى ، يىغدى ، ساقلىدى.

حَوَّضَ يُحَوِّضُ تَحْوِيضًا الْمَاءَ: سۇ يىغدى.

حَوَّطَ يُحَوِّطُ تَحْوِيطًا : ئەتراپىغا تام سالدى ، ئېھاتىگە ئالدى.

حَوَّطَ الْعَدُوُّ الْمَدِينَةَ : دۈشمەن شەھەرنى ھەر تەرەپتىن قورشىۋالدى.

حَوَّفَ يُحَوِّفُ تَحْوِيفًا الْمَكَانَ : مەلۇم بىر جاينى چۆرگىلىدى.

حَوَّلَ يُحَوِّلُ تَحْوِيلًا: يۆتكىدى ؛ ئۆزگەرتتى ؛ يۆتكەلدى.

حَوَّلَ خَطَّ السَّيْرِ: مېڭىش يولىنى ئۆزگەرتتى.

حَوَّلَ اتِّجَاهَهُ: يۆلىنىشىنى ئۆزگەرتتى.

حَوَّلَ نُقُودًا: پۇلنى پېرېۋوت قىلدى.

حَوَّلَ عُنْوَانَهُ: ئادرېسىنى ئۆزگەرتتى.

حَوَّمَ يُحَوِّمُ تَحْوِيمًا فِي الْأَمْرِ: چوڭقۇر قارىدى، داۋاملاشتۇردى.

حَوَى يَحْوِي حَوَايَةً: ئىگىلىدى ، توپلىدى ؛ يىغدى ؛ ئۆز ئىچىگە ئالدى.

«يَحْوِي الْكِتَابُ مُخْتَارَاتٍ مِنَ الشِّعْرِ الْقَدِيمِ» : بۇ كىتاب كلاسسىك شېئىرلاردىن تاللانمىلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

حُوَيْصَلَةٌ ج حُوَيْصَلَاتٌ: كىچىك خالتا ، خالتىچاق.

حُوَيْصَلَةٌ صَفْرَاوِيَّةٌ: ئۆت خالتىسى.

حَوِيَّةٌ ج حَوَايَا: ئۈچەي ، ياغلىق ئۈچەي ؛ چوم.

«وَمِنَ الْبَقَرِ وَ الْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا

uyghurkitap.com

إِلاَّمَاحَمَلَتْ ظُهُورُهُمَاأَوِ الْحَوَايَا» (قرآن) : ئۇلارغا كالا، قويلارنىڭ دۈمبىسىدىكى ياكى ئۈچەيلىرىدىكى ياكى سۆڭەككە چاپلىشىقلىق ياغلىرىدىن باشقا ياغلىرىنى هارام قىلدۇق.

حَوِيَّةُ جِبَالٍ : بىر تال ئارغامچا.

حُوَيَّةٌ : كىچىك يىلان ، بالا يىلان.

حُوَيْن ج حُوَيْنَاتٌ : مىكرو ئورگانىزم.

حُوَيْنُ الْمَلاَرِيَا : بەزگەك پىلازمىسى.

حَيَاءٌ : هايا ، نومۇس ، خىجالەتچىلىك ، ئويۇلۇش.

حَيَاةٌ ج حَيَوَاتٌ : تىرىكلىك ، هاياتلىق ، هايات، تۇرمۇش.

هُوَ عَلَى قَيْدِ الْحَيَاةِ : ئۇ تىخىچە هايات.

مُسْتَوَى الْحَيَاةِ: تۇرمۇش سەۋىيىسى.

اَلْحَيَاةُ الْإِجْتِمَاعِيَّةُ : ئىجتىمائىي تۇرمۇش.

اَلْحَيَاةُ الْخَاصَّةُ : شەخسى تۇرمۇش.

عِلْمُ الْحَيَاةِ: بىئولوگىيە.

عِلْمُ الْحَيَاةِ الْإِجْتِمَاعِيَّةِ : ئىجتىمائىي بىئولوگىيە.

بَيْنَ الْحَيَاةِ وَ الْمَوْتِ : سەكراتتا چۈشۈپ قالغان ، جان ئۈزۈش ئالدىدا تۇرغان.

اَلْحَيَاةُ الْأَبَدِيَّةُ : ئاخىرەتلىك ، ئاخىرەت ، ئۇ دۇنيا.

حَيَاةٌ اِجْتِمَاعِيَّةٌ : ئىجتىمائىي هايات.

حَيَاةٌ أَبَدِيَّةٌ : ئەبەدىي هايات ، مەڭگۈلۈك هايات.

حَيَاةُ الدُّنْيَا: دۇنيا هاياتى ، دۇنيا تۇرمۇشى.

اَلْحَيَاةُ الْعَائِلِيَّةُ: ئائىلىۋى هايات ، ئائىلە تۇرمۇشى.

مَظَاهِرُ الْحَيَاةِ: هاياتنىڭ كۆرۈنۈشلىرى.

«اَلْحَيَاةُ الطُّفَيْلِيَّةُ جَدِيرَةٌ بِالْإِزْدِرَاءِ وَالذَّمِّ» : پارازىتلىق تۇرمۇش كەمسىتىلىشكە لايىق.

اَلظُّرُوفُ الْحَيَاتِيَّةُ: تۇرمۇش شارائىتلىرى.

مَشَاكِلُ حَيَاتِيَّةٌ: تۇرمۇش مەسىلىلىرى ، تۇرمۇش قىيىنچىلىقلىرى.

حِيَادٌ: بىتەرەپلىك.

لَزِمَ الْحِيَادَ: بىتەرەپلىكنى ساقلىدى.

هُمْ عَلَى الْحِيَادِ: ئۇلار بىتەرەپ.

مِنْطَقَةُ الْحِيَادِ: بىتەرەپ رايون ، بىتەرەپ بەلۋاغ.

شُقَّةُ الْحِيَادِ: ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدىكى بىتەرەپ جاي.

عَلَى الْحِيَادِ : بىتەرەپ تۇرغۇچى ؛ بىتەرەپلىك ؛ ئادىل ، خالىس.

اَلْحِيَادُ الْإِيجَابِيُّ : ئادىل ؛ بىتەرەپلىك (خەلقئارا سىياسەت)

حِيَادِيٌّ : بىتەرەپلىك ؛ ئادىللىق.

سِيَاسَةٌ حِيَادِيَّةٌ: بىتەرەپ سىياسەت ، بىتەرەپلىك سىياسىتى.

حِيَازَةٌ : ئىگىلىمەك ؛ ئېرىشمەك ، قولغا كەلتۈرمەك ؛ مۈلۈك.

حِيَاصَةٌ : ئۇلاڭ (ئىگەرنىڭ) ؛ بەلۋاغ (كىيىمنىڭ) ؛ كۆك سالماق.

حِيَاضٌ : هەيز؛ ئادەت كۆرمەك ، هەيز كۆرمەك.

حِيَاكَةٌ : توقۇش ، توقۇمىچىلىق.

«لَسْتُ مَاهِرًا فِي حِيَاكَةِ الْكَنْزَاتِ الصُّوفِيَّةِ لِذَلِكَ أَرْجُو مِنْكَ أَنْ تَبْدَأَ لِي حِيَاكَةَ هَذِهِ الْكَنْزَةِ» : يۇڭ پوپايكا توقۇشنى ئانچە ئۇقمايمەن ، شۇڭا ئۇنى باشلاپ بېرىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن.

إِبْرَةُ الْحِيَاكَةِ : توقۇش يىڭنىسى.

حِيَالَ : ئۇدۇلىدا ، روبىروسىدا ، ئۇدۇل كېلىش ، روبىرو كېلىش.

حَيْثُ : شۇ يەردە ، ئاۋۇ يەردە ؛ . . . جەهەتتىن.

بِحَيْثُ : شۇ سەۋەبتىن ، شۇنىڭ ئۈچۈن ، شۇڭا . . . ئۈچۈن ، . . . لىقتىن.

مِنْ حَيْثُ الْمَبْدَإِ : پرىنسىپ جەهەتتىن.

مِنْ حَيْثُ الْأَسَاسِ : ئاساسىي جەهەتتىن.

حَيْثُ كَانَ : قانداقلا بولمىسۇن ، قانداق بولۇشىتىن قەتئىينەزەر.

مِنْ حَيْثُ الْإِدَارَةِ : مەمۇرىي جەهەتتىن.

مِنْ حَيْثُ كَوْنٍ وَ نَوْعٍ : مەيلى سان ياكى سۈپەت جەھەتتىن بولسۇن.

«كَثِيرًا مَا نَذْهَبُ إِلَى الْمَكْتَبَةِ حَيْثُ نَقْرَأُ الْكُتُبَ أَوِ الْمَجَلَّاتِ أَوِ الصُّحُفَ» : بىز كىتاب، ژۇرنال ۋە گېزىتلەرنى ئوقۇش ئۈچۈن كۇتۇپخانىغا كۆپرەك بارىمىز.

«أَعُودُ مِنْ حَيْثُ أَتَيْتُ» : مەن كەلگەن يېرىمدىن قايتىمەن (يانىمەن).

حَيْثُمَا : قەيەردە بولسۇن ، قەيەردە بولۇشتىن قەتئىينەزەر.

«حَيْثُمَا تَكْثُرُ السِّلَعُ تَنْخَفِضُ الْأَسْعَارُ» : قەيەردە بولسۇن مال كۆپىيىدىكەن ، باھا تۆۋەنلەيدۇ.

حَيْثِيَاتُ الْحُكْمِ : ھۆكۈمنامە.

حَيْثِيَّةٌ : مۇناسىۋەت؛ شۆھرەت ، ئابرۇي ، ئىجتىمائىي ئورۇن.

أَهْلُ الْحَيْثِيَّةِ : مۆتىۋەرلەر ، ئابرۇيلۇقلار ، ئاتاقلىق ئەربابلار.

مِنْ هٰذِهِ الْحَيْثِيَّةِ : مۇشۇ جەھەتتىن ، بۇ جەھەتتىن.

حَيْدٌ . حَيَدَانٌ . حَيْدَةٌ : توغرا يولدىن چەتنەپ كەتمەك ، بۇرۇلۇپ كەتمەك ، ئېغىپ كەتمەك.

حَيْدَرٌ : شىر ؛ قىسقا.

حَيْدَرَةٌ : شىر ؛ ھالاكەت.

حِيَرٌ : كۆپ ئائىلە ئەزالىرى ؛ كۆپ مال.

حِيَرُ الدَّهْرِ : مەڭگۈ ، ئەبەدى.

حَيْرَانُ م حَيْرَى ج حَيَارَى : گاڭگىراپ قالغۇچى ، تېڭىرقاپ قالغۇچى ؛ يول تاپالماي قالغۇچى؛ سەرگەردان.

حَيْرَةٌ : گاڭگىراپ قالماق ، تېڭىرقاپ قالماق ، ھودۇقۇپ قالماق ؛ سەرگەردان بولماق.

حِيرَةٌ : خىجالەتچىلىكتە قېلىش ، گاڭگىراپ قېلىش؛ قىيىنچىلىقتا قېلىش.

حَيِّزٌ : جاي ، مەيدان ، سورۇن ، ماكان؛ ئۆي.

حَيْزَبُورٌ : قېرى ئايال ، موماي.

حَيْزَبُونٌ : قېرى ئايال ، موماي.

حَيْزُومٌ ج حَيَازِيمُ السَّفِينَةِ : كېمە تۇمشۇقى.

حَيْشٌ : جامائەت.

حَيْشَانٌ : قورقۇنچىسى كۆپ.

حِيصٌ : قىيىنچىلىق ، قاتتىقلىق.

وَقَعَ فِي حَيْصَ بَيْصَ : مۈشكۈللۈكتە قالدى.

حَيْضٌ : ھەيز ، ئادەت كۆرۈش.

حِيضَةٌ : ھەيز لاتىسى.

حِيطَةٌ : دىققەت قىلماق ، ئېھتىيات قىلماق ، پەخەس بولماق ، ھەزەر ئەيلىمەك.

أَخَذَ حِيطَتَهُ : ئېھتىيات قىلدى ، پەخەس بولدى.

حَيْعَلَةُ الْمُؤَذِّنِ : مۇئەززىنىنىڭ «حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ» ياكى «حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ» : دېيىشى.

حَيْفٌ ج حُيُوفٌ : زۇلۇم ، جەبىر ؛ ئادالەتسىزلىك ، ناھەقچىلىق.

«إِنِّي لَا أُشْهِدُ عَلَى حَيْفٍ» «حديث» : مەن ناھەقچىلىككە گۇۋاھلىق بەرمەيمەن.

حِيفَةٌ ج حِيَفٌ مِنَ الشَّيْءِ : بىر تەرەپ ، بىر ئۇچى، يېنى.

حَيْقٌ : يامان ئاقىۋەت ، يامان نەتىجە.

حَيْقَةٌ : بىر خىل خۇش بۇي دەرەخ.

حَيْقَرٌ ج حَيَاقِرُ : خار ، ئاجىز.

حَيْقُرٌ : خار، ئاجىز.

حَيْلٌ ج أَحْيَالٌ وَ حُيُولٌ : تۇرغۇن سۇ ، توختام سۇ.

حَيْلٌ : كۈچ - قۇۋۋەت.

شُدَّ حَيْلَكَ : ئۆزۈڭنى تۇتۇۋال ، ئۆزۈڭنى ئالدىرۇپ قويما (بىرەر ئىشقا يولۇققان ئادەمگە تەسەللى بېرىش يۈزىسىدىن ئېيتىلىدۇ).

اَللّٰهُمَّ ذَا الْحَيْلِ الشَّدِيدِ : كۈچ - قۇدرەتكە ئىگە ئى ئاللاھ!

عِلْمُ الْحِيَلِ : مېخانىك.

حِيلَةٌ ج حِيَلٌ : تەجرىبە ؛ چارە - ئۇسۇل؛ ھىيلە، ھىيلە - نەيرەڭ ، ئالدامچىلىق ؛

پىلان ، ۋاستە ؛ تاكتىكا.

لَاحِيلَةَ لَهُ: ئۇنىڭ ئىمكانىيىتى يوق ، قولىدىن كەلمەيدۇ ، چارىسىز.

«لَا حِيلَةَ لَهُ فِي الرُّجُوعِ» : يېنىۋېلىشتا ئۇنىڭ ئۇچۇن ئىمكان يوق.

حِيلَةٌ حَرْبِيَّةٌ: تاكتىكا ، ئۇرۇش تاكتىكىسى.

مَا بِالْيَدِ حِيلَةٌ: ھېچ ئامال يوق.

حَيْلَقٌ ج حَيَالِقُ: مۇسىبەت، كۆڭۈلسىزلىك.

حَيْلُولَةٌ: ئايرىلىپ كېتىش ؛ ئالدىنى ئېلىش.

حِيَلِيٌّ: ھىيلىگەرلىك ، مەككارلىق.

حِيَلِيَّاتٌ: مېخانىكا.

حِيْنٌ ج أَحْيَانٌ وَ أَحَايِينُ: ۋاقىت، چاغ، زامان، مەزگىل.

«هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِيْنٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا» (قرآن): ئىنسان (ئانىنىڭ قورسىقىدا) بىر مۇددەتنى ئۆتكۈزدى، ئۇ (ئەرزىمىگەنلىكتىن) تىلغا ئېلىنىدىغان نەرسە بولمىدى.

فِي حِيْنِهِ: ئۆز ۋاقتىدا.

إِلَى حِيْنٍ: ۋاقىتلىق ، ھازىرچە ، ۋاقىتىنچە.

«كُنْتُ أَنْظُرُ بَيْنَ الْحِينِ وَالْحِيْنِ إِلَى سَاعَتِي الْيَدَوِيَّةِ» : تۇرۇپ ـ تۇرۇپ قول سائىتىمگە قاراپ قوياتتىم.

بَعْدَ حِيْنٍ: ئازراق ۋاقىت ئۆتكەندە ، بىر مۇددەتتىن كېيىن.

مِنْ حِينٍ إِلَى حِيْنٍ: دائىم ، پات ـ پات.

«بَيْنَمَا كُنْتُ أَتَمَشَّى سَقَطَتْ عَلَى رَأْسِي كُرَةٌ صَغِيرَةٌ عَلَى حِينِ غِرَّةٍ وَ جَعَلَتْنِي أَجْفَلُ» : مەن كېتىۋاتسام بېشىمغا بىر كىچىك توپ تېگىپ ، ئويلىمىغان چاغدا مېنى چۆچۈتىۋەتتى.

مِنْ ذَلِكَ الْحِيْنِ: شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ.

حِينًا: ۋاقىتىنچە ، ھازىرچە.

حِيْنًا بَعْدَ حِيْنٍ: شۇ چاغدا، ئەينى ۋاقىتتا، ئاندا ـ ساندا ، گاھى ـ گاھىدا ، بەزى چاغدا.

حِيْنَئِذٍ: شۇ چاغدا ، ئەينى ۋاقىتتا ، ئۆز ۋاقتىدا.

فِي بَعْضِ الْأَحْيَانِ: بەزى چاغدا ، بەزىدە.

فِي أَغْلَبِ الْأَحْيَانِ: كۆپ ۋاقىتلاردا ، كۆپ چاغلاردا.

أَحْيَانًا: بەزىدە ، بەزى چاغدا.

حِيْنَمَا: شۇ ۋاقىتتا، ئۆز ۋاقتىدا، شۇ چاغدا ، . . . غان چاغدا.

فِي الْأَحَايِيْنِ: بەزى چاغلاردا.

حِيْنَ ذَلِكَ: شۇ چاغدا ، ئەينى ۋاقىتتا.

حَيْنٌ: ھالاكەت ، ئۆلۈم ؛ ئازاب ـ ئوقۇبەت.

حِيْنَةٌ: ۋاقىت ، مۇددەت ، مەزگىل.

حَيَوَانٌ ج حَيَوَانَاتٌ: ھايۋانلار ، ھايۋانات.

عِلْمُ الْحَيَوَانِ: زوئولوگىيە.

حَدِيقَةُ الْحَيَوَانِ: ھايۋاناتلار باغچىسى.

حَيَوَانِيٌّ: ھايۋانغا خاس ؛ ھايۋانلارنىڭ زوئولوگىيىلىك خۇسۇسىيەتلىرى.

حَيَوَانِيَّةٌ: ھايۋان تەبىئەت ، ھايۋان مىجەز؛ ۋەھشىيلىك.

زِرَاعَةٌ حَيَوَانِيَّةٌ: يەم ـ خەشەك ئۆسۈملۈكى.

حَيَوِيٌّ: تۇرمۇشقا دائىر (تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرى)

اَلْمَدَى الْحَيَوِيُّ: تۇرمۇش دائىرىسى.

«إِنَّ مَصَالِحَنَا الْحَيَوِيَّةَ مُهَدَّدَةٌ بِخَطَرِ الْحَرْبِ» : بىزنىڭ جانىجان مەنپەئەتىمىز ئۇرۇش خەۋپىنىڭ تەھدىتىگە ئۇچرىماقتا.

مُضَادٌّ حَيَوِيٌّ: باكتېرىيىگە قارشى دورا.

حَيَوِيَّةٌ: ساغلاملىق ، ھاياتىي كۈچ.

اَلْقُوَّةُ الْحَيَوِيَّةُ: ھاياتىي كۈچ ، ياشلىق ئىقتىدارى ، ھاياتلىق.

اَلْأَعْضَاءُ الْحَيَوِيَّةُ: ئەجەللىك يەر ، مۇھىم يەر ،

مۇھىم ئورۇن.

«لَقَدْ أُصِبْتُ بِالزُّكَامِ مُنْذُ يَوْمَيْنِ لِذَلِكَ أَشْعُرُ بِضَعْفِ حَيَوِيَّتِي»: ئىككى كۈن بولدى زۇكام بولۇپ قالدىم ، شۇڭلاشقا كەيپىياتىم تازا ياخشى ئەمەس.

«كَانَ يُرِيدُ أَنْ يَحْيَا حَيَاةً حُرَّةً كَرِيمَةً»: ئۇ قىممەتلىك ئەركىن ھايات كەچۈرۈشنى ئويلايتتى.

حَيَّ: كەل ؛ ئالدىرا.

حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ: نامازغا كېلىڭلار.

حَيَّ عَلَى العَمَلِ: ئىشقا، خىزمەتكە تېز كېلىڭلار.

حَيَّ الطَّرِيقُ: يول روشەن بولدى ، ئېنىق بولدى، ئوچۇق بولدى.

حَيَّا يُحَيِّي تَحِيَّةً: سالام بەردى ؛ ئامانلىق تىلىدى ؛ تەبرىكلىدى.

حَيَّا الْخَمْسِيْنَ مِنْ عُمْرِهِ: ئۇنىڭ ئەللىككە كىرگەنلىكىنى تەبرىكلىدى.

حَيَّاكَ اللّٰهُ وَ بَيَّاكَ: ئاللاھ سېنى ئامان قىلسۇن ، ئاللاھ ساڭا ئۇزۇن ئۆمۈر ئاتا قىلسۇن.

حَيَّا الشَّعْبُ أَوِ الزَّعِيْمُ: خەلق ياكى داھى ياشىسۇن!

«وَإِذَا حُيِّيْتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْرُدُّوهَا» ‹قرآن›: سىلەرگە بىنر كىشى سالام بەرسە ، ئۇنىڭغا تېخىمۇ ياخشى سالام بىلەن جاۋاب قايتۇرۇڭلار ياكى ئۇنىڭ سالىمىنى ئەينەن قايتۇرۇڭلار.

حَيٌّ ج أَحْيَاءٌ: تىرىك ؛ جاندار؛ شوخ ، تېتىك ، ھەرىكەتچان.

حَيٌّ بَاقٍ: مەڭگۈ ھايات.

عِلْمُ الأَحْيَاءِ: بىئولوگىيە.

حَيُّ الضَّمِيرِ: ۋىجدانلىق.

اَلْأَحْيَاءُ وَ الْأَمْوَاتُ: تىرىكلەر ۋە ئۆلۈكلەر.

عِلْمُ الْأَحْيَاءِ الْمَائِيَّةِ: دېڭىز ـ ئوكيان بىئولوگىيىسى.

حَيَّةٌ ج حَيَّاتٌ وَ حَيَوَاتٌ: يىلان.

حَيَّةُ الْبَحْرِ: دېڭىز يىلىنى.

هُوَ مَوْسُوعَةٌ حَيَّةٌ: ئۇ بىر جانلىق ئېنسىكلوپېدىيە.

حَيَّدَ يُحَيِّدُ تَحْيِيْدًا الشَّيْءَ: نەرسىنى بىر چەتكە قايرىپ قويدى ، تاشلاپ قويدى.

حَيَّرَ يُحَيِّرُ تَحْيِيْرًا: گاڭگىرىتىپ قويدى ، تېڭىرقاپ قالدۇردى، ھەيرەتتە قالدۇردى.

مَا الَّذِي حَيَّرَكُمْ: سىلەرنى نېمە گاڭگىرىتىپ قويدى.

فِي حَيْرَةٍ: خىجالەتچىلىكتە.

حَيِّزٌ: بوشلۇق ، ئورۇن، جاي ، ماكان ، دائىرە ئىچىگە ئېلىنغان جاي ، سورۇن.

لَمْ تَخْرُجْ إِلَى حَيِّزِ الْوُجُودِ: ۋۇجۇدقا چىقمىدى.

حَيِّزٌ مِنَ الدَّارِ: ئۆي جاھازلىرى.

فِي حَيِّزِ الْإِمْكَانِ: ئىمكانىيەت دائىرىسىدە، مۇمكىنچىلىكى بار.

فِي حَيِّزِ الصَّلَاحِيَّةِ الدَّاخِلِيَّةِ: ئىچكى تەييارلىق دائىرىسى ئىچىدە.

فِي حَيِّزِ هَذَا الْمَفْهُومِ: مۇشۇ چۈشەنچە رامكىسىدا.

حَيَّضَ يُحَيِّضُ تَحْيِيْضًا الْمَاءَ أَوِ الدَّمَ: سۇنى ياكى قاننى ئېقىتتى.

حَيَّقَ يُحَيِّقُ تَحْيِيقًا الطَّعَامَ: تائامغا تەم كىرگۈزدى ، تەملىك قىلدى.

حَيَّهَلْ: ئۇنى قوي ، تاشلا ! بولدى قىل !

حَيَّهَلَا: بېرى كەل ! تېز كەل !

حَيُّوتٌ: ئەركەك يىلان.

حَيِيٌّ: ھايالىق ، نومۇسچان ، ئۇياتچان.

حُيِيٌّ: مىكروب ، باكتېرىيە ؛ مىكرو ئورگانىزم.

www.uyghurkitap.com

خ

خ ‹اَلْخَاءُ› : ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 7-ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «600» نى بىلدۈرىدۇ.

خَابَ يِخِيْبُ خَيْبَةً الشَّخْصُ : مەغلۇپ بولدى ؛ نىشانغا تەگكۈزەلمىدى ؛ قولدىن كەتكۈزۈپ قويدى ؛ ئۈمىدسىزلەندى.

«وَاسْتَفْتَحُوْا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيْدٍ» ‹قرآن› : پەيغەمبەرلەر ئاللاھتىن مەدەت تىلىدى، ھەر بىر ئۆچىغا چىققان تەرسا، شەپقەتسىز (يەنى ئاللاھقا ئىتائەت قىلىشقا گەدەنكەشلىك قىلىپ ھەقىقەتتىن باش تارتقۇچى) ھالاك بولدى.

خَابَ سَعْيُهُ: تىرىشچانلىقى بىكار كەتتى.

خَابَ أَمَلُهُ: ئۈمىدسىزلەندى.

خَابَرَ يُخَابِرُ مُخَابَرَةً : ئالاقە قىلىشتى، خەۋەرلەشتى.

خَابِطٌ: نىشانسىز ماڭغۇچى.

خَابِطُ لَيْلٍ: تىمىسقىلاپ ماڭغۇچى، قارىغۇلارچە ماڭغۇچى.

خَابِلٌ: شەيتان ، ھازازۇل ؛ بۇزغۇنچى.

اَلْخَابِلاَنِ: كېچە بىلەن كۈندۈز.

خَابِيَةٌ ج خَوَابٍ: كوزا ، كومزەك.

خَاتِرٌ: خائىن ، زىيانكەشلىك قىلغۇچى ، يۈز ئۆرۈگۈچى ، مەككار ، خىيانەتچى.

خَاتِعٌ : قاچقۇن.

خَاتَلَ يُخَاتِلُ مُخَاتَلَةً: ئالدامچىلىق قىلدى ، خىيانەت قىلدى ، پەللىدى.

خَاتَمٌ ج خَوَاتِمُ : ئۈزۈك ؛ ئاخىرقىسى ، تۈگەنچىسى.

«مَاكَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ» ‹قرآن› : مۇھەممەد ئاراڭلار-دىكى ئەرلەردىن ھېچبىرىنىڭ ئاتىسى ئەمەس، لېكىن (ئۇ) ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاخىرقىسىدۇر.

خَاتَمُ الزَّوَاجِ: توي ئۈزۈكى.

خَاتَمُ سُلَيْمَانَ: سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈزۈكى (رىۋايەتلەردە سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ئۈزۈكى بولۇپ ، ئۇنى تاقاپ مىدىرلاتسا جاھاندىكى جىمى بەرسىلەر ھازىر بولىدىغانلىقى ، جىنلار ۋە شاماللار ئۇنىڭ خىزمىتى ئۈچۈن تەييار تۇرىدىغانلىقى دېيىلگەن).

خَاتِمٌ ج خَوَاتِمُ: پوچتا ماركىسى ، تامغا ، مۆھۈر.

خَاتِمَةٌ ج خَوَاتِمُ: ئىشنىڭ ئاخىرى ، خۇلاسە ، يەكۈن ؛ نۇتۇق ۋە لېكسىيلەرنىڭ خاتىمىسى (ماقالە ئاخىرىدا دېيىلىدىغان سۆز).

خَاتِمَةُ الْخِطَابِ: نۇتۇقنىڭ تۈگەنچىسى ، خاتىمىسى.

خَاتِمَةُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ تۈگەنچىسى ، خاتىمىسى.

خَاتِمَةُ الْمَطَافِ: ئاخىر.

«اَلْأُمُورُ بِخَوَاتِمِهَا» : ئىشلارنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇشى ، ئۇلارنىڭ ئاخىرغا باغلىق.

خَاثِرٌ: قېتىپ قالغۇچى ، ئۇيۇپ قالغۇچى.

خَاثِرَةٌ: قان ئۇيۇلمىسى.

خَادِرٌ: ئېرىنچەك ، ھورۇن.

خَادَعَ يُخَادِعُ مُخَادَعَةً وَ خِدَاعًا: ئالداشقا ئۇرۇندى ، ساختىلىق قىلدى ، ئالدىدى.

«إِنَّ الْمُنَافِقِيْنَ يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ» ‹قرآن› : شۈبھىسىزكى، مۇناپىقلار ئاللاھنى ئالدىماقچى بولۇشىدۇ، ئاللاھ ئۇلارنىڭ ئالدام-

چىلىقىغا يارىشا جازا بېرىدۇ.

خَادِمٌ : خىزمەتچى ، چاكار ، ياللانغۇچى ، خادىم ، ياللانما ، مالاي.

خَادِمِيَّةٌ : خىزمەتچىلىك سالاھىيىتى.

خَادَنَ يُخَادِنُ مُخَادَنَةً : دوست تۇتۇشتى ، سىرداش بولۇشتى.

خَاذَلَ يُخَاذِلُ مُخَاذَلَةً : تاشلىۋەتتى ، ۋاز كەچتى ، ياردەم قولىنى سۇنمىدى.

خَاذَلَتْهُ قُوَاهُ : ھالىدىن كەتتى.

خَارَ يخورُ خُوَارًا الْبَقَرُ : كالا مۆرىدى.

خَارَ الْغَنَمُ : قوي مەرىدى.

خَارَ يَخُوْرُ خُؤُورًا الرَّجُلُ : ئىرادىسى بوشىشىپ كەتتى.

خَارَتْ عَزِيْمَتُهُ : ئىرادىسى بوشىشىپ كەتتى.

خَارَتْ قُوَاهُ : جىسمانىي جەھەتتىن ئاجىزلاپ كەتتى.

خَارَ يَخِيْرُ خَيْرًا : ياخشى بولدى.

خَارَ الشَّيْءَ عَلَى غَيْرِهِ: باشقىلاردىن ئۈستۈن قىلدى، باشقىلاردىن ئارتۇق قىلدى.

خَارِبٌ ج خُرَّابٌ: بۇزغۇنچى، خاراب قىلغۇچى، ۋەيران قىلغۇچى.

خَارِجٌ : چىققۇچى ؛ تاشقىرىسى ، سىرتى ، خارىجى ، سىرتقى تەرىپى؛ چەت ئەل.

خَارِجُ الْقِسْمَةِ : بۆلۈنمە (ماتېماتىكىدا)

خَارِجُ الْقَانُونِ : قانۇن سىرتىدا.

فِي الْخَارِجِ : سىرتتا ، دۆلەتنىڭ سىرتىدا ، چەتتە ، چەت ئەلدە.

«أَمْضَيْتُ فِي الْخَارِجِ عَشَرَ سَنَوَاتٍ» : مەن چەت ئەلدە ئون يىلنى ئۆتكۈزدۈم.

مِنَ الْخَارِجِ: سىرتتىن ، تاشقىرىدىن ، چەت ئەلدىن.

هَرَعَ إِلَى الْخَارِجِ : چەت ئەلگە قاچتى.

خَارِجًا : سىرتتا.

خَارِجِيٌّ : تاشقىرىقى ، سىرتقى ، سىرتتىن كەلگەن ؛ ئەجنەبى ، يات ئادەم ، چەت ئەللىك.

تِلْمِيذٌ خَارِجِيٌّ : قاتناپ ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچى.

طَالِبٌ خَارِجِيٌّ : مەكتەپ ياتىقىدا ياتماي ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچى.

اَلسِّلْكُ الْخَارِجِيٌّ : دىپلوماتىك دائىرىلەر.

وَزَارَةُ الْخَارِجِيَّةِ : تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكى.

وَزِيْرُ الشُّؤُونِ الْخَارِجِيَّةِ : تاشقى ئىشلار مىنىستىرى.

وَزِيْرُ الْخَارِجِيَّةِ : تاشقى ئىشلار ۋەزىرى ، دىپلوماتىيە ۋەزىرى.

«سِيَاسَتُنَا الْخَارِجِيَّةُ تَلْتَزِمُ بِالْحِيَادِ» : بىزنىڭ دىپلوماتىيە سىياسىتىمىز بىتەرەپ تۇرۇش بويىچە بولىدۇ.

عِيَادَةٌخَارِجِيَّةٌ : تارماق دوختۇرخانا ، تارماق ئامبۇلاتورىيە.

خَارِجِيٌّ ج خَوَارِجُ : خاۋارىج مەزھىپىگە ئەگەشكۈچى ، خاۋارىجلار پىرقىسىگە مەنسۇپ.

خَارَشَ يُخَارِشُ مُخَارَشَةً : تاتىلاپ تاشلىدى ، يارا قىلىۋەتتى.

خَارِطَةٌ ج خَرَائِطُ : خەرىتە ؛ سومكا ؛ تولۇم.

خَارِقٌ : تەشكۈچى ، تېشىپ ئۆتۈپ كەتكۈچى ، يىرتقۇچ ، يىرتىپ ئۆتۈپ كەتكۈچى.

سَيْفٌ خَارِقٌ : ئۆتكۈر قىلىچ.

خَارِقٌ ج خَوَارِقُ : ئادەتتىن تاشقىرى ، ئاجايىپ ۋەقە.

خَارِقُ الْعَادَةِ : ئادەتتىن تاشقىرى.

خَارِقُ الطَّبِيْعَةِ : تەبىئەتتىن تاشقىرى ، ئويلاپ يەتكىلى بولمايدىغان مۆجىزە ، ئاجايىپ ۋەقەلەر.

خَازِقٌ : تىغ ئۇچى ، تىغ.

خَازِنٌ ج خَزَنَةٌ : خەزىنە باشقۇرغۇچى ، ئامبارچى ، كاسسىر ، خەزىنىچى.

خَازِنُ الْجَنَّةِ : جەننەتنىڭ ئىشىك باقارى (رىزۋان)

خَازِنُ النَّارِ : دوزاخنىڭ ئىشىك باقارى (مالىك)

خَازُوقٌ ج خَوَازِيقُ: قاڭ (يەر چىگدايدىغان) ؛ قەدىمكى بىر خىل جازا قورالى.

أَخَذَ خَازُوقًا : زىيان تارتتى.

خَاسَ يَخِيسُ خَيْسًا بِالْعَهْدِ : ۋەدىسىنى بۇزدى ، لەۋزىدە تۇرمىدى.

خَاسِئٌ : قوغلاندى ، قوغلانغان.

«يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ» «قۇرئان» : كۆزۈڭ ئۈمىد ئۈزگەن ۋە تالغان ھالدا قايتىدۇ.

خَاسِرٌ : زىيان تارتقۇچى ، زىيانكەش.

«قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ» «قۇرئان» : ئۇلار ئېيتتى : « ئۇنداق بولىدىغان بولسا بۇ (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش) زىيانلىق قايتىشتۇر (يەنى بىز ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىدىغان بولساق دوزاخ ئەھلى بولىدىغانلىقىمىز ئۈچۈن زىيان تارتقۇچىلارمىز) ».

خَاسِعُ الْقَوْمِ : قەۋمىنىڭ ئەڭ تۆۋىنى، ئەڭ ناچىرى.

خَاشِعٌ ج خُشَّعٌ : بويسۇنغۇچى ، باش ئەگكۈچى ، ئېھتىرام بىلدۈرگۈچى ، كەمتەرلىك بىلەن ئېگىلگۈچى ؛ كەمتەر ، ئەدەبلىك ، يۈزى تۆۋەن.

«لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللهِ» «قۇرئان» : ئەگەر بىز بۇ قۇرئاننى بىرەر تاغقا نازىل قىلساق، چوقۇم سەن ئۇنىڭ ئاللاھتىن قورققانلىقتىن باش ئەگكەنلىكىنى، يېرىلىپ كەتكەنلىكىنى كۆرەتتىڭ.

خَاشِعًا خَاضِعًا : تۆۋەنچىلىك بىلەن ، كەمتەرلىك بىلەن ، بويسۇنۇپ.

خَاشَنَ يُخَاشِنُ مُخَاشَنَةً : ئەدەپسىزلىك قىلىشتى ، قوپاللىق قىلىشتى.

خَاشٍ : قورققۇچى ، ئەنسىرىگۈچى.

خَاصَرَ يُخَاصِرُ مُخَاصَرَةً : قولتۇقلىشىپ ماڭدى.

خَاصَرَ الْمَرْأَةَ فِي الرَّقْصِ : تانسىدا ئاياللىنىڭ بېقىنىنى تۇتتى ، بېقىنىنى تۇتۇپ تانسا ئوينىدى.

خَاصِرَةٌ : يان ، يان تەرەپ ، بېقىن.

خَاصٌّ : تۈرى ، خىلى ، نەۋئى ، جىنسى؛ خۇسۇسى ، مەخسۇس ، شەخسىي ، ئالاھىدە ، خاس.

«لَيْسَ عِنْدِي طَعَامٌ خَاصٌّ أُقَدِّمُهُ لَكُمْ فَلْنَأْكُلْ مَعًا طَعَامًا بَسِيطًا» : سىلەرنى كۈتىدىغان ئالاھىدە تاماقىم يوق ، بىرلىكتە بىر ئاز ئاددى غىزالىنايلى.

طَبِيبٌ خَاصٌّ : ئالاھىدە دوختۇر، شەخسىي دوختۇر، مەخسۇس دوختۇر.

مِنْ مَالِهِ الْخَاصِّ : شەخسىي مال ـ مۈلكىدىن.

«تَبَرَّعَ مِنْ مَالِهِ الْخَاصِّ لِبِنَاءِ مُسْتَشْفَى» : ئۇ ئۆزىنىڭ شەخسىي پۇلىدىن دوختۇرخانا قۇرۇلۇشىغا ئىئانە قىلدى.

مَبْعُوثٌ خَاصٌّ : ئالاھىدە ۋەكىل.

خَاصَّةٌ : ئالاھىدە ، ئۆزگىچە ، مەخسۇس ، خۇسۇسەن ، بولۇپمۇ.

«وَقِّرِ الْكَبِيرَ وَ خَاصَّةً وَالِدَيْكَ» : سەن چوڭنى ھۆرمەتلە، بولۇپمۇ ئاتا ـ ئاناڭنى.

خَاصَّةٌ ج خَوَاصُّ : خاسلىق ، ئالاھىدىلىك ، ئالاھىدە بەلگە ، خاس سۈپەت ، ئۆزگىچىلىك ؛ جەۋھەر، خۇسۇسىيەت.

«اَلصُّفُوفُ الْأُولَى مِنَ الْمَسْرَحِ مَحْجُوزَةٌ لِخَاصَّةِ الْقَوْمِ» : تىياتىرخانىدىكى ئالدىنقى ئورۇنلار ئابرۇيلۇق كىشىلەر ئۈچۈن ئېلىپ قويۇلغان.

«مِنْ خَوَاصِ السُّكَّرِ الذَّوَبَانُ فِي الْمَاءِ» : شېكەرنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىدىن بىرى سۇدا ئېرىشتۇر.

مَدْرَسَةٌ خَاصَّةٌ : شەخسىي مەكتەپ.

مِلْكِيَّةٌ خَاصَّةٌ : شەخسىي مۈلۈكچىلىك.

سَيَّارَةٌ خَاصَّةٌ : شەخسىي ماشىنا ، مەخسۇس ماشىنا.

خَاصَّةُ الرَّجُلِ : كىشىنىڭ يېقىنى.

خَاصَّةُ الْقَوْمِ : ياخشىسى ، چوڭى.

اَلْحَيَاةُ الْخَاصَّةُ : شەخسىي تۇرمۇش ، خۇسۇسىي تۇرمۇش.

هَذَا لَكَ بِخَاصَّةٍ : بۇ مەخسۇس ساڭا تەۋە.

ظُرُوفٌ خَاصَّةٌ : ئالاھىدە ئەھۋال.

اَلْخَاصَّةُ : خاس.

خَاصِّيَّةٌ ج خَاصِّيَّاتٌ وَخَصَائِصُ : ئالاھىدە بەلگە ، خۇسۇسىيەت.

«خَاصِّيَّةُ التَّفْكِيرِ وَالنُّطْقِ وَقْفٌ عَلَى الْإِنْسَانِ» : پىكىر قىلىش ۋە سۆزلەش ئالاھىدىلىكى ئىنسان ئۈچۈن خاس قىلىنغان.

خَاصَمَ يُخَاصِمُ خِصَامًا وَ مُخَاصَمَةً : مۇنازىرىلەشتى ، دەتالاش قىلىشتى.

خَاضَ يَخُوضُ خَوْضًا الشَّخْصُ الْمَاءَ : سۇغا كىردى ، سۇنى كەچتى.

خَاضَ الْمَنَايَا: خەتەرگە ئۆزىنى ئاتتى.

خَاضَ فِي الْوَحَلِ: پاتقاققا كىردى.

خَاضَ الْقَوْمُ فِيالْحَدِيثِ: پاراڭغا چۈشۈپ كەتتى، سۆھبەتلەشتى، پىكىر ئالماشتۇردى.

«وَاِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِىآيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِى حَدِيْثٍ غَيْرِهِ»

‹قرآن› : بىزنىڭ ئايەتلىرىمىز توغرىسىدا (تەنە ۋە مەسخىرە قىلىپ) پاراڭ سېلىشىۋاتقان كىشىلەرنى كۆرگىنىڭدە ، ئۇلار بۇنىڭدىن باشقا پاراڭغا چۈشمىگىچە ئۇلار بىلەن بىللە ئولتۇرمىغىن.

خَاضَ غِمَارَ الْحَيَاةِ: هاياتنىڭ قاينامىلىرىدا ئۈزدى.

خَاضَ الْمَعْرَكَةَ: جەڭگە كىردى ، ئۇرۇشقا قاتناشتى.

خَاضَرَ يُخَاضِرُ مُخَاضَرَةً: مېۋىنى توك ۋاقتىدا سېتىۋەتتى.

خَاضِعٌ ج خُضَّعٌ: بويسۇنغۇچى ، باش ئەگكۈچى ، ئىتائەت قىلغۇچى ، تىز پۈككۈچى.

اَلْأَقْطَارُ الْخَاضِعَةُ: تەۋە دۆلەت ، قاراشلىق دۆلەت.

خَاضِلٌ : نەم ، هۆل.

خَاطَ يَخِيْطُ خِيَاطَةً الثَّوْبَ: كىيىم تىكتى ، يامىدى.

خَاطِئٌ ج خَطَأَةٌ وَ خَوَاطِئُ: خاتالاشقان ئادەم ، گۇناهكار ، جىنايەتچى.

«نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ» ‹قرآن› : چوقۇم ئۇنىڭ كوكۇلىسىدىن ـ يالغانچى گۇناهكارلارنىڭ كوكۇلىسىدىن تۇتۇپ (جەهەننەمگە) سۆرەيمىز.

«نَظْرَتُكَ لِلْأَحْدَاثِ نَظْرَةٌ خَاطِئَةٌ» : سېنىڭ هادىسىلەرگە بولغان قارىشىڭ خاتا قاراشتۇر.

خَاطَبَ يُخَاطِبُ مُخَاطَبَةً وَخِطَابًا الشَّخْصَ: سۆز ئاچتى ، گەپ ئاچتى.

«وَلَاتُخَاطِبْنِي فِىالَّذِيْنَ ظَلَمُوااِنَّهُمْ مُغْرَقُوْنَ»

‹قرآن› : (ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغانلار توغرىسىدا ماڭا سۆز ئاچمىغىن (يەنى ئۇلارغا شاپائەت قىلمىغىن)، ئۇلار چوقۇم (توپان بالاسىدا) غەرق قىلىنىدۇ.

خَاطِبٌ . خَاطِبَةٌ: تويدا ۋاستىلىق قىلغۇچى ، تونۇشتۇرغۇچى ، دەللال (تويدا) ئوتتۇرىدا ماڭغۇچى، ئەلچى، ئايالغا لايىق بولۇپ توي قىلىشنى تەلەپ قىلغۇچى.

خَاطِبٌ ج خُطَّابٌ: سۆھبەت بايان قىلغۇچى ، نۇتۇق سۆزلىگۈچى ، خۇتبە ئوقۇغۇچى ، خاتىب ؛ تەلەپ قىلغۇچى ؛ قىز ـ يىگىتنى تونۇشتۇرغۇچى.

«مَايَزَالُ دَوْرُ الْخَاطِبَةِ مُهِمًّا فِي الْقُرَى وَبَعْضِ الْمُدُنِ» : بەزى يېزا ۋە شەهەرلەردە قىز ـ يىگىتلەرنى تونۇشتۇرغۇچىنىڭ رولى مۇهىم بولماقتا.

كَثُرَ خُطَّابُهَا: ئايالنىڭ تەلەپ قويغۇچىلىرى، لايىقلىرى كۆپەيدى.

خَاطَرَ يُخَاطِرُ مُخَاطَرَةً بِحَيَاتِهِ: ئۆزىنى هالاكەتكە دۇچار قىلدى، قارامىلىق قىلدى ، ئۆزىنى هالاكەتكە تۇتۇپ بەردى.

خَاطَرَهُ بِكَذَا: زىيان يەتكۈزدى ، خەتەرگە ئۇچراشتى.

خَاطَرَ بِنَفْسِهِ: تەۋەككۈلچىلىك قىلدى.

خَاطِرٌ ج خَوَاطِرُ: قىزىقىش ، پىكىر ، ئوي ، نىيەت ، مۇددىئا.

أَخَذَ بِخَاطِرِهِ: تەسەللى بەردى.

أَخَذَ عَلَى خَاطِرِهِ: ئاچچىقلاندى.

كَسَّرَ خَاطِرَهُ: ئۈمىدسىزلەندۈردى.

رَاعَى خَاطِرَهُ: ئۇنىڭغا رىئايە قىلدى.

عَنْ طِيْبِ خَاطِرٍ: ئىختىيارىي ، خۇشاللىق بىلەن.

عَفْوُ الْخَاطِرِ: ئۆزلۈكىدىن ، تەييارلىقسىز.

سَرِيعُ الْخَاطِرِ: زېهنى ئۆتكۈر ، خاتىرىسى تېز ، سەگەك ، هازىر جاۋاب ، هوشيار.

اِكْرَامًا لِخَاطِرِكَ: سېنى خۇشال قىلىش ئۈچۈن.

لِخَاطِرِكَ: سېنىڭ هۆرمىتىڭ ئۈچۈن.

عَلَى خَاطِرِكَ: ئىختىيارىڭ ، دېگىنىڭدەك بولسۇن.

www.uyghurkitap.com

مِنْ أَجْلِ خَاطِرِكَ : سىنىڭ ھۆرمىتىڭ ئۈچۈن ، ھۆرمەت يۈزىسىدىن.

كَدَّرَ خَاطِرَهُ : كۆڭلىنى غەش قىلدى.

لِأَجْلِ خَاطِرِى : مېنىڭ يۈز خاتىرەم ئۈچۈن.

لَمْ يَدُرْ بِخَاطِرِى : ئېسىمگە كەلمىدى ، ئويۇمغا كەلمىدى.

مِنْ كُلِّ خَاطِرِى : چىن قەلبىمدە.

جَاشَ الشِّعْرُ بِخَاطِرِى : قەلبىمدە شېئىر جۇشقۇنلىدى.

تَوَارُدُ الْخَوَاطِرِ: پىكرىنىڭ ئوخشاپ قېلىشى ، ھېچقانداق ئالاقىلاشمىغان كىشىلەرنىڭ پىكرىنىڭ بىر يەردىن چىقىشى ، ناتونۇش كىشىلەرنىڭ پىكرىنىڭ بىر يەردىن چىقىشى.

خَاطِقٌ: تېز ، چاپسان؛ نىشانغا تەگمىگەن ئوق.

زِيَارَةٌ خَاطِفَةٌ: قىسقا زىيارەت، تېز زىيارەت، چاپسان زىيارەت.

اَلْحَرْبُ الْخَاطِفَةُ: چاقماق تېزلىكىدىكى ئۇرۇش.

نَظْرَةٌ خَاطِفَةٌ: لەپپىدە قاراپ قويۇش.

فِكْرَةٌ خَاطِفَةٌ : تېز تەپەككۇر.

خَافَ يَخَافُ خَوْفًا الرَّجُلُ : قورقتى ، قورقۇنچ باستى.

«وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ» ‹قرآن› : پەرۋەردىگارىنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ (ھېساب بېرىشتىن) قورققان ئادەمگە ئىككى جەننەت بار.

خَافَ الطِّفْلُ الْكَلْبَ أَوْ مِنَ الْكَلْبِ: بوۋاق ئىتتىن قورقتى.

خَافَ مِنْهُ : چۆچۈپ كەتتى.

خَافَ مِنْ : ئەندىشە قىلدى ، ئەنسىرىدى.

خَافَ عَلَيْهِ مِنْ كَذَا: ئەنسىرىدى.

«وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا»

‹قرآن› : ئەگەر بىرەر ئايال ئېرىنىڭ كۆڭۈلسىز بولۇشىدىن ياكى يۈز ئۆرۈشىدىن ئەندىشە قىلسا . . .

خَافَتَ يُخَافِتُ مُخَافَتَةً بِصَوْتِهِ : ئاۋازىنى پەسلەتتى.

«وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا» ‹قرآن› : نامىزىڭدا (قىرائەتنى) (مۇشرىكلار ئاڭلاپ قېلىپ ساڭا ئەرزىيەت يەتكۈزمەسلىكى ئۈچۈن) يۇقىرى ئاۋاز بىلەنمۇ ئوقۇمىغىن ، (مۆمىنلەر ئاڭلىماي قالماسلىق ئۈچۈن) پەس ئاۋاز بىلەنمۇ ئوقۇمىغىن.

خَافَتَ الْمُحَدِّثُ جَلِيْسَهُ: سۆزلىگۈچى سورۇندىشىغا پىچىرلىدى ، شىۋىرلىدى.

خَافِتٌ: بوش ئاۋاز، ئاستا ئاۋاز.

خَافِضٌ : تۆۋەنلىگۈچى، تۆۋەنگە ساڭگىلىغۇچى.

خَافِقٌ : سوقۇپ تۇرغان يۈرەك؛ لەپىلدەپ تۇرغان بايراق.

خَافِقُ الْقَلْبِ: دەككە ـ دۈككە بولغۇچى، ئەنسىرىگۈچى.

اَلْخَافِقَانِ :شەرق بىلەن غەرب، مەشرىق بىلەن مەغرىب.

«تَرَدَّدَ ذِكْرُهُ فِي الْخَافِقَيْنِ» : داڭقى جاھانغا تارالدى.

خَافِقَةٌ ج خَوَافِقُ :تۇغ، ئەلەم، بايراق.

خَافِقِيٌّ : سېغىزلاي.

خَافٍ: يوشۇرۇن، مەخپىي، كۆرگىلى بولمايدىغان.

غَيْرُ خَافٍ أَنْ : مەخپىي ئەمەس، يوشۇرۇن ئەمەس.

خَافِيَةٌ ج خَوَافٍ :سىر، مەخپىي، يوشۇرۇن؛ قۇش قانىتىنى يىغقان چاغدىكى تۆت چوڭ پەيىنىڭ بىرى.

خَالَ يَخَالُ خَيَلَانًا الشَّيْءَ : ئويلىدى، خىيال قىلدى، تەپەككۇر قىلدى.

خَالَ يَخَالُ خَيْلًا : مەغرۇرلاندى، غادايدى، گىدەيدى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى.

خَالٌ ج اَخْوَالٌ: تاغا(ئانىنىڭ ئەر قېرىندىشى) .

خَالٌ ج خِيلَانٌ: بويتاق ئەر ؛ كىيپەن ؛ ھاكاۋۇر ئادەم ؛ ئېسىل ئادەم ؛ ئاجىز ئادەم؛ كىچىك دۆۋە ؛ مەڭ ، خال ، سۆگەل ؛ ئاتنىڭ يۈگىنى؛ چوڭ تاغ ؛ بايراق ؛ تۇغ ؛ خوجايىن (بىر نەرسىنىڭ) ؛ يۇمشاق كىيىم؛ ئىگىسى؛ گۇمان؛ يامغۇرسىز بۇلۇت.

خَالَبَ يُخَالِبُ مُخَالَبَةً : ئالدىدى، قايمۇقتۇردى.

خَالِبٌ : مەپتۇن قىلغۇچى؛ ھىيلىگەر، مەككار.

خَالَةٌ ج خَالَاتٌ: هاممَا (ئانىنىڭ ھەمشىرىسى)

خالَجَ يُخالِجُ مُخالَجَةً نَفْسَهُ : ئۇي پەيدا بولدى، كۆڭلىگە كىرىۋالدى.

خالِجَةٌ ج خَوالِجُ : پىكىر، ئوي، ھېسسىيات.

خالِدٌ: مەڭگۈ، ئەبەدىي، ئۆلمەس، باقىۋەند.

خالَسَ يُخالِسُ مُخالَسَةً الرَّجُلَ: كىشىنى پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئالدىراتتى.

خالَسَ فُلانًا النَّظَرَ: ئوغرىلىقچە قارىدى.

خالَصَ يُخالِصُ مُخالَصَةً صَدِيقَهُ الْوُدَّ: دوستىغا سەمىمىي، دوستانە مۇئامىلە بولدى.

خالَصَ الدّائِنُ الْمَدِينَ: قەرز بەرگۈچى قەرزداردىن قەرزىنى كۆتىرىۋەتتى.

خالِصٌ ج خُلَّصٌ: ساپ، پاكىز، خالىس ، خاس.

«أَلا لِلّٰهِ الدِّينُ الْخالِصُ» (قرآن) : بىلىڭلاركى، (شېرىكتىن ۋە رىيادىن) ساپ دىن ئاللاھقا خاستۇر.

خالِصُ الأُجْرَةِ : تۆلەم.

هُوَ خالِصٌ لَكَ : ئۇ ساڭا ھالال.

لَبَنٌ خالِصٌ: ساپ سۈت.

لَوْنٌ خالِصٌ: ئاپئاق.

خالِصُ الطَّوِيَّةِ: سەمىمىي، ئاق كۆڭۈل، ئوچۇق-يورۇق.

خالِصُ الْمَصارِفِ: ھەقسىز، پۇلسىز، مۇت، بىكارلىق.

خالِصَةٌ : خاس ، مەخسۇس ، خۇسۇسىي.

«قُلْ إِنْ كانَتْ لَكُمُ الدّارُ الآخِرَةُ عِنْدَ اللّٰهِ خالِصَةً مِنْ دُونِ النّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ»

(قرآن) : ئۇلارغا : « ئەگەر ئاخىرەت يۇرتى (يەنى جەننەت) ئاللاھنىڭ قېشىدا (سىلەر گۇمان قىلغاندەك) باشقىلارغا ئەمەس ، سىلەرگىلا خاس بولسا (سىلەرنى جەننەتكە ئۇلاشتۇرىدىغان) ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلىپ بېقىڭلار» دېگىن.

خالَطَ يُخالِطُ مُخالَطَةً وَ خِلاطًا: ئارىلاشتى، ئالاقىلەشتى ، دوستلاشتى ، باردى ـ كەلدى قىلدى ، مۇناسىۋەت قىلىشتى.

«وَإِنْ تُخالِطُوهُمْ فَإِخْوانُكُمْ فِي الدِّينِ» (قرآن) : ئۇلار بىلەن (ئۇلارغا پايدىلىق بولغان رەۋىشتە ئارىلىشىپ ياشىساڭلار، ئۇ چاغدا (يەنى ئۇلارغا قېرىنداشلارچە مۇئامىلە قىلىڭلار) ئۇلار سىلەرنىڭ دىنىي قېرىنداشلىرىڭلاردۇر.

خالَطَ الرَّجُلُ زَوْجَتَهُ : ئايالى بىلەن بىر يەردە بولدى ، جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزدى.

خالَفَ يُخالِفُ مُخالَفَةً: زىتلاشتى، قارشىلاشتى.

خالَفَ الشَّيْءُ الشَّيْءَ: قارشى كەلدى ، قارىمۇقارشى بولدى ، قارشى مەيداندا تۇردى.

خالَفَ عَنْ أَمْرِهِ : ئۇنىڭ بۇيرۇقىغا خىلاپلىق قىلدى ، دېگىنىنى قىلمىدى.

خالَفَ الشَّخْصُ فِي الْقانُونِ: قانۇنغا خىلاپلىق قىلدى.

خالَفَ غَيْرَهُ فِي الرَّأْيِ : باشقىلارنىڭ پىكرىگە قوشۇلمىدى ، باشقىلارنىڭ پىكرىگە قارشى پىكىردە بولدى.

خالَفَ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ : ئوخشىمىغان ئىككى نەرسىنى بىرلەشتۈردى.

خالِفٌ ج خَوالِفُ : ئارقىدا قالغۇچى ، قالاق ؛ كۆڭلى ئاماق تارتمايدىغان ؛ ئاجىز ؛ بۇزۇلۇپ قالغان شاراب.

«رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوالِفِ» (قرآن) : ئۇلار ئۆيلىرىدە قالغۇچىلار (يەنى ئاياللار ، كېسەللەر ۋە ئاجىزلار) بىلەن بىللە بولۇشقا رازى بولدۇ.

خالَقَ يُخالِقُ مُخالَقَةً: ياخشى مۇناسىۋەتتە بولدى ، ياخشىلىق ئاساسىدا مۇئامىلە قىلدى.

«خالِقِ النّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ» (حديث) : كىشىلەرگە چىرايلىقچە مۇئامىلە قىل ، كىشىلەرگە قارىتا ياخشى مۇئامىلىدە بول.

خالِقٌ: ئۈرنەكسىز ياراتقۇچى ، ياراتقۇچى ، پەيدا قىلغۇچى ، خەلق ئەتكۈچى.

اَلْخالِقُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «ھەممىنى ئۈرنەكسىز ياراتقۇچى ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

«فَتَبارَكَ اللّٰهُ أَحْسَنُ الْخالِقِينَ» (قرآن) : ئەڭ ماھىر ياراتقۇچى ئاللاھ ئۇلۇغدۇر.

خالَّ يُخالُّ مُخالَّةً وَخِلالًا الرَّجُلَ: دوستلاشتى.

خالَلَ اِمْرَأَةً : ئاشنا تۇتۇۋالدى ، نىكاھسىز بىللە بولۇشۇۋالدى.

«اَلْمَرْءُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ فَلْيَنْظُرِ امْرُؤٌ مَنْ

يُخَالِلُ» «حديث» : كىشى دوستىنىڭ دىنىدا بولىدۇ ، ئەمدى ئۇ كىشى كىمنى دوست تۇتىدىغانلىقىغا قارىسۇن.

خَالٍ م خَالِيَةٌ: بوش ، خالىي ، قۇرۇق.

«كَانَتِ الْحُرُوفُ الْعَرَبِيَّةُ تُكْتَبُ خَالِيَةً مِنَ النِّقَاطِ وَحَرَكَاتِ الشَّكْلِ» : ئەرەب تىلى ئېلىپبەپە هەرپلىرى ئۆز ۋاقتىدا چېكىت ۋە هەرەكەلەردىن خالىي يېزىلاتتى.

خَالٍ مِنَ الْعَمَلِ : ئىشسىز ، بىكارچى.

خَالٍ مِنَ الضَّرَرِ : زىياندىن خالىي ، زىيان ـ زەخمەتسىز.

خَالٍ مِنَ السُّكَّانِ : ئاهالىسىز.

خَالٍ مِنَ الْعَيْبِ : نۇقسانسىز.

خَالٍ مِنَ الْغَرَضِ : غەرەزسىز ، مەقسەتسىز.

خَالٍ مِنَ الْعَرَاقِيلِ : توسالغۇسىز.

خَالٍ مِنَ الْمَوَانِعِ : توسالغۇسىز.

مَرْكَزٌ خَالٍ : بوش ئورۇن ، خالىي جاي.

خَالِي الْبَالِ : ئارام ـ خۇدا ، غەم ـ قايغۇسىز.

خَالِي الْوِفَاضِ : قۇرۇق قول.

اَلْقُرُونُ الْخَالِيَةُ : قەدىمكى دەۋرلەر ، ئۆتكەن دەۋرلەر ، تارىختىن بۇرۇنقى دەۋرلەر.

خَامٌ ج خَامَاتٌ : بوز ، ماتا ، خام ؛ ماتېرىيال ، خام ئەشيا.

«إِزْدَادَ إِنْتَاجُ الشَّرِكَةِ مِنَ النِّفْطِ الْخَامِ» : شىركەتنىڭ خام نېفىت ئىشلەپچىقىرىشى ئاشتى.

خَامُ الْحَدِيدِ: تۆمۈر كان ، تۆمۈر رودىسى.

اَلْمَوَادُّ الْخَامُ : خام ئەشيا ، ماتېرىيال.

مَوَارِدُ الْخَامَاتِ : خام ئەشيا مەنبەسى.

خَامِدٌ : جىمجىت ، تىمتاس ، ئۈن ـ تىنسىز.

«هَذَا الْبُرْكَانُ خَامِدٌ مُنْذُ عَامٍ» : بۇ يانار تاغ بىر يىلدىن بۇيان جىمىپ قالدى.

«إِنْ كَانَتْ إِلَّاصَيْحَةًوَاحِدَةًفَإِذَاهُمْ خَامِدُونَ»

«قرآن» : پەقەت بىر ئاۋاز بىلەنلا ناگاهان ئۇلار قىتىپ قالدى.

خَامَرَ يُخَامِرُ مُخَامَرَةً : شەكلەندۈردى ، گۇمانلاندۇردى ؛ ئارىلىشىپ قالدى ؛ ئەنسىرەتتى ؛ ياپتى.

خَامِرٌ : ئېچىتقۇ ، خېمىرتۇرۇچ.

اَلْخَامِسُ : بەشىنچى.

اَلْخَامِسُ عَشَرَ : ئون بەشىنچى.

خَامِلٌ ج خَمَلَةٌ : نام ـ ئاتاقسىز.

خَامٌّ : ئاچچىق ، سېسىق.

خَانَ يَخُونُ خِيَانَةً الشَّخْصُ : خىيانەت قىلدى ، ۋەدىسىدە تۇرمىدى.

خَانَ صَدِيقَهُ أَوْ وَطَنَهُ أَوْ قَوْمَهُ أَوْ عَهْدَهُ : دوستىنى ياكى ۋەتىنىنى ياكى خەلقىگە خىيانەت قىلدى ، ۋەدىسىدە تۇرمىدى.

خَانَ الزَّوْجُ زَوْجَتَهُ : ئەر ئايالىغا خىيانەت قىلدى.

خَانَ الدَّهْرُ: مەقسىتىگە يېتەلمىدى ، مۇرادى هاسىل بولمىدى.

خَانَتْ رِجْلَاهُ: پۇتىنىڭ مادارى قالمىدى.

خَانَتْهُ ذَاكِرَتُهُ: ئېسىدە قالمىدى.

خَانِعٌ : بويسۇنغۇچى ، باش ئەگكۈچى ، تىز پۈككۈچى.

خَانَقَ يُخَانِقُ مُخَانَقَةً: تاكاللاشتى ، جاڭجاللاشتى.

خَانِقٌ : بوغقۇچى ، تۇنجۇقتۇرغۇچى ، سىرتماق سىلىپ ئۆلتۈرگۈچى.

غَازٌ خَانِقٌ : تۇنجۇقتۇرغۇچى گاز.

جَوٌّ خَانِقٌ : تىنجىق هاۋا.

هَوَاءٌ خَانِقٌ : تىنجىق هاۋا ، بۇرۇختۇم هاۋا.

خَانِقُ الْكَلْبِ : شۇمبۇيا ، زەھەرلىك ئوت ؛ زەھەرلىك ئېيىق تاپان.

خَانُوقٌ : بوغما كېسەل.

خَانُوقُ الطُّيُورِ : توخۇ ۋاباسى.

خَاوَذَ يُخَاوِذُ مُخَاوَذَةً : نۆبەت بولدى ، چەتنىدى.

خَاوَذَ إِلَى الشَّيْءِ: ئارقىسىدىن كەلدى.

خَاوَذَ عَلَى الشَّيْءِ: قوشۇلدى ؛ خىلاپلىق

قىلدى، قوشۇلمىدى.

خَاوَذَتْهُ الْحُمَّى : ئۇنىڭغا قىزىتما تەكرارلىنىپ تۇردى.

خَاوَصَ يُخَاوِصُ مُخَاوَصَةً بِعَيْنِهِ : مارىدى.

خَاوَضَ يُخَاوِضُ مُخَاوَضَةً : سودا ـ سېتىقتا تاكاللاشتى.

خَاوٍ. خَاوِيٌ م خَاوِيَةٌ: بوش ، خالىي.

«فَتِلْكَ بُيُوتُهمْ خَاوِيَةٌ بِمَاظَلَمُوا» ‹قرآن› :
ئۇلار زۇلۇم قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن ، ئەنە ئۇلارنىڭ ئۆيلىرى (ئادىمىزاتتىن) خالىي بولۇپ قالدى.

خَاوِي الْحِيْلَةِ: چارىسىز ، ئامالسىز.

خَايَلَ يُخَايِلُ مُخَايَلَةً: كۆزىنى قاماشتۇردى ، كۆزىنى چاقناتتى.

خَائِطٌ: ماشىنىچى ، تىككۈچى ، سەيپۇڭ.

خَائِفٌ: قورققۇچى ، قورقىدىغان ، قورقۇنچ ھالىتىدە تۇرغۇچى.

خَائِنٌ ج خَوَنَةٌ وَ خُوَّانٌ : خائىن ، خىيانەتچى ، ئىشەنچسىز.

خَائِنَةُ الْأَعْيُنِ: كۆزلەرنىڭ خىيانىتى ، ئوغرىلىقچە قاراش ، گۇمان بىلەن قاراش.

«يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ» ‹قرآن› :
ئاللاھ كۆزلەرنىڭ خىيانىتىنى ۋە دىللاردىكى يوشۇرۇن نەرسىلەرنى بىلىپ تۇرىدۇ.

خَؤُونٌ : ئالدامچى.

خَبَا يَخْبُو خَبْوًا : ئۆچتى.

خَبَتِ النَّارُ : ئوت ئۆچتى.

خَبَا لَهَبُ فُلَانٍ : ئاچچىقى ياندى ، جۇدۇنى پەسكويغا چۈشتى.

خَبَا أُوَارُ الْحَرْبِ : ئۇرۇش ئاخىرلاشتى ، ئۇرۇش ئوتى ئۆچتى.

«مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيْرًا»
‹قرآن› : ئۇلارنىڭ جايى جەھەننەم بولىدۇ ، ئوتى پەسلىداپ قالسا ، ئۇلارغا تېخىمۇ يالقۇنجىتىمىز.

خَبَأَ يَخْبَأُ خَبْئًا الشَّيْءَ: يوشۇردى ، مەخپىي تۇتتى ، ياپتى.

«خَبَأَ نُقُودَهُ فِي الْخِزَانَةِ» : ئۇ پۇللىرىنى ئىشكاپقا يوشۇردى.

خَبْءٌ: يوشۇرۇنغان نەرسە ، مەخپىي نەرسە.

«اَلَّذِى يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ»
‹قرآن› : ئۇ ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى سىرلارنى ئاشكارىلىغۇچىدۇر.

خِبَاءٌ ج أَخْبِيَةٌ : چېدىر.

خِبَاءُ الْقَمْحَةِ : كېپەك.

«نَصَبَ الرُّعْيَانُ أَخْبِيَتَهُمْ فِي الْمُرُوجِ الْخَضْرَاءِ» :
پادىچىلار چېدىرلىرىنى ياپيېشىل ئورمانلىق ئىچىگە تىكتى.

خَبَاثِ. يَا خَبَاثِ: ھوي ئەسكى.

خَبَاثَةٌ : رەزىللىك ، يامانلىق ، ئەسكىلىك.

خَبَارٌ : دەرەخ يىلتىزىدىكى يىغىلىپ قالغان توپا ؛ مىكروب.

خَبَارَةٌ : مىكروب.

خِبَازَةٌ : ناۋايلىق ، بولكىچىلىق؛ ناۋايخانا.

خُبَازَى : تۆگمىگۈل.

خُبَاسَاءُ : غەنىيمەت.

خُبَاطٌ : توپا ، تۇپراق ؛ ساراڭلىق كېسىلى.

خَبَالٌ: بۇزۇقلۇق؛ كەمتۈكلۈك؛ مېيىپ؛ پىتنە ـ پاسات ؛ ھالاكەت ؛ ساراڭلىق ؛ ھارغىنلىق ؛ كىشىنى ئۆلتۈرىدىغان زەھەر.

«لَوْخَرَجُوا مَازَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا» ‹قرآن› : ئەگەر ئۇلار سىلەر بىلەن بىرلىكتە چىققان بولسا، ئاراڭلاردا پەقەت پىتنە ـ پاساتنى كۆپەيتەتتى.

خَبَّ يَخُبُّ خَبًّا النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك ئۆستى.

خَبَّ يَخُبُّ خِبًّا وَ خِبَابًا الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلاندى ، مەۋج ئۇردى.

خَبَّ يَخُبُّ خَبًّا و خَبَبًا: سوكۇلداپ ماڭدى.

خَبَّ الْفَرَسُ: ئات سوكۇلدىدى.

خَبَّ يَخَبُّ خَبًّا فِي الطِّيْنِ: لايغا پېتىپ قالدى.

خَبَّ يَخَبُّ خِبًّا: ئالدامچى بولدى ، ئالدامچىلىق قىلدى ، ئالدىدى ، ساختىپەزلىك قىلدى.

www.uyghurkitap.com

خَبٌّ : ئالدامچى ، مەككار.

«لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ خَبٌّ وَلا خَائِنٌ» ‹حديث›: ئالدامچى بىلەن خائىن جەننەتكە كىرمەيدۇ.

خَبَّأَ يُخَبِّأُ تَخْبِيَةً : يوشۇردى، مەخپىي تۇتتى ، ياپتى.

خَبَّازٌ ج خَبَّازُونَ: ناۋاي ، بولكىچى.

خُبَازَةٌ: ناۋايچىلىق، ناۋايچىلىق كەسپى.

خَبَّاصٌ : پىتنە ـ پاساتچى ، ئىغۋاچى.

خَبَبٌ : يۈگۈرۈشنىڭ بىر خىلى ، سۈرئەت.

خَبَّرَ يُخَبِّرُ تَخْبِيْرًا الشَّخْصَ : بىلدۈردى ، ئېيتىپ بەردى ، مەلۇم قىلدى ، دوكلات قىلدى ، خەۋەر قىلدى.

خَبَّصَ يُخَبِّصُ تَخْبِيْصًا: ئارىلاشتۇردى.

خَبَّطَ يُخَبِّطُ تَخْبِيْطًا: قاقتى ، كۈچى بىلەن قاقتى.

خَبَّلَ يُخَبِّلُ تَخْبِيْلًا: ئالاقزادە قىلدى ، قالايمىقان قىلدى ، ساراڭ قىلىۋەتتى.

خَبَتَ يَخْبِتُ خَبْتًا ذِكْرُهُ: نامسىز بولدى، نامى مەخپىي بولدى، نامى چىقمىدى.

خَبُثَ يَخْبُثُ خُبْثًا وَ خَبَاثَةً: ناچارلاشتى ، ئەسكىلەشتى ، سەتلەشتى، رەزىللەشتى.

«وَ الَّذِى خَبُثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا» ‹قرآن›: ناچار يەرنىڭ گىياھى ئاز ئۆسىدۇ.

خَبُثَتْ رِيْحُهُ: سېسىق پۇرىدى.

خُبْثٌ : يامانلىق ، رەزىللىك ، هارام ، هىيلە ـ مىكىر ، بۇزۇقلۇق؛ نىجاسەت.

«اَلْخُبْثُ الْقَلِيْلُ فِي الثَّوْبِ يُفْسِدُ الصَّلَاةَ» : كىيىمدىكى ئازراق نىجاسەت نامازنى بۇزىدۇ.

خَبَثٌ : داشقال ، كېرەكسىز نەرسە.

خَبَثُ الْمَعَادِنِ الْمُذَابَةِ: ئېرىتىلگەن نەرسىلەرنىڭ داشقىلى.

خَبَثُ الْبُرْكَانِ: يانار تاغ لاتقىلىرى.

خَبَرَ يَخْبُرُ خُبْرًا الْأَرْضَ: يەرنى هەيدىدى.

خَبَرَالطَّعَامَ: تاماقنى مايلىق قىلدى.

خَبَرَ يَخْبُرُ خُبْرًا وَ خِبْرَةً الْأَمْرَ: ئىشنى باشتىن ئۆتكۈزدى ، تەجرىبە قىلدى ، سىناپ بىلدى.

خَبَرَ و خَبُرَ يَخْبُرُ و خَبَرَ يَخْبَرُ خُبْرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تولۇق بىلدى ، ھەقىقىتىنى بىلىپ يەتتى ، ماهىيىتىنى تونىدى.

خَبَرٌ ج أَخْبَارٌ: خەۋەر ، ئاخبارات، مىش ـ مىش پاراڭ، مىش ـ مىش گەپ.

خَبَرٌ جَدِيْدٌ: يېڭى خەۋەر.

خَبَرٌ شُؤْمٌ: شۇم خەۋەر.

خَبَرٌ كَاذِبٌ: يالغان خەۋەر.

خَبَرُ الْجُمْلَةِ: بايان، جۈملىنىڭ خەۋىرى.

أَصْبَحَ فِي خَبَرِ كَانَ: ئۆتۈپ كەتتى ، ئۆتۈپ كەتكەن ئىش ئۆتمۈشكە ئايلاندى ، دۇنيادىن يوقالدى.

خَبَرُ آحَادِ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئىشەنچلىك بىرلا راۋى ئارقىلىق رىۋايەت قىلىنغان هەدىس.

خَبَرٌ مُتَوَاتِرٌ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كۆپ ئادەم ئارقىلىق رىۋايەت قىلىنغان هەدىس.

«سَأَلَهُ عَنْ أَخْبَارِهِ» : ئۇنىڭ ئەھۋالىنى سورىدى ، ئۇنىڭدىن هال ـ ئەھۋال سورىدى.

نَشْرَةُ الْأَخْبَارِ : خەۋەر ئاڭلىتىش ، خەۋەر تارقىتىش.

وَكَالَةُ الْأَخْبَارِ : ئاگېنتلىق ، ئاخبارات ئاگېنتلىقى.

خُبْرٌ.خِبْرَةٌ ج خِبْرَاتٌ: تەجرىبە، سىناق؛ چوڭقۇر تونۇپ يەتمەك.

«وَكَيْفَتَصْبِرُعَلَىَمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا» ‹قرآن›: سەن چوڭقۇر تونۇپ يەتمىگەن ئىشقا قانداقمۇ سەۋرى ـ تاقەت قىلىپ تۇرالايسەن.

عِنْدَهُ خِبْرَةٌ طَوِيْلَةٌ : ئۇنىڭ ئۇزۇن يىللىق تەجرىبىسى بار.

«اِشْتَرَكَفِي الْعَمَلِحَدِيثًا لِذَاتَنْقُصُهُ الْخِبْرَةُ» : ئۇ خىزمەتكە يېڭى قاتناشقانلىقى ئۈچۈن تەجرىبىسى كەم.

ذُو الْخِبْرَةِ: تەجرىبىلىك ، كۆپ ئىشلارنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن.

عَدَمُ الْخِبْرَةِ: تەجرىبىسىز.

وَاسِعُ الْخِبْرَةِ: مول تەجرىبىلىك.

«تَحَدَّثْ لَنَا مِنْ فَضْلِكَ عَنْ خِبْرَاتِكَ فِي الدِّرَاسَةِ» : بىزگە ئۆگىنىش تەجرىبىلىرىڭىزنى سۆزلەپ بەرسىڭىز.

تَبَادُلُ الْخِبْرَاتِ : تەجرىبە ئالماشتۇرۇش.

خَبَرِيَّةٌ: مىش ـ مىش پاراڭ، مىش ـ مىش گەپ.

خَبَزَ يَخْبِزُ خَبْزًا الْخُبْزَ : نان پىشۇردى ، بولكا ياسىدى.

خَبَزَ الْجَمَلُ الْأَرْضَ: تۆگە ئالدى پۇتى بىلەن يەرنى تەپتى.

خَبَزَ الدَّوَابَّ : ئۇلاقنى قاتتىق ھەيدىدى.

خَبَزٌ : پەس تۈز يەر.

خَبْزٌ : نان پۇشۇرماق ، نان ياقماق.

خُبْزٌ : نان.

خَبَصَ يَخْبِصُ خَبْصًا الشَّيْءَ: ئارىلاشتۇردى.

خَبَصَ بَيْنَهُمْ : ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى.

خَبَطَ يَخْبِطُ خَبْطًا الشَّخْصُ : قاتتىق ئۇردى.

خَبَطَ الْبَابَ : ئىشىكنى قاقتى.

خَبَطَ الشَّجَرَةَ : دەرەخنى قاقتى.

خَبَطَ فِي الطَّرِيقِ : قارىسىغا ماڭدى.

يَخْبُطُ خَبْطَ عَشْوَاءَ : قارىسىغا ئىش قىلىدۇ.

يَخْبُطُ فِي عَمْيَاءَ : قارىغۇلارچە ئىش قىلىدۇ.

خَبْطٌ : ئۇرماق ، چەكمەك ، قاقماق.

خَبْطٌ عَشْوَاءُ : كەلسە ـ كەلمەس ئىش قىلىش ، قارىغۇلارچە ئىش قىلىش ، قالايمىقان ئىشلەش.

خَبْطَةٌ ج خَبْطَاتٌ : بىر كاچات ، بىر ئۇرۇش.

خَبَلَ يَخْبُلُ خَبْلًا الشَّخْصَ : ئالاقزادە قىلدى ، قالايمىقان قىلدى ، ساراڭ قىلىۋەتتى.

خَبِلَ يَخْبَلُ خَبَلًا وَ خَبَالًا : ساراڭ بولدى ، ئەقلىدىن ئازدى ، نېرۋىسىدىن ئاداشتى.

خَبَلَهُ الْحُبُّ: ئىشق ـ مۇھەببەت ئۇنى ساراڭ قىلىپ قويدى.

خَبْلٌ: ساراڭلىق ، مەجنۇنلۇق ، بىخۇتلۇق.

خَبِلٌ: ساراڭ ، ئەقلىدىن ئازغان.

خَبْلَةٌ : مېيىپلىك ، ساراڭلىق.

خَبُورٌ : يولۋاس؛ شىر.

خَبُوسٌ : يولۋاس؛ شىر.

خَبِئٌ : يوشۇرۇنغان نەرسە ، مەخپىي نەرسە.

«أَخْرِجْ خَبِيْءَ كَلَامِكَ» : سەن سۆزۈڭنىڭ سىرىنى ئاشكارىلا.

خَبِيئَةٌ ج خَبَايَا : يوشۇرۇنغان نەرسە ، مەخپىي نەرسە.

عَرَفَ خَبِيْئَةَ أَمْرِهِ : ئۇنىڭ سىرىنى بىلدى، ئۇنىڭ مەخپىيىتىنى بىلىۋالدى.

خَبَايَا الْأَرْضِ : يەر ئاستى بايلىقلىرى ، كان بايلىقلىرى ، مەدەنلەر.

خَبَايَا النَّفْسِ : كۆڭۈلدىكى سىرلار ، ئىچكى سىرلار.

خَبِيبٌ : ئويمانلىقنىڭ ئوتتۇرىسى ، ئۇزۇن ئورا.

خَبِيبَةٌ ج خَبَائِبُ : ئويمانىنىڭ ئوتتۇرىسى ؛ قول تاڭىدىغان لاتا ؛ ئۆسمە گۆش ؛ يالپاق گۆش ، دۈمبە گۆشى ، يوتا گۆشى.

خَبِيْثٌ ج خُبَثَاءُ م خَبِثَةٌ ج خَبِيثَاتٌ وَ خَبَائِثُ: ناچار ، ئەسكى ، يامان.

«وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ» «قرآن» : ياخشىنى يامانغا تېگىشىۋالماڭلار.

خَبِيْثُ الرَّائِحَةِ : سېسىق پۇراق.

اَلشَّيْطَانُ الْخَبِيْثُ : نىجىس شەيتان، قەبىھ ئالۋاستى.

شَخْصٌ خَبِيْثٌ : ئەسكى ئادەم.

شَيْءٌ خَبِيْثٌ : ناچار ، داشقال نەرسىلەر.

فِعْلٌ خَبِيْثٌ: يامان ئىش.

«قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَ الطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ» «قرآن» : ئى مۇھەممەد! ئېيتقىنكى ، گەرچە ھارامنىڭ كۆپلۈكى سېنى ئەجەبلەندۈرسىمۇ ، ھارام بىلەن ھالال باراۋەر ئەمەس.

اَلشَّجَرَةُ الْخَبِيْثَةُ : ئاچچىق تاۋۇز؛ ناچار دەرەخ.

اِبْتِسَامَةٌ خَبِيْثَةٌ : ھىيلىگەر كۈلكە.

uyghurkitap.com كىتاب تورىبېتى

أُمُّ الْخَبَائِثِ : ئەسكىلىكلەرنىڭ مەنبەسى، ھاراق.

«وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ» «قرآن» : ئۇ ئۇلارغا ناپاك نەرسىلەرنى ھارام قىلىدۇ.

خَبِيرٌ ج خُبَرَاءُ : مۇتەخەسسىس ، تېخنىك ، مېخانىك ، ئۇستا ، ماھىر.

خَبِيرٌ بِالْأَمْرِ: ئىشتىن تولۇق خەۋەردار ، ئىشنى ياخشى چۈشەنگەن.

«إِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ» «قرآن» : شۈبھىسىزكى ، ئاللاھ قىلمىشلاردىن خەۋەرداردۇر.

«يُقِيمُ الْخُبَرَاءُ الْأَجَانِبُ فِي فُنْدُقِ الصَّدَاقَةِ» : چەت ئەللىك مۇتەخەسسىسلەر دوستلۇق مېھمانخانىسىدا تۇرىدۇ.

خَبِيزٌ : ئوتقا قاقلاپ پۇشۇرۇلغان نان.

«خَبِيزُكَ النَّاضِجُ كَالْحَلْوَى» : سېنىڭ ياخشى پىشقان نېنىڭ خۇددى ھالۋىغا ئوخشاش.

خَبِيصٌ م خَبِيصَةٌ : ئارىلاشتۇرۇلغان ، ئارىلاشما ؛ تورت.

خِتَامٌ: خاتىمە ، ئاخىرقى نەتىجە، ئاخىرى.

«يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ خِتَامُهُ مِسْكٌ» «قرآن» : ئۇلار ئاغزى پېچەتلەنگەن ساپ شاراب بىلەن سۇغىرىلىدۇ، ئىچىشنىڭ ئاخىردا ئۇنىڭدىن ئىپارنىڭ ھىدى كېلىپ تۇرىدۇ.

فِي الْخِتَامِ : ئەڭ ئاخىردا.

مِسْكُ الْخِتَامِ : ياخشى ئاخىرلىشىش ، خەيرلىك ئاقىۋەت ، ئاقىۋىتى خەيرلىك بولۇش.

خِتَامِيٌّ: ئاخىر ، تۈگەنچىسى ، ئەڭ ئاخىر.

حِسَابٌ خِتَامِيٌّ: يىللىق ھېسابات.

كَلِمَةٌ خِتَامِيَّةٌ: يېپىش نۇتقى ، ئاخىرقى نۇتۇق ، ئاخىرقى سۆز.

جَلْسَةٌ خِتَامِيَّةٌ : يېپىلىش يىغىنى ، ئاخىرقى يىغىن.

خِتَانٌ: خەتنە قىلماق.

خَتَّارٌ: خائىن ، زىيانكەشلىك قىلغۇچى ، يۈز ئۆرۈگۈچى ، مەككار ، خىيانەتچى، خىيانەتكار.

«وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ» «قرآن» : بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى پەقەت خىيانەتكار ئادەملا ئىنكار قىلىدۇ.

خَتَّالٌ : ئالدامچى ، قويمىچى ، خىيانەتچى، ۋاپاسىز.

اَلدُّنْيَا خَتَّالَةٌ : دۇنيا ۋاپاسىز.

خَتَّامٌ : تامغا ئويغۇچى.

خَتَّامَةٌ : سۇرۇق ، تامغا مېيى.

خَتَرَ يَخْتِرُ خَتْرًا: ئالدامچىلىق قىلدى ، مەككارلىق قىلدى ، خىيانەت قىلدى ، پەللىدى.

خَتَعَ يَخْتَعُ خَتْعًا وَ خُتُوعًا : قاچتى.

خَتَعَ عَلَى الْقَوْمِ : ھۇجۇم قىلدى.

خَتَلَ يَخْتِلُ خَتْلًا الشَّخْصَ: ئالدامچىلىق قىلدى؛ خىيانەت قىلدى ، پەللىدى.

خَتَلَ الصَّيْدَ : ئوۋنى ئالداپ تۇتۇۋالدى.

«لَيْسَ مِنْ أَخْلَاقِ الْمُؤْمِنِ الْخَتْلُ» : ئالدامچىلىق مۆمىن (مۇسۇلمان) نىڭ ئەخلاقلىرى جۈملىسىدىن ئەمەس.

خَتَمَ يَخْتِمُ خَتْمًا وَ خِتَامًا الشَّيْءَ : تامغا باستى، مۆھۈر باستى.

خَتَمَ بِالشَّمْعِ الْأَحْمَرِ : پۈختا رەۋىشتە پېچەتلىدى.

خَتَمَ عَلَى فَمِهِ : ئېغىز ئاچقۇزمىدى ، سۆزلەتمىدى ، سۆز قىلىشنى چەكلىدى.

خَتَمَ الْإِنَاءَ: قاچىنى ئېتىۋەتتى ، پېچەتلىۋەتتى.

خَتَمَ الْعَمَلَ : ئىشنى تاماملىدى.

خَتَمَ اللّٰهُ لَهُ بِخَيْرٍ : ئاللاھ ئۇنىڭ ئىشىنىڭ ئاقىۋىتىنى ياخشى قىلدى.

خَتَمَ الْقُرْآنَ : قۇرئان تاماملىدى.

«خَتَمَ الْمُؤَلِّفُ بَحْثَهُ بِالنَّتَائِجِ الَّتِي تَوَصَّلَ إِلَيْهَا» : يازغۇچى ئۆزىنىڭ تەتقىقاتىنى ئېرىشكەن نەتىجىلەر بىلەن تاماملىدى.

خَتَمَ عَلَى قَلْبِهِ : ئۇنى ھېچنەرسىنى چۈشەنمەس قىلىۋەتتى.

«خَتَمَ اللّٰهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ» «قرآن» : ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىللىرىنى پېچەتلىۋەتكەن.

خَتْمٌ ج أَخْتَامٌ : تامغا ، مۆھۈر؛ تامغا باسماق.

خَتْمُ أَمِينِ الصُّنْدُوقِ : كاسسىر تامغىسى.

خَتْمُ الْبَرِيْدِ : پوچتا تامغىسى.

خَتْمَةٌ جِ خَتَمَاتٌ : خەتمىقۇرئان قىلماق ، قۇرئاننى باشتىن ـ ئاخىر ئوقۇپ بولماق ، ئۆلگەنلەرگە ساۋابىنى بېغىشلاپ قۇرئان ئوقۇش.

وَالْخَتْمَةِ الشَّرِيْفِ : قۇرئان بىلەن قەسەم قىلىش.

«إِقْرَإِ الْخَتْمَةَ وَ هَبْ ثَوَابَهَا لِوَالِدِكَ» : سەن خەتمىقۇرئان قىلىپ ساۋابىنى مەرھۇم ئاتاڭغا بېغىشلىغىن.

خَتَنَ يَخْتُنُ و يَخْتِنُ خَتْنًا و خِتَانًا الصَّبِيَّ : كىچىك بالىنى خەتنە قىلدى.

خَتْنٌ : خەتنە قىلماق.

خَتَنٌ جِ أَخْتَانٌ : كۈيئوغۇل.

خَتَنَةٌ جِ خَتَنَاتٌ : قېينانا (ئايالنىڭ ئانىسى)

خَتِيْنٌ : خەتنە قىلىنغان.

خُثَارَةُ الشَّيْءِ : نەرسىنىڭ قېتىپ قالغان دۇغى.

خَثَّرَ يُخَثِّرُ تَخْثِيرًا اللَّبَنَ : سۈتنى ئۇيۇتتى، قويۇق قىلدى، قويۇلدۇردى.

خَثَرَ يَخْثُرُ خَثْرًا الدَّمُ : قان ئۇيۇپ قالدى ، قېتىپ قالدى.

خَثَرَ يَخْثِرُ خَثَرًا الرَّجُلُ: ھايا قىلدى، ئۇيالدى، ئوڭايسىزلاندى.

خَثُرَيَخْثُرُ خُثُورًا و خُثُورَةً اللَّبَنُ: سۈت ئۇيۇدى، قويۇلدى ، قويۇلۇپ قالدى ، ئېرىپ قالدى.

خَثًى. خِثْيٌ : كالا ۋە پىلنىڭ تېزىكى.

خَجَأَ يَخْجَأُ خُجُوءًا اللَّيْلُ : كېچە ئۆتۈپ كەتتى.

خَجَأَ الضَّلَّ : خار بولدى.

خَجِئَ يَخْجَئُ خَجَئًا : ئاغزىنى يامان قىلدى ، ئاغزىنى بۇزدى؛ خىجىل بولدى ، تارتىندى.

خُجَأَةٌ : سېمىز ، ئېغىر ئادەم ؛ ئەخمەق ئادەم ، تۇتامى يوق ئادەم.

خَجَّاجَةٌ : ئەخمەق.

خَجَّلَ يُخَجِّلُ تَخْجِيْلاً : ئۇيالدۇردى ، خىجىل قىلدى ، رەسۋا قىلدى.

خَجْقٌ : يېنىكلىك ، ئالدىراڭغۇلۇق.

خَجِلَ يَخْجَلُ خَجِلًا الرَّجُلُ: ئۇيالدى ، خىجىل بولدى، ھايا قىلدى، نومۇس قىلدى ، ئىزا تارتتى.

«خَجِلَتِ الْفَتَاةُ مِنْ خَطِيْبِهَا» : قىزچاق لايىقىدىن خىجىل بولدى.

خَجِلَ فُلَانٌ بِأَمْرِهِ: قىلىقىدىن ئىزا تارتىپ نېمە قىلارىنى بىلمەي قالدى.

خَجِلَ النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك ئوخشىدى، كۆپ بولدى، يۆگىشىپ كەتتى.

خَجِلَ الشَّيْءُ: نەرسە بۇزۇلۇپ قالدى.

خَجِلَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئىش ئۇنىڭغا مۇجىمەل بولۇپ قالدى.

خَجِلٌ : ھايا قىلماق ، خىجىل بولماق ، نومۇس قىلماق ، ئۇيالماق.

خَجَلٌ: ھايا، نومۇس.

يَالَلْخَجَلِ: نېمىدېگەن نومۇس ، نېمىدېگەن ئۇيات.

خَجِلٌ. خَجْلَانٌ : ئۇيالغۇچى ، ھايا قىلغۇچى ، خىجىل بولغۇچى ، نومۇسچان.

خَجْلَةٌ : ئۇيىلىش ، خىجىل بولۇش ، نومۇس قىلىش.

خَجُولٌ : ھايالىق ، تارتىنچاق ، ئۇياتچان ، نومۇسچان.

«هَذَا الْوَلَدُ خَجُولٌ جِدًّا» : بۇ بالا بەكمۇ ئۇياتـ چان.

خِدَاجٌ : كەمتۈكلۈك ، ناقىسلىق ، نۇقسان.

خِدَارٌ : يولۋاس ئۇۋىسى.

خُدَارِيٌّ : يىلان.

خُدَارِيَّةٌ : قاراقۇش ، قارچۇغا.

خِدَاعٌ: ئالداش ، قايمۇقتۇرۇش ، ساختىلىق قىلىش ؛ ئىككى يۈزلىمچىلىك قىلىش.

خِدَاعُ الْحَوَاسِّ : خاتا سېزىم پەيدا قىلماق.

خِدَاعُ الْبَصَرِ : كۆز بوياش.

خَدَبَ يَخْدُبُ خَدْبًا: يالغان سۆزلىدى.

خَدَبَهُ بِالسَّيْفِ : ئۇنىڭ تېرىسىنى سويۇپ گۆشىنى شىلدى.

uyghurkitap.com

خَدَبَتْهُ الْحَيَّةُ : ئۇنى يىلان چىقىۋالدى.

خَدَجَ يَخْدُجُ و يَخْدِجُ خِدَاجًا الشَّيْءُ: كەمتۈك بولدى ، يېتەرسىز بولدى.

خَدَجَتِ الْحَامِلُ : هامىلىنى ۋاقتىدىن بۇرۇن تۇغۇپ قويدى ، كەمتۈك تۇغۇپ قويدى.

خَدَّ يَخُدُّ خَدًّا الْأَرْضَ : ئورەك كولىدى ؛ ئاغدۇردى ، هەيدىدى.

خَدَّ الْجِلْدُ : تېرە پۈرلاشتى ، پۈرۈلدى ، قاتلاشتى.

خَدٌّ ج أَخِدَّةٌ وَ خَدَادٌ : مەڭىز ، كاچات ، قوۋۇز.

خَدٌّ أَسِيلٌ: كېلىشكەن مەڭىز.

«وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا» «قرآن» : كىشىلەرنى مەنسىتمەسلىك بىلەن يۈز ئۆرۈمىگىن ، زېمىندا غادىيىپ ماڭمىغىن.

خُدٌّ ج أَخِدَّةٌ و خِدَادٌ: ئورەك ، ئازگال، خەندەك، گوداڭ.

خَدَّابٌ : يالغانچى، كاززاپ.

خَدَّاعٌ : ئالدامچى ، ساختىپەز ، هىيلىگەر ، مەككار ، كۆز بويامچى.

خَدَّامٌ : چاكار ، ياللانما ، مالاي.

خُدَّةٌ : گوداڭ، ئۇزۇن ئورەك.

خَدَّدَ يُخَدِّدُ تَخْدِيْدًا الْجِلْدَ : تېرىنى قاتلىدى ، تۈردى.

خَدَّدَ لَحْمُهُ : ئورۇقلاپ كەتتى ، ئاجىزلاپ كەتتى.

خَدَّرَ يُخَدِّرُ تَخْدِيْرًا : هوشسىزلاندۇردى ، مەست قىلدى.

خَدَّرَهُ الشَّرَابُ : شاراب ئۇنى بوشىتىۋەتتى.

خَدَّرَهُ الْمَقْعَدُ : ئۇزۇن ئولتۇرۇپ پۇتى ئۇيۇشۇپ قالدى.

خَدَّرَالْمَرْأَةَ : ئايالغا چۈمبەل تارتقۇزدى.

خَدَّشَ يُخَدِّشُ تَخْدِيشًا : تاتىلىدى ، مورلىدى ، قاشلىدى.

خَدَّشَ السُّمْعَةَ : نامىغا داغ چۈشۈردى ، بۇلغىدى ، هاقارەتلىدى ، بوهتان قىلدى ، تۆهمەت قىلدى.

خَدَّشَ الْحَيَاءَ : نومۇسىنى تۆكتى ، ئۇياتقا قالدۇردى ، هاقارەتلىدى.

خَدَّمَ يُخَدِّمُ تَخْدِيْمًا : خىزمەتكە تونۇشتۇردى.

خَدَرَ يَخْدَرُ خَدْرًا : يوشۇردى ، ياپتى.

خَدَرَتِ الْمَرْأَةُ : ئايال چۈمبەل تارتتى.

خَدَرَتِ الْبِنْتُ : قىز چىمىلدىقىدىن چىقمىدى.

خَدَرَ الشَّيْءَ: ياپتى.

خَدَرَ الْأَسَدُ : يولۋاس ئۇۋىسىدىن چىقماي ياتتى.

خَدَرَ الرَّجُلُ بِالْمَكَانِ : مەلۇم ئورۇندا تۇردى.

خَدَرٌ : ئۇيۇشۇپ قالماق ، سېزىمنى يوقاتماق.

خِدْرٌ ج خُدُورٌ و أَخْدَارٌ : ئۆي ، چېدىر؛ ساتما ؛ قازناق ؛ چىمىلدىق.

بَيْضَةُ الْخِدْرِ: ئىپپەتلىك ئايال ، مەستۇرە ئايال.

رَبَّاتُ الْخُدُورِ : مەستۇرە ئاياللار.

خَدِرٌ: ئۇيۇشۇپ قالغۇچى؛ بىخوتلۇق ، سېزىمنى يوقاتقۇچى ؛ پۇت - قولىنىڭ بوشىشىپ كېتىشى ، هوشسىزلاندۇرۇلغان.

خَدِرٌ مِنَ الرِّجَالِ: هورۇن ، بوشاڭ ، سۇس.

خَدِرٌ مِنَ الْأَيَّامِ: يامغۇرلۇق ، بۇلۇتلۇق كۈنلەر.

خَدِرٌ مِنَ اللَّيَالِي: زۇلمەتلىك ، قاراڭغۇ كېچىلەر.

خَدَشَ يَخْدِشُ خَدْشًا الْجِلْدَ: تېرىنى تاتىلىدى ، مورلىدى ، قاشلىدى.

خَدَشَ الرَّجُلَ فِي كَرَامَتِهِ: ئەيىبلىدى ، نامىغا داغ چۈشۈردى.

خَدْشٌ ج خُدُوشٌ وخِدَاشٌ وَأَخْدَاشٌ: مورلاش ، تاتىلاش ؛ تىرناق يارىسى.

«لَيْسَ سِوَى خَدْشٍ بَسِيطٍ سَيُشْفَى بِسُرْعَةٍ وَلَا يَحْتَاجُ إِلَى أَيَّةِ عِنَايَةٍ» : ئۇ ئازراق سۈركىلىپ كېتىپتۇ ، تېزلا ساقىيىپ كېتىدۇ، ئەنسىرەپ كېتىش هاجەتسىز.

خَدْشَةٌ ج خَدَشَاتٌ : تاتىلاپ ، قاشلاپ قىلىنغان يارا ، تىرناق يارىسى.

خَدَعَ يَخْدَعُ خَدْعًا و خِدَعًا و خُدْعَةً و خَدِيْعَةً

الشَّخْصُ : ئالدامچىلىق قىلدى ، ساختىلىق قىلدى ، ئالدىدى.

«وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللّٰهُ»

‹قرآن› : ئەگەر ئۇلار (تەييارلىق قىلىۋېلىش ئۈچۈن سۈلھى بىلەن) سېنى ئالدىماقچى بولسا، ئاللاھ (ئۇلارنىڭ شەررىدىن) شەكسىز ساڭا كۇپايە قىلغۇچىدۇر.

خُدْعَةٌ: ئاسان ئالدىنىپ قالىدىغان ئادەم ؛ تاكتىكىچى.

خُدْعَةٌ ج خُدَعٌ: ئالدامچىلىق ، ھىيلىگەرلىك.

«اَلْحَرْبُ خُدْعَةٌ» ‹حديث› : ئۇرۇش تاكتىكا ، چارە ـ تەدبىر بىلەن بولىدۇ ، ئۇرۇش ھىيلە ـ نەيرەڭ بىلەن بولىدۇ.

خَذِلَ يَخْذَلُ خِذَالَةً وَ خَذَلاً السَّاقُ : پاچاق ئۇيۇشۇپ قالدى ، سېزىمنى يوقاتتى.

«تَدَفَّأَمِنَ الْبَرْدِ لِيَقِيَ سَاقَهُ مِنَ الْخَذَلِ» : سوغۇقتا پاچىقىنىڭ ئۇيۇشۇپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن ئىسسىندى.

خَدَمَ يَخْدُمُ و يَخْدِمُ خِدْمَةً غَيْرَهُ : باشقىلارغا خىزمەت قىلدى، ئىشلىدى؛ قارىدى، كۈتتى، باقتى.

خَدَمَ الْأَرْضَ: يەر تېرىدى ، يەرگە ئىشلىدى.

«اِخْدِمْ نَفْسَكَ بِنَفْسِكَ» : ئۆزۈڭنىڭ خىزمىتىنى ئۆزۈڭ قىل (خېرىدارلار ئۆزى تاللاپ ئۆزى ئەكىلىپ يەيدىغان تاماقخانىلارغا يېزىپ قويۇلىدىغان ئىبارە)

يَخْدَمُ فِي الْقُوَّاتِ الْمُسَلَّحَةِ: ھەربىيدە ئىشلەيدۇ.

يَخْدَمُ مَصَالِحَهُ : ئۆز مەنپەئەتى ئۈچۈن ئىشلەيدۇ.

خَدَمٌ : خىزمەتچى ، كۈتكۈچى.

خِدْمَةٌ ج خِدْمَاتٌ : خىزمەت ، ئەمگەك، ئىش ؛ ياردەملەشمەك ، خىزمەت قىلماق.

أَسْدَى إِلَيْهِ خِدْمَةً : ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلدى.

خِدْمَةُ الْحُكُومَةِ : ھۆكۈمەت خىزمىتى ، دۆلەت ئىشى.

فِي خِدْمَتِكُمْ : خىزمىتىڭگە تەييارمەن.

قَدَّمَ لَهُ خِدْمَةً : ئۇنىڭغا خىزمەت قىلدى.

وَضَعَهُ فِي خِدْمَتِهِ : ئۇنى ئىشقا سالدى ، خىزمىتىگە قويدى.

خِدْمَةٌ عَسْكَرِيَّةٌ : ھەربىي خىزمەت.

خِدْمَةُ الْعَلَمِ : ھەربىيدە ئىشلەش ، ھەربىي خىزمىتى ئىشلەش.

أَدَّى خِدْمَةَ الْعَلَمِ: ھەربىي خىزمەتنى ئۆتىدى.

خِدْمَةٌ لَيْلِيَّةٌ : كېچىلىك دىجورنىلىك ، كېچىلىك ئىسمېنا.

خِدْمَةٌ مَدَنِيَّةٌ : ھۆكۈمەت ئىدارىلىرىدا ئىشلەش.

فِي الْخِدْمَةِ : تېخىچە ئىشلەۋاتىدۇ ، تېخى پېنسىيىگە چىقمىدى.

خِدْمَاتٌ صِحِّيَّةٌ : سەھىيە خىزمىتى.

خِدْمَاتٌ مَكْتَبِيَّةٌ : كۇتۇپخانا خىزمىتى.

خِدْمَاتٌ إِذَاعِيَّةٌ : رادىئو خىزمىتى.

خِدْنٌ ج أَخْدَانٌ: دوست ، ئاغىنە ، ھەمراھ ، بۇرادەر ، ئاشنا.

خُدَنَةٌ : دوستى كۆپ.

خَدِيْجٌ ج خَدَائِجُ : چۈشۈپ كەتكەن بوۋاق؛ تولۇق يېتىلەلمىگەن جانلىق.

خَدِيْعَةٌ ج خَدَائِعُ: ئالدامچىلىق ، ئالا كۆڭۈللۈك.

خَدِيْنٌ: دوست ، ھەمراھ ، ئاغىنە ، بۇرادەر ، ئاشنا.

خِدِيْوِيٌّ : ئوسمان خەلىپىلىكى دەۋرىدە مىسىرنىڭ ھۆكۈمرانىغا قويۇلغان نام بولۇپ ، پادىشاھ، ۋەزىر دېگەن مەنىدە.

خِدِيْوِيَّةٌ: خىدىۋىيلىك مەنسەپ.

خَذَا يَخْذُو خَذْوًا الشَّيْءُ: بوشىشىپ كەتتى ، يۇمشاپ كەتتى.

خِذَامٌ: ياۋا ئېشەك.

خَذَأَ يَخْذَئُ خَذَأً لَهُ: باش ئەگدى ، بويسۇندى.

خَذَأَ يَخْذَئُ خَذْأً : خارلىدى ، باش ئەگدۈردى.

خَذَّ يَخُذُّ خَذًّا الْجُرْحُ: جاراھەت يىرىڭلىدى ، يىرىڭ ئاقتى.

خَذَّلَ يُخَذِّلُ تَخْذِيْلاً: ئۈمىدسىزلەندۈردى ، مەيۈسلەندۈردى ، نائۈمىد قويدى.

www.uyghurkitap.com

خَذْرَفَ يُخَذْرِفُ خَذْرَفَةً : تېز بولدى ، ئالدىرىدى.

خَذْرَفَ الرَّحَى : تۈگمەننىڭ تۆشۈكىگە غەلدىرەك سالدى.

خَذْرَفَ السَّيْفَ أَوْ نَحْوَهُ: قىلىچنى بىلىدى ، ئىتتىكلەتتى.

خَذْرَفَهُ بِالسَّيْفِ : ئۇنىڭ پۇت - قوللىرىنى قىلىچ بىلەن كەستى.

خَذْرَفَ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى ، توشقۇزدى.

خَذْرَفَتِ الْحَيَوَانَاتُ: هايۋانلار تېز مېڭىپ شىغىل - تاشلارنى چاچراتتى.

اَلْخَذْرَفَةُ : كىيىم پارچىسى.

خُذْرُوفٌ ج خَذَارِيفُ: غىلدىرەك ، تېز ماڭىدىغان، ئىلدام ماڭىدىغان ، پادىسىدىن ئايرىلىپ قالغان تۆگە.

خَذَعَ يَخْذَعُ خَذْعًا اللَّحْمَ : گۆشنى پارچىلىدى ، شىلىدى ، گۆشنى يالپاقلىدى.

خَذْعَلَ يُخَذْعِلُ خَذْعَلَةً بِالسَّيْفِ: قىلىچ بىلەن كەستى، پارچىلىدى.

خَذْعَلَ الْبِطِّيخَ : قوغۇننى تىلىملىدى.

خِذْعِلٌ : ئەخمەق ئايال.

خَذَقَ يَخْذُقُ خَذْقًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى نوقىدى ، تېز مېڭىشى ئۈچۈن دۈمبىسىگە سانجىدى.

خَذَقَ الْبَازِي: قارچىغا چىچتى ، ماياقلىدى.

خَذَلَ يَخْذُلُ خَذْلاً وَ خِذْلَانًا : تاشلىۋەتتى ، ۋاز كەچتى ، ياردەم قولىنى سۇنمىدى.

«إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللّٰهُ فَلَاغَالِبَ لَكُمْ وَ إِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَاالَّذِي يَنْصُرُ كُمْ مِنْ بَعْدِهِ» ‹قرآن› : ئەگەر ئاللاھ سىلەرگە ياردەم بەرسە، سىلەرنى هېچ كىشى يېڭەلمەيدۇ، ئەگەر ئاللاھ سىلەرگە ياردىمىنى تەرك ئەتسە، ئاللاھتىن باشقا سىلەرگە كىم ياردەم بېرىدۇ؟

خِذْلَانٌ : مەغلۇبىيەت ، ئوڭۇشسىزلىق ؛ ياردەم قولىنى سوزماسلىق.

«خِذْلَانُكَ لِصَدِيقِكَ حَرْبٌ عَلَيْهِ» : دوستۇڭنى تاشلىۋېتىشىڭ ئۇنىڭغا جەڭ ئېلان قىلغانلىق بولىدۇ.

خَذَمَ يَخْذِمُ خَذْمًا الشَّيْءَ : تېز پارچىلىدى ، تېز كەستى.

اَلْخَذُولُ: كۆپ تالاپەت يەتكۈزگۈچى ، نۇرغۇن ئوڭۇشسىزلىق ئېلىپ كەلگۈچى، تاشلىۋەتكۈچى.

«وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا» ‹قرآن› : شەيتان ئىنسانني تاشلىۋېتىدۇ.

خَذِمَ يَخْذَمُ خَذْمًا: ئۈزۈلدى.

خَذِمَ يَخْذَمُ خَذَمًا : تېز ماڭدى.

خَذُومٌ ج خُذْمٌ : ئۆتكۈر قىلىچ.

خَذِيَ يَخْذَى خَذًى الشَّيْءُ: بوشىشىپ كەتتى، يۇمشاپ كەتتى.

خَذِيْمٌ : مەست.

خُرْءٌ ج خُرُوءٌ: گەندە ، چوك تەرەت.

خِرَاءٌ: گەندە، چوك تەرەت.

خَرَابٌ: خاراب ، ۋەيران ؛ خاراب بولماق ، ۋەيران بولماق.

مَوْضِعُ الْخَرَابِ : ۋەيران بولغان جاي.

أَرْضٌ خَرَابٌ : ۋەيران بولغان يەر.

«وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللّٰهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَ سَعَى فِي خَرَابِهَا» ‹قرآن› : ئاللاھنىڭ مەسچىتلىرىدە ئاللاھنىڭ نامىنىڭ ياد قىلىنىشىنى توسقان ۋە ئۇلارنى ۋەيران قىلىشقا ئۇرۇنغانلاردىنمۇ زالىم كىشى بارمۇ ؟

خَرَابَةٌ ج خَرَابَاتٌ : خارابلىق ، ۋەيرانلىق.

خَرَاجٌ ج أَخْرِجَةٌ وَ أَخَارِجُ : يەر بېجى ، غەللە پاراق.

«فَرَضَ الْإِسْلَامُ الْخَرَاجَ عَلَى أَهْلِ الْكِتَابِ مُقَابِلَ الزَّكَاةِ عَلَى الْمُسْلِمِيْنَ» : ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارغا پەرز قىلغان زاكاتنىڭ ئورنىغا ئەهلى كىتابلار ئۈچۈن باج تاپشۇرۇشنى پەرز قىلدى.

خَرَاجُ رَأْسِيٍّ: نوپۇس بېجى ، جان بېجى.

خُرَاجٌ ج أَخْرِجَةٌ و خُرَّاجٌ: چىقان.

«رَاجِعْ طَبِيْبَكَ لِيَشُقَّ لَكَ هَذَا الْخُرَاجَ» : دوختۇرۇڭنىڭ بۇ يىرىڭلىق ئىشىقنى يېرىپ بېقىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ يېنىغا بار!

خِرَاصٌ ج خُرُوصٌ : نەيزە ، نەيزە تىغى.

خَرَاطَةٌ : ياغاچچىلىق ، ياغاچچىلىق كەسپى ؛ شىلماق ، ئاقلىماق ، قىرماق.

خُرَاطَةٌ : مەدەنلەرنىڭ قىرىندىسى ، كېپىكى ، تۆمۈر قىرىندىسى ، ياغاچ قىرىندىسى.

«جَمَعَ الْخُرَاطَةَ وَأَعَادَ صَهْرَهَا» : قىرىندىلەرنى يىغىپ قايتا ئېرىتتى.

خَرَاطِينُ : سازاڭ قۇرت.

خَرَاطِينِيٌّ : قۇرتتەك ، قۇرتقا ئوخشاش.

خُرَاعٌ : تۆگىنىڭ غالجىرلىقى.

خَرَاعَةٌ : ئەخلاقتا چۈشكۈنلىشىش ، بۇزۇقچىلىق قىلىش.

خُرَافَةٌ ج خُرَافَاتٌ : خۇراپات ، ئەپسانە ، چۆچەك.

«يَسْعَى الْمُجْتَمَعُ الْعَرَبِيُّ إِلَى التَّحَرُّرِ مِنْ مُخَلَّفَاتِ عُصُورِ الْجَهْلِ وَالْخُرَافَةِ» : ئەرەب جەمئىيىتى قالاقلىق ۋە خۇراپاتلىق زامانىسىدىن قالغان قالدۇقلاردىن ئازاد بولۇشقا تىرىشىدۇ.

خُرَافِيٌّ : خۇراپىي ، ئەپسانىۋى.

خَرِئَ يَخْرَأُ خَرْأً و خَرَاءَةً و خُرُوءًا : چوڭ تەرەت قىلدى.

خُرْءٌ ج خُرُوءٌ : چوڭ تەرەت ؛ خالا.

خَرِبَ يَخْرَبُ خَرَبًا و خَرَابًا الشَّيْءُ : خاراب بولدى ، ۋەيران بولدى ، كېرەكسىز بولدى ، ئىشتىن چىقتى.

خَرِبَتِ الْآلَةُ : سايمان كاردىن چىقتى.

خَرِبَ الْمَكَانُ : جاي خالى بولدى ، بوش قالدى ، قۇرۇق قالدى.

خَرَبَ يَخْرُبُ و يَخْرِبُ خَرْبًا الشَّيْءَ : ياردى ، تەشتى.

خَرَبَ الْبَيْتَ : ئۆينى بۇزدى.

خَرْبٌ : خاراب بولماق ، ۋەيران بولماق.

خَرْبَانٌ : ئىشتىن چىققان ، ۋەيران بولغان ، كاردىن چىققان ، بۇزۇلغان.

هَذَا الْجِهَازُ خَرْبَانٌ : بۇ ئۈسكۈنە كاردىن چىققان.

خَرِبٌ. خَرِبَةٌ : ئىشتىن چىققان ، ۋەيران بولغان ، كاردىن چىققان.

خُرْبٌ. خُرْبَةٌ ج خُرَبٌ : خارابىلىك ، ۋەيرانلىق.

خُرْبَةُ الْإِبْرَةِ : يىڭنىنىڭ تۆشۈكى.

خِرْبَةٌ ج خِرَبٌ : بوش ئورۇن ، بىكار جاي ، خالىي يەر.

خَرْبَشَ يُخَرْبِشُ خَرْبَشَةً الشَّيْءَ : بۇزۇۋەتتى، بۇزدى، ۋەيران قىلدى، قالايمىقانلاشتۇردى.

خَرْبَشَ وَجْهَهُ : يۈزىنى تاتىلىۋەتتى ، تاتىلىدى.

خَرْبَشَةٌ ج خَرْبَشَاتٌ : تىرناق ئىزى ، پۇختا نەرسىلەردىكى نۇقسانلار.

«عَلَى بَابِ سَيَّارَتِكَ خَرْبَشَةٌ صِبْيَانِيَّةٌ» : ماشىناڭنىڭ ئىشىكىدە كىچىك بالىنىڭ تىرناق ئىزى تۇرىدۇ.

خَرْبَصَ يُخَرْبِصُ خَرْبَصَةً الْأَشْيَاءَ : رەتلىدى ، ئايرىدى ، تاللىدى.

خَرْبَصَ الْمَالَ : مال ـ مۈلۈكنى ئېلىپ كەتتى.

خَرْبَطَ يُخَرْبِطُ خَرْبَطَةً : (تەرتىپىنى) بۇزدى ، ۋەيران قىلدى ، قالايمىقان قىلدى.

خَرْبَقَ يُخَرْبِقُ خَرْبَقَةً الْعَمَلَ : خىزمەتنى بىكار قىلدى ، ئىشنى بۇزدى.

خَرْبَقَ الثَّوْبَ : چاپاننى يىرتتى.

خَرَتَ يَخْرُتُ خَرْتًا الْأُذُنَ : قۇلاقنى تەشتى ، قۇلاققا تۆشۈك ئاچتى.

خَرَتَ الْأَرْضَ : يەر شارىنى پىششىق بىلدى ، يەر شەكلىنى پىششىق بىلدى.

خَرْتٌ ج خُرُوتٌ : يىڭنە تۆشۈكى.

خَرْتُ الْأُذُنِ : قۇلاقنىڭ تۆشۈكى.

أَضْيَقُ مِنْ خَرْتِ الْإِبْرَةِ : يىڭنە تۆشۈكىدىنمۇ كىچىك.

خِرْتِيتٌ ج خَرَاتِيتُ : كەركىدان.

خَرَجَ يَخْرُجُ خُرُوجًا و مَخْرَجًا : چىقتى.

خَرَجَ إِلَى فُلَانٍ : يۈز كۆرۈشتى ، ئۇچراشتى.

خَرَجَ بِهِ : ئۇنى چىقاردى.

خَرَجَ عَنِ الْإِجْمَاعِ : ئاممىنىڭ پىكرىگە خىلاپلىق قىلدى.

خَرَجَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلدى ، زەربە بەردى ، قارشى چىقتى.

خَرَجَ عَلَى الْحَاكِمِ: ھۆكۈمرانغا قارشى چىقتى ، ئاسىيلىق قىلدى ، ئىسيان كۆتۈردى.

خَرَجَ عَنْ مَالِهِ: پۇل ـ مال ياردەم بەردى ، ئىئانە قىلدى.

خَرَجَ مِنَ الْحَيَاةِ: ئۆلدى.

خَرَجَ إِلَى الْوُجُودِ: ۋۇجۇدقا چىقتى ، دۇنياغا كەلدى ، تۇغۇلدى.

خَرَجَ عَنِ الْمَأْلُوفِ: ئادەتتىن تاشقىرى ئىشنى قىلدى.

خَرَجَ مِنْ دَيْنِهِ: قەرزنى ئادا قىلدى.

خَرَجَ فِي الْعِلْمِ وَالْأَدَبِ: ئىلىمدە ۋە ئەدەبىياتتا يېتىشتى.

خَرَجَ عَنْهُمْ: ئۇلارنىڭ تەربىيەدىن چىقىپ كەتتى.

خَرَجَ مِنَ الْمُشْكِلَةِ : قىيىنچىلىقتىن قۇتۇلدى.

لَا يَخْرُجُ عَنْ كَذَا : ئۆتۈپ كەتمەيدۇ.

خَرْجٌ ج أَخْرَاجٌ وَ خُرُوجٌ : چىقىم ، راسخوت ، خىراجەت ؛ باج.

«فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَى أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَ بَيْنَهُمْ سَدًّا» ‹قۇرئان› : بىز بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بىر توسما سېلىپ بېرىشىڭ ئۈچۈن، ساڭا بىر قىسىم مېلىمىزنى (باجغا ئوخشاش) تۆلىسەك بولامدۇ؟ ـ دېدى.

خَرْجُ الْجُنْدِيِّ: ئەسكەرنىڭ نورما ئاشلىقى.

خُرْجٌ ج أَخْرَاجٌ وَ خِرَجَةٌ: خۇرجۇن.

خُرْجَةٌ: كۆپ باج تۆلەيدىغان كىشى.

خَرْخَارٌ: شارقىراپ ئېقىۋاتقان سۇ ئاۋازى.

خَرْخَرَ يُخَرْخِرُ خَرْخَرَةً النَّائِمُ : ئۇخلىغۇچى خورەك تارتتى.

خَرْخَرَ الْمَاءُ : سۇ شارقىرىدى.

خَرِدَ يَخْرَدُ خَرَدًا الْغُلَامُ : بالا ئەدەپ ـ ئەخلاقلىق بولدى ، ھايالىق بولدى.

خَرِدَتِ الْبِنْتُ : قىز قىز پېتى تۇردى.

خَرِدَتِ اللُّؤْلُؤَةُ: مەرۋايىت تېشىلمىدى.

خُرْدَةٌ : ئۇۋشاق ـ چۈششەك ۋە پارچە ـ پۇرات نەرسىلەر ، ئۇششاق مەدەن پارچىلىرى.

«جَمَعَ فُلَانٌ ثَرْوَتَهُ مِنْ تِجَارَةِ الْخُرْدَةِ» : پالانچى ئۆزىنىڭ مال ـ دۇنياسىنى تۆمۈر ـ تەسەك تىجارىتىدىن يىغقان.

تَاجِرُ خُرْدَةٍ : تۆمۈر ـ تەسەك سودىگىرى.

خُرْدُقَةٌ ج خَرْدُقَاتٌ : كىچىك رەگەتكە ئوقى.

خَرْدَلٌ : قىچا ، قىچا ئۇرۇقى.

حَبَّةُ الْخَرْدَلِ : قىچا دانىسى ، قىچا ئۇرۇقى.

«وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ» ‹قۇرئان› : ئەگەر ئۇنىڭ قىچا چاغلىق ئەمەلى بولسىمۇ ، ئۇنى ھازىر قىلىمىز ، (بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرىدىن) ھېساب ئېلىشقا بىز يېتەرلىكمىز.

«لَا يَعْدِلُ هَذَا الْأَمْرُ حَبَّةَ خَرْدَلٍ» : بۇ ئىشنى تىلغا ئېلىشقا ئەرزىمەيدۇ ، كىچىك ئىش.

لَزْقَةُ الْخَرْدَلِ : قىچا مەلھىمى.

خَرْدَلَةٌ ج خَرْدَلَاتٌ : قىچا دېنى.

خُرْدَوَاتٌ : ئۇۋشاق ـ چۈششەك ، پارچە ـ پۇرات نەرسىلەر.

مَحَلُّ الْخُرْدَوَاتِ : مىلىچ ـ مال دۇكىنى.

خَرَّ يَخِرُّ و يَخُرُّ خَرِيرًا الْمَاءُ أَوِ الرِّيحُ: سۇ ياكى شامال شىرىلىدى.

خَرَّ النَّائِمُ : ئۇخلىغۇچى خورەك تارتتى ، خارقىرىدى.

خَرَّ يَخِرُّ و يَخُرُّ خَرًّا وَخُرُورًا : يىقىلدى ، ئۆرۈلدى، چۈشۈپ كەتتى.

«فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ» ‹قۇرئان› : ئۇلارنىڭ ئۈستىگە (بۇ بىنانىڭ) ئۆگزىسى ئۆرۈلۈپ چۈشتى.

خَرَّ سَاجِدًا : سەجدىگە باردى ، باش قويدى.

«فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ» ‹قۇرئان› : پەرۋەردىگارىدىن مەغپىرەت تەلەپ قىلدى، سەجدىگە باردى، (ئاللاھقا) تەۋبە قىلدى.

خَرَّ عَلَى الْأَرْضِ: يەرگە يىقىلدى.

خَرَّ تَحْتَ قَدَمَيْهِ : ئۇنىڭ پۇتىغا باش قويدى.

خَرَّ صَرِيعًا : ئۆلدى.

خَرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ : ئۇنىڭ ئالدىدا باش ئەگدى.

خَرَّ الرَّجُلُ صَعِقًا : كۆچىدىن كەتتى ، ئايلىنىپ كەتتى.

خَرُّوا صَرْعَى الْجِهَادِ: ئۇلار جىهاد قىلدى؛ ئۇلار جىهاد قىلىپ شەھىد بولدى ، قۇربان بولدى.

«فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ» «قرآن» : سۇلايمان يىقىلغان چاغدا جىنلارغا ئېنىق بولدىكى ، ئەگەر ئۇلار غەيبنى بىلىدىغان بولسا ئىدى ، خار قىلغۇچى ئازابتا قالمىغان بولاتتى.

خَرَّاجٌ وَلاَّجٌ : جانلىق ، ھوشيار ، زىرەك ؛ ئەقىللىق.

خَرَّارَةٌ ج خَرَّارَاتٌ : سۇ چىقىرىش تۇرۇبىسى ، پاسكىنا سۇ كۆلچىكى.

خَرَّاصٌ : يالغانچى ، كازراپ ، تۆھمەتخور ، بوھتانچى.

«قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ» «قرآن» : كازراپلارغا لەنەت بولسۇن.

خَرَّاطٌ : قىرغۇچى.

خَرَّاطُ الْخَشَبِ : ياغاچچى ، ياغاچ قىرغۇچى.

خَرَّاطُ الْحَدِيدِ: ستانوكچى.

خَرَّاطَةٌ : قىرىش پىچىقى ، قىرغۇچ ، شىلغۇچ.

خَرَّامَةٌ : ئۆشكە ، بۆرغا ؛ بېگىز.

خَرَّجَ يُخَرِّجُ تَخْرِيجًا : چىقاردى ، چىقىرىۋەتتى.

«تُخَرِّجُ الْجَامِعَاتُ كُلَّ عَامٍ عَدَدًا كَبِيرًا مِنَ الْمُخْتَصِّينَ فِي الْعُلُومِ وَ الْآدَابِ» : ئۇنىۋېرسىتېتلار ھەر يىلى ئىلىم ۋە ئەدەبىيات ساھەسىدە نۇرغۇنلىغان ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

خَرَّشَ يُخَرِّشُ تَخْرِيشًا : تاتىلاپ تاشلىدى ، يارا قىلىۋەتتى.

خَرَّطَ يُخَرِّطُ تَخْرِيطًا: تازىلىدى ، قىردى ، يۇدى.

خَرَّفَ يُخَرِّفُ تَخْرِيفًا الشَّيْخُ: بوۋاي ئالجىدى ، ئەقلى قاچتى.

خَرَّفَ غَيْرَهُ : ئالجىغانلىقتا چىقىرىۋەتتى، ئالجىغانلىقتا نىسبەت بەردى.

خَرَّقَ يُخَرِّقُ تَخْرِيقًا الثَّوْبَ : كىيىمنىڭ يىرتىقىنى چوڭايتىۋەتتى.

خَرَّقَ الشَّيْءَ: نەرسىنى تېشىپ ئۆتۈپ كەتتى.

خَرَّقَ الْعَيْنَ : كۆزگە چېلىقىپ تۇردى.

خَرَّقَ الْعَادَةَ : ئادەتنى بۇزدى ، نورماللىقتىن ئۆتۈپ كەتتى.

خَرَّقَ الْوَرَقَ : قەغەزنى يىرتتى.

خَرَّمَ يُخَرِّمُ تَخْرِيمًا الشَّيْءَ: بولۇشىغا تەشتى.

خِرِّيتٌ ج خَرَارِيتُ وَ خِرَّارَاتٌ : تەجرىبىلىك ، ماھىر يېتەكچى.

خِرِّيجٌ: مەكتەپ پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچى.

«إِنَّكَ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَجِدَ خِرِّيجِي هٰذِهِ الْجَامِعَةِ فِي أَنْحَاءِ الْبِلَادِ كُلِّهَا» : بۇ ئۇنىۋېرسىتېتنى پۈتتۈرۈپ چىققانلارنى مەملىكەتنىڭ ھەممە جايىدا ئۇچرىتالايسەن.

«تُقِيمُ الْجَامِعَةُ اِحْتِفَالًا لِتَوْزِيعِ الشَّهَادَاتِ عَلَى خِرِّيجِيهَا» : ئۇنىۋېرسىتېت مەكتەپ پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلىرىغا شاھادەتنامە تارقىتىش ئۈچۈن تەبرىك يىغىنى ئاچتى.

رَابِطَةُ الْخِرِّيجِينَ: مەكتەپ پۈتتۈرگەنلەر ئىتتىپاقى.

نَادِي الْخِرِّيجِينَ : مەكتەپ پۈتتۈرگەن ستۇدېنتلار بىرلەشمىسى.

خِرِّيقٌ : مەرد ، قولى ئوچۇق ، سېخىي.

خَرَزَ يَخْرُزُ و يَخْرِزُ خَرْزًا الْجِلْدَ : تېرىنى تىكتى.

خَرَزٌ ج خَرَزَاتٌ : يىپقا تىزىلغان مارجان، تەسۋى.

خَرَزٌ زُجَاجٌ : ئەينەك مارجان.

خَرَزَةٌ ج خَرَزَاتٌ وَخَرَزٌ وَ خِرَزٌ : يىپقا تىزىلغان مارجان؛ دۈمبىنىڭ قوۋۇرغىلىرىنىڭ بىرى.

خَرَزَةُ الْبِئْرِ : قۇدۇق رىشاتكىسى.

خَرَزَةُ الرَّقَبَةِ : بوغدىيەك.

خَرَزَةُ الظَّهْرِ : ئومۇرتقا سۆڭىكى ، ئومۇرتقا.

خُرْزَةٌ ج خُرَزٌ : يىپ ئارىلىقى.

www.uyghurkitap.com

خَرِسَ يَخْرَسُ خَرَسًا الشَّخْصُ : گاچا بولدى ، تىلى تۇتۇلۇپ قالدى.

«قَارَعْتُ خَصْمِي فِي الْحُجَّةِ فَخَرِسَ» : پاكىت قويۇپ رەقىبىمنى ئېغىز ئاچالماس قىلىۋەتتىم.

خَرِسَ الْأَرْضُ: زىرائەت تېرىغىلى بولمايدىغان بولدى.

إِخْرَسْ : ئاغزىڭنى يۇم.

خَرْسَانَةٌ مُسَلَّحَةٌ : سېمونت ، بېتون.

خُرْسَةٌ: تۇغۇت ئاياللىرى ئۈچۈن تەييارلانغان تاماق؛ تۇغۇت تامىقى.

خَرَشَ يَخْرِشُ خَرْشًا: تاتىلاپ تاشلىدى ، يارا قىلىۋەتتى.

خَرْشَةٌ: قارلىغاچ ، بوران قۇش.

خُرْشُوفٌ: چوك خوخا تىكەن.

خُرْشُومٌ ج خَرَاشِيمُ : ھاك ، تىك يار.

خَرَصَ يَخْرُصُ خَرْصًا: يالغان سۆزلىدى ، بىلجىرلىدى.

خَرَصَ فِي الْأَمْرِ: پەرەز قىلدى، تەخمىن قىلدى، مۆلچەرلىدى.

«إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ» ‹قرآن› : سىلەر پەقەت گۇمانغىلا ئاساسلىنىسىلەر ، ئاللاھقا پەقەت يالغاننى چاپلايسىلەر.

خَرَصَ يَخْرُصُ خِرَاصَةً الشَّيْءَ: تۈزىدى ، رېمونت قىلدى ، ئىسلاھ قىلدى.

خَرِصَ يَخْرَصُ خَرَصًا : ئاچ قالدى ؛ سوغۇقتا قالدى.

خُرْصٌ ج أَخْرَاصٌ وَ خُرْصَانٌ : ئالتۇن ياكى كۈمۈش ھالقا ، سىرغا ، زىرە.

خَرَطَ يَخْرُطُ خَرْطًا: قىردى ، ئاقلىدى.

خَرَطَ وَرَقَ الشَّجَرِ : دەرەخ يوپۇرمىقىنى قاقتى.

خَرَطَ فِي حَدِيثِهِ : يالغان ئېيتتى.

خَرَطَ الثَّوْبَ : كىيىم ئۆڭدى.

خَرَطَ فِي الْأَمْرِ : مالىمان قىلدى ، قالايمىقان قىلدى ، كەلسە ـ كەلمەس قىلدى.

خَرْطٌ : ئاقلىماق ، شىلىماق ، قىرماق ؛ ياغاچ چىتلىق ، ياغاچچىلىق كەسپى.

دُونَهُ خَرْطُ الْقَتَادِ : بۇ تولىمۇ مۈشكۈلتىك ئىشتۇر.

خَرْطَالٌ : ياۋا سۇلۇ (ئۆسۈملۈك)

خَرْطَمَ يُخَرْطِمُ خَرْطَمَةً: خارتۇمىغا ئۇردى ، بۇرنىغا ئۇردى.

خُرْطُمٌ : خارتۇم ، بۇرۇن.

خُرْطُمَانٌ: ئۇزۇن بۇرۇن.

خُرْطُمَانِيٌّ : چوك بۇرۇن.

خُرْطُومٌ ج خَرَاطِيمُ : بۇرۇن ، تۇمشۇق ، پىلنىڭ خارتۇمى؛ تېز مەست قىلىدىغان ھاراق.

«سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ» ‹قرآن› : ئۇنىڭ بۇرنىنى داغلاپ بەلگە سالىمىز.

خُرْطُومُ الْفِيلِ : پىلنىڭ خارتۇمى ، پىلنىڭ تۇمشۇقى ، پىلنىڭ بۇرنى.

خَرَاطِيمُ الْقَوْمِ: قەۋمنىڭ ئاقساقاللىرى.

اَلْخُرْطُومُ: سۇ ناسوسى.

«اِسْتَخْدَمَ رِجَالُ الْإِطْفَاءِ خَرَاطِيمَ الْمِيَاهِ لِإِطْفَاءِ الْحَرِيقِ» : ئوت ئۆچۈرگۈچى خادىملار ئوتنى ئۆچۈرۈش ئۈچۈن سۇ ناسوسلىرىنى ئىشلەتتى.

خَرِعَ يَخْرَعُ خَرَاعَةً الشَّخْصُ : بوشاپ كەتتى ، ئاجىزلاپ كەتتى ، ماغدۇرسىزلىنىپ كەتتى ، ماغدۇرسىزلاندى.

خَرِعَ يَخْرَعُ خَرَعًا وَخَرَاعَةً الرَّجُلُ : كىشى ئاجىزلاپ كەتتى ، بوشاپ كەتتى.

خَرِعٌ: ماغدۇرسىز ، كۈچسىز؛ يۇمشاق.

خُرْعُوبَةٌ ج خَرَاعِبُ : كىچىك قىز ، قىزچاق ، قىز بالا.

خَرِفَ يَخْرَفُ خَرْفًا الشَّيْخُ: بوۋاي ئالجىدى ، ئەقلى قاچتى.

خَرُفَ يَخْرُفُ خَرْفًا الشَّيْخُ: بوۋاي ئالجىدى ، ئەقلى قاچتى.

خَرِفَ الْمَرِيضُ : كېسەل جۆيلىدى.

خَرَفٌ: ئالجىغان.

خَرِفٌ: زىيادە قېرىپ كېتىپ ئالجىپ قالغان

ئادەم.

«خَرِفٌ لَكِنَّهُ مُتَفَلْسِفٌ» : ئۇ قېرىپ ئالجىغان ، لېكىن ئۆزىنى پەيلاسوپ چاغلايدۇ.

خَرْفَشَ يُخَرْفِشُ خَرْفَشَةً الشَّيْءَ: ئارىلاشتۇردى ، يىرىك قىلدى.

خَرَقَ يَخْرُقُ و يَخْرِقُ خَرْقًا الْإِتِّفَاقَ : بىرلىكنى بۇزدى ، ئىتتىپاقنى بۇزدى ، كېلىشىمنى بۇزدى، تەشتى.

«فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِيْنَةِ خَرَقَهَا» «قرآن» : شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىككىسى بىرلىكتە مېڭىپ كېلىپ بىر كېمىگە چىقىشتى ، (خىزىر) كېمىنى تېشىۋەتتى (يەنى كېمىنىڭ بىر تاختىسىنى سۇغىرىۋەتتى).

خَرَقَ الثَّوْبَ: كىيىمنى يىرتتى.

خَرَقَ إِشَارَةَ الْمُرُورِ: قاتناش قائىدىسىنى بۇزدى، قاتناش قائىدىسىگە خىلاپلىق قىلدى.

خَرَقَ الْأَرْضَ: زېمىننى باستى؛ كەستى.

خَرَقَ الشَّيْءَ: ئويدۇرۇپ چىقاردى.

«وَ خَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ» «قرآن» : ئۇلار ئاللاھقا جاھالەتتىن ئوغۇل - قىزلارنى ئويدۇرۇپ چىقىرىشتى.

خَرَقَ الْحِصَارَ : مۇھاسىرىنى يېرىپ چىقتى.

خَرِقَ يَخْرَقُ وخَرُقَ يَخْرُقُ خَرْقًا الرَّجُلُ : دۆت بولدى ، ئەخمەق بولدى.

خَرُقَ فِي الْبَيْتِ : ئۆيدە ئولتۇرۇپ قوغدىدى.

خَرْقٌ : گالۋاڭلىق ، هاماقەتلىك.

خَرْقٌ ج خُرُوقٌ : تۆشۈك ، كامار.

سِيَاسَةٌ خَرْقَاءُ : قارىغۇلارچە سىياسەت.

خَرْقَةٌ ج خِرَقٌ : يىرتىق كىيىم ؛ لاتا.

خِرْقَةٌ ج خِرَقٌ : گەزمال ، كىيىملىك رەخت.

«يُؤْلِمُنِي مَنْظَرُ الْفُقَرَاءِ يَرْتَدُونَ خِرَقًا مُمَزَّقَةً» : يىرتىلىپ تىتىلىپ كەتكەن كىيىملەرنى كىيىشكەن كەمبەغەللەرنىڭ تۇرقى مېنى ئازابلىدى.

خَرَمَ يَخْرِمُ خَرْمًا الشَّيْءَ : تۆشۈك تەشتى ، بۇرغىلىدى ، تەشتى.

خَرَمَ الْحَدِيْثَ : سۆزنىڭ بەزىسىنى ئېلىپ، بەزىسىنى تاشلىدى.

خَرَمَ الثَّوْبَ : كىيىمنى يىرتتى.

«مَا خَرَمَ مِنَ الْحَدِيثِ حَرْفًا» : ئۇ هەدىستىن بىر هەرپىنىمۇ چۈشۈرۈپ قويمىدى.

خَرِمَ يَخْرَمُ خَرَمًا: بۇرۇننى تەشتى ؛ قۇلىقىنى تەشتى.

خَرْمٌ : تۆشۈك تەشمەك.

خَرْمٌ ج خُرُومٌ : تۆشۈك ؛ تاغ تۆشۈكى.

خَرْمُ الْإِبْرَةِ : يىڭنىنىڭ تۆشۈكى ، يىڭنىنىڭ كۆزى.

خَرْمُ الْبَابِ: ئىشىكنىڭ يوچۇقى.

خَرْمَاءُ ج خُرْمٌ : تېشىلگەن قۇلاق ؛ تىك قىيا ؛ يالغانچى.

خُرْمَانٌ: يالغانچى.

خَرْنَفَ يُخَرْنِفُ خَرْنَفَةً: قىلىچ بىلەن چاپتى.

خَرْنَقَ يُخَرْنِقُ خَرْنَقَةً الْأَرْضُ: زېمىن توشقانلىق بولدى.

خِرْنِقٌ ج خَرَانِقُ : كىچىك توشقان ، توشقان بالىسى ، بۆجەن.

خُرُوجٌ : چىقماق.

اَلْخُرُوجُ لِمُقَاتَلَةِ الْعَدُوِّ : دۈشمەن بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا چىقىش.

سِفْرُ الْخُرُوجِ : تەۋراتنىڭ پارىلىرىنىڭ بىرى بولۇپ ، بۇ مۇسا ئەلەيهىسسالامغا نىسبەت بېرىلىدۇ.

يَوْمُ الْخُرُوجِ : قىيامەت كۈنى.

خَرُودٌ: قىز ، ياتلىق بولمىغان قىز ؛ تېشىلمىگەن مەرۋايىت.

خِرْوَعٌ: ئابدۇمىلىك ، ئىنەك پىتى.

زَيْتُ الْخِرْوَعِ: ئابدۇمىلىك يېغى.

خَرُوفٌ ج خِرْفَانٌ وَ خَرَافٌ و أَخْرِفَةٌ: قوچقار ؛ پاقلان.

خَرُوفٌ بَيْنَ شَاتَيْنِ: ئۇ ئىككى ساغلىق ئارىسىدىكى قوچقار (ئىككى خوتۇنلۇق ئادەمگە تەمسىل قىلىنىدۇ).

خَرُوفُ الْبَحْرِ: دېڭىز كالىسى.

«اِنْقَاذُ الْمَظْلُومِ لِظَالِمِهِ اِنْقِيَادُ الْخَرُوفِ لِجَزَّارِهِ» : ئېزىلگەن ئادەم ئەزگەن ئادەمگە پاقلان قاسساپقا بويسۇنغاندەك بويسۇندى.

خَرِئَ يَخْرَئُ خَرْءًا وَ خِرَاءً الرَّجُلُ : چوڭ تەرەت قىلدى.

خَرِيْدٌ. خَرِيْدَةٌ ج خَرَائِدُ : قىز، ياتلىق بولمىغان قىز، يۈزى ئېچىلمىغان قىز؛ تېشىلمىگەن مەرۋايىت.

خَرِيْرُ الْمَاءِ : سۇنىڭ شىرىلدىغان ئاۋازى.

خَرِيْطَةٌ ج خَرَائِطُ : خەرىتە؛ سومكا؛ تۇلۇم.

اَلْخَرِيْطَةُ الطُّبُوغْرَافِيَّةُ : يەر شەكلى خەرىتىسى.

خَرِيْطَةُ الطَّقْسِ : ھاۋا كىلىماتى خەرىتىسى.

اَلْخَرِيْطَةُ الْعَرَبِيَّةُ : ئەرەب دۇنياسى خەرىتىسى.

خَرِيْعٌ ج خَرَائِعُ وَ خُرُوعٌ : ئاجىز، ماغدۇرسىز، كۈچسىز؛ كوچا خوتۇنى، جالاپ؛ نازىنىن ئايال.

خَرِيْفٌ : كۈز، كۈز پەسلى.

خَرِيْفُ الْعُمْرِ : ئۆمرىنىڭ كېيىنكى مەزگىلى، ئۆمۈرنىڭ ئاخىرى.

خَرِيْقٌ ج خَرَائِقُ وَ خُرُقٌ : جىلغا، ساي، ۋادى، ئېقىن، پەس تۈزلەڭ يەر؛ قاتتىق سوغۇق شامال، مەيىن شامال.

خَرِيْمٌ : نومۇسسىز.

خِزَافَةٌ : پار-پۇر سانائىتى، كۈلالچىلىق.

خُزَامٌ : شەرق نەرگىس گۈلى.

خِزَامُ الْأَنْفِ : بۇرۇنغا سالىدىغان زىرە (ھالقا)

خِزَانَةٌ ج خَزَائِنُ : خەزىنە؛ كىيىم ئىشكاپى.

«أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ» «قۇرئان» : ئۇلارنىڭ يېنىدا پەرۋەردىگارىڭنىڭ خەزىنىلىرى بارمۇ؟ ياكى ئۇلار (شەيئىلەرنى خالىغانچە تەسەررۇپ قىلىدىغان) (كائىناتنى) بويسۇندۇرغۇچىمۇ؟

خِزَانَةٌ حُكُومِيَّةٌ : دۆلەت خەزىنىسى.

وِزَارَةُ الْخِزَانَةِ : مالىيە مىنىستىرلىكى.

اَلْخِزَانَةُ الْعَامَّةُ : ئاممىۋى كۇتۇپخانا.

خِزَانَةُ السُّفْرَةِ : بۇفېت، يېمەك - ئىچمەك ساتىدىغان بوتكا.

خِزَانَةٌ حَدِيْدٌ : پولات ساندۇق، پولات ئىشكاپ، بىخەتەرلىك ساندۇقى.

خِزَانَةُ الْكُتُبِ : كىتاب ئىشكاپى.

خِزَانَةُ الثِّيَابِ : كىيىم ئىشكاپى.

خَزَرَ يَخْزُرُ خَزْرًا النَّظَرَ : كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى.

خَزِرَتِ الْعَيْنُ : كۆزى كىچىكلەپ كەتتى.

خَزَرٌ : پىت كۆز، كۆزى كىچىك.

بَحْرُ الْخَزَرِ : كاسپىي دېڭىزى.

خَزَّ يَخُزُّ خَزًّا عَدُوَّهُ بِسَهْمٍ : دۈشمىنىگە ئوق ئاتتى، ئوق ئۈزدى.

«خَزَّ الشَّوكَ فِي الْحَائِطِ» : تام ئۈستىگە يانتاق قويدى.

خَزٌّ ج خُزُوزٌ : ساپ تاۋار، يىپەك بىلەن يۇڭنى ئارىلاشتۇرۇپ توقۇلغان رەخت.

خُزَزٌ ج خِزَّانٌ و أَخِزَّةٌ : ئەركەك توشقان.

خَزَّافٌ : كۇلالچى، پار - پۇر قاچا - قۇچا سودىگىرى.

خَزَّانٌ ج خَزَّانَاتٌ و خَزَازِيْنُ : ئامبار، ئىسكىلات، ساقلاش ئۆيى.

خَزَّانُ الْوُقُودِ : باك، ماي ئىسكىلاتى.

خَزَّانُ الْمِيَاهِ : سۇ ئامبىرى، توغان، توسما، تۇما، كۆلچەك.

«اَلْخَزَّانُ مَمْلُوءٌ بِالْمِيَاهِ» : سۇ ئامبىرى سۇ بىلەن تولغان.

«مَا أَكْبَرَ خَزَّانَ الْمِيَاهِ هَذَا» : بۇ سۇ ئامبىرى نېمىدېگەن چوڭ.

خَزَّرَ يُخَزِّرُ تَخْزِيرًا عَيْنَيْهِ : سىنچىلاپ قارىدى.

خَزَّنَ يُخَزِّنُ تَخْزِيْنًا الشَّيْءَ : زاپاس ساقلىدى، توپلىدى.

خَزَّنَ الْمَعْلُومَاتِ : ئېلېكترونلۇق مېڭىگە مەلۇماتلارنى يىغىپ توپلىدى.

خَزَعَ يَخْزَعُ خَزْعًا الشَّيْءَ : كەستى.

خَزَعَ مِنْهُ شَيْئًا : ئالدى.

خَزَعَ عَنْ أَصْحَابِهِ : ھەمراھلىرىدىن ئارقىدا قالدى، كېيىن قالدى.

خُزَعْبِلٌ. خُزَعْبَلَةٌ ج خُزَعْبَلاَتٌ : ئەپسانە، كۈلدۈرگە، چۆچەك ؛ خۇراپات.

«دَعْ هَذِهِ الْخُزَعْبَلاَتِ وَلاَ تَتَشَدَّقْ بِهَاثَانِيَةً» : سەن بۇ يالغان ـ ياۋىداق سۆزلەرنى قوي! ئىككىنچىلەپ ئاغزىڭغا كەلگەننى كاپشىما.

خُزَعْبَلِيٌّ : خىيالىي، فانتازىيە.

خِزْعَةٌ : گۆش پارچىسى.

خَزَفَ يَخْزِفُ خَزْفًا الْمَاشِي : يول يۈرگۈچى قول سىلىپ ماڭدى.

خَزَفَ الثَّوْبَ : رەختنى يىرتتى، پارچىلىدى.

خَزَفٌ : پار ـ پۇر قاچا، ساپال قاچا.

اَلْخَزَفُ الْمَصْقُولُ : پارقىراق ساپال.

خَزَفِيٌّ : كۇلالچى.

آنِيَةٌ خَزَفِيَّةٌ : پار ـ پۇر قاچا، ساپال قاچا.

خَزَقَ يَخْزِقُ خَزْقًا السَّهْمُ الْقِرْطَاسَ : ئوق قەغەزنى تېشىپ ئۆتتى.

خَزَقَ الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ : كىرگۈزدى، سانجىدى.

خَزَقَهُ بِالرُّمْحِ : ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى.

خَزَقَ الْأَرْضَ : يەرنى قاڭدىدى، چىڭدىدى.

خَزْقٌ : كىرگۈزمەك، سانجىماق.

خَزَلَ يَخْزِلُ خَزْلاً الشَّيْءَ : نەرسىنى كەستى، پارچىلىدى، ئۈزدى.

خَزَلَ فُلاَنًا عَنْ حَاجَتِهِ : توسقۇنلۇق قىلدى، پېشكەل بولدى.

خَزَمَ يَخْزِمُ خَزْمًا الْبَعِيْرَ : تۆگىنىڭ بۇرنىغا چۇلۇك ئۆتكۈزدى.

خَزَمَ أَنْفَ فُلاَنٍ : پالانىنى بوزەك قىلدى، كەمسىتتى.

خَزَمٌ : پوستىدىن ئارغامچا ئىشلىدىغان بىر خىل دەرەخ.

خَزْمَاءُ : بۇرنى تېشىلگەن تۆگە.

خَزَنَ يَخْزُنُ خَزْنًا الشَّيْءَ : مالنى يىغدى، ساقلىدى.

خَزَنَ السِّرَّ : سىرنى ساقلىدى، يوشۇردى.

خَزْنٌ : خەزىنىگە كىرگۈزمەك، ساقلىماق، غەملىمەك.

أُجْرَةُ الْخَزْنِ : ئامبار ھەققى، ساقلاش ھەققى.

خَزْنَةٌ ج خُزَنٌ : قاچا ـ قۇچا ئىشكاپى، جاۋەن.

خَزِيَ يَخْزَى خَزْيًا وَ خَزْيَانًا الرَّجُلُ : خار بولدى، خارلىقتا قالدى ؛ خىجىل بولدى، ئۇيالدى، ھايا قىلدى؛ بىر مۇسىبەتكە يولۇقتى، ھالاك بولدى.

خَزَى يَخْزِى خَزْيًا فُلاَنًا : خىجالەت قىلدى، رەسۋا قىلدى.

«لَوْلاَ أَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولاً فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَ نَخْزَى» ‹قرآن› : ئۇلار چوقۇم: «نېمىشقا بىزگە بىرەر پەيغەمبەر ئەۋەتمىدىڭ؟ بىز خار ۋە رەسۋا بولۇشتىن ئىلگىرى سېنىڭ ئايەتلىرىڭگە ئەگىشەتتۇق» دەيتتى.

خِزْيٌ : نومۇسسىزلىق، ئار ـ نومۇس، خورلۇق ؛ جازا.

«جَلَبَ لِقَوْمِهِ الْخِزْيَ وَالْعَارَ» : خەلقىگە خورلۇق ۋە نومۇس ئېلىپ كەلدى.

يَالَلْخِزْيِ : نېمىدېگەن رەسۋاچىلىق.

خَزْيَانٌ م خَزْيَانَةٌ وَ خَزَايَا : خىجىل بولغان ئادەم، ئۇياتچان، نومۇسچان، ئۇيالغان.

خَزْيَةٌ : نومۇسسىزلىق، شەرمەندىچىلىك.

خَزِيْنَةٌ ج خَزَائِنُ : خەزىنە، بايلىق؛ پۇل تاپشۇرىدىغان ۋە ئالىدىغان جاي.

خَزِيْنَةُ الدَّوْلَةِ : دۆلەت خەزىنىسى.

خَسَارَةٌ ج خَسَائِرُ : زىيان، چىقىم؛ يوقىتىش.

يَالَلْخَسَارَةِ : ئىسىت، بەك ئەپسۇس.

«مَوْتُ الْعَالِمِ خَسَارَةٌ لاَتُعَوَّضُ» : ئالىمنىڭ ئۆلۈمى بولسا تولدۇرغىلى بولمايدىغان زىياندۇر.

خَسَاسَةٌ : پەسكەشلىك، رەزىللىك ؛ خەسىسلىك.

خَسَاسَةُ النَّفْسِ : پەسكەشلىك، رەزىللىك، خەسىسلىك.

خَسَأَ يَخْسَئُ خَسْئًا الْكَلْبَ : ئىتنى قوغلىدى.

خَسَأَ يَخْسَئُ خُسُوءًا : خارلىق ئىچىدە يىراق بولدى.

خَسَأَ الْبَصَرُ : كۆز تالدى.

«قَالَ اخْسَؤُوا فِيْهَا وَلاَ تُكَلِّمُونِ» ‹قرآن› : ئاللاھ

ئېيتىدۇ : « جەھەننەمدە خار ھالدا قېلىڭلار ، ماڭا سۆز ئاچماڭلار ».

إِخْسَأْ عَنِّي: كۆزۈمدىن يوقال! كۆتۈر قاسقىنىڭنى! بېشىڭنى يە!

خَسُؤَ: يىراق بولماق؛ يىراق قىلماق، قوغلىماق.

خَسْئًا لَكَ: تۈفى ، نومۇسسىز ! ئىزا تارتمايدىغان ! ھۇ نومۇسنى بىلمەيدىغان !

خَسِرَ يَخْسِرُ خُسْرًا وَ خَسَارَةً وَ خُسْرَانًا التَّاجِرُ: ئازدى؛ زىيان تارتتى ؛ ھالاك بولدى.

خَسَرَ الْبَائِعُ الْمِيزَانَ : ساتقۇچى جىڭنى كېمەيتىۋەتتى.

خَسِرَ يَخْسَرُ خَسْرًا وَ خُسْرًا وَ خَسَارَةً وَ خُسْرَانًا التَّاجِرُ: تىجارەتچى زىيان تارتتى.

«وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةَ» «قرآن» : ئەگەر ئۇنىڭغا بەختسىزلىك يەتسە، دىندىن يېنىۋالىدۇ، ئۇ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە زىيان تارتىدۇ.

خَسِرَ الشَّيْءَ: زايا قىلىۋەتتى ، بىكار قىلىۋەتتى ، يوقىتىۋەتتى.

«خَسِرَ ثَرْوَتَهُ عَلَى مَائِدَةِ الْقِمَارِ» : ئۇ، مال - مۈلكىنى قىمار داستىخىنىدا زايا (يوق) قىلىۋەتتى.

خُسْرٌ : ۋەيرانچىلىق، ھالاكەت ، زىيان.

خَسْرَانُ : زىيان تارتقۇچى.

«أَنْتَ خَسْرَانُ فِي هَذِهِ الصَّفْقَةِ» : بۇ سودىدا سەن زىيان تارتقۇچىدۇرسەن.

خُسْرَانٌ: زىيان تارتماق.

وَقَعَ فِي خُسْرَانٍ: زىيان تارتتى، زىيانغا ئۇچرىدى.

فَاكِهَةٌ خُسْرَانَةٌ : بۇزۇلغان مېۋە.

خَسَّ يَخَسُّ وَ يَخِسُّ خَسًّا وَ خَسَاسَةً وَ خِسَّةً : كەمسىتىشكە ئۇچرىدى.

خَسَّ الْوَزْنُ : ئۆلچەشتە يەڭگىل كەلدى.

خَسَّ نَصِيبُهُ : نېسىۋىسى كېمىيىپ كەتتى، نېسىۋىسى ئاز بولدى.

خِسَّةٌ : پەسكەشلىك ، رەزىللىك ؛ خەسىسلىك.

خَسَّرَ يُخَسِّرُ تَخْسِيرًا الْبَائِعَ فِي تِجَارَتِهِ : ساتقۇچىنى زىيان تارتقۇزدى ، ساتقۇچىغا زىيان كەلتۈردى.

خَسْرَةٌ : ئۇنى قوغلىۋەتتى ، ھەيدىۋەتتى.

خَسَّرَ الْبَائِعُ الْمِيزَانَ: ساتقۇچى جىڭنى كېمەيتىۋەتتى.

خَسَّسَ يُخَسِّسُ تَخْسِيسًا نَصِيبَهُ: ھەسسىسىنى ئازايتىۋەتتى.

خَسَّسَ جِسْمَهُ: ئۇنىڭ جىسمىنى يېنىكلەتتى.

خَسَفَ يَخْسِفُ خُسُوفًا: كېمەيدى ، يوقالدى ، غايىب بولدى ، يىمىرىلدى.

خَسَفَ يَخْسِفُ خَسْفًا الْأَرْضَ : يەر يۇتتى.

«فَخَسَفْنَا بِهِ وَ بِدَارِهِ الْأَرْضَ» «قرآن» : قارۇننى ئۇنىڭ ئۆيى بىلەن قوشۇپ يەرگە يۇتقۇزدۇق.

«وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ وَ مِنْهُمْ مَنْ أَغْرَقْنَا» «قرآن» : ئۇلارنىڭ بەزىسىنى (مال - مۈلكى بىلەن قوشۇپ) يەرگە يۇتقۇزدۇق، ئۇلارنىڭ بەزىسىنى (سۇدا) غەرق قىلدۇق.

خَسَفَ اللّٰهُ بِهِمِ الْأَرْضَ: ئاللاھ ئۇلارنى ھالاك قىلدى ، ئاللاھ ئۇلارنى بىتچىت قىلدى ، ئاللاھ ئۇلارنى يەرگە يۇتقۇزىۋەتتى.

خَسَفَ الْقَمَرُ أَوْ نَحْوُهُ: ئاينىڭ نۇرى كەتتى، ئاينىڭ نۇرى ئۆچتى.

«فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ وَخَسَفَ الْقَمَرُ» «قرآن» : كۆزلەر تورلاشقان، ئاينىڭ نۇرى ئۆچكەن كۈن بىلەن ئاي بىرلەشتۈرۈلگەن چاغدا.

خَسَفَتْ عَيْنُ الْمَاءِ : بۇلاق قۇرۇپ كەتتى.

خَسَفَ السَّقْفُ: ئۆگزە ئۆرۈلۈپ چۈشتى.

خَسْفٌ : ئاچلىق ، خارلىق ، خورلۇق.

سَامَهُ خَسْفًا : ئۇنىڭغا خورلۇقنى تېتىتتى، خورلىدى.

بَاتَ عَلَى الْخَسْفِ: ئاچ يېتىپ قالدى.

خُسُوفٌ: كېمەيمەك ؛ يىمىرىلمەك ، يېقىلماق ، غايىب بولماق.

خُسُوفُ الْقَمَرِ: ئاينىڭ تۇتۇلۇشى.

خَسِيسٌ ج خِسَاسٌ وَ أَخِسَّةٌ : پەس ، ناچار، ئەسكى ، پەسكەش ، رەزىل، خەسىس.

«مِنَ النَّاسِ مَنْ يَسْعَى إِلَى الثَّرْوَةِ بِأَيِّ سَبِيلٍ

شَرِيْفٍ أَوْ خَسِيسٍ» : كىشىلەردىن بايلىققا تۇغرا يول بىلەنمۇ، ناتوغرا يول بىلەنمۇ ئېرىشمەكچى بولغانلار بار.

رَفَعَ مِنْ خَسِيْسَتِهِ : ئابرۇيىنى كۆتۈردىغان ئىشنى قىلدى.

خَسَائِسُ الْأُمُورِ: تۆۋەن ، ئەرزىمەس ئىشلار.

خَسِيفٌ: يوقالغان، غايىب بولغان.

خَسِيفُ الْعَقْلِ: كالۋا ، دۆت ، مەتۇ.

خُشَارٌ : كېرەكسىز نەرسە ، تاشلاندۇق نەرسە ؛ بۇزۇق ئادەم ؛ كارغا يارىماس ، ئىشقا يارىماس.

خَشَاشٌ : قۇرت ـ قوڭغۇز.

«دَخَلَتْ اِمْرَأَةٌ النَّارَ فِي هِرَّةٍ رَبَطَتْهَا ، فَلَمْ تُطْعِمْهَا وَلَمْ تُسْقِهَا وَلَمْ تُرْسِلْهَا فَتَأْكُلَ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ» (حديث) : بىر ئايال بىر مۈشۈكنى باغلاپ قويۇپ ، ئۇنىڭغا يېمەكلىكمۇ ، ئۇسسۇزلۇقمۇ بەرمىگەنلىكى ، زېمىندىكى ھاشارەتلەرنى يېيىشكىمۇ قويۇۋەتمىگەنلىكى تۈپەيلىدىن دوزىخى بولۇپ كەتكەن.

خُشَافٌ : مېۋە شەربىتى ، مېۋە سۈيى.

خُشَامٌ : بۇرۇن كېسەللىكى.

خَشَانَةٌ : يىرىكلىك ، قوپاللىق.

خَشَبَ يَخْشِبُ خَشْبًا الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: ئارىلاشتۇردى.

خَشَبَ السَّيْفَ : قىلىچنى بىلىدى.

خَشَبَ الشَّيْءَ: تاللىدى ، پارلىدى.

خَشِبَ يَخْشَبُ خَشَبًا الشَّيْءُ: قوپاللاشتى ، يىرىكلەشتى ، ناچارلاشتى.

خَشِبَ عَيْشُهُ : تۇرمۇشى ناچارلاشتى.

خَشَبٌ ج أَخْشَابٌ :ياغاچ ، ياغاچ ماتېرىيال.

«اَلْحَطَبُ وَالْخَشَبُ أَوَّلُ وُقُودٍ اِسْتَخْدَمَهُ الْإِنْسَانُ» : ئوتۇن بىلەن ياغاچ ئىنسانلار ئەڭ دەسلەپتە ئىشلەتكەن يېقىلغۇدۇر.

خَشَبُ الْبِنَاءِ : ياغاچ ، ياغاچ ماتېرىيال.

خَشَبُ الْبُنْدُقِيَّةِ: مىلتىق پاينىكى.

خَشَبٌ مَحْفُورٌ : ئويما ياغاچ.

خَشَبٌ مَمْسُوحٌ : تاختاي.

خَشَبٌ أَبْيَضُ :تاختاي ، شال ، شەمشاد تاختىيى ، قارىغاي تاختىيى ، ئاق شەمشاد.

خَشَبُ مُعَاكِسٍ: پەنەركە.

خَشَبُ الْحَرِيْقِ: تۇتۇرۇق ئوتۇن.

خَشَبَةٌ ج خَشَبَاتٌ: بىر پارچە ياغاچ ، كۆتەك.

خَشَبَةُ الْمَسْرَحِ : تىياتىر سەھنىسى.

خَشَبَةُ الْمَيِّتِ: تاۋۇت ، جىنازا.

خَشَبَةُ نَقْلِ الْمَوْتَى : تاۋۇت ، جىنازا ، ئۆلۈك ساندۇقى.

خَشَبِيْنٌ: ياغاچچىلىق.

خَشَبِيٌّ : ياغاچتىن بولغان ، ياغاچقا مەنسۇپ.

مَسَامِيرُ خَشَبِيَّةٌ : ياغاچ مىخ.

خَشْخَاشٌ : كۆكنار.

خَشْخَشَ يُخَشْخِشُ خَشْخَشَةً: تاراقشىدى، جاراڭشىدى، جالدۇر ـ جۇلدۇر قىلدى ، تاراق ـ تۇرۇق قىلدى.

خَشْخَشَةٌ : شىر ـ شىر ئاۋاز.

«ضَجَّ الْمَكْتَبُ بِالْأَصْوَاتِ وَخَشْخَشَةِ الْأَوْرَاقِ» : ئىشخانا ئاۋازلار ۋە قەغەزلەرنىڭ شىلدىرلاشلىرى بىلەن قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

خَشْخِيْشَةٌ : قورچاق؛ ئويۇنچۇق.

خَشْرَمٌ ج خَشَارِمُ وَ خَشَارِمَةٌ : بىر توپ ھەرە ؛ ھەسەل ھەرىسى پادىشاھى؛ ھەسەل ھەرىسى ئۇۋىسى.

خَشَّ يَخُشُّ خَشًّا فِي الشَّيْءِ: كىردى.

خَشَّ عَلَى فُلَانٍ :پالانىنىڭ يېنىغا كىردى.

خَشَّ إِلَى فُلَانٍ :پالانىنىڭ يېنىغا كىردى.

خَشَّ الْبَعِيْرَ: تۆگىنىڭ بۇرنىغا چۇلۇك ئۆتكۈزدى.

خَشَّابٌ: ياغاچ ساتقۇچى ، ياغاچ سودىگىرى.

خَشَّبَ يُخَشِّبُ تَخْشِيْبًا: ياغاچقا ئايلاندى ، ياغاچ بولدى.

خَشَّقَ يُخَشِّقُ تَخْشِيْقًا : يول باشلىدى ، يول كۆرسەتتى.

خَشَّمَ يُخَشِّمُ تَخْشِيْمًا : مەست قىلدى.

كتاب تور بېتى uyghurkitap.com

خَشَّنَ يُخَشِّنُ تَخْشِينًا ـ هُ: ئۇنى يىرىك قىلىپ قويدى.

خَشَّنَ صَدْرَهُ : قەلبىنى ئۆچمەنلىك بىلەن تولدۇردى.

خَشَعَ يَخْشَعُ خُشُوعًا الرَّجُلُ : بويسۇندى ، ئېگىلدى ، ئېھتىرام بىلدۈردى ، تىز پۈكتى.

«أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ» ‹قرآن›: مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ دىللىرى ئاللاھنىڭ زىكرىگە ۋە نازىل بولغان ھەقىقەتكە (يەنى قۇرئان ئايەتلىرىگە) ئېرىيدىغان ۋاقىت يەتمىدىمۇ؟

خَشَعَ الشَّخْصُ بِبَصَرِهِ : سۈر بېسىپ كەتتى ، تىكىلىپ قارىيالمىدى.

خَشَعَ الْمُتَكَلِّمُ : سۆزلىگۈچى ئاۋازىنى پەسلەتتى.

خَشَعَ الْمُؤْمِنُ فِي صَلَاتِهِ: نامازغا پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلدى.

خَشَعَ الصَّوْتُ : ئاۋازى پەسلىدى.

«وَ خَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا» ‹قرآن›: مەرھەمەتلىك ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلۇقى ۋە ھەيۋىتىدىن قورقۇپ بارلىق ئاۋازلار بېسىقىدۇ، پىچىرلاشقاندىن باشقىنى ئاڭلىمايسەن.

خَشْعَمٌ ج خَشَاعِمُ : يولۋاس.

خَشَقَ يَخْشِقُ خُشُوقًا الْمَاءُ: سۇ مۇز تۇتتى، مۇزلىدى.

خَشَقٌ : قار.

خُشْقٌ : كىيىك بالىسى ؛ تۇنجى تۇغۇلغان بوكەن.

خِشْقٌ ج خِشَقَةٌ : ئۆچكىنىڭ تۇنجى ئوغلىقى.

خَشِمَ يَخْشَمُ خَشَمًا وَ خُشُومًا الْإِنْسَانُ: كىشىنىڭ بۇرنى يوغان بولدى.

خَشُنَ يَخْشُنُ خُشُونَةً الشَّيْءُ: يىرىك بولدى ، قوپال بولدى.

خَشُنَ الصَّوْتُ : ئاۋاز غاراڭ ـ غۇرۇڭ چىقتى.

خَشُنَ فِي دِينِهِ : دىندا مۇستەھكەم بولدى.

خَشُنَ عَلَيْهِ فِي الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ: ئۇنىڭغا قوپال مۇئامىلە قىلدى.

خَشِنٌ ج خِشَانٌ: قوپال، يىرىك.

خَشِنُ الْجَانِبِ : قوپال ، توك ، ئەدەپسىز.

حَائِطٌ خَشِنٌ : سۇۋاقسىز تام.

خَشِنُ الْأَخْلَاقِ : قوپال ، توك ، ئەدەپسىز.

اَلْجِنْسُ الْخَشِنُ : ئەر كىشى ، ئەرلەر.

خَشِنُ الْمُعَامَلَةِ : مۇئامىلىسى قوپال.

خَشِنَةٌ ج خَشِنَاتٌ : قوپال كىيىم ، يىرىك كىيىم.

خُشُوعٌ : بويسۇنماق ، باش ئەگمەك ، ھۆرمەت قىلماق.

خُشُوقٌ ج خُشُقٌ : جۈرئەتلىك ، قارام ؛ ئۆتكۈر قىلىچ ؛ تىز ، ئىلدام ، چاققان.

خُشُونَةٌ : يىرىكلىك ، قوپاللىق.

رَدَّ عَلَيْهِ بِخُشُونَةٍ : ئۇنىڭغا قوپاللىق بىلەن رەددىيە بەردى.

خَشِيَ يَخْشَى خَشْيَةً : قورقتى.

«رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ» ‹قرآن›: ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولىدۇ، ئۇلارمۇ ئاللاھتىن مەمنۇن بولىدۇ، بۇنىڭغا پەرۋەردىگارىدىن قورققان ئادەم ئېرىشىدۇ.

خَشِيَ عَلَيْهِ : ئۇنىڭدىن ئەنسىرىدى.

خَشٍ: قورققۇچى ، ئەنسىرىگۈچى.

خَشْيَانُ م خَاشِيَةٌ: قورققۇچى ، ئەنسىرىگۈچى.

خَشْيَانَةٌ: قورققۇچى ، ئەنسىرىگۈچى.

خَشْيَا ج خَشَايَا : قورققۇچى ، ئەنسىرىگۈچى.

خَشِيبٌ : يىرىك ، قوپال.

خَشْيَةٌ : قورقماق ، ئەنسىرىمەك، ھەيۋە.

«اِنَّ الَّذِيْنَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ» ‹قرآن›: ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىنىڭ ھەيۋىسىدىن قورققۇچى كىشىلەر.

خَشِيقٌ : قار، قوپال، توك ئادەم.

خَشِيٌّ : ئۇياتچان ، نومۇسچان؛ قورققۇچى.

خِصَاءٌ : ئاختا قىلماق ، پىچىۋەتمەك.

خَصَاصٌ م خَصَاصَةٌ : نامراتلىق ، موھتاجلىق ، يوقسۇزلۇق ؛ تۆشۈك ، دەز.

«وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ» ‹قرآن›: ئۇلار موھتاج تۇرۇقلۇق مۇھاجىرلارنىڭ مەنپەئەتىنى ئۆزلىرىنىڭ (مەنپەئەتى) دىن ئەلا كۆرىدۇ.

«أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى بَابَ النَّبِيِّ فَأَلْقَمَ عَيْنَهُ خَصَاصَةَ الْبَابِ» ‹حديث›: بىر ئەرابى (سەھرالىق) پەيغەمبەرنىڭ ئىشىكىگە كەلدى ۋە ئىشىكنىڭ تۆشۈكىدىن مارىلىدى.

خِصَامٌ: جېدەل، ماجىرا، دەۋا، خۇسۇمەت ؛ بەس ـ مۇنازىرە ؛ ئەرز.

«يُشْهِدُ اللّٰهَ عَلَىٰ مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ» ‹قرآن›: ئۇ دىلىدىكى نەرسىگە ئاللاھنى گۇۋاھ قىلىدۇ، ھالبۇكى، ئۇ ئەشەددى دۈشمەندۇر.

خَصِبَ يَخْصَبُ وَخَصَبَ يَخْصِبُ خِصْبًا الْمَكَانُ: جاي ئوت ـ چۆپلۈك بولدى، مۇنبەت بولدى، بولۇق بولدى.

خِصْبٌ ج أَخْصَابٌ: بولۇق، مۇنبەت، ئۈنۈملۈك، ئۈنۈمدار، ھوسۇللۇق.

خَيَالٌ خِصْبٌ: مول تەسەۋۋۇر، كەڭ خىيال.

سِنُّ الْخِصْبِ: بالاغەت يېشى بىلەن پېنسىيە يېشى ئارىلىقىدىكى يىللار (ياش، نەۋقىران، كۈچىگە تولغان ۋاقىت).

خَصِبٌ. خِصْبٌ. خَصْبَةٌ: مۇنبەت، ئۈنۈملۈك، پاراۋان تۇرمۇش.

«كَثُرَ الْمَطَرُ فَزَادَ الْخِصْبُ»: يامغۇر كۆپەيدى، شۇنىڭ بىلەن ئوت ـ چۆپلەر مول بولدى.

«هَذِهِ الْقِطْعَةُ مِنَ الْحُقُولِ خَصْبَةٌ حَقًّا»: بۇ پارچە يەر راستتىنلا بولۇقتۇر.

خَصَرَهُ يَخْصُرُ خَصْرًا: بېلىگە ئۇردى.

خَصِرَ يَخْصَرُ خَصَرًا الْيَوْمُ: ھاۋا سوغۇق بولدى، ھاۋا سوۋۇپ كەتتى.

خَصِرَ الرَّجُلُ: كىشى توڭۇپ قالدى.

خَصْرٌ ج خُصُورٌ: بەل.

خَصَّ يَخُصُّ خَصًّا وَخُصُوصًا وَخُصُوصِيَّةً الشَّيْءَ: تەۋە بولدى، قاراشلىق بولدى.

خَصَّ شَخْصًا بِكَذَا: خاس قىلدى.

خَصَّهُ بِالْوُدِّ: ئۇنى دوستلۇققا تاللىدى.

خَصَّهُ بِالذِّكْرِ: ئۇنى ئالاھىدە تىلغا ئالدى.

هَذَا لَا يَخُصُّنِي: بۇ ماڭا مۇناسىۋەتلىك ئەمەس، بۇ ماڭا مۇھىم ئەمەس، مەن بىلەن مۇناسىۋەتسىز.

خَصَّ يَخَصُّ خَصَاصَةً وَ خَصَاصًا: نامراتلاشتى، كەمبەغەللەشتى، موھتاج بولدى، نامرات بولدى.

«خَصَّ عَيْشُهُ لَكِنَّهُ مَا زَالَ نَدِيَّ الْكَفِّ»: نامراتلىنىشىپ قالغان بولسىمۇ، ئۇ ھامان مەرد.

خُصٌّ ج أَخْصَاصٌ وَ خِصَاصٌ: كەپە، ساتما.

خَصَّصَ يُخَصِّصُ تَخْصِيصًا وَقْتَهُ كَذَا: ۋاقىتنى ئاجراتتى، ۋاقىتنى بەردى.

خَصَّصَ لِفُلَانٍ شَيْئًا: تەيىنلىدى، بەلگىلىدى، كۆرسىتىپ بەردى.

«خَصَّصَتِ الْحُكُومَةُ سَيَّارَةً لِكُلِّ ضَيْفٍ مِنْ ضُيُوفِهَا الْأَجَانِبِ»: ھۆكۈمەت ئۆزىنىڭ ھەربىر چەت ئەللىك مېھمىنى ئۈچۈن بىردىن خاس ماشىنا بېكىتتى.

«فَعَلْتُ هَذَا خِصِّيصَى مِنْ أَجْلِكَ»: مەن بۇنى ئالاھىدە سېنىڭ ئۈچۈن قىلدىم.

خَصَفَ يَخْصِفُ خَصْفًا النَّعْلَ: ئاياغ تىكتى، چاپلىدى، يېپىشتۇردى، يامىدى.

خَصَفَ الْعُرْيَانُ الْوَرَقَ عَلَى جِسْمِهِ: يالىڭاچ ياپراق بىلەن تېنىنى ياپتى، جىسمىنى ياپتى.

«وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ» ‹قرآن›: ئۇلار جەننەتتىكى دەرەخلەرنىڭ ياپراقلىرى بىلەن ئەۋرەتلىرىنى يېپىشقا كىرىشتى.

خَصْفَةٌ ج خَصَفٌ و خِصَافٌ: ياماق.

خَصَلَ يَخْصِلُ خَصْلًا الشَّيْءَ: كەستى، ئايرىدى.

خَصَلَ الْقَوْمَ خِصَالًا: قەۋمغا ئۇستۇن كەلدى.

خَصْلَةٌ ج خِصَالٌ: خىسلەت، ئادەت، خۇسۇسىيەت.

«كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْ خِصَالِ النِّفَاقِ» ‹حديث›:

ئۇنىڭدا مۇناپىقلىق خۇسۇسىيەتلەردىن بىر خۇسۇسىيەت بار ئىدى.

ذُو الْخِصَالِ الْحَمِيْدَةِ: ياخشى خىسلەتلىك، ياخشى ئادەتلىك.

خُصْلَةٌ جِ خُصْلَاتٌ : بىر دەستە ، بىر باغلام، بىر ئورام ، بىر تۇتام.

خُصْلَةُ شَعْرٍ : بىر تۇتام چاچ.

«تَدَلَّتْ خُصْلَتُهَا عَلَى وَجْهِهَا» : ئۇنىڭ بىر تۇتام چېچى يۈزىگە ساڭگىلاپ تۇراتتى.

خَصَمَ يَخْصِمُ خَصْمًا خِصَامًا وَ خُصُومَةً : يەڭدى ، مەغلۇپ قىلدى ، بېسىپ چۈشتى ، بويسۇندۇردى.

خَصَمَ مِنَ السِّلْعَةِ : مالنىڭ پۇلىنى كەم بەردى.

خَصَمَ مِنَ الثَّمَنِ : باھاسىنى چۈشۈردى.

خَصِمَ يَخْصِمُ خِصَامًا و خُصُومَةً : دۈشمەنلەشتى، مۇنازىرىلەشتى ، جېدەللەشتى.

خَصْمٌ جِ خُصُومٌ : رەقىب ، دۈشمەن.

خَصْمٌ ثَالِثٌ : ئۈچىنچى تەرەپ ، ئۈچىنچى شەخس.

بَنْكُ الْخَصْمِ : دىسكونت قىلىدىغان بانكا.

خَصِمٌ جِ خَصِمُونَ: مۇنازىرىچى.

«بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ» ‹قرآن› : بەلكى ئۇلار جېدەلخور قەۋمدۇر.

خُصُوبَةٌ : مۇنبەتلىك ، مولللۇق.

خُصُوصٌ . خُصُوصَةٌ . خُصُوصِيَّةٌ : ئالاھىدە قىلماق ، خاس قىلماق.

خُصُوصٌ : توغرىسىدا ، . . . ھەققىدە، . . . خۇسۇسىدا.

بِخُصُوصِ كَذَا : . . . توغرىسىدا ، . . . ھەققىدە ، . . . خۇسۇسىدا.

فِي هَذَا الْخُصُوصِ : بۇ توغرىدا ، بۇ ھەقتە.

مِنْ خُصُوصٍ : . . . توغرىسىدا ، . . . قارىتا ، خۇسۇسەن.

خُصُوصًا : ئالاھىدە ، بولۇپمۇ ، خۇسۇسەن.

خُصُوصًا عَلَى الْخُصُوصِ : ئالاھىدە ، ئۆزگىچە ، مەخسۇس ، خۇسۇسەن ، بولۇپمۇ.

خُصُوصِيٌّ: خۇسۇسى ، مەخسۇس ، شەخسى، ئالاھىدە.

خُصُوصِيَّاتِ الشَّخْصِ: ئالاھىدىلىكلىرى ، ئۆزگىچىلىكلىرى، شەخسى ئىشلىرى ، ئايرىمچىلىقى.

خُصُومَةٌ جِ خُصُومَاتٌ : جېدەل ـ ماجىرا ، دەۋا ، خۇسۇمەت ؛ بەس ـ مۇنازىرە ؛ ئەرز.

«لِلْخُصُومَاتِ الْأَدَبِيَّةِ جَوَانِبُ إِيجَابِيَّةٌ» : ئەدەبىي بەس ـ مۇنازىرىلەرنىڭ ئىجابى تەرەپلىرى بار.

خَصَى يَخْصِى خَصْيًا وَ خِصَاءً : ئاختا قىلدى ، پىچىۋەتتى.

خُصْيَةٌ جِ خُصًى : تاشاق.

خَصِيْبٌ : مۇنبەت ، ئۈنۈملۈك.

اَلْهِلَالُ الْخَصِيْبُ: مۇنبەت ھىلال رايونى(سۈرىيە، لىۋان ، پەلەستىن ، ئىئوردانىيە ، ئىراق قاتارلىق دۆلەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان رايوننىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى)

خَصِيْصًا : ئالاھىدە ، مەخسۇس.

خَصِيصَةٌ جِ خَصَائِصُ : خۇسۇسىيەت ، خاراكتېر ، تەبىئەت.

خَصَائِصُ طِبِّيَّةٌ : داۋالاش ئۈنۈمى.

خَصَائِصُ: ئالاھىدە يەككە ، خاسىيەت.

خَصَاصٌ : يوچۇق ، ئارىلىق ، بوشلۇق.

خَصِيْمٌ جِ خُصَمَاءُ وَ خُصْمَانٌ : رەقىب ، دۈشمەن.

«خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَخَصِيمٌ مُبِينٌ» ‹قرآن› : ئۇ ئىنسانىنى ئابىمەندىن ياراتتى، ناگاھان ئۇ ئاشكارا خۇسۇمەت قىلغۇچىدۇر.

خَصِيْنٌ جِ خُصُنٌ وَ أَخْصُنٌ : كىچىك پالتا.

خَصِيٌّ جِ خِصْيَةٌ و خِصْيَانٌ: پىچىتىۋېتىلگەن ، ئاختا؛ ھەرەم خادىمى ، ھەرەم ئاغىچىسى.

حَيَوَانٌ خَصِيٌّ : ئاختا ھايۋان ، پىچىۋېتىلگەن ھايۋان.

«أُتُّخِذَ الْخِصْيَانُ طَوِيْلًا خَدَمًا لِلنِّسَاءِ فِي بُيُوتِ الثَّرِيَةِ» : ئاختا قىلىنغان قۇللار ئۇزۇن زامان باي ئائىلىلەردە ئاياللارنىڭ خىزمەتچىسى قىلىپ ئىشلىتىلگەن.

خِضَابٌ : رەڭ ، بوياق.

ذَاتُ الْخِضَابِ :رەڭلىك (ئايالدىن كىنايە)

خَضَارٌ :يېشىل ، يېشىللىق ، يېشىل رەڭ ؛ كۆكتات ، ئوتياش.

خَضَبَ يَخْضِبُ خَضْبًا وَ خِضَابًا الشَّيْءَ: بويىدى ، رەڭ بەردى.

خَضَبَ شَعْرَهُ :چېچىنى بويىدى.

خَضِبَ يَخْضَبُ خُضُوبًا الشَّجَرُ :دەرەخ يېشىل بولدى ، ياپيېشىل بولدى.

خَضِبَ الْمَكَانُ: جاي يېشىل بولدى.

خُضَبَةٌ :رەڭگا رەڭ كىيىم كىيىدىغان ئايال.

خَضْخَضَ يُخَضْخِضُ خَضْخَضَةً: تىترىدى ، لەرزىگە كەلدى ؛ سىلكىدى ، چايقىدى.

«خَضْخَضَ الْمَرِيضُ الدَّوَاءَ قَبْلَ شُرْبِهِ» : كېسەل دورىنى ئىچىشتىن بۇرۇن چايقىدى.

خَضَدَ يَخْضِدُ خَضْدًا الْعُودَ :ياغاچنى سۇندۇردى ، ئۈشتىۋەتتى.

خَضَدَ شَوْكَتَهُ : تىكىنىنى ئېلىۋەتتى ؛ شەۋكىتىنى سۇندۇردى ، ئاچچىقىنى ياندۇردى.

خَضِرَ يَخْضَرُ خُضْرَةً الشَّيْءُ: يېشىل بولدى ، كۆكەردى ، يېشىللاشتى.

خَضِرَ يَخْضَرُ خُضْرًا الزَّرْعُ : زىرائەت كۆكەردى.

خَضِرٌ :يېشىل ، ياپيېشىل زىرائەت.

«فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا» ‹قرآن› : ئۆسۈملۈكلەردىن يېشىل ياپراقلارنى چىقاردۇق.

خَضْرَاءُ : ئاسمان ، كۆك ئاسمان ، ھاۋا.

«اَلنَّظَرُ إِلَى الْخَضْرَاءِ يَنْفَعُ الْعُيُونَ» : يېشىللىققا قاراش كۆزگە پايدىلىق.

اَلْقُبَّةُ الْخَضْرَاءُ :ئاسمان.

خَضْرَاءُ الدِّمَنِ: قىغ ئۈستىگە ئۈنۈپ قالغان يېشىل ئوت؛ پەس ئائىلىدىن كېلىپ چىققان گۈزەل ئايال ، كەمبەغەل ئائىلىدىن كېلىپ چىققان ساھىبجامال (كۆرۈنۈشى چىرايلىق ، ماھىيىتى قەبىھتىن كىنايە)

«مَا أَظَلَّتِ الْخَضْرَاءُ... أَصْدَقَ لَهْجَةً مِنْ أَبِي ذَرٍّ» ‹حديث› : ئاسمان ئاستىدا ياشايدىغان كىشىلەر ئارىسىدا ئەبى زەردىنمۇ راست سۆز ئادەم تېپىلمايدۇ.

خُضْرَةٌ ج خُضَرٌ و خُضْرٌ: يېشىل ، يېشىللىق ، يېشىل رەڭ.

«وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَاسْتَبْرَقٍ» ‹قرآن› : نېپىز ۋە قېلىن يىپەكتىن ئىشلەنگەن يېشىل كىيىملەرنى كىيىدۇ.

«اَلْخُضَرُ غَنِيَّةٌ بِالْمَوَادِّ الْغِذَائِيَّةِ» : كۆكتات ئوزۇقلۇق ماددىلارغا باي.

خَضْرَمَ يُخَضْرِمُ خَضْرَمَةً الْأُذُنَ: قۇلاقنى كېسىپ ساڭگىلىتىپ قويدى.

خَضْرَمَ الشَّيْءَ: ئېلىشتۇردى ، ئارىلاشتۇردى.

خِضْرِمٌ ج خَضَارِمُ و خِضْرِمُونَ: چوڭ دېڭىز؛ سۇيى كۆپ قۇدۇق ؛ كەڭ نەرسە.

رَجُلٌ خِضْرَمٌ :قولى ئوچۇق ئادەم ، مەرد ، سېخى ، ساخاۋەتچى.

خَضْرَاوَاتٌ :كۆكتات ، ئوتياش ؛ يېشىل ، يېشىللىق.

خُضَرِيٌّ : كۆكتاتچى ، كۆكتات ساتقۇچى ، ئوتياشچى.

خَضَّ يَخُضُّ خَضًّا الْمَاءَ وَ نَحْوَهُ : چايقىدى ، سىلكىدى.

خَضَّ الزُّجَاجَةَ: بوتۇلكىنى چايقىۋەتتى (ئىرغاڭلاتتى)

خَضَّ الشَّخْصَ :چۆچۈتىۋەتتى ، قورقىتىۋەتتى.

«يُخَضُّ الدَّوَاءُ فِي الْقِنِّينَةِ قَبْلَ الْإِسْتِعْمَالِ» : ئەينەك شىشىنىڭ ئىچىدىكى دورا ئىستېمال قىلىنىشتىن بۇرۇن چايقىۋېتىلىدۇ.

خَضٌّ : تەۋرىنىش.

لَبَنٌ خَضٌّ: كۆك سۈت (قايمىقى ئېلىۋېلىنغان سۈت)

خَضَّارٌ :كۆكتات سودىگىرى ، كۆكتات ساتقۇچى ، ئوتياشچى.

خَضَّاخَةٌ :خۇش پۇراق دورا.

خَضَّبَ يُخَضِّبُ تَخْضِيبًا : بويىدى ، رەڭ بەردى.

خَضَّةٌ ج خَضَّاتٌ :جۇمەك.

خَضَّرَ يُخَضِّرُ تَخْضِيرًا الشَّيْءَ :يېشىللاشتۇردى، كۆكەرتتى.

uyghurkitap.com كىتاب تورىبېتى

خَضَّرَ الْأَرْضَ : يەرگە ئۇرۇق سالدى.

خَضَّضَ يُخَضِّضُ تَخْضِيضًا: بېزىدى، زىننەتلىدى.

خَضَّعَ يُخَضِّعُ تَخْضِيعًا : بويسۇندۇردى ، باش ئەگدۈردى.

خَضَّلَ يُخَضِّلُ تَخْضِيلًا الشَّيْءَ: ھۆل قىلىۋەتتى.

«خُضِّلَتْ تُرْبَةُ الْوَطَنِ بِالدِّمَاءِ الزَّكِيَّةِ» : ۋەتەن تۇپرىقى پاك قانلار بىلەن بويالدى.

خَضَّلَتِ الدُّمُوعُ لِحْيَتَهُ: تۆكۈلگەن ياشلار ئۇنىڭ ساقىلىنى ھۆلدىۋەتتى.

خَضَعَ يَخْضَعُ خَضْعًا وَ خُضُوعًا لَهُ :بويسۇندى ، باش ئەگدى.

«فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ» «قرآن»: سىلەر (يات ئەرلەرگە سۆز قىلغاندا) نازاكەت بىلەن سۆز قىلماڭلار، (نازاكەت بىلەن سۆز قىلساڭلار) دىلىدا نىفاق بار ئادەم (سىلەرگە قارىتا) تەمەدە بولۇپ قالىدۇ.

خَضَعَ بِالْقَوْلِ: نازلىنىپ سۆزلىدى ، ناز بىلەن سۆزلىدى.

خَضَعَ لِلّٰهِ: ئاللاھقا بويسۇندى.

«يَخْضَعُ الْمُوَاطِنُ الصَّالِحُ لِلْقَانُونِ وَالنِّظَامِ» : ياخشى پۇقرالار قانۇن ـ تۈزۈمگە بويسۇنىدۇ.

خَضَعَ لِلْمُنَاقَشَةِ : مۇنازىرە ئۈستىگە قويۇلدى.

خَضِعَ يَخْضَعُ خَضَعًا الرَّجُلُ : مايىل بولدى.

خُضَعَةٌ: مايىل بولغۇچى.

خُضَعَةٌ ج خُضَعٌ : بويسۇنغاق ، ماقۇلچان، باشقىلارنى بويسۇندۇرىدىغان ۋە خورلايدىغان ئادەم.

خَضِلَ يَخْضَلُ خَضَلًا الشَّيْءُ : ھۆل بولۇپ كەتتى، نەمدەلدى.

خَضِلَ الثَّوْبُ : كىيىم ھۆل بولۇپ كەتتى.

خَضِلٌ : ھۆل ، ھۆللۈك ؛ باياشات تۇرمۇش.

خَضَمَ يَخْضِمُ خَضْمًا الشَّيْءَ : كېسىۋەتتى ، ئۈزۈۋەتتى.

خَضَمَ الطَّعَامَ : تاماق يېدى.

خَضَمَ لَهُ مِنْ مَالِهِ : ئۇنىڭغا مېلىدىن بەردى.

خِضَمٌّ : كۆكيان ، بۈيۈك دېڭىز.

فُلَانٌ خِضَمٌّ : مەرد ، سېخىي ، قولى كەڭ.

«غَرِقَ فِي خِضَمٍّ مِنَ التَّفَاؤُلِ» : ئۈمىدۋارلىققا چۆمدى.

خُضُوبٌ: سۇ قۇيۇلغاندىن ياكى يامغۇردىن كېيىن ئۆسكەن يېڭى ئۆسۈملۈك.

خُضُورٌ: يېشىل.

خَضُوعٌ ج خُضُعٌ :بويسۇنغۇچى، باش ئەگكۈچى، ئىتائەت قىلغۇچى، تىز پۈككۈچى، بويسۇنغاق.

خَضُوعٌ لِكَذَا : . . . نىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا.

خُضُوعٌ : بويسۇنماق ، باش ئەگمەك ، تىز پۈكمەك ، ئىتائەت قىلماق.

خَضِيبٌ ج خُضُبٌ :بويالغان ، رەڭ بېرىلگەن.

كَفٌّ خَضِيبٌ : خېنە يېقىلغان قول.

خَضِيدٌ : تىكىنى قىرقىلغان دەرەخ.

خَضِيرٌ : يېشىل ؛ يېشىل يۇرچاق؛ دېڭىز.

خَضِيضٌ : پاتقاق جاي ؛ سۇ ۋە دەرەخ كۆپ جاي.

خَضِيعَةٌ ج خَضَائِعُ : ئۇلاغنىڭ قورسىقىدىكى غولدۇرلىغان ئاۋاز ؛ كەلكۈن ئاۋازى.

خَضِيلَةٌ : گۈزەل باغچا.

خَضِيمٌ : ئۆتكۈر.

خَضِيمَةٌ ج خَضَائِمُ: يېشىل ئۆسۈملۈك؛ يۇمران ئۆسۈملۈك جاي.

خَطَا يَخْطُو خَطْوًا الشَّخْصُ: ماڭدى، قەدەم تاشلىدى، پىيادە ماڭدى.

خَطَا خُطُوَاتٍ قَصِيرَةً: قىسقا قەدەم تاشلىدى، ئاستا دەسسىدى.

خَطَا نَحْوَ الْأَمَامِ : ئالغا ئىلگىرىلىدى ، ئالغا قەدەم تاشلىدى.

خَطَا خُطْوَةً وَاسِعَةً : چوڭ قەدەم تاشلاپ ماڭدى.

خَطَأٌ . خِطْءٌ ج أَخْطَاءٌ وَأَخْطِئَةٌ : خاتالىق ، غەلەت ، سەۋەنلىك ؛ خاتا.

«وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَ إِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْأً كَبِيرًا» «قرآن» : كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ بالاڭلارنى ئۆلتۈرمەڭلار، ئۇلارنىڭ ۋە سىلەرنىڭ رىزقىڭلارنى بىز بېرىمىز، ئۇلارنى ئۆلتۈرۈش ھەقىقەتەن چوڭ

گۇناھتۇر.

«وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلَى أَهْلِهِ» ‹قرآن› : كىمكى بىرەر مۆمىننى سەۋەنلىك بىلەن ئۆلتۈرۈپ قويىدىكەن، ئۇ بىر مۆمىن قۇلنى ئازاد قىلىشى ۋە ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ ۋارىسلىرىغا دىيەت تۆلىشى كېرەك.

خَطَأٌ لَفْظِيٌّ : تەلەپپۇز خاتالىقى.

وَقَعَ فِي خَطَإٍ: خاتالاشتى ، خاتالىق ئۆتكۈزدى.

مِنَ الْخَطَإِ أَنْ : خاتالىقى شۇكى.

اَلْقَتْلُ الْخَطَأُ : سەۋەن ئۆلتۈرۈپ قويۇش ، خاتا ئۆلتۈرۈپ قويۇش.

خَطَأٌ فَادِحٌ : چوڭ خاتالىق.

«كَانَ الطَّبِيْبُ عَلَى خَطَإٍ» : دوختۇر خاتا داۋالىدى.

خَطَأٌ فِي الْحِسَابِ : ھېسابتىكى خاتالىق.

خَطَأٌ تَارِيْخِيٌّ : تارىخىي خاتالىق.

خَطَأٌ مَطْبَعِيٌّ : باسما خاتالىقى، مەتبەئە خاتالىقى.

خِطْءٌ ج أَخْطَاءٌ : گۇناھ ، جىنايەت.

خِطَابٌ ج خِطَابَاتٌ : خەت ، مەكتۇپ.

فَصْلُ الْخِطَابِ : ئاخىرقى قارار ، پاكىت قويۇشقا ھۆكۈم قىلىش ، ھەل قىلغۇچ سۆز ؛ پاساھەتلىك سۆز (خۇتبەنىڭ ھەمدۇسانادىن ئەمما بەئدۇ) دىن كېيىن دېگەن سۆز.

«وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ» ‹قرآن› : ئۇنىڭغا ھېكمەت ۋە روشەن سۆز - ئىبارىلەرنى ئاتا قىلدۇق.

خِطَابُ الْعَرْشِ : پادىشاھلىق دۆلەتلەردە پارلامېنت يىغىنىدىكى ئېچىلىش نۇتقى.

خِطَابُ تَوْصِيَةٍ : تونۇشتۇرۇش خېتى.

خِطَابٌ مَفْتُوحٌ : ئوچۇق خەت.

«أَلْقَى الزَّعِيمُ خِطَابًا حَمَاسِيًّا» : داھىي تەسىرلىك نۇتۇق سۆزلىدى.

«كُنْ لَيِّنًا فِي خِطَابِكَ لِوَلَدِكَ» : ئوغلۇڭغا قىلغان سۆزۈڭدە مۇلايىم بول.

«عِنْدَمَا تَمُرُّ بِبَيْتِهِ مِنْ فَضْلِكَ أَعْطِهِ هَذَا الْخِطَابَ» : ئۇنىڭ ئۆيىدىن ئۆتەر ۋاقتىڭىزدا بۇ خەتنى ئۇنىڭغا بېرىپ قويىسىڭىز.

خِطَابَةٌ : نۇتۇق ، بايانات ، سۆز ، خۇتبە.

حَفْلَةٌ خِطَابِيَّةٌ: نۇتۇق سۆزلەش يىغىنى، نۇتۇققا ئائىت.

خِطَابَةٌ دِيْنِيَّةٌ : ۋەز ، تەبلىغ ، خۇتبە ، نۇتۇق.

خِطَابَةٌ عِلْمِيَّةٌ : ئىلمىي لېكسىيە.

فَنُّ الْخِطَابَةِ : نۇتۇق سەنئىتى.

خَطَابِيٌّ: ئەقلىدىن كۆرە ھېسسىياتقا كۆپرەك بېرىلىدىغان يېزىش ئۇسلۇبى.

خِطَامٌ ج خُطُمٌ : چۇلۇۋۇر ، نۇقتا.

خَطِئَ يَخْطَأُ خَطْأً وَ خَطَأً الشَّخْصُ : خاتا قىلدى ، خاتالاشتى ، گۇناھ ئۆتكۈزدى ، گۇناھ قىلدى.

خَطَبَ يَخْطُبُ خَطَابَةً فِي الْقَوْمِ: نۇتۇق سۆزلىدى، خۇتبە ئوقىدى، ۋەز - نەسىھەت قىلدى.

خَطَبَ يَخْطُبُ خِطْبَةً فُلاَنَةَ مِنْ أَهْلِهَا اَوْ إِلَى أَهْلِهَا: قىز بىلەن توي قىلىشقا پۈتۈشتى ، قۇدا چۈشتى ، چاي ئىچكۈزدى.

خَطَبَ الْفَتَاةَ : قىزغا تەلەپ قويدى.

خَطَبَ وُدَّهُ : دوستلىششنى تەلەپ قىلدى ، دوستلۇقىنى تىلىدى.

خَطُبَ يَخْطُبُ خَطَابَةً الشَّخْصُ : ناتىق بولدى.

خَطْبٌ ج خُطُوبٌ : كۆڭۈلسىز ئىش ، بەختسىزلىك ، بالايىئاپەت.

مَاخَطْبُكَ: سەن نېمە بولدۇڭ ؟

«قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ آيُّهَا الْمُرْسَلُونَ؟» ‹قرآن› : ئىبراھىم : « ئى ئەلچىلەر ! نېمە ئىش بىلەن كەلدىڭلار؟ » دېدى.

خُطْبَةٌ ج خُطَبٌ : نۇتۇق ، بايانات ، سۆز ، خۇتبە.

خُطْبَةُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ كىرىش سۆزى.

خِطْبَةٌ ج خِطَبٌ : تەلەپ ، چاي ئىچكۈزۈش.

«وَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيْمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ اَوْ اَكْنَنْتُمْ فِي اَنْفُسِكُمْ» ‹قرآن› : ئىددىتى توشمىغان ئاياللارغا ئۇلارنى ئالىدىغانلىقىڭلارنى پۇرىتىپ ئۆتسەڭلار ياكى بۇنى دىلىڭلاردا يوشۇرۇن تۇتساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

uyghurkitap.com

خَطَرَ يَخْطِرُ خَطَرَانًا الرَّجُلُ فِي مَشْيِهِ: ئىرغاڭلاپ ماڭدى.

«خَطَرَتِ الْفَتَاةُ فِي ثِيَابِهَا الْمُزَرْكَشَةِ» : قىز زەر چېكىلگەن كىيىم بىلەن كۆرەڭلەپ ماڭدى.

خَطَرَ يَخْطِرُ خُطُورًا بِبَالِهِ : يادىغا كەلدى ، ئېسىگە كەلدى.

«خَطَرَ لَهُ خَاطِرٌ» : ئۇنىڭ ئېسىگە بىر پىكىر كەلدى.

خَطَرَ الْأَمْرُ عَلَى بَالِهِ : ئىش ئېسىگە كەلدى.

خَطَرَ عَلَى ذِهْنِهِ : ئېسىگە كەلدى.

«خَطَرَ بِبَالِهِ أَنْ يَزُورَ زَمِيلَهُ الْمَرِيضَ فِي الْمُسْتَشْفَى» : دوختۇرخانىدىكى كېسەل ساۋاقدىشىنى يوقلاش ئۇنىڭ خىيالىغا كەلدى.

خَطُرَ يَخْطُرُ خَطَرًا وَخُطُورًا وَ خُطُورَةً الرَّجُلُ: قەدىر - قىممىتى يۇقىرى بولدى.

خَطَرُ الْأَحْمَرُ : ھالاكەتكە ئېلىپ باردى.

خَطَرٌ ج خِطَارٌ وَ خُطُرٌ : دوغا قويۇلغان نەرسە ، دوغا تىكىلگەن پۇل.

خَطَرٌ مُحْدِقٌ : كۆز ئالدىدىكى خەتەر.

دُقَّ نَاقُوسُ الْخَطَرِ: خەتەر سىگنالى چېلىندى.

خَطَرٌ عَلَى الصِّحَّةِ : سالامەتلىككە زىيانلىق.

ذُو خَطَرٍ عَظِيمٍ : چوڭ خەتەرلىك.

خَطَرُ الْحَرْبِ : ئۇرۇش تەھدىتى.

مُعَرَّضٌ لِلْخَطَرِ : خەتەر ئۈستىدە؛ يۈزلۈپ قالىدىغان.

إِشَارَةُ الْخَطَرِ : سىگنال ، ئاگاھلاندۇرۇش.

أَوْقَعَهُ فِي الْخَطَرِ : خەتەرگە يولۇقتۇردى ، خەتەرگە ئۇچراتتى.

خَطِرٌ : خەتەرلىك ، بىخەتەر ئەمەس ؛ تەكەببۇر.

خَطَرَانٌ : ئىرغاڭلاپ مېڭىش ، پولاڭلاش.

خَطْرَةٌ ج خَطَرَاتٌ : كۆڭۈلگە كەچكەن ئىش ، ئېسىگە كەلگەن خاتىرە ؛ قېتىم.

خَطَرَاتُ الرِّيحِ : ئۆتكۈنچى شامال.

«أَجْرَى لَهُ الطَّبِيبُ عَمَلِيَّةً خَطِرَةً» : دوختۇر ئۇنىڭ ئۈچۈن خەتەرلىك ئوپېراتسىيە قىلدى.

خَطْرَفَ يُخَطْرِفُ خَطْرَفَةً : چوڭ قەدەم بىلەن ماڭدى ، ئالدىراپ ماڭدى.

خَطْرَفَ جِلْدُ الْمَرْأَةِ : ئايالنىڭ تېرىسى بوشاپ كەتتى ، ساڭگىلاپ كەتتى.

خَطْرَفَهُ بِالسَّيْفِ: ئۇنى قىلىچ بىلەن چاپتى.

خَطْرَفَ الْمَرِيضُ : كېسەل جۆيلىدى.

خَطَّ يَخُطُّ خَطًّا الْكِتَابَ بِالْقَلَمِ : يازدى ، سىزدى

«وَمَا كُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذًا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ» (قۇرئان): ئىلگىرى سەن كىتاب ئوقۇشنى بىلمەيتتىڭ، خەت يېزىشنىمۇ بىلمەيتتىڭ، (مۇبادا سەن كىتاب ئوقۇغان، خەت يازىدىغان بولساڭ) ئۇ چاغدا ھەققە قارشى تۇرغۇچىلار چوقۇم گۇمانلىناتتى.

خَطَّهُ الشَّيْبُ : چېچى ئاقاردى.

خَطَّ وَجْهُ الْغُلَامِ : بۇرۇتى خەت تارتتى.

خَطَّ عَلَى الشَّيْءِ : سىزدى ، پىلانلىدى.

خَطَّ الْأَرْضَ بِالْمِحْرَاثِ: يەرنى ئاغدۇردى، ھەيدىدى.

خَطَّ الشَّيْءَ بِيَدِهِ: مەسئۇلىيىتىنى ئۈستىگە ئالدى.

خَطٌّ ج خُطُوطٌ : يول، خەت ، سىزىق ؛ پۇچۇركا ؛ قۇر ، قاتار.

اِلْزَمِ الْخَطَّ : ئۇدۇل ماڭ.

خَرَجَ عَنِ الْخَطِّ : ئۇدۇل ماڭمىدى.

اَلْخَطُّ الْكُوفِيُّ: كوفى خەت نۇسخىسى.

اَلْخَطُّ الْمِسْمَارِيُّ : مىخ مەتبەئە.

خَطُّ النَّارِ : ئالدىنقى سەپ ، ئۇرۇش مەيدانى.

خَطُّ الْإِسْتِوَاءِ: ئېكۋاتور.

خَطُّ النِّهَايَةِ : تەنھەرىكەتتە ئاخىرقى نىشاننى كۆرسىتىپ بېرىدىغان بەلگە.

خَطٌّ تِلِغْرَافِيٌّ : تېلېگراف سىمى.

خَطٌّ هَاتِفِيٌّ : تېلېفون سىمى.

اَلْخَطُّ الْجَمَاهِيرِيُّ: ئاممىۋى يول.

خَطُّ الْحُدُودِ : چېگرا سىزىقى.

اَلْخَطُّ الْمُنْحَنِى : ئەگرى سىزىق.

خَطُّ السَّفَرِ : يۈرۈش لىنىيىسى.

خَطُّ الْهُجُومِ : ھۇجۇم قىلىش لىنىيىسى.

خَطُّ تَقْسِيمِ الْمِيَاهِ : سۇ بۆلگۈچ.

اَلْخَطُّ الْجَوِّيُّ : ھاۋاغا تارتىلغان سىم ، ئانتېنا.

اَلْخَطُّ الْأَرْضِيُّ : يەرگە تارتىلغان سىم ، يەرگە تارتىلغان ئۆتكۈزگۈچ.

خَطٌّ رَئِيسِيٌّ: ئاساسىي لىنىيە ، غول لىنىيە.

خَطُّ الطُّولِ : مېرىدىئان سىزىقى.

خَطُّ الْإِعْتِدَالِ : ئېكۋاتور سىزىقى.

خَطُّ التَّفَاهُمِيَّةِ : مۇرەسسەچىلىك.

خَطُّ الْإِنْتِهَازِيَّةِ : ئاغمىچىلىق.

خَطُّ السِّكَّةِ الْحَدِيدِيَّةِ: تۆمۈر يول لىنىيىسى.

خَطٌّ مُسْتَقِيمٌ : توغرا سىزىق ، توغرا لىنىيە، تۈز سىزىق.

فِى خَطٍّ مُسْتَقِيمٍ: ئۇدۇل ، تۈز.

عَلَى خَطٍّ مُسْتَقِيمٍ: ئۇزۇل ـ كېسىل ؛ ئۇدۇل.

عَلَى طُولِ الْخَطِّ : پۈتۈن لىنىيە بويىچە ، پۈتۈن سەپ بويىچە.

خُطُوطُ الْكَفِّ : ئالقان سىزىقلىرى.

خُطُوطُ الْمُوَاصَلاَتِ : قاتناش لىنىيىلىرى.

اَلْخُطُوطُ الْأَمَامِيَّةُ : ئالدىنقى سەپ.

خُطُوطٌ عَامَّةٌ : ئىلمىي ماقالىنىڭ مۇھىم نۇقتىلىرى بايان قىلىنغان قىسقىچە مەزمۇن ، ئاساسىي مەزمۇنى.

خُطُوطُ الطَّيْرَانِ : ئاۋىئاتسىيە لىنىيىسى.

خُطُوطٌ جَوِّيَّةٌ: ئاۋىئاتسىيە لىنىيىسى ، ھاۋا لىنىيىسى.

خُطٌّ جِ أَخْطَاطٌ: مەھەللە ، رايون ، جاي ، يەر.

مَحْكَمَةُ الْأَخْطَاطِ : رايونلۇق سوت مەھكىمىسى.

خَطَّأَ يُخَطِّئُ تَخْطِئَةً : خاتالىققا نىسبەت بەردى.

«إِنْ أَخْطَأْتُ فَخَطِّئْنِي» : ئەگەر مەن خاتالاشسام « مېنى خاتا قىلدىڭ » دېگىن.

خَطَّارٌ: نەيزىۋاز ؛ نەيزە ؛ ئەتىرچى.

خَطَّارُ السَّاعَةِ : ئىستىرىلكا.

خَطَّاطٌ : خەتتات؛ كاتىپ.

خَطَّافٌ : بۇلاڭچى ، ئوغرى ، قاراقچى.

خُطَّافٌ جِ خَطَاطِيفُ : قارلىغاچ ؛ ئىلمەك ، قارماق ؛ كانارە.

خُطَّافُ الْبَحْرِ : بوران قۇش.

خَطَّةٌ : تۈز سىزىق (ــــ)

خُطَّةٌ جِ خُطَطٌ : يول ، لىنىيە؛ مۇھىت؛ ئۇسۇل ، چارە ـ تەدبىر ، پىلان.

اَلْخُطَّةُ الْحَرْبِيَّةُ : ھەربىي تاكتىكا.

اَلْخُطَّةُ الدِّرَاسِيَّةُ : ئوقۇتۇش پىلانى ، دەرس ئۆتۈش پىلانى.

«وُضِعَتْ خُطَّةٌ جَدِيدَةٌ لِتَنْمِيَةِ الْاِقْتِصَادِ الْوَطَنِيِّ» : دۆلەت ئىقتىسادىنى جانلاندۇرۇش ئۈچۈن يېڭى پىلان ئوتتۇرىغا قويۇلدى.

اَلْخُطَّةُ السَّنَوِيَّةُ : يىللىق پىلان.

«عَلَيْنَا أَنْ نُنْجِزَ نِصْفَ الْخُطَّةِ السَّنَوِيَّةِ عَلَى الْأَقَلِّ فِي شَهْرِ مَايُو»: ماي ئېيىدا ئاز دېگەندە يىللىق پىلاننىڭ يېرىمىنى ئورۇنلىشىمىز كېرەك.

خَطَّطَ يُخَطِّطُ تَخْطِيطًا لِلشَّيْءِ : پىلاننى قويدى، چارە ـ تەدبىرىنى ئىشلەپ چىقتى.

خَطَّطَ الرَّسْمَ : سىزدى.

خَطَّطَ الْبِلاَدَ أَوِ الْأَرْضَ : زېمىن ياكى دۆلەتكە چېگرا سىزىقىنى بېكىتتى.

خَطَّطَتِ الْمَرْأَةُ حَاجِبَهَا : ئايال قاشلىق ئەتتى.

خَطَّمَ يُخَطِّمُ تَخْطِيمًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا نوقتا سالدى، ماسكا تارتتى.

خَطِّيفٌ جِ خَطَاطِيفُ : قارماق ، ئىلمەك ؛ كانارە ؛ قارلىغاچ.

خَطِّيٌّ : قول يازما.

خَطِفَ يَخْطَفُ خَطْفًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئېلىۋالدى ، بۇلىۋالدى ، تارتىۋالدى.

«اِلاَّ مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ»

«قرآن» : لېكىن (ئاسمان خەۋەرلىرىدىن) ئوغرىلىقچە بىر نەرسە ئاڭلىغان شەيتاننى يورۇق يۇلتۇزلار قوغلاپ (كۆيدۈرۈپ تاشلايدۇ)

«يَكَادُالْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ» «قرآن» : چاقماق چاقنىغاندا ، ئۇلار كۆز نۇرىدىن ئايرىلىپ قالغىلى تاس قالىدۇ.

خَطِفَ نَفْسُهُ : مىدىرلىدى ، تېز يۆتكەلدى.

خَطَّفَ : ئېلىۋالماق ، تارتىۋالماق.

خَطَّفَ الطَّائِرَاتِ : ئايروپىلان بۇلىماق.

خَطْفَةٌ ج خَطَفَاتٌ : بىر قېتىم بۇلاش ، بۇلانغان نەرسە.

خَطِلَ يَخْطَلُ خَطَلًا فِي كَلَامِهِ : قالايمىقان سۆزلىدى ، ئاغزىغا كەلگەننى جۆيلىدى ، خاتا سۆزلىدى.

خَطِلَ الشَّخْصُ : ئەخمەق بولدى ؛ خاتالىققا يولۇقتى ؛ قالايمىقان سۆزلىدى.

خَطَلٌ : قالايمىقان سۆز ، بىھۇدە سۆز ، بىكار گەپ.

مِنَ الْخَطَلِ أَنْ : نىڭ دۆتلۈكى.

خَطِلٌ ج أَخْطَالٌ : ئەخمەق ، نادان ، گالۋاڭ ، بىمەنە.

خَطَمَ يَخْطِمُ خَطْمًا الدَّابَّةَ : ئۇلاغقا نوقتا سالدى؛ ماسكا تارتتى.

خَطَمَ بِالْكَلَامِ : زۇۋان سۈرەلمەس قىلىپ قويدى.

«خَطَمَ بَعِيرَهُ بِالْخِطَامِ» : ئۇ تۆگىسىگە چۇلۇك ئۆتكۈزدى.

خَطْمٌ : بۇرۇن ؛ قۇشنىڭ تۇمشۇقى.

خُطُوبَةٌ : تەلەپ ، چاي ئىچكۈزۈش.

خُطْوَةٌ ج خُطًى و خُطُوَاتٌ : قەدەم، ماڭدام، چامدام، يول.

«خُطْوَةٌ إِلَى الْأَمَامِ وَ خُطْوَتَانِ إِلَى الْوَرَاءِ» : بىر قەدەم ئالدىغا ، ئىككى قەدەم كەينىگە.

خُطْوَةٌ إِلَى الْأَمَامِ : ئالغا ئىلگىرىلەش.

خُطْوَةً خُطْوَةً : قەدەممۇ قەدەم ، تەدرىجىي.

خُطْوَةٌ عَزِيزَةٌ : مۇبارەك قەدەم ، قەدەم تەشرىپ.

«اِتَّخَذَ خُطْوَةً حَاسِمَةً» : ھەل قىلغۇچ قەدەمنى باستى.

اِتِّخَاذُ الْخُطُوَاتِ اللَّازِمَةِ لِتَحْرِيرِ الْقُدْسِ : بەيتۇل مۇقەددەسنى ئازاد قىلىش ئۈچۈن زۆرۈر چارە ـ تەدبىرلەرنى قوللىنىش.

سَارَعَلَى خُطَاهُ : ئۇنى دورىدى، ئۇنىڭغا ئەگەشتى، ئۇنىڭ يولىدا ماڭدى.

ثَقِيلُ الْخُطَى : قەدىمى ئېغىر ، قەدىمى ئاستا.

تَبِعَ خُطَاهُ : ئۇنىڭغا ئەگەشتى، ئۇنى دورىدى ، ئۇنى ئۈرنەك قىلدى.

خَطِيئَةٌ ج خَطَايَا و خَطِيئَاتٌ : خاتالىق ، گۇناھ ، جىنايەت.

«وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ» «قرآن» : شەھەر دەرۋازىسىدىن سەجدە قىلغان ھالدا كىرىڭلار، «ئى ئاللاھ! گۇناھلىرىمىزنى كەچۈرگىن» دەڭلار، جىمى گۇناھلىرىڭلارنى مەغپىرەت قىلىمىز.

«وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْإِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًاوَ إِثْمًامُبِينًا» «قرآن» : كىمكى بىر كىچىك گۇناھ ياكى بىر چوڭ گۇناھ قىلىپ قويۇپ، ئۇنى بىگۇناھ ئادەمگە چاپلىسا، ئۇ شۇ بوھتاننى ۋە ئوپئوچۇق بىر گۇناھنى ئۆزىگە يۈكلىۋالغان بولىدۇ.

خَطِيبٌ ج خُطَبَاءُ : نۇتۇق سۆزلىگۈچى ، ناتىق ، خۇتبە ئوقۇغۇچى؛ خاتىب؛ توي قىلىش تەلەپىنى قويغۇچى.

«أُقَدِّمُ لَكَ خَطِيبَ أُخْتِي» : مەن ساڭا سىڭلىمنىڭ لايىقىنى تونۇشتۇرىمەن.

خَطِيبٌ مُحْتَرِقٌ : كەسپىي ناتىق ، سۆزمەن.

خَطِيبٌ مِصْقَعٌ : پاساھەتلىك ناتىق.

خَطِيبَةٌ : پۈتۈشكەن لايىق، سۆيگۈنى، قىز لايىق.

خَطِيرٌ ج وخُطُرُوخُطَرٌ : مۇھىم، زۆرۈر، ئاساسلىق؛ قىممەتلىك، قەدىرلىك؛ خەتەرلىك.

مَرَضٌ خَطِيرٌ : خەتەرلىك كېسەل.

خَطِيرُ الشَّأْنِ : شەنى ئۇلۇغ ، مۇھىم ، زۆرۈر ، زور ، ئاساسلىق.

«تَمُرُّ الْأُمَّةُ الْعَرَبِيَّةُ بِمَرْحَلَةٍ سِيَاسِيَّةٍ خَطِيرَةٍ» : ئەرەب مىللىتى جىددىي سىياسىي باسقۇچتىن

ئۆتۈۋاتىدۇ.

خَطِيفَةٌ : بۇلانغان، تارتىۋېلىنغان.

خَطِيَّةٌ : گۇناھ، خاتالىق.

خَطِيَّةٌ مُمِيتَةٌ :چوڭ گۇناھ، ئېغىر گۇناھ، گۇناھى كەبىرە.

خَطِيَّةٌ عَرَضِيَّةٌ :كىچىك گۇناھ، يەڭگىل گۇناھ، گۇناھى سەغىرە.

خِفَاءٌ ج أَخْفِيَةٌ :ياپقۇچ؛ يېپىنچا، نىمچا.

خَفَاءٌ :يوشۇرۇن، مەخپىي، سىر.

فَعَلَ ذَلِكَ فِي الْخَفَاءِ :يوشۇرۇن قىلدى، يوشۇرۇن ئىشلىدى.

فِي الْخَفَاءِ :يوشۇرۇن، خۇپىيانە، غىپپىدە، تۇيدۇرماستىن.

تَحْتَ طَيِّ الْخَفَاءِ :ئىنتايىن مەخپىي، ناھايىتى مەخپىي.

بَرِحَ الْخَفَاءُ :ئاشكارا بولدى.

أَخْفِيَةُ الْكَرَى :كۆز.

أَخْفِيَةُ الزَّهْرِ :گۈل غۇنچىسى.

خَفَارَةٌ وَ خِفَارَةٌ وَ خُفَارَةٌ :مۇھاپىزەتچىنىڭ مائاشى؛ قوغدىماق، ساقلىماق، مۇھاپىزەت قىلماق؛ نۆۋەتچىلىك.

«مَتَى خَفَارَتُكَ هَذَا الأُسْبُوعَ» : بۇ ھەپتىدىكى كۆزەتچىلىكىڭ قاچان؟

خِفَاضٌ : خەتنە قىلىش.

«مَا زَالَتْ عَادَةُ الْخِفَاضِ جَارِيَةً فِي بَعْضِ الْبِلَادِ الإِسْلَامِيَّةِ» : قىزلارنى خەتنە قىلىش ئادىتى بەزى ئىسلام ئەللىرىدە يەنىلا داۋاملىشىۋاتىدۇ.

خُفَاعٌ : ئۆپكە كېسىلىنىڭ بىر تۈرى.

خَفَتَ يَخْفُتُ خُفُوتًا : سۈكۈت قىلدى، لام ـ جىم دېمىدى.

خَفَتَ الصَّوْتُ : ئاۋازى ئۆچتى، ئاجىزلاپ قالدى، پەسلەپ قالدى.

خَفَتَ الْقَارِئُ بِقِرَاءَتِهِ: تۆۋەن ئاۋازدا ئوقۇدى.

خَفَتَ يَخْفُتُ خُفَاتًا :تۇيۇقسىز ئۆلدى.

خَفَرَ يَخْفِرُ خَفْرًا الْعَهْدَ :ئەھدىنى بۇزدى، ۋەدى-
سىنى بۇزدى.

خَفَرَ الشُّرْطِيُّ اللِّصَّ: ساقچى ئوغرىنىڭ قېچىپ كېتىشىنى توستى.

خَفَرَ بِالرَّجُلِ: خىيانەت قىلدى.

«اَلْمُؤْمِنُ لَا يَخْفِرُ الذِّمَّةَ» : مۆمىن ئادەم ۋەدىسىنى بۇزمايدۇ.

خَفَرَ الْمَكَانَ: مەلۇم ئورۇننى ساقلىدى، قوغدىدى.

خَفِرَتِ الْمَرْأَةُ خَفَرًا: ئايال ئىزا تارتىپ كەتتى، ئۇيۇلۇپ كەتتى.

خَفَرٌ :ھايا، نومۇس، ئۇيۇلۇش؛ قوغدىماق، ساقلىماق، مۇھاپىزەت قىلماق.

خَفَرُ الْحُدُودِ :چېگرا ساقچىلىرى.

خَفَرُ السَّوَاحِلِ :دېڭىز ساھىل ساقچىلىرى.

خَفِرٌ :ئۇياتچان، نومۇسچان، ھايالىق.

خَفَسَ يَخْفِسُ خَفْسًا الْبِنَاءَ : بىنانى بۇزۇۋەتتى، ئۆرۈۋەتتى، ۋەيران قىلدى.

خَفَسَ فُلَانًا : يىقىتىۋەتتى.

خَفَسَهُ: ئۇنى مەسخىرە قىلدى، زاڭلىق قىلدى.

خَفَسَ بِهِ الْأَرْضَ : پاكىت ئارقىلىق ئۇنىڭ ئۈستىدىن غالىپ كەلدى.

خَفَشَ يَخْفُشُ خَفْشًا بِالشَّيْءِ: ئاتتى، ئېتىۋەتتى.

خَفَشَهُ : ئۇنى يەرگە باستى، يىقىتىۋەتتى، يىقىتتى.

خَفَشَ الْبِنَاءَ: قورۇلۇشنى بۇزۇۋەتتى.

خَفَشَ يَخْفَشُ خَفَشًا: كۆزى كىچىكلەپ كەتتى؛ كۆزى تەبىئىي ئاجىز بولدى؛ كۆزى كېچىسى كۆرۈپ، كۈندۈزى كۆرەلمەيدىغان بولدى.

خَفَشَ فِي الْأَمْرِ: ئاجىز بولدى، ئاجىزلاشتى.

خَفِشٌ :كېچىسى كۆرۈپ، كۈندۈزى كۆرمەيدىغان ئادەم.

خَفَضَ يَخْفِضُ خَفْضًا الشَّيْءَ :تۆۋەنلەتتى، پەسكە چۈشۈردى، پەسلەتتى.

خَفَضَ السِّعْرَ :باھانى كېمەيتتى.

خَفَضَ جَنَاحَهُ :مېھرىبان ۋە كەمتەر بولدى.

«وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ» (قرآن) : مۆمىن-

www.uyghurkitap.com

لەرگە كەمتەر بولغىن!

خَفَضَ الصَّوْتَ : ئاۋازنى پەسلەتتى.

خَفَضَ الْكَلِمَةَ (فِي النَّحْوِ) : (گرامماتىكىدا) سۆزنىڭ ئاخىرىنى كەسرە بەلگىسى بىلەن ئوقۇدى، زىر ئوقۇدى.

خَفَضَ يَخْفِضُ خَفْضًا عَيْشُهُ : تۇرمۇشى پاراۋانلاشتى.

خَفْضٌ : تۆۋەنلەتمەك ، پەسلەتمەك.

خَفْضُ الْعَيْشِ : باياشات تۇرمۇش.

خَفَّ يَخِفُّ خِفَّةً الشَّيْءُ: يېنىكلىدى ، يەڭگىل بولدى.

خَفَّ لِرَجُلٍ: بويسۇندى.

خَفَّ لِمُسَاعَدَتِهِ: ياردەم بېرىشكە ئالدىرىدى.

خَفَّ إِلَى : ئالدىرىدى ، ئىتتىك ماڭدى.

«مَاخَفَّ حَمْلُهُ وَغَلَا ثَمَنُهُ» : ۋەزنى ئاز، باھاسى قىممەت نەرسە، ئاز بولسىمۇ، ساز نەرسە.

خَفَّ اللَّوْنُ : رەڭگى ئۆچۈپ كەتتى.

خَفَّ الشَّخْصُ : ئەخمەق بولدى.

خَفَّ الْمَرِيضُ : كېسەل يېنىكلىدى.

خَفَّ عَلَى الْقُلُوبِ: ئۇنىڭ بىلەن مۇڭداشتى ، ئۇنى ياخشى كۆردى.

خَفَّ عَنِ الْمَكَانِ : مەلۇم جايدىن كۆچۈپ كەتتى.

خَفَّ فِي عَدْوِهِ: يۈگۈردى.

خَفَّتْ حَالُهُ: كەمبەغەللىشىپ قالدى.

خُفٌّ ج أَخْفَافٌ : ئاياغ كىيىم ، كەش ، ئۆتۈك ، مەسە؛ تۇۋاق.

خُفُّ الْجَمَلِ: تۆگە تاپىنى.

«رَجَعَ بِخُفَّيْ حُنَيْنٍ» : قۇرۇق قول قايتتى ، پايدا ـ زىيىنىنى قاپلىيالمىدى، مەقسىتىگە يېتەلمىدى.

خُفَّاشٌ ج خَفَافِيشُ : شەپەرەڭ.

خَفَّافٌ: كەش ، مەسە تىككۈچى ھەم ساتقۇچى.

خِفَّةٌ : يەڭگىللىك ، يېنىكلىك.

خِفَّةُ الْحَرَكَةِ : چاققانلىق ، چاپسانلىق.

خِفَّةُ الرُّوحِ : شوخلۇق، تېتىكلىك.

خِفَّةُ الْعَقْلِ : گالۋاڭلىق ، دۆتلۈك، مەتۇلۇق.

خِفَّةُ الْيَدِ : قولى چاققانلىق، قولى ئەپلىكلىك ، قولى ئىتتىكلىك.

أَلْعَابُ خِفَّةِ الْيَدِ : سېھىرگەرلىك.

خَفَّرَ يُخَفِّرُ تَخْفِيرًا : قوغدىدى ، ساقلىدى.

خَفَّشَ يُخَفِّشُ تَخْفِيشًا الْبِنَاءَ: بىنانى بۇزدى.

خَفَّشَهُ : ئۇنى يىقىتىۋەتتى ، باستى ، دەسسىدى.

خَفَّشَ الْبَدَنَ : بەدەن ئاجىزلاپ كەتتى.

خَفَّشَ بِالْأَرْضِ : يەرگە چاپلىشىۋالدى.

خَفَّضَ يُخَفِّضُ تَخْفِيضًا الشَّيْءَ : كېمىيىپ كەتتى.

خَفَّضَ الْعُمْلَةَ : پۇلنىڭ ئالماشتۇرۇش باھاسىنى چۈشۈردى.

خَفِّضْ عَلَيْهِ أَوْ عَنْكَ: ھېچقىسى يوق ، ئۆزۈڭنى بېسىۋال ، ھېچ گەپ يوق.

خَفَّفَ يُخَفِّفُ تَخْفِيفًا الشَّيْءَ: يېنىكلەتتى ، يەڭگىللەتتى.

«يُرِيدُ اللّٰهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَ خُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا» (قرآن) : ئاللاھ سىلەرنىڭ يۈكۈڭلارنى يېنىكلىتىشنى (يەنى شەرىئەت ئەھكاملىرىنى سىلەرگە ئاسانلاشتۇرۇشنى) خالايدۇ. ئىنسان (نەپسى خاھىشىغا خىلاپلىق قىلىشتىن) ئاجىز يارىتىلدى.

خَفَّفَ الْمَرِيضَ : كېسەلنى شىپا تاپقۇچە داۋالىدى.

خَفَّفَ الْعُقُوبَةَ : جازانى يېنىكلەتتى.

خَفَّفَ آلَامَ الْمُصَابِينَ : ئاپەتكە ئۇچرىغانلارنىڭ ئازابىنى يېنىكلەتتى.

خَفَّى يُخَفِّي تَخْفِيَةً: يوشۇردى ، مەخپى تۇتتى.

خَفَقَ يَخْفِقُ وَ يَخْفُقُ خُفُوقًا الْقَلْبُ : يۈرەك سوقتى ، يۈرەك سالدى.

خَفَقَ الْبَرْقُ : چاقماق چاقتى.

خَفَقَ الْبَيْضُ : تۇخۇم مىدىرلىدى.

خَفَقَ يَخْفُقُ خَفْقًا الطَّائِرُ : قۇش قانات قاقتى.

خَفَقَ قَلْبُهُ لَهَا : ئۇنىڭغا يۈرىكى سوقتى.

خَفَقَ الْعَلَمُ : بايراق لەپىلدىدى.

خَفَقَ بِرَأْسِهِ : ئۈگدىدى.

خَفَقَ النَّجْمُ : يۇلتۇز ئۆچتى ، غايىب بولدى، يوقالدى.

خَفَقَ الْمُتَّهَمَ بِالسَّوْطِ : جىنايەت گۇماندارىنى قامچا بىلەن يەڭگىل ساۋىدى.

خَفْقٌ : يۈرەك سوقماق.

«إِنَّهُ لَيَسْمَعُ خَفْقَ نِعَالِهِمْ حِينَ يُوَلُّونَ عَنْهُ» ‹حديث› : مېيىتنى دەپنە قىلغۇچىلار مېيىتنى دەپنە قىلىپ يانغاندا ئۇ ئۇلارنىڭ كەشىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ.

خَفَقَانُ الْقَلْبِ : يۈرەكنىڭ سوقۇشى.

خَفْنٌ : قورساقنىڭ ساڭگىلاپ كېتىشى.

خُفُوتٌ : يوشۇرۇن ؛ ئاجىزلىق ؛ جىمجىتلىق.

خُفُوقٌ : تېز ، چاققان.

خَفِيَ يَخْفَى خَفَاءً وَ خِفْيَةً وَ خُفْيَةً الشَّيْءُ : يوشۇرۇندى ، مەخپىي بولدى.

«إِنَّ اللّٰهَ لَايَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَ لَا فِي السَّمَاءِ» ‹قرآن› : شۈبھىسىزكى، ئاسمان ۋە زېمىندىكى ھېچ نەرسە ئاللاھقا مەخپىي ئەمەس.

خَفِيَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ : ئىش ئۇنىڭغا تۇتۇق بولدى.

لَا يَخْفَى أَنْ : مەلۇملۇق ئىش.

لَايَخْفَى عَلَيْكَ : ياخشى بىلىسەن ، ساڭا مەلۇم-لۇق.

مَاخَفِيَ كَانَ أَعْظَمُ : بۇ كۆڭۈلسىزلىك ئالدىدا ئىلگىرىكى كۆڭۈلسىزلىك ھېچ گەپ ئەمەس.

«وَهَلْ يَخْفَى الْقَمَرُ» : ئاينى ئېتەك بىلەن ياپقىلى بولماس.

لَاتَخْفَى عَلَيْهِ خَافِيَةٌ : ئۇنىڭغا ھېچنەرسە يوشۇ-رۇن ئەمەس.

خَفَى يَخْفِي خَفْيًا وَ خُفِيًا الشَّيْءَ : نەرسىنى يوشۇردى ، مەخپىي تۇتتى.

خُفْيَةً : يوشۇرۇن ، خۇپىيانە ، غىيىپىدە ، تۈيدۇر-ماستىن ، ئوغرىلىقچە.

«أُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً» ‹قرآن› : پەرۋەر-دىگارىڭلارغا تۆۋەنچىلىك بىلەن يوشۇرۇن دۇئا قىلىڭلار.

مَلْبَسُ خُفْيَةٍ : نىقابلىق تانسا كىيىمى.

خَفِيرٌ ج خُفَرَاءُ وَ خُفَرٌ : قوغدىغۇچى ، مۇھاپىـ-زەتچى ، پوست ، قاراۋۇل.

«عِنْدَمَا يَصِلُ الْجَيْشُ إِلَى مَكَانٍ مَا فَإِنَّ أَوَّلَ شَيْءٍ يَقُومُ بِهِ هُوَ تَعْيِينُ الْخُفَرَاءِ» : قوشۇن بىر يەرگە يېتىپ بارسا ، ئالدى بىلەن پوستلارنى بەلگىلەيدۇ.

خَفِيفٌ ج خِفَاءٌ وَخِفَافٌ وَ أَخْفَافٌ : يېنىك ، يەڭگىل.

خَفِيفُ الْحَرَكَةِ : چاققان ، چەبدەس.

خَفِيفُ الرِّجْلِ : ئايىغى يەڭگىل ، ئايىغى ئىتتىك.

خَفِيفُ الرُّوحِ : شوخ ، روھلۇق ، تېتىك.

خَفِيفُ الْعَقْلِ : ئەقلى قىسقا ، مەتۇ ، كالۋا.

خَفِيفُ الْيَدِ ‹فِي الْعَمَلِ› : قولى ئەپلىك ، چېۋەر.

خَفِيفُ الْيَدِ ‹فِي السَّرِقَةِ› : قولى ئەگرى ، ئوغرى.

خَفِيفُ الشَّعْرِ : چېچى شالاڭ.

شَايٌ خَفِيفٌ : سۇھبەت چېيى.

لِحْيَةٌ خَفِيفَةٌ : شالاڭ ساقال.

خَفِيٌّ : يوشۇرۇن ، مەخپىي ، كۆرگىلى بولمايدى-غان.

«يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ» ‹قرآن› : ئۇلار كۆزى-نىڭ قۇيرۇقى بىلەن قارايدۇ.

أَسَالِيبُ خَفِيَّةٌ : تۇتۇق چارە ـ تەدبىر ، تۇتۇق ئۇسۇل.

خَلَا يَخْلُو خُلُوًّا الشَّيْءُ : بوشىدى ، قۇرۇقدالدى، خالىي بولدى.

خَلَا لَهُ أَوْ إِلَيْهِ : ئۇنىڭغا بېرىلدى.

خَلَا الرَّجُلُ مِنَ الْهَمِّ : بەختىيار ياشىدى.

خَلَا الشَّيْءُ مِنَ الْعَيْبِ : ئەيىبسىز بولدى ، نۇقسانسىز بولدى ، ئېۋەنسىز بولدى.

خَلَا الْوَقْتُ : ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى.

خَلَا يَخْلُو خَلْوَةً الزَّوْجُ بِزَوْجَتِهِ أَوْ مَعَ زَوْجَتِهِ : ئەر ئايالى بىلەن ئايرىم بىر يەردە بولدى.

www.uyghurkitap.com

خَلاَ الشَّهْرُ: ئاي ئۆتۈپ كەتتى.

خَلاَ الْمَكَانُ فِي أَهْلِهِ: بوشاپ قالدى، قۇرۇقداپ قالدى.

«خَلاَ الْمَقْعَدُ الَّذِي بِجِوَارِي فَجَلَسْتُ فِيهِ»: يېنىمدىكى ئورۇندۇق بوشىغانىدى، شۇنىڭدا ئولتۇردۇم.

خَلاَ لَهُ الْجَوُّ: ئۆزى خان، ئۆزى بەگ بولىۋالدى.

خَلاَ بَالُ فُلاَنٍ: خاتىرجەم بولدى، كۆڭلى ئارام تاپتى.

لاَيَخْلُو الْأَمْرُ مِنْ كَذَا: چوقۇم ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

لاَ يَخْلُو مِنْ فَائِدَةٍ: پايدىسىز ئەمەس، پايدىسى تېگىدۇ.

خَلاَ. مَا خَلاَ: . . . دىن باشقا، . . . دىن بۆلەك . . . نى چىقىرىۋەتكەندە.

«جَاءَ الْقَوْمُ مَا خَلاَ مُحَمَّدًا»: مۇھەممەددىن باشقىسى كەلدى.

خَلاَءٌ: بوشلۇق، بوش يەر، ئوچۇقچىلىق.

فِي الْخَلاَءِ: ئوچۇقچىلىقتا، بوشلۇقتا.

بَيْتُ الْخَلاَءِ: ھاجەتخانا، خالا جاي، تاھارەتخانا.

خِلاَبٌ وَ خِلاَبَةٌ: ئالدامچىلىق.

«إِذَا بِعْتَ فَقُلْ لاَ خِلاَبَةَ» (حديث): بىر نەرسە ساتساڭ سودىدا كۆز بويامچىلىق قىلىنىشقا بولمايدۇ، دېگىن.

خِلاَجٌ: ۋەسۋەسە، ئەنسىزلىك، بىئاراملىق.

خِلاَسِيٌّ: شالغۇت (ئاق تەنلىك بىلەن قارا تەنلىك ئارىسىدا تۇغۇلغان شالغۇت بالا).

خَلاَصٌ: قۇتقۇزماق، خالاس تاپقۇزماق؛ قۇتۇلماق، خالاس بولماق.

خَلاَصُ الْجَنِينِ: بالىنىڭ ھەمرىيى، ئەش.

خُلاَصَةٌ ج خُلاَصَاتٌ: خۇلاسە، جەۋھەر، تاللانغىنى، مۇھىم نۇقتا؛ قىسقارتىلمىسى.

خَلاَعَةٌ: شاللاقلىق، ھاياسىزلىق؛ چېچىلاڭغۇلۇق.

«تَتَفَشَّى الْخَلاَعَةُ بَيْنَ الشَّبَابِ نَتِيجَةً لِضَعْفِ الْوَازِعِ الدِّينِيِّ»: ياشلار ئارىسىدا دىنىي ئاڭنىڭ ئاجىزلىشىشى نەتىجىسىدە نومۇسىنى تەرك ئېتىپ ھاۋايى - ھەۋەسكە بېرىلىش خاھىشى يامرىماقتا.

خِلاَفٌ: ئىختىلاپ، پەرق، ئايرىملىق، ئوخشىماسلىق.

بِخِلاَفِ كَذَا: بۇنىڭدىن باشقا، ئۇنىڭ ئەكسىچە.

خِلاَفًا لِ: ئوخشىماسلىقتىن، قارشى ھالدا.

«لأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلاَفٍ» (قرآن): مەن چوقۇم سىلەرنىڭ قوللىرىڭلارنى، پۇتلىرىڭلارنى ئوڭ - چەپ قىلىپ (يەنى ئوڭ قول بىلەن سول پۇتنى، ئوڭ پۇت بىلەن سول قولنى) كېسىپ تاشلايمەن.

أَبُو خِلاَفٍ: چۇمۇلىخور.

خِلاَفَةٌ: ئورۇن باسماق، ۋارىسلىق قىلماق، ئارقىدىن كەلمەك.

«وَقَعَتْ حُرُوبُ الرِّدَّةِ فِي خِلاَفَةِ أَبِي بَكْرٍ»: ئەبۇ بەكرنىڭ خەلىپىلىك قىلغان مەزگىلىدە دىندىن يېنىۋالغانلار بىلەن بولغان ئۇرۇشلار يۈز بەردى.

خِلاَفِيٌّ: ئىختىلاپلىق.

خَلاَقٌ: نېسىۋە.

«فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا وَ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلاَقٍ» (قرآن): بەزى كىشىلەر: «ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە (نېسىۋىمىزنى) بۇ دۇنيادىلا بەرگىن» دەيدۇ. ھالبۇكى، ئۇنىڭغا ئاخىرەتتە (ياخشىلىقتىن) ھېچ نېسىۋە يوقتۇر.

خِلاَلٌ: كاۋاك، ئارىلىق؛ چىش كولىغۇچ؛ ئىششىق.

خِلاَلٌ ج أَخِلَّةٌ: ساراڭلىق؛ كاۋاپ زىخى؛ ئارىسى، ئوتتۇرىسى؛ ۋاقىت، مەزگىل، جەريان؛ خىسلەت.

فِي خِلاَلِ ذَلِكَ: شۇنىڭ ئارىسىدا، شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئەينى ۋاقىتتا.

مِنْ خِلاَلِهِ: شۇ ئارقىلىق، شۇنىڭ ئارىسىدىن.

مِنْ خِلاَلِ الْبَابِ: دەرۋازا ئارقىلىق.

فِي خِلاَلِ الْيَوْمِ: بىر كۈن ئىچىدە.

خِلاَلَ الْكُتُبِ: كىتابلار ئارىسىدا.

خِلاَلَ الزِّيَارَةِ :زىيارەت مەزگىلىدە، زىيارەت جەريانىدا.

«فَجَاسُوا خِلاَلَ الدِّيَارِ» ‹قرآن› : (ئۇلار سىلەرنى ئۆلتۈرۈش ، بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلىش ئۈچۈن) ئۆيلەرنى ئاختۇردى.

«أَفْضَلُ الْخِلاَلِ حِفْظُ اللِّسَانِ» :ئەڭ ئەۋزەل خىسلەت تىلنى چىڭ تۇتۇشتۇر.

«تُقَدَّمُ الطَّلَبَاتُ خِلاَلَ أَوْ فِي خِلاَلِ عِشْرِينَ يَوْمًا» : تەلەپلەر 20 كۈن ئىچىدە سۇنۇلىشى كېرەك.

«لَقَدْ تَمَّ هَذَا الْعَمَلُ خِلاَلَ أُسْبُوعٍ» :بۇ ئىش بىر ھەپتە جەريانىدا تامام بولدى.

خَلاَلَةٌ: سىرداش ، دوستلۇق.

خِلاَلَةٌ: چىش كولىغۇچ؛ چىش ئارىسىدىكى قالدۇق تاماق.

خُلاَلَةٌ: چىش ئارىسىدىكى تاماق قالدۇقى.

خَلَبَ يَخْلُبُ خَلْبًا وَ خَلاَبَةً الشَّيْءَ :مەپتۇن قىلدى ، قايمۇقتۇردى ، ئالدىدى.

خَلَبَ بِظُفْرِهِ :تىرنىقى بىلەن تاتىلىدى ، مورلىدى.

خَلَبَ النَّبَاتَ :ئوتنى كەستى، ئۆسۈملۈكنى ئوتۇدى.

خَلَبَ الْحَيَوَانُ الْفَرِيسَةَ :ھايۋان ئولجىسىنى پەنجىسى بىلەن قاماللىدى.

خَلَبَ لُبَّهُ :ئەقلىنى لال قىلدى.

خَلَبَتْهُ الْحَيَّةُ: ئۇنى يىلان چېقىۋالدى.

خَلِبَ يَخْلَبُ خَلَبًا: ئەخمەق قىلدى.

خَلْبٌ :ئالدىماق ، قايمۇقتۇرماق ، شېرىن سۆزلەر بىلەن ئالدىماق ؛ مورلىماق ، تاتىلىماق ؛ ئوتىماق ، كەسمەك ؛ پەنجە بىلەن قامالىماق.

خُلْبٌ :تال ۋە تەكىنىڭ چوڭ يوپۇرمىقى ؛ قارا لاي ؛ خورما ئۇرۇقى ؛ خورما دەرىخىنىڭ تالاسى؛ خورما دەرەخ تالاسىدىن ئىشلەنگەن تانا ، ئارغامچا.

خُلْبُوتٌ :ئالدامچى.

خَلَبُوتٌ :مەپتۇن قىلغۇچى ، ھىيلىگەر، مەككار.

خَلَجَ يَخْلَجُ خَلْجًا الشَّيْءَ :تارتتى ، سۇغۇرىۋالدى ؛ ھەرىكەتلەندۈردى ، مىدىرلاتتى.

خَلَجَ الْأَمْرُ فُلاَنًا :ئىش پالانىنى مەشغۇل قىلدى.

خَلِجَ يَخْلَجُ خَلَجًا: ئۇستىخانلىرى ئاغرىدى.

خَلِجَ الشَّيْءُ :بۇزۇلۇپ قالدى.

خَلْجَةٌ ج خَلَجَاتٌ:گۇمان ، ئەنسىزچىلىك ، ئارامسىزلىق.

«لاَ تُخْفِ خَلَجَاتِ نَفْسِكَ» :كۆڭۈل ئارامسىزلىقلىرىڭنى يوشۇرما.

خَلْخَالٌ ج خَلاَخِيْلُ: خەلخال ، پۇت بىلەيزۈكى.

خَلْخَالٌ مِنَ الثِّيَابِ :يوپكا، كىيىم.

خَلْخَلَ يُخَلْخِلُ خَلْخَلَةً الشَّيْءَ :داۋالغۇتتى، ھەرىكەتلەندۈردى، چايقالدى ؛ شالاڭلاشتۇردى ، بوشاشتۇردى.

«ظَهَرَتْ حَرَكَاتٌ فِي الْغَرْبِ خَلْخَلَتْ أُسُسَ الْمُجْتَمَعِ وَالْعَقْلِيَّةَ التَّقْلِيدِيَّةَ» : غەربتە مەيدانغا كەلگەن ھەرىكەتلەر ئىجتىمائىي ۋە ئەنئەنىۋى ئەقلىي ئاساسلارنى تەۋرىتىپ قويدى.

خَلْخَلَ الْمَرْأَةَ :ئايالنىڭ پۇتىغا بىلەيزۈك سالغۇزدى.

خُلْخُلٌ وَ خَلْخَلٌ ج خَلاَخِلُ : خەلخال ، پۇت بىلەيزۈكى.

خَلَدَ يَخْلُدُ خُلْدًا وَخُلُودًا فِي الْمَكَانِ: مەلۇم جايدا تۇردى، داۋاملىق تۇردى ، قالدى ؛ ئارام تاپتى ، خاتىرجەم بولدى ، تىنجىدى.

«وَ تَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ» ‹قرآن› : (گويا سىلەر ئۆلمەيدىغان) دۇنيادا مەڭگۈ قېلىشنى ئۈمىد قىلىپ پۇختا سارايلارنى سالامسىلەر.

خَلَدَ فِي السِّجْنِ :تۈرمىدە مەڭگۈ قالدى.

خَلَدَ فِي النَّعِيمِ :نازۇ نېمەت ئىچىدە قالدى.

خُلْدٌ :قارىغۇ چاشقان ؛ مەڭگۈلۈك ، ئەبەدىيلىك ، ئەبەدىلئەبەد ؛ بىلەيزۈك ؛ ھالقا ، سىرغا.

دَارُ الْخُلْدِ :جەننەت ياكى دوزاخ.

جَنَّةُ الْخُلْدِ :مەڭگۈلۈك جەننەت.

«قُلْ أَذَلِكَ خَيْرٌ اَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ» ‹قرآن› : ئۇلارغا ئېيتقىنكى: « شۇ (دوزاخ) ياخشىمۇ ، يا تەقۋادارلارغا ۋەدە

www.uyghurkitap.com

قىلىنغان (كىرگەن كىشى) مەڭگۈ قالىدىغان جەننەت ياخشىمۇ ؟ »

خَلَدٌ ج أَخْلاَدٌ : قەلب ، دىل.

دَارَ فِي خَلَدِي كَذَا : كۆڭلۈمگە كەچتى.

خَلَسَ يَخْلِسُ خَلْسًا الشَّيْءَ: تارتىۋالدى ، ئوغرىلىۋالدى.

خُلْسَةٌ : پۇرسەت ، پەيت ؛ ئوغرىلىقچە ؛ مەخپىي ، مەخپىي رەۋىشتە.

«فَرَّخُلْسَةً مِنَ الْبَابِ الْخَلَفِيِّ» : ئۇ ئوغرىلىقچە ئارقا ئىشىكتىن تىكىۋەتتى.

خُلْسِيٌّ: يوشۇرۇن، يەك ئىچىدە، ناتوغرا رەۋىشتە.

خَلَصَ يَخْلُصُ خُلُوصًا وَ خَلاَصًا الشَّيْءُ : پاكىزلاندى ، تازىلاندى ، پاكىز بولدى.

«فَلَمَّا اسْتَيْأَسُوْا مِنْهُ خَلَصُوْا نَجِيًّا» ‹قرآن› : ئۇلار ئۈمىدسىزلەنگەندىن كېيىن، چەترەك يەرگە بېرىپ مەخپىي مەسلىھەتلەشتى.

خَلَصَ الرَّجُلُ مِنَ الْقَوْمِ : ئايرىلدى.

خَلَصَ اِلَى الشَّيْءِ : يەتتى.

خَلَصَ الشَّخْصُ مِنْ : قۇتۇلدى ، سالامەت بولدى.

خَلِصَ يَخْلَصُ خَلَصًا اللَّحْمُ : گۆش سۆڭەكتىن ئايرىلدى ، سۆڭەكتىن ئاجرىدى.

خِلْصٌ ج خُلَصَاءُ : سەمىمىي دوست.

خُلْصَانٌ : دوست ، بۇرادەر.

خَلَطَ يَخْلِطُ خَلْطًا الشَّيْءَبِالشَّيْءِ : ئارىلاشتۇردى ، بىرىكتۈردى ، قوشتى.

«وَ آخَرُونَ اعْتَرَفُوْا بِذُنُوْبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلاً صَالِحًا وَ آخَرَ سَيِّئًا» ‹قرآن› : يەنە بىر قىسىم كىشىلەر گۇناھلىرىنى ئېتىراپ قىلدى (يەنى باشقىلارغا ئوخشاش جىھادقا چىقمىغانلىقىغا يالغان ئۆزرە ئېيتمىدى) ئۇلار ياخشى ئىشقا يامان ئىشنى ئارىلاشتۇرۇپ قويدى.

خَلَطَ الْمَوَادَّ : ماتېرىيالنى ئارىلاشتۇردى ، ئېلىشتۇردى.

«خَلَطَ الشَّرَابَ بِالْمَاءِ» : شارابنى سۇ بىلەن ئارىلاشتۇردى.

خُولِطَ فِي عَقْلِهِ : نېرۋىسىدىن ئازدى ، ئەقلىدىن ئازدى.

خَلْطٌ : ئارىلاشتۇرماق ، قالايمىقانلاشتۇرماق.

اَلْخَلْطُ الْيَسَارِيُّ : سولچىل تەۋەككۇلچىلىك.

خِلْطٌ ج أَخْلاَطٌ: ئارىلاشما ماددا خىلىت؛ ئارىلاشتۇرما نەسەپ، هارامدىن بولغان بالا، ئەگرى يا.

خُلْطَةٌ.خِلْطَةٌ : باردى ـ كەلدى قىلىش ، ئارىلىشىش، مۇناسىۋەت، دوستلۇق ، شېرىكلىك.

«ضَمَمْنَا أَنْصِبَتَنَا وَ صَارَتْ بَيْنَنَا خُلْطَةٌ» : پايلىرىمىزنى قوشۇۋەتتۇق ، شۇنىڭ بىلەن شېرىكلەشتۇق.

«دَامَتِ الْخِلْطَةُ بَيْنَ هَذَيْنِ الزَّوْجَيْنِ خَمْسًا وَ عِشْرِينَ سَنَةً حَتَّى احْتَفَلاَبِعِيْدِهِمَاالْفِضِّيِّ» : بۇ ئىككىيلەننىڭ ئارىسىدا ئىناق ئەر ـ خوتۇنلۇق 25 يىل داۋاملاشتى ، ئۇلار كۈمۈش تويىنى ئۆتكۈزدى.

خَلَعَ يَخْلَعُ خَلْعًا الشَّيْءَ : سالدى؛ تارتتى.

خَلَعَ ثِيَابَهُ : كىيىمىنى سالدى.

«فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ اِنَّكَ بِالْوَادِي الْمُقَدَّسِ طُوَى» ‹قرآن› : كەشىڭنى سالغىن، سەن ھەقىقەتەن مۇقەددەس ۋادى بولغان تۇۋادا سەن.

خَلَعَ الْوَالِي الْعَامِلَ : ۋالىي خىزمەتچىسىنى ئىشتىن قالدۇردى.

خَلَعَهُ عَنِ الْعَرْشِ : ئۇنى تەختتىن چۈشۈردى.

خَلَعَ عَلَيْهِ صِفَةً : ئۇنى ئالاھىدە سۈپەت بىلەن سۈپەتلىدى.

خَلَعَ عَلَيْهِ خَلْعَةً : ئۇنىڭغا تون كىيدۈردى ، ئۇنىڭغا ئىنئام بەردى.

خَلَعَ يَدَهُ مِنَ الطَّاعَةِ : ئۇ ئاسىيلىق قىلدى ، قارشى چىقتى.

خَلَعَ عِذَارَهُ: نومۇسىنى بىلمەي هاۋايى ـ ھەۋەسكە بېرىلدى.

خَلَعَ حِذَاءَهُ : كەشىنى سالدى.

خَلَعَ كَتِفَهُ : مۈرىسىنى چىقاردى.

خَلَعَ سِنَّهُ : چىشىنى تارتقۇزدى.

خَلَعَ اِبْنَهُ : ئوغلىدىن مۇناسىۋەتنى ئۈزدى.

خَلَعَ يَخْلُعُ خَلاَعَةً : نومۇسىنى ئۇنتۇپ هاۋايى ـ ھەۋەسكە بېرىلدى ، نومۇس قىلماي هاۋايى ـ

هەۋەسكە بېرىلدى.

خَلْعٌ : سىلىۋەتمەك ، تارتىۋەتمەك.

خِلْعَةٌ ج خِلَعٌ : شەرەپ تونى.

خَلَقَ يَخْلُقُ خَلْقًا : ئورۇنباسار بولدى.

خَلَقَ يَخْلُقُ خَلَفًا فُلاَنًا : ۋارىسلىق قىلدى ، ئورنىنى باستى.

خَلَقَ يَخْلُقُ خِلاَفَةً وَخَلَفًا فِي قَوْمِهِ : ئۇلارنىڭ خەلىپىسى بولدى.

«خَلَقَ اللّٰهُ لَكَ أَوْ عَلَيْكَ خَيْرًا» : ئاللاھ ساڭا ياخشىلىق ئاتا قىلسۇن.

خَلَقَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْقٌ : ئۇلارنىڭ ئىزىنى ئىز باسارلار باستى.

خَلَقَ عَنْ أَصْحَابِهِ : ھەمراھلىرىدىن چۈشۈپ قالدى ، ھەمراھلىرىنىڭ كەينىدە قالدى.

«فَخَلَقَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْقٌ أَضَاعُوا الصَّلاَةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ» «قرآن» : ئۇلار كەتكەندىن كېيىن (ئۇلارنىڭ) ئورنىنى باسقان ئورۇنباسارلار نامازنى تەرك ئەتتى ، نەپسى خاھىشلىرىغا ئەگەشتى.

خَلَقَ يَخْلُقُ خُلُوفًا فَمُ الصَّائِمِ : روزا تۇتقان كىشىنىڭ ئاغزى پۇراپ قالدى ، سېسىق تىنىق پەيدا قىلدى.

خَلَقٌ : ياخشى بالا ، ئىز باسار ، ئورۇنباسار ؛ كېيىنكىلەر ، ئەۋلاد.

«هُوَ خَلَقُ صِدْقٍ عَنْ أَبِيهِ» : ئۇ دادىسىنىڭ ياخشى ئورۇنباسارى.

«هُمْ كِرَامُ خَلَفًا عَنْ سَلَفٍ» : ئۇلار ئاتا ـ بوۋىلىرىدىن تارتىپ ئېسىل ئادەملەردۇر.

خَلْقٌ ج أَخْلاَفٌ : دۈمبە ـ ئارقا ، ئارقا تەرەپ ، ئۇچا.

إِلَى الْخَلْفِ : ئارقىغا.

مِنَ الْخَلْفِ : ئارقىدىن.

جَاءَ مِنْ خَلْفِهِ : ئۇنىڭغا تۇيۇقسىز كەلدى.

سَارَ إِلَى الْخَلْفِ : ئارقىدا قالدى ، چېكىندى.

فِي الْخَلْفِ : يوشۇرۇندى.

خِلْفٌ ج أَخْلاَفٌ : ئەمچەك تۇپچىسى.

خُلْفٌ ج أَخْلاَفٌ : ۋەدىگە ۋاپا قىلماسلىق ، ۋەدىگە خىلاپلىق قىلىش.

خِلْفَةٌ ج خِلَفٌ : قالدۇق ، ئەگەشكۈچى ، ئالماشقۇچى ؛ ياماق.

خِلْفَةُ النَّبَاتِ : ئىككىنچى قېتىم تېرىلىدىغان زىرائەت ، كەنجى زىرائەت.

«وَهُوَالَّذِى جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا» «قرآن» : ئاللاھ (ئۆزىنىڭ قۇدرىتىنى) ئەسلىمەكچى بولغانلار ياكى (ئۆزىنىڭ نېمىتىگە) شۈكۈر قىلماقچى بولغانلار ئۈچۈن كېچە بىلەن كۈندۈزنى ئالمىشىپ تۇرىدىغان قىلىپ بەردى.

خَلْفِيٌّ : ئارقىنىڭ ، كەينىنىڭ ، ئارقىسىغا مەنسۇپ.

مِصْبَاحٌ خَلْفِيٌّ : ئارقا چىراغ.

خَلْفِيَّةٌ : جاي ئارقىسىدىكى كىچىك باغچا ، ئۆينىڭ ئارقىسىدىكى كىچىك گۈللۈك.

خَلْفِيَّةُ الصُّورَةِ : ئارقا كۆرۈنۈش.

خَلَقَ يَخْلُقُ خَلْقًا وَ خِلْقَةً : ياراتتى ، ئىجاد قىلدى ، پەيدا قىلدى ، خەلق ئەتتى.

«هُوَ الَّذِى خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا» «قرآن» : ئاللاھ يەر يۈزىدىكى ھەممە نەرسىنى سىلەر (نىڭ پايدىلىنىشىڭلار) ئۈچۈن ياراتتى.

خَلُقَ يَخْلُقُ خُلُوقًا الثَّوْبُ : كىيىم كونىراپ كەتتى ، كىيىم ئەسكىرەپ كەتتى.

خَلُقَ يَخْلُقُ خَلاَقَةً الْغُلاَمُ : يىگىتنىڭ ئەخلاقى گۈزەل بولدى.

خَلُقَ الرَّجُلُ بِكَذَا أَوْ لِكَذَا : لايىق بولدى ، مۇناسىپ بولدى ، ئۇيغۇن كەلدى.

خَلْقٌ : ئىجاد قىلماق ، ياراتماق ، خەلق ئەتمەك ؛ مەخلۇق ، مەۋجۇدات.

«قُلِ اللّٰهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهُ» «قرآن» : ئېيتقىنكى ، ئاللاھ مەۋجۇداتنى يوقلۇقتىن بار قىلىپ (ئاندىن يوق قىلىپ) ، ئاندىن ئۇنى ئەسلىگە كەلتۈرەلەيدۇ.

«شَهِدَ الْحَفْلَ خَلْقٌ كَثِيرٌ» : مۇراسىمغا نۇرغۇن خەلق قاتناشتى.

«يَتَمَيَّزُ الْفَنَّانُ الْمَوْهُوبُ بِقُدْرَتِهِ عَلَى الْخَلْقِ

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى uyghurkitap.com

وَالْإِبْتِكَارِ» : تالانتلىق سەنئەتچى ئىجادچان-
لىقى ۋە يېڭىلىق يارىتالايدىغانلىقى بىلەن
كۆزگە تاشلىنىپ تۇرىدۇ.

خُلُقٌ ج أَخْلَاقٌ: مىجەز ، خاراكتېر ، خۇلق ،
ئەخلاق ، تەبىئەت.

«إِنَّ أَحْمَدَ أَحْسَنُ الطُّلَّابِ خُلُقًا» : ئەخمەت
ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا ئەڭ ئەخلاقلىق ئوقۇغۇ-
چىدۇر.

«وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ» «قۇرئان» : (ئى
مۇھەممەد !) سەن ھەقىقەتەن بۈيۈك ئەخلاققا
ئىگىسەن.

سُوءُ الْخُلُقِ : ناچار خۇلق ، ناچار مىجەز ، يامان
خاراكتېر.

سَيِّئُ الْخُلُقِ : ناچار مىجەز ، يامان خاراكتېر.

ضَيِّقُ الْخُلُقِ : ناچار مىجەز ، يامان خاراكتېر.

«صَاحِبُ الْأَخْلَاقِ الْحَمِيدَةِ أَيْنَمَا يَكُنْ يَجِدِ
الرِّزْقَ مُيَسَّرًا» : گۈزەل ئەخلاقلىق كىشى نەدە
بولمىسۇن ئاسان يول تاپالايدۇ.

خَلَقٌ ج أَخْلَاقٌ و خُلْقَانٌ : كونا ، ئېسكى ،
چىرىك.

خَلْقَاءُ : يۇمشاق تاغلاي.

خُلْقَانِيٌّ : كونا كىيىم سودىگىرى.

خِلْقَةٌ : شەكىل ، چىراي ؛ تەبىئىي خۇسۇسى-
يەت ، تۇغما تەبىئەت ، تۈزۈلۈش ، تەبىئىي
خىسلەت ، تەبىئىي ھالەت ، سۈپەت.

فُلَانٌ كَرِيمٌ بِخِلْقَتِهِ : تەبىئىي ئېسىل ئادەم.

خِلْقِيٌّ : ئەسلىدىنلا ، يارىتىلىشىدىنلا ، تەبىئىي ،
تۇغما.

عَيْبٌ خِلْقِيٌّ : تۇغما ئەيىب.

«فِي فُلَانٍ عَيْبٌ خِلْقِيٌّ» : تەبىئىي ئەيىب.

مَرَضٌ خِلْقِيٌّ : تۇغما كېسەل.

خُلُقِيٌّ : ئەخلاققا مۇناسىۋەتلىك.

اِلْتِزَامٌ خُلُقِيٌّ : ئەخلاقىي مەجبۇرىيەت.

جَرِيمَةٌ خُلُقِيَّةٌ : كىشىنىڭ نومۇسىغا چېقىلىدى-
غان ئەخلاقىي جىنايەت.

خَلَّ يَخُلُّ خَلًّا أَسْنَانَهُ : چىشىنى كولىدى.

خَلٌّ ج خُلُولٌ : سىركە.

«نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ» «حديث» : سىركە نېمىدې-
گەن ياخشى تەم تەڭشىگۈچ.

اَلْخَلُّ وَالْخَمْرُ : ياخشىلىق ۋە يامانلىق.

خِلٌّ وَخِلٌّ ج أَخْلَالٌ : دوست.

«يَنْدُرُ الْخِلُّ الْوَفِيُّ فِي زَمَانِنَا» : زامانىمىزدا
ۋاپادار دوست كەم.

خَلَلٌ ج خِلَالٌ : چاك ، يېرىق ، ئاراچ ؛ ئەيىب ،
نۇقسان ، كەمچىلىك ، قۇسۇر ؛ قالايمىقان-
چىلىق ، تەرتىپسىزلىك.

فِي هَذِهِ الْآلَةِ خَلَلٌ : بۇ سايماننىڭ ئەيىبى بار.

خَلَلٌ عَقْلِيٌّ : غالجىرلىق ، نېرۋىنىڭ بۇزۇلۇشى.

«هُنَاكَ خَلَلٌ مَا أَصَابَ الْمِذْيَاعَ» : رادىئونىڭ
ئازراق چاتىقى بار.

خِلَلٌ : چىشلار ئارىسىدىكى تاماق قالدۇقلىرى؛
ئارىسىدا ، ئارىسى.

هُوَ فِي خِلَلِ الْقَوْمِ : ئۇ قەۋمنىڭ ئارىسىدا.

خَلَّابٌ : مەپتۇن قىلغۇچى ؛ ھىيلىگەر ، مەككار.

مَنْظَرٌ خَلَّابٌ : كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان كۆرۈ-
نۈش ، كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان مەنزىرە.

خَلَّاقٌ : ئۆرنەكسىز ياراتقۇچى ، ياراتقۇچى ، پەيدا
قىلغۇچى ، خەلق ئەتكۈچى.

اَلْخَلَّاقُ : ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن
بولۇپ ، «ھەممىسىنى ئۆرنەكسىز ياراتقۇچى»
دېگەن مەنىدە.

خَلَّاطٌ. خَلَّاطَةٌ ج خَلَّاطَاتٌ : مېۋىلەرنى ئارىلاشتۇ-
رۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئەسۋاب ، قۇرۇلۇش
ماتېرىياللىرىنى ئارىلاشتۇرىدىغان ماشىنا.

خَلَّاطَةٌ خُرْسَانِيَّةٌ : بېتون ماشىنىسى.

خُلَّبٌ : يامغۇرسىز بۇلۇت.

بَرْقٌ خُلَّبٌ : چاقماق ، يامغۇرى يوق چاقماق.

خَلَّةٌ ج خِلَالٌ : خىسلەت ، ئالاھىدىلىك ، خاراك-
تېر ، خۇسۇسىيەت ، خاسىيەت ، ئادەت ؛
ئېھتىياج ، نامراتلىق ، دوستلۇق ، مۇھەببەت.

فُلَانٌ كَرِيمُ الْخِلَالِ : پالانى ياخشى خىسلەت-
لىكتۇر.

خُلَّةٌ ج خِلَالٌ : دوستلۇق ، ساداقەتلىك ، مۇھەب-

بەت.

سَدَّ اللهُ خُلَّتَكَ: ئاللاھ سىنىڭ ھاجىتىڭنى راۋا قىلسۇن.

«إِذَاجَاعَتِ الْخَلَّةُ ذَهَبَتِ الْخُلَّةُ» : باشقا كۈن چۈشكەندە دوست تېپىلماس ، نامراتلىقتىن دوست قاچىدۇ.

«يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لاَ بَيْعٌ فِيهِ وَلاَ خُلَّةٌ» «قرآن» : ئى مۆمىنلەر ! سودا ـ سېتىق ، دوستلۇق بولمايدىغان كۈنى (يەنى قىيامەت كۈنى) يېتىپ كېلىشتىن بۇرۇن ، سىلەرگە بىز رىزقى قىلىپ بەرگەن مال ـ مۈلۈكلەردىن (ياخشىلىق يوللىرىغا) سەرپ قىلىڭلار.

خَلَّدَ يُخَلِّدُ تَخْلِيدًا: مەڭگۈلۈك قىلدى ، داۋاملاشتۇردى ، باقىي قالدۇردى.

خَلَّدَ ذِكْرَهُ: ئۇنىڭ نامىنى قالدۇردى ، خاتىرىلىدى.

«خَلَّدَ هَذَا الْعَمَلُ اِسْمَكَ» : بۇ ئىش سىنىڭ نامىڭنى قالدۇردى.

خَلَّصَ يُخَلِّصُ تَخْلِيصًا الشَّيْءَ : تازىلىدى ، پاكىزلىدى ؛ پىششىقلاپ ئىشلىدى.

خَلَّصَ اللهُ الرَّجُلَ : ئاللاھ كىشىنى قۇتقۇزدى ، ئاللاھ كىشىنى خالاس تاپقۇزدى.

«خَلَّصَ بِضَاعَتَهُ مِنَ الْجَمَارِكِ» : مېلىنى تاموژنىدىن قۇتقۇزدى.

«خَلَّصَ التَّاجِرُ عَلَى بِضَاعَتِهِ» : تاموژنا رەسمىيەتلىرىنى ئۆتىدى.

خَلَّطَ يُخَلِّطُ تَخْلِيطًا الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: ئارىلاشتۇردى ، ئېلىشتۇردى.

خَلَّطَ فِي الْكَلاَمِ: ئاغزىغا كەلگەننى جۆيلىدى ، قالايمىقان سۆزلىدى ، بىلجىرلىدى، ئېگىز ـ پەس گەپ قىلدى.

خَلَّعَ يُخَلِّعُ تَخْلِيعًا الشَّيْءَ: قاتتىق تارتتى.

خَلَّفَ يُخَلِّفُ تَخْلِيفًاالشَّخْصَ: ۋارىس قالدۇردى، ئورنىغا قالدۇردى.

خَلَّفَ أَثَرًا جَمِيلاً : ياخشى تەسىر قالدۇردى.

خَلَّفَ الشَّيْءَ : كەينىدە قالدۇردى ، ئارقىدا قالدۇردى.

خَلَّفَهُ : كېچىكتۈردى ، ئارقىغا سۈردى.

«أَنَّ هَذَا يُمَثِّلُ التُّرَاثَ الثَّقَافِيَّ الَّذِي خَلَّفَهُ لَنَا أَسْلاَفُنَا» : بۇ ئەجدادلىرىمىز بىزگە قالدۇرغان مەدەنىي مىراسلارغا ۋەكىللىك قىلىدۇ.

«خَلَّفْتُكَ عَلَى أَهْلِي أَثْنَاءَ سَفَرِي فَأَحْسِنِ الْخِلاَفَةَ» : سەپەرگە چىققان چېغىمدا ئائىلەمدىن ئۆز ئورنۇمغا سېنى قويۇپ قويدۇم ، مېنىڭ ئورنۇمدا قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى ياخشى قىلىشىڭ كېرەك.

خَلَّقَ يُخَلِّقُ تَخْلِيقًا الشَّيْءَ : تولۇق ياراتتى ، مۇكەممەل ياراتتى.

خَلَّلَ يُخَلِّلُ تَخْلِيلاً الشَّرَابَ : شارابنى سىركىگە ئايلاندۇردى.

«خَلَّلَ الْخِيَارَ وَالزَّيْتُونَ وَنَحْوَهُمَا» : تەرخەمەك ۋە زەيتۇن قاتارلىقلارنى تۇز بىلەن چىلىدى.

خَلَّلَ أَصَابِعَهُ أَوْبَيْنَ أَصَابِعِهِ: بارماقلىرى ئارىسىدىن سۇ ئۆتكۈزۈپ بىر ـ بىرسىگە كىرىشتۈردى.

خَلَّلَ بَيْنَ الأَسْنَانِ : چىشنى كولىدى.

خَلَّلَ لِحْيَتَهُ بِالأَصَابِعِ: بارماق بىلەن ساقىلىغا خىلال قىلدى.

خَلَّلَ الْعَصِيرَ: شىرنە ياسىدى.

خَلَّى يُخَلِّي تَخْلِيَةً الأَمْرَ: ئىشنى تەرك ئەتتى ، ئىشنى تاشلىۋەتتى ، ئىشنى تاشلاپ قويدى.

«فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلاَةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ» «قرآن» : ئەگەر ئۇلار تەۋبە قىلسا، ناماز ئوقۇسا، زاكات بەرسە، ئۇلارنى قويۇپ بېرىڭلار.

خَلَّى سَبِيلَهُ: ئۇنى قويۇپ بەردى.

خَلَّى فُلاَنٌ مَكَانَهُ : ئۆلدى.

خَلَّى بَيْنَهُمَا : ئۇلارنى يالغۇز قويدى.

خَلِّ عَنْكَ: مەن قىلاي ، ماڭا قويۇۋەت ، ساڭا يارەملىشەي.

خَلاَّهُ: ئۇنى قويۇۋەتتى.

خَلِّ بَالَكَ: ئويغاق تۇر.

خِلْمٌ ج أَخْلاَمٌ: دوست ، ۋاپادار دوست؛ كېيىك ئۇۋىسى.

www.uyghurkitap.com

خِلْوٌ ج **أَخْلَاءُ** : قۇرۇق ، بوش.

أَنْتَ خِلْوُ الْبَالِ : سەن خاتىرجەم ، غەم ـ قايغۇدىن خالى.

خِلْوُ طَرَفٍ : ئۆزىنىڭ مەجبۇرىيىتىنى ئادا قىلغانلىقىنى ئىسپاتلايدىغان گۇۋاھلىق خەت.

«خِلْوٌ صَحِيفَتُهُ مِنَ السَّوَابِقِ» : ئۇنىڭغا قارشى ھۆكۈم چىقىرىلمىدى.

«كَلَامُكَ خِلْوٌ مِنَ الصِّدْقِ» : سېنىڭ سۆزۈڭدە راستچىللىق يوق ، سېنىڭ گېپىڭ راست ئەمەس.

خَلُوبٌ: مەپتۇن قىلغۇچى؛ ھىيلىگەر، مەككار.

خَلُوبَةٌ : مەپتۇن قىلغۇچى ؛ ھىيلىگەر ، مەككار.

خَلْوَةٌ ج **خَلَوَاتٌ** : خىلۋەت جاي ، چەت جاي ، جىمجىت ئورۇن.

اَلْخَلْوَةُ الشَّرْعِيَّةُ «فِي الشَّرِيعَةِ» : ئەقلىي ۋە دىنىي جەھەتتىن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشكە توسالغۇ بولمىغان شارائىت ئاستىدا ئەرنىڭ ئۆز ئايالى بىلەن خىلۋەت جايدا بولۇشى.

خُلُودٌ : مەڭگۈلۈك ، ئەبەدىيلىك ، دائىملىق.

«اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ذَلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ» «قرآن» : (ئۇلارغا) « جەننەتكە ئامانلىق بىلەن كىرىڭلار ، بۇ مەڭگۈ قېلىش كۈنىدۇر » (دېيىلىدۇ .)

خُلُوصٌ : پاكلىق ، ساپلىق ، سەمىمىيلىك ، ئەستايىدىللىق ، ئاق كۆڭۈللۈك ، ساداقەتلىك ؛ خورما مۇرابباسى ؛ سۈت ياكى قايماقنىڭ تېگىدە قېپقالغان دوغ.

خَلُوفٌ : ئۆزگىرىپ كەتمەك ، بۇزۇلماق، بەد بۇي.

«لَخَلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ» «حديث» : روزىدار ئادەمنىڭ ئاغزىدىكى بەد بۇي ئاللاھنىڭ نەزەرىدە ئىپارنىڭ ھىدىدىنمۇ خۇش پۇراقتۇر.

خُلُوُّ رَجُلٍ : ئۆي ئىبلىشتا بېرىلگەن قايتۇرۇلمايدىغان زاكالەت پۇل.

خَلَوِيٌّ : يېزىلىق.

مَنْزِلٌ خَلَوِيٌّ : سەھرادىكى تۇرالغۇ ، شەھەر سىرتىدىكى ئۆي.

نُزْهَةٌ خَلَوِيَّةٌ : سەھرا ساياھىتى.

خَلِيجٌ ج **خُلْجَانٌ** : دېڭىز قولتۇقى ؛ ئارال.

خَلِيجُ السُّوَيْسِ : سۇۋەيش قانىلى.

اَلْخَلِيجُ الْعَرَبِيُّ : ئەرەب يېرىم ئارىلى.

خَلِيجِيٌّ : ئەرەب يېرىم ئارىلىغا مەنسۇپ ، ئارالغا ئائىت.

خَلِيطٌ ج **خُلُوطٌ وَ خُلَطَاءُ** : ئارىلاشما ماددا ، ئارىلاشتۇرغۇچى ؛ قوشنا ؛ ئەر ؛ شېرىك ؛ ھەمراھ؛ تاغىسىنىڭ ئوغلى.

«وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ» «قرآن» : نۇرغۇن شېرىكلەر (يەنى دوستلار) ، شۈبھىسىزكى بىر ـ بىرىگە چېقىلىدۇ.

خَلِيعٌ ج **خُلَعَاءُ**: شاللاق ، ھاۋايى ـ ھەۋەسكە بېرىلگەن ؛ خىزمەتتىن بوشىتىلغان ، خىزمەتتىن ئېلىۋېتىلگەن.

خَلِيعُ الْعِذَارِ : ئار ـ نومۇسنى تەرك ئېتىپ ھاۋايى ـ ھەۋەسكە بېرىلگەن.

خَلِيفٌ ج **خَلْفٌ وَ خَلَفٌ**: ئىككى تاغ ئارىسىدىكى يول ؛ ۋەدىگە خىلاپلىق قىلغۇچى، ئەھدىنى بۇزغۇچى؛ چېچى ئارقىسىغا ساڭگىلاپ تۇرغان ئۇزۇن چاچلىق ئايال.

خَلِيفَةٌ ج **خُلَفَاءُ وَ خَلَائِفُ**: ئورۇنباسار ، ئىز باسار ، خەلىپە ، ۋارىس.

«يَادَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ» «قرآن» : ئى داۋۇد! سېنى بىز ھەقىقەتەن يەريۈزىدە خەلىپە قىلدۇق، كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم چىقارغىن.

«أَنْتَ خَلِيفَتِي فِي إِدَارَةِ شُئُونِي أَثْنَاءَ غِيَابِي» : مەن يوق چاغلاردا ئىشلىرىمنى باشقۇرۇپ تۇرۇشتا سەن مېنىڭ ئورۇنباسارىمسەن.

اَلْخُلَفَاءُ الرَّاشِدُونَ : مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندىن كېيىن خەلىپە بولغان ئەبۇبەكرى ، ئۆمەر ، ئوسمان ، ئەلىلەردىن ئىبارەت تۆت چاھار يارنى كۆرسىتىدۇ.

خَلِيقٌ ج **خُلَقَاءُ** : مۇۋاپىق ، لايىق ، مۇناسىپ ، ئۇيغۇن.

خَلِيقٌ بِهِ : شۇنىڭغا لايىق ، شۇنىڭغا مۇناسىپ.

«نَحْنُ خَلِيقُونَ أَنْ نَحْتَرِمَ كَلِمَتَنَا» : بىز لەۋزىمىزدە تۇرۇشقا لايىقمىز.

خُلَيْقَاءُ : يۇمشاق تائىلاي.

خَلِيْقَةٌ جِ خَلَائِقُ : ئالەم (ئاللاھ ياراتقان پۈتۈن مەۋجۇدات ، پۈتۈن مەخلۇقات) ؛ خاراكتېر ؛ مىجەز.

«اَللّٰهُ رَبُّ الْخَلِيقَةِ وَالْخَلَائِقِ» : ئاللاھ تائالا پۈتۈن مەۋجۇدات ۋە مەخلۇقاتلارنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر.

قَبْلَ الْخَلِيْقَةِ : ئالەم يارىتىلىشتىن بۇرۇن ، ئالەم يارىتىلىشتىن ئىلگىرى.

خَلِيْلٌ جِ أَخِلَّاءُ وَ خُلَّانٌ : سىرداش دوست ، يېقىن دوست.

«يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ اَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلاً» (قرآن) : ئىسىت ! پالانىنى دوست تۇتمىغان بولسامچۇ.

خَلِيلَةٌ جِ خَلِيْلَاتٌ : ئايال ئاشنا، ئايال ئويناش، قىز دوست.

خَلِيٌّ جِ اَخْلِيَاءُ : قۇرۇق ، بوش ، خالىي.

خَلِيُّ الْبَالِ : غەمدىن خالىي، غەم ـ قايغۇسىز.

خَلِيٌّ مِنَ الثَّقَافَةِ : مەدەنىيەتسىز.

«بَلَغَنِي أَنَّهُ عِنْدَكَ بَيْتٌ خَلِيٌّ لِلاِيجَارِ» : ئىجارىگە بېرىدىغان بوش ئۆيىڭىز بار دەپ ئاڭلىدىم.

خَلِيَّةٌ جِ خَلَايَا : ھەرە كۆنىكى، ھەرە ئۇۋىسى ؛ ھۈجەيرە ؛ ئاساسىي قاتلام تەشكىلاتى، كىچىك گۇرۇپپا ، ياچېيكا.

اَلْخَلِيَّةُ الْجُرْثُومِيَّةُ : مىكروب ھۈجەيرىسى.

خَلِيَّةُ نَشَاطٍ : جىددىي پائالىيەت.

اَلْخَلِيَّةُ الدَّمَوِيَّةُ : قان ھۈجەيرىسى.

اَلْخَلِيَّةُ الذَّكَرِيَّةُ : تاناسىل ھۈجەيرىسى.

خَلَايَا الضُّبَّاطِ الْأَحْرَارِ : ئەركىن ئوفىتسېرلار تەشكىلاتى.

خِمَارٌ : چۈمپەردە ، چۈمبەل ، ياغلىق ، رومال ، نىقاب.

خُمَارٌ : مەستلىكتىن كېيىنكى باش ئاغرىقى ، مەستلىك.

خُمَاسَ : بەشتىن ـ بەشتىن.

خُمَاسِيٌّ : بەشتىن تەركىب تاپقان ، بەشلىك، بەش قۇرۇلمىلىق ؛ ئۇزۇنلۇقى بەش غېرىچ كېلىدىغان غىلمان ياكى كىيىم.

خُمَاسِيُّ الْأَصَابِعِ : بەش بارماقلىق.

خُمَاسِيُّ الزَّوَايَا : بەش بۇرجەكلىك.

خُمَاسِيُّ السُّطُوحِ : بەش ياقلىق.

خُمَاسِيُّ الْوَرَقَاتِ : بەش بەتلىك.

اَلْبَرْنَامَجُ الْخُمَاسِيُّ الْأَوَّلُ : بىرىنچى بەش يىللىق پىلان.

اَلْفِعْلُ الْخُمَاسِيُّ : بەش ھەرپتىن تەركىب تاپقان، پېئىل.

خُمَاسِيَّةٌ : بەش ياشلىق قىز.

خُمَاشَةٌ جِ خُمَاشَاتٌ : تاتىلىۋېلىنغان يارا ئىزى ؛ يېنىك يارا ؛ جىنايەت.

خُمَالٌ : ئۆگىلەر گىرىپتار بولىدىغان بىر خىل كېسەللىك ؛ چىن دوست.

خَمَالَةٌ : تۆگە قۇش پېيى.

خَمِجَ يَخْمَجُ خَمَجًا : ھارغىنلىق ياكى كېسەللىكتىن بوشاپ كەتتى.

خَمِجَ اللَّحْمُ : گۆش چىرىدى، گۆش سېسىدى.

خَمْخَمَ يُخَمْخِمُ خَمْخَمَةً : دىمىغىدا غىڭشىپ قويدى، دىمىغىدا «ھىم» دېدى(دىمىغىدا گەپ قىلىش) ؛ ئىچىنتتى، بولدۇردى، ئۆرلەتتى.

خِمْخِمٌ : تىكەنلىك بىر خىل ئۆسۈملۈك.

خَمَدَ يَخْمُدُ وَ خَمِدَ يَخْمَدُ خَمْدًا وَ خُمُودًا الشَّخْصُ : ئۆلدى ؛ ھوشىدىن كەتتى.

خَمَدَ الْمُتَكَلِّمُ : سۆزلىگۈچى جىم بولدى ، بېسىقتى ، بېسىلدى.

خَمَدَتِ النَّارُ : ئوت يالقۇنى پەسەيدى.

خَمَدَ الْمَرِيضُ : كېسەل ھوشىدىن كەتتى.

خَمَدَ النَّفَسُ : نەپەس توختىدى.

خَمَرَ يَخْمُرُ خَمْرًا الشَّيْءَ : ياپتى ، ئەتتى ، سەترە قىلدى.

خَمَرَ الْعَجِينَ : خېمىرگە خېمىر تۇرۇچ سالدى.

خَمَرَ الشَّهَادَةَ : گۇۋاھلىقنى يوشۇردى.

خَمَرَ مِنْهُ: ئۇيالدى ، خىجىل بولدى.

خَمَرَ فُلَانًا : ھاراق ئىچكۈزدى.

خَمِرَ يَخْمَرُ خَمَرًا الشَّيْءُ : ئۆزگەردى.

خَمِرَ عَنْهُ الْخَبَرُ : خەۋەر مەخپىي بولدى.

خَمِرَ عَلَيْهِ : ئۇنىڭغا ئۆچمەن بولدى ، ئۆچلۇك قىلدى.

خَمِرَ عَنْهُ : ئۇنىڭدىن يوشۇرۇندى.

خُمِرَ الرَّجُلُ: خۇمارى تۇتتى.

خَمْرٌ خَمْرَةٌ ج خُمُورٌ : ھاراق.

خَمْرٌ عَنْبَرِيٌّ : مەي ، شاراب.

خَمْرِيٌّ : ھاراقنى تەسۋىرلەپ يېزىلغان شېئىر.

لَوْنٌ خَمْرِيٌّ : زىغىر رەڭ ، بېغىررەڭ ، جىگەررەڭ.

قَصِيدَةٌ خَمْرِيَّةٌ ج خَمْرِيَّاتٌ : مەي تەسۋىرلەنگەن قەسىدە؛ ساقىينامە.

خَمَسَ يَخْمِسُ خَمْسًا الْقَوْمَ : بەشىنچىسى بولدى.

خَمَسَ الْمَالَ : بەشتىن بىرىنى ئالدى.

خَمْسٌ وَ خَمْسَةٌ : بەش.

خَمْسَةُ أَضْعَافٍ : بەش ھەسسە.

خَمْسَةَ عَشَرَ : ئون بەش.

مَشْرُوعُ السَّنَوَاتِ الْخَمْسِ الْأَوَّلِ: بىرىنچى بەش يىللىق پىلان.

خُمْسٌ ج أَخْمَاسٌ : بەشتىن بىر (1/5).

«وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ»

«قرآن» : (ئى مۆمىنلەر !) بىلىڭلاركى ، سىلەر ئالغان غەنىيمەتنىڭ بەشتىن بىرى ئاللاھقا . . . خاستۇر.

ضَرَبَ أَخْمَاسًا لِأَسْدَاسٍ : سۇيىقەست ئىشلەتتى ، ھىيلە ـ مىكىر ئىشلەتتى.

خَمْسُونَ : ئەللىك.

اَلْعِيدُ الْخَمْسُونَ : ئەللىك يىللىق خاتىرە كۈن.

خَمْسِينَاتٌ : 50 ـ يىللار (51 دىن 59 غىچە بولغان سانلارنى بىلدۈرىدۇ.)

رَجُلٌ فِي الْخَمْسِينَاتِ: 50 ـ يىللارنىڭ ئادىمى.

خَمَشَ يَخْمُشُ وَيَخْمِشُ خَمْشًا الْوَجْهَ: يۈزنى تاتىلىدى، يۈزنى مورلىدى، يۈزنى تاتىلىدى.

خَمَشَةُ الْقِطِّ : ئۇنى مۈشۈك تاتىلىۋالدى، مورلىۋالدى.

خَمَصَ يَخْمُصُ خَمْصًا وَ خُمُوصًا وَ مَخْمَصَةً الْجُوعُ فُلَانًا : ئاچلىق ئاجىزلاشتۇردى.

خَمُصَ يَخْمُصُ خُمْصًا وخَمَاصَةً الْبَطْنُ : قورساق تارتىشىپ كەتتى.

خُمْصَانَةٌ. خُمْصَانٌ ج خِمَاصٌ : قورسىقى ئاچ ، ئاچ قورساق ، قورسىقى تارتىلىپ كەتكەن ، قورسىقى كىرىشىپ كەتكەن.

خَمْطٌ : ئاچچىق ئۆسۈملۈك ، ئاچچىق.

«وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ أُكُلٍ خَمْطٍ»

«قرآن» : ئۇلارنىڭ باغلىرىنى ئاچچىق مېۋىلىك باغلارغا ئايلاندۇردۇق.

خَمْطَةٌ : سۈت ياكى ھاراقنىڭ پۇرىقى.

خَمَعَ يَخْمَعُ خُمُوعًا وَ خَمَعَانًا : دوڭغاقلاپ ماڭدى.

خَمَلَ يَخْمُلُ خُمُولاً الرَّجُلُ : نامى چىقمىدى ، ئاتىقى چىقمىدى ، نامسىز قالدى ، نامسىز ياشىدى.

خَمْلٌ . خَمْلَةٌ: ماموق پەي ، تىۋىت ، يۇڭ.

خَمَّ يَخُمُّ خَمًّا اللَّحْمُ: گۆش سېسىپ قالدى، پۇراپ قالدى.

خُمٌّ : كاتەك ، توخۇ كاتىكى.

خَمَّارٌ : مەيپۇرۇش ، ھاراق ساتقۇچى ، ھاراق سودىگىرى.

خَمَّارَةٌ : مەيخانا ، ھاراق دۇكىنى ، قاۋاقخانا.

خَمَّاطٌ: پىششىق يېمەكلىك ھۆپىگىرى.

خَمَّةٌ : ئېچىتقۇ ، تېمىتقۇ.

خَمَّدَ يُخَمِّدُ تَخْمِيدًا : ئۆچۈردى.

خَمَّرَ يُخَمِّرُ تَخْمِيرًا : ياپتى ، ئەتتى ، سەترە قىلدى.

خَمَّرَ الْعَجِينَ : خېمىرنى بولدۇردى ، خېمىرغا

خېمىرتۇرۇچ سالدى.

خَمَّرَ الشَّيْءَ : يۆگىدى ، ئورىدى ، ياپتى.

خَمَّرَ عَصِيْرَ الْعِنَبِ : ئۈزۈمنى ئېچىتتى.

«خَمَّرَتِ الْمَرْأَةُ رَأْسَهَا بِالْخِمَارِ» : ئايال بېشىنى ياغلىق بىلەن يۆگىدى، ئايال بېشىغا ياغلىق ئارتتى.

خَمَّسَ يُخَمِّسُ تَخْمِيْسًا الشَّيْءَ: بەشكە بۆلدى.

خَمَّسَ الرِّبْحَ : پايدىنى بەشكە بۆلدى.

خَمَّسَ الشِّعْرَ : شېئىرنى مۇخەممەس قىلىپ يېزىپ چىقتى.

خَمَّنَ يُخَمِّنُ تَخْمِيْنًا الشَّيْءَ: مۆلچەرلىدى ، دەڭسىدى.

خِمِّيْرٌ : هاراقكەش ، پىيەنچۈك ، زابوي.

خَمَنَ يَخْمُنُ خَمْنًا : پەرەز بىلەن گەپ قىلدى ، تەخمىن قىلدى ، مۆلچەر بىلەن گەپ قىلدى.

خُمُودٌ : بېسىقىش ، جىمىقىش ، پەسكويغا چۈشۈش.

خَمُوعٌ : بۇزۇق ئايال ، يولدىن چىققان ئايال.

خُمُولُ الذِّكْرِ: نامسىز قالماق ، نامى ئۆچمەك ، نام ــ نىشانسىز قالماق.

خَمِيْرٌ: خېمىرتۇرۇچ، خېمىر تۇرۇچ سالغان نان.

خَمِيْرَةٌ ج خَمِيْرَاتٌ: ئېچىتقۇ ، خېمىرتۇرۇچ.

مَرَضُ الْخَمِيْرَةِ : قارا كۆيە كېسىلى.

خُمَيْرَةٌ : ئېچىتقۇ ، خېمىر تۇرۇچ.

خَمِيْسٌ ج أَخْمِسَةٌ وَأَخْمِسَاءُ: پەيشەنبە كۈنى ؛ چوڭ قوشۇن ، زور قوشۇن.

«هُمْ أَعْظَمُنَا خَمِيسًا» ‹حَدِيث› : بىزنىڭ ئارىمىزدا ئۇلار ئەڭ زور قوشۇنغا ئىگە.

خَمِيْسُ الْعَهْدِ : خرىستىيئانلار بايرىمى.

خَمِيْسُ الْفِصْحِ : خرىستىيئانلار بايرىمى ، پاسخا بايرىمى.

خَمِيسِيَّةٌ : پەيشەنبىلىك.

خَمِيْصٌ م خَمِيْصَةٌ ج خُمَصَاءُ وَ خِمَاصٌ : قورسىقى ئاچ ، ئاچ قورساق ، قورسىقى تارتىلىپ كەتكەن ، قورسىقى كىرىشىپ كەتكەن.

«كَالطَّيْرِ تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا» ‹حديث› : . . . ئەتىگەندە ئاچ قورساق چىقىپ، كەچتە توق قايتىپ كېلىدىغان قۇشلارغا ئوخشايدۇ.

خَمِيْلَةٌ ج خَمَائِلُ : ئورمان ، قويۇق دەرەخزارلىق ؛ پەس تۈزلەڭ يەر ؛ تۆگە قۇشنىڭ پېيى.

خَنَا يَخْنُو خَنًا وَ خَنْوًا الرَّجُلُ : سەت گەپ قىلدى ، ناشايان سۆزلىدى.

خَنًا: سەت گەپ.

خَنَا الدَّهْرِ: زاماننىڭ كۈلپەت ۋە بالايىئاپەتلىرى.

خَنَابٌ: تۇرالغۇسى يوق ئەخمەق ؛ جاسامەتلىك.

خَنَابَةٌ: يامانلىق ؛ ئەسكىلىك ؛ يامان تەسىر.

خِنَابَةٌ: ئۆزىنى چوڭ تۇتماق ، مەغرۇرلانماق ، چوڭلۇق قىلماق.

يَا خَنَاثُ: هەي، زەيپانە ، هېجىقىز.

خُنَاثَةٌ : ئىككى جىنسلىق.

خَنَاسِرُ : بېخىللار؛ جىسمانىي جەھەتتىن ئاجىزلار.

خَنَاعَةٌ : تۆۋەن ، خار.

«دَعِ الْخَنَاعَةَ وَعِشْ عَزِيزَ النَّفْسِ» : ئۆزۈڭنى تۆۋەن چاغلاشنى تاشلاپ ، ئالىي هىممەتلىك بولۇپ ياشا.

خُنَافِسٌ : يولۋاس.

خِنَاقٌ : سىرتماق.

أَخَذَ بِالْخِنَاقِ : كانايدىن ئالدى ، بوغۇزدىن ئالدى.

ضَيَّقَ الْخِنَاقَ عَلَى: ئورىۋالدى ، مۇهاسىرە قىلىۋالدى.

تَضْيِيْقُ الْخِنَاقِ : سىقماق ، باسماق.

خُنَاقٌ : بوغما كېسەل.

«لُقِّحَ الطِّفْلُ ضِدَّ مَرَضِ الْخُنَاقِ» : بالىغا بوغما كېسىلىگە قارشى ئوكۇل سېلىندى.

خِنَاقَةٌ ج خِنَاقَاتٌ: جېدەل ــ ماجىرا.

خُنَاقِيَّةٌ: كاناي ياللۇغى.

خَنَانٌ: تۇرمۇشنىڭ پاراۋانلىقى ، راهەت پاراغەت.

خُنَانٌ : بۇرۇن ياللۇغى ، بۇرۇن پۇتۇپ قېلىش كېسىلى.

خَنِبَ يَخْنَبُ خَنَبًا : زۇكام بوپقالدى ؛ ئاقساپ قالدى ؛ ئاجىز بولدى ؛ ھالاك بولدى.

خَنِثَ يَخْنَثُ خَنَثًا الرَّجُلُ : ئايال مىجەز بولۇپ قالدى، زەيپانە بولۇپ قالدى.

خَنِثٌ : ئايال مىجەز ئەر ، زەيپانە.

خُنْثَوِيٌّ : خۇنساغا مەنسۇپ.

خُنْثَوِيَّةٌ : ئىككى جىنسلىق ، قوش جىنسلىق.

خُنْثَى ج خُنَاثَى وَ خِنَاثٌ : قوش جىنسلىق ، خۇنسا.

خِنْجِرٌ. خَنْجَرٌ ج خَنَاجِرُ : خەنجەر ، پىچاق.

طَعَنَ بِخَنْجَرٍ : خەنجەر ئۇردى ، خەنجەر سالدى.

أَبُو خَنْجَرٍ : شەھدان ، تەۋەككۇلچى.

خَنْخَنَ يُخَنْخِنُ خَنْخَنَةً : خىڭ - خىڭ قىلىپ سۆزلىدى، دىمىغىدا سۆزلىدى.

خَنْدَقَ يُخَنْدِقُ خَنْدَقَةً الْخَنْدَقَ : خەندەك كولىدى ، ئاكوپ كولىدى ، ئورا كولىدى.

خَنْدَقٌ ج خَنَادِقُ : خەندەك ، ئاكوپ.

«هَذَا الْخَنْدَقُ لَيْسَ عَرِيضًا جِدًّا لِذَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَقْفِزَ فَوْقَهُ» : بۇ خەندەك ئانچە كەڭ ئەمەس، شۇڭا ئۇنىڭ ئۈستىدىن سەكرىيەلەيمەن.

خِنْذِيذٌ ج خَنَاذِيذُ : مەشھۇر ناتىق ؛ يېتىلگەن شائىر ؛ باتۇر ، مەرد، مۇلايىم؛ ۋەقەشۇناس؛ ئاغزى يامان ؛ ئېگىز تاغ؛ مىچىتا ئات.

خَنْزَبٌ. خِنْزَابٌ : ئالۋاستى ، شەيتان.

خُنْزُوَانٌ. خُنْزُوَانَةٌ : مەغرۇر ، مۇتەكەببۇر ، ھاكاۋۇر.

خِنْزِيرٌ ج خَنَازِيرُ : چوشقا ، توڭگۇز.

«حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَ الدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ» «قرآن» : سىلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋان، قان، چوشقا گۆشى (نى يېيىش) ھارام قىلىندى.

خِنْزِيرٌ بَرِّيٌّ : ياۋا چوشقا.

خِنْزِيرُ الْهِنْدِ : دېڭىز چوشقىسى.

خِنْزِيرُ الْأَرْضِ : نەي تۇمشۇقلۇقلار (ئېمىتكۈچى ھايۋان)

خِنْزِيرُ الْبَحْرِ : دېڭىز دېلفىنى.

لَحْمُ الْخِنْزِيرِ الْمَقْدُودُ : سۆرلەنگەن چوشقا گۆشى.

دَاءُ الْخَنَازِيرِ : چاشقان يارىسى.

خَنَازِيرِيٌّ : چاشقان يارىسى.

خَنَسَ يَخْنُسُ وَ يَخْنِسُ خُنُوسًا الشَّخْصُ : ئارقىدا قالدى، كېچىكتى.

خَنَسَ كَوْكَبٌ : يۇلتۇز يوشۇرۇندى ، پاتتى.

خَنْسَاءُ ج خَنْسَوَاتٌ : بۆكەن.

خُنْشَارٌ : قىرىق قۇلاق (بىر خىل ئۆسۈملۈك)

خِنْصِرٌ ج خَنَاصِرُ : چىمچىلاق.

«هَذَا أَمْرٌ تُعْقَدُ عَلَيْهِ الْخَنَاصِرُ» : بۇ قەدىرلەشكە ئەرزىيدىغان ئىش.

خَنَعَ يَخْنَعُ خَنْعًا وَ خُنُوعًا الشَّخْصُ : خار بولدى ، بويسۇندى ، باش ئەگدى ؛ يامان ئىش قىلىپ ئۆيۈلۈپ بېشىنى ساڭگىلىتىپ تۇردى.

خَنِقَ يَخْنَقُ خَنَقًا الصَّدْرُ أَوِ الظَّهْرُ : كۆكرىكى ياكى دۈمبىسى چىقىپ قالدى.

خَنَقَ يَخْنِقُ خَنْقًا فُلَانٌ : دىمىغىدا سۆزلىدى ، خىڭىلداپ سۆزلىدى.

خَنَقٌ : دىماغتىن چىققان ئاۋاز.

خَنْفَرَ يُخَنْفِرُ خَنْفَرَةً : بۇرنىنى تارتتى ، دىمىغىدا تاۋۇش چىقاردى.

خُنْفُسٌ ج خَنَافِسُ م خُنْفُسَاءُ ج خَنَافِسُ : تېزەكچى؛ تولۇقچى قوڭغۇز.

خُنْفُسَاءُ ج خُنْفُسَاوَاتٌ : تېزەكچى قوڭغۇز ؛ سېسىق پۇراقلىق.

«اَلْخُنْفُسَاءُ إِذَا مَسَّتْ نَتَّنَتْ» «مثل» : ياماننىڭ يارىسى يۇقىدۇ ، قازاننىڭ قارىسى.

خُنْفُسَاءُ التِّبْنِ : ئەنجۇر قۇرتى.

خَنَقَ يَخْنُقُ خَنْقًا الشَّخْصَ : بوغۇپ ئۆلتۈردى ، تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆلتۈردى.

سَيُخْنَقُ الْمُعْتَدُونَ حَتْمًا : تاجاۋۇزچىلار چوقۇم

مەغلۇپ بولىدۇ.

خَنْقٌ: بوغماق، سىقماق؛ بوغۇپ ئۆلتۈرمەك، تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆلتۈرمەك.

خَنْقُ الْحُرِّيَّاتِ: ئەركىنلىكنى بوغماق.

خُنْقَةُ الْيَدِ: بېغىش؛ بىلەك.

خَنَّ يَخِنُّ خَنَّةَ الشَّخْصُ: دىمىغىدا سۆزلىدى، دىمىغىدا گەپ قىلدى.

خُنٌّ: توخۇ كاتىكى.

خُنُّ الْوَرَكِ: يېرىق، چات ئېرىقچىسى.

خِنَّابَةٌ: ئۆزىنى چوڭ تۇتماق، مەغرۇرلانماق، چوڭچىلىق قىلماق.

خَنَّاسٌ: شەيتان، ئىبلىس.

«مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ» (قرآن): يوشۇرۇن شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىنىڭ شەررىدىن...

خَنَّاقٌ: بوغقۇچى، تۇنجۇقتۇرغۇچى.

اَلْغَازَاتُ الْخَنَّاقَةُ: زەھەرلىك گاز، تۇنجۇقتۇرىدىغان گاز.

خُنَّةٌ: دىماغدىن چىقىدىغان سۆز؛ دىماغ تاۋۇشى.

خَنَّثَ يُخَنِّثُ تَخْنِيثًا كَلَامَهُ: زەيپانىلەرچە سۆزلىدى.

خُنَّسٌ: سەييارە يۇلتۇزلار.

«فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ» (قرآن): كۆندۈزى يوشۇرۇنغۇچى يۇلتۇزلار بىلەن، پاتىدىغان ۋاقتىدا يوشۇرۇنىدىغان يۇلتۇزلار بىلەن قەسەم قىلىمەن.

خَنَّقَ يُخَنِّقُ تَخْنِيقًا: بوغۇپ ئۆلتۈردى؛ تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆلتۈردى.

خَنَّقَ الرَّايَةَ: بايراقنى يېرىم چۈشۈردى.

خَنَقَتْهُ الْعَبَرَاتُ: ئۆكسۈپ يىغلىدى.

خِنَّوْصٌ ج خَنَانِيصُ: چوشقا كۈچۈكى.

خِنِّيسٌ: ھىيلىگەر، مەككار.

خُنُوثَةٌ: قوش جىنسلىق، خۇنسا.

اَلْخُنُوثَةُ الْكَاذِبَةُ: ماھىيەت جەھەتتە بىر جىنسقا مەنسۇپ ئادەمدە ئىككى جىنسنىڭ ئالامەتلىرىنىڭ تېپىلىشى.

خَنُوعٌ: پاسىق، خىيانەتچى.

اَلْخَنُوعُ مِنَ النِّسَاءِ: ئەر كىشىلەرگە ساقال تاشلاپ كەينىگە كىرىۋالىدىغان خوتۇن.

خُنُوعٌ: بويسۇنغۇچى، باش ئەگكۈچى، تىز پۈككۈچى، خورلۇق.

«اَلْإِسْلَامُ دِيْنُ الْعِزَّةِ لَا الْخُنُوعِ»: ئىسلام دىنى خورلۇق دىنى ئەمەس، ئۈستۈنلۈك دىنىدۇر.

خَنِيَ يَخْنَى خَنًى فُلَانٌ: سەت گەپ قىلدى، ناشايان سۆزلىدى.

خَنًى: سەت سۆز، پاسكىنا سۆز، تېتىقسىز گەپ.

خَنِيقٌ ج خُنُوقٌ: ناچار كەندىر؛ قوپال كەندىردىن توقۇلغان ئاق كىيىم؛ يول؛ سۈتلۈك تۆگە.

خَنِيْقٌ: بوغۇپ ئۆلتۈرۈلگەن، تۇنجۇقتۇرۇلغان.

خَنِيْنٌ: دىماغدىن چىقىدىغان سۆز، دىماغ تاۋۇشى.

«إِنَّهُ كَانَ يُسْمَعُ خَنِينُهُ فِي الصَّلَاةِ» (حديث): ئۇنىڭ دىماغ تاۋۇشى نامازدا ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

خَوَاءٌ ج أَخْوِيَةٌ: ئاچلىق؛ بوشلۇق، قاقاس يەر.

خُوَارٌ: كالىنىڭ مۆرىشى، كالىنىڭ مۆرىگەن ئاۋازى.

«فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ» (قرآن): سامىرى (ئېرىتىلگەن زىبۇ زىننەتلەردىن) ئۇلار ئۈچۈن بىر موزاي ھەيكەل ياسىدى، ئۇنىڭدىن موزاينىڭ ئاۋازىغا ئوخشاش ئاۋاز چىقاتتى.

خَوَارُ الْعَزْمِ: بوشاڭلىق، ئىرادىسىزلىك.

خَوَارُ الْقُوَى: ماجالى قالماسلىق، مادارسىزلىق.

خُوَانٌ ج أَخْوِنَةٌ: ئۈستەل، جوزا، تاماق ئۈستەللى؛ داستىخان.

خِوَانٌ مُسْتَدِيرٌ: ئايلانما ئۈستەل، يۇمىلاق ئۈستەل.

خِوَانُ مَدَادٍ: ئۇزۇنچاق ئۈستەل.

خَوْخٌ: شاپتۇل دەرىخى؛ شاپتۇل مېۋىسى.

خَوْخَةٌ ج خَوْخَاتٌ: دەرۋازا قانىتى، كىچىك ئىشىك، روجەك، تۈڭلۈك.

خَوْخَةُ الْقَنْطَرَةِ: توغاننىڭ تاقىقى، تومىنىڭ تاقىقى.

خَوْدٌ ج خُودٌ وَ خَوْدَاتٌ : چوكان، ياش ئايال.

خُودَةٌ ج خُوَدٌ : دوبۇلغا، تۆمۈر قالپاق.

خَوَرَ يَخُورُ خَوَرًا : ئاجىزلىدى، بوشاپ كەتتى، هالسىرىدى.

خَوْرٌ: كىچىك قولتۇق، كىچىك بوغۇز (دەريا-نىڭ)؛ كىچىك ئارال، كىچىك پورت.

خَوْرَانٌ ج خَوْرَانَاتٌ وَ خَوَارِينُ: توغرا ئۈچەي، كوتەن ئۈچەي.

خُوصٌ : خورما دەرىخىنىڭ يوپۇرمىقى.

خُوصَةٌ : خورما ياپرىقى.

خَوْفٌ : قورقماق، خەۋپ.

مَعَ الْجَزَعِ وَ الْخَوْفِ : تىترىگەن هالدا.

خَوْفًا مِنْ كَذَا : . . . دىن قورقىقانلىقتىن، . . . ئەنسىرىگەنلىكتىن.

خَوَلٌ: خىزمەتچى، چاكار.

خَوَلِيٌّ ج خَوَلٌ: باشقۇرغۇچى، نازارەتچى، غوجىدار، بوغالتىر، هېساباتچى.

خَوْنٌ: ئاسيلىق، خائىنلىق.

خَوَّ يَخُوُّ خَوًّا الدَّارُ: قورۇ ئۆرۈلۈپ چۈشتى.

خَوٌّ : ئاچلىق؛ كەڭ جىلغا، ساي، ۋادى.

خُوٌّ : هەسەل.

خَوَّاتٌ: قورقماس ئادەم؛ ئاز - ئازدىن، پات - پات تاماق يەپ تۇرىدىغان ئادەم.

خُوَّةٌ : مەيدان، كەڭ زېمىن، تۈزلەڭ.

خَوَّارٌ: ئۈمىدسىز، روهى چۈشكۈن، ئىرادىسى بوشاڭ؛ قورقۇنچاق.

خَوَّاصٌ: خورما يوپۇرمىقى ساتقۇچى.

خَوَّافٌ: قورقۇنچاق، توخۇ يۈرەك.

خَوَّانٌ: خائىن، خىيانەتچى، دۈشمەنگە سېتىلغۇچى، ساتقىن.

«إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا» «قرآن» : خىيانەتكە ئادەتلەنگەن، گۇناهقا چۆمگەن كىشىنى ئاللاھ ھەقىقەتەن دوست تۇتمايدۇ.

خَوَّخَ يُخَوِّخُ تَخْوِيخًا الشَّجَرُ : دەرەخ چىرىدى، دەرەخ سىپسىدى.

خَوَّخَ النَّبَاتُ : ئوت - چۆپ چىرىدى، سىپسىدى.

خَوَّشَ يُخَوِّشُ تَخْوِيشًا الثَّقْبَ : يوچۇق ئاچتى.

خَوَّصَ يُخَوِّصُ تَخْوِيصًا النَّخْلَةُ : خورما ياپراق چىقاردى.

خَوَّضَ يُخَوِّضُ تَخْوِيضًا الْمَاءَ: سۇغا كىردى، سۇنى كەچتى.

خَوَّفَ يُخَوِّفُ تَخْوِيفًا : قورقۇتتى.

«إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ» «قرآن» : ئەنە شۇ شەيتان ئۆز دوستلىرىنى (يەنى كۇففارلار-نى) قورقىتىدۇ.

خَوَّلَ يُخَوِّلُ تَخْوِيلًا صَدِيقَهُ فِعْلَ كَذَا: تاپشۇردى، هوقۇق بەردى.

خَوَّلَهُ الشَّيْءَ: ئۇنىڭغا بەردى.

«ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ» «قرآن» : ئاندىن ئۇنىڭغا مەرھەمەت قىلىپ بىرەر نېمىتىمىزنى ئاتا قىلساق، ئۇ: «بۇ نېمەت ماڭا ئۆز ئىلمىمدىن (يەنى پەزلىمدىن، ئەمگىكىمدىن، تىرىشچانلىقىمدىن، رىزىق تېپىشنىڭ يوللىرىنى بىلگەنلىكىمدىن) كەلدى» دەيدۇ.

خَوَّنَ يُخَوِّنُ تَخْوِينًا الشَّخْصَ : خىيانەتچىلىك بىلەن قارىلىدى.

خَوَّى يُخَوِّي تَخْوِيَةً الشَّيْءُ: بوشاپ قالدى، خالىي بولۇپ قالدى، قورسىقى تارتىشىپ كەتتى.

خَوَّى السَّحَابُ : بۇلۇت يامغۇرسىز بولدى.

خَوَّى الطَّائِرُ : قۇش قونغان چاغدا قانىتىنى يېيىپ پۇتىنى ئۇزۇن سوزدى.

خَوَّتِ الْمَاشِيَةُ : ئۇلاق سەمرىدى.

خَوَّتِ النُّجُومُ : يۇلتۇز غەربكە قىيسايدى.

خَوِيَ يَخْوَى خَوَاءً الْمَكَانُ: ئورۇن بوشاپ قالدى، قۇرۇقدىلىپ قالدى.

خَوَى يَخْوِي خُوِيًّا وَ خَوَايَةً : بوشاپ قالدى، قۇرۇقداپ قالدى.

خَوَى بَطْنُهُ مِنَ الطَّعَامِ : قورسىقى قۇرۇقدىلىپ بوشاپ قالدى.

«خَوَى رَأْسُهُ مِنَ الْأَفْكَارِ» : كاللىسى قۇپقۇرۇق بولۇپ قالدى.

خَوِىٌ : ئاچلىق ، بوشلۇق.

خِيَارٌ: تاللىماق، ئىختىيار قىلماق؛ ئىختىيار.

خِيَارَةٌ ج خِيَارَاتٌ: تەرخەمەك.

خِيَارُ الْمَالِ : مالنىڭ ياخشىسى.

خِيَارُ الشَّرْطِ : ئىككى كېلىشىم تۈزگۈچىنىڭ بىرى ئۈچ كۈن ياكى ئۇنىڭدىن ئازراق مۆھلەتنى كېلىشىمنىڭ كۈچكە ئىگە بولۇشىنىڭ شەرتى قىلىپ قويۇش.

خِيَارُ الرُّؤْيَةِ (فِي الْفِقْهِ) : كۆرمەي تۇرۇپ سېتىۋالغان نەرسىنى قايتۇرۇپ بېرىش ئىختىيارىدا بولۇش.

خِيَاطٌ: يىڭنە.

«وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ» (قرآن): تاكى تۆگە يىڭنىنىڭ تۆشۈكىدىن ئۆتكۈچە ئۇلار جەننەتكە كىرمەيدۇ (يەنى ئۇلار ھەرگىزمۇ جەننەتكە كىرمەيدۇ.)

خِيَاطَةٌ: تىككۈچىلىك، سەيپۇڭلۇق.

خِيَاطَةُ الْمَلَابِسِ : كىيىم تىكىش.

مِكْنَةُ الْخِيَاطَةِ : تىكىش ماشىنىسى.

خَيَالٌ ج خِيَالَاتٌ وَ أَخْيِلَةٌ: خام - خىيال، ئۇتوپىيە ، سايە ؛ گۇمان ؛ ۋەھىمە ؛ قاراڭغۇلۇق.

رَكِبَ مَتْنَ الْخَيَالِ :خام- خىيال قىلدى، قۇرۇق خىيال قىلدى.

خَيَالُ الظَّنِّ : پەرەز قىلماق ، قىياس قىلماق ، چامىلىماق ، مۆلچەرلىمەك.

خَيَالَةٌ : سايە؛ سۈرەت؛ كۆرۈنۈش؛ تەسۋىر؛ كىنو.

دَارُ الْخَيَالَةِ : كىنوخانا.

خَيَالِيٌّ : خىيالىي ، خىيالدىكى ، تەسەۋۋۇردىكى ، ئويدىكى.

خَيَالِيَّةٌ : تەسەۋۋۇر قىلىش كۈچى.

خِيَامٌ : چېدىر ، بارگاھ.

خِيَانَةٌ : خىيانەت قىلماق ، ئالدامچىلىق ، خىيانەتچىلىك ، ئاسىيلىق.

خِيَانَةٌ عُظْمَى : مىللەت دۈشمەنلىرى بىلەن تىل بىرىكتۈرۈش.

خِيَانَةُ الْأَمَانَةِ : ئامانەتكە خىيانەت قىلماق ، ۋاپاسىزلىق قىلماق ، قارا يۈزلۈك قىلماق.

خِيَانَةُ الْعُهُودِ : ۋەدىگە خىلاپلىق قىلماق ، ۋەدىنى بۇزماق.

خَيْبَةٌ : مەغلۇبىيەت ، ئوڭۇشسىزلىق.

خَيْبَةُ الْأَمَلِ : ئۈمىدسىزلىك ، ئۈمىد ئۈزمەك.

«أُصِيبَ بِخَيْبَةِ أَمَلٍ» : ئۈمىدسىزلىككە دۇچار بولدى.

خَيْرٌ ج خِيَارٌ وَ أَخْيَارٌ : ياخشى ، ياخشىلىق ؛ ئاق كۆڭۈللۈك ؛ ساغلاملىق ؛ ياخشى ئادەم ؛ مال ، بايلىق ؛ پايدا ، پايدىلىق.

ذَكَرَهُ بِالْخَيْرِ : ئۇنىڭ ياخشى تەرىپىنى قىلدى.

بِخَيْرٍ وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ : قانداق ئەھۋالىڭىز دەپ سورىغۇچىغا «خۇداغا شۈكرى، ياخشى» دەپ بېرىلىدىغان جاۋاب.

خَيْرٌ مِنْ : ئەڭ ياخشى ، ناھايىتى ياخشى.

خَيْرٌ جَزِيلٌ : ناھايىتى ياخشى.

صَبَاحَ الْخَيْرِ : ئەتىگەنلىكىڭىز ياخشى بولسۇن، خەيرلىك سەھەر.

مَسَاءَ الْخَيْرِ : كەچلىكىڭىز ياخشى بولسۇن، خەيرلىك كەچ.

اَلْخَيْرُ الْعَامُّ : ئومۇمىي مەنپەئەت.

«رَحَّبَ بِهِمْ خَيْرَ تَرْحِيبٍ» : ئۇلارنى ئەڭ قىزغىن قارشى ئالدى.

فِعْلُ الْخَيْرِ : ياخشى ئىش ، ياخشى ھەرىكەت؛ ياخشى ئىش قىلماق.

خَيْرًا: ناھايىتى ياخشى ، ماقۇل ، بولىدۇ.

خِيْرَةٌ ج خِيَارٌ وَ خِيَرَةٌ : ئەڭ ياخشى ، جەۋھىرى، مېغىزى، تاللانغان، تاللاش، تاللاش ھوقۇقى.

«وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ» (قرآن): ئاللاھ (مەخلۇقاتىدىن) خالىغىنىنى يارىتىدۇ ، خالىغان ئادەمنى (پەيغەمبەرلىككە) تاللايدۇ، تاللاش ھوقۇقى ئۇلاردا ئەمەس.

خَيْرِيٌّ : ياخشىلىققا مەنسۇپ ، ياخشىلىققا ئائىت.

خَيْرِيَّةٌ : ياخشىلىق ، خەيرىيەت ؛ مال ـ مۈلۈك.

جَمْعِيَّةٌ خَيْرِيَّةٌ : پاراۋانلىق جەمئىيىتى ، خەيرىيەت ئويۇشمىسى.

سُوقٌ خَيْرِيَّةٌ : خەيرىيەت بازىرى (بۇ بازارنىڭ ماللىرى خەيرىيەت ئىشلىرىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.)

خَيْزُرَانٌ ج خَيَازِرُ : بامبۇك قومۇش ؛ پىلەك (ئۈسۈملۈكنىڭ)

قَضِيبُ الْخَيْزُرَانِ : غۇنچە بوي ، نازىنىن.

خَيْزُورٌ : بامبۇك.

خَيْسٌ ج أَخْيَاسٌ : بۇك ـ باراقسان دەرەخلىق ؛ يولۋاس كۆپ جاي.

اَلْخَيْسَرَى : يولدىن ئازغۇچى ، زىيان تارتقۇچى؛ گۇمراھلىق ، ئازغۇنلۇق؛ ھالاك بولۇش؛ خىيانەتچىلىك ؛ بېخىللىق ؛ پەسكەشلىك.

خَيْشٌ : چىپتا.

خَيْشَةٌ ج خَيْشَاتٌ : چېدىر ؛ تاغار ، خالتا.

خَيْشُومٌ ج خَيَاشِيمُ : بۇرۇن تۆشۈكى ؛ دىماغ.

قَصَّمَ خَيْشُومَهُ : ئۇنى خورلىدى.

خَيِصَ يَخْيَصُ خَيَصًا : بىر كۆزى كىچىك ، يەنە بىرى چوڭ بولدى.

خَيْصٌ : ئازغىنا نەرسە.

اَلْخَيْصَاءُ : ئەرزىمەس كىچىك سوۋغا.

اَلْخَيْصَانُ : ئاز مال.

اَلْخَيْضَعُ : خورلۇققا رازى بولىدىغان ئادەم.

اَلْخَيْضَعَةُ : جەڭ ، ئۇرۇش ، سوقۇش؛ جەڭ مەيدانىدىكى ئاۋازلار.

خَيْطٌ ج خُيُوطٌ : يىپ ، تاناپ ، شوينا.

خَيْطُ الْقِنَّبِ : چىگە.

خَيْطُ الْأَمَلِ : ئۈمىد ئۈچقۇنى.

اَلْخَيْطُ الْأَبْيَضُ : تاڭ يورۇقى ، تاڭ شەپىقى ، تاڭ نۇرى.

اَلْخَيْطُ الْأَسْوَدُ : كېچە قاراڭغۇلۇقى ، تاڭ يورۇشتىن بۇرۇنقى قاراڭغۇلۇق.

بَكَرَةُ الْخَيْطِ : يىپ غالتىكى.

خَيْطِيٌّ : يىپقا مەنسۇپ ، يىپقا ئائىت.

خِيطٌ ج خِيطَانٌ : تۆگە قوتىنى ياكى چېكەتكە ياكى كالىلار توپى.

خَيْطَلٌ : ئىت ؛ مۈشۈك ؛ چوڭ ئىش؛ ئەتىر ساتقۇچى؛ چېكەتكە توپى.

خَيِفَ يَخْيَفُ خَيَفًا : كۆزىنىڭ بىرى كۆك بىرى قارا بولدى.

خَيِفَتِ النَّاقَةُ : تۆگە يېلىنىنىڭ تېرىسى كېڭەيدى.

خَيْفٌ ج أَخْيَافٌ وَ خُيُوفٌ : تاغ ئېتىكىگە يامىشىش ۋە چۈشۈش ؛ بىر تەرەپ ، بىر چەت؛ ساڭگىلاپ تۇرغان يېلىنىنىڭ تېرىسى.

اَلْخَيْفَاءُ : چوڭ يېلىنلىق تۆگە.

اَلْخَيْفَاءُ مِنْ أَبْيَاتِ الشِّعْرِ : شېئىر، بېيىتلەردىكى بىر سۆزنىڭ چېكىتلىك، يەنە بىرىنىڭ چېكىتسىز بولۇشى.

اَلْخَيْفَانُ مِنَ النَّاسِ : كىشىلەر توپى ، كۆپ جامائەت ؛ بىر خىل تاغ ئۈسۈملۈكى.

اَلْخَيْفَانَةُ ج خَيْفَانٌ : قانىتى يېتىلمىگەن چېكەتكە؛ تېز ماڭىدىغان تۆگە ؛ يېنىك چاپىدىغان ئات.

اَلْخَيْفَةُ : پىچاق؛ يولۋاس ئۆۋىسى.

خِيفَةٌ : قورقۇش ، ئەندىشە ، ۋەھىمە.

«وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً» (قۇرئان) : پەرۋەردىگارىڭنى يېلىنغان ۋە ئۇنىڭدىن قورققان ھالدا ئىچىڭدە ياد ئەتكىن.

خَيْلٌ ج خُيُولٌ وَ أَخْيَالٌ : يىلقا ؛ ئاتلىق قوشۇن ، ئاتلىق قىسىم ؛ چەۋەنداز.

خَيْلٌ وَ رَجْلٌ : ئاتلىق ئەسكەر ۋە پىيادە ئەسكەر.

سِبَاقُ الْخَيْلِ : ئات بەيگىسى.

عَلَى الْخَيْلِ : ئاتلىق ، ئات مىنگەن.

خُيَلَاءُ : ھاكاۋۇرلۇق ، ئۆزىنى چوڭ تۇتۇش، تەكەببۇرلۇق ، مەنمەنچىلىك.

خَيْلَانٌ : قوناق گۈل ؛ ئادەم باش بېلىق.

خَيْلِيٌّ : ئاتلىق قوشۇنغا ئائىت ؛ يىلقىغا ئائىت.

خِيمٌ : خاراكتېر ، تۇغما سۈپەت ، تۇغما خۇسۇ-

سىيەت ، تەبىئىي مىجەز.

خَيْمَةٌ ج خَيْمَاتٌ وَ خِيَامٌ : چېدىر ، ساتما.

«حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ» ‹قۇرئان› : ئۇلار (جەننەتنىڭ) چېدىرلىرىدا مەستۇرە ھۆرلەردۇر.

خَيْمَةُ الْإِجْتِمَاعِ : چېركاۋ ، مۇناستىر ؛ يەلكەن.

خَيْمِيٌّ : چېدىرچى ، چېدىر تىككۈچى.

خَيَّاشٌ: چىپتا توقۇغۇچى ، چىپتىچى.

خَيَّاطٌ : ماشىنىچى ، تىككۈچى ، سەيپۇڭ.

خَيَّالٌ : ئاتلىق ئەسكەر ، ئاتلىق ، چەۋەنداز.

اَلشُّرْطَةُ الْخَيَّالَةُ : ئاتلىق ساقچىلار قىسمى.

اَلْمُشَاةُ وَ الْخَيَّالَةُ : پىيادە ۋە ئاتلىق ساقچى قىسىم.

خَيَّامٌ: چېدىرچى؛ چېدىر تىككۈچى؛ چېدىر ساتقۇچى؛ چېدىردا ئولتۇرغۇچى.

خَيَّبَ يُخَيِّبُ تَخْيِيبًا الشَّخْصَ : مەغلۇپ قىلدى.

خَيَّبَ الْأَمَلَ : ئۈمىدسىزلەندۈردى.

خَيَّبَ طَلَبَهُ : تەلىپىنى رەت قىلدى.

خَيَّبَ مَسْعَاهُ : بىتچىت قىلدى ، تازمار قىلدى.

خَيَّرَ يُخَيِّرُ تَخْيِيرًا صَدِيقَهُ بَيْنَ شَيْئَيْنِ : دوستىنى ئىختىيارىغا قويدى ، تاللاش ئىختىيارىنى بەردى.

«مَا خُيِّرَ رَسُولُ اللّٰهِ بَيْنَ شَيْئَيْنِ إِلَّا اخْتَارَ أَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَكُنْ إِثْمًا» ‹حديث› : پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى ئىشنىڭ بىرەرسىنى تاللاشقا توغرا كەلگەندە گۇناھ بولمىسىلا ئۇلارنىڭ ئاسىنىنى تاللايتتى.

خَيِّرٌ ج خَيِّرُونَ : ياخشى ئادەم ، مەرھەمەتلىك ئادەم ، خەير ـ ئېھسان قىلغۇچى ، ياخشىلىق قىلغۇچى.

خَيَّسَ يُخَيِّسُ تَخْيِيسًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى بويسۇندۇردى ، كۆندۈردى ، قامىدى ، سولىدى.

خَيَّسَ الشَّيْءَ : يۇمشاتتى.

خَيَّشَ يُخَيِّشُ تَخْيِيشًا الشَّيْءَ: ئورىدى ، چىپتا بىلەن ئورىدى.

خَيَّطَ يُخَيِّطُ تَخْيِيطًا الْخَيَّاطُ الثَّوْبَ: ماشىنىچى كىيىم تىكتى.

خَيَّطَ الشَّيْبُ رَأْسَهُ : چېچى ئاقاردى ، ئاق كىردى.

خَيَّفَ يُخَيِّفُ تَخْيِيفًا عَنِ الْقِتَالِ: ئۇرۇشتىن چېكىندى ، داجىدى.

خَيَّفَتِ الْمَرْأَةُ : ئايال بالىلىرىنى ئېلىپ كەلدى.

خَيَّلَ يُخَيِّلُ تَخْيِيلاً إِلَيْهِ كَذَا: ئوخشاتتى ، چىرايلىق كۆرسەتتى.

خَيَّمَ يُخَيِّمُ تَخْيِيمًا الْقَوْمُ : چېدىر تىكتى ؛ ئورۇنلاشتى ، ماكانلاشتى ، تۇردى.

خَيَّمَ الْحُزْنُ : قايغۇ باستى ، قايغۇ قاپلىۋالدى.

خَيَّمَ السُّكُونُ : جىمجىتلىق قاپلىدى.

خَيَّمَ بِالْمَكَانِ : مەلۇم جايدا تۇردى.

خَيَّمَ اللَّيْلُ : قاراڭغۇلۇق قاپلىدى ، قاراڭغۇ چۈشتى.

www.uyghurkitap.com

د

د «دَالْ»: ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ سەككىزىنچى ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «4» نى بىلدۈ-رىدۇ.

دَاءٌ جـ أَدْوَاءٌ: كېسەل، ئىللەت، ئىچكى ـ تاشقى ئەيىب، ئاغرىق.

دَاءُ الذِّئْبِ : ئاچلىق كېسىلى.

دَاءُ الْفِيلِ: پىل تاپان.

دَاءُ الْمُلُوكِ: بوغۇم ئاغرىش كېسىلى، يەللىك بوغۇم ئاغرىقى.

مَيِّتُ الدَّاءِ: ئۆچ ـ ئاداۋەت ساقلىمايدىغان ئادەم.

دَاءُ الْكَلْبِ: غالجىرلىق كېسىلى.

دَاءُ الْمَفَاصِلِ: رېماتىزم كېسىلى.

دَاءُ الْأَسَدِ: تەپ ـ قىزىتما كېسەللەر؛ كېزىك.

دَاءُ الْحَيَّةِ: چاچ چۈشۈش كېسىلى.

دَاءُالثَّعْلَبِ: چاچ چۈشۈش كېسىلى.

دَاءُ النُّقْطَةِ: سەكتە، مېڭىگە قان چۈشۈش.

دَابٌّ: ئۆمىلەپ ماڭغۇچى، تۆت ئاياغ بىلەن ماڭ-غۇچى، يەر بېغىرلاپ ماڭغۇچى، ئۆمىلىگۈچى.

دَابَّةٌ جـ دَوَابُّ: ئات، ئۇلاق، ئۆي ھايۋانلىرى؛ چارپاي.

«وَمَامِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّاعَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا» «قرآن» : يەر يۈزىدىكى ھايۋانلارنىڭ ھەممى-سىگە رىزىق بېرىشنى ئاللاھ (مەرھەمەت يۈزىسىدىن) ئۈستىگە ئالغان.

دَوَابُّ الزِّرَاعَةِ : تىرىلغۇ ھايۋانلىرى.

دَابَّةُ الْأَرْضِ: ئاق چۈمۈلە.

دَابَرَ يُدَابِرُ مُدَابَرَةً الرَّجُلَ رَحْمَهُ: تۇغقانلىق مۇناسىۋىتىنى ئۈزدى.

دَابَرَ الرَّجُلُ: كىشى ئۆلدى.

دَابَرَهُ: ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرىدى.

دَابِرٌ جـ دَوَابِرُ: ئاخىرى، قۇيرۇقى، يىلتىزى، تېگى، ئاساسى؛ ئۆتۈپ كەتكەن؛ ئەگەشكۈچى.

قَطَعَ دَابِرَهُ: يىلتىزىنى قۇرۇتتى، تۈپ يىلتىزىدىن يوقاتتى. تەلتۆكۈس ھالاك قىلدى.

«وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا» «قرآن» : بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلارنى تەلتۆكۈس ھالاك قىلدۇق.

دَابِرَةٌ: پەي، تاپان.

دَابِرَةُ الْمِخْلَبِ: چاڭگال، پەنج پۇت.

دَاثَ يَدِيثُ دَيْثًا و دِيَاثَةً: يۇمشاق باش بولدى، ئەرلىك غەيرىتىنى يوقاتتى ، شەرمى ـ ھاياىنى يوقاتتى.

دَاثِرٌ جـ دَوَاثِرُ: ھالاك بولغۇچى، يوقالغۇچى؛ كۆزگىلى بولمايدىغان؛ ھالاكەت، ئاپەت، بالا ـ قازا.

دَاجَ يَدِيجُ دَيْجًا: ئاستا ماڭدى.

دَاجٌّ جـ دَاجَّةٌ و دَاجُّونَ: ياللانغان ئادەم، خىزمەت-چى، ھاممال.

دَاجَنَ يُدَاجِنُ مُدَاجَنَةً: ئالدىدى، گۆللىدى، تەخسىكەشلىك قىلدى، خۇشامەت قىلدى.

دَاجِنٌ م دَاجِنَةٌ جـ دَوَاجِنُ: كۆندۈرۈلگەن ھايۋان-لار، ئائىلىدە بېقىلغان ئۆي ھايۋانلىرى.

حَيَوَانَاتٌ دَاجِنَةٌ: ئۆي ھايۋانلىرى؛ ئۆي قۇشلى-رى.

دَاجِنَةٌجـ دَوَاجِنُ: يامغۇرلۇق بۇلۇت.

دَاجَى يُدَاجِي مُدَاجَاةً الرَّجُلَ: مادارا قىلدى، چىقىشىپ ئۆتتى.

دَاجٍ م دَاجِيَةٌ: قاراڭغۇ زۇلمەت.

لَيْلٌ دَاجٍ: قاراڭغۇ كېچە.

ثَوْبٌ دَاجٍ: كەڭ كىيىم.

عَيْشٌ دَاجٍ: پاراۋان تۇرمۇش، كەڭتاشا تۇرمۇش.

دَاخَ يَدُوخُ دَوْخًا الشَّجَرَةُ: دەرەخ ئۆستى.

دَاحَ الْبَطْنُ: قورساق سالدى.

دَاحِسٌ: سەينۇگە، چىقان، ھايۋانلارنىڭ تۇۋاق ياللۇغى.

دَاحِضٌ ج دُحَضٌ: ئىرادىسىز، تۇراقسىز.

اَلدَّاحِضَةُ: باتىل، زايىل بولغۇچى.

«حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ» «قرآن»: ئۇلارنىڭ پاكىتى باتىلدۇر.

دَاحُوسٌ: سەينۇگە.

دَاخَ يَدُوخُ دَوْخًا الرَّجُلُ: خار بولدى، بويسۇندى، خاراب بولدى؛ بېشى قايدى، بېشى ئايلاندى.

«دَاخَ مِنْ كَثْرَةِ الضَّوضَاءِ وَالصُّرَاخِ»: ۋاراڭ - چۇرۇڭدىن بېشى ئايلىنىپ كەتتى.

دَاخَ الْبِلَادَ: دۆلەتنى ئىگىلىۋالدى، ئىستىلا قىلدى.

دَاخَلَ يُدَاخِلُ مُدَاخَلَةً و دِخَالاً فُلَانٌ الرَّجُلَ فِي أُمُورِهِ: ئورتاقلاشتى، شېرىكلەشتى.

دَاخِلٌ: كىرگۈچى، قاتناشقۇچى، داخىل بولغۇچى؛ ئىچى، ئىچكى قىسمى.

دَاخِلُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ ئىچكى قىسمى.

«يَغْسِلُ دَاخِلَةَ إِزَارِهِ» «حديث»: تامبىلىنىڭ ئىچىنى يۇيۇۋاتىدۇ.

مِنَ الدَّاخِلِ: ئىچىدىن، ئارىسىدىن.

فَحَصَهُ مِنَ الدَّاخِلِ: ئىچىدىن تەكشۈردى.

دَاخِلٌ فِي اعْتِبَارِهِ: سانىنىڭ ئىچىدە بار.

«اَلْغُرْفَةُ مِنَ الدَّاخِلِ مُنِيرَةٌ جِدًّا»: ئۆي ئىچى ناھايىتى يورۇق.

دَاخِلاً: ئىچىگە، ئىچكى تەرەپكە.

دَاخِلَةٌ ج دَوَاخِلُ: خىلۋەت جاي.

دَاخِلَةُ الْإِنْسَانِ: مەقسەت، ئىرادە.

دَاخِلِيٌّ: ئىچكى، ئىچكى قىسىم، ئىچى.

شُعُورٌ دَاخِلِيٌّ: ئىچكى ھېسسىيات.

قَرْضٌ دَاخِلِيٌّ: زايوم، ئىچكى قەرز.

طَالِبٌ دَاخِلِيٌّ: مەكتەپتە يېتىپ ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچى.

دَاخِلِيًّا: ئىچكى، ئىچىدە.

دَاخِلِيَّةٌ: ئىچكى، ئىچكى جەھەتتىكى.

دَاخِلِيَّةُ الْأُمُورِ: ئىچكى ئىشلار.

دَاخِلِيَّةُ الْبِلَادِ: ئىچكى قۇرۇقلۇق، ئىچكى جايلار، ئىچكى ئۆلكىلەر.

مَلَابِسُ دَاخِلِيَّةٌ: ئىچ كىيىم.

خِلَافَاتٌ دَاخِلِيَّةٌ: ئىچكى ئىختىلاپلار.

حَرْبٌ دَاخِلِيَّةٌ: ئىچكى ئۇرۇش.

مُشْكِلَةٌ دَاخِلِيَّةٌ: ئىچكى مەسىلە.

تِجَارَةٌ دَاخِلِيَّةٌ: ئىچكى سودا، دۆلەت ئىچكى سودىسى.

مَدْرَسَةٌ دَاخِلِيَّةٌ: ياتاقلىق مەكتەپ.

وَزِيرُ الدَّاخِلِيَّةِ: ئىچكى ئىشلار مىنىستىرلىكى.

مُشَاغَبَاتٌ دَاخِلِيَّةٌ: ئىچكى قالايمىقانچىلىق، ئىچكى پاراكەندىچىلىك، توپىلاڭ.

دَاخِنٌ: ئىسلىق، ئىس چىقىۋاتقان.

دَاخِنَةٌ ج دَوَاخِنُ: تۇرخۇن، مورا.

دَارَ يَدُورُ دَوْرًا بِهِ أَوْ حَوْلَهُ: ئايلاندى، چۆرگىلىدى، دەۋرىي قىلدى، پىرقىرىدى.

دَارَتِ الْعَيْنُ: كۆز پىلدىرلىدى، پارقىرىدى.

«يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ» «قرآن»: ئۇلارنىڭ ساڭا سەكراتتا چۈشۈپ قالغان ئادەمدەك (قورقۇنچتىن) كۆزلىرىنى پىلدىرلىتىپ قاراۋاتقانلىقىنى كۆرىسەن.

دَارَ الْفَلَكُ فِي مَدَارِهِ: پەلەك ئۆز ئوقىدا ئايلاندى.

دَارَتِ الْمَسْأَلَةُ: مەسىلە قايتىلاندى، تەكرارلاندى.

دَارَ الْخَبَرُ عَلَى الْأَفْوَاهِ: خەۋەر تارالدى، پۇر كەتتى.

دَارَ الْعِمَامَةَ حَوْلَ رَأْسِهِ: سەللىنى يۆگىدى.

دَارَ رَأْسُهُ: بېشى قايدى.

www.uyghurkitap.com

دَارَتْ عَلَيْهِ الدَّوَائِرُ: پېشكەللىكلەرگە يولۇقتى، بالا ــ قازاغا ئۇچرىدى.

كُلٌّ دَارَ فِي عَمَلِهِ: ھەممىسى ئۆز خىزمىتىنى ئىشلەيدۇ.

دَارَتْ رَحَى الْحَرْبِ: ئۇرۇش قىزىدى، ئۇرۇش ئەۋجىگە چىقتى.

دِيْرَبِي: بېشىم قايدى.

دَارٌ ج دِيَارٌ و دُورٌ: ئورۇن، جاي، قورۇ، ھويلا؛ يۇرت، خانا.

دَارُالْآثَارِ: مۇزېي.

دَارُالْبَقَاءِ: جەننەت.

دَارُ السَّلَامِ: جەننەت؛ باغداد.

«وَاللّٰهُ يَدْعُوا اِلَى دَارِالسَّلَامِ» «قرآن»: ئاللاھ (كىشىلەرنى) ئامان جايغا (جەننەتكە) دەۋەت قىلىدۇ.

دَارُ الْإِسْلَامِ: ئىسلام دۆلىتى؛ تىنچ رايون.

دَارُالْفِتَنِ: دۇنيا، بۇ ئالەم.

دَارُ الْفَنَاءِ: بۇ دۇنيا، بۇ ئالەم.

اَلدَّارُ الْأُوْلَى: بۇ دۇنيا، بۇ ئالەم.

اَلدَّارُ الْآخِرَةُ: ئۇ دۇنيا، ئاخىرەت.

دَارُ الْقَرَارِ: ئاخىرەت، ئۇ دۇنيا.

دَارُ الْخُلْدِ: ئۇ دۇنيا، ئاخىرەت.

دَارُ الْحَرْبِ: دۈشمەن دۆلىتى، ئۇرۇش رايونى.

دَارُالتَّمْثِيلِ: تىياتىرخانا.

دَارُ الصِّنَاعَةِ: ھەربىي زاۋۇت؛ ھەربىي قورال ئىسكىلاتى، قورال ــ ياراغ زاۋۇتى.

دَارُالضَّرْبِ: تەڭگە تىللا چىقىرىش زاۋۇتى، پۇل قۇيۇش زاۋۇتى.

دَارُالْحِضَانَةِ: يەسلى.

دَارُالْعُلَمَاءِ: ئىلمىي جەمئىيەت، پەنلەر ئاكادېمىيىسى.

دَارُ الْعُلُومِ: ئالىي مەكتەپ؛ دارىلمۇئەللىمىن؛ ئۇنىۋېرسىتېت.

دَارُ الْقَضَاءِ: سوت، سوت مەھكىمىسى، قازىخانا.

دَارُ الْكُتُبِ: كۇتۇپخانا.

دَارُ الْهِجْرَةِ: مەدىنە مۇنەۋۋەرە.

دَارُ النَّدْوَةِ: يىغىن مەيدانى، مەجلىسخانا.

دَارُ الصُّلْحِ: ئۇرۇش توختاتقان دۆلەت، كېلىشىم تۈزۈشكەن دۆلەت.

اَلدَّارُ الْمُفَوَّضِيَّةُ: كونسۇلخانا.

دَارُ السِّينَمَا: كىنوخانا.

دَارُ اللَّهْوِ: تىياتىرخانا، ئويۇنخانا.

دُورُ الْحُكُومَةِ: ھۆكۈمەت بىناسى.

اِخْتِلَافُ الدَّارَيْنِ: دۆلەت تەۋەلىكىنىڭ پەرقى، دۆلەت تەۋەلىكىنىڭ ئوخشىماسلىقى.

اَلدَّارُ الْبَيْضَاءُ: كاسابلانكا (ماراكەشنىڭ ئەڭ چوڭ تىجارەت پورت شەھىرى بولۇپ، ئاتلانتىك ئوكيانىنىڭ بويىغا جايلاشقان).

دَارُ صِينِيٍّ: دارچىن، قوۋزاقدارچىن.

دَارَةُ الْقَمَرِ ج دَارَاتٌ: ئاي قوتىنى، ئاي ھالقىدىسى، يورۇقلۇق گەردىشى (ئاي ئەتراپىدىكى ئاق ياكى رەڭدار چەمبەرلەر.)

دَارَةُ الشَّمْسِ: قۇياش قوتىنى، كۈن قوتىنى.

دَارِجٌ: كىشىلەر ئارىسىدىكى ئومۇمىي ئىشلىتىلىۋاتقان، ئوتتۇرىدا ئۆتۈۋاتقان، يۈرۈشۈۋاتقان، نورمال، كۆرۈلۈپ تۇرغان، ئاددىي، ئادەتتىكى، داۋاملىق.

طِفْلٌ دَارِجٌ: ئۆسۈپ يېتىلىۋاتقان بالا.

اَللُّغَةُ الدَّارِجَةُ: جانلىق تىل، ئېغىز تىلى، خەلق تىلى.

دَارَسَ يُدَارِسُ مُدَارَسَةً: مۇزاكىرە قىلىشتى، ئۆزئارا ئۆگىنىشتى.

دَارِسٌ ج دَوَارِسُ: ئۆچۈرۈلىدىغان، ئىزى يوقاپ كەتكەن، ئۆچۈپ كەتكەن.

دَارِعٌ ج دَارِعُونَ: ساۋۇتلۇق، ساۋۇت كىيگەن.

رَجُلٌ دَارِعٌ: ساۋۇتلۇق ئادەم.

دَارِعَةٌ ج دَوَارِعُ: بروننىك قوشۇن.

دَارَكَ يُدَارِكُ دِرَاكًا وَمُدَارَكَةً: يېتىشىۋالدى.

دَارَى يُدَارِي مُدَارَاةً: چىقىشتى، مادارا قىلىشتى، يۇمشاق، مۇلايىم بولۇشتى، يول قويدى،

خۇشامەت قىلدى، تەخسكەشلىك قىلدى.

دَارَى خَجَلَهُ: خىجىل بولغانلىقىنى يوشۇردى.

«دَارِ هَذَاالْأَمْرَالآنَ فَلَيْسَ مِنَالْمَصْلَحَةِإِعْلَانُهُ»: بۇ ئىشنى مەخپىي تۇتقىن، ھازىر ئاشكارىلاش پايدىسىز.

دَارٍ بِالْأَمْرِ: خەۋەردار، پىششىق، ماھىر.

دَاسَ يَدُوسُ دَوْسًا وَدِيَاسًا الطَّرِيقَ: يول باستى، يول يۇردى.

دَاسَ عَلَى الشَّيْءِ: ئۇستىدە ماڭدى.

دَاسَ الْقِطَارُ فُلَانًا: پالانىنى پويىز بېسىۋەتتى.

دَاسَ الزَّرْعَ: خامان تەپتى، شال سوقتى.

دَاعَبَ يُدَاعِبُ مُدَاعَبَةً الشَّخْصَ: ئويناشتى، چاقچاقلاشتى.

«دَاعَبَ الرَّجُلُ زَوْجَتَهُ»: ئايالى بىلەن چاقچاقلاشتى.

دَاعَبَ النُّعَاسُ جُفُونَهُ: ئۇنى ئۇيقۇ باستى.

دَاعِبٌ: ئويۇنچى، چاقچاقچى، ئىشرەتخور.

دَاعِرٌ م دَاعِرَةٌ ج دُعَّارٌ: شاللاق، بۇزۇق، پاسىق.

دَاعِكٌ م دَاعِكَةٌ: ئۇچىغا چىققان ئەخمەق.

دَاعَى يُدَاعِي مُدَاعَاةً: مۇنازىرىلەشتى، جاڭجاللاشتى، ئەرز قىلدى، دەۋا قىلدى، شىكايەت قىلدى.

دَاعٍ (اَلدَّاعِي) ج دُعَاةٌ: دۇئا قىلغۇچى، چاقىرىق قىلغۇچى، دەۋەت قىلغۇچى، تەشۋىقاتچى؛ مەزىن، دەۋەتچى.

«يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ» (قرآن): ئى قەۋمىمىز! ئاللاھقا دەۋەت قىلغۇچى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) نىڭ دەۋىتىنى قوبۇل قىلىڭلار.

دُعَاةُ السَّلَامِ: تىنچلىق تەرەپدارلىرى.

دُعَاةُ الْحَرْبِ: ئۇرۇش پەرەسلەر، ئۇرۇش خۇمارلار، ئۇرۇش بېدىكلىرى.

دَاعِيَةٌ ج دُعَاةٌ: بىرەر دىنغا ياكى بىرەر ئىدىئولوگىيىگە دەۋەت قىلغۇچى، تەشۋىقاتچى.

دَاعِيَةٌ ج دَوَاعٍ: زامانىنىڭ بالايىئاپەتلىرى.

دَافَ يَدُوفُ دَوْفًا الدَّوَاءَ: دورىنى ئارىلاشتۇردى، قوچىدى.

دَافِئٌ: ئىسسىق، ئىللىق.

«اَلْيَوْمَ دَافِئٌ جِدًّا كَأَنَّ الرَّبِيعَ قَدْ جَاءَ»: بۈگۈن خۇددى باھار كەلگەندەك ناھايىتى ئىسسىق.

دَافَعَ يُدَافِعُ مُدَافَعَةً وَ دِفَاعًا عَنْهُ: قوغدىدى، مۇداپىئە كۆردى.

«إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا» (قرآن): ئاللاھ مۆمىنلەرنى چوقۇم قوغدايدۇ.

دَافَعَ الرَّجُلَ عَنْ حَقِّهِ: كىشىنىڭ ھەققىنى بېرىشكە ئاغا قىلدى، ھەققىنى بېرىشنى كەينىگە سۈردى.

دَافَعَ الرَّجُلَ: كىشىنى چەتكە قاقتى، رىقابەتلەشتى.

دَافِعٌ ج دَوَافِعُ: قارشى تۇرغۇچى، رەت قىلغۇچى، چېكىندۈرگۈچى، قايتۇرغۇچى؛ ئىتتىرىش كۈچى، ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ.

«إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ» (قرآن): پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئازابى چوقۇم يۈز بەرگۈچىدۇر، ئۇنىڭغا ھېچ ئادەم قارشى تۇرالمايدۇ.

«مَا الدَّافِعُ إِلَى ارْتِكَابِ هَذِهِ الْجَرِيمَةِ»: بۇ جىنايەتنى ئۆتكۈزۈشكە سەۋەب بولغان نەرسە نېمە؟

دَافِعُ الْمَالِ: پۇل تۆلىگۈچى.

دَافِعُ الضَّرَائِبِ: باج تاپشۇرغۇچى.

اَلْقُوَّةُ الدَّافِعَةُ: ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ.

اَلْقُوَّةُ الْمَرْكَزِيَّةُ الدَّافِعَةُ: مەركەزدىن قېچىش كۈچى.

دَافِقٌ: ئېتىلىپ چىققۇچى.

«خُلِقَ مِنْ مَاءٍ دَافِقٍ» (قرآن): ئۇ ئېتىلىپ چىققۇچى مەنىدىن يارىتىلدى.

دَاقَّ يُدَاقُّ مُدَاقَّةً غَيْرَهُ فِي الْحِسَابِ: ئىنچىكە ھېسابلىدى.

دَاقَّ الرَّجُلُ: ئېھتىياتچان بولدى.

دَاكَ يَدُوكُ دَوْكًا الْعَطَّارُ الطِّيبَ: خۇش پۇراق ساتقۇچى خۇش پۇراق نەرسىنى سوقتى، خۇش پۇراق نەرسىنى يەنچىدى.

دَاكَ الْقَوْمُ: كىشىلەر قالايمىقانلاشتى.

www.uyghurkitap.com

دَاكِسٌ: مۇدھىش، ياۋۇز.

دَاكَشَ يُدَاكِشُ مُدَاكَشَةً فِي : تېگىشتى، ئالماشتۇردى.

دَالَ يَدُولُ دَوْلاً الدَّهْرُ: زامان ئۆزگەردى، يۆتكەلدى.

دَالَتِ الْأَيَّامُ: كۈنلەر ئايلاندى.

دَالَتِ الثَّوْبُ: كىيىم يىرتىلدى.

دَالَتْ لَهُ الدَّوْلَةُ: ئۇنىڭ تەلىيى ئوڭدىن كەلدى.

دَالَسَ يُدَالِسُ مُدَالَسَةً: خىيانەت قىلدى، ئالدىدى، ساختىپەزلىك قىلدى.

دَالٌّ: يېتەكچى، باشلامچى، رەھبەر، يول كۆرسەتكۈچى.

دَالٌّ عَلَى: كۆرسەتكۈچى.

دَالَّةٌ ج دَوَالٌّ: خىزمەت؛ ئىقتىدار؛ رول؛ ماھىيەت؛ ئۇنۇم.

دَالِيَةٌ ج دَوَالٍ: تال، ئۈزۈم دەرىخى، تېك، ساڭگىلاپ تۇرغان ئۈزۈم ساپىقى؛ پاچاق، يوتىلاردا كۆرۈنۈپ تۇرغان تومۇر.

دَامَ يَدُومُ دَوْمًا الشَّيْءُ: داۋاملاشتى، ھەمىشە بولدى.

«وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَادَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ» (قۇرئان) : سائادەتمەنلەرگە كەلسەك ، ئۇلار جەننەتكە كىرىدۇ ، (جەننەتنىڭ) ئاسمان ـ زېمىنى يوقالمايلا تۇرسا ئۇلار جەننەتتە پەرۋەردىگارىڭ خالىغان زامانغىچە داۋاملىق تۇرىۋېرىدۇ.

«وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَادُمْتُ حَيًّا» (قۇرئان) : ھاياتلا بولىدىكەنمەن، ماڭا نامازنى، زاكاتنى ئادا قىلىشنى تەۋسىيە قىلدى.

«مَادَامَ عِنْدَكُمْ اِجْتِمَاعٌ فَإِنَّهُ مِنْ غَيْرِاللَّائِقِ أَنْ أَبْقَى هُنَا» : سىلەر يىغىن ئېچىۋاتقان ئىكەنسىلەر، مېنىڭ بۇ يەردە قېلىشىم مۇۋاپىق ئەمەس.

دَامَ عَلَى الْأَمْرِ: داۋاملاشتۇردى، قەتئىي چىڭ تۇردى.

دَامَ الْمَاءُ: سۇ تۇرغۇن بولدى.

«دَامَ الطَّائِرُ حَوْلَ الْمَاءِ» : قۇشلار سۇ ئەتراپىنى ئايلاندى.

مَادَامَ: پەقەت؛ ... بىلەن تەڭ؛ ... ھامان؛ ... باشقا.

دَامَا . دَامَةٌ: شاھمات، داما.

لَوْحَةُ دَامَا: شاھمات تاختىسى.

حَجَرُ الدَّامَا: شاھمات ئۇرۇقى.

دَامِجٌ ج دَوَامِجُ: قاراڭغۇ، قاپقاراڭغۇ.

لَيْلٌ دَامِجٌ: قاراڭغۇ كېچە.

دَامِسٌ: زۇلمەت قاراڭغۇ، قاپقاراڭغۇ.

لَيْلٌ دَامِسٌ: قاپقاراڭغۇ كېچە.

يَخْتَفِي الظَّلَامُ الدَّامِسُ: قاراڭغۇ زۇلمەت يوشۇرۇنىدۇ.

دَامِغٌ: قەتئىي.

دَلِيلٌ دَامِغٌ: قەتئىي دەلىل، كۈچلۈك دەلىل.

حُجَّةٌ دَامِغَةٌ: كۈچلۈك پاكىت، رەت قىلغىلى بولمايدىغان پاكىت.

شَجَّةٌ دَامِغَةٌ: دىماغقا كىرىپ دەرھال جان ئالىدىغان يارا.

دَامِقٌ: بۇزۇق.

دَامِكَةٌ ج دَوَامِكُ: بەختسىزلىك، ئاپەت، بالا، بالا ـ قازا.

دَامٍ م دَامِيَةٌ: قانلىق، قانغا بويالغان.

جُرْحٌ دَامٍ: قانلىق جاراھەت، قانلىق يارا.

حَرْبٌ دَامِيَةٌ: قانلىق جەڭ.

دَانَ يَدِينُ دَيْنًا الشَّخْصُ: چاكىنىلاشتى، تۆۋەن بولدى، پەس بولدى، ئەرزىمەس بولدى.

دَانَ يَدِينُ دَيْنًا وَدِيَانَةً لَهُ: بويسۇندى، باش ئەگدى، ئېگىلدى.

دَانَ بِالْفَضْلِ: ئېتىراپ قىلدى.

دَانَ بِالْإِسْلَامِ: ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلدى.

دَانَ يَدِينُ دَيْنًا لَهُ بِحَيَاتِهِ: ئۇنىڭ ھاياتىنى قۇتقۇزۇشقا قەرزدار بولۇپ قالدى.

دَانَ الشَّخْصُ: قەرز بەردى.

دَانَهُ بِمَا صَنَعَ : ئۇنى قىلغان ئىشقا ئاساسەن مۇكاپاتلىدى.

دَانَ نَفْسَهُ: ئۆزىدىن ھېساب ئالدى.

«اَلْكَيِّسُ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ»: ئۆزىدىن ھېساب ئالغان ئادەم ئەقىللىق ئادەمدۇر.

«كَمَا تَدِينُ تُدَانُ» «مثل»: قازىنىڭدا نېمە بولسا چۆمۈچۈڭگە شۇ چىقىدۇ، ئىشىڭغا يارىشا مۇكاپاتلىنىسەن ياكى جازالىنىسەن.

دَانَةٌ ج دَانَاتٌ: يادرو، توپ ئوقى، مەركەز.

«تَقُومُ هَيْئَةُ التَّصْنِيعِ الْحَرْبِيِّ الْعَرَبِيَّةُ بِإِنْتَاجِ دَانَاتِ الْمَدَافِعِ الثَّقِيلَةِ»: ئەرەب ھەربىي قورال ئىشلەپچىقىرىش كومىتېتى ئېغىر زەمبىرەك ئوقلىرىنى ئىشلەپچىقارماقتا.

دَانِعٌ: پىخسىق، بېخىل.

دَانِقٌ ج دَوَانِقُ وَدَوَانِيقُ: بىر دەرھەمنىڭ ئالتىدىن بىرىگە تەڭ؛ ئاجىز، يادائغۇ؛ ئەرزىمەس ئادەم؛ ئەخمەق؛ ئوغرى.

دَانَى يُدَانِي مُدَانَاةً بَيْنَ الْعَمَلَيْنِ: يېقىنلاشتى.

دَانَى الْقَيْدَ: ئىشكەلنى تارايتتى، كىشەننى چىڭىتتى.

شَيْءٌ لَايُدَانَى: مىسلىسىز، ئوخشىشى يوق، تەڭداشسىز.

دَانٍ: يېقىن، يېقىندىكى، يېقىنلاشقۇچى.

اَلْقَاصِي وَالدَّانِي: ھەممە ئادەم، ھەممە كىشى، يىراق - يېقىن.

دَاهَمَ يُدَاهِمُ مُدَاهَمَةً: تۇيۇقسىز زەربە بەردى، تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلدى (ئاپەت قاتارلىقلار) تۇيۇقسىز كېسەل بولدى، ئۇشتۇمتۇت كېسەل بولدى.

«دَاهَمَتِ الشُّرْطَةُ وَكْرَ اللُّصُوصِ»: ساقچى ئوغرىلارنىڭ ئۇۋىسىغا ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلدى.

دَاهَمَتِ الْعَدُوُّ الْمَدِينَةَ: باسقۇن قىلدى، دۈشمەن شەھەرگە باستۇرۇپ كىردى.

دَاهَنَ يُدَاهِنُ مُدَاهَنَةً فُلَانًا: خۇشامەت قىلدى، مادارا قىلدى.

دَاهٍ «اَلدَّاهِي» ج دُهَاةٌ م دَاهِيَةٌ ج دَوَاهٍ «اَلدَّوَاهِي»: ئۆتكۈر ئادەم.

رَجُلٌ دَاهِيَةٌ: دانا ئادەم.

اِمْرَأَةٌ دَاهِيَةٌ: دانا ئايال.

دَاهِيَةُ السِّيَاسَةِ: مەشھۇر سىياسىئون، ئاتاقلىق سىياسەتچى، داھى.

دَوَاهِي الدَّهْرِ: بالا - قازا، مۇسىبەت.

دَاهِيَةٌ ج دَهْيَاءُ: چوڭ بالا - قازا، بالايىئاپەت.

فَلْيَذْهَبْ فِي دَاهِيَةٍ: جەھەننەمگە بارسۇن، دوزاخقا بارسۇن.

دَاوَرَ يُدَاوِرُ مُدَاوَرَةً: ئالداشقا ئۇرۇندى، پەللىمەكچى بولدى.

دَاوِرِيَّةٌ: چارلاش ئەترىتى، پاترول ئەترەت.

دَاوَلَ يُدَاوِلُ مُدَاوَلَةً: ئايلاندۇردى، ھەرىكەتلەندۈردى، ئۆتنۈشۈپ تۇردى، ئالمىشىپ تۇردى.

«وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ» «قرآن»: بۇ كۈنلەرنى ئىنسانلار ئارىسىدا ئايلاندۇرۇپ تۇرىمىز.

دَاوَلَ بَيْنَ ... و ... : ئالماشتۇردى.

دَاوَلَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ: قولدىن - قولغا ئۆتكۈزدى.

دَاوَلَهُ مِنْ: يەڭدى.

دَاوَمَ يُدَاوِمُ مُدَاوَمَةً عَلَيْهِ: داۋاملاشتۇردى.

دَاوَمَ عَلَى الْعَمَلِ: ئىشنى داۋاملاشتۇردى.

دَاوَمَ عَلَى الْأَمْرِ: ئىشتا چىڭ تۇردى، ئىشنى داۋاملاشتۇردى.

دَاوَى يُدَاوِيْ مُدَاوَاةً الْمَرِيضَ: كېسەلنى داۋالىدى، دورا يېزىپ بەردى.

دَايَةٌ ج دَايَاتٌ: تۇغۇت ئانىسى، كىندىك ئانىسى، دايە.

دَايَنَ يُدَايِنُ مُدَايَنَةً الْبَائِعُ الرَّجُلَ: سودىگەر نىسىگە بەردى.

دَايَنَ خَصْمَهُ: ئەرز قىلدى.

دَائِبٌ: قەتئىي، چىڭ، تەۋرەنمەس، چىداملىق؛ داۋاملاشتۇرغۇچى.

دَائِبَانِ: كېچە - كۈندۈز.

دَائِحٌ: چوڭقايغۇچى.

دَائِخٌ: قاراڭغۇ، زۇلمەتلىك.

لَيْلٌ دَائِخٌ: قاراڭغۇ كېچە.

دَائِرٌ: ئايلانغۇچى، چۆرگىلىگۈچى؛ ئايلىنى-

www.uyghurkitap.com

ۋاتقان، چۆرگىلەۋاتقان.

اَلْإِجْتِمَاعُ لَايَزَالُ دَائِرًا: يىغىن داۋاملىشىۋاتىدۇ.

دَائِرٌ عَلَى مِحْوَرِهِ: ئۆز ئوقىدا ئايلانغۇچى.

اَلْمَسْرَحُ الدَّائِرُ: ئايلانما سەھنە.

اَلدَّائِرَةُ ج دَوَائِرُ: بەلباغ، ھالقا، دائىرە؛ چەمبەر، چەمبىرەك؛ رايون، جاي، يەر؛ مەغلۇبىيەت؛ بالايىئاپەت، پالاكەتچىلىك؛ مىقياس؛ چەك.

«يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَى أَنْ تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ» «قرآن»: دىللىرىدا كېسەللىك (يەنى مۇناپىقلىق) بارلارنىڭ (زامان ئۆزگىرىپ كۇففار زەپەر تاپسا) ئۆزىمىزگە بىر پالاكەتچىلىك كېلىشىدىن قورقىمىز دەپ ، ئۇلار بىلەن دوست بولۇشقا ئالدىرىغانلىقىنى كۆرىسەن.

اَلدَّائِرَةُ الْهَنْدَسِيَّةُ: چەمبەر.

دَائِرَةُ الْبُولِيسِ: باش ساقچى ئىدارىسى.

دَائِرَةُ الْحُكُومَةِ: ھۆكۈمەت ئورگىنى.

«أَيْنَ تَقَعُ الدَّائِرَةُ الَّتِي تَعْمَلُ فِيهَا» : سەن ئىشلەيدىغان ئىدارە قەيەردە ؟

دَائِرَةُ الطُّولِ: ئۇزۇنلۇق، مېرىدىئان.

دَائِرَةُ الْعَرْضِ: كەڭلىك، كەڭلىك دائىرىسى، پاراللېل.

دَائِرَةُ الْإِنْتِخَابِ: سايلام رايونى.

دَائِرَةٌ قُطْبِيَّةٌ: قۇتۇپ چەمبىرىكى.

دَائِرَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ: قايتىش يولى؛ توك يولى، ئېلېكتىر زەنجىرى.

دَائِرَةُ مَعَارِفَ: قامۇس، ئېنسىكلوپېدىيە.

دَائِرَةُ الْمَعَارِفِ الْإِسْلَامِيَّةِ: ئىسلام دىنى قامۇسى، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىيىسى.

دَائِرَةُ الْأَمْنِ: خەۋپسىزلىك ئىدارىسى.

فِي دَائِرَةِ إِخْتِصَاصِهِ: ئۆزىنىڭ سالاھىيىتى دائىرىسىدە.

اَلدَّوَائِرُ دَارَتْ عَلَيْهِ: تۈرلۈك بالا ــ قازاغا يولۇقتى، نۇرغۇن كۆڭۈلسىزلىكلەرگە يولۇقتى.

«وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَائِرَ» «قرآن» : سىلەرنىڭ ھادىسىگە ئۇچرىشىڭلارنى كۈتىدۇ.

اَلدَّوَائِرُ الْعُلْيَا: دۆلەت ئەربابلىرى، يۇقىرى دائىرىدىكىلەر.

اَلدَّوَائِرُ الرَّسْمِيَّةُ: ئەھۋالدىن خەۋەردار كىشىلەر.

اَلدَّوَائِرُ السِّيَاسِيَّةُ: سىياسىي ساھەدىكىلەر، سىياسىي دائىرىلەر.

اَلدَّوَائِرُ الْمُطَّلِعَةُ: ھۆكۈمەت دائىرىلىرى.

دَائِرِيٌّ: يۇمۇلاق، يۇمۇلاق شەكىللىك، دۈگىلەك.

رُبْعٌ دَائِرِيٌّ: چارەك (چەمبەرنىڭ تۆتتىن بىرى)

دَائِمٌ: ھەمىشە، داۋاملىق، دائىم، پۈتمەس ـ تۈگىمەس، ئۇزاق، ئۇزۇن.

«لَايَبُولَنَّ أَحَدُكُمْ فِي الْمَاءِ الدَّائِمِ» «حديث» : سىلەرنىڭ بىرىڭلار توختام سۇغا سىيمىسۇن.

دَائِمُ الْإِخْضِرَارِ: ياپيېشىللىق، يېشىللىق.

دَائِمًا: باشتىن ــ ئاخىر، داۋاملىق، ھەمىشە، ئەبەدىي.

«هُوَ يَزُورُنَا دَائِمًا» : ئۇ بىزنى زىيارەت قىلىپ تۇرىدۇ.

دَائِمًا أَبَدًا: مەڭگۈ، ئەبەدىي، ئۈزلۈكسىز.

دَائِنٌ: قەرز بەرگۈچى، قەرز ئىگىسى.

دَأَبَ يَدْأَبُ دَأْبًا وَدَأَبًا وَدُؤُوبًا فِي الْعَمَلِ: جاپالىق ئىشلىدى، ئىشنى تىرىشىپ ئىشلىدى.

دَأَبَ فِي الشَّرِّ: يامانلىققا چۆكۈپ كەتتى.

دَأَبَ عَلَى الشَّيْءِ: ئادەتلەندى، داۋاملىق چىڭ تۇردى.

«دَأَبَ عَلَى الصَّلَاةِ فِي أَوْقَاتِهَا» : نامازنى ۋاقتىدا ئادا قىلىشقا ئادەتلەندى.

دَأْبٌ ج دُؤُوبٌ: خۇسۇسىيەت، ئادەت، ھال، قەتئىي ئىرادە، چىڭ ئىرادە.

«كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا» «قرآن» : (بۇ كۇففارلارنىڭ ھالى) پىرئەۋن تەۋەلىرىنىڭ ۋە ئۇلاردىن ئىلگىرىكىلەرنىڭ ھالىغا ئوخشايدۇ، ئۇلار بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى يالغانغا چىقاردى.

«مَا زَالَ الْإِخْلَاصُ دَأْبَكَ» : سەمىمىيلىك سىنىڭ ئادىتىڭ بولۇپ كەلدى.

دَأَبٌ: ئۈزۈلدۈرمەي، توختاتماي، داۋاملىق.

«قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا» «قرآن» : يۇسۇف ئېيتتى : « يەتتە يىل ئۈزۈلدۈرمەي

تېرىقچىلىق قىلىشلار...».

عَلَى دَأْبِكَ: سېنىڭ ئادىتىڭ بويىچە.

دَأْدَأَ يُدَأْدِأُ دَأْدَأَةً: ئۆچقاندەك يۈگۈردى، ئۆچقاندەك چاپتى.

دَأْدَأَةٌ مِنَ اللَّيَالِي ج دَآدِئُ: زۇلمەت، قاراڭغۇ كېچە، تۈن.

دَأْمَاءُ: دېڭىز.

دُؤُوبٌ: قەتئىي، چىڭ، چىدىغۇچى، چىدامىلىق، داۋاملاشتۇرغۇچى.

دَأَى يَدْأُو ويَدْأَى دَأْوًا وَ دَأْيًا: ئالدىدى، ھىيلە-مىكىر قىلدى، ھەييارلىق قىلدى.

دَأَى الذِّئْبُ لِلصَّيْدِ: بۆرە ئوۋنى ئالداش ئۈچۈن چاندۇرماي ماڭدى.

دَبَاةٌ ج دَبًى: چېكەتكە لىچىنكىسى.

دُبَارَةٌ: چىگە شوينا، چىگە يىپ؛ ئالدامچىلىق.

دِبَاغٌ: تېرە ئاشلاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان خۇرۇچ.

دِبَاغَةٌ: تېرە ئەيلەش ھۈنىرى.

دُبَالٌ: ئوغۇت، قىغ.

دَبَّ يَدِبُّ دَبًّا و دَبِيبًا الشَّيْخُ: بوۋاي ئاستا ماڭدى.

«دَبَّ الشَّرَابُ فِي عُرُوقِهِ»: تومۇرلىرىدا شاراب تەسىرىنى كۆرسەتتى.

دَبَّ فِي أَحْشَائِهَا: ھامىلە مىدىرلىدى (قورساقتا).

دَبَّ فِي الشَّيْءِ: تارالدى، يېيىلىپ كەتتى، يامراپ كەتتى.

دَبَّ يَدَبُّ دَبَبًا و دَبَابًا وَ دَبَّانًا الْحَيَوَانُ: ھايۋان يۈڭلۈك بولدى، تۈكلۈك بولدى.

دَبَّ فِي نَفْسِهِ: كۆڭلىگە كىرىۋالدى.

دَبَّ الْخِلَافُ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىختىلاپ يۈز بەردى.

دَبَّ الشِّقَاقُ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىختىلاپ يۈز بەردى، دەتالاش بولدى، ماجىرا تۇغۇلدى.

أَكْذَبُ مَنْ دَبَّ وَدَرَجَ: ئۆچىغا چىققان يالغانچى.

دَبَّ فِيهِ الْفَسَادُ: چىرىدى ، سېسىدى.

دَبَّ بَيْنَ الْقَوْمِ بِالنَّمَائِمِ: سۇخەنچىلىك قىلدى.

دَبَّ الرَّجُلُ عَلَى الْعَصَى: ھاسىغا چۈشۈپ قالدى.

دَبَّتِ الْحَيَاةُ فِي جَسَدِهِ: ئۇنىڭغا جان كىردى.

دَبَّتْ عَقَارِبُهُ: ئۇنىڭ تۆھمىتى ئېقىپ قالدى.

دُبٌّ ج دِبَابٌ و أَدْبَابٌ و دِبَبَةٌ: ئېيىق.

اَلدُّبُّ الْأَصْغَرُ: كىچىك ئېيىق يۇلتۇزلار تۈركۈمى.

اَلدُّبُّ الْأَكْبَرُ: چوڭ ئېيىق يۇلتۇزلار تۈركۈمى.

شَجَرَةُ الدُّبِّ: دولانا دەرىخى، دوب دەرىخى.

مِنْ شَبٍّ إِلَى دُبٍّ: كىچىكىدىن تارتىپ قېرىغىچە.

دَبَّابَةٌ ج دَبَّابَاتٌ: قەدىمكى زاماندا ئىشلىتىلگەن ھەربىي قورال؛ تانكا؛ ئۆمىلىگۈچىلەر.

دَبَّاسٌ: شىرنىچى، شىرنە ساتقۇچى.

دَبَّاسَةٌ ج دَبَّاسَاتٌ: تۈپلىگۈچ، مىقلىغۇچ.

اَلدَّبَّاغُ: تېرىچى، تېرە ئاشلىغۇچى.

دُبَّانٌ: چىۋىن.

دَبَّبَ يُدَبِّبُ تَدْبِيبًا الصَّانِعُ قِطْعَةَ الْحَدِيدِ: ھۈنەرۋەن تۆمۈرنىڭ ئۇچىنى ئۇچلىدى.

دَبَّجَ يُدَبِّجُ تَدْبِيجًا الشَّيْءَ: بېزىدى، زىننەتلىدى، تۈزىدى.

دَبَّرَ يُدَبِّرُ تَدْبِيرًا الْأَمْرَ: ئىشنى ئويلىنىپ قىلدى.

دَبَّرَ الْحَاكِمُ أَمْرَ الرَّعِيَّةِ: ھاكىمىيەت ئۈستىدىكى ئادەم يۇرتنى ئوبدان سورىدى.

«يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ» (قرآن): ئاللاھ ئاسماندىن - زېمىنغىچە بولغان (مەخلۇقاتنىڭ) ئىشلىرىنى ئىدارە قىلىپ تۇرىدۇ.

دَبَّرَ تَكَالِيفَ الْعَمَلِيَّةِ: سەپەر خىراجىتىنى تېجىدى.

دَبَّرَ السَّيِّدُ عَبْدَهُ: غوجىسى قۇلنىڭ ئۆزى ۋاپات بولغاندىن كېيىن ئازاد بولىدىغانلىقىنى بېكىتتى.

دَبَّرَ الشَّخْصُ: راسخوتنى تېجىدى.

دَبَّرَ مُؤَامَرَةً: سۇيىقەست پىلانلىدى.

دَبَّرَ مَكِيْدَةً: سۇيىقەست پىلانلىدى، ھىيلە ئىشلەتتى.

«سَتَكُونُ عَاقِبَةُ هَؤُلَاءِالَّذِينَ يُدَبِّرُونَ الْمُؤَامِرَاتِ وَالْمَكَايِدَ وَخِيمَةً فِي النِّهَايَةِ» : بۇ سۇيىقەستچىلەر ئاخىرى ياخشى ئاقىۋەتكە قالمايدۇ.

دَبَّرَ فِي الْمَالِ: پۇل ـ مالنى ئىقتىساد قىلدى، تېجىدى، پىلانلىق خەجلىدى، تېجەشلىك ئىشلەتتى.

دَبَّرَ تُهْمَةً: بەتنام چاپلىدى، قارا چاپلىدى.

دَبَّرَ خُطَّةً: پىلانلىدى، لايىھىلىدى، پىلان تۈزدى.

أَمْرٌ دُبِّرَ بِلَيْلٍ: يوشۇرۇن پىلانلانغان ئىش.

دَبَّسَ يُدَبِّسُ تَدْبِيْسًا: يوشۇردى.

دَبَّسَ الْعِنَبُ: ئۈزۈم پىشىپ مەي باغلاپ كەتتى.

دَبَّسَ الثَّوْبَ: كىيىم تىكتى.

دَبَّسَ الْوَرَقَ أَوِ الْكِتَابَ: ۋاراقنى ياكى كىتابنى مىخلىدى.

دَبَّقَ يُدَبِّقُ تَدْبِيْقًا: چاپلىدى، يېپىشتۇردى.

دَبَّقَ الطَّيْرَ: قۇشنى يېلىم بىلەن تۇتتى.

دَبَّقَ عَلَى: ئېرىشتى، تاپتى.

دَبَّكَ يُدَبِّكُ تَدْبِيْكًا: ئۇسسۇل ئوينىدى، دېسكو ئوينىدى، تانسا ئوينىدى.

دَبُّورٌ ج دَبَابِيْرُ: سېرىق ھەرە؛ نۇسخا؛ مۇناسىۋەت؛ چارە ـ تەدبىر؛ يورۇش؛ تۇتۇش.

دَبُّورَةٌ: يۇلتۇز.

دَبُّوسٌ ج دَبَابِيْسُ: ئىلمەك؛ قاداق، بۇلاپكا؛ كونۇپكا؛ قالپاقلىق مىخ؛ يىڭنە مىخ.

دَبُّوسْ إِبْرِيٌّ : يىڭنە مىخ.

دَبُّوسُ رَسْمٍ: قالپاقلىق مىخ.

دَبُّوسُ رَبْطَةِ رَقَبَةٍ: گالستۇك قىسقۇچ.

دَبُّوسُ شَعْرٍ: تۇرگۇچ، چاچ قىسقۇچ.

دَبُّوسُ الْغَسِيْلِ: كىيىم ئاسقۇچ.

دُبِّيٌّ: ئېيىقنىڭ، ئېيىققا ئائىت.

دَبَجَ يَدْبُجُ دَبْجًا الشَّيْءَ: نەرسىنى زىننەتلىدى، بېزىدى.

دَبَجَ الْمَطَرُ الْأَرْضَ: يامغۇر زېمىننى سۇغۇرۇپ يېشىلزارلىققا ئايلاندۇردى.

دَبْدَبَ يُدَبْدِبُ دَبْدَبَةً الشَّخْصُ: سۈرەن سالدى، چۇقان سالدى.

دَبْدَبَ الْحَافِرُ: تۇياق ئاۋاز چىقاردى.

دَبْدَبَ بِرِجْلِهِ: پۇتىنى يەرگە ئۇردى.

دَبْدَبَةٌ: ئاياغ تىۋىشى؛ ئاتنىڭ تۇياق ئاۋازى.

دَبَرَ يَدْبُرُ دَبْرًا و دُبُورًا الرَّجُلُ: قاچتى، داجىدى، چېكىندى، يۈز ئۆرۈپ ئارقىنى قىلدى.

دَبَرَ النَّهَارُ أَوِالصَّيْفُ: كۈندۈز ياكى ياز ئۆتۈپ كەتتى، ئۆتتى.

دَبَرَ فُلَانٌ: قېرىپ كەتتى، ئۆلدى.

دَبَرَفُلَانًا: ئەگىشىپ ماڭدى.

دَبَرَتِ الرِّيْحُ: شامال يۆنىلىشى شەرقتىن غەربكە ئۆزگەردى.

دَبِرَيَدْبَرُدَبَرًاالْحَيَوَانَ: سېرىق ھەرە چېقىۋالدى.

دَبْرٌ: سېرىق ھەرە.

جَعَلَ كَلَامَهُ دَبْرَ أُذُنَيْهِ: قۇلاق سالمىدى، قۇلىقىنى يوپۇرۇۋالدى، ئاڭلىماسلىققا سالدى.

دُبُرٌ ج أَدْبَارٌ: مەقئەت؛ ساغرا؛ قۇيرۇق؛ كاسا؛ ئارقا تەرەپ، ئارقىسى، كەينى.

«وَ مِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَارَ السُّجُودِ» ‹قرآن› : كېچە ۋە سەجدىدىن كېيىن (يەنى پەرز نامازلارنىڭ ئارقىسىدا) تەسبىھ ئېيتقىن.

دُبُرُ الشَّهْرِ: ئاي ئاخىرىسى.

دُبُرُ الْبَيْتِ: ئۆينىڭ ئارقىسى.

وَلَّى دُبُرَهُ: چېكىندى، قاچتى.

أَلْقَى دُبْرَ أُذُنَيْهِ بِنَصَائِحَ: قۇلىقىنى يوپۇرۇۋالدى، قۇلاق سالمىدى، ئاڭلىماسلىققا سالدى.

مِنْ دُبُرٍ: ئارقىدىن، كەينىدىن.

«وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ » ‹قرآن› : كۆڭلىكىنى ئارقىسىدىن تارتىپ يىرتىۋەتتى.

فِي دُبُرِهِ: ئۇنىڭغا ئەگىشىپ، ئارقىسىدىن.

دِبْرٌ ج أَدْبُرٌ وَدُبُورٌ: سېرىق ھەرىلەر توپى؛ چېكەتكە لىچىنكىلىرى.

www.uyghurkitap.com

دَبْرَةٌ ج دِبَارٌ: مەغلۇبىيەت، ئاقىۋەت، نەتىجە.

دِبْسٌ: شىرنە، خورما شىرنىسى، خورما شەربىتى.

دُبْسَةٌ: جىگەر رەڭ، زىغىر رەڭ.

دَبَشَ يَدْبُشُ دَبْشًا الشَّيْءَ: پوستىنى سويدى.

دَبَشَ الطَّعَامَ: تاماقلاندى.

دَبَشٌ ج أَدْبَاشٌ: كېرەكسىز نەرسە؛ تاشلاندۇق نەرسە؛ ئۆي سايمانلىرى؛ ئۆينىڭ كېرەكسىز نەرسىلىرى، تاشلاندۇق، ئەخلەت.

دَبْشٌ: قورام تاش.

دَبَغَ يَدْبَغُ و يَدْبِغُ و يَدْبُغُ دَبْغًا و دِبَاغَةً الْجِلْدَ: تېرىنى ئەيلىدى، ئاشلىدى.

دَبَغَ يَدْبَغُ و يَدْبِغُ و يَدْبُغُ دِبَاغَةً الْكَلَامَ: سۆزنى بېزىدى، سۆزنى چىرايلىق قىلدى.

دَبِقَ يَدْبَقُ دَبَقًا بِهِ: يېپىشتۇردى، چاپلىدى.

دَبَقَ يَدْبِقُ دَبْقًا الطَّيْرَ: يېلىم بىلەن قۇش تۇتتى.

دِبْقٌ: قۇش تۇتۇش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان بىر خىل يېلىم.

دَبِقٌ: چاپلىشاڭغۇ، يېپىشقاق، چاپلاشقاق.

دَبَكَ يَدْبُكُ دَبْكًا: ئۇسسۇل ئوينىدى، دېسكو ئوينىدى، تانسا ئوينىدى.

دَبْكَةٌ: بەزى ئەرەب ئەللىرىدە ئومۇملاشقان بىر خىل خەلق ئۇسسۇلى.

دَبَكَةٌ: شاۋقۇن - سۈرەن.

دَبَلَ يَدْبُلُ دَبْلاً الْأَرْضَ: يەرگە ئوغۇت بەردى، ئوغۇتلىدى.

دَبَلَتْهُ الدُّبُولُ: ئاپەتكە ئۇچرىدى.

دَبِلَ يَدْبَلُ دَبَلاً الرَّجُلُ: سەمرىدى.

دَبْلٌ ج دُبُولٌ: لىمفا تۈگۈنى ياللۇغى.

دُبْلَةٌ ج دُبَلٌ: بىر پارچە، بىر توپ؛ ئۈزۈك.

دَبْلَجَ يُدَبْلِجُ دَبْلَجَةً الْفِلْمَ: كىنو تەرجىمە قىلدى.

دِبْلُومَاسِيٌّ: دىپلوماتىك، دىپلوماتىيە.

«قَطْعُ الْعَلَاقَاتِ الدِّبْلُومَاسِيَّةِ» : دىپلوماتىك ئالاقىنى ئۈزدى.

اَلسِّلْكُ الدِّبْلُومَاسِيُّ: دىپلوماتىيە ساھەدىكىلەر.

«إِنَّهُ يَسْتَخْدِمُ دِبْلُومَاسِيَّتَهُ لِتَحْقِيقِ أَهْدَافِهِ» : غەرىزىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن دىپلوماتىك ھۈنىرىنى ئىشقا سالماقتا.

اَلْحَقِيبَةُ الدِّبْلُومَاسِيَّةُ: دىپلوماتىيە چامادانى.

دَبُورٌ: غەرب شامىلى.

دَبِيبٌ: ئۆمىلەش، مىدىرلاش، ئۆمىلەپ ماڭغۇچى، ئاستا ماڭغۇچى.

«إِنَّ اللّٰهَ يَسْمَعُ دَبِيبَ النَّمْلَةِ السَّوْدَاءِ فِي اللَّيْلَةِ الظَّلْمَاءِ عَلَى الصَّخْرَةِ الصَّمَّاءِ» «قرآن» : شۈبھىسىزكى، ئاللاھ قاراڭغۇ تۈندە قارا تاشنىڭ ئۈستىدە قارا چۈمۈلىنىڭ مىدىرلىشىنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ.

دَبِيرٌ: ئاخىرىدىكى ئورۇن.

دِثَارٌ ج دُثُرٌ: يېپىنچا، يوتقان، ئەدىيال؛ چاپان.

دَثَّ يَدُثُّ دَثًّا السَّمَاءُ: سىم - سىم يامغۇر ياغدى.

دَثَّ الْحُمَّى فُلَانًا: قىزىتما ئاغرىتتى.

دَثٌّ ج دِثَاثٌ: سىم - سىم يامغۇر.

دُثَّةٌ ج دُثَثٌ: ئاددى زۇكام، يېنىك زۇكام.

دَثَّرَ يُدَثِّرُ تَدْثِيرًا الطَّائِرُ: قۇش ئۇۋا ياسىدى، چاڭگا تىزدى.

دَثَّرَهُ: ئۇنىڭغا تون كىيگۈزدى، تون، رىدا قاتارلىقلار بىلەن يۆگىدى.

«كَانَ إِذَا نَزَلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ يَقُولُ دَثِّرُونِي دَثِّرُونِي» «حديث» : پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋەھيي نازىل بولۇۋاتقاندا مېنى يۆگەپ قويۇڭلار، يۆگەپ قويۇڭلار دەيتتى.

دَثَرَ يَدْثُرُ دُثُورًا الْمَنْزِلُ: تۇرالغۇنىڭ ئىزى ئۆچتى، ئىزى يوقالدى.

دَثَرَ السَّيْفُ: قىلىچ داتلىشىپ قالدى.

«اَلْقَلْبُ يَدْثُرُ كَمَا يَدْثُرُ السَّيْفُ فَجِلَاؤُهُ ذِكْرُ اللّٰهِ» «حديث» : دىل بولسا قىلىچ داتلىشىپ قالغاندەك داتلىشىپ قالىدۇ، ئاللاھنىڭ زىكرى ئارقىلىق دىل پارقىرايدۇ.

دَثَرَ الرَّجُلُ: يېشى چوڭايدى، قېرىدى.

www.uyghurkitap.com

دَثَرَ الشَّجَرُ: دەرەخ ياپراق چىقاردى، شاخلىدى.

دَثَرَتِ النُّفُوسُ: نوپۇس كۆپەيدى.

دَثْرٌ ج دُثُورٌ: بايلىق، مال ـ مۈلۈك، بايلىق مەنبەسى؛ غەپلەتتە قالغۇچى، غاپىل بولغۇچى.

دَثُورٌ: ھورۇن، ئىش خۇشياقماس؛ نامسىز.

دُثُورٌ: يوقالماق، مۇنقەرز بولماق، ھالاك بولماق.

دَجَا يَدْجُو دَجْوًا وَ دُجُوًّا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇ چۈشتى.

دَجَا عَلَيهِ الثَّوْبُ: ئۇنىڭغا كىيىم كەڭ كەلدى.

دَجَا الشَّيْءُ: مۇكەممەللەشتى.

دَجَا السَّحَابُ: بۇلۇت تارالدى.

دَجَاجٌ: توخۇ.

دَجَاجٌ رُومِيٌّ: كۈركە توخۇ.

دَجَاجُ الْهِنْدِ: كۈركە توخۇ.

دَجَاجَةٌ: مېكىيان.

دَجَاجَةُ فِرْعَوْنَ: چىپار توخۇ.

دَجَاجِيٌّ: توخۇچى.

دَجَالٌ: ھەل، ئالتۇن سۈيى؛ گەندە، سۈيدۈك.

دَجَّ يَدِجُّ دَجًّا وَ دَجِيْجًا: ئېغىر قەدەملەر بىلەن ماڭدى.

دَجَّ اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى.

دَجَّ الْبَيْتُ: ئۆگزىدىن سۇ تامچىلايدىغان بولۇپ قالدى.

دَجَّ السِّتْرَ: پەردىنى چۈشۈردى، تارتتى، ساڭگىلاتتى.

دُجٌّ: سۇرەتقاش (بىر خىل قۇش)

دَجَّالٌ ج دَجَاجِلَةٌ و دَجَّالُونَ: يالغانچى، كاززاپ، ئالدامچى، پوچى؛ پالچى، رەممال، ساختىپەز؛ دەججال.

طَبِيْبٌ دَجَّالٌ: ساختا دوختۇر، ئالدامچى تېۋىپ.

اَلْمَسِيْحُ الدَّجَّالُ: دەججال.

دُجَّةٌ: قاپقاراڭغۇ، زۇلمەت.

دُجَّةٌ ج دُجَّاتٌ وَدُجَجٌ: كۆڭلەكنىڭ تۈگمىسى.

دَجَّجَ يُدَجِّجُ تَدْجِيْجًا الْجَيْشَ: قوشۇننى قوراللاندۇردى، ساۋۇت، دۇبۇلغا كىيدۈردى.

دَجَّلَ يُدَجِّلُ تَدْجِيْلاً الشَّخْصُ: ئالدامچىلىق قىلدى، كۆز بويامچىلىق قىلدى.

دَجَّلَ الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى.

دَجَّلَ عَلَيْهِ: ئالدىدى.

دَجَّنَ يُدَجِّنُ تَدْجِينًا الْحَيَوَانَ: ھايۋاننى كۆندۈردى، ھايۋاننى ئۆگەتتى.

دَجْدَاجُ: قارا نەرسە، قاراڭغۇ، زۇلمەتلىك.

دَجْدَجَ يُدَجْدِجُ دَجْدَجَةً اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى.

دَجْدَجَ بِالدَّجَاجَةِ: مېكىياننى ھەيدىۋەتتى.

دَجِرَ يَدْجَرُ دَجَرًا: تەڭلىكتە قالدى، چارىسىز قالدى، قىيىن ئەھۋالدا قالدى.

دَجَلَ يَدْجُلُ دَجْلاً الشَّخْصُ: يالغانچىلىق قىلدى، ئالدامچىلىق قىلدى، كۆز بويامچىلىق قىلدى.

دِجْلَةٌ: دىجلە دەرياسى.

دَجَمَ يَدْجُمُ دَجْمًا و دُجْمَةً اللَّيلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، كېچىنى زۇلمەت باستى.

دَجِمَ يَدْجَمُ دَجْمًا: قايغۇردى، غەم قىلدى.

دَجْمٌ ج دُجُومٌ: يېقىن ھەمراھ، يېقىن دوست؛ خۇلق، ئەخلاق.

اَلدَّجْمُ: قاراڭغۇلاشماق، زۇلمەت باسماق؛ تۈر، خىل.

دُجْمَةٌ ج دُجَمٌ: زۇلمەت، قاراڭغۇلۇق؛ يول.

دَجَنَ يَدْجُنُ دَجْنًا و دُجُونًا بِالْمَكَانِ: تۇردى، ماكانلاشتى.

دَجَنَ الْيَوْمُ : كۈن تۇتۇق ۋە يامغۇرلۇق بولدى.

دَجَنَ اللَّيْلُ: كېچە قارايدى، قاراڭغۇ چۈشتى.

دَجَنَ السَّحَابُ: يامغۇر ياغدۇردى.

دَجْنٌ ج دُجُونٌ وَ اَدْجَانٌ و دَجَانٌ: كۆپ يامغۇر.

دُجْنَةٌ ج دُجَنٌ و دُجْنَاتٌ: زۇلمەت، قاراڭغۇ.

دُجُنَّةٌ ج دُجُنَّاتٌ: قاراڭغۇلۇق، زۇلمەت، قاراڭغۇ.

دَجُوجِي ج دَيَاجِيْجُ: قاراڭغۇ كېچە.

دُجَى و دُجْيَةٌ: قاراڭغۇلۇق.

دُجَى اللَّيْلِ: كېچە قاراڭغۇلۇقى.

بَدْرُ الدُّجَى: ئون تۆت كۈنلۈك تولۇن ئاي.

«هِيَ أَجْمَلُ مِنْ بَدْرِ الدُّجَى»: ئۇ ئون تۆت كۈنلۈك ئايدىنمۇ چىرايلىق.

دَجِيٌّ: قاراڭغۇلۇق، قاراڭغۇ، زۇلمەت.

دَحَا يَدْحُووِيَدْحَادَحْوًا اللّٰهُ الْأَرْضَ: ئاللاھ تائالا زېمىننى يايدى.

«وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَٰلِكَ دَحَاهَا» «قرآن»: شۇنىڭدىن كېيىن زېمىننى (ئەھلى زېمىننىڭ تۇرۇشىغا لايىق قىلىپ) يايدى.

دُحَادِحُ: سېمىز ھەم پاكار، دۇغلاق، دىقماق.

دَحَادِيْرُ: يانتۇ، قىيپاش، يانباغىر، يانتۇلۇق، قىيپاشلىق.

دُحَاسٌ: سەينۇكە.

دِحَاسٌ: قىستاڭچىلىق.

اَلدِّحَاسُ مِنَ الْبُيُوتِ: ئادەمى كۆپ ئائىلە.

دَحَّ يَدُحُّ دَحًّا الشَّيْءَ: نەرسىنى كۆمدى.

دَحَّهُ: ئۇڭدىسىغا ئىتتىرىۋەتتى، تاشلىۋەتتى، ئالقان بىلەن ئۇردى.

دَحَّ الطَّعَامُ بَطْنَهُ: تويغۇزدى.

دَحَّضَ يُدَحِّضُ تَدْحِيضًا: رەت قىلدى، رەددىيە بەردى.

دَحْدَحٌ: سېمىز ھەم پاكار، دۇغلاق، دىقماق.

دَحْدَرَ يُدَحْدِرُ دَحْدَرَةً الشَّيْءَ أَوِالْحَجَرَ: نەرسىنى ياكى تاشنى يۇمىلاتتى، دۇمىلاتتى.

دَحْدُورَةٌ: يانتۇ، قىيپاش، يانباغىر، يانتۇلۇق، قىيپاشلىق.

دُحْدَيْرَةٌ: يانتۇ، قىيپاش، يانتۇلۇق، يانباغرى، قىيپاشلىق.

دَحَرَ يَدْحَرُ دَحْرًا و دُحُورًا: مەغلۇپ قىلدى، يەڭدى، چېكىندۈردى، ھەيدىۋەتتى، قوغلىۋەتتى، يىراقلاشتۇردى.

«اَللّٰهُمَّ ادْحَرْ عَنَّا الشَّيْطَانَ»: ئى ئاللاھ، بىزدىن شەيتاننى يىراق قىلغىن.

«وَيُقْذَفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ دُحُورًا» «قرآن»: ئۇلار قوغلىنىش ئۈچۈن ھەر تەرەپتىن ئاققۇچى يۇلتۇزلار بىلەن ئېتىلىدۇ.

دَحْرَجَ يُدَحْرِجُ دَحْرَجَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى دومىلاتتى، نەرسىنى يۇمىلاتتى.

دَحِسَ يَدْحَسُ دَحْسًا الْإِصْبَعُ: بارماقتا سەينۇكە (بىر خىل يارا) چىقتى.

دَحَشَ يَدْحَشُ دَحْشًا: كىرگۈزدى، سانجىدى.

دَحَضَ يَدْحَضُ دَحْضًا و دُحُوضًا: رەت قىلدى، رەددىيە بەردى.

دَحَضَتِ الْحُجَّةُ: دەلىل ـ ئىسپات كارغا كەلمىدى، پاكىتقا رەددىيە بېرىلدى، پاكىت بىكار بولدى.

دَحَضَتْ رِجْلُهُ: پۇتى لايغا پېتىپ كەتتى.

دَحْضٌ: رەددىيە بەرمەك، بىكار قىلىۋەتمەك.

«حُجَّتُكَ لَايُمْكِنُ دَحْضُهَا»: پاكىتىڭنى رەت قىلغىلى بولمايدۇ.

اَلدَّحَضُ ج دِحَاضٌ: تېيىلغاق.

دَحَقَ يَدْحَقُ دَحْقًا و دُحُوقًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئىتتىرىۋەتتى، يىراقلاشتۇرۇۋەتتى، ھەيدىۋەتتى؛ كۆزگە ئىلمىدى، كارى بولمىدى.

دَحَلَ يَدْحَلُ دَحْلًا: ئورىغا كىردى، قۇدۇقنىڭ ئەتراپىنى كولىدى.

دَحَلَ عَنْهُ: ئۇنىڭدىن يىراق بولدى، يوشۇرۇنىۋالدى.

دَحِلَ يَدْحَلُ دَحَلًا: قورسىقى ساڭگىلاپ كەتتى؛ ئالدامچىلىق قىلدى.

اَلدَّحِلُ: قورسىقى ساڭگىلاپ كەتكەن، سېمىز، پاكىنەك، دىقماق؛ ئالدامچى.

اَلدَّحْلُ ج دِحَالٌ و أَدْحَالٌ وَأَدْحُلٌ وَدُحُولٌ و دُحْلَانٌ: ئاغزى كىچىك، ئاستى كەڭ ئورا.

اَلدَّحْلَاءُ ج دُحْلٌ: ئاغزى تار قۇدۇق.

اَلدَّحْلَةُ: ئاغزى تار قۇدۇق.

دَحَمَ يَدْحَمُ دَحْمًا: قاتتىق ئىتتەردى.

اَلدَّحْمُ: تۈپى، يىلتىزى، ئەسلى، ئاساسى؛ ئوخشىشى.

اَلدَّحُورُ: ئىتتىرىۋەتكۈچى، قوغلىۋەتكۈچى، يىراقلاشتۇرغۇچى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى www.uyghurkitap.com

دُحُوضٌ: رەددىيە بەرمەك، بىكار قىلىۋەتمەك.

اَلدَّحُولُ: ئاغزى كىچىك قۇدۇق.

دَحَى يَدْحَى دَحْيًا اللّٰهُ الْاَرْضَ: ئاللاھ تائالا زېمىننى يايدى.

اَلدَّحْيَةُ: مايمۇن.

اَلدِّحْيَةُ: ئەسكەر باشلىقى.

دُحَيْدَحَةٌ: سېمىز ھەم پاكار، دۇغلاق، دىقماق.

اَلدَّحِيقُ: يىراق، يىراقلاشتۇرۇلغان.

دَحِيقُ الْقَومِ: قەۋم تەرىپىدىن قوغلاندى قىلىنغان.

دُخَانٌ: تۈتەك، ئىس، تۈتۈن؛ موخوركا، تاماكا؛ پار، ھور.

«فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ» «قۇرئان» : (ئى مۇھەممەد!) سەن ئاسمان (ھەممە ئادەم) ئوچۇق (كۆرىدىغان) تۈتۈننى كەلتۈرىدىغان كۈندە (ئۇلارغا بولىدىغان ئازابنى) كۈتكىن.

«اَلدُّخَانُ فِي الْغُرْفَةِ كَثِيفٌ جِدًّا حَتَّى أَنِّي شَعَرْتُ بِأَنَّ صَدْرِي قَدْ ضَاقَ كَثِيراً» : تۈتۈن ئۆينى بىر ئالدى، ھەتتا نەپەسىم سىقىلغاندەك بولۇۋاتىمەن.

دَخٌّ: تۈتۈن، ئىس.

دُخٌّ: تۈتۈن، ئىس.

دَخَّلَ يُدَخِّلُ تَدْخِيلاً الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ : كىرىشتۈردى.

دَخَّنَ يُدَخِّنُ تَدْخِينًا الشَّخْصُ التَّبْغَ: تاماكا چەكتى.

دَخَّنَ الشَّجَرَ: دەرەخنى ئىسلىتىدى.

دَخَنَتِ النَّارُ: ئىس چىقىپ ئۆرلىدى، ئىس تۈتەك ئۆرلىدى.

دَخَرَ يَدْخَرُ دُخُورًا الشَّخْصُ: خار بولدى، پەس بولدى، خورلاندى.

دَخَسَ يَدْخَسُ دَخْسًا الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرىشتۈردى.

دَخَسَ يَدْخُسُ دُخُوسًا : سەمرىدى.

دُخَسٌ: دېڭىز دېلفىنى.

دَخَلَ يَدْخُلُ دُخُولاً الدَّارَ: ھويلىغا كىردى، داخىل بولدى.

«وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ» «قۇرئان» : زىندانغا يۇسۇف بىلەن ئىككى يىگىت بىللە كىرگەندى.

دَخَلَ بِهِ: باشلىدى، ئېلىپ كىردى.

دَخَلَ الشَّخْصُ النِّقَاشَ: مۇھاكىمىگە، دەتالاشقا قاتناشتى.

دَخَلَ فِي الْأَمْرِ: ئىشقا ئارىلاشتى، قاتناشتى.

دَخَلَ عَلَيْهِ: ئۇنى زىيارەت قىلدى، ئۇنىڭ ئالدىغا كىردى.

دَخَلَ الْجَيْشُ الْحَرْبَ: ئارمىيە ئۇرۇشقا قاتناشتى.

دَخَلَ وَقْتُ الصَّلَاةِ: نامازنىڭ ۋاقتى كىردى.

دَخَلَ عَلَى زَوْجَتِهِ: ئايالى بىلەن بىر يەردە بولدى، ئايالى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولدى.

دَخَلَ عَلَى عَامِهِ الْعَاشِرِ: ئون ياشقا كىرىپ قالدى.

دَخَلَ بِلَاإِسْتِئْذَانٍ: ئۇسۇپ كىردى.

دَخَلَ الشَّخْصُ الْخِدْمَةَ: خىزمەتكە قاتناشتى.

دَخَلَ ضِمْنَ كَذَا: ... نى ئۆز ئىچىگە ئالدى.

دَخَلَ الْوَلَدُ الْمَدْرَسَةَ: بالا مەكتەپكە تىزىملاتتى.

دَخَلَهُ الشَّكُّ: ئۇنىڭغا شەك چۈشتى، گۇمان چۈشتى.

«دَخَلَ عَلَى الْقَانُونِ تَعْدِيلٌ» : قانۇننىڭ بەزى جايلىرىغا ئۆزگەرتىش كىرگۈزۈلدى.

دَخَلَ فِي الدِّينِ: دىنغا كىردى، دىننى قوبۇل قىلدى.

دَخَلَ عَلَيْهِ الْمَكَانَ: ئۇنىڭدىن كېيىن كىردى.

دَخَلَ فِي عِدَادِ الْمَفْقُودِينَ: يوقالغانلارنىڭ قاتارىغا كىردى.

دَخَلَ فِي الْمَوْضُوعِ: ئاساسىي تېمىغا يۆتكەلدى، ئاساسىي گەپكە يۆتكەلدى.

«دَخَلَ الْأَسَدُ عَرِينَهُ» : شىر ئۇۋىسىغا كىردى.

«دَخَلَ الطُّلَّابُ مُسَابَقَةً» : ئوقۇغۇچىلار مۇسابىقىگە قاتناشتى.

دَخِلَ يَدْخَلُ دَخَلاً الشَّخْصُ: ئىچىدىن بۇزۇلدى،

ئىچى چىرىپ كەتتى.

دَخِلَ فِي عَقْلِهِ: ئەقلىدىن ئازدى، ئېلىشىپ قالدى.

دَخَلٌ: تەلۋىلىك، ساراڭلىق، ئالدامچىلىقنىڭ ۋاستىسى.

«وَلَاتَتَّخِذُوا اَيْمَانَكُمْ دَخَلاً بَيْنَكُمْ» «قرآن»: قەسەملىرىڭلارنى ئۆز ئاراڭلاردا ئالدامچىلىقنىڭ ۋاستىسى قىلىۋالماڭلار.

دَخْلٌ: شەك ـ شۈبھە، گۇمان؛ كىرىم، دارامەت.

اِرْتَفَعَ دَخْلُ الْبِلَادِ: دۆلەت كىرىمى ئۆستى.

ضَرِيبَةُ الدَّخْلِ: كىرىمدىن ئېلىنىدىغان باج، تاپاۋەت بېجى.

دَخْلٌ شَهْرِيٌّ: ئايلىق كىرىم.

مِنْ ذَوِي الدَّخْلِ الْمَحْدُودِ: كىرىمى چەكلىك كىشىلەر.

اَلدَّخْلُ الْقَوْمِيُّ: مىللىي دارامەت.

لَادَخْلَ لَهُ فِيهِ: ھېچقانداق مۇناسىۋىتى يوق.

«كَانَ لَهُ دَخْلٌ فِى هَذَا الأَمْرِ»: بۇ ئىش ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

دِخْلَةٌ. دَخْلَةٌ. دُخْلَةٌ: نىيەت، غەرەز، ئوي.

طَاهِرُ الدِّخْلَةِ: نىيىتى پاك.

لَيْلَةُ الدِّخْلَةِ: توي كېچىسى.

دَخْمَسَ يُدَخْمِسُ دَخْمَسَةً: ئالدىدى، ئالدامچىلىق قىلدى.

دَخْمَسَةٌ: ئالدامچىلىق، مەككارلىق، ھىيلىگەرلىك.

دَخِنَ يَدْخَنُ دَخَنًا الطَّعَامُ: تاماققا ئىس ئۆتۈپ قالدى، ئىس پۇراپ قالدى.

دَخَنَتِ النَّارُ: تۈتۈن چىقتى، ئىس چىقتى.

دَخَنَتِ الْفِتْنَةُ: پىتنە ـ پاسات يېيىلدى، پىتنە ـ پاسات تارقالدى.

دَخِنَ يَدْخَنُ دَخْنَةً لَوْنُهُ: رەڭگى قارايدى.

دُخْنٌ: تېرىق، سۆك.

دَخْنٌ وَ دَخَنٌ: ئۆچمەنلىك، دۈشمەنلىك، ئاداۋەت.

دُخْنَةٌ ج دُخَنٌ: ئىسرىق سېلىنىدىغان خۇش پۇراق نەرسىلەر، قارامتۇل نەرسە؛ دانىخورەك.

دُخُولٌ: كىرمەك، داخىل بولماق، بېسىپ كىرمەك.

اَلدَّخَى: زۇلمەت، قاراڭغۇلۇق.

دَخِيلٌ ج دُخَلَاءُ: چەت ئەللىك، ياقا يۇرتلۇق، يات، ناتونۇش؛ چەت ئەلدە ئىشلەنگەن، سىرتتىن كەلگەن؛ سىرداش؛ ئىچكى سىر؛ نىيەت؛ كۆڭۈل.

«هُوَ دَخِيلٌ فِي هَذِهِ الْقَبِيلَةِ وَلَيْسَ مِنْهَا فِي الْأَصْلِ»: ئۇ بۇ قەبىلىگە سىرتتىن كىرگەن بولۇپ، ئەسلى ئۇ يەرلىك ئەمەس.

«يَجِبُ أَنْ نَتَعَاوَنَ لِطَرْدِ الْمُسْتَعْمِرِ الدَّخِيلِ»: يات مۇستەملىكىچىلىكنى قوغلاپ چىقىرىشتا بىر يەكدىن باش چىقىرايلى!

لَفْظٌ دَخِيلٌ: چەتتىن كىرگەن تىل، چەتتىن كىرگەن سۆز.

دَاءٌ دَخِيلٌ: ئىچكى كېسەل.

دَخِيلَكَ: مەرھەمەت، ئېغىر كۆرمىسىڭىز، خاپا بولمىسىڭىز، ياردەم قىلسىڭىز.

لَاأَعْرِفُ دَخِيلَهُ: ئۇنىڭ ئىچ سىرىنى بىلمەيمەن.

فُلَانٌ دَخِيلُ الْأَمِيرِ: پالانى ئەمىرنىڭ سىرداشى.

دَخِيلَةٌ ج دَخَائِلُ: ئىچى، ئىچكى تەرىپى، سىرى.

دَخِيلَةُ الْمَرْءِ: كىشىنىڭ سىرى، كىشىنىڭ نىيىتى، كىشىنىڭ كۆڭلى، كىشىنىڭ غەرەزى.

دَخِيلَةُ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ سىرى، ئىشنىڭ ئىچكى تەرىپى.

اَصْلِحْ دَخِيلَتَكَ: كۆڭلۈڭنى پاك تۇت.

دَخِيلَةُ الشَّخْصِ: ئادەمنىڭ ئىچكى تەرىپى، شەخسىنىڭ سىرى.

كَلِمَةٌ دَخِيلَةٌ: چەتتىن كىرگەن تىل، چەتتىن كىرگەن سۆز.

دَخَائِلُ الْأُمُورِ: ئىچكى ئىشلار، ئىچكى ئەھۋال، ئىچكى.

دَخِينَةٌ: تاماكا، سىگارت، پاپروس.

دَدٌ: ئويۇن ـ كۈلكە؛ ۋاقىت.

«مَا أَنَا مِنْ دَدٍ وَلَا الدَّدُ مِنِّي» «حديث»: مەن

ئويۇن ـ كۈلكىگە مەنسۇپ ئەمەس، ئويۇن ـ كۈلكىمۇ ماڭا مەنسۇپ ئەمەس.

اَلدَّدَانُ: گال قىلىچ، ئىتتىك قىلىچ.

دَدَنٌ: ئويۇن ـ كۈلكە.

دَرَابْزُون: رىشاتكا، ۋادەك، سالاسۇن.

دَرَابُكَّةٌ: ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ، شاۋقۇن ـ سۈرەن.

اَلدَّرَّارَةُ: يىك.

دَرَارِئُ: ئىسمى نامەلۇم چوڭ يۇلتۇزلار، پىلانېتىلار.

دِرَاسٌ: ئۇرۇش؛ سوقۇش.

آلَةُ الْحِصَادِ وَ الدِّرَاسِ: بىرلەشمە كومبايىن.

دِرَاسُ الْحِنْطَةِ: بۇغداي تەپمەك، بۇغداي سوقماق.

اَلَةُ الدِّرَاسِ: خامان تېپىش ماشىنىسى.

دِرَاسَةٌ ج دِرَاسَاتٌ: ئوقۇش، ئۆگىنىش، تەتقىق قىلىش.

مَعْهَدُ الدِّرَاسَاتِ الشَّرْقِيَّةِ لِلْمَجْمَعِ الْعِلْمِيِّ: پەنلەر ئاكادېمىيىسى شەرق تەتقىقاتى ئورنى.

دِرَاسِيٌّ: ئوقۇماق، ئوقۇتماق؛ ئۆگىنىشكە ئائىت.

سَنَةٌ دِرَاسِيَّةٌ: ئوقۇش يىلى.

دِرَاكِ: توختىماي، ئۈزلۈكسىز.

دِرَاكًا: ئارقىمۇ ئارقا، ئۈزلۈكسىز، توختاۋسىز، ئۈلىنىپ.

دِرَايَةٌ: بىلمەك، تونۇماق، سەزمەك.

دَرَأَ يَدْرَأُ دَرْءًا عَنْهُ الْبَلَاءَ: ئۇنىڭدىن بالا ـ قازانى توستى، قايتۇردى، دەپئى قىلدى، مۇداپىئە قىلدى.

«وَيَدْرَأُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُوْلَئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ» ‹قرآن›: ۋە ياخشىلىقى ئارقىلىق يامانلىقنى دەپئى قىلىدىغانلار (يەنە بىلمەستىن يامان ئىش قىلىپ قالسا ، ئارقىدىن ياخشى ئىش قىلىدىغانلار ، يامانلىق قىلغۇچىلارغا كەڭ قورساق بولۇپ ، ياخشى مۇناسىۋەتتە بولىدىغانلار) ئەنە شۇلارنىڭ ئاخىرەتلىكى ياخشى بولىدۇ.

دَرَأَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يايدى، ئاچتى.

دَرَأَ الْحَائِطَ بِالْبِنَاءِ: تامنى بىناغا چاپلىدى.

دَرَأَ السَّيْلُ عَلَيْهِ: كەلكۈن ئۆزىنى ئۇردى، ئۆزىنى ئاتتى.

دَرَأَ يَدَرَأُ دُرُوؤًا الْبَدْرُ: تولۇن ئاي نۇر چاچتى، ئاي يورىدى.

دَرَأَتِ النَّارُ: ئوت يورىدى.

دَرِبَ يَدْرَبُ دَرْبًا عَلَى الْأَمْرِ: ئادەتلەندى، قىزىقتى، ھەۋەس قىلىپ پۇختا ئىگىلىدى.

دَرِبَ بِهِ: مەشىق قىلدى، چېنىقتى.

دَرْبٌ ج دُرُوبٌ: چىغىر يول، تاغ يولى.

«مَنْ سَارَ عَلَى الدَّرْبِ وَصَلَ» ‹مثل›: مېڭىۋەرگەن ئادەم نىشانىغا يەتمەي قالمايدۇ.

دَرِبٌ ج دَرِبُونَ: ئۇستا، ماھىر.

دِرْبَاسٌ ج دَرَابِيسُ: غالجىر ئىت.

دُرْبَةٌ: پىششىق، پۇختا، مەلىكىلىك.

دَرْبَزِينُ: رىشاتكا، ۋادەك، سالاسۇن.

دَرْبَسَ يُدَرْبِسُ دَرْبَسَةً الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى.

دَرْبَكَةٌ: ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ، شاۋقۇن ـ سۈرەن.

دَرَجَ يَدْرُجَ و يَدْرِجُ دُرُوجًا وَ دَرَجَانًا الصَّبِيُّ: كىچىك بالا ماڭدى، ئايىغى چىقتى.

دَرَجَ الشَّيْخُ: بوۋاي ئاستا ماڭدى.

دَرَجَ الْقَوْمُ: قەۋم تۈگىدى، مۇنقەرز بولدى؛ دەرىجمۇ دەرىجە ئۆرلىدى.

دَرَجَ الْأَمْرُ: ئىش تارقالدى، يېيىلىپ كەتتى.

دَرَجَ الزِّيُّ: مودا بولدى، مودا (پوسۇن) تارقالدى، ھۆكۈم سۈردى.

دَرَجَ عَلَى فِعْلِ كَذَا: ئىش قىلىشقا كۆندى.

دَرَجَ فُلَانٌ: كېتىپ قالدى.

دَرَجَتِ الرِّيْحُ: مەيىن شامال چىقتى.

دَرَجَ يَدْرُجُ يَدْرِجُ دَرْجًا الثَّوْبَ: كىيىمنى قاتلىدى.

«أَكْذَبُ مَنْ دَبَّ وَدَرَجَ» ‹مثل›: ئۇچىغا چىققان يالغانچى.

دَرَجَ الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرىشتۇردى.

دَرْجٌ ج دُرُوجٌ: ئورالغان نەرسە، يۆگەلگەن نەرسە.

فِي دَرْجِ الْكَلَامِ: سۆز جەريانىدا.

فِی دَرْجِ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ ئىچىدە.

دَرَجٌ ج أَدْرَاجٌ و دِرَاجٌ: شوتا، پەلەمپەي، باسقۇچ.

دَرَجُ السَّيْلِ: كەلكۈننىڭ يۆلىنىش يولى.

ذَهَبَ عَمَلُهُ أَدْرَاجَ الرِّيَاحِ: مەغلۇپ بولدى، پۈتۈنلەي نەتىجىسىز قالدى، بىكار كەتتى.

ذَهَبَتِ الْجُهُودُ أَدْرَاجَ الرِّيَاحِ: تىرىشچانلىق بىكار كەتتى، قۇرۇق ئاۋارىچىلىق بولدى.

رَجَعَ أَدْرَاجَهُ: كەلگەن يولى بىلەن ياندى.

«وَلَّى الْمُهَاجِرُونَ أَدْرَاجَهُمْ» : مۇھاجىرلار قايتتى.

دَرْجٌ ج دُرُوجٌ: شوتا.

دَرَجٌ لَوْلَبِيٌّ: ئايلانما پەلەمپەي.

دُرْجٌ ج أَدْرَاجٌ: تارتما.

وَضَعْتُ كِتَابِى عَلَى الدُّرْجِ: كىتابىمنى تارتمىغا سېلىپ قويدۇم.

دَرَجَةٌ ج دَرَجَاتٌ: شوتا، پەلەمپەي، شوتىنىڭ ۋاخىنىسى (بالدىقى)، پەلەمپەيىنىڭ باسقۇچى؛ دەرىجە.

«فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِيْنَ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِيْنَ دَرَجَةً» «قرآن» : ئاللاھ ماللىرىنى، جانلىرىنى تىكىپ جىهاد قىلغۇچىلارنى جىهادقا چىقمىغانلاردىن بىر دەرىجە ئۈستۈن قىلدى.

أَوَّلُ دَرَجَةٍ: بىرىنچى دەرىجە.

دَرَجَةٌ أُولَى: بىرىنچى دەرىجە، ئالدىنقى دەرىجە ۋە ئورۇن.

«نَجَحَ بِدَرَجَةٍ جَيِّدٍ» : ياخشى نومۇر ئالدى.

مُعَادَلَةٌ مِنَ الدَّرَجَةِ الْأُولَى: بىرىنچى دەرىجىلىك تەڭلىمە.

دَرَجَةُ الْإِنْصِهَارِ: ئېرىشىش دەرىجىسى.

دَرَجَةٌ جَامِعِيَّةٌ: ئۇنىۋېرسىتېتلارنىڭ ئىلمىي ئۇنۋانى.

دَرَجَةُ الدُّكْتُورَاهُ: دوكتورلۇق ئۇنۋانى.

بِدَرَجَةٍ كَبِيرَةٍ: زور دەرىجىدە.

دَرَجَةُ الْحَرَارَةِ: تېمپېراتۇرا، ئىسسىقلىق دەرىجىسى.

دَرَجَةُ الطُّولِ: ئۇزۇنلۇقى، مېرىدىئان.

دَرَجَةٌ مَالِيَّةٌ: مائاش دەرىجىسى.

دَرَجَةُ الْعَرْضِ: كەڭلىكى.

دَرَجَةُ السَّيْرِ: مېڭىش دەرىجىسى.

دَرَجَةُ الرُّطُوبَةِ: هاۋانىڭ نەملىك دەرىجىسى.

دَرِدَ يَدْرَدُ دَرَدًا الشَّخْصُ: ھەممە چىشلىرى تۆكۈلۈپ كەتتى.

دَرْدَبِيسٌ: بوۋاي، موماي، ياشانغان ئادەم.

دَرْدَشَ يُدَرْدِشُ دَرْدَشَةً الْقَوْمُ: قىسقىغىنە پاراڭلاشتى.

دَرْدَشَةٌ: جۆيلىمەك، بىلجىرلىماق، قالايمىقان سۆزلىمەك.

«قَطَعَ الْجَالِسُونَ الصَّمْتَ بِبَعْضِ الدَّرْدَشَةِ» : سورۇندىكىلەر ئانچە ـ مۇنچە پاراڭ بىلەن جىمجىتلىقنى بۇزدى.

دُرْدِيٌّ: دۇغ، ساقىندا، قالدۇق، تىرىپ.

دَرَّ يَدُرُّ و يَدِرُّ دَرًّا الْحَلِيبُ أَوِ الدَّمْعُ أَوِ الْبَوْلُ أَوِ الْعَرْقُ: سۈت، ياش، پىشاپ ۋە تەر قاتارلىقلار كۆپەيدى، كۆپلەپ چىقتى.

«دَرَّ الْمَشْرُوعُ أَرْبَاحًا وَفِيرَةً عَلَى أَصْحَابِهِ» : پىلان ئىگىلىرىگە كۆپ پايدا ئېلىپ كەلدى.

دَرَّ الضَّرْعُ: سۈت يىلىنىغا پاتماي ئاقتى.

دَرَّ الْعِرْقُ: تومۇر كۆپتى.

دَرَّ الشَّخْصُ بِمَا عِنْدَهُ: يېنىدىكى ھەممىنى چىقاردى.

دَرَّتِ السَّمَاءُ بِالْمَطَرِ: يامغۇر قۇيۇۋەتتى.

دَرَّتِ الدُّنْيَا عَلَى أَهْلِهَا: مولچىلىق بولدى، باياشاتچىلىق بولدى.

دَرٌّ: سۈت.

لِلّٰهِ دَرُّهُ أَو دِرُّهُ: ئەجەب ياخشى ـ ھە! نېمىدېگەن بەلەن ـ ھە! ئۇنىڭ تەلىيى ئاللاھدىن كەلدى، نېمىدېگەن ياخشى.

لِلّٰهِ دَرُّ عُلَمَاءِ الدِّينِ. . . : دىنىي ئالىملار نېمىدېگەن ياخشى.

دَرَّ دَرُّه: نىمىدىگەن بەلەن، ياخشىلىق كۆپ بولدى.

لَادَرَّ دَرُّه: قۇرۇپ كەتسۇن، يالجىمىسۇن.

دُرٌّ ج دُرَرٌ و دُرَّاتٌ: گۆھەر، مەرۋايىت، دۇر، ياقۇت.

دَرَّاجَةٌ ج دَرَّاجَاتٌ: ۋېلىسىپىت.

«كُلُّ وَاحِدٍ هُنَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَرْكَبَ الدَّرَّاجَةَ»: بۇ يەردە ھەر بىر ئادەم ۋېلىسىپىت مىنەلەيدۇ.

دَرَّاجَةٌ نَارِيَّةٌ أَوْ بُخَارِيَّةٌ: موتسىكلىت.

دَرَّاجَةُ الْأَطْفَالِ: باللار ۋېلىسىپىتى، باللارغا مېڭىشنى ئۆگىتىدىغان ھارۋا.

دُرَّاجٌ ج دَرَارِيجُ: قۇر.

اَلدَّرَّاسُ؛ ئالىم، تەتقىقاتچى؛ تولۇق (خامان تەپكۈچ)

دَرَّاسَةٌ ج دَرَّاسَاتٌ: خامان تېپىش ماشىنىسى.

دَرَّاسَةٌ حَصَّادَةٌ: كومبايىن.

دَرَّاعَةٌ: برونىك ئاپتوموبىل.

دُرَّاعَةٌ ج دَرَارِيعُ: كوپتا.

دَرَّاقٌ دُرَّاقِنُ. دَرَّاقِنُ: شاپتۇل.

دَرَّامٌ: كىرپە.

دَرَّبَ يُدَرِّبُ تَدْرِيبًا: مەشىق قىلدى.

دَرَّبَهُ عَلَى الشَّيْءِ: ئۇنى مەشىق قىلدۇردى، مەلۇم نەرسىگە كۆندۇردى.

دَرَّبَ الْجُنْدِيُّ: ئەسكەر ئۇرۇش مەيدانىدا چىداملىق كۆرسەتتى.

«دَرَّبَ الْبَازِيَ عَلَى الصَّيْدِ»: قارچۇغىنى ئوۋغا كۆندۇردى.

دُرَّةٌ ج دُرَرٌ: گۆھەر، مەرۋايىت.

دُرَّةٌ يَتِيمَةٌ: يېگانە گۆھەر.

دِرَّةٌ ج دِرَرٌ: قامچا، دەررە؛ سۈت.

دَرَّجَ يُدَرِّسُ تَدْرِيجًا الْمَوْضِعَ: جاينى پەلەمپەي قىلىۋالدى.

دَرَّجَ الشَّخْصَ إِلَى الْأَمْرِ: قەدەممۇ قەدەم قىلدۇردى.

دَرَّجَ الْمَرِيضَ: كېسەلنى ئاز ـ ئازدىن ئوزۇقلاندۇردى.

دَرَّسَ يُدَرِّسُ تَدْرِيسًا الْكِتَابَ: ئۆگەتتى، بىلدۇردى، تەلىم بەردى.

دَرَّسَهُ الْحَوَادِثُ: ھادىسىلەر ئۇنى چېنىقتۇردى، تەجرىبىگە ئىگە قىلدى.

«تُدَرَّسُ اللُّغَةُ الْإِنْكِلِيزِيَّةُ مِنَ الصَّفِّ الثَّالِثِ الْإِبْتِدَائِيِّ»: باشلانغۇچ 3 ـ سىنىپتىن تارتىپ ئېنگلىز تىلى ئوقۇلىدۇ.

دَرَّعَ يُدَرِّعُ تَدْرِيعًا الْجُنْدِيَّ: ئەسكەرگە ساۋۇت كىيگۈزدى.

دَرَّعَتِ الْمَرْأَةَ: ئايالغا كۆڭلەك كىيگۈزدى.

دَرَّكَ يُدَرِّكُ تَدْرِيكًا الْمَطَرُ: يامغۇر توختىماي ياغدى.

دَرَّمَ يُدَرِّمُ تَدْرِيمًا أَظَافِيرَهُ: تىرناقلىرىنى ياسىدى.

دَرَّى يُدَرِّي تَدْرِيَةً بِكَذَا: بىلدۇردى، دوكلات قىلدى، ئۇقتۇردى.

دُرِّيٌّ: پارقىراپ تۇرىدىغان، نۇر چېچىپ تۇرىدىغان، گۆھەردەك، شانلىق، پارلاق، نۇرلۇق.

كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ: يورۇق يۇلتۇز، چولپان.

«اَلزُّجَاجَةُ كَأَنَّها كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوْقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ» «قرآن»: شىشە گويا نۇرلۇق يۇلتۇزدۇر، چىراغ مۇبارەك زەيتۇن دەرىخىنىڭ (يېغى) بىلەن يورۇتۇلغان.

دَرَزَ يَدْرُزُ دَرْزًا: ئىنچىكە تىكتى.

دَرَزَ الْجَرِيحُ الْجُرْحَ: تاشقى كېسەللەر دوختۇرى يارا ئېغىزىنى تىكتى.

دَرْزٌ ج دُرُوزٌ: تىكىلىدىغان جاي، چاك.

دَرْزَةٌ: شىرىق، تىكىش ئارىلىقى، يىڭنە ئارىلىقى.

دُرْزِيٌّ: رادىئاكتىپلىق كرىستال.

دَرَسَ يَدْرُسُ دَرْسًا الرَّسْمَ: رەسىمنى قىرىۋەتتى، ئۆچۈرۈۋەتتى، سۈرتىۋەتتى، ئېرتىۋەتتى.

دَرَسَ يَدْرُسُ دَرْسًا و دُرُوسًا الثَّوبُ: كىيىم ئەسكىرەپ كەتتى.

دَرَسَ يَدْرُسُ دَرْسًا وَدِرَاسَةً الْعِلْمَ: ئىلىم ئۆگەندى، تەتقىق قىلدى.

«أَمْ لَكُمْ فِيْهِ تَدْرُسُوْنَ» «قرآن»: ياكى سىلەردە

(ئاسماندىن نازىل بولغاندىن) بىر كىتاب بولۇپ، ئۇنىڭدىن سىلەرگە (قىيامەت كۈنى) خالىغىنىڭلار بار، دېگەننى ئوقۇدۇڭلارمۇ ؟

دَرَسَ الْحِنْطَةَ: خامان تەپتى.

دَرَسَ الْكِتَابَ: كىتابنى تەكرار قىلدى، مۇزاكىرە قىلدى.

دَرَسَ الْعِلْمَ عَنْ فُلاَنٍ: پالانىدىن ئۆگەندى، پالانىدا ئوقىدى.

دَرْسٌ: ئۆچۈرۈۋېتمەك، سۈرتىۋېتمەك؛ ئۆگەنمەك، تەتقىق قىلماق.

دَرْسٌ ج دُرُوسٌ: دەرس، ساۋاق.

دَرِصَ يَدْرَصُ دَرَصًا النَّاقَةُ: تۆگە قېرىلىقتىن چىشى چۈشۈپ كەتتى.

دَرْصٌ ج أَدْرَاصٌ و دِرَصَةٌ ودِرَصَةٌ و دِرْصَانٌ ودُرُوصٌ وأَدْرُصٌ: چاشقان بالىسى؛ ئارسلان؛ كىرپىنىڭ بالىسى؛ توشقان بالىسى، بۆجەن.

دَرْصَاءُ: قېرىلىقتىن چىشى قالمىغان تۆگە.

دَرِعَ يَدْرَعُ دَرْعًاالذَّبِيحَةَ: بوغۇزلانغان مالنى تۇلۇمچە سويدى.

دَرِعَ يَدَهُ: قولىنى چىقىرىۋەتتى، قايرىۋەتتى.

دِرْعٌ ج أَدْرُعٌ وَ دُرُوعٌ: ساۋۇت.

دِرْعُ مَفَاعِلَ: رادىئاكتىپ نۇردىن ياكى گازدىن مۇداپىئەلىنىش كىيىمى.

دِرْعٌ ج أَدْرَاعٌ: ئايالچە كۆڭلەك.

دَرَفَةٌ ج دَرَفَاتٌ: قانات.

دَرَفَةُ الْبَابِ: ئىشىكنىڭ قانىتى.

دَرَفَةُ الشُّبَّاكِ: دېرىزىنىڭ قانىتى.

دَرْفَلَ يُدَرْفِلُ دَرْفَلَةً الْمَعْدَنَ: مەدەننى شەكىلگە كىرگۈزدى.

دَرَقَ يَدْرُقُ دَرْقًا: تېز ماڭدى.

دَرَقَ الشَّيْءَ: يۇمشاتتى، ھەيدەلدى.

اَلدَّرْقَاءُ: بۇلۇت.

دَرَقَةٌ ج دَرَقٌ و دَرَقَاتٌ: قالقان، قاپ (بىر قىسىم ھايۋانلارنىڭ تېرىسىنىڭ سىرتىدا بولىدىغان نېپىز قاپ)

دَرَقِيُّ الشَّكْلِ: قالقان شەكىللىك.

اَلْغَضْرُوفُ الدَّرَقِيُّ: قالقانسىمان كۆمۈرچەك.

اَلْغُدَّةُ الدَّرَقِيَّةُ: قالقان بەز.

دَرَكٌ: يېتىشىۋالماق؛ مەسئۇلىيەت.

«لاَتَخَافُ دَرَكًا وَلاَتَخْشَى» ‹قرآن›: پىرئەۋننىڭ ئارقاڭدىن قوغلاپ يېتىشىۋېلىشىدىن قورقمىغىن، دېڭىزغا غەرق بولۇپ كېتىشىڭدىنمۇ قورقمىغىن.

دَرْكٌ ج أَدْرَاكٌ: يېتىشىۋالماق؛ تۈۋى، تېگى.

«اِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِى الدَّرْكِ الْاَسْفَلِ مِنَ النَّارِ» ‹قرآن›: مۇناپىقلار چوقۇم دوزاخنىڭ ئەڭ ئاستىنقى قەۋىتىگە (يەنى قەئرىگە) تاشلىنىدۇ.

«أَعُوذُبِكَ مِنْ دَرْكِ الشَّقَاءِ» ‹حديث›: ساڭا سىغىنىپ بەختسىزلىكتە قېلىشىمدىن پاناھ تىلەيمەن.

رِجَالُ الدَّرْكِ: ساقچىلار.

دَرْكُ الْخَفِيرِ أَوِ الْبُولِيسِ: ساقچىلار.

دَرَكَةٌ ج دَرَكَاتٌ: تۆۋەن، تۆۋەن دەرىجە؛ دەرىجە، قەۋەت، پەلەمپەي.

«اَلْجَنَّةُ دَرَجَاتٌ وَالنَّارُ دَرَكَاتٌ»: جەننەتنىڭ يۇقىرى دەرىجىلىرى بولىدۇ، دوزاخنىڭ تۆۋەن دەرىجىلىرى بولىدۇ.

دَرِمَ يَدْرَمُ دَرَمًا و دَرَمَانًا و دَرامَةً الْقُنْفُذُ أَوِ الْأَرْنَبُ: كىرپە ياكى توشقان تېز - تېز ماڭدى.

دَرَمَتِ الدَّابَّةُ: ھايۋان ئۆمىلىدى.

دَرَمَتِ الْأَسْنَانُ: چىشلار چۈشۈپ كەتتى.

دَرْمَاءُ: قىزىل ياپراقلىق ئۆسۈملۈك.

دَرِمَةٌ: توشقان؛ ساۋۇت.

دَرْمَقٌ: يۇمشاق ئۇن.

دَرْمَكٌ: يۇمشاق ئۇن.

دَرِنَ يَدْرَنُ دَرَنًا الثَّوْبُ أَوِ الْجِلْدُ: كىيىم ياكى تېرە كىر بولدى، كىرلەشتى.

دَرِنَ يَدْرَنُ دَرَنًا الشَّخْصُ: تۇبېركۇليوز بولۇپ قالدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى uyghurkitap.com

دَرَنٌ ج أَدْرَانٌ: كىر، توڭرا.

«تُذْهِبُ الْخَطَايَا كَمَايُذْهِبُ الْمَاءُ الدَّرَنَ» (حديث): خۇددى سۇ كىرنى تازىلاپ چىقىرىۋەتكەندەك خاتالىقنى يوققا چىقىرىدۇ.

اَلدَّرَنُ الرِّئَوِيُّ: سىل، ئۆپكە تۇبېركۇليوز.

دَرِنٌ ج دَرِنُونَ: كىر ئادەم؛ تۇبېركۇليوز بىلەن ئاغرىغان ئادەم.

دَرَنِيٌّ: سىل، ئۆپكە تۇبېركۇليوزى.

دَرَهَ يَدْرَهُ دَرْهًا عَلَى الْقَوْمِ: ئالدىغا چىقتى، ھۇجۇم قىلدى.

دَرَهَ لِلْقَوْمِ أَوْ عَنْهُمْ: مۇداپىئە قىلدى.

اَلدِّرْهَامُ: دىرھەم، تەڭگە.

دِرْهَمٌ ج دَرَاهِمُ: دىرھەم، تەڭگە، قەدىمكى كۈمۈش پۇل (بىر دىرھەم 3.12 گرام ئېغىرلىقتا تەڭ)

«وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ» (قرآن): ئۇلار يۇسۇپنى ساناقلىق بىر قانچە تەڭگىگە ئەرزان باھادا سېتىۋەتتى.

دَرَاهِمُ مَعْدُودَاتٌ: بىر قانچە تەڭگە.

دِرْوَاسٌ ج دَرَاوِيسُ: ئوۋ ئىتى.

دَرُورٌ: سۇتلۇك تۆگە.

دُرُوسٌ: ئۆچۈرۈۋېتمەك، سۇرتىۋەتمەك؛ دەرس، ساۋاق؛ ئۆگەنمەك، تەتقىق قىلماق.

دَرْوِيشٌ ج دَرَاوِيشُ: زاھىت، دۇنيا ئىشلىرىدىن قول ئۈزگەن ئادەم.

دَرَى يَدْرِى دِرَايَةً و دَرْيًا وَدِرَايَةَ الْأَمْرَ: بىلدى، تونىدى.

«دَرَيْتُ الْخَبَرَ صَحِيحًا» : مەن خەۋەرنى توغرا دەپ بىلدىم.

اَلدَّرْيَاقُ: تىرياق.

دَرِيئَةٌ: سان؛ قارا.

دَرِيرٌ: تىز ئۇلاق، سېمىز ئۇلاق؛ يورۇق.

دَرِيسٌ: قۇرۇق بېدە، قۇرۇق ئوت ـ چۆپ.

دَرِيسَةٌ: رېمونت قىلىش گۈرۈپپىسى.

عُمَّالُ الدَّرِيسَةِ: تۆمۈر يول ياساش ئىشچىلىرى.

اَلدَّرِيمُ: خام سېمىز يىگىت.

دَرِينٌ: چىرىپ كەتكەن ئوت ـ خەشەك؛ كونا كىيىم؛ كەڭرى.

أُمُّ دَرِينٍ: بولۇمسىز يەر، ھوسۇلسىز يەر، قاقاس يەر.

دُرَيْهِمٌ: ئازغىنە پۇل، ئازغىنە تەڭگە.

«لَمْ يَبْقَ فِى جَيْبِى سِوَى دُرَيْهِمَاتٍ قَلِيلَةٍ» : يانچۇقۇمدا تايىنى يوق ئازراق پارچە دىرھەملەردىن باشقا (نەرسە) قالمىدى.

دَسَا يَدْسُو دَسْوَةً: كېمەيدى، كىچىكلىدى؛ يولدىن چىقتى؛ بۇزۇلدى؛ يوشۇرۇندى.

دِسَارٌ ج دُسُرٌ و دُسْرٌ: مىخ، كېمىنىڭ تاختىلىرىنى چاتىدىغان چىگە، ئىككى بېشلىق مىخ.

«وَحَمَلْنَاهُ عَلَى ذَاتِ اَلْوَاحٍ وَّدُسُرٍ» (قرآن) : نۇھنى تاختا ۋە مىخلار بىلەن ياسالغان كېمىگە سالدۇق.

دَسْتٌ ج دُسُوتٌ: ئۆينىڭ تۆرىسى؛ ياستۇق؛ كىيىم؛ سەھرا؛ قىر.

دَسْتُ الْوِزَارَةِ: ئىچكى كابىنېت، ئىچكى كابىنېت يىغىنى، مىنىستىر كېڭىشى.

اَلدَّسْتُ إِلَيَّ: غەلىبە قىلدىم، ئۇتۇۋالدىم.

اَلدَّسْتُ عَلَيَّ: يېڭىلدىم، ئۇتتۇرۇپ قويدۇم.

تَرَبَّعَ فِي دِسْتِ سُلْطَةٍ: تەختكە ئولتۇردى.

دُسْتُورٌ ج دَسَاتِيرُ: قانۇن، سىياسىي، تۈزۈلمە؛ ئىجازەت؛ ئىنتىزام.

«يَجِبُ أَنْ يَكُونَ دُسْتُورَكَ فِي الْحَيَاةِ الْإِخْلَاصُ وَالصِّدْقُ» : سېنىڭ ھاياتىڭدىكى دەستۇرۇڭ ئىخلاسمەنلىك ۋە ساداقەتمەنلىك بولۇشى كېرەك.

دُسْتُورِيٌّ: دەستۇرغا مەنسۇپ.

دَسَرَ يَدْسُرُ دَسْرًا: ئىتتەردى، تۈرتتى.

دَسَرَ السَّفِينَةَ: كېمىنى چىگە ئارغامچا، مىخ بىلەن ئوڭلىدى.

دَسَرَهُ بِالرُّمْحِ: نەيزە سانجىدى.

دَسْرَاءُ ج دُسْرٌ: كېمە.

دَسَّ يَدُسُّ دَسًّا الشَّيْءَ: سۈيىقەست ئىشلەتتى، يوشۇردى، مەخپىي تۇتتى.

«أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ» (قرآن): ياكى ئۇنى توپا ئاستىغا (تىرىك) كۆمەمدۇ؟

دَسَّ نَفْسَهُ بَيْنَ جَمَاعَةٍ: كۆپچىلىك ئارىسىغا سوقۇنۇپ كىرىۋالدى.

دَسَّ أَنْفَهُ: مۇناسىۋەتسىز ئىشقا ئارىلاشتى.

دَسَّ لَهُ: سۇخەنچىلىك قىلدى.

دَسَّ لَهُ السُّمَّ: يوشۇرۇن زەھەر سېلىپ بەردى.

دَسَّ السُّمَّ فِي الدَّسَمِ: سېمىز گۆشكە زەھەر سېلىپ بەردى.

دَسَّاسٌ: سۈيىقەستچى، جاسۇس، پايلاقچى، ھىيلىگەر.

«اَلْعِرْقُ دَسَّاسٌ» (مثل): ئاتىنىڭ خۇيى بالىغا ئۆتىدۇ.

دَسَّاسَةٌ: قۇملۇقتا ياشايدىغان قىزىل يىلان.

دَسَّسَ يُدَسِّسُ تَدْسِيسًا: سۈيىقەست قىلدى، يوشۇردى، يوشۇرۇن تۇتتى، مەخپىي تۇتتى.

دَسَّمَ يُدَسِّمُ تَدْسِيمًا الطَّاهِي الطَّعَامَ: ئاشپەز تاماقنى مايلىق قىلىۋەتتى.

دَسَّى يُدَسِّي تَدْسِيَةً الشَّيْءَ: يوشۇردى، كەمسىتتى.

«وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا» (قرآن): نەپسىنى (كۇفرى ۋە پىسقى ـ فۇجۇر بىلەن) كەمسىتكەن ئادەم چوقۇم نائۈمىد بولىدۇ.

دَسَعَ يَدْسَعُ دَسْعًا وَ دُسُوعًا: ئېغىزنى تولدۇرۇپ قەي قىلدى، قۇستى.

دَسَعَ الشَّيْءَ: ئىتتەردى.

دَسَعَ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

دَسِقَ يَدْسَقُ دَسَقًا الْحَوْضُ: كۆل تولۇپ تېشىپ كەتتى.

دَسْكَرَةٌ ج دَسَاكِرُ: كىچىك مەھەللە، كەنت؛ كافىخانا؛ كىچىك ئاشخانا؛ ئىبادەتخانا.

دَسَمَ يَدْسُمُ و يَدْسِمُ دَسْمًا الْمُضَمِّدُ الْجُرْحَ: تېخنىكچى يارىنى داكا بىلەن تاڭدى.

دَسَمَ الْبَابَ: ئىشىكنى ياپتى.

دَسَمَ الْمَطَرُ الْأَرْضَ: يامغۇر يەرنى ھۆل قىلىۋەتتى.

دَسَمَ الْأَثَرُ أَوِ الرَّسْمُ: ئەسەر ياكى رەسىم ئۆچۈپ كەتتى، يوقالدى.

دَسِمَ يَدْسَمُ دَسَمًا و دَسَامَةً الطَّعَامُ: تاماق مايلىق بولدى.

«كَثْرَةُ الدَّسَمِ فِي الطَّعَامِ تُرْهِقُ الْمَعِدَةَ»: تاماقتا مايىنىڭ كۆپ بولۇشى ئاشقازاننى كاردىن چىقىرىدۇ.

دَسِمَ الشَّيْءُ: كىر بولۇپ كەتتى، توپا رەڭ بولۇپ قالدى.

دَسَمٌ: گۆشنىڭ مېيى، ماي؛ گۆش بىلەن ماي؛ كىر، پاسكىنا.

لَبَنٌ كَامِلُ الدَّسَمِ: قايمىقى ئېلىنمىغان سۈت.

اَلدَّسِمُ ج دُسْمٌ و دُسُمٌ: مايلىق.

دُسُومَةٌ: مايلىق، ياغلىق، سېمىز.

دَسِيسٌ ج دُسُسٌ: ئىشپىيون، جاسۇس؛ ئوتتا پىشۇرۇلغان ، كاۋاپ قىلىنغان.

دَسِيسَةٌ ج دَسَائِسُ: سۈيىقەست، ھىيلە ـ مىكىر، سۇخەنچىلىك.

«يَحُوكُ الْإِسْتِعْمَارُ الدَّسَائِسَ لِتَمْزِيقِ الْأُمَّةِ الْعَرَبِيَّةِ»: ئەرەب مىللىتىنى پارچىلىۋېتىش ئۈچۈن جاھانگىرلار سۈيىقەست ئىشلەتمەكتە.

دَسِيعَةٌ ج دَسَائِعُ: چوڭ پاشا؛ كۆپ سوۋغا، ھەدىيە؛ ئېسىل زىياپەت؛ كۈچ؛ تەبىئەت؛ ئەخلاق.

دَشَّ يَدُشُّ دَشًّا فِي كَلَامِهِ: ۋالاقشىدى، كۆپ سۆزلىدى.

دَشَّ الْحَبَّ: داننى يەنجىدى.

دَشَّ فِي الْمَكَانِ: .... غا سەپەر قىلدى.

دُشٌّ ج أَدْشَاشٌ: دۇش، ۋاننا.

أَعْطَاهُ دُشًّا: ئۇنى ئەيىبلىدى، دۆشكەلىدى.

دَشَّاشٌ: قۇرۇق گەپ قىلغۇچى.

دَشَّرَ يُدَشِّرُ تَدْشِيرًا: ئەزدى، مەجىقىنى چىقىرىۋەتتى؛ ئېلىپ تاشلىدى.

دَشَّنَ يُدَشِّنُ تَدْشِينًا الرَّئِيسُ الْمَشْرُوعَ: رەئىس يار ـ بۇرادەر، ياردەمچىلەرنى چاقىرىپ ئىش باشلاش مۇراسىمى ئاچتى.

www.uyghurkitap.com

دَشَّنَ الشَّيْءَ: ئەرسىنى بەردى، ئاتا قىلدى؛ ئارزۇ قىلدى.

دَشِيشٌ: يارما، يېرىك تارتىلغان قوناق ياكى بۇغداي يارمىسى.

دَعَا يَدْعُو دَعْوَةً دَعْوًا و دُعَاءً إِلَى: چاقىردى، توۋلىدى، چىللىدى، دەۋەت قىلدى، تەكلىپ قىلدى.

«دَعَا إِلَى الْإِسْلَامِ»: ئىسلام دىنىغا چاقىردى.

دَعَا يَدْعُو دُعَاءً: دۇئا قىلدى، تىلىدى.

«وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا» «قۇرئان»: ئىنسانغا بىرەر زىيان-زەخمەت يەتسە، (ئۇنى دەپئى قىلىشىمىزنى تىلەپ) بىزگە دۇئا قىلىدۇ.

«وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلاً مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللهِ وَعَمِلَ صَالِحًا» «قۇرئان»: ئاللاھقا (يەنى ئاللاھنىڭ تەۋھىدىگە ۋە تائىتىگە) دەۋەت قىلغان، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان ۋە «مەن ھەقىقەتەن مۇسۇلمانلاردىنمەن» دېگەن كىشىدىنمۇ ياخشى سۆزلۈك ئادەم بارمۇ؟

دَعَا الشَّخْصَ إِلَى وَلِيمَةٍ: تويغا چاقىردى.

«نَدْعُوكَ إِلَى حُضُورِ الْحَفْلَةِ الَّتِي سَتُقَامُ يَوْمَ الْأَحَدِ فِي مَعْهَدِنَا»: ئىنىستىتۇتىمىزدا يەكشەنبە كۈنى ئۆتكۈزۈلىدىغان مۇراسىمغا سىزنى تەكلىپ قىلىمىز.

دَعَا ابْنَتَهُ بِفَاطِمَةَ: قىزىغا فاتىمە دەپ ئات قويدى.

دَعَا الشَّخْصَ: ياردەم تىلىدى، ياردەمگە چاقىردى.

«دَعَا الْمُؤَذِّنُ النَّاسَ إِلَى الصَّلَاةِ»: مۇئەززىن كىشىلەرنى نامازغا چاقىردى.

دَعَا لِفُلَانٍ: پالانى ئۈچۈن خەيرلىك تىلىدى، ياخشى تىلەك تىلىدى.

دَعَا اللهَ: ھاجىتىنى ئاللاھتىن تىلىدى ۋە سورىدى، ئاللاھقا دۇئا قىلدى.

دَعَا الْأَمْرُ إِلَى كَذَا: ئىشنى مەلۇم دەرىجىگە ئېلىپ كەلدى.

دَعَا عَلَى فُلَانٍ: بەد دۇئا قىلدى، قارغىدى، لەنەت ئوقۇدى.

دُعِيَ فُلَانٌ فَأَجَابَ: قازا قىلدى، ۋاپات بولدى، ئۆلدى.

شَيْءٌ يَدْعُو إِلَى الْإِعْجَابِ: ھەيران قالدۇرىدىغان ئىش، ھاڭ-تاڭ قالدۇرىدىغان ئىش.

دَعَا يَدْعُو دَعْوَى: دەۋا قىلدى، ئەرز قىلدى.

دُعَاءٌ ج أَدْعِيَةٌ: دۇئا، چاقىرىق، تەلەپ.

دِعَائِيٌّ: تەشۋىقاتچىلىققا مەنسۇپ.

أُسْلُوبٌ دِعَائِيٌّ: سېنىڭ ئۇسلۇلۇك تەشۋىقاتچىلىققا مەنسۇپ.

دُعَابَةٌ: چاقچاق قىلماق، ئويۇن قىلماق.

«زِدْنَا مِنْ دُعَابَاتِكَ اللَّطِيفَةِ»: قىزىق چاقچاقلىرىڭنى يەنە قىلىپ بەرگىن.

«أَنَّهُ كَانَ ذَا دُعَابَةٍ»: ئۇ خۇش چاقچاق ئىدى.

دَعَارَةٌ: شالالاقلىق قىلماق، ئەخلاقسىزلىق قىلماق، ئىيش-ئىشرەت قىلماق، كەيپ-ساپاغا بېرىلمەك.

بَيْتُ الدَّعَارَةِ: پاھىشىخانا.

دِعَامٌ ج دُعُمٌ: تۈۋرۈك، تىرەك.

دِعَامَةٌ ج دَعَائِمُ: تۈۋرۈك، تىرەك.

«كَانَ عُمَرُبْنُ الْخَطَّابِ دِعَامَةَ الضَّعِيفِ»: ئۆمەر ئىبنى خەتتاب (ئاللاھ ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن) ئاجىزلارنىڭ يۆلەنچۈكى ئىدى.

«أَقَامَ دَعَائِمَ الْإِسْلَامِ»: ئىسلامنىڭ تۈۋرۈكىنى تۇرغۇزدى.

دِعَامَةُ السُّلَّمِ: شوتىنىڭ غولى.

دِعَامَةُ الْقَوْمِ: ئاقساقال، يېتەكچى، باشلىق، داھى.

دَعَائِمُ الدَّوْلَةِ: دۆلەت رەھبەرلىرى، دۆلەت باشلىقلىرى.

دِعَاوَةٌ: دەۋا، ئەرز، شىكايەت، دېلو، ئەنزە.

دِعَايَةٌ ج دِعَايَاتٌ: تەشۋىقات، ئېلان.

«يَحْتَاجُ الْمَشْرُوعُ الْجَدِيدُ إِلَى دِعَايَةٍ كَبِيرَةٍ»: يېڭى پىلاننى زور دەرىجىدە تەشۋىق قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

دَعِبَ يَدْعَبُ دَعْبًا وَدَعَابَةً الشَّخْصُ: ئويناشتى، چاقچاق قىلىشتى.

دُعْبُبٌ: ئويۇن، ئويۇنچى؛ ئۇستا ناخشىچى، ياش بالا.

دِعْبِلٌ: پاقىنىڭ تۇخۇمى؛ كۈچلۈك تۆگە.

الدِّعْبِلَةُ الْقَوِيَّةُ: كۈچلۈك تۆگە.

دُعْبُوبٌ: قارا چۈمۈلە؛ سىيادان؛ ئادەم ماڭغان يول؛ ئەخمەق؛ مۇخەننەس؛ مەسخىرە قىلىنىدىغان ئاجىز ئادەم؛ ئۇزۇن ئات؛ زۇلمەتلىك كېچە.

دُعَةٌ: تىنچلىق، خاتىرجەملىك، راھەت، پاراغەت، كەڭچىلىك، تۇرمۇش پاراۋانلىقى.

دَعَثَ يَدْعُثُ دَعْثًا التُّرَابَ فِي الْأَرْضِ: يەرگە ئۇردى، يەرگە تەپتى.

دَعِثَ يَدْعَثُ دَعَثًا: كېسەل (باشتا) بوشاشتى ۋە تىترەك ئولاشتى.

اَلدَّعْثُ: كېسەلنىڭ باشلىنىشى.

دِعْثٌ ج أَدْعَاثٌ و دَعَاثٌ: ئاداۋەت، ئۆچمەنلىك؛ قالدۇق سۇ.

دَعْثَرَ يُدَعْثِرُ دَعْثَرَةً الرَّجُلَ: يىقىتتى، ھالاك قىلدى.

دَعْثَرَ الْأَرْضَ: يەرنى دەسسىدى.

دَعْثَرَ الْحَوْضَ: كۆلنى بۇزىۋەتتى.

دَعْثَرَ الشَّيْءَ: سۇندۇرىۋەتتى.

دَعْثَرٌ: ئەخمەق.

دُعْثُورٌ ج دَعَاثِيرُ: بۇزۇلغان كۆل، ئورا، ئازگال.

اَلدُّعْثُورُ مِنَ النَّعَمِ: كۆپ چارۋا.

دَعِجَتْ يَدْعَجُ دَعْجًا الْعَيْنُ: شەھلا كۆز بولدى، كۆزى قارا بولدى.

دَعْجَاءُ: ئاينىڭ 28 ـ كېچىسى.

دُعْجَةٌ: شەھلا كۆز ، ئاھۇ كۆز.

دَعْدَعَ يُدَعْدِعُ دَعْدَعَةً الْوِعَاءَ: قاچىنى چايقىدى، سىلكىدى، لىڭشىتتى.

دَعْدَعْ: خۇدا ساقلىدى ئورنىڭدىن تۇر (يىقىلىپ چۈشكەن ياكى مۇدۇرۇلۇپ چۈشكەن ئادەمگە ئېيتىلىدىغان سۆز).

دَعْدَاعٌ: پاكىنەك، قىسقا.

دَعِرَ يَدْعَرُ وَ دَعَرَ يَدْعَرُ دَعَارَةً الرَّجُلُ: پاسىقلاشتى، يولدىن چىقتى، ئەخلاقى بۇزۇلدى.

دَعَرٌ: شالالاقلىق قىلماق، ئەخلاقسىزلىق قىلماق، ئەيش ـ ئىشرەت قىلماق، كەيپ ـ ساپاغا بېرىلمەك.

دَعِرٌ: شاللاق، پاسىق، بۇزۇق؛ چىرىگەن ياغاچ.

دُعْرٌ: ياغاچ يەيدىغان قۇرت.

دُعَرٌ: ھەمراھلىرىنى ئەيىبلەيدىغان خائىن، يامان ئادەم.

دَعَسَ يَدْعَسُ دَعْسًا الْأَرْضَ: يەرنى دەسسىدى.

دَعَسَ الْمَرْأَةَ: ئايالنى خورلىدى.

دَعَسَهُ بِالرُّمْحِ: ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى.

دَعْسٌ: ئىز، يادىكار؛ ئىزى كۆپ يول؛ تۇزلەڭ يەر.

دَعَسَةٌ: تەكشىلىك، تۈز ـ تەكشى.

دُعْسُوقَةٌ: خانقىز (بىر خىل ھاشارات).

دَعَصَهُ يَدْعَصُ دَعْصًا: ئۇنى ئۆلتۈردى.

دَعَصَهُ بِالرُّمْحِ: نەيزە سانجىدى.

دَعَصَ يَدْعَصُ دُعُوصًا بِرِجْلِهِ: تەپتى.

دِعْصٌ ج أَدْعَاصٌ: قۇم دۆۋىسى، قۇم بارخانلىرى.

دِعْصَةٌ ج دِعَصٌ: قۇم دۆۋىسى، قۇم بارخانلىرى.

دَعَّ يَدُعُّ دَعًّا الْمُذْنِبَ: گۇناھكارنى قاتتىق سىلكىدى، ئىتتىرىۋەتتى، دۈشكەلىدى.

«اَرَاَيْتَ الَّذِى يُكَذِّبُ بِالدِّيْنِ فَذٰلِكَ الَّذِى يَدُعُّ الْيَتِيْمَ» «قرآن»: دىننى ئىنكار قىلغان ئادەمنى كۆردۈڭمۇ ؟ ئۇ يېتىمنى دۈشكەلەيدىغان ئادەمدۇر. . .

«يَوْمَ يُدَعُّونَ اِلَى نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا» «قرآن»: ئۇ كۈندە ئۇلار دوزاخقا قاتتىق ئىتتىرىلىدۇ.

دَعَّابٌ م دَعَّابَةٌ: ئويۇنچى، چاقچاقچى، ئىشرەتخور.

دَعَّسَ يُدَعِّسُ تَدْعِيسًا الْمَرْأَةَ: ئايالنى خارلىدى.

دَعَّسَهُ بِالرُّمْحِ: نەيزە سانجىدى.

دَعَّمَ يُدَعِّمُ تَدْعِيْمًا: كۈچەيتتى، چىڭىتتى.

دَعَقَ يَدْعَقُ دَعْقًا الدَّوَابُّ: ھايۋانلار يەرنى قاتتىق دەسسەپ ئىز قالدۇرۇپ ماڭدى.

دَعَقَ الْفَرَسَ: ئىككى پۇتى بىلەن ئاتنى دېۋىتتى.

دَعَقَ الْمَاءَ: سۇنى ئېتىلدۇرۇپ چىقاردى.

www.uyghurkitap.com

دَعِقَ يَدْعَقُ دَعْقًا الْأَرْضَ: دەسسىدى، قەدەم تاشلىدى.

دَعِقَ الطَّرِيقَ: قاتتىق دەسسەپ ئىز چىقىرىۋەتتى.

دَعَكَ يَدْعَكُ دَعْكًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۇۋۇلىدى، سۈركىدى، سۈرتىۋەتتى.

دَعَكَ الثَّوْبَ: كىيىمنى ئۇۋۇلىدى.

دَعَكَ الْجِلْدَ: تېرىنى ئۇۋۇلىدى.

دَعَكَ الْمَعْدَنَ بِالتُّرَابِ: مەدەننى توپا بىلەن پارقىراتتى.

دَعَكَ عَدُوَّهُ فِي التُّرَابِ: دۈشمىنىنىڭ يۈزىنى توپىغا مىلىدى.

دَعَكَ الْخَصْمَ: رەقىبىنى بويسۇندۇردى.

دَعِكَ يَدْعَكُ دَعَكًا: ئەخمەق بولدى.

دَعِكٌ: تەرسا، جاھىل.

دُعَكٌ: ئاجىز، ئەخمەق؛ قۇش.

دَعَلَهُ يَدْعَلُ دَعْلاً: ئۇنى ئالدىدى.

دَعْلَجَ يُدَعْلِجُ دَعْلَجَةً: ئالدى ـ كەينىگە ماڭدى.

دَعْلَجَ اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، زۇلمەتلىك بولدى.

دَعْلَجَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇمىلاتتى، دۇمىلاتتى؛ كۆپ ئالدى.

دَعْلَجَ الْمَاءَ فِي الْحَوضِ: كۆلگە سۇ توپلىدى.

دَعْلَجَ الشَّيْءُ: رەڭگى خىلمۇ خىل بولدى، رەڭگى ئارىلىشىپ كەتتى.

اَلدَّعْلَجُ: تولدۇرۇلغان ھەميان، تولدۇرۇلغان يانچۇق؛ كىرىشىپ كەتكەن ئۆسۈملۈك؛ قارنى يامان؛ بەرنا يىگىت؛ ئېشەك؛ بۆرە؛ قاراڭغۇلۇق.

دَعَمَ يَدْعَمُ دَعْمًا: ياردەم قىلدى، كۈچەيتتى.

«دَعَمَ مُرَشَّحًا فِي الْإِنْتِخَابَاتِ» : سايلامدا، نامزاتقا ياردەم قىلدى.

دَعَمَ الْحَائِطَ: تامغا يۆلەنچۈك قويدى.

دَعَمَ السِّلْعَةَ: پۇلنىڭ بىر قىسمىنى كۆتۈرۈۋەتتى.

«قَرَّرَتِ الْحُكُومَةُ أَنْ تَدْعَمَ بَعْضَ السِّلَعِ الْغِذَائِيَّةِ لِتَخْفِيفِ ثَمَنِهَا» : ھۆكۈمەت باھاسىنى چۈشۈرۈش ئۈچۈن بىرقىسىم يېمەكلىكلەرنىڭ پۇلىنى كۆتۈرۈۋەتتى.

دَعْمٌ: ياردەم.

اَلدَّعْمُ الْعَسْكَرِيُّ: ھەربىي ياردەم.

أَمْوَالُ الدَّعْمِ: ياردەم قىلىنغان پۇل.

«شَجَبَ الدَّعْمَ الْأَمْرِيكِيَّ لِإِسْرَائِيلَ» : ئامېرىكىنىڭ ئىسرائىلىيىگە ياردەم بەرگەنلىكىنى ئەيىبلىدى.

دِعْمَةٌ ج دِعَمٌ: تۈۋرۈك، تىرەك.

دَعْمَصَ يُدَعْمِصُ دَعْمَصَةً الْمَاءُ: سۇنىڭ قۇرتى كۆپ بولدى.

اَلدُّعْمُوصُ ج دَعَامِصُ و دَعَامِيصُ: قارا قۇرت.

الدُّعْمِيُّ: ياغاچچى؛ يولنىڭ كۆپ قىسمى؛ كۆكرىكى ئاق ئات.

دَعْوَةٌ ج دَعَوَاتٌ: دۇئا، تەكلىپ؛ ئىسلام دىنىنى تەشۋىق قىلىش، ئەرز، شىكايەت؛ ئەنزە، دېلو.

«وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِي» ‹قرآن› : مېنىڭ بەندىلىرىم سەندىن مەن توغرۇلۇق سورىسا (ئۇلارغا ئېيتقىنكى) ، مەن ھەقىقەتەن ئۇلارغا يېقىنمەن (يەنى ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ، سۆزلىرىنى بىلىپ تۇرىمەن)، ماڭا دۇئا قىلسا، مەن دۇئا قىلغۇچىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىمەن.

«لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ» ‹قرآن› : ھەقىقى قىلىنغان دۇئا ئاللاھقا قارىتىلىدۇ.

اَلدَّعْوَةُ الدِّينِيَّةُ: دىنىي دەۋەت، ۋەز ـ نەسىھەت، دىنىي تەشۋىقات.

وَجَّهَ إِلَيْهِ دَعْوَةً: ئۇنى زىياپەتكە چاقىردى.

صَاحِبُ الدَّعْوَةِ: ساھىبخان.

«هُمْ فِي دَعْوَةِ فُلَانٍ» : ئۇلار. . . نىڭ زىياپىتىدە.

اَلْجَهْرُ بِالدَّعْوَةِ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يوشۇرۇن دەۋەت قىلىشتىن، ئاشكارا دەۋەتكە ئۆتۈشى.

دَعْوَى: تەشەببۇس، تەلەپ؛ دەلىل ـ ئىسپات، كۆز قاراش.

«دَعْوَاهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ

فِيْهَا سَلَامٌ» «قرآن» : ئۇلارنىڭ جەننەتتىكى دۇئاسى : « ئى رەببىمىز ، بىز سېنى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمىز » دېيىشتىن ئىبارەت.

دَعْوَى ج دَعَاوَى: دەۋا، ئەرز، شىكايەت، دېلو، ئەنزە.

أَقَامَ الدَّعْوَى: ئەرز قىلدى، شىكايەت قىلدى.

رَفَعَ الدَّعْوَى: ئەرز سۇندى.

«رَفَعَ دَعْوَى عَلَى فُلَانٍ» : ئۇ مەلۇم بىراۋ ئۈستىدىن ئەرز سۇندى.

دَوَاعِي الدَّهْرِ: زاماننىڭ بالايىئاپەتلىرى.

دَعِيْبٌ: ئويۇنچى، چاقچاقچى، ئىشرەتخور.

دَعِيٌّ ج أَدْعِيَاءُ: هارامدىن بولغان بالا، نىكاهسىز تۇغۇلغان بالا، ئاسراندى بالا.

«وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ» «قرآن» : سىلەر بالا قىلىۋالغانلارنىمۇ ئاللاھ بالىلىرىڭلارنىڭ هۆكۈمىدە قىلمىدى.

دُغَامٌ: كاناي ياللۇغى.

دَغَاوِلٌ: مۇسىبەت.

دَغْدَغَ يُدَغْدِغُ دَغْدَغَةً: غىدىقلىدى، قىچىقلىدى، كۈلكىنى كەلتۈردى.

دَغْدَغَ اللُّقْمَةَ: لوقمىنى چىشى بىلەن ئۇششاق چاينىدى.

دَغْدَغَةٌ: قىچىقلىماق، كۈلكىنى كەلتۈرمەك.

دَغَرَ يَدْغَرُ دَغْرًا الرَّجُلُ فِي الْبَيْتِ: كىشى ئۆيگە كىردى.

دَغَرَ فُلَانًا: ئىتتەردى.

دَغَرَ الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: ئارىلاشتۇردى.

دَغِرَ يَدْغَرُ دَغْرًا عَلَى: هۇجۇم قىلدى، زەربە بەردى.

دَغَشَ يَدْغَشُ دَغْشًا: قاراڭغۇلۇقتا كىردى.

دَغَشَ عَلَيْهِمْ: هۇجۇم قىلدى.

دَغَشٌ: قاراڭغۇ، قاراڭغۇلۇق.

دَغِصَ يَدْغَصُ دَغْصًا: قورسىقى تويغانلىقتىن يېرىلىپ كېتەي دەپ قالدى؛ غەزەپتىن يېرىلىپ كېتەي دەپ قالدى.

دَغْفَلٌ: پىل بالىسى.

دَغَلَ يَدْغَلُ دَغْلاً الْقَانِصُ: ئوۋچى ئوۋ قىلىش ئۈچۈن يوشۇرۇندى.

دَغَلٌ: چىرىكلىك، بۇزۇقلۇق، ئالدامچىلىق.

دَغَلٌ ج أَدْغَالٌ: ئورمانلىق.

«يُصْطَادُ النَّمِرُ مِنْ أَدْغَالِ آسِيَا وَإِفْرِيقِيَا» : يولۋاس ئاسىيا، ئافرىقا ئورمانلىرىدا ئوۋلىنىدۇ.

«سَافَرَ إِلَى أَعْمَاقِ إِفْرِيقِيَا وَتَجَوَّلَ فِي أَدْغَالِهَا» : ئۇ ئافرىقىنىڭ ئورمانلىقلىرىنى سەيلە قىلدى.

دَغَمَ يَدْغَمُ دَغْمًا الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: مەلۇم بىر نەرسىنى بىر نەرسىنىڭ ئىچىگە كىرگۈزدى.

دَغِمَ يَدْغَمُ دَغَمًا الْحَرُّ أَوِ الْبَرْدُ الْقَوْمَ: قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى.

دَغَمٌ: قارامتۇل ئات.

دَغِيشَةٌ: قاراڭغۇ، قاراڭغۇلۇق.

دَفْآنُ م دَفْأَى: ئىسسىق؛ مۇلايىم.

دِفَاءٌ: ئوچاق، مەش.

دِفَاءَةٌ: ئىسسىنماق؛ ئىتلىمان.

أُمُّ دَفَارِ: دۇنيا، بۇ دۇنيا، بالايىئاپەت.

دِفَاعٌ: قوغدانماق، مۇداپىئەدە تۇرماق؛ ئاقلىماق (دەۋادا)

اَلدِّفَاعُ الشَّرْعِيُّ: قانۇنلۇق قوغدىنىش.

اَلدِّفَاعُ الْجَوِّيُّ: هاۋا مۇداپىئەسى.

اَلدِّفَاعُ عَنْ نَفْسِهِ: ئۆزىنى قوغدىماق.

خَطُّ الدِّفَاعِ: مۇداپىئە لىنىيىسى، قوغدىنىش سىزىقى.

«يُعَدُّ تَمَاسُكُ الْجَبْهَةِ الدَّاخِلِيَّةِ خَطَّ الدِّفَاعِ الْأَوَّلِ لِلْأُمَّةِ» : بىر مىللەت ئۈچۈن ئىچكى سەپنىڭ مۇستەهكەم بولۇشى، ئالدىنقى مۇداپىئە لىنىيىسىنىڭ مۇستەهكەم بولۇشى هېسابلىنىدۇ.

وَزِيْرُ الدِّفَاعِ: دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرى، مۇداپىئە ۋەزىرى.

دِفَاعِيٌّ: مۇداپىئە خاراكتېرلىك، مۇداپىئەگە مەنسۇپ.

www.uyghurkitap.com

مُعَاهَدَةٌ دِفَاعِيَّةٌ: مۇداپىئە كېلىشىمى، قوغدىنىش كېلىشىمى.

دُفَاقٌ: كەلكۈن، سەل.

دِفَانٌ: كۆمۈلگەن، يوشۇرۇنغان.

مَاءٌ دِفَانٌ: يوشۇرۇنغان سۇ.

دَفُؤَ يَدْفُؤُ دَفَاءَةً يَوْمُنَا: كۈنىمىز ئىسسىپ كەتتى.

دَفِئَ يَدْفَأُ دَفَاءً وَدَفْئًا مِنَ الْبَرْدِ: ئىسسىندى.

دِفْءٌ: ئىسسىتىدىغان نەرسە؛ ئىسسىپ كېتىش؛ ئىسسىق.

«أَشْعُرُ بِالدِّفْءِ الْيَومَ»: مەن بۈگۈن ئىسسىق ھېس قىلىۋاتىمەن.

«وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَ مَنَافِعُ»

‹قرآن›: ئاللاھ چارۋا ـماللارنى سىلەرنىڭ مەنپەئەتلىنىشىڭلار ئۈچۈن ياراتتى، ئۇلار بىلەن ئىسسىنىسىلەر، ئۇلاردىن پايدىلىنىسىلەر.

دَفْتَرٌ ج دَفَاتِرُ: دەپتەر، خاتىرە دەپتەر.

دَفْتَرُ التِّلْفُونِ: تېلېفون دەپتىرى.

دَفْتَرُ الدَّوَامِ: يوقلىما دەپتىرى.

دَفْتَرُ الْيَوْمِيَّةِ: كۈندىلىك خاتىرە.

دَفْتَرُ الْخِطَابَاتِ: خەت ـئالاقىنى تىزىملاش دەپتىرى.

دَفْتَرُ التَّشْرِيفَاتِ: مېھمانلارنى تىزىملاش دەپتىرى، رويخەت دەپتىرى.

دَفْتَرُ الشُّرُوطِ: توختام دەپتىرى.

دَفْتَرُ الْحِسَابِ: ھېسابات دەپتىرى، بوغالتىرلىق دەپتىرى.

دَفْتَرُ الْمُسَوَّدَةِ: كۈندىلىك ھېسابات دەپتىرى.

دَفْتَرُالْأُسْتَاذِ: باش دەپتەر، تارماق ھېساب.

دَفْتَرُ الصُّنْدُوقِ: كاسسىر دەپتىرى.

دَفْتَرُالشِّيكَاتِ: چەك دەپتىرى.

دَفَاتِرُ سَوْدَاءُ: قارا تىزىملىك.

مَسْكُ الدَّفَاتِرِ فِي الْمُحَاسَبَةِ: كۈندىلىك ئىشلار خاتىرىسى.

دَفْدَقَ يُدَفْدِقُ دَفْدَقَةً: سېيلاپ ئۆتتى، سىيپاپ ئۆتتى.

دَفَرَ يَدْفَرُ دَفْرًا: پۇراپ قالدى، سېسىق پۇراپ قالدى.

دَفَرَ الرَّجُلَ: ئىتتەردى، دۆشكەلىدى.

دَفَرٌ: سېسىق پۇراق، بەد بۇي.

أُمُّ دَفْرٍ: دۇنيا ، بۇ دۇنيا ؛ بالايىئاپەت.

دَفِرَةٌ: سېسىقچىلىق، بەد بۇي.

دَفَسَ يَدْفُسُ دَفْسًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يوشۇردى، كۆمدى، دەپنە قىلدى.

دَفَشَ يَدْفُشُ دَفْشًا: ئالغا سىلجىتتى، ئالدىغا ئىتتەردى، ئىلگىرى سۈردى.

دَفَعَ يَدْفَعُ دَفْعًا إِلَى: ئالغا سىلجىتتى، ئىلگىرى سۈردى؛ مەجبۇر قىلدى.

«أَنَّ تَطَوُّرَ الزِّرَاعَةِ سَيَدْفَعُ تَطَوُّرَ الصِّنَاعَةِ»: يېزا ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىياتى ۋە سانائەتنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ.

دَفَعَ الْوَدِيعَةَ إِلَى: قايتۇردى.

دَفَعَ رُسُومَ الدِّرَاسَةِ: ئوقۇش راسخوتى تاپشۇردى.

دَفَعَ الْحِسَابَ: پۇلنى بەردى.

دَفَعَ الْحُجَّةَ: پاكىت ئارقىلىق رەت قىلدى.

دَفَعَ خَصْمَهُ: ئىتتەردى، يىراقلاشتۇردى.

دَفَعَ بِهِ إِلَى التَّهْلُكَةِ: ئۇنى ھالاكەتكە ئىتتەردى.

دَفَعَ الثَّمَنَ غَالِيًا: قۇربان بەردى.

دَفَعَ الشَّرَّ عَنْهُ: قوغدىدى.

دَفَعَ إِلَيْهِ الْمَالَ: ئۇنىڭغا مال بەردى.

«فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهِدُوا عَلَيْهِم»

‹قرآن›: ئۇلارنىڭ مال ـ مۈلكىنى تاپشۇرۇپ بېرىدىغان چاغدا باشقىلارنى گۇۋاھ قىلىپ قويۇڭلار.

«دَعْنِي أَدْفَعُ عَنْكَ مُوَقَّتًا مَا دُمْتَ لَمْ تَحْمِلْ أَيَّةَ نُقُودٍ مَعَكَ»: يېنىڭدا پۇل بولمىسا مەن ساڭا ۋاقىتلىق پۇل بېرىپ تۇراي.

دَفْعٌ: رەت قىلماق، توسماق؛ بەرمەك، تاپشۇرماق؛ قايتۇرماق، چېكىندۈرمەك، چەتكە

قاقماق.

اَلدَّفْعُ الذَّاتِيُّ: ئۆز ئۆزىدىن ھەرىكەتلىنىش، ئىستىخىيىلىك ھەرىكەت.

دَفْعَةٌ ج دَفَعَاتٌ: بىراقلا.

دَفْعَةٌ وَاحِدَةٌ: بىردىنلا، بىراقلا، بىر قېتىم.

عَلَى دَفَعَاتٍ: بىر قانچىگە بۆلۈپ، بىرقانچە قېتىم، مۇددەت بويىچە.

دُفْعَةٌ ج دُفَعٌ و دُفُعَاتٌ: قېتىم، دورەم، نۆۋەت، قارار.

«قَدْ تَخَرَّجَ فِيهَذِهِ الدُّفْعَةِ ١٥٢ مِنَ الطُّلاَّبِ»: بۇ قاراردا 152 ئوقۇغۇچى مەكتەپ پۈتتۈردى.

دُفْعَتَانِ: ئىككى قېتىم.

دَفَّ يَدِفُّ دَفًّا الطَّائِرُ بِجَنَاحَيْهِ: قۇش ئۇچۇش ئۈچۈن قانات قاقتى.

دَفَّتْ عَلَيْهِ الأُمُورُ: ئىش بېسىۋالدى، ئىشلار كۆپىيىپ كەتتى.

دَفٌّ ج دُفُوفٌ: يان، يان تەرەپ.

«بَاتَ فُلاَنٌ مُؤَرَّقًا يَتَقَلَّبُ عَلَى دَفَّيْهِ»: ئىككى يېنىغا ئۆرۈلۈپ كېچىچە ئۇخلىيالمىدى.

دَفُّ الشَّيْءِ: يېنى، تەرىپى.

دُفٌّ ج دُفُوفٌ: ناغرا، داپ، دۇمباق.

دَفَّاءَةٌ ج دَفَّاءَاتٌ: ئوچاق، مەش.

دَفَّاءَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ: توك ئوچاق.

دَفَّاشٌ: ھەرىكەتلەندۈرگۈچى، ئىلگىرى سۈرگۈچى.

دَفَّانٌ: گۆركار، گۆركولىغۇچى.

دَفَّايَةٌ ج دَفَّايَاتٌ: مەش ئوچاق، ئىسسىنىش ئۈسكۈنىسى.

دَفَّأَ يُدَفِّئُ تَدْفِئَةً الشَّخْصَ: ئىسسىتىدىغان كىيىم كىيگۈزدى.

دَفَّأَ الشَّخْصَ: ئىسسىندۇردى، ئىسسىتتى.

دَفَّةٌ: يان، يان تەرەپ.

دَفَّةُ الْحُكْمِ: ھاكىمىيەت تەرەپ، ھاكىمىيەت.

دَفَّةُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ مۇقاۋىسى.

دَفَّةُ الْبَابِ: ئىشىكنىڭ قانىتى.

دَفَّةُ الشُّبَّاكِ: دېرىزە قانىتى.

دَفَّةُ الْمَرْكَبِ: رول.

أَدَارَ الدَّفَّةَ: رولنى بۇرىدى.

مُدِيرُ الدَّفَّةِ: رولچى.

سَيَّرَ دَفَّةَ الأُمُورِ: ئىشنىڭ يۈرۈشىگە قوماندانلىق قىلدى.

دَفَّقَ يُدَفِّقُ تَدْفِيقًا الرَّجُلُ: ئالدىرىدى.

دَفَقَ يَدْفُقُ دَفْقًا الْمَاءَ: سۇنى تۆكتى، قۇيدى.

دُفِقَ الْمَاءُ: سۇ تۆكۈلدى.

دِفْقٌ: ئىتتىك، تېز، چاققان.

دُفْقَةٌ ج دُفَقٌ و دُفُقَاتٌ: بىر قېتىم، بىر نۆۋەت، بىر مەررە.

دِفْلٌ: سۆگەت گۈل.

دِفْلَي: سۆگەت گۈل.

دَفَنَ يَدْفِنُ دَفْنًا الْمَيِّتَ: ئۆلۈكنى كۆمدى، دەپنە قىلدى.

دَفَنَ الْحَدِيثَ: سۆزنى يوشۇردى، مەخپىي تۇتتى.

دَفْنٌ: دەپنە قىلماق، كۆممەك، يوشۇرماق.

دَفُوقٌ: ئىتتىك، تېز، چاققان.

دَفِيٌّ: ئىسسىق، ئىلمان.

دَفِيئَةٌ ج دَفَاءٌ: پارنىك.

دَفِينٌ ج دُفَنَاءُ: دەپنە قىلىنغان، كۆمۈلگەن، يوشۇرۇنغان، مەخپىي، يوشۇرۇن.

«اَلشَّافِعِيُّ دَفِينُ مِصْرَ»: ئىمام شاپىئى مىسىرغا دەپنە قىلىنغان.

دَاءٌ دَفِينٌ: ئېيتقىلى بولمايدىغان كېسەل.

دُمَّلٌ دَفِينٌ: ھۆررەك، مونەك.

دَفِينَةٌ ج دَفَائِنُ: خەزىنە، بايلىق، يەر ئاستى بايلىق، كۆمۈلۈپ ياتقان بايلىق؛ مەخپىي.

«لاَ تُفْصِحْ عَنْ دَفِينَةِ نَفْسِكَ»: سىرىڭنى ئاشكارىلىما.

دَفِيَّةٌ ج دَفَافِي: پىلاش، خالات.

دُقَاقٌ: ئۇششاق پارچىلار، ئۇۋاقلار.

www.uyghurkitap.com

دَقْدَقَ يُدَقْدِقُ دَقْدَقَةً الْقَوْمُ: قەۋم توۋلاشتى، ۋاراڭ چۇرۇڭ قىلدى.

دَقِرَ يَدْقَرُ دَقَرًا الْمَكَانُ: جاي باغچىغا ئايلاندى.

دَقِرَ النَّبَاتُ: ئوت ـ چۆپ كۆپەيدى.

دَقِرَ مِنَ الطَّعَامِ: تويدى.

اَلدَّقْرُ: بۇك ـ باراقسان گۈزەل باغچا.

اَلدَّقْرَاءُ مِنَ الْأَرْضِ: سۇلار ئېقىپ تۇرغان يايپېشىللىق.

دِقْرَارَةٌ ج دَقَارِيرُ: يامان ئادەت؛ سۇخەنچىلىك، سۇخەنچى، بۇزغۇنچى؛ ئاداۋەت؛ پاكىنەك ئادەم؛ يامان سۆز.

جَاءَ بِالدَّقَارِيرِ: يالغان ـ ياۋىداقنى توقۇدى.

اَلدُّقْرَانُ: باراڭ.

اَلدَّقْرَةُ: گۈزەل باغچا.

اَلدَّقَرَى: گۈزەل باغچا.

دَقِعَ يَدْقَعُ دَقْعًا: تۆۋەن تۇرمۇشقا رازى بولدى، قانائەت قىلدى.

دُقْعَاءُ: توپا.

دَقَّ يَدُقُّ دَقًّا الْقَلْبُ: يۈرەك سوقتى.

دَقَّ الْبَابَ: ئىشىكنى چەكتى.

دَقَّ الْجَرَسَ: قوڭغۇراق چالدى، زىل چالدى.

دَقَّ التِّلْفُونَ: تېلېفون ئۇردى.

دَقَّ النُّقُودَ: تەڭگە سوقتى.

دَقَّ الْمِسْمَارَ: مىق قاقتى.

دَقَّ بِيَدِهِ عَلَى صَدْرِهِ: مەيدىسىگە مۇشتلىدى، مەيدىسىگە ئۇردى.

دَقَّ الْعُنُقَ: كاللىسىنى ئالدى.

دَقَّ عَلَى آلَةٍ مُوسِيقِيَّةٍ: ساز چالدى.

دُقَّ جَرَسُ الْخَطَرِ: خەتەرسىگنالى چېلىندى.

دُقَّ جَرَسُ الْمَدْرَسَةِ: مەكتەپنىڭ زىلى چېلىندى.

دُقَّتْ عُنُقُهُ: ھادىسىگە ئۇچراپ ئۆلدى.

دَقَّتِ السَّاعَةُ: سائەت جىرىڭلىدى، سائەت چىكىلدىدى.

دَقٌّ: سوقماق، يانچىماق، ئەزمەك؛ (ئىشىكنى) قاقماق، ئۇرماق.

دِقٌّ: ئىنچىكە، نازۇك، ئۇششاق.

حُمَّى الدِّقِّ: ئۆزگىرىشچان قىزىتما.

دَقَّاقٌ م دَقَّاقَةٌ: تۆگمەنچى، تالقانلىغۇچى، تالقان قىلغۇچى، سوققۇچى، ئۇن ساتقۇچى.

دَقَّاقَةُ الْبَابِ: ئىشىك قوڭغۇرىقى.

سَاعَةٌ دَقَّاقَةٌ: قوڭغۇراقلىق سائەت.

دَقَّةٌ ج دَقَّاتٌ: قېقىش، ئۇرۇش، سوقۇش؛ چېكىش؛ بىر قېتىم ئۇرۇش، بىر قېتىم چېكىش.

دَقَّةٌ بِدَقَّةٍ: بىرگە بىر.

دَقَّاتُ النَّبْضِ: تومۇرنىڭ سوقۇشى.

دِقَّةٌ: ئىنچىكە، سىپتا، نازۇك، زىل.

بِدِقَّةٍ. عَلَى وَجْهِ الدِّقَّةِ: ئىنچىكىلىك بىلەن، دىققەت بىلەن، ئېنىق.

بِالدِّقَّةِ وَ الْإِحْكَامِ: پۇختا، توغرا، ئىنچىكە، تەپسىلىي.

دُقَّةٌ: سوقۇلغان نەرسە، يانچىلغان نەرسە، يۇمشاق، ئۇششاق، تالقان، پاراشوك.

دَقَّقَ يُدَقِّقُ تَدْقِيقًا فِي الْحِسَابِ: ئىنچىكە ھېسابلىدى.

دَقَّقَ فِي الشَّيْءِ: تەھلىل قىلدى، ئىنچىكە قارىدى.

دَقَّقَ الشَّيْءَ: ئىنچىكە قىلدى، ئىنچىكىلىدى.

دَقَلٌ: ناچار خورما، قۇرۇق خورما.

دَقِيقٌ ج أَدِقَّةٌ و أَدِقَّاءُ م دَقِيقَةٌ: نازۇك، ئىنچىكە، نەپىس، ئەپچىل، ئۇششاق، يۇمشاق.

دَقِيقُ الذُّرَّةِ: كۆممە قوناق ئۇنى.

كَيْسُ الدَّقِيقِ: ئۇن خالتىسى.

أَبُو الدَّقِيقِ: كېپىنەك.

اَلْمِعَى الدَّقِيقُ: ئىنچىكە ئۈچەي، ئاچچىق ئۈچەي.

دَقِيقَةٌ ج دَقَائِقُ: زەررە، مالېكۇلا، ئاتوم؛ مىنۇت.

دُكَاسٌ: مۇگدەك، مۇگدەش.

دِكْتَاتُور: مۇستەبىت، ھاكىممۇتلەق، دىكتاتۇرا.

دِكْتَاتُورِيٌّ: ھاكىممۇتلەقلىق، ئىستىبداتلىق.

دِكْتَاتُورِيَّةٌ: دىكتاتۇرلۇق، مۇستەبىتلىك.

دُكْتُورٌ ج دَكَاتِيرُ: دوكتور، دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن ئادەم.

دُكْتُورٌ فِي الْحُقُوقِ: قانۇن دوكتورى.

دُكْتُورٌ فِي الْأَدَبِ: ئەدەبىيات دوكتورى.

دُكْتُورٌ فِي الْعُلُومِ الزِّرَاعِيَّةِ: يېزا ئىگىلىك پەنلىرى دوكتورى.

دُكْتُورَاه م دُكْتُورَاة: دوكتور (ئۇنىۋېرسىتېتلارنىڭ ئەڭ يۇقىرى ئىلمىي ئۇنۋانى)

دُكْتُورَاه فَخْرِيَّةٌ: پەخرىي دوكتور.

دَكْدَاكٌ ج دَكَادِيكُ: قۇملۇق، ئوڭغۇل ـ دوڭغۇل يەر.

دَكْدَكَ يُدَكْدِكُ دَكْدَكَةً الْحُفْرَةَ: ئازگالنى تىندۇردى، تولدۇردى.

دَكْدُكٌ ج دَكَادِكُ: قۇملۇق.

دَكِسَ يَدْكَسُ دَكَسًا: دۆۋىلەشتى.

دَكَسَ يَدْكُسُ دَكْسًا التُّرَابَ: تۇپا چاچتى.

دَكَسَ الْوِعَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

دَكَشَ يَدْكُشُ دَكْشًا فِي: تېگىشتى، ئالماشتۇردى.

دِكْشٌ: تۆمۈر كۆسەي، ئوت چوخچىلىغۇچ.

دَكَّ يَدُكُّ دَكًّا الْحَائِطَ: تامنى بۇزىۋەتتى، ۋەيران قىلىۋەتتى.

دَكَّ الْأَرْضَ: يەرنى تۈزلىدى.

«كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا» (قرآن): (ئى غاپىللار، بۇنىڭدىن يېنىڭلار) زېمىن ئارقىمۇ ئارقا تەۋرىتىلگەن چاغدا . .

«دَكَّ الْأَرْضَ بِالْمِنْدَالَةِ»: قاڭ سوقتى، يەرنى قاڭدىدى.

دَكَّ التُّرَابَ: تۇپىنى قاڭدىدى، بېسىپ تۈزلىۋەتتى.

دَكَّ الطَّرِيقَ بِالْحَصَى: يولغا شېغىل ياتقۇزدى.

دَكَّ الْبُنْدُقِيَّةَ: مىلتىق ئاتتى، مىلتىق ۋە زەمبەرەككە ئوق ـ دورا قاچىلىدى.

دَكٌّ: بۇزماق، ئۆرىمەك.

«فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا و خَرَّ مُوسَى صَعِقًا» (قرآن): پەرۋەردىگارى تاغقا تەجەللى قىلىشى بىلەن تاغنى تۈپتۈز قىلىۋەتتى، مۇسا بىھوش بولۇپ يىقىلدى.

دَكَّاكَةٌ: بىگىز.

دُكَّانٌ ج دَكَاكِينُ: دۇكان، ماگىزىن، بوتكا.

دَكَّةٌ ج دِكَكٌ: ئۇزۇن ئورۇندۇق.

دِكَّةٌ ج دِكَكٌ: ئىشتانباغ، تاسما، بەلباغ.

دَكَّكَ يُدَكِّكُ تَدْكِيكًا السَّرَاوِيلَ: ئىشتانغا باغ ئۆتكۈزدى.

دَكَّكَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: نەرسىنى نەرسىگە ئارىلاشتۇردى.

دَكَّلَ يُدَكِّلُ تَدْكِيلاً الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى توپىدا ئېغىناتتى.

دَكَّمَ يُدَكِّمُ تَدْكِيمًا الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: نەرسىنى نەرسىگە كىرگۈزدى.

دَكَّنَ يُدَكِّنُ تَدْكِينًا: دۆۋىلەپ قويدى.

دَكَلَ يَدْكُلُ و يَدْكِلُ دَكْلاً الطِّينَ: لاينى قولى بىلەن ئالدى.

دَكَلَ الشَّيْءَ: نەرسىنى دەسسىدى.

دَكَمَ يَدْكُمُ دَكْمًا فِي صَدْرِهِ: مەيدىسىدىن ئىتتەردى، ئىتتىرىۋەتتى.

دَكَمَ أَنْفَهُ أَوْ فَمَهُ: ئېغىزىنى ياكى بۇرنىنى مىجىۋەتتى.

دَكَمَ الشَّيْءَ: نەرسىنى قاقتى؛ بىر ـ بىرىنىڭ ئۈستىگە قويدى.

دَكَمَهُ فِي رَأْسِهِ: ئۇستى.

دَكِنَ يَدْكَنُ دَكَنًا و دُكْنَةً لَوْنُه: ئۇنىڭ رەڭگى قارىغا مايىل بولدى، قوڭۇر بولدى.

دَكَنَ الْمَتَاعَ: يۈك ـ تاقنى دۆۋىلىدى، دۆۋىلەپ قويدى.

دَكِنٌ: قارامتۇل.

دَكْنَةٌ: قارامتۇل، سەل ـ پەل قارا.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

دُكْنَةٌ: قارامتۇل، قارىغا مايىل.

دَكِيسَةٌ: توپ.

دَكِيسَةٌ مِنَ النَّاسِ: كىشىلەر توپى.

دَلَا يَدْلُو دَلْوًا الدَّلْوَ: قۇدۇقتىن سۇ تارتتى.

دِلَاثٌ ج دُلْثٌ و دُلُثٌ: تېز، چاپسان، چاققان، ئىتتىك.

دِلَاكَةٌ: ئۇۋۇلاش كەسپى.

دَلَالٌ: ناز قىلماق، غىلجىڭلىق قىلماق، نايناقشىماق.

دَلَالَةٌ: يېتەكلىمەك، باشلىماق.

دَلَالَةٌ ج دَلَائِلُ: ئالامەت، ئىشارەت، بەلگە.

دِلَالَةٌ: چاي پۇلى، تاپان ھەققى، كېلىشتۈرۈش ھەققى.

دُلْبٌ: چىنار دەرىخى؛ ئۆشقاق بامبۇك.

دَلَثَ يَدْلِثُ دَلِثًا: كىچىك قەدەم بىلەن تېز ماڭدى.

دَلَجَ يَدْلِجُ دُلُوجًا: (سۇ) چىقاردى.

دَلَجَانٌ: چېكەتكە.

دُلْجَةٌ: پۈتۈن كېچە ياكى كېچىنىڭ ئاخىرىدا يول مېڭىش.

دَلَجَةٌ: كېچىنىڭ ئاخىرقى ۋاقتى.

دَلَحَ يَدْلَحُ دَلْحًا: ئېغىر يۈكنى كۆتۈرۈپ ئاستا ماڭدى.

دَلِخَ يَدْلَخُ دَلْخًا الرَّجُلُ: سەمرىدى.

دَلِخَ الْإِنَاءُ: قاچا لىپمۇ لىق تولدى.

دَلِخٌ : سېمىز ئادەم، پور.

دَلْدَلَ يُدَالْدِلُ دَلْدَلَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى ئاستا قويدى.

دَلْدَلَ رَأْسَهُ: ماڭغان چاغدا بېشىنى لىڭشىتىپ ماڭدى.

دُلْدُلٌ: جەيرە ؛ كىرپە ؛ چوڭ ئىش.

دُلْدُولٌ ج دَلَادِيلُ: كىرپە.

دُلْدُولَةٌ: قۇلاق ھالقىسى قاتارلىق كىچىك زىننەت بۇيۇملىرى.

دَلَسٌ. دُلْسَةٌ: قاراڭغۇ، زۇلمەت؛ ئالدىماق.

دَلَصَ يَدْلَصُ دَلِيصًا الشَّيْءُ: نەرسە پارقىرىدى.

دَلِصٌ ج دِلَاصٌ: پارقىراق.

دَلَعَ يَدْلَعُ دَلْعًا لِسَانَهُ: تىلىنى چىقاردى.

دَلَفَ يَدْلِفُ دَلْفًا و دَلَفَانًا و دُلُوفًا الشَّيْخُ : قېرى ئادەم قىسقا قەدەم تاشلىدى، قىسقا قەدەم بىلەن ئاستا ماڭدى، ئۇ ئۆشقاق چامدام ماڭدى.

دَلَفَ إِلَى: يېقىنلاشتى، يۈزلەندى.

دُلْفِينٌ ج دُلَافِينُ: دېڭىز دېلفىنى.

دَلَقَ يَدْلُقُ دُلُوقًا ودَلْقًا السَّيْفَ مِنْ غِمْدِهِ: قىلىچنى غىلاپتىن چىقاردى.

دَلَقَ السَّيْفُ: قىلىچ غىلاپتىن چىقىپ كەتتى.

دَلَقَ الْمَاءَ: سۇنى تۆكۈۋەتتى.

دَلَكَ يَدْلُكُ دَلْكًا الشَّيْءَ: ئۇۋۇلىدى.

دَلَكَ السَّيْفَ: قىلىچنى پارقىراتتى.

دَلَكَ الْعودَ: ئۇۋۇلىدى.

دَلَكَهُ الدَّهْرُ: تۇرمۇش ئۇنى چېنىقتۇردى، پۇشۇردى، تەجرىبىلىك قىلدى.

دَلَكَ يَدْلُكُ دُلُوكًا الشَّمْسُ: كۈن چىققان ۋە ئولتۇرغان چاغ.

«اَقِمِ الصَّلَاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ اِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ».

«قرآن» : (ئى مۇھەممەد !) كۈن قايرىلغان ۋاقىتتىن تارتىپ قاراڭغۇ چۈشكەن ۋاقىتقا قەدەر ناماز ئوقۇغىن.

دَلَّ يَدُلُّ دَلَالَةً الشَّخْصُ إِلَى ... عَلَيْهِ: ئايان قىلدى، ئاشكارىلىدى، كۆرسىتىپ قويدى، كۆرسەتتى، يېتەكلىدى، باشلىدى، يول كۆرسەتتى.

«هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى اَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ»

«قرآن» : «سىلەرگە مۇسانى ئۈبدان باقىدىغان بىر ئائىلىنى كۆرسىتىپ قويايمۇ؟»

«يَدُلُّ التَّارِيخُ عَلَى أَنَّ الشُّعُوبَ سَتَنْتَصِرُ» : تارىخ خەلقلەرنىڭ غەلىبە قىلىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

دَلَّتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئەركىلىدى، ناز قىلدى،

غىلجىڭلىق قىلدى.

دَلَّتِ الْفَتَاةُ: قىز ئېغىر ـ بېسىق بولدى.

اِمْرَأَةٌ ذَاتُ دَلٍّ: نازىنىن ئايال.

دِلَاعٌ: تاۋۇز.

دَلَّاكٌ: ئۇۋۇلىغۇچى.

دَلَّالٌ: دەللال، بىدىك، ۋاسىتىچى.

حِرْفَةُ الدَّلَّالِ: ۋاسىتىچىلىق كەسپى، دەللاللىق كەسپى.

أُجْرَةُ الدَّلَّالِ: دەللالنىڭ ھەققى.

دَلَّايَةٌ ج دَلَّايَاتٌ: ئاچقۇچ ئۆتكۈزىدىغان ھالقا.

دَلَّايَةُ الْقِلَادَةِ: ھالقا.

دَلَّايَةُ الْمَفَاتِيحِ: ئاچقۇچ ھالقىسى.

دَلَّسَ يُدَلِّسُ تَدْلِيسًا الْبَائِعُ عَلَى الْمُشْتَرِي: ساتقۇچى خېرىداردىن مالنىڭ ئەيىبىنى يوشۇردى.

دَلَّسَ الْمُحَدِّثُ فِي الْإِسْنَادِ: ھەدىس رىۋايەت قىلغۇچى ھەدىسنى ئۆزى بىۋاسىتە ئاڭلىغان ئادەمنى تىلغا ئالماي، ئۇنىڭدىن يۇقىرىراق رىۋايەت قىلغۇچىدىن ئاڭلىغانلىقىنى دەۋا قىلدى.

دَلَّكَ يُدَلِّكُ تَدْلِيكًا الشَّيْءَ: ئۇۋۇلىدى.

دَلَّكَ الْمَرِيضَ: كېسەلنىڭ بەدىنىنى ئۇۋۇلىدى.

«دَلَّكَ جِسْمَهُ عِنْدَ الْاِغْتِسَالِ لِيَنْظُفَ»: تازىلىنىشى ئۈچۈن يۇيۇنغاندا بەدىنىنى ئۇۋۇلىدى.

دَلَّلَ يُدَلِّلُ تَدْلِيلًا عَلَى السِّلْعَةِ: مالنى توۋلاپ بازارغا سالدى.

دَلَّلَ عَلَى الْمَسْأَلَةِ: مەسىلىنىڭ دۇرۇسلۇقىغا دەلىل كۆرسەتتى.

دَلَّلَ الطِّفْلَ: كىچىك بالىنى ئەركە چوڭ قىلدى، ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتى.

دَلَّهَ يُدَلِّهُ تَدْلِيهًا الْحُبُّ: مۇھەببەت ئۇنى ئەقلىنى ئازدۇردى، بىھوش قىلىپ قويدى.

دَلَّى يُدَلِّي تَدْلِيَةً الشَّيْءَ: ساڭگىلاتتى، چۈشۈردى.

«فَدَلَّاهُمَا بِغُرُورٍ» «قرآن»: ئالدامچىلىق ئۇسۇللىرى بىلەن ئۇلارنى چۈشۈردى.

«دَلَّى رِجْلَيْهِ مِنَ السَّرِيرِ»: پۇتىنى كارىۋاتتىن ساڭگىلاتتى.

دَلِمَ يَدْلَمُ دَلَمًا الشَّيْءُ: قارىيىپ كەتتى.

دَلِمَتِ الشَّفَةُ: لەۋ بوشىشىپ كەتتى، ساڭگىلاپ كەتتى.

دُلَّمٌ: پىل.

دَلْمَاءُ: قەمەرىيە ئېيىنىڭ ئاخىرقى كېچىسى.

دُلْمَةٌ: پىل رەڭ.

اَلدِّلِمْسُ: مۇسىبەت.

دَلِهَ يَدْلَهُ دَلْهًا الشَّخْصُ: تېڭىرقاپ قالدى.

دَلْهَمٌ: بۆرە؛ قاراڭغۇلۇق؛ ئاشىقى بىقارار.

دِلْهَمٌ: جۇرئەتلىك، يولۋاس.

دَلْوٌ ج دِلَاءٌ وَ أَدْلٍ: چېلەك، سوغا.

«وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَهُ»

«قرآن»: بۇ يەردىن بىر كارۋان ئۆتتى، ئۇلار سۇچىسىنى (سۇ ئېلىپ كېلىشكە) ئەۋەتتى، ئۇ سوغىسىنى قۇدۇققا تاشلىدى.

بُرْجُ الدَّلْوِ: دەلۋە بۇرجى (ئاسمان بۇرجلىرىدىن بىرى)

دَلُوحٌ: سېمىز، بولۇق چوڭ خورما دەرىخى.

دَلُوخٌ ج دُلَّخٌ و دَوَالِخُ: سېمىز ئادەم، پور.

دَلُوعٌ: چوڭ يول؛ كارۋاننىڭ ئالدىدا ماڭىدىغان تۆگە.

دَلُوقٌ: قىلىچ چىقارغۇچى؛ قاتتىق.

اَلدَّلُوقُ مِنَ النُّوقِ: يېشى چوڭلۇقىدىن چىشى سۇنۇپ كەتكەن تۆگە.

دَلُوكٌ: سۈرتىلىدىغان نەرسە.

دَلِيَ يَدْلَى دَلْيًا: تېڭىرقاپ قالدى، ھاڭ ـ تاڭ قالدى.

دَلِيَ لَهُ: كەيتەر بولدى.

دَلِيكٌ ج دُلُكٌ: تەجرىبىلىك ئادەم؛ چاڭ ـ توزان.

دَلِيلٌ ج أَدِلَّةٌ: پاكىت، دەلىل ـ ئىسپات، ھۆججەت.

«ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا» «قرآن»:

ئۇيغۇر كىتاب تورى

ئاندىن قوياشنى سايىگە دەلىل قىلدۇق.

أَقَامَ الدَّلِيلَ: پاكىت كۆرسەتتى، ئىسپاتنامە كۆرسەتتى.

دَلِيلٌ ظَرْفِيٌّ: ۋاستىلىق ئىسپات.

دَلِيلُ الْهَاتِفِ: تېلېفون دەپتىرى.

دَلِيلٌ ج أَدِلَّاءُ: ساياھەتچىلەرگە يول باشلىغۇچى.

«يَعْمَلُ دَلِيلاً فِي وِزَارَةِ السِّيَاحَةِ»: ساياھەت مىنىستىرلىكىدە يول باشلىغۇچى بولۇپ ئىشلەيدۇ.

دَلِيلَةٌ ج دَلَائِلُ: ئوچۇق يول، روشەن يول.

دَمٌ ج دِمَاءٌ: قان.

«نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ» «قرآن»: سىلەرنى چاھار پايلارنىڭ قارنىدىكى ماياق ـ تېزەكتىن ۋە قاندىن ئايرىلىپ چىققان پاكىز ۋە تەملىك سۈت بىلەن سۇغىرىمىز.

«حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ» «قرآن»: سىلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋان، قان، چوشقا گۆشى... ھارام قىلىندى.

فَقْرُ الدَّمِ: قان ئازلىق كېسىلى، كەم قانلىق كېسىلى.

ثَقِيلُ الدَّمِ: سۇس، بوشاڭ، لىكتاسما؛ يېقىمسىز.

خَفِيفُ الدَّمِ: تېتىك، چاققان، چەبدەس، خۇش چاقچاق، خۇش خۇي.

عَلَيْهِ دَمٌ: پەرزدىكى نۇقسانىنى تولۇقلاش ئۈچۈن قىلىدىغان قۇربانلىق.

قَرَابَةُ الدَّمِ: تۇغقانچىلىق.

مِنْ دَمٍ وَاحِدٍ: قېرىنداشلىق، قانداشلىق.

اِتِّصَالُ دَمٍ: ئۇرۇقداش، تۇغقان.

فَصِيلَةُ الدَّمِ: قان گۇرۇپپىسى.

زُمْرَةُ الدَّمِ: قان تۈرى.

مَجْمُوعَةُ الدَّمِ: قان تۈرى.

دَمٌ أَزْرَقُ: ئاق سۆڭەك.

«لَا يُلَائِمُ دَمُهُ دَمِي»: ئۇنىڭ بىلەن كېلىشەلمەيمەن، بىرلىككە كېلەلمەيمەن.

دَمُهُ بَارِدٌ: نومۇسسىز، شەرمەندە، يۈزى قېلىن.

بَنْكُ الدَّمِ: قان ئىسكىلاتى.

طَالَبَ بِدَمِهِ: قىساس تەلەپ قىلدى.

أَهْدَرَ دَمَهُ: ئۆلۈمگە بۇيرۇدى.

وَلِيُّ الدَّمِ: ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ تۇغقىنى، زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچىنىڭ ئىگىسى، زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچىنىڭ بىۋاسىتە تۇغقىنى.

دَمَاثَةٌ: سىلىقلىق، مۇلايىملىق، نازاكەتلىك.

دَمَاثَةُ الْأَخْلَاقِ: خۇش ئەخلاق، خۇش پېئىل، خۇش پېچىم.

دَمَارٌ: خاراب، ۋەيران.

«خَلَّفَ الزِّلْزَالُ وَرَاءَهُ الْخَرَابَ وَالدَّمَارَ»: يەر تەۋرەش خارابلىق ۋە ۋەيرانچىلىقلارنى قالدۇردى.

حَلَّ بِهِ الدَّمَارُ: ۋەيران بولدى، ھالاك بولدى.

دِمَاسٌ: يوپۇق، كىرلىك؛ تۈۋاق، قاپقاق.

دِمَاغٌ ج أَدْمِغَةٌ: مېڭە، كاللا؛ ئەقىل؛ باش؛ پاراسەت، زېھىن؛ باشنىڭ قېتىقى.

نَزَفَ فِي الدِّمَاغِ: مېڭىگە قان چۈشتى.

دَمَالٌ: ئوغۇت.

اَلدُّمَالِقُ: يۇمىلاق سىلىق تاش، (ھايۋاننىڭ) تۇۋۇقى قاتارلىقلار.

دَمَامٌ: سىر، ماي، بوياق، لاك.

دَمَامُ الْوَجْهِ: ئەڭلىك، لەۋ سۇرۇخ.

دَمَامَةٌ: سەتلىك، كۆرۈمسىز، قەبىھلىك، بەتبەشرىلىك.

دَمَانٌ: قىغ، ئوغۇت.

خُضْرَةُ الدَّمَانِ، خَضْرَاءُ الدِّمَانِ: كەندە دۆۋىسىگە ئۈنگەن يېشىل ئوت (نەسەبى تۆۋەن ئائىلىدىن كېلىپ چىققان گۈزەل ئايال) دىن كىنايە.

دُمَانٌ: رول.

دَمُثَ يَدْمُثُ دَمَاثَةً: ياخشى بولدى، ئىللىق بولدى، مۇلايىم بولدى.

دَمُثَتْ أَخْلَاقُهُ: ئەخلاقلىق بولدى.

دَمِثٌ ج دَمِثُونَ: سىلىق، مۇلايىم، ئىللىق، يۇمشاق، ئەۋرىشىم.

«دَمِثٌ لَيْسَ بِالْجَافِي» ‹حَدِيث›: ئۇ مۇلايىم بولۇپ، قوپال ئەمەس.

اَلدَّمْثَاءُ: يۇمشاق يەر، پوپاق يەر.

دَمَجَ يَدْمُجُ دُمُوجًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇ بولدى.

دَمَجَ الشَّيْءُ فِي كَذَا: نەرسە بىرلىشىپ كەتتى، بىرلەشتى، قوشۇلدى، ئۇيۇشتى، بىرىكتى، كىرىشىپ كەتتى، تۈز بولدى.

دَمَجَ الشَّعْرَ: چاچنى ئۆردى.

دَمَخَ يَدْمَخُ دَمْخًا: ئۆرلىدى، يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

دَمْدَمَ يُدَمْدِمُ دَمْدَمَةً عَلَى: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى، چىچىلدى.

دَمْدَمَ عَلَى الْقَوْمِ: ھالاك قىلدى.

«فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْبِهِمْ فَسَوَّاهَا» ‹قرآن›: گۇناھى تۈپەيلىدىن ئاللاھ ئۇلارنى تەلتۆكۈس ھالاك قىلدى.

دَمَرَ يَدْمُرُ دُمُورًا ودَمَارًا: ھالاك بولدى، يوقالدى.

دَمَسَ يَدْمُسُ دَمْسًا وَدُمُوسًا الظَّلَامُ: قاتتىق قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

دَمَسَ الشَّيْءَ: قاپلىدى، يوشۇردى، كۆمدى.

دِمْسٌ: شاخار، داشقال.

دَمَصَ يَدْمُصُ دَمْصًا: ئالدىرىدى، تېز بولدى.

دَمَصَتِ الدَّجَاجُ الْبَيْضَ: مېكىيان تۇخۇم باستى.

دَمِصَ يَدْمَصُ دَمَصًا رَأْسُهُ: چېچى چۈشۈپ كەتتى.

دَمَعَ يَدْمَعُ دَمْعًا و دَمَعَانًا الْمَطَرُ: يامغۇر ئاقتى.

دَمَعَتِ الْعَيْنُ: كۆز ياشاڭغىرىدى، كۆزگە ياش كەلدى.

دَمَعَتِ السَّحَابَةُ: يامغۇر ياغدى.

دَمِعَ يَدْمَعُ دَمَعًا و دَمَعَانًا الْعَيْنُ: كۆز يېشى ئاقتى.

دَمَعَ الْإِنَاءُ: قاچا تولۇپ تېشىپ كەتتى.

دَمَعَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر تامچىدى، يامغۇر ياغدى.

دَمْعٌ ج دُمُوعٌ و أَدْمُعٌ: ياش، كۆز يېشى.

«وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنَهُم تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ» ‹قرآن›: ئۇلار پەيغەمبەرگە نازىل قىلىنغان قۇرئاننى ئاڭلىغان چاغلىرىدا ھەقىقەتنى تونۇغانلىقلىرىدىن كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلغانلىقىنى كۆرىسەن.

دُمُوعُ الرِّيَاءِ: يالغان ياش، كىشى كۆرسۇن دەپ تۆككەن ياش.

«ذَرَفَ دُمُوعًا حَرَّى»: ئىسسىق ياش تۆكتى.

دَمِعٌ: يىغلاڭغۇ.

دَمْعَانٌ: تولغان، تاشقان.

قَدَحٌ دَمْعَانٌ: تولغان قەدەھ.

دَمْعَةٌ: بىر تامچە ياش.

دِمْعَةٌ: شورپا.

قُنْبُلَةٌ دَمْعِيَّةٌ: ياش ئاققۇزىدىغان بومبا.

دَمَغَ يَدْمُغُ و يَدْمَغُ دَمْغًا الْحَقُّ الْبَاطِلَ: ھەق باتىل ئۈستىدىن غالىب كەلدى.

«بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ» ‹قرآن›: بىز ھەق ئارقىلىق باتىلغا ھۇجۇم قىلىمىز، ھەق باتىلنى يوقىتىدۇ.

دَمَغَ الْمَعْدِنَ أَوِ الْوَرَقَةَ: مەدەنگە ياكى قەغەزگە مۆھۆر باستى، تامغا باستى، بەلگە سالدى.

دَمَغَهُ: ئۇنىڭ بېشىنى دىمىغىغىچە يېرىۋەتتى.

دَمْغَةٌ ج دَمَغَاتٌ: تامغا، مۆھۆر، بەلگە.

دَمْغَةُ الْمَسْكُوكَاتِ: ھۆكۈمەت تەرەپتىن مەدەنگە (كان) ئۇنىڭ ئېغىرلىقىنى، دەرىجىسىنى ئۆلچەپ قويۇلغان بەلگە.

دَمَقَ يَدْمُقُ دُمُوقًا: بېسىپ كىردى، ھۇجۇم قىلىپ كىردى.

دَمَقَ يَدْمُقُ و يَدْمِقُ دَمْقًا الشَّيْءَ: ئوغرىلىدى.

دَمَقَ فَاهُ: چىشىنى چۇشۇرىۋەتتى.

دَمَقْ: شىۋىرغان، چۇدۇن.

اَلدِّمْقَاسُ: تاۋار ـ دۇردۇن، گۈللۈك تاۋار، ئاق تاۋار.

دِمَقْسٌ ج دِمْقَاسٌ: تاۋار ـ دۇردۇن، گۈللۈك تاۋار، ئاق تاۋار.

دَمَكَ يَدْمُكُ دَمْكًا الشَّيْءَ نەرسىنى تالقان قىلدى، مەيدىلىدى، ئۇن قىلدى.

دَمَكَ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى يەشتى.

دَمَكَتِ الشَّمْسُ فِي الْجَوِّ: قۇياش كۆتۈرۈلدى.

اَلدَّمَكْمَكُ: كۈچلۈك.

دَمَلَ يَدْمُلُ دَمَلًا الْأَرْضَ: يەرگە ئوغۇت بەردى، ئوغۇتلىدى.

دَمَلَ الْجُرْحُ: يارا ساقايدى، ئەسلىگە كەلدي.

دَمَلَ بَيْنَ الْقَوْمِ: قەۋمنىڭ ئارىسىنى تۈزدى.

دَمْلَجَ يُدَمْلِجُ دَمْلَجَةً و دِمْلَاجًا الشَّيْءَ: پۇختا ئىشلىدى؛ تەپ ـ تەكشى قىلدى، تۈز قىلدى.

دُمْلُجٌ ج دَمَالِجُ: بىلەيزۈك، خەلخال، پۇتقا ۋە قولغا سالىدىغان بىلەيزۈك.

دَمْلَقَ يُدَمْلِقُ دَمْلَقَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى تۈزلىدى، سىلىق قىلدى.

اَلدُّمْلَقُ: يۇمۇلاق سىلىق تاش؛ (هايۋاننىڭ) تۇۋۇقى قاتارلىقلار.

دَمْلَكَ يُدَمْلِكُ دَمْلَكَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى سىلىقلاتتى، يۇمۇلاق قىلدى.

اَلدُّمْلُوجُ ج دَمَالِيجُ: قولغا سالىدىغان بىلەيزۈك.

اَلدُّمْلُوكُ ج دَمَالِكُ: يۇمۇلاق سىلىق تاش.

دَمَّ يَدُمُّ دَمًّا رَأْسَهُ: بېشىنى يېرىۋەتتى.

دَمَّ يَدُمُّ و يَدِمُّ دَمَامَةً الشَّخْصُ: سەت بولدى، كۆرۈمسىز بولدى.

دَمٌّ: سىر، ماي، بوياق، رەڭ.

دِمَمٌ: سىر، ماي، بوياق.

دَمَّاعٌ: يىغلاڭغۇ.

دُمَّاعٌ: ياش.

دِمَّةٌ: چۈمۈلە؛ ماياق؛ پىت؛ مۈشۈك.

دَمَّثَ يُدَمِّثُ تَدْمِيثًا: تەييارلىدى، هازىرلىدى.

«مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ فَإِنَّمَا يُدَمِّثُ مَجْلِسَهُ مِنَ النَّارِ» ‹حديث›: كىمىكى مېنىڭ نامىمدىن يالغاننى توقۇيدىكەن، ئۇ ئۆزىگە دوزاختىن جاي هازىرلايدۇ.

«دَمِّثْ لِجَنْبِكَ قَبْلَ النَّوْمِ مُضْطَجِعًا» ‹مثل›: سۇ كېلىشتىن بۇرۇن توغان سال، ئىشتىن بۇرۇن تەييارلىق قىلغۇال.

دَمَّثَ الشَّيْءَ بِيَدِهِ: سىلىدى، ئۇۋۇلىدى.

دَمَّجَ يُدَمِّجُ تَدْمِيجًا الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرىشتۈردى، بىرلەشتۈردى.

«دَمَّجَ فَصْلَيِ السَّنَةِ الثَّالِثَةِ فِي فَصْلٍ وَاحِدٍ»: ئۈچىنچى يىللىقنىڭ ئىككى سىنىپىنى بىر سىنىپ قىلىپ بىرلەشتۈردى.

دَمَّخَ يُدَمِّخُ تَدْمِيخًا الرَّأْسَ: بېشىنى ساڭگىلاتتى.

دَمَّرَ يُدَمِّرُ تَدْمِيرًا الشَّيْءَ خاراب قىلدى، ۋەيران قىلدى، هالاك قىلدى.

«تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا» ‹قرآن›: ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ بىر ئەمرى بىلەن هەممە نەرسىنى هالاك قىلىدۇ.

دَمَّسَ يُدَمِّسُ تَدْمِيسًا الشَّيْءَ: يوشۇردى.

دَمَّقَ يُدَمِّقُ تَدْمِيقًا الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرگۈزدى.

دَمَّقَ الْعَجِينَ: خېمىرغا ئۇن قوشتى.

دَمَّقَتِ السَّمَاءُ بِالْمَطَرِ: سىم ـ سىم يامغۇر ياغدى.

دُمَّلٌ ج دَمَامِلُ: چاقا، چىقان، جاراھەت.

دُمَّلٌ صَغِيرٌ: دانىخورەك، ئەسۋە.

دَمَّمَ يُدَمِّمُ تَدْمِيمًا: رەڭ بەردى، بوياق بەردى.

دَمَّمَ الْبَيْتَ: ئۆينى ئاقارتتى، ئاقلىدى.

دَمَّى يُدَمِّي تَدْمِيَةً الْجُرْحَ: يارىدىن قان ئاققۇزدى، قان چىقاردى.

دَمَّى الثَّوْبَ: كىيىمنى قىپقىزىل قىلىۋەتتى، قىپقىزىل بويىۋەتتى.

دَمَنَ يَدْمُنُ دَمْنًا الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى، ئوغۇت بەردى.

دِمْنٌ: قىغ، ئوغۇت.

دِمْنَةٌ ج دِمَنٌ: گەندە دۆۋىسى، قىغ دۆۋىسى، قالدۇق، تاشلاندۇق نەرسىلەر؛ ئىز ـ نىشان.

«رَحَلَتِ الْقَافِلَةُ وَلَمْ يَبْقَ إِلاَّ آثَارُ الدِّمَنِ» : كارۋان كۆچۈپ كەتتى، ئۇلاردىن پەقەت ئىز ـ نىشانلا قالدى.

دَمُوعٌ: يىغلاڭغۇ.

دَمُوقٌ: بۇزۇق.

دَمُوكٌ ج دُمُكٌ: تېز! تېز.

دَمَوِيٌّ: قانلىق، قانغا ئائىت.

دَمَوِيُّ الْمِزَاجِ: قان خىلىتى غالىب مىجەزلىك، كۆپ قانلىق.

رَجُلٌ دَمَوِيٌّ: قان ئىچەر، قانخور، يىرتقۇچ.

اَلْمَعْرَكَةُ الدَّمَوِيَّةُ: قانلىق ئۇرۇش، قانلىق جەڭ.

اَلدَّوْرَةُ الدَّمَوِيَّةُ: قان ئايلىنىش.

اَلْمَجَارِي الدَّمَوِيَّةُ: قان تومۇرلىرى.

دَمِيَ يَدْمَى دَمْيًا و دَمًى الْجُرْحُ: يارا قانىدى، قان چىقتى.

دُمْيَةٌ ج دُمًى: رەسىم، ماي بوياق رەسىم، رەڭلىك رەسىم؛ بۇت؛ قونچاق، كىچىك ھەيكەل، ئويۇنچۇق.

نِسَاءٌ كَالدُّمَى: سۈرەتتەك ئاياللار.

اَلدَّمِيثُ: قۇملۇق؛ يۇمشاق جاي؛ يۇمشاق، مۇلايىم.

اَلدَّمِيسُ: كىرلىشىپ كەتكەن، كىر، يېپىلغان.

دَمِيعٌ ج دَمْعَى و دُمَعَاءُ: يىغلاڭغۇ ئادەم، ياشاڭغۇ ئادەم.

اَلدَّمِيغُ: بېشى دىمىغىغىچە يېرىلغان.

اَلدَّمِيقُ: كىرگۈزۈلگەن نەرسە.

دَمِيمٌ ج دِمَامٌ : سەت، كۆرۈمسىز، قەبىھ؛ پاكار، پاكىنەك.

«لاَيُزَوِّجَنَّ أَحَدُكُمْ اِبْنَتَهُ بِدَمِيمٍ» ‹حديث› : سىلەرنىڭ بىرىڭلار قىزىنى سەت كىشىگە بەرمىسۇن.

دَمِيٌّ: قانلىق، قانغا ئائىت.

دَنَا يَدْنُو دُنُوًّا مِنْهُ أَوْ إِلَيْهِ أَوْ لَهُ: يېقىن بولدى، يېقىنلاشتى.

«ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى» ‹قرآن› : ئاندىن ئۇ ئاستا ـ ئاستا (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) يېقىنلىشىپ تۆۋەنگە ساڭگىلىدى.

«دَنَتِ الشَّمْسُ لِلْغَرْبِ»: كۈن پاتاي دەپ قالدى.

دَنَاءَةٌ: پەسلىك، چاكىنىلىق، چۈپەيلىك.

دَنَاوَةٌ: يېقىن بولماق، يېقىنلاشماق.

دَنَايَةٌ: پەسلىك، چاكىنىلىق.

دَنَأَ يَدْنَأُ دَنْؤًا دَنَاءَةً الشَّخْصُ: پەسلەشتى، چاكىنىلاشتى.

دُنْجُلٌ ج دَنَاجِلُ: چاق، ئوق (چاقنىڭ ئوقى)

دَنْدَشَ يُدَنْدِشُ دَنْدَشَةً: شاراقشىدى، شاراقلىدى.

دَنْدَنَ يُدَنْدِنُ دَنْدَنَةً الْمُغَنِّي: غەزەلنى غىڭشىدى، پەس ئاۋازدا ناخشا ئېيتتى.

دَنْدَنَ الْقِطُّ: مۈشۈك مىياڭلىدى.

دَنْدَنَ الذُّبَابُ: چىۋىن گىژىلدىدى.

دِنْدِنٌ: غوڭۇلدىغان ئاۋاز، گىژىلدىغان ئاۋاز.

دِنْدِيٌّ ج دَنَادِيُّ: كۈركە توخۇ.

دَنِسَ يَدْنَسُ دَنَسًا الشَّيْءُ: پاسكىنا بولدى، كىر بولدى، بۇلغاندى.

دَنِسَ عِرْضُهُ: نومۇسى بۇلغاندى.

دَنِسَ ثَوْبُهُ: كىيىمى كىرلەشتى.

دَنَسٌ ج أَدْنَاسٌ: پاسكىنا، مەينەت، كىر، قاسماق، توڭرا.

بِلاَ دَنَسٍ: كىرسىز.

دَنِسٌ ج دَنِسُونَ: مەينەت، پاسكىنا.

دَنِفَ يَدْنَفُ دَنَفًا الشَّخْصُ: كېسەل ئېغىرلاشتى، جان بېرىش ھالىتىگە يەتتى.

دَنِفَ يَدْنَفُ دَنَفًا: ئاشىقى بىقارار بولۇپ ئاغرىدى، مۇھەببەت شەيداسى بولۇپ كېسەل بولدى.

دَنِفٌ ج أَدْنَافٌ: كېسىلى ئېغىر ئادەم، خەتەر ئىچىدە قالغان ئادەم؛ شەيدا، مەستانە، مۇھەببەت شەيداسى.

دَنْفَشَ يُدَنْفِشُ دَنْفَشَةً: كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارى-

دى.

دَنَقَ يَدْنُقُ دَنُوقًا: بېخىل بولدى، پېخسىق بولدى، پېخسىقلىق قىلدى.

دَنِقَ يَدْنَقُ دَنَقًا و دَنِيْقًا: توڭلاپ ئۆلدى، ئۈششۈپ ئۆلدى.

دِنَمُو: گېنېراتور، دىنام.

دَنَّ يَدُنُّ دَنًّا الذُّبَابُ: چىۋىن غوڭۇلدىدى.

دَنَّ الشَّخْصُ: سۆزىنى چۈشەنگىلى بولمىدى.

دَنٌّ: غوڭۇلدىغان ئاۋاز.

دَنٌّ ج دِنَانٌ: ياغاچ كۈپ، كومزەك، هاراق كۈپى.

دَنَّانٌ ج دَنَّانُونَ: كوزىچى، ساپالچى، كۈلالچى، كۈپ ياسىغۇچى.

دَنَّرَ يُدَنِّرُ تَدْنِيْرًا وَجْهُهُ: يۈزى نۇرلىنىپ كەتتى، يورىدى، پارقىراپ كەتتى.

دَنَّرَ الثَّوْبَ: رەختنى تىللا شەكىللىك كەشتىلىدى.

دَنَّسَ يُدَنِّسُ تَدْنِيْسًا الشَّيْءَ: نەرسىنى كىر قىلىۋەتتى.

دَنَّسَ ثَوْبَهُ: كىيىمىنى مەينەت قىلىۋەتتى.

دَنَّسَ عِرْضَهُ: ئابروييىنى تۆكتى، نامىغا داغ چۈشۈردى.

دَنَّقَ يُدَنِّقُ تَدْنِيقًا الْوَجْهُ: يۈز قورۇلدى، سولاشتى.

دَنَّنَ يُدَنِّنُ تَدْنِينًا الذُّبَابُ: چىۋىن غوڭۇلدىدى.

دَنَّى يُدَنِّي تَدْنِيَةً: يېقىنلاشتۇردى، يېقىن قىلدى.

دَنَّى نَفْسَهُ: ئۆزىنى بۇلغىدى، ئۆزىنى چاكىنىلاشتۇردى، ئۆزىنى چۈشۈردى.

دُنُوٌّ: يېقىن بولماق، يېقىنلاشماق، يېقىنچىلىق قىلماق.

دَنِيَ يَدْنَى دَنًا و دِنَايَةً: پەسەيدى، تۆۋەنلىدى، چۈشتى.

دُنْيَا ج دُنًى: ئالەم، دۇنيا، جاهان، ئەڭ يېقىن.

«بَلْ تُؤْثِرُوْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَاوَ الْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى» «قرآن»: سىلەر دۇنيا تىرىكچىلىكىنى ئارتۇق كۆرىسىلەر ، ئاخىرەت ياخشىدۇر ۋە باقىيدۇر.

«وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَابِمَصَابِيْحَ» «قرآن»: (بىزگە بارلىق ئاسمانلاردىن) ئەڭ يېقىن ئاسماننى چىراغلار (يەنى يورۇق يۇلتۇزلار) بىلەن بېزىدۇق ۋە ئۇلارنى (پەرىشتىلەرنىڭ سۆزلىرىنى ئوغرىلىقچە تىڭشاشقا ئۇرۇنغان) شەيتانلارنى ئاتىدىغان نەرسە قىلدۇق....

اَلدُّنْيَا الْقَدِيمَةُ: كونا دۇنيا ، كونا قۇرۇقلۇق (ياۋروپا، ئاسىيا، ئافرىقا، ئاۋىستىرالىيە)

اَلدُّنْيَا الْجَدِيدَةُ: يېڭى قۇرۇقلۇق (ئامېرىكا قىتئەسى)

ضَاقَتِ الدُّنْيَا فِى وَجْهِهِ: دۇنيا كۆز ئالدىدا تار بولدى، قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى.

اِسْوَدَّتِ الدُّنْيَا فِي عَيْنَيْهِ: ئۇنىڭغا ئۈستى - ئۈستىلەپ مۇسىبەت كەلدى، ئارقا - ئارقىدىن پالاكەت كەلدى، پېشكەللىككە ئۇچرىدى، كەينى - كەينىدىن بېشىغا كۈن چۈشتى.

أَقَامَ الدُّنْيَا وَ أَقْعَدَهَا: هەيۋە قىلدى، ئالەمنى مالەم قىلىۋەتتى، نۇرغۇن ئىشلارنى تىرىۋەتتى.

دَخَلَ الدُّنْيَا: توي قىلدى، ئۆيلەندى، دۇنياغا كەلدى.

حَيَاةُ الدُّنْيَا: دۇنيا تىرىكچىلىكى.

«اَلْمَالُ وَالْبَنُونُ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا» «قرآن»: ماللار ۋە بالىلار دۇنيا تىرىكچىلىكىنىڭ زىننىتىدۇر.

دَنِيئٌ ج دُنَاءُ و أَدْنِيَاءُ: چاكىنا، پەس، ناچار، رەزىل، نامەرد.

دَنِيءُ النَّوْعِ: ئوسال، ناچار، سۈپەتسىز، يامان، ئەسكى.

دَنِيئَةٌ: ناچار ئىشلار.

دَنِيْنٌ: غوڭۇلدىغان ئاۋاز.

دُنْيَوِيٌّ. دُنْيَاوِيٌّ: دۇنيالىق، دۇنياۋى، ئالەمشۇمۇل.

«اَلْعُقُوبَةُ الدُّنْيَوِيَّةُلاَ تُسْقِطُ الْعُقُوبَةَالأُخْرَوِيَّةَ»: بۇ دۇنيا جازالىرى بىلەن ئاخىرەت جازالىرى ساقىت بولمايدۇ.

لَذَّاتٌ دُنْيَوِيَّةٌ: دۇنيانىڭ هۇزۇر - هالاۋەتلىرى.

دَنِيٌّ ج أَدْنِيَاءُ: پەس، تۆۋەن، يېقىن.

دَنِيَّةٌ ج دَنَايَا: ئەخلاقسىزلىق، رەزىللىك، پەسكەشلىك.

«اَلْمُؤْمِنُ يَبْتَعِدُ عَنِ الدَّنَايَا»: مۆمىن ناچار ئىشلاردىن يىراق بولىدۇ.

دَهَاءٌ: زېرەكلىك، چېچەنلىك، مەككارلىق، ئۇسۇل - چارە.

ذُو دَهَاءٍ: پەم - پاراسەتلىك، دانا، زېرەك، چېچەن، مەككار، ھىيلىگەر، تەدبىرلىك.

مَاذَا دَهَاكَ: بېشىڭغا نېمە ئىش كەلدى؟

دِهَاقٌ: لىقمۇ لىق، لىق، لەبىالەب، پەۋەس، تولدۇرۇلغان.

«اِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا حَدَائِقَ وَاَعْنَابًا وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا وَكَأْسًا دِهَاقًا» «قرآن»: شۈبھىسىزكى، تەقۋادارلار نېمەتكە ئېرىشىدۇ، باغلار، ئۈزۈملەردۇر، تەڭتۇش قىزلاردۇر، تولدۇرۇلغان جاملاردۇر.

دِهَانٌ ج أَدْهِنَةٌ و دِهَانَاتٌ: (ماشىنىلارنى سىلىقلاشتۇرىدىغان) ماي، سىر؛ قىزىل خۇرۇم، قىزىل تېرە، قىزىل كۆن، قىزىل چەم.

«فَكَانَتْوَرْدَةًكَالدِّهَانِ» «قرآن»: خۇددى قىزىل گۈلدەك، قىزىل چەمدەك بولۇپ قالىدۇ.

دَهْدَهَ يُدَهْدِهُ دَهْدَهَةً الْحَجَرَ: تاشنى دومىلاتتى، يۇمىلاتتى.

دَهْدَهٌ ج دَهَادِهُ: كىچىك تۆگە.

دَهَرَ يَدْهَرُ دَهْرًا الْقَوْمُ: بالا - قازاغا ئۇچرىدى.

دَهْرٌ ج دُهُورٌ و أَدْهُرٌ: زامان، دەۋر؛ ئادەت.

«وقَالُوا مَاهِيَ اِلَّاحَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَايُهْلِكُنَا اِلَّا الدَّهْرُ» «قرآن»: ئۇلار (يەنى قىيامەتنى ئىنكار قىلغۇچىلار): «ھايات دېگەن پەقەت دۇنيادىكى ھاياتىمىزدۇر، ئۆلىمىز ۋە تىرىلىمىز (يەنى تۇغۇلىمىز). پەقەت زاماننىڭ ئۆتىشى بىزنى يوق بولىمىز» دەيدۇ.

«أَقَمْنَا فِي هَذَا الْبَيْتِ دَهْرًا»: بىز بۇ ئۆيدە ئۇزۇن مۇددەت تۇردۇق.

إِلَى دَهْرِ الدَّاهِرِينَ: ئەبەدىي، مەڭگۈ.

بَنَاتُ الدَّهْرِ: بالا - قازا، بالايىئاپەت، بەختسىزلىك.

تَصَارِيفُ الدَّهْرِ: دەۋرنىڭ ئۆزگىرىشلىرى، دەۋرنىڭ قىسمەتلىرى.

أَكَلَ عَلَيْهِ الدَّهْرُ وَشَرِبَ: چىرىپ كەتتى.

عَضَّهُ الدَّهْرُ بِنَابِهِ: ئۇستى - ئۇستىلەپ مۇسىبەتكە يولۇقتى.

دَهْرُ الْإِنْسَانِ: ئۆمۈرۋايەت، بىر ئۆمۈر.

لَاآتِيكَ أَبَدَا الدَّهْرِ: ساڭا مەڭگۈ كەلمەيمەن.

مَاكَذِبَ دَهْرَهُ: ئۇ ھېچقاچان يالغان سۆزلىگىنى يوق.

صُرُوفُ الدَّهْرِ: زاماننىڭ بالايىئاپەتلىرى، زاماننىڭ ئېغىرچىلىقلىرى.

«مَضَتْ دُهُورٌ دَهَارِيرُ»: ئۇزۇن زامان ئۆتۈپ كەتتى.

دَهْرَاءُ: ئەبەدىل - ئەبەد، مەڭگۈ.

دَهْرِيٌّ: ئاتېئىست، دەھرى، خۇداسىز، دىنسىز.

دُهْرِيٌّ: قېرى، ياشىنىپ قالغان.

دَهَسَهُ يَدْهَسُ دَهْسًا: ئۇنى دەسسىۋەتتى.

«دَهَسَتْهُ السَّيَّارَةُ»: ئۇنى ماشىنا بېسىۋالدى، بېسىۋەتتى.

دَهِسَ يَدْهَسُ دَهَسًاالْمَكَانُ: جاي تۇپتۈز بولدى، تەكشى بولدى.

دَهْسٌ ج أَدْهَاسٌ: تۈز يەر، تۈزلەڭ.

مَكَانٌ دَهِسٌ: تۈز يەر، تەكشى يەر.

دُهْسَةٌ: ئاچ قىزىل، قىزغۇچ.

دَهَشَهُ يَدْهَشُ دَهْشًا الْأَمْرُ: ھەيران قالدۇردى، ھاڭ - تاڭ قالدۇردى.

دَهِشَ يَدْهَشُ دَهَشًا الشَّخْصُ: چۆچۈپ كەتتى، ھودۇقۇپ كەتتى، تېڭىرقاپ قالدى.

«لَقَدْ دَهِشَ كُلٌّ وَاحِدٍمِنَّا عِنْدَمَاسَمِعَ هَذَا الْخَبَرَ»: بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ ھەممىمىز ھاڭ - تاڭ قالدۇق.

دُهِشَ الرَّجُلُ مِنْ كَذَا أَوْلِكَذَا: قاتتىق چۆچىدى.

دَهِش. دَهْشَانٌ: تېڭىرقاپ قالغۇچى، ھەيران قالغۇچى.

دَهْشَةٌ ج دَهْشَاتٌ: ھەيرانلىق، قورقۇنچ،

دەھشەت.

«اِسْتَوْلَتْ عَلَيْهِ الدَّهْشَةُ» : ئۇنىڭغا ھەيرانلىق يۈزلەندى.

دَهَقَ يَدْهَقُ دَهْقًا السَّاقِي الْكَأْسَ: ساقى رومكىنى تولدۇردى.

دَهَقٌ: تولدۇرماق.

دُهْقَانٌ ج دَهَاقِنَةٌ وَ دَهَاقِينُ: يېتەكچى، رەھبەر، شەھەر باشلىقى؛ سودىگەر؛ ئۆلكە ياكى ۋىلايەتنىڭ باشلىقى.

دُهْقَانُ الْقَرْيَةِ: كەنت باشلىقى.

دَهَاقِينُ السِّيَاسَةِ: سىياسىي داھىلار، سىياسىي ئەربابلار، سىياسىي يېتەكچىلەر.

دَهَكَ يَدْهَكُ دَهْكًا الشَّيْءَ: ئەزدى، ئېزىپ مىجىقىنى چىقاردى.

دِهْلِيزٌ ج دَهَالِيزُ: كارىدور، دەھلىز، ئايۋان، ئۆزۈن كارىدور.

اِبْنُ الدَّهْلِيزِ: تاشلىۋېتىلگەن بالا.

دَهِمَهُ يَدْهَمُ دَهْمًا الْأَمْرُ: ئۇشتۇمتۇت يولۇقتى، تاسادىپىي ۋەقەگە يولۇقتى.

دَهِمُوا فُلَانًا: بىراقلا يىغىلىپ كەلدى.

دَهِمَ يَدْهَمُ دُهْمَةً الْفَرَسُ: ئات قارا بولدى.

دَهْمَاءُ: ئاممىسى، پۇقرا؛ قارامتۇل.

دُهْمَةٌ: قارا، قاراڭغۇ.

دَهْمَقَ يُدَهْمِقُ دَهْمَقَةً الشَّيْءَ: چاقتى، پاچاقلىدى، سۇندۇردى.

دَهَنَ يَدْهُنُ دَهْنًا الشَّعْرَ: چاچنى مايلىدى.

دَهَنَ الشَّيْءَ: سىرلىدى.

دَهَنَ الْمَطَرُ الْأَرْضَ: يامغۇر يەرنى ھۆل قىلىۋەتتى.

دَهَنَ الرَّجُلُ اِبْنَهُ بِالْعَصَا: ئوغلىنى تاياق بىلەن ساۋىدى.

فُلَانٌ يُدْهَنُ مِنْ قَارُورَةٍ فَارِغَةٍ: كازازاپ، يالغانچى.

دُهْنٌ ج دُهُونٌ: ھايۋانات مېيى، ئۆسۈملۈك مېيى، ماي ماددىسى.

دُهْنُ اللَّحْمِ: گۆشنىڭ مېيى.

«هَذَا الطَّبَقُ مِنَ اللَّحْمِ كَثِيرُ الدُّهْنِ» : بۇ تەخسىدىكى گۆش مايلىق ئىكەن.

«وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَ صِبْغٍ لِلْآكِلِينَ» «قۇرئان» : (شۇ يامغۇر بىلەن) تۇرسىنادىن چىقىدىغان (زەيتۇن) دەرىخىنى (ئۆستۈرۈپ بەردۇق) يېگۈچىلەر (نانلىرىنى) مايلايدۇ.

دُهْنَاءُ ج دُهْنَاوَاتٌ: قۇملۇق.

دَهْنَجٌ: يېشىل تاش، مالاخىت، يىرلىيانت، ئالماس.

دُهْنِيَاتٌ: ياغ، ماي، ئۆچ ماي.

دُهْنِيٌّ: ياغلىق، مايلىق.

شَعْرٌ دُهْنِيٌّ: مايلىق چاچ.

غُدَّةٌ دُهْنِيَّةٌ: ماي بېزى.

«لَا تُكْثِرْ مِنْ أَكْلِ الْمَوَادِّ الدُّهْنِيَّةِ» : مايلىق نەرسىلەرنى كۆپ يېمىگىن.

دَهَّانٌ: سىرچى، مايچى، ياغچى؛ نەققاش.

دَهَّشَ يُدَهِّشُ تَدْهِيشًا : چۆچۈتىۋەتتى، ھودۇقتۇرۇۋەتتى، ھەيران قالدۇردى.

دَهَّنَ يُدَهِّنُ تَدْهِينًا: مايلىدى، ماي سۈردى.

دَهَّى يُدَهِّي تَدْهِيَةً فُلَانًا: پالاننى ئەقىل ـ پاراسەتلىك ھېسابلىدى، چوڭقۇر پىكىرلىك ھېسابلىدى.

دَهْوَرَ يُدَهْوِرُ دَهْوَرَةً الشَّيْءَ: چۈشكۈنلەشتۈرۈۋەتتى، چۈشۈرۈۋەتتى.

دَهْوَرَ الْحَائِطَ: تامنى ئۆرۈۋەتتى.

دَهِيَ يَدْهَى دَهَاءً الشَّخْصُ: ئىشنىڭ تېگىگە يەتتى، چوڭقۇر پىكىرلىك بولدى.

دَهِيَ يَدْهَى دَهْيًا وَ دَهَاءَةً وَ دَهَاءً: چوڭقۇر پىكىرلىك بولدى، ئىشنىڭ كۆزىنى بىلىدىغان بولدى.

دُهَيْمٌ: ئاپەت، ھادىسە، مۇسىبەت، ئەخمەق.

دَهِينٌ: ئالدانغان؛ ئاجىز؛ سۈتى ئاز تۆگە.

دَهِينَةٌ: يۇز ماي، مەلھەم.

دَوَاءٌ ج أَدْوِيَةٌ: دورا، داۋالاش.

مَوْضِعُ الْأَدْوِيَةِ: دورىخانا، ئاپتېكا.

«لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ إِلَّا الْمَوْتَ» «حديث» : ئۆلۈم-

دىن باشقا ھەرقانداق ئاغرىقنىڭ دورىسى بار.

دَوَائِيٌّ: دورىنىڭ، دورىغا ئائىت.

دَوَاةٌ ج دَوَيَاتٌ وَ دَوِيٌّ: دۇۋەت، سىياھ قۇتىسى.

دُوَادٌ: كىچىك قۇرت.

دُوَارُ الرَّأْسِ: باش قېيىش.

دُوَارُ الْبَحْرِ: پاراخوتتا باش قېيىش.

«أُصِيبَ بِدُوَارِ الْبَحْرِ» : دېڭىزدا بېشى قايدى.

دُوَارُ الْهَوَاءِ: ئايروپىلاندا باش قېيىش.

اَلدَّوَالِي: ۋېنا ئۆسمىسى.

دَوَالَيْكَ: قايتا ـ قايتا، تەكرار.

فَعَلْنَا ذَلِكَ دَوَالَيْكَ: ئۇ ئىشنى قايتا ـ قايتا ئىشلىدۇق.

دَوَامٌ: بەلگىلەنگەن ئىش ۋاقتى، داۋاملىق، مەڭگۈ-لۈك، ھەمىشە، داۋاملاشماق، ئۈزلۈكسىز.

«يَجِبُ أَنْ يَلْتَزِمَ الْجَمِيعُ بِمَوَاعِيدِ الدَّوَامِ الرَّسْمِيِّ» : ھەممەيلەن رەسمىي خىزمەت ۋاقتىغا رىئايە قىلىشى كېرەك.

دَفْتَرُ الدَّوَامِ: ئىشقا چىققىشنى تىزىملاش دەپتە-ىرى، يوقلىما دەپتىرى.

أَضْرَبَ عَنِ الدَّوَامِ: قاتناشمىدى.

خَارِجُ أَوْقَاتِ الدَّوَامِ: خىزمەتتىن سىرتقى ۋاقىت، ئىشتىن سىرتقى ۋاقىت.

دَوَامٌ كَامِلٌ: ئەتىگەندىمۇ، ئاخشامدىمۇ ئىشلەش.

نِصْفُ دَوَامٍ: پەقەت ئەتىگەندە ياكى كەچتە ئىشلەش.

دَوَامًا. عَلَى الدَّوَامِ: ئۈزلۈكسىز، ھەمىشە، داۋام-لىق، مەڭگۈ.

اَلدَّوَامُ لِلَّهِ: مەڭگۈلۈك ئاللاھقا خاس.

دَوَايَةٌ: دۇۋەت، سىياھ قۇتىسى.

دُوبَارَةٌ: شوينا، چىگە، يىپ؛ ئالدامچىلىق.

دَوْبَلٌ ج دَوَابِلُ: چوشقا كۈچىكى، توڭگۇز كۈچى-كى.

دَوْخَةٌ ج دَوْخَاتٌ: باشنىڭ قېيىشى، باشنىڭ ئايلىنىشى.

دَوْخَةُ الْبَحْرِ: پاراخوتتا باش قېيىش.

دَوْخَةُ الْهَوَاءِ: ئايروپىلاندا باش ئايلىنىش.

دَوْدَحٌ: سېمىز ھەم دىقماق، پاكار، دوغلاق.

دُودَةٌ ج دُودٌ وَدِيدَانٌ: قۇرت، ھاشارات، لىچىنكا.

دُودَةُ الْأَرْضِ : سازاڭ.

دُودَةٌ ثُعْبَانِيَّةٌ: بۇغداي قۇرتى.

دُودَةُ الْحَرِيرِ أَوِ الْقَزِّ: پىلە قۇرتى، يىپەك قۇرتى.

دُودَةُ الْقِرْمِزِ: قىزىل بوياق بېرىدىغان ھاشارات.

دُودَةٌ قَرَنْفُلِيَّةٌ: كېۋەز قىزىل كۆسەك قۇرتى.

دُودَةُ الْقَرْعِ: تۇتۇ قۇرتى، چۇچۇك قۇرتى.

دُودَةُ الْعَلَقِ: سۇ زۇلۇكى.

حَشِيشَةُ الدُّودَةِ: داستار باش.

دُودَةُ الْجُبْنِ: چىۋىن قۇرتى، چىۋىن لىچىنكىسى.

دُودَةٌ خَيْطِيَّةٌ: سازاڭسىمان مەددە، ئاسكارىدا.

دُودَةُ الشَّرِيطِ: تاسما قۇرت.

دُودَةُ اللَّوْزِ: يېشىل قۇرت، (غوزا قۇرتى)

دُودَةُ الْقُطْنِ: غوزا قۇرتى.

دُودَةُ الْأَمْعَاءِ: مەددە قۇرت.

دُودِيٌّ: قۇرتلۇق، قۇرتقا ئوخشاش.

اَلزَّائِدَةُ الدُّودِيَّةُ: سوقۇر ئۈچەي، قارىغۇ ئۈچەي.

اِلْتِهَابُ الزَّائِدَةِ الدُّودِيَّةِ: سوقۇر ئۈچەي ياللۇغى.

دَوْرٌ ج أَدْوَارٌ: بىر قېتىم، بىر مەررە، نۆۋەت، بىر ۋاقىت، مەزگىل، دەۋر، يۇمۇلاق؛ دەرىجە؛ پۇرسەت؛ رول؛ قەۋەت.

«اِنْتَظِرْ قَلِيلًا حَتَّى يَأْتِيَ دَوْرُكَ» : نۆۋىتىڭ كەلگىچە بىرئاز كۈتكىن.

«مَنْ يَلْعَبُ الدَّوْرَ الرَّئِيسِيَّ فِي هَذَا الْفِيلْمِ؟» : بۇ فىلىمدە كىم باش رول ئوينايدۇ ؟

«لَيْسَ دَوْرِي فِي الْمُنَاوَبَةِ غَدًا بَلْ دَوْرُه» : ئەتە مېنىڭ دىجورنىلىق نۆۋىتىم ئەمەس ، بەلكى ئۇنىڭ نۆۋىتى.

دَوْرُ اللَّيْلِ وَ النَّهَارِ: كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ نۆۋەتلىشىشى، كېچىلىك ئىسمىنا ۋە كۈندۈز-لۈك ئىسمىنا.

بِالدَّوْرِ: نۆۋەت بىلەن، نۆۋەتلىشىپ.

«خُذْ دَوْرَكَ فِي الصَّفِّ»: ئۆچرەتتىكى نۆۋىتىڭنى ئېگىلىگىن.

دَوْرُ انْعِقَادِ الْبَرْلَمَانِ: پارلامېنت يىغىنى.

دَوْرُ الطَّلِيعَةِ: ئاۋانگارتلىق رول.

دَوْرُ الْمُبَادَرَةِ الذَّاتِيَّةِ: سۇبيېكتىپ ئاكتىپلىق رولى.

لَعِبَ دَوْرَةً فِي ...: ...دە رول ئالدى، ...دە رول ئوينىدى.

«حَفِظَ الْمُمَثِّلُ دَوْرَهُ جَيِّدًا»: ئارتىس رولىنى ئوبدان ئالدى.

«قَامَ الْمُسْلِمُونَ بِدَوْرِهِمْ فِي خِدْمَةِ الْحَضَارَةِ الْإِنْسَانِيَّةِ»: مۇسۇلمانلار ئىنسانلار مەدەنىيىتى خىزمىتىدە ئۆز رولىنى جارى قىلدۇردى.

دَوْرٌ مِنْ مَنْزِلٍ: بىنانىڭ قەۋىتى.

«أُقِيمُ بِالدَّوْرِ الثَّانِي مِنْ هَذَا الْمَبْنَى»: بۇ بىنانىڭ 2 ـ قەۋىتىدە تۇرىمەن.

دَوَرَانٌ: ئايلىنىش، دەۋر قىلىش.

دَوَرَانُ الْأَرْضِ حَوْلَ الشَّمْسِ: زېمىننىڭ قۇياش ئەتراپىدا ئايلىنىشى.

دَوْرَةٌ ج دَوْرَاتٌ: ئايلىنىش، چۆرگىلەش، دەۋر قىلىش، پىرقىراش، مەزگىل (يىغىننىڭ) قېتىملىقى، مۇددەت.

اَلدَّوْرَةُ التَّاسِعَةُ وَالْعِشْرُونَ لِلْجَمْعِيَّةِ الْعَامَّةِ لِلْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ 29 ـ قېتىملىق ئومۇمىي يىغىنى.

اَلدَّوْرَةُ الدَّمَوِيَّةُ: قان ئايلىنىش.

دَوْرَةُ الْمِيَاهِ: سۇخانا، يۇيۇنۇش ئۆيى، تازىلىق ئۆيى، ھاجەتخانا.

دَوْرَةُ الْمِيَاهِ لِلرِّجَالِ: ئەرلەر ھاجەتخانىسى.

دَوْرَقٌ ج دَوَارِقُ: شىشە، بوتۇلكا، سۈيۈقلۇق ئۆلچەيدىغان چوم؛ ئىككى تۇتقۇچلۇق كوزا، زاھىدلار كىيىۋالىدىغان بىر خىل كۇلا.

اَلدَّوْرَقِيُّونَ: كۇلالىق زاھىدلار.

دَوْرِيٌّ: مەزگىللىك، مەۋسۇملۇك، پەسىللىك، مۇددەتلىك، قەرەللىك.

دُورِيٌّ: قۇشقاچ؛ قارلىغاچ؛ ئادەم.

مَا فِي الدَّارِ دُورِيٌّ: ئۆيدە ھېچ ئادەم يوق.

دَوْرِيَّةٌ ج دَوْرِيَّاتٌ: چارلاش ئەترىتى.

اَلْحُمَّى الدَّوْرِيَّةُ: ئارىلاپ تۇتىدىغان قىزىتما.

رِيحٌ دَوْرِيَّةٌ: مەۋسۇملۇك شامال، پەسىللىك بوران.

نَشْرَةٌ دَوْرِيَّةٌ: پەسىللىك ژۇرنال.

اَلدَّوْرِيَّةُ: جىبسەكچىلىك قىلىش، قوغدىغۇچى ساقچىلار، چارلىغۇچى.

اَلدُّوزَانُ: تارىلىق چالغۇ ئەسۋاب.

دَوْزَنَ يُدَوْزِنُ دَوْزَنَةً آلَةَ الطَّرَبِ الْوَتَرِيَّةِ: تارىلىق مۇزىكا ئەسۋابىنى چالدى، تەڭشىدى.

اَلدَّوْسَرُ: يولۋاس؛ چوڭ تۆگە؛ كونا نەرسە؛ بۇغداي بىلەن بىرگە ئۆسىدىغان ئارپا.

اَلدَّوْسَرِيُّ: توم، قوپال.

دُوسِيَّةٌ ج دُوسِيَّاتٌ: ئارخىپ خالتىسى، ماتېرىيال ياكى ھۆججەت خالتىسى.

دَوِشَ يَدْوَشُ دَوَشًا: كۆزى قاراڭغۇلاشتى، كۆز ئاجىزلاشتى، ئالىغاي بولدى.

دَوِشَتْ عَيْنُهُ: كۆزىگە كېسەل يەتتى.

اَلدَّوَشُ: كۆزى قاراڭغۇلاشماق، كۆزى ئاجىزلاشماق، كۆزى ئالىغاي بولماق.

دَوَّقَ: ئارىلاشتۇرماق، قوچماق.

اَلدُّوقُ: ئەخمەقلىق؛ ياۋروپادا بۇرۇن قوللىنىلىدىغان بىر خىل شەرەپ ئۇنۋانى.

اَلدَّوْقَةُ: ئەخمەقلىق، بۇزۇقلۇق.

اَلدَّوْقَانِيَّةُ: ئەخمەقلىق، بۇزۇقلۇق.

اَلدَّوْقَرَةُ: تاغ ئارىسىدىكى تاقىر يەر.

اَلدَّوْقَعَةُ: نامراتلىق، خورلۇق، خارلىق.

دَوْقَلُ الْمَرْكَبِ الشِّرَاعِيِّ: يەلكەن خادىسى، ماشتا.

دَوْكَةٌ: ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ، شاۋقۇن ـ سۈرەن.

وَقَعَ الْقَوْمُ فِي دَوْكَةٍ: قالايمىقانچىلىق ئىچىدە قالدى.

اَلدُّوكَةُ: يامانلىق، ئۇرۇش ـ تالاش، كېسەللىك، دۈشمەنلىك.

اَلدَّوْكَسُ: كۆپ چارۋا، يولۋاس.

دُولَابٌ ج دَوَالِيبُ: چاق (ماشىنا، هارۋىلارنىڭ) ئىستانوك، غالتەك؛ ئىشكاپ، چاۋن.

دُولَابُ كُتُبٍ: كىتاب ئىشكاپى.

دُولَابُ الْمَاءِ: سۇ چىغرىقى، سۇ چاقپىلىكى.

دَوْلَةٌ ج دُوَلٌ وَدِوَلٌ: زاماننىڭ ئۆزگىرىشى؛ دەۋرنىڭ ئايلىنىشى؛ دۆلەت، هۆكۈمەت، سۇلالە، خاندانلىق، خانلىق؛ پۇل ـ مال؛ كىندىك.

أَرْكَانُ الدَّوْلَةِ: دۆلەت ئەربابلىرى.

مَجْلِسُ الدَّوْلَةِ: دۆلەت سوۋېتى، سىياسىي بىرو، مىللىي مەجلىس.

دَوْلَةٌ ذَاتُ أَوْلَوِيَّةٍ: ئېتىبار بېرىلىدىغان دۆلەت.

اَلدَّوْلَةُ الْعَلِيَّةُ: ئوسمان ئىمپېرىيىسى دەۋرىدىكى تۈركىيە هۆكۈمىتى.

دَوْلَةُ الْحَرِيمِ: ئاياللار سىياستى.

دُوَلُ الْمِحْوَرِ: ئوق مەركىزى بولغان دۆلەتلەر.

دُوَلُ الْإِئْتِلَافِ: ئىتتىپاقداش دۆلەتلەر، كېلىشىم تۈزگەن دۆلەتلەر.

صَاحِبُ الدَّوْلَةِ: دۆلەت باشلىقلىرى، زۆڭلى قاتار- لىقلارغا ئىشلىتىلىدىغان هۆرمەت سۆزى (ئالىيلىرى).

اَلدُّوَلُ الْعُظْمَى: چوڭ دۆلەتلەر.

دَوْلَةٌ ج دُوَلَاتٌ: ئايەت، بالا، بەختسىزلىك؛ پالاكەت.

دَوْلَيْكَ: قايتا، تەكرار.

دُوَلِيٌّ: خەلقئارا، خەلقئارالىق، دۆلەتلەر ئارا.

دُوَلِيَّةٌ: ئىنتېرناتسىئونالىزم.

اَلدُّوَلِيَّةُ: خەلقئارا.

دَوْمٌ: داۋاملىق، ئۇزاق مۇددەتلىك؛ ھەمىشە، ئەبەدى ؛ پالما دەرىخى ؛ پالما مېۋىسى.

«نَعْمَلُ دَوْمًا بِنَصَائِحِ الْأَسَاتِذَةِ» : بىز دائىم ئۇستازلارنىڭ نەسىھەتى بويىچە ئىشلەيمىز.

دُومَانُ الْمَرْكَبِ: پاراخوتنىڭ رولى.

دُونَ: ... دىن باشقا، غا يەتمەيدۇ، ... نىڭ ئالدىدا، ... نى ھېسابقا ئالمىغاندا، ... دىن تۆۋەن، ... نىڭ ئاستىدا، كۆرە... غىچە.

«فُلَانٌ دُونَ خَمْسِ سَنَوَاتٍ» : ئۇنىڭ يېشى بەش ياشتىن تۆۋەن (ئۇ بەش ياشقا توشمىدى).

«يَغْفِرُ اللّٰهُ مَادُونَ الْكَبَائِرِ» : ئاللاھ چوڭ گۇناھلاردىن باشقىسىنى مەغپىرەت قىلىدۇ.

دُونَ أَنْ يَنْتَبِهَ لَهَا: ئۇنىڭغا دىققەت قىلماستىن.

«دُونَ قَدَمِكَ بِسَاطٌ» : قەدىمىڭ ئاستىدا سېلىنچا بار.

«جَلَسَ الْوَزِيرُ دُونَ الْأَمِيرِ» : ۋەزىر ئەمىرنىڭ ئارقىسىدا ئولتۇردى.

دُونَكَ: ئالغىن، ئاله، تۇته، مە، ئال.

دُونَكَ الْكِتَابَ: كىتابنى ئالغىن.

حَالَ دُونَ: توسقۇنلۇق قىلدى، دەخىل قىلدى، توسالغۇ بولدى.

دُونَ أَدْنَى تَأْخِيرٍ: قىلچە كېچىكتۈرمەستىن.

مَاتَ دُونَ أَنْ يَكْتُبَ الْوَصِيَّةَ: ۋەسىيەت يازماستىن قازا قىلدى.

«تَرَكَ الْمُشْكِلَةَ كَمَا هِيَ دُونَ حَلٍّ» : مەسىلىنى ھەل قىلماي ئۆز پېتىچە تاشلاپ قويدى.

دُونَ الْمَقْعَدِ هِرٌّ: ئورۇندۇقنىڭ ئاستىدا مۈشۈك بار.

رَأَى الطَّرِيقَ دُونَهُ: يولنى ئۆزىنىڭ ئالدىدا كۆردى.

مَشَى دُونَ أَنْ يَتْعَبَ: چارچىماي ماڭدى.

دُونَ النَّجَاحِ صُعُوبَاتٌ: مۇۋەپپەقىيەتتىن بۇرۇن نۇرغۇن قىيىنچىلىقلار بار.

هُوَ دُونَهُ مَرْتَبَةً: ئۇنىڭ دەرىجىسى ئۇنىڭدىن تۆۋەن.

هُوَ دُونَ عِشْرِينَ سَنَةً: ئۇنىڭ يېشى 20 دىن تۆۋەن.

اَلسَّمَاءُ دُونَكَ: ئاسمان ئۈستۈڭدە.

بِدُونِ، مِنْ دُونِ: يوق، ... سىز، ئەمەس، ... دىن باشقا.

بِدُونِ أَنْ: بۇندىن باشقا.

دُونَمَا: ... دىن باشقا، ... دىن تاشقىرى.

www.uyghurkitap.com

دُونٌ: پەس، تۆۋەن، ئەرزىمەس، ھەقىر، ئارقىسى.

رَجُلٌ دُونٌ: ئەرزىمەس ئادەم، چاكىنا ئادەم، قاتاردا يوق ئادەم.

شَيْءٌ دُونٌ: ئەرزىمەس نەرسە.

دُونْدُورْمَةٌ: ماروژنا، مۇزكالتەك.

دَوَّارٌ: كۆپ چۆرگىلىگۈچى، كۆپ ئايلانغۇچى.

بَائِعٌ دَوَّارٌ: سەييارە مال ساتقۇچى.

كُرْسِيٌّ دَوَّارٌ: ئايلانما ئورۇندۇق.

دَوَّارٌ ج دَوَّارَاتٌ: يېزىدىكى چوڭ ئايۋان ـ ساراي.

دَوَّاسٌ: قەھرىمان، باتۇر يولۋاس؛ كۈركە توخۇ.

دَوَّاسَةٌ ج دَوَّاسَاتٌ: پېدال، باسقۇچ، تەپكۈچ؛ ئاياغ، سۈرتىدىغان كىچىك پالاز.

دَوَّاسَةُ الْآلَةِ: باسقۇچ، پېدال.

دَوَّامَةٌ ج دَوَّامَاتٌ: قايىنام؛ نۇر؛ پىلدىراق، غىرغىرەك.

فُلَانٌ يَعِيشُ فِي دَوَّامَةٍ: دەككە ـ دۈككە ئىچىدە ياشايدۇ، ئەنسىزلىك ئىچىدە ياشايدۇ.

دَوَّامَةُ الْمَآءِ: قايىنام.

دَوَّخَ يُدَوِّخُ تَدْوِيخًا الشَّخْصَ: ھالسىزلاندۇردى.

«دَوَّخَنِي الْعَمَلُ الْكَثِيرُ» : خىزمەتنىڭ كۆپلۈكى مېنى ھالىمدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

دَوَّخَ الْبِلَادَ: دۆلەتلەرنى بويسۇندۇردى، باش ئەگدۈردى.

دَوَّخَ الرَّأْسَ: بېشىنى قايدۇردى.

«دَوَّخَتِ الطَّائِرَةُ رَأْسَهُ» : ئايروپىلان ئۇنىڭ بېشىنى قايدۇردى.

دَوَّدَ يُدَوِّدُ تَدْوِيدًا الطَّعَامُ : ئاشلىق قۇرتلاپ قالدى، قۇرت چۈشتى.

دَوَّرَ يُدَوِّرُ تَدْوِيرًا الْكَعْكَةَ: پېچىنىنى يۇمۇلاقلىدى، پېچىنىگە زۇۋۇلا تۇتتى.

دَوَّرَالْآلَةَ: ماشىنىنى چۆرگىلەتتى.

دَوَّلَ يُدَوِّلُ تَدْوِيلًا الْقَنَاةَ: قانالنى خەلقئارالاشتۇردى.

دَوَّمَ يُدَوِّمُ تَدْوِيمًا الطَّائِرُ فِي الْهَوَاءِ: قۇش ھاۋادا ئايلاندى، پەرۋاز قىلدى.

دَوَّمَ الْخَمْرُ بِشَارِبِهَا : ھاراق مەست قىلىپ بېشىنى ئايلاندۇردى.

دَوَّمَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر ياغدى.

دَوَّمَ عِمَامَتَهُ: سەللىسىنى يۆگىدى.

دَوَّمَ الزَّعْفِرَانَ فِي الْمَاءِ: زەپەرنى سۇغا ئارىلاشتۇردى، ئېرىتتى.

دَوَّمَ الْقِدْرَ: قايناتقان قازانغا سوغۇق سۇ قۇيۇپ توختاتتى.

دَوَّنَ يُدَوِّنُ تَدْوِينًا الْكُتُبَ: خاتىرە يازدى، خاتىرىلىدى، تىزىملىدى، توپلىدى؛ رەتلىدى.

دَوَّنَ التَّارِيخَ: تارىخ يازدى.

دَوَّنَ الدِّيوَانَ: ئارخىپ تۇرغۇزدى؛ شېئىر توپلىمى تۈزدى.

دَوَّنَ شَرْطًا : شەرتنامە تۈزدى.

دَوَّى يُدَوِّى تَدْوِيَةً الرَّعْدُ: گۈلدۈرماما گۈلدۈرلىدى.

دَوَّى الطَّائِرُ: قۇش ئەگىدى.

دَوِيَ يَدْوَى دَوًى: ئاغرىپ قالدى، كېسەل بولدى.

دَوِيَ صَدْرُهُ: غۇم ساقلىدى، ئۆچمەنلىك ساقلىدى.

دُوَيْبَةٌ ج دُوَيْبَاتٌ: قۇرت ـ قوڭغۇز، ھاشارات.

دُوَيْدٌ: كىچىك ھاشارات، كىچىك قۇرت.

دُوَيْلَةٌ: كىچىك دۆلەت.

دَوِيٌّ: چاقماق ئاۋازى، گۈلدۈرماما ئاۋازى.

دَوِيُّ الصَّوْتِ: سادا، ئەكس سادا.

«تَسْمَعُ دَوِيَّ صَوْتِهِ وَلَا تَفْقَهُ مَا يَقُولُ» «حديث» : ئۇنىڭ ساداسىنى ئاڭلايسەن، نېمە دەۋاتقانلىقىنى ئاڭقىرالمايسەن.

دَوِيٌّ مِنَ الْأَمَاكِنِ: سالامەتلىككە ئۇيغۇن كەلمەيدىغان جاي.

دَوِيٌّ مِنَ الْأَمْرَاضِ: قاتتىق كېسەل.

مَا فِي الدَّارِ دَوِيٌّ: قورۇدا ھېچ ئادەم يوق.

دَيَاجٍ «الدَّيَاجِي» : قاراڭغۇلۇق.

دِيَاسَةٌ: خامان تەپمەك، شال سوقماق.

دِيَانَةٌ: دىن، ئېتىقاد، دىيانەت، ئەقىدە.

«دِيَانَتِي الْإِسْلاَمُ» : مېنىڭ دىنىم ئىسلام دىنىدۇر.

دِيْبَاجٌ ج دَيَابِيْجُ: يىپەك رەخت، تاۋار ـ دۇردۇن.

دِيْبَاجَةٌ ج دَيَابِيْجُ و دَبَابِيْجُ: سۆز بېشى، كىرىش سۆز؛ يۈز، ئەپت ـ بەشىرە، چىراي، تەلەت، قىياپەت.

«لِهَذِهِ الْقَصِيدَةِ دِيبَاجَةٌ حَسَنَةٌ» : بۇ قەسىدىنىڭ مۇقەددىمىسى چىرايلىقتۇر.

دِيْبَاجَةُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ مۇقەددىمىسى، كىتابنىڭ كىرىش سۆزى.

دِيَةٌ ج دِيَاتٌ: دىيەت، خۇن ھەققى ، تۆلەم ، (قاتىل ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ تەرەپكە بېرىدىغان تۆلەم).

دَيْجَاةٌ ج دَيَاجٍ: قاراڭغۇ، جاھالەت، نادانلىق.

دَيْجُوجٌ ج دَيَاجِيْجُ: قاراڭغۇ، قاراڭغۇ زۇلمەت.

لَيْلٌ دَيْجُوجٌ: قاراڭغۇ كېچە، زۇلمەتلىك كېچە.

دَيْجُورٌ ج دَيَاجِيْرُ: قاراڭغۇ زۇلمەت، قاراڭغۇلۇق؛ قارا تۇپراق، قارا چوڭ توزان.

«مَاتَزَالُ بَعْضُ الشُّعُوبِ تَعِيشُ فِي دَيَاجِيرِ الظَّلاَمِ» : بەزى مىللەتلەر ھېلىمۇ قاراڭغۇلۇق ئىچىدە ياشىماقتا.

دِيْدَانٌ: پارازىت قۇرت، تەييارتاپ قۇرت (پىت، چۈشا قاتارلىق)

دَوَاءٌ قَاتِلُ الدِّيدَانِ: ھاشارات ئۆلتۈرۈش دورىسى.

دَوَاءٌ طَارِدُ الدِّيْدَانِ: مەددە چۈشۈرۈش دورىسى.

دَيْدَانٌ: ئادەت.

دَيْدَبَانٌ ج دَيْدَبَانَاتٌ: كۆزەتچى، قاراۋۇل، مۇھاپىزەتچى، ساقچى، پاسىبان.

دَيْدَبَانُ الْمَرْكَبِ: پورت يول باشلىغۇچىسى.

دَيْدَبَانِيَّةٌ : نۆۋەتچىلىك، قاراۋۇللۇق، دىجورنىلىك.

دَيْدَنٌ: ئادەت.

«مِنْ دَيْدَنِهِ أَنْ يَفْعَلَ كَذَا» : مۇنداق قىلىش ئۇنىڭ ئادىتى.

دَيْرٌ ج أَدْيَارٌ و أَدْيِرَةٌ و دُيُورَةٌ: مۇناستىر.

دَيْرُ الرُّهْبَانِ: مۇناستىر.

دَيْرُ الرَّاهِبَاتِ: چېركاۋ، مۇناستىر.

دَخَلَ الدَّيْرَ: راھىب بولدى.

رَئِيسُ الدَّيْرِ: چېركاۋ باشلىقى.

حَيَاةُ الْأَدْيِرَةِ: چېركاۋ تۇرمۇشى، زاھىدلىق تۇرمۇشى.

دَيْرَانِيٌّ: راھىب.

دِيْرَةٌ: ئادرېس؛ يۇرت.

دَيْرِيٌّ: چېركاۋنىڭ، مۇناستىرنىڭ.

دِيْسَةٌ ج دِيَسٌ وَدِيسٌ: ئورمان، قويۇق دەرەخزارلىق، زىچ ئورمانلىق.

دَيْسَمٌ: يولۋاس قانچۇقىدىن بولغان تۈلكىنىڭ بالىسى، ئىت قانچۇقىدىن بولغان بۆرىنىڭ بالىسى؛ تۈلكە ؛ ئېيىق، ئېيىقنىڭ بالىسى ؛ قاراڭغۇ زۇلمەت.

دِيْسَمْبَرْ: دېكابىر.

دَيْقُوعٌ: قاتتىق ئاچلىق.

دِيْكٌ ج دُيُوكٌ وَ دِيكَةٌ وَ أَدْيَاكٌ: خوراز.

دِيكٌ رُومِيٌّ: كۈركە توخۇ.

دِيْكٌ بَرِّيٌّ: قىرغاۋۇل.

دِيْكٌ هِنْدِيٌّ: كۈركە توخۇ.

بَيْضَةُ الدِّيْكِ : خوراز تۇخۇمى (بىر قېتىم يۈز بېرىپ ئىككىنچى قېتىم ھەرگىز يۈز بەرمەيدىغان ئىشقا تەمسىل قىلىنىدۇ).

وَزْنُ الدِّيكِ: بوكسيورلۇقتا ئېغىرلىقى 811 رەتل (يەنى 53kg غا تەڭ) دىن ئاشمايدىغان ئادەمگە ئېيتىلىدۇ.

سُعَالٌ دِيْكِيٌّ: كۆك يۆتەل.

دَيْلَمٌ: كۆلنىڭ بۇلۇڭىغا يىغىلىۋالغان چۈمۈلىلەر توپى؛ قوشۇن، ئەسكەر؛ ئەجەملەردىن بىر گۇرۇھ؛ ئەركەك چىل.

دَيْمَاسٌ ج دَيَامِيسُ: زىندان.

دَيَامِيسُ الْأَمْوَاتِ : قەبرە، گۆر.

دِيْمَةٌ ج دِيَمٌ : سىم ـ سىم يامغۇر.

«كَانَ عَمَلُهُ دِيْمَةً» : ئۇنىڭ خىزمىتى ئۈزۈلۈپ قالمايتتى.

دَيْمُومٌ. دَيْمُومَةٌ ج دَيَامِيمُ: پاياننسىز قۇملۇق.

دَيْمُومَةٌ: داۋاملاشتۇرماق، داۋامى؛ مېۋىسىز چۆل.

دِينٌ ج أَدْيَانٌ: دىن، ئېتىقاد، شەرىئەت، قانۇن؛ تەقۋادارلىق، تائەت؛ ئادەت؛ جازا؛ مۇكاپات.

«مَاكَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ اِلَّاَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ» «قرآن»: پادىشاھنىڭ قانۇنى بويىچە يۇسۇپ ئۇكىسىنى ئېلىپ قالالمايتتى، لېكىن ئاللاھ ئۇنىڭ شۇنداق قىلىشىنى خالىدى.

«اِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْإِسْلَامُ» «قرآن»: ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ نەزەرىدە مەقبۇل دىن ئىسلام (دىنى) دۇر.

«اَفَغَيْرَ دِيْنِ اللّٰهِ يَبْغُوْنَ» «قرآن»: ئۇلار (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار) ئاللاھنىڭ دىنىدىن (يەنى ئىسلام دىنىدىن) باشقا دىنىنى تىلەمدۇ ؟

أُصُولُ الدِّينِ: دىنىنىڭ ئاساسلىرى، دىنىي ئىلىم ئاساسلىرى.

اَلدِّينُ الْحَنِيْفُ: توغرا دىن (ئىسلام دىنى)

رَجُلُ الدِّينِ: دىنىي ئىلىم بىلەن شۇغۇللانغۇچى، دىنىي ئىلىملەرگە ماھىر، دىنىي زات.

يَومُ الدِّينِ: قىيامەت كۈنى.

دَيْنٌ ج دُيُونٌ: قەرز، ئۆتنە؛ مەجبۇرىيەت، بۇرچ، ۋەزىپە.

«يَآيُّهَاالَّذِيْنَ آمَنُوا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوْهُ» «قرآن»: ئى مۆمىنلەر ! مۇددەت بەلگىلەپ ئۆزئارا قەرز بەرسەڭلار ، ئۇنى (ھۆججەت قىلىپ) يېزىپ قويۇڭلار.

بِالدَّيْنِ: نېسى.

أَرْبَابُ دُيُونٍ: قەرز ئىگىسى، قەرز بەرگۈچى.

دَيْنٌ و دَيْنَةٌ ج دَيْنَاتٌ: قۇلاق.

دِينَارٌ ج دَنَانِيْرُ: تىللا، دىنار (ئىئوردانىيە، بەھرەين، تونىس، ئىراق، لىۋىيە، كۇۋەيت قاتارلىق ئەرەب دۆلەتلىرىدە ئىشلىتىلىۋاتقان قەغەز پۇل)

حَشِيْشَةُ الدِّينَارِ: قۇلماق.

دَيْنُونَةٌ: قىيامەت، ئاخىرقى ھېساب.

دِينِيٌّ: دىنىي، دىنغا ئائىت.

رَجُلٌ لَادِينِيٌّ: دىنسىز.

دِيْوَانٌ ج دَوَاوِينُ: شېئىرلار توپلىمى؛ يۇمشاق ئورۇندۇق، سافا، دىۋان؛ مەمۇرىي ئورگان، سوت مەھكىمىسى.

دِيوَانُ التَّفْتِيشِ: تەپتىش ئورگىنى.

دِيوَانُ الْمُوَظَّفِينَ: دۆلەت خىزمەتچىلىرى ئورگىنى.

دِيوَانُ الرِّئَاسَةِ: ھەيئەت رىياستى.

اَلدِّيوَانُ الْعَالِيُّ الْمَلِكِيُّ: پادىشاھلىق كابىنېت.

اَلدِّيوَانُ الْمَلِكِيُّ: پادىشاھ ئىشخانىسى، شاھانە ئىشخانا.

أَرْبَابُ الدِّيوَانِ: ئىچكى كابىنېت ئەزالىرى.

دِيوَانُ الْمَشُورَةِ: ئىچكى ئىشلار مىنىستىرلىكى.

دِيوَانُ الْجِهَادِيَّةِ: دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرلىكى.

دِيْوَانُ الْخَزَنَةِ: مالىيە مىنىستىرلىكى.

لُغَةُ الدَّوَاوِينَ: دۆلەت تىلى.

دِيْوَانَةٌ: تاموژنا، تاموژنا بېجى.

دِيوَانِيٌّ: خەتتاتلىق.

دِيوَانِيَّةٌ: بيۇروكراتلىق، بيۇروكراتىزم.

اَلدَّيَّارُ: راھىب؛ ئادەم بار ھويلا.

مَابِالدَّارِ دَيَّارٌ: قورۇدا ھېچ ئادەم يوق.

دَيَّثَ يُدَيِّثُ تَدْيِيثًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇمشاتتى، قولايلاشتۇردى.

دَيَّثَ فُلَانًا: يۇمشاق باش دەپ ئاتىدى.

دَيِّنٌ: دىيانەتلىك، دىندار، دىندا مۇستەھكەم، تەقۋا.

دَيُّوثٌ: شوۋىچى، سولامچى، پاھىشىخانا خوجايىنى؛ يۇمشاقباش.

تَحْرُمُ الْجَنَّةُ عَلَى الدَّيُّوثِ: يۇمشاقباش ئادەمگە جەننەت ھارام بولىدۇ.

دَيُّورٌ: ھېچ ئادەم، ھېچ بىراۋ.

مَا فِى الدَّارِ دَيُّورٌ: ئۆيدە ھېچ ئادەم يوق.

ذ

ذ «ذَالٌ» : ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ توققۇزۇنچى ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «700» نى بىلدۈرىدۇ.

ذَا : ئىگە ، ئىگە بولغۇچى ، ئىگىدارلىق قىلغۇچى.

ذَا مَسَاءٍ : كەچ.

ذَا صَبَاحٍ: ئەتىگەن.

جَاءَ ذَا صَبَاحٍ : سەھەردە كەلدى ، ئەتىگەندە كەلدى.

«رَأَيْتُهُ ذَا صَبَاحٍ» : ئۇنى بىر ئەتىگىنى كۆردۈم.

وَعَلَى ذَا وَ إِلاَّ: ئۇنداق بولمىغاندا ، ئۇنداق بولمايدىكەن.

مَاذَا : نېمە ئۇ ، ئۇ نېمە.

لِمَاذَا : نېمە ئۈچۈن ، نېمىشقا.

لِذَا : شۇڭا ، شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ، شۇ سەۋەبتىن ، شۇنىڭ ئۈچۈن.

بِذَا : شۇڭا ، شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ، شۇ سەۋەبتىن ، شۇنىڭ ئۈچۈن.

مَنْ ذَا : بۇ كىم ؟

هَكَذَا : شۇنداق ، ئوخشاش ، ۋەھاكازا.

كَذَا : شۇنداق ، مۇشۇنداق ، شۇنىڭدەك.

كَذَا وَ كَذَا: دېگەنلەردەك ، ۋەھاكازا.

ذَا ج أُوْلاَءِ : بۇ ، مۇشۇ.

ذَلِكَ م تَاكَ ج أُولاَئِكَ وَأُولاَءِ: ئاۋۇ ، ئاشۇ ، ئەنە شۇ ، ئاشۇلار.

بَعْدَ ذَلِكَ: شۇنىڭدىن كېيىن ، كېيىنچە ، كېيىنرەك.

مَعَ ذَلِكَ : شۇنىڭ بىلەن ، شۇنىڭ بىلەن بىللە ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ، گەرچە شۇنداق بولسىمۇ.

وَذَلِكَ أَنَّ : شۇنداق قىلىپ ، شۇنداق.

كَذَالِكَ : شۇنىڭغا ئوخشاش ، شۇنداق.

وَعَلَى ذَلِكَ : شۇڭلاشقا.

ذَابَ يَذُوبُ ذَوْبًا وذَوَبَانًا الشَّحْمُ: ماي ئېرىدى.

يَذُوبُ الْمِلْحُ فِى الْمَاءِ: تۇز سۇدا ئېرىيدۇ.

ذَابَ حَيَاءً وَخَجَلاً : خىجىل بولدى ، ئۇيالدى.

ذَابَ جِسْمُ الرَّجُلِ : ئورۇقلىدى.

ذَابَ أَسًى وَحَسْرَةً : قاتتىق قايغۇردى.

ذَابِلٌ ج ذُبُلٌ و ذُبَّلٌ و ذَبْلٌ: سولاشقان ، غازاڭ بولغان ، تۆكۈلگەن ؛ ئىنچىكە ، نېپىز.

وَجْهٌ ذَابِلٌ : سولاشقان يۈز.

ذَابِلَةٌ ج ذَوَابِلُ : ئىنچىكە ، ئورۇق.

عَيْنٌ ذَابِلَةٌ : خۇنۇك كۆز.

«عَادَتْ هَذِهِ الشَّجَرَةُ الذَّابِلَةُ إِلَى حَالَتِهَا الطَّبِيعِيَّةِ بَعْدَ أَنْ سُقِيَتْ بِالْمَاءِ» : بۇ قۇرۇپ قالغان جىرىم سۇغۇرۇلغاندىن كېيىن قايتا كۆكەردى.

ذَاتٌ ج ذَوَاتٌ: ئىگە ، ئىگىدارلىق قىلغۇچى ئۆزى.

«عَادَ مِنْ ذَاتِ نَفْسِهِ» : ئىختىيارىي قايتىپ كەلدى.

«يَجِبُ أَنْ تُعَوِّدَ اِبْنَكَ عَلَى أَنْ يَثِقَ بِذَاتِهِ» : ئوغلۇڭنى ئۆزىگە ئىشىنىشكە ئادەتلەندۇرۇشىڭ كېرەك.

«سَيَصْلَى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ» «قرآن» : ئۇ لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتقا (يەنى دوزاخقا) كىرىدۇ.

«جَاءَ الْعَمِيدُ ذَاتُهُ/بِذَاتِهِ» : باشلىق ئۆزى كەلدى.

uyghurkitap.com

«وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ. فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ؟ ذَوَاتَا أَفْنَانٍ» «قۇرئان» : (ئى ئىنسانلار ! جىنلار !) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟ ئۇ ئىككى جەننەتتە تۈرلۈك مېۋىلىك دەرەخلەر بار.

ذَاتُ الْبَيْنِ : هال، ئەھۋال.

«وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ» «قۇرئان» : ئاراڭلارنى تۈزەڭلار!

ذَاتُ الْجَنْبِ : كۆكرەك ياللۇغى، كۆكرەك پەردە ياللۇغى.

ذَاتُ حُسْنٍ : چىرايلىق.

«هَذِهِ فَتَاةٌ ذَاتُ خُلُقٍ» : بۇ ئەخلاقلىق قىز.

ذَاتُ الرِّئَةِ : ئۆپكە كېسىلى، ئۆپكە ياللۇغى.

عَادَ ذَاتَ الرَّجُلِ : ئادەمنىڭ ئۆزى قايتتى.

اَلثِّقَةُ بِالذَّاتِ : ئۆزىگە ئىشىنىش.

جَاءَ مِنْ ذَاتِ نَفْسِهِ : ئىختىيارىي كەلدى.

اَلذَّاتُ الْإِلَاهِيَّةُ : ئاللاھ تائالا.

ذَاتُ الْبَطْنِ : بوۋاق.

ذَاتُ الشَّفَةِ : سۆز، كەلىمە.

ذَاتُ صِلَةٍ : مۇناسىۋەتلىك، مۇناسىۋەتتى بار، ئالاقىسى بار.

ذَاتُ قِيمَةٍ : قىممىتى يۇقىرى، يۇقىرى قىممەتكە ئىگە.

ذَاتُ الْيَمِينِ: ئوڭ تەرەپ.

«وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ» «قۇرئان» : ئۇلارنى بىز ئوڭ ۋە سول تەرەپكە ئۆرۈپ تۇرىمىز.

ذَاتُ النِّطَاقَيْنِ : ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ قىزى ئەسما.

ذَاتُ الشِّمَالِ : شىمالغا.

«وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا» «قۇرئان» : ھەربىر ھامىلدار ئايالنىڭ بويىدىن ئاجراپ كېتىدۇ.

ذَاتَ مَرَّةٍ : بىر قېتىم.

ذَاتَ يَوْمٍ : بىر كۈنى، مەلۇم بىر كۈنى.

فِي الْيَوْمِ ذَاتِهِ : شۇ كۈننىڭ ئۆزىدە.

عَرَفَهُ مِنْ ذَاتِ نَفْسِهِ : ئۇنىڭ مەخپىيىتىنى بىلدى، كۆڭلىدىكىنى بىلدى.

«وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ» «قۇرئان» : ئۇ دىللاردىكىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر.

ذَاتُ الْيَدِ : بايلىق، مال ـ مۈلۈك.

«أَنْفَقَ فُلَانٌ ذَاتَ يَدِهِ فِي عَمَلِ الْخَيْرِ» : پالانى ياخشىلىق يوللىرىغا قولىدا بارىنى ئاتىدى.

مَدْرَسَةٌ ذَاتُ فَصْلَيْنِ : ئىككى سىنىپلىق مەكتەپ.

تَذْكِرَةٌ ذَاتُ قِرْشٍ : بىر قىرىشلىق بىلەت.

قِطْعَةٌ ذَاتُ عَشْرِ الْقُرُوشِ : ئون قىرىشلىق تەڭگە.

قَائِمٌ بِذَاتِهِ : مۇستەقىل، ئۆز ئالدىغا.

ذَاتُكَ : شەخسەن ئۆزىڭىز.

بِالذَّاتِ : ئەمەلىيەتتە، دەل ئۆزى، ئەمەلىيەتتە.

بِذَاتِ الْمَكَانِ : بۇرۇنقى جايدا، ئەسلىدىكى جايدا.

ذَاتُهُ : دەل ئۆزى، ئۇنىڭ دەل ئۆزى.

فِي ذَاتِهِ : ئەسلىدە.

فِي حَدِّ ذَاتِهِ : ئەسلىدە.

اِحْتِرَامُ الذَّاتِ : ئۆزىنى ئۆزى ھۆرمەت قىلىش.

اَلْإِعْتِمَادُ عَلَى الذَّاتِ : ئۆز كۈچىگە تايىنىش.

اَلْإِغْتِرَارُ بِالذَّاتِ: چوڭچىلىق قىلىش، مەنمەنلىك قىلىش، ئۆز ـ ئۆزىدىن مەغرۇرلىنىش.

اَلثِّقَةُ بِالذَّاتِ: ئۆزىگە ئىشىنىش.

إِنْكَارُ الذَّاتِ : ئۆزىنى ئۇنتۇش، ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش، شەخسىيەتسىز.

حُبُّ الذَّاتِ : شەخسىيەتچىلىك.

مَدْحُ الذَّاتِ : تەكەببۇرلۇق قىلماق، ئۆزىنى داڭلىماق، چوڭچىلىق قىلماق.

مُحِبُّ ذَاتِهِ : شەخسىيەتچى.

ذَاتُ الْأَجْرَاسِ : ئاۋاز چىقىرىدىغان زەھەرلىك يىلان.

مِنْ تِلْقَاءِ الذَّاتِ: ئىختىيارسىز، ئۆزلۈكىدىن.

مَالَ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ: ئوڭغا ۋە سولغا بۇرالدى.

ذَاتًا: شەخسەن، ئۆزى، بىۋاسىتە.

اِبْنُ الذَّوَاتِ: مۆتىۋەرلەر، يۇقىرى تەبىقە كىشىلىرى.

اَلْحَيَوَانَاتُ ذَوَاتُ الْفِقْرَةِ: ئومۇرتقىلىق هايۋانلار.

ذَوَاتُ الْبَلَدِ: ئاتاقلىق مەشهۇر شەخسلەر، ئەربابلار.

ذَوَاتُ الأَرْبَعِ: چارپاي، ئۇلاغ.

ذَاتِيٌّ: شەخسى، ئۆزى، يەككە.

«تَصَرَّفَ بِدَافِعٍ ذَاتِيٍّ»: شەخسى تۈرتكە ئاستىدا ئىشلىدى.

«هٰذَا الْجِهَازُ يَتِمُّ تَشْغِيلُهُ ذَاتِيًّا»: بۇ ئۈسكۈنە ئۆزلۈكىدىن مەشغۇلات ئېلىپ بارىدۇ.

ذَاتُ الْحُكْمِ الذَّاتِيِّ: ئۆز- ئۆزىنى ئىدارە قىلىش، ئاپتونومىيە.

حُكْمٌ ذَاتِيٌّ: ئاپتونومىيە.

تَمْوِيلٌ ذَاتِيٌّ: ئۆز كۈچىگە تايىنىش.

عَيْبٌ ذَاتِيٌّ: تۇغما ئەيىب.

«هٰذَا الطِّفْلُ يُعَانِي مِنْ عَيْبٍ ذَاتِيٍّ فِي نُطْقِهِ»: بۇ بالا سۆزلەشتە تۇغما كەمتۈك.

اِكْتِفَاءٌ ذَاتِيٌّ: ئۆز - ئۆزىنى تەمىنلەش.

ذَاتِيًّا: شەخسىي، ئۆزلۈكىدىن، سۇبيېكتىپ.

سِيرَةٌ ذَاتِيَّةٌ: ئۆز تەرجىمىهالى؛ شەخسىي تەرجىمىهال.

ذَاجَ يَذُوجُ ذَوْجًا: تېز ماڭدى.

ذَاجَ الْمَاءَ: سۇ ئىچتى.

ذَاحَ يَذُوحُ ذَوْحًا: قاتتىق ماڭدى.

ذَاحَ الْجِمَالَ: تۆگىلەرنى قاتتىق هەيدىدى.

ذَاحَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئايرىۋەتتى، بۆلىۋەتتى.

ذَاخِرٌ: سېمىز.

ذَادَ يَذُودُ ذَوْدًا الرَّاعِي الإِبِلَ عَنِ الْمَاءِ: تۆگىنى سۇدىن توستى، قوغلىۋەتتى، توستى.

«وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ» (قرآن): ئۇلاردىن باشقا يەنە (قويلىرىنى سۇدىن) توسۇپ تۇرغان ئىككى ئايالنى كۆردى؛

ذَادَ عَنْ وَطَنِهِ وَ حَرِيمِهِ: ۋەتىنىنى مۇداپىئە قىلدى، قوغدىدى، ساقلىدى.

ذَادَ النَّوْمَ عَنْ عَيْنَيْهِ: ئويغاق تۇردى.

اَلذَّارِيُّ: ئاللاھ تائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «ياراتقۇچى ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

ذَارَعَ يُذَارِعُ مُذَارَعَةً الْبَائِعُ الْمُشْتَرِي: گەزلەپ ساتتى.

اَلذَّارِيَاتُ: شامال؛ قۇرئاننىڭ بىر سۈرىسى.

«وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًا» (قرآن): (توپىراقنى) سورىغۇچى شاماللار بىلەن قەسەمكى.

ذَاعَ يَذِيعُ ذُيُوعًا الْخَبَرُ: خەۋەر تارقالدى، يېيىلدى؛ پاش بولدى، ئاشكارا بولدى.

ذَاعَ السِّرُّ: سىر پاش بولدى.

ذَاعَ الْجَرَبُ فِي جِلْدِهِ: تېرىسىدىكى قوتۇرلۇق تارقالدى.

ذَاعِرٌ ج ذُعَّارٌ: قورققۇچى؛ ئەسكى؛ ئەيىبى كۆپ.

ذَاقَ يَذُوقُ ذَوْقًا و ذَوَاقًا و مَذَاقًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تېتىدى.

«فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ» (قرآن): كۇففار بولغانلىقىڭلار ئۈچۈن ئازابنى تېتىڭلار.

«فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا» (قرآن): دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يېگەندىن كېيىنلا ئۇلارنىڭ ئەۋرەتلىرى ئېچىلىپ قالدى.

«ذَاقَ طَعْمَ الْحُرِّيَّةِ»: ئەركىنلىكنىڭ تەمىنى تېتىدى.

ذَاقَ الطَّعَامَ: تاماقنى تېتىدى، تېتىپ كۆردى.

ذَاقَ الْعَذَابَ: ئازاب چەكتى، جاپا تارتتى.

ذَاقَ الشَّيْءَ: نەرسىنى تەجرىبە قىلدى، سىنىدى.

ذَاقَ الرَّجُلَ: كىشىنى سىنىدى.

ذَاقَ عُسَيْلَةَ الْمَرْأَةِ: جىما قىلدى.

ذَاقَ مِنْهُ الذُّلَّ : زۇلۇم چەكتى.

مَاذَاقَ طَعْمَ النَّوْمِ : ئۇخلىمىدى.

ذَاقَتْ كَفُّهُ فُلَانَةً : تۇتتى.

ذُقْتُ فُلَانًا أَوْ مَاعِنْدَ فُلَانٍ : تەجرىبە قىلدىم ؛ ئۇنىڭ ماھىيىتىنى چۈشەندىم.

ذَاكَرَ يُذَاكِرُ مُذَاكَرَةً فِي الْأَمْرِ : مەلۇم بىر ئىش ھەققىدە سۆزلەشتى ، پاراڭلاشتى ، مەسلىھەت ئۆتكۈزدى.

ذَاكَرَ الطَّالِبُ دَرْسَهُ : ئوقۇغۇچى دەرسىنى چۈشەندى ، يادلىدى ، تەكرارلىدى ، مۇزاكىرە قىلدى.

ذَاكِرَةٌ : ئاڭ ؛ خاتىرە ، ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتى.

«لِفُلَانٍ ذَاكِرَةٌ قَوِيَّةٌ» : خاتىرىسى كۈچلۈك.

إِنْ لَمْ تَخُنِّي الذَّاكِرَةُ : ئۇنتۇپ قالمىسام.

مَطْبُوعٌ فِي الذَّاكِرَةِ : ئۇنتۇلمايدۇ ، ئەستىن چىقمايدۇ.

ذَالَ يَذِيلُ ذَيْلًا الْحَيَوَانُ : ھايۋان قۇيرۇق چىقاردى ، قۇيرۇقى ئۇزۇردى.

ذَالَ الشَّخْصُ : كىشى تەكەببۇر بولدى.

ذَالَ الشَّيْءُ : نەرسە خار بولدى.

ذَامٌ : ئەيىب ، نۇقسان ، كەمچىلىك.

ذَاهِبٌ : كەتكۈچى ، بارغۇچى.

ذَاهِبُ الصَّبْرِ : سەۋرسىز ، ئىرادىسىز.

ذَاهِلٌ: قىيىن ئەھۋالدا قالغۇچى، ئىلاجىسىز قالغۇچى، چارىسىز قالغۇچى.

ذَاوٍ (الذَّاوِي) : قۇرۇغۇچى ، قۇرۇپ قالغۇچى.

ذَائِبٌ : ئېرىتمە.

ذَائِدٌ ج ذَادَةٌ وَ ذُوَّادٌ : قوغدىغۇچى ، مۇھاپىزەت قىلغۇچى ، ساقلىغۇچى.

ذَائِعٌ : تارقاتقۇچى.

ذَائِعُ الصِّيتِ : مەشھۇر ، داڭلىق ، شۆھرەتلىك ، داڭدار.

ذَائِقَةٌ : تېتىش سېزىمى ، زوق.

ذُؤَابَةٌ ج ذَوَائِبُ : ماڭلاي چاچ.

ذَئِبَ يَذْأَبُ ذَأْبًا : قورقۇتتى ، چۆچۈتتى، ئۈركۈتتى.

ذُئِبَ الشَّخْصُ : بۆرىدىن چۆچىدى ، پادىسىغا بۆرە تەگدى.

ذَئِبَ يَذْأَبُ ذَأَبًا : بۆرىدەك غالجىرلاشتى ؛ بۆرىدىن قورقتى.

ذَئِبَ الشَّخْصُ : بۆرىدەك ياۋۇزلاشتى.

ذَؤُبَ يَذْؤُبُ ذَآبَةً الشَّخْصُ : بۆرىدەك ياۋۇزلاشتى ؛ بۆرىدىن قورقتى.

ذِئْبٌ ج ذُؤْبَانٌ : ئوغرى ؛ دىۋانە.

ذِئْبٌ ج ذِئَابٌ و أَذْؤُبٌ و ذُؤْبَانٌ: بۆرە.

ذِئْبٌ فِي جِلْدِ حَمَلٍ : قوي تېرىسىغا ئورىنىۋالغان بۆرە ، مەككار ، ئالدامچى.

«قَالُوا يَاأَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَأَكَلَهُ الذِّئْبُ» (قرآن) : ئۇلار : « ئى ئاتىمىز ! يۇسۇفنى نەرسىلىرىمىزنىڭ يېنىدا قويۇپ يۈگۈرۈشكىلى كېتىپ قېلىپتۇق ، ئۇنى بۆرە يەپ كېتىپتۇ »دېيىشتى.

ذَأَلَ يَذْأَلُ ذَأْلًا و ذَأَلَانًا: چاققان ماڭدى ، يېنىك ماڭدى ، چاپسان ماڭدى.

ذَأَمَ يَذْأَمُ ذَأْمًا : ئەيىبلىدى ، كايىدى ، ھاقارەتلىدى ، كەمسىتتى ؛ قوغلىدى.

ذَأْمٌ : ئەيىب ، نۇقسان ، كەمچىلىك.

ذُبَابٌ ج أَذِبَّةٌ وَذِبَّانٌ : چىۋىن، كۆكۈيۈن؛ ھەرە.

ذُبَابُ الْعَيْنِ : كۆزنىڭ قارىچۇغىسى.

«أَنْتَ أَعَزُّ عَلَيَّ مِنْ ذُبَابَةِ عَيْنِي» : سەن ماڭا كۆز قارىچۇغىمدىن قىممەتلىك.

ذُبَابُ الشَّيْءِ: قالدۇقى.

ذُبَابُ السَّيْفِ : قىلىچنىڭ بىسى.

ذُبَاحٌ : ئانگىنا.

ذُبَالَةُ الْمِصْبَاحِ ج ذُبَالٌ : پىلىك ، چىراغ پىلىكى.

ذُبَالَةُ شَمْعَةٍ: شامنىڭ پىلىكى.

ذَبَّ يَذُبُّ ذَبًّا عَنْهُ : قوغدىدى ، مۇھاپىزەت قىلدى ، ساقلىدى.

«ذَبَّ الرَّجُلُ عَنْ حَرِيمِهِ» : كىشى ئەھرىمىنى

قوغىدى ، قورۇدى.

«ذَبَّ الْبَائِعُ الذُّبَابَ عَنِ الْحَلْوَى» : پىركاز-
چىك تاتلىق يېمەكلىكتىن چىۋىننى قورۇدى.

ذَبَّاحٌ : پوكانچى ؛ قاسساپ ؛ جاللات.

ذَبَّانَةُ الْبُنْدُقِيَّةِ : قورۇل.

ذَبَّبَ يُذَبِّبُ تَذْبِيبًا الْمُسَافِرُ فِي السَّيْرِ: مۇسا-
پىر مېڭىشنى جىدديلەشتۈردى.

ذَبَّبَ الْأُمُّ عَنْ وَجْهِ طِفْلِهَا : ئانا بالىدىن چىۋىن-
نى قورۇدى.

ذَبَّحَ يُذَبِّحُ تَذْبِيحًا : قىردى ، كۆپ ئۆلتۈردى.

«يَسْتَضْعِفُ طَائِفَةً مِنْهُمْ يُذَبِّحُ أَبْنَاءَهُمْ وَيَسْتَحِي
نِسَاءَهُمْ» «قرآن» : ئۇلاردىن بىر تائىپە(يەنى
بەنى ئىسرائىل) نى بوزەك قىلدى، ئۇلارنىڭ
ئوغۇللىرىنى ئۆلتۈرۈپ، قىزلىرىنى(خىزمەت-
كە سېلىش ئۈچۈن) تىرىك قالدۇردى.

ذَبَحَ يَذْبَحُ ذَبْحًا الْجَزَّارُ الْخَرُوفَ : قاسساپ
پاقلان بوغۇزلىدى ، زەبھى قىلدى ، ئۆلتۈردى.

«وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ
تَذْبَحُوا بَقَرَةً» «قرآن» : ئۆز ۋاقتىدا مۇسا ئۆز
قەۋمىگە : « ئاللاھ ھەقىقەتەن سىلەرنى بىر
كالا بوغۇزلاشقا بۇيرۇيدۇ » دېگەنىدى.

ذَبَحَتْهُ الْعَبْرَةُ : غەم ـ قايغۇ ئۇنى بوغىۋالدى ،
كانىيىدىن ئالدى.

ذَبَحَتْهُ الْعَطَشُ : ئۇسسۇزلۇق ئۇنى ھالىدىن
كەتكۈزدى.

ذَبَحَهُ بِغَيْرِ سِكِّينٍ : ئۇنى قاتتىق قىينىدى.

«مَنْ وَلِيَ قَاضِيًا فَكَأَنَّمَا ذُبِحَ بِغَيْرِ سِكِّينٍ»
«حديث» : كىمكى قازى بولىدىكەن، قاتتىق
ئازابقا قالغان بولىدۇ.

ذَبَحَ صَدِيقَهُ: دوستىنى مەدھىيىلىدى.

ذِبْحٌ : قۇربانلىق.

«وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ» «قرآن» : بىز ئۇنىڭ
ئورنىغا چوڭ بىر قۇربانلىقنى (يەنى جەننەت-
تىن چىققان قوچقارنى) بەردۇق.

ذَبْحَةٌ: بىر قېتىم، بىر قېتىم بوغۇزلاش ، زەبھى
قىلىش.

ذَبْحَةٌ صَدْرِيَّةٌ : زىققا.

ذَبْذَبَ يُذَبْذِبُ ذَبْذَبَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى تەۋرەت-
تى ، لىڭشىتتى ، مىدىرلاتتى.

ذَبْذَبَهُ الْأَمْرُ: ئۇنى ئىككىلەندۈرۈپ قويدى ،
ئارىسالدى قىلىپ قويدى.

ذَبَرَ يَذْبُرُ ذَبْرًا الْكِتَابَ: يازدى؛ چېكىت قويدى؛
تېز ئوقۇدى.

ذَبَرَ الْقِرَاءَةَ : يەڭگىل ئوقۇدى.

ذَبَرَ الشَّيْءَ: نەرسىنى بىلدى ، چۈشەندى.

ذَبَرَ يَذْبِرُ ذَبْرًا وذِبَارَةً : قارىدى ، سىنچىلاپ
قارىدى.

ذَبَرَ الشِّعْرَ : شېئىر ئوقۇدى.

ذَبَرَ الْخَبَرَ : خەۋەرنى چۈشەندى.

ذَبِرَ يَذْبَرُ ذَبَرًا عَلَيْهِ : غەزەپلەندى.

ذَبْرٌ ج ذِبَارٌ : كىتاب.

ذَبَلَ يَذْبُلُ ذُبُولاً النَّبَاتُ : ئۆسۈملۈك قۇرۇپ
قالدى، سولاشتى.

ذَبَلَ الْإِنْسَانُ وَالْحَيَوَانُ : ئادەم ياكى ھايۋان ئورۇق-
لاپ كەتتى.

ذَبَلَ فُوهُ : تەشنالىقتىن ئاغزى قۇرۇپ كەتتى.

ذَبَلَ شَفَتَاهُ : تەشنالىقتىن كالپۇكى قۇرۇپ
كەتتى.

ذَبَلَ لِسَانُهُ : تەشنالىقتىن تىلى قۇرۇپ كەتتى.

ذَبْلٌ: تاشپاقا قېپى.

ذَبْلٌ صِنَاعِيٌّ: سۈنئىي پىل چىشى ؛ ياشلىقنىڭ
دەسلەپكى مەزگىلى.

اَلذِّبْلُ: بالىسىنى يوقاتقان ، بالىسى ئۆلۈپ
كەتكەن.

اَلذَّبْلَةُ: ماياق ؛ قۇرۇتقۇچى شامال.

ذَبُوبَةٌ : چىۋىن كۆپ جاي.

ذَبِيْحٌ ج ذَبْحَى : بوغۇزلانغان ھايۋان.

كَبْشٌ ذَبِيْحٌ: قۇربانلىق قىلىنغان قوشقار، بوغۇز-
لانغان قوشقار.

نَعْجَةٌ ذَبِيحٌ : بوغۇزلانغان ساغلىق ، قۇربانلىق
قىلىنغان ساغلىق.

ذَبِيْحَةٌ ج ذَبَائِحُ : نەزىر قىلىنغان مال ، ھەدىيە

قىلىنغان مال.

«وَزَّعَ الذَّبِيحَةَ عَلَى الْفُقَرَاءِ» : قۇربانلىقنى كەمبەغەللەرگە بۆلۈپ بەردى.

ذَجَّ يَذُجُّ ذَجًّا : سەپەردىن قايتىپ كەلدى.

ذَجَّ الْمَاءَ : سۇ ئىچتى.

ذَجَلَ يَذْجُلُ ذَجْلًا ـ هُ: ئۇنىڭغا زۇلۇم قىلدى.

ذَحَا يَذْحُو ذَحْوًا : تېزلەشتى ، ئىتتىكلىدى.

ذَحَا الْجِمَالَ : تۆگىلەرنى ھەيدىدى ، قوغلىدى.

ذَحْلٌ ج ذُحُولٌ و أَذْحَالٌ: ئۆچ ئالماق ، ئىنتىقام ئالماق ؛ ئۆچمەنلىك ، ئاداۋەت.

ذَخَرَ يَذْخَرُ ذَخْرًا الشَّيْءَ : نەرسىنى ساقلاپ قويدى ، زاپاس قىلىپ ساقلىدى ؛ يىغدى ، توپلىدى ، غەملەپ قويدى ، قورامساق قىلىپ قويدى.

ذُخْرٌ ج أَذْخَارٌ: غەملەنگەن نەرسە، زاپاس، قورامساق.

«أَنْتُمْ أَيُّهَا الشَّبَابُ ذُخْرُ الْوَطَنِ» : ياشلار ! سىلەر ۋەتەننىڭ بايلىقى سىلەر.

ذَخِيرَةٌ ج ذَخَائِرُ: ساقلاپ قويۇلغان نەرسە، دۇنيا ـ دەپىنە ، زاپاس نەرسە ، بايلىق ؛ كاپىتال ، دەسمايە ؛ قىممەت باھالىق بۇيۇم.

«حَفِظَكَ اللهُ ذَخِيرَةً لَنَا» : ئاللاھ سىزنى بىزگە بايلىق قىلىپ ساقلاپ بەرسۇن.

ذَخِيرَةُ الْحَرْبِ: ئوق ـ دورا ، قورال ـ ياراق ، ھەربىي لازىمەتلىكلەر ، ھەربىي تەمىنات ، ھەربىي ئوزۇق ـ تۈلۈك.

ذَخِيرَةٌ حَرْبِيَّةٌ : قورال ـ ياراغ ، ئوق ـ دورا ، ھەربىي ئەشيا.

ذَخِيرَةٌ مُقَدَّسَةٌ : خاتىرە بۇيۇم ، مۇقەددەس بۇيۇم.

اَلذَّخِيرَةُ اللُّغَوِيَّةُ : تىل بايلىقى.

ذَرْ : قويۇۋەت ، تەرك ئەت.

«فَذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا» (قرآن) : (ئى مۇھەممەد!) مەن تەنھا ياراتقان كىشىنى (يەنى ۋەلىد ئىبن مۇغىرەنى) ماڭا قويۇۋەت.

ذَرَا يَذْرُو ذَرْوًا التُّرَابَ : توپا توزىدى.

«فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ» (قرآن) : كېيىن ئۇ قۇرۇپ تۆكۈلدى ، شاماللار ئۇنى (تەرەپ ـ تەرەپكە) ئۇچۇرۇپ كەتتى.

ذَرَتِ الرِّيحُ التُّرَابَ : بوران توپا توزۇتتى.

ذَرَا الزَّارِعُ الْحَبَّ: دېھقان داننى شامالدا سورىدى.

ذَرَا اللهُ الْخَلْقَ : ئاللاھ مەخلۇقاتلارنى ياراتتى.

ذِرَاعٌ ج أَذْرُعٌ و ذُرْعَانٌ: غۇلاچ ؛ بىلەك ؛ گەز ؛ پۇت ـ قول ؛ قويۇن.

ذِرَاعُ الْإِنْسَانِ : بىلەك.

أَنْتَ عَلَيَّ حَبْلُ الذِّرَاعِ: سەن ماڭا يېقىن.

رَحْبُ الذِّرَاعِ : كۈچلۈك.

«قَلِّدُوا أَمْرَكُمْ رَحْبَ الذِّرَاعِ» (حديث) : ئىشىڭلارنى ئىقتىدارلىق ئادەمنى ئىگە قىلىڭلار.

وَاسِعُ الذِّرَاعِ: ئىقتىدارلىق ، ئەخلاقلىق.

مَا لِي بِهِ ذِرَاعٌ: ئۇنىڭغا تاقىتىم يەتمەيدۇ، مەن ئۇنىڭغا تەڭ تۇرالمايمەن ، ئۇنىڭغا كۈچۈم يەتمەيدۇ.

أَنْتَ ذِرَاعِي الْيَمِينُ : باشقا كۈن چۈشكەندە ساڭا يۆلىنىمەن.

رَمَى الطِّفْلُ نَفْسَهُ بَيْنَ ذِرَاعَيْ أُمِّهِ : بالا ئۆزىنى ئانىسىنىڭ قۇچىقىغا ئاتتى.

بَسَطَ لَهُ ذِرَاعَيْهِ: ئۇنى قىزغىن قارشى ئالدى.

ذَرَأَ يَذْرَأُ ذَرْأً اللهُ النَّاسَ : ئاللاھ ئىنسانلارنى ياراتتى ، خەلق ئەتتى.

«قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ» (قرآن) : ئېيتقىنكى، « ئاللاھ سىلەرنى يەر يۈزىدە ياراتتى كۆپەيتتى، (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا توپلىنىسىلەر».

ذَرَأَ الزَّارِعُ الْأَرْضَ : دېھقان يەرگە ئۇرۇق چاچتى ، تېرىدى.

ذَرِئَ يَذْرَأُ ذَرَأً الشَّخْصُ : چېكىسىگە ئاق كىردى.

ذَرِبَ يَذْرَبُ ذَرَبًا الرَّجُلُ : تىلى پاساھەتلىك بولدى.

ذَرِبَ لِسَانُ الشَّخْصِ : ئاغزى بىزەپ بولدى ، تىلى سەت بولدى.

ذَرِبَ السَّيْفُ : قىلىچ ئۆتكۈر بولدى.

ذَرَبٌ ج أَذْرَابٌ : ساقايماس كېسەل ، داۋاسى يوق كېسەل.

ذَرِبٌ ج ذَرِبُونَ م ذَرِبَةٌ ذَرِبَاتٌ: سۆزى پاساھەتـلىك ئادەم ؛ تىلى ئۆتكۈر ، سۆزمەن ، گەپدان.

رَجُلٌ ذَرِبٌ : ئاغزى يامان ، ئاغزى بېزەپ.

«كُنْتُ ذَرِبَ اللِّسَانِ عَلَى أَهْلِي» : ئۆيدىكىلىرىمگە ئاغزىم بېزەپ ئىدى.

ذُرَةٌ : قوناق.

ذُرَةٌ شَامِيَةٌ. ذُرَةٌ صَفْرَآءُ : كۆممە قوناق.

ذُرَةٌ بَلَدِيَّةٌ : تېرىق.

ذُرَةٌ رَفِيعَةٌ : تېرىق ، سۆك.

ذَرَّ يَذُرُّ ذَرًّا الشَّيْءَ: قولىنىڭ ئۇچى بىلەن چاچتى.

«ذَرَّ الْحَبَّ فِي الْأَرْضِ» : يەرگە ئۇرۇق چاچتى ، تېرىدى.

ذَرَّ الرَّجُلُ : چېكىسى ئاقاردى.

ذَرَّ اللّٰهُ عِبَادَهُ فِي الْأَرْضِ : ئاللاھ بەندىلىرىنى زېمىنغا تارقاتتى.

ذَرَّ الْمِلْحَ: تۇز چاچتى.

ذَرَّ الدَّوَاءَ الْعَيْنَ: كۆزگە دورا تېمىتتى.

ذَرَّ الرَّمَادَ فِي الْأَعْيُنِ: ساختىپەزلىك قىلىپ گوللىدى ، ئالدامچىلىق قىلدى ، كۆز بوياماچىلىق قىلدى.

ذَرَّ التُّرَابَ فِي الْعُيُونِ: كۆزگە توپا چاچتى ، (ساختىپەزلىك قىلدى).

ذَرَّتِ النَّبَاتُ : ئۆسۈملۈك بىخ چىقاردى.

ذَرَّ يَذُرُّ ذُرُورًا الشَّمْسُ: كۈننىڭ دەسلەپكى شولىسى چۈشتى.

ذَرٌّ: سالماق ، تۆكمەك ؛ ئەۋلاد ، ئىنسان ؛ زەررە؛ كىچىك چۈمۈلە.

ذَرٌّ كَهْرَبِيَّةٌ : ئىئون.

ذَرًّا لِلرَّمَادِ فِي الْعُيُونِ: قايمۇقتۇرۇش ئۈچۈن ، ئېزىقتۇرۇش ئۈچۈن ، ئالدامچىلىق قىلىش يۈزىسىدىن.

ذُرَّاحٌ ج ذَرَارِيحُ : زىيانداش ھاشارەت.

ذَرَّايَةٌ : چاقپىلەك ، شامالدۇرغۇچ ، دان تازىلاش ماشىنىسى.

ذَرَّةٌ ج ذَرَّاتٌ : ئاتوم ، زەررە ، مالېكۇلا ؛ چاڭ ـ توزان.

مُفَاعِلٌ لِلذَّرَّةِ: ئاتوم قازىنى.

مِثْقَالَ ذَرَّةٍ : قىلچىلىك ، ئازغىنا.

« فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ » ‹قرآن› : كىمىكى زەررىچىلىك يامان ئىش قىلىدىكەن ، ئۇنىڭ جازاسىنى كۆرىدۇ.

جُزْئُ الذَّرَّةِ: ئاتوم زەررىچىسى.

عِلْمُ الذَّرَّةِ: ئاتوم نەزەرىيىسى.

مُحَطِّمَةُ الذَّرَّةِ : ئايلانما تېزلەتكۈچ.

مِقْدَارَ الذَّرَّةِ : كىچىككىنە ، ئازغىنە.

عَصْرُ الذَّرَّةِ : ئاتوم دەۋرى ؛ يېڭى دەۋر.

ذَرَّاتُ الْعَرَقِ : تەر تامچىلىرى.

ذَرَّفَ يُذَرِّفُ تَذْرِيفًا وَ تِذْرَافًا وَ تَذْرِفَةً: ئېقىتتى ، تۆكتى ، ئاقتۇردى.

ذَرَّفَتِ الْعَيْنَ : يىغلاتتى.

ذَرَّفَ عَلَى الْأَرْبَعِينَ: 40 ياشتىن ھالقىدى.

ذَرَّقَ يُذَرِّقُ تَذْرِيقًا اللَّبَنَ : سۈتنى سۇغا ئارىلاشتۇردى.

ذَرَّى يُذَرِّي تَذْرِيَةً الرِّيحُ التُّرَابَ : بوران توپا سورىدى ، بوران توپا توزۇتتى.

«أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِأَوْلَادِهِ إِذَا مِتُّ فَأَحْرِقُونِي ثُمَّ ذَرُّونِي فِي الرِّيحِ» : بىر ئادەم بالىلىرىغا: «ئۆلسەم جەسىتىمنى كۆيدۈرۈپ شامالغا سورۇۋېتىڭلار » دېدى.

ذَرِّيٌّ: ئاتومنىڭ ؛ ئاتوم ئېنېرگىيە ئالىمى.

اَلْأَشِعَّاعُ الذَّرِّيُّ : ئاتوم نۇر رادىئاكسىيىسى.

«سَلَامُ الْعَالَمِ مُهَدَّدٌ بِانْتِشَارِ الْأَسْلِحَةِ الذَّرِّيَّةِ» : دۇنيا تىنچلىقى ئاتوم قوراللىرىنىڭ تارقىلىشى بىلەن تەھدىتكە ئۇچرىماقتا.

اَلْإِشْعَاعُ الذَّرِّيُّ: ئاتوم رادىئوئاكتىپلىق.

ذَرِّيحٌ ج ذَرَارِيحُ : تۆپىلىك ، ئېگىزلىك ؛ ئۆتكۈر زەھەر.

ذُرِّيَّةٌ ج ذَرَارِيُّ وذُرِّيَّاتٌ : ئەۋلاد ، نەسىل ، بالا.

uighurkitap.com

«وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ» ‹قرآن› : مەن ھەقىقەتەن ئۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى ئۈچۈن ساڭا سىغىنىپ، قوغلاندى شەيتاندىن پاناھ تىلەيمەن.

«قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً» ‹قرآن› : ئى پەرۋەردىگارىم! ماڭا ئۆز دەرگاھىڭدىن بىر ياخشى پەرزەنت ئاتا قىلغىن.

طَاقَةٌ ذَرِّيَّةٌ : ئاتوم ئېنېرگىيىسى.

اَلْأَسْلِحَةُ الذَّرِّيَّةُ : ئاتوم قوراللىرى.

اَلنَّظَرِيَّةُ الذَّرِّيَّةُ : ئاتوم نەزەرىيىسى.

اَلْحَرْبُ الذَّرِّيَّةُ : ئاتوم ئۇرۇشى.

اَلْقُنْبُلَةُ الذَّرِّيَّةُ : ئاتوم بومبىسى.

ذَرَعَ يَذْرَعُ ذَرْعًا الْبَائِعُ الثَّوْبَ : ساتقۇچى رەختنى ئۆلچىدى.

ذَرَعَ الطَّرِيقَ : چامداپ ماڭدى.

«مَا لَكَ تَذْرَعُ الْغُرْفَةَ جِيئَةً وَذَهَابًا؟» : ئۆيدە ئالدى كەينىڭگە مېڭىپ كەتتىڭغۇ؟

ذَرَعَهُ الْقَيْءُ: ئۇنى قەي قىستاپ كەتتى.

ذَرْعٌ: گەز؛ قابىلىيەت، ئىقتىدار، كۈچ؛ قول سۇنماق، قول سوزماق.

«وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا» ‹قرآن› : بىزنىڭ ئەلچىلىرىمىز (يەنى پەرىشتىلەر) لۇتنىڭ يېنىغا كەلگەن چاغدا (لۇت ئۆز قەۋمىنىڭ ئۇلارغا چېقىلىپ قويۇشىدىن قورقۇپ) قىيىن ئەھۋالدا قالدى، ئۇلار توغرىسىدا يۈرىكى سىقىلدى.

«فَغُلُّوهُ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا» ‹قرآن› : ئاندىن ئۇنى ئۇزۇنلۇقى 70 گەز كېلىدىغان زەنجىر بىلەن باغلاڭلار!

ضَاقَ بِالْأَمْرِ ذَرْعًا: چارىسىز قالدى، ئىلاجسىز قالدى.

وَاسِعُ الذَّرْعِ: كۈچلۈك، ئىقتىدارلىق، قابىلىيەتلىك.

خَالِي الذَّرْعِ : غەم ـ قايغۇسىز.

ذَرَفَ يَذْرِفُ ذَرْفًا وَذُرُوفًا الدَّمْعُ: ياش ئاقتى، ياش تۆكۈلدى.

«فَوَعَظَنَا رَسُولُ اللّٰهِ مَوعِظَةً بَلِيغَةً ذَرَفَتْ لَهَا الْعُيُونُ» ‹حديث› : پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە شۇنداق تەسىرلىك ۋەز ئېيىتتىكى، كۆزلەردىن ياش تۆكۈلدى.

ذَرَفَ دَمْعًا سَخِينًا: ئىسسىق ياش تۆكتى.

ذَرَفَ دُمُوعَ التَّمَاسِيحِ : يىغلىغان قىياپەتكە كىرىۋالدى.

ذَرَفَتْ عَيْنُهُ الدَّمْعَ : كۆزى ياش تۆكتى.

ذَرَقَ يَذْرُقُ ذَرْقًا الطَّائِرُ : قۇش مايىقلىدى.

ذَرَقَ الشَّخْصُ عَلَى النَّاسِ : كىشىلەرگە سېسىق گەپ قىلدى.

«مَا هَجَاهُ، بَلْ ذَرَقَ عَلَيْهِ» : ئۇنى ھەجۋى قىلمىدى، بەلكى ئۇنىڭغا سېسىق گەپ قىلدى.

ذَرْقٌ: مايىق.

ذَرْقُ الطُّيُورِ: قۇش مايىقى.

ذُرْوَةٌ. ذِرْوَةٌ ج ذُرًى : چوققا، يۇقىرى پەللە، تاغ چوققىسى؛ تۆگىنىڭ لوككىسى.

ذُرْوَةُ الْمَجْدِ : شان ـ شەرەپ چوققىسى.

«اَلْعِلْمُ يَرْفَعُنَا إِلَى ذُرْوَةِ الْمَجْدِ» : ئىلىم بىزنى شان ـ شەرەپنىڭ چوققىسىغا كۆتۈرىدۇ.

اِجْتِمَاعُ الذُّرْوَةِ : دۆلەت باشلىقلىرى كېڭىشى، يۇقىرى دەرىجىلىك ئەربابلار يىغىنى.

«فُلَانٌ يَفْتِلُ فِي الذُّرْوَةِ وَالْغَارِبِ» : مەقسىتىگە يېتىش ئۈچۈن ھىيلە ـ مىكىر ئىشلىتىدۇ.

مُؤْتَمَرُ الذُّرْوَةِ: چوڭ دۆلەتلەر باشلىقلار يىغىنى.

ذَرُورٌ ج أَذِرَّةٌ : كۆز ياكى جاراھەت جايىغا چېچىلىدىغان قۇرۇق دورا؛ تاماققا سېلىنىدىغان تۇز؛ ئەتىرنىڭ بىر خىلى.

ذَرُورِيٌّ : تالقان، تالقانسىمان.

أَحْمَرُ ذَرِيحِيٌّ: سۆسۈن رەڭ.

ذَرِيعٌ : تېز، چاپسان؛ كېلىشتۈرگۈچى، ئەپلەشتۈرگۈچى، مۇرەسسەچى.

قَتْلٌ ذَرِيعٌ : چوڭ قىرغىنچىلىق.

ذَرِيعَةٌ ج ذَرَائِعُ : ئۇسۇل، قائىدە، ۋاسىتە، چارە ـ تەدبىر؛ دەستەك، باھانە.

«اِتَّخَذَ رُسُوبَهُ ذَرِيعَةً لِتَرْكِ الدِّرَاسَةِ» : ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىگەنلىكىنى دەرس تاشلاشنىڭ

باهانىسى قىلىۋالدى.

مَذْهَبُ الذَّرَائِعِ: مەنپەئەتپەرەسلىك.

سَدُّ الذَّرَائِعِ : باھانە ـ سەۋەبنىڭ ئالدىنى ئېلىش.

ذُعَافٌ جِ ذُعْفٌ : ئۆتكۈر زەھەر، ئۆلتۈرگۈچى زەھەر.

«اَلْإِفْرَاطُ فِي التَّدْخِينِ كَالسُّمِّ الذُّعَافِ» : تاماكىنى ھەددىدىن ئارتۇق چېكىشنىڭ ئۆزى تېز جاننى ئالىدىغان زەھەردۇر.

مَوْتٌ ذُعَافٌ : ئۇشتۇمتۇت ئۆلۈم، تاسادىپىي ئۆلۈم.

سُمٌّ ذُعَافٌ : دەرھال جاننى ئالىدىغان زەھەر.

دَاءٌ ذُعَافٌ : جاننى ئالىدىغان كېسەل.

ذَعَرَ يَذْعَرُ ذَعْرًا ـ هُ الظَّلَامُ: قاراڭغۇلۇق ئۇنى قورقۇتتى، تەھدىت سالدى، چۆچۈتتى.

«قُمْ فَأْتِ الْقَوْمَ وَلاَتَذْعَرْهُمْ» ‹حديث›: تۇرغىن، قەۋمگە بارغىن، ئۇلارنى چۆچۈتۈۋەتمىگىن.

ذُعِرَ الشَّخْصُ : قورقتى، چۆچۈدى.

ذُعْرٌ. ذَعَرٌ : چۆچۈمەك، قورقماق، ئالاقزادە بولماق.

«دَبَّ الذُّعْرُ إِلَى قَلْبِ فُلاَنٍ» : قورقۇنچ بېسىۋالدى.

ذَعِرٌ جِ ذَعِرُونَ: قورققۇچى، چۆچۈگۈچى.

ذُعْرَةٌ : سۆڭگۈچ؛ ئەيىبى كۆپ ئادەم.

ذَعِرَةٌ جِ ذَعِرَاتٌ: قورققۇچى، چۆچۈگۈچى.

ذُعْرِيَّةٌ : قاتتىق يىل، قىيىن يىل.

ذَعَفَ يَذْعَفُ ذَعْفًا ـ هُ: ئۇنىڭغا زەربە بەردى.

ذَعِفَ يَذْعَفُ ذَعَفَانًا: تېز ئۆلدى.

ذَعْفٌ : دەرھال ئۆلتۈرىدىغان زەھەر.

ذَعَقَ يَذْعَقُ ذَعْقًا : تووۋلىدى، ۋارقىرىدى، قورقۇتتى.

ذَعِنَ يَذْعَنُ ذَعَنًا : بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى، باش ئەگدى.

ذَعُورٌ : گۇمان قىلىشتىن ۋە سەت گەپ قىلىشتىن قورقىدىغان ئايال.

اَلذَّفَافُ : نەرسە.

مَاذَاقَ ذَفَافًا : ھېچنەرسە يېمىدى.

ذِفَافٌ جِ أَذِفَّةٌ وَذُفُفٌ : ئۆتكۈر زەھەر؛ ئاز سۇ.

ذَفِرَ يَذْفَرُ ذَفَرًا الشَّيْءُ: نەرسە سېسىق پۇرىدى، بەدبۇي پۇراق چىقتى.

ذَفِرٌ: سېسىق، بەدبۇي.

رَجُلٌ ذَفِرٌ: بەدبۇي ئادەم؛ سېسىق پۇرايدىغان ئادەم.

اَلذِّفْرَى جِ ذِفْرِيَّاتٌ : قۇلاقنىڭ كەينىدىكى سۆڭەك.

ذَفَّ يَذِفُّ ذَفًّا وذَفَفًا وذِفَافًا عَلَى الْجَرِيحِ : ئۆلتۈرۈپ بولدى، ئۆلتۈرۈپ توگەتتى.

ذَفَّ فِي الْأَمْرِ: تېزلەتتى، ئىلدام قىلدى.

ذَفَّهُ الْمَرَضُ : ئۇنى كېسەل ھالاك قىلدى، ئۆلتۈردى.

ذَفَّ يَذِفُّ ذَفِيفًا الْأَمْرُ: ئىش تەييار بولدى.

ذَفَّ الطَّائِرُ : قۇش تېز ئۇچتى.

اَلذَّفُّ: ئاياغ تىۋىشى.

اَلذُّفُّ : ئاز.

مَاءٌ ذُفٌّ: ئاز سۇ.

ذَفَّفَ يُذَفِّفُ تَذْفِيفًا الْمُحَارِبُ عَلَى الْجَرِيحِ: جەڭچى يارىدارنى ئۆلتۈردى.

«...لاَ يُقْتَلُ أَسِيرٌوَلاَ يُذَفَّفُ عَلَىَجَرِيحٍ» : ئەسىرنى ئۆلتۈرۈشكە بولمايدۇ، شۇنىڭدەك يارىدارمۇ ئۆلتۈرۈلمەيدۇ.

ذَفِيفٌ : تېز، يەڭگىل.

صَلاَةٌ ذَفِيفَةٌ : يېنىك ئوقۇلغان ناماز.

«دَخَلْتُ عَلَى أَنَسٍ وَهُوَ يُصَلِّي صَلاَةً خَفِيفَةً ذَفِيفَةً كَأَنَّهَا صَلاَةُ مُسَافِرٍ» ‹حديث› : ئەنەسنىڭ قېشىغا كىرسەم، مۇساپىرنىڭ نامىزىدەك يەڭگىل ۋە تېز ناماز ئوقۇۋاتىدىكەن.

رَجُلٌ خَفِيفٌ ذَفِيفٌ : يەڭگىل، چاققان ئادەم.

ذَقَنَ يَذْقُنُ ذَقْنًاالشَّخْصُ عَلَىعَصَاهُأَوْعَلَى يَدِهِ: ھاسىغا ياكى قولىغا ئېڭىكىنى تىرىدى.

ذَقَنَهُ بِالْعَصَا : هاسا ئېڭىكىگە تېگىپ كەتتى.

ذَقِنَ يَذْقَنُ ذَقَنًا الرَّجُلُ : ئېڭىكى ئۇزۇن بولدى.

ذَقَنٌ ج أَذْقَانٌ : ساقال ـ بۇرۇت.

ذَقَنُ التَّيْسِ : ئۆچكە ساقال.

ذَقَنُ الشَّيْخِ : ئاچچىق ئەمەن.

خَرُّوا لِلْأَذْقَانِ : سەجدە قىلدى.

«وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا» «قرآن» : ئۇلار يىغلىغان هالدا سەجدە قىلىشقا يىقىلىدۇ، تېخىمۇ تەزەررۇ قىلىدۇ.

ذَقْنٌ ج أَذْقَانٌ وذُقُونٌ : ئېڭەك.

«إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ» «قرآن» : بىز ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ بويۇنلىرىغا ئېڭەكلىرىگىچە تاقاقلارنى تاقىدۇق، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار باشلىرىنى ئېگەلمەيدۇ (يەنى ئۇلار ئىمانغا بويسۇنمايدۇ ۋە ئىمانغا باش ئەگمەيدۇ).

ضَحِكَ عَلَى ذَقْنِهِ : ئالدىدى.

«مُثْقَلٌ اسْتَعَانَ بِذَقْنِهِ» «مثل» : پايدىسىز ئۇرۇندى، (ئۆزىدىن تۆۋەن كىشىدىن سورىغانغا تەمسىل قىلىپ ئېيتىلىدۇ)

أَبُو ذَقْنٍ : ساقال قويغان ئادەم.

ذَقْنُهُ رَخْوَةٌ : ئىرادىسى بوش ئادەم.

غَصْبًا عَنْ ذَقْنِكَ : گەرچە سىز خالىمىغان بولسىڭىزمۇ.

«غَرِقَ فِي عَمَلِهِ إِلَى ذَقْنِهِ، غَرِقَ فِي عَمَلِهِ حَتَّى ذَقْنِهِ» : ئىشقا پۈتۈنلەي بېرىلدى؛ چۆمۈپ كەتتى.

ذِقْنٌ : قېرىغان ئادەم؛ ئېڭەك.

ذَكَا يَذْكُو ذَكًا و ذَكَاةَ الذَّبِيحَةَ : ئۆلتۈردى، بوغۇزلىدى.

ذَكَا الشَّاةَ : قوينى بوغۇزلىدى، ئۆلتۈردى.

ذَكَا يَذْكُو ذُكُوًّا وَذَكًا وذَكَاءً لَهَبُ النَّارِ : ئوت يالقۇنجىدى.

ذَكَتِ الشَّمْسُ : قۇياش قاتتىق ئىسسىدى، قاتتىق قىزىدى.

ذَكَتِ الْحَرْبُ : ئۇرۇش قىزىدى.

ذَكَا الشَّخْصُ : ئۆتكۈر بولدى، ئەقىللىق بولدى، چېچەن بولدى.

ذَكَا يَذْكُو ذَكَاءً الْمِسْكُ : ئىپار پۇرىدى، خۇش پۇراق چىقاردى.

ذَكَاءٌ : دانالىق، چېچەنلىك، ھوشيارلىق؛ ئەقىل-پاراسەت؛ ئوت يالقۇنى.

أَحْرَقَنِي ذَكَاءُهَا : ئوت يالقۇنى مېنى كۆيدۈردى.

ذَكَاءٌ مُجَرَّدٌ : يوشۇرۇن ئەقىل.

ذُكَاءُ : قۇياش، كۈن.

اِبْنُ ذُكَاءَ : تاڭ، سۈبھى.

ذَكَرَ يَذْكُرُ ذِكْرًا وتَذْكَارًا وذُكْرًا الشَّيْءَ فِي ذِهْنِهِ : يادىدا تۇتتى، ئېسىدە تۇتتى.

«قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى وَذَكَرَاسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى» «قرآن» : (كۇفرىدىن ۋە گۇناھتىن) پاك بولغان ئادەم مەقسىتىگە يەتتى. ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ نامىنى ياد ئەتتى، ئاندىن ناماز ئوقۇدى.

«فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنْسَانِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ» «قرآن» : مەن راستتىنلا بېلىقنى ئۇنتۇپتىمەن. بېلىقنىڭ (ئاجايىپ ۋەقەسى) نى ساڭا ئېيتىشنى پەقەت شەيتان ماڭا ئۇنتۇلدۇرۇپتۇ.

«اُذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَى وَالِدَتِكَ» «قرآن» : ساڭا ۋە سېنىڭ ئاناڭغا بەرگەن نېمىتىمنى ئەسلىگىن.

ذَكَرَ الطَّالِبُ قَصِيدَةً : قەسىدىنى ئېسىگە ئالدى.

ذَكَرَ اللّٰهَ : ئاللاھقا سانا ئېيتتى.

«وَاذْكُرْ رَبَّكَ كَثِيرًا» «قرآن» : پەرۋەردىگارىڭنى كۆپ مەدھىيىلىگىن.

ذَكَرَهُ : ئۇنى تىلغا ئالدى.

«وَاذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ» «قرآن» : (خۇدا خالىسا، دېگەن سۆزنى) ئۇنتۇپ قالساڭ، پەرۋەردىگارىڭنى تىلغا ئالغىن.

«فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ» «قرآن» : ئاللاھنىڭ ئىسمى ئېيتىلىپ بوغۇزلانغان ھايۋانلارنى يەڭلار.

ذَكَرَ النِّعْمَةَ : شۈكرى قىلدى.

ذَكَرَ فُلَانَةً : ئايالغا توي قىلىش تەلىپىنى قويدى، ئايالغا ئۆيلىنىش تەلىپىنى قويدى.

ذَكَرَ الشَّيْءَ لَهُ: بىلدۈردى ، مەلۇم قىلدى.

ذَكَرَاسْمَ اللّٰهِ عَلَى ذَبِيحَةٍ: مالنى بىسمىللا دەپ بوغۇزلىدى ، مال بوغۇزلىغاندا ئاللاھنىڭ نامىنى تىلغا ئالدى.

ذَكَرَهُ بِالْخَيْرِ : ئۇنى مەدھىيىلىدى ، ماختىدى.

ذَكَرَهُ بِالشَّرِّ: ئۇنى ئەيىبلىدى ، يامان گېپىنى قىلدى، مالامەت قىلدى.

قِيمَتُهُ لَاتُذْكَرُ : تىلغا ئالغۇچىلىكى يوق ، قەدرى ـ قىممىتى يوق.

ذِكْرٌ ج أَذْكَارٌ : نام ؛ نوپۇز ، ئابرۇي ؛ ئاتاق ؛ دۇئا ، زىكىر ؛ ناماز ؛ ھېپزى قىلىش ، يادقا ئېلىش.

«اِقْرَأْ مَاتَيَسَّرَ مِنْ آيَاتِ الذِّكْرِالْحَكِيمِ» : قۇرئان ئايەتلىرىدىن قولاي بولغىنىنى ئوقۇغىن!

«كَانَ الْأَنْبِيَاءُ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ إِذَا حَزَبَهُمْ أَمْرٌ فَزِعُوا إِلَى الذِّكْرِ» ‹حديث› : پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاملار بېشىغا بىرەر ئىش كەلسە نامازغا ئالدىرايتتى.

حَلْقَةُ الذِّكْرِ : زىكرى ھالقىسى.

«ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ» ‹قرآن› : صاد . شانلىق قۇرئان بىلەن قەسەمكى (بۇ قۇرئان ھەقىقەتەن مۆجىزىدۇر) .

«وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ» ‹قرآن› : ھەقىقەتەن بىز قۇرئاننى ھېپزى ئۈچۈن ئاسان قىلدۇق.

اَلذِّكْرُ الْحَكِيمُ : قۇرئان كەرىم.

طَيِّبُ الذِّكْرِ: نامى ئۈچمەس ، ياخشى ئادەم.

لَهُ ذِكْرٌ فِى النَّاسِ : ئۇنىڭ كىشىلەر ئارىسىدا ئابرۇيى بار.

مُتَقَدِّمُ الذِّكْرِ : يۇقىرىدا ئۆتكەن ، يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان.

سَالِفُ الذِّكْرِ : ئالدىدا ئېيتىلغان ، ئالدىدا تىلغا ئېلىنغان.

إِحْيَاءُ الذِّكْرِ : خاتىرىلىمەك.

خَصَّهُ بِالذِّكْرِ : ئۇنى ئالاھىدە تىلغا ئېلىپ ئۆتتى.

لَايَسْتَحِقُّ الذِّكْرَ : تىلغا ئېلىشقا ئەرزىمەيدۇ ، تىلغا ئالغۇچىلىكى يوق ، ئەھمىيەتسىز.

مِمَّا هُوَ جَدِيرٌ بِالذِّكْرِ : تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدىغان.

ذَكَرٌ ج ذُكُورٌ و مَذَاكِيرُ : ئەرلىك جىنسىي ئەزا ، زەكەر.

ذَكَرٌ ج ذُكُورٌ وذُكْرَانٌ : ئەر ، ئەركەك.

«يُوْصِيكُمُ اللّٰهُ فِىاَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُحَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ» ‹قرآن› : ئاللاھ بالىلىرىڭلارغا تېگىدىغان مىراس ھەققىدە تەۋسىيە قىلىدۇكى، بىر ئەرگە ئىككى ئايالنىڭ ھەسسىسى تېگىدۇ.

«يَهَبُ لِمَنْيَشَاءُاِنَاثًاوَيَهَبُ لِمَنْيَشَاءُالذُّكُورَاَوْيُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًاوَاِنَاثًا» ‹قرآن› : ئاللاھ خالىغان ئادەمگە قىز پەرزەنت ئاتا قىلىدۇ، خالىغان ئادەمگە ئوغۇل پەرزەنت ئاتا قىلىدۇ ، ياكى ئۇلارغا ئوغۇل ـ قىزنى ئارىلاش بېرىدۇ.

شِعْرٌ ذَكَرٌ : پۇختا شېئىر.

رَجُلٌ ذَكَرٌ : قەھرىمان ئەر ، باتۇر ئەر.

سَيْفٌ ذَكَرٌ : ئىتتىك قىلىچ.

ذَكَرُ النَّحْلِ : ئەركەك ھەسەل ھەرىسى.

ذُكْرَانِيٌّ: ئەر كىشىگە مەنسۇپ ، ئەرەنچە ، ئەرلەرنىڭ ، ئەرلىك.

اِمْرَأَةٌ ذَكِرَةٌ : ئايال قەھرىمان.

ذِكْرَى ج ذِكْرَيَاتٌ: خاتىرە ، ئەسلەش ، خاتىرىلەش ، ياد ئېلىش ؛ يادىكار.

«فَلَاتَقْعُدْبَعْدَ الذِّكْرَىمَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ» ‹قرآن› : ئېسىڭگە كەلگەندىن كېيىن زالىم قەۋم بىلەن بىللە ئولتۇرمىغىن.

«لِطُفُولَتِنَا ذِكْرِيَاتٌ سَعِيدَةٌ» : بالىلىق چاغلىرىمىزنىڭ شېرىن ئەسلىمىلىرى بار.

اَلذِّكْرَى الْمِئَوِيَّةُ: يۈز يىللىقنى خاتىرىلەش.

اَلذِّكْرَى الْأَلْفِيَّةُ : مىڭ يىللىقنى خاتىرىلەش.

www.uyghurkitap.com

الذِّكْرَى السَّنَوِيَّةُ : يىللىق خاتىرىلەش.

ذِكْرَيَاتُ الْمَاضِي : ئۆتمۈش خاتىرىلىرى ، ئۆتمۈشنى ئەسلەش.

ذَكَّرَ يُذَكِّرُ تَذْكِيرًا : ئەسلەتتى.

«وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ» «قرآن» : ۋەز - نەسىھەت قىلغىن ، ۋەز - نەسىھەت مۆمىنلەرگە پايدىلىق.

«أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الأُخْرَى» «قرآن» : بۇ ئىككى ئايالنىڭ بىرى ئۇنتۇپ قالسا ئىككىنچىسى ئېسىگە سالىدۇ.

ذَكَّرَ الْخَطِيبُ النَّاسَ : خەتىب كىشىلەرگە ۋەز - نەسىھەت ئېيتتى.

ذَكَّرَ الْكَلِمَةَ : سۆزگە مۇزەككەر بويىچە مۇئامىلە قىلدى.

ذَكَّرْتُ صَدِيقِي دِينَهُ أَوْ بِدِينِهِ : مەن دوستۇمغا ئۇنىڭ قەدرىنى ئەسلەتتىم.

ذَكَّى يُذَكِّي تَذْكِيَةً الشَّاةَ : قوينى بوغۇزلىدى ، سويدى ، ئۆلتۈردى.

«إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ» «قرآن» : لېكىن (يۇقىرىقى بەش تۈرلۈك ھايۋاندىن جېنى چىقمىغان چاغدا) بوغۇزلىغانلىرىڭلار ھالال بولىدۇ.

ذَكَّى النَّارَ : ئوت ياقتى ، ئوتنى ياندۇردى.

ذَكِيَ يَذْكَى ذَكَاءً : ئەقىللىق بولدى ، پاراسەتلىك بولدى ، چېچەن بولدى ، ھوشيار بولدى.

ذَكِيٌّ ج أَذْكِيَاءُ : ھوشيار ، چېچەن ، زېرەك.

«هَذِهِ الْمَسْأَلَةُ لَا يَحِلُّهَا إِلَّا ذَكِيٌّ فَطِنٌ» : بۇ مەسىلىنى پەقەت ھوشيار ، دانا ئادەملا ھەل قىلالايدۇ.

ذَكِيُّ الرَّائِحَةِ : خۇشبۇي ، خۇش پۇراق.

ذَكِيُّ الطَّعْمِ : تەملىك ، مەززىلىك.

ذَلَالَةٌ : رەزىللىك ، خارلىق ، شەرمەندىلىك ، پەسلىك.

ذَلِقَ يَذْلَقُ ذَلَقًا الأَنْفُ : پاناق بولۇپ قالدى.

ذَلَقَ يَذْلُقُ ذَلَاقَةً السِّكِّينَ : پىچاقنى بىلىدى ، پىچاقنى ئىتتىكلەتتى.

ذَلَقَ يَذْلُقُ ذَلَاقَةً اللِّسَانُ : پاساھەتلىك بولدى ، سۆزمەن بولدى ، تىلى ئۆتكۈر بولدى ، راۋان سۆزلىدى.

ذَلْقٌ : بىسى ، يېنى.

ذَلْقُ الشَّيْءِ : نەرسىنىڭ بىسى.

ذَلِقُ اللِّسَانِ : سۆزمەن ، ناتىق ، پاساھەتلىك ، تىلى ئۆتكۈر ، تىلى راۋان.

ذَلْقَةُ الشَّيْءِ : نەرسىنىڭ بىسى ، نەرسىنىڭ يېنى.

ذَلْقَةُ اللِّسَانِ : تىلنىڭ ئۇچى.

ذَلَّ يَذِلُّ ذُلًّا الشَّخْصُ : خار بولدى ، پەس بولدى ، خارلاندى ، چۈشكۈنلەشتى.

«لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَنَخْزَى» «قرآن» : ئەگەر بىز ئۇلارنى ئۇنىڭدىن (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئەۋەتىشتىن) ئىلگىرى ھالاك قىلغان بولساق ، ئۇلار چوقۇم : « نېمىشقا بىزگە بىرەر پەيغەمبەر ئەۋەتمىدىڭ ؟ بىز خار ۋە رەسۋا بولۇشتىن ئىلگىرى سېنىڭ ئايەتلىرىڭگە ئەگىشەتتۇق » دەيتتى.

ذَلَّ الْعَابِدُ رَبَّهُ : ئابىد پەرۋەردىگارىغا بويسۇندى.

«ذَلَّ الْبَعِيرُ» : تۆگە كۆندى.

ذُلٌّ. ذِلَّةٌ : رەزىللىك ، خارلىق ، پەسلىك ، شەرمەندىلىك.

«يُصَلِّي فِي ذُلٍّ وَخُشُوعٍ» : سۇنۇق ۋە كەمتەرلىك بىلەن ناماز ئوقۇيدۇ.

خَفَضَ لَهُ جَنَاحَ الذُّلِّ : مۇلايىم ، كەمتەر بولدى.

«وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ» «قرآن» : ئۇلارغا كامالى مېھرىبانلىقتىن ناھايىتى كەمتەر مۇئامىلىدە بولغىن.

ذَلَّلَ يُذَلِّلُ تَذْلِيلًا : يەڭدى ، بويسۇندۇردى ، باش ئەگدۈردى ؛ ئاسانلاشتۇردى.

«وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ» «قرآن» : ھايۋانلارنى ئۇلارغا بويسۇندۇرۇپ بەردۇق ، ئۇلار ئۇ ھايۋانلارنىڭ بەزىسىنى مىنىدۇ ، بەزىسىنى يەيدۇ.

«وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا» «قرآن» : جەننەتنىڭ مېۋىلىرىنى ئۈزۈش (ئۇلارغا) ئاسان قىلىنىدۇ.

ذَلُولٌ ج ذُلُلٌ : كۆندۈرۈلگەن ، ئاسانلاشتۇ-

رۇلغان، كۆنۈك.

«إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولٌ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ» «قۇرئان» : ئۇنىڭ يەر ھەيدەپ، ئېكىن سۇغىرىپ كۆندۈرۈلگەن بولماسلىقىنى...

«هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا» «قۇرئان» : ئاللاھ سىلەرگە زېمىننى مېڭىشقا ئاسان قىلدى.

فَرَسٌ ذَلُولٌ: مىنىلگەن ئات ، كۆندۈرۈلگەن ئات.

دَابَّةٌ ذَلُولٌ : كۆندۈرۈلگەن ھايۋان.

ذَلِيلٌ ج أَذِلَّاءُ وَأَذِلَّةٌ: خار ، ھەقىر ، كۆڭلى سۇنۇق ، مېھرىبان ، مۇلايىم.

«وَجَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً» «قۇرئان» : شەھەرنىڭ مۆتىۋەر ئادەملىرىنى (ئۆلتۈرۈش ، ئەسىرگە ئېلىش ۋە سۈرگۈن قىلىش بىلەن) خار قىلدى.

ذِمَارٌ : قوغداشقا تېگىشلىك نەرسە (شەرەپ ، نام ـ ئابرۇي ، ئائىلىۋى نوپۇز قاتارلىقلارنى كۆرسىتىدۇ).

ذِمَامٌ ج أَذِمَّةٌ : كاپالەت، ئامانلىق، ئەھدە، مەجبۇرىيەت.

«نَهَى الْإِسْلَامُ عَنِ التَّعَرُّضِ لِأَهْلِ الْكِتَابِ لِأَنَّ لَهُمْ عَلَى الْمُسْلِمِينَ ذِمَامًا» : ئىسلام دىنى ئەھلى كىتابقا چېقىلىشنى مەنئى قىلدى ، چۈنكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئۇلارنى ھۆرمەتلەش مەسئۇلىيىتى بار.

«لِصَدِيقِكَ عَلَيْكَ حُرْمَةٌ وَذِمَامٌ» : دوستۇڭغا ھۆرمەت قىلىشىڭ ۋە سەمىمىي بولۇشۇڭ لازىم.

حُسْنُ الذِّمَامِ : سادىق ، سەمىمىي.

ذَمَرَ يَذْمُرُ ذَمْرًا الْأَسَدُ: يولۋاس ھۆركىرىدى ، نەرە تارتتى.

ذَمَّ يَذُمُّ ذَمًّا الشَّخْصَ: ئەيىبلىدى ، مالامەت قىلدى، سۆكتى ، تەنقىد قىلدى.

ذَمٌّ ج ذُمُومٌ : ئەيىبلىمەك ، تەنە قىلماق ، مالامەت قىلماق ، تەنقىد قىلماق.

ذِمَّةٌ ج ذِمَمٌ: مەسئۇلىيەت، مەجبۇرىيەت، ئەھدە ، كاپالەت ، زىممىسىگە ئالماق.

«لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً» «قۇرئان» : ئۇلار مۆمىنلەر ھەققىدە نە تۇغقانچىلىققا، نە ئەھدىگە رىئايە قىلمايدۇ.

«فُلَانٌ لَا ذِمَّةَ لَهُ» : ئەھدىسىدە تۇرمايدۇ.

أَهْلُ الذِّمَّةِ : زىممىي ، زىممىيلار (مۇسۇلمان ئەللىرىدە قوغدىلىدىغان ۋە ئامانلىققا ئېرىشكەن غەيرىي مۇسۇلمانلار).

اَلذِّمَّةُ الْحَالِيَّةُ : ھوقۇق ۋە مەجبۇرىيەت.

فِي ذِمَّةِ اللّٰهِ : ئاللاھ مەغپىرەت قىلسۇن (ۋاپات بولغۇچىغا ئىچ ئاغرىتىش يۈزىسىدىن ئېيتىلىدىغان سۆز).

هُوَ فِي ذِمَّةِ الْمَنُونِ: ئۇ ئۆلدى ، ئۇ ۋاپات بولدى.

بِذِمَّتِي : مېنىڭ ئىلكىمدە ، مېنىڭ زىممەمدە.

بِذِمَّتِكَ: سېنىڭ ئىلكىڭدە، سېنىڭ زىممەڭدە.

بَرَاءَةُ الذِّمَّةِ : مالىيە جەھەتتىكى مەسئۇلىيەتتىن ۋە باشقا جىنايەتلەردىن پاك دەپ گۇۋاھلىق بېرىش.

فِي ذِمَّتِي كَذَا : مېنىڭ مەسئۇللىقىمدا.

هَذَا الْخَبَرُ عَلَى ذِمَّةِ فُلَانٍ: بۇ خەۋەر پالانىنىڭ ئىلكىدە، بۇ خەۋەر پالانىنىڭ مەسئۇلىيىتىدە.

هَذِهِ الْمَرْأَةُ عَلَى ذِمَّةِ فُلَانٍ : بۇ ئايال پوكونىنىڭ خوتۇنى.

عَدِيمُ الذِّمَّةِ : ئەخلاقسىز ، ۋىجدانسىز ، ئىنسابسىز.

قَلِيلُ الذِّمَّةِ : شەرمەندە ، نومۇسسىز.

أَصْبَحَ فِي ذِمَّةِ التَّارِيخِ: تارىخ بولۇپ قالدى ، تارىختىكى ئىش بولۇپ قالدى.

هُوَ عَلَى ذِمَّةِ التَّحْقِيقِ: ئۇ تەكشۈرۈش ئۈستىدە.

ذَمَّمَ يُذَمِّمُ تَذْمِيمًا : قاتتىق ئەيىبلىدى ، قاتتىق مالامەت قىلدى ، قاتتىق كايىدى.

ذِمِّيٌّ : زىممىي، زىممىيلار (مۇسۇلمانلارنىڭ ھىمايىسى ئاستىدىكى ئادەم).

ذَمِيَ يَذْمَى ذَمًى وَذَمًا الشَّيْءُ: ھەرىكەت قىلدى ، مىدىرلىدى.

ذَمَى يَذْمِي ذَمْيًا وَذَمَاءً الْمَذْبُوحُ : بوغۇزلانغاندىن كېيىن قوي قاتارلىقلار تىپىچەكلىدى.

ذَمَى الْمَرِيضُ : كېسەل سەكراتتا چۈشتى ۋە سەكراتتىكى ۋاقتى ئۇزىراپ كەتتى.

ذَمُولٌ : قەدىمى يېتىنىڭ تۆگە.

ذَمِيلٌ : تۆگىنىڭ ئاستا مېڭىشى.

ذَمِيْمٌ : ئەيىبلەنگەن ، مالامەت قىلىنغان ، نومۇسسىز.

اَلصِّفَاتُ الذَّمِيْمَةُ : ناچار قىلىقلار ، ناچار سۈپەتلەر.

ذُنَابَى : قۇش قۇيرۇقى.

ذَنَبَ يَذْنُبُ ذَنْبًا الصَّائِدُ الْحَيَوَانَ : ئوۋچى ئوۋنىڭ قۇيرۇقىغا تەگكۈزدى.

ذَنَبَ الشُّرْطِيُّ اللِّصَّ : ساقچى ئوغرىنىڭ ئىزىغا چۈشتى.

ذَنْبٌ ج ذُنُوبٌ : گۇناھ ، جىنايەت ، خاتالىق.

«وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِرَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ» «قرآن» : گۇناھىڭغا ئىستىغپار ئېيتقىن، ئاخشىمى - ئەتىگىنى پەرۋەردىگارىڭغا ھەمدى بىلەن تەسبىھ ئېيتقىن.

ذَنْبُ الثَّوْرِ : قۇمپەرەز (ئۆسۈملۈك)

ذَنْبُ الْفَأْرَةِ : پاقا يوپۇرماق.

ذَنْبُ الثَّعْلَبِ : قۇيرۇقلۇق ھەرە (ئۆسۈملۈك)

«اِرْتَكَبَ ذَنْبًا» : گۇناھ قىلدى.

ذَنْبُ الْخَيلِ : تېۋىلغا (ئۆسۈملۈك)

ذَنْبُ الْقِطِّ : قومۇش ، يىكەن.

اِتَّبَعَ ذَنَبَ الْأَمْرِ : ئۆتكەن ئىشقا ئەپسۇسلاندى ، ئۆتكەن ئىشقا ھەسرەت چەكتى.

ذَنَبٌ ج أَذْنَابٌ وذِنَابٌ : قۇيرۇق (ھايۋاننىڭ) ؛ قۇيرۇق (غالچا)، ياللاقچى ، ئەگەشكۈچى.

أَبُو ذَنَبٍ : قۇيرۇقلۇق يۇلتۇز.

نَجْمٌ ذُو ذَنَبٍ : قۇيرۇقلۇق يۇلتۇز.

بَيْنَهُمَا ذَنَبُ الضَّبِّ : ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئاداۋەت بار.

أَقَامَ بِأَرْضِنَا وَغَرَزَ ذَنَبَهُ : كەتمەي تۇرۇۋالدى.

أَعْقَدُ مِنْ ذَنَبِ الضَّبِّ : ھەل قىلغىلى بولمايدىغان مۇرەككەپ ئىش.

حَدِيْثُهُ طَوِيلُ الذَّنَبِ : تۈگىمەيدىغان پاراڭ ، قۇيرۇقى ئۈزۈلمەيدىغان گەپ.

رَكِبَ ذَنَبَ الْبَعِيْرِ : بارغا قانائەت قىلدى.

رَكِبَ ذَنَبَ الرِّيْحِ : يۈگۈرۈپ ھېچ ئادەم يېتەلمىدى.

هُوَ ذَنَبٌ لِفُلَانٍ : ئەگەشكۈچى.

أَذْنَابُ الْاِسْتِعْمَارِ : جاھانگىرلىكنىڭ غالچىلىرى ، مۇستەملىكىچىلەرنىڭ غالچىلىرى.

أَذْنَابُ النَّاسِ : كىشىلەرنىڭ چۈپۈرەندىلىرى.

ذَنَبِيٌّ : قۇيرۇقلۇق.

ذَنَّبَ يُذَنِّبُ تَذْنِيبًا الْحَيَوَانُ : ھايۋان قۇيرۇقىنى چىقاردى ، قۇيرۇقىنى دىڭگايتتى.

ذَنَّبَ الرَّجُلُ الْعَمَامَةَ : سەللىنىڭ پەتلىسىنى چۈشۈردى.

ذَنَّبَ الْجَرَادُ : چېكەتكە تۇخۇملاش ئۈچۈن قۇيرۇقىنى تىكلىدى.

ذَنَّبَ الشَّيْءَ : نەرسىگە قۇيرۇق چىقاردى.

ذَنَّبَ الدَّابَّةَ : ھايۋاننىڭ قۇيرۇقىنى تۇتتى.

ذَنَّبَ الْأُسْتَاذُ التِّلْمِيذَ : ئۇستاز شاگىرتىنى گۇناھى ئۈچۈن جازالىدى.

ذَنَّبَ الْكِتَابَ : كىتابنىڭ چۈشۈرگىسىنى چۈشۈردى ، تاماملىدى.

ذَنُوبٌ ج أَذْنِبَةٌ وَذَنَائِبُ : چوڭ سوۋغا؛ ياكى سۇ بىلەن تولدۇرۇلغان تۇڭ؛ تەلەي ، نېسىۋە ؛ قۇيرۇقلۇق ، قۇيرۇقى ئۇزۇن.

«فَإِنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَابِهِمْ» «قرآن» : (ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغانلارنىڭ (ئازابتىن) ئۈلۈشى (ھالاك بولغان) دوستلىرىنىڭ نېسىۋىسىدەك نېسىۋىسى بولىدۇ.

يَوْمٌ ذَنُوبٌ : نەس باسقان كۈن.

ذَهَا يَذْهُو ذَهْوًا : تەكەببۇرلۇق قىلدى ، چوڭچىلىق قىلدى.

ذَهَابٌ : بارماق ، كەتمەك.

ذَهَبَ يَذْهَبُ ذَهَابًا وَذَهُوبًا الضَّيْفُ : مېھمان كەتتى ، ئۈزىدى.

«ثُمَّ ذَهَبَ اِلَى اَهْلِهِ يَتَمَطَّى» «قرآن» : ئاندىن كېرىلگەن ھالدا ئۆيىگە قايتتى.

«لَقَدْ ذَهَبَ عَلَىَّ الْمَوْعِدُ فَأَرْجُو الْمَعْذِرَةَ» :

ۋەدە قىلىشقان چاغ ئىسمىدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىپتۇ ، ئەپۇ قىلىڭ.

«اِذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَاِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاؤُكُمْ» ‹قرآن› : بارغىن (ساڭا مۆھلەت بەردىم) ئۇلاردىن (يەنى ئادەم بالىلىرىدىن) كىمىكى ساڭا ئەگەشسىدىكەن، (جەھەننەم سىلەرگە ئۇلارغا) بېرىلگەن جازادۇر.

ذَهَبَ الشَّخْصُ : يىراقلاشتى.

«إِذْهَبْ عَنِّي فَلَا أُرِيدُ سِمَاعَكَ» : يوقال! گېپىڭنى ئاڭلاشقا چولۇم يوق .

ذَهَبَ الْأَمْرُ: ئىش ئۆتۈپ كەتتى.

ذَهَبَ الشَّخْصُ : ئىنسان ئۆلدى.

«ذَهَبَ لِلِقَاءِ رَبِّهِ» : ۋاپات بولدى ، قازا قىلدى.

«اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا» ‹قرآن› : يۇسۇپنى نەرسىلىرىمىزنىڭ يېنىدا قويۇپ يۇگۈرۈشكىلى كېتىپ قېلىپتۇق.

ذَهَبَ إِلَى كَذَا: بىر پىكىردە چىڭ تۇردى، تەشەببۇس قىلدى ، . . . دەپ ھېسابلىدى.

ذَهَبَ بِالشَّيْءِ: ئېلىپ تاشلىدى ، يوق قىلىۋەتتى.

ذَهَبَ بِهِ : بىللە كەتتى، ئېلىپ كەتتى.

ذَهَبَ عَنْهُ : تاشلىۋەتتى ، تەرك ئەتتى.

ذَهَبَ عَلَيَّ شَيْءٌ : ئۇنتۇپ كەتتىم.

ذَهَبَ عَلَيْهِ كَذَا : ئۇنتۇدى.

ذَهَبَ أَدْرَاجَ الرِّيَاحِ : بىكارغا كەتتى ، يوققا چىقتى ، ھېچنەرسىگە ئىگە بولالمىدى ، ھېچنەرسىگە دال بولالمىدى.

ذَهَبَ كَأَمْسِ الدَّابِرِ : ئىزسىز يوقالدى ، دېرەكسىز يوقالدى.

ذَهَبَ بِخَيَالِهِ بَعِيدًا : يىراق خىياللارنى قىلىپ كەتتى ، خىيالىنى يىراقلارغا ئېلىپ كەتتى.

ذَهَبَ جُهْدُه سُدًى : تىرىشچانلىقى بىكارغا كەتتى.

ذَهَبَ إِلَى قَوْلِهِ : سۆزنى قوبۇل قىلدى ، گەپ يىدى.

ذَهَبَ فُلَانٌ بِالْفَخْرِ : شان ـ شەرەپتە يېگانە بولدى.

ذَهَبَ عَبَثًا : قۇرۇق ئاۋارىچىلىق تارتتى.

ذَهَبَ سُدًى : بىھۇدە قۇربان بولدى ، بىكار كەتتى.

ذَهَبَ مَذْهَبَ فُلَانٍ : ئۇنىڭ يولىدا ماڭدى.

ذَهَبَ ضَيَاعًا : يوقاتتى ، چۈشۈرۈپ قويدى.

ذَهَبَ وَ جَاءَ: كېلىپ ـ كېتىپ تۇردى.

ذَهَبَ ضَحِيَّةَ الْاِنْفِجَارِ : پارتلاشتا قۇربان بولدى.

ذَهَبَ إِلَيْهِ : ئۇنىڭغا يۈزلەندى.

ذَهَبَ الشَّيْءُ فِي الشَّيْءِ: ئارىلاشتى.

ذَهَبَ فِي الدِّينِ مَذْهَبًا : دىندا مەلۇم مەزھەپكە ئەگەشتى.

ذَهَبَ الشَّخْصُ بِكَذَا : مۇئەييەن مەزھەپكە ئەگەشتى.

ذَهَبَ الزَّمَانُ بِنَضْرَتِهِ: زامان ئۇنى سارغايتىۋەتتى، قۇرۇتۇۋەتتى.

ذَهَبَتْ بِهِ الْخُيَلَاءُ : ھاكاۋۇرلۇق ئۇنىڭ تەمكىنلىكىنى يوقاتتى.

ذَهَبَتْ نَفْسُهُ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِ : قاتتىق قايغۇدىن ھالاك بولاي دەپ قالدى.

ذَهَبَتِ النَّفْسُ فِيهِ كُلَّ مَذْهَبٍ : ئۇنى چۈشىنىشتە تېڭىرقاپ قالدى.

ذَهِبَ يَذْهَبُ ذَهَبًا الرَّجُلُ : كىشى ئالتۇن خەزىنىسىگە ئۇچراپ ھاڭ ـ تاڭ قالدى.

ذَهَبٌ ج ذِهَابٌ و أَذْهَابٌ: ئالتۇن ، زەر ؛ تۇخۇمنىڭ سېرىقى.

«وَالَّذِيْنَ يَكْنِزُوْنَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُوْنَهَا فِى سَبِيْلِ اللّٰهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ» ‹قرآن› : ئالتۇن ـ كۈمۈش يىغىپ ، ئۇنى ئاللاھنىڭ يولىدا سەرپ قىلمايدىغانلارغا (دوزاختا بولىدىغان) قاتتىق ئازاب بىلەن بېشارەت بەرگىن.

اَلذَّهَبُ الْأَسْوَدُ : نېفىت.

اَلذَّهَبُ الْأَبْيَضُ : ئاق ئالتۇن ؛ پاختا.

اَلْوَقْتُ مِنْ ذَهَبٍ : ۋاقىت ئالتۇندىن قىممەت.

مَاءُ الذَّهَبِ : ئالتۇن سۈيى.

uyghurkitap.com

ذَهَبَةٌ : ئالتۇن پارچىسى.

ذَهْبَةٌ ج ذِهَابٌ وأَذْهَابٌ : ئاجىز يامغۇر؛ كۈچلۈك يامغۇر.

ذَهَبِيٌّ : ئالتۇندەك، ئالتۇننىڭ، ئالتۇنغا مەنسۇپ.

ذَهَبِيَّةٌ: ئالتۇنغا مەنسۇپ، ئالتۇنغا ئائىت.

نَصِيحَةٌ ذَهَبِيَّةٌ: ئالتۇندەك نەسىھەت، پايدىلىق نەسىھەت.

«نَشَرَتِ الشَّمْسُ أَشِعَّتَهَا الذَّهَبِيَّةَ عَلَى الْحُقُولِ» : قۇياش ئالتۇن رەڭلىك شولىسىنى ئېتىزلارغا چاچتى.

ذَهِرَ يَذْهَرُ ذَهَرًا : چىشى قارداپ كەتتى.

ذَهَلَ يَذْهَلُ ذَهْلًا وَذُهُولاً : ئۇنتۇدى، ئېسىدىن چىقىپ كەتتى.

ذَهَلَ الشَّخْصُ : تېڭىرقاپ قالدى.

ذَهَلَ عَنِ الشَّيْءِ: ئۇنتۇپ قالدى، غەپلەتتە ئۇنتۇدى.

ذَهِلَ يَذْهَلُ ذُهُولاً الشَّخْصُ: قاتتىق ھاياجاندىن ھوشىنى يوقاتتى، ئېسىنى يوقاتتى.

ذَهِلَ عَنِ الشَّيْءِ: ئۇنتۇپ قالدى.

«يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ» «قرآن» : ئۇ كۈندە ھەربىر سۈت ئېمىتىۋاتقان ئايال (قاتتىق قورقۇنچتىن تېڭىرقاپ قېلىش بىلەن) ئېمىتىۋاتقان بوۋىقىنى ئۇنتۇيدۇ.

ذُهْلٌ مِنَ اللَّيْلِ: كېچىنىڭ بىر قىسمى.

ذُهْلُولٌ ج ذَهَالِيلُ : ياخشى ئات؛ مەرد ئادەم.

ذَهِنَ يَذْهَنُ ذَهَنًا: چۈشەندى، ئويلاپ يەتتى، سەزدى.

ذِهْنٌ ج أَذْهَانٌ: ئەقىل - ئىدراك، زېھىن، مېڭە؛ ھوش، پاراسەت.

«لَمْ يَتَبَادَرْ إِلَى ذِهْنِي شَيْءٌ مِمَّا قُلْتَ» : دېگەنلىرىڭدىن ھېچنېمە كۆڭلۈمگە كەلمىدى.

حُضُورُ الذِّهْنِ: پىكىرنى مەركەزلەشتۈرمەك، زەن قويماق، كۆڭۈل قويماق، ھوزۇرى دىل.

حِسَابٌ ذِهْنِيٌّ : مۆلچەرلىمەك، كۆڭلىدە ھېسابلاپ كۆرمەك.

إِجْعَلْ ذِهْنَكَ إِلَى مَا أَقُولُ : سۆزۈمگە قۇلاق سال.

أَلْقِ إِلَيَّ ذِهْنَكَ: سۆزۈمگە قۇلاق سال.

حَاضِرُ الذِّهْنِ : سەزگۈر.

ذَهِنٌ : ئەقىللىق، ھوشيار، زېرەك.

ذِهْنِيَّةٌ : پىكىر قىلىش ئۇسۇلى؛ ئەقلىي قابىلىيەت، ئەقلىي ئىقتىدار.

ذَهَّبَ يُذَهِّبُ تَذْهِيبًا الشَّيْءَ: ئالتۇن ھەل بەردى.

«ذَهَّبَ الصَّائِغُ الْمَعْدِنَ» : زەرگەر مېتالغا ئالتۇن ھەل بەردى.

ذَهُوبٌ : كەتكۈچى، بارغۇچى.

ذُهُولٌ : ھودۇقۇش، تەمتىرەش.

«نَظَرْنَا إِلَى كُلِّ شَيْءٍ بِذُهُولٍ حِينَ زُرْنَا الصَّحْرَاءَ» : چۆلنى تۇنجى كۆرگىنىمىزدە ھەممە نەرسىگە ھەيرانلىق بىلەن قارىدۇق.

اَلذَّهِيبُ : ئالتۇن يالىتىلغان، ئالتۇن ھەل بېرىلگەن.

ذُو م ذَاتُ مُثَنَّاهُ ذَوَا ج ذَوُو و ذَوُونَ: ئىگە، ئىگىسى، ئىگىدارچىلىق قىلغۇچى.

ذُوالنُّونِ : زۇننۇن (يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمى)

«إِنَّ اللّٰهَ هُوَالرَّزَّاقُ ذُوالْقُوَّةِالْمَتِيْنُ» «قرآن»: ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەممىگە رىزىق بەرگۈچىدۇر، قۇدرەتلىكتۇر (ئاللاھنىڭ قۇۋۋىتى ئارتۇقتۇر).

ذُو الْكَلِمَةِ : نوپۇزلۇق.

ذُوعِلْمٍ : ئىلىم ئىگىسى.

ذُوثَلَاثِ حَبَّاتٍ: دولانا دەرىخىنىڭ مېۋىسى.

ذُوثَلَاثَةِ أَلْوَانٍ: ئۈچ يوپۇرماق.

ذُوبَالٍ : مۇھىم.

«أَنْتَ شَخْصٌ ذُوبَالٍ» : سەن مۇھىم ئادەمسەن.

ذُوخَمْسَةِ أَجْنِحَةٍ: بەش قاناتلىق.

ذُوخَمْسَةِ أَصَابِعَ: بەش بارماقلىق.

ذُو صِحَّةٍ : ساغلام.

ذُو عَقْلٍ : ئەقىل ئىگىسى، ئەقىللىق.

ذُو الْقَعْدَةِ : زۇلقەئىدە ئېيى ، ھىجرىيە 11 ـ ئاي.

ذُو الْقَرْنَيْنِ: ئىككى مۈڭگۈزلۈك ، ئىسكەندەر زۇلقەرنەيىن.

ذُومَالٍ : مالدار ، باي.

ذُوالْحَجَّةِ : زۇلھەججە ئېيى ، ھىجرىيە 12 ـ ئاي.

ذُو قُرْبَى . ذُو رَحْمٍ: يېقىن تۇغقان.

ذُو أَجْنِحَةٍ: قاناتلىق.

ذُوالسُّمْعَةِ السَّيِّئَةِ : يامان ئاتلىق.

ذُو فِيهِ: ئۇنىڭ سۆزى.

ذُوالْفِقَارِ: زۇلپىقار (قىلىچنىڭ نامى بولۇپ ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ھەزرىتى ئەلىگە ھەدىيە قىلغان).

ذُومُسْتَوَى جَيِّدٍ : ياخشى سەۋىيىلىك.

ذُو بَطْنِهِ : ئۇچەي باغرى.

ذَوُو الْأَرْحَامِ: تۇغقانلار.

«إِنَّ الْعَامِلِينَ فِى مَعْهَدِ الْأَبْحَاثِ هَذَا ذَوُو مُسْتَوًى جَيِّدٍ» : بۇ تەتقىقات ئورنىدا ئىشلەۋاتقان خادىملارنىڭ سەۋىيىسى ناھايىتى ياخشى.

ذَوَابِلُ: نەيزە.

ذَوَاقٌ: يېمەك ـ ئىچمەك.

«مَا ذُقْتُ ذَوَاقًا» : ھېچنەرسە تېتىمىدىم.

ذَوْبٌ : ھەسەل ، بال ، ئېرىش.

«هَذَا الْكَلَامُ ذَوْبُ الرُّوحِ» : بۇ سۆز جاننىڭ ئېرىتمىسىدۇر.

ذَوَبَانٌ: ئېرىمەك.

قَابِلٌ لِلذَّوَبَانِ: ئېرىيدىغان.

غَيْرُ قَابِلٍ لِلذَّوَبَانِ: ئېرىمەيدىغان ماددا.

ذَوْدٌ : قوغدىماق ، مۇداپىئە قىلماق ، ساقلىماق.

ذَوْقٌ ج أَذْوَاقٌ: تېتىش سېزىمى، ئېستېتىك ھېس ، ئېستېتىك زوق.

«أَنْتَ تَتَمَتَّعُ بِذَوْقٍ سَلِيمٍ» : سىز ساغلام ئېستېتىك زوققا ئىگىسىز.

اَلذَّوْلَنْ: بىس.

ذَوْلَقُ اللِّسَانِ: تىلنىڭ ئۇچى.

اَلْحُرُوفُ الذَّوْلَقِيَّةُ : تىل ئۇچى ھەرپلىرى (ل . ر . ن)

ذَوَّاقٌ . ذَوَّاقَةٌ: سەنئەتنى چۈشىنىش ئالاھىدىلىكىگە ئىگە ، كۆپ ئويلىنىشىدىغان ئادەم.

رَجُلٌ ذَوَّاقٌ : كۆپ ئويلىنىدىغان ئادەم.

أَدِيبٌ ذَوَّاقَةٌ : ئالاھىدە ئېستېتىك زوققا ئىگە ئەدىب.

ذَوَّبَ يُذَوِّبُ تَذْوِيبًا الشَّيْءَ: ئېرىتتى.

«ذَوَّبَتِ الْحَرَارَةُ الثَّلْجَ» : ھارارەت قارنى ئېرىتتى.

ذَوَّدَ يُذَوِّدُ تَذْوِيدًا الشَّيْءَ أَوعَنْهُ : ساقلىدى ، قوغدىدى ، مۇداپىئە قىلدى.

ذَوِيَ يَذْوَى ذُوِيًّا الْعُودُ: ياغاچ قۇرۇپ قالدى (ئۆسۈملۈك) قۇرۇپ كەتتى ، سولاشتى ، غازاڭ بولدى.

ذَوِىَ يَذْوَى ذُوِيًّا الشَّيْخُ : بوۋاي ئاجىزلاپ كەتتى.

ذِى ج ذَوُو : ئىگە ، ئىگىسى ، ئىگىدارلىق قىلغۇچى.

غَيْرُ ذِى مَوضُوعٍ : ئەھمىيەتسىز ، ئەھمىيىتى يوق.

جَاءَ مِنْ ذِى نَفْسِهِ : ئىختىيارى ھالدا كەلدى.

كَانَ ذَلِكَ مِنْ ذِى قَبْلُ : ئۆتكەن زاماندا.

ذَيْلٌ ج أَذْيَالٌ و ذُيُولٌ : قۇيرۇق ؛ ئۇچى تەرەپ ؛ ئىلاۋە ، قوشۇمچە.

ذَيْلُ الثَّوبِ : كىيىمنىڭ پېشى ، كىيىمنىڭ ئېتىكى.

ذَيْلُ الصَّحِيفَةِ مِنَ الْكِتَابِ : كىتابنىڭ ئاخىرقى بېتى.

طَوِيلُ الذَّيْلِ : باي.

ذَيْلُ الْفَأْرِ: چۆل ياپىزى (ئۆسۈملۈك)

طَاهِرُ الذَّيْلِ : پاك ، ساپ ؛ ئىپپەتلىك ، ئېسىل.

حَامِلُ الذَّيْلِ : مۇراسىم كىيىمىنىڭ پېشىنى

www.uyghurkitap.com

كۆتۈرگۈچى.

أَذْيَالُ النَّاسِ : لۈكچەكلەر.

تَعَلَّقَ بِأَذْيَالِهِ : ئۇنىڭدىن مەدەت تەلەپ قىلدى، ياردەم سورىدى.

تَمَسَّكَ بِأَذْيَالِهِ : ئۇنىڭدىن مەدەت تەلەپ قىلدى، ياردەم سورىدى.

جَرَّ أَذْيَالَهُ عَلَى الْأَرْضِ : هاكاۋۇرلۇق قىلدى، چوڭچىلىق قىلدى.

رَجَعَ يَجُرُّ أَذْيَالَ الْخَيْبَةِ : ئىشى ئوڭۇشلۇق بولمىدى، نەتىجە قازىنالمىدى.

ذُيُولُ الْمُشْكِلَةِ : قىيىن مەسىلىنىڭ قىلىپ قالغان ئىزلىرى.

ذَيَّالٌ : قۇيرۇقى ئۇزۇن (هايۋان)

ذَيَّالٌ مِنَ الْإِنْسَانِ: غادىيىپ ماڭغۇچى، گىدىيىپ ماڭغۇچى.

ذَيَّلَ يُذَيِّلُ تَذْيِيلاً الْمُؤَلِّفُ الْكِتَابَ: ئاپتور كىتابقا ئىلاۋە يازدى.

ذَيَّلَتِ الْمَرْأَةُ الْقَمِيصَ : ئايال ئېتىكىنى ئۇزۇن قىلدى.

ر

ر ‹رَاءٌ›: ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 10 ـ ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «200»نى بىلدۈرىدۇ.

آلرَّاءُ: دېڭىز سۈيىنىڭ كۆپۈكى ؛ ئەرەب يىلـمى.

رَاءَى يُرَاءِيُ مُرَاءَاةً وَرِئَاءً وَرِيَاءً: يالغان قىيا- پەتكە كىرىۋالدى.

«يُرَاؤُونَ النَّاسَ وَلاَ يَذْكُرُونَ اللّٰهَ إِلَّا قَلِيلاً»

‹قرآن›: (نامازنى) كىشىلەرگە كۆرسىتىش ئۈچۈن ئوقۇيدۇ . ئاللاھنى پەقەت ئازغىنا ياد ئېتىدۇ.

رَابَ يَرُوبُ رَوْبًا ورُؤُوبًا: تېگىرقاپ قالدى، بوشىشىپ كەتتى، يالغانچىلىق قىلدى.

رَابَ يَرُوبُ رَوْبًا اللَّبَنُ: قېتىق ئۇيىدى، قاتتى.

رَابَهُ أَمْرٌ: ئۇنى گۇمانغا سېلىپ قويدى.

رَابَ يَرِيْبُ رَيْبًا الْأَمْرُ: گۇمانلاندۇردى، گۇمان قوزغىدى، شەكلەندۈردى.

«دَعْ مَايَرِيبُكَ إِلَى مَالاَيَرِيبُكَ» ‹حديث› : شەك بار ئىشنى تاشلاپ، شەك يوق ئىشنى قىل.

رَابٌ: ئومۇمىي مىقدار، ئومۇمىي سان، مىقدار سان، ھەممىسى.

رَابٌّ ج رِبَبَةٌ: ئۆگەي دادا.

«اَلرَّابُّ كَافِلٌ» ‹حديث› : ئۆگەي ئاتا ياكى ئۆگەي ئانا، ئۆگەي بالىسىنى بېقىشقا كېپىلـدۇر.

رَابَّةٌ ج رَوَابُّ: ئۆگەي ئانا.

رَابَحَهُ يُرَابِحُ مُرَابَحَةً عَلَى: ئۇنىڭغا پايدا بەردى.

رَابَحَ فِي بِضَاعَتِهِ: ئۇنىڭغا پايدا بەردى.

رَابِحٌ: پايدا ئالغۇچى، پايدا ئالغىلى بولىدىغان، پايدىلىق، پايدا بېرىدىغان.

صَفْقَةٌ رَابِحَةٌ: پايدىلىق سودا.

اَلْأَرْقَامُ الرَّابِحَةُ: لاتارىيە بېلىتى.

مَالٌ رَابِحٌ: پايدا قىلىدىغان مال، پايدىسى بار مال.

اَلرَّابِضُ ج رُبُوضٌ: ھايۋانلارنىڭ يەرگە چاپلىشىپ يېتىشى؛ يولۋاس؛ كېسەل، ئاغرىق.

«كَلْبٌ جَوَّالٌ خَيْرٌ مِنْ أَسَدٍ رَابِضٍ» : ئۇۋىسىدىن چىقماي ياتىدىغان يولۋاستىن لالما ئىت ياخشى.

رَابَطَ يُرَابِطُ مُرَابَطَةً الْجَيْشُ: قوشۇن بارگاھ قۇردى، جايلاشتى.

«يَاأَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا اصْبِرُوْاوَصَابِرُوْاوَرَابِطُوْا»

‹قرآن›: ئى مۆمىنلەر ! تائەت ـ ئىبادەتنىڭ مۇشەققەتلىرىگە ۋە سىلەرگە يەتكەن ئېغىرچىلىقلارغا سەۋر قىلىڭلار، دۈشمەنلەرگە زىيادە چىداملىق بولۇڭلار (چېگرالىرىڭلارنى ساقلاپ) جىھادقا تەييار تۇرۇڭلار.

رَابَطَ الرَّجُلُ فِي الْمَكَانِ: يەرلەشتى، تۇرۇپ قالدى.

رَابِطٌ ج رَوَابِطُ: باغلىغۇچى، تۇتاشتۇرغۇچى؛ زاھىد.

رَابِطُ الْجَأْشِ: چىداملىق، سالماق، سەۋرچان، ئېغىر ـ بېسىق.

رَابِطَةٌ ج رَوَابِطُ: مۇناسىۋەت، ئالاقە؛ بىر باغلام، بىر تۇتام؛ ئىتتىپاق، جەمئىيەت، بىرلەشمە.

«بَيْنِي وَبَيْنَ أَخِيكَ رَابِطَةٌ قَوِيَّةٌ» : مېنىڭ سېنىڭ قېرىندىشىڭ بىلەن بولغان ئالاقەم كۈچلۈك.

رَابِطَةُالدُّوَلِالْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب دۆلەتلىرى ئىتتىپاقى.

رَابِطَةُ الْعَالَمِ الْإِسْلاَمِيِّ: ئىسلام دۇنياسى ئىتتىپاقى.

«تَضُمُّهُمْ رَابِطَةٌ وَاحِدَةٌ» : ئۇلارنى پەقەت بىرلا نەرسە باغلاپ تۇرىدۇ.

رَابِطَةُ الْعُلَمَاءِ الْعَالَمِيَّةِ: خەلقئارا پەن خادىملىرى ئۇيۇشمىسى.

رَابِطَةُ الْأُدَبَاءِ: ئەدەبىياتچىلار بىرلەشمىسى.

رَابِطَةُ الْخِرِّيجِينَ: مەكتەپ پۈتتۈرگەن ستۇدېنتلار ئىتتىپاقى.

رَابِطَةُ النِّقَابَاتِ الدُّوَلِيَّةِ: خەلقئارا ئىشچىلار بىرلەشمىسى.

رَوَابِطُ لَاتَنْفَصِمُ عُرَاهَا: مۇستەھكەم ئالاقە.

رَابَعَ يُرَابِعُ مُرَابَعَةً: ھوسۇلنىڭ تۆتتىن بىرىنى ئالدى.

رَابَعَ الْمَالِكُ الْعَامِلَ: باھاردا خوجايىن ئىشچىنى ياللىدى.

رَابِعٌ: تۆتىنچى.

رَابِعُ الْمُسْتَحِيلَاتِ: مۇمكىن بولمايدىغان ئىش.

رَابِعًا: تۆتىنچى.

اَلرَّابِعَ عَشَرَ: ئون تۆتىنچى.

«نَجَحَ وَ كَانَ تَرْتِيبُهُ الرَّابِعَ»: ئۇ تۆتىنچى بولۇپ نەتىجە قازاندى.

رَابِعَةُ النَّهَارِ: كۈپكۈندۈز، چىڭقى چۈش.

فِي رَابِعَةِ النَّهَارِ: كۈپكۈندۈزدە، چىڭقى چۈش ۋاقتىدا.

«اِقْتَحَمَ اللِّصُّ الْمَنْزِلَ فِي رَابِعَةِ النَّهَارِ»: ئوغرى ئۆيگە چىڭقى چۈشتە بېسىپ كىردى.

رَابَى يُرَابِي مُرَابَاةً: جازانە قىلدى.

رَابِيَةٌ ج رَوَابٍ: تۆپىلىك، ئېگىزلىك.

أَخْذَةً رَابِيَةً: قاتتىق جازالاش.

«فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخْذَةً رَابِيَةً»

«قۇرئان» : ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ پەيغەمبىرىگە ئاسىيلىق قىلدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى ئاللاھ قاتتىق جازالىدى.

رَاتِبٌ ج رَوَاتِبُ: ئىش ھەققى، مائاش، دائىم، ھەمىشە، مۇقىم، ئۆزگەرمەس.

رِزْقٌ رَاتِبٌ: مۇقىم تەمىنات.

«تَبَرَّعَ كُلُّ مُوَظَّفٍ بِرَاتِبِ شَهْرٍ»: ھەر بىر خىزمەتچى بىر ئايلىق مائاشىنى ئىئانە قىلدى.

رَاتِبٌ تَقَاعُدِيٌّ: پېنسىيە مائاشى.

قَبَضَ رَاتِبَهُ: مائاشىنى ئالدى.

رَاتِعٌ ج رُتَّعٌ وَرُتَّعٌ وَرِتَاعٌ وَرُتُوعٌ وَرَاتِعُونَ: ئەركىن ئوتلىغۇچى؛ تۇرمۇشى باياشات ئادەم، پادا باققۇچى.

رَاتِينَجُ: دېۋىرقاي، قارىغاي يېلىمى.

رَاثَ يَرُوثُ رَوْثًا الْحَيَوَانُ: ھايۋان تېزەكلىدى، چىچتى.

رَاثَ يَرُوثُ رَيْثًا: تەخىر قىلدى، كېچىكتى.

رَاجَ يَرُوجُ رَوَاجًا ـ تِ السِّلْعَةُ: مالنىڭ بازىرى چىقتى، بازار تاپتى.

رَاجَتِ الْعُمْلَةُ: پۇل ئاقتى، پۇل ئوبوروت بولدى.

رَاجَتِ الْخَبَرُ: خەۋەر تارقالدى، ئېقىپ يۈردى.

رَاجَتِ السُّوقُ: بازار ئاۋاتلاشتى، بازار جانلاندى.

رَاجَتِ الْأَمْرُ: ئىش يۈرۈشۈپ كەتتى.

رَاجِبَةٌ ج رَوَاجِبُ: بارماق ئۇگىلىرى، بوغۇم، ئۇگە.

رَاجِحٌ: بېسىپ چۈشكۈچى، غالىب، مۇمكىن، ئېھتىمال، كۆپىنچە.

عَقْلٌ رَاجِحٌ: ئۆتكۈر ئەقىل، دانا، ئاقىل، دانالىق، ئاقىلانىلىق، ئۆتكۈرلۈك.

اَلرَّاجِحُ أَنْ...: قىلىش مۇمكىنلىكى، مۇشۇنداق بولۇشى ئېھتىمالغا يېقىن، مۇشۇنداق بولۇشى چوقۇمراقكى.

رَاجَزَ يُرَاجِزُ مُرَاجَزَةً صَدِيقَهُ: دوستى بىلەن مۇشائىرە قىلدى.

رَاجَعَ يُرَاجِعُ مُرَاجَعَةً صَاحِبَ الْحَاجَةِ الْمُوَظَّفَ: ھاجەتمەن ھاجىتى توغرىسىدا خىزمەتچىگە ئىلتىماس قىلدى.

رَاجَعَ الشَّيْءَ: بىر نەرسىنى سېلىشتۇردى، تەكشۈردى.

رَاجَعَ الْحِسَابَاتِ: ھېساباتنى تەكشۈردى.

رَاجَعَ الْمُصَحِّحُ تَجْرِبَةَ الطَّبْعِ: كوررېكتور مەتبەئە خاتالىقىنى تۈزەتتى.

رَاجَعَ الرَّجُلُ صَدِيقَهُ فِي الْأَمْرِ: دوستى بىلەن مەسلىھەتلەشتى.

رَاجَعَهُ: ئۇنى تەكرارلىدى، قايتىلىدى.

رَاجَعَ الزَّوْجُ زَوْجَتَهُ: ئېرى ئايالىنى قويۇۋەتكەندىن كېيىن قايتا يارىشىۋالدى.

رَاجَعَ دُرُوسَهُ: دەرسلىرىنى تەكرارلىدى.

رَاجَعَ الكُتُبَ: كىتاب كۆردى، كىتابتىن پايدىلاندى.

رَاجَعَ نَفْسَهُ: قايتا قاراپ چىقتى.

رَاجَعَ الْمُؤَلِّفُ الْكِتَابَ: ئاپتور كىتابنى قايتا كۆرۈپ چىقتى.

رَاجِعٌ ج رَوَاجِعُ: قايتا - قايتا، تەكرار، قايتا پەيدا بولغۇچى.

«ضِيَاعُ الْحَقِّ الْفِلَسْطِينِيِّ رَاجِعٌ إِلَى فِرْقَةِ الْعَرَبِ» : پەلەستىنلىكلەرنىڭ ھوقۇقىنىڭ قولدىن كېتىشىنىڭ سەۋەبى ئەرەبلەرنىڭ ئىتتىپاقسىزلىقىغا باغلىق.

اَلْحُمَّى الرَّاجِعَةُ: تۇتقاقلىق، قىزىتما، بەزگەك.

رَاجِفٌ: تىترىگۈچى، لاغىلدىغۇچى.

اَلرَّاجِفَةُ: قىيامەت كۈنى، بىرىنچى قېتىم چېلىنىدىغان سۇر.

«يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ» «قرآن» : بۇ كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دە زېمىن (ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەر قوشۇلۇپ تەۋرەيدۇ) ئۇنىڭ ئارقىسىدىنلا ئاسمان (ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەر قوشۇلۇپ) تەۋرەيدۇ.

اَلْحُمَّى الرَّاجِفَةُ: قىزىتما كېسەل، تىترىتىدىغان قىزىتما كېسەل.

رَاجِلٌ ج رِجَالٌ وَرِجَالَةٌ و رُجَّالٌ: پىيادىلىق، پىيادە.

«فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالاً أَوْ رُكْبَانًا» «قرآن» : قورقۇنچتا قالغىنىڭلاردا، پىيادە ياكى ئۇلاغلىق كېتىپ بېرىپ (ناماز ئوقۇڭلار).

رَاجٍ: ئۈمىدۋار، ئۈمىد قىلغۇچى.

رَاحَ يَرُوحُ رَوَاحًا الشَّخْصُ: ئايرىلدى، ئۆتۈپ كەتتى، يېقىلىپ كەتتى.

رَاحَ الشَّخْصُ: كەچتە قايتىپ كەلدى، ماڭدى، يۈرۈپ كەتتى.

«رَاحَ إِلَى بَيْتِهِ بَعْدَ عَمَلِ النَّهَارِ» : كۈندۈز-لۈك ئىشتىن كېيىن ئۆيىگە قايتتى.

«مَنْ رَاحَ إِلَى الْجُمُعَةِ فِي أَوَّلِ النَّهَارِ فَلَهُ كَذَا» «حديث» : كىمىكى كۈندۈزنىڭ ئەۋۋىلىدە جۈمەگە يول ئالسا، ئۇ ... غا ئېرىشىدۇ.

رَاحَ لِلْمَعْرُوفِ: ئادالەت يولىدا پىداكارلىق كۆرسەتتى، جان كۆيدۈرۈپ ئىشلىدى.

رَاحَ الْيَوْمُ: بوران چىقتى، شامال قاتتىق چىقتى.

رَاحَ الشَّخْصُ: ئۆلدى.

رَاحَ يَفْعَلُ: قىلىشقا كىرىشتى، قىلىشقا باشلىدى.

رَاحَ يَكْتُبُ: يازغىلى تۇردى.

رَاحَ يَمُوتُ: ئۆلۈشكە ئاز قالدى.

رَاحَ ضَحِيَّةً لَهُ: ئۇنىڭ قۇربانى بولدى.

رَاحَ وَ جَاءَ: كېلىپ - كېتىپ تۇردى.

رَاحَ يَرِيحُ رَوْحًا لِلشَّيْءِ: كۆڭۈللۈك ھېس قىلدى.

رَاحَ لِلْأَمْرِ: ياقتۇردى، خۇشال بولدى، قىزىقتى.

رَاحَ يَرِيحُ رِيحًا الشَّيْءَ : پۇرىدى.

«لَمْ يَرِحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ» «حديث» : ... جەننەتنىڭ ھىدىنى پۇرىمايدۇ.

رَاحٌ : ھاراق.

«شُرْبُ الرَّاحِ لَيْسَ بِمُبَاحٍ» : مەي ئىچىش مۇباھ ئەمەس.

رَاحَةٌ ج رَاحٌ وَرَاحَاتٌ: ئارام ئالماق، دەم ئالماق.

«هَذَا وَقْتُ الرَّاحَةِ بِالنِّسْبَةِ لِي» : بۇ مەن ئۈچۈن دەم ئېلىش ۋاقتى.

اَلرِّيُّ بِالرَّاحَةِ: ئېقىن سۇ بىلەن سۇغىرىش.

فَتْرَةُ الرَّاحَةِ: دەم ئېلىش ۋاقتى.

اَلسَّقْيُ بِالرَّاحَةِ: ئېقىن سۇ بىلەن سۇغىرىش.

اَلرَّاحَةُ الْأُسْبُوعِيَّةُ: ھەپتىلىك دەم ئېلىش.

دَارُ الرَّاحَةِ : دەم ئېلىش ئۆيى، ئىستىراھەت ئۆيى.

بَيْتُ الرَّاحَةِ: ھاجەتخانا؛ يۇيۇنۇش ئۆيى.

رَاحَةُ الْبَالِ: خاتىرجەملىك، تىنچلىق، خاتىر-

جەم، ئارام.

«لَمْ يَذُقْ طَعْمَ الرَّاحَةِ»: ئۇ ئارام ئالمىدى.

مَعَ الرَّاحَةِ: خاتىرجەم، شاد ـ خۇرام، كۆڭۈللۈك.

رَاحَةُ الْيَدِ: ئالقان.

دَفَعَهُ بِرَاحَةِ يَدِهِ: ئۇنى قولىنىڭ ئالقىنى بىلەن ئىتتەردى.

رَاحِلٌ ج رُحَّلٌ وَرَحَّالٌ: كۆچكۈچى، قوزغالغۇچى، ئاتلانغۇچى، كۆچمەن، مۇساپىر، يولۇچى؛ ئۆلۈك، مېيىت.

عَرَبٌ رُحَّالٌ: كۆچمەن ئەرەبلەر.

اَلْفَقِيدُ الرَّاحِلُ: ۋاپات بولغۇچى، مەرھۇم.

رَاحِلَةٌ ج رَوَاحِلُ: مىنىشكە ئىشلىتىلىدىغان تۆگە؛ يۈك تۆگىسى.

مَشَتْ رَوَاحِلُهُ: قېرىدى، ئاجىزلىدى.

رَاخَ يَرِيخُ رَيْخًا: خار بولدى، رەسۋا بولدى.

رَاخَى يُرَاخِي مُرَاخَاةً الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇمشاتتى.

رَاخَتِ الْحَامِلُ: ھامىلدارنىڭ تۇغۇش ۋاقتى يېقىنلاشتى.

رَاخَيْتُهُ عَنِّي: ئۇنى مەندىن يىراقلاشتۇردۇم.

رَاخَى الْعُقْدَةَ: چىگىكنى يەشتى، تۈگۈننى يەشتى.

«يُخَالُ الْجَبَانُ فِرَارَهُ يُرَاخِي أَجَلَهُ»: قورقۇنچاق ئادەم ئۇرۇش مەيدانىدىن قېچىشنى ئەجىلىدىن يىراقلاشتۇرىدۇ، دەپ ئويلايدۇ.

رَادَ يَرُودُ رَوَدَانًا: تەكشۈردى، قىدىردى، چارلىدى، كۆزدىن كەچۈردى.

رَادَ الشَّيْءَ: ئىزدىدى.

«رَادَ لِأَهْلِهِ الْكَلَأَ»: ئائىلىسى ئۈچۈن ئوتلاق ئىزدىدى.

رَادَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئۆيمۇ ئۆي ئارىلاپ يۈردى.

رَادَتْ قَوْمَهُ: يېتەكلىدى، باشچىلىق قىلدى.

رَادَتِ الدَّوَابُّ: ئۇلاغ يايلاقتا بېرىپ ـ كېلىپ يۈردى.

رَادَّةٌ ج رَدٌّ: تاغ، تاغ جىنسى، تاش.

رَادَحَ يُرَادِحُ مُرَادَحَةً: رەت قىلدى.

رَادَّ يُرَادُّ مُرَادَّةً الْمُشْتَرِي الْبَائِعَ السِّلْعَةَ: ئالغۇچى سېتىپ بەرگۈچىدىن سودىنى بۇزۇشنى تەلەپ قىلدى.

رَادَّهُ فِي الْكَلَامِ: ئۇنىڭغا مۇراجىئەت قىلدى.

رَادٌّ: رەت قىلغۇچى، قايتۇرغۇچى، قايتارما زەربە بەرگۈچى.

لَا رَادَّ لَهُ: ئۇنىڭدىن ساقلانغىلى بولمايدۇ، ئۇنى قايتۇرغىلى بولمايدۇ، ساقلىنىش تەس.

رَادَّةٌ: پايدا، مەنپەئەت.

أَمْرٌ لَا رَادَّةَ فِيهِ: پايدىسىز ئىش.

رَادِعٌ م رَادِعَةٌ ج رَوَادِعُ: چاڭگىلىغا ئېلىۋالغۇچى، توسقۇچى، چەكلىگۈچى، تىزگىنلىگۈچى، كونترول قىلغۇچى.

لَا رَادِعَ لَهُ: ئۇلارنى توسقىلى بولمايدۇ، ئۇلارنى كونترول قىلغىلى بولمايدۇ.

«يَجِبُ أَنْ يَشْتَمِلَ الْقَانُونُ عَلَى عُقُوبَاتٍ رَادِعَةٍ»: قانۇن چەكلەش خاراكتېرىدىكى جازالارنى ئۆز ئىچىگە ئېلىشى كېرەك.

رَادَفَ يُرَادِفُ مُرَادَفَةً ـ هُ: ئۇنىڭ ئارقىسىغا مىنگەشتى.

رَادِفٌ: كەينى، ئارقىسى، كەينىدە، ئارقىسىدا.

رَادِفَةٌ ج رَوَادِفُ: قىيامەت كۈنى ئىككىنچى قېتىم چېلىنىدىغان سۇر؛ كاسسا، ساغرا.

«يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ» «قرآن»: بۇ كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دە زېمىن (ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەر قوشۇلۇپ تەۋرەيدۇ) ئۇنىڭ ئارقىسىدىنلا ئاسمان (ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەر قوشۇلۇپ) تەۋرەيدۇ.

رَادِنٌ: زەپىران.

أَحْمَرُ رَادِنِيٌّ: سارغۇچ قىزىل.

رَازَ يَرُوزُ رَوْزًا الشَّيْءَ: تەجرىبە قىلدى، سىنىدى.

رَازَ الْحَجَرَ: تاشنى دەڭسەپ باقتى.

رَازَ النُّقُودَ: ۋەزنىنى ئۆلچەپ كۆردى.

اَلرَّازِقُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «رىزىق بەرگۈچى ئاللاھ» دىگەن مەنىدە.

رَازِيَانَجٌ: بەدىيان.

رَازِيَانَجٌ شَامِيٌّ: شاكال بەدىيان.

رَاسَ يَرُوسُ رَوْسًا: تەكەببۇرلۇق قىلدى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى، چوڭچىلىق قىلدى.

رَاسَ السَّيْلُ الْغُثَاءَ: سەل داشقالىلارنى ئېقىتىپ كەتتى.

رَاسَ يَرِيْسُ رِيْسًا: غادىيىۋالدى، كۆرەڭلىدى.

رَاسَ الْقَوْمَ: قەۋمنىڭ باشچىسى بولدى.

رَاسَ خَصْمَهَ: رەقىبىگە ئۈستۈن كەلدى، غالىب بولدى، يەڭدى.

رَاسِبٌ ج رَاسِبُونَ: ئىمتىھاندىن قالغۇچىلار، ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىگەنلەر.

رَاسِبٌ ج رَوَاسِبُ: تېگىگە تىنىپ قالغان نەرسە، دۇغ، چۆكمە لاتقىلار.

رَوَاسِبُ الْمَاضِي: قەدىمكى يادىكارلىقلار، قەدىمكى خارابىلار.

رَوَاسِبُ مَعْدِنِيَّةٌ: رودا قاتلىمى.

رَوَاسِبُ فَحْمٍ حَجَرِيٍّ: كۆمۈركان.

رَاسِخٌ ج رَوَاسِخُ: پۇختا، مۇستەھكەم، ئېگىلمەس، سۇنماس، تېز پۈكمەس، چوڭقۇر يىلتىز تارتقان.

رَاسِخٌ فِي كَذَا: پىششىق، ماھىر، ئۇستا.

رَاسِخٌ فِي الْعِلْمِ: ئىلىمدە توشقان ئادەم.

«وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ» «قرآن» : ئىلىمدە توشقانلار ئېيتىدۇ «ئۇنىڭغا ئىشەندۇق»...

فَنَّانٌ رَاسِخُ الْقَدَمِ: كۆزگە كۆرۈنگەن سەنئەتكار، ئاتاقلىق سەنئەتچى.

رَاسَّ يُرَاسُّ مُرَاسَّةً بِالْأَمْرِ: ئىش باشلىدى.

رَاسَلَ يُرَاسِلُ مُرَاسَلَةً فِي الْأَمْرِ أَوْ بِالْأَمْرِ عَلَى الْأَمْرِ: خەت يېزىشىپ تۇردى، ئالاقىلىشىپ تۇردى، خەت ئەۋەتتى.

رَاسِلَانِ: ئىككى مۈرە.

رَاسٍ م رَاسِيَةٌ: پۇختا، مۇستەھكەم، تەۋرىمەس؛ پورتتا تۇرغۇچى پاراخوت.

جَبَلٌ رَاسٍ: مۇستەھكەم تاغ.

رَاسٍ ج رَوَاسٍ: تاغ.

«وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ» «قرآن» : بىز زېمىنغا ئېگىز تاغلارنى ئورناتتۇق.

رَاشَ يَرُوشُ رَوْشًا: كۆپ يېدى؛ ئاز يېدى.

رَاشَهُ الْمَرَضُ: كېسەل ئۇنى ئاجىزلىتىۋەتتى.

رَاشَ يَرِيْشُ رَيْشًا الطَّائِرُ: قۇشنىڭ پېيى چىقتى.

رَاشَ السَّهْمَ: ئوق سالدى.

رَاشِحٌ ج رَوَاشِحُ: سۇ سۈزگۈچ.

رَاشِدٌ ج رَاشِدُونَ: ئاڭلىق، سەگەك، ھىدايەت تاپقۇچى، توغرا يولدا مۇستەھكەم تۇرغۇچى، ئەقىللىق، پاراسەتلىك، توشقان كىشى، قورامىغا يەتكەن ئادەم.

اَلْخُلَفَاءُ الرَّاشِدُونَ: ھەزرىتى ئەبۇ بەكرى، ھەزرىتى ئۆمەر، ھەزرىتى ئوسمان، ھەزرىتى ئەلىدىن ئىبارەت تۆت خەلىپىگە قارىتا ئېيتىلىدۇ.

رَاشَقَ يُرَاشِقُ مُرَاشَقَةً ـ هُ بِالسِّهَامِ: ئۇنىڭ بىلەن ئوق ئېتىشتى.

رَاشِنٌ ج رَوَاشِنُ: سوۋغا، ھەدىيە، چاي پۇلى؛ چاقىرىلمىغان مېھمان؛ قارنى يامان.

رَاشٍ: پارا بەرگۈچى.

رَصِدٌ ج رُصَّدٌ وَ رَصَدٌ: كۆزەتچى، مارىغۇچى، نازارەتچى، تەكشۈرگۈچى؛ يۇلتۇزلارنى كۆزەتكۈچى؛ يولۋاس.

رَاضَ يَرُوضُ رَوْضًا وَ رِيَاضًا الْمُهْرَ: تاينى كۆندۈردى، ئۆگەتتى.

«رَاضَ نَفْسَهُ بِالتَّقْوَى» : ئۆزىنى تەقۋادارلىققا كۆندۈردى.

رَاضَ الدُّرَّ: مەرۋايىتنى تەشتى.

رَاضَعَ يُرَاضِعُ مُرَاضَعَةً ـ هُ: ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئەمدى.

رَاضَعَهُ: ئېمىتىش ئۈچۈن ئىنىك ئانىغا بەردى.

رَاضِعٌ ج رُضَّعٌ وَرُضَّاعٌ: ئەمچەك تۇغمىسى، ئەمچەك تۇيچىسى.

رَاضِعَةٌ ج رَوَاضِعُ : سۈت چىشى.

رَاضَى يُرَاضِي مُرَاضَاةً: يارىشتى، ئەپلىشىپ قالدى، كېلىشتى، رازى بولۇشتى.

«رَاضِ أَبَاكَ بَعْدَ أَنْ أَغْضَبْتَهُ» : ئاچچىقىنى كەلتۈرگەندىن كېيىن داداڭنى رازى قىلساڭ

uyghurkitap.com

بولىدۇ.

رَاضٍ ج رَاضُونَ و رُضَاةٌ: رازى بولغۇچى، مەمنۇن بولغۇچى، قانائەت قىلغۇچى، قوللىغۇچى.

عِيْشَةٌ رَاضِيَةٌ: كۆڭۈللۈك تۇرمۇش، پاراۋان تۇرمۇش، خۇشال تۇرمۇش.

«فَهُوَ فِي عِيْشَةٍ رَاضِيَةٍ» ‹قرآن›: ئۇ كۆڭۈللۈك تۇرمۇشتا بولىدۇ.

رَاطَلَ يُرَاطِلُ مُرَاطَلَةً: قاداقتا ئۆلچەپ ساتتى.

رَاطَنَ يُرَاطِنُ مُرَاطَنَةً: چۈشەنمەيدىغان يات تىل بىلەن سۆزلىدى، چەت ئەل تىلى بىلەن سۆزلىدى.

رَاعَ يَرُوعُ رَوْعًا الشَّخْصُ: قورقتى، چۆچىدى، ئالاقزادە بولدى، ساراسىمگە چۈشتى.

رَاعَهُ: ئۇنى قورقۇتتى، چۆچۈتتى.

رَاعَهُ الشَّيْءُ: ئۇنى ھەيران قالدۇردى، ئەجەبلەندۈردى.

«رَاعَتْنِي هَذِهِ الْقَصِيدَةُ» : بۇ قەسىدە مىنى ھەيران قالدۇردى.

«رَاعَنِي مَنْظَرُ الضَّحَايَا فِي حَادِثِ الزِّلْزَالِ» : يەر تەۋرەش ئاپىتىدە ئۆلگۈچىلەرنىڭ كۆرۈنۈشى مىنى چۆچۈتىۋەتتى.

رَاعَ يَرِيعُ رَيْعًا و رَيْعَانًا الطَّعَامُ و غَيْرُهُ: كۆپەيدى.

رَاعَ لَهُ: مەمنۇن بولدى، رازى بولدى، كۆڭلى تىندى.

رَاعَ عَنْهُ وَ إِلَيْهِ: قايتتى.

رَاعِبٌ: قورقۇتقۇچى، تەھدىت سالغۇچى، ھەيۋە قىلغۇچى، ھىيلىگەر.

رَاعِدٌ م رَاعِدَةٌ ج رَوَاعِدُ: گۈلدۈرماما .

سَحَابٌ رَاعِدٌ: گۈلدۈرمامىلىق بۇلۇت.

ذَاتُ الرَّوَاعِدِ: مۇسىبەت، بالايىئاپەت.

رَاعِفٌ ج رَوَاعِفُ: نەيزە؛ تاغ تۇمشۇقى؛ بۇرۇننىڭ ئۇچى؛ بۇرۇن؛ چىلىشتا ئۇزۇپ چىققان ئات.

رَاعُوفٌ م رَاعُوفَةٌ: سۇ تارتىشتا ئولتۇرۇش ئۈچۈن قۇدۇق لېۋىگە قويۇلغان تاش.

رَاعَوِيٌّ: چارۋىچى، چارۋىغا مەنسۇپ.

رَاعَى يُرَاعِي مُرَاعَاةً: ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلدى، ئەھمىيەت بەردى، مۇھىم بىلدى.

«وَالَّذِيْنَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ» ‹قرآن› : ئۇلار (يەنى مۆمىنلەر) ئۆزلىرىگە تاپشۇرۇلغان ئامانەتلەرگە ۋە بەرگەن ئەھدىگە رىئايە قىلغۇچىلاردۇر.

رَاعَى النُّجُومَ: يۇلتۇزلارنى كۆزەتتى، يۇلتۇزلارنى تەكشۈردى.

رَاعَى الْأَمْرَ: رىئايە قىلدى، ئېتىبار قىلدى، ئەمەل قىلدى.

رَاعَى الْأَمَانَةَ: ئامانەتنى ساقلىدى.

رَاعَى الشَّخْصَ: بىللە پادا باقتى.

رَاعٍ ج رُعَاةٌ و رُعَاءٌ ورُعْيَانٌ: پادىچى؛ ھاكىم، ئەمەلدار؛ رىئايە قىلغۇچى.

اَلرَّاعِي يَرْعَى الْغَنَمَ: پادىچى قوي باقىدۇ.

رَاعِي الْقُطْعَانِ: پادىچى.

«كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ» ‹حديث› : ھەر بىرىڭلار پادىچى ھېسابلىنىسىلەر، ھەر بىرىڭلار ئۆز پاداڭلار ئۈستىدە جاۋابكارلىققا تارتىلىسىلەر.

رَاعِي الْمَوَاشِي: مالچى؛ ئۆي ھايۋانلىرى سودىگىرى.

شَرَّابَةُ الرَّاعِي: پادىچى دەرىخى ، ئالىقانات.

رَاعِي الْكَنِيْسَةِ: مىسسىئونېر، باستېر.

رَاغَ يَرُوغُ رَوْغًا وَ رَوَغَانًا وَ رَوَاغًا : ھىيلىگەرلىك قىلدى، ھىيلە ئىشلەتتى، مۇغەمبەرلىك قىلدى.

رَاغَ الصَّيدَ: ئوۋ ئالدىدى.

رَاغَ عَنِ الطَّرِيْقِ: يولدىن چەتنىدى.

رَاغَ إِلَى فُلاَنٍ: يوشۇرۇن ئاغدى ، مايىل بولدى.

رَاغَ عَنِ الشَّيْءِ: ئالاق - جالاق بولۇپ كەتتى.

«فَرَاغَ إِلَى أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ» ‹قرآن› : شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئاستا ئائىلىسىگە چىقىپ (يوشۇرۇلغان) بىر سېمىز موزاينى ئېلىپ كىردى.

«رَاغَ رَوَغَانَ الثَّعْلَبِ» : تۈلكىدەك ھىيلىگەرلىك قىلدى.

رَاغِبٌ: ئارزۇ قىلغۇچى، ئۈمىد قىلغۇچى، قىزىققۇچى.

رَاغِدٌ: پاراۋان تۇرمۇش كەچۈرگۈچى.

رَاغَمَ يُرَاغِمُ مُرَاغَمَةً الشَّخْصُ: يۇرتىدىن كۆچۈپ چىقتى، ھىجرەت قىلىپ چىقتى.

رَاغَمَهُ: ئۇنى تاشلىۋەتتى، ئۇنى يامان كۆردى، دۈشمەن تۇتتى.

رَاغِمٌ ج رُغَّمٌ: بويسۇنغۇچى، ئىتائەت قىلغۇچى، خارلانغۇچى.

رَاغِيَةٌ ج رَوَاغٍ: تۆگە، چىشى تۆگە.

«مَالَهُ ثَاغِيَةٌ وَ لاَ رَاغِيَةٌ» : ئۇنىڭ قويىمۇ، تۆگىسىمۇ يوق.

رَافَ يَرِيْفُ رَيْفًا: يېزىغا باردى.

رَافِتٌ: غاز ئوت (دورا قىلىنىدىغان كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك)

رَافِدٌ ج رَوَافِدُ: تارماق ئۆستەڭ، كىچىك ئېقىن.

رَافِدٌ ج رُفَّدٌ وَرُفَّادٌ: پادىشاھقا ئەڭ يېقىن ئادەم بولۇپ، ئۇ يوق ۋاقىتتا ئۇنىڭ ئىشلىرىنى بېجىرىپ تۇرىدىغان ئادەم.

اَلرَّافِدَانِ: دىجلە ۋە فۇرات دەريالىرى.

رَافِضَةٌ ج رَوَافِضُ: رەت قىلغۇچى، شىئە مەزھىپىنىڭ بىر پىرقىسى.

رَافِضِيٌّ: رافىزىي مەزھىپىگە ئەگەشكۈچى.

رَافَعَ يُرَافِعُ مُرَافَعَةً الْمُحَامِي عَنِ الْمُتَّهِمِ: ئادۋوكات قارىلانغۇچىنى ئاقلىدى.

رَافِعٌ: راھەتلىك تۇرمۇش.

رَافِعٌ ج رَوَافِعُ : ئۆرلىگۈچى؛ لىفت؛ كىران؛ كۆزگە كۆرۈنگەن، مەشھۇر، ئالاھىدە.

اَلرَّافِعُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «مەرتىۋىنى يۇقىرى كۆتۈرگۈچى» دېگەن مەنىدە.

رَافِعَةٌ ج رَوَافِعُ: پىشاڭ، كۆتۈرگۈچ، كىران، لوم كالتەك، تىيەك.

«إِزَاحَةُ هَذِهِ السَّيَّارَةِ الْمُتَعَطِّلَةِ يَسْتَدْعِي الْاِسْتِعَانَةَ بِالرَّافِعَةِ» : بۇ بۇزۇلغان ماشىنىلارنى ئېلىۋېتىش ئۈچۈن كىرانغا تايىنىشقا توغرا كېلىدۇ.

رَافِعَةُ الصَّوْتِ: مىكروفون.

رَافِعَةُ الْأَلْغَامِ: مىنا تازىلاش پاراخوتى.

رَافٌّ: غەمخورلۇق قىلغۇچى، كۆيۈنگۈچى.

«مَا لَهُ حَافٌّ وَلاَ رَافٌّ» : ئۇنىڭ بېشىنى سىلايدىغان ئادەم يوق، ئۇنىڭغا ئېتىبار بېرىدىغان ئادەم يوق، ئۇنىڭغا غەمخورلۇق قىلىدىغان ئادەم يوق.

رَافَقَ يُرَافِقُ مُرَافَقَةً الشَّخْصَ: ئۇنىڭغا يولداش بولدى، ئۇنىڭغا ھەمراھ بولدى (سەپەردە ياكى يولدا).

رَافَقَتْكَ السَّلاَمَةُ: ئامان بولۇڭ (سەپەر قىلغۇچىغا دۇئا ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ).

«أَتَمَنَّى أَنْ أَجِدَ شَخْصًا يُرَافِقُنِي فِي السَّفَرِ» : سەپەردە ماڭا ھەمراھ بولىدىغان ئادەم تېپىشنى ئارزۇ قىلىمەن.

رَافِقَةٌ: مۇلايىملىق، لېۋەنلىك، سىلىقلىق، يۇمشاقلىق، چىرايلىق قىلىقلىق.

رَافِهٌ ج رَافِهَةٌ: كۆڭۈللۈك، پاراۋان.

لَيْلَةٌ رَافِهَةٌ: كۆڭۈللۈك كېچە، كۆڭۈللۈك تۈن.

رَافِهَةٌ: خالىغاندا ئوتلاقتا يايلايدىغان تۆگە.

رَافَى يُرَافِي مُرَافَاةً الرَّجُلُ: ماقۇل بولدى، قوشۇلۇپ رازى بولدى.

رَاقَ يَرُوقُ رَوْقًا وَ رَوْقَانًا: كۆڭۈللۈك بولدى، خۇشاللىنارلىق بولدى.

رَاقَهُ الشَّيْءُ: ئۇنى ئەجەبلەندۈردى، ھەيران قالدۇردى.

«رَاقَتْنِي هَذِهِ الْقَصِيدَةُ» : بۇ قەسىدە مېنى ھەيران قالدۇردى.

رَاقَ يَرِيْقُ رَوْقًا الشَّرَابُ: ئىچىملىك سۈزۈك بولدى.

رَاقَهُ الْأَمْرُ: باشقىلارنىڭ رايىغا باقتى.

رَاقَ يَرِيْقُ رِيْقًا الْمَاءُ: سۇ قۇيۇلدى، تۆكۈلدى.

رَاقَ السَّرَابُ: تومۇز پىلىلدىدى، تومۇز ۋالىلدىدى.

رَاقَ الشَّيْءُ: يالتىرىدى، پارقىرىدى.

رَاقَ بِنَفْسِهِ: جان تالاشتى.

رَاقٌ ج رَاقَاتٌ: قوش قاتلام، تەبىقە، قات، قەۋەت،

www.uyghurkitap.com

تائىپە.

رَاقَبَ يُرَاقِبُ مُرَاقَبَةً السِّجِّينَ: جىنايەتچىگە قارـ
ـدى، جىنايەتچىنى ساقلىدى.

رَاقَبَ اللّٰهَ: ئاللاھتىن قورقتى.

رَاقَبَ الْعَمَلَ: ئىشنى نازارەت قىلدى، باشقۇردى.

رَاقَبَ النَّجْمَ: يۇلتۇز كۆزەتتى.

رَاقِدٌ: ئۇخلىغۇچى، ياتقۇچى، يېنى ياتقۇچى.

رَاقَصَ يُرَاقِصُ مُرَاقَصَةً الْفَتَاةَ: قىز بىلەن بىللە
ئۇسسۇل ئوينىدى، تانسا ئوينىدى.

رَاقِصٌ ج رَاقِصُونَ: ئۇسسۇلچى، تانسىچى.

خَيَالٌ رَاقِصٌ: ھەرىكەتلىك كىنو.

رَاقِصَةٌ ج رَاقِصَاتٌ: ئۇسسۇلچى قىز.

اَلرَّاقِصَةُ الْأُوْلَى: بالېت ئۇسسۇلىدا باش رول
ئالغۇچى.

لَيْلَةٌ رَاقِصَةٌ: تانسا كېچىلىكى، ئۇسسۇل كېچىـ
ـلىكى.

حَفْلَةٌ رَاقِصَةٌ: ئۇسسۇل كېچىلىكى ، تانسا
كېچىلىكى.

مُوسِيْقِي رَاقِصَةٌ: ئۇسسۇل مۇزىكىسى، تانسا
مۇزىكىسى.

«ذَهَبَ إِلَى الْمَرْقَصِ لِمُشَاهَدَةِ بَعْضِ الْفُنُونِ
الرَّاقِصَةِ» : ئۇسسۇل سەنئىتىنى كۆرۈش
ئۈچۈن ئۇسسۇل زالىغا باردى.

رَاقَعَ يُرَاقِعُ مُرَاقَعَةً الْخَمْرَ: ھاراق ئىچتى،
ئىچىشنى داۋاملاشتۇردى.

رَاقِعٌ ج رَاقِعُونَ: ياماقچى.

اِتَّسَعَ الْخَرْقُ عَلَى الرَّاقِعِ: مەسىلىنى ھەل
قىلىش قىيىن بولدى.

رَاقِمٌ: ھېسابلىغۇچى، خەت ئۇرغۇچى، نومۇر
قويغۇچى.

رَاقِمُ السَّيَّارَةِ: ماشىنىنىڭ سۈرئەت سائىتى،
ماشىنىنىڭ ھېسابلاش ئەسۋابى.

رَاقِنٌ ج رَاقِنُونَ: ماشىنىست.

رَاقِنَةٌ ج رَوَاقِنُ: ئايال ماشىنىست.

رَاقُودٌ ج رَوَاقِيْدُ: راك ؛ جاۋۇر، قاچا.

رَاقُولٌ ج رَوَاقِيْلُ: خورما دەرىخىگە چىقىشتا
ئىشلىتىدىغان ئارغامچا.

رَاقٍ ج رَاقُونَ: ئەپسۇنكەش، جىنكەش، داخان؛
ئالىي، يۈكسەك، ئۈرلىگۈچى، تەربىيىلىك.

«كَلَّاإِذَابَلَغَتِ التَّرَاقِيَ وَ قِيلَ مَنْ رَاقٍ» «قرآن» :
راستلا جان ھەلقۇمغا يەتكەندە « (بۇ كېسەلـ
ـگە) كىم ئىلاج قىلالايدۇ» دېيىلىدۇ.

اَلطَّبَقَةُ الرَّاقِيَةُ: يۇقىرى قاتلامدىكىلەر، يۇقىرى
تەبىقىدىكىلەر.

رَاكِبٌ ج رُكَّابٌ: مىنگۈچى، ئۇلاغلىق، مۇساپىر،
يولۇچى، ئولتۇرغۇچى.

«هَذَا الْقِطَارُ مُخَصَّصٌ لِلرُّكَّابِ أَمَّا قِطَارُ
الْبَضَائِعِ فَيَأْتِي بَعْدَ سَاعَةٍ» : بۇ پويىز يولۇـ
ـچىلارغا خاس، يۈك پويىزىغا كېلىدىغان
بولساق، ئۇ بىر سائەتتىن كېيىن كېلىدۇ.

رُكَّابُ الْخَيْلِ: ئاتلىقلار.

رَاكِدٌ: مۇقىم تۇرغۇچى.

مَاءٌ رَاكِدٌ: تۇرغۇن سۇ، توختام سۇ، ئۆلۈك سۇ.

رَاكِزٌ: تىنچ.

عِزُّ بَنِي فُلَانٍ رَاكِزٌ: پالانىنىڭ شان ـ شەرىپى
ئۆچمەيدۇ.

رَاكَضَ يُرَاكِضُ مُرَاكَضَةً فَرَسُهُ فَرَسِي: ئۇنىڭ
ئېتى مېنىڭ ئېتىمدىن ئۆتۈپ كەتتى.

رَاكِضَةٌ ج رَوَاكِضُ: تۆگە قۇشقا ئوخشاش يۈگۈرەيـ
ـدىغان قۇش.

رَاكِعٌ ج رُكَّعٌ رَاكِعُونَ و رَوَاكِعُ: بېشىنى پەس
قىلغۇچى، ئېگىشكۈچى، رۇكۇ قىلغۇچى.

«وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ
السُّجُودِ» «قرآن» : تاۋاپ قىلغۇچىلارغا،
قىيام قىلغۇچىلارغا، رۇكۇ قىلغۇچىلارغا،
سەجدە قىلغۇچىلارغا مېنىڭ ئۆيۈمنى پاك
قىلغىن.

رَاكَلَ يُرَاكِلُ مُرَاكَلَةً الطِّفْلُ أَخَاهُ: بوۋاق قېرىنـ
ـدىشىنى تەپتى.

رَالَ يَرِيْلُ رَيْلاً الصَّبِيُّ: بالىنىڭ شۆلگىيى
ئاقتى، شالى ئاقتى.

رَامَ يَرُومُ رَوْمًا الشَّيْءَ: ئارزۇ قىلدى، ئۈمىد

قىلدى، مەقسەت قىلدى، نىيەت قىلدى، تەلەپ قىلدى، ئىلتىماس قىلدى، كۆزلىدى.

«كُلُّ شَيْءٍ عَلَى مَا يُرَامُ»: ھەممە ئىش كۆڭۈلدىكىدەك.

«لَقَدْ كَانَ يَرُومُ الْفَوْزَ بِالْمَرْتَبَةِ الْأُولَى»: چېمپىيونلۇققا ئېرىشىشنى كۆڭلىگە پۈككەنىدى.

رَامَ يَرِيمُ رَيْمًا الْمَكَانَ: مەلۇم جايدىن ئايرىلدى، چەتنىدى.

رَامَ بِالْمَكَانِ: بىر جايدا ئولتۇراقلاشتى، بىر جايدا تۇردى، بىر جايدا ماكانلاشتى.

رَامَ عَنْهُ: يىراقلاشتى.

رَامَ حِمْلُ الْجَمَلِ: تۆگىنىڭ يۈكى قىيسايدى، ئاغدى، بىر تەرەپكە چۈشۈپ كەتتى (تۆگىنىڭ يۈكى).

رَامَ الْجُرْحُ: جاراھەت قېتىشقا باشلىدى.

مَا رَامَ فِرَاشَهُ: تۆشەكتىن تۇرالمىدى، كېسەل بولۇپ يېتىپ قالدى.

مَا رَامَ مَكَانَهُ: ئورنىدىن ئايرىلمىدى.

مَا يَرِيمُ يَفْعَلُ ذَلِكَ: ئۇنى قىلىۋەردى.

رَامَةٌ: كۆلچەك؛ سىستىق سۇ يىغىلىدىغان جاي.

رَامَحَ يُرَامِحُ مُرَامَحَةً: نەيزىلەشتى، نەيزە سانجىدى.

رَامِحٌ ج رَامِحُونَ: نەيزىلىك ئەسكەر، مەرگەن.

رَجُلٌ رَامِحٌ: نەيزىلىك ئادەم.

ثَوْرٌ رَامِحٌ: مۈڭگۈزلۈك ئۆكۈز.

رَامِسٌ ج رَوَامِسُ: كېچىدە ھەرىكەت قىلىدىغان ھايۋان، قۇش.

رَامِسَةٌ ج رَوَامِسُ وَ رَامِسَاتٌ: قاتتىق شامال، توپا توزۇتۇپ ئىزلارنى كۆمۈپ تاشلايدىغان بوران.

رَامِعٌ: بېشىنى ساڭگىلىتىپ كۆتۈرگۈچى.

رَامَقَ يُرَامِقُ مُرَامَقَةً: كۆزەتتى، مارىلىدى، پايلىدى.

رَامِقٌ ج رُمُوقٌ: يوقسۇل، كەمبەغەل، گاداي، نامرات؛ ھەسەت قىلغۇچى.

رَامُوزٌ ج رَوَامِيزُ: ئەۋرىشكە، نەمۇنە، ئۈلگە؛ دېڭىز؛ ئاساس.

رَامُوسٌ ج رَوَامِيسُ: قەبرە.

رَامَى يُرَامِي مُرَامَاةً الْفَارِسُ خَصْمَهُ: چەۋەنداز رەقىبى بىلەن ئېتىشتى.

رَامٍ ج رَامُونَ و رُمَاةٌ: مەرگەن، پالۋان؛ ئوق ئاتقۇچى يۇلتۇز.

رَانَ يَرِينُ رَيْنًا الشَّيْءُ أَوْ عَلَيْهِ أَوْ بِهِ: ئېگىلىۋالدى، غەلىبە قىلدى، قولغا كىرگۈزدى، يەڭدى، ئۇتتى.

رَانَ عَلَيْهِ الْخَمْرُ: ھاراققا بېرىلىپ كەتتى.

رَانَ عَلَيْهِ الْحُزْنُ: غەم بېسىۋالدى.

رَانَ عَلَيْهِ الْهَوَى: ھاۋايى - ھەۋەسكە بېرىلدى.

رَانَ عَلَيْهِ النَّوْمُ: ئۇنى ئۇيقۇ باستى.

«كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ» «قرآن»: ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، بەلكى ئۇلارنىڭ گۇناھلىرى تۇپەيلىدىن دىللىرى قارىيىپ كەتكەن.

اَلرَّانُ: قىلىن پەردە، نەرسىنىڭ ئۈستىگە ئۆرلەپ چىققان داغ؛ كىر، مەينەت، پاسكىنا.

رَانِجٌ ج رَوَانِجُ: كوكوس.

اَلرَّانِفَةُ ج رَوَانِفُ: بۇرۇن، قاڭشانىڭ بىر تەرىپى؛ قۇلاق سۆڭىكىنىڭ بىر تەرىپى؛ كاسىنىڭ ئولتۇرغاندا يەرگە تېگىدىغان يېرى.

رَانَى يُرَانِي مُرَانَاةً: مادارا قىلدى.

رَانَاهُ: ئۇنىڭ بىلەن مۇسابىقىلەشتى.

رَاهَ يَرُوهُ رَوْهًا الْمَاءُ: سۇ دولقۇنلىدى.

رَاهَ السَّرَابُ: سەراپ پىلىلدىدى، تەۋرەندى، داۋالغۇدى.

رَاهِبٌ ج رُهْبَانٌ: موناخ، پوپ، راھىب.

«ذَلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ» «قرآن»: بۇ، ناسارالارنىڭ ئىچىدە ئۆلىمالار، راھىبلار بولغانلىقى ۋە (ھەقنى قوبۇل قىلىشتا) تەكەببۇرلۇق قىلمايدىغانلىقلىرى ئۈچۈندۇر.

رَاهِبَةٌ ج رَاهِبَاتٌ: راھىبە.

رَاهِشٌ و رَاهِشَةٌ ج رَوَاهِشُ: يۇقىرىنقى بىلەك قىزىل تومۇرى.

رَاهَقَ يُرَاهِقُ مُرَاهَقَةً الْغُلَامُ: بالا بالاغەتكە يېقىنـ

لاشتى، بالا بالاغەتكە يېتەي دەپ قالدى.

رَاهَنَ يُرَاهِنُ مُرَاهَنَةً عَلَى كَذَا: بەسلەشتى، شەرتلەشتى، قول بېرىپ باغلاشتى.

رَاهِنٌ: پۇختا، مۇستەھكەم، قەتئىي، چىڭ، مۇقىم؛ ھازىرقى، نۆۋەتتە، كۆز ئالدىمىزدا، رېئال، ۋەزىيەت، دائىملىق، ئىزچىل، گۆرۈ قويغۇچى؛ ئاجىز، ئورۇق.

«هٰذَا رَاهِنٌ لَكَ»: بۇ ساڭا ساقلاپ قويۇلغان.

اَلْوَضْعُ السِّيَاسِيُّ الرَّاهِنُ: ھازىرقى سىياسىي ۋەزىيەت.

طَعَامٌ رَاهِنٌ: مۇقىم تاماق.

اَلْحَالَةُ الرَّاهِنَةُ: ھازىرقى ھالەت، ھازىرقى ئەھۋال، نۆۋەتتىكى ئەھۋال.

نِعْمَةٌ رَاهِنَةٌ: ئىزچىل نېمەت.

حَقِيقَةٌ رَاهِنَةٌ: تەۋرەنمەس ھەقىقەت.

فِي الظُّرُوفِ الرَّاهِنَةِ: ھازىرقى شارائىتتا.

رَاهِيَةٌ: ھەسەل ھەرىسى.

رَاوَحَ يُرَاوِحُ مُرَاوَحَةً بَيْنَ الْعَمَلَيْنِ أَوِ الشَّيْئَيْنِ: ئالماشتى، نۆۋەتلەشتى.

رَاوَحَ فِي مَكَانِهِ: ئورنىغا دەسسەپ تۇردى.

غَادَى وَ رَاوَحَ: ئالدى - كەينىگە ماڭدى.

رَاوَحَهُ عَلَى: ئالدىدى، ئازدۇردى، يولدىن چىقاردى.

رَاوَدَ يُرَاوِدُ مُرَاوَدَةً: ئېزىقتۇردى، يولدىن چىقاردى، ئالدىدى، ساقال تاشلىدى.

رَاوَدَتِ الْمَرْأَةُ عَنْ نَفْسِهَا: ئايال چېقىلدى، زىنا قىلىشنى تەلەپ قىلدى، ئويناشنى تەلەپ قىلدى.

رَاوَدَتْهُ الْفِكْرَةُ: ئويى - پىكىر كۆڭلىگە كەچتى، ئۇنىڭ كاللىسىغا كىرىۋالدى.

«وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَةُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ» (قۇرئان): شەھەردىكى بەزى ئاياللار: «ئەزىز (يەنى مىسىر پادىشاھى) نىڭ خوتۇنى قۇلىغا كۆيۈپ قېلىپ، ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلىپتۇ...» دېيىشتى.

«قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ» (قۇرئان): ئۇلار: «بىز ئۇنى ئاتىسىدىن سوراپ (سېنىڭ ئالدىڭغا ئېلىپ كېلىشكە) تىرىشىمىز. بىز چوقۇم مۇشۇنداق قىلىمىز» دېدى.

رَاوَغَ يُرَاوِغُ مُرَاوَغَةً: ساختىپەزلىك قىلدى، ئالدىدى.

رَاوَغَ فِي الْكَلَامِ: ياغلىما سۆز قىلدى.

رَاوَغَ فِي الْإِجَابَةِ: ئەگىتىپ جاۋاب بەردى.

رَاوُوقٌ ج رَوَاوِيقُ: سۈزگۈچ، فىلتىر؛ قەدەھ، جام.

«صَفَّى عَصِيرَ الْفَاكِهَةِ بِالرَّاوُوقِ»: مېۋىنىڭ سۈيىنى سۈزگۈچ بىلەن سۈزدى.

رَاوٍ ج رُوَاةٌ: رىۋايەت قىلغۇچى، ھېكايە قىلغۇچى، يەتكۈزگۈچى، ئېيتىپ بەرگۈچى، نەقىل قىلغۇچى.

رَاوِيَةٌ: تېلېگراما ئاپپاراتى.

رَايَةٌ ج رَايٌ و رَايَاتٌ: تۇغ، ئەلەم، بايراق.

رَفَعَ الرَّايَةَ بِمُفْرَدِهِ: بايراقنى يالغۇز كۆتۈردى.

رَاءٍ م رَائِيَةٌ رُءَاةٌ: كۆرگۈچى، قارىغۇچى، كۆزدىن كەچۈرگۈچى، ئوبزورچى.

رَائِبٌ: قېتىق، قېتىپ قالغان سۈت، قايمىقى ئېلىنغان سۈت.

رَائِجٌ: راۋاج تاپقۇچى، بازىرى چىققۇچى، ئاققۇچى، بازىرى ئىتتىك، بازىرى چاققان.

رَائِحٌ ج رَوَائِحُ: ئۆتۈپ كەتكۈچى، ئۆتكۈچى.

كُلُّ رَائِحٍ وَ غَادٍ: كېلىپ - كېتىپ تۇرغان ھەممە ئادەم.

بِالرَّائِحِ مِنَ النَّهْرِ: دەريانىڭ قارشى قىرغىقى.

اَلرَّائِحَةُ: مال، چارۋا.

رَائِحَةٌ ج رَوَائِحُ: ھىد، بۇي، پۇراق.

ذَكِيُّ الرَّائِحَةِ: خۇش پۇراق.

«مَالَهُ سَارِحَةٌ وَ لَا رَائِحَةٌ»: ئۇنىڭ ھېچقانداق ئات - ئۇلىغى يوق.

«اَلْمَاءُ عَدِيمُ اللَّوْنِ وَعَدِيمُ الرَّائِحَةِ»: سۇ رەڭسىز ۋە پۇراقسىزدۇر.

أُغْنِيَةٌ رَائِجَةٌ: داڭ چىقارغان ناخشا.

رَائِحَةٌ طَيِّبَةٌ: خۇش ھىد، خۇشبۇي.

رَجُلٌ طَيِّبُ الرَّائِحَةِ: خۇشبۇي ئادەم.

رَائِحَةٌ عِطْرِيَّةٌ: خۇشبۇي، خۇش پۇراق.

رَدِئُ الرَّائِحَةِ: بەتبۇي.

عَدِيمُ الرَّائِحَةِ: پۇراقسىز، پۇرىقى يوق.

خَبِيثُ الرَّائِحَةِ: سېسىق پۇراق.

رَوَائِحُ حَادَّةٌ: ئۆتكۇر پۇراق.

رَائِدٌ ج رَادَةٌ و رُوَّادٌ: رەھبەر، يول باشلىغۇچى، باشلامچى، بايراقدار، پېشۋا؛ ئالدىنقى قىسىم، ئالدىدا ماڭغۇچى.

رَائِدُ الشَّبَابِ: ياشلار يېتەكچىسى.

رَائِدُ الْفَضَاءِ: تۇنجى ئالەم ئۇچقۇچىسى.

رَائِدٌ سَبَّاقٌ: باشلامچى، ئالدىدا ماڭغۇچى، ھۇجۇمچى.

رَائِدُ الْجَمْعِيَّةِ: جەمئىيەتنىڭ يېتەكچىسى.

«اَلرَّائِدُ لاَ يَكْذِبُ أَهْلَهُ» : باشلامچى ئۆز ئادەملىرىنى ئالدىمايدۇ.

خُطْوَةٌ رَائِدَةٌ: تۇنجى قەدەم.

صَنَاعَةٌ رَائِدَةٌ: يېتەكچى سانائەت.

رَائِشٌ ج رَائِشُونَ: پارا بەرگۈچى بىلەن پارا ئالغۇچى ئوتتۇرىسىدىكى ۋاسىتىچى.

«لَعَنَ اللّٰهُ الرَّاشِيَ وَالْمُرْتَشِيَ وَالرَّائِشَ» ‹حديث› : پارا ئالغۇچى، پارا بەرگۈچى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ۋاسىتىلىق قىلغۇچىغا ئاللاھ لەنەت قىلغاي.

رَائِضٌ ج رَاضَةٌ و رُوَّاضٌ و رَائِضُونَ: ئات كۆندۈرگۈچى.

رَائِعٌ ج رَائِعُونَ: كېلىشكەن، گۈزەل، ئېسىل؛ ئەجەبلىنەرلىك، ھەيران قالدۇرغۇچى؛ قالتىس، نەپىس.

مَنْظَرٌ رَائِعٌ: گۈزەل مەنزىرە.

شِعْرٌ رَائِعٌ: قالتىس شېئىر، گۈزەل شېئىر، ئاجايىپ شېئىر.

رَائِعَةٌ ج رَوَائِعُ: قورقۇنچلۇق، كىشىنى قورقۇتىدىغان ؛ نەپىس.

فِكْرَةٌ رَائِعَةٌ: شانلىق ئىدىيە، ئاجايىپ پىكىر.

فَتَاةٌ رَائِعَةُ الْجَمَالِ: گۈزەللىكتە تولغان قىز.

رَائِعَةُ النَّهَارِ: كۈندۈزنىڭ كۆپ قىسمى، كۈپكۈندۈزدە.

فِي رَائِعَةِ النَّهَارِ: كۈپكۈندۈزدە، خەلقئالەم ئالدىدا.

«هِيَ كَالشَّمْسِ فِي رَائِعَةِ النَّهَارِ» : ئۇ كۈپكۈندۈزدىكى قۇياشقا ئوخشايدۇ.

بِصُورَةٍ رَائِعَةٍ: شانلىق رەۋىشتە.

حَفْلَةٌ رَائِعَةٌ: ھەشەمەتلىك سورۇن.

مِنْ رَوَائِعِ الْفَنِّ: ئېسىل سەنئەت ئەسەرلىرىدىن.

رَوَائِعُ الْأَدَبِ الْعَرَبِيِّ: ئەرەب ئەدەبىياتىنىڭ ۋەكىللىك خاراكتېرىگە ئىگە ئەسەرلىرى.

رَائِقٌ ج رَوْقٌ وَرَوْقَةٌ: ساپ، سۈزۈك، تازا، پاك، نۇرلۇق، شانلىق، پارلاق.

رَائِمَةٌ: گۈزەل، چىرايلىق.

حَدِيْقَةٌ رَائِيَةٌ فِيهَا أَزْهَارٌ مُخْتَلِفَةٌ جَمِيلَةٌ: رەڭگارەڭ گۈللەر ئېچىلغان چىرايلىق باغچا.

رِئَاءٌ: ساختىپەزلىك، كۆز ـ كۆز قىلىش، رىياگەرلىك.

رِئَاسَةٌ. رِآسَةٌ: جۇمھۇرىيەتنىڭ رەئىسلىك مەنسىپى؛ باشلىقلىق قىلماق، يېتەكچىلىك قىلماق، باشقۇرماق.

مَقَرُّ الرِّئَاسَةِ: دۆلەت باشلىقى ئىشخانىسى.

«عُقِدَالْاِجْتِمَاعُ تَحْتَ رِآسَةِ الْمُدِيرِ الْعَامِ» : يىغىن باش مۇدىرنىڭ رىياسەتچىلىكىدە ئېچىلدى.

رُؤَّامٌ: سېرىق سۇ، ھايۋاننىڭ شالى (شۆلگەي).

رَأَّسَ يُرَأِّسُ تَرْئِيْسًا الشَّخْصَ عَلَيْهِمْ: باشلىق قىلدى، رەئىس قىلىپ سايلىدى.

رَءَّفَ يُرَءِّفُ تَرْئِيْفًا: بەزلىدى، كۆڭلىنى ياسىدى، تەسەللى بەردى.

رَأَّبَ يُرْأِّبُ رَأْبًا الصَّدْعَ: يوچۇقنى ئوڭشىدى، رېمونت قىلدى، تۈزىدى.

«رَأَبَ اللّٰهُ بَيْنَهُمْ» : ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىلىغا ئىناقلىق سالدى.

رَأَّبَ الْإِنَاءَ: چىنىنى قادىدى.

رِئْبَالٌ ج رَآبِيلُ: شىر، ئارسلان؛ لوكچەك، ئالاقانات، ئوغرى.

www.uyghurkitap.com

لِصُّ رِئْبَالٌ: قولاق كەستى ئوغرى.

رُؤْبَةٌ ج رِئَابٌ: پارچە، ئۇۋاق؛ كېچىنىڭ بىر قىسمى؛ تەلەپ، ھاجەت.

رِئَةٌ ج رِآتٌ: ئۆپكە.

اِلْتِهَابُ الرِّئَةِ: ئۆپكە ياللۇغى.

ذَاتُ الرِّئَةِ: ئۆپكە ياللۇغى.

تَنَفَّسَ بِمِلْئِ رِئَتَيْهِ: ھۇزۇرلاندى، راھەتلەندى.

رَأْدٌ. رَأْدَةٌ ج أَرْؤُدٌ: چىرايلىق قىز، ساھىبجامال.

فَتَاةٌ رَأْدَةٌ: ساھىبجامال قىز.

رِئْدٌ ج أَرْآدٌ: زاماندىش.

رُؤْدٌ رُؤْدَةٌ ج أَرْآدٌ: چىرايلىق قىز، ساھىبجامال.

رَأْرَأَ يُرَأْرِأُ رَأْرَأَةً بِعَيْنِهِ: كۆز قارچۇغىنى مىدىرلاتتى.

رَأَسَ يَرْأَسُ رِئَاسَةً و رِيَاسَةً الْقَوْمَ: قەۋمگە يېتەكچىلىك قىلدى.

رَأَسَ الْعَمَلَ: ئىش باشقۇردى، ئىشقا رىياسەتچىلىك قىلدى.

رَأَسَ الْجَمْعِيَّةَ: جەمئىيەتكە رەئىس بولدى.

رَأَسَ الْإِجْتِمَاعَ: يىغىنغا رىياسەتچىلىك قىلدى.

رَأَسَهُ بِالْعَصَا: تاياق بىلەن ئۇنىڭ بېشىغا ئۇردى.

رَئِسَ الشَّخْصُ: بېشى ئاغرىدى.

رَئِسَ يَرْأَسُ رَءَسًا الشَّخْصُ: بېشى چوڭ بولدى، بېشى چوڭايدى.

رَؤُسَ يَرْأُسُ رِئَاسَةً: باشلىق بولدى، رەھبەر بولدى.

رَأْسٌ ج أَرْؤُسٌ و آرَاسٌ و رُؤُوسٌ: باش، كاللا، چوققا.

«وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللّٰهِ لَوَّوْا رُؤُوسَهُمْ» «قرآن»: ئۇلارغا ئۆزرە ئېيتىپ: كېلىڭلار، «رەسۇلۇللا سىلەرگە مەغپىرەت تىلەيدۇ» دېيىلسە (مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن) باشلىرىنى سىلكىيدۇ.

«قَالَ رَبِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا» «قرآن»: ئۇ ئېيتتى: مەن ھەقىقەتەن كۈچ ـ قۇۋۋىتىمدىن كەتتىم، چېچىم ئاقاردى.

أَخَذَ بِرَأْسِهِ: بېشىنى چاڭگاللىدى.

رَأْسُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ بېشى، يۇقىرى تەرىپى.

رَأْسُ الزَّاوِيَةِ: چوققا بۇلۇڭى.

رَأْسُ السَّنَةِ: يېڭى يىل، يىل بېشى.

«تُعَطَّلُ الْعُمَّالُ فِي الْبِلَادِ الْعَرَبِيَّةِ يَوْمَ رَأْسِ السَّنَةِ الْهِجْرِيَّةِ»: ھىجرىيە يىلىنىڭ بىرىنچى كۈنى ئەرەب دۆلەتلىرىدە ئىشچىلار دەم ئېلىشقا قويۇۋېتىلىدۇ.

رَأْسُ الْفِتْنَةِ: پىتنىنىڭ بېشى، پىتنىنىڭ ئوچىقى.

رَأْسُ الشَّهْرِ الْقَمَرِيِّ: قەمەرىيە ئاينىڭ بېشى.

رَأْسُ السُّلَّمِ: شوتىنىڭ بېشى.

رَأْسُ الْفَسَادِ: بۇزۇقچىلىقنىڭ ئانىسى، چىرىكلىكنىڭ مەنبەسى.

جَعَلَ رَأْسَهُ بِرَأْسِهِ: ئۇنىڭ بىلەن ئۆزىنى باراۋەر چاغلىدى.

«صَبَّ غَضَبَهُ فَوْقَ رَأْسِهِ»: ئۇنىڭغا خاتالىقنىڭ جاۋابكارلىقىنى ئارتتى.

عَلَى الرَّأْسِ وَالْعَيْنِ: خۇشاللىق بىلەن تولۇق قوشۇلىمەن.

غِطَاءُ الرَّأْسِ: بۆك، باش كىيىم.

فَعَلَهُ رَأْسًا: ئۇنى باشتىن ئىشلىدى.

قَلَّبَهُ رَأْسًا عَلَى عَقِبٍ: ئۇنى ئوڭتەي ـ توڭتەي قىلىۋەتتى.

لَوَّى رَأْسَهُ: مەنسىتمىدى، كۆزگە ئىلمىدى.

مَسْقَطُ الرَّأْسِ: تۇغۇلغان جاي.

رَأْسُ الْمَالِ الْقَوْمِيِّ: ئومۇمىي مۇلۇكچىلىك كاپىتالى.

رَأْسُ الْمَالِ الْجَارِي: نەق كاپىتال.

رَأْسُ الْمَالِ الْبَشَرِيِّ: ئەمگەك كۈچى.

هَذَا شَيْءٌ بِرَأْسِهِ: مۇستەقىل.

مِنَ الرَّأْسِ إِلَى أَخْمَصِ الْقَدَمِ: كوكۇلىسىدىن تاپىنىغىچە.

رَأْسًا بِرَأْسٍ: تەڭمۇ تەڭ، باراۋەر.

عَلَى رَأْسِ كَذَا مِنَ الرِّجَالِ: بىر قانچە كىشىنى

باشلاپ.

رَأْسُ الْقَوْمِ: قەۋمنىڭ باشلىقى، قەۋم رەھبىرى، قەۋم ئاقساقىلى.

«حَضَرَ الْحَفْلَ جُمْهُورٌ كَبِيرٌ عَلَى رَأْسِهِ وَزِيرُ الثَّقَافَةِ» : مۇراسىمغا مەدەنىيەت مىنىستىرى باشچىلىقىدا نۇرغۇن كىشى قاتناشتى.

«أَخَذَتْ مِنْ جَارَتِهَا رَأْسًا مِنَ الثَّوْمِ» : قوشنىسىدىن بىر باش سامساق ئېلىپ چىقتى.

هَزَّ رَأْسَهُ بِالْمُوَافَقَةِ: قوشۇلغانلىقىنى بىلدۈرۈپ بېشىنى لىڭشىتتى.

رَأْسًا: بىۋاسىتە.

رَأْسًا عَلَى عَقِبٍ: تەتۈر، بېشى ئايىغىغا بولۇپ قالغان، قالايمىقان، رەتسىز.

عَلَى رُؤُوسِ الْأَشْهَادِ: گۇۋاھچىلار ئالدىدا.

عَلَى رُؤُوسِ الْمَلَإِ: كۆپچىلىكنىڭ ئالدىدا، جامائەت ئالدىدا، ئامما ئالدىدا، ئاشكارا.

تَصْدِيرُ رُؤُوسِ الْأَمْوَالِ: (سىرتقا) كاپىتال چىقارماق.

«وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ» «قرآن» : ئەگەر (جازانە قىلىشتىن) تەۋبە قىلساڭلار، (قەرز بەرگەن) سەرمايەڭلار ئۆزۈڭلارغا قايتىدۇ، باشقىلارغا زىيان تارتقۇزمايسىلەر، ئۆزۈڭلارمۇ زىيان تارتمايسىلەر.

رَأْسِمَالٌ: كاپىتال، دەسمايە، سەرمايە، مەبلەغ.

اَلرَّأْسِمَالُ الْمُتَدَاوَلُ: كۆچمە كاپىتال.

اَلرَّأْسِمَالِيُّ: كاپىتالىست، باي، مالدار.

«تَشْتَدُّ الْحَرْبُ الْبَارِدَةُ بَيْنَ النِّظَامَيْنِ الرَّأْسِمَالِيِّ وَالْاِشْتِرَاكِيِّ» : كاپىتالىزم تۈزۈمى بىلەن سوتسىيالىزم تۈزۈمىدىن ئىبارەت ئىككى تۈزۈم ئوتتۇرىسىدا سوغۇق ئۇرۇش مۇناسىۋىتى كۈچەيمەكتە.

اَلْمُجْتَمَعُ الرَّأْسِمَالِيُّ: كاپىتالىستىك جەمئىيەت، كاپىتالىزم جەمئىيىتى.

اِقْتِصَادٌ رَأْسِمَالِيٌّ: كاپىتالىستىك ئىقتىساد.

نِظَامٌ رَأْسِمَالِيٌّ: كاپىتالىستىك تۈزۈم، كاپىتالىزم تۈزۈمى.

رَأْسِمَالِيَّةٌ: كاپىتالىزم.

اَلرَّأْسِمَالِيَّةُ الْبِيرُوقْرَاطِيَّةُ: بيۇكرات كاپىتالىزم.

اَلرَّأْسِمَالِيَّةُ الصِّنَاعِيَّةُ: سانائەت كاپىتالىزمى.

اَلرَّأْسِمَالِيَّةُ الدَّوْلِيَّةُ: دۆلەت كاپىتالىزمى.

رَأْسِمَالِيَّةٌ وَطَنِيَّةٌ: مىللىي كاپىتالىزم.

رَأْسِيٌّ: تىك؛ كاللىنىڭ، باشنىڭ.

رَأَفَ يَرْأَفُ رَأْفَةً بِهِ: ئېچىندى، ئىچ ئاغرىتتى.

رَئِفَ يَرْأَفُ رَأْفًا بِهِ: ئىچ ئاغرىتتى.

رَؤُفَ يَرْأُفُ رَأْفَةً وَرَآفَةً بِهِ: ئىچ ئاغرىتتى.

رَأْفٌ. رَؤُفٌ: رەھىم قىلغۇچى، مەرھەمەتلىك، كۆيۈمچان، شەپقەتلىك.

رَئِفٌ ج رَئِفُونَ: كۆيۈمچان، مېھرىبان، شەپقەتلىك.

رَأْفَةٌ: مەرھەمەت، ئىچ ئاغرىتىش، رەھىمدىللىق.

«وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ» «قرآن» : ئاللاھنىڭ دىنىنىڭ (ئەھكاملىرىنى ئىجرا قىلىشتا) ئۇلارغا رەھىم قىلماڭلار.

رَأْلٌ ج أَرْؤُلٌ وَرِئْلَانٌ و رِئَالٌ و رِئَالَةٌ: بىر ياشلىق تۆگە قۇشى.

رَئِمَ يَرْأَمُ رَأْمًا الشَّيْءَ: ياخشى كۆردى، كۆڭلى چۈشتى، ياراتتى.

«تَرْأَمُهُ وَيَأْبَاهَا» : دۇنيا ھەزرىتى ئۆمەرنى قوغلىشىدۇ ـ يۇ، ئەمما ھەزرىتى ئۆمەر ئۇنىڭغا نەزەر كۆزىنى سالمايدۇ «ھەزرىتى ئائىشەنىڭ سۆزىدىن».

رَئِمَتِ الْأُنْثَى وَلَدَهَا: ئايال بالىسىغا كۆيۈندى.

رِئْمَةٌ. رِئْمٌ ج آرَامٌ: ئاق بۆكەن، ئاھۇنىڭ بالىسى؛ ساھىبجامال ئايال (چىرايلىق ئاياللار بۇنىڭغا ئوخشىتىلىدۇ).

رَؤُوفٌ: رەھىم قىلغۇچى، شەپقەتلىك، مەرھەمەتلىك، كۆيۈمچان.

اَلرَّؤُوفُ: ئاللاھ تائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «رەھىم قىلغۇچى ناھايىتى شەپقەتلىك ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

رَؤُومٌ ج رَوَائِمُ: كۆيۈمچان، مېھرىبان.

أُمٌّ رَؤُومٌ: كۆيۈمچان ئانا.

رَأَى يَرَى رُؤْيَةً الشَّيْءَ: كۆردى، قارىدى.

«مَاكَذَبَ الْفُؤَادُ مَارَأَى» ‹قرآن›: ئۇنىڭ كۆرگىنىنى دىلى ئىنكار قىلمىدى (يەنى راست كۆردى).

رَآهُ رَأْيَ الْعَيْنِ: ئۇنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆردى.

رَآهُ بِأُمِّ عَيْنَيْهِ: ئۇنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆردى.

رَأَى مِنْهُ عَجَبًا: كۈتمىگەن نەرسىنى كۆردى.

رَأَى يَرَى رُؤْيَا: چۈشەكىدى، چۈش كۆردى.

«قَالَ يَابُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ» ‹قرآن›: ئىبراھىم: «ئى ئوغلۇم! مەن سېنى بوغۇزلاپ قۇربانلىق قىلىشقا (ئەمىر قىلىنىپ) چۈشەپتىمەن (پەيغەمبەرلەرنىڭ چۈشى ھەقىقەتتۇر ۋە ئۇلارنىڭ ئىشلىرى ئاللاھنىڭ ئەمرى بويىچە بولىدۇ)» دېدى.

رَأَى الْعَالِمُ شَيْئًا: ئالىم نەرسىگە ئېتىقاد قىلدى.

رَأَى فُلاَنًا عَالِمًا: پالاننى ئالىم دەپ بىلدى.

رَأَيْتُنِي عَلَى حَقٍّ: ئۆزۈمنى ھەقلىق ھېسابلىدىم.

تُرَى: شۇنداق دەپ قارامسىز؟

يَاتُرَى: شۇنداق دەپ قارامسىز؟

يَاهَلْ تُرَى: شۇنداق دەپ قارامسىز؟

أَيْنَ ذَهَبَ يَاتُرَى: قەيەرگە كەتتى دەپ ئويلايسىز؟

رَأْيٌ ج آرَاءٌ: پىكىر، ئوي، كۆز قاراش، تەكلىپ، مۇلاھىزە.

ذُو الرَّأْيِ: چوڭقۇر پىكىرلىك، دانا.

قِسْمُ الرَّأْيِ ‹فِي الْقَانُونِ›: قانۇنىي مەسلىھەت ئېلىش ئىدارىسى.

«لاَبُدَّ مِنْ أَخْذِ الرَّأْيِ عَلَى كَذَا»: ئاۋازغا قويۇش زۆرۈر، ئاۋازغا قويماي بولمايدۇ.

«مَا تَقُولُهُ لاَيُمَثِّلُ الرَّأْيَ الْعَامَّ»: سېنىڭ دېگەنلىرىڭ جامائەت پىكرىنگە ۋەكىللىك قىلمايدۇ.

«لاَ تَتَعَجَّلْ إِصْدَارَ رَأْيٍ فِي الْمَوْضُوعِ قَبْلَ دِرَاسَتِهِ»: بۇ جەھەتتە ئوبدان تەھلىل قىلىشتىن بۇرۇن پىكىر بايان قىلىشقا ئالدىراپ كەتمە!

«عَبَّرَ عَنْ رَأْيِهِ بِصَرَاحَةٍ»: پىكرىنى ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويدى.

اَلرَّأْيُ الْعَامُّ: جامائەت پىكرى، جامائەتچىلىك.

عَلَى رَأْيِ الْمَثَلِ: ماقال - تەمسىلدىكىدەك.

أَهْلُ الرَّأْيِ: نوپۇزلۇق كىشىلەر، ئابرۇيلۇق ئەرباب (مۇئەييەن پرىنسىپلار ئاساسىدا شەرىئەت ئەھكاملىرىنى بېكىتىدىغان ئۆلىمالار)

أَخْذُ الرَّأْيِ: پىكىر ئالماق.

صُلْبُ الرَّأْيِ: پىكرىدە چىڭ تۇرىدىغان تەرسا.

رَأْيٌ دَبَرِيٌّ: پۇرسەتنى قولدىن بېرىش، پۇرسەتنى ئۆتكۈزۈۋېتىش.

رَأْيٌ فَطِيرٌ: پىشمىغان پىكىر.

مَازِلْتُ عِنْدَ رَأْيِي: ئۆز پىكرىمدە چىڭ تۇردۇم.

تَبَادُلُ الْآرَاءِ: پىكىر ئالماشتۇرماق.

رِئَوِيٌّ: ئۆپكىدەك، ئۆپكە خاراكتېرلىك.

سِلٌّ رِئَوِيٌّ: سىل كېسىلى.

طَاعُونٌ رِئَوِيٌّ: ئۆپكە راكى.

رُؤْيَا ج رُؤًى: چۈش، خىيال.

رُؤْيَا إِلٰهِيَّةٌ: بېشارەت.

اَلرُّؤْيَاالصَّادِقَةُ: راست چۈش.

«يَاأَيُّهَاالْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ» ‹قرآن›: ئى ئەربابلار! سىلەر ئەگەر چۈش تەبىرىنى بىلسەڭلار، بۇ چۈشۈمگە تەبىر بېرىپ بېقىڭلار.

رُؤْيَةٌ ج رُؤًى: كۆز قاراش، پىكىر.

لَيْلَةُ الرُّؤْيَةِ: رامزان كىرىدىغان كېچە.

إِخْتِلاَطُ الرُّؤْيَةِ: مۇجمەللىك، مۇرەككەپلىك، ئېنىقسىزلىق.

«أَنَا سَعِيدٌ لِرُؤْيَتِكَ»: سېنى كۆرگەنلىكىمدىن بەختىيارمەن.

رَئِيسٌ ج رُؤَسَاءُ: باشلىق، رەھبەر، رەئىس، زۇڭتۇڭ، مۇدىر، كاتتىباش.

رَئِيسُ إِدَارَةٍ: ئىدارە باشلىقى.

رَئِيسُ جَلْسَةٍ: يىغىن رەئىسى.

رَئِيسُ دَيْرٍ: باش راھىب، باش مۇناخ.

رَئِيسُ مَحْكَمَةٍ: سوت باشلىقى.

رَئِيسُ اللُّجْنَةِ التَّنْفِيذِيَّةِ: ئىجرائىيە كومىتېت رەئىسى.

رَئِيسٌ فَخْرِيٌّ: پەخرىي رەئىس.

رَئِيسٌ عَامِلٌ: رەئىس، جەمئىيەت باشلىقى.

رَئِيسُ أَرْكَانِ الْحَرْبِ: باش سەنمۇجاك، باش شتاب باشلىقى.

رَئِيسُ أَرْكَانِ الْحَرْبِ الْفِرْقَةِ: دىۋىزىيە شتاب باشلىقى.

رَئِيسُ التَّحْرِيرِ: باش تەھرىر، باش مۇھەررىر.

رَئِيسُ الْقِسْمِ السِّيَاسِيِّ: سىياسىي بۆلۈم مۇدىرى.

رَئِيسُ مَدْرَسَةٍ: مەكتەپ مۇدىرى.

رَئِيسُ مَعْهَدٍ: ئىنىستىتۇت مۇدىرى.

رَئِيسُ الْوُزَرَاءِ: باش مىنىستىر، مىنىستىرلار سوۋېتىنىڭ رەئىسى، زۇڭلى، ۋەزىر ئەزەم.

رَئِيسُ مَجْلِسِ الْوُزَرَاءِ: باش ۋەزىر، باش مىنىستىر، زۇڭلى، ۋەزىر ئەزەم.

رَئِيسُ الْأَسَاقِفَةِ: باش روھانىي.

رَئِيسُ الشَّمَامِسَةِ: مۇئاۋىن باش روھانىي.

رَئِيسُ نَفْسِهِ: ئۆزىنى تۇتالايدىغان ئادەم، ئۆزىنى كونترول قىلالايدىغان ئادەم.

رُؤَسَاءُ رُوحَانِيُّونَ: روھانىي ئەربابلار، دىنىي ئەرباب‑لار.

رَئِيسَةٌ: رەئىسە، ئايال رەئىس.

رَئِيسِيٌّ: مۇھىمى، ئاساسلىقى.

«هَذِهِ مَسْأَلَةٌ رَئِيسِيَّةٌ»: بۇ ـ تۈپ مەسىلە، بۇ ـ ئاساسىي مەسىلە.

«خِلَافُنَا عَلَى الْمَسَائِلِ الرَّئِيسِيَّةِ قَبْلَ الصَّغِيرَةِ»: بىزنىڭ ئىختىلاپىمىز كىچىك مەسىلىلەردىن بۇرۇن ئاساسلىق مەسىلىلەر ئۈستىدىدۇر.

مَقَالَةٌ رَئِيسِيَّةٌ: باش ماقالە.

اَلْأَعْضَاءُ الرَّئِيسِيَّةُ: ئاساسلىق ئەزالار، مۇھىم ئەزالار.

رَئِيفٌ: رەھىم قىلغۇچى، مەرھەمەتلىك، كۆيۈم‑چان، شەپقەتلىك.

رَبَا يَرْبُو رَبْوًا و رُبُوًّا الْمَالُ: مال كۆپەيدى، ئۆستى، ئاشتى.

«وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبًا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ» «قرآن»: سىلەر كىشىلەرنىڭ پۇل ـ مېلى ئىچىدە ئۆستۈرۈش ئۈچۈن بەرەر پۇل ـ مال بەرسەڭلار، ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئۇ ئۆسمەيدۇ (يەنى كىشىلەر بەرگىنىمدىن جىقراق قايتۇرسۇن، دېگەن نىيەت بىلەن بېرىلگەن سوۋغىنىڭ ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ساۋابى بولمايدۇ).

رَبَا الرَّابِيَةَ: ئېگىزلىككە چىقتى، ياماشتى، ئۆستى، ئۆرلىدى.

رَبَا الشَّخْصُ: زىققا كېسىلىگە دۇچار بولدى، دەم سىقىلىش كېسىلىگە گىرىپتار بولدى.

رَبَا عَلَى: ئاشتى، ئارتىپ كەتتى، ھالقىدى، ھالقىپ كەتتى.

رَبَا الْوَلَدُ: بالا يېتىلدى، ئۆسۈپ يېتىلدى.

رَبَا الْعَجِينُ: خېمىر بولدى (كۆپتى).

رَبَا الْجُرْحُ: يارا ئىششىدى.

رِبًا، رِبَاءٌ: جازانە، ئۆسۈم.

اَلرِّبَا الْفَاحِشُ: يۇقىرى ئۆسۈم، يۇقىرى جازانە، جازانىخورلۇق.

«وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا» «قرآن»: ئاللاھ سودا ـ سېتىقنى ھالال قىلدى، جازانىنى (بەدەلسىز بولغانلىقتىن شەخسكە ۋە جەمئىيەتكە زىيانلىق بولغانلىقى ئۈچۈن) ھارام قىلدى.

رَبَأَ يَرْبَأُ رَبْأً: كۆتۈرۈلدى، ئۆرلىدى، كۆپتى؛ ئېگىزدىن قارىدى، ئېگىزدىن نەزەر سالدى.

رَبَأَ الشَّيْءَ: كۆتۈردى، ئېگىزلەتتى.

رَبَأَ لَهُمْ: ئۇلارغا كۆز ـ قۇلاق بولدى.

رَبَأَتِ الْأَرْضُ: يەر كۆتۈرۈلۈپ دۆڭلەشتى.

لَا يُرْبَأُ بِهَذَا الْأَمْرِ: بۇ ئىش بىلەن كارى بولماي‑دۇ، بۇ ئىشنى مەنسىتمەيدۇ.

رَبَابٌ، رَبَابَةٌ ج رَبَابَاتٌ: راۋاب، ئىسكىرىپكا، ئاق

uyghurkitap.com

بولۇت.

«اِنْقَشَعَتِ الْغُيُومُ وَلَمْ يَبْقَ إِلاَّ شَيْءٌ مِن رَبَابٍ يُزَيِّنُ السَّمَاءَ» : قارا بۇلۇتلار تاراپ كېتىپ پەقەت ئاسماننى چىرايلىق كۆرسىتىدىغان ئازغىنە ئاق بۇلۇتلارلا قالدى.

رِبَابَةٌ: خوجايىنلىق.

رَبَاحٌ: پايدا، مەنپەئەت، نەپ.

رِبَاطٌ ج أَرْبِطَةٌ و رِبَاطَاتٌ و رُبُطٌ: تاناق، شوينا، يىپ؛ ساراي، دەڭ، پاناھلىنىدىغان جاي، مۇساپىرخانا، رابات.

رِبَاطُ الْحِذَاءِ: ئاياغ بوغقۇچى، ئاياغ شوينىسى.

رِبَاطُ الْأَوْعِيَةِ الدَّمَوِيَّةِ: تىكىش يىپى (ئوپېراتسىيىدە).

رِبَاطٌ عَاطِفِيٌّ: مۇھەببەت رىشتىسى، ھېسسىيات جەھەتتىن باغلىنىش.

رِبَاطُ الزَّوْجِيَّةِ: ئەر- خوتۇنلۇق مۇناسىۋەت، ئەر - ئاياللىق مۇناسىۋەت.

رِبَاطُ الْجَوَارِبِ: پايپاق بوغقۇچ ، چورۇقنىڭ بوغقۇچى.

رِبَاطُ الْخَيْلِ: ئاتنى غازاتقا تەييارلىماق.

«وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ» «قرآن» : دۈشمەنلىرىڭلار (بىلەن ئۇرۇش قىلىش) ئۈچۈن، قولۇڭلاردىن كېلىشىچە قورال كۈچى، جەڭ ئېتى تەييارلاڭلار.

رِبَاطٌ ج رِبَاطَاتٌ: ھەربىي لاگېر، قوشۇن تۇرىدىغان قەلئە، لەڭگەر، تەكىيخانا.

«تَكْثُرُ الرِّبَاطَاتُ فِي الْمَغْرِبِ الْعَرَبِيِّ» : مارا كەشتە تەكىيخانىلار كۆپىيمەكتە.

رَبَاطَةٌ: ساباتلىق، باتۇرلۇق، جۈرئەتلىك، مۇقىملىق، تۇراقلىق.

رَبَاطَةُ الْجَأْشِ: ئېغىر - بېسىقلىق، يۈرەكلىك، جەسۇرلۇق.

«يَجِبُ أَنْ تَتَّصِفَ بِرَبَاطَةِ الْجَأْشِ حَتَّى تَجْتَازَ مَا يُصَادِفُكَ مِنْ مَصَاعِبَ» : دۇچ كەلگەن قىيىنچىلىقلارنى يېڭىشىڭ ئۈچۈن جەسۇر ساباتلىق بولۇشۇڭ كېرەك.

رُبَاعَ: تۆتتىن - تۆتتىن.

«جَاعِلِ الْمَلاَئِكَةِ رُسُلاً أُولِي أَجْنِحَةٍ مَثْنَى وَثُلاَثَ وَرُبَاعَ» «قرآن» : پەرىشتىلەرنى ئىككى قاناتلىق ، ئۈچ قاناتلىق ، تۆت قاناتلىق ئەلچىلەر قىلغۇچى ئاللاھ.

رُبَاعِيٌّ م رُبَاعِيَّةٌ: تۆت ھەرپلىك.

رُبَاعِيُّ الْأَحْرُفِ : تۆت ھەرپلىك سۆز، تۆت ھەرپتىن تۈزۈلگەن سۆز.

رُبَاعِيُّ الْأَضْلاَعِ: تۆت تەرەپلىك.

رُبَاعِيُّ الْأَقْدَامِ: تۆت پۇتلۇق، تۆت ئاياغلىق.

اَلْهَرَمُ الرُّبَاعِيُّ : سىلىندىر.

اَلدَّوْرُالرُّبَاعِيُّ: 4-دەرىجىلىك، 4- نۆۋەتلىك.

رَبَاعِيَّةٌ ج رَبَاعِيَّاتٌ: قوزۇق چىش، ئۆتتۈر چىش؛ رۇبائىي (تۆت مىسرالىق شېئىر).

«تُرْجِمَتْ رُبَاعِيَّاتُ عُمَرِ الْخَيَّامِ إِلَى أَكْثَرَ مِنْ لُغَةٍ» : ئۆمەر ھەييامنىڭ رۇبائىيلىرى نۇرغۇن تىللارغا تەرجىمە قىلىندى.

رَبَاغَةٌ: مول، مولچىلىق، مەمۇرچىلىق.

رَبَالَةٌ: سېمىزلىك.

رَبَّ يَرُبُّ رَبًّا الْأَبُ وَلَدَهُ: دادا بالىسىنى تەربىيىلىدى، باقتى، پەرۋىش قىلدى.

رَبَّ الْأَمْرَ: ئىشنى تۈزىدى، باشقۇردى.

رَبَّ الْقَوْمَ: قەۋمنى ئىدارە قىلدى، قەۋمنى باشقۇردى.

رَبَّ الْبَيْضَ: توخۇمنى سىلكىپ ئىلەشتۇردى.

رَبَّ بِالْمَكَانِ: بىر جايدا بېكىنىپ تۇرۇۋالدى، تۇرۇپ قالدى.

رَبٌّ ج أَرْبَابٌ: ھۆكۈمران، ئىگە، خوجايىن، پەرۋىش قىلغۇچى.

رَبُّ الْمَالِ: پۇلدار، مالدار، مال ئىگىسى.

رَبُّ النِّعْمَةِ: نېمەت ئىگىسى، ياخشىلىق قىلغۇچى.

رَبُّ الْعَائِلَةِ: ئائىلە باشلىقى، ئاياللىق ئادەم.

رَبُّ الْعَمَلِ: ئىش ئىگىسى، ئىش بېشى، خوجايىن، مەبلەغ ئىگىسى، كاپىتالىست، مۈلۈك ئىگىسى، كارخانا خوجايىنى.

«أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا» ‹قرآن› : سىلەرنىڭ بىرىڭلار (زىنداندىن چىقىپ) خوجايىنىغا هاراق قۇيۇپ بېرىدۇ (يەنى ساقىيلىق ۋەزىپىسىنى ئۆتەيدۇ).

أَرْبَابُ الْبُنُوكِ: بانكىرلار، بانكا ئىگىلىرى.

أَرْبَابُ الْمَصَانِعِ: زاۋۇت باشلىقلىرى، زاۋۇت ئىگىلىرى.

أَرْبَابُ الأَمْلاَكِ: يەر ئىگىلىرى، خوجايىن.

مِنْ أَرْبَابِ السَّوَابِقِ: هۆكۈم چىقىرىلىپ بولغان، بىر تەرەپ قىلىنىپ بولغان.

مِنْ أَرْبَابِ الْمَعَاشَاتِ: پېنسىيىگە چىققانلار.

أَرْبَابُ الصَّنَائِعِ: قول هۈنەرۋەنلەر، قول سانائەتچىلەر.

أَرْبَابُ الدَّوْلَةِ: دۆلەت ئەربابلىرى، دۆلەت رەهبەرلىرى.

أَرْبَابُ الأَقْلاَمِ: يازغۇچىلار، قەلەمكەشلەر.

أَرْبَابُ الْحَرْبِ: مىللىتارىستلار.

أَرْبَابُ الْحَيْثِيَّاتِ: مۇهىم شەخس، چوڭ ئەرباب، نوپۇزلۇق ئەرباب، مۆتىۋەرلەر.

مِنْ أَرْبَابِ الدُّيُونِ: قەرز ئىگىسى، قەرز بەرگۈچى.

رَبُّ الأَرْبَابِ: ئاللاھ تائالا.

اَلرَّبُّ: پەرۋەردىگار، ئاللاھ، خۇدا.

رَبَّاهْ: پەرۋەردىگارىم (ئاللاھقا تۆۋەنچىلىك بىلەن ئىلتىجا قىلغانلىنى بىلدۈرىدۇ).

يَا رَبِّي: پەرۋەردىگارا، پەرۋەردىگارىم، ياپەرۋەردىگار، يائاللاھ، ياپەرۋەردىگار.

رُبٌّ ج رُبُوبٌ وَ رِبَابٌ: مۇراببا.

رُبُّ سُوسٍ: چۈچۈك بۇيا مەلهىمى.

رُبُّ وَرَقٍ: قەغەز بوتقىسى.

رُبَّ: ئېهتىمال، مۇمكىن.

«رُبَّ ضَارَّةٍ نَافِعَةٌ» : زىيانلىق نەرسە پايدىلىق نەرسىگە ئايلىنىش مۇمكىن.

«رُبَّ أَخٍ لَمْ تَلِدْهُ أُمُّكَ» ‹مثل› : سەن بىلەن بىر قورساقتا ياتمىغان قېرىنداش ئاز تېپىلىدۇ.

رُبَّمَا: ئېهتىمال، مۇمكىن.

«فَرُبَّمَا تَكُونُ فِي الْمُسْتَقْبِلِ طَبِيبًا بَارِعًا» : سەن كەلگۈسىدە ماهىر دوختۇر بولۇشۇڭ مۇمكىن.

رُبَّاحٌ ج رَبَابِيحُ: ئىتىباش مايمۇن.

رَبَّانٌ ج رَبَابِنَةٌ: پاراخوت باشلىقى، ماتروسلار باشلىقى.

رُبَّانُ كُلِّ شَيْءٍ: ھەممىسى، تولىسى.

رُبَّانُ السَّفِينَةِ: پاراخوت باشلىقى، ماتروسلار باشلىقى.

«قِيَادَةُ السَّفِينَةِ فِي مِيَاهِ الْمُحِيطِ تَحْتَاجُ إِلَى رُبَّانٍ مَاهِرٍ» : دېڭىزدا پاراخوت ھەيدەش ماھىر كېمە يېتەكچىسىگە موھتاج.

رُبَّانِي ج رَبَابِنَةٌ. رَبَابِيْنُ: كېمە باشلىقى.

رَبَّانِيٌّ ج رَبَّانِيُّونَ: ئاللاھقا مەنسۇپ، رەببانىي، خۇدا گۆي.

«وَلَكِنْ كَانُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنْتُم تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ» ‹قرآن› : لېكىن (ئۇ): «كىتابنى ئۆگەتكەنلىكىڭلار ئۈچۈن رەببانىي بولۇڭلار» دەيدۇ.

رَبَّانِيَّةٌ: خۇدا گۆيلۇق.

فِيهِ رَبَّانِيَّةٌ: ئۇ خۇدا گۆيدۇر.

رَبَّبَ يُرَبِّبُ تَرْبِيبًا الْوَلَدَ: بالىنى تەربىيىلىدى، باقتى، پەرۋىش قىلدى.

رَبَّبَ التَّمْرَ: خورما مۇراببasى ياسىدى.

رَبَّتَ يُرَبِّتُ تَرْبِيتًا الْوَلَدَ: بالىنى تەربىيىلىدى، پەرۋىش قىلدى، باقتى.

رَبَّتَتِ الْمَرْأَةُ وَلَدَهَا: ئايال بالىسىنى ئەللەيلىدى، پەپىلىدى.

«رَبَّتَ عَلَى كَتِفِهِ» : مۈرىسىگە ئاستا ئۇرۇپ قويدى.

رَبَّةٌ ج رَبَّاتٌ: خانىم، ئايال، خوجايىن، خېنىم، ئاغچا.

رَبَّةُ الْمَنْزِلِ: خوجىدار.

رَبَّةُ الْبَيْتِ: ئۆي ئىگىسى؛ سىرتتا ئىشلىمەيدىغان ئايال، ئايال ساھىبخان.

رَبَّةُ الْحُسْنِ: چىرايلىق ئايال، ساھىبجامال، نازد-

ـنىن.

رَبَّاتُ الْحِجَالِ : ئاياللار.

رُبَّتَ: ئېھتىمال، مۇمكىن.

رُبَّتَمَا: ئېھتىمال، مۇمكىن.

رَبَّحَهُ يُرَبِّحُ تَرْبِيحًا: ئۇنى پايدىغا ئېرىشتۈردى.

رَبَّضَ يُرَبِّضُ تَرْبِيضًا فُلَانًا بِالْمَكَانِ : مۇقىملاشتۇردى، تۇراقلاشتۇردى.

رَبَّضَ الدَّابَّةَ: ھايۋاننى تىزلاندۇردى، چۆكتۈردى.

رَبَّطَ يُرَبِّطُ تَرْبِيطًا الشَّخْصُ الْحُزْمَةَ: تېڭىقنى تاڭدى.

رَبَّعَ يُرَبِّعُ تَرْبِيعًا الشَّيْءَ: تۆتكە بۆلدى.

رَبَّعَ الشَّكْلَ: ئۇنى تۆت چاسا قىلدى.

رَبَّعَ الْبَيْتَ : تۆت چاسا ياسىدى، كۋادرات شەكلىدە ياسىدى.

رَبَّعَ الْعَدَدَ (فِي الرِّيَاضَةِ) : تۆت ھەسسە قىلدى.

رَبَّقَ يُرَبِّقُ تَرْبِيقًا : ئارغامچا بىلەن بويىنىنى باغلىدى.

رَبَّى يُرَبِّي تَرْبِيَةً الْأَبُ الْوَلَدَ: دادا بالىنى تەربىيىلىدى، باقتى.

«وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا» (قرآن) : ۋە: «ئى پەرۋەردىگارىم ! ئۇلار مېنى كىچىكلىكىمدە تەربىيىلىگەندەك ئۇلارغا مەرھەمەت قىلغىن » دېگىن.

رَبَّى الشَّخْصُ الْمَالَ: مالنى ئۆستۈردى، كۆپەيتتى.

رَبَّى يُرَبِّي تَرْبِيَةً: كىچىك بالىنى ئەقلىي جىسمانىي جەھەتتىن تەربىيىلەپ ئۆستۈردى.

رَبَّى الْمَاشِيَةَ: چارۋىنى باقتى.

رَبَّى التَّمْرَ بِالسُّكَّرِ: مۇراببا سالدى.

رِبِّيٌّ ج رِبِّيُّونَ: ئاللاھنىڭ ئىبادىتىگە بېرىلگەن خۇداگۇي.

«وَكَأَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ» (قرآن) : نۇرغۇن پەيغەمبەرلەر بىلەن كۆپلىگەن خۇداگۇي ئۆلىمالار بىرلىكتە جەڭ قىلدى.

رُبَيْلٌ ج رَبَايِيلُ: يولۋاس؛ ئالاقانات، لۈكچەك.

رَبِتَ يَرْبَتُ رَبَتًا: سۆزلەشكە قادىر بولالمىدى.

رَبِحَ يَرْبَحُ رِبْحًا تِجَارَتُهُ: تىجارىتىدە پايدا ئالدى.

«أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَى فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ» (قرآن) : ئەنە شۇلار ھىدايەتنى بېرىپ گۇمراھلىقنى ئالدى، شۇڭا سودىسى پايدا كەلتۈرمىدى.

رَبَحٌ : ئىتباش مايمۇن.

رِبْحٌ ج أَرْبَاحٌ: پايدا، مەنپەئەت، نەپ، ھايات.

رِبْحٌ إِجْمَالِيٌّ: ئومۇمىي پايدا.

رِبْحٌ صَافٍ: ساپ پايدا.

رِبْحُ الْمَالِ: مالنىڭ پايدىسى، ئۆسۈمى، پىرسەنتى.

رِبْحٌ بَسِيطٌ: مەبلەغنىڭ پايدىسى.

رِبْحٌ مُرَكَّبٌ: مەبلەغنىڭ پايدىسى ۋە شۇ پايدىدىن كىرگەن پايدا.

اَلْأَرْبَاحُ الْفَاحِشَةُ: يۇقىرى ئۆسۈم، چوڭ پايدا.

اَلْأَرْبَاحُ الشَّرْعِيَّةُ: قانۇنلۇق پايدا.

اَلْأَرْبَاحُ الْمُتَوَسِّطَةُ: ئوتتۇرىچە پايدا.

اَلْأَرْبَاحُ الْأُسْطُورِيَّةُ: كىشىنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمىگۈدەك يۇقىرى پايدا.

حِسَابُ الْأَرْبَاحِ وَالْخَسَائِرِ: پايدا ـ زىيان ھېساباتى.

رَبَدَ يَرْبُدُ رُبُودًا: توختاپ قالدى، تۇرۇپ قالدى.

رَبِدَ يَرْبَدُ رُبْدَةً: كۈلرەڭ بولدى، قارا ئۈستىگە قىزىل ۋە ئاق چېكىتلەر ئارىلاشتى.

رُبْدَةٌ ج رُبَدٌ: كۈلرەڭ، خۇنۇك، توپارەڭ.

رَبْدَاءُ: ئالىچىپار، بوزرەڭ.

شَاةٌ رَبْدَاءُ: قارا، قىزىل ۋە ئاق رەڭ ئارىلاشقان ئالا قوي.

رَبَذَ يَرْبُذُ رَبَذًا: يېنىك ئىشلىدى، ئەپچىل ئىشلىدى.

رَبِذَ الرَّجُلُ فِي الْمَشْيِ : يېنىك ماڭدى.

رَبَسَ يَرْبُسُ رَبْسًا: ئۇردى، ئەستەك سالدى، شاپىلاقلىدى.

رِبْسٌ: يامان ئىش، ئەسكى ئىش؛ كۆپ، نۇرغۇن،

بىر تالاي.

رَبَسَاءُ ج رُبْسٌ : قاتتىق مۇسىبەت.

رَبِشَ يَرْبِشُ رَبَشًا الْأَرْضُ: زېمىن يېشىللىققا چۆمۈلدى، يېشىللىققا پۈركەلدى.

اَلرَّبْشَاءُ: يېشىللىققا چۆمۈلگەن زېمىن.

رَبَصَ يَرْبُصُ رَبْصًا: كۈتتى، ساقلىدى، مۆنتەزىر بولدى، پايلاپ تۇردى.

رَبَضَ يَرْبِضُ رَبْضًا و رُبُوضًا الْحَيَوَانُ: هايۋان تىزلاندى، چۆكتى، يۈكۈندى.

«رَبَضَ الْأَسَدُ عَلَى فَرِيسَةٍ» : يولۋاس ئوۋ ئۈستىگە تاشلاندى.

رَبَضَ الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ أَوْ فِي الْمَكَانِ: تۇرۇپ قالدى، يەرلىشىپ قالدى.

رَبَضٌ ج أَرْبَاضٌ: قوي قوتىنى، ئېغىل ئەتراپى.

رَبَضُ الْمَدِينَةِ: شەھەر ئەتراپى، شەھەر سىرتى.

أَرْبَاضُ الْقَرْيَةِ: كەنت ئەتراپى.

رُبْضَةٌ: ئېغىل، قوتان.

رَبَطَ يَرْبُطُ و يَرْبِطُ رَبْطًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى باغلىدى، ئۇلىدى.

«وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ» ‹قرآن› : (ئاللاھنىڭ ياردىمىگە ئىشەنچ قىلىپ) كۆڭلۈڭلارنىڭ توق تۇرۇشى ئۈچۈن، قەدىمىڭلارنىڭ (قۇمغا پېتىپ كەتمەي) مەزمۇت تۇرۇشى ئۈچۈن.

رَبَطَ الضَّرِيبَةَ عَلَى الْمُمَوِّلِ: باجنىڭ مىقدارىنى بېكىتتى.

رَبَطَ النَّظَرِيَّةَ بِالْعَمَلِ: نەزەرىيىنى ئەمەلىيەتكە باغلىدى.

رَبَطَ عَلَى: باغلىدى، يۆگىدى، ئورىدى.

رَبَطَ الْجُرْحَ: يارىنى تاڭدى.

رَبَطَ اللِّسَانَ: كېكەچلىدى.

«رَبَطَ اللّٰهُ عَلَى قَلْبِهِ» : ئاللاھ ئۇنى سەۋرلىك قىلدى، ئاللاھ ئۇنىڭ دىلىغا خاتىرجەملىك بېغىشلىدى.

رَبَطَ نَفْسَهُ عَنِ الْفُجُورِ: ئۆزىنى گۇناھدىن مەنئى قىلدى، ئۆزىنى گۇناھدىن توستى، ئۆزىنى گۇناھدىن چەكلىدى.

رَبَطَ الشَّخْصَ عَلَى الْأَمْرِ: ئىشنى داۋاملاشتۇردى.

«مِنَ اللَّازِمِ أَنْ يُرْبَطَ الْحَبْلُ بِشِدَّةٍ» : ئارغامچا چىڭ چىگىلىشى كېرەك.

اِرْبِطْ لِسَانَكَ: تىلىڭنى تارت، جىم تۇر.

رَبْطٌ: باغلىماق، تاڭماق، چىگمەك، ئۇلىماق.

رَبْطُ الْأُجْرَةِ: مۇقىم ئىش ھەققى.

رَبْطُ الْأَمْوَالِ: باج ئالماق.

رَبْطٌ ج رَبَطَاتٌ: رايون، ئوچاستىكا، كوچا؛ رەستە، جاي، بۆلەك.

رَبْطَةٌ ج رَبَطَاتٌ و رُبَطٌ: باغلام، تېڭىق، دەستە، چىگىك، بوغقۇچ.

رَبْطَةُ السَّاقِ: پايپاق بوغقۇچ.

رَبْطَةُ الْعُنُقِ : گالستۇك.

رَبَعَ يَرْبُعُ و يَرْبِعُ رَبْعًا شَخْصًا: مېلىنىڭ تۆتتىن بىرىنى ئالدى.

رَبَعَ الثَّلَاثَةَ: تۆتىنچىسى بولدى.

رَبَعَ الشَّخْصُ الْحَجَرَ: كۈچىنى سىناش ئۈچۈن تاشنى كۆتۈردى.

رَبَعَ يَرْبَعُ رُبُوعًا الرَّبِيعُ: باھار كەلدى.

رَبَعَ الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا تۇردى، يەرلەشتى، تۇرۇپ قالدى.

رَبَعَ الْمَكَانُ: جاي مول بولدى، مولچىلىق بولدى، باياشات بولدى.

رَبَعَتِ الْإِبِلُ: تۆگە يايلاقتا ئەركىن ئوتلىدى.

رَبَعَتِ الدَّابَّةُ: ئۇلاغ چاپتى.

رَبَعَتْ عَلَيْهِ الْحُمَّى: قىزىتمىسى تۆت كۈندە بىر قوزغالدى.

اِرْبَعْ عَلَى نَفْسِكَ: ئىنتىزارلىق بىلەن كۈتۈپ تۇر.

رَبْعٌ. رَبْعَةُ الْقَامَةِ: ئوتتۇرا بوي.

رِبْعٌ ج أَرْبَاعٌ وَ رُبُوعٌ وَرِبَاعٌ وأَرْبُعٌ: كىشىلەر توپى، جامائە، بىر توپ كىشى.

حُمَّى الرِّبْعِ: قايتىلما كېزىك.

رَبْعٌ ج رُبُوعٌ وَرِبَاعٌ: ئەتىيازدا تۇرۇشقا خاس جاي، يازلىق ساراي؛ چوڭ ساراي، چوڭ قورۇ ۋە

ئۇنىڭ تەۋەلىكى ھەم ئەتراپى، ئائىلە ـ تاۋابىئات، قەۋم ـ قېرىنداشلار؛ مەھەللە؛ ئوتتۇرا بوي.

«أَقَمْنَا سُورًا حَوْلَ رَبْعِنَا» : بىز ئۆيىنىڭ ئەتراپىغا تام ئەتتۇق.

رُبْعٌ ج أَرْبَاعٌ: تۆتتىن بىر.

«وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ» ‹قرآن› : ئەگەر سىلەرنىڭ بالىلىرىڭلار بولمىسا، بۇ چاغدا ئاياللىرىڭلارغا سىلەر قالدۇرغان مىراستىن تۆتتىن بىرى تېگىدۇ.

رُبْعٌ: پەسىل.

رُبْعٌ سَنَوِيٌّ: پەسىللىك.

رُبْعُ الدَّائِرَةِ: چارەك.

«إِنَّ الْوُصُولَ إِلَى بَيْتِهِ لاَ يَسْتَغْرِقُ سِوَى رُبْعِ سَاعَةٍ» : بۇ يەردىن ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىشقا پەقەت چارەك سائەتلا كېتىدۇ.

رَبْعَةٌ ج رَبَعَاتٌ: ئوتتۇرا بوي.

رُبْعَةٌ: تۆتتىن بىر.

رُبْعِيٌّ: پەسىللىك.

رُبْعِيَّةٌ: پەسىللىك.

رَبَغَ يَرْبَغُ رَبْغًا الْقَوْمُ فِى النَّعِيمِ: باياشات تۇرمۇش كەچۈردى، ھۇزۇر ـ ھالاۋەتلىك تۇرمۇش كەچۈردى.

رَبُغَ يَرْبُغُ رَبَاغَةً الشَّيْءُ: كۆپەيدى، كۆپ بولدى.

رَبِغَ يَرْبَغُ رَبَغًا عَيْشُهُ: تۇرمۇشى پاراۋانلاشتى، كەڭ بولدى.

رَبِغٌ: ھاياسىز، يۈزى قېلىن، قىلىقسىز.

رَبَقَ يَرْبُقُ و يَرِبُقُ رَبْقًا الرَّجُلُ دَابَّةً: ئارغامچا بىلەن ھايۋاننى باغلىدى.

رِبْقٌ ج أَرْبَاقٌ وَ رِبَاقٌ: سىرتماق، كەمەن، ئارقان، سالما، قاپقان.

هُوَ فِى رِبْقِ الْحَيَاةِ: ئۇ ھېلىمۇ ھايات.

رِبْقَةٌ ج رِبَاقٌ وَرِبَقٌ: ئېغىرچىلىق، قىيىن كۈنلەر، خاپىلىق.

رِبْقَةُ الْإِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرنىڭ سىرتمىقى.

حَلَّ رِبْقَتَهُ: ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن مۇشكۇلاتلارنى ئاسانلاشتۇردى.

رَبِكَ يَرْبَكُ رَبَكًا: قايمۇقتى، ئالاقزادە بولدى، تەمتىرەپ قالدى، گاڭگىراپ قالدى؛ مالىماتاڭ بولۇپ كەتتى، قالايمىقان بولۇپ كەتتى.

رَبَكَ يَرْبُكُ رَبْكًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارىلاشتۇرۇۋەتتى، نەرسىنى قالايمىقانلاشتۇرۇۋەتتى.

رَبَكَهُ: ئۇنى پاتقاققا ئىتتىرىۋەتتى.

رَبَكٌ: گاڭگىراش، تەمتىرەش.

رَبَلَ يَرْبُلُ و يَرْبِلُ رَبْلاً الْقَوْمُ: كۆپەيدى، نەسلى ئاۋۇدى.

رَبَلَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال سەمرىپ كېلەڭسىز بولۇپ قالدى.

رَبِلٌ: سېمىز، سېمىزلىك.

رَبْلَةُ السَّاقِ ج رَبَلاَتٌ: پاچاق مۇسكۇلى.

رَبْوٌ ج أَرْبَاءٌ: دەم سىقىلىش كېسىلى، زىققا.

اَلرَّبْوُ الشَّعْبِيُّ: كاناي ياللۇغى.

رُبُوبَةٌ: خوجايىنلىق.

رُبُوبِيَّةٌ: پەرۋەردىگارلىق.

«لِلّٰهِ الرُّبُوبِيَّةُ الْكَامِلَةُ» : مۇكەممەل پەرۋەردىگارلىق ئاللاھقا خاستۇر.

رِبْوَةٌ ج رُبىً: تۆپىلىك، ئېگىزلىك.

رِبْوَةٌ ج رِبىً: ئون مىڭ، بىر تۈمەن.

رَبْوَةٌ: بىر مىليون، مىليونلىغان؛ ئېگىز جاي، تۆپىلىك، ئېگىزلىك.

«وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ» ‹قرآن› : ئۇلارنى تۇپتۇز، ئېقىن سۇلۇق بىر ئېگىز جايغا ئورۇنلاشتۇردۇق.

رَبُوضٌ ج رُبُضٌ: چوڭ دەرەخ، ئاھالىسى كۆپ كەنت.

رَبُونٌ: كاپالەت، كاپالەت نەرسە.

رَبَوِيٌّ: جازانىغا مەنسۇپ، ئۆسۈمگە تەۋە.

«حَرَّمَ الْإِسْلاَمُ الْمُعَامَلاَتِ الرَّبَوِيَّةَ» : ئىسلام دىنى جازانىۋىي مۇئامىلىنىڭ ھەممىسىنى ھارام قىلغان.

رَبِيَ يَرْبَى رَبْوًا و رُبُوًّا و رَبَاءً و رَبِيًّا

الصَّغِيرُ: بالا ئۆسۈپ يېتىلدى.

رَبِيبٌ ج أَرِبَّاءُ وَ أَرِبَّةٌ: ئۆگەي ئوغۇل.

رَبِيبَةٌ ج رَبِيبَاتٌ و رَبَائِبُ: ئۆگەي قىز.

«وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ» «قرآن» : سىلەر بىر يەردە بولغان ئاياللىرىڭلارنىڭ (باشقا ئەردىن بولغان) ئۆيۈڭلاردا تەربىيىلەنگەن قىزلىرىنى (بۇ شەرت ئەمەس ، ئۆيدە تەربىيىلەنمىگەن بولسىمۇ) ئېلىشى هارام قىلىنىدى.

رَبِيثَةٌ ج رَبَائِثُ: مەقسەتكە يېتىشتە توسالغۇ بولىدىغان نەرسە؛ ئالدامچىلىق، هىيلىگەرلىك.

رَبِيحٌ: پايدىلىق مال ياكى ئىش.

رَبِيسٌ: قەهرىمان، باتۇر؛ بالايىئاپەت، بەختسىزلىك، پالاكەتچىلىك.

رَبِيضٌ: مال پادىسى، قوي پادىسى.

رَبِيطٌ: باغلاپ قويۇلغان، باغلانغان؛ زاهىد، راهىب، دانا، هېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى.

رَبِيطَةٌ ج رَبَائِطُ: باغلاپ قويۇلغان ئۇلاغ.

رَبِيعٌ ج أَرْبِعَةٌ: باهار پەسلى، ئەتىياز، كۆكلەم.

«فِي الرَّبِيعِ تَتَفَتَّحُ الْأَزْهَارُ» : باهاردا گۈل - چېچەكلەر ئېچىلىدۇ.

«أَنْبَتَ الرَّبِيعُ الزَّهْرَ» : ئەتىيازدىكى يامغۇر گۈللەرنى ئۆستۈردى.

رَبِيعُ الْأَوَّلِ: هىجرىيە 3- ئاي رەبىئۇل ئەۋۋەل ئېيى.

رَبِيعُ الثَّانِي أَوْرَبِيعُ الْآخِرِ: هىجرىيە 4- ئاي، رەبىئۇسسانى، رەبىئۇلئاخىر.

زَهْرَةُ الرَّبِيعِ: نورۇزگۈل.

رَبِيعَةٌ: گۈللۈك، گۈللۈك باغچا.

رَبِيعِيٌّ: ئەتىياز، باهار پەسلى، باهار پەسلىنىڭ، باهار پەسىللىك.

رَبِيقَةٌ: سالما بىلەن تۇتۇلغان ياۋايى هايۋان.

رَبِيكٌ: قېتىقا سېرىق ماي، خورما ۋە سۇ قويۇلۇپ ئېتىلىدىغان ئېچىملىك.

اَلرَّبِيكُ مِنَ الرِّجَالِ: مالىماتاڭ ئادەم.

رَبِيكَةٌ ج رَبَائِكُ: لاي سۇ؛ سۇيۇق قايماق؛ مالىماتاڭ ئىش، مۇجمەل ئىش.

رَبِيلٌ: سېمىز ؛ يالغۇز بولاقچى.

رَبِيلَةٌ: باياشات، مول، سېمىزلىك، هۆلچىلىك.

رَبِيٌّ. رَبِيئَةٌ ج رَبَايَا: رازۋېدكىچى قوشۇن.

رِتَاجٌ ج رُتُجٌ: دەرۋازا، چوڭ ئىشىك، قوۋۇق، دەرۋازىنىڭ كىچىك ئىشىكى.

رَتَاجَةٌ ج رَتَائِجُ: ئۆتكەل، مۇهىم ئېغىز؛ تاش؛ چىغىر يول.

رَتَبَ يَرْتُبُ رَتْبًا وَ رُتُوبًاوَرَتَابَةً فِى الصَّلَاةِ: نامازدا تۈز تۇردى؛ نامازدا قىيامدا تۇردى.

رَتَبَ الشَّيْءَ: مۇستەهكەم بولدى، مۇقىم بولدى، چىڭ تۇردى.

رَتَبَ الْأَمْرُ: ئىش مۇقىملاشتى.

رَتَبَ الشَّخْصُ بِالْبَلَدِ: مەلۇم شەهەردە تۇرۇپ قالدى، يەرلىنىپ قالدى.

رَتَبٌ: كۆتۈرۈپ چىقماق.

رَتِبٌ: ئاددى، تېتىقسىز، مەنىسىز، بىرلا خىل.

رُتْبَةٌ ج رُتَبٌ: تۇر، كاتېگورىيە؛ دەرىجە، مەرتىۋە، ئورۇن، ئۇنۋان.

«لَكَ فِي نَفْسِي رُتْبَةٌ عَالِيَةٌ» : سېنىڭ مېنىڭ قەلبىمدىكى ئورنۇڭ يۇقىرى.

رُتْبَةُ الشَّرَفِ: ئۇستۇنلۇك دەرىجىسى.

رُتْبَةُ الْعَشَرَاتِ: ئونلار خانىسى، ئونلۇق سان.

رُتْبَةُ الْمِئَاتِ: يۈزلەر خانىسى، يۈزلۈك سان.

رُتْبَةُ الْجَامِعِيَّةِ: ئىلمىي ئۇنۋان.

رُتْبَةٌ عَسْكَرِيَّةٌ: هەربىي ئۇنۋان.

رَتَّ يَرَتُّ رَتَّةً وَرَتَتًا الشَّخْصُ: كېكەچلىدى، تۇتۇتلىدى.

رَتَّبَ يُرَتِّبُ تَرْتِيبًاالشَّيْءَ: ئورۇنلاشتۇردى، مۇقىملاشتۇردى.

رَتَّبَ الرَّجُلَ: ئۇز ئورنىغا قويدى، بېكىتتى.

رَتَّبَهُ: ئۇنى رەتلىدى، تەرتىپكە سالدى، ئورۇنلاشتۇردى.

«رَتَّبَ كُتُبَهُ فِي الْخِزَانَةِ» : جاۋەندىكى كىتاب-

لىرىنى رەتلىدى.

رَتَّبَ الْجُنْدَ: قوشۇننى تەرتىپكە سالدى.

رَتَّبَ عَلَى الْحُرُوفِ الْهِجَائِيَّةِ: ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزدى.

«رُتِّبَ لَهُ مِائَةُ دِينَارٍ فِي الشَّهْرِ» : ئۇنىڭغا ئايدا يۈز دىنار بېرىش قارار قىلىندى.

رَتَّلَ يُرَتِّلُ تَرْتِيلاً الْقَارِئُ الْقُرْآنَ: قۇرئاننى تەجۋىد بىلەن ئوقۇدى.

«رَتَّلَ عَلَى مَسَامِعِكُمْ» : قۇرئان كەرىمنى سىلەرگە تىلاۋەت قىلىپ بەردى، قۇرئان كەرىمنى سىلەرگە ئوقۇدى، (رادىئودا قۇرئان كەرىم ئوقۇلۇپ ئاياغلاشقاندا ئېيتىلىدىغان سۆز).

«وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً» ‹قرآن› : قۇرئاننى تەرتىل بىلەن (دانە ـ دانە) ئوقۇغىن.

رَتَجَ يَرْتُجُ رَتْجًا الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى، ئىشىكنى ياپتى.

رَتَجَ يَرْتُجُ رَتَجَانًا الْوَلَدُ: بالا ئاستا تەمتىرەپ ماڭدى.

رَتِجَ يَرْتَجُ رَتَجًا: تۇساتتىن توختاپ قالدى، سۆزلەش قىيىن كەلدى.

رَتِجَ الْخَطِيبُ: سۆزلىگۈچىگە سۆز قىيىن كەلدى.

رِتْجٌ: قاتنىغىلى بولمايدىغان يول، ماڭغىلى بولمايدىغان يول؛ ئامانەت قويۇلغان پۇل، زاپاس پۇل، ساقلانغان پۇل.

رَتَخَ يَرْتَخُ رُتُوخًا الْعَجِينُ: خېمىر بوش بولۇپ قالدى.

رَتَخَةٌ: پاتقاق.

رَتَعَ يَرْتَعُ رَتْعًا وَ رُتُوعًا: باياشات ياشىدى، يايرىدى، ئويناپ ـ كۈلدى، پاراۋان تۇرمۇش كەچۈردى.

«أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَ يَلْعَبْ» ‹قرآن› : ئەتە ئۇنى بىزگە قوشۇپ قويغىن، يەپ ـ ئىچىپ ئويناپ ـ كۈلۈپ كىرسۇن.

رَتَعَتِ الْمَاشِيَةُ: ئۇلاغ ئوتلىدى.

رَتَقَ يَرْتُقُ و يَرْتِقُ رَتْقًا الشَّيْءَ: ياماق سالدى، يامىدى، تۈزىدى، رېمونت قىلدى، ئوڭلىدى، تىكتى.

رَتَقَ فَتَقَهُمْ: ئۇلارنىڭ ئارىسىنى تۈزىدى، ئۇلارنى ئەپلەشتۈردى.

رَتَقَ الشَّيْءَ: ئەتتى، توستى.

رَتْقٌ: ياماق، يامىماق؛ پۈتۈن، تولۇق، ھىم، تۇتاش.

«أَوَلَمْ يَرَالَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا» ‹قرآن› : كۇففارلار بىلمەمدۇكى، ئاسمانلار بىلەن زېمىن بىر ـ بىرىگە تۇتاش ئىدى، ئۇلارنى ئايرىۋەتتۇق.

رَتَكَ يَرْتُكُ و يَرْتِكُ رَتْكًا الْبَعِيرُ: تۆگە تېز ماڭدى.

رَتِلَ يَرْتَلُ رَتَلاً الشَّيْءُ: تەرتىپلىك بولدى، تىزىلدى.

رَتَلَ يَرْتَلُ رَتَلاً الْكَلاَمَ: تەرتىپلىك سۆزلىدى.

رَتَلٌ ج أَرْتَالٌ: سەپ، قاتار، توپ، تۈركۈم (ئات ۋە ماشىنىلارنىڭ).

«تَجَمَّعَتْ أَرْتَالُ السَّيَّارَاتِ فِي نُقْطَةِ الْحُدُودِ اِنْتِظَارًا لِعُبُورِهَا» : چېگرا پونكىتىدا ئۆتۈشنى كۈتۈپ ماشىنىلار قاتار تىزىلىپ كەتتى.

رَتِلٌ: تەرتىپلىك، رەتلىك؛ چىرايلىق سۆز؛ ياخشى نەرسە؛ ئاپئاق رەتلىك چىش.

رَتَمَ يَرْتِمُ رَتْمًا الشَّيْءَ: سۇندۇرۇۋەتتى.

رَتَمَ فِى الْقَوْمِ: قەۋمىنىڭ ئارىسىدا ئۆسۈپ يېتىلدى.

رَتَمَةٌ ج رَتْمٌ ورِتَامٌ: بارماققا چىگىلگەن ئەسلەش يىپى (ئىشنى بارماققا يىپ چىگىپ خاتىرىلەش).

رَتَنَ يَرْتُنُ رَتْنًا الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: ئارىلاشتۇردى، ئىلەشتۈردى.

رَتْوَةٌ: كىچىككىنە ۋاقىت؛ يۈكسەك شەرەپ، بۈيۈكلۈك؛ ھۆكۈمدار؛ ئالدىدىكى مەرتىۋە؛ قاتتىق چىگىك؛ قەدەم.

رُتُوعٌ: باياشات ياشىماق، پاراۋان تۇرمۇش كەچۈرمەك.

رُتُوقٌ: شان ـ شەرەپ، ئىززەت ـ ھۆرمەت.

رَتِيبٌ: ئاددى، تېتىقسىز، مەنىسىز، بىر خىللا.

عَيْشٌ رَتِيبٌ: مەنىسىز تۇرمۇش، بىرخىللا

ئۆتىدىغان ئادى تۇرمۇش.

حَرَكَةٌ رَتِيبَةٌ: مۇقىم ھەرىكەت، بىر خىل ھەرىكەت، ئۆزگەرمەس ھەرىكەت، ئادەتلەنگەن ھەرىكەت.

«لَقَدْ مَلَّ حَيَاتَهُ الرَّتِيبَةَ فَاعْتَزَمَ السَّفَرَ إِلَى الْخَارِجِ»: بىرلا خىل تۇرمۇشتىن زېرىكىپ سىرتقا چىقىشقا بەل باغلىدى.

رُتَيْلاءُ ج رُتَيْلَاوَاتٌ: بىرخىل زەھەرلىك چوڭ ئۆمۈچۈك.

رَتِيمَةٌ ج رَتَائِمُ: بارماققا چىگىلگەن ئەسلەش يىپى.

رَثَاءٌ: ماتەم تۇتماق، (مېيىتكە) يىغلىماق.

رَثَاثٌ: جۇل - جۇل كىيىم، ئەبجەق ئۆي سايمانلىرى.

«فِي هَذَا الْخَبَرِ رَثَاثَةٌ وَرَكَاكَةٌ»: بۇ خەۋەر گۇمانلىق، راستلىقىدا شەك بار.

رِثَانٌ: تۇرۇپ - تۇرۇپ ياغىدىغان يامغۇر، يامغۇر تامچىسى.

رِثَّةٌ: مىراس.

رَثَّ يَرِثُّ رَثَاثَةً الشَّيْءُ: كونىرىدى، ئەسكىرىدى، چىرىدى.

رَثَّ الْحَبْلُ: ئارغامچا كونىرىدى.

رَثٌّ م رِثَّةٌ ج رِثَاثٌ: كونا كىيىم؛ كونا ئۆي سايمىنى، كونا ئۆي جاھازلىرى.

كَلَامٌ غَثٌّ وَ رَثٌّ: تۇترۇقسىز گەپ.

رَثَدَ يَرْثُدُ رَثْدًا الْمَتَاعَ: مال توپلىدى، دۆۋىلىدى، تىزدى.

رَثَدٌ: كونا ئۆي سايمان، كېرەكسىز نەرسە.

رَثَعَ يَرْثَعُ رَثْعًا: ئاچكۆز بولدى، نەپسانىيەتچىلىك قىلدى، تويمىغۇرلۇق قىلدى.

رَثَمَ يَرْثِمُ رَثْمًا الْأَنْفَ: بۇرنىنى قانىتىۋەتتى، كومشىرىنى يېرىۋەتتى.

رَثْمَةٌ ج رِثَامٌ: سىم - سىم يامغۇر.

رَثَى يَرْثُو رَثَاءً الصَّدِيقَ الْمَيِّتَ: مېيىتكە ماتەم تۇتتى، تەزىيە بىلدۈردى، مېيىتكە يىغلاپ ئارتۇقچىلىقىنى سانىدى.

رَثَاهُ بِمَرْثَاةٍ: ئۇنىڭغا مەرسىيە يازدى.

رَثَى لِحَالِهِ: ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىدى.

«أَصْبَحَ فِي حَالٍ يُرْثَى لَهَا»: كىشى ئىچى ئاغرىتىدىغان ھالغا چۈشۈپ قالدى.

رَثَاهُ بِقَصِيدَةٍ: تەزىيە قەسىدىسى يازدى، مەرسىيە يازدى.

رَثَاهُ بِكَلِمَةٍ: مەرسىيە نۇتقى سۆزلىدى.

رَثِيَ يَرْثَى رَثًا: زەئىپلىشىپ قالدى، كۆچىدىن قالدى، كۆچى يەتمىدى.

رَثْيٌ: ماتەم تۇتماق، (مېيىتكە) يىغلىماق.

رَثِيئَةٌ: ئەخمەقلىق، دۆتلۈك، دىۋەڭلىك.

رَثْيَةٌ: رېماتىزم، بوغۇم ياللۇغى، ئۆگە ياللۇغى.

رَثِيثٌ ج رِثَاثٌ : جۇلجۇل كىيىم، كونا ئۆي سايمانلىرى، ئەسكى - تۇسكى؛ جېنى تۇمشۇقىغا كېلىپ قالغان يارىدار.

رَثِيثُ الْهَيْئَةِ: سالاپەتسىز، كىيىملىرى رەتسىز، ئۇستى - بېشى جۇل - جۇل.

رَثِيدٌ: كونا ئۆي سايمان، كېرەكسىز نەرسە.

رَثِيمٌ: يەنجىلىپ قان ئاققان بۇرۇن.

رَثِيَّةٌ: ئاجىزلىق، كۆچسىزلىك، زەئىپلىك، ئەخمەقلىق، رېماتىزم.

رَجَا يَرْجُو رَجَاءً: ئارزۇ قىلدى، ئۈمىد قىلدى، ئۈمىدۋار بولدى.

«أَرْجُو أَنْ تُتَرْجِمَ مِنَ الْفِقْرَةِ الْأُولَى حَتَّى الْخَامِسَةِ»: بىرىنچى ئابزاستىن 5 - ئابزاسقىچە سەن تەرجىمە قىلساڭمىكىن.

رَجَا لَهُ خَيْرًا: ئۇنىڭغا ياخشىلىق تىلىدى، ئامەت تىلىدى.

رَجَا الشَّيْءَ: قورقتى.

«وَمَا كُنْتَ تَرْجُو أَنْ يُلْقَى إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ» «قرآن»: سەن (پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى) قۇرئاننىڭ ساڭا نازىل قىلىنىشىنى ئۈمىد قىلمىغانىدىڭ، پەقەت پەرۋەردىگارىڭ رەھمەت قىلىپ ساڭا ئۇنى نازىل قىلدى.

يُرْجَى التَّفَضُّلُ بِالْعِلْمِ: مەلۇم بولغايكى، مەخپىي قالمىغايكى، جانابلىرىغا مەلۇم بولسۇنكى.

www.uyghurkitap.com

رَجًا. رَجَاءٌ ج أَرْجَاءٌ: ئەتراپ، تەرەپ، دائىرە، رايون.

«وَالْمَلَكُ عَلَى أَرْجَائِهَا» ‹قرآن› : پەرىشتىلەر ئاسماننىڭ ئەتراپىدا تۇرىدۇ.

وَاسِعُ الْأَرْجَاءِ: دائىرىسى كەڭ، كەڭ كۆلەملىك.

فِي أَرْجَاءِ الْبِلَادِ: مەملىكەتنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا.

مَكَانٌ مُتَّسَعُ الْأَرْجَاءِ: ئەتراپى كەڭ كەتكەن جاي.

رَجَاءٌ ج رَجَوَاتٌ: ئۈمىد، ئارزۇ، تىلەك.

قَطَعَ الرَّجَاءَ: ئۈمىد ئۈزدى، نائۈمىد بولدى، ئۈمىدسىزلەندى.

«أَتَيْتُهُ رَجَاءَ أَنْ يُحْسِنَ إِلَيَّ» : ماڭا ياخشىلىق قىلارمىكىن دەپ كېلىۋىدىم.

رَجَاةٌ: ئۈمىد، ئارزۇ، تىلەك.

رَجَاجٌ: ئورۇق ئاجىز ئادەم ياكى ھايۋان.

رَجَاجَةٌ: ئورۇق ئاجىز ئادەم ياكى ھايۋان، يولۋاس ئۇۋىسى.

رَجَاجِيلُ: پىيادە ئەسكەر.

رَجَاحَةٌ: ئەستايىدىل، جىددىي، بېسىپ چۈشمەك، ئۈستۈن كەلمەك؛ مۇلايىم.

رَجَاحَةُ الْعَقْلِ: چۈشەنچىسى چوڭقۇر.

«عُرِفَ عُمَرُبْنُ الْخَطَّابِ بِرَجَاحَةِالرَّأْيِ» : ئۆمەر ئىبنى خەتتاب پىكرىنىڭ چوڭقۇرلۇقى بىلەن داڭلىق.

رُجَاحَةٌ: گۈلەڭگۈچ ئارغامچىسى.

رِجَازَةٌ: كاجۋا.

رِجَالِيٌّ : ئەرلەرنىڭ ، ئەرلەرگە خاس ، ئەرەنچە.

«هَذَا الْمَحَلُّ لِبَيْعِ الْمَلَابِسِ الرِّجَالِيَّةِ» : بۇ ئەرلەر كىيىمىنى ساتىدىغان دۇكان.

رِجَامٌ: تاش.

«وَضَعُوا الرِّجَامَ فَوْقَ الْقَبْرِ» : قەبرە ئۈستىگە تاش قويۇشتى.

رَجَبَ يَرْجُبُ رَجْبًا و رُجُوبًا: ئۇيالدى، ھايا قىلدى، خىجىل بولدى، ئىزا تارتتى، ھېيىقتى، ئەيمەندى، قورقتى.

رَجِبَ يَرْجَبُ رَجَبًا: ئۇيالدى، ھايا قىلدى، خىجىل بولدى، ئىزا تارتتى، ئەيمەندى، قورقتى.

رَجَبٌ ج أَرْجَابٌ وَرِجَابٌ ورُجُوبٌ ورَجَبَاتٌ: رەجەپ (ھىجرىيىنىڭ 7 ـ ئېيى) رەجەپ ئاي.

اَلرَّجَبَانِ: رەجەپ ۋە شەئبان ئېيى.

رُجْبَةٌ ج رُجَبٌ: تىرەك، دىيەك.

رَجَّ يَرُجُّ رَجًّا الشَّخْصُ الشَّيْءَ: مىدىرلاتتى، ھەرىكەتلەندۈردى، تەۋرەتتى، سىلكىدى.

رَجٌّ: تەۋرەتمەك، قاتتىق سىلكىمەك.

رَجَّاجٌ: تىترىگۈچى، تەۋرەتكۈچى، زىل ـ زىلىگە كەلتۈرگۈچى.

رَجَّاجَةٌ: تەۋرىتىش ئۈسكۈنىسى.

رَجَّاسٌ: شاۋقۇن ـ سۈرەن، ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ.

رَجَّالَةٌ: پىيادە، ياياق.

رَجَّبَ يُرَجِّبُ تَرْجِيبًا: ئەيمەندۈردى، ئۇلۇغلىدى.

رَجَّةٌ ج رَجَّاتٌ: سىلكىمەك، تەۋرەتمەك.

«اِسْتَيْقَظْنَا عَلَى رَجَّةٍ عَنِيفَةٍ» : قاتتىق تەۋرەشتىن ئويغىنىپ كەتتۇق.

رَجٌّ: تەۋرەتمەك، قاتتىق سىلكىمەك.

«إِذَارُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا» ‹قرآن› : ... زېمىن قاتتىق تەۋرىتىلگەن چاغدا ...

رَجَّحَ يُرَجِّحُ تَرْجِيحًا أَحَدَالرَّأْيَيْنِ عَلَى الْآخَرِ: ئىككى پىكىرنىڭ بىرىنى ئىككىنچىسىدىن ئۈستۈن قويدى.

رَجَّحَ الشَّيْءَ: ئۇنى تاللىدى، ئارتۇق كۆردى، ئۈستۈن كۆردى، ئەھمىيەت بەردى، تەكىتلىدى.

رَجَّعَ يُرَجِّعُ تَرْجِيعًا الشَّخْصُ: قايتۇردى، ياندۇردى.

رَجَّعَ الْمُؤْمِنُ عِنْدَالْمُصِيبَةِ: مۇسىبەت كەلگەندە مۆمىن ئادەم «قَالُوا اِنَّا لِلّٰهِ وَ اِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ» دېدى.

رَجَّعَ الْمُؤَذِّنُ فِي أَذَانِهِ: مەزىن ئەزان ئېيتقاندا، « كەلىمە شاھادەت» نى ئاۋازىنى بىر قېتىم تۆۋەن، بىر قېتىم يۇقىرى قىلىپ ئېيتتى.

رَجَّعَ فِي صَوْتِهِ: خور ئېيتتى، سازغا تەڭكەش

قىلىپ ناخشا ئېيتتى.

رَجَّلَ يُرَجِّلُ تَرْجِيلاً الشَّعْرَ: چېچىنى تارىدى.

رَجَّمَ يُرَجِّمُ تَرْجِيمًا الْقَبْرَ: قەبرە ئۈستىگە تاش قويدى.

رَجَّى يُرَجِّي تَرْجِيَةً الشَّخْصَ: ئۈمىدلەندۈردى.

رَجَحَ يَرْجَحُ و يَرْجُحُ و يَرْجِحُ رُجْحَانًا و رُجُوحًا الشَّيْءُ الْمِيْزَانَ: تارازىنى بېسىپ كەتتى، ئېغىر كەلدى، ئېغىر بولدى.

رَجَحَ الشَّيْءَ بِيَدِهِ: نەرسىنى قولى بىلەن دەڭسەدى، بودىدى، مۆلچەرلىدى.

رَجَحَ عَقْلُهُ: ئەقلى توشتى.

رَجَحَ رَأْيُهُ: پىكرى ئۆتكۈر بولدى.

رَجَحَ الشَّخْصُ فُلاَنًا: تەمكىنلىكتە بېسىپ چۈشتى.

«رَجَحَتْ كَفَّةُ الْمِيزَانِ لَنَا» : بىز ئۈستۈنلۈك قازاندۇق.

«رَجَحَتْ إِحْدَى كَفَّتَيِ الْمِيزَانِ الْأُخْرَى أَوْ عَلَى الْأُخْرَى» : تارازىنىڭ بىر پەللىسى ئىككىنچى پەللىسىنى بېسىپ چۈشتى.

رُجْحَانٌ : بىر تەرەپكە ئاغماق، بىر تەرەپ بېسىپ كەتمەك، ئارتۇق كەلمەك.

«يَظْهَرُ رُجْحَانُ رَأْيِكَ عَلَى رَأْيِهِ» : سېنىڭ پىكرىڭنىڭ ئۇنىڭ پىكرىنى بېسىپ چۈشۈشى ئېنىق بولىۋاتىدۇ.

رَجَدَ يَرْجُدُ رَجَادًا: ئەنجىنى خامانغا توشىدى.

رَجْرَاجٌ : لىڭشىغۇچى، تىترىگۈچى، تەۋرىگۈچى، لاغىلدىغۇچى.

حَوْرٌ رَجْرَاجٌ: ئاق تېرەك.

فَتَاةٌ رَجْرَاجَةٌ: ئىرغاڭلىغۇچى قىز.

رَجْرَجَ يُرَجْرِجُ رَجْرَجَةً الشَّيْءَ: مىدىرلاتتى، لىڭشىتتى، تەۋرەتتى، ھەرىكەتلەندۈردى.

رَجَزَ يَرْجُزُ رَجْزًا الشَّاعِرُ: شائىر دېكلاماتسىيە قىلدى، شېئىر ئوقىدى.

رِجْزٌ: ئىپلاس، كىر، مەينەت، پاسكىنا، نىجىس؛ بۇتقا چوقۇنۇش؛ بالا؛ ئازاب، گۇناھ.

«لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ» «قرآن» : ئەگەر بىزدىن بالانى كۆتۈرۈۋەتسەڭ، ساڭا چوقۇم ئىمان ئېيتىمىز.

رَجَزٌ ج أَرْجَازٌ: شېئىرنىڭ بىر خىل قاپىيىسى، شېئىردىكى رەجەز ۋەزنى.

رُجْزٌ: بۇتقا چوقۇنۇش.

«وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ» «قرآن» : كىيىمىڭنى پاك تۇت، ئازابتىن (يەنى ئازابقا قالدۇرىدىغان ئىشلاردىن) يىراق بول.

رَجِسَ يَرْجَسُ ورَجُسَ يَرْجُسُ رَجْسًا ورَجَاسَةً الشَّيْءُ: سەت ئىش بولدى، مەينەت بولۇپ كەتتى، نىجىس بولدى.

رَجَسَ يَرْجُسُ رَجْسًا وَ رَجَاسَةً الشَّخْصُ: ئەسكى ئىش قىلدى.

رَجَسَ السَّمَاءُ: ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

رِجْسٌ ج أَرْجَاسٌ: يامان ئەمەل، قەبىھ ئىش، ناچار قىلىق، رەسۋاچىلىق، بۇزۇقچىلىق.

«وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لاَيَعْقِلُونَ» «قرآن» : (ئاللاھنىڭ ئايەتلىرى ئۈستىدە) پىكىر يۈرگۈزمەيدىغانلارنى ئاللاھ ئازابقا گىرىپتار قىلىدۇ.

«إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلاَمُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ» «قرآن» : ھاراق ئىچىش، قىمار ئويناش، بۇتلار (يەنى چوقۇنۇش ئۈچۈن تىكلەنگەن تاشلار)غا چوقۇنۇش، پال ئوقلىرى بىلەن پال سېلىش شەيتاننىڭ ئىشى، پاسكىنا قىلمىشلاردۇر.

رَجِسٌ: پاسكىنا، مەينەت، ناپاك.

رَجَعَ يَرْجِعُ رُجُوعًا و رَجْعًا: قايتتى، قايتىپ باردى، قايتىپ كەلدى، چېكىندى.

رَجَعَ إِلَى الْأَمْرِ: قايتىدىن باشلىدى.

رَجَعَهُ إِلَى بَلَدِهِ: ئۇنى يۇرتىغا قايتۇردى.

رَجَعَ عَلَيْهِ : مۇراجىئەت قىلدى.

رَجَعَ فِي كَلاَمِهِ: سۆزىدە تۇرمىدى، ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلدى، كېلىشىمنى بۇزدى، لەۋزىدە تۇرمىدى.

رَجَعَ عَنْ عَزْمِهِ: ئىرادىسىدىن ياندى.

رَجَعَهُ عَنِ الشَّيْءِ : ئۇنى ۋاز كەچكۈزدى.

رَجَعَ النَّاظِرُ بَصَرَهُ: تەكرار قارىدى، قايتا ـ قايتا

قارىدى.

رَجَعَ الْقَهْقَرَى: كەينىچە چېكىندى.

رَجَعَ عَلَى فُلَانٍ: تەلەپ قىلدى.

رَجَعَ عَنْ غَيِّهِ: گۇمراھلىقتىن قايتتى، ناتوغرا يولدىن قايتتى.

رَجَعَ عَلَى عَقِبَيْهِ: قۇرۇق قول قايتتى.

رَجَعَ إِلَى نَفْسِهِ: ھوشىنى تاپتى.

رَجَعَ إِلَى الصَّوَابِ: توغرا يولغا قايتتى، توغرا دىنىنى تاپتى.

رَجَعَ إِلَى الْمُعْجَمِ: لۇغەتكە مۇراجىئەت قىلدى.

رَجَعَ اللّٰهُ الْمَيِّتَ: ئاللاھ ئۆلۈكنى تىرىلدۈردى.

رَجَعَ بِخُفَّيْ حُنَيْنٍ «مثل»: پايدىسى زىيىنىنى قاپلىيالمىدى، قۇرۇق قول قايتتى، زىيان تارتتى.

رَجَعَ إِلَيْهِ فِي الْأَمْرِ: ئۇنىڭغا يۈزلەندى، ئۇنىڭغا تاياندى، مۇراجىئەت قىلدى.

رَجَعَتْ بِهِ الذَّاكِرَةُ: ئېسىگە كەلدى، يادىغا كەلدى.

«ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ» «قرآن»: ئاندىن ئۆلتۈرىدۇ، ئاندىن تىرىلدۈرىدۇ. ئاندىن سىلەر ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتىسىلەر.

«وَأَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ» «قرآن»: ئۇلارنى (كۇفرىدىن) قايتسۇن دەپ (تۈرلۈك) ئازابلار بىلەن جازالىدۇق.

«فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ» «قرآن»: سەن (ئاسمانلارغا) تەكرار باققىنكى، بىرەر يوچۇقنى كۆرەمسەن.

رَجْعٌ ج رِجَاعٌ: يامغۇر، پايدا، مەنپەئەت، جاۋاب، قايتماق، ياغماق، چېكىنمەك.

«لَيْسَ لِي فِي فُلَانٍ رَجْعٌ»: مەن پالانىدىن ھېچقانداق پايدا كۆزلىمەيمەن.

«هَذَا رَجْعُ رِسَالَتِكَ»: بۇ سىزنىڭ خېتىڭىزنىڭ جاۋابى.

رَجْعُ الصَّوْتِ: ئەكس سادا.

رَجْعُ السَّمَاءِ: يامغۇر.

رَجْعُ الْبَصَرِ: كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە ۋاقىت، ئازغىنە ۋاقىت، بىر دەم.

«وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ» «قرآن»: يامغۇرلۇق بۇلۇت بىلەن قەسەمكى.

«إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ» «قرآن»: شەك - شۈبھىسىزكى، ئاللاھ ئۇنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە (يەنى تىرىلدۈرۈشكە) قادىردۇر.

رُجْعَانٌ: خەتنىڭ جاۋابى.

رَجْعَةٌ ج رَجَعَاتٌ: بىر قېتىم قايتىش.

لَا رَجْعَةَ لَهُ: كەلمەسكە كېتىش، چېكىنىش، داجىش.

خَطُّ رَجْعَةٍ: چېكىنىش سىزىقى، چېكىنىش لىنىيىسى.

رُجْعَةٌ، رُجُوعَةٌ: خەتنىڭ جاۋابى.

رُجْعَى: خەتنىڭ جاۋابى؛ قايتىش.

«إِنَّ إِلَى رَبِّكَ الرُّجْعَى» «قرآن»: (ئى ئىنسان!) بارىدىغان يېرىڭ پەرۋەردىگارىڭنىڭ دەرگاھىدۇر.

رَجْعِيٌّ: ئەكسىيەتچىل، كونسېرۋاتىپ، كونىلىقنى ياقلىغۇچى، كونىلىققا ئېسىلىۋالغۇچى.

قَانُونٌ رَجْعِيٌّ: سۈرۈشتە قىلىش قانۇنى.

فِكْرٌ رَجْعِيٌّ: ئەكسىيەتچىل ئىدىيە.

بِأَثَرٍ رَجْعِيٍّ: بۇ قانۇن چىقىرىلىپ مۇئەييەن ۋاقىتقىچە ئىجرا قىلىنىدۇ.

«صَدَرَ هَذَا الْقَانُونُ بِأَثَرٍ رَجْعِيٍّ»: بۇ قانۇن مۇئەييەن مۇددەتكىچە كۈچكە ئىگە دەپ چىقىرىلدى.

شَخْصٌ رَجْعِيٌّ: قالاق ئادەم.

طَلَاقٌ رَجْعِيٌّ: قويۇۋەتكەن ئايال بىلەن، ئىددەت مەزگىلىدە نىكاھ قىلماي، مەھرى بەرمەي يارىشىۋېلىش.

«لَا رَجْعِيَّةَ فِي الْقَرَارِ»: قارارىدىن يېنىۋېلىشقا بولمايدۇ.

رَجَفَ يَرْجُفُ رَجْفًا وَ رُجُوفًا الشَّيْءُ: تەۋرىدى، لىڭشىدى، مىدىرلىدى، داۋالغۇدى.

رَجَفَ الشَّخْصُ: لاغىلدىدى، تىترىدى.

رَجَفَتْ يَدُهُ: كېسەللىك ياكى ياش چوڭلۇقتىن

قولى تىترىدى.

رَجَفَتِ الْحُمَّى: قىزىتمىدىن تىترەپ كەتتى.

«يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ» (قرآن): ئۇ كۈندە زېمىن ۋە تاغلار قاتتىق تەۋرەيدۇ.

رَجَفَ بِكَذَا: پىتنە تېرىدى، يالغان - ياۋىداق خەۋەرلەرنى تارقاتتى.

رَجْفَةٌ ج رَجَفَاتٌ: تىترىمەك، سىلكىنمەك، يۈرەك سالماق، تەۋرىمەك.

«فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ» (قرآن): ئۇلارغا قاتتىق زىلزىلە يۈزلەندى.

رَجْفَةٌ تَشَنُّجِيَّةٌ: پېيى تارتىشماق.

رَجِلَ يَرْجَلُ رَجَلاً الْمُسَافِرُ: مۇساپىر پىيادە ماڭدى، ياياق ماڭدى، يالاڭ ئاياغ ماڭدى، پۇتى ئاغرىدى، پۇتى چوڭقىيىپ كەتتى.

رَجِلَ الْحَيَوَانُ: ھايۋاننىڭ بىر پۇتىنىڭ بىر قىسمى ئاق بولدى.

رَجُلٌ ج رِجَالٌ: ئەركىشى، ئەركەك.

رَجُلُ الْإِسْعَافِ: قۇتقۇزۇش خادىمى.

رَجُلٌ فِي الرِّجَالِ: ئوغۇل بالا، مەرد، نوچى يىگىت.

رَجُلُ الْبُولِيسِ: ساقچى.

رَجُلُ السَّاعَةِ: مۇئەييەن ۋاقىتتا ھەممە ئادەمنىڭ دىققىتىنى قوزغايدىغان ئادەم.

رَجُلُ الْمَطَافِىءِ: ئوت ئۆچۈرۈش خادىمى.

رَجُلُ دَوْلَةٍ: دۆلەت رەھبىرى.

رَجُلُ الْعِلْمِ: ئۆلىما، ئالىم، بىلىملىك.

رَجُلُ السِّيَاسَةِ: سىياسىئون.

رَجُلُ الصَّحَافَةِ: مۇخبىر، ئاخبارات خادىمى، ژۇرنالىست.

رَجُلُ الْأَعْمَالِ: كارخانىچى، سودىگەر.

رَجُلُ نَكِرَاتٍ: نامسىز ئادەم، ئاددى ئادەم.

رَجُلٌ صَرِيحٌ: ئوچۇق - يورۇق ئادەم.

«أَنَّهُ رَجُلٌ صَرِيحٌ تَمَامًا لَايَسْتَطِيعُ أَنْ يُخْفِيَ شَيْئًا فِي قَلْبِهِ» : ئۇ تولىمۇ ئوچۇق - يورۇق ئادەم، كۆڭلىدە گەپ ياتمايدۇ.

رَجُلٌ جَمُوحٌ: نەپسى - خاھىشىغا بېرىلىپ كەتكەن ئادەم.

رَجُلٌ سَفْرٌ: يولۇچى.

«هَذَا أَرْجَلُ الرَّجُلَيْنِ» : بۇ ئەركەكنىڭ ئەركىكى.

رَجْلٌ ج رِجَالٌ: پىيادە، پىيادە يۈرگۈچى، ياياق.

«وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالاً» (قرآن): كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا (ئۇلارنى) ھەجگە چاقىرىپ ندا قىلغىن، ئۇلار پىيادە كېلىدۇ.

كِبَارُ رِجَالِ الدَّوْلَةِ : دۆلەت ئەربابلىرى، دۆلەت رەھبەرلىرى.

رِجَالٌ ج رِجَالاَتٌ: ئەرباب.

«أُقِيمَتْ اِحْتِفَالاَتٌ بِمُنَاسَبَةِ الْعِيدِ الْوَطَنِيِّ حَضَرَهَا رِجَالاَتُ الْبَلَدِ» : دۆلەت بايرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن دۆلەت ئەربابلىرى قاتناشقان يىغىلىشلار ئۆتكۈزۈلدى.

رِجْلٌ ج أَرْجُلٌ: پۇت، قەدەم، پاچاق، ئاياغ.

قَائِمٌ عَلَى رِجْلٍ: مۇھىم ئىش ئۈچۈن تۇردى.

اِنْقَطَعَتِ الرِّجْلُ: يول بوشاپ قالدى.

لَايَعْرِفُ يَدَ الشَّيْءِ مِنْ رِجْلِهِ: ھېچنەرسىنى بىلمەيدىغان گول ئادەم.

«كَانَ ذَلِكَ عَلَى رِجْلِ فُلاَنٍ» : پالانىنىڭ دەۋرىدە بولغان.

«يُقَدِّمُ رِجْلاً وَ يُؤَخِّرُ أُخْرَى» (مثل): ئىككىلىنىپ تۇرغۇچى، ئارىسالدى بولۇپ تۇرغۇچى.

«أَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ» : ئۇلارغا بەخت ياغدى.

رِجْلٌ ج أَرْجَالٌ: توپ (بېلىق، قۇش، ھەرە قاتار- لىقلارنىڭ).

رِجْلُ الْأَرْنَبِ: سېرىق ئوت.

رِجْلُ الْجَرَادِ: زەرنەپ دەرىخى.

رِجْلُ الذِّئْبِ: پىلائون (ئۆسۈملۈك).

رِجْلُ الْقِطِّ: بارماقگۈل.

رِجْلُ الْيَمَامَةِ: گۈلەمبەر.

رِجْلُ الْجَبَّارِ: ئورىئون يۇلتۇز تۈركۈمى.

رِجْلُ الْجَوْزَاءِ: ئورىئون يۇلتۇز تۈركۈمى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى uyghurkitap.com

رِجْلُ الْحَمَامِ: بوياقتا خام ئەشيا قىلغىلى بولىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك.

رِجْلُ الْغُرَابِ: ياۋروپادا ئۆسىدىغان بىر خىل كۆپ يىللىق ئۆسۈملۈك.

«هَاجَمَتْ أَرْجَالُ الْجَرَادِ الزَّرْعَ فَأَهْلَكَتْهُ»: چېكەتكىلەر توپى زىرائەتكە ھۇجۇم قىلىپ ئۇنى نابۇت قىلدى.

رَجْلَانُ ج رَجْلَى و رَجَالَى: پىيادە ماڭغۇچى.

رِجْلَةٌ: سېمىز ئوت.

رُجْلَةٌ. رُجْلِيَّةٌ: (ئەر كىشى) ياش قۇرامىغا توشماق، بالاغەتكە يەتمەك، باتۇرلۇق، ئەۋقىرانلىق.

رَجُلَةٌ: ئىلىم مەرتىۋەتتە يېتىلگەن ئايال.

«كَانَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا رَجُلَةَ الرَّأْيِ»: ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئىلىم مەرتىۋەتتە يېتىلگەن ئايال ئىدى.

رَجَمَ يَرْجُمُ رَجْمًا الشَّخْصَ بِالْحِجَارَةِ: چالما-كېسەك قىلدى، تاش بىلەن ئۇرۇپ ئۆلتۈردى.

«لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ» «قرآن»: ئەگەر سەن (دەۋىتىڭنى) توختاتمىساڭ، سېنى چوقۇم تاش-كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرىمەن.

رَجَمَ بِالْغَيْبِ : قارىسىغا سۆزلىدى، پەرەز قىلدى.

رَجَمَ بِالْقَوْلِ : تىللىدى.

رَجَمَ الْمُذْنِبَ: گۇناھكارنى قوغلىۋەتتى.

رَجَمَ الْقَبْرَ: قەبرە ئۈستىگە تاش قويدى.

رَجَمَ بِالظَّنِّ: گۇمان قىلدى ، قارىسىغا سۆزلىدى.

رَجْمٌ: چالما - كېسەك قىلماق، تاش ئېتىپ ئۆلتۈرمەك.

رَجْمٌ ج رُجُمٌ: مېتورىت.

رَجْمٌ ج رِجَامٌ: گۆر، قەبرە؛ ئوچاق؛ قۇدۇق.

رَجَمٌ : گۆر، قەبرە؛ ئوچاق؛ قۇدۇق.

رَجْمٌ ج رُجُومٌ: تاشقا ئوخشاش ئاتىدىغان نەرسە.

«وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ» «قرآن»: ... ۋە ئۇلارنى (پەرىشتىلەرنىڭ سۆزلىرىنى ئوغرىلىقچە ئاڭلاشقا ئۇرۇنغان) شەيتانلارنى ئاتىدىغان نەرسە قىلدۇق.

«وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ» «قرآن»: بەزىلەر: «ئۇلار بەش بولۇپ، ئالتىنچىسى ئۇلارنىڭ ئىتىدۇر» دەيدۇ. بۇ پۈتۈنلەي ئاساسسىز، قارىسىغا (ئېيتىلغان سۆزدۇر).

رُجْمَةٌ ج رِجَامٌ: قەبرە تېشى.

«وَضَعُوا الرِّجَامَ فَوْقَ الْقَبْرِ» : ئۇلار قەبرە ئۈستىگە تاش قويدى.

رَجَنَ يَرْجُنُ رُجُونًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم ئورۇندا تۇردى، توختىدى.

رَجَنَ الْحَيَوَانُ: ھايۋان كۆندى.

رَجَنَ يَرْجُنُ رَجْنًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى قولدا ئوت بېرىپ باقتى؛ ئۇلاغنى سولاپ قويۇپ ياخشى باقماي ئورۇقلاپ كەتتى.

رَجِنَةٌ: ئۇنىڭدىن ئۇيالدى، خىجىل بولدى، ھايا قىلدى.

رَجَنَ يَرْجُنُ رُجُونًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم ئورۇندا تۇردى.

رَجَنَ الْحَيَوَانُ: ھايۋان بىر ئورۇنغا كۆندى، ئۆگۈندى.

رَجَهَ يَرْجِهُ رَجْهًا: مىدىرلىدى، ئىرغاڭلىدى، تەۋرەندى.

رُجُوعُ فَحْمٍ: داشقال، ئەكس سادا، جاۋاب قايتۇرۇش.

رُجُولَةٌ: (ئەركىشى) ياش قۇرامىغا توشماق، بالاغەتكە يەتمەك، باتۇرلۇق، ئەۋقىرانلىق.

رُجُولِيَّةٌ: ياش قۇرامىغا توشماق، بالاغەتكە يەتمەك، باتۇرلۇق، ئەۋقىرانلىق، ئەركەكلىك، يىگىتلىك.

رَجِيَ يَرْجَى رَجًا: سۆزدىن قالدى.

رَجِيعٌ ج رُجُعٌ: سوۋۇپ قېلىپ قايتا ئىسسىتىلغان تاماق؛ سەپەردە چارچاپ كەتكەن تۆگە؛ قالدۇرۇلغۇچى، رەت قىلىنغان؛ كۆل؛ تەر؛ دورا ئۆسۈملۈكى؛ كونا كىيىم.

رَجِيعُ الدَّوَابِّ: تېزەك، ھايۋانات تېزىكى.

كَلَامٌ رَجِيعٌ: رەت قىلىنغان سۆز.

فَحْمٌ رَجِيعٌ: كۆيۈپ قېيىقالغان كۆمۈر.

«إِيَّاكَ وَالرَّجِيعَ مِنَ الْقَوْلِ»: رەت قىلىنىدىغان سۆزدىن ساقلان.

رَجِيعَةٌ ج رَجَائِعُ: يول يۈرۈپ چارچاپ كەتكەن تۆگە.

رَجِيلٌ ج أَرْجِلَةٌ وأَرَاجِلُ وَأَرَاجِيلُ: پىيادە ماڭغۇچى، پىيادە كۆپ ماڭغۇچى.

اَلرَّجِيلُ فِى الْكَلَامِ: ئويلاپ يۈرمەستىن تېز پەملىك بىلەن سۆزلەنگەن سۆز.

رَجِيمٌ: لەنەتكەردى، قوغلاندى، مەلئۇن، قارغىش تەگكۈر؛ تاش ـ كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈلگەن.

«فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ» «قرآن»: سەن قۇرئان ئوقۇماقچى بولغىنىڭدا، قوغلاندى شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسىدىن ئاللاھقا سىغىنىپ پاناھ تىلىگىن.

رَجِينٌ: ئۆلتۈرگۈچى زەھەر.

رَجِينَةٌ ج رَجَائِنُ: قوشۇن، قىسىم، سەپ، جاماـئە، گۇرۇھ.

رَحَا يَرْحُو رَحْوًا الشَّخْصُ: ئۇن تارتتى.

رَحَا يَرْحُو رَحْوًا الْحَيَّةَ: ئىلانغا ئايلاندى.

رَحًا: يارغۇنچاق، تۈگمەن.

رَحَابَةٌ: ئازادە ۋە كەڭ.

«فُلَانٌ يَتَمَتَّعُ بِرَحَابَةِ صَدْرٍ»: پالانىنىڭ قارنى ـ كۆكسى كەڭ.

رُحَاقٌ: ئېسىل شاراب، ئالىي سورتلۇق هاراق، كۆچلۈك هاراق، شېرىن مەي.

رُحَاقِيٌّ: تاتلىق، شېرىن، مەززىلىك، نازۇ نېمەتـلىك، ئالىي سورتلۇق هاراقتا ئائىت.

رِحَالَةٌ ج رَحَائِلُ: ئىگەر، توقۇم، مۆلە، چوم.

رَحَايَةٌ ج رَحَايَاتٌ: يارغۇنچاق، تۈگمەن.

رَحُبَ يَرْحُبُ رُحْبًا الْمَكَانُ: جاي كەڭ بولدى، كېڭەيدى.

«حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ» «قرآن»: شۇنچە كەڭ زېمىن ئۇلارغا تار تۇيۇلغان. . .

رَحُبَتْكَ الدَّارُ: هويلا ـ ئارام كەڭتاشا بولدى، ئازادە بولدى.

رَحُبَ بِكَ الْمَكَانُ: جاي ساڭا كەڭتاشا بولدى.

رَحُبَتْ بِلَادُكَ: ۋەتىنىڭ كەڭ بولدى.

رَحِبَ يَرْحَبُ رَحَابَةً الْمَكَانُ: جاي كەڭ بولدى، كېڭەيدى.

رَحْبٌ: كەڭ، ئازادە.

مَكَانٌ رَحْبٌ: ئازادە جاي.

صَدْرٌ رَحْبٌ: كەڭ قورساق.

فُلَانٌ رَحْبُ الْفَمِ: پالانىنىڭ نەزەر دائىرىسى كەڭ.

رَحْبُ الذِّرَاعِ: جەسۇر، ساباتلىق.

رَحْبُ الْبَاعِ: مەرد، سېخى.

هَذَا الْفِنَاءُ رَحْبٌ جِدًّا: بۇ هويلا ناهايىتى كەڭ.

رَحَبٌ. رُحْبٌ: ئازادە، كەڭ.

عَلَى الرُّحْبِ وَالسَّعَةِ: قارشى ئالىمىز، خۇش كېلىپسىز، مەرھەمەت.

«زِيَارَتُكَ لَنَا عَلَى الرُّحْبِ وَالسَّعَةِ»: سىزنىڭ بىزگە قىلغان زىيارىتىڭىزنى قىزغىن قارشى ئالىمىز.

رَحْبَةٌ ج رِحَابٌ و رَحَبَاتٌ وَرَحْبٌ: مەيدان، سەينا، بوش يەر، قورۇ، هويلا، بوشلۇق.

«أَخَذَ الْأَطْفَالُ يَلْعَبُونَ فِي الرَّحْبَةِ الْمُجَاوِرَةِ»: باللار يېقىن ئەتراپتىكى مەيداندا ئويناشقا باشلىدى.

رَحْبَةُ الْمَسْجِدِ: مەسچىت سەيناسى.

رِحَابُ الْكَوْنِ: ئالەم بوشلۇقى.

فِي رِحَابِ الرَّسُولِ: مەدىنە مۇنەۋۋەرە مەسچىتى.

اِنْتَقَلَ إِلَى رِحَابِ اللهِ: قازا قىلدى، ۋاپات بولدى.

رَحَّالٌ ج رُحَّلٌ وَرَحَّالٌ: كۆچمەن، ساياھەتچى، يۇرت كېزەر، سەيياھ.

رَحَّبَ يُرَحِّبُ تَرْحِيبًا: قارشى ئالدى، كۈتىۋالدى.

رَحَّبَ الْمَكَانَ: جاينى كېڭەيتتى.

رَحَّلَ يُرَحِّلُ تَرْحِيلًا الشَّخْصَ: كۆچكۈزىۋەتتى، يۆتكىۋەتتى، يولغا سالدى.

رَحَّلَ الثَّوْبَ : كىيىمنى بېزىدى، كىيىمگە نەقىش تۇتتى.

رَحَّلَ الْإِبِلَ: تۆگىگە چومنى توقىدى، چومنى ئارتتى، چوملىدى.

رَحَّى يُرَحِّي تَرْحِيَةً الرَّحَّاءُ الرَّحَا : تۈگمەنچى تۈگمەن ياسىدى.

رَحْرَاحٌ: كەڭ، تۈز.

إِنَاءٌ رَحْرَاحٌ: كەڭ قاچا.

رَحَضَ يَرْحَضُ رَحْضًا: يۇدى.

رَحَضَ ثَوْبَهُ: كىيىمنى يۇدى.

رُحِضَ الْمَحْمُومُ: قىزىتمىسى ئۆرلىگەن ئادەم تەرلەپ كەتتى.

رُحَضَاءُ: قىزىتمىدىن كېيىن چىققان تەر.

«فَمَسَحَ عَنْهُ الرُّحَضَاءَ» «حديث» : يۈزىدىن چىققان كۆپ تەرنى ئېرتتى.

رَحَلَ يَرْحَلُ رَحْلاً و رَحِيْلاً وَتَرْحَالاً الشَّخْصُ عَنِ الْبَلَدِ: يولغا چىقتى، ئاتلاندى، سەپەر قىلدى، كۆچتى.

رَحَلَ إِلَى رَبِّهِ: ۋاپات قىلدى، ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا سەپەر قىلدى.

رَحَلَ عَنِ الْبَلَدِ: كۆچۈپ كەتتى، ھىجرەت قىلدى، يۇرتىدىن ئايرىلدى.

رَحَلَ يَرْحَلُ رَحْلاً الْبَعِيْرَ: تۆگىگە يۈك ئارتتى.

رَحْلٌ ج رِحَالٌ وَ أَرْحُلٌ: توقۇم، ئېگەر، مۆلە، چوم؛ يۈك ـ تاق.

«فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيْهِ» «قرآن» : يۈسۈف ئۇلارنى ئېھتىياجلىق ئاشلىق بىلەن تەمىنلىگەندىن كېيىن، قەدەھنى ئۇكىسىنىڭ يۈكى ئىچىگە سېلىپ قويدى.

أَلْقَى رَحْلَهُ: تۇرۇپ قالدى.

شَدَّ رَحْلَهُ إِلَى: . . . غا قاراپ ئاتلاندى.

حَطَّ رَحْلَهُ: تۇردى، چۈشتى، تۇرۇپ قالدى.

أَلْقَى رِحَالَهُ: تۇرۇپ قالدى.

«جَمَعَ رِحَالَهُ إِسْتِعْدَادًا لِلسَّفَرِ» : سەپەرگە تەييارلىنىپ يۈك ـ تاقلىرىنى جەملىدى.

رِحْلَةٌ ج رِحَلٌ و رِحْلاَتٌ: ساياھەت قىلماق، زىيارەت قىلماق، ئېكىسكۇرسىيە قىلماق، سەپەر قىلماق؛ ساياھەتنامە.

«لِإِيْلاَفِ قُرَيْشٍ إِيلاَفِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ»

«قرآن» : قۇرەيش قوغدالغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ قىشلىق ۋە يازلىق سەپىرىدە قوغدالغانلىقلىرى ئۈچۈن، . . .

«هَلْ قَرَأْتَ رِحْلَةَ ابْنِ جُبَيْرٍ» : ئىبنى جۇبەيرنىڭ ساياھەتنامىسىنى ئوقۇدىڭمۇ؟

رِحْلَةٌ قَصِيرَةٌ لِلنُّزْهَةِ: قىسقا ساياھەت، كىچىك سەيلە، سەيلە قىلىش.

رَحِمَ يَرْحَمُ رَحْمَةً و رَحْمًا و مَرْحَمَةً: ئىچى ئاغرىدى، شەپقەت قىلدى، رەھمى كەلدى.

رَحِمَ اللّٰهُ فُلاَنًا: ئاللاھ رەھمەت قىلسۇن، ئاللاھ مەرھەمەت قىلسۇن.

رَحِمَهُ اللّٰهُ. اللّٰهُ يَرْحَمُهُ: ئاللاھ رەھمەت قىلسۇن، رەھمەتلىك (مېيىتنىڭ ئىسمى تىلغا ئېلىنسا ئۇنىڭ ئۈچۈن قىلىنىدىغان دۇئا).

رَحِمَتِ الْمَرْأَةُ: تۇغۇپ بولغاندىن كېيىن بالىياتقۇ ئاغرىدى.

يَرْحَمُكَ اللّٰهُ: ئاللاھ رەھمەت قىلسۇن، (چۈشكۈرگەن ئادەم ئۈچۈن ئېيتىلىدىغان سۆز).

«وَإِلاَّ تَغْفِرْلِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ»

«قرآن» : ئەگەر ماڭا مەغپىرەت قىلمىساڭ ۋە رەھىم قىلمىساڭ، زىيان تارتقۇچىلاردىن بولىمەن.

رَحِمٌ. رَحْمٌ ج أَرْحَامٌ : بالىياتقۇ، ماتكا؛ تۇغقانلىق، تۇغقانچىلىق.

حَمْلٌ خَارِجَ الرَّحِمِ : بالىياتقۇ سىرتىدا ھامىلدار بولۇش.

قَرَابَةُ الرَّحِمِ: ئانا تەرەپ تۇغقان، ئانا جەمەت.

«وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللّٰهِ» «قرآن» : ئاللاھنىڭ ھۆكمىدە، ئۇرۇق-تۇغقانلار بىر ـ بىرىگە مىراسخور بولۇشقا (ياتلاردىن) ئەڭ ھەقلىقتۇر.

«فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ

وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ» «قرآن» : سىلەر (ئىسلامدىن) يۈز ئۆرسەڭلار زېمىندا بۇزغۇنـ چىلىق قىلارسىلەرمۇ ۋە سىلە ـ رەھىمنى ئۈزۈپ قويارسىلەرمۇ؟

«هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ» «قرآن» : ئۇ سىلەرنى، بەچچىدانلاردا (يەنى ئانائلارنىڭ قورسىقىدىكى چېغىڭلاردا) ئۆزى خالىغان شەكىلگە كىرگۈزىدۇ.

رُحْمٌ: توغقانلىق مۇناسىۋەت.

«فَأَرَدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً وَ أَقْرَبَ رُحْمًا» «قرآن» : شۇنىڭ ئۈچۈن بىز ئۇلارنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ ئۇلارغا ئۇ بالىغا قارىغاندا پاك ۋە كۆيۈملۈك پەرزەنت ئاتا قىلىـ شىنى ئىراده قىلدۇق.

رَحْمَةٌ: مەرھەمەت، رەھمەت، ئىچ ئاغرىتىش، مېھرى ـ شەپقەت، مېھرىبانلىق.

وَضَعَهُ تَحْتَ رَحْمَتِهِ: ئۇنىڭغا غەمخورلۇق قىلدى، ئۇنى شەپقىتى ئاستىغا ئالدى.

جَعَلَهُ تَحْتَ رَحْمَتِهِ: ئۇنىڭغا ئىگىدارچىلىق قىلدى.

تَحْتَ رَحْمَتِهِ: شەپقىتى ئاستىدا، غەمخورلۇقىدا، ئۇنىڭ سايىسى ئاستىدا.

«وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً» «قرآن» : ئۇ ئاراڭلاردا (يەنى ئەر-خوتۇن ئارىسىدا) مېھرـ مۇھەببەت ئورناتتى.

رَحْمُوتٌ: رەھمەت، مېھرىبانلىق، مېھر ـ شەپقەت.

«رَهَبُوتٌ خَيْرٌ لَكَ مِنْ رَحْمُوتٍ» «مثل» : بىچا ره بولۇپ ياشىغىنىڭدىن، باشقىلار سەندىن ئەيمىنىدىغان بولۇپ ياشىغىنىڭ ئەۋزەل.

رَحُومٌ: مەرھەمەتلىك، ناھايىتى شەپقەتلىك، مېھرىبان، رەھمەت، مەرھەمەت، ئىچ ئاغرىـ تىش.

رَحَوِيٌّ: ئايلانمىلىق، ئايلانما.

رَحًى ج أَرْحَاءٌ و أَرْحِيَةٌ: يارغۇنچاق، تۈگمەن؛ ئېزىق چىش.

دَارَتْ رَحَى الْحَرْبِ : ئۇرۇش ئۇلغايدى.

حَجَرُ الرَّحَى: تۈگمەن تېشى.

هُوَ رَحَى قَوْمِهِ: ئۇ قەۋمىنىڭ ئاقساقىلى.

دَارَتْ عَلَيْهِ رَحَى الْمَوْتِ : ئەجەل كەلدى.

«طَحَنَ الطَّعَامَ بِأَرْحَائِهِ» : ئۇ ئېزىق چىشلىرى بىلەن تاماقنى يۇمشاتتى.

رَحِيبٌ: كەڭ، ئازاده.

رَحِيبُ الْبَاعِ: مەرد، سېخى.

رَحِيبُ الصَّدْرِ: كەڭ قورساق، سەۋرچان.

رَحِيقٌ: ئېسىل شاراب، ئالىي سورتلۇق هاراق، كۈچلۈك هاراق، شېرىن مەي.

«يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ خِتَامُهُ مِسْكٌ» «قرآن» : ئۇلار ئاغزى پېچەتلەنگەن ساپ شاراب بىلەن سۇغۇرۇلىدۇ، ئېچىشنىڭ ئاخىرىدا ئۇنىڭدىن ئىپارنىڭ هىدى كېلىپ تۇرىدۇ.

رَحِيقِيٌّ: تاتلىق، شېرىن، مەززىلىك، نازۇ ـ نېمەتلىك، ئالىي سورتلۇق هاراققا ئائىت.

رَحِيلٌ: كۆچمەن؛ يولغا چىقماق، ئاتلانماق، هىجرەت قىلماق، كەتمەك، ئايرىلىپ كەتمەك.

غَدًا يَوْمُ الرَّحِيلِ: ئەته يولغا چىقىدىغان كۈن.

«أَصْبَحَتِ الْقَافِلَةُ مُسْتَعِدَّةً لِلرَّحِيلِ» : كارۋان سەپەرگە تەييار بولدى.

اَلرَّحِيلُ عَنِ الْحَيَاةِ: ئۆلگەن ئادەم، ئالەمدىن ئۆتكەن ئادەم.

رَحِيمٌ ج رُحَمَاءُ: مېھرىبان، مېھر ـ شەپقەتـ لىك، كۆڭلى يۇمشاق؛ كۆيۈمچان، مەرھەمەتـ لىك؛ مەرھۇم.

«مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» «قرآن» : مۇھەممەد ئاللاهنىڭ رەسۇلىدۇر ، ئۇنىڭ بىلەن بىرگە بولغان مۆمىنلەر كۇففارلارغا قاتتىقتۇر ، ئۆزئارا كۆيۈمچاندۇر.

«أُحِبُّ أَنْ أَكُونَ طَبِيبًا رَحِيمًا يُنْقِذُ النَّاسَ مِنَ الْمَرَضِ وَالْأَلَمِ» : كىشىلەرنى كېسەل ۋە ئازابـ تىن قۇتقۇزىدىغان كۆيۈمچان دوختۇر بولۇشنى ياقتۇرىمەن.

اَلرَّحِيمُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «ناھايىتى شەپقەتلىك، ناھايىتى مېھرىبان ئاللاه» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

رَخَا يَرْخُو رَخَاءً وَرَخَاوَةً الشَّيْءُ: كېڭەيدى،

يۇمشىدى، بوشىدى.

رَخَا عَيْشُهُ: تۇرمۇشى باياشات بولدى.

رَخَاءٌ: پاراۋانلىق، مولچىلىق، ئاۋاتلىق، كەڭ ـ كۇشادىلىق.

«هُوَ فِي رَخَاءٍ مِنَ الْعَيْشِ» : ئۇ باياشات تۇرمۇشتا.

رُخَاءٌ: مەيىن شامال، غۇر ـ غۇر شامال، سالقىن شامال.

«فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً» (قرآن): بىز سۇلايمانغا شامالنى بويسۇندۇرۇپ بەردۇق، شامال سۇلايماننىڭ بۇيرۇقى بويىچە لەرزان ماڭاتتى.

رَخَاخٌ: باياشاتلىق.

عَيْشٌ رَخَاخٌ: باياشات تۇرمۇش.

اَلرَّخَاخُ مِنَ الْأَرْضِ: پۇت پېتىپ كېتىدىغان يۇمشاق يەر.

رُخَامٌ: مەرمەر، مەرمەر تاش.

«غَطَّى مَدْخَلَ بَيْتِهِ بِالرُّخَامِ» : ئۆيىنىڭ كىرىش ئېغىزىنى مەرمەر بىلەن قاپلىدى.

رَخَامَةٌ: ئاھاڭ، رىتىم، مېلودىيە، مۇقام.

رَخَاوَةٌ: يۇمشاقلىق، ئەۋرىشىملىك، رايىشلىق.

رَخَاوَةُ الْأَرْضِ: تۇپىنىڭ يۇمشاقلىقى.

رَخَاوَةُ الْعُودِ: يۇمشاق ياغاچ.

رَخْتٌ ج رُخُوتٌ: ئېگەر.

رَخَّ يَرُخُّ رَخًّا الشَّيْءَ: پۇتى بىلەن دەسسەپ يۇمشاتتى.

رَخَّ الْعَجِينُ: خېمىر سۈيۇق بولۇپ قالدى.

رَخَّ يَرُخُّ رُخًّا الشَّرَابَ: شارابقا سۇ ئارىلاشتۇردى، شارابقا سۇ قاتتى.

رَخَّ الْمَطَرُ: يامغۇر قاتتىق ياغدى.

رَخَّتِ السَّمَاءُ: ئۆتكۈنچى يامغۇر ياغدى.

رَخَّ يَرَخُّ رَخًّا: قولايلاشتى، يۇمشىدى.

رُخٌّ ج رِخَاخٌ: سۇمرۇغ، ئەنقا (ئەرەب پارس چۆچەكلىرىدىكى)؛ توپ (شاھماتنىڭ).

رُخٌّ مِصْرِيٌّ: تاز قارا، تاز قوماي، تاپقۇش، غېجىر، سالۋا.

رَخَاءٌ: يۇمشاق يەر، پېتىق يەر.

رَخَّامٌ: مەرمەر تاش ئىشلەپچىقارغۇچى ۋە ساتقۇچى.

رَخَّةٌ ج رَخَّاتٌ: ئۆتكۈنچى يامغۇر.

رَخَّصَ يُرَخِّصُ تَرْخِيصًا السِّعْرَ: باھانى چۈشۈردى.

رَخَّصَ لَهُ فِي الْأَمْرِ: رۇخسەت بەردى، يول قويدى، ئىزنى بەردى، تەستىقلىدى.

«رَخَّصَ لَنَا الشَّرْعُ فِي كَذَا» : ... ھەققىدە شەرىئەت بىزگە رۇخسەت قىلدى.

رَخَّمَ يُرَخِّمُ تَرْخِيمًا الصَّوْتَ: ئاۋازنى يېقىملىق چىقاردى.

رَخَّمَ الشَّيْءَ: يۇمشاتتى، ئاسانلاشتۇردى.

رَخَّمَ الْبَيْتَ: ئۆيگە مەرمەر تاش ياتقۇزدى.

رَخَّمَ الْإِسْمَ (فى النَّحْوِ): ئىسىمنى يېنىكلىتىش ئۈچۈن ئاخىرىنى قىسقارتتى (بولۇپمۇ چاقىرىق ئۇندەش ئىسىملىرىدا شۇنداق، مەسىلەن: «يَا فَاطِمَةُ» دېيىشنىڭ ئورنىغا «يَا فَاطِمُ» دېيىلگەندەك).

رَخْرَاخٌ: خېمىر ۋە لايىنىڭ يۇمشىقىغا ئىشلىتىلىدۇ.

رَخْرَخَ يُرَخْرِخُ رَخْرَخَةً: بوشاشتۇردى، سۇسلاشتۇردى.

رَخُصَ يَرْخُصُ رَخْصًا الشَّيْءُ: ئەرزانلاشتى.

رَخُصَ يَرْخُصُ رَخَاصَةً و رُخُوصَةً الشَّيْءُ: يۇمشىدى، سىلىق بولدى.

رَخُصَتْ بَشَرَتُهَا: تېرىسى سىلىق بولدى.

رَخْصٌ: يۇمشاق، ئەۋرىشىم؛ ئەرزان، باھاسى تۆۋەن؛ يېقىملىق، ئىللىق، مەيىن.

رُخْصَةٌ ج رُخَصٌ: رۇخسەت؛ رۇخسەت قىلماق.

رُخْصَةُ قِيَادَةٍ: شوپۇرلۇق كىنىشكىسى، پىراۋا.

رُخْصَةُ بِنَاءٍ: بىنا سېلىشقا رۇخسەت قىلىش كىنىشكىسى.

رَخُفَ يَرْخُفُ رَخْفًا ورَخِفَ يَرْخَفُ رَخَفًا ورَخُفَ يَرْخُفُ رَخَافَةً الْعَجِينُ: خېمىر بوش بولۇپ قالدى، سۈيۇق بولۇپ قالدى، يۇمشاق بولۇپ قالدى.

رَخْوٌ ج رِخَاقٌ: خام قايماق.

رِخْلٌ و رَخِلٌ و رَخْلَةٌ: چىشى ئوغلاق.

رَخَمَ يَرْخُمُ رَخْمًا وَرَخُمَ يَرْخُمُ رَخَامَةً الصَّوْتُ: ئاۋاز يېقىملىق ئاڭلاندى، يۇمشاق چىقتى.

رَخَمَتِ الْمَرْأَةُ وَلَدَهَا: ئايال بالىسىغا ئىچىندى، ئىچى ئاغرىدى.

رَخَمَتِ الدَّجَاجَةُ عَلَى الْبَيْضِ: توخۇ تۇخۇم باستى.

رَخْمٌ: تۇخۇم باسماق؛ تۇخۇم باستۇرماق.

رَخَمٌ ج رُخْمٌ م رَخَمَةٌ ج رَخَمَاتٌ: تاز قوماي، تازقارا، غېجىر، سالۋا، تاپقۇش.

رَخِمٌ: يېقىملىق، مۇڭلۇق، رىتىملىق، قۇلاققا ياقىدىغان.

رَخُوَ يَرْخُو رَخَاوَةً الشَّيْءُ: يۇمشىدى، يۇمشاق بولدى، ئەۋرىشىم بولدى.

رَخُوَ يَرْخُو رَخَاءً الْعَيْشُ: تۇرمۇش پاراۋان بولدى، كەڭتاشا بولدى.

رِخْوٌ، رُخْوٌ، رَخْوٌ: يۇمشاق، ئەۋرىشىم، ئاجىز.

«عَيْشُنَا اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَخْوٌ»: بىزنىڭ تۇرمۇشىمىز خۇداغا شۈكرى قەدىر ئەھۋال.

رَخِيَ يَرْخَى رَخًى وَرَخَاءً الشَّيْءُ: يۇمشاق بولدى، ئەۋرىشىم بولدى.

رَخِيَ الْعَيْشُ: تۇرمۇش پاراۋان بولدى، باياشات بولدى.

رَخِيصٌ: ئەرزان، باھاسى تۆۋەن؛ يۇمشاق، ئەۋرىشىم؛ يېقىملىق، ئىللىق، مەيىن؛ يۇمران.

سِعْرٌ رَخِيصٌ: ئەرزان باھا.

غُصْنٌ رَخِيصٌ: يۇمران نوتا.

«بَذَلَ كُلَّ رَخِيصٍ وَغَالٍ فِي سَبِيلِ شَيْءٍ»: بىر نەرسە ئۈچۈن بار ـ يوقى ھەممىنى سەرپ قىلدى.

رَخِيمٌ: يېقىملىق، مۇڭلۇق، رىتىملىق، قۇلاققا ياقىدىغان.

صَوْتٌ رَخِيمٌ: مۇڭلۇق ئاۋاز، يېقىملىق ئاۋاز.

رَخِيٌّ: كەڭ، يۇمشاق، باياشات.

عَيْشٌ رَخِيٌّ: باياشات تۇرمۇش.

رَخِيُّ الْبَالِ: خاتىرجەم.

رِدَاءٌ ج أَرْدِيَةٌ: رىدا، خالات، يەكتەك، تون، پىلاش.

رِدَاءُ الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ گۈزەللىكى.

غَمْرُ الرِّدَاءِ: ساخاۋەتچى، قولى كەڭ، سېخى.

رَدَاءَةٌ: ناچارلىق، سۈپەتسىزلىك، يامانلىق.

رَدَاءَةُ الْخَطِّ: خەتنىڭ سەتلىكى.

رَدَاءَةُ الطَّقْسِ: ھاۋانىڭ ناچارلىقى.

رِدَاحٌ ج رُدُحٌ: زۇلمەت، قاراڭغۇلۇق.

اَلرَّدَاحُ مِنَ النِّسَاءِ: ساغرىلىق ئايال.

اَلرَّدَاحُ مِنَ الشَّجَرِ: چوڭ دەرەخ.

اَلرَّدَاحُ مِنَ الْكِبَاشِ: قۇيرۇقلۇق قوشقار.

اَلرَّدَاحُ مِنَ الْكَتَائِبِ: چوڭ قوشۇن.

اَلرَّدَاحُ مِنَ الْجِمَالِ: يۈكى ئېغىر تۆگە.

رِدَاغٌ: سۈيۈق لاي.

اَلرِّدَافَةُ: پادىشاھ يوق چاغدا ئۇنىڭغا ۋەكىللىك قىلىدىغان مەنسەپ، پادىشاھقا ۋەكىللىك قىلماق.

رِدَافُ الدَّابَّةِ: ھايۋاننىڭ ساغرىسى.

رُدَافَى: ئۇلاغلىقنىڭ ئارقىسىغا مىنگەشكۈچى، يارەمچىلەر.

جَاءَ الْقَوْمُ رُدَافَى: ئارقىمۇ ئارقا كەلدى.

رُدَامٌ: كېرەكسىز نەرسە، ئىشقا يارىماس، تاشلاندۇق، كېرەكسىز.

رَدَأَ يَرْدَأُ رَدْأً الْحَائِطَ: تامغا تىرەك تىرىدى، تامغا تىرەك قويدى.

رَدَأَ الرَّجُلَ: كىشىگە ياردەم بەردى.

رَدَأَ الْمَاشِيَةَ: ھايۋاندىن ئوبدان خەۋەر ئالدى.

رَدُؤَ يَرْدُؤُ و يَرْدِؤُ رَدَاءَةً الشَّيْءُ: ناچارلاشتى، بۇزۇلۇپ كەتتى، ئەسكىرەپ كەتتى.

رَدُؤَ الرَّجُلُ: ئاجىزلاشتى، زەئىپلەشتى، كۈچىدىن قالدى؛ زەئىپلىشىپ موھتاج بولۇپ قالدى.

رَدُؤَ الطَّقْسُ: ھاۋا ناچارلاشتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

رَدُؤَ خَطُّهُ: خېتى ناچار بولدى، خېتى سەت بولدى.

رِدْءٌ ج أَرْدَاءٌ: قوللىغۇچى، ياردەم بەرگۈچى؛ كۈچ ـ قۇۋۋەت، تۇۋرۇك، تايانچ.

«وَأَخِي هَارُونُ هُوَأَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسِلْهُ مَعِي رِدْءًا يُصَدِّقُنِي» «قرآن»: قېرىندىشىم ھارۇننىڭ تىلى مېنىڭكىدىن راۋاندۇر، ئۇنى مەن بىلەن (پەيغەمبەرلىكىمنى) تەستىقلايدىغان ياردەمچى قىلىپ ئەۋەتكىن.

رَدْبٌ: خالتا كوچا، تويۇق يول.

رَدَجَ يَرْدُجُ رَدْجَانًا: ماڭدى، پۇختا قەدەم باستى.

رَدَحَ يَرْدَحُ رَدْحًا الشَّيْءُ: مۇقىملاشتى، پۇختىلاشتى.

رَدَحَ بِالْمَكَانِ: يەرلەشتى، تۇرۇپ قالدى.

رَدَحَ لَهُ: مۇقىم بولدى، ئىزچىل بولدى.

رَدَحٌ: ئۇزاق مۇددەت، ئۇزۇن زامان.

رَدَحًا طَوِيلًا: ئۇزۇن زامان، ئۇزاق مۇددەت.

رَدْحٌ: يەڭگىل كېسەل؛ تىللىماق، ئاھانەت قىلماق.

رُدْحَةٌ: پەردە، چېدىرنىڭ بۆلۈكىگە تارتىلىدىغان پەردە، كەڭلىك.

رُدْحِيٌّ: كۆكتاتچى، ئوتياشچى، سەيچى.

رَدَّ يَرُدُّ رَدًّا: قايتۇردى، ياندۇردى، چېكىندۈردى، رەت قىلدى، رەددىيە بەردى.

رَدَّ الشَّيْءَ: ئۆزگەرتتى.

رَدَّ عَلَيْهِ بِكَذَا: جاۋاب بەردى.

رَدَّ سَلَامَهُ: سالامىنى ئىلىك ئالدى.

رَدَّ الدَّيْنَ: قەرزنى قايتۇردى، قەرز تۆلىدى.

رَدَّ الظَّالِمَ عَنْ ظُلْمِهِ: زالىمنى زۇلۇم قىلىشتىن توستى.

رَدَّ كَلَامَهُ: ئۇنىڭ سۆزىنى رەت قىلدى.

رَدَّ شَهَادَتَهُ: ئۇنىڭ گۇۋاھلىقىنى رەت قىلدى.

رَدَّ النُّورَ: ئەكس ئەتتۈردى، ئىنكاس قىلدى.

رَدَّ الصَّوْتَ: ئەكس سادا قوزغىدى.

رَدَّ عَنْ عَزْمٍ: نەسىھەت قىلىپ توستى.

رَدَّ إِلَيْهِ التَّصَرُّفَ: باشقۇرۇشنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى.

رَدَّ التُّهْمَةَ: تۆھمەتكە رەددىيە بەردى.

رَدَّ الْهُجُومَ: ھۇجۇمنى چېكىندۈردى.

رَدَّ زِيَارَتَهُ: جاۋاب زىيارىتى قىلدى.

رَدَّ طَرَفَهُ: ئۆيۈلۈپ يەرگە قارىۋالدى.

رَدَّ بَصَرَهُ: ئۆيۈلۈپ يەرگە قارىۋالدى.

رَدَّ كَيْدَهُ إِلَى نَحْرِهِ: ھىيلىسىنى بىتچىت قىلدى، سۇيىقەستىنى تارمار قىلدى.

رَدَّهُ عَلَى عَقِبَيْهِ: ئەسلى ھالىتىگە نائۇمىد ھالدا قايتۇردى.

«إِنْ تُطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ» «قرآن»: ئەگەر سىلەر كۇففارلارغا ئىتائەت قىلساڭلار، ئۇلار سىلەرنى ئارقاڭلارغا (يەنى كۇفرىغا) ياندۇرىدۇ.

رَدَّ عَلَى الْقَوْلِ: سۆزنى رەت قىلدى، سۆزگە رەددىيە بەردى.

رَدَّ الْعَدُوَّ: دۈشمەنگە قارشى تۇردى، دۈشمەنگە قارشىلىق كۆرسەتتى، دۈشمەنگە تاقابىل تۇردى.

رَدَّ الْبَابَ: ئىشىكنى ياپتى.

رَدَّ إِلَى مَرْكَزِهِ: ئەسلىگە كەلتۈردى.

رَدَّ إِلَى الْغَرِيقِ حَيَاتَهُ: غەرق بولۇپ كەتكەن ئادەمنىڭ ھاياتىنى قۇتقۇزدى.

رَدَّ الْأَمَانَةَ: ئامانەتنى ئىگىسىگە قايتۇردى.

رَدَّ الْعَدُوَّ إِلَى أَعْقَابِهِ: دۈشمەننى چېكىندۈردى.

رَدَّ الْحَقَّ: ھەقىقىنى قايتۇرۇپ بەردى.

رَدَّ الزَّوْجُ مُطَلَّقَتَهُ: تالاق قىلىنغان ئايالىنى ئۆز ئىلكىگە قايتۇرۇپ كەلدى.

لَا يُرَدُّ لَهُ قَوْلٌ: گېپى ئۆتىدىغان ئادەم.

رَدٌّ: قايتۇرماق، ياندۇرماق، رەت قىلماق، رەددىيە بەرمەك، جاۋاب بەرمەك، چېكىندۈرمەك؛ مەسئۇلات.

كَلَامُكَ رَدٌّ: سۆزۈڭ رەت قىلىنىدۇ.

أَخْذٌ وَ رَدٌّ: ئەتراپلىق مۇھاكىمە، مۇنازىرە، مۇزاكىرە.

رَدُّ الْحَيَازَةِ: ئىجارە يەرنى قايتۇرۇۋالماق.

حَقُّ الرَّدِّ: رەددىيە بېرىش ھوقۇقى.

بَعْدَ أَخْذٍ و رَدٍّ: سودىلاشقاندىن كېيىن، تەكرار مەسلىھەتلەشكەندىن كېيىن.

رَدُّ الصَّوْتِ: سادا، ئەكس سادا.

رَدُّ الْفِعْلِ: ئەكس تەسىر كۆرسەتمەك، رېئاكسىيە بەرمەك، رېئاكسىيە كۆرسەتمەك، تەسىر.

«جَاءَ رَدُّهُ إِيْجَابِيًّا» : ئۇنىڭ رەددىيەسى ئىجابىي بولدى.

«هَذِهِ مَزْرَعَةٌ كَثِيرَةُ الرَّدِّ» : بۇ ئېتىز كۆپ مەھسۇلاتلىق.

«اَلْمَوْضُوعُ فِي حَاجَةٍ إِلَى أَخْذٍ وَرَدٍّ» : بۇ ماۋزۇ كەڭ مۇھاكىمە قىلىشقا تېگىشلىك.

«اِحْتَفَظَ لِنَفْسِهِبِحَقِّ الرَّدِّعَلَىالْخِطَابِ» : نۇتۇققا رەددىيە بېرىش ھوقۇقىنى ساقلاپ قالدى.

«كَانَ لِهَذِهِ الْحَمْلَةِ رَدُّ فِعْلٍ قَوِيٍّ» : بۇ ھۇجۇم كۈچلۈك ئىنكاس قوزغىدى.

رَدًّا عَلَى كَذَا: جاۋاب قايتۇرۇش يۈزىسىدىن.

رَدٌّ ج رُدُودٌ: كېكەچلىك؛ كىرىم.

اَلرَّدُّ مِنَ الدِّرْهَمِ: ساختا تەڭگە.

اَلرَّدُّ مِنَ الْأَشْيَاءِ: ناچار نەرسە.

رَدَّاحٌ: جېدەلخور، ئۇرۇشقاق، سوقۇشقاق.

رَدَّةٌ: كېپەك ؛ قايتماق.

رَدَّةٌ نَاعِمَةٌ: يۇمشاق كېپەك.

«لَنَا لِهَذَا الْمَوْضُوعِ رَدَّةٌ» : بىز بۇ ماۋزۇغا قايتىمىز.

رِدَّةٌ: ئەكس سادا ؛ مۇرتەد بولۇش، ئىسلام دىنىدىن يېنىۋېلىش.

«سَمِعْتُ رِدَّةَ صَوْتِي» : ئاۋازىمنىڭ ئەكس ساداسىنى ئاڭلىدىم.

رِدَّةٌ عَنِ الدِّينِ: مۇرتەدلىك، ئىسلام دىنىدىن كۈپرىلىققا قايتىش.

رَدَّدَ يُرَدِّدُ تَرْدِيدًا الْقَوْلَ: سۆزنى تەكرارلىدى، قايتىلىدى.

«رَدَّدَ نَظَرَهُ بَيْنَ كَذَا وَكَذَا» : قايتا ـ قايتا قارىدى.

«يُرَدِّدُ كَلَامَ الْآخَرِينَ كَالْبَبْغَاءِ» : ئۇ باشقىلارنىڭ سۆزلىرىنى شاتۇتىدەك تەكرارلايدۇ.

رَدَّى يُرَدِّي تَرْدِيَةً: ئورىغا ئىتتىرىۋەتتى.

رَدَّاهُ: ئۇنىڭغا تون كىيگۈزدى.

رَدَّى عَدُوَّهُ: دۈشمەننى يىقىتتى.

رَدَسَ يَرْدُسُ رَدْسًا الْأَرْضَ: يەرنى قاڭدىدى.

رَدَسَهُ: ئۇردى، تاش ئاتتى، كۆندۈردى، بويسۇندۇردى.

رَدَسَ الشَّيْءَ: قاقتى.

رَدَسَ الشَّيْءَ بِالْحَجَرِ: تاش بىلەن سۇندۇردى.

رَدَعَ يَرْدَعُ رَدْعًا الْمُخْطِئَ: توستى، توختاتتى، تىزگىنلىدى، توسۇۋالدى.

رَدْعٌ: توسماق، چەكلىمەك.

رَدَغَ يَرْدَغُ رَدْغًا الْمَكَانُ: جاي پاتقاق بولۇپ كەتتى.

رَدْغٌ: پاتقاق.

رَدْغَةٌ ج رَدَغَاتٌ وَرَدَغٌ وَرِدَاغٌ: يېپىشقاق لاي، قاتتىق پاتقاق.

أَرْضٌ رَدْغَةٌ: پاتقاق يەر.

رَدَفَ يَرْدُفُ رَدْفًا الرَّجُلَ: مىنگەشتى.

رَدَفَهُ: ئەگەشتى.

رَدِفَ يَرْدَفُ رَدْفًا الرَّجُلَ: ئەگەشتى، كەينىگە كىردى، مىندى، مىنگەشتى.

«قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ» «قرآن» : سىلەر ئالدىراپ كەتكەن ئازابنىڭ بىر قىسمى سىلەرگە يېقىنلاشقان بولۇشى مۇمكىن، دېگىن.

رَدِفَ لَهُ أَمْرٌ: بېشىغا بىر ئىش كەلدى.

رِدْفٌ ج أَرْدَافٌ: ئارقىسى، ئارقىسىدا، كەينىدە؛ ساغرا، كاسسا؛ ئارقىسىغا مىنگەشكۈچى.

«أَنْتَ رِدْفِي عَلَى هَذِهِ الدَّابَّةِ» : سەن بۇ ئۇلاغدىكى مېنىڭ مىنگەشكۈچىمسەن.

«سَتَكُونُ رِدْفِي فِي هَذِهِ الْمُهِمَّةِ» : بۇ ۋەزىپىدە سەن مېنىڭ ئەگەشكۈچۈمسەن.

«كَانَ الْعَرَبُيُفَضِّلُونَ الْمَرْأَةَ السَّمِينَةَالْأَرْدَافِ» :

www.uyghurkitap.com

ئەرەبلەر ساغرىلىق ئاياللارنى ياخشى كۆرەتتى.

اَلرِّدْفَانِ: كېچە ۋە كۈندۈز.

رَدَمَ يَرْدُمُ و يَرْدِمُ رَدْمًا اَلْحُفْرَةَ: ئورەكنى تۈزلىدى، تولدۇردى، تىندۇردى.

رَدَمَ الْبَابَ: ئىشىكنى ياپتى، ئەتتى.

رَدَمَ الثَّوبَ: كىيىمنى يامىدى.

رَدَمَ يَرْدُمُ رَدْمًا الشَّيْءُ: داۋاملاشتى، ئاقتى.

رَدَمَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ قۇرۇپ قېلىپ قايتا كۆكلىدى.

رَدَمَتِ الْحُمَّى: قىزىتمىسى ئۆرلىدى، بەدەن تېمپېراتۇرىسى ئۆرلىدى.

رَدْمٌ: توسماق، تىندۇرماق، تولدۇرماق؛ بۇزۇلغان تامدىن چۈشكەن نەرسىلەر؛ توساق.

«فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا» «قرآن» : ماڭا ئادەم كۈچى بىلەن ياردەم قىلىڭلار، ئۇلار بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلارغا مۇستەھكەم بىر توسما سېلىپ بېرەي.

رَدَنَ يَرْدِنُ رَدْنًا: يىپ ئىگىردى.

رَدَنَ عَلَى الْمِرْدَنِ: يىپنى يىككە ئىگىردى.

رَدَنَ الْمَتَاعَ: يۈكنى تاڭدى.

رَدِنَ يَرْدَنُ رَدَنًا الْجِلْدُ: تېرە تارتىشتى، كىرىشتى.

رُدْنٌ ج أَرْدَانٌ وأَرْدِنَةٌ: يەڭ، كەڭ يەڭنىڭ ئۇچى.

قَمِيصٌ وَاسِعُ الْأَرْدَانِ: يەڭلىرى كەڭ كۆڭلەك.

فُلَانٌ طَيِّبُ الْأَرْدَانِ: پالانى ئېسىل، پاك.

رَدَهَ يَرْدَهُ رَدْهًا غَيْرَهُ: تاش ئاتتى.

رَدَهَ الْبَيْتَ: ئۆينى چوڭايتتى، كەڭرى قىلدى.

رَدَهَ فُلَانٌ: باشلامچى بولدى، يېتەكچى بولدى.

رَدِهٌ: يېڭىلمەس، جەسۇر، قەتئىي، كەسكىن.

رَدْهَةٌ ج رَدَهَاتٌ: زال، ساراي، دالان، كارىدور.

رَدْهَةُ الْمُحَاضَرَاتِ: لېكسىيە زالى.

رَدْهَةُ الْاِسْتِقْبَالِ : كۈتۈش ئۆيى.

«اِنْتَظِرْنِي فِي رَدْهَةِ الْبَيْتِ سَأَحْضُرُكَ بَعْدَ الدَّقَائِقِ» : ئۆينىڭ زالىدا مېنى كۈتۈپ تۇرۇڭ، بىرقانچە مىنۇتتىن كېيىن يېنىڭىزدا بولىمەن.

رَدَى يَرْدِي رَدْيًا و رَدَيَانًا: يىقىلدى، يوقالدى، ھالاك بولدى، ئۆلدى؛ زىيادە بولدى، ئاشتى، كۆپەيدى.

رَدَى غَيْرَهُ بِالْحَجَرِ: تاش ئاتتى.

رَدِيَ يَرْدَى رَدًى الشَّخْصُ: يىقىلدى، يوقالدى، ھالاك بولدى، ئۆلدى.

«فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَايُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَتَرْدَى» «قرآن» : قىيامەتكە ئىشەنمەيدىغان ۋە نەپسى خاھىشلىرىغا ئەگەشكەن ئادەم سېنى ئۇنىڭدىن (يەنى قىيامەتكە تەييارلىق قىلىشتىن ۋە ئۇنى تەستىق قىلىشتىن) توسمىسۇن، ئۇنداقتا سەن ھالاك بولىسەن.

رَدًى: ئۆلۈم.

«وَقَاكَ اللّٰهُ مِنَ الرَّدَى» : ئاللاھ سېنى ئۆلۈمدىن ساقلىسۇن.

رَدِيءٌ ج أَرْدِيَاءُ: يامان، ناچار، ئەسكى، سۈپەتسىز، بۇزۇق.

إِنْتَاجٌ رَدِيءٌ: ناچار مەھسۇلات.

رَدِيءُ التَّرْبِيَةِ: ئەخلاقسىز، بىئەدەپ، تەربىيىسى ناچار.

رَدِيءُ السُّمْعَةِ: يامان ئاتاق، ئېتى يامان.

رَدِيءُ الطَّبْعِ: مىجەزى يامان، مىجەزى ئەسكى، يامان تەبىئەتلىك، قوپال.

رَدِيدٌ ج رُدُدٌ: يامغۇر قويۇلغان بۇلۇت.

اَلرَّدِيدُ مِنَ الْوَجْهِ: سەت يۈز، سەت چىراي.

رَدِيغٌ: ئەخمەق، كالۋا، دۆت.

اَلرَّدِيغُ: ئاجىز، ئەخمەق، ئەس ـ ھوشىنى يوقاتقان.

رَدِيفٌ ج رُدَفَاءُ: ئارقىسى، ئارقىسىغا مىنگەشكۈچى، ئەگەشكەن، ئارقىسىدا كەلگۈچى، زاپاس قىسىم.

جُنْدِيٌّ رَدِيفٌ: ئارقا سەپ قوشۇن، زاپاس قوشۇن.

رَدِيفًا لَهُ: ... غا ئەگىشىپ.

رُدَيْنِيٌّ: نەيزە (رودەينىڭگە مەنسۇپ نەيزە)

رَذَاذٌ: سىم - سىم يامغۇر، ئۈتكۈنچى يامغۇر.

«إِنَّ هَذَا الرَّذَاذَ يُنْذِرُ بِمَطَرٍ مُنْهَمِرٍ» : بۇ ئۈتكۈنچى يامغۇر قاتتىق يامغۇردىن دېرەك بېرىدۇ.

رُذَالٌ: ناچار، ئەسكى، يامان.

رَذَالَةٌ: پەسلىك، رەزىللىك.

رُذَالَةٌ: ياخشىسى تۆكەپ ناچىرىنىڭ قېلىشى.

رَذَّ يَرُذُّ و يَرِذُّ رُذَاذًا ـ تِ السَّمَاءُ: سىم - سىم يامغۇر ياغدى.

رَذَّلَ يُرَذِّلُ تَرْذِيلاً: كەمسىتتى، ھاقارەتلىدى، خارلىدى.

رَذَلَ يَرْذُلُ رَذْلاً الشَّيْءَ: رەزىل ھېسابلىدى، ناچار ساندى، ئەسكى مىجەزگە تەۋە قىلدى.

رَذُلَ يَرْذُلُ و رَذِلَ يَرْذَلُ رَذَالَةً الشَّيْءُ أَوِ الشَّخْصُ: پەسكەش بولدى، نومۇسسىز بولدى، شەرمەندە بولدى، چۈپەي بولدى.

رَذْلٌ ج أَرْذَالٌ: پەس، رەزىل.

رَذَمَ يَرْذُمُ و يَرْذِمُ رَذْمًا الإِنَاءُ: قاچا توشتى، تولدى.

رَذِمَ يَرْذَمُ رَذَمًا الإِنَاءُ: توشتى، تولدى.

رَذِيَ يَرْذَى رَذَاوَةً: ھالىدىن كەتتى، ھالسىزلاندى.

رَذِيلٌ ج رُذَلاءُ: پەس، رەزىل، نومۇسسىز.

رَذِيلَةٌ ج رَذَائِلُ : ئەخلاقسىزلىق، ئەدەپسىزلىك، ناچار قىلىق.

«تَجَنَّبِ الْكِذْبَ فَهُوَ أُمُّ الرَّذَائِلِ» : يالغانچىلىقتىن ساقلان، چۈنكى ئۇ، يامان ئىشلارنىڭ مەنبەسىدۇر.

رَذِيٌّ ج رُذَاةٌ: ئاجىز ئورۇقلاپ كەتكەن ئادەم، كېسەل بولۇپ ھالىدىن كەتكەن ئادەم.

رَذِيَّةٌ ج رَذَايَا: ئاجىز ئورۇقلاپ كەتكەن ئادەم، كېسەل بولۇپ ھالىدىن كەتكەن ئادەم.

رَزَامٌ ج رُزَّمٌ: پۇختا ئادەم، قاتتىق سۆڭەك ئادەم، قىيىق ئادەم.

اَلرَّزَانُ مِنَ النِّسَاءِ: تەمكىن، توختاملىق، ئېپپەتلىك ئايال.

رَزَانَةٌ: سالماقلىق، تەمكىنلىك، سالاپەتلىك، ئېغىر - بېسىقلىق.

رَزَأَ يَرْزَأُ رَزْءًا مَالَهُ: مېلىغا زىيان - زەخمەت يەتتى.

رَزَأَ يَرْزَأُ رَزْءًا الشَّخْصُ: پېشكەللىككە ئۇچرىدى، مۇسىبەتكە دۇچار بولدى.

«مَا رَزَأْتُهُ شَيْئًا» : ئۇنىڭ ھېچنەرسىسىگە تەگمىدىم.

رَزِئَ الشَّخْصُ وَلَدَهُ: بالىسىدىن ئايرىلدى.

رُزْءٌ ج أَرْزَاءٌ: بالايىئاپەت، مۇسىبەت، پالاكەت، بەختسىزلىك.

«أَصَابَهُ رُزْءٌ عَظِيمٌ» : ئۇنىڭ بېشىغا چوڭ پېشكەللىك كەلدى.

رَزَبَ يَرْزُبُ رَزْبًا الْمَكَانَ: مەلۇم جايدا تۇردى.

رَزَحَ يَرْزَحُ رَزْحًا وَ رُزُوحًا: ئاجىزلىدى، ئورۇقلىقىدىن يەرگە يىقىلدى.

«رَزَحَ الْبَعِيرُ بِحِمْلِهِ» : تۆگە يۈكى بىلەن چارچىغانلىقتىن يەرگە يىقىلدى.

رَزَحَتِ الأُمُّ بِوَلَدِهَا: ئانا بالىسىنى تۇغدى.

يَرْزَحُ تَحْتَ ذُلِّ الاِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرلىكنىڭ بويۇنتۇرۇقى ئاستىدا ئىڭرىماقتا.

يَرْزَحُ تَحْتَ نِيرِ الاِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرلىكنىڭ بويۇنتۇرۇقى ئاستىدا ئىڭرىماقتا.

يَرْزَحُ الْمَرِيضُ تَحْتَ وَطْأَةِ الْمَرَضِ: كېسەل كېسەللىك بېسىمى ئاستىدا ئىڭرىماقتا.

رُزْدَاقٌ ج رُزْدَاقَاتٌ و رَزَادِيقُ: كەنت، يېزا ۋە ئۇنىڭ ئەتراپى، شەھەر ئەتراپى رايونى؛ قارا.

رَزَّ يَرُزُّ و يَرِزُّ رَزًّا الشَّيْءُ : ئاۋاز چىقاردى.

رَزَّ الْبَابَ: ئىشىككە قاغا تۇمشۇق بېكىتتى.

رَزَّتِ السَّمَاءُ: ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

رُزٌّ: گۈرۈچ.

«تَحْتَاجُ زِرَاعَةُ الرُّزِّ إِلَى كَمِّيَّاتٍ وَافِرَةٍ مِنَ الْمَاءِ» : شال كۆپ سۇغا موھتاج.

رِزٌّ: يوشۇرۇن ئاۋاز؛ چاقماق ئاۋازى؛ يىراقتىن كەلگەن ئاۋاز؛ قورساقنىڭ غولدۇرلىغان ئاۋازى.

رِزُّ الرَّعْدِ: گۈلدۈرماما ئاۋازى.

«مَنْ وَجَدَ رِزًّا فِي بَطْنِهِ فِي الصَّلاَةِ فَلْيَنْصَرِفْ

www.uyghurkitap.com

وَلْيَتَوَضَّأْ» «حديث» : كىمكى نامازدا تۇرۇپ قورساقتا يوشۇرۇن ئاۋازنى بايقايدىكەن، ئۇ بېرىپ تاھارەت ئالسۇن.

رَزَّأَيُرَزِّئُتَرْزِيئًاغَيْرَهُ: پېشكەللىككە ئۇچراتتى.

رَزَّازٌ: گۈرۈچ سودىگىرى، گۈرۈچ ساتقۇچى.

اَلرَّزَّاقُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «رىزىق بەرگۈچى ئاللاھ»دېگەن مەنىدە.

«اِنَّ اللّٰهَ هُوَالرَّزَّاقُ ذُوالْقُوَّةِ الْمَتِينُ» «قرآن» : ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەممىگە رىزىق بەرگۈچىدۇر، قۇدرەتلىكتۇر، (ئاللاھنىڭ) قۇدرىتى ئارتۇقتۇر.

رَزَّامٌ: نەرە تارتقۇچى شىر، ھۆركىرىگەن شىر.

رَزَّةٌ ج رُزَزٌ و رُزَّاتٌ: قاغا تۇمشۇق.

«ثَبَّتَ الرَّزَّةَ فِي الْبَابِ» : ئۇ ئىشىككە قاغا تۇمشۇق ئورناتتى.

رَزَّحَ يُرَزِّحُ تَرْزِيحًا ـ هُ: ئۇنى جۇدەتتى.

رَزَّحَتْهُ الْأَسْفَارُ: سەپەر ئۇنى جۇدەتتى.

رَزَّزَ يُرَزِّزُ تَرْزِيزًا الطَّعَامَ: گۈرۈچ تامىقى قىلدى.

رَزَّزَ الشَّيْءَ: مۇقىملاشتۇردى.

رَزَّزَ الْأَمْرَ: ئىشنى رەتلىدى، تەرتىپكە سالدى، ئورۇنلاشتۇردى.

رَزَّمَ يُرَزِّمُ تَرْزِيمًا الْوَرَقَ: بولاقلىدى، بىر بولاق قىلىپ تاڭدى.

رَزَقَ يَرْزُقُ رَزْقًا ـ هُ اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا رىزىق بەردى، رىزىق ئاتا قىلدى.

«رَزَقَهُ اللّٰهُ الْغِنَى» : ئاللاھ ئۇنىڭغا بايلىق ئاتا قىلدى.

رَزَقَهُ مِنَ الْمَالِ: ئۇنىڭغا پۇل ـ مال بەردى.

رَزَقَهُ بِمَوْلُودٍ: ئۇنىڭغا پەرزەنت ئاتا قىلدى.

مَازَالَ حَيًّا يُرْزَقُ: ھېلىمۇ سالامەت ياشىماقتا.

رِزْقٌ ج أَرْزَاقٌ: رىزىق، ئوزۇق؛ ئامەت؛ پېشانىسىگە پۈتۈلگەن قىسمەت؛ يامغۇر؛ ھەر ئاينىڭ بېشىدا ئەسكەرگە بېرىلىدىغان تەمىنات.

«هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا» «قرآن» : ئاللاھ سىلەرگە (قۇدرىتىنىڭ) ئالامەتلىرىنى كۆرسىتىدۇ، سىلەرگە بۇلۇتتىن رىزىق چۈشۈرۈپ بېرىدۇ.

«تَقَدَّمَتْ أَمَامَهُ أَسْبَابُ الرِّزْقِ» : ئۇنىڭ رىزىق يوللىرى كېڭەيدى.

رِزْقٌ مَوْرُوثٌ: مىراس قالدۇرۇلغان مال ـ مۈلۈك.

رِزْقُ الْيَوْمِ: كۈندىلىك رىزىق ، كۈندىلىك تەمىنات.

«قَفَلَ بَابَ الرِّزْقِ فِي وَجْهِهِ» : ئۇنى ياشاشتىن چارىسىز قالدۇردى.

أَسْبَابُ الرِّزْقِ : رىزقنىڭ يوللىرى، رىزىق تەلەپ قىلىش ئۇسۇللىرى.

رَزْقَةٌ ج رَزَقَاتٌ: ھەربىي نەپىقە.

رِزْقَةٌ ج رِزَقٌ: مەسچىت ۋە مەسچىت مۇلازىملىرى ئۈچۈن توپلانغان نەپىقە.

رَزَمَ يَرْزِمُ رَزْمًا الشَّيْءَ: تاڭدى، باغلىدى، چەگدى.

رَزَمَ الْوَرَقَ : قەغەزنى توپلام قىلدى، باغلام قىلدى، چەگدى.

رَزَمَ عَلَى عَدُوِّهِ: دۈشمەن ئۈستىدىن غالىب كەلدى.

رَزَمَ الشَّخْصُ: ئۆلدى.

رِزْمَةٌ ج رِزَمٌ: بوغچا، تېڭىق، بوپا، بىر باغلام، بىر بولاق؛ يۈك ـ تاق.

رِزْمَةٌ صَغِيرَةٌ مِنَ الْبَصَلِ: بىر باغلام پىياز.

رِزْمَةٌ كَبِيرَةٌ: چوڭ بولاق، چوڭ تېڭىق.

رِزْمَةُ صُحُفٍ: بىر توپ گېزىت.

رِزْمَةٌ مِنَ الْوَرَقِ: بىر بولاق قەغەز.

رِزْمَةُ أَسْلَاكٍ حَدِيدِيَّةٍ: بىر باغلام سىم.

رِزْمَةُ ثِيَابٍ: بىر تېڭىق كىيىم.

رِزْمَةٌ مِنَ الْأَقْلَامِ : بىر باغلام قەلەم.

رَزْمَةٌ: بىر كۈنلۈك ئوزۇق ـ تۈلۈك، بىر كۈنلۈك نورما ئاشلىق.

رَزَمَةٌ: بوقۇرماق (بوغاز تۆگە) ؛ ئىڭىرىماق (بوۋاق).

رَزُنَ يَرْزُنُ رَزَانَةً الشَّخْصُ: ئېغىر ـ بېسىق بولدى، تەمكىن بولدى.

رَزُنَ الشَّيْءُ: ئېغىر بولدى، ئېغىرلاشتى.

رَزَنَ يَرْزُنُ رَزْنًا الشَّيْءَ : دەڭسىدى، مۆلچەرلىدى، بودىدى.

رَزَنَ يَرْزُنُ رُزُونًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا تۇردى، ئولتۇراقلاشتى.

رِزْنٌ ج أَرْزَانٌ: ئېگىزلىكتىكى سۇ توختاپ قالىدىغان پەس جاي، تەرەپ، يان.

رَزِينٌ ج رُزَنَاءُ: سالماق، تەمكىن، ئېغىر - بېسىق.

كَلَامٌ رَزِينٌ: سالماق سۆز، سالمىقى بار سۆز.

رَجُلٌ رَزِينٌ: ئېغىر - بېسىق ئادەم.

رَزِيئَةٌ. رَزِيَّةٌ ج رَزَايَا: بالايىئاپەت، مۇسىبەت، پالاكەت، بەختسىزلىك.

رَسَا يَرْسُو رَسْوًا الْمَرْكَبُ: كېمە توختىدى، قۇرۇقلۇققا چىقتى، قىرغاققا چىقتى.

رَسَا عَنْهُ الْحَدِيثَ: ئۇنىڭدىن ھەدىس رىۋايەت قىلدى، ھېكايە قىلدى، سۆزنىڭ بىر قىسمىنى تىلغا ئېلىپ ئۆتتى.

رَسَا الشَّخْصُ: تەمكىن بولدى.

رَسَا الْبِنَاءُ: قۇرۇلۇش مۇستەھكەم بولدى، چىڭ تۇردى.

«رَسَتْ قَدَمَاهُ فِي الْحَرْبِ» : ئۇرۇشتا چىڭ تۇردى.

رَسَتِ الْقِدْرُ: قازان ئېغىرلىشىپ كەتتى.

رَسَتِ السَّفِينَةُ عَلَى الْمَاءِ: پاراخوت سۇغا چۈشۈرۈلدى.

رُسَابَةٌ: چۆكمە، دۇغ، لاي.

رِسَاغٌ: چۇشەك، ئۇلاغلارنىڭ پۇتىغا باغلايدىغان ئارغامچا.

رِسَالَةٌ ج رَسَائِلُ: مەكتۇپ، خەت - چەك، سالام خەت، ماقالە، دەپتەر.

رِسَالَةٌ غَرَامِيَّةٌ: مۇھەببەت خېتى.

اَلرِّسَالَةُ الْمُحَمَّدِيَّةُ: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكى.

حَرَّرَ رِسَالَةً: خەت يازدى.

رِسَالَةُ التَّحِيَّةِ: تەبرىك خەت، سالام خەت.

رِسَالَةُ اِعْتِذَارٍ: ئۆزرە ئېيتىش خېتى، كەچۈرۈم سوراش خېتى.

بَعَثَ بِرِسَالَةٍ مُسَجَّلَةٍ: زاكاس خەت ئەۋەتتى.

رِسَالَةٌ بَرْقِيَّةٌ: تېلېگرامما.

رِسَالَةُ الدُّكْتُورَاه: دوكتۇرلۇق ئىلمىي ماقالىسى، دوكتۇرلۇق دىسسېرتاتسىيىسى.

رِسَالَةٌ مُسْتَعْجَلَةٌ: تېز يوللىنىدىغان خەت.

«إِنَّهُ يَنْتَظِرُ رِسَالَةً جَوَابِيَّةً بِشَوْقٍ» : ئۇ جاۋاب خەتنى ئىشتىياق بىلەن كۈتمەكتە.

رِسَامَةٌ: رەسساملىق.

رَسَبَ يَرْسُبُ رُسُوبًا الْجِسْمُ فِي الْمَاءِ: ماددا سۇ تېگىگە چۆكتى، تىندى.

رَسَبَ التِّلْمِيذُ فِي الْإِمْتِحَانِ: شاگىرت ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىدى.

رُسْتَاقٌ: كەنت، يېزا ۋە ئۇنىڭ ئەتراپى، شەھەر ئەتراپى رايونى، قارا.

رَسَخَ يَرْسُخُ رُسُوخًا الشَّخْصُ: مۇقىم بولدى، پۇختا بولدى، يىلتىز تارتتى، چوڭقۇر سىڭىپ كەتتى.

«رَسَخَ حُبُّهَا فِي قَلْبِهِ» : ئۇنىڭ مۇھەببىتى قەلبىگە ئورناشتى.

رَسَخَ فِي الصُّدُورِ: ئەستە مەھكەم تۇردى، ئۇنتۇمىدى.

رَسَخَ فِي الْعِلْمِ: ئىلىمدە توشتى، مۇتەخەسسىس بولدى، پۇختا بولدى.

«وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ» (قرآن) : ئىلىمدا توشقانلار ئېيتىدۇ : « ئۇنىڭغا ئىشەندۇق ».

رَسَخَ الْجَبَلُ: تاغ مەزمۇت قەد كۆتۈرۈپ تۇردى.

رَسَخَ فِي الذِّهْنِ: ئېسىدە چىڭ ساقلىدى.

رَسَخَ الْغَدِيرُ: كۆل قۇرۇپ كەتتى.

رِسْرَاسٌ: يېلىم.

رَسَّ يَرُسُّ رَسًّا الْبِئْرَ: قۇدۇق كولىدى.

رَسَّ لَهُ الْخَبَرَ: ئۇنىڭغا خەۋەر يەتكۈزدى، ئۇنىڭغا خەۋەر قىلدى.

رَسَّ بَيْنَ الْقَوْمِ: ئارىنى كېلىشتۈردى، ئەپلەشتۈردى.

رَسَّ الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ : كىرگۈزدى، كىرگۈزۈۋەتتى.

رَسَّ الْمَيِّتَ: مېيىتنى دەپنە قىلدى.

رَسَّ يَرُسُّ رَسًّا ورَسِيسًا الْمَرَضُ فِي الْجَسَدِ: بەدەنگە كېسەل كىردى.

رَسٌّ ج رِسَاسٌ: مەدەن، كان مەھسۇلاتلىرى؛ بەلگە، ئالامەت، كونا قۇدۇق؛ قىزىتمىنىڭ دەسلىپى؛ مۇھەببەتنىڭ قالدۇقى.

اَلرَّسُّ مِنَ الْخَبَرِ: خەۋەرنىڭ بىر قىسمى.

«كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ» «قۇرئان»: ئۇلاردىن ئىلگىرى (پەيغەمبەرلەرنى) ئىنكار قىلغانلار نوھنىڭ قەۋمى رەس ئاھالىسى ۋە سەمۇد...

رَسَّامٌ: رەسسام، رەسىمچى، سۈرەتچى، چېرتيوژچى، كارتوگراف.

رَسَّبَ يُرَسِّبُ تَرْسِيبًا: تىندۇردى، سۈزۈلدۈردى.

رُسَّةٌ: ئېگىز، قالپاق، ئۇزۇن قالپاق.

رَسَّخَ يُرَسِّخُ تَرْسِيخًا الشَّيْءَ: چىڭىتتى، مۇستەھكەملىدى.

«رَسَّخَ الْفِكْرَةَ فِي ذِهْنِهِ»: ئۇنىڭ زېھنىدا مەلۇم ئىدىيىنى مەھكەم ئورناشتۇردى.

رَسَّعَ يُرَسِّعُ تَرْسِيعًا الرَّجُلَ: ئۇيگە بېكىنىۋالدى، تالاغا چىقمىدى.

رَسَّعَ الْعَيْنُ: كۆز تومۇرى ئېتىلىپ قالدى.

رَسَّعَ الْوَلَدَ: بالىغا قولى ياكى پۇتىغا كۆز تېگىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن مارجان باغلاپ قويدى.

رَسَّغَ يُرَسِّغُ تَرْسِيغًا فِي الْكَلَامِ: ساختىلىق بىلەن سۆزلىدى، ياغلىما سۆزلىدى.

رَسَّغَ الْمَطَرُ: يامغۇر پۇتنىڭ ئوشۇقىغىچە ياغدى.

رَسَّلَ يُرَسِّلُ تَرْسِيلاً الْقَارِئُ قِرَاءَتَهُ فِي قِرَاءَتِهِ: ئالدىرىماي ئوقۇدى، سالماقلىق بىلەن ئوقۇدى.

رَسَّمَ يُرَسِّمُ تَرْسِيمًا: خەرىتە سىزدى، پىلان تۈزدى.

رَسَّى يُرَسِّي تَرْسِيَةً الْأَبُ ابْنَهُ: دادا ئوغلىنى ئەدەپلىك قىلدى، ئەخلاقلىق يېتىشتۈردى.

رَسَغَ يَرْسُغُ رَسْغًا الْبَعِيرَ: تۆگىنىڭ پۇتىنىڭ بېغىشىدىن باغلىدى.

رُسْغُ الْيَدِ ج أَرْسَاغٌ و أَرْسُغٌ: بېغىش.

سَاعَةُ رُسْغٍ: قول سائىتى.

«يَنْبَغِي قَبْلَ الْوُضُوءِ أَنْ تَغْسِلَ يَدَيْكَ إِلَى الرُّسْغَيْنِ»: تاھارەت ئېلىشتىن بۇرۇن ئىككى قولۇڭنى ئىككى بېغىشىڭغىچە يۇيۇشۇڭ كېرەك.

رَسَفَ يَرْسُفُ و يَرْسِفُ رَسْفًا و رَسَفَانًا: ئىشكەل بىلەن ماڭدى، كىشەن بىلەن ماڭدى.

«خَرَجَ يَرْسُفُ فِي الْحَدِيدِ»: ئىشكەل بىلەن ئاستا ماڭدى.

رَسَلَ يَرْسَلُ رَسَلاً الشَّعْرُ: چاچ ساڭگىلاپ تۇردى.

رَسْلٌ: ئاستا، سۇس، يۇمشاق، مۇلايىم، يەڭگىل.

رِسْلٌ: ئاستا، ئالدىرىماي، سۇس، سىلىق؛ كالا سۈتى.

عَلَى رِسْلِكَ أَيُّهَا الصَّدِيقُ: بۇرادەر، ئاستاراق، بۇرادەر، ئالدىرىمايراق.

رِسْلٌ ج رِسَالٌ: تۆگىنىڭ پۇتى، تۆگە پاچىقى.

رَسَلٌ ج أَرْسَالٌ: ئادەملەر توپى، ھايۋانلار توپى.

«جَاءَتِ الْخَيْلُ أَرْسَالاً»: ئاتلار توپ - توپ بولۇپ كەلدى.

رِسْلَةٌ: ئاستا، سۇس.

رَسَمَ يَرْسُمُ رَسْمًا الرَّسْمَ: رەسىم سىزدى.

رَسَمَ الشَّيْءَ: نەرسىنىڭ رەسىمىنى سىزدى، نەرسىنى سۈرەتلىدى، نەرسىنى تەسۋىرلىدى.

رَسَمَ بِالْأَلْوَانِ: نەقىشلىدى، سىرلىدى، سىر بەردى.

رَسَمَ مُصَوَّرًا: لايىھە تەييارلىدى، پىلان تۈزدى.

رَسَمَ لَهُ بِكَذَا: ئالاقە يېزىپ بەردى (ھۆكۈمەت تەرتىپى).

رَسَمَ الْكِتَابَ: كىتاب يازدى.

«رَسَمَ مَعَالِمَ الطَّرِيقِ لَهُ»: ئۇنىڭغا خەرىتە سىزىپ بەردى.

رَسْمٌ ج رُسُومٌ و أَرْسُمٌ وَ رُسُومَاتٌ: رەسىم، سۈرەت، ئادەت، يوسۇن، تەسىر، ئىز، تەسىرات، رەسمىيەت، ھەق.

«دَفْعُ رَسْمِ النَّظَافَةِ»: تازىلىق ھەققىنى بەردى.

رَسْمٌ بَيَانِيٌّ: گرافىك، دىئاگراممىا، سىخېما، جەدۋەل، تەسۋۋۇر.

رَسْمُ الْقَيْدِ: تىزىملىتىش ھەققى.

رَسْمٌ هَزَلِيٌّ: ھەجۋى رەسىم.

رَسْمٌ مُجْمَلٌ: دەسلەپكى چىرتيوژ، ئاددى خەرىتە، لايىھە.

اَلرَّسْمُ الْجُمْرُكِيُّ: تاموژنا بېجى.

رَسْمٌ بِالْأَلْوَانِ: رەڭلىك رەسىم.

رَسْمُ الدُّخُولِ: ئىمپورت بېجى.

رَسْمُ الدَّعْوَى: دەۋا ھەققى.

بِرَسْمِ الْبَيْعِ : بازارغا سېلىنغان.

رَسْمُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش بېجى.

رَسْمُ قَلْبٍ: يۈرەك تەكشۈرۈش ئاپپاراتىدا تارتىلغان يۈرەكنىڭ رەسىمى.

رَسْمُ الْمُرُورِ: چېگرا بېجى.

بِرَسْمِهِ: ئۇنىڭ نامىدا، ئۇنىڭ نامى بىلەن، ئۇنىڭ نامى ئۈچۈن.

قَلَمُ رَسْمٍ: رەسىم قەلىمى.

وَرَقُ رَسْمٍ: نۇسخا كۆچۈرۈش قەغىزى، چىرتيوژ قەغىزى.

رَسْمٌ دِينِيٌّ: دىنىي مۇراسىم.

«هَذَا الْكِتَابُ بِرَسْمِ فُلَانٍ» : بۇ كىتاب پالانىنىڭ قولىيازمىسى.

«لَمْ يُبْقِ السَّيْلُ مِنْ هَذِهِ الدِّيَارِ إِلَّا رَسْمَهَا» : كەلكۈن بۇ يۇرتلارنىڭ قالدۇق ئىزىدىن باشقا ھېچنەرسىنى قويمىدى.

رُسُومٌ مُتَحَرِّكَةٌ: كىنو كۆرۈنۈشلىرى.

«رُسُومَاتُكَ تَدُلُّ عَلَى مَوْهَبَةٍ فَنِّيَّةٍ» : سېنىڭ سىزغان رەسىملىرىڭ سەنئەت تالانتىڭنى كۆرسىتىپ تۇرۇپتۇ.

رِسْمَالٌ ج رَسَامِيلُ: كاپىتال، دەسمايە، مەبلەغ، سەرمايە.

جَمْعُ الرَّسَامِيلِ: مەبلەغنىڭ جۇغلىنىشى.

رَسْمَلَ يُرَسْمِلُ رَسْمَلَةً: مەبلەغ سالدى، كاپىتال سالدى.

رَسْمِيٌّ: رەسمىي، ھۆكۈمەت تەرەپنىڭ، قانۇنى، قانۇنلۇق.

عَمَلٌ رَسْمِيٌّ: ھۆكۈمەت خىزمىتى.

ثَوْبٌ رَسْمِيٌّ: مۇراسىم كىيىمى، توي كىيىمى.

رَجُلٌ رَسْمِيٌّ: دۆلەت خىزمەتچىسى.

غَيْرُ رَسْمِيٍّ: غەيرىي رەسمىي، ھۆكۈمەتسىز.

رَسْمِيًّا: رەسمىي، قانۇنى، قانۇنلۇق.

وَرَقَةٌ رَسْمِيَّةٌ: ئىش قەغىزى.

عُقُودٌ رَسْمِيَّةٌ: رەسمىي كېلىشىم.

مَلَابِسُ رَسْمِيَّةٌ: مۇراسىم كىيىملىرى.

بَدْلَةٌ رَسْمِيَّةٌ: مۇراسىم كىيىمى، توي كىيىمى.

إِجْرَاءَاتٌ رَسْمِيَّةٌ: رەسمىيەتچىلىك.

«جَرِيدَةُ الْأَهْرَامِ الْقَاهِرِيَّةِ شِبْهُ الرَّسْمِيَّةِ» : قاھىرەدە چىقىدىغان ئەل ـ ئەھرام گېزىتى ھۆكۈمەتنىڭ يېرىم ئورگان گېزىتىدۇر.

بِدُونِ رَسْمِيَّاتٍ: رەسمىيەتسىز، چەكلىمىسىز.

رَسْمِيَّاتٌ سَخِيفَةٌ: ئەھمىيەتسىز قائىدە ـ يوسۇنلار.

مُتَمَسِّكٌ بِالرَّسْمِيَّاتِ: قاتمال، قائىدە ـ يوسۇنغا ئېسىلىۋالغۇچى.

رَسَنَ يَرْسُنُ و يَرْسِنُ رَسْنًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى باغلاپ قويدى.

رَسَنُ الدَّابَّةِ ج أَرْسَانٌ و أَرْسُنٌ: ئۇلاغنىڭ چۇلۋۇرى، تىزگىن، يۈگەن، نوقتا.

رَمَى رَسَنَهُ: تىزگىنىنى ئەركىن قويۇۋەتتى، ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتى.

رَمَى بِرَسَنِهِ عَلَى غَارِبِهِ: تىزگىنىنى ئەركىن قويۇۋەتتى، ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتى.

رُسُوبٌ: چۆكمە، دۇغ، تېگىگە ئولتۇرۇپ قالغان نەرسە.

رُسُوبٌ وَظِيفِيٌّ: خىزمەتچىنىڭ ئۆسۈش ۋە باشقا جەھەتلەردە خىزمەتدىشىدىن ئارقىسىدا قېلىشى.

صُخُورٌ رُسُوبِيَّةٌ : تاشقا ئايلانغان جىسىملار.

رَسْوَةٌ ج رَسَوَاتٌ: ياپىلاق بىلەيزۈك.

رُسُوخٌ: سابات، ساباتلىق بولماق، مۇستەھكەم بولماق، پۇختا بولماق، قەتئىي بولماق.

رَسُولٌ ج رُسُلٌ و رُسْلٌ: پەيغەمبەر، ئەلچى، پەرمان يەتكۈزگۈچى، ئالاقچى، ئاگاھلاندۇرغۇچى.

«كَانَ رَسُولَ خَيْرٍ» : ئۇ ياخشىلىق ئەلچىسى ئىدى.

رَسُولٌ سِرِّيٌّ: مەخپى ئەلچى، ئالاھىدە ئەلچى.

رَسِيلٌ ج رُسَلاَءُ: ئەلچى، خەۋەرچى.

رُسَيْلَةٌ ج رُسَيْلاَتٌ: ئەركىن ـ ئازادە، كەڭ ـ كۇشادە.

أَلْقَى الْكَلاَمَ عَلَى رُسَيْلاَتِهِ: ئەركىن سۆزلىدى.

رَسِيمٌ: قاتتىق ماڭغان تۆگە.

رَشَاهُ يَرْشُو رَشْوًا: پارا بەردى.

رَشَأٌ ج أَرْشَاءٌ: بۆكەن بالىسى.

رِشَاءٌ ج أَرْشِيَةٌ: ئارغامچا، تانا، ئارقان.

«أَطِلِ الرِّشَاءَ حَتَّى يَبْلُغَ الدَّلْوُ الْمَاءَ» : ئارغامچىنى چېلەك سۇغا يەتكىچە ساڭگىلاتقىن.

رَشَادٌ: توغرا.

«يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ» ‹قرآن› : ئى قەۋمىم! سىلەر ماڭا ئەگىشىڭلار، مەن سىلەرنى توغرا يولغا باشلايمەن.

رَشَاشٌ: تۇمان، تۇتەك، بۇزغۇن، يامغۇر تامچىسى.

«أَصَابَنِي رَشَاشٌ مِنْ مَطَرٍ» : ماڭا يامغۇر تامچىلىرى چۈشتى.

رَشَاقَةٌ : نازۇكلۇق ، ئىنچىكىلىك.

رَشَاقَةُ الْقَوَامِ : قەددى ـ قامەتلىك، غۇنچە بوي، نازۇك بوي، كېلىشكەن.

رَشَالَةٌ: سالمون بېلىقى.

رَشَحَ يَرْشَحُ و يَرْشِحُ رَشْحًا الْعَرَقُ: تەر سىرغىدى، تەر تەپچىرىدى.

رَشَحَ جَبِينُهُ: پېشانىسىدىن تەر چىقتى.

رَشَحَ الأَنْفُ: بۇرنى ئاقتى.

رَشَحَ أَنَابِيبُ الْمِيَاهِ: سۇ تۇرۇبىسى تەپچىرىدى.

«رَشَحَ الْجَسَدُ» : بەدەن تەرلىدى، تەر چىقتى.

رَشَحَ الإِنَاءُ: قاچا ئېقىپ كەتتى، سىرغىدى.

رَشَحَتِ الْقِرْبَةُ بِالْمَاءِ: تۇلۇم تەپچىرىدى.

رَشَحَ فُلاَنٌ: بۇرنى ئېقىپ كەتتى (زۇكام ياكى باشقا كېسەللىكتىن).

«كُلُّ إِنَاءٍ يَرْشَحُ بِمَا فِيهِ» : قازىنىڭدا نېمە بولسا چۆمۈچىڭگە شۇ چىقىدۇ.

رَشْحٌ: تەپچىرىمەك، سىرغىپ ئاقماق.

رَشْحُ أَنَابِيبِ الْمِيَاهِ: سۇ تۇرۇبىلىرىنىڭ تەپچىرىشى.

«أَصْبَحَتْ مِيَاهُ الرَّشْحِ تُهَدِّدُ أَسَاسَاتِ الأَبْنِيَةِ» : تەپچىرىگەن سۇلار بىنالارنىڭ ئۇلىنى تەھدىتكە ئۇچراتماقتا.

رَشِدَ يَرْشَدُ رُشْدًا الشَّخْصُ: ئېسىنى يىغدى، ھوشىنى تاپتى.

رَشَدَ يَرْشُدُ رُشْدًا و رَشَادًا : ھىدايەت تاپتى، توغرا يولنى تۇتىدى.

«فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ»

‹قرآن› : ئۇلار توغرا يول تېپىش ئۈچۈن مېنىڭ دەۋىتىمنى قوبۇل قىلسۇن ۋە ماڭا ئىمان ئېيتسۇن.

رَشَدَ الصَّبِيُّ: بالا بالاغەتكە يەتتى، بالاغەت يېشىگە يەتتى.

رُشْدٌ: ئەقىل، ئەس ـ ھوش، ھىدايەت، توغرا، راست، ئىدراك، پاراسەت، ئاقىلانىلىق، ئاڭ، تۇيغۇ، سېزىم.

«لاَ إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ»

‹قرآن› : دىندا (ئۇنىڭغا كىرىشكە) زورلاش يوقتۇر، ھىدايەت گۇمراھلىقتىن ئېنىق ئايرىلدى.

رُشْدٌ سِيَاسِيٌّ: سىياسىي ئاڭ.

ثَابَ إِلَى رُشْدِهِ: ھوشىنى تاپتى.

بَلَغَ رُشْدَهُ: ئۆسۈپ يېتىلدى، چوڭ بولدى، بالاغەتكە يەتتى.

ذَهَبَ الْحَادِثُ بِرُشْدِهِ: ھادىسە ئۇنىڭ ئەس ـ

هوشىدىن كەتكۈزىۋەتتى.

فَقَدَ رُشْدَهُ: ئەقلىنى يوقاتتى، ئېسىنى يوقاتتى، سېزىمىنى يوقاتتى.

سِنُّ الرُّشْدِ: بالاغەت يېشى.

رَشَدٌ: ئىدراك، ئاڭ، تۇيغۇ، سېزىم، ھىدايەت تاپماق.

«رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا» «قرآن»: پەرۋەردىگارىمىز بىزگە رەھمەت خەزىنىلىرىڭدىن ئاتا قىلغىن، بىزنىڭ ئىشلىرىمىزنى تۈزەپ، بىزنى ھىدايەت تاپقۇچىلاردىن قىلغىن.

رِشْدَةٌ وَرَشْدَةٌ: قانۇنلۇق.

وَلَدُ رِشْدَةٍ و رَشْدَةٍ: قانۇنلۇق بالا.

رَشْرَشَ يُرَشْرِشُ رَشْرَشَةً: چاچراپ چىقتى، ئېتىلىپ چىقتى.

رَشَّ يَرُشُّ رَشًّا الْمَاءَ: سۇ چاچتى، سۇ سەپتى.

رَشَّ الْمَاءَ عَلَى الْأَرْضِ قَبْلَ كَنْسِهَا: سۈپۈرۈشتىن بۇرۇن يەرگە سۇ چاچتى.

رَشَّ الْحَائِطَ بِالْجِيْرِ: تامنى ھاك بىلەن ئاقلىدى.

رَشَّ الشَّجَرَ بِالْمَاءِ: دەرەخنى سۇغاردى.

«رَشَّ الْأَرْضَ وَالزَّرْعَ»: يەرنى ۋە زىرائەتنى سۇغاردى.

رَشَّتِ السَّمَاءُ: ئۆتكۈنچى يامغۇر ياغدى، سىم - سىم يامغۇر ياغدى.

رَشٌّ ج رِشَاشٌ: (سۇ) سەپمەك، چاچماق؛ ئۇششاق يامغۇر، سىم - سىم يامغۇر.

«أَصَابَنَا رَشٌّ مِنْ مَطَرٍ»: بىزگە سىم - سىم يامغۇر چۈشتى.

رَشُّ الْمُبِيدَاتِ: ھاشارات دورىسى چېچىش.

عَرَبَةُ الرَّشِّ: سۇ چېچىش ماشىنىسى؛ سۇغۇرۇش ماشىنىسى.

طَائِرَةُ الرَّشِّ: دورا چېچىش ئايروپىلانى.

رَشَّاشَةٌ ج رَشَّاشَاتٌ: سۇ سەپكۈچ، سۇ چېچىش ماشىنىسى، پىلىموت، ئاپتومات.

رَشَّاشَةُ الرَّوَائِحِ الْعِطْرِيَّةِ: ئەتىر چاچقۇچ.

رَشَّةٌ ج رَشَّاتٌ: ئوق بېشى، رەگەتكە ئوقى.

رَشَّةُ مَطَرٍ: ئۆتكۈنچى يامغۇر.

رَشَّحَ يُرَشِّحُ تَرْشِيحًا الرَّجُلَ لِمَنْصِبٍ: كىشىنى مەنسەپكە نامزاتلىققا كۆرسەتتى، نامزاتلىققا تونۇشتۇردى.

رَشَّحَ الشَّيْءَ: تەييارلىدى.

رَشَّحَ الشَّخْصُ نَفْسَهُ: ئۆزىنى نامزاتلىققا كۆرسەتتى.

«إِنَّ عُمَرَ سَيُرَشَّحُ لِمَنْصِبٍ جَدِيدٍ هَامٍّ فِي مَدِينَتِنَا»: ئۆمەر بىزنىڭ شەھەردىكى مۇھىم يېڭى مەنسەپ ئۈچۈن نامزاتلىققا كۆرسىتىلىدۇ.

رَشَّدَ يُرَشِّدُ تَرْشِيدًا الْقَاضِي الصَّبِيَّ: قازى بالىنىڭ بالاغەتكە يەتكەنلىكىنى ئېلان قىلدى.

رَشَّدَ الْأُسْتَاذُ الطَّالِبَ: ئۇستاز ئوقۇغۇچىنى يېتەكلىدى، توغرا يولنى كۆرسەتتى.

رَشَفَ يَرْشُفُ رَشْفًا الْمَاءَ: سۇنى شورىدى، بىراقلا ئىچمىۋەتتى، ئوتلىدى، سۇمۇردى.

رَشِفَ يَرْشَفُ رَشْفًا الْإِنَاءَ: قاچىدىكىنى سۇمۈرۈۋەتتى.

رَشَقَ يَرْشُقُ رَشْقًا بِحَجَرٍ: تاش ئاتتى.

«رَشَقَهُ بِسَهْمٍ»: ئۇنى ئوق بىلەن ئاتتى.

رَشَقَ الْمَاشِي فِي مَشْيَتِهِ: يېنىك قەدەم بىلەن تېز ماڭدى، يورغىلىدى.

رَشُقَ يَرْشُقُ رَشَاقَةً الشَّخْصُ: قەددى - قامىتى كېلىشتى.

رَشَقَهُ بِنَظْرَةٍ: كۆز تاشلىدى.

رَشَقَهُ بِلِسَانِهِ: قارىلىدى، تۆھمەت چاپلىدى.

رَشَمَ يَرْشُمُ رَشْمًا: يازدى.

رَشَمَ الْحُبُوبَ: خامان تەپتى.

رَشَمَ الصَّلِيبَ: كىرىس بەلگىسى سىزدى.

رَشْمَةٌ ج رُشَمٌ: ئات ياكى ئېشەككە سالىدىغان نوقتا.

رَشْوٌ: پارا بەرمەك.

رِشْوَةٌ. رَشْوَةٌ ج رُشًى: پارا.

رُشُوشٌ: ئۆۋاق، پاراشوك، ئۇپا.

رَشِيحٌ: تەر.

uyghurkitap.com

رَشِيدٌ ج رُشَدَاءُ: ئاقىلق، سەگەك، ئەقىللىق، زېرەك، ھىدايەت تاپقۇچى، بالاغەتكە يەتكەن.

«أَنْتَ رَشِيدٌ الْآنَ فَأَحْكِمْ تَصَرُّفَاتِكَ» : سەن ئەمدى بالاغەتكە يەتتىڭ، ئىش ـ ھەرىكەتلىرىڭنى كونترول قىلىساڭ بولىدۇ.

رَشِيدٌ : توغرا يولغا باشلىغۇچى ، ھىدايەت تاپقۇچى ، ئەقىللىق ، ئاقىلق ، سەگەك ، كاللىسى جايىدا.

«أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ» «قۇرئان» : ئاراڭلاردا قەبىھ ئىشتىن توسىدىغان بىرەر كاللىسى جايىدا ئادەم يوقمۇ؟

اَلرَّشِيدُ: ئاللاھ تائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، توغرا يولغا يېتەكلىگۈچى زات دېگەن مەنىدە.

رَشِيقٌ ج رِشَاقٌ وَرُشَقَاءُ: غۇنچە بوي، قەددى ـ قامىتى چىرايلىق.

رَشِيقُ الْحَرَكَةِ: چاققان، ئەپچىل، چەبدەس.

شَابٌّ رَشِيقٌ: كېلىشكەن يىگىت، قامەتلىك يىگىت.

فَتَاةٌ رَشِيقَةٌ: غۇنچە بوي قىز، كېلىشكەن قىز.

رَصَاصٌ: قوغۇشۇن، توچ.

«هٰذِهِ الْأَنَابِيبُ لَاتَتَحَمَّلُ لِأَنَّهَا مَصْنُوعَةٌ مِنَ الرَّصَاصِ» : بۇ تۇرۇبىلار ئاجىز، چۈنكى ئۇلار توچتىن ياسالغان.

مِيزَانُ الرَّصَاصِ: تىك سىزىق.

قَلَمُ رَصَاصٍ: قېرىنداش قەلەم.

رَصَاصٌ أَسْوَدُ: سۇرمە تاش، گرافىت.

أَطْلَقَ الرَّصَاصَ: مىلتىق ئاتتى ، ئوق ئۈزدى، ئوق چىقاردى.

رَصَاصُ الْبُنْدُقِيَّةِ: مىلتىق ئوقى.

رَصَاصِيٌّ: قوغۇشۇن خاراكتېرلىك.

اَلتَّسَمُّمُ الرَّصَاصِيُّ: قوغۇشۇندىن زەھەرلىنىش.

رَصَاصِيُّ اللَّوْنِ: چۆشكۈن؛ كۆلرەڭ.

رِصَافٌ ج رَصَفٌ وَرُصُفٌ: تىزىلغان تاش، قوۋۇرغا سۆڭەك.

رَصَافَةٌ: پۇختىلىق، مۇستەھكەملىك، سالماق-

لىق.

رَصَدَ يَرْصُدُ رَصْدًا الشَّيْءَ: كۆزەتتى، ماردى، پايلىدى.

رَصَدَ الْجَوَّ السِّيَاسِيَّ: سىياسەتكە كۆڭۈل بۆلدى.

رَصَدَ الْمَشْرُوعَ مَبْلَغًا مِنَ الْمَالِ: مەبلەغ چىقاردى، مەبلەغنى خاس تەيىنلىدى.

رَصَدَ لَهُ: قاراپ تۇردى، كۈتتى، ساقلاپ تۇردى، كۆزەتتى.

رَصَدَ الْمُمْتَحِنُ الدَّرَجَةَ: ئىمتىھان ئالغۇچى نومۇرنى مەخسۇس دەپتەرگە خاتىرىلىدى.

رَصَدَ النُّجُومَ: يۇلتۇزلارنى كۆزەتتى.

«رَصَدَ مَبْلَغًا لِبِنَاءِ مَسْجِدٍ» : مەسچىت سېلىش ئۈچۈن مەبلەغ ئاجراتتى.

رَصْدٌ ج أَرْصَادٌ: كۆزەتمەك، مارىماق، پايلىماق، تەكشۈرمەك.

اَلْأَرْصَادُ الْعِلْمِيَّةُ: ئىلمىي كۆزىتىش.

اَلْأَرْصَادُ الْجَوِّيَّةُ: ھاۋارايى ئىلمى، مېترولوگىيە.

رَصَدٌ ج أَرْصَادٌ: كۆزىتىش جايى، كۆزىتىپ تۇرغۇچى ، بۆكتۈرمە، پىستىرما؛ يول؛ ئاز ئوت- چۆپ؛ يامغۇر؛ تۇمار، تىل تۇمارى؛ بەلگە ـ ئالامەت.

«فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا» «قۇرئان» : كىمكى ئەمدى (ئوغرىلىقچە) ئاڭلاشقا ئۇرۇنىدىكەن، ئۇنى كۆزىتىپ تۇرغان كۆيدۈرگۈچى يۇلتۇزلارنى بايقايدۇ.

تَقْرِيرُ الْأَرْصَادِ: ھاۋارايى مەلۇمات.

مَصْلَحَةُ الْأَرْصَادِ الْجَوِّيَّةِ: ھاۋارايى ئىدارىسى.

رَصَّ يَرُصُّ رَصًّا الشَّيْءَ : قوغۇشۇن يالاتتى.

رَصَّ الْبَنَّاءُ الْحِجَارَةَ: قۇرغۇچى تاشنى تىزدى.

رَصَّ الْبِنَاءَ: بىنانى قوپۇردى.

رَصَّاصٌ ج رَصَّاصُونَ: قوغۇشۇن ئىشلەپچىقارغۇچى.

رَصَّةٌ: دامبا، توسما، توغان.

رَصَّدَ يُرَصِّدُ تَرْصِيدًا الْحِسَابَ: ھېسابنى ئۈزدى، ھېسابنى بوغدى.

رَصَّصَ يُرَصِّصُ تَرْصِيصًا الْمَعْدَنَ: مەدەنگە قوغۇشۇن يالاتتى.

رَصَّعَ يُرَصِّعُ تَرْصِيْعًا: توقىدى، تۈزدى، ئۈيۈشتۇردى.

رَصَّعَ الطَّائِرُعُشْبَهُ بِالْقُضْبَانِ: قۇش ئۇۋا ياسىدى.

رَصَّعَ الْقِلاَدَةَ: قىلادەنى قىممەتلىك ئۈنچە ـ مارجانلار بىلەن بېزىدى.

رَصَّنَ يُرَصِّنُ تَرْصِيْنًا الْمَعْرِفَةَ: ئېنىق بىلدى.

رَصَعَ يَرْصَعُ رَصْعًا بِيَدِهِ: قولى بىلەن ئۇردى، شاپىلاق بىلەن سالدى.

رَصَعَهُ بِالرُّمْحِ: ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى، ئۇنىڭغا نەيزە تىقتى.

رَصَعَ الْحَبَّ: ئاشلىقنى سوقتى، ئاشلىقنى يانجىدى، ئاشلىقنى ئەزدى، ئاشلىقنى تەپتى.

رَصَعَ يَرْصَعُ رُصُوعًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا ئولتۇراقلاشتى، توختىدى، تۇرۇپ قالدى.

رَصِعَ يَرْصَعُ رَصَعًا و رُصُوعًا الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: چاپلاشتى، يېپىشتى.

رَصِعَ بِالطِّيْبِ: خۇش پۇراق چاچتى، خۇش پۇراق تاردى.

رَصَفَ يَرْصُفُ رَصْفًا الطَّرِيْقَ: يول ياسىدى، يولغا سېمونت ياتقۇزدى.

رَصَفَ الْحِجَارَةَ: تاش ياتقۇزدى.

«رَصَفَ الْحِجَارَةَ فِي الْبِنَاءِ»: قۇرۇلۇشقا تاش قويدى.

رَصَفَ بِالأَسْفَلْتِ: يولنى ئاسفالتلىدى، يولغا ئاسفالت ياتقۇزدى.

رَصِفَ يَرْصَفُ رَصَفًا و رَصِفَةً الأَسْنَانُ: چىشلار مۇستەھكەم بولدى، چىڭىدى، رەتلىك بولدى.

رَصُفَ يَرْصُفُ رَصَافَةً الْعَمَلُ: خىزمەت مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇلدى، پۇختا ئورۇنلاشتۇرۇلدى.

رَصُفَ الْكَلاَمُ: سۆز ئىنچىكە بولدى، پۇختا بولدى.

رَصَفٌ: ئاسفالت يول؛ ئېرىققا تىزىلغان تاش.

رَصُنَ يَرْصُنُ رَصَانَةً الشَّخْصُ: ئېغىر ـ بېسىق بولدى، تەمكىن بولدى.

رَصُنَ الشَّيْءُ: پۇختا بولدى، مۇستەھكەم بولدى.

رَصِيْدٌ ج أَرْصِدَةٌ: كۆزەتچى؛ بانكىدىكى زاپاس پۇل.

رَصِيْدُ الْحِسَابِ: قالدۇق سان، قالدۇق ھېساب.

رَصِيْدُ الذَّهَبِ: ئالتۇن زاپىسى.

رَصِيْدُ الْبَضَائِعِ: ساقلانغان مال، زاپاس مال.

اَلرَّصِيْدُ لاَيَسْمَحُ: قالدۇق مەبلەغ چەكنىڭ ئورنىنى قاپلىيالمايدۇ.

«كَمْ رَصِيدِي فِي الْمَصْرِفِ الآنَ»: بانكىدا مېنىڭ قويغان پۇلۇم قانچە بولغاندۇ.

رَصِيْصٌ م رَصِيْصَةٌ: پۇختا، مۇستەھكەم، پىششىق.

رَصِيْعَةٌ ج رَصَائِعُ: مېدال؛ بېزەش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان قىممەتلىك جاۋاھىرلار.

«أَهْدَاهُ قِلاَدَةً مُحَلاَّةً بِمُخْتَلِفِ الرَّصَائِعِ»: تۈرلۈك ئۈنچە ـ مارجانلار قويۇلغان مېدالنى سوۋغا قىلدى.

رَصِيْفٌ ج أَرْصِفَةٌ: ئاسفالت يول؛ پىيادىلەر يولى؛ مۇستەھكەم، پۇختا؛ ئېنىق؛ زىچ.

رَصِيفُ الْمَحَطَّةِ: ۋوگزال سەھنىسى، پاساژىرلار تۇرىدىغان سەھنە.

رَصِيفُ الْمِينَاءِ: پرىستان، پورت.

رَصِيْفُ الأَمْوَاجِ: توسما، دامبا، توغان.

رَصِيفُ الْقِطَارِ: پويىز ۋوگزال سەھنىسى.

عُمَّالُ الأَرْصِفَةِ: پورت ئىشچىلىرى، پرىستان ئىشچىلىرى.

رَصِيْفٌ ج رُصَفَاءُ: ئىشداش، يولداش، خىزمەتداش، ھەمراھ، شېرىك، كەسىپداش.

رَصِيْنٌ: تەمكىن، ۋەزمىن، ئېغىر ـ بېسىق.

كَلاَمٌ رَصِيْنٌ: پۇختا سۆز.

رَأْيٌ رَصِينٌ : ئىنچىكە پىكىر.

عَقْلٌ رَصِينٌ : توشقان ئەقىل، ئۆتكۈر ئەقىل.

رِضًا: رازى بولماق، مەمنۇن بولماق، قانائەت قىلماق، خۇشال بولماق.

«أَعْطَاهُ إِشَارَةَ رِضًا»: ئۇنىڭغا رازىلىق ئىشارىتىنى قىلدى.

شَعَرَ بِرِضًا عَمِيْقٍ: چوڭقۇر مەمنۇنىيەت ھېس قىلدى.

سَرِيْعُ الرِّضَا. سَرِيعُ الْغَضَبِ: تېز ھاياجانلىنىدىغان.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
uyghurkitap.com

نَظَرَ بِعَيْنِ الرِّضَا: مەمنۇنىيەت بىلەن قارىدى، رازىمەنلىك بىلدۈردى.

رِضَاءٌ: رازى بولماق، مەمنۇن بولماق، قانائەت قىلماق، خۇشاللىق.

«نَظَرَ إِلَيْهِ بِعَيْنِ الرِّضَاءِ»: ئۇنىڭغا مەمنۇنلۇق بىلەن قارىدى، ئۇنىڭغا رازىمەنلىك بىلەن قارىدى.

عَدَمُ الرِّضَاءِ: رازى بولماسلىق، نارازىلىق.

عَنْ رِضَاءٍ وَرَغْبَةٍ: رازىمەنلىك بىلەن، مەمنۇن بولغان هالدا، چىن كۆڭلىدىن.

رُضَابٌ: تۈكۈرۈك، شۆلگەي، سىرىق سۇ، شالا، ماغزاپ.

رِضَاعٌ. رَضَاعَةٌ: ئەممەك، ئېمىتمەك.

«وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ» (قرآن): ئانىلار (بالىلارنى ئېمىتىش مۇددىتىدە) تولۇق ئېمىتمەكچى بولسا، تولۇق ئىككى يىل ئېمىتىشى لازىم.

أُمُّ الرِّضَاعِ: سۈت ئانىسى، ئېنىك ئانا.

بَيْنَهُمَا رِضَاعُ الْكَأْسِ: ئۇلپەتداش.

وَلَدٌ فِي عَهْدِ الرِّضَاعِ: ئېمىش مەزگىلىدىكى بالا.

رِضَامٌ: چوڭ تاش.

رَضَبَ يَرْضُبُ رَضْبًا الْمَطَرُ: يامغۇر ياغدى.

رَضَحَ يَرْضَحُ رَضْحًا النَّوَى: ئۇچكىنى چاقتى، پارچە - پارچە قىلدى.

رَضَحَ رَأْسَهُ بِالْحَجَرِ: بېشىنى ياردى.

رَضَخَ يَرْضَخُ و يَرْضِخُ رَضْخًا لَهُ: بويسۇندى، ئۇنىڭغا يول قويدى.

رَضَخَ لَهُ مِنْ مَالِهِ: مېلىدىن ئازغىنە بەردى، سەدىقە بەردى.

رَضَخَ لِلْأَمْرِ الْوَاقِعِ: رېئاللىقنى ئېتىراپ قىلدى.

رَضْخٌ: كىچىككىنە سوۋغا، ئەرزىمەس سوۋغا، ئاددى سوۋغا.

رَضَدَ يَرْضُدُ رَضْدًا الْمَتَاعَ: يۈك - تاق، مال - مۈلۈكنى رەتلىدى، رەتكە سالدى.

رَضْرَاضٌ: شېغىل تاش.

رَضْرَضَ يُرَضْرِضُ رَضْرَضَةً: يانجىدى، تالقانلىدى، ئەزدى.

رَضَّ يَرُضُّ رَضًّا عِظَامَهُ: سۆڭەكلىرىنى يانجىدى، ئېزىۋەتتى، پارە - پارە قىلىۋەتتى.

رَضَّ الْعُضْوَ: ئەزانى زەخىملەندۈردى، يارىلاندۇردى.

«سَمِعْتُ مَانَزَلَ بِكَ فَفَتَّ كَبِدِيوَرَضَّ عِظَامِي»: سېنىڭ بېشىڭغا كەلگەن ئىشلارنى ئاڭلاپ، جىگىرىم لەختە - لەختە، ئۆگىلىرىم پارچە - پارچە بولۇپ كەتتى.

رُضَّتْ كَبِدِي: قەلبىم جاراھەتلەندۈرۈلدى.

رَضٌّ ج رُضُوضٌ: يارا ئىزى، تاتۇق.

رَضَّاعَةٌ ج رَضَّاعَاتٌ: سوسكا، ئېمىزگە.

رَضَّى يُرَضِّي تَرْضِيَةً فُلَانٌ أَخَاهُ: قېرىندىشىنى رازى قىلدى، خۇشال قىلدى.

رَضِعَ يَرْضَعُ ورَضَعَ يَرْضَعُ و يَرْضِعُ رَضْعًا وَرِضَاعًا ورَضَاعَةً الْوَلَدُ أُمَّهُ: ئانىسىنى ئەمدى، شورىدى.

رَضَعَتِ الْمَرْأَةُ لِفُلَانٍ: ئۇنىڭ بالىسىنى ئېمىتتى.

رَضْعٌ: ئەممەك؛ ئېمىتمەك.

رَضْعَةٌ: بىرقېتىم ئېمىش.

رَضَفَ يَرْضِفُ رَضْفًا اللَّحْمَ: گۆشنى كاۋاپ قىلدى، قاقلىدى.

رَضَفَ اللَّبَنَ: سۈتنى پىشۇردى.

رَضْفٌ: قىزىق تاش.

رَضْفَةُ الرُّكْبَةِ: لىپەك.

رَضَمَ يَرْضِمُ رَضْمًا الْأَرْضَ: يەرنى ئاغدۇردى، يەر ھەيدىدى.

رَضَمَ الْبَيْتَ: چوڭ تاشتىن ئۆي قوپۇردى.

رَضَمَ فِي الْمَشْيِ: سۆرۈلۈپ ماڭدى، ئېغىر ماڭدى، سالماق قەدەم تاشلاپ ماڭدى.

رَضْمٌ وَرَضَمٌ: ئىمارەت سالغاندا ئىشلىتىلىدىغان چوڭ تاش، ئاق تاش.

«فَعَلَهُ اِبْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ»: ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى تەلەپ قىلدى.

رُضُوخٌ: بويسۇنماق، تىز پۈكمەك، باش ئەگمەك، يول قويماق.

رَضِيَ يَرْضَى رِضًى ورِضًا ورِضَاءً وَرِضْوَانًا: رازى بولدى، قوشۇلدى، مەمنۇن بولدى، ئىختىيار قىلدى.

«**وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا**» «قرآن» : ئىسلام دىنىنى سىلەرنىڭ دىنىڭلار بولۇشقا تاللىدىم.

رَضِيَ الشَّيْءَ: مەمنۇن بولدى.

رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: ئاللاھ ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن (بۇ ئىبارە ساھابىلارنىڭ ئىسمىنىڭ ئاخىرىغا ئۇلىنىپ كېلىدۇ).

رَضِيَ عَنْهُ: ياخشى كۆردى.

رَضِيَ مُحَمَّدٌ فُلَانَةً زَوْجَةً لَهُ: مۇھەممەد پالانچىنى خوتۇنلۇققا لايىق كۆردى.

رَضِيَ أَوْ أَبَى: شارائىتىنىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، مەيلى ياقتۇرسۇن، مەيلى ياقتۇرمىسۇن.

رَضِيَ مِنَ الْغَنِيمَةِ بِالْإِيَابِ: پايدا قازىنالمىدى.

«**رَضِيَ بِفُلَانٍ صَاحِبًا**» : پالانىنىڭ ھەمراھ بولغانلىقىدىن مەمنۇن بولدى.

«**لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ**» «قرآن» : ئاللاھ مۆمىنلەردىن ھەقىقەتەن رازى بولدى، (ئى مۇھەممەد!) ئۇلار (ھۇدەيبىيەدە) دەرەخ (سايىسى) ئاستىدا ساڭا بەيئەت قىلدى.

رُضًى. رِضًى: رازى بولماق، مەمنۇن بولماق، قانائەت قىلماق.

رَضِيخَةٌ: ئاددى سوۋغا، ئەرزىمەس سوۋغا، كىچىككىنە سوۋغا.

رَضِيضٌ: ئۇرۇلۇپ يارىلانغان، جاراھەتلەنگەن، چېقىلغان، پاچاقلانغان.

رَضِيعٌ ج رُضَعٌ ورُضَّاعٌ ورُضَعَاءُ: ئېمىدىغان بوۋاق، ئەمچەكتىكى بالا، سۈت ئېمىۋاتقان بالا؛ ئېمىلداش؛ ناكەس، نامەرد، بېخىل.

«**هُوَ رَضِيعِي**» : ئۇ مەن بىلەن ئېمىلداش.

رَضِيفٌ: قاقلاپ پىشۇرۇلغان گۆش، كاۋاپ؛ قىزىتىلغان تاش.

رَضِيٌّ ج أَرْضِيَاءُ وَرُضَاةٌ: رازى بولغۇچى، مەمنۇن بولغۇچى.

رَطَانَةٌ ج رَطَنَاتٌ: چەت ئەل تىلى بىلەن سۆزلەمەك، چۈشىنىكسىز سۆز بىلەن سۆزلىمەك، يات تىل.

رَطَبَ يَرْطُبُ رَطَابَةً: ھۆل بولدى، نەملەشتى.

رَطَبَ الْبُسْرُ: خورما پىشتى.

رَطُبَ يَرْطُبُ وَرَطِبَ يَرْطَبُ رُطُوبَةً الْهَوَاءُ: ھاۋا نەملىشىپ قالدى، ھۆللەندى.

«**رَطُبَ لِسَانِي بِذِكْرِكَ**» : سېنىڭ زىكرىڭ بىلەن تىلىم ھۆللەندى.

رَطِبَتِ الدَّابَّةُ: ئۇلاغ يېشىل ئوتلاقتا ئوتلىدى.

رَطْبٌ ج رُطَبٌ وَرُطْبٌ: ھۆل، نەمخۇش، زەي، سوغۇق، مۇزدەك، سالقىن، يېڭى، يېڭىچە، يۇمشاق، نازۇك، ئەۋرىشىم.

«**غُصْنٌ رَطْبٌ**» : ھۆل شاخ.

«**وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ**» «قرآن» : مەيلى ھۆل ياكى قۇرۇق نەرسىلەر بولسۇن، ھەممىسى (ئاللاھقا مەلۇم بولۇپ) لەۋھۇل مەھفۇزدا يېزىقلىقتۇر.

رُطْبٌ: يېشىل ئوتلاق.

فَتَاةٌ رَطْبَةٌ: نازۇك قىز.

رُطَبَةٌ ج رُطَبٌ و رِطَابٌ: پىشقان خورما، ھۆل خورما.

«**وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا**» «قرآن» : خورما دەرىخىنى ئۆز تەرىپىڭگە ئىرغىتقىن، ئالدىڭغا پىشقان يېڭى خورمىلار تۆكۈلىدۇ.

رُطْبَةٌ ورَطْبَةٌ ج رِطَابٌ: بىنەپشىگۈل؛ بېدە.

رَطَّبَ يُرَطِّبُ تَرْطِيبًا الْبُسْرُ: خورما پىشتى.

رَطَّبَ الثَّوْبَ: كىيىمنى ھۆللىدى، نەمدىدى.

رَطَّبَ لِسَانَهُ بِذِكْرِ فُلَانٍ: پالاننى تىلغا ئالدى.

«**رَطَّبَ قَلْبَهُ بِذِكْرِ اللّٰهِ**» : دىلىنى ئاللاھنىڭ زىكرى بىلەن يۇمشاتتى.

رَطَلَ يَرْطُلُ رَطْلًا الرَّجُلُ: يۈگۈردى، چېپىپ ماڭدى.

رَطَلَ الشَّيْءَ: نەرسىنى قولى بىلەن دەڭسىدى، تارتتى.

uyghurkitap.com

رَطَلَ الشَّعْرَ: چاچنى مايلىدى، چاچنى قويۇۋەتتى.

رَطْلٌ ج أَرْطَالٌ : مىسىرنىڭ ئۆلچەم بىرلىكى بولۇپ 4493 گىرامغا تەڭ؛ يۇمشاق ئادەم، ئەخمەق ئادەم؛ يېنىك ماڭىدىغان ئات؛ ياشانغان ئاجىز ئادەم؛ بالاغەتكە يەتكەن ئورۇق بالا.

مِثْقَالٌ ذَهَبًا أَرْفَعُ مِنْ رَطْلٍ نُحَاسًا : بىر مىسقال ئالتۇن ئۈچۈن 4493 گرام مىس تۆلەيمەن.

رَطَمَ يَرْطُمُ رَطْمًا الْمَرْكَبُ: كېمە خادا تاشقا ئۇرۇلدى.

رَطَمَةٌ: مۇشكۇل ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى.

رُطْمَةٌ: مۇرەككەپ ئىش، مۇشكۇل ئىش، قىيىن مەسىلە.

رَطَنَ يَرْطُنُ رَطَانَةً الْأَعْجَمِيُّ: چۈشەنمەيدىغان يات تىل بىلەن سۆزلىدى، چەت ئەل تىلى بىلەن سۆزلىدى.

رَطَنَ الْمُتَكَلِّمُ: چۈشىنىكسىز سۆزلىدى، چۈشەنگىلى بولمايدىغان تىل بىلەن سۆزلىدى، كالدىرلىدى.

رُطُوبَةٌ: ھۆللۈك، نەملىك.

«حِيْنَ تَرْتَفِعُ الرُّطُوبَةُ يَزِيدُ الْإِحْسَاسُ بِحَرَارَةِ الْجَوِّ» : ھۆللۈك كۆتۈرۈلگەن چاغدا ھاۋانىڭ ئىسسىقلىقى تېخىمۇ بىلىنىدۇ.

رَطِيْبٌ: زەي، ھۆل، نەم، سوغۇق، مۇزدەك، سالقىن؛ يېڭى، يېڭىچە؛ يۇمشاق، نازۇك، ئەۋرىشىم، پاراۋان.

عَيْشٌ رَطِيْبٌ: پاراۋان تۇرمۇش.

غُصْنٌ رَطِيبٌ: ھۆل شاخ.

اَلرُّطَيْنِي: چۈشىنىكسىز سۆز، ئاجايىپ ـ غارايىپ سۆز، غەلىتە سۆز، چۈشەنگىلى بولمايدىغان گەپ.

رَعَا يَرْعُو رَعْوًا وَ رِعْوًا وَ رَعْوَةً ورُعْوَةً ورِعْوَةً ورَعْوَى الشَّخْصُ عَنِ الْقَبِيحِ: سەتچىلىكتىن ساقلاندى، چەكلەندى، ئاگاھ بولدى، ياندى، باش تارتتى.

رُعَاشٌ: تىترەك.

رَعَاعٌ: لۈكچەك، ساياق، پەسكەش، قۇلاقكەستى.

«إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ رَعَاعَ النَّاسِ» ‹حديث› : شۇبھىسىزكى، مەن سىلەر ئۈچۈن چۈپرەندە ئادەملەردىن قورقىمەن.

رَعَاعَةٌ: ئەقىلسىز، ھېسسىياتسىز، قورقۇنچاق.

رُعَافٌ: بۇرۇن قاناش.

رُعَالٌ: پوتلا، ماڭقا.

رُعَامٌ ج أَرْعِمَةٌ: ماڭقا، پوتلا.

رِعَايَةٌ: كۆڭۈل بۆلمەك، رىئايە قىلماق، دىققەت قىلماق؛ پادا باقماق، پادىچىلىق.

«أَتْرُكُكَ فِي رِعَايَةِ اللّٰهِ» : سىنى ئاللاھقا تاپشۇردۇم.

تَحْتَ/فِى رِعَايَةِ فُلَانٍ: ... نىڭ غەمخورلۇقى ئاستىدا.

رِعَايَةُ الْأُمُومَةِ: ھامىلدار ۋە تۇغۇتلۇق ئانىلارغا ئېتىبار بېرىش.

مَرْكَزُ رِعَايَةِ الطِّفْلِ : بوۋاقلارنىڭ ساقلىقىنى ساقلاش مەركىزى.

الدَّوْلَةُ الْأَكْثَرُ رِعَايَةً: ئەڭ ئېتىبار بېرىلىدىغان دۆلەت.

رَعَبَ يَرْعَبُ رُعْبًا الشَّخْصُ: قورقتى، چۆچىدى.

رَعَبَةٌ: قورقاتتى، چۆچۈتتى.

رُعْبٌ: قورقۇنچ، چۆچۈش، ۋەھىمە.

فَعَلَ ذَلِكَ رُعْبًا لَارُغْبًا: ئۇنى قىزىقىپ ئەمەس، قورقۇپ قىلدى.

أَلْقَى الرُّعْبَ فِي الْقَلْبِ: قەلبىگە قورقۇنچ سالدى.

«وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمِ الرُّعْبَ» ‹قرآن› : ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىللىرىغا قورقۇنچ سالدى.

رَعْبٌ: قاپىيداش نەسىر؛ سېھرى ـ جادۇ قاتارلىقلاردىن ساقلىنىش ئۈچۈن قىلىنىدىغان سۈپكەشلىك، دەم سېلىش.

رُعْبُوبٌ ج رَعَابِيْبُ: قورقۇنچاق ئادەم، ساھىبجامال قىز.

رُعْبُوبَةٌ ج رَعَابِيبُ: ئاپئاق گۈزەل ئايال، ئاپئاق ساھىبجامال ئايال.

رُعْبُولَةٌ ج رَعَابِيلُ: كونا.

ثَوْبٌ رَعَابِيلُ: كونا كىيىم.

رِغْبِيْبٌ: ئاپئاق گۈزەل ئايال، ئاپئاق ساھىبجامال ئايال.

رَعَثَ يَرْعَثُ رَعْثًا الْعَنْزُ: ئۆچكىنىڭ ئەن سىلىپ كېسىلگەن ساڭگىلاپ تۇرغان قۇلىقىنىڭ چۆرىسى ئاقىرىپ كەتتى.

رَعْثٌ ج رِعَاثٌ: ھالقا؛ زىننەت ئۈچۈن كاجۋىغا ئېسىپ قويۇلغان بويالغان يۇڭ.

رَعْثَاءُ ج رُعْثٌ: ئىككى قۇلىقىنىڭ ئاستىدا ساڭگىلاپ تۇرغان كېسىۋېتىلگەن قۇلىقى بار ساغلىق.

رَعْثَةٌ ج رِعَاثٌ و رِعَثَةٌ: ھالقا.

رَعَجَ يَرْعَجُ رَعْجًا ورَعَجًا ـ هُ الأَمْرُ: مەسىلە ئۇنى بىئارام قىلدى، خاتىرجەمسىزلەندۈردى، ئەنسىرەتتى، ئەندىشىگە سالدى.

رَعَجَهُ: ئۇنى باي قىلدى، پۇلدار قىلدى.

رَعَجَ الْبَرْقُ : چاقماق چاقنىدى، چاقماق چاقتى.

رَعِجَ يَرْعَجُ رَعَجًا مَالُهُ: مېلى كۆپەيدى.

رَعِجَ الْوَادِي: جىلغا ـ ساي ۋادى تولدى.

رَعْجٌ: قوي پادىسى.

رَعَدَ يَرْعَدُ و يَرْعُدُ رَعْدًا و رُعُودًا السَّحَابُ: ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

رَعَدَتِ الْمَرْأَةُ : ئايال ياساندى.

رَعَدَ لَهُ وبَرَقَ: ئۇنىڭغا قاتتىق ئاچچىقلاندى، ئۇنىڭغا قاتتىق غەزەپلەندى.

رَعَدَتِ السَّمَاءُ: ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

رَعْدٌ ج رُعُودٌ: گۈلدۈرماما، گۈلدۈرماما ئاۋازى.

«أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ» «قرآن» : ياكى ئۇلار زۇلمەتلىك، گۈلدۈرمامىلىق ۋە چاقماقلىق قاتتىق يامغۇردا قالغان . . .

رِعْدَةٌ: قورقۇنچ، تىترەك، (كېسەللىك ياكى قىزىتما سەۋەبىدىن بەدەننىڭ تىترەپ كېتىشى).

«أَصَابَتْهُ رِعْدَةٌ» : ئۇ قاتتىق تىترەپ كەتتى، بەدىنىنى تىترەك باستى.

رَعْدَدَ يُرَعْدِدُ رَعْدَدَةً: قايتا تەلەپ قىلدى، تەلەپ قىلىۋەردى.

رِعْدِيْدٌ ج رَعَادِيدُ: قورقۇنچاق، توخۇ يۈرەك، ئاجىز؛ چىرايلىق ئايال، بەدىنى يۇمشاق ئايال.

رَجُلٌ رِعْدِيْدٌ: قورقۇنچاق ئادەم، توخۇ يۈرەك.

رِعْدِيْدَةٌ ج رَعَادِيدُ: بەدىنى يۇمشاق ئايال، چىرايلىق ئايال.

رَعْرَعَ يُرَعْرِعُ رَعْرَعَةً اللّٰهُ الشَّيْءَ: ئاللاھ كائىناتنى ياراتتى، بەرپا قىلدى، خەلق ئەتتى.

رَعْرَعَ الْغِذَاءُ الْغُلَامَ: ئوزۇقلۇق بالىنى يېتىلدۈردى.

رَعْرَعَ الشَّيْءَ : مىدىرلاتتى، ھەرىكەتلەندۈردى.

رَعْرَعَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى كۆندۈرۈش ئۈچۈن مىندى.

رَعْرَعَ الْمَاءُ: سۇ چايقالدى، تەۋرەندى، داۋالغۇدى.

رَعْرَعٌ رُعْرُعٌ ج رَعَارِعُ: زەبەردەست يىگىت، قاۋۇل؛ قورقۇنچاق.

رَعَسَ يَرْعَسُ رَعْسًا: تىترىدى، ئاستا ماڭدى.

رَعَشَ يَرْعَشُ رَعْشًا وَ رُعَاشًا الرَّجُلُ: تىترىدى، ئىزتىراپ چەكتى.

رَعَشَ الشَّخْصُ: قورقتى.

رَعَشَ بَرْدًا: سوغۇقتىن تىترىدى.

رَعَشَتْ يَدَاهُ: قولى تىترىدى.

رَعِشَ يَرْعَشُ رَعْشًا الشَّيْخُ: بوۋاي تىترىدى.

رُعِشَ الرَّجُلُ: تىترەك ئولاشتى، قورقۇنچ باستى.

رَعْشٌ . رَعَشٌ: تىترىمەك.

رَعْشَةٌ ج رَعَشَاتٌ: تىترەك.

«عَاوَدَتْهُ رَعْشَةُ الْحُمَّى» : قىزىتمىنىڭ تىترىكى قايتىلاندى.

رِعْشَةٌ: تىترەك؛ تېزلىك، ئالدىراش.

رَعْشَنٌ : تىترىگۈچى، قورقۇنچاق.

اَلرَّعْشَنُ مِنَ الْحَيَوَانِ: ئايىغى تېز ھايۋان، ئىتتىك ماڭىدىغان ھايۋان.

رَعَصَ يَرْعَصُ رَعْصًا: تىترىدى.

رَعَصَ يَرْعَصُ رَعْصًا الشَّيْءَ : نەرسىنى مىدىرلاتتى، نەرسىنى ھەرىكەتلەندۈردى، تارتتى.

رَعَصَ الْبَرْقُ: چاقماق داۋالغۇپ يالتىرىدى.

رَعَّ يَرُعُّ رَعًّا: توختاپ قالدى، جىمىدى.

رَعَّتِ الرِّيحُ: شامال توختىدى.

رَعَّابٌ: قورقۇتقۇچى، تەھدىت سالغۇچى، ھەيۋە قىلغۇچى؛ ھىيلىگەر.

رَعَّابَةٌ: كىشىلەرنى كۆپ قورقۇتىدىغان ئادەم.

رَعَّادٌمرَعَّادَةٌ: گۈلدۈرمامىلىق بولۇت؛ ۋات-ۋات ئادەم، ۋالاقتەككۇر؛ بىر خىل بېلىق بولۇپ ئۇنى تۇتسا ئىككى قول تىترەپ كېتىدۇ.

رَعَّبَ يُرَعِّبُ تَرْعِيبًا: قورقاتتى، چۆچۈتتى.

رَعَّبَ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

رَعَّبَ السَّنَامَ: لوككىنى كەستى.

رَعَّلَ يُرَعِّلُ تَرْعِيلًا الْكَرْمُ: تال ئۆستى، بىخ چىقاردى.

رَعَّى يُرَعِّي تَرْعِيَةً «رَعَّاكَ اللّٰهُ» : (ئاللاھ سېنى ساقلىسۇن) دېدى.

رَعَفَ يَرْعَفُ و يَرْعُفُ رَعْفًا أَنْفُهُ: بۇرنىدىن قان ئاقتى، قانىدى.

رَعَقَ غَضَبًا: غەزىپى تاشتى.

رَعَقَ أَنْفُهُ غَضَبًا: غەزىپى تاشتى.

رَعَلَ يَرْعَلُ رَعْلًا الشَّيْءَ: ياردى، تىلدى.

رَعَلَةٌ: قاتتىق نەيزە سانجىدى.

رَعَلَهُ بِالسَّيْفِ: قىلىچ بىلەن چاپتى.

رَعِلَ يَرْعَلُ رَعَلًا ورَعَالَةً: گالۋاڭ بولدى، ئەخمەق بولدى، ئەخمەقلىق قىلدى.

رَعِلَ النَّبَاتُ: زىرائەت، ئوت - چۆپ ئۆزۈردى، ئۆستى.

رَعْلٌ: تاغ تۆمشۇقى.

رِعْلٌ: ھەسەل ھەرىسىنىڭ ئەركىكى.

رَعْلَةٌ ج رِعَالٌ وأَرْعَالٌ وأَرَاعِيلُ: تۆگە ۋە ياكى قوينىڭ ئەن سېلىش ئۈچۈن كېسىلىپ ساڭگىلاپ قالغان قۇلىقى؛ ئېگىز خورما دەرىخى، كارۋاننىڭ ئالدى؛ تۆگە قوشى؛ ئاز جامائەت؛ باشقىلارنىڭ ئالدىدا ماڭىدىغان جامائە، بالا - چاقا.

رُعْلَةٌ ج رُعْلٌ: بىخ؛ رەيھانگۈلدىن تۈزۈلگەن گۈلدەستە.

رُعْلَةُ زُهُورٍ: گۈلدەستە.

رَعَمَ يَرْعَمُ رُعَامًا: ئورۇقلاپ ماڭقا بولۇپ قالدى.

رَعُمَ يَرْعُمُ رُعَامَةً: ئورۇقلاپ ماڭقا بولۇپ قالدى.

رَعَنَ و رَعُنَ يَرْعَنُ رُعُونَةً الشَّخْصُ: دۆت بولۇپ قالدى، گاڭگىراپ قالدى، ئەخمەقلىق قىلدى.

رَعَنَتْهُ الشَّمْسُ: ئاپتاپ ئۆتۈپ كەتتى، ئىسسىق ئۆتۈپ كەتتى.

رَعْنٌ: ئىسسىق ئۆتۈش كېسىلى.

رَعُوسٌ : ئاجىزلىقتىن ياكى مۆگدىگەنلىكتىن بېشىنى لىڭشىتقان ئادەم.

اَلرَّعُوسُ مِنَ النُّوقِ: تېز ماڭغانلىق ۋە تېتىكلىكتىن بېشىنى لىڭشىتىپ ماڭىدىغان تۆگە.

رَعُوشٌ مِنَ النُّوقِ: قېرىلىقتىن بېشىنى لىڭشىتىدىغان تۆگە.

رُعُوقٌ : قودۇق بېشىغا سۇ تارتقۇچى ئولتۇرۇش ئۈچۈن قويۇلغان تاش.

رُعُوقٌ : سىم - سىم يامغۇر.

رُعُومٌ: روھ، ئەرۋاھ؛ ماڭقا كېسىلى؛ ئورۇق؛ ۋىجىك.

رُعُونٌ : قاتتىق؛ ھەرىكىتى كۆپ، تىنىم تاپماس؛ كىچىكنىڭ قارالغۇسى.

رُعُونَةٌ: يېنىكلىك، شالالىقلىق، سەركەشلىك، بويۇنتاۋلىق، دۆتلۈك.

رَعْوَى: نادانلىقتىن يانماق.

رَعَوِيٌّ: چارۋىچى، چارۋىغا مەنسۇپ.

مُجْتَمَعٌ رَعَوِيٌّ: چارۋىچىلىقنى ئاساس قىلىدىغان جەمئىيەت.

رَعَوِيَّةٌ: دۆلەت تەۋەلىكى.

رَعَى يَرْعَى رَعْيًا الْمَاشِيَةُ الْكَلَأَ: چارۋا ئوتلىدى.

رَعَى الرَّاعِي الْمَاشِيَةَ: پادىچى چارۋىنى ئوتلاتتى، باقتى.

«كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ» : (ئۇلاردىن) يەڭلار ۋە مال چارۋىلىرىڭلارنى بېقىڭلار.

رَعَى الْأَمِيرُ رَعِيَّتَهُ: ئەمىر پۇقرالىرىغا ھۆكۈمرانلىق قىلدى، ئەمىر پۇقرالىرىنى ئىدارە قىلدى.

رَعَى الْجِلْدُ وَالرَّأْسُ: تېرە ۋە باش قىچىشتى.

رَعَى النَّجْمَ: بىدار بولدى، ئۇيقۇسى قاچتى.

رَعَى يَرْعَى رِعَايَةً الْحَاكِمُ رَعِيَّتَهُ: ھاكىم خەلقنى ئىدارە قىلدى، باشقۇردى.

رَعَى لَهُ حُرْمَتَهُ: ھۆرمىتىنى ساقلىدى.

رَعَى عَهْدَهُ: ۋەدىسىگە رىئايە قىلدى، ئەمەل قىلدى.

«فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا» ‹قرآن›: لېكىن ئۇلار ئۇنىڭغا لايىق دەرىجىدە ئەمەل قىلمىدى.

رَعَى لَهُ عَهْدَهُ: ۋەدىسىدە تۇردى.

رَعْيٌ: ساقلىماق، قوغدىماق، مۇھاپىزەت قىلماق.

«سَقْيًا لَكَ وَرَعْيًا»: ئاللاھ سېنى پاناھىدا ساقلىسۇن ۋە مەرھەمەت قىلسۇن.

رَعْيًا لَكَ: ئاللاھ سېنى پاناھىدا ساقلىسۇن، سېنى ئاللاھ ساقلىسۇن.

رِعْيٌ ج أَرْعَاءٌ: يايلاق، ئوتلاق.

رَعِيبٌ ج رُعَبَاءُ: قورقۇنچاق، توخۇ يۈرەك، يۈرەكسىز؛ سېمىز؛ پاكار، پاكىنەك.

رَعِيلٌ ج أَرْعَالٌ ورُعَالٌ: كىشىلەر توپى؛ ئاتلار توپى؛ شامال (بۇلۇتلارنىڭ ئالدىدا چىققان شامال).

«جَاءَ رَعِيلٌ مِنَ النَّاسِ»: كىشىلەردىن بىر جامائە كەلدى.

رَعِيلُ الْفِرْقَةِ: ئاۋانگارت قىسىم، ئالدىن يۈرەر ئەترەت.

رَعِيَّةٌ ج رَعَايَا: پادىچىسى بار، پادا؛ پۇقرا.

رَعِيَّةُالْحُكُومَةِالْمَحَلِّيَّةِ: يەرلىك ھۆكۈمەتكە قاراشلىق پۇقرا، يەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ پۇقراسى.

«كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ» ‹حديث›: ھەر بىرىڭلار پادىچى ھېسابلىنىسىلەر، ھەر بىرىڭلار ئۆز پادائىڭلار ئۈستىدە جاۋابكارلىققا تارتىلىسىلەر.

رَغَا يَرْغُو رَغْوًا الْبَعِيرُ: تۆگە بوقۇردى، بوزلىدى.

رَغَا الشَّخْصُ: كۆپ گەپ قىلدى.

رَغَا الْمَاءُ: سۇ كۆپۈكلەشتى.

رَغَا الصَّابُونُ: سوپۇن كۆپۈكلەشتى.

رَغَا الصَّبِيُّ: بوۋاق چىرقىراپ يىغلىدى، قاتتىق يىغلىدى.

رَغَا الرَّعْدُ: گۈلدۈرماما گۈلدۈرلىدى.

رُغَاءٌ: تۆگىنىڭ بوقۇرىشى.

رَغَابَةٌ: تاماقتا دۇم چۈشمەك، ئاچ كۆزلۈك.

رَغَادَةٌ: پاراۋان، باياشات.

رَغَادَةُ الْعَيْشِ: تۇرمۇش باياشاتچىلىقى.

رُغَامٌ ج أَرْغِمَةٌ: ماڭقا، پوتلا.

رَغَامٌ: توپا؛ قول.

هَبَطَ بِهِ إِلَى الرَّغَامِ: ئۇنى پاتقاققا تىقىۋەتتى.

أَلْقَاهُ فِي الرَّغَامِ: ئۇنى خار قىلدى.

رُغَامَى: بۇرۇن، كاناي، كېكىرتەك.

اِلْتِهَابُ الرُّغَامَى: كاناي ياللۇغى.

رَغَاوَةٌ: قايماق، كۆپۈك، ماغزاپ.

رَغِبَ يَرْغَبُ رَغْبًا وَرَغَبًا وَرَغْبَةً الشَّيْءَ أَوْفِي الشَّيْءِ: ئارزۇ قىلدى، قىزىقتى، ئۈمىد قىلدى، تەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى.

رَغِبَ عَنِ الشَّيْءِ: يۈز ئۆرىدى، ياندى، تەرك ئەتتى، زېرىكتى، بىزار بولدى.

رَغِبَ بِهِ عَنْ غَيْرِهِ: خىللىدى، ئىلغىدى؛ ئۇنىڭغا قىزىقىپ باشقىسىدىن ۋاز كەچتى.

رَغِبَ إِلَيْهِ: يالۋۇردى، ئىلتىجا قىلدى، ئۆتۈندى، تىلىدى.

رَغِبَ بِنَفْسِهِ عَنِ الشَّيْءِ: قىزىقمىدى.

«وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ» ‹قرآن›: ئۆزىنى ئەخمەق قىلغانلاردىن باشقا كىم ئىبراھىمنىڭ دىنىدىن يۈز ئۆرۈيدۇ.

«أَخِي لَا يَرْغَبُ فِي شِرَاءِ هَذَا الْقَمِيصِ»: قېرىندىشىم بۇ كۆڭلەكنى سېتىۋېلىشقا قىزىقمايدۇ.

«فَإِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ وَإِلَى رَبِّكَ فَارْغَبْ» ‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد!) دەۋەتتىن بوشىغان چېغىڭدا (ئاللاھقا) ئىبادەت قىلىشقا تىرىشقىن، پەرۋەردىگارىڭغا يۈزلەنگىن.

رَغْبٌ. رَغَبٌ: ئارزۇ، قىزىقىش، ياخشى كۆرۈش،

خۇشتار بولۇش، ئامراق بولۇش.

رَغَبًا ورَهَبًا: ھەم ئارزۇ قىلىپ، ھەم قورقۇپ...، ئۈمىد قىلغان ۋە قورققان ھالدا.

فَعَلَهُ رَغَبًا لَارَهَبًا: ئۇنى قورقۇپ ئەمەس، رازىمەنلىك بىلەن قىلدى.

رَغِبٌ ج رُغُبٌ: كەڭ يول، داغدام يول.

رَغْبَةٌ ج رَغَبَاتٌ: ئىشتىياق، ئارزۇ، ئارمان، ئىنتىزار بولماق، ياقتۇرماق.

بِالرَّغْبَةِ لَابِالرَّهْبَةِ: قورقۇتۇش بىلەن ئەمەس، ئىختىيارى ئاساستا.

عِنْدِي رَغْبَةٌ شَدِيْدَةٌ لِلنُّزْهَةِ: مېنىڭ سەيلە قىلىش ئارزۇيۇم بار.

«أَظْهَرَ رَغْبَةً صَادِقَةً فِي التَّوْبَةِ» : توۋا قىلغاندا سەممىي قىزغىنلىقنى كۆرسەتتى.

رَغَثَ يَرْغَثُ رَغْثًا الْوَلَدُ أُمَّهُ: بالا ئانىسىنى ئەمدى، شورىدى.

رَغْثٌ : ئانارگۈل.

رُغَثَاءُ: سۈت بېزى.

رَغِدَ يَرْغَدُ رَغْدًا وَرَغَدًا وَرَغَادَةً الْعَيْشُ: تۇرمۇش پاراۋان بولدى، كۆڭۈللۈك بولدى، باياشات بولدى.

رَغْدٌ: راھەت تۇرمۇش، پاراۋان تۇرمۇش، باياشات تۇرمۇش، خۇشال تۇرمۇش.

«يَعِيشُ عِيْشَةً رَغْدًا» : باياشات ياشىماقتا.

رَغَدٌ: پاراۋان، باياشات.

«فَكُلُوامِنْهَاحَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا» ‹قۇرآن› : ئۇ يەردە خالىغىنىڭلارچە كەڭتاشا يەپ ـ ئىچىڭلار.

رَغْرَغَ يُرَغْرِغُ رَغْرَغَةً: خۇشاللىقتا چۆمدى.

رَغْرَغَتِ الْإِبِلُ: تۆگە ئەركىن ئوتلىدى، ئەركىن يايرىدى.

رَغْرَغَ الْأَمْرَ: مەسىلىنى يوشۇردى.

رَغَّاءٌ ج رَغَّاءُونَ : كاس ـ كاس، ۋات ـ ۋات، جاپ ـ جاپ، ۋالاقتەككۈر.

رَغَّبَ يُرَغِّبُ تَرْغِيبًا : قىزىقتۇردى، جەلپ قىلدى.

رَغَّى يُرَغِّي تَرْغِيَةً الْمَاءَ: سۇ كۆپۈكلەشتى.

رَغَّى الصَّابُونُ: سوپۇن كۆپۈكلەشتى، سوپۇننىڭ كۆپۈكى كۆپ بولدى.

رَغَفَ يَرْغَفُ رَغْفًا الْعَجِينَ وَالطِّينَ: خېمىر يوغۇردى ياكى لاي ئەتتى.

رَغَفَ الْجَمَلَ: تۆگىگە يەم بەردى.

رَغَلَ يَرْغَلُ رَغْلاً الْوَلَدُ أُمَّهُ: بالا ئانىسىنى ئەمدى، شورىدى.

رَغْلَةٌ: قوزا، پاقلان.

رَغَمَ يَرْغَمُ رَغْماً: زورلىدى، بويسۇندۇردى، خورلىدى.

رَغَمَ يَرْغَمُ ورَغُمَ يَرْغُمُ رَغْمًا أَنْفَهُ لِلّٰهِ: ئاللاھقا بويسۇندى، باش ئەگدى، ئىتائەت قىلدى.

رَغِمَ يَرْغَمُ رَغْمًا الشَّخْصُ: خار بولدى، خورلاندى.

رَغِمَ أَنْفُهُ: خار بولدى.

رَغَمَ يَرْغُمُ رَغَمًا الشَّخْصُ: يامان كۆردى، نەپرەتلەندى، يىرگىندى، بىزار بولدى.

رَغْمٌ: زورلىماق، مەجبۇرلىماق.

«فَعَلَ ذَلِكَ عَلَى رَغْمِ أَنْفِهِ» : ئۇنى خالىماي قىلدى.

عَلَى الرَّغْمِ مِنْ: ... قارىماي، ... قارىماستىن، مەيلى ... بولسۇن ... بىلەنمۇ.

رَغْمًا عَنْ: ... قارىماي، مەيلى... بولسۇن، ... بىلەنمۇ، ... بولسىمۇ، ... دىن ... قەتئىينەزەر، ... تەقدىردىمۇ.

رَغْمًا عَنْ أَنْفِهِ: ئۇنىڭ خالاش ـ خالىماسلىقىدىن قەتئىينەزەر، مەيلى ئۇ خالىسۇن ياكى خالىمىسۇن.

رَغْمَ أَنْفِهِ: ئۇنىڭ خالاش ـ خالىماسلىقىدىن قەتئىينەزەر، مەيلى ئۇ خالىسۇن ياكى خالىمىسۇن.

رَغْمَ ذَلِكَ: شۇنداق بولسىمۇ، ئۇنداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، شۇنداق بولۇشىغا قارىماي، گەرچە.

بِالرَّغْمِ مِنْ أَنَّ: ھەتتا ... بولسىمۇ، ... تەقدىردىمۇ.

رَغْمًا عَنْ أَهَمِّيَّتِهِ: ... نىڭ مۇھىملىقىغا قارىماي، مۇھىم بولغان بولسىمۇ.

رَغَنَ يَرْغَنُ رَغْنًا فِيهِ: تاما قىلدى، ئارزۇ قىلدى، بېرىلدى.

رَغَنَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا قۇلاق سالدى، زەن قويدى، كۆڭۈل قويدى.

رَغْنَةٌ: تەكشى يەر، يۇمشاق يەر.

رُغْوَةٌ و رَغْوَةٌ ج رُغًى ورِغًى: قايماق، كۆپۈك، ماغزاپ.

رَغْوَةُ الطَّبْخِ: قازاننىڭ كۆپۈكى.

رَغْوَةُ الْمَعَادِنِ الْمُذَابَةِ: مەدەن داشقىلى.

رَغْوَةُ الصَّابُونِ: سوپۇننىڭ ماغزىپى.

رَغْوَةُ الْقَمَرِ: سېگىر تاش.

رَغْوَةُ الْحَجَّامِيْنَ: بۇلۇت (بىر خىل دېڭىز ھايۋىنى)؛ بۇلۇت چاقچۇق ياكى سۇلياۋدىن ياسالغان بۇلۇتسىمان جىسىم.

رَغُوثٌ: ئەمگۈزگۈچى، ئېمىتكۈچى.

رَغُولٌ ج رُغُلٌ: ئېمىۋاتقان موزاي، ئېمىۋاتقان قوزا، ئېمىۋاتقان ئوغلاق.

رَغِيبٌ ج رِغَابٌ وَ رُغُبٌ: كىشىلەرگە قارىتا قورسىقى چوڭ؛ جىلغا، كۆل قاتارلىقلارغا قارىتا كەڭ دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

وَادٍ رَغِيبٌ: كەڭ جىلغا.

حِمْلٌ رَغِيبٌ: ئېغىر يۈك.

رَغِيبَةٌ ج رَغَائِبُ: ئارزۇلۇق نەرسە، سۆيۈملۈك نەرسە، ياخشى كۆرىدىغان نەرسە؛ كۆپ ئىنئام.

«هُوَ وَهَّابٌ لِكُلِّ رَغِيبَةٍ»: ئۇ نۇرغۇن ئىنئام بەرگۈچىدۇر.

رَغِيدٌ: راھەت تۇرمۇش، پاراۋان تۇرمۇش، باياشات تۇرمۇش، خۇشال تۇرمۇش.

رَغِيفٌ ج أَرْغِفَةٌ ورُغْفَانٌ: نان، توقاچ.

رَغِيفٌ رَقِيقٌ: ھەمەك نان، چەلپەك نان، كاكچە نان، ئاچقان نان.

«لَقَدْ تُرِكَ هَذَا الرَّغِيفُ فَتْرَةً طَوِيلَةً مِنَ الزَّمَنِ لِذَلِكَ أَصْبَحَ يَابِسًا»: بۇ نان ئۇزۇن مۇددەت تاشلىنىپ قالغانلىقى ئۈچۈن قۇرۇپ قالدى.

رَفَا يَرْفُو رَفْوًا الرَّفَّاءُ الثَّوْبَ: تىككۈچى كىيىمنى سۆكۈپ ئوڭشىدى.

رَفَاهُ: قورقۇنچىسىنى تۈگەتتى، ھاجىتىدىن چىقتى.

رَفَا الرَّجُلُ: ئۆيلەندى.

«خَرَقَ ثَوْبَ الْمَوَدَّةِ بِإِسَاءَتِهِ ثُمَّ رَفَاهُ بِإِحْسَانِهِ»: دوستلۇق كىيىمىنى ئۆزىنىڭ ئەسكىلىكىدىن يىرتىپ تاشلىغانىدى، ئاندىن كېيىن ئۇنى ئۆزىنىڭ ياخشىلىقى بىلەن يامىدى.

«أَرْجُومِنْكَ أَنْ تَرْفُوَلِي هَذِهِ السُّتْرَةَ الْقَدِيمَةَ»: بۇ كونا چاپاننى يېغىشتۇرۇۋەتسەڭ ئىكەن.

رِفَاءٌ: ئىناق، ئىتتىپاق، ئىناقلىق، ئىتتىپاقلىق، ئىجىللىق.

بِالرِّفَاءِ وَالْبَنِينِ: (يېڭىدىن ئۆيلەنگەن ئادەمگە ئېيتىلىدىغان ياخشى تىلەك سۆزى بولۇپ، «ئىناق كۆڭۈللۈك ياشاپ، نەۋرە ـ چەۋرىلىك بولۇپ كېتىڭلار» دېگەن مەنىدە).

رُفَاتٌ: جەسەت، مېيىت، تاپ، ئۆلۈك؛ پارچە ـ پۇرات، چىرىگەن سۆڭەك.

«وَقَالُوْا أَئِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا أَئِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ خَلْقًا جَدِيْدًا» «قرآن»: مۇشرىكلار: «بىز قۇرۇق سۆڭەك ۋە چىرىپ توپا بولۇپ كەتكەندىن كېيىن چوقۇم قايتا تىرىلىپ يېڭىدىن ئادەم بولامدۇق؟» دېيىشىدۇ.

نُقِلَ رُفَاتُهُ إِلَى بِلَادِهِ: ئۇنىڭ جەسىتى يۇرتىغا يۆتكەپ كېتىلدى.

رِفَادَةٌ ج رِفَادَاتٌ: تېڭىق لاتىسى، داكا، بىنت؛ ئىگەرنىڭ ياغىچى.

رِفَادَةُ الْحُجَّاجِ: ھاجىلارنى كۈتۈۋېلىش خىزمىتى.

رَفَاعَةٌ. رُفَاعَةٌ. رِفَاعَةٌ: قاتتىق ئاۋاز، يۇقىرى ئاۋاز.

رَفَاغَةٌ: تۇرمۇش پاراۋانلىقى.

رَفَاغِيَةٌ: تۇرمۇشنىڭ پاراۋانلىقى.

رُفَاقٌ: توپان، ئۇۋاق سامان.

رِفَاقٌ ج رُفُقٌ وأَرْفِقَةٌ: ھەمراھ بولماق، ھەمسەپەر بولماق، تۆشلۇك.

رِفَاقِيٌّ: يولداشلارچە، دوستلۇق، ھەمراھلىق.

رَفْلٌ ج رُفُولٌ: ئەتەك.

رَفَلٌ: ئۇزۇن ئەتەكلىك كىيىم، ئۇزۇن قۇيرۇقلۇق ھايۋان، كەڭ كىيىم.

رَفَاهٌ. رَفَاهَةٌ. رَفَاهِيَةٌ: ھۇزۇر ـ ھالاۋەتلىك

uyghurkitap.com

تۇرمۇش، راھەتلىك تۇرمۇش، كۆڭۈللۈك تۇرمۇش، پاراۋان تۇرمۇش.

«يَجِبُ الْعَمَلُ عَلَىتَحْقِيقِ مُجْتَمَعِ الرَّفَاهِيَةِ» : پاراۋان بولغان بىر جەمئىيەتنىڭ مەيدانغا كېلىشىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئىشلەش كېرەك.

رَفَأَ يَرْفَأُ رَفْئًا الثَّوْبَ وَنَحْوَهُ: كىيىم قاتارلىق-لارنى يامىدى، ئۇلىدى.

رَفَأَ بَيْنَ الْقَوْمِ : قەۋمنىڭ ئارىسىنى ئەپلەشتۈر-دى.

رَفَأَ الْجَوَارِبَ: پايپاقنى يامىدى.

رَفَأَ السَّفِينَةَ: كېمىنى پرىستانغا يېقىنلاشتۇردى.

رَفَتَ يَرْفُتُ و يَرْفِتُ رَفْتًا الشَّيْءُ: پاچاقلاندى، پارچىلاندى، سۇندى.

رَفَتَ الْحَبْلُ: ئارغامچا ئۈزۈلۈپ كەتتى.

رَفَتَ الْمُوَظَّفَ: خىزمەتچىنى ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلىدى.

رُفَتْ : سامان.

رَفَثَ يَرْفُثُ وَ يَرْفِثُ رَفْثًا ورَفَثًا ورُفُوثًا الرَّجُلُ فِي كَلاَمِهِ: ئۇياتسىز گەپ قىلدى، سەت گەپ قىلدى.

رَفْثٌ. رَفَثٌ: سەت، ئۇياتسىز گەپ؛ ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق قىلىش.

«أُحِلَّ لَكُمْلَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلىَ نِسَائِكُمْ» ‹قرآن› : روزا كېچىلىرىدە ئاياللىرىڭلارغا يېقىنچىلىق قىلىش سىلەرگە ھالال قىلىن-دى.

«فَلاَ رَفَثَ وَلاَ فُسُوقَ وَلاَ جِدَالَ فِي الْحَجِّ» ‹قرآن› : بۇ ئايلاردا ھەج قىلىشنى نىيەت قىلغان ئادەمنىڭ جىنسىي ئالاقە قىلىشى، گۇناھ قىلىشى ۋە جاڭجال قىلىشى مەنئى قىلىنىدۇ.

رَفَدَ يَرْفِدُ رَفْدًا وَرِفَادَةً السَّائِلَ: تىلەمچىگە ياردەم قولىنى سوزدى، خەير ـ ساخاۋەت قىلدى.

رَفَدَ يَرْفِدُ رَفْدًا الْمُوَظَّفَ: خىزمەتچىنى خىزمە-تىدىن قالدۇردى.

رَفْدٌ: چوڭ قاچا، ئىستاكان، چوڭ قەدەھ، جام.

أُرِيقَ رَفْدُهُ: ئۇ ئۆلدى.

رِفْدٌ ج أَرْفَادٌ و رُفُودٌ: تۈۋرۈك، تېرەك، يۆلەن-چۈك، تايانچ، چوڭ قاچا، ھەسسە، نېسىۋە، جام، ئىنئام، ياردەم، قۇتقۇزۇش پۇلى، ھەدىيە، سوۋغا.

«وَأُتْبِعُوا فِي هَذِهِ لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ» ‹قرآن› : ئۇلار بۇ دۇنيادىمۇ، قىيامەت كۈنىدىمۇ لەنەتكە ئۇچرايدۇ، ئۇلارغا بېرىلگەن (ئىككىلا دۇنيادا لەنەتكە ئۇچراشتىن ئىبارەت) بۇ سوۋغا نېمىدېگەن يامان!

رِفْدَةٌ ج رِفَدٌ: بىر توپ ئادەم، جامائە.

رَفْرَافٌ ج رَفَارِيفُ: قۇشنىڭ قانىتى، بىر خىل قۇشقاچ.

رَفْرَفَ يُرَفْرِفُ رَفْرَفَةً الطَّائِرُ بِجَنَاحَيْهِ: قۇش قانات قاقتى، قۇش قانىتىنى لەپىلدەتتى.

رَفْرَفَ الْعَلَمُ: بايراق لەپىلدىدى.

«إِنَّ الْأَعْلاَمَ تُرَفْرِفُ فَوْقَ الْمَبَانِي الْعَالِيَةِ»: بايراقلار ئېگىز بىنالار ئۈستىدە لەپىلدىمەكتە.

رَفْرَفَ الشَّيْءُ: مىدىرلىدى، ھەرىكەتلەندى، ئاۋاز چىقاردى.

رَفْرَفٌ ج رَفَارِفُ: پېشايۋان، لەمپە، چېدىرنىڭ بىر تەرىپى، ياستۇق، سېلىنچا، تاۋار ئەتراپىغا ساڭگىلاپ تۇرغان دەرەخ شېخى.

«مُتَّكِئِينَ عَلَى رَفْرَفٍ خُضْرٍ» ‹قرآن› : ئۇلار يېشىل ياستۇقلارغا يۆلەنگەن ھالدا ئىستىرا-ھەت قىلىدۇ.

رَفْرَفُ السَّيَّارَةِ: ماشىنا چاقىنىڭ ئۈستىدىكى قانات.

رَفْرَفُ الْبِنَاءِ: پېشايۋان.

رَفَسَ يَرْفُسُ و يَرْفِسُ رَفْسًا: كۆكرەككە تەپتى.

«رَفَسَ الْحِصَانُ صَاحِبَهُ» : ئايغىر ئىگىسىنى تەپتى.

رَفْسَةٌ: بىر تېپىك، بىر پەشۋا.

رَفَشَ يَرْفُشُ رَفْشًا الْحُبُوبَ: داننى سۈپۈردى؛ سوقتى؛ ئوبدان يەپ ـ ئىچتى.

رَفِشَ يَرْفَشُ رَفَشًا: يوغان قۇلاقلىق بولدى، كەڭ قۇلاقلىق بولدى.

رَفْشٌ: كۈرەك، گۈرجەك.

رَفَضَ يَرْفُضُ وَ يَرْفِضُ رَفْضًا الشَّيْءَ: رەت قىلدى، تەرك ئەتتى، تاشلىدى، يىراقلاشتى.

رَفَضَ حَوَالَةً مَالِيَّةً: تالونىي تاپشۇرۇشنى رەت قىلدى.

رَفَضَ الدَّعْوَى الْقَضَائِيَّةَ: دەۋانى رەت قىلدى.

رَفَضَ حُجَّتَهُ رَفْضًا بَاتًّا: ئۇنىڭ پاكىتىنى قەتئىي رەت قىلدى.

رَفَضَتِ الْإِبِلُ: تۆگە تارقاپ كەتتى.

لَايُمْكِنُ أَنْ يُرْفَضَ: ئۇنى رەت قىلىش مۇمكىن ئەمەس.

رَفْضٌ: رەت قىلماق، تەرك ئەتمەك، تاشلىۋەتمەك.

حَقُّ الرَّفْضِ: رەت قىلىش هوقۇقى.

إِجَابَةٌ بِالرَّفْضِ: رەت قىلىش جاۋابىنى بەرمەك.

رَفَضٌ ج أَرْفَاضٌ وَرُفُوضٌ: تارقاق، تاراپ كەتكەن، چېچىلىپ كەتكەن.

رُفَضَةٌ: رەت قىلغاق.

رَجُلٌ رُفَضَةٌ: رەت قىلغاق ئادەم.

فُلَانٌ قَبَضَةٌ رُفَضَةٌ: باشلاپ قويۇپ ئاخىرىغا چىقار-مايدىغان ئادەم.

رَفَعَ يَرْفَعُ رَفْعًا الشَّيْءَ: كۆتۈردى، تىكلىدى.

«اَللّٰهُ الَّذِى رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا» «قرآن» : ئاللاھ ئاسمانلارنى تۈۋرۈكسىز بەرپا قىلدى ، سىلەر ئۇنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىسىلەر.

رَفَعَ السِّعْرَ: باھانى ئۆستۈردى.

رَفَعَ الْعَلَمَ: بايراق چىقاردى.

رَفَعَ السِّلَاحَ: قورال كۆتۈردى، ئۇرۇش ئېلان قىلدى.

رَفَعَ الْجَمَلُ: تۆگە تېز ماڭدى.

رَفَعَ عَنْهُ: يېنىكلەتتى.

رَفَعَ رَأْسًا لِفُلَانٍ: هۆرمەتلىدى، ئىززەتلىدى، قەدىرلىدى.

رَفَعَ الدَّعْوَى عَلَى: ئەرز قىلدى، شىكايەت قىلدى.

رَفَعَ الْغِطَاءَ: پەردىنى ئېچىپ تاشلىدى، ئاشكارى-لىدى، پاش قىلدى.

رَفَعَ الْعَرِيضَةَ إِلَى: ئەرز سۇندى، مۇراجىئەتنامە سۇندى.

رَفَعَ الْخَطَرَ عَنْ: قامالنى بىكار قىلدى، مەنئى قىلىش بۇيرۇقىنى بىكار قىلدى.

رَفَعَ الْكَلِمَةَ: سۆزنى لەۋلەشكەن ئالامىتى بىلەن ئوقىدى، پەشلىك ئوقۇدى.

رَفَعَ مَكَانَتَهُ: ئۇنىڭ دەرىجىسىنى كۆتۈردى.

«وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ» «قرآن» : بەزىڭلارنى بەزىڭلاردىن بىرقانچە دەرىجە يۇقىرى قىلدى.

رَفَعَ الشَّيْءَ: كۆتۈردى، يۆتكىدى.

رَفَعَ الشَّخْصَ إِلَى الْحَاكِمِ: دەۋا قىلىپ هاكىم-نىڭ ئالدىغا باردى.

رَفَعَ الْبِنَاءَ: قۇرۇلۇشنى ئېگىزلەتتى.

رَفَعَ مَرْتَبَهُ: مەرتىۋىسىنى ئۆستۈردى.

رَفَعَ الْحَاكِمُ الضَّرِيبَةَ: هۆكۈمران باجنى بىكار قىلدى.

رَفَعَ اللّٰهُ الدُّعَاءَ وَالْعَمَلَ: ئاللاھ دۇئانى ۋە ئەمەل-نى قوبۇل قىلدى.

رَفَعَ عَلَيْهِ قَضِيَّةً: ئۇنىڭ ئۈستىدىن ئەرز قىلدى.

رَفَعَ صَوْتَهُ: ئاۋازنى كۆتۈردى، ئاۋازىنى يۇقىرىلات-تى.

رَفَعَ الْحَدِيثَ إِلَى النَّبِيِّ : هەدىسنىڭ سەنەدىنى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامغا ئۇلىدى.

رَفَعَ الْأَذَانَ: ئەزان ئېيتتى.

رَفَعَ السِّتَارَ عَنِ الشَّيْءِ : ئاشكارىلىدى.

رَفَعَ الْعَصَا عَلَيْهِ: ئۇرۇشقا ئۇرۇندى.

رَفَعَ قُبَّعَتَهُ: شىلەپىسىنى كۆتۈرۈپ سالام بەردى.

رَفَعَ لِوَاءَ الثَّوْرَةِ: ئىنقىلابقا باشچىلىق قىلدى.

رَفَعَ يَدَيْهِ: تەسلىم بولدى، ئىككى قولىنى كۆتۈردى.

رَفَعَ يَدَهُ عَنِ الْأَكْلِ وَ الشُّرْبِ: تاڭدىن بۇرۇن روزىنى نىيەت قىلدى.

www.uyghurkitap.com

رَفَعَ الْحَجَرَ مِنْ مَكَانِهِ: تاشنى ئورنىدىن كۆتۈردى.

اَللّٰهُ يَرْفَعُ وَيَخْفِضُ: ئاللاھ ئەزىز قىلىدۇ ۋە خار قىلىدۇ.

رَفَعَ الْعَيْشُ: تۇرمۇش كەڭ ـ كۇشادە بولدى، باياشات ياشىدى، پاراۋان بولدى.

رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ فُلَانٍ: بالاغەت يېشىغا يەتمىدى.

«وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ» «قۇرئان»: ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىم بىلەن ئىسمائىل كەبىنىڭ ئۇلىنى قوپۇرۇۋېتىپ...

لَا يَرْفَعُ بَصَرَهُ فِي فُلَانٍ: ئۇنى ھۆرمەتلەيدۇ ۋە ئۇنىڭغا ئېھتىرام بىلدۈرىدۇ.

لَا يَرْفَعُ رَأْسَهُ: ئۇيالدى، تارتىندى، ئىزا تارتتى.

لَا يَرْفَعُ الْعَصَا عَنْ عَاتِقِهِ: قاتتىق ئىشلەيدۇ، كۆپ سەپەر قىلىدۇ.

لَمْ يَرْفَعْ لِي رَأْسًا: بېشىنى كۆتۈرمىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى.

هَذَا أَمْرٌ يَرْفَعُ الرَّأْسَ: بۇ، كىشىگە شان ـ شەرەپ بېغىشلايدۇ.

رَفُعَ يَرْفُعُ رَفَاعَةً الشَّيْءُ: ئىنچىكىلىدى، نازۇكلاشتى.

رَفُعَ يَرْفُعُ رَفْعَةً الشَّخْصُ فِي حَسَبِهِ وَ نَسَبِهِ: يەزىلەت ۋە نەسەب جەھەتتىن شاراپەتلىك بولدى.

رَفُعَ الثَّوْبُ: كىيىم يۇپقا بولدى.

«رَفُعَ بَدَنُهُ»: بەدىنى نازۇكلاشتى.

رَفْعٌ: كۆتۈرمەك، ئۆرلەتمەك.

رَفْعُ الْمَالِ: باج ئالماسلىق، باجنى كەچۈرۈم قىلىش.

حَالَةُ الرَّفْعِ: باش كېلىش، ئىگە (گراماتىكىدا)

عَلَامَةُ الرَّفْعِ: لەۋلەشتۈرۈپ ئوقۇش، «ئۇ» ئوقۇش بەلگىسى.

رَفْعُ الْأَثْقَالِ: ئېغىرلىق كۆتۈرۈش.

رَفْعُ الْيَدِ (فِي الْقَانُونِ التِّجَارِيِّ): قەرزدارنى ئۆزىنىڭ مېلىنى تەسەررۇپ قىلىشتىن چەكلىمەك.

مِدْفَعُ الرَّفْعِ: رامزان ئېيىدا زوھۇرلۇقنى يېيىشنى توختىتىش ئۈچۈن ئېتىلىدىغان توپ.

رَفْعُ نِسْبَةِ اسْتِغْلَالِ الْمُعَدَّاتِ: ئۈسكۈنىلەردىن پايدىلىنىش نىسبىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش.

رَفْعٌ ج أَرْفَاعٌ: تۆۋەن تەبىقە كىشىلىرى، تۆۋەن قاتلام؛ قاقاسلىق، گىياھ ئۈنمەس يەر.

رِفْعَةٌ: ئۈستۈن بولماق، يۇقىرى بولماق.

رِفْعَةُ الْبَاشَا: مىسىردا پادىشاھلىق دەۋرىدە ئەمەلدارلارنى ھۆرمەتلەش سۆزى.

صَاحِبُ الرِّفْعَةِ: مىسىردا پادىشاھلىق دەۋرىدە ئەمەلدارلانى ھۆرمەتلەش سۆزى.

رِفْعَةُ الْمَقَامِ: يۇقىرى ئورۇن، يۇقىرى مەنسەپ، يۇقىرى مەرتىۋە.

رَفُغَ يَرْفُغُ رَفَاغَةً الْعِيْشُ: تۇرمۇش پاراۋان بولدى، باياشات بولدى.

رَفِغَ يَرْفَغُ رَفَغًا: كىر بولۇپ كەتتى.

رَفْغٌ ج أَرْفَاغٌ وَرُفُوغٌ وَأَرْفُغٌ وَرِفَاغٌ: پاراۋان تۇرمۇش، باياشات تۇرمۇش، كەڭ يۇمشاق، ئاسان، تۇپىلىق جاي؛ مۇنبەت جاي، يان، تەرەپ، قۇرغاق يەر، بەدەندىكى كىر يىغىلىپ قالىدىغان جاي.

رُفْغٌ: تىرناق كىرى، قولتۇق كىرى، بەدەندىكى كىر.

رَقَّ يَرِقُّ رِقًّا الْقَلْبُ: يۈرەك سالدى، يۈرەك پوكۇلدىدى، يۈرەك سوقتى.

رَقَّ الشَّيْءُ: مىدىرلىدى.

رَقَّ الْجَنِينُ فِي الْبَطْنِ: ھامىلە قورساقتا مىدىرلىدى، ھامىلە تەۋرىدى.

رَقَّ الطَّائِرُ: قۇش قانات قاقتى.

رَقَّ اللَّبَنَ: كۆندە سۈت ئىچتى.

رَقَّ الْحَاجِبُ: قاش مىدىرلىدى، كۆتۈرۈلدى.

رَقَّ بِهِ الْقَوْمُ: ئاما ئۇنى ئورۇۋالدى.

رَقَّ قَلْبُهُ إِلَيْهِ: مەمنۇن بولدى، رازى بولدى.

رَقَّتْ عَيْنَاهُ: قاپىقى تارتتى.

رَقَّ الْبَرْقُ: چاقماق چاقنىدى.

رَقَّ بِهِ: ئۇنى ھۆرمەتلىدى.

رَفَّتْ عَلَيْهِ السَّعَادَةُ: ئۇنىڭ بەختى كەلدى.

رَفَّ الْبَيْتَ: ئۆيگە تەكچە قىلدى، تەكچە چىقاردى.

رَفٌّ: يۈرەك سوقماق، يۈرەك سالماق.

رَفٌّ ج رُفُوفٌ وَرِفَافٌ: تاختا بېشى، تەكچە، ئاسما
جازا، جازا، پادا.

رَفُّ النَّافِذَةِ: دېرىزە تەكچىسى.

وَضَعَ عَلَى الرَّفِّ: تەكچىگە قويدى.

«وَضَعْتُ الْكِتَابَ عَلَى الرَّفِّ» : كىتابنى تەكچە
ئۈستىگە قويۇپ قويدۇم.

**«عَلَى رُفُوفِ قَاعَةِ الْمُطَالَعَةِ أَنْوَاعٌ كَثِيرَةٌ مِنَ
الصُّحُفِ وَالْمَجَلَّاتِ»** : قىرائەتخانىدىكى جازا
ئۈستىدە نۇرغۇن ھەر خىل گېزىت ۋە ژۇرناللار
بار.

رُقٌّ. رُقَّةٌ: شال پاخلى، شال سامىنى.

رِقٌّ: كۈنلۈك سۇ ئىچىش مىقدارى (سۇ).

رِفًّا: ھەر كۈنلۈكى، ھەر كۈندە.

أَصَابَتْهُ الْحُمَّى رِفًّا: ئۇنىڭ قىزىتمىسى ھەر
كۈندە ئۆرلىمەيدۇ.

رَفَّاءٌ ج رَفَّاؤُونَ: كونا كىيىملەرنى ئوڭشاش،
تۈزەش، ياماش ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنى-
دىغانلار.

رَفَّأَ يُرَفِّأُ تَرْفِيئَةً الْمُتَزَوِّجَ: يېڭى توي قىلغان
يىگىتكە «ئىناق ئىجىل ياشاپ، نەۋرە -
چەۋرىلىك بولغايسىز» دېدى.

رَقَّاسٌ ج رَقَّاسُونَ: ماتورلۇق كېمە.

«اِشْتَرَى رَقَّاسًا جَدِيدًا لِلنُّزْهَةِ» : ساياھەت قىلىش
ئۈچۈن يېڭى ماتورلۇق كېمە سېتىۋالدى.

رَقَّاصٌ ج رَقَّاصَاتٌ: ماتورلۇق قولۋاق.

رَفَّاعٌ: كىران.

رَفَّافٌ: مىدىرلىغۇچى، تىترىگۈچى، شانلىق،
پارلاق، پارقىراق.

ثَغْرٌ رَفَّافٌ: پارقىراق چىش.

رَفَّعَ يُرَفِّعُ تَرْفِيعًا الْمُوَظَّفَ: خىزمەتچىنى
ئۆستۈردى.

رَفَّعَ يَدَهُ: بويسۇنغانلىقىنى بىلدۈردى.

رَفَّهَ يُرَفِّهُ تَرْفِيهًا الشَّخْصُ عَنْ نَفْسِهِ: ھاياتنىڭ
ئېغىرچىلىقلىرىنى تۈگىتىپ، كەڭ - كۆشا-
دە ياشىدى.

رَفَّهَهُ: راھەت كۆرسەتتى، ھۇزۇرلاندۇردى.

«رَفَّهُ الْأَبُ ابْنَهُ» : ئاتا بالىنى راھەت ياشاتقۇزدى.

**رَفَقَ يَرْفُقُ رِفْقًا وَمَرْفَقًا و مِرْفَقًا بِهِ أَوْ لَهُ أَوْ
عَلَيْهِ:** سىلىق مۇئامىلە قىلدى.

رَفَقَ فِي السَّيْرِ: ئاستا ماڭدى.

رَفَقَهُ: ئۇنىڭغا ياردەم بەردى، بىلىكىگە ئۇردى،
ئوقۇدى.

رَفَقَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ: ئەر ئايال دوستلاشتى، ئاشنا
بولدى.

رَفُقَ الشَّخْصُ: ھەمراھ بولدى، يولداش بولدى،
(سەپەردە ياكى يولدا).

**رَفِقَ يَرْفَقُ رِفْقًا وَمَرْفِقًا وَمِرْفَقًا بِهِ أَوْ لَهُ
أَوْعَلَيْهِ:** سىلىق مۇئامىلە قىلدى.

رِفْقٌ: مۇلايىملىق، يۇمشاقلىق، سىلىقلىق.

«إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ» ‹حديث› :
ئاللاھ تائالا ھەممە ئىشتا مۇلايىم بولۇشنى
سۆيىدۇ.

جَمْعِيَّةُ الرِّفْقِ بِالْحَيَوَانَاتِ: ھايۋاناتلارنى قوغداش
جەمئىيىتى.

«اَللّٰهُمَّ رِفْقًا بِعِبَادِكَ» : ئى ئاللاھ! بەندىلى-
رىڭگە مەرھەمەت قىلغىن (دۇئا).

«رِفْقًا بِالْقَوَارِيرِ» : ئاياللارغا مۇلايىم مۇئامىلى-
دە بولۇڭلار.

رِفْقَةٌ ج رِفَاقٌ وَ أَرْفَاقٌ: ھەمراھ، رەپىق،
يولداش، ئۈلپەت، جورا.

«خَرَجْتُ فِي رُفْقَةٍ مِنَ الْأَصْدِقَاءِ» : بىر تۈركۈم
دوستلار بىلەن چىقتىم.

**«هَذِهِ الْفَوَاكِهُ أَحْضَرْتُهَا إِلَيْكَ مِنَ الرِّفَاقِ
الْآخَرِينَ»** : بۇ مېۋىلەرنى ساڭا باشقا يولداش-
لاردىن ئېلىپ كەلدىم.

**رَفَلَ يَرْفُلُ رُفُولاً الشَّخْصُ فِي ثِيَابِهِ أَوْ فِي
مَشْيِهِ:** مەغرۇرانە ماڭدى، كۆرەڭلىدى، غادى-
يىپ ماڭدى.

رَفَلَ فِي بُحْبُوحَةِ نِعَمِهِ: راھەت ـ پاراغەتتە ياشىدى، ئەيش ـ ئىشرەتتە ياشىدى.

رَفَلَ السَّجِينُ فِي قَيْدِهِ: مەھبۇس پۇتىنى كىشەن بىلەن سۆرەپ ماڭدى.

رَفَلَ الشَّخْصُ فِي النِّعْمَةِ: باياشات ياشىدى.

رَفْلٌ ج رُفُولٌ و أَرْفَالٌ: ئېتەك.

رَفْلُ الثَّوْبِ: كىيىمنىڭ ئېتىكى.

رَفِلٌ: قۇيرۇقى ئۇزۇن ھايۋان، كەڭ كىيىم، سېمىز ئادەم.

عَيْشٌ رِفِلٌّ : پاراۋان تۇرمۇش.

رَفَهَ يَرْفَهُ رَفَاهَةً الشَّخْصُ: باياشات ياشىدى، پاراۋان تۇرمۇش كەچۈردى.

رَفَهَ عَيْشُهُ: تۇرمۇشى باياشات بولدى.

رَفُهَ يَرْفُهُ رَفَاهَةً وَرَفَاهِيَةً وَرَفَاهًا الشَّخْصُ: باياشات تۇرمۇش كەچۈردى، كەڭ ـ كۇشادە تۇرمۇش كەچۈردى.

رَفْهَانٌ: ئىستىراھەت قىلغۇچى، ئارام ئالغۇچى، باياشات ياشىغۇچى.

رَفْهَةٌ : مېھرىبانلىق، رەھمەتلىك، كۆيۈمچانلىق، مېھرى ـ شەپقەت.

رُفُوثٌ: سەت گەپ؛ ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق قىلىش.

رَفُوسٌ: تەپكەك.

دَابَّةٌ رَفُوسٌ : تەپكەك ئۇلاق.

رُفُوضٌ : رەت قىلماق؛ چېچىلىپ كەتكەن ئوت ـ چۆپ.

رُفُوضُ النَّاسِ: كىشىلەر گۇرۇھى، كىشىلەر پىرقىسى.

رَفِيضٌ: رەت قىلىنغان؛ تەرك؛ سۇنۇق نەيزە.

رَفِيعٌ: يۇكسەك، ئالىي، يۇقىرى، ئۈستۈن.

رَجُلٌ رَفِيعٌ: ئالىيجاناب ئادەم.

مَقَامٌ رَفِيعٌ: يۇكسەك ئورۇن، يۇكسەك جاي، يۇكسەك دەرىجە.

رَفِيعُ الْقَدْرِ: يۇقىرى مەرتىۋىلىك، كۆزگە كۆرۈنگەن، داڭدار، ئالاھىدە.

صَاحِبُ الْمَقَامِ الرَّفِيعِ: باش مىنىستىر ئالىيلىرى.

الرَّفِيعُ وَ الْوَضِيعُ: ھۆرمەتلىك ۋە پەسكەش؛ قىممەت ۋە ئەرزان.

«رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُوالْعَرْشِ» «قرآن» : ئاللاھنىڭ مەرتىۋىسى يۇقىرىدۇر، (ئاللاھ) ئەرشنىڭ ئىگىسىدۇر.

رَفِيقٌ ج رُفَقَاءُ وَرِفَاقٌ: دوست، ھەمراھ، شېرىك، يولداش، خىزمەتداش، رەپىق، سۆھبەتداش؛ ئىللىق، يۇمشاق، يېقىملىق؛ ئېرى.

رَفِيقٌ بِالسِّلَاحِ: سەپداش.

رَفِيقُ الْمَدْرَسَةِ: ساۋاقداش، مەكتەپداش.

رَفِيقُ الْعُمْرِ: ئەر.

ذَهَبَ إِلَى الرَّفِيقِ الْأَعْلَى: قازا قىلدى، ۋاپات بولدى.

«عَرَضَ عَلَيْهَا أَنْ تَكُونَ رَفِيقَتَهُ فِي حَيَاتِهِ» : ئۇنىڭغا ئۇنىڭ ئۆمۈرلۈك رەپىقىسى بولۇش تەلىپىنى قويدى.

«وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا» «قرآن» : شېھىتلەر ۋە ياخشىلار بىلەن بىللە بولىدۇ، ئۇلارنېمىدېگەن ياخشى ھەمراھلار.

رُفَقَاءُ السُّوءِ: يامان ئۈلپەتلەر، ناچار ئۈلپەتلەر.

رَفِيقَةٌ ج رَفَائِقُ و رَفِيقَاتٌ: ئايال دوست، قىز دوست، مەشۇقى، ئاشنا.

رَفِيقُهُ فِي السَّفَرِ: سەپەردىشى.

رَفِيقُ الْحَيَاةِ: ئەر.

رَفِيقُهُ فِي الْمَدْرَسَةِ: ساۋاقدىشى، مەكتەپدىشى.

رَقَابَةٌ: باشقۇرماق، تەكشۈرمەك، نازارەت قىلماق، كۆزەتمەك.

رَقَابَةُ الْبَرِيدِ: پوچتا تەكشۈرۈشى.

رَقَابَةُ الْمَطْبُوعَاتِ: مەتبۇئاتنى تەكشۈرمەك، نەشر قىلىنغان ئەسەرنى تەكشۈرمەك.

اَلرَّقَابَةُ الْإِدَارِيَّةُ: مەمۇرىي تەكشۈرۈش.

اَلرَّقَابَةُ الْقَاصِيَةُ: يىراقتىن باشقۇرماق.

«وَضَعَهُ تَحْتَ الرَّقَابَةِ الصِّحِّيَّةِ» : سەھىيە تەكشۈرۈشىدىن ئۆتكۈزىدىغان بولدى.

رُقَادٌ: ئۇيقۇ، ئۇخلىماق؛ ياتماق، يېتىپ ياتماق.

وَقْتُ الرُّقَادِ: ئۇخلاش ۋاقتى.

رُقَارِقٌ: تېيىز سۇ.

رَقَاشِ: چار يىلان.

ذَاتُ الرِّقَاعِ: زاتۇررىقا (ھىجرىيىنىڭ 4 ـ يىلى يۈز بەرگەن غازات).

رَقَاعَةٌ: ھاياسىزلىق، ئۇياتسىزلىق، نومۇسسىزلىق؛ نادانلىق؛ بىھايالىق؛ ھاماقەتلىك، ئەخمەقلىق، دۆتلۈك.

رُقَاقٌ: چەلپەك نان، نېپىز نان.

رُقَاقَةٌ ج رُقَاقَاتٌ: بىردانە چەلپەك نان.

رِقَانٌ: خېنە، زەپە.

رَقَأَ يَرْقَأُ رَقْئًا وَرُقُوءًا الدَّمُ: قان ئۇيۇپ قالدى، توختىدى.

رَقَأَ بَيْنَهُمْ أَوْ مَا بَيْنَهُمْ: ئارىنى تۈزىدى.

لَارَقَأَتْ دَمْعَةُ فُلَانٍ: كۆز يېشى قۇرىمىسۇن (بەددۇئا)

رَقَبَ يَرْقُبُ رَقْبًا وَرُقُوبًا: كۆزەتتى، باقتى، قورقتى، رىئايە قىلدى.

«كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ وَلَايَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلًّاوَلَا ذِمَّةً» (قرآن): مۇشرىكلار ئەھدىسىگە قانداقمۇ ۋاپا قىلسۇن ؟ ئەگەر ئۇلار سىلەرنىڭ ئۈستىڭلاردىن غەلىبە قىلسا ، سىلەرنىڭ توغراڭلاردا نە تۇغقانچىلىق ، نە ئەھدىگە رىئايە قىلمايدۇ.

رَقَبَ النَّجْمَ: يۇلتۇزنى كۆزەتتى.

رَقَبَ اللّٰهَ فِي عَمَلِهِ: قىلغان ئەمىلىدە ئاللاھدىن قورقتى.

رَقَبَهُ: ئۇنىڭدىن ئېھتىيات قىلدى، ئۇنىڭدىن ساقلاندى؛ ئۇنىڭغا قارىدى؛ ئۇنىڭغا مۇنتەزىر بولدى؛ ئۇنى كۈتتى؛ ئۇنى قوغدىدى؛ ئۇنى ساقلىدى.

«يَرْقُبُ وُصُولَ الطَّائِرَةِ بِلَهْفَةٍ» : ئايروپىلاننىڭ يېتىپ كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتمەكتە.

بَاتَ يَرْقُبُ النَّجْمَ: بىدار بولدى، كېچىچە كۆز يۇممىدى.

«إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي» (قرآن): مەن ھەقىقەتەن سېنىڭ ئىسرائىل ئەۋلادىنى بۆلۋېتىپسەن، سۆزۈمگە دىققەت قىلماپسەن، دېيىشىڭدىن قورقتۇم.

«لَايَرْقُبُ فِيهِ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً» : ئەھدىگە ۋە ھەققە رىئايە قىلمايدۇ.

رَقِبَ يَرْقَبُ رَقَبًا الشَّخْصُ: بويىنى يوغىنىدى.

رَقَبَانِيٌّ: بويىنى يوغان.

رَقَبَةٌ ج رِقَابٌ: گەدەن، بويۇن؛ زىممە؛ قۇل.

اَلْمَوْتُ عَلَى الرِّقَابِ: ئۆلۈمدىن ھېچ ئادەم قۇتۇلالمايدۇ.

«اَلْأَحْدَاثُ يَأْخُذُ بَعْضُهَا بِرِقَابِ بَعْضٍ» : كەينى-كەينىدىن كېلىدۇ، ئارقىمۇ ئارقا كېلىدۇ.

عَلَى رَقَبَتِهِ خَمْسُ بَنَاتٍ: بەش قىزنى بېقىش ئۇنىڭ زىممىسىگە يۈكلەنگەن.

«دَيْنُكَ فِي رَقَبَتِي» : سېنىڭ قەرزىڭ مېنىڭ زىممەمدە.

غَلِيظُ الرَّقَبَةِ: تىز پۈكمەس، سۇباتلىق، غەيرەتلىك؛ تەرسا، كاج، بويىنى قاتتىق، تەتۈر.

لَحْمُ الرَّقَبَةِ: بويۇن گۆشى.

أَعْتِقْ رَقَبَةً: قۇل ئازاد قىل.

«فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ» (قرآن): بىر نەپەر مۆمىن قۇلنى ئازاد قىلىشى لازىم.

رِبَاطُ الرَّقَبَةِ: گالستۇك.

«هٰذَا الْأَمْرُ فِي رَقَبَتِكَ» : بۇ ئىش ساڭا باغلىق.

فَكُّ رَقَبَةٍ: قۇل ئازاد قىلىندى.

«اِقْطَعْ رَقَبَةَ عَدُوِّكَ بِالسَّيْفِ» : قىلىچ بىلەن دۈشمىنىڭنىڭ بويىنىنى كەسكىن.

رَقَبَتِي سَدَّادَةٌ: بارلىق مېلىم بىلەن ياردەم قىلىمەن دەپ ۋەدە قىلماق.

رِقْبَةٌ: كۆزەتمەك، تەكشۈرمەك.

رُقْبَى: مەن ئۆلسەم سېنىڭ بولىدۇ، سەن ئۆلسەڭ قايتۇرىۋالىمەن، دېگەن شەرت بىلەن بىرسى يەنە بىرسىگە ئۆي ياكى زېمىننى ئۆتكۈزۈپ بېرىش.

رَقَدَ يَرْقُدُ رُقَادًا الشَّخْصُ: ئۇخلىدى، ئۇخلىسىغا

www.uyghurkitap.com

يانتى؛ ئۇزاردى.

رَقَدَ رُقْدَتَهُ الْأَخِيرَةَ: ئۆلدى.

«رَقَدَ عَلَى السَّرِيرِ» : كارىۋاتتا ئۇخلىدى.

رَقَدَ الْحَرُّ: ئىسسىق پەسەيدى، تىنجىدى، توختىدى.

«رَقَدَ الْعَكَرُ وَالثُّفْلُ» : دوغ قاچىنىڭ ئاستىغا تىنىپ قالدى.

رَقَدَ لِمَرَضٍ أَصَابَهُ: كېسەل بولۇپ قالدى، ئاغرىپ يېتىپ قالدى.

رَقَدَتِ السُّوقُ: بازار كاساتلاشتى.

«رَقَدَتِ الدَّجَاجَةُ عَلَى بَيْضِهَا» : مېكىيان تۇخۇم باستى.

رَقْدَتُهُ الْأَبَدِيَّةُ: مەڭگۈ ئۇيقۇغا كەتتى، باقى دۇنياغا سەپەر قىلدى.

رَقْدَةٌ: ئۇيقۇ، ياتماق، ئۇخلىماق، يېنى ياتماق.

رُقَدَةٌ: ئۇيقۇچان، كۆپ ئۇخلايدىغان.

رَقْرَاقٌ: چاقناپ تۇرغان، پارقىراق، نۇرلۇق.

دَمْعٌ رَقْرَاقٌ: ئەگىگەن ياش؛ پارقىراپ تۇرغان ياش.

رَقْرَقَ يُرَقْرِقُ رَقْرَقَةً الْمَاءَ أَوْ نَحْوَهُ: سۇ قاتار-لىقلارنى تۆكتى، قۇيدى.

رَقْرَقَ الْخَمْرَ: هاراققا سۇ ئارىلاشتۇردى.

رَقْرَقَ دَمْعَهُ: كۆزىگە ياش ئالدى، كۆز يېشى قىلدى.

رَقْرَقَ الشَّرَابَ : شارابقا سۇ ئارىلاشتۇردى.

رَقْرَقَ الثَّرِيدَ بِالدَّسَمِ: شورپىغا چىلانغان ناننى مايغا ئېلىشتۇردى، ئارىلاشتۇردى.

رَقَزَ يَرْقُزُ رَقْزًا الْعِرْقُ: تومۇر سوقتى، تومۇر ئۇردى.

رَقَشَ يَرْقُشُ رَقْشًا الْفَنَّانُ الرَّسْمَ: ئىنجادىيەتچى رەسىمگە رەڭ بەردى، رەڭدار قىلدى، بېزىدى، زىننەتلىدى.

رَقَشَ النَّمَّامُ كَلَامَهُ: گەپ توشۇغۇچى سۆزىنى پەردازلىدى.

رَقَشَ الْكِتَابَ: يازدى، چېكىت قويدى.

رَقِشَ يَرْقَشُ رَقَشًا لَوْنُهُ: رەڭدار بولدى، ئالا - بۇلىماچ بولدى.

حَيَّةٌ رَقْشَاءُ: چار يىلان.

رَقَصَ يَرْقُصُ رَقْصًا الشَّخْصُ: ئۇسسۇل ئوينىدى، ساما سالدى.

فُلَانٌ يَرْقُصُ فِي كَلَامِهِ: يېنىك، تېز سۆزلىدى.

رَقَصَ فَرَحًا وطَرَبًا: خۇشاللىقتىن سەكرەپ كەتتى.

رَقَصَ الْبَعِيرُ: تۆگە تېز ماڭدى.

رَقَصَ فُؤَادُهُ بَيْنَ جَنَاحَيْهِ: پاراكەندە بولدى.

يَرْقُصُ عَلَى الْحَبْلِ: جاھانساز بولدى، شامالنىڭ چىقىشىغا قاراپ ئۇسسۇل ئوينىدى.

رَقْصٌ: ئۇسسۇل ئوينىماق، ساما سالماق، تانسا، ئۇسسۇل.

رَقْصٌ سَنْجِيٌّ: ئۇسسۇل كېسىلى (نېرۋا كېسىلى سەۋەبىدىن پۇت - قوللار ياكى يۈز مۇسكۇللىرى تىترەپ ھەرىكەتلىنىپ تۇرىدىغان كېسەل).

أَبُو الرَّقْصِ: بېلىقچى قۇش.

عِلْمُ الرَّقْصِ: ئۇسسۇلشۇناسلىق.

قَاعَةُ الرَّقْصِ: ئۇسسۇلخانا، تانسخانا.

حَفْلَةُ الرَّقْصِ: تانسا كېچىلىكى، ئۇسسۇل كېچىلىكى.

رَقْصٌ تَعْبِيرِيٌّ: بالېت ئۇسسۇلى.

رَقْصٌ جَمَاعِيٌّ: كوللېكتىپ ئۇسسۇل.

رَقْصٌ شَرْقِيٌّ: شەرق ئۇسسۇلى.

رَقْصٌ وَطَنِيٌّ: مىللىي ئۇسسۇل.

رَقْصٌ شَعْبِيٌّ: مىللىي ئۇسسۇل.

رَقْصَةٌ ج رَقَصَاتٌ: بىر قېتىملىق ئۇسسۇل، بىر قېتىملىق تانسا.

رَقَطَ يَرْقُطُ رَقْطًا الشَّيْءَ: داغ چۈشۈردى، ئىز قالدۇردى، چەل قىلدۇردى.

رَقِطَ يَرْقَطُ رَقَطًا الشَّيْءُ: چەل بولدى، داغ بولۇپ قالدى.

رُقَطَاءُ ج رُقْطٌ: چېدەل، پېتىنە - ئىغۋا، ماجىرا، غەۋغا، توپىلاڭ؛ چار يىلان.

حَيَّةٌ رَقْطَاءُ: چار يىلان.

سُلَيْسِلَةٌ وسَلْسَلَةٌ رَقْطَاءُ: زەھەرلىك كەسلەنچۈك.

رُقْطَةٌ ج رُقَطٌ: چەل، داغ، داغ ئىزى.

رَقَعَ يَرْقَعُ رَقْعًا الثَّوْبَ: كىيىمنى يامىدى، كىيىمگە ياماق سالدى.

رَقَعَهُ بِكَفِّهِ: ئۇنى شاپىلاق بىلەن ئۇردى.

رَقَعَ الْبَابَ: ئىشىكنى قاقتى.

رَقَعَ أُمُورَهُ: ئىشلىرىنى ئوڭشىدى.

رَقُعَ يَرْقُعُ رَقَاعَةً الْفَتَى: يىگىت ئەخمەقلىق قىلدى، دۆتلۈك قىلدى، ئەقىلسىزلىق قىلدى، نومۇسسىزلىق قىلدى.

رُقْعَةٌ ج رُقَعٌ وَرِقَاعٌ: ياماق، ياماقلىق، لاتا، رەخت پارچىسى، تاختاي، (يەر ياكى قەغەز) بىر پارچە.

رُقْعَةُ الشِّطْرَنْجِ: شاھمات تاختىسى.

رُقْعَةُ الْعُنْوَانِ: ماركا؛ قول قويۇلغان قەغەز.

«أَرْسَلَ إِلَيْهِ رُقْعَةً يَشْكُو فِيهَا حَالَهُ»: ھالىدىن شىكايەت قىلىپ ئۇنىڭغا بىر پارچە خەت يوللىدى.

رُقْعَةُ الْأَرْضِ: بىر پارچە زېمىن.

رُقْعَةُ الدَّعْوَةِ: تەكلىپ قەغىزى، باغاق، تەكلىپنامە.

خَطُّ الرُّقْعَةِ: روقئە خەت نۇسخىسى.

رَقَّ يَرِقُّ رِقًّا ورِقَّةً الشَّخْصُ: نازۇكلاشتى، كىچىكلىدى، ئورۇقلىدى.

رَقَّ عَظْمُهُ: يېشى چوڭىيىپ ئاجىزلىشىپ كەتتى.

رَقَّ لَهُ قَلْبُهُ: ئىچ ئاغرىتتى.

رَقَّ جَانِبُهُ: سىلىق مۇئامىلە قىلدى.

رَقَّ لَهُ: ئىچى ئاغرىدى، ئېچىندى.

رَقَّتْ حَالُهُ: ئەھۋالى خارابلاشتى، ئەھۋالى ناچارلاشتى، قىيىن ھالدا قالدى.

رَقَّ وَجْهُهُ: ئۇيالدى، ھايا قىلدى، ئىزا تارتتى، خىجىل بولدى.

رَقٌّ ج رُقُوقٌ: خەت يازىدىغان نېپىز تېرە، سۇت قەغەز.

«وَالطُّورِ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ فِي رَقٍّ مَنْشُورٍ» (قرآن): تۇر تېغى بىلەن قەسەمكى، ئوچۇق قەغەزگە يېزىلغان كىتاب (يەنى قۇرئان) بىلەن قەسەمكى.

رِقٌّ: قۇللۇق، قۇللۇق تۈزۈم.

اِلْغَاءُ نِظَامِ الرِّقِّ: قۇللۇق تۈزۈمىنى بىكار قىلماق.

«حَارَبَ الْإِسْلَامُ الرِّقَّ»: ئىسلام دىنى قۇللۇققا قارشى كۈرەش قىلدى.

رَقَّاءٌ: ئەپسۇنكەش، جىنكەش، داخان؛ ئالىي، يۇكسەك، ئۆرلىگۈچى، تەربىيىلىك.

رَقَّاءٌ ج رَقَّاؤُونَ: دەم سېلىشقا ئۇستا ئادەم، ئەپسۇنچى.

رَقَّاصٌ ج رَقَّاصُونَ: ئۇسسۇلچى، ساماچى.

رَقَّاصَةٌ ج رَقَّاصَاتٌ: ئۇسسۇلچى.

رِقَّةٌ: نازۇكلۇق، نېپىزلىك، ئىنچىكىلىك، يېنىكلىك، ئەۋرىشىملىك.

رِقَّةُ الْجَانِبِ: مۇلايىملىق، خۇشخۇيلۇق.

رِقَّةُ الطَّبْعِ: ئىسسىق چىراي، خۇشخۇيلۇق، مېھرىبانلىق، ياۋاشلىق.

رِقَّةُ الشُّعُورِ: زېرەكلىك، چېچەنلىك، سەزگۈرلۈك، تۇيغۇنلۇق.

رِقَّةُ الْقَلْبِ: مېھر - شەپقەت.

رِقَّةُ الْكَلَامِ: مۇلايىم سۆز.

رِقَّةُ حَالِهِ: قولى قىسقىلىق، نامراتلىق.

«عَجِبْتُ مِنْ قِلَّةِ مَالِهِ وَرِقَّةِ حَالِهِ»: ئۇنىڭ پۇل - مېلىنىڭ ئازلىقى ۋە ھالىنىڭ خارابلىقىدىن ھەيران قالدىم.

رِقَّةُ الدِّينِ: دىنىي ئاجىز.

رِقَّةُ الْعَيْشِ: تۇرمۇشنىڭ پاراۋانلىقى.

رَقَّدَ يُرَقِّدُ تَرْقِيدًا: ئۇخلاتتى.

رَقَّدَ الْبَيْضَ: مېكىيانغا تۇخۇم باستۇردى، سۇنئىي ئۇسۇلدا چۈجە چىقىرىشقا كىرىشتى.

رَقَّشَ يُرَقِّشُ تَرْقِيشًا الشَّيْءَ: رەڭ بەردى، رەڭدار قىلدى، بېزىدى، زىننەتلىدى.

رَقَّصَ يُرَقِّصُ تَرْقِيصًا: ئۇسسۇل ئويناتتى، ئەخمەق قىلدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى uyghurkitap.com

رَقَّطَ يُرَقِّطُ تَرْقِيطًا عَلَى الثَّوْبِ: كىيىمنى چەل قىلدى، كىيىمنى داغ قىلدى.

رَقَّعَ يُرَقِّعُ تَرْقِيعًا الثَّوْبَ: كىيىمنى يامىدى.

رَقَّعَ العَيْنَ: كۆزدىن كۆچۈردى.

رَقَّقَ يُرَقِّقُ تَرْقِيقًا الْوَعْظُ قَلْبَهُ: ۋەز دىلىنى ئېرىتتى، تەسىرلەندۈردى.

رَقَّقَ الْمُتَحَدِّثُ كَلاَمَهُ: سۆزلىگۈچى سۆزنى چىرايلىق قىلدى.

رَقَّقَ الْخَابِزُ الرَّغِيفَ: ناۋاي ناننى نېپىز قىلدى.

رَقَّقَ الْمُتَكَلِّمُ الصَّوْتَ: سۆزلىگۈچى ئاۋازىنى ئىنچىكە چىقاردى.

رَقَّمَ يُرَقِّمُ تَرْقِيمًا الْكِتَابَ: كىتابقا تىنىش بەلگىسى قويدى.

رَقَّمَ الْحِصَانَ: ئاتقا تامغا باستى.

رَقَّمَ الْفِقْرَةَ أَوِ الرِّسَالَةَ أَوِ السِّلْعَةَ: ئابزاس ياكى تاۋار ماللارغا نومۇر قويدى.

رَقَّنَ يُرَقِّنُ تَرْقِينًا الْكِتَابَ: خەتنى زىچ يازدى.

رَقَّنَ الشَّيْءَ: نەرسىنى بېزىدى، نەرسىنى چىرايلىق قىلدى، نەرسىگە زىننەت بەردى.

رَقَّى يُرَقِّي تَرْقِيَةً: ئۆستۈردى، ئىلگىرىلەتتى، تەرەققىي قىلدۇردى، ئۆرلەتتى.

«لَقَدْ رَقَّاكَ إِخْلاَصُكَ وَتَفَانِيكَ فِي عَمَلِكَ»: سېنىڭ خىزمىتىڭگە بولغان سادىقلىقىڭ ۋە پىداكارلىقىڭ سېنى ئۆستۈردى.

رَقَمَ يَرْقُمُ رَقْمًا عَلَيْهِ: كىتاب يازدى، خاتىرىلىدى.

رَقَمَ فِيهِ: يازدى.

رَقَمَ الْكِتَابَ: يازدى.

رَقَمَ الْحِصَانَ: ئاتقا ئەن سالدى.

رَقَمَ الصَّحِيفَةَ: كىتابقا چېكىتلەرنى ۋە تىنىش بەلگىلىرىنى قويدى.

رَقَمَ الثَّوْبَ: كىيىمنى كەشتىلىدى.

رَقْمٌ ج أَرْقَامٌ وَ رُقُومٌ: سان، نومۇر، رەقەم.

«ضَعْ رَقْمًا عَلَى هَذِهِ الْحَقِيبَةِ لِيَسْهُلَ التَّعَرُّفُ عَلَيْهَا»: تونۇۋېلىشقا ئاسان بولسۇن ئۈچۈن بۇ چامادانغا نومۇر سېلىپ قويسىڭىز.

رَقْمٌ قِيَاسِيٌّ: رېكورت.

«ضَرَبَ الرَّقْمَ الْقِيَاسِيَّ»: رېكورتنى بۇزدى.

حَطَّمَ الرَّقْمَ الْقِيَاسِيَّ: رېكورتنى بۇزدى.

سَجَّلَ رَقْمًا قِيَاسِيًّا: رېكورت ياراتتى.

ضَرَبَ الرَّقْمَ الْقِيَاسِيَّ الْعَالَمِيَّ: دۇنيا رېكورتىنى بۇزدى.

رَقْمُ الْقَيْدِ: ئالاقە نومۇرى، تىزىملاش نومۇرى.

اَلْأَرْقَامُ الْعَرَبِيَّةُ: ئەرەبچە رەقەم، ئەرەب رەقىمى، (1، 2، 3 ...)

اَلْأَرْقَامُ الهِنْدِيَّةُ: ھىندىچە رەقەم، ھىندى رەقىمى (١، ٢، ٣...)

أَرْقَامٌ سِرِّيَّةٌ: مەخپىي رەقەم، مەخپىي نومۇر، شىفىر.

أَرْقَامٌ اِصْطِلاَحِيَّةٌ: مەخپىي نومۇر، مەخپىي رەقەم، شىفىر.

رَقْمِيٌّ: سانلىق.

رَقْمِيَّةٌ: سان، مىقدار.

رَقَنَ يَرْقُنُ رَقْنًا الْكِتَابَ: خەتنى چىرايلىق يازدى.

رَقَنَةٌ: ماشىنكىدا خەت ئۇردى.

رَقْوٌ. رَقْوَةٌ: قۇم دۆۋىسى، قۇم بارخىنى.

رُقُوءٌ: قان توختىتىش دورىسى.

رَقُوءُ الْجُرْحِ: قان توختىتىش دورىسى، بىنت.

اَلدِّيَةُ رَقُوءُ الدَّمِ: تۆلەم قاتىلنى ئۆلۈمدىن ساقلاپ قالىدۇ.

رُقْوَانِيٌّ م رُقْوَانِيَّةٌ: ئەپسۇن ئوقۇغۇچى، جىنلار-دىن مەدەت تىلىگۈچى.

رُقُوبٌ: ئىنتىزار بولماق، كۈتمەك، قارىماق.

رَقُوبٌ: قېرى ۋە تول ئاياللاردىن بىرەر كەسىپ قىلىشقا مادارى يەتمەيدىغان ۋە كەسپىي يوق ئادەم.

رُقْوَةٌ ج رُقًى ورُقْيَاتٌ: ئەپسۇن، تىل تۇمار، تۇمار؛ دەمدە قىلماق، دەم سالماق.

رُقُودٌ: ئۇيقۇ، ياتماق، ئۇخلىماق، يېنىچە ياتماق.

«وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ» «قرآن»:

ئۇلارنى ئويغاق دەپ ئويلايسەن، ھالبۇكى ئۇلار ئۇيقۇدىدۇر.

رَقُودٌ: ئۇيقۇچان.

رَقُونٌ: خىنە، زەپە.

رَقَى يَرْقِي و يَرْقَى رَقْيًا ورُقْيَةً الْمَرِيضَ: كېسەلگە دەم سېلىپ قويدى.

رَقَى الْجَبَلَ : تاغقا چىقتى، تاغقا ئۆرلىدى.

«أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَى فِي السَّمَاءِ» «قرآن» : ياكى سېنىڭ ئالتۇندىن ئۆيۈڭ بولسۇن ياكى سەن (شوتا بىلەن) ئاسمانغا چىققىن.

رَقِيَ يَرْقَى رَقْيًا الشَّخْصُ الشَّيْءَ أَوْ إِلَيْهِ أَو عَلَيْهِ أَو فِيهِ: ئۆرلىدى، ئېگىزلىدى، ئېگىزگە چىقتى.

لَايَرْقَى إِلَى كَلَامِهِ شَكٌّ: ئىشەنچلىك ئادەم راست سۆزلۈك ئادەم.

رَقْيٌ: يۇقىرى ئۆرلىمەك، ئۆسمەك، ئىلگىرىلىمەك، تەرەققىي قىلماق، كۆتۈرۈلمەك، گۈللەنمەك.

رَقِيْبٌ ج رُقَبَاءُ: كۆزەتچى، ساقلىغۇچى، مارىغۇچى، پايلىغۇچى، مۇھاپىزەتچى، قوغدىغۇچى.

رَقِيْبٌ عَتِيدٌ: سەگەك كۆزەتچى.

اَلرَّقِيْبُ : ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، ھەممە نەرسىنى كۆزىتىپ تۇرغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە.

«فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ» «قرآن» : مېنى قەبزى روھ قىلغىنىڭدىن كېيىن ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى كۆزىتىپ تۇرغاندىڭ.

رَقِيْعٌ ج أَرْقِعَةٌ: ئاسمان، ئاسمان بوشلۇقى.

رَقِيقٌ ج أَرِقَّاءُ: نەپىس، ئىنچىكە، نازۇك.

رَقِيْعَةٌ ج رَقَائِعُ وَرَقِيعَاتٌ: ئەخمەق، دۆت، گالۋاڭ.

رَقِيْقُ الْمَعَانِي: نازۇك مەنىلىك، ئىنچىكە مەنىلىك.

رَقِيْقُ الْمِزَاجِ: خۇش پېئىل، خۇشخۇي.

كَلَامٌ رَقِيقُ الْحَوَاسِّ: نازاكەتلىك سۆز.

«أَنْتَ رَجُلٌ هَادِيءُ الطَّبْعِ رَقِيقُ الْجَانِبِ» : سەن تەمكىن، مۇلايىم ئادەم.

رَقِيْقٌ ج رِقَاقٌ: قۇل.

اَلرَّقِيقُ الْأَبْيَضُ: ئاياللارنى كوللېكتىپ شەكىلدە نومۇسىنى سېتىشقا زورلاش.

«تُحَرِّمُ كُلُّ الْقَوَانِيْنِ الْإِتِّجَارَ بِالرَّقِيْقِ الْأَبْيَضِ» : ئاياللارنى كوللېكتىپ شەكىلدە نومۇسىنى سېتىشقا زورلاشنى بارلىق قانۇنلار چەكلەيدۇ.

تِجَارَةُ الرَّقِيْقِ: قۇل سودىسى.

تَاجِرُ الرَّقِيْقِ: قۇل سودىگىرى.

غَيْرُ رَقِيْقٍ: قوپال، يىرىك، توڭ.

رَقِيْقُ اللَّفْظِ: تەلەپپۇزى يېنىك.

رَقِيْقُ الْقَلْبِ: رەھىمدىل، ساخاۋەتلىك، خەير ـ ئېھسانلىق.

رَقِيْقُ الطَّبْعِ: مېھرى ئىسسىق، مۇلايىم، خۇش پېئىل.

رَقِيْقُ الشُّعُورِ: سېزىمچان، ھېسسىياتچان، سەزگۈر، چېچەن.

رَقِيْقُ الْحَالِ: كەمبەغەل، پېقىر، ئەھۋالى ناچار، نامرات، گاداي.

رَقِيْقُ الْجِسْمِ: نازۇك بوي، زىلۋا بويلۇق، ئىنچىكە بويلۇق.

رَقِيْقُ الجَانِبِ: مۇلايىم يۇمشاق، خۇشخۇي.

رَقِيقَةٌ ج رِقَاقٌ : نېپىز تاختا، پوست.

رَقِيْمٌ: خەت، ئويۇلغان خەت.

«أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا» «قرآن» : ئەسھا بۇلكەھفنى ۋە رەقىم (يەنى ئەسھا بۇلكەھفنىڭ ئىسىملىرى يېزىلغان تاختا) نى (بىزنىڭ قۇدرىتىمىزنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان) ئالامەتلىرىمىز ئىچىدىكى ئەڭ قىزىقى دەپ قارىدىڭمۇ؟

رُقِيٌّ: يۇقىرى ئۆرلىمەك، ئۆسمەك، ئىلگىرىلىمەك، تەرەققىي قىلماق، كۆتۈرۈلمەك؛ گۈللىمەك.

«وَالْحُكُومَةُ تَعْمَلُ بِاسْتِمْرَارٍ عَلَى رُقِيِّ الْمَدِينَةِ» : ھۆكۈمەت شەھەرنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن داۋام-

لىق ئىشلەيدۇ.

رَكَا يَرْكُو رَكْوًا الْأَرْضَ: يەرنى كولىدى، قازدى.

رِكَابٌ ج رُكُبٌ وَرَكَائِبُ: مىنىلگەن تۆگە، ئۇزەڭگە.

رِكَابُ الْأَمِيْرِ: ئەمىرنىڭ سەپەردىكى مۇھاپىزەتچىلىرى (قوغدىغۇچىلىرى).

يَمْشِي فِي رِكَابِهِ: ئۇنىڭ سېپىگە كىردى، سەپكە قوشۇلدى، ... نىڭ قاتارىغا قوشۇلدى.

سَارَ فِي رِكَابِهِ: ئۇنىڭ سېپىگە كىردى، سەپكە قوشۇلدى، ... نىڭ قاتارىغا قوشۇلدى.

«وَصَلَتْ طَلَائِعُ الرَّكَائِبِ»: كارۋاننىڭ ئالدى يېتىپ باردى.

رِكَازٌ ج رِكْزَانٌ: ئالتۇن كان؛ كۈمۈش كان؛ يەر ئاستى بايلىقى.

رُكَاكٌ: ئاجىز، زەئىپ، ناچار، ئىرادىسىز، بوش.

رَكَاكَةٌ: ناچار.

«فِي أُسْلُوبِهِ رَكَاكَةٌ»: ئۇنىڭ ئۇسلۇبى ناچار.

رُكَامٌ: دۆۋە؛ توپلانغان بولۇت.

رُكَامُ النَّاسِ: كىشىلەر توپى، ئادەم دېڭىزى.

«أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا» ‹قرآن›: كۆرمەمسەنكى، ئاللاھ بۇلۇتلارنى ھەيدەيدۇ، ئاندىن ئۇلارنى بىر - بىرىگە قوشىدۇ، ئاندىن ئۇلارنى توپلايدۇ.

رَكَانَةٌ: تەمكىنلىك، سالماقلىق، سالاپەتلىك.

رَكِبَ يَرْكَبُ رُكُوبًا الشَّيْءَ: ئۈستىگە چىقتى. مىندى.

رَكِبَ الْفَرَسَ: ئاتقا مىندى.

«وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا» ‹قرآن›: ئاللاھ ئاتنى، خېچىرنى ۋە ئېشەكنى مىنىشىڭلار ئۈچۈن ياراتتى.

رَكِبَ الْأَهْوَالَ: خەتەرگە تەۋەككۇل قىلدى، خېيىم-خەتەرنى بېشىدىن كەچۈردى.

رَكِبَ الْبَحْرَ: دېڭىز سەپىرى قىلدى.

رَكِبَ الْهَوَاءَ: ئايروپىلاندا سەپەر قىلدى، ئايروپىلاندا ئۇچتى.

رَكِبَ هَوَاهُ: ھاۋايى - ھەۋەسكە بېرىلدى، نەپسى خاھىشقا بويسۇندى.

رَكِبَ رَأْسَهُ: ئويلىماستىن خالىغىنىنى قىلدى.

رَكِبَ الْغُرُورُ رَأْسَهُ: ئۆزىنى چوڭ تۇتتى، ئۆزىنى قالتىس ھېسابلىدى، مەن - مەنچىلىك قىلدى.

رَكِبَ الذَّنْبَ: جىنايەت ئۆتكۈزدى، گۇناھ قىلدى.

رَكِبَ الْفَحْشَاءَ: زىنا قىلدى، پاھىشە قىلدى.

رَكِبَ الدَّابَّةَ أَوْعَلَى الدَّابَّةِ: ئۇلاققا مىندى.

رَكِبَ فِي السَّفِينَةِ: پاراخوتقا ئولتۇردى.

رَكِبَ فِي الْقِطَارِ: پويىزغا ئولتۇردى، پويىزغا چىقتى.

رَكِبَ الطَّائِرَةَ: ئايروپىلانغا ئولتۇردى.

رَكِبَهُ الدَّيْنُ: قەرزى كۆپىيىپ كەتتى، قەرزگە بوغۇلدى.

رَكِبَ الدَّيْنَ: قەرزنى كۆپ ئالدى.

رَكِبَ ذَنَبَ الرِّيحِ: ئالدىرىدى.

«رَكِبَ الشَّحْمُ بَعْضُهُ فَوْقَ بَعْضٍ»: ئۇنىڭ بەدىنىدە ماي يىغىلىپ قالدى.

رَكِبَ مَتْنَ الْعُنْفِ: قوپاللىق قىلدى.

رَكِبَ مَرْكَبَ الْخَطَلِ: ھاماقەتلىك قىلدى.

رَكِبَ الشَّطَطَ: ئەقىلغا سىغمايدىغان ئىش قىلدى.

رَكِبَ مَرْكَبًا صَعْبًا: جاپا - مۇشەققەتتە قالدى.

رَكِبَ مَرْكَبًا خَشِنًا: جاپا - مۇشەققەت چەكتى.

رَكِبَ الْأَثَرَ: ئەگەشتى.

رَكِبَ الْخَطَرَ: خەتەرگە تەۋەككۇل قىلدى، خەتەرگە ئۆزىنى ئاتتى.

رَكَبَهُ يَرْكَبُ رَكْبًا: تىزىغا ئۇردى، تىزى بىلەن ئۇردى.

رَكْبٌ ج أَرْكُبٌ ورُكُوبٌ وَرُكْبَانٌ: كارۋان.

«وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنْكُمْ» ‹قرآن›: (قۇرەيشنىڭ) سودا كارۋىنى بولسا سىلەرنىڭ تۆۋەنىڭلاردا ئىدى.

رَكَبٌ: دۈۋسۇن.

رُكْبَانٌ: كارۋان.

سَارَتْ بِذِكْرِهِ الرُّكْبَانُ: ئىسمى داڭق كەتتى،

نامى تىللاردا داستان بولدى، داڭق چىقاردى.

«جَاءَتِ الرُّكْبَانُ بِالْبَضَائِعِ» : كارۋانلار مال كەلتۈردى.

رُكْبَةٌ ج رُكَبٌ وَرُكْبَاتٌ: تىز.

«هَذَا الأَمْرُ تَصْطَكُّ لَهُ الرُّكْبَةُ» : بۇ، ئادەمنىڭ پىيىنى سىرقىرىتىدىغان ئىش.

أَبُو رُكْبَةٍ: تۇگۈنەك قىچا.

أَبُو الرُّكَبِ: ئۇستىنخان قىزىش؛ دىنگى قىزىتمىسى.

أَبُوالرُّكْبَةِ: چامغۇر.

«عَلَتْ مِيَاهُ الأَمْطَارِ حَتَّى غَطَّتِ الرُّكَبَ» : يامغۇر سۇيى ئۆرلەپ تىزغا چىقتى.

رَكَحَ يَرْكَحُ رَكْحًا إِلَى الشَّيْءِ أَوْعَلَيْهِ: يۆلەندى، ئاساسلاندى.

رَكَحَ يَرْكَحُ رُكُوحًا إِلَيْهِ: مايىل بولدى، بۇرالدى، ئۇنىڭغا سىغىندى، ئىلتىجا قىلدى.

رُكْحٌ ج أَرْكَاحٌ وَرُكُوحٌ : سەينا، مەيدان، هويلا؛ تاغ بۇرجىكى، تاغ تەرىپى، ئاساس؛ راھىبنىڭ هۇجرىسى، راھىبنىڭ خانىسى.

رُكْحَةٌ ج رُكَحٌ : سەينا، مەيدان، قورۇ، هويلا.

رَكَدَ يَرْكُدُ رُكُودًا الْمَاءُ أَوِالرِّيحُ: سۇ ياكى شامال توختاپ قالدى، توختىدى.

رَكَدَتِ السُّوقُ: بازار كاساتلاشتى.

رَكَدَتْ رِيحُهُمْ: ئۇلارنىڭ ئىشى ئارقىغا كەتتى، كۈچ ـ قۇۋۋىتى تۈگىدى.

رَكَدَ الْعَكَرُ: دۇغ قاچىنىڭ تېگىگە تىنىۋالدى.

رَكَدَ الْمِيزَانُ: تارازا تەڭپۇڭلاشتى.

رَكَدَتِ الشَّمْسُ: كۈن تىكلەشتى.

رَكَزَ يَرْكُزُ رَكْزًا الشَّخْصُ الرُّمْحَ: نەيزىنى قادىدى، نەيزىنى سانجىدى.

رَكَزَ الشَّخْصُ: تەمكىن بولدى.

رَكَزَ شَيْئًا فِي شَيْءٍ: كىرىشتۈردى.

رَكَزَ الرُّمْحَ فِي الأَرْضِ : نەيزىنى يەرگە قادىدى.

رِكْزٌ : تىنچ، جىمجىت، شۈك، مۇستەھكەم، قەتئىي.

رِكْزٌ ج رُكُوزٌ وأَرْكَازٌ: شەپە، تىۋىش، بوش تاۋۇش، بوش ئاۋاز.

«هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ أَوْتَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا» «قرآن» : ئۇلاردىن بىرەر ئەھەدىنى كۆرەلەمسەن؟ ياكى ئۇلاردىن بىرەر پەس ئاۋاز ئاڭلىيالامسەن؟

رِكْزَةٌ ج رِكَزٌ ورِكَازٌ: هېكمەت، ئەقىل ـ پاراسەت؛ چاڭلاشتۇرۇلىدىغان خورما، ئۆلىغان خورما.

رَكَسَ يَرْكُسُ رَكْسًا الشَّيْءَ : ئۆڭدىسىغا قىلىۋەتتى، ئوڭتەي ـ توڭتەي قىلىۋەتتى، ئەسلى هالىتىگە قايتۇردى، ئالماشتۇردى، ئۆزۈدى.

رِكْسٌ: پاسكىنا، نىجىس؛ خەلق ئاممىسى، كىشىلەر توپى؛ يىرگىنىشلىك، ئىپلاس؛ كۆۋرۈكلۈك، ۋاسىتە.

رَكَضَ يَرْكُضُ رَكْضًا: يۈگۈردى، چاپتى.

رَكَضَ وَرَاءَ الرَّجُلِ حَتَّى أَدْرَكَهُ: كەينىدىن يۈگۈرۈپ ئۇنىڭغا يېتىشىۋالدى.

رَكَضَ الْفَارِسُ الْفَرَسَ بِرِجْلَيْهِ: چەۋەنداز پۇتى بىلەن ئاتنى دىۋىتتى.

رَكَضَ مِنْهُ: تېز قاچتى، تىكىۋەتتى.

«إِذْ هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ» «قرآن» : ئۇلار بىزنىڭ ئازابىمىزنىڭ (كەلگەنلىكىنى) هېس قىلغان چاغدا ئۇشتۇمتۇت قاچىدۇ.

رَكَضَ الشَّخْصُ: تەپتى.

«أُرْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ» «قرآن» : ئۇنىڭغا «پۇتۇڭ بىلەن يەرنى تەپكىن» دېدۇق، «بۇ يۇيۇنسىمۇ بولىدىغان، ئىچسىمۇ بولىدىغان سوغۇق سۇدۇر».

رَكْضٌ: يۈگۈرمەك، چاپماق.

اَلرَّكْضُ وَرَاءَ الأَرْبَاحِ: پايدا قوغلاشماق.

اَلرَّكْضُ وَرَاءَ التَّسَلُّحِ: هەربىي تەييارلىقلار مۇسابىقىسى.

رَكَعَ يَرْكَعُ رُكُوعًا: تەزىم قىلدى، رۇكۇ قىلدى، ئېگىلدى، هۆرمەت بىلدۈردى، يۈكۈندى، تىزلاندى، بويسۇندى.

رَكَعَ أَمَامَهُ: ئۇنىڭغا تەزىم قىلدى، ئۇنىڭغا چوقۇندى، يۈكۈلدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

رَكْعَةٌ ج رَكَعَاتٌ: رەكئەت (نامازنىڭ رەكئىتى).

«فِي كُلِّ رَكْعَةٍ مِنَ الصَّلَاةِ رَكْعَةٌ وَسَجْدَتَانِ»: نامازنىڭ ھەر بىر رەكئىتى بىر قېتىم رۇكۇ قىلىش ۋە ئىككى سەجدىدىن ئىبارەت.

اَلصُّبْحُ رَكْعَتَانِ: بامدات ئىككى رەكئەت.

رَكَّ يَرِكُّ رَكًّا الشَّيْءُ: ئورۇقلىدى، جۇدىدى، ئاجىزلاشتى، زەئىپلەشتى.

«اِقْطَعِ الْحَبْلَ مِنْ حَيْثُ رَكَّ»: ئارغامچىنى ئىنچىكە (ئاجىز) يېرىدىن ئۈز.

رَكَّ الشَّيْءَ فِي عُنُقِهِ: ئۇنىڭغا مەسئۇلىيەتنى ئارتتى.

رَكَّ الْأُسْلُوبُ: ئۇسلۇب ناچار بولدى، ئۇسلۇب ئەپلەشمىدى، ئۇسلۇب كېلىشمىدى.

رَكَّ الْعِلْمُ: ئىلىم ئاز بولدى.

رَكٌّ ج أَرْكَاكٌ وَرِكَاكٌ: ئۆتكۈنچى يامغۇر، سىم ـ سىم يامغۇر؛ ئورۇق، ئاجىز، جۇدەڭ.

رَكَّاضٌ: يۈگۈرۈكچى.

رَكَّالٌ: كودىچى، كودە ساتقۇچى.

رَكَّبَ يُرَكِّبُ تَرْكِيبًا الطِّفْلَ عَلَى ظَهْرِهِ: بالىنى ئۈشنىسىگە مىندۈرۈۋالدى.

رَكَّبَ الشَّيْءَ إِلَى غَيْرِهِ: قوشتى، قوشۇۋەتتى.

رَكَّبَ الْأَشْيَاءَ: نەرسىلەرنى قۇراشتۇردى.

«اَلَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ» «قرآن»: ئۇ سىنى ياراتتى (ئەزالىرىڭنى) بىجىرىم، قامەتىڭنى تۈز قىلدى، سىنى ئۇ خالىغان شەكىلدە قۇراشتۇردى.

«رَكَّبْتُ عِدَّةَ قِطَعٍ مِنَ الْخَشَبِ لِصُنْعِ مَقْعَدٍ صَغِيرٍ»: كىچىك ئورۇندۇق ياساش ئۈچۈن بىر قانچە پارچە تاختايىنى قۇراشتۇردۇم.

رَكَّبَ الْفَصَّ فِي الْخَاتَمِ: ئۈزۈككە كۆز قويدى.

رَكَّبَ الدَّوَاءَ: دورىنى ئارىلاشتۇردى، دورىنى قوشتى، دورىنى تەڭشىدى، دورا تەييارلىدى.

رَكَّبَ الْجُمْلَةَ: جۈملە تۈزدى، جۈملىنى قۇراشتۇردى.

اَلرَّكَّةُ: ئەنئەنىۋى، يەرلىك.

طِبُّ الرَّكَّةِ: ئەنئەنىۋى تېبابەت.

رَكَزَ يُرَكِّزُ تَرْكِيزًا الرُّمْحَ فِي الْأَرْضِ: نەيزىنى يەرگە قادىدى.

رَكَزَ عَلَيْهِ: تاياندى، يۆلەندى، ئۈمىد باغلىدى.

رَكَّعَ يُرَكِّعُ تَرْكِيعًا: خارلىدى.

رَكَّلَ يُرَكِّلُ تَرْكِيلًا: تەپتى.

رَكَلَ يَرْكُلُ رَكْلًا الْفَرَسُ: ئات تەپتى، پەشۋالىدى.

رَكْلٌ: جۇسەي، كودە.

رَكْلَةٌ: تېپىك، پەشۋا؛ بىر باغلام؛ كۆكتات.

«لَأَرْكُلَنَّكَ رَكْلَةً لَا تَأْكُلُ بَعْدَهَا أَكْلَةً»: سىنى بىر پەشۋا بىلەنلا قوپالماس قىلىۋېتىمەن.

رَكَمَ يَرْكُمُ رَكْمًا الشَّيْءَ: توپلىدى، يىغدى، جەملىدى.

«وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ» «قرآن»: ئاللاھ ھەممە كۇففارلارنى ئۈستى ـ ئۈستىگە دۆۋىلەپ توپلىغاندىن كېيىن، دوزاخقا تاشلايدۇ.

رُكَمٌ: دۆۋە؛ قويۇق بۇلۇت.

رَكَنَ يَرْكَنُ رَكْنًا إِلَيْهِ: يۆلەندى، ئىشەندى، مايىل بولدى.

«وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ» «قرآن»: زالىملارغا مايىل بولماڭلار، (مايىل بولساڭلار) دوزاخ ئازابىغا قالىسىلەر.

رَكَنَ إِلَى الْهُدُوءِ: تىنچلاندى، خاتىرجەم بولدى.

رَكَنَ السُّلَّمَ إِلَى الْحَائِطِ: شوتىنى تامغا يۆلەپ قويدى.

رَكَنَ يَرْكُنُ رُكُونًا إِلَيْهِ: يۆلەندى، ئىشەندى، مايىل بولدى.

رَكُنَ يَرْكُنُ رَكَانَةً و رُكُونَةً: قەتئىي بولدى، تەمكىن بولدى، مۇستەھكەم بولدى، چىڭدى.

رُكْنٌ ج أَرْكَانٌ: بۇرجەك، بۇلۇڭ، بوي، ياقا، چەت؛ تۈۋرۈك، تىرەك، تايانچ، ئاساس، نېگىز، مۇھىم قىسمى، ئاساسىي قىسمى.

«جَلَسَ الطِّفْلُ فِي رُكْنِ الْغُرْفَةِ»: بالا ئۆينىڭ بىر بۇلۇڭىدا ئولتۇردى.

رُكْنُ الْمَرْأَةِ: ئاياللارغا خاس ئائىلىتىش.

تَوَلَّى بِرُكْنِهِ: ھاكاۋۇرلۇق قىلىپ يۈز ئۆرىدى.

«فَتَوَلَّى بِرُكْنِهِ وَقَالَ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ» ‹قران›: پىرئەۋىن ئۆز قوشۇنى بىلەن (ئىماندىن) يۈز ئۆرىدى ئۇ: «(مۇسا) سېھىرگەردۇر، ياكى مەجنۇندۇر» دېدى.

اَلْمَهِيبُ الرُّكْنِ : يۇقىرى دەرىجىلىك ھەربىي مەنسەپ.

هُوَ رُكْنٌ مِنْ أَرْكَانِ قَوْمِهِ: ئۇ قەۋمىنىڭ چوڭ كىشىلىرىدىن بىرى.

رَئِيسُ أَرْكَانِ الْحَرْبِ: شتاب باشلىقى.

رَئِيسُ الْأَرْكَانِ الْمُفَوَّضِيَّةِ: كونسۇلخانا مەسئۇلى، ئەلچىخانا خادىمى.

أَرْكَانُ الْبِلَادِ: دۆلەتنىڭ ئۇلى.

اَلْأَرْكَانُ الْأَرْبَعَةُ عِنْدَ الْقُدَمَاءِ: قەدىمكىلەرنىڭ قارىشىچە ھاۋا، سۇ، ئوت، تۇپراقلارنى كۆرسىتىدۇ.

أَرْكَانُ الْحَرْبِ: شتاب، شتاب ئوفىتسىرى.

أَرْكَانُ الصَّلَاةِ: نامازنىڭ رۇكنىلىرى.

رُكْنَةٌ: بۇلۇڭ، يان، بۇرجەك.

رُكْنِيٌّ: بۇلۇڭغا مەنسۇپ؛ بۇلۇڭنىڭ، بۇلۇڭلۇق.

ضَرْبَةٌ رُكْنِيَّةٌ: ياندىن زەربە بەرمەك، يان تەرەپتىن ھۇجۇم قىلماق، بۇلۇڭ توپى.

اَلرَّكُوبُ ج رُكُبٌ : مىنىلىدىغان ئۇلاغ.

«وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَ مِنْهَا يَأْكُلُونَ» ‹قرآن›: ھايۋانلارنى ئۇلارغا بويسۇندۇرۇپ بەردۇق، ئۇلار ئۇ ھايۋانلارنىڭ بەزىسىنى مىنىدۇ، بەزىسىنى يەيدۇ.

اَلرَّكُوبُ مِنَ الطُّرُقِ: يۇرۇشلەشتۇرۇلگەن يول، مېڭىلغان يول.

رَكُوبٌ وَرَكُوبَةٌ ج رَكَائِبُ: قاتناش قوراللىرى (ئات، ئېشەك، تۆگە؛ ماشىنا، پويىز، ئايروپىلان قاتارلىقلارغا ئوخشاش).

رُكُوبٌ: مىنمەك.

رُكُوبُ الْحِصَانِ: ئاتقا مىنمەك.

رُكُوبُ الْهَوَاءِ: ئايروپىلانغا چۈشمەك، ئايروپىلاندا سەپەر قىلماق.

رُكُوبُ الْبَحْرِ: كېمىدە ئولتۇرماق، دېڭىزدا سەپەر قىلماق.

رَكُوبَةٌ ج رَكَائِبُ : مىنىدىغان ئۇلاغ، مىنىشكە خاس ئۇلاغ.

مَالَهُ رَكُوبَةٌ وَلَاحَلُوبَةٌ: مىنىدىغان ئۇلىقى، ساغىدىغان كالىسى يوق، ھېچنېمىسى يوق، يالاڭتۆش.

رَكْوَةٌ ج رَكَوَاتٌ وَرِكَاءٌ: تۇلۇم، تورسۇق، قەھۋە چەينىكى؛ قېپىق؛ قولۋاق.

«مَلَأَ الرَّكْوَةَ بِالْمَاءِ وَتَرَكَهَا تَبْرُدُ فِي الْهَوَاءِ» : قەھۋە چەينىكىگە سۇ تولدۇرۇپ ئۇنى ھاۋادا سوۋۇسۇن دەپ قويۇپ قويدى.

رُكُودٌ: توختاپ قالماق.

رُكُودُ الْأَعْمَالِ وَالتِّجَارَةِ: ئىش ھەرىكەت ياكى سودا تىجارەتنىڭ راۋاج تاپماسلىقى، تىجارەتنىڭ ئاقمىغانلىقى، سودىنىڭ كاساتلىقى.

رُكُودٌ اِقْتِصَادِيٌّ: ئىقتىسادىي تۇرغۇنلۇق.

رَكُوضٌ : مۇسابىقىلەشكۈچى، مۇسابىقىگە چۈشكۈچى.

رُكُوعٌ: تەزىم قىلماق، ئېگىلمەك، ئېڭىشمەك، رۇكۇ قىلماق.

رُكُونٌ: ئىشەنچ قىلماق ، تايانماق.

«يُضَايِقُنِي رُكُونُكَ إِلَى الْكَسَلِ» : سېنىڭ ھورۇنلۇققا مايىللىقىڭدىن ئىچىم تىت ـ تىت بولىدۇ.

رَكِيزَةٌ ج رَكَائِزُ وَرِكَازٌ: تۈۋرۈك، تىرەك، يۆلەنچۈك، يەرگە كۆمۈلگەن غەزىنە پارچىسى؛ مەركىزىي نۇقتا.

«اَلْأَمَانَةُ وَالصِّدْقُ هُمَا رَكِيزَتَاكَ فِي عَمَلِكَ» : ھەققانىيەت بىلەن راستلىق سېنىڭ خىزمىتىڭدە يۆلىنىشكە تېگىشلىك ئىككى ئاساسىڭدۇر.

رَكِيكٌ ج رِكَاكٌ وَرَكَكَةٌ: ئاجىز، زەئىپ، ناچار، ئىرادىسىز، بوش.

رَكِيكُ الْعَقْلِ: كالتە پەم، ئەقلى تۆۋەن.

رَكِيكُ الْأُسْلُوبِ: ئۇسلۇبى ناچار.

رَكِيكُ الْعِلْمِ : بىلىمى ئاز، ئىلمى ئاجىز.

ثَوْبٌ رَكِيكُ النَّسْجِ: ناچار توقۇلغان كىيىم.

رَكِيكُ اللَّفْظِ: تۈزۈلۈشى ناچار جۈملە، چۈۋالچاق

جۈملە.

رَكِينٌ: مۇقىم، مۇستەھكەم، تەۋرەنمەس، ئېغىر ـ بېسىق، تەمكىن؛ ئېگىز تاغ.

جَبَلٌ رَكِينٌ: ئېگىز تاغ.

رَكِيَّةٌ ج رَكَايَا و رَكِيٌّ: قۇدۇق.

رَمَادٌ ج أَرْمِدَةٌ: كۈل.

هُوَ كَثِيرُ الرَّمَادِ: ئۇ، مەرد ئادەم، سېخى ئادەم.

أَنْتَ تَنْفُخُ فِي رَمَادٍ: پايدىسى يوق ئىشتا ۋاقتىڭنى ئىسراپ قىلىسەن.

رَمَادُ الصُّودا: ساپ شۇلتا، ئىشقار، سودا.

ذَرَّ الرَّمَادَ فِي الْعُيُونِ: كۆزگە توپا چاچتى (قايمۇقتۇردى).

رَمَادُ الْجُثَّةِ: جەسەت كۈلى.

«أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اِشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ» «قرآن»: ئۇلارنىڭ قىلغان (ياخشى) ئەمەللىرى بورانلىق كۈندە شامال ئۇچۇرۇپ كەلگەن بىر دۆۋە كۈلگە ئوخشايدۇ.

رَمَادَةٌ: قەھەتچىلىك، قۇرغاقچىلىق.

عَامُ الرَّمَادَةِ: ھىجرىيىنىڭ 18 ـ يىلى ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ خەلىپىلىك مەزگىلىدە يۈز بەرگەن قاتتىق قۇرغاقچىلىق.

«لَقَدْ حُبِسَ الْمَطَرُ عَامَيْنِ مُتَوَالِيَيْنِ فَأَصَابَتِ الْقَوْمَ رَمَادَةٌ»: ئىككى يىل ئۇدا يامغۇر ياغماي، قەھەتچىلىك بولۇپ كەتتى.

رَمَادِيٌّ: كۈلرەڭ.

«اَلْمِعْطَفُ الرَّمَادِيُّ رَخِيصُ الثَّمَنِ»: كۈلرەڭ پەلتۇنىڭ باھاسى ئەرزان.

«إِنَّهُ يَرْتَدِي حُلَّةً رَمَادِيَّةً هَذَا الْيَوْمَ»: بۈگۈن ئۇ كۈلرەڭ چاپان كىيىۋاپتۇ.

رِمَاقٌ: ئەڭ تۆۋەن تۇرمۇش ۋاستىلىرى.

رُمَاعٌ: جۆدەپ سارغىيىش كېسىلى.

رُمَامٌ: چىرىگەن، سېسىغان.

رِمَايَةٌ: ئاتماق، تاشلىماق، چۆرىمەك؛ ئوق چىقارماق.

مَيْدَانُ الرِّمَايَةِ: مەشىق ياكى مۇسابىقە مەيدانى، دوئېل مەيدانى.

فُلَانٌ بَطَلٌ فِي الرِّمَايَةِ: پالانى قارىغا ئېتىش چېمپىيونى.

رَمَأَ يَرْمَأُ رَمْأً بِالْمَكَانِ: مەلۇم ئورۇندا تۇردى، توختىدى، تۇرۇپ قالدى.

رَمَأَ الْخَبَرَ: تىڭ تىڭلىدى، ئۇقۇشتى، سۈرۈشتە قىلدى.

رَمَثَ يَرْمُثُ رَمْثًا: ئورۇنلاشتۇردى، رەتلىدى، تۈزدى، سەرەمجانلاشتۇردى، جايلىدى، جايلاشتۇردى.

رَمَثَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: ئارىلاشتۇردى.

رَمَثٌ ج أَرْمَاثٌ وَرِمَاثٌ: يېلىندا قېلىپ قالغان سۈت.

رَمَجَ يَرْمُجُ رَمْجًا الطَّائِرُ: قۇش مايىلىدى.

رَمَحَ يَرْمَحُ رَمْحًا ذُوالْحَافِرِ: تۇۋاقلىق ھايۋان تەپتى.

رَمَحَهُ: ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى.

اَلرُّمْحُ: كەمبەغەللىك، يوقسۇللۇق.

رُمْحٌ ج رِمَاحٌ وَأَرْمَاحٌ: نەيزە.

كَسَرُوا بَيْنَهُمْ رِمَاحًا: ئۇلار ئۆزئارا ئېلىشتى، ئۇلار ئۇرۇشتى، ئۇلار سوقۇشتى، بىر ـ بىرى بىلەن نەيزىلەشتى.

«لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّٰهُ بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ» «قرآن»: قولۇڭلار ۋە نەيزەڭلار بىلەن ئوۋلىيالايدىغان بىرئاز ئوۋ بىلەن ئاللاھ سىلەرنى چوقۇم سىنايدۇ.

رَمِدَ يَرْمَدُ رَمَدًا الْعَيْنُ: كۆز ئاغرىدى، كۆز ياللۇغلاندى.

رَمِدَ عَيْشُهُ: ھالاك بولدى.

رَمِدَ يَرْمَدُ رَمَدًا وَرُمْدَةً الشَّيْءُ: نەرسە كۈلرەڭ بولدى، كۈلرەڭگە كىردى.

رَمَدٌ: كۆز ئاغرىقى.

مُسْتَشْفَى الرَّمَدِ: كۆز كېسەللىرى دوختۇرخانىسى.

رَمَدٌ حُبَيْبِيٌّ: تراخوما.

عِلْمُ الرَّمَدِ: كۆز كېسەللىكى تېبابىتى.

رَمِدٌ. رَمْدَانُ: كۆزى ئاغرىق ئادەم، كۆز ياللۇغىغا گىرىپتار بولغان ئادەم؛ پاسكىنا، كىر،

مەينەت.

رَمْدَاءُ: تۆگە قۇش.

رَمَدِيٌّ: كۆز كېسەللىكلىرى دوختۇرى.

رَمَزَ يَرْمُزُ و يَرْمِزُ رَمْزًا إِلَى الشَّيْءِ هَكَذَا: ئىشارەت قىلدى، كۆرسەتمە بەردى، بىشارەت قىلدى، دارىتمىلىدى، پۈرۈتۈپ قويدى.

«يَرْمُزُ الضَّوْءُ الْأَحْمَرُ إِلَى الْوُقُوفِ بَيْنَمَا يَرْمُزُ الضَّوْءُ الْأَخْضَرُ إِلَى الْمُرُورِ»: قىزىل چىراغ توختاش بەلگىسىنى بەرسە يېشىل چىراغ مېڭىش بەلگىسىنى بېرىدۇ.

اَلرَّمْزُ الصُّوفِيُّ: كۆرۈنۈشتە مەخلۇقىقا ئىشارەت قىلىش، ماھىيەتتە ئاللاھنى كۆرسىتىش، تەسەۋۋۇپچە ئىشارەت.

رَمْزٌ ج رُمُوزٌ: ئىشارەت، بەلگە، مەخپىي رەقەم، كىنايە، تامغا.

«آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْزًا» «قرآن»: «ساڭا بولىدىغان نىشانە شۇكى، ئۈچ كۈنگىچە كىشىلەرگە سۆز قىلالمايسەن، (يەنى زىكرى تەسبىھ ئېيتىشتىن باشقا سۆزگە تىلىڭ كەلمەيدۇ) پەقەت ئىشارەتلا قىلىسەن».

فَكَّ رُمُوزَهُ: ئۇنىڭ سىرلىرىنى يەشتى.

رَمْزِيٌّ: سىمۋول خاراكتېرلىك.

رَمْزِيَّةٌ: سىمۋولىزم.

رَمَسَ يَرْمُسُ و يَرْمِسُ رَمْسًا الْمَيِّتَ: مېيىتنى كۆمدى، دەپنە قىلدى، يەرلىكىگە قويدى.

رَمَسَ الشَّيْءَ: ئىزىنى يوقاتتى.

رَمَسَ الْقَبْرَ: قەبرىنى تۈزلىۋەتتى.

«تَرْمُسُ الرِّيحُ الْآثَارَ بِمَا تُثِيرُهُ مِنْ أَتْرِبَةٍ»: شامال توپا تۇزۇتۇپ ئىزلارنى يوقىتىۋېتىدۇ.

رَمْسٌ ج رُمُوسٌ: قەبرە.

«غَدًا إِلَى الرَّمْسِ، كَأَنْ لَمْ يَغْنَ بِالْأَمْسِ»: گويا دۇنياغا كەلمىگەندەك قەبرىنىڭ ئاستىغا كىرىپ كەتتى. گويا تۈنۈگۈن يوقتەك ئۈن - تىنسىز قەبرىگە كىرىپ كەتتى.

رَمَشَ يَرْمُشُ و يَرْمِشُ رَمْشًا الشَّيْءَ: قولى بىلەن ئىشارەت قىلدى، قولىنىڭ ئۇچىدا تۇتتى، قولىنىڭ ئۇچى بىلەن چىمدىپ ئالدى.

رَمَشَ الْعَيْنُ: كۆزى قىزىرىپ ئاغرىپ كەتتى.

رَمَشٌ: بىرىكتۈرگۈچى پەردە ياللۇغى.

رِمْشٌ ج رُمُوشٌ: كىرپىكنىڭ ئەتراپىغا ئۈنۈپ چىققان تۈك.

رَمْشَةٌ ج رَمَشَاتٌ: ھەش - پەش دېگۈچە، كۆز يۇمۇپ - ئاچقۇچە.

رَمِصَ يَرْمَصُ رَمَصًا الْعَيْنُ: كۆز چاپاق بولۇپ قالدى، چاپاق باستى.

رَمَصٌ: چاپاق.

رَمَضَ يَرْمُضُ و يَرْمِضُ رَمْضًا الشَّاةَ: سويۇلغان قوينى قىزىق تاشنىڭ ئۈستىگە قويۇپ ئۈستىگە ئوت يېقىپ پۇشۇردى.

رَمِضَ يَرْمَضُ رَمَضًا الشَّخْصُ: قاتتىق ئىسسىقنى بېشىدىن كەچۈردى، قاتتىق ئىسسىقنى ئۆتكۈزدى.

رَمِضَ الشَّيْءُ: قاتتىق ئىسسىدى، قىزىپ كەتتى.

رَمِضَتْ قَدَمُهُ: قاتتىق ئىسسىقتا پۇتى كۆيدى.

رَمِضَ لِلْأَمْرِ: قاتتىق غەزەپلەندى.

رَمِضَ الْأَرْضُ: زېمىن قاتتىق ئىسسىدى.

رَمَضٌ: قاتتىق ئىسسىق.

رَمْضَاءُ: تومۇز ئىسسىق، قاتتىق ئىسسىق؛ كۈننىڭ قاتتىق ئىسسىقىدا قىزىپ كەتكەن يەر ياكى تاش.

«مَشَى عَلَى الرَّمْضَاءِ»: قىزىق يەر ياكى تاش ئۈستىدە ماڭدى.

رَمَضَانُ ج رَمَضَانَاتٌ وَرَمَاضِينُ وَأَرْمِضَاءُ وَأَرْمِضَةٌ: ھىجرىيىنىڭ 9 - ئېيى، رامزان ئېيى.

«شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ» «قرآن»: رامزان ئېيىدا قۇرئان نازىل بولۇشقا باشلىدى، قۇرئان ئىنسانلارغا يېتەكچىدۇر.

رَمَطَ يَرْمِطُ رَمْطًا: تۆھمەت چاپلىدى، تۆھمەت قىلدى ، ئەيىبلىدى.

رَمَعَ يَرْمَعُ رَمْعًا بِيَدِهِ: قولى بىلەن ئىشارەت قىلدى، قولى بىلەن كۆرسەتتى.

رَمَعَتْ عَيْنُهُ بِالدُّمُوعِ: ياش تۆكتى، كۆزىگە ياش ئالدى.

رَمَقَ يَرْمُقُ رَمْقًا الشَّيْءَ : ئۇنىڭغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى.

رَمَقَهُ بِبَصَرِهِ: ئۇنىڭغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى.

رَمَقَهُ إِلَيْهِ: كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى.

رَمَقٌ ج أَرْمَاقٌ: ئەڭ ئاخىرقى، ھاياتنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ۋاقتى، ئۆمرىنىڭ ئاخىرقى مىنۇتى.

اَلرَّمَقُ الْأَخِيرُ: ھاياتنىڭ ئاخىرقى مىنۇتلىرى.

إِلىآخِرِ رَمَقٍ: جان تۇمشۇقىغا كەلگىچە، جان تۇمشۇقىغا كەلگەندە.

«كُلْ مِنَ الْمَيْتَةِ مَايَسُدُّ رَمَقَكَ وَلَاتَزِدْ» : ئۆزى ئۆلۈپ قالغان نەرسىنى ھاياتىڭنى ساقلاپ قالىدىغان دەرىجىدە يېگىن، ئۇنىڭدىن ئارتۇق يېمىگىن.

لَحِقَهُ فِي الرَّمَقِ الْأَخِيرِ: ئۇنىڭ بىلەن ھاياتىنىڭ ئاخىرقى مىنۇتلىرىدا دىدارلىششقا ئۈلگۈردى.

يَسُدُّ رَمَقَ الْجَائِعِ: ئاچ قالغان ئادەمنى ھاياتىنى ساقلىغۇدەك دەرىجىدە ئوزۇقلاندۇرىدۇ.

يُمْسِكُ رَمَقَ الْجَائِعِ: ئاچ قالغان ئادەمنى ھاياتىنى ساقلىغۇدەك دەرىجىدە ئوزۇقلاندۇرىدۇ.

تَمُدُّ رَمَقَهُ: تۇرمۇشىنى ئاران قامدايدۇ.

رُمْقَةٌ: ئەڭ تۆۋەن تۇرمۇش، غورىگىل ھايات.

رَمَكَ يَرْمُكُ رَمْكًا بِالْمَكَانِ: تۇردى، ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى.

رَمَكَةٌ ج رَمَكَاتٌ وَ أَرْمَاكٌ: نەسىللىك ئات، ئاجىز ئادەم، ئورۇق ئادەم؛ خېچىر.

رُمْكَةٌ: بوز تۆگە، كۈلرەڭ تۆگە.

رَمَلَ يَرْمُلُ رَمَلاً الرَّجُلُ: بويتاق ياشىدى.

رَمْلٌ ج رِمَالٌ: قۇم.

عِلْمُ الرَّمْلِ: پالچىلىق ئىلمى، رەمماللىق (قۇم بىلەن پال سېلىش).

ضَرْبُ الرَّمْلِ: قۇمغا سىزىق سىزىپ پال بېقىش.

«تَجَنَّبِ الطَّرِيقَ الْمَلِيئَ بِالرِّمَالِ حَتَّى لَاتَغُوصَ سَيَّارَتُكَ» : ماشىناڭ پېتىپ قالماسلىقى ئۈچۈن قۇملۇق يولدا ماڭمىغىن.

رَمْلَاءُ ج رُمْلٌ: قەھەتچىلىك.

سَنَةٌ رَمْلَاءُ: قەھەتچىلىك يىلى.

رَمْلَةٌ: قۇملۇق، قۇملۇق يەر.

رَمْلِيٌّ: قۇمساڭغۇ، قۇمساڭ يەر.

بَلَحٌ رَمْلِيٌّ: سارغايغان خورما غورىسى.

رَمَّ يَرِمُّ رَمًّاالْعَظْمُ: سۆڭەك چىرىدى.

رَمَّ يَرُمُّ وَ يَرِمُّ رَمًّا وَمَرَمَّةً الْمَنْزِلَ : ئۆينى رېمونت قىلدى، ئىسلاھ قىلدى، تۇرالغۇنى تۈزىدى، ئوڭشىدى.

رَمٌّ : رېمونت قىلماق، تۈزىمەك، ئوڭشىماق.

رِمٌّ : ئىلىك؛ ئوت ـ خەس؛ نەم تۇپا.

رُمٌّ : غەم ـ قايغۇ، جامائە؛ كىشىلەر توپى.

رَمَّاحٌ ج رَمَّاحُونَ: نەيزە ياسىغۇچى.

رَمَّاعَةٌ : ساغرا، كاسسا.

رَمَّالٌ: پالچى، راممال، رامچى.

رَمَّامٌ ج رَمَّامُونَ: تاشلاندۇق يېمەكلىكلەرنى يەردىن تېرىپ جان باقىدىغان تىلەمچى.

شَخْصٌ رَمَّامٌ: تاشلاندۇق يېمەكلىكلەرنى تېرىپ يەپ جان باقىدىغان دىۋانە.

رُمَّانٌ: ئانار.

«فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ» (قرآن) : ئۇ ئىككى جەننەتتە مېۋىلەر، خورمىلار ۋە ئانارلار بار.

رُمَّانُ السَّعَالِي : ئەپيۇن گۈلى، كۆكنار، خەشخاش.

رُمَّانُ الْأَنْهَارِ: سۇمبۇل.

رُمَّانٌ بَرِّيٌّ: كاسىيە دەرىخى.

زَهْرُ الرُّمَّانِ : ئانار گۈلى.

رُمَّانَةٌ ج رُمَّانَاتٌ : ئانار دەرىخى.

رُمَّانَةٌ: تارازا، جىڭ ؛ قول بومبىسى.

رُمَّانَةُ الْقُبَّانِ: جىڭ تېشى، تارازا تېشى.

رُمَّانِيٌّ: قىزىل رەڭدىكى، قىزىل ياقۇت رەڭلىك.

رِمَّةٌ ج رِمَمٌ: چىرىگەن سۆڭەك؛ پۇراپ قالغان جەسەت.

«أَلشَّرَفُ بِالْهِمَمِ الْعَالِيَةِ لاَ بِالرِّمَمِ الْبَالِيَةِ» : شان ـ شەرەپ چىرىگەن سۆڭەكلەر بىلەن ئەمەس، يۈكسەك ھىممەتلەر ئارقىلىق بولىدۇ، (ئاتا ـ ئاناڭ بىلەن ئەمەس، ئۆزۈڭدە بار پەزىلەت بىلەن پەخىرلەنسەڭ بولىدۇ).

رُمَّةٌ ج رُمَمْ: چىرىپ كەتكەن ئارغامچا.

بِرُمَّتِهِ: پۈتۈنلەي، تامامەن، پۈتكۈل.

أَخَذَ الشَّيْءَ بِرُمَّتِهِ: ھەممىسىنى ئالدى.

رَمَّحَ يُرَمِّحُ تَرْمِيْحًا: نەيزە ئاتتى؛ قورال ياسىدى.

رَمَّدَ يُرَمِّدُ تَرْمِيْدًا الشَّيْءَ : كۈلگە كۆمدى.

رَمَّدَ الْجُثَّةَ: جەسەتنى كۆيدۈردى.

رَمَّدَتِ النَّاقَةُ: تۆگىنىڭ يەلىسى چوڭ بولدى.

رَمَّضَ يُرَمِّضُ تَرْمِيْضًا الْمُسْلِمُ: مۇسۇلمان رامزان روزىسىنى تۇتتى.

رَمَّضَ الرَّاعِي الْغَنَمَ: پادىچى ئىسسىقتا قوي باقتى، تومۇز ئىسسىقتا قوي باقتى.

«سَنُرَمِّضُ هَذَا الْعَامَ فِي الْقَاهِرَةِ» : بۇ يىل رامزاننى قاھىرەدە تۇتىمىز.

رَمَّضَ الصَّوْمَ: روزىنى نىيەت قىلدى.

رَمَّقَ يُرَمِّقُ تَرْمِيقًا إِلَيْهِ: كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى.

رَمَّقَ الْغَنِيُّ الْفَقِيرَ بِشَيْءٍ: باي كەمبەغەلگە ئازراق نەرسە بەردى.

رَمَّقَ الْعَيْشَ تَرْمِيْقًا : تۇرمۇشنى قامدىدى.

رَمَّقَ الْكَلاَمَ: يالغان ـ ياۋىداق بىلەن سۆزىنى بېزىدى.

رَمَّلَ يُرَمِّلُ تَرْمِيلاً الطَّعَامَ: تاماقنى بۇزۇش ئۈچۈن قۇم سالدى ، ئېشىغا توپا سالدى.

رَمَّمَ يُرَمِّمُ تَرْمِيمًا الشَّيْءَ : رېمونت قىلدى، ئىسلاھ قىلدى، تۈزىدى، ئوڭشىدى.

رَمَّمَ الْمَنْزِلَ: ئۆيىنى رېمونت قىلدى.

«رَمَّمَ اللَّوْحَةَ الْفَنِّيَّةَ» : گۈزەل سەنئەت تاختىسىنى رېمونت قىلدى.

رَمَى يَرْمِي رَمْيًا الشَّيْءَ : ئاتتى، تاشلىدى.

«وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللّٰهَ رَمَي» ‹قرآن› : (ئى مۇھەممەد! بىر سىقىم توپىنى مۇشرىكلارغا) ئاتقىنىڭدا سەن ئاتمىدىڭ ، بەلكى ئەمەلدە ئۇنى (مۇشرىكلارنىڭ كۆزلىرىگە) ئاللاھ ئاتتى.

رَمَى بِهِ مِنْ يَدِهِ: تاشلىۋەتتى، ئېتىۋەتتى.

رَمَاهُ بِأَمْرٍ قَبِيحٍ: ئۇنىڭغا تۆھمەت چاپلىدى.

«إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلاَتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ» ‹قرآن› : يامان ئىشلاردىن بىخەۋەر ئىپپەتلىك مۆمىن ئاياللارغا قارا چاپلايدىغانلار دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە چوقۇم لەنەتكە ئۇچرايدۇ.

رَمَى بِقَذِيفِهِ: ئوق ئاتتى.

رَمَى بَيْنَهُمْ: ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى، ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى، ئۇلارنىڭ ئارىسىنى بۇزدى.

رَمَاهُ بِكَذَا: ئۇنىڭغا شىكايەت قىلدى، ئەرز قىلدى، پاش قىلدى، مەلۇم قىلدى، تۆھمەت چاپلىدى، مالامەت قىلدى، بوھتان چاپلىدى.

رَمَى الْمَكَانَ: مەنزىلنى كۆزلىدى.

رَمَى الْمَالُ: مال كۆپەيدى.

رَمَى بِحَبْلِهِ عَلَى غَارِبِهِ: ئۇنىڭ بىلەن كارى بولمىدى، تاشلىۋەتتى.

رَمَى عَنْهُ: سىلكىدى، قاقتى (سىلكىپ توپىنى قېقىۋېتىش).

رَمَى إِلَى الشَّيْءِ : ... نى مەقسەت قىلدى ، كۆزلىدى.

رَمَى الصَّيْدَ: ئوۋنى ئاتتى.

رَمَاهُ بِعَيْنِهِ: ئۇنىڭغا مەسخىرە قىلىپ قارىدى.

رَمَى لِغَايَةٍ بَعِيدَةٍ: ئېرىشمەك قىيىن ئىشنى كۆزلىدى.

«وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيْلٍ» ‹قرآن› : ئۇ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە توپ ـ توپ قۇشلارنى ئەۋەتتى، قۇشلار ئۇلارغا ساپال تاشلارنى ئېتىپ...

رَمْيٌ : ئاتماق، تاشلىماق، چۆرىمەك.

رَمْيُ الْمِظَلَّةِ: دىسكا ئاتماق.

رَمْيُ الرُّمْحِ: نەيزە ئاتماق.

رَمْيَةٌ: ئاتماق؛ تاشلىماق؛ چۆرىمەك؛ ئوق چىقار-

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ماق.

رَمْيَةٌمِنْغَيْرِرَامٍ: تاسادىپىي تېگىپ قېلىش، ئادەتتە جايىغا تەگكۈزەلمەيدىغان ئادەمنىڭ تاسادىپىي جايىغا تېگىپ قالغان ئوقى، بۇگۈن كۈن غەربتىن چىقتىمۇ (ئىشنى خاتا قىلىدىغان ئادەمنىڭ تاسادىپىي توغرا قىلىپ قېلىشى).

عَلَى رَمْيَةِ سَهْمٍ مِنْهُ: ناھايىتى يېقىن، ئىككى قەدەملا.

رَمِيزٌ: كۆپ ھەرىكەتلىنىدىغان؛ ھۆرمەتلىك، تەمكىن، سالماق.

رَمِيضٌ: قاقلاپ پىشۇرۇلغان گۆش.

رَمِيمٌ ج رِمَامٌ: چىرىگەن، سېسىغان.

«قَالَ مَنْ يُحْيِ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ» ‹قرآن›: ئۇ، «چىرىپ كەتكەن سۆڭەكلەرنى كىم تىرىلدۈرەلەيدۇ» دېدى.

«لَقَدْصَارَ هَذَا الثَّوْبُرَمِيمًا مِنْ كَثْرَةِ لُبْسِهِ»: بۇ كىيىم كۆپ كىيىلىپ ئەسكىرەپ كەتتى.

رَمِيَّةٌ ج رَمَايَا وَرَمِيَّاتٌ: ياۋايى ھايۋان.

رَنَا يَرْنُو رُنُوًّا إِلَيْهِ: ئۇنىڭدىن مېھرىنى ئۈزەلمەي قالدى، مېھرىنى ئۈزەلمەي ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قارىدى.

رَنَا لَهُ: ئۇنىڭدىن مېھرىنى ئۈزەلمىدى، مېھرىنى ئۈزەلمەي ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قارىدى.

رَنَا إِلَى حَدِيثِهِ: ئۇنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالدى، زەن قويۇپ ئاڭلىدى.

رَنَا عَنْهُ: كۆرمەسكە سېلىۋالدى، بىپەرۋا بولىۋالدى، بىلمەسلىككە سېلىۋالدى.

اَلرَّنَا: بەك گۈزەل بولغانلىقتىن، كۆرگەن كىشى مېھرىنى ئۈزەلمەي ئۈزۈلمەي قاراپ ئۈزۈلۈنغىچە تىكىلىپ قاراپ قالىدىغان نەرسە.

اَلرَّنَاءُ: گۈزەللىك، چىرايلىقلىق.

اَلرُّنَاءُ: ئاۋاز؛ خۇشاللىق.

رِنْجَةٌ ج رِنْجَاتٌ: پاللاس بېلىق، قۇلۇلىخور بېلىق.

رَنْحٌ: كۆز تورلاشماق، باش قايماق، كۆز قاراڭغۇلاشماق.

رَنْدٌ: ئاكۇئلارىيە دەرىخى، ئۇد، ئۇد ھىندى.

رَنِقَ يَرْنَقُ رَنْقًا الْمَاءُ: سۇ دۇغ بولدى.

رَنَقَ عَيْشُ فُلَانٍ: تۇرمۇشى كۆڭۈلسىز بولدى.

رَنِقَ يَرْنَقُ رَنَقًا الْمَاءُ: سۇ دۇغ بولدى.

رَنْقٌ: لاي سۇ، دۇغ سۇ.

رَنِمَ يَرْنَمُ رَنَمًا وَرَنِيمًا الْمُغَنِّي: غەزەلچى ناخشا ئېيتتى، غەزەل ئوقۇدى.

رَنِمٌ م رَنِمَةٌ: ناخشىچى، ئاۋازى بىلەن كىشىنى خۇشاللاندۇرغۇچى؛ مۇزىكا ئەسۋابى.

رَنَنٌ : ئاز سۇ.

رَنَّ يَرِنُّ رَنِينًا الرَّجُلُ: توۋلىدى، ۋارقىرىدى.

رَنَّتِ الْوَتَرُ: تارا جىرىڭلىدى.

رَنَّتِ الْقَوْسُ: كامالچە جاراڭلىدى.

اَلرَّنَّاءُ: ئاياللارغا تىكىلىپ قارىغۇچى.

رَنَّانٌ: جاراڭلىق، ساز، ئاۋازى ياڭراق.

لَهُ صَوْتٌ رَنَّانٌ : ئۇنىڭ ئاۋازى جاراڭلىق.

صُنْدُوقٌ رَنَّانٌ: تاراق - تۇرۇق ئاۋاز چىقىرىدىغان ساندۇق.

«أَلْقَى خُطْبَةً رَنَّانَةً» : ئۇ جاراڭلىق نۇتۇق سۆزلىدى.

رَنَّةٌ: تاراڭ - تۇرۇڭ، جالدۇر - جۇلدۇر، جاراڭ - جۇرۇڭ، چالغۇ ئەسۋابلىرىنىڭ ئاۋازى.

«سَمِعْتُ رَنَّةَ الْجَرَسِ» : قوڭغۇراقنىڭ جىرىڭلىغان ئاۋازىنى ئاڭلىدىم.

رَنَّحَ يُرَنِّحُ تَرْنِيحًا الْغُصْنَ: شاخنى قىيسايتتى، قىڭغايتتى.

رَنَّحَ الشَّخْصُ: مەستلىكتىن ئىرغاڭلىدى، دەلدەڭشىدى، سەنتۈرۈلدى.

رَنَّحَهُ الشَّرَابُ: شاراب ئۇنى دەلدەڭشىتىۋەتتى.

«رَنَّحَتِ الرِّيحُ الْغُصْنَ» : شامال شاخنى ئىرغاڭلاتتى.

رَنَّقَ يُرَنِّقُ تَرْنِيقًا النَّظَرَ إِلَيْهِ: سىنچىلاپ قارىدى، تىكىلىپ قارىدى.

رَنَّقَ بِالْمَكَانِ: ئورۇندا ئۇزۇن مۇددەت تۇردى.

رَنَّقَ الْمَاءَ: سۇنى لېيىتىۋەتتى، سۇنى دۇغ قىلىپ قويدى.

رَنَّقَ الطَّائِرُ: قۇش ھاۋادا قانات قېقىپ ئۇچماي

تۆردى.

رَنَّقَ الشَّخْصُ: ھالىق ـ تالىق قالدى.

رَنَّقَتِ السَّفِينَةُ: كېمە ئۆز جايىدا ئايلىنىپ ماڭمىدى.

رَنَّقَتِ الرَّايَةُ: بايراق لەپىلدىدى.

رَنَّقَ النَّوْمُ فِي عَيْنَيْهِ: ئۇيقۇسى كېلىپ كەتتى.

رَنَّقَتِ الشَّمْسُ: كۈن پاتاي دەپ قالدى.

رَنَّقَ الْمَوْتُ مِنْهُ: ئۆلۈم يېقىنلاشتى.

رَنَّمَ يُرَنِّمُ تَرْنِيمًا الْمُغَنِّي: ناخشىچى ناخشا ئېيتتى.

رَنَّنَ يُرَنِّنُ تَرْنِينًا الْقَوْسَ: كامالچىنى جاراڭلات-تى، ياڭراتتى.

رَنَّى يُرَنِّي تَرْنِيَةً: ۋارقىرىدى، توۋلىدى، جارقى-رىدى.

رَنِينٌ: جاراڭ ـ جۇرۇڭ، تاراڭ ـ تۇرۇڭ، چالغۇ ئەسۋابلىرىنىڭ ئاۋازى.

أَيْقَظَهُ رَنِينُ الْهَاتِفِ: تېلېفوننىڭ جىرىڭلىشى ئۇنى ئويغىتىۋەتتى.

رَهَا يَرْهُو رَهْوًا الْحِصَانُ: ئات يورغىلاپ ماڭدى، سوكۇلدىدى.

رَهَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ: ئىككى پۇتىنى كېردى.

رَهَا الطَّائِرُ: قۇش ئىككى قانىتىنى يايدى.

رَهَا الْبَحْرُ: دېڭىز تىنجىدى.

رُهَابَةٌ: كۆكرەك دۇمبە سۆڭىكى.

رِهَاطٌ: ئۆي سايمانلىرى، ئۆي جاھازلىرى.

رَهَافَةٌ: ئىنچىكىلىك، ئىنچىكىلىك، نازۇكلۇق، كەسكىنلىك، ئۆتكۈرلۈك.

«عُرِفَ هٰذَا الشَّاعِرُ بِرَهَافَةِ حِسِّهِ» : بۇ شائىر ھېسسىياتىنىڭ نازۇكلۇقى بىلەن تونۇلغان.

رِهَاقٌ وَ رُهَاقٌ: مىقدار؛ ئۆلچەم.

رِهَاقُ مِائَةٍ: يۈز ئەتراپىدا، يۈز ئۆپچۆرىسى، يۈزچە.

رَهَامٌ: ئورۇق قوي، ئورۇق قوزا.

رُهَامٌ: زىيانسىز قۇش؛ چوڭ سان.

رِهَانٌ: بەسلەشمەك؛ باغلاشماق، شەرتلەشمەك؛ گۆرۈ.

«وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ» «قرآن» : ئەگەر سىلەر سەپەر ئۈستىدە بولۇپ، خەت يازالايدىغان ئادەمنى تاپالمىساڭلار، بۇ چاغدا (قەرز ھۆججىتىنى يېزىپ بېرىشنىڭ ئورنىغا) گۆرۈ قويىدىغان نەرسىنى تاپشۇرساڭلار بولىدۇ.

خَيْلُ الرِّهَانِ: مۇسابىقە ئېتى، بەيگە ئېتى.

هُمَا كَفَرَسَيْ رِهَانٍ: ئۇلار بەيگىگە چۈشكەن ئىككى ئاتقا ئوخشاش.

«مَادَامَ هٰذَانِ الْفَرِيقَانِ مُتَكَافِئَيْنِ وَكَأَنَّهُمَا فَرَسَا رِهَانٍ فَسَتَكُونُ الْمُبَارَاةُ حَامِيَةَ الْوَطِيسِ» : توپ مۇسابىقىسىغا چۈشكەن بۇ ئىككى كوماندا بەيگىگە چۈشكەن ئىككى ئاتقا ئوخشاش تەڭلە-شىپ قالغاندا مۇسابىقە قىزىپ كېتىدۇ.

مَحَلُّ الرِّهَانِ: مۇسابىقە مەيدانى، بەيگە مەيدانى.

رَهِبَ يَرْهَبُ رَهْبًا الشَّخْصُ: قورقتى.

رَهِبَ الشَّخْصَ: قورقۇتتى.

«وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ» «قرآن» : ماڭا بەرگەن ۋەدەڭلارغا ۋاپا قىلىڭلار، مەنمۇ سىلەرگە قىلغان ۋەدەمگە ۋاپا قىلىمەن، مەندىنلا قورقۇڭلار.

رَهَبٌ: قورقماق.

«وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا» «قرآن» : (رەھمىتىد-مىزنى) ئۈمىد قىلىپ، (ئازابىمىزدىن) قورقۇپ بىزگە دۇئا قىلاتتى.

رَهْبٌ ج رِهَابٌ: ئۆتكۈر يا ئوقنىڭ ئۇچى.

«وَاضْمُمْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ» «قرآن» : قورقۇنچنى دەپئى قىلىش ئۈچۈن، قولۇڭنى يىغىۋالغىن.

رَهْبَاءُ: قورقماق، قورقۇنچ.

رَهْبَانِيَّةٌ: رەھبانىيەت، راھىب بولماق.

«وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ» «قرآن» : رەھبانىيەتنى ئۇلار ئۆزلىرى پەيدا قىلدى، ئۇلارغا ئۇنى بىز بېكىتمىدۇق.

عِيشَةُ الرَّهْبَانِيَّةِ: راھىبلىق تۇرمۇش.

رَهْبَةٌ: قورقماق، قورقۇنچ؛ زاھىد بولماق، راھىب

كىتاب تور بېتى uyghurkitap.com

بولماق، راھىبلىق.

«لَأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللّٰهِ» «قۇرئان»: شۈبھىسىزكى، سىلەر ئۇلارنىڭ دىللىرىدا ئاللاھقا قارىغاندىمۇ قورقۇنچلۇقسىلەر.

رَهْبَى: قورقماق؛ قورقۇنچ.

رَهْجٌ: غۇبار، چاڭ ـ توزاڭ، يامغۇرسىز بۇلۇت، تۇمان، تۈتەك، پىتنە ـ پاسات، قالايمىقانچىلىق، مالىمانچىلىق.

رَهْجٌ أَبْيَضُ: مەرگىمۇش.

رَهْجٌ أَحْمَرُ: زەرنىخ، سېرىق مەرگىمۇش.

رَهَصَ يَرْهَصُ رَهْصًا الشَّيْءَ: سىقتى، قاتتىق سىقتى.

رَهَصَ الْحَائِطَ: تامنى مۇستەھكەملىدى، تامغا ئۇل سالدى.

رَهَصَ الْفَرَسَ: ئاتنىڭ تۇۋىقىنى يارىلاندۇردى.

رَهَصَ الصَّيْدَ: ئۇۋنى چارچىتىۋەتتى.

رَهَصَهُ: ئۇنى مالامەت قىلدى، ئۇنى ئەيىبلىدى، ئۇنى ئالدىراتتى.

رَهْصٌ: تام ئېتىلىدىغان لاي.

اَلرَّهْصُ مِنَ الْحَائِطِ: تامنىڭ ئاستىنقى قەۋىتى.

رَهَطَ يَرْهَطُ رَهْطًا اللُّقْمَةَ: ئاچكۆزلۈك بىلەن يېدى، يالماپ ـ يۇگەپ يېدى.

رَهْطٌ ج أَرْهُطٌ وَأَرْهَاطٌ ج أَرَاهِطُ: بىر توپ ئادەم، جامائە، گۇرۇھ (سانى 10 غا يەتمەيدىغان ئادەمنى كۆرسىتىدۇ) قەۋم ـ قېرىنداش.

«وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ» «قۇرئان»: شەھەردە (يەنى ھىجىردە) يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان، ئىسلاھ قىلمايدىغان توققۇز نەپەر كىشى بار ئىدى.

«وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ» «قۇرئان»: سېنىڭ قەۋم ـ قېرىنداشلىرىڭ بولمىغاندا ئىدى، بىز سېنى چوقۇم تاش كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈۋېتەتتۇق.

رَهَفَ يَرْهَفُ رَهْفًا السَّيْفَ: قىلىچنى بىلىدى، قىلىچنى ئىتتىكلەتتى، قىلىچنى چاقلىدى، قىلىچنى ئىنچىكە قىلدى.

رَهُفَ يَرْهُفُ رَهَافَةً وَرَهْفًا الشَّيْءُ: ئىنچىكە بولدى، نازۇك بولدى، نازۇكلاشتى.

رَهَفَ السَّيْفُ: قىلىچ ئىتتىكلەشتى، ئۆتكۈرلەشتى.

رَهُفَ حِسُّهُ: سەزگۈر بولدى، ئۆتكۈر بولدى، سەزگۈرلەشتى، تۇيغۇسى نازۇكلاشتى.

رَهِيفٌ: ئورۇق، زىلۋا، ئىنچىكە، نازۇك؛ ئۆتكۈر، ئىتتىك.

رَهِقَ يَرْهَقُ رَهَقًا الشَّخْصُ: زۇلۇم قىلدى، ئەزدى، خارلىدى، ئۆكتەملىك قىلدى، ئەخمەقلىق قىلدى، نادانلىق قىلدى، ئەقىلسىزلىق قىلدى.

رَهِقَ الشَّيْءُ الشَّخْصَ: ئورۇۋالدى، بېسىۋالدى.

رَهِقَ السَّفَرُ: سەپەر يېقىنلاشتى.

«وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ» «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى قارىلىق ۋە خارلىق قاپلىمايدۇ.

رَهَقٌ: گۇناھ، خاتالىق، تۆھمەت، نادانلىق.

«فَزَادُوهُمْ رَهَقًا» «قۇرئان»: شۇنىڭ بىلەن جىنلار تېخىمۇ تەكەببۇرلىشىپ كەتتى.

رَهَكَ يَرْهَكُ رَهْكًا الشَّيْءَ: چېقىۋەتتى، پاچاقلىدى.

رَهَكَ بِالْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى، تۇرۇپ قالدى.

رَهَكَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى چارچىتىۋەتتى.

رَهَكَةٌ: ئاجىزلىق، زەئىپلىك، ئاۋاقلىق.

رُهَكَةٌ: ئاجىز، ئورۇق، زەئىپ، ئاۋاق.

رَهِلَ يَرْهَلُ رَهَلًا الشَّخْصُ: بوشىشىپ كەتتى.

رِهْلٌ: تۇمانلىق بۇلۇت.

رَهِلٌ م رَهِلَةٌ: يۇمشاق، ئەۋرىشىم، ئاجىز، زەئىپ.

رِهْمَةٌ ج رِهَامٌ وَرِهَمٌ: شىم ـ شىم يامغۇر.

رَهَنَ يَرْهَنُ رُهُونًا الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا تۇرۇپ قالدى، يەرلەشتى.

رَهَنَ يَرْهَنُ رَهْنًا الشَّيْءَ عِنْدَ فُلَانٍ: رەنىگە قويدى، گۆرۈگە قويدى.

رَهْنٌ ج رُهُونٌ وَرِهَانٌ ج رُهُونَاتٌ: گۆرۈگە قويۇلغان مال؛ گۆرۈ؛ تۇتقۇن.

مَحَلُّ رُهُونَاتٍ: گۆرۈخانا.

رَهْنٌ عَقَارِيٌّ : كۆچمەس مۈلۈك رەنىسى.

رَهْنُ الْمَنْقُولَاتِ: كۆچمەس مۈلۈكنى گۆرۈگە قويۇش.

أُعْتُقِلَ رَهْنَ التَّحْقِيقِ : سوتلاش ئۈچۈن تۇتۇپ تۇرۇلدى، تەكشۈرۈش ئۈچۈن تۇتۇپ تۇرۇلدى.

أَنَا لَكَ رَهْنٌ بِكَذَا: مەن كېپىل.

أَنَا رَهْنُ إِشَارَتِكَ: خىزمىتىڭىزگە تەييارمەن.

اَلْإِنْسَانُ رَهْنُ عَمَلِهِ: ئىنسان قىلمىشىدىن ھېساب ئېلىنىدۇ.

رَهْنَامَجُ : دېڭىز قاتنىشىغا دائىر خاتىرە، كۈندۈلۈك خاتىرە دەپتەر.

رَهْنِيَّةٌ: گۆرۈ ھۆججىتى.

رَهَّبَ يُرَهِّبُ تَرْهِيبًا ـ هُ: ئۇنى قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

رَهَّلَ يُرَهِّلُ تَرْهِيلاً ـ هُ النَّوْمُ: كۆپ ئۇخلاپ يۈز-كۆزى ئىششىپ كەتتى.

رَهْوٌ ج رِهَاءٌ: جىمجىت، تىنچ؛ سىلىق، سۇ يىغىلىپ قالىدىغان ئويمان يەر.

مَطَرٌ رَهْوٌ: سىم - سىم يامغۇر.

فَعَلَهُ رَهْوًا: ئۇنى ئاسانلا تۈگەتتى.

رَهْوٌ مِنَ الثِّيَابِ : نېپىز كىيىم.

بَحْرٌ رَهْوٌ: تىنچ دېڭىز.

«وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا» ‹قرآن› : دېڭىزنى تىپتىنچ (يەنى سەن ئۆتۈپ بولغاندىن كېيىن قۇرۇق ھالىتى بويىچە) قويغىن.

رَهْوَةٌ ج رِهَاءٌ: سۇ يىغىلىپ قالىدىغان ئويمان يەر، ئېگىز جاي؛ جامائە، بىر توپ ئادەم.

رَهْوَانٌ: يورغا ئات، يۈگۈرۈپ ماڭىدىغان ئات؛ يورغىلاپ ماڭغان ئۇلاغ؛ تۈز يەر، تۈپتۈز يەر.

رَهُومٌ: ئورۇق قوي، ئورۇق قوزا.

رَهِيبٌ: قورقۇنچلۇق، ئادەمنى چۆچىتىدىغان، سۈرلۈك.

خَطَأٌ رَهِيبٌ: قورقۇنچلۇق خاتالىق، كىشىنى چۆچىتىدىغان خاتالىق.

رَهِيصٌ: مىدىرلىماي تۇرىدىغان.

أَسَدٌ رَهِيصٌ: ئورنىدىن قوزغالماس شىر.

اَلرَّهِيصُ مِنَ الْفَرَسِ: تۇۋىقىنىڭ ئىچى تەرەپ يارىلانغان ئات.

رَهِيفٌ: ئورۇق، زىلۋا، ئىنچىكە، نازۇك؛ ئىتتىك، ئۆتكۈر، زىلۋا.

سَيْفٌ رَهِيفٌ: ئۆتكۈر قىلىچ.

حِسٌّ رَهِيفٌ: نازۇك تۇيغۇ.

رَهِينٌ ج رَهَائِنُ: گۆرۈگە قويۇلغان مال.

«قَضَى نِصْفَ عُمْرِهِ رَهِينَ أَسْوَارِالسِّجْنِ» : ئۆمرىنىڭ يېرىمىنى تۈرمىدە ئۆتكۈزدى.

أَنَا لَكَ رَهِينٌ بِكَذَا: مەن ساڭا بۇ ئىشتا كېپىل.

رَهِينٌ بِأَعْمَالِهِ: ئۆز خىزمىتىگە مەسئۇل.

«كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ» ‹قرآن› : ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ قىلمىشىغا مەسئۇلدۇر.

رَهَائِنُ الْمَلَاجِئِ: مۇساپىرلارنى يىغىۋېلىش ئورنى، مۇساپىرلار لاگېرى.

رَهِينَةٌ ج رَهَائِنُ: گۆرۈگە قويۇلغان مال، رەنىگە قويۇلغان نەرسە؛ تۇتقۇن.

هُوَ رَهِينَةُ التَّحْقِيقِ: ئۇ تەكشۈرۈلىۋاتىدۇ.

نَضَعُ أَنْفُسَنَا رَهِينَةَ أَوَامِرِكَ: بىز سىزنىڭ بۇيرۇقىڭىزغا بويسۇنىمىز.

رَوَاءٌ: تاتلىق سۇ، قاندۇرغۇچى سۇ.

رُوَاءٌ: چىرايلىق، كۆركەم، كۆرۈنۈشى گۈزەل.

كَلَامٌ لَهُ رُوَاءٌ : چىرايلىق سۆز.

اِمْرَأَةٌ لَهَا رُوَاءٌ: ساھىبجامال ئايال.

«هَذِهِ فَتَاةٌ لَهَا رُوَاءٌ حَسَنٌ» : بۇ قىزنىڭ چىراي - شەكلى گۈزەل.

رِوَائِيٌّ: رىۋايەت قىلغۇچى؛ دراماتورگ، دراما يازغۇچى.

طَرِيقَةٌ رِوَائِيَّةٌ: بايان ئۇسۇلى.

أَحْدَاثٌ رِوَائِيَّةٌ: ھېكايە ۋەقەلىكلىرى.

رَوَائِحُ: كەچقۇرۇنلۇق يامغۇر، كەچقۇرۇن پەيدا بولىدىغان بۇلۇت.

رَوَائِمُ: قازاننىڭ تېگىگە قويۇلغان تاش.

رَوَاتِبُ: ۋەزىپىلەر.

رَوَاتِبُ السُّنَنِ: پەرزنىڭ سۈننەتلىرى.

رَوَاجِبُ: بارماق ئۇگىلىرى.

رَوَاجٌ: راۋاج تاپماق ، ئاقماق، يۈرۈشمەك، ئوبوروت بولماق، بازار تاپماق، تېز سېتىلماق.

رَوَاجٌ إِقْتِصَادِيٌّ: ئىقتىسادىي جەھەتتىن گۈللەن-مەك، گۈللەنگەن ئىقتىساد.

رَوَاحٌ: ئاتلانماق، يولغا چىقماق، ماڭماق؛ كەچقۇ-رۇن؛ ئارام ئېلىش، راھەت.

«وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ»

«قرآن»: سۇلايمانغا شامالنى (بويسۇندۇرۇپ بەردۇق) شامال چۈشتىن ئىلگىرى بىر ئايلىق مۇساپىنى، چۈشتىن كېيىن بىر ئايلىق مۇسا-پىنى باساتتى.

رَوَاعِقُ : نەيزىلەر توپى.

رَوَاغٌ: ھىيلىگەرلىك، ئالدامچىلىق، مەككارلىق، ساختىپەزلىك.

رِوَاغَةٌ: كۈچ سىنىشىش مەيدانى، مۇسابىقە مەيدا-نى، ماھارەت كۆرسىتىش مەيدانى.

رِوَاقٌ. رُوَاقٌ ج أَرْوِقَةٌ: ياندىكى زال، چەتتىن تىكىشىغۇچىلار ئورنى، پېشايۋان، راۋاق.

رُوَاقٌ مِنَ الْعَيْنِ: قاش.

رُوَاقُ الْمَسْجِدِ: مەسچىتنىڭ راۋىقى.

«لِقَاؤُنَا مَسَاءَ الْيَوْمِ فِى رُوَاقِ الْمَسْجِدِ»: بۈگۈن كەچ مەسچىتنىڭ راۋىقىدا ئۇچرىشىمىز.

«قَعَدَ الشُّمَّارُ فِي رُوَاقِ الْبَيْتِ»: مۇڭداشقۇ-چىلار ئۆينىڭ پېشايۋىنىدا ئولتۇردى.

رِوَاقِيٌّ ج رِوَاقِيُّونَ: راۋاققا مەنسۇپ.

اَلرِّوَاقِيُّونَ: يۇنانلىق پەيلاسوپ زىنۇننىڭ ئەگەشكۈ-چىلىرى.

رُوَالٌ: شۆلگەي، سېرىق سۇ، شال.

رِوَايَةٌ ج رِوَايَاتٌ: رىۋايەت، قىسسە، ھېكايە، رومان، بايان، بايانات، خەۋەر، نەقىل.

«يُعَدُّ نَجِيبُ مَحْفُوظ مِنْ أَكْبَرِ كُتَّابِ الرِّوَايَةِ فِي الْوَطَنِ الْعَرَبِيِّ»: نەجىپ مەھپۇز ئەرەب ئەللىرى بويىچە رومان يازغۇچىلار ئىچىدە ئەڭ چوڭ يازغۇچى ھېسابلىنىدۇ.

رِوَايَةٌ بُولِيسِيَّةٌ: رازۋېدكا ھېكايىلىرى.

رِوَايَةٌ خِيَالِيَّةٌ: فانتازىيىلىك رومان.

رِوَايَةٌ مُسَلْسَلَةٌ: كۆپ قىسىملىق رومان.

رِوَايَةٌ تَمْثِيلِيَّةٌ: ئوپېرانىڭ سەھنە ئەسىرى.

رِوَايَةٌ تَمْثِيلِيَّةٌ غِنَائِيَّةٌ: ئوپېرا.

رِوَايَةٌ هَزَلِيَّةٌ: كومېدىيە.

رِوَايَةٌ مُضْحِكَةٌ: كومېدىيە، كۈلدۈرگە.

رِوَايَةٌ مُحْزِنَةٌ: تىراگېدىيە.

رِوَايَةٌ مَسْرَحِيَّةٌ: سەھنە ئەسىرى.

رِوَايَةٌ سِينَمَائِيَّةٌ: كىنو سېنارىيىسى.

رِوَايَةٌ نَاطِقَةٌ: ئاۋازلىق كىنو.

اَلرَّوَامِسُ مِنَ الطَّيْرِ: كېچىدە ھەرىكەت قىلىد-غان قۇشلار.

اَلرَّوَامِسُ مِنَ الدَّوَابِّ: كېچىدە چىقىدىغان ھايۋانلار.

رَوْبٌ: قېتىق، ئۇيۇپ قالغان سۈت.

لَاشَوْبَ وَلَارَوْبَ عَلَيْكَ: سەندە گۇناھ يوق.

رَوْبَةُ اللَّبَنِ: ئىرىمچىك، پىشلاق.

رُوبَةٌ: يېرىم كېچە؛ بىر پارچە گۆش؛ بولۇقيەر، مۇنبەت يەر، ئۈنۈملۈك يەر؛ راھەتلىك تۇرمۇش.

رَوْبَةٌ: كۆنەلگە، خېمىرتۇرۇچ.

رَوْبَصَةٌ: تۆن سەيلىسى كېسىلى (ئۇيقۇلۇق ھالەت-تە مېڭىپ ھەرىكەتلىنىش).

رَوْثٌ ج أَرْوَاثٌ: تېزەك؛ ماياق؛ پوق.

رَوْثَةٌ: بۇركۇت بۇرۇن، ئىلمەك بۇرۇن.

رُوحٌ ج أَرْوَاحٌ: جان، روھ، ۋەھىي، پەرىشتە، جىبرىئىل، دەم ئېلىش، ئىستىراھەت قىلىش.

«وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ» «قرآن»: مەريەم ئوغلى ئىساغا مۆجىزىلەرنى بەردۇق ، ھەمدە ئۇنى روھۇلقۇد-دۇس (يەنى جىبرىئىل) بىلەن يۆلىدۇق.

اَلرُّوحُ الْمَعْنَوِيَّةُ: مەنىۋى روھ.

www.uyghurkitap.com

«رَفَعَ الرُّوحَ الْمَعْنَوِيَّةَ لِجُنُودِهِ»: ئەسكەرلىرىنىڭ مەنىۋى روھىنى كۆتۈردى.

اَلرُّوحُ الْقُدُسُ: جىبرىئىل.

اَلرُّوحُ الْأَمِينُ: جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام.

«يُنَزِّلُ الْمَلاَئِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُمِنْ عِبَادِهِ» «قرآن»: ئاللاھ ئۆز ئىرادىسى بويىچە خالىغان بەندىلىرىگە پەرىشتىلەرنى ۋەھيى بىلەن نازىل قىلىدۇ.

سَلَّمَ الرُّوحَ لِخَالِقِهِ: ئۆلدى.

أَسْلَمَ رُوحَهُ: قازا قىلدى، ئۆلدى.

عَمَلٌ لاَرُوحَ فِيهِ: جانسىز ھەرىكەت.

فَاضَتْ رُوحُهُ: ئۆلدى، قازا قىلدى.

حِرْصًا عَلَى الْأَرْوَاحِ: كىشىلەرنىڭ ھاياتىنى ساقلاش يۈزىسىدىن، جان چىقىم بولماسلىقى ئۈچۈن.

خَسَارَةٌ فِي الْأَرْوَاحِ: ئادەم چىقىم بولماق.

خَفِيفُ الرُّوحِ: تېتىك، شوخ، چاققان، خۇشال، جانلىق، يېنىك.

طَوِيلُ الرُّوحِ: سەۋرچان، چىدامىلىق، تاقەتلىك.

«وَكَذٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا» «قرآن»: شۇنىڭدەك (يەنى باشقا پەيغەمبەرلەرگە ۋەھيى قىلغاندەك) ئەمرىمىز بويىچە ساڭا قۇرئاننى ۋەھيى قىلدۇق.

«وَيَسْئَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي» «قرآن»: ئۇلار سەندىن روھنىڭ ماھىيىتى ھەققىدە سورىشىدۇ، «روھنىڭ ماھىيىتىنى پەرۋەردىگارىم بىلىدۇ» دېگىن.

رُوحُ الزَّهْرِ: چېچەك سۈيى، گۈل سۈيى.

اَلرُّوحُ الْعَسْكَرِيَّةُ: ھەربىي تۈرمۇش، ئەسكىرىي روھ.

اَلرُّوحُ الْوَطَنِيَّةُ: مىللىي روھ، ۋەتەنپەرۋەرلىك روھ.

رُوحُ الْإِنْتِقَامِ: قىساسچىلىق.

اَلرُّوحُ الْعَامَّةُ: ئاممىۋى كەيپىيات، ئاممىۋى روھ.

رُوحُ الْمُحَافَظَةِ: كونسېرۋاتىپلىق.

اَلرُّوحُ الشِّرِّيرُ: ئالۋاستى، يالماۋۇز، جىن، ئىبزىتقۇ.

رُوحُ الْأَفْيُونِ: ئەپيۇن جەۋھىرى.

رَوحُ اللّٰهِ: ئاللاھنىڭ رەھمىتى.

«وَلاَ تَيْئَسُوا مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ» «قرآن»: سىلەر ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىدسىزلەنمەڭلار.

رَوْحٌ ج أَرْوَاحٌ: ئارام ئالماق، دەم ئالماق.

«وَجَدْتُ رَوْحَ الشَّمَالِ»: ئىللىق شامالنى بايقىدىم.

«فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَ جَنَّةُ نَعِيمٍ» «قرآن»: (ئۇنىڭ مۇكاپاتى) راھەت ـ پاراغەت، ياخشى رىزىق ۋە نازۇ نېمەتلىك جەننەت بولىدۇ.

رُوحَانِيٌّ: روھقا مەنسۇپ، روھانىي، غەيرىي ماددا.

«اَلْمَلاَئِكَةُ خَلْقٌ رُوحَانِيٌّ»: پەرىشتىلەر روھانى مەخلۇقلاردۇر.

اَلْأَبَاءُ الرُّوحَانِيُّونَ: خىرىستىئان ئۆلىمالىرى، پوپلار.

طَبِيبٌ رُوحَانِيٌّ: مەنىۋى جەھەتتىن داۋالىغۇچى دوختۇر، روھىي كېسەللىكلەر دوختۇرى.

طِبٌّ رُوحَانِيٌّ: مەنىۋى داۋالاش.

رَوْحَةٌ ج رَوْحَاتٌ: كەچلىك بېرىش ـ كېلىش.

«لَنَا كُلَّ يَوْمٍ رَوْحَاتٌ وَغَدَوَاتٌ إِلَى الْمَسْجِدِ»: بىز ئەتىگەن ـ ئاخشامدا مەسچىتكە بېرىپ تۇرىمىز.

رَافَقَهُمْ فِي غَدَاوَتِهِمْ وَرَوْحَاتِهِمْ: ئۇ ئەتىگىنى ـ ئاخشىمى ئۇلارغا ھەمراھ بولدى.

رُوحِيٌّ: روھىي، روھقا مەنسۇپ، غەيرىي ماددا، روھانى.

أَبٌ رُوحِيٌّ: مەنىۋى ئاتا.

«بَيْنَهُمَا عَلاَقَةٌ رُوحِيَّةٌ»: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مەنىۋى باغلىنىش بار.

رُوحِيُّ الْأَفْيُونِ: ئەپيۇننىڭ جەۋھىرى.

مَشْرُوبَاتٌ رُوحِيَّةٌ: مەست قىلغۇچى ئىچىملىكلەر، ئىسپىرتلىق ئىچىملىكلەر.

رَوْدٌ: تەكشۈرمەك، چارلىماق، كۆرۈپ چىقماق، كۆزدىن كەچۈرمەك.

www.uyghurkitap.com

رِيْحٌ رَوْدٌ: سالقىن شامال.

رَوْزَنَةٌ جـ رَوَازِنُ: تۈڭلۈك، پەنجىرە.

رَوْسٌ : ئەيىب، نۇقسان؛ ھەددىدىن ئارتۇق يېيىش.

رَوْسُ سُوءٍ: يامان ئادەم، بۇزۇق ئادەم.

رَوْشَنٌ جـ رَوَاشِنُ: تۈڭلۈك، پەنجىرە.

«فَتَحَ الرَّوْشَنَ حَتَّى يَتَجَدَّدَ الْهَوَاءُ» : ھاۋا يېڭىلىنىپ تۇرۇشى ئۈچۈن پەنجىرىنى ئېچىۋەتتى.

رَوْضَةٌ جـ رَوْضٌ ورِيَاضٌ ورَوْضَاتٌ : باغچا، يايلاق، ئوتلاق، چىملىق، چۆپلۈك؛ كۆلدىكى سۇنىڭ قالدۇقى.

«فَأَمَّاالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُواالصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ» «قرآن» : ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار باغچىدا (يەنى جەننەتنىڭ باغچىلىرىدا) يايرىتىلىدۇ.

رَوْضَةُ الأَطْفَالِ: بالىلار باغچىسى.

رَوْعٌ: ئۇرۇش، قورقۇش؛ گۈزەللىك، چىرايلىقلىق.

يَوْمُ الرَّوْعِ: ئۇرۇش كۈنى، مۇھارىبە كۈنى.

شَهِدَ الرَّوْعَ: ئۇرۇشقا قاتناشتى.

رُوعٌ : قەلب، زېھنى، ئەقىل، كۆڭۈل.

هَدَأَ رُوْعُهُ: تىنچلاندى.

سَكَّنَ رُوعَهُ: تىنچلاندۇردى، ئارام تاپقۇزدى.

«ثَابَ إِلَيْهِ رُوْعُهُ» : ھوشىنى تاپتى.

سَكَنَ رُوعُهُ: خاتىرجەم بولدى، كۆڭلى تىندى، تىنچلاندى.

مَلَكَ رُوعَهُ: ئۇنىڭ يۈرىكىنى ئىگىلىدى.

أَدْخَلَ فِي رُوعِهِ كَذَا: ئۇنىڭ يۈرىكىدىن ئورۇن ئالدى.

أَلْقَى فِي رُوعِهِ: كۆڭلىگە سالدى، ئەسلەتكۈزدى، ئويلاندۇردى.

وَقَعَ فِي رُوعِهِ: خىيالىغا كەلدى، ئېسىگە كەلدى.

خَطَرَ بِرُوعِهِ: ئويلىدى، كۆڭلىگە كەلدى، ئەسلىدى، خىيالىغا كەلدى، ئېسىگە كەلدى.

رَوْعَةُ رَوْعٍ: قورقماق، چۆچۈمەك.

«فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ اِبْرَاهِيْمَ الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُالْبُشْرَى يُجَادِلُنَافِي قَوْمِ لُوطٍ» «قرآن» : ئىبراھىمدىن قورقۇنچ يوقالغان ھەمدە خۇشخەۋەر ئۇنىڭغا يەتكەن چاغدا، ئۇ بىز بىلەن لۇتنىڭ قەۋمى توغرىسىدا مۇنازىرىلىشىشكە كىرىشتى.

رَوْعَةٌ: چىرايلىقلىق، گۈزەللىك، ھەشەمەتلىك، پۇزۇر، شانلىق، ھەيۋەتلىك؛ تەسىرلەنمەك، ھاياجانلانماق، جۇشقۇنلاشماق.

رَوَغَانٌ: باش تارتماق، رەت قىلماق، ئۆزىنى قاچۇرماق.

رَوْقٌ جـ أَرْوَاقٌ: ئايۋان، پېشايۋان، راۋاق، كارىدور، دەھلىز.

رَوْقُ الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ دەسلەپكى مەزگىلى.

رَوْقُ الشَّيْءِ: ئەۋۋىلى، دەسلىپى، تۇنجىسى.

رَوْقُ الْمَطَرِ: يامغۇرنىڭ دەسلىپى.

رَوْكٌ: ئومۇمىي، ئورتاق، بىردەك، جەمئىي.

عَلَى الرَّوكِ: بىللە، بىرلىكتە.

رَوْكَاءُ وَ رَوْكَةٌ: ئەكس سادا، ئىنكاس، ئاۋاز قايتىش.

رَوْمٌ: ئوي، مۇددىئا، مەقسەت، ئارزۇ، غايە، تىلەك، ئۈمىد، نىشان.

رُومٌ : شىكەر قومۇشىدىن ئىشلىنىدىغان ئىسپىرت تەركىبىي يۇقىرى بىر خىل هاراق؛ قۇلاقنىڭ يۇمشىقى.

رُومٌ جـ أَرْوَامٌ: ۋىزانتىيە (قەدىمكى شەرقىي رىم ئىمپېرىيىسى).

بَحْرُ الرُّومِ: ئوتتۇرا دېڭىز.

رُومَانِيٌّ: رىملىق؛ رومىنىيىلىك.

اَلرُّومَانِيَّةُ: رومىنىيە تىلى.

رُومَةُ: رىم؛ يىلىم.

رُومِيٌّ: رىمنىڭ، رىملىق ئادەم، ۋىزانتىيىلىك، گىرىتسىيىلىك.

دَجَاجٌ رُومِيٌّ: كۈركە توخۇ، كۈركە.

رُومِيَّةُ: رىم.

رُونٌ جـ رُؤُونٌ: كاج تەلەي، شور پېشانە،

بەختسىزلىك، ئېغىرچىلىق.

رُونَةٌ: نەرسىنىڭ مۇھىم قىسمى.

رُونَةٌ مِنَ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ كۆپ قىسمى، نەرسىنىڭ قاتتىقلىقى.

رَوْنَقٌ: گۈزەل، شانلىق، پارلاق، نۇر، ھەشەمەتلىك، گۈزەللىك.

لَهُ رَوْنَقٌ: ئۇ گۈزەللىككە ئىگە.

«ذَهَبَ رَوْنَقُ شَبَابِهِ» : ياشلىق گۈزەللىكى كېتىپ قالدى.

رَوَّاغٌ: مۇغەمبەر، ھىيلىگەر ، مەككار، قۇۋ.

رَجُلٌ رَوَّاغٌ: قۇۋ ئادەم.

ثَعْلَبٌ رَوَّاغٌ: ھىيلىگەر تۈلكە.

رَوَّأَ يُرَوِّأُ تَرْوِيئًا فِي الْأَمْرِ: چوڭقۇر ئويلاندى، مۇلاھىزە قىلدى، مۇھاكىمە قىلدى.

رَوَّبَ يُرَوِّبُ تَرْوِيبًا اللَّبَنَ: سۈتنى ئۇيۇتتى.

رَوَّجَ يُرَوِّجُ تَرْوِيجًا الْأَمْرَ: ئىشنى راۋاج تاپتۇردى، ئىشنى ئاقتۇردى.

رَوَّجَ السِّلْعَةَ: مالنىڭ بازىرىنى چىقاردى.

رَوَّجَ الْعُمْلَةَ: پۇلنى ئاققۇزدى، پۇلنى يۈرۈشتۈردى.

رَوَّجَ الْكَلَامَ: چىرايلىق سۆزلىدى، چىرايلىق گەپ قىلدى.

رَوَّجَ الْخَبَرَ: خەۋەر تارقاتتى.

«رَوَّجَ أَخْبَارًا كَاذِبَةً» : يالغان خەۋەرلەرنى ئۇلغايتتى.

رَوَّحَ يُرَوِّحُ تَرْوِيحًا عَلَيْهِ بِالْمِرْوَحَةِ: يەلپۈگۈچ بىلەن يەلپۈدى.

رَوَّحَ بِالْقَوْمِ: تاراۋىھ نامىزى ئوقۇدى.

رَوَّحَ الشَّخْصُ: ئۆيىگە قايتتى.

رَوَّحَ عَنْ نَفْسِهِ: كۆڭلىنى تىنجىتتى، كۆڭۈلگە ئاراملىق بېغىشلىدى.

رَوَّحَ الْقَلْبَ: روھلاندۇردى، جانلاندۇردى.

«مَنْ يُرَوِّحُ بِالنَّاسِ اللَّيْلَةَ؟» : بۈگۈن كېچە كىشىلەرگە تاراۋىھ نامىزىنى كىم ئوقۇپ بېرىدۇ؟

رَوَّزَ يُرَوِّزُ تَرْوِيزًا الْكَلَامَ: سۆزنى مۆلچەرلىدى، سۆزنى باھالىدى.

رَوَّضَ يُرَوِّضُ تَرْوِيضًا الْمَكَانَ: جاينى باغچىلاشتۇردى.

رَوَّضَ الْغَيْثُ الْمَكَانَ: يامغۇر جاينى چىمەنزارلىققا ئايلاندۇردى.

رَوَّضَ الْحَيَوَانَ: ھايۋانلارنى كۆندۈردى.

رَوَّضَ الْمُدَرِّبُ الْوَحْشَ: تەربىيىچى ياۋايى ھايۋانلارنى كۆندۈردى.

رَوَّعَ يُرَوِّعُ تَرْوِيعًا: چۆچۈتتى، قورقۇتتى، ھەيران قالدۇردى، ئەجەبلەندۈردى.

رَوَّقَ يُرَوِّقُ تَرْوِيقًا الشَّرَابَ: شارابنى تىندۇردى، سۈزۈلدۈردى.

رَوَّقَ الْبِضَاعَةَ: تاۋارلارنى سېتىپ تۈگەتتى.

رَوَّقَ الْغُرْفَةَ: ئۆينى تۈزىدى.

رَوَّقَ بَالَهُ: ئۇنى خاتىرجەم قىلدى، كۆڭلىنى تىندۇردى.

رَوَّقَ الْمَكَانَ: جاينى تەرتىپكە سالدى، رەتكە سالدى، تۈزىدى.

رَوَّقَ خِزَانَةَ مَلَابِسِهِ: كىيىم ئىشكاپىنى رەتكە سالدى.

رَوَّلَ يُرَوِّلُ تَرْوِيلًا الْفَرَسُ: ئاتنىڭ ئاغزىدىن شۆلگەي ئاقتى.

رَوَّمَ يُرَوِّمُ تَرْوِيمًا: كۈتتى، كۈتۈپ تۇردى.

رَوَّمَ فُلَانًا بِهِ: ئارزۇ قىلدى، ئۈمىد قىلدى.

رَوَّمَ رَأْيَهُ: يول كۆرسەتتى، پىلانلىدى.

رَوَّى يُرَوِّي تَرْوِيَةً فِي الْأَمْرِ: چوڭقۇر ئويلاندى، تەپەككۇر قىلدى.

رَوَّى إِبِلَهُ: تۆگىسىنى سۇغاردى.

رَوَّاهُ الْحَدِيثَ وَالشِّعْرَ: ھەدىس ۋە شېئىرنى رىۋايەت قىلىشنى يۈكلىدى.

رَوَى يَرْوِي رِوَايَةً الْحَدِيثَ: ھېكايە قىلدى، رىۋايەت قىلدى، سۆزلەپ بەردى.

رَوَى يَرْوِي رَيًّا عَلَى الْبَعِيرِ: تۆگىنى سۇغۇرۇشقا سۇ تەلەپ قىلدى.

رَوَى لَهُمْ : ئۇلارنى سۇغۇرۇشقا سۇ تەلەپ قىلدى.

رَوَى عَنْهُ: ئۇنىڭدىن نەقىل كەلتۈردى، دەلىل كەلتۈردى، رىۋايەت قىلدى.

www.uyghurkitap.com

رَوَى الزَّرْعَ: زىرائەتنى سۇغاردى.

رَوَى الْإِنْسَانُ مِنَ الْمَاءِ: سۇ ئىچتى.

«رَوَى الْبُسْتَانِيُّ النَّبَاتَاتِ وَالْأَزْهَارَ فِي بُسْتَانِهِ»: باغۋەن بېغىدىكى ئۆسۈملۈك ۋە گۈللەرنى سۇغاردى.

رَوِيَ يَرْوَى رَيًّا الْحَقْلُ: ئېتىز سۇغا قاندى.

رَوِيَ مِنَ الْمَاءِ: سۇ ئىچتى.

رَوِيَ مِنَ النَّوْمِ: ئۇيقۇغا قاندى.

رَوِيئَةٌ: مۇلاھىزە، مۇھاكىمە، ئۆيلىنىش.

رُوَيْدًا: ئاستا ـ ئاستا، ئالدىرىماي.

«فَمَهِّلِ الْكَافِرِيْنَ أَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا» «قرآن»: (ئى مۇھەممەد!) كۇففارلارنىڭ ھالاك بولۇشىغا ئالدىرىمىغىن، ئۇلارغا ئازراق مۆھلەت بەرگىن، (ئۇزاققا قالماي ئۇلارغا قانداق قىلىدىغانلىقىمنى كۆرىسەن).

رُوَيْغَةٌ: ھىيلىگەرلىك، ئالدامچىلىق، مەككارلىق، ساختىپەزلىك.

رَوِيٌّ: يامغۇرلۇق بۇلۇت؛ تاتلىق سۇ، ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرىدىغان سۇ، سۇغارغۇچى، ساقى؛ ئاجىز؛ جىسمانىي ۋە ئەقلىي جەھەتتىن ساغلام؛ شېئىردىكى قاپىيە ھەرپى.

«شَرِبْتُ شَرْبًا رَوِيًّا»: ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرغۇچى ئىچىملىكنى ئىچتىم.

رَوِيَّةٌ: چوڭقۇر ئويلانماق، تەپەككۇر قىلماق، پىكىر قىلماق، پىكىر يۈرگۈزمەك.

عَنْ رَوِيَّةٍ: چوڭقۇر ئويلىنىپ، مەقسەتلىك، قەستەن.

«فَعَلَهُ عَنْ رَوِيَّةٍ»: ئۇنى ئويلىنىپ قىلدى.

رِيَاءٌ: كۆز ـ كۆز قىلىش، رىياكەرلىك.

رِيَادٌ: كۆزدىن كەچۈرمەك، تەكشۈرمەك، چارلىماق.

رِيَازَةٌ: مىمارچىلىق، قۇرۇلۇش ئىلمىي.

رِيَاشٌ: ئېسىل كىيىم، سىپتا كىيىم؛ مۈلكەت؛ مال ـ مۈلۈك، ئائىلە سايمانلىرى.

رِيَاضَةٌ ج رِيَاضَاتٌ: گىمناستىكا، تەنھەرىكەت، تەنتەربىيە.

رِيَاضَةٌ صُوفِيَّةٌ: ئىبادەت قىلىش، نەپسى خاھىشلىرىدىن يىراق بولۇش ئارقىلىق ئەخلاقىي جەھەتتىن تەربىيىلىنىش.

عُلُومُ الرِّيَاضَةِ: ماتېماتىكا، ئالگېبرا، گېئومېتىرىيە قاتارلىق پەنلەر.

رِيَاضَةٌ بَدَنِيَّةٌ: تەنھەرىكەت قىلىپ چېنىقىش، بەدەن چېنىقتۇرۇش.

رِيَاضَةٌ تَطْبِيْقِيَّةٌ: ئەمەلىي ماتېماتىكا.

«اَلصَّوْمُ رِيَاضَةٌ رُوحِيَّةٌ وَجَسَدِيَّةٌ مَعًا»: روزا تۇتۇش ھەم روھىي ھەم جىسمانىي چېنىقىشتۇر.

رِيَاضَةٌ رُوحِيَّةٌ: مەنىۋى جەھەتتىن چېنىقىش.

رِيَاضِيٌّ: ماتېماتىكا ئالىمى، ماتېماتىك؛ تەنھەرىكەتچى، تەنھەرىكەتكە مەنسۇپ.

اَلْعِلْمُ الرِّيَاضِيُّ: ئالگېبرا، ماتېماتىكا.

اَلرِّيَاضِيَّةُ: ئالگېبرا، ماتېماتىكا.

اَلْأَلْعَابُ الرِّيَاضِيَّةُ: تەنھەرىكەت، تەنھەرىكەت پائالىيەتلىرى، تەنھەرىكەت ئويۇنلىرى.

رِيَاغَةٌ: كۈچ سىنىشىش مەيدانى، مۇسابىقە مەيدانى، ماھارەت كۆرسىتىش مەيدانى.

رِيَالَةٌ: تۈكۈرۈك.

رَيْبٌ. رِيبَةٌ: شەك، گۇمان.

«رَبَّنَا اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَارَيْبَ فِيهِ» «قرآن»: پەرۋەردىگارىمىز! شۈبھىسىزكى، كېلىشى شەكسىز بولغان كۈندە (يەنى ھېساب ئېلىنىدىغان قىيامەت كۈنىدە) كىشىلەرنى توپلىغۇچىسەن.

رَيْبُ الدَّهْرِ: زاماننىڭ ھادىسىلىرى.

رَيْبُ الْمَنُونِ: زاماننىڭ ھادىسىلىرى، مۇسىبەتلىرى.

«أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ» «قرآن»: ئۇلار ئېيتىدۇ: «ئۇ شائىردۇر، بىز ئۇنىڭ زاماننىڭ ھادىسىلىرىگە (يولۇقۇشىنى) كۈتىمىز».

بِلَارَيْبٍ: بىگۇمان، شەكسىز، شۈبھىسىز.

لَارَيْبَ فِيهِ: ئۇنىڭدا شەك يوق.

مَسْلَكُ الرَّيْبِ: گۇمانىزم، سكېپتىتسىزم.

رِيْبَةٌ ج رِيَبٌ: ئەنسىزچىلىك ، ئەندىشە ، گۇمان ، تۆھمەت.

«لاَيَزَالُ بُنْيَانُهُمْ الَّذِى بَنَوْا رِيْبَةًفِى قُلُوبِهِمْ» ‹قرآن›: . . . ئۇلارنىڭ سالغان مەسچىتى (يەنى مەسچىتى زىرار) دىللىرىدىكى گۇمان (مۇناپىقلىق) نىڭ يىلتىزى بولۇپ قېلىۋېرىدۇ.

رِيَةٌ: سۇيى كۆپ بۇلاق.

رَيْثٌ: كېچىكتۈرۈلگەن ۋاقىت، مۆھلەت، ئاخىرقى مۆھلەت.

«رُبَّ عَجَلَةٍ أَعْقَبَتْ رَيْثًا» ‹مثل›: ئالدىرىغان يولدا قالار.

رَيْثَمَا: ۋاقىتغىچە، غىچىلىك، . . . غان، چاققىچە.

«مَا قَعَدَ إِلاَّ رَيْثَمَا انْصَرَفَ» : ئازغىنا ئولتۇرۇپ كېتىپ قالدى.

اِنْتَظِرْنِى رَيْثَمَا أُغَيِّرُ ثِيَابِي: كىيىملىرىمنى يەڭگۈشلەپ بولغىچە مېنى كۈتۈپ تۇرغىن.

رِيْحٌ ج رِيَاحٌ وأَرْيَاحٌ وأَرْوَاحٌ: شامال؛ يەل، بۇي، ھىد؛ كۈچ ـ قۇۋۋەت.

«إِنّى لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ» ‹قرآن›: مەن چوقۇم يۈسۈپنىڭ ھىدىنى ئېلىۋاتىمەن.

«وَلاَتَنَازَعُوافَتَفْشَلُواوَتَذْهَبَ رِيْحُكُمْ» ‹قرآن›: ئىختىلاپ قىلىشماڭلار، بولمىسا (دۈشمەن بىلەن ئۇچرىششتىن) قورقۇپ قالىسىلەر، كۈچ ـ قۇۋۋىتىڭلار كېتىپ قالىدۇ.

«فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيْحَ تَجْرِى بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ» ‹قرآن›: بىز سۇلايمانغا شامالنى بويسۇندۇرۇپ بەردۇق، شامال سۇلايماننىڭ بۇيرۇقى بويىچە ئۇ خالىغان تەرەپكە لەرزان ماڭاتتى.

ذَهَبَ مَعَ الرِّيحِ: ئىزى ئۆچتى.

رَجُلٌ ساكِنُ الرِّيحِ: تەمكىن ئادەم، ۋەزمىن ئادەم.

رِيحُ الْبَطْنِ: يەل، ئوسۇرۇق.

طَاحُونُ الرِّيحِ: شامال تۈگمىنى.

دُوَّارَةُ الرِّيحِ: شامال كۆرسەتكۈچى.

رِيحُ الصَّبَا: شەرق شامىلى.

هَبَّتْ رِيْحُهُ: ئۇنىڭ ئىشى كۆڭۈلدىكىدەك بولدى.

رِيْحُ الدَّبُورِ: غەرب شامىلى.

رِيْحُ الجَنُوبِ: جەنۇب شامىلى.

رِيحُ الْجَنُوبِ حَارَّةٌ: جەنۇب شامىلى ئىسسىق.

أَخْرَجَ رِيْحًا: ئوسۇردى.

أَبُورِيَاحٍ: قارانچۇق.

ذَهَبَ عَمَلُهُ أَدْرَاجَ الرِّيَاحِ: ئۇنىڭ قىلغان ئىشى نەتىجىسىز بولدى، ئۇنىڭ قىلغان ئىشى بىكارغا كەتتى.

رِيْحَةٌ: ھىد، پۇراق، بۇي.

رَيْحَانٌ ج يَاحِينُ: رەيھان، رەيھانگۈل، خۇشبۇي، ئۆسۈملۈك، خۇش پۇراقلىق.

«وَالْحَبُّ ذُوالْعَصْفِ وَالرَّيْحَانِ» ‹قرآن›: سانى بار دانلىق زىرائەتلەر، خۇشبۇي ئۆسۈملۈكلەر بار.

«فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّةُ نَعِيمٍ» ‹قرآن›: ئەگەر ئۇ مېيىت مۇقەررەبلەردىن (يەنى تائەت ـ ئىبادەت ۋە ياخشى ئىشلارنى ئەڭ ئالدىدا قىلغۇچىلاردىن) بولىدىغان بولسا، (ئۇنىڭ مۇكاپاتى) راھەت ـ پاراغەت، ياخشى رىزىق ۋە نازۇ نېمەتلىك جەننەت بولىدۇ.

رَيْحَانٌ بَرِّيٌّ: رەيھانگۈل.

رَيْحَانُ الشُّيُوخِ: يالپۇز.

رَيْحَانُ الْقُبُورِ: رەيھاننىڭ بىر خىلى(ئاق گۈللۈك ۋە دائىم يېشىل تۇرىدىغان نوتا ئۆسۈملۈك).

رَيْحَانُ سُلَيْمَان: ياۋا ئۈزۈم.

رَيْحَانُ الْكَافُورِ: كافۇر دەرىخى.

رَيْدٌ ج رُيُودٌ وأَرْيَادٌ: تىك يار، ھاڭ.

رِيْدٌ: تەلەپ.

رَيْرٌ: بوۋاقلارنىڭ شۆلگىيى.

رِيْشٌ ج أَرْيَاشٌ رِيَاشٌ : پەي، قۇشنىڭ پېيى؛ كۆركەم، گۈزەل.

«جَعَلَ اللّٰهُ اللِّبَاسَ رِيْشًا» : ئاللاھ تائالا كىيىمنى كۆركەم، گۈزەل قىلدى.

www.uyghurkitap.com

«قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي سَوْءَاتِكُمْ وَرِيشًا» «قرآن» : سىلەرگە بىز ھەقىقەتەن ئەۋرەتلىرىڭلارنى ياپىدىغان لىباسنى ۋە زىننەتلىنىدىغان لىباسنى چۈشۈردۇق.

رِيشُ النَّعَامِ: تۆگە قۇشنىڭ پېيى.

رِيشُ الْجَرَّاحِ: ئوپېراتسىيە پىچىقى.

رِيشُ الْمِحْرَاثِ: چىش (بۇقۇسنىڭ چىشى).

رِيشُ الرِّفَاسِ: قانات (چاقپەلەكنىڭ).

وَزْنُ الرِّيشِ: ئىككىنچى دەرىجە.

رَيْشٌ: كۆپ يوپۇرماقلىق (ئۆسۈملۈك).

رَيَشٌ: ئىككى قۇلاق ۋە يۈزدىكى تۈكنىڭ كۆپلىكى.

رِيشَةٌ ج رِيشَاتٌ: بىر تال پەي.

اَلرِّيشَةُ الطَّائِرَةُ: پەي توپ.

رِيشَةُ الْكِتَابَةِ: پەي قەلەم.

رِيشَةُ الْمُصَوِّرِ: رەسسام قەلىمى.

رِيشِيٌّ: پەيگە ئوخشايدىغان، پەي شەكىللىك.

رَيْطَةٌ ج رَيْطٌ ورِيَاطٌ: بىر تۇرۇم رەخت؛ بىر توپ؛ دوخاۋا، مەخمەل.

رَيْعٌ: مەھسۇلات، ئىشلەپچىقىرىلغان نەرسە، دارامەت، كىرىم، ئىجارە، ئۆسۈم، تاپاۋەت، پايدا؛ ئەڭ ياخشىسى، دەسلەپكى مەزگىل.

«هَذَا الشَّيْءُ لَيْسَ لَهُ رَيْعٌ» : بۇنىڭدىن ھېچقانداق نەپ تەگمەيدۇ.

رَيْعُ الْأَرْضِ: يەرنىڭ مەھسۇلاتى، يەرنىڭ ھوسۇلى.

اَلرَّيْعُ الْعَقَارِيُّ: يەر ئىجارىسى.

رَيْعُ الضُّحَى: چاشكا ۋاقتىنىڭ نۇرلۇق پەيزى كۆرۈنۈشى.

رَيْعُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ كىرىمى.

اَلرَّيْعُ الْمُطْلَقُ: ئۆزگەرمەس يەر ئىجارىسى.

رَيْعُ الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ دەسلەپكى مەزگىلى.

رِيعٌ ج رِيَاعٌ ورُيُوعٌ وَأَرْيَاعٌ : تۆپىلىك؛ ساي جىرالارنىڭ ئېقىنى، ئېگىزلىك، ئېگىز جاي، تاغ يولى، كەپتەرخانا، كەپتەر قەپىسى.

«أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً تَعْبَثُونَ» «قرآن» : سىلەر ھەر بىر ئېگىز جايغا ئويۇن - كۈلكە ئۈچۈن بىر ئالامەت (يەنى ئېگىز بىنا) سالامسىلەر.

رَيْعَانٌ : ئەڭ ياخشى، ئەۋزىلى؛ ئەۋۋىلى.

فِي رَيْعَانِ الشَّبَابِ: بالاغەتكە يەتكەن مەزگىلىدە، ياشلىق دەۋرىدە، ياشلىق مەزگىلىدە.

«ذَهَبَ رَيْعَانُ الشَّبَابِ» : ياشلىقنىڭ گۈزەل چاغلىرى كېتىپ قالدى.

رَيْعَانُ الْمَطَرِ: يامغۇر مەزگىلى.

رِيعَةٌ: تۆپىلىك، ئېگىزلىك، كىشىلەر توپى، خەلق ئاممىسى.

رِيفٌ ج أَرْيَافٌ ورُيُوفٌ: يېزا، سەھرا، تېرىلغۇ يەر، ئۈزلەشكەن يەر، توقچىلىق، مەمۇرچىلىق.

«أَقْضِي عُطْلَةَ الصَّيْفِ مَعَ أُسْرَتِي فِي الرِّيفِ» : يازلىق تەتىلنى ئائىلەم بىلەن يېزىدا ئۆتكۈزىمەن.

رِيفِيٌّ: يېزىلىق، سەھرالىق، يېزىغا تەۋە.

رِيقٌ ج أَرْيَاقٌ وَرِيَاقٌ: شۆلگەي، سېرىق سۇ، شالى.

بَلَّ رِيقَهُ: تەشنالىقتىن كېيىن ئازراق سۇ ئىچتى.

جَرَى رِيقُهُ عَلَيْهِ: ئاغزىغا سېرىق سۇ كەلدى، چىشىنى بىلدى.

جَاءَ عَلَى الرِّيقِ: بىر نەرسە يېمەي كەلدى.

جَفَّ رِيقُهُ: ئۆزىنى جاپاغا سالدى.

بَلَعَ رِيقَهُ: ئارام ئالدى، ئازراق توختىدى.

رَيْقٌ: ئەڭ ياخشىسى، دەسلەپكى مەزگىل، شانلىق؛ باتىل، يالغان، ساختا.

فِي رَيْقِ الْعُمْرِ: ياشلىق دەۋرە، بالاغەتكە يەتكەن مەزگىلدە.

رِيمٌ: ئاق كىيىك، ئاق بۆكەن؛ قەبرە، گۆر؛ كىچىك تاغ، تۆپىلىك، دۆڭلۈك.

رَيْهُقَانٌ: زەپەر.

رَيٌّ، رِيٌّ: سۇغارماق.

رَيٌّ بِالْآلَاتِ: ئۇسكۇنە بىلەن سۇغارماق، سايمان بىلەن سۇغارماق.

رِيًّا: خۇشبۇي، خۇش پۇراق، خۇش ھىد.

رَيَّاحٌ: غول ئۆستەڭ.

رَيَّانٌ ج رِوَاءٌ: ئۇسسۇزلۇققا قانغان؛ ياپيېشىل (دەرەخ ۋە ئۆسۈملۈك).

رِيَّةٌ: ئۆپكە؛ تۇر، خىل، تۈركۈم؛ كۆز ياكى دىل بىلەن كۆرۈش.

رِيَّةُ الْبَحْرِ: مېدۇزا (دېڭىزدا ياشايدىغان كۆنلۈك-سىمان جانلىق).

رَيَّثَ يُرَيِّثُ تَرْيِيثًا: هاردى، چارچىدى.

رَيَّثَ الشَّيْءَ: يۇمشاتتى؛ نازۇكلاشتۇردى.

رَيَّحَ يُرَيِّحُ تَرْيِيحًا نَفْسَهُ: ئۆزىنى ئارام ئالغۇزدى، ئىستىراھەت قىلغۇزدى.

رَيَّحَ جِسْمَهُ: جىسمىنى ئارام ئالدۇردى.

رَيَّحَ الْبِنَاءُ: بىنا ئۇلتۇرۇشۇپ كەتتى.

رَيِّحٌ: بوران، سالقىن.

رَيَّخَ يُرَيِّخُ تَرْيِيخًا: ئاجىزلاشتۇردى، ماغدۇرسىزلاندۇردى.

رَيَّرَ يُرَيِّرُ تَرْيِيرًا: سەمرىپ كەتتى، يوغىنىدى.

رَيِّسٌ: داهى، باشلىق، رەھبەر، يولباشچى، رەئىس.

رَيَّشَ يُرَيِّشُ تَرْيِيشًا السَّهْمَ: ئوق سالدى.

رَيَّشَهُ الْمَرَضُ: كېسەل ئۇنى ئاجىزلىتىۋەتتى.

رَيِّشٌ : كۆپ يوپۇرماقلىق (ئۆسۈملۈك).

رَيِّضٌ : يېڭى كۆندۈرۈلگەن ئۇلاغ.

رَيِّضَةٌ : باغچا؛ تەس، مۇشكۇل.

اَلنَّاقَةُ الرَّيِّضَةُ: كۆندۈرۈلگەن تۆگە.

رَيَّعَ يُرَيِّعُ تَرْيِيعًا الْمَالَ: مەبلەغ سالدى، دەسمايە سالدى، ئۆستۈردى، كۆپەيتتى.

رَيَّعَ الشَّيْءُ: ئۆستى، كۆپەيدى.

رَيَّعَ الْقَوْمُ: قەۋم توپلاندى.

رَيِّقٌ، رَيُّوقٌ: ئەڭ ياخشىسى، دەسلىپى، جىلۋە.

رَيَّلَ يُرَيِّلُ تَرْيِيلاً الصَّبِيُّ: بالىنىڭ شۆلگىيى ئاقتى، بالىنىڭ شالى ئاقتى.

رَيَّمَ يُرَيِّمُ تَرْيِيمًا بِالْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتى، تۇردى، ماكان تۇتتى، تۇرۇپ قالدى، كۆپەيدى، كۆن بويى ماڭدى.

رَيَّمَتِ السَّحَابَةُ: يامغۇر توختىماي ياغدى.

رَيَّمَ عَلَى: قورقتى، چۆچۈتتى.

رَيَّهَ يُرَيِّهُ تَرْيِيهًا الشَّيْءَ: تەۋرەتتى، داۋالغۇتتى، قالايمىقانلاشتۇردى، پاراكەندە قىلدى.

www.uyghurkitap.com

ز

ز (زَايٌ): ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 11 ـ ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «7» نى بىلدۈرىدۇ.

زَابَ يَزُوبُ زَوْبًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

زَابَنَ يُزَابِنُ مُزَابَنَةً ـ هُ: ئۇنى تاشلىۋەتتى، ئىتتىرىۋەتتى.

«زَابَنَتِ الْبَقَرَةُ عِجْلَهَا»: كالا موزىيىنى ئىتتىرىۋەتتى.

زَابَنَ فُلَانًا: ئېنىقسىز نەرسىنى ئېنىق نەرسىگە ساتتى.

«زَابَنَ فَلَّاحٌ فُلَانًا الرُّطَبَ فِي رُؤُوسِ النَّخْلِ بِمِقْدَارٍ مَعْلُومٍ مِنَ التَّمْرِ»: دېھقان خورما شېخىدىكى ھۆل خورمىنى مۇئەييەن مىقداردىكى خورمىغا ساتتى.

زَاتَ يَزِيتُ زَيْتًا الطَّعَامَ: تاماققا ماي قۇيدى، ماي قوشتى.

زَاتَ الْآلَةَ: سايمانغا ماي قۇيدى، مايلىدى.

زَاجٌ: تۆمۈر؛ سۇلفات.

اَلزَّاجُ الْأَبْيَضُ: ۋىگىت (سىنىك سۇلفات).

زَاجِرٌ ج زَاجِرُونَ: مەنئى قىلغۇچى، چەكلىگۈچى، توسقۇچى.

زَاجِرُ الْإِنْسَانِ: ئادەمنىڭ ۋىجدانى، ئادەمنىڭ ئىنسابى.

حُكْمٌ زَاجِرٌ: چەكلىگۈچى ھۆكۈم.

زَاجِرَةٌ ج زَوَاجِرُ وَ زَاجِرَاتٌ: شامال.

زَاجِلٌ ج زَوَاجِلُ: ئەسكەر باشلىقى؛ ئوق ئاتقۇچى.

حَمَامٌ زَاجِلٌ: خەت كەپتىرى، پوچتا كەپتىرى.

زَاحَ يَزُوحُ زَوْحًا عَنِ الْمَكَانِ: مەلۇم بىر ئورۇندىن ئايرىلدى، چەتنىدى، يىراقلاشتى.

زَاحَ الشَّيْءَ: نەرسىنى نېرى قىلىۋەتتى، ئېلىۋەتتى.

زَاحَ الْجِمَالَ: تۆگىلەرنى تارقىتىۋەتتى، چېچىۋەتتى.

زَاحَ السِّتَارَ: پەردىنى ئېچىۋەتتى.

زَاحَ يَزِيحُ زَيْحًا وَ زَيَحَانًا الرَّجُلُ: يىراقلاشتى، ئايرىلدى، چەتنىدى.

زَاحَرَ يُزَاحِرُ مُزَاحَرَةً: دۈشمەنلەشتى، ئۆچلەشتى، ئاداۋەتلەشتى.

زَاحِقٌ ج زَوَاحِقُ: ئۆمىلىگۈچى ھايۋانلار، يەر بېغىرلىغۇچى ھايۋانلار؛ ياماشقۇچى.

زَاحَمَ يُزَاحِمُ مُزَاحَمَةً وَ زِحَامًا الرَّجُلَ: قىستىدى.

«زَاحَمَ التَّاجِرُ زَمِيلَهُ»: سودىگەر ھەمراھىنى قىستىدى.

«زَاحَمَهُ بِالْمَنْكِبِ وَالسَّاقِ»: ئۇنى دولىسى ۋە پاچىقى بىلەن قىستىدى.

زَاحَمَ الْخَمْسِينَ: ئەللىككە يېقىنلاشتى.

زَاخِرٌ: تاشقۇچى، يامرىغۇچى، تولۇپ ـ تاشقان، يۈكسەلگۈچى؛ لىقمۇ لىق.

بَحْرٌ زَاخِرٌ: تولۇپ تاشقان دېڭىز.

قَلْبُهُ زَاخِرٌ بِالْمَحَبَّةِ: دىلى مۇھەببەت بىلەن تولۇپ تاشقان.

زَادَ يَزُودُ زَوْدًا الشَّخْصُ: ئوزۇق ـ تۈلۈك يىغدى.

زَادَهُ: ئۇنىڭغا ئوزۇقلۇق بەردى، ئوزۇق ـ تۈلۈك بەردى.

زَادَ الْمُسَافِرَ: مۇساپىر ئوزۇق تەييارلىدى.

«زَادَتِ الْأُمُّ وَلَدَهَا قَبْلَ سَفَرِهِ»: بالا سەپەرگە چىقىشتىن بۇرۇن ئانىسى ئۇنىڭغا ئوزۇقلۇق تەييارلاپ بەردى.

زَادَ يَزِيدُ زَيْدًا الشَّيْءُ: نەرسە ئۆستى، كۆپەيدى، ئاشتى، ئۆرلىدى.

زَادَ الشَّيْءَ: نەرسىنى كۆپەيتتى، ئاشۇردى.

زَادَهُ كَذَا: ئۇنىڭغا ئىلگىرى بەرگەندىن كۆپ بەردى.

زَادَ عَنِ الشَّيْءِ: نەرسىدىن ئۆتۈپ كەتتى ، ئېشىپ كەتتى.

«زَادَ الطِّينَ بَلَّةً» ‹مثل›: ئېچىشقان جايغا تۇز سەپتى ، ئوت ئۈستىگە ياغ چاچتى.

«زَادَكَ اللّٰهُ عِلْمًا» : ئاللاھ ئىلمىڭنى زىيادە قىلسۇن.

زَادَ مَالُهُ: مېلى كۆپەيدى.

زَادَ عَلَى الْحَدِّ: چەكتىن ئېشىپ كەتتى.

«زِدْ مِنْ مَلَابِسِكَ وَإِلَّا فَسَتُصَابُ بِالزُّكَامِ» : قېلىنراق كىيىنىۋال ، بولمىسا زۇكام بولۇپ قالىسەن.

زَادٌ ج أَزْوَادٌ وَ أَزْوِدَةٌ: ئوزۇق ـ تۈلۈك ، ئوزۇق يەم ـ خەشەك ، تەمىنات.

زَادُ الْعَائِلَةِ السَّنَوِيُّ: ئائىلىنىڭ يىللىق ئوزۇقى.

«زَادُ الطَّالِبِ مِنَ الْعِلْمِ» : ئوقۇغۇچىنىڭ ئوزۇقى ئىلىم.

«زَادُهُ دَقِيقٌ وَ تَمْرٌ» : ئۇنىڭ ئوزۇقى ئۇن ۋە خورمىدىن ئىبارەت.

زَارَ يَزُورُ زَوْرًا وَمَزَارًا وَ زِيَارَةً: زىيارەت قىلدى، ئېكىسكۇرسىيە قىلدى ، يوقلىدى ، هال ـ ئەھۋال سورىدى.

«أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ» ‹قرآن› : تاكى قەبرىلەرنى زىيارەت قىلغىنىڭلارغا (يەنى قەبرىلەرگە كۆمۈلگىنىڭلارغا) قەدەر ، (پۇل ـ مال بالىلار بىلەن) پەخىرلىنەمەك سىلەرنى غەپلەتتە قالدۇردى.

زَارَةٌ: دانلىق ، پوكان (قۇشلارنىڭ) ؛ پوقاق، توپ، جامائە.

زَارَعَ يُزَارِعُ مُزَارَعَةً الْمَالِكُ الزَّارِعَ: ئورتاقلاشتى ، يەر ئىگىسى يەر تېرىغۇچىغا يەرنى ئورتاققا بەردى.

زَارِعٌ ج زُرَّاعٌ: دېھقان ، يەر تېرىغۇچى.

زَارُوبٌ ج زَوَارِيبُ: تار يول ، چىغىر يول ، يالغۇز ئاياغ يول ، تاركوچا.

زَارَى يُزَارِي زِرَاءً وَ مُزَارَاةً فُلَانًا: ئەيىبلىدى ، كەمسىتتى ، مەنسىتمىدى.

«كَثِيرًا مَا يُزَارِيهِ أَمَامَ أَتْرَابِهِ» : كۆپىنچە ئۇنى تەڭتۇشلىرىنىڭ ئالدىدا ئەيىبلەيدۇ.

زَاوِيَةٌ ج زَيَازٍ: تۆپىلىك ، دۆڭ ؛ پەي.

زَاطَ يَزِيطُ زَيْطًا النَّاسُ: كىشىلەر ۋاڭ ـ چۇڭ كۆتۈرۈشتى، ۋارقىراپ ـ جارقىراشتى، ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ قىلىشتى.

زَاغَ يَزُوغُ زَوْغًا وَ زَوَغَانًا: ئۆزىنى قاچۇردى ، ئاغدى ، باش تارتتى ، سىڭايان بولدى ، ئۆزىنى چەتكە ئالدى ، قىيسايدى ، مايىل بولدى ، قىڭغىر بولدى، بۇرالدى.

زَاغَ يَزِيغُ زَيْغًا وَ زَيَغَانًا الْبَصَرُ: كۆز چارچىدى ، تالدى ، هالسىرىدى.

«مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى» ‹قرآن› : (پەيغەمبەرنىڭ كۆزى (ئوڭ ـ سولغا) بۇرالمىدى ، (كۆزلىگەن نەرسىدىن) ئۆتۈپ كەتمىدى.

زَاغَ الشَّيْءُ: نەرسە قىڭغىر كەتتى ، بۇرۇلۇپ كەتتى.

زَاغَ الشَّخْصُ: كىشى ئازدى ، ئاداشتى.

زَاغَتِ الشَّمْسُ: كۈن قايرىلدى.

زَاغَ يَزِيغُ زَيْغًا ـ تِ النُّقُودُ: پۇل ساختىلاشتى، يالغاندىن ياسالدى.

زَاغٌ: قاغا، مونېدۇلا قاغىسى، زاغ.

زَاغٌ جِيْفِيٌّ: تاپ يېگۈچى قاغا.

زَافَ يَزُوفُ زَوْفًا الْحَمَامَةُ: كەپتەر قانات قاقتى ، پەرۋاز قىلدى.

زَافِرَةٌ: پولات چىۋىق.

زَافٌّ: قانات كېرمەك.

طَائِرٌ زَافٌّ: قانىتىنى كېرىپ شوڭغۇغۇچى قۇش.

زَافِنَةٌ: ئاقساق چىشى تۆگە.

زَاقُولٌ ج زَوَاقِيلُ: ئوغرى؛ قاراقچى؛ ئالدامچى؛ باسمىچى.

زَاقٍ ج زَوَاقٍ: خوراز.

زَاكَ يَزُوكُ زَوْكًا الرَّجُلُ: كۆرەڭلەپ ماڭدى ، غادىيىپ ماڭدى.

زَاكَنَ يُزَاكِنُ مُزَاكَنَةً: يېقىنلاشتى ، يېقىن كەلدى ، يېقىنلاپ كەلدى.

زَالَ يَزُولُ زَوْلًا وَ زَوْلَانًا وَ زَوَالًا الشَّيْءُ: نەرسە

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

نىرى بولدى. زاۋال تاپتى.

زَالَ يَزُولُ زَوَالاً الشَّخْصُ: هالاك بولدى ، ۋاپات بولدى.

زَالَتِ الشَّمْسُ: كۈن قايرىلدى ، قىيسايدى.

زَالَ عَنِ الْوُجُودِ: يەر يۈزىدىن يوقالدى.

زَالَ زَائِلُ الظِّلِّ: دەل چۈش ۋاقتى بولدى.

زَالَ يَزِيلُ زَيْلاً: توختىدى.

زَالَ عَنْ مَكَانِهِ: يىراقلاشتى، چەتلەشتى.

مَا زَالَ وَ لَمْ يَزَلْ: ئىلگىرىكىدەك، يەنە، يەنىلا، ئاۋۋالقىدەكلا، توختاۋسىز، داۋاملىق، ئۈزلۈكسىز.

مَا زَالَ قَائِمًا: داۋاملىق ئۆرە تۇردى.

«مَا زَالَ يَسْكُنُ فِي ذَلِكَ الشَّارِعِ»: ئۇ ھېلىمۇ شۇ كوچىدا تۇرماقتا.

لاَ يَزَالُ يَعْمَلُ: ئۇ يەنىلا خىزمەت قىلماقتا، ئۇ يەنىلا ئىشلەۋاتىدۇ.

زَالِخَةٌ: ديۇگون (دېڭىز - ئوكيانلاردا ياشىغۇچى بىر خىل ئېمىتكۈچى هايۋان).

زَامَ يَزُومُ زَوْمًا الرَّجُلُ: ئۆلدى، هالاك بولدى.

زَامَ الْكَلْبُ: ئىت هاۋشىدى، قاۋىدى.

زَامٌ: هەرقانداق نەرسىنىڭ تۆتتىن بىرى.

زَامَةٌ ج زَامَاتٌ: كىشىلەر توپى، جامائە.

زَامِرٌ: نەيچى، نەي چالغۇچى.

زَامَلَ يُزَامِلُ مُزَامَلَةً: باراۋەرلەشتى، تەڭپۇڭلاشتى، ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل بولدى.

زَامَلَهُ فِي الْعَمَلِ: ئۇنىڭ بىلەن خىزمەتداش بولدى، ئىشداش بولدى.

زَامَلَهُ فِي التَّدْرِيسِ بِالرِّيفِ: يېزىدا ئۇنىڭ بىلەن ئوقۇتقۇچىلىقتا بىرگە بولدى.

زَامَّ يُزَامُّ مُزَامَّةً ـ هُ: ئۇنىڭغا قارشى تۇردى، ئۇنى هاكاۋۇرلۇقتا بېسىپ چۈشتى.

زَامَنَ يُزَامِنُ مُزَامَنَةً ـ هُ: ئۇنىڭ بىلەن ۋاقىت بەلگىلەپ مۇئامىلە قىلىشتى.

زَانَ يَزِينُ زَيْنًا ـ هُ: ئۇنى بېزەپ كۆرسەتتى، ياسىدى، پەرداز قىلدى، گۈزەللەشتۈردى، زىننەتلىدى، بېزىدى، ئۇيا ـ ئەگلىك سۈركىدى.

زَانَ الصُّورَةَ: سۈرەتنى بېزىدى.

«إِنْ يَزِينَكَ لَنَفْسُكَوَإِنْ يَشِينَكَ لَهِيَ» ‹مثل›: ئوغۇل تۇغسا ئۆزىدىن، قىز تۇغسا خوتۇنىدىن كۆرۈش.

زَانْ. خَشَبُ زَانٍ: بوك دەرىخى، زىكۇۋ دەرىخى.

زَانَةٌ: تۇۋرۇك.

زَانٍ ج زُنَاةٌ: زىناخور، پاھىشىۋاز، پاھىشە قىلغۇچى، زىنا قىلغۇچى.

زَانِيَةٌ ج زَانِيَاتٌ وَ زَوَانٍ: پاھىشە ئايال، بۇزۇق ئايال، جالاپ.

«اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ» ‹قرآن›: زىنا قىلغۇچى ئايال ۋە زىنا قىلغۇچى ئەرنىڭ هەر بىرىنى يۈز دەررىدىن ئۇرۇڭلار.

زَاهِدٌ ج زُهَّادٌ وَ زُهَّدٌ وَ زَاهِدُونَ: زاهىد، دۇنياغا بېرىلمەي ئىبادەت قىلغۇچى.

«وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَ كَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ» ‹قرآن›: ئۇلار يۈسۈفنى ساناقلىق بىر قانچە تەڭگىگە ئەرزان باھادا سېتىۋەتتى، چۈنكى ئۇلار يۈسۈفكە قىزىقمىغانىدى.

زَاهِدَةٌ ج زَاهِدَاتٌ وَ زَوَاهِدُ: تائەت - ئىبادەت بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئايال دەرۋىش.

زَاهِرٌ: گۈزەل، چىرايلىق، پۇزۇر، ھەشەمەتلىك، يورۇپ تۇرغۇچى، چاقناپ تۇرغان، ۋال - ۋۇل، پار - پۇر، ئېچىلىۋاتقان، چېچەكلەۋاتقان.

طَلاَءٌ لَوْنُهُ زَاهِرٌ: پارقىراق سىر.

أَحْمَرُ زَاهِرٌ: ئوچۇق قىزىل.

أَوْرَاقٌ زَاهِرَةٌ: چىرايلىق ياپراق.

زَاهِقٌ ج زَوَاهِقُ: هالاك بولغۇچى، يوقالغۇچى، مۇنقەرز بولغۇچى؛ ساختا، يالغان.

كَلاَمٌ زَاهِقٌ: ساختا سۆز.

نَفْسٌ زَاهِقَةٌ: هالاك بولغۇچى جان.

بِئْرٌ زَاهِقَةٌ وَ زَهُوقٌ: چوڭقۇر قۇدۇق.

زَاهِلٌ: تىنچ، جىمجىت، خاتىرجەم، ئارام.

زَاهٍ ج زَاهُونَ: چىرايلىق، شانلىق، پارلاق، ھەشەمەتلىك، نۇرلۇق، پۈزۈر، پار ـ پۇر.

لَوْنٌ زَاهٍ: ئوچۇق رەڭ.

نَبَاتٌ زَاهٍ: چىرايلىق ئۆسۈملۈك.

فِتْيَانٌ زَاهُونَ: پۈزۈر يىگىتلەر.

زَاهِيَةٌ ج زَاهِيَاتٌ: پۈزۈر، چىرايلىق، پارلاق، نۇرلۇق.

وُجُوهٌ زَاهِيَةٌ: نۇرلۇق يۈزلەر.

أَيَّامٌ زَاهِيَةٌ: پارلاق كۈنلەر.

زَاوَجَ يُزَاوِجُ مُزَاوَجَةً مِنَ الشَّخْصَيْنِ: توي قىلىشتى.

زَاوَجَ بَيْنَ الْعَمَلَيْنِ: ئىككى ئىشنى بىرلەشتۈردى.

زَاوَجَ بَيْنَ الثَّوْرَيْنِ: ئىككى ئۆينى جۈپلەپ قويدى.

زَاوَجَ بَيْنَ الْعَمَلِ وَالْعِلْمِ: خىزمەت بىلەن ئۆگىنىشنى بىرلەشتۈردى.

زَاوَجَ بَيْنَهُمَا: ئۇلارنى بىر ـ بىرىگە جۈپلەپ قويدى.

زَاوِرَةٌ وَ زَاوُورَةٌ: دانلىق، پوكان، پوقاق.

زَاوَلَ يُزَاوِلُ مُزَاوَلَةً ـ هُ: ھەپىلەشتى؛ ئورۇنۇپ باقتى؛ مەشىق قىلدى؛ شۇغۇللاندى.

«إِذَا زَاوَلْتَ هَذَا الْعَمَلَ كَثِيرًا فَإِنَّكَ سَتُجِيدُهُ بِطَبِيعَةٍ»: بۇ ئىشنى قىلىۋەرسەڭ، تەبىئىي ھالدا ئۇنىڭغا ماھىر بولۇپ كېتىسەن.

زَاوِيَةٌ ج زَوَايَا: بۇلۇڭ؛ مۇنبىرى يوق كىچىك مەسچىت، خانىقا، تەكىيخانا.

«بَحَثْتُ عَنْ قَلَمِي فِي كُلِّ مَكَانٍ وَوَجَدْتُهُ أَخِيرًا فِي زَاوِيَةِ الدُّرْجِ»: مەن قەلىمىمنى ھەممە يەردىن ئىزدىدىم، ئاخىرىدا ئۇنى تارتمىنىڭ بۇرجىكىدىن تېپىۋالدىم.

«لَقَدْ نَظَّفْتُ كُلَّ زَاوِيَةٍ مِنْ زَوَايَا السَّاحَةِ تَمَامًا»: ھويلىنىڭ بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلىرىدىن تارتىپ ھەممە يېرىنى پاكىز سۈپۈرۈۋەتتىم.

زَاوِيَةٌ خَارِجَةٌ: تاشقى بۇلۇڭ.

زَاوِيَةٌ دَاخِلَةٌ: ئىچكى بۇلۇڭ.

زَاوِيَةٌ عَوْجَاءُ: قىيسىق بۇلۇڭ.

زَاوِيَةُ النَّجَّارِ: ئۈچ بۇرجەكلىك سىزغۇچ.

اَلزَّاوِيَةُ الْحَادَّةُ: ئۆتكۈر بۇلۇڭ.

اَلزَّاوِيَةُ الْقَائِمَةُ: تىك بۇلۇڭ.

اَلزَّاوِيَةُ الْمُنْفَرِجَةُ: كەڭ بۇلۇڭ.

اَلزَّاوِيَةُ الْمُتَتَامَّةُ: قالدۇق بۇلۇڭ.

اَلزَّاوِيَةُ الْمُتَكَامِلَةُ: تولدۇرغۇچى بۇلۇڭ.

اَلزَّاوِيَةُ الزَّوْجِيَّةُ: ئىككى ياقلىق بۇلۇڭ.

زَاوِيَةُ الْوُقُوعِ: چۈشۈش بۇلۇڭى.

حَجَرُ الزَّاوِيَةِ: ئۇل تاش، ئۇل، نېگىز، بۇلۇڭ تاش.

قَائِمُ الزَّاوِيَةِ: تىك بۇلۇڭلۇق.

مُنْفَرِجُ الزَّاوِيَةِ: كەڭ بۇلۇڭلۇق.

مُتَسَاوِي الزَّوَايَا: تەڭ بۇلۇڭلۇق، تەڭ بۇلۇڭلار.

مُتَعَدِّدُ الزَّوَايَا: كۆپ بۇلۇڭلۇق.

«عَاشَ فِي زَوَايَا الرِّيفِ»: يېزىنىڭ بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلىرىدا ياشىدى.

«عَاشَ مُهْمَلاً فِي زَوَايَا النِّسْيَانِ»: بىر بۇلۇڭدا نام ـ نىشانسىز ياشىدى.

مِنْ هَذِهِ الزَّوَايَا: بۇ نۇقتىلاردىن قارىغاندا.

«نَظَرَ إِلَى الْمَوْضُوعِ مِنْ زَوَايَا مُخْتَلِفَةٍ»: مەسىلىگە ئوخشىمىغان نۇقتىلاردىن قارىدى.

زَايَدَ يُزَايِدُ مُزَايَدَةً: باھا قويۇشتا، خېرىدار بولۇشتا رىقابەتلەشتى، كىمئارتۇق قىلىپ باھا قويدى، باھا تالاشتۇردى.

«زَايَدَهُ فِي شِرَاءِ الْبِضَاعَةِ»: مال سېتىۋېلىشتا باھا تالاشتۇردى.

زَايَلَ يُزَايِلُ مُزَايَلَةً ـ هُ: ئۇنىڭدىن ئايرىلدى.

زَائِدٌ: زىيادە، ئارتۇق، ئوشۇق، ئارتۇقچە.

وَزْنٌ زَائِدٌ: ئارتۇق ئېغىرلىق.

بِسُرُورٍ زَائِدٍ: ناھايىتى خۇشاللىق بىلەن، ئىنتايىن خۇشاللىق بىلەن.

زَائِدٌ عَنِ الْحَاجَةِ: ئېھتىياجدىن ئارتۇق.

عَدَدٌ زَائِدٌ: ئارتۇق سان.

www.uyghurkitap.com

سَاعَاتُ الْعَمَلِ الزَّائِدِ: ئوشۇق ئىشلىگەن ۋاقىت.

ثَمَنٌ زَائِدٌ: ئارتۇق باھا.

كَلَامٌ زَائِدٌ: پايدىسىز سۆز، ئوشۇق گەپ.

تَدَخُّلٌ زَائِدٌ: ئارتۇقچە ئارىلىشىۋالماق.

زَائِدَةٌ ج زَوَائِدُ: ئوشۇق، ئارتۇق، زىيادە.

اَلزَّائِدَةُ الدُّودِيَّةُ: سوقۇر ئۈچەي، قارغۇ ئۈچەي.

زَائِدَةٌ جِلْدِيَّةٌ: سۆگەل.

سُرْعَةٌ زَائِدَةٌ: ئېشىپ كەتكەن تېزلىك.

حَاجَةٌ زَائِدَةٌ عَنِ الْمَطْلُوبِ: تەلەپتىن ئېشىپ كەتكەن ھاجەت.

اِلْتِهَابُ الزَّائِدَةِ الدُّودِيَّةِ: سوقۇر ئۈچەي ياللۇغى.

تَدَخُّلَاتٌ زَائِدَةٌ: ئارتۇقچە ئارىلاشماق.

اِسْتِئْصَالُ الزَّائِدَةِ: سوقۇر ئۈچەينى ئېلىۋەتمەك.

زَائِرٌ ج زَائِرُونَ وَ زُوَّارٌ: زىيارەت قىلغۇچى، ئېكىسكۇرسىيە قىلغۇچى، مېھمان؛ ھۆركۈرگۈچى يولۋاس.

أُسْتَاذٌ زَائِرٌ: ئۇنىۋېرسىتېتلارنىڭ بىرىگە لېكسىيە سۆزلەش ئۈچۈن تەكلىپ قىلىنغان پروفېسسور.

«إِذَا أَتَاكُمُ الزَّائِرُ فَأَكْرِمُوهُ» ‹حديث›: سىلەرنى بىرەر ئادەم يوقلاپ كەلسە، ئۇنى ھۆرمەتلەڭلار.

زَائِغٌ ج زَائِغُونَ: بۇرۇلۇپ كەتكۈچى، قىيسايغۇچى، ئېغىپ كەتكۈچى، ناتوغرا.

اَلزَّائِغُونَ عَنِ الصَّوَابِ: توغرا يولدىن بۇرۇلۇپ كەتكۈچىلەر.

نَظَرَاتٌ زَائِغَةٌ: قىڭغىر قاراشلار، ئېغىپ كەتكەن قاراشلار، ناتوغرا قاراشلار.

زَائِفٌ: ساختا، يالغاندىن ياسالغان.

خَبَرٌ زَائِفٌ: يالغان خەۋەر.

حُجَّةٌ زَائِفَةٌ: ساختا ھۆججەت، يالغان پاكىت.

نُقُودٌ زَائِفَةٌ: ساختا پۇل.

زَائِقٌ ج زَوَقَةٌ: ئۆينىڭ تۇرۇسلىرىنى بېزىگۈچى.

زَوَقَةُ الْبُيُوتِ بِالْجِصِّ: ئۆيلەرنى گەج بىلەن ئاقارتقۇچىلار.

زَائِلٌ: يوقالغۇچى، تۈگىگۈچى، زاۋال تاپقۇچى، تۈگەيدىغان، داۋامى يوق.

لَيْلٌ زَائِلُ النُّجُومِ: ئۇزۇن كېچە.

قَوْلٌ زَائِلٌ: ئۆتۈپ كەتكەن گەپ.

حُكْمٌ زَائِلٌ: ۋاقتى ئۆتكەن ھۆكۈم.

زَائِلُ الظِّلِّ: كۈن ئىككىلەشكەن ۋاقىت.

زَائِلَةٌ ج زَوَائِلُ: داۋامى يوق، يوقالغۇچى، تۈگىگۈچى؛ جانلىقلار، جاندارلار.

ثَرْوَةٌ زَائِلَةٌ: تۈگىگۈچى بايلىق، بىردەملىك بايلىق.

رَأْفَةٌ بِالزَّوَائِلِ: جانلىقلارغا ئىچ ئاغرىتىش يۈزىسىدىن.

«فَصِّلِ الْحِنْطَةَ عَنِ الزُّؤَانِ» : بۇغداينى قارامۇقتىن ئايرىغىن.

زُؤَامٌ: ئۇشتۇمتۇت، تاسادىپىي، تېز.

مَوْتٌ زُؤَامٌ: ئۇشتۇمتۇت ئۆلۈم.

«أَصَابَهُ مَوْتٌ زُؤَامٌ» : ئۇشتۇمتۇت ئۆلدى.

زُؤَانٌ: قارامۇق، مەستەك (دېنى زەھەرلىك بۇغدايسىمان ئۆسۈملۈك).

زِئْبِرٌ. زَئْبَرٌ. زُؤْبُرٌ. زَوْبَرٌ: تىۋىتتىن توقۇلغان نېپىز رەخت.

زِئْبَقٌ. زِئْبِقٌ: سىماپ؛ تۇتامى يوق، يەڭگىل، مىجەزى ئىتتىك (ئادەم).

زِئْبَقٌ: كالومېل، سىماپ، خلورىد.

زَأْبَقَ يُزَئْبِقُ زَأْبَقَةً الدَّوَاءَ: سىماپتا دورا ياسىدى.

زِئْبَقِيٌّ: سىماپقا مەنسۇپ، سىماپقا ئائىت.

زَأْرَةٌ: ھۇۋلاش.

زَأَرَ يَزْأَرُ وزَئِرَ يَزْأَرُ زَأْرًا الْأَسَدُ: شىر ھۆركىرىدى.

«زَأْرَةُ الْأَسَدِ فِي الزَّارَةِ أَهْوَنُ مِن زَوْرَةِ بَعْضِ الزَّوْرَةِ» : شىرنىڭ ئورمانلىقتىكى ھۇۋلىشى بەزى زىيارەتچىلەرنىڭ زىيارىتىدىن يېنىك تۇيۇلىدۇ.

زَأَمَ يَزْأَمُ زَأْمًا وَ زُؤُمًا الشَّخْصُ: تاسادىپىي ئۆلدى، تۇيۇقسىز ئۆلدى، ئۇشتۇمتۇت جېنى چىقىپ كەتتى.

زَأْمَةٌ: ئۇنى قورقۇتىۋەتتى، چۆچىتىۋەتتى.

زَئِيرٌ: ھۆركىرىگەن ئاۋاز.

«سُمِعَ زَئِيرُ الْأَسَدِ فِي الْغَابَةِ» : ئورمانلىقتا شىرنىڭ ھۆركىرىگەن ئاۋازى ئاڭلاندى.

زَئِيرُ الْمَدَافِعِ: زەمبىرەكنىڭ گۈمبۈرلىگەن ئاۋازى.

زَبَادٌ: ئىپار، خۇش پۇراق ماددا.

قِطُّ الزَّبَادِ: ئىپار مۈشۈكى.

زَبَادِيٌّ: چىنە، تاۋاق.

لَبَنٌ زَبَادِيٌّ: خام قايماق.

زُبَاطَةُ بَلَحٍ ج زُبَاطَاتٌ: بىر ساپاق خورما، بىر تىزىق خورما.

زُبَالَةٌ: ئەخلەت.

صُنْدُوقُ الزُّبَالَةِ: ئەخلەت ساندۇقى.

عَرَبَةُ الزُّبَالَةِ: ئەخلەت ھارۋىسى.

مِجْرَفَةُ الزُّبَالَةِ: كۈرەك، شازا، ئەخلەت ئالىدىغان كۈرەك.

زَبَانَةٌ: خېرىدار.

زُبَانَى ج زُبَانَيَاتٌ: چايانىنىڭ نەشتىرى، ئۆسۈملۈكنىڭ تىكىنى.

زَبَانِيَةُ جَهَنَّم: دوزاختىكى مۇئەككەل پەرىشتىلەر.

«فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ» «قرآن» : ئۇ ئۆزىنىڭ سورۇنداشلىرىنى (ياردەمگە) چاقىرسۇن، بىز زابانىيلەر (يەنى جەھەننەمنىڭ كۈچلۈك قاتتىق قول پەرىشتىلىرى) نى چاقىرىمىز.

زَبَانِيَةُ الْاِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرلىكنىڭ غالچىلىرى، جاھانگىرلارنىڭ مالايلىرى.

زَبَّ يَزَبُّ زَبًّا: تۈكلۈك بولۇپ كەتتى، يۈز - قوللىرىغا تۈك چىقىپ كەتتى.

زَبَّ يَزُبُّ زَبًّا الْقِرْبَةَ: تۇلۇمنى توشقۇزدى، تۇلۇمنى تولدۇردى، تۇلۇمغا قاچىلىدى.

زَبَّ الْحِمْلَ: يۈكنى كۆتۈردى، يۈدىدى.

زُبٌّ ج أَزْبَابٌ وَ أَزُبٌّ: بۇرۇن، تۇمشۇق؛ ساقال - بۇرۇت؛ ئەرلىك جىنسىي ئەزا.

زُبُّ الْبَحْرِ: دېڭىز كۆپۈكى.

زَبَّالٌ ج زَبَّالُونَ: ئەخلەتچى، تازىلىق ئىشچىسى، كوچا سۈپۈرگۈچى.

«يَمُرُّ الزَّبَّالُ فِي الْحَيِّ عِنْدَ الْفَجْرِ» : تازىلىق ئىشچىسى تاڭ يورۇغاندا كوچىدىن ئۆتىدۇ.

زَبَّبَ يُزَبِّبُ تَزْبِيبًا الْعِنَبُ: ئۈزۈم قۇرىدى.

زَبَّبَ الْعِنَبَ: ئۈزۈم قۇرۇتتى.

«زَبَّبَ الْفَلَّاحُ إِنْتَاجَ ضَيْعَتِهِ مِنَ الْعِنَبِ» : دېھقان يېرىدىن چىققان ئۈزۈمنى قۇرۇتتى.

زَبَّبَتِ الشَّمْسُ: كۈن ئولتۇراي دېدى، كۈن كىرەي دېدى.

زَبَّدَ يُزَبِّدُ تَزْبِيدًا اللَّبَنُ: سۈت قايماق تۇتتى.

زَبَّدَ اللَّبَنَ: سۈتتىن قايماق ئالدى.

زَبَّرَ يُزَبِّرُ تَزْبِيرًا الْكِتَابَ: خەت يازدى.

زَبَّلَ يُزَبِّلُ تَزْبِيلًا الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى.

زِبِّيلٌ ج زَبَابِيلُ: خورما دەرەخ پوستىدىن توقۇلغان ساندۇق؛ چامادان؛ سېۋەت؛ پاخال تاغار؛ قازان - قۇمۇچ.

زِبِّيلٌ كَبِيرٌ: 511. 5 لىتىرغا تەڭ ئۆلچەم بىرلىكى.

زَبَدَ يَزْبُدُ زَبْدًا اللَّبَنَ: قايماق ئايرىدى، قايماق ئالدى (سۈتتىن).

«زَبَدَ الْفَلَّاحُ لَبَنَ بَقَرِهِ» : دېھقان كالىسىنىڭ سۈتىدىن قايماق چىقاردى.

زَبَدَتِ السَّيِّدَةُ الثَّرِيدَ: نان چىلىغان شورپىغا قايماق ئارىلاشتۇردى.

زَبَدَ الطَّعَامَ: يېمەكلىككە قايماق ئارىلاشتۇردى.

زُبْدَةٌ ج زُبَدٌ: قايماق، سېرىق ماي.

زُبْدَةُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ ئەڭ ياخشى قىسمى، جەۋھىرى، مېغىزى.

زُبْدَةُ الْمَوْضُوعِ: ئاساسىي پىكىر، ئاساسىي مەقسەت، ئاساسىي مۇددىئا، مۇھىم مەزمۇن، ئاساسىي نۇقتا.

«يَكْثُرُ الزُّبَدُ فِي الرَّبِيعِ» : قايماق باھاردا كۆپ بولىدۇ.

زُبْدَةٌ مُسَيَّحَةٌ: پىششىقلانغان سېرىق ماي.

زُبْدَةٌ طَازَةٌ: يېڭى سېرىق ماي.

www.uyghurkitap.com

زُبْدَةٌ مُمَلَّحَةٌ: تۇزلانغان سېرىق ماي، تۇزلانغان قايماق.

زُبْدَةٌ صِنَاعِيَّةٌ: سۈنئىي قايماق، سۈنئىي سېرىق ماي.

زُبْدَةُ الْحَلِيبِ: قايماق، خام قايماق، مەسكە.

زَبَدٌ ج أَزْبَادٌ: كۆپۈك، ماغزاپ.

«فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً» «قرآن»: كۆپۈك بولسا ئېقىپ تۈگەيدۇ.

زَبَدَةٌ ج زَبَدٌ: كۆپۈك، مازغاپ.

زُبْدِيَّةٌ ج زُبْدِيَّاتٌ: چىنە، تاۋاق.

زَبَرَ يَزْبُرُ زَبْرًا عَنِ الْأَمْرِ: مەلۇم بىر ئىشتىن توستى، چەكلىدى، مەنئى قىلدى.

زَبَرَ السَّائِلَ: تىلەمچىگە قوپاللىق قىلدى، قوغلىۋەتتى، ھەيدىۋەتتى.

«إِيَّاكَ أَنْ تَزْبُرَ السَّائِلَ الْمِسْكِينَ»: كۆڭلى سۇنۇق سائىلغا قوپاللىق قىلما!

زَبَرَ الْكِتَابَ: خەت يازدى.

زُبْرٌ: ئەرلىك جىنسىي ئەزا.

زُبْرَةٌ ج زُبَرٌ: تۆمۈر پارچىسى، لىم ـ ياغاچ، خاڭ، تۆمۈر لىم.

«آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ» «قرآن»: ماڭا تۆمۈر پارچىلىرىنى ئېلىپ كېلىڭلار.

زَبْرَجَ يُزَبْرِجُ زَبْرَجَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى بېزىدى، زىننەتلىدى.

«زَبْرَجَتْ لِبَاسَ الْعَرُوسِ»: يېڭىنىڭ كىيىمىگە بېزەك تاقىدى.

زِبْرِجٌ ج زَبَارِجُ: قىممەتلىك زىننەت بۇيۇملىرى.

زِبْرِجُ السِّوَارِ: بىلەيزۈككە قويۇلغان قىممەتلىك مەرۋايىت.

زَبَرْجَدٌ: زەبەرجەد، سېرىق گۆھەر، سېرىق قاش تېشى.

زِبْرِقَانٌ: ئاي، تولۇن ئاي؛ ساقىلى شالاڭ ئادەم، كوسا ئادەم.

اَلزِّبْرِقَانُ مِنَ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ ۋالىلدىشى، يالتىرىشى.

زَبْزَبَ يُزَبْزِبُ زَبْزَبَةً: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى؛ ئۇرۇشتا يېڭىلدى.

زَبْزَبٌ ج زَبَازِبُ: بىر خىل پاراخوت؛ مۈشۈككە ئوخشايدىغان بىر خىل ھايۋان.

زَبْطٌ: سۈيۈق لاي، پاتقاق.

زِبَعْرِيٌّ: بەد ئەخلاق، ئەخلاقسىز.

زَبَقَ يَزْبِقُ زَبْقًا شَعْرَهُ: چېچىنى يۇلدى، تارتتى، سۇغاردى.

زَبَلَ يَزْبِلُ زَبْلاً الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى، يەرگە ئوغۇت بەردى.

«زَبَلَ الْفَلَّاحُ أَرْضَهُ فِي الْخَرِيفِ»: كۈزدە دېھقان ئېتىزىنى ئوغۇتلىدى.

زِبْلٌ، زِبْلَةٌ: ئوغۇت، قىغ.

زِبْلٌ ج أَزْبَالٌ: ھايۋانلارنىڭ كىرى.

زِبْلُ الْحَمَامِ: كەپتەر مايىقى.

زَبَنَ يَزْبِنُ زَبْنًا ـ هُ: ئۇنى تاشلىۋەتتى، ئىتتىرىۋەتتى.

«زَبَنَتِ النَّاقَةُ وَلَدَهَا عَنْ ضَرْعِهَا»: تۆگە بالىسىنى ئەمدۈرمەي ئىتتىرىۋەتتى.

زَبُورٌ ج زُبُرٌ: زەبۇر (داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان كىتاب).

زَبُونٌ ج زَبَائِنُ: گالۋاڭ، ئەخمەق، دۆت، ھاماقەت، قاپاقباش كالۋا؛ قاتتىق، كەسكىن؛ خېرىدار.

حَرْبٌ زَبُونٌ: قاتتىق جەڭ، شىددەتلىك ئۇرۇش، كەسكىن ئۇرۇش.

«هُوَ مِنْ زَبَائِنِ هَذَا الْفُنْدُقِ»: ئۇ بۇ مېھمانخانىغا داۋاملىق چۈشۈپ تۇرىدۇ، ئۇ بۇ مېھمانخانىنىڭ مېھمىنى.

زَبِيبٌ: قۇرۇق ئۈزۈم؛ يىلاننىڭ ئېغىزىدىكى زەھىرى.

زَبِيبٌ بَنَاتِيٌّ: كىشمىش ئۈزۈم.

«شَرِبَ عَصِيرَ الزَّبِيبِ»: ئۈزۈم شەربىتىنى ئىچتى.

زَبِيبَةٌ: بىر تال قۇرۇق ئۈزۈم؛ قولغا چىقىدىغان يارا، يىرىڭلىق ئىششىق؛ كۆپ سەجدە قىلغانلىقتىن پېشانىدا قالغان ئىز.

زُبْيَةٌ ج زُبًى: ئېگىزلىك، دۆڭ، ئېدىر، تۆپە-

لىنىڭ.

بَلَغَ السَّيْلُ الزُّبَى: ئىش مۇرەككەپلىشىپ چەكتىن ئېشىپ كەتتى، ئىش چېكىگە يەتتى.

زَبِيرٌ ج زِبَارٌ وَ زُبَرَاءُ: يېزىلغان، خاتىرىلەنگەن، قارا لاي؛ كۆچلۈك قوپال ئادەم؛ مۇسىبەت، بالايىئاپەت، قايغۇ ـ ئەلەم.

زَبِيعٌ: قاتتىق غەزەپلەنگۈچى ، ھەددىدىن ئارتۇق ئاچچىقلانغۇچى، ناھايىتى غەزەپلەنگۈچى.

زَبِيقَةٌ: يۇلۇنغان ساقال.

زَبِيلٌ ج زُبُلٌ وَ زُبْلاَنٌ: قىغ، ئوغۇت (ھايۋانلارنىڭ)؛ قۇرۇپ قالغان دەرەخ؛ خورما يوپۇرمىقىدىن توقۇلغان زەمبىل؛ خورما دەرەخ پوستىدىن توقۇلغان سېۋەت.

زَجَا يَزْجُو زَجْوًا وَ زُجُوًّا الشَّيْءَ: ئاستا ئىتتەردى، سۆرىدى، ئاسانلاتتى، تېز بولدى.

زُجَاجٌ: ئەينەك، شىشە.

نَظَرْتُ مِنْ خَلْفِ زُجَاجِ النَّافِذَةِ: دېرىزە ئەينىكى ئارقىسىدىن قارىدىم.

زُجَاجٌ مَنِيعٌ: ئوق ئۆتمەيدىغان ئەينەك.

زُجَاجُ الأَمْنِ: بىخەتەرلىك ئەينىكى.

زُجَاجٌ عُضْوِيٌّ: ئورگانىك ئەينەك.

زُجَاجَةٌ ج زُجَاجَاتٌ: شىشە، بوتۇلكا.

«مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ اَلْمِصْبَاحُ فِي الزُّجَاجَةِ» «قۇرئان»: ئاللاھنىڭ (مۆمىن بەندىسىنىڭ قەلبىدىكى) نۇرى خۇددى (چىراغ قويىدىغان) تەكچىگە ئوخشايدۇ. ئۇنىڭدا چىراغ باردۇر، چىراغ شىشىنىڭ ئىچىدىدۇر.

زُجَاجَةُ الرَّوَائِحِ: ئەتىر قۇتىسى.

زُجَاجَةُ عِطْرٍ: ئەتىرقۇتىسى.

زِجَاجَةٌ: ئەينەكچىلىك ھۈنىرى.

زُجَاجِيٌّ: ئەينەكسىمان، ئەينەكتەك، ئەينەككە خاس؛ ئەينەكچى.

إِنَاءٌ زُجَاجِيٌّ: ئەينەك قاچا، ئىستاكان.

سِتَارٌ زُجَاجِيٌّ: ئەينەكسىمان پەردە.

«اَللَّوْحُ الزُّجَاجِيُّ أَمْلَسُ تَمَامًا»: تاختا ئەينەك ناھايىتى سىلىق.

زُجَاجِيَّةٌ: ئەينەكتىن ياسالغان ھەر خىل رەڭدىكى زىننەت بۇيۇملىرى.

أَوَانٍ زُجَاجِيَّةٌ: ئەينەك قاچىلار.

وَاجِهَةُ الْمَخْزَنِ الزُّجَاجِيَّةِ: ماگىزىننىڭ ئەينەكلىك ئالدى تەرىپى.

زَجَّ يَزُجُّ زَجًّا بِالشَّيْءِ مِنْ يَدِهِ: نەرسىنى ئېتىۋەتتى، تاشلىدى.

زَجَّهُ بِالرُّمْحِ: ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى.

زَجَّ نَفْسَهُ: ئۆزىنى ئاتتى، بىردىنلا تاشلاندى، بىردىنلا ئېتىلدى، شىددەت بىلەن ئېتىلدى.

زَجَّ فِي: كىرىشتى، ئاتلاندى، داخىل بولدى، ئارىلاشتى، قول تىقتى.

زَجَّ يَزَجُّ زَجَجًا الْحَاجِبُ: قەلەمقاش بولدى، قېشى ئىنچىكە بولدى.

زَجَّ بِهِ فِي السِّجْنِ: تۈرمىگە تاشلاندى.

زَجَّاجٌ ج زَجَّاجُونَ: ئەينەكچى، ئەينەك ياسىغۇچى.

زَجَّالٌ ج زَجَّالُونَ: خەلق ناخشىچىسى، خەلق قوشاقچىسى؛ پوچتا كەپتىرى.

حَمَامُ الزَّجَّالِ: خەت كەپتىرى، پوچتا كەپتىرى.

زَجَّجَ يُزَجِّجُ تَزْجِيجًا الْحَاجِبَ: قاشلىق ئەتتى.

زَجَّجَتِ الْمَرْأَةُ حَاجِبَهَا: ئايال قاشلىق ئەتتى.

زَجَّى يُزَجِّي تَزْجِيَةً الرَّجُلُ حَاجَةَ صَاحِبِهِ: ھەمراھىنىڭ ھاجىتىنىڭ راۋا بولۇشىنى ئاسانلاشتۇردى، بۇرادىرىنىڭ ھاجىتىدىن چىقتى، ئوڭايلاشتۇردى.

زَجَّى الأَمْرَ: ئىشنى ئاسانلاتتى.

زَجَّى أَيَّامَهُ: كۈنلىرىنى ئۆتكۈزدى، بەرداشلىق بەردى.

زَجَّى الْفَرَاغَ: ئىچ پۇشقىنى چىقاردى، بوش ۋاقتىنى ئۆتكۈزدى.

زَجَّى الشَّيْءَ: نەرسىنى ئاستا ئىتتەردى.

زَجَرَ يَزْجُرُ زَجْرًا ـ هُ: ئۇنى توستى، چەكلىدى، مەنئى قىلدى، قوغلىدى.

«زَجَرَ الأَبُ ابْنَهُ عَنِ الاِقْتِرَابِ مِنَ الْبِئْرِ»: ئاتا ئوغلىنى قۇدۇققا يېقىنلىشىشتىن توستى.

زَجَرَ الرَّجُلُ الْكَلْبَ: ئىتنى قوغلىۋەتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

زَجَرَ الطَّيْرَ: قۇشنى ئۇچۇرۇپ پال سالدى (ئوڭ تەرەپكە ئۇچسا ياخشى پال ئالدۇ، سول تەرەپكە ئۇچسا يامان پال ئالدۇ).

زَجَرَتِ الرِّيحُ السَّحَابَ: شامال بۇلۇتنى قوزغىدى.

زَجْرٌ ج زُجُورٌ: توسماق، چەكلىمەك، مەنئى قىلماق.

عُقُوبَةٌ زَجْرِيَّةٌ: چەكلەش جازاسى.

زَجِلَ يَزْجَلُ زَجَلاً فُلَانٌ: ناخشا ئېيتتى.

«زَجِلَ فُلَانٌ فِي الْاِحْتِفَالِ»: پالانى مۇراسىمدا ناخشا ئېيتتى.

زَجَلٌ ج أَزْجَالٌ: شېئىردىن كېيىن پەيدا بولغان رەجەز شەكلى، قوشاق، خەلق ناخشىسى.

زَجَلِيَّةٌ: خەلق ناخشىسى، خەلق قوشىقى.

زُحَارٌ: تولغاق، ئىڭراش، ئۇھ تارتىش.

زُحَارٌ حَادٌّ: جىددىي تولغاق، نالە ـ پەرياد.

زِحَامٌ: قىستاڭچىلىق، تىقىنچىلىق.

زِحَامُ الْمُتَفَرِّجِينَ: تاماشىبىنلارنىڭ قىستاڭچىلىقى.

يَوْمُ الزِّحَامِ: قىيامەت كۈنى.

زَحَّافٌ: ئۆمىلىگۈچى، يان بېغىرلىغۇچى.

زَحَّافَةٌ ج زَحَّافَاتٌ: سۆرەم؛ مۇز تېيىلىدىغان چانا.

زَحَّرَ يُزَحِّرُ تَزْحِيرًا: ئۇھ تارتتى، ئىڭرىدى، نالە قىلدى.

زَحَّفَ يُزَحِّفُ تَزْحِيفًا الْأَرْضَ: يەرگە سۆرەم سالدى.

زَحَّفَ الشَّيْءَ: نەرسىنى سىلجىتتى، ئاستا سۆرىدى.

زَحَّلَ يُزَحِّلُ تَزْحِيلاً الشَّيْءَ: يۆتكىۋەتتى، يىراقلىتىۋەتتى، يىراقلاشتۇردى.

زَحَّلَهُ مِنْ مَنْصِبِهِ: ئۇنى مەنسىپىدىن ئېلىۋەتتى.

زَحَرَ يَزْحَرُ زَحِيرًا وَ زُحَارًا فُلَانٌ: ئاھ ئۇردى، ئىڭرىدى، نالە قىلدى، غىڭشىدى، ھەسرەت چەكتى.

زَحَرَتِ الْمَرْأَةُ بِالْوَلَدِ: ئايال يەڭگىدى، كۆز يورىدى.

زُحِرَ الْمَرِيضُ: تولغاق بولۇپ قالدى.

زَحْرَةٌ ج زَحَرَاتٌ: تولغاق.

زَحْزَاحٌ: يىراق.

زَحْزَحَ يُزَحْزِحُ زَحْزَحَةً ـ هُ مِنْ مَكَانِهِ: ئۇنى جايىدىن يىراقلاشتۇردى، نېرى قىلىۋەتتى، نېرى سۈرۈۋەتتى.

«زَحْزَحَ الْحَجَرَ مِنَ الطَّرِيقِ»: تاشنى يولدىن نېرى ئىتتىرىۋەتتى.

«لَمْ يَتَزَحْزَحْ عَنْ رَأْيِهِ قَيْدَ أَنْمُلَةٍ أَوْ شَعْرَةٍ»: پىكرىدە چىڭ تۇردى.

زَحَفَ يَزْحَفُ زَحْفًا وَ زَحَفَانًا: ئۆمىلىدى، يەر بېغىرلاپ ماڭدى، ياماشتى.

زَحَفَ الْجَيْشُ: قوشۇن يۈرۈش قىلدى.

«لَقَدْ زَحَفَ الْجَيْشُ نَحْوَ الْعَدُوِّ»: قوشۇن دۈشمەن تەرەپكە قاراپ ئىلگىرىلىدى.

زَحَفَ الثُّعْبَانُ: يىلان يەر بېغىرلىدى.

زَحَفَ الرَّضِيعُ: بوۋاق ئۆمىلىدى.

زَحْفٌ: ئۆمىلىمەك، يەر بېغىرلىماق.

زَحْفٌ ج زُحُوفٌ: ھەربىي يۈرۈش، ئىلگىرىلەۋاتقان قوشۇن؛ ئەسكەرنىڭ ھۇجۇمدا ئۆمىلەپ مېڭىشى.

«فُوجِئَ النَّاسُ بِزَحْفٍ بِاللَّيْلِ»: زور قوشۇن كېچىسى ئۇشتۇمتۇت باسقۇن قىلدى.

زَحَلَ يَزْحَلُ زَحْلاً وَ زُحُولاً: يۆتكەلدى، يىراقلاشتى، چەتنىدى.

زَحَلَ يَزْحَلُ زَحْلاً الْحَمَامَ: كەپتەرنى يىراققا قويۇۋەتتى.

زَحَلَ عَنْ مَكَانِهِ: جايىدىن يىراقلاشتى، يۆتكەلدى، سىلجىدى.

زَحَلَهُ عَنِ الْمَكَانِ: ئۇنى ئورنىدىن يۆتكىۋەتتى، ئورنىدىن كەتكۈزىۋەتتى.

زُحَلٌ: ساتۇرن يۇلتۇزى.

زَحْلَفَ يُزَحْلِفُ زَحْلَفَةً الشَّيْءَ: يۇمىلاتتى، ئىتتەردى.

زَحْلَفَ الشَّرَّ: يامانلىقنى يىراقلاشتۇردى.

زَحْلَفَ لَهُ مَالاً: ئۇنىڭغا مال بەردى، ئۇنىڭغا مال ئاتا قىلدى.

زَحْلَقَ فِي الْكَلَامِ: ئالدىراپ سۆزلىدى.

زَحْلَقَ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى، توشقۇزدى.

زَحْلَقَ يُزَحْلِقُ زَحْلَقَةً: چۆرگىلەتتى، پىرقىراتـ ـتى، ئايلاندۇردى.

زَحْلَقَ الْمَوْضِعَ: مەلۇم بىر جاينى تۈزلىدى، تەكشىلىدى، سىلىقلىدى.

زَحْلَقَهُ عَلَى الْجَلِيدِ: مۇز تېيىلدۇردى.

زَحْلَقَةٌ: مۇز تېيىلماق.

زُحْلُوقَةٌ ج زَحَالِيقُ: تېيىلىش يولى، يانتولۇق، تېيىلىدىغان تاختاي؛ سىيرىلىپ چۈشۈش.

زُحْلُولٌ ج زَحَالِيلُ: تار تېيىلغاق جاي؛ يېنىك.

زِحْلِيلٌ ج زَحَالِيلُ: تار، تېيىلغاق جاي؛ جايىـ ـدىن يىراقلىشىپ كەتكۈچى؛ تېز، چاپسان، ئىتتىك.

زَحَمَ يَزْحَمُ زَحْمًا وَ زَحْمَةً الرَّجُلَ: قىستىدى.

زَحَمَهُ فِي الشَّارِعِ: ئۇنى كوچىدا قىستىدى.

زَحْمَةٌ: قىستاڭچىلىق، تىقىنچىلىق.

«تُضَايِقُنِي زَحْمَةُ الْحَافِلَةِ» : ئاپتوبۇسنىڭ قىستاڭچىلىقى مېنىڭ ئىچىمنى پۇشۇرماقتا.

زَحْمَةٌ ج زَحَمَاتٌ: ئېلىم - سېتىم ئىشلىرى ئۈچۈن يىغىلغان كىشىلەر توپى.

زَحْمَةُ الْوِلَادَةِ: تولغاق.

زَحَنَ يَزْحَنُ زَحْنًا عَنِ الْعَمَلِ: كېچىكتى.

زَحَنَ عَنْ مَكَانِهِ: جايىدىن قوزغالدى.

زَحَنَهُ عَنْ مَكَانِهِ: ئۇنى ئورنىدىن يىراقلاشتۇردى، نېرى قىلىنۇەتتى.

زُحَنٌ: سېمىز، پاكىنەك.

زَحْنَةٌ: كارۋان؛ قاتتىق ئىسسىق.

زَحْنَةٌ: ئويمانلىقنىڭ بۇرۇلىدىغان يېرى ، ئەگمە، ئايلانما.

زَحُوقٌ ج زُحُقٌ: چارچىغان ئادەم.

زَحُولٌ: يىراق (يول ياكى مۇساپە).

زَحِيرٌ: تولغاق، ئىڭرىماق، ئۇھ تارتماق، ئىنجىقـ ـلىماق؛ نالە قىلماق؛ غىڭشىماق.

زَخَّ يَزُخُّ زَخًّا: غەزەپلەندى، سەكرىدى.

زَخَّ الْجَمْرُ: چوغ يېلىنجىدى، ۋىلىلىدى، پارقىرىدى.

زَخَّ الشَّيْءَ أَوْ بِهِ: ئىتتەردى.

زَخَّ بِكَذَا: ئاتتى.

زَخَّهُ: ئۇنى ئورەككە ئىتتىرىۋەتتى، ئازگالغا ئىتتىرىۋەتتى.

زَخَّ بِالْجِمَالِ: تۆگىلەرنى قوپال ھەيدىدى.

زَخٌّ: ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت، غەزەپ، ئاچچىق.

زَخَّارٌ: تولغان، تاشقان.

زَخَرَ يَزْخَرُ زَخْرًا وَ زُخُورًا الْبَحْرُ: دېڭىز تولۇپ كەتتى؛ تېشىپ كەتتى، دېڭىز تولۇپ تاشتى.

زَخَرَ الْوَادِي: جىلغا سۈيى كۆتۈرۈلدى.

زَخَرَتِ النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك ئۆستى.

زَخَرَتِ الْقِدْرُ: قازان قاينىدى، قايناپ تاشتى.

زَخَرَ الشَّيْءَ: نەرسىنى تولدۇردى.

زَخَرَ الْمَاشِيَةَ: چارۋىنى سەمرىتتى.

«زَخَرَتِ الْمَكْتَبَةُ بِالْكُتُبِ النَّفِيسَةِ» : كۇتۇپخانا نادىر كىتابلار بىلەن تولۇپ كەتتى.

زَخْرَفَ يُزَخْرِفُ زَخْرَفَةً الشَّيْءَ: پەرداز قىلدى، بېزىدى، زىننەتلىدى.

زَخْرَفَ السَّقْفَ: ئۆينىڭ تورۇسىنى بېزىدى.

زَخْرَفَ الْقَوْلَ: سۆزنى گۈزەللەشتۈردى.

«زَخْرَفَ الْمُنَافِقُ كَلَامَهُ» : مۇناپىق ياغلىما سۆز قىلدى.

زُخْرُفٌ ج زَخَارِفُ: زىننەت، زىننەت بۇيۇملىرى، ئالتۇن، بېزەك؛ نەرسىنىڭ چىرايلىقلىقى ۋە مۇكەممەللىكى.

زُخْرُفٌ بَاطِلٌ: سۆلەتۋازلىق، ھەشەمەتچىلىك.

زُخْرُفُ الْكَلَامِ: ياغلىما سۆز.

«يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا»

«قرآن» : ئۇلار ئالداش ئۈچۈن شېرىن سۆزلەر بىلەن بىر - بىرىگە ۋەسۋەسە قىلىدۇ.

زُخْرُفُ الْأَوَانِي: قاچىلارنى پەردازلىماق.

زَخَارِفُ الدُّنْيَا: دۇنيانىڭ ھەشەمەتلىرى، دۇنيا

نىڭ زىبۇ زىننەتلىرى.

زَخَارِفُ الْأَرْضِ: زېمىنىنىڭ خىلمۇخىل ئۆسۈملۈكلىرى.

زَخَارِفُ لَفْظِيَّةٌ: بېزەلگەن سۆزلەر.

زَخْرَفَةٌ: زىننەتلىمەك، بېزىمەك، پەرداز قىلماق.

فَنُّ الزَّخْرَفَةِ: بېزەكچىلىك سەنئىتى.

زُخْرُفِيٌّ: بېزەككە مەنسۇپ.

رُسُومٌ زُخْرُفِيَّةٌ: گۈزەل رەسىملەر.

زَخَمَ يَزْخَمُ زَخْمًا ـ هُ: ئۇنى قاتتىق ئىتتەردى، تۈرتتى.

زَخِمَ يَزْخَمُ زَخَمًا اللَّحْمُ وَ نَحْوُهُ: (گۆش) پۇراپ قالدى، سېسىپ قالدى.

زَخْمٌ: ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ، ئىنېرگىيە.

أَعْطَاهُ زَخْمًا: ئۇنىڭغا كۈچ ـ قۇۋۋەت ئاتا قىلدى.

«أَعْطَى هَذَا الْأَمْرُ زَخْمًا جَدِيدًا»: بۇ ئىش يېڭى كۈچ ـ قۇۋۋەت ئاتا قىلدى.

زَخِمٌ: سېسىپ قالغان، پۇراپ قالغان.

زَخْمَاءُ: سېسىپ قالغان، پۇراپ قالغان.

بُحَيْرَةٌ زَخْمَاءُ: سېسىق كۆل.

زَخْمَةٌ: سېسىق پۇراق، بەد بۇي.

زَخْمَةُ الْعُودِ: زەخمەك.

زَخْمَةُ الْبُحَيْرَةِ: كۆلنىڭ سېسىق پۇرىقى.

زَخْوَرٌ وَزَخْرَوِيٌّ مِنَ النَّبَاتِ: چىرمىشىپ كەتكەن ئۆسۈملۈك.

زِرَارٌ ج زَرَايِرُ: تۈگمە، توپچا.

زِرَاعَةٌ: دېھقانچىلىق، تېرىقچىلىق.

زِرَاعَةُ الْبَسَاتِينِ: باغۋەنچىلىك.

عِلْمُ الزِّرَاعَةِ: يېزا ئىگىلىك ئىلمىي، دېھقانچىلىق ئىلمىي، ئاگرانومىيە.

وَزَارَةُ الزِّرَاعَةِ: دېھقانچىلىق مىنىستىرلىكى، يېزا ئىگىلىك مىنىستىرلىكى.

كُلِّيَّةُ الزِّرَاعَةِ: دېھقانچىلىق فاكۇلتېتى.

زِرَاعَةُ الْأَلْغَامِ: مىنا ئورناتماق، مىنا كۆممەك.

زِرَاعِيٌّ ج زِرَاعِيُّونَ: دېھقان، تېرىقچى، يېزا ئىگىلىكى بىلەن شۇغۇللانغۇچى.

عَامِلٌ زِرَاعِيٌّ: يېزا ئىگىلىك ئىشچىسى، دېھقانچىلىق ئىشچىسى.

مُهَنْدِسٌ زِرَاعِيٌّ: ئاگرانوم، يېزا ئىگىلىك مۇتەخەسسىسى.

بَلَدٌ زِرَاعِيٌّ: دېھقانچىلىق دۆلىتى.

خَبِيْرٌ زِرَاعِيٌّ: يېزا ئىگىلىك مۇتەخەسسىسى، ئاگرانوم.

إِصْلَاحٌ زِرَاعِيٌّ: يەر ئىسلاھاتى.

أَرْضٌ زِرَاعِيَّةٌ: تېرىلغۇ يەر، ئېتىز ـ ئېرىق.

طَرِيْقٌ زِرَاعِيَّةٌ: دېھقانچىلىق ئۇسۇلى.

زَرَافَةٌ ج زَرَافَاتٌ: جامائە، توپ، تۈركۈم، توپ ـ توپ.

جَاءُوا زَرَافَاتٍ وَ وُحْدَانًا: كۆپلەپ ۋە بىرلەپ كەلدى.

زَرَافَةٌ ج زَرَافِي وَ زَرَافِيُّ: زىراپە.

زَرَاقٌ: ئاسمان كۆكى.

زِرَايَةٌ: ئەيىبلىمەك، كايىماق.

اِبْتِسَامَةُ الزِّرَايَةِ: كەمسىتىش كۈلكىسى، زاڭلىق كۈلكىسى، مەنسىتمەسلىك كۈلكىسى.

زَرْبَابٌ: ئالتۇن ھەل.

زَرَبَ يَزْرُبُ زَرْبًا الْمَوَاشِيَ: چارۋىنى قوتانغا كىرگۈزدى.

زَرَبَ لِلْغَنَمِ: قويغا قوتان سالدى.

زَرِبَ يَزْرَبُ زَرَبًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

زَرْبٌ ج زُرُوبٌ: كىرىش ئېغىزى، كىرىدىغان جاي؛ قوتان، ئېغىل؛ ئوۋچى؛ يوشۇرۇنۇۋالىدىغان ئازگال.

زُرْبَةٌ: بىر توپ.

عِنْدَهُ أَوْلَادٌ زُرْبَةٌ: ئۇنىڭ يېنىدا بىر توپ باللار بار.

زَرْبُولٌ ج زَرَابِيْلُ: ئېگىز پاشنىلىق ئاياغ.

زَرْبُونٌ ج زَرَابِينُ: قوپال، تومپاي.

زُرْبِيَّةٌ ج زَرَابِيُّ: ئېسىل بىسات، ئېسىل گىلەم، قىممەتلىك گىلەم، يۆلىنىدىغان ياستۇق.

«وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ» «قرآن» : سېلىنغان ئېسىل بىساتلار.

زَرْبِيٌّ مِنَ النَّبَاتِ: يېشىل ئۆسۈملۈكنىڭ سارغىيىپ ياكى قىزىرىپ قالغان ھالىتى.

زَرَجُونٌ: تال، تەك؛ قىزىللىق؛ قىزىل بوياق؛ تاش ئۈستىدىكى سۈزۈك يامغۇر.

زَرْخٌ: ساۋۇت.

سَفِينَةُ زَرْخٍ: پولات قاپلىق پاراخوت.

زَرِحَ يَزْرَحُ زَرَحًا: بىر جايدىن يەنە بىر جايغا يۆتكەلدى.

زَرَدَ يَزْرُدُ زَرْدًا: بوغۇپ ئۆلتۈردى، ئۇجۇقتۇردى، تۇنجۇقتۇردى، بوغدى.

زَرِدَ يَزْرَدُ زَرْدًا وَ زَرَدًا اللُّقْمَةَ: لوقمىنى يالماپ يۇتىۋەتتى، چاينىماي يۇتىۋەتتى.

«زَرِدَ الْجَائِعُ الطَّعَامَ» : ئاچ ئادەم يېمەكلىكنى يالماپ يۇتىۋەتتى.

زَرَدٌ ج زُرُودٌ: بىر - بىرىگە كىرىشتۇرۇلگەن تۆمۈر ھالقا كىيىم، ساۋۇت.

حِمَارُ الزَّرَدِ: زىبرا، تاغىل ئات.

زَرَدَةٌ: تۆمۈر ھالقا.

زَرْدَةٌ ج زَرَدَاتٌ: بىر قېتىم يېيىش شىلەن (شىمالىي ئافرىقىدا مازارلارنى زىيارەت قىلىش مەۋسۇمىدا زىيارەتچىلەرگە بېرىلىدىغان تاماق).

زَرَدِيَّةٌ: قىسقۇچ، ئامبۇر.

زَرَّ يَزُرُّ زَرًّا عَيْنَيْهِ: كۆزىنى قىستى.

زَرَّ الْقَمِيصَ: كۆڭلەككە تۈگمە قادىدى؛ تۈگمىسىنى ئەتتى.

زِرٌّ ج أَزْرَارٌ وَ زُرُورٌ: تۈگمە، توپچا.

زِرُّ السَّيْفِ: قىلىچنىڭ بىسى.

زِرٌّ كَهْرَبَائِيٌّ: كونۇپكا، ئۈزچات، ۋىكلىيۇچاتىل.

«أَدَارَ زِرًّا كَهْرَبَائِيًّا فِي الْحَائِطِ» : تامدىكى كونۇپكىنى باستى.

زِرُّ الزَّهْرَةِ: غۇنچە (گۈلنىڭ).

زِرُّ جُمَانٍ: كونۇپكا، مىخ، باسما مىخ.

زِرُّ الْجَرَسِ الْكَهْرَبِيِّ: كونۇپكا (ئىشىك قوڭغۇرىقىنىڭ).

زِرُّ وَرْدٍ: ئەتىرگۈل غۇنچىسى، قىزىل گۈل غۇنچىسى.

زَرَّادٌ ج زَرَّادُونَ: ھەربىي لازىمەتلىكلەرنى ئىشلەپچىقارغۇچى.

زَرَّاعٌ: دېھقان، يەر تېرىغۇچى.

زَرَّاقَةٌ ج زَرَّاقَاتٌ: شپرىس.

زَرَّبَ يُزَرِّبُ تَزْرِيبًا الْمَوَاشِيَ: چارۋىلارنى قوتانغا كىرگۈزدى.

زَرَّةٌ: چىشلەنگەن جاي، چىشنىڭ ئىزى، قىلىچ بىلەن كېسىلگەن يارا، چىشنىڭ ئىزى.

زَرَّرَ يُزَرِّرُ تَزْرِيرًا الْقَمِيصَ: كۆڭلەككە تۈگمە قادىدى.

زَرَّرَ السَّيْفَ: قىلىچنى بىلىدى، قىلىچنى چاقلىدى.

زَرَّفَ يُزَرِّفُ تَزْرِيفًا: ئاشتى، ئارتتى.

«زَرَّفَ عَلَى الْخَمْسِينَ» : ئۇ ئەللىكتىن ئاشتى.

زَرَّقَ يُزَرِّقُ تَزْرِيقًا الشَّيْءَ: نەرسىنى كۆككە بويىدى، كۆك قىلدى.

زَرَّقَ الْقُمَاشَ: رەختنى كۆككە بويىدى.

«زَرَّقَ الْحَائِطَ بِالطِّلَاءِ» : تامنى سىر بىلەن كۆكەرتتى.

زَرَّقَ الْمَرِيضَ: كېسەلگە ئوكۇل سالدى، ئوكۇل ئۇردى.

زَرْزَرَ يُزَرْزِرُ زَرْزَرَةً الْعُصْفُورُ: قۇچقاچ ۋىچىرلىدى.

زَرْزَرَةٌ: كۇسۇلداشقان ئاۋاز، پىچىر - پىچىر، كۇس - كۇس.

زُرْزُرٌ، زُرْزُورٌ ج زَرَازِيرُ: قارغۇجا، قارا قۇچقاچ.

«يَكْثُرُ الزُّرْزُورُ وَقْتَ جَنْيِ الزَّيْتُونِ» : زەيتۇن پىشقان ۋاقىتتا قارغۇجا كۆپ بولىدۇ.

زُرْزُرُ الْجَرَادِ: چېكەتكىنىڭ چىرىلدىشى.

زَرَعَ يَزْرَعُ زَرْعًا وَ زِرَاعَةً الْحَبَّ: ئۇرۇق چاچتى، تېرىدى.

«زَرَعَ الْفَلَّاحُ الْقَمْحَ» : دېھقان بۇغداي تېرىدى.

زَرَعَ الْأَرْضَ: دېھقانچىلىق قىلدى، تېرىقچىلىق قىلدى.

uyghurkitap.com

زَرَعَ الْجُنْدِيُّ الْأَلْغَامَ: ئەسكەر مىنا كۆمدى.

زَرَعَ النَّبَاتَ: ئۆسۈملۈك تېرىدى، تىكتى.

زَرَعَ الشِّقَاقَ: پىتنە قوزغىدى، پىتنە تېرىدى.

زَرَعَ الطَّبِيبُ الْعُضْوَ: دوختۇر ئەزانى ئالماشتۇردى.

زُرِعَ لَهُ: نامراتلىقتىن كېيىن بېيىپ كەتتى.

«زَرَعْتُ فِي حَدِيقَةِ مَنْزِلِي شَجَرَةَ كُمَّثْرَى»: بېغىمغا ئامۇت دەرىخى تىكتىم.

زَرْعٌ: تېرىماق، ئۇرۇق سالماق، دېھقانچىلىق قىلماق.

زَرْعٌ ج زُرُوعٌ: زىرائەت، دېھقانچىلىق زىرائەتلىرى، ئۇرۇق، دان؛ ھوسۇل.

قَابِلٌ لِلزَّرْعِ: تېرىشقا بولىدىغان، تېرىقچىلىق قىلىشقا يارايدىغان.

اَلزَّرْعُ وَ الضَّرْعُ: زىرائەت ۋە ئۆي ھايۋانلىرى.

«وَقَعَ زَرْعُ بَصَلٍ عَلَى قِمَّةِ رَأْسِهِ»: تىنك موللاق چۈشتى.

زِرْعَةٌ وَ زَرْعَةٌ وَ زُرْعَةٌ ج زَرْعَاتٌ: ئېتىز، تېرىلغۇ يەر، ئېكىنزارلىق.

زَرَفَ يَزْرِفُ زَرْفًا فِي الْمَشْيِ: تېز ماڭدى.

زَرَفَ الشَّخْصُ فِى الْكَلَامِ: كۆپ گەپ قىلدى، بىلجىرلىدى، ئاغزى بېسىقمىدى، تولا گەپ قىلدى.

«يَزْرِفُ فِي كَلَامِهِ دَائِمًا»: ئۇ ھەمىشە تولا گەپ قىلىدۇ.

زَرِفَ يَزْرَفُ زَرَفًا الْجُرْحُ: تاتۇق بولۇپ قالدى.

زَرَقَ يَزْرِقُ زَرْقًا الطَّائِرُ: قۇش مايالقىلدى، چىچتى.

«زَرَقَ الْحَمَامُ فِي فِنَاءِ الدَّارِ»: كەپتەر ھويلىغا ماياقلىدى.

زَرَقَ الصَّيْدَ بِالْمِزْرَاقِ: ئوۋغا نەيزە ئاتتى.

زَرَقَهُ بِبَصَرِهِ: تىكىلىپ قارىدى.

«زَرَقَتْ عَيْنُ الْعَدُوِّ نَحْوَهُ»: دۈشمەنىنىڭ كۆزى ئۇنىڭ تەرىپىگە تىكىلدى.

زَرِقَ يَزْرَقُ زَرْقًا وَ زُرْقَةً الشَّيْءُ: نەرسە سۇزۇك ئاسمان رەڭگىگە كىردى.

زَرَقٌ. زُرْقَةٌ: ھاۋارەڭ، كۆك.

زَرْقٌ: قۇش مايىقى، قۇش پوقى.

زَرْقَاءُ: ئاسمان.

اَلْقُبَّةُ الزَّرْقَاءُ: كۆك ئاسمان، ئاسمان بوشلۇقى، ئاسمان گۈمبىزى.

زَرْقَةٌ: كۆك.

زُرْقَةُ السَّمَاءِ: ئاسمان كۆكۈشلىكى.

زَرْكَشَ يُزَرْكِشُ زَرْكَشَةً الثَّوْبَ: كىيىمنى كالۇتون ۋە زەر يىپ بىلەن كەشتىلىدى.

زَرْكَشَ الشَّيْءَ: بېزىدى.

«زَرْكَشَ قَاعَةَ الْجُلُوسِ»: يىغىن زالىنى بېزىدى.

زَرْكَشٌ ج زَرَاكِشُ: ئالتۇن ۋە كۈمۈش يىپ بىلەن تىكىلگەن كەشتە.

ثَوْبٌ مِنْ زَرْكَشٍ: ئالتۇن يىپ بىلەن تىكىلگەن كىيىم.

زَرَمَ يَزْرِمُ زَرْمًا الشَّيْءَ: كەستى.

زَرَمَتِ الْأُمُّ وَلَدَهَا: يەڭگىدى، بوشاندى، كۆزى يورىدى.

زَرِمَ يَزْرَمُ زَرَمًا الشَّيْءُ: نەرسە ئۈزۈلۈپ قالدى.

زَرِمَ الدَّمْعُ: ياش توختىدى.

زَرِمَ الْبَوْلُ: سۈيدۈك ئۈزۈلۈپ قالدى.

زَرِمٌ: خار؛ بېخىل؛ قىيىنچىلىقتا قالغان؛ بىر جايدا تۇرمايدىغان ئادەم.

زَرْنَبٌ: خۇش پۇراقلىق ئۆسۈملۈك؛ بۆكەن.

زِرْنِيخٌ: ئاق مەرگىمۇش، سەنكىيا، ئارسېن.

زَرْوَحٌ ج زَرَاوِحُ: كىچىك تۆپىلىك.

زَرْوَحَةٌ: كىچىك تۆپىلىك.

زَرُوقٌ. زَرْوَقٌ: تېز ماڭىدىغان تۆگە.

زَرَى يَزْرِيْ زَرْيًا وَ زِرَايَةً عَلَيْهِ: ئۇنى ئەيىبلىدى، كۆزگە ئىلمىدى.

زَرَى عَلَيْهِ عَمَلَهُ: ئۇنىڭ ئىشىنى ئەيىبلىدى.

زَرِيْبَةٌ ج زَرَائِبُ: ئېغىل، قوتان؛ يولۋاس ئۇۋىسى؛ ئوۋچى يوشۇرۇنۇۋالىدىغان ئورەك.

زَرِيرٌ: چېچەن، چاققان، ئەقىللىق؛ بوياقچىلىقتا ئىشلىتىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك.

زَرِيعٌ: يامغۇر بىلەن سۇغىرىلىدىغان زىرائەت.

زَرِيْعَةٌ ج زَرَائِعُ: تېرىلغۇ يەر، تېرىلغان يەر؛ زىرائەت، مايسا، كۆچەت، جىرىم، نوتا.

«طَرَحَ الْفَلاَّحُ زَرِيعَةَ الشَّعِيرِ فِي أَرْضِهِ» : دېھقان يېرىگە ئارپا چاچتى.

زُرَيْقَاءُ: سۈت ۋە ماي بىلەن ھۆلدەنگەن ئۇۋاق نان؛ مۈشۈككە ئوخشايدىغان بىر تۈرلۈك ھايۋان.

زَرِيْمٌ: خار، جەمەتى ئاز، تەرەپدارلىرى ئاز.

زَطَّ يَزُطُّ زَطًّا الذُّبَابُ: چىۋىن غوڭۇلدىدى.

زُطٌّ: سىگان.

زُعَازِعٌ: قۇيۇن، قاتتىق بوران، قارا بوران.

زَعَازِعٌ: ھادىسە، مۇسىبەت، كۆڭۈلسىزلىك.

زُعَاقٌ: ئۆتكۈر، ئىتتىك.

سُمٌّ زُعَاقٌ: ئۆتكۈر زەھەر، دەرھال ئۆلتۈرىدىغان زەھەر.

زُعَاقٌ: ناھايىتى ئاچچىق، بەك ئاچچىق.

طَعَامٌ زُعَاقٌ: تۇزلۇق يېمەكلىك.

مَاءٌ زُعَاقٌ: زەي سۇ، تۇزلۇق سۇ، شورلۇق سۇ.

زَعَامَةٌ: رەھبەرلىك، باشچىلىق، قوماندانلىق، يېتەكچىلىك.

زَعَامَةُ الْحِزْبِ السِّيَاسِيِّ: سىياسىي پارتىيىنىڭ يېتەكچىلىكى.

زَعَبَ يَزْعَبُ زَعْبًا الإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى، توشقۇزدى.

زَعَبَ السَّيْلُ: جىلغىدا كەلكۈن دولقۇنلاپ ئاقتى.

زَعَبَ الْوَادِي: ساي تولۇپ كەتتى.

زَعَبَ الشَّيْءَ: نەرسىنى كەستى.

زَعَبَ يَزْعَبُ زَعْبًا وَ زَعِيبًا الإِنَاءُ: قاچا تولدى، توشتى.

زَعَبَ الْغُرَابُ: قاغا قاقىلدىدى.

زَعْبٌ: بىر بۆلۈك مال، بىر پارچە مال، بىر قىسىم مال.

زَعْبَرَ يُزَعْبِرُ زَعْبَرَةً: سېھىرگەرلىك قىلدى، ئازدۇردى، ئالدىدى.

زَعْبَرَ عَلَى فُلاَنٍ: ساختىپەزلىك قىلدى.

زَعْبَقَ يُزَعْبِقُ زَعْبَقَةً الْقَوْمَ: كۆپچىلىكنى تارقىتىۋەتتى، چېچىۋەتتى، تىرىپىرىن قىلىۋەتتى.

زُعْبُوبٌ: ناكەس، نامەرد، بېخىل، مۇمسىك؛ پاكار، قىسقا.

زَعْبُوبَةٌ: قارا بوران، بوران ـ چاپقۇن.

زَعْتَرٌ: چۆل رەيھانى.

زَعَجَ يَزْعَجُ زَعْجًا ـ هُ: ئۇنى چۆچۈتتى، ئۇنى پاراكەندە قىلدى، ئەنسىرەتتى، ئەندىشىگە سالدى، قوغلىۋەتتى، ھەيدىۋەتتى، ئۆز جايىدىن قومۇرىۋەتتى، تۈۋلىدى، ۋارقىرىدى.

زَعِجَ يَزْعَجُ زَعَجًا الشَّخْصُ: پاراكەندە بولدى.

زَعِرَ يَزْعَرُ زَعَرًا الشَّعْرُ أَوِ الرِّيْشُ: تېرىسى كۆرۈنۈپ قالغۇدەك دەرىجىدە چاچ ياكى پەي شالاڭلىشىپ كەتتى، تاقىر بولدى.

زَعِرَ الرَّجُلُ: چېچى شالاڭلىشىپ كەتتى.

زَعِرَتِ الدَّجَاجَةُ: توخۇنىڭ پېيى شالاڭلىشىپ كەتتى.

زَعِرَ فُلاَنٌ: ئەسكىلىشىپ كەتتى.

زَعْرَاءُ ج زُعْرٌ وَ زَعْرَاتٌ: چېچى شالاڭ، پايىنەك باش، تاقىر باش.

دَجَاجَةٌ زَعْرَاءُ: پەيلىرى چۈشۈپ كەتكەن، مېكىيان.

زَعْرَانٌ: مۇتتەھەم، ئەبلەخ، لۈكچەك، قۇلاق كەستى.

زُعْرُورٌ ج زَعَارِيْرُ: بەتقىلىق ئادەم، مىجەزى ئەسكى ئادەم؛ ياۋا ئالما؛ ياۋا ئالۇچا.

زَعْزَعٌ. زُعْزُعٌ: قۇيۇن، قاتتىق بوران، قارا بوران.

زَعْزَعَ يُزَعْزِعُ زَعْزَعَةً: لىڭشىتتى، تەۋرەتتى.

زَعْزَعَتِ الرِّيْحُ الشَّجَرَ: بوران دەرەخنى قاتتىق لىڭشىتتى.

زَعْزَاعٌ: قۇيۇن، قاتتىق بوران، قارا بوران.

زَعْزُوعٌ: شادا پاچاق، لەغمەن پاچاق، دارازا، ئېگىز بوي.

زَعَطَ يَزْعَطُ زَعْطًا: بوغۇپ ئۆلتۈردى، سىقىپ ئۆلتۈردى.

زَعَطَ الْحِمَارُ: ئېشەك ھاڭرىدى.

زَعَّقَ يُزَعِّقُ تَزْعِيقًا: ۋارقىرىدى، شاۋقۇن كۆتۈردى.

زَعَّلَ يُزَعِّلُ تَزْعِيلًا: خاپا قىلدى، رەنجىتتى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

زَعَقَ يَزْعَقُ زَعَقًا فِي الْحَدِيثِ: يالغان ئېيتتى، يوقنى قوشۇپ قويدى.

زَعَقَهُ: ئۇرۇپ جايىدا ئۆلتۈرۈپ قويدى.

زَعَقَ الْجَرِيحَ: يارىدارنى باغلاپ ئۆلتۈردى.

زَعْفَرَ يُزَعْفِرُ زَعْفَرَةً الثَّوْبَ: كىيىمنى زەپەر بىلەن بويىدى.

زَعْفَرَ الطَّعَامَ: زەپەرنى تاماققا سالدى،

«زَعْفَرَتِ الْمَرْأَةُ الْأُرْزَّ»: ئايال گۈرۈچ تامىقىغا زەپەر سالدى.

زَعْفَرَانٌ: زەپەر.

«لُوِّنَتِ الْمَكْرُونَةُ بِالزَّعْفَرَانِ»: چۆپ ئاشقا زەپەر سېلىنىپ رەڭدار قىلىندى.

زَعْفَرَانُ الْمُرُوجِ: ياۋا زەپەر.

زَعَقَ يَزْعَقُ زَعْقًا وَ زَعِيقًا بِهِ فُلَانٌ: ۋارقىرىدى، توۋلىدى، چاقىردى، چىللىدى.

«زَعَقَ الرَّاعِي بِغَنَمِهِ»: پادىچى پادىسىنى چاقىردى.

زَعَقَ بِمِلْءِ صَوْتِهِ: جېنىنىڭ بارىچە ۋارقىرىدى.

زَعَقَتْهُ الْعَقْرَبُ: ئۇنى چايان چېقىۋالدى.

زَعَقَتِ الرِّيحُ التُّرَابَ: شامال چاڭ-توزان توزۇتتى.

زَعَقَ عَلَيْهِ أَوْ فِيهِ: چۆچۈتىۋەتتى.

زَعَقَ الدَّابَّةَ أَوْ بِهَا: ئۇلاغنى ۋارقىراپ ھەيدىۋەتتى.

زَعُقَ يَزْعُقُ زُعُوقَةً وَ زَعَاقَةً الطَّعَامُ أَوِ الْمَاءُ: تاماق ياكى سۇ يېگىلى ۋە ئىچكىلى بولمىغۇدەك دەرىجىدە ئاچچىق بولۇپ كەتتى.

زَعْقٌ: ۋارقىرىماق، توۋلىماق.

زَعْقَةٌ: ئاۋاز، توۋلاش.

زَعِلَ يَزْعَلُ زَعَلًا: جانلاندى.

زَعِلَ مِنَ الْمَرَضِ أَوِ الْجُوعِ: كېسەل ياكى ئاچلىقتىن بىئارام بولدى.

زَعِلَ مِنَ الشَّيْءِ: بىئارام بولدى، ئاچچىقلاندى، نارازى بولدى.

زَعِلٌ. زَعْلَانٌ: ئەنسىز، پاراكەندە، نارازى، خاپا، بىئارام.

زَعَلٌ: خاپا بولماق، ئاچچىقلانماق.

زَعْلَانٌ م زَعْلَانَةٌ ج زَعْلَى: خاپا، نارازى، ئەنسىز، پاراكەندە، بىئارام.

«زَعْلَانُ مِنْ رَدِّهِ الْجَارِحِ»: ئۇنىڭ قاتتىق رەددىيىسىدىن ئۇ خاپا.

زَعَمَ يَزْعَمُ زَعْمًا الرَّجُلُ: قارىسىغا سۆزلىدى، ئۇقماي تۇرۇپ سۆزلىدى، گۇمان قىلدى.

«زَعَمَ أَنَّ الْجَوَّ سَيَتَحَسَّنُ»: ھاۋا ياخشىلىنىدۇ دەپ قارىسىغا سۆزلىدى.

زَعَمَ يَزْعَمُ وَ يَزْعُمُ زَعْمًا زَعَامَةً بِالشَّيْءِ: كاپالەت بەردى، ھۆددە بەردى، كېپىل بولدى.

زَعُمَ يَزْعُمُ زَعَامَةً فُلَانٌ: پالانى يېتەكچى بولدى، باشلىق بولدى.

زَعْمٌ: قارىسىغا سۆزلىمەك، بىلجىرلىماق.

بِزَعْمِهِ: ئۇنىڭ سۆزى بويىچە.

زَعْمِيٌّ: يالغانچى؛ راستچىل.

زَعْنَفَ يُزَعْنِفُ زَعْنَفَةً الْعَرُوسَةَ: يېڭى كېلىننىڭ بېشىنى تاراپ قويدى.

زِعْنِفَةٌ ج زَعَانِفُ: ئۈزگۈچى قانات (بېلىق قاندىتى)؛ توپ يىلتىزى باشقا ـ باشقا بولغان جامائە، گۇرۇھ؛ ھەر نەرسىنىڭ ناچىرى.

زِعْنِفَةُ الْحُوتِ: بېلىق قانىتى.

زَعَانِفُ الْقَوْمِ: جېدەلخور، لۈكچەك، ساياق.

زَعُومٌ: تىلى ئاجىز، سۆزنى ئوڭلاپ قىلالمايدىغان، سۆزلەش ئىقتىدارى يوق.

زَعِيطُ الْحَيْطِ: قالايمىقان، ئالمان ـ تالمان؛ بىر توپ قاغا ـ قۇزغۇنلار.

زَعِيقٌ: قورققۇچى، ئۈركۈپ كەتكۈچى.

زَعِيمٌ ج زُعَمَاءُ: داھى، يولباشچى، رەھبەر، باشلىق، كاتتىباش، سەردار.

زَعِيمُ عِصَابَةٍ: باندىتلار كاتتىبېشى.

أَنَا زَعِيمٌ بِهِ: مەن مەسئۇل، مەن كېپىل.

«وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ»

« قرآن » : «ئۇنى تېپىپ كەلگەن كىشىگە (مۇكاپات ئۈچۈن) بىر تۆگە ئاشلىق بېرىلىدۇ. مەن بۇنىڭغا كېپىل» دېدى.

زُغَابَةٌ: تىۋىت، پەي، ماموق، تۈك.

زُغَابَى: تىۋىت، پەي، تۈك، ماموق.

زَغِبَ يَزْغَبُ زَغَبًا الطَّائِرُ: قۇش پەي چىقاردى.

زَغَبٌ: سېرىق تۈكلۈك، ئۇششاق تۈك، ئۇششاق پەي.

«ظَهَرَ لِلْفَرْخِ زَغَبُهُ» : ئەتلىمە گۆش قۇشقا سېرىق تۈك چىقتى.

زَغَبُ الْبَرَاعِمِ: بىخ.

زَغِبٌ: سېرىق تۈك چىققان، سېرىق تۈك ئۆسكەن.

زُغْبَارٌ: تۈك، تىۋىت، پەي، ماموق.

زُغْبُبٌ: قىسقا، پاكار؛ بېخىل.

زَغْبَةٌ. زُغْبَةٌ: قارغۇ چاشقان.

زَغْبَرَ يُزَغْبِرُ زَغْبَرَةً الثَّوْبُ: كىيىمگە تىۋىت چىقىپ كەتتى.

زِغْبِرٌ. زَغْبَرٌ: تۈك، تىۋىت، پەي، ماموق.

زِغْبِرٌ: تىۋىت.

اَلزِّغْبِرُ فِي الثَّوْبِ: كىيىم ئۈستىگە ئۆرلەپ چىققان تىۋىت.

زَغَدَ يَزْغَدُ زَغْدًا: باستى، ئەزدى.

زَغْدَةٌ ج زَغْدَاتٌ: ئالغا سۈرمەك، ئالغا سىلجىتماق، ئىتتەرمەك، ئىلگىرى سۈرمەك.

زَغَرَيَزْغَرُزَغْرًاإِلَيْهِ: كۆزنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى.

زَغْرَدَ يُزَغْرِدُ زَغْرَدَةً ـ تِ الْمَرْأَةُ: ئاياللار تەنتەنە قىلدى.

«زَغْرَدَتِ الْأُمُّ فِي حَفْلِ زِفَافِ اِبْنَتِهَا» : ئانا قىزىنىڭ تويىدا شادلىق ئاۋازىنى چىقاردى.

زَغْرُودَةٌ ج زَغَارِيدُ: شادلىق سادالىرىنىڭ تەكرارلىنىشى.

زَغَارِيدُ النِّسْوَةِ فِي الْأَعْرَاسِ: خۇشاللىق تەنتەنىسى (توي مۇراسىملىرىدا ئاياللار چىقىرىدىغان مەخسۇس خۇشاللىق ئاۋازى).

زَغْزَغَ يُزَغْزِغُ زَغْزَغَةً الصَّبِيَّ: بالىنى قىچىقلىدى، كۈلدۈردى.

زُغْزُغٌ ج زَغَازِغُ: كىچىك، پاكار؛ كىچىك بالا.

زَغَطَ يَزْغَطُ زَغْطًا الشَّيْءَ: يۇتتى.

زَغْطَةٌ ج زُغْطَةٌ: ھىق تۇتماق، كېكىرمەك.

زَغَّطَ يُزَغِّطُ تَزْغِيطًا: باقتى، خەۋەر ئالدى، تەربىيىلىدى، پەرۋىش قىلدى، بېقىپ چوڭ قىلدى.

زَغَلَ يَزْغَلُ زَغْلاً الشَّرَابَ: ئىچىملىكنى تۆكۈۋەتتى.

زَغَلَ الشَّيْءَ مِنْ فَمِهِ: ئاغزىدىن چىقىرىۋەتتى.

زَغَلَ الصَّبِيُّ أُمَّهُ: بالا ئانىسىنى ئەمدى.

زُغْلَةٌ ج زُغَلٌ: بىر يولىلا تۆكۈرۈۋېتىلگەن نەرسە، سۈيدۈك ۋە شۇنىڭغا ئوخشىغان نەرسىلەرنىڭ بىر يولىلا چىقىرىۋېتىلگىنى.

زَغْلَلَ يُزَغْلِلُ زَغْلَلَةً النَّظَرَ: كۆزنى قاماشتۇردى، كۆزنى چاقتى.

زُغْلُولٌ ج زَغَالِيلُ: بوۋاق، باجكا؛ مىسىرنىڭ بىر خىل خورما سورتى؛ چاققان؛ چەبدەس.

زُغْلُولُ الْحَمَامِ: كەپتەر باچكىسى.

زِفَافٌ: توي مۇراسىمى.

حَفْلُ زِفَافٍ: توي مۇراسىمى.

زَفَتَ يَزْفُتُ زَفْتًا الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى، توشقۇزدى.

زَفَتَ الرَّجُلَ: چارچىتىۋەتتى، ھارغۇزىۋەتتى.

زَفَتَهُ: ئاچچىقىنى كەلتۈردى، تېرىكتۈردى، ئوغنىسىنى قايناتتى، چىشىغا تەگدى.

زِفْتٌ: قاراماي، ئاسفالت.

«طَلاَ سَطْحَ دَارِهِ بِالزِّفْتِ وِقَايَةً لَهَا مِنَ الْمَطَرِ» : يامغۇردىن قوغدىنىش يۈزىسىدىن ھويلىسىغا ئاسفالت ياتقۇزدى.

زِفْتُ التِّرْمَنْتِينِ: دېۋىرقاي، سېغىز.

فُلاَنٌ زِفْتٌ: ھاياسىز، يۈزى قېلىن، نومۇسىنى بىلمەيدىغان؛ بەختسىز، بىتەلەي.

زَفَرَ يَزْفِرُ زَفْرًا وَ زَفِيرًا الرَّجُلُ: نەپەس چىقاردى.

uyghurkitap.com

زَفَرَ مِنَ التَّعَبِ: هارغىنلىقتىن ئۇزۇن نەپەس ئالدى.

زَفَرَتِ النَّارُ: ئوت گۇرۇلدىدى.

زُفَرُ: شىر؛ پالۋان، قەھرىمان، باتۇر؛ دېڭىز، دەريا؛ خوجايىن، ئىگە، خوجا؛ مول سۇۋغا؛ يوغان تۆگە؛ هامال.

زَفْرٌ: تىرەك (دەرەخ شاخلىرى يۆلەپ تۇرىدىغان) تۈۋرۈك.

زُفَرٌ: قەھرىمان؛ خوجا، ئەپەندى؛ يولۋاس؛ سۈيى كۆپ ئۆستەڭ؛ سۇۋغا، ئىنئام؛ كۈچلۈك هامال.

زَفْرَةٌ ج زَفَرَاتٌ: ھەسرەتلەنمەك، ئاھ ئۇرماق، ئۇھ تارتماق.

زَفَرَاتُ الضَّجَرِ وَالْقَلَقِ: مالاللىق ۋە خاتىرجەمسىزلىكتىن ئۇھ تارتماق.

زَفْزَافٌ: ئۈزۈلمەي چىقىۋاتقان قاتتىق شامال.

زَفْزَفَ يُزَفْزِفُ زَفْزَفَةً الشَّخْصُ أَوِ الشَّيْءُ: كىشى ئاۋاز چىقاردى، تىترىدى.

زَفْزَفَتِ الرِّيحُ الشَّجَرَ: شامال دەرەخنى شىلدىرلاتتى.

زَفْزَفٌ: قاتتىق چىقىۋاتقان شامال، بوران؛ تۆگە قۇشى؛ يېنىك، يەڭگىل.

زَفَّ يَزِفُّ زَفًّا الطَّائِرُ: قۇش قانىتىنى كېرىپ شۇڭغۇدى.

زَفَّ يَزِفُّ زَفًّا وَ زُفُوفًا وَ زَفِيفًا الشَّخْصُ: ئالدىرىدى، تېز بولدى.

«فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ يَزِفُّونَ» (قرآن): ئۇلار (يەنى قەۋمى) ئىبراھىمنىڭ يېنىغا ئالدىراپ ـ سالدىراپ كېلىپ ...

زَفَّتِ الرِّيحُ: سالقىن شامال چىقتى.

«تَزِفُّ الرِّيحُ بِاسْتِمْرَارٍ فِي هَذَا الْمَكَانِ»: بۇ جايدا سالقىن شامال چىقىپ تۇرىدۇ.

زَفَّ الْعَرُوسَ: يېڭى كېلىنچەكنى توي كۆچۈرگۈچىلەر بىلەن يىگىتنىڭ ئۆيىگە يەتكۈزدى.

زَفَّ إِلَيْهِ الْخَبَرَ: خەۋەرنى ئۇنىڭغا بىلدۈردى، خەۋەر ئۇنى خۇشال قىلدى.

زِفٌّ: كىچىك پەي.

زَفَّتَ يُزَفِّتُ تَزْفِيتًا السَّفِينَةَ: كېمىگە قاراماي سۈركىدى.

زَفَّتَ الطَّرِيقَ: يولغا قاراماي ياتقۇزدى، ئاسفالت ياتقۇزدى.

زَفَّةٌ ج زَفَّاتٌ: بىر قېتىم، بىر مەررە، رەت؛ سەپ، قاتار؛ قوشۇن.

أَقَامَ لِزَوْجِهَا الزَّفَّةَ: خوتۇنىغا توي مۇراسىمى ئۆتكۈزۈپ بەردى.

جِئْتُهُ زَفَّةً أَوْ زَفَّتَيْنِ: مەن ئۇنىڭغا بىر قېتىم ياكى ئىككى قېتىم كەلدىم.

زَفَّةُ الْعَرُوسِ: توي زىياپىتى، توي مۇراسىمى.

زَفَنَ يَزْفِنُ زَفْنًا وَ زُفُونًا الشَّخْصُ: پۇتىنى يەرگە ئۇرۇپ ئۇسسۇل ئوينىدى.

زَفَنَهُ: ئىتتىرىۋەتتى.

«زَفَنَتِ الْبَنَاتُ فِي الْعُرْسِ»: قىزلار تويدا ئۇسسۇل ئوينىدى.

زِفْنٌ: لەمپە، كەپە، لاپاس.

زَفُوفٌ: تۆگە قۇش.

اَلزَّفُوفُ مِنَ النُّوقِ: يورغىلاپ ماڭىدىغان تۆگە.

زَفُونٌ: ئاقساق چىشى تۆگە.

زَفِيرٌ: ئاھ ئۇرماق، ئۇھ تارتماق، نەپەسنى چىقارماق.

زَفِيرُ الْجَرِيحِ: يارىدارنىڭ ئۇھ تارتىشى.

«فِي الزَّفِيرِ نُخْرِجُ الْهَوَاءَ الْفَاسِدَ»: نەپەس چىقىرىشتا بىز سېسىق هاۋانى چىقىرىمىز.

زَفِيفٌ: تېز، ئىلدام؛ ئۇچماق.

زَقَا يَزْقُو زَقْوًا وَ زُقَاءً الصَّبِيُّ: نارەسىدەنىڭ يىغىسى بارغانچە كۈچەيدى.

زَقَا الدِّيكُ: خوراز قىچقاردى، خوراز چىللىدى.

«يَزْقُو الرَّضِيعُ فِي الْفَجْرِ»: بوۋاق تاڭ سەھەردە يىغلايدۇ.

زُقَاءٌ: خورازنىڭ چىللىشى، خورازنىڭ قىچقىرىشى.

«زُقَاءُ الدِّيكِ يُزْعِجُهَا»: خورازنىڭ چىللىشى ئۇنى چۆچۈتىۋېتىدۇ.

زُقَاقٌ ج أَزِقَّةٌ وَ زُقَّانٌ: كوچا، تار كوچا.

«فِي هَذَا الزُّقَاقِ أُسَرٌ كَثِيرَةٌ وَ لَكِنَّ عَدَدَ

الْأَطْفَالِ قَلِيلٌ» : بۇ كوچىدا ئائىلىلىكلەر كۆپ بولسىمۇ، لېكىن باللار ئاز.

زِقَاقُ الزَّيْتِ: ماي تۇلۇمى.

زَقْزَاقٌ: يېنىك ماڭىدىغان، بىر خىل چۆمۈلە.

زَقْزَاقٌ بَلَدِيٌّ: پلوۋېر.

زَقْزَاقٌ شَامِيٌّ: ئېتىز ياۋا ئۆردىكى.

زَقْزَاقَةٌ: يېنىك ماڭىدىغان، قۇشنىڭ بىر تۇرى.

زَقْزَقَةٌ: قۇشنىڭ ئاۋازى.

«زَقْزَقَةُ الْعَصَافِيرِ تُطْرِبُ» : قۇشقاچلارنىڭ سايرىشى كىشىنى خۇشاللاندۇرىدۇ.

زَقْزَقَ يُزَقْزِقُ زَقْزَقَةً الطَّائِرُ فَرْخَهُ: قۇش بالىسىنى تۇمشۇقى بىلەن ئوزۇقلاندۇردى.

زَقْزَقَ الطَّائِرُ: قۇش ۋىچىرلىدى، سايرىدى.

زَقْزَقَ الطِّفْلَ: بالىنى ئويناتتى.

زَقْزَقَ الرَّجُلُ: كۈلۈمسىرىدى، قۇرۇق پاراڭ سالدى.

زَقْزُوقَةٌ ج زَقَازِيقُ: كىچىك قۇش؛ كىچىك بېلىق.

زُقْطَةٌ: ھىق، ھىق تۇتماق، كېكىرىك، كېكەرمەك.

زَقَفَ يَزْقِفُ زَقْفًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى، يۇلىۋالدى.

زَقْفُونَةٌ: ھاپاچ قىلماق، يۇدمەك، كارتماق.

زَقَّ يَزُقُّ زَقًّا الطَّائِرُ فَرْخَهُ: قۇش بالىسىغا تۇمشۇقى بىلەن يەم بەردى.

«تَزُقُّ الْحَمَامَةُ فِرَاخَهَا» : ئانا كەپتەر باجكىسىغا تۇمشۇقى بىلەن يەم بېرىدۇ.

زَقَّ الطَّائِرُ: قۇش چىچتى، ماياقلىدى.

«زَقَّ الْعُصْفُورُ عَلَى ثَوْبِ الصَّبِيِّ» : قۇشقاچ بالىنىڭ كىيىمىگە چىچىپ قويدى.

زِقٌّ ج أَزْقَاقٌ وَ زِقَاقٌ: تۇلۇم.

زِقُّ اللَّبَنِ: سۈت قاچىلايدىغان تۇلۇم.

أَزْقَاقُ الْمَاءِ: سۇ توشۇيدىغان تۇلۇم.

زَقَّةٌ ج زَقَّاتٌ: ئىتتەرمەك.

زَقَّفَ يُزَقِّفُ تَزْقِيفًا: تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى.

زَقَّمَ يُزَقِّمُ تَزْقِيمًا: يۇتقۇزدى.

زَقُّومٌ: يېگۈچىنى ئۆلتۈرىدىغان يېمەكلىك.

شَجَرَةُ الزَّقُّومِ: زەققۇم (بىر خىل بەد بۇي ئاچچىق دەرەخ).

«إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ طَعَامُ الْأَثِيمِ» «قرآن» : زەققۇم دەرىخى ھەقىقەتەن گۇناھكارلارنىڭ تامىقىدۇر.

زَقَلَ يَزْقُلُ زَقْلًا: ئېتىۋەتتى، تاشلىۋەتتى، چۆرۈۋەتتى.

زُقْلَةٌ ج زُقَلٌ: ساقچى كالتىكى.

زُقْلِيَّةٌ: ساقچى كالتىكى.

زَقَمَ يَزْقُمُ زَقْمًا الطَّعَامَ: تاماقنى تېز يەپ يۇتتى.

زَقْمَةٌ: ۋابا.

زُقَيْلَةٌ: كىچىك كوچا، تار كوچا.

زَكَا يَزْكُو زُكُوًّا وَ زَكَاءً وَ زَكَاةً الشَّيْءُ: نەرسە ئۆستى، باراقسان بولدى، كۆپەيدى.

زَكَا الزَّرْعُ: زىرائەت ئۆستى.

زَكَا الشَّخْصُ: كىشى ياخشىلاندى.

زَكَا الْمَالُ: مال پاكلاندى.

زَكَا قَلْبُهُ: قەلبى تۈزلەندى، قەلبى پاكلاندى.

زَكَاةٌ: پاك، پاكلىق، ئۆسۈش، ئاۋۇش؛ زاكات (مال - مۈلۈك مۇئەييەن مىقدارغا يەتكەندە مەخسۇس شەرتلەر ئاستىدا كەمبەغەللەرگە بېرىش ئاللاھ تەرىپىدىن بەندىلەرگە پەرز قىلىنغان مەلۇم مىقداردىكى مەبلەغ - زاكات ئىسلام دىنىنىڭ بەش ئەركانىنىڭ بىرىدۇر).

«زَكَاةُ النَّفْسِ بِعِبَادَةِ اللّٰهِ» : نەپسىنىڭ پاكلىقى ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش بىلەن ئىشقا ئاشىدۇ.

زَكَاةُ الْمَالِ: مالنىڭ زاكىتى.

زَكَاةُ الْفِطْرِ: مۇسۇلمان ئادەم روزا ھېيتتا موھتاجلارغا بېرىدىغان ۋاجىپ سەدىقە.

زَكَاةُ الْمُمْتَلَكَاتِ: مال - مۈلۈكنىڭ كۆپىيىشى.

زُكَامٌ: زۇكام، تۇمۇر تەگمەك.

زَكَانَةٌ. زَكَانِيَّةٌ: توغرا ھۆكۈم قىلىش، توغرا قاراش، پىكرى چوڭقۇر.

اِشْتَهَرَ بِزَكَانَتِهِ: ئۇ پىكرىنىڭ چوڭقۇرلۇقى

بىلەن داغلىق.

زَكَبَ يَزْكُبُ زَكْبًا الْإِنَاءَ: قاچىنى بىر قويۇپلا توشقۇزدى.

زَكَبَ الزِّقَّ: تۇلۇمنى تولدۇردى.

زَكَرَ يَزْكُرُ زَكْرًا الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

«زَكَرَ الْجَرَّةَ بِالْمَاءِ»: كوزىنى سۇ بىلەن تولدۇردى.

زُكْرَةٌ ج زُكَرٌ: كىچىك شاراب تۇلۇمى؛ كاناي، سۇناي.

زَكَّ يَزِكُّ زَكًّا الشَّيْخُ: بوۋاي دەلدەڭشىدى، سەنتۈرۈلدى، تايتاڭلاپ ماڭدى.

زَكَّ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

زَكَّهُ الْمَاءَ: ئۇنى سۇغا قاندۇردى.

زَكَّ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

زَكَّ الْوَلَدُ: بالا يۈگۈردى.

زَكَّنَ يُزَكِّنُ تَزْكِينًا عَلَيْهِ: گۇمان قىلدى، گۇمانلاندى، شەك كەلتۈردى.

زَكَّى يُزَكِّي تَزْكِيَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۆستۈردى ۋە كۆپەيتتى، پاكلىدى، ياخشىلىدى.

زَكَّى الرَّجُلَ: كىشىنى ئاقلىدى، گۇناھسىز دەپ ئېلان قىلدى.

زَكَّى الشَّهَادَةَ: ئېتىراپ قىلدى، ماقۇل بولدى، ئۇندى، كۆندى، رازىلىق بىلدۈردى.

زَكَّى أَمْوَالَهُ: مېلىنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىش بىلەن مېلىنى پاكلىدى.

زَكَّى نَفْسَهُ: ئۆزىنى كۆككە كۆتۈردى.

زَكَّى الْمُرَشَّحَ: نامزاتنى قوللىدى.

«زَكَّى مُرَشَّحَ حِزْبِ الْأُمَّةِ»: مىللەت پارتىيەسىنىڭ نامزاتىنى قوللىدى.

«فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ» (قۇرئان): شۇنىڭ ئۈچۈن سىلەر ئۆزۈڭلارنى پاك ھېسابلىماڭلار.

«خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا» (قۇرئان): (ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ ماللىرىنىڭ بىر قىسمىنى سەدىقە ھېسابىدا ئالغىنكى، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى (گۇناھلىرىدىن) پاكلىغايسەن ۋە ياخشىلىقلىرىنى كۆپەيتكەيسەن.

زَكَمَ يَزْكُمُ زَكْمًا: زۇكام بولۇپ قالدى.

زَكَمَتْ بِهِ أُمُّهُ: ئانىسى تۇغدى.

زَكَمَ الْقِرْبَةَ: تۇلۇمغا قاچىلىدى، تولدۇردى.

زُكِمَ: تۇمۇ قىپقالدى، زۇكام بولۇپ قالدى.

زُكْمَةٌ: زۇكام.

زُكْمَةٌ: كەنجى بالا؛ قوپال، ئېغىر.

زَكِنَ يَزْكَنُ زَكَنًا وَ زَكَانَةً الشَّخْصُ: مۆلچىرى توغرا چىقتى.

زَكِنَ الشَّيْءَ: نەرسىنى چۈشەندى، چۈشىنىپ بىلدى.

«زَكِنْتُ أَنَّهُ رَجُلُ سُوءٍ»: ئۇنىڭ يامان ئادەم ئىكەنلىكىنى ئالدىن بىلگەنىدىم.

زَكِنٌ ج زَكِنُونَ: چۈشەنچىسى ئېنىق، ئالدىن كۆرەر، توغرا ھۆكۈم چىقىرالايدىغان.

«فُلَانٌ زَكِنٌ إِلَى الْخَيْرِ وَ الشَّرِّ»: پالانى ياخشى-يامانىنى ئالدىن بىلەر ئادەم.

زَكِيبَةٌ ج زَكَائِبُ: تاغار، قاپ، خالتا، چىپتا.

زَكِيٌّ م زَكِيَّةٌ ج أَزْكِيَاءُ: پاك، بىگۇناھ، گۇناھسىز، پەزىلەتلىك، تازا، ساپ.

رَجُلٌ زَكِيٌّ: پەزلى ئارتۇق ئادەم.

أَرْضٌ زَكِيَّةٌ: پاك زېمىن.

رَائِحَةٌ زَكِيَّةٌ: خۇش پۇراق ھىد.

زَلَابِيَّةٌ ج زَلَابِيَّاتٌ: چەلپەك (ياغدا پۇشۇرۇپ ئاندىن ھەسەل بىلەن تەييارلانغان تاتلىق يېمەكلىك).

زِلَاجٌ: تاقاق، دەم، ئىلغوچ، لوك.

زُلَازِلُ: يىپكى، پاكىز، ساپ سۇ.

زَلَاقَةٌ: سىلىق، پارقىراق، تۈز، تەكشى.

زُلَالٌ: شېرىن، سۈزۈك، ساپ، پاكىز، سىلىق؛ ئاقسىل ماددىسى.

مَاءٌ زُلَالٌ: شېرىن تاتلىق سۇ، ساپ سۇ.

زُلَالُ الْبَيْضِ: تۇخۇمنىڭ ئېقى.

زُلَالِيٌّ ج زُلَالِيَّاتٌ: ئاقسىل؛ سۈزۈك سۇغا مەنسۇپ.

سَائِلٌ زُلَالِيٌّ: سۈزۈك ۋە تاتلىق سۇيۇقلۇق.

بَوْلٌ زُلَالِيٌّ: ئاقسىل ئارىلاشقان سۈيدۈك.

زَلَجَ يَزْلِجُ زَلْجًا الْبَابَ: ئىشىكنى تاقاق بىلەن تاقىدى.

زَلَجَ مِنْ فَمِهِ كَلَامٌ: ئاغزىدىن سۆز قېچىپ كەتتى، ئاغزى گەپكە كەلمەي قالدى.

زَلِجَ يَزْلَجُ زَلَوجًا ـ تِ قَدَمُهُ: پۇتى تېيىلىپ كەتتى.

زَلِجٌ: سىلىق، غىلىتاك، تېيىلغاق.

«اِحْذَرْ مِنَ الْأَمْكِنَةِ الزَّلِجَةِ» : تېيىلغاق جايلاردىن پەخەس بولغىن.

زُلُجٌ: سىلىق تاش.

زَلَجَى: تېز ماڭىدىغان تۆگە.

زَلَحَ يَزْلَحُ زَلْحًا الشَّيْءَ: تېتىدى.

زَلَحَتْ رَأْسُهُ: تاقىر باش بولۇپ قالدى، پاينەك باش بولۇپ قالدى.

زَلْحَقَ يُزَلْحِقُ زَلْحَقَةً: يىراقلاشتۇرۇۋەتتى، نېرى قىلىۋەتتى.

زِلْحِفَةٌ: تاشپاقا.

زَلَخَ يَزْلَخُ زَلْخًا: سەمرىدى.

زَلَخَ يَزْلَخُ زَلْخًا وَ زَلَخَانًا الرَّجُلُ: ئالدىدا تېز ماڭدى.

زَلَخَتْ قَدَمُهُ: تېيىلىپ كەتتى.

زَلَخَ يَزْلَخُ زَلْخًا بِالرُّمْحِ: نەيزە سانجىدى.

زَلَخَ رَأْسَهُ: بېشىنى يېرىۋەتتى.

زَلْخَةٌ: كىچىك بالىلار تېيىلىپ ئوينايدىغان جاي.

زِلْزَالٌ ج زَلَازِلُ: زىلزىلە، تەۋرەش، سىلكىنىش؛ پېشكەللىك، بالايىئاپەت، مۇسىبەت.

«دَامَ الزِّلْزَالُ بَعْضَ ثَوَانٍ فِي مَدِينَةِ الْأَصْنَامِ بِالْجَزَائِرِ» : ئالجىرىيىدىكى ئەسنا شەھىرىدە بىر تەۋرەش بىر قانچە سېكۇنت داۋاملاشتى.

«أُصِيبَتِ الْعَائِلَةُ بِزَلَازِلَ مُتَعَدِّدَةٍ» : ئائىلىنىڭ بېشىغا تۈرلۈك پېشكەللىكلەر كەلدى.

زِلْزَالُ الْأَرْضِ: يەر تەۋرەش.

مِقْيَاسُ الزَّلَازِلِ. جِهَازُ الزَّلَازِلِ: سىموگراف (يەر تەۋرەشنى كۆزىتىپ خاتىرىلىگۈچى ئاپتوماتىك ئەسۋاب).

زِلْزَالِيٌّ: تەۋرەشكە مەنسۇپ.

«اِحْذَرِ الْبِنَاءَ فِي الْمِنْطَقَةِ الزِّلْزَالِيَّةِ» : يەر تەۋرەش رايونىدا قۇرۇلۇش قىلىشتىن ساقلان.

زَلْزَلَ يُزَلْزِلُ زَلْزَلَةً الشَّخْصَ: قورقۇتتى.

زَلْزَلَهُ بِصُرَاخِهِ: ئۇنى ۋارقىراپ قورقۇتتى.

زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ: يەر تەۋرىدى.

«إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا» ‹قرآن› : زېمىن قاتتىق تەۋرىگەندە.

زَلْزَلَةٌ: زىلزىلە، تەۋرەش، سىلكىنىش.

زَلْزَلَةُ الْأَرْضِ: يەر تەۋرەش.

زِلْزِلِيٌّ قِيشَانِيٌّ: سىرلىق كاھىش.

زَلِعَ يَزْلَعُ زَلَعًا الْجُرْحُ: يارا يىرىڭدىدى.

زَلِعَتِ الْقَدَمُ أَوِ الْكَفُّ: پۇت ياكى ئالقان يېرىلدى.

«سَقَطَ الصَّبِيُّ فَزَلِعَتْ قَدَمُهُ» : بالا يىقىلىپ چۈشۈپ پۇتى يېرىلىپ كەتتى.

«يَزْلَعُ الْجُرْحُ مِنَ الْوَسَخِ» : يارا كىردىن يىرىڭدايدۇ.

شَفَةٌ زَلْعَاءُ: يېرىلغان لەۋ.

زَلْعَةٌ ج زَلَعَاتٌ وَ زِلَعٌ: كوزىنىڭ بىر خىلى.

زُلْعُومٌ ج زَلَاعِيمُ: بوغۇز، گال، كېكىرتەك، يۇتقۇنچاق.

زَلَفَ يَزْلُفُ زَلْفًا إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى، يېقىن كەلدى.

زَلَّفَ الشَّيْءَ: يېقىنلاشتۇردى.

«زَلَّفَ الْمِسْنَدَ إِلَى الضَّيْفِ» : مېھمانغا يۆلەنچۈكنى يېقىن قىلىپ بەردى.

«يَزْلُفُ التِّلْمِيذُ النَّجِيبُ إِلَى مُعَلِّمِهِ» : زېرەك ئوقۇغۇچى مۇئەللىمگە يېقىنلىشىدۇ.

زَلَفٌ: ئوتلاق، يايلاق، باغچا.

زُلْفَةٌ ج زُلَفٌ وَ زُلُفَاتٌ: دەرىجە؛ چوڭ تەخسە؛ سۈرەت.

زَلَفَةٌ ج زَلَفٌ: تەخسە؛ چەينەك.

زُلْفَى: يېقىنچىلىق؛ ئورۇن، مەرتىۋە.

«وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَى وَ حُسْنَ مَآبٍ» ‹قرآن› :

www.uyghurkitap.com

ئۇ بىزنىڭ دەرگاھىمىزدا ئەلۋەتتە يېقىنلىققا ۋە ياخشى ئاقىۋەتكە ئىگە بولىدۇ.

زَلَقَ يَزْلُقُ زَلْقًا وَ زُلُوقًا ـ تِ الْقَدَمُ: تېيىلىپ كەتتى.

زَلِقَ يَزْلَقُ زَلَقًا ـ تِ الْقَدَمُ: تېيىلىپ كەتتى.

«زَلِقَ الْمَكَانُ مِنْ أَثَرِ الْجَلِيدِ» : مۇزنىڭ تەسىرىدىن يەر تېيىلغاق بولۇپ كەتتى.

زَلِقَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن زېرىكتى، مالال بولدى.

زَلْقٌ: تېيىلغاق يەر، سىلىق جاي، پارقىراق يەر.

«حَذَارِمِنْأَنْ تَزِلَّ قَدَمُكَفَالطَّرِيقُ زَلِقٌ» : ئاۋايلاپ ماڭ، يول تېيىلغاق.

زَلْقَةٌ: تېيىلىپ كەتمەك.

زَلِقٌ: تېيىلغاق سىلىق يەر.

زَلَّ يَزَلُّ وَ يَزِلُّ زَلًّا وَ زُلُولاً عَنِ الْمَكَانِ: تېيىلىپ كەتتى، تېيىلىپ يىقىلىپ كەتتى.

زَلَّتِ الْقَدَمُ: تېيىلىپ كەتتى.

«زَلَّتْ قَدَمُهُ وَسَقَطَ فِى الْمَاءِ» : تېيىلىپ كېتىپ سۇغا چۈشۈپ كەتتى.

«وَلاَ تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلاً بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمْ بَعْدَ ثُبُوتِهَا» ‹قرآن› : قەدىمىڭلار (ئىسلام دىنىدا) ئىزچىل بولغاندىن كېيىن تېيىلىپ كەتمەسلىك ئۈچۈن، قەسىمىڭلارنى ئۆز ئاراڭلاردا ئالدامچىلىقنىڭ ۋاستىسى قىلىۋالماڭلار.

«يَزِلُّ عَنْ أَمْكِنَةِ الْأَشْرَارِ» : ئەسكىلەرنىڭ ئورنىدىن يىراق بولىدۇ.

زَلَّ يَزَلُّ وَيَزِلُّ زَلَلاً الشَّخْصُ: خاتا قىلدى، خاتالاشتى، توغرىدىن بۇرۇلۇپ كەتتى، سەۋەنلىك ئۆتكۈزدى.

صِبْيَانْ زُلٌّ: ئىككى يوتىسى ۋە ساغرىسى ئورۇق سەبى باللار.

زَلَلْ: خاتالىق، سەۋەنلىك.

إِمْرَأَةٌ زَلَّاءُ: ئىككى يوتىسى ۋە ساغرىسى ئورۇق ئايال.

زَلَّاقَةٌ ج زَلَّاقَاتٌ: تېيىلغاق يەر، سىلىق جاي؛ پارقىراق يەر، چاڭغا.

زَلَّةٌ ج زَلَّاتٌ: مۇدۇرۇلۇپ كەتمەك، سەۋەنلىك ئۆتكۈزمەك، خاتالاشماق، ئازماق.

زَلَّةُ الطِّفْلِ فِي الطِّينِ: بالىنىڭ لايدا تېيىلىپ كېتىشى.

زَلَّةُ لِسَانٍ: ئېغىز خاتالىقى.

زَلَّةُ قَلَمٍ: قەلەم خاتالىقى.

زَلَّخَ يُزَلِّخُ تَزْلِيْخًا: سىلىقلاشتۇردى.

زُلَّخَةٌ: بەل ئاغرىقى، مۇسكۇل ئاغرىش.

زَلَّفَ يُزَلِّفُ تَزْلِيْفًا الشَّخْصُ فِي حَدِيثِهِ: سۆزدە مۇبالىغە قىلدى، لاپ ئۇردى.

زَلَّقَ يُزَلِّقُ تَزْلِيْقًا ـ هُ: تېيىلدۇردى.

زَلَّقَ خَصْمَهُ: دۈشمىنىگە تىكىلىپ قارىدى.

زَلَّقَ الْمَكَانَ: جاينى سىلىقلىدى.

زَلَّقَ فُلاَنًا بِبَصَرِهِ: تىكىلىپ قارىدى.

زُلُّومَةٌ ج زَلَالِمُ: ئۇزۇن تۇمشۇق، پىلنىڭ بۇرنى.

زُلُّومَةُ الْإِبْرِيقِ: ئىبرىقنىڭ جوغىسى.

زُلَّيْجٌ: سىرلىق كاھىش.

زُلَّيْقٌ ج زَلاَئِقُ: توغاچ؛ بېلىقنىڭ بىر خىلى.

زُلِّيَّةٌ ج زِلاَلِيٌّ: ئەديال؛ گىلەم؛ يوك.

زَلَمَ يَزْلُمُ زَلْمًا الشَّخْصُ: خاتالاشتى.

زَلَمَ الْعَطَاءَ: ھەدىيەنى كېمەيتىۋەتتى.

زَلَمَ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى، قاچىنى تۇشقۇزدى.

زَلَمَ الْأَنْفَ: بۇرنىنى كەستى.

زَلَمَ السَّهْمَ: ئوقنى پۇختا ياسىدى.

زَلَمٌ ج أَزْلاَمٌ: پال ئوقى (جاھىلىيەت دەۋرىدە ئەرەبلەر پال سېلىشقا ئىشلىتەتتى) پەيسىز ئوقيا ئوقى.

«وَأَنْتَسْتَقْسِمُوابِالْأَزْلاَمِذَلِكُمْفِسقٌ» ‹قرآن› : ئەزلام (يەنى جاھىلىيەت دەۋرىدە پال ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان ئۈچ پارچە ياغاچ) بىلەن پال سېلىشىڭلار ھارام قىلىندى، بۇ گۇناھتۇر.

حَبُّ الزَّلَمِ: ئۆرۈك مېغىزى.

زُلْمَةٌ. زَلَمَةٌ: قەددى ـ قامەت، تەقى ـ تۇرقى، بەدەن، بوي، تاشقى قىياپەت.

زُلْمَةٌ: ئەركىشى.

زُلُولٌ: يېنىك، پاكىزە سۇ.

زَلِيجٌ: سىلىق، غىلىتاك، تېيىلغاق.

مَكَانٌ زَلِيجٌ: سىلىق جاي، سىلىق يەر.

زُلِيلٌ: يېنىك، پاكىز ۋە ساپ سۇ.

زَلِيمٌ: ياخشى ياسالغان ئوق.

زَمَاتَةٌ: كەسكىنلىك، ئەستايىدىللىق.

زِمَارٌ: تۆگە قۇشنىڭ ئاۋازى.

زَمَالَةٌ: بۇرادەرلىك، ھەمراھلىق، ئۈلپەتلىك.

شَهَادَةُ الزَّمَالَةِ: ئۇنىۋېرسىتېت فاكۇلتېتلىرىدا ئەلاچىلارغا بېرىلىدىغان ئەزالىق كىنىشكىسى.

زَمَالَةٌ دِرَاسِيَّةٌ: ساۋاقداشلىق.

زَمَالَةُ الْمِهْنَةِ: كەسىپداشلىق.

زِمَامٌ ج أَزِمَّةٌ: چۇلۋۇر.

زِمَامُ الْقَرْيَةِ: بىر پۈتۈن تېرىلغۇ يەرلەر.

زِمَامُ النَّعْلِ: ئاياغ بوغقۇچ (يىپ).

زِمَامُ الْحُكْمِ: ھاكىمىيەت، ھوقۇق.

«تَوَلَّى زِمَامَ الْحُكْمِ»: ھاكىمىيەتنى ئىگىلىدى.

زِمَامُ الْأَمْرِ: ھاكىمىيەت، ھوقۇق.

زِمَامُ الْفَرَسِ: نوقتا، چۇلۋۇر.

مَلَكَ زِمَامَ نَفْسِهِ: ئۆزىنى بېسىۋالدى.

خَارِجَ الزِّمَامِ: باج ئېلىنمايدىغان يەر.

دَاخِلَ الزِّمَامِ: باج ئېلىنىدىغان يەر.

أَرْضٌ فِي زِمَامِ الْحُكُومَةِ: ھۆكۈمەت ئىگىدارچىلىقىدىكى يەر.

لَا زِمَامَ لَهُ: ئۇنىڭ مەسئۇلىيىتى يوق.

هُوَ زِمَامُ الْأَمْرِ: ئۇ مەسئۇل.

أُلْقِيَ فِي يَدِهِ زِمَامُ الْأَمْرِ: ئۇنىڭ قولىغا چوڭ ھوقۇق ئۆتتى.

بَعِيدُ مَنَالِ الزِّمَامِ: يەتكىلى بولمايدىغان، يېقىنلىشىش قىيىن بولغان، قولغا كەلتۈرگىلى بولمايدىغان.

زِمَامُ الْحِسَابَاتِ: ھېسابات دەپتىرى.

زَمَانٌ ج أَزْمِنَةٌ: ۋاقىت، زامان، دەۋر، مەزگىل.

مِنْ غَابِرِ الزَّمَانِ: قەدىمكى زاماندىن تارتىپ، ئەزەلدىنلا، بۇرۇندىن تارتىپ.

تَصَارِيفُ الزَّمَانِ: دەۋرنىڭ ئۆزگىرىشلىرى.

زَارَنِي مِنْ زَمَانٍ: ئۇ يېقىندا مېنى يوقلىدى.

مَصَاعِبُ الزَّمَانِ: زاماننىڭ قىيىنچىلىقلىرى.

أَهْلُ زَمَانِهِ: زامانداش كىشىلەر، ھازىرقى زامان ئەھلى.

حَدَثَ هَذَا مِنْ زَمَانٍ: بۇ ئىش يۈز بەرگىلى ئۇزۇن زامان بولدى.

عَلَى مَرِّ الزَّمَانِ: ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن.

أَهْلُ الزَّمَانِ الْمُعَاصِرُونَ: ھازىرقى زامان ئادەملىرى.

«أَزْمِنَةُ السَّنَةِ هِيَ: اَلْخَرِيفُ وَ الشِّتَاءُ وَ الرَّبِيعُ وَ الصَّيْفُ»: يىلنىڭ پەسىللىرى كۈز، قىش، ئەتىياز، يازدىن ئىبارەت.

«كَانَ هَذَا زَمَانَ السُّلْطَانِ فُلَانٍ»: بۇ پالانى سۇلتاننىڭ زامانى ئىدى.

زَمَانَةٌ: سوزۇلما كېسەل، سۆرەلمە كېسەل، كونا كېسەل.

زَمَانَةُ الرُّومَاتِيزْمِ: رېماتىزم كېسىلى.

زَمَانَةُ الْمُقْعَدِ: پالەچ ئادەمنىڭ ماغدۇرىدىن كېتىشى.

زَمَانِيٌّ: زامانغا تەۋە، ۋاقىتقا مەنسۇپ، ۋاقىتلىق.

زَمَانِيَّةٌ: كۆز يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە، ھەش ـ پەش دېگۈچە.

دِرَاسَةٌ لُغَوِيَّةٌ زَمَانِيَّةٌ: ۋاقىتلىق تىل تەتقىقاتى.

زَمُتَ يَزْمُتُ زَمَاتَةً الشَّخْصُ: جىددىي بولدى، سىپايە بولدى، ئەستايىدىل بولدى.

زَمِتَ الْجَوُّ: ھاۋا تىنجىق بولدى.

زَمِجَ يَزْمَجُ زَمَجًا: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

زَمِجَ مِنْ تَصَرُّفَاتِهِ: ئۇنىڭ ئىش ـ ھەركەتلىرىدىن غەزەپلەندى.

زَمْجَرَ يُزَمْجِرُ زَمْجَرَةً الشَّخْصُ: سۈرەن سالدى،

شاۋقۇن كۆتۈردى.

زَمْجَرَ الْأَسَدُ: شىر ھۆركىرىدى.

«زَمْجَرَ الْأَسَدُ حِينَ رَأَى فَرِيسَتَهُ»: شىر ئۆۋلىغان نەرسىنى كۆرگەن چاغدا ھۆركىرىدى.

زَمَرَ يَزْمُرُ وَ يَزْمِرُ زَمْرًا وَ زَمِيرًا الشَّخْصُ: نەي چالدى.

زُمْرَةٌ ج زُمَرٌ: جامائە، گۇرۇھ.

«دَمُهُ مِنْ زُمْرَةِ أَ أَوْ ب»: ئۇنىڭ قېنى A ياكى B قان تىپىگە كىرىدۇ.

«أَتَتْ زُمْرَةٌ مِنَ الشَّبَابِ»: ياشلاردىن بىر تۈركۈمى يېتىپ كەلدى.

زُمْرَةٌ جُرْثُومِيَّةٌ: مىكروبلار توپى.

زُمْرَةٌ مِنَ الْجَيْشِ: بىر توپ ئەسكەر.

زُمُرُّدٌ: زۇمرەت.

زُمُرُّدِيٌّ: زۇمرەت رەڭگىدە، زۇمرەتكە مەنسۇپ.

زَمْزَمَ يُزَمْزِمُ زَمْزَمَةً الرَّعْدُ: گۈلدۈرماما ئارقىمۇ ئارقا گۈلدۈرلىدى.

زَمْزَمَ الْمُغَنِّي: غەزەلچى غىڭشىپ ناخشا ئېيتتى.

أَسْمَعُهُ يُزَمْزِمُ: ئۇنىڭ دىمىغىدا ناخشا ئېيتىۋاتقانلىقىنى ئاڭلايمەن.

زَمْزَمَتِ النَّارُ: ئوت گۇرۇلدىدى.

زَمْزَمَ الثَّوْبَ: رەختنى زەمزەم سۈيى بىلەن يۇيدى.

زَمْزَمُ: بەيتۇللانىڭ يېنىدىكى قۇدۇق، زەمزەم قۇدۇقى.

مَاءُ زَمْزَمَ: زەمزەم سۈيى.

زَمْزَمٌ ج زَمَازِمُ: كۆپ.

زَمْزَمٌ مِنَ الْمَاءِ: كۆپ سۇ.

زَمْزَمَةٌ ج زَمَازِمُ: گۈلدۈرماما ئاۋازى؛ يولۋاس ئاۋازى؛ ئوتنىڭ گۇرۇلدىگەن ئاۋازى.

«أَزْعَجَتْ زَمْزَمَةُ الرَّعْدِ الْأَطْفَالَ»: ھاۋانىڭ گۈلدۈرلىشى كىچىك بالىلارنى چۆچۈتىۋەتتى.

زِمْزِمَةٌ ج زَمَازِمُ: گۇرۇپپا، جامائەت، گۇرۇھ، توپ.

زَمْزَمِيٌّ: زەمزەم تارتقۇچى.

زَمْزَمِيَّةٌ ج زَمْزَمِيَّاتٌ: سۇ قاچىسى، سۇ بوتۇلـ

كىسى، تېرمۇس، چايدان.

زَمَطَ يَزْمُطُ زَمْطًا: قېچىپ كەتتى، قاچتى، سىيرىلىپ چۈشتى.

زَمِعَ يَزْمَعُ زَمَعًا الشَّخْصُ: قورقتى.

«زَمِعَتِ الْبِنْتُ مِنَ الرَّعْدِ»: قىزچاق گۈلدۈرمامىدىن قورقۇپ تىترەپ كەتتى.

زَمِعَ فُلَانٌ: پۇت ياكى قولىنىڭ بىر بارمىقى ئارتۇق بولدى.

زَمِعٌ ج زَمِعُونَ: قورقۇپ گاڭگىراپ قالغۇچى، ئاچچىقلانسا كۆزىدىن ياش چىقىدىغان ئادەم.

جَارَتُنَا زَمِعَةٌ: بىزنىڭ ئايال قوشنىمىزنىڭ ئاچچىقلانسا كۆزىدىن ياش چىقىدۇ.

زَمَعَةٌ ج زِمَاعٌ: ئارىلىق، مۇساپە.

زَمِكَ يَزْمَكُ زَمَكًا الشَّيْءُ: كىرىشىپ كەتتى، بىر ـ بىرىگە كىرىشىپ كەتتى.

زَمِكَ الشَّخْصُ: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

زَمَكٌ: قاتتىق غەزەپ.

زَمَكَّةٌ: تېرىككەك، ئەخمەق، نادان، كالتە پەم، دۆت، گالۋاڭ، قاپاقباش؛ پاكار.

زِمِكٌّ . زِمِكِّيٌّ: قۇشنىڭ قۇيرۇقى.

زَمَلَ يَزْمُلُ زَمْلًا فُلَانًا: ھەمراھ بولدى، بىللە بولدى، بىللە ماڭدى، كەينىگە كىردى، ئەگەشتى.

زَمِلَ يَزْمَلُ زَمَلًا الشَّخْصُ: ئاجىزلاشتى، قورقۇنچاق بولدى.

زُمْلَةٌ: دوستلۇق، ئۈلپەتچىلىك، شېرىكچىلىك.

زَمَلَةٌ: ھەممە، بالا ـ چاقا.

«مَاتَ وَ تَرَكَ زَمَلَةً كَثِيرَةً»: ئۇ ئۆلۈپ نۇرغۇن بالا ـ چاقىلىرىنى قويۇپ كەتتى.

أَخَذَ الشَّيْءَ بِزَمَلَتِهِ: ئۇ نەرسىنىڭ ھەممىسىنى ئالدى.

زُمَّلٌ: ئاجىز، قورقۇنچاق.

زَمَّ يَزُمُّ زَمًّا الشَّيْءَ: باغلىدى، چىگدى، تاڭدى، ئورىدى.

زَمَّ بِأَنْفِهِ: گىدىيىۋالدى، كۆرەڭلەپ كەتتى.

زَمَّ النَّعْلَ: ئاياغنى بوغقۇچ بىلەن چەگدى.

زَمَمٌ: يېقىن، ئۇدۇل.

أَمْرُهُمْ زَمَمٌ: ئۇلارنىڭ ئىشى بىر ـ بىرىگە يېقىن.

«دَارِي مِنْ دَارِهِ زَمَمٌ» : مېنىڭ هويلام ئۇنىڭ هويلىسىنىڭ ئۇدۇلىدا.

«دَارِي زَمَمُ دَارِهِ» : مېنىڭ هويلام ئۇنىڭ هويلىسىغا يېقىن.

زَمَّارٌ: نەيچى.

«يَعْمَلُ زَمَّارًا فِي الْفِرْقَةِ الْمُسِيقِيَّةِ» : ئۇ مۇزىكا ئەترىتىدە نەيچى بولۇپ ئىشلەيدۇ.

زَمَّارَةٌ ج زَمَّارَاتٌ: نەي، دۇدۇك، سىگنال، پۇشتەك؛ پاھىشە ئايال، زىناخور ئايال.

زَمَّارَةُ الرُّعَاةِ: پادىچىنىڭ نېيى.

زَمَّارَةُ الرَّاعِي: دورا ئۆسۈملۈكى.

زَمَّارَةُ الزُّورِ: بوغۇز، كاناي.

زَمَّارَةُ الْإِنْذَارِ: ئاگاھلاندۇرۇش سىگنالى.

«اِنْطَلَقَتْ زَمَّارَةُ الْإِنْذَارِ فَانْدَفَعَ الْمُوَاطِنُونَ إِلَى الْمَخْبَإِ» : ئاگاھلاندۇرۇش سىگنالى چېلىندى ـ دە، يۇرتداشلار يوشۇرۇنىدىغان جايغا يۈگۈرۈشتى.

زَمَّارَةُ السَّيَّارَةِ: ماشىنا سىگنالى.

زَمَّارَةُ الْحَكَمِ فِي الْمُبَارَاةِ الرِّيَاضِيَّةِ: تەنتەربىيە مۇسابىقىسىدىكى رېپېرنىڭ پۇشتىكى.

زُمَّتٌ: قاغىلارنىڭ بىر تۈرى بولۇپ تۇمشۇقى قىزىل ياكى سېرىق، ئۇلار توپ ـ توپ بولۇپ ياشايدۇ.

زُمَّجٌ: چايكا.

زُمَّجُ الْمَاءِ: دېڭىز چايكىسى.

زَمَّرَ يُزَمِّرُ تَزْمِيرًا بِالْمِزْمَارِ: نەي چالدى، پۈۋلىدى.

«أَخَذَ يُزَمِّرُ فَأَطْرَبَ الْحَاضِرِينَ» : نەي چېلىشقا باشلاپ سورۇندىكىلەرنى خۇشال قىلىۋەتتى.

زَمَّرَ الْوِعَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

زَمَّعَ يُزَمِّعُ تَزْمِيعًا الْأَمْرَ: ئىشقا بەل باغلىدى، ئىرادە باغلىدى، بىر نىيەتكە كەلدى.

زَمَّعَ الزُّمْبُورُ: ھەرە غوڭۇلدىدى.

زَمَّلَ يُزَمِّلُ تَزْمِيلاً ـ هُ بِثَوْبِهِ: ئۇنى كىيىم بىلەن ئوردى، كىيىم بىلەن يۆگىدى.

زَمَّلَ الشَّيْءَ: يوشۇردى.

«زَمَّلَتِ الْأُمُّ وَلَدَهَا مِنْ شِدَّةِ الْبَرْدِ» : سوغۇقنىڭ قاتتىقلىقىدىن ئانا بالىسىنى يۆگەپ قويدى.

زَمَّمَ يُزَمِّمُ تَزْمِيمًا ـ هُ: ئۇنىڭغا چۇلۇۋۇر ئۆتكۈزدى.

زَمَّمَ الْجَمَلَ: تۆگىگە چۇلۇك ئۆتكۈزدى.

زِمِّيتٌ: تەمكىن، ئېغىر ـ بېسىق.

زَمِّيرٌ: تىكەنلىك بېلىق.

زُمَّيْرٌ: سۇلۇ.

زَمِنَ يَزْمَنُ زَمَنًا وَ زَمَانَةً الشَّخْصُ: كېسىلى ئۇزىراپ كەتتى، قېرىلىقتىن ئاجىزلاپ كەتتى.

زَمَنٌ ج أَزْمَانٌ وَ أَزْمُنٌ وَ أَزْمِنَةٌ: زامان، ۋاقىت، دەۋر، مەزگىل، چاغ، پەسىل.

اَلسَّاعَةُ الْعَاشِرَةُ حَسْبَ الزَّمَنِ الْمَحَلِّيِّ: يەرلىك ۋاقىت بويىچە سائەت ئون.

«سَتَنْسَى أَحْزَانَكَ مَعَ الزَّمَنِ» : ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن غەم ـ قايغۇلىرىڭنى ئۇنتۇيسەن.

زَمَنُ الرَّجْعِ: رېئاكسىيە مەزگىلى.

مَعَ الزَّمَنِ: زاماننىڭ ئۆتۈشى بىلەن.

زَمَنُ الرَّبِيعِ: باھار ۋاقتى.

وَلَّى زَمَنُهُ: ئۇنىڭ دەۋرى تۈگىدى.

مِنْ زَمَنٍ قَرِيبٍ: يېقىندا، يېقىندىن بېرى، پات ئارىدا، پات يېقىندا، ئۇزۇن ئۆتمەيلا.

زَمِنٌ ج زَمْنَى : ناكا، مېيىپ، مەجرۇھ.

شَيْخٌ زَمِنٌ: كېسەلچان بوۋاي.

هُوَ زَمِنُ الرَّغْبَةِ: قىزىقىشى سوۋۇپ كەتكەن.

زَمَنَةٌ: زامان، ۋاقىت، دەۋر، مەزگىل.

زَمَنِيٌّ: دۇنياۋى، دۇنيالىق، دىندىن خالىي، رېئال، ۋاقىتلىق، زامانغا خاس.

اِتِّفَاقٌ زَمَنِيٌّ: ۋاقىتلىق توختام.

تَرْتِيبٌ زَمَنِيٌّ: يىلنامە.

أَلْغَامٌ زَمَنِيَّةٌ: مۇددەتلىك پارتلايدىغان مىنا.

قُنْبُلَةٌ زَمَنِيَّةٌ: قەرەللىك بومبا.

اَلْخَيْرَاتُ الزَّمَنِيَّةُ: دۇنيانىڭ بەختى، دۇنيانىڭ مەنپەئەتلىرى، دۇنيا باياشاتچىلىقى.

اَلسُّلْطَةُ الزَّمَنِيَّةُ: ئاقسۆڭەكلەر ھاكىمىيىتى.

زَمْهَرَ يُزَمْهِرُ زَمْهَرَةً الْعَيْنُ: غەزەپتىن كۆزى قىزىرىپ كەتتى.

زَمْهَرِيرٌ: قاتتىق سوغۇق.

«لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا» (قرآن): ئۇلار جەننەتتە قاتتىق ئىسسىقنىمۇ، قاتتىق سوغۇقنىمۇ كۆرمەيدۇ.

زُمُورٌ ج زُمْرٌ: چىرايلىق بالا، كېلىشكەن غۇلام.

زَمُوعٌ: تېز، چاپسان؛ تېز يۈگۈرىدىغان توشقان.

زَمِيتٌ ج زُمَتَاءُ: سۇرلۇك.

زَمِيعٌ ج زُمَعَاءُ: ئالدىراڭغۇ؛ قەھرىمان؛ توغرا پىكىرلىك.

عَامِلٌ زَمِيعٌ: ئالدىراڭغۇ ئىشچى.

جُنُودٌ زُمَعَاءُ: باتۇر ئەسكەرلەر.

زَمِيلٌ ج زُمَلَاءُ: كەسىپداش، يولداش، ھەمراھ، ساۋاقداش، خىزمەتداش؛ ئۇلاقنىڭ كەينىگە مىنگەشكەن ئادەم.

«هِيَ زَمِيلَتِي فِي التَّعْلِيمِ»: ئۇ قىز مېنىڭ ساۋاقدىشىم.

«هُوَ زَمِيلِي فِي الْإِدَارَةِ»: ئۇ مېنىڭ خىزمەتدىشىم.

زَمِيلٌ فِي مَنْصِبٍ: خىزمەتداش، كەسىپداش.

زَمِيلُ الْمَدْرَسَةِ: ساۋاقداش.

زَمِيلُ الْكَأْسِ: ھاراق ئۈلپىتى.

زَمِينٌ: ناكا، مېيىپ، مەجرۇھ.

زِنَاءٌ: زىنا قىلماق، پاھىشە قىلماق.

زَنَاخَةٌ: ئاچچىق پۇراق، سېسىق پۇراق.

زِنَادٌ ج أَزْنِدَةٌ: چاقماق، ياندۇرماق، سايمان، مىلتىقنىڭ تەپكىسى.

«ضَغَطَ عَلَى الزِّنَادِ»: تەپكىنى باستى.

حَجَرُ الزِّنَادِ: چاقماق تېشى.

إِبْرَةُ الزِّنَادِ: پىستان چاقىقۇچ.

قَدَحَ زِنَادَ فِكْرِهِ: ئۇزۇن ئويلاشتى، پىكىر يۈرگۈزدى.

زِنَاقٌ ج زُنُقٌ وَ أَزْنِقَةٌ: قېچىرنىڭ پۇتىغا باغلىنىدىغان ئارغامچا؛ زىبۇ زىننەتنىڭ بىر تۈرى؛ يېتىلگەن ئەقىل؛ دۇبۇلغا، تۆمۈر قالپاقلارنىڭ چۈشۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئېڭەكنىڭ ئاستىغا باغلىنىدىغان يىپ.

«رَبَطَ رَاكِبُ الدَّرَّاجَةِ النَّارِيَّةِ زِنَاقَ خُوذَتِهِ»: موتسىكلىت مىنگۈچى بىخەتەر قالپىقىنىڭ بوغقۇچىنى چىگىۋالدى.

زِنَاقَةٌ: يۈگەن ۋە نوختىلاردىكى ھايۋاننىڭ ئېڭىكى ئاستىغا توغرا كېلىدىغان ھالقا.

زَنَأَ يَزْنَأُ زَنْأً بَوْلَهُ: سۈيدۈكنى توختىتىۋالدى.

زَنْأَةُ الْبَوْلِ: سۈيدۈك يىغىلىپ قېلىش.

زُنْبَارٌ ج نَابِيرُ: سېرىق ھەرە.

زُنْبَةٌ: بىگىز.

زُنْبُرٌ: شىر.

زُنْبُرَكٌ ج زَنَابِكُ: پۇرژىنا، رېسور (ماشىنىلاردا).

زَنْبَقٌ . زَنْبَقَةٌ ج زَنَابِقُ: پىياز گۈل، گۈل سامساق.

زَنْبَقُ خُزَامَةٍ: شەرق نەرگىز گۈلى.

زُنْبُورٌ: سېرىق ھەرە.

زِنْبِيلٌ ج زَنَابِيلُ: سېۋەت؛ زەنبىل؛ سامان تاغار؛ قازان ـ قومۇچ.

زُنْبِيلٌ ج زَنَابِيلُ: زەنبىل، باداڭ.

زُنْتَرَةٌ: غۇربەتچىلىك، كەمبەغەللىك، نامراتلىق، مۇشكۇللۇك، قىيىنچىلىق.

زَنِجَ يَزْنَجُ زَنَجًا الشَّخْصُ: ئۈچەيى قورۇلۇپ قېلىپ كۆپ يەپ كۆپ ئىچەلمىدى.

زَنِجَتِ الْجِمَالُ: تۆگە ئۇسساپ كەتتى.

«دَاوَى الطَّبِيبُ زَنَجَهُ»: تېۋىپ ئۇنىڭ قورۇلۇپ قالغان ئۈچەيىنى داۋالىدى.

زِنْجٌ ج زُنُوجٌ: زەڭگى، قاراتەنلىك.

زُنُوجُ الْوِلَايَاتِ الْمُتَّحِدَةِ الْأَمْرِيكِيَّةِ: ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى نېگىرلىرى.

زِنْجَارٌ: دات (تۆمۈر دېتى).

«عَلاَ الزِّنْجَارُ مَاعُونَ الطَّبْخِ»: قاچا ـ قۇچىلار داتلىشىپ قالدى.

زَنْجَبِيْلُ: زەنجىۋىل.

«وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلاً» ‹ قرآن›: ئۇلار يەنە جەننەتتە زەنجىۋىل ئارىلاشتۇرۇلغان جام بىلەن (يەنى جامدىكى مەي بىلەن) سۇغىرىلىدۇ.

زَنْجَرَ يُزَنْجِرُ زَنْجَرَةً الرَّجُلُ: بارماق ئىشارىتى قىلدى (باش بارمىقىنىڭ تىرنىقىنى كۆرسەتكۈچ بارمىقىنىڭ تىرنىقى بىلەن كۆرسىتىپ تۇرۇپ «ھېچ نەرسە بەرمەيمەن» دېگەن مەنىنى بىلدۈردى).

زِنْجَفْرٌ. زُنْجُفْرٌ: سىماپ سۇلفىد رودىسى، گىل.

زِنْجِيْرٌ ج زَنَاجِيرُ: زەنجىر.

زَنْجِيرَةٌ: ئېلىۋېتىلگەن تىرناق، تىرناق ئۈستىدىكى ئاقلىق؛ زەنجىر.

زِنْجِيٌّ: قارا تەنلىككە مەنسۇپ، زەڭگىگە دائىر.

رَقْصٌ زِنْجِيٌّ: نېگىرچە ئۇسسۇل.

زِنْجِيَّةٌ ج زِنْجِيَّاتٌ: قارا تەنلىككە مەنسۇپ، نېگىر.

زَنِخَ يَزْنَخُ زَنَخًا الطَّعَامُ: تاماق بۇزۇلۇپ قالدى، تەمى ئۆزگىرىپ قالدى.

زَنِخَ اللَّحْمُ: گۆش پۇراپ قالدى.

زَنْخٌ: سېسىق پۇراق، بەدبۇي.

زَنِخٌ: پۇراپ قالماق، سېسىماق.

زَنَدَ يَزْنُدُ و يَزْنِدُ زَنْدًا الإِنَاءَ: قاچىنى توشقۇزدى، قاچىلىدى.

زَنَدَ النَّارَ: چاقماق چېقىپ ئوت چىقاردى.

زَنَدَ نَارَ الْحَرْبِ: ئۇرۇش قوزغىدى.

زَنِدَ يَزْنَدُ زَنَدًا الرَّجُلُ: ئۇسسىدى، تەشنا بولدى، سۇسىرىدى.

زَنْدٌ ج أَزْنُدٌ وَ زِنَادٌ وَ أَزْنَادٌ: سۈركەپ ئوت چىقىرىلىدىغان ئۈستۈنكى تاختا، بېغىش، بىلەك.

زَنْدُ الْبُنْدُقِيَّةِ: تەپكە (مىلتىق ـ تاپانچىنىڭ).

زَنْدَةٌ ج زِنَادٌ: سۈركەپ ئوت چىقىرىلىدىغان ئاستىنقى تاختا.

زَنْدَقَةٌ: خۇداسىزلىق، كۇپرىلىق، زىندىقلىق، دەھرىيلىك، ساختا مۇسۇلمانلىق.

زِنْدِيقٌ ج زَنَادِيْقُ وَ زَنَادِقَةٌ: دىنسىز، زىندىق، كاپىر، دەھرىي، مۇناپىق، ساختا مۇسۇلمان.

«حَذَارِ مِنَ الزِّنْدِيقِ»: زىندىقتىن ئېھتىيات قىل.

زَنَرَ يَزْنُرُ زَنْرًا ـ هُ: ئۇنىڭغا بەلباغ باغلاتتى، بەلباغ باغلاپ قويدى، زۇننار باغلاتتى.

زَنَرَ الإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

زِنْزَانَةٌ ج زِنْزَانَاتٌ: كامىر.

«وُضِعَ الْمُجْرِمُونَ فِي زِنْزَانَةٍ وَاحِدَةٍ»: جىنايەتچىلەر بىر كامېرغا سولاندى.

زَنِقَ يَزْنَقُ زَنَقًا: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

زَنَقَ يَزْنُقُ وَ يَزْنِقُ زَنْقًا عَلَى عِيَالِهِ: بالا ـ چاقىلىرىغا بېخىللىق قىلدى، پىخسىقلىق قىلدى، ئىقتىساد جەھەتتىن قىستى.

زَنَقَهُ: ئۇنى قىستى، ئۇنى ئورۇۋالدى.

زَنِقَ يَزْنَقُ زَنَقًا الطَّرِيْقُ: يول تارلاشتى.

زَنْقَةٌ: بېسىم، بېسىم كۈچ.

زَنْقَةُ الْبَوْلِ: سۈيدۈك يىغىلىپ قېلىش.

زَنَقَةٌ ج زَنَقَاتٌ وَ زَنِقٌ: تار كوچا، كىچىك كوچا.

زَنْقُورٌ ج زَنَاقِيْرُ: بۆلۈك ـ پۇشقاق، بۆلۈك.

زِنْكٌ: سىنىك.

زِنْكِ أُكسِدْ: سىنىك ئوكسىدى.

زَنَمَ يَزْنُمُ زَنَامَةً الشَّخْصُ: ئەسكى بولدى، پەسكەش بولدى.

زَنَمَ يَزْنُمُ زَنْمًا الْجَمَلَ: تۆگىنىڭ قۇلىقىنى كېسىپ ساڭگىلىتىپ قويدى.

اَلزَّنِمُ: ئەن، بەلگە، نىشان، قۇلىقى كېسىك.

زَنَّ يَزُنُّ زَنًّا ـ تِ الْحَشْرَةُ: ھاشارەتلەر شىترىلدىدى، چىرىلدىدى.

زَنَّ بَوْلَهُ: سۈيدۈكنى تۇتىۋالدى.

زَنَّتِ النَّحْلَةُ: ھەسەل ھەرىسى غوڭۇلدىدى.

www.uyghurkitap.com

زَنَّ: غوڭۇلدىماق، غۇژ ـ غۇژقىلماق.

زَنَّاءْ ج زَنَّاءُونَ: زىناخور، پاھىشىۋاز.

زُنَّارْ ج زَنَانِيْرُ: بەلباغ، كەمەر؛ بەلگە، زۇننار.

«شَدَّتِ الْمَرْأَةُ وَسَطَهَا بِزُنَّارٍ» : ئايال بىلىگە زۇننار باغلىۋالدى.

زَنَأَ يُزَنِّأُ تَزْنِئَةً عَلَيْهِ: چەكلىدى، قىيىنلاشتۇردى، چۈشەپ قويدى.

زَنَّخَ يُزَنِّخُ تَزْنِيخًا الطَّعَامُ: تائامنىڭ سۈپىتى ئۆزگىرىپ قالدى، تاماق پۇراپ قالدى.

زَنَّرَ يُزَنِّرُ تَزْنِيرًا بِعَيْنِهِ إِلَيَّ: ماڭا تىكىلىپ قارىدى، دىققەت بىلەن قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى.

زَنَّرَهُ: ئۇنىڭغا بەلباغ باغلىدى، كەمەر باغلىدى.

زَنَّرَ الْقَسَّ: پوپقا زۇننار تاقىدى.

زَنَّقَ يُزَنِّقُ تَزْنِيْقًا عَلَى عِيَالِهِ: بالا چاقىلىرىغا پىخسىقلىق قىلدى، بېخىللىق قىلدى، ئىقتىساد جەھەتتىن قىستى.

زَنَّقَ الشَّيْءَ: نەرسىني قىستى، سىقتى.

زَنُوبِيَا: پاپىرۇس، سىگارت.

زَنُوحْ: تېز ماڭىدىغان تۆگە.

زَنَى يَزْنِى زِنًى وَ زِنَاءً الشَّخْصُ: زىنا قىلدى، پاھىشە قىلدى.

زَنَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال بۇزۇقچىلىق قىلدى.

زَنَى بِالْمَرْأَةِ: ئايال بىلەن پاھىشە قىلدى.

زِنًى: زىنا قىلماق، پاھىشە قىلماق.

اِبْنُ زِنًى: هارامدىن بولغان.

زَنِيْ: كىچىك قاچا.

زَنِيْقْ: پۇختا، پىشقان پىكىر.

زَنِيْمْ ج زَنْمَى: ئېگى پەس، هارامزادە، پەسكەش، زاتى پەس، ئىپلاس، رەزىل، هارامدىن بولغان.

«عُتُلٍّ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٍ» «قرآن»: قوپال، ئۇنىڭ ئۈستىگە هارامدىن بولغان ئادەم (ۋەلىدئىبىن مۇغىرە) گە. . .

زَنِيٌّ: تار.

زِهْ: ياخشى، بەك ياخشى، بەك ياخشى بولدى، قالتىس بولدى.

زِهْ! : ياخشى، بەك ياخشى! بەك ياخشى بولدى! قالتىس بولدى!

زَهَا يَزْهُوْ زَهْوًا وَ زَهُوًّا: مەغرۇرلاندى، هاكاۋۇرلۇق قىلدى، گېدىيىۋالدى.

زَهَا الْغُلاَمُ: يىگىت يېتىلدى، توشتى، ياش قۇرامىغا يەتتى.

زَهَا الزَّرْعُ: زىرائەت يېتىلدى، پىشتى.

زَهَا السِّرَاجُ: چىراغ يورىدى، نۇر چاچتى.

زَهَا الْكِبْرُ فُلاَنًا: كىبىر ئۇنى چوڭچىلىق قىلدۇردى.

زَهَتِ الْأَزْهَارُ: گۈل ـ چېچەكلەر ئۆسۈپ يېتىلدى.

«تَزْهُو أَنْوَارُ الْمَدِينَةِ فِي الْأَعْيَادِ» : بايراملاردا شەھەرنىڭ چىراغلىرى يورۇپ كېتىدۇ.

زُهَاءُ: ئۆپچۆرىسى، ئەتراپىدا، ئەتراپى، تەخمىنەن، مىقدار.

زُهَاءَ سَاعَةٍ: بىر سائەت ئەتراپىدا.

هُمْ زُهَاءُ أَلْفٍ: ئۇلار تەخمىنەن مىڭ.

زَهَادَةٌ: زاھىدلىق، تەركىدۇنيا بولۇپ ئىبادەت قىلماق.

زَهَادَةٌ فِي الدُّنْيَا: دۇنياغا بېرىلمەسلىك، دۇنياغا كۆڭۈل بۆلۈپ كەتمەسلىك.

زَهَادَةُ الْعَيْشِ: هاياتقا پەرۋاسىز قاراش.

زِهَارَةٌ: گۈلچىلىك ئىلمى، گۈلچىلىك تېخنىكىسى.

«تُدَرَّسُ الزِّهَارَةُ ضِمْنَ مَوَادِّ كُلِّيَّةِ الزِّرَاعَةِ» : گۈلچىلىك تېخنىكىسى دېھقانچىلىق فاكۇلتېتىنىڭ دەرسلىرى قاتارىدا ئوقۇلىدۇ.

زَهِدَ يَزْهَدُ زُهْدًا وَ زَهَادَةً فِي الشَّيْءِ وَ عَنْهُ: نەرسىنى تاشلىدى؛ تەرك ئەتتى، يۈز ئۆرىدى، خالىي بولدى، كۆڭۈل بۆلمىدى.

زَهِدَ الْمُتَصَوِّفُ فِي الدُّنْيَا: سوپى دۇنيادىن يۈز ئۆردى، دۇنيانى تەرك ئەتتى.

«زَهِدَ فِي الدُّنْيَا وَ تَرَكَ حَلاَلَهَا وَ حَرَامَهَا» : دۇنياغا قىزىقمىدى، دۇنيانىڭ هالال ۋە هارام نەرسىلىرىنىڭ هەممىسىنى تەرك ئەتتى.

زَهُدَ يَزْهُدُ زُهْدًا: تاشلىدى، تەرك ئەتتى، يۈز

ئۆرىدى.

زَهُدَ فِيهِ: ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلمىدى.

زَهَدَ الدُّنْيَا: تەركىدۇنيا بولدى، دەرۋىش بولدى.

زُهْدٌ: زاھىدلىق، تەركىدۇنيا بولۇپ ئىبادەت قىلماق.

اَلزُّهْدُ فِي الْمَالِ: پۇل - مالغا قىزىقماسلىق.

زَهَرَ يَزْهَرُ زَهْرًا وَ زُهُورًا السِّرَاجُ: چىراغ يورۇدى، پارلىدى، چاقنىدى.

زَهَرَ الْوَجْهُ أَوِ الْقَمَرُ: يۈز ياكى ئاي يورىدى ، يالتىرىدى ، پارقىرىدى.

زَهَرَتِ النَّارُ: ئوت يورىدى.

زَهَرَ الشَّيْءُ: نەرسىنىڭ رەڭگى سۇزۇك بولدى.

زَهَرَتِ الزَّنْدُ: چاقماق ياندى.

زَهَرَتِ النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك چېچەكلىدى.

زَهِرَ يَزْهَرُ زَهَرًا وَ زَهَارَةً وَ زُهُورًا: رەڭگى ئاق، چىرايلىق، سۇزۇك بولدى.

زَهْرٌ ج أَزْهَارٌ وَ زُهُورٌ: چېچەك، گۈل.

زَهْرُ النُّحَاسِ: مىستىكى يېشىللىق.

زَهْرُ الْمِلْحِ: ساپ بولمىغان ناترىي كاربونات.

زَهْرُ الْعَسَلِ: ئۇچقات (ئۆسۈملۈك).

زَهْرُ الصَّبَاغِ: جۇخارگۈل.

زَهْرُ الرَّبِيعِ: باھارگۈل.

زَهْرُ الْبُرْتُقَالِ: ئاپېلسىن چېچىكى.

زَهْرُ الْكِبْرِيتِ: سوقۇپ يۇمشىتىلغان گۈڭگۈرت.

زَهْرُ النَّرْدِ: شېشىخال (قىمار ئويناش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان نەرسە).

زَهْرُ الْحَجَرِ: مۇخ، تاش خېنە، لىشاينىك.

زُهْرٌ: ئاي بېشىدىكى ئۈچ كېچە.

زَهْرُ اللَّيْلِ: ناماز شام گۈلى، ھەپىرەڭ.

اَلزَّهْرَاءُ: زەھرا (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىزى ھەزرىتى پاتىمەنىڭ لەقىمى؛ ئىسپانىيىدىكى داڭلىق بىر سارايىنىڭ ئىسمى).

اَلزَّهْرَاوَانِ: «بەقەرە» ۋە «ئال ئىمران» سۈرىسى.

زَهْرَاوِيٌّ: خۇشاللىق، كۆڭۈللۈك.

زَهْرَةٌ ج زَهَرَاتٌ: گۈل، غۇنچە.

زَهْرَةُ الثَّالُوثِ: كېپىنەك گۈل؛ كۆركەم، گۈزەل.

زَهْرَةُ الدُّنْيَا: دۇنيانىڭ زىبۇ زىننەت ۋە نازۇ نېمەتلىرى.

زَهْرَةُ الْحَيَاةِ: گۈزەل ياشلىق؛ گۈزەل ھايات مەنزىرىسى، باھار مەنزىرىسى.

«وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا» «قرآن»: بىز (كۇففارلاردىن) تۈرلۈك جامائەنى بەھرىمەن قىلغان دۇنيانىڭ نېمەتلىرى ۋە زىبۇ زىننەتلىرىگە كۆز سالمىغىن . . .

زَهْرَةُ الْعُمْرِ: گۈزەل ياشلىق، گۈزەل ھايات مەنزىرىسى، ئۆمۈرنىڭ باھار مەنزىرىسى.

زَهْرَةُ الْحَسْنَاءِ: گۈزەل قىزنىڭ سۇپسۇزۇكلۇكى.

صَبِيَّةٌ فِي زَهْرَةِ الْعُمْرِ: ياشلىق باھارىنى ئۆتكۈزۈۋاتقان قىزچاق.

زَهْرَةُ الرِّيحِ: كۆك قاغا، پىكنونوت.

زُهَرَةٌ: زۆھرە يۇلتۇز، ۋىنىرا.

زُهْرَةٌ: ئاپئاق، سۇزۇك رەڭ.

زَهْرِيٌّ: گۈلگە مەنسۇپ، گۈلگە ئائىت، گۈل رەڭگىدە.

زَهْرِيُّ الشَّكْلِ: گۈل شەكىللىك.

زُهَرِيٌّ: تاناسىل كېسەللىكى، جىنسىي كېسەللىك، سىفلىس.

اَلْأَمْرَاضُ الزُّهَرِيَّةُ: تاناسىل كېسەللىكى، جىنسىي كېسەللىك.

زَهْرِيَّةٌ ج زَهْرِيَّاتٌ: گۈل قاچىسى، تەشتەك، لوڭقا، گۈلدان.

«فِي الْحُجْرَةِ زَهْرِيَّةٌ بِهَا وَرْدٌ جَمِيلٌ»: خانىدىكى لوڭقىدا چىرايلىق قىزىل گۈل بار.

زَهَقَ يَزْهَقُ زُهُوقًا لِلْمَوْتِ وَ غَيْرِهِ: ئۆلۈم ۋە باشقىلارغا يېقىنلاشتى.

«زَهَقَ الْمُحْتَضَرُ لِلْهَلَاكِ»: سەكراتتىكى ئادەم ئۆلۈمگە يېقىنلاشتى.

زَهَقَ يَزْهَقُ زُهُوقًا الْبَاطِلُ: ھالاك بولدى، ۋەيران بولدى، يوقالدى.

«وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ» ‹قرآن› : «ھەقىقەت (يەنى ئىسلام) كەلدى، باتىل (يەنى كۇفرى) يوقالدى. . . » دېگىن.

زَهَقَ يَزْهَقُ زَهْقًا وَ زُهُوقًا نَفْسُهُ: جېنى چىقتى.

زَهَقَ الْفَرَسُ: ئات ئۈزۈپ چىقتى، ئىلگىرىلەپ كەتتى.

زَهَقَ السَّهْمُ: ئوق نىشانغا تەگدى.

زَهَكَ يَزْهَكُ زَهْكًا الشَّيْءَ: سۈركىدى، غاجىدى ئاقلىدى.

زَهَلَ يَزْهَلُ زَهْلاً: دىلى ئارام تاپتى.

زَهَلَ عَنِ الشَّيْءِ: يىراقلاشتى.

زَهَلَ يَزهَلُ زَهَلاً الشَّيْءُ: ئاپئاق سىلىق بولدى.

زَهْلَقَ يُزَهْلِقُ زَهْلَقَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى سىلىقلىدى، پارقىراتتى.

زِهْلِقٌ: جانلىق، شوخ، تېتىك؛ قارا بوران.

زُهْلُولٌ ج زَهَالِيلُ: سىلىق.

زَهَمَ يَزْهُمُ زَهْمًا الْعَظْمُ: ئىلىك تولدى.

زَهَمَ فُلاَنًا عَنْ كَذَا: مەنئىي قىلدى، توستى.

زَهِمَ يَزْهَمُ زَهَمًا الشَّخْصُ: سەمرىدى، كۆپ يەپ قورسىقى ئىسلىپ كەتتى.

«زَهِمَ مِنْ كَثْرَةِ الْأَكْلِ وَ قِلَّةِ الرِّيَاضَةِ» : ئۇ كۆپ يەپ ئاز ھەرىكەت قىلغانلىقتىن سەمرىپ كەتتى.

زُهْمٌ: بەدبۇي، سېسىق، ھايۋان مېيى.

زَهِمٌ ج زَهِمُونَ: سېمىز.

زَهْمَانٌ: كۆپ يەپ قورسىقى ئىسىلىپ كەتكەن ئادەم.

زُهْمَةٌ: سېسىق پۇراق، سېسىق ھىد.

زَهِمَةٌ ج زَهِمَاتٌ: سېمىز.

زَهَّارٌ ج زَهَّارُونَ: گۈل ساتقۇچى؛ گۈل تېرىغۇچى، گۈلچى؛ بوتانىكا ئالىمى.

«اِشْتَرَى الْوُرُودَ مِنَ الزَّهَّارِ» : قىزىل گۈللەرنى گۈلچىدىن سېتىۋالدى.

زَهَّدَ يُزَهِّدُ تَزْهِيدًا فِي الشَّيْءِ وَ عَنْهُ: قىزىقماسلىققا تەرغىب قىلدى.

«زَهَّدَهُ الْوَاعِظُ فِي حُبِّ الْمَالِ» : ۋەز ئېيتقۇچى مالنى دوست تۇتماسلىققا تەرغىب قىلدى.

زَهَّقَ يُزَهِّقُ تَزْهِيقًا: زېرىكتۇردى، كۆڭلىنى سۇندۇردى، رايىنى قايتۇردى.

اَلزَّهِيدُ: كۆپ تەقۋادار، ناھايىتى زاھىد ئادەم.

زَهْوٌ . زُهُوٌّ: ھاكاۋۇرلۇق، تەكەببۇرلۇق، چوڭچىلىق؛ ئاساسسىز، ئەھمىيەتسىز؛ ساختا؛ شانلىق، نۇرلۇق، شەرەپلىك؛ گۈزەللىك، كۆركەملىك.

زَهْوُ الْأَغْنِيَاءِ: بايلارنىڭ مەغرۇرلۇقى.

زَهْوُ الطَّبِيْعَةِ: تەبىئەتنىڭ گۈزەللىكى.

زَهْوُ الْأَشْجَارِ فِي الرَّبِيعِ: باھار دەرەخلىرىنىڭ كۆركەملىكى.

زُهُوقٌ: ئۆلۈمگە يېقىنلاشماق.

زَهُوقٌ ج زُهُقٌ: ھالاك بولغۇچى، يوقالغۇچى.

«إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا» ‹قرآن› : ... باتىل ھەقىقەتەن ئوڭاي يوقىلىدۇ.

زُهُومَةٌ: بەد بۇي، سېسىق.

زَهِيَ يُزْهَى زُهْوًا عَلَى النَّاسِ: تەكەببۇرلۇق قىلدى.

زُهِيَ بِكَذَا: مەغرۇرلاندى.

«زُهِيَ الشَّيْخُ بِحَفِيدَتِهِ» : بوۋاي نەۋرىسى بىلەن پەخىرلەندى.

زَهًى: يورۇقلۇق نۇر؛ ئوچۇق نۇر؛ چىرايلىق نۇر؛ يارقىن؛ روشەن؛ كۆركەم؛ نۇر.

زَهِيدٌ: ئەرزىمەس، بېخىل، ناكەس؛ ئازغىنە، كىچىككىنە، قىممىتى يوق، ئازراق، قەدىرسىز.

زَهِيدُ الْعَيْنِ: ئاز قانائەت قىلىدىغان.

ثَمَنٌ زَهِيْدٌ: ئازغىنا پۇل.

زَهِيدُ الْأَكْلِ: تامىقى ئاز.

وَادٍ زَهِيدٌ: تار ساي، تار جىلغا.

زَهِيٌّ: چىرايلىق، ئوچۇق، نۇرلۇق.

أَلْوَانٌ زَهِيَّةٌ: ئوچۇق رەڭ.

زَوَاجٌ: تۇرمۇش قۇرماق، تۇي قىلماق، نىكاھلانماق، جۈپلەشمەك، نىكاھ، تۇي.

«زَوَاجُ الْأَقَارِبِ يُضْعِفُ النَّسْلَ» : تۇغقانلارنىڭ ئۆزئارا نىكاھلىنىشى نەسلىنى ئاجىزلاشتۇرۇۋېتىدۇ.

حَيَاةُ الزَّوَاجِ: ئەر - خوتۇنلۇق تۇرمۇش.

زَوَاجُ الشِّغَارِ: تويلۇقسىز قايچا قۇدا بولماق.

زَوَاجٌ غَيْرُ شَرْعِيٍّ: قانۇنسىز توي، نىكاھسىز ياشىماق، قانۇنسىز بىللە بولماق.

زَوَاجٌ بَيْنَ الْأَهْلِ: ئۇرۇق - تۇغقانلار ئارىسىدا ئۆيلەنمەك.

زَوَاجُ الْمُتْعَةِ: ۋاقىتلىق ئۆيلەنمەك، ۋاقىتلىق خوتۇن ئالماق.

زَوَاجٌ اِخْتِيَارِيٌّ: سىناشماق، سىنىشىپ توي قىلماق.

زَوَاجٌ عُرْفِيٌّ: مىللىي ئەنئەنە بويىچە توي قىلماق.

زَوَاجٌ مَدَنِيٌّ: ئەنئەنە بويىچە توي قىلماق.

حَفْلَةُ الزَّوَاجِ: توي مۇراسىمى، توي چېيى، توي زىياپىتى.

خَاتَمُ الزَّوَاجِ: تويلۇق ئۈزۈك.

زَوَاجُ مَصْلَحَةٍ: مۇئەييەن مەنپەئەتنى كۆزلەپ توي قىلماق.

شَهَادَةُ الزَّوَاجِ: نىكاھلىنىش گۇۋاھنامىسى، توي خېتى.

صَالِحٌ أَوْ صَالِحَةٌ لِلزَّوَاجِ: توي قىلىش يېشىغا توشقان.

كَرَاهَةٌ لِلزَّوَاجِ: مەجبۇرىي توي.

وَحْدَةُ الزَّوَاجِ: بىر ئەر - خوتۇنلۇق تۈزۈم.

زِوَاقٌ: ئالتۇن جابدۇق، ئالتۇن كۈمۈشتىن ياسالغان بېزەك؛ ئاياللارنىڭ ئۆيپا - ئەخلەك ۋە زىننەت بۇيۇملىرى.

زَوَالٌ: يوقالماق، تۈگىمەك، زاۋال تاپماق، ئۈزۈلمەك، ئۆچمەك.

زَوَالُ الشَّمْسِ: قۇياشنىڭ پېتىشى.

خَطُّ الزَّوَالِ: مېردىئان سىزىقى.

زُوَانٌ. زَوَانٌ. زِوَانٌ: زەھەرلىك بۇغداي.

زُوَانٌ: خىلمۇخىل ياۋا ئوت - چۆپلەر، مەستەك (زەھەرلىك دان تۇتىدىغان بۇغدايسىمان ئۆسۈملۈك).

زَوْبَعَةٌ ج زَوَابِعُ: قارا بوران، قارا قۇيۇن، بوران - چاپقۇن.

زَوْبَعَةٌ بَحْرِيَّةٌ أَوْ بَرِّيَّةٌ: دېڭىز بورىنى، قاتتىق بوران.

زَوْجٌ ج أَزْوَاجٌ: جۈپ، ئەر (ئايالنىڭ ئېرى) ھايۋاننىڭ جۈپتى.

«قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ» «قرآن» : «كېمىگە ھايۋانلاردىن (ئەركەك چىشى بولۇپ) بىر جۈپتىن ئېلىۋالغىن...» دېدۇق.

زَوْجٌ أَحْذِيَةٍ: بىر جۈپ ئاياغ.

زَوْجٌ مِنَ الْبَقَرِ: بىر جۈپ كالا.

زَوْجُ الِابْنَةِ: كۈيئوغۇل.

زَوْجُ الْأُخْتِ: ھەمشىرىنىڭ ئېرى، يېزنە.

تَعَدُّدُ الْأَزْوَاجِ: كۆپ ئەرلىك تۈزۈم.

الزَّوْجَانِ: ئەر - خوتۇن ئىككىسى، ئەر ۋە ئۇنىڭ خوتۇنى.

زَوْجَةٌ ج زَوْجَاتٌ: ئايال، خوتۇن (ئەرنىڭ ئايالى)، رەپىقىسى، جۆرىسى.

«اَلزَّوْجَةُ الصَّالِحَةُ سَبَبٌ فِي سَعَادَةِ الْأُسْرَةِ» : ياخشى ئايال ئائىلىنىڭ بەختلىك بولۇشىنىڭ سەۋەبىدۇر.

زَوْجَةُ الْأَبِ: ئۆگەي ئانا، دادىسىنىڭ ئايالى.

زَوْجَةُ الِابْنِ: كېلىن.

زَوْجَةٌ صَالِحَةٌ: ياخشى خوتۇن.

تَعَدُّدُ الزَّوْجَاتِ: كۆپ خوتۇنلۇق تۈزۈم.

زَوْجِيٌّ: جۈپ، جۈپ سان.

عَدَدٌ زَوْجِيٌّ: جۈپ سان.

زَوْجِيَّةٌ: توي قىلماق، نىكاھلانماق، جۈپلەشمەك.

رَابِطَةُ الزَّوْجِيَّةِ: ئەر - خوتۇنلۇق مۇناسىۋەت.

أَوَامِرُ الزَّوْجِيَّةِ: ئەر - خوتۇنلۇق مۇناسىۋەت.

حَفْلَةُ الزَّوْجِيَّةِ: توي مۇراسىمى.

اَلْعَلَاقَةُ الزَّوْجِيَّةُ: ئەر - ئاياللىق مۇناسىۋەت.

زَوْحٌ: يۆتكىۋەتمەك، نېرى قىلىۋەتمەك، يىراقـ لاشتۇرماق.

زَوِدَ يَزْوَدُ زَوَدًا الشَّخْصُ: قەلبى بۇزۇلدى، دىلى ئەگرى بولدى.

زَوِدَ الشَّيْءُ: نەرسە قىڭغىر بولدى، قىيسايدى، بىر تەرەپكە ئاغدى.

زَوِرَ يَزْوَرُ زَوَرًا الشَّيْءُ: نەرسە قىيسايدى، ئەگرى بولدى، كۆكرىكىنىڭ بىر تەرىپى يەنە بىر تەرىپىنى بېسىپ كەتتى.

زَوْرٌ: زىيارەت قىلغۇچىلار، ئېكسكۇرسىيە- چىلەر؛ زىيارەت قىلماق؛ كۆكرەكنىڭ يۇقىرى قىسمى.

«جَاءَ الزَّوْرُ إِلَى بَيْتِنَا»: زىيارەتچىلەر ئۆيىمىزگە كەلدى.

آلاَمُ الزَّوْرِ: كۆكرەكنىڭ يۇقىرى قىسمىنىڭ ئاغرىشى.

زُوْرٌ: يالغان، ساختا، بوھتان، ئويدۇرۇلغان، يالغان گۇۋاھلىق.

«وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ» ‹قرآن›: يالغان گۇۋاھ- لىق بېرىشتىن ساقلىنىڭلار.

شَاهِدُ الزُّورِ: يالغان گۇۋاھچى.

اَلزَّوْرَاءُ: باغداد شەھىرى.

اَلزَّوْرَاءُ ج زُورٌ وَ زَوْرَاتٌ: ئەگرى، قىڭغىر؛ يىراق.

كَلِمَةٌ زَوْرَاءُ: قىڭغىر سۆز، ئەگرى سۆز.

مَنَارَةٌ زَوْرَاءُ: قىڭغىر مۇنار.

أَرْضٌ زَوْرَاءُ: يىراق يەر.

زَوْرَةٌ: بىر قېتىملىق زىيارەت.

زَوْرَقٌ ج زَوَارِقُ: قولۋاق، كېمە، قېيىق.

زَوْرَقٌ بُخَارِيٌّ: ماتورلۇق قولۋاق، ماتورلۇق قېيىق.

زَوْرَقٌ شِرَاعِيٌّ: كىچىك يەلكەنلىك كېمە.

زَوْرَقُ النَّجَاةِ: قۇتقۇزۇش قېيىقى.

زَوْرَقُ الطُّورْبِيَّةِ: تورپىدا قېيىقى.

زَوْرَقُ صَيْدٍ: بېلىقچىلار كېمىسى.

زَوْعَةٌ ج زُوَعٌ: يالپاق، تىلىم (قوغۇن قاتارلىقـ لارنىڭ)؛ كىشىلەر گۇرۇھى؛ بىر چاڭگال گۆش؛ بىر پارچە ئۆسۈملۈك.

زُوَعٌ: دۆ، ئۆمۈچۈك.

زَوْفُ الطَّائِرِ: قۇشنىڭ قانات قېقىشى.

زُوفَاءُ: لىپەك گۈل.

زُوفَى: لىپەك گۈل.

زَوْكٌ ج أَزْوَاكٌ: قاغىنىڭ مېڭىشى.

زَوْلٌ ج أَزْوَالٌ: ئىنسان؛ چاققان، تېتىك؛ خۇش چاقچاق يىگىت؛ چۈش؛ ئەرۋاھ؛ قەھرىمان؛ چېچەن.

«تَرَاءَى لَهُ فِي اللَّيْلِ زَوْلٌ»: كېچىدە ئۇنىڭغا ئەرۋاھ كۆرۈندى.

هَذَا زَوْلٌ مِنَ الْأَزْوَالِ: ئاجايىپ - غارايىپ.

زَوْلَعٌ: تاپىنى يېرىق.

زُومٌ: مېۋە شەربىتى، مېۋە شىرنىسى.

زَوْمَحٌ: ناكەس، پىخسىق؛ قۇلاقكەستى؛ ئاجىز پاكىنەك، قارا كۆرۈمسىز.

زُوَّادَةٌ: ئوزۇق، ئوزۇق - تۈلۈك، يەم - خەشەك.

زُوَّارٌ: زىيارەتچىلەر.

زَوَّاغٌ: ئۆزىنى چەتكە ئالغۇچى، سەۋەب كۆرسەتكۈ- چى.

زَوَّجَ يُزَوِّجُ تَزْوِيجًا - هُ الْمَرْأَةَ: ئۇنىڭغا خوتۇن ئېلىپ بەردى، ئۇنى ئۆيلەپ قويدى.

زَوَّجَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ وَ إِلَيْهِ: نەرسىنى نەرسىگە جۈپلەپ قويدى، سەپلەپ قويدى.

زَوَّجَ الْبَقَرَ لِلْحَرْثِ: يەر ھەيدەش ئۈچۈن قوشقا كالىنى جۈپلىدى.

زَوَّدَ يُزَوِّدُ تَزْوِيدًا - هُ: ئۇنىڭغا ئوزۇق - تۈلۈك بەردى، ئوزۇقلۇق ئاتا قىلدى.

زَوَّدَهُ بِكَذَا: ئۇنى تەمىنلىدى، ئوزۇق - تۈلۈك بەردى، ئوزۇقلاندۇردى، ... تەييارلىدى، ئۇنى بىھاجەت قىلدى.

«زَوَّدَ الْمَصْنَعَ بِالْآلاَتِ الْعَصْرِيَّةِ»: زاۋۇتنى زاما- نىۋى ئۈسكۈنىلەر بىلەن تەمىنلىدى.

«زَوَّدَ الْمُسَافِرَ بِمَاءٍ وَ تَمْرٍ»: يولۇچىغا سۇ ۋە خورما بەردى.

يُزَوِّدُ الْمَاءُ الْحُقُولَ بِالْحَيَاةِ: سۇ ئېتىزلارنى

هاياتلىق بىلەن تەمىن ئېتىدۇ.

«يُزَوِّدُ الْفَلَّاحُونَ سُكَّانَ الْمُدُنِ بِالْخَضْرَاوَاتِ»: دېھقانلار شەھەر ئاھالىلىرىنى كۆكتات بىلەن تەمىنلەيدۇ.

زَوَّرَ يُزَوِّرُ تَزْوِيرًا الشَّيْءَ: ساختىلاشتۇردى، ئويدۇرۇپ چىقاردى، تەقلىد قىلىپ ياسىدى.

زَوَّرَ الشَّهَادَةَ: گۇۋاھلىقنى بىكار قىلدى.

زَوَّرَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا يالغاننى چاپلىدى.

زَوَّرَهُ الْمَكَانَ: ئۇنى زىيارەت قىلدۇردى.

زَوَّرَ إِرَادَةَ الشَّعْبِ: خەلقنىڭ ئىرادىسىنى زورلۇق بىلەن بويسۇندۇردى.

زَوَّرَ الْكَلَامَ: يالغان ئېيتتى، يالغان سۆزلىدى.

«زَوَّرَ تَلَامِيذَهُ الْمَتْحَفَ»: شاگىرتلىرىنى موزېينى ئېكسكۇرسىيە قىلدۇردى.

«هُوَ مِمَّنْ يُزَوِّرُونَ الْوَثَائِقَ»: ئۇ ساختا ھۆججەت ياسايدۇ.

«زَوَّرَ الشَّاهِدُ مَا وَقَعَ فِي الْحَادِثِ»: ۋەقەدە يۈز بەرگەن ئىشلارنى گۇۋاھچى يالغان ئېيتتى.

«زَوَّرَ الْقَاضِي شَهَادَتَهُ»: ئۇنىڭ گۇۋاھلىقىنى سوتچى يالغانغا چىقاردى.

زَوَّغَ يُزَوِّغُ تَزْوِيغًا: ئۆزىنى قاچۇردى، ئاغدى، باش تارتتى، قىيسايدى.

زَوَّغَ مِنَ الْمُحَاضَرَةِ: لېكسىيىدىن باش تارتتى.

زَوَّقَ يُزَوِّقُ تَزْوِيقًا الْكَلَامَ: سۆزنى بېزىدى، زىننەتلىدى، ياسىدى، تۈزەتتى.

زَوَّقَ الْكِتَابَ: كىتابنى بېزىدى.

زَوَّقَ الْجِدَارَ: تامنى بېزىدى، زىننەتلىدى.

«زَوَّقَ مِحْرَابَ الْمَسْجِدِ»: مەسچىتنىڭ مېھرابىغا نەقىش ئويدى.

زَوَّلَ يُزَوِّلُ تَزْوِيلًا الشَّيْءَ: يىراقلاشتۇردى، نېرى قىلدى.

«زَوَّلَهُ مِنَ الشَّرِكَةِ»: شىركەتتىن ئۇنى چەتلەشتۈردى.

زَوَّمَ يُزَوِّمُ تَزْوِيمًا: شەيتانلىق قىلدى، ھىيلىگەرلىك قىلدى، مۇغەمبەرلىك قىلدى.

زَوَّى يُزَوِّي تَزْوِيَةً: يوشۇرۇندى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

زَوَّى وَجْهَهُ: غەم باستى، چىرايى تۇتۇلدى.

زَوَى يَزْوِي زَيًّا السِّرَّ عَنْهُ: مەخپىي تۇتتى، سىرنى يوشۇردى.

زَوَى مَا بَيْنَ عَيْنَيْهِ: يۈزىنى پۈرۈشتۈردى، قوشۇمىسىنى تۈرۈۋالدى.

زَوَى عَنْهُ حَقَّهُ: ھەققىنى بەرمىدى، ھەققىنى بېرىشتىن باش تارتتى.

«زَوَى عَنِ الْيَتِيمِ التَّصَرُّفَ فِي مُلْكِهِ»: يېتىمنى ئۆز مال ـ مۈلكىنى باشقۇرۇشتىن چەكلىدى.

زِيَادَةٌ ج زِيَادَاتٌ: زىيادە بولماق، ئارتماق، كۆپەيمەك، زىيادە ئۆرلىمەك، ئاشماق.

زِيَادَةٌ حِسَابِيَّةٌ: ئارىفمېتىكىلىق پروگرېسسىيە.

زِيَادَةٌ سَابِقَةٌ: سۆز ئالدى قوشۇمچىسى.

زِيَادَةٌ وَسْطِيَّةٌ: سۆز ئوتتۇرىدا كېلىدىغان قوشۇمچە.

زِيَادَةٌ لَاحِقَةٌ: سۆز ئاخىرىدا كېلىدىغان قوشۇمچە.

زِيَادَةً عَلَى ذَلِكَ: ئۇنىڭدىن باشقا، يەنە قوشقاندا، ئۇنىڭ ئۈستىگە.

زِيَادَةً عَنْ: ... دىن ئارتۇق، ... دىن ئوشۇق.

بِالزِّيَادَةِ: ئارتۇقچە، بەكمۇ، تولىمۇ.

اَلزِّيَادَةُ فِي الْأُجُورِ: ئىش ھەققىنىڭ ئۆسۈشى.

زِيَادَةٌ فِي الْإِيضَاحِ: تېخىمۇ روشەن، تولىمۇ روشەن.

زِيَادَةُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئېشىشى.

زِيَادَةُ الْمَوَالِيدِ: تۇغۇت نىسبىتىنىڭ ئېشىشى.

زِيَادَةُ قِيمَةِ السَّيَّارَاتِ: ئاپتوموبىل باھاسىنىڭ ئۆسۈشى.

طَلَبُ الزِّيَادَةِ: كۆپرەك تەلەپ قىلماق.

زِيَارٌ: يۈگەن؛ چالغۇ ئەسۋابلارنىڭ ئىنچىكە تارىسى؛ ئادەت، قائىدە؛ زىغىر.

زِيَارَةٌ: زىيارەت قىلماق، ئېكسكۇرسىيە قىلماق، يوقلىماق، زىيارەت.

زِيَارَةُ الْأَمَاكِنِ الْمُقَدَّسَةِ: مۇقەددەس جايلارنى زىيارەت قىلماق.

زِيَارَةُ الْأَصْدِقَاءِ: دوستلارنى يوقلىماق.

زِيَارَةُ الْمَرْضَى: كېسەللەرنى يوقلىماق.

زِيَاطٌ: ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ، ۋارقىراش ـ جارقىراش ۋاڭ ـ چۇڭ.

زِيَاطُ الْمُتَجَمِّعِينَ فِي الشَّارِعِ: كوچىدا ئولىشىۋالغانلارنىڭ ۋاراڭ ـ چۇرۇڭى.

زِيَانٌ: چىرايلىق، گۈزەل.

قَمَرٌ زِيَانٌ: چىرايلىق ئاي.

زِيْبَقٌ: سىماپ.

زَيْتٌ ج زُيُوتٌ: ماي، ياغ (ھايۋانات، ئۆسۈملۈك ۋە مەدەنلەردىن چىققان مايلارنىڭ ھەممىسىگە ئىشلىتىلىدۇ).

زَيْتُ الْبِتْرُولِ: نېفىت.

زَيْتُ الْحَجَرِ أَوْ زَيْتُ الصَّخْرَةِ: نېفىت.

زَيْتُ الزَّيْتُونِ: زەيتۇن يېغى.

زَيْتُ الْحُوتِ: بېلىق يېغى.

زَيْتُ بَذْرِ الْقُطْنِ: چىگىت يېغى.

زَيْتُ بُذُورِ الْخَرْدَلِ: قىچا يېغى.

زَيْتُ بُذُورِ الْقِنَّبِ الْهِنْدِيِّ: كەندىر يېغى.

زَيْتٌ حَارٌّ: زىغىر يېغى.

اَلزَّيْتُ الْحُلْوُ: زەپە يېغى.

زَيْتُ الْحَمْضِيَّاتِ: ئېسسېنتول مېيى، خۇش پۇراق ماي.

زَيْتُ السِّمْسِمِ: كۈنجۈت يېغى.

زَيْتُ الشَّلْجَمِ: قىچا يېغى.

زَيْتُ فُولِ السُّودَانِي: خاسىڭ يېغى.

زَيْتُ الْقِرْفَةِ: دارچىن يېغى.

زَيْتُ قَصْبِ الطِّيْبِ: ئىگىر يېغى.

زَيْتُ فُولِ الصُّويَا: پۇرچاق يېغى.

زَيْتُ اللَّيْمُونِ: لىمون يېغى.

زَيْتُ الْيَانْسُونِ: بەديان يېغى.

زَيْتٌ مَعْدَنِيٌّ: مىنرال ماي.

زَيْتٌ خَامٌ: خام نېفىت، تازىلانمىغان نېفىت.

زَيْتُ الطَّيَّارِ: بېنزىن.

زَيْتُ الْغَازِ: كېرسىن.

زُيُوتٌ وَ شُمُومٌ: سۇماي ۋە ھايۋانات مېيى.

زُيُوتٌ نَبَاتِيَّةٌ: ئۆسۈملۈك يېغى.

زَيْتُونٌ: زەيتۇن دەرىخى.

«فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا وَ عِنَبًا وَ قَضْبًا وَ زَيْتُونًا وَ نَخْلًا وَ حَدَائِقَ غُلْبًا وَ فَاكِهَةً وَأَبًّا مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ» «قرآن»: سىلەرنىڭ ۋە ھايۋاناتلارنىڭ مەنپەئەتلىنىشى ئۈچۈن، زېمىندا ئاشلىقلارنى، ئۈزۈمنى، ئوتياشلارنى، زەيتۇننى، خورمىنى، دەرەخلىرى قويۇق باغچىلارنى، تۈرلۈك مېۋىلەرنى، ئوت ـ چۆپلەرنى ئۆستۈردۇق.

جَبَلُ الزَّيْتُونِ: زەيتۇن تېغى (قۇددۇس شەرىپتىكى بىر تاغ).

زَيْتُونَةٌ: زەيتۇن دەرىخى.

«يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَ لَا غَرْبِيَّةٍ» «قرآن»: چىراغ مۇبارەك زەيتۇن دەرىخىنىڭ يېغى بىلەن يورۇتۇلغان، ئۇ شەرق تەرەپتىمۇ ئەمەس، غەرب تەرەپتىمۇ ئەمەس.

جَامِعَةُالزَّيْتُونِ: زەيتۇن ئۇنىۋېرسىتېتى (تۇنىستا).

زَيْتُونِيٌّ ج زَيْتُونِيُّونَ: زەيتۇنغا تەۋە، زەيتۇن رەڭلىك؛ تۇنىستىكى زەيتۇن ئۇنىۋېرسىتېتىنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىغا قارىتىلىدۇ.

«قَارُورَةٌ زَيْتُونِيَّةُ اللَّوْنِ»: زەيتۇن رەڭلىك شىشە.

زَيْتِيٌّ: مايلىق، ياغلىق.

أَخْضَرُ زَيْتِيٌّ: توق يېشىل، ئىسلىق يېشىل، پارقىراق.

نَبَاتٌ زَيْتِيٌّ: مايلىق ئۆسۈملۈك.

زُجَاجٌ زَيْتِيُّ اللَّوْنِ: زەيتۇن رەڭلىك ئەينەك.

صُورَةٌ زَيْتِيَّةٌ: ماي بوياق رەسىم.

زَيْتِيَّاتٌ: نېفىت ئىشلەپچىقىرىش كارخانىسى.

زَيْجٌ ج أَزْيَاجٌ و زِيَجَةٌ و زِيْجَاتٌ: تامچىنىڭ تامغا تارتىدىغان تانىسى؛ ئاسماندىكى يۇلتۇزلارنىڭ ھەرىكەتلىنىش ئەھۋالىنى چۈشەندۈرىدىغان كىتاب؛ جەدۋەل، سترونومىيىنىڭ كالېندارى.

زِيْجَةٌ ج زِيْجَاتٌ: نىكاھلانماق، توي قىلماق، جۈپلەشمەك.

«اِنْخَفَضَ مَعْدَلُ الزِّيجَاتِ فِي السَّنَوَاتِ الأَخِيرَةِ»: كېيىنكى يىللاردا نىكاھلىنىش نىسبىتى تۆۋەنلەپ كەتتى.

زِيْحٌ ج أَزْيَاحٌ: پارچە، ئۇۋاق.

اَلزَّيْدِيَّةُ: شىئە مەزھىپىنىڭ بىر تارمىقى.

زِيْرٌ ج أَزْيَارٌ وَ زِيَرَةٌ وَ أَزْوَارٌ: چالغۇ ئەسۋاب، ئۇدنىڭ ئاۋازى؛ ئادەت، يوسۇن، قائىدە؛ ئاياللارغا ئامراق ئادەم؛ كۆپ.

زِيْرُ مَاءٍ أَوْ تَمْرٍ: سۇ ياكى خورما كۆپى.

زِيْرٌ ج أَزْيَارٌ و زِيَرَةٌ: چىلەك، تۇڭ، ئىدىش، كۆپ، سوغا، قۇرۇق سۆلەت بەگزادە؛ خوتۇنلار بىلەن پاراڭلىشىشقا ئامراق ئادەم.

زِيْزٌ ج زِيْزَانٌ: تومۇزغا.

زَيْزَاءُ: تۆپىلىك، دۆڭ؛ پەي.

زَيْزَفُونٌ: پىكوس دەرىخى.

«كَالزَّيْزَفُونِ يُزْهِرُ وَ لاَ يُثْمِرُ»: ئېغىزدا بار، ئەمەلدە يوق.

زَيْزِيٌّ: تۆپىلىك، دۆڭ؛ پەي.

زَيْطَةٌ: سوزگۈچ؛ ۋاڭ ـ چۇڭ، غەۋغا.

زَيْغٌ . زَيْغَانٌ: ھالقىپ ئۆتمەك، ئاشماق، ئايرىلماق، ئاغماق، توغرا يولدىن چىقىپ كەتمەك، قىڭغىر يولغا كىرىپ قالماق.

«فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ» «قرآن»: دىللىرىدا ئەگرىلىك بار (يەنى گۇمراھلىققا مايىل) كىشىلەر مۇتەشابىھ ئايەتلەرگە ئەگىشىدۇ.

زَيْغُ الْبُعْدِ: يىراق بولغانلىقى ئۈچۈن جىسىملارنى روشەن كۆرەلمەسلىك.

زَيْفٌ ج زُيُوفٌ: ساختا، يالغان، ئويدۇرۇلغان، جا.

دِرْهَمٌ زَيْفٌ: ساختا پۇل، جا پۇل، يالغان پۇل.

زِيْقُ الثَّوْبِ ج أَزْيَاقٌ: ياقا.

زِيْقُ الْبَنَّاءِ: تامچىلىقتا ئىشلىتىدىغان شەيتان (تەكشىلىكنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

زِيْمَةٌ ج زِيَمٌ: تۆگە پادىسى، تۆگە تۈپى، بىر توپ تۆگە (ئەڭ ئاز بولغاندا 2 ـ 3 نى، ئەڭ كۆپ بولغاندا 51 تۆگىنى بىلدۈرىدۇ).

زَيْنٌ ج أَزْيَانٌ: چىرايلىق، زىننەتلەنگەن، گۈزەل، بېزەلگەن، كۆركەم؛ شان ـ شەرەپ، پەخىر، شۆھرەت، شەرەپ.

زَيْنُ الدِّيكِ: خوراز تاجىسى.

اَلْمَالُ زَيْنٌ: مال زىننەتتۇر.

اَلْأَوْلاَدُ زَيْنٌ: بالىلار زىننەتتۇر.

اِمْرَأَةٌ زَيْنٌ: چىرايلىق ئايال.

زِيْنَةٌ ج زِيَنٌ: زىننەت بۇيۇملىرى، زىننەت، بېزەك.

«زِينَةُ الْأَرْضِ بِالْعُلَمَاءِ وَالْكَوَاكِبُ زِينَةُ السَّمَاءِ»: زېمىننىڭ زىننىتى ئالىملار بىلەن، ئاسماننىڭ زىننىتى يۇلتۇزلار بىلەندۇر.

زِيْنَةُ الْوَجْهِ: ئۇپا ـ ئەڭلىك.

أَشْجَارُ الزِّيْنَةِ: زىننەت دەرەخلىرى.

خِوَانُ الزِّيْنَةِ: گىرىم ئۈستىلى، زىننەت بۇيۇملىرى ئۈستىلى.

غُرْفَةُ الزِّيْنَةِ: گىرىم ئۆيى، گىرىمخانا؛ كىيىم يۆتكەيدىغان ئۆي.

يَوْمُ الزِّيْنَةِ: ھېيت كۈنى.

زِيٌّ ج أَزْيَاءٌ: مودا، شەكىل، پاسون، كىيىم، فورما.

«لَبِسَ الزِّيَّ التَّقْلِيدِيَّ بِمُنَاسَبَةِ الْعِيْدِ»: ھېيت مۇناسىۋىتى بىلەن ئەنئەنىۋى كىيىمنى كىيدى.

«أَقْبَلَ بِزِيِّ السَّلاَطِينِ»: سۇلتانلار قىياپىتىدە چىقىپ كەلدى.

عَلَى زِيٍّ الْجَدِيدِ: يېڭى شەكىل، يېڭىچە.

زَيَّاتٌ: ياغچى، ياغ ساتقۇچى، ماي ئىشلەپچىقارغۇچى.

«مَازَالَ فُلاَنٌ يَشْتَغِلُ زَيَّاتًا عَلَى الطَّرِيقِ التَّقْلِيدِيَّةِ»: پالانى يەنىلا ئەنئەنىۋى ئۇسۇل

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بويىچە ياغ ئىشلەپچىقىرىش بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىدۇ.

«هُوَمِنْكِبَارِالزَّيَّاتِينَفِيالْعَاصِمَةِ» : ئۇ پايتەختتىكى چوڭ ماي سودىگىرى ھېسابلىنىدۇ.

زَيَّافٌ: ھاكاۋۇر، مۇتەكەببىر، چوڭچى؛ يولۋاس.

زَيَّاطٌ: ۋارقىرىغۇچى، ۋارقىراپ چاقىرغۇچى، ۋالىڭ-چۇڭ كۆتۈرگۈچى، جېدەلخور.

زَيَّتَ يُزَيِّتُ تَزْيِيتًا الطَّعَامَ: تاماققا ماي قۇيدى، ماي قوشتى.

زَيَّتَ الْآلَةَ: سايماننى مايلىدى، ماي قۇيدى.

زَيَّتَ السِّرَاجَ: چىراغقا ماي قۇيدى.

«زَيَّتَ عَجَلَاتِ سَيَّارَتِهِ» : ماشىنىسىنىڭ چاقىنى مايلىدى.

زَيَّتَتِ الْقِدْرَ: قازاننى مايلىدى.

زَيَّدَ يُزَيِّدُ تَزْيِيدًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئاشۇردى، ئۆستۈردى، كۆپەيتتى.

«زَيَّدَ رَأْسَمَالَهُ» : دەسمايىنى كۆپەيتتى.

زَيَّطَ يُزَيِّطُ تَزْيِيطًا: ۋالىڭ-چۇڭ كۆتۈرۈشتى، ۋارقىراپ-جارقىراشتى، ۋاراڭ-چۇرۇڭ قىلىشتى.

زَيَّغَ يُزَيِّغُ تَزْيِيغًا ـ هُ: ئۇنى ئازدۇردى، ئاداشتۇردى.

زَيَّغَهُ: تۇزلىدى، ئەگرىلىكتىن تۇزلىدى.

زَيَّغَهُ الشَّيْطَانُ: ئۇنى شەيتان ئازدۇردى.

زَيَّفَ يُزَيِّفُ تَزْيِيفًا الدَّرَاهِيْمَ: ساختا پۇل ياسىدى، يالغان پۇل چىقاردى.

زَيَّفَ رَأْيَهُ أَوْ قَوْلَهُ: پىكرىنىڭ ياكى سۆزىنىڭ يالغان تەرىپىنى ئاشكارىلاپ يالغانغا چىقاردى.

زَيَّقَ يُزَيِّقُ تَزْيِيقًا الْبَابُ: ئىشىك غىچىرلىدى.

زَيَّقَ الثَّوْبَ: كىيىمگە ياقا تۇتتى.

زَيَّنَ يُزَيِّنُ تَزْيِينًا: ھەل بەردى، بېزىدى.

زَيَّنَ الشَّيْءَ: نەرسىنى گۈزەللەشتۈردى.

زَيَّنَهُ: ئۇنى چىرايلىق كۆرسەتتى.

زَيَّنَ بِالْأَنْوَارِ: چىراغلار بىلەن بېزىدى.

زَيَّنَ لَهُ: ئۇنىڭغا چىرايلىق كۆرسەتتى.

«وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُمَاكَانُوا يَعْمَلُونَ» ‹قرآن› :

شەيتان ئۇلارغا قىلمىشلىرىنى چىرايلىق كۆرسەتتى.

زَيَّنَ لَهُمُ الْحَيَاةَ: ئۇلارغا ھاياتنى چىرايلىق كۆرسەتتى.

«زَيَّنَ الرَّسَّامُ الصُّورَةَ» : رەسسام رەسىمنى بېزىدى.

س

«س» : ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 12 ـ ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «60» نى بىلدۈرىدۇ.

سَاءَ يَسُوءُ سَوَاءً الشَّيْءُ: يامان بولدى، قەبىھ بولدى، يامانلاشتى، سەتلەشتى، قەبىھلەشتى.

«ساءَتِ الْعَلَاقَاتُ» : مۇناسىۋەت يامانلاشتى.

سَاءَتْ صِحَّتُهُ: سالامەتلىكى يامانلاشتى.

سَاءَ طَالِعُهُ: بەختى قارا بولدى، تەلىيى كەلمىدى، ئامىتى قاچتى.

«مَرَضُه شَدِيدٌ فَمَاذَا سَنَعْمَلُ إِذَا سَاءَتْ حَالَتُهُ أَكْثَرَ؟» : ئۇنىڭ كېسىلى ئېغىر، يەنىمۇ ئېغىرلىشىپ كەتسە قانداق قىلارمىز؟

سَاءَ مَايَفْعَلُ: قىلمىشى نېمىدېگەن يامان.

«وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ» «قرآن» : ئۇلارنىڭ ئۈستىگە بىز يامغۇر (يەنى تاش) ياغدۇردۇق، ئاگاھلاندۇرۇلغۇچىلارغا ياغدۇرۇلغان يامغۇر نېمىدېگەن يامان!

سَاءَ يَسُوءُ سَوْءً وَسَوَاءَةً وَسَوَايَةً الْخَبَرُ فُلَانًا: (خەۋەر) ئەنسىرەتتى، (خەۋەر) قايغۇغا سالدى، (خەۋەر) تەشۋىشلەندۈردى.

سَاءَ الْأَمْرُ فُلَانًا: ئەھۋال پالانىنى خاپا قىلدى، پالانىنى قايغۇغا سالدى.

«إِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ» «قرآن» : ئەگەر سەن بىرەر ياخشىلىققا ئېرىشسەڭ، ئۇلارنىڭ كۆڭلى يېرىم بولىدۇ.

سَاءَ بِهِ ظَنًّا: ئۇنىڭدىن گۇمانلاندى، ئۇنىڭغا ئىشەنمىدى.

سَاءَلَ يُسَائِلُ مُسَاءَلَةً: سورىدى، سۈرۈشتۈردى.

سَابَ يَسِيبُ سَيْبًا وَ سَيَبَانًا: بېشى قايغان، پۇتى تايغان يەرگە كەتتى، خالىغان جايغا كەتتى.

سَابَ الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

سَابَ الرَّجُلُ: تېز ماڭدى.

سَابَ فِي كَلَامِهِ: كەلسە ـ كەلمەس سۆزلەۋەردى.

سَابَتِ الْحَيَّةُ: يىلان تۆشۈكىدىن چىقتى.

«لَاحَظَ الْمُدِيرُ أَنَّ بَعْضَ الْمُوَظَّفِينَ يَسِيبُونَ خِلَالَ غِيَابِهِ» : مۇدىر ئۆزىنىڭ خىزمەتكە كەلمىگەن چاغلىرىدا بەزى خادىملارنىڭ خالىغان جايغا كېتىدىغانلىقىنى بايقىدى.

سَابَاطٌ ج سَوَابِيطُ: كارىدور، ئايۋان.

سَابَّ يُسَابُّ مُسَابَّةً و سِبَابًا: تىللاشتى.

سَابَّةٌ: كۆرسەتكۈچ بارماق، بىگىز قول.

سَابِحٌ ج سَابِحُونَ م سَابِحَةٌ ج سَابِحَاتٌ وَ سَوَابِحُ: سۇ ئۈزگۈچى.

فَرَسٌ سَابِحٌ: يۈگۈرۈك ئات.

سَابِحَاتٌ: تەسبىھ ئېيتقۇچى ئاياللار؛ كېمىلەر، پاراخوتلار؛ پەرىشتىلەر؛ يۇلتۇزلار.

سَابِعٌ: يەتتىنچى.

سَابِعُ سِتَّةٍ: ئالتىگە قوشۇلغان يەتتىنچى.

سَابِعُ سَبْعَةٍ: يەتتىنىڭ يەتتىنچىسى.

سَابِعَ عَشَرَ: ئون يەتتىنچى.

سَابِعَةَ عَشْرَةَ: ئون يەتتىنچى.

«عَقَدْنَا سِتَّةَ الْاِجْتِمَاعَاتِ وَسَنَعْقِدُ الْاِجْتِمَاعَ السَّابِعَ غَدًا» : ئالتە قېتىم يىغىن ئۆتكۈزدۇق، يەتتىنچى قېتىملىق يىغىنىنى ئەتە ئاچماقچىمىز.

فِي الْيَوْمِ السَّابِعِ عَشَرَ مِنَ الشَّهْرِ الْجَارِي» : مۇشۇ ئاينىڭ 17 ـ كۈنىدە.

سَابِغٌ: تولۇق، يېتەرلىك، كەڭرى؛ ئۇزۇن؛ مۇكەممەل.

ذَنَبٌ سَابِغٌ: ئۇزۇن قۇيرۇق.

سَابِغَةٌ ج سَابِغَاتٌ و سَوَابِغُ: كەڭ تۆمۈر كىيىم، مۇكەممەل ساۋۇت، قاتتىق يامغۇر، قارا يامغۇر.

«أَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ» ‹قرآن›: مۇكەممەل ساۋۇتلارنى ياسىغىن، ساۋۇتلارنى ياساشتا (ھالقىلىرىنى بىر ـ بىرىگە) تەكشى قىلغىن.

سَابَقَ يُسَابِقُ مُسَابَقَةً إِلَى الشَّيْءِ: ئالدىرىدى، تېز بولدى.

سَابَقَهُ: مۇسابىقىلەشتى، بەسلەشتى.

«سَابَقْتُهُ فَسَبَقَنِي»: مەن ئۇنىڭ بىلەن مۇسابىقىلەشكەن ئىدىم، ئۇ مېنى يېڭىپ قويدى.

«سَابِقُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ مەغپىرىتىنى قولغا كەلتۈرۈڭلار.

سَابِقٌ ج سَوَابِقُ: بەيگە ئېتىنىڭ ئۈزۈپ چىققىنى، بىرىنچى بولغىنى.

سَابِقٌ ج سُبَّاقٌ وَ سَابِقُونَ: ئىلگىركىلەر، ئەجداتلار، ئالدىدا ماڭغانلار.

«وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِإِذْنِ اللّٰهِ» ‹قرآن›: ۋە بەزىسى ئاللاھنىڭ ئىزنى بويىچە ئىشلارنى قىلىشتا ئالدىرىغۇچىدۇر.

«وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ» ‹قرآن›: (ئۇچىنچى پىرقە ياخشى ئىشلارنى) ئەڭ ئالدىدا قىلغۇچىلار بولۇپ (ئۇلار جەننەتكە) ئەڭ ئالدىدا كىرگۈچىلەردۇر. ئۇلار ئاللاھقا يېقىن بولغۇچىلاردۇر.

«فَازَ السَّابِقُ بِالْجَائِزَةِ»: ئۇتۇپ چىققۇچى مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

فِي السَّابِقِ: ئۆتكەندە، ئۆتمەشتە.

كَسَابِقِ عَادَتِهِ: ئادىتى بويىچە، ئادىتىگە ئوخشاش.

اَلْوَزِيْرُ السَّابِقُ: سابىق مىنىستىر، سابىق ۋەزىر.

اَلْأُسْبُوعُ السَّابِقُ: ئۆتكەن ھەپتە.

سَابِقٌ لِأَوَانِهِ: ۋاقتىدىن بۇرۇن، تېخى ۋاقتى كەلمىدى.

سَابِقًا: بۇرۇن، ئىلگىرى، ئالدىدا.

سَابِقًا و لَاحِقًا: ئالدى ـ كەينى، ئۆتمۈش ۋە كېيىن، ئىلگىرى ـ كېيىن.

سَابِقَةٌ ج سَابِقَاتٌ و سَوَابِقُ: ئىلگىرى، ئالدىدا؛ ئالدىدا يېتىپ بارغان ئات، مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ئات؛ ئۈلگە؛ ئۆرنەك، جىنايەتچىگە ئارتىلغان جىنايەت.

لَهُ سَابِقَةٌ مِنْ نَوْعِهِ: ئالدىدا ئوخشىشى بار.

«لِهَذَا الْمُجْرِمِ سَوَابِقُ كَثِيرَةٌ»: بۇ جىنايەتچىنىڭ نۇرغۇن جىنايەتلىرى بار.

سَابِلٌ ج سَوَابِلُ: مېڭىلغان يول.

سَابِلَةٌ ج سَوَابِلُ: يولدىن ئۆتكۈچى، يولۇچى، مېڭىلغان يول.

طَرِيْقٌ سَابِلَةٌ: مېڭىلغان يول، ئادەم ماڭىدىغان يول.

«لَا تَسْمَحُوا لِأَوْلَادِكُمْ بِاللَّعِبِ فِي السَّابِلَةِ»: بالىلىرىڭلارنى ئادەم ئۆتىدىغان يولدا ئويناشقا يول قويماڭلار.

«كَانَ اللُّصُوصُ يَقْطَعُونَ الطُّرُقَ وَيَسْبَلُونَ السَّابِلَةَ أَمْوَالَهُمْ»: ئوغرىلار يولنى توسايتتى ۋە يولۇچىلارنىڭماللىرىنى بۇلايتتى.

سَابُورَةٌ: خورما ياپرىقىدىن توقۇلغان سېۋەت.

سَاتٌّ: ئالتىنچى، ئالتىنچى نومۇر.

سَاتَرَ يُسَاتِرُ مُسَاتَرَةً الْعَدَاوَةَ: دۈشمەنلىكنى سىر تۇتتى.

سَاتِرٌ ج سَوَاتِرُ: دەر پەردە، توساق.

سَاجَ يَسُوجُ سَوْجًا و سُوَاجًا وَسَوَجَانًا: ئاستا ئالدى ـ كەينىگە مېڭىپ يۈردى، لاغايلاپ يۈردى.

سَاجٌ ج سِيْجَانٌ م سَاجَةٌ ج سَاجَاتٌ: كاشتان دەرىخى؛ كەڭ خالات.

سَاجِدٌ ج سَاجِدُونَ وَ سُجَّدٌ وَسُجُودٌ: سەجدە قىلغۇچى، باش ئۇرغۇچى، خار، زەئىپ.

«فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ» ‹قرآن›: ئىبلىستىن باشقىسى سەجدە قىلدى، ئۇ سەجدە قىلغۇچىلاردىن ئەمەس.

سَاجِدَةٌ ج سَوَاجِدُ: سەجدە قىلغۇچى ئايال؛ كۆڭلى سۇنۇق، خار، زەئىپ.

عَيْنٌ سَاجِدَةٌ: هارغىن كۆز.

نَخْلَةٌ سَاجِدَةٌ: دوڭغاق خورما (دەرىخى).

سَاجَرَ يُسَاجِرُ مُسَاجَرَةً: سەمىمىي بولدى، سادىق بولدى، ھەمراھ بولدى.

سَاجِرٌ: تۇرغۇچى، ئورۇنلاشتۇرغۇچى؛ كەلكۈن؛ كەلكۈن كېلىدىغان ساي.

سَاجِعَةٌ ج سَوَاجِعُ: مۇڭلۇق ئاۋازدا بوقىرايدىغان تۆگە؛ سايرىغۇچى؛ بۇقۇلدىغۇچى كەپتەر.

سَاجَلَ يُسَاجِلُ مُسَاجَلَةً: رىقابەتلەشتى، بىرىنچى بولۇش ئۈچۈن كۈرەش قىلدى، بىرىنچىلىكنى تالاشتى.

سَاجَلَهُ فِي الشِّعْرِ: مۇشائىرە قىلدى، شېئىردا نەزمە يېزىش ئۈچۈن مۇسابىقىلەشتى.

سَاجُورٌ ج سَوَاجِيرُ: ئىتنىڭ بوينىغا سېلىنىدىغان تۆمۈر ھالقا.

سَاجٍ م سَاجِيَةٌ: جىمجىت؛ ئىللىق؛ تىنچ.

بَحْرٌ سَاجٍ: تىپتىنچ دېڭىز.

طَرْفٌ سَاجٍ: تالغان كۆز.

لَيْلَةٌ سَاجِيَةٌ: تىپتىنچ كېچە، جىمجىت كېچە.

سَاحَ يَسِيحُ سَيْحًا و سَيَحَانًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

«ذَابَ الزُّبْدُ وَسَاحَ» : سېرىق ماي ئېرىدى ۋە ئاقتى.

سَاحَ الثَّلْجُ: قار ئېرىدى.

سَاحَ الظِّلُّ: سايە كۆچتى، سۈرۈلدى، يۆتكەلدى.

سَاحَ يَسِيحُ سِيَاحَةً الشَّخْصُ: ساياھەت قىلدى، سەيلە قىلدى، سەيلە ـ تاماشا قىلدى، كېزىپ يۈردى.

سَاحِبٌ: تارتقۇچى، سۆرىگۈچى.

سَاحِبَةٌ ج سَوَاحِبُ: يەر ئاغدۇرغۇچى تراكتور.

سَاحَةٌ ج سَاحٌ و سُوْحٌ و سَاحَاتٌ: قورۇ، سەينا، مەيدان، ھويلا؛ بوش يەر، بىكار يەر.

«فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِيْنَ» «قرآن» : ئازاب ئۇلارنىڭ ھويلىسىغا چۈشكەن چاغدا، ئاگاھلاندۇرۇلغۇچىلارنىڭ ئەتىگىنى نېمىدېگەن يامان!

«جَلَسْنَا فِي سَاحَةِ الدَّارِ» : بىز ھويلىنىڭ سەيناسىدا ئولتۇردۇق.

سَاحَةُ الْأَلْعَابِ الرِّيَاضِيَّةِ: تەنھەرىكەت مەيدانى، تەنھەرىكەت ياكى چېلىشىش مەيدانى.

سَاحَةُ الْقِتَالِ: ئۇرۇش مەيدانى، جەڭگاھ.

سَاحَةُ الْحَرْبِ: ئۇرۇش مەيدانى.

سَاحَةُ الْمَعْرَكَةِ: ئۇرۇش مەيدانى.

سَاحَةُ الْقَضَاءِ: سوت كوللېگىيىسى.

نَزَلَ بِسَاحَتِهِ: ئۇنىڭ قورۇسىغا چۈشتى.

بَرِئُ السَّاحَةِ: گۇناھسىز، بىگۇناھ.

بَرَّأَتِ الْمَحْكَمَةُ سَاحَتَهُ: سوت مەھكىمىسى ئۇنى گۇناھسىز دەپ ئېلان قىلدى.

سَاحِرٌ ج سَاحِرُونَ و سَحَرَةٌ: جادۇگەر، سېھىرگەر، كۆز باغلىغۇچى.

سَاحِقٌ: ھالاك قىلغۇچى، بىسىپ چۈشكۈچى، يانچىغۇچى، ۋەيران قىلغۇچى، جاننى ئالغۇچى.

نَصْرٌ سَاحِقٌ: ھەممىنى بېسىپ چۈشكۈچى غەلىبە.

أَكْثَرِيَّةٌ سَاحِقَةٌ: ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلىگۈچى كۆپلۈك سان.

قُنْبُلَةٌ سَاحِقَةٌ مَاحِقَةٌ: ۋەيران قىلغۇچى بومبا.

«هَزَمَ جَيْشُ الْعَدُوِّ هَزِيمَةً سَاحِقَةً» : دۈشمەن قوشۇنى ئۇزۇل ـ كېسەل مەغلۇپ بولدى.

سَاحَلَ يُسَاحِلُ مُسَاحَلَةً الْقَوْمُ بِأَوْلَادِهِمْ: بالىلىرىنى قىرغاققا ئېلىپ كەلدى.

سَاحِلٌ ج سَوَاحِلُ: قىرغاق، ساھىل.

سَاحِلُ الْبَحْرِ: دېڭىز بويى، دېڭىز قىرغىقى، دېڭىز ساھىلى.

«فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ» «قرآن» : دەريا ئۇنى قىرغاققا تاشلىسۇن.

مِدْفَعِيَّةُ السَّوَاحِلِ: قىرغاق زەمبىرىكى.

خِفْرُ السَّوَاحِلِ: دېڭىز قىرغىقى ساقچىلىرى.

سَاحِلِيٌّ: دېڭىز قىرغىقىنىڭ، دېڭىز قىرغىقىغا تەۋە.

مَدِيْنَةٌ سَاحِلِيَّةٌ: دېڭىز بويىغا جايلاشقان شەھەر.

www.uyghurkitap.com

سَاخَ يَسُوخُ سَوْخًاو سُيُوخًاوسُؤُوخًا و سَوَخَانًا ـ تِ بِهِ الْأَرْضُ: ئۇنى يەر يۇتتى.

سَاخَ الشَّيْءُ فِى الْمَاءِ: سۇغا چۆشۈپ كەتتى.

سَاخَ فِي الطِّينِ: لايغا پېتىپ قالدى.

سَاخَ يَسُوخُ سَوْخًا و سُيُوخًا سَيْخًا وَسَيَخَانًا قَوَائِمُ الدَّابَّةِ فِي الْأَرْضِ: هايۋاننىڭ پۇتى يەرگە پېتىپ قالدى.

سَاخِرٌ: مەسخىرە قىلغۇچى، زاڭلىق قىلغۇچى.

ضَحِكَ سَاخِرًا: مەسخىرە قىلىپ كۈلدى.

سَاخِطٌ: غەزەپ قىلغۇچى، غەزەپلىك، ئاچچىقلانـ ـغۇچى.

سَاخِنٌ ج سُخَّانٌ م سَاخِنَةٌ: قىزىق، ئىسسىق.

هَوَاءٌ سَاخِنٌ: ئىسسىق هاۋا.

«تَنَاوَلْتُ الْفُطُورَ سَاخِنًا»: مەن ناشتىلىقنى ئىسسىق هالىتىدە يېدىم.

سَادَ يَسُودُ سِيَادَةً وَسُؤْدَدًا و سُودًا: ئۇلۇغ بولدى، ئالىيجاناب بولدى.

سَادَ قَوْمَهُ: قەۋمىگە باشلىق بولدى.

سَادَهُ: ئۇنى باشقۇردى، ئۇنىڭغا قوماندانلىق قىلدى، ئۇنى كونترول قىلدى.

سَادَ الْإِضْطِرَابُ وَالْفَوْضَى : قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

سَادَ الْهُدُوُّ: تىپتىنچ بولدى.

«فِى أَوَاخِرِ اللَّيلِ سَادَ السُّكُونُ كُلَّ شَيْءٍ» : يېرىم كېچىدىن كېيىن ھەممە نەرسە جىمجىتلىققا چۆكتى.

سَادَةٌ: سىدام، ئاددى.

قُمَاشٌ سَادَةٌ: ئادەتتىكى رەخت، گۈلسىز رەخت، يولسىز رەخت.

قَهْوَةٌ سَادَةٌ: شېكەرسىز قەھۋە.

سَادِحٌ: كۆپ، باي، مول.

سَادَّةٌ ج سُدُودٌ: كۆز گۆھىرى بۇلغىنىش كېسەلـ ـلىكى، كۆز گۆھىرىگە ئاق چۈشۈش كېسەللىـ ـكى.

سَادِرٌ: تېڭىرقاپ قالغۇچى، تەپ تارتمايدىغان؛ سۆ مەنبەسى، بۇلاق.

«ظَلَّ سَادِرًا فِي غَيِّهِ» : هېچ تەپ تارتماي كۆڭۈل خاھىشىغا بېرىلدى.

سَادِسٌ م سَادِسَةٌ: ئالتىنچى.

«وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ» «قرآن» : بەزىلەر: «ئۇلار بەش بولۇپ، ئالتىنچىسى ئۇلارنىڭ ئىتىدۇر» دەيدۇ.

سَادِسًا: ئالتىنچى، ئالتىنچىدىن.

سَادِسَ عَشَرَ: ئون ئالتىنچى.

سَادِنٌ ج سَدَنَةٌ: كەئبىنىڭ خادىمى، ئىشىك باقار، ئىشىككە قارىغۇچى، هاجىب.

سَاذِجٌ. سَاذَجٌ ج سُذَّجٌ: خالىس، ساپ، ساددا؛ ئاددى؛ تۈپتۈز.

لَوْنٌ سَاذِجٌ: بىر خىل رەڭ، رەڭگى بىر خىل.

شَخْصٌ سَاذِجٌ: ئاددى ئادەم، پىشمىغان ئادەم، تەجرىبىسىز ئادەم.

رَأْيٌ سَاذِجٌ: ئاددى پىكىر، تومتاق پىكىر، پىشمىغان پىكىر.

حُجَّةٌ سَاذِجَةٌ: چالا پاكىت.

«أَنَّ شَخْصِيَّتَهُ السَّاذِجَةَ تَتْرُكُ اِنْطِبَاعًا عَمِيقًا فِى نُفُوسِ الْآخَرِينَ» : ئۇنىڭ ساددا خاراكتېـ ـرى باشقىلاردا چوڭقۇر تەسىرات قالدۇرىدۇ.

سَارَ يَسُورُ سَوْرَةً: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

سَارَ يَسُورُ سُؤْرًا سُؤُورًا: ئېتىلدى، سەكرىدى، غەزەپلەندى.

سَارَا الشُّجَاعُ فِى الْحَرْبِ: قەھرىمان جەڭدە تۇيۇقسىز هۇجۇم قىلدى.

سَارَ يَسُورُ سَوْرًا الْحَائِطَ: تامغا ياماشتى، تامغا ئېسىلدى.

سَارَ يَسِيرُ سَيْرًا وَتَسْيَارًا وَمَسِيرًا وَ مَسِيرَةً وَ سَيْرُورَةً: ماڭدى، كەتتى، ئىلگىرىلىدى، سەپەر قىلدى، ساياھەت قىلدى، كېزىپ يۈردى، ئېقىپ يۈردى.

سَارَ الْجَيْشُ: قوشۇن يۈرۈش قىلدى.

سَارَ سِيْرَةً حَسَنَةً : ياخشى مەسلەكتە ماڭدى، ياخشى يولدا ماڭدى.

سَارَ فِي رُكَابِهِ: بىللە ماڭدى، ئەگەشتى، كەينـ

گە كىردى.

سَارَ بِمُقْتَضَى كَذَا: ئەمەل قىلدى، بويىچە ماڭدى، تەقەززاسى بويىچە ماڭدى.

سَارَبِهِ: ماڭغۇزدى، يۈرگۈزدى.

سَارَ كَتِفًا لِكَتِفٍ: مۈرىنى ـ مۈرىگە تىرەپ ئىلگىرىلىدى.

سَارَ مِنْ سَيِّئٍ إِلَى أَسْوَءَ: بارغانچە يامانلاشتى.

«يَسِيرُ النَّاسُ عَلَى الرَّصِيفِ» : كىشىلەر ئاسفالت ياتقۇزۇلغان يولدا ماڭىدۇ.

سَارَ الْمَثَلُ أَوِ الْكَلَامُ: مەسەل ياكى سۆز تارالدى، پۇركەتتى، يېيىلدى.

اَلسَّارِبُ: خالىغانچە يۈرۈيدىغان، باشباشتاق.

ظَبْيَةٌ سَارِبٌ: ئەركىن ئوتلىغۇچى كىيىك.

«وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ» «قرآن» : كېچىسى يوشۇرۇنغان، كۈندۈزى ئاشكارا يۈرگەنلەر.

اَلسَّارِحُ: پادىچى، پادا.

سَارِحُ الْفِكْرِ: پىكرى چېچىلاڭغۇ.

اَلسَّارِحَةُ ج سَوَارِحُ: پادا.

مَالَهُ سَارِحَةٌ و لَارَائِحَةٌ: ئۇنىڭ ھېچنېمىسى يوق.

سَارَّ يُسَارُّ مُسَارَّةً و سِرَارًا: سىرداشتى، سىر بەردى.

سَارٌّ: خۇشال قىلغۇچى.

«سَمِعْتُ خَبَرًا سَارًّا» : خۇشاللىنارلىق خەۋەر ئاڭلىدىم.

«فِى الْحَالِ اِنْتَشَرَتِ الْأَخْبَارُ السَّارَّةُ فِى أَنْحَاءِ الْقَرْيَةِ» : خۇش خەۋەر پۈتۈن يېزىغا دەرھال تارقالدى.

سَارَعَ يُسَارِعُ مُسَارَعَةً: ئالدىرىدى.

«سَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ» «قرآن» : سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ مەغپىرىتىگە ئالدىراڭلار.

سَارَقَ يُسَارِقُ مُسَارَقَةً ـ هُ النَّظَرَ اِلَيْهِ: ئوغرىلىقچە قارىدى، مارىدى، كۆز يۈگۈرتتى، يەر تېگىدىن قارىدى، ئاستىرتتىن قارىدى.

سَارِقٌ ج سَارِقُونَ. سُرَّاقٌ و سَرَقَةٌ: ئوغرى، يانچۇقچى.

«وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا» «قرآن» : ئوغرىلىق قىلغۇچى ئەرنىڭ ۋە ئوغرىلىق قىلغۇچى ئايالنىڭ قوللىرىنى كېسىڭلار.

سَارِقُ الْمُؤَلَّفَاتِ: ئەسەر ئوغرىسى، باشقىلارنىڭ ئەسىرىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋالغۇچى.

اَلسَّارِقَةُ ج سَوَارِقُ: كىشەن.

سَارُوخٌ: راكېتا؛ پوجاڭزا.

السَّارِى ج سُرَاةٌ: شىر، ئارسلان؛ كېچىسى كېلىدىغان بۇلۇت؛ خادا، تۈۋرۈك.

سَارِى الْمَفْعُولِ: كۈچكە ئىگە.

سَارِيَةُ الْعَلَمِ: بايراق خادىسى، بايراق مومىسى.

«اَلْعَلَمُ يُرَفْرِفُ فَوْقَ السَّارِيَةِ» : خادىدا بايراق لەپىلدىمەكتە.

سَارِيَةُ الْمَرْكَبِ: يەلكەن مومىسى.

سَارِيَةُ السَّفِينَةِ: كېمە ماچىتىسى.

اَلْأَمْرَاضُ السَّارِيَةُ: يۇقۇملۇق كېسەللەر.

سَاسَ يَسُوسُ سِيَاسَةً النَّاسَ: كىشىلەرنى باشقۇردى، ئىدارە قىلدى.

سَاسَ الْأُمُورَ: ئىشلارنى باشقۇردى.

سَاسَ الْعَمَلَ: ئىشنى ئىدارە قىلدى، خىزمەتنى باشقۇردى.

«كَانَ الْخُلَفَاءُ الرَّاشِدُونَ يَسُوسُونَ النَّاسَ بِالْعَدْلِ» : چاھارىيالار كىشىلەرنى ئادالەت بىلەن باشقۇراتتى.

سَاسَ الدَّوَابَّ: ئۇلاغنى كۈندۈردى، ئۇلاغنى باقتى، ئۇلاغدىن خەۋەر ئالدى.

«يَسُوسُ خُيُولَ الْأَمِيرِ» : ئەمىرنىڭ ئاتلىرىنى باقىدۇ.

سَاسَ يَسُوسُ سَوْسًا الطَّعَامُ: يېمەكلىك قۇرتلاپ قالدى.

سَاسَتِ السِّنُّ: چىشنى قۇرت يېدى.

سَاطَ يَسُوطُ سَوْطًا: قامچىلىدى.

سَاطَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارىلاشتۇردى.

uyghurkitap.com

سَاطَ الْحَرْبَ: ئۇرۇش ئېلان قىلدى، ئۇرۇش باشلىدى.

سَاطِرٌ: قاسساپ.

سَاطِعٌ: نۇرلۇق، پارلاق، روشەن، ئېنىق، چۈشەنىشلىك، يورۇتقۇچى، نۇر چاچقۇچى.

«كَانَ النُّورُ سَاطِعًا فَلَمْ أَسْتَطِعْ فَتْحَ عَيْنَيَّ»: نۇر چاقناپ ئىككى كۆزۈمنى ئاچالمىدىم.

سَاطِلٌ: كۆتۈرۈلگەن چاڭ.

سَاطُورٌ ج سَوَاطِيرُ: قىڭراق، چېپەۋ، چوڭ پىچاق.

سَاءَ يَسُوءُ سَيْئًا و سُيُوعًا الشَّيْءُ: نەرسە يۇتۇپ كەتتى، زايا بولدى، چۈشۈپ قالدى، يوقالدى.

سَاعَ الْمَاءُ: سۇ قالايمىقان ئاقتى.

سَاعَاتِيٌّ ج سَاعَاتِيَّةٌ: سائەت سودىگىرى؛ سائەت رېمونت قىلغۇچى، سائەتچى.

سَاعَةٌ ج سَاعَاتٌ و سَاعٌ: سائەت.

سَاعَةُ جَيْبٍ: يانچۇق سائىتى، قويۇن سائىتى.

سَاعَةُ حَائِطٍ: تام سائىتى.

سَاعَةُ يَدٍ . سَاعَةُ مِعْصَمٍ: قول سائىتى.

سَاعَةُ سِبَاقٍ: سېكۇندومېر (تەنتەربىيىگە ئىشلىتىلىدىغان ۋاقىت ئۆلچىگۈچ).

سَاعَةٌ رَقْمِيَّةٌ: رەقەملىك سائەت (ئىستىرىلكىسىز سائەت).

سَاعَةٌ نَاطِقَةٌ: سۆزلەيدىغان سائەت.

سَاعَةٌ شَمْسِيَّةٌ: قۇياش سائىتى.

سَاعَةُ بَيْضٍ: تۇخۇم پۇشۇرۇشقا ئىشلىتىلىدىغان ۋاقىت بېكىتىش ئەسۋابى.

سَاعَةٌ رَمْلِيَّةٌ: ۋاقىت بەلگىلەيدىغان قۇم سائەت.

سَاعَةُ الصِّفْرِ: ھەربىي ھەرىكەتنىڭ باشلىنىشى بەلگىلەنگەن يوشۇرۇن ۋاقىت.

زَهْرَةُ السَّاعَةِ: مېھرىگۈل، پاتىنغۇلۇرا (پىلەك غوللۇق ئۆسۈملۈك).

رَجُلُ السَّاعَةِ: ئەھۋالغا قاراپ ئۆزگىرىدىغان ئادەم، تۇراقسىز، يۇملاق تاۋۇز؛ ئاخبارات ۋاسىتىلىرىدا خەۋىرى بېرىلىپ تۇرىدىغان مەشھۇر شەخس.

سَاعَتُهُ الْأَخِيرَةُ: ئۆلۈش ۋاقتى.

«دَنَتْ سَاعَتُهُ الْأَخِيرَةُ»: ئۇنىڭ ئۆلۈش ۋاقتى يېقىنلاشتى.

سَاعَةُ نَحْسٍ: شۇم ۋاقىت، شۇم چاغ، بەختسىز چاغ.

اِبْنُ سَاعَتِهِ: ۋاقىتلىق، ئۆمرى قىسقا، ۋاقىتىنچە، ھازىرچە.

مِنَ السَّاعَةِ: مۇندىن كېيىن، بۇنىڭدىن تارتىپ، ھازىردىن باشلاپ.

إِلَى السَّاعَةِ: ھازىرغا قەدەر، ھازىر، ھازىرقى.

سَاعَتَئِذٍ: ئۇ ۋاقىتتا، شۇ چاغدا.

حَتَّى السَّاعَةِ: ھازىرغىچە، ھازىرغا قەدەر.

لِلسَّاعَةِ: ھازىرغىچە، يەنىلا، شۇنداقلا، ئۆز پېتىچە.

مَا جَاءَ لِلسَّاعَةِ: ھازىرغىچە كەلمىدى.

فِي سَاعَتِهِ: دەرھال، شۇئانلا، شۇ زامان، ھازىرلا.

مُنْذُ سَاعَةٍ: ھازىردىن باشلاپ.

بَيْنَ سَاعَةٍ و أُخْرَى: يېقىن ۋاقىت ئىچىدە، يېقىندا.

«لَمْ أَفْرُغْ مِنَ الْعَمَلِ إِلَّا السَّاعَةَ»: مەن خىزمەتتىن ئەمدىلا چۈشتۇم.

«اِسْتَغْرَقَ الْإِجْتِمَاعُ سَاعَتَيْنِ»: يىغىن ئىككى سائەت داۋاملاشتى.

اَلسَّاعَةُ: قىيامەت.

«بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ» «قرآن»: ياق، ئۇلار قىيامەتنى ئىنكار قىلدى.

سَاعَدَ يُسَاعِدُ مُسَاعَدَةً: ياردەملەشتى، ياردەم بەردى.

«طَلَبْتُ الْمُسَاعَدَةَ فَلَمْ يُسَاعِدْنِي أَحَدٌ»: ياردەم تەلەپ قىلىۋىدىم، ماڭا ھېچ كىشى ياردەم بەرمىدى.

سَاعِدٌ ج سَوَاعِدُ: بىلەك.

شَمَّرَ عَنْ سَاعِدِ الْجِدِّ: تىرىشتى، تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

اِشْتَدَّ سَاعِدُهُ: كۈچلۈك بولدى، كۈچەيدى.

سَاعِدُهُ الْأَيْمَنُ: ئەڭ ئىشەنچلىك ئادىمى.

سَاعِدَةٌ ج سَوَاعِدُ: تارماق ئېقىم، تارماق دەريا.

سَامَرَ يُسَامِرُ مُسامَرَةً: سودىلاشتى، باھا تالاشتى.

سَاعَفَهُ مُسَاعَفَةً: قۇتۇلدۇردى، كېسىلىنى داۋالىدى، ياردەملەشتى.

سَاعِلٌ: بوغۇز، كېكىردەك.

سَاعٍ ج سُعَاةٌ: سۆخەنچى، گەپ توشۇغۇچى؛ بوھتان چاپلىغۇچى، قارا چاپلىغۇچى، پىتنەخور؛ پوچتىكەش؛ ئەلچى.

سَاعِي الْبَرِيدِ: پوچتىكەشلىك، پوچتىكەش.

«لَقَدْ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْ عَشَرِ سَنَوَاتٍ ساعِىَ بَرِيدٍ دُوْنَ أَنْ يَرْتَكِبَ خَطَأً وَاحِدًا فِى عَمَلِهِ» : ئۇ 10 يىلدىن ئارتۇق پوچتىكەش بولۇپ ئىشتى بىر قېتىممۇ خاتا قىلىپ قويمىدى.

سَاغَ يَسُوغُ سَوْغًا وَسَواغًا و سَوَائًا الشَّرَابُ: شاراب گالدىن سىلىق ئۆتىدىغان بولدى.

سَاغَ الطَّعَامَ أَوِ الشَّرَابَ: تاماق ياكى شارابنى يېقىشلىق ھېسابلىدى.

«لَمْ أَسُغْ هَذَا الشَّرَابَ» : بۇ شارابنى ياقتۇرمىدىم.

سَاغَ الشَّىْءُ: ياخشى بولدى.

سَاغَ لَهُ الأَمْرُ: مۇۋاپىق كەلدى، لايىق بولدى.

سَاغَ يَسِيغُ سَيْغًا: ياخشى بولدى، سىلىق ئۆتتى، مۇۋاپىق كەلدى.

سَاغِبٌ: ئاچ، ئاچ قالغان.

سَافَ يَسُوفُ سَوْفًا الشَّىْءَ: پۇرىدى، يىلدىدى.

سَافَ يَسِيْفُ سَيْفًا: قىلىچ بىلەن چاپتى.

سَافَ عَلَيْهِ: چىدىدى، سەۋر قىلدى.

سَافَتْ يَدُهُ: قولى يېرىلىپ كەتتى.

السَّافُ. سَافَةٌ ج آسُفٌ و سَافَاتٌ: بىر قاتار خام كېسەك ياكى پىششىق كېسەك.

سَافَحَ يُسَافِحُ مُسَافَحَةً الْمَرْأَةَ: ئايال بىلەن نىكاھسىز بىر يەردە بولدى، بۇزۇقچىلىق قىلدى.

سَافِحٌ ج سَوَافِحُ: تۆكۈلگەن ياش.

سَافَدَ يُسَافِدُ مُسَافَدَةً وَسِفَادًا الذَّكَرُ أُنْثَاهُ: جۈپلەشتى، ئەركىكى چىشىسىغا چاپتى.

سَافَرَ يُسَافِرُ مُسَافَرَةً: سەپەر قىلدى.

سَافَرَ بَرًّا: قۇرۇقلۇقتا سەپەر قىلدى.

سَافَرَ بَحْرًا: دېڭىزدا سەپەر قىلدى.

سَافَرَ جَوًّا: ئايروپىلاندا سەپەر قىلدى.

«إِنْ تُسَافِرْ أُسَافِرْ معَكَ» : ئەگەر سەپەر قىلساڭ مەن سەن بىلەن بىرگە سەپەر قىلىمەن.

سَافِرٌ ج سَفَرَةٌ: نامە ـ ئەمەلنى خاتىرىلەيدىغان پەرىشتە.

«بِأَيْدِى سَفَرَةٍ كِرَامٍ بَرَرَةٍ» : (ئۇ) ھۆرمەتلىك ياخشى (پەرىشتىلەردىن بولغان) پۈتۈكچىلەرنىڭ قولىدىدۇر.

سَافِرٌ ج سَوَافِرُ: ئېنىق، ئاشكارا، ئوچۇق.

اِعْتِدَاءٌ سَافِرٌ: ئاشكارا تاجاۋۇزچىلىق.

وَجْهٌ سَافِرٌ: چۈمبەلسىز يۈز.

إِمْرَأَةٌ سَافِرَةٌ: يۈزى ئوچۇق ئايال، چۈمبەلسىز ئايال.

بِالْقُوَّةِ السَّافِرَةِ: ئوچۇقتىن ـ ئوچۇق قورال كۈچى ئىشلىتىش، قورال كۈچى بىلەن، تەپ تارتماستىن.

سَافَعَ يُسَافِعُ مُسَافَعَةً ـ هُ: ئۇنىڭ بىلەن جەڭ قىلدى، ئۇرۇشتى، قوغلىدى، قۇچاقلىدى.

سَافِلٌ ج سَفَلَةٌ وَ سُفَّلٌ وَسُفَّالٌ و سُفْلاَنٌ وَسَافِلُونَ: پەس، تۆۋەن، پاكار؛ ناچار، رەزىل، شەرمەندە.

سَافِنَةٌ ج سَوَافِنُ: يەر يۈزىنى يۇيۇۋېتىدىغان بوران قاتتىق بوران، قۇيۇن.

سَافَهَ يُسَافِهُ مُسَافَهَةً: تىللاشتى.

سَافَهَ الشَّرَابَ: شارابنى بولۇشىغا ئىچتى.

سَافِهٌ: ئەخمەق، ئەقىلسىز، تەشنا.

سَافَى يُسَافِى مُسَافَاةً: ئۆزئارا تىللاشتى؛ داۋالىدى، دورا قىلدى.

سَافٍ: بوران، قۇيۇن.

سَافِيَاءُ: چاڭ ـ توزان؛ چاڭ توزىتىدىغان بوران، چاڭ ـ توزانلىق بوران.

سَافِيَةٌ ج سَافِيَاتٌ وَسَوَافٍ: بوران، قۇيۇن.

سَاقَ يَسُوقُ سَوْقًا وَ سِيَاقًا وَ سِيَاقَةً وَ مَسَاقًا:

هەيدىدى، قوغلىدى، يۇزلەندۇردى، يېتەكلە-
دى، سۈردى.

سَاقَ إِلَيْهِ الْمَالَ: مالنى ئۇنىڭغا بەردى، بېغىش-
لىدى، سۇندى، تەقدىم قىلدى.

سَاقَ الْحِمَارَ: ئېشەكنى هەيدىدى.

سَاقَ إِلَى كَذَا: ئېلىپ باردى، ئېلىپ كەلدى،
يېتەكلىدى، باشلىدى، يېتەكچىلىك قىلدى.

سَاقَ الْحَدِيثَ: سۆزنى داۋاملاشتۇردى، توختىماي
سۆزلىدى.

سَاقَ الْخَبَرَ: تەپسىلىي خەۋەر قىلدى، تەپسىلىي
يەتكۈزدى.

سَاقَ السَّيَّارَةَ: ماشىنا هەيدىدى.

«سُقِ السَّيَّارَةَ. فَلَايُوجَدُ أَيُّ عُطْلٍ فِيْهَا»:
ماشىنىنىڭ چاتىقى يوق، ئۇنى هەيدە.

سَاقَتِ الرِّيحُ السَّحَابَ: شامال بۇلۇتنى هەيدىدى.

سَاقَ الْمَرِيضُ نَفْسَهُ وَ بِنَفْسِهِ: جان تۇمشۇقىغا
كەلدى، سەكراتقا چۈشۈپ قالدى.

سَاقَ اللّٰهُ الْخَيْرَ: ئاللاھ ياخشىلىقنى ئەۋەتتى.

إِلَيْكَ يُسَاقُ الْحَدِيثُ: سۆز ساڭا قارىتىلىدۇ،
سۆز سىزگە قارىتىلىدۇ.

سَاقٌ ج سُوقٌ وَ سِيقَانٌ وَ أَسْوُقٌ: پاچاق، پۇت.

«فَلَمَّارَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقَيْهَا»
‹قرآن›: ئۇ (يەنى بىلقىس) سارايىنى چوڭ
سۇ دەپ گۇمانلىنىپ (كىيىمىنى كۆتۈرۈپ)
ئىككى پاچىقىنى ئاچتى.

«فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ» ‹قرآن›: ئاندىن ئۆز
غولى بىلەن ئۆرە تۇرغان...

سَاقُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ غولى، دەرەخ گەۋدىسى.

سَاقُ النَّبَاتِ: ئۆسۈملۈكنىڭ غولى، پايە.

رَبْطَةُ السَّاقِ: پايپاق بوغقۇچ، پايپاق باغلىغۇچ.

عَظْمُ السَّاقِ: پاچاق سۆڭىكى.

سَاقٌ حُرٌّ: ئەركەك پاختەك.

عَلَى قَدَمٍ وَسَاقٍ: پۈتۈن كۈچى بىلەن، بارلىق
كۈچ ـ قۇۋۋىتى بىلەن.

اَلْعَمَلُ جَارٍ عَلَى قَدَمٍ وَسَاقٍ: ئىش جىددىي
كېتىپ بارماقتا.

قَامَتِ الْحَرْبُ عَلَى سَاقِهَا: شىددەتلىك جەڭ
باشلاندى، قاتتىق جەڭ بولغىلى تۇردى.

شَمَّرَ الْحَرْبُ عَنْ سَاقِهَا: ئۇرۇش كۈچەيدى،
ئۇرۇش ئەۋجىگە چىقتى.

شَمَّرَ الْأَمْرُ عَنْ سَاقِهِ: ئىش كۈچەيدى؛ قىزىدى؛
ئەۋجىگە چىقتى.

أَطْلَقَ سَاقَيْهِ لِلرِّيحِ: تېز قاچتى، تېز ماڭدى.

سَاقُ الْأَسَدِ: سۇنبۇلە، يۇلتۇز تۈركۈمى.

سَاقَةٌ: كەينى، ئاخىرى، ئارقىسى.

سَاقَةُ الْجَيْشِ: ئارقا سەپ مۇھاپىزەت قوشۇنى.

سَاقَطَ يُسَاقِطُ مُسَاقَطَةً الشَّيْءَ: چۈشتى، تۆكۈل-
دى.

«وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا»
‹قرآن›: خورما دەرىخىنى ئۆز تەرىپىڭگە
ئىرغىتقىن، ئالدىڭغا پىشقان يېڭى خورمىلار
تۆكۈلىدۇ.

سَاقِطٌ ج سُقَّاطٌ وَ سِقَاطٌ سَاقِطَةٌ: چۈشكۈنلەش-
كۈچى، غۇلاپ چۈشكۈچى، چۈشۈپ كەتكۈچى،
يىقىلىپ چۈشكۈچى، تۆۋەنگە ساڭگىلىغۇچى؛
تېگى پەس.

سَاقِطٌ مِنَ الْحُقُوقِ الْمَدَنِيَّةِ: گراژدانلىق هوقۇ-
قىدىن مەھرۇم بولغۇچى.

سَاقِطُ قَيْدٍ: نوپۇس دەپتىرىگە چۈشمىگەن.

سَاقِطَةٌ ج سَاقِطَاتٌ: چۈشكۈن، رەزىل، پەس،
ئىپلاس.

اِمْرَأَةٌ سَاقِطَةٌ: پەسكەش ئايال، شەرمەندە ئايال،
بۇزۇق ئايال، جالاپ.

«لِكُلِّ سَاقِطَةٍ لَاقِطَةٌ»: هەرقانداق ناچار نەرسە-
نىمۇ ئىشلىتىدىغان ئادەم چىقىدۇ، تۆشۈك
مارجان يەردە قالمايدۇ.

سَاقُورٌ ج سَوَاقِيرُ: ئىسسىق؛ قىزىتىپ داغلاشقا
ئىشلىتىدىغان تۆمۈر.

سَاقُوطَةُ الْبَابِ: ئىلغۇچ، تاقاق، دەم، كىلىتاك.

سَاقَى يُسَاقِي مُسَاقَاةً: بىللە ئىچىشتى.

سَاقٍ ج سُقَاةٌ: سۇغارغۇچى، شاراب تۇتۇپ بەرگۈ-
چى، ساقى، مەي قۇيۇپ بەرگۈچى؛ مەيپۇرۇش.

سَاقِيَةٌ ج سَوَاقٍ و سَاقِيَاتٌ: ئايال شاراب بەرگۈچى، مەيخانا ئايال مۇلازىمەتچىسى، قاۋاقخانىنىڭ ئايال كۈتكۈچىسى، ساقىيە؛ سۇ چىقىرىش ماشىنىسى.

سَاكَ يَسُوكُ سَوْكًا وَسِوَاكًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سۈرتۈپ تازىلىدى، ئېرىتتى.

سَاكَ الْأَسْنَانَ: چىشنى چوتكىلىدى.

سَاكِبُ الْمَاءِ: سۇ تۆككۈچى، سۇ قۇيغۇچى.

سَاكِتٌ: جىم تۇرغۇچى، سۈكۈت قىلغۇچى، كەم سۆز، جىمغۇر، ئۈندىمەس.

سَاكِرٌ: توختام سۇ.

لَيْلٌ سَاكِرٌ: شامالسىز تىنجىق كېچە، تىنجىق.

سَاكِعٌ: مۇساپىر.

سَاكِفٌ ج سَوَاكِفُ: ئىشىكنىڭ ئۈستى.

سَاكَنَ يُسَاكِنُ مُسَاكَنَةً: بىللە تۇردى.

سَاكَنَهَا: نىكاھسىز ئەر - خوتۇن بولۇشتى.

«سَاكَنْتُ زَمِيلِي هَذَا سَنَةً كَامِلَةً» : بۇ ساۋاقدىشىم بىلەن تولۇق بىر يىل بىللە تۇردۇم.

سَاكِنٌ ج سَاكِنُون وَ سُكَّانٌ: تۇرغۇچى، يەرلەشكۈچى، ئولتۇراقلاشقۇچى، ئاھالە.

سَاكِنُ الْجِنَانِ: جەننەتتە تۇرغۇچى، جەننەتتى.

«كَانَ الْمَاءُ سَاكِنًا» : سۇ تۇرغۇن ئىدى.

حَرْفٌ سَاكِنٌ: ساكىنلىق ھەرپ.

لَايُحَرِّكُ سَاكِنًا: ھېچ نەرسە قىلمايدۇ.

«هَلْ أَنْتَ مِنْ سُكَّانِ هَذِهِ الْبِنَايَةِ» : سەن بۇ ئىمارەتتە تۇرغۇچىلاردىن بولامسەن؟ (سەن بۇ ئىمارەتتە تۇرامسەن؟)

سَاكُوتٌ: جىمغۇر، گېپىنى قىممەت، مۆرىمەس، كەم سۆز، ئۈندىمەس.

سَاكُوتَةٌ: جىمغۇر، كەم سۆز.

سَالَ يَسَالُ سُوَالاً وَ سَوَالاً: سورىدى، تەلەپ قىلدى، سۈرۈشتۈردى.

سَالَ يَسِيلُ سَيْلاً وَ سَيَلَانًا وَ مَسِيلاً وَمَسَالاً الْمَاءُ: سۇ ئاقتى، سىنىدى.

«أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا» «قرآن» : ئاللاھ ئاسماندىن يامغۇر ياغدۇردى، (يامغۇر سۈيى) جىلغىلاردا لىپمۇلىق ئاقتى.

سَالَ الْوَادِي أَوِ النَّهْرُ أَوِ السَّيْلُ وَ نَحْوُ ذَلِكَ: ۋادىدا ياكى دەريادا سۇ ئاقتى.

سَالَ أَنْفُهُ: بۇرنى قانىدى.

سَالَ لُعَابُهُ عَلَيْهِ: ئېرىشكۈسى كېلىپ شۆلگەيلىرى ئېقىپ كەتتى، قولغا كەلتۈرۈشنى ئويلىدى.

سَالِبٌ: سەلبىي؛ بۇلاڭچى، تارتىۋالغۇچى، تالان - تاراج قىلغۇچى.

شَحْنَةٌ كَهْرِبَائِيَّةٌ سَالِبَةٌ: مەنپىي ئېلېكتر.

سَالِحٌ: قورallىق، قورال كۆتۈرگۈچى.

سَالِخٌ: قاقاچ، قوتۇر، قىچىشقاق.

سَالِسٌ: يۇمشاق، مۇلايىم، بويسۇنغاق، ياۋاش.

سَالِفٌ ج سَلَفٌ وَ سُلَّافٌ وَ سَوَالِفُ: ئالدىدىكى، ئىلگىرىكى، ئۆتكەنكى، بۇرۇنقى، ئۆتمۈشتىكى ئىش، بۇرۇنقى ئىش.

سَالِفُ الذِّكْرِ: يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان، يۇقىرىدا بايان قىلىنغان.

فِي سَالِفِ الزَّمَانِ: قەدىمكى زاماندا، قەدىمكى ۋاقىتتا، ئۆتمۈشتە.

سَالِفًا: ئۆتكەندە، ئىلگىرىكى، ئۆتكەندىكى، يۇقىرىدا، بۇرۇن.

«حَدَثَ هَذَا فِي الْأَيَّامِ السَّالِفَةِ» : بۇ ئۆتكەن چاغلاردا يۈز بەردى.

سَالِفُ الْعَرُوسِ: بىدەش، رەيھان.

سَالِفَةٌ ج سَوَالِفُ: بويۇننىڭ يان تەرىپى؛ ئۆتكەندىكى ئىش.

سَالِفَتَانِ: بويۇننىڭ ئىككى يېنى.

سَالِقَةٌ مِنَ النِّسَاءِ ج سَوَالِقُ: مۇسىبەت يەتكەن چاغدا ئاللاھ - توۋا كۆتۈرۈپ يۈزىنى تاتىلايدىغان ئايال.

سَالَمَ يُسَالِمُ مُسَالَمَةً: ئەپلەشتى، ياراشتى، تىنچلىقتا بىللە تۇردى، سۈلھى قىلىشتى.

«سَالَمَ خَصْمَهُ بَعْدَ عَدَاءٍ دَامَ سَنَوَاتٍ» : بىرقانچە يىل داۋاملاشقان دۈشمەنلىكتىن كېيىن رەقىبى بىلەن ئەپلىشىۋالدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

سَالِمْ جِ سَالِمُونَ: ساغلام، بىجىرىم، ساق ـ سالامەت؛ تىنچ؛ تولۇق.

«عَادَ مِنَ الْحَرْبِ سَالِمًا» : ئۇرۇشتىن سالامەت قايتىپ كەلدى.

جَمْعْ سَالِمْ: ئىسىملارنىڭ بىرلىك شەكلىگە مەلۇم ھەرپلەرنى قوشۇش بىلەن ياسىلىدىغان كۆپلۈك شەكىل.

فِعْلْ سَالِمْ: تەركىبىدە ھەرپى ئىللەت، ھەمزە ۋە تەكرار ھەرپ بولمىغان پېئىل.

سَامَ يَسُومُ سَوْمًا وَسُوَامًا الأَمْرَ: ئىشنى تاپشۇردى، بۇيرىدى ۋەزىپە قىلىپ ئارتتى، زورلىدى، تەكلىپ قىلدى.

«لاَ يَسُومُ أَحَدُ كُمْ عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ» ‹حديث› : سىلەرنىڭ بىرىڭلار قېرىندىشى سودىلىشىپ ئېلىۋاتقان مالنى تالاشمىسۇن.

سَامَ الْبَضَائِعَ: مالنى كۆرگەزمىگە قويدى، بازارغا سالدى، تىزدى، تىزىپ قويدى.

سَامَهُ خَسْفًا: ئۇنى خارلىدى، ئازابلىدى، زۇلۇم سالدى.

سَامَهُ المَذَلَّةَ: ئۇنىڭغا خارلىقنى تېتىتتى، ئۇنى ھاقارەتلىدى.

«وَإِذْ أَنْجَيْنَا كُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ» ‹قرآن› : ئۆز ۋاقتىدا سىلەرنى قاتتىق قىيناپغان پىرئەۋن گۇرۇھىدىن سىلەرنى قۇتقۇزدۇق.

سَامَ الْمَاشِيَةَ فِي الْمَرْعَى: مالنى ئەركىن ئوتلاشقا قويۇپ بەردى.

سَامَتِ الْمَاشِيَةُ: مال ئەركىن ئوتلىدى.

سَامْ: نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلىنىڭ ئىسمى.

سَامَتَ يُسَامِتُ مُسَامَتَةً: روبىرو بولدى، ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل بولدى، يۈزلەشتى.

سَامَتَتِ الشَّمْسُ رَأْسَهُ: قۇياش ئۇنىڭ بېشىنىڭ ئۇدۇلىغا كەلدى.

سَامَةٌ: ئۆلۈم؛ زىخچە ئالتۇن ياكى كۈمۈش؛ قۇدۇق ئۈستىدىكى ئۇرەك.

سَامَحَ يُسَامِحُ مُسَامَحَةً: كەچۈردى، ئەپۇ قىلدى، كەڭ قورساقلىق قىلدى.

سَامَحَ بِذَنْبِهِ: گۇناھىنى كەچۈردى.

«عَاقَبَ ثَلاَثَةً مِنَ الْمُذْنِبِينَ وَسَامَحَ وَاحِدًا لِصِغَرِ سِنِّهِ» : جىنايەتچىلەردىن ئۈچىنى جازالىدى، يېشى كىچىك بولغانلىقىدىن بىرنى كەچۈرۈم قىلدى.

سَامَحَكَ اللّٰهُ: ئاللاھ سېنى مەغپىرەت قىلغاي، ئاللاھ سېنى كەچۈرگەي.

سَامَحَهُ فِي الأَمْرِ و بِالأَمْرِ: ئۇنىڭغا ئىشتا كەڭ قوساقلىق قىلدى.

سَامِدْ: گالۋاڭ، بىغەرەز؛ تولدۇرۇلغان؛ مۇتەكەببۇر، ھاكاۋۇر.

وِعَاءٌ سَامِدْ: تولدۇرۇلغان قاچا.

«وَتَضْحَكُونَ وَلاَتَبْكُونَ وَأَنْتُمْ سَامِدُونَ» ‹قرآن› : كۈلەمسىلەر، يىغلامسىلەر؟ سىلەر غاپىلدۇرسىلەر.

سَامَرَ يُسَامِرُ مُسَامَرَةً: كېچىدە پاراڭلاشتى.

سَامِرْ جِ سُمَّرْ وَ سُمَّارْ: كېچىدە پاراڭلاشقۇچى، كېچىدە مۇڭداشقۇچى.

أَحْيَا السَّامِرَ: كەچلىك ئولتۇرۇش قىلدى.

«مُسْتَكْبِرِيْنَ بِهِ سَامِرًا تَهْجُرُوْنَ» ‹قرآن› : ئۇلار (ھەرەم ئەھلى بولغانلىقى بىلەن) پەخىرلىنىپ ئىماندىن يۈز ئۆرۈيدۇ، كەچلىك پاراڭلىرىدا يامان سۆزلەرنى قىلىدۇ.

اَلسَّامِرَةُ: بەزىلەرنىڭ ئەقىدىلىرىدە يەھۇدىيلار بىلەن ئورتاقچىلىقى بولغان ۋە بەزىلىرىدە پەرقلىنىدىغان قەۋمنىڭ نامى.

سَامِرِيٌّ: سامىرىلىق، سامىرىگە مەنسۇپ ئادەم ياكى نەرسە.

«قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ» ‹قرآن› : ئاللاھ ئېيتتى: «سەندىن (يەنى سەن كەتكەندىن) كېيىن قەۋمىڭنى ھەقىقەتەن سىنىدۇق، ئۇلارنى سامىرى ئازدۇردى».

سَامِعْ جِ سَمَّاعْ و سَمَعَةٌ و سَامِعُونَ م سَامِعَةٌ: ئاڭلىغۇچى؛ قۇلاق سالغۇچى، ئىشىتكۈچى.

اَلسَّامِعَانِ: ئىككى قۇلاق.

سَامِعُونَ: ئاڭلىغۇچىلار ، تىڭشىغۇچىلار ، (لېكسىيە، دوكلات ئاڭلىغۇچىلار).

أُذُنْ سَامِعَةٌ: ئىتتىك قۇلاق، ئۇزۇن قۇلاق.

سَامِقٌ ج سَمِقٌ: ئېگىز، ئۆستۈن، كاتتا، قەد كۆتىرىپ تۇرغان، تەۋرەنمەي تىك تۇرغان.

بِنَاءٌ سَامِقٌ: ئېگىز بىنا.

شَجَرٌ سَامِقٌ: ئېگىز دەرەخ.

سَامٌّ ج سَوَامٌّ: زەھەرلىك نەرسە.

«هَذَا النّوعُ مِنَ النَّباتِ سَامٌّ» : بۇ خىل ئۆسۈملۈك زەھەرلىكتۇر.

ثُعْبَانٌ سَامٌّ: زەھەرلىك يىلان.

سَامٌّ أَبْرَصُ: پاتمىچۇق.

غَازَاتٌ سَامَّةٌ: زەھەرلىك گازلار.

سَامِنٌ: سېمىز.

سَامُورٌ: ئالماس، بىرلىيانت.

سَامَى يُسَامِي مُسَامَاةً: پەخىرلەندى، بىرىنچىلىكنى تالاشتى.

سَامٍ ج سُمَاةٌ و سَامُونَ م سَامِيَةٌ ج سَامِيَاتٌ وَ سَوَامٍ: ئالىي، يۇكسەك، ئېسىل، ئالىيجاناب.

أَمْرٌ سَامٍ: پادىشاھانە ئەمىر ـ پەرمان.

رَجُلٌ سَامِي الْأَخْلَاقِ: يۇكسەك ئەخلاقلىق ئادەم.

سَامِيَةٌ: سام تىلى.

اَلسَّامِيَةُ الْأُمُّ: ئىپتىدائىي سام تىلى.

اَللُّغَاتُ السَّامِيَةُ: سامى تىللار.

سَامِيٌّ: سام ئۇرۇقىغا مەنسۇپ، سام تىلىغا مەنسۇپ.

اَلْمَقَامُ السَّامِي: پادىشاھ ياكى ئەمىرلەرنىڭ ئورنى ياكى دەرىجىسى.

اَلْمَنْدُوبُ السَّامِي: تولۇق ھوقۇقلۇق ۋەكىل (جاھانگىر دۆلەتلەرنىڭ مۇستەملىكە دۆلەتلەردە تۇرۇشلۇق ۋەكىلى).

سَانِحٌ ج سَوَانِحُ م سَانِحَةٌ ج سَانِحَاتٌ: پۇرسەت، پەيت، غەنىيمەت ۋاقىت، ياخشى پەيت، ياخشى پۇرسەت.

سَوَانِحُ الظُّرُوفِ: ياخشى پۇرسەت، پايدىلىق شارائىت.

اَلْفُرْصَةُ السَّانِحَةُ: ياخشى پۇرسەت، پايدىلىق پەيت.

السَّانِحَةُ: تاسادىپىي مەيدانغا چىققان ئىدىيە، ئۇشتۇمتۇت كاللىغا كەلگەن پىكىر، ئىلھام.

سَانَدَ يُسَانِدُ مُسَانَدَةً: ياردەملەشتى، قوللاشتى.

«كَانَ بِحَاجَةٍ إِلَى الْمُسَانَدَةِ فِي مِحْنَتِهِ فَسَانَدْتُهُ» : بېشىغا كۈن كېلىپ ياردەمگە موھتاج بولۇپ قاپتىكەن، مەن ئۇنىڭغا ياردەم بەردىم.

سَانِعٌ: نازۇك، نازاكەتلىك، ئەۋرىشىم، چىرايلىق، يۇمشاق، يۇمران؛ ساھىبجامال.

سَانَهَ يُسَانِهُ مُسَانَهَةً الرَّجُلَ: بىر يىللىق ئىشچى ياللىدى، بىر يىللىق ياللاپ ئىشلەتتى، بىر يىللىق توختام تۈزدى.

سَانَهَ النَّخْلَةُ: خورما يىل ئاتلاپ مېۋە بەردى.

سَانَى يُسَانِي مُسَانَاةً الرَّجُلَ: كېلىشىم تۈزۈشتى، بىر يىللىق توختام تۈزدى، بىر يىللىق ياللىدى.

سَانِيَةٌ ج سَوَانٍ: سۇ چاقىپىلىكى، سۇ چىغرىقى؛ سۇ چاقىپىلىكىگە قوشۇلغان تۆگە.

سَاهِدٌ: ئۇيقۇسى قاچقان، ئۇيقۇسىز.

سَاهِرٌ ج سُهَّارٌ. سَهْرَانٌ: ئۇخلىماي تاڭ ئاتقۇزغۇچى، تۈنىگۈچى.

سَاهِرَةٌ: يەر يۈزى، كەڭ زېمىن، يەر ـ جاھان؛ مەھشەرگاھ؛ كېچىچە يېنىقلىق تۇرىدىغان كىچىك لامپۇچكا.

«فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ» ‹قرآن›: ئۇلار (جىمى خالايىق) (يەر ئاستىدىن) زېمىن ئۈستىگە چىقىپ قالىدۇ.

سَاهِقٌ: ھالاك بولغۇچى؛ قاتتىق تەشنا بولغۇچى؛ چىرايى ئۆڭۈپ كەتكۈچى.

سَاهِكٌ: كۆز ئاغرىقى.

سَاهِكَةٌ ج سَوَاهِكُ: قاتتىق بوران.

سَاهَلَ يُسَاهِلُ مُسَاهَلَةً: يول قويدى، كەڭچىلىك بىلەن مۇئامىلە قىلدى، ئىختىيارىغا قويۇۋەتتى.

سَاهَمَ يُسَاهِمُ مُسَاهَمَةً: چەك تارتتى، چەك تاشلىدى.

«فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ» ‹قرآن›: ئۇلار چەك تاشلاشتى، يۇنۇس (چەكتە) مەغلۇپ بولغانلاردىن بولۇپ (دېڭىزغا تاشلاندى).

سَاهَمَ فِي الشَّىْءِ أَوِالْأَمْرِ: قاتناشتى.

«سَاهَمُوا جَمِيعًا فِي الدِّفَاعِ عَنِ الْمَدِينَةِ» : شەھەرنى قوغداشقا ھەممەيلەن قاتناشتى.

سَاهِمْ: ئاجىز، زەئىپ، ھالسىز.

«رَأَيْتُهُ سَاهِمًا فَسَأَلْتُهُ عَمَّا بِهِ» : ئۇنىڭ تاتىرىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، نېمە بولغانلىقىنى سورىدىم.

سَاهِمَةٌ ج سَوَاهِمُ: ئاجىز ئورۇق تۆگە.

«لَهَا عَيْنَانِ سَاهِمَتَانِ» : ئۇنىڭ ئىككى كۆزى نۇرسىز ئىدى.

سَاهُورْ: ئاي قوتىنى؛ ئاي گەردىشى (ئاي ئەتراپىدىكى ئاق ياكى رەڭدار چەمبەرلەر).

سَاهٍ ج سُهَاةٌ وَ سَاهُونَ: سەۋەنلىك قىلغۇچى سەل قارىغۇچى، دىققەتسىز، غەپلەتتە قالغۇچى، پەلپەتىش، بىپەرۋا.

«فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّيْنَ الَّذِيْنَهُم عَنْصَلاَتِهِمْسَاهُوْنَ» «قرآن» : شۇنداق ناماز ئوقۇغۇچىلارغا ۋايكى، ئۇلار نامازنى غەپلەت بىلەن ئوقۇيدۇ.

سَاهَى يُسَاهِي مُسَاهَاةً الرَّجُلُ: بىخەستەلىك قىلدى، بىپەرۋالىق قىلدى.

سَاوَدَ يُسَاوِدُ مُسَاوَدَةً: ئالدامچىلىق قىلدى، ساختىپەزلىك قىلدى؛ قاراڭغۇ كېچىدە ئۇچراشتى؛ رەڭگى قارىلىقتا بېسىپ چۈشتى؛ مەرتىۋىدە ئۈستۈنلۈك قازاندى؛ پىچىرلاشتى.

سَاوَدَ الْأَسَدَ: شىرنى قوغلىۋەتتى، شىرنى ھەيدىۋەتتى.

سَاوَرَ يُسَاوِرُ مُسَاوَرَةً: ھۇجۇم قىلدى، شىددەت بىلەن ئېتىلدى، زەربە بەردى.

سَاوَرَتْهُ الْهُمُومُ: ئۇنى غەم بېسىۋالدى.

سَاوَسَ يُسَاوِسُ مُسَاوَسَةً الطَّعَامُ: ئاشلىقتا قۇرت چۈشتى.

سَاوَعَ يُسَاوِعُ مُسَاوَعَةً: ياللىدى، ياللاپ ئىشلەتتى، كىرا قىلدى، كىراغا ئالدى.

سَاوَمَ يُسَاوِمُ مُسَاوَمَةً بِالسِّلْعَةِ: سودىلاشتى، باھاسىنى تالاشتى، تالاش ـ تارتىش قىلدى.

«هَذَا الرَّجُلُ يُسَاوِمُ وَلاَ يَشْتَرِى» : بۇ كىشى باھا تالىشىدۇ، سېتىۋالمايدۇ.

سَاوَى يُسَاوِى مُسَاوَاةً: تەڭلەشتى، باراۋەر بولدى.

«حَتَّى اِذَا سَاوَى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوا» : (تۆمۈر پارچىلىرى دۆۋىلىنىپ) ئىككى تاغنىڭ ئارىسى تەكشى بولغاندا، كۆيۈكلەرنى بېسىڭلار.

سَاوَاهُ بِغَيْرِهِ: باراۋەر قىلدى؛ ئۇنى باشقىسىغا تەڭلەشتۈردى.

سَاوَى بَيْنَهُمَا: تەرتىپكە سالدى، رەتكە سالدى، ئۇلارنى باراۋەر قىلدى، ئەپلەشتۈردى.

«هَذَا الْخَطُّ يُسَاوِى ذَاكَ فِي الطُّولِ» : بۇ لىنىيىنىڭ ئۇزۇنلۇقى ئۇ لىنىيىنىڭكى بىلەن باراۋەر.

«هَذَا الْكِتَابُ يُسَاوِى وَزْنَهُ ذَهَبًا» : بۇ كىتابنىڭ ۋەزنى ئالتۇنغا باراۋەر تۇرىدۇ.

سَايَرَ يُسَايِرُ مُسَايَرَةً: بىرگە ماڭدى، بىرگە يۈردى، ھەمسەپەر بولدى.

سَايَرَ الظُّرُوفَ: شارائىتقا ماسلاشتى.

سَايَرَهُ: ماسلاشتى، رايىغا باقتى، مادارا قىلدى، يول قويدى، ئۆز مەيلىگە قويدى.

سَايَسَ يُسَايِسُ مُسَايَسَةً الْقَوْمَ: ئىدارە قىلدى، باشقۇردى.

سَايَفَ يُسَايِفُ مُسَايَفَةً: قىلىچۋازلىق قىلدى، قىلىچۋازلىق قىلىشتى، قىلىچۋازلىق جېڭى قىلىشتى.

سَايَلَ يُسَايِلُ مُسَايَلَةً: سورىدى، سۈرۈشتۈردى.

سَائِبْ م سَائِبَةٌ ج سُيَّبْ و سَوَائِبُ: قويۇپ بېرىلگەن، تاشلىۋېتىلگەن، ئەركىن، ئازاد، يېشىۋېتىلگەن؛ ئۆز مەيلىگە قويۇۋېتىلگەن ھايۋان، جاھىلىيەت دەۋرىدە ئىلاھلارغا ۋەخپە قىلىنىپ مەيلىگە قويۇپ بېرىلگەن تۆگە.

ضِلْعٌ سَائِبْ: تاشلىۋېتىلگەن قوۋۇرغا، چۆرۈۋېتىلگەن.

سَائِحْ: ئاققۇچى، ئېرىگۈچى.

سَائِحْ ج سُيَّاحْ وَ سَائِحُونَ: ساياھەتچى، سەيلە قىلغۇچى.

سَائِدْ ج سَادَةٌ وَ سَادَاتْ: ئۈستۈنلۈك، قازانغۇچى، غەلىبە قىلغۇچى، كۆزگە كۆرۈنگەن، مۇھىم؛ ھۆكۈمرانلىق قىلغۇچى، ئەپەندى، خوجايىن، باشلىق، داڭدار، ئىدارە قىلغۇچى، ھۆكۈمران.

سَائِرٌ: ماڭغۇچى، يۆتكەلگۈچى، ھەرىكەتلەنگۈچى، ئىلگىرىلىگۈچى، ئاققۇچى؛ ئاشقان، قالدۇق، ئاشقان ـ تاشقان.

اَلْمَثَلُ السَّائِرُ: ئېقىپ يۈرگەن تەمسىل، كەڭ تارقالغان تەمسىل.

سَائِرٌ عَلَى الْأَقْدَامِ: پىيادە ماڭغۇچى.

«عَادُوا إِلَى بُيُوتِهِمْ سَائِرِينَ عَلَى أَقْدَامِهِمْ» : ئۇلار پىيادە مېڭىپ ئۆيلىرىگە قايتىشتى.

سَائِرُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ قالغىنى، قوشۇمچە، ئارتۇقچە.

سَائِرُ النَّاسِ: ھەممە ئادەم، بارلىق كىشىلەر.

«حَضَرَ الْحَفْلَ سَائِرُ أَفْرَادِ الْأُسْرَةِ» : مۇراسىمغا ئائىلە ئەزالىرىنىڭ ھەممىسى قاتناشتى.

سَائِسٌ ج سَاسَةٌ وَ سُوَّاسٌ: باشقۇرغۇچى، مۇدىر، دىرېكتور، مەمۇرىي ئادەم؛ سىياسەتچى، سىياسىيون؛ خىزمەتچى.

سَائِسُ الدَّوَابِّ: ئات باقار، ئات باققۇچى، پادىچى، مالچى.

سَائِسُ الطَّيَّارَةِ: ئايروپىلان يول باشلىغۇچىسى.

سَائِغٌ. سَيِّغ وَ أَسْوَاغٌ: لەززەتلىك، مېزىلىك؛ جائىز، مۇباھ.

«هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ» ‹قرآن› : بۇنىڭ (يەنى دەريانىڭ) سۈيى تاتلىق، تەملىك بولۇپ (گالدىن) سىلىق ئۆتىدۇ.

«هَذَا التَّصَرُّفُ لَيْسَ سَائِغًا» : بۇ ھەرىكەت يوللۇق ئەمەس.

سَائِقٌ ج سَاقَةٌ وَ سُوَّاقٌ وَ سَائِقُونَ: ھەيدىگۈچى، شوپۇر.

سَائِقُ السَّيَّارَةِ: ماشىنا شوپۇرى.

سَائِقُ الْقِطَارِ: پويىز ھەيدىگۈچى.

سَائِقُ الطَّائِرَةِ: ليوتچىك، ئۇچقۇچى.

سَائِلٌ ج سَائِلُونَ وَ سُؤَّلٌ وَسَأَلَةٌ: سورىغۇچى، سوئال سورىغۇچى، تىلەمچى، سائىل، سۇيۇقلۇق، ئاقار جىسىم.

«وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ» ‹قرآن› : سائىلغا قوپاللىق قىلما.

«وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ» ‹قرآن› : ئۇلارنىڭ پۇل ـ ماللىرىدا سائىللار ۋە موھتاجلار ھوقۇققا ئىگە ئىدى.

سَائِلٌ ج سُيُولٌ وَ سَوَائِلُ: ئاققۇچى، سۇيۇقلۇق، سۇيۇقلۇق جىسىم، ئاقار جىسىم.

سَوَائِلُ الْوُقُودِ: يېقىلغۇ سۇيۇقلۇقى، كۆيىدىغان سۇيۇقلۇق.

«اَلْمَاءُ وَالزَّيْتُ مِنَ السَّوَائِلِ» : سۇ ۋە ماي سۇيۇقلۇق ماددىغا كىرىدۇ.

سَائِمٌ م سَائِمَةٌ ج سَوَائِمُ: سەرگەردان؛ ئوتلاقتا بېقىلغان چارۋا، چارۋا، چارۋا ـ مال، ئۆي ھايۋانلىرى.

كَلْبٌ سَائِمٌ: لالما ئىت.

سَآمَةٌ: زېرىكمەك، ئىچى پۇشماق.

سُؤَالٌ ج أَسْئِلَةٌ و سُؤَالَاتٌ: تىلەك، ئارزۇ، ئۈمىد؛ سوراق، سوئال، تەلەپ.

«أَجَابَ الرَّئِيسُ عَنْ أَسْئِلَةِ الصَّحَفِيِّينَ بِصَرَاحَةٍ» : رەئىس مۇخبىرلارنىڭ سوئاللىرىغا ئوچۇق جاۋاب بەردى.

«شَمَلَتْ وَرَقَةُ الِامْتِحَانِ أَسْئِلَةً صَعْبَةً» : ئىمتىھان قەغىزى قىيىن سوئاللارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

سَئَّالٌ: كۆپ سورايدىغان ئادەم، تولا سوئال سورايدىغان ئادەم.

سَأَبَ يَسْأَبُ سَأْبًا: بوغۇپ ئۆلتۈردى، ئېسىپ ئۆلتۈردى.

سَأْبٌ ج سُئُوبٌ: چوڭ تولۇم.

سُؤْبَانٌ: مالىيە ئىشلىرىنى باشقۇرۇشقا ماھىر.

سَأَرَ يَسْأَرُ سَأْرًا الشَّارِبُ: سۇ ئىچكۈچى سۇنى ئاشۇرۇپ قويدى، قالدۇرۇپ قويدى.

سَئِدَ يَسْئَدُ سَأَدًا الْجُرْحُ: يارا يېرىلدى، يارا ئېغىز ئالدى.

سَئِرَ يَسْأَرُ سَأْرًا الشَّيْءُ: نەرسە ئېشىپ قالدى، قالدۇق بولۇپ قالدى.

سُؤْرٌ ج آسَارٌ: ئېشىپ قالغان سۇ، بىر نەرسىنىڭ ئېشىپ قالغىنى.

سَأْسَأَ يُسَأْسِئُ سَأْسَأَةً بِالْحِمَارِ: ئېشەكنى ھەيدىدى.

سَأْسَأَ الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

سَأَفَ يَسْأَفُ سَأْفًا يَدُهُ: قولى يېرىلىپ كەتتى.

سَأَفٌ: خورما يوپۇرمىقى؛ قۇيرۇق تۆكى.

سَأَلَ يَسْأَلُ سُؤَالاً وَ مَسْأَلَةً عَنْ أَمْرٍ وَبِهِ: سورىدى، سۈرۈشتۈردى، دېرەكىنى قىلدى.

«وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ» ‹قرآن›: مېنىڭ بەندىلىرىم سەندىن مەن توغرىلىق سورىسا (ئۇلارغا ئېيتقىنكى)، مەن ھەقىقەتەن ئۇلارغا يېقىنمەن.

«يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ» ‹قرآن›: كىشىلەر سەندىن قىيامەتنىڭ ۋاقتىنى سورايدۇ. «ئۇنى (مەن بىلمەيمەن) پەقەت ئاللاھ بىلىدۇ» دېگىن.

سَأَلَ الشَّخْصَ الشَّيْءَ: بىر نەرسە بېرىشنى سورىدى، تەلەپ قىلدى.

«قُلْ لاَ أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا» ‹قرآن›: «سىلەردىن ھېچقانداق ھەق تەلەپ قىلمايمەن».

سَأَلَ عَنْ حَالِهِ: ئۇنىڭ ھالىنى سورىدى، ئۇنىڭدىن ئەھۋال سورىدى.

سَأَلَ الشَّخْصَ: سەدىقە تىلىدى.

«سَأَلَ الْمُحْتَاجُ الْبَخِيلَ فَلَمْ يُعْطِهِ شَيْئًا»: ھاجەتمەن ئادەم بېخىلدىن بىر نەرسە سورىۋىدى، ئۇنىڭغا ھېچ نەرسە بەرمىدى.

سُولٌ. سُؤْلَةٌ: تەلەپ قىلىنغان نەرسە، سورالغان نەرسە، سوئال قىلىنغان نەرسە، سورىلىدىغان نەرسە.

«قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسَى» ‹قرآن›: ئاللاھ ئېيتتى: «ئى مۇسا! سېنىڭ سورىغان نەرسىلىرىڭ ساڭا بېرىلدى.»

سَئِمَ يَسْأَمُ سَأَمًا وَسَآمَةً الشَّيْءَ: رايى يېنىپ كەتتى، كۆڭلى قايتتى، زېرىكتى.

«يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لاَ يَسْأَمُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار كېچە ـ كۈندۈز ئاللاھقا تەسبىھ ئېيتىپ تۇرىدۇ. ئۇلار مالال بولۇپ قالمايدۇ.

سَأَمٌ: زېرىكمەك، ئىچى پۇشماق.

سَئُولٌ: كۆپ سورايدىغان ئادەم، تولا سوئال سورايدىغان ئادەم.

سَئُومٌ ج سَئُومُونَ: زېرىككەك ئادەم.

«ظِئْرٌ رَؤُومٌ خَيْرٌ مِنْ أُمٍّ سَؤُومٍ»: زېرىككەك ئانىدىن مېھرىبان ئىنىك ئانا ياخشى.

سَبَأَ يَسْبَأُ سَبْأً الْجِلْدَ: تېرىنى شويدى.

سَبَأَ الْجِلْدَ بِالنَّارِ: تېرىنى كۆيدۈردى، قۇيقۇلىدى.

سَبَأَ الْخَمْرَ: ھاراق سېتىۋالدى.

سَبَأَ الرَّجُلَ: قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى.

سَبَأٌ: سەبە (قەدىمكى يەمەن قەبىلىسىنىڭ ئىسمى) بىلقىسنىڭ يۇرتىنىڭ ئىسمى.

«وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنَبَإٍ يَقِينٍ» ‹قرآن›: ساڭا مەن سەبەئدىن (يەمەندىكى سەبەشەھىرىدىن) بىر مۇھىم خەۋەر ئېلىپ كەلدىم.

سِبَاءٌ: ھاراق؛ ھاراق سېتىۋالماق.

سَبَاءٌ: كەلكۈندە تويلىنىشىپ قالغان شاخ ـ شۇمبا.

تَفَرَّقُوا أَيْدِي سَبَأٍ: چېچىلىپ كەتتى، بۆلۈنۈپ كەتتى، تېرىپىشان بولۇپ كەتتى، تېرىپېرەن بولۇپ كەتتى، تەرەپ ـ تەرەپكە پېتىراپ كەتتى.

سِبَابٌ: تىللاشماق.

سُبَاتٌ: ئارام ئېلىش، راھەت؛ ھوشسىزلىق (تېببىدا)؛ ھايۋاناتلارنىڭ ئۇچەككە كىرىشى؛ ئۇيقۇ.

«وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا» ‹قرآن›: ئۇيقۇنى سىلەرنىڭ (بەدىنىڭلار ئۈچۈن) راھەت قىلدۇق.

«اِسْتَيْقِظْ مِنْ سُبَاتِكَ»: ئۇيقۇڭدىن ئويغان.

إِبْنَا سُبَاتٍ: كېچە بىلەن كۈندۈز.

سُبَاتِيٌّ: ئويۇن ئارتېرىيىسى، بويۇن قىزىل تومۇرى.

سِبَاحَةٌ: سۇ ئۈزمەك.

سِبَاحَةٌ حُرَّةٌ: ئەركىن سۇ ئۈزۈش.

حَمَّامُ السِّبَاحَةِ: سۇ ئۈزۈش كۆلچىكى، سۇ ئۈزۈش كۆلى.

«مَعَ أَنَّ هُنَاكَ مَسْبَحًا فِي الْمَدْرَسَةِ إِلاَّ أَنَّهُ يُفَضِّلُ السِّبَاحَةَ فِي النَّهْرِ»: مەكتەپتە سۇ ئۈزۈش كۆلى بولسىمۇ، ئەمما ئۇ دەريادا سۇ ئۈزۈشنى ياخشى كۆرىدۇ.

سِبَاحَةٌ عَلَى الظَّهْرِ: ئارقىچىلاپ سۇ ئۈزۈش،

ئوخلىسىغا سۇ ئۈزۈش.

سِبَاحَةٌ عَلَى الصَّدْرِ: پاقىچىلاپ سۇ ئۈزۈش.

سِبَاخٌ: ئوغۇت.

سُبَاطٌ: فېۋرال ئاي.

سُبَاطَةٌ ج سُبَاطَاتٌ: ئەخلەت دۆۋىسى، ئەخلەت تۆكىدىغان جاي.

سُبَاعِيٌّ: يەتتە ھەسسە، يەتتە بۇرجەك.

شَكْلٌ سُبَاعِيٌّ: يەتتە تەرەپلىك، يەتتە بۆلۈكلۈك.

سُبَاعِيُّ الْأَحْرُفِ: يەتتە ھەرپلىك.

سِبَاقٌ: مۇسابىقىلەشمەك، بەيگە؛ باغلىماق، يەتمەك، ئىلگىرىلىمەك.

سِبَاقُ الْقَوَارِبِ: قولۋاق مۇسابىقىسى.

سِبَاقُ الْمَرَاكِبِ: قېيىق مۇسابىقىسى.

حَلْبَةُ السِّبَاقِ: مۇسابىقە مەيدانى.

مَيْدَانُ السِّبَاقِ: بەيگە مەيدانى، مۇسابىقە مەيدانى.

سِبَاقُ الْخَيْلِ: ئات بەيگىسى.

سِبَاقُ التَّسَلُّحِ: ھەربىي ھازىرلىقلار مۇسابىقىسى.

مِقْوَسُ السِّبَاقِ: باشلىنىش نۇقتىسى، چىقىش نۇقتىسى، باشلانمىسى.

سِبَاكَةٌ: قۇيمىچىلىق سانائىتى.

سَبَبٌ ج أَسْبَابٌ: سەۋەب؛ ئارغامچا؛ ئۇسۇل؛ پەيت؛ مەنبە؛ غەرەز؛ ۋاستە؛ مۇناسىۋەت؛ يول.

«فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ» «قرآن»: ئۇ تورۇسقا ئارغامچا سىلىپ بوغۇلۇپ ئۆلسۇن.

«إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِيْنَ اتُّبِعُوْا مِنَ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْا وَرَأَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ» «قرآن»: ئەينى ۋاقىتتا ئەگەشتۈرگۈچىلەر ئازابنى كۆرۈپ، ئەگەشكۈچىلەردىن ئادا ـ جۇدا بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ئۆز ئارا مۇناسىۋىتى (يەنى دۇنيادىكى دوستلۇقى) ئۈزۈلىدۇ.

«لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ سَبَبٌ»: مەن بىلەن ئۇنىڭ ئارىسىدا دوستلۇق يوق.

«مَا لِي إِلَيْكَ سَبَبٌ»: ماڭا سەن تەرەپكە يول يوق.

سَبَبٌ كَافٍ: يېتەرلىك سەۋەب.

سَبَبٌ وَاهٍ: ئەھمىيەتسىز سەۋەب، ئاساسسىز سەۋەب.

بِسَبَبٍ: نەتىجىسىدە.

بِسَبَبِ كَذَا: مەلۇم سەۋەب بىلەن.

«فَشِلْنَا بِسَبَبِ الْإِهْمَالِ»: بىپەرۋالىق نەتىجىسىدە مەغلۇپ بولدۇق.

«اَلْكَسَلُ وَالْإِهْمَالُ سَبَبَانِ مِنْ أَسْبَابِ الْفَشَلِ»: ھۇرۇنلۇق ۋە ئىشقا سەل قاراش مەغلۇبىيەتنىڭ سەۋەبلىرىدىندۇر.

إِحْكَامُ أَسْبَابِ الصَّدَاقَةِ: دوستلۇق مۇناسىۋىتىنى مۇستەھكەملىمەك.

أَسْبَابُ السَّمَاءِ: ئاسماننىڭ شوتىلىرى.

تَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ: چارىسىز قالدى، ھېچقانداق ئامال تېپىلمىدى.

تَقَطَّعَتِ الْأَسْبَابُ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنىڭ مۇناسىۋىتى ئۈزۈلدى.

أَسْبَابُ الرَّاحَةِ: قولايلىق، ئوڭاي، ئاسان.

سَبَّ يَسُبُّ سَبًّا: تىللىدى، دەشنام بەردى.

«وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ» «قرآن»: مۇشرىكلارنىڭ ئاللاھنى قويۇپ ئىبادەت قىلىدىغان بۇتلىرىنى تىللىماڭلار.

سَبَّ الشَّيْءَ: كەستى، ئۈزدى.

سَبَّ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى توختاتتى.

سَبٌّ: تىللىماق، سۆكمەك، بوھتان قىلماق.

سَبَّاءٌ: ھاراق سودىگىرى، ھاراق ساتقۇچى.

سَبَّابٌ: تىللىغۇچى، قاغىغۇچى، دەشنام بەرگۈچى.

سَبَّابَةٌ ج سَبَّابَاتٌ: كۆرسەتكۈچ بارماق، بىگىز قول.

سَبَّاحٌ ج سَبَّاحُونَ: سۇ ئۈزگۈچى، سۇ ئۈزۈش تەنھەرىكەتچىسى.

«كَانَ سَبَّاحًا مَاهِرًا فَفَازَ فِي سِبَاقِ السِّبَاحَةِ»: ئۇ سۇ ئۈزۈش ماھىرى ئىدى، سۇ ئۈزۈش مۇسابىقىسىدە مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

سَبَّاحَةٌ: كۆرسەتكۈچ بارماق.

www.uyghurkitap.com

سَبَّاقٌ ج سَبَّاقُونَ: ھەممىشە ئالدىنقى قاتاردا تۇرغۇچى، (بەيگىدە)، ھەممىشە يېڭىپ چىققۇچى، دائىم ئۆزۈپ چىققۇچى، چېمپىيون؛ غالىب؛ يېڭىلمەس ئات.

«أَنْتَ سَبَّاقٌ إِلَى فِعْلِ الْخَيْرِ»: سەن ياخشى ئىشلاردا ھەممىنىڭ ئالدىدا.

سَبَّاقٌ فِي الْمُغَامَرَاتِ: نۇرغۇن خەۋپ - خەتەرلەرنى باشتىن كەچۈرگەن ئادەم.

سَبَّاكٌ ج سَبَّاكُونَ: قۇيمىچى (مەدەنلەرنى).

سَبَّبَ يُسَبِّبُ تَسْبِيبًا الْأَسْبَابَ: سەۋەبنى تاپتى.

سَبَّبَ الشَّخْصَ: كۆپ تىللىدى.

سَبَّبَ الْخَسَائِرَ: زىيان كەلتۈردى. زىيان سالدى.

سَبَّبَ مَجْرَى الْمَاءِ: ئېقىننى تۈزلىدى، رۇسلىدى.

سَبَّبَ الْأَمْرَ: ئىشنى كەلتۈرۈپ چىقاردى، پەيدا قىلدى، سەۋەب بولدى.

سَبَّبَ الدِّينَ: دىننى تۆۋەنلەتتى، چۈشۈردى، قارا چاپلىدى (دىندا).

«سُرْعَةُ قِيَادَةِ السَّيَّارَةِ تُسَبِّبُ الْحَوَادِثَ»: ماشىنىنى تېز ھەيدەش ھادىسىلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

سَبَّتَ يُسَبِّتُ تَسْبِيتًا: سېزىمىنى يوقاتتى.

سُبَّةٌ: قاغىماق، ئاھانەت قىلماق، ھاقارەتلىمەك، ئەيىب.

«اَلْهَرَبُ مِنَ الْمَعْرَكَةِ سُبَّةٌ»: جەڭ مەيدانىدىن قېچىش ئەيىبتۇر.

سَبَّحَ يُسَبِّحُ تَسْبِيحًا: تەسبىھ ئېيتتى، دۇئا قىلدى، ئىلتىجا قىلدى.

سَبَّحَ اللّٰهَ وَ لِلّٰهِ: ئاللاھقا تەسبىھ ئېيتتى، ئاللاھنى ئۇلۇغلىدى، ئاللاھنى مۇقەددەس دەپ بىلدى، ئاللاھنى پاك دەپ بىلدى.

«سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ» ‹قرآن›: ئاسماندىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھقا تەسبىھ ئېيتتى.

سَبَّخَ يُسَبِّخُ تَسْبِيخًا: قاتتىق ئۇخلىدى.

سَبَّخَ عَنْهُ الشِّدَّةَ: ئۇنىڭدىن قاتتىقچىلىقنى يېنىكلەتتى.

سَبَّخَ الْفَلَّاحُ الْأَرْضَ: دېھقان يەرنى ئوغۇتلىدى.

سَبَّعَ يُسَبِّعُ تَسْبِيعًا الْحَامِلُ: ھامىلدار يەتتە ئايلىق تۇغدى.

سَبَّعَ الْمَوْلُودُ: بوۋاقنىڭ تۇغۇلغىنىغا يەتتە كۈن بولدى.

سَبَّعَ الْإِنَاءَ: قاچىنى يەتتە قېتىم يۇدى.

سَبَّعَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يەتتىگە ئايلاندۇردى.

سَبَّعَتِ الْوَالِدَةُ: ئانىنىڭ تۇغقىنىغا بىر ھەپتە بولدى.

سَبَّعَتِ الْعَرُوسُ: قىز توي قىلغانغا بىر ھەپتە بولدى.

سَبِّعُوا: يەتتە يۈزنى تولۇقلاڭلار.

سَبَّقَ يُسَبِّقُ تَسْبِيقًا: باشقىلاردىن بۇرۇن قىلدى، باشقىلارنىڭ ئالدىدا تۇردى، ئۆزۈپ كەتتى.

سَبَّكَ يُسَبِّكُ تَسْبِيكًا الْمَعْدَنَ: قۇيدى، قۇيۇپ ياسىدى.

سَبَّكَ الطَّبْخَ: سەي قورىدى، تەمىنى تەڭشىدى.

سَبَّكَ الطَّاهِي الطَّعَامَ: ئاشپەز تاماقنىڭ تۇز - تەمىنى تەڭشىدى.

سَبَّلَ يُسَبِّلُ تَسْبِيلًا الشَّيْءَ: سەدىقە قىلدى، خەيرىيەت ئىشلىرىغا ئىشلەتتى، ئاللاھ يولىدا ئاتىۋەتتى، خەير - ئېھسان قىلدى.

سَبَّلَ الْمَاءَ: سۇنى تۆكتى، سۇنى كۆمتۈرىۋەتتى.

سَبُّوبَةٌ: خىزمەت، ئىش.

اَلسُّبُّوحُ. اَلسَّبُّوحُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «ھەممە نۇقسانلاردىن پاك» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سَبُّورَةٌ ج سَبُّورَاتٌ: قارا تاختا، دوسكا.

اَلسَّبَبِيَّةُ: سەۋەب بىلەن نەتىجە مۇناسىۋىتى، سەۋەبىيەت.

سَبَتَ يَسْبُتُ وَ يَسْبِتُ سَبْتًا الشَّخْصُ: ئارام ئالدى، ئارام تاپتى، تىنچلاندى، ئۇخلىدى، شەنبە كۈنىگە كىردى، شەنبىگە ئۇلاشتى.

سَبَتَ الرَّجُلُ: تېڭىرقاپ قالدى، گاڭگىراپ قالدى.

سَبَتَ الْيَهُودِيُّ: يەھۇدىلار شەنبە كۈنى تۇرمۇش ئىشلىرىدىن قول ئۈزدى.

«وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ» ‹قرآن›: شەنبە-

دىن غەيرىي كۈنلەردە ئۇلارنىڭ ئالدىغا كەلمەيتتى.

سَبَتَ الشَّيْءَ: كەستى.

سَبَتَ الرَّأْسَ: باشنى چۈشۈردى.

سَبَتَ الشَّعْرَ: چاچنى قويۇۋەتتى.

سُبِتَ: ئۇيقۇ باستى؛ مۈگدەپ قالدى.

اَلسَّبْتُ ج أَسْبُتٌ وَ سُبُوتٌ: شەنبە.

يَوْمُ السَّبْتِ: شەنبە كۈنى.

اَلسَّبْتَانُ: ئەخمەق، ئەخمەق ئادەم.

سَبْتَمْبَرْ: سىنتەبىر.

سُبْجَةٌ ج سُبَجٌ: قىسقا يەڭلىك كۆڭلەك (ئايالچە).

سَبَجٌ: قارا مارجان.

سَبَحَ يَسْبَحُ سَبْحًا وَ سِبَاحَةً فِى الْمَاءِ: سۇ ئۈزدى.

سَبَحَ الْفَرَسُ أَوِ النَّجْمُ أَوِالسَّفِينَةُ وَ نَحْوُهَا: ئات، يۇلتۇز ياكى كېمە قاتارلىقلار ماڭدى، يۈردى، چاپتى، سەيرى قىلدى.

«وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ» ‹قرآن›: ھەر بىرى پەلەكتە ئۈزۈپ تۇرىدۇ.

سَبَحَ فِى الْكَلَامِ: جاۋىلدىدى، ۋاتىلدىدى، كۆپ سۆزلەپ ئاغزى بېسىقمىدى.

سَبَحَ الرَّجُلُ: تۇرمۇش يولىدا ھەربكەت قىلدى.

سَبْحٌ: سۇ ئۈزمەك.

سُبْحٌ: تەسبىھ ئېيتماق، مەدھىيىلىمەك، تەسبىھ.

اَلسُّبْحُ لِلّٰهِ: ئاللاھنى مەدھىيىلىمەك، ئاللاھقا شۈكرى قىلماق.

سُبْحَانَ: پاك دەپ تونۇش، پاكى ئەجەبلىنىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان سۆز.

سُبْحَانَ اللّٰهِ: ئاللاھ پاكدۇر، ئاللاھنى پاك دەپ بىلىمەن، ئاللاھنى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەن، ئاللاھنى ھەممە نۇقسانلاردىن پاك دەپ تونۇيمەن.

«سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ» ‹قرآن›: قۇدرەت ئىگىسى بولغان پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارنىڭ سۈپەتلىگەنلىرىدىن پاكتۇر.

سَبْحَةٌ: جۇۋا، خۇرۇم چاپان.

سُبْحَةٌ ج سُبَحٌ وَ سُبُحَاتٌ: تەسۋى.

سَبْحَلَ يُسَبْحِلُ سَبْحَلَةً: سۇبھانالللا دېدى، تەسبىھ ئېيتتى.

سَبَخَ يَسْبُخُ سَبْخًا: قاتتىق ئۇخلىدى، ھۇزۇرلىنىپ ئۇخلىدى، تاتلىق ئۇخلىدى.

سَبَخَتِ الْأَرْضُ: زېمىن شورلىشىپ كەتتى.

سَبَخٌ: ئوغۇت.

سَبَخٌ بَلَدِيٌّ: يەرلىك ئوغۇت.

سَبَخٌ كِيمِيَاوِيٌّ: خىمىيىۋى ئوغۇت.

سَبِخٌ: ساسلىق، شورلۇق، پاتقاق.

سَبْخَةٌ ج سَبَخَاتٌ وَ سِبَاخٌ: زىرائەت تېرىغىلى بولمايدىغان سازلىق يەر.

أَرْضٌ سَبْخَةٌ: شورلۇق يەر.

سُبَدٌ: چۈغوندەك.

مَالَهُ سُبَدٌ و لَالَبَدٌ: ئۇنىڭ ھېچنېمىسى يوق.

سَبَرَ يَسْبُرُ وَ يَسْبِرُ سَبْرًا: دېڭىز سۇيىنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى ئۆلچىدى، تەجرىبە قىلدى، چوڭقۇر چۆكتى، تەجرىبە قىلىپ بىلدى، تەكشۈردى.

سَبَرَ غَوْرَهُ: (سۇنىڭ) چوڭقۇرلۇقىنى تەكشۈردى، تېگىگە يەتتى؛ تەجرىبە قىلدى؛ چوڭقۇر چۆكتى، چوڭقۇر تەكشۈردى.

سَبَرَ نَوَايَاهُ: ئۇنىڭ نىيىتىنى چۈشىنىپ يەتتى.

سَبْرٌ: چارلىماق، تەكشۈرمەك.

سِبْرٌ ج أَسْبَارٌ: يىلتىز، تېگى، ئاساسى، تۈۋى.

سِبْرَاتٌ: نامرات، كەمبەغەل.

سَبْرَةٌ ج سَبَرَاتٌ: سالقىن سەھەر.

سُبْرُوتٌ: نامرات، كەمبەغەل.

سِبْرِيتٌ: نامرات، كەمبەغەل.

سَبْسَبَ يُسَبْسِبُ سَبْسَبَةً الْمَاءَ: سۇنى قويۇۋەتتى، سۇنى ئېچىۋەتتى.

سَبْسَبَ الْبَوْلَ: سىيىۋەتتى.

سَبْسَبٌ ج سَبَاسِبُ: سەھرا، چۆل، باياۋان.

www.uyghurkitap.com

«جُزْءٌ كَبِيرٌ مِنْ بَلَدِنَا سَبْسَبٌ قَاحِلٌ» : دۆلـىتىمىزنىڭ چوڭ بىر قىسمى چۆل باياۋان.

سَبُطَ يَسْبُطُ سُبُوطًا الشَّجَرُ: دەرەخ ئۆستى.

سُبِطَ: قىزىتما كېسەل بولۇپ قالدى، قىزىدى.

سَبِطٌ. سَبْطٌ ج سِبَاطٌ: ئۇزۇن چاچ، نازۇك؛ ئۇزۇن.

سَبْطٌ. سَبَطٌ ج أَسْبَاطٌ: يۇمشاق چاچ، ئۆلۈك چاچ.

شَعْرٌ سَبِطٌ: ئۇزۇن چاچ.

شَخْصٌ سَبْطٌ: ئېگىز ئادەم.

سَبْطُ الْيَدَيْنِ: سېخى، قولى ئوچۇق.

سَبْطُ الْجِسْمِ: ئورتا بوي، قامىتى كېلىشكەن.

سَبْطُ الْأَصَابِعِ: ئۇزۇن بارماقلىق ئادەم.

سِبْطٌ ج أَسْبَاطٌ: نەۋرە، قەبىلە، ئۇلۇس.

«تَزَوَّجَ إِبْنُهُ وَأَنْجَبَ فَأَصْبَحَ لَهُ سِبْطٌ» : ئوغلى ئۆيلىنىپ بالىلىق بولدى، شۇنىڭ بىلەن نەۋرىلىك بولدى.

«وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشَرَةَ أَسْبَاطًا» ‹قرآن› : ئۇلارنى (يەنى بەنى ئىسرائىل) نى 12 تارماققا (يەنى قەبىلىگە) بۆلۈۋەتتۇق.

اِمْرَأَةٌ سَبْطَةٌ: غۇنچە بوي، نازۇك بەدەن ئايال.

سَبَعَ يَسْبُعُ وَ يَسْبَعُ سَبْعًا الْقَوْمُ: ئامىتىنىڭ يەتتىنچىسى بولدى.

سَبَعَ الذِّئْبُ الْغَنَمَ: بۆرە قوينى يېدى، قويغا بۆرە چاپتى.

سَبَعَهُمْ: ئۇلارنىڭ مېلىنىڭ يەتتىدىن بىرىنى ئالدى.

سَبَعَ الْحَبْلَ وَ نَحْوَهُ: ئارغامچا قاتارلىقلارنى يەتتە قەۋەت قىلدى.

سَبْعٌ. سَبُعٌ. سَبَعٌ ج سِبَاعٌ وَ أَسْبُعٌ سُبُوعَةٌ م سَبُوعَةٌ. سَبْعَةٌ: يىرتقۇچ هايۋان.

«حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ... وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ» ‹قرآن› : سىلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان هايۋان ... يىرتقۇچ هايۋانلار يېرىپ ئۆلتۈرگەن هايۋان (نىڭ گۆشىنى يېيىش) هارام قىلىندى.

سَبُعُ الْبَحْرِ: دېڭىز يولۋىسى، دېڭىز ئارسلانى.

سَبُعُ الْجَبَلِ: ئامېرىكا قاپلىنى.

سَبُعُ اللَّيْلِ: ئىت.

سَبْعٌ. سَبْعَةٌ: يەتتە.

«اَلَّذِى خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا» ‹قرآن› : ئاللاھ يەتتە ئاسماننى بىرىنى ـ بىرىنىڭ ئۈستىگە قىلىپ ياراتتى.

سَبْعَةُ أَضْعَافٍ: يەتتە هەسسە.

سَبْعَ عَشَرَةَ. سَبْعَةَ عَشَرَ: ئون يەتتە.

سُبْعٌ. سُبُعٌ ج أَسْبَاعٌ: يەتتىدىن بىر (1/7).

سَبْعَةٌ. سَبَعَاتٌ: يەتتىلىك قارتا.

سَبْعُونَ: يەتمىش.

اَلسَّبْعُونَ: يەتمىشىنچى (70 ـ).

سَبْعُونِيٌّ: يەتمىش ياشلىق بوۋاي.

حَرْبٌ سَبْعُونِيَّةٌ: يەتمىشىنچى يىللاردىكى ئۇرۇش.

سَبْعِينِيٌّ: يەتمىش ياشلىق بوۋاي.

سَبْعِينِيَّاتٌ: يەتمىشىنچى يىللار.

«اِرْتَفَعَتْ فِى السَّبْعِينِيَّاتِ أَسْعَارُ النِّفْطِ» : يەتمىشىنچى يىللاردا نېفىتنىڭ باهاسى ئۆرلەپ كەتتى.

سَبَغَ يَسْبُغُ سُبُوغًا الشَّيْءُ: نەرسە تولۇق بولدى، كۆڭۈلدىكىدەك بولدى، تولۇق تاماملاندى.

سَبَغَ الْعَيْشُ: تۇرمۇش پاراۋان بولدى، باياشات بولدى.

سَبَغَ الثَّوْبُ: كىيىم كەڭ بولدى.

سَبَغَتِ النِّعْمَةُ: نېمەت كەڭرى بولدى، مول بولدى.

سَبَقَ يَسْبِقُ وَ يَسْبُقُ سَبْقًا ـ هُ: ئۆتۈپ كەتتى، بىرىنچى بولدى، ئېشىپ كەتتى، ئۇزۇپ كەتتى، بېسىپ چۈشتى.

سَبَقَهُ عَلَى كَذَا: مەغلۇپ قىلدى، يەڭدى، بېسىپ چۈشتى، ئۈستۈنلۈك قازاندى.

سَبَقَ أَنْ فَعَلَ كَذَا: ئىلگىرى قىلدى، ئالدىدا قىلدى.

«سَبَقَ لِى أَنْ زُرْتُ مَدِينَةَ كَاشْغَرَ مَرَّةً» : قەشقەر شەهىرىنى ئىلگىرى بىر قېتىم زىيارەت قىلغانىدىم.

سَبَقَ عَلَى قَوْمِهِ: مەردلىكتە قەۋمىنى بېسىپ چۈشتى.

سَبَقَ لِسَانُهُ أَوْقَلَمُهُ: سۆزى ياكى قەلىمى خاتا كەتتى.

سُبِقَ عَلَى أَمْرٍ: مەغلۇپ بولدى، يېڭىلدى.

لَمْ يَسْبِقْ لَهُ مَثِيلٌ: ئوخشىشى يوق، مىسلىسىز، يېگانە.

سَبَقَ السَّيْفُ الْعَذَلَ: ئۆتكەن ئىش ئورنىغا كەلمەيدۇ، ئۆتكەنگە سالاۋات.

سَبْقٌ: ئەۋزەللىك، ئۇستۇنلۇك، ئالدىن پايدىلىنىش ھوقۇقى، ئۆتۈپ كەتمەك.

مَعَ سَبْقِ الْإِصْرَارِ: پۈتۈن ئەس- يادى بىلەن، جان- جەھلى بىلەن، كۆڭۈلگە پۈكۈپ.

سَبَقٌ ج أَسْبَاقٌ: تىكىلگەن، دوغا قويۇلغان نەرسە؛ رەنە، گۆرۈ.

أَحْرَزَ قَصَبَ السَّبَقِ: ئالدىنقى قاتاردا تۇردى، ئالدىنقىلار قاتارىغا ئۆتتى.

حُبُّ السَّبَقِ: مۇسابىقىنى ياخشى كۆرمەك، كۈچ سىنىشىشنى ياقتۇرماق، مۇسابىقە مەستانىسى.

«سَنَلْتَقِي فِي السَّبَقِ»: مۇسابىقە مەيدانىدا ئۇچرىشىمىز.

سُبْقَةٌ: تىكىلگەن پۇل، دوغا قويۇلغان نەرسە؛ رەنە، گۆرۈ.

سَبَكَ يَسْبِكُ وَ يَسْبُكُ سَبْكًا الْمَعْدَنَ: مەدەننى قۇيدى، قۇيۇپ ياسىدى.

سَبَكَتْهُ التَّجَارِبُ: تەجرىبىلەر ئۇنى تەربىيىلىدى.

سَبْكٌ: قۇيۇش، قۇيمىچىلىق.

سَبْكُ الْمَعَادِنِ: مەدەنلەرنى ئېرىتىش.

سَبَلَ يَسْبُلُ سَبْلاً: تىللىدى، ھاقارەتلىدى.

سَبَلٌ م سَبْلاً: يېغىۋاتقان يامغۇر.

سَبَلُ الذُّرَةِ: چۇچا، پوپۇك.

عَيْنٌ سَبْلاَءُ: كىرپىكى ئۇزۇن كۆز.

سَبَلَةٌ ج سَبَلٌ وَ سِبَالٌ: باشاق، باش؛ قاچا- قۇچىلارنىڭ ئېغىزى.

«قَطَعَ السَّبَلَةَ وَأَخْرَجَ مَا فِيهَا مِن حَبٍّ»: باشاقنى ئۈزۈپ ئۇنىڭدىكى داننى چىقاردى.

سَبْلَةٌ: قوتان قىغى.

سَبَلَةٌ ج سِبَالٌ: ئۆچكە ساقال.

جَرَّ سَبَلَتَهُ: غادىيىپ ماڭدى.

سَبَلَةُ الْإِنَاءِ: قاچا- قۇچىلارنىڭ ئېغىزى.

«مَلَأَ الْإِبْرِيقَ إِلَى سَبَلَتِهِ»: ئاپتۇۋانى لىق تولدۇردى.

سَبَنْتَاةٌ: ۋات - ۋات خوتۇن، جاۋىلداق خوتۇن، گېپى تولا خوتۇن، ئېغىزلىق خوتۇن.

اَلسَّبَنْتَى ج سَبَانِتُ و سَبَاتٍ: قاپلان، قەھرىمان، باتۇر.

سَبَهْلَلٌ: قۇرۇق قول.

«جَاءَ سَبَهْلَلاً»: قۇرۇق قول كەلدى.

اَلسَّبُوحُ: يۈگۈرۈك، چاپسان.

فَرَسٌ سَبُوحٌ: يۈگۈرۈك ئات، يورغا ئات.

سُبُوعٌ: ھەپتە.

حَفْلُ سُبُوعٍ: بالىنىڭ تۇغۇلغىنىغا بىر ھەپتە بولغانلىق مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆتكۈزىلىدىغان مۇراسىم.

سَبَى يَسْبِي سَبْيًا وَسِبَاءً الْعَدُوَّ: دۈشمەننى ئەسىرگە ئالدى.

«كَانَ الْمُحَارِبُونَ فِي الْقَدِيمِ يَسْبُونَ نِسَاءَ أَعْدَائِهِمْ»: بۇرۇنقى زاماندا ئۇرۇش قىلغۇچىلار دۈشمەننىڭ ئاياللىرىنى ئەسىرگە ئالاتتى.

سَبَى الرَّجُلَ: پالىدى، سۆرگۈن قىلدى.

سَبَى الْعَقْلَ: مەپتۇن قىلدى، ئەقلى- ھوشىنى كەتكۈزىۋەتتى، ھەسرەتتە قالدۇردى، لال قىلدى.

سَبَتْهُ الْمَرْأَةُ: ئايال ئۇنى مەپتۇن قىلدى.

سَبَاهُ اللّٰهُ: ئۆلگۈر، قاغىشتەگكۈر.

سَبْيٌ ج سُبِيٌّ: ئەسىر، ئولجامال، غەنىيمەت، ئەسىرگە ئېلىنغان ئاياللار.

قَوْمٌ سَبْيٌ: ئەسىرگە ئېلىنغان ئادەملەر.

سَبِيءُ الْحَيَّةِ: يىلان قاسرىقى، يىلان پوستى.

سَبِيئَةٌ: ھاراق.

كتاب تورىبېتى www.uyghurkitap.com

سَبِيبٌ. سَبِيبَةٌ ج سَبَائِبُ: بىر تال چاچ، بىر تال تۈك.

سَبِيخٌ ج سَبَائِخُ: پاختا تالاسى؛ تور پاختا؛ چاچ.

سَبِيعٌ: يەتتىنچى قىسمى، يەتتىنچى بۆلىكى.

سَبِيكَةٌ ج سَبَائِكُ: مۇئەييەن شەكىلدە قويۇلغان ئالتۇن ياكى نوكچا ئالتۇن، نوكچا كۈمۈش، كۈمۈش پارچىسى، زىخچە ئالتۇن، زىخچە كۈمۈش (نوكچا مېتال).

سَبِيلٌ ج سُبُلٌ وَ سُبْلٌ وَأَسْبُلٌ وَأَسْبِلَةٌ وَ سُبُولٌ: چارە ـ تەدبىر، يول، ئۇسۇل، ۋاستە، پاكىت.

«إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا» ‹قرآن› : شۈبھىسىزكى، ئۇنىڭغا، (بىز پەيغەمبەر ئەۋەتىش بىلەن ياخشى ـ يامان) يولنى كۆرسەتتۇق، ئۇ مۆمىن بولۇپ ياخشى يولدا مېڭىپ شۈكۈر قىلغۇچىلاردۇر، ياكى كۇفرىلىق قىلغۇچىدۇر.

«وَلاَ تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ» ‹قرآن› : ناتوغرا يوللاردا ماڭماڭلار، ئۇلار سىلەرنى ئاللاھنىڭ يولىدىن ئايرىۋېتىدۇ.

إِبْنُ السَّبِيلِ: يولۇچى، مۇساپىر، سەرگەردان، ئېبنى سەبىل.

«وَآتِ ذَالْقُرْبَى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلاَتُبَذِّرْ تَبْذِيرًا» ‹قرآن› : تۇغقانغا، مىسكىنگە، ئېبنى سەبىلگە (خەير ـ ساخاۋەتتىن) ھەققىنى بەرگىن، (پۇل ـ مېلىڭنى ناتوغرا يوللارغا) ئىسراپ قىلمىغىن.

ضَلَّ سَبِيلَهُ: يولىدىن ئازدى.

فِي سَبِيلِ اللّٰهِ: ئاللاھ يولىدا، ئاللاھ ئۈچۈن.

«مَاتَ فِي سَبِيلِ تَحْرِيرِ وَطَنِهِ» : ۋەتىنىنى ئازاد قىلىش يولىدا قۇربان بولدى.

عَلَى سَبِيلِ كَذَا: ... غا ئاساسەن.

عَلَى سَبِيلِ الْمِثَالِ: مەسىلەن، مىسال قىلىپ ئېيتقاندا، مىسال تەرىقىسىدە، مىسال ئۈچۈن.

إِعْتَرَضَ سَبِيلَهُ: يولىنى توستى، يولىنى تورۇۋالدى.

خَلَّى سَبِيلَهُ: قويۇپ بەردى، ئازاد قىلدى.

فِي سَبِيلِهِ: ئۇنىڭ ئۈچۈن.

فِي هَذَا السَّبِيلِ: بۇ جەھەتتە، بۇ يولدا، بۇ ساھەدە.

مَهَّدَ لَهُ السَّبِيلَ: ياردەم بەردى، يول ھازىرلاپ بەردى.

لَيْسَ إِلَى عَمَلِ كَذَا سَبِيلٌ: قىلغىلى بولمايدۇ، قىلىش مۇمكىنچىلىكى يوق.

اَلنِّضَالُ فِي سَبِيلِ الْحُرِّيَّةِ: ئەركىنلىك ئۈچۈن كۈرەش قىلماق.

فِي سَبِيلِ الدِّفَاعِ: قوغداش ئۈچۈن، قوغداش يولىدا.

عَلَى سَبِيلِ التَّجْرِبَةِ: تەجرىبە يولى بىلەن، تەجرىبە ئاساسىدا.

ضَاقَتْ بِهِ السُّبُلُ: (قىيىن ئەھۋالغا دۇچ كېلىپ ھەل قىلىشقا ئاجىز كەلدى، چارىسىز قالدى، يول تاپالمىدى.

اَلسَّبِيلاَنِ: ئالدى ـ كەينى پىشاپ.

سَبِيٌّ ج سَبَايَا: ئەسىر.

سَبِيَّةٌ ج سَبَايَا: ئايال ئەسىر، ئېكسپورت قىلىنىدىغان مال، گۆھەر، مەرۋايىت، ئۈنچە ـ مارجان؛ بىر جايدىن ئېككىنچى بىر جايغا توشۇلىدىغان ھاراق.

«أُخِذَتْ نِسَاؤُهُمْ سَبَايَا» : ئۇلارنىڭ ئاياللىرى ئەسىرگە ئېلىندى.

سِتَارٌ ج سُتُرٌ: پەردە، دەرپەردە، ياپقۇچ، چىمىلداق؛ توسما.

سِتَارُ الشُّبَّاكِ: پەردە، دېرىزە پەردىسى.

أَسْدَلَ السِّتَارَ عَلَى الشَّيْءِ: يوشۇردى، چەكلىدى، توستى.

«أَخْفَتْ وَجْهَهَا خَلْفَ سِتَارٍ» : ئۇ ئايال يۈزىنى پەردە ئارقىسىغا يوشۇردى.

«رُفِعَ السِّتَارُ وَبَدَأَتْ الْمَسْرَحِيَّةُ» : پەردە كۆتۈرۈلدى، تىياتىر باشلاندى.

سِتَارُ الْمَسْرَحِ الْخَارِجِيُّ: سەھنە تاشقى پەردىسى.

سِتَارُ الْمَسْرَحِ الدَّاخِلِيُّ: سەھنە ئىچكى پەردىسى.

رَفَعَ السِّتَارَ عَنِ الشَّيْءِ: ئاشكارىلىدى، پاش قىلدى، ئاچتى.

سِتَارٌ مِنَ الدُّخَانِ: تۈتەك پەردە.

مَاوَرَاءَ السِّتَارِ: پەردە ئارقىسىدىكى نەرسە، پەردە ئارقىسى.

«سَيْطَرَ عَلَيْهِ مِنْ وَرَاءِ السِّتَارِ»: پەردە ئارقىسىدا تۇرۇپ قوماندانلىق قىلدى.

اَلسِّتَارُ الْحَدِيدِيُّ: تۆمۈر پەردە.

سِتَارَةٌ ج سَتَائِرُ: پەردە، دەرپەردە، ياپقۇچ، چىمىلداق، توسما.

«أَسْدِلِ السَّتَائِرَ قَبْلَ إِنَارَةِ الْبَيْتِ»: ئۆيگە يورۇق چۈشۈشتىن بۇرۇن پەردىنى چۈشۈرۈۋەتكىن.

«رَفَعْتُ السَّتَائِرَ فَوَجَدْتُ أَنَّ الثَّلْجَ يَتَسَاقَطُ»: پەردىنى ئېچىپ قارىسام قار يېغىۋېتىپتۇ.

سَتٌّ: سەت سۆز، ئەيىب، نۇقسان.

سِتٌّ ج سِتَّاتٌ: ئايال خوجايىن، خانىم.

سِتُّ الْحُسْنِ: ھەشقىپىچەك.

سِتٌّ م سِتَّةٌ: ئالتە.

سِتَّ عَشْرَةَ. سِتَّةَ عَشَرَ: ئون ئالتە.

«حَضَرَ الْاِجْتِمَاعَ سِتَّةَ عَشَرَ رَجُلاً وَسِتَّ عَشْرَةَ امْرَأَةً»: يىغىنغا 16 ئەر بىلەن 16 ئايال قاتناشتى.

سِتَّةُ أَضْعَافٍ: ئالتە ھەسسە، ئالتە چەندان.

سَتَّارٌ: قوغدىغۇچى، ياپقۇچى.

اَلسَّتَّارُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بىرى بولۇپ «ئەيىبلەرنى ياپقۇچى» مەنىسىدە.

سَتَّرَ يُسَتِّرُ تَسْتِيرًا: قاتتىق يوشۇردى، قاتتىق مەخپىي تۇتتى.

سِتُّونَ: ئاتمىش.

«فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا»

‹قرآن›: قادىر بولالمىغان ئادەم 60 مىسكىنگە بىر ۋاق تاماق بېرىشى لازىم.

اَلسِّتُّونَ: ئاتمىشىنچى (60 ـ).

سِتُّونِيٌّ: ئاتمىش ياشلىق بوۋاي.

سِتِّينَاتٌ: 60 ـ يىللار.

«نَالَتْ كَثِيرٌ مِنَ الدُّوَلِ الْإِفْرِيقِيَّةِ اِسْتِقْلَالَهَا فِي السِّتِّينَاتِ مِنْ هَذَا الْقَرْنِ»: نۇرغۇن ئافرىقا دۆلەتلىرى بۇ ئەسىرنىڭ 60 ـ يىللىرىدا مۇستەقىللىققا ئېرىشكەن.

سَتَرَ يَسْتُرُ وَ يَسْتِرُ سَتْرًا وَسَتَرًا: ياپتى، يوشۇردى، مەخپىي تۇتتى، قوغدىدى.

سَتَرَ عُيُوبَهُ: ئەيىبلىرىنى ياپتى.

سِتْرٌ ج أَسْتَارٌ وَ سُتُورٌ وَ سُتُرٌ: پەردە، توسۇق، دەرپەردە، چىمىلداق، تۇۋاق، ياپقۇچ؛ تورۇس، ئۆگزە؛ قاسىراق، پوستى، پاناگاھ؛ توسما، قاپ.

«حَتَّى إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَى قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًا»

‹قرآن›: زۇلقەرنەين كۈنچىقىش تەرەپكە بارغاندا، كۈننىڭ شۇنداق بىر قەۋمنىڭ ئۈستىگە چۈشۈۋاتقانلىقىنى كۆردىكى، ئۇ قەۋمگە بىز (كۈننىڭ ھارارىتىدىن) ساقلىنىدىغان (كىيىم، ئىمارەت قاتارلىق) نەرسىلەرنى ئاتا قىلمىدۇق.

رَفَعَ السِّتْرَ: پەردىنى ئېچىۋەتتى، پەردىنى كۆتۈرۈۋەتتى.

أَسْدَلَ السِّتْرَ: پەردىنى چۈشۈرۈۋەتتى، پەردىنى ياپتى.

كَشَفَ السِّتْرَ عَنْ: قىياپىتىنى ئېچىپ تاشلىدى، پاش قىلدى، ئاشكارىلىدى.

سِتْرٌ فِضِّيٌّ: كۈمۈش پەردە.

سُتْرَةٌ سِتْرَةٌ ج سُتَرٌ: چاپان، قىسقا چاپان؛ توساق، پاسال.

«اِرْتَدَى سُتْرَةً جَدِيدَةً»: ئۇ يېڭى كىيىم كىيدى.

سُتَرِيٌّ: قىزىقچى، لەتىپىچى، ھەزىلكەش، ھەييار.

سَتَلَ يَسْتُلُ سَتْلاً الْقَوْمُ: ئارقىمۇ ئارقا چىقتى، كەينىمۇ كەينى چىقتى.

سَتَلَ الدَّمْعُ: ياش ئاقتى.

سَتَلَ اللُّؤْلُؤُ: مەرۋايىت يىپىدىن تۆكۈلدى.

سَتِلَ يَسْتَلُ سَتْلاً: بىللە بولدى، بىللە ماڭدى، كەينىگە كىردى، ئىزىدىن باردى، ئەگەشتى.

سَتَلٌ ج سِتْلَانٌ: بۇلاق سۈيى؛ تازقارا، قوماي.

www.uyghurkitap.com

سَتَهْ. سَتْهْ. سِتَهْ ج أَسْتَاهْ: سوك، مەقئەت.

سَتْرٌ ج سُتَرَاءُ: ئېتېپەتلىك، شاخلاپ كەتكەن دەرەخ.

سَجَا يَسْجُو سَجْوًا وَسُجُوًّا اَللَّيْلُ: كېچە جىمجىت بولدى.

سَجَا الْبَحْرُ: دېڭىز تىنجىدى.

سَجَتِ الرِّيحُ: شامال توختىدى.

سَجَا يَسْجُو سَجْوًا: ياپتى.

«وَالضُّحَى وَاللَّيْلِ إِذَاسَجَى» «قۇرئان»: چاشگاھ ۋاقتى بىلەن قەسەمكى، قاراڭغۇلۇقى (ئەتراپىنى قاپلىغان) چاغدىكى كېچە بىلەن قەسەمكى.

سَجَا الْمَيِّتَ: مېيىتنى ياپتى، يۆگىدى.

سَجَاجٌ: سۇ قوشۇلغان (ئارىلاشقان).

سُجَاحٌ: ھاۋا.

سِجَاحٌ: ئۇدۇلى، روبىرو.

وَقَفْتُ سِجَاحَهُ: ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا تۇردۇم.

سَجَاحَةٌ: مۇلايىملىق، يۇمشاقلىق، نازاكەت.

سَجَاحَةُ الْخُلُقِ: مۇلايىم تەبىئەتلىك.

سِجَارَةٌ ج سَجَائِرُ: پاپىروس، تاماكا.

سِجَافٌ: پەردە.

سِجَالٌ: تىركىشىش ئۇرۇشى.

اَلْحَرْبُ سِجَالٌ: ئۇرۇشتا يېڭىش - يېڭىلىش بولۇپ تۇرىدۇ.

سَجَّ يَسُجُّ سَجًّا الْحَائِطَ: تامنى سۇۋىدى.

سُجُجٌ: سۇۋالغان ئۆگزە؛ پاك قەلب.

سَجَّادٌ ج سَجَّادُونَ: ھەمىشە ناماز ئوقۇيدىغان ئادەم، كۆپ سەجدە قىلغۇچى، نامازخان.

سَجَّادَةٌ ج سَجَّادَاتٌ وَ سَجَاجِيدُ: جەيناماز، كىچىك گىلەم.

سَجَّانٌ ج سَجَّانُونَ: گۇندىپاي، تۈرمە قاراۋۇلى، تۈرمە مۇھاپىزەتچىسى.

سَجَّةٌ: سۇ قوشۇلغان سۈت.

سَجَّرَ يُسَجِّرُ تَسْجِيرًا: قىززىتتى.

«وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ» «قۇرئان»: دېڭىزلار ئوت بولۇپ لاۋۇلدىغان چاغدا.

سَجَّرَ الْكَلْبَ: ئىتنىڭ بويىنىغا تۆمۈر ھالقا ئېسىپ قويدى.

سَجَّعَ يُسَجِّعُ تَسْجِيعًا الْحَمَامُ: كەپتەر سايرىدى، دەم تۇتتى، گۈك - گۈك قىلىپ سايرىدى.

سَجَّعَ الْكَلَامَ: قاپىيىلىك سۆزلىدى.

سَجَّفَ يُسَجِّفُ تَسْجِيفًا الْبَيْتَ: ئۆيگە پەردە تارتتى.

سَجَّلَ يُسَجِّلُ تَسْجِيلًا: خاتىرىلىدى، يازدى، تىزىملىدى، رويخەتكە ئالدى، قەيت قىلدى، ئۈنئالغۇغا ئالدى.

سَجَّلَ الْعَقْدَ: تىزىمغا ئالدى، رويخەتكە ئالدى.

سَجَّلَ الْاِخْتِرَاعَ: كەشىپ قىلدى، ھوقۇققا ئېرىشتى.

سَجَّلَ مُوَظَّفُ الْبَرِيدِ الرِّسَالَةَ وَ نَحْوَهَا: پوچتا خادىمى خەتنى زاكاس قىلدى.

سَجَّلَ خِطَابًا بِالْبَرِيدِ: پوچتا ئارقىلىق خەت ئەۋەتتى.

سَجَّلَ شُكْرَهُ: ئۇنىڭغا تەشەككۇر بىلدۈردى، رەھمەت ئېيتتى.

سَجَّلَ صَفَحَاتٍ جَلِيلَةً فِي التَّارِيخِ: تارىخ سەھىپىسىدە شانلىق تۆھپە قالدۇردى.

سَجَّلَ رَقْمًا قِيَاسِيًّا: رېكورتنى بۇزۇپ تاشلىدى.

سَجَّلَ نَجَاحًا وَ اِنْتِصَارَاتٍ فِي: ... دە نەتىجە ۋە غەلىبىلەرگە ئېرىشتى.

سَجَّلَ إِصَابَةً: بىر توپ كىرگۈزدى (تەنھەرىكەت).

سَجَّلَ اِسْمَهُ فِي الْجَامِعَةِ وَ نَحْوِهَا: ئۇنىۋېرسىتېتقا تىزىمغا ئالدۇردى.

«سَجَّلَ الْحَدِيثَ»: سۆزنى خاتىرىلىنىۋالدى، لېنتىغا ئالدى.

«إِذَاسَجَّلْتَ هَذَافِيدَفْتَرِكَ فَلَنْ تَنْسَاهُ أَبَدًا»: بۇنى دەپتىرىڭگە خاتىرىلىۋالساڭ ھەرگىز ئۇنتۇمايسەن.

سَجَّنَ يُسَجِّنُ تَسْجِينًا: ياردى، پارچىلىدى.

سَجَّى يُسَجِّي تَسْجِيَةً الْمَيِّتَ: مېيىتنى يېپىپ قويدى.

«سَجِّ مَعَايِبَ أَخِيكَ» : قېرىندىشىڭنىڭ ئەيىب- لىرىنى ياپقىن.

سِجِّيلٌ: قۇرۇق لايدەك بولۇپ قالغان تاش، ساپال تاش.

«تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ» ‹قرآن› : قۇشلار ئۇلارغا ساپال تاشلارنى ئېتىپ...

اَلسِّجِّينُ: تۈرمە؛ گۇناھكارلارنىڭ نامە ـ ئەمالى يېزىلغان كىتاب؛ قاتتىق؛ ھەمىشىلىك.

«كَلاَّ إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ» ‹قرآن› : يامان ئادەملەرنىڭ نامە ـ ئەمالى چوقۇم سىججىندا بولىدۇ.

فَعَلَ ذَالِكَ سِجِّينًا: بۇنى ئاشكارا ھالدا قىلدى.

سَجَحَ يَسْجُحُ سَجْحًا لَهُ بِالْكَلاَمِ: سۆزنى پۇرۇ- تۇپ ئۆتتى.

سَجَحَتِ الْحَمَاةُ: كەپتەر سايرىدى، بۇقۇلدىدى، دەم تۇتتى.

سَجِحَ يَسْجَحُ سَجَحًا وَ سِجَاحَةً: سىلىق بولدى، يۇمشاق بولدى، مۇلايىم بولدى، نازاكەتلىك بولدى، خۇشخۇي بولدى.

سَجْحَةٌ: تەبىئىي خۇسۇسىيەت، تۇغما تەبىئەت.

سَجَدَ يَسْجُدُ سُجُودًا: سەجدە قىلدى، بويسۇندى، باش ئەگدى.

سَجَدَ اللّٰهَ: ئاللاھقا سەجدە قىلدى، ئىبادەت قىلدى، قۇللۇق قىلدى.

«ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلاَئِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلاَّ إِبْلِيسَ» ‹قرآن› : ئاندىن بىز پەرىشتىلەرگە: «ئادەمگە سەجدە قىلىڭلار» دېدۇق، ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى سەجدە قىلدى.

سَجْدَةٌ: بىر قېتىملىق سەجدە، تىزلىنىپ باش قويماق.

سَجَرَ يَسْجُرُ سَجْرًا وَ سُجُورًا الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

سَجَرَ التَّنُّورَ: تونۇرنى تۇتۇن بىلەن تولدۇرۇپ قىزىتتى.

سَجَرَ اللّٰهُ الْكُفَّارَ: ئاللاھ كۇففارلارنى كۆيدۈردى.

«ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ» ‹قرآن› : ئاندىن ئۇلار ئوتتا كۆيدۈرۈلىدۇ.

سَجَرَ الْبَحْرُ: دېڭىز قىزىدى، ياندى.

سَجَرَ الْمَاءَ فِى الْحَلْقُومِ: سۇنى گېلىغا قۇيدى.

سَجَرَ الْكَلْبَ: ئىتقا بويۇنچۇق ئېسىپ قويدى.

سَجْسٌ. سَجِسٌ : دۇغ سۇ، لاي سۇ.

سَجْسَجٌ ج سَجَاسِجُ: قاتتىقمۇ ئەمەس، يۇمشاقمۇ ئەمەس يەر؛ سالقىن، سەلكىن شامال.

يَوْمٌ سَجْسَجٌ: مۆتىدىل كۈن، ئىللىق كۈن.

رِيْحٌ سَجْسَجٌ: مەيىن شامال، ئىللىق شامال.

هَوَاءٌ سَجْسَجٌ: مۆتىدىل ھاۋا، ئىللىق ھاۋا.

سَجَعَ يَسْجَعُ سَجْعًا الْحَمَامُ: كەپتەر سايرىدى، دەم تۇتتى، بىر خىل ئاھاڭدا گۇڭ ـ گۇڭ قىلىپ سايرىدى.

سَجَعَتِ النَّاقَةُ: تۆگە بىر خىل ئاۋازدا بوقىرىدى.

سَجَعَ الشَّخْصُ الْكَلاَمَ: قاپىيىلىك سۆزلىدى، قاپىيىلىك گەپ قىلدى.

سَجْعٌ ج أَسْجَاعٌ: قاپىيىلىك سۆز.

سَجْعَةٌ ج سَجَعَاتٌ: قاپىيىلىك سۆزدىن بىر ئابزاس.

سَجَفَ يَسْجُفُ سَجْفًا البَيْتَ: ئۆينىڭ پەردىسىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

سَجْفٌ. سِجْفٌ ج سُجُوفٌ وَأَسْجَافٌ: پەردە.

سُجُقٌّ: كالباسا، قېزى، ياغلىق ئۈچەي.

سَجَلَ يَسْجُلُ سَجْلاً السُّورَةَ أَوِالْقَصِيدَةَ: سۈرە ياكى قەسىدىنى ئۈزۈلدۈرمەي ئوقىدى.

سَجَلَ الشَّيْءَ: ئارقىمۇ ئارقا ئەۋەتتى.

سَجْلٌ ج سِجَالٌ وَ سُجُولٌ: سوغا، چېلەك؛ ھەسسە، نېسىۋە.

سِجِلٌّ ج سِجِلاَّتٌ: خاتىرە دەپتەر، تىزىملاش دەپتىرى، رويخەت.

«يَوْمَ نَطْوِى السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ» ‹قرآن› : ئۇ كۈندە ئاسماننى (پۈتۈكچى نەرسە يېزىلغان قەغەزنى يۆگىگەندەك يۆگەي- مىز.

سِجِلُّ الشَّرَفِ: شەرەپ گۇۋاھنامىسى.

اَلسِّجِلُّ التِّجَارِيُّ: مەلۇم ئورۇندا تىجارەت بىلەن شوغۇللىنىدىغان شىركەتلەر ۋە شەخسلەر

www.uyghurkitap.com

ھەققىدىكى ئۇمۇمىي مەلۇمات دەپتىرى.

«لَمْ أَجِدْ إِسْمَكَ فِي السِّجِلِّ» : سېنىڭ ئىسمىڭنى تىزىملىكتە ئۇچراتمىدىم.

سِجِلَّاتٌ: ئارخىپ باشقارمىسى، ئارخىپخانا.

أَمِينُ سِجِلَّاتٍ: ئارخىپ باشقۇرۇش خادىمى.

سَجَمَ يَسْجُمُ سُجُومًا وَ سِجَامًا: (كۆز يېشى) ئاقتى، تۆكۈلدى.

سَجَمٌ: ياش؛ سۇ.

سَجَنَ يَسْجُنُ سَجْنًا ـ هُ: ئۇنى سولىدى، قامىدى، زىندانغا سالدى، تۈرمىگە تاشلىدى، تۈرمىگە ئالدى.

سَجَنَ الْهَمَّ: غەمنى يوشۇردى، ياپتى.

سَجَنَ لِسَانَهُ: سۆزلىمىدى، لام ـ جىم دېمىدى، تىلىنى يىغدى.

«سَجَنَتْهُ الْحُكُومَةُ تِسْعَ سَنَوَاتٍ» : ھۆكۈمەت ئۇنى توققۇز يىل قامىدى.

سِجْنٌ ج سُجُونٌ: قاماقخانا، تۈرمە، ھەپسىخانا، زىندان، گۇندىخانا، سولاقخانا.

«فَلَبِسَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ» ‹قرآن› : يۈسۈپ زىنداندا بىرقانچە يىل يېتىپ قالدى.

حُمَّى السُّجُونِ: كېزىك، تەپ، ئەسۋە، تاشما.

سَجْنٌ: تۈرمىگە تاشلىماق، قولغا ئالماق.

«لَيْسَ شَيْءٌ أَحَقَّ بِطُولِ سَجْنٍ مِنْ لِسَانٍ» ‹حديث› : ئۇزۇن قاماشقا تىل ئەڭ تېگىشلىك.

سَجْنٌ مُؤَبَّدٌ: مۇددەتسىز قاماق.

سَجْنٌ مَعَ الْأَشْغَالِ الشَّاقَّةِ: ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش.

سَجَنْجَلٌ: ئالتۇن؛ زەپەر ئەينەك؛ كۈمۈش پارچىسى.

اَلسَّجْوَاءُ: ياۋاش، مۇلايىم.

نَاقَةٌ سَجْوَاءُ: (سۈتىنى) ساغقاندا جىم تۇرۇپ بېرىدىغان تۆگە، ياۋاش تۆگە.

رِيحٌ سَجْوَاءُ: ئىللىق شامال، مەيىن شامال، سالقىن شامال.

سُجُودٌ: سەجدە قىلماق، باش ئەگمەك، باش ئۇرماق.

سُجُورٌ: يېقىلغۇ.

سُجُوعٌ: سايرايدىغان قۇش.

سُجُوقٌ: كالباسا، قېزى. ياغلىق ئۈچەي.

سُجُولٌ: كۆپ، مول.

عَيْنٌ سَجُولٌ: يېشى كۆپ كۆز.

سَجُومٌ: كۆپ.

عَيْنٌ سَجُومٌ: ياش تۆككۈچى كۆز.

نَاقَةٌ سَجُومٌ: سۈتلۈك تۆگە.

سَجِيحٌ: مۇلايىم، خۇش پېئىل، يېقىملىق، نازاكەتلىك.

خُلُقٌ سَجِيحٌ: خۇش ئەخلاق.

سَجِيحَةٌ: تەبىئى خۇسۇسىيەت، تۇغما تەبىئەت.

سَجِيرٌ ج سُجَرَاءُ: چىن دوست، ھەقىقىي دوست.

سَجِيسٌ: دۇغ سۇ، لاي سۇ.

سَجِيسُ الدَّهْرِ: ئەبەدىي، مەڭگۈ.

سَجِيقٌ: پەردە.

سَجِينٌ ج سُجَنَاءُ وَ سَجْنَى م سَجِينَةٌ ج سَجْنَى وَسَجَائِنُ: مەھبۇس، تۈرمىدە ياتقۇچى.

سَجِينٌ سِيَاسِيٌّ: سىياسىي مەھبۇس، سىياسىي جىنايەتچى.

«قَضَى مُعْظَمَ حَيَاتِهِ سَجِينًا» : ئۆمۈرىنىڭ تولىسىنى تۈرمىدە ئۆتكۈزدى.

ضَرْبٌ سَجِينٌ: قاتتىق ئۇرماق.

سَجِيَّةٌ ج سَجَايَا: خۇسۇسىيەت، خۇلق، مىجەز، خاراكتېر، (ئادەمنىڭ) تەبىئەت، ئەخلاق.

حَسَنُ السَّجِيَّةِ: گۈزەل ئەخلاقلىق.

سَحَا يَسْحُو وَ يَسْحَى وَ يَسْحِي سَحْوًا الشَّيْءَ: ئاقلىدى، سويدى.

سَحَا يَسْحَا يَسْحِي وَ يَسْحُو الطِّينَ عَنْ وَجْهِ الْأَرْضِ: يەر يۈزىدىن لاينى قىرىۋەتتى.

سِحَاءٌ ج أَسْحِيَةٌ: دەرەخنىڭ پوستى، قوۋزىقى.

«سِحَاءُ هَذِهِ الشَّجَرَةِ رَقِيقٌ» : بۇ دەرەختنىڭ

قوۋزىقى نېپىز.

سِحَاءَةٌ ج سَحَايَا: مېڭە پەردىسى؛ نېپىز تېرە؛ پوست.

سِحَائِيٌّ: مېڭە پەردىسى خاراكتېرلىك.

أَلْاِلْتِهَابُ السِّحَائِيُّ: مېنىنگىت، مېڭە (يۇلۇن) پەردە ياللۇغى.

سَحَابٌ ج سُحُبٌ: بۇلۇت.

«وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ» «قرآن» : تاغلارنى تۇرغۇن ھالەتتە گۇمان قىلىسەن، ھالبۇكى ئۇلار بۇلۇتتەك چۆرگىلەپ تۇرىدۇ.

سَحَابٌ مُرْتَفِعٌ: ئاق بۇلۇت.

سَحَابُ الصَّيْفِ: توپ بولۇپ تېز ئۆتۈپ كېتىدىغان بۇلۇت.

سَحَابَةٌ ج سَحَائِبُ: بۇلۇت.

سَحَابَةٌ بَيْضَاءُ: ئاپئاق بۇلۇت.

سَحَابَةُ الْيَوْمِ: پۈتۈن كۈن، ئەتىدىن - كەچكىچە، كۈن بويى.

ظَلَّ يَكْتُبُ سَحَابَةَ يَوْمِهِ: كۈن بويى يازدى.

أَقَمْتُ عِنْدَهُ سَحَابَةَ يَوْمِى: ئۇنىڭ يېنىدا كۈن بويى تۇردۇم.

قَضَى سَحَابَةَ يَوْمِهِ فِى عَمَلِ كَذَا: پالانى ئىشتا كۈننىڭ تولىسىنى ئۆتكۈزدى.

سَحَاةٌ ج سَحًى: ھويلا - ئارام، قورۇ؛ رايون؛ خامان، تىكەنلىك دەرەخ، يان تەرەپ.

سَحَاحٌ: ھاۋا، ئاتموسفېرا.

سُحَاقٌ: ئۆپكە كېسىلى.

سِحَاقٌ: ئەركەكزەدەك ئوينىماق، جىنسىي ئالاقە قىلىشماق.

سُحَامٌ: قارا، قارا رەڭ، قارا رەڭلىك.

سِحَايَةٌ ج سَحَايَا: پوست؛ مېڭە پەردىسى؛ نېپىز تېرە.

سَحَبَ يَسْحَبُ سَحْبًا: تارتتى، سۆرىدى، چېكىندۈردى، ئارقىغا قايتۇردى.

«يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ» «قرآن» : ئۇلار دوزاختا دۈم ياتقۇزۇلۇپ سۆرىلىدىغان كۈندە، . . .

سَحَبَ شِيكًا: چەكنى كېسىپ بەردى، چەك يېزىپ بەردى.

سَحَبَ حِصَانَهُ: ئېتىنى تارتتى.

سَحَبَ الْجَيْشَ: قوشۇننى چېكىندۈردى.

سَحَبَ ذَيْلَهُ: تەكەببۇرانە ماڭدى.

سَحَبَ ذَيْلَهُ عَلَى الْأَمْرِ: يوشۇردى، كۆز يۇمدى، كۆرمەسلىككە سالدى.

سَحَبَ مَالاً مِنَ الْمَصْرِفِ: بانكىدىن ئامانەتكە قويغان پۇلنى ئالدى.

سَحْبٌ: سۆرىمەك، تارتماق، چېكىندۈرمەك، قايتۇرماق.

سَحْبٌ مِنَ التَّدَاوُلِ: پۇلنى قايتۇرۇۋالماق، پۇلنى يىغىۋالماق، تارقىتىشنى توختاتماق.

سَحْبُ الْاِعْتِمَادِ: شىركەتكە ئىلگىرى بېرىلگەن رۇخسەتنى بىكار قىلىش.

«قَامَ الشُّرْطِيُّ بِسَحْبِ رُخْصَةِ الْقِيَادَةِ مِنْهُ» : ساقچى ئۇنىڭ پراۋىسىنى ئېلىۋالدى.

سَحْبَانُ: سەھبان (ئەرەبلەردە ئۆتكەن بىر ناتىق).

لَهُ بَلَاغَةُ سَحْبَانٍ: ئۇ سۆزگە ئۇستا، ئۇ دېگەن ناتىق.

سَحَتَ يَسْحَتُ سَحْتًا: ھارام قىلدى، خاراب قىلدى، ۋەيران قىلدى.

سَحَتَ الشَّيْءَ: يىلتىزىدىن قومۇردى.

سَحَتَ فِى التِّجَارَةِ: ھارام كەسىپ قىلدى.

سَحَتَ الشَّحْمَ عَنِ اللَّحْمِ: مايىنى گۆشتىن ئاجرىتىۋالدى.

سَحْتَهُ: بوغۇزلىدى.

سَحْتٌ: كونا كىيىم؛ ئازاب، جازا؛ قاتتىق سوغۇق.

سُحْتٌ ج أَسْحَاتٌ: ھارام نەرسە، ھارام مال، ھارام پايدا، قانۇنسىز تاپاۋەت.

«سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ» «قرآن» : ئۇلارغا يالغانغا قولاق سالغۇچىلاردۇر، (پارا ۋە جازانىغا ئوخشاش) ھارامنى يېگۈچىلەردۇر.

اَلسُّحْتُ مِنَ النَّاسِ: تويماس ئادەم.

سَحَجَ يَسْحَجُ سَحْجًا الْعُودَ: ياغاچنى ئاقلىدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

سَحَجَ الْجِلْدَ: تېرىنى سويدى.

سَحْجٌ: شامال، سۇ ۋە مۇز قاتارلىقلارنىڭ تەسىرى بىلەن قورام تاشلارنىڭ ئۇپرىشى (گېئولوگىيىدە).

سَحْجَةٌ ج سَحَجَاتٌ: تاتلاپ يارا قىلماق.

سَحَّ يَسُحُّ سَحًّا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى، قۇيۇلدى، تۆكۈلدى، ئۇرغۇپ چىقتى، ئېتىلىپ چىقتى.

سَحَّ الْمَطَرُ: يامغۇر قۇيۇلدى.

سَحَّ الشَّخْصَ: قامچىلىدى، دەررە ئۇردى.

«سَحَّهُ عِشْرِينَ سَوْطًا»: ئۇ ئۇنى يىگىرمە قامچا ئۇردى.

سَحَّ الْقَصِيدَةَ: قەسىدىنى راۋان ئوقۇدى.

سَحَّتْ عَيْنُهُ: يىغلىدى، كۆز يېشى قىلدى.

سَحَّاحٌ: يامغۇردەك ياش تۆككۈچى.

عَيْنٌ سَحَّاحَةٌ: يېشى كۆپ كۆز، ياش قۇيۇلۇپ تۇرىدىغان كۆز.

سَحَّارٌ ج سَحَّارُونَ: جادۇگەر، سېھىرگەر، كۆز باغلىغۇچى.

«يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ» (قرآن): ئۇلار سېنىڭ ھۇزۇرۇڭغا ناھايىتى ئۇستا سېھىرگەرلەرنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ كەلسۇن.

سَحَّارَةٌ ج سَحَّارَاتٌ: بىر خىل ئالاھىدە شەكىللىك ساندۇق؛ باخشى، پېرىخون (ئايال).

سَحَّتَ يُسَحِّتُ تَسْحِيتًا: قانۇنسىز پايدا ئالدى، ھارام كەسىپ قىلدى، ھارام پايدا ئالدى، ۋەيران قىلىشقا قاراپ ماڭدى. بۇزغۇنچىلىق قىلدى.

سَحَّجَ يُسَحِّجُ تَسْحِيجًا: قىردى، ئاقلىدى، سويدى.

سَحَّرَ يُسَحِّرُ تَسْحِيرًا ـ هُ: ئۇنى ئالدىدى، ئۇنىڭ كۆزىنى باغلىدى؛ سوھۇرلۇق بەردى.

«سَحَّرَ ضُيُوفَهُ وَصَامَ دُونَ سُحُورٍ»: مېھمانلىرىغا سوھۇرلۇق بېرىپ ئۆزى سوھۇرلۇقسىز روزا تۇتتى.

سَحَّمَ يُسَحِّمُ تَسْحِيمًا: قارا قىلىۋەتتى.

«سَحَّمَ الْفَحْمُ يَدَيْهِ وَوَجْهَهُ»: كۆمۈر ئۇنىڭ ئىككى قولىنى ۋە يۈزىنى قارايتىۋەتتى.

سَحَّى يُسَحِّي تَسْحِيَةً: قىردى، سويدى.

سَحَرَ يَسْحَرُ سِحْرًا الشَّخْصَ: كۆزىنى باغلىدى، مەپتۇن قىلدى، مەھلىيا قىلدى، مەسلىكىنى كەلتۈردى؛ قايمۇقتۇردى، گاڭگىراتتى.

«فَلَمَّا أَلْقَوْا سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ» (قرآن): ئۇلار ھاسا، ئارغامچىلارنى تاشلاپ كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىنى باغلىدى.

سَحَرَ يَسْحَرُ سُحُورًا الشَّخْصُ: سوھۇرلۇق يېدى (رامزاندا).

«مِنَ النَّاسِ مَنْ يَسْحَرُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَصُومُ مِنْ غَيْرِ سُحُورٍ»: بەزى كىشىلەر سوھۇرلۇق يەيدۇ ۋە بەزىلەر سوھۇرلۇق يېمەي روزا تۇتىدۇ.

سَحَرَتْهُ الْخَمْرَةُ: ھاراق ئۇنى مەست قىلىپ قويدى.

سِحْرٌ ج أَسْحَارٌ وَ سُحُورٌ: كۆز باغلاش، سېھىرگەرلىك؛ مەھلىيا قىلماق، مەپتۇن قىلماق، ئازدۇرماق.

«أَسِحْرٌ هٰذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ» (قرآن): ئەجەبا بۇ سېھىرمۇ؟ سېھىرگەرلەر مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمايدۇ.

سَحَرٌ ج أَسْحَارٌ: سۇبھى، تاڭ، سەھەر.

«وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ» (قرآن): ئۇلار سەھەرلەردە (پەرۋەردىگارىدىن) مەغپىرەت تىلەيتتى.

سَحْرٌ. سُحْرٌ. سُحُرٌ ج سُحُورٌ وَ سُحُرٌ وَ أَسْحَارٌ وَ سُحَارَةٌ: ئۆپكە، يۈرەك.

سِحْرِيٌّ: سېھىرگەرلىك، سېھىرگە مەنسۇپ.

اَلْعَيْنُ السِّحْرِيَّةُ: ئېلېكتر كۆز، بەلگە چىراغ؛ مەنپى قۇتۇپ.

سَحَطَ يَسْحَطُ سَحْطًا وَ مَسْحَطًا ـ هُ: تېز سۈرئەتتە بوغۇزلىدى.

سَحَطَهُ الطَّعَامُ: تاماق گېلىدا تۇرۇپ قالدى.

سَحَطَ الشَّرَابَ: ئىچىملىككە سۇ ئارىلاشتۇردى.

سَحَطَ وَلَدَ الشَّاةِ: قوزىنى ئانىسىغا قوشۇپ قويدى.

سَحَقَ يَسْحَقُ سَحْقًا الشَّيْءَ: سوقتى، يانجىدى، ئەزدى، ئېزىۋەتتى، كۇكۇم ـ تالقان قىلدى.

سَحَقَ الْحَبَّ: ئاشلىقنى يانجىدى.

سَحَقَهُ: ئۇنى هالاك قىلدى، گۇمران قىلدى.

سَحَقَ الثَّوْبَ: كىيىمنى يىرتتى.

«سَحَقَ الْحَشَرَةَ بِقَدَمِهِ» : ھاشارەتنى پۇتى بىلەن يانجىۋەتتى.

سَحِقَ يَسْحَقُ سَحْقًا الشَّيْءُ: يىراق بولدى، يىراقلاشتى.

سَحُقَ يَسْحُقُ سُحْقًا: يىراق بولدى.

سَحُقَ يَسْحُقُ سُحُوقَةً وَ سَحَاقَةً الثَّوْبُ: كىيىم كونىردى، جۇل ـ جۇل بولدى.

سَحْقٌ: ئەزمەك، تالقانلىماق، سوقماق، يانجىماق، هالاك قىلماق.

سَحْقٌ ج سُحُوقٌ: كونا كىيىم، جۇل ـ جۇل كىيىم، يىرتىق كىيىم؛ نېپىز بۇلۇت.

سُحْقٌ. سُحُقٌ: يىراق، ئۇزاق، ئۇزۇن، يىراقلىق.

سُحْقًا لَهُ: (ئاللاھ ئۇنى رەھمىتىدىن) يىراق قىلسۇن.

«فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ» ‹قرآن› : ئۇلار گۇناھىنى تونۇيدۇ، ئەھلى دوزاخ ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن يىراق بولسۇن!

«لَمْ نَسْتَطِعْ الْوُصُولَ إِلَى قَعْرِ الْبِئْرِ لِسُحْقِهِ» : چوڭقۇر بولغانلىقى ئۈچۈن قۇدۇقنىڭ تېگىگە يېتەلمىدۇق.

سَحَلَ يَسْحَلُ سَحْلاً الشَّيْءَ: يانجىدى.

سَحَلَهُ بِلِسَانِهِ: تىللىدى، ئەيىبلىدى.

سَحَلَ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى ئەشتى.

سَحَلَ الْغَرِيمَ مِائَةَ دِرْهَمٍ: قەرزدارغا يۈز دىرھەم بەردى.

سَحَلَهُ مِائَةَ سَوْطٍ: ئۇنى يۈز قامچا ئۇردى؛ ئۇنى يۈز دەررە ئۇردى.

سَحَلَ الشَّخْصَ: ئۇنى تېرىلىرى تىتىما ـ كاتاك بولۇپ كەتكىچە سۈردى.

سَحَلَ الْكِتَابَ: كىتابنى ئۈزۈلدۈرمەي ئوقۇدى.

سَحَلَتِ الْعَيْنُ: يىغلىدى، ياش تۆكۈلدى، ياش قۇيۇلدى.

سَحَلَ الْبَغْلُ: خېچىر ھاڭرىدى.

سَحْلٌ: نەق پۇل، بانكىدا ساقلانغان پۇل.

سُحَالَةٌ: ئانىسىدىن ئايرىلىپ قالغان توشقان بالىسى.

سَحْلَفَةٌ ج سَحَالِفُ: تاشپاقا.

سِحْلِيَّةٌ ج سَحَالٍ: دېڭىز قىرغىقىنىڭ، دېڭىز قىرغىقىغا تەۋە؛ كەسلەنچۈك.

سَحِمَ يَسْحَمُ سَحَمٌ يَسْحُمُ سُحْمًا: قارايدى، قاراڭغۇلاشتى، قارىيىپ كەتتى.

«سَمَتِ السَّمَاءُ مِنْ دُخَانِ الْمَصَانِعِ» : ئاسمان زاۋۇتلارنىڭ تۈتۈنىدىن قارىيىپ كەتتى.

سَحَمٌ: تۆمۈر.

سَحَمٌ. سُحْمَةٌ: قارا.

سَحَمَةٌ: تۆمۈر دۆۋىسى.

سَحَنَ يَسْحَنُ سَحْنًا الْحَجَرَ: تاشنى سىلىقلاتتى، پارقىراتتى؛ تاشنى ئۇۋىدى، چوقىدى، سۇندۇردى.

سَحَنَ الشَّيْءَ: ئەزدى، يۇمشاتتى، كۇكۇم ـ تالقان قىلدى.

«سَحَنَ الْحَبَّ حَتَّى صَارَ طَحِينًا» : ئاشلىقنى يانجىپ ئۇنغا ئايلاندۇردى.

سَحَنَ الْخَشَبَةَ: ياغاچنى سىلىقلىدى.

سَحْنَاءُ: قىياپەت، شەكىل، سىما، رەڭگىروي، ئەپت ـ بەشرە، چىراي، چىھرى، يۈز.

«عَرَفْتُ مِنْ سَحْنَائِهِ أَنَّهُ أَجْنَبِيٌّ» : ئۇنىڭ قىياپىتىدىن ئۇنىڭ چەت ئەللىك ئىكەنلىكىنى بىلدىم.

سَحْنَةٌ. سَحَنَةٌ: قىياپەت، شەكىل، سىما، رەڭگىروي، ئەپت ـ بەشرە، چىراي، چىھرى، يۈز.

سَحُوجٌ: قەسەمخور ئايال.

سَحُوحٌ: يامغۇرنى قۇيۇۋېتىدىغان بۇلۇت.

سُحُورٌ: سوھۇرلۇق تاماق يېمەك.

«يَصُومُ دُونَ سُحُورٍ» : ئۇ سوھۇرلۇقسىز روزا تۇتىدۇ.

سَحُورٌ ج سُحُرٌ: سوھۇرلۇق تاماق.

«تَنَاوُلُ السَّحُورِ يُخَفِّفُ اِعْبَاءَ الصِّيَامِ» : سوھۇرلۇق يېيىش رامزاننىڭ يۈكىنى يېنىكـ

لەشتۇرىدۇ.

سَحُوقٌ تۆگىمەن ئاۋازى؛ سۈتنى ساغقان چاغدىكى ئاۋاز.

سَحُوْقٌ مِنَ النُّوقِ: ئۇرۇق تۆگە؛ بېلى ئۇزۇن تۆگە.

سَحَى يَسْحُو وَ يَسْحَا و يَسْحِي سَحْيًا: گۇرجەكلەپ ئالدى؛ قىردى، سويدى.

سَحِيتٌ: تويماس، قارنى يامان، يوقالغان.

مَالٌ سَحِيتٌ: يوقالغان مال، زايا بولۇپ كەتكەن مال.

سَحِيْجٌ: سويۇلغان، قىرىلغان، ئاقلانغان.

سَحِيرٌ: قورسىقى ئاغرىق، قورساقلىق ئات قۇدە قىلىنغان چوك.

سَحِيْطٌ: بوغۇزلانغان قوي.

سَحِيْقٌ: تۆگىمەن ئاۋازى، يارغۇنچاقنىڭ ئاۋازى.

سَحِيْقٌ: يىراق، چوڭقۇر، ئۇزۇن.

«أَوْتَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ» «قرآن»: ياكى بوران ئۇنى ئېلىپ بېرىپ يىراق جايغا تاشلىۋەتكەندەك بولۇپ قالىدۇ.

مِنْ زَمَنٍ سَحِيْقٍ: ئۇزاق زاماندىن بېرى.

سَحِيْقَةٌ: قارا يامغۇر، قاتتىق يامغۇر.

هُوَّةٌ سَحِيْقَةٌ: چوڭقۇر ئازگال، چوڭقۇر ئورا؛ تېگى يوق يار.

سَخَا يَسْخُو سَخَاءً: سېخى بولدى، مەرد بولدى، كەڭ قول بولدى.

«سَخَا بِمَالِهِ لِلْمُحْتَاجِينَ»: ھاجەتمەنلەرگە پۇل ـ مال بەردى.

سَخَا النَّارَ: ئوتنى چوقچىلىدى، ئوتنى كوچىلىدى.

سَخَاءٌ: سېخىلىق، قولى ئوچۇقلۇق، مەردلىك.

بِسَخَاءٍ: سېخىلىق بىلەن، ئوچۇق قوللۇق بىلەن.

سِخَابٌ ج سُخُبٌ: كىچىك بالىلار بويىنىغا ئاسىدىغان ئاددى مارجان، بالىلار بويۇن مارجىنى.

سَخَافَةٌ: ھاماقەتلىك، كالتە پەملىك، ھاڭۋاقتىلىق، ئاجىزلىق، بوشاڭلىق، ئىقتىدارسىزلىق.

سُخَامٌ: قازاننىڭ قارىسى، قازان كۈيىسى، قازان قۇرۇمى، كۆمۈر؛ گالدىن سىلىق ئۆتىدىغان ھاراق؛ يۇمشاق پەي.

«تَلَوَّثَتْ يَدَاهُ بِالسُّخَامِ»: ئىككى قولى قازان قۇرۇمى بىلەن مىلىنىپ كەتتى.

لَيْلٌ سُخَامٌ: قاراڭغۇ كېچە، تۈن.

رِيْشٌ سُخَامٌ: يۇمشاق پەي.

سَخَانَةٌ: ئىسسىقلىق، ھارارەت.

سَخَاوَةٌ: سېخىلىق، قولى ئوچۇقلۇق؛ يۇمشاقلىق، مۇلايىملىق.

سَخْتٌ: ساغلام؛ شىددەتلىك، كۈچلۈك، قاتتىق.

سُخْتٌ: توم تۈۋاق ھايۋانلارنىڭ تېزىكى.

سَخَّانٌ م سَخَّانَةٌ ج سَخَّانَاتٌ: سۇ ئىسسىتىش ئەسۋابى، سۇ ئىسسىتقۇچ، پار قازىنى.

سَخَّرَ يُسَخِّرُ تَسْخِيرًا: مۇسەخخەر قىلدى، بويسۇندۇردى.

«أَللّٰهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ فِيْهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ» «قرآن»: ئاللاھنىڭ ئەمرى بىلەن دېڭىزدا كېمىلەرنىڭ يۈرۈشى ئۈچۈن، سىلەرنىڭ ئاللاھنىڭ پەزلىدىن تەلەپ قىلىشىڭلار ئۈچۈن ۋە (ئاللاھقا) شۈكۈر قىلىشىڭلار ئۈچۈن، ئاللاھ سىلەرگە دېڭىزنى بويسۇندۇرۇپ بەردى.

سَخَّرَ الشَّيْءَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا مۇسەللەت قىلدى.

سَخَّرَ الشَّخْصَ: ئۇنى ھاشارغا سالدى، ھەقسىز ئىشقا سالدى، ئۇنى باستى.

«سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَ ثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ» «قرآن»: ئاللاھ ئۇلارغا بوراننى يەتتە كېچە، سەككىز كۈندۈز ئاپىرىدە قىلدى.

سَخَّفَ يُسَخِّفُ تَسْخِيفًا: ئاجىزلاشتۇردى.

سَخَّفَ الْكِبَرُ عَقْلَهُ: قېرىلىق ئۇنىڭ ئەقلىنى ئاجىزلاشتۇردى.

«سَخَّفَ بَعْضُ النَّاسِ آرَاؤَهُ فَانْسَحَبَ مِنَ الْمَجْلِسِ»: بەزى كىشىلەر ئۇنىڭ پىكىرلىرىنى يارىماسقا چىقارغان ئىدى، ئۇ يىغىندىن چېكىنىپ چىقتى.

سَخَّلَ يُسَخِّلُ تَسْخِيلاً: ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى؛ ئاجىزلاتتى.

سَخَّمَ يُسَخِّمُ تَسْخِيمًا اللَّحْمُ: گۆش سېسىپ قالدى، گۆش پۇراپ قالدى، چىرىپ قالسۇن.

سَخَّمَ اللّٰهُ وَجْهَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ يۈزىنى قارا قىلدى.

سَخَّمَهُ بِصَدْرِهِ: ئۇنى تىرىكتۇردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى، ئۆغىسىنى كەلتۈردى.

سَخَّمَ الْمَاءَ: سۇنى قىزىتتى، ئىسسىتتى.

سَخَّنَ يُسَخِّنُ تَسْخِينًا: قىزىتتى، ئىسسىتتى.

«سَخِّنْ لَنَا الطَّعَامَ»: بىزگە تاماقنى ئىسسىتىپ بەرگىن.

سِخِّينٌ ج سَخَاخِينُ: جاللات پىچىقى، قاسساپنىڭ پىچىقى، كۈرەك.

سَخِرَ يَسْخَرُ سُخْرِيَّةً وَ سُخْرِيَةً مِنْهُ وَبِهِ: مەسخىرە قىلدى، زاڭلىق قىلدى، كۈلدى.

«وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوْا مِنْهُ» «قرآن»: نۇھ كېمە ياسىدى، قەۋمىنىڭ چوڭلىرى ئۇنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە ئۇنى مەسخىرە قىلىشتى.

«لاَ يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ» «قرآن»: بىر قەۋم يەنە بىر قەۋمنى مەسخىرە قىلمىسۇن، مەسخىرە قىلىنغان قەۋم (ئاللاھنىڭ نەزەرىدە) مەسخىرە قىلغۇچى قەۋمدىن ياخشىراق بولۇشى مۇمكىن....

سَخَرَ يَسْخَرُ سُخْرِيًّا وَسِخْرِيًّا: (خالىمىغان ئىشقا) زورلىدى، مەجبۇرلىدى، باستى؛ ھاشارغا سالدى، بىكارغا ئىشقا سالدى.

سُخْرَةٌ: زاڭلىق، مەسخىرە، مازاق، كۈلكە؛ مەسخىرە ئوبيېكتى؛ مەجبۇرىي ئەمگەك، ھاشار.

«جَعَلَهُ تَصَرُّفُهُ سُخْرَةً»: ئۇنىڭ ھەرىكىتى ئۇنى كۈلكىگە قالدۇردى.

اَلسُّخَرَةُ: مەسخىرىۋاز.

«كَانَ سُخَرَةً فَكَرِهَهُ أَصْحَابُهُ»: ئۇ مەسخىرىۋاز بولغاچقا، ھەمراھلىرى ئۇنى يامان كۆرۈپ قالدى.

سُخْرِيٌّ: كۈلكىلىك، مەنىسىز، مەسخىرە، مەسخىرە خاراكتېرلىك.

سُخْرِيَّةٌ: مەسخىرە، مازاق.

سَخِطَ يَسْخَطُ سُخْطًا الرَّجُلُ: غەزەپلەندى، خاپا بولدى، ئاچچىقلاندى، دەرغەزەپ بولدى.

سَخِطَ الشَّيْءَ: ياقتۇرمىدى، يامان كۆردى.

سَخِطَ عَلَيْهِ: غەزەپلەندى، خاپا بولدى، ئۇنىڭغا نەپرەتلەندى.

«لَبِئْسَ مَاقَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ» «قرآن»: ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى ئۈچۈن ئالدىن تەييارلىغان ئەمەللىرى نېمىدېگەن يامان! (بۇ ئەمەللەر) ئۇلارغا ئاللاھنىڭ غەزىپىنى ئېلىپ كەلدى.

«سَخِرَ مِنْهُ أَصْحَابُهُ فَسَخِطَ عَلَيْهِمْ»: ئۇنىڭ بۇرادەرلىرى ئۇنى زاڭلىق قىلغان ئىدى، ئۇ ئۇلارغا ئاچچىقلاندى.

سُخْطٌ. سَخَطٌ: غەزەپ، ئاچچىق، خاپىلىق، چىچىلماق.

«أَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللّٰهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللّٰهِ» «قرآن»: ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى ئىزدىگەن كىشى ئاللاھنىڭ غەزىپىگە ئۇچراشقا تېگىشلىك بولغان كىشىگە ئوخشامدۇ؟

سَخُفَ يَسْخُفُ سُخْفًا وَ سَخَافَةً: ئاجىزلاشتى، زەئىپلەشتى؛ كالۋالاشتى.

«سَخُفَ عَقْلُهُ وَسَخُفَتْ آرَاؤُهُ»: ئۇنىڭ ئەقلىي ئاجىز بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ پىكىرلىرى مەنىسىز بولدى.

سُخْفٌ. سَخَافَةٌ ج سَخَافَاتٌ: گالۋاڭلىق، كالتە پەملىك، ھاڭۋاقتىلىق، ئاجىزلىق، بوشاڭلىق، ئىقتىدارسىزلىق، ھاماقەتلىك.

سُخْفَةٌ: ئەقلىي ئاجىزلىق؛ ئورۇقلۇق.

سَخَلَ يَسْخَلُ سَخْلاً الشَّيْءَ: ئالداپ ئېلىۋالدى.

سَخْلٌ: ئىقتىدارسىز ئادەم؛ كېرەكسىز نەرسە.

سَخْلٌ ج سُخَّلٌ وَ سُخَّالٌ: ئاجىز، پەس، كەمتۈك نەرسە.

سَخْلَةٌ ج سَخْلٌ وَ سِخَالٌ وَسَخْلَةٌ وَ سُخْلاَنٌ: قوزا، پاقلان.

سَخَمٌ: قارا.

سَخْمَاءُ ج سُخْمٌ وَ سَخْمَوَاتٌ: قارا.

سُخْمَةٌ: قارا؛ غەزەپ؛ ئاداۋەت؛ ئۆچمەنلىك.

سُخْمَطٌ: غەزەپ.

سَخِنَ يَسْخَنُ سَخَنًا الشَّيْءُ: ئىسسىدى، قىزىدى.

سَخِنَتْ عَيْنُهُ: غەم ـ قايغۇدىن كۆزى قىزىرىپ كەتتى.

سَخُنَ يَسْخُنُ سُخُونَةً وَ سَخَانَةً وَ سَخَنًا وَ سُخْنًا وَ سُخْنَةً الشَّيْءُ: ئىسسىدى، قىزىدى.

سَخَنَ يَسْخُنُ سُخُونَةً: ئىسسىدى، ئىلىلىدى، قىزىدى.

«فِي الصَّيْفِ يَسْخُنُ الْجَوُّ وَيَطُولُ النَّهَارُ» : يازدا ھاۋا ئىسسىپ كۈن ئۇزىرايدۇ.

سُخْنٌ: قىزىق، ئىسسىق.

سَخْنَانٌ: قىزىق، ئىسسىق.

سُخْنَةٌ: قىزىتما، ئىسسىق، قىزىق.

عَلَيْكَ بِالْأَمْرِ عِنْدَ سُخْنَتِهِ: تۆمۈرنى قىزىقىدا سوق.

«أُصِيبَ بِالسُّخْنَةِ» : ئۇ قىزىتمىغا گىرىپتار بولدى.

سَخُوَ يَسْخُو سَخَاوَةً: سېخى بولدى، مەرد بولدى.

سُخُونَةٌ: ئىسسىقلىق، ھارارەت.

سَخِيَ يَسْخَى سَخًا: سېخى بولدى، مەرد بولدى، كەڭ قول بولدى.

سَخَتْ نَفْسُهُ عَنِ الشَّيْءِ: تاشلىۋەتتى، تەرك ئەتتى، ۋاز كەچتى.

«لَمْ تَسْخَ نَفْسُهُ أَيَّ شَيْءٍ مِنْ مَالِهِ» : مېلىدىن قىلچە بىر نەرسە بېرىشكىمۇ چىدىمىدى.

سَخِيتٌ: ساغلام؛ شىددەتلىك، كۈچلۈك.

سَخِيفٌ ج سُخَفَاءُ: ئاجىز، ناچار، نامۇۋاپىق، زەئىپ، كۈچسىز، نازۇك؛ بىمەنە.

سَخِيفُ الْعَقْلِ: كەم ئەقىل، كالتە پەم، دۆت، كالۋا.

«هَذَا رَأْيٌ سَخِيفٌ» : بۇ مەنىسىز پىكىر.

سَخِيمَةٌ ج سَخَائِمُ: يامان غەرەز، ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت، يامان نىيەت. دۈشمەنلىك، ئىنسىتىق تاماق.

سَخِينٌ: ئىسسىق؛ كۆزنىڭ يىغلاش سەۋەبىدىن قىزىرىپ كېتىشى؛ تاياق تەگكەن جاينىڭ ئېچىشىپ ئاغرىشى.

سَخِينَةٌ: قىزىق، ئىسسىق.

سَخِيٌّ ج أَسْخِيَاءُ م سَخِيَّةٌ ج سَخِيَّاتٌ: قولى ئوچۇق، كەڭ قورساق، سېخى، مەرد.

«هُوَ سَخِيٌّ بِالْكَلَامِ شَحِيحٌ بِالْعَمَلِ» : ئاغزىدا شەھەر ئالىدۇ، قولىدىن ئىش كەلمەيدۇ.

«كَانَ حَاتَمٌ سَخِيًّا» : ھاتەم كەڭ قول ئادەم ئىدى.

سَدَا يَسْدُو سَدْوًا بِيَدِهِ: قول سوندى، قول سوزدى، قول ئۇزارتتى.

سَدَادٌ: ھەققانىيلىق، توغرىلىق، راستچىللىق، مۇۋاپىقلىق.

سَدَادُ الْقَارُورَةِ: قان نوكچىسى.

سَدَادًا لِكَذَا: قايتۇرۇش يۈزىسىدىن، تۆلەش يۈزىسىدىن.

«اَللَّهُمَّ اهْدِنَا إِلَى السَّدَادِ» : ئاللاھ بىزنى توغرىلىققا يېتەكلىگىن.

سُدَادٌ: بۇرۇندىكى نەپەسنى توسىۋالىدىغان بىر خىل كېسەللىك (بەدەندىكى قان تومۇرلارنى توسىۋالىدىغان توسالغۇلارغىمۇ قارىتىلىدۇ)

سِدَادٌ وَ سِدَادَاتٌ: پۆكەت، پۈرۈپكا.

سِدَادٌ ج أَسِدَّةٌ: چېگرا، توساق.

سِدَادُ الثَّغْرِ: پورت چېگرىسى، دېڭىز شەھەر چېگراسى.

سِدَادَةٌ ج سِدَادَاتٌ: پۆكەت، پۈرۈپكا، ئېغىز ئەتكۈچ.

«لاَ تُقَلِّبْ هَذِهِ الزُّجَاجَةَ فَسِدَادَتُهَا لَيْسَتْ مُغْلَقَةً بِإِحْكَامٍ» : بۇ بوتۇلكىنى دۈم قىلما، ئۇنىڭ ئاغزى پۇختا ئېتىلمىگەن.

سَدَاةٌ: ئۆرۈش (توقۇمىچىلىق ئاتالغۇسى).

سَدَاةُ النَّسِيجِ: ئۆرۈش يىپ.

سُدَاسَ: ئالتىدىن ـ ئالتىدىن.

«جَاءُوا سُدَاسَ» : ئالتىدىن ـ ئالتىدىن بولۇپ كەلدى.

سُدَاسِيٌّ: ئالتە بۆلەكلىك، ئالتە بۇرجەكلىك،

ئالتە تەرەپلىك.

سُدَاسِيُّ الْحُرُوفِ: ئالتە ھەرپلىك سۆز.

سُدَاسِيُّ الْأَرْكَانِ: ئالتە تەرەپلىك، ئالتە بۇرجەكـ
لىك.

شَكْلٌ سُدَاسِيٌّ: ئالتە تەرەپلىك، ئالتە بۇرجەكـ
لىك.

سُدَاسِيُّ السُّطُوحِ: ئالتە ياقلىق.

فِعْلٌ سُدَاسِيٌّ: ئالتە ھەرپلىك پېئىل.

حَشَرَةٌ سُدَاسِيَّةُ الْأَرْجُلِ: ئالتە پۇتلۇق ھاشارات.

سِدَافَةٌ: پەردە (دېرېزىنىڭ).

سَدَانَةٌ: كەئبىنىڭ خىزمىتىنى قىلماق.

سَدَجَ يَسْدُجُ سَدْجًا بِالشَّيْءِ: پەرەز قىلدى،
مۆلچەرلىدى، قىياس قىلدى.

سَدَحَ يَسْدَحُ سَدْحًا: بوغۇزلاپ يەرگە تاشلاپ
قويدى، ئۆلتۈردى.

سَدَحَ الْجَمَلَ: تۆگىنى چوك قىلدى، تۆگىنى
يەرگە ياتقۇزۇپ بوغۇزلىدى.

سَدَحَ بِالْمَكَانِ: مەلۇم ئورۇندا تۇردى.

سَدَّ يَسُدُّ سَدًّا الْإِنَاءَ: قاچىنى ئېتىۋەتتى، يېپىـ
ۋەتتى، قاپلىدى، پېچەتلىدى، چاپلىدى،
بېكىتتى.

سَدَّ الْبَابَ: ئىشىكنى ئېتىۋەتتى، ئىشىكنى
تاقىدى.

سَدَّ الْقَنَاةَ: توسمىنى ئەتتى.

سَدَّ ثُغْرَةً: يوچۇقنى ئېتىۋەتتى، كامارنى ئەتتى.

سَدَّ الرَّمَقَ بِهِ: جان باقتى، ھاياتىنى ساقلىدى،
ئاران كۈن ئۆتكۈزدى.

سَدَّ النَّفَقَاتِ: راسخوت بەردى.

سَدَّ الْفَجْوَةَ: ئارىلىقنى تولدۇردى.

سَدَّ مَسَدَّهُ: ۋاكالىتەن خىزمەت ئۆتىدى، ئورنىنى
باستى.

سَدَّ فَرَاغًا: بوشلۇقنى تولدۇردى.

سَدَّ نَقْصًا: بوشلۇقنى تولدۇردى.

«يَسُدُّ النَّهْرُ الْكَبِيرُ الطَّرِيقَ»: چوڭ ئۆستەڭ
يولنى توسۇۋالماقتا.

سَدَّ أُذُنَيْهِ: دىققەت قىلمىدى.

سَدَّهُ: ئۇنى توستى.

سَدَّ عَلَيْهِ بَابَ الْكَلَامِ: ئاغزىنى توستى، سۆزلە-
شىگە توسقۇنلۇق قىلدى.

سَدَّ حَاجَتَهُ: ئېھتىياجىنى قاندۇردى، ھاجىتىنى
راۋا قىلدى ، ھاجىتىدىن چىقتى.

سَدَّ يَسَدُّ و يَسِدُّ سَدَادًا الشَّخْصُ: توغرا بولدى،
سۆز ھەرىكىتىدە راستچىل بولدى.

سَدَّ الْقَوْلُ أَوِالْفِعْلُ: سۆز ياكى ئىشى توغرا
بولدى.

سَدٌّ: (قاچىنى) ياپماق، توسماق، توسالغۇ
بولماق، ئەتمەك.

طَرِيقٌ سَدٌّ: تۇيۇق يول.

سَدٌّ.سُدٌّ ج سُدُودٌ وَ أَسْدَادٌ: توساق، رىشاتكا،
توسما، توغان، تۇما، چۈشۈرگە، دەريا قېشى.

«وَجَعَلْنَامِنْبَيْنِأَيْدِيْهِمْ سَدًّاوَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا»

‹قرآن› : ئۇلارنىڭ ئالدىدا بىر توسۇق،
كەينىدە بىر توسۇق قىلدۇق.

«سَدُّ أُسْوَانَ السَّدُّ الْعَالِي» : ئاسۋان توسمىسى،
(نىل دەرياسىغا قۇرۇلغان چوڭ توسما) .

حَارَةٌ سُدٌّ: خالتا كوچا، تۇيۇق يول.

«قُل سِدًّا أَوِ اصْمُتْ» : توغرا سۆزلە ياكى جىم
تۇر!

سِدٌّ ج سُدُودٌ: توغرا سۆز، ھەق سۆز.

سُدٌّ ج سُدُودٌ: قارا بۇلۇت.

سَدَدٌ: ھەققانىيلىق، توغرىلىق، راستچىللىق.

سَدَّاجٌ: يالغانچى.

سُدَّةٌ ج سُدَدٌ: ئىشىك، دەرۋازا، مۇنبەر؛ مەيدان؛
ئورۇندۇق؛ سۇپا؛ دەرۋازا ئالدىدىكى مەيدان؛
بوسۇغا؛ تەخت؛ دەرۋازا ئالدىدىكى سايىۋەن.

«جَلَسْنَا تَحْتَ السُّدَّةِ» : سايىۋەن ئاستىدا
ئولتۇردۇق.

«جَلَسْنَا فِي السُّدَّةِ» : دەرۋازا ئالدىدا ئولتۇردۇق.

سُدَّةٌ بَابَوِيَّةٌ أُو رَسُولِيَّةٌ: باش روھانىيلىق
مەنسەپ (رىم پاپىسىنىڭ مەرتىۋىسى) .

www.uyghurkitap.com

سُدَّةُ رِئَاسَةِ الْجُمْهُورِيَّةِ: جۇمھۇرىيەتنىڭ زۇڭتۇڭلۇق مەنسىپى.

سَدَّحَ يُسَدِّحُ تَسْدِيْحًا: ئۆلتۇردى.

سَدَّدَ يُسَدِّدُ تَسْدِيْدًا السَّهْمَ وَ نَحْوَهُ إِلَى الشَّيْءِ: قارىغا ئالدى، چەنلىدى، توغرىلىدى، قاراتتى؛ توغرا يولغا باشلىدى، كۆرسىتىپ بەردى.

سَدَّدَ حِسَابًا: ھېسابنى توغرىلىدى.

سَدَّدَ الدَّيْنَ أَوِ الْقَرْضَ: قەرزنى قايتۇردى، قەرزنى تولىدى.

سَدَّدَ الْمَصَارِفَ: چىقىمنى تۆلىدى، راسخوتنى تۆلىدى.

سَدَّدَ اللّٰهُ خُطَاهُ: ئاللاھ ئۇنى توغرا يولغا باشلىسۇن.

«سَدَّدَ سَهْمَهُ إِلَى عَدُوِّهِ» : دۈشمەننى قارىغا ئالدى.

سَدَّسَ يُسَدِّسُ تَسْدِيْسًا الْعَدَدَ: سانىنى ئالتىگە كۆپەيتتى.

سَدَّسَ الشَّكْلَ: شەكلىنى ئالتە بۇلۇڭلۇق قىلدى.

سَدَّى يُسَدِّي تَسْدِيَةً إِلَيْهِ: قول سۇندى.

سَدَّى إِلَيْهِ النُّصْحَ: ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلدى، مەسلىھەت بەردى.

سَدَّى الْعَوْنَ إِلَى: ياردەم بەردى.

سَدَّى شُكْرًا: تەشەككۇر ئېيتتى، رەھمەت ئېيتتى.

سَدَّى الْأَيَادِيَ الْبَيْضَاءَ : ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلدى، ياردەم قىلدى.

سِدِّيٌّ: بىر خىل سافا.

سَدَرَ يَسْدُرُ وَ يَسْدِرُ سَدْرًا وَ سُدُورًا: ھېچ نەرسىگە قارىماي كەتتى.

سَدِرَ يَسْدَرُ سَدَرًا وَ سَدَارَةً: تەڭلىكتە قالدى، ھەيرەتتە قالدى، ئوڭايسىزلاندى، قاتتىق ئىسسىقتىن قىيىن ئەھۋالدا قالدى. تەڭ قىسلىقتا قالدى، ئوڭايسىز ئەھۋالدا قالدى، بوشاڭلىق قىلدى، بىپەرۋالىق قىلدى.

سَدِرَ فِي غَيِّهِ: ئالاقزادە بولۇپ كەتتى.

سِدْرٌ ج سُدُورٌ: چىلان دەرىخى.

سَدَرٌ: كۆزنىڭ تورلىشىشى.

سَدِرٌ: قىيىنچىلىقتا قالغۇچى، تېڭىرقاپ قالغۇچى، تەڭلىكتە قالغۇچى.

سِدْرَةٌ ج سِدْرَاتٌ وَ سِدَرٌ: ياۋا چىلان دەرىخى.

سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى: سىدرە تۇلمۇنتەھا (جەننەتتىكى ئەڭ ئالى ئورۇن، 7 ـ ئاسماندا ئەرشنىڭ يېنىدىكى بىر دەرەخ).

«وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى عِنْدَسِدْرَةِ الْمُنْتَهَى»

«قۇرئان» : ئۇ جىبرىئىلنى ھەقىقەتەن ئىككىنچى قېتىم سىدرە تۇلمۇنتەھا (دەرىخىنىڭ) يېنىدا كۆردى.

سِدْرِيَّةٌ: كافىخانىلاردا قاچا يۇيىدىغان چوڭ قازان ياكى چوڭ داس.

سَدَسَ يَسْدَسُ سَدْسًا الْقَوْمَ: قەۋمنىڭ ئالتىنچىسى بولدى.

سَدَسَةٌ: مىلىنىڭ ئالتىدىن بىر قىسمىنى ئالدى.

سُدْسٌ وَسُدُسٌ ج أَسْدَاسٌ: ئالتىدىن بىر (1/6).

«فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ» «قۇرئان» : ئەگەر مېيىتنىڭ (ئاتا ـ ئانىسىدىن باشقا يەنە) قېرىنداشلىرى بولسا، ئانىسىغا مىراسنىڭ ئالتىدىن بىرى تېگىدۇ.

«أَعْطِنِي سُدْسَ الْمَبْلَغِ وَاحْتَفِظْ بِأَسْدَاسِهِ الْخَمْسَةِ الْبَاقِيَةِ» : ماڭا مەبلەغنىڭ 1/6 نى بەرگىن، قالغان بەش قىسمىنى ساقلاپ قويغىن.

يَضْرِبُ أَخْمَاسًا لِأَسْدَاسٍ: ھىيلە ـ مىكىر ئىشلىتىدۇ. قىيىن مەسلىگە دۇچ كەلگەندە ئەنسىزلىك بىلەن پىكىر يۈرگۈزىدۇ.

سَدَفٌ ج أَسْدَافٌ وَ سُدْفَةٌ: تاڭ شەپىقى، تاڭ نۇرى.

سَدْفَةٌ ج سُدَفٌ: قاراڭغۇلۇق، زۇلمەت.

«اِشْتَدَّتْ سَدْفَةُ اللَّيْلِ» : كېچە بەك قاراڭغۇ بولۇپ كەتتى.

سُدْفَةٌ ج سُدَفٌ: ئىشىك پەردىسى؛ قاراڭغۇ كېچە، تۈن.

سَدَلَ يَسْدُلُ وَ يَسْدِلُ سَدْلًا الشَّعْرَ: چاچنى ساڭگىلىتىپ قويدى، چاچنى قويۇۋەتتى.

سَدَلَ السِّتَارَ: پەردىنى چۈشۈرۈۋەتتى، پەردىنى قويىۋەتتى.

سَدَلَ الثَّوْبَ: كىيىمنى يىرتتى.

سَدَلَ فِى الْبِلَادِ: شەھەر ئايلاندى.

سُدْلٌ. سِدْلٌ ج سُدُولٌ وَ أَسْدَالٌ: پەردە، مىلەخزە.

«كَانَ السُّدْلُ مُرْخًى فَلَمْ نَسْتَطِعْ أَنْ نَرَى مَا وَرَاءَهُ» : پەردە چۈشۈرۈكلۈك ئىدى، شۇڭا ئۇچۇن پەردە ئارقىسىدىكى نەرسىنى كۆرەلمىدۇق.

أَرْخَى اللَّيْلُ سُدُولَهُ: (كېچە پەردىلىرىنى چۈشۈردى) زۇلمەت باستى.

سَدَمَ يَسْدَمُ سَدْمًا: (ئىشىكنى) ياپتى، ئەتتى، دەم سالدى، دەم بىلەن تاقىدى.

سَدِمَ يَسْدَمُ سَدْمًا: قايغۇردى، نادامەت چەكتى، پۇشايمان قىلدى، ئۆكۈندى، پەندىيات قىلدى، ئەپسۇسلاندى.

سَدَمٌ: پۇشايمان، ئۆكۈنۈش، نادامەت، ئەپسۇسلىنىش.

سَدَمٌ. سَدِمٌ. سِدُمٌ ج أَسْدَامٌ: سېسىق سۇ.

سَدَنَ يَسْدِنُ سَدْنًا وَ سَدَانَةً وَ سِدَانَةً: كەئبىنىڭ خىزمىتىنى قىلدى، بۇتلارغا قارىدى (جاھىلىيەتتە).

سَدُوسٌ. سُدُوسٌ: يېشىل چاپان، يېشىل يەكتەك، يېشىل تون.

سَدًى: ئۆرۈش.

سُدًى: بىكار، پايدىسىز، نەتىجىسىز، بىھۇدە.

«أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى» ‹قرآن› : ئىنسان ئۆزىنى بىكار قويۇپ بېرىلىدۇ دەپ ئويلامدۇ.

سَدِيدٌ: مۇۋاپىق، توغرا، ئۇيغۇن، دۇرۇس.

جَوَابٌ سَدِيدٌ: توغرا جاۋاب.

فِعْلٌ سَدِيدٌ: توغرا ئىش.

قَوْلٌ سَدِيدٌ: توغرا سۆز.

سَدِيدُ الرِّمَايَةِ: مەرگەن، پالۋان.

سَدِيرٌ: ئۈچ بۇرجەكلىك بىنا؛ ئۈچ كىچىك گۈمبەزلىك چوڭ گۈمبەز.

سَدِيرُ النَّخْلِ: خورما دەرەخ تۈپى.

سَدِيسٌ ج سُدُسٌ: ئالتىنچى قىسىم؛ ئالتە چىشلىق ھايۋان.

سَدِيلٌ ج سُدُلٌ وَ سَدَائِلُ وَ أَسْدَالٌ: پەردە؛ چىدىر.

سَدِيمٌ ج سُدُمٌ وَ أَسْدَامٌ وَ سِدَامٌ: تۇمان، تۇمانلىق بۇلۇت، تۇتەك.

اَلسَّدِيمُ ج سُدُمٌ: يۇلتۇزلار تۈركۈمى.

سَدِينٌ: سېمىز گۆش؛ قان؛ قوي يۇڭى؛ پەردە.

سَذَابٌ: سۇزاپ.

سَذَاجَةٌ: ئاددى، نوقۇل، تۈز، ساددا، ئادەتتىكىدەك.

«عُرِفَ بِسَذَاجَتِهِ» : ئۇ گوللىقى بىلەن مەشھۇر.

سَرَا يَسْرُو سَرْوًا وَ سِرَاءً وَ سَرَاوَةً: ئۇلۇغ بولدى، شەرەپ قازاندى.

سَرَابٌ: ئېزىتقۇ؛ سەرراپ؛ تومۇز.

«أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً»

‹قرآن› : كۇففارلارنىڭ ئەمەللىرى باياۋاندىكى سەراپقا ئوخشايدۇ، تەشنا ئادەم ئۇنى سۇ دەپ گۇمان قىلىدۇ.

سَرَاةٌ ج سَرَوَاتٌ: بەل، دۈمبە؛ چۈش ۋاقتى، ئەڭ يۇقىرى پەللە.

سَرَوَاتُ الْقَوْمِ : قەۋمنىڭ باشچىلىرى، قەۋمنىڭ كاتتىباشلىرى، قەۋم سەردارلىرى، قەۋم رەھبەرلىرى، يۇرت چوڭلىرى.

سِرَاجٌ ج سُرُجٌ: چىراغ، پانۇس، قارا چىراغ، جىن چىراغ.

«وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا»

‹قرآن› : ئاينى ئۇلاردا (يەنى دۇنيانىڭ ئاسمىنىدا) نۇر قىلدى، كۈننى (نۇر چاچقۇچى) چىراغ قىلدى.

سِرَاجُ اللَّيْلِ: يالتىراق قوڭغۇز، پارقىراق قوڭغۇز.

سِرَاجَةٌ: چىراغچىلىق كەسپى، چىراغ ياسىغۇچى؛ چىراغ ساتقۇچى.

سَرَاحٌ: قويىۋەتمەك، تارقىتىۋەتمەك، ئاجرىشىپ

كەتمەك.

أَطْلَقَ سَرَاحَهُ: ئۇنى قويۇۋەتتى، بوشاتتى.

مُطْلَقُ السَّرَاحِ: ئەركىن قويۇۋېتىلگەن، چەكلىمىگە ئۇچرىمايدىغان.

سِرَادٌ: بىگىز؛ جۇۋالدۇرۇز.

سُرَادِقٌ ج سُرَادِقَاتٌ: چېدىر، پەردە، تۇتۇن.

«إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِيْنَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا» ‹قرآن›: بىز ھەقىقەتەن كۇففارلار ئۈچۈن تۇتۇن پەردىلىرى ئۇلارنى ئورىۋالىدىغان ئوتنى تەييارلىدۇق.

سِرَاطٌ: داغدام يول.

سُرَاطٌ: ئۆتكۈر، ئىتتىك، (بىسلىق نەرسىنىڭ).

سُرَاطِيٌّ: ئۆتكۈر (نەيزە)؛ تېز (ئات).

سَرَاوِيلُ ج سَرَاوِيلاَتٌ: ئىشتان، شىم.

سَرَأَ يَسْرَأُ سَرَأً السَّمَكَةُ أَوِ الْجَرَادَةُ: بېلىق ياكى چېكەتكە تۇخۇملىدى، تۇخۇم چىقاردى.

سَرَأَتِ الْمَرْأَةُ: ئايالنىڭ بالىلىرى كۆپەيدى، بالىلىرى كۆپ بولدى.

سِرْءٌ. سَرْءٌ. سِرْأَةٌ: لىچىنكا، چېكەتكە تۇخۇمى، بېلىق تۇخۇمى.

سَرِبَ يَسْرَبُ سَرَبًا الْمَاءُ وَ نَحْوُهُ: سۇ تەپچىرىدى، ئاقتى، سىزىپ چىقتى، ئېقىپ كەتتى.

سَرِبَ دَمْعُهُ: يېشى ئاقتى.

سَرَبَ يَسْرُبُ سُرُوبًا الْمَاءُ وَ نَحْوُهُ: ئاقتى، چىقىپ كەتتى.

سَرَبَ الدَّابَّةُ: چارۋا ئوتلىدى، چارۋا يايلىدى، چارۋا ئوتلاقتا ماڭدى، چارۋا ئوتلاشقا كەتتى.

سَرَبَ الْإِبِلَ: تۆگىلەرنى توپ ـ توپ چىقاردى.

سَرَبَ فِى الْأَرْضِ: ئۇدۇل كەلگەن ياققا كەتتى.

سَرَبَتِ الْأَفْعَى مِنْ مَخْبَئِهَا: زەھەرلىك يىلان ئۇۋىسىدىن چىقتى.

سَرَبٌ ج أَسْرَابٌ: تونىل، لەخمە، يەر ئاستى يول، يەر ئاستى ئۆي؛ ئاققان سۇ.

«فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا» ‹قرآن›: بېلىق دەرياغا يول ئېلىپ كىرىپ كەتتى.

سِرْبٌ ج أَسْرُبٌ: بىر توپ (قۇش ياكى ھايۋانلارنىڭ بىر توپى)؛ كۆپ، نۇرغۇن، بىرلەشمەك، فىلوت.

سِرْبُ طُيُورٍ: بىر توپ قۇش.

سِرْبٌ مِنَ الطَّائِرَاتِ: ئۇچقۇچىلار كىنچىك ئەترىتى.

قَائِدُ سِرْبٍ: ھاۋا ئارمىيە قوماندانى.

سِرْبٌ مِنَ النِّسَاءِ: ئاياللار توپى، ئاياللار جامائەسى.

فِى غَيْرِ سَرْبِهِ: مۇساپىر، يات قەۋم ئىچىدە.

آمِنٌ فى سِرْبِهِ: ئائىلە ۋە مال ـ مۈلكىدىن خاتىرجەم بولغۇچى.

سَرِبٌ: ئاققۇچى.

مَاءٌ سَرِبٌ: ئېقىن سۇ.

سُرْبَةٌ ج سُرْبٌ وَ سُرَبٌ: بىر توپ (قۇش ياكى ھايۋانلارنىڭ بىر توپى)؛ مەيدىكى موي؛ يول.

سِرْبَاخٌ: چوڭ قۇملۇق، چۆل جەزىرە، باياۋان.

سِرْبَالٌ ج سَرَابِيْلُ: كىيىم ـ كېچەك، كۆڭلەك، جىلىتكە، مايكا.

«وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمْ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ» ‹قرآن›: سىلەرگە ئىسسىقتىن (ۋە سوغۇقتىن) ساقلىنىدىغان كىيىملەرنى، ئۇرۇشتا سىلەرنى (زىيان ـ زەخمەتتىن) ساقلايدىغان تۆمۈر كىيىملەرنى تەييار قىلدى.

«لاَأَخْلَعُ سِرْبَالاً سَرْبَلَنِيهِ اللّٰهُ» ‹من قول عثمان›: ئاللاھ ماڭا كىيگۈزگەن كىيىمنى ھەرگىز سالمايمەن.

سَرْبَلَ يُسَرْبِلُ سَرْبَلَةً السِّرْبَالَ: كىيدۈردى، كىيىم كىيدۈردى.

سَرَجَ يَسْرُجُ سَرْجًا الرَّجُلُ الْخَبَرَ: يالغان ئېيتتى، توقۇپ چىقاردى.

سَرَجَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال چېچىنى تاردى، ئايال چېچىنى ئۆرۈپ تاردى.

سَرِجَ يَسْرَجُ سَرَجًا الرَّجُلُ: يۈزى چىرايلىق بولدى.

سَرْجٌ ج سُرُوجٌ: ئېگەر.

سِرْجِينٌ: قىغ، تېزەك، ماياق، گەندە ـ سۈيدۈك.

سَرَحَ يَسْرَحُ سَرْحًا وَ سُرُوحًا: ئەتىگەن چىقتى.

«وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ» «قرآن» : ئۇلارنى كەچتە ئوتلاقتىن قايتۇرۇپ كەلگەن ۋە ئەتىگەندە ئوتلاقتا ئېلىپ چىققان ۋاقتىڭلاردا، چارۋا ماللار سىلەرگە زىننەت بولۇپ (خۇشاللىق بېغىشلايدۇ).

سَرَحَتِ الْمَوَاشِي: چارۋا ئوتلىدى.

سَرَحَ فِي أَعْرَاضِ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ غەيۋىتىنى قىلدى.

سَرَحَ بِالْبَصَرِ: يىراقلا قارىدى، يالت قىلىپ قارىدى.

«سَرَحَ الْعُمَّالُ إِلَى أَعْمَالِهِمْ» : ئىشچىلار ئىشقا ئەتىگەن چىقتى.

يَسْرَحُ وَ يَمْرَحُ: يايرايدۇ، تۇسالغۇسىز، خالىغىنىنى قىلىدۇ.

سَرِحَ يَسْرَحُ سَرْحًا الرَّجُلُ: ئىشقا ئاسانلا چىقتى.

سَرْحٌ. سَرْحَةٌ ج سُرُوحٌ: ئات ـ ئۇلاق، ئۆي هايۋانلىرى، ئوتلاقتا قويۇۋېتىلگەن پادا.

سِرْحَانٌ ج سَرَاحِينُ: بۆرە؛ شىر؛ كۆلنىڭ ئوتتۇرىسى.

سَرْخَسٌ: قىرىق قۇلاق.

سَرَدَ يَسْرُدُو سَرْدًا وَ سِرَادًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تەشتى، نەرسىگە كۆز ئاچتى، قوللىدى، قوشۇلدى؛ داۋاملاشتۇردى.

سَرَدَ الشَّوَاهِدَ: نەقىل كەلتۈردى، مىسال كەلتۈردى، دەلىل كەلتۈردى.

سَرَدَ الْقِصَّةَ أَوْ نَحْوَ هَا: رىۋايەت قىلدى، ھېكايە قىلدى.

سَرَدَ تَفَاصِيلَ الْمَوْضُوعِ: تەپسىلىي سۆزلىدى، تەپسىلىي چۈشەندۈردى.

سَرَدَ الْحَدِيثَ: تەرتىپلىك سۆزلىدى.

سَرَدَ الدِّرْعَ: ساۋۇتنى سوقتى، ياسىدى.

سَرَدَ الصَّوْمَ: ئۈزۈلدۈرمەي روزا تۇتتى.

سَرَدَ الْقُرْآنَ: قۇرئاننى تېز ئوقۇدى.

سَرْدٌ: نەقىل كەلتۈرمەك، سىتاتا ئالماق، بايان قىلماق؛ تۆمۈر چاپان ھالقىلىرى.

«أَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ» «قرآن» : (بىز ئۇنىڭغا ئېيتتۇق) «مۇكەممەل ساۋۇتلارنى ياسىغىن، ساۋۇتلارنى ياساشتا (ھالقىلىرىنى بىر ـ بىرىگە) تەكشى قىلغىن.»

سَرْدٌ مَسَابِعٌ بِانْتِظَامٍ: ئۈزلۈكسىز نەقىل كەلتۈرۈش.

سِرْدَابٌ ج سَرَادِيبُ: تونېل؛ يەر ئاستى ئۆي، لەخمە.

سِرْدَاحٌ ج سَرَادِيحُ: قاۋۇل چىشى تۆگە؛ ئەرەب كاۋچۇك دەرەخزارلىقى.

سَرْدَقَ يُسَرْدِقُ سَرْدَقَةً الْمَكَانَ: مەلۇم جايغا چېدىر تىكتى.

سَرْدِينٌ: سەردىن بېلىقى.

سَرَّ يَسُرُّ سُرُورًا: خۇش قىلدى، خۇشاللاندۇردى، شادلاندۇردى.

«قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ» «قرآن» : مۇسا ئېيتتىكى، «ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇنىڭ رەڭگى قارىغۇچىلارنى زوقلاندۇرىغان ساپسېرىق كالا بولسۇن دېدى».

«سَرَّنِي نَجَاحُكَ» : سېنىڭ مۇۋەپپەقىيىتىڭ مېنى خۇشال قىلدى.

سَرَّ يَسُرُّ سَرًّا الشَّيْءَ: يوشۇردى.

«سَرَرْتُ سِرَّكَ فَلَمْ أَبُحْ بِهِ لِأَحَدٍ» : سېنىڭ سىرىڭنى يوشۇردۇم، ئۇنى ھېچ ئادەمگە دېمىدىم.

سِرٌّ. سُرٌّ ج أَسْرَارٌ وَ أَسَارِيرُ: سىر، مەخپىيەت، يوشۇرۇن نەرسە؛ پېشانە ۋە قولنىڭ سىزىقلىرى.

«أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَ نَجْوَاهُمْ» «قرآن» : ئاللاھنىڭ ئۇلارنىڭ ئىچكى سىرلىرىنى، (ئۆز ئارا قىلىشقان) يوشۇرۇن سۆزلىرىنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى ئۇلار ئۇقمامدۇ؟

قَرَأَ فِي سِرِّهِ: ئىچىدە ئوقۇدى، يوشۇرۇن ئوقۇدى.

سِرٌّ غَامِضٌ أَوْ خَفِيٌّ: يوشۇرۇن سىر.

أَمِينُ السِّرِّ: باش كاتىپ.

كَاتِمُ السِّرِّ: كاتىپ، سېكرېتار.

كَلِمَةُ السِّرِّ: پارول، مەخپىي بەلگە.

كىتاب تورىبېكىتى www.uyghurkitap.com

سِرُّ اللَّيْلِ: پارول، مەخپى بەلگە.

سِرُّ التُّجَّارِ: سودىگەرلەر ئۇيۇشمىسىنىڭ باشلىقى.

هُوَ سِرُّ هَذَا الأَمْرِ: بۇ ئىشنى ئوبدان بىلگۈچى، بۇ ئىشتىن تولۇق خەۋەردار.

هُوَ فِي سِرِّ قَوْمِهِ: قەۋمىنىڭ ئەڭ پەزىلەتلىك كىشىلىرىدىن.

سُرٌّ ج أَسِرَّةٌ: كىندىك بېغى.

سِرًّا: يوشۇرۇن، مەخپى، ئاستىرتتىن، يەڭ ئىچىدە، سەزدۇرمەي، بىلدۇرمەي.

سَرَرٌ: كىندىك ئاغرىقى؛ ئاينىڭ ئاخىرقى كېچىسى؛ تۇغۇلغان بوۋاقنىڭ كىندىكىگە چاپلىشىقلىق نەرسە بولۇپ، كېسىپ تاشلىنىدۇ.

سَرَّاءُ: بەخت، باياشاتلىق، راھەت، ھالاۋەت، ئامەت، تەلەي، خۇشاللىق.

فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ: راھەتتە، قىيىنچىلىقتا، خۇشاللىق ۋە خاپىلىقتا.

«اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ» «قرآن»: تەقۋادارلار كەڭچىلىكتىمۇ، قىيىنچىلىقتىمۇ ئاللاھ يولىدا (پۇل ـ مال) سەرپ قىلىدىغانلار.

سُرَّاءُ: تۇخۇمدىن چىقىرىلغان، تۇخۇم ئارقىلىق كۆپەيگەن.

سَرَّاجٌ ج سَرَّاجُونَ: ئىگەر ياسىغۇچى، ئىگەر جابدۇق، يالغانچى.

سَرَّاقٌ: ئوغرى، يانچۇقچى.

سَرَأَ يُسَرِّأُ تَسْرِيئًا الْجَرَادَةُ وَالسَّمَكَةُ: چېكەتكە ۋە بېلىق تۇخۇم تۇغدى، تۇخۇملىدى.

سَرَّبَ يُسَرِّبُ تَسْرِيبًا الشَّيْءَ: يوشۇرۇن ئۆتكۈزۈۋەتتى.

سَرَّبَ إِلَيْهِ الأَشْيَاءَ: ئۇنىڭغا نەرسىلەرنى بىر ـ بىرلەپ بەردى.

«سَرَّبَ إِلَى الْبِلاَدِ بَعْضَ الْبَضَائِعِ الْمَمْنُوعَةِ»: دۆلەتكە چەكلەنگەن بەزى ماللار يوشۇرۇن كىردى.

سَرَّبَ الْمَاءَ: سۇنى ئېقىتتى، ئاققۇزدى.

سُرَّةٌ ج سُرَرٌ وَ سُرَّاتٌ: كىندىك؛ مەركەز.

سُرَّةُ الْبَلَدِ: شەھەر مەركىزى.

سُرَّةُ الْوَادِي: ۋادى ياكى جىرانىڭ ئەڭ مۇنبەت يېرى.

اَلسُّرَّةُ مِنَ الْحَوْضِ: كۆلنىڭ تېگى.

سَرَّجَ يُسَرِّجُ تَسْرِيجًا الشَّيْءَ: زىننەتلىدى، بېزىدى.

سَرَّجَ الْحِصَانَ: ئاتقا ئىگەر توقىدى، ئاتنى ئىگەرلىدى.

سَرَّحَ يُسَرِّحُ تَسْرِيحًا: ئەۋەتتى.

سَرَّحَ الْمَوَاشِي: چارۋىلارنى ئوتلاتتى، چارۋىلارنى باقتى.

سَرَّحَ الْبَصَرَ فِي: بىرلا قارىدى.

سَرَّحَ اللَّهُ فُلاَنًا لِلْخَيْرِ: ئاللاھ پالاننى ياخشىلىققا مۇيەسسەر قىلدى، ياخشىلىق ئاتا قىلدى، مۇۋەپپەق قىلدى.

سَرَّحَ الْقَوْمَ: تارقاتتى، تارقىتىۋەتتى.

سَرَّحَ اِمْرَأَةً: ئايالنى قويۇۋەتتى، تالاق قىلدى.

«فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ» «قرآن»: ئۇلار بىلەن چىرايلىقچە يارىشىپ (ئۇلارنى نىكاھىڭلاردا) تۇتۇڭلار، ياكى ئۇلارنى ياخشىلىق بىلەن قويۇۋېتىڭلار.

سَرَّحَ الأَمْرَ: ئىشنى ئوڭايلاشتۇردى، قولايلاشتۇردى.

سَرَّحَ الشَّعْرَ: چاچنى تارىدى.

سَرَّحَ عَنْهُ: ئەندىشىدىن خالى قىلدى، ئەندىشىنى تۆكەتتى.

سَرَّحَ الْعَامِلَ: ئىشچىنى ئىشتىن بوشىتىۋەتتى.

«اِنْخَفَضَتْ أَرْبَاحُ الشَّرِكَةِ فَسَرَّحَتْ نِصْفَ عُمَّالِهَا»: شىركەتنىڭ پايدىسى تۆۋەنلەپ كەتتى، شۇنىڭ بىلەن ئىشچىلىرىنىڭ يېرىمىنى ئىشتىن بوشاتتى.

«سَرَّحَ أَحَدَ أَعْوَانِهِ فِي حَاجَةٍ لَهُ»: ياردەمچىلىرىدىن بىرىنى ئۆزىنىڭ ھاجىتى ئۈچۈن ئەۋەتتى.

سَرَّدَ يُسَرِّدُ تَسْرِيدًا الشَّيْءَ: تەشتى، تۆشۈك ئاچتى.

سِرْسَامٌ: مېنىنگىت، مالىخولىيا، خامۇشلۇق كېسىلى.

سَرَّعَ يُسَرِّعُ تَسْرِيعًا: تېزلەتتى، چاپسانلاش-
تۇردى.

سَرَّى يُسَرِّى تَسْرِيَةً عَنْهُ: غەمدىن خالاس قىلدى،
قايغۇدىن قۇتۇلدۇردى.

سُرِّيَ عَنْهُ: غەم ـ قايغۇ تۈگىدى، غەمدىن خالاس
تاپتى.

سَرِّيحْ: ئۇششاق تىجارەتچى، چار بازارچى.

سِرِّيٌّ: يوشۇرۇنچە، مەخپى.

اِجْتِمَاعْ سِرِّيٌّ: مەخپى يىغىن.

مَرَضْ سِرِّيٌّ: جىنسىي كېسەللىك، تاناسىل
كېسىلى.

حِبْرْ سِرِّيٌّ: رەڭسىز سىيا.

بَيْتْ سِرِّيٌّ: پاھىشىخانا.

بُولِيْسْ سِرِّيٌّ: رازۋېدچىك، يوشۇرۇن ساقچى،
مەخپى ساقچى، جاسۇس، ئىشپىيون.

مُحَاكَمَةْ سِرِّيَّةْ: يوشۇرۇن سوتلاش.

سُرِّيٌّ: كىندىككە تەۋە، كىندىككە مەنسۇپ.

سُرِّيَّةْ ج سَرَارِيٌّ: كېنىزەك، كىچىك خوتۇن،
توقال.

«اِنْتَهَى عَهْدُ السَّرَارِيِّ وَالْعَبِيدِ» : كېنىزەكلەر
ۋە قۇللارنىڭ زامانى تۈگىدى.

سُرْسُرْ: تېز ـ تېز، ئالغا!

سَرَطَ يَسْرُطُ وسَرِطَ يَسْرُطُ سَرْطًا الشَّيْءَ: يۇتتى.

سُرَطْ.سُرَطَةْ: يىرتقۇچ ھايۋان؛ ياۋۇز ئادەم.

سَرَطَانْ: قىسقۇچ پاقا، سەرەتان، راك؛ سەرەتان
بۇرجى؛ يامان سۈپەتلىك ئۆسمە.

سَرَطَانْ ظِهَارِيٌّ: تېرە راكى.

سَرَطَانْ غُدَدِيٌّ: بەز راكى.

سَرَطَانِيٌّ: راك كېسەللىكلىرىدىن راك كېسىلىگە
تەۋە، راك كېسەللىرىگە مەنسۇپ.

سِرْطِيطْ: يىرتقۇچ ھايۋان؛ ياۋۇز ئادەم.

سَرِعَ يَسْرَعُ سَرَعًا: ئالدىرىدى.

سَرُعَ يَسْرُعُ سُرْعَةً: ئالدىرىدى، ئالدىراپ ماڭدى.

سَرْعَانَ وَ سُرْعَانَ وَ سِرْعَانَ: چاپسان، چاققان،
ئىتتىك، دەرھال؛ نېمىدېگەن تېز! (ئەجەبلى-
نىش، تەئەججۇپ مەنىسىدە كېلىدۇ).

سَرْعَانَ مَافَعَلَ كذا: نېمىدېگەن تېز قىلدى!

سُرْعَةْ ج سُرْعَاتْ: سۈرئەت، تېزلىك، چاپساد-
راق؛ خوت.

سُرْعَةْ السَّيْرِ: مېڭىش تېزلىكى.

سُرْعَةْ الْإِنْجَازِ: تېز ئورۇنلاش، تېز بىر تەرەپ
قىلىش، چاپسان ئورۇنلاش.

بِسُرْعَةٍ: چاپسان، چاپسانلىق بىلەن، تېزلىك
بىلەن.

«اِنْطَلَقَتِ السَّيَارَةُ بِسُرْعَةٍ بَالِغَةٍ» : ماشىنا ناھا-
يىتى تېز ماڭدى.

بِسُرْعَةِ الْبَرْقِ: ئۇچقاندەك، چاقماق تېزلىكىدە.

«سَيَّارَةْ ذَاتَ خَمْسِ سُرْعَاتٍ» : بەش خوتلۇق
ماشىنا.

سَرِغَ يَسْرَغُ سَرَغًا : ئۈزۈمنى ساپىقى بىلەن
قوشۇپ يېدى.

سَرْغْ ج سُرُوغْ: ئۈزۈم تېلى، تەك.

سَرَفَ يَسْرُفُ سَرْفًا ـ تِ السُّرْفَةُ الشَّجَرَةَ: قۇرت
دەرەخنىڭ يوپۇرمىقىنى يېدى.

سَرَفْ: ھەددىدىن ئارتۇق، ئىسراپچىلىق، ھەددىدىن
ئاشۇرۇۋېتىش، ئىسراپ قىلماق.

فِى غَيْرِ سَرَفٍ: مۇۋاپىق، ئىسراپ قىلماستىن،
لايىقىدا، جايىدا.

اَلسُّرْفَةْ: قورچاق (ھاشارات بالىسىنىڭ يېتىلمە-
گەن ۋاقتى).

سُرْفَةْ دُوْدَةِ الْقَزِّ: پىلە قۇرتى.

**سَرَقَ يَسْرِقُ سَرَقًا و سَرِقًا و سَرَقَةً و سَرِقَةً و
سَرْقَانًا مِنْهُ شَيْئًا:** ئوغرىلىدى، بۇلاپ ئالدى،
ھىيلە بىلەن ئالدى، يوشۇرۇن ئېلىۋالدى.

سَرَقَ النَّظَرَ: ئوغرىلىقچە قارىدى.

سَرَقَ السَّمْعَ: ئوغرىلىقچە ئاڭلىدى، تىڭ ـ
تىڭلىدى.

سَرَقَ مَالاً: مال ئوغرىلىدى.

«قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ»
«قرآن» : ئۇلار: «ئەگەر ئۇ ئوغرىلىق قىلغان
بولسا ئۇنىڭ قېرىندىشىمۇ (يەنە يۈسۈپمۇ)

ئىلگىرى ئوغرىلىق قىلغان» دېيىشتى.

سَرِقَةٌ. سَرْقَةٌ: ئوغرىلىماق؛ ئوغرىلىق جىنايىتى، ئوغرىلانغان.

سَرِقَةٌ بِإِكْرَاهٍ: بۇلىۋالماق، بۇلاڭچىلىق.

سَرِقَةُ الْبِحَارِ: دېڭىز قاراقچىلىقى.

سَرِقَةُ التَّأْلِيفِ: ئەسەر كۆچۈرمىكەشلىكى، ئەسەر ئوغرىلىقى.

سَرِقَةُ الْأَشْخَاصِ: ئېلىپ قاچماق، تۇتۇپ كەتمەك، بۇلاپ كەتمەك، زورلۇق بىلەن تۇتۇپ كەتمەك (ئادەمنى).

سَرِقَةُ الْمَسَاكِينِ: ئۆيگە بېسىپ كىرمەك.

سُرْمٌ ج أَسْرَامٌ: تۈز ئۈچەي، توغرا ئۈچەي، كۆتەن ئۈچەي؛ مەقئەت، سوك.

سَرَمٌ: قەۋزىيەت، مەقئەت ئاغرىش.

سُرْمَانٌ: سېرىق ھەرە.

سَرْمَدٌ: ئۇزۇن مۇددەت، ئەبەدى، دائىم، ھەمىشە.

لَيْلٌ سَرْمَدٌ: ئۇزۇن كېچە.

«قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ» (قرآن): «ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ! ئەگەر ئاللاھ كېچىنى سىلەر ئۈچۈن قىيامەت كۈنىگىچە سوزىدىغان بولسا، ئاللاھتىن بۆلەك قايسى ئىلاھ سىلەرگە يورۇقلۇق ئېلىپ كېلەلەيدۇ».

سَرْمَدِيٌّ: ئەبەدىيلىك، مەڭگۈلۈك، باش ـ ئاخىرى يوق، ئەبەدىيلىككە مەنسۇپ.

سِرْمِطٌ: ئۇزۇن تۆگە.

سَرْمُوجَةٌ ج سَرَامِيجُ: قونجلۇق ئاياغ.

سَرْهَدَ يُسَرْهِدُ سَرْهَدَةً الصَّبِيَّ: كىچىك بالىنى ياخشى ئوزۇقلاندۇردى.

سَرْهَدٌ: ياغ، ماي؛ تۆگىنىڭ لوككىسى؛ كۆپ.

مَاءٌ سَرْهَدٌ: كۆپ سۇ، چوڭ سۇ.

سَرْهَدَةٌ: كىچىك بالىنى ياخشى ئوزۇقلاندۇرماق.

سَرُوَ يَسْرُو سَرْوًا: ئۇلۇغ بولدى، شەرەپ قازاندى.

سَرُوءٌ. سُرُوءٌ: تۇخۇم ئارقىلىق كۆپىيىگەن، تۇخۇمدىن چىقىرىلغان.

سِرْوَاطٌ: يىرتقۇچ ھايۋان؛ ياۋۇز ئادەم.

سِرْوَالٌ. سِرْوَالَةٌ سِرْوِيلٌ ج سَرَاوِيلُ و سَرَاوِيلَاتٌ: ئىشتان، شىم.

سَرْوَةٌ ج سَرْوٌ: ئارچا دەرىخى؛ ئارتۇقچىلىق، پەزىلەت.

سَرْوٌ جَبَلِيٌّ: تاغ ئارچىسى.

سَرْوَةٌ و سِرْوَةٌ و سُرْوَةٌ ج سِرَاءٌ: قىسقا يا ئوقى.

سُرُورٌ: خۇشاللىق، شادلىق.

«وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا» (قرآن): ئۇلارنىڭ (يۈزلىرىگە) نۇر، (دىللىرىغا) خۇشاللىق ئاتا قىلىدۇ.

سُرُوقٌ: ئېغىر، قىيىن، قورقۇنچلۇق (كۈنلەر).

سَرْوَلَ يُسَرْوِلُ سَرْوَلَةً ـ هُ: ئۇنىڭغا ئىشتان كىيگۈزدى.

سَرَى يَسْرِي سُرًى و سَرْيَةً و سِرَايَةً و سَرَيَانًا و مَسْرًى: كېچىدە يول يۈردى، كېچىسى سەپەر قىلدى؛ تارالدى.

«فَأَسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا إِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ» (قرآن): «ئاللاھ ئېيتتى: «مېنىڭ بەندىلىرىمنى كېچىدە ئېلىپ چىقىپ كەتكىن، سىلەر ھەقىقەتەن قوغلىنىسىلەر».

سَرَى السُّمُّ فِي جِسْمِهِ: زەھەر ئۇنىڭ بەدىنىگە تارالدى.

سَرَى الْهَمُّ: غەم يوقالدى، غايىب بولدى، تۈگىدى.

سَرَى بِالشَّخْصِ لَيْلًا: كېچىسى سەپەر قىلدۇردى.

سَرَى الدَّمُ فِي الْعِرْقِ: تومۇردا قان ئايلاندى.

سَرَى الْأَمْرُ: ئىش ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى، يولغا قويۇلدى.

سَرَى مَفْعُولُهُ: تەسىر كۆرسەتتى، ئۈنۈم بەردى، نەتىجە بەردى.

سَرَى عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئۈيغۇن كەلدى.

سَرْهَدَ سَنَامَ الْجَمَلِ: تۆگىنىڭ لوككىسىنى كەستى.

سَرَى اللَّيْلُ: كېچە ئۆتتى.

سَرِيَ يَسْرَى سَرْوًا: ئادەمگەرچىلىك قىلدى، سېخىيلىق قىلدى.

سَرِيَتِ الْجَرَادَةُ: چېكەتكە تۇخۇم تۇغدى، تۇخۇملىدى.

سُرَّى: كېچىچە يول مېڭىش.

«عِنْدَ الصَّبَاحِ يَحْمَدُ الْقَوْمُ السُّرَى» «مثل»: كېچىچە يول ماڭغاننىڭ ئۇنۇمى ئەتىگەندە كۆرۈلىدۇ. قىلغان ئەمگەك زايا كەتمەيدۇ.

سُرْيَانُ: قەدىمكى سۇرىيە.

سُرْيَانِيٌّ: سۇرىيىلىك، سۇرىيىلىك ئادەم.

اَلسُّرْيَانِيَّةُ: قەدىمكى سۇرىيە تىلى، سۇريان تىلى.

سَرِيدٌ: بىگىز.

سَرِيرٌ ج سُرُرٌ و أَسِرَّةٌ: كارىۋات، تۆشەك؛ تەخت.

«لَقَدْ شُفِيَ مِنْ مَرَضِهِ وَاسْتَطَاعَ أَنْ يَقُومَ مِنْ سَرِيرِهِ»: ئۇنىڭ كېسىلى ساقىيىپ كارىۋىتىدىن چۈشەلىگىدەك بولدى.

سَرِيرُ الْمَلِكِ: تەخت، پادىشاھنىڭ تەختى.

فِي سَرِيرِ نَفْسِي: قەلبىمنىڭ چوڭقۇر يېرىدە.

سَرِيرَةٌ ج سَرَائِرُ: نىيەت، كۆڭۈل، غەرەز.

«أَيَّانَ تَحْسُنْ سَرِيرَتُكَ تُحْمَدْ سِيرَتُكَ»: نىيىتىڭ ياخشى بولسا يۈرۈش تۇرۇشۇڭ تۈز بولىدۇ.

طَيِّبُ السَّرِيرِ: ياخشى نىيەتلىك، كۆڭلى تۈز.

«إِنَّ اللّٰهَ مُطَّلِعٌ عَلَى سَرَائِرِنَا»: شۈبھىسىز ئاللاھ بىزنىڭ سىرلىرىمىزدىن خەۋەرداردۇر.

«إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ» «قرآن»: شەك ـ شۈبھىسىزكى، ئاللاھ ئۇنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە (يەنى تىرىلدۈرۈشكە) قادىردۇر. سىرلار ئاشكارا قىلىنىدىغان كۈندە (يەنى قىيامەتتە).

سَرِيعٌ ج سُرْعَانٌ م سَرِيعَةٌ ج سِرَاعٌ: تېز، چاپسان.

«إِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ» «قرآن»: ئاللاھنىڭ ھېساب ئېلىشى ھەقىقەتەن تېزدۇر.

سَرِيعُ التَّأَثُّرِ: تېز ھاياجانلىنىدىغان، تېز تەسىرلىنىدىغان.

سَرِيعُ الْجَرْيِ: تېز يۈگۈرەيدىغان، يۈگۈرۈك، ناھايىتى چاپسان، بەل تاپان.

سَرِيعُ التَّصْدِيقِ: ئاسانلا ئىشىنىپ كېتىدىغان.

سَرِيعُ الْخَاطِرِ: ئۆتكۈر، پەم ـ پاراسەتلىك، چېچەن، زېرەك، مېڭىسى تېز ئىشلەيدىغان.

سَرِيعُ الزَّوَالِ: تېز يوقۇلىدىغان، تېز تۈگەيدىغان، تېز ۋەيران بولىدىغان.

سَرِيعُ الْاِلْتِهَابِ: چۈس، تېرىككەك، قوپال، ئاسان تەسىرلىنىدىغان، ئاچچىقى يامان، قېنى قىزىق.

سَرِيعُ التَّلَفِ: ئاسان چىرىيدىغان، تېز بۇزۇلىدىغان.

سَرِيعًا: دەرھال، دەررۇ، تېز، چاپسان.

سَرِيٌّ ج أَسْرِيَةٌ: ئۆستەڭ، ئېرىق.

«قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا» «قرآن»: پەرۋەردىگارىڭ سېنىڭ ئاستىڭدىن (ئېقىپ تۇرىدىغان) بىر ئېرىقنى پەيدا قىلدى.

سَرِيٌّ ج أَسْرِيَاءُ و سَرَاةٌ: مەرد ئادەم، مۇرۇۋۋەتلىك ئادەم، ئېسىل ئادەم.

«هَؤُلَاءِ هُمْ سَرَاةُ الْقَوْمِ»: ئەنە شۇلار يۇرت چوڭلىرىدۇر.

سَرِيَّةٌ ج سَرَايَا: ئەترەت، قوشۇن.

سَرِيَّةُ نَقْلٍ: نەقلىيات ئەترىتى، ترانسپورت ئەترىتى.

سَرِيَّةُ الْإِسْعَافِ الطِّبِّيِّ: تېببىي قۇتقۇزۇش ئەترىتى، ساقلىقنى ساقلاش ئەترىتى.

سَرِيَّةُ الْبَرْقِ: سىم تاناپ تۈۋرۈكى، ستولبا، تېلېگراف سىم ياغىچى.

سَطَا يَسْطُو سَطْوًا عَلَى الْمَكَانِ وَبِهِ: بېسىپ كىردى، ئۇسۇپ كىردى، ھۇجۇم قىلدى، زەربە بەردى؛ يەڭدى، مەغلۇپ قىلدى.

سَطَا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلدى؛ ئۇنى مەغلۇپ قىلدى.

«يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا» «قرآن»: ئۇلارنىڭ بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئوقۇپ بەرگۈچىلەرگە ھۇجۇم قىلغىلى تاس قالغانلىقىنى كۆرىسەن.

سَطَا عَلَى الْمَتَاعِ: بۇلىدى، بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلدى.

كىتاب تورى uyghurkitap.com

«سَطَا اللُّصُوصُ عَلَى أَمْوَالِهِ»: ئوغرىلار ئۇنىڭ مال ـ مۈلكىنى بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلدى.

سَطَا الْمَاءُ: سۇ كۆپەيدى، تاشتى.

«سَطَا مَاءُ النَّهْرِ فَأَغْرَقَ الْمَزْرُوعَاتِ»: دەريانىڭ سۈيى تېشىپ زىرائەتلەرنى بېسىپ كەتتى.

سِطَامٌ: پۆكەت، پىروپكا؛ ئېغىز؛ لاخشىگىر؛ خەنجەر؛ شەمشەر؛ قىلىچنىڭ بىسى.

سَطَحَ يَسْطَحُ سَطْحًا الشَّيْءَ: تەكشىلىدى، تۈزلىدى.

سَطَحَ اللّٰهُ الْأَرْضَ: ئاللاھ زېمىننى يايدى.

«أَفَلَا يَنْظُرُونَ... إِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ»

«قۇرئان»: ئۇلار قارىمامدۇكى، ... زېمىن قانداق يېيىتىلدى.

سَطْحٌ ج سُطُوحٌ: (نەرسىنىڭ) يۈزى، سىرتقى كۆرۈنۈشى، كۆرۈنۈش؛ يۇقىرىسى؛ يۇقىرى تەرىپى.

سَطْحٌ مُسْتَوٍ: تەكشى يۈز.

سَطْحٌ مَائِلٌ: ئەگرى يۈز.

سَطْحُ الْأَرْضِ: يەر يۈزى، زېمىننىڭ يۈزى.

سَطْحُ الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزى، دېڭىز ئۈستى.

سَطْحُ الْبَيْتِ: ئۆينىڭ تورۇسى، ئۆينىڭ ئۈستى.

سَطْحُ الْبَاخِرَةِ: پاراخوت ئۈستى، پالۇبا.

حَدِيقَةُ السَّطْحِ: ئۆگزە باغچىسى.

سَطْحِيٌّ: سىرتقى قىسمى، سىرتقى يۈزى، تاشقى قىسمى، سىرتقى تەرىپى؛ يۈزەكى، يۈزە.

سَطْحِيًّا: يۈزەكى.

آرَاءٌ سَطْحِيَّةٌ: يۈزەكى قاراش، يۈزەكى پىكىر.

مَعْرِفَةٌ سَطْحِيَّةٌ: يۈزەكى تونۇش.

سَطَرَ يَسْطُرُ سَطْرًا الْكِتَابَ أَوِ الرِّسَالَةَ أَوْ نَحْوَهُمَا: يازدى، خاتىرىلىدى.

«نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ مَا أَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ» «قۇرئان»: نۇن.قەلەم بىلەن ۋە ئۇلار يازغان نەرسىلەر بىلەن قەسەمكى، (ئى مۇھەممەد!) سەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ نېمىتى بىلەن (مۇشرىكلار ئېيتقاندەك) مەجنۇن ئەمەسسەن.

سَطَرَ بِالْمِسْطَرَةِ: سىزغۇچ بىلەن سىزدى.

سَطَرَهُ: ئۇنى يەرگە ئاتتى، يەرگە باستى، يەرگە ئۇردى.

سَطَرَهُ بِالسَّيْفِ: ئۇنى قىلىچ بىلەن كەستى.

سَطْرٌ و سَطَرٌ ج أَسْطُرٌ وَ سُطُورٌ و أَسْطَارٌ جج أَسَاطِيرُ: تۈز سىزىق، قاتار، سەپ، رەت، خەتنىڭ قۇرى؛ قولنىڭ (ئالقاننىڭ) سىزىقى؛ پۇچۇركا.

«أُكْتُبْ فَوْقَ السَّطْرِ»: قۇرنىڭ ئۈستىگە يازغىن.

«أُتْرُكْ مَسَافَةَ سَطْرَيْنِ ثُمَّ اكْتُبْ»: ئىككى قۇر تاشلاپ يازغىن.

يَقْرَأُ بَيْنَ السُّطُورِ: چوڭقۇر مەنىسىنى چۈشىنىدۇ.

سُطُرٌ: بېزەلگەن يالغان سۆزلەر.

سُطْرَةٌ: ئارزۇ، ئۈمىد.

سِطْرَنْجٌ: شاھمات.

سُطَّاحٌ: پەلەكلىك ئۆسۈملۈك.

سَطَّحَ يُسَطِّحُ تَسْطِيحًا الشَّيْءَ: يايدى.

سَطَّرَ يُسَطِّرُ تَسْطِيرًا الْكِتَابَ أَوِ الرِّسَالَةَ أَوْ نَحْوَهُمَا: يازدى، خاتىرىلىدى.

سَطَّرَ عَلَيْهِ: ھېكايە سۆزلەپ بەردى.

سَطَّرَ الْوَرَقَةَ: قەغەزگە سىزغۇچ بىلەن سىزىق سىزدى.

سَطَّرَ الْأَكَاذِيبَ: يالغاننى توقۇدى، يالغان ـ ياۋداقنى ئويدۇردى.

سَطَّارٌ: قاسساپ.

سَطَعَ يَسْطَعُ سَطْعًا و سُطُوعًا و سَطِيعًا النُّورُ: يورىدى، پارلىدى، يالتىرىدى، نۇر چاقنىدى.

سَطَعَ الْغُبَارُ: توزان توزىدى.

سَطَعَ الْأَمْرُ: ئىش ئايدىڭلاشتى.

سَطَعَ الْحَقُّ: ھەقىقەت ئايدىڭلاشتى.

سَطَعَتِ الرَّائِحَةُ: ھىد تارالدى، پۇراق تارقىدى.

سَطْعٌ: يورىماق، نۇر چاچماق، پارقىرىماق.

سَطَلَ يَسْطُلُ وَيَسْطِلُ سَطْلاً الدَّوَاءُ: دورا مەست قىلدى، ناركوز قىلدى، سەزمەس قىلدى.

سَطْلٌ ج سُطُولٌ وَأَسْطَالٌ و سَيْطَلٌ: چېلەك، سوغا، تۇڭ، ئاسما تۇڭ، ئاسما چېلەك؛ ئېگىز ئادەم، ئۇزۇن تۇرا ئادەم.

سَطَمَ يَسْطُمُ سَطْمًا: ئېتىپ قويدى، توسۇپ قويدى.

سَطَمَ الْبَابَ: ئىشىكنى ئېتىپ قويدى، ئىشىكنى ياپتى، ئىشىكنى تاقىدى.

سَطَمَ النَّجَّارُ الْخَشَبَ: ياغاچچى ياغاچنى رەندىلەدى، رەندە سالدى.

سَطْمٌ: شەمشەر ۋە خەنجەرنىڭ بېسى.

سُطْمٌ: مەنبە، يىلتىز، ئەسلى، كېلىپ چىقىش مەنبەسى.

سَطْوٌ: ھۇجۇم قىلماق، زەربە بەرمەك، بېسىپ كىرمەك.

سَطْوَةٌ ج سَطَوَاتٌ: كۈچ، ھوقۇق، نوپۇز، تەسىر.

سُطُوعٌ: يورىماق، نۇر چاچماق، يالتىرىماق.

سَطِيحٌ ج سُطَحَاءُ: ئوڭدىسىغا، ئاسمانغا قاراپ؛ يېنىچە.

شَخْصٌ سَطِيحٌ: كېسەللىك سەۋەبىدىن ئولتۇرۇپ-قوپۇشقا قادىر بولالمايدىغان ئادەم.

سَطِيعٌ: تاڭ، سۇبھى، ئۇزۇن.

سَعَادَةٌ: بەخت، سائادەت، ئامەت، تەلەي.

دَارُ السَّعَادَةِ: ئىستامبۇلنىڭ يەنە بىر نامى.

صَاحِبُ السَّعَادَةِ: جانابىي ئالىيلىرى، جانابلىرى، ئالىيلىرى.

سَعَادَةُ السَّفِيرِ: كونسۇل جانابلىرى.

سَعَادَتُكُمْ: جانابلىرى، ئالىيلىرى.

سُعَارٌ: ئوتنىڭ ھارارىتى؛ تويماسلىق كېسىلى؛ ئاچارچىلىق، قەھەتچىلىك، ئۇسسۇزلۇق؛ ساراڭلىق، مەجنۇنلۇق.

«اِشْتَدَّ سُعَارُ النَّارِ فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَحَدٌ الْاِقْتِرَابَ مِنْهَا» : ئوتنىڭ ھارارىتى كۈچىيىپ كەتكەنلىكتىن ھېچ ئادەم ئۇنىڭغا يېقىنلىشالمىدى.

«دَفَعَهُ السُّعَارُ إِلَى الْخُرُوجِ مِنْ مَخْبَئِهِ» : ئاچارچىلىق ئۇنى ئۇۋىسىدىن چىقىشقا مەجبۇر قىلدى.

«أُصِيبَ بِالسُّعَارِ فَأُدْخِلَ مُسْتَشْفَى الْأَمْرَاضِ الْعَصَبِيَّةِ» : ساراڭ بولۇپ قېلىپ نېرۋا كېسەللەر دوختۇرخانىسىدا ياتقۇزۇلدى.

سُعَاطٌ: ئۆتكۈر پۇراق.

سُعَالٌ: يۆتەل.

اَلسُّعَالُ الدِّيكِيُّ: كۆك يۆتەل.

اَلسُّعَالُ الْكَلْبِيُّ: كۆك يۆتەل.

حَشِيشَةُ السُّعَالِ: تەڭگە يوپۇرماق.

قَصَبُ السُّعَالِ: ئۆپكە تومۇرلىرى.

اَلسُّعَالِيُّ: تەڭگە يوپۇرماق.

سِعَايَةٌ: بوھتان، تۆھمەت.

«أَلْقَتْ بِهِ سِعَايَةُ الْأَعْدَاءِ فِي السِّجْنِ» : دۈشمەنلەرنىڭ چېقىمچىلىقى ئۇنى تۈرمىگە تاشلاتقۇزدى.

سَعْتَرٌ: يالپۇز.

سَعَدَ يَسْعَدُ سُعُودًا وَسَعْدًا الْيَوْمُ: كۈن قۇتلۇق بولدى.

سَعَدَ اللّٰهُ فُلَانًا: ئاللاھ تەۋپىق ئاتا قىلسۇن.

سَعِدَ يَسْعَدُ سَعَادَةً الشَّخْصُ: بەختلىك بولدى، تەلىيى كەلدى، ئامىتى كەلدى.

«وَأَمَّا الَّذِيْنَ سُعِدُوْا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِيْنَ فِيْهَا» ‹قرآن› : سائادەتمەنلەرگە كەلسەك، ئۇلار جەننەتكە كىرىدۇ، ئۇلار جەننەتتە داۋاملىق تۇرىۋېرىدۇ.

«قَدْ يَسْعَدُ الْمَرْءُ وَهُوَ فَقِيرٌ وَيَشْقَى وَهُوَ غَنِيٌّ» : كىشى نامرات تۇرۇپ بەختلىك بولۇشى ۋە باي تۇرۇپ بەختسىز بولۇشى مۇمكىن.

سَعْدٌ ج سُعُودٌ وَأَسْعُدٌ: بەخت، تەلەي، سائادەت.

سَعْدَيْكَ: ساڭا ئۇزۇلمەس بەخت تىلەيمەن.

اَلسَّعْدَانُ: ئادەمسىمان مايمۇن؛ تۆگە ياخشى كۆرىدىغان تىكەنلىك ئوت؛ ھەسەل ھەرىسىنىڭ نەشتىرى؛ زەھەرە يۇلتۇزى، مۇشتەرى يۇلتۇزى.

سَعْدَانَةٌ: كەپتەر.

www.uyghurkitap.com

سَعْدَانَةُ الثَّدْيِ: ئەمچەك توپچىسى.

سَعْدَانَةُ الْبَابِ: تۇتقا، تۇتقۇچ ئىشىكنىڭ.

سَعَرَ يَسْعَرُ سَعْرًا الْعَرْبَ: ئۇرۇش قوزغىدى.

سَعَرَ النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت تۇتاشتۇردى.

سَعَرَ الْكَلْبُ: ئىت غالجىر كېسىلى بولۇپ قالدى.

سُعِرَ: ساراڭ بولدى، ئېلىشىپ قالدى، ئەقلىدىن ئازدى.

سِعْرٌ ج أَسْعَارٌ: باھا، نەرخ.

سِعْرُ التَّعَادُلِ: تاختاي باھاسى، تەكسى باھا.

سِعْرُ الْمُبَادَلَةِ: تاختاي باھاسى؛ چەت ئەل پۇلى پەربۇوت مىقدارى.

سِعْرُ الْقِطَعِ: پارچە باھا.

سِعْرٌ إِلْزَامِيٌّ: بەلگىلەنگەن باھا.

سِعْرُ السُّوقِ: بازار باھاسى، بازار نەرقى.

سِعْرُ الْجُمْلَةِ: توپ باھاسى.

سِعْرُ الْمُفَرَّقِ: پارچە باھاسى.

سِعْرُ الْوَحْدَةِ: بىرلىك باھاسى.

بِسِعْرِكَذَا: مەلۇم باھا بويىچە.

سِعْرُ الصَّرْفِ: پۇلنىڭ كۇرسى، پۇلنىڭ قىممىتى.

أَسْعَارُ الْعُمْلَةِ: پۇلنىڭ بازاردىكى قىممىتى، پۇل قىممىتى، پۇل كۇرسى.

سُعْرٌ ج سُعُرٌ: ساراڭلىق، سەۋدايىلىق، غالجىرلىق كېسىلى؛ ئېرۋىنىڭ قالايمىقانلىشىشى.

سُعْرَةٌ: باشلىنىش، دەسلەپى.

سُعْسُعٌ: بۆرە.

سَعَّرَ تَسْعِيرًا النَّارَ: ئوت ياقتى.

سَعَّرَ الْحَرْبَ: ئۇرۇش قوزغىدى.

«وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ» «قرآن»: دوزاخ قىزىتىلغان چاغدا.

سَعَّرَ السِّلْعَةَ: باھا بەلگىلىدى.

سَعَّرَ الْقَوْمُ: باھا ئۈستىدە كېلىشتى.

سَعَطَ يَسْعُطُ وَ يَسْعَطُ سَعْطًا الدَّوَاءَ: دورىنى بۇرنىدىن تېمىتتى، دورىنى بۇرنىغا پۈركىدى.

سَعَّطَ يُسَعِّطُ تَسْعِيطًا الدَّوَاءَ: بۇرنىغا دورا تېمىتتى.

سَعَّقَ يُسَعِّقُ تَسْعِيقًا الْمِسْكَ: ئارىلاشتۇردى.

سَعَّمَ يُسَعِّمُ تَسْعِيمًا الْوَلَدَ: بالىنى غىزالاندۇردى، ئوزۇقلاندۇردى.

سَعَّمَ الْجِمَالَ: تۆگىلەرنى باقتى، ئوتلاتتى.

سَعَفَ يَسْعَفُ سَعْفًا: قۇتقۇزدى، قۇتۇلدۇردى، ياردەم بەردى.

سَعْفٌ: ياردەم بەرمەك، قۇتقۇزماق.

اَلسَّعْفُ الْأَوَّلُ: ئەڭ ئالدىدا قىلىنغان ياردەم.

سَعَفٌ ج سُعُوفٌ: خورما يوپۇرمىقى.

سَعْفَةٌ: چاقا، جاراھەت، يارا؛ چىقان.

سَعَلَ يَسْعَلُ سُعَالاً و سُعْلَةً: يۆتەلدى.

سِعْلاَءُ ج سَعَالَى و سِعْلَيَاتٌ: چىشى ئالۋاستى.

سِعْلاَةٌ: ئالۋاستى، چىشى ئالۋاستى.

سُعْلَةٌ: يۆتەل.

حُبُوبُ السُّعْلَةِ: يۆتەل تابلېتكىسى.

سُعْلَةٌ مُتَقَطِّعَةٌ: قۇرۇق يۆتەل، بەلغەمسىز يۆتەل.

قَصَبُ السُّعْلَةِ: نەپەس يوللىرى.

سِعْلِيٌّ: چىشى ئالۋاستى.

سَعَمَ يَسْعَمُ سَعْمًا الْجَمَلُ: تۆگە تېز ماڭدى، يۈگۈردى.

سَعَمَ الْوَلَدَ: بالىنى ئوزۇقلاندۇردى، غىزالاندۇردى.

سَعْمٌ: تېز مېڭىش، يۈگۈرۈش.

سَعْنٌ: سېمىز گۆش؛ گۆشنىڭ يېغى؛ ئاق هاراق.

سَعَى يَسْعَى سَعْيًا: كەتتى، ماڭدى، ھەرىكەتلەندى، كۆزلىدى؛ تەلەپ قىلدى؛ تۇردى.

«فَأَلْقَاهَا فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَى» «قرآن»: مۇسا ئۇنى تاشلىۋىدى، ئۇ ناگاھان مېڭىۋاتقان بىر يىلانغا ئايلاندى.

سَعَى فِي حَاجَةِ فُلاَنٍ: پالانىغا ياردەم قىلدى.

سَعَى عَلَى قَدَمَيْهِ: پىيادە ماڭدى.

سَعَى لِلْأَمْرِ: كۈچ چىقاردى، ھەممە كۈچىنى بېغىشلىدى.

«فَكَذَّبَ وَعَصَى ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَى» «قۇرئان»: پىرئەۋن (ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى مۇسانى) ئىنكار قىلدى ۋە (ئاللاھنىڭ ئەمرىگە) ئاسىيلىق قىلدى. ئاندىن پىرئەۋن (مۇسادىن) يۈز ئۆرۈپ (ھىيلە ـ مىكىر ئىشلىتىشكە) كىرىشتى.

سَعَى إِلَى الْمَكَانِ: مەلۇم جايغا باردى، يۈگۈردى.

سَعَى بِهِ: چېقىمچىلىق قىلدى، سۆخەنچىلىك قىلدى.

«سَعَى بِهِ أَعْدَاؤُهُ عِنْدَ الْحَاكِمِ فَدَخَلَ السِّجْنَ»: ئۇنىڭ دۈشمەنلىرى باشلىققا چاقىقانىدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ تۈرمىگە كىرىپ كەتتى.

سَعَى بِيَدَيْهِ وَرِجْلَيْهِ: زور دەرىجىدە تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

سَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ: سەفا بىلەن مەرۋە ئارىسىدا يورغىلاپ ماڭدى.

سَعَى فِي طَلَبِ الرِّزْقِ: رىزقى تەلەپ قىلىش يولىدا ھەرىكەتلەندى.

سَعَى فِي الْأَرْضِ فَسَادًا: يەر يۈزىدە پىتنە ـ پاسات تېرىدى.

«نَسْعَى إِلَى الْحُصُولِ عَلَى حُقُوقِنَا»: ھوقۇقىمىزنى قولغا كەلتۈرۈشكە تىرىشىمىز.

سَعْىٌ: تىرىشماق، ئۇرۇنماق، سەئىي قىلماق؛ سۈيىقەست قىلماق.

سَعِيدٌ ج سُعَدَاءُ: تەلەيلىك، ئامەتلىك، بەختلىك.

«يَبْدُو أَنَّكَ سَعِيدٌ بِعَمَلِكَ»: قارىغاندا سەن ئۆز ئىشىڭ بىلەن بەختىيار ئوخشايسەن.

نَهَارُكَ سَعِيدٌ: كۈندۈزىڭىز خەيرلىك بولسۇن!

عَامٌ سَعِيدٌ: يېڭى يىلىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن!

عِيدٌ سَعِيدٌ: ھېيتىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن!

سَعِيرٌ ج سُعُرٌ: ئوت، ئوت يالقۇنى.

سَعِيرُ النَّارِ: يالقۇنلۇق ئوت.

«خَبَا سَعِيرُ النَّارِ»: ئوتنىڭ يالقۇنى پەسەيدى.

«فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا» «قۇرئان»: شۈبھىسىزكى، بىز كۇففارلارغا دوزاخنى تەييارلىدۇق.

«إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ» «قۇرئان»: گۇناھكارلار ھەقىقەتەن (دۇنيادا) گۇمراھلىقتىدۇر، (ئاخىرەتتە) دوزاختىدۇر.

سَعِيطٌ: ئۆتكۈر ھىد؛ ھاراق ۋە باشقىلارنىڭ ھىدى؛ پۇراقنىڭ ئۆتكۈرلىكى.

سَغْنَةٌ: ياخشىلىق ئالامىتى؛ شۇملۇق بېشارىتى.

مَالَهُ سَغْنَةٌ: ئۇنىڭ بىر تىيىنمۇ پۇلى يوق.

سُغْنَةٌ ج سُغَنٌ: چېدىر؛ لاگېر؛ بارگاھ.

سِغْوٌ. سِغْوَاءٌ. سِغْوَةٌ: كېچىنىڭ بىرقىسمى، بىر قىسىم ۋاقىت.

سَغْوَةٌ: شام، ئاق موم.

سُغُودٌ: بەختلىك بولماق، قۇتلۇق بولماق.

سُغُودُ النُّجُومِ: ئون يۇلتۇزنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى، ھەر بىر يۇلتۇزنىڭ ئايرىم نامى بار.

سُغُودَةٌ: بەرىكەت.

سُغُودِيٌّ: سەئۇدى ئەرەبىستانلىق.

سَغُوطٌ: ناسۋال؛ بۇرۇندىن تېمىتىدىغان بىر خىل دورا.

عُلْبَةُ السَّغُوطِ: ناسۋال قۇتىسى.

سَغَابَةٌ: ئاچلىق، ئاچ قالماق، ئېچىرقاپ كەتمەك.

سَغَبَ يَسْغُبُ سَغْبًا و سُغُوبًا الرَّجُلُ: ئاچ قالدى، ئېچىرقاپ كەتتى.

سَغِبَ يَسْغَبُ سَغَبًا وَسَغَابَةً وَمَسْغَبَةً الرَّجُلُ: ئاچ قالدى.

سَغْبٌ ج سِغَابٌ: ئاچ، ئاچ قالغان، ئاچ ئادەم.

سَغَبٌ: ئاچلىق، ئاچ قالماق، ئېچىرقاپ كەتمەك.

سَغْبَانُ م سَغْبَى ج سِغَابٌ: ئاچ ئادەم، قورسىقى ئاچ ئادەم.

سَغَدَ يَسْغَدُ سَغْدًا الْفَصِيلُ أُمَّهُ: تايلاق ئانىسىنى ئەمدى.

اَلسَّغْدُ: سىم ـ سىم يامغۇر.

سَغْسَغَ يُسَغْسِغُ سَغْسَغَةً الدُّهْنَ فِي رَأْسِهِ: بېشىنى مايلىدى.

سَغْسَغَ الطَّعَامَ: يېمەكلىكنى مايلىق قىلىۋەتتى.

سَغْسَغَ الْوَتَدَ: قوزۇقنى ئورنىدىن قوزغۇۋەتتى.

سَغْسَغَ الشَّيْءَ فِي التُّرَابِ: نەرسىنى تۇپىغا كۆمدى.

سَغْسَغَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇمىلاتتى.

سَغَّمَ يُسَغِّمُ تَسْغِيْمًا الْمَاءَ: سۇ ئىچكۈزدى.

سَغَّمَ الْفَصِيْلَ: تايلاقنى سەمرىتتى.

سَغَّمَ الطَّعَامَ دُهْنًا: تاماققا ياغ قۇيدى.

سَغَّمَ الْوَلَدَ: بالىنى تەربىيىلىدى، پەرۋىش قىلدى؛ ياخشى غىزالاندۇردى، ياخشى ئوزۇقلاندۇردى.

سَغِلَ يَسْغَلُ سَغَلاً الْفَرَسُ: ئات ئاجىزلىدى، ئورۇقلىدى، ياددى.

اَلسَّغِلُ: پۇتلىرى ئىنچىكە، جۇغى كىچىك؛ بەتخۇي، ئەخلاقسىز؛ ئوزۇقلىنىشى ناچار.

سَغَمَ يَسْغَمُ سَغْمًا ـ هُ: يۈرىكىنى مۇجىۋەتتى، قاتتىق ئەزىيەت يەتكۈزدى، قاتتىق رەنجىتتى.

اَلسُّغْنُ ج أَسْغَانٌ: ناچار تاماق.

سَفَا يَسْفُو سَفْوًا الرَّجُلُ: تېز ماڭدى.

سَفَا فُلاَنٌ: ئاللاھقا خۇشۇ ـ خۇزۇ بىلەن ئىبادەت قىلدى.

اَلسَّفَا: توپا؛ تىكەنلىك دەرەخ؛ باشاقنىڭ قىلتىرىقى؛ سىپكىلەك چاچ.

اَلسِّفَاءُ: دورا.

سِفَاحٌ: زىنا قىلماق، بۇزۇقچىلىق قىلماق.

إِبْنُ سِفَاحٍ: هارامدىن تۇغۇلغان بالا.

وَلَدٌ مِنَ السِّفَاحِ: هارامدىن بولغان بالا.

تَزَوَّجَ بِهَا سِفَاحًا: نىكاھسىز ئەر ـ خوتۇن بولۇشتى.

سِفَادٌ: هايۋانلارنىڭ چېتىلىشىشى، ئەركەك هايۋاننىڭ چىشى هايۋانغا چېپىشى.

سَفَارَةٌ: سەپەر قىلماق.

سِفَارَةٌ ج سِفَارَاتٌ: ئەپلەشتۈرمەك، ياراشتۇرماق، ئارىنى تۈزىمەك، سۈلهى قىلماق؛ كونسۇلخانا؛ باش ئەلچىخانا، كونسۇللۇق ئەمەل، باش كونسۇللۇق خىزمىتى.

سُفَارَةٌ: ئەخلەت.

سُفَاطَةٌ: ئۆي سايمىنى، ئۆي جاهازلىرى.

سَفَالَةٌ: پەسلىك، پەسكەشلىك، تۆۋەنلىك، ناچارلىق.

سَفَالَةُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ تۆۋىنى، پەس تەرىپى، ئۈلى، ئاستى، تېگى، يىلتىزى، ئىگىزى.

سِفَانَةٌ: كېمىسازلىق سانائىتى.

سَفَاهَةٌ: ئەخمەقلىق، گالۋاڭلىق، نادانلىق.

سُفْتَجَةٌ ج سَفَاتِيجُ: پېرېۋوت، پۇل چېكى، پېرېۋوت چېكى.

سَفْحًا وَ سُفُوحًا الدَّمَ أَوِالدَّمْعَ أَوِالْمَاءَ أَوْنَحْوَ ذَلِكَ: تۆكتى، ئاققۇزدى.

سَفَحَ سُمْعَتَهُ: ئۇنىڭ ئابرۇيىنى تۆكتى، ئۇنىڭ هۆرمىتىگە هاقارەت كەلتۈردى.

«**سَفَحَ دَمَ أَعْدَائِهِ**» : دۈشمەنلەرنىڭ قېنىنى تۆكتى.

سَفْحٌ ج سُفُوحٌ: باغرى، ئېتىكى، تۈۋى.

سَفْحُ الْجَبَلِ: تاغ باغرى، تاغ ئېتىكى، تاغ تۈۋى.

«**صَعِدَ مِنْ سَفْحِ الْجَبَلِ إِلَى قِمَّتِهِ**» : تاغ ئېتىكىدىن چوققىسىغا يامىشىپ چىقتى.

سَفَدَ سَفْدًا ذَكَرُ الحَيَوَانِ أُنْثَاهُ: هايۋاننىڭ ئەركىكى چىشىسى بىلەن جۈپلەشتى، چېتىشتى، چېپىلدى.

سَفَرَ يَسْفُرُ سُفُورًا الرَّجُلُ: سەپەر قىلدى.

سَفَرَ يَسْفُرُ وَ يَسْفِرُ سَفرًا سَفَارَةً بَيْنَ النَّاسِ: خەت ـ چەك توشىدى؛ كىشىلەرنىڭ ئارىسىنى تۈزىدى، ئەپلەشتۈردى.

سَفَرَ يَسْفُرُ سَفْرًا الْكِتَابَ: كىتاب يازدى.

سَفَرَ الشَّيْءَ: ئاشكارىلىدى، ئاچتى، ئېچىپ بەردى، روشەنلەشتۈردى، ئايرىۋەتتى، ئاجرىتىۋەتتى.

«**سَفَرَتْ عَنْ وَجْهِهَا**» : يۈزىنى ئېچىۋەتتى.

سَفَرَ الْبَيْتَ: ئۆينى سۈپۈردى.

سَفَرالصُّبْحُ: تاڭ يورىدى، تاڭ ئاتتى.

«**سَفَرَ الصُّبْحُ وَبَعْدَ قَلِيلٍ سَتُسْفِرُ الشَّمْسُ**» : تاڭ يورىدى، ئازغىنا ۋاقىتتىن كېيىن قۇياش يورۇيدۇ.

سَفَرَتِ الْمَرْأَةُ: يۈزىنى ئاچتى، يۈزىنى ئېچىۋەتتى.

سَفَرْ ج أَسْفَارْ: سەپەر قىلماق، يولغا چىقماق، كۆچمەك، يۈرۈش قىلماق؛ سەپەر.

سَفَرُ الْبَحْرِ: دېڭىز سەپىرى.

سَفَرُ الْبَرِّ: قۇرۇقلۇق سەپىرى.

«لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا» ‹قرآن›: بۇ سەپىرىمىزدە ھەقىقەتەن چارچاپ كەتتۇق.

نَفَقَاتُ السَّفَرِ: يول راسخوتى.

سِفْرٌ ج أَسْفَارْ: چوڭ كىتاب، كلاسسىك ئەسەر؛ تەۋراتنىڭ پارىلىرى.

«أَلَّفَ أَسْفَارًا كَثِيرَةً» : نۇرغۇن كىتابلارنى يازدى.

اَلْأَسْفَارُ الْمُنْزَلَةُ: مۇقەددەس كىتابلار، ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن نازىل بولغان كىتابلار.

سَفْرٌ: يولۇچى.

قَوْمٌ سَفْرٌ: يولۇچىلار.

سَفْرَةٌ ج سَفْرَاتٌ: بىر قېتىملىق سەپەر.

سُفْرَةٌ ج سُفَرٌ: ئوزۇق؛ مۇساپىرنىڭ ئوزۇقى، مۇساپىرنىڭ تامىقى - يولۇچىنىڭ تامىقى؛ يولۇچىنىڭ دەستۇرخانى؛ شىرە.

سُفْرَةُ الْجُنْدِيِّ: ھەربىيلەرنىڭ نورمىلىق تەمىناتى.

«جَلَسَتْ وَفَاءْ مَعَ أُمِّهَا وَأَبِيهَا إِلَى السُّفْرَةِ» : ۋەفائىو ئانىسى ۋە دادىسى بىلەن بىرگە داستىخاندا ئولتۇردى.

سَفَرْجَلٌ ج سَفَارِجُ: بېھى.

سَفَرْجَلَةٌ: بىر تال بېھى.

سَفَرِيٌّ: سەپەرگە مۇناسىۋەتلىك، سەپەرگە ئائىت.

سَفْسَافٌ ج سَفَاسِفُ: ناچار نەرسە.

سَفَاسِفُ الْأُمُورِ: يارىماس ئىشلار، ئۇششاق ئىشلار، ئۇششاق - چۈششەك ئىشلار.

«لاَ تُضِعْ وَقْتَكَ فِي سَفَاسِفِ الْأُمُورِ» : ۋاقتىڭنى مەنىسىز ئىشلار بىلەن زايا قىلما!

اِشْتَغَلَ بِسَفَاسِفِ الْأُمُورِ: مەنىسىز ئىشلار بىلەن شۇغۇللاندى، ئەخمەقلىق قىلدى، پەلىپەتىش ئىشلار بىلەن شۇغۇللاندى.

سَفْسَفَ يُسَفْسِفُ سَفْسَفَةً الدَّقِيقَ: ئۇننى تاسقىدى.

سَفْسَطَ يُسَفْسِطُ سَفْسَطَةً: سەپسەتە توقۇدى، نەيرەڭۋازلىق قىلدى، قۇرۇق گەپ ساتتى.

سُفِسْطَائِيٌّ: سەپسەتىچى، سەپسەتىۋاز.

سَفْسَطَةٌ ج سَفْسَطَاتٌ: سەپسەتە، قۇرۇق گەپ.

سَفَطَ يَسْفُطُ سَفْطًا السَّمَكَ: بېلىقنىڭ قاسىرىقىنى قىردى.

سَفَطَ الْوَرَمُ: ئىششىق ياندى.

سَفَطٌ: بېلىق قاسىرىقى.

سَفَطٌ ج أَسْفَاطٌ: سېۋەت؛ زىبۇ زىننەت قۇتىسى.

سَفَعَ يَسْفَعُ سَفْعًا الشَّمْسُ وَجْهَهُ: ئۇنىڭ يۈزىنى ئاپتاپ كۆيدۈرۈۋەتتى، يۈزىنى ئاپتاپ قارايتىۋەتتى.

سَفَعَ فُلاَنًا: پالانىنى كاچاتلىدى، شاپىلاقلىدى، تەستەكلىدى.

سَفَعَ بِنَاصِيَتِهِ: كوكۇلىسىدىن تۇتۇپ سۆرىدى.

«كَلاَّ لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعَنْ بِالنَّاصِيَةِ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ» ‹قرآن› : ئۇ گۇمراھلىقتىن يانسۇن، ئەگەر ئۇ بۇنىڭدىن يانمىسا، چوقۇم ئۇنىڭ كوكۇلىسىدىن - يالغانچى گۇناھكارنىڭ كوكۇلىسىدىن تۇتۇپ (جەھەننەمگە) سۆرەيمىز.

سُفْعَةٌ ج سُفَعٌ: قارا داغ، سەپكۈن.

سَفَّ يَسَفُّ سَفًّا الدَّوَاءَ أَوِ الْمَسْحُوقَ: دورىنى يېدى.

سَفَّ يَسُفُّ سَفِيفًا الطَّائِرُ: قۇش پەس ئۇچتى، پەس ئۇچۇپ ئۆتۈپ كەتتى.

سِفٌّ، سُفٌّ: ئوق يىلان.

سَفَّاحٌ ج سَفَّاحُونَ: جاللات، قان تۆككۈچى، پوكانچى، كاللا كېسەر؛ ساففاھ (ئاببىاس خاندانلىقىدىكى بىر خاننىڭ لەقىمى).

سَفَّاكٌ: تۆككۈچى، چاچقۇچى.

سَفَّاكٌ لِلدِّمَاءِ: جاللات، قانخور، قاتىل.

سَفَّحَ يُسَفِّحُ تَسْفِيحًا: پايدىسىز ئىش قىلدى.

سَقَّرَ يُسَقِّرُ تَسْقِيرًا - هُ: سەپەر قىلدۇردى، يولغا سالدى.

www.uyghurkitap.com

سَفَّدَ تَسْفِيدًا اللَّحْمَ: زىخقا گۆشىنى ئۆتكۈزدى، زىخ كاۋاپ قىلدى.

«أُلْقِيَ الْقَبْضُ عَلَيْهِ وَسُفِّرَ إِلَى بَلَدِهِ» : ئۇ قولغا ئېلىنىپ ئۆز يۇرتىغا يولغا سېلىۋېتىلدى.

سَفَّطَ يُسَفِّطُ تَسْفِيطًا الْحَوْضَ: كۆلنى رېمونت قىلىپ سۇۋۇدى.

سَفَّعَ يُسَفِّعُ تَسْفِيعًا الشَّمْسُ وَجْهَهُ: ئاپتاپ ئۇنىڭ يۈزىنى كۆيدۈرۈۋەتتى، قارايتىۋەتتى.

سَفَّكَ يُسَفِّكُ تَسْفِيكًا: تاتلىق ـ تۇرۇم ئېلىپ كەلدى.

سَفَّلَ يُسَفِّلُ تَسْفِيلاً ـ هُ: تۆۋەنلەتتى، تۆۋەنگە ئەۋەتتى.

سَفَّنَ يُسَفِّنُ تَسْفِينًا الشَّيْءَ: يۇتىدى، رەندىلىدى، يۇمشاتتى، يونىدى.

سَفَّهَ يُسَفِّهُ تَسْفِيهًا الرَّجُلَ: هاماقەتلىككە نىسبەت بەردى، شاللاقلىققا نىسبەت بەردى، هاماقەت دەپ قارىدى، ئەخمەق هېسابلىدى.

«سَفَّهَهُ أَمَامَ أَصْحَابِهِ» : دوستلىرىنىڭ ئالدىدا ئۇنى هاماقەت قىلدى.

سَفُّودٌ ج سَفَافِيدُ: زىخ.

سَفُّودٌ يُشْوىء عَلَيْهَا اللَّحْمُ: كاۋاپ پىشۇرىدىغان زىخ.

سَفُّورٌ: دېڭىز كىرپىسى.

سَفَقَ يَسْفُقُ سَفْقًا الْبَابَ: ئىشىكنى قاتتىق ياپتى، ئىشىكنى «جاق» قىلىپ ياپتى.

سَفَكَ يَسْفِكُ سَفْكًا الْمَاءَ أَوِالدَّمَ أَوِ الدَّمْعَ أَوْ نَحْوَ ذَلِكَ: تۆكتى، ئاققۇزدى، قۇيدى.

«وَإِذْ أَخَذْنَا مِيْثَاقَكُمْ لاَ تَسْفِكُوْنَ دِمَاءَكُمْ»

‹قرآن› : ئۆز ۋاقتىدا بىر ـ بىرىڭلارنىڭ قېنىنى تۆكمەسلىككە سىلەردىن چىن ئەھدە ئالغان ئىدۇق.

«سَفَكُوا الدِّمَاءَ وَنَهَبُوا الْمُمْتَلَكَاتِ» : قىرغىنچىلىق يۈرگۈزدى ۋە مال ـ مۈلۈكنى بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلدى.

سَفْكٌ: تۆكمەك، قويماق.

سَفْكُ الدِّمَاءِ: قان تۆكمەك، قان ئاققۇزماق.

سُفْكَةٌ: (رەسمى تاماقتىن ئىلگىرى يېيىلىدىغان) ئۇششاق يېمەكلىكلەر، تاتلىق ـ تۇرۇم، ئاددى يېمەكلىك.

سَفَلَ يَسْفُلُ سُفُولاً فِي الشَّيْءِ: تۆۋەنلىدى، پەسلىدى.

سَفَلَ فِي الْجَبَلِ: تاغدىن چۈشتى.

سَفَلَ فِي خُلُقِهِ: ئەخلاقىي چۈشكۈنلەشتى، ئەخلاقىي ناچارلاشتى.

سَفُلَ يَسْفُلُ سَفَالَةً: رەزىللەشتى، پەسلەشتى، ئېپلاسلىق قىلدى.

سِفْلٌ: تۆۋەن، پەس، ناچار.

سُفْلُ الْحَائِطِ: تېگى، تام تۈۋى.

سَفْلَتَ يُسَفْلِتُ سَفْلَتَةً الطَّرِيقَ: يولغا سېمونت ياتقۇزدى، قاراماي ياتقۇزدى.

سَفَلَةٌ . سَفِلَةٌ . سِفْلَةٌ: قولاق كەستى، لۈكچەك، رەزىل كىشىلەر، پەسكەش ئادەملەر.

سُفْلَى ج سُفْلَيَاتٌ: تۆۋەن تەرىپى، تۆۋەن قىسمى، ئەڭ تۆۋەن قىسمى.

«وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى» ‹قرآن› :

كۇففارلارنىڭ سۆزىنى (يەنى شېرىك كەلتۈرۈشىنى) پەس قىلدى.

سُفْلِيٌّ: تۆۋىنى، ئاستى، تۆۋەن تەرىپى.

سَفَنَ يَسْفُنُ سَفْنًا و سُفُونًا الرِّيحُ: شامال چاڭ ـ توزان كۆتۈردى، چاڭ چىقاردى.

سَفَنَ يَسْفِنُ سَفَنًا الشَّيْءَ: سويدى، ئاقلىدى، قىردى (مېۋە قاتارلىقلارنى).

سِفْنَةٌ: (پۇرچاق قاتارلىقلارنىڭ) پوستى.

سَفُهَ يَسْفُهُ سَفَاهَةً: نادان بولدى، گالۋاڭ بولدى، هاماقەت بولدى.

سَفِهَ يَسْفَهُ سَفَهًا وَسَفَاهَةً: ئەخمەقلىق قىلدى، گالۋاڭلىق قىلدى.

«وَ مَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلاَّ مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ» ‹قرآن› : ئۆزىنى ئەخمەق قىلغانلاردىن باشقا كىم ئىبراھىمنىڭ دىنىدىن يۈز ئۆرۈيدۇ.

سَفِهَ عَلَيْهِ: خورلىدى، كەمسىتتى.

«لاَ تَسْفَهْ عَلَى أَحَدٍ» : ھېچ ئادەمنى كەمسىتـمىگىن.

سَفَهْ: ئەخمەقلىق، نادانلىق، گالۋاڭلىق.

سُفُوْرٌ: يۈزنى ئاچماق، چۈمبەلنى ئېلىۋەتمەك.

مَسْئَلَةُ السُّفُورِ: ئاياللارنىڭ چۈمبەلسىز يۈرۈش مەسىلىسى.

سَفُوقٌ: تالقان دورا، ئۇۋاق دورا.

سَفُونٌ: يەر يۈزىنى سىلىكىتىدىغان شامال.

سَفَى يَسْفِى سَفْيًا الرِّيحُ التُّرَابَ: شامال توپا توزۇتتى، ئۇچۇردى.

سَفِيْحٌ: قوپال كىيىم، يىرىك كىيىم.

سَفِيْرٌ ج سُفَرَاءُ: ياراشتۇرغۇچى، ئارىنى تۈزىگۈچى، ئەپلەشتۈرگۈچى، ۋاسىتىچى، ئوتتۇرىدىكى ئادەم؛ باش ئەلچى.

«تَبَادَلَتِ الدَّوْلَتَانِ السُّفَرَاءَ» : ئىككى دۆلەت ئەلچىلەرنى ئالماشتۇردى.

سَفِيرٌ بَابَوِيٌّ: رىم پاپىسىنىڭ باش ئەلچىسى.

سَفِيرٌ دُوَلِيٌّ: كونسۇل.

سَفِيرَةٌ ج سُفَرَاءُ: ئالتۇن ياكى كۈمۈشتىن ئىشلەنگەن مېدالىئون، بويۇنغا ئاسىدىغان ئالتۇن زەنجىر.

سَفِيْقٌ: ئالۋاستى؛ ئېيىل، تۆشباغ؛ ئۇلاڭ، تارتما.

سَفِيْقٌ. سَفِيْفَةٌ ج سَفَائِفُ: خورما يوپۇرمىقىدىن توقۇلغان ئارغامچا؛ ئېبلىسنىڭ ئىسمى.

سَفِيقٌ: قويۇق، زىچ.

سَفِيْقُ الْوَجْهِ: يۈزى قېلىن، نومۇسسىز، داپ يۈز، يۈزسىز.

سَفِيْقَةٌ: ئالتۇن قەغەز، كۈمۈش قەغەز.

سَفِيلٌ: ئەڭ تۆۋەن، ناچار؛ بىتەلەي.

سَفِينَةٌ ج سُفُنٌ و سَفِينٌ و سَفَائِنُ: كېمە، پاراخوت.

سَفِينَةُ الشَّحْنِ: يۈك پاراخوتى.

سَفِينَةٌ مُحَطِّمَةُ الجَلِيدِ: مۇز يارغۇچى پاراخوت.

سَفِينَةٌ وَاضِعَةُ الأَلْغَامِ: مىنا ئورنىتىش كېمىسى.

سَفِينَةٌ حَامِلَةٌ لِلطَّائِرَاتِ: ئاۋىئاماتكا.

سَفِينَةٌ حَرْبِيَّةٌ: ئۇرۇش پاراخوتى.

سَفِينَةٌ تِجَارِيَّةٌ: سودا كېمىسى، سودا پاراخوتى.

سَفِينَةُ الصَّحْرَاءِ: تۆگە، چۆل كېمىسى.

سَفِينَةُ الْبَرِّ: تۆگە.

سَفِينَةُ الْفَضَاءِ: ئالەم كېمىسى.

سَفِيهٌ ج سُفَهَاءُ و سِفَاهٌ م سَفِيهَةٌ ج سِفَاه: ئەخمەق، نادان، گالۋاڭ، ھەددىدىن ئاشقان، شاللاق، دۆت، جاھىل، كالۋا.

«وَأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللّٰهِ شَطَطًا»

«قرآن» : بىزنىڭ ئارىمىزدىكى ئەخمەق (يەنى ئىبلىس) ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ كاتتىلىقىغا نالايىق سۆزلەرنى قىلدى.

«وَلاَ تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِى جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ قِيَمًا» «قرآن» : ئاللاھ تىرىكچىلىكىڭلارنىڭ ئاساسى قىلغان ماللىرىڭلارنى ئەخمەقلەرگە تۇتقۇزۇپ قويماڭلار.

سِقَاءٌ ج أَسْقِيَةٌ و أَسْقِيَاتٌ وَ أَسَاقٍ: تۇلۇم.

سُقَاطٌ ج سُقَاطَةٌ: يەرگە چۈشكەن نەرسە.

«جَمَعَ سُقَاطَةَ الشَّجَرِ» : ئۇ دەرەخ غازاڭلىرىنى يىغدى.

سِقَاطٌ: يەرگە تۆكۈلگەن خورما غورىسى؛ قۇش قانىتى؛ خاتالىق، نۇقسان.

سُقَاطَةٌ ج سُقَاطَاتٌ: ئىلغۇچ، تاقاق، دەم، لوك، كىلىتاڭ.

«أَقْفَلَ الْبَابَ بِالسُّقَاطَةِ» : ئۇ ئىشىكنى ئىلغۇچ بىلەن تاقىدى.

سَقَالَةٌ ج سَقَائِلُ وَ سُقَالاَتٌ: ئۇستەل، شىرە، پەشتاق، سۇپا؛ پېدال؛ تامچىنىڭ جازىسى.

سَقَامٌ: كېسەل، كېسەللىك، ئاغرىق؛ ئورۇقلۇق.

اَلسِّقَاوَةُ الرِّئَوِيَّةُ: ماڭقا كېسىلى.

اَلسِّقَاوَةُ تېرە كېسەللىكلىرى.

اَلسِّقَاوَةُ الْجِلْدِيَّةُ: تېرە كېسەللىكلىرى؛ چىقان.

اَلسِّقَايَةُ: مەككىدە ھاجىلارنى ئۇسسۇزلۇق بىلەن تەمىنلەش ۋەزىپىسى، سۇ بىلەن تەمىنلەش

www.uyghurkitap.com

خىزمىتى؛ قاچا، سۇ ئىچىدىغان قاچا، سۇ ئىچىدىغان جاي.

«جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ» ‹قرآن›: ئۇ قەدەھنى ئۇ كىشىنىڭ يۈكى ئىچىگە سېلىپ قويىدى.

سِقَايَةُ الْحَاجِّ: مەككىدە ھاجىلارنى ئۇسسۇزلۇق بىلەن تەمىنلەش ۋەزىپىسى، سۇ بىلەن تەمىنلەش خىزمىتى.

«أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللّٰهِ»: سىلەر ھاجىلارنى سۇ بىلەن تەمىنلەشنى، مەسچىتى ھەرەمنى ئاۋات قىلىشنى ئاللاھقا ئىمان ئېيتقانلارغا ئوخشاش ھېسابلامسىلەر؟

سُقَايَةٌ: سۇ توپلاش ئۈچۈن ياسالغان كۆل.

سَقِبَ يَسْقَبُ سَقْبًا وَ سُقُوبًا الدَّارُ: ھويلا يېقىنلاشتى، ئاز قالدى، تۇتاشتى.

سَقْبٌ جِ سُقُوبٌ و أَسْقُبٌ و سِقَابٌ: تايلاق، بوتىلاق.

سَقْبٌ جِ سِقْبَانٌ: چېدىرنىڭ تۈۋرۈكى.

سَقَبٌ: يېقىن.

سَقِتَ يَسْقَتُ سَقْتًا وَسِقَاتًا: خاپا بولدى.

سَقَحَةٌ: قاقاس، تاقىر، قۇپقۇرۇق.

سَقَدَ يَسْقُدُ سَقَدًا الْفَرَسَ: ئاتنى ئورۇقلاتتى، جۇدەتتى.

سُقْدَةٌ: قىزىل قۇچقاچ.

سَقَرُ: دوزاخ، جەھەننەم.

«سَأُصْلِيهِ سَقَرَ» ‹قرآن›: ئۇنى مەن سەقەرگە (يەنى دوزاختا) سالىمەن.

سَقْرَةٌ جِ سَقَرَاتٌ. سَاقُور: قۇياشنىڭ ئىسسىقلىق ئېنېرگىيىسى.

سَقْسَقَ يُسَقْسِقُ سَقْسَقَةً الطَّائِرُ: قۇش پەس ئاۋازدا سايرىدى.

سَقَطَ يَسْقُطُ سُقُوطًا و مَسْقَطًا: يىقىلدى، چۈشۈپ كەتتى، ساقىت بولدى.

سَقَطَ الْحَرُّ: يىزغىرىم ئىسسىق يېتىپ كەلدى.

سَقَطَ الْحَرُّ عَنَّا: ئىسسىق تۈگىدى.

سَقَطَ فِي الْكَلَامِ: ئورۇنسىز گەپ قىلدى، ئارتۇقچە گەپ قىلدى، ئاغزىدىن چىقىپ كەتتى، دەپ تاشلىدى، خاتالاشتى.

«وَلَمَّا سُقِطَ فِي أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْضَلُّوا»: ئۇلار (موزايغا چوقۇنغانلىقلىرىغا) پۇشايمان قىلغان ۋە راست ئازغانلىقلىرىنى چۈشەنگەن چاغدا.

سَقَطَ فِي الْإِمْتِحَانِ: ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىدى.

سَقَطَ فِي قَبْضَتِهِ: ئۇنىڭ چاڭگىلىغا چۈشۈپ كەتتى.

«سَقَطَ الْقَلَمُ مِنْ يَدِي»: قەلەم قولۇمدىن چۈشۈپ كەتتى.

سَقَطَ مِنْ عَيْنِهِ: ھۆرمىتىنى يوقاتتى.

«مَنْ يَتَكَبَّرْ عَلَى النَّاسِ يَسْقُطْ مِنْ عُيُونِهِمْ»: كىمكى كىشىلەرگە تەكەببۇرلۇق قىلسا، ئۇ ئۇلارنىڭ نەزىرىدىن قالىدۇ.

سَقَطَ عَلَى ضَالَّتِهِ: يۈتتۈرۈپ قويغان نەرسىنى تاپتى، يوقالغان نەرسە تېپىلدى.

سَقَطَ أَرْضًا: ھارغىنلىقتىن تەڭپۇڭلۇقىنى يوقۇتۇپ يەرگە يىقىلدى.

سَقَطَتِ الْحُكُومَةُ: ھۆكۈمەت تەختىدىن چۈشتى.

سُقِطَ فِي يَدِهِ: تېڭىرقاپ قالدى.

سَقَطَ الْقَوْمُ إِلَيْهِ: ئۇنىڭكىگە چۈشتى.

يَسْقُطُ الْاِسْتِعْمَارُ: يوقالسۇن مۇستەملىكىچىلىك.

سُقْطٌ. سِقْطٌ جِ أَسْقَاطٌ: بويىدىن ئاجراپ كەتكەن بالا، چالا تۇغۇلغان بالا.

سَقْطٌ. سَقَطٌ جِ أَسْقَاطٌ: يارامسىز، ناچار، ئەسكى، كارغا كەلمەس، ئەرزىمەس، ساغلام بولمىغان؛ رەسۋاچىلىق؛ ھايۋاننىڭ ئىچكى ئەزالىرى؛ سۆز؛ يېزىق ۋە ئىشتىكى خاتالىق.

سَقَطُ الْمَتَاعِ: كېرەكسىز نەرسە، پايدىسىز نەرسە، ھېچ ئىشقا يارىمايدىغان نەرسە، ئەرزىمەس.

سَقْطَةٌ جِ سَقَطَاتٌ: ئۆرۈلۈپ چۈشمەك، يىقىلىپ چۈشمەك؛ سەۋەنلىك، خاتالىق.

«سَقَطَ سَقْطَتَيْنِ»: ئۇ ئىككى قېتىم يىقىلدى.

«كَانَ كَثِيرَ السَّقَطَاتِ»: ئۇ كۆپ مۇدۇرگەن ئادەم.

سَقِطِيٌّ: كونا كېيىم ساتقۇچى، كونا كېيىم سودىگىرى.

سَقَعَ يَسْقَعُ سَقْعًا: شاپىلاقلىدى، شاپىلاق ئۇردى، كەتتى.

سَقَعَ الدِّيكُ: خوراز چىللىدى.

سُقْعَةٌ: جاۋاب قايتۇردى.

سُقْعٌ ج أَسْقَاعٌ: ئورۇن، جاي، يەر، ئۆي؛ تەرەپ.

سَقَفَ يَسْقُفُ سَقْفًا الْبَيْتَ: ئۆينىڭ تورۇسىنى ياپتى.

سَقْفٌ ج سُقُوفٌ و أَسْقُفٌ و سُقُفٌ: ئۆگزە، تورۇس.

سَقْفٌ خَارِجِيٌّ: ئۆگزە.

سَقْفُ الْحَلْقِ: تاڭلاي.

مِصْبَاحُ السَّقْفِ: ئۆي تورۇسى چىرىغى.

سَقَّاءٌ ج سَقَّاؤُونَ: سۇ ساتقۇچى، سۇ توشىغۇچى، ئەپكەشچى.

«اِنْتَهَى عَهْدُ السَّقَّائِينَ»: ئەپكەشچىلەر زامانى تۈگىدى.

سَقَّاطٌ: كونا مال ساتقۇچى، ئۆتكۈر قىلىچ.

سَقَّافٌ: ئۆگزە رېمونت قىلغۇچى.

سَقَّفَ يُسَقِّفُ تَسْقِيفًا اَلْبَيْتَ: تورۇسنى ياپتى.

سَقَّمَ يُسَقِّمُ تَسْقِيمًا ـ هُ: كېسەل قىلدى.

«سَقَّمَهُ الْقَلَقُ وَالْإِرْهَاقُ»: ئەنسىزچىلىك ۋە هارغىنلىق ئۇنى كېسەل قىلىۋەتتى.

سَقَّى يُسَقِّي تَسْقِيَةً الرَّجُلَ: كۆپ سۇ بەردى، كۆپ سۇغاردى.

سَقْلَبَ يُسَقْلِبُ سَقْلَبَةً ـ هُ: ئاغدۇردى، يىقىتتى، غۇلاتتى.

سَقْلَبِيٌّ: سىلاۋىيان، سىلاۋىيانلار؛ سىلاۋىيان مىللىتى.

سَقْلَبِيُّ الْجِنْسِ: سىلاۋىيانىنىڭ، سىلاۋىيانچە.

سَقِمَ يَسْقَمُ سَقَمًا وَسَقَامًا: كېسەل بولۇپ قالدى، ئاغرىپ قالدى، كېسىلى ئۇزۇنغا سوزۇلدى.

«كَانَ يُكْثِرُ مِنَ التَّوَابِلِ فَسَقِمَ»: دورا ـ دەرمەكنى ئىستېمال قىلىپ كېسەل بولۇپ قالدى.

سَقُمَ يَسْقُمُ سَقَامًا: كېسەل بولدى، ئاغرىق بولدى.

سُقْمٌ. سَقَمٌ ج أَسْقَامٌ: كېسەل، كېسەللىك، ئاغرىق، ئاغرىق ـ سىلاق؛ ئورۇقلۇق، ياداڭغۇلۇق، جۈدەڭلىك.

سَقُوطٌ: چۈشۈپ كەتكۈچى.

سُقُوطٌ: ئۆرۈلۈپ كېتىش، يىقىلىپ چۈشۈش، غۇلاپ چۈشۈش، خاراب بولۇش.

سُقُوطُ الْحَقِّ: مەنسەپ، هوقۇق قاتارلىقلارنى قولدىن بېرىپ قويۇش، يوقۇتۇپ قويۇش.

سُقُوطُ الدَّعْوَى: ئەرزنىڭ بىكار قىلىنىشى.

سَقَى يَسْقِي سَقْيًا الرَّجُلَ الْمَاءَ: ئۇسسۇزلۇق بەردى، سۇغاردى، سۇ ئىچكۈزدى.

سَقَى الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى سۇغاردى.

«سَقَى اللّٰهُ الْأَرْضَ غَيْثًا أَوْ مَطَرًا»: ئاللاھ زېمىنغا يامغۇر ياغدۇردى.

«وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا» (قرآن): پەرۋەردىگارى ئۇلارنى پاك شاراب بىلەن سۇغاردى.

سَقَى بَطْنُهُ: قورسىقى ئىشىلىپ قالدى.

سَقَى اللّٰهُ أَيَّامَهُ: ئاللاھ ئۇنى خوش چاغ قىلسۇن، ئاللاھ ئۇنىڭ كۈنلىرىگە بەرىكەت ئاتا قىلسۇن.

سَقْيٌ: سۇغارماق، ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرماق.

سَقْيًا لَهُ وَ رَعْيًا: خەيرلىك بولسۇن، بەختلىك بولسۇن، ئامەتلىك كەلسۇن، ياخشىلىق تىلەپ قىلىنغان دۇئا.

سِقْيٌ: سۇغارماق.

زَرْعُ سِقْيٍ: هۆل ـ يېغىنغا تايانماي سۇغىرىلىدىغان زىرائەت.

أَرْضُ سِقْيٍ: هۆل ـ يېغىنغا تايانماي سۇغىرىلىدىغان زېمىن.

سُقْيَا: سۇغارماق، سۇغىرىلىدىغان زېمىن.

«اَللّٰهُمَّ سُقْيَا رَحْمَةٍ لَاسُقْيَا عَذَابٍ» (حديث): ئى ئاللاھ! بىزگە يامغۇرنى زىيانلىق ئەمەس، پايدىلىق قىلىپ ياغدۇرۇپ بەرگىن.

سُقْيَا لَهُ: يامغۇر ياغدۇرۇپ بەرسۇن، هۆل ـ يېغىننى كۆپ قىلىپ بەرسۇن.

سَقِيبَةٌ: چېدىرنىڭ تۈۋرۈكى.

www.uyghurkitap.com

سُقَيْدَةٌ: قىزىل قوْچقاچ.

سَقِيفَةٌ ج سَقَائِفُ و سَقِيفَاتٌ: لاپاس، شىپاڭ، لەمپە، چەللە، ساتما، كەپە.

سَقِيمٌ ج سِقَامٌ: ئاغرىق، كېسەل.

«فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ»

‹قرآن›: ئۇ يۇلتۇزلارغا قارىدى، ئاندىن: «مەن ھەقىقەتەن كېسەل بولۇپ قالىمەن» دېدى.

فَهْمٌ سَقِيمٌ: ئاجىز چۈشەنچە، تومتاق چۈشەنچە، تۆۋەن تونۇش، بىر تەرەپلىمە چۈشەنچە.

كَلَامٌ سَقِيمٌ: تايىنى يوق سۆز، بىھۇدە سۆز، قۇرۇق گەپ.

سَقِيمُ الصَّدْرِ: يامان غەرەزلىك، نىيىتى يامان.

سَقِيمُ الْغَرَامِ: مۇھەببەت ئوتىدا كۆيگۈچى، مۇھەببەت دەستىدىن دەرد ناك بولغۇچى.

مَكَانٌ سَقِيمٌ: قورقۇنچلۇق جاي، خەۋپلىك جاي، خەتەرلىك جاي.

سَقِيمَةٌ ج سَقَائِمُ: ئاغرىق، كېسەل، كونا كېسەل.

لُغَةٌ سَقِيمَةٌ: كۆچسىز سۆز، ساغلام بولمىغان سۆز، بۇزۇلغان سۆز.

سُكَاتٌ: جىمجىت، تىنچ؛ سۆزلىيەلمەسلىك كېسىلى؛ قەتئىي جاۋاب، قانائەتلەندۈرەرلىك جاۋاب؛ سەكتە بىلەن ئۆلۈش.

اَلسُّكَاتُ مِنَ الْحَيَّاتِ: تۇيدۇرماي چاقىدىغان يىلان.

سُكَاتَةٌ: قەتئىي جاۋاب، كەسكىن جاۋاب، قانائەتلەنەرلىك جاۋاب.

هُوَ عَلَى سُكَاتَةِ الْأَمْرِ: ئۇ ۋەزىپىسىنى بىردەمدە لا ئورۇنداپ بولدى.

سَكَارِينُ: شېكەر ئىستېمال قىلىش چەكلەنگەنلەر ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان، تاماقنى تاتلىق قىلىدىغان بىر خىل ماددا.

سِكَافَةٌ: موزدۇزلۇق.

سُكَاكٌ: يۇقىرى ئاتموسفېرا قاتلىمى؛ تەكشى ئېقىم قاتلىمى.

سُكَاكِرُ: تاتلىق يېمەكلىكلەر، تاتلىقلار.

سَكَاكِينِيٌّ: پىچاقچى، پىچاق سوقۇقچى.

سَكَبَ يَسْكُبُ سُكُوبًا الْمَاءُ: سۇ تۆكۈلدى، قۇيۇلدى.

سَكَبَ يَسْكُبُ سَكْبًا و سَكَابًا الْمَاءَ: سۇنى تۆكتى، قۇيدى.

«أُسْكُبْ لِي قَلِيلاً مِنَ الْمَاءِ فِي هَذَا الْكُوبِ»: بۇ ئىستاكانغا ئازراق سۇ قۇيۇۋەتكىن.

سَكْبٌ: تۆكمەك، قۇيماق؛ توختىماي قۇيۇلغان يامغۇر؛ مىس؛ قوغۇشۇن؛ ئۇزۇنتورا، داكازا.

فَرَسٌ سَكْبٌ: ئۇچقۇر ئات، يورغا ئات.

مَاءٌ سَكْبٌ: تېز قۇيۇلغان ياكى ئاققان سۇ.

سَكَتَ يَسْكُتُ سُكُوتًا: ئېغىز ئاچمىدى، بېسىقتى، سۈكۈت قىلدى، جىم تۇردى.

«أَسْكُتْ عَمَّا تَجْهَلُ»: بىلمىگەن نەرسىلىرىڭ ئۈستىدە سۈكۈت قىل.

سَكَتَ عَنْهُ الْغَضَبُ: غەزىپى بېسىقتى.

«وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ أَخَذَ الْأَلْوَاحَ»

‹قرآن›: مۇسا غەزىپى بېسىلغاندىن كېيىن (يەردە ياتقان تەۋرات) تاختىلىرىنى ئالدى.

سَكَتَتِ الرِّيحُ: شامال بېسىقتى، شامال توختىدى.

سُكِتَ: ھوشىدىن كەتتى، ئايلىنىپ كەتتى، ھوشسىزلاندى.

سَكْتٌ: قۇرئان تىلاۋەت قىلغاندا ياكى ناخشا ئېيتقاندا ئارىلىقتا توختاش؛ (تىنىش) جىمجىت، تىنچ.

هَاءُ سَكْتٍ: ئەرەبچىدە سۆزنىڭ ئاخىرىغا قىسقا ياكى ئۇزۇن ھەرىكەدىن كېيىن قوشۇلىدىغان «ه» ھەرپى «يَاأُمَّاهْ» (ئانامەي) غا ئوخشاش.

عَلَى السَّكْتِ: جىمجىت، تىنچ.

سَكْتَةٌ ج سَكَتَاتٌ: بىر قېتىملىق سۈكۈت؛ يۈرەكنىڭ تۇيۇقسىز توختاپ قېلىشى؛ تۇيۇقسىز ئۆلۈم.

اَلسَّكْتَةُ الْقَلْبِيَّةُ: سەكتە، يۈرەكنىڭ ئۆلۈمگە ئېلىپ بارىدىغان تاسادىپىي توختاپ قېلىشى.

سَكِرَ يَسْكَرُ سَكْرًا و سُكْرًا: مەست بولدى؛ تولدى.

«يَشْرَبُ كُلَّ لَيْلَةٍ خَمْرًا حَتَّى يَسْكَرَ»: ھەر كېچىسى مەست بولغۇچە ھاراق ئىچىدۇ.

سَكِرَ مِنَ الغَضَبِ: غەزەپتىن يېرىلىپ كېتەي دېدى.

سَكَرَ يَسْكُرُ سَكْرًا الْبَابَ: ئىشىكنى ياپتى.

سَكَرَ النَّهْرَ: ئېرىقتا توغان تۇتتى.

سَكَرَ الْإِنَاءَ: قاچىنى توشقۇزدى، تولدۇردى.

سُكِرَ بَصَرُهُ: كۆزى قاماشتى، كۆزى چاقنىدى.

سُكِرَ الْبَحْرُ: دېڭىز تىنچ بولدى.

سُكْرٌ: مەستلىك، مەست بولماق.

«أَدَّى بِهِ السُّكْرُ ذَاتَ لَيْلَةٍ إِلَى ارْتِكَابِ جَرِيمَةٍ»: مەستلىك، ئۇنىڭ بىر كېچىسى جىنايەت ئۆتكۈزۈشىگە سەۋەب بولدى.

سَكَرٌ: ھاراق، مەست قىلغۇچى، شاراب.

«وَ مِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا» «قرآن»: خورمىدىن، ئۈزۈمدىن شارابلار ۋە پاكىز يېمەكلىكلەر ياسايسىلەر.

سِكْرٌ ج سُكُورٌ: توساق.

سِكْرُ النَّهْرِ: توما، توغان، توسما، دامبا.

«سِكْرُ الْمَاءِ بِحَاجَةٍ إِلَى إِصْلَاحٍ»: توغان رېمونت قىلىشقا تېگىشلىك بولۇپ قالدى.

سَكْرَانُ م سَكْرَى و سَكْرَانَةٌ ج سَكْرَى و سَكَارَى و سُكَارَى: مەست.

«وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيدٌ» «قرآن»: ئىنسانلارنى مەست كۆرىسەن، ھالبۇكى، ئۇلار (ھەقىقەتتە) مەست ئەمەس (دېمەك، قىيامەتنىڭ دەھشىتى ئۇلارغا ئەس ـ ھوشىدىن كەتكۈزۈۋەتكەن)، لېكىن ئاللاھنىڭ ئازابى قاتتىقتۇر.

سَكْرَانُ طِينَةٍ: ئېغىر مەست، غەرق مەست.

سَكْرَانُ قَلِيلًا: يېرىم مەست، چالا مەست.

سَكْرَةٌ ج سَكَرَاتٌ: بىر قېتىملىق مەست بولۇش.

سَكْرَةُ الْمَوْتِ: سەكرات.

«وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ» «قرآن»: ئۆلۈمنىڭ سەكراتى ھەقىقەتەن ئېلىپ كەلدى، سەن ئۇنىڭدىن (يەنى ئۆلۈمدىن) قاچاتتىڭ.

سَكْرَةُ الشَّبَابِ: ياشلىق تەلۋىلىكى، ياشلىق سارالڭلىقى، ياشلىقنىڭ بەڭباشلىقى.

«إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ» «قرآن»: ئۇلار ئەلۋەتتە گۇمراھلىقلىرىدا تېڭىرقاپ يۈرۈشىدۇ.

سِكِرْتِيرٌ: كاتىپ، مىرزا، سېكرېتار.

سِكِيرْتِيرٌ عَامٌّ: باش كاتىپ.

«اَلسِّكْرِتِيرُ الْعَامُّ لِهَيْئَةِ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ»: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ باش كاتىپى.

سُكُرُّجَةٌ ج سَكَارِيجُ: تاۋاق، لېگەن، تەخسە.

سُكْسُكَةٌ: شاخ سانىغۇچ (قۇش).

سَكْسُوكَةٌ: ئۆچكە ساقال.

سَكَعَ يَسْكَعُ و سَكِعَ يَسْكَعُ سَكَعًا: لەيلەپ يۈردى، لاغايلاپ يۈردى، قارىسىغا ماڭدى، سەيلە قىلدى، ئېزىپ قالدى، ئاداشتى.

سَكَعَةٌ: بېشىغا ئۇردى.

سَكَّ يَسُكُّ سَكًّا الْبَابَ: ئىشىكنى ئەتتى، ئىشىكنى تاقىدى، ئىشىكنى قۇلۇپلىدى.

سَكَّ الْمَسَامِعَ: قۇلاقنى پاڭ قىلىۋەتتى.

سَكَّ النُّقُودَ: پۇل باستى، پۇل قۇيدى.

سَكَّ يَسَكُّ سَكًّا الرَّجُلُ: گاس بولۇپ قالدى، پاڭ بولۇپ قالدى.

سَكٌّ ج سُكُوكٌ و سِكَاكٌ: مىق، ياغاچ مىق.

سَكُّ النُّقُودِ: پۇل ياسىماق، پۇل قۇيماق.

سَكَّافٌ: موزدوز، ياماقچى.

سَكَّاكٌ ج سَكَّاكَةٌ: پۇل قۇيغۇچى (تەڭگە پۇل قۇيغۇچى).

سَكَّانٌ: پىچاقچى، پىچاق سوققۇچى.

اَلسُّكَّانُ: نوپۇس، ئاھالە.

كَثِيرُ السُّكَّانِ: نوپۇسى كۆپ، ئاھالىسى زىچ.

سُكَّانُ الْمَدِينَةِ: شەھەر ئاھالىسى.

اَلسُّكَّانُ الْمَدَنِيُّونَ: شەھەر ئاھالىسى.

سُكَّانُ الْمَنْزِلِ: ئولتۇرۇشلۇق ئائىلە، ئائىلە.

سُكَّانُ الْمَرْكَبِ: كېمە رولى.

سَكَّتَ يُسَكِّتُ تَسْكِيتًا ـ هُ: گەپ قىلدۇرمىدى، ئېغىز ئاچقۇزمىدى (تىنچلاندۇردى).

سَكَّتَ الطِّفْلَ: بالىنى تىنچلاندۇردى، بالىنى بەزلىدى.

«مَا كَادَ يَبْدَأُ كَلَامَهُ حَتَّى سَكَّتُوهُ»: ئۇ ئېغىز ئاچا ـ ئاچمايلا ئۇنى سۆزلەشتىن توختىتىپ قويدى.

سِكَّةٌ ج سِكَكٌ: پۇل؛ يول، چوڭ يول، كوچا.

«قَابَلْتُهُ فِي السِّكَّةِ»: ئۇنى يولدا ئۇچراتتىم.

سِكَّةُ الْمَسْكُوكَاتِ: پۇل قېلىپى.

سِكَّةٌ زِرَاعِيَّةٌ: قىر، ئېتىز يولى.

سِكَّةٌ سُلْطَانِيَّةٌ: چوڭ يول، داغدام يول، تاش يول.

سِكَّةُ الْمِحْرَاثِ: بۇقۇسىنىڭ چىشى، ساپاننىڭ چىشى.

سِكَّةُ الْحَدِيدِ: تۆمۈر يول.

بَابٌ ذُوسِكَّةٍ: سىرلىما ئىشىك.

سَكَّجَ يُسَكِّجُ تَسْكِيجًا: تۈزەشتۈردى، يامىدى.

سَكَّرَ يُسَكِّرُ تَسْكِيرًا الْبَابَ: ئىشىكنى ئېتىۋەتتى.

سَكَّرَ الْحَنَفِيَّةَ: جۈمەكنى ئېتىۋەتتى.

سُكِّرَ بَصَرُهُ: كۆزىنى چاقناتتى، كۆزىنى قاماشتۇردى، كۆزىنى ئىمىر ـ چىمىر قىلىۋەتتى.

«لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا» «قرآن»: ئۇلار چوقۇم: «كۆزلىرىمىز باغلىنىپ قالدى...» دېيىشىدۇ.

سُكَّرٌ: شېكەر.

سُكَّرُ نَبَاتٍ: ناۋات.

سُكَّرُ الشَّعِيرِ: مالتوزا (ئارپا ئۈندۈرمىسى شېكىرى).

قَصَبُ السُّكَّرِ: شېكەر قومۇشى.

سُكَّرٌ نَاعِمٌ: قوم شېكەر.

سُكَّرُ الْعِنَبِ: گىلىكوزا.

سُكَّرُ الْبَنْجَرِ: قىزىلچا شېكىرى.

سُكَّرُ مَكِنَةٍ: قەنت.

اَلسُّكَّرُ الْمُكَرَّرُ: پىششىقلاپ ئىشلەنگەن شېكەر.

سُكَّرَةٌ ج سُكَّرَاتٌ: ناۋات.

سُكَّرِينٌ: شېكەر ئىستېمال قىلىش چەكلەنگەنلەر ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان، تاماقنى تاتلىق قىلىدىغان بىر خىل ماددا.

سُكَّرِيٌّ: شېكەردەك، شېكەرگە مەنسۇپ.

مَرَضُ الْبَوْلِ السُّكَّرِيِّ: قەنت كېسىلى، دىئابىت كېسىلى، شېكەر سىيىش كېسىلى.

سُكَّرِيَّةٌ ج سُكَّرِيَّاتٌ: قەندىل، شېكەر قاچىسى، شېكەر قۇتىسى.

سَكَّنَ يُسَكِّنُ تَسْكِينًا ـ هُ: ئۇنى بېسىقتۇردى، جىم تۇرغۇزدى.

سَكَّنَ جَأْشَهُ: ئۇنىڭغا تەسەللى بەردى، تىنجىتتى، كۆڭلىنى ياسىدى، بەزلىدى، كۆڭلىنى تىندۇردى.

«كَانَ غَاضِبًا فَسَكَّنْتُهُ»: ئۇ ئاچچىقلانغانىدى، ئۇنى تىنچلاندۇردۇم.

سَكَّنَ الرَّوْعَ: تەسەللى بەردى، تىنجىتتى، كۆڭلىنى ياسىدى، بەزلىدى، كۆڭلىنى تىندۇردى.

سَكَّنَ الْغَضَبَ: غەزەپنى باستى.

سَكَّنَ الْجُوعَ: ئاچلىقنى پەسەيتتى، ئاچلىقنى باستى.

سَكَّنَ الْأَلَمَ: ئاغرىقنى توختاتتى.

سَكَّنَهُ الْبَيْتَ: ئۇنى ئۆيدە تۇرغۇزدى.

سَكَّنَ الْحَرْفَ أَوِ الْكَلِمَةَ: ھەرپكە ساكىن قويدى.

سِكِّيتٌ: ئېغىر ـ بېسىق، جىمغۇر، مۆرىمەس، كەم سۆز، ئۈندىمەس.

سِكِّيرٌ: مەست، پىيەنچۈك، زابوي، ھاراقكەش.

سِكِّينٌ ج سَكَاكِينُ. سِكِّينَةٌ: پىچاق، قەلەمتۇراچ، بەكە.

«وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا وَ قَالَتِ اخْرُجْ

عَلَيْهِنَّ» «قرآن» : ئۇلارنىڭ ھەر بىرىگە بىردىن پىچاق بەردى. (زۇلەيخا يۇسۇپكە) «سەن چىقىپ ئۇلار بىلەن كۆرۈشكىن» دېدى.

سِكِّينُ الصَّيَّادِينَ: ئوۋچىلار پىچىقى.

سَكِّيٌ: مىخ.

سَكَنَ يَسْكُنُ سُكُونًا الشَّيْءُ: توختىدى، تۇرۇپ قالدى، ھەرىكەتتىن توختاپ قالدى.

«وَسَكَنْتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ» «قرآن» : ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلغانلارنى (ھالاك قىلغىنىمىزدىن كېيىن) سىلەر ئۇلارنىڭ جايلىرىدا تۇردۇڭلار.

سَكَنَ إِلَيْهِ: خاتىرجەم بولدى، كۆڭلى تىندى.

«وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا» «قرآن» : (ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ) ئۇلپەت ئېلىشى ئۈچۈن، خوتۇنىنى (يەنى ھەۋۋانى) ئۇنىڭ ئۆز جىنسىدىن ياراتتى.

سَكَنَ عَنْهُ الْوَجَعُ: ئاغرىق توختىدى، ئاغرىق بېسىقتى.

سَكَنَ الْأَلَمُ: ئاغرىق توختىدى، ئاغرىق بېسىقتى.

سَكَنَ الْمَطَرُ: يامغۇر توختىدى.

سَكَنَ الْغَضَبُ: غەزىپى بېسىلدى، غەزىپى بېسىقتى.

سَكَنَتْ نَفْسُهُ: تىنچلاندى.

سَكَنَتْ رِيحُهُ: ئۇنىڭ ھەيۋىسى يوقالدى.

سَكَنَ الْمُتَكَلِّمُ: سۆزلىگۈچى سۈكۈت قىلدى.

سَكَنَ الْحَرْفُ: ھەرپ سۈكۇنلۇق بولدى.

سَكَنَ يَسْكُنُ سَكْنًا وَسَكَنًا فِي الدَّارِ: ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى، ماكان تۇتتى، تۇرۇپ قالدى.

«نَسْكُنُ فِي هَذِهِ الْبِنَايَةِ» : بىز بۇ ئىمارەتتە ئولتۇرىمىز.

سَكَنٌ: قونماق، چۈشمەك، ماكانلاشماق، تۇرماق، ئورۇنلاشماق، ئولتۇراقلاشماق؛ تۇرالغۇ.

«وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا» «قرآن» : ئاللاھ سىلەرگە ئۆيۈڭلارنى تۇرالغۇ جاي قىلىپ بەردى.

سَكَنَةٌ ج سَكَنَاتٌ: بىر قېتىملىق جىمجىتلىق، بىر قېتىملىق تىنچلىق.

أَحْصَى عَلَيْهِ حَرَكَاتِهِ وَ سَكَنَاتِهِ: ئۇنىڭ مېڭىش ـ تۇرۇشلىرىنى ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزەتتى.

سُكْنَى: تۇرماق، ئورۇنلاشماق، ئولتۇراقلاشماق، قونماق، چۈشمەك، ماكانلاشماق؛ تۇرالغۇ.

مَحَلُّ السُّكْنَى: تۇرالغۇ جاي.

سَكُوبٌ: تۆكۈلگەن، قۇيۇلغان، سېپىلگەن.

سَكُوتٌ: ئېغىر ـ بېسىق، جىمغۇر، كەم سۆز، ئۈندىمەس، مۆرىمەس.

سُكُوتٌ: جىمجىت، تىنچ.

بِسُكُوتٍ: جىمجىت، تىنچ.

سَكُورٌ: مەست، پىيەنچۈك، زابوي، ھاراقكەش.

سُكُونٌ: تىنچ، جىمجىت.

سَادَ السُّكُونُ الْمَكَانَ: جىمجىت بولدى، تىپتىنچ بولدى، جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى.

سَكُونٌ: جىمغۇر ئادەم، كەم سۆزلەن ئادەم، مۆرىمەس.

سُكُونِيٌّ: جىمجىتلىق، تۇرغۇنلۇق.

سَكِيبٌ: تۆكۈلگەن، قۇيۇلغان، سېپىلگەن.

دَمْعٌ سَكِيبٌ: تۆكۈلگەن ياش.

سُكَيْتٌ: ئېغىر ـ بېسىق، جىمغۇر، مۆرىمەس، كەم سۆز، ئۈندىمەس.

سَكِينَةٌ: خاتىرجەملىك، تىپتىنچلىق، ئاراملىق، تەمكىنلىك، ۋەزمىنلىك، سۇرلۇك.

«ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ» «قرآن» : ئاندىن ئاللاھ پەيغەمبىرىگە ۋە مۆمىنلەرگە (مەرھەمەت قىلىپ) خاتىرجەملىك بېغىشلىدى.

سَكِينَةٌ و هُدُوءٌ: تىپتىنچ ۋە جىمجىتلىق.

«هُوَالَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ» «قرآن» : مۆمىنلەرنىڭ ئىمانىغا ئىمان قوشۇلۇشى ئۈچۈن، ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىللىرىغا تەمكىنلىكنى چۈشۈردى.

www.uyghurkitap.com

سُكَيْنَةٌ: مادا ئېشەك؛ شوخ ئايال؛ چاققان.

سَلَا يَسْلُو سَلْوًا و سُلُوًّا و سُلْوَانًا الشَّيْءَ: ئۇنتۇپ كەتتى، ئېسىدىن چىقىپ كەتتى، يادىدىن كۆتۈرۈلدى.

سَلَا عَنْهُ: سوۋۇپ كەتتى، كۆڭلى قالدى.

«لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَسْلُوَ عَنْهُ»: ئۇنىڭدىن سوۋۇشقا قادىر بولالمايدۇ.

سِلَاءٌ ج أَسْلِئَةٌ: پىششىقلاپ ئىشلەنگەن سېرىق ماي.

سِلَابٌ ج سُلُبٌ: هازا كىيىمى، ماتەم كىيىمى.

سِلَاحٌ ج أَسْلِحَةٌ و سُلُحٌ و سُلْحَانٌ: قورال - ياراغ، ئۇرۇش قورالى.

«اِنْتَزَعَ حَقَّهُ بِقُوَّةِ السِّلَاحِ»: ئۇ ئۆز هوقۇقىنى قورال كۈچى ئارقىلىق تارتىۋالدى.

سِلَاحُ الدِّفَاعِ: دوبۇلغا، قالقان.

سِلَاحُ الْمِحْرَاثِ: ساپاننىڭ چىشى، بوقۇسا چىشى.

سِلَاحُ الْمِطْوَى: ئۇستۇرا، قەلەمتىراچ، بەكە.

سِلَاحٌ مِنَ الْجَيْشِ: ئارمىيە تۈرى، قىسىم تۈرى.

سِلَاحُ الطَّيْرَانِ: هاۋا ئارمىيىسى.

سِلَاحُ الْفُرْسَانِ: ئاتلىق قوشۇن، ئاتلىق قىسىم.

سِلَاحُ الْمُشَاةِ: پىيادە قىسىم.

سِلَاحُ الْجَوِّ: هاۋا ئارمىيىسى.

سِلَاحُ الْمُدَرَّعَاتِ: برونىۋىكچى ئەسكەر.

سِلَاحُ الْأَنْدَسَةِ: ئىشچى ئەسكەر، ساپيور.

سِلَاحُ السِّكَّةِ الْحَدِيدِيَّةِ: تۆمۈر يول ئەسكىرى.

سِلَاحُ الْإِشَارَةِ: خەۋەرچى ئەسكەر.

تَحْتَ السِّلَاحِ: خىزمەت ئۆتەۋاتقان ھەربىي.

تَخْفِيضُ السِّلَاحِ: ھەربىي تەييارلىقنى قىسقارتىش.

سَلَّمَ سِلَاحَهُ: قورال تاپشۇردى، تەسلىم بولدى.

نَزْعُ السِّلَاحِ: ھەربىي ھازىرلىقلارنى قىسقارتىش.

اَلسِّلَاحُ الْمُضَادُّ لِلْكِيمَاوِيَّاتِ: خىمىيىلىك قوراللاردىن مۇداپىئەلەنگۈچى قوراللار.

سِلَاحٌ ذُوحَدَّيْنِ: ئىككى بىسلىق قورال، پايدىسىمۇ بار، زىيىنىمۇ بار.

أَسْلِحَةٌ نَارِيَّةٌ: ئوت ئاچقۇچى قوراللار (مىلتىق، زەمبىرەك)؛ كۆيدۈرگۈچى قوراللار.

اَلْأَسْلِحَةُ الذَّرِّيَّةُ: ئاتوم قوراللىرى.

اَلْأَسْلِحَةُ الْجُرْثُومِيَّةُ: باكتېرىيىلىك قوراللار.

اَلْأَسْلِحَةُ الْكِيمِيَاوِيَّةُ: خىمىيىۋى قوراللار.

اَلْأَسْلِحَةُ الْأُوتُومَاتِيكِيَّةُ: ئاپتوماتىك قوراللار.

سِلَاحِيٌّ: قورال - ياراق سودىگىرى.

سَلَاخَةٌ: تەمسىز، لەززەتسىز.

سَلَاسَةٌ: مۇلايىملىق، يۇمشاقلىق، ئىتائەتچانلىق؛ ئوڭاي كۆنىدىغان.

سَلَاسَةُ الْكَلَامِ: سۆزنىڭ راۋانلىقى.

سُلَاسِلُ: شېرىن سۇ، شارقىراتما.

سَلَاطَةٌ: يۈزى قېلىنلىق، نومۇسسىزلىق، ئۇياتسىزلىق، داپيۈزلۈك.

سُلَاطِحٌ: تېيىز، چوڭقۇر ئەمەس، دۆڭ.

سُلَافٌ. سُلَافَةٌ ج سُلَافَاتٌ: ئەڭ ياخشى مەي، تەملىك شاراب، ئالىي سورتلۇق هاراق.

سُلَافُ الْعَسْكَرِ: ئاۋانگارت قىسىم.

سِلَافٌ: سىلاۋيان.

سِلَافِيٌّ: سىلاۋيانلىق.

سَلَاقَةُ اللِّسَانِ: ئاغزىنى يامان قىلماق، ئاغزىنى بۇزماق.

سَلَاقُونٌ: سۇرۇخ، قوغۇشۇن ئوكسىد.

سَلَاقِيٌّ: ئوۋ ئىتى، تايغان.

سُلَالٌ: ئۆپكە كېسىلى.

سُلَالَةٌ ج سُلَالَاتٌ: مەنى؛ نەسىل، ئەۋلاد، ئۇرۇق - جەمەت، نەسەپ؛ ئىرق؛ نەسەبنامە، شەجەرە؛ ئائىلە، خانىدان، ئۇرۇق - ئەۋلاد، قانداشلىق، ئۇرۇقداشلىق؛ ساپ سۇلالە.

«ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ»

«قۇرئان»: ئاندىن ئۇنىڭ نەسلىنى ئەرزىمەس سۇنىڭ جەۋھىرى (يەنى مەنىدىن) ياراتتۇق.

«هَذَا الْحِصَانُ مِنْ سُلاَلَةٍ عَرِيقَةٍ»: بۇ ئاتنىڭ نەسلى ئېسىل.

«وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلاَلَةٍ مِنْ طِينٍ»

«قرآن»: بىز ئىنساننى ھەقىقەتەن لاينىڭ جەۋھىرىدىن ياراتتۇق.

سُلاَلَةٌ مَلَكِيَّةٌ: سۇلالە، خاندانلىق.

عِلْمُ السُّلاَلاَتِ الْبَشَرِيَّةِ: ئىرقشۇناسلىق.

سُلاَلاَتٌ جَيِّدَةٌ: نەسىللىك مال.

سُلاَلِيٌّ: ئىرقى، ئائىلىۋى، ئىرقشۇناسلىققا ئائىت.

سَلاَمٌ: ئېھتىرام، ھۆرمەت؛ سالام يوللىماق؛ تىنچلىق، ئامانلىق، سالامەتلىك، بىخەتەرلىك؛ سالام بەرمەك؛ تىنچ ـ ئامانلىق سورىماق.

«اِنْتَهَتِ الْحَرْبُ وَسَادَ السَّلاَمُ»: ئۇرۇش ئاياغلاشتى، تىنچلىق ئۈستۈنلۈك قازاندى.

دَارُ السَّلاَمِ: جەننەت؛ باغداد شەھىرى؛ شەرقىي ئافرىقىدىكى بىر شەھەرنىڭ نامى.

مَدِيْنَةُ السَّلاَمِ: باغداد شەھىرى.

نَهْرُ السَّلاَمِ: دىجلە دەرياسى.

اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ: ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم (سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن).

وَعَلَيْكُمْ اَلسَّلاَمُ: ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام (سىلەرگىمۇ ئامانلىق بولسۇن).

سَلاَمٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىيچە سالام.

اَلسَّلاَمُ الْوَطَنِيُّ: دۆلەت شېئىرى.

عَلَى كَذَا السَّلاَمُ: ئىش تۈگىدى، تۈگەتتى، قۇتقۇزۇۋالغىلى بولمايدۇ، قۇتقۇزۇش ئىمكانىيىتى يوق.

بَلِّغْ سَلاَمِي إِلَى فُلاَنٍ: پالانىغا سالامىمنى يەتكۈزۈپ قوي.

بِالسَّلاَمِ: تىنچلىق بىلەن، خاتىرجەملىك بىلەن.

أَنْصَارُ السَّلاَمِ: تىنچلىق تەرەپدارلىرى، تىنچلىق سۆيەر كىشىلەر.

وَ السَّلاَمُ: سۆز تۈگىدى، گەپ ئاياغلاشتى (كۆپ ھاللاردا خەت ـ چەكنىڭ ئاخىرىدا قوللىنىلىدۇ).

اَلسَّلاَمُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بىرى بولۇپ «مۆمىنلەرگە سالامەتلىك ۋە تىنچلىق بېغىشلىغۇچى ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

سَلاَمَةٌ: بىجىرىم، ئەيىبسىز، سالامەت، ساق، نۇقسانسىز.

عَلَى السَّلاَمَةِ: تىنچ ـ ئامان.

سَلاَمَةُ الْعَقْلِ: ئەقىللىق، ئەقلىي ساغلام، ئەقلىي جەھەتتىن ساغلام.

سَلاَمَةُ الْقَلْبِ: سەمىمىيلىك، راستچىللىق.

سَلاَمَةُ النِّيَّةِ: ئەستايىدىل، ئاقكۆڭۈل، سەمىمىي، سەمىمىيەت، ياخشى نىيەت، ساداقەتلىك، ۋىجدانلىق، راستچىللىق.

مَعَ السَّلاَمَةِ: ئاق يول تىلەيمەن، يول بولسۇن، خەير ـ خوش، ئامان بولۇڭ.

«اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى السَّلاَمَةِ»: سەپەردىن قايتقان، بالا ـ قازا ياكى كېسەللەردىن ساق قالغان كىشىگە ئېيتىلىدىغان سۆز.

سَلاَمَتُكَ: ساقىيىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن، ئاللاھ شىپالىق بەرگەي.

«قَوَانِينُ الطُّرُقِ وُضِعَتْ مِنْ أَجْلِ سَلاَمَتِكَ»: يول يۈرۈش بەلگىلىمىلىرى سىزنىڭ بىخەتەرلىكىڭ ئۈچۈن تۈزۈلگەن.

سُلاَمَى ج سُلاَمَيَاتٌ: قول ۋە پۇتنىڭ بارماق سۆڭىكى.

سَلَأَ يَسْلَأُ سَلْأً السَّمْنَ: ماينى پىششىقلاپ ئىشلىدى، سېرىق ماي قىلىپ ئىشلەپچىقاردى.

سَلَأَ الْجِذْعَ: دەرەخنىڭ غولىنى پۇتىدى، تىكىنىنى ئالدى.

سَلَأَ السِّمْسِمَ: كۈنجۈتتىن ماي چىقاردى.

سَلَبَ يَسْلُبُ سَلْبًا الشَّيْءَ: بۇلىدى، تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى، تالان ـ تاراج قىلدى، بۇلاڭچىلىق قىلدى.

«وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لاَيَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ»

«قرآن»: چىۋىن ئۇلارنىڭ بەدىنىدىن بىر نەرسىنى ئېلىپ قاچسا، ئۇنى چىۋىندىن تارتىپ ئالالمايدۇ.

«سَلَبَ اللُّصُوصُ أَمْوَالَهُ»: ئوغرىلار ئۇنىڭ ماللىرىنى بۇلىۋالدى.

uyghurkitap.com

سَلَبَ الْعَقْلَ: ئەقلىنى يوقاتتى.

سَلَبَتِ الْمَرْأَةُ فُؤَادَهُ أَوْعَقْلَهُ: ئايال ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ئەسىر قىلىۋالدى.

سَلَبَ الشَّخْصَ: بۇلىۋالدى.

سَلِبَ يَسْلَبُ سَلَبًا: ماتەم كىيىمىنى كىيدى، ھازا كىيىمى كىيدى.

سَلْبٌ: بۇلىماق، تالىماق، تارتىپ ئالماق.

أَجَابَ بِالسَّلْبِ: ئىنكار قىلدى، يوققا چىقاردى.

سَلْبًا وَ إِيجَابًا: ھەرقانداق ئەھۋالدا.

سَلَبٌ ج أَسْلاَبٌ: ئولجا، غەنىيمەت، ئۆلتۈرۈلگەن دۈشمەندىن ئولجا ئالغان نەرسىلەر.

سَلَبَةٌ: ئارغامچا، ئارقان.

سَلَّبُوتٌ: قاراقچى، بۇلاڭچى، باندىت، باسمىچى، ئوغرى.

سَلْبِيٌّ: سەلبىي، پاسسىپ، ئىنكار قىلىنغان، يوققا چىقىرىلغان.

مَوْقِفٌ سَلْبِيٌّ: سەلبىي ئورۇن، سەلبىي مەيدان.

«كَانَ جَوَابُهُ سَلْبِيًّا»: ئۇ پاسسىپ جاۋاب بەردى.

سَلَتَ يَسْلُتُ و يَسْلِتُ سَلْتًا ـ هُ: تارتىپ چىقاردى، سۇرەپ چىقتى، سۈرىدى، تارتتى، سۇغاردى.

سَلَتَ أَمْعَاءَ الشَّاةِ: قوينىڭ ئۈچەيىنى تارتىپ چىقاردى.

سِلْتِمٌ: ئاپەت؛ قەھەتچىلىك يىلى؛ چىشى تۆگە؛ بەختسىزلىك.

سَلِجَ يَسْلَجُ سَلْجًا اللُّقْمَةَ: لوقمىنى يۇتتى.

سِلْجَانٌ: قىزىل ئۆڭگەچ، كېكىرتەك.

سَلَجَةٌ ج سُلَجٌ: قۇلۇلە قېپى، سەدەپ قېپى.

سَلْجَمٌ ج سَلاَجِمُ: قىچا.

زَيْتُ السَّلْجَمِ: قىچا مېيى.

سَلْجُوقِيٌّ ج سَلاَجِقَةٌ: سالجۇقىيلار.

سَلَحَ يَسْلَحُ سَلْحًا الطَّائِرُ: قۇش مايالىدى.

سَلْحٌ ج سُلُوحٌ وَسُلْحَانٌ: ماياق.

سَلْحُ الطُّيُورِ: قۇشلارنىڭ مايىقى.

سُلَحْفَاءُ: تاشپاقا.

سُلَحْفَائِيٌّ: تاشپاقىدەك، تاشپاقىچىلاپ.

سُلَحْفَائِيَّةٌ: سۆرەلمە؛ قاشاڭ؛ دۆت؛ ئاستا، سۇس.

سُرْعَةٌ سُلَحْفَائِيَّةٌ: تاشپاقىنىڭ سۈرئىتى.

سُلَحْفَاةٌ ج سَلاَحِفُ: تاشپاقا.

سُلَحْفَاةُ الْبَحْرِ: دېڭىز تاشپاقىسى.

سُلَحْفِي: تاشپاقا.

سَلَخَ يَسْلُخُ وَ يَسْلَخُ سَلْخًا الْجِلْدَ: تېرىسىنى سويدى، تېرىسىنى ئاجراتتى.

«وَآيَةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ» (قرآن): ئۇلارغا بىر ئالامەت كېچىدىن ئىبارەتكى، ئۇنىڭدىن كۈندۈزنى ئايرىۋېتىمىزدە، ئۇلار ناگاھان قاراڭغۇدا قالىدۇ.

سَلَخَ ثِيَابَهُ: چاپىنىنى سالدى.

سَلَخَ الثُّعْبَانُ: يىلان قاسراق تاشلىدى.

سَلَخَ الشَّهْرَ: ئاي ئۆتۈپ كەتتى.

سَلَخَ اللّٰهُ اللَّيْلَ مِنَ النَّهَارِ أَوِ النَّهَارَ مِنَ اللَّيْلِ: ئاللاھ كېچىنى كۈندۈزدىن ئايرىۋەتتى.

سَلَخَ فُلاَنًا: ئۇنىڭغا ئازار بەردى.

سَلْخٌ: سويۇلغان تېرە (تېرىنى) سويماق؛ ئاينىڭ ئاخىرى.

سَلْخُ الحَيَّةِ: يىلاننىڭ قاسراق تاشلىشى.

سَلْخَةٌ: قوزا، پاقلان.

سَلِسَ يَسْلَسُ سَلَسًا و سَلاَسَةً و سُلُوسًا: يۇمشاق بولدى، مۇلايىم بولدى، ياۋاش بولدى، سىلىق بولدى، كۆندى، ئادەتلەندى، بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى.

سَلِسَ قِيَادُهُ: باشقۇرۇش ئاسان بولدى.

سَلِسَ أُسْلُوبُهُ: ئۇنىڭ ئۇسلۇبى راۋان بولدى.

سَلِسٌ: ئىتائەتچان، ئاسان كۆندۈرۈلىدىغان، بويسۇنىدىغان، ياۋاش، سىلىق.

«تَسِيرُ السَّيَّارَةُ سَيْرًا سَلِسًا»: ماشىنا سىلىق ماڭماقتا.

كَلاَمٌ سَلِسٌ: راۋان سۆز.

سَلِسُ الْأُسْلُوبِ: راۋان ئۇسلۇب.

«لَقَدْ كَتَبْتُ هَذِهِ الْمَقَالَةَ بِأُسْلُوبٍ سَلِسٍ» : بۇ ماقالىنى راۋان يازدىم.

سَلِسُ الْقِيَادِ: يېتەكلەش ئوڭاي.

سَلَسٌ: سۇيدۇك تېمىش، سۇيدۇك تۇتالماسلىق كېسەللى.

سَلْسَالٌ: شېرىن سۇ، شارقىراتما.

سَلْسَبِيلٌ ج سَلاَسِبُ و سَلاَسِيبُ م سَلْسَبِيلَةٌ ج سَلْسَبِيلاَتٌ: پاكىز، شېرىن، سۈزۈك ئېقىن سۇ (جەننەتتىكى بىر بۇلاقنىڭ ئىسمى).

شَرَابٌ سَلْسَبِيلٌ: ئاتلىق شاراب، ئابىھايات.

«عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّى سَلْسَبِيلاً» «قرآن» : جەننەتتە سەلسەبىل دەپ ئاتىلىدىغان بىر بۇلاقمۇ بار.

سَلْسَلَ يُسَلْسِلُ سَلْسَلَةً الْأَشْيَاءَ: بىر - بىرىگە ئۇلىدى، بىر - بىرىگە باغلىدى، بىر - بىردىنى تۇتاشتۇردى.

سَلْسَلَ النَّسَبَ إِلَى: نەسەبىنى ... غا باغلىدى.

سَلْسَلٌ: شېرىن سۇ، شارقىراتما.

سِلْسِلَةٌ ج سَلاَسِلُ: زەنجىر، بۇلۇتلاردىكى زەنجىرسىمان چاقماق، بۇلۇتلارنىڭ زەنجىرسىمان يالتىرىشى.

سِلْسِلَةُ النَّسَبِ: نەسەبنامە، شەجەرە، نەسەب.

سِلْسِلَةٌ مِنَ التَّفَاعُلِ: زەنجىرسىمان رىئاكسىيە.

سِلْسِلَةُ الْجِبَالِ: تاغ تىزمىسى.

سِلْسِلَةٌ مِنَ الْكُتُبِ الْعِلْمِيَّةِ: بىر يۈرۈش ئىلمىي كىتابلار.

سِلْسِلَةُ أَكَاذِيبَ: بىر قاتار سەپسەتىلەر.

سِلْسِلَةُ الظَّهْرِ: ئومۇرتقا.

اَلسِّلْسِلَةُ الْفَقْرِيَّةُ: ئومۇرتقا.

سَلِطَ يَسْلَطُ و سَلُطَ يَسْلُطُ سَلاَطَةً وَ سُلُوطَةً الشَّخْصُ: راۋان سۆزلىدى، سۆزگە ماھىر بولدى، پاساھەتلىك سۆزلىدى.

سَلْطٌ: ئاغزى يامان؛ تىلى ئۆتكۈر؛ قاتتىق.

لِسَانٌ سَلْطٌ: ئۆتكۈر تىل؛ ئىتتىك ئېغىز، يامان تىل.

شَخْصٌ سَلْطٌ: تىلى يامان، تىلى ئۆتكۈر، ئاغزى يامان.

سُلْطَانٌ ج سَلاَطِينُ: دەلىل، پاكىت، ئىسپات؛ پادىشاھ، سۇلتان، ھاكىم؛ ھاكىمىيەت، نوپۇز، ھوقۇق، كۈچ - قۇۋۋەت؛ تىزگىنلىمەك، كونترول قىلماق، چاڭگىلىغا كىرگۈزۈۋالماق.

«وَمَاكَانَ لَنَاأَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ إِلاَّبِإِذْنِ اللّٰهِ» «قرآن» : ئاللاھنىڭ ئىزنىسىز سىلەرگە ھېچقانداق پاكىت كۆرسىتەلمەيمىز.

«... يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ...» «قرآن» : ئاللاھنىڭ ئايەتلىرى ئۈستىدە ھېچقانداق دەلىل بولماستىن (قارىسىغا) جاڭجاللىشىدۇ.

«لِزَعِيمِهِمْ سُلْطَانٌ كَبِيرٌ عَلَيْهِمْ» : ئۇلارنىڭ داھىيسى ئۇلارنىڭ ئۈستىدە چوڭ نوپۇزغا ئىگە.

«حَضَرَ الْمُؤْتَمَرَ بَعْضُ الْحُكَّامِ وَالسَّلاَطِينِ» : يىغىنغا بەزى ھۆكۈمرانلار ۋە سۇلتانلار قاتناشتى.

«مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ بِهِ مِنْ سُلْطَانٍ» : ئاللاھ ئۇنىڭغا ھېچقانداق ھوقۇق بەرگىنى يوق.

سُلْطَانَةٌ: سۇلتاننىڭ ئايالى، خانىش.

سُلْطَانِيٌّ: سۇلتانغا مەنسۇپ، سۇلتانغا تەۋە، سۇلتانلىق، پادىشاھلىق، خانلىق.

سُلْطَانِيَّةٌ ج سُلْطَانِيَّاتٌ: چىنە - قاچا، ساپال تاۋاق، ھىجىر.

«سَقَطَتِ السُّلْطَانِيَّةُ فَكَسَرَتْ وَتَنَاثَرَتْ أَجْزَاءُهَا» : قاچا چۈشۈپ كېتىپ پارچىلىرى چېچىلىپ كەتتى.

سِكَّةٌ سُلْطَانِيَّةٌ: چوڭ يول، داغدام يول، تاش يول.

سُلْطَةٌ ج سُلْطَاتٌ: كۈچ - قۇۋۋەت، ھاكىمىيەت، نوپۇز؛ ھوقۇق؛ ئورگان؛ كونترول قىلماق، چاڭگىلىغا ئالماق.

سُلْطَةٌ مُطْلَقَةٌ: مۇتلەق ھوقۇق، تولۇق ھوقۇق.

سُلْطَةٌ زَمَنِيَّةٌ «عَالَمِيَّةٌ» : دىنىدىن تاشقىرى ھاكىمىيەت.

اَلسُّلْطَاتُ الْمَرْكَزِيَّةُ: مەركىزىي ئورگان، مەركىزىي دائىرىلەر.

www.uyghurkitap.com

اَلسُّلُطَاتُ الْعَسْكَرِيَّةُ: ھەربىي دائىرىلەر.

اَلسُّلُطَاتُ الْمَحَلِّيَّةُ: يەرلىك دائىرىلەر.

«أَفْرَجَتِ السُّلُطَاتُ عَنْ بَعْضِ الْمُعْتَقِلِينَ السِّيَاسِيِّينَ»: ھۆكۈمران دائىرىلەر بەزى سىياسىي مەھبۇسلارنى قويۇپ بەردى.

«تَمَسَّكَ بِزِمَامِ السُّلْطَةِ»: ھوقۇقنى قولىغا ئالدى، ھوقۇق تۇتتى.

اَلسُّلْطَةُ التَّنْفِيذِيَّةُ: مەمۇرىي ھوقۇق.

سُلْطَةُ التَّشْرِيعِ: قانۇن چىقىرىش ھوقۇقى.

اَلسُّلْطَةُ التَّشْرِيعِيَّةُ: قانۇن چىقىرىش ئورگىنى.

سُلْطَةُ الْقَضَاءِ: ھۆكۈم چىقىرىش ھوقۇقى، كېسىش ھوقۇقى.

اَلسُّلْطَةُ الْقَضَائِيَّةُ: قانۇن ـ ئەدلىيە ساھەسىدىكى خادىملار.

اَلسُّلُطَاتُ الدِّينِيَّةُ: دىنىي دائىرىلەر.

اَلسُّلْطَةُ الرُّوحِيَّةُ: دىنىي ئەربابلار، دىنىي ساھەدىكىلەر.

اَلسُّلْطَةُ الْحَاكِمَةُ: ھۆكۈمرانلىق ھوقۇقى.

«حَدَثَ صِرَاعٌ بَيْنَ الْأَحْزَابِ عَلَى السُّلْطَةِ»: پارتىيىلەر ئارىسىدا ھوقۇق تالىشىش كۈرىشى يۈز بەردى.

اَلسُّلْطَةُ أَوِالسُّلْطَاتُ الْمُخْتَصَّةُ: مەسئۇل دائىرىلەر.

سُلْطَةُ الدَّوْلَةِ الشَّعْبِيَّةِ: خەلق ھاكىمىيىتى.

اَلسُّلْطَةُ الْأَهْلِيَّةُ: يەرلىك دائىرىلەر.

سَلَطَةٌ ج سَلَطَاتٌ: سەلات، سوغۇق سەي، خام سەي.

سَلْطَنَ يُسَلْطِنُ سَلْطَنَةً: سۇلتان قىلدى، سۇلتانلىققا بەلگىلىدى، پادىشاھ قىلدى، خان قىلدى.

سَلْطَنَةٌ ج سَلْطَنَاتٌ: سۇلتانلىق، خانلىق، پادىشاھلىق، كىنەزلىك.

«تَقَعُ سَلْطَنَةُ عُمَانَ عَلَى الْخَلِيجِ الْعَرَبِيِّ»: ئومان سۇلتانلىقى ئەرەب دېڭىز قولتۇقىغا جايلاشقان.

سَلِعَ يَسْلَعُ سَلَعًا الْقَدَمُ: تاپان يېرىلدى.

سَلِعَتِ الْأَرْضُ: زېمىن يېرىلدى، چاك كەتتى.

سَلْعٌ ج سُلُوعٌ: پۇتتىكى يېرىق.

سَلْعٌ ج أَسْلَاعٌ و سُلُوعٌ: يوچۇق، چاك، يېرىق.

سَلْعٌ.سِلْعٌ ج أَسْلَاعٌ وَسُلُوعٌ وَ سِلْعَانٌ: تەڭتۇش، زاماندىش، دەۋرداش، تەڭ دەمەت، يېشى تەڭ.

غُلَامَانِ سِلْعَانِ: تەڭ دېمەتلىك ئىككى بالا.

سِلْعَةٌ ج سِلَعٌ: مال، تاۋار، سودا بۇيۇملىرى، كۈندىلىك ئىستېمال بۇيۇملىرى.

سِلْعَةٌ كَاسِدَةٌ: كاسات مال.

سِلْعَةٌ رَائِجَةٌ: بازارلىق مال، بازىرى ئىتتىك مال.

«إِنَّنَا نَجِدُ كُلَّ مَانَحْتَاجُ إِلَيْهِ مِنَ السِّلَعِ فِي الْأَسْوَاقِ»: بىز بازاردا ئېھتىياجلىق نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى تاپىمىز.

سَلَفَ يَسْلُفُ سَلْفًا و سُلُوفًا: ئۆتتى، ئۆتۈپ كەتتى، ئۆزۈپ كەتتى، ئالدىدا ماڭدى، بىرىنچى بولدى.

«عَفَا اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَ» (قرآن): ئۆتكەنكى گۇناھىنى ئاللاھ ئەپۇ قىلدى.

سَلَفَ يَسْلُفُ سَلْفًا الْأَرْضَ: يەرنى تۈزلىدى، يەرنى تەكشىلىدى، سۆرەم سالدى، تىرنىلىدى.

سَلَفٌ ج أَسْلَافٌ: ئەجداد، ئاتا ـ بوۋا، ئىلگىرىكىلەر، پېشقەدەملەر، سەلەپلەر؛ ئۆسۈمسىز قەرز، قەرز بەرگۈچىگە پايدىسى تەگمەيدىغان قەرز؛ بۇرۇن قىلىنغان ياخشى ئەمەللەر.

«فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِلْآخِرِينَ» (قرآن): ئۇلارنى بىز كېيىنكىلەرگە نەمۇنە ۋە ئىبرەت قىلدۇق.

فِيمَا سَلَفَ: ئۆتكەندە، ئىلگىرى.

مَذَاهِبُ السَّلَفِ: بۇرۇنقىلارنىڭ مەسلىكى.

اَلسَّلَفُ الصَّالِحُ: ھۆرمەتكە سازاۋەر ئاتا ـ بوۋىلار، ياخشى ئەجدادلار.

«مُدِيرُنَا الْجَدِيدُ خَيْرُ خَلَفٍ لِخَيْرِ سَلَفٍ»: بىزنىڭ مۇدىرىمىز ئەڭ ياخشى ئىزباسار.

سَلَفًا: ئالدى بىلەن، ئاۋۋال، بۇرۇن.

«أَعْطَيْتُهُ كُلَّ الثَّمَنِ سَلَفًا»: ئۇنىڭغا ھەممە پۇلنى ئالدىن بېرىپ بولدۇم.

وَالشُّكْرُ لَكُمْ سَلَفًا: ئالدى بىلەن سىزگە رەھمەت

ئېيتىمەن.

سِلْقٌ ج أَسْلاقٌ: باجا.

سِلْفَانِ: ئىككى باجا.

سُلَفٌ ج سُلْفَانٌ وَسِلْفَانٌ: ئورمان كەكلىكى چۈجىسى.

سُلْفَاةٌ: گۈگگۈرت كىسلاتاسى تۇزى.

سُلْفَاةُ الْحَدِيدِ: تۆمۈر سۇلفات.

سُلْفَاةُ الرَّصَاصِ: قوغۇشۇن سۇلفات.

سَلْفَتَ يُسَلْفِتُ سَلْفَتَةً: قاراماي ياتقۇزدى، ئاسفالت ياتقۇزدى.

سِلْفَةٌ ج سَلائِفُ: يەڭگە؛ سىڭىل؛ ئىنىنىڭ خوتۇنى.

سِلْفَتَانِ: ئاكا ـ ئۇكىلارنىڭ خوتۇنلىرى، ئىپى يەڭگىلەر.

سُلْفَةٌ ج سُلَفٌ: ئاۋانس، ئاۋانس؛ بەرمەك، ئۆسۈمىلۈك قەرز، جازانە، بېرىلگەن مال، بېرىلگەن پۇل.

سُلْفَةٌ مُسْتَدِيمَةٌ: ئاۋانس، ئاۋانس بەرمەك.

سُلْفَةُ الْحِذَاءِ: پېتەك، كالتە پايپاق.

جَاؤُوا سُلْفَةً سُلْفَةً: كەينى ـ كەينىدىن ئۈلىشىپ كەلدى، سوڭدىشىپ كەلدى.

سَلْفَتَةٌ: قاراماي.

سَلَفِيٌّ ج سَلَفِيُّونَ: ئەجدادلارنىڭ ئەنئەنىسىنى داۋاملاشتۇرغۇچى، سەلەفلەر يولىدا ماڭغۇچى؛ شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ئىجرا قىلىشتا باشقىغا ئەمەس، پەقەت قۇرئان كەرىم ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە تايانغۇچى.

اَلسَّلَفِيَّةُ: شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ئىجرا قىلىشتا پەقەت قۇرئان كەرىم ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە ئاساسلىنىدىغان مەسلەك.

سَلِفِيَّةٌ ج سَلَفِيَّاتٌ: تۆلەم پۇل ئاۋانسىسى.

سَلَقَ يَسْلُقُ سَلْقًا الْبَيْضَ: تۇخۇمنى پىشۇردى.

سَلَقَهُ بِاللِّسَانِ أَوْ بِكَلامِهِ: ئازار بەردى، دەشنام بەردى.

«فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِأَلْسِنَةٍ حِدَادٍ» «قرآن» : قورقۇنچ كەتكەندە، سىلەرنى كەسكىن تىللار بىلەن رەنجىتىدۇ.

سَلَقَهُ بِالسَّوْطِ: ئۇنى ساۋىدى، ئۇنى قامچىلىدى.

سَلَقَ الْبَرْدُ النَّبَاتَ: ئوت ـ چۆپكە ئۈششۈك تەگدى.

سَلَقَ اِنْتِخَابَاتٍ: سايلام ئۆتكۈزدى.

سَلَقَ الذَّبِيحَةَ بِالْمَاءِ الْحَارِّ: بوغۇزلانغان مالنى قايناقسۇغا سېلىپ يۇدى.

سَلَقَ اللَّحْمَ: گۆشنى شورپا قىلدى، گۆشنى سۇدا پىشۇردى.

سَلْقٌ: پىشۇرماق، قايناتماق.

سِلْقٌ ج سُلْقَانٌ وَ سِلْقَانٌ: قىزىلچا؛ بۆرە؛ سۇ يولى.

سَلَقٌ ج أَسْلاقٌ وَ سِلاقٌ: يارا ئىزى، تارتۇق.

سَلَقُون: قوغۇشۇن ئوكسىد؛ سۇرۇخ.

سَلَكَ يَسْلُكُ سُلُوكًا: ھەرىكەت قىلدى، ئۆتكۈزدى، تەسەررۇپ قىلدى.

سَلَكَ الطَّرِيقَ: يول ماڭدى.

«سَلَكَ سُلُوكًا حَسَنًا» : ئۇ چىرايلىق يول تۇتتى.

«سَلَكْتُ طَرِيقًا غَيْرَ الَّذِي سَلَكْتُمُوهُ» : سىلەر ماڭمىغان يول بىلەن ماڭدىم.

سَلَكَ الْمَكَانَ: مەلۇم جايغا كىردى، قەدەم باستى.

سَلَكَ الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرگۈزدى.

«فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ الْمُجْرِمِينَ مَاسَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ» «قرآن» : ئۇلار جەننەتلەردە بولۇپ، گۇناھكارلاردىن: «سىلەرنى دوزاخقا كىرگۈزگەن نېمە؟» دەپ سورايدۇ.

سَلَكَ الْخَيْطَ فِي الْإِبْرَةِ: يىڭنىگە يىپ ئۆتكۈزدى، يىپ ساپتى.

«سَلَكَ حَبَّاتِ الْخَرْزِ فِي الْخَيْطِ» : مارجان دانىلىرىنى يىپقا ئۆتكۈزدى.

«كَذَلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ» «قرآن» : شۇنىڭدەك گۇناھكارلارنىڭ دىللىرىغا قۇرئاننى سالدۇق.

سِلْكٌ: ساھە.

سِلْكٌ سِيَاسِيٌّ: سىياسىي ساھەدىكىلەر، سىياسىئونلار، سىياسىي ساھە.

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

اَلسِّلْكُ التَّعْلِيمِيُّ: مائارىپ ساھەسىدىكىلەر.

«يَعْمَلُ أَخِي فِي السِّلْكِ السِّيَاسِيِّ» : قېرىندىشىم سىياسىي ساھەدە ئىشلەيدۇ.

اِنْتَظَمَ فِي سِلْكِ الْوِزَارَةِ: ئىچكى كابىنېتقا قاتناشتى، ئىچكى كابىنېت تەشكىل قىلدى.

اَلسِّلْكُ الدِّرَاسِيُّ: ئۆگىنىش ۋاقتى، مەشىق ۋاقتى.

سِلْكٌ ج أَسْلَاكٌ وَ سُلُوكٌ: يىپ؛ سىم؛ لىنىيە.

«اِنْقَطَعَ سِلْكُ الْعِقْدِ فَانْفَطَرَتْ حَبَّاتُهُ» : بويۇنچاقنىڭ يىپى ئۈزۈلۈپ كېتىپ، ئۇنىڭ دانچىلىرى (ئۈنچىدىكى مارجانلار) چېچىلىپ كەتتى.

سِلْكُ الْهَوَاءِ: ئاۋئاتسىيە، ھاۋا يولى.

سِلْكُ الْبَحْرِ: دېڭىز قاتنىشى، دېڭىز يولى.

سِلْكٌ مَعْدَنِيٌّ: مېتال سىم، پولات سىم.

سِلْكٌ نَبَاتِيٌّ: پىلەكلىك ئۆسۈملۈك.

سِلْكٌ بَحْرِيٌّ: دېڭىز ئاستى ئېلېكتر سىمى.

سِلْكٌ بَرْقِيٌّ: تېلېگراف سىمى.

سِلْكٌ هَوَائِيٌّ: ھاۋاغا تارتىلغان سىم، ئانتېنا.

سِلْكٌ كَهْرَبَائِيٌّ: توك سىمى.

بِلَاسِلْكٍ: سىمسىز.

آلَةُ الْخَزْمِ بِالسِّلْكِ: دەپتەر تىككۈچ.

أَسْلَاكٌ مَفْتُولَةٌ: كابېل.

أَسْلَاكٌ شَائِكَةٌ: تىكەنلىك سىم.

بِلَا أَسْلَاكٍ: سىمسىز.

«عَلَى الْمَرْءِ أَنْ لَا يُطْلِقَ الْعِنَانَ لِلسُّلُوكِ السَّيِّئِ» : كىشى يامان قىلمىشلىرىنى ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتمەسلىكى كېرەك.

سِلْكِيٌّ: سىملىق.

جِهَازُ الْتِقَاطٍ لَا سِلْكِيٍّ: رادىئو.

اِتِّصَالٌ لَاسِلْكِيٌّ: رادىئو ئارقىلىق ئالاقىلىشىش.

اِتِّصَالَاتٌ سِلْكِيَّةٌ: تېلېفون ئارقىلىق ئالاقىلىشىش.

إِشَارَةٌ لَاسِلْكِيَّةٌ: رادىئو، رادىئو ئارقىلىق خەۋەر يەتكۈزۈش.

مُخَابَرَةٌ لَاسِلْكِيَّةٌ: رادىئو خەۋىرى.

رِسَالَةٌ لَاسِلْكِيَّةٌ: تېلېگرامما، سىمسىز رادىئو سىگنالى.

سَلَّ يَسُلُّ سَلًّا الشَّيْءَ مِنَ الشَّيْءِ: چىقىرىۋالدى، سۇغۇرۇۋالدى.

سَلَّ سَيْفَهُ: قىلىچىنى سۇغۇرۇۋالدى.

سَلَّهُ الدَّاءُ: كېسەل بولۇپ قالدى.

سُلَّ الشَّخْصُ: ئۆپكە كېسىلى بولۇپ قالدى.

سُلٌّ. سِلٌّ. دَاءُ السِّلِّ: ئۆپكە كېسىلى.

سِلٌّ رِئَوِيٌّ: ئۆپكە تۇبېركۇلىيۇزى.

سِلٌّ تَدَرُّنِيٌّ: تۇبېركۇلىيۇز كېسىلى.

سِلٌّ مُسْتَعْجِلٌ: كۆك يۆتەل.

سِلُّ الْعِظَامِ: سۆڭەك تۇبېركۇلىيۇزى.

سَلٌّ ج سِلَالٌ: سېۋەت.

سُلَّاءَةٌ ج سُلَّاءٌ: تىكەن.

سَلَّابٌ: قاراقچى، بۇلاڭچى، باندىت، باسمىچى، ئوغرى.

سَلَّاقٌ: ناتىق، پاساھەت ـ بالاغەت بىلەن سۆزلەيدىغان ئادەم.

سَلَّالٌ ج سَلَّالُونَ: سېۋەت توقۇغۇچى، سېۋەتچى.

سِلَّايَةٌ: تىكەن.

سَلَّبَ يُسَلِّبُ تَسْلِيبًا ـ تِ الْحَامِلُ: ھامىلە چۈشۈپ كەتتى، بويىدىن ئاجراپ كەتتى.

سَلَّةٌ ج سِلَالٌ وَ سَلَّاتٌ: سېۋەت.

سَلَّةُ الْمُهْمَلَاتِ: كېرەكسىز نەرسىلەر سېۋىتى، ئەخلەت سېۋىتى.

كُرَةُ السَّلَّةِ: ۋاسكېتبول.

سَلَّحَ يُسَلِّحُ تَسْلِيحًا: قوراللاندۇردى.

سَلَّسَ يُسَلِّسُ تَسْلِيسًا الْحَلْيَ: گۆھەر بىلەن نەقىشلىدى، گۆھەر يالاتتى.

سَلَّسَ اللُّغَةَ: لۇغەتنى پىششىق بىلدى.

سَلَّطَ يُسَلِّطُ تَسْلِيطًا عَلَى الشَّخْصِ: مۇسەللەت قىلدى، ھۆكۈمران قىلدى.

«وَلَوْ شَاءَ اللهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ» «قرآن» :

ئەگەر ئاللاھ خالىسا، ئۇلارنى سىلەرگە مۇسەل-لەت قىلاتتى.

سَلَّعَ يُسَلِّعُ تَسْلِيْعًا: ياردى، چاپتى.

سَلَّفَ يُسَلِّفُ تَسْلِيفًا مَالاً: مالنى قەرز بەردى، ئۆتنە بەردى.

سَلَّكَ يُسَلِّكُ تَسْلِيكًا الشَّيْءَ: ئاچتى، تەرتىپكە سالدى، رەتلىدى.

سَلَّكَ الْأَسْنَانَ: چىشنى چوتكىلىدى، چىشنى كولىدى.

سَلَّكَ الْأَمْرَ الْمُعَقَّدَ: قىيىن ئىشنى ھەل قىلدى.

سَلَّكَ الْخَيْطَ: تۆگۈننى يەشتى.

سَلَّمَ يُسَلِّمُ تَسْلِيْمًا عَلَى شَخْصٍ: سالام بەردى، قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى.

«يَاأَيُّهَاالَّذِيْنَ آمَنُوْالَاتَدْخُلُوابُيُوتًاغَيْرَبُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُواوَتُسَلِّمُواعَلَى أَهْلِهَا» (قرآن) : ئى مۆمىنلەر! باشقىلارنىڭ ئۆيلىرىگە (كىرىش-كە) ئىجازەت سورىمىغىچە ۋە ئۇي ئىگىسىگە سالام بەرمىگىچە كىرمەڭلار.

«سَلَّمْتُ عَلَيْهِمْ فَقَالُوا وَعَلَيْكَ السَّلَامُ» : ئۇلارغا سالام بېرىۋىدىم، ئۇلار: «ۋە ئەلەيكۇم ئەسسالام» دەپ ئېلىك ئالدى.

«سَلَّمَ عَلَيْهِمْ وَاحِدًا وَاحِدًا» : ئۇلارغا بىرمۇ بىر سالام قىلدى.

سَلَّمَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئۆتكۈزۈپ بەردى، ئۇنىڭغا تاپشۇرۇپ بەردى، تاپشۇردى.

«سَلَّمَ الْعَمَلَ إِلَى النَّوْبَةِ التَّالِيَةِ» : ئىشنى كېيىنكى ئىسمېنىغا ئۆتكۈزۈپ بەردى.

سَلَّمَ بِالْأَمْرِ: رازى بولدى، مەمنۇن بولدى.

سَلَّمَ أَمْرَهُ إِلَى اللّٰهِ: ئىشنى ئاللاھقا تاپشۇردى، تەقدىرگە تەن بەردى، پېشانىسىدىن كۆردى.

سَلَّمَ إِعْلَانًا قَضَائِيًّا: چاقىرىق ئەۋەتتى.

سَلَّمَ لَهُ فِي: ئۇنىڭغا يول قويدى.

سَلَّمَ بِالْقَضَاءِ وَالْقَدَرِ: تەقدىرگە بويسۇندى، تەقدىرگە تەن بەردى.

سَلَّمَ شَيْئًا إِلَى شَخْصٍ: نەرسىنى بەردى، تاپشۇ-رۇپ بەردى.

«سَلَّمْتُ الرِّسَالَةَ إِلَى صَاحِبِهَا» : مەن خەتنى ئىگىسىگە تاپشۇردۇم.

سَلَّمَ نَفْسَهُ لِلشُّرْطَةِ: ساقچىغا ئۆزىنى مەلۇم قىلدى.

سَلَّمَهُ: ئۇنى قۇتۇلدۇردى، ساق قالدۇردى.

«كَادَ يَغْرَقُ وَلَكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَهُ» : ئۇ غەرق بولاي دەپ قالغانىدى، لېكىن ئاللاھ ئۇنى ئامان قىلدى.

سَلَّمَ نَفْسَهُ: تەسلىم بولدى، ئۆزىنى مەلۇم قىلدى.

سَلَّمَ سَلَاحَهُ: قورالىنى تاپشۇردى.

سَلَّمَ سَلَاحَهُ: قورال تاپشۇردى.

سَلَّمَ إِلَى الْعَدُوِّ: دۈشمەنگە تەسلىم بولدى.

«سَلَّمُوا لِعَدُوِّهِمْ بَعْدَ أَنْ نَفِدَتْ ذَخِيرَتُهُمْ» : ئوق - دورىلىرى تۈگەپ كەتكەندىن كېيىن ئۇلار دۈشمەنگە تەسلىم بولدى.

سَلَّمَ لَهُ: ئۇنىڭ ئۈستۈن كەلگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلدى، ئۇنىڭغا قارشى تۇرۇشتىن توختىدى.

سَلَّمَهُ مِنْ خَطَرٍ: ئۇنى خەتەردىن ساقلاپ قالدى، ئۇنى قۇتقۇزدى.

سَلَّمَ الْمُصَلِّي: نامازدىن چىقتى، نامازنى ئاخىر-لاشتۇردى، سالام بېرىپ نامازنى تۈگەتتى.

«أُسَلِّمُ بِصِحَّةِ مَا قُلْتَ» : دېگەنلىرىڭىزنىڭ راستلىقىدىن مەمنۇنمەن.

سُلَّمٌ. سُلَّمَةٌ ج سَلَالِمُ و سَلَالِيمُ: شوتا، پەلەمپەي، ۋاستە.

«أَسْنَدَ السُّلَّمَ إِلَى الْجِدَارِ» : شوتىنى تامغا يۆلەپ قويدى.

«فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْسُلَّمًا فِي السَّمَاءِ» (قرآن) : ئۇنداقتا يەر ئاستىغا كىرىشكە يول ياكى ئاسمانغا چىقىشقا شوتا تېپىپ بىر مۆجىزە كەلتۈرەلىسەڭ (كەلتۈرگىن).

سُلَّمُ الْبَيْتِ: ئۆينىڭ پەلەمپىيى.

سُلَّمٌ مِيكَانِيكِيٌّ: لىفت.

سُلَّمٌ مُتَنَقِّلٌ: ھەرىكەتچان شوتا.

اِتَّخَذَهُ سُلَّمًا: ئۇنى ۋاستە قىلىۋالدى.

«يَتَّخِذُ مَنْصِبَهُ سُلَّمًا إِلَى أَهْدَافٍ أُخْرَى» : مەنسىپىنى باشقا غەرەزلەرگە يېتىشنىڭ ۋاسىتىسى قىلىۋالدى.

اَلسُّلَّمُ الْمُوسِيقِيُّ: ئىنتېرۋال، ئاھاڭ ئارىلىقى، گامما (بارغانسېرى يۇقىرىلايدىغان ياكى تۆۋەنلەيدىغان تاۋۇشلار تىزمىسى).

سِلَّوْرْ: دېڭىز يىلان بېلىقى.

سَلَّى يُسَلِّي تَسْلِيَةً: مەشغۇل قىلدى؛ شادلاندۇردى.

سَلَّاهُ: ئۇنىڭغا تەزىيە بىلدۈردى.

سَلِمَ يَسْلَمُ سَلَامًا و سَلَامَةً مِنْ خَطَرٍ: زىيان ـ زەخمەت يەتمىدى، قۇتۇلدى، ئامان قالدى، ساق قالدى.

سَلِمَ مِنْ عَيْبٍ: ئەيىب نۇقساندىن خالى بولدى.

«لَمْ يَسْلَمْ مِنَ الْحَرِيقِ سِوَى مَنْزِلٍ وَاحِدٍ»: ئوت ئاپىتىدە بىر ئۆيدىن باشقا ھېچنېمە ئامان قالمىدى.

سَلْمٌ ج أَسْلَامٌ و سِلَامٌ: چېلەك، سوغا.

سَلَمٌ: سالام، سالام بەرمەك، تىنىچ ـ ئامانلىق سورىماق؛ ئەگمەك، تەسلىم بولماق، بويسۇنماق؛ ئەسىر.

«وَأَلْقَوا إِلَى اللّٰهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ» ‹قرآن›: شۇ كۈندە ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئاللاھقا باش ئەگكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سَلْمٌ. سِلْمٌ. سَلَامٌ: تىنچلىق، ئامانلىق، سالامەتلىك، بىخەتەرلىك، خاتىرجەملىك، جىمجىتلىق؛ ئىسلام دىنى.

«يٰٓأَيُّهَاالَّذِيْنَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِى السِّلْمِ كَافَّةً» ‹قرآن›: ئى مۆمىنلەر! ئىسلام دىنىغا پۈتۈنلەي كىرىڭلار.

أَنْصَارُ السِّلْمِ: تىنچلىق تەرەپدارلىرى.

«وَإِنْ جَنَحُوا لِلسِّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا» ‹قرآن›: ئەگەر ئۇلار تىنچلىققا مايىل بولسا، سەنمۇ تىنچلىققا مايىل بولغىن.

سِلْمِيٌّ: تىنچلىقپەرۋەرلىك، تىنچلىققا مەنسۇپ.

بِالطُّرُقِ السِّلْمِيَّةِ: تىنچ ئۇسۇللار بىلەن، تىنچ يوللار بىلەن.

سَلْهَبٌ ج سَلَاهِبُ و سَلَاهِبَةٌ: قەددى ـ قامەتلىك، بەستلىك.

سَلْهَبَةٌ مِنَ النِّسَاءِ: قامەتلىك ئايال، بەستلىك ئايال.

سَلْوٌ: ئۇنۇتماق، ئۇنتۇپ كەتمەك، ئېسىدىن چىقىپ كەتمەك، يادىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتمەك؛ كۆڭۈل ياسىماق، تەسەللى بەرمەك، بەزلىمەك، كۆڭۈل ئېچىتماق.

«اِبْنَتُهُ الصَّغِيرَةُ هِيَ سَلْوَاهُ الْوَحِيدَةُ»: ئۇنىڭ كىچىك قىزى ئۇنىڭ بىردىنبىر ئەرمىكىدۇر.

سَلَوَاةٌ: بۆدۈنە.

سَلْوَانٌ: ئۇنۇتماق، ئۇنتۇپ كەتمەك، ئېسىدىن چىقىپ كەتمەك، يادىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتمەك، كۆڭۈل ياسىماق، تەسەللى بەرمەك، بەزلىمەك، كۆڭۈل ئېچىتماق.

سَلْوَةٌ ج سُلُوَةٌ: ئويۇن ـ تاماشا، كۈلكە ـ چاقچاق، كۆڭۈل خوشى.

«أَصْبَحَ فَنُّهُ سَلْوَتَهُ»: ھۈنىرى ئۇنىڭغا ئەرمەك بولدى.

هُوَ فِى سَلْوَةٍ مِنَ الْعَيْشِ: ئۇنىڭ تۇرمۇشى كۆڭۈللۈك.

سُلُوفَانٌ: بىر خىل نېپىز يالتىراق قەغەز.

سَلُوقِيٌّ: ئوۋ ئىتى، تايغان.

سَلُوقِيَّةٌ: كېمە باشلىقى.

سُلُوكٌ: مەسلەك؛ يۈرۈش ـ تۇرۇش، ئەخلاق، قىلىق، پېئىل، ھەرىكەت.

سُلُوكُ الْبَحْرِ: دېڭىز قاتنىشى.

آدَابُ السُّلُوكِ: قائىدە ـ يوسۇن، ئەدەپ ـ قائىدە، مۇراسىم.

حُسْنُ السُّلُوكِ: ئەخلاقلىق، ئەدەپ ـ قائىدىلىك، ئەخلاقى دۇرۇس، گۈزەل ئەخلاقلىق.

سَيِّئُ السُّلُوكِ: ئەخلاقسىز، ئەدەپسىز، ئەخلاقى ناچار.

شَهَادَةُ حُسْنِ السُّلُوكِ: گۈزەل ئەخلاق شاھادەتنامىسى.

سُلُوٌّ: ئۇنۇتماق، ئۇنتۇپ كەتمەك، ئېسىدىن چىقىپ كەتمەك، يادىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتمەك. كۆڭۈل ياسىماق، تەسەللى بەرمەك، بەزلىمەك، كۆڭۈل ئېچىتماق.

سَلْوًى ج سَلَاوَى: بۆدۈنە، تەرەنجىبىن.

«وَأَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى» ‹قرآن›: سىلەرگە تەرەنجىبىن بىلەن بۆدۈنىنى چۈشۈرۈپ بەردۇق.

سَلِيَ يَسْلَى سُلِيًّا: ئۆتتۈپ كەتتى، سوۋۇپ كەتتى.

سَلِيبٌ ج سُلُبٌ و سَلْبَى: بۇلىنىۋېلىنغان، تارتىۋېلىنغان، تالان ـ تاراج قىلىنغان.

سَلِيبُ الْعَقْلِ: ساراڭ، مەجنۇن، ئەقلىنى يوقاتقان، ئەقلىدىن ئازغان.

سَلِيجٌ: مەززىلىك يېمەكلىك.

سَلِيخٌ: تەمى يوق، بەتتام، تۇزسىز، لەززەتسىز.

سَلِيخَةٌ: قوزاق دارچىن؛ يېڭى تۇغۇلغان بوۋاق.

سَلِيطٌ ج سُلَطَاءُ: ئاغزى يامان، تىلى ئۆتكۈر؛ تەنتەك؛ قاتتىق؛ قارام؛ ئەدەپسىز، شاللاق.

رَجُلٌ سَلِيطٌ: ئاغزى يامان ئادەم.

كَانَ سَلِيطَ اللِّسَانِ: ئاغزى يامان ئادەم ئىدى.

سَلِيطَةٌ ج سَلَائِطُ و سَلِيطَاتٌ: تىلى ئۆتكۈر، تىلى ئۇزۇن.

سَلِيفٌ ج سُلَفَاءُ و سَلُوفٌ: ئاساس سالغۇچى، ئاساسچى، باشلامچى، پېشۋا، ئالدىدا ماڭغۇچى.

سَلِيقٌ ج سُلُقٌ: يولنىڭ قاسنىقى، يولنىڭ چېتى؛ چۈشكەن غازاڭ.

سَلِيقَةٌ ج سَلَائِقُ: شورپا؛ پىششىق يېمەكلىك؛ تەبىئىي تۇيغۇ؛ تەبىئىي مەي؛ تەبىئەت؛ خاراكتېر.

«اِسْتَرْسَلَ فِي الْكَلَامِ عَلَى سَلِيقَتِهِ» : تەبىئىي خاراكتېر بويىچە راۋان سۆزلىدى.

سُلِقَ عَلَى سَلِيقَةٍ مُعَيَّنَةٍ: مۇئەييەن خاراكتېر بىلەن يېتىلدى.

يَتَكَلَّمُ بِالسَّلِيقَةِ: تۇغما خاراكتېر بىلەن پاساھەتلىك سۆزلەيدۇ.

سَلِيقِيٌّ: تەبىئىي تۇيغۇغا مەنسۇپ، تەبىئىي ھالەتكە مەنسۇپ.

سَلِيلٌ ج سُلَّانٌ: سايدىكى سۇ يولى؛ ئەۋلاد، ئۇرۇق ـ ئەۋلاد؛ ساپ شاراب، ساپ ماي؛ ئاتنىڭ مېڭىسى؛ تۆگىنىڭ لوككىسى؛ ئېقىن.

سَلِيلُ الشَّخْصِ: ئەۋلاد، ئۇرۇق ـ ئەۋلاد.

«هٰذَا سَلِيلُ عَائِلَةٍ كَرِيمَةٍ» : بۇ، ئېسىل ئائىلىنىڭ ئەۋلادى.

سَلِيلَةٌ: قىز بالا؛ ئۇزۇن يېلىق.

سَلِيمٌ ج سُلَمَاءُ و سَلْمَى: بېجىرىم، ساغلام، تىنچ؛ تولۇق، ئامان ـ ئېسەن، سالامەت.

سَلِيمُ النِّيَّةِ: ياخشى نىيەتلىك.

سَلِيمُ الْقَلْبِ: ئاق كۆڭۈل، ئىدىيىسى ساغلام، كۆڭلىدە كىر يوق، دىلى پاك.

سَلِيمُ الْعَاقِبَةِ: ياخشى ئاقىۋەت ئېلىپ كېلىدىغان، ئاقىۋىتى ياخشى، زىيان ـ زەخمەت ئېلىپ كەلمەيدىغان.

سَلِيمٌ مِنْ كَذَا: ئەيىبسىز، قۇسۇرسىز، نۇقساندىن خالى.

ذَوْقٌ سَلِيمٌ: ساغلام زوق.

سَلِيمُ الْعَقْلِ: ئەقلىي ساغلام، ئەس ـ ھوشى جايىدا.

سَلِيمُ الْجِسْمِ: بەدەن قۇرۇلۇشى ساغلام، تەندۇرۇس، تېنى ساغلام، بېجىرىم.

سَلِيمُ الْبِنْيَةِ: بەدەن قۇرۇلۇشى ساغلام، تەندۇرۇس، تېنى ساغلام.

«اَلْعَقْلُ السَّلِيمُ فِي الْجِسْمِ السَّلِيمِ» (مثل) : ساغلام تەندە ساپ ئەقىل.

سُلَيْمَانِيٌّ: سۇلىما، سىماپ، خلورىد، سىماپتىن ئېلىنىدىغان زەھەرلىك ماددا.

حَجَرٌ سُلَيْمَانِيٌّ: رودا.

سَمَا يَسْمُو سُمُوًّا: ئۆرلىدى، يۇقىرىلىدى.

«سَمَا الطَّائِرُ فِي الْجَوِّ» : قۇش ھاۋاغا كۆتۈرۈلدى.

سَمَا بِنَظَرِهِ إِلَى الشَّيْءِ: يۇقىرىغا قارىدى، ئاسمانغا قارىدى.

سَمَا بِهِ: كۆتۈردى، يۇقىرىلاتتى، ئۆرلەتتى.

«سَمَا بِهِ عِلْمُهُ» : بىلىمى ئۇنىڭ دەرىجىسىنى كۆتۈردى.

سَمَا الْقَوْمُ: قەۋم ئوۋغا چىقتى.

سَمَتْ نَفْسُهُ إِلَى مَعَالِمِ الْأُمُورِ: پۈتۈن قەلبىنى بېغىشلىدى، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلدى.

سُمًا: ياخشى نام، ياخشى ئاتاق، شۆھرەت ـ ئابرۇي.

سَمَاءٌ ج سَمٰوَاتٌ و سَمَاوَاتٌ: ئاسمان، ھاۋا بوشلۇقى، پەلەك، كۆك.

uyghurkitap.com

«وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ» ‹قرآن›: بىز (بىزگە ئەڭ يېقىن بولغان ئاسمانلاردىن) ئەڭ يېقىن ئاسماننى چىراغلار (يەنى يورۇق يۇلتۇز-لار) بىلەن بېزىدۇق.

سَمَاءُ السَّمَاوَاتِ: ئەڭ يۇقىرى ئاسمان.

طُيُورُ السَّمَاوَاتِ: ئۇچار قۇشلار، ئۇچار قاناتلار.

سَمَائِيٌّ: يۇقىرىلىق، ئاسماندىكى؛ هاۋا رەڭ؛ ساماۋى، روهى، مەنىۋى.

سَمَاجَةٌ: سەت بولماق، كۆرۈمسىز بولماق، قەبىهـ-لەشمەك، قوپال بولماق، قەبىه بولماق.

سَمَاحٌ: ئەپۇ قىلىش، كەچۈرۈم قىلىش؛ كەڭ قورساقلىق؛ ئىجازەت بەرمەك؛ رۇخسەت قىلماق، يول قويماق.

عَدَمُ السَّمَاحِ: رۇخسەت قىلماسلىق، ئىجازەت بەرمەسلىك.

فِتْرَةُ سَمَاحٍ: قەرزنى تۆلەشكە بېرىلگەن مۆهلەت.

رَقْصَةُ السَّمَاحِ: ئەر ـ ئاياللار ئارىلاش هالقا بولۇپ ئوينايدىغان كوللېكتىپ ئۇسسۇل.

بَيْعُ السَّمَاحِ: تۆۋەن باهادا سېتىپ بېرىش، ئېتىـ-بار باهادا سېتىپ بېرىش.

سَمَاحَةٌ: سېخىيلىق، مەردلىك، كەڭ قوللۇق، كەڭ قورساقلىق، ئەپۇچانلىق.

صَاحِبُ السَّمَاحَةِ الْمُفْتِي: مۇپتى ئالىيلىرى، هەزرەتلىرى، جانابلىرى، ئالىيلىرى (مۇپتىغا قارىتا ئىشلىتىلىدىغان هۆرمەت سۆزى).

سِمَاخٌ: قۇلاق تۆشۈكى.

سَمَادٌ ج أَسْمِدَةٌ: ئوغۇت، قىغ.

«يُمِدُّ الْفَلَّاحُ زَرْعَهُ بِالسَّمَادِ»: دېهقان زىرائەت-لىرىنى ئوغۇتلايدۇ.

سَمَارٌ: پىلىك ئوت.

سِمَاطٌ ج سُمُطٌ و أَسْمِطَةٌ: تاماق ئۈستىلى، تاماق جوزىسى، داستىخان.

«نَظَّمْتُ السِّمَاطَ بَعْدَ أَنْ اِنْتَهَيْنَا مِنَ الْأَكْلِ»: تاماق يەپ بولغاندىن كېيىن داستىخاننى يىغىشتۇردۇم.

سَمَاعٌ: ئاڭلاش سېزىمى؛ قۇلاق؛ ئاڭلىماق.

شَهَادَةُ سَمَاعٍ: ئاڭلىغۇچىنىڭ ئىسپاتى.

سَمَاعٌ ‹فِي النَّحْوِ›: قوللىنىش ئادىتى، ئىشلىـ-تىش ئادىتى (گىراماتىكىدا).

سَمَاعِيٌّ: ئادەت بويىچە، ئاغزاكى تارقالغان.

شَاهِدٌ سَمَاعِيٌّ: ئاڭلاپ گۇۋاهلىق بەرگۈچى.

سُمَاقٌ: ساپ، پاك ـ پاكىز.

سِمَاكٌ: تۈۋرۈك، تىرەك.

اَلسِّمَاكُ الرَّامِحُ: پادىچى يۇلتۇز تۈركۈمى.

اَلسِّمَاكُ الْأَعْزَلُ: سۇنبۇلە يۇلتۇز تۈركۈمى.

اَلسِّمَاكَانِ: ئىككى يورۇق يۇلتۇز، قوشكېزەك يۇلتۇز (پادىچى يىگىت بىلەن توقۇمىچى قىز).

سَمَاكَةٌ: تورۇس؛ ئېگىزلىك، قېلىنلىق.

سَمَامَةٌ: قارلىغاچ.

سُمَانَاةٌ ج سُمَانِيَاتٌ: بۆدۈنە.

سُمَانِيٌّ: بۆدۈنە.

سَمَاوِيٌّ: يۇقىرىلىق، ئاسماندىكى؛ هاۋا رەڭ؛ ساماۋى، روهىي، مەنىۋى.

اَلْأَجْرَامُ السَّمَاوِيَّةُ: ئاسمان جىسىملىرى.

سَمَتَ يَسْمُتُ وَ يَسْمِتُ سَمْتًا: قارىسىغا يول ماڭدى، تەقى ـ تۇرقى چىرايلىق بولدى.

سَمَتَ الشَّيْءَ: كۆزلىدى، قورسىقىغا پۈكتى، نىشانلىدى.

سَمْتٌ ج سُمُوتٌ: يول، داغدام يول؛ يۆنىلىش تەرەپ؛ تەقى ـ تۇرقى، سىرتقى قىياپەت، تۇس، چىراي.

«مَضَى فِي سَمْتِهِ نَحْوَ هَدَفِهِ»: غايىسىنى نىشانلاپ ئۆز يولىدا ماڭدى.

سَمْتُ الْاِعْتِدَالِ: كۈن ـ تۈن تەڭلىشىش چەمبىـ-رى.

سَمْتُ الْاِنْقِلَابِ: كۈن توختاش چەمبىرى.

سَمْتُ الرَّأْسِ: ئاسمانغا قارىغۇچىنىڭ باش ئۈستى ئۇدۇلىدىكى ئاسمان نۇقتىسى.

رَزِينُ السَّمْتِ: سەت، قەبىه، خۇنۇك، قوپال.

سَمُجَ يَسْمُجُ سَمَاجَةً وَ سُمُوجَةً: سەتلەشتى، قەبىهلەشتى، خۇنۇكلەشتى، قوپال بولدى، رەزىللەشتى.

«سَمُجَتْ تَصَرُّفَاتُهُ فَطُرِدَ مِنْ وَظِيفَتِهِ» : ئۇنىڭ ھەرىكەتلىرى رەزىل بولغانلىقى ئۈچۈن ۋەزىپىسىدىن قوغلاندى.

سَمْجٌ ج سِمَاجٌ و سَمْجُونَ و سَمْجَاءُ و سَمَاجَى: قەبىھ، قوپال، توڭ، سەت، كۆرۈمسىز.

سَمَحَ يَسْمَحُ سَمَاحًا و سَمَاحَةً لَهُ بِالْأَمْرِ: ئىجازەت بەردى، قوشۇلدى، رۇخسەت قىلدى.

«سَمَحَ لَهُ بِالْمُرُورِ» : ئۇنىڭ ئۆتۈشىگە رۇخسەت قىلدى.

لَا سَمَحَ اللهُ: ئاللاھ تائالا بۇنىڭغا يول قويمىغاي، ئاللاھ تائالا بۇ ئىشنى يۈز بەرگۈزمىگەي (دۇئا سۆزلىرى ئارىسىدا قىستۇرۇلۇپ دېيىلىدىغان دۇئا تەلەپ سۆزى).

سَمُحَ يَسْمُحُ سِمَاحًا و سُمُوحًا و سَمَاحَةً و سُمُوحَةً و سَمْحًا: مەرد بولدى، كەڭ بولدى، سېخىي بولدى، كەڭ قورساق بولدى، كەچۈرۈملىك قىلدى.

سَمْحٌ: سېخىيلىق، مەردلىك، كەڭ قوللۇق.

سَمْحٌ ج سِمَاحٌ: مەرد، كەڭ قورساق.

رَجُلٌ سَمْحٌ: كەڭ قورساق ئادەم، مەرد ئادەم.

دِينٌ سَمْحٌ: ئاسانلىق تۇغدۇرۇپ بېرىدىغان دىن، قولاي دىن.

اَلشَّرِيعَةُ السَّمْحَاءُ: كەچۈرۈملۈك ئاساسىغا قۇرۇلغان ئىسلام شەرىئىتى، قولاي شەرىئەت.

اَلْمِلَّةُ السَّمْحَاءُ: كەڭ دىن ئىسلام دىنى.

سِمْحَاقٌ: توقۇلما.

شَرِيعَةٌ سَمْحَةٌ: ئاسانلىق تۇغدۇرۇپ بېرىدىغان شەرىئەت، قولاي شەرىئەت.

سَمَخَ يَسْمَخُ سَمْخًا الزَّرْعُ: زىرائەت بىخ چىقاردى، ئۈندى، بىخلاندى.

سَمَخَ يَسْمَخُ سَمْخًا ـ هُ: قولاقنىڭ تۆشۈكى زەخىملەندى.

زَرْعٌ حَسَنُ السَّمْخَةِ: ياخشى ئۆسكەن زىرائەت.

سَمَدَ يَسْمُدُ سُمُودًا: غەپلەتتە قالدى، تېڭىرقاپ قالدى، ھەيرەتتە قالدى، غادىيىپ ماڭدى، كىبىرلىنىپ ماڭدى.

سَمَدَ يَسْمُدُ سَمْدًا الْجِمَالُ: تۆگە تېز ماڭدى.

سَمَدَ فِي الْعَمَلِ: ئىشقا بېرىلدى، ئىشنى داۋاملاشتۇردى، بېرىلىپ ئىشلىدى.

سَمَدَهُ: ئۇنى كۆزلىدى.

سَمَدَ الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى.

سَمْدٌ: مەڭگۈ، ئەبەدى، دائىم.

هُوَ لَكَ سَمْدًا: ئۇ مەڭگۈ ساڭا مەنسۇپ، ئۇ ئاخىرغىچە سېنىڭ.

سَمَرَ يَسْمُرُ سَمْرًا و سُمُورًا: كېچىچە پاراڭلىشىپ چىقتى.

«نَسْمُرُ كُلَّ لَيْلَةٍ حَتَّى سَاعَةٍ مُتَأَخِّرَةٍ» : بىز ھەركۈنى يېرىم كېچىگىچە پاراڭلىشىمىز.

سَمُرَ يَسْمُرُ سُمْرَةً: قوڭۇر رەڭگە ئۆزگەردى، بېغىر رەڭگە ئۆزگەردى.

«تَعَرَّضَ لِلشَّمْسِ طَوِيلًا فَسَمُرَ» : ئۇزۇن كۈنگە قاقلىنىپ رەڭگى قارىداپ كەتتى.

سَمِرَ يَسْمَرُ سَمْرَةً: جىگەر رەڭگە كىردى، قوڭۇر رەڭلىك بولدى، بۇغداي ئۆڭلۈك بولدى.

سَمَرٌ ج أَسْمَارٌ: كېچىلىك پاراڭ، كېچىلىك سۆھبەت.

سَمُرٌ ج أَسْمُرٌ: ئەرەب كاۋچۇك دەرىخى.

اَلسَّمْرَاءُ: بۇغداي ئۆڭ.

اِمْرَأَةٌ سَمْرَاءُ: قارامتۇل ئايال.

اَلْبَشَرِيَّةُ السَّمْرَاءُ: قوڭۇر تەنلىك.

سُمْرَةُ اللَّوْنِ: قوڭۇر رەڭ، بېغىررەڭ، جىگەر رەڭ.

«سُمْرَتُهُ تَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ مِنْ أَصْلٍ غَيْرِ أُورُوبِّيٍّ» : ئۇنىڭ چىرايىنىڭ قوڭۇرلۇقى ئۇنىڭ ئەسلى ياۋروپالىق ئەمەسلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.

سَمَّرَجَ يُسَمِّرِجُ سَمَّرَجًا: ئادەم بېجى ئالدى.

سِمْسَارٌ ج سَمَاسِرَةٌ و سَمَاسِرُ و سَمَاسِيرُ: دەللال، بىدىك، ۋاستىچى.

سَمَاسِرَةُ السُّوءِ: ئىغۋاگەرلەر، پىتنە - پاساتچىلار.

سَمْسَرَ يُسَمْسِرُ سَمْسَرَةً: دەللاللىق قىلدى، ۋاسىتىچىلىق قىلدى.

www.uyghurkitap.com

سَمْسَرَةٌ: شېرىنكانە، چاي پۇلى، ئالدى ـ ساتتى كېلىشتۈرۈش ھەققى.

سِمْسِمٌ: كۈنجۈت.

سَمَطَ يَسْمُطُ سُمُوطًا الرَّجُلُ: شۈك بولدى، جىم تۇرۇۋالدى، سۈكۈت قىلدى، گەپ قىلمىدى، بەتتام بولۇپ قالدى، قەسەم قىلدى،

سَمَطَ يَسْمُطُ وَ يَسْمِطُ سَمْطًا الذَّبِيحَةَ: بوغۇزلانغان ھايۋاننى يۇڭداش ئۈچۈن قايناق سۇغا باستى.

سَمَطَ الشَّيْءَ: ئېسىپ قويدى.

سَمَطَ السِّكِّينَ: پىچاقنى بىلىدى.

سِمْطٌ ج سُمُوطٌ: ئۈنچە ـ مارجان ئۆتكۈزۈلگەن يىپ، بويۇنچۇق، بويۇنغا ئاسىدىغان مارجان.

سَمِعَ يَسْمَعُ سَمْعًا وَسِمْعًا وَ سِمَاعًا وَسَمَاعَةً وَسَمَاعِيَةً وَمَسْمَعًا الصَّوْتَ: ئاۋازنى ئاڭلىدى، تىڭشىدى.

«مِنْ آدَابِ الْمُحَادَثَةِ أَنْ تَسْمَعَ لِمُحَدِّثِكَ» : ساڭا سۆز قىلغۇچىنىڭ سۆزىگە قۇلاق سېلىشىڭ سۆھبەتنىڭ ئەدەپ ـ قائىدەلىرىدىندۇر.

سَمِعَ لَهُ: ئۇنىڭغا ئېتائەت قىلدى.

سَمِعَ الْكَلَامَ: سۆزنى چۈشەندى.

سَمِعَ الدُّعَاءَ: دۇئانى ئىجابەت قىلدى، قوبۇل قىلدى.

سَمِعَ عَرْضًا: مەقسەتسىز ئاڭلىدى.

سَمِعَ لَهُ أَوْ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا قۇلاق سالدى.

سَمِعَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن ئاڭلىدى.

سَمْعٌ. سَمْعَةٌ ج أَسْمَاعٌ و أَسْمُعٌ ج أَسَامِعُ و أَسَامِيعُ: ئاڭلاش سېزىمى؛ قۇلاق؛ ئاڭلىماق.

«وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ» (قرآن) : ئاللاھ سىلەرگە شۈكرى قىلسۇن دەپ قۇلاق، كۆز ۋە يۈرەكلەرنى ئاتا قىلدى.

أَعَارَ سَمْعَهُ: جىمجىت قۇلاق سالدى.

ثَقُلَ سَمْعُهُ: قۇلىقى ئېغىرلىشىپ قالدى.

«فَقَدَ السَّمْعَ فِي حَادِثٍ» : بىر ھادىسىدە قۇلىقى ئاڭلىماس بولۇپ قالدى.

مُرْهِفُ السَّمْعِ: قۇلىقى ئىتتىك.

شَاهِدُ سَمْعٍ: ئاڭلىغۇچى، گۇۋاھچى.

إِسْتَرَقَ السَّمْعَ: ئوغرىلىقچە ئاڭلىدى.

سَمْعًا وَ طَاعَةً: خوپ، ئاڭلىدىم، قۇللۇق، لەببەي.

أُمُّ السَّمْعِ: چوڭ مېڭە.

سُمْعَةٌ: شۆھرەت، نام، ئابروي، ياخشى نام، ئاتاق.

سُمْعَةٌ حَمِيدَةٌ: چىرايلىق نام، ياخشى نام، ياخشى ئاتاق.

حَمِيدُ السُّمْعَةِ: ياخشى نامغا ئىگە.

حَسَنُ السُّمْعَةِ: ياخشى نامغا ئىگە.

سُمْعَةٌ رَدِيئَةٌ: يامان ئاتاق، سېسىق نام، يامان نام.

سُمْعَةٌ حَسَنَةٌ: چىرايلىق نام، ياخشى نام، ياخشى ئاتاق.

رَدِيُّ السُّمْعَةِ: يامان نامى پۇركەتكەن، سېسىق نامى پۇركەتكەن.

سَمْعِيٌّ: ئاڭلاشقا خاس.

عَصَبٌ سَمْعِيٌّ: ئاڭلاش نېرۋىسى.

وَسَائِلُ سَمْعِيَّةٌ و بَصَرِيَّةٌ: ئاڭلاش ۋە كۆرۈش ۋاستىلىرى.

سَمْعِيَّاتٌ: جەننەت، دوزاخ ۋە قىيامەتنىڭ ئەھۋاللىرى قاتارلىق ۋەھيى ئارقىلىق بىلگىلى بولىدىغان ئىشلار.

سَمَقَ يَسْمُقُ سَمْقًا و سُمُوقًا: كۆكلىدى، ئۆستى.

سَمَقَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ ئۆستى.

سَمَقَ الْبِنَاءُ: بىنا ئېگىزلىدى.

سَمَكَ يَسْمُكُ سَمْكًا و سُمُوكًا الشَّيْءُ: ئۆرلىدى، ئېگىزلىدى.

سَمَكَ الْحَائِطُ: تام ئېگىزلىدى.

سَمَكَ اللّٰهُ السَّمَاءَ: ئاللاھ ئاسماننى ئېگىز قىلدى.

سَمُكَ يَسْمُكُ سَمَاكَةً: كۆتۈرۈلدى، ئېگىزلىدى.

سَمَكَ يَسْمُكُ سَمْكًا الشَّيْءَ: ئېگىزلەتتى، كۆتۈردى.

سَمَكَ الْبَيْتَ: ئۆينى ئېگىزلەتتى.

سَمْكٌ جـ سُمُوكٌ: ئېگىزلەتمەك، كۆتۈرمەك؛ قېلىنلىق، ئېگىزلىك.

«أَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ بَنَاهَا رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوَّاهَا» «قرآن» : سىلەرنى يارىتىش مۇشكۇلمۇ؟ ياكى ئاسماننى يارىتىش مۇشكۇلمۇ؟ ئاللاھ ئاسماننى ياراتتى، ئۇنىڭ ئېگىزلىكىنى يۈكسەك قىلدى ۋە كەم - كۈتىسىز قىلدى.

سُمْكٌ: تورۇس؛ قېلىنلىقى، تومۇلۇقى.

«كَمْ سُمْكُ هَذَا اللَّوحِ الْخَشَبيِّ؟» : بۇ ياغاچ تاختىنىڭ قېلىنلىقى قانچىلىك؟

سَمَكٌ جـ أَسْمَاكٌ: بېلىق.

سَمَكٌ بَحْرِيٌّ: دېڭىز بېلىقى.

سَمَكٌ نَهْرِيٌّ: دەريا بېلىقى.

سَمَكُ الثُّعْبَانِ: يىلان بېلىق.

سَمَكٌ مُحَمَّرٌ: ئىسلانغان بېلىق.

سَمَكٌ مَقْلِيٌّ: قورۇلغان بېلىق.

تَرْبِيَةُ السَّمَكِ: بېلىق بېقىش.

سَمَكٌ مَشْوِيٌّ: بېلىق كاۋىپى.

صَيْدُ السَّمَكِ: بېلىق تۇتماق.

اَلسَّمَكُ الذَّهَبِيُّ: ئالتۇن بېلىق.

سَمَكَةٌ جـ سَمَكَاتٌ: بىر تال بېلىق.

سَمْكَرِيٌّ جـ سَمْكَرِيُّونَ: تۇنىكىساز، تۇنىكىچى، قاڭالتىرچى.

سَمَكِيٌّ: بېلىققا ئائىت، بېلىق تۈرى.

سَمَلَ يَسْمُلُ سَمْولاً الْعَيْنَ: كۆزنى قويۇۋەتتى، كۆزنى چىقىرىۋەتتى، كۆزنى ئويۇۋەتتى.

«عَذَّبَهُ آسِرُوهُ وَسَمَلُوا عَيْنَيْهِ» : ئەسىر ئالغۇچىلار ئۇنى ئازابلىدى ۋە ئىككى كۆزنى ئويۇۋەتتى.

سَمُلَ يَسْمُلُ سُمُولَةً الثَّوْبُ: كىيىم كونىرىدى.

سَمِلٌ جـ أَسْمَالٌ: كونا كىيىم، يىرتىق كىيىم.

سُمْلاَنُ الْمَاءِ: تۇرغۇن سۇ، ساقىندا سۇ، قالدۇق سۇ، ئېشىپ قالغان سۇ.

سُمْلَةٌ و سَمَلَةٌ جـ سَمَلٌ و أَسْمَالٌ و سِمَالٌ و سَمُولٌ: قارا لاي، ئېشىپ قالغان سۇ، قالدۇق سۇ.

ثَوْبٌ سَمَلَةٌ: كونا كىيىم، يىرتىق كىيىم.

سَمْلَقٌ جـ سَمَالِقُ: گىياھ ئۈنمەس زېمىن، تاقىر يەر، ھېچنەرسە ئۈنمەيدىغان يەر.

سَمَّ يَسُمُّ سَمًّا الرَّجُلَ الأَفْعَى: يىلان چېقىۋالدى.

سَمَّ الْجُرْحُ: جاراھەت يىرىڭلىدى.

سَمَّ الشَّيْءَ: نەرسىنى سېسىتىۋەتتى، بۇزۇپ قويدى، ياخشىلىدى.

سَمَّهُ الشَّخْصُ: ئۇنىڭغا زەھەر سېلىپ بەردى.

سَمَّ الطَّعَامَ أَوِالشَّرَابَ: تائام ياكى ئېچىملىككە زەھەر سالدى.

سَمٌّ. سِمٌّ. سُمٌّ جـ سُمُومٌ وَ سِمَامٌ: زەھەر، زەھەرلىك دورا؛ ئۆتكۈر، كاما؛ يىڭنىنىڭ تۆشۈكى.

سَمٌّ قَتَّالٌ: ئۆلتۈرىدىغان زەھەر، جاننى ئالىدىغان زەھەر، ئۆتكۈر زەھەر.

سَمٌّ نَوْعِيٌّ: يۇقۇملۇق كېسەلنى قوزغاتقۇچى.

«يَضَعُ السُّمَّ فِي السَّمِّ» : قويرۇق كۆرسىتىپ ئۆپكە ساتىدۇ.

سَمُّ الْخِيَاطِ: يىڭنە تۆشۈكى.

«دخَلَ الْخَيْطُ فِى سَمِّ الإِبرَةِ» : يىڭنىنىڭ تۆشۈكىگە يىپ كىردى.

اَلسُّمُومُ الْبَيْضَاءُ: خىروئىن ۋە كوكايىنغا ئوخشاش ئاق زەھەر؛ شېكەر ۋە تۇز (چۈنكى ئۇلار كۆپ ئىستېمال قىلىنسا زىيانلىق).

سَمَّاعٌ جـ سَمَّاعُونَ: قۇلىقى يۇمشاق؛ نېمە دېسە شۇنىڭغا ئىشىنىپ كېتىدىغان.

«سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ» «قرآن» : ئۇلار يالغانغا قۇلاق سالىدۇ.

سَمَّاعَةٌ جـ سَمَّاعَاتٌ: فونېندوسكوپ، تىڭشىغۇچ (كېسەل ئەھۋالىنى).

سَمَّاعَةُ الْبَابِ: ئىشىك قوڭغۇرىقى، دەرۋازا ھالقىسى.

سَمَّاعَةُ الْمِذْيَاعِ: رادىئو ياكى ئۈنئالغۇنىڭ ياڭراتقۇسى (لاباسى).

سَمَّاعَةُ الْحَاكِي: رادىئو ياكى ئۈنئالغۇنىڭ ياڭراتقۇسى (لاباسى).

سَمَّاعَةُ تِلِفُونْ: تېلېفون تۇرۇپكىسى.

سَمَّاعَةُ الْهَاتِفِ: تېلېفون تۇرۇپكىسى.

«وَضَعَ سَمَّاعَةَ الْهَاتِفِ مَكَانَهَا» : تېلېفون تۇرۇپكىسىنى ئۆز جايىغا قويۇپ قويدى.

سَمَّاعَةُ فُنُغْرَافٍ: فاتىفون.

سُمَّاقٌ: ساپ، پاكىز، پاك.

سَمَّاكٌ ج سَمَّاكُونَ: بېلىقچى، بېلىق ساتقۇچى.

سُمَّانٌ: بۆدۈنە.

سَمَّانٌ: قايماق ساتقۇچى.

سِمَّانَةُ الرِّجْلِ: پاچاق، بولجۇك گۆش.

سَمَّحَ يُسَمِّحُ تَسْمِيحًا: كەچۈردى، ئەپۇ قىلدى، كەڭچىلىك قىلدى.

سَمَّدَ يُسَمِّدُ تَسْمِيدًا الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى، ئوغۇت بەردى.

سَمَّرَ يُسَمِّرُ تَسْمِيرًا الْخَشَبَ: ياغاچنى مىخلىدى.

سَمَّرَ عَيْنَهُ بِهِ: تىكىلىپ قارىدى، قادىلىپ قارىدى.

سَمَّعَ يُسَمِّعُ تَسْمِيعًا ـ هُ كَلَامًا أَوْ مُوسِيقِي أَوْ صَوْتًا: سۆز، مۇزىكا ۋە ئاۋاز قاتارلىقلارنى ئاڭلاتتى، تىڭشاتتى.

سَمَّعَ بِهِ: قارا چاپلىدى، تۆھمەت چاپلىدى، ئىناۋىتىنى تۆكتى.

سَمَّعَهُ الْقَصِيدَةَ: قەسىدىنى ئۇنىڭغا يادقا ئوقۇپ بەردى.

سَمَّكَ يُسَمِّكُ تَسْمِيكًا الشَّيْءَ: قېلىنلاتتى.

سَمَّمَ يُسَمِّمُ تَسْمِيمًا ـ هُ: تاماقىغا زەھەر سالدى.

سَمَّمَ الْعَلَاقَاتِ: ئالاقىنى بۇزدى.

سَمَّنَ يُسَمِّنُ تَسْمِينًا: سەمرىتتى.

«سَمَّنَ الْخَرُوفَ لِيَذْبَحَهُ» : پاخلاننى بوغۇزلاش ئۈچۈن سەمرىتتى.

سَمَّنَ الطَّعَامَ: يېمەكلىككە قايماق قوشتى.

سَمِّنْ كَلْبَكَ يَأْكُلْكَ: ئىتىڭ سەمرىسە سېنى چىشلەيدۇ (ۋاپاغا جاپا قىلىدۇ).

سُمَّنٌ: بۆدۈنە.

سُمَّهَى: ئاتموسفېرا.

سَمُّورٌ ج سَمَامِيرُ: قارا بۆلغۈن.

سَمَّى يُسَمِّي تَسْمِيَةً الرَّجُلَ كَذَا أَوْ بِكَذَا: ئىسمىنى ئاتىدى.

«عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّى سَلْسَبِيلًا» «قرآن» : جەننەتتە سەلسەبىل دەپ ئاتىلىدىغان بۇلاقمۇ بار.

سَمَّى الرَّجُلَ زَيْدًا و بِزَيْدٍ: ئۇنى زەيد دەپ ئاتىدى.

سَمَّى الْكِتَابَ: كىتابقا نام بەردى، ماۋزۇ قويدى.

سَمَّى الرَّجُلُ: «بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ» دېدى.

«نُسَمِّي قَبْلَ تَنَاوُلِ الطَّعَامِ» : تاماق يېيىشتىن بۇرۇن بىسمىللا دەيمىز.

سُمِّيَّاتٌ: زەھەر، ئوغا.

سَمِنَ يَسْمَنُ سِمَنًا وَسَمَانَةً الْحَيَوَانُ: ھايۋان سەمرىدى، سەمرىپ كەتتى.

«لَمْ تَسْمَنِ الْمَاشِيَةُ هَذَا الْعَامَ لِقِلَّةِ الْمَرْعَى» : يايلاقنىڭ ئازلىقىدىن بۇ يىل چارۋىلار سەمرىمىدى.

سَمْنٌ ج أَسْمُنٌ و سُمُونٌ و سُمْنَانٌ: سېرىق ماي.

سَمْنٌ عَرَبِيٌّ: ساپسېرىق ماي.

«هَذَا الطَّعَامُ مَصْنُوعٌ مِنَ الدَّقِيقِ وَالسَّمْنِ» : بۇ تاماق ئۇن ۋە سېرىق مايدىن ياسالغان.

سَمْنٌ نَبَاتِيٌّ: سۈنئىي سېرىق ماي.

سِمَنٌ، سِمْنَةٌ: سەمرىمەك، بورداقماق، ئېغىرلىقى ئاشماق، ئەت ئالماق، ئەت قونماق.

سِمَنٌ مُفْرِطٌ: پور، خام سېمىز.

سَمْنَانٌ: سېمىز.

سَمَنْدَرٌ: ئوت چاشقىنى.

سَمَنْدَلٌ: سۇمروغ، ئەنقا.

سَمِهَ يَسْمَهُ سُمُوهًا: ئالاقزادە بولۇپ كەتتى، ئەمتىرەپ كەتتى، ھودۇقتى.

سَمِهَ الْفَرَسُ: ئات بولۇشىغا چاپتى، ئات يۈگۈردى.

سِمْهَاجٌ: يالغان.

سَمْهَرِيٌّ: قاتتىق ياغاچتىن ياسالغان ئېسىل نەيزە.

قَدٌّ سَمْهَرِيٌّ: غۇنچە بوي، خۇش پىچىم، زىلۋا، بەدەن تۈزۈلۈشى كېلىشكەن.

سَمُوحَاتٌ: باج كەچۈرۈم قىلىنغان مال.

سُمُوقٌ: موزا دەرىخى.

سُمُوقٌ: ئېگىزلىك.

سَمُولٌ: يىرتىق، كونا.

ثَوْبٌ سَمُولٌ: كونا كىيىم، يىرتىق كىيىم.

سَمُومٌ ج سَمَائِمُ: ئىسسىق شامال.

«فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَ وَقَانَا عَذَابَ السَّمُوْمِ» ‹قرآن›: ئاللاھ بىزگە مەرھەمەت قىلدى، بىزنى زەھەرلىك ئازابتىن ساقلىدى.

«وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا أَصْحَابُ الشِّمَالِ فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ» ‹قرآن›: بەختسىزلەر (يەنى نامە ـ ئەمالى سول تەرەپتىن بېرىلگەنلەر) (دوزخىيلاردۇر). بەختسىزلەر قانداق ئادەملەر؟ ئۇلار زىيادە هارارەتلىك قايناقسۇنىڭ ئىچىدە بولىدۇ.

سُمُوٌّ: يۈكسەكلىك، ئالىيلىق، ئېگىزلىك، كۆزگە كۆرۈنەرلىك.

«عُرِفَ بِسُمُوِّ أَخْلَاقِهِ»: ئۆزىنىڭ يۈكسەك ئەخلاقلىقى بىلەن تونۇلغان.

صَاحِبُ السُّمُوِّ: ئالىيلىرى، ھەزرەتلىرى، ئالىيلىرى (شاھزادىغا ھۆرمەتلەپ ئىشلىتىلىدىغان سۆز).

سُمُوُّ الْأَمِيرِ: ھەزرەتلىرى، ئالىيلىرى، جانابلىرى (شاھزادىغا ھۆرمەتلەپ ئىشلىتىلىدىغان سۆز).

سَمُّورٌ ج سَمَامِيرُ: قارا بۇلغۇن.

سَمِيجٌ ج سِمَاجٌ و سَمِجُونَ و سَمْجَاءُ: قەبىھ، قوپال، توڭ، سەت، كۆرۈمسىز.

سَمِيحٌ ج سُمَحَاءُ: مەرد، كەڭ قورساق، سېخىي، قولى ئوچۇق، قارنى ـ كۆكسى كەڭ.

سَمِيدٌ: ئاق ئۇن، تاسقالغان ئۇن.

سَمَيْدَرٌ: ئوت چاشقىنى.

سَمَيْدَعٌ ج سَمَادِعُ وَسَمَادِعَةٌ: قەھرىمان شەخس، باتۇر، ئەزىمەت، ئوچۇق، خۇشخۇي.

سَمِيذٌ: ئاق ئۇن، تاسقالغان ئۇن.

سَمِيرٌ ج سُمَرَاءُ: كېچىدە مۇڭداشقۇچى، كېچىدە سۆھبەتلەشكۈچى.

«اَلْكِتَابُ خَيْرُ سَمِيرٍ»: كىتاب ئەڭ ياخشى ئۈلپەتتۇر.

اِبْنُ سَمِيرٍ: ئايسىز كېچە.

اِبْنَا سَمِيرٍ: كېچە بىلەن كۈندۈز.

سَمِيطٌ. سَمْيَطٌ سُمَيْطٌ: دۆۋىلەنگەن خىش.

نَعْلٌ سَمِيطٌ: ياماق چۈشمىگەن كەش.

سَمِيطَةٌ ج سَمِيْطَاتٌ: هالقا شەكىللىك كىچىك بولكا.

سَمِيعٌ ج سُمَعَاءُ: ئاڭلىغۇچى، ئىشىتكۈچى، قۇلاق سالغۇچى.

«إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ» ‹قرآن›: ھەقىقەتەن مېنىڭ پەرۋەردىگارىم دۇئانى ئىشىتكۈچىدۇر.

أُمُّ السَّمِيعِ: چوڭ مېڭە.

أُذُنٌ سَمِيعٌ: ئاڭلاپ تۇرغۇچى قۇلاق، تىڭشىغۇچى قۇلاق.

اَلسَّمِيعُ: ئاللاھ تائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچى ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

سَمِيقٌ: بويۇنتۇرۇق.

سَمِيكٌ: قېلىن، قويۇق؛ پۇختا، چىداملىق؛ ئېگىز، چوڭ.

«هَذَا اللِّحَافُ سَمِيكٌ جِدًّا»: بۇ يوتقان ناھايىتى قېلىن.

سُمَيْكَاءُ: كىچىك بېلىق؛ ياغاچ يەيدىغان قۇرت.

سَمِيلٌ: كونا.

ثَوْبٌ سَمِيلٌ: كونا كىيىم، يىرتىق كىيىم.

سَمِينٌ ج سِمَانٌ: سېمىز، دوغلاق، گۆشلۈك.

رَجُلٌ سَمِينٌ: سېمىز ئادەم.

سَمِيٌّ: ئالىي، يۈكسەك، ئېسىل، ئىسمىداش.

سَمِيُّ الشَّخْصِ: ئىسمىداش.

سَمِيُّ فُلَانٍ: پالانى بىلەن ئىسمىداش.

كتاب تورىبىتى uyghurkitap.com

«لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا» «قۇرئان» : ئىلگىرى ھېچ ئادەمنى ئۇنىڭغا ئىسىمداش قىلمىدۇق.

سَنَا يَسْنُو سَنْوًا و سَنَاوَةً و سَنَايَةً الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى، چاقنىدى، يالتىرىدى؛ كۆتۈرۈلدى.

سَنَا إِلَى الْمَعَالِي: يۇقىرى ئۆرلىدى.

«سَنَا إِلَى مَعَالِي الْأُمُورِ» : يۈكسەك مەرتىۋىلەرگە ئۆرلىدى.

سَنَا السَّحَابُ الْأَرْضَ: بۇلۇت يەرنى سۇغاردى.

سَنَتِ النَّارُ: ئوت يالقۇنى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

سَنَا الْبَابَ: ئىشىكنى ئاچتى.

سَنَتْ دَلْوًا: چېلەكنى قۇدۇقتىن تارتىپ چىقاردى.

سَنًا: يورۇقلۇق، نۇر.

«يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ» «قۇرئان» : چاقماقنىڭ يورىقى ئۇلارنى كۆزلىرىدىن ئايرىۋەتكىلى تاس قالىدۇ.

سَنَا. سَنَا مَكَّةَ: مەككە ساناسى.

سَنَاءٌ: يۈكسەكلىك، ئالىيجانابلىق، ئېسىللىق؛ نۇرلۇق، نۇر، يورۇقلۇق.

سِنَاجٌ: قۇرۇم، قازان كۈيۈسى، ماي كۈيۈكى، بۇس، ئىس.

سَنَاخَةٌ: سېسىق پۇراق؛ كىر.

سَنَامُ الْجَمَلِ ج أَسْنِمَةٌ: تۆگىنىڭ لوككىسى.

سَنَامُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ يۇقىرى قىسمى.

سِنَانٌ ج أَسِنَّةٌ: نەيزە.

«طَعَنَهُ بِالسِّنَانِ» : ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى.

سُنْبُكٌ ج سَنَابِكُ: تۇياق؛ ھەر نەرسىنىڭ ئاۋۋىلى، دەسلىپى؛ يامغۇرنىڭ دەسلىپى.

سَنْبَلَ يُسَنْبِلُ سَنْبَلَةً الزَّرْعُ: باش چىقاردى، باش تارتتى.

سُنْبُلٌ. سُنْبُلَةٌ ج سَنَابِلُ و سُنْبُلَاتٌ: باشاق، باش.

«مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ» «قۇرئان» : ئاللاھنىڭ يولىدا پۇل-مېلىنى سەرپ قىلغانلارنىڭ (سەرپ قىلغان نەرسىسى يەرگە تېرىلىپ) يەتتە باشاق چىقارغان، ھەر بىر باشىقىدا 100 دان تۇتقان بىر دانغا ئوخشايدۇ.

سُنْبُلُ خُزَامٍ: شەرق نەرگىز گۈلى.

سُنْبُلٌ هِنْدِيٌّ: نەغىز گۈل.

سُنْبُلٌ بَرِّيٌّ: ياۋايى كۈركۈم گۈلى.

اَلسُّنْبُلَةُ: (ئاسترونومىيىدىكى ئون ئىككى سۇنبۇلە بۇرجىنىڭ بىرى).

سُنْبُلِيٌّ: باشاق شەكلىدە.

سُنْبُوقٌ ج سَنَابِقُ: قېيىق، قولۋاق.

سُنْبُوكٌ ج سَنَابِيكُ: قولۋاق، قېيىق.

سَنِتٌ: ئېچىلمىغان يەر، بوز يەر؛ نامرات، كەمبەغەل، يوقسۇل.

سَنَةٌ ج سِنُونَ و سَنَوَاتٌ و سَنَهَاتٌ: يىل؛ ياش.

سَنَةً بَعْدَ سَنَةٍ: يىلمۇ يىل، ھەر يىلى.

سَنَةً بَعْدَ أُخْرَى: يىلدىن - يىلغا.

سَنَةٌ دِرَاسِيَّةٌ: ئوقۇش يىلى.

سَنَةٌ شَمْسِيَّةٌ: شەمسىيە يىلى (بۇ يىل ھېسابىدا بىر يىل 365 كۈن بەش سائەت 48 مىنۇت 46 سېكۇنت بولىدۇ).

سَنَةٌ قَمَرِيَّةٌ: قەمەرىيە يىلى (بۇ يىل ھېسابىدا بىر يىل 354 كۈن 8 سائەت بولىدۇ).

سَنَةٌ كَبِيسَةٌ: كەبىسە يىلى.

سَنَةٌ مَالِيَّةٌ: مالىيە يىلى.

سَنَةٌ مِيلَادِيَّةٌ: مىلادى يىلى، مىلادىيە.

سَنَةٌ هِجْرِيَّةٌ: ھىجرىيە يىلى، ھىجرىيە.

يَوْمُ رَأْسِ السَّنَةِ: يېڭى يىل كۈنى، يېڭى يىلنىڭ 1 - كۈنى.

سَنَجَ يَسْنُجُ سَنْجًا: بويىدى.

سِنْجَابٌ ج سَنَاجِيبُ: تىيىن.

سَنْجَةٌ: گانتېل؛ گىر (ئىككى ئۇچىغا چوڭ يۇمىلاق چۆيۈن ئورنىتىلغان گىمناستىكا ئەسۋابى).

سُنْجَةٌ ج سُنُجَاتٌ و سِنَجٌ: ئالا ـ بۇلىماچ.

سَنْجَقٌ ج سَنَاجِقٌ: تۇغ، بايراق، ھەربىي بايراق.

سَنَحَ يَسْنَحُ سُنْحًا و سُنُوحًا الْأَمْرُ: يادىغا كەلدى، خىيالىغا كەلدى، ئەسلىدى.

سَنَحَ الشَّيْءُ: ئوڭدىن كەلدى، قولاي بولدى.

سَنَحَ الطَّائِرُ: قۇش كۆرگۈچىنىڭ سول تەرىپىدىن ئوڭ تەرىپىگە ئۆتۈپ كەتتى.

سَنَحَهُ عَنْ رَأْيِهِ: نەسىھەت قىلىپ پىكرىدىن ياندۇردى، نەسىھەت قىلىپ توختاتتى، پەند ـ نەسىھەت قىلدى.

سَنَحَتِ الْفُرْصَةُ: پۇرسەت يار بەردى، پۇرسەت كەلدى.

عِنْدَمَا تَسْنَحُ الْفُرْصَةُ: پۇرسەت پىشىپ يېتىلگەندە.

«سَأَزُورُكَ فِى بَيْتِكَ إِذَا سَنَحَتْ لِىَ الْفُرْصَةُ» : ئەگەر پۇرسەت بولسا مەن سىنى ئۆيۈڭگە يوقلاپ بارىمەن.

سَنَحَ الشِّعْرُ: شېئىر ئوڭاي بولدى، شېئىر قولاي بولدى.

سُنْحٌ: بەرىكەت؛ يولنىڭ ئوتتۇرىسى.

سَنَحْنَحٌ: كېچىسى ئۇخلىمايدىغان ئادەم.

سَنِخَ يَسْنَخُ سَنَخًا وَ سَنَاخَةً الدُّهْنُ: ياغ پۇراپ قالدى، سۈپىتى ئۆزگىرىپ قالدى.

سَنَخَ يَسْنَخُ سُنُوخًا: پۇختا بولدى، كامالەتكە يەتتى، قەدىر ـ قىممىتى يۇقىرى بولدى.

سِنْخٌ ج أَسْنَاخٌ وَسُنُوخٌ: ئەسلى.

سِنْخُ السِّنِّ: چىش مىلىكى.

سَنِخٌ م سَنِخَةٌ: پۇراپ قالغان ماي.

سَنِخٌ: سېسىق پۇراق.

سِنْخٌ ج أَسْنَاخٌ: توپ ـ يىلتىز.

سَنَدَ يَسْنُدُ سُنُودًا إِلَيْهِ: يۆلەندى، تاياندى، ئاساسلاندى.

«أَحَسَّ بِالتَّعَبِ فَسَنَدَ إِلَى الْحَائِطِ» : ھېرىپ كېتىپ تامغا يۆلىنىۋالدى.

«كَانَ الْعَمُودُ يَقَعُ فَسَنَدْتُهُ» : تۈۋرۈك يىقىلىپ چۈشەي دەپ قالغان ئىكەن، مەن ئۇنى يۆلەپ قويدۇم.

سَنَدَ لِلْأَرْبَعِينَ: قىرىققا يېقىنلاشتى.

سَنَدٌ ج أَسْنَادٌ: تۈۋرۈك، تىرەك؛ يۆلەنچۈك، قوللىغۇچى، ھىمايە قىلغۇچى، تايانچ؛ ئاياغ، كەش، قوغدىغۇچى، ھىمات.

«لَيْسَ لَهُ سَنَدٌ يَعْتَمِدُ عَلَيْهِ» : ئۇنىڭ يۆلىنىدىغان يۆلەنچۈكى يوق.

سَنَدٌ ج سَنَدَاتٌ: ھۆججەت؛ قەرز ھۆججىتى؛ بورچ، ۋەزىپە، مەسئۇلىيەت.

سَنَدُ إِسْعَافٍ: پۇل ـ مۇئامىلە چېكى.

سَنَدٌ بَسِيطٌ: قەرز ھۆججىتى.

سَنَدٌ إِذْنِيٌّ: قەرز ھۆججىتى.

سَنَدَاتٌ مَالِيَّةٌ: قىممەتكە ئىگە بېلەت، باھالىق بېلەت.

سَنَدَاتُ حُكُومَةٍ: زايوم بېلىتى.

سَنَدٌ ج أَسَانِيدُ: (سەنەد، ئىسنادلار ھەدىس رىۋايەت قىلىشتىكى ئاساس)؛ ھەدىس رىۋايەت قىلغۇچىلار.

سِنْدَالٌ ج سَنَادِيلُ: سەندەل.

سِنْدَانٌ ج سَنَادِينُ: سەندەل.

سَنْدَرَةٌ: بالىخانا، مەنزەر ئۆي؛ ئوق ئىشلىنىدىغان بىر خىل دەرەخ.

سَنْدَرِيٌّ: جۇرئەتلىك، يۈرەكلىك؛ جام كۆزلۈك، يوغان كۆزلۈك.

سُنْدُسٌ: ئەتلەس (ئەستەر قىلىدىغان) نېپىز يىپەك رەخت.

«وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ»

«قرآن» : ئۇلار نېپىز ۋە قېلىن يىپەكلەردىن تىكىلگەن يېشىل كىيىملەرنى كىيىدۇ.

بِسَاطُ الْأَرْضِ السُّنْدُسِيُّ: زېمىننىڭ يېشىل پاياندىزى.

سَنْدَلٌ ج سَنَادِلُ: ئات؛ ھىندىستاندا ياشايدىغان بىر خىل قۇش بولۇپ ئوتتا كۆيمەيدۇ دېيىلىدۇ.

سَنْطٌ: ئەرەب يىلىمى.

خَشَبُ السَّنْطِ: ئەرەب يىلىمى دەرىخىنىڭ ياغىچى.

www.uyghurkitap.com

سِنْطٌ: بېغىش، قولنىڭ بېغىشى.

سَنْطَاوِيٌّ: سەنتاۋى (قوغۇشۇننىڭ بىر خىلى).

سَنْطَةٌ: سۆگەل.

سَنْطَلَةٌ: ئۇزۇنلۇق.

سَنْطُورٌ: چاڭ (سەككىز تارلىق چالغۇ)

سِنْطِيرٌ: چاڭ (قەدىمكى دەۋردىكى سەككىز تارلىق چالغۇ).

سَنِعَ يَسْنَعُ و سَنُعَ يَسْنُعُ سَنَاعَةً و سُنُوعًا: نازۇك بولدى، ئەۋرىشىم بولدى، چىرايلىق بولدى، گۈزەل بولدى.

سَنْعٌ ج أَسْنَاعٌ وَسِنْعَةٌ: بېغىش.

سُنْفُرَةٌ: ئالماس، بىلىيارت.

وَرَقُ السُّنْفُرَةِ: قۇم قەغەز.

سِنْكَةٌ: نەيزە.

سَنْكَرَ يُسَنْكِرُ سَنْكَرَةً الْبَابَ: ئىشىكنى قۇلۇپلىدى.

سَنِمَ يَسْنَمُ سَنَمًا الْبَعِيرُ: تۆگىنىڭ لوككىسى يوغىنىدى، لوككىسى چوڭايدى.

سَنِمَ الشَّيْءُ: زېمىندىن يۇقىرىلىدى.

سِنِمَّارٌ: ئاي؛ كېچىسى ئۇخلىمايدىغان ئادەم؛ ئوغرى.

جُوزِيَ جَزَاءَ سِنِمَّارٍ: ياخشىلىققا يامانلىق قىلدى، ۋاپاسىزلىق قىلدى، ۋاپاغا جاپا قىلدى، تۇزنى يەپ تۇزلۇقنى چاقتى، ئاش بەرگەنگە مۇشت بەردى.

سَنَمُورَةٌ: ساردىنا بېلىقى.

سَنَّ يَسُنُّ سَنًّا السِّكِّينَ: پىچاقنى بىلىدى، چاقلىدى، ئىتتىك قىلدى.

«إِنِّي سَنَنْتُ أَمْوَاسِي عَلَى الْحَجَرِ قَبْلَ أَنْ أَجِيئَ»: كېلىشتىن بۇرۇن ئۇستۇرىلىرىمنى تاشقا بىلىدىم.

سَنَّ عَيْنَيْهِ: سىنچىلاپ قارىدى، تىكىلىپ قارىدى.

سَنَّ سُنَّةً: تەرتىپ ئورناتتى، قانۇن تۈزدى، قانۇن ئورناتتى.

سَنَّ قَانُونًا: قانۇن تۈزدى.

سَنَّ الْأَسْنَانَ: چىشنى چوتكىلىدى، چىشنى يۇدى، چىشنى تازىلىدى، چىشنى مىسۋاكلىدى.

سَنَّ الْإِبِلَ: تۆگىنى ئىتتىك ھەيدىدى، تۆگىنى تېز ھەيدىدى.

سَنَّ الرَّجُلَ: نەيزە سانجىدى، نەيزە تىقتى.

سَنَّ أَمْرًا: ئىش باشلىدى، ئەڭ دەسلەپىدە بىرەر ئىشنى قىلدى، كېيىن كىشىلەر ئۇنىڭغا ئەگىشىپ قىلدى.

سَنَّ الطَّرِيقَ: يولنى تۈزدى، يولنى تەكشىلىدى.

سَنَّ الطِّينَ: ساپال قاچا ياسىدى، ساپال بۇيۇملارنى ياسىدى، كۇلالچىلىق قىلدى.

سَنَّ الْمَاءَ أَوِالتُّرَابَ: سۇ ياكى توپىنى تۆكتى، كۆمتۈرۈپ تۆكتى، كۆمتۈردى.

سَنَّ الْكَلَامَ: سۆزنى بېزىدى.

سَنٌّ: بىلىمەك، ئىتتىكلەتمەك، چاقلىماق.

سِنٌّ ج أَسْنَانٌ وَأَسِنَّةٌ وَأُسُنٌّ: چىش؛ ياش، ياش قۇرام.

سِنٌّ طَاحِنٌ: ئېزىق چىش.

سِنٌّ قَاطِعٌ: ئۇدۇل چىش.

سِنُّ الْفِيلِ: پىل چىشى.

سِنُّ الثُّعْبَانِ: يىلاننىڭ زەھەرلىك چىشى.

سِنُّ اللَّبَنِ: سۈت چىشى.

حَدِيثُ السِّنِّ: يېشى كىچىك، گۆدەك.

سِنُّ الرُّشْدِ: بالاغەت يېشى، قۇرامىغا يېتىش يېشى.

بَلَغَ سِنَّ الرُّشْدِ: بالاغەتكە يەتتى، ياش قۇرامىغا يەتتى.

كَبِيرُ السِّنِّ: يېشى چوڭ، ياشانغان، قېرىغان.

طَاعِنٌ فِي السِّنِّ: ياشىنىپ قالغان، قېرىپ قالغان.

تَقَدَّمَتْ بِهِ السِّنُّ: ياشىنىپ قالدى.

سِنُّ الْيَأْسِ: ھەيز توختاش يېشى.

سِنُّ التَّقَاعُدِ: پېنسىيە يېشى.

سِنُّ اللَّوْلَبِ: بۇرما مىخنىڭ سىزىقچىلىرى.

سِنُّ الْقَلَمِ: قەلەمنىڭ ئۇچى.

سِنُّ الدُّولاَبِ: چاقنىڭ چىشى.

سِنُّ الْمِحْرَاثِ: ساپان چىشى، بوقۇسا چىشى.

وَجَعُ السِّنِّ: چىش ئاغرىقى.

اَلسِّنُّ بِالسِّنِّ: چىشقا چىش (قانغا قان ياكى جانغا جان).

طَقْمُ السِّنِّ: ھەممىسى قاپلانغان چىش.

فُرْشَةُ أَسْنَانٍ: چىش چوتكىسى.

مَسْحُوقُ الْأَسْنَانِ: چىش پاراشوكى.

مَعْجُونُ الْأَسْنَانِ: چىش پاستىسى.

«هُمْ كَأَسْنَانِ الْمُشْطِ» : ئۇلار بابباراۋەر.

طَبِيبُ أَسْنَانٍ: چىش دوختۇرى.

أَسْنَانُ الْمُشْطِ: تاغاق چىشلىرى.

أَسْنَانُ الْمِنْشَارِ: ھەرە چىشلىرى.

سَنَنٌ: يول، چوڭ يول.

«صُنِعَتْ هٰذِهِ السَّيَّارَاتُ عَلَى سَنَنٍ وَاحِدٍ» : بۇ ماشىنىلار بىر خىل قېلىپتا ياسالدى.

سَنَّارَةٌ ج سَنَانِيرُ وَسَنَّارَاتٌ: قارماق، تور.

سَنَّانُ السَّكَاكِينِ: پىچاق بىلىگۈچىلەر.

سُنَّةٌ ج سُنَنٌ: سۈننەت (شەرىئەتتە پەرز ياكى ۋاجىبنىڭ سىرتىدا قىلسا ياخشى ھېسابلىنىدىغان ئىش) يول؛ شەرىئەت، رەسۇلۇللاھنىڭ سۆز ـ ھەرىكىتى.

«يَتَّبِعُونَ سُنَّةَ آبَائِهِمْ» : ئاتا ـ بوۋىلىرىنىڭ يولىغا ئەگىشىدۇ.

«وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلاً» (قرآن) : ئاللاھنىڭ يولىدا ھېچقانداق ئۆزگىرىش تاپالمايسەن.

أَهْلُ السُّنَّةِ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتى بويىچە ئىش قىلغۇچىلار ئەھلى سۈننەت (ھەزرىتى ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر، ئوسمان، ئەلىلەرنىڭ خەلىپىلىكىنى ئېتىراپ قىلغۇچىلار).

سُنَّةُ اللّٰهِ: ئاللاھنىڭ ھۆكمى.

سُنَّةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزى ياكى ئىش ھەرىكىتى ۋە ياكى مەلۇم بىر ئىش ھەرىكەتكە بىلدۈرگەن ئىپادىسى.

سُنَّةُ الطَّبِيعَةِ: تەبىئەتنىڭ قانۇنى.

سِنَّةٌ ج سِنَنٌ: ئىككى بىسلىق پالتا، ئۇرۇش پالتىسى، ساپان چىشى؛ بىر تال سامساق.

سَنَّجَ يُسَنِّجُ تَسْنِيجًا الثَّوْبَ: كىيىمنى ئۆلچىدى، كىيىمنى كەستى.

سَنَّحَ يُسَنِّحُ تَسْنِيحًا لَهُ: كەڭچىلىك قىلدى، ئەپۇ قىلدى، كەچۈردى.

سَنَّحَ عَنِ الْأَمْرِ: كۆندى، سەۋرى ـ تاقەت قىلدى، كۆنۈپ قالدى.

سَنَّحَ عَنْهُ: كارى بولمىدى، پىسەنت قىلدى.

سَنَّدَ يُسَنِّدُ تَسْنِيدًا: يۆلىدى، ياردەم بەردى، تۇتۇپ تۇردى (يۆلەپ تۇردى).

سَنَّنَ يُسَنِّنُ تَسْنِينًا السِّكِّينَ: پىچاقنى بىلىدى، ئىتتىكلەتتى.

سَنَّنَ الْوَلَدُ: بالىغا چىش چىقتى.

سَنَّنَهُ: ئۆمرىنى مۆلچەرلىدى.

«يُسَنِّنُ طَبِيبٌ مُخْتَصٌّ مَنْ لَيْسَ لَدَيْهِ شَهَادَةُ مِيلاَدٍ» : تۇغۇلغان ۋاقتىنىڭ ئىسپاتى بولمىغان كىشىنىڭ يېشىنى مەخسۇس دوختۇر مۆلچەرلەيدۇ.

سَنَّنَ الْقَوْلَ: سۆزنى تۈزەتتى.

سَنَّنَ الرُّمْحَ: نەيزىگە تىغ بېكىتتى، چىش بېكىتتى.

سَنُّوتٌ: پىشلاق، ئېرىمچىك؛ ھەسەل؛ خورما. خورما دەرىخى.

سِنُّورٌ ج سَنَانِيرُ: مۈشۈك.

سُنَيْقٌ ج سُنَيْقَاتٌ و سَنَائِقُ: ئاقارتىلغان ئۆي؛ ئاپئاق يۇلتۇز.

سُنِّيٌّ: سۈننى مەزھىپىدىكى ئادەم.

سَنِهَ يَسْنَهُ سَنْهًا الطَّعَامُ أَوِالشَّرَابُ: تاماق ياكى شاراب ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇزۇلۇپ قالدى، كونىراپ قالدى.

سَنِهٌ م سَنْهَاءُ: كونىرىغان تاماق، ۋاقتى ئۆتكەن تاماق، بۇزۇلغان تاماق.

اَلسَّنُوسِيَّةُ: سەنوسىيە مەزھىپى، بىر خىل تەسەۋ-

ۋوپ مەزھىپى.

اَلطَّرِيقَةُ السَّنُوسِيَّةُ: سەنوسىيە تەرىقىتى.

سُنُوتُو. سُنُوتَةٌ وَسُنُونِيَّةٌ: قارلىغاچ.

سَنَوِيٌّ: يىللىق.

سَنَوِيًّا: يىل بويىچە، ھەر يىلى، يىلمۇ يىل، يىلدىن ـ يىلغا.

سَنَى يَسْنِي سَنْيًا الْبَابَ: ئىشىكنى ئاچتى.

سَنَى الْعُقْدَةَ: تۈگۈننى يەشتى.

سَنِيَ يَسْنَى سَنَاءً وَسَنًا: يۇقىرى مەرتىۋىلىك بولدى.

سَنِيتٌ: قۇرغاقچىلىق يىل؛ قۇرغاق يەر؛ كەمبەغەل.

سَنِيحٌ ج سُنُحٌ: مەرۋايىت، زىبۇ زىننەت، ئۈنچە ـ مەرۋايىت.

سَنِيعٌ ج سَنِيعَةٌ: نازۇك، نازاكەتلىك، ئەۋرىشىم، چىرايلىق، يۇمشاق، يۇمران.

سَنِيفٌ ج سُنْفٌ وَ أَسْنِفَةٌ: سىلىنجىنىڭ چۆرىسى؛ تۆگىنىڭ چومى.

سَنِيقٌ: كالا؛ گەجلەنگەن ئۆي.

سُنَيْقٌ ج سَنَانِيقُ: گەجلەنگەن ئۆي؛ يورۇق يۇلتۇز.

سَنِيمٌ: قەدىر ـ قىممىتى يۇقىرى، مەرتىۋىلىك.

سَنِيٌّ م سَنِيَّةٌ: پارلاق، نۇرلۇق، شانلىق، مەرتىۋىلىك.

«بَلَغَ مَرْتَبَةً سَنِيَّةً»: يۇقىرى مەرتىۋىگە ئېرىشتى.

سَهَا يَسْهُو سَهْوًا وَ سُهُوًّا عَنْهُ: غاپىل بولدى، ئۇنۇتتى، ئۇنتۇپ قالدى، ئېسىدىن چىقىپ كەتتى.

سَهَا يَسْهُو سَهْوًا وَ سُهُوًّا عَنْهُ: غاپىل بولدى، ئۇنۇتتى، ئۇنتۇپ قالدى، ئېسىدىن چىقىپ كەتتى.

«سَهَوْتُ عَنْ مَوْعِدِ الْقِطَارِ فَفَاتَنِي»: پويىزنىڭ ماڭىدىغان ۋاقتى يادىمدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىپتۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلگۇرەلمىدىم.

سَهَا إِلَيْهِ: زەن قويۇپ قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى، دىققەت بىلەن قارىدى.

اَلسُّهَا: كىچىك ئېيىق يۇلتۇزلار تۈركۈمىدىكى 3 ـ دەرىجىلىك يۇلتۇز.

سُهَادٌ: ئۇيقۇسىزلىق، بىدارلىق، ئۇخلىيالماسلىق.

«يُعَانِي كُلَّ لَيْلَةٍ مِنَ السُّهَادِ»: ھەر كېچە ئۇيقۇسى قېچىپ ئۇخلىيالمايدۇ.

سُهَارٌ: بىدارلىق، ئۇيقۇسى كەلمەسلىك.

سُهَافٌ: دىئابىت كېسەللىكى، شېكەر سىيىش كېسەللىكى.

سَهَامٌ: ياداڭغۇلۇق، ئورۇقلۇق، ئاجىزلىق؛ ئىسسىق شامالنىڭ ھاراردىتى، يازنىڭ تومۇزى؛ تۆگىدە بولىدىغان بىر خىل كېسەللىك.

سُهَامٌ: ياداڭغۇلۇق، ئاجىزلىق؛ تۆگىلەردە بولىدىغان بىر خىل كېسەللىك.

شَرِكَةٌ سَهَامِيَّةٌ: ھەسسىدارلىق شىركىتى.

سَهَبَ يَسْهَبُ سَهْبًا الشَّيْءَ: ئالدى.

سَهْبٌ: جاڭگال، بىنام، چۆل.

سَهُبَ يَسْهُبُ سُهْبٌ ج سُهُوبٌ: كەڭ تۈزلەڭلىك، كەڭ دالا.

سَهْبَةٌ ج سِهَابٌ: چوڭقۇر (قۇدۇق).

سَهَجَ يَسْهَجُ سُهُوجًا الرِّيحُ: شامال قاتتىق چىقتى.

سَهَجَ الشَّيْءَ: قاتتىق سوقتى.

سَهَجَ لَيْلَتَهُ: ئۇزۇلدۇرمەي ماڭدى، كېچىچە ماڭدى.

سَهِدَ يَسْهَدُ سُهْدًا و سُهَادًا: ئۇيقۇسى قاچتى، بىدار بولدى، ئۇخلىيالمىدى.

سُهْدٌ. سُهُدٌ: ئۇيقۇسىزلىق، بىدارلىق، ئۇخلىيالماسلىق.

سَهِرَ يَسْهَرُ سَهَرًا: تۈنىدى، كېچىنى بىدارلىق بىلەن ئۆتكۈزدى، تۈندە كىرپىك قاقمىدى.

سَهِرَ اللَّيَالِي: كېچىلەرنى ئۇخلىماي ئۆتكۈزدى، كېچىلەردە تۈنىدى.

«مَنْ طَلَبَ الْعُلَى سَهِرَ اللَّيَالِي»: كىم يۇقىرىلىقنى تىلەيدىكەن، ئۇ كېچىلەردە ئۇخلىماي بىدار ئۆتكۈزىدۇ.

«يَنَامُ فِي النَّهَارِ فَيَسْهَرُ فِي اللَّيْلِ»: كۈندۈزى

www.uyghurkitap.com

ئۇخلاپ، كېچىسى بىدار بولىدۇ.

سَهِرَ عَلَيْهِ: كۆزەتتى، نازارەت قىلدى، پايلىدى، مارىلىدى.

سَهِرَ عَلَى الْأَمْنِ الْعَامِّ: جەمئىيەت ئامانلىقىنى ساقلىدى.

سَهِرَ عِنْدَهُ: ئۇنىڭ يېنىدا كېچىنى بىدار ئۆتكۈزدى، تۈنىدى.

سَهِرَ الْبَرْقُ: چاقماق يورىدى.

سَهَرٌ: كېچىدە ئۇخلىيالماسلىق، كېچىدە ئۇخلىيالماي تاڭ ئاتقۇزۇش، تۈنىمەك.

كَثِيرُ السَّهَرِ: تاڭ ئاتقىچە ئۇخلىمايدىغان ئادەم، كېچىنى بىدار ئۆتكۈزىدىغان ئادەم.

سَهْرَانٌ: ئۇخلىماي تاڭ ئاتقۇزغۇچى، تۈنىگۈچى.

سَهْرَةٌ ج سَهَرَاتٌ: كۆڭۈل ئېچىش كېچىلىكى، كەچلىك بەزمە، ئولتۇرۇش.

سَهْرَةٌ رَاقِصَةٌ: تانسا كېچىلىكى، ئۇسسۇل كېچىلىكى.

لِبَاسُ السَّهْرَةِ: كەچلىك مۇراسىم كىيىمى.

سَهَفَ يَسْهَفُ سَهْفًا الْقَتِيلُ: ئۆلتۈرۈلگۈچى جان تالاشتى.

سَهِفَ يَسْهَفُ سَهْفًا وَسُهَافًا و سَهِيفًا الذِّئْبُ: ئېيىق ھۆركۈرىدى، ئېيىق ھۇۋلىدى.

سَهِفَ يَسْهَفُ سَهَفًا: قاتتىق ئۇسساپ كەتتى، چاڭقاپ كەتتى؛ ھالاك بولدى.

سَهْفٌ: بېلىق قاسرىقى.

سَهَكَ يَسْهَكُ سَهْكًا الرِّيحُ: قاتتىق بوران چىقتى.

سَهَكَتِ الرِّيحُ التُّرَابَ: بوران توپا توزۇتتى، بوران چاڭ ـ توزان كۆتۈردى.

سَهَكَ يَسْهَكُ سُهُوكًا الدَّابَّةُ: ئۇلاغ ئاستا يۈگۈردى، سوكۇلداپ ماڭدى، ئوڭ ـ سول تەرەپكە قاترىدى.

سَهِكَ يَسْهَكُ سَهَكًا اللَّحْمُ: گۆش پۇراپ قالدى.

سَهِكَ الشَّخْصُ: سېسىق تەر چىقتى، سېسىق تەرلىدى.

سَهَكٌ. سُهْكَةٌ: بېلىق گۆشى قاتارلىقلارنىڭ سېسىق پۇرىقى.

سَهِكٌ: سېسىق پۇراق.

سَهْكَةٌ: سېسىق پۇراق.

سَهُلَ يَسْهُلُ سُهُولَةً و سَهَالَةً الْأَمْرُ: ئىش ئاسانلاشتى، يەڭگىللەشتى، قولاي بولدى، قولايلاشتى.

«سَهُلَ التَّعَامُلُ مَعَهُ بَعْدَ أَنْ اِزْدَادَتْ مَعْرِفَتُنَا بِهِ»: ئۇنىڭ بىلەن ياخشى تونۇشىۋالغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ بىلەن بولغان مۇئامىلىمىز ئاسانلاشتى.

«بَيْتِي بِجَانِبِ السُّوقِ لِذٰلِكَ يَسْهُلُ عَلَيَّ شِرَاءُ الْحَاجَاتِ»: ئۆيۈم بازارنىڭ يېنىدا، شۇڭا ماڭا نەرسە سېتىۋېلىش ئاسان.

سَهُلَ الطَّرِيقُ: يول تۈز بولدى، تەكشى بولدى.

سَهْلٌ ج سُهُولٌ و سُهُولَةٌ: ئوڭاي، ئاسان، ئاددى، قولاي.

سَهْلُ الْإِسْتِعْمَالِ: ئىشلىتىش ئاسان، ئىستېمال قىلىش قولاي.

سَهْلُ الْهَضْمِ: ئاسان سىڭىدىغان، ئاسان ھەزىم بولىدىغان، سىڭىشلىق.

«دَرْسُنَا الْيَوْمَ سَهْلٌ»: بۈگۈنكى دەرسىمىز ئاسان.

«لَا تَحْسَبْ نَيْلَ الْعُلَى سَهْلًا»: يۇقىرى مەرتىۋىگە ئېرىشىشنى ئاسان چاغلىما.

«تَرَاجَعَ الثُّوَّارُ مِنَ السَّهْلِ إِلَى الْجِبَالِ»: قوزغىلاڭچىلار تۈزلەڭلىكتىن تاغقا چېكىندى.

سَهْلُ الْجَانِبِ: مېھرى ئىسسىق، ئىللىق، مۇلايىم، دىلى يۇمشاق، مېھرىبان، كۆيۈمچان؛ خۇش پېئىل.

سَهْلٌ: ئاسان، قولاي، ئوڭاي.

نَهْرٌ سَهْلٌ: قۇملۇق ئۆستەڭ.

عُمْلَةٌ سَهْلَةُ «التَّدَاوُلِ»: قەغەز پۇل.

سَهَمَ يَسْهَمُ وَسَهُمَ يَسْهُمُ سُهُومَةً و سُهُومًا: تاتىرىپ كەتتى، سارغىيىپ كەتتى.

سَهَمَ وَجْهُهُ: قاپىقى تۈرۈلدى.

سَهْمٌ ج سِهَامٌ: ئوقيا ئوقى.

سَهْمٌ يَدَوِيٌّ: نەيزە.

سَهْمٌ ج أَسْهُمٌ: نېسىۋە، ئۈلۈش، ھەسسە، پاي.

«اِشْتَرَيْتُ مِائَةَ سَهْمٍ فِي هَذِهِ الشَّرِكَةِ بَعْدَ أَنْ بِعْتُ أَسْهُمِي فِي الشَّرِكَةِ الْأُخْرَى» : باشقا بىر شىركەتتىكى پايلىرىمنى سېتىۋەتكەندىن كېيىن بۇ شىركەتتىن يۈز پاي سېتىۋالدىم.

سَهْمٌ رَامِيٌّ: لاتارىيە بېلىتى.

سَهْمُ الرَّامِي: قەۋس يۇلتۇز تۈركۈمى.

سَهْمٌ نَارِيٌّ: راكېتا، سىگنال ئوقى، بەلگە ئوق.

سَهْمِيٌّ: يا ئوقىدەك، يادىن چىققان ئوقتەك.

سُهُمٌ: قاتتىق ئىسسىق، يۇقىرى تېمپېراتۇرا؛ دانالار.

سَهَّارَةٌ ج سَهَّارَاتٌ: كېچىسى يېنىقلىق ھالەتتە تۇرىدىغان كىچىك لامپۇچكا.

سَهَّارِيٌّ: كېچىچە ئېچىلىدىغان قەھۋەخانا.

سَهَّدَ يُسَهِّدُ تَسْهِيدًا ـ هُ: ئۇيقۇسىنى قاچۇردى، بىدار قىلدى.

«سَهَّدَهُ الْخَوْفُ فَلَمْ تَغْمَضْ لَهُ عَيْنٌ» : قورقۇنچتىن ئۇنىڭ ئۇيقۇسى قېچىپ كۆزى يۇمۇلمىدى.

سَهَّرَ يُسَهِّرُ تَسْهِيرًا: ئۇخلاتمىدى، ئۇخلىغىلى قويمىدى.

سَهَّلَ يُسَهِّلُ تَسْهِيلاً الشَّيْءَ: ئاسانلاشتۇردى، قولايلاشتۇردى.

سَهَّلَ الْمَوْضِعَ: ئورۇننى تەكشىلىدى، تۈزلىدى.

«شَرْحُ بَعْضِ الْكَلِمَاتِ الصَّعْبَةِ فِي هَذِهِ الْفِقْرَةِ يُسَهِّلُ فَهْمَهَا» : بۇ ئابزاستىكى بەزى قىيىن سۆزلەرنىڭ يەشمىسى ئۇلارنى چۈشىنىشنى ئاسانلاشتۇرىدۇ.

سَهَّى يُسَهِّي تَسْهِيَةً عَنِ الشَّيْءِ: غەپلەتتە قالدۇردى، ئۇنتۇلدۇردى.

«سَهَّانِي حَدِيثُكَ عَنْ مَوْعِدِي» : سېنىڭ پاراڭىڭ ۋەدىلىشىپ قويغان ئىشىمىزنى ئۇنۇتتۇرۇپتۇ.

سَهْوٌ ج سِهَاءٌ: ئۇنتۇش، سەۋەنلىك، دىققەتسىزلىك، بېپەرۋالىق.

«سَقَطَتْ هَذِهِ الْكَلِمَةُ مِنَ الرِّسَالَةِ سَهْوًا» : بۇ سۆز دىققەتسىزلىكتىن خەتتىن چۈشۈپ قاپتۇ.

سَهْوًا: سەۋەنلىكتىن، سەل قارىغانلىقتىن، دىققەتسىزلىكتىن، ئېھتىياتسىزلىقتىن.

سَهْوٌ: كېچىنىڭ بىر بۆلۈكى.

سَهْوَاءُ: كېچىنىڭ بىر بۆلۈكى.

سَهْوَانُ: سەۋەنلىك قىلغۇچى، سەل قارىغۇچى، غەپلەتتە قالغۇچى، دىققەتسىز، بىپەرۋا، پەلەپەتىش.

سَهْوَةٌ ج سِهَاءٌ: روجەك، تام جازىسى، تەكچە.

سَهْوَجٌ: بوران.

سَهْوَدٌ: ناھايىتى ئۇزۇن؛ كىچىك غۇلام.

سَهْوَقٌ: يالغانچى؛ كاززاپ؛ شادىپاچاق؛ گۈرۈي، ئۇزۇنتۇرا؛ قاتتىق شامال، بوران.

سَهُوكٌ: قاتتىق بوران؛ بوركۇت.

رِيحٌ سَهُوكٌ: قاتتىق بوران.

سُهُوكَةٌ: بېلىق گۆشى قاتارلىقلارنىڭ سېسىق پۇرىقى.

سَهُولٌ: سۇرگە دورىسى، سۇرگە.

سُهُولَةٌ: ئوڭايلىق، ئاسانلىق، قولايلىق.

بِسُهُولَةٍ: ئاسانلا، قولايلىق بىلەن.

«اَلْمَسْأَلَةُ لَيْسَتْ بِهَذِهِ السُّهُولَةِ» : مەسىلە بۇنچىۋالا ئاسان ئەمەس.

سُهَيْلٌ: سۇھەيل يۇلتۇزى، ئۆمۈر يۇلتۇزى.

سَوَاءٌ ج سَوَاسٍ وَسَوَاسِيَةٌ وَ سَوَاسِوَةٌ: ئوخشاش، پەرقسىز، باراۋەر؛ تۈز، دۈرۈس، تۈپتۈز؛ بەرىبىر؛ ئورتا.

عَلَى حَدٍّ سَوَاءٍ: تەڭ، باراۋەر، پۈتۈنلەي ئوخشاش، پەرقى يوق.

«نُعَامِلُ جَمِيعَ الطُّلاَّبِ عَلَى السَّوَاءِ» : ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھەممىسىگە باراۋەر مۇئامىلە قىلىمىز.

سَوَاءٌ عَلَى السَّوَاءِ: پەرقسىز، ئوخشاشلا.

سَوَاءٌ بِسَوَاءٍ: پەرقى يوق.

مَكَانٌ سَوَاءٌ: تۈز جاي.

«وَصَلْنَا فِي سَوَاءِ النَّهَارِ» : بىز چىڭقى چۈشتە يېتىپ باردۇق.

لَيْلَةُ السَّوَاءِ: ئاينىڭ 14 ـ ياكى 13 ـ كېچىسى.

سَوَاءُ السَّبِيلِ: توغرا يول، تۈز يول.

سَوَاءُ الْجَبَلِ: تاغ چوققىسى.

سَوَابِغ: يەتتىنچى كۈنى كېچىككە كېلىپ سۇ ئىچىدىغان تۆگىلەر.

سُوَاحٌ: قاتتىق پاتقاق، لاي.

سُوَاحِيَّةٌ: قاتتىق پاتقاق، لاي.

سَوَادٌ ج أَسْوِدَةٌ ج أَسَاوِدُ: قارا؛ غۇۋا؛ كۆپ سانلىق؛ قويۇق خورمىزارلىق؛ دەرەخزارلىق؛ كەنت؛ ئوبراز.

سَوَادُ الْعَيْنِ: كۆز قارچۇقى.

«لاَ يُفَارِقُ سَوَادُهُ عَيْنِي» : ئۇنىڭ ئوبرازى كۆز ئالدىمدىن كەتمەيدۇ.

سَوَادُ الْمَدِينَةِ: شەھەر ئەتراپى.

سَوَادُ النَّاسِ: خەلق ئاممىسى، پۇقرا، ئاۋام.

سَوَادُ الْوَجْهِ: خورلۇق، نومۇسسىزلىق، رەسۋاچىلىق، شەرمەندىلىك، قارا يۈزلۈك.

سَوَادُ الْقَلْبِ: يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلىمى، يۈرەكنىڭ چىن يېرى.

اَلسَّوَادُ الْأَعْظَمُ مِنَ النَّاسِ: كۆپ ساندىكى كىشىلەر، كۆپ سانلىق.

سُوَادٌ: ئۇستۇن بولماق، مەرتىۋىلىك بولماق؛ چىش كېسەللىكى؛ تاتىرىش، سارغىيىش، مەخپىي گەپ قىلىش؛ قويىنىڭ جىنىنى ئالىدىغان بىر خىل كېسەل.

نُوقٌ سُوَادٌ: چوڭ قەدەملىك تۆگە، قەدىمى چوڭ تۆگە.

سُوَارٌ. سِوَارٌ. ج سُورٌ وَأَسْوِرَةٌ وَأَسَاوِرُ وَ أَسَاوِرَةٌ وَسُؤُورٌ: بىلەيزۈك.

سِوَارُ الذِّرَاعِ: بىلەيزۈك.

سِوَارُ الْقَمِيصِ: يەڭ.

سَوَارِيٌّ: ئاتلىق قوشۇن.

سُوَاسٌ: ئات گىرىپتار بولىدىغان بىر خىل كېسەللىك.

سُوَاعٌ: سۇۋا (بۇتنىڭ نامى)، كېچىنىڭ بىر بۆلىكى.

«وَلاَتَذَرُنَّ وَدًّا وَلاَسُوَاعًا» «قرآن» : سىلەر ۋەدنى، سۇۋائنى ھەرگىز تەرك ئەتمەڭلار...

سِوَاكٌ ج سُوكٌ و أَسْوِكَةٌ: مىسۋاك.

سَوْءٌ ج أَسْوَاءٌ: بۇزۇلماق، چىرىمەك؛ بۇزۇق، پاسكىنا.

«يَا أُخْتَ هَارُوْنَ مَاكَانَ أَبُوْكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ بَغِيًّا» «قرآن» : ئى ھارۇننىڭ ھەمشىرىسى! سېنىڭ ئاتاڭ يامان ئادەم ئەمەس ئىدى، ئاناڭمۇ يولدىن چىققان خوتۇن ئەمەس ئىدى.

رَجُلُ سَوْءٍ: يامان ئادەم.

عَمَلٌ سَوْءٌ: يامان قىلىق.

سُوءٌ ج أَسْوَاءٌ: يامانلىق، زىيان، گۇناھ؛ ئاپەت؛ خاپىلىق، ئەزىيەت؛ رەزىللىك، قايغۇ ـ ھەسرەت.

«وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي اِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوْءِ» «قرآن» : «مەن ئۆزۈمنى ئاقلىمايمەن: نەپسى دېگەن نەرسە ھەقىقەتەن يامان ئىشلارغا كۆپ بۇيرۇيدۇ».

«لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ» «قرآن» : ئۇلار (دۇنيادا) قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ.

سُوءُ الْبَخْتِ: بەختسىزلىك، تەلەيسىزلىك، بەختكە قارشى.

سُوءُ حَالَةِ الرُّؤْيَةِ: تەلەتى سوغۇق، كۆزۈمسىز.

زَادَهُ سُوًّا: يامانلاشتۇرىۋەتتى.

تَقْدِيرُ السُّوءِ: ئۈمىدسىزلىك، روھىي چۈشكۈنلۈك.

مُقَدِّرُ السُّوءِ: ئۈمىدسىز، روھىي چۈشكۈن.

سُوءُ الْخُلُقِ: مىجەزى ئۇسال، ئەخلاقسىز، خاراكتېرى ناچار.

سُوءُ الْاِسْتِعْمَالِ: سۇيئىستېمال، قالايمىقان ئىشلەتمەك.

سُؤُ الْحَظِّ: بەختسىزلىك، شور پېشانىلىق، بەختكە قارشى، بىتەلەيلىك.

سُؤُ الْإِدَارَةِ: ياخشى باشقۇرالماسلىق، باشقۇرالماسلىق.

سُوءُ التَّصَرُّفِ: ناتوغرا سەرپ قىلىش، قولنىڭ

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئۇچىدىلا ئىشلەپ قويۇش، ياخشى بىر تەرەپ قىلماسلىق.

سُوءُ السُّلُوكِ: ھەرىكىتى يامان، ئەخلاقسىز، ئەخلاقىي ناچار.

سُوءُ الْقَصْدِ: يامان نىيەت، يامان غەرەز.

بِسُوءِ نِيَّةٍ: يامان نىيەت بىلەن، نىيىتى يامان.

سُوءُ الظَّنِّ: بەدگۇمان بولۇش، گۇمان قىلىش، يامان ئويدا بولۇش.

سُوءُ الْعَاقِبَةِ: ئاقىۋىتى يامان.

سُوءُ الْهَضْمِ: ھەزىم قىلىشى ناچار.

سُوءُ التَّغْذِيَةِ: ئوزۇقلىنىشى ناچار.

سُوءُ فَهْمٍ: خاتا چۈشەنچە.

سُوءُ التَّفَاهُمِ: چۈشىنەلمەسلىك، ئۆز ئارا توغرا چۈشەنچىدە بولالماسلىق.

سَوْءَةٌ ج سَوْءَاتٌ: رەزىللىك، قەبىھ ھەرىكەت، ناچار قىلىق، شەرمەندىلىك، ئۇياتسىزلىق؛ ئەۋرەت، ئۇياتلىق يەر، نومۇسلۇق جاي، جىنسىي ئەزا.

«قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا»

«قرآن» : سىلەرگە بىز ھەقىقەتەن ئەۋرىتىڭلارنى ياپىدىغان لىباسنى ۋە زىننەتلەيدىغان لىباسنى چۈشۈردۇق.

وَاسَوْءَتَاهُ: ئاھ، نېمىدېگەن نومۇسسىزلىق بۇ! نېمىدېگەن ئۇياتچىلىق بۇ!

اَلسُّوأَى: گۇناھ، جىنايەت؛ دوزاخ.

«ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسَاءُوا السُّوأَى أَنْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللّٰهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ»

«قرآن» : ئاندىن يامان ئىش قىلغانلارنىڭ ئاقىۋىتى ئەڭ يامان بولىدۇ، چۈنكى ئۇلار ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلغان ۋە مەسخىرە قىلغان كىشىلەردۇر.

سَوِدَ يَسْوَدُ سَوَدًا: قارايدى، قارا بولدى، قارا رەڭگە ئۆزگەردى؛ جۇرئەتلىك بولدى.

«دَخَلَ إِلَى مَنْجَمِ الْفَحْمِ فَسَوِدَ وَجْهُهُ وَيَدَاهُ» : ئۇ كۆمۈر كانىغا كىرگەنىدى، ئۇنىڭ يۈزى ۋە ئىككى قولى قاپقارا بولۇپ كەتتى.

سُودَ و سُودِّدَ يَسُودُ: شان ـ شەرەپ، ئۇلۇغلۇق؛ ئىگىلىك ھوقۇق، مۇستەقىللىق؛ يېتەكچىلىك، قوماندانلىق، يولباشچىلىق.

اَلسُّودُ: قارا ئۆرۈك.

سَوْدَاءُ: قارا؛ مالىخولىيا كېسىلى، خامۇشلۇق كېسىلى.

اَلْأَرْضُ السَّوْدَاءُ: قارا تۇپراق، قارا تۇپا.

اَلْحَبَّةُ السَّوْدَاءُ: سىيادان.

سَوْدَاءُ الْقَلْبِ: يۈرەك قېنى، يۈرەكنىڭ جېنى.

سُودَانٌ: قارا تەنلىك.

بِلَادُ السُّودَانِ: سۇدان دۆلىتى.

سُودَانِيٌّ: سۇدانلىق، سۇدانغا تەۋە.

فُولٌ سُودَانِيٌّ: يەر ياڭىقى (خاسىڭ).

سَوْدَاوِيٌّ: مالىخولىيا كېسىلىگە گىرىپتار بولغۇچى.

سَوْدَاوِيُّ الْمِزَاجِ: سەۋدا مىجەز، خامۇش ئادەم.

سَوْذَانِقُ: قۇرغۇي.

سَوْذَقٌ: قۇرغۇي.

سُورٌ ج أَسْوَارٌ و سِيرَانٌ: تام.

«بَنَوْا سُورًا عَالِيًا حَوْلَ الْمَدِينَةِ» : شەھەر ئەتراپىغا ئېگىز سېپىل سالدى.

سُورٌ مِنْ أَسْلَاكٍ شَائِكَةٍ: سىم توساق، سىم تور.

سُورَةٌ ج سُوَرٌ و سُورٌ و سُورَاتٌ و سُوَرَاتٌ: سۈرە؛ پاراگراف، كىتابنىڭ بىر بابى.

سُورَةٌ مِنَ الْقُرْآنِ: قۇرئاننىڭ بىر سۈرىسى.

«تُقْرَأُ سُورَةُ الْفَاتِحَةِ فِي الصَّلَاةِ» : فاتىھە سۈرىسى نامازدا ئوقۇلىدۇ.

سَوْرَةٌ: سەكرىمەك، بىر قېتىم ماتماق.

سَوْرَةُ السُّلْطَانِ: پادىشاھنىڭ ھەيۋىسى.

«هَدَأَتْ سَوْرَةُ غَضَبِهِ» : ئۇنىڭ غەزىپىنىڭ ئىتتىكلىكى پەسەيدى.

سَوْرَةُ الْحُمَّى: قىزىتمىنىڭ قوزغىلىشى.

سَوْرَةُ الْبَرْدِ: سوغۇقنىڭ قاتتىقلىقى.

سَوْرَةُ الْخَمْرِ: ھاراقنىڭ كۈچى.

سُورَنْجَانُ: سورەنجان.

سُورِيَا: سۇرىيە.

سُورِيَانِيٌّ: سۇريانلىق، سۇريانى، قەدىمكى سۇرىيىلىك.

اَلسُّورِيَانِيَّةُ: سۇريانى تىلى، قەدىمكى سۇرىيە تىلى.

سُورِيٌّ: سۇرىيىلىك.

سَوِسَ يَسْوَسُ سَوَسًا الطَّعَامُ: ئاشلىق قۇرتلاپ قالدى، مىتە چۈشتى.

سُوسٌ. سُوسَةٌ ج سِيسَانٌ: مىتە، كۈيە، قۇرت.

سُوسُ الْحُبُوبِ: مىتە.

«نَخَرَ السُّوسُ الْخَشَبَةَ فَتَفَتَّتَتْ»: قۇرت ياغاچنى يەپ كەتكەن ئىدى، ياغاچ ئۇۋۇلۇپ كەتتى.

عِرْقُ سُوسٍ: چۈچۈكبۇيا، قارا بۇيا؛ خاراكتېر، تەبىئەت، ماھىيەت، ئەسلى.

مَنْقُوعُ رِقْسُوسٍ: چۈچۈكبۇيا شەربىتى.

سَوْسَنٌ: (پارسچە) پىيازگۈل، گۈلسامساق.

سَوْطٌ ج سِيَاطٌ و أَسْوَاطٌ: قامچا.

«فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ» (قرآن): پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارغا قاتتىق ئازابىنى نازىل قىلدى.

سَوْطِيٌّ: قامچا شەكىللىك، قامچىغا ئوخشايدىغان.

سَوْعٌ: كېچىنىڭ بىر بۆلىكى.

سَوْعَاءُ: قاتتىق.

سَاعَةٌ سَوْعَاءُ: قىيىن ۋاقىتلار.

سَوْفَ: (كېلىچەك زامان پېئىلىنىڭ ئالدىدا كېلىپ، «پات يېقىندا، پات ئارىدا، يېقىن كەلگۈسىدە» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ).

«سَوْفَ أَزُورُكَ عِنْدَمَا يَتَّسِعُ لِيَ الْوَقْتُ»: مەن كېيىنچە سىنى ۋاقتىم چىققاندا يوقلايمەن.

سَوْفَ تَرَى: پات يېقىندا كۆرىسىز، ئۆزۈڭ قالماي كۆرىسىز.

سُوفَةٌ ج سُوفٌ وَ سُوَفٌ: تىزىلغان كېسەك؛ قۇملۇق بىلەن قاتتىق يەر ئارىسىدىكى زېمىن.

سُوقٌ ج أَسْوَاقٌ: بازار، سودا ئورنى.

سُوقٌ خَيْرِيَّةٌ: خەيرىيەت بازىرى، پايدىسى خەيرىيەت ئىشلىرى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بازار.

سُوقٌ دَوْرِيَّةٌ: يەرمەنكە، مەزگىللىك بازار.

سُوقٌ سَنَوِيَّةٌ: يەرمەنكە، مەزگىللىك بازار.

سُوقٌ مُسْتَطَارَةٌ: ئاۋات بازار، جانلانغان بازار.

اَلسُّوقُ الْحُرَّةُ: ئەركىن بازار.

اَلسُّوقُ السَّوْدَاءُ: قاراڭغۇ بازار.

اَلسُّوقُ الْعَالَمِيَّةُ: دۇنياۋى بازار، خەلقئارا بازار.

سُوقٌ رَاقِدَةٌ: كاسات بازار.

سِعْرُ السُّوقِ: بازار باھاسى.

سُوقُ عُكَاظٍ: ئۇكاز بازىرى.

اَلسُّوقُ الْمَالِيَّةُ: پاي چېكى بازىرى.

سُوقُ النَّقْدِ: پاي چېكى بازىرى.

اَلسُّوقُ الْأُورُوبِيَّةُ الْمُشْتَرَكَةُ: ياۋروپا ئورتاق بازىرى.

اَلسُّوقُ الْمَرْكَزِيَّةُ: مەركىزىي بازار.

اَلسُّوقُ الْمُشْتَرَكَةُ: ئورتاق بازار.

«سَنَشْتَرِي مَانَحْتَاجُهُ مِنَ السُّوقِ»: ئېھتىياجلىق نەرسىلەرنى بازاردىن سېتىۋالىمىز.

سَوْقَاءُ: ئۇتۇق، مەسە، قونجۇلۇق ئاياغ.

سُوقَةٌ ج سُوَقٌ: پۇقرا، ئاۋام، خەلق.

هُوَ سُوقَةٌ: ئۇ ئادەتتىكى پۇقرا.

هُمْ سُوقَةٌ: ئۇلار ئاۋام خەلق.

سُوقِيٌّ: بازارغا مەنسۇپ، بازارغا ئائىت.

خُبْزٌ سُوقِيٌّ: بازار نېنى، ئادەتتىكى نان.

هَذِهِ ثِيَابٌ سُوقِيَّةٌ: بۇ كىيىم سۈپەتسىز، ناچار توقۇلغان كىيىم، قوپال كىيىم.

«يَتَلَفَّظُ بِكَلِمَاتٍ سُوقِيَّةٍ»: چۈپەي سۆزلەرنى ئىشلىتىدۇ.

سَوْكَرَةٌ: سوغۇرتا، بىخەتەر.

سَوْكَرَةُ الْحَرِيقِ: ئوت ئاپىتى سوغۇرتىسى.

سَوْكَرَةُ الْحَيَاةِ: ئۆمۈر سوغۇرتىسى.

www.uyghurkitap.com

اَلسَّوْمُ: مال باھاسىنى سوراپ باقماق.

سَوْمَةٌ: بەلگە، ئىشارەت، ئالامەت، نىشان؛ تەقى ـ تۇرقى، سىرتقى كۆرۈنۈشى؛ شەرتلىك بەلگە.

سُومَةٌ: ئالامەت، بەلگە، ئەن، تامغا، ماركا، نىشان.

«هَذِهِ السِّلْعَةُ تَحْمِلُ سُومَةَ شَرِكَةٍ أَجْنَبِيَّةٍ»: بۇ مالغا چەت ئەل شىركىتىنىڭ ماركىسى چاپلانغان.

سَوْمَلٌ: كونا كىيىم.

سَوْمَلَةٌ: ئىستاكان، كۆرۈشكا.

سَوَّاحٌ: ساياھەتچى، سەيلە قىلغۇچى، سەپەر قىلغۇچى.

سَوَّارٌ: ھاراق كۆتۈرگۈچى، ھاراقنى بېشىدا ئايلاندۇرغۇچى؛ باتۇر؛ قولاق كەستى.

كَلْبٌ سَوَّارٌ: غالجىر ئىت.

أَلَمٌ سَوَّارٌ: قاتتىق ئاغرىق.

سَوَّاقٌ ج سَوَّاقُونَ: شوپۇر.

سَوَّاقُ التِّرَامِ: ترامۋاي شوپۇرى، تىرالىبۇس شوپۇرى.

«أَحْدَثَ إِضْرَابُ السَّوَّاقِينَ أَزْمَةَ الْمُوَاصَلَاتِ»: شوپۇرلارنىڭ ئىش تاشلىشى قاتناش كرزىسىنى پەيدا قىلدى.

سَوَّءَ يُسَوِّءُ تَسْوِيَةً وَتَسْوِيئًا: يامانلاشتۇردى.

«سَوَّأَتْ هَذِهِ الْحَادِثَةُ الْعَلَاقَاتِ بَيْنَ الْبَلَدَيْنِ»: بۇ ۋەقە ئىككى دۆلەت ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتنى يامانلاشتۇرۇۋەتتى.

سَوَّءَ عَلَيْهِ قَوْلَهُ أَوْفِعْلَهُ: ئۇنىڭ سۆزىنى ياكى قىلغىنىنى ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

سَوَّجَ يُسَوِّجُ تَسْوِيجًا الْمَكَانَ: جاينى ئىھاتە ئىچىگە ئالدى.

سَوَّدَ يُسَوِّدُ تَسْوِيدًا الشَّيْءَ: قارايتىۋەتتى، قارا قىلدى، قارا رەڭدە بويىدى.

«سَوَّدَ الْفَحْمُ وَجْهَهُ»: كۆمۈر ئۇنىڭ يۈزىنى قارا قىلىۋەتتى.

سَوَّدَ الرَّجُلَ: باشلىق قىلدى، يېتەكچى قىلدى، قوماندان قىلدى.

سَوَّدَ الْمَكْتُوبَ: تەييارلىدى، يازدى، كۆپىيە يازدى، لايىھە تەييارلىدى، دەسلەپكى نۇسخىنى يازدى.

سَوَّدَ وَجْهَهُ و عِرْضَهُ: خورلىدى، تىللىدى، ھاقارەتلىدى.

سَوَّرَ يُسَوِّرُ تَسْوِيرًا الْمَكَانَ: جاينى تام بىلەن قورشىدى، ئىھاتە ئىچىگە ئالدى.

سَوَّرَ الْحَائِطَ: تامغا ياماشتى، تامغا ئېسىلدى.

سَوَّرَ الْحَدِيقَةَ: باغچىنى تام بىلەن قورشىدى.

سَوَّرَ الْمَنْزِلَ: ئۆينى تام ئىچىگە ئالدى.

سَوَّرَ الشَّخْصَ: بىلەيزۈك سېلىپ قويدى.

سَوَّسَ يُسَوِّسُ تَسْوِيسًا الْحَبُّ: ئاشلىق قۇرتلىدى.

سَوَّطَ يُسَوِّطُ تَسْوِيطًا الْحَرْبَ: ئۇرۇش ئېلان قىلدى، ئۇرۇش باشلىدى.

سَوَّغَ يُسَوِّغُ تَسْوِيغًا الْأَمْرَ: ئىجازەت بەردى، يول قويدى.

«اَلْقَوَانِينُ الْجَدِيدَةُ تُسَوِّغُ اعْتِقَالَ مَنْ يُشْتَبَهُ فِيهِمْ»: يېڭى قانۇن گۇمانلىق كىشىلەرنى قولغا ئېلىشقا يول قويىدۇ.

سَوَّفَ يُسَوِّفُ تَسْوِيفًا: ئارقىغا سوزدى.

سَوَّقَ يُسَوِّقُ تَسْوِيقًا الْمَاشِيَةَ: ئۇلاغنى ھەيدىدى.

سَوَّقَ الْبِضَاعَةَ: تاۋارنى بازارغا سالدى.

سَوَّكَ يُسَوِّكُ تَسْوِيكًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سۈرتۈپ تازىلىدى، ئېرتتى؛ ئۇۋۇلىدى.

سَوَّكَ الْأَسْنَانَ: چىشنى مىسۋاكلىدى، چىشنى چوتكىلىدى.

سَوَّلَ يُسَوِّلُ تَسْوِيلًا لَهُ الشَّرَّ: يامانلىققا قىزىقتۇردى، ئازدۇردى، قايمۇقتۇردى، يولدىن چىقاردى.

«سَوَّلَ لَهُ شَيْطَانٌ قَتْلَ صَاحِبِهِ»: شەيتان ئۇنى ھەمراھىنى ئۆلتۈرۈشكە كۈشكۈرتتى.

سَوَّلَتْ لَهُ نَفْسُهُ كَذَا: كۈشكۈرتتى، چىرايلىق كۆرسەتتى، كۆڭلىگە ۋەسۋەسە سالدى.

«قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا» (قرآن): ياقۇپ: «بۇ ئىشنى نەپسىڭلار سىلەرگە چىرايلىق كۆرسىتىپ قىلغۇزۇپتۇ» دېدى.

سَوَّمَ يُسَوِّمُ تَسْوِيمًا الشَّيْءَ: بەلگە قىلدى، بەلگە سالدى، ئەن سالدى، تامغا باستى.

سَوَّمَ الْفَرَسَ: ئاتقا تامغا باستى، ئەن سالدى.

سَوَّمَ الْخَيْلَ: ئاتنى ئوتلاشقا قويۇۋەتتى.

سَوَّمَتِ الْمَاشِيَةَ: چارۋىنى ئوتلاققا قويۇۋەتتى.

سَوَّمَ عَلَى الْقَوْمِ: ھۇجۇم قىلدى، باسقۇن قىلدى.

سَوَّى يُسَوِّي تَسْوِيَةً الْأَرْضَ: يەرنى تۈزلىدى، رۇسلىدى.

سَوَّى الطَّعَامَ: تاماقنى پىشۇردى.

سَوَّى الْبِنَاءَ بِالْأَرْضِ: بىنا بۇزۇۋېتىلدى، چېقىۋېتىلدى.

سَوَّى بَيْنَهُمَا: ئۇلارنى باپباراۋەر قىلدى.

سَوَّى الْمُشْكِلَةَ: مەسىلىنى ھەل قىلىشقا كېلىشتى.

«سُوِّيَتِ الْمُشْكِلَةُ تَسْوِيَةً تَامَّةً»: مەسىلە تەلتۆكۈس ھەل قىلىندى.

«سَوَّى حِسَابَهُ مَعَهُ»: ئۇنىڭ بىلەن ھېساباتنى بىر تەرەپ قىلدى.

«يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّى بِهِمُ الْأَرْضُ» «قرآن»: كاپىرلار ۋە پەيغەمبەرگە ئاسىيلىق قىلغانلار ئۇ كۈندە يەر بىلەن تۈپتۈز قىلىۋېتىلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ.

«سَوُّوا صُفُوفَكُمْ فَإِنَّ تَسْوِيَةَ الصُّفُوفِ مِنْ تَمَامِ الصَّلَاةِ» «حديث»: سەپلىرىڭلارنى تۈز قىلىڭلار، سەپنى تۈز قىلىش نامازنى مۇكەممەل قىلىدۇ.

سُوِّيَتْ بِهِ الْأَرْضُ: ھالاك بولدى، گۆم بولدى، يەر بىلەن يەكسان بولدى.

سَوِّ وَلَا تُسَوِّ: تۈزىگىن، بۇزمىغىن.

سَوِيَ يَسْوَى سِوًى الرَّجُلُ: تۈزەلدى، توغرا بولدى، تەرتىپلىك بولدى، رەتلىك بولدى.

سِوَى: باشقا، باشقىسى، غەيرى.

«جَاءَ الطُّلَّابُ سِوَى فُلَانٍ»: پالانىدىن باشقا ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھەممىسى كەلدى.

سُوًى: توغرا، ھەققانىي، مۇۋاپىق، ئورتا؛ مۇئەييەن، مەلۇملۇق.

«فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سُوًى» «قرآن»: سەن بىزگە ئۆز ئارا يىغىلىدىغان ۋاقىتنى ۋە مۇئەييەن جاينى بەلگىلەپ بەرگىن، سەنمۇ، بىزمۇ ئۇنىڭغا خىلاپلىق قىلمايلى.

سُوَيْدَاءُ: مالىخولىيا كېسىلى، خامۇشلۇق كېسەللى.

سُوَيْدَاءُ الْقَلْبِ: يۈرەكنىڭ قاپقىقى (كىلاپان).

سُوَيْعَةٌ ج سُوَيْعَاتٌ: ئازغىنا ۋاقىت، قىسقا ۋاقىت.

«قَضَى سُوَيْعَاتٍ مُشْرِقَةً مَعَ كِتَابِ اللّٰهِ»: ئۇ قۇرئان كەرىم بىلەن نۇرلۇق چاغلارنى ئۆتكۈزدى.

سَوِيقٌ ج أَسْوِقَةٌ: يۇمشاق ئۇن، تالقان؛ ھاراق.

سُوَيْقَةٌ ج سُوَيْقَاتٌ: كىچىك بازار؛ پاچاق.

سَوِيٌّ ج أَسْوِيَاءُ: تۈز، توغرا، مۇۋاپىق، ئادىي، تەبىئىي.

«فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى» «قرآن»: كىملەرنىڭ توغرا يول ئىگىلىرى ئىكەنلىكىنى ۋە كىملەرنىڭ ھىدايەت تاپقانلىقىنى (ئۇزاققا قالماي) بىلىسىلەر.

سَوِيًّا: ئادىل، توغرا، تۈز، تەكشى، بىللە، بىرلىكتە، ئورتاق. سەممىمىي.

«فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا» «قرآن»: ماڭا ئەگەشكىن، سېنى توغرا يولغا باشلايمەن.

«جَاءُوا سَوِيًّا»: ئۇلار بىرلىكتە كەلدى.

«سُلُوكُهُ لَيْسَ سَوِيًّا»: ئۇنىڭ يۈرۈش ـ تۇرۇشى توغرا ئەمەس.

بِالسَّوِيَّةِ: ئورتا ھېساب بىلەن.

سَيَابٌ: خورما غورىسى، خام خورما، پىشمىغان خورما.

سَيَابَةٌ: ھاراق.

سِيَاجٌ ج سِيَاجَاتٌ وَأَسْوِجَةٌ وَ سُوجٌ: چىت، قورۇقتام، چىتەن، چىتلاق، ھويلا تام، قاشا، رىشاتكا.

سِيَاحَةٌ ج سِيَاحَاتٌ: ساياھەت، تاماشا، سەپەر، سەيلە ـ ساياھەت.

سِيَادَةٌ: ئىگىلىك ھوقۇقى، ئالىي ھوقۇق، ئۇلۇغلۇق؛ جانابىي ئالىيلىرى.

ذُوسِيَادَةٍ: ئىگىلىك ھوقۇققا ئىگە، مۇستەقىل؛ ھەممىدىن ئۈستۈن، كۆرۈنەرلىك.

دَوْلَةٌ ذَاتُ سِيَادَةٍ: مۇستەقىل دۆلەت.

سِيَادَةُ الْقَانُونِ: قانۇننىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتى.

سِيَادَةُ الرَّئِيسِ: رەئىس جانابلىرى.

سِيَادَةُ الْقَائِدِ: قوماندان جانابلىرى.

سِيَاسَةٌ: ئىدارە قىلماق، باشقۇرماق؛ سىياسەت؛ تەدبىر.

«تَبَنَّتِ الشَّرِكَةُ سِيَاسَةً جَدِيدَةً فِي تَعْيِينِ مُوَظَّفِيهَا»: شىركەت خىزمەتچىلىرىنى بەلگىلەشتە يېڭى سىياسەت قوللاندى.

«لَمْ يُحْسِنْ سِيَاسَةَ شُؤُونِ بَلَدِهِ»: يۇرتىنىڭ ئىشلىرىنى ياخشى باشقۇرمىدى.

سِيَاسَةُ الْحِيَادِ الْإِيْجَابِيَّةُ: ئاكتىپ بىتەرەپلىك سىياسىتى.

سِيَاسَةُ لِلْحَرْبِ الْبَارِدَةِ: سوغۇق ئۇرۇش سىياسىتى.

اَلسِّيَاسَةُ الْإِنْقِسَامِيَّةُ: پارچىلاش سىياسىتى.

سِيَاسَةُ الْأَمْنِ الْجَمَاعِيِّ: ئاممىۋى بىخەتەرلىك سىياسىتى.

اَلسِّيَاسَةُ الْمُوَالِيَةُ لِلْغَرْبِ: غەربلەشتۈرۈش سىياسىتى.

سِيَاسَةُ الْأَفْضَلِيَّةِ: قولايلىق يارىتىپ بېرىش سىياسىتى.

سِيَاسَةُ التَّفَاهُمِ: ئۆز ئارا چۈشەنچە ھاسىل قىلىش سىياسىتى.

سِيَاسَةُ حُسْنِ الْجِوَارِ: ئىناق قوشنىدارچىلىق سىياسىتى.

اَلسِّيَاسَةُ الدَّوْلِيَّةُ: دىپلوماتىك سىياسەت.

اَلسِّيَاسَةُ الْخَارِجِيَّةُ: تاشقى سىياسەت.

اَلسِّيَاسَةُ الْإِقْتِصَادِيَّةُ: ئىقتىسادىي سىياسەت.

اِشْتَغَلَ بِالسِّيَاسَةِ: سىياسىي ھەرىكەت بىلەن شۇغۇللاندى، سىياسىي بىلەن ھەپىلەشتى.

سِيَاسَةُ الْإِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرلىك سىياسىتى.

سِيَاسِيٌّ ج سَاسَةٌ: سىياسەتكە ئائىت، سىياسىيون، سىياسىي ئەرباب، سىياسەت بىلەن شۇغۇللانغۇچى، دىپلومات، دىپلوماتىيە ئەمەلدارى.

سِيَاسِيٌّ مُحَنَّكٌ: پىشقان سىياسىي ئەرباب، ماھىر سىياسىيون، سىياسەتۋاز، سىياسەتپەرەس.

سَجِينٌ سِيَاسِيٌّ: سىياسىي مەھبۇس، سىياسىي جىنايەتچى.

اَلسِّلْكُ السِّيَاسِيُّ: سىياسىي ساھە.

عِلْمُ الْإِقْتِصَادِ السِّيَاسِيِّ: سىياسىي ئىقتىسادشۇناسلىق، سىياسىي ئىقتىساد ئىلمى.

مُمَثِّلٌ سِيَاسِيٌّ: دىپلوماتىك ئەلچى.

لَاسِيَاسِيٌّ: سىياسىي ئىشلار بىلەن كارى يوق.

اَلدَّوَائِرُ السِّيَاسِيَّةُ: سىياسىي ساھەدىكىلەر، سىياسىي دائىرىلەر.

اَلْمَسَائِلُ السِّيَاسِيَّةُ: سىياسىي مەسىلىلەر.

اَللَّاسِيَاسِيَّةُ: سىياسىي ئىشلار بىلەن كارى بولماسلىق.

سِيَاعٌ: ھايۋانات مېيى؛ سامانلىق لاي؛ قاراماي.

سِيَاقٌ ج سِيَاقَاتٌ: ئۇسلۇب؛ جەريان؛ مەھرى؛ داۋاملىق، ئۈزلۈكسىز، كەينى ـ كەينىدىن، ئارقىمۇ ئارقا.

سِيَاقُ الْكَلَامِ: سۆزنىڭ باش ـ ئايىغى، سۆز ئورامى.

سِيَاقُ الْوَقَائِعِ: ۋەقەلەرنىڭ داۋاملىشىشى، ۋەقەلەرنىڭ جەريانى.

سِيَاقُ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ باش ـ ئاخىرى، ئىشنىڭ جەريانى، ئىشنىڭ يۈز بېرىشتىكى شەرت ـ شارائىتى.

«شَرَحَ الْمُتَّهَمُ لِلْقَاضِي السِّيَاقَ الَّذِي ارْتَكَبَ فِيهِ جَرِيمَتَهُ»: جىنايەتچى سودىيىگە ئۆزىنىڭ جىنايەت ئۆتكۈزۈش جەريانىنى سۆزلەپ بەردى.

سِيَاقُ الْجُمْلَةِ: جۈملىنىڭ باش ـ ئايىغى.

سِيَاقُ الْحَوَادِثِ: ۋەقەلەرنىڭ داۋاملىشىشى، ۋەقەلەرنىڭ جەريانى.

سِيَاقُ الْحَدِيثِ: سۆھبەتنىڭ جەريانى، سۆھبەتنىڭ تەرتىپى.

سِيَاقُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ داۋامى.

رُخْصَةُ سِيَاقَةٍ: شوپۇرلۇق كېنىشكىسى.

سَيْبٌ: ئاقماق؛ تېز ماڭماق؛ يۆتكەلمەك؛ يۈرمەك؛ ئۆز ئىختىيارىغا قويۇۋەتمەك؛ سوۋغات، ھەدىيە؛ يېغىۋاتقان يامغۇر؛ ئات قۇيرۇقى.

«طَمَعَ فِي سَيْبِهِ»: ئۇنىڭ سوۋغىسىنى تاما قىلدى.

سَيْبَانٌ: ئاقماق، تېز ماڭماق؛ ئەركىن يۈرمەك.

سِيجَارَةٌ ج سَجَائِرُ: پاپىروس، تاماكا.

سَيْجَانٌ: بىر تۈرلۈك بېلىق.

سِيْجَةٌ: رامكا.

سَيْحٌ ج أَسْيَاحٌ و سُيُوحٌ: ئېقىن سۇ، يوللۇق كىيىم.

سِيخٌ ج أَسْيَاخٌ: زىخ؛ قىڭراق.

سِيْدٌ ج سِيدَانٌ: بۆرە؛ يولۋاس.

سَيْدَارَةٌ: رومال؛ سەللە.

سَيْدَانَةٌ ج سِيدَانٌ: بۆرە؛ باتۇر ئايال.

سَيْذَاقٌ: قۇرغۇي.

سَيْذَقَانٌ: قۇرغۇي.

سَيْرٌ: ماڭماق، يۆتكەلمەك، سەيلە قىلماق، سەپەر قىلماق، سەيرى قىلماق، كەزمەك.

اَلسَّيْرُ بِخُطْوَةٍ رَاسِخَةٍ: دادىل قەدەم تاشلاش.

«اَلْمَكَانُ قَرِيبٌ جِدًّا. فَالأَفْضَلُ أَنْ تَذْهَبَ سَيْرًا عَلَى الأَقْدَامِ»: يول ناھايىتى يېقىن، پىيادە ماڭغىنىڭ تۈزۈك.

سَيْرُ الْحَوَادِثِ: ئىشنىڭ تەرەققىياتى، ۋەقەنىڭ جەريانى، ۋەقەنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى.

سَيْرٌ ج سُيُورٌ و سُيُورَةٌ: كەمەر، تاسما.

«اِرْبِطْ سَيْرَ حِذَائِكَ»: ئايىغىڭنىڭ بوغقۇچىنى چىگىۋال.

سِيَرَاءُ: خورمىنىڭ ياپراقسىز غولى، ساپ ئالتۇن؛ يوللۇق تون؛ ئۇرۇقتا چاپلىشقىلىق نېپىز پوست، يۈرەكنىڭ قېپى.

سِيْرَةٌ ج سِيَرٌ: نام - ئاتاق، شۆھرەت، ھېكايە، ۋەقەلىك؛ تارىخ، تۇرمۇش ئۇسلۇبى؛ تەرجىمىھال؛ شەكىل، ھالەت، مەسلەك.

«سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الأُولَى» (قرآن): ئۇنى دەسلەپكى ھالىتىگە قايتۇرىمىز.

«كَانَ ذَا سِيرَةٍ حَسَنَةٍ»: ئۇ گۈزەل خۇلقتا ئىدى.

سِيْرَةُ إِنْسَانٍ: ئىنساننىڭ تەرجىمىھالى.

سِيرَةُ رَسُولِ اللّٰهِ: روسۇلۇللانىڭ تەرجىمىھالى.

اَلسِّيرَةُ النَّبَوِيَّةُ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتى، ئەدەپ - ئەخلاقى، يۈرۈش - تۇرۇش ۋە قاتناشقان غازاتلىرىنىڭ تارىخى ئەھۋالى.

اَلسِّيْرَةُ الذَّاتِيَّةُ: شەخسي تەرجىمىھال.

«عَلَى طَالِبِ الْوَظِيفَةِ أَنْ يَكْتُبَ فِي الطَّلَبِ سِيرَتَهُ»: ئىش تەلەپ قىلغۇچى ئۆزىنىڭ تەرجىمىھالىنى يېزىشى كېرەك.

سِيْرَةُ أُسْلُوبِ الْحَيَاةِ: تۇرمۇش ئۇسۇلى.

سُيَرَةٌ: كۆپ ماڭغۇچى، ساياھەت قىلغۇچى، كۆپ سەپەر قىلغۇچى.

سَيْرِجٌ: كۈنجۈت يېغى.

سَيِسَ يَسْيَسُ سَيَسًا الْحَبُّ: ئاشلىقتا مىتە چۈشۈپ قالدى.

سِيْسٌ: ياسىمىن.

سِيسَاءُ ج سَيَاسِيُّ: قوۋۇرغا.

سِيْسَاءُ الظَّهْرِ: ئۇلاغنىڭ دۈمبىسى.

سِيْسِيٌّ ج سَيَاسِيُّ: كىچىك ئات، پاكىنەك ئات.

سَيْطَرَ يُسَيْطِرُ سَيْطَرَةً عَلَيْهِ: باشقۇردى، ئىدارە قىلدى، ھۆكۈمرانلىق قىلدى.

سَيْطَرَةٌ: ھۆكۈمرانلىق قىلماق، باشقۇرماق، كۆزەتمەك، كونترول قىلماق، ئىدارە قىلماق، چاڭگىلىغا ئالماق.

«سَيْطَرَ الْحُزْنُ عَلَى نَفْسِي سَيْطَرَةً بَالِغَةً»: غەم - قايغۇ پۈتۈن ۋۇجۇدىمنى چىرمىۋالدى.

سَيْطَلٌ: لىگەن، قاچىنىڭ تۇتقۇچى.

سَيْعٌ: يۇتۇپ كەتمەك، ئېقىن سۇ، زا يا بولماق.

سِيْعَادٌ: كېچىنىڭ بىر بۆلىكى.

سَيْفٌ ج أَسْيَافٌ وَ سُيُوفٌ: قىلىچ، خەنجەر.

«ضَرَبَهُ بِالسَّيْفِ فَقَطَعَ رَأْسَهُ» قىلىچ بىلەن بىر

سىلىپ ئۇنىڭ بېشىنى كېسىپ تاشلىدى.

سَيْفُ الْمُبَارَزَةِ: مۇسابىقە قىلىچى.

أَعْمَلَ فِيهِمُ السَّيْفَ: ئۇلارنى قىردى، ئۇلار ئۈستىدىن قىرغىنچىلىق يۈرگۈزدى.

سَبَقَ السَّيْفُ الْعَذْلَ: قىلىچ مالامەتنىڭ ئالدىدا ماڭدى (ئۆتۈپ كەتكەن ئىشنى تەگەشنىڭ پايدىسى يوق)؛ ۋاقتى ئۆتتى، كېچىكتى.

سَيْفُ الْغُرَابِ: نەرگەس گۈلى.

سِيفٌ ج أَسْيَافٌ: دېڭىز قىرغىقى، دېڭىز ساھىلى، دېڭىز ياقىسى.

سَيْفَانٌ م سَيْفَانَةٌ: قامەتلىك كېلىشكەن، زىلۋا.

سِيفَةٌ: مۇساپە، ئارىلىق.

سِيكَا: مۇزىكىنىڭ بىر ئاھاڭى، سىيگاھ.

سِيكَةٌ: قىلىچ؛ دامكا ئۇرۇقى.

سَيْكَقٌ: موزدوز.

سَيْلٌ ج سُيُولٌ: كەلكۈن، سەل، قىيان، جەددىي ئېقىن، ئىتتىك ئېقىن.

سَيْلُ عَرِمٍ: چوڭ كەلكۈن.

«فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ» «قرآن»: ئۇلار (شۈكرىدىن) باش تارتتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارغا قاتتىق سەلنى ئەۋەتتۇق.

سَيْلٌ جَارِفٌ: كەلكۈن، تېز ئېقىن، تاشقىن، سەل، ئىتتىك ئېقىن.

بَلَغَ السَّيْلُ الزُّبَى: ئىش چىدىغۇسىز دەرىجىگە يەتتى.

«وَجَّهَ إِلَيْهِ سَيْلاً مِنَ الشَّتَائِمِ»: ئۇنىڭغا تىل ئاھانەتنى ياغدۇردى.

سِيلاَنٌ ج سَيَالِينُ: ياقۇت.

سَيَلاَنٌ: ئاقماق، تەپچىرىمەك، ئېقىن، ئۆتۈپ كەتمەك، سىڭىپ كەتمەك؛ سوزنەك.

سِلاَنُ: سەيلون.

جَزِيرَةُ سِيلاَنَ: سەيلون ئارىلى.

سَيْلَةٌ: ساي، جىرا، كىچىك ئېقىن، ئۆستەڭ، ئېرىق.

سَيْلَقٌ: تېز ماڭىدىغان تۆگە.

سِيمٌ: شەرتلىك بەلگە، بەلگە، ئىشارەت، ئالامەت، نىشان؛ تەقى ـ تۇرقى، سىرتقى كۆرۈنۈشى.

سِيمَا. سِيمَاءُ: ئالامەت، بەلگە، تامغا، ئەن، نىشان، تەقى ـ تۇرقى، سىرتقى كۆرۈنۈشى.

«سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ» «قرآن»: ئۇلارنىڭ يۈزلىرىدە سەجدىنىڭ ئەسىرىدىن نىشانلار بار.

«هُنَاكَ شَيْءٌ غَرِيبٌ فِي سِيمَائِهِ»: ئۇنىڭ كەيپىياتى باشقىچە تۇرىدۇ.

سِيمَاوِيٌّ: سېھىرگەر، جادۇگەر، ھەييار.

سِيمَةٌ: ئالامەت، بەلگە، ئەن، تامغا؛ ماركا، نىشان.

سِيمَى: بەلگە، ئىشارەت، ئالامەت، نىشان، شەرتلىك بەلگە؛ تەقى ـ تۇرقى، سىرتقى كۆرۈنۈشى.

سِيمِيَا. سِيمِيَاءُ: سېھىرگەرلىك، جادۇگەرلىك، ھەييارلىق.

سِيمِيَائِيٌّ: سېھىرگەر، جادۇگەر، ھەييار.

سِينَا. سِينَاءُ: سىنا تېغى.

سِينَطُورٌ: چاڭ (سەككىز تارلىق چالغۇ).

سِينَمَا ج سِينَمَاتٌ: كىنو، كىنوخانا.

اَلسِّينَمَا النَّاطِقَةُ: ئاۋازلىق كىنو.

اَلسِّينَمَا الصَّامِتَةُ: ئاۋازسىز كىنو.

سِينَمَائِيٌّ: كىنو كەسپىي؛ كىنو خىزمەتچىسى.

اَلْفَنُّ السِّينَمَائِيُّ: كىنو سەنئىتى.

رِوَايَةٌ سِينَمَائِيَّةٌ: كىنو سېنارىيىسى.

سَيْهَكٌ: قاتتىق بوران؛ بوراندىكى توپا ـ چاڭ.

سَيْهُوكٌ: قاتتىق بوران.

سَيُورٌ: كۆپ ماڭغۇچى، ساياھەت قىلغۇچى، كۆپ سەپەر قىلغۇچى.

سُيُولَةٌ: سۇيۇقلۇق، ئاقىدىغان.

سُيُولَةُ الْمُرُورِ: قاتناش ئېقىمى.

دَرَجَةُ سُيُولَةِ الدَّمِ: قان ئېقىمى دەرىجىسى.

سِيٌّ: ئوخشاش، باراۋەر؛ چۆل، باياۋان.

«هُمَا سِيَّانِ»: ئۇلار ئىككىسى ئوخشاش.

سَيِّئٌ: ناچار، يامان، قەبىھ، ئەسكى.

«خَلَطُوا عَمَلاً صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا» «قرآن» : ئۇلار ياخشى ئىشقا يامان ئىشنى ئارىلاشتۇرۇپ قويىدى.

سَيِّئُ التَّرْبِيَةِ: تەربىيىسىز، تەربىيە كۆرمىگەن، مەدەنىيەتسىز.

سَيِّئُ الْحَظِّ: بەختسىز، نەس باسقان، شور پېشانە، تەلەيسىز.

سَيِّئُ الْخُلُقِ: ئەخلاقسىز، مىجەزى يامان، بەد ئەخلاق.

سَيِّئُ السُّمْعَةِ: ئاتىقى يامان، سېسىق نامى پۇركەتكەن.

سَيِّئُ الطَّالِعِ: بەختسىز، بىتەلەي.

سَيِّئَةٌ ج سَيِّئَاتٌ: گۇناھ، جىنايەت، يامانلىق.

«مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا» «قرآن» : كىمكى (بۇ دۇنيادا) بىرەر يامانلىقنى قىلىدىكەن، ئۇنىڭغا (ئاخىرەتتە) شۇنىڭغا لايىق جازا بېرىلىدۇ.

سَيَّابٌ: خام خورما، خورما غورىسى.

سَيَّاحٌ: ساياھەتچى، سەيلە قىلغۇچى، سەپەر قىلغۇچى.

سَيَّارٌ: كۆپ ماڭغۇچى، ساياھەت قىلغۇچى، كۆپ سەپەر قىلغۇچى.

سَيَّارَةٌ ج سَيَّارَاتٌ: يۇلتۇز، سەييارە، پىلانىتا؛ ئاپتوموبىل، ماشىنا.

«وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ» «قرآن» : بۇ يەردىن بىر كارۋان ئۆتتى، ئۇ سۇچىسىنى (سۇ ئېلىپ كېلىشكە) ئەۋەتتى.

سَيَّارَةُ رُكَّابٍ: يولۇچىلار ئاپتوبۇسى.

سَيَّارَةُ الرُّكُوبِ: ئاپتوبۇس، يولۇچىلار ئاپتوبۇسى، پىكاپ.

سَيَّارَةُ الشَّحْنِ: يۈك ماشىنىسى، يۈك ئاپتوموبىلى.

سَيَّارَةٌ مُدَرَّعَةٌ: بىرونىك ماشىنا.

صُحُفٌ سَيَّارَةٌ: كۇندىلىك گېزىت.

مُسْتَشْفَى سَيَّارَةٌ: سەييارە دوختۇرخانا، كۆچمە دوختۇرخانا.

سَيَّارَةُ أُجْرَةٍ: كىرا ماشىنىسى، تاكسى.

سَيَّارَةُ إِسْعَافٍ: قۇتقۇزۇش ماشىنىسى.

سَيَّافٌ ج سَيَّافَةٌ: قىلىچۋاز، نەيزىۋاز.

رَجُلٌ سَيَّافٌ: پوكانچى؛ قاتىل، كاللا كەسەر.

سَيَّافُ الْأَمِيرِ: جاللات.

سَيَّالٌ م سَيَّالَةٌ: ئاققۇچى، ئاقىدىغان، ئېقىن.

أُسْلُوبٌ سَيَّالٌ: جۇشقۇن ئۇسلۇب.

سَيَّالٌ سَالِبٌ: مەنپى ئېقىم.

سَيَّالٌ كَهْرَبِيٌّ: توك ئېقىمى.

اَلسَّيَّالُ الْكَهْرَبَائِيُّ: توك ئېقىمى.

قَلَمٌ سَيَّالٌ: سىياھ قەلەم.

سَيَّالَةٌ ج سَيَّالَاتٌ: ئېرىق، ئۆستەڭ، دەريا، سۇ يولى، دەريا ئېقىمى.

سِيَّانٌ: ئىككىسى ئوخشاش.

سِيَّانٌ عِنْدِي كَذَا و كَذَا: مېنىڭچە ئىككىسىنىڭ پەرقى يوق، ھېچقانداق پەرقى يوق، ئوخشاشلا.

سَيَّبَ يُسَيِّبُ تَسْيِيبًا: قويۇۋەتتى، تاشلىۋەتتى، ۋاز كەچتى، قويۇپ بەردى، ئازاد قىلدى، بوشاتتى.

«فَتَحَ الْوَلَدُ الْقَفَصَ وَسَيَّبَ الْعُصْفُورَ الَّذِي كَانَ فِيهِ» : بالا قەپەسنى ئېچىپ ئۇنىڭدىكى قۇچقاچنى قويۇۋەتتى.

سَيَّجَ يُسَيِّجُ تَسْيِيجًا الْمَكَانَ: چىتلىدى، دائىرە ئېچىگە ئالدى.

سَيَّجَ الْمَنْزِلَ: ئۆيى ئەتراپىغا تام ئەتتى، ئۆيىنى دائىر ئىچىگە ئالدى.

سَيَّحَ يُسَيِّحُ تَسْيِيحًا الْمَاءَ: سۇنى ئاققۇزدى.

سَيَّحَ الدُّهْنَ: ماينى ئېرىتتى.

سَيَّحَ الشَّخْصَ: سۆزنى بېزىدى، سۆزنى كۆپ قىلدى.

سَيَّحَ كَثِيرًا: ناز بىلەن گەپ قىلدى.

سَيِّدٌ ج سَادَةٌ و أَسْيَادٌ و سَيَائِدُ: باشلىق، رەئىس، داھى، خوجا، خوجايىن، ئەپەندى، سەردار، يېتەكچى، يولباشچى، ساھىبخان؛ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇرۇغ ـ ئەۋلادى.

هَذَا سَيِّدُ الْقَوْمِ: بۇ قەۋمنىڭ يېتەكچىسى.

«اَلْقُرآنُ سَيِّدُ الْكَلَامِ»: قۇرئان كەرىم سۆزلەرنىڭ ئېسىلىدۇر.

سَيِّدُ الْوُحُوشِ: ئارسلان، شىر.

سَيِّدُ الْمُطْرِبِينَ: ئاتاقلىق مۇزىكانت.

سَيِّدِى. يَا سَيِّدِى: جانابلىرى، ھەزرەتلىرى، تەقسىر، تۆرەم بېگىم، غوجام، ئەپەندىم.

سَيِّدَةٌ ج سَيِّدَاتٌ: خانىم، خېنىم، خانزادە، ئاغىچا.

سَيِّدَتِى. يَا سَيِّدَتِى: خېنىم، خانىم، ئاغىچا.

سَيِّدَاتِى وَسَادَتِى: خانىملار ۋە ئەپەندىلەر.

صَحِيفَةُ السَّيِّدَاتِ: ئاياللار سەھىپىسى، ئاياللار ئۈچۈن ئاجرىتىلغان مەخسۇس بەت.

اَلسَّيِّدَانِ: ئىمام ھەسەن بىلەن ئىمام ھۈسەيىن (ھەزرىتى ئەلى بىلەن ھەزرىتى فاتىمەنىڭ ئوغۇللىرى).

سَيَّرَ يُسَيِّرُ تَسْيِيرًا: ماڭغۇزدى، يولغا سالدى.

«وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ» «قرآن»: ئۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈندە) بىز تاغلارنى يوق قىلىمىز.

سَيَّرَهُ: ئەۋەتتى، ئېلىپ باردى.

سَيَّرَ عَمَلَهُ: يۈرۈشتۈردى، ئىشنى ئاققۇزدى.

سَيَّرَ الْمَثَلَ: مەسەلنى تارقاتتى، ئومۇملاشتۇردى.

سَيَّعَ يُسَيِّعُ تَسْيِيعًا الْحَائِطَ بِالطِّينِ: تامنى لاي بىلەن سوۋىدى.

سَيَّعَ الشَّيْبُ رَأْسَهُ: بېشىغا ئاق كىردى، ئاق چۈشتى.

سَيَّعَ الشَّيْءَ: ماي سۈرتتى، مايلىدى.

سَيِّقٌ: شامال ھەيدىگەن بۇلۇت.

سَيِّقَةٌ ج سَيَائِقُ وَسَيِّقَاتٌ: بۇلاپ كېتىلگەن ئات-ئۇلاقلار.

سَيَّلَ يُسَيِّلُ تَسْيِيلًا: ئاققۇزدى، ئېقىتتى.

سَيَّلَ الْمَادَّةَ: ماددىنى ئېقىتتى، قاتتىقلىق ھالىتىدىن سۇيۇقلۇق ھالەتكە ئايلاندۇردى.

سَيَّلَ الْغَازَ: گازنى سۇيۇق ھالەتكە ئايلاندۇردى.

وَلَاسِيَّمَا: بولۇپمۇ، خۇسۇسەن، ئېخىمۇ.

«يُحِبُّ جَمِيعَ مُعَلِّمِهِ وَلَاسِيَّمَا مُعَلِّمَ الْحِسَابِ»: ئۇ ئوقۇتقۇچىنىڭ ھەممىسىنى ياقتۇرىدۇ، بولۇپمۇ ماتېماتىكا ئوقۇتقۇچىسىنى.

www.uyghurkitap.com

图书在版编目(CIP)数据

阿维大词典/买买提·赛来编. —乌鲁木齐:新疆人民出版社,2002.9

ISBN7—228—07561—7

Ⅰ.阿… Ⅱ.买… Ⅲ.① 阿拉伯语—词典 ②词典—阿拉伯语、维吾尔语 Ⅳ. H376

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2002)第 075056 号

责任编辑: 穆合塔尔·马木提
审　　定: 霍加阿布都拉·奥斯曼
责任校对: 艾尼萨·赛来
封面设计: 阿克巴·萨里

阿维大词典 (维吾尔文)

买买提·赛来　编

新 疆 人 民 出 版 社 出 版
(乌鲁木齐市解放南路 348 号　邮编 830001)
新 疆 新 华 书 店 发 行
新 疆 新 华 印 刷 厂 印 刷
787×1092 毫米 16 开本　63.5 印张　4 插页
2002 年 10 月第 1 次印刷　2002 年 10 月第 1 版
印数:1—5,000

ISBN7—228—07561—7/H.555　定价: 120.00 元

قاموس

عربى—أويغورى

ISBN 7-228-07561-7
9 787228 075614 >

ISBN 7-228-07561-7
H·555(民文)定价:120.00元